

527. 12. 101

483

483-9-6

2.958

38-

FRATRIS
RAPHAELIS
DE LA TORRE,

IN SACRA THEOLOGIA MAGISTRI
ORDINIS PRÆDicatorVM,

DE PARTIBVS POTENTIALIBVS IVSTITIÆ,
*in secundam secundæ D. Thomæ à quæstione LXXX. vsq̃
ad quæstionem CXXIII.*

Commentaria in tres Tomos diuisa.

TOMVS PRIMVS.

DE RELIGIONE, ET EIVS ACTIBVS.

AD INCLYTVM, ET NOBILISSIMVM

FRATRES
RAPHAELIS
DE LA TORRE,

IN SACRA THEOLOGIA MAGISTRI
ORDINIS PRÆDICATORUM
DE PARTIVS POTENTIALIBVS INSTEITIA

in secundam secundam P. Thomæ questionibus LXXIIII.

et questionibus CXXIIII.

Commentaria in tres Tomos diuisa.

TOMVS PRIMVS.

DE RELIGIONE, ET FIIVS ACTIBVS.

AD INCIPIENDVM ET NOBILISSIMVM

Ciuitas hac pars est Hispania citerioris posita proximè è regione Galliarum, & Nauarra Regnis, Metropolis & caput Provinciae Alabensis, quae simul cum Vizcaya & Guipuscoa integram Cantabriam fortissimam & antiquissimam Regionem componit. Hae ciuitas in accliu montis colle sita est, forma ac figura oblonga, cuius una pars Septentrionem respicit maritimum: unde iuxta Aristotelis, & aliorum Philosophorum sententiam ventis salubribus perflantibus vrbs salubris efficitur: hocq; non infimè colligitur ex puerorum numerosa multitudine suis formosis & rubicundis vultibus indubitata loci salubritatem praeseferentium. Altera ciuitatis quasi cuspis ad Meridiem vergit, quae montibus Regni Castella protecta flatus Australes recipit, quibus vrbs contermini sic fertiles ac vberes redduntur, praecipue in gignenda magna copia tritici, principis omnium seminum, & omnium pastuum necessariissimi, ut si extensior esset ambitus ciuitatis citra dubium sibi & vicinis regionibus vberem annonam largiretur; sed seruauit natura, quod in omnium rerum productione, etenim pretiosiores in paucis numero, & corporis modicitate creauit: rubinos, adamantes, gemmas, & alios lapides pretiosos in paucis numero, & corporis exiguitate produxit, petras verò, & scopulos, qui virtute & pretiositate carent, in magno numero & magnitudine passim obuios dedit. Sic cum vrbe Victoria natura egit: non dedit solum vastum, non terminos dilatatos, sed pretiosos ac fertiles in grano triticeo progignendo cum tanta vbertate, qualem nulla pars Hispaniae in breuibus limitibus obtinuit. Haec de terreno situ.

Quod ad caelum attinet, multis, ac varijs benignis influentijs ciuitatem à Deo Optimo Maximo largissima manu donatam esse reor. De hoc loquantur Astrologi, qui sidereas irradiationes contemplantur: ego verò ab effectibus id satis colligo. In Regnis & Ciuitatibus, quae ingeniorum acutiorum feraces sunt, praedominari Mercurium Astrologi asseuerant: quod si hoc verum est, hic ingeniosus Planeta benigne & fortiter in Ciuitatem Victoriensem suos radios emittit, ubi tot viri ingeniosi extant & extiterunt, quot literatos, Episcopos, Haereticæ prauitatis In-

Mariana
de rebus
Hispaniae,
& alij.

quistores, Consiliarios Regum protulit: quot filios ad negotia pertinetanda, ad commercia ineunda summopere industrios. Testis est utrumque mare à ciuibus Victorianis sulcatum: testes sunt extera nationes, in quas huius urbis incolæ applicuerunt.

Nec ob Mercurij dominatum huic nostra urbi influentia ferocis Martis defuerunt: siquidem vidimus ex ea, velut ex equo Troiano tantum virorum fortium numerum prodijse. Antiquitas nimia rebus insignibus inimica effecit, ut eos obliuioni traderemus: sed eiusdem antiquitatis reliquia superstites palam faciunt quod dicimus. Omnes namque arma, triumphos, debellationes, victorias, & viros fortes extitisse, qui eas consequuti sunt, personant. Et id ipsum vel ex ipso nomine Ciuitatis colligere licet, VICTORIA, VICTORIA, nomen certè impostum propter multas, & ingentes victorias obtentas à suis ciuibus ab ipsis ciuitatis primordijs. Fuit hac urbs antiquissima, vocata BILANCIVM, & propter fortissimos ciues eius, qui hostibusterribiles erant, inuisa, ac impugnata, præcipuè à Mauris, qui magnam Hispania partem occupabant, & per omnes ferociter grassabantur: cum quibus milites Victoriani sæpe conferebant manus, & victores euadebant: ob quod indignati, ac frementes Mauri (ut narrant antiqui Historiographi) semel magna Sarracenorum collecta manu BILANCIVM obsederunt, & occlusis vijs commeatus, & totius auxilij, in magnas angustias redegerunt. BILANCINI autem his calamitatibus fatigati, parati mille potius pati mortes, quàm ciuitatem tradere, decreuerunt aperta una Ciuitatis porta in hostes irrumpere, ac vel vincere, vel mori. Et decreto celeriter perfectò, fœmina euulantes amore suorum virorum concitata, facinus memorabile mente conceperunt; ac deposita teneritudine muliebri, & timore fœmineo abiectò, ad arma, quibus abundabat Ciuitas, concurrerunt, & eis viriliter induta per aliam Ciuitatis portam agmine factò in Mauros strenuè irruerunt. Mirabile spectaculum videre viros Bilancinos ut feroces Leones in hostes erumpentes, & ex alia parte fœminas galeatas, ac thomcatas, lanceas vibran-

tes,

Habetur
ex Petro
de Medi-
na Hispa-
lenfi, & Di-
daco Pe-
rez de Me-
sa Còplu-
tensi.

tes, tanquam *Leanas* raptis catulis ferocientes. Demum à viris
 & fœminis tam strenuè pugnatum est, ut ingenti *Mauris* illa-
 ta clade, pauci vix evaserint. O facinus dignum memoria cele-
 bri per omne seculum! Nunquam tale egerunt *Amazonides* ab
 antiquitate celebrata, quale nostra *Amazonides* *Victorianæ* per-
 fecerunt. De fœminis *Lacedæmonijs* refert *Lactantius*, arma-
 tas in adiutorium virorum aliquando perrexisse, & ob id tan-
 to opere laudatas, ut ex decreto *Senatus* in memoriam statua *Ve-*
neri armata erecta fuerit. Legitur de hac re elegans sanè *Auso-*
nij Epigramma de *Græco* expressum.

Armata Venerem vidit *Lacedæmone* *Pallas*,
 Certemus (ait) iudice vel *Paride*.
 Cui *Venus*, Armata me temeraria temnis;
 Quæ quo te vici tempore nuda fui?

Nunquid egregium facinus mulierum *Bilancinarum*, aut
 minus fuit, aut debuit oblivioni tradi? Nequaquam. Et quam-
 vis illis statua erecta non sit, cui adolarent sacrificia iuxta ritum
Idolatrarum, religiosius tamen cum illis actum est. Nam *Rex*
Nauarra Sanctius, qui *Castella* regnavit vice uxoris sue
Domna Elvira, propter victorias multas à *Bilancinis* obten-
 tas, præcipuè propter proximè enarratam, nomen Civitatis, quæ
BILANCIUM vocabatur in nomen *VICTORIAE* commuta-
 vit: cum quo & permansit, & nuncupata est: in super multis pri-
 vilegijs dotata, quæ postea *Alphonsus* *Rex* nepos *Sanctij* confir-
 mavit, ac liberali manu auxit, & meritò, Civitati vincenti, &
 ipsiusmet victoria titulo honorifico ornata. Abundavit igitur
 civitas hæc à sui conditione robustis praeliatoribus.

Idem non mediocriter confirmant eiusdem Civitatis stem-
 mata, quibus ut proprijs insignibus utitur. Hæc sunt, arstur-
 ribus duabus munita, ac duorum Leonum dorsis innixa, &
 supra duas arcis turres duo insidentes corui. Hæc, ni fallor,
 victricem Civitatem, & robustos milites significant. Solon

Soló apud
Lucianum
Anacharfi.

Atheniensium legislator duo exigit ad cuiusque Ciuitatis munimentum; arcem muris, ac turribus cinctam pro militum praesidio; & robustos, ac prudentes milites. Hoc indicare volentes ciues Victoriani, in stemmatibus suis id depinxere; arcem scilicet super duorum Leonum dorsis innixam: & non solum fabrefecerunt, verum & re ipsa praestiterunt. Arcem namque muratam, ac turriculatam pro defensione totius Ciuitatis, cuius ruina adhuc visuntur, certum credo esse eam, quam vocant ciues VILLA DE SVSO, eo quod in eminentiori loco posita degentes ciues in locis inferioribus ab hostibus protegebat. Leones verò, quibus ars incumbit, viros fortes, quibus Ciuitas abundabat, praesignabant. Dicit fortasse aliquis: Quid sibi volunt duo corui turribus insidentes? aut quod signum victoriae portendant? Quin potius ominosos, & funestorum successuum praesagiatores, superstitiosi existimant. Pictura certè non sine causa. Quae autem sit ob antiquitatem nobis clam est. An fortè, quia corui aues pugnaces sunt, audentes, & potentes tauros robustissimos insectari, & euincere? Dicam quod coniector. Estò corui aues ominosa sint, malaque praeannuntiant; non his, qui circa nidos suos, vel circa solum, in quo habitant, commorantur; sed alienis à longè venientibus, ac occurrentibus suo crocitu in aemæno mala praeannuntiant, funesta praesagiunt: quod egisse dicuntur cum Alexandro Babylonas iter tendente. Igitur in turribus Victorianis coruos antiqui incolae depinxerunt, ut hostibus aduersus urbem properantibus atrum successum, infelicem impugnationis euentum denuntiarent, & quasi insultarent. Simile quid legimus in Regum sacra historia. Iebusai enim obsesti à Davide in Hierusalem, quae olim vocabatur Iebus, confissi murorum altitudine, ac robustis militibus, ut Davidem subsannarent, imposuerunt super muros cacos, & claudos: siue hi fuerint statuae cacorum, & claudorum (ut quidam interpretes censent) siue homines viui caci, ac claudi, res ambigua est. Hoc tamen certum, Iebus eos voluisse Davidi exprobare, ac irridere: caci enim, & claudi mali

2. Reg. 5.

mali ominis prasagium non suis conciuibus, sed alienis esse dicuntur. Sic fortasse antiqui stemmatum Victorienſium editores ſupra ſua arcis turres coruos collocarunt, ut hoſtibus infelices ſucceſſus ominarentur, & ut inutiliter pugnantes deriderent. Ex his quibus colligere valebit, quàm felicibus aſpectibus Mercurij, & Martis Ciuitas Victoriana donata extiterit.

Nec ſilentio praterendum puto egregiam huius urbis gubernationem, in qua ceteras Hiſpania excellere exiſtimo. Contentio literatorum non modica, & antiquiſſima fuit, quis eſſet melior gubernandi ſtatus, Monarchia, qui ad vnum caput, & Regem reducitur; an Polyarchia, qui eſt regimen multorum, quale modò reperitur in Republica Veneta, ac Genuenſi? Hinc & inde accerſiri rationes poſſunt: communis tamen Sapientum ſententia à Platonis, & Ariſtotelis tempore inualuit Monarchiam præſtantiorem eſſe, & quia plus Dei gubernationi aſſimilatur, & quia magis aliena eſt à tyrannide, quam in multorum imperio ſape graſſari legimus. Quodſi regimen aliquod reperiremus, in quo id quod egregium in Monarchia eſt, & id quod ſelectum in Polyarchia, inueniretur; ei palma ſine controuerſa concedenda eſſet. Talem cenſeo Ciuitatis Victorie gubernationem: pertinet namque ad Monarchiam, quia ſub potentiſſimi Regis Hiſpaniarum ditione eſt: & à gubernatione quoque Polyarchia, quam Rempublicam vocant, non omnino aliena eſt; cum id, quod egregium, quod ſelectum in Republica Athenienſi, & Romana, & in modernis Genuenſi, & Veneta eſt, in ſe contineat. Conſideremus ſpecialius hæc, & videbimus verum eſſe quod dico. Quod egregium in regimine Monarchico inuenitur, illud eſt ad vnius Regis natum cuncta agere; cuius legibus ciues obtemperent, cui inſeruiant, cui pareant, cui fidelitatem ſeruent. Certè nulla Ciuitas in hiſt tam egregiam nauauit operam, ſicut hæc: à Regis fidelitate, & obedientia nunquam diſceſſit; in euentu ſine belli, ſi-

ue pacis prompta, & magna obsequia præstitit. Statim ut rumor hostium denuntiatur, omnes huius urbis, imò & totius Provinciae Alabensis incolæ ad sonitum campanæ certatim in defensionem Regni, & Regis, iuvenes, & viri letitia perfusi prodeunt armati, senioribus gementibus, quia certamini præ senectute non valent interesse. Ad hanc comprobandam veritatem non opus est testes antiquos exquirere: moderni multi sunt. Quoties Gallos irrumpentes fuderunt, fugarunt, exterminarunt? In debellatione Regni Navarra hæc Vrbs suis sumptibus, & militibus Regi Catholico Ferdinando præsto adfuit. Insuper & se fidam præstitit stationem militum, quousque omnes illius Regni ciuitates, & arces subiugata, & ad imperium Regis redacta sunt. In debellatione Regni Granatensis deuictis Sarracenis gnaviter præliati sunt. In rebellionē plebeiorum (quos Communeros vocarunt) contra Carolum Quintum Imperatorem, ac Hispaniarum Regem, Victoriani strenuos, ac fideles se summopere exhibuerunt, obuiam procedentes rebellibus, quibus aperto Marte deuictis, ducem eorum apprehensum in platea Ciuitatis iungularunt. Ex his, & multis alijs palam fit, quàm egregiè Vrbs hæc Monarchiæ leges adimplet. Et quod non minus mirandum, non deficit in his, quæ ad Polyarchiam spectant, imaginem referens Reipublicæ Genuensis, & Venetæ, quarum instar eligit sibi quotannis Magistratus, Præfectum (quem Alcalde vocant) Senatores, Procuratorem generalem, Consiliarios ex Patritijs, non ex alienis, sed ex selectioribus ciuibz suis, ut suæ gubernationi nomen honorificum Aristocratiæ quadret, post Monarchiam primatum tenens: Aristocratiæ enim regimen Optimatum sonat: etenim non quivis de plebe ad gubernationem assumitur, sed nobili sanguine nati, cum quibus (mirabile dictu) zelus conseruandi, augendi, ampliandi suam Rempublicam nascitur. Hoc zelo educantur paruuli, hoc accenduntur iuvenes, hoc replentur seniores. Hæc à me enarrata non fabula, aut inuenta inania,

*inania, sed egregia huius Ciuitatis dotes; hac per omnium gra-
 ma volans perfert: Et ego ut testis oculatus dicere possum, quod
 Regina Saba de Salomone dixit: Verus est sermo, quem audi-
 ui in terra mea, & non credebam narrantibus mihi, donec
 veni, & vidi oculis meis, & probaui, quod media pars mihi
 nuntiata non fuerit. Et ob id (Ciuitas nobilissima, Senatus
 inclyte) cum ego librum ediderim de virtute Religionis, & (ut
 mos est) patronum, & protectorem illi designare vellem, elegite
 ut deum tutelarem, sub cuius presidio, & tutela circunquaque
 securus procedet, ac penetrabit. Materia, de qua liber tractat,
 quadrat egregie ijs, quae in vestra Ciuitate peraguntur. Agit li-
 ber de Religionis virtute, quae (teste Cicerone) cultum Dei,
 caeremoniamq; affert: res plane necessaria ad conseruationem, &
 bonam Reipublicae gubernationem; quod egregie dixerunt Theo-
 dosius, & Valentinianus Imperatores. Inter caeteras (inquiunt)
 sollicitudines, quas amor publicus peruigili nobis cogitatio-
 ne indixit, praecipuam curam esse perspicimus verae Reli-
 gionis indaginem; cuius si cultum tenere poteris, iter pro-
 speritatis humanis aperimus inceptis. Est & fuit adeo neces-
 saria Religio ad Regnorum, & Reipublicae conseruationem; ut
 nulla Respublica quantumuis barbara hucusq; extiterit, quae pri-
 mas curas in Religione, & cultu erga Deum, vel Deos suos fal-
 sos non posuerit. Quinimò legimus officium Regis, & summi
 Sacerdotis, id est, praecipui ministri Religionis in vna persona
 solitum fuisse coniungi, & a quo conatu utrumque summopere
 à proceribus ambiri. In hac Religionis virtute, & eius actibus
 mirè se exercet Vrbs Victoriana, ut ego proprijs oculis vidi, &
 quoties se obtulit occasio narraui, frequentiam sedulam templo-
 rum, astantiam indeficientem in diuinis officijs, auiditatem
 grandem sacras conciones audiendi, quibus non sine egregio exem-
 plo, & maiestate diuini cultus perpetuò intersunt Magistratus
 cum pompa publica, & ut dicitur, in forma Ciuitatis. De operi-
 bus huius magnae virtutis, quae appellatur Religio, & versatur
 circa cultum Dei tractat hic liber meus dicatus vobis (Senatus
 inclyte, nobilissimi Cines) non solum ad ostendendum meum
 affectum*

Lib. Legū
 nouellarū,
 tit. 2.

*affectum erga vos, non solum, ut sitis ei in protectionem, &
 praesidium, verum etiam, quia hanc virtutem Religionis, &
 eius opera, quae in cultu Dei consistunt, & necessaria sunt ad con-
 servationem Civitatum, video magni fieri in hac vestra, & spe-
 ro diuino numine fauente in augmentum iri, & indies magis ac
 magis radicari in cordibus civium vestrorum; & pari passu cres-
 cent boni successus vestra nobilissima urbis, quam Deus simul cū
 suo inclyto Senatu per multos, & faelices annos cōseruet. Valete.
 Ex hoc Cœnobio Salmanticensi Ordinis Prædicatorum, die 29.
 Martij, anni 1611.*

*Fr. Raphael
 de la Torre.*

PRÆFA-

PRÆFATIO AD LECTOREM.

A B infantia, Lector optime, creuit mecum ingens au-
ditas Diuinorum agnitioni vacandi; qua accensus, vix
adolescenciam attingens Cœnobium Salmanticen-
se Dominicanorum, vbi acerrimos agonistas palæ-
stram literariam exercere, & egregios spectatores, ac
moderatores audieram, sacro Religionis ritu initian-
dus adij. Ibi præfatæ auditati sciendi non mediocrem occasionem na-
ctus, doctissimis Magistris vtens, artium liberalium, & sacre Theologie
literis per aliquot annos incubui: quibus transactis ex præscripto ma-
iorum munere Lectoris primùm Artium in eo Cœnobio: deinde Sa-
cre Theologiæ docendæ in studijs generalibus Prouinciæ Hispaniæ
selectioribus: præcipuè in Diui Gregorij insigni Collegio Vallisoleta-
no per multos annos functus fui. Sed en inopinatè rerum vicissitudo
mutata est. Nam quando ardentius certaminibus literarijs operam da-
bam, quando feruentius ad ea discipulos erudiebam, maiorum obe-
dientia disponente, habenas currentis desiderij contrahere iussus sum;
& mutatis curis vt Cœnobio prædicto perillustri, ac toto terrarum or-
be famoso in Præfectum (quæ Priorem vocât) sufficerer, quo in munere
à sapietia acriori studio licet non omninò exul, sed impeditus sollicitu-
dine gubernationis tantæ familie, ex parte cessauì per septem, aut octo
annos: quibus prioris temporis, & amatae sapientiæ studiorum non
oblitus non semel aut bis ingemiscebam: ac tandem amore sapientiæ,
cuius amplexibus diu potitus sum, feruens, à Præfecto Generali totius
Ordinis non paucis precibus impetraui, vt renuntiâs gubernandi mu-
nere, quieti, & contemplationi sacre doctrinæ alijs curis exclusis va-
carem. Nec sine exemplo Patrum: Nam & Diuum Gregorium Nazian-
zenum, qui post sanctum Ioannem Euangelistam ob eximiam sa-
pientiam Theologi cognomen promeruit, sic egisse Rufinus tradidit.
Is namque in iuuentute sapientiæ vacans, & post modum curis pasto-
ralibus in Ecclesijs Nazianzena, & Constantinopolitana implicitus,
demum in senectute his curis valedicens, diuinarum rerum contem-
plationi, sacrarumque literarum studio se dedit: quo in genere Græcè
multa scitu dignissima, partim carmine, partim prosa oratione sanctè
ac elegantissimè scripsit, ruri vitam Monachi agens. Idem fermè conti-
git sancto Raymundo, Ordinis Prædicatorum Generali Præfecto.
Hæc dixerim (amice Lector) vt scias me magna voluptate perfusum à
curis

PRAEFATIO AD

curis gubernationis lætanter vacasse, ut sapientiæ in iuuentute amatae tandè in senectute cupitis fruerer amplexibus, & ne tempus ociose tenerem, Diuæ Thomæ scripta, quæ semper dilexi, illustrare meis lucubrationibus decreui. Cumque diu anceps, ac dubius hæreret animus, vnde opus ordiret, vnde meorum laborum initium sumerem, obtulit se meditanda quæstio 80. secundæ secundæ, in cuius vnico articulo Doctor Angelicus diuisiones, & naturam partium potentialium iustitiæ depinxit, intersecuit, ac explanauit tam miro artificio & subtilitate, qualem peritus Anatomista in denudandis venis, in ostendendis arterijs, in secâdis fibris humani corporis, vix assequutus est. Ab hac quæstione auspicari decreui, & elegi, quæ Doctor sanctus de partibus potentialibus iustitiæ, à quæstione 80. vsque ad quæstionem 123. mirificè & compendiose tractauit: & licet multi D. Thomæ nobiles discipuli & interpretes carptim de his, quidam hic, quidam illic, pro ut se offerebat occasio, disseruerint vel tetigerint, tamen continuata serie quæstionû & articulorû nullus (quem ego viderim) præter dominum Caietanum aliquantulum contractius quàm par erat, id præstitit. Conatus autem sum hoc pro virili præstare, sequens indefesse Diui Thomæ ordinem disputandi, quem penè diuinum puto. Totumque progressum, meum ac meditata, in tria volumina, seu tres tomos distribuenda duxi. Primus circa naturam Religionis, & eius actus versatur, multis & non contemnendis disputationibus refertus, ut videre tibi in hoc primo tomo licebit. Secundus, qui iam iam prælo mandatur, circa actus eidem Religioni oppositos multa ostendet scitu digna, quæ pro sui varietate non mediocriter oblectauit legentem, nimirum de Idolatria, de Augurijs, de Somnijs, de Astrologis, de Sortibus, de Sacrilegio, de Simonia, & id genus plura. Tertius, quæ præ manibus magna ex parte meditatum habeo, de reliquis iustitiæ partibus tractabit, cui, agendo de virtute obedientiæ, integrum, & copiosum de statu Religionis tractatum affigam, à multis petitem, & desideratum, præcipuè à Religionum professoribus, & ob quem edendum tam laboriosa commentaria suscepi fabricanda. Sed cum primum in intentione (ut aiunt Philosophi) sit vltimum in executione, id mihi accidisse necessarium fuit, qui exordium ab ipsa Religionis virtute sumpsi, ut inde ad statum Religiosum depingendum accingerer, & ascensum pararem. In his voluminibus meditandis, fabricandis, limandis, edendis, & quodammodo parturiendis plurimum insudaui, quàmplures annos consumpsit nullis laboribus ac vigilijs parcens, nullis sumptibus. Nam præter libros, quos in locupletè Bibliotheca huius Cœnobij diu noctuque euoluebam, alios etiam ab exteris regionibus necesse fuit asportare, ut

LECTOREM.

inde eruditior fierem ad opus vastum peragendum : quod (amice Lector) ditatum reperies multis sacrae Scripturae locis explicatis, multis sacrarum Synodorum, ac Iuris Pontificij textibus adductis, & pluribus disputationibus ex Methaphysices, & naturalis Philosophiae fontibus ventilatis, multis ex Historijs antiquis & modernis depromptis; ac demum ex literis humanioribus adornatum, & aliqualem confirmationem rerum sacrarum ex ipsis Gentilium archiviis multa sub-

stuli, vt more Hebraeorum vasa aurea & argentea Aegyptiorum, vt Augu. ait, in meliorem vsum vendicarem.

Vale, &c.

I. Dilecti de Lorentiana
Regni consilio Collegij.

APPROB.

A P P R O B A T I O.

DE superiorum mandato, ego F. Ioannes de Pereda Magister, & Rector huius Collegij D. Gregorij Vallisoleitani, legilibrum, cuius titulus est: *De partibus potentialibus iustitiæ*, à sapientissimo Magistro, reuerendoque admodum Patre F. Raphael de la Torre compositum: in quo nec vllum verbum, quod Fidei orthodoxæ, Ecclesiasticis decretis, vel bonis moribus aduersum, suspectumve; neque etiam (quod his temporibus magnopere cauendum est) ambiguum appareret, reperi. Quin potius omnia vsque adeo pia, sana, incorrupta, docta, enucleata, perspicua, atque distincta; vt ex eisdem fidei principijs sententias his verbis explicatas quilibet depromptas esse iudicauerit. Est meo iudicio opus hoc tanto autore dignissimum, decentissimū, ac propriissimum, in quo (velut alter Raphael Angelus) Raphael noster vnus, imò & singularis, & vnicus, de septem, seu innumeris, & pene infinitis spiritibus, qui (in illo S. Stephani Salmanticensis celeberrimo Coenobio diuinorū contemplationi intenti, scientia pleni, charitate accensi) astant ante Dominū: Angelici præceptoris doctrinā de Religione, summa cū modestia, pietate, ac Religione tractans & explicans; animabus curandis necessaria ad medicamēta vtiliter, sibi & alijs reponit; scientiam videlicet, qua liniti mētis cæcorum oculi, omni terrena albugine deposita, cœlesti illustrati lumine videant; methodum, qua oratio, cæteri que actus diuini cultus, ita prodeant, vt quasi fumus aromatum de manu Angeli digni (qui Deo offerantur) in conspectu Domini ascendant; remedium denique, quo, si cordis particulam super carbones (quos hæc doctrina accendit) ponas; fumus eius extricat omne genus Dæmoniorum. Opus verè est, in quo omnium bonarum literarū, sacræ videlicet Paginæ, diuinæ Theologiæ, vtriusque Iuris prudentiæ summa eruditio splendet, assidua sanctorum Patrum, scholasticorum Doctorum, exquisitorumque totius doctrinæ autorum lectio ostenditur, electio denique sententiarum fidelissima, tutissima, ac constantissima habetur. Quare dignum existimo, vt prælo mādetur. Datis in hoc nostro Collegio, 15. Mēsis Septembris Anni 1610.

F. Ioannes de Pereda.

A L I A A P P R O B A T I O.

Grauiissimi ac sapientissimi M. F. Raphaelis de la Torre, ex Prædicatorum familia, disputationes & commentaria in questionem octuagesimam secundæ secundæ D. Thomæ, & deinceps, in quibus de partibus potentialibus iustitiæ agitur, sedula qua potui diligentia, de superiorum mandato euolui: talisque in illis sententiarum vbertas, insignis resolutio, mira eruditio, tum etiam & inusitata quedam rerū varietas elucet, vt tanto viro, tanta industria, tanto denique ingenio dignæ censeatur. Turrim namque cum virtutum propugnaculis Magister noster, Torre, sui ingenij acumine, & proprio labore construxit, indeq; mille pendent clypei, omnis armatura fortium, potentiales nempe iustitiæ partes, quæ armorum nomine iure optimo in sacris Literis nuncupantur. Opus certè omni laude dignū, sententiarum pondere graue, verbis limatum, eruditione refertum, omni pietate, & deuotione redolens. Ex quo facile deprehendi potest, in eo non solum nihil dissonum, verum potius omnia in eo contenta rationi, sacrarumq; literarum, & sanctorum Patrum veritati consona inueniri. Quapropter & prælo mādari, & continuo omnium oculis manibusq; versari, in communem Ecclesiæ vtilitatem necessarium iudicavi. Datis in hoc insigni Collegio D. Gregorij Vallisoleitano die 15 Septembris, 1610.

F. Didacus de Lorenzana
Regens eiusdem Collegij.

LICENCIA DEL PROVINCIAL.

EL Presentado Fray Iuan de Arcediano, Prouincial en la Prouincia de España de la Orden de sancto Domingo. Auendo cometido à los Padres el Maestro Fray Iuan de Pereda, Rector de nuestro Collegio de san Gregorio de Valladolid, y al Presentado Fray Diego de Lorençana, regente del dicho Collegio el examen de vn libro, que el Padre Maestro Fray Raphael de la Torre morador de nuestro Conuento de san Estuan de Salamanca, ha compuesto en exposicion, y defension de lo que escriuió el glorioso Doctor de la Iglesia sancto Thomas de Aquino acerca de las partes potenciales de justicia. Y auiendo tenido relacion, y testimonio fidedigno de los dichos Padres examinadores, que deue ser impresso, y que sera de mucha importancia para el fin sobredicho. Por tanto por la presente le doy licencia, para que teniendo facultad de los Señores del Supremo Consejo, pueda imprimirlo. Y para que mas merezca le mando en merito de obediencia, que lo mas presto que pudiere lo imprima. Dada en nuestro Conuento de san Pablo de Burgos à 27. de Iulio de 1609.

Fr. Ioan de Arcediano
Prior Prouincial.

A P P R O B A T I O.

DE CRETO Supremi Senatus Regij obtemperans, legi
 Commentaria doctissimi Patris M. F. Raphaelis de la
 Torre, Dominicani Instituti, in secundam secundæ san-
 cti Thomæ, à quæstione octuagesima vsque ad centesimam:
 in quibus nihil Catholicæ Fidei, aut sanis moribus contrarium
 inueni, sed potius doctrinam verè Theologicam, solidam,
 Scripturæ sacræ, sacris Concilijs, Apostolicis traditionibus,
 Ecclesiæ Patribus conformem: & quidem singulari eruditio-
 ne, & mira resolutione dispositam, vt decet discipulum Docto-
 ris Angelici, cuius qui inhæret vestigijs, nunquam à veritatis
 scopo aberrabit. Quare in magnam Reipublicæ Christianæ
 utilitatem poterunt prædicta Commentaria typis mandari.
 Ita testor, & meo nomine subscribo. Madriti, die 22. Mensis
 Iulij. Anno 1610.

Doctor Ioannes Molina,
 Regiæ Maiestatis Capellanus.

Fr. Ioannes de Arce
 Prior Provincial.

APPROB.

22

EL REY.

POR quanto por parte de vos Fr. Raphael de la Torre, de la Orden de sancto Domingo nos fue fecha relacion, que auia descompuesto, y comentado vn libro en dos tomos, intitulado sobre la secunda secunda de sancto Thomas, desde la question ochenta hasta las ciento del mismo sancto Thomas: y nos suplicastes os mandassemos dar licencia, y facultad para le imprimir, y priuilegio por veynte años, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro Consejo, por quanto en el dicho libro se hizo la diligencia, que la pregmatica por nos sobre ello fecha dispone, fue acordado, que deuiamos mandar dar esta nuestra cedula en la dicha razon, y nos tuuimoslo por bien. Por lo qual vos damos licencia, y facultad, para que por tiempo, y espacio de diez años cumplidos, primeros siguientes, que corran y se cuenten desde el dia de la fecha desta nuestra cedula en adelante, vos, o la persona, que para ello vuestro poder ouiere, y no otro alguno podais imprimir, y vender el dicho libro, que de suso se haze mencion: y por la presente damos licencia, y facultad a qualquier impressor deltos nuestros Reynos, que nombraredes, para que durante el dicho tiempo lo pueda imprimir por el original, que en el nuestro Consejo se vio, que va rubricado, y firmado al fin de Antonio de Olmedo nuestro Escriuano de Camara, y vno de los que en el nuestro Consejo residen: con que antes que se venda le traygays ante ellos, juntamente con el dicho original, para que se vea, si la dicha impresion esta conforme a el: o traygays fee en publica forma, como por Corrector por nos nombrado se vio, y corrigio la dicha impresion por el dicho original. Y mandamos al impressor, que assi imprimiere el dicho libro no imprima el principio, ni primer pliego del, ni entregue mas de solo vn libro con el original al autor, y persona, a cuya costa lo imprimiere, ni a otra alguna, para efecto de la dicha correccion, y tassa, hasta que antes, y primero el dicho libro este corregido, y tassado por los de nuestro Consejo: y estando hecho, y no de otra manera pueda imprimir el dicho principio y primer pliego, en el qual inmediatamente ponga esta nuestra licencia, y la aprobacion, tassa, y erratas: ni lo podays vender, ni vendays vos ni otra persona alguna, hasta que este el dicho libro en la forma susodicha, sopena de caer, y incurrir en las penas contenidas en la dicha pregmatica, y leyes de nuestros Reynos, que sobre ello disponen. Y mandamos, que durante el dicho tiempo persona alguna sin vuestra licencia, no le pueda imprimir, ni vender: sopena, que el que lo imprimiere, y vendiere aya perdido, y pierda qualesquier libros, moldes, y aparejos, que del tuuiere, y mas incurra en pena de cinquenta mil maravedis por cada vez que lo contrario hiziere. De la qual dicha pena sea la tercia parte para nuestra Camara, y la otra tercia parte para el Iuez que lo sentenciare, y la otra tercia parte para el que lo denunciare. Y mandamos a los de nuestro Consejo, Presidente, y Oidores de las nuestras Audiencias, Alcaldes, Alguaziles de la nuestra Casa, y Corte, y Chancillerias, y a otras qualesquier Iusticias de todas las Ciudades, Villas, y Lugares de nuestros Reynos, y Señorios, y a cada vno en su jurisdiccion, assi a los que agora son, como a los que seran de aqui adelante, que vos guarden, y cumplan esta nuestra cedula, y merced, que assi vos hazemos, y contra ella no vayan, ni pasen, ni consientan yr, ni passar en manera alguna, sopena de la nuestra merced, y de diez mil maravedis para la nuestra Camara. Fecha en Lerma a 4. dias del mes de Agosto, de mil y seyscientos y diez años.

YO EL REY.

Por mandado del Rey nuestro Señor.

Jorge de Touar.

T A S S A.

YO Antonio de Olmedo Escriuano de Camara del Rey nuestro Señor, de los que residen en el su Consejo, doy fee que auiedose visto por los Señores del vn libro intitulado, *Quæstio octuagesima secunda secunda Diui Thoma*, compuesto por el Maestro fray Rafael de la Torre de la Orden de sancto Domingo, que ante los dichos Señores se presento, y con su licencia fue impresso tassaron cada pliego del dicho libro a cinco marauedis. El qual tiene ducientos y veynte y quatro pliegos y medio, que al dicho precio monta cada volumen mil y ciento y veynte y dos marauedis y medio en papel, y a este precio mandaron se venda, y no a mas, y que esta tassa se ponga al principio del para que se sepa lo que se ha de llevar, y que no se pueda vender ni véda de otra manera. Y para que dello conste de mandamiento de los dichos Señores del Consejo, y pedimiento de el dicho Maestro fray Rafael de la Torre di esta fee. En la Villa de Madrid a treynta dias del mes de Abril de mil y feyscientos y onze años.

Antonio de Olmedo.

Tiene mas de tablas, y principios diez y nueue pliegos y medio; que son por todos docientos y quarenta y quatro pliegos que valen a la dicha tassa mil y docientos y veynte marauedis.

Y O EL REY.

Por mandado del Rey nuestro Señor.

Jorge de Tovar.

T 222 A

222

INDEX QVAESTIONVM,
ET ARTICVLORVM, AC DISPUTATIONVM,
QVÆ IN HOC VOLVGINE CONTINENTVR.

QVÆSTIO 80.

De partibus potentialibus
iustitiæ.

ARTICVLVS I.

Vtrum conuenienter assignentur vir-
tutes iustitiæ annexæ? pag. 1.
Disputatio I. Quare huiusmodi virtu-
tes iustitiæ annexæ dicantur eius
partes potentiales? pag. 4.
Disp. II. De distinctione debiti in legale, & mo-
rale. p. 5.

QVÆSTIO 81.

De Religione.

ARTICVLVS I. Vtrum Religio or-
dinet hominem ad solum Deum? pag. 9.

ART. II. Vtrum Religio sit virtus.
pagina 10.

Disp. vnica. Quod sit obiectum Religionis? 10.

ART. III. Vtrum Religio sit vna virtus?
pag. 17.

Disp. vnica. An Religio sit vna virtus specie
atoma? 17.

ART. IIII. Vtrum Religio sit specialis vir-
tus ab alijs distincta? 22.

Disp. vnica. An Religio ab alijs virtutibus di-
stinguatur? 23.

ART. V. Vtrum Religio sit virtus Theolo-
gica? 31.

Disp. vnica. Vtrum Religio virtus Theologica
sit, & dici queat? 31.

ART. VI. Vtrum Religio sit præferenda
alijs virtutibus moralibus? 36.

Disp. vnica. An conclusio articuli sit vera? 36.

ART. VII. Vtrum Religio habeat aliquem
exteriorem actum? 40.

Disp. I. An Religio possit imperare actus virtu-
tum Theologicarum Fidei, Spei, & Charita-
tis? 43.

Disp. II. An illa diuifio sit benè assignata? 47.

Disp. III. An actus externi, id est illi, qui sunt
alterius potentie à voluntate, sint elicitæ à
Religione? an verò tantum imperati? 48.

Disp. IIII. An Religio habeat plures actus di-
stinctos specie? 52.

ART. VIII. Vtrum Religio sit idem san-
ctitati? 57.

Disput. vnica. ibidem.

QVÆSTIO 82.

De Deuotione.

ARTIC. I. Vtrum deuotio sit specialis
actus? 64.

ART. II. Vtrum deuotio sit actus Re-
ligionis? ibid.

Disp. I. vbi agitantur ea, quæ D. Thomas in
his duobus articulis docet. 64.

ART. III. An contemplatio, seu meditatio
sit deuotionis causa? 70.

Disp. I. Quid sint meditatio, & contemplatio
& cuius potentie actus sint? ibid.

Disp. II. De veritate conclusionum. 73.

ART. IIII. Vtrum latitudo sit deuotionis
effectus? 75.

Disp. vnica. Circa literam D. Thomæ. ibid.

QVÆSTIO 83.

De Oratione.

ART. I. Vtrum oratio sit actus appetitiue
virtutis? 80.

Disp. vnica. Cuius potentie actus sit ora-
tio? pag. 81.

ART. II. Vtrum sit conueniens orare? 85.

Disp. I. De veritate conclusionis. 86.

Disp. II. An oratio non solum sit necessaria eo
modo, quo dictum est, id est, utilis, & con-
ueniens ad exequutionem diuinæ providentiæ,
verum etiam necessaria, ita, quod sit in præ-
cepto, an verò tantum in consilio? 90.

Disp. III. An oratio non solum sit necessaria
neces-

INDEX QVAESTIONVM,

- necessitate præcepti, sed etiam necessitate absoluta medij omnino necessarij ad salutem æternam consequendam? 95.
- ART. III. *Vtrum oratio sit actus Religionis?* 97.
- Disp. vnica. *An conclusio sit vera?* ibid.
- ART. IIII. *An solus Deus debeat orari?* 103.
- Disp. I. *An solùm sit orandum pro gratia, & gloria?* 104.
- Disp. II. *An beati sint orandi?* 106.
- Disp. III. *An beati cognoscant orationes viatorum, quæ ad ipsos diriguntur, & quo modo?* 112.
- Disp. IIII. *An animæ beatæ cognoscant orationes ad eas emissas à viatoribus?* 115.
- Disp. V. *De Sanctis veteris testamenti, quando in limbo existerant, an inuocandi essent?* 124.
- Disp. VI. *An licitè possimus inuocare animas in Purgatorio existentes, vt pro nobis viuentibus interpellent communem Dominum?* 125.
- Disp. VII. *An licitè oremus viuè viuos, vt orent pro nobis?* 126.
- ART. V. *Vtrum in oratione debeamus aliquid determinatè à Deo petere?* 127.
- Disp. I. *An mala pœna liceat petere à Deo, vel sibi, vel alijs?* 128.
- Disp. II. *An liceat petere à Deo bona spiritualia absolutè sine vlla conditione, putà si ea habere expediat ad spiritualem salutem?* 128.
- ART. VI. *Vtrum homo debeat temporalia à Deo petere orando?* 130.
- Disp. I. *An bona temporalia sint absque conditione postulanda?* ibid.
- Disp. II. *An quando petimus à Deo bona temporalia, petamus nobis exhiberi per medium aliquod, id est, per concursus diuinum pertinentem ad ordinem naturæ, an verò ad ordinem gratiæ?* 136.
- ART. VII. *Vtrum debeamus pro alijs orare?* 140.
- Disp. I. *De veritate conclusionis.* 141.
- Disp. II. *An pro reprobis, & præscitis liceat orare?* 146.
- Disp. III. *An pro hominibus quibusdam peccantibus ex malitia, & in peccatis mucteratis sine remorsu conscientie peccantibus, quos solemus appellare obstinatos, seu incorrigibiles, liceat orare?* 152.
- ART. VIII. *Vtrum debeamus pro inimicis orare?* 153.
- Disp. I. *An concl. D. Thomæ sint veræ?* 155.
- Disp. II. *An pro vita sanctis orandum sit, & pro quibus?* 157.
- Disp. III. *An pro damnatis in Inferno orandum sit?* 159.
- Disp. IIII. *An pro animabus existentibus in Purgatorio sit orandum?* 169.
- Disp. V. *An sit orandum pro animabus, quæ plena felicitate cum Christo regnant?* 171.
- ART. IX. *Vtrum conuenienter septem petitiones orationis Dominicæ assignentur?* 173.
- Præambula ad expositionem orationis Dominicæ. 173.
- Expositio orationis Dominicæ. 177.
- Circa hanc petitionem dubitatur, an cōgruè fiat? 192.
- ART. X. *Vtrum orare sit proprium rationalis creaturæ?* 224.
- ART. XI. *Vtrum Sancti, qui sunt in patria orent pro nobis?* 225.
- Disp. I. *An Sancti orent pro se ipsis?* 226.
- Disp. II. *An necesse sit, vt beati pro nobis orent, quod prænoscant euentum, seu consequentiam rerum postulandarum?* 227.
- Disp. III. *Quot modis, & quo modo Sancti in patria existentes orent pro nobis?* 231.
- Disp. IIII. *Vtrum Beati mereantur viatoribus ea, quæ à Deo petunt?* 233.
- Disp. V. *An viris sanctis iam defunctis conueniat orare?* 235.
- Disp. VI. *An damnatis competat orare?* 238.
- ART. XII. *Vtrum oratio debeat esse vocalis?* 239.
- Disp. vnica. *An oratio vocalis sit in præcepto?* 240.
- ART. XIII. *Vtrum de necessitate orationis sit quod sit attentæ?* 241.
- Disp. I. *Circa omnes has Conclusiones, vtrum attentio sit necessaria in omni oratione?* 243.
- Disp. II. *An illæ tres attentiones, quas ex D. Thoma prænotauimus, videlicet ad verba tantum, ad sensum, & ad Deum, & rem postulatam, requirantur simul ad hoc quod oratio sit fructuosa, & sine peccato: an verò quælibet seorsum sufficiat?* 247.
- Disp. III. *Supposito quamlibet prædictarum attentionum sufficere, an liceat quamcunque eligere cum præcisione voluntaria melioris, id est, volo hanc, & aliam nolo?* 248.
- Disp. IIII. *An illa tertia attentio, quam vbi nobiliorem commendauimus possit esse tantæ, & tam excellens, vt impediatur omnino veritatem, & fructum orationis vocalis?* 248.
- ART. XIII. *Vtrum oratio debeat esse diuturna?* 251.
- Disp. vnica. *De veritate conclusionis D. Thomæ.* 252.
- ART. XV. *Vtrum oratio sit meritoria?* 255.
- ART. XVI. *Vtrum peccatores orando impetrent aliquid à Deo?* 256.
- Disp. I. *De orationis discrimine, vt impetratoria, & vt meritoria est.* 257.
- Disp. II.

ARTICVL. ET DISPVAT.

Disput. II. *Quid oratio mereatur de congruo?* 259.

Disp. III. *An vnus homo possit alteri immediate impetrare primam gratiam, aut eius augmentum, aut verò eam illi promereri de congruo per orationem?* 259.

Disp. IIII. *An oratio sit impetratoria doni perseverantiae, siue pro ipso orante, siue pro alijs?* 260.

Disp. V. *Esto oratio sit impetratoria perseverantiae, an mereatur illam de congruo, siue pro orante, siue pro alijs: ibid.*

Disp. VI. *An omnis oratio habeat in impetrando efficaciam?* 262.

Disp. VII. *An aliquae orationes sint quae ab extrinseco, videlicet ex promissione diuina habeant efficaciam impetrandi infallibiliter postulata?* 267.

Disp. VIII. *De circumstantijs orationis.*

Pie. 71.

De necessarijs ad salutem. 277.

Pro ipso orante. 278.

Perseueranter. 281.

Dub. quae perseverantia exigatur in orante? 285

ART. XVII. *Utrum conuenienter dicantur esse orationis partes, obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones?* 296.

TRACTATVS DE HORIS Canoniciis. 297.

Controu. I. *Quid significet Hora Canonica, & unde ortum habuerit eius significatio?* ibid.

Controu. II. *An dicere Officium diuinum in his horis ab Ecclesia signatis sit de iure diuino; an humano; & de earum horarum antiquitate.* 298.

Controu. III. *De numero horarum canonicarum.* 299.

Controu. IIII. *De singulis horis canonicis.* 300.

Controu. V. *De ceterarum horarum antiquitate, & quo diei tempore sint celebrandae.* 303.

Controu. VI. *An aliqui has horas teneantur recitare, & qui sint? quoque iure ad id teneantur?* 305.

Disp. I. *An omnes Clerici maioribus ordinibus initiati, videlicet presbyteri, diaconi, & subdiaconi teneantur Officium diuinum recitare?* 306.

Disp. II. *De obligatione Religiosorum ad recitandum.* 307.

Disp. III. *De obligatione beneficiatorum.* 311.

Disp. IIII. *An beneficiatus, qui duo vel plura beneficia, vel plures praebendas possidet, teneatur recitare bis, aut ter Officium diuinum iux-*

ta numerum praebendarum quas obinet? 312.

Disput. V. *An beneficiarius, qui ex beneficio, nullos, aut perexiguos recipit fructus teneatur recitare Officium canonicum?* 313.

Disp. VI. *An sint aliqui, qui obligentur recitare diuinum Officium ob solos redditus Ecclesiasticos perceptos sine titulo beneficii?* 318.

Controu. VII. *An hi quos diximus ad recitandum canonicas preces teneri aliquando ab earum recitatione excusentur, & ob quas causas?* 321.

Controu. VIII. *De his quae exiguntur, vt satisfiat oneri recitandi diuinum Officium.* 326.

Disp. I. *Utrum in recitatione horarum seruetur integritas, alternando versus Psalmorum, & Antiphonarum, & huiusmodi?* 329.

Disp. II. *De tempore seruando in recitandis horis.* 327.

Disp. III. *An supra commemorati, quos diximus teneri ex Ecclesiae praecepto ad recitandas horas Canonicas, teneantur eas recitare cum attentione ex vi eiusdem praecepti?* 330.

Controu. IX. *De poenis siue de oneribus, quibus fiunt obnoxij qui tenentur recitare preces canonicas, si tamen illas non recitent, aut male recitent.* 337.

Controu. X. *De obligatione recitandi publice in choro diuinum Officium.* 348.

Disp. I. *An sint aliqui obligati ad dicendum in choro diuinum Officium, & non solum priuatum.* 349.

Disp. II. *De Officio diuino recitando in choro, & circumstantijs eius.* 351.

Disp. III. *An sint aliqui beneficiati, de quibus diximus teneri choro assistere, quando hora Canonica recitantur, qui obligentur restituere accepta stipendia, si defuerint ab ea assistentia?* 351.

Disp. IIII. *An aliqua consuetudo introduci possit, quod distributiones dentur absentibus a choro.* 353.

Disp. V. *An possit fieri statutum ab Ecclesiarum canonicis, vt distributiones quotidiana absentibus dentur.* ibid.

Disp. VI. *An Canonici, etiam si domi recitent Officium diuinum, nihilominus ratione reddituum principalium, quos vocat la guela, & diximus a distributionibus distingui, teneantur horis Canonicis in choro assistere, sic adeo vt si non intersint, teneantur fructus restituere.* 355.

Disp. VII. *Quibus actibus, qua re attentione teneantur implere praeceptum de assistendo horis Canonicis in choro illi, quibus diximus incumbere, maxime Canonici, quibus specialius hoc munus iniunctum est.* 357.

INDEX QVÆSTIONVM,

Disp. VIII. *An illi qui aſſiſtentes choro excuſantur à cantandis horis, ſiue propter legitimum impedimentum, iuxta priorem ſententiam, ſiue propter conſuetudinem, vt diximus dub. præced. teneantur ad recitandum ſummiſſe verſus ad ſuum chorum pertinentes.* 359.

Disp. IX. *An quando Canonici extra Chorum Horas Canonicas recitarunt, & poſtea Choro aſſiſtunt, vt impleant præceptum adimplendi, quod diximus eos obligare, teneantur habere aliquam attentionem interiorem, ſiue canant, aut recitent cum alijs, ſiue aſſiſtant audientes divina quæ celebrantur.* 360.

QVÆSTIO. 84.

De Adoratione.

ART. I. *Vtrum adoratio ſit actus latriæ, ſeu Religionis?* 362.

Disp. I. *An adoratio verſetur tantum circa Deum, an verò etiam ad creaturas extendatur?* 363.

ART. II. *Vtrum adoratio importet actum corporalem?* 364.

Disp. I. *Quæ ſit adoratio interior?* 365.

Disp. II. *An ſit, & quid ſit Dei adoratio externa?* 369.

Disp. III. *An utraque adoratio interna, & externa propriè ſit dicenda adoratio? & quæ ſit perfectior?* 370.

Disp. IIII. *An ſit aliqua adoratio externa ſuapte natura ſoli Deo appropriata? atque adeo, quàm nefas ſit creaturæ impartiri?* 371.

Diſput. V. *Quot ſint iſtæ adorationes externæ?* 372.

De genuflexione. 373.

De proſtratione. 374.

De manuum elevatione. ibid.

De capitis deteſtione. 375.

De oſculo ſancto. 377.

De pectoris tuſione. 381.

ART. III. *Vtrum adoratio requirat determinatum locum?* 382.

Disp. I. *An conſuſio D. Thom. ſit vera?* 383.

Disp. II. *An omnes orationes, & adorationes congruentius, & fructuoſius ſiant in Eccleſijs, quàm in alijs locis?* 384.

Disp. III. *An habeant orationes in Eccleſia ſuæ maiorem efficacitatem ad impetrandum, non ſolum ex opere operantis, ſed etiam ex opere operato?* 389.

Disp. IIII. *De ſitu ſervando in adoratione.* 390.

QVÆSTIO. 85.

De Sacrificio.

ART. I. *An offerre ſacrificium Deo ſit de lege naturæ?* 392.

Disp. I. *An ſacrificiorum uſus externus ſit licitus?* 393.

Disp. II. *An ſacrificium non ſolum licitum ſit, verum etiam ſit de iure naturæ?* 394.

ART. II. *Vtrum ſoli Deo ſacrificium offerendum ſit?* 400.

Disp. I. *De veritate conſuſionis D. Thomæ.* 401.

Disp. II. *An actio ſacrificandi quàm in hac q. ſacrificium vocamus, collocetur in genere ſigni?* 403.

Disp. III. *An utrumque diuiſionis membrum veram habeat ſacrificij rationem, nec ne?* 405.

ART. III. *Vtrum oblatio ſacrificij ſit ſpecialis actus virtutis?* 406.

Disp. I. *An conſ. ſit vera?* 407.

Disp. II. *An ſacrificium viſibile, & externum, ſit actus ſpecialis Religionis diſtinctus ab alijs Religionis actibus?* 409.

Definitio ſacrificij. 413.

Disp. III. *Quotplex ſit ſacrificium?* 414.

ART. IIII. *Vtrum omnes teneantur ad ſacrificia?* 418.

Disp. I. *An omnes ſint miniſtri ſacrificiorum, an verò ſoli Sacerdotes?* 419.

Disp. II. *An ſolus Deus habeat poteſtatem ſacrificia inſtituendi, an & hominibus id licitum ſit?* 424.

Disp. III. *An tantum habentes publicam poteſtatem, poſſint ſacrificia inſtituere?* 426.

QVÆSTIO. 86.

De oblationibus, & primitijs.

ART. I. *Vtrum homines teneantur ad oblationes de neceſſitate præcepti?* 435.

Disp. I. *An oblationes in Eccleſia facere, per ſe loquendo ſit de iure naturali?* 437.

Disp. II. *An extra caſus enumeratos in quatuor titulis ſupra poſitis ſit, aut extiterit aliquod præceptum diuinum, aut humanum oblationes faciendi?* 439.

Disp. III. *An conſuetudo oblationes in Eccleſia offerendi certis quibuſdam diebus, & de certis quibuſdam ſpeciebus obliget in conſcièntia Chriſti fideles ad eas offerendas?* 440.

ART.

ARTICVL. ET DISPVT.

ART. II. *Vtrum solum Sacerdotibus debeantur oblationes?* 445.

Disp. I. *Ad quos Sacerdotes spectet recipere oblationes, quæ in Ecclesia fiunt?* 446.

Disp. II. *An 2. concl. D. Tho. sit vera?* 449.

ART. III. *Vtrum homo possit oblationes facere de omnibus rebus licite possessis?* 452.

Disp. I. *An oblationes magnificæ & sumptuosæ pro cultu diuino, & ei annexis sint illicitæ eo quod per excessum vitiantur?* 455.

ART. IIII. *Vtrum ad primitias soluendas homines teneantur?* 465.

QVÆSTIO. 87.

De decimis.

ART. I. *Vtrum homines teneantur dare decimas ex necessitate præcepti?* 467.

Disp. I. *An decimæ sint debita ex necessitate naturæ.* ibid.

Disp. II. *An decimæ aliquando in præcepto fuerint? & quando inciperunt esse debita?* 469.

Disp. III. *An in institutione harum decimarum seruata fuerit æquitas inter Tribum Leuiticam, & alias Tribus?* 470.

Disp. IIII. *An in noua lege præceptum sit de soluendis decimis?* 472.

Disput. V. *Quonam iure decimæ debita sint? humano ne, an diuino, naturali vel positiuo?* 476.

Disp. VI. *Vtrum decimæ debeantur lege charitatis? an verò iustitiæ, vel Religionis?* 484.

Disp. VII. *An Ecclesia decimarum dominium habeat, an verò solum ei debeantur?* ibid.

Disp. VIII. *An hæc obligatio soluendi decimas à solo Deo possit tolli, an verò aliqua humana auctoritate?* 486.

Disp. IX. *An consuetudine non soluendi decimas possint fideles liberari à vinculo eas pendendi, vel ex toto, vel ex parte?* 488.

Disput. X. *An transactione vel compositione obligatio soluendi decimas auferri possit?* 493.

Disp. XI. *An auctoritate Summi Pontificis possint tolli decimæ?* 494.

Disp. XII. *An decimarum obligatio ex toto vel ex parte possit tolli præscriptione?* 495.

ART. II. *Vtrum de omnibus teneantur homines decimas dare?* 497.

Disp. I. *An diuisio decimarum sit sufficiens?* 498.

Disp. II. *An de rebus male acquisitis debeant decimæ persolui?* 499.

Disp. III. *An de rebus quibusdam minutulis sint decimæ persoluenndæ?* 501.

Disp. IIII. *An de rebus, quæ per donationem vel ex testamento acquiruntur debeatur decima?* ibid.

Disp. V. *An optima quæque sint danda pro decimis soluendis? an verò satis sit deteriora dare?* 502.

Disp. VI. *An decimæ ex integro sint soluendæ?* 503.

Disp. VII. *An ante decimationem prædialem, tributa regia sint deducenda, census, seu aliæ pensiones?* 506.

Disp. VIII. *An decimæ etiam non petita à Sacerdotibus debeant solui, & in horrea clericorum deferri?* 507.

Disp. IX. *An si Dominus conditionem suæ rei mutet decimam soluere teneatur?* 509.

Disp. X. *Quando fructus decimales auferuntur per actionem iniustam contra possidentem, & contra Ecclesiam, quis teneatur restituere?* 510.

Disput. XI. *An destruens fructus teneatur restituere decimam fructuum destructorum?* 514.

Disp. XII. *An si fructus decimales, vel prædia cum fructibus ad alios dominos transferantur per contractum voluntarium ex parte transferentis, ante quam soluantur decimæ, teneantur decimas soluere priores possessores, an posteriores?* 516.

Disp. XIII. *An rectores Ecclesiarum possint petere decimas omnes prædiales præteritas ac non solutas, non solum ab illis personis, quæ illas non soluerunt, verum etiam ab his, quibus ipsi prædia vendiderunt, vel quoquomodo donarunt?* 518.

ART. III. *Vtrum clericis sint dandæ decimæ?* 519.

Disp. I. *An soli clerici animarum curam habentes habeant ius percipiendi decimas? an verò alijs etiam clericis id conueniat?* 520.

Disp. II. *An clericis diuitibus qui habent aliam de quàm ex decimis congruam sustentationem, sint dandæ decimæ?* ibid.

Disp. III. *An clericis iniquis decimæ sint pendendæ?* 522.

Disp. IIII. *An pauperibus sit danda aliqua decimarum pars?* ibid.

Disp. V. *An ius possit ius decimarum ad solos clericos pertinere?* 530.

Disp. VI. *De locis in quibus decimæ soluendæ sint?* 534.

Disp. VII. *Quântum temporis sit necessarium vt consuetudo decimandi in aliena parochia tribuat ius Ecclesiæ, quæ hac vititur consuetudine?* 537.

Disp.

INDEX QVAESTIONVM,

- Disp. VIII. *An laici possint exigere, & accipere decimas sibi, aut eas retinere?* 539.
- Disp. IX. *Quis nam possit laicis concedere decimas, id est, ius illud materiale decimas accipiendi?* 543.
- Disp. X. *Vtrum laici qui licite retinent decimas in feudum perpetuum, vel quia per feudum iustum ante Concilium Lateranense, vel à Papa concessum, possint iuste ac licite in alios laicos illas transferre?* 546.
- Disp. XI. *An laici, qui ab antiquo licite retinent decimas in feudum perpetuum, siue prop ter ius antiquius Concilio Lateranense, siue ex concessione Summi Pontificis possint iuste in alios qui sunt Ecclesiastici transferre?* 547.
- Disp. XII. *Vtrum laici possint consuetudine, seu praescriptione decimas acquirere?* 549.
- Disp. XIII. *An id quod diximus de praescriptione laicorum erga decimas, verum etiam habeat in clericis, vel personis Ecclesiasticis?* 550.
- ART. II. *Vtrum clerici teneantur decimas dare?* 552.
- Disp. I. *An Iudaei, Sarraceni, & Pagani in ditione Christianorum degentes teneantur decimas soluere?* 553.
- Disp. II. *An teneantur infideles ex decimis, vel alio tributo alere ministros Ecclesiae?* 555.
- Disp. III. *An obligatio decimarum ad pauperes extendatur?* 557.
- Disp. IIII. *An clerici & Ecclesiastici teneantur decimas soluere?* 557.
- Disp. V. *An littera D. Th. in art. sit vera?* 560.
- Disp. VI. *An doctrina art. in clericis verum habeat?* 562.
- Disp. VII. *An possit Pontif. aliquos privilegiare, vt non soluant decimas, vel vt eas sibi alias non debitas vsurpent?* 566.
- Disp. VII I. *An concessio privilegij de non soluendis debitis sit inualida?* 568.
- De privilegiatis circa decimas.* 574.
- De privilegijs religiosorum erga decimas.* ibid.
- Disp. I. *An privilegia concessa alicui monasterio, aut alteri cuius de recipiendis decimis alicuius parochiae, extendatur ad noualia?* 576.
- Disput. II. *An privilegium concessum Ecclesiasticis de non soluendis decimis inae finito tenore, ad decimas noualium extendatur?* 576.
- Disp. III. *An ampla privilegia, quibus aliqua religio, aut locus pius sit immunis à soluendis decimis, praesentent absolute libertate à decimis praedialibus quae debentur parochis?* ibid.
- Disp. IIII. *De explicatione quorundam privilegiorum.* 578.
- Disp. V. *An privilegia de non soluendis decimis praedialibus extendantur ad praedia acquisita post privilegia?* 579.

- Disp. VI. *An coloni, qui praedia religiosorum conducunt, sint exempti à decimis soluendis?* 580.
- Disp. VII. *An praedia, quae ordo monachorum in emphiteusim habet, & ea, quae ab alijs conducta habet, libera sint à decima?* ibid.
- Disp. VII I. *An decimae sint exigendae in tribunalijs Ecclesiasticorum, vel secularium, seu laicorum?* ibid.
- Disp. IX. *Quae poenae debentur non soluentibus decimas.* 582.

QVÆSTIO. 80.

De Voto.

- ART. I. *Vtrum votum consistat in solo proposito voluntatis?* 583.
- Disp. I. *An illi tres actus necessarij ad votum bene enumerati sint?* 583.
- Disp. II. *In quo consistat ratio seu essentia voti, & pro quo supponat?* 585.
- Disp. III. *An promissio hæc & essentia voti sit actus intellectus, an voluntatis?* ibid.
- Disp. IIII. *Quæ & qualis deliberatio ad voti consistentiam sufficiat?* 589.
- Disp. V. *Vtrum ad voti valorem sufficiat virtualis deliberatio?* 591.
- Disp. VI. *An promissio sic sit de substantia voti, vt etiam sine proposito sufficiat?* 596.
- Disp. VII. *Vtrum voti essentia perficiatur, & consistat in solo proposito absoluto voluntatis faciendi aliquid in Dei honorem, & cultum?* 600.
- ART. II. *Vtrum votum semper debeat fieri de meliori bono?* 605.
- Disp. I. *An & quale peccatum sit vouere aeternum moraliter malum?* 606.
- Disp. II. *An votum de re moraliter bona, emissum propter malum finem sit validum?* 608.
- Disp. III. *An votum emissum pro conditione turpi obtinenda validum sit?* 610.
- Disp. IIII. *An votum de opere indifferenti valeat?* 614.
- Disp. V. *An quando votum est de materia partim impossibili, partim possibili, & simul in-compossibili, sit validum?* 616.
- Disp. VI. *An votum de non peccando sit validum?* 618.
- Disp. VII. *An de actibus, qui sunt in precepto possit fieri votum?* 622.
- Disp. VII I. *An de operibus, quae consilij opponuntur possit emitri votum?* 625.
- Disp. IX. *An votum de contrahendo matrimonium sit validum?* 627.
- Disp. X. *An omnis actus virtutis sit legitima materia voti?* 631.

Disp.

ARTICVL. ET DISPVAT.

- Disp. XI. *An fideles omnes faciant votum in baptismo de seruanda professione fidei?* 632.
- Disp. XII. *Quale fuerit votum Iephte?* 633.
- ART. III. *Vtrum omne votum obliget ad sui obseruationem?* 634.
- Disp. I. *Vtrum vota metu mali vrgentis emissasint valida?* 635.
- Disp. II. *Vtrum vota emissa ex ignorantia, docto, aut errore sint obligatoria?* 640.
- Disp. III. *An votum de quo dubitatur an factum sit, obliget?* 642.
- Disp. IIII. *De obligatione voti dubij quoad valorem eius.* 644.
- Disp. V. *An voti obligatio sit personalis, ita quod obliget solum vouentem?* 645.
- Disp. VI. *An obligatio voti possit, vel debeat in alium traduci?* 646.
- Disp. VII. *An obligatio voti transeat ad heredes?* 647.
- Disp. VIII. *Pro quo tempore vota obligent?* 650.
- Disp. IX. *An elapso tempore obligationis voti, obligatio eius perseueret?* 652.
- Disp. X. *An qui nequit implere votum in tempore prefinito, teneatur illud praeuenire, & votum prius implere?* 655.
- Disp. XI. *An vota conditionata obligent, & quo modo?* 656.
- Disp. XII. *An aliquando, & per quid cesset obligatio voti?* 659.
- ART. IIII. *Vtrum expediat aliquid vouere?* 661.
- Disp. vnica. *An expediat vouere?* ibid.
- ART. V. *Vtrum votum sit actus latræ, seu Religionis?* 664.
- Disp. I. *An votum sit actus Religionis?* ibid.
- Disp. II. *An quando homo frangit votum peccet duplici peccato?* 666.
- Disp. III. *An votum soli Deo fiat? an verò etiam hominibus fieri possit?* 667.
- Disp. IIII. *Qualis ac quanta sit obligatio voti?* 668.
- Disp. V. *Quale peccatum sit transgressio voti, mortale, an veniale?* 670.
- Disp. VI. *An ex sola intentione vouentis ex materia graui possit fieri leuis, & ex leui grauis?* 673.
- Disp. VII. *An ex multiplicatis transgressionibus votorum circa materiam leuem, contingat committi peccatum mortale?* 676.
- ART. VI. *Vtrum magis sit laudabile, & meritorium facere aliquid ex voto, quàm sine voto?* 679.
- Disp. vnica. *An pœnitere de voto facto sit peccatum, & quale?* 681.
- ART. VII. *Vtrum votum solemnizetur per*

- sacri ordinis susceptionem, & per professionem ad certam regulam?* 682.
- ART. VIII. *Vtrum illi qui sunt alterius potestati subiecti impediuntur à vouendo?* 683.
- Disp. vnica. *An subditus licet possit absq; superioris consensu votum emitte. ibid.*
- ART. IX. *Vtrum pueri possint se obligare ad Religionis ingressum?* 689.
- Disp. I. *Quid sit irritatio voti, & in quo à dispensatione, vel commutatione differat?* 690.
- Disp. II. *Qui possint religiosorum vota irritare? & quæ?* 693.
- Disp. III. *An vir possit in vniuersum omnia vota vxoris irritare?* 698.
- Disp. IIII. *An pater possit filiorum vota irritare?* 702.
- ART. X. *Vtrum possit in voto dispensari?* 706.
- Disp. vnica. *An sit in Ecclesia potestas dispensandi in votis simplicibus?* ibid.
- ART. XI. *Vtrum in voto solemniori continentiæ possit fieri dispensatio?* 712.
- ART. XII. *Vtrum ad commutationem, vel dispensationem voti requiratur Prælati auctoritas?* ibid.
- Disp. I. *Qui Prælati habent hanc dispensandi, & commutandi auctoritatem?* 713.
- Disp. II. *An vota facta in commodum tertij possint dispensari, aut commutari?* 716.
- Disp. III. *Quæ sint vota soli Pontifici reseruatæ quoad commutationem, & dispensationem?* 718.
- Disp. IIII. *An ad valorem dispensationis requiratur causa legitima?* 724.
- Disp. V. *Quando ad commutationem requiratur Prælati auctoritas, & quæ causa sit sufficiens ad commutandum?* 728.
- Disp. vlt. *De vsu facultatis delegatæ ad dispensandum, & commutandum.* 734.

QVÆSTIO. 90.

De assumptione diuini nominis per modum adiurationis.

- ART. I. *Vtrum liceat adiurare hominem?* 738.
- Disp. vnica. *De veritate 1. conclus.* 740.
- ART. II. *Vtrum liceat dæmones adiurare?* 741.
- Disp. I. *An in Ecclesia Christi sit aliqua potestas, aut fuerit coercendi, vel imperandi dæmonibus?* 741.
- Disp. II. *Quæ nam sit hæc potestas, quàmq; diuturna?* 744.
- Disp. III. *An potestas expellendi dæmones, ne hominibus molestias inferant, possit esse naturalis?* 747.

Disp.

INDEX QVAEST. ARTIC. ET DISPVT.

- Disp. IIII. De causa finali propter quam Christus reliquit Ecclesiae suae potestatem fugandi daemones? 750.
- Disp. V. An sit aliquod certum hominum genus penes quos sit, aut extiterit potestas fugandi daemones, ne hominibus noceant, an vero vaga sit, nulli hominum generi, conditioni, aut sexui alligata? 751.
- Disp. VI. Vtrum ad recipiendum hanc potestatem eiectiuam daemonum, requiratur in adiuratore aliqua dispositio naturalis? 757.
- Disp. VII. An sanctitas, & morum integritas sit requisita in adiurante seu expellente daemones, vt possit exercitio mandari praefata diuina potestas? 759.
- Disp. VIII. An fides sit necessario requisita in adiurante daemones, vt eorum exterminatio sequatur? 762.
- Disp. IX. An oratio, & ieiunium necessario praerequirantur in adiurante daemones, vt eos expellat? 772.
- Disp. X. An ad omnia mala, quae daemones possunt inferre, propulsanda per adiurationem, sit in Ecclesia Christi potestas? 776.
- Disp. XI. De malis, quae solent daemones inferre? 777.
- De causa efficiente potestatis ad eicienda daemones? 784.
- Disp. XII. De numero mediorum, quibus licite vti possunt fideles ad fugandos daemones. 785.
- Primum medium, Oratio. 787.
- Secundum, Reliquiae. ibid.
- Tertium, Crux. 788.
- Quartum, Res consecratae. 789.
- Disp. XIII. de exorcismis, & alijs medijs, quibus Ecclesia vtitur ad fugandos daemones. 790.
- Disp. XIII. De modo causalitatis praedictorum mediorum. 794.
- Primo, de oratione. ibid.
- Secundo, de reliquijs Sanctorum. 795.
- Tertio, de Cruce.
- Quarto, de rebus consecratis.
- Quinto, de exorcismis.
- Disp. XV. An efficacia horum mediorum sit physica, an dumtaxat moralis? 799.
- Disp. XVI. An praedicta media habeant efficaciam in omni euentu, & infallibiliter? 802.
- Disp. XVII. An aliquibus rebus sensibilibus,

& naturalibus insit aliqua virtus naturalis ad fugandos daemones? 805.

- Disp. XVIII. Qui sint homines isti qui a daemone obsessi dicuntur? 814.
- Disp. XIX. De operationibus, quas daemones exercent obsidentes corpora arreptitiorum. 418.
- Disp. XX. An operationes obsessorum, quae alias peccata essent, imputentur illis ad culpam? 820.
- Disp. XXI. An demoniaci vexentur a daemone propter peccata, quae commiserunt? 822.
- Disp. XXII. An daemones aliquam laetitiam vel poenarum leuamen percipiant ex ingressu in hominum corpora? 826.
- Disp. XXIII. Qua hominis parte daemones corpora ingrediantur? 830.
- Disp. XXIII. An in vno homine possint esse multa daemones? 831.
- Disp. XXV. Quorum ordinum sint daemones, qui homines obsident? 833.
- Disp. XXVI. Quibus signis agnosci possit daemonum in corporibus inhabitatio? 834.
- De praxi exorcistarum circa obsessos a daemone. 838.
- ART. III. Vtrum liceat irrationalem creaturam adiurare? 855.
- Disp. vnica. An liceat irrationalem creaturam adiurare? ibid.

QVÆSTIO. 91.

De assumptione diuini nominis per laudem.

- ART. I. Vtrum Deus sit ore laudandus? 862.
- Disp. I. An Deus sit ore laudandus? ibid.
- Disp. II. An Deo vocales laudes sermone vulgari, ac vernaculo cuiusque gentis sint recitandae? 865.
- Disp. III. An cuilibet priuatae personae licitum sit laudes publicas componere? 876.
- ART. II. Vtrum in diuinis laudibus sint cantus assumendi? 877.
- Disp. I. An in diuinis laudibus sint cantus assumendi? 878.
- Disp. II. An Religionibus, quibus ex visui instituti conuenit intendere animarum saluti per praedicationes, audientia confessionum, dogmatum diuinorum edocionem, sit conueniens habere choros, vbi religiosi conueniant statutis temporibus, diuinas laudes cantaturi? 891.

QVÆSTIO. 80.

2^Æ. 2^Æ. DIVI THOMAE.

DE PARTIBVS POTENTIA-

LIBVS IUSTITIAE.

ARTICVLVS VNICVS.

Vtrum conuenienter assignentur virtutes iustitiæ annexæ?

Summa Articuli.

ACTVRVS D. Thom. de virtutibus iustitiæ annexis in quæst. 80. ar. vnico, earum numerum inquiri, & naturam compendiose tractat: aduertens primò, eas virtutes esse alicui virtuti principali annexas, quæ in aliquo cum virtute principali conueniunt, in aliquo discrepant. Cùm ergo iustitia virtus sit ad alterũ, reddens ei aliquid debitum secundũ æqualitatem: omnes virtutes, quæ ad alterũ sunt, quamuis deficiant in reddendo debitum ad æqualitatem, ad iustitiam reducuntur, vt ei annexæ. Ex hoc fundamento colligit numerum earum: sunt enim nouem: nempe Religio erga Deum, Pietas erga parentes, Obseruantia circa eos, qui virtute eminẽt, ad quam reducit Obedientiam hinc in solutione ad tertiũ, Veritas, seu Fidelitas, Vindictio, Liberalitas, Magnificẽtia, Affabilitas, &c. Ex his tres priores, videlicet Religio, Pietas, & Obseruantia idẽo deficiunt à perfectẽ ratione iustitiæ, quia non reddunt perfectẽ æquale: cæteræ verò, quia illarum offi-

cia non sunt perfectẽ debita, ex debito, scilicet legali, quod strictẽ debitum est, sed ex debito morali, quod dumtaxat debitum est ex honestate virtutis.

Obnixẽ desiderantes egregiam, grauẽ, ac vtilissimam doctrinã Doctoris Angelici de partibus potentialibus, & iustitiæ annexis, nostris meditationibus pro exili nostra portione illustrare, ac dilucidare, ne sapientiorum Autorum cõsuetudini, qui operibus suis argumẽtum quasi epitomen omnium dicendorum præfigunt deesse videamur; nullo alio melius id posse præstare existimauimus, quam si rem ab hac quæst. 80. ordiremur. Cuius vnicus articulus nobis vice argumẽti sit: eo quod sanctus Doctor miro quodam artificio totam dicendorum de partibus potentialibus iustitiæ materiã ob oculos ponit. Et nos ante huius articuli discussionem, vt plenius res perspicitur tabellam delineauimus, qua non medio critere oblectatus auidus lector, videre licebit omnium virtutum iustitiæ annexarum naturam, obiecta, actus, ac subiecta. Quorũ inspectio non parum iuuabit ad eorum, quæ postea latẽ tradenda sunt, intelligentiam.

PARTES IVSTITIÆ POTENTIALES.

Religio.

Dulia.

Liberalitas.

Vindicatio.

Magnificētia Gratitude.

Veracitas. Affabilitas.

RELIGIO-
NIS

Religio.
Dei cultus, cuius partes integrales sunt, Deo subijci, vt præcellenti supra omnem creaturam, & inde assurgere ad exhibendum ei honorem.
Actus eius. Quidam interni; per quos Deo offerimus nostræ mentis vires internas.
Quidam externi; per quos Deo exhibetur cultus, offerendo ei in exercitio aliquid exterius.
Actus interni. Actus interni sunt Deuotio, & Oratio.
Deuotio. Deuotio est voluntas promptè tendendi ad ea, quæ pertinent ad Dei famulatum; cuius excitatiui sunt meditatio, & contemplatio.
Oratio, & eius partes. Oratio est petitio facta Deo, quæ diuiditur in mentalem, & vocalem.
Orationis partes sunt obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones.
Adoratio. Alius actus Religionis est Adoratio, per quam Deum veneramur nos ei expressè summittendo.
Adorationis partes. Diuiditur in adorationem internam; per quam homo mentem, & eius vires ad Dei reuerentiam summittit; & in externam, per quam corpus, vel eius membra Deo offert.
Actus Religionis externi. Sacrificare, oblationes offerre, primitias, & decimas dare, votum Deo facere, iurare, adiurare Deum, vel etiā laudare.

LIBERALI-
tatis

Liberalitas specialis virtus.
Obiectum proxim. Passiones amoris, & concupiscentiæ, delectationis, & tristitiæ circa ea, quæ dantur, quas moderatur Liberalitas, faciendo bonum vsum rerum exteriorum temporalium, quæ possidentur.
Obiectum remotum. Pecunia, & omnia bona possessa, quæ nomine pecuniæ appellantur.
Actus eius. Benè vti pecuniæ, vel diuitijs alijs per largitionem, præcipuè in ordine ad alios.

MAGNIFI-
centiæ

Magnificētia specialis virtus.
Obiectum. Magni sumptus, aut dona.
Actus eius. Rerum magnarum cum animi quadam ampla, & splendida proportionem administratio.
Subiectum. Voluntas.
Passiones quas moderatur. Moderatur passiones concupiscibilis.

Veracitatis

Veracitas spec. virt.
Obiectum. Veritas manifestanda.
Actus eius. Exhibere se alteri verbis, & factis talem, qualis quisque est.
Species reductiua. Fidelitas, qua promissa seruantur.

Affabilitatis

Affabilitas spec. virt.
Obiectum. Affabilis conuersatio.
Actus eius. Deceter se habere ad alios homines in cōmuni cōuersatione, siue in factis, siue in dictis.
Species reductiua. Aequalitas circa nobis æquales, humanitas, seu benignitas erga omnes.

D V L I A E

Dulia.
Cultus debitus his, qui in aliquo excedunt. Exhibere reuerentiam homini, ratione alicuius excellentiæ.
Pietas, Obseruantia, & aliæ ferè innumeræ.
Cultus erga eos, qui post Deum sunt nobis essendi, & gubernationis principia.
In cultum pium exhibitum parentibus, filijs, vxori, cognatis, &c.
Exhibitio cultus, reuerentiæ, & sustentationis etiam, personis prædictis, quando indiguerint.
Obseruantia specialiter capta, Dulia specialiter dicta, Hyperdulia, Obedientia, & aliæ virtutes innominatæ, v.g. qua miles ducem, discipulus magistrum colunt, &c.
Est, qua Principem, & capita Ciuitatis reueremur.
Est, qua seruus dominum reueretur.
Est, qua colimus eos, qui aliquam ad Deum habent affinitatem.
Præceptum superioris tacitum, vel expressum.
Parere superiori.

VINDICATIO

Vindicatio specialis virtus.
Obiectum. Propulsio iniuriæ.
Subiectum. Persona priuata.
Actus eius. Reddere malum pro malo, quod persona priuata ordinat in emendam, seu punitionem faciendam per publicam potestatem, vel se defendendo conformiter ad legem.

GRATITVDINIS

Gratitude specialis virtus.
Obiectum. Beneficia remuneranda.
Actus eius. Benefactoribus gratiam, & beneficium acceptum compensare.

IRCA literam D. Thom. quamvis attentè legentibus satis perspicua videatur, submouendæ sunt aliquot disputationes textuales: nam cæteræ subtiliores, & obscuriores prosequētibus quæstionibus reseruātur.

I. DISPUTATIO.

Quare huiusmodi virtutes annexæ iustitiæ, dicantur eius partes potentiales?

1

D. Thom.

OC palàm fiet, si adnotemus ex doctrina D. Thom. quæstion. 48. in secunda secundæ, quòd sicut in toto corpore viuentis sunt quædam partes, quæ dicuntur integrales, sine quibus corpus non potest perfectè subsistere, vt manus, brachium: quædam subiectiuæ, idest specificæ, vt Leo, homo, qui sunt partes subiectiuæ animalis: aliæ sunt partes potentiales, idest potentia ipsæ viuentis, per quas sua munia exercet: ita cuilibet virtuti principali, & Cardinali suas licet assignare partes ad similitudinem totius naturalis, vel viuentis. Partes integrales dicuntur, sine quibus perfectus virtutis vsus consistere nequit: has in virtute iustitiæ dicit Diuus Thom. quæstion. 79. esse declinare à malo, & facere bonum. Partes subiectiuæ sunt species, in quas virtus diuiditur: huiusmodi in virtute iustitiæ sunt commutatiua, distributiua, & legalis. Partes verò potentiales alicuius virtutis sunt quædam virtutes annexæ virtuti principali, deficientes ab eius perfectæ ratione, licet in aliquo conueniant. Tales sunt nouem, enumeratæ in articulo, quæ annectuntur iustitiæ strictè sumptæ.

2

Sed quare dicuntur partes potentiales? Quidam dicunt, quia conueniunt cum iustitiâ eo quod sunt ad alterum, deficienti verò à perfectæ ratione iustitiæ, vt in articulo declaratum est; & dicuntur potentiales similitudine sumpta ex animatis, quorum potentia æsimilantur animæ, non tamen sunt ipsa anima, à cuius perfectione valdè deficient.

A

Diuus Thomas, quæstione. 48. citata reddens rationem huius Etymologiæ dicit: *Partes potentiales alicuius virtutis dicuntur virtutes adiunctæ, quæ ordinantur ad aliquos secundarios actus, vel materias, quasi non habentes totam materiam principalis virtutis.* Quæ verba primo aspectu apparent falsa: tum, quia actus elicit ab his virtutibus annexis iustitiæ non sunt actus secundarij eius iustitiæ, quæ perfectam rationem iustitiæ habet: tum, quia ex eo quod istæ virtutes non habeant totam potentiam principalis virtutis, non deberent dici potentiales, sed potius non potentiales.

B

Nihilominus verba ista Diui Thomæ, vera sunt, & reddunt planiorem rationem, quare potentiales dicantur: non quidem à potentijs animæ, vt censent priores autores; sed à potentia, vt distinguitur contra actum, & perfectionem. Itaque sensus verborum Diui Thomæ est, has virtutes ob id dici potentiales, quia non habent totam potentiam principalis virtutis, idest totam facultatem, totam perfectionem, quam habet virtus principalis ad eliciendos suos actus, nimirum in virtute iustitiæ sub perfectæ ratione debiti, & æqualis. Non sunt igitur potentiales, si potentia sumatur pro facultate ad operandum perfectè actus iustitiæ, sed sunt potentiales à potentia, vt distinguitur contra actum, & perfectionem.

C

II. DIS-

D. Thom.

II. DISPUTATIO.

IRCA distinctionem illam debiti in legale, & morale, qua vtitur D. Thomas; non solum in hoc articulo, verum & in alijs 1. 2. quæst. 99. art. 5. in corpore, & supra quæst. 23. artic. 3. ad primum, & alibi sæpe, & in hoc art. ait, ad iustitiam perire, vt respiciat rationem debiti, & æqualis: & ex defectu vtriusque, vel vnius istorum sumi rationem partium potentialium iustitiæ; vt latius habetur in litera. Contra quam

Arguitur primò. Commune est omni virtuti vt seruet modum, speciem, & ordinem, vt ex Augustino refert D. Tho. quæstione sequenti; & ex ratione boni, quam virtus per se respicit, idem colligitur; sed hæc necessario includunt rationem debiti in ordine ad naturam rationalem: alias operationes eius non essent studiose, si non essent debitæ. Ergo non pertinet dumtaxat ad iustitiam, & eius partes potentiales respicere rationem debiti. Dices D. Tho. loqui de debito, quod ad alterum vocatur, & pertinet ad iustitiam.

Contra secundo. Quia actus aliarum virtutum præter iustitiam quandoque habent bonitatem tam necessariam hominibus, vt ex illa sequatur obligatio præcepti; vt animaduertit Caietanus infra quæst. 104. art. 2. ad primum, & ex D. Thom. ibidem, & ad Romanos. 10. lect. 2. at nihil ita debitum sicut obedire Deo, & personis creatis, quæ nobis sunt superiores; Ergo circa omnium virtutum actus versatur ratio debiti ad alterum, & non solum circa actus iustitiæ. Confirmatur. Debitum legale est, ad quod reddendum quis lege adstringitur, sed nulla virtus est, cuius aliquis actus non cadat sub legis iussione; ergo non solum in virtute iustitiæ reperitur ratio debiti.

Tertiò. Debitum morale est, sine quo honestas morum seruari non potest: sed siue fermo sit de virtutibus, quæ sunt ad alterum, siue non, siue ipsarum saltem aliquibus actibus honestas morum conseruari non potest, vt nuper referebamus ex D. Thom. & Caietano; ergo debitum morale ad omnes virtutes pertinet, & sic non oportet distinguere debitum morale à legali.

Quartò contra id quod ait D. Tho. religionem, pietatem, obseruantiam, & alias

A huiusmodi reddere debitum necessario; nam istæ virtutes aliquos habent spontaneos actus: verbi gratia: Religio quandoque reddit Deo cultum non debitum, vt vouere, orare; pietas, & obseruantia item aliquando honorem spontaneum sine obligatione parentibus, & superioribus: ergo non est de ratione partium potentialium iustitiæ exhibere debitum, sed aliquando sic, & aliquando non.

Quintò contra id quod idem Doctor Angelicus ait, Religionem, Pietatem, ac Obseruantiam non esse partes subiectiuas iustitiæ, sed potentiales. Nam eæ virtutes sunt ad alterum, idest ad personas distinctas à retribuyente debitum, reddunt perfectum debitum, & æquale: ergo. Consequenti nota, quia hæc tres conditiones constituunt propriam & rigurosam iustitiam: & antecedentis prima pars aperta est: secunda itidem probatur, quia excellentius est debitum harum virtutum, quam debitum iustitiæ propriæ & rigurose: quanto obligatio ad cultum Deo, & parentibus maior est: de æqualitate verò probatur eam reperiri, quæ sufficiens est: eò quod accidentarium est iustitiæ perfectæ, nõ posse reddere æquale: etenim videmus sæpe iustitiam commutatiuam, quæ perfectissima species iustitiæ est, non posse æquale reddere ex facultatis defectu, & tunc sufficit habere affectum soluendi quantum possibile est debitori. Vnde D. Tho. in quæst. sequenti art. 6. ad primum, dicit per accidens esse ad rationem virtutis, quod homo non possit reddere æquale: quia virtus non respicit effectum, sed affectum: at si Religio, Pietas, & Obseruantia nõ reddunt æquale debitum, non proueniunt ex defectu affectus, sed facultatis, & possibilitatis, quia Dijs & parentibus non valemus reddere æquale: ergo præfatæ virtutes non partes potentiales iustitiæ, sed veræ & perfectæ species sunt rigurose iustitiæ.

In oppositum est D. Thom. in hac quæstione art. vnico, cuius doctrina vt potest ab Aristotele, & Tullio, & ab alijs Philosophis desumpta, ferè ab omnibus approbatur, & satis dilucidè ab ipso explicatur: solum superest respondere ad argumenta, quæ contra ipsum facta sunt.

Ad primum respondetur, in omni actu virtutis reperiri aliqualem rationem debiti, idest exigentiam conuenientiæ talis materiæ ad naturam rationalem: & in præsentiarum non sic loquimur de debito, sed

Ad arg. in oppositum.

B prout

D. Augus.
D. Thom.

Caiet.

provt dicitur exigentiam alicuius rei ab vna persona in ordine ad alteram, & talis ratio debiti respicitur a iustitia secundum totam suam latitudinem, id est secundum quod reddit alteri, quod quodammodo suum est.

Ad secundum si velemus perfecte satisfacere multa essent discutienda de virtute obedientie, quod quaest. 104. fufe tractandum relinquimus: modo vero breuiter dicimus omnium virtutum actus posse esse materiam obedientie; siue diuinae, siue humanae non moror; ac proinde posse induere rationem debiti ad alterum: ceterum ea ratio debiti non respicitur ab alijs virtutibus, quæ non sunt obedientia, quia actus temperantie, aut fortitudinis, licet quandoque sint in præcepto ortum habente ex honestate eorum actuum, & ob id digni qui præcipiantur: tamen nisi respiciantur vt à legiflatore iussi, aut prohibiti (si mali sint) non considerantur pertinere ad obedientiam, neque habere rationem debiti ad alterum: ac proinde neque pertinere ad aliquam virtutem, quæ non sit iustitia saltem potentialis. Ad confirmationem respondetur, non ob id debitum legale dici tale, quia à lege nascatur, aut quia virtute obedientie respiciatur sub ea formalitate, quam referebamus in nuper dictis: sed dicitur legale debitum, quia id maxime attendunt leges Reipublicæ, vt valde conducens bono eius & paci, vt illæssa permaneant: cuiusmodi est soluere pecunias mutuatas, aut alias debitas, quod pertinet ad iustitiam proprie & strictè dictam; colere Deum, quod pertinet ad Religionem; honorare parentes ac Prælatos, quæ pertinent ad pietatem & obseruantiam; & similia. Quod si obijcias, ergo actus elemosynæ pertinebit ad debitum legale, quia fame inualefcente potest & debet Respublica edita lege præcipere, vt diuites pauperes alant & elemosynas largiantur. Negatur consequentia, quia hoc per accidens iubetur mediante iustitia legali, quæ ordinat actus omnium virtutum ad commune bonum: secus in actibus commemoratarum virtutum, ad quos obseruandos compellit Respublica, quia per se eorum exhibitio necessaria est; alias magna rerum perturbatio fiet.

Ad tertium. Si sermo esset de debito communi omni actui virtutis, vt in solutione ad primum dicebamus, fatendum esset esse aliquid superius ad debitum legale: at D. Thom. in hac quaest. loquitur de debito ri-

gurosius, secundum quod respicitur à iustitia siue proprie dicta siue potentiali. Et argumento intellecto in hoc sensu respondent quidam, duplex esse præceptum: vnum strictum obligans sub mortali, cuius transgressio tollit honestatem morum: alterum communiter sumptum obligans sub veniali, cuius transgressio non tollit morum honestatem; & ideo virtutes, quarum actus cadunt sub præcepto priori modo, & respiciunt debitum morale, ad primam classem virtutum pertinent: virtutes vero, quarum actus cadunt sub præcepto posteriori modo respiciunt debitum morale, sine quo (vt ait D. Thom.) morum honestas conseruari potest. Contra secundò. Veritas & gratitudo ex genere suo tantum obligant ad veniale: itaque si actus earum sistant intra proprios limites, tantum obligant ad veniale, & nulla earum virtutum transgressio aut omisio erit mortale peccatum: & tamen istæ virtutes respiciunt debitum morale, sine quo morum honestas conseruari non potest, vt expresse patet intuenti literam D. Thom. ergo tale debitum non reperitur cum obligatione ad mortale semper: atque ex consequenti non bene explicatur debitum morale, sine quo morum honestas conseruari non potest, per debitum obligans sub mortali: & debitum, sine quo morum honestas conseruari potest, per debitum obligans sub veniali: maxime quia peccatum veniale licet non destruat gratiam, tamen decorem spirituales maculat, & honestatem morum.

Hæc argumenta conuincunt intellectum meum, vt existimem nullam esse virtutem annexam iustitiæ, quæ non respiciat debitum, sine quo morum honestas conseruari nequit: licet enim non omnes actus virtutum annexarum iustitiæ sint in præcepto; vt vouere est actus Religionis, qui tantum est in consilio; tamen nullam reperio virtutem cuius aliquis actus non sit in præcepto, vel strictè dicto, quod obligat sub mortali, vel communiter sumpto, vt est idem cum mandato, quod obligat ad veniale.

Sed quomodo inquires saluatur assertum D. Thom. dicentis liberalitatem, affabilitatem, & alia huiusmodi respicere debitum, sine quo morum honestas conseruari potest? Respondetur. In materia morali id dicitur absolute accidere quod frequenter contingit; & quia inter virtutes annexas iustitiæ, quædam sunt, quarum actus frequentissi-

mi sunt in conuictu & progressu hominū polytico, imò & frequentissimè necessarij, vt seruare fidem, veritatem dicere, gratias pro beneficijs referre, propulsare iniurias. Hinc est quod isti actus frequentissime, imò fere semper sunt in præcepto obligante saltem ad veniale: & hinc etiam est vt respiciant absolute ad debitum morale, sine quo morum honestas conseruari non potest. Aliæ verò virtutes sunt, quarum actus non vsque adeò sunt necessarij ad vitam humanam transigendam, vt hominem esse liberalem, aut magnificentia uti, atque adeò rarò sunt in præcepto nisi in quibusdam casibus & occasionibus; & ideo dicuntur respicere debitum, sine quo morum honestas conseruari potest, quia rarò tale debitum præceptum respiciunt: in moralibus autem id quod sæpe accidit absolute dicitur contingere; id quod rarò non itidem: & sic intellige D. Thomam.

Quarto argumento moti quidā putant non esse de ratione præfatarum virtutum, quæ sunt partes potentiales iustitiæ redde re debitum legale, sed morale, quod interdum potest esse necessarium ad honestatem morum, interdum solum ad melius esse: sed cum hæc responsio sit contra D. Tho. & non sit necessaria ad euadendam vim argumenti, alia via respondetur: scilicet. Vt virtus dicatur respicere debitum legale, aut sine quo morum honestas conseruari non possit, non est necesse, vt in singulis actibus debitum sit tale, sed sat est, vt in singulis actibus reperiatur persolutio talis debiti, quale semota circūstantia, quæ reddit actum spontaneum, esset necessarium & non liberum: verbi gratia, qui debitas pecunias soluit ante tempus præfixum solutioni; qui debet in moneta cuprea, & soluit argentea; aut qui cum iactura status soluit pecunias mutuò acceptas; item secundum quorundam opinionem qui dat beneficium digniori, cum posset dare digno. Quod si hoc habet verum in iustitia strictè sumpta, quid mirum id accidere in potenciali iustitia? Secundò respondetur, & reddit in idē. Ad hoc vt debitum necessarium specificet virtutem aliquam, sat est actū illū debitū esse tali personæ, & deberi similē quādoq;: quòd verò in exercitio necessariò debeatur nō est necesse.

In vltimo argumento si adamus sim, & vt dicitur à gemino ouo esset res discutieda, multa de distinctione virtutum, maxime iustitiæ essent euoluenda: conabor ta-

A fien in hisce meis commentarijs disputationes à suis sedibus proprijs nō extrahere; & ideo multis, quæ ad virtutis iustitiæ diuisionem attinent omisis, solum cum D. Thom. in hoc artic. suppono, iustitiam strictè dictam debere habere tres conditiones: quod verum, & perfectum reddat debitum, quod cum æqualitate reddat ac integrè, quodq; alterum omnino respiciat. Hæ autem conditiones (si sermo sit de iustitia inter homines) reperiuntur in iustitia commutatiua, quæ attendit debitum in ordine ad commutationes, in iustitia distributiua, quæ in ordine ad distributiones; & in legali, quæ respicit debitum communitati vt sic. Et istæ tres iustitiæ partes sunt subiectiua iustitiæ propriæ & perfectæ; quamuis enim D. Thom. supra quæst. 61. artic. 1. vbi expresse sit partes subiectiua propriæ, ac vndique perfectæ iustitiæ, non meminerit iustitiæ legalis, non ob id ab earum numero excludit, sed iam eam comprehenderat supra quæst. 58. art. 5. & 6. vocans eam generalē iustitiam, non quia specialis virtus non sit, sed quia ad bonum cōmune ordinatur. Et in prædicta quæst. 61. prætermittit legalē diuidit iustitiam, quæ bonum priuatū respicit in commutatiua, & distributiua. Itaque tres sunt species iustitiæ, in quibus tres enumeratæ conditiones reperiuntur; ac proinde tres tantum species subiectiua perfectæ & rigurosa iustitiæ: reliquæ verò quæ hic enumerantur à D. Thom. partes potentiales sunt illius perfectæ iustitiæ, aliquomodo deficientes à perfecta ratione iustitiæ; & ob id potentiales partes illius appellatæ, vt in principio prioris disputationis explicabamus: quarum duo membra distinxit. Vnum earum, quæ deficiunt in non soluendo debitum ad æqualitatem; alterum earum, quæ deficiunt in ratione debiti. Sub priori membro ponit Religionem, Pietatem & Obseruantiam: sub posteriori veritatem, gratitudinem, gratiam, vindicationem, liberalitatem, affabilitatem, & amicitiam. Virtutes contentas in priori membro inquit redde re debitum legale ac morale necessitatis; contentas verò in posteriori membro redde re tantum debitum morale, quod distinguit; nam quoddam dicit esse necessarium ad honestatem morum, quale dicit esse in illis tribus veritate, gratitudine, & vindicatione; aliud esse tantum congruentiæ seu ad melius, vt in affabilitate & similibus, quas ait parum de ratione debiti habere.

D. Thom.

7

*Solutio alio-
rum.
D. Thom.*

His suppositis ex D. Thom. ad argumē-
tum, quod contendebat Religionem, Pie-
tatem & Observantiam non esse partes po-
tentiales iustitiæ, sed species propriæ ac ri-
guosæ iustitiæ, respondere quis posset,
eas virtutes non esse exacte ad alterum.
Hac ratione, inquit D. Thom. 2.2. quæst.
57. artic. 4. inter patrem & filium, dominū
& servum non esse perfectam iustitiam;
quia licet physicæ & entitatiue distinguan-
tur, tamen moraliter sunt quasi vnum: qua-
re Religio, Pietas, & Observantia non pro-
prie sunt ad alterum. Sed quamvis D. Tho.
in eo art. ita pronuntiaverit, ut assecla Ari-
stotelis id dicentis, puto tamen tantam re-
periri inter istas personas alietatem, quæ
iufficiat ad veram & propriam iustitiam,
id est non metaphoricam. Quare D. Tho.
in hoc art. ubi ex professo excludit prædi-
ctas virtutes à ratione perfectæ iustitiæ;
non ob defectum alteritatis inter retribuē-
tem debitum, & ei cui retribuitur, sed pro-
pter defectum æqualitatis excludit. Rur-
sus neque propter defectum redditionis
debiti: etenim puto debitum, quod hæ vir-
tutes reddunt, esse perfectius, excellentius
ac rigurosius, quàm id quod à iustitia com-
mutatiua aut distributiua confertur. Et de
debito, quod Religio reddit Deo, proba-
tur; quia illud datur propter Dei dominū,
quod immensum superat omnia debita hu-
mana: & iniuria quæ fit Deo, si illi debitū
Religionis non soluitur, grauior est, quàm
ea quæ fit homini creditori pecuniarum:
& promissio facta Deo maius debitum le-
gale & morale inducit, quàm facta homini.
Et de debito pietatis erga parentes idem
probat; quia illud excedit omne debi-
tum iustitiæ in ratione debiti, & ex suo ge-
nere; nam coniunctio maior licet non exi-
gat ius tam strictum sicut aliqua minor, nō
tamen minuit obligationem debitoris, nec
ius creditoris, sed potius augeat. Vnde recte
Caietanus, 2.2. quæst. 57. artic. 4. dixit inter
patrem & filium non esse proprie ius, sed
esse plus quam ius, & Sotus, lib. 1. de iusti-
tia, quæstione prima, artic. 4. licet (inquit)
inter patrē & filium minuatur ratio iusti,
non tamen ratio debiti; quin potius auge-
tur. Vnde colligimus eas virtutes, de qui-
bus in argumento, non deficere à iustitia
strictē dicta propter defectū debiti, quin
potius perfectius debitum respiciunt.

8

*Vera solu-
tio.*

Supereft ergo deficere propter defe-
ctum æqualitatis in reddendo debitum: &
ad probationem in oppositum responde-

A tur. Quando impotentia reddendi æquale
non nascitur ab intrinseco, sed ex debiti
magnitudine, seu quantitate materiali, tunc
non aufert veram rationem æqualis debi-
ti requisiti ad iustitiam strictē dictam: at
verò quando impotentia ab intrinseco nas-
citur, id est ex debiti excellentia: quod est
alterius ordinis, & quasi transcendente
respectu omnium operum talis debitoris
ad talem creditorem comparati: tunc im-
potentia reddendi æquale tollit rationem
exactæ iustitiæ, quæ consistit in quadam
(ut vulgariter loquamur) a iustatione, quæ
per se loquendo potest fieri in debito com-
mutationum, & distributionum, licet per
accidens id interdum non possit; non ve-
rò in debito illo excellenti, quod respici-
tur à dictis tribus virtutibus potētiālibus.
Illud verò, quod adducitur de virtute re-
spiciente magis affectum, quàm effectum,
intelligendum est de affectu proportiona-
to ipsi debito, quod ipsa virtus respicit; si
æquale potest esse, affectus etiam erit
æqualis; si nunquam potest esse æquale
per se loquendo, nec affectus in id debi-
tum propendit ut in æquale, sed semper
manet in sua inæqualitate & excellentia.
Secundò respondetur, ut puto magis ad
mentem D. Thom. loco citato, id esse in-
telligendum quantum ad laudem & præ-
stantiam virtutis: Religionem verò esse præ-
stantiorem iustitia strictē dicta, citra con-
trouersiam est. Ea autem præstantia sumi-
tur ex ratione excellentioris debiti, sup-
posita impossibilitate reddendi illud ad
æqualitatem, quod non officit virtutis præ-
stantiæ, licet auferat rationem iustitiæ vn-
dique perfectæ.

Ex dictis inferitur, primò eas tres virtu-
tutes esse & dici potētiāles, id est non habē-
tes integram & consummatā perfectionē,
quæ reperitur in iustitia cōmutatiua, distri-
butiua & legali. Secūdo inferitur illas tres
potētiāles iustitias secundū rationē debiti,
quod principali? attēditur in omni iustitia,
esse magis rigurosas iustitias & excellentio-
res, quā partes subiectiue iustitiæ; quia debi-
tū quod respiciunt excellentius & riguro-
sius debitū est; ac proinde sæpè à D. Th. &
doctoribus, iustitiæ pleno ore & sine addi-
to vocatur, & in hoc art. has vocat principa-
lē virtutē, & meritū, quia à ratione perfec-
ta iustitiæ potius per excessum, quàm per
defectum excluduntur.

Sed dubitabit quispiam, quare cum hæ
tres potentiales virtutes respiciant verum
debitum

9

*Dubii spe-
ciale.*

debitum maius, rigurosus, ac excellentius, quam partes subiectivæ iustitiæ, non sit illud exoluendum cum tanto rigore & obligatione: etenim transacto tēpore, quo Religio aut Pietas obligant suum debitum persolvere, extinguuntur & cessat ea obligatio; secus contingit in iustitiā commutativa & distributiva: verbi gratia, obligatur quis ex Religione colere aut alere Dei ministros in tali vel tali tempore, ea cessante occasione non tenetur id præstare debitum, neque obligatio restituendi transit ad hæredes ministrorum illorum: at si quis tenetur ex iustitiā commutativa aut distributiva tali tempore solvere debitas pecunias, etiam si ille temporis articulus elabatur, adhuc reddere debitum tenetur. Respondetur ex Doctrina D. Thom. supra quæst. 31. art. 3. ad tertium, debitum iustitiæ strictè sumptæ numerari inter bona eius, cui debetur, quia ortum habet ex debitoris & creditoris voluntaria quasi pactione, & ideo semper illud debitum restituendum est, quia restituere est iteratò constituere aliquem in dominium vel possessionem rei suæ: at vero debitum, quod

D. Thom.

A pertinet ad prædictas tres potentiales iustitias nō numeratur in bonis eius, cui debetur, sed in bonis eius qui debet: quia ortum habet à beneficijs quæ debitor ab eo cui debetur suscepit: vnde quousque actu persolvitur debitum, non dicitur is, cui debetur, habere ius neque in re neque ad rē; quapropter transacto temporis articulo, quo debitor tenebatur illud persolvere debitum, cessat ius illud ad rē, vel in re: quia nondum tale possidebatur ius. Et si obijcias de religionis debito, quod inter bona Dei numerari debet: Respondetur. Deo non exhibet debitum Religio: quia res debita sua sit, neque ut illi restituat rem suam; tum quia nō amisit dominium illius; tum quia nullius eget: sed ad profitendum illius excellens dominium, quæ de manu illius accepimus, reddimus nulla habita consideratione quantum est ex parte Religionis, vtrum res debita ex Religione sit Dei, vel non, estò non esset Dei, teneremur ex Religione illud persolvere debitum. Hæc, quæ dicta sunt, deseruiant pro nostrorum cōmentariorū argumento: deinde de singulis partibus potētialis iustitiæ dicendū est.

B

D

C

Q V A E S T I O . 81.

DE RELIGIONE.

DE qua sparsim Autores Sacri, & Prophani, præcipue D. Thomas in hac quaestione & sequentibus, & cum eo omnes eius discipuli.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Religio ordinet hominem ad solum Deum.

Paraphrasis Articuli.

CONCLUSIO est affirmativa, quam probat D. Thom. ex nominis etymologia: Religio namque (vt ait Isidorus, lib. 10.

Etymologiarum cap. 17. & Cicero, lib. 20. de natura Deorum,) à relegendo, & retractando ea, quæ ad Dei cultum, pertinent, dicitur: quem citat & partim refutat Lactantius lib. 4. diuinarum institutionum, cap. 8.

Alij deducunt à relegendō ipsum Deum, quem per peccatum amiseramus. Ita D. August. 10. de Ciuitate cap. 4. Lactantius vero in loco modo citato deduxit vocabuli notionem à religando nos Deo, in hæc verba: *Nomen Religionis à vinculo pietatis est deductum, quod hominem sibi Deus reli-gauerit, & pietate constrinxerit; quia seruire nos ei vt domino, & obsequi vt parenti necesse est.* Et hæc nominis deductio mihi magis placet; atque approbatur ab August. lib. 1. retractat. cap. 13. neque est aliena omninò à mente D. Hieronymi, super caput. 9. Amos. approbatur insuper & explicatur à D. Thom. in opusc. 19. contra impugnantes Religionem, cap. 1. dicens. *Religio iteratam ligationem importans, ostendit ad illum aliquem ligari, cui primo coniunctus fuerat, & ab eo distare incēpit; & quia omnis creatura prius in Deo exiit, quam in se ipsa, & à Deo processit, quodammodo ab eo distare incipiens secundum essentiam per creatio-*

*D. August.
Lactant.*

D. Hieron.

D. Thom.

*Isidorus.
Cicero.*

Lactantius

nem, ideo rationalis creatura ad ipsum debet religari, cui primo communis fuerat antequam esset: ut sic ad locum unde exeunt flumina reuertantur. Sed non libet in ijs minutatim prosequendis immorari; praesertim circa vocabulorum Etymologias, quae saepe vel ex tantillo in re significata per vocabulum desumuntur: satis nobis sit D. Thom. ex qualibet & singulis deductionibus istis colligere Religionem ad Deum solum, & eius cultum homines ordinare: quod si aliquando ad homines referatur Religio, id fit secundum quandam translativam & impropriam significationem, ut idem sanctus Doctor docet in solutione ad secundum huius articuli.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrum Religio sit virtus?

Summa Articuli.

CONCLUSIO est affirmativa. Quia ad Religionem pertinet reddere honorem debitum Deo: ergo, &c. Etenim reddere debitum alicui laudabile est, & virtutis opus; quanto magis Deo, quod per Religionem fit.

Multa fuere barbararum nationes, quae alias virtutes ab earum choro resecauerunt. Quaedam latrocinia, quaedam fornicationes, quaedam homicidia, & alia huiusmodi approbantes, virtutes his vitijs oppositas reiecerunt: non verò memoriae proditum est, esse aut fuisse nationem aliquam, aut gentem tam barbaram, aut infidelem (praeter Atheistas,) quae Religionis nomen & rem non obseruauerint, & inter primas curas non collocauerint vero Deo, aut falsis, quos pro veris colebant, diuinos deferre honores. Quod munus Religionis est: & merito; nam communis animi conceptio est sapientium & insipientium Deum, ut pote omnium bonorum Autorem, dignum esse honore, ac proinde sancto cultu & Religionem colendum. De hac re vide Aristot. 7. Polyticorum, capit. 8. Mercurium Trimegist. Platonem, lib. de mundi constitutione, Ciceronem, lib. 1. de natura Deorum, Plinium, 2. lib. capit. 14. Plutarchum aduersus Colotem; & Lactantius diuinarum institutionum lib. 3. capit. 10. sic ait: *Summum igitur hominis bonum in sola Religione est; & post ali-*

A qua: Si Religio tollitur nulla nobis ratio cum caelo est; & in fine capituli: Religionem ergo seruendum est, quam qui non suscipit, ipse se prosternit in terram, vitam pecudum secutus, humanitate se abdicat: Sapientiores igitur imperiti; qui etiam si errant in Religionem deligenda, tamen naturam suam conditionis meminerunt. Et capit. 11. Constat igitur totius humani generis consensu Religionem suscipi oportere. Et lib. de ira Dei capit. 7. Iustitia autem Dei cultus conscribitur, quem qui non suscipit à natura hominis alienus, vitam pecudum sub humana specie viuit.

B Ex quibus facile inferitur, non oportere in explicando an Religio sit, quod de vnaquaque re primò quaesitum est, nos laborare. Sed circa hos duos articulos est.

DISPUTATIO VNICA.

Quod sit obiectum Religionis? seu materia, circa quam versatur Religio?

IN C enim colligemus, an in Deum solum ordinethominem, quod asserit D. To. in primo articulo. & an sit virtus, quod in secundo:

imò dicendis in hac quaestione plurimam lucem afferemus. Et quidem quamuis Religio largè accipiatur pro virtute, qua colimus non solum Deum, verum & homines, ut apud Catonem, cole parentes, & Augustin. lib. 10. de ciuitate Dei capite primo: tamen si in propria & rigurosa significatione accipiatur, ex ferè communi omnium consensu, approbato à Cicer. lib. 2. de inuentione, illi assignatur pro obiecto Dei cultus, seu veneratio.

Contra quod tamen arguitur, primò ex capite primo Diui Iacobi, ubi dicitur. *Religio munda & immaculata apud Deum, & patrem, haec est, visitare pupillos & vi-*
duas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc seculo. Prius pertinet ad proximum, posterius ad se ipsum; item primum ad misericordiam spectat, postremum ad temperantiam, siue ad alias virtutes, quae circa passionem moderandas versantur: ergo non solum Dei cultus est obiectum Religionis, sed etiam hominum. Confirmatur primò, ex Diuo Augustin. 10. de ciuitate Dei capit. 6. *Omne opus, quod geritur, ut sancta societate Deo iungamur, sacrificium est; sed sacrificium pertinet ad Religionem, ergo omne opus bonum est ob-*
iectum

2
D. Thom.Cato.
August.
Cicero.

D. Iac. 1.

D. Augus.

Aristot. 7. Polim.
Plato.
Cicero.
Plinius.
Plutarchus
Lactant.

1. *Ad Corin.* 10. *Etum Religionis*. Confirmatur secundo ex Apostolo primæ ad Corinth. 10. *Sine manducatis, sine bibitis, sine quodcumque aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite.*

Arist. Secundò. Id, in quod vltimò ordinatur Religio, erit eius obiectum; sed ordinatur vltimatè in Dei gloriam: ergo Dei gloria est obiectum Religionis, & non cultus Dei. Maior patet ex *Aristo.* lib. 1. de cælo & mundo, textu. 116. dicente, virtutem esse vltimum potentia, id est versatur circa vltimum potentia, vt declarat D. Thom. 2.2. quæstion. 23. artic. 3. Item, quia in virtute morali finis præcipuus, id est vltimus eius, est illius obiectum. Minor probatur, ex innumeris locis sacre Scripturæ, *Tob.* 11. *Ecclesi.* 43. *Isaia.* 24. *Ezech.* 39. *Matth.* 9. *Luc.* 2. & 23. *Actorum* 9. *Roman.* 15. *Actorum* 9. *Roman.* 15. ex innumeris locis sacre Scripturæ, *Tob.* 11. *Ecclesiastici.* 43. *Isaia.* 24. *Ezechie* 39. *Matth.* 9. *Lucæ.* 2. & 23. *Actorum* 9. *Romanorum* 15. & apud *Psalmistam* passim, ubi habetur quo modo Sancti ordinant Dei cultum, imò omnia opera sua, vt Deus glorificetur.

Tertio arguitur, ratione sumpta ex generica ratione cultus: nam cultus, & honor alicui exhibitus in id tendit, vt de aliqua excellentia, seu perfectione personæ laudatæ conueniens opinio, siue fama gignatur: ergo honor siue cultus diuinus in id dirigitur, vt de Deo gignatur existimatio, qualis eius excellentiam & maiestatem decet: hæc autè Dei existimatio & eius gloria idem sunt, vt infra videbimus; ergo hæc Dei gloria seu præfata existimatio est obiectum Religionis formaliter loquendo, non cultus Dei, siue honor.

Quartò. Ad Religionem spectat Deo reuerentiam exhibere, sed reuereri Deum est actus timoris, ergo timor Dei potius est obiectum Religionis, quàm cultus.

D. Thom. Quintò. Actus Religionis sunt quædam fidei protestationes, vt asserit D. Thom. inferius, quæstion. 101. artic. 3. ad primum, & in 4. sententiarum, distinctio. 13. quæst. 2. art. 1. ad quartum: sed obiectum fidei non est Dei cultus: ergo neque Religionis.

Cicero. Nemini vt existimo dubium est, quin Religionis obiectum, circa quod versatur Religio, sicut materia circa quam, sit cultus Dei. Vnde Cicero, lib. 2. de inuentione. *Religio est quadam tuitio naturæ, quam diuinam vocant, quæ cultum, vel ceremoniam affert.* Sed in quo consistat essentialiter iste cultus, vt apertè cognosca-

tur natura obiecti Religionis, non nihil difficultatis habet. Quidam dicunt consistere in exhibendo honorem Deo: quidam in reuerentia: quidam in Dei gloria: quidam in existimatione habenda de Deo, qualis ipsum & eius excellentiam decet: & quod in hac re aliqualem confusionem parit, est diuersa acceptio & vsus prædictorum nominum. Pro cuius tamen declaratione notanda est primò horum nominum rigurosa, & formalis significatio. *Et honor quidem;* (ait Philosophus, primo *Ethicorum* capit. 5.) *est exhibitio reuerentia in testimonium virtutis eius, qui honoratur; itaque honor importat testificationem quandam de excellentia alicuius.* Ex quo colligit Philosophus, lib. 1. magnorum moralium, capit. 11. gloriæ cupidum eminentiam affectare, & lib. 8. *Ethicorum*, capit. 8. *Homines qui volunt honorari testimonium suæ excellentiæ querunt.* Circa quem locum D. Thom. lection. 8. egregie explicat quo modò Honor vt sic tantum est quoddam signum bonitatis eius, qui honoratur, & idem affirmat infra quæstion. 103. artic. 1. & 2. Hæc omnia mihi videtur esse applicanda cultui & venerationi; etenim inter has tres voces colere, honorare, venerari, aut paruum aut nullum inuenio discrimen. At verò Laus quædam species honoris est, & omnis Laus est Honor, non è contra. Laus namque est Honor in verbis consistens, Honor verò multis alijs modis. Gloria verò præcipue in sacris Literis varijs modis accipitur, pro claritate, pro laude, pro honore; tamen formale & proprium eius significatum est, vt sit quidam effectus honoris, specialiter laudis. Ex hoc enim quod testificamur de bonitate alicuius clarescit bonitas eius in aliorum notitia, hoc est habetur apud alios bona eius existimatio. Itaque Gloria est clara cum laude notitia, vt habet D. Aug. lib. 83. quæst. 31. & tractatu. 100. in Ioannem, & D. Tho. inferius, quæst. 103. art. 1. ad 3. Reuerentia verò est veneratio quædam alicuius personæ excellentis connotando timorem eiusdem: Etenim genus quoddam timoris est, vt colligitur ex D. Thom. 2.2. quæst. 19. artic. 9. & quæstion. 81. art. 2. ad primum, & 103. art. 1. ad primum, & in 3. distinct. 9. quæstion. 1. artic. 1. ad tertium, & ibi Bonauentura, artic. 2. quæstione prima. Itidem veneratio fortassis dicitur Reuerentia, quæ timoris quoddam genus est, quia frequenter oritur

Aliorū placita.

Arist.

D. Thom.

D. Auguf. D. Thom.

D. Bonau.

ex timore, vt quando Iacob adorauit Esau, & filij Iacob fratrem suum Ioseph, siue quia ipsemet timor est testimonium excellentiæ alterius, & ex voluntate colendi illum saepe concipitur, licet aliquando sit motuum ad cultum; vt egregie adnotauit D. Thom. inferius, quæst. 103. artic. 1. ad primum.

D. Thom.

4

Secundò aduertendum est, virtutes morales, maxime Religionem, quæ valde accedit ad Theologales, nō elicere suos actus sine adminiculo, aut mixtione aliorum actuum laudabilium; verbi gratia, Poenitentia dolet de peccatis propter Deum, ad quem actum cōcurrunt Fides, Spes, Charitas, imò & aliquando timor seruilis aut filialis (de qua re in materia de poenitentia.) Non dissimiliter Religio virtus elicit suos actus concurrentibus actibus laudabilibus aliarum virtutum; & omisis illis, quæ admiscuntur accidentaliter, quia multiplices sunt, necessarij sunt multi. Primò necessarius est actus, quo vel cognoscamus, vel credamus Deum esse primum omnium rerum principium; ac subinde dignum cui subijciamur, & honorem exhibeamus: etenim cum voluntas, quæ efficit actū Religionis, sit potentia cæca, neutiquam poterit inclinari vt cultum debitum Deo offerat, nisi præcedente præfata cognitione de Dei excellentia & principatu; siue cognitio hæc habeatur per fidem, siue per demonstrationē, aut alio modo; quia in præsentia rū agimus de virtute Religionis, siue acquisita, siue infusa. Secundò necessariū est, vt homo se Deo subijciat, ipsi se inferiore protestando, vt inde assurgat ad exhibendū Deo reuerentiam & cultum tanquam primo omnium rerum principio, & earundem supremo domino: iste actus voluntatis est, & necessarius in cultu diuino; quidquid sit de cultu, quo homo hominem colit, ad quem, quia inter æquales esse potest, iuxta illud Apostoli ad Romanos 12. *Honore inuicem præuenientes*; fortassis non requiritur ista summissio animi honorantis ad honoratum. Tertiò sequitur ipsa exhibitio honoris vel cultus, ac denique semper aut fere semper subsequitur vltimatē glorificatio Dei, quæ in hoc consistit, vt ab omnibus existimetur dignus cui seruitus, & cultus adhibeatur, propter suas maximas & excellentes perfectiones. His suppositis

Ad Rom.
12.

5

Prima assertio sit. Religionis officium non consistit essentialiter in bona existimatione de Deo, & eius excellentia, licet

A fit actus necessarius, & præambulū ad Religionis munus. Hæc est contra sententiam quam indicat Gabriel, in 3. distinct. 9. quaestion. vnica, in principio. Sed probatur; quia potissimus & adæquatus Religionis actus est in voluntate, sicut ipsa Religio, vt infra videbimus: sed illa existimatio de Dei excellentia pertinet ad intellectum: ergo, &c. Confirmatur, quia illa existimatio habetur vel per fidem acquisitam aut infusam, aut per demonstrationē, aut opinionem, quæ omnia sunt actus intellectuales; Religio verò virtus moralis: ergo. Secundo, ex illa existimatione de Dei excellentia oritur quoddam iudicium, seu præiudicium dictamen, Deum esse dignum cultu, & honore, post quod sequitur voluntas honorandi Deum, quæ est potissimus actus Religionis: ergo non consistit Religionis officium in illa existimatione, neq; in illo dictamine, sed est quoddam vt præambulum ad Religionis munus. Denique probatur conclusio, quia fieri potest quempiam habere bonam & veram cognitionem de Dei excellentia, quem tamen nolit colere aut honorare.

Sententia
Auctoris.

B

C

D

Ex quo colligo, quod quamuis actus Religionis supponat actum intellectus, tamē per voluntatem perficitur, & in eo consistit essentialiter: quod eleganter tradidit Lactantius, lib. 4. institutionum cap. 4. in hæc verba: *Non potest neque Religio à sapientia separari, neque sapientia à Religione secerni; quia idem Deus & intelligi debet, quod est sapientia, & honorari, quod est Religionis: sed sapientia præcedit, Religio sequitur, quia prius est Deum scire, consequens colere.* Nomine autem sapientiæ intelligit Lactantius Dei cognitionem, siue per fidem, siue per donum sapientiæ habeatur. Scio alios posse duplicem cognitionem seu existimationem de Dei excellentia distinguere; quandam speculatiuam, & hæc præcedit necessario cultum; aliam practicam, quæ est finis honoris, & vocatur gloria seu glorificatio, quando, scilicet, Deus honoratur, vt de eo alij habeant bonam existimationem, putà quod est primum principium, & omnium rerum dominus. De quo tamen sit

Lactantius

Secunda assertio. Religionis officium non consistit essentialiter in generanda existimatione excellentiæ diuinæ, siue in animo colentis Deum, siue in aliorum animis; atque ex consequenti neque in exhibendo Deo gloriam; quia hæc existimatio & glo-

6

Greg. Val. & gloria pro eodem accipiuntur. Hæc assertio est contra Gregorium de Valentia, qui 2. 2. disputat. 6. generali, puncto. 1. dicit cultum Dei comprehendere duplex obiectum, materiale & formale. Materiale est quidquid Deo offertur ad excitandam de Deo præfatam existimationem: formale verò ipsa Dei existimatio excitata, quæ idem est cum gloria Dei, quam dicit esse obiectum formale Religionis; mouetur potissimè argumento tertio in principio. Et quamvis nostra assertio probetur eisdem argumentis quibus præcedens, potissimè probatur, quia siue illa existimatio sit speculatiua, siue practica, est actus intellectus: sed essentialis & potissimus Religionis actus est voluntatis: ergo non consistit in illa formaliter Religionis officium. Secundo, quia talis existimatio practica, est quid consecutum ad honorem & cultum, & quasi quidam foetus eius, vt patet ex D. Thom. 2. 2. quæstion. 103. artic. 3. ad tertium, & ex communi omnium Philosophorum cōsensu: ergo nō est id in quo formaliter consistit Religio. Probatur, quia in cultu, & honore consistit, vt statim dicemus. Tertio, qui cognita per fidem Dei excellentia & dominio erga omnes creaturas, ipsi exhiberet honorem & cultū, vel per orationem, vel per sacrificium, aut alio quouis modo, ex quo cultu nulla oriretur existimatio de excellentia Dei, re vera actum Religionis perfectum exerceret: ergo in illa existimatione nō consistit essentialiter Religionis munus. Dicit fortasse quis, illa exhibitio honoris suapte natura ordinatur ad generandam talem existimationem; quod verò non sequatur per accidens est. Si argumentum procederet de cultu erga homines, qui externè coluntur, fortasse vires haberet, Deus verò interior colitur, & ideo probatur conclusio. Quarto, quādo homo actu interiori veneratur Deum, qui est potissimus Dei cultus, in spiritu & veritate, mouetur ab existimatione, quam per fidem habet de Dei excellentia & maiestate, quæ cognitio practica est, vt pote ad opus ordinata; ergo post exhibitā talem venerationem superflue exigitur quod sequatur eadē de Deo existimatio, quam iam præcessisse vt motuum constat. Confirmatur, quia non sequitur, neq; est ad quod sequatur in colentis mente, neq; in aliorū mente; quia actus ille interior alijs ignotus est, neq; fit vt innotescat: ergo.

A Tertia assertio. Religionis cultus & eius officium in hoc consistit essentialiter, quod homo se Deo subiiciat, protestando, in exercitio saltem, se Deo inferiorem esse & seruum, vt inde assurgat ad Deo honorem exhibendum tanquam creatori omnium, & eorum supremo domino. Probatur, & simul declaratur Assertio verbis egregijs D. Thom. in hac quæst. art. 3. ad secundum. *Eodem actu (inquit) homo seruit Deo & colit ipsum; nam cultus respicit Dei excellentiam, cui reuerentia debetur, seruitus autem respicit subiectionem hominis, qui ex sua conditione obligatur ad exhibendam reuerentiam Deo, & ad hæc duo pertinent omnes actus, qui Religionis attribuntur.* Hæc D. Thom. Vbi aduertere licet in his & ex his duobus integrari essentialiter Religionis actū, nempe in hominis erga Deum subiectione & in Dei honoris exhibitione. Ego namque considero Religionis actum quasi motum de contrario in contrarium, qui ex duabus mutationibus conflatur, ex recessu à termino à quo, & accessu ad terminum ad quem: in actu verò Religionis quasi recessus à termino à quo est subiectio hominis ad Deum, eò quòd hominis superbia & propria magnificatio est potissimum impedimentum, ob quòd Deo diuinos non exhibeamus honores; & hominis subiectio ad Deum hoc impedimentum tollit; sicut recessus à frigore parat viā ad calorem: quæ subiectio apud Græcos, Latia, idest, seruitus nuncupatur, & iure, quia Deo propria & specialis debetur propter propriam & specialem rationem dominij erga nos; quia scilicet ipse nos & omnia nostra fecit; & quia summum in omnibus rebus obtinet principatum. Honoris verò exhibitio est quasi terminus ad quē Deo debita tāquam primo omnium principio excedenti infinite omnium creaturarum perfectiones. Et ideo Græco vocabulo talis cultus Eusebia, idest bonus cultus, vel Theosebia, idest diuinus cultus vocatur, vt ait August. 10. de ciuitate Dei, capit. 1. Itaque in subiectione hominis ad Deum & honoris eidem exhibitione consistit Dei cultus & Religionis actus essentialiter ac formaliter: & fortasse hoc voluit docere Regius Psaltes in Psalmo. 63. inquit: *Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus.* Tunc homo accedit ad cor altum, idest profundum, quando se corde prosternit & subiecit coram Deo; ex qua subiectione nascitur exaltatio Dei,

*D. Thom.**D. Augus.**Psal. 63.*

nimirum per cultum, & reuerentiam.

D. Thom.

Sed obiiciet quispiam. Subiectio hominis ad Deum est potissimus actus humilitatis, ita asserit D. Thom. infra, quæst. 161. artic. 1. ad quintum & artic. 3. ergo non pertinet ad Religionem. Respondetur breuiter. Vnus & idem actus studiosus pertinet ad diuersas virtutes secundum diuersas rationes formales, vt autor est D. Thom. in multis locis, cuius rei passim reperiuntur exempla, maxime in hac materia de virtutibus in speciali, quam tractandam aggredimur: quare si subiectio hominis ad Deum fiat ex reuerentia Dei, vt reddatur illi debitus honor ratione suæ dignitatis & excellentiæ ad Religionem pertinet; si verò fiat ad reprimendos motus passionis speci circa honores consequendos, ne tendant ad altiora plus quam par est, ad humilitatem spectat. Sicut pecuniæ largitio, si fiat propter debitum soluendum, est actus iustitiæ; si verò propter moderandum affectum pecuniarum, est actus liberalitatis: quia diuersitas motuorum valde notanda est ad distinguendos virtutum actus, vt videre est apud D. Thomam. Cæterum quamuis subijci Deo non semper ad humilitatem pertineat, colligere licet ex proximè dictis, quàm longè sint ab actibus veræ Religionis exercendis superbi; è contrario verò humiles ferè dimidium itineris peregerunt. Eadem tertia assertio approbatur à Caietano, arti. 2. notabili 2. vbi ait, adequatum actum Religionis, qui materia & obiectum Religionis est, esse reddere Deo debitum cultum siue honorem: & idem docet D. Thom. art. 3. ad secundum & artic. 4. ad secundum, & expressius artic. 5. Quibus autem actibus in speciali cultus iste & honor tribuatur inferius suis locis dicemus.

Caiet.

D. Thom.

9

Quarta Assertio. Si rigurose loquamur actus Religionis adequatus non est exhibere Deo Laudem aut Reuerentiam. Hæc patet ex dictis: quia Laus & Reuerentia sunt quædam species cultus & honoris, Reuerentia dicit Venerationem, connotando timorem, & est quædam timoris species, Laus & Honor in verbis consistens: ergo non adequant totum officium Religionis, quæ absolute circa cultum Dei versatur.

Ex his omnibus inferitur quinta assertio corollaria ex præcedentibus, & responsiua ad quæstionem. Obiectum adequatum quod attingitur à virtute Religionis, seu materia circa quam, est Dei cultus,

A veneratio, aut honor ipsi exhibitus: quod si aliquando reperias obiectum Religionis esse Dei gloriam, laudem & reuerentiam, aut alia huiusmodi, vsurpantur hæc nomina pro cultu & veneratione; & eorum est indifferens vsus apud probatos Autores sacros, præcipue apud Damascenum, & apud septimam Synodum Generalem: & similiter in sequentibus disputationibus, pro vt se obtulerit, his omnibus vocibus indifferenter vtetur.

Damasc.
7. Syn. gen.

10

Ad arg. in
oppositum.

Ad argumenta posita in principio respondetur. Ad primum, actus dici & esse Religionis dupliciter, elicitiue & imperatiue. Illi sunt elicitiue Religionis per quos homo ordinatur ad solum Deum, sicut adorare, sacrificare, &c. Illi verò imperantur à Religione, qui ab alijs virtutibus eliciuntur immediatè, sed à Religione imperantur, idest ordinantur ad diuinum cultum. Huiusmodi sunt actus commemorati à D. Iacobo, in argumento; qui elicitiue sunt à virtutibus ibi relatis, & imperantur à Religione. Et si urgeat aliquis. Cum virtus Religionis imperet actibus omnium virtutum moralium, quorsum actus præfatos adscribit D. Iacobus Religioni peculiariter, & non alios. Respondetur. D. Iacobus, vt patet ex contextu loci citati, inuehitur aduersus quosdā, qui verbis virtutes & actus earum magnificabant: & ob id se religiosos gloriabantur, factis autem prauis erant; tum in ordine ad se ipsos, laxantes habenas voluptatibus; tum in ordine ad alios, contemnendo pupillos & viduas. Quibus dicit Apostolus: *Religio munda & immaculata, &c.* ac si diceret: o vos qui solis verbis aut alijs signis exterioribus Religionē iactatis, attendite quomodo veram & Deo placentem Religionem obtineatis; per imperium, scilicet Religionis: in actus virtutum, quæ versantur circa passionem moderandas, vt seruemini immaculati; & in actus virtutum erga proximos, cuiusmodi sunt visitare pupillos, &c. Nam si verbis tantum profiteamini Religionem, vestra Religio vana est. Ad primam confirmationem pariter respondetur, omne opus bonum sacrificium dici improprie, quatenus scilicet ad Dei Reuerentiam ordinatur per virtutem Religionis, quæ omnia opera bona imperare potest, idest, ad suum finem ordinare. Explicatio est non solum D. Thom. verum & eiusdem Augusti. in loco citato. Ad secundā confirmationem respondetur, D. Paulum monere omnia ordinari in Dei

Dei gloriam, idest in Dei laudem, siue in Dei honorem & cultum, qui & obiectum & finis immediatus Religionis est; ac si diceret, ut ait Cassiodorus, *nihil omnino facitatis, nisi in quo glorificetur Deus*: quæ verba, ut notat Caietan. super Paulum, nō sunt accipienda in vim præcepti, sed ut consilium: alias qui est in peccato mortali peccaret comedendo aut bibendo, quia neque actualiter neque virtualiter refert suas actiones in Dei gloriam. Ex hoc tamen testimonio tantum infertur omnia opera bona posse à virtute Religionis imperari: neque inde fit consequens Religionem non habere peculiare obiectū, scilicet, Dei cultum. Et si quis inferat Religionem ordinare omnia opera bona in Dei gloriam, est ordinare in suum finem: ergo obiectum & finis Religionis Dei gloria est, contra secundam conclusionem. Respondetur ut iam diximus frequenter Reuerētiam, Gloriam, Laudem, & Honorem, pro eodem usurpari, & sic fit in præsentia à D. Paulo, & in alijs locis sacre Scripturæ, Psalmo, 28. 95. & alibi sæpe: & ad hunc modum interpretatur præfatum locum Augustinus, in explanatione Psalms. 146. dum inquit, *Si ergo quod manducas & bibis ad refectio- nem corporis sumis, reparationesq; membro- rum, gratias agens ei, qui tibi tribuit mortali & fragili ista supplementorum solatia, cibis tuus & potus laudat Deum.*

Secundum argumentum postulat expli- cationem illius dicti; virtus est vltimum potentia; de cuius multiplici expositione videndus est Petrus Bergomensis in concordantijs D. Thom. dub. 1173. mihi magis placet quod accipiat ibi virtus pro obiecto virtutis, quod ex eo virtus dicitur, quia ad illud potentia ordinatur. Explica- tio est D. Thom. 1. 2. quæst. 55. artic. 1. ad primum, & artic. 3. & 2. 2. quæst. 23. art. 3. ad secundum, sed quomodo obiectum de- beat esse vltimum, inquit D. Tho. *Non or- dine effectus, sed ordine excessus cuiusdam.* Hoc supposito respondetur ad argumen- tum parum referre Dei gloriam esse vlti- mum, quod per Religionis actum obtine- tur, ut inde colligatur esse obiectum, cum non sit specificatiuum virtutis Religionis, ut ostendi circa secundam & tertiam con- clusiones: sed est quoddam ferè semper concomitans Religionis actum & obie- ctū specificatiuum. Est simile quo hæc in- notescunt; Beatitudo multis comitata inue- nitur, gaudio, fruitione, delectatione, sed

essentialiter tantum consistit in Dei visio- ne; cetera cōcomitanter se habent ut quæ- dam perficientia ipsius visionis actum. Ad eum modum dicendum est de actu & mu- nere Religionis; cōsistit namque essentia- liter in exhibēdo Deo debitum honorem; quæcunque alia cōcomitanter se habent, etiam ipsa bona Dei existimatio, seu glori- ficatio, quam sancti viri amore Dei flagran- tes vehementer cupiunt in aliorum animis generare, iuxta dictum Pauli: *Omnia in glo- riam Dei facite, & alibi: Ut in omnibus glori- ficetur Deus, & Matth. 5. Ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum; qui in cælis est.* Ad confirmationem respō- detur negando cōsequentiam: nam quem- admodū gaudere de bono diuino ad Cha- ritatem pertinet, & gaudium amore poste- rius est; ex quo tamen non infertur Chari- tatis officium consistere in gaudio, sed in amore: ita exhibere Deo gloriam ad Reli- gionem pertinet, & quamuis gloria, si for- maliter loquamur, sit posterior honore, ut pote eius effectus, inde tamen non infertur Religionis munus essentialiter consiste- re in exhibenda Deo gloria, sed in exhi- bitione honoris.

Ad tertium antequam respondeamus, præmittendum est primò bonam de Dei maiestate existimationem seu Dei gloriā, (quæ ut vidimus idem sunt) interdum esse motiuum ad Dei cultum exhibendum; & tunc potius ad fidem vel donum sapientia pertinent, interdum verò esse fi- nem eiusdem cultus: cum scilicet, Deus ho- noratur ut glorificetur. Secundo notandum finem dici talem dupliciter, vel quia finis est operis studiosi, ut sacrificare, adorare, &c. finis est operis ad Religionem spectā- tis, vel quia finis operis est, ut si quis elec- mosynas suas referat in Dei cultum. His suppositis respondetur. Si ad finem operis intrinsecum attendamus opera elicitā à virtute Religionis dumtaxat ordinantur ad Deo exhibendum honorem, & reue- rentiam tanquam primo rerum principio & domino; & ideo essentialiter & formali- ter Religionis actus respiciunt honorem & venerationem, non Dei gloriam, ut la- tē probaui supra. Si verò attendamus ad operantis finem, viri perfecti omnia ope- ra sua, iuxta D. Pauli consilium, in Dei gloriam dirigunt, moti ab affectu amoris diuini. Sed oportet adnertere, quod quan- do hic finis, qui est Dei gloria, ex imperio Charitatis aut Religionis, coniungitur cum

finē

Caietan.

D. Augus.

10

Petrus Ber- gom.

D. Thom.

Paul.

Matth. 5.

11

sine actuum studioforum, qui ad Religionem non pertinent, ista coniunctio valde accidentalis est; ac subinde Dei gloria finis est multum extrinsecè affixus, ex mera voluntate operantis. Vt quando quis elemosynam dirigit in Dei gloriam: at verò quando finis, qui est Dei gloria, adiungitur cultui Dei, siue actui puræ Religionis non est quidem finis intrinsecus operis Religiosi, in quo formaliter consistat. Religionis officium, sed tamen non ita merè accidentaliter se habet, sed potius ferè semper concomitanter: quia cum gloria, vt dictum est, sit effectus honoris, qui exhibitioni diuini honoris per Religionis virtutem incumbunt, vix se cohibere poterunt, quin in eiusdem honoris effectum, qui gloria est, seu glorificatio, non prorumpant. Et hinc nascitur aliud discrimen, scilicet, quando exhibetur Deo gloria medio cultu seu Religionis actu, illa exhibitio gloriæ pertinet ad Religionem vt elicentem: at quando exhibetur gloria medio alio actu, qui non est Religionis, illa exhibitio gloriæ pertinet ad Religionem vt imperantem. Ergo ad argumentum in forma respondetur negando antecedens, & pariter consequens. Gloria enim non est finis honoris, nisi ex intentione operantis: fateor ferè semper comitari honorem vt dictum est; imò admissio quòd semper comitaretur illum, adhuc non se haberet vt finis operis, sed vt quid necessariò concomitans religiosum opus; ad eum modum quo delectatio, fructio, & gaudium de Deo viso concomitatur semper visionem Dei; non tamen est finis visionis, vt latè dicitur. 1. 2. clara doctrina D. Thom. est 2. 2. quæst. 28. artic. 40. & alibi sæpè, speciem habitus non desumi à concomitante, sed à priore, ad quod sequitur.

D. Thom.

12

Ad quartum respondet D. Thom. arti. 2. ad primum, reuereri Deum esse actum pertinentem ad donum timoris; actus autem Religionis est facere aliqua propter Dei reuerentiam; vnde infert Religionem ordinari ad donum timoris tanquam ad quid principalius. Quæ verba subobscura sunt. Primò, quia non videtur D. Thom. admittere reuereri seu venerari Deum pertinere ad virtutem Religionis, quod est alienum à communi sensu Theologorum, qui nullum actum magis proprium & immediatum assignant virtuti Religionis, quam reuereri & venerari Deum. Secundo, quia videtur D. Thom. nolle admittere

A eundem actum posse & ad virtutem pertinere, & ad donum: cum tamen Doctores maxime Thomistæ asseuerent eundem actum materialiter ad virtutem & ad donum pertinere. Occasione horum magnus nobis aperiebatur campus disputandi de natura donorum Spiritus sancti, & eorum à virtutibus distinctione, sed hæc pertinent ad primam. 2. quæst. 68. vt ad propriam sedem: modo verò breuiter respondetur. Reuereri Deum vt potentè infligere seu permittere malum, ad donum timoris pertinet, & non ad Religionem: at reuereri Deum absolute, id est venerari illum, ad B Charitatem spectat: ceterum reuereri illum, id est exhibere illi venerationem vt quid debitum primo principio rerum, ad Religionem pertinet. Verum tamen est, vt innuit D. Tho. quod cum Charitas, & donum sint præstantiora, quam Religio, interdum reuerentia & veneratio ista posterior, quæ est Religionis actus, ordinatur ad reuerentiam pro re modo consideratam, quæ est actus Charitatis vel doni. Vnde ad quartum positum in principio negatur antecedens, & ad probationem iam patet qua ratione reuerentia Dei pertineat ad Religionem, & qua consideratione ad timoris donum. C Vide D. Thomam, in 3. distinct. 9. art. 1.

D. Thom.

Ad quintum respondetur, rem esse competentem apud Theologos, cuius passim occurrent exempla in sequentibus, vnum & eundem numero actum pertinere ad diuersas virtutes secundum diuersas considerationes, de quo D. Thom. 2. 2. quæst. 4. artic. 3. ad primum. contra gentes. 3. ca. 138. & sic contingit in præsentia, protestari fidem ad manifestandum assensum, qui habetur in corde, eorum quæ ad fidem spectant, ad virtutem fidei pertinet; si verò talis protestatio fiat quasi actio gratiarum & laudis, ad Religionem: & sic est intelligendus Doctor Angelicus, quando ait actum Religionis esse quandam fidei protestationem. Ex dictis in hac disputatione colligitur apertè Deum pertinere ad obiectum Religionis, tanquam is, cui soli Religio exhibet honorem, & cultum: quod in sequentibus amplius suis locis manifestabitur.

D. Thom.

ARTI-

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrum Religio sit una virtus.

Summa Articuli.

CONCLUSIO est affirmatiua. Quia ad Religionem pertinet exhibere reuerentiam vni Deo secundum vnā rationē

in quantum est primum principium creationis & gubernationis rerum; Ergo est vna virtus; quia vnitas virtutis ex vnitatem rationis obiecti sumitur. Antecedens infirmatur Malachie. 1. *Si ego pater, vbi honor meus?* Patris enim est producere & gubernare.

Malac. 1.

I

D. Thom.

Pro maiore luce dicendorum considerare oportet ex Doctrina D. Thom. 1. 2. quæst. 60. art. 2. hoc differre (inter alia) virtutes, quæ versantur circa passiones, & quæ circa operationes; id est quæ non sunt ad alterum; & quæ ad alterum sunt: quod illæ non specificantur aut distinguuntur ex consideratione personarum, hæ vero id maxime attendunt: quia sub materia circa quam includunt personam illam, erga quam operantur, eò quod eam respiciunt, vt terminū habitudinis suæ. Quapropter in huiusmodi virtutibus duo obiecta considerare licet, obiectum quod, & cui: partialia quidem, quia ex utroque vnum conflat obiectum. Obiectum quod, dicitur materia, quæ per virtutes attingitur: obiectum vero cui, illa persona circa quam operantur. Cum ergo Religio sit virtus ad alterum, & pars iustitiæ, vt diximus, in ea considerare oportet duo partialia obiecta; obiectum quod; id est materia circa quam versatur; & obiectum cui cultus exhibetur, quod Deus est. De priori obiecto egimus in præcedentibus articulis. De posteriori agemus in commentarijs huius, non quidem materialiter considerantes, sed formaliter, hoc est sub qua ratione, & consideratione Deo exhibetur cultus per Religionis virtutē; quod est considerare obiectum formale Religionis. Ex cuius vnitatem aut pluralitate expendendum est an Religio sit vna virtus atomata; an vero in plures species distinguatur? Nam in omni operatione virtutis, quæ ad alterum est, non consideratur obiectum cui materialiter, sed sub aliqua ratione forma-

aliunde originem sumit bonitas eius operationis, & virtutis specificatio: verbi gratia, in operatione misericordiæ egestas personæ, cui porrigitur eleemosyna, in commutatione iustitiæ ius creditoris, & sic de alijs.

DISPUTATIO VNICA.

An religio sit vna virtus specie atomata?

B

T videtur, quod Religio in plures species distinguatur. Primò, quia Religio quæ exhibet cultum Deo vt auctori naturæ, & quæ Deo, vt auctori gratiæ, & propter causas seu titulos pertinentes ad ordinem naturæ & gratiæ, non potest esse eiusdem speciei, sicut neque Charitas infusa & acquisita: ergo Religio ad minus in duas species diuiditur, infusam, scilicet, & acquisitam.

Secundò, nam in Deo sunt tres personæ distinctæ realiter, ergo tribus adorationibus distinctæ speciei adorari debent. Confirmatur, quia Christus, ratione humanitatis adoratur Dulia, ratione diuinitatis Latraria, quæ faciunt duas species adorationis; ergo Deum ratione trium personarum triplici differenti cultu venerabimur.

C

Tertiò, in Deo sunt diuersa attributa Omnipotentia, Sapientia, Misericordia, &c. ergo cultus qui illi debetur propter huiusmodi attributa diuersæ rationis est. Potest enim coli, quia summè bonus, quia summè misericors, summè sapiens, &c. Nec sufficit dicere ista attributa tantum ratione distinguui. Nam distinctio rationis potentias realiter distinguit; vt verum & bonum intellectum, & voluntatem; Charitas, & Fides sunt virtutes distinctæ, quia obiecta formalia ratione distinguuntur, nempe bonitas & veritas, Charitas, & Spes, distinguuntur, quia altera tendit in Deum prout in se bonus est; altera prout est bonum nostrum: ergo satis est attributa diuina ratione distinguui, vt actus Religionis, quibus Deus colitur, sub diuersorum attributorum ratione distinctæ sint rationis & speciei. Confirmatur primò, ex August. quæst. 94. in Exodum, & refert D. Thom. 3. part. quæstion. 25. artic. 2. & infra quæst. 103. artic. 3. in primo argumento ex Interlineali Psalmo. 7. *Dominus* (inquit) *omnium per potentiam cui debetur Dulia, Deus omnium per creationem cui debetur*

D. Augus.
D. Thom.

tur

ter Latría Latría autem & Dulia diuersæ speciei sunt, vt patet infra ex D. Thom. quaest. 103. arti. 3. Ecce quo modo diuersæ rationis cultus exhibetur Deo propter diuersa attributa. Confirmatur secundo ex Damasceno, orat. 3. de imaginibus, distinguente quinque titulos, propter quos Deus coli potest, videlicet supremum dominiũ, supremam gloriam, sanctitatem maximã, & beneficentiam erga homines, & quoniam ab illo speramus omne bonum, denique quia illum offendimus. Ergo totidem cultus religiosi distinguendi erunt, siquidem D. Thom. 3. p. quaest. 25. arti. 1. ex causis & titulis cultus docet nos ipsos cultus distinguere. Confirmatur tertio, ex Diuo Thom. 1. 2. quaest. 102. arti. 3. ad tertium, vbi distinguit tria Sacrificiorum genera, quæ Deo offeruntur; videlicet Holocaustum, quod offertur Deo, vt in se est supremæ maiestatis & excellentiæ: alterum est Hostia pacifica, quæ respicit Deum vt supremum benefactorem: tertium est Hostia pro peccato, quæ offertur Deo vt saluatori.

Damascen.

D. Thom.

3

Scotus.

Quarto arguit Scotus in 3. distinctione 9. nam colere Deum vt sic, & vt creator & saluator est, sunt rationes omnino distinctæ, ergo cõstituunt diuersas rationes cultus. Confirmatur, quia colere Deum vt sic pertinet ad Latríam, colere vt creatorem & saluatorem non pertinet ad Latríam, ergo distinguuntur specie. Probatur antecedens, quia Latríæ cultus fundatur in excellentia increata & intrinseca Deo: sed ratio creatoris & saluatoris, sunt rationes creatæ & extrinsecæ Deo, ergo non pertinent ad Latríam. Confirmatur secundo, quia colere Deum propter beneficia suscepta habet pro ratione & causa cultus aliquid creatum, quod in nobis est: colere verò ipsum propter sui excellentiam, habet pro ratione, & causa cultus aliquid increatum: ergo isti actus specie necessario differunt: quia creatum & increatum non possunt nõ causare distinctionem formalem in virtutibus.

Quinto. Religio elicit duos actus distinctos specie, ergo non potest esse vna virtus vnitate specifica. Antecedens patet: quia subijci Deo vt domino, & colere ipsum propter sui excellentiam, distinguuntur specie: Nam primus pertinet ad seruitutem, quæ Deo debetur; secundus ad cultum. Quæ rationes bene separari possunt; vt patet in Rege, qui honorat sibi subdi-

tum, & tamen non ei subijcitur. Et in ordine ad primum actum vocatur Religio Latría, idest seruitus diuina, in ordine ad secundum Theosebia, idest bonus cultus.

Sexto. Virtutes, quæ reddunt alteri debitum, penes varias rationes debiti distinguuntur: vt docet D. Thom. 1. 2. quaest. 60. arti. 3. inquit: *Sed debitũ non est vnius rationis in omnibus. Aliter enim debetur ali quid aequali, aliter superiori, & aliter minori, vel ex promisso, vel ex beneficio suscepto, & secundum has diuersas rationes debiti sumuntur diuersæ virtutes.* Hec ille. Sed intra latitudinem Religionis inueniuntur debita diuersarum rationum, ergo & virtutes diuersæ speciei. Probatur minor, quia ex eisdem verbis, quamuis in Religione non videatur prima diuersitas ex parte personæ cui debitum soluit; quia semper est ad superiorem; tamen altera diuersitas ex titulo debiti certè inuenitur. Nam aliquid debetur Deo ex pacto seu promisso, aliquid ex beneficio accepto, aliquid etiam ex vi solius excellentiæ eius. Confirmatur, quia similis varietas debiti erga proximum sufficit ad distinctionem virtutum circa eundem: nam debitum ex pacto soluit iustitia; ex promissione, fidelitas; ex beneficio, gratitudo; ex dignitate personæ, obseruantia: ergo eandem varietatem licebit contemplari in Deo.

Septimo. In Religione reperiuntur actus specie distincti, ergo generant diuersos habitus; quilibet enim actus est sufficiens generare habitum sibi in specie & natura proportionatum: antecedens ostenditur inferius, & modò patet in voto, oratione, iuramento, & sacrificio.

Octauo. Quia obedientia & poenitentia propter diuersam rationem debiti specie distinguuntur à Religione: ergo si quæ diuersitas debitorum reperitur intra latitudinem Religionis diuersas species constituere necesse est.

Quidam argumentis moti præfatis assenserunt, ad omnes actus, qui erga Dei cultum versantur non sufficere vnum virtutis habitum. Atque adeò consequenter tenentur dicere Religionem non esse vnã virtutem, sed in plures distingui. Ita Franciscus Suarez, è societate Iesu, 1. tomo super tertiam partem D. Thom. & expressius lib. 3. de habitu Religionis, cap. 8. vbi ait esse probabile virtutem Religionis in tres diuidi species, quas vocat fidelitatem ad Deum, gratitudinem ad eundem, & Latríam.

4
D. Thom.Sententia
Suarez.

*Sententia
Scot.
Corduba.*

triam. Alij, vt Scotus, in 3. distin. 9. & Corduba, quaest. 5. dub. 2. dicunt habitum Religionis esse tantum vnum, ceterum elicere actus diuersae speciei, quales sunt commemorati in argumento tertio, cum suis confirmationibus & alijs. Hoc asseuerat vt certum praefatus Suarez, lib. 2. de Religione, capite. 4.

*Sententia
Autoris.*

*D. Thom.
Alensis.
Gabriel.*

Pro decisione tamen sit conclusio. Virtus Religionis, quomocumque colat Deum, vna tantum virtus est, nec distinguitur in plures. Hec est communis Theologorum, in 3. distinctione. 9. praecipue D. Thom. quaest. 1. art. 3. Alensis. 3. p. quaest. 30. in 1. artic. 3. §. 2. & 3. Gabrielis, lectio. 49. in Canon. & D. Thom. in hoc artic. Cuius ratione probatur conclusio, & in solutione argumentorum amplius explicabitur. Hec est perpetua sententia D. Thom. vbicunque de hac re loquitur in hoc artic. & sequenti, & 1. 2. quaest. 60. ipsumque sequuntur Caiet. Aragon. Valentia; & fere omnes moderni: & ratio suffragatur quia quidquid debiti Religio Deo persoluit, sub vna ratione & respectu persoluit, videlicet vt ei tanquam praecellenti, & nullius indigenti Honos & Reuerentia exhibeatur. Quod magis explanabimus argumenta pro parte opposita soluentes.

*Caiet.
Aragon.
Valentia.*

6
*Soluuntur
argumenta
in oppositum.*

Ad primum, concedimus Religionem acquiritam & infusam differre specie; non solum quia regulantur diuersis regulis eorum actus & obiecta; nimirum acquiritam, regula naturali & rationis dictamine; infusa vero, supernaturali, & fide, aut dono sapientia; sicut de temperantia infusa & acquiritam dici solet; sed etiam quia vna respicit Dei excellentiam vt autor naturae est: altera vt autor gratiae est. Fateor quod sicut Charitas potest diligere Deum vt autorem naturae; vt proponitur per regulas ipsius Charitatis, sic Religio infusa potest ferri in cultum Dei vt autor naturae est; sed vt proponitur sub regula supernaturali eiusdem Religionis infusae. De quo alibi.

Ad secundum respondetur, tres personas diuinas conuenire in eo quod sunt vnum principium creationis & gubernationis rerum; & ideo coluntur sub vna ratione formali & vnica virtute Religionis. Et si vrgeas. Seclusa per intellectum ratione principij à sacra Trinitate, adhuc est digna suprema veneratione & cultu: ergo talis veneratio & cultus alterius rationis erit: siquidem non procedit sub eadem ratione formali. Ad hoc latius infra. Modo

A breuiter respondetur. Quando dicimus cultum diuinum Deo exhiberi quatenus est primum principium rerum, sic intelligitur, id est quatenus est quoddam excellens supra omnem creaturam. Et à nullo imaginabili cultu Deo exhibitio potest neque per intellectum ista consideratio diuinæ excellentiae fecerni. Ad confirmationem respondetur, in Christo humanitatem esse quid creatum, ratione cuius ei debetur Dulia: diuinitas vero est quid increatum, ratione cuius debetur illi Latria. At in sacra Triade ratio cultus, vndeunque & quomocumque consideretur, est quid increatum & diuinum, vnde ei debetur Latria, non Dulia.

B Ad tertium respondetur, distinctionem rationis inter attributa diuina non inducere diuersitatem virtutum: alias non sufficeret vna Charitas ad diligendum Deum vt sapiens est, vt misericors est, &c. Sed diuersum modum operandi nostrarum potentiarum in ordine ad illa attributa; puta cognitione & amore, qui distinguit Charitatem & fidem; vel diuersa habitudo ad obiecta. Et vt clarius loquamur diuersa ratio formalis sub qua potentia & habitus feruntur in sua obiecta. Ista autem vna est in Religione, nimirum Deus vt est primum principium creationis & gubernationis rerum: & si formalius loquendum sit cum eodem D. Thom. artic. sequenti ad tertium, diuina excellentia est. Itaque nullum attributum vt ab alio distinguitur est adaequatè ratio cultus diuini, sed vt reliqua omnia attributa includit in se, & in apprehensione nostra saltem implicita & confusa: Nimirum quatenus in quolibet eorum infinitam & increatam excellentiam, ipsique Deo propriam & singularem consideramus. Atque adeo si Deum colas, quia sapiens est, ratio cultus est sapientia, vt infinita excellentia Dei est, includens virtualiter, & implicite omnem Dei perfectionem, quia sub hac excellentia & propter hanc colitur Deus.

C Sed contra hoc arguitur. Primo, quia ratio principij in Deo est vnum ex attributis diuinis, sed Deus non solum propter vnus attributi rationem est cultu dignus: ergo perperam asserit D. Thom. rationem formalem & adaequatam cultus diuini & Religionis esse Deum in quantum est primum principium; cum latius pateat Religionis ratio formalis, & vagari possit per aliorum attributorum rationes. Secundo, quia Deus vt sapiens est, & vt distinguitur ratione

D. Thom.

ratione à se ipso secundum quamcunque aliam rationem; imò vt non includens reliqua attributa, est dignissimus cultus, & potest coli: ergo falsum est quod ratio cultus semper debet esse Deus vt includens omnia attributa; & falsum itidem est, quod quando Deus colitur vt misericors colitur implicite vt sapiens, vt iustus, &c. Ista duæ replicæ versant ferè totam huius rei difficultatem, quæ in duobus punctis consistit. Primum, quo modo intelligatur Deum vt primum principium rerum esse rationem sub qua ipse colitur. Secundum, quomodo si Deus colitur sub vno attributo, sub omnibus implicite colatur. Primum autem dissoluitur, si aduertamus quod ratio primi principij in Deo potest sumi dupliciter. Primum vt speciale quoddam attributum est ratione distinctum ab alijs; & in ista consideratione non est ratio formalis & adæquata Religionis & diuini cultus, vt in prima replicâ videtur probari. Secundò modo potest considerari vt est quædam quasi passio diuinæ essentiae, denotans collectionem totius perfectionis diuinæ sub omni ratione & consideratione, secundum quod excellit creaturam: & sic est adæquata ratio Religionis, & diuini cultus. Quod mirifice pronuntiavit D. Thom. art. sequenti ad tertium, dicens obiectum formale Religionis esse excellentiam diuinam, scilicet, supra omnem creaturam. In quo: in misericordia, in potentia, in iustitia, in omni perfectione. Habere autem hanc excellentiam, & esse principium primum in omni genere perfectionis idem sunt, vel conuertuntur, & perfectionem omnium attributorum includunt, non solum materialiter, verum & formaliter. Simile quid contingit invirtute Charitatis, cui valde affinis est Religio, maxime infusa; nam habet pro obiecto & ratione formali bonitatem diuinam, sub cuius ratione omnia diligit; bonitatem inquam diuinam, non quæ est attributum speciale Dei (alias non diligeret illum, quia sapiens, quia iustus, sed tantum quia bonus,) sed habet pro obiecto formali bonitatem diuinam, vt est quædam Dei passio concommittans illum in omni genere. Et in hoc sensu bonitas diuina nihil aliud est quam absoluta Dei perfectio in omni genere perfectionis, & sic includit nostro modo intelligendi diuinam essentiam, & omnia attributa & perfectiones diuinas, tam absolutas, quam relativas, licet in se sit vnica simplicissima & formalissima ratio; & hæc

A est adæquata ratio formalis, & obiectum formale Charitatis, sub cuius ratione fertur in quidquid amat. Huius instar conijcere licet, quomodo ratio formalis adæquata Religionis includat omnia attributa diuina.

Secundum punctum petitur in secunda replica. Quomodo si Deus colatur sub vno attributo, sub perfectione & ratione omnium colatur? Pro quo aderte, sapientiam diuinam, vt sic, includere essentiam diuinam, iustitiam, prudentiam, &c. vt dicitur contra Scotum. 1. part. quæst. 13. art. 5. & qui cognosceret Deum vt sapientem, necessario cognosceret vt iustum, vt misericordem, &c. quia in vnus attributi ratione omnium ratio continetur. Et hinc nascitur, quod qui colit Deum quia sapiens est, si colit eum sicut reuera sapiens est, colit & illum vt misericordem, vt iustum, &c. Dices. Qui colit illum cum præcisione dum taxat quia sapiens est, non colit illum sub omni ratione. Respondetur. Si ista præcisio sit negatiua, blasphemia est, & non cultus Religiosus; quia colitur Deus, qui non est iustus, misericors, & nullus talis Deus est; si vero abstractio præcisiva, hoc pertinet ad debilitatem nostri intellectus, sed in re nulla potest fieri præcisio. Cum ergo cultus Religionis actus voluntatis sit, fertur in Deum sicut est; est autem à parte rei non solum sapiens, sed etiam misericors, &c. Imò hoc ipso quod colimus Deum, quia misericors, aut sapiens est, colimus sub omni ratione: quia omnis illa in quolibet attributo includitur.

Ad primam confirmationem respondetur, nomen Dulix ab August. accommodari veræ Patriæ; tum vt omnem rationem veri cultus in cultu Deo debito eminenter contineri intelligamus; & propter eandem rationem vocatur pietas: ita insinuat D. Thom. infra quæst. 103. art. 3. ad primum: tum etiam quia sicut nomen dominij aliquomodo est commune Deo & creaturæ, ita & nomen Dulix, cuius ratio in domino fundatur, commune est vtriq;: quamuis nomen Patriæ vsurpaturum sit pro solo cultu diuino, vt suo loco dicemus: ita D. Tho. in 3. distinct. 9. quæst. 2. art. 1. ad primum. Ad secundum iam respondimus, quomodo cultus illi propter titulos ibi assignatos non faciunt differre formaliter, neque actus neque habitus: quia omnes illi reducuntur ad excellentiam diuinæ bonitatis, quæ est adæquata ratio Religionis, ad quam omnes ti

9
D. Thom.

11
D. Thom.

tuli, & attributa, quæ in Deo sunt reducuntur. Ad tertiam similiter respondetur, nam si illa tria genera sacrificiorum ad diuinum cultum proximè referantur, quantumvis differant in actu exteriori, aut materia circa quam cultus, habeant eandem rationem formalem; quia Deo exhibentur illi cultus quatenus excellit omnem creaturarum perfectionem; potest tamen fieri, quod vnum referatur ad testimonium diuinæ excellentiæ, & sic ad Religionem pertinet; aliud in gratiarum actionem, & pertinet ad gratitudinem, vel potius ad Religionem; aliud in satisfactionem, & sic ad poenitentiam reducetur. De quo inferius latè.

12

Ad quartam respondetur, illas rationes esse distinctas, non distinctione formali, sed intra eandem rationem formalem in ratione cultus diuini. Ad confirmationem respondetur, negando antecedens. Ad probationem, negando minorem: quia in titulo creatoris vel saluatoris duo licet considerare. Vnum est id quod ponitur in creatura à Deo, mediante creatione aut saluatione; & hoc aliquid creatum est. Alterum est potestas, quam Deus habet erga creaturam suam, nempe dominium quoddam excellens, & potestas ad creandum vel saluandum. Honor ergo, qui exhibetur Deo, quando colitur vt creator, vel vt saluator, non datur propter bonum, quod in suo plasmate posuit, ita vt hoc sit proximum motuum cultus, sed propter dominium & potestatem, quam in se habet, quæ potestas increata & infinita est ad singularem Dei excellentiam, quam diximus esse rationem formalem Religionis, spectans. Et idem dicendum est, si cultus exhibeatur Deo sub ratione glorificatoris, aut benefactoris.

13

Solutio aliorum.

*Vera solutio.
D. Thom.*

Propter confirmationem secundam tertij argumenti quidam censent, actum ibi connumeratum non esse Latriæ, sed diuersum specie ab alijs actibus Religionis, quibus Deus colitur propter suam singularem eminentiam; & idem dicunt de gratiarum actione, quæ fit Deo propter beneficia ab eo suscepta. Nihilominus mihi aliter videtur dicendum, nempe colere Deum, & agere gratias Deo propter beneficia suscepta, ad Religionem pertinere: & Diuus Thomas absolute reposuit inter partes Religionis gratiarum actionem, infra quæstion. 83. arti-

A cul. 17. & in quæstion. 106. articulo primo, ad primum. Quare ad argumentum dico, beneficia suscepta non esse immediatam, & formalem rationem agendi Deo gratias propter illa, sed motuum, seu excitatum. Ratio vero formalis, seu adæquata est Dei excellentia, quæ beneficia contulit, & potuit multo plura conferre: cuius signum est differentia inter gratiarum actionem Deo factam, & aliam, quæ fit homini propter idem beneficium: Nam prior fit, submittendo nos Deo tanquam supremo benefactori, qui hæc & hæc beneficia largitus est: posterior verò non in idem, vt statim fusius dicemus. Quod si vrgeas. Quid si immediata ratio & formalis sint beneficia collata, non excellentia Dei? Respondetur. Nunquam isto pacto fit gratiarum actio, aut cultus nisi ab aliquo demente, aut nimis sciolo; Quod si fieret, fateor illum actum non pertinere ad virtutem Religionis, & in tali actu consideraretur Deus non vt Deus, sed vt quidam alius benefactor, homo, aut Angelus; quapropter ille actus pertineret ad gratitudinem, seu gratiam, de qua D. Tho. infra quæst. 106.

Ad quintum respondetur, negando in Religione, subijci Deo, & colere ipsum, esse distinctos actus: quinimò vt dicit D. Thom. hic ad secundum, eodem actu homo seruit Deo & colit ipsum; fortassis sunt duæ rationes integrantes Dei cultum. Pro quo aduerte, quod honor, vt patet ex D. Thom. infra, quæst. 103. artic. 1. & 2. est signum seu testificatio excellentiæ vel virtutis, quæ in honorato est: & hæc excellentia seu perfectio potest considerari absolute, vel in comparisonem ad honorantem, seu alios. Tunc consideratur absolute, quando honoratur æqualis de perfectione, quam communicat cum alijs, vt quando se honorant conciuēs, consanguinei, &c. Aliquando consideratur comparatiue in ordine ad alios, vt quando honorat Rex artificem egregium, quia alios sua arte excelsit; & iuxta vtrumque modum non est necessaria submissio honorantis ad honoratum. Tertio modo consideratur excellentia seu perfectio comparatiue ad honorantem, & qui propter hanc excellentiam honorat necessario debet se submittere honorato. Huiusmodi est honor, qui per Religionem tribuitur Deo, in quo atteditur excellentia supra honorantem in omni genere per-

B

C

D

Summa

21

14

D. Thom.

Cfectio-

fectionis; ac ex consequenti cultus ille integritur ex submissione ad Deum, & cultu illius per honorem; submitio autem non qualiscunque, sed peculiaris inferioritatis & seruitutis; sicut excellentia est non in quacunque superioritate, & dominio, sed supremo. Igitur quamvis cultus & honor possint reperiri sine seruitute, & submissione, non tamen cultus, & honor exhibitus Deo propter eius excellentiam; quia comparantur hæc duo ad modum generis & speciei. Nam honor, ut sic, tantum habet esse signum, & testificationem bonitatis honorati; quæ potest reperiri sine subiectione ad honoratum. At honor, seu cultus datus Deo includit honorem, & addit submissionem & recognitionem excellentiæ eius, qui honoratur; ut dixit Damascenus, de oratione, loquendo ferè de hac re. Quapropter negatur antecedens argumenti, & probationis similiter.

Damasc.

15

Ad sextum respondetur, totam illam diuersitatem, quæ in argumento insinuat inesse actibus Religionis, habere connexionem quandam ratione unitatis diuinæ excellentiæ, quæ tota in quolibet illorum actuum vltimate attenditur, ut honoranda & reuerenda. Vnde cum Deo gratiæ aguntur, habetur ratio ad diuinam excellentiam, & ratione illius intelligitur esse modo quodam eminenti debita gratitudo. Fateor, si solam honestatem grati animi attendas, non esse necesse ad aliam virtutem recurrere præter communem gratiam; perinde ac si gratum te exhiberes homini, aut Angelo. At si gratum te Deo ostendas, necessario debes obseruare & reuereri diuinam excellentiam, à qua beneficia accepisti: quod ad Religionem pertinet; & pari tenore in alijs actibus philosophari debemus. Ad confirmationem negatur consequentia; quia in Religione quidquid cultus Deo tribuitur, cum respectu ad diuinam excellentiam tribuitur; verbi gratia, cum homo gratias agit Deo, illas agit ut præexcellenti supra omnem creaturam, qui eo quod talis est, nullum commodum nullamve vtilitatem à nobis poscit, eius non indigens: quapropter sola relatione ad eius excellentiam per honorem contentus est, & eam postulat à nobis, iuxta illud Malachiæ primo: *Si ego pater, ubi honor meus? si ego dominus ubi*

Malach. 1.

A *timor meus?* & in hac relatione formalitas Religionis consistit: & sic in alijs actibus dicendum. Secus contingit in hominibus, qui debitorum solutionem non referunt semper, neque referre debent vltimate ad honorem & gloriam, sed ad commoda, quæ sunt, vel existimantur esse, vel ad alia, & propter alia motiua; nisi forte in obseruantia, quæ attendit personam in dignitate constitutam; secus in gratiarum actione, & fidelitate. Quapropter cum in his non sit necesse respicere excellentiam personæ, cui debitum persoluitur, in qua excellentia illæ virtutes connectantur, sicut in Religione, non mirum, si eorum obiectorum diuersitas diuersas pariat virtutes, longe aliter quam in Religione.

B

Ad septimum inferius late dicendum, modo verò negatur antecedens, quidquid quidam Moderni asseuerent.

In vltimo argumento tanguntur quædam quaestiones decisu difficiles, quas discutiendas suis locis relinquo: scilicet, de obedientia, infra quaestion. 104. de poenitentia. 3. part. modo verò negatur consequentia; quia solutio debitorum pertinentium ad obedientiam, & poenitentiam non connectitur sub vna ratione diuini cultus, neque in ea attenditur cultus diuinæ excellentiæ, sicut in cæteris actibus Religionis.

C

ARTICVLVS QVARTVS.

Vtrum Religio sit specialis virtus ab alijs distincta?

Summa Articuli.

D

ONCLUSIO affirmatiua est; & probatur, quia Religio reddit Deo debitum, & specialem honorem, ratione singularis excellentiæ, in quantum omnia in infinitum transcendit secundum omnimodum excessum: ergo est specialis virtus; quia ubi est specialis ratio boni, ibi est specialis virtus.

DISPV.

DISPUTATIO VNICA.

An Religio ab alijs virtutibus distinguatur?

POST articuli præcedentis doctrinam, ubi tradidit Diuus Thomas Religionem esse vnā virtutem, & nos docuimus esse vnā speciem atomi, fortasse alicui videbitur superfluous iste articulus, ubi idem quaeritur: sed decipietur: quia in præcedenti articulo quaesuit de vnitāte specifica: vtrum in plures habitus studiosos diuideretur, an non? & determinata atomi vnitāte, in hoc articulo quaerit, an sub ea contineantur alij habitus studiosi: præcipue quia specialem & non mediocrem difficultatem habet, an Religio sit virtus distincta à pietate, obseruantia, & si quæ sunt aliæ virtutes, quæ reddunt hominibus debitum cultum; Et hoc disputat Diuus Thomas, in tertio argumento. Et nos argumentamur ad probandum cultum proximorum ad Religionem pertinere; ac ex consequenti Religionem non esse distinctam à pietate, obseruantia, & si quæ sunt aliæ virtutes, quæ versantur circa cultum hominum. Primò ex communi modo loquendi Patrum, qui de cultu Sanctorum loquuntur æquè ac de cultu Dei. Damascenus, libr. 4. capit.

Damascen. 16. Honorandi quidem sunt Sancti, ita certe vt in nomine eorum templa Deo extruamus, eorum memorias recolamus. Et ibidem, Quibus rebus Deus colitur, eisdem serui eius oblectantur, quapropter Psalmis, Hymnis, canticis spiritualibus Sanctos colimus. Secundo, imaginem Christi aut Dei colimus per Religionis virtutem, sed proximus quicumque est viua Dei imago, iuxta illud: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram: ergo Deus & homines per eandem virtutem Religionis coluntur. Tertio. Quando honoramus Prælatum sceleratum, propter Deum; cuius personam gerit, per Religionis virtutem honoramus; quia nihil boni est in ipso, ratione cuius specialiter honoretur; sicut illi etiam obedimus, quia Dei personam gerit, iuxta illud Lucæ. 10. Qui vos audit me audit, &c. Vnde & solet erga talem Prælatum

A vsurpari illud dictum contra asinum mysteria portantem, sed insolentem: *Non tibi, sed Religioni*: vel vt habetur in tabella Gabrie. Græci: *Noli intumescere asine non est tu Deus, sed fers Deum.* Confirmatur, quia in lege veteri cultus Patriæ exhibebatur Angelo, qui ductor illius populi fuit, eo quod Dei personam gerebat, vt constat ex oratione Diui Stephani, Actorum capit. 7. & viri perfecti, erga viros sanctos, propterea quod Dei aliquid videbantur, ante ipsos genuflectebant, & procumbebant. Athanas. libro de Virginitate. *Si homo iustus ades tuas intrauerit, adorabis humi ad pedes illius; & subdit rationem; Deum enim, qui illum mittit, adorabis.* Ecce quo modo eadem est ratio adorandi Deum, & Sanctos, ac ex consequenti per vnā solam virtutem. Et Hieronymus in vita Paulæ, refert illam in more habere cum sanctis Eremitas visitaret, ad pedes eorum deuolui, ac si Christum adoraret. Et de Beata Catherina Senensi legitur, ipsam venerari patrem tanquam Deum, matrem vt diuam Virginem, fratres vt Apostolos; huiusmodi autem à viris spiritualibus prudens obsequium censetur. Dicet quispiam, hoc duntaxat probare cultum exhibitum Sanctis in relatione ad Deum; putà quia in illis honoratur Deus, à Religione proficisci, in tali enim cultu Deus est ratio colendi Sanctos; ac proinde ipse est, qui principaliter colitur; nostra verò disputatio procedit, quando cultus Sanctorum propter perfectionem, & sanctitatem in eis repertam fit; ita quod cultus in eis & eorum sanctitate terminatur.

Contra hoc arguitur quarto ad probandum cultum Sanctorum propter sanctitatem, & perfectiones supernaturales necessario referendum esse in Deum, vt in obiectum vltimum, & rationem formalem illius cultus; ac proinde eadem Religionem, qua colitur Deus, necesse est Sanctos colere. Argumentum sic procedit; sanctitas iustorum, quæ gratia est, vel in gratia consistit, non potest non respicere, & includere Deum; quia vt aiunt Theologi, & colligitur ex Diuo Petro, in sua prima Canonica, capite primo, gratia est participatio quædam diuinæ naturæ; & filios Dei constituit habentes: ergo hoc ipso

C 2 quod

Actor. 7.

Athanas.

Hieron.

A

3

1. Petri. 1.

quod honorantur Sancti propter suam sanctitatem, & perfectiones supernaturales, talis cultus nequit non tendere in Deum, non solum tanquam in ultimum finem extrinsecum, ad quem omnia opera tendunt, sed tanquam in obiectum intrinsece imbibitum in sanctitate iustorum, ad quam videtur terminari cultus ipsorum; & consequenter ad eum cultum non est opus aliam virtutem ponere, praeter Religionem, qua colitur Deus vel in se ipso, vel in sanctis suis. Confirmatur, & explicatur vis argumenti in honore & cultu exhibito Regis filio, propter dignitatem proles Regiae, quae in ipso est, quae sicut non potest non includere ordinem ad Regem, sic neque eget alio habitu aut virtute praeter illam, qua Rex colitur.

Quintò est argumentum D. Thom. Caritas, qua diligitur Deus, non est virtus distincta à Charitate, qua diligitur proximus: ergo Religio, qua honoratur Deus, non est virtus specialiter distincta ab observantia, vel Dulia, aut pietate, quibus honoratur proximus. Patet consequentia: tum ex paritate rationis: tum ex dicto Aristotel. 8. Ethicorum, cap. 8. honorari simile est ei quod amari.

4

Sententia Mar-
sili.

Nemo quem ego viderim asserit virtutem, qua Deus & homines coluntur esse unam & eandem, praeter Marsilium, in 3. quaestione. 8. articulo. 1. circa finem: censet enim esse unam dumtaxat virtutem, sed diuersis nominibus appellatam. Pro ut colit Deum, inquit, vocatur Religio; pro ut colit homines, vocatur Dulia: & mouetur quibusdam rationibus: quas quia nullius roboris & momenti censeo libens & sciens omitto. Opposita tamen sententia, Religionem re & nomine esse distinctam à Dulia, & omni alia, quae reddit cultum personae creatae, est communis Theologorum in 3. distinctione. 9. Bonauent. Albert. Durand. Richardi, Gabrielis, & aliorum, & Alensis 3. part. quaestione. 30. Memb. 1. articulo. 1. §. 2. & praecipue eam tuetur D. Thom. in hoc articulo. & quaestione. 103. articulo. 3. Ratio Diui Thomae in locis citatis sumitur ex debiti excellentia, erga Deum diuersa rationis à debito hominum, erga homines.

Et argumentum vltimum à me posi-

tum in hac parte non parum negotium viris Doctis facessit: quare diligenti examine in eo dissoluendo opus est; vt pote quod posuit D. Thom. tribus in locis, videlicet infra quaestione. 103. articulo. 3. in 2. argumento, & supra quaestione. 25. articulo. 1. in 2. etiam argumento, & in hoc articulo. In priori loco dissoluit illud per haec verba; non enim inquit per Charitatem diligimus in proximo nisi Deum, & ideo eadem Caritas est, qua diligitur Deus & proximus: sunt tamen aliae amicitiae differentes à Charitate secundum alias rationes, quibus homines amantur: & similiter cum sit alia ratio seruiendi Deo & homini, aut honorandi vtrumque, non est eadem virtus Latría & Dulia.

Contra hanc solutionem argumentor. Primò, quia sicut stat amari proximum propter Deum, videlicet quia proxima ratio, & formalis amandi proximum fit Deus: verbi gratia, quando amamus peccatores, quia à Deo conditi sunt, quia capaces beatitudinis, &c. sic stat coli creaturas propter Deum; ita quod formalis ratio colendi fit excellentia diuina. Exemplum sit, quando colimus imaginem Christi, aut Crucem. Rursus sicut amantur proximi propter suas perfectiones creatas, eodem habitu Charitatis, quid vetat coli propter easdem perfectiones eodem habitu Religionis? ita quod non sit opus alia virtute ad cultum talem exhibendum, sicut neque opus est alia virtute ad amandum. Secundò. Propterea Sancti amantur habitu Charitatis propter suam sanctitatem; quia sanctitas illa est participatio diuinae bonitatis: sed eadem sanctitas est participatio diuinae excellentiae: ergo eodem habitu Religionis colitur: quia virtus, quae inclinat ad rationem formalem alicuius ordinis, inclinat consequenter ad participationes rationis formalis eiusdem ordinis; Religio autem inclinat ad colendam excellentiam diuinam.

Eidem argumento respondet D. Thom. secunda secunda, quaestione. 25. ad secundam, in haec verba: Amor respicit bonum in communi, honor vero proprium bonum honorati, deferitur enim alicui in testimonium propriae virtutis; & ideo diuersa quantitas bonitatis diuersorum non causat diuersitatem specificam in amore, dummodo

D. Thom.

Veni sententia.

Bonauent.
Albert.
Durand.
Richard.
Gabriel.
Alens.
D. Thom.

6

D. Thom.

II

7

ad referantur ad aliquod unum bonum commune; sed honor diuersificatur secundum bona propria singulorum. Sed contra replicatur: Sicut amor in communi fertur in bonum in communi, ita honor in communi tendit ad excellentiam in communi; & sicut talis honor, scilicet diuinus, respicit talem excellentiam, nempe diuinam, & increatam; ita talis amor, nempe Dei dilecti super omnia, respicit talem bonitatem, videlicet perfectissimam, & infinitam: ergo discrimen nullum est. Ferè eisdem verbis respondet eidem argumento D. Thom. in hac quaest. licet paulò clarius ad hunc modum. *Obiectum amoris est bonum, obiectum autem honoris vel reuerentia est aliquid excellens, bonitas autem Dei communicatur creaturae, non autem excellentia bonitatis eius, & ideo Charitas, qua diligitur Deus, non est virtus distincta à Charitate, qua diligitur proximus; Religio autem, qua honoratur Deus, distinguitur à virtutibus, quibus honoratur proximus.* Sed contra arguitur. Nam in hac solutione vel fit sermo de communicatione perfecta per essentiam, vel de imperfecta per participationem. Si priori modo, sicut diuina excellentia non communicatur creaturae, ita neque diuina bonitas; si posteriori modo, sicut diuina bonitas communicatur creaturae, ita & diuina excellentia: item sicut creatura non potest coli cultu diuino, ita neque amari super omnia, quod est Dei proprium.

Hæc omnia argumenta eò tendunt, vt probent nullam adhiberi à D. Thoma diuersitatem inter Religionem, & Charitatem, si seruetur in respondendo eadem proportio. Vnde tota huius rei difficultas, (& non minima) versatur in assignando discriminis rationem. Quare ad amandum Deum, & proximum ex Charitate vna sola virtus sufficiat; non verò vna virtus Religionis ad colendum Deum, & proximum; sed oportet alias multiplicare ad colendos proximos, vt pietatem, obseruantiam, &c. quæ est perpetua Diui Thomæ sententia vbiqumque de hac re loquitur. Quod discrimen quidam non intelligentes, neque valentes intelligere, argumento succumbunt. Et vt difficultati satisfaciam, oportet aliqua prælibare, pertinentia ad tractatū de Charitate, difficilia quidem, sed quorū fu-

sior tractatio pertinet ad præfatū locum. Igitur aduertendum est, multipliciter posse proximum amari: vno modo amore naturali; alio modo supernaturali. Amorem naturalem voco in præfenti, eum, qui habetur ex naturæ viribus; & est de obiecto contento intra naturæ limites. Rursus quando amatur amore naturali, interdum amatur absolute propter bonitatem creatam in ipso repertam: & hoc genus amoris distinguitur in diuersas amicitia rationes secundum diuersas perfectiones, propter quas homines amantur, vt est amicitia patrum, commilitonum, conciuuium, &c. Interdum verò amantur proximi propter Deum autorem naturæ, tanquam propter rationem formalem amandi proximum: & tunc amantur proximi amore, quo diligitur Deus, siue pertineat ad habitum, siue non; quia in tali amore potius amatur Deus, quàm proximi; & proximi amantur, vt aliquid Dei: verbi gratia, vt factura Dei, vt subditi Dei, &c. Neque ad hunc amorem requiritur virtus specialis, aut habitus, præter illum, quo amatur Deus: quia ratio formalis, & motiuum propinquum amandi proximum bonitas diuina est. Secus in priori modo amandi proximum absolute, vbi ratio amandi est bonitas creata amatorum. Ex quo etiam colligitur aliud discrimen inter istos duos modos amandi proximos: quòd in priori modo amoris requiritur in amato aliqua perfectio, quæ sit ratio, & motiuum amoris: in secundo verò non requiritur, sed sufficit perfectio, quæ reperitur in bonitate diuina, quæ est ratio formalis, & motiuum amoris: vnde quantuncumque sit homo pessimus, potest propter Deum amari, & habitu quo diligitur Deus. Ad eundem modum loquendum est de cultu hominum stando intra naturæ limites. Nam si colantur propter suas creatas & naturales perfectiones, ad hoc suis indigent virtutibus specialibus: verbi gratia, pietate, erga parentes, obseruantia, erga eminentes viros, &c. si verò colantur vt aliquid Dei sunt, & propter Deum, cultu diuino, & Patriæ coluntur; quia cum proxima & formalis ratio talis cultus sit diuina excellentia, potius Deus est qui colitur, ipsi verò vt aliquid Dei. Hoc modo coli posset Deus in suis creaturis, & ipsæ quatenus Deum repræsentant: verum est

C 3

tamen

tamen, quod ad vitandum periculum erroris non est, neque debet esse in usu talis cultus Patrie erga creaturas; at secluso errore nihil mali in eo est; quia Deus ipse est qui colitur; sicut quando colitur imago Christi, Christus est qui colitur. Et ita amor & cultus parificantur; quapropter si tantum esset facienda comparatio inter amorem naturalem & cultum, omnia videretur esse paria in Religione & amore; & sicut amor proximi propter ipsum fortasse pertinet ad quandam virtutem genericam, quae vocari potest amicitia humana, & diuiditur in diuersas amicitiae species: sic cultus proximi in diuersas virtutes, obseruantiam, pietatem, &c. & sicut amor proximi propter Deum non exigit distinctum habitum ab eo, quo amatur Deus; sic quando colitur proximus propter Deum, non indiget alia virtute, praeter illam, qua colitur Deus. Tota ergo difficultas est, si fiat comparatio inter Charitatem, quae est virtus infusa & Theologalis, & inter Religionem. Pro quo

Nota secundo, proximos amari posse amore pertinente ad ordinem gratiae multipliciter. Vno modo, quando amantur ex Charitate propter Deum; itaque ratio formalis amandi proximos bonitas diuina est: in hoc amore potius amatur Deus, quam proximus; quia proximus amatur vt aliquid Dei est: verbi gratia, ad honorem Dei, vt fruatur Deo, ac denique vt aliquid ordinabile in Deum principalem amicum. Et ad istum proximorum amorem non est necessarius alius habitus praeter Charitatis virtutem; vt expresse asseritur ab omnibus Doctoribus, praecipue à D. Thom. supra, quaestion. 25. artic. 1. & quaestion. 23. artic. 1. ad primum; & colligitur ex modo loquendi sacrae Scripturae & Sanctorum dicentium, Deum diligere Charitate propter se, proximum verò propter Deum, vbi ly Propter, explicat rationem formalem diligendi. Secundo modo potest amari proximus amore supernaturali propter aliquam honestatem, seu perfectionem supernaturalem sibi inhærentem, tanquam propter rationem formalem & immediatam diligendi. Patet hoc, quia amor naturalis non est proportionatus rationi formali dilectionis talis, vt suppono: ergo necessarius est amor supernaturalis. Hoc non est ita certum, sicut praecedentia, videtur tamen esse mens D. Thomae, quaestio.

tion. 27. artic. 8. Bonauenturae, in 3. distinct. 27. artic. 2. quaestion. 3. ad penultimam. Altiſiodorensis, lib. 3. tract. 5. quaestion. 3. Hi asserunt, quod potest diligere proximus Charitate supernaturali, quando actu non diligatur Deus; vnde colligitur quod talis actus ratio formalis diligendi est perfectio supernaturalis proximi. Tertio modo possunt amari proximi amore supernaturali, propter aliquam perfectionem naturalem creatam sibi inhærentem, tanquam propter rationem formalem, & motuum proximum amoris, vt regulatum regula supernaturali; ad eum modum, quo Deus, vt autor naturae, si consideretur in ordine ad supernaturalem regulam, est obiectum supernaturalis amoris; & sicut eadem materia, spectans ad virtutem moralem acquisitam, pertinet etiam ad infusam, vt directa supernaturali regula. Et quando proximi amantur secundo & tertio modo; ingens controuersia est, an ad hos actus habitus Charitatis Theologicae sufficiat; quibusdam asserentibus vt probabilem partem negatiuam; sed inquirunt requiri specialem virtutem infusam, quam appellant Charitatem moralem, quae habet pro ratione formali bonitatem creatam. Et pro illis facit: Nam dato opposito videtur inde colligi proximam rationem amandi in Charitate non esse solam bonitatem Dei increatam, sed aliquando hominis bonitatem creatam; quod videtur contra naturam virtutis Theologalis, quae est Caritas.

Certe hæc dubitatio difficilis est, an actus isti amandi proximum propter perfectiones supernaturales sibi inhærentes, tanquam propter rationem formalem proximam, & immediatam amandi proximos, aut verò propter perfectiones naturales tanquam propter rationem formalem, & motuum proximum amoris, vt regulatum supernaturali regula pertineant ad Charitatis Theologalis habitum? an verò sit ponenda alia Charitas, quae sit virtus moralis infusa ad huiusmodi habitus eliciendos, vt dixi? Quidam tenent esse probabile hoc postremum; sed probabilius, & mihi certum, vnam solam virtutem Charitatis sufficere ad amandum Deum, & ad amandos etiam proximos propter perfectiones supernaturales

Bonauent.
Altiſiodor

II

Dubium speciale.

Prima sententia.

10

D. Thom.

D. Thom.

D. Thom.

1. Cor. 13.

1. Ioan. 4.

D. Augus.

12

Sententia
Auctoris.

D. Thom.

Alens.
Albertus.

Vvald.

turales sibi inhærentes. Hac est sententia communis, & absque dubio D. Thomæ, quæstion. 23. artic. 5. & quæstion. 25. & alibi sæpe: & oppositum censeo non esse tutum: ut potè contra sacros Doctores, & Scholasticos, qui non nouerunt alium ad inuenire habitum præter Charitatem ad amandos proximos, propter sanctitatem eis inhærentem: & non infimè insinuat in sacra Scriptura, cum de charitate ut de vna virtute loquitur, primæ ad Corinth. 13. illique tribuit dilectionem Dei, & proximi, primæ Ioann. 4. *Si diligamus inuicem, charitas Dei in nobis perfecta est*; & Augustin. Epistol. 29. expresse dicit charitate diligi Deum & proximum; & id recipit Ecclesiæ vnanimi consensu. De qua re non vacat disputare; quia proprium locum tenet hæc controuersia. 2. 2. quæst. 25. artic. 1.

Sed supposita sententia Diui Thomæ, & verâ, istos actus pertinere ad charitatis virtutem, procedit nostra disputatio à principio; quare actus colendi proximos, maxime propter sanctitatem, & perfectiones supernaturales sibi inhærentes, non pertineant ad Religionis virtutem, quæ Deo cultum Patriæ exhibet? Cui dubitationi responderetur per assertiones sequentes.

Prima. Quando proximi coluntur propter Deum, ita quod excellentia diuina sit ratio formalis colendi proximos, & immediatum & proximum motuum cultus, siue cultus sit naturalis pertinens ad ordinem naturæ, siue supernaturalis pertinens ad ordinem gratiæ, non est necessaria alia virtus, præter Religionis virtutem; quæ circa cultum Dei versatur. Hac est sententia D. Thomæ in tertia parte, quæstion. 25. artic. 3. & secunda secundæ quæstion. 103. artic. 3. ad quartum, Alens. tertia parte, quæstion. 30. membro. 3. artic. 2. §. 1. Albert. in 3. distinction. 9. artic. 4. ad secundum & tertium, Vvaldens. tomo. 3. cap. 154. & habetur ex consensu omnium modernorum nostri temporis; & probatur ratione; Quia vnitas habitus ex vnitæ formali eiusdem & actus sumenda est, non ex materiali obiecto: ergo siue colatur Deus, siue colatur proximus, sitamen sub vna ratione formali coluntur, actus eiusdem speciei sunt; neque indigent nouo, & distincto habitu. Simili ratione probat D. Thom. amorem Dei & proximi pertinere ad ean-

dem virtutem, secunda secundæ quæstion. 25. artic. 1. Verum est tamen, quod talis cultus proximorum, potius debet dici collatum Deum, quam proximos; quia proximus colitur, ut aliquid Dei: verbi gratia, ut repræsentat Deum, vel ut imago Dei est. Sic colebatur in lege veteri Angelus, qui personam Dei gerebat; sic in lege gratiæ colimus imagines Dei & Christi. Sed oportet esse cautos, quod quamuis iste modus colendi proximos ad Patriam pertineat; quia re vera cultus Dei est, tamen non est vsitatus; neque esse debet in Ecclesiâ respectu proximorum, quia cum sint capaces cultus, & reuerentiæ secundum se, & propter perfectiones, quibus ornantur, dabitur ansa & periculum errandi, & videbitur cultum diuinum in ipsis sistere, & non in Deum referri, ut in rationem formalem talis cultus. Ita docent D. Tho. 3. p. quæstion. 25. artic. 3. ad tertium, & art. 5. & D. Bonauent. in 3. distinction. 9. art. 1. quæstion. 5. & Caietan. infra, quæstion. 103. art. 3.

Secunda assertio. Quando proximi colantur propter perfectiones naturales sibi inhærentes, tanquam propter rationem formalem, talis cultus exigit peculiare virtutes: videlicet pietatem in ordine ad parentes, obseruantiam in ordine ad viros excellentes, &c. Hac patet ex communi consensu Philosophorum, maxime Ciceronis, lib. 2. de inuentione, & aliorum, qui assignant ad huiusmodi actus præfatas virtutes. Et probatur ratione, quia rationes formales istorum actuum, & actus quo colitur Deus sunt distinctæ in infinitum; etenim ratio formalis cultus erga proximos est excellentia creata, ratio vero formalis cultus pertinens ad Religionem est excellentia increata & diuina: ergo diuersificant habitus, & actus secundum speciem.

Tertia assertio. Quando proximi coluntur propter perfectiones aliquas supernaturales: verbi gratia, Sancti propter suam sanctitatem, tanquam propter rationem formalem colendi ipsos, aut verò propter perfectiones naturales tanquam propter rationem formalem, & motuum proximum cultus, regulatum tamen supernaturali regula, isti actus differunt specie ab actibus Patriæ & Religionis; quia rationes formales sunt diuersæ in actibus Patriæ, & in istis, ut dicebam in probatione secundæ assertionis. Hac est

C 4

D. Thom.

41

manuio2
anmugra
nidoqom

D. Thom.

Bonauent.
Caiet.

13

Cicero.

manuio2

D. Thom. in artic. hoc ad tertium, & infra quaest. 103. artic. 3. & existimo esse communem apud omnes, vno excepto Marfilio. An verò sufficiat vna virtus, quæ sit Dulia in ordine ad cultum propter perfectiones pertinentes ad ordinem gratiæ, an plures, infra quaest. 103.

14

*Soluntur
argumenta
inopposita.*

Supereft dissoluere argumenta in oppositum. Ad primum respondetur, Damascenum, & alios Sanctos non dicere expresse cultum Sanctorum pertinere ad virtutem Religionis, vt distinguitur ab alijs virtutibus, quibus proximi coluntur: non enim tractant hanc quaestionem metaphysicam; sed si quando insinuant talem cultum esse religiosum loquuntur in ampla acceptione, eo quod perficitur sacris ritibus, & ad pietatem pertinentibus, aut fortasse quia a virtute Religionis imperatur, eo quod cultui Dei est valde coniunctus.

Ad secundum nos non negamus eodem habitu, imò & actu posse Deum & proximos coli, Deum quidem vt id in quo terminatur cultus & finis eius, proximos verò vt medium ad Dei cultum; & tunc potius Deus est qui colitur, & ratio formalis talis cultus. Deus est: cætera verò vt aliquid Dei, puta imago, creatura, &c. Et si creatura rationalis non esset propter se ipsam capax cultus, potius posset coli, vt imago Dei viua, quam picta. Cæterum quia ipsa est capax cultus non consuevit Ecclesia talem illi adhibere cultum ad vitandum periculum erroris, ne, scilicet, videamur honorem Dei dare hominibus; cessante verò hoc periculo nullum esset inconueniens raro fieri, vt videbimus in argumento tertio, & eius confirmatione.

15

Ad tertium cum sua confirmatione similiter respondetur, probare nostram primam conclusionem; quia illi actus in argumento & confirmatione commemorati cum habeant proportionem formalem diuinam excellentiam, ad Religionem pertinent, & illis potius Deus colitur, quam proximi: sicut quando amatur proximi propter Deum, Deus est qui amatur, vt ait D. Thom. infra quaest. 103. artic. 3. ad secundum: & proximi considerantur vt sunt ad imaginem Dei creati, vel vt gerunt Dei vices, vel vt templa Dei viua, quod tamen raro licebit facere propter erroris periculum, vt dictum est. At verò quando D. Thom. ait cultum proximorum non pertinere ad Religionem, sed ad alias virtutes, loquitur quando proximi coluntur propter suas creatas perfectiones seor-

D. Thom.

sum & à cultu Dei. Et de tali cultu est possitissima difficultas, quam tetigit D. Thom. in argumento tertio, & nos in quinto huius disputationis in princ. posito. Sed tunc urget difficultas tacta in quarto argumento.

Ad quartum negatur consequentia: etenim quamuis gratia sit participatio diuinæ naturæ, & ob id nequeat intelligi sine ordine ad Deum, cuius est participatio, tamen simpliciter perfectio absoluta est in se habens talem excellentiam, vt propter se faciat habentem dignum cultu & honore, etiam si ad diuinam excellentiam nullo pacto referretur. Est simile appositum in natura creata intellectuali, quæ licet sit participatio intellectualis gradus per essentiam, qui in Deo est, & quamuis ex natura sua sit ad imaginem Dei, tamen perfectio quedam absoluta est digna cultu. Vnde nil vetat ipsam coli propter se ipsam, & non propter Deum: quia cultus & honor ille non fundatur in illa habitudine ad Deum, neque in obiecto eius, sed in sola perfectione absoluta talis naturæ. Sic dicendum est de cultu Sanctorum propter gratiam, & supernaturales perfectiones eorum: non enim fundatur in excellentia increata, tamen in ratione formali illius cultus, sed in gratia creata, quæ licet sit participatio diuinæ naturæ, quæ necessario dicit ordinem ad diuinam excellentiam, tamen in eo ordine neque in obiecto eius non fundatur ille cultus, sed in gratiæ excellentia: quæ quidem perfectio absoluta est, potens per se ipsam cultum sine comparatione ad Deum fundare; sicut de natura intellectuali dicebamus. Ad confirmationem eodem modo respondetur, sicut enim Sancti dupliciter coli possunt, vel propter suas perfectiones creatas, tanquam propter rationem formalem cultus, in quibus sistat, & non ultra se extendat; & hoc per virtutem distinctam à Religionem, puta per Duliam, & altero modo propter diuinam excellentiam, tanquam propter rationem formalem cultus, quod fit per eandem Religionem, per quam colitur Deus; sic dicendum est de cultu filiorum, vel propter parentes, & hoc modo eadem virtute, qua parentes coluntur, vel propter perfectionem absolutam, quam à parte acceperunt, & tunc diuersis virtutibus fiet cultus, vel saltem sine ordine ad parentes erit cultus ille.

Ad quintum, quod quibusdam videtur insolubile, quidam asserunt eandem esse rationem de Charitate, & Religionem, ac sub-

Solutio alia
7111.

subinde ponunt quandam Charitatem infusam moralem ad diligendos viros sanctitatem præstantes propter suam creatam sanctitatem, sicut ponimus aliam virtutem distinctam à Religione ad colendos eosdem. Alij vero dicunt coli per eandem Religionis virtutem, sicut amantur per Charitatem Theologalem. Sed in his refellendis non immoramur, & cum D. Thoma dicimus esse diuersam rationem de dilectione proximorum, & cultu eorum. Ad argumētum quidam respondent esse differentiam inter Religionem & Charitatem. Nam Religio reddit honorem ex debito; quia est iustitiæ pars, ac ex consequenti ad alterum; & quia est alia ratio debiti in ordine ad Deū, & in ordine ad creaturam, ad hoc persolūendum requiruntur distinctæ virtutes: aliter verò res se habet in Charitate, quæ neque est ad alterum, neque in illa ratio debiti consideratur. Sed hæc solutio non placet: nam sicut in Religione reperitur ratio debiti sibi proprii, ita in Charitate, quæ reddit quodammodo debitum amorem secundum ordinem à Charitate ipsa præscriptū: est enim ordo primus in Charitate respectu diligibilium ab ipsa. Vnde sicut honor debitus Deo est alius ab eo qui debetur creaturæ, & exhibitus creaturæ, Deo dari non potest; ita etiam proportionaliter loquendum est in amore: alius est enim debitus Deo, alius creaturæ; vnde amor super omnia debitus Deo, non potest conferri creaturæ ut sic; atque adeo si illa ratio debiti sufficit ad variandos habitus Religionis, nō video, quare non sufficiat in Charitate, vel è contra.

17

Igitur magis aridet responsio D. Tho. præcipue in hoc articulo, assignantis discrimen inter Religionem & Charitatem, & ubicunque de hac re loquitur, & sumitur ex differentia generali inter amorem, & honorem. Nam amor, quia vnitiuus est, & fundatur in communicatione seu similitudine amantium, respicit suum obiectum, quod est bonum sub consideratione quasi absoluta; tum quia respicit illud siue secundum se, siue per participationem, & ut communicabile est: tum etiam, quia respicit illud nulla facta cōparatione excessus amati ad amantem in bonitate, quæ est in amato; è contrario res se habet in honore, qui eo quod est testimonium de excellentia honorati, respicit suum obiectum, non absolute, sed sub ratione quadam comparatiua, vel quatenus honoratum excedit in

A causam honoris ipsum honorantem, vel alias. Et hinc est quod respiciat suum obiectum, sub ratione incommunicabili: quia implicat quod excellentia, qua quis excedit aliū ut sic sit communicabilis. Et hinc multæ differentiae oriuntur inter amorem, & honorem. Prima quantum maior fuerit communicatio, & æqualitas in perfectione amantium, tanto erit maior amor; ut patet in amore eiusdem ad se ipsum. E contrario contingit in honore, quantum minor fuerit conuenientia honorantis ad honoratum, tanto erit magis debitus honor. Item obiectum amoris bonitas dicitur, obiectum vero honoris excellentia: primum absolutam perfectionem dicit, secundum comparatiuam, seu respectiuam. Primo modo non repugnat communicatio, imò si consideretur ut amoris obiectum, valde conueniens est. Secundo modo repugnat communicabilitas: ut sub hac repugnantia respicitur ab honore, non inepte appellaremus amorem affectum vnitiuum, id est tendentem ad vniendos amicos per communicationem suorum bonorum; cultum verò affectum separatiuum; quia ipso facto diuidit & facit superioritatem inter honorantem & honoratum. Ex hoc discrimine colligitur aliud ad nostrum propositum; quod eodē amore, siue habitu amoris diligatur aliqua bonitas, & eius participatio: verbi gratia, eo habitu amoris, quo diligo Petrum volendo illi diuitias, incolumitatem, &c. diligo eius consanguineum, volendo illi easdem felicitates: quia amor fertur in bonitatem absolute, siue sit secundum se bonitas, siue participata: est namque affectus vnitiuus, & fundatur in participatione, & communicatione. Non sic in honoratione, sed diuerso habitu exhibeo honorem ratione excellentiæ secundum se, aut per participationem: Nam si honoro Petrum, quia fortis est, eius filium ignauium non honoro.

Hinc licet facere gradum ad intelligendum discrimen inter Charitatem & Religionem; nam Caritas respicit bonitatem, seu Dei perfectionem absolute, siue secundum se, siue secundum participationem: vnde eodem virtutis habitu diligit Deum ipsum, & Sanctos propter sanctitatem creatam ipsis inherentem; quia eorum sanctitas est quædam participatio diuinæ bonitatis, & ipsi Deo connaturalis, & ideò ordinis diuini, & propter eam vocantur Sancti, & sunt Dij per participationem. Ceterum Religio habet pro ratione formali, & respicit diuinam

diuinam perfectionem, non absolute, sed, ut verbis vtar D. Thomae secundum quod omnia in infinitum transcendit secundum omnimodum excessum; vel breuius; respicit diuinam excellentiam ut sic supra omnem creaturam; & in hac ratione nulla potest esse communicatio; ac subinde virtus Religionis, quae istam rationem formalem incommunicabilem respicit, non versabitur circa cultum alicuius creaturae, quantumuis eminentis; quia nullus habitus potest procedere nisi sub sua ratione formali, vel secundum se, vel pro ut participatur: & cum ratio formalis Religionis non sit participabilis à creatura, neque poterit ad cultum creaturae se extendere Religio: sed aliae virtutes secundum diuersas excellentias, quae in creaturis reperiuntur. Ex dictis ni fallor clare cognoscitur & res ipsa, & mens D. Thom. circa quam oculi multorum calligant.

19

*Dissoluitur
argumenta
secundo loco
posita contra
D. Thom.*

Vnde ad vltimum respondetur solutionem D. Thom. esse bonam; potissime quae datur in hoc articulo, ubi magis clare, & ex professo argumentum dissoluitur, & sigillatim ad omnes impugnationes verborum sancti Doctoris respondetur. Ad primum contra verba D. Thom. infra quaest. 103. in argumento secundo articuli tertij, respondetur ex dictis, rationem discriminis inter actum Charitatis & Religionis, quae habent pro ratione formali perfectiones creatas, in hoc consistere; quod ratio formalis charitatis est bonitas diuina, & omnis participatio eius: at verò ratio formalis Religionis est excellentia diuina ut sic, quae à nulla creatura participabilis est. Ad secundum contra eadem verba respondetur negando consequentiam. Ad probationem, quod maxima illa intelligitur, quando ratio formalis alicuius virtutis est participabilis; at verò ratio formalis Religionis à nulla creatura est participabilis: vnde si aliqua virtus versatur circa cultum creaturarum, distincta erit à virtute Religionis, quae circa solum cultum Dei est.

Ad argumentum contra verba D. Thom. supra, quaest. 25. ad secundum articuli primi respondetur, esse intelligenda ad modum, quo explicat D. Thom. in hoc articulo, ubi ex professo de hac re loquitur. Et ad argumentum contra haec, quae hic dicit, respondetur negando antecedens: loquitur enim D. Thom. de communicatione, abstrahendo à communicatione per essentiam, & per participationem; quaecunque

A enim communicatio sufficit ad constituendum vnum in ratione diligibilis, loquendo proportionate ad quamlibet communicationem: & quidem si loquamur de communicatione per essentiam, pertinet ad materiam de Trinitate; si verò de communicatione per participationem, pertinet ad materiam de Charitate. Et supponimus modo ea, quae dicta sunt, quod bonitas infinita Dei, quam respicit Charitas pro ratione formali, est communicabilis: Amor enim, atque adeo Charitas respicit obiectum sub ratione absoluta, id est tendit in ipsam bonitatem obiecti secundum se, quae verè est communicabilis; at verò excellentia bonitatis diuina, quam habet pro ratione formali Religio, seu cultus, est incommunicabilis creaturae formaliter loquendo. Et ratio huius est: quia excellentia ut sic, pro ut formaliter respicitur à Religione, dicit bonitatem, & perfectionem, vel potius modum quendam se habendi ipsius bonitatis, ratione cuius vnum excedit aliud: nullus autem excedit aliud per id, quod illi communicat, sed tantum per illud, quod non communicat, siue secundum rem, siue secundum modum. Quapropter implicat dicere, quod excellentia, qua quis ab alio exceditur, communicata sit ei, qui sic exceditur; atque adeo etiam implicatio est dicere, quod quis participet excellentia, qua ab altero exceditur; quin imò ut sic incommunicabilis est.

B
C
In summa, discrimen inter Religionem & Charitatem hoc est; Charitas respicit rationem formalem, quae communicabilis est proximis: vnde habitus vnus sufficit ad Deum & ad creaturas, quae participant illam rationem formalem: & Religio respicit rationem formalem, nempe excellentiam diuinam ut sic, quae incommunicabilis est. Sed dices, nonne excellentia diuina participatur à creaturis? & quò perfectior est creatura, magis participat de excellentia diuina: imò quia participat magis, eò perfectior est. Respondetur. Excellentia accipi potest dupliciter: vno modo, ut conuertitur cum bonitate diuina, qua excellit omnes creaturas: alio modo formaliter pro eadem bonitate, ut excellit omnium creaturarum perfectiones. Primo modo participatur à creaturis; at verò secundo modo nequaquam; & isto secundo modo est obiectum Religionis, ac ex consequenti, Religio solum cultum diuinum respicit, non verò proximorum, ad quem aliae concurrunt virtutes, ut dictum est.

21

20

ARTICVLVS QVINTVS.

Vtrum Religio sit virtus Theologica?

Summa Articuli.

CONCLUSIO negativa. Probatur; quia virtus Theologica habet vltimum finem pro obiecto, sed Religio non est huiusmodi; quia est virtus moralis, quæ versatur circa media ad finem: ergo non est virtus Theologica. Probat D. Tho. minorem aduertendo, quod in Religione sunt duo. Vnum est cultus, qui Deo exhibetur per Religionem, vel per sacrificia, vel per oblationem, aut aliquid simile: & iste cultus se habet per modum materiæ & obiecti in ordine ad Religionem: aliud est cui exhibetur iste cultus, scilicet Deus, non quidē quia Deus attingatur actibus Religionis, (alias esset virtus Theologica) sed quia est finis ipsius cultus, atque adeo cum obiectum, seu materia circa quā, nō sit Deus, Religio non erit virtus Theologica.

Fortasse alicui videri poterat, ante huius articuli disputationem alteram esse præmittendam de distinctione Religionis à Fide, Spe, & Charitate; etenim ea stabilita adhuc supererat locus dubitandi, Vtrum esset virtus Theologica, distincta quidem ab illis tribus, sed sub genere virtutis Theologicæ contenta. Nihilominus D. Tho. merito illam disputationem prætermisit: tum, quia vt certissimum supponit, & à D. Paulo insinuat. 1. ad Corinth. 13. esse dumtaxat tres virtutes Theologicas, Fidem, Spem, & Charitatem: ac proinde constituto Religionem non esse Theologicam virtutem, subinde constituitur nullam esse ex præfatis tribus: tum, quia ad ostendam sigillatim distinctionem Religionis à tribus præfatis virtutibus, necesse esset singularum naturam in speciali scrutari, & cōsequenter codex immensum cresceret; stylus alienus à D. Thomæ compendiosa methodo. Nos verò tantillo fufius dicimus distinctionem Religionis ab illis, innotescere, si attentē expēdamus, quæ dicta sunt de Religionis obiecto, quod est cultus Deo exhibitus ob eius eximiam excellentiam supra omnem creaturam. Insuper animaduertimus actus virtutum Theologicalium sæpe materialiter coincidere cum actibus Re-

ligionis propter conuenientiam in habendo Deum pro obiecto. Ex primo colligitur. In Fide quicūque eius actus, etiam ille, qui pia affectio voluntatis ad Deum dicitur, non pertinet ad Religionem: quia non attendit honorem vel cultum Dei, sed veritatem de Deo infallibilem, quia Deus reuelauit. Idem dicito de Spei actibus, qui non attingunt Deum vt superiorem, & excellentem formaliter, sed vt bonum summum sperantis: quapropter cum per Spem confidimus in Deo, vel eum cōsequi speramus, non ob id facit, vt Deum colat, sed vt in illud tendat, tanquam in bonum consequendum. Similiter pronuntiandum est de actibus Charitatis, quibus amamus Deum, volendo illi omne intrinsecū bonum; quinimō si velimus illi honorem & cultum, hoc ad amicitiam, & charitatem pertinet, quæ non attendit rationem debiti honoris, sed bonum amici Dei, quem propter se diligit: at in hoc eodem actu materiali poterit reperiri ratio religiosi cultus, si velimus Deo cultum & honorem, vt illi debitum tanquam præcellenti supra omnem creaturam. Mitto modò, quod virtutes istæ respiciunt Deum, vt obiectum quod, Religio non item. De quo, & alijs differentijs inter hanc, & illas plenius disputatione sequenti.

DISPUTATIO VNICA.

Vtrum Religio virtus Theologica sit, & dici queat?

ET videtur vera pars affirmatiua. Primò, ex August. in Inchi-ridio. c. 3. & 6. & lib. 10. de Ciuitate cap. 9. de dilectione loquēs ait: *Hic est Dei cultus, hæc vera Religio.* Et lib. 12. de Trinitate cap. 14. vbi ait, Christianam Religionem maximè colere Deū Spe, Fide, & Charitate, quæ sunt virtutes Theologicæ: sed in ratione cultus consistit actus Religionis, igitur virtus Theologica est, aut non distincta à virtutibus Theologicis. Secundò, Religio habet Deum pro obiecto, ergo est virtus Theologica, quæ ob id tali nomine decoratur: Theologica enim diuinum sonat, & communiter dicitur Theologiarum virtutum hoc esse proprium, vt habeat Deum pro obiecto. Probatur antecedens multipliciter. Primò, quia Religio ad Deum ordinat, vt dicitur in 1. artic. huius quæstionis, & in art. 3. vt ibi

1. ad Cor.
13.

2.
August.

Caiet.

ibi notat Caiet. & in art. 4. dicit excellentiam diuinam supra omnia esse obiectum Religionis. Secundo. Id quod specificat aliquam virtutem, & distinguit à quacunque alia, est obiectum eius; vt patet in omni virtute & habitu: sed Deus in quantum est primum principium creationis, & gubernationis creaturarum dat vnitatem Religionis, & distinguit eam ab alijs: ergo Deus est eius obiectum. Minor patet ex dictis, quia non alia ratione distinguitur a Latria à Dulia, nisi quia Latria exhibet cultum Deo, vt est principium omnis creaturae, Dulia verò quia exhibet cultum creaturae sub alijs rationibus, secundum quas distinguuntur species Dulie, puta pietas, obseruantia, & si quae sunt aliae. Confirmatur. In virtutibus, quae in voluntate sunt, specificatio, & distinctio ex finibus sumitur, vt autor est D. Tho. 1. 2. q. 54. art. 2. ad 3. sed finis Religionis est Deus, vt fatetur D. Tho. in hoc articulo: ergo essentiam habet virtutis Theologicae. Dices Deum attingi à virtute Theologica vt obiectum quod, à Religionem verò vt obiectum cui.

D. Thom.

3

Contra hoc arguitur tertio. Deus attingitur à virtutibus Theologicis media aliqua actione intellectus, aut voluntatis, & ob id dicitur esse obiectum quod, non cui: sed idem reperitur in Religionem; nam Deus media actione honoratur, media actione colitur: ergo est obiectum quod, sicut in virtutibus Theologicis. Confirmatur. Religio vnit nos immediate Deo: ergo virtus Theologica est: id est diuina, quia nos vnit Deo. Antecedens patet ex argumento proxime facto. Quarto. Et si fides non attingeret suis actibus Deum vt quod, sed tantum vt cui creditur, esset virtus Theologica: sed Religio attingit suis actibus Deum, vt cui debetur cultus: ergo satis est hoc, vt sit virtus Theologica. Confirmatur. Qui adhibet fidem Deo dicenti Abraham fuisse, elicit actum spectantem ad virtutem Theologicam, in quo actu Abraham est id, quod creditur, Deus est cui creditur: ergo qui exhibet cultum Deo, elicit actum pertinentem ad virtutem Theologicam, vbi cultus est qui exhibetur, & Deus est cui exhibetur. Confirmatur secundo. Qui innixus diuino auxilio sperat à Deo gratiam, & gloriam, habet actum virtutis Theologalis, ad quem satis est Deum esse, cui homo innitatur per Spem: ergo qui exhibet cultum Deo vt excellenti omnes creaturas, facit actum virtutis Theologalis, ad

A quem satis est, quod Deus sit id, cui exhibetur cultus. Quinto. Oratio, contemplatio, & alia huiusmodi actus sunt Religionis, vt videbimus, & per istos attingitur Deus, vt obiectum quod: verbi gratia, quando orando petimus à Deo Deum ipsum, aut verò contemplamur eius diuinas perfectiones. Sic legitur de Doctore Angelico contemplante, & orante, interroganti Christo Domino, quam mercedem pro tuis laboribus Thoma accipies, respondisse, non aliam praeter te Domine: ergo Deus attingitur actibus Religionis. Sexto. Non potest esse superfluitas in colendo Deum: ergo virtus Theologica est Religio. Consequentia patet, quia proprium virtutis moralis est tenere medium inter superfluum, & diminutum, virtutis autem Theologicae non est tenere tale medium; quia nunquam peccatur in eius actibus per excessum. Antecedens patet Ecclesiastici 43. *Benedicentes Dominum exaltate illum, quantum potestis, maior est enim omni laude.*

Eccles. 43.

Pro explanatione, huius dubij aliqua praemittenda sunt. Primo oportet in memoriam reuocare duplex illud obiectum repertum in Religionem, quod & cui, de quo late supra. Secundo notanda est doctrina D. Tho. in 4. distinct. 14. quae st. 1. quae st. 4. ad 2. videlicet, virtutes tripliciter posse habere habitudinem ad Deum: nam quaedam sunt virtutes, quae habent Deum pro obiecto: id est pro materia, circa quam versantur, & quam attingunt actibus suis internis, nam externis non potest attingi Deus, & habet etiam Deum pro fine proximo, in quem intrinsece referunt suam materiam: huiusmodi sunt virtutes Theologicae. Aliae virtutes sunt in alio extremo, quae neque habent Deum pro obiecto, neque pro fine proximo, & intrinseco: sicut temperantia versatur circa passionem, sicut circa subiectum, & materiam, & quietem animi pro fine proximo, & intrinseco: verum est tamen quod istarum virtutum actus possunt referri in Deum per imperium Theologicarum, vt quando quis ieiunat propter Deum; sed iste finis non est proximus, aut intrinsecus ieiunio, sed ab extrinseco praestituitur illi à Charitate. Aliae verò sunt virtutes mediae, quae non habent Deum pro obiecto, eo quod materia, circa quam versantur, quid creatum est; habent tamen Deum pro fine intrinseco, & proximo; quia materia, quam attingunt, suapte natura in Deum refertur: huiusmodi

4

D. Thom.

di est virtus poenitentiae, & virtus Religionis, cuius materia cultus est: finis vero intrinsecus, & proximus est ipse Deus, cui exhibetur cultus. Ista virtutes, quia valde propinquae sunt virtutibus Theologicis, in aliquibus eis assimilantur: & notat Caiet. quod sicut ignis propter propinquitatem ad naturam coelestem mouetur motu coelesti, & Angelus propter maiorem propinquitatem ad Deum intelligit sine discursu: ita Religio, quae est suprema virtutum moralium, & consequenter magis accedit ad Theologicas, aliquid participat ab illis, videlicet habere Deum pro fine proximo, & intrinseco; deficit tamen a virtute Theologica, quia non habet Deum, pro materia, circa quam versatur, ut in responsione ad argumenta manifestabitur.

His positis assertio nostra sit. Religio non est virtus Theologica. Ita D. Tho. in hoc articulo, & loco proximè citato, ex 4. sententiarum, sequuntur ipsum eius discipuli, & omnes Doctores Theologi communiter in 3. distinctione 19. & videtur assertionem haberi ex communi sensu Ecclesiae dicentis esse tantum tres Theologales virtutes, Fidem, Spem, Charitatem, enumeratas a D. Paulo, 1. ad Corint. 13. & ratio D. Tho. egregia est. Quare ad argumenta in oppositum respondere necesse est, ex quorum solutione perspicua fiet doctrina Doctoris Angelici.

Primo argumento motus Gabriel super Canonem, lectio. 49. & in 3. distinctio. 9. in principio, existimat, Religionem non habere alios actus internos, praeter actus Fidei, Spei, & Charitatis; & consequenter dicit Religionem esse virtutem Theologicam, vel non esse distinctam a Theologicis: quam sententiam esse falsam infra ostendemus, differentes de actibus interioribus Religionis. Quare ad primū respondetur duplici solutione. Prima est quod ex Fide, Spei, & Charitate mouetur homo ad colendum Deum verò Religionis cultu, hoc est dicere quod virtutes Theologicae, quia superiores sunt, & valde affines Religioni per imperium mouet Religionem ad suos actus eliciendos. Haec est solutio D. Tho. hic ad 1. & assignat rationem, quia hoc est proprium, & valde conforme naturae, & modo operandi studiose, ut virtus, quae operatur circa finem, sicut circa proprium obiectum, moueat virtutes operantes circa media ad illum finem, atque adeo cum virtutes Theologicae habeant Deum pro

A obiecto, & materia circa quam operantur, valde consonum est illis, ut suo imperio moueant Religionem, quae versatur circa media quaedam in ordine ad Deum. Secunda solutio est. Ideò dicitur Deus coli Fide, Spei, & Charitate; quia ipsa virtus Religionis ordinat, & refert actus illarum, ut per illas Deum colat. Solutio est D. Tho. in 3. distinctio. 9. quaestio. 1. art. 1. quaestio. 4. ad 2. & 3. & iuxta utramque solutionem actus Fidei, Spei, & Charitatis non sunt actus elicitus a Religione, sed vel imperati, vel causantes actus Religionis: ex quo non infertur Religionem esse virtutem Theologicam.

B Ad secundum, quod ex multiplici probatione conflatur, respondetur, D. Thomam in locis citatis sine dubio asseruisse Deum esse obiectum Religionis, & in hoc articulo videtur mordicus asserere, non esse obiectum eius, sed finem: & utrumque verum est, sub diuersa tamen consideratione obiecti. Nam si sermo sit de obiecto, quod per Religionem attingitur, cultus Dei, & non Deus est obiectum Religionis; & hoc necessarium esset, ut Religio virtus Theologica esset; at si sit sermo de obiecto cui, citra dubium debet dici Deum, esse obiectum Religionis; id est cui honor, & cultus per Religionem exhibetur, & sub ratione quadam formali, quae Deus est; videlicet quatione est primum principium rerum, & excellit omnem creaturam, a qua excellētia sumit Religio suam rationem formalem, ut superius docuimus; sed hoc non sat est, ut virtus Theologica dicatur, sed ulterius necesse est, ut Deus in recto, ut dicitur, attingatur immediate actibus Religionis, tanquam obiectum quod; neque hoc per Religionem fit, & ideò non est virtus Theologica. Itaque si cupis scire quod est obiectum integrum Religionis, est cultus Dei, ut excellit omnem creaturam; & hoc obiectum quid creatum est, sed in obliquo quid increatum: a neutro seorsum sumitur ratio Religionis, sed ab utroque ad modum explicatum. Hinc patet ad secundum, & omnes probationes ibi allatas; similiter & ad confirmationem, respondetur, ideò D. Tho. nolle asserere Deum esse obiectum, sed finem, quia Deus non est, qui attingitur actibus Religionis, sed cui exhibetur cultus Religio; non verò negat pertinere ad rationem formalem obiecti Religionis in obliquo, non in recto. Illud verò, quod dicitur pertinere ad finem, etiam certum est, quia

D. Thom.

6

5
Sententia
auctoris.
D. Thom.

1. Cor. 13.

Soluntur
argumenta
in oppositū
Gabriel.

quia cultus, qui est materia circa quam, ordinatur intrinsecè ad Deum; secus in alijs virtutibus moralibus, vt in temperantia, & fortitudine, quarum actus extrinsecè ordinantur ad Deum per Charitatem, aut Religionem. De quo infra.

7. Pro solutione tertij oculis lynceis inspicendum est, quomodo Deus attingatur à Religione, & quomodo à virtutibus Theologicis. Nam ab his attingitur immediatè, mediante actu interno proximè à se elicitò: à Religione verò non attingitur Deus immediatè per actum internum proximè à se elicitum, talis enim actus ad cultum, seu honorem Dei terminatur, qui non est Deus, sed quid creatum: secus in virtute Theologica, cuius proximus internus actus immediatè attingit Deum, & habet pro obiecto Deum. Ex quo patet, quomodo Deus sit obiectum quod, virtutum Theologicarum, & dumtaxat obiectum cui, Religionis. Itè apparet, quomodo Religio nos vniat Deo mediante actione, quæ habet aliud obiectum præter Deum, sed includens Deum in obliquo: virtutes verò Theologicæ nos vniunt Deo mediante actione, quæ attingit Deum vt obiectum quod: quapropter quando dicimur Deum colere, aut adorare, quamuis secundum grammaticalem loquendi modum actus videatur transire in Deum, sicut in obiectum quod, non tamè ita est in veritate, sed transit tanquam in finem intrinsecum, seu quod idem est, vt in obiectum cui. At in honorem & cultum, vt in obiectum quod, quia in omni Religionis actu Deo exhibemus aliquid creatum in protestationem diuinæ excellentiæ.

Sed adhuc contra hoc instatur. Nā Spes virtus Theologica est, & tamen per suum proximum actum non attingit immediatè Deum, sed mediatè beatitudine formali, per quam speramus ipsi vniri: & ita non vnit nos Deo ipsi per suum proximum actum, sed beatitudini, qua illi vnimur, quæ aliquid creatum est. Item Charitas non solum est virtus Theologica, quatenus amat Deum in se, sed etiam quatenus amat Deo honorem, & cultum propter ipsum, quia per hoc amat Deum ipsum in se. Ad has replicas respondetur, Non ob id dici virtutes Theologicas attingere Deum immediatè tanquam obiectum quod, quia sine vlla media actione attingunt, & ei vniuntur: ista enim vnio cum hypostatica non sit, sed affectiua, medio aliquo affectu actua

A li debet fieri; sed ob id dicuntur immediatè Deum attingere vt obiectum quod, quia illa actio affectiua, & primariò habet pro obiecto quod, Deum ipsum, & non ponit in numero cum Deo: secus in Religione, cuius actus affectiuius, & primarius habet aliud obiectum immediatius, quàm Deum, putà cultum Dei, vnde & mediatè dicitur eum attingere: & in speciali de Spe dico respicere Deum possidendum tanquam præmium nostrorum laborum, & ille actus non terminatur neque mediatè, neque immediatè ad visionem Dei, sed ad Deum, vt in visionem possidetur, sicut non spero vñionem caloris, vt calefiam, sed calorem vñitum: secus in Religione, vbi non Deus cultus desideratur, sed Dei cultus. Idem dico in Charitate, non amatur vnio, aut possessio Dei præcipue, sed Deus ipse possidendus, sicut amatur pecunia possessa, aut calor vñitus; vbi non duo obiecta, sed vnū sunt, pecunia scilicet possessa & calor vñitus. Ad illud verò, quod de Charitate obiectum est, respondetur. Si quis amet Dei honorem & gloriam, quia vult ei illud bonum, actus virtutis Theologicæ est; quia licet in illo actu immediatè non attingatur Deus, tamen virtutis Theologicæ ratio non expenditur ex actibus secundarijs, sed ex primarijs: nec est necesse Theologicam virtutem in omnibus actibus suis Deum immediatè attingere, vt patet in dilectione proximi, & Charitate. Ille autem actus, quo Deo volumus cultum, & honorem, non est primarius, sed secundarius: secus est in Religione, quæ neque in primarijs suis actibus attingit Deum vt obiectum quod. Sed quid, si præscindatur perfectior modus attingendi Deum, nonne ille actus virtutis Theologicæ erit? Respondetur. Si velimus Deo honorem, & cultum, vt quid ei debitum, ad Religionem spectat, quia non vult ei illud bonum propter ipsum, idest amore amicitiae, sed quia debiti sunt illi cultus, & honor ratione suæ excellentiæ: quod sine amicitia reperiri potest, vt patet in Rege, quem odio habeo, & honoro. At si volo illi cultum, & honorem amore amicitiae: idest quia bonum eius est, vel existimatur esse, actus ille Charitatis est, & ad amorem personæ terminatur, ac deum actus virtutis Theologicæ est; quia ad personam, quæ Charitas amat actibus suis primarijs propter se ipsum terminatur. Nec est possibile talem fieri præcisione, qualis in argumeto fingitur; quia hoc ipso, quod amore

amore amicitiae amo Deo, suam gloriam, & honorē, amabilis est propter se ipsum; quod ad primariam rationem Charitatis pertinet, unde ratio virtutis Theologicae expenditur.

9

Quantum argumentum, & eius confirmationes ex modo traditis etiam facile dissolvuntur, sed quia specialiter argumentū procedit de fide, respondetur, nequaquam esse possibile, ut si credatur Deo dicenti, non attingatur Deus ut quod, ut expresse asserit D. Tho. in hoc articulo. Et ratio est, quia credere est alicui assentiri, & hoc nequit fieri, nisi intellectus attingat illud, cui assentitur; itaque intellectus per actum credendi attingit & obiectum quod, & obiectum cui, immediate, idest sine media actione, quae versetur circa creaturam: & idem habet fides, quae est principium actus credendi, ac proinde virtus Theologica est: secus contingit in Religione, cuius actus siue primarij, siue secundarij nequaquam Deum attingunt immediate ut obiectum quod, sed cultum & honorē Dei.

Ad quintum ut respondeatur duo praelibanda sunt. Primum, quae sit materia circa quam versatur Religio. Et quidem in actibus exterioribus liquidò apparet esse res exteriores, puta res oblatas, vel quid simile; in actibus verò interioribus intellectus & voluntatis, Deo etiam reddimus cultum, dum ei subijcimus, offerendo intellectum, & voluntatem, ac omnes nostras vires, denique nos & omnia nostra: sicut enim cum procumbimus, aut genuflectimus, ipsorum membrorum exercitio membra nostra offerimus Deo; ita cum actibus intellectus, & voluntatis nos Deo subijcimus, earundem potentiarum officio eas offerimus Deo: itaque in actibus Religionis quibuscunque vel nos, vel nostra Deo offerimus. Secundum valde notandum est, quod ad dignoscendum cuius virtutis sint aliqui actus laudabiles, oportet summo opere advertere, à qua virtute formaliter eliciantur, non verò admixtionem seu imperium aliarum virtutum, quae saepe concurrunt ad unum & eundem actum materialiter. Esto exemplum in actu reuerentiae diuinæ, ut nomē prae se fert videtur ad Religionem pertinere; nam cum timor quidam Dei sit, vel illum includat, dicente D. Thoma in art. 2. huius questionis ad 1. si ex eo nascatur voluntas colendi eum, sequē ei submittendi per signa aliqua, ad Religionē spectat, & potest etiam esse actus Spei,

A quatenus quis timet Deo carere; cum ad eādem virtutem pertineat desiderare, obtinere aliquid, & timere carentiam eius: potest etiam esse Charitatis actus, quia ratione timor filialis est: & quandoque haec omnia in reuerentia, quae ad Religionem spectat, concurrunt. Aliud esto exemplū, & clarius in hac materia Religionis. Nam ad Religionis infusae actum praequiruntur actus fidei, quae ostendit Dei perfectiones ut dignas cultu; & interdum charitatis, quae afficiatur ad eum, cui cultus exhibendus est, ac denique timoris filialis, & his similia, quae excitant nostram voluntatem ad cultum Deo exhibendum. Aliquando verò Religionis actus à virtutibus Theologicis imperantur, & ordinantur ad suos fines, sed ab his non sumitur species, aut natura virtutis, ut egregie docuit D. Tho. in 4. distinct. 14. questio. 1. art. 1. questio. 3. Quare oportet actus ipsos considerare nudos ab aliarum virtutum extranearum concursu, vel imperio; idest ut solius Religionis formaliter sunt: quod si fecerimus, non erit difficile ad argumentum respondere dicentes, orationem, quae petit Deum à Deo, & contemplationem, quae versatur circa diuinas perfectiones, si considerentur ut solius Religionis sunt, materialiter & quasi accidentaliter respicere Deum, formaliter verò habere pro obiecto intrinseco, & adaequato cultum & honorem diuinum, qui exhibetur Deo, dum reuerenter ab eo aliquid petimus, siue res petita sit Deus, siue aliud: iuxta illud: *Inuoca me, & honorificabis me.* Et si urgeas: nam saepe petimus Deum à Deo propter ipsum Deū, idest quia bonus est, quia desideramus ipso frui, vel quid simile, non ut exhibeamus illi cultum: ergo aliqui actus Religionis reperiuntur, qui attingunt Deum ut materiam, circa quam versatur Religio. Respondetur ex documento dato. Iam non considerantur Religionis actus formaliter ut actus solius Religionis, sed ut admiscetur actus virtutis, quae imperat Religionis actus ordinando ad suum finem. Quae doctrina expresse habetur ex D. Tho. infra q. 83. art. 1. ad 2. & Caietano ibidem. Idem dico, si oratio petat à Deo ipsum Deum innixa diuino auxilio, ibi admiscetur imperium Spei: & sic de alijs similibus iudicandum est.

Ad sextum respondetur ex D. Tho. hic ad tertium, superfluum in Religione non attendi secundum circumstantiam quanti,

vt

D. Thom.

D. Thom.
Caiet.

vt argumentum probat, sed secundum alias, puta quia cultus diuinus exhibetur cui non debet exhiberi, vel quando non debet, vel secundum alias circumstantias, prout non debet. De quo infra fusius dicendum est.

ARTICVLVS SEXTVS.

Vtrum Religio sit preferenda alijs virtutibus moralibus?

Summa Articuli.

CONCLUSIO est affirmatiua. Ratio D. Thomae, nam Religio propinquius accedit ad Deum, quam aliae virtutes morales: ergo excellentior est illis. Sicut mediū propinquius fini est excellentius, sic virtutes morales, quae versantur circa media in ordine ad Deum vltimum finem, quanto propinquius accedunt ad Deum, tanto nobiliores sunt. Antecedens autem patet; quia Religio operatur ea, quae directe, & immediate ordinantur in honorem diuinum.

Doctōr sanctus comparat nobilitatem virtutis Religionis cum perfectione, dum taxat aliarum moralium virtutum, non cū Fidei, Spei, aut Charitatis excellentia, quas esse praestantiores Religione certo certius est; non cum obedientia Dei, aut virtute poenitentiae, vel quia non distinguuntur à Religione, vel quia altioris ordinis sunt, aut verò, quia quando duo comparantur extrema, naturam vtriusque cognoscere necesse est, quidditatem autem, & propria obedientiae, & poenitentiae nondum sanctus Thomas tradiderat; & nos eius vestigia sequentes solum comparamus virtutibus moralibus, quae circa hominum passionem, aut operationes sunt, & asseueramus Religionem esse praestantiorē illis, vt ratio D. Tho. demonstratiue ostendit: & quamuis hoc certum sit, circa aliquas virtutes declaratione

eget.

A DISPUTATIO VNICA.

An conclusio articuli sit vera?

ONTRA conclusionem arguitur. Primò, ad probandum misericordiam praferendam esse Religioni, ex testimonio Osee 6. Misericordiam volui, & non sacrificium, id est potius quam sacrificium, quē locum adducit Dominus, Matth. 9. & 12.

B contra Phariseos, vt ostendat praestantiam operum misericordiae super opera Religionis, & apertius Matth. 23. *Va vobis Scribae & Pharisei hypocritae, qui decimatis mentam, & anethum, & cuminum, quasi multum honorare, & colere Deum volentes, & reliquistis quae grauiora sunt legis, iudicium, & misericordiam, & fidem.* Confirmatur ex D. Tho. supra quaest. 30. art. 4. vbi asseruit misericordiam esse maximam omnium virtutum, praeter Charitatem. Secundò arguitur ad probandam maiorem perfectionem iustitiae legalis, quam Religionis: nam D. Tho. superius quaest. 58. art. vlt. asseruit, iustitiam legalem habere primatum supra omnes virtutes morales. Tertiò idem probatur, quia ad eam spectat, ad comune bonum non solum aliarum virtutum opera ordinare; verum & Religionis; ad quae legibus compelli debent aliquando ciues, quanto magis bonum commune per cultum Dei promouetur, quam per cultum, & obsequia debita conciuibus; ac tandem ex Dei & hominum obsequio debito coalescit, & perficitur: ergo iustitia legalis perfectior est Religione; quia virtus, quae ordinat aliarum virtutum actus ad suū finem, praestantior est, vt patet in Theologicis virtutibus. Confirmatur, quia iustitia legalis comparatur ad Religionem, sicut totum ad partem, sed totum praestat parti vni: ergo & iustitia legalis Religioni.

C Religione esse praestantiorē reliquis virtutibus moralibus ratio D. Tho. in art. ostendit; vt dixi demonstratiue, quae amplius roboratur ex principio noto lumine naturae, quod tradidit idem S. Doctor, 1. 2. q. 111. art. 5. & quaest. 112. art. 4. 2. quaest. 17. art. 6. & alibi saepe; videlicet tāto virtus excellentior est, quanto ad altius bonum ordinatur; huiusmodi est virtus Religionis, quae ad cultum, & honorem diuinum ordinatur: ceterae verò morales virtutes ad bonum proprium operantis, vel

alte-

2

Osee. 6.

Mat. 9. & 12. & 23.

D. Thom.

3

D. Thom.

Plutarch.
Lactant.

Papinia.

Aristot.

4

Soluntur
argumen.

alterius creaturæ: ergo Religio est præstantior; quod bene agnouerunt omnes Philosophi lumine naturæ ducti, qui Religionis munus cæteris anteferebant. Vide Plutarchum lib. aduersus Colotem. Et Lactantius lib. 3. diuinarum institutionum, cap. 30. sic ait: *Omnis sapientia hominis in hoc vno est, vt Deum cognoscat, & colat.* Hoc nostrum dogma fauet Papinianus, l. & si quis. ff. de Religione, inquit, *Summa ratio est, quæ pro Religione facit.* Aristot. etiam videndus est lib. 7. Politico. cap. 8.

Superest ad argumenta respondere. Et circa primum non grauabor testimonium Osee citatum apud Matthæum explanare, tum quia hinc pendet argumenti solutio; tum quia decreui in gratiam legentium hæc mea commentaria, quoties occurrerit aliquis locus sacræ Scripturæ obscurus, personæ scholiastis aut interpretis non recusare. Prima ergo explicatio est, vt in præfato loco Osee non accipiatur misericordia pro beneficentia hominis erga hominem, sed Dei erga homines remittendo peccata: & tunc sensus est; multo magis mihi placet homines ad poenitentiam adducere, quam sacrificia magna mihi offerri. Et quadrat hæc explicatio verbis Christi Domini citantis Prophetiam, Matthæ. 9. vbi cum Pharisei obmurmurarent, dicentes: *Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat Magister vester?* Respondit Dominus, *Non est opus valentibus medico, sed malè habentibus, euntes autem discite, quid est misericordiam volo, & non sacrificium.* Quali diceret, prophetatum est Deum malle conuersionem peccatorum, quos conuerto conuersando cum illis, quam si ei offerrentur magna, & pretiosa sacrificia. Hæc explicatio est D. Hieronymi super locum Osee, à qua non discedere videntur Hyllarius canone. 9. in Matthæum, Chrysostomus Homilia. 31. in eundem, & ad populum Anthiochenum Homilia. 36. Euthymius in Matthæi. 9. & D. Anselmus ibidem. Secunda interpretatio est Augustini. 10. de Ciuitate Dei cap. 5. & lib. 20. contra Faustum, cap. 16. Theophylacti in Matthæi. 9. & communiter omnium, quod ibi accipitur misericordia pro beneficentia hominis erga hominem: & Chaldaica habet: *In his, qui exercent misericordiam, voluntas coram me est, magis quam in sacrificio.* Et si bene perpendantur verba Chri-

Hierony.
Hyllarius.
Chrysost.
Euthym.
Ansel.

5

August.
Theophil.

A si Domini citantis hoc testimonium, & qua occasione bis momordit Phariseos eius citatione, videbimus hanc esse germanam, & propriam interpretationem. Nam Matthæ. 9. Christus vt homo reprehendebatur, quia manducaret cum publicanis, & peccatoribus; conuersabatur autem cum illis misertus eorum, vnde sapienter respondet, magis Deum delectare homines erga homines esse misericordes, quam sacrificium offerre, & in cap. 12. cum murmurassent Pharisei, quia discipuli vellebant spicas die Sabbathi; dicit illis Iesus: *Si autem sciretis, quid est misericordiam volo, non sacrificium, nunquam condemnaretis innocentes:* Ac si diceret, vestra murmuratio nascitur, quia ignoratis gratius esse Deo subuenire proximis, quam offerre sacrificia: Nam si hæc sciretis, affectu misericordiæ erga discipulorum meorum egestatem moueremini, qui vt succurrant fami, euellunt spicas die Sabbathi, magis quam zelo obseruationis Sabbathi. Hæc de expositione illius loci.

Et quidem si priorem sequamur, li- quidò patet, non esse contra conclusionem Diui Thomæ locum istum: quia non fit in illo mentio de misericordia, quæ virtus moralis est, & versatur circa indigentias proximorum. Admissa verò secunda expositione, quæ communior est, & verior respondetur. Primo ex mente Abulen. capit. 9. in Matthæum, quæstione. 60. & 61. in hoc testimonio non fieri comparisonem de præstantia maiori misericordiæ ad verum sacrificium, sed de misericordia ad sacrificium fictum Phariseorum, & quamplurimis malis circumstantijs vitiatum; nempe crudelitate etiam erga parentes, quibus grauiter indigentibus dicebant, si munus quodcunque est ex me, tibi proderit, &c. Hypochristi etiam, quia tantum exterius sacrificium offerebant, immunditia mentis, iuxta illud Isaïæ: *Manus vestre sanguine plenæ sunt:* vnde glossa. *Non reijcit Deus sacrificium, sed sacrificium sine misericordia.* Et tunc sensus est, misericordiam ego volo, & non sacrificium, quale vos offertis, quod mihi valde displicet. Hæc interpretatio maneat in sua probabilitate, mihi videtur non satis rem attingere, quia negare non possumus Deum, ac Christum Dominum in prædictis locis comparasse misericordiam sacrificio, & id postposuisse misericordiam. Quare secundo

B

6

Abulen.

Isaïæ.

8

D do

7

do respondetur, sacram Scripturam non loqui de misericordiae operibus tantum, quatenus eliciuntur à misericordia virtute speciali, de qua agit D. Tho. superius quaest. 30. sed quatenus fiunt intuitu colendi Deum, & promerendi de illo: iuxta illud

Matth. 25.

Matth. 25. *Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* Et hac ratione sunt actus imperati à virtute Religionis: vnde prouenit appellari in sacra Scriptura sacrificia,

Hebr. 13.

ad Hebræos 13. *Beneficentia & communio nis nolite obliuisci, talibus enim hostijs* (nimirum quia à Religione imperantur) *promeretur Deus.* Et August. 10. de Ciuitate Dei, cap. 5. inquit. *In his verbis Osee, quibus*

August.

anteponitur misericordia sacrificio, sacrificium sacrificio anteponitur. Itaque si sit sermo de misericordia isto modo, habet perfectionem Religionis; quia ab ipsa imperatur, & excellit nudum actum ipsius; quia maiorem utilitatem affert proximis; sed D. Tho. quando ait Religionem esse præstantiorem, loquitur de virtutibus, si earum actus nudè considerentur. Secundò respōdetur, in locis prædictis non fieri sermonē de misericordia præcise, sed de misericordia pro beneficentia, quæ non solum se extendit ad opera misericordiae propriè dictæ, sed etiam ad opera Charitatis in proximos, quæ esse præstantiora actibus Religionis, cum ad Charitatem pertineat, nulli dubium debet esse. Marc. 12. quidam Scriba dixit: *Diligere proximum tanquam seipsum, maius est omnibus holocaustis, sacrificijs:* Quod dictum Christus Dominus approbavit: nam subiungitur: *Iesus autem videns quod sapienter respondisset, &c.* In idem reddit expositio quorundam, nomine sacrificij (quia opus externum est) intelligi omnem cultum externum, vt caeremonialia legis, quæ cum corporalia sint, per se non sunt grata Deo, nisi ratione bonæ voluntatis annexæ, & poterunt benè, & malè fieri: Nomine verò misericordiae, omnia opera Charitatis, quæ per se sunt Deo grata: vnde non mirum, quod ea prætulerit Christus sacrificio. Tertiò respondetur, notando doctrinam D. Tho. in quarto, distinctio. 33. quaest. 3. art. 3. vnā virtutem quantum ad actum posse dici præstantiorem dupliciter: Vno modo per se, & ex parte obiecti, alio modo per accidens, & ex parte subiecti ratione magis promptæ voluntatis, vel propter circumstantiam temporis, vel indigentiam subiecti, & alijs multis modis, qui non pos-

Marc. 12.

8

D. Thom.

sunt sub certa regula comprehendendi. Priori modo, Religio excellit misericordiam: quapropter si cætera sint paria, incumbendum est potius Religioni, quàm misericordiae, vt si periclitaretur honos diuinus, & vita proximorum, potius negligenda esset vita proximorum, quàm diuinus cultus, & honor; & hinc est quod absolute loquendo Religio principalior est. Cæterum propter assiduas, & passim occurrentes necessitates proximi, & propter nullam indigentiam Dei; iuxta illud: *Quoniam bonorum meorum non eges*, opera misericordiae in indiuiduo, & fere semper gratiora sunt Deo, & Deum magis delectant, quàm opera Religionis: & frequenter omittuntur opera Religionis, propter misericordiae opera; vt non audire Missam vt egrotanti inferuias, & alia huiusmodi. In qua re, deuote lector, Dei erga nos amorem considera, qui ita nos diligit, vt opera cultus sui facile & patiat, & præcipiat aut omitti, aut interrumpi, vt nostris siue animæ, siue corporis commodis consulatur. Quod nō sine exaggeratione, dixit Christus, Matth. 5. *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid aduersum te.* Non inquit, perfice oblationem tuam, & postea reconciliaberis fratri tuo, sed, *Relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.* Ecce quomodo Deus nos velit, vt suo cultu relicto commodis proximorum attendamus. Sed prohi dolor! nos ingrati tanto amori, nec tantillum nostrarū voluptatum libenter relinquimus, vt diuino cultui feruenter insistamus. Hæc de testimonio Osee, & Matth. 9. & 10. & pariter de autoritate Matth. 23. quæ simili modo declaranda est.

Ad confirmationem non lubet extensius declarare, quo modo intelligatur D. Thom. quando ait, misericordiam esse maximam omnium virtutum; ne coæcere extera huic materiæ videamur, remittentes lectorem ad quaestionem 30. citatam. Modò verò breuiter dicimus, D. Thomam se explicare, dum in fine illius articuli 4. cum limitatione pronuntiat, misericordiam esse potissimam inter omnes virtutes, quæ ad proximum pertinent, non verò ait excedere illas, quæ coniungunt hominem Deo: etenim qui supra se aliquem habet, maius & melius est coniungi superiori, quam supplere defe-

Matth. 5.

9

defectum inferioris; & quamvis ibi D. Tho. solum ponat exemplum in Charitate, tamen idem est de Fide, & Spe, & etiā de Religione, quā licet non ita perfectē, sicut virtutes Theologicae, tamen vult nos Deo, cui exhibet cultum: & in articul. 1. huius quaestionis ad primum, ait misericordiam excedi à Religione, sicut medium à fine. Ex quo sumit D. Tho. in hoc articulo praestantiam Religionis supra reliquas virtutes morales. Quo modo autē illas excedat misericordia, non est huius loci: videatur Caietanus loco proximē citato.

D. Thom.

Caiet.

IO

Propter secundum argumentum cum suis confirmationibus Dominus Caietanus, tam in hoc articulo, quā in ultimo huius quaestionis asseuerat iustitiam legalem esse praestantiorē Religionē: & limitat conclusionem huius articuli de praestantia Religionis maiori super omnes virtutes morales, quā non se habent, vt totum quoddam, qualiter se habet iustitia legalis, etiam in ordine ad Religionem, quā respicit vt partem sui. Mihi autem sine limitatione videtur, Religionem esse praestantiorē quacunque virtute purē morali, etiam ipsa iustitia legali. Et vt argumenta Caietani dissoluam; primum documentum sit, quod probē admittit Caiet. Virtutis praestantiam supra alias virtutes non cōfiteri in hoc, quod imperet earum actibus; nam vt articulo sequenti dicemus, contingit virtutem inferiorem imperare actum superioris virtutis, vt si quis voueat actum Fidei: actus ille Fidei imperatur à virtute Religionis: quam constat esse inferiorem Fide. Secundum documentum ex doctrina D. Thom. in quarto, distinctione 14. quaestio. 1. art. 1. quaestiuicula 3. ad secundum: Aliquando contingere virtutem specialem habere pro materia actus aliarum virtutum; quia tamen in eisdem actibus respicit aliquam specialem rationem obiecti studiosi, specialis virtus est distincta secundum essentiam à virtutibus, quarum actus habet pro materia. Verbi gratia: magnanimitas habet quodam modo pro obiecto, & materia actus omnium aliarum virtutum, sed in ratione magni, quia magnanimus operatur magna in omnibus virtutibus, vt dicitur in 3. ethicorum: & ideo est specialis virtus. Similiter poenitentia versatur circa actus omnium virtutū, quia detestatur peccatum intemperantiae, quod etiam detestatur temperantia, & peccatum infidelitatis, quod detestatur Fides:

D. Thom.

A sed quia omnia ista detestatur sub speciali ratione, videlicet vt recōpenset Deo pro iniuria illata, est specialis virtus. Ita dicendum est de iustitia legali, quā quidem versatur, & habet quodam modo pro materia, & obiecto actus omnium virtutum; sed quia in ipsis respicit bonum commune, ideo est virtus distincta in ordine ad particulares virtutes, & actus cuiusvis specialis virtutis in ordine ad singulas virtutes formaliter distinguuntur, sicut earum obiecta: alij verò in ordine ad iustitiam legalem materialiter tantum; quia omnes illos actus respicit in ordine ad bonum commune hominum, quod est obiectum formale iustitiae legalis. Tertium documentum est, iustitiam legalem dupliciter posse respicere actus aliarum virtutum: Vno modo per imperium, & extrinsecam relationem, referendo eos in bonum commune, vt quando quis operatur temperatē, & refert opus temperatum ad bonum commune: alio modo elicitiuē, vt quando Princeps indicit ieiunium propter commune aliquod bonum: sicut legitur de Principe Niniuitarum, in quo actu immediate & intrinsecē respicitur bonum commune in ieiunij obseruatione; aut si iubeat fieri sacrificia, quia decet statum Reipublicae diligentiam adhibere circa sacra.

B

C

D

Ad argumenta Caietani his suppositis respondetur. Ad secundum ex testimonio D. Thom. quod ibi loquitur de virtutibus moralibus, quā circa bonum humanum versantur, non de Religione, quā circa bonum diuinum. Ad tertium, quod si actus Religionis ordinetur à iustitia legali ad bonum commune imperatiuē, inde non colligitur Religionem esse inferiorem iustitia legali, vt patet ex primo documento; quin imò nec si elicitiuē sit à iustitia legali, vt patet ex tertio documento, & secundo, quia in ipso actus Religionis, & eius perfectione consideratur bonum commune humanum, quā est ratio specialis obiecti iustitiae legalis: quod bonum commune humanum est inferius dignitate ad bonum diuinum, quod respicit Religio.

Vrget Caietanus. Hoc bonum commune humanū includit etiā diuinū, siquidem bonum comune humanū cōsistit etiam in hoc, quod Deo exhibeatur cultus diuinus. Respondetur. Include sicut quid materiale, fateor, vt formale nego: sicut explicui in secundo documento: formale autem Religionis expēditur penes hoc, quod Religio

D 2

habet

II

12

habet pro fine Deum, iustitia legalis non itidem, sed Reipublica bonum statum, licet etiam in Dei bono cultu consistat ille bonus status: & si argumentum Caetani efficaciter procederet, etiam probaret iustitiam legalem esse praestantiorum virtutibus Theologicis: Nam sicut boni civis est religiose operari, ita & fidem, quam profitemur, exterius confiteri: & sicut iustitia legalis versatur circa actus Religionis, potest etiam versari circa actus Theologicarum virtutum, ordinando eos in bonum commune: ergo nobilitas virtutum ex obiectis formalibus expendenda est; & ideo Religio praestat omnibus moralibus, quia habet diuinum bonum pro obiecto, cetera verò humanum, ut explicatum est.

In confirmatione tertij tangitur quaedam grauis difficultas, vtrum iustitia legalis sit virtus distincta à reliquis: an verò sit eadem cum omnibus? Secundam partem asseuerat Buridanus 5. ethicorum, quaest. 4. & alij: imò D. Tho. in 3. distinct. 9. art. 1. quaest. 1. quaestione. 1. Primam verò ut certioram admittunt omnes Thomistae cum D. Tho. superius quaest. 58. art. 6. & iuxta utramque sententiam respondetur ad confirmationem: Nam si teneas secundam, nullum est argumentum, quia certum est praestantiores esse omnes virtutes simul, quam Religio sola. Si teneas primam, non se habet Religio, & iustitia legalis proprie, ut totum & pars, sed quadam tenus ratione, eo quod iustitia legalis habet pro materia, obiectum Religionis, sicut aliarum virtutum, & sicut poenitentia, & magnanimitas. Ex quo non infertur proprie Religionem includi in iustitia legali, nec esse partem respectu illius.

ARTICVLVS SEPTIMVS.

*Vtrum Religio habeat aliquem
exteriorem actum?*

Summa Articuli.

P R I M A conclusio. Deo reuerentiam & honorem exhibemus non propter se ipsum, sed propter nos. Prima pars probatur: quia in se ipso est gloria plenus, cui nihil à creatura adijci potest. Secunda pars: quia nostra perfectio consistit in eo, quod mēs nostra Deo subiiciatur, sed per

A hoc quod Deum reueremur, & honoramus, mens nostra ei subiicitur: ergo Deo reuerentiam exhibemus propter nostram perfectionem. Consequentia, & minor patet ex praecedentibus articulis: Maior autem probatur: quia qualibet res perficitur per hoc, quod subditur suo superiori, sicut corpus per hoc, quod viuificatur ab anima; & aer per hoc, quod illuminatur à Sole. Et quia aliquis poterat dicere, hanc perfectionem assequi possumus reuerentiam Deo exhibendo per actus interiores Religionis, subiungit D. Tho. secundam conclusionem responsuam ad quaestionem.

B Religio habet interiores actus, quasi principales, & per se ad Religionem pertinentes; exteriores verò actus quasi secundarios, & ad interiores ordinatos. Prior pars patet ex prima conclusione, & eius probatione. Secunda probatur: quia in diuino cultu necesse est aliquibus corporalibus uti, ut eis quasi signis quibusdam mens hominis excitetur ad spirituales actus, quibus Deo coniungitur: ergo Religio non solum habet actus interiores, verum etiam exteriores ad interiores ordinatos. Probatur

C antecedens, & consequentia simul: quia mens hominis ad hoc, quod coniungatur Deo, & ei subiiciatur sensibilibus manuductione egit. Iuxta illud Apostoli ad Romanos 1. *Inuisibilia Dei per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciuntur.*

Roman. 1.

Prima D. Thomae conclusio non solum hic, verum & in quaest. 30. artic. 4. ad primum, posita est, quae prima facie non apparet vera. Primo. In omni opere bono Deus est vltimus finis, maxime in operibus Religionis, quae diximus habere Deum pro fine intrinseco: ergo falsum est dicere, quod Deus non colitur propter se ipsum. Et confirmatur: quia alias esset peruersus ordo, dum nos essemus finis cultus, & Deus ipse medium. Respondet Dominus Caetanius. Haec vox, propter, in conclusione non denotat causam finalem, sed terminum utilitatis: & sensus est, Deum colimus non propterea quod illi ex nostro cultu aliquid utilitatis accrescat, vel gloriae, aut perfectionis, nobis verò multa bona: & ut dicitur in articulo, in hoc nostra perfectio fita est, quod ei subiiciamur per cultum. Iuxta illud. *Seruire Deo regnare est.* Et conclusio in hoc sensu explicata habetur in multis locis sacrae Scripturae. Psalmo decimo quinto: *Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meo-*

Psal. 15.

rum

Burid.

D. Thom.

I

Iob. 35.

Psal. 49.

Hieron.

Ioel. 1.

3

Psal. 49.

Isai. 42.

rum non eges: idest sacrificiorum, rerum, munerum, operum, meritorum, & studio farum actionum non eges: cui consonat illud Iob. 35. *Si iuste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet?* Et Psalmo 49. stylo Poëtico in persona Dei: *Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos: quoniam mea sunt omnes fere sylvarum, iumenta in montibus, & boues; cognoui omnia volatilia caeli, & pulchritudo agri mecum est. Si esuriero non dicam tibi, meus est enim orbis terra, & plenitudo eius.* Et Lucretius etsi Epicureus lib. 1. loquens de Dei natura ait: *Ipsa suis pollens opibus nihil indiga nostri.* Et vnum Dei nomen Hebraicum, Saddai, idest seipso contentus interpretatur, eo quod non indiget aliquo pacto sua creatura: vt colligere licet ex Hieronymo in epistola ad Marcellam, cuius initium est: *Nonagesimum Psalmum.* Et idem insinuat Ioel. 1. circa illa verba. *Quasi à potente veniet.* Et sicut quaecunque perfectio creaturæ addita Deo non facit perfectiorem, sic neque gloria, aut honor illi exhibitus à creatura sua facit illum gloriolorem, aut honoratiorem.

Sed adhuc animus non quiescit in hac expositione: Nam etsi Deo ex nostro cultu nihil accrescat opum, aut perfectionis intrinsecæ, tamen accrescit illi multum honoris, quod magnum bonum reputatur. Nec propter huiusmodi augmentum Deus in se mutatur, cum ex honore neque homines intrinsecè mutantur, cum in honorante sit, in honorato verò est denominatio extrinsecæ. Et confirmatur: quia huiusmodi cultus, & veneratio Deum valde delectat, vt patet: *Exaltabitur nomen meum in die illa.* & Psalmo 49. *Sacrificium laudis honorificabit me.* & alibi sæpè: ergo Deo reuerentiam exhibemus propter ipsius honorem, quia Deum valde delectat. Vnde & ipse ait, Isaiæ 42. *Gloriam meam alteri non dabo:* nimirum quæ illi exhibetur in cultu Religionis: ergo falsum est dicere, quod non colimus Deum propter ipsum, sed propter nos. Et confirmatur secundo, quia sancti viri hoc desiderio flagrant, vt honor diuinus cultu diuino propagetur, & diffundatur: ergo multum honoris Deo accrescit ex nostro cultu, eo modo quo honor, & laus propagari, & dilatari solent. Respondetur. Ex cultu nostro, & honore Deo exhibito Deus in se ipso nihil prorsus habet, nisi denominationem quandam extrinsecam apud creaturas suas: erga quas

A aliquando ex cultu nostro augetur in eorum cognitione, non verò in seipso; qui nec gloriosior est, nec honoratior in se, ex eo quod honoretur à nobis. Nos verò ex cultu Dei multa bona reportamus in nobis ipsis: Deo coniungi, in quo nostra perfectio consistit, vt in articulo dicitur, propter multitudinem, & vires ad benè operandum; gratiam, merita, & his similia. Et hinc patet ad argumenta cum suis confirmationibus.

Vera igitur est conclusio D. Tho. quod Deo reuerentiam exhibemus, non propter ipsum, & propter eius vtilitatem, quasi aliquid illi accrescat in se ipso: Nihilominus propter ipsum tanquam propter finem vltimum illum colimus; quia hoc ipsum, quod est ipsum honorare, & nos commoda reportare ex honoratione ad ipsum, ordinamus vt in finem, propter quem omnia opera nostra debent fieri, quia Deus noster est.

In secunda conclusione responsiva ad questionem ponit D. Thom. diuisionem actuum Religionis in actus internos, & externos: Nos verò consultò omitentes multa, quæ de actibus humanis dicuntur, prima secundæ, & poterant actibus Religionis applicari, tangemus vel summis labijs (vt dicitur) alias actuum Religionis diuisiones, quæ sparsim in hac questione ab Angelico Doctore, vel dicuntur expresse, vel insinuantur.

Prima diuisio est. Actus Religionis quidam sunt imperati à Religione, quidam verò elicit. Hæc diuisio habetur expressa à D. Thoma in artic. 1. huius questionis ad primum, & artic. 4. ad primum, & secundum, & artic. vlt. ad primum & secundum. Igitur actus imperati à Religione, dicuntur actus omnium aliarum virtutum ordinati ad Religionis finem, & obiectum: verbi gratia; cum quis actus misericordiæ, aut temperantiæ ad Dei honorem, & cultum dirigit. Sic intelliguntur multa loca sacre Scripturæ, quando Religionis adscribunt aliarum virtutum opera, intelligenda sunt imperatiue, non elicitue, Iacobi. 1. *Religio munda, & immaculata visitare pupillos, &c.* & 1. ad Corinth. 10. *Omnia in gloriam Dei facite.* Actus elicit à Religione sunt illi, qui totam suam intrinsecam bonitatem à fine, & obiecto Religionis accipiunt: cuiusmodi est sacrificare, dona Deo offerre, quos esse elicitos à Religione agnosceamus, ex regula D. Thom. in tertio, distinctione 9. artic. 1. questioncula prima.

D. Thom.

Iacobi. 1.

1. ad Cor. 10.

D. Thom.

Quando videlicet Religio illis actibus vitatur, qui non sunt ab alia virtute eliciente, sed tota eorum perfectio à Religione desumitur. Videndus etiam est in quarto, distinctione 15. art. 1. quaestione 3. quaestione 2.

Secunda diuisio est. Actus elicti à Religione quidam generales sunt, siue adequati ipsi virtuti, quidam particulares, siue inadequati. Hæc diuisio notatur à Caetano in 2. articulo, & habetur à D. Tho. in tota hac materia Religionis. Adequatus actus est, qui adequat totam rationem formalem obiecti. Huiusmodi in Religione est iste actus, volo Deo reddere debitum cultum, volo protestari eius seruitutem, dominum recognoscere, & similes. Particularis actus Religionis est, qui exhibet Deo cultum in determinata materia, puta in oblationibus, in sacrificijs, qui dicuntur offerre, sacrificare, &c.

Tertia diuisio, de qua in hoc articulo. Actus elicti à Religione, quidam interni sunt, & quidam externi. Sed hæc diuisio dupliciter intelligi potest. Primo modo, vt per actum internam Religionis intelligamus actum voluntatis eligentis cultum: per externum vero actum quemcunque, in quo tanquam in materia exercetur cultus, siue sit actio omnino exterior, obiecta sensibus, vt in adoratione, quæ fit per genuflexionem, aut apertionem capitis, siue sit actus voluntatis, & intellectus vt in deuotione, & oratione: qui dicuntur externi non simpliciter, sed comparatiue ad actum illum priorem, à quo extranei sunt, & ab ipso nascuntur: sed diuisio hæc non sic intelligitur à D. Tho. vt patebit attentè legenti articuli literam.

Hæc eadem diuisio aliter intelligi potest, & magis ad rem, & D. Thomæ mentem: vt actus interni Religionis illi dicantur, per quos Deo offertur cultus, offerendo ei nostra mentis internas vires; sicut fit per deuotionis, & orationis actum. Actus vero externi dicantur illi, per quos Deo exhibetur cultus, offerendo ei in exercitio aliquid exterius, vt in genuflexione membra nostra eorum vsu, in sacrificio res nostras earum mactatione, &c. Sed dubitabit quispiam, qui istorum actuum sint præstantiores: interni, an externi? Respondetur. Si comparemus membra diuisionis priori modo intellecta, nulli dubium debet esse, quin radix & fons omnium actuum externorum sit illa voluntas colen-

di Deum, vel expressa, vel virtualiter imbibita in omni actu Religionis: & hac ratione actus interni præstant externis, quos iuxta priorem sensum vocamus externos. Quia verò isti, sic vocati externi, imbibunt illam volitionem generalem, & quia actus humani sunt, includunt præterea voluntatem exhibendi Deo honorem in tali materia, præstantiores sunt: & præterea quia per istos attingitur in exercitio obiectum Religionis, per illos generales nequaquam, vt dicebam paulo ante. At vero si comparemus actus internos, & externos in postero sensu diuisionis, præstantiores sunt interni: tum quia exhibent cultum in re præstantiori: tum quia primo, & per se ad Religionem pertinet, externi secundo: tum tertio, quia externi ad internos ordinantur; exercentur enim tanquam signa interiorum, & spiritualium operum, quæ Deus per se acceptat: iuxta illud: *Præbe mihi cor tuum fili mi.* Et præterea illis excitatur mens hominis ad spirituales actus Religionis, quibus Deo coniungitur, vt D. Tho. explicat in corpore articuli, & ad 2.

Quarta diuisio, & ea amplior in diuersos Religionis actus, quam secutus est D. Tho. in tractatu integro huius materiæ, sic à nobis deducitur, supposito fundamento D. Tho. superius artic. 3. ad secundum, Religionis munus consistere in hoc, quod homo protestatur diuinam excellentiam per subiectionem hominis ad Deum: iuxta diuersitatem eorum, quæ Deo per Religionem ab homine subduntur, diuersi sunt actus Religionis. Triplex autem est hominis bonum, quod Deo subijcit, vt Deum colat. Primum est bonum mentis internæ, & spirituale: cuiusmodi sunt intellectus, & voluntas, & eorum opera: & hæc subijcit homo Deo per deuotionem & orationem, qui sunt actus potissimi Religionis: & ad istos reducuntur alij actus Religionis interni, quamuis non perfecte participant rationem deuotionis, aut orationis: huc etiā pertinet actus vouendi, & iurandi, quatenus per priorē homo protestatur se velle Deo seruire firmiter, tanquam seruum & inferiorē suo domino: per posteriorem, quatenus homo per Deū iurat, tãquā per maiore sui, vt dicitur ad Hebr. 6. Ad hoc caput etiā reducitur sacramentorum vsus, quo nobilissime protestamur Deū esse gratiæ autorem, quæ mentes nostras afficit, vt eas sibi modo quodam diuino, & supernaturali subijciat. Secundum bonum est bonum externum,

Hebr. 6.

ternum corporis nostri illi inherens, quod subijcimus Deo per exteriorem adorationem, puta genuflexionem, prostrationem &c. quæ actus Religionis sunt. Tertium est quodcunque bonum externum, quod in dominio hominis est, vt sunt bona fortunæ, quæ subijcimus Deo dupliciter. Primo, offerendo illa immediate ipsi Deo, & soli Deo; ita vt non cedant vlllo pacto in hominum vsum, sed omnino Deo consecrentur, faciendo aliquid circa illa in Dei honorem, & recognitionem vniuersalis dominij, & potestatis: & sic offerimus Deo bona externa per sacrificia, quæ etiam sunt actus Religionis. Secundo, offerendo illa Deo mediatè, dando illa Dei ministris, vt ministri sunt eius, in quorum vsum cedant: & sic offeruntur Deo bona externa per oblationes, & primitias; eoque pacto etiam offerimus Deo decimas, vt ex eis alantur ministri. Quæ omnia ad Religionem pertinent, de quibus sigillatim suis locis; modo fat fuerit, hæc in generali dixisse.

8

Circa primam diuisionem adnotare libet, non omnem actum humanum posse imperari, aut elici à Religione, sed illum duntaxat, qui habet proportionem, vt ratio cultus, & significatio diuini honoris in eo fundetur: quod non habent actus; verbi gratia, mali, aut indifferentes; sicut scalpere barbam, currere & huiusmodi. Duobus autem modis potest aliquis actus esse proportionatus ad officium Religionis, vt colligitur ex D. Thom. artic. 1. ad primum. Vnus est, si talis actus habeat ex se aliquam bonitatem in alio virtutis genere, ratione cuius ordinabilis sit ad religiosum cultum: & hoc modo ait D. Tho. esse posse materiam Religionis, quatenus per illam potest honorari Deus. Ecce imperium Religionis circa aliarum virtutum actus. Secundus modus, licet ex se non habeat peculiarem honestatem, sed indifferens sit, habet nihilominus proportionem ad dictum cultum, & honorem exhibendum. En actus elicitos à Religione. Sed dubitabis. Vtrum quilibet actus honestus possit imperari à virtute Religionis? multi enim videntur ad cultum Dei nullam habere proportionem: vt studere, temperatè comedere, debitum ex iustitia soluere, & similia. Respondetur, omnem posse in finem Religionis ordinari, ac imperari; iuxta illud Pauli 1. ad Corinthios 10. *Omnia in gloriam Dei facite.* Verum est tamen inter actus alias honestos ad diuinum cultum

D. Thom.

A referibiles per Religionis imperium esse maiorem, aut minorem aptitudinem, vt in Dei honorem & cultum referantur. Nam multi illorum præter generalem rationem honestatis, aut præcepti nil habent speciale in ordine ad Deum, vt studere, temperatè comedere, & similia. Alij verò sunt actus honesti, qui non solum ex ea ratione communi, verum ex proprijs habent maiorem proportionem ad cultum & honorem Dei. Vt actus virtutum Theologicarum, actus martyrij & misericordiarum. Circa aliud membrum diuisionis, idest circa actus elicitos, modò nil dico, quia in sequentibus multa dicenda sunt. Sed circa dicta offert se disputatio non contemnenda.

B

1. DISPUTATIO.

An Religio possit imperare actus virtutum Theologicarum, Fidei, Spei, & Charitatis?

Disputatio scitu digna. Et pro parte negatiua arguitur. Primo quia Religio est in voluntate, eo que virtus moralis est, imperare verò est operationis practice, vt dicitur prima secunda, quæst. 18. & secunda secunda, quæstione 47. de prudentia: ergo Religio nullius virtutis actus imperare potest. Secundo, imperare ad superiorem spectat, sed Religio inferior est omnibus virtutibus Theologicis: ergo nullius earum actus poterit imperare. Tertiò, non potest fieri sine ordinis peruersitate id quod est finis, ordinari in id, quod est medium, cum suapte natura media in finem ordinentur: ergo nequit fieri sine ordinis peruersione, vt actus virtutum Theologicarum ordinentur ad actus Religionis: quod est Religionem imperare virtutibus Theologicis. Probatur consequentia: quia actus imperati habent se vt media, actus verò imperantis vt finis.

C

D

Hæc quæstio non solum habet locum in actibus à Religione imperatis, verum etiam à quacunque virtute, de qua potest esse dubium: an actus elicitus à virtute superiori, possit imperari à virtute inferiori? de qua re sunt variæ sententiæ. Prima est affirmatiua multorum Thomistarum. Secunda est negatiua Magistri Bañes secunda secunda, quæstione 33. articulo primo ad secundum, qui mouetur argumentis factis: & insuper addit, quod quando

Bañes.

Varia sen-
tentia.

quis ordinat actum virtutis superioris ad actum virtutis inferioris; verbi gratia: si quis exerceat opera fortitudinis propter castitatem seruandam, huiusmodi imperiū non pertinet ad castitatem, sed ad prudentiam, cui connectuntur omnes virtutes, & cuius officium est ordinare, & præcipere media conuenientia ad finem cuiusque virtutis: & quando per prudentiam iudicatur conueniens exercere actum virtutis superioris ad habendam virtutem inferiorem, tunc imperat superiori, vt suos eliciat actus. Quare imperium illud potius pertinet ad prudentiam, quam ad virtutem inferiorem.

Caiet.

Tertia sententia est media Domini Caietani 2.2. quæst. 33. art. 1. ad 2. asserentis, virtutem inferiorem posse actum virtutis superioris imperare materialiter, non formaliter. In quo tamē consistat ista materialitas, aut formalitas, non explicat, nec eius sequaces: habet tamen fundamentum in D. Tho. in 3. distinct. 9. quæst. 1. ar. 1. quæstiunc. 4. & 5. vbi expressè asserit virtutū Theologicarum actus imperari posse materialiter à Religione.

D. Thom.

Pro decisione notandum est ex doctrina D. Tho. in 3. dist. 9. quæst. 1. art. 1. quæstiunc. 1. & in 4. distinct. 15. quæst. 3. art. 1. quæstiunc. 2. quod multipliciter potest actus aliquis procedere ab aliqua virtute. Primo modo, tanquam ab eliciente; & hic est proprius, & potissimus virtutis actus, à quo non minus quam ab obiecto defumit speciem, dicente Aristotele: *Habitus specificantur per actus, & actus per obiecta*. Ille autem actus dicitur ab aliqua virtute elicitus, qui habet rationem laudabilis à ratione formali obiecti illius virtutis. Itaque actus, & habitus in eadem ratione formali obiecti conueniunt; si verò procedat sub alia ratione, non erit ab ea virtute elicitus. Secundo modo aliquis actus procedere potest ab aliqua virtute, sicut à dirigente illū: & hoc modo omnes virtutum actus à prudentia pendent, cuius munus est præbere virtutum moralium actibus rectitudinem electionis, vt debite secundum omnes circumstantias fiant. Quapropter non immerito prudentia dicitur tutor, & auriga omnium moralium virtutum; & ideo omnium earum actus aliquid participant de motu eius, qui immiscetur ipsarum actibus. Unde inferuntur multa, & quod sine illa nulla propriè virtus est, & quod est veluti causa dās esse virtutibus moralibus; & alia huiusmodi, quæ latè prosequi non est præsentis

Aristot.

instituti. Tertiò. Aliquis actus potest procedere ab aliqua virtute, tanquam ab adiuvante, & concurrente ad illum actum. Isto modo: Pœnitentia à Fide, Spe, & Charitate procedit, & Religio infusa à Fide, ab humilitate, & interdum à Charitate, & timore. Quarto modo. Actus virtutis potest à virtute procedere, tanquam ab imperante; quod contingit quando vna virtus ordinat actum alterius ad suum finem: id est mouet potentiam, & habitum, vt eliciat actum sibi proportionatum, ordinatum tamen ad finem virtutis imperantis. Et isto quarto modo loquimur in præsentī Controuersia, quando dubitamus, an virtus vna inferior (puta Religio) possit imperare actus aliarum virtutum superiorum: verbi gratia, Charitatis, aut Fidei.

B

Prima cōclusio. Regulariter, & per se loquendo, ad virtutem superiorem spectat imperare actibus virtutum inferiorū. Hæc conclusio de se patet, & probatur argumentis factis in principio controuersia.

Secunda cōclusio. Speciale est, & natium virtutibus Theologicis omnium aliarum virtutum actus imperare; & præ cæteris hoc priuilegio gaudet Charitas, eo quod peculiari ratione est forma virtutū, vt dicitur supra quæstio. 23. art. vlt. Probatur ratione D. Thomæ superius art. 5. ad primū, quæ latius extenditur, 1.2. q. 9. art. 1. Ratio habet in hunc modum. Potentia vel virtus, quæ operatur circa finem, per imperium habet mouere potentiam, vel virtutem operantem ea, quæ ordinantur ad illum finem: sed virtutes Theologicae habent actum circa Deum, sicut circa proprium obiectum & finem: ergo suo imperio causare possunt actum cuiuscunque virtutis inferioris, etiā Religionis, eo quod cæterarum virtutum obiecta ad Deum comparantur, sicut medium ad finem. Maior de se patet in omnibus imperantibus, & imperatis: Nam dux exercitus, qui præest bono communi procurando, imperat tribuno, qui præest aciei tantum, & gubernatoria ars fabrilis, &c. Denique hæc conclusio est communis omnibus Philosophis moralibus, quam passim inuenies in Doctoris Angelici doctrina.

D

Tertia conclusio. Aliquando actus virtutum Theologicarum imperantur à virtute Religionis. Ex quo sequitur corollarium, actum virtutis moralis superioris posse imperari à virtute inferiori. Conclusio hæc non est expressa sententia D. Thomæ in summa Theologia: est tamē satis insinuata superius

4

Sententia
Auctoris.

8

D. Thom.

5

D. Thom.

Caiet.

1. Ad Cor.
10.

August.

superius quaest. 33. art. 1. ad secundū, quid-
quid dicat Magister Dominicus Bañes, &
expresse asseritur ab eodem sancto Doc-
tore in 3. distinct. 9. quaest. 2. art. 1. quaestiu-
cula. 3. ad primum, & Caiet. in commenta-
rijs super quaest. 32. citam, & infra quaest-
ion. 124. art. 3. dub. 1. circa finem. Conclu-
sio insinuat a D. Paulo. 1. ad Corinth. 10.
cum iubet omnia in gloriam Dei fieri: &
cum iste finis ad Religionem pertineat, vi-
detur Apostolus innuere, omnes virtutes
imperari à Religione. Et probatur potissi-
mè ab experimēto: Nam si quis voueat ac-
tum fidei, aut amoris Dei, ille actus elicitu-
us ad fidem pertinet, imperatiuè verò ad
Religionem, quod notauit Caietanus, in
hac quaest. art. ultimo. Et benè potest
quispiam profiteri fidem, vt colat Deum,
quod sæpe fit, dum Symbolum Ecclesia
canit in choro, & amare Deum, vt colat
illum. Iuxta illud quod dixit August. *Deus
colitur Fide, Spe, & Charitate.* Eodem expe-
rimēto probatur corollarium: Nam sæpe
Sancti ordinabant Dei amorem ad suā ca-
stitatis custodiam, & ob eandem fortiter op-
petebant mortem; vbi satis liquet nullum
esse inconueniens actum virtutis superio-
ris, nempe dilectionis Dei, aut fortitudinis,
imperari à castitate, quæ inferior est. Di-
cit Magister Bañes, in præfatis exemplis,
& similibus, imperium pertinere ad pru-
dentiam, cui connectuntur illæ virtutes, &
ad cuius munus spectat ordinare, & præci-
pere media conuenientia ad finem cuius-
que virtutis, & ideo quia per prudentiam
interdum iudicatur esse medium necessa-
rium ad conseruationem, vel augmentum
boni pertinentis ad virtutem inferiorem,
quod superior producat suum actum, hinc
fit, vt duæ vel plures virtutes annectantur
exercendo sua munera. Ex quo tamen nõ
infertur, quod actus virtutis superioris pos-
sit imperari, & ordinari, sicut medium ad
finem alterius, sed potius sicut causa subor-
dinatur ad effectum. Certè (ni fallor) ista
positio de imperio prudentiæ non euacuat
difficultatem: quia licet prudentia in om-
nibus virtutibus moralibus, & in Theologi-
cis quantum ad exercitium ponat mo-
dū, & iudicet de conuenientia, aut discon-
uenientia ordinationis vnius actus ad alte-
terum: cæterum hoc facit tantum osten-
siuè, & directiue. Cæteræ vero virtutes, quæ
sunt in voluntate, per modū exequētis & in-
clinantis. Et non sat est prudentiam iudica-
re de conuenientia mortē oppetendi pro

A conseruatione castitatis, sed necesse est,
vt voluntas castitate affecta inclinet, &
moueat eandem voluntatem, vt illud me-
dium exequatur per virtutem fortitudinis.
Doctrina est expressa D. Thom. in 3. dis-
tinction. 23. quaest. 1. articul. 4. quaestiu-
cula. 1. ad quartum. Item sequeretur ex præfa-
ta sententia nunquam superiorem virtu-
tem Theologicam, aut moralem imperare
actum inferioris virtutis, & ordinare illum
ad suum finem. Consequens est falsum, &
contra omnes Theologos, maximè contra
D. Thom. in locis suæ doctrinæ quamplu-
rimis. Probatur sequela, quia ad talem ordi-
nationem sufficit prudētia, quæ habet pro-
munere præcipere, & ordinare media con-
uenientia ad finem cuiusque virtutis. For-
tasse aliquis concedet conclusionem nos-
tram, sed dicens cum Caietano, inferiorem
virtutem imperare superioris actum mate-
rialiter, non formaliter. Ego certè non, in-
telligo (vt dixi) in quo consistat ista forma-
litas aut materialitas: tum etiam, quia actus
imperatur cum tota sua perfectione, & bo-
nitate: ergo formaliter. Quare idem Caiet-
anus infra quaest. 124. art. 3. sine limitatio-
ne concedit nostram conclusionem. Et for-
tasse ipse, & D. Thom. tantum intendunt
actus illos virtutum superiorum esse mate-
rialiam, circa quam versatur imperium in-
feriorum, non verò rationes formales
propriæ, quas sibi vendicat, erga pro-
pria, & formalia obiecta, non erga actus
imperatos.

Hæc doctrina tradita mihi certa est, sed
in dissoluendis argumentis est non modi-
ca difficultas. Quidam dicunt in præfatis
exemplis & similibus virtutem inferiorem
non imperare virtuti superiori, sed potius
implorare eius auxilium, vt tollat aliqua
impedimenta, quæ obstant finis virtutis in-
ferioris consecutioni; neque actus virtutis
superioris ordinatur ad finem inferioris cõ-
sequendum, nisi tantum grammaticaliter;
quare vox illa, Propter, in similibus non
dicit causam finalem, sed potius ordinem
effectus ad causam. Nam hoc reperitur dis-
crimen inter virtutem superiorem, & in-
feriorem: quod quando virtus superior im-
perat inferiori, ordinat actum inferioris ad
suum finem, tãquam effectum in suam cau-
sam: at quando inferior imperat superiori,
ordinat actum superioris virtutis in suū
finem, tãquam causam in suum effectum,
implorando eius auxilium; in quo non re-
peritur aliqua ordinationis peruersitas.

D 5 Pro

D. Thom.

Caiet.

Soluuntur
argumēta.

Proprium enim est superiorum auxiliari suis inferioribus. Sed adhuc non quiescit animus, quia si quis amet Deum, aut fidem protestetur, ut colat illum, motum actus superioris virtutis est finis inferioris: ergo etiam est finis illius actus superioris virtutis. Probatur consequentia, quia motum in moralibus, & finis idem sunt. Item finis est, cuius gratia aliquid fit, ut habetur ex Aristotele. Sed propter cultum promouendum, conservandum, aut tuendum, potest quis amare Deum, & eius fidem protestari: ergo finis actus superioris virtutis, potest esse finis inferioris virtutis. Tunc sic: perversitas ordinis est ordinare id, quod de se finis est ad id, quod de se medium est: Imò perversitas ordinis est magis nobile ad minus nobile ordinare; quæ perversio non evaditur, quidquid comminiscantur de ordinatione causæ ad effectum, implorando auxilium.

8

Doctrina verò data palam fiet, si aduer-
tamus imperium hoc unius virtutis supra
alterius actum non esse, sicut imperium
unius hominis circa alterum: quod implicat
esse, nisi superioris ad inferiorem. Quo
circa loquendo rigurose, & strictè de im-
perio, una inferior virtus non potest impe-
rare neque virtuti superiori, neque eius
actui. Quapropter controuersia est, quo
modo habeat verum unius virtutis superio-
ris actum ordinari in finem inferioris vir-
tutis: quod experimento didicimus fieri.
Pro quo secundo notandum est dupliciter
hoc posse intelligi. Vno modo, ita quod
finis virtutis inferioris sit finis virtutis su-
perioris; & hoc reputo impossibile, quan-
do virtus superior Theologica est, cuius
finis Deus est, cui repugnat ad aliud ordi-
nari. Secundo modo, ita quod bonitas, &
perfectio actus pertinentis ad virtutem su-
perioris, ordinetur ad finem virtutis in-
ferioris, & non reputo hoc tam impossibile,
etiam in Theologicis virtutibus, quia eo-
rundem actuum bonitas non est Deus, ne-
que ultimus finis, sed aliquid creatum. Di-
ces. Ita est, sed altioris rationis, quam sit fi-
nis virtutis inferioris, atque ex consequen-
ti non ordinabile in finem inferiorem. Fa-
teor; in hoc est sita difficultas. Vnde aduer-
to tertio, finem virtutis superioris, & eius
actus, quendam esse proximum, prima-
rium & principalem; & est ille, qui conue-
nit virtuti, & eius actui ex propria ratione
sue speciei: alterum esse remotum secun-
darium, & minus principalem, & est ille,
nimirum mediante bonitate actus tutari,

A promouere, augere, aut quoquo modo
adiuvare finem virtutis inferioris. Sit exem-
plum. Aliquis amat Deum propter castita-
tem seruandam; finis primarius & princi-
palis dilectionis illius est Deus: finis secun-
darius est conservatio castitatis: sicut enim
finis proximus Principis est imperare, se-
cundarius opem ferre subditis; sic in virtu-
te principante, & eius actu licet considera-
re duos prædictos fines. Et sicut non est
inconueniens subditos excitare, & moue-
re Principem, ut sibi auxilietur: sic non est
inconueniens virtutem inferiorem moue-
re, & ordinare virtutem superiorem in suum
finem; quia iste finis est secundarius, & re-
motus, in qua ordinatione nulla perversi-
tas ordinis reperitur. Esset quidem magna,
si actus, considerato fine principali, ordi-
naretur in finem inferioris virtutis, non verò si
hoc fiat, considerato fine secundo, &
minus principali. Ex his bene considera-
tis dissoluentur omnia argumenta in prin-
cipio questionis posita.

Ad primum respondetur, imperium ma-
gis propriè pertinere ad rationem practi-
cam, quo non obstante non impropiè per-
tinet ad voluntatem; ut patet ex multis lo-
cis apud D. Thomam. & tunc imperare nil
aliud est, quam mouere aliud. Et in hoc sen-
su disputamus in præsentia: an Religio pos-
sit imperare aliarum virtutum actus? id est
mouere tam virtutem, quam potentiam, in
qua residet, ut actus sibi proportionatos
liciant.

Ad secundum respondetur. Absque du-
bio si in rigore & propriè loquamur de im-
perio, siue sit actus voluntatis, siue intellec-
tus, ad superiorem spectat. Vnde conse-
quenter fatendum est, virtutem inferio-
rem non posse imperare actum virtutis su-
perioris. Ceterum si imperare sumatur pro
quomodocumque mouere, nimirum ordi-
nando actum unius virtutis ad finem al-
terius, regulariter, & ut in plurimum virtu-
tes superiores ordinant actus virtutum in-
feriorum in suos fines: Nihilominus quan-
doque bene potest virtus inferior impera-
re actum virtutis superioris; quod impe-
rium licet sit vera efficientia, & motio in-
ferioris virtutis ad superiorem, maiori cum
propriè dicetur imploratio auxilij su-
perioris virtutis, ut declaratum est.

Ad tertium respondetur. Primum. Id quod
est ultimus finis, non potest aliquo modo
assumi ut medium, propter repugnantiam
inbibitam in ipso: at verò cetera in volun-
tarijs

9
Soluntur
argumēta.

IO

tarijs ordinationibus nil vetat ita assumi, & id quod est nobilius assumi ut medium ad ignobilius. Cuius rei est celebre exemplum. Nam incarnatio Christi, prestat multis, & miris modis redemptioni humani generis, & tamen ordinata fuit à Deo sine ulli ordinis perversione ad eandem redemptionem, clamante Ecclesia; *Qui propter nos homines, & propter nostram salutem incarnatus est.* Et ne reiiciatur exemplum propter varios modos interpretandi, de quibus in materia de incarnatione: sit secundum exemplum ad probandum id in omni opinione. Mors Christi propter summam excellentiam vitæ eius maioris valoris fuit, quam redemptio humani generis; & tamen ordinata est in redemptionem generis humani tanquam in finem. Secundò respondetur, distinctione illa data de fine primario & secundario: Non est enim illa perversitas ordinis, quod suapte natura medium sit finis secundarius eius, quod est potior finis: in actu autem virtutis Theologicæ imperato à Religione, seu ordinato à Religione ad suum finem, finis primarius est Deus, secundarius cultus diuinus: & ratione huius secundarii potest Religio mouere virtutem Theologicam in suum finem, sicut subditus Regem in sui adiutorium: quia hoc potius est implorare auxilium superioris, quam imperare: & idem dico de cuiusvis virtutis actu imperato, seu ordinato à virtute inferiori in suum finem.

Hic non incommode poterat disputari, an ex isto imperio Religionis erga aliarum virtutum actus resultet in ipsis, aut aliorum virtutum actibus aliquid reale intrinsecum? Sed quia de Charitatis imperio solet disputari consimilis quæstio, ab hac supersedeo, remittens Lectorem ad materiam de Charitate. Videndus est etiam Magister Franciscus Zumel, in commentarijs ad quæst. 1. 4. 1. 2. artic. 4. in dubitatione, ultima appendice.

Circa secundam diuisionem est

DISPUTATIO SECUNDA

An illa diuisio sit bene assignata?

T videtur quod non. Nam illi actus in ea appellati adæquati, non sunt actus Religionis: ergo nullus est actus, qui vere adæquatus sit, & ascribatur Religioni. Probatur antecedens, quia velle Deo cultum ex-

A hibere, potius est propositum colendi Deum, quam colere; at Religionis actus est colere Deum, illique exhibere honorem: ergo præfati actus non sunt elicitæ à Religione.

B Pro decisione aduerto, actus Religionis multipliciter posse tendere in diuinum cultum. Primò modo per amorem eius, desiderium, aut dilectionem, puta habendo amorem simplicis complacentiæ in diuino cultu. Item per propositum colendi Deum in omnibus, & ad hunc finem eligendi media. Præterea per volitionem, qua per modum quasi imperij, & vsus actiui applicentur corporis membra, aut potentiæ, siue aliæ res ad exercendum ipsum cultum Dei.

Hoc supposito, dico primò. Omnes isti actus, & similes ad Religionem pertinent elicitivè. Probatur, quia cū sint in se honesti, & laudabiles, & ad cultum Dei relati: non apparet ad quam aliam virtutem pertineant, nisi ad Religionem. Et idem dicendum est de actibus, quibus voluntas vult vitare malum oppositum immediate honestati diuini cultus, seu quibus fugit carentiam illius boni.

C Dico secundo. Illi actus pertinentes ad priorem & secundum ordinem, relatum in notabili nuper præmissò, sunt quidè fons, & origo vnde actus omnes pertinentes ad Religionem oriuntur, non verò sunt actus formales, & perfecti, à quibus sumitur Religionis specificatio. Prior asserti pars clara est: tum quia in electione consistunt præcipuè, electio autem origo est omnium actuum, quæ aliqua virtutis honestate polent: tum quia sicut voluntas reddendo unicuique quod suum est, fons est, & origo omnium actuum ad iustitiam spectantium, sic voluntas colendi Deum origo est omnium actuum, per quos Deo redditur cultus. Secunda pars asserti probatur argumento facto in principio, & ex dictis amplius patebit.

2 Tertiò dico. Actus relati in tertia coordinatione prænotata sunt actus perfecti, & formales elicitæ à Religione, à quibus Religio specificatur. Probatur, quia obiectum Religionis est diuinus cultus: ergo actus voluntatis, per quem homo se, & omnia sua refert in diuinum cultum, actus est formalis, perfectus, & adæquatus, à quo diuinus cultus specificatur. Ceteri verò, qui hunc cultum in determinata materia exercent, actus inadæquati sunt. Pro quo notanda est

Zumel.

D. Thom. doctrina aurea D. Thom. in 3. distinction. 9. artic. 1. ad secundum, quod quamvis virtus (maximè quæ est ad alterum,) habet esse virtutem ex actu interiori, id est ex electione: tamen quod sit virtus determinate completa, atq; perfecta habet ex actu exteriori, id est ex actu, in quo exercetur talis electio, qui in presenti vocatur exterior, ut dicitur in 3. diuisione actuum Religionis iam relata, quæ insinuat est à Sancto Doctore in verbis his. Et subdit D. Th. Secundum naturalem actum exteriorem attingit virtus proprium obiectum, vel materiam, ex qua specificatur actus vel habitus: ideo virtutes quædam habent actus exteriores. En quo modo specificatio Religionis non sumitur vltimatè, & completè ex electione, seu proposito colendi Deum, quia per illam non attingitur eius obiectum, nempe exhibitio cultus, sed ex voluntate in materia aliqua, quia per eam voluntatem attingitur Religionis obiectum, & per eandem exhibetur cultus.

3

Hinc respondetur ad argumentum in initio positum, eum actum esse quidem à Religione, non tamen esse formale & perfectum, penes quem specificatur Religio; quia duntaxat est propositum colendi Deum, non redditio cultus, quæ est obiectum, & materia circa quam Religio versatur. An verò per reflexionem possit ille actus esse obiectum, & materia cultus; ut si quis velit habere voluntatem volendi Deum colere, vel habere voluntatem volendi sacrificare, non puto repugnare: Nā voluntas reflexiua est in vnum actum proprium per alium, sicut quando vult se velle amare.

Circa tertiam diuisionem actuum Religionis in actus internos, & externos in eo sensu, quo à D. Thoma adducitur in articulo, se se nobis offert

DISPUTATIO TERTIA.

An actus externi, id est illi, qui sunt alterius potentia à voluntate, sint elicti à Religione? an verò tantum imperati?

T videtur vera pars negatiua, id est non esse actus elictos à Religione. Argumentum commune est, sed difficile, habens in hunc modum. Actus elictus ab habitu debet etiam esse elictus à potentia, in qua residet habitus: sed cultus externus non eli-

A citur à voluntate, in qua est Religio, ergo neque ab ipsa Religione elicitur. Minor aperta est ex titulo disputationis: & quia omnes actus corporales Religionis, ut genuflexio, & similes per potentias corporeas immediate exercentur: voluntas autem per se, & immediate non efficit corporis motus, sed solum applicat potetias exequentes ad mouendum: ergo non elicit talem cultum: nam elicere est proprie, & per se efficere. Quod si dicas. Per hanc applicationem dicitur voluntas efficere; sequitur pari ratione posse dici, voluntatem elicere assensum fidei, vel opinionis, & actum visionis corporalis, quia applicat potentias ad eos actus producendos. Maior probatur, quia habitus non est principium per se efficiens, sed solum coadiuuans potentiam, & ideo eatenus habitus operatur, quatenus potentia, cui adhæret, utitur illo: & propterea dicitur, habitibus utimur, cum volumus: ergo non potest habitus elicere actum, nisi cum sua potentia: ergo necesse est, ut potentia eundem eliciat, & quod ad illum eliciendum applicet habitum, seu illo utatur. Confirmatur, quia elicere actum, idem est quod immediate ac per se efficere actum, ut docet D. Thom. *D. Thom.* in 3. distinction. 27. quaestion. 2. artic. 4. quaestiuncula. 3. at verò habitus non efficit actus, nisi suæ potentia sint: ergo.

B In oppositum est D. Thom. supra articulo. 1. ad primum, & artic. 4. ad secundum, ubi videtur expresse dicere actus aliquos externos diuini cultus esse elictos à virtute Religionis; & quia hanc elicientiam non habent omnes, insinuat hanc distinctionem, videlicet, cum colimus Deum, per actus aliarum virtutum, ut fidei, misericordiae, &c. tunc cultus ille non est elictus à Religione, sed tantum imperatus: quando verò actus, quibus Deum colimus, non habent per se honestatem alterius virtutis, ut sacrificium, adoratio, tunc actus illi sunt elicti à virtute Religionis. Idem dicit expressis in 3. distinct. 9. artic. 1. quaestiuncula. 1.

Hanc dubitationem mouit dominus Caietanus, in commentarijs articuli quarti huius quaestionis, circa solutionem ad primum, & ait non esse de ratione actus elicti ab aliqua virtute, quod eliciatur ab eadem potentia, in qua est virtus, sed solum quod non eliciatur ab alia virtute, & quod sit à voluntate mouente aliam potentiam ad talem actum ex immediata inclinatione talis

Caiet.

talis virtutis. Etenim vt actus sit elicitus à virtute, non est necessarium, quod sit ab illa quoad substantiam suam, sed satis est, quod ab illa habeat modum, & qualitatem. Quis autem sit iste modus, & qualitas, non dicit Caietanus. Aliqui per qualitatem hanc, facilitatem, & promptitudinem imperandi intelligunt: istum autem modum seu qualitatem potest habere actus à virtute residente in potentia superiori, etsi ab illa potentia non eliciatur. At verò quando fit immediatè ex propensione Religionis, non interueniente aliqua alia virtute morali, tunc licet non sit actus voluntatis, sed intellectus, aut alterius potentia, à sola Religione habet, quod facilitè, & promptè fiat: ergo est elicitus ab illa. Quæ ratio cessat quando actus habet honestatem alterius virtutis: Nam tunc ab illa habet immediatè promptitudinè, & facilitatem, vt elemosyna à misericordia; & ideo talis actus non est elicitus à Religione, sed imperatus.

Sed contra Caietanum, imò & contra D. Thomam arguitur. Religio non habet efficientiam aliquam siue physicam, siue moralem, nisi in voluntatis, & medio actu elicitò ab ipsa voluntate simul cum virtute Religionis, sed voluntas medio actu à se elicitò non potest dare illum modum, seu qualitatem operandi, putà promptè & faciliter potentijs exequentibus actus externos, nisi applicando eas ad operandum, quæ applicatio est moralis influxus, non impressio alicuius qualitatis: ergo actus illi tantum sunt imperati à Religione, non eliciti: sicut quando imperat actibus virtutum pertinentium ad alias potentias differentes à voluntate. Probaturs consequentia, quia in vtriusque actibus tantum reperitur imperium Religionis medio actu voluntatis, quod verò fiat medijs alijs virtutibus, vel non, nequaquam vllam ponit qualitatem in actibus externis, sed denominationem extrinsecam: atque adeò neque dicetur Religio illos elicere actus, sed tantum imperare, quandoque mediante alia virtute, quandoq; solo mediante actu voluntatis pertinente tamen ad Religionem. Probaturs maior argumenti de physica efficientia, quia habitus non operatur per se solus, nisi quatenus illo vtitur potentia: ergo nihil potest immediatè ac per se efficere physice, nisi proprium actum talis potentia. Item, quia habitus nihil per se efficere potest nisi in ordine ad obiectum suum, in

A suo autem obiecto seruat proportionem cum potentia, & ideo non potest immediatè operari, nisi circa obiectum suæ potentia, & sub particulari aliqua ratione illius, atque ita immediatè nihil per se efficit, nisi cooperando ipsi potentia. De morali autem efficientia patet, quia Religio non est causa moralis per se actus exterioris, nisi quatenus moraliter applicat potentiam exequentem ad operandum, sed non applicat illam, nisi mediante actu elicitò à voluntate, idest media voluntate sacrificandi, vel flectendi genua, vel quid simile: ergo. Minor argumenti principalis probatur: quia voluntas non efficit aliquid in potentijs inferioribus, nisi mouere eas per applicationem ad operandum.

Dicit fortasse quispiam voluntatem solam nil posse in potentias exequentes, nisi per imperium, & applicationem earum ad operandum; at voluntas habitu, verbi gratia, Religionis ornata potest illum modum promptè & faciliter operandi dare.

Contrà arguitur secundo. In tantum virtus superioris potentia, verbi gratia, Religio, dat facilitatem in actum inferioris potentia, in quantum voluntati dat facilitatem in efficiendo illum actum, quo mouet inferiorem potentiam: alio enim modo per se facilitatem dare non potest; vnde si potentia exequens in se habet aliam difficultatem, vel defectum virtutis, non sufficit virtus superioris potentia ad dandam facilitatem intrinsecam, sed per proprias dispositiones, & habitus danda est, vt colligitur ex D. Thom. 1. 2. quæst. 56. artic. 4. & 2. 2. quæstion. 4. artic. 2. ergo facilitas in actu potentia exequentis solum potest esse per denominationem extrinsecam ab actu voluntatis, quatenus ille facilius fit ex habitu; ac proinde propter illam solam rationem actus illi Religionis externi non poterunt dici eliciti à Religionis habitu; quia etiam actus imperati participant hanc denominationem ab actu imperante, eò enim faciles sunt tales actus, quò voluntas maiorem habet facilitatem in imperando: ergo participant vt actus imperati, non vt eliciti.

Tertiò sequitur ex Caietani doctrina, actum virtutis existentis in voluntate, & ab illa sola per se productum quoad suam entitatem & substantiam posse etiam esse per se elicitem à virtute existente in appetitu sensitivo, quia mediante moderatione passionis alicuius ab illa habet immediatè facilitatem

4

D. Thom.

facilitatem, & modum virtutis, vt actus temperantiae, qui est in voluntate, elicitur à virtute temperantiae, quae est in appetitu sensitivo.

5
Sentent. 1.

Propter hæc, & similia argumenta quidam moderni non agnoscunt ullam elicientiam Religionis circa actus externos, idest alterius potentiae à voluntate, sed tantum imperium mediatum aut immediatū. Mediatū quidem, quando Religio imperat actus aliarum virtutum, quæ non sunt in voluntate: immediatū verò circa actus, qui imperantur à Religione nullo alio medio habitu: addunt tamen loquendum esse vt plures, & priores vocandos esse imperatos, posteriores elicitos: sed in veritatis rigore utrosque vocandos fore imperatos, non elicitos. Et ad D. Thomam, quando ait, actus externos aliquando esse elicitos à virtute Religionis, respondent esse intelligendum de actibus externis, vt coniunctis actibus internis: verbi gratia, volo sacrificare, volo genuflectere, quia sic ex interno actu, & externo componitur vnus moraliter, & eliciendo internum trahit ad se immediatè externum, & illū proximè informat. Sed certè hæc explicatio non est ad mentem D. Thom. qui loquitur de actibus externis, vt condistinguuntur ab internis, non vt componunt vnum cum internis. Tum quia volo sacrificare, volo genuflectere actus internus est, non externus: & de externis ait D. Thom. quandoque elici à virtute Religionis, quandoque tantum imperari.

6

Pro defensione Doctoris Angelici & veritatis aliquot prælibare opus erit ex his, quæ ab eiusdem Doctoris sancti Discipulis. 1. 2. dicuntur, dum agunt de voluntatis imperio circa alias potentias sibi inferiores. Primò supponendum, tam voluntatem, quam habitus in eadem existentes imperare potentijs alijs inferioribus. Istud autem imperium ex omnium Philosophorum consensu consistit in quadam motione actiua voluntatis, seu habitus: quam explicare, & discriminare inter imperium voluntatis, & habitus non est facile; conabimur autem probabiliora pronuntiare accersita ex 1. 2. inaximè ex quæst. 17.

Secundò aduerto voluntatem solam nudè, id est sine vllō habitu consideratam imperare alijs potentijs per applicationem earum ad suos actus eliciendos: quæ applicatio neque per accidens se habet ad eas operationes, sicut qui applicat ignem ad

A comburendum; neque aliquid imprimit realiter physicum, aut morale in potentijs exequentibus, sicut ille qui mouet sagittā imprimit illi impetum, vt moueatur: sed duntaxat mouere dicitur, quia imperat applicando eas ad actus suos, ferè ad eum modum, quo herus imperat seruo suo applicando ad opus, sine positione alicuius intrinseci in seruo ipso. Neque ob id negandum est, eas potentias à voluntate moueri realiter, sicut paries realiter dicitur visus, non per aliquid reale, quod ponat visio in ipso, sed ab actiua oculorum visione; & seruus à hero suo imperatus realiter ab imperio actiui sui heri: ita potètiæ exequentes actus suos ex voluntatis imperio dicuntur motæ realiter, non aliqua entitate in ipsis causata, sed denominatione quadam extrinseca ab actu voluntatis imperantis; quod imperiū realiter quidam influxus moralis est. Hoc documentum elegi, vt probabilius, ex innumeris dicendi modis, qui de hac extant, quos euoluere non est huius loci.

Tertio notandus est modus, quem habent habitus voluntatis in imperando actus aliarum potentiarum, nam eas mouent, & applicant, vt facilius, & promptius operentur suas proprias operationes; etenim voluntas nuda, idest sine habitu, habet mouere potentias inferiores ad hoc, vt operentur substantiam actuum suorum, sed non valet præstare facilitatem, & promptitudinem operandi; hoc enim ad habitus pertinet. Et è contra; habitus voluntatis non valent operari actus aliarum potètiarum quoad substantiam, quia illæ potètiæ, cum sint proximum principium, & perfectum in suo genere, sine habitu valent suos proprios elicere quantum ad actus substantiam, secus quoad modum, idest facilitatem, ac promptitudinem.

7
Ex his inferit Caiet. & benè, voluntatem non posse elicere actus alterius potentiae, habitum verò id efficere nil vetat: etenim cum potentia sit principium actus quoad substantiam, & eam substantiam actus efficiant reliquæ potètiæ per se solæ sine vlla elicientia voluntatis, sed per solam applicationem ad operandum, vt explicui in secundo notabili, benè colligitur voluntatem non posse elicere actus aliarum potentiarum quoad substantiam, neque quoad modum; quia hoc postremum ad habitum spectat: at aliter dicendum est de habitu voluntatis, quia cum habitus sit principium actus quoad modum, & qua-

& qualitatem, quæ accidunt substantiæ actus, accidentia ab extraneo principio proximè aduenire possunt tanquam ab elicienti; verbi gratia, Religio existens in voluntate potest esse principium eliciens immediatum, & proximum dans potentiæ loco motiæ modum, & qualitatem, id est facilitatem, & promptitudinem, ut genuflectat in ordine ad Dei cultum: & linguæ ut laudet Deum, & similia; & talis genuflexio, seu laudatio sunt quoad substantiam à solis potentijs exequentibus, tamen quoad qualitatem in esse virtutis Religionis, & quoad modum faciliter operandi in materia Religionis sunt elicitivæ ut à principio proximo à Religione, quæ est principium immediatè eliciens talem qualitatem, & modum.

8 Hinc respondet Caietanus, ad argumentum in principio positum negando maiorem. Ad probationem, admissio antecedenti, & prima consequentia in bono sensu, statim à nobis explicando, negatur ultima consequentia. Ad confirmationem similiter ex dictis respondetur, negando minorem. Sed pro his melius intelligendis, & dissoluendis alijs argumentis, quæ contra D. Thom. sententiam sunt:

Ultimò notandum est, quod sicut voluntas nudè considerata non valet elicere actum Religionis quantum ad modum religiosum, videlicet faciliter in materia Religionis, sed ad hoc indiget habitu, qui det eam facilitatem potentiæ, & simul cum illa efficiatur vnum principium integrum, à quo eliciantur actus Religionis, qui sunt in voluntate: Ita potentiæ exequentes non valent efficere suos actus quoad modum virtuosum, & faciem, nisi mediante habitu in ipsis existente, aut verò mediante aliquo influxu in ipsis recepto, per quem constituuntur in actu primo ad eos actus faciliter, & studiose eliciendos. Et istum influxum præstat virtus Religionis potentijs illis exequentibus, si aliàs per alium habitum non præveniatur, atque adeò dicuntur actus illi elicit à virtute Religionis, quia ab ea acceperunt potentiæ exequentes quendam realem influxum, per quem constituuntur, ut sufficientia principia elicitiva illorum actuum, ut ad virtutem Religionis spectant.

9 Superest respondere ad argumenta modernorum impugnantium sententiam D. Thom. & Caietani interpretationem. Ad primum concessa maiori distinguitur

A minor: Nam si sit sensus, quod voluntas se sola, & mediante actu productio ab ea sola non potest dare modum, & qualitatem operandi potentijs exequentibus, vera est: At verò si sit sermo de voluntate ornata habitu, falsa est. Hoc enim differt inter voluntatem nudam applicantem potentias exequentes ad operandum, & inter eandem comitatam habitu: nam priori modo potentiæ exequentes tantum dicuntur applicatæ imperatiuè, & per denominationem extrinsecam a voluntate applicante; eo quod voluntas nuda habitu non potest applicare potentias exequentes, nisi ad substantiā actus, ad quam ipsæ potentiæ exequentes sufficientia principia proxima sunt; neque vlllo superaddito indigent. Posteriori modo dicuntur, & sunt applicatæ per hoc, quod voluntas in vi habitus, qui illi inest, influit etiam physicè aliquid, per quod sicut ipsa est facilitata, sic & potentiæ exequentes ad producendos suos actus secundum modum, quem habitus exposcit, & non tantum imperatiuè, & extrinsecè. Et ratio huius est, quia illi actus potentiarum exequentium non solum secundum substantiam, sed etiam secundum modum debent esse à principio efficienti proximo, & intrinsecò; at nisi ponamus aliquid intrinsecum influere habitum, verbi gratia, Religionis in ea potentia, non poterunt esse actus illi immediatè à principio intrinsecò: ergo necessariò aliquid superadditum in eis ponendum est ex vi habitus influentis, aliàs nequirent producere suos actus quoad qualitatem, & quoad modum virtutis, verbi gratia, Religionis.

C Sed obijciat quispiam. Ut actus dicantur ab habitu elicit, necesse est, ut immediatè ab eo producantur. Ita D. Thom. in locis citatis, & communiter approbatur, sed iuxta doctrinam traditam actus potentiarum exequentium, verbi gratia, genuflexio, adoratio, à virtute Religionis non producantur immediatè, sed mediante actu voluntatis, putà volo genuflectere, volo adorare: ergo non debent dici actus elicit à Religione, sat fuerit eos vocare imperatos. Respondetur, D. Thomam, & alios Doctores Scholasticos, non describere actus ab aliquo habitu elicitos, per hoc quod est producere eos nullo mediante actu, aliàs quando virtus Religionis elicit plures actus voluntatis subordinatos, non diceretur elicere posteriorem, & quando elicit actus amoris, reuerentiæ, exultationis, & gaudij circa diuinum

10

11

diuinum cultum. Sed ait Doctor Sanctus eos actus esse ab habitu elicitos, qui ab eo producuntur nullo alio medio ante habito. Itaque mediatio actus eiusdem habitus non tollit elicentiam ab habitu, mediatio verò alterius habitus eā aufert. Ratio huius discriminis est, quia habitus virtuosus, ut dixi, præbent potentijs modum operandi, puta faciliter, & promptè in tali virtutis materia, præbent insuper actibus earum esse in ratione virtuosus: unde quando potentie inferiores exequentes sunt alijs defectu habitibus, qui eas operationes faciliter producant, habitus ille virtutis, verbi gratia, Religio vtrumque præbet, & vtrumque influit, ut potentie illæ exequentes sint principia proxima, mediante habitu Religionis, actuum illorum externorum. Ceterum quando illæ inferiores potentie sunt ornate alijs habitibus, qui suam operationem valeant facere, & producere faciliter, & promptè: habitus principalis Religionis non influit talem qualitatem, & modum, quia ab alijs habitibus præuentus est. In natura autem nil inuenitur superfluum: sed hoc habitus ille, ut ita dixerim, contentus est, si actus illos ab alijs habitibus elicitos in suum finem referat: quod est dumtaxat imperare eos, non elicere. Igitur diffinitio actus eliciti ab aliquo habitu non est, quod non sit productus ab eo mediante alio actu, sed quod non sit productus mediante alio habitu: quinimò si res bene perspicatur, hæc descriptio potius à signo datur, quàm rei naturam explicet. Fortasse à priori diffiniretur, si diceres, actus elicitus est ille, qui per qualitatem intrinsecam ab habitu potentie largitâ producitur. Quod non fit, quando inter habitum principalem, & actum mediat alius habitus: at quod mediet alius actus non tollit veram elicentiam.

II

Ad secundum negatur consequentia, quia ut dictum est, habitus Religionis præbet voluntati efficiendi actus externos facilitatem, & eo actu voluntatis mediante transmittit eandem facilitatem in potentias inferiores exequentes. Insuper & ipsis actibus esse quoddam, idest rationem actuum religiosorum, non tantum extrinsecè verum intrinsecè; quod est eos ab habitu Religionis esse elicitos, non tantum imperatos. Ex quo colligo eam sententiam, quæ asserit virtutem superiorem imperantem actibus virtutum inferiorum imprimere in virtutibus inferioribus quæ-

dam modum intrinsecum, & realem non esse veram: aliàs inde sequeretur actus virtutum illarum esse à virtute imperante elicitos. Sed de hoc aliàs.

Ad id verò, quod adducitur in argumento illo secundo, scilicet: Contingit saepe actum voluntatis adiutum ab habitu Religionis non posse vincere difficultatem operandi, quæ est in potentijs externis, sed per proprios habitus vincenda est: ergo signum est mediante actu voluntatis non posse habitum Religionis suum influxum transmittere, ut intrinsecè faciliter potentias ad eos actus externos eliciendos. Respondetur, negando consequentiam, quia id, quod refertur in antecedenti, contingit propter impedimentum forte, quo præpediri possunt potentie externæ exequentes, atque adeo per accidens non sunt capaces influxus Religionis. Imò continget totum conatum voluntatis non posse potentias externas applicare ad operandum: ut si quis habet crura emortua, aut linguam rigentem, non parebunt potentie illæ voluntati, ne dum habitui.

Ex hoc respondetur ad tertium, negando id, quod pro incōuenienti inferitur: quia illa facilitas, quæ in argumento dicitur præberi ab habitu temperantiæ, residente in appetitu sensitivo actui voluntatis, datur voluntati per accidens tollendo impedimenta; idest passiones vrgentes, & quasi eneruantes voluntatem, ne se exerat in voluntatis actus temperatè viuendi; atque adeo sicut causa tollens impedimenta non dicitur influere in effectum causæ, quæ aliàs impedita fuerat, sic neque habitus temperantiæ residens in appetitu sensitivo, dicitur influere, aut elicere actum voluntatis circa eandem temperantiæ. Longè aliter contingit in habitu Religionis respectu potentialium externarum: qui per se propter coordinationem potentialium, & habituum influit in potentias exequentes suam motionem.

DISPUTATIO QUARTA.

An Religio habeat plures actus distinctos specie?

Inquisitio procedit de actibus elicitis: nam si ad imperatorem extenderetur, clara est pars affirmatiua ex nuper dictis, scilicet Religionem omnium virtutum actus imperare posse.

De

1. Sent. No
minalium.

De hac re tres reperio sententias. Prima est Nominalium constituentium in omnium virtutum actibus diuersitatem specificam, iuxta distinctionem naturalem, & entitativam, quæ in eis reperitur; & consequenter assertentium quoties exteriores actus Religionis in suo esse naturali & materiali specie distinguuntur, etiam specie distingui interiores voluntates, quæ circa illos variantur. Fundamentum suæ sententiæ est; quia sicut genua flectere, loqui, mactare pecora, sunt actus ex natura sua specie distincti, ita velle hunc, vel illum actum facere, requirit volitionem specie distinctam; quia motio actiua debet accommodari passivæ. Et si obiecias, has omnes actiones esse volitas, & ordinatas ad cultum Dei: respondent. Inde non sequitur esse eiusdem speciei, sed convenire in quodam esse morali, quod non dat speciem actibus. Hæc sententia merito explosa est, quia evertit omnem unitatem habituum, scientiarum, ac virtutum, & multiplicat tum actus, tum habitus ferè sine numero.

2. Sententia
Aureoli.

Secunda sententia est, Religionis actus quandoque esse eiusdem, quandoque diuersæ speciei. Hanc tenent (referente Francisco Suarez, in sua methaphysica. 2. tomo. disputatio. 44. section. 2.) Aureolus, in prologo sentent. Scotus ibidem, quæstion. 3. dubio. 2. Gregor. quæst. 3. artic. 1. Ocham, quæstion. 1. & 9. Gabriel. quæstion. 8. qui licet loquantur generaliter de omni scientia & virtute quantum ad habitus & actus, de Religionis actibus etiam consequenter idem dicere coguntur; & præfatus Suarez, ipsos secutus libr. 2. de actibus Religionis, capit. 4. explicat tribus assertionibus.

Scot.
Gregor.
Ocham.
Gabriel.

Suarez.

2

Prima est. Actus Religionis, qui diuerso modo attingunt obiectum Religionis, quamvis vnus ex altero oriatur, & quamvis in eodem obiecto formali radicentur, distinguuntur specie: verbi gratia, actus Religionis circa Dei cultum per modum simplicis amoris, & odium diuinæ irreuerentiæ, actus sunt diuersæ speciei omnibus modis, non solum in entitate physica, verum etiam vt actus sunt à Religione elicit. & idem ait esse dicendum in actibus cuiusque moralis virtutis per se ita ordinatis, vt vnus ex altero oriatur: vt odium mali ex amore Dei, desiderium, & delectatio ex amore boni præsentis vel absentis, &c. Probatur primò. Omnes hi actus distinguuntur specie physica, seu entitativa, vt de se patet, & in amore, &

A odio perspicuum est: ergo etiam vt à virtute Religionis eliciuntur, & vt ad Deum cultum ordinantur. Antecedens clarum est; & probatur consequentia: quia in actibus internis voluntatis, si intrinsece & ex obiecto sunt actus virtutis, non est distinguere esse entitativum ab esse morali virtutis, quia per eandem differentiam constituuntur actus illi in esse entitativo, & in esse virtutis: Etenim omnes actus voluntatis ex obiecto virtuosi tendunt in bonum sub ratione boni: ergo esse eorum entitativum, & morale ex tendentia ad obiectum primum virtutis, sumendum est: ac ex consequenti esse entitativum, & reale eorum ex eodem sumitur, & idem sunt.

B

Secunda assertio eiusdem auctoris est. Actus Religionis interni, qui respiciunt diuersos actus externos, etsi in generali modo tendendi in eos distinguantur, eiusdem speciei erunt, si sub vna ratione formali versentur circa eos actus externos: verbi gratia, genuflexio, & vocalis confessio diuinæ excellentiæ, actus sunt materialiter, & physice distincti; & tamen si fiant animo honorandi Deum, vt supremum dominum non habent in ratione cultus honestates diuersarum rationum. Ex quo inferitur, interiores actus voluntatis, & Religionis, qui circa tales materias versantur, esse eiusdem speciei siue in esse entitativo, siue in esse morali virtutis Religionis: cum vtraque rationem sumant ex ratione formali honestatis obiectorum, vt in probatione. 1. assertionis probabatur. Minor verò videtur euidens, quia honor resultans ex tali actione est idem, & inde habent illi actus suam honestatem: ergo accidentarium est, quod per hanc vel illam actionem materiale fiat. Secundò. Honor est in genere signi, & sub ea ratione fundat honestatem, quæ in tali cultu reperitur; signum autem non variatur formaliter ex materia, quæ ad significandum imponitur, sed ex re proximè significata: ergo si cultus Dei ad eandem honoris significationem refertur, non variatur formaliter, neque sufficit ad distinguendos specie actus interiores Religionis, etiam si materia cultus diuersa sit.

D

Tertia assertio eiusdem est. Actus quidam Religionis, tam externi, quam interni, qui circa ipsos versantur, specie differunt non solum in esse entitativo & physico, verum etiam in morali; propterea quod obiectum Religionis, id est diuinum cultum sub diuersis rationibus formalibus cõtētis intra latitudinem

E illius

3

4

illius obiecti respiciunt. Exemplū sit, promittere aliquid Deo, & implere promissum, qui spectati moraliter, & per ordinem ad rectam rationem, habent bonitates specie distinctas: item obseruare votum, & facere iuramentum; similiter & actus voluntatis interni, qui circa ipsos versantur, specie formali, & in ratione cultus distinguui necesse est. Probat. Illi actus commemorati respiciunt obiecta distincta specie, nō solum materialiter, verum etiam formaliter in ratione diuini cultus: ergo distinguuntur specie, tam illi, quam actus interni voluntatis, qui circa ipsos versantur; cum actus specie distinguatur ex distinctione specifica obiectorum formalium. Probat. antecedens dupliciter. Primò quia licet ad obiectum formale actus religiosi pertineat ratio honoris, seu diuini cultus, quæ consistit in exhibendo aliquo signo aestimationis debita, quæ habetur de diuina excellentia: hoc autem signum, & hic honor aliquando exhibetur dumtaxat in testimonium diuinæ autoritatis, in testificando, vt in iuramento; aliquando præcise in testimonium supremi dominij Dei, vt in sacrificio: quæ rationes in ordine ad nos diuersæ sunt, non solum materialiter, verum & formaliter in ratione cultus. Secundò probatur idem antecedens: Nam intra latitudinem obiecti Religionis includitur ratio debiti, est enim, vt superius circa articulum primum docuimus, obiectum Religionis, cultus Deo debitus, propter eius excellentiam supra omnes creaturas: sed hæc ratio debiti diuersimodè formaliter perfoluitur per quosdam actus Religionis; putà per obseruantiam voti emissi seruatur fidelitas Deo promissa & debita; per iuramentum recognoscitur Deus vt prima, & infallibilis veritas, cui falsum dicere, aut confirmare repugnat; per gratiarum actionem recognoscitur Deus vt beneficiorum largitor. Istæ autem rationes non solum formaliter, verum & materialiter in ratione cultus distinguuntur: ergo & actus, qui eas respiciunt tam externi, quam interni. Confirmatur, quia peccata his actibus opposita sunt specie distincta, & distinctè explicanda in confessione: ergo etiam actus studiosi illi specie distinguuntur.

Itaque secundum istum autorem actus omnes Religionis in tres distribuuntur classes. Prima est actuum internorum, quorum vnus ex altero oritur, & diuerso mo-

do feruntur in sua obiecta, vt dicitur in prima assertione: & hos ait specie distinguui, non solum in specie physica & entitativa, sed etiam formali in ratione actuum ad virtutem Religionis pertinentium. Secunda classis est eorum actuum, qui versantur circa obiecta materialiter tantum distincta sub eadem ratione formali Religionis; & isti non distinguuntur (inquit) specie formaliter. Tertia classis est eorum actuum, qui tendunt in obiectum Religionis sub diuersa ratione formali intra latitudinem Religionis: & isti (ait) distinguuntur specie, vt declaratum est.

Tertia sententia est D. Thom. Religionem esse vnā specie, & omnes eius actus esse eiusdem speciei formaliter consideratos in ratione actuum religiosorum; quamuis in esse materiali, & entitativo quandoque materialiter distinguantur. Colligitur expressè ex hac quaestione, præsertim in 3. articulo, ad primum & secundum, & in 4. ad primum & secundum: & recipitur magno applausu ab omnibus eius discipulis; imò & à plurimis alumnis Societatis Iesu. Eam amplectuntur, tam de habitu, quam de actibus in omni habitu, & virtute Gregorius de Valentia, in prima secunda, disputation. 4. quaestio. 6. puncto. 3. Gabriel Vazquez, quaestio. 21. articulo. 3. disputation. 78. cap. 2. & loquendo specialiter de habitu Religionis disput. 80. cap. 5. & Valentia, 2. 2. disputat. 6. quaestio. 1. puncto. 1.

Hæc sententia nostro seculo receptissima extitit, & prima & secunda sententia iam ferè sepulta, quovsq; modo extumulata est. Sed sententia Doctoris Angelici habet fundamentum firmum in doctrina Aristotelis. Illud est, Religio est vna virtus specialis, vt docet D. Thom. in locis citatis, & vbicunque de hac re loquitur: ergo est vnus habitus specie: ergo omnes eius actus sunt eiusdem speciei. Prior consequentia patet, quia procedit ab specie ad genus cum eodem addito. Secunda, tum, quia actus generant habitum: ergo si sunt specie diuersi, non possunt generare eundem habitum: tum etiam, quia si habitus est vnus, habet vnum obiectum formale: ergo & omnes actus in eodem obiecto formali conueniunt; quia habitus non attingit obiectū, nisi per actū: ergo etiam actus sunt eiusdem speciei: Nā ex obiecto formali specie sumit, & quodammodo immediatius quam habitus, dicente Philosopho, habitus

3. Sententia
D. Thom.

6

Greg. Val.

Gab. Vazq.

per actus, & actus per obiecta distingui.

Hoc fundamentum, quod hucusque inco-
cassum arbitrabamur, Autores secunda sen-
tentia conantur subvertere. Primo dicunt
Religionem, imò & alios habitus tam scien-
tiarum, quam virtutum, quos consebamus
esse simpliciter vnos, esse tantum vnos vni-
tate collectionis, seu aggregationis ex mul-
tis habitibus, sicut sanitas, aut pulchritudo
dicitur vna per collectionem, seu aggrega-
tionem multarum qualitatum ad bene affi-
ciendum idem subiectum; ex qua vnitatem
per collectionem non licet inferre vnitatem
specificam actuum: quinimò actus illi
Religionis pertinentes ad primam classem
ratione connexionis possunt pertinere ad
eundem habitum, tanquam ad idem prin-
cipium: vnum (inquiunt) habitum per col-
lectionem; & eadem ratione possunt illum
generare, præcipue ratione actus primarij,
qui est quasi fundamentum reliquorum, vt
explicatius dicit Pater Suarez in loco cita-
to ex metaphysica. Secundo, illam priorem
consequentiã ab specie ad genus negat;
& adducit instantiam in sanitate, & pulchri-
tudine; quæ cum vna sit in specie pulchritu-
dinis, in genere qualitatis plures sunt. En
fundamentum secundæ sententiæ, nempe
non esse aliam in scientijs, & virtutibus vni-
tatem, nisi per collectionem, & aggregatio-
nem plurium habituum. Quod nos nequa-
quam admittimus, neque volumus modo ar-
gumentis impugnare: reor enim valde re-
motum à præfati disputatione, cuius exa-
men remittimus Metaphysicis, & Theolo-
gis agentibus proprijs locis de vnitatem
habituum, tam intellectualium, quam volun-
tatis: præcipue Caietano 1. 2. quæstio. 54.
artic. 4. Et dicimus ex vnitatem specifica Reli-
gionis (quam esse vnã simpliciter asseri-
mus cum Doctore Angelico, & ex doctrina
Philosophi habetur) colligi actus omnes
eius esse eiusdem speciei atomæ propter
conuenientiam in vnitatem obiecti formalis;
videlicet quia omnes actus Religionis respi-
ciunt Dei cultum, vt excellit omnem crea-
turam, vt latè disputaui circa primum arti-
culum huius quæstionis.

Supereft modò respondere ad argumen-
ta facta pro secunda sententiã. Ad illud, quo
conabatur probare actus illos primæ clãssis
propter diuersum modum tendendi in Reli-
gionis obiectum esse diuersæ speciei, ne-
gatur consequentiã. Et ad probationem si-
militer negatur illud fundamentum, quod
à præfato autore vt certum supponitur: vi-

delicet in actibus voluntatis internis non
distingui esse entitatum ac physicum à
moralibus; quinimò D. Thom. 1. 2. quæst. 18.
artic. 4. multiplicem bonitatem in quolibet
actu adstruit, distinguens entitatum à
moralibus; & ibi eius discipuli: & clarius in
eadem quæstione, artic. 7. ad 1. & nos in quo-
libet actu, etiam peccati, materiale & for-
male consideramus: & in actibus illis Reli-
gionis pertinentibus ad primam classem,
modum illum tendendi diuersum in obie-
ctum formale Religionis materialiter se ha-
bere ad rationem specificam actuum reli-
gioforum censemur: & ideo in esse phy-
sico, & entitatio admittimus distinctionem
specificam, non verò in esse formali vir-
tutis Religionis: quia omnia illa respicit
sub vna ratione formali diuini cultus, qui
est Religionis obiectum. Cetera habent
se materialiter ad diuinum cultum, putà
quod hac vel illa materia exhibeatur, quod
amore diuini cultus, vel odio irreueren-
tiæ, & huiusmodi: quia sicut ad eandem
virtutem spectat charitatis diligere Deum,
& odio habere peccatum propter ipsum;
sic diligere Dei cultum, & odio habere ir-
reuerentiam erga Deum.

Ad argumenta, quæ conantur probare
actus Religionis tertiar clãssis distingui
specie, respondetur, negando anteceden-
s. Ad primam probationem, eas ratio-
nes colendi Deum materialiter & acci-
dentariò se habere ad rationem forma-
lem Religionis. Quod vt percipias, ad-
uerte materiam, in qua cultus diuinus exer-
cetur, interdum esse actiones, quæ de se
non includunt aliquid pertinens ad diui-
num cultum, sed per virtutem Religionis
ad illum referuntur, verbi gratia, genufle-
tere, caput aperire, & huiusmodi: inter-
dum verò materia, in qua diuinus cultus
exercetur, sunt actiones, in quibus aliquid
includitur pertinens ad diuinum cultum:
putà modi quidam colendi Deum, qui li-
cet aliquid maioris formalitatis participet
quàm actiones priores, tamen adhuc ma-
terialiter, & accidentariò se habent ad ra-
tionem formalem Religionis, quæ consi-
stit in exhibendo Deo cultum: quod ve-
rò hoc, vel illo modo, materiale est, & ac-
cidentarium obiecto formali Religionis.
Esto exemplum in nostra, & præfati au-
toris opinione. Laudare Deum, quia
sapiens est, & laudare, quia omnipoten-
s, modi sunt diuersi, quorum qui-
libet includit aliquid pertinens ad diui-

D. Thom.

D. Thom.

9

mult. d.

7

2. 2. 2.

Suarez.

11

Caiet.

D. Thom.

8

Soluntur
argumenta
2. Sent.

num cultum, & tamen materialiter, & accidentarie se habent ad rationem obiectiuam, & formalem Religionis: & ideo non distinguuntur specie. Sic dico de actibus commemoratis in argumento, puta promittere Deo, & implere promissum, obseruare votum, & facere iuramentum, actiones sunt includentes modos quosdam pertinentes ad diuinum cultum, sed non sunt rationes formales distinctæ in ratione cultus, sed potius modi quidam accidentarii, & materialiter se habentes ad cultum Deo exhibendū: siue enim hoc vel illo modo exhibeamus, colimus ipsum vt excellentem supra omnem creaturam: ac proinde actus sunt eiusdem speciei. Ad secundam probationem eiusdem antecedentis similiter respondetur, eos cultus debitos non esse in ratione debiti cultus diuersæ rationis, sed esse modos quosdam accidentales ad rationem debiti, pertinentes ad obiectum Religionis. Nam per se debitum Deo virtute Religionis est colere illum, vt principium omnis creaturæ; quod verò colatur vt prima veritas est, vel vt beneficiorum largitor, accidentale est, & quodammodo materiale: sicut colere eum, vt omnipotentem, vel vt sapientem. Ad confirmationem præfatus autor refert quosdam, respondentes ea peccata non differre specie; nihilominus in confessione aperienda, propter circūstantias varias notabiliter aggrauantes. Quos calumniatur, quia opinio, quæ asserit tantum esse detegenda ea, quæ variant speciem, est practicè probabilis: ergo posset poenitens tacere has circūstantias, quod nimis falsum apparet. Ego verò neque censeo, peccata illa esse eiusdem speciei, & multo minus eam opinionem de reticendis circūstantiis, quæ non mutant speciem, etiam si notabiliter sint aggrauantes, puto esse practicè probabilem, sed execrabilem, vt nimis infensam moribus, & impediētem prolationem rectam iudicij erga peccata confitentium. Quare aliter respondetur, quod sicut vni virtuti opponuntur multa vitia, vt habetur ex Philosopho, & egregie docet D. Thom. secunda secunda, quæstione. 10. articulo 5. ita stat actus peccati diuersos secundum speciem opponi actibus studiosis, qui non distinguuntur specie: Nos enim, qui ex vnitatem actuum iudicamus eodem modo, sicut de habitus vnitatem, sicut admittimus cum tota schola vni virtuti contrariari multa vitia, ita

A concedimus plures actus vitiorum secundum speciem contrariari pluribus actibus vnius virtutis, qui eiusdem speciei sunt; eo quod ad eandem specie virtutem pertinent: & hoc præcipue contingit in actibus Religionis, quæ vna cum sit, habet quamplures habitus vitiosos sibi oppositos.

Contra hanc solutionem, quæ verissima est, argumentatur præfatus Suarez. Malitia moralis in interiore actu voluntatis, nil aliud est, quam priuatio alicuius honestatis moraliter debitæ tali actui: ergo priuationes proxime distinguuntur expositiuis, quibus priuant per se primo, & immediate, ac proinde quamuis eidem habitui virtutis opponantur vitia diuersa, nihilominus actus virtutis, quibus opponuntur vitiosi actus contrarij, etiam sunt inter se distincti. Ponit exemplum in liberalitate, cui opponitur auaritia, & prodigalitas; distincti actus secundum speciem sunt prudenter retinere, vel donare; quibus opponuntur vel nimia largitio, vel nimia retentio. Respondetur primo. Fortasse antecedens argumenti falsum est: quia illi actus vitiosi studiosis opponuntur non tantum priuatione, sed etiam contrarie. Secundo, admissio antecedenti, negatur consequentia: quia sicut scopum attingere contingit vno tantum modo, & ab eo aberrare, quod est quasi quædam priuatio illius attictionis (vt ita loquar) multipliciter contingit: sic stat diuersos actus studiosos sub eadem ratione formali ferri in vnum obiectum, & esse eiusdem speciei, quia ab eadem virtute procedunt: & tamen actus vitiosos eis oppositos, etiam si sint eorum studioforum actuum priuationes, habere diuersas rationes formales, & esse diuersæ speciei, si cut vitia à quibus oriuntur. Multiplici enim contingit peccare, quam studiose operari; & ideo vni virtuti multa vitia opponuntur: & ego dico actibus eiusdem speciei studiosis, actus vitiosos diuersæ speciei opponi, propter eandem rationem. Nec exemplum allatum in actibus liberalitatis fauet oppositæ sententiæ; quin potius pro nobis est. Nam prudenter retinere, & dare, materialiter diuersi sunt, sed in ratione studiosa ad liberalitatem pertinente eiusdem speciei sunt: quibus tamen opponuntur actus vitiosi specie distincti: videlicet nimia effusio pecuniarum, & nimia retentio: hæc pertinet ad auaritiam, illa ad prodigalitatem. Et hæc satis sint pro

D. Thom.

pro hac disputatione, & fine huius difficultatis articuli D. Thomae. Videnda sunt etiam quae dixi supra, dum agerem de unitate specifica virtutis Religionis.

ARTICVLVS OCTAVVS.

Vtrum Religio sit idem sanctitati?

RIMA conclusio. Sanctitas est virtus, per quam mens hominis se ipsam, & suos a deo applicat Deo. Secunda. Non differt à Religione secundum essentiam. Tertia. Differt autem ratione. Quarta ad primum. Sanctitas est virtus peculiaris secundum essentiam, identificata tamen Religioni, est autem generalis secundum imperium, quatenus omnes virtutum actus per imperium ordinat in diuinum cultum.

DISPUTATIO VNICA.

Contra istas conclusiones argumentor. Primo. Sanctitas, ut constat multis locis sacrae Scripturae, comprehendit omnium virtutum actus, & equiparatur iustitiae, secundum quod est virtus quaedam generalis ambiens omnium virtutum actus (ut patet Lucae. 1. In sanctitate & iustitia.) Ergo non est eadem Religioni, quae virtus specialis est. Secundo argumentor contra rationem D. Thomae. qua probatur sanctitatem identificari Religioni. Ratio habet in hunc modum. Sanctitas est, per quam mens hominis se ipsum, & actus suos applicat Deo; ergo non differt à Religione secundum essentiam. Contra: per Charitatem mens hominis se, & suos actus applicat Deo; ergo est propria, & vera sanctitas, & non Religio. Probatur antecedens, quia Charitas est, quae unit nos, & nostra Deo, iuxta illud: *Qui adheret Deo vnus spiritus est cum eo.* Confirmatur, quia sanctitas applicat Deo actus studiosos nostros per imperium; at hoc natium, & proprium est Charitati, quae ob id dicitur princeps & regina virtutum. Tercio. Id in quo sanctitas à Religione secernitur (ut videre licet in litera D. Thomae.) est in eo, quod sanctitas includit firmitatem: sed hoc vel pertinet ad specialem virtutem, quae dicitur esse pars fortitudinis à Macrobio, vel ad modum quendam, qui pertinet ad perfectionem omnis actus studiosi: Nam omnis virtus, ut dicit Philosophus. 2. Ethic. cap. 1. 2.

A & 4. facit immobiliter operari, ergo non facit distinguere sanctitatem à Religione, quia neque virtus, neque eius actus ab alijs speculariter distinguitur per alterius virtutis mixtionem, neque per modum communem omni virtuti, vel omni eius actui. Quarto. Si sanctitas offert mentem hominis, & omnes eius actus Deo, sequitur non posse retrocedere sine speciali peccato contra sanctitatem: consequens apparet falsum, ex eo quod quantumvis aliquis suam mentem per sanctitatem applicauerit Deo, si postea cesseret, aut labatur in peccatum, non confitetur hanc circumstantiam: ergo, &c. Probatur sequela: quia peccat contra hanc firmitatem. Confirmatur primo. Si quis rem Deo promissam non impleat, peccat contra votum, quia deficit à firmitate, quae includitur in tali promissione: sed etiam includitur in actu sanctitatis consimilis firmitas (ut dicit D. Thomas in articulo:) ergo qui ab illa firmitate deficit, peccat contra virtutem sanctitatis ex paritate rationis. Confirmatur secundo valide. Si templum, vasa, aut alia huiusmodi Deo applicentur, seu consecrentur, ratione cuius dicuntur sancta, non possunt prophanis vsibus deferuire, etiam si illi vsus alii liciti essent. Ergo si quis per sanctitatem, mentem, & sua applicet, seu dicet Deo, si postea in alios vsus, praeter quam in Dei obsequio exerceat mentem, peccabit sacrilegij peccato: quod tamen videtur durum concessu. Consequenter inde probatur, quia maior est & perfectior sanctitas, quae reperitur in homine per applicationem suae mentis ad Dei obsequia, quam quae reperitur in templo, aut valis sacris. Quinto contra illud, quod dicitur, sanctitatem importare munditiam: nam vel sanctitas supponit munditiam mentis, aut illam efficit; neutrum istorum: ergo, &c. Probatur minor, quoad primam partem: Quia sanctitas acquisita, sicut & Religio acquisita in peccatoribus reperiuntur. Si dicas sanctitatem esse Religionem, non quamcunque, sed infusam: hoc gratis dicitur, & sine fundamento. Et praeterea non in hoc distingueretur sanctitas à Religionem, cum etiam Religio infusa similem munditiam requirat. Quoad secundam partem etiam probatur, quia efficere munditiam omnimodam mentis ad gratiam habitualiter expectat, ad Charitatem vero actualiter. Confirmatur, quia vasa dicata diuino cultui dicuntur sanctificata & sancta in sacra Scriptura, homines ite Deo dicati in populum peculiarem

D. Thom.

Luca. 1.

2

Macrobi.

Aristot.

rem dicuntur sancti sine illa munditia Psalmo. 85. dicebat Dauid de se: *Custodi animam meam; quoniam sanctus sum*; non ipse se mundum coram Deo existimabat; Imo quandoq. peccatores vocatur sancti, Psalmo. 78. *Posuerunt mortalia seruorum tuorum escas volatilibus celi, carnes sanctorum tuorum bestiis terrae*. Loquuntur autem de clade Hebraeorum, illata a gentibus, & tamen non est certum omnes occisos occubuisse in Dei gratia.

In oppositum est litera Diui Thomae, & omnium Philosophorum moralium, fundamentum certissimum est, vbi in actibus humanis extat aliqua ratio laudabilis, ibidem adinueniri specialem rationem virtutis. Et cum in sacris Literis sapientissime mentio fiat de sanctitate, vt de actu laudabili, supposito esse actum virtutis, inquirat Doctor Angelicus, cuius virtutis sit; & id venatur ex nominis Etymologia; Nam si Graecam expectemus, sanctitas munditiam importat; Sanctus enim Latine, Agios Graece dicitur; id est sine terra, & rei impurioris mixtione. Si vero Etymologiam Latinam, sanctitas importat duo; & firmitatem, & munditiam; firmitatem quidem, quia apud antiquos, siue fideles, siue infideles, sancta dicebantur, quae legibus erant munita, vt nullo modo violarentur;

tum quia quasi lege sancita. Vlpianus, de verborum significatione; *Sanctum est, quod neque sacrum est, neque prophanum, sed sanctione aliqua firmatum*. Munditiam vero; quia sanctus dicebatur (vt ait Isidorus, libro. 10. Etymologiarum capite. 18.) *Quasi sanguine tinctus*; eo quod antiquitus illi, qui purificari volebant sanguine hostiae tangebantur. Et haec deductio mihi magis arridet; eo quod vtrunque includit, & firmitatem, & munditiam; etenim ambo haec sanguinis effusione & aspersione celebrabantur. Primum inde constat, quod pacta magni momenti, maxime foedera, in hunc modum inibantur antiquitus, iugulabant animal, in duasque partes diuidebant, inter quas foederati transibant; quasi similem mortem sibi imprecantes, si foedus illud violarent, Hieremiae. 34. *Et non obseruauerunt verba foederis, quibus assensu sunt in conspectu meo, vitulum quem conciderunt in duas partes, & transierunt inter diuisiones principes Iuda, & principes Ierusalem*. Cuius consuetudinis meminit ibi Theodoretus; atque ita factum esse Genesis. 15. quando Dominus praecipit Abra-

hae, vt animalia occideret. *Qui tollens vniuersa haec, diuisit per medium, & vtraque partes contra se altrinfecus posuit*. Et postea subditur: *Et apparuit clibanus fumans, & lampas ignis transiens inter diuisiones illas*. Etenim quia Deus promiserat Abraham, se educiturum eius progeniem ex Aegypto, vt illam terram possiderent; pactum celebratur sanguinis effusione, & animalium diuisione; & firmitas pacti completur lampade illa, quae Deum representabat, transeunte inter partes diuisas iugulorum animalium; & non solum hoc fiebat, verum & sanguine aspergebantur confederati ad firmitatem foederis.

Cuius rei extat famosa Historia Exodi. 24. *Exod. 24.*

Moyse (inquit sacra Scriptura) *sumptum sanguinem respersit in populum, & ait: Hic est sanguis foederis, quod pepigit Dominus vobiscum, &c.* Quam Historiam commemorat Apostolus ad Hebraeos. 9. *Ad Heb. 9.*

Letto enim omni mandato legis a Moyse vniuerso populo: accipiens sanguinem vitulorum, & hircorum cum aqua & lana coccinea, & hyssopo; ipsum quoque librum, & omnem populum aspersit dicens: Hic sanguis testamenti, quod mandauit ad vos Dominus. Idem fere fiebat apud Ethnicos: nam suem ad confirmanda foedera filice caedebant. Huius consuetudinis meminit Cicero, libro secundo de inuentione: & Titus Liuius libro primo, ab vrbe condita; vbi & verba ipsa recitat in foedere Romanorum cum Albanis inito. *Positis ergo foederis legibus, aiebat facialis, aut pater patratus populus Romanus prior non deficiet, si prior defecit publico consilio dolo malo in illa die Iupiter populum Romanum sic ferito, vt ego hunc porcum hodie feriam, tantoque magis ferito, quanto magis potes, polles ve. Id vbi dixit porcum saxo filice percussit*. Hinc Virgilius de Romulo & Tatius Regibus.

Cicero. Titus Liv.

Virgil.

Armati Iouis ante aram, paterasque tenentes.

Stabant, & caesa iungebant foedera porca.

Igitur apud antiquos sanguinis effusione & aspersione foedera firmabantur. Et eiusdem sanguinis aspersione, iuxta ritum Hebraeorum fere omnia, etiam homines, mundabantur. Scribit enim Apostolus ad Hebraeos. 9. *Et omnia penè in sanguine secundum legem mundantur*. Mirabile sane, quod Iudaei adeo exhorrescerent sanguinem, & ab eius usu abstine-

Psalm.

4

mod. T. C

Vlpianus.

Isidorus.

5

Hierem.

Genes. 15.

abstinerent omnino, & quod sanguine mundarentur; nimirum in figuram quod Christi Domini sanguine totus à peccatis mundandus esset. Sed ut ad incepta reuertamur, ab utraque significatione deductum est, ut sancta illa dicantur, quæ diuino cultui applicantur: siue illa sint animata, siue inanimata, ita quod non solum homines verum etiam templa, vasa, vestes, & alia id genus sanctificari dicantur, ex hoc quod cultui diuino applicantur cum quadam firmitate & munditia. Cuius vocabuli vsus frequentissimus est in sacris Literis. Ad hoc verò quod homines, siue humane mentes diuino cultui applicentur, ac ex consequenti dicantur sanctæ, duo requiruntur. Primum munditia, quæ habetur per hoc quod humane mentes à peccatis abstinent, & virtutes sectantur. Nequeunt enim humane mentes supremæ menti, qui Deus est, coniungi sine hac munditia. Secundò requiritur firmitas, quia ista applicatio fit sicut ultimo fini, & primo principio, quæ immobilia esse oportet, alias non dicerentur sancta. Hinc sumit argumentum Diuus Thomas ad probandam secundam conclusionem. Sanctitas est, per quam mens hominis se ipsam, & suos actus applicat Deo: sed hæc applicatio ad Religionem spectat: ergo sanctitas & Religio idem sunt secundum essentiam. Maior constat ex dictis circa Etymologiam sanctitatis: minor etiam, quia hæc applicatio fit per sanctitatem qua (ut dictum est) sacrantur diuino cultui quæ sancta sunt, & dicuntur. Secundò per sanctitatem homo offert suam mentem, & suos actus Dei seruitio: sed seruire Deo pertinet ad Religionem, ut patet ex his quæ dicit D. Thomas, supra artic. 3. ad secundum: Ergo sanctitatis officium ad Religionem pertinet. Maior patet Luca. 1. *In sanctitate, & iustitia seruimus illi.* Tertiò, vasa sacra, & alia huiusmodi, per hoc quod applicantur Diuino cultui, sunt religiosorum ministeriorum instrumenta, & ad diuinum cultum ordinantur: ergo & homines per hoc quod se & suos actus cultui diuino applicant, quod fit per sanctitatem, ut dictum est.

Tertia conclusio Diui Thomæ, in hunc modum explicatur à Caietano. Religio directè respicit ea, quæ specialiter ad diuinum cultum pertinent, ut sunt cæremoniæ, sacrificia, & alia huiusmodi. Sanctitas autem directè respicit mentem, & mediante mente respicit alia virtutum

A opera, quia vtitur illis, ut per illa mentem applicet Deo. Sed contra hanc expositionem, & conclusionem argumentor primò. Religio, ut Religio est, habet offerre Deo suam mentem, cum omnibus potentijs suis, & hic est potissimus actus eius, ut dictum est in articulo præcedenti: ergo non distinguitur in hoc Religio, & sanctitas. Secundò. Sanctitas per imperium ordinat omnes virtutum actus in bonum diuinum, ut dicit Diuus Thomas, in solutione ad primum: Sed hoc ipsum habet Religio, ut Religio est; nā quid prohibet? ergo neque in hoc distinguitur sanctitas à Religione. Pro declaratione aduertendum est primò, distinctionem inter sanctitatem, & Religionem neque esse realem, quia idem habitus sunt; neque rationis formalis essentialis, quia utraque diuinum cultum habet pro objecto: sed tantum est distinctio cuiusdam rationis formalis accidentalis; ad eum modum, quo distinguuntur actus quidam Religionis inter se: verbi gratia, Deuotio, Oratio, Adoratio, Sacrificium, & similia. Et ut hanc distinctionem rationis inter sanctitatem & Religionem prospiciamus, inquirere oportet, utrum habeat sanctitas aliquem actum elicitem, qui distinguatur saltem ratione ab actu Religionis, & quomodo. Quare secundò aduertendum, Religionem & sanctitatem habere se sicut superius & inferius, & ideo omnis actus, qui ad sanctitatem pertinet, etiam ad Religionem spectat, & non e contra: & omnis qui sanctus est, religiosus est, non vice versa: sed multi sunt religiosi, qui non sunt sancti; illi videlicet qui vacant cultui diuino, & eius cæremonijs, & tamen interiorius non se applicant Deo. Tertiò notandum est, sanctitatis munus esse mentem hominis, & eius actus laudabiles Deo applicare, id est Dei obsequio, non quomodocunque, nam hoc per solam Religionem, ut Religio est, poterat fieri, sed cum animi firmitate & munditia mentis: quare fortasse formalius diceremus, sanctitatis officium esse Dei obsequio mentem hominis dicare, seu consecrare. Quæ verba important applicationem cum animi firmitate, & munditia, ad eum modum, quo templa, vasa, & alia huiusmodi Deo dicantur, & consecrantur. Hinc ad argumenta contra expositionem Caietani patet ex tertio notabili, videlicet actum sanctitatis addere supra actum Religionis munditiam & firmitatem. Itaque Religio offert Deo

E 4 mentem

Soluntur
argumēta
contra Cai.

D. Thom.

Lucæ. 1.

Caiet.

8

Matth. 6.

Luca. 1.

mentē absolute; sanctitas verò consecrat & dicat; hoc est, applicat cum animi firmitate & munditia, & sub eadem ratione imperat aliarum virtutum actus, qui etiam disponunt & mundant, ut fiat ritē talis dictio. Ex quo respondetur etiam ad primum principale iustitiam quandoque accipi pro rectitudine in omni materia virtutis, ut Matth. 6. *Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus*, & sic accipitur Luca. 11. Condistinguitur autem sanctitati in eodem loco, quatenus etiam sanctitas versatur per imperium circa omnium virtutum actus, nihilominus sanctitas est specialis virtus secundum essentiam identificata Religione; ut deducit D. Thomas, in articulo. Ad secundum respondetur. Charitas applicat Deo mentem uniendo illam Deo per amorem; sanctitas verò deputando illā Dei obsequio; & hæc postrema applicatio constituit sanctitatem in esse sanctitatis. Ad confirmationem respondetur: Imperium Charitatis est in ordine ad Deum; imperium verò sanctitatis in ordine ad cultum, seu obsequium diuinum. Prius imperium est in ordine ad vltimum finem; posterius in ordine ad vnum medium, quod est cultus siue obsequium Dei.

D. Thom.

D. Thom.

Ad tertium respondetur, quod firmitas inclusa in actu sanctitatis, neque est illa, quæ reperitur in parte integrali fortitudinis, consistens in non deficere ab opere incepto (ut ait D. Thomas, in 3. distinction. 33. quaest. 3. artic. 3.) neque est firmitas quæ assignatur ut modus concomitans omnem actum studiosum, qui consistit in hoc, quod quis habeat immobilem voluntatē respectu illius operis singularis, quod fecit; & tunc quando facit, ut asserit D. Thomas, infra quaest. 88. art. 6. ad tertium, sed in firmitate quadam, quæ reperitur, & reperiri debet in opere, quo quis se dicat alterius obsequio: & hæc firmitas est intrinseca ipsi actui sanctitatis, sicut & munditia. Et licet explicetur actus ipse complexus etiam per circumloquium, tamen defectus vocabulorum est in causa; sicut sæpe solet accidere: verbi gratia: bona consiliatio, recte præcipere, moderatē appetere, & alia huiusmodi nomina importantia modum actus, significantur per circumloquium & complexus; cum tamen sint actus simplices virtutis. Sic dicendum est de actu sanctitatis, qui vnus & simplex est; sed termino complexo importante modum per

A circumloquium significatur propter vocabulorum penuriam. Ad quartum oportet recolere, firmitatem, quæ actibus virtutis conuenire potest, esse in multiplici differentia. Prima est, modus quidam requisitus, ut actus cuiusvis virtutis perfecte procedat: videlicet firma quædam adhesio ad obiectum, ne actus languescat, & tepeat: & ista non est firmitas, quam includi in actu sanctitatis dixit D. Thomas. Secunda comitatur vel comitari debet propositum faciendi, vel continuandi aliquod virtutis opus, (fortassis non ineptē appellabitur Constantia, opponiturque leuitati,) & hæc potest esse communis omni proposito faciendi opus virtutis, & ideo non est specialis actui sanctitatis; tum etiam, quia bene stat aliquem offerre suam mentem Deo de presenti, nihil cogitando de futuro. Et ille actus cum ad sanctitatem pertineat firmitatem includit, & nullum includit propositum in futurum, saltem explicitē & formaliter. Tertia firmitas est illa, quæ comitatur omnem promissionem de re aliqua facienda, & neque de hac intelligitur D. Thomas, in hoc articulo, ut de se patet. Quarta firmitas est illa quæ intrinsece clauditur in actu sanctitatis, quam possumus appellare firmitatem deputationis, & resultat ex applicatione actiua simul & passiua ad Dei obsequium, vel est ipsamet applicatio passiua mentis, & eius actuum ad Dei seruitium; quæ ob id dicitur firmitas, quia sic applicatur Dei obsequio ut nullius alterius Deo oppositis obsequiis applicetur; ut videre licet in applicatione, quæ fit in obsequium hominum. Deficere a prima firmitate fortassis inducit culpam venialem in actibus humanis. In secunda erit culpa consideranda ex obligatione faciendi opus deliberatum per propositum: verbi gratia: Si ego proposui ieiunare hac feria quarta, quæ est sexta dies ieiunij, si nō ieiuno, quia grauior infirmitate, nullum peccatum est: si ob ignauiam vel fragilitatem defisto à proposito, veniale est fortassis; si vero graui tentatione carnis, ad quam vitandam est hic & nunc ieiunium medium necessarium, deficere à ieiunio erit peccatum mortale. Deficere à tertia firmitate peccatum est, contra promissum factum: deficere à quarta est non efficere actum sanctitatis, quia sine illa non potest constare. Dicet quispiam, hoc esse argumentum effugere, quod contendit probare, illū qui per sanctitatem se, & sua applicuit Dei obse-

10

D. Thom.

D. Thom.

I I

Cant.

12

obsequio, si postea desistat ab hoc, peccare specialiter contra sanctitatem, quia dimouetur à firmitate inclusa in actu sanctitatis. Et confirmatur, quia facit actum contrarium virtuti sanctitatis: ergo peccat contra illam. Itaque non solum cessat ab opere sanctitatis, quod fortasse non erat in præcepto, sed facit actum contrarium sanctitati. Sicut qui facit actum contrarium Religioni, peccat, licet alias actus Religionis non esset in præcepto. Imò videtur peccare mortaliter ex genere, quia actus contrarius Religioni peccatum mortale est ex genere suo; sed sanctitas identificatur Religioni: ergo peccatum contra Religionem erit ex genere mortale. Certe res est difficilis. Nisi (ut supra diximus) obscuritatem parit in his & similibus dubitationibus concursus varius diuersarum virtutum ad vnum & eundem actum: multò maiorem pariet concursus diuersarum rationum, quæ attenduntur in actibus diuersis eiusdem virtutis. Quare oportet aduertere. Si quis mentem & omnes eius actus per promissionem offerat Deo: iste actus ad votum pertinet. Si quis proponat Deo seruire mente & actibus eius: ad Religionem ut religio est spectat iste actus. Si quis applicet, seu deducat mentem suam & omnes actus ab ea processuros Dei seruitio: iste actus pertinet ad sanctitatem. Quod si quis desistat ab ista applicatione, & se applicet alijs, quæ nec sunt Dei, nec ad Deum referuntur aliquo modo: absque dubio peccat contra sanctitatem & firmitatem, quæ ibi includitur, non tamen mortaliter per se loquendo; quia hæc circumstantia firmitatis accidentalis est Religioni ut sic. Itaque sanctitas, ut identificatur Religioni, obligat ex genere suo ad mortale: At ut accidentaliter differt à Religionem per firmitatem, tantum ad veniale: eo quod ille modus tantum aduersatur leuitati cordis & cuidam decentiæ. Et sicut homo qui sine obligatione promissionis, aut stipendij, & mere vltionem se addixit vexillis Regijs, ut militet, si recedat à militia, tantum arguitur leuitatis: sic iudicandum est de illo, qui se adduxit per sanctitatem Dei obsequio. Secus dicendum est de illo, qui se per votum alligauit. Et ista circumstantia defectionis à sanctitate, satis exprimitur in confessione quando quis se accusat de cessatione à bonis propositis. Tum maxime, quia pauci & paucis vicibus se explicant in actum quasi heroicum sanctitatis: tum secundo, quia hic modus philosophandi de sanctita-

A te non omnibus arridet, existimantibus multis esse quandam virtutem generalem: sicut Iustitia accepta generaliter pro congerie omnium virtutum. Hinc patet ad primam confirmationem concedendo totum, licet in dispari sensu: Nam qui deficit à firmitate requisita ad votum, peccat contra Religionem & mortaliter ex genere suo; non ita qui deficit à firmitate sanctitatis propter rationem datam. Ad secundam cōfir. respond. negando consequentiam: Nā applicatio, seu dedicatio diuino cultui, seu obsequio, duplex est, quædam solemnitas, quædam non solemnitas. Solemnitas consistit in quadam traditione perpetua, & quasi emā cipatione diuino obsequio; eò quod ritu quodam sacro aliqua res siue animata, siue non animata deputatur perpetuo Dei obsequijs: calices isto modo & tēpla sacrantur, & diuino cultui deputantur. Monachi etiam siue traditione siue sacro ritu Dei obsequijs deputantur: & sic applicata solenni applicatione nequitiam sine piaculo magno in prophanos vsus queunt adaptari. Altera applicatio Dei obsequio est, non solemnitas, sed simplex, per electionem scilicet voluntatis: ad eum modum, quo quis se dicat Regis seruitio vltionem, quæ applicatio ad sanctitatem, quæ virtus est pertinet. Et non est ita stricta, sicut præcedens, à qua non licet cessare, saltem propter aliquem bonum finem. Ratio d' scilicet est, quia quando quis per sanctitatis virtutem applicat Dei seruitio mentem suam, & omnes actus inde promanantes; offert ista iuxta naturam suam, id est supposita mutabilitate humanæ mentis, & libera excusatione actum, ad eum modum quo quis se adscribit vltionem Regis militiæ, à qua propter aliquam honestam causam licet recedere. At vero quando aliquid applicatione solenni applicatur Dei seruitio; totaliter alienatur ab alijs vsibus, & Dei cultui cōsecratur perpetuo. Vnde ab illa applicatione, & dedicatione non licet recedere. Quapropter istæ sanctitates habent se, sicut excedens & excessum: ista vaforum & aliorum huiusmodi, solemnior & firmior; illa quodammodo nobilior, quatenus ipsa res dicata est, quæ voluntarie dedicat se diuino cultui, quod non contigit in re sancta inanimata.

In quinto exigitur res scitu digna; quæ est munditia requisita ad sanctitatem, & quomodo; utrum præcedat eius actum, an verò sequatur? & fortasse quis poterat dicere, duplicem esse sanctitatem. Quandam

E 5 omni-

13

14

omnimodam; quandam in determinata materia. Prior est, quando aliquis mentē suam dicat Deo totaliter cum omni opere suo. Et hæc (si vera applicatio est) non potest esse sine munditia, etiam omnimoda cordis, quæ non reperitur sine gratia & charitate. Posterior verò sanctitas in materia determinata est, quando quis applicat Deo mentem suam in aliquo actu peculiaris virtutis, ut si se applicet diuinis laudibus decantandis in choro, aut elemosynis, & operibus misericordiæ se impēdendo. Et ad hanc applicationem nõ requiritur omnimoda munditia mentis, sed duntaxat illa, quæ tollit impedimenta illius actus studiosi exercendi in materia, ad quam mens per sanctitatem determinatur. Sic dicebatur Sanctus populus Israel per dedicationem mentis ad fidem Dei; & ad hanc sanctitatem solā erat necessaria munditia ab omni illo, quod ad talem fidē poterat impedimentū præstare.

Nihilominus his non obstantibus existimo hanc applicationem in materia determinata duntaxat non pertinere ad sanctitatem, de qua loquitur D. Thom. in articulo, neque esse veram & simpliciter sanctitatem. Primum probatur, nam loquens de munditia requisita ad sanctitatem ait, esse illam, qua mens ab inferioribus distrahitur ad hoc, quod supremæ rei possit coniungi, eo quod mens humana inquinatur ex hoc quod inferioribus coniungitur, sicut quælibet res ex mixtione peioris sordescit; ut argentum ex mixtione plumbi. Hæc autem munditia non potest reperiri in sanctitate illa, quæ dicitur esse duntaxat in determinata natura. Item adducit testimonium Apostoli ad Hebr. 12. *Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum.* Ad quam clarum est requiri omnimodam cordis munditiam. De qua dicitur: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Item tertio, quia virtute sanctitatis asseuerat referri in Dei obsequium non solum Religionis opera, verum & aliarum virtutum. Hæc relatio non potest esse sine omnimoda & absoluta munditia. Secundum verò probatur ratione. Quia sanctitas est per quam mens hominis se ipsam, & suos actus applicat diuinæ seruituti: sed qui se applicat in aliqua tantum materia Deo, non applicat propriè loquendo mentem suam diuinæ seruituti: ergo non est verè & propriè sanctitas. Probatur minor, quia applicare mentem & totam mentem idem sunt: iuxta illud: *Diliges Deum tuum*

A *ex tota mente tua.* Confirmatur, quia sicut seruus quidquid est, Domini est, sic & sanctus quod est, & potest sua mens, Dei seruituti dedicat. Et sicut ille, qui laborat in vinea mea, aut se applicat, ut æconomi officium gerat, non dicitur propriè militi seruus: sic neque ille, qui in vna tantum aut duabus rebus se Dei obsequio dicat, dicitur Dei seruus: ac ex consequenti neque sanctus, qui debet esse Dei seruituti addictus.

B Illa verò dedicatio in vna aut altera materia, vel reducitur ad sanctitatem, aut fortasse magis propriè est actus Religionis, qui dicitur oblatio. De quo inferius. Igitur munditia necessaria ad sanctitatem est omnimoda; nempe deputatio affectus ab inordinatis affectionibus, quæ fit per gratia, virtutes, & dona, maxime per charitatem: & ista munditia debet præcedere actum sanctitatis. Probatur, nam per sanctitatem mens hominis Dei obsequio dicatur, & offertur, imò & quodam modo coniungitur. Ad hoc autem necessariò supponitur munditia in mente, quia quod Deo offertur, aut coniungitur mundum debet esse. Iuxta illud Abacuc. 1. *Mundi sunt oculi tui, ne videas malum,*

C *& ad iniquitatem respicere non poteris.* Confirmatur, quia in lege nihil offerebatur immundum Deo, sed prius eius munditia considerabatur: ergo potiori iure id prærequiritur, quando Deo se mens consecrat. Huic consentit Apost. 2. ad Corinth. 7. *Mundemus* (inquit) *nos ab omni inquinamento carnis & spiritus* (ad quod ista munditia prærequiritur) *perficientes sanctificationem in timore Dei.* quasi dicat, ad habendam sanctitatem, quæ versatur circa cultum Dei. Circa quæ verba ait D. Tho. *Perficiamus inquit,*

D *quia Philosophi conati sunt perficere, & non potuerunt, quia non potuerunt omnia peccata vitare. Quantumcunque enim aliqua peccata vitarent, & exercerent actus virtutum, adhuc tamen manebat in eis peccatum infidelitatis, & ideo in cultu Dei solum perficitur emundatio. Et hoc est quod dicit in timore, id est in cultu Dei.* Ecclesiastici. 1. *Timor Domini expellit peccatum.* Hæc D. Thom. In quibus verbis licet videre Philosophos quantumuis addictos operibus virtutum non habuisse veram sanctitatem, quia carebant munditia cordis ad illam prærequisita. Etenim habentes infidelitatem saltem negatiuam, ipsam necessariò comitabatur auersio à Deo sine supernaturali, quæ immunditia & macula cordis est: atque adeò non habebant veram sanctitatem, quæ prærequirit

Ad Heb. 12

Abacuc. 1.

2. Ad Cor. 7

D. Thom.

Ecclesiast. 1.

rit omnimodam munditiam cordis.

Hinc respondetur ad argumentum, sanctitatem ut sanctitas est esse virtutem suo genere infusam, ut pote quæ reperiri non potest sine gratia & charitate, quæ simul & aliarum virtutum actus omnimodam mentis munditiam causant: ut latè dictum est. Et pro maiori elucidatione aduertendum est, quod actus virtutum tripliciter possunt comparari ad sanctitatem. Primo modo, ut

D. Thom.

imperati ab ipsa, id est ordinati ad suum finem. De quo superius in articulo præcedenti multa dixi, & asserit D. Thom. in hoc articulo, solutione ad primum: ubi dicit quod sicut iustitia legalis dicitur generalis virtus secundum quod ordinat omnium virtutum actus ad bonum commune, ipsa tamen est specialis virtus secundum essentialitatem: ita & sanctitas potest dici virtus generalis, secundum quod omnes virtutum actus ordinat ad bonum diuinum, id est ad obsequium diuinum. Secundo modo consideratur actus virtutum, ut disponunt ad sanctitatem: Nam si munditia prærequiritur ad sanctitatem, & munditia efficitur per virtutum actus, maxime charitatis: ergo etiam virtutum actus disponunt ad sanctitatem. Et hoc est quod ait D. Thom. in articulo. *Sanctitas dicitur secundum quod homo non solum opera Religionis ut sic, quæ ad cultum diuinum pertinent, refert in Deum, verum etiam aliarum virtutum opera, secundum quod homo se disponit per bona quadam opera ad cultum diuinum pertinentia.* Et notat Caietanus, quod

D. Thom.

quamuis per omnium virtutum opera se disponat homo ad munditiam cordis, & consequenter ad sanctitatem; tamen specialiter fecit mentionem de ipsis finet operibus Religionis, ut Religio est, quia cum sint ad alterum, non ita apparet causare munditiam subiecti, sicut opera aliarum virtutum, quæ illius passionem moderantur, & disponunt hominem in se. Nihilominus re vera munditiam cordis causant suo modo, & ad actum sanctitatis disponunt. Tercio modo considerantur actus virtutum ut sunt effectus à mente procedentes: & sic non solum mens hominis, verum & eius actus à mente diuina nantes per sanctitatem, Deo applicantur, & consecratur. Ex dictis colligitur, quanta sit excellentia sanctitatis supra Religionem: & actus sanctitatis ut sic valde excedere in perfectione & nobilitate omnes alios actus pertinentes ad Dei cultum. Ex quibus etiam colligere licet interpretationem multorum locorum sacre Scripturæ, & multo-

Caiet.

rum adscribentium Religioni omnium virtutum effectus, laudes, & encomia, loquuntur de Religionem ut sanctitas est. Fortasse id insinuat D. Iacobus in sua epistola, cap.

Iacobi. 1

1. *Religio munda, & immaculata, &c.* Pon-

deranda sunt illa verba, *Munda, & immaculata*, quia loquitur de Religionem, ut sanctitas est, quæ poscit cor mundum, & immaculatum. Et ad idem fit allusio elegans à Lactantio lib. 6. diuinarum institutionum, cap. 2. cum inquit: *Nil enim sancta & singularis illa maiestas aliud ab homine desiderat, quàm solam innocentiam, quam si quis obtulerit Deo, satis religiose litabit.* Et cap. 2. *Hic verus est cultus, in quo mens colentis se ipsam Deo immaculatam victimam sistit, quod per sanctitatem fieri satis superque docuimus.* Ad confirmationem respondetur. Si sit sermo de sanctitate, quæ fit per deputationem ad aliquod ministerium, qualis est vasorum sacerdotum, imò & hominum sacris initiatorum, in antiqua & veteri lege etiam prærequireretur munditia à quibusdam irregularitatibus & impedimentis ad illud ministerium exercendum. Cæterum nos in præsentia loquimur de virtute sanctitatis, quæ prærequirit munditiam cordis, quam exigebat qui dicebat

Lactan.

Leuitic. 19

& 11.

Leuitici, cap. 19. & 11. *Sancti stote, quoniam ego sanctus sum.* id est, ad mei imitationem. Fateor, ille populus Hebræorum vocatur sanctus, quamuis multi in eo essent peccatores, & similiter populus Christianus. 1. Petri 2. *Vos autem genus electum, &c. Gens sancta, populus acquisitionis.* Sed ista sanctitas est secundum quid per applicationem ad veri Dei fidem & Religionem. Nos autem loquimur de vera & simpliciter sanctitate, quam excellentissimam virtutem asserimus, completentem totum virtutum chorum, mundantem hominem sanctum, ut in sanctitatem adspiret. Et ab hac sanctitate existimo vocatos fuisse Christianos sanctos initio nascentis Ecclesiæ, propter probatissimos mores, & innocentiam vitam. Ut videre est apud Apost. ad Romanos, cap. 1. *Omnibus qui sunt Romæ dilectis Dei vocatis sanctis.* Idem habetur ad Romanos, 15. 2. ad Corinth. 13. ad Philipens. 4. Acto. 26. & 9. quo etiam nomine compellati sunt Christiani à diuis Ignatio, Policarpo, & a Tertuliano, & alijs.

1. Petri. 2.

Ad Rom. 1 & 15.

2. Ad Cor. 13.

Ad Phil. 4

Acto. 26.

D. Igna.

Policarp.

Tertulian.

QVAE-

Q V A E S T I O. 82.

D E D E V O T I O N E.

A R T I C V L V S P R I M V S.

Vtrum deuotio sit specialis actus?

Summa Articuli.

C O N C L V S I O prima. Deuotio est voluntas prompte tradendi se ad ea, quae pertinent ad Dei famulatum. Hanc probat D. Thom. ex nominis Etymologia, & testimonio Exod. 35.

Secunda conclusio. Deuotio est specialis actus voluntatis: quam colligit, ut manifeste deductam ex prima.

Exodi. 35.

A R T I C V L V S S E C V N D V S.

Vtrum deuotio sit actus Religionis?

Summa Articuli.

C O N C L V S I O affirmatiua probatur. Operari ea quae spectant ad diuinum cultum, pertinet ad Religionem: ergo habere promptam voluntatem ad huiusmodi exequenda, quod est munus deuotionis, est actus Religionis: quia ad eandem virtutem pertinet facere aliquid, & habere promptam voluntatem ad illud faciendum.

P R I M A D I S P U T A T I O.

Vbi agitantur ea, quae D. Thomas in his duobus Articulis docet.

I T primo arguitur contra articulum primi vtramque conclusionem, vbi dicitur, deuotionem esse specialem actum voluntatis, & quod sit prompta voluntas, &c. nam aut deuotio significat ipsum actum voluntatis, aut qualitatem eius, puta promptitudinem, si

A significet actum, cum actus voluntatis (nisi naturalis sit, quem constat non esse deuotionem,) non sit promptus, nisi sit ex habitu infuso, vel acquisito, vel inclinatione aliqua particulari, sequitur, quod deuotio non significet promptam voluntatem: si verò significet promptitudinem, cum promptitudo non sit actus, sed qualitas, seu modus actus, sequitur quod deuotio non sit specialis actus voluntatis. Confirmatur.

B Vel promptitudo, quae includitur in deuotione, est promptitudo imbibita in omni actu voluntatis spontaneo; eo quod quicunque talis actus procedit vel ex habitu, vel ex inclinatione aliqua particulari: vel est qualitas superaddita actui dignificans actum: quodcumque istorum sit, deuotio non erit specialis actus voluntatis: ergo. Secundo. Esto sit actus voluntatis, probatur quod non sit velle prompte, &c. nam velle proprie versatur circa finem; eligere vero circa media; sed deuotio est Religionis actus, quae ut dictum est in quaestione praecedenti circa media versatur, id est circa diuinum cultum, & ob id non est virtus Theologica: ergo deuotio non potest esse actus voluntatis, qui est velle, sed potius qui est eligere. Tertiò. Deuotio ex promptitudine sumit suam rationem: ut patet ex articulo. 2. & 1. sed modus iste, seu qualitas, communis est omni virtuti, quae facit subiectum prompte & delectabiliter operari: & ita dicimur ieiunare deuote, legere deuote, &c. Confirmatur, quia Sancti & Patres omnem actum cuiuscunque virtutis, si prompte fiat, deuotionem appellant: & de actu Charitatis id praecipue dicunt Bernard. ferm. 24. in

C Cantic. Gregorius super primum lib. Reg. cap. 9. & Ambrosius lib. 1. de Abraham, capit. 2. promptitudinem Abraham ad obediendum Deo deuotionem vocat: & similiter Patres ferè omnem actum Religionis praecipue interiorem, deuotionem vocant. De quibus non est modo dicendum per singula, quia cui libet legenti Patrum volumina perspicuum erit.

Quartò. Admisso deuotionem, de qua loquimur,

Bernard.
Gregor.
Ambros.

quimur tantum pertinere ad Religionis materiam, non modica difficultas est, an includat in sua ratione promptitudinem ad Dei famulatum, & cultum, & quo modo? & videtur non includere aliam promptitudinem, nisi illam, quæ reperitur in omni actu Religionis, qui hoc ipso quod ab habitu procedit, vel ab aliqua inclinatione supplente vicem habitus, promptè & delectabiliter elicitur. Probatur, quia si voluntas præsciindendo ab omni promptitudine, & facilitate operandi tendat in Dei obsequium, & cultum, elicit perfectum actum deuotionis & religionis: nam per illū actum se totam deuouet Deo: ergo nulla promptitudo necessaria est ad deuotionem: saltem non erit necessaria, nisi illa, quam secum affert habitus operans simul cum potentia. Confirmatur. Licet Dei obsequium repræsentetur difficile, & graue: & iuuatitas, ac voluptas, quæ solet comitari deuotionem non sentiatur, & nihilominus in illud deliberatè fertur, illa censetur vera deuotio: ergo. Quinto. Deuotio, de qua ait D. Thom. esse actum Religionis, est in potestate nostra, quia habitibus utimur, cum volumus, sed quælibet alia promptitudo, (præter eam, quam secum affert actus procedens ab habitu, cuius est promptè & delectabiliter operari) non est in potestate nostra: ergo nulla talis promptitudo ad deuotionem requiritur. Minor probatur, tum quia talis promptitudo sæpe pendet ex bona corporis dispositione, sæpe ex ablatione impedimentorum: quæ esse, & quo modo amouenda, docent spiritualis vitæ magistri: tum quia sæpe experimur nos ad eam promptitudinem conari, nec valemus assequi.

In conclusionibus D. Thom. stabiliendis non est necesse immorari, cum in articulis ab eo probentur, & ab omnibus recipiantur: argumenta tamē dissoluenda sunt. Ad primum Caietanus, in Commentarijs huius articuli, respondet: cuius verba, quia defendenda ab impugnantibus, fideliter transcribantur. *Sicut simitas* (inquit) *significat curuitatem, non absolutè, sed in certa materia, scilicet, naso: ita deuotio formaliter significat promptitudinem, non absolutè, neque in quocunque actu cuiusunque potentie, sed in actu voluntatis, non quocunque, sed illo, quo voluntas se, suæque omnia opera in diuino cultu offert Deo: & sic vtrumque verum est, & neutrum alteri aduersatur diuersimodè intellectum, quod scilicet, & qua-*

litatem, & actum importat, dum significat qualitatem in tali actu speciali, sicut simitas curuitatem in tali speciali materia. Ratio autem, quæ me mouet ad hoc, est: quia deuotio, ut in sequenti patet articulo, est actus Religionis. Constat autem, quod sicut Religio est qualitas potentie, ita actus proprius Religionis est, qualitas actus potentie. Sit enim in alijs virtutibus videmus, ut patet de scire in intellectu speculativo, & providere in intellectu practico, iustificatione in voluntate, & alijs huiusmodi proprijs actibus virtutum, quibus nomina non sunt imposita propria, sed circumloquimur eos cum nomine vel aduerbio bonitatis, aut rectitudinis, ut bona consiliatio, rectè præcipere, moderatè appetere, &c. est enim

videre actus proprios virtutum qualitatem, seu modum substantie, actus potentie significare: & propterea sic est in proposito dicendum de deuotione. Hæc Caietani responsio quibusdam modernis valde displicet, præcipue in eo quod dicit velle actum esse voluntatis, promptitudinem autem non esse actum voluntatis, sed qualitatem, seu modum actus voluntatis: additque deuotionem non esse ipsum velle, sed promptitudinem eius in tali actu, scilicet, colendi Deum. Contra quod obijciunt, primo, quia actus quicunque ab habitu & potentia elicitus quoad substantiam & quoad modum non includit modum vel qualitatem distinctam ab ipso actu elicto à potentia & habitu: ergo illa promptitudo, quæ includitur in deuotione nihil est aliud, nisi actus, quo quis se, & sua dedicat diuino cultui. Probatur consequentia, quia alias deuotio non esset actus specialis Religionis, cum per illam promptitudinem constituatur in esse tali. Contra rationem, quæ mouet Caietanum, obijciunt secundo: nam ea consequentia nulla est: Religio est qualitas potentie voluntatis: ergo deuotio est qualitas actus voluntatis; imò quia Religio est qualitas voluntatis, ideo à voluntate Religionem ornata elicitur volitio colendi Deum, quæ etiam est qualitas voluntatis, & simul effectus virtutis Religionis elicitus à potentia & habitu ut ab vno principio. Confirmatur, quia non bene intelligitur, quod potentia faciat actum, Religio verò modum distinctum ab actu, quia ipsa substantia actus debet promptè fieri, hoc autem non posset, nisi habitus iuuaret potentiam ad ipsam substantiam actus faciendam: & idè est in alijs virtutum actibus, seruata tamen proportionem. Certè Caietanus obscuritatis argui

Impugnatur doctrina Caiet.

3
Dissoluitur
tur argumē
ta Caiet.

mutualis
motus
in d. art. 10

argui

5

argui potest, falsitatis nequaquam. Pro cuius explanatione aduertendum, aliud esse promptitudinem non supponere pro actu voluntatis, aut pro deuotione, quæ citra dubium est actus voluntatis; aliud esse promptitudinem non includi in deuotione, seu actu voluntatis, qui est deuotio, siue includatur ut formale deuotionis, siue ut modus, de quo statim. Primum verum est, quia ut habemus ex Dialecticis, connotatiua vox non supponit pro suo formali: licet principaliter significet illud, nam Cathedra non est figura Cathedræ, sed lignum ut stat sub figura Cathedræ. Secundum non est verum. Primum asseruit acutus Doctor in Dialecticis versatus, secundum non negauit, sed concessit, quando inquit, deuotionem importare & actum & qualitatem in tali actu speciali. Item aduertendum, promptitudinem posse imaginari esse modum superadiectum actui deuotionis, qui est velle, & non prodire à potentia, sed à solo habitu. Et hoc esse falsum existimo; ut probant obiectiones contra Caietanum factæ: sed hoc non habetur ex verbis Caietani, ut patebit intuenti: & potest imaginari ut modus quidam pertinens ad formale Religionis, elicitus à potentia & habitu, qui à sola potentia sine habitu non eliceretur, posito tamen habitu & potentia ipso adiuta ab utroque per modum vnius principij elicitur. Primum non dicit Caietanus saltem in verbis citatis; iuxta secundum intelligendus est, qui vitur nomine modi, non quia non includatur in substantia actus, qui est deuotio, ut formale eius, sed quia hoc formale circumloquimur per aduerbium importans modum, eo quod aliter res nequit explicari, ut patet in exemplis positis de actibus intellectus practici, bene consiliari, recte præcipere, &c. Ex his liquet ad obiectiones contra ipsum factas. Ad primam, concessio antecedenti, negatur consequentia: quia illa qualitas significatur instar modi, sed reuera formale deuotionis non supponit pro actu, sicut & Cathedra non supponit pro figura, sed pro ligno ut stat sub tali figura. Ad secundam obiectionem negatur illam consequentiam esse nullam, si in vero sensu propositiones accipiantur: non enim intendit Caietanus illam promptitudinem non elici à potentia, sed à solo habitu: sed dignificare actum, qui non dignificaretur nisi potentia esset affecta habitu, vel aliquo supplente vicem habitus, quod verò ab utroque principio concur-

rente per modum vnius, & actus & promptitudo eius eliciantur, non negat Caietanus saltem in hoc loco: quidquid sit de ijs, quæ alijs in locis dicit, agens de actibus humanis.

Igitur ad argumentum primum, positum in disputationis initio, respondetur, deuotionem importare utrumque, & actum voluntatis de materiali, & promptitudinem ad illum de formali, sed non supponit promptitudinem, sed pro actu: sicut Cathedra non supponit, & verificatur in recto de figura, sed de ligno, ut stat sub tali figura. Quamuis autem illam promptitudinem circumloquamur per aduerbium importans modum: non est tamen modus extrinsecus adiunctus actui voluntatis: sed est formale deuotionis imbibitum in ipso actu, quem deuotionem appellamus; non enim deuotio est ens per accidens compositum ex actu Religionis, & modo aliquo extralitudinem essentiali Religionis, sed est vnum per se compositum ex aliquo materiali & formali: quod non ignorauit Caietanus, quando adducit dictum Aristotelis, omne nomen vnum, scilicet, per se significare. Ad confirmationem, dato primo membro antecedentis, negatur consequentia, cuius rationem statim reddemus.

Pro solutione secundi notat Caietanus, & bene ex doctrina D. Thomæ, 2. quæst. 8. respectu finis habere voluntatem tres actus: velle, frui, & intendere, & cum D. Thomas dicit in solutione ad primum huius articuli, deuotionem esse actum circa vltimum finem, & non sit frui, neque intendere, necessarium est, ut sit velle respectu finis. Velle autem respectu finis contingit dupliciter. Vno modo formaliter, & in se: & isto modo deuotio non est velle respectu finis, ut argumentum probat. Alio modo possumus velle finem non in se & formaliter, sed ut solet finis contineri in medijs actibus ad consequendum finem. Ponamus hoc in praxi. Aliquis per deuotionem offert se Deo ad ei seruendum promptè in omnibus, quæ ad eius cultum pertinent: iste actus est velle, & habet pro ratione volendi, ac pro fine Deum; & ideo dicitur esse actus respectu finis, & idem actus habet pro re volita se & sua in cultu diuino: unde hac ratione est volitio mediõrum ad finem, & finis ut in medijs virtualiter continetur. Hinc patet ad argumentum, quod velle ad deuotionem pertinens est respectu finis, & claudit etiam ea, quæ sunt ad finem

nem

Soluuntur
obiectiones
contra Cai.

6

7
D. Thom.
Caiet.

3
Diffinitio
magis
in Caiet.

nem, scilicet se ipsum, quem Deo offert, & cultum diuinum, in quo se offert; & hinc nascitur electio mediocum cōuenientium ad hoc, vt dicemus latius infra. Ad tertium vt respondeatur aduertendum est, deuotionem multa significare, & huius vocis multiplicem, & variam esse acceptionem, & vsum: Nam cum deuotio à deuouendo dicatur, & deuouere sit alteri se dedere, seu eius obsequio destinare, deuotio est actus, quo quis se alteri quasi nancipat, & cum quadam auiditate destinat: & interdū hæc destinatio ad creaturas, fit etiam in humanis, & politicis obsequijs. Sic Cæsar lib. 3. de bello Gallico *Atque ea in re (inquit) omnium nostrorum intentis animis alia ex parte oppidi, at Cantuanus cum sexcentis deuotis, quos illi soldurios vocant; idest cum sexcentis militibus, qui se destinauerant, seu dederant obsequio.* Et Leo sermone. 8. de passio-
ne. *Iudei quasi deuoti Romanis legibus, idest destinati, & dicati, dixerunt, non habemus Regem nisi Cæsarem.* At verò hæc vox deuotio, præcipue est in usu erga omnem affectum pium circa Deum, siue ad Religionem pertineat, siue non: vt videre licet in testimonijs citatis in confirmatione huius tertij argumenti: & huiusmodi usus vocis non parum frequens est, præcipue circa actus internos Theologicarū virtutum. Sed in ista acceptione non vtitur D. Thom. in hac quæst. 82. de deuotione, sed vt coarctatur ad materiam Religionis: nam reliqui actus erga Deum potius respiciunt vnionē cum Deo (præcipue charitatis actus) quam dedicationem & dedicationem ad Dei famulatu, quæ formalis & magis proprie fiunt per actus Religionis: & ideo D. Thom. & omnes magis proprie accomodant deuotionem ad actus Religionis, & sic nos disputamus in præsentiarū de deuotione. Hinc patet ad tertium, & eius confirmationem, deuotionem sæpe usurpari in actibus aliarum virtutum à Religione, sed principalis in actibus Religionis; & sic hac voce vtimur in præsentia.

8 Circa materiam quarti & quinti argumenti quidam cēsent, promptitudinem ad Dei obsequium valde conducere ad deuotionē, promouendam, & conseruandam, non tamen requiri, nisi fortē eam promptitudinē quam secum affert habitus Religionis: imò neque hanc requiri; quia actus deuotionis (inquiunt) potest sine habitu Religionis inueniri, si voluntas adiuetur auxilio supernaturali. Aiunt tamen, deuotionem ef-

A se actum voluntatis, quo se homo deuouet diuino obsequio, nō promittendo, vt in voto, sed proponendo. Hanc sententiam existimo non esse de mente D. Thomæ, neque verā. Probantur singula nam ille actus modò relatus est generalis, nempe propositū colendi Deum per dedicationem diuino cultui: quem actum in superiori quæstione art. 7. diximus esse actum adequatum virtutis Religionis, à quo ceteri actus religiosi quasi imperantur, vt sacrificare, adorare, & similes. At deuotio specialis actus Religionis est propter speciale obiectum & rationem, quam respicit, vt docet D. Thom. in artic. 1. huius quæstionis. Item, nam dato opposito deuotio in omni actu Religionis inueniretur, sicut & ille actus generalis reperitur formaliter vel virtualiter, quia est origo cæterorum. Consequens est falsum, quia multi actus religiose fiunt, & non deuotē. Dices actum illum esse generalem ratione materiæ, est tamen in suo esse particularis. Hæc solutio nullius momenti est, vt quid enim D. Thom. vnum extruxisset articulum ad probandum deuotionem esse in suo esse, & in exercitio actum particularem? quod verum est citra ambiguitatem de omni actu, quantumuis generalis sit ratione materiæ: sed esse particularem ratione obiecti particularis, quod respicit, in articulo ostendit, & hoc conantur labefactare argumenta illius articuli, vt patebit intuitu. Præterea eadem sententia impugnatur quoad id, quod asserit deuotionem nō importare promptitudinem yllam, præter illam, quæ est inclinatio ad diuinum obsequium, significata, & exercita sufficienter per propositum colendi Deum; quod (inquiunt isti) vagatur per omnem materiam Religionis. Et arguitur primò ex D. Tho. D. Thom. in 1. art. definiēte deuotionem sic: *Est voluntas quædam promptē tradendi se ad ea, quæ pertinent ad Dei famulatum,* idest cultum: vbi obiectum speciale deuotionis ponitur tradere se promptē diuino cultui. Ecce promptitudo includitur in obiecto actus deuotionis. Respondetur, promptitudinem dupliciter posse considerari in deuotione. Vno modo obiectiue, ita quod actus voluntatis, qui deuotio est, feratur vt in obiectū in totum hoc quod est promptē se tradere diuino cultui; & hoc (inquiunt) non est de ratione deuotionis, sed duntaxat quod feratur in Dei obsequium per propositum faciendi illud. Secundo modo, vt promptitudo se habeat ex parte actus, quæ reperitur

Cæsar.

Leo Papa.

9

OI

tur

tur in eo generali actus, de quo dicitur amplecti omnem materiam Religionis: siue enim ille actus prompte, siue egrè & difficulte fiat, si tamen eliciatur maximè ab habitu Religionis, ipse reddet hominem promptum ad diuina obsequia. Sed certè ista solutio non potest esse ad mentem D. Tho. qui constituens deuotionem specialem actum Religionis, penes promptum obsequium volutum illum designat. Præterea, quia in artic. 2. hac ratione probat deuotionem esse actum specialem Religionis, quia ad eandem virtutem pertinet velle facere aliquid, & habere voluntatem promptam ad illud. Ecce duos actus distinguit in deuotione, velle absolute, id est proponere facere ea, quæ pertinent ad diuinum cultum, & velle promptè eundem cultum. In primo non constituit rationem deuotionis, ut isti autores: in secundo verò ponit eam consistere. Item tantum eos distinguit actus penes habere promptitudinem & non habere, & intelligendus est ex parte obiecti ipsius actus, alias neque essent duo actus, nec distinguerentur ab inuicem, cum iuxta istorum sententiam etiam prior ille actus ex parte subiecti includat promptitudinem, non ex parte obiecti.

IO His persuasus existimo ad mentem D. Tho. & secundum veritatem, deuotionem non tantum importare actum illum, qui est propositum offerendi se Deo, & eius famulatus, sed ultra hoc addere ex parte obiecti voliti promptitudinem quandam, quæ discriminat deuotionem ab illo generali proposito, & facit eam dici, & esse specialem actum Religionis. Explanare autem quid sit illa promptitudo, cum dixerimus non esse illam, quæ comitatur omnem actum religiosum, non est ita facile, sed per ambages & circuloquia explicandum est. Est namque, vel significatur per modum, seu auiditatem quandam & inclinationem ad obsequium diuinum volitam, & appetitam, instar eius quæ reperitur in actibus virtutum heroicis intra suum genus: verbi gratia, velle oppetere mortem pro Christo, actus fortitudinis est, & modum illum fortiter secum affert, quia actus fortitudinis est. At si quis velit hoc obiectum sub modo quodam heroico, qualis repertus fuit in egregijs martyrum triumphis, putà D. Laurentij, Vincentij, & huiusmodi, actum specialem fortitudinis habebit, significatum per hoc quod est velle fortiter occumbere pro Christo. Ita dico in præfenti, velle se

A promptè offerre Dei cultui, est actus quasi heroicus intra actus Religionis: & modus ille volitus significatus per aduerbiū *promptè* non importat qualemcumque promptitudinem, sed eximiam: id est auiditatem seu inclinationem ad Deo cultum exhibendum: ratione cuius homines producant actus non utcumque religiosos, sed egregios affectuosos, qui dicuntur deuoti: quod vel ex eo probatur, quia deuotio extollitur supra ceteros Religionis actus propter promptitudinem in eo inclusam. At si esset promptitudo communis omni actui religioso, non esset unde extolleretur, & præferretur alijs actibus: ergo est specialis quædam promptitudo difficilis declaratu, sed utcumque à nobis declarata, & insinuata à D. Gregorio lib. 4. in 1. Reg. circa illa verba, cap. 9. *Sacrificium est Populi in excelso*, cum dixit: *Hostia mentis eius deuotio est: tunc enim carnalia nostra destruimus, cum ardenti deuotione ad cælestia subleuamur*: per actum enim illum, quo anima se offert non utcumque, sed in excelso, id est cum magna promptitudine & speciali, inclusa in ardenti deuotione, id est quæ in sui ratione ardens est, dicitur se hostiam cōsecrare, & sacrificare.

C Hinc patet ad argumentum quartum, concedendo antecedens; si sit tamen sermo de promptitudine ex parte subiecti habita, & quæ reperitur in omni actu religioso, & præcipuè in illo actu generali, propono Deo obsequi, & famulari in ordine ad eius cultum: at verò si sit sermo de promptitudine, quæ volita est ex parte obiecti, negatur illam reperiri in omni actu Religionis, neque in præfato generali actu; qui propositum seu deliberatio in materia Religionis est, & dicitur. Ad probationem negatur antecedens: quia ille actus qui sic præscindit à promptitudine, est quidem Religionis, sed non est deuotio. Ad confirmationem negatur antecedens: quia promptitudo inclusa in deuotione non est illa, quæ aliquando causatur à gaudio & dulcedine: imò potius est eius effectus illa suauitas. & dulcedo, ut iam paramus dicere. Ad quintum argumentum negatur minor. Ad probationem dicimus, eam promptitudinem, quam nos ponimus, esse de ratione deuotionis, non pendere ex bona corporis dispositione, aut alijs impedimentis corporalibus: sed nos posse pro nostro arbitratu ad eam conari, & mediante habitu assequi. Fatemur, sæpe vulgus, imò & Sanctos appellare deuotionem, quandam dulcedinem, & suauitatem

D. Greg.

11

Psa. 83. &
118.

Aug. 12

12

D. Thom.

tatem, quæ sentitur in actibus Religionis, non solum in mente, verum etiam in appetitu & corpore; iuxta illud Psa. 83. *Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum vivum.* Et illud Psa. 118. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* Sed iste actus non est deuotio proprie loquendo, & hæc suauitas multum pendet à bona dispositione corporis, & à remotione aliorum impedimentorum: & eam habere non est in nostra potestate, etiam si ad ipsam conemur: quare non est proprie dicenda deuotio, licet aliquando eo nomine nuncupetur, vel quia per veram deuotionem excitatur, vel quia veram deuotionem fouet, & adiuuat, maxime in incipientibus.

Circa solutionem ad tertium primi articuli, aduerte, quo modo D. Thom. deuotio nã ad Sanctos refert ad virtutẽ Religionis: quia ipsis sumus deuoti propter Deum, & tamen quæstione sequenti artic. 4. ad secundam orationem ad Sanctos nã ad Religionem, sed ad aliam virtutem, puta Duliam reducit. De hoc nos in eo loco latius: modo vero dicimus sanctum Doctorem in hoc loco tantum voluisse ostendere, quo modo deuotio ad Sanctos possit esse actus Religionis, quando scilicet deuotio nã fundatur in excellentia creata Sanctorum, sed transit in Deum, & vt aliqui Dei considerantur: non tamen negat posse etiam pertinere ad Duliam, quin potius in eo loco affirmat, & in hoc insinuat, cum ait: *Deuotio autem, quæ subditi dicuntur habere ad dominos temporales, aliter est rationis, sicut & temporalibus dominis famulari, differt à famulatu diuino; nimirum, quia propter excellentiam creatam illis famulus exhibetur: & propter eandem rationem, si Sanctis propter sanctitatem creatam famulemur, ille famulus differt à diuino, & ad Duliam, non ad Religionem, pertinet.*

13

Circa solutionem ad secundum eiusdem secundi articuli, notanda est cum Caietano differentia vnionum cum Deo, quæ fiunt per charitatem, sanctitatem & per deuotionem. Nam charitas vnit mentem Deo vnione spiritus, hoc est voluntatis; non quomodo docunque, sed ita quod habentis charitatem, & Dei sit vnum velle, vno vitali impulsu, quem significat spiritus: dicitur autem vnũ velle, & vnus vitalis impulsus propter vnitatem amantium se mutuo, & propter transformationem amantis in amatum: & hoc est quod scriptum est: *Qui adheret Deo, vnus spiritus est cum eo.* Sed hæc non ple-

nã nouit, nisi qui gustat, Sanctitas vero vt sanctitas est, vnit mentem Deo, vt subditã honorando, & propter mentem, cetera ad honorem & cultum Dei. Deuotio vero applicat hominem propterea ad ipsa opera diuini cultus. Ex quo agnoscuntur multa discrimina inter istas virtutum vniones: nam vnio charitatis præcipua est, & maxime vnitiua, per amorẽ scilicet. Vnio vero, quæ fit per sanctitatem & Religionem, est honoratiua sicut serui ad Dominum. Item charitas vnit nos Deo per se ipsam: sanctitas vero & Religio mediante charitate: saltem habet hoc verum de sanctitate, quæ elicit actus vel supposita charitate, vel imperante. Ex hoc etiam colligitur discrimen inter deuotionem, quæ est actus Religionis, & inter actum sanctitatis, vt sic, qui est tradere mentem Deo. Nam deuotio tradit mentem Deo non absolute, sed in materia determinata: nempe in his, quæ ad diuinum cultum seu famulatum spectant, & sanctitas absolute applicat mentem Deo in ordine ad omnes virtutum actus. Ex quo etiam infertur alterum discrimen. Nam sanctitatis actus nequit reperiri sine gratia & charitate, vt deduxi supra circa articulum vltimum quæstionis præcedentis. At vero deuotio, qui est actus Religionis vt sic, bene potest reperiri sine gratia & charitate: nã enim videtur implicare contradictionem, quod aliquis habeat promptam voluntatem exequendo omnia, quæ pertinent ad diuinum cultum, & esse in peccato mortali: quod si aliquando reperias apud Sanctos vel alios viros doctos deuotionem veram non esse in homine peccatore, loquuntur de deuotione, vt est propria voluntas tradendi mentem Deo in ordine ad omnes actus virtutum, quæ deuotio nã est proprie actus Religionis vt sic, sed vt sanctitas est. Et hæc deuotio iure extollitur à viris spiritualibus, tanquã parẽs omnium virtutum moralium, & quodammodo Theologicalium: nã quia has efficit, cum potius illas supponat, & imperetur ab ipsis: sed quia illas cõseruat, nutrit, ac auget, vt inquit D. Th. hic ad secundum. Vnde non inepte Hugo de sancto Victore tom. 2. de arcã morali, lib. 3. cap. 5. lignũ vite dicit germinare per deuotionem, quẽadmodum enim gran germinare dicitur, quado occulta quiddam vi naturæ, id quod integrum est rupitur, & exterius manifestatur, sic mens hominis occulta vi deuotionis impellente in actus virtutum interius & exterius prorumpit. Est ergo deuotio quasi omnium

F

vir-

D. Thom.
Hugo.

virtutū parens: & ob id à quodā viro spiri-
tuali aqua cōparatur, quæ terrā impingat,
& germinare facit: quapropter sicut in hor-
to arboribus cōsisto inter primas curas col-
locatur ad eas irrigandas puteū fodere, aut
aliunde aquā deriuare, ne alij labores & di-
ligentiæ irritæ sint: ita quisquis virtutum
plantas excolere ardenti desiderio cupit,
deuotionis quoq; exercitia colere debet,
quibus virtutū plantas alat, atq; sustentet.
Sed quæ sunt ista exercitia? statim D.
Thom. in art. sequenti.

ARTICVLVS TERTIVS.

*An contemplatio, seu meditatio
sit deuotionis causa?*

Summa Articuli.

1

Ambros.

ONCLVSIO prima. Causa
deuotionis extrinseca & princi-
palis Deus est. Probatur ex Am-
brosio super Lucam cap. 9.

Secunda conclusio. Causa intrinseca ex
parte nostra oportet, quod sit meditatio,
seu cōtēplatio. Probatur. Deuotio est actus
voluntatis ad hoc quod homo prōptē se tra-
dat diuino obsequio, sicut supra dictum est:
sed homo per meditationē vel cōtēplatio-
nem cōcipit, quod se tradat huic obsequio:
ergo necesse est, quod meditatio seu cō-
tēplatio sit deuotionis causa. Minor proba-
tur, quia omnis actus voluntatis ex aliqua
consideratione procedit: & in deuotione
ista consideratio est, quod homo cōcipiat
se tradere diuino cultui, vel quod æquum
est se tradere.

Antequam literā & cōclusiones D. Tho.
discutiamus necessariū existimo inquirere
vel summis labijs attingere aliqua de medi-
tatione & cōtēplatione, quæ dicuntur ef-
fe deuotionis causa.

DISPUTATIO PRIMA.

*Quid sint meditatio & contemplatio: & cu-
ius potentia actus sint?*

D. Thom.

RIMA assertio nostra sit. Me-
ditatio & cōtēplatio, quæ à D.
Tho. dicuntur esse deuotionis
causa, sunt actus intellectus for-
maliter loquendo. Assertio habetur ex D.
Tho. inferius q. 180. art. 1. Sed pro expla-
natione notāda est doctrina D. Tho. in ea
quæstione, præcipue art. 1. 6. & 8. vbi enu-

Richar.

A meras actus intellectus, qui ad cōtēplatio-
nē ordinantur eos discriminat ex sentētia
Richardi de sancto Victore, lib. de cōtēpla-
tione cap. 3. ait enim, specialius art. 3. ad cō-
tēplationem ordinari cogitationē, conside-
rationē, meditationē, speculationē, auditio-
nē, lectionē, loquutionē: quæ omnia in con-
tēplatione, quæ etiam est actus intellectus
terminantur. Cogitatio, quāuis teste Aug.
lib. 14. de Trinit. cap. 7. quādoq; accipitur
pro quacūq; cognitione intellectus, tamen
magis propriè est improvidus animi respe-
ctus ad euagationem pronus. Vnde idem
de Trinit. ca. 15. Tūc (ait) aliquid cogitamus,
quando volubili mētis notatione, nūc hoc, nūc
illud, sicut occurrerit, vel inuentū fuerit, ap-
prehendimus, vt innuitur Sap. 9. Deprimat
terrena inhabitatio sensum multa cogitationem.
Ad cogitationē reducitur lectio, in quantū
hanc cogitationē excitat: & sermo vocalis,
& quodcūq; aliud signū exterius, quod mē-
tē ad hanc cogitationē possit excitare. Idē
fermè dicendū est de cōsideratione, quæ in
vsu latinorū quacūq; intellectus agnitio-
nē significat, vt ex Arist. 3. de anima notat
D. Tho. At verò specialiori significatione ac-
cipitur pro meditatione à D. Bernar. lib. 2.
de cōsiderat. cap. 2. Meditatio verò est pro-
uidus animi obtutus in veritatis inquisitio-
ne vehemēter occupatus, vt ad veritatē per-
ueniatur. Vel meditatio est studiosa mentis
attētio circa aliquid inuestigandū diligen-
ter insistens. Speculatio autē secundū D.
Tho. hic significat meditationē: Quia nō est
(inquit) dista ab specula, sed ab speculo. At-
que ita speculari Deū est ipsum ex creatur-
is inuestigare, nam effectus sunt quasi spe-
culū, in quo causa cernitur. Et ideo Paulus
2. ad Corinth. 3. Nos gloriā Domini speculā-
tes. Cōtēplatio verò licet quādoq; apud La-
tinos accipitur pro meditatione, & cōside-
ratione, vt apud Ciceronē, lib. 4. de finibus:
Tamē apud eosdē Latinos, præcipue apud
Theologos sumitur pro ipsa intuitione ve-
ritatis, non per modū inquisitionis, sed tan-
quā aspectus veritatis, iā acquisita, & inuē-
ta. Vnde à Richardo, approbante D. Tho.
dicitur esse perspicax & liber animi con-
tuitus in res perspiciendas: quem actum Ri-
chardus cōparat quieti, quam nōnullæ aues
interdū in alta regione aeris retinent, vbi
postquam ascenderunt, quasi suspensæ im-
mobiliter in vno loco manent. Deduca-
mus ista in praxim, vt melius intelligan-
tur. Occurrit menti huc illucque vaganti
Dei bonitas, hæc est cogitatio, rimatur

D. Agust.

2

Sapient. 9.

D. Bernar.

Paul. 2. ad
Chorin. 3.

Cicero.

tur ibidē aliqua de eadem scitu digna; iā cogitatio in meditationē trāsit: at si istas veritates de Dei bonitate per meditationem quasitas mēs simplici & quieto animo amplectatur, vt in eis quiescat, iā meditatio in contēplationem trāsmittit. Et licet vsus harū vocū reperiatur apud Autores prophanos, & interdū apud sanctos circa materiā & veritates merē naturales: tamē per antonomasiā, & ex vsu priorū accommodatur: primò quidē circa Deū, secūdario circa res diuinas, aut opera, vel beneficia, vel effect⁹ quatenus ad ipsius cognitionē cōferunt. Ita D. Tho. dicta q. 180. ar. 4. loquēs specialiter de contēplatione. Sed rogas. Meditatio & contēplatio, quā à nobis tractātur, & dicuntur esse causa contemplationis, cuius habitus aut virtutis actus sunt?

3 Secūda assertio. Fidei, aut sciētiae Theologicae, per se loquēdo. Prima pars probatur: quia contēplatio & meditatio, quā ad eam ordinatur, debet versari circa obiectū diuinū, quale est prēcipue obiectū fidei. Quod benē cōsiderauit Aug. in lib. medit. cap. 27. & Greg. hom. 8. in Ezech. & ratio est: quia perfectā contēplatio huius vitæ (loquimur de supernaturali) debet esse cū perfectā adhæsione intellectus ad veritatē contēplatā, per firmū assensum fundatū in reuelatione diuina, quā obscura est in hac vita: ergo talis contēplatio debet esse per assensum fidei. Secūda verò pars non videtur ita certa

Augst.
Gregor.

D. Thom.

propter verba D. Thom. in art. 6. dicentis, Contēplationē esse simplicem actum sine discursu, & in hac operatione nō esse errorē, sicut patet: quia circa intellectū primorum principiorū non erratur, quā simplici intuitu cognoscimus: at in cognitione Theologica necessarius est discursus, & multoties error propter opinionū varietatē. Ergo in talibus cognitionibus nō potest esse contēplatio. Respondetur. In contēplatione, quā est actus fidei, hac omnia reperiuntur, quia actus fidei simplex est, & sine discursu, licet quodāmodo illū supponat ad proximā obiecti applicationē. Item nullus ibi error inuenitur. At verò contēplationē circa veritates Theologicas dicimus non esse cū discursu, quia est actus simplex & quasi effectus discursus; at discursus in ipso actu contēplationis nō includitur, licet supponatur: neq; includit errorē cum innitatur mediātē lumini fidei, cognitiones autē opinatiuæ neutiquā ad contemplationē pertinere possunt, neq; illi qui his vacāt contēplatiui debent dici. Neq; consulti est

A has contēplari, aut contēplandas tradere: quibus quadrat illud Osee. 9. *Da eis vulnū sine liberis, & vbera arentia.* Nimirū quia relictis veritatibus certis, quibus sacrae literæ abundant, opinionibus & imaginationibus incertis vacant, & discipulos vacare docent. Dices: Quomodo est actus simplex circa veritates has Theologicas, si neque est credere, neque ex vno in aliud per cognitionem deuenire? Fortasse quis posset existimare, esse simplicem quandam apprehensionem obiecti, ita vt contēplans nil de illa veritate iudicet; sed falso existimabit: Tum quia talis contēplatio non esset de veritate formaliter, quā in prima operatione intellectus non inuenitur: Tum quia vix vllam delectationem afferret menti, nisi includeret cognitionē, & iudiciū de veritate ipsa: est ergo quædam intuitio apprehensiuā & iudicatiuā de veritate contēplata: sicut visio Dei in patria est omnium contemplationum excellentissima, & est iudicatiuā, & simul apprehensiuā. Cur ergo non ita erunt nostræ contemplationes, quæ sunt illius quædā participationes?

Vltima assertio. Licet meditatio & contēplatio sint formaliter actus intellectus, habent tamen (prēcipue contēplatio) adiunctos actus voluntatis. Ad cuius probationē sat esset aduertere ex D. Tho. supra quæst. 45. art. 3. meditationes & contemplationes (de quibus dicitur esse causam deuotionis) nō esse merē speculatiuas, sed practicas: tū ex veritatibus cōtemplatis seu meditatīs, tū ex intentione operātis. Ex veritatibus quidē cōtemplatis, quia huiusmodi cōtemplationes, & meditationes, licet sint de Deo & eius attributis non sistunt in ipso sub mera ratione intelligibilis, sed etiā feruntur in eū vt est dignus gloria, honore, &c. Ex intentione verò operātis res clara est, ad hoc enim tendūt nostræ piæ meditationes, & cōtemplationes, vt Deo vniamur, quantū nobis possibile est. Hinc inferitur nostra assertio: quia illa praxis sine actu voluntatis nō constat. Et cōfirmatur ex D. Tho. in q. 180. citata art. 1. & vlt. vbi actus voluntatis antecedentes & subsequentes ipsam cōtemplationem designat. Antecedentem actū dicit esse affectū contēplandi, id est amorē vel ipsius cōtemplationis vel rei cōtemplatæ, vt latius explicat S. Doctor loco modò citato. Ex hac assertionē colliges interpretationē sanctorū Patrū, qui cōtemplationē videntur numerare inter opera voluntatis. Augst. lib. de spiritu & anima, cap. 32. *Cōtemplatio* (in

Osee.

D. Thom.

D. Thom.

quit) est perspicua veritatis iocunda admiratio. Et tamen admiratio, quae est quoddam genus timoris actus voluntatis censetur. Et

D. Bernar. Bernar. lib. 5. de confide. in fine ait. *Maximam contemplationem esse admirationem divinae maiestatis*, & lib. de scala Claustr. *Contemplatio est ipsa dulcedo iocundans*. quae actus voluntatis est. Gregor. homi. 14. in Ezech. & 6. moral. cap. 18. eximiam contemplationem constituit in affectu charitatis. Hi Sancti & alij sic loquentes intelligendi sunt de actibus concomitantibus ipsam cōtemplationem, nō de ipso actu cōtemplationis, vt D. Thom. egregie docet in quest. 180. art. 1. & 3. citatis.

S Ex his clarè perspicies, quàm longe sint à veritate quidā, qui se spirituales nimis iactant, & asserunt aliquando mentē cōtemplantium, aut mentaliter orantium, ita eleuari, vt ab omni operatione intellectus & voluntatis cesset: & tunc eximiū genus cōtemplationis & orationis exercere, quod vocat orationē silentij, seu spirituale somnum. Hae sententia adscribitur Ioāni Thaulero in suis institutionibus, cap. 12. imò &

D. Diony. Dionysio, cap. 7. de diuinis nominibus: explicantes autē quomodo hoc sit possibile duo dicunt. Primū est in ea cōtemplatione mentem non agere, sed pati loquutionē Dei ad ipsam. Secundō dicunt, quāuis Deus non loquatur actu cū homine, in ea cessatione ab actu manere hominē quasi suspensum, & paratum ad audiendū Deum: per eam enim cessationē manet homo magis dispositus, minūse impeditus ad recipiendam & audiendam diuinam loquutionem; iuxta illud quod dicitur: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus*, & illud: *Ego dormio, & cor meum vigilat*. Hae sententia ex dictis satis confutata est: Nam neque oratio, neq; cōtemplatio, neq; aliqua mentalis cum Deo vnio reperitur sine actu intellectus aut voluntatis. Ego hanc cessationē ab omni actu potius appellarem ruinam & casum cōtemplationis, quàm cōtemplationem, potius appellarem ociositatem, quàm orationem, & figmentum nullius fructus, neque menti, neque impetrationis, neque deuotionis, neque charitatis nutrimentum, &c. Illud verò primum quod addūt ad suae sententiae explicationem, nequaquam eis fauet; Deus enim licet aliquando praeueniat hominem loquēdo cum ipso internè, non tamen id fit mouendo ipsum, vt rem inanimatam, sed vitaliter: quod nequit fieri sine operatione ipsius viuētis. Itaq; siue

A Deus dicatur loqui ad hominem internè, siue hominem loqui ad Deū, vtrumque debet fieri cooperante ipso homine: est tamē differentia, nam loquutio Dei ad hominē incipit à Deo, siue per infusionem, siue per motionem, & applicationem aliquarū specierum, & terminatur ad actum, qui in homine recipitur: & pro vt est principaliter à Deo, dicitur loquutio Dei, pro vt verò est ab homine, dicitur auditio: loquutio autem hominis ad Deū est, quando aliquid ab ipso desiderat, vel desiderium suū illi exprimit; quae quidem loquutio etiā Dei est, & ab eo incipit vel mouente affectum, vel di-

B rigente intellectum: tamen non vocatur loquutio Dei, quia per illam non tam mouet ad intelligendum, quàm ad operandū. Vocatur autem loquutio hominis, quatenus cooperando gratia Dei suum affectū Deo exprimit. Confirmatur, quia non est intelligibile loquutionem Dei fieri ad hominē; & ipsum eam audire, nisi per intellectum suum: ergo operatio est intellectus, illa auditio verborum Dei. Illud verò secundum quod dicitur de expectatione cōtemplatis, vt illi loquatur Deus sine vllō actu expectantis impossibile est. Tum quia illa expectatio actus necessariō est intellectus, aut voluntatis. Tum quia vix intelligibile est intellectum manere suspensum sine vllō actu: sed si cessatur ab actu, circa Deum & diuina, necesse est ad alia diuertere, aut dormire, aut extra se esse. Item quamuis Deus saepe alloquatur homines, mouendo eorum mentes ad eū audiendū, hoc tamen procurare, & expectare per cessationem ab omni actu, etiā circa Deum & diuinā, non cenfeo bonū consiliū, sed potius periculosum, vt Angelus Satanae transfigurans se in Angelū lucis sit, qui loquatur, & sua loquutione, vt diuina acceptata decipiat audientē. Sic accidisse euidā hoc modo auscultanti diuina verba, certō scio. Orandus quidē est Deus,

C & per cōtemplationem animus ad superna erigendus: sed in ipso cōtemplationis culmine, intellectu, & volūtate tanquā quibusdā brachijs amplectendus: inquietudines amoueātur, discursus cessent, sed operationes intellectus & volūtatis vigeāt. Hae dicta sint de meditatione & cōtemplatione pro intellectu D. Th. dicētis eas esse deuotionis causas: quarū copiosior discussio pertinet ad q. 179. & 180. vbi Deo dante agemus, tractantes de statu & vita cōtemplatiua. Et in q. 174. an possit esse cōtemplatio sine operatione sensus & de ecstasi, aut raptu, quae solent

Impugnatur asserentes contemplationem esse sine omni actu.
Thaulerus.

solent comitari contemplationem multa in quaest. 175. nolo enim disputationes à proprijs sedibus extrahere: proprias autem sedes appello loca, vbi D. Thom. in summa Theologiae versat, tum quia iam sancti Doctoris autoritas hoc obtinuit apud omnes Theologos paucis exceptis: tum quia illi ordinem prope diuinum existimo, in quo non solum alios, verum & se ipsum alijs locis differenter vicit, & ideo merito imitandus.

His praelibatis circa meditationem & contemplationem, quae dicuntur esse causa deuotionis, circa literam & conclusiones D. Thom. in hoc tertio articulo insistendum est. De quo sit.

DISPUTATIO SECVNDA.

De veritate conclusionum.

I
D. Amb.

T circa primam notandum, D. Tho. vt claram duntaxat probasse testimonio D. Amb. lib. 6. in cap. 9. Lucae dicentis: *Deus quos vult ex indigentibus deuotos facit*: Et ratione clara etiam probatur, quia deuotio, vt pote praecipuus religionis infusa actus, supernaturalis est, pertinet ad gratiam operantem, & cooperantem: ergo eius, Deus est principalis autor.

Contra secundam conclusionem argu. 1. Vt habeatur deuotio, sat est cognitio quaecumque obiecti voliti, siue illa habeatur per scientiam, siue per fidem, siue per cogitationem aut considerationem: ergo non est necessaria contemplatio, aut meditatio. Antecedens patet, tum ex ratione D. Tho. quae nihil aliud concludit, si bene inspiciatur: tum, quia quomodocumque cognoscatur Deum esse dignum obsequio, nil vetat voluntatem prorumpere, vt se tradat eius obsequijs. Consequentia vero probatur, quia cognitio scientifica aut fidei aut cogitatio valde distant à meditatione, vt dictum est. Secundò. Ad excitandam & promouendam deuotionem, non solum confert meditatio, verum & omnium virtutum actus, quos diximus quaestione praecedenti articulo. vltimo, disponere ad sanctitatem: ergo diminute processit D. Tho. asserens, meditationem esse causam deuotionis: cum alia quamplurima causent illam. Confirmatur. Nam lectio maximè sanctarum Scripturarum, auditio concionum, conuersatio spiritualium hominum efficit id, quod meditatio, & aliquando efficacius: ergo, &c. Tertiò. Deuotio potius inuenitur in viris simplicibus & foeminis, quam in viris doctis: tamen hi simplices neque abundant meditationibus, neque contemplationibus, sua rusticitate contenti: ergo contemplatio

A aut meditatio non sunt deuotionis causa: alias magis apti ad meditationem magis abundarent deuotione. Quarto. Quia interdum deuotio excitat ad orandum, ad meditando, & contemplandum, & tunc meditatio & contemplatio sunt effectus deuotionis, non causa: ergo.

Ad argumenta continuò respondetur. Ad primum D. Thom. accipere meditationem pro quacumque cognitione diuinorum, & eorum quae ad diuina pertinent, si illorum consideratio apta est excitare mentis deuotionem. Secundò respondetur, concedendo posse haberi deuotionem sine prauiam meditationem, mediante alia cognitione, siue sit scientia, siue speculationis, siue sit cogitatio, maxime Deo donante, qui (vt ait Amb. vbi supra) potuit Samaritanos ex indigentibus deuotos facere. Nihilominus D. Tho. ex secunda conclusione assignat causas intrinsecas incitantes ad deuotionem communiter, & vt in plurimum: & haec non sunt cognitiones qualescunque, sed meditatio aut contemplatio diuinorum. De quarum laude & praxi multa scripsere viri spirituales, sed praecipue ris ordinatus, & copiosius D. Th. in hoc

B ar. qui hanc meditationis materiam sumit ex duplici capite. Primum est, consideratio bonitatis diuinae, & ceterarum perfectionum eius ac beneficiorum hominibus collatorum: quae consideratio variòs erga Deum affectus pios excitat, praecipue dilectionem charitatis, quae est proxima deuotionis causa. Et licet ea, quae pertinet ad diuinitatem sint altioris contemplationis, atque adeò secundum se magis excitant ad dilectionem, ac consequenter ad deuotionem, sed tamè ex debilitate mentis humanae, quae in ordine ad dilectionem, & deuotionem indiget manu ductione sensibilium, magis excitamur ad deuotionem ex aliquibus sensibilibus nobis notis: verbi gratia beneficijs collatis, inter quae principè locum tenent humanitas Christi, & mysteria ad eam pertinentia, quae valde excitant nostram dilectionem & deuotionem: secundò sumitur ex parte hominis consideratis suis defectibus: unde nascitur humilitas, & Deo inniti vt ab illis liberemur, & excluditur praesumptio, quae magnum impedimentum praestat, ne Deo subiiciamur, quod valde pertinet ad deuotionem. Haec aliquanto latius prosequitur Caiet. in Commentarijs huius articuli: vbi mirifice commemorat beneficia Dei, & defectus hominis, qui sunt considerandi ad excitandam deuotionem. Cuius auctoris verba aurea propter eos, qui

C D

Caietani commentaria non habent ad ma-
 num fideliter apponam. Nota causas deno-
 tionis intrinsecas, duas scilicet, Alterā ex par-
 te meditationis Dei & beneficiorum suorum,
 Alteram ex parte meditationis propriū de-
 fectuum. In prima sunt bonitas, misericordia,
 charitas, &c. Dei erga hominem, & me, bene-
 ficiaque creationis ad imaginem suam, redem-
 ptionis, baptismi, inspirationis, vocationis per
 se, vel alios; expectationis ad penitentiam, Eu-
 charistiae, praeservationis à tot periculis ani-
 mae & corporis, Angelicae custodiae, & reli-
 quorum beneficiorum singularium. In secun-
 da sunt defectus culpa & poena, tam in pra-
 terito quam in praesenti, labilitas ad peccan-
 dum, dissipatio propriae substantiae assuefaciē-
 do cogitatus, & voluntates, & inclinationes
 aliarum suarum virium ad malum; habitatio
 in regione longinqua ab amicitia & conuersa-
 tione diuina; peruersitas affectus, magis tem-
 poralia, quam spiritualia commoda vel incom-
 moda sentientis; nuditas à virtutibus; vulne-
 ra ignorantiae, malitiae, infirmitatis, & concu-
 piscitiae; vincula manuum, & pedum, operū
 scilicet, & affectuum; in tenebris, in factoribus
 & amaritudinibus esse, nec horrere; vocē Pa-
 storis interius non agnoscere: & quod omni-
 bus peius est, Deum pro inimico, & hoste to-
 tiens elegisse mortaliter peccando, & propte-
 rea tātā iniuriā eidem fecisse, vt pro Deo
 refutatus sit, factusque noster Deus sit vter,
 aut pecunia, aut delectatio, &c. Ex huiusmo-
 di namque meditationibus, quae quotidianae es-
 se debent religiosi, & spiritualibus personis,
 omisso vocalium orationum multiloquio vo-
 luntario, deuotio alia quae consequenter gignit
 tur virtutes. Nec Religiosi, aut Religiosae, seu
 spiritualis etiā nomine vocari potest, qui saltē
 semel in die ad huiusmodi se nō transfert. Quo-
 modo namque effectus absque causa, finis abs-
 que medio, insularis portus absque nauigatio-
 ne haberi nequit, sic nec Religio in actu abs-
 que frequentatis actibus suarū causarū medio-
 rum, ac vehiculorū. Ego verò me vade pro-
 mitto, quod qui hoc consiliū Caietanicum
 attentē & ardētī studio sequutus fuerit, po-
 terit dicere cū Propheta Psal. 38. In medita-
 tione mea exardescet ignis, nimirū deuotio-
 nis, attēte inquit, & magno studio. Nā si te-
 pide, & languide, & sine affectu, hoc nō est
 propriē meditari, vt vidimus ex Richardo
 & D. Thom. sed est speculari, aut cogitare.
 Optime quadrat verbū Hebraeū, quod po-
 nitur pro meditari: vt in Psal. 1. de viro iu-
 sto, In lege Domini voluntas eius. Volūtas,
 voluptas, & delectatio, desiderium, studiū, ne-

A gotiū. Nam vox Hebraica *hepheiz* haec om-
 nia significat, in Ecclesiast. saepius. Et in le-
 ge eius meditabitur die ac nocte. Meditabi-
 tur, id est se exercebit efficaciter, cogitabit
 sollicitus scilicet de ea cognoscenda, & my-
 sterijs in ea absconditis. Et in Hebraeo non
 ponitur *Tsapha*, id est speculari, sed *Haga*,
 quod vehementius est. Includit enim in-
 gentē quandā agitationē mentis, & quasi
 curā & sollicitudinē, quae erumpat saepe ad
 oris motū, & summissam vocem, & si opus
 fuerit ad operationem. Hinc intelligitur il-
 lud Psal. 36. *Os iusti meditabitur sapientiam.* *Psal. 36.*
 apparet impropria loquutio, nam mens est
 quae meditatur, non os: non est impropria,
 sed pulchra allusio ad ea, quae dicebamus: di-
 citur autē vir iustus ore meditare diuina,
 quia mēs eius adeo vehementer occupatur
 cōsideratione diuinorū, vt in oris murmur
 prorūpat, sicut solet fieri quādo vehemen-
 ter aliqua cogitamus. Ad secundū respōdetur,
 D. Tho. in art. non instruere quaestionē
 de omnibus quomodocūq; disponētibus,
 aut adiuuantibus deuotionē: nā vt argumen-
 tū probat, sunt pleraq; alia, praeter medita-
 tiones, sed dūtaxat intendit scire causas de-
 uotionis ex parte intellectus suppedītātis
 materiā, vnde mens excitetur ad deuotio-
 nē: & causa proxima, & potissima intrinse-
 ca tale exercens munus meditatio est. Ad
 confirmationē respondetur, nomine me-
 ditationis cōprehendi praefata, quia sunt
 velut causae proponentes quae meditetur
 mens, lectio potissimē Scripturarū sancta-
 rum, & sacrorum interpretum cōmen-
 datur. Chrysost. hom. 7. de poenitentia post
 elegans simile, *Quotquot desiderat quis bona,*
sacra comperiet in Scriptura. & hom. 48. in
 Matth. hom. 29. in Gene. late hom. 8. in Lu-
 cam, quae est contio de Lazaro 4. Multa lu-
 culenter de hac re August. quaest. 110. ex
 vtroq; testamento. Sicut lignū iuxta aquā
 plantatū sterile esse non potest, ita qui frequē-
 ter legi Dei studet, non potest eius operis non
 habere affectum, &c. Et subdit quaedam, in
 quibus fit allusio ad ea, quae dicuntur de me-
 ditatione hominis iusti sub metaphora lig-
 ni plantati secus aquarū decursus, & sermo-
 ne. 56. ad fratres in cremo multa egregie.
 Hieron. lib. 14. in cap. 45. Ezech. explicans
 illa verba: *Et arietē vnum offeretis de grege,*
*&c. inquit, Suscipit Christus Dominus arie-
 tem vel animal, quod nutritū est in locis ir-
 riguis Scripturarū sanctarū, & potest dicere, Do-
 minus pascit me, &c. Haec erunt irrigua, imò
 hi canales, ad quos Iacob ducebat pecora sua,*
 vt

Eccle.

Psal. 36.

4

Chrysost.

August.

Hieron.

Psal. 38.

Richar.
D. Thom.

Psal. 1.

Hierony.

ut in ipsis biberent, atque conciperent; & iux-
ta virgarum colorem fetus ederent Domino.

Et idem Hieron. ad Demetriadem cap. 5.

Vnum illud tibi, nata Deo, præque omnibus
vnum prædicans, & repetens iterum iterum-
que monebo, ut animum tuum sacre lectionis
amore occupes. Et postea circa finem episto-
læ. Finem iungo principio, nec semel monui-
se contentus sum; ama Scripturas sanctas, &
amabit te sapientia; dilige eam, & seruabit te;
honora illā, & amplexabit te: hæc monilia in
pectore, & in auribus tuis hæreāt. Origen. in

Origen.

cap. 24. Genes. tom. 1. post narratā historiam
de Rebeca, & Isaac, & mysticē declaratā ad
nostrū propositū subiūgit: Putas semper ea
sibi cōtingere, ut Patriarchæ ad puteos veniāt,
& ad aquas cōingia sortiantur? Sed hæc my-
sticē intelligēda sunt. Ego puto coniunctio-
nē animæ cum Deo non aliter fieri posse,
nisi per instructionē diuinorū librorū, qui
figuraliter putei appellātur; ad quos si quis
veniat, & hauriat ex his aquas, id est meditā-
do in his sensum intellectu percipiat altio-
rē, inueniet nuptias Deo dignas. Videndus
etiā est in lib. 8. epist. ad Rom. to. 3. circa il-
la verba: Fiat mēsa eorū corā ipsis in laqueū.

Sed nūquid meditationes hauriendæ sunt
tantū ex sacra Scriptura? Respondetur ex ea
potissimē, secundariō verō ex cōmentarijs
Sanctorum circa sacras paginas, & ex alijs
traditis à sacris Doctoribus, & viris spiri-
tualibus; ex quibus cōsiderationes, quæ ma-
gis ad deuotionē excitāt eligēda sunt; reij-
ciendæ verō, quæ deuotionē nō adiuuant,
aut verō impediūt, quantumvis subtiles sint;
ut notat D. Tho. in solut. ad 1. Ad tertium D.

D. Thom.

Tho. fatetur occasionaliter aliquādo impe-
dire deuotionē, scientiā, & literaturam; eo
quod his homines instantur, & nō se Deo
tradūt totaliter, quod est fundamentū de-
uotionis: at verō si Deo subijciatur scientia,
potius ex hoc augetur deuotio. Videndus
est Caiet. qui pulchrē declarat, si scientia,
& quidquid magnum est, Deo subdatur,
valde deuotionem augere; tantum abest ut
minuat. Ad quartū respondetur, in hoc ne-
gotio meditationis & deuotionis sapē da-
ri circulū quēdā, nō vitiosum: quia est res-
pectu diuersorū, & in diuerso genere cau-
sæ: nā meditatio & contēplatio causant de-
uotionē per modum physicæ motionis; eo
modo, quo intellectus mouet voluntatē; ali-
quādo verō deuotio causat meditationem
per modū meritī, & impetrationis, seu im-
perantis eam, & alios actus Religionis; sed
hoc rarius, illud cōmuniter. Quare D. Tho.

Caiet.

A absolute dixit, meditationē esse causam de-
uotionis: quia id, quod cōmuniter fit in mo-
ralibus, absolute dicitur fieri, & esse.

ARTICVLVS QVARTVS.

Vtrum letitia sit deuotionis effectus?

Summa Articuli.

CONCLUSIO. De-
uotio per se quidē, & prin-
cipaliter causat spirituale
letitiā mentis ex conside-
ratione diuinarū perfectio-
nū, & beneficiorū nobis collatorū; per ac-
cidens autē, & ex consequenti tristitiā, quæ
est secundum Deū, eo quod nondum quis
fruitur Deo, quem amat, & desiderat: si ve-
rō deuotio causetur ex consideratione pro-
priorum defectuum, ē contra res se habet;
quod ex deuotione causatur primō & per
se tristitiā, per accidens autem letitiā, scili-
cet propter spem diuinæ subuēctionis, quæ
speratur affutura.

DISPUTATIO VNICA.

Circa literam D. Thomæ.

PRO expositione primō nota-
da sunt quæ dicuntur 1. 2. q. 25.
de letitia, tristitia, & spe, & ti-
more; quæ sunt præcipue ani-
mæ passiones; & ea quæ D. Thomas supra
q. 28. de gaudio, multū enim conducūt ad
huius articuli intelligētiā. Secundo notan-
dū. Quod eū per deuotionem bona diuina
non plenē participētur, & mala nostra ad-
huc timeātur, ea quæ dixit D. Tho. de lati-
tia & tristitia, proportionaliter intelligēda
sunt de spe & timore, quæ sunt animi pas-
siones respiciētes bona, vel mala futura; si-
cut letitia & tristitia præsentia; neque ob
id D. Tho. censerī debet diminutus; cum
enim letitia & tristitia sint principales pas-
siones, ea quæ de illis dicūtur, de min⁹ prin-
cipalibus & accessorijs dicta cēsentur. Ter-
tio notādū, letitia similiter & tristitiā esse
duplicē: quādā spirituale, nō solū quia habe-
tur de re spiritali, verū etiā quia est in par-
te spiritali mētis: altera letitia est corpora-
lis, quæ licet sit de re spiritali, residet in
parte mentis corporali; & hæc interdum
redundat ex letitiā concepta à parte ani-
mæ, seu portione spiritali. Sic intelligitur
illud Psalm. 83. Cor meū, & caro mea exult-

D. Thom.

Psalm. 83.

rauerunt in Deum vinum. Cor, id est, voluntas, caro, id est appetitus sensitivus, ut interpretatur D. Thom. 1. 2. quaest. 24. artic. 3. in fine. Sed quomodo caro in Deo exultare potest? Lux coelestis aliquando animam deuotam valde illustrat, & voluntas vehementer accenditur, & ob vehementem citationem redundat eius motus in appetitum sensitivum, & facit illum tendere suo modo in spirituale bonum, ut & ipsum corpus spiritualibus deferuiat. Sicut enim primus orbis coelestis secundum mouet, & secundus tertium, atque alios similiter: ita intellectus mouet voluntatem, voluntas appetitum, appetitus verò carnem, propter magnam harum potentiarum coniunctionem. Aliter quomodo verum esset, quod Salomon ait Prouerbiorum. 17. *Animus gaudens aetatem floridam facit, spiritus tristis exsecat ossa.*

2

His suppositis, Dico. 1. Latitia purè spiritualis, siue gaudium, naturali cōsequio dimanat à deuotione, vel à meditatione, seu contemplatione affectuosa diuinorum. Dixi affectuosa, quia speculatio seu cogitatio speculatiua diuinorum non habet necessariam connexionem cum latitia, & gaudio, neque cum deuotione, quinimò neque est proprie meditatio, aut contemplatio sine affectu, ut patet ex dictis ex D. Thoma infra quaest. 180. artic. 1. sed in quantum scilicet causatur meditatio ex affectu amoris ad diuinam, nam ut ait Gregor. homilia. 14. in Ezechielem, *Ex dilectione Dei inardescit animus ad eius pulchritudinem aspiciendum.* Et etiam meditatio est affectuosa, quia in dilectione, quae est in affectu, terminatur: maximè si meditatio in contemplationem transferit. Probatur conclusio. Quia latitia & gaudium spiritualia dimanant ab amore rei, circa quam versatur gaudium, ut patet ex ijs, quae de his passionibus dicuntur, 1. 2. quaest. 25. sed deuotio, & affectuosa meditatio, seu contemplatio supponunt Dei amorem, imò causantur ab ipso, ut patet ex dictis: ergo ab eo naturali cōsequio dimanant, & procedunt latitia, & gaudium merè spirituale: illud videlicet quod est in appetitu intellectiuo: nam de illo, quod in appetitu sensitiuo, & in carne redundat, statim dicemus. Ex hac conclusione infertur primò. Quàto vehemētior fuerit deuotio, meditatio, aut contemplatio, tanto maior erit latitia & gaudium, quae inde resultant. Patet, quia quanto fortior fuerit causa, tanto fortior ab ea prodibit effectus. Secundo in

A fertur. Nisi per miraculum impediatur, omnem deuotionem, & omnem meditationem seu contemplationem, sequitur latitia iuxta proportionem suae causae: quapropter bene infert Caietanus in hoc articulo, personas deuotas semper esse hilares & laetas, in animo suo, quia habent internè causam latitiae, è contrario verò non censet deuotas personas, quae cōmuniter tristes ac syluestres nesciunt conuersari cum alijs, nisi perturbentur aut dissoluantur. Hoc Caietani dictum, licet verum, ne praebeat occasionem deceptionis, cum grano salis intelligendum est: etenim letitia deuotarum personarum est latitia animi, & de Deo, & de rebus diuinis, non quae resoluitur in risum, cacchinum, aut iocum, & multo minus in scurrilia verba: talis namque latitia non est, quae à deuotione promanat, sed à leuitate cordis ut minimum. Et si mihi non credis, crede D. Chrysostomo homilia. 6. in Matthaeum, tomo. 2. *Flentem quidē Iesum frequenter inuenies, nunquam verò ridentem.* Idem dicit de D. Paulo, & subdit: *Sed nec ullus Sanctorū vel de se ipso, vel de alio quopiam tale quid aliquando significasse narratur. De sola Sara legimus hoc dictum, sed illico Dei voce correpta est: & de filio Noe, sed propter illum risum seruus factus est ex libero.* Haec dico (inquit Chrysostomus) non ut risum prorsus abscindam, sed ut dissolutionem penitus extingnam. Et Hieronymus Epistola 8. ad Demetriadem. *Ridere, & ridere secularibus derelinque, grauitastuam personam decet.* Catonem quoque Censorium, & Marcum Crassum seinel in vita risisse, scribit Lucinius. Igitur personae verè deuotae non sunt, qui amare conuersantur cum alijs, omnibus indignantur, visis eorum defectibus blasphemant: è contra verò verae deuotae cum gaudio & latitia spirituali abundent, exhibent vultum laetum tanquam inchoantes vitam coelestem, peccantibus cōpatiuntur, & cum omnibus dulciter cōuersantur: iuxta illud Sapient. 8. *Non habet amaritudinem conuersatio illius.* Sed rogas. Ista spiritualis latitia, quae est à Deuotione, qualis erit, & de quo obiecto? Respondetur. Si deuotio resultat ex meditatione diuinarum perfectionum, siue in se, siue in ordine ad beneficia, quae Deus nobis confert, latitia, quae oritur, est, eo quod Deus amatus se bene habeat: vel ex hoc quod à nobis participatur: si verò deuotio resultet ex consideratione propriorum defectuum, latitia prouenit ex spe subuentionis: ac demum ex ipsomet

D. Thom.

Prou. 17.

D. Thom.
Gregor.

Chrysost.

Hierony.

Lucinus.

Sapient.

August.

Psal. 117.

ipsumet dolore & tristitia peccatorum lætatur anima, ut ait Augustinus, non minus, quam gaudet ex hoc quod lætatur de Dei bonitate & perfectione. Quia propter meritum homo deuotus undique plenus lætitia spiritali incedit, iuxta illud Psalm. 117. *Vox exultationis & salutis in tabernaculis iustorum.* Et notandum, hanc lætitiā non semper usque adeo percipi: quia aliquando ex tepido amore, aut meditatione languida procedit: tum quia etsi vehemens sit, non redundat in carnem, ubi est maior percepti bililitatis ratio; tum tertio, quia non potest esse vlla certitudo, an à vera deuotione, & amore Dei procedat: quia nemo certus esse potest, utrum amore vel odio dignus sit; & propter alia quæ infra dicemus.

4

Dico secundo. Lætitiā prædicta spiritalis non redundat in appetitum sensitium ex omni deuotione, neque ex omni meditatione; sed ex vehementi & aciori. Vtraque pars conclusionis experientia patet. Videmus quamplurimos deuotioni verè intendere, qui non sentiunt hanc carnis exultationem; quæ si haberetur cum sensibilis sit, sentiretur. Quando verò est vehemens meditatio & contemplatio, semper sequitur; & aliquando usque ad raptum nisi fortè complexio corporalis suppositi dura & difficilis ad recipiendam lætitiā id impediat: sunt enim homines valde duri ex complexione naturali ad lætitiæ signa: aut verò nisi per miraculum impeditur, ut in Christo Domino orante in horto Gethsemani. Ad cuius deuotionem non lætitiā in appetitu sensitivo, sed ingens tristitia usque ad sanguinis sudorem tecuta est, Deo prohibente per miraculum, ne lætitiā valida, quæ in superiori portione eius animæ residebat, ad carnem usque redundaret.

Dico tertio. Quandoq; confert Deus homini deuoto quandam ingentem lætitiā, tam animi, quam corporis ultra eam, quæ correspondet quantitati deuotionis & amoris, quæ ab homine habetur. Probat, quia sæpè contingit ut minus deuotus, & minus amans maiori perfundatur lætitiā in consideratione diuinorum, ut patet in incipientibus: ergo illa lætitiā necessariò aliunde prouenit, quā ab amore & deuotione; aliās à minori causa maior effectus proueniret. Sed rogas, quæ est ista lætitiā? Respondetur. Est quædam teneritudo mentis, inò interdum corporis, quædam animæ dulcedo, species quædam delectationis, seu potius quædam reductiua fruitio, vel ut ait D.

- A Thomas, opusculo. 58. cap. 19. est quædam prægustatio gaudij cœlestis, & manna absconditum; quod nemo nouit, nisi qui accipit. Et ut verum fatear, ego experimento nihil de hac re noui, sed sola speculatione adducam verba experti Richardi de sancto Victore in opusculo de arca animæ, circa finem, ubi anima interrogat, & respondet homo. *Anima. Quid est illud dulce, quod in sponsi recordatione me tangere solet, & tam vehementer ac suauiter afficere, ut iam tota quodammodo à me ipsa alienari, & nescio quod abstrahi incipiam? subitò enim inuouor, & tota immutor, & bene esse mihi incipit. Ultra quam dicere sufficiam, ex hilaratur conscientia, in obliuionem venit omnis præteritorum dolorum miseria, exultat animus, clarescit intellectus, cor illuminatur, desideria iocundantur: iamque alibi (nescio ubi) me esse video, & quasi quibusdam amplexibus amoris teneor; & nescio quid illud sit, & illud semper retinere, & nunquam perdere toto annisu laboro. Luctatur quodammodo delectabiliter animus, ne recedat ab eo, quod semper amplecti desiderat, & quasi in illo omnium desideriorum suam inuenerit, summè & ineffabiliter exultat, nihil amplius quærens, nihil ultra appetens, semper sic esse volens. Nunquid ille est dilectus meus?* Hæc Richardus, & alia plura, per quæ circumloquitur ea, quæ nos breuius ipeculatiue diximus.
- B Dico quarto. Illa mētis dulcedo, illa prægustatio gaudij cœlestis, illa mentis inflamatio erga Deum, & de Deo, ultra proportionem amoris, & deuotionis, quandoque iustis conceditur à Deo, quandoque non, imò & collata sine vllis demeritis sæpè auferitur. Prima pars huius asserti ex dictis plurimorum Sactorum probari poterat; vnum aut alterum apponam. Greg. lib. 8. moralium, capit. 21. *Ecce electorum mens in terrena desideria subiicit; iam cuncta, quæ considerat, præterire transcendit; iam ab exteriorum delectatione suspenditur, & quæ sint bona inuisibilia rimatur, atque hæc agens plerumque in dulcedinem supernæ contemplationis rapitur, &c.* quæ videnda sunt. Augustinus in meditationibus: *Ecce video lumen cœli oculis mentis meæ, desuper interlucet radius à facie luminis, &c.* videndus est locus. D. Bernardus, de amore Dei: *Stans in domo solitudinis quasi onager solitarius, & habitaculum habens in terra salsuginis, & attrahens ventum amoris mei, os meum aperio ad te Domine, & attraho spiritum, & nonnunquam, Domine, quasi clausis oculis ad te inipienti mittis*

D. Thom.

Ric. de sanc. Vict.

Greg.

August.

D. Bern.

6

Greg.

D. Bern.

7

Prou. 31.

2. Ad Cor.
rinth. 1.

Psalm. 85.

Palm. 118.

Cant. 1.

Psalm. 118

mittis mihi in os cordis, quod non licet mihi scire quid sit: sapere quidem scientiæ, dulcedinem adeò comportantem, ut si perficeretur in me nihil ultra quærerem. Sed ad quid confertur ista dulcedo iustis? Primò, ut gaudia humana fortiter spernant; nam experimento discunt, quanto excellentiora sunt gaudia spiritus, quàm carnis; si enim vna stilla & prægustatio gaudij cœlestis in tantum excedit gaudia, quæ de mundanis habentur, quid erit de plenitudine gaudij in patria cœlesti? De quo Gregorius super Ezechielem. Si quis iam (inquit) cordis ore gustauerit, quæ sit illa dulcedo cœlestium præmiorum; qui illi hymnidici chori Angelorum; quæ incomprehensibilis visio Trinitatis, huic quantò dulce sit quod intus videt, tantò in amaritudinem vertitur quod foris sustinet: & ibidem multa alia præclara ad hoc propositum dicit. Et D. Bernardus: Gustato spiritu necesse est desipere carnem; affectanti cœlestia terrena non sapiunt & æternis inbianti fastidio sunt transitoria. Hæc in quadam Epistola. Secundo, ut consoletur iustos molesta patientes in hac vita, iuxta illud Prouerborum. 31. Date siceram merentibus, &c. & illud. Gaudete in lætitia, qui in tristitia fuistis: & ideo Propheta iure suo quodammodo petit: Lætifica nos pro diebus, quibus nos humiliasti, annis quibus vidimus mala. Et 2. ad Corinthios. 1. Sicut abundant passionem Christi in nobis, ita & per Christum abundat consolatio nostra. Tertiò, quia ista consolatio nostra, magna lætitia, & gaudium valde confortant animum ad fortiter seruanda Dei mandata; verè enim dicitur: Delectatio perficit opus. Et propterea opera omnia, quæ naturæ autor ab animantibus effici voluit, velut quadam voluptatis esca conduiit, omnem namque naturalem operationem sequitur delectatio: ideoque non mirum, si hanc tanquam virtutis adiutricem postulet Propheta Regius Psalm. 85. dicens: Lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum. Et Psalm. 118. Hereditate acquisiti testimonia tua in æternum, quia exultatio cordis mei sunt: Et Canticorum. 1. Trahe me post te, curremus in odorem unguentorum tuorum. Unguenta odorifera sunt suauissima gaudia, & vbera consolationis; & his Christus Dominus nos trahit, & currere facit post se. Et apertius Psalm. 118. Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum. Propter has, & alias plures causas solet Deus suos electos hac

A mira dulcedine, & lætitia magna gratis perfundere.

Secunda dicti pars est, quòd iustis mira Dei dispensatione subtrahitur hæc dulcedo & gaudium, quod passim reperies apud Sanctorum doctrinam, & experimento comprobatur. Causas autem inuestigare conabor, non alijs quàm Gersonis verbis, libro de mystica Theologica practice, consideratione. 6. Prima est. Propter humilitatem conseruandam aut nutriendam: vnde Gregorius, Job. 7. capit. 17. ut homo dona gratiæ habeat, & infirmitatem suam agnoscat, subito probas illum. 2. Fit hoc ad desiderium vehementius igniendum, quemadmodum ignis flatu compressus erumpit ardentius, ut ait Richardus de Sancto Victore: quemadmodum, inquit Climacus, de luctu, capit. 7. abscondit se ipsam infantis mater; quem si viderit se anxie inquirere, gaudio afficitur; sicque illum instruit sibi adharere ingiter, affectumque sui infanti altius imprimit, eumque ad se amandum ardentius inuitat. 3. Ut ab homine sua fragilitas, & abyssus miseriarum profundius ac clarius sentiat; quatenus vilesceat ipse sibi, recogitans qualis ex se sit, & qualis ex Dei munere esse possit. Hoc usus est Deus artificio, quando Eliæ concessit, ut cælum aperiret, & postea sibi derelictus Iezabel fugit: & Paulus paradysum intrat, & carne tentatur. 4. Fit hoc aliquando ad induendum viscera misericordiæ, & pietatis super aliorum desolatione, quibus hæc consolatio vel non conceditur, vel concessa subtrahitur. 5. Ad satisfaciendum pro se, vel pro alijs per dolorem sensibilem ex tali carentia derelictum. 6. Nequis idoneus in doctrina alios inuare, aut in re aliqua, velit assidue sic ociari sibi, & sic inter amplexus Rachelis hæere, quod negotium charitatis spernat, & Liæ fecundationi nequaquam inuigilet. 7. Ut homo per multa tentatus discat ex his quæ patitur obedientiam, ceterasque virtutes, quatenus eas edoceat postmodum efficacius. 8. Ne deserat homo per contemplationis suæ supererogationem, obligationem debitæ actionis. 9. Ad punitionem omnium venialium peccatorum, tanquam si pater indulgentissimus, vel auertat interim faciem à filio lasciuio, vel tristiore ostendat, quatenus exinde studiosior sit in omni modestiæ custodia, & ne minima negligens paulatim decadat. 10. Ut cognoscatur illud Apostoli ad Roman. 9. Nō est volētis neq; currētis, scilicet, per industriā propriam, sed

8

Gerson.

Greg.

Climacus.

Ad Ro. 9.

sed Dei miserentis. 11. Ad purgationem maris spiritualis magni, spatiosi, quod ex nimia quiete solet contrahere sordes, sicut & materiale, quas exagitatio commotioque depellit. 12. Ut innotescat si gratis anima Deum timet; si parata est, scilicet, obsequi proprijs expensis dolorum & tribulationum, quemadmodum si stipendia consolationum, & suauitatum ab imperatore suo recuperet: & hoc contra illos, qui orationem suam vel effundere nolunt, vel inefficacem credunt, nisi consolationum sentimenta meruerint, quasi non fingeret Deus unquam laborem in praecepto. 13. Quatenus ablaetetur homo, ne semper putrescat, aut fornicetur in Dei donis, ea propter se diligens, his adherens, sese oblectans; aut ne premium hoc temporale recipiat illo futuro cariturus. 14. Ut dissimulet venire tantus hospes ad animam ne grauetur expensis; sicut Dauid ad filiū: sed quibus expensis? lacrymis, pijs gemitibus, ieiunijs, vigilijs, & ceteris corpora grauantibus; quia anima iunior non posset sustinere ebrietatem spiritus, si ingiter introduceret eam in cellam vinariam suam; propterea clauem gerit, nunc claudens, nunc aperiens. 15. Ut prouocet te Deus sicut aquila pullos suos ad volandum, & mater filium ad ambulandum. Deserit enim mater filium suum aliquando hac industria, ut desertus clamet, utque regrediens cautior sit adherere sibi, cautior etiam ne cadat; & quae sitam matrem latior suscipiat inuentione, blanditia, & oscula suauius addat. 16. Ad exercendam patientiam, quae perfectum opus habet; nam quae est acerbior tribulatio? quae materia patientiae copiosior apud animā, quae a praegustatione deliciarum paradisi relabitur, & corrūit ad dolores inferni ad similitudinem umbræ mortis, ad ærumna huius seculi. Sumitur hinc coniectura, quanta futura est amaritudinis separatio perpetua. Hæc Ioannes Gerson.

Igitur illa mentis dulcedo, & lætitia ingens perceptibilis, quandoque iustis conceditur, quandoque non; imò habita auferitur, sed pro ea obtinenda diligenter laborandum est oratione & cordis custodia, ac purificatione; ita ut accedens paratus sit ea uti humiliter cum gratiarum actione, si detur; paratus ea carere bono animo, si nō detur, recogitans assidue, quia non in sensu huius dulcedinis, sed in charitate est regnū Dei. Ut iam iam amplius dicemus.

Dico quintò. Inflamatio est affectus perceptibilis, & spiritualis dulcedinis sensatio, seu sentimentum: delectatio quoque in spiritualibus, atque operandi promptitudo sen-

A fibilis, quamvis frequenter comitentur charitatem, & veram deuotionem, non tamen inseparabiliter ei iunguntur. Prima pars patet ex dictis: secunda probatur, quia nihil prohibet, homines peccatis mortalibus irretitos, & in eis perseuerantes, audientes aut cogitantes diuina, in magnam prorum pere lætitiā, & mentis dulcedinem, etiam vsque ad lacrymarum effusionem; quinimo hoc patet experimento. Quæ lætitia & mentis dulcedo interdum est à Deo parua sic ad se attrahere volente; quemadmodum mater vocatum puerum & ad se venire recusantem, ostenso aliquo pomo, aut re aliqua, quæ nitore ac decore oculos eius alliciat, trahere ad se solet: de quo rectè dicitur: Quoniam prænensisti cum in benedictionibus dulcedinis: Vel est à Deo ad maiorem peccatorum punitionem, & condemnationem eorum; qui mira inuitati & cibati dulcedine noluerunt resipiscere: quibus dicitur illud Psalm. 68. Fiat mensa eorum coram

B ipsis in laqueum, & in retributionem, & in scandalum: id est, quod illis dabatur ut cibus delitiosus, in venenum conuersum est. Vnde Augustinus, tractatu. 73. in Ioannem: Metuendum est, ne id quod posset non dare propitius, det iratus. Interdum verò ab aliquo habitu acquisito amandi Deum & diuina; qui remanet in peccatore post lapsum. Quandoque verò à complexione tenera hominis considerantis diuina, & statim erumpentis in lætitiā etiam externam & sensibilem, & hæc frequenter reperitur in foeminis. Quandoque verò præfata lætitia est à Diabolo suggerente, ut decipiat hominem censentem se iustum esse, cum his delitijs fruitur; & ut homo in his quærendis constituat suum vltimum finem, vel ut dum eas subtrahat, in desperationem mittat; vel propter alias quamplurimas causas.

C Ferè eadem dicit Gerson, ubi supra, his verbis. Sunt filij infideles, & alieni, sunt serui nequam, quos aliquando cibari sustinet pater cælestis ex adipe frumenti, & de petra melle saturari. Quemadmodum apud aliquos ex principibus videre est, qui condemnandis paulò post ad mortem mittunt aliquoties in carcerē de pretiosis mensæ suæ reliquijs. Nanque has gratias reperire est apud maledictionis, reprobationisque filios, vel in augmentum suæ damnationis pro abusu ingratis doni Dei, vel ad aliorum eruditionem, vel pro qualicunque laborum suorum, velut florum vel miltium præmio transitorio pro tali numismate. Tales merces dicit prouerbiū vulgare, fornicari tantum ma-

Psalm. 68,

August.

tummodo quæsierunt in donis Dei per impro-
bam delectationem, vel præsumptionem. Quid
igitur? desiderium eorum affert eis Deus, sed
iratus, audiunt illud Euangelij, tolle quod tuū
est, & vade.

Ex dictis colligitur esse difficillimū cog-
noscere unde, & ad quid confertur præfata
lætitia spiritualis, & mentis dulcedo, seu
animi tenera delectatio perceptibilis, quā
vulgus appellat deuotionem. Quapropter
admonet Paulus, secunda ad Corinthios.

11. Satanam se transfigurare in Angelum
lucis, & 1. Ioannis. 4. Probate spiritus vtrū

ex Deo sint. Quibus autem notis & signis
ista probatio, & examinatio fiat, trademus
Deo dante infra, cum de apparitionibus,
& raptibus agetur, interim videndus est
D. Thomas. 2. ad Corinthios. 11. Lectione
3. Et si contra hoc postremum dictum obij-
cias Augustinum, in confessionibus cum
Deo loquentem: *Est gaudium; inquit, quod
non datur impijs, sed eis, qui te gratis colunt
Domine, &c.* Respondetur, hæc & similia
testimonia intelligenda esse de lætitia &
gaudio, quæ nascuntur ex Dei amore & ve-
ra deuotione.

D. Thom.

August.

2. Ad. Cor.

11.

1. Ioan. 4.

Q V A E S T I O. 83.

DE ORATIONE.

I

E qua multa scripsere vi-
ri illustres doctrina. Ex pa-
tribus antiquis Tertullia-
nus librum vnum, Cypria-
nus expositionem oratio-
nis dominicæ, Cyrillus Ie-

rosolimitanus Cathedesi. 5. Mystagog.
Gregorius Nissenus homilia. 5. Chrysosto-
mus de Orando Deum libros duos tom. 5.
& alibi sæpè miscet multa de Oratione, Au-
gustinus, lib. 2. de Sermone Domini in mō-
te, cap. 4. & sequentibus, & Epistola. 121.
ad Probam, & sparsim sæpè, Cassianus de
Canonico Orationum, & Psalmorum mo-
do libros tres, & in caput. 6. Matthæi. &
Lucæ. 11. Ioannis. 13. & 16. omnes sacrorū
Bibliorum interpretes, item Doctores in
4. distinction. 15. Et ex patribus recentiori-
bus Gerson, in multis Opusculis tertiæ par-
tis, Hugo de Sancto Victore, in aliquibus
opusculis secundæ partis, Richardus de San-
cto Victore, in prima parte, Guillelm. par-
uo opusculo de rhetorica diuina. Ex Doc-
toribus Scholasticis recentioribus, Ioan-
nes de Medina, Codice de poenitentia tra-
ctatu. 6. Sotus, lib. 10. de iustitia quæst. 5.
Nauarrus in commentario de oratione &
horis Canonicis, & in Manuali, cap. 25.
Theodorus Peltanus, in tractatu de tribus
operibus satisfactorijs, & Robertus Bellar-
minus, tomo 3. Controuersiarum, & deuo-

B tus ac de gente Hispana benemeritus fra-
ter Luisius Granatensis Ordinis Prædicato-
rum, qui Sermone Hispano edidit tracta-
tum pijsimum de oratione & meditatio-
ne, non sine magno emolumento vitæ spi-
ritualis.

Luisius
Gra.

Tertullian.

Cyprian.

Cyril.

Nissenus.

Chrysost.

Augusti.

Cassianus.

Gerson.

Hugo.

Richard.

Guillel.

Ioann. de

Medin.

Sotus.

Nauar.

Theodor.

Bellarmin.

ARTICVLVS PRIMVS.

*Vtrum oratio sit actus appeti-
tiue virtutis?*

Summa Articuli.

ONCLVSIO. Oratio nō
est actus virtutis appetitiue,
sed actus rationis practicæ.

Acturus D. Thomas de ora-
tione Theologica, quæ ad Deum dirigitur,
cum ab ipso aliquid petimus, non de ora-
tione grammatica aut rhetorica, breuitati
studens ex multis definitionibus, quas Pa-
tres orationi assignarunt, eligit vnā, quæ
quidditatem rei explicat, relictis alijs, quæ
potius sunt descriptiones orationis, inter-
dum explicantes eius causam, interdum ef-
ficaciam, & alia quæ antecedunt illam, co-
mitantur, aut sequuntur. Diffinitio autem
quæ ab illo eligitur, est hæc. *Oratio est peti-*

tio decentium à Deo. Rationem suæ electio-
nis non aliam assignat, nisi quia fere com-
munis animi conceptio est, orationem esse
deprecationem, vel petitionem à Deo;
neque hoc negant qui aliter diffiniunt, sed
orationem circumscribunt, aut circumlo-
quuntur per suas proprietates, pro ut deu-
tio illis suggerit. Mihi verò non admodum
studenti breuitati placet in medium pro-
ferre quamplures orationis diffinitiones;
ut inde eius quodditas & proprietates ma-
gis innotescant. D. Dionysius. 3. de diuinis
nominibus, ait: *Omnia opus est ab oratione
incipere, sicut Deo nos ipsos tradentes &
vmentes.* Ecce definitur oratio per vnio-
nem cum Deo; & cum hæc vnio ad Char-
tatem pertineat, definitur oratio per vnio-
nem; non quia oratio, illa vnio sit, sed quia
perfecta oratio à charitate vniente & im-
perante proficisci debet, ut explicat Diuus
Thomas ad secundam, licet etiam alio mo-
do possit intelligi hæc vnio per orationem;
nimirum vnio non amoris, sed applicatio-
nis, qua mens se, & sua exhibet Deo in fa-
mulatu, & cultu affectuum, precum, medi-
tationum, & exteriorum actionum. Per
hanc enim vnionem indiuisus est homo se-
cundum cultum & famulatum à Deo, dum
quis orat; sicut cum alicui seruit, indiuisus
est ab illo secundum seruitium. Itaque vnio
hæc est honoratiua, & applicationis, qua-
tenus quis dicitur vniri secundum obse-
quium ei, cui se consecrat. De qua re supra
quæstion. præcedenti. Diuus Damascenus,
lib. 3. fidei Orthodoxæ, capit. 24. ait: *Oratio
est ascensus mentis in Deum*: eo quod vel
ab isto ascensu ad Deum per fidem, & ma-
ximè per charitatem, Oratio perfecta cau-
satur, vel quia in illo terminatur; aut verò
quia, ut infra dicemus, perfectam ora-
tionem comitare debet abstractio à terre-
nis, & ascensus ad diuina. Ferè in idem red-
dit definitio Augustini: *Quid est oratio nisi
ascensio animæ de terrestribus ad cœlestia, in-
quisitio supernorum, inuisibilium desiderium.*
Prima pars ponitur propter contemplatio-
nem, secunda propter meditationem, tertia
propter dilectionem, à quib⁹ causatur per-
fecta oratio. Et in Sermone de oratione &
ieiunio: *Oratio est pius mentis affectus in
Deum directus*, definitur oratio per actum
dilectionis, à quo causatur; & idem dico de
definitione Hugonis, lib. 2. institutionis
monasticæ, cap. ultimo: *Conuersio in Deum,
per piū & humilem affectum.* Bernardi
in Epistola quadam: *Oratio est hominis Deo*

A adherentis effectio, familiaris quodammodo
alloquutio, & statio illuminatæ mētis ad fruē-
dum Deo, quandiu licet: & Ambrosij: *Oratio
est cibus mentis, præclaraque alimentatio
suauitatis, quæ membra non onerat sed ornat.*
Istæ definitiones explicant statum, quem
debet habere perfecte orans. Denique ut
bene notat Gerson, vbi supra, istæ nō sunt
proprie definitiones, sed potius laudes quæ
dam orationis, & eiusdem proprietatum
explicationes. Magis accedit ad quiddita-
tem orationis explicandam Chrysostomus
homilia. 30. in Genesim: *Oratio colloquium
est cum Deo, quod ut scias, audi Prophetam
dicentem, iocundum sit ei eloquium meum.*
Sed non omnecolloquium est oratio, qua-
re melius D. Damascenus, vbi supra: *Est pe-
titio decentium à Deo*: quæ clarius exprimi-
tur à D. Basilio homilia. 5. ex varijs quæ est
in martyrem Iulitam, vbi dixit: *Oratio est
boni cuiuspiam petitio, quæ ad Deum à pijs
effunditur*: Quomodo autem omnis oratio
debet procedere à pio animo, infra: modo
verò inquirere oportet, id, quod D. Thom.
in articulo quæsiuit.

Ambros.

Gerson.

Chrysost.

D. Damasc.

D. Basil.

C D I S P U T A T I O V N I C A.

Cuius potentia actus sit oratio?

T videtur, quod sit actus volun-
tatis. Primò quia omnes illæ defi-
nitiones relatæ expresse hoc in-
sinuant, ut patet consideranti
illas. Secundò. Propositum seu deliberatio
vel affectus petendi aliquid à Deo, est ac-
tus voluntatis, ut de se patet, & in hoc con-
sistit essentia orationis: ergo oratio est ac-
tus voluntatis. Probatur minor, quia tale
propositum regulatur à virtute Religionis,
& est prius quam petitio, & est necessariū
intrinsecè ad orationem: ergo in eo potius,
quam in petitione consistit essentia oratio-
nis. Tertio. Id quod potissimum est in ora-
tione, est desiderium eorum, quæ petimus
à Deo: sed desiderium est actus voluntatis:
ergo & oratio. Maior patet, quia oratio vo-
calis nihil aliud est, quam expressio deside-
rij, ut ait Magister super illud primæ ad
Thessalonicen. ult. *Sine intermissione orate*:
& Augustin. enarrat. in Psalm. 39. circa illa
verba, *Ante te est omne desiderium meum.*
*Ipsū (inquit) desiderium tuum oratio tua
est, & continuum desiderium continua oratio*:
ergo ipsum desiderium potissimum est, ad
quod expressio ordinatur. Confirmatur,
quia

I

Magist.

Psalm. 39.

D. Diony.

D. Thom.

Damasc.

August.

3

Hugo.

Bernard.

quia id quod exauditur oratio est: sed desiderium est id, quod exauditur, Psalm. 9. *Desiderium pauperum exaudivit Dominus: ergo.* Quarto. Dato quod oratio sit petitio, quæ ad Deum fit, etiam est actus voluntatis: nam omne imperium ad voluntatem pertinet, quæ est regina potentiarum: sed petitio pertinet, vel reducit ad imperium; nam eisdem ferè verbis imperamus inferioribus, & petimus ab æqualibus, aut superioribus: verbi gratia, da mihi hoc, vel illud: ergo oratio est actus voluntatis. Quinto. Intellectus habet tantum tres actus, videlicet simplicium apprehensionem, divisionem, & syllogismum, seu ratiocinationem, ut colligitur ex Philosopho. 3. de anima textu. 21. sed petere non pertinet ad ullum actum istorum trium: ergo non est actus intellectus. Sexto. Petere est actus liber intrinsecè; sed actus intrinsecè liber non est intellectus, sed voluntatis: quia intellectus ab extrinseco habet libertatem: ergo oratio (quæ petitio est) actus est voluntatis. Septimo. Dato quod petitio componatur ex actu intellectus, & voluntatis, sicut cōcedunt omnes Thomistæ in simili loquentes de imperio intellectus. 1. 2. quæstion. 17. ergo potius debet dici actus voluntatis. Probatur consequentia; tum, quia voluntas est, quæ movet intellectum, & non e contra; tum quia movens primum in actibus humanis, habet seut formale, motum verò ut materiale, ut sæpè asseritur à D. Thoma: sed formale præstat materiali: ergo potius petitio debet censerī actus voluntatis, quàm intellectus: vel saltem sequitur quod componitur ex æquo ex actu intellectus, & voluntatis.

D. Thom.

Alex. sent.

2

Ioannes de Medina.

Alexander Alensis. 4. part. quæst. 95. tenet orationem esse actum voluntatis, & intellectus, & irascibilis, & concupiscibilis: & comminiscitur quandam distinctionem orationis, ut contemplatio est, ut fit ad gustandum, & ut fit ad satisfaciendum: sed posset mille assignare distinctiones, iuxta diversas proprietates orationis: & quia meo iudicio sine artificio procedit, & non attingit in quo consistat essentia orationis, ideo illum relinquo, & eius argumenta: quia nullius inveniuntur, præter ultimum a me positum. Ioannes de Medina, de poenitentia ubi supra quæstion. 1. de oratione, contendit esse actum voluntatis, & alij propter argumenta aliqua initio posita: nam cetera sciens omitto.

Pro expositione tamen aduertendum

A est, rationem, quæ idem est cum potentia intellectiva, esse duplicem: quandam speculativam, quandam practicam. Actus rationis speculativæ sunt tres, apprehendere simplicia, ea componere aut dividere, & ex his syllogizare, aut ratiocinari. Actus vero rationis practicæ, alij sunt, de quibus non est modò dicendum per singula: quia numerus eorum versatur sub opinione, & illud definire non est præsentis loci, nec necessarium ad eorum, quæ dicenda sunt, explanationem; sufficiat nobis scire, esse valde diversos actus rationis practicæ, ab illis tribus commemoratis pro ratione speculativa. Secundo ad determinandum cuius potentia actus sit oratio, libet quod oculos ponere discursum prudentialem, qui reperitur in homine effundente coram Deo suas petitiones: imò in omni opere studioso proportionaliter reperitur. Discursus est iste. Homo infirmus intendit procurare salutem: iste actus est voluntatis, & dicitur intentio, ex qua intentione, quæ est finis & boni, procedit ratio tanquam ex principio ad consiliandum de medijs ad obtinendam salutem: & iste actus, qui est consiliari, pertinet ad quandam partem prudentiæ, quæ dicitur Eubulia, id est, bona consiliatrix. Deinde eadem ratio per aliam partem prudentiæ, quæ dicitur Synesis, id est, bona sensatio, iudicat medium fundendi orationem coram Deo pro salute obtinenda, hic & nunc congruere; & tota hæc Eubulix & Synesis actio dicitur deliberatio: licet Caietanus dicat infra. quæst. 88. artic. 1. esse voluntatis actum formaliter, de quo modò non disputo. Post deliberationem petendi à Deo salutem, statim sequitur propositum petendi illam; quod nihil aliud est, quàm electio voluntatis respectu illius medijs, quod est petitio. Et ista electio ad eam virtutem pertinet, quæ versatur circa medium illud, quod iudicatum est per Synesim convenientem esse consequutioni finis, videlicet est, petere à Deo salutem. Sub iudice omitto, an desiderium obtinendi salutem à Deo, pertineat ad deliberationem, an verò ad propositum, siue distinguatur ab illis formaliter, siue non: sufficiat nobis scire, esse voluntatis actum, necessario reperiuntur in hoc discursu prudentiali. Deinde sequitur prudentiæ actus, qui est precipere, nempe in nostro casu petere à Deo: ac demum & ultimo sequitur ipsa petitio. Ita que in hoc discursu prudentiali, licet inspicere plures actus, quos haberi in instanti,

non

3

Caiet.

non implicat. Primus est intentio finis. Secundus consiliari de medijs. Tertius iudicare de medio conuenienti. Quartus determinari ad vnum medium. Quintus propositum voluntatis de illo medio eligendo. Sextus. Desiderium obtinendi à Deo finem. Septimus præcipere intellectus absolute. Octauus petere à Deo.

4

Hoc supposito, prima assertio sit. Essentia & quidditas orationis non consistit in aliquo illorū sex actuum enumeratorum, neque in omnibus simul sumptis. Probatur meo iudicio demonstratiue, quia stat hominem habere omnes illos actus, & non orare; ergo. Antecedens patet, quia stat hominem habere omnes illos actus, circa ieiunium, circa lectionem, &c. & quod non sequatur lectio, aut ieiunium. Idem dicendum est de oratione: & specialiter probatur de desiderio, quoniam stat in humanis quempiam desiderare aliquid, & tamen nolle petere ab alio; quia non vult se illi subijcere; ergo idem dicendum est de petitione à Deo. Secunda assertio. Septimus ille actus, qui est imperium respectu executionis orationis electæ & deliberatæ, non est oratio. Patet, quia est ordinatio rationis, vt executioni tradatur electio: sed hic ordo rationis non est oratio: ergo. Probatur minor, quia oratio potius est deprecatio, & submissio, quam imperare. Confirmatur, quia orare inferioris est, imperare superioris: ergo oratio non consistit in imperio proprie dicto, quale est ille septimus actus, de quo loquimur. Confirmatur secundo, quia ille septimus actus pertinet ad prudētiam, oratio ad religionem; vt infra dicetur; ergo. Tertia assertio. Essentia orationis consistit in petitione, quæ fit Deo: hanc supponit D.

5
D. Thom.

Thomas, vt cōmunem animi omnium conceptionem; & probatur à sufficienti diuisione. Secundo, quia supplicatio, quæ fit hominibus, consistit in petitione; ergo oratio, quæ fit Deo, etiam consistit in petitione. Confirmatur, quia non dicitur quis, Deum orare, nisi quando ab ipso aliquid petit. Quarta assertio. Petitio, atque adeo oratio, quæ est petitio facta Deo, est actus intellectus practici. Probatur ex Aristotele. 1. Ethicorum, cap. vltim. tom. 5. dicente:

Arist.

D. Thom.

Ad optima deprecatur ratio: deinde ratione D. Thomæ. Petitio omnis est ordinatio, prout aliquis ordinat aliquid, per alium esse faciendum. Item est intimatio, seu insinuatō, seu expressio desiderij obtinendi aliquid ab eo, cui fit expressio: ergo est ac-

tus rationis practice. Consequentia videtur clara; quia omnia præfata cum sint quædam loquutiones, expressiones, seu enuntiationes non possunt ad intellectum non pertinere. Antecedens declarat D. Thomas in articulo, supponendo discrimen inter rationem speculatiuam, & practicam: quia illa est sola apprehensiuā, hæc verò non solum apprehensiuā, sed & causatiuā: causatiuā in quā dupliciter: vno modo necessitatem imponendo, per imperium, alio modo inducendo, & disponendo; sicut fit per petitionem. Dices fortasse ad antecedens. Petitio motio est tantum voluntatis. Contrā, nam non fit petitio nisi solis creaturis rationalibus; nimirum quia cum illis solis potest fieri loquutio: ergo necessariò debet esse loquutio cum illis, & ordinatio vt faciant: atque inde etiam colligitur, petitionem esse actum intellectus: nam si sola motio voluntatis esset petitio, posset fieri creaturis irrationalibus; quia à rationalibus moueri possunt: exorari verò aut aliquid petere ab illis nequaquam. Vltima assertio. Quamuis petitio sit essentialiter, & absolute actus intellectus, præsupponit tamen actum voluntatis, in cuius virtute intellectus petit. Probatur, quia primum mouens in viribus animæ ad exercitium actus, est voluntas; vt patet ex D. Thom. 1. 2. quæst. 9. artic. 1. ergo non potest intellectus exire in petitionis actum, nisi mediante voluntatis motione: quia mouens secundum non potest in actum prodire, nisi in virtute primi mouentis. Sed vnum est valde notandum, in quo aliqui hallucinantur: videlicet actum voluntatis, quem assero præsupponi ad petitionem, in cuius actus voluntatis virtute intellectus petit, non esse aliquem ex commemoratis in discursu prudentiali à me factō (licet & ipsi supponantur,) sed alium, qui est volitio efficax voluntatis, vt intellectus petat. Probatur, quia nullus ex prædictis actus, est efficax sufficienter ad mouendum intellectum, vt petat: ergo alius requiritur ex parte voluntatis, qui talem motionem producat efficaciter. Antecedens patet, quia stat hominem habere propositum, & desiderium & electionem petitionis, & adhuc non petere: ergo nullus eorum actuum est efficax ex parte voluntatis, ex cuius parte aliquod mouens efficax assignandum est.

D. Thom.

6

D. Thom.

Superest respondere ad argumenta. Ad primum patet ex dictis in principio quæstionis, vbi diximus ceteras definitiones assign-

Soluntur
argumenta.

assignatas orationi, præter illam, quam eligit D. Thomas, esse potius laudes seu descriptiones orationis per eius proprietates, quam definitiones. Ad secundum respondetur negando minorem; ad probationem negatur consequentia: non enim omnis actus regulatus à Religione, est oratio; quin imò multi sunt actus requisiti ad orationem, & regulati à Religione, qui non ob id sunt oratio, quia oratio petitio est, petitio autem non est propositum, licet supponat illud.

7

Pro solutione tertij, & septimi aduertendum. Quod quando multi actus, etiam diuersarum potentiarum, concurrunt ad integrandum vnum actum, ex principalitate actus aut finis non licet inferre essentialitatem actus integrati, aut compositi in actu illo principali consistere: verbi gratia, in discursu prudentiali, quem diximus exerceri, quando oramus, multi actus reperiuntur: & præcipuus, ut potè ad quem ceteri ordinantur, est intentio obtinendi aliquid à Deo: & tamen certum est non consistere in illa intentione orationem: item non ex eo quod aliquis actus sit formale respectu alterius, est id, pro quo supponit, neque actus est illud formale substantialiter. E contrariò res se habet: verbi gratia, si ieiunio propter Deum, imperium illud Charitatis formale est in tali actu; ieiunium verò materiale. Ceterum ille actus non est neque voluntatis, neque intellectus, sed appetitus sensitui. Doctrina est Caietani. 1. 2. quæstion. 17. artic. 1. imò D. Thomæ. 1. 2. quæst. 13. artic. 1. Ratio est; quia actus, illius dicitur esse à quo elicitur, sed elicientia attenditur penes materiale, non penes formale: ergo. Quare ad argumentum, estò concederemus desiderium esse nobilius petitione, inde tamen non inferitur esse orationem; quia oratio petitio est, quæ exprimitur desiderium, non verò desiderium; quin imò ut supra diximus, benè stat desiderare aliquid, & nolle petere ab eo, qui potest dare, & tunc desiderium est, & non est oratio; an verò hoc ipso quod aliquis desiderat aliquid à Deo obtinere, qui scrutatur renes, & corda, petat ab ipso, infra examinabitur latius. Ad confirmationem respondetur, quod desiderium dicitur Deus exaudire, vel quia desiderium est causa petendi, cum petitio sit expressio, & quodammodo desiderij interpret; non verò quia desiderium sit oratio. Vel dicitur secundò. Deus exaudiet desiderium pauperum ad osten-

Ad dendam volitionem, & propensionem ad exaudiendos pauperes; quia, scilicet, non indigent per orationem proponere suas necessitates, sed antequam aliquid petant, Deus annuit eorum desiderijs, iuxta illud Esaiæ. 65. *Eritque antequam clament, exaudiam eos.*

Esai. 65.

Quartum argumentum, & reliqua usque ad vltimum, sunt quibus mouentur Almainus, Ocham, & Henricus, Medina, & alij Nominales; & videtur annuere Scotus, ut existiment actum imperij, imò & petitionis, esse actum voluntatis, non intellectus. Quæ ante quam dissoluam admonitum esse volo lectori, me in toto hoc opere sic velle omnia percurrere, ut nequaquam deturbem à proprijs sedibus disputationis Theologicas: quapropter nolo cum præfatis contendere. Nam imperium iuxta mentem D. Thomæ, & sequacium, in numero actus intellectus practici est, de quare agitur. 1. 2. quæst. 17. artic. 1. Vnde respondetur ad quartum, quod imperium per intimationem, & insinuationem, non est actus voluntatis: imperium per motionem est voluntatis, quæ regina est potentiarum: de quo. 1. 2. loco citato, & quidquid sit de imperio, an sit actus intellectus, vel voluntatis; oratio est petitio à Deo: & hæc non est imperium, sed petitio; quæ est actus intellectus practici, cum sit ordinatio, seu denuntiatio, aut intimatio, ut latè probaui in conclusione quarta. Ad quintum iam responderat D. Thomas hic ad tertium, Aristotelem in loco citato tantum enumerasse actus intellectus speculatiui, non verò actus intellectus practici: verbi gratia, præcipere, suadere, obsecrari, promittere. Quæ omnia esse actus intellectus practici, attulerit in diuersis locis D. Thom. sed an isti actus sint simplicium apprehensio, compositio, seu diuilio, vel discursus, non expresse asserit, aut negat D. Sanctus. Magister Sotus, lib. 1. de iustitia, quæst. 1. artic. 1. videtur sentire, nullum istorum esse, sed actus omnino distinctos. Cordub. lib. 2. quæst. 10. responderet ad argumentum solum esse in quocunque intellectu illas tres operationes ab Aristotele assignatas. Ceterum notitia iudicatiua, quæ est compositionis, seu diuisionis, diuiditur in duas alias: nempe in ostensiuam, & præceptiuam; & actum imperij esse notitiam iudicatiuam in compositione, aut diuisione, non ostensiuam, sed præceptiuam. Et existimo illum nomine notitiæ præceptiue comprehendere orationem, &

Alman. Ocham. Henric. Medina.

D. Thom.

D. Thom. Arist.

D. Thom.

Sotus.

Cordub.

Aristo.

Caiet. D. Thom.

minimo 2. ad 1. 2.

suasio.

suasionem, & alia huiusmodi, quæ ad præceptum quodammodo reducuntur: sed de hoc latius in materia de voto contra Gabrielem Vazquez.

Ad sextum respondet in simili D. Thomas. 1. 2. quæstion. 17. artic. 1. ad secundum: ex cuius doctrina, & Caietani ibidem, & alibi sæpè habemus, radicem libertatis formaliter tanquam in subiecto esse in voluntate, in intellectu verò ut in causa. Ratio est, quia ex hoc voluntas est formaliter libera, quia ratio est oppositorum; quia enim voluntas à bono cognito mouetur ad operandum, quando bona cognita non habent necessariam connexionem cum fine ex natura sua; etiam ipsa voluntas indifferenter, & pro suo arbitratu applicatur ad volendum hoc, magis quam situm oppositum. Quod est libere velle. Hinc infero, quod quamuis actus omnium potentiarum quantum ad exercitium accipiant libertatem ex participatione, & vi impressa à voluntate; tamen intellectus, & eius actus magis liberi ab intrinseco dicuntur, quia ipsa met libertas voluntatis, & eius actus prouenit radicaliter ab intellectu & eius actibus. Et ad argumentum in forma respondetur distinguendo maiorem; quia procedit à potentia libera formaliter, nego; quia ex sua specie habet libertatem communicatam ab actu voluntatis, quem necessario includit, concedo maiorem. Pariter distinguitur minor, & negatur consequentia, quia facta est libertas communicata orationi ab actu voluntatis intrinsece incluso in oratione, ut dicatur actus intrinsece liber, & esse liberam.

Richard.

Ad septimum Richardus, in 4. distincti. 15. quæst. 4. artic. 1. ait, orationem posse dici actum intellectus, vel voluntatis secundum diuersas considerationes: sed quia fundatur in hoc quod oratio, & desiderium possunt accipi pro eodem, quod cenfeo esse falsum, idcirco impugnare non placet. Greg. de Valentia, in commentarijs supra hunc articulum existimat probabile, orationem esse actum intellectus, & voluntatis adæquate: quia ex utroque componitur. Nec hic autor placet, ut patet ex dictis in 4. conclusionem: nam petitio est loquutio, sed loquutio non supponit pro actu voluntatis, sed pro actu intellectus: ergo oratio actus est intellectus, licet præsupponat actum voluntatis. Nec refert, voluntatem esse primum mouens, aut formale: Nam communiter actus integratus ex concursu multorum, & per

continentium ad diuersas potentias, illius erit ut elicientis à qua progreditur materiale. Recolenda sunt, quæ diximus circa solutionem tertij argumenti.

Post istorum meditationem, incidi in caput quartum libri primi, viri docti Francisci Suarez, in 2. tomo. de Religione, ubi quandam orationem mentalem, quæ fit sine conceptibus vocum, adinuenit ad similitudinem orationum Angelicarum; quas esse actus voluntatis, non intellectus affirmat: Idemque dicit de illa hominum oratione mentali à se adinuenta. Sed quidquid sit de orationibus Angelorum, (de quibus in proprio loco) existimo hominum orationes & petitiones in actu intellectus consummari, per ordinationem conceptuum ad Deum. Ea verò à docto viro inuenta, non oratio, sed desiderij ad Deum relatio est. Quod si nolis de hac re contendere, dicito: doctrinam à nobis traditam, & D. Thom. in hoc artic. intelligendam esse de oratione, ut communiter fit ab hominibus: nempe utendo signis intellectualibus, quæ signis vocalibus correspondent: ea verò, quæ ab isto autore adinuenitur, si fit, rarissime fit. De quo latius quæst. 88. art. 1.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Verum sit conueniens orare?

Summa Articuli.

CONCLUSIO affirmatiua. Cuius ratio est, non quidem ut per orationes diuinam providentiam immutemus, quæ immutabilis est, sed ut per orationes nostras impleantur quidam effectus, quos ordo diuinæ providentiæ disposuit, esse implendos per nostras orationes.

Pro tituli explicatione nota. In actibus humanis eadem quæstio est de conuenientia, & necessitate: nam si actus aliquis humanus non est necessarius, neque conueniens est: cum tota conuenientia actus humani studiosi ex necessitate resuletur: alias impertinenter fingeretur: & ita D. Thom. in articulo necessitatem probat orationis, non in ordine ad hunc vel illum finem, sed ex ordine diuinæ providentiæ.

D. Thom.

PRIMA DISPVTATIO.

I

VBITATVR de veritate conclusionis: nam Deus fecit omnia, quibus indigemus, & cupit nostris subuenire indigentis:

superflue ergo ab illo aliquid petimus. Secundo. Quando quis rogatur indigentias nostras subuenire, propterea inter alia rogatur; quia non semper amat, aut non ita feruenter amat, ut ipse amoris affectus inducat eum ad benefaciendum nobis, & ideo ipsa petitione excitetur. At hoc in Deo non habet locum, qui propense nos diligit, & desiderat nostra, plus quam nos ipsi: ergo. Tertio. Quia quando oramus, vel petimus à Deo, ut operetur id, quod disposuerat se esse facturum ab eterno, vel ut mutet voluntatem nostris precibus flexus. Non primum: quia inutiliter oramus, & proinde se habet nostra oratio ac si non esset. Non secundum, quia impossibile est Deum mutari; iuxta illud Malachia. 3. *Ego Deus, & non mutor.* & 1. Regum. 15. *Porro triumphator in Israel non parcat, & penitentie non flectetur:* ergo omnino inutilis est oratio.

Malach. 3.
1. Reg. 15.

Primus error.

Adelph.
Nicephor.

Damas.
Nicephor.
Secundus error.

Aug.
Ioseph.

Circa orationis necessitatem, aut utilitatem fuerunt tres errores. Primus fuit Masilianorum, tempore Damasci Papæ, quorum duces fuerunt tres, aut quatuor, & præcipuus Adelphus quidam, ut videre est in historia tripartita lib. 7. capit. 11. & Nicephoro, lib. 11. Historia Ecclesiastica cap. 14. qui adeo extollebant orationem, ut dicerent, illam solam sine alijs bonis operibus, etiam absque Baptismo sufficere ad vitam rectam instituendam: maxime ad effugandum vernaculum dæmonem unicuique designatum, cuius impulsu omnia mala fiunt, & deinde virtute eiusdem orationis comparabitur Spiritus sanctus. Huius meminit Damascenus, Hæresi. 80. & de eius inepta phantasia late Nicephorus ubi supra. Secundus error fuit è regione oppositus negantiū necessitatem, vel utilitatem orationis. In hac classe multi hæretici collocantur, sed ducti diuersis vijs. Primos numero Pelagianos, qui tantam vim tribuerunt naturæ hominis, & libero arbitrio ad operandum necessaria ad salutem; ut negarent esse necessariam orationem: ut refert Augustinus, Hæresi. 88. & Epistola. 106. Ille error antiquissimus est, & Iosephus. 1. libro antiquitatum refert illum ad Nembroth, qui suos subditos docebat, ut

A nil peterent à Deo, sed omnia referrent in proprias vires: & de his forte intelligatur illud Ecclesiastici. 16. *Non exoneraverunt pro peccatis suis antiqui gigantes; qui destructi sunt confidentes suæ virenti.* Aliquid simile videtur tribuere Origenistis Epiphanius, in Epistola ad Ioan. Hierosoli. quæ est 60. inter Hieronymi Epistolas. *Audent, (inquit,) magis inbere Deo, & non ab eo orare, vel discere veritatem.* In eundem errorem applicuerant omnes Hæretici, quotquot diuinam providentiam sustulerant; siue absolute, siue à rebus humanis, inter quos enumerat D. Thomas super caput tertium Dionysij Arcopagita, Epicureos, & Stoicos, & aliquos ex peripateticis; item omnes qui posuerunt omnia necessariò provenire, siue illud fiat propter immutabilitatem diuinæ providentiæ, siue ex necessitate stellarum, siue ex connexionem causarum. Hi omnes vel expressè tollunt orationem, ut omnino inutilem; aut verò ex præfato errore sequitur ablatio orationis, ut ait Boët. 5. de consolatione, prola. 5. & D. Thomas dicit hic & super caput tertium, Dionysij. Quo fit ut in hoc errore versetur

Ecclesi. 16.

Epiphani.

2

D. Thom.

B absolute, siue à rebus humanis, inter quos enumerat D. Thomas super caput tertium Dionysij Arcopagita, Epicureos, & Stoicos, & aliquos ex peripateticis; item omnes qui posuerunt omnia necessariò provenire, siue illud fiat propter immutabilitatem diuinæ providentiæ, siue ex necessitate stellarum, siue ex connexionem causarum. Hi omnes vel expressè tollunt orationem, ut omnino inutilem; aut verò ex præfato errore sequitur ablatio orationis, ut ait Boët. 5. de consolatione, prola. 5. & D. Thomas dicit hic & super caput tertium, Dionysij. Quo fit ut in hoc errore versetur

C Vviclephus apud Vvaldenses, tomo. 3. capite primo, ubi refert verba Vviclephi *Est autor realis, qui non requirit vocem vel cogitationem, sed omnino vitam suæ iustitiæ complacentem.* Mouetur autem iste hæreticus, quia putavit diuinam providentiam imponere absolutam necessitatem rebus, sicut & hæretici Albigenenses eodem fundamento moti, negarunt orationis necessitatem & utilitatem, ut refert frater Bernardus de Luzemburg. Lutherus verò, quamvis in eodem fundamento cum Vviclepho conuenerit, non exclusit orationum utilitatem: & certè si existimauit, orationes esse actus liberos, bene arguitur stoliditatis ab Alpho de Castro, verbo oratio, Hæresi. 3. quia ex præfato fundamento aufertur orationum utilitas, ut colligit D. Thomas. Si verò ponat orationem inter opera necessaria, & non libera: quod stolidius est, & contra experientiam, fortassis non excluditur talis orationum necessitas ex illo principio, quia posset dicere, quod diuina providentia imponit necessitatem rebus mediantibus causis secundis necessariò operantibus, & quedam causæ secundæ necessariae sunt ipsæ orationes. Sed ut quid in Luthero inquirimus consequentiam in dicendo? Ipse alibi saepe, maxime in libro, quem scripsit de libertate Christiana, fidem, ait, sufficere viro

Boët.

D. Thom.

Vvald.

Luzembur.

Castro.

D. Thom.

Christia-

Tertius error.

D. Thom.

3

Vera doct.

D. Thom.

2. Paral. 20

Tob. 4.

Eccl. 18.

Luc. 18.

Matth. 6.

& 7.

Coloss. 4.

1. Thessal. 5.

Jacob. 5.

4

D. Thom.

Christiano, neque ullis operibus indigere; neque orationem excipit. Tertius error est eorum, qui dicunt, orationes esse necessarias, sed ad inflectendam & immutandam providentiam diuinam. Cuius erroris meminit hic D. Thomas: sed cum communi cœtu fidelium media & regia via incedit, quam explico sequentibus assertionibus.

Prima. Oratio actio est conueniens & utilis. Probatur ex innumeris locis sacre Scripturæ. 2. Paralipo. 20. *Cum ignoremus, quid agere debeamus; hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te: haud dubium quin in oratione Tobia. 4. Omni tempore benedic Deum; & pete ab eo, ut vias tuas dirigat.* Ecclesiæ. 18. *Non impediarius orare semper, quoniam merces Dei manet in æternum.* Lucæ. 18. *Semper orare & non deficere.* Matth. 6. *Sic vos orabitis, Pater noster &c.* Et capit. 7. *Petite & accipietis, &c.* Galeam salutis assumite per omnem orationem & obsecrationem orantes, &c. Et Colossen. 4. *Orationi insistite, vigilantes in ea.* Prima, ad Thessalonicenses. 5. *Sine intermissione orate.* Iacob. 5. *Orate pro inuicem, ut saluemini.* Denique tota sacra pagina referta est multis, quæ ostendunt utilitatem orationis, & conuenientiam. Secunda assertio. Nō est oratio ita necessaria, ut sola illa sufficiat ad salutem animæ consequendam: sed sunt alia multa necessaria: maxime actus Fidei, Spei, & Charitatis. Non est huius loci probare exacte hanc assertionem, vidēdus est Castro ubi supra, & Doctores Scholastici, in materia de Fide, Spe, & Charitate, & poenitentia. Tertia assertio. Non est necessaria oratio ad inflectendam, seu immutandam Dei providentiam, & decretum. Probatur ex his, quæ dicuntur prima parte de immutabilitate Dei, quæ nolo recensere in præsentiarum. Quarta assertio. Oratio necessaria est, ut impleatur providentia Dei, qua disposuit quosdam effectus futuros mediante oratione, & non aliter. Pro explicatione utriusque propositionis aduertit Diuus Thom. sic esse stabiliendam orationis utilitatem, ut neque humanis actionibus, quæ sunt diuinæ providentiæ subiectæ, necessitatem imponamus; neque etiam diuina decreta mutabilia existimemus: quod declarat esse compossibile D. Thomas iacto fundamento, quod sæpè iecerat in 1. part. maxime quæst. 22. art. 2. & 4. videlicet, Diuina providentia non solum disponi & ordinari ab æterno, qui effectus fiant: sed etiam ex quibus causis, & quo ordine pro-

ueniant. Exemplum est in causis naturalibus. Deus namque disposuit eas suos effectus producere, & quibus medijs, & quo tempore, &c. Item in causis moralibus, & liberis. Quas esse causas quorundam effectuum constat, quos effectus produci Deus decreuit, & quod medijs causis liberis. Idem dicendum est de oratione. Deus namque decreuit quosdam effectus fieri: sed etiam decreuit, eos fieri medijs orationibus, & non aliter. Itaque sicut disposuit multiplicare homines mediante actu generationis, & triticum mediante semine, ac cultura; & domos mediante artifice, &c. cum tot & talibus medijs: sic disposuit multorum salutē, & alios quamplurimos effectus efficere, mediantibus orationibus: quin potius existimo omnia, aut fere omnia, quæ ad salutem electorum conducunt, medijs orationibus disposuisse fieri: & ex alijs effectibus moralibus, qui ad salutē animæ immediate non ordinantur, etiam diuina providentia disposuit, quamplures eorum media oratione fieri. Vnde colligo primò, causalitatem orationū in ordine ad exequendam diuinam providentiam, erga effectus liberos, maxime studiosos, qui a fidelibus fiunt, nō minus extensam esse, aut vniuersalem, quā causalitatem aliarū causarum secundarum naturalium, aut artificialium. Quod patet: quia fere omnes tales effectus a diuina providentia producuntur media oratione, ut causa: sicut dictum est.

Secundò colligo. Sicut diligentes cultores frugum, ut plurimum optimam messem colligunt; quia Deus disposuit frumenta multiplicare mediante cultura; & è contra socordes agricolæ sterilitate premantur: Sic qui assidue orationibus vacant, multis donis spiritualibus abundant; qui verò in oratione rari, vacui fere semper manent: quia Deus fere omnia illa conferre mediantibus orationibus disposuit. Luculenter Chrysostomus libro primo de orando Deum, *Cum Chrysost.* *videro quempiam non amantem orandi studium, neque huius rei feruida vehementique cura teneri, continuo mihi palam est, eum nihil egregiæ dotis in animo possidere.* Rursus. *Vbi quem conspexero insatiabiliter adhaerentem cultui diuino: idque in summis damnis numerantem, si non incontinententer orauerit: coniecto, talem omnis virtutis esse amatorem ac Dei templum.* Tertiò colligo eū domino Caiet. piè & verè dicente: quā

infani sint multi ex Christianis; qui in effectibus à natura vel ab arte speratis, procurant medias adhibere causas, puta culturam, laborem, aut industriam; & censent stultos eos, qui oppositum faciunt, & eorum speculationem stultam, & sine fundamento: in his autem quæ ad salutem animæ pertinent, (quorum ut plurimum orationes sunt causæ, sicut dictum est,) sine orationibus putant ea obtinere. Addit Caietanus: *Somniant in causis; non mirum nihil eos percipere in fructibus*: Quapropter viri sancti, non solum pro rebus ad salutem animæ pertinentibus, verum in omni occasione & negotio, ad orationes recurrunt. Moyses pugnaturus contra Amalech, ad orationem recurrit, ut vincat. De quo eleganter Chrysostom. tomo. 1. homilia de Moyse. Et populus Israel ab eodem Moyse edoctus, orationibus potius, quam armis pugnabat. Quod egregia similitudine expressit rex Moabitarum, Numerorum. 22. dicens ad maiores natu Madian: *Ita delebit populus hic, id est, populus Israel, omnes qui in nostris finibus commorantur: quomodo solet bos herbas usque ad radices carpere*. Quid sibi vult hæc similitudo? si diceret, quomodo solet leo deuorare agnos, aut quomodo solet accipiter columbam discerpere, vel aliud simile, melius significaretur similitudo populi Israelitici. Respondet Origines, se didicisse à quodam Magistro Hebræorum ad Christianismum conuerso, ob id regem Moabi tali usum similitudine, quia vitulus ore abruptit herbam de campo, & lingua tanquam falce quæcunque inuenerit secat: Ita & populus hic, quasi vitulus ore, & labijs pugnat, & arma habet, & fortitudinem in precibus collocatam. Vide Originem Homilia. 13. in caput. 22. Numerorum. Dauid multos ac feruos inimicos fudit, orationis prece. Ezechias rex, orationibus euasit superior in bello, quod à Persis illatum est. 4. Regum. 19. & Esaia. 37. Denique sacra Scriptura plena est in enarrando, quomodo viri Sancti in omni negotio & occasione ad orationes recurrebant, scientes per eas Deum disposuisse quamplures effectus morales, implere. Demum in summa colligere licet, rationem potissimam & essentialem necessitatis orationis, sumi à D. Thoma ex parte diuinæ prouidentiae: quæ sicut voluit in vniuerso reperiri causas secundas, tam in naturalibus, quam in artificialibus, quibus isti effectus prodirent in lucem; &

A ideo ab intrinseco & ratione suæ conditionis in quantum partes vniuersi sunt, dicitur necessaria, ut potest diuinæ prouidentiae executrices: sic dicendum est de orationibus: quas Deus in moralibus esse voluit multorum effectuum causas, & diuinæ prouidentiae erga illos executrices: unde orationes ab intrinseco in quantum sunt vniuersi partes, & causæ, sunt necessariae, & non solum ab extrinseco in ordine ad quosdam peculiares effectus. Quare nota, quod necessitas, quæ sumitur in oratione ex eo, quod à Deo inuenta est, ut sit causa executrix diuinæ prouidentiae, est consideratio necessitatis essentialis: consideratio vero eiusdem necessitatis sumpta aliunde, est necessitatis consideratio accessoria, & secundaria: & ista est multiplex; videlicet propter meritum, satisfactionem, & impetrationem: de quibus infra: & propter alias considerationes, & causas, de quibus D. Thomas ad tertium. Prima conuenientia orationis, aut necessitas ex parte nostri est: in intellectu quidem, ut cognoscat Deum esse omnium bonorum nostrorum autorem, à quo ea petit: insuper, ut cognoscat homo suam indigentiam, & miseriam, ob quam subleuandam ad genua Dei prouoluitur supplex; quæ cognitio iuxta oraculum Delphicum summa scientia est. Secunda conuenientia, in voluntate, ut habeamus fiduciam recurrendi ad ipsum. In natura etiam est conuenientia; ut magnificemur in hoc, quod cum Deo loquimur, conuersamur, petimus, &c. De qua re eleganter Chrysost. lib. 1. de orando Deum, ab illis verbis: *Iam verò quis non obstupescat, &c.* Ac denique enumerare omnes conuenientias & utilitates, quas homines ex oratione percipiunt, & præclaras Sanctorum de hac re meditationes, esset penè immensus labor: quapropter ab illo desisto.

D Ad primū ergo, in oppositū respondetur, negando consequentiā, quia non preces corā Deo fundimus, ut ei nostras necessitates manifestemus, cū omnia sint nuda & apta oculis eius: ad Hebræos. 4. Prouerbi. 15. Hierem. 23. Sed ut erudiamur esse adeo indigentes, ut in omnibus diuino auxilio egeamus, & ad ipsum pro eo obtinendo esse recurrendum. Secundum argumentum proposuit Basilius de constitut. Mon. c. 2. ad quod respondit: *Ut homo cognoscat donū Dei, ac propriā indigentiam orationibus ostenditur, pluriq; faciat re datā, nec eā facile amittat, quod enim petitione obtinemus, diligenti-*

Caiet.

Chrysost.

Num. 22.

Orig.

Orig.

4. Reg. 19.
Esa. 37.

6

D. Thom.

Chrys.

Suluuntur
argumenta.Ad Heb. 4.
Prou. 15.
Hier. 23.

Basil.

Ugentibus conseruamus. Hæc Basilij respon-
 1.0 plures rationes respondendi complecti-
 tur. Secundo respondetur, vt rogatus con-
 cedat multo plura, quam exiguntur, in
 quo ostenditur Dei liberalitas, erga peten-
 tes. Ita D. Hieron. Etiaia. 38. quod ostendit
 exemplo Ezechia, qui infirmus petiuit à
 Deo vitam, & Dominus quindecim an-
 nos vitæ adiecit; & victoriam contra ini-
 micos promissit, quod ille non rogauerat.
 3. Reg. 3. Et Salomon. 3. Regum. 3. petijt à Deo
 sapientiam ad iudicandum Israel, & de-
 dit illi Deus sapientiam, & ultra hanc, di-
 uicias, & gloriam. Et importunus ille pul-
 lator Lucæ. 11. petijt tres panes, & dati
 sunt illi multo plures. Tertio respondetur
 cum eodem Hieronymo, Ieremia. 34.
 in illud: *Orabitis, & ego non exaudiam vos.*
 Vbi hanc affert causam, quare Deus vult
 rogari, videlicet vt cum merito donet,
 nam Deus dignos nos facit tuo dono ipsis
 bonis debita petitione, est autem egregiū
 & optabile cum dignitate obtinere, quod
 homo petit. Quarto respondet Chrysos-
 tomus homilia. 30. in Genesim, vbi ait,
 Deum voluisse rogari, vt affectum nos-
 trum erga ipsum inflammaret. Et adducit
 exemplum patrum, qui expectant rogari
 à filiis, vt amor petitione ipsa magis accen-
 datur. Quinto respondet idem, homilia
 23. in Matth. vt Deus per orationes nos
 sibi faciat familiares. Nam vt ait Nissenus:
*Oratio est colloquium quoddam, & conuersa-
 tio cum Deo.* Ex qua conuersatione mul-
 ta nobis proueniunt commoda. Intellec-
 tus illustratur. Psalm. 33. *Accedite ad
 eum & illuminamini.* Affectus inflamatur,
 Lucæ. 24. *Non ne cor nostrum ardens erat,*
&c. Gaudium spirituale in anima concipitur.
 Cantorum primo: *Introduxit me
 rex in cellaria sua, exultabimus & letabimur
 in te.* Potentia roborantur ad opera virtu-
 tum, Cantorum primo: *Curremus in odo-
 rem, &c.* Homo componit vitam suam,
 vt ad Deum digne accedat. Denique res-
 pondetur, Deum velle, vt preces ad eum
 fundamus, ne priuemur magno Dei do-
 no, & beneficio: quod est ipsa oratio. Quod
 primo liquet; quia ipsamet oratio, si de-
 bite fiat, est actus supernæ virtutis inter
 morales: nempe Religionis, quæ nequit
 esse sine comitatu actuum multarum,
 & insignium virtutum. Fides imprimis
 exercetur, nam qui petit credit posse fie-
 ri à Deo id, quod petit. Spes idem, ne-
 mo enim petit, nisi speret obtinere, quod

A petit. Idem dilectio; diligitur enim à
 quo speramus beneficia obtinere: & hu-
 militas, qui enim petit, se indigere auxi-
 lio alterius statetur; & multi alij virtutum
 actus miscetur aliquando, quos longum
 esset recensere. Magnum ergo bonum
 est oratio, qua priuaremur si à Deo non
 peteremus. Quare merito illam, si debite
 fiat, computat Diuus Paulus, ad Romanos
 8. inter Dei dona, vt doctè explicat Diuus
 Ambrosius, Epistola 84. ad Demetriadem:
 nos non inapte illam assimilamus Cate-
 na illa Homericæ, & scalæ Iacob. Secun-
 do idem ostenditur: nam orantes siue ex-
 audiamur, siue non exaudiamur, magnum
 reportamus fructum: quia omnis oratio
 à charitate prodiens meritoria est, & sa-
 tisfactoria: vnde si petimus parua & ex-
 audimur, magna accipimus, nempe id
 quod petimus, & ipsius orationis bonum,
 quod maius est: si verò petimus magna,
 & accipimus, duplicatur donum, id vide-
 licet, quod petimus, & petitio ipsa, quæ
 tot secū affert vtilitates, quas percipimus,
 etiam si nobis non dentur petita. Benè igitur
 & liberaliter egit nobiscum Dominus
 volens vt pro obtinendis, ad eum oratio-
 nem funderemus.

C Ad tertium patet ex dictis in explica-
 tione articuli, non ideò nos orationes fun-
 dere, vt immutemus eius diuina decreta,
 quod est impossibile, quia apud Deum
 non est transmutatio, nec vicissitudinis
 obumbratio, Iacobi primo: sed ad obti-
 nendum nostris precibus, quod Deus per
 eas nobis conferre constituit. Neque inde
 sequitur in Deo vlla mutatio, quemad-
 modum si quis statuerat inimico condona-
 re offensam, quæ per reuelationē agnosce-
 ret petiturum, postea remittendo non im-
 mutaretur, sic & perfectius de Deo cogi-
 tandum est. Ad hoc propositum adducit

D D. Dionysius, cap. 3. de diuinis nominibus,
 duo præclara similia. Primum est, si ima-
 ginemur vnā catenam luminis è cælo
 pendentem, & nos alternando manus, &
 per illā quasi reptādo conemur eam ad nos
 trahere: nequaquam eam descendere face-
 remus, quinimo nos per eā ascenderemus.
 Secundum simile: Si essemus in naui in aqua
 collocata, & apprehēderemus funes fortes,
 & alligatos rupi immobili, dū conamur ru-
 pē ad nos attrahere, ipsi potius versus rupē
 veheremur: sic nos habemus in oratione
 (inquit Dionysius,) Super quem locum
 Diuus Thomas: *Catena & funes ordines*

Roman. 8.
Ambrosi.

Iacob. 1.

D. Dionis.

D. Thom.

Proff.
Tob. 6.

sunt divinae providentiae ab immutabilitate divinae sapientiae pendentes, per hanc catenam seu funes orantes, quasi reptamus dum ordinem divinae providentiae, quae disposuit per orationem nos ad se euehere, exequimur, & nos quidem mutamur, & Deo appropinquamus magis ac magis orantes: Dei autem sapientia immobilis perseverat; quae ab aeterno disposuit, nos ad se per has orationes extollere: Eleganter sane de hac re Beatus Prosper, libr. 2. de vocatione gentium, capite ultimo, adducit ad hoc propositum testimonium Tobiae. 6. qui pro impetranda sanitate sibi, & suae uxori, quam Deus illis ab aeterno decreuerat donare, iussus est ab Angelo orare: *Quamuis ergo* (inquit Beatus Prosper) *quod statuit Deus nulla potest ratione non fieri; studia tamen non tolluntur orandi, nec per electionis propositum liberi arbitrij deuotio relaxatur, cum implenda voluntatis Dei ita sit praedeterminatus effectus: ut per laborem operum, per instantiam supplicationem, per exercitia virtutum fiant incrementa meritorum: & qui bona gesserint non solum secundum propositum Dei, sed etiam secundum sua merita coronentur.*

Vnum tamen supererat dubium. Quando effectus aliquis decretus est fieri à Divina providentia per orationes, non poterit non fieri: ergo non liberè oramus. Hoc dubium in magnum pelagus dubiorum in hoc tempore Controuersorum nos immittit. Nos verò ab eo liberabimur, remittentes Lectorem ad primam partem, quaestione. 22. de providentia, ubi hae dubitationes habent propriam sedem: eadem enim difficultas procedit de omnibus actionibus liberis à divina providentia infallibiliter, & efficaciter praedeterminatis.

SECUNDA DISPUTATIO.

An oratio non solum sit necessaria eo modo, quo dictum est, id est, utilis & conueniens ad executionem divinae providentiae; verum etiam necessaria; ita quod sit in pracepto, an verò tantum in consilio?

I T videtur quod tantum sit de consilio. Primò, quia omne praceptum maxime diuinum, ad aliquod Decalogi praceptum reducitur: sed non est ad quod reducatur

A praceptum de orando: ergo non est oratio in pracepto. Dices, quod reducitur ad tertium Decalogi, non ea parte qua caeremoniale est, sed qua morale: vtrumque enim reperitur in tertio pracepto, ut asserit D.

Thomas. 1. 2. quaestione. 100. artic. 3. ad secundum, & 2. 2. quaestione. 122. articulo. 4. ad primum. Contra arguitur secundo, nam tertium praceptum, qua parte morale est, tantum datur de cultu Dei in generali, non de cultu per orationem: & ipsemet D. Thomas secunda secunda, quaest. 122.

B articulo. 4. in corpore, expresse dicit, non dari tertium praceptum de cultu interiore, qui fit per deuotionem & orationem. Confirmatur, quia deuotio est actus Religionis excellentior quam oratio. (ut patet ex supra dictis:) sed deuotio non est in pracepto, sed tantum in consilio: quis enim vnquam asseruit, deuotionem cadere sub pracepto, ergo. Arguitur tertio. Pracepta iuris naturae, maxime quae versantur in ordine ad Deum, cuiusmodi sunt pracepta de actibus virtutum Theologicarum, fununt obligandi vim, ex ordinatione ad Deum, & connexionione necessaria inter actus praepostos, & ordinationem, quae per illos fit erga Deum; sed ut homo ordinetur ad Deum non est necessaria oratio: ergo non est in pracepto, iuris naturae saltem. Maior patet ex his quae dicuntur à D. Thoma. 1. 2. quaestione. 100. Minor probatur primò, quia sufficienter homo ordinatur ad Deum per actus virtutum Theologicarum: vnde Augustinus sapè citatus ait: *Bene Deus colitur fide, spe, & charitate.* Per fidem namque homo recognoscit Deum, ut autorem omnium bonorum, ut dominum, ut sapientem, &c. per spem confidit ab eo donandam esse beatitudinem: per charitatem amat, ut summum, bonum, benefactorem, patrem, &c. Dices. Hoc ipso quod Deus per fidem, aut alio modo cognoscatur, ut dignus honore, colendus est per Religionis virtutem. Contrà, quia ex hoc non colligitur, orationem esse in pracepto, sed cultum Dei, qui praestari potest, per orationem, per adorationem, per fidei professionem, &c. Ergo non inde colligitur orationem esse in pracepto. Quarto arguitur. In humanis possumus aliquid desiderare obtinere ab alio, inde tamen non inferitur, quod petamus: Nam bene stat desiderare obtinere

C Episcopatum à Summo Pontifice,

D. Thom.

D. Thom.

D. Thom.

Aug.

tifice, credere, & sperare quod dabit, & tamen nolle petere: ergo pariter possibile est, desiderare obtinere à Deo bona spiritualia, credere Deo, sperare ab ipso, & eum diligere, & tamen sine vlla petitione: ergo non est necessarius ordo inter desiderium obtinendi bona spiritualia, & petitionem eorum à Deo; atque ex consequenti ratio naturalis non dicat esse à Deo petenda.

Quintò. Ad consequendum aliquem finem non obligatur quis ex præcepto ad media dubia, respectu consecutionis finis: verbi gratia, etiam si teneat procurare sanitatem; tamen si media ad eam obtinendam sunt dubia, non teneor ea apponere, quia dubia sunt. Sed res dubia est vtrum orans impetrabit per orationes gratiam, charitatem, vitam æternam: ergo non est obligatio præcepti, ad petendum ea à Deo. Confirmatur, & vrgetur. Aut id, quod à Deo petimus in oratione, Deus vult dare; aut non. Si vult dare, videtur alienum à Dei liberalitate, quod imponat præceptum petendi; quia liberalius datur, quod sine precibus datur, dicente Seneca, lib. 2. de beneficijs capit. 1. circa finem: *Nulla res carius emitur, quam quæ precibus emptæ est*: ergo alienum est à Dei liberalitate, quod per præceptum exigat preces de eo, quod vult dare. Si vero Deus non vult dare, non videtur æquum obligare nos, vt petamus: quia esset hominem irridere compellendo vt peteret non danda; & compulsio est ab eo, qui non vult dare.

Alexander Alensis. 4. parte, quæstion. 90. Membrò. 1. artic. 2. tenet orationem non esse de necessarijs ad salutem; atque ex consequenti non esse in præcepto, licet fateatur esse id, per quod impetrantur necessaria ad salutem. Argumenta, quibus ducitur, nullius esse momenti iudico, & ideo præmitto.

2 Pro expositione præmittendum est, nos in præsentiarum non dubitare, an sit præceptum Ecclesiæ de oratione, sunt enim quidam, qui ad id obligantur, vt viri Ecclesiastici, de quo inferius: neque de his, qui se votò ad id astrinxerunt: sed Controuersia est de præcepto diuino, an extet aliquod obligans vniuersos fideles ad orandum. Et Sententia affirmatiua vera est; quæ probatur primo, nam Matth. 7. dicitur: *Petite & accipietis, querite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis. Quem locum referri ad necessitatem orationis,*

A ferè omnes interpretes, vel asserunt expressè, vel insinuant, & illa multiplicatio verborum idem confirmat. Quamuis enim Diuus Augustinus libro secundo de Sermone Domini, hæc tria non putauit idem significare, sed tamen libro primo retractationum, capite. 19. iam se ipso doctior, sententiam correxit, & dixit esse exaggerationem, quæ facta fuit accumulatione verborum; ex quo magis innotescit necessitas orationis. Matth. 6. dixit Christus: *Sic vos orabitis Pater noster, &c.* Et ne existimet aliquis esse tantum

B Consilium, ait Ecclesia in Missa: *Præceptis salutaribus moniti audemus dicere, &c.* Lucæ. 18. *Oportet semper orare, & non desicere.* Nec te moueat verbum illud *oportet*; quod non videtur indicare necessitatem, inducit quidem, & sæpè in Sacra Scriptura, Matth. 26. *Quomodo implebuntur Scripturæ, quia sic oportet fieri,* id est, sic necesse est vt fiat: & Actorum primo, & capit. 4. *Nō est aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.*

C Et ad nostrum propositum, verba illa: *Oportet semper orare*, exponens Chrysost. tomo primo Sermone de Moyse, ait: *dum oportet dicit, necessitatem inducit; sed necessitas ista non potest esse alia, quam præcepti*: ergo. Item Psalm. 128. *Os meum aperui, & attraxi spiritum.* Quasi dicat: tam necessaria est oratio ad salutem animæ; quam necessaria est apertio oris exterioris & respiratio, vt viuat homo. Confirmatur argumento communi; sed efficaci, Omnis actus necessarius ad salutem est in præcepto, oratio est huiusmodi, vt patet ex locis citatis, & alijs in dubitatione præcedenti: Ergo est in præcepto. Maior patet ex ijs, quæ dicuntur à Diuo Thoma supra quæstion. 3. articul. 2. & 3. parte, quæstion. 68. articul. 1. & ab eius interpretibus. Minor expressè asseritur à sanctis Patribus citandis disputatione sequenti. Secundò probatur non solum esse præceptum, sed etiam pertinere ad præcepta naturalia, quæ in omni lege & statu obligant, & obligarunt: potissimus Dei cultus in oratione consistit, sed cultus Dei cadit sub præcepto iuris naturæ: ergo & oratio. Consequentia inde videtur aperta; quia præceptum cultus de potissimo cultu debet esse, non de ignobiliori. Actus enim virtutis, qui est in præcepto, debet esse nobilior actus illius virtutis, vt patet inductiue. Minor

D

August.

mod. C.

Matth. 6.

Luc. 38.

Matth. 26.

Act. 1.

Chrys.

Psalm. 128

D. Thom.

mod. C.

3

4

Seneca.

Alen. Sent.

Sent. vera.

Matth. 7.

etiam videtur manifesta: Quia sicut lumen naturæ dicitur, Deum esse diligendum: & ob id dilectio Dei est in præceptis iuris naturæ; ita dicitur Deum esse colendum; & cultus est in præcepto iuris naturæ. Maior, in qua est difficultas, probatur multipliciter. Primò ex D. Thom. in quæstione præcedenti, ubi computauit inter actus præstantiores Religionis deuotionem & orationem. Secundo idem colligitur ex eo, quod narratur Danielis. 6. quod Satrapæ & Principes, qui Danieli inuidebant, cogitauerunt intra se dicentes: *Non inueniemus Danieli aliquam occasionem, nisi forte in lege Dei*, hoc est, nisi ponamus illi offendiculum, in quo vel cadat ab amicitia regis, vel à mandatis Dei sui. Neque aliam violandæ legis rationem excogitarunt, quam illam, ut omnis, qui peteret aliquam petitionem à quocunque Deo & homine, nisi à Dario, mitteretur in lacum leonum. Perpende Lector quomodo animi communis conceptio est, etiam apud Gentiles, potissimum actum Religionis esse orationem, & esse adeò necessarium, ut illo ablato, vniuersam Danielis religionem, & pietatem auferendam putarent Satrapæ & Principes. Idem etià colligere licet, cum prima fidei initia ponebantur, Apostoli enim dixerunt Iesu, Luc. 11. *Domine doce nos orare, sicut & Ioannes docuit discipulos suos*: Nimirum intelligentes orationem esse præcipuum Religionis actum, & eiusdem quasi fundamentum. Confirmatur, quia inter omnes actus Religionis, nullus est ita in promptu, sicut oratio; qua omnes pauper & diues possunt Deum interpellare: secus de sacrificio aut oblatione: ergo si aliquis actus pertinet ad virtutem Religionis debuit esse in præcepto, oratio est. Præclare D. Augustinus, exponens illud Psalmi. 41. *Apud me oratio Deo vitæ meæ, Nec enim (ait) ut supplicem Deo iturus sum de transmarinis locis; aut ut exaudiat me Deus meus nauigabo; aut de longinquis asseram tura, & aromata; aut de grege adducam vitulum saginatum: sed apud me est oratio Deo vitæ meæ offerenda; intus habeo victimam, quam immolem sibi; intus habeo tus, quod imponam; intus habeo sacrificium quo flectam dominum meum*; quia apud me est oratio Deo vitæ meæ. Tertiò. Lumen naturale dicitur, ad Deum esse recurrendum ut nostris indigentibus subueniat; maxime pro spiritualibus necessariis ad salutem obtinendis. Sed iste recursus non intelligitur, quo

A pacto possit fieri, nisi implorando eius auxilium, & petendo ab eo dona necessaria, & desiderata: ergo oratio necessaria est ad salutem, atque ex consequenti in præcepto. Maior patet, quia lumen naturale dicitur, & multo melius lumen fidei, Deum esse omnium bonorum nostrorum autorem: & nos esse valde indigentes istorum, ab eoque omnia bona, quæcunque habere possumus, esse deriuanda, quia omne donum desursum est, descendens à patre luminum: ergo nisi amentes fuerimus ab eo spectare hæc, & ad eum esse recurrendum certo certius cognoscemus. Minor etiam non indiget probatione, sed declaratione. Quis enim recursus potest fieri à famelico ad opulentum, ab ægro ad medicum, nisi petendo explicitè, aut implicitè? Sed non modica dubitatio est, quando obliget hoc præceptum: etenim præcepta affirmatiua ut docuit D. Thomas supra quæst. 3. artic. 2. non obligant pro semper, licet obligent semper. Res est ambigua, sed aduertendum est, dupliciter aliquem virtutis actum cadere sub præcepto: vno modo per se: alio modo per accidens, siue per aliud: per se quidem quando obligatio ad illum actum oritur ex propria ratione virtutis, ad quam pertinet actus, & non ratione alterius actus, ut quando quis tenetur ieiunare, ut mortificet carnem, eleemosynam dare, ut subleuet necessitatem proximi: per accidens verò aliquis virtutis actus dicitur esse in præcepto, quando talis actus iudicatur mediū necessariū ad custodiā alicuius alterius virtutis vel præcepti pertinentis ad alterā virtutē. v. g. si quis iudicet esse necessariū mediū ad vitandū lapsum carnis, ieiunare: tunc ieiunium est in præcepto; non quidem per se, sed per aliud: & in hoc casu cum finis pertineat ad castitatem, potius dicitur obligationē esse ortā à castitate, & præceptū esse de castitate, quā de ieiunio: tū quia vbi vñ est propter aliud, ratio formalis à fine sumēda est, non à medio. Quibus suppositis

Dicoprimum. Quotiescunque prudētia iudicauerit, orationē esse mediū necessariū ad custodiā virtutis, aut ad vitandū aliquod peccatū, tunc oratio erit in præcepto, non quidem per se, sed per aliud: & hoc est quod ait Diuus Thomas. 3. parte, quæstio. 39. articulo quinto: orationem esse necessariam propter impugnantia interiora, nempe carnem; & propter repugnantia exteriora, nempe mundum, & doemonem. Hinc colligo, quod quando aliquis vrgetur

Dub. quando instat præceptum orandi.

D. Thom.

D. Thom.

D. Thom.

Daniel.

Dan. 6.

Lucæ.

D. Augus.

4

tur aliqua graui tentatione, siue carnis, siue spiritus, communiter tenetur præcepto orationis, eo quod communiter nullū præsentatur magis præsentaneum aut efficacius remedium, quàm ad rationem confugere: maximè quia sacra Scriptura plena est pollicitationibus diuinis, factis ijs, qui ad diuinā opem per orationes confugiunt, Psal. 90. *Clamabit ad me, & ego exaudiam eum, cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum & glorificabo eum,* & Psal. 119. *ad Dominū cū tribulauer clamauit, & exaudiuit me,* & Psal. 49. *Inuoca me in die tribulationis, & eruāre, & honorificabis me.* Et ideo viri sancti in omni tribulatione ad Deum per orationē confugiunt, tanquam ad vnicū suorum laborum remedium. Quod non obscure indicauit afflictus Iob, dicens: *Derelictæ sunt tæ tummodo labia circa dentes meos:* Ac si dicat, dum habeo labia ad orandū, nō remedio destitutus sum. Quia oratio omni afflictioni remedium egregium est.

Dico secundo. Quando oratio iudicatur medium necessarium ad subueniendum necessitatibus proximorum, oratio est in præcepto. Sed hoc præceptum potius pertinet ad virtutem charitatis, quàm ad virtutem religionis: atque adeo non cadit in his casibus oratio sub præcepto per se, sed per aliud. Probat: quia ex hoc ipso, quod charitatis præcepto tenetur quis proximū sicut se ipsum diligere, tenetur ei in necessitate beneficis esse, non solū per corporales eleemosynas, sed etiā per spirituales, quarum vna est oratio. Sed quandoque nō minus indiget proximus orationibus, quā corporea eleemosyna. Ergo tunc erit in præcepto. Hoc asseritur à D. Tho. in quarto vbi supra. Verum est tamen, quod cum necessitates propriæ sint nobis notiores, pluries obligamur orare pro nobis, quàm pro alijs, de quorum necessitatibus non erit ita facilè iudicare. Credo tamen quod sub præcepto tenebimur orare pro Ecclesia in graui necessitate constituta: verbi gratia, quādo instat electio Papæ, congregatio Concilij, quādo est periculū aut actuale schisma, quādo timetur, aut sunt bella cruenta inter principes Christianos, aut si obsideremur à Turcis, & pro alijs etiam particularibus necessitatibus, vt habetur articulo 7. de quibus non dicendū per singula, sed iudicandū secundū prudentiam, non carnis, sed spiritus: præcipuè autem prælati, sacerdotes, religiosi, tenentur orare pro Ecclesia, & ouibus Christi, quia nullum est aptius remedium ad bonā

A gubernationem subditorum, quàm frequenter ad Deum confugere per orationem: & præterea qui sunt in dignitate constituti, debent esse diuiores in virtute, quare tenentur eleemosynam orationum impendere cæteris in necessitate constitutis.

Dico tertio. Oratio cadit sub præcepto per se loquendo, & nō ratione alterius præcepti seruandi, quotiescunque homo tenetur sub præcepto desiderare à Deo bona spiritualia, quæ sunt media necessaria ad salutem: verbi gratia, vocationem Dei, gratiā, fidem, spem, charitatem, & vitam æternā. Probat: quia D. Thomas in articulo se-

B quenti ad secundum, parificat desiderare ista bona, & ea petere quātum ad obligationem præcepti: licet dicat desiderare ea pertinere ad præceptum charitatis, petere verò ad præceptum orationis. Secundo probatur: quia talia media tenetur homo procurare, quia media sunt necessaria ad salutē, sed non potest vllō pacto procurare cōmodius, quàm petendo à Deo. Ergo quotiescunque tenetur illa desiderare, tenetur petere à Deo: quod verò ista petitio pertineat ad religionis habitum, in articulo sequenti. Sed adhuc difficile est assignare de terminatum tempus, pro quo obliget hoc præceptum. Existimo tamen, quod quando homo primò peruenit ad vsum rationis, sicut tenetur desiderare media necessaria ad salutē, ita & petere. Et in mortis articulo quādo tenetur desiderare vitam æternam, tenetur etiam orare pro ea obtinenda: & fortassis quādo imminet aliquod ingens periculum, vt in nauigatione aut bello periculoso, ac denique in vitæ discursu aliquando se offert tempus & occasio, quā teneatur homo præcepto orationis. Quare salubre consilium est sine intermissione orare, id est, certis temporibus, vt infra declarabimus: & sic vitabitur transgressio præcepti de orando Deum. Hæc non aliter probantur, nisi syllogizando iuxta tenorem eorū, quæ dicuntur de præcepto charitatis, aut de siderandi media supernaturalia necessaria ad salutem.

Dico quartò. Qui recitant horas canonicas quotidie, sufficienter adimplent præceptum de orando. Imò fideles etiam, si non sint ministri Ecclesiæ, qui diebus festis Missæ interfunt, si ministris pro populo orantibus suam intentionem conformant: vt ait D. Thomas in quarto vbi supra, eo quod ex canonum iussu tenentur Christiani diebus festis Missæ interesse, vt assignetur ab Ec-

G 5 cle-

Psal. 90.

Psal. 119.

Psal. 49.

Iob.

6

D. Thom.

7

D. Thom.

8

D. Thom.

clesia tempus orandi. Quod si emerferit alia necessitas nihilominus tenebuntur. Ex dictis inferitur primo, quod confessarij tenentur interrogare poenitentes de hoc precepto. Secundo, quod nunquam orans probabiliter creditur, non esse in charitate, & quod incidet in multa alia peccata. Quia fere semper homines impugnantur grauibz temptationibus, quibus resistitur mediante oratione, vt dictum est. Vnde Iob. 15. Eliphaz dixit: *Euacuasti timorem & tulisti precem coram Deo.* Id est iam non times Deum, siquidē sine imposuisti precando, & orando: vbi videre licet, quā ingens piaculū cēseat Eliphaz, quod homo afflīctus cesset ab oratione.

Ad argumenta in principio dubitationis facta respondetur. Ad primum bene ibi responsum est. Ad secundum quod tertium Decalogi præceptum, est formaliter de cultu externo, sicut & septimum, inde tamen non inferitur, actus Religionis internos non esse sub præcepto: Imò illos vt potē perfectiores, maxime sub præcepto cadere imbibito in illo tertio præcepto. Et vt hæc melius percipias, aduerte ex doctrina D. Thomæ 1.2. quæst. 100. Quod licet omnia præcepta moralia ad Decalogum pertineant, non tamen expresse ibi omnia ponuntur, sed quædam extra Decalogum sunt, valde distincta ratione: nam quædam extra Decalogum sunt, quia sunt prima principia per se nota, vt præcepta de fide, spe, & charitate, Imò & de colendo Deum. Non enim censeo minus notum lumine naturæ, Deum esse colendum, quàm Deum esse amandum. Quædam vero sunt extra Decalogum, quia licet à primis principijs lumine naturæ notis oriantur, tamen indigēt diligenti inquisitione sapientum: & inter ista computo præceptum de oratione. Cuius necessitatem iam ostendi. Intra Decalogum verò collocantur præcepta, quæ sunt quidem conclusiones per se illatæ ex communibus quibusdam principijs, ad quorum illationem parua aut nulla diligentia opus est. Igitur præceptum orationis reductiue pertinet ad tertium præceptum Decalogi. Ad confirmationem secundi respondetur, Deuotionem vt includit promptitudinem affectuosam ad Dei cultum, non esse sub præcepto, sed tantum sub consilio. Quia opus est pertinens ad perfectionem virtutis religionis, & eius statū perfectū. Secus est de oratione, quæ est actus pertinens ad substantiā Religionis. Si verò sumatur deuotio, vt dicit promptitudinē cōmunē omni

A actui Religionis, id est, pro proposito tradendi se Deo, in ordine ad Dei seruitium: non dubito quin sit in præcepto, in illis casibus in quibus dixi esse in præcepto oratione in tertio dicto. Maxime quia vt supra docui ex sententia D. Thomæ & Caietani, omnis actus virtutis quandoque est in præcepto; licet assignare tempus determinatum sit admodum difficile. Ad tertium negatur minor, ad probationem ex dicto Augustini respondetur: sicut quæst. 80. supra quod Augustinus loquitur imperatiue, siue causaliter. Virtutes enim Theologales imperant actibus Religionis. Et ad replicam respondetur, præceptum de oratione & de cultu Dei sunt diuersa: secundum est præambulum ad præcepta Decalogi, & quasi primum principium aliquorum: primum, id est de oratione, in Decalogo non est, quia vt inferatur ex illo principio, Deus est colendus, & ex alijs, opus est diligenti inquisitione, quam ni fallor adhibuimus in probationibus nostræ conclusionis, & amplius manifestabitur in solutione sequentium argumentorum. Ad quartum argumentum respondetur, concedendo in humanis non esse necessariam connexionem inter desiderium obtinendi aliquid ab alio, & petitionem eorum, quæ desiderantur: itaq; non inferitur, desiderat Petrus obtinere à Paulo pecunias, ergo petit illas. Et hanc illationem seu connexionem multa possunt obstat: aliquando distantia seu absentia postulantis, & postulati: aliquando quia desiderans & qui deberet petere, nō vult subijci ei, à quo desiderat obtinere, petere nāque inferioris est: aliquando, quia desiderans aliquid ab alio obtinere, non vult esse ei molestus aut importunus, & alijs huiusmodi. Quibus tamen sublati ē medio, ad desiderium naturali conseqūo sequitur, & moraliter loquendo, petere ea, quæ desideramus ab alio obtinere. At verò quando desideramus à Deo obtinere aliquid, nihil horum obstat: non absentia aut distantia, cum vbique sit præsens: *Et non longè ab vno quoque nostrum.* Actorum. 17. non impotentia conferendi, cum omnia possit: non nolle illi subijci: quia dedignamur nos profiteri inferiores, quia in hoc quod Deo subijciamur totum bonum nostrum consistit, cum seruire Deo regnare sit: non quia ei molesti simus petendo: cum ipse nos sepius ad petendum importune hortetur, passim in sacris Literis, maxime Luc. 18. Luc. 18. & exemplo viduæ importunæ, & amici po-

Actor. 17.

Luc. 18. &

stulan-

9
Soluuntur
argumēta.

D. Thom.

Psal. 49.

II

D. Thom.

stulantis ad ostium media nocte, Lucæ. 11. & quod amplius est, ipse pro magno honore ducit, quod ab eo petamus, iuxta illud Psalmi. 49. *Inuoca me, &c. & honorificabis me.* Itaque fortassis metaphysice loquendo (quod ego vix capio) potest intelligi desiderium obtinendi aliquid à Deo, sine eo quod sequatur petitio: cæterum moraliter est impossibile. Ex quo inferitur, quod non minus tenemur petere dona spiritalia, quam desiderare; tenemur autem desiderare ipso naturæ iure præcipiente. Ad quintum respondetur primò, non dubium, quin orans cum debitis requisitis obtinebit petita, de quibus infra. Sed quia eadem dubitatio est de requisitis, respondetur secundo, quod sicut quis tenetur facere quod in se est ex viribus naturæ, vt consequatur gratiam, licet non sit certus quod ita faciens consequetur, sed confidens in Dei liberalitate, nihilominus facit, & tenetur facere; Ita dico de oratione: & falsum est quod infirmus non tenetur apponere media dubia ad consequendam salutem: si tamen sint probabilia. Quin imo, qui tenetur procurare salutem, tenetur etiam apponere media, quamuis tantum probabilia: aliàs nullus teneretur quærere medicinæ auxilium, quia omnia media curationum incerta sunt & dubia. Ad confirmationem respondetur, Obligationem orandi non sumi ex eo quod datur à Deo res petita, vel non datur: sed ex parte Dei ex subiectione & honore, quæ ipsi præstantur ab orantibus, ex parte verò hominis orantis ex innumeris bonis quibus locupletantur orantes, siue impetrent res petitas, siue non: de quibus D. Thomas in articulo hoc ad tertium, & nos latè diximus supra ad secundum in prima dubitatione. Et in particulari ad argumentum respondetur, quod quando Deus vult dare, liberalius agit cum homine iubendo, vt petat, quam dando sine petitione: eo quod dat desiderata, & cum maiori cumulo meritorum, & donorum, quæ conferuntur ratione petitionis. Et illud dictum Senecæ intelligendum est de eo, quod petitur per preces homini factas, cui petens necessario subiicitur; nam petere inferioris est, & durum certè est hominem homini subiici. Cæterum non debet intelligi de eo, quod obtinetur per preces Deo exhibitas: tum quia perfectio & honor hominis consistit in hoc, quod se subiiciat Deo: tum quia in petendo valde dicitur homo,

A vt dicebamus. Si verò Deus non vult dare postulata, iubet etiam petere, quia interdum postulata, si haberemus, nocerent habenti, & petitio multum prodest propter ea quæ accrescunt ex petitione: tum etiam quia Deus sæpe vult nos pie velle, quod ille iuste non vult facere: res enim comperta est apud Theologos, nos non teneri conformare voluntatem nostram diuinæ in voluto materiali. Imò quandoque iubet nos desiderare, aut petere id, quod ipse decreuit non dare: verbi gratia, patri morienti iubet desiderare, & petere vitam, maximè propter pietatis virtutem, quam interdum iuste non vult concedere. Hoc præceptum, est ne de oratione vocali? Respondetur infra.

DISPUTATIO TERTIA.

An oratio non solum sit necessaria necessitate præcepti, sed etiam necessitate absoluta mediij omninò necessarij ad salutem æternam consequendam?

C RO intelligentia tituli notanda est celebris distinctio Theologorum de duplici necessitate absoluta actuum humanorum. Quædam est tantum præcepti: quod si non obserues, peccasti: sed si ab eo excusaris, non ideo excluderis ab æterna salute adipiscenda. Sic necessaria sunt omnia Decalogi præcepta. Secunda necessitas est præcepti simul & mediij, quando res, quæ necessaria dicitur est medium in omni euentu necessarium ad salutem, vt actus virtutum Theologicarum. Hac distinctione præmissa videtur, orationem abstrahendo à mentali & vocali esse mediū necessarium ad salutem. Primò, quia diuinū auxilium, vt fides tradit, est necessariū ad salutem, sed hoc non potest obtineri sine oratione, ergo mediū est necessarium ad vitam æternam. Minor probatur ex D. Augustin. in lib. de Ecclesiast. Dogmat. cap. 56. *Nullum credimus (inquit) ad salutem nisi Deo inuitante venire: nullum inuitatum salutem suam nisi Deo auxiliante operari: nullum nisi orantem auxilium promereri.* Ecce D. Augustin. expresse asserit orationem esse medium necessarium ad salutem. Et in lib. de natura & gratia, cap. 43. Deus impossibilia non iubet, sed iubendo admonet & facere quod possis, & petere quod non possis: quam sententiam amplectitur Concilium

D. Augu.

Conci. Tri. ciliū Tridenti. sessio. 6. cap. 11. vbi significatur petitionem auxiliij diuini, sine quo nequeant impleri mandata, esse absolute necessariam: & idem **August.** lib. 2. de bono perseuer. cap. 16. sic ait. *Deum alia danda non orantibus, sicut initium fidei; alia non nisi orantibus pręparasse; sicut vsque in finem perseuerantiam: ergo sicut perseuerantia est medium necessarium ad salutem, ita*

D. Thom. & oratio: & **D. Thomas** in 4. dist. 15. quęst. 4. art. 1. quęstiu. 3. ait: *Ad orationem quilibet tenetur ex hoc ipso quod tenetur ad bona spiritalia sic procuranda: quę non nisi diuinitus dantur, vnde alio modo procurari non possunt, nisi ab ipso petantur.* Confirmatur argu-

Hierony. **August.** mentum ex Patribus Africanis pręcipue **Hierony.** in Epist. ad Ethesifon. & **Aug.** in Epist. 90. cōtra Pelagium, qui tollebat necessitatē orationis tollēdo necessitatē gratiæ. Secundo confirmatur: Nā necessitas pręcepti de orando Deum à nobis asserta, non apparet in quo fundetur, nisi quia oratio est medium necessarium ad salutem. Secundo. Necessitas pręcepti in oratione est in pręcepto diuino, vt colligit **D. Thom.** Matth. 7. in illis verbis: *Petite & accipietis: ergo inde à posteriori colligitur necessitas mediij. Etenim Christus Dominus non apposuit noua pręcepta positiua, pręterquam fidei, & sacramentorum: sed explicuit clarius ea, quę secundum ius naturę necessaria media erant. Tertiō. Sicut Deus operatur per causas secundas in ordine naturali, quibus vtitur, aut medijs necessarijs, mediante ordine suę diuinę prouidentię requisitis, ita in ordine gratiæ mediante oratione: quam esse causam moralem ferē omnium effectuum supra explicuimus.*

D. Thom. **August.** Pro parte negatiua non desunt argumenta, & ea non infirma: quia oratio non est medium necessarium ad salutem per se, & ab intrinseco, neque ex diuina lege: ergo non est medium necessarium: nullum enim agnoscimus medium necessarium, nisi vno ex his duobus modis actus virtutum Theologarum. Priori modo sunt necessarij propter intrinsecam connexionem cum fine, qui est gratia vel vita æterna. Baptismus est necessarius posteriori modo. Antecedens quoad primam partem probatur, quia ad salutem solum videtur necessarium simpliciter, quod Deus in opportunis & necessarijs occasionibus vitandi peccata nos pręueniat suo auxilio sufficienti, & prębeat efficax & conco-

A mitans, quibus si consentiamus, & cum illis operemur, haud dubium, quin sine oratione obtinebimus primam salutem per gratiam, & vltimam per gloriam. Nam quis neget, Diuum Paulum in itinere Damasci diuino auxilio pręuentum, ac confortatum, si forte consenserit ante orationem, & si forte tunc in illo instanti moreretur, consecuturum vtramque salutem? Secunda pars antecedentis probatur: quia cum non constet de tali lege per reuelationem, voluntarium videtur eam asserere. Confirmatur: Nam experientia constat multa beneficia, etiam pertinentia ad ordinem gratiæ, nos recepisse à Deo, quę nunquam postulauimus, & quando oramus, ipsum orandi donum accipimus non postulatum. Et sæpe plus accipimus, quam rogamus, vt supra multis exemplis docuimus: & egregiē docet **Hierony.** in epistola. 40 ad Rufin.

B Pro decisione dico primò. Ex natura rei, seclusa lege diuina, oratio non est medium necessarium ad salutem primam, neque vltimam consequendam. Hoc assertum probatur argumentis factis pro parte negatiua. Secundo dico. Attento decreto, & dispositione diuinę prouidentię, quę decreuit quosdam effectus producere, quędam auxilia largiri necessaria ad salutem, oratio est medium necessarium in ordine ad consequendam salutem, quę ex illis auxilijs sic decretis pendet. Hoc assertum probatur argumentis pro parte affirmatiua, & pręcipue explicatur in tertio argumento pro eadem: quod, & eius vim nos multis explicuimus in præcedenti disputatione. Tertiō dico. Absolutē & simpliciter loquendo oratio non est medium necessarium ad consequendam salutem, licet ferē semper sit medium necessarium. Prima pars patet ex primo asserto, & argumentis pro parte negatiua. Secunda, quia vix repertus fuit aut reperiatur qui consequatur salutem nisi media oratione, vt dicetur fusius in solutionibus argumentorum.

C Ad argumenta partis affirmatiuę respondetur. Ad primum negatur minor: ad **D.** **Augusti.** qui videtur illam adstruere respondetur. Primò, ipsum loqui de oratione non ita rigoroſe, vt petitio formalis est, sed pro desiderio obtinendi auxilia ad salutem, & ipsam salutem. Quod colligo ex eodem **August.** in epist. 121. ad **Probam:** *Sine intermissione orate, quid aliud est*

Hierony.**Sententia**
authoris.

mod. C

3

Soluntur
argumenta
pro parte
affirmati-
ua.
August.

est

est (inquit August.) *Quam vitam beatam, quæ æterna est, ab eo, qui eam solus dare potest, sine intermissione desiderare.* En D. Augustin. desiderium vocat orationem, sine quo nemo potest saluari. Secundò respondetur verba D. August. esse intelligenda iuxta secundum assertum: quia vix reperiri poterit, & fortasse non fuit repertus, qui sine auxilio postulato per orationem saluaretur: tum quia cum desiderium obtinendi salutem, & auxilia necessaria ad illam absolute sit medium necessarium ad eam adipiscendam; vix poterit imaginari, qui non prorumpat in petitione eorum ad Deum, quem agnouit omnipotentem, & misericordem largitorem; & similiter agnouit suam indigentiam, & impotentiam naturalem ad auxilia consequenda. Nihilominus non est implicatio, prauo desiderio, non orare, & salutem consequi. Tamen quia, ut supra docuimus, Deus fere semper decreuit auxilia necessaria non conferre, nisi militantibus orationibus: quæ essent causæ euentuales sive diuinæ prouidentiae: nihilominus hoc decretum aliquando non interposuisse nihil vetat; sicut in naturalibus, seu temporalibus effectus quosdam decreuit fieri absque interuentu orationum. Est tamen discrimen, nam auxilia (post primam gratiam excitantem) necessaria ad salutem spirituales, raro dantur sine oratione, aut nunquam, quod ego sciam, at verò e contra res se habet in temporalibus. Igitur D. Augustin. & D. Tho. intelligendi sunt de illis auxilijs, quæ Deus præordinauit non dare nisi media oratione: præordinauit autem fere semper sic dare. Similiter respondetur ad primam confirmationem. Ad secundam confirmat. nos non negare orationem esse medium ad salutem, quando Deus decreuit eam non largiri nisi media oratione (decreuit autem fere semper.) Inde autem non inferitur absolute esse medium necessarium ad salutem: sicut ex eo, quod Deus decreuit, & Augustinus agnouerit: *S; Stephanus non crasset, Ecclesi. Paulum non haberet*, Sermo. primo de sancto Stephano, non bene colligimus semper esse necessariam orationem sanctorum pro aliquo, ut saluetur. Igitur respondetur præceptum orationis absolutum, & in omni euentu fundari in ipso distantie naturæ, quod docet in nostris indigentjs esse Deum orandum. Item, quia cum interdum oratio sit medium necessarium ad consequenda diuina auxilia, ut declarabamus; imò

A cum fere semper sit medium à diuina prouidentia decretum, nimium negligens suæ salutis esset; qui hoc agnoscebat non recurreret ad Deum pro ea obtinenda. Vnde certè bene fundatur præceptum: sicut qui infirmaretur, & sciret facili medicamento omnes eo vtentes, aut fere omnes incolumes euadere, præcepto salutis procuranda, teneretur uti tali medicamento. Ad secundum argumentum respondetur. Dumtaxat probare præceptum orationis esse iuris naturalis, & pertinere ad Decalogi præcepta, non tamen esse medium necessarium ad salutem, ut patet in præcepto de honorandis parentibus. Ad tertium argumentum respondetur, probare secundum assertum, & non impugnare tertium, ut patet ex dictis. Ad argumenta partis negatiuæ, quatenus militat contra secundum assertum, solutio manifesta est ex dictis.

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrum oratio sit actus religionis?

Summa Articuli.

RESPONSIO affirmatiua probatur. Per orationem homo Deo reuerentiam exhibet, in quantum ei se subiecit, & orando proficitur se eo indigere, sicut autorem suorum bonorum; ergo est Religionis actus. Nam omne id per quod Deo reuerentia exhibetur ad Religionem pertinet.

DISPUTATIO VNICA.

An conclusio sit vera?

CONTRA conclusionem arguitur. Primo Oratio est petitio: sed petitio est actus intellectus practici, qui de suo genere neque bonus, neque malus est: ergo nullius virtutis est actus. Minor probatur, quia potest petitio laudabiliter vel vitiose fieri Confirmatur. Aliquando orant homines Deum, pro obtinendo aliquo intrinsece malo, verbi gratia, pro pecunia, aut vxore aliena: & impossibile est, talem orationem pertinere ad Religionem, quin potius est sacrilegium talia petere à Deo: tum

August.

I

quia per talem orationem innocatur Deus ut autor, & patrocinator peccatorum: & praterea existimatur coli aut honorari actionibus prauis: quod de Deo censere, ingens blasphemia est. Ergo oratio non est Religionis actus. Secundo. Oratio est petitio decentium à Deo: Sed istae res petita & decentes non semper pertinent ad Religionis virtutem: Ergo oratio non est Religionis actus. Consequentia patet, quia actus sicut & habitus speciem sumunt ab obiectis, quae in petitione non alia possunt esse nisi res petita. Probat minor, quia aliquando petuntur res temporales; aliquando bona spiritualia necessaria ad salutem, ut Dei vocatio, adiutorium, & gratia: aliquando obiecta actus, & augmentum ceterarum virtutum; quae omnia obiecta non pertinere ad Religionem res comperta est. Confirmatur. Oratio quae est petitio habet pro obiecto, & re petita bonum morale, quod est commune quoddam obiectum virtutum omnium moralium: Ergo non magis pertinet ad Religionem, quam ad alias virtutes morales, imò Theologicas, atque ex consequenti oratio vagabitur per omnium virtutum obiecta, & aliquando ab ista, aliquando ab illa elicitur: quando est petitio temperantiae à temperantia, quando est castitatis à castitate, &c. Tertiò. In oratione, vel petitur à Deo aliquod bonum obtinendum pro petente, vel pro alio: prior petitio pertinet ad amorem proprium, vel ad charitatem, posterior ad amorem proximi, vel ad eandem charitatem, ad quam spectat petere bona pro se, & pro alijs: Ergo potius pertinet ad charitatem oratio, quam ad Religionem. Confirmatur primò, quia eiusdem rationis est, desiderare bonum, procurare illud, & petere: videntur enim sub eadem ratione militare, ut patet in humanis, sed desiderare pertinet ad amorem, seu charitatem, ut etiam fatetur D. Thomas in hoc articulo ad secundum: ergo & petere. Confirmatur secundo. Oratio est expressio desiderij: ut habetur ex definitione Magistri à me allata in initio quaestionis: ergo ad eam virtutem pertinet ad quam spectat desiderium: quia voluntas alicuius rei, & expressio eiusdem voluntatis ad eandem virtutem pertinet, sicut propositio mentalis & vocalis, quae est eius expressiva, eiusdem rationis sunt in ratione veritatis. Tunc ultra: sed desiderium alicuius boni vel pertinet ad charitatem, vel ad virtutem, cuius

D. Thom.

A est obiectum petiti: Ergo idem dicendum est de oratione. Quarto. Per omnem Religionis actum Deo exhibemus aliquid, nempe honorem & cultum, ut in quaest. 81. dictum est: sed per orationem non exhibetur aliquid Deo: ergo non est Religionis actus. Probat minor, quia oratio est petitio à Deo, ad obtinendum aliquid ab ipso: petere autem tantum abest ut sit conferre ei, à quo petitur, quod quasi opponantur. Nam petens ut sic non est conferens, sed accipiens, aut intendens accipere. Quod si dicas, petentem, & conferentem respectu eiusdem opponi: unde qui petit à Deo gratiam, non confert ei gratiam, respectu tamen diuersorum non opponuntur: unde qui petit à Deo aliquid, confert illi cultum & honorem, iuxta modum assignatum à D. Thoma in articulo. Contra argumentor quintò. Cultus qui exhibetur Deo per actum Religionis debet esse obiectum actus religiosi, aliàs non esset eius obiectum, ut sic: Ergo debet esse aliquid ultra ipsum orationis actum, aliàs ipse actus esset sibi obiectum, quod est impossibile. Confirmatur. Petere ab homine decentia non pertinet ad cultum hominum, ergo neque petere à Deo pertinet ad Dei cultum. Sextò. Actus humani, maxime studiosi sumunt speciem, & formam ex fine, sed finis petendi aliquid à Deo, est impetratio eorum, quae petuntur, non verò cultus Dei, nisi fortè accessorie aliquando: ergo oratio non est actus Religionis, quae habet cultum Dei pro obiecto. Maior patet ex ijs, quae prima secundae dicuntur: & minor probatur. Quia ferè semper orans dirigit suam orationem ad impetrandam rem petitam à Deo: cultus verò diuini vel non recordatur, vel accessorie illum intendit. Septimò. Oratio est actus intellectus practici habens pro obiecto agibile: Ergo potius est actus prudentiae, quam Religionis. Antecedens patet ex dictis in art. 1. huius quaestionis. Consequentia probatur: nam prudentia versatur circa omne agibile. Octauò. Oratio est actus intellectus practici, Religio est in voluntate sicut in subiecto, cum sit pars iustitiae quae in voluntate residet: ergo oratio non elicitur à Religionem. Antecedens patet; probatur consequentia. Quia virtus praebet efficaciam potestiae, ut producat actum: etenim ex potestiae & habitu integratur unum principium effectiui actus, ut dicitur in 1. 2. q. 49. Ergo ei soli potentiae potest virtus praestare talem efficaciam, cui

enit, ut in subiecto, atque ex consequenti virtus Religionis, quæ est in voluntate ut in subiecto, non potest concurrere efficienter ad orationem eliciendam, quæ est actus intellectus. Confirmatur, quia potentia non utitur habitu, ut instrumentum separato, sed potius ut comprincipio sibi coniuncto, quia actus procedens à potentia & habitu, ut ab uno principio vitali procedit. Ergo potentia, & habitus dicuntur esse in eadem potentia, ut producant vitaliter actum: atque adeo oratio, quæ est actus intellectus, non potest esse actus Religionis, quæ est in voluntate. Confirmatur secundo. Actus unius potentie non potest attribui alteri potentie elicitive, sed tantum imperativæ, ut de se patet. Ergo existente habitu in aliqua potentia, implicat quod attribuitur ei elicitive actus alterius potentie, nisi forsan imperativæ, ac proinde sicut voluntas, in qua est Religio, tantum potest imperare actum rationis, qui est intellectus, sic & ipsa Religio, quæ est in voluntate, tantum potest imperare orationem, non elicere.

Alexander Alensis, quarta parte, quaestio. 88. membro secundo. articul. 3. post recensitas aliorum sententias, ipse existimat orationem esse actum fidei, spei, & charitatis, quæ simul concurrunt ad elicendum istum actum laudabilem, qui est orare: à fide enim incipit, & in charitate terminatur. Nec video argumentum pro hac parte efficax, potissime ducitur autoritate Augustini in Epistola ad Probam, dicentis: *Tanto illud, quod valde magnum est, quod oculus non vidit, quia non est color; nec auris audiuit, quia non est sonus; nec in cor hominis ascendit, quia cor hominis illuc debet ascendere, sumemus capatius, quæ to illud fidelius credimus, & speramus firmius, & desideramus ardentius: in ipsa enim fide, spe, & charitate continuato desiderio semper oramus.* Ecce oratio est actus virtutum Theologicarum. Quod si obiiciatur Alensi, quod orare non est credere, sperare, aut amare: Respondet, quod est actus secundarius elicited ab illis tribus virtutibus. Alensis videtur adharere Gabrieli super Canon lectione 49. litera F. ubi non agnoscit ullum alium cultum internum, nisi actus fidei, spei, & charitatis; & nixitur autoritate Divi Augustini. Ioannes de Medina Codice de oratione, dubio secundo, ait, orationem nullius virtutis specialis esse actum, sed si procedat ex amore pertine-

bit ad amicitiam, vel charitatem: si verò ad protestandam Dei excellentiam, vel quid simile, ad Religionem.

Pro decisione recolenda sunt quæ diximus supra, quaest. 81. articulo 5. & 7. Dico primò. Oratio ut petitio est, nullus virtutis actus est. Hanc conclusionem concedimus primo argumento, & eius confirmationi. Dico secundo. Oratio ut est petitio decentium à Deo, non est actus, qui vagatur per omnes virtutes, ut quidam censent. Probatur: quia actus, in quo est specialis ratio laudabilis, pertinet ad virtutem specialem. Oratio est huiusmodi, ut patet ratione Divi Thomæ in articulo, & nos amplius probauimus: ergo. Dico tertio contra Alensem & Gabrielem. Oratio non est actus elicited à tribus virtutibus Theologicis. Probatur primò ratione modo facta, non enim bene capitur, quomodo petere à Deo sit actus illarum virtutum, qui sunt credere, sperare & amare. Dico quartò. Oratio actus est ad virtutem Religionis pertinens. Hæc conclusio habetur quasi communis conceptio omnium existimantium se valde colere Deum orando: omnis Ecclesia Sanctorum coelesti ac diuino magisterio instituta, in multo alio frequentius & instantius se existimat colere Deum die noctuque quæ orationibus. Egregie Guill. Paris. in diuina rhetorica, circa principium: *Omnis sacrificatio, omnis benedictio, omne sacramentum, & omnino quidquid in cultu diuina honorificentia agitur, aut oratio est, aut oratione perficitur.* Deinde probatur ratione D. Thomæ, & pro nostræ conclusionis ampliori explicatione notandum est cum domino Caietano, in hoc articulo, in oratione posse quatuor considerari: videlicet rem petitam; eam à quo petitur; petitionem ipsam, & petentem. A Deo, cui fit petitio, non sumitur oratione esse Religionis actum, cum ipsi possit male & bene fieri petitio: neque, etiam à re petita, eo quod cum de ratione actus religionis sit Deo exhibere aliquid, nempe cultum; si consideremus obiectum petitionis, id est, rem petitam, eam desideramus accipere, & non eam dare: si verò consideremus petitionem ipsam, quæ fit Deo, ab ea colligimus orationem esse actum Religionis. Nam petens eo ipso quod ab alio petit, ipso facto petendi proficitur se indigentem ab alio accipere, & illum alium esse potentem adiuuare petentem: itaque ipsemet actus petendi, est actus subiectionis. Quod vel ex eo colligitur, quod super-

4

Sententia
auctoris.Alens.
Gabriel.

Guillel. Parisiensis.

D. Tho.

Caiet.

Alens. sententia.

3

August.

Gabr.

D. Aug.
Ioann. de
Medin.

superbi malunt pati indigentiam, quam ab alio petere. Rursus actu petendi proficitur petens, in eo, à quo petit, esse aliquam excellentiam supra petentem: ratione primi exhibet subiectionem; ratione secundi honorem: & hæc duo melius & perfectius reperiuntur in petitione quæ fit Deo; nam ex modo petendi, vel ex repetita subijcitur illi, ut serui domino suo, ut creaturæ suo creatori, &c. Ac subinde profitemur ipso actu petendi, eum esse omnium bonorum autorem, in quibus duobus consistit tota quidditas Religionis. Ut patet ex Diuo Thoma supra quæstio. 81. articul. 2. ad secundum. Possumus ultimo considerare ipsum petentem; ex quo etiam licet colligere orationem esse Religionis actum, quia orans orationem exercet per mentem nobilissimum omnium, quæ in homine sunt. Et sicut ipse orationis actus, est actus subiectionis, & cultus, ita orans eandem mentem subiecit: imò sacrificat & offert Deo, non quidem abdicando eam à se; quia hoc est impossibile, sed usum eius Deo, & eius honori dicando, ad eum modum quo, quando genua flectimus, ea Deo subijcimus, sacrificamus, & offerimus: eo quod illis utimur ad Dei seruitutem, & cultum protestandum.

S Ad primum cum sua confirmatione respondetur, probare nostram primam assertionem, nos verò non quomodocunque loquimur de oratione, sed de ea, quæ à Deo petimus decentia. Pro solutione secundi, & confirmationis eius, aduertendum est, actum aliquem ad virtutem pertinere, eo quod in sui ratione includit aliquid, quod pertinet ad ordinem virtutis: & hoc dupliciter. Primo modo, in ordine ad suum obiectum immediatum, verbi gratia, amare Deum, vel proximum, est actus charitatis, & in respiciendo suum obiectum habet rationem virtutis. Secundo modo, non in ordine ad obiectum immediatum, sed quia ex hoc quod attingatur obiectum ab actu, resultat quædam quasi conditio, & modus pertinens ad rationem formalem alicuius virtutis: huiusmodi actus est oratio, seu petitio decentium à Deo, quæ de genere suo, ut est petitio à Deo, non est virtutis actus, quia res petita, quæ est obiectum immediatum petitionis, & in quod petitio fertur, potest mala & bona esse: At verò si coarctetur ista petitio, ut sit tantum

A decentium, nascitur quidam modus & conditio, subiectio scilicet, & reuerentia erga Deum exercita, quæ ad Religionem pertinere nullus ambigit. Vnde ad argumentum secundum in forma negatur consequentia, eo quod oratio non habet rationem virtutis, quia petitio est, sed ex eo quod ad petitionem, quæ Deo fit, consequitur quædam conditio, & modus ad Religionem pertinens. Itaque petitio ut petitio est, est actus intellectus practici, at ut habet imbibitum illum modum & conditionem præfatam, aliud genus ingreditur, est namque actus laudabilis & studiosus. Ad confirmationem negatur consequentia, eo quod tantum probat, orationem, seu petitionem, ut petitio est, posse imperari ab omnibus virtutibus, modo ab hac, modo ab illa, semper tamen in ipsa petitione Deo exhibetur subiectio & cultus, unde à Religione elicitur. Similiter respondetur ad tertium, ferè semper, aut frequenter orationem à virtute charitatis imperari, aut verò ex amore proprio & amicitia nasci. Ad primam confirmationem respondetur, negando maiorem, etenim hæc tria, desiderare, procurare, & petere habent se sicut superius & inferius. Quisquis enim petit aliquid, procurat illud, & desiderat, non è contra; multi namque sunt, qui desiderant pecuniam, verbi gratia, & non procurant, aut petunt, & multi procurant, & non petunt: quia multis alijs vijs procurari aliquid potest sine petitione. Quapropter bene stat desiderium alicuius boni pertinere ad dilectionem, & procurare per varias virtutes vagari, petere verò pertinere ad Religionem, propter rationes D. Thomæ in articulo, & ad tertium. Pro solutione secundæ confirmationis reuocanda sunt in memoriam, quæ diximus supra articulo primo huius quæstionis, circa solutionem ad quintum. Quibus suppositis, **D** negatur consequentia: ad probationem negatur antecedens, quando in expressione reperitur aliqua conditio, seu modus pertinens ad aliquam virtutem, qui modus non reperitur in desiderio, sic contingit in desiderio alicuius boni & expressione eiusdem desiderij per orationem, seu petitionem, nam in petitione reperitur subiectio, & reuerentia erga eum, cui fit petitio, quæ pertinet ad Religionem, non autem in desiderio. Ad quartum bene ibi responsum est, eo quod petens

D. Thom.

Soluuntur
argumenta

D. Thom.

6

tens, si consideretur res petita, nihil confert Deo, quinimo conatur accipere: si vero consideretur ipsa petitio, quatenus habet imbibitum modum subiectionis & reuerentiae, exhibet aliquid Deo; nempe honorem & cultum. Ad quintum respondetur. In petitione, quae fit Deo, oportet considerare quasi duplex obiectum. Si consideretur petitio, ut petitio est, habet pro obiecto rem petitam; & sub hac ratione, ut dicebam, non exhibet aliquid Deo: si vero consideretur ut actus Religionis est, sic habet pro obiecto honorem diuinum, seu cultum, qui non distinguitur realiter ab ipsa petitione: quod non est speciale in oratione, imò in omni actu honoratio, non distinguitur realiter ab actu honorandi, sed tantum formaliter: & ratio est; quia honor in honorante collocatur: per quod patet ad confirm. Ad sextum respondetur. Si oratio consideretur habita consideratione ad rem petitam, quae est proximum & immediatum obiectum orationis, ut petitio est: non pertinet ad aliquam specialem virtutem, sed versatur & negotiatur circa omnium virtutum obiecta: & modo ad hanc, modo ad illam attingere potest, sicut medium, ut sic ad suum finem reducat. Caterum si oratio consideretur, ut habet imbibitum modum quendam, & conditionem subiectionis & reuerentiae erga Deum, sic ad Religionem pertinet. Neque huic obstat, quod homo saepe non intendat talem reuerentiam & subiectionem, aut eius obliuiscatur: quia sat est ipsum actum orandi suapte natura includere illum praefatum modum subiectionis & reuerentiae, qui inseparabilis est à vera oratione. Ad septimum respondetur. Si argumentum probaret, convinceret etiam nullum esse actum virtutum moralium, sed omnes pertinere ad prudentiam: eò quod virtutes morales circa agibilia versantur. Quare respondetur, prudentiam versari circa omne agibile per imperium, quod inducat obligationem necessitatis: siue illud agibile sit exequendum ab ipso imperante, vel ab alio. Pro cuius intelligentia oportet recolligere illum discursum prudentialem, quem fecimus circa articulum primum huius quaestionis. Secundò respondetur, prudentiam versari circa omne agibile, sed praestituendo modum electioni rectae, ut recta sit. Vnde omnium moralium virtutum actibus inferitur, & orationi, non eliciendo, sed dirigendo & praebendo modum: sicut

A & ceterarum virtutum actibus. Ad octauum argumentum respondet D. Thomas hic ad primum his verbis: *Ad primum dicendum, quod voluntas mouet alias potentias animae in suum finem: & ideo Religio, quae est in voluntate, ordinat actus aliarum potentiarum ad Dei reuerentiam, &c.* Ex quibus verbis tantum videtur colligi orationem imperari à Religionem, non verò elici. Sicut ex eò quod voluntas mouet alias potentias animae ad suum finem, tantum colligitur, quod imperet actibus aliarum potentiarum: non verò quod eliciat, aut producat illos. Ex hoc autem quod Religio imperet actum orationis, non colligitur esse actum Religionis: alias actus omnium ferme virtutum essent Religionis actus, quia ab ea imperantur. Nos igitur dicimus non ob stare quominus actus aliqui ab aliquo habitu eliciantur, actum & habitum ad diuersas potentias pertinere. Cuius rei sunt innumera exempla, & res constans est in omni materia virtutis, & vitij, actus exteriores pertinere elicitive ad virtutem vel vitium: quamuis non exerceantur immediate per potentiam, in qua est virtus, vel vitium, sed per potentiam executiuam: nam non solum pertinet elicitive ad iustitiam velle reddere unicuique suum: sed etiam reddere exteriori actu, & non solum pertinet ad temperantiam concupiscere moderate cibum, sed etiam comedere temperate.

Sit igitur regula ad dignoscendum, à qua virtute eliciantur actus. Illi actus laudabiles, qui versantur immediate circa materiam, & obiectum proprium alicuius virtutis, pertinent elicitive, & sunt actus proprii illius virtutis: siue virtus & actus eius sint in eadem potentia, siue non. Patet hoc, quia actus proprius alicuius habitus, & ipse habitus, idem obiectum habent: & quia oratio habet pro obiecto subiectionem ad Deum, & cultum eius, ut deduxit Diuus Thomas in articulo, quae est propria materia & obiectum Religionis, ad ipsam pertinet elicitive: vnde ad argumentum negatur consequentia; ad probationem respondetur. Ego, qui censo habitum concurrere ad suos actus, ut principium effectiuum; ut communis fert opinio Thomistarum prima secundae, quaestione quadragesima nona, conuincor subinde propter argumentum, & eius confirmationes, orationem, non elici à virtute Religionis, physice loquendo, sed tantum moraliter.

D. Thom.

D. Thom.

Hoc est dicere, oratio versatur circa propriam materiam Religionis, exhibendo Deo subiectionem, & cultum imbibitum in ipso Religionis actu, & laudabilitas orationis ex canone & regulis Religionis iudicanda est; puta sit ne superstitiosa, pia, &c. quod satis est, ut dicatur elici à virtute Religionis moraliter. Qua distinctione utendum est sapientissime, quando actus & habitus habent eandem materiam seu obiectum, & tamen sunt in diuersis potentijs. Nam tunc actus debet esse elicitiue ab habitu, non physice, sed moraliter. Ex eadem doctrina respondetur ad primam conf. In secunda tanguntur quædam scitu digna. Primum est, bene posse vnam potentiam imperare alterius actus, non vero elicere. Quia imperare nil aliud est, quam mouere & excitare aliquam potentiam, ut in suum prodeat actum. Hoc autem bene potest præstare vna potentia erga alteram ratione connexionis inter eas repertam; quæ maior est & intimior inter voluntatem & intellectum, atque adeo sibi inuicem imperant; diuersa tamen ratione, ut dicitur in prima secundæ. At verò vna potentia non potest actum alterius elicere: sicut impossibile est effectum formalem vnius causæ proprium, ab altera dimanare: effectus autem proprius & formalis potentia, est actus ab ea elicitus; unde sicut non potest visus olfacere, aut olfactus videre; sic nec intellectus amare, aut voluntas intelligere. Secundò notandum est, non eodem modo contingere in habitibus: maximè in virtutibus, de quibus disputamus in præsentia. Nam stat bene vnam virtutem alteri imperare, & etiam actus elicere in alia potentia distincta ab ea, in qua ipsa virtus est. Etenim omnes illi actus dicuntur, & sunt eliciti, quot quot ex affectu alicuius virtutis procedunt circa materiam habitus, ut exemplis supra positis manifestatum est.

9
Caietan.

Sed rogat quis. Vnde prouenit potentia non posse habere elicentiam in actu alterius potentia ab ea, in qua residet. Caietanus prima secundæ, quaestione 81. artic. 4. talem rationem discriminis reddit. Nimirum, quia potentia importat principium actus, quoad qualitatem eiusdem; substantia autem actus, nisi principium imperfectum sit, ab vno tantum proprio ac proximo principio elicitiue est: qualitas verò eiusdem ab extraneo etiam principio, tanquam à proximo elicitiue esse potest: quia accidens eius est aduentitium, multiplex,

A & variabile; & hinc est, quod oratio sit elicitiue à Religione, quamuis sit tantum imperatiue à voluntate, in qua est subiectiue Religio. In hac solutione Caiet. videtur sui inmemor, qui in prima secundæ, quaestione 49. articulo 3. contra Scotum, & Durandum tenuit, habitum etiam concurrere ad substantiam actus, quando actus est ab habitu. Præterea omnes, qui bene sentiunt, ut patet ex loco citato, concedunt in actu procedenti ex habitu concurrere potentiam simul, & habitum ut vnum principium effectuum, non solum ad substantiam, verum etiam ad modum & perfectionem actus, sic ut tam substantia actus, quam modus eius à potentia & habitu eliciatur, & non seorsum: substantia à potentia & modus ab habitu. Quo supposito, ut credo supponere Caietanum, adhuc urget argumentum principale. Nam si potentia & habitus concurrunt, ut vnum principium ad illum modum, impossibile est habitum esse in alia potentia distincta ab ea, quæ elicit actum. Quare respondetur aliter, supposita distinctione præfata, de elicentia physica & morali; nam si attendamus concursum physicum, eadem est ratio de potentijs & habitibus; & sicut non potest elici actus vnius potentia ab alia, sic neque actus vnius potentia ab habitu existente in alia, moraliter verò nihil obstat. Et tunc ratio discriminis inter potentiam & habitum hæc est; quia potentia semper consideratur, & est agens naturale & physicum; at habitus, maximè, qui est virtus moralis, de qua disputamus, potest ingredi genus agentium moralium: in quo genere non obstat, quod actus substantia sumatur à potentia, moralitas verò aliunde; quæ autem sit, & in quo consistat ista moralitas, iam explicui. Et hinc patet ad conf. secundam negando consequ. si sit sermo de elicentia morali. Solum superest explicare verba D. Thomæ, quæ prima facie tantum videntur concedere Religionem ad orationem imperatiue concurrere. Pro quorum explicatione nota, tripliciter posse ordinari aliquem actum ad finem alicuius virtutis. Vno modo, præsupposita in actu honestate, & bonitate propria habitus, qui ordinat actum in finem suum: quod coniungit quando actus, & habitus versantur circa idem obiectum immediatum, & finem, actus verò est in alia potentia ab ea, in qua est habitus. Exemplum est in oratione, quæ dicitur or-

Caietan.

10

D. Thom.

dinari

dinari à Religione; eò quod est in intellectu, Religio verò in voluntate. Iste tamen actus & similes sic ordinati eliciuntur ab habitu: quia participant eius materiam & obiectum. Secundo modo potest actus ordinari in finem alicuius virtutis, præsupposita bonitate actus, siue honestate alicuius virtutis propria; distincta tamen ab honestate propria virtutis ordinantis in suum finem: & tunc ille actus dicitur imperari, non elici à virtute, quæ ordinat illum actum in suum finem. Vt si quis affectu Charitatis ductus oppetat mortem: ille actus dicitur imperari à Charitate, elici verò à fortitudine: quia actus ille, qui est oppetere mortem, versatur circa materiam fortitudinis immediatè. Similiter, si quis ieiunet & melius oret; illud ieiunium est actus temperantiæ, sed imperatus à Religione. Tertio modo potest aliquis actus ordinari, seu colligi vt medium ad finem alicuius virtutis, non præsupposita honestate propria alicuius virtutis, tanquam in propria materia, sed sola vtilitate ad talem finem: & tunc electio talis mediij non dicitur imperata ab habitu, sed elicita. Verbi gratia: si quis elegit leuare manus in coelum, vel stare, vt aptius oret, electio huius mediij elicitur à Religione: si tamen eligeret quis ad eundem finem ieiunium, tunc talis electio nõ est elicita à Religione. Quod si alicui hoc mirum videatur, animaduertat hæc doctrinam praxi D. Thomæ, in tota hac secunda secundæ esse commendatam. Et ratio est: quia habitus circa propriam materiam videtur se habere vt proprium principium, & ita actus videntur ab eo elicitum quasi proprii: at verò circa materiam alienam non videtur esse proprium principium, sed extraneum: & ita potius comparatur cum illa per modum imperij. Ex his elucidatur D. Thomas, qui dicit orationem ordinari per Religionem in Dei reuerentiam. Non loquitur de ordinatione tertio modo: quia oratio in se habet imbibitam honestatem & bonitatem propriam Religionis. Neque loquitur secundo modo: quia honestas orationis & Religionis eadem sunt. Sed loquitur de ordinatione primo modo, quæ ex eo appellatur ordinatione, non quia non sit elicentia, sed quia est in diuersa potentia ab ea, in qua est habitus: & ad declarandum quomodo hoc possit fieri, adducit ordinationem, quam facit voluntas erga alias potentias: & dicit ferè similem facere Religionem, quæ est

A in voluntate erga actus aliarum potentiarum, qui communicant in materia, & obiecto cum virtute Religionis, licet sit differentia iam explicata: quia ordinatio voluntatis in ordine ad alias potentias, est imperium, non elicentia: at ordinatio Religionis in ordine ad actus aliarum potentiarum, quæ participant in materia cum Religione vera elicentia est moralis, vt declaratum est. Sed de hac re latius & formalius supra, quæstio. 81. artic. 7. disputatio. 3. & 4.

Sed rogat quis, cuius Religionis actus sit oratio, infusæ, an acquisitæ? Vtriusque, & præcipue infusæ. Existimo enim Religionem esse virtutem per se infusam, quia attingit Deum saltem in obliquo, vt autorem gratiæ: atq; ideo orationem Christianam sentio esse actum supernaturalem, quæ nequiquam fieri potest sine auxilio gratiæ. Quod non obscure colligitur ex D. Paul. ad Roman. 8. *Spiritus* (inquit) *adiuuat infirmitatem nostram: nã quid oremus, sicut oportet nescimus, sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus:* id est; postulare nos facit. Et iterum: *Secundum Deum postulat pro Sanctis*, id est, facit Sanctos postulare. Ita D. Thom. & alij. Idem expresse definitur in Conc. Araus. 2. videndus est D. August. sparsim in libris contra Pelagium, & in sermon. 171. de tempore, D. Chrysostom. homil. 38. in Genes. & in lib. secundo de orando Deum.

Ad Roman. 8.

D. Thom.

D. August.

D. Chrysos.

ARTICVLVS QVARTVS.

Vtrum solus Deus debeat orari?

Paraphrasis Articuli.

SUPPOSITA distinctione, nempe orationem dupliciter alicui exhiberi: vno modo quasi per ipsum implendam, id est, per ipsum condonandam rem petitam: altero modo, sicut per ipsum impetrandam, sicut per intercessorem, & interpellatorem:

Prima conclusio sit. Primo modo solus Deus orandus est: quia omnes orationes nostræ debent ordinari ad gratiam, & gloriam consequendam, quæ solus Deus dat,

H 2 Psal.

D. Thom.

II

Psal. 38. Psal. 83. sensus huius conclusionis est, solum Deum esse exorandum ut autorem, & causam principalem supernaturalium donorum gratiarum, & gloriarum, quae per orationem specialius petuntur.

Secunda conclusio. Si secundo modo fiat oratio, bene potest fieri Sanctis, Angelis, & hominibus, non ut per eos nostras petitiones cognoscat Deus; sed ut eorum meritis & precibus orationes nostrae fortiantur effectum. Prob. Apocalips. 8. & utraque conclusio prob. ex modo, quo Ecclesia vitur in orando: nam à sancta Trinitate petit, ut misereatur nostri: ab alijs autem Sanctis, ut orent pro nobis.

Psal. 129. Hanc D. Thom. doctrinam satis eleganter protulit David, Psal. 129. dicens: *Leuavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi.* Et ne quis deciperetur, credens quod ipsi montes, id est, Sancti (ut interpretatur August. & alij) essent auxilium daturi, subiunxit: *Auxilium meum à Domino, qui fecit caelum & terram.* Quae verba exponens D. Augustin. super eundem locum ait: *Noli putare, quia ipsi montes tibi dabunt auxilium: accipiunt enim, quod dent, non de suo dant.* Iuxta harum conclusionum tenorem interpretaberis multa dicta Sanctorum. v. g. Anselm. in fine monologij. *Liquidissimum est* (inquit) *hunc, scilicet Deum, solum esse, quem omnis alia creatura secundum totum suum posse oportet diligendo venerari, & venerando diligere: de quo solo prospera sunt speranda; ad quem solum in aduersis fugiendum; cui soli pro qualibet re supplicandum.* Et illud Cassiodori dicentis: *Oratio proprie fit ad Deum, deprecatio vero ad Sanctos.*

Aug.

Aug.

Anselm.

Cassiod.

1. DISPVTATIO.

An solum sit orandum pro gratia, & gloria?

2

Caetan.

IRCA rationem D. Thom. pro prima conclusione mouet dubitationem Dominus Caetan: nam videtur falsum tantum orandum esse pro gratia & gloria, & ijs, quae ad ipsas ordinantur. Etenim licite potest homo orare pro commoditatibus corporalibus, pro salute amicorum, patriae, pro honore parentum; etiam si infideles sint, aut in peccato mortali: imò quamuis sciat non esse conuertendos. Et praeterea illatio

A D. Thom. videtur nulla: Nam dato quod finis omnium orationum sit gratia & gloria à solo Deo donabilia; multa tamen, quae sunt media ad talem finem, effici possunt ab hominibus. v. g. instructio, custodia, & alia huiusmodi: & pro huiusmodi efficiendis possumus deprecari homines. Respond. breuiter, quod D. Thom. loquitur de orationibus fidelium, quae à Fide, & Religione procedunt, & pro obtinendo fine supernaturali ordinantur per se loquendo. Quid verò possit à Deo absolute peti, infra dicemus cum D. Thom. Ad secundam verò objectionem respondetur. Quamuis multa sunt conducentia ad gratiam & gloriam obtinendam, quae absolute & secundum se possunt à creaturis effici, ut argumentum probat, tamen ut media sunt ad gratiam, & gloriam efficaciter obtinendam, à solo Deo sunt; sicut ipsa gratia & gloria. Et sub hac consideratione eadem ratio est de gratia, & gloria, & de istis. Haec ferè ad verbum ex Caetan.

B

Haec ratio D. Thom. quibusdam modernis non placet, & defensio Caetani non minus displicet. Primo, quia non est necessitas recurrendi ad hoc, quod Deus solus sit autor gratiae & gloriae, ut solus ipse orandus sit, tanquam is, qui per se potest facere quod postulatur: quia non solum gratiam & gloriam, verum nec minimum aliquod bonum potest aliquis praeter Deum per se ipsum conferre: ergo si oratio fiat ad aliquem, ut per se autorem boni postulati, de quocunque bono fiat, ad Deum tantum fieri potest; etiam si tale bonum nec sit gratia, nec gloria, nec ad eam referatur.

Conf. quia adaequata ratio petendi à Deo modo incommunicabili creaturae, est quia oratio debet dirigi ad Deum, tanquam ad principalem autorem boni postulati, qui per se ipsum, & propria virtute à nullo dependenti conferre potest. Quae ratio extenditur ad omnem orationem, etiam si in ea non petatur gratia, vel gloria, nec media ad ipsas: ut videre licet in orationibus infidelium, qui lumine naturali ducti petebant à Deo, vel à Dijs, quos verè Deos putabāt, bonae temporalia corporis, & animi, tanquam ab autore omnium bonorum: quas orationes non procedere à Fide & Religione infusa certò certius est. Igitur non bene limitatur specialis modus orandi Deum diuersus ab eo, quo orantur creaturae, ad orationem procedentem ex Fide & habitu Religionis infusae.

Secundò,

Secundo, quia etiam in homine existenti in gratia & fidei potest reperiri oratio ad Deum, procedens ex Fide supernaturali, & habitu Religionis infusa, quæ tamen non postulet gratiam & gloriam, nec mediâ ad ipsas; ergo interpretatio Caietani falso innititur fundamento. Antecedens verificatur in homine fidei, qui petens bona temporalia propter honestum finem & usum naturalem, nihil unquam cogitavit de vera beatitudine; nec res postulatas formaliter, aut virtualiter retulit ad beatitudinis consequutionem; cuius oratio, ut pote procedens ex Fide, actus supernaturalis est; & consequenter procedens à Religione infusa.

Has obiectiones sufficienter dissolvit Caietan. ut patebit attentè legenti. Sed pro maiori explicatione & defensione vtriusque Thomæ, advertendum. D. Thom. in hoc articul. nequaquam voluisse institueri sermonem de oratione, etiam ut se extendit ad eam, quæ non oritur ex habitu infuso, qualis sæpe fusa est ab infidelibus: Nam si in ista univèrsalitate consideretur, nullus etiam literarum ignarus, ut pote sciens quid est Deum esse, & Deum non esse creaturam, dubitabit, quin ad Deum fusa terminetur ad ipsum, ut ad primum omnium bonorum autorem; directâ verò ad creaturam, minime sic ad eam terminari potest, Doctor autem Angelicus hanc rem tam claram omisit, vel neglexit, maxime quia, ut bene notavit Caietan. oratio quæ ab habitu infuso Religionis non procedit, vix meretur nomen orationis: & ipse habitus (si quis est) à quo procedit, imperfectissimo modo Religio est.

Omissa ergo oratione in ea univèrsalitate, & supposito clarissimo discrimine inter eam, quam ad Deum porrigimus, & quam ad creaturam: D. Thom. in hoc articul. de oratione verè religiosa procedente à Fide, & Spe supernaturalibus, & habitu Religionis infusa instituit sermonem. Et loquendo de ea ut sic, bene & verè dicitur, si ad Deum fiat, postulata à Deo esse per ipsum, tanquam per causam principalem implenda, quia per eam postulantur gratia & gloria, & mediâ ad ipsas, quæ à solo Deo sunt vera causa principalis, & non à creatura: at verò si à Sanctis eadem petantur, non ut implenda per ipsos, quia non sunt causæ principales talium postulatorum, sed

tantum ab ipsis impetranda, vel eorum intercessionibus danda.

Ad primam obiectionem respond. dupliciter posse intelligi Deum esse per se autorem boni postulati. Vno modo per se, idest, propria virtute, & ab alio independenti, & ille modus reperitur in omni oratione, quæ ad Deum funditur, siue oratio procedat ex Fide, & Religione, siue non: & ad istum modum orandi stabilendum tanquam proprium Deo, non erat necesse recurrere ad gratiam & gloriam postulata. Sed de hoc non egit D. Thom. in hoc articulo, sed supponit illum, ut per se notum, nec disputatione indigentem, licet quasi per transenam expresserit in solutione ad primū. Alio modo potest intelligi, Deum esse per se autorem boni postulati, idest, causam principalem. Et isto pacto est modus singularis & proprius orationis ad Deum, à Fide & Religione procedentis: quia per eam ut sic, nihil postulatur à Deo nisi gratia & gloria, vel mediâ ad eas. Et in hoc sensu accipit illam voculam, *per se*, D. Thom. in hoc articul. & ad istum modum orandi Deum, & verificandum, necesse fuit recurrere ad gratiam & gloriam: quia sicut à solo illo petuntur, ut per se implenda, idest, tanquam à causa principali, ita à solo eo petuntur per orationem pertinentem ad Religionem infusam.

Ad argumenta igitur in forma respond. negando antecedens; si sit sermo de oratione procedente à Fide & Religione infusa. Ad prob. ablata æquivocatione illius termini *per se*, nam si accipiat pro hoc, quod est independentem, & propria virtute conferre, vera est probatio; sed nihil contra D. Thom. qui loquitur tantum de oratione religiosa, ut ab habitu infuso procedit ut sic, idest, sub speciali hac ratione. Si verò per se accipiat pro hoc, quod est conferre, ut causam principalem, falsa est probatio; quia creatura multa bona possunt nobis largiri, ut causæ principales secundariæ. Et ad consequentiam similiter conceditur, si sermo sit de oratione, secundum communem rationem orationis, ut etiam extenditur ad orationes infidelium, non verò si loquamur, iuxta mentem Divi Thomæ, de oratione à Fide & Religione infusa procedente. Pari-formiter responderetur ad confirmationem.

5

Ad secundam obiectionem respond. Orationes infidelium non procedere ab habitu Religionis infuse. Quare earum exemplum nihil contra nos probat. Imò & orationes fidelium etiam si procedant à Fide supernaturali, & ob id sint supernaturales ex parte principij: si postulata non referantur in beatitudinem supernaturalem formaliter, aut virtualiter, non sunt à Religione infusa elicitivè: quæ respicit tantum supernaturalia obiecta, vel temporalia, ut induunt supernaturalitatem ex relatione in beatitudinem: sicut & aliæ virtutes infusæ. Quare ad argument. nego anteced. pro secunda parte. Ad prob. negatur assumptum: Etenim ut aliquis actus dicatur elici à virtute infusa, nõ sat est esse supernaturalem ex parte principij: sed etiam necesse est esse supernaturalem ex parte obiecti: ut patet in fidei, qui motus tantum pietate naturali diligit proximum, non amat ex charitate. Sic dico de oratione fidelium, per quam postulantur temporalia, nullo modo relata ad finem supernaturalem, quam vocat Caiet. orationem inordinatam privativè: eò quod petit rem, quam posset ordinare ad beatitudinem, sed de facto non ordinat: & addit, vix nomen orationis mereri, nec à Religione elici.

Caiet.

6

D. Thom.

An oratio
ad essentiã
divinam sit
dirigenda.

Circa primã conclus. Doctores Scholastici aliqui in 4. dist. 15. imò & D. Thom. ibidem tangit: an oratio, quæ Deo fit, maxime vocalis, sit dirigenda ad essentiã divinam: an verò ad personas. Dubitatio meo iudicio friuola, & ut talis à D. Thom. in summa relicta: eò quod indifferenter ad essentiã & ad personas, prout devotio suggerit, oratio fundenda est: exemplo Ecclesiæ, quæ interdum ad Deum, interdum ad Patrem, aut Filium, aut Spiritum sanctum suas preces dirigit. Ut videre licet ijs, qui divinum officium persolvunt. Nec obstat quòd ea, quæ à Deo petimus in nobis fieri, efficiantur à Deo, ut Deus est, non ut Pater, &c. quia re vera cum opera Trinitatis ad extra sint indivisa, ea omnia efficiunt personæ divinæ: quare indifferenter pro nostro arbitratu ad personas, & essentiã possumus orationes dirigere. Petitio namque factionem postulat: parum curans de formalitate faciendi. Erasmus verò, ut nihil sit, quod eius moribus non subiaceat, inquit, non fuisse morem antiquis & Sanctis orationes

Erasmus.

A suas ad Spiritum sanctum dirigere; sed ad solum Patrem, aut Filium. Abeat in malam rem Erasmus; nos cum omnibus Catholicis æquè veneramus & obsecramus Spiritum sanctum, sicut Patrem & Filium, æqualem ipsis in omnibus & per omnia. Quòd si veteres non ita frequenter dirigebant suas orationes ad Spiritum sanctum: id efficiebant, quia Spiritus sanctus donum est, & donum à largitore doni videtur congruum petere, non ab ipso dono: idèò congruentiam hanc servantes, à Patre & Filio hoc donum flagitabant; & id donum, quod Spiritus sanctus est, sibi promereri curabant. Iuxta quem modum interpretandus est Hilarius 12. de Trinitat. nos verò & Ecclesia Catholica ab Spiritu sancto & se ipsum, & alia dona postulamus, parum curantes de præfata congruentia; potius attendentes ipsum Spiritum sanctum æqualis esse potestatis, cum Patre & Filio, & æqualiter orandus.

Hilar.

C Circa secundam conclusionem D. Tho. adnotare oportet ex artic. 10. sequent. solum creaturas intellectuales posse Deum orare. Atque adeò hic resolvere debemus: An omnis talis creatura sit à nobis imploranda, ut oret pro nobis Dominum: an verò sit aliqua, cuius oratione pro nobis non liceat petere.

II. DISPUTATIO.

An Beati sint orandi?

VLLVS Catholicorum am-
bigit Sanctorum inuocationem
esseticam, & perutilem. Soli
hæretici, admittentes esse licitum iustos viuentes orare, convicti multitudine testimoniorum sacræ Scripturæ, quæ supra articulo secundo retulimus: id negat in Sanctis, qui ex humanis excesserint; etiam si Dei præsentia fruuntur. Omnibus antiquior fuit quidam hæreticus Eustachius Sebastianæ Episcopus: qui omnem cultum Sanctorum negligebat. Secutus est Vigilantius, qui specialiter aiebat, post mortem nullius exaudiri orationem fusam pro altero. Ex quo sequitur, eos non orare pro alijs, & alios inutiliter eos inuocare. Ita colligitur ex D. Hieronym. in lib. contra Vigilantium. Et

D. Hieron.

in

D. Bern.

Guido.

Tritemius.
Vvicleph.

Bellarm.

2

Ad Rom.
10.

Exod. 20.

Esai. 8.

Deute. 12.

Ad Tim. 2

in epistol. 53. ad Riparium: idem tenuere Petrus de Bruiis cum sequacibus: Henricia ni & Apostolici, vt refert D. Bernard. feri. 66. in Cantica: itein Catharin⁹ tēpore Alexandri III. vt refert Guido in Catalogo hæreticorum. Et sub eodem ferē tempore Pauperes de Lugduno, teste eodem Guidone, & Tritemio in Chronic. anno 1160: ac Vvaldensis: & postea Vvicleph. vt refert Thomas Vvaldensis, tom. 3. de sacramentalibus, cap. 108. & seq. Denique hæretici nostri temporis in nullum cultum inuerecundius sauerunt, quā in Sanctorū inuocationem: vt videre est apud Bellarm. tom. 1. in præfatione 7. controuersie generalis, vbi refert blasphemā verba hæreticorum nostri temporis aduersus cultū Sanctorum per inuocationem, ex eorum impijs codicibus.

Sed vt veritas catholica magis innotescat, libet apponere hæreticorum obiectiones præcipuas, & inuare rationibus & alijs; ac demum ea cuncta dissoluere. Primo arguant, nam ad Roman. 10. dicitur: *Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt?* Sed in nullum credimus nisi in Deum: ergo solus Deus inuocandus est, & non Sancti, nisi illos velimus efficere Deos. Item Exod. 20. *Non habebis Deos alienos coram me:* ergo non sunt inuocandi Sancti, ne eos Deos habeamus. Esai. 8. vbi execratur eos, qui mortuorū auxiliū implorant, dicens. *Pro vniu a mortuis:* ac si dicat, nullo modo implorandi sunt mortui in patrociniū viuorū.

Secundo arg. In sacra Scriptura non inuenitur Sanctos esse inuocandos saltem in particulari; nec ipsos pro nobis orare in particulari; quidquid sit de oratione in genere: ergo talis inuocatio non est admitenda. Confirm. in cap. 12. Deuteronom. postquam Deus assignauit modum sacrificiorum, & cultus, subiunxit: *Quod præcipio tibi hoc tātum facito Domino; nec addas quidquam, nec minuas.* Ecce in materia cult⁹ nihil agendum est, nisi quod præcipitur in sacra Scriptura; sed in tota sacra Pagina vtriusque testamenti nullum extat præceptum de inuocatione Sanctorum; imò nec exemplum, aut monitio: ergo non est vtendum tali inuocatione.

Tertio, 1. ad Timoth. 2. *Vnus est mediator Dei & hominum Christus Iesus, &c.* ergo solus Christus debet esse mediator inter nos & Deum; alias illi iniuria irrogaretur; eo quod habentes talem ac tantum mediatore ad alios recurreremus; quasi ipse

A non esset sufficiens. Quod latius videtur probare August. lib. 2. contra Parmenianum, cap. 8.

Quarto. Deus solus sufficiens est ad danda omnia petita: quia omnipotens est: vult dare omnia, quæ nobis conducunt: quia liberalissimus & clemens: plus diligit nos, quā omnes Angeli & Sancti simul: ergo iniuriam irrogamus illi, si ad alios recurrimus.

Quinto, quia oratio continet religiosum cultum pertinentem ad virtutem Religionis; qui Patriæ dicitur: ergo impium est Sanctos orare: quia cultus Religionis & Patriæ soli Deo debetur.

B Vltimò. Sancti non cognoscunt, quæ nos hic agimus: & communiter nequeunt audire voces nostras, quia corporibus carent, & longè distant: nec cogitationes nostras intueri possibile est: quia hoc est Dei proprium: ergo imprudenter ad eos orationes fundimus.

Pro decisione sit prima assertio. Nobis non licet Sanctos inuocare, tanquam auctores donorum, quæ potissimè in orationibus postulantur: quod si sic inuocaremus, certe coleremus illos vt Deos: quod à nobis catholicis longè abest. Hæc assertio satis probata est, & explanata à D. Thom. in 1. concl. art. estque tam aperta, vt non indigeat probatione. Quod si aliquando reperiantur inuocatoria verba ad Sanctos, quæ sonant causalitatem principalem in Sanctis; pie interpretanda sunt, videlicet secundum intercessionem. Nam sapè docti, & indocti ad B. Virginem præcipuè alloquētes dicunt, *Miserere mei: salua me:* subintelligitur, tuis precibus intercedendo apud Deum, vt misereatur mei, vt me saluet, &c.

Nec est Phrasis aliena à D. Paulo ad Roman. 11. *Vt saluos facerem aliquos ex illis;* & 1. ad Corinth. 9. similiter intelligitur, nō vt Deus, sed inuando contionibus, precibus, &c. sic etiam interpretaberis illud ad Virginem alloquentium: *Et Iesum benedictum fructum vētris tui nobis post hoc exiliū ostende.* Et illud ad Apostolos: *Nos a peccatis omnibus soluīte iussu quasumus.* Primū ad intercessionem planè pertinet; secundū vltra intercessionē, ministeriale potestate soluēdi peccata. Et sic de alijs locutionibus iudicato: quæ in sensu bono ab Ecclesia admisso interpretanda sunt.

Secūda assertio. Secundum fidē res certa est, Sanctos cum Christo regnantes esse nobis maximo, & tutissimo præsidio; eo-

Aug.

3
Vera sententia.Ad Rom.
11.
1. Ad Corinth. 9.

4

quod valde pollent apud Deum. Hanc cō-
 cl. existimo non negari, nec posse ab hæ-
 reticis, qui admittunt sacram Scripturam.
 Ex qua aperte colligitur, quāto Deus pro-
 sequatur fauore beatos sui visione fruētes;
 Genes. 26. propter sanctos mortuos; Genes. 26. ait Do-
 minus ad Isaac: *Benedicam tibi, & multipli-*
cabo semen tuū propter seruum meum Abra-
ham; & iam erat defunctus; vt patet Ge-
 nes. 25. item Exod. 32. ait Moyses ad Do-
 minum: *Recordare Domine Abraham, Isaac,*
Israel seruatorum tuorum, &c. Et subditur:
Placatus est Dominus ne faceret malū, quod
locutus fuerat aduersus populum suum. Et
 3. Reg. 15. 3. Reg. 15. & Daniel. 3. inuocantur merita
 Daniel. 3. Patriarcharum iam defunctorum; nimirū
 quia potentes sunt nobis auxiliari. Resp.
 Caluius. Caluin; nunquam peti talibus verbis auxi-
 lium à meritis Sanctorum, sed commemo-
 rari pactum, quod Deus cum Patriarchis
 fecerat de protegendis, & adiuuandis eo-
 rum posteris. Sed non satisfacit eius solu-
 tio, nam esto testimonia illa duo priora ex
 Pentatheuco, sic interpretetur Caluin. in
 alijs verò expresse fit mentio de iustitia,
 & meritis Sanctorum, quibus viui adiuuari
 petunt. Vnde Psalm. 131. *Memento Domi-*
ne David, & omnis māsuetudinis eius, ver-
 ba sunt Salomonis orantis per merita pa-
 tris iam defuncti, vt constat ex lib. 2. Para-
 lipomenō cap. 6. Fortasse dicet aliquis; Sā-
 cti iam defuncti dum viuerent, meruerunt
 vt sibi aliquo modo coniunctis, vel inuo-
 cantibus Dominum allegando eorum me-
 rita Deus auxiliaretur; non verò quia de-
 nuo pro viuis intercedant, aut orent. Exi-
 stimat enim Caluinus, & ante eum Vigilā-
 tius Sanctos omnes in atrio quodam quasi
 in libera custodia inclusos esse; nec inde
 vnquam egredi; sed ibi latissime viuere
 omnium nostrorum totaliter oblitos. O
 status beatificus inepte; & iniuriose de-
 scriptus! Inepte quidem; quasi ad Sanctorū
 gaudium non pertineat sollicitos esse de
 nobis, nullam illis ingerente molestiam ta-
 li cura. De quo agitur in materia de beati-
 tudine. Iniuriose verò, quia carcerali custo-
 dia emancipat Sanctos. Non dissimiliter
 finxerunt Poëtæ in diuersorio Athlantis
 recipi plures, vt viuerēt in delitijs; sed in-
 de egredi non valerent. Idem finxit Ma-
 hometus in suo Alcorano. An verò hoc au-
 xilium Sanctorum nobis proueniat me-
 diante eorum oratione, infra artic. 11. di-
 cemus.

Tertia assertio. Licite inuocamus San-

ctos, vt ad Deum pro nobis intercedant.
 Prob. ex illo Iob. 5. *Voca si quis est, qui sibi* Iob. 5.
respondeat; & ad aliquem Sanctorū conuer-
te. Fateor istum locum diuersimodè expo-
 ni; nam quidam, non de oratione, sed de
 doctrina requirenda à Sanctis: quidam ve-
 rò de oratione, sed fundenda apud Ange-
 los, qui intelliguntur nomine Sanctorum:
 vt autor est D. August. in annotationibus
 in Iob. Caterum D. Thom. hic, & alij plu-
 res melius intelligunt de inuocatione &
 oratione. Et nomine Sanctorum intelligit
 Sanctos quosque, siue Angelos, siue homi-
 nes, siue viui sint, siue vita functi: ex quo
 sensu valde firmatur nostra assertio. Secun-
 do. Licite & pie inuocamus viuos, vt pro
 nobis suis precibus ad Dominum interce-
 dant, vt dicemus: ergo etiam licite, & pie
 eosdem Sanctos inuocamus iam vita fun-
 ctos; & cum Christo regnantes, vt suis præ-
 cibus nos adiuuent. Conseq. prob. quia si
 hoc regnantes cum Christo non faciunt,
 ideo est quia nolunt, quod non est fas dice-
 re de eis maiore charitate præditi: vel quia
 non possunt; & hoc non, vt patet ex secun-
 da assertione; vbi ostendimus Sanctos in
 cœlo, quāplurimum pollere gratia & fa-
 uore apud Deum; & multo maiore, quā
 cum erant in mundo exules & peregrini:
 aut quia ignorānt orationes nostras; & hoc
 non, vt ostendimus in solutione ad ult.
 aut quia fit iniuria Christo, & nec hoc, vt
 palam faciemus. Hoc arg. insinuauit Hie-
 ron. contra Vigilantium; & Bernard. in
 sermone Apostolorum Petri & Pauli; &
 adeo torfit hæreticos sectarios nostri tem-
 poris, vt in omne se latus vertentes ne-
 queant illud dissoluere. Et solutio Caluini
 nullius momenti est, qui negat nostri arg.
 conseq. assignans discriminē inter Sanctos
 viuos, & mortuos; nā viui omnes subnixi
 vna Christi intercessione pro se, & pro a-
 lijs roganit, quia sunt inuicem membra; &
 quia sacra Scriptura, Iacob. 5. hortatur, vt
 Iacob. 5.
 Doremus pro inuicem, quæ non reperiuntur
 in vita functis. O impudentiam stultam!
 quasi non omnes Sancti sint membra Ec-
 clesie, quæ diuiditur in militantem & triū-
 phantem. Omnes etiā cœlicolæ vna Chri-
 sti intercessione nituntur. Tertiò, ex defi-
 nitione antiquissimorum Conciliorum, &
 recentiorum, vbi expresse habetur inuo-
 catio Sanctorum cum Christo regnantū.
 Definita est nostra concl. contra sectarios
 huius temporis actione. 11. Concilij Cal-
 cedonenis, & 6. Synodo generali, cap. 7. &
 in

Concil. Cal-
 ced.

Constan. in 7. actione 6. in fine. & in Concil. Constantinensi contra Vvicleph. & in Trident. sess. 25. contra Sectarios. Quarto ex consuetudine totius Ecclesie, quam improbare insolentissimam infantiam ait Augusti. epist. 18. ad Ianuarii m. Quae consuetudo potissimè innotescit in Letanijs publicis. Est iste orandi modus antiquissimus, approbatus maximè in Concil. Aurelianensi, cap. 20. in Gerundensi, & Toletano 5. cap. 1. & Toletano 6. cap. 2. & Bracarensi 2. Canone 9. Fuerunt autem omnia ista Concilia celebrata ante annos mille. Quod autem Litanie ille non solum constarent ex Dei inuocatione, per illa verba, *Kyrie eleison, Christe eleison*, constat ex Conc. Aurelianensi citato, ubi expresse dicit, Litanias esse Sanctorum inuocationem: & sic illas describit Vvulfrius Strabo, de rebus Ecclesiasticis, cap. 28. Quinto ex innumeris testimonijs Sanctorum, tam Græcorum, quam Latinorum. Videndi sunt Eusebius lib. 13. præparationis Euangel. ca. 7. & Athanas. sermone de sanctissima Deipara, circa finem. Basilii oratione in quadraginta Martyres. Chrysost. homil. 6. ad populum, & alibi sæpe. Ambros. de viduis. Hieron. in epita. Paula, cap. 14. & aliorum Sanctorum quamplurima testimonia cogerunt Bellarmin. ubi sup. & Gregor. de Valentia 2. 2. q. 82. art. 4. puncto 7. de oratione. Vltimò ex multitudine pene infinita miraculorum, quæ facta sunt ad inuocationem Sanctorum. De qua re videnda est epistola Nili recitata in 7. synodo. actione 4. Theodoretus in historia. lib. 5. ca. 24. & lib. 8. ad Græcos. Ambros. sermo. 90. Aug. lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. Gregorius Turonicus in libris de gloria Martyrum, & Confessorum. Gregor. lib. 3. dialog. capit. 22. 24. 25. 37. Sed non præmittam quod narratur in vita D. Bernardi lib. 3. cap. 5. quod cum apud Tolosam contra hanc hæresim prædicaret, benedicebat panes, & offerebat turbis dicens: *In hoc sciatis quod vera sunt ea, quæ à nobis dicuntur de inuocatione Sanctorum; & falsa quæ ab hæreticis, si infirmi vestri gustatis panibus vestris adepti fuerint sospitatem.* Et cum Episcopus Carnotensis qui aderat diceret, *Si bona fide sumserint sanabuntur.* B. Bernardus addidit: *Non hoc ego dixi, sed quicumque sanabuntur, ut veros nos, & veracis Dei nuntios esse sciatis.* Et ingens multitudo sanata est gustatis panibus. Enumerare miracula quæ antiquius & recentior facta sunt inuocatis

A Sanctis, esset immensus labor. Videndus est Sotus in 4. d. 45. q. 3. Echius in enchiri. c. 15. Canis. in Catechis. & Bellar. ubi sup.

Sotus.
Echius.
Canisius.
Bellarmin.

7

Soluntur argumenta.

Superest respon. ad argum. in principio facta. Ad 1. resp. D. Pauli ibi expresse loqui de inuocatione Dei; qua inuocatur ut auctor & largitor omnium bonorum. Quo inuocationis modo, nos non asserimus Sanctos esse inuocandos; sed tantum ut intercessores apud Deum. Vnde non bene colligitur nos facere eos Deos. Et mirum est, quod concedant hæretici, pie; & licite nos inuocare viuos, ut intercedant pro nobis apud Deum; & inde non colligant eos nos facere Deos, & illud colligant ex inuocatione Sanctorum defunctorum.

B Et fortasse qui diceret, nos quodammodo in Sanctos credere, non ut in Deos, sed ex eo quod nostra fides etiam illos respicit in ordine ad Deum; non prorsus esset alienus à phrasi Pauli ad Philemon. quando inquit: *Gratias ago Deo meo, audiens tuam charitatem & fidem, quam habes in domino Iesu, & in omnibus Sanctis.* Videndus est D. Hieron. super hunc locum. Et tunc sensus est. *Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt?* Siquis non credit Sanctos posse intercedere apud Deum, quomodo inuocabit illos? Ac si dicat, minime: Sed melior est prior solutio, quæ etiam adhibenda est dictis D. Ambros. ad Roma. 1. qui si non caute legitur, videtur nobis aduersari. Similiter patet ad locum Exodi: & ad alium ex Esai. resp. diuersimodam esse lectionem in diuersis Codicibus. Antiquior sic habet; *Nunquid non populus à Deo suo requirit visionem pro viuis ac mortuis?* & tunc non procedit arg. credotamen veriorum esse isto pacto; *Nunquid non populus à Deo suo requirit visionem? pro viuis à mortuis?* Itaq; tota ista periodus clauditur duplici interrogatione. Et tunc procedit arg. ad quod resp. ibi dumtaxat prohiberi querere respon. à mortuis; qui mediante illusione demonum videbantur suscitare à Pytonibus; qui erant genus quoddam maleficorum, ut suo loco dicemus. Quod clarissime patet ex illis verbis præcedentibus: *Cum dixerint ad vos, Querite à Pytonibus, qui strident incantationibus suis, nunquid non populus à Deo suo requirit visionem?* Et tunc illud sequitur. *Pro viuis à mortuis? Ad legem magis, & ad testimonium.*

Ad Phile.

Hieronym.

Ambros.

D

Ad 2. resp. primo neg. anteced. ut patet ex dictis circa conclusiones. Secundo resp. cõsimile arg. fieri sæpissimè ab hæreticis,

H 5

Qua-

8

Quasi non essent multa in Ecclesia pertinentia ad doctrinam & mores, quæ habentur ex traditione & usu vniuersalis Ecclesie. v.g. quod B. Deipara mansit Virgo, toto vite sue curriculo: quod paruuli sint baptizandi: quod imagines sint adorandæ, & his similia. Quare dicitur ad arg. trans. antecedens, & negatur consequentia, quia potuit haberi inuocatio Sanctorum per traditionem. Ad confresp. illud testimoniū quod frequens est in ore hæreticorum nō eis fauere; nam ibi non prohibetur cultus, qui quocunque modo non est à Deo præceptus, sed qui non est ita à Deo præceptus, vt sit etiam contra præceptum diuinum. Itaque illa particula, *Tantum*, nō excludit à cultu pie, qui non aduersatur cultui in illo cap. expresso, sed à cultu supersticioso & Gentilico, qui illi aduersatur. At illud; *Nec addas quidquam, aut minuas*, intelligitur de cultu supersticioso. Quod proba. 1. quia multa festa, multa vota voluntarie facta sunt, quæ non habentur in illo ca. & postmodum à Iudæis religiose obseruata; vt patet Iudith. 15. & Esther. 9. ergo non omnia, quæ reperiuntur in materia cultus debent esse in præcepto. Secundò ex verbis antecedentibus illud testimonium, colligitur aperte, solos impios cultus & ritus Gentilium ibi Deum voluisse prohibere, qui dicuntur non præcepti; quia ita non sunt præcepti, vt potius sint contra præceptum. Phrasis est vsitata in sacra Scriptura, Deuteron. 17. *Cum reperti fuerint apud te vir aut mulier, vt faciant matrem, &c. Et adorent Solem, & Lunam, & omnem militiam cæli, quæ non præcepti.* Nimirum adeò non præcepit, vt prohibuerit. Et Deuteron. 18. *Propheta qui arrogantia deprauatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi, &c.* Igitur inuocatio Sanctorum non est non præcepta, ad eum modū, & sensum, quo loquitur Deus in loco citato. Quinimo vt & licita nō est necesse esse in præcepto. v.g. coelibatus ad Deum liberius orandum, non est in præcepto, sed in consilio; vt videre licet. 1. ad Corinth. 7. & illud Luc. 18. *Vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere me,* nō est præceptum, sed consilium. Deniq; resp. sicut ad argum. responsum est duplici solutione.

9

Ad tertium resp. Christum dici vnicum mediatorem, non eo quod non sint alij mediatore inter nos & Deū: sed eo quod excellit supra ceteros in ratione mediato-

ris excellentijs & prærogatiuis, quæ in nullo alio mediatore inueniuntur. Quas egregie & compendiose describit Apostolus in loco citato, inquiens: *Vnicus est mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.* In illis verbis, *Homo, Christus, Iesus*, insinuat quomodo sit mediator inter Deū & homines: videlicet quia est Deus & homo; atque à Deo participans de utroque extremo, inter quæ est mediator. Hæc rationem reddunt, quare sit mediator ferè omnes patres, Ambros. Chrysost. Theophil. Theodore. Oecumenius, D. Thom. & alij super hunc locum, Epiphanius in anchorato ante medium, Cyrillus lib. 12. Theauri, cap. 10. & lib. 1. de Trinit. ante medium, Hilarius li. 9. de Trinit. non procul à principio, August. lib. 9. de Ciuita. Dei, cap. 17. Fulgentius lib. de fide ad Petrum, ca. 2. Sed hæc mediatoris ratio, quia est substantialis, fortassis non est ita propria in præsentī speculatione, vbi agimus de ratione mediatoris, vt designat munus suæ officium: quod, autore D. Thom. 3. p. q. 26. art. 1. proprie consistit in hoc quod est coniungere, vnire, & reconciliare personas dissidentes. Quod fit multiplici actione; nempe merendo, satisfaciendo, sacrificium offerendo, interpellando. Et hoc modo Christus dicitur vnus mediator Dei & hominum, qualis nullus alius fuit, quia ex iustitia satisfecit Patri, meruit, & sacrificium obtulit, atque orauit dignus ex iustitia audiri; quæ omnia includuntur quando sacræ Literæ asserunt esse Redemptorem. Nam his actionibus nos redemit; & redimendo, nos Deo reconciliauit; & reconciliando, mediatoris munus exercuit. Vnde constat officiū mediatoris in Christo esse idem cum officio Redemptoris. Quod satis explicuit D. Paulus, in illo verbo, *Redemptionem*. Et sicut titulus Redemptoris nulli conuenit nisi Christo; ita nec titulus mediatoris, vt in Christo reperitur. In illo autem verbo, *Semetipsum*, insinuat magna quædam excellentia mediatoris; eo quod dignitate propria infinitæ suæ personæ, quæ diuina est, & non beneficio alterius intercedit. In illo verbo, *Pro omnibus*, quarta excellentia mediatoris Christi significatur: tum quia mediator est pro omnibus, præsentibus scilicet, præteritis, & futuris. Tum etiam, quia solus Christus ita est mediator omnium hominum, vt ipse nullo mediatore indigeat, Sancti ceteri

Ambros.
Chrysost.
Theophila.
Theodore.
Oecumen.
D. Thom.
Epiphani.
Cyril.
Hilar.
Augusti.
Fulgen.

D. Thom.

10

Indi-

indiguerūt reconciliare per Christum; & nunc quidquid impetrant à Deo, per Christum impetrant, Christus autem nec pro se, nec pro alijs vllō mediātōre indiguit, aut indiget. Sed vt dicitur Hebræorum 7.

Ad Heb. 7. Accedit per semetipsum ad Deum; semper viuens, ad interpellandum pro nobis. Igitur Christus dicitur mediātōr inter Deum & homines, quia nos suo patrociniō, & intercessione adiuuit, & adiuuat: siue hoc fiat per orationem, quam etiam ad Patrem fundit: de quo 3. p. q. 21. siue merito, siue alio modo, vt dicebamus. Et hæc intercessio reperitur illis commemoratis excellentijs comitata, qualis in nullo alio reperitur. Et ob id dicitur vnus mediātōr; Non quia alij non reperiuntur mediatores: nempe omnes Sancti Dei, qui innixi meritis, & patrociniō Christi mediatores excellentissimi sunt & ipsi mediatores. Quod probō dupliciter. Primo, quia sic appellatur, Deuter. 5. dicit de se Moyses, *Ego sequeſter fui inter Dominum & vos.* Quibus verbis alludeis Paulus ad Galat. 3. dicit, *Legem veterem ordinatam fuisse per Angelos in manu mediatores;* id est, *Moyſis.* Item Gregor. Nazianz. in oratione ad Gregor. Nisſe. appellat Martyres mediatores inter nos & Deum. Et Cyrillus libr. 12. thesaur. capit. 10. dicit Prophetas, & Apostolos fuisse mediatores. Secundo probō idem ex eodem testimonio, quo hæretici vtuntur contra nos, vt telum retorqueamus contra illos. Nam initio illius cap. 2. Apostolus monet fieri orationes pro omnibus hominibus. Ecce monet nos mediare nostris intercessionibus. Et vt illud confirmet subiungit duplicem rationem. Prima, quia vnus est Deus, qui vult omnes homines saluos fieri. Secunda, quia vnus est mediātōr omnium; & idcirco conueniens est, vt pro omnibus oretur, tum vt omnes participant beneuolentiam diuinam in omnes, tum vt participant redemptionē exhibitam quantum est in se, pro omnibus. Ecce quomodo vt Apostolus hortetur nos orare pro omnibus, quod est mediatores esse, inducit Christum mediātorem: tantum abest, vt ex eo quod Christus mediātōr sit tollantur ceteri mediatores. Dicit quis. Si recurrimus ad alios mediatores non tam insufficientiā inurimus intercessioni Christi vnici mediatores. Neg. consequenti, sicut nec Deo talem tribuimus notā ex hoc quod oramus Sanctos, vt infra dicitur. Et ipsi hæretici tenentur soluere hanc re-

A plicam, cum admittant coacti testimonijs, viuos posse & debere intercedere pro viuis. Vnde ergo quod inuocantes viuos, vt nobis sint intercessores, nō irrogamus iniuriam Christo: & si inuocamus Sanctos cum Christo regnantes illam irrogamus? August. verò in loco citato, loquebatur contra Donatistas, qui Sacerdotibus tribuebant gratiam, vt autoribus, & mediatoribus quodammodo redemptionis; quo pacto solus Christus mediātōr est.

August.

Ad quartū resp. adhibere Sanctos vt patronos & intercessores apud Deum, nec est signum diffidentie de promissione diuina illa, *Petite & accipietis;* &c. vt obijciunt sectarij, sed potius vt maiori cum fiducia accedamus ad impetrandum, quod à Deo desideramus accipere, adiuti nimirum, & stipati Sanctorum patrociniō. Et illud quod adducitur de omnipotentia Dei valente per se sine illo efficere in nobis dona sua, non obstat, quod clare apparet in naturalibus effectibus, quos omnes posset Deus efficere, & prestare sine concursu & causalitate causarū secundarum; plerosque tamen efficit medio concursu earum, vt sic suauiter omnia disponat, ita licet posset omnia nobis cōferre sine mediātore, vult tamē multa nobis largiri mediate Sactorū intercessione, vt sic suauiter inferiora ad superiora reducat per mediā, vt ait Dion. de angelica hierarchia, cap. 4. Nec obstat illud, quod obijcitur, Deum nos diligere plus quam Sanctos omnes; & esse paratissimi nobis exaudire, quia magis Deus paratus est exaudire preces Sanctorum, quam nostras; & magis eos diligit, quam nos; quare Sanctorum intercessione vti, pium, & valde vtile est. Quod si cupis huius rei rationes scire. Sit prima, ex parte Dei volentis sic nobilitare & magnificare Sanctos suos. Iuxta illud: *Nimis honorati sunt amici tui Deus: nimis confortatus est principatus eorum.* Et per eorum intercessionē facere magna miracula, largiri magna dona, vt sic ad eorum laudes; & vitæ imitationem excitemur. Sic fit sepe in humana republica; vbi rex ad intercessionem amicorum vult petita donare, vt suos amicos exaltet, & in pretio habeantur apud ceteros. Secunda, ex parte nostra: nimirum, quia videntes nos inopia meritorum premi, recurrimus ad opulentiam Sanctorum: vt quibus merita propria non sufficiunt ad doni alicuius impetrationem, succurrant aliena. Huic accedit a-

12

B

C

D

Pionys.

13

II

I

4. p. q. 21.

q. 21.

q. 21.

q. 21.

q. 21.

q. 21.

q. 21.

q. 21.

alia ratio; niam si quia peccatores ad San-
ctorum interpellationem magis animan-
tur, quam ad iudicis; verentes accedere an-
te Dei vultum. Etenim peccator, qui
Deum offendit, suam considerans credi-
tatem, quasi non audeat prae confusione
coram altissima pariter ac tremenda maie-
state apparere. Unde recurrit ad Sanctos
purissimos, & Deo gratos, qui suas preces
Altissimo praesentent, quibus motus Deus
peccata remittit, & dona largiatur. Hoc
discoursu vitur D. Bernardus, sermo. de B.
Virginis: cuius initium est, *Signum mag-
num apparuit in caelo*, non longe à princi-
pio. *Fidelis plane, & prepotens mediator
Dei & hominum Christus Iesus* (ait Ber-
nardus) *sed diuinam in eo crederentur homi-
nes maiestatem: absorta videtur in maiesta-
te humanitas; non quod sit mutata substan-
tia, sed affectio deificata; non sola canta-
tur illi misericordia; cantatur pariter & in-
dicium: quia etsi didicerit ex his, quae pas-
sus est, compassionem, ut misericors fieret: ha-
beret tamen & iudicariam potestatem. Deni-
que Deus noster ignis consumens est: quid-
ni vereatur peccator accedere, ne quemad-
modum fuit cera à facie ignis, sic pereant ipsi
à facie Dei. Opus est ergo mediatore ad me-
diatorem istum: nec alter nobis utilior, quam
Maria. Hac ille. Ex dictis colligimus ef-
se nobis utilius, & cum maiori confiden-
tia offerre Deo nostras orationes, median-
te Sanctorum intercessione; quam si solas
nostras ei preces porrigeremus. Unde Iob
ultimo, dicit Deus, *Ite, ad seruum meum
Iob, ut oret pro vobis*. Dicunt sectarii, Iob
vixit erat. Mira res: ut intercessione vi-
porum non est signum diffidentie, nec vi-
la irrogatur iniuria Deo & Christo, qua-
re non magis licebit eosdem Sanctos in-
uocare cum Christo regnantes? Quod si
quis obijciat Chrysostomum 3. homil. de
profectu Evangelij, & in praefatione ad
Psalm. 4. hortantem ut confidentia sine
intercessione ad Deum accedamus. Res-
ponderetur cum inuehi contra quosdam, qui
nunquam pro se orant, & remittunt om-
nia orationibus aliorum. Nam homilia pri-
ma ad Thessalonicenses, & homilia octa-
ua in Matthaeum, & 43. in Genesim, val-
de commendat Sanctorum preces.
Ad quintum, quod est primum D. Tho-
mae, respond. cultum Sanctorum per ora-
tionem quodammodo posse dici religio-
sum; quia ad Deum tandem refertur, nubi-
lominus longe diuersus est ab eo, per quē*

orando Deum colimus. Etenim Deum ve-
neramur orando tanquam omnium bo-
norum autorem; Sanctos vero nequaquam,
sed ut intercessores apud Deum: siue cul-
tus ille sit à Religione, siue non. Secundo
respond. & melius ac formalius, sicut de-
cet Theologum & Philosophum mora-
lem; cultum exhibitum Sanctis per ora-
tionem non esse Latriæ, sed Duliae; nec per-
tinere ad virtutem Religionis, sed ad virtu-
tem obseruantiae, quæ est pars Duliae. Ra-
tio est: quia cultus exhibitus Sanctis cum
Christo regnantibus fundatur in excel-
lencia creata ipsorum: cultus vero exhibi-
tus Deo, in excellentia diuina increata.
Cum hoc tamen stat, posse Sanctos coli
per virtutem Religionis; quatenus sunt a-
liquid Dei: verbi gratia, amici aut mini-
stri Dei; & tunc cultus Latriæ illis exhi-
bitus potius dicitur Deo conferri, quam
Sanctis. Sicut quando diligimus proxi-
mos per charitatem, quatenus amici Dei
sunt. Sed ille modus colendi Sanctos in-
usitatus est; ac raro & cautè exhiben-
dus illis. Raro propter periculum: cautè
propter scandalum, maxime hæretico-
rum nescientium distinguere, ita sicut &
nos distinguimus.

Circa vltimum arg. est dubit. quàm te-
tigit D. Tho. in 2. argum. Quæ talis est

III. DISPUTATIO.

An Beati cognoscant orationes viatorum,
quæ ad ipsos diriguntur? & quomodo?

T videtur vera pars negat. Pri-
mo Iob 14. dicitur de iam de-
functis, *Sine nobilibus fuerint filij
eius, siue ignobiles non intelliget*.
& Ecclesiast. 9. dicitur, *Melior est canis vi-
uus leone mortuo. Videntes enim sciunt se
esse morituros; mortui vero nihil nouerunt*.
amplius. Esaiæ 63. *Tu es enim pater noster,
& Abraham nesciuit nos, & Israël ignorauit
nos*; & 4. Reg. 11. *Ut non videant oculi
tui opera mala, quæ introducturus sum in lo-
cum istum*. Et Augusti. in lib. de cura pro
mortuis, cap. 13. post citatum illud testimo-
nium Esaiæ, subiungit, *Si tanti Patriar-
che quid erga populum ex ipsis procrea-
turi ageretur, ignorauerunt, quomodo mor-
tui viuorum rebus, atque actibus cognosce-
dis, adinuandisq. miscerentur*. Secundo. Ora-
tiones nostræ in terris funduntur, Beati
in caelo quiescunt; quomodo possunt

Iob. 14.

Ecclesi. 9.

Esai. 63.

4. Reg. 22.

D. Bernar.

Iob vltim.

Chrysosto.

13

Calvinus.

3. Reg. 8.
Psal. 7.

D. Thom.

2

Hugo.

nostras orationes audire, nisi habeant aures à cœlo ad terram usque propensas? Argument. est Calvini hæretici in suis institutionibus. Tertiò, orationes nostræ plerumque, & potissimè actibus interioribus fiunt; sed hos sancti beati cognoscere nequeunt; sed solus Deus: iuxta illud 3. Regum. 8. *Tu solus nosti cor omnium fidelium hominum.* & Psalm. 7. *Scrutans corda & renes Deus.* Ergò Sancti non cognoscunt nostras orationes. Ex quo inferunt sectarij, inutiliter nos ad ipsos preces emittere. Magna se offerebat occasio disputandi de cognitione animarum separatarum à corpore, de cognitione beatifica & modis earum; sed quia ut sæpè dixi, nolo controuersias à proprijs sedibus ad alienas auocare, remitto Lectorem ad primam partem D. Thom. quæstio. 12. & q. 89. & modò tantum dicam ea, quæ præsentis instituto satis esse iudicauero.

Pro decisione igitur dico primò. Etiam si Sancti Beati nostras orationes non agnoscerent; inde tamen non inferitur, quod non orent pro nobis. Prob. Nam illi bene sciunt nos versari in magnis periculis, & pluribus egere: ergo possunt petere, & petunt auxilium diuinum pro nobis, sicut nos quamuis ignoremus, quos in particulari patiantur cruciatus Purgatorij animæ, pro eis tamen fundimus preces, & suffragia applicamus. Nec etiam inferitur, ex hoc quod Beati ignorent nostras petitiones, per se ipsos non esse utiliter inuocandos. Nam aliquis, verbi gratia, Angelus potest eas Deo præsentare: & satis nobis sit, quod Deus ipsas audit. Erudite satis Hugo de Sancto Victore, lib. 2. de Sacramentis, parte 16. capite 11. dicit; *Multi in quæstionem adducunt; si Sancti preces supplicantium audiunt, si vota postulanti ad ipsorum usque cognitionem perueniunt. Difficile est iudicare de huiusmodi quæstione. Hoc enim certum est, animas Sanctorum in secreto diuinæ contemplationis cōstitutas, eorum, quæ foris aguntur, tantum scire, quantum illis vel ad gaudium, vel nobis ad auxilium prodesse constat. Nos intercessores querimus apud Deum: quid amplius vis? times ne forte, non orent, qui semper orant? Quomodo non orabunt pro te, quando tu oras, qui & quando tu non oras, orare tamen non cessant? Sed non audiunt (inquit), & ego in ventum infundo verba, non audientibus, & non intelligentibus loquens. Ecce dicamus, non audiunt Sancti verba po-*

A *stulantium, nec ad beatitudinem illorum attinget ista nosse, quæ foris aguntur; nunquid Deus non audit? Quid ergo laboras inuestigare, quid audiant, & quantum audiant; cum ipse Deus audiat, propter quem oras; ipse videt humilitatem tuam, qui remuneraturus est deuotionem tuam.* En conclusio- nem nostram: licet paulò inferius dicat Hugo, quomodo Sancti audiant orationes nostras, ut dicemus. Dico secundò. Beati in cœlo commorantes habent cognitionem petitionum nostrarum, etiam in particulari. Prob. 1. expresso testimonio Apocalypf. 5. *Quatuor (inquit) animalia, & vigintiquatuor seniores ceciderunt coram agno, habentes singuli citharas & phialas aureas, plenas odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum.* Ecce Sancti non ignorant iustorum orationes, quas seruant in phialis Deo præsentandas. Secundò. Angeli cognoscunt piorum hominum orationes, ergò Sancti qui in cœlo sunt. Prob. conseq. quia ut dicitur Matth. 22. & Luca 20. æquales sunt Angelis. Antecedens patet Tobia 12. & Apocalypf. 8. Tertiò proba. eadem conclusio omnibus testimonijs Sanctorum, quæ allata sunt in approbatione quinta quartæ assertionis in controuersia priori principali huius artic. de inuocatione Sanctorum. In plerisq; namq; illorum inducuntur sancti Patres inuocantes Sanctos, adeò peculiariter, & talibus verbis; ut nisi eos ineptos iudices, manifeste apparebit, eos firmissimè tenere animas beatas in cœlo regnantes, eorum petitiones agnoscere. Quorsum, nisi beati agnoscerent nostras preces, Athan. in Evangelio de Deipara dicit? *Ad te clamamus, recordare nostri sacratissima Virgo.* Quorsum Gregor. Nissen. in vita sancti Ephrem circa finem? *Tu verò (inquit) diuino assistens altari, &c. omnium nostrorum recordare.* D Quorsum Hierony. in epitaphio Paulæ? *Vale, ô Paula, & cultoris tui ultimam senectutem orationibus leua.* Vlt. proba. ex totius Ecclesiæ cōsensu credentis, Beatos nostras orationes exaudire, id est, agnoscere. Ad argum. in initio facta, pro par. nega. resp. & primum quidè constat ex multis locis sacræ Scripturæ. Ad primum locum ex Iob resp. multiplici explicatione: prima est cuiusdam moderni eruditi, ibi fieri sermonem de homine iam iam moribundo, qui doloribus & mortis agonia pressus, non valet aliquid cogitare de prosperitate, aut calamitate suorum filiorum, nec dū aliorum. Quæ

3
Apocal. 7.

Matth. 22.
Luca. 20.
Tob. 12.
Apocal. 8.

Athanas.

Gregor.

Hierony.

4
Soluuntur
argumenta

D. Thom.

Qua prosperitas significatur per nobilitatem, & plurimum complectentem omnia fortunae bonae, & per ignobilitatem ambiens omnem miseriam. Secunda expositio est D. Thom. Glossae interlinealis, Hugonis & aliorum; quod ibi fit sermo de cognitione naturali, per quam citra dubium animae separatae, etiam beatae, non valent agnoscere omnia, quae hic aguntur; maxime quae pendet à nostralibera voluntate: specialiter cogitationes cordium, & orationes pure internas. Caterum ibi non negatur posse eas cognoscere, vel diuina reuelatione aut verò Angelorum, qui interfunt his; quae apud nos aguntur, vel narratione animarum, quae hinc discedunt; aut verò in verbo, ut infra dicemus. Eodem modo explicabitur secundus locus ex Ecclesiast. cuius secunda explicatio sit; quod Sapiens haec loquitur in persona carnalium, qui negabant Dei providentiam, & animae immortalitatem. Ex quo etiam colligitur alius error; mortuos nihil scire aut cogitare: quem modum loquendi in persona impiorum frequentem esse in libris Salomonis, testatur D. Gregor. lib. 4. moral. cap. 4. Haec explicatio est Glossae, & D. Hieron. Titelm. & Ioannis Ferè. super illum locum. Tertia explicatio Caieta. dicentis, quod Sapiens sub nomine duorum animalium; quorum alterum tenet principatum, alterum quod videtur esse in fine fortis, declarare videtur, quod conditio viventium est à toto genere melior, quam mortuorum; & subdit rationem: *Viventes enim sciunt se esse mortuos; mortui verò nihil novērunt amplius, &c.* id est, viventes possunt praesentibus rebus proficere, & amicorum officia possunt illis prodesse, secus autem in mortuis: quantum ad hanc vitam politicam intelligit Caiet. Vlti. & melior expositio est, ac magis conformis textui, ut per utrumque animal intelligamus peccatorem. Et tunc est sensus; si ex vna parte consideretur peccator, cui fuerit summa dignitas, & potestas quasi Leonis: qui dicitur Rex inter animalia, & tamen iam mortuus; & cui non sit occasio poenitendi: ex alia parte sit peccator infimae fortis, significatus per canem; cui tamen, quia vita superstes est, datur tempus poenitentiae: huius conditio simpliciter est melior, quam illius: & quadrat sequentia, eo quod viventes sciunt se esse mortuos temporaliter, & aeternaliter, nisi poeniteant: quod magnum calcar addet ad bene operandum: *Mortui*

A *verò nihil novērunt amplius*, id est, quaecunque cognitio, ac si non esset, illis proficiet, & ideo dicuntur nihil nosse: *Nec habent ultra mercedem*, quia nihil merebuntur: exceßerunt enim statum merendi. Haec expositio est Lyrani super hunc locum, & insinuat ab Interlineali. Ad tertium locum ex 4. Reg. 22. respond. primò, esse intelligendum de cognitione naturali, sicut alia testimonia relata. Omitto modò quod tempore Iosiae Regis, non agnoscebant iusti vita functi ea, quae hic agebantur, nec diuinæ essentiae visione, quia nondum erat propalata Sanctorum via: nec iusti diuina visione fruebantur, unde in verbo non poterant agnoscere, quae in terris agebantur: & nec reuelatione: quia fortè rarò fiebat existentibus in Limbo. Secundò respond. istum locum explicari de visione per experientiam, quae ne contristaretur Ozias, volebat Dominus cum educere à praesenti vita. Sic explicatur illud Ioann. 8. *Siquis sermonem meum servauerit, mortem non videbit in aeternum*: & Iob. 7. *Non reuertetur oculus meus, ut videat bona*. Quem locum de visione bonorum per experientiam interpretatur D. Gregor. 8. moral. cap. 12. Ad quartum locum ex Esaia 63. respond. primò, esse intelligendum in eo sensu, ut nescire vel ignorare accipiat pro eo quod est deserre, aut abicere, vel negare. Et sensus est, Abraham & Israël non gerit nostri curam, nec approbat nos ut filios, quia à Deo recessimus. Phrasis est sacrae Scripturae, nescire, pro reprobare, Deuteronom. 33. *Qui dixerit patri suo, aut matri suae nescio vos, &c.* Quem locum explicat in hunc sensum Divus Gregorius 7. moralium, cap. 18. sicut & illud Matth. 7. & 25. *Nescio vos*, secundum explicationem Origenis, homilia 4. super Genesim. Et haec explicatio adhibetur à Glossa ordinaria, & communiter à Patribus. Secunda explicatio est Augustini lib. de cura pro mortuis, quod nesciunt mortui quid agant vivi. Et intelligendus est Augustinus, de cognitione naturali, non verò de cognitione beatifica, aut per reuelationem. Sic interpretatur Augustinum, D. Tho. in 4. distinctio. 45. quaest. 3. artic. 1. ad. 1. & quaestio. 9. de verita. artic. 6. ad. 5. & placet haec expositio Augustini Ioanni Arboreo, Ioann. Arbor. lib. 1. Theosophia, cap. 9. Sed contra hoc qui attentè legerit Augustinum in illo lib. agnosceret, loquutum fuisse etiam de cognitione

Lyrani.

Ioan. 8.

Iob. 7.

Gregor.

Dente. 33.

Gregor.

Origen.

Augustin.
D. Thom.

Ioann. Arbor.

Gregor.
Hieron.
Titelm.
Ioann.
Caietan.

6

7

nitio beatifica; siquidem confirmat mortuos non cognoscere, quid agant, viui, etiam eorum filij, ex hoc quod mater sua non aduenerat ad consolandum eum: quā sine dubio ipse in eodem loco existimat esse in statu felici beatitudinis. Quare magis placet Sixtus Senensis, qui in sua Bibliotheca, lib. 5. annotation. 139. ait, Augustinum, illa fere omnia quæ dixit in illo lib. de cura pro mortuis, dixisse dubitando, & recitando; quia fortè tunc illa res non erat illi adeò cognita. Et hæc est expressa mens diui Thomæ, 1. p. quæstio. 89. artic. 8. Pari ratione est interpretandus Origen. Secundum, quod est Caluini, non est responsione dignum, eo quod iniuriosum est Sanctis: quasi non sit alia cognitio, nisi quæ per aures induitur. Infrā dicemus, quomodo dicantur Sanctos audire, id est, agnoscere orationes ad ipsos suas. Ad tertium respond. Agnoscere futura, & cogitationes cordium propria & naturali virtute soli Deo conuenit; cæterum supernaturali dono, ac virtute, vel reuelatione, aut visione Dei, Deus communicat hominibus pro sua largitate.

IIII. DISPUTATIO.

An anima Beata cognoscat orationes ad eas emissas à viatoribus?

IN qua re prima sententia est Scot. in repertis lib. 2. distin. 9. & Ocham in 2. quæst. 13. Gabriel. super canonem Missæ, lectione 31. dicentium: quod si sit sermo de oratione vocali, quas viatores ad Beatos emittunt, illas cognoscunt Beati; si habent ad illas approximitatem debitam, vel præsentiam. Similiter dicunt de orationibus mentalibus, quas dicunt Sanctos cognoscere cognitione naturali, & intuitiua; dummodo ad orantem habeant debitam præsentiam, & omne tollatur impedimentum. Dicitur, dummodo habeant ad orantem debitam præsentiam, eo quod intellectus creatus non intelligit naturali cognitione intuitiua intelligibile quodcunque, quantumcunque distans. Additur etiam, dummodo tollatur impedimentum; non quia cogitationes cordis possint occultari animabus Beatis ab ipsis cogitantibus, sed quia Deus potest subtrahere suū concursum ab intellectu animarum Beatorum, ne intelligant cogitationes viatorum. Hæc est sententia prædictorum certè falsa, de cuius im-

A pugnatione supersedeo, quia ex professo contra illam disputatur 1. p. q. 89. vbi ex sententia D. Tho. ad cognitionem animarum separatarum impertinenter se habet distantia loci: eo quod Angeli, nec animæ beatæ non intelligunt per species separatas à phantasmatibus; etenim non vtuntur ministerio sensuum, sed per species à Deo inditas: ergo impertinenter se habet distantia localis obiecti. Et ibidem etiam prob. animas separatas quantumuis beatas, naturali cognitione non posse cognoscere, quæ in terris aguntur; maxime cogitationes cordis. Et idem dixerat de Angelis. 1. p. q. 87. ar. 4. & ratio est, quia cogitationes liberæ cordium non rediguntur intra numerum entium naturalium, quæ ad ordinē vniuersi pertinent, sed voluntati subduntur, quæ excepta est ab hoc ordine, & soli Deo subiacet. Secunda sententia asserit, Sanctorum animas, sicut etiam Angelos mirabili quadam celeritate quodammodo esse vbique, & audire per se orationes viatorum. Quod videtur insinuari à D. Hieronymo contra Vigilantium. Sed nec hæc sententia placet. Nā si sit sermo de orationibus pure mentalibus, nec Angeli, nec animæ beatæ eas cognoscere possunt cognitione naturali; etiam si adsint orationibus, vt latè prob. vbi sup. Si verò sit sermo de orationibus pure vocalibus fatemur aliquas posse cognoscere, sed non omnes: quia si non sunt in loco, vbi orationes funduntur, non possunt eas cognoscere. Continget autem in eodem tempore fieri preces in diuersis locis: vbi per præsentiam localem non possunt esse animæ, aut Angeli, quantacunque celeritate polleant, ac ex consequenti eas non cognoscent. Tertia sententia est, quæ insinuat ab Aug. li. de cura pro mortuis. Videlicet Beatos cognoscere orationes viatorum ex relatione Angelorum, qui nunc ad cælos ascendunt, nunc inde ad nos descendunt. Fateor ita esse aliquādo. Sed eisdem rationibus impugnatur hæc sententia. sicut præcedens. Quarta sententia asserit, Sanctos non videre orationes ad eos emissas, sed tamen reuelari eis à Deo, quando viatores eas fundimus. Ad eum modum, quo Propheta Deo reuelante cognouerunt futura: & multis Sanctis in terra degentibus à Deo donatum est, vt cognoscant cogitationes hominum, & facta i. Reg. 9. occultissima: vt de Samuele dicitur. i. Reg. 4. Reg. 4. 9. & de Eliseo 4. Reg. 5. & de D. Petro Act. 5. cto. 5. & de sancto Benedicto refert Greg. D. Gregor. lib.

Secunda sententia.

D. Hieroni.

August. Tertia sententia.

Quarta sententia.

1. Reg. 9. 4. Reg. 4. 9. & de Eliseo 4. Reg. 5. & de D. Petro Act. 5. cto. 5. & de sancto Benedicto refert Greg. D. Gregor. lib.

Sext. Sene.

D. Thom. Origen.

Prima sententia. Scot. Ocham. Gabriel.

August.

Soto.

Quinta sententia.

3

D. Thom.

D. Thom.

Magister.

D. Gregor.

D. Bernar.

lib. 2. dialogi, cap. 20. & de alijs plurimis idem legitur. Vnde infertur Sanctos in hoc dono pollere multo potiori iure. Hæc est aperta sententia. D. August. lib. de cura pro mortuis, cap. 15. Soto in 4. d. 49. q. 3. art. 3. concl. 8. circa fin. & aliorum. Quinta sententia est D. Thom. quod Sancti considerata eorum naturali cognitione, quæ in hoc mundo aguntur non cognoscunt, præcipue interiores motus cordis, sed in verbo illis manifestatur illud, quod decet eos cognoscere de ijs, quæ apud nos aguntur, etiam quantum ad interiores motus cordis. Maxime autem excellentiam eorum decet, ut cognoscant omnes petitiones ad eos factas vel voce, vel corde; & ideo petitiones, quas ad eos dirigimus Deo manifestante cognoscunt. Et D. Thom. in 4. d. 45. q. 3. art. 1. inquit, quod in verbo cognoscunt vota, & deuotiones & orationes hominum, qui ad eorum auxiliū confugiunt. Et Magister in 4. d. 45. inquit: *Non est credibile animas Sanctorum, quæ in abscondito faciei Dei veri luminis illustratione latent; in ipsius contemplatione ea, quæ foris aguntur, non intelligere, quantum illis ad gaudium, nobis verò ad auxilium pertinet. Sicut enim Angelis, ita & Sanctis, qui Deo assistent, petitiones nostræ innotescunt in verbo Dei, quod contemplantur.* Et idem colligitur ex his, quæ tradit 3. p. q. 10. art. 2. Hanc sententiam hausit Mag. & D. Thom. ex D. Gregor. lib. 12. moral. cap. 13. vbi de animabus sanctis dicit: *Quia intus omnipotentis claritatem vident; nullo modo credendum est, quod sit foris aliquid, quod ignorent:* & lib. 4. dialogi: *Quid est quod ibi nesciant, vbi scientem omnia sciunt: & intelligitur de his, quæ scire oportet, non de omnibus creaturis, ut ipsemet Gregor. se exponit lib. 2. moral. cap. 2. circa medium.* D. Bernard. lib. 5. de considerat. ad Eugenium, in principio, loquens de Beatis inquit: *Quod opus scalis tenenti iam solium? Creatura cæli illa est præsto habens, per quod potius ista intuentur, videt verbum, & in verbo facta per verbum, &c.* Concil. Senonense in decretis fidei, ut damnet errorem eorum, qui dicunt Sanctos non esse orandos, apponit hæc verba: *Sed quæ sit hoc, non modò veritati, sed etiā Scripturis contrariū non ignorat illud vniforme diuinitatis speculum; in quo quidquid eorum interfit illucescat.* Quid clarius ad probandum Beatos nostras orationes in verbo agnoscere.

4

Contra hanc sententiam, 1. Cognitio in

verbo terminatur ad omnia simul, ut ait D. Tho. 3. p. q. 12. ar. 10. Et ratio est, quia illa præexcellens cognitio cum habeatur per vnā speciē intelligibilem, quæ est diuina essentia, inuariabilis debet esse, ut colligitur ex Aug. 15. de Trin. c. 16. to. 3. Sed animæ beatæ agnoscunt successiue orationes ad ipsas successu temporis emissas, sicut & successiue emittuntur: ergo non vident in verbo orationes viatorum ad ipsos suas. Mi. prob. 1. Singularia non cognoscuntur, nisi quādo actu exsistunt, sed orationes ad Beatos directæ non sunt simul, sed successiue fiunt: ergo non cognoscuntur simul, sed successiue. Mai. huius prob. est D. Th. 1. p. q. 89. a. 8. Secundo prob. ex eod. D. Th. 1. p. q. 12. art. 8. ad. 4. Vbi duo dicit, quæ videntur aduersari positioni præfata de cognitione orationū in verbo. Primum est, non pertinere ad perfectionem intellectus cognoscere singularia, atque ex consequenti non videri ex vi visionis beatificæ. Secundum est, non agnoscere beatos visione beatifica singularia, quæ nondū sunt: ergo orationes, quæ nondū sunt tempore, quo incipit beari Beatus, non cognoscet visione beatifica. Tertiū prob. eadē min. ex D. Th. 3. contra gent. c. 89. vbi habet, quod animæ vidētes Deū cognoscunt singularia omnia sub speciebus existentia: ergo orationes, quæ non sunt, quādo beatificātur, non vidēt visione beatifica. Quarto prob. eadē mi. ex D. Tho. 1. p. q. 57. arti. 5. vbi expressē asserit Angelos beatos cognouisse in verbo à principio quædā mysteria gratiæ, quædā verò post modū: sed non minus spectat ad Angelos cognoscere mysteria gratiæ, quā ad animas beatas orationes ad eas directas et terra: ergo successiue agnoscūt tales orationes sicut successiue emittuntur, atque ex consequenti non cognoscuntur ea visione, qua cognoscitur verbū, quæ simul & inuariabilis est. Secundo arg. Si animæ beatæ in verbo cognoscunt orationes ad eas directas, maxime quia ad earū statū spectat eas agnoscere, ut eas Deo præsentent; & pro nobis intercessores sint & patronæ. Sed hæc ratio supponit falsum: etenim hoc est propriū munus & officium Christi esse nobis mediatorem & aduocatum, ut sacræ Literæ clamant: Sancti verò, quia sunt amici Dei & familiares, habent liberam facultatem præsentandi Deo petitiones nostras, & intercedendi pro nobis; non tamen ex munere aut officio, & ideo hæc excellentia non est intrinseca statui beatifico

D. Thom.

Augusti.

D. Thom.

D. Thom.

D. Thom.

San-

Sanctorum, sed soli Christo: ergo non vident in verbo orationes ad se emissas. Tertio argumentor ab inconuenienti: quia ex hoc quod animæ beatæ in verbo videant orationes viatorum quæ ad eas emittuntur, sequitur minus Beatum aliquando videre diuinam essentiam perfectius, quam magis Beatum. Consequens est manifestè falsum: Nam cum beatitudo in visione diuinæ essentiae consistat, magis Beatus ex eo magis Beatus est, quia perfectius diuinam essentiam intuetur. Probatur consequentia, quia contingit sæpius ad minus Beatum plures orationes fieri: vel propter deuotionem populi: vel quia magis Beatus nondum est Canonizatus, & non tam nota eius sanctitas: vel quia patronus, & fundator est alicuius Religionis, cui sui clientuli se frequentissime commendant & in hoc casu probatur minus Beatum perfectius diuinam essentiam intueri, quia teste Diuo Thoma. 3. parte quæstion. 10. articul. 2. intellectus creatus, quanto plures creaturas videt in verbo, tanto perfectius videt verbum: sed in casu præfato minus Beatus plures creaturas videt in verbo, quam magis Beatus, quia plures creaturæ spectant ad eius statum, & plures orationes ad eum funduntur: ergo perfectius videt verbum. Quarto, Consideremus duos viros Sanctos æqualis sanctitatis & meriti in cælum euolare, vbi æquali lumine præditi, æqualiter vident diuinam essentiam, quorum vnus solitarie vixit in eremo per totam vitam: alter verò fundauit amplissimam Religionem; & ob id ad ipsum crebræ funduntur orationes à suis clientulis; prioris verò solitarii nullus meminit; nec ad eius statum vlla spectat cura eorum, quæ geruntur in terris: tunc est argument. ad probandum quod orationes ad priorem Sanctum emissas, sit impossibile videri in verbo. Etenim amborum visiones æquales sunt omnino; sicut merita æqualia sunt: ergo vnus visio non terminatur ad plures creaturas, nec ad diuersas. Probatur antecedens, & consequens simul, quia non est vnde nascatur aliqua diuersitas inter istas visiones; non ex parte diuinæ essentiae, quæ æqualiter videtur, & de se causa est, & exemplar indifferens ad omnes creaturas; nec ex parte luminis, quod supponimus esse æquale in ambobus; sicut amborum merita sunt æqualia: ergo necessarium est, vt orationes illæ extra verbum videantur, ne sit necessarium consti-

tuere inæqualia lumina in Sanctis æqualis meriti; quia idem manens idem, semper facit idem.

Sed non obstantibus his argumentis, Thomistæ conueniunt in hoc asserto, Beatos cognoscere orationes ad eos emissas in verbo; sed in exponendo sententiam sui ducis valde discordant. Prima sententia Thomistarum asserit, Beatos à principio suæ beatitudinis vidisse diuinam essentiam; & eadem visione numero vidisse orationes ad eos fusas eo tempore quo Beati effecti sunt, & quæ postmodum efusæ sunt & funduntur. Probatur, quia hæc videtur esse sententia D. Thom. clara in locis allegatis. Secundo probat. ex natura ipsius visionis beatificæ, quia Sancti in cælo beantur, quæ talis est, vt sit appetitus rationalis satiativus, ita vt nihil rationaliter appetere possit Beatus, quod non reperiatur in ipsamet Dei visione, iuxta illud Psal. 16. *Satiabor cum apparuerit gloria tua*: ac deniq; cum ille statum sit omnium bonorū aggregatione perfectus, vt dicitur Ioan. 16. *Vt gaudium vestrum sit plenum*. Sed nemini dubium est, quin rationabiliter desideret Beatus scire, quid de ipso cogitetur in mūdo, aut quid sibi à suis vel ab alijs commēdetur: ergo in ipsa Dei visione hæc omnia agnoscunt. Tertio prob. idem ex præstantia luminis beatifici. Etenim præstantius & perfectius videtur per lumen beatificū ea omnia, quæ Prophetæ per lumen propheticū, & ceteri Sancti in terris degentes per lumen quodcūq; diuinitus datū agnouerūt, iuxta illud Apostoli, 1. ad Corint. 13. *Sine prophetia euacuabuntur, sine lingue cessabunt, sine scientia destruetur: ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus. Cū autē venerit quod perfectū est, euacuabitur quod ex parte est, &c.* Sed per lumen propheticū, aut alia Dei munere data, sæpe numero viri iusti viatores agnouerūt cogitationes cordiū, & alia abditissima: vt patet ex testimonijs allegatis circa 4. sentent. ergo eadē perfectius cognoscetur lumine beatifico, atq; ex cōsequēti in verbo. Simili discursu procedit D. Aug. lib. 22. de ciu. c. 29. ex 4. Reg. 5. Quarto. Ad excellentiā beatorū, qua ratione Beati sunt, decet, vt cognoscant petitiones ad eos factas, vel corde vel voce, vt asserit D. Th. in a. 4. huius. q. ad 2. sed nisi cognoscāt eas in verbo, egrè & cum magna difficultate eas poterunt cognoscere: ergo in verbo vident. Probat. minor. quia cum cognitio, quæ fit per reuelationes nouas extra verbum, fiat per proprias

1. Sen. inter Thomistas.

7

Psalm. 16.

Ioann. 16.

1. Ad Cor. 13.

Aug.

D. Thom.

prias species rerū, & orationes tā crebræ ferè infinitis obiectis fiāt ad Sāctos, v. g. ad B. Virginem, cui commissā est cura totius Ecclesiæ: cum magna difficultate eodē temporis puncto intellectus finitus actuabitur tot speciebus, & producet tot cognitiones. In verbo autem alia est ratio, vbi vnica est Dei cognitio, & vna essentia diuina, quæ supplet vicem speciei. Quinto. Si quid obstaret, quominus Beati in verbo viderent orationes ad ipsos ē terra emissas, maximè quia quando coeperunt beari, non erant illæ orationes; sed hoc non obstat, eò quod visio illa excellens & beatifica non mensuratur tempore, sed æternitate participata, vt patet ex his, quæ dicunt D. Tho. interpretes. 1. p. quæst. 12. quæ natura sua ambit ea, quæ in ea omni temporis differentia fiunt: ergo, &c. Confirmatur, & explicatur sententia. Status beatificus est inuariabilis; vnde omnia quæ pertinent ad statum Beati pro toto beatitudinis progressu, ad ipsum spectant pro primo instanti beatitudinis; quia illud instans æternitatis est, quo mensuratur eius visio: vnde omnia illa Beatus intuitiue videt, & pari ratione orationes ad eum fusas, quocunque tempore fundantur. Hanc sententiā amplectuntur Caiet. in art. 4. huius quæst. ad 2. Ferrar. 3. contra gent. capit. 50. §. sed hic remanet dubium; qui tamen ibidem dicunt, quod Sancti non vident in verbo, sed nouis illuminationibus cognoscunt, an expediat, quod petitur, & quomodo implendum, & an Deo placeat, & an debeant petere, & alia huiusmodi. Quam limitationem non aliter probant, quàm quia Ecclesia Deum rogat, vt Sancti orent pro nobis, dicens: *Tribue quasumus Domine omnes sanctos tuos iugiter orare pro nobis.* Ad quod munus cum ipsi sint prompti, si sciant expedire, quod petitur, &c. nihil aliud petit Ecclesia, nisi vt illis hæc reuelaret vt petant.

2. Sent. Tho
mistarum.

9

Ferrar.

Secunda sententia Thomist. dicit duo. Primum est. Eadem numero visione, qua Beati vident essentiam diuinam, agnoscunt etiam orationes, quas ad ipsos emittunt viatores. Secundum est, orationes fusas ante, vel in ipso temporis puncto, quo beatificantur, videre simul cum essentia; ceteras verò, quæ progressu temporis funduntur, successiue, sicut à parte rei existunt; omnes tamen eadem numero visione, qua essentia diuina videtur. Hanc sententiam reputat probabilem Ferrar.

A vbi supra, & multi Thomistæ. Et prima pars probatur ex eis, quæ adducta sunt pro prima sententia, secunda verò probatur ex testimonijs adductis in primo argumento contra Diui Thomæ sententiam; maximè ex prima parte, quæst. 57. articul. 5. Hoc secundū dictum Ferrar. mihi nō probatur, & arguitur contra illud: nam iuxta illud Beati mediante visione diuinæ essentiæ successiue vident nunc has orationes, postea alias: ergo in ipsa visione & beatitudine potest esse varietas; ita vt Beata anima nunc non sit ita beata, sicut erit, quando ad eam funduntur orationes aliquæ. Probatur consequentia: quia plura vident in verbo postea, quàm in initio suæ beatitudinis. Dicit fortasse aliquis, non variare beatitudinem extensionem, & successiōem, erga obiectum secundarium, idest creaturas, sed erga primarium, quod est essentia diuina; in hoc autem cognoscendo nulla est varietas. Contra hoc est secundum argumentum. Orationes sicut & aliæ creaturæ non videntur visione beatifica, nisi in Deo ipso, qui est ratio cognoscendi creaturas in verbo: ergo implicat variari visionem circa creaturas; quin varietur circa Deum. Nec refert, si dicatur variari circa Deum, semper tamen cum æquali perfectione, quamuis in ordine ad diuersas creaturas: tum quia hoc ipsum esset magna imperfectio in tali visione; tum etiam, quia qua ratione posset hoc modo variari, posset etiam intendi & remitti. Cur enim quoad vnum subderetur voluntati videntis, & non quoad aliud? Hæc argumenta sine dubio probant talem visionem non posse variari, ita vt in initio Beatitudinis se non extendat ad aliquas creaturas, quas postea in progressu cognoscat Beatus.

Quare alia via pergit Ferrar. vt nodum hunc dissoluat, & dicit, quod dupliciter potest intelligi successio & variatio in visione beata. Primo modo extrinsecè, alio modo intrinsecè: si accipiat intrinsecè, nulla est successio in visione beata; quia vnus tantum actus semper manens nec intenditur, nec remittitur; quamuis aliqua singularia prius non videantur, & postmodum videantur: itaque successio tenet se ex parte rerum, non ex parte visionis beatificæ. Est simile: ponatur Angelus per speciem hominis cōsiderare naturā humanā & eius singularia, eadē visione durāte, & nullo modo in

IO

Ferrar.

sc

se variata, potest videre homines aliquos, quos antea non videbat; quia antequa essent non participabant actu speciem humanam. Si vero accipitur extrinsece, non est inconueniens esse successiōem in visione beatifica, quatenus terminatur modo ad aliqua singularia, ad quæ antea non terminabatur.

II

Contra quæ sic arguitur. Visio huius Beati, de quo in argumēto fit sermo, eadē omnino est, & inuariata à principio, & toto tēporis progressu: ergo nō potest representare in tēporis successu, quod antea non representabat. Prob. conseq. quia manens in se semper idē semper efficit idē. Dices nō esse necessariam talē mutationē ad representandā indiuiduā. Cōtrā, nā quando repræsentatur id, quod est in indiuiduo; nō solū repræsentatur natura specifica, sed etiā indiuidua: ergo repræsentatio diuersa esse debet; quæ sine mutatione intrinseca visionis nequit intelligi. Confl. Vt intellectus nouiter incipiat videre, quæ nō videbat, nouū effectum formale habere debet; siquidem ex non vidente fit videns; effectus autem formalis nouus sine noua forma esse non potest: ergo, &c. Et illud simile de specie Angelica, quæ repræsentat hominē, & ipsa inuariata postea Petrum, non conuincit; nam repræsentatio speciei est quadā tenus ratione repræsentatio, & potissimē habet esse principiū cognitionis effectiuū; nō autem apparet impossibile, quod idē principium manens idem terminetur ad diuersos effectus: secus est de repræsentatione expressa & propria, qualis reperitur in conceptu, & fit per cognitionē; quam variari, manente in se inuariato conceptu, aut cognitione, non capio.

3. Sent. Thomistarum.

12

Tertia sententia Thomist. assertiui, orationes omnes videri quidem in verbo à Beatis: sed esse discrimen inter orationes, quæ fiunt tēpore, quo incipit esse Beatus ille, qui inuocatur à viatoribus, & orationes quæ postea fiunt: priores orationes videt formaliter ea visione, qua diuinā essentiam videt; posteriores verò tantū causaliter, & distincta cognitione, nempe per reuelationem, & nouam illuminationem: & idem dicitur de omnibus futuris contingētibus pertinentibus ad statum Beatorum, ita Caiet. 3. p. quæst. 10. art. 2. & 1. p. quæst. 57. articulus. de Angelis Beatis idem asseruerat. Et quod dicimus de orationibus extendendum est ad ea omnia, quæ ad statum Beati concernunt. Hæc est sententia

Caiet.

A Caiet. 3. part. quæst. 10. art. 2. & eadē distinctione vsus fuerat loco allegato 1. part. Pro cuius ampliori declaratione aduertendum est, aliquos hallucinari in intelligēda Caiet. sententia. Putant enim Caiet. existimasse vna & eadē essentia diuinæ visionē videri quādam formaliter, quādam causaliter, quod nec somniauit, vt patebit eius verba legenti. Sed re vera censuit Beatos videre formaliter visione diuinæ essentia, quæ ad statum pertinent Beati tempore quo incipit esse Beatus: reliqua verò etiam pertinentia ad statum, sed quæ successu tēporis fiunt causaliter, idest cognitione alia, quæ fit mediantibus nouis illuminationibus: in qua cognitione posteriori notare oportet, non pertinere ad scientiam beatā, sed ad infusam; non esse in rigore intuitiuam, si habeatur de re præterita, sed abstractiuam; non haberi per essentiam diuinam habentem vicem speciei intelligibilis, sed per alias species inditas. Item aduertere oportet per talem cognitionem posteriorem, dici Beatos videre orationes siue alia creata in verbo causaliter; non ex eo tantū quia verbum effectiue concurrat illuminando intellectum Beatorum; hoc enim commune est in omni cognitione, quæ habetur per reuelationem, aut qualemcumque illuminationē factam viatoribus, qua non dicuntur illa videre in verbo, sed dicuntur causaliter videre in verbo; quia illæ diuinæ illuminationes, ex quibus causatur illa posterior cognitio, habent se sicut accidentia concomitantia ipsam visionem diuinæ essentia, non simul, sed successiue; quia ita congruit statui foelici Beatorum, proportionaliter ad ea, quæ eorum statum concernunt. Ita Caiet. prima parte, vbi supra. Sed melius tertia parte, & clarius, non ex eo tantum visio illa diuinæ essentia & creaturarum, quæ in illa formaliter videntur, dicitur causare posteriorem præfatam cognitionem; quia verbum, seu, quod idem est, diuina essentia causat illam illuminando, &c. Sed quia ex hoc ipso, quod aliquis videt verbum, debetur sibi quod suo tempore innotescant sibi spectantia ad suum statum; nam alias visio illa non substantialiter constitueret Beatum; quia non esset expletus totaliter eius appetitus rationalis, cupiens scire ea, quæ ad se expectant. Beatitudo autem constituit statum omnium bonorum in aggregatione perfectum. Itaque solum verbum

Caiet.

2. p. 10. 2.

3. p. 57. 1.

2. p. 10. 2.

causat illā posteriorem cognitionem creaturarum, non causalitate efficienti, sed causalitate consequenti, ut dictum est.

Hæc Caiet. doctrina quantum ad hoc quod est multavideri à Beatis extra verbū, de his, quæ ad eorum statum non concernunt, quia eò ipso quod Beati sunt, decet eos à Deo illuminari & instrui de multis alijs, videtur mihi verissima, sed tamen eius sententia displicet, maxime quia ad eam as truendam mouetur argum. 3. quod nos fecimus contra D. Th. sententiam, cuius vim non fugit per positionem suæ sententiæ. Et enim bene stat aliquē esse minus beatū, ad cuius statum plura spectent tempore quo incipit beari, quam ad alium magis Beatū eodem primo tempore, quo ingreditur Beatitudinem: ut si cogitemus D. Franciscum esse minus Beatum Anachoreta quodā sanctissimo, & tamen simul ambo moriuntur, & in cælum euolant. Ecce minus Beatus plura videt in verbo, spectantia nimirum ad suum statum, quam magis Beatus. Sed de hac re latius in solutione ad præfatum 3. argumentum.

4. Sent. Thomistarum.

Quarta sententia Thomistarum asserit, primo omnium, esse commensurandā perfectionem beatitudinis vniuscuiusque meritis: deinde vnumquemque Beatū videre formaliter in verbo omnia illa, quæ pertinent ad suum statum, quantum sub quantitate perfectionis diuinæ visionis suis meritis debite cadere possunt: nam si fortasse ad videnda omnia illa necessaria esset perfectior visio, quam suis meritis deberetur: non posset omnia formaliter in verbo videre, sed videret præcipua, seu quæ sufficerent iuxta ordinem diuinæ iustitiæ & providentiæ: reliqua verò videret causaliter, ut ait Caiet. Hanc sentent. tenet P. Suárez, & societate Iesu in commentarijs ad 3. part. D. Thom. q. 10. sect. 3. Fundamentum huius sententiæ non est aliud, nisi quia sic effugitur vis huius 3. argum. sed in hac sententia videtur esse necessariò recurrendum ad ordinationem Dei extrinsecā volentis potius hanc rem videri in verbo, quā illam. Nos autem loquimur de his, quæ postulat ex natura sua visio beatifica cuiuscūq; Beati.

Suarez.

5. Sent. Bañez.

Quinta sententia est sapientissimi M. mei Dominici Bañez, in commentarijs ad 1. p. D. Thom. quæst. 12. artic. 10. asserentis Beatos videre omnia, quæ spectant ad suū statum visione verbi formaliter, siue spectent à principio Beatitudinis, siue postea. Cæterū etiā asserit orationes viatorum ad

A Sanctos emissas non cognosci in verbo formaliter, sed tantū causaliter: mouetur arg. 2. à nobis factō, cōtra D. Th. sententiā. Hæc sententia probabilis est, sed meo iudicio expresse contra D. Tho. in locis allegatis.

Sexta sententia est, Beatos videre in verbo orationes viatorū ad ipsos emissas, tantū causaliter. Hæc est Ga. Vaz. 1. p. q. 12. a. 8. fūdamētū huius autoris est hucusq; inauditū inter Thomistas, qualē se esse dicit: nempe nullā creaturā videri in verbo, sed omnia extra verbū, si loquamur formaliter, causaliter autē dicuntur videri in verbo, eò quod Deus est causa illuminationum, & reuelationū, quibus mediantibus Beati creaturas vident, quotquot vident. De confutatione huius sententiæ latius alibi.

6. Sen. Gab. Vazquez.

Pro decisione dico. 1. in omnibus relictis sententijs circa modū, quo Sancti agnoscūt nostras preces, nihil inuenio, quod aduerfetur doctrinæ orthodoxæ. Cæterū prima mihi videtur falsa, secunda & 3. insufficiēter declarātes, quomodo Sancti audiant nostras orationes, patet hoc ex impugnationibus factis aduersus eas.

Vera sent.

15

Dico secūdo. Quarta sententia, quæ asserit orationes viatorū agnosci à Beatis per peculiāres reuelationes, mihi videtur probabilis & aptior ad respōdēdū hæreticis sectarijs: qui cū negēt animas Beatas modo frui Beatitudine, non admittūt, in verbo posse cognoscere tales orationes. Quod si objicias. Sequitur, antequā Sanctos precemur, esse Deū exorādū, ut eis reuelat nostras preces, Ref. hoc non esse necessariū: nā ad foelicitatē sui status, & ad munus intercessorū exercēdū spectat Deū illis reuelare omnes orationes, quæ ad ipsos emittūtur, & de facto reuelat: & Ecclesia certitudinē habet, hæc omnia Beatis esse nota siue hac, siue alia via, nec id ex nostris orationibus pēdere, quare non cēset necessariā talē postulationē. Dico tertio. Sētētia D. Th. quæ. 5. est in ordine, probabilior est, & à nobis eligenda prop. arg. facta in eius fauorē, & inter omnes explicationes Thomistarū, cæteris neglectis, prior eligēda patet à sufficiēti impugnatione cæterarū, & ex probationibus ibi allatis. Itaq; assero, Beatos videre in verbo eadē visione qua videtur essentia diuina, omnes orationes viatorū ad ipsos emissas, siue fundātur ante adeptionem beatitudinis, siue post, ac deniq; omnia, quæ ad vnuquēq; Beatū spectāt: & similiter assero cōtra Caiet. Beatū in visione verbi videre, an expediat, quod petitur, & quomodo implēdū, &c. Quia non minus

16

minus hoc spectat ad statū Beati, quā agnoscere orationes ad se fusas : & ratio Cai. adducta ex eo quod Ecclesia rogat Deū, vt Sācti orent pro nobis, cū Sancti sint paratissimi: nihil probat, nam Deus multo paratior est ad nos exaudiendum, & tamē oramus, vt nos exaudiat.

Dico quartō. Propriā vocē ignorant, qui asserunt Beatos agnoscere orationes in verbo, & simul asseuerant eas agnoscere nouis illuminationibus, & reuelationibus; ac noua, & distincta visione ab ea, qua videtur essentia diuina. Pro cuius probatione oportet declarare, quid sit cognoscere aliquid in alio: est enim cognoscere aliquid agnito alio, quod sibi sit ratio cognoscendi illud. Exemplum sit, Angelus videndo, & cognoscendo, penetrandoque essentiam hominis, consequenter videt, & intuetur proprietates; non solum, quia vno, & eodem actu videt vtrumque, verum etiam videndo vnum, ratione illius videt aliud, & hoc est propriē vnum videri in alio. Et potest esse signum à posteriori, quia quando hoc modo cognoscuntur duo, non potest actus terminari ad obiectum in alio cognitum, nisi mediante illo. Non dissimiliter videre creaturas in verbo, seu essentia diuina (quod idem est in proposito) est cognitionem terminari, primo ad essentiam diuinam, & in ea videre etiam creaturas; quia Deus cognitus est ratio videndi creaturas, & obiectum in quo cognito, & ipsae cognoscuntur. Ex hoc inferitur, quod si creaturae, & Deus cognoscantur diuerso actu: vt de aliquibus creaturis censet Caietanus, vbi supra, tales creaturae non videntur in verbo: estō daremus quod visio verbi parturiret illā distinctā cognitionē; quia quāuis fortasse visio verbi esset ratio illius alterius cognitionis, tamē videre in verbo est videre in eadē cognitione, qua verbū videtur; aliās videret ratione visionis verbi, non in verbo. Igitur videre Beatos creaturas in verbo, est quādam participatio altissimae sciētia Dei, qua creaturas cognoscit. Vnde sicut Deus dicitur cognoscere creaturas in se ipso: eo quod se vidēdo videt creaturas, & ipse cognitus est ratio cognoscēdi eas, & eodē prorsus actu. Ita proportionabiliter dicēdū est, quod beati vident verbum, & in ipso viso vt in causa, & primario obiecto cognito, & ratione videndi creaturas, vident creaturas.

Hoc supposito, probatur conclusio.

17

A Primò: vt videantur creaturae in verbo, oportet, vt eadem cognitione, qua agnoscitur verbum, videantur creaturae; sed autores praefati ponunt alia cognitione videri orationes à viatoribus emissas, ab ea cognitione qua videtur essentia diuina: ergo non videntur in verbo. Secundò cognitio in verbo est cognitio matutina, cognitio autem illa, quae fit per nouas reuelationes est vespertina: ergo nō debet dici cognitio in verbo. Mai. est nota, & minor probat. quia cognitio illa, quae fit per proprias species, est cognitio rerum in proprio genere, ac ex consequenti vespertina: sed illa cognitio est huiusmodi: ergo. Confirm. Vel illa cognitio fit per propriam speciem; & tunc erit cognitio extra verbū, & non in verbo; quae fit essentia diuina habēte vicem speciei intelligibilis: vel fit essentia diuina supplete vicem speciei: & tunc implicat talem cognitionem terminari immediate ad creaturas alia cognitione, quae non sit essentiae diuinae cognitio; nam licet essentia diuina respectu sui ipsius suppleat vicem speciei intelligibilis, tamen respectu creaturarū non habet vicem speciei intelligibilis immediate inducens, vel efficiens cognitionē earū in se ipsis, tanquam ratio seu medium incognitum, vt Philosophi loquuntur: quia hic modus concurrendi ad cognitionem alterius est imperfectus, Deus autem non continet creaturas illo imperfecto modo, sed eminenter, tanquam perfecta causa causarum. Vnde licet Deus sua infinita virtute possit supplere efficientiam cuiuslibet speciei intelligibilis; non tamen in hoc potest per modum obiecti, nisi respectu sui ipsius; respectu verò aliorum, tantum per modum causae supremae; quae per suam voluntatem supplere potest efficientiam particularis causae: & ita potest facere, vt visus videat sine specie suppleto per omnipotentiam suam efficacitatem speciei: & hoc modo potest idem facere in intellectu. Hoc tamen nihil refert ad visionem beatam, nec ad visionem creaturarum in Deo: non ergo se habet diuina essentia per modum vnius speciei intelligibilis immediate representans Deum & creaturas: ergo quaecunque alia cognitio creaturarum, quae non immediate terminatur ad essentiam diuinam, necessariō fit per speciem propriam earum; & consequenter est cognitio extra verbum, & non in verbo: nisi forte aliquis incidat in hanc phantasiam; vt

D. Thom.

opinetur Beatum cognoscere essentia diuinam, & aliquot creaturas, & postea alias creaturas alia cognitione, quae versetur circa Deum & alias creaturas: quod est inopinabile, dum ponit duas visiones in verbo in Beato quolibet. Nec obstat nostrae assertio in D. Thom. 1. p. quaest. 62. ar. 1. ad 3. constituens in Angelis viatoribus cognitionem creaturarum in verbo non media essentia diuina habente vicem speciei, sed per similitudinem & speciem creatam; quia D. Th. loquebatur de cognitione in verbo improprie, ut expresse ibi habetur, & de cognitione imperfecta: imò ex illo loco, corroboratur praecipua assertio: videlicet non posse res videri in verbo: nisi eodem actu quo cognoscitur verbum, cognoscantur & creaturae: & ita asserit ibi Sanctus Doctor expresse, quod illa imperfecta cognitione & naturali Angelus videbat per species creaturas in verbo, nimirum eadem cognitione.

18

Soluntur
argumenta.

Superest respondere ad argumenta facta contra sententiam D. Thom. iuxta declarationem, quam suscepimus defensandam. Ad primum, si sequeremur Ferrar. sent. facile diceremus, orationes, quae sunt temporis progressu successiue videri per visionem diuinam essentiae: sed quia illam sententiam reiecimus, respondetur concessa mai. negat. min. Ad prim. probat. quod dubitatio illius articuli erat: vtrum cognosceret praesentia, quae apud nos aguntur, responderet affirmatiue: non tamen subinde docet, quod sola praesentia videant, ita ut non agnoscant futura. Ad secund. probat. quod sunt quidam existimantes D. Thom. in 1. part. correxisse tacite id, quod docuerat in summa contra gentes. nempe Beatos agnoscere ex vi visionis beatificae multa singularia & contingentia, in cuius signum adducunt doctrinam citatam, quae videtur fauere; dum ait: *Nō pertinere ad perfectionem intellectus cognoscere singularia.* Isti tamen nihil fallor, decipiuntur; tum quia D. Thom. loquitur praecise de intellectu rationalis creaturae, ut speculatiue est; non verò ut practicus; quia istopacto ad eius perfectionem pertinet cognoscere aliquot singularia, ut proferat prudentialia iudicia. Imò intellectus etiam ut speculatiue est, quo plura in diuidua cognoscit perfectiori modo se habet. Ac denique quia D. Th. 3. p. q. 10. ar. 2. ait pertinere ad perfectionem intellectus illustrati lumine gloriae, ut videat omnia, quae ad statum Beati spectant. Illud verò quod subdit D. Th. in loco arg. non esse de perfectione

D. Thom.

A ne intellectus cognoscere ea, quae nondum sunt, sed fieri à Deo possunt, similiter explicandum est, quod D. Thom. loquebatur de singularibus & speciebus, quae nunquam erunt, possunt tamen à Deo produci: ut ibi expresse dicitur. Ad tert. prob. quod D. Th. loquutus est de singularibus, quae in aliqua differentia temporis sub speciebus existunt. Ad ult. prob. resp. in loco citato nunquam dixisse D. Th. Angelos Beatos vidisse omnia mysteria gratiae, in Dei visione; cum potius oppositum dicat ibidem, & quando paucis adiectis dicit: *Horum autem mysteriorum quaedam à principio suae creationis cognouerunt, quaedam verò post*

B

modum: non loquitur de mysterijs visis lumine gloriae, & visione beatifica, sed absolute. Quare non video, cur tam anxietur Caiet. ut utatur illa distinctione de visione formali, & causali, quidquid sit de veritate distinctionis. Nihilominus siue hoc siue illo modo dicas, urget arg. non omnes orationes viatorum à Beatis visione beatifica necessariò cognosci. Quare resp. ad statum Angelorum beatorum attinebat mysteria gratiae praecipua & quantum ad substantiam agnoscere, ut egrege deducit D. Th. in illo loco. 1. p. ad 1. argum. & haec omnia à principio suae Beatitudinis & visione beatifica agnouerunt; ceterum alia minutiora, & quantum ad speciales conditiones agnoscere non pertinuit ad eorum statum; & ideo per reuelationes peculiare cognouerunt: fortasse non pertinuit ad statum Angelorum confortatis Christum dominum illa legatione facere, sed ex Deo munere illi commissa est: quod si hoc est verum, nec necessariū fuit illa videre Angelum visione beatifica. Idem dico de multis alijs officijs ab Angelis praestitis, ad quos non attinebat ex suo statu illa praestare. Et sic est intelligendus D. Tho. quando ait in fine articuli: *Quaedam verò postea secundum quod eorum officijs cognuit, edocentur: officijs*

C

id est, operibus officiosis, non verò sit sermo de officijs pertinentibus ad eorum statum; aliis iuxta doctrinam eiusdem Sancti Doctoris in 3. p. visione ipsa beatifica videretur. Igitur ad ult. prob. resp. neg. consequ. ratio discriminis est: quia ad statum animarum Beatorum spectat agnoscere preces à terris ad eas missas, ut sunt nostrorum intercessores. Ceterum ad statum Angelorum Beatorum quorūcūque; non attinet agnoscere omnia mysteria gratiae, sed tantum praecipua, & ea agnoscunt in verbo formaliter; ita ad Beatos non attinet qualēcūque; praecatiunculam agnoscere, sed praecipuas orationes, quas in verbo agnoscunt, reliquas verò per reuelationem, sed praestat dicere primo modo.

D

Secundo

19

D. Thom.

D. Thom.

20

Bañez.

Secundo argumento mouetur M. Dominicus Bañez, vt existimet orationes Beatorum non videri in verbo, sed per reuelationes peculiāres: miror tamen sapientissimum Patrem vereri concedere, alios esse mediatores, aduocatos, & intercessores præter Christum; cum tamen nos expressè contra sectarios oppositum stabilierimus ex communi doctrina Sanctorum. Vnde ad argumentum negatur minor, & ad probationē, concessa excellentia Christi mediatoris, Sanctos etiam habere munus per eius participationem, fatemur.

21

Ad tertiū varie dicitur à Thomistis. Pro eius solutione imprimis statuendum tanquam certum, maxime in doctrina D. Thomæ, eò perfectius videri diuinam essentiam, quò plures creaturæ videntur in ipsa, si cætera sint paria: & ratio est manifesta: quia cum diuina essentia visa sit ratio vidēdi creaturas, necessariò videntur in ipsa omnes creaturæ; quæ ex vi visionis perfectæ vsque ad talem gradum videri possunt: ergo vt plura videantur, necesse est vt perficiatur eadem visio; non solum quasi extensiuè respectu creaturarum, sed quasi intensiuè respectu ipsius essentia diuinæ; alias tales creaturæ non viderentur ex vi visionis Dei; sed immediatè, & quasi concomitantè simul cum Deo. Itaque quidquid sit, an ex perfectiori visione essentia diuinæ necessariò sequatur visio plurium & excellentiarum creaturarum, (de hoc enim nolo in præsentī disputare) tamen è contrario vt certum statuendum est. Si visione beatifica plures creaturæ videntur, à posteriori benè colligitur, ipsam essentiam diuinam perfectius videri: quod intelligitur, si cætera sint paria: nam continget aliquando (vt in casu argumenti) vt qui est minus Beatus videat plures creaturas intra genus, vel speciem ordinis inferioris, & magis Beatus excedat aliunde: nempe videndo plures superioris ordinis, & perfectioris rationis; aut verò videndo clarius & perfectius res alias: igitur propositio illa D. Tho. quanto aliquis plures creaturas videt in verbo, tanto perfectius videt Deum, intelligitur si cætera sint paria, in casu autem cætera non sunt paria, vt dictum est.

22

Ad quartum respondetur, diuersitatem provenire ex parte luminū, quæ sunt eiusdem speciei, & æqualia in perfectione intensiua: quia causat visionē æqualis intensiōis saltē in ordine ad diuinam essentia, & sunt æqualia lumina extensiuè, sed proportio-

naliter, idest, non videntur plures creaturæ in vno lumine quàm in alio cæteris paribus: sicut explicui in præcedentis argumenti solutione. Nihilominus non est necesse æqualia esse extensiuè, absolute loquendo, & omnibus modis, idest, ad eandem creaturas videndas extendi, sed potest contingere, vt in casu argumenti, lumen beatificum vnus Sancti ad quasdam creaturas terminetur, ad quas non terminatur lumen alterius: & hæc diuersitas pertinet ad numericā diuersitatem, quæ attenditur in luminibus non solū ex parte subiectorum diuersorum, in quibus sunt; nec ex parte perfectionis intensiua, sed etiā ex alio duplici capite: nempe quia ipsum lumen in hoc supposito est potius determinatum ex natura sua ad has creaturas quàm ad alias: vel secundo, quia concursus necessarius ex parte diuinæ essentia datur ad cognoscendum Deum vt continentem has creaturas potius quàm alias. Huius rei possumus in naturalibus aliquale exemplum adducere: nam continget sæpè, vt vno proposito principio duobus hominibus æqualis acuminis intellectus, vnus ex illo principio educat aliquam conclusionem, & alter aliam omnino diuersam. Rogas, vnde hoc proueniat, cum sint æqualia lumina? Respondetur, vel ex defectu specierū in vno, & non in alio, aut verò quia vnus lumen magis determinatū est ad hanc conclusionem, quàm alius; & tamen sunt æqualia lumina, licet differant indiuidualiter, non in perfectione intensiua, quæ vocant, sed in extensiuā.

Obijciat quispiā. Nequit intelligi quomodo duo lumina sint æqualia, & vnū natura sua determinatur ad quasdam creaturas, ad quas nō determinatur aliud, nisi ex Dei ordinatione. Itē illud quod adducitur de concursu Dei dato ad cognoscendū has creaturas, & nō alias, pertinere ad ordinationē Dei extrinsecā; nos verò querimus de eo quod cōuenit visioni & luminibus ab intrinseco & ex natura rei. Res. Duplex est ordinatio Dei erga creaturas. Prima, qua creaturas iā cōditas ordinat ad extrinsecos fines. Secunda est intrinseca ipsi cōditioni creaturarū, qua creādo creaturas illis indidit proprios fines. Sic produxit aquā vt humectet, ignē vt cōburat, &c. & hæc ordinatio nō est extrinseca creaturarū naturæ; sed in ipsorum creatione imbibita. Vnde sicut quādo voluit gratiam producere, voluit esse semen gloriæ, & indidit illi inclinationem ad gloriam subiecti, in quo est, & non ad

alia dona percipienda, v. g. salutem, vires, &c. sic quando produxit lumina beatifica in beatorum intellectibus iuxta diuersitatem subiectorum induxit inclinationes, & hoc lumen ordinat & determinat ad hos effectus videndos, & non alios: & hæc ordinatio intrinseca est naturis luminum, non extrinseca: & iuxta luminis diuersitatem datur etiam diuersus concursus ex parte diuinæ essentiae. Sed quia hoc argum. magnificat à quodam moderno interprete D. Thom. existimante non solum orationes viatorum non videri à beatis in verbo, sed nec ullam creaturam: quod fundamentum (quidquid sit de orationibus) censeo plus quam falsum, ideo profundius & extensius examinandum est suo loco.

Ex dictis hand difficile erit alias disputationes minores diffinire. Et sit

DISPUTATIO V.

De Sanctis veteris testamenti, quando in Limbo existentes, an inuocandi essent?

I

È qua re dico. Nō fuit mos apud Patres veteris Legis implorare Sanctos in Limbo existentes. Probatur ex contextu veteris testamenti, in quo sæpè fundebatur à Patribus antiquis ad Deum oratio, allegantibus merita sanctorum Patrum in Limbo commorantium, Exod. 33. 2. Paral. 6. Dan. 6. nusquam tamen legimus, quod ego viderim, ubi dicatur Abraham, Isaac, &c. orate pro nobis; sicut facimus modo Christiani dicentes, Sancte Petre, &c. orate pro nobis. Et ratio discriminis, & probatio conclusionis est; quia nondum erat illis propalata Sanctorum via, nondum Deo fruebantur: ergo non erat unde scire orationes nostras possent: ergo in cassum ad eos clamarēt. Sancti vero qui modo cum Christo regnant, Dei visione fruuntur, & ibi vident nostras petitiones, ut nuper dicebamus. Dicit quispiam, per Reuelationem sciebant, sicut de Sanctis cum Christo regnantibus quidam dixerunt. Respondetur. Sancti, qui Deum vident, sunt iam in statu felicissimo Beatitudinis; ubi iam non erit amplius tristitia, aut tædium, etiam de suorum calamitatibus, & ubi nihil deest eorum, quæ desiderare possunt: desiderant autem scire quid de illis dicatur, quis se illis commendat, ut infra articulo 11. videbimus, &

Exod. 33.
2. Paral. 6.
Daniel. 6.

A ideo ad complementum suæ felicitatis attinet, ut sciunt orationes ad eos directas, pressuras, in quibus sui constituuntur, ut illis subueniant: siue hoc sciant in Dei visione; siue per reuelationes peculiares: at vero iusti in Limbo nondum consequuti fuerant statum felicem beatitudinis, & ex alia parte capaces erant tristitiæ, & doloris, auditis suorum ærumnis: non ergo est unde colligamus legem generalem reuelationum, quinimo decebat eis non fieri, ne forte auditis malis suorum, pro quibus subleuandis implorabant, tristerentur, ac anxiantur. Probat hoc illud quod dixit Dominus Regi. 4. Reg. 22. *Col 4. Reg. 22*
B *ligam te ad Patres tuos* (nimirum existentes in Limbo) *ut non videant oculi tui omnia mala, quæ inducturus sum super locum istum*. Ecce quomodo non reuelantur hæc Patribus in Limbo. Cum hoc tamen fatemur, aliquando sciuisse quæ in terris agebantur, siue edocentibus Angelis, siue enarrantibus animabus alijs, quæ ad ipsos transmigrabant, vel fortasse Deo peculiariter reuelante. Ita insinuat Diuus Thomas, prima parte, quæstion. 89. articulo 8. ex Augustino: sed quod asserimus est, ad eos non solere emitti orationes, quia communiter ignorabant illas.

C

Obijciat quispiam historiam Lucæ. 16. ubi diues epulo orat Abrahamum in Limbo Patrum tunc existentem, & precatur aliqua, quæ non obtinuit: ergo Patres in Limbo solebant orari in veteri testamento, & agnoscebant aliorum petitiones. Nec sufficit dicere, hanc non esse historiam; sed Parabolam inuentam à Christo Domino ad Populum docendum: tum, quia plerique ex Patribus historiam esse affirmant, ex qua potissimè colligunt extitisse Abraham sinum, id est, Limbum Patrum deputatum quieti iustorum ante Christi mortem. Tum etiam, quia est Parabola esset, debuit constitui ex rebus vtitatis; aut quæ verosimilia credebantur ab omnibus: tale ergo erat animas damnatorum videre animas existentium in Limbo, & petere ab eis auxilium, quod est ipsas orare. Quare ad obiectionem respondetur, supponendo ex Doctrina D. Thom. animas separatas ubicunq; sint; etiā si sint animæ damnatorum, posse videre ex naturalibus animas existentium in Limbo; maxime eas, ad quas habent aliqualem determinationem, ut ait fusius 1. parte. quæst. 89. articulo 4. Et hoc fit magis verosimile, si censeamus

Luc. 16.

2

D. Thom.

scamus

Abulen.

scimus cum Abulensi. 7. tomo super Mattheæ. quæst. 339. & in Paradoxis, Limbū Patrum non differre continuitate à loco damnatorum, sed tantum secundum situm: tum maxime quia esto valde distarent, non prohibentur animæ separatæ propter distantiam ad cognoscendum quæ agnoscenda sunt, ut autor est idem sanctus Doctor, art. 7. præfatæ q. Quinimò expresse ait in 4. dist. 50. quæst. 2. art. 2. quæstiunc. 3. damnatos ante diem iudicii videre Beatos in gloria. An ex naturalibus? non disputo, sicut nec an disceuerit diues epulo animam Lazari & Abrahamæ ab alijs animabus ex naturalibus, an Dei peculiari dispensatione, & agnouerit Abraham sibi loquentem hæc, vel hæc. Quibus suppositis, respondeo primò, Dei ordinatione speciali factum esse, ut Abraham agnosceret postulationem epulonis, & ipsi hoc innotesceret, sicut eadem Dei ordinatione fieri posset, ut petitiones alicuius uiuentis innotescerent alijs Patribus in Limbo existentibus. In quo casu nō dubito eos posse exorari, ut essent intercessores apud Deum, sicut eius charissimi amici. Nos vero loquimur in assertionione de ordine communi & generali, iuxta quæ nesciunt mortui, (præter Beatos) quid agant uiui. Secundò respondetur. Esto animæ separatæ agnoscant animas alias separatæ, & quid agant, & consequenter possint interpellari ab eis animæ in Limbo existentes, inde tamē nō infertur, in veteri testamento fuisse exortos iustos in Limbo existentes à superstitionibus in seculo, quia ut ait August. lib. de cura pro mortis: *Nesciunt mortui quid agant uiui.* Ut late deduxit D. Thom. in artic. 8. quæst. prædictæ, ex quo innotescit non debuisse orari Patres in Limbo existentes à uiuis. Idem dico de Elia & Enoc raptis in Paradisum.

August.

D. Thom.

DISPUTATIO VI.

An licitè possimus innocare animas in Purgatorio existentes, ut pro nobis uiuentibus interpellent communem Dominum?

D. Thom.

Alens.

D. Anto.

Abulen.

COMMVNIS sententia est non esse innocandas. Ita omnes antiqui Doctores, & D. Thom. in solutione ad tertium huius art. & artic. 11. ad 3. & post illum omnes eius discipuli: idem tenet Alens. 4. part. quæst. 26. memb. 3. ar. 5. §. 1. quæstiunc. 3. D. Antonin. 4. part. titu. 5. cap. 3. §. 2. Abulen.

A

in 6. cap. Matth. quæst. 87. Syluester verbo oratio, num. 3. Nauarr. in enchiridione de oratione cap. 1. nu. 22. & discipuli D. Tho. in 4. dist. 15. Prob. primò quia animæ existentes in Purgatorio non audiunt, nec intelligunt orationes nostras, nec decet eis reuelari nostras indigētias & ærumnas, sicut de animabus in Limbo dicebamus: ergo inutiliter ad eas sermonē dirigimus vel petitiones. Secundò, quia animæ in purgatorio existentes non orant pro nobis, ut ostendetur art. 11. seq. ergo frustra innocamus eas poscentes earum adiutoria, quæ illa dare possunt, nisi orando Deum pro his, qui se illis commendant. Tertiò. Nusquam in officio ecclesiastico, ubi variè ponuntur orandi formulæ, legimus orationes uiuorum dirigì ad animas Purgatorij: ergo signum est eas nō esse orandas.

B

Oppositam sentent. videntur significare Gabriel in Canone lect. 58. circa finē, Medina Cod. de orat. quæst. 4. & 5. quæ potest iuari ex usu fidelium se animabus Purgatorij commendantium. Sententia tantæ communis nō est deferenda. Nec puto affirmatiuam esse probabilem, cum nullum illius videam firmum fundamētum: nisi forte velis dicere hoc opus charitatis, & pietatis, quod exercent uiui, non esse animabus sanctis denegandum sine vrgēti ratione. Nos autem vrgentes putamus allatas pro communi sententia. Quibus quidam conantur respondere: primò, quia animæ Purgatorij cognoscere possunt orationes nostras, manifestantibus Angelis custodibus earū, vel eas exorantium: sed hoc gratis asseritur cū enim Angeli custodes post obitū suorum clientulorum, & deductionē suarū animarum ad Purgatorij loca, iam expleuerint suæ custodiæ munus, non est vnde colligamus eos assistere in Purgatorio, nuntiantes uiuorum ærumnas, ut pro illis subleuandis orent, quinimò nec decet, ut de Patribus in Limbo dicebamus, onerarentur, potius quàm subleuarentur auditis nostris calamitatibus, & esto gaudium aliquod posset illis inde obuenire, cum sint in statu satisfactiuo per afflictionē, non est cur fingamus eas consolationibus leuari. Illud vero quod ait Medina: *Licet non cognoscant* (inquit) *illæ animæ orationes ad eas fusas, possunt tamen orare generaliter pro his, qui se illis commendant.* Hæc responsio non euadit quin petitiones ad ipsas inutiles sint, quia petere ab ignorante petitionē, certè inutile est. Nec etiā satisfacit quod quidam dicunt:

Syluest. Nauar.

Gabrie. Medin.

Animabus Purgatorij, quando in coelo resident, manifestari petitiones eorum, qui se illis commendarent, & tunc orare pro eis: quia cum viui nec per se, nec per alium colloquia cum animabus Purgatorij miscuerint non cognoscentibus ad ipsas petitiones derigi, non sunt dicendi eas orare, aut ab eis aliquid petere. Illud verò quod obijcitur de more fidelium se commendatum animabus Purgatorij nihil probat, cum his & similibus occupetur rude vulgus, sicut in implorando opem animarum Purgatorij pro custodia peccatorum, pro inuentione rerum perditarum, &c. Sapientes quidem eis optulantur suis suffragijs, ab ipsis verò nihil petunt propter rationes à nobis factas, quae urgentiores sunt, quam tradita ab Alensi. 4. part. quaest. 92. memb. 1. ar. 3. videlicet quia non sunt in statu merendi, aut accipiendi premium.

Alens.

DISPUTATIO VII.

An licitè oremus vini viuos, vt orent
pro nobis?

I

IT nostra assertio. Sanctè & licitè interpellamus viui viuos, maxime eos, quos credimus fauore apud Deum pollere, vt intercedant pro nobis coram Domino. Prob.

Iob. 5.

1. ex autoritatibus sacrae Scripturae, Iob. 5.

Voca si est qui tibi respondeat, & ad aliquem

Sanctorum conuertere. Dices. Hoc dixit Eli-

phaz, sicut alia dogmata falsa, contra Iob.

Respondetur. In illis fuit ab Iob vel à Deo

reprehensus, in hoc minime: sed potius

cap. 40. iussit Deus amicis Iob vt ab eo pe-

terent sacrificia, & orationes, & intercessio-

ne ei⁹ eis Deus condonauit offensam. Hiere-

Hierem. 42

miae. 42. dixit populus Iudeorum ad Hiere-

miam prophetam: Cadat oratio nostra in con-

spectu tuo, & ora pro nobis ad Dominum. Ba-

Baruch. 13

ruch. 13. qui erant captiui in Babylone, di-

cunt ad eos qui erant Hierosolymis: Pro no-

bis ipsis orate ad Dominum. Et Paulus saepe

Ad Ro. 15

petit fideles vt pro eo orent, ad Roman. 15.

Ad Colo. 4

ad Colossens. 4. primae ad Thessalonic. 5. se-

1. ad The. 5

cundae ad Thessalonic. 3. Iacobi. 5. Orate pro

2. ad The. 3

inuicem vt saluemini, & ibidem, Multum va-

Iacob. 5.

let deprecatio iusti assidua. Secundò. Oratio-

Gen. 20.

nes viuorum pro alijs saepe exaudiuntur, er-

Exod. 33.

golicet eas petere. Antecedens patet, Gen.

3. Reg. 17.

20. Abrahā orat pro Abimelech; audita est

& 18.

oratio eius. Exod. 33. Moyses sexingentis

millibus pugnatorum veniam impetrauit.

A 3. Reg. 17. & 18. Helias orauit, & coelū clausit ne plueret tribus annis, & rursum orauit, & pluuiam largissimam impetrauit. Stephanus orans pro persecutoribus, Pauli conuersionē impetrauit; & Paul. Act. 17. conuigantibus submerfionis euasione. His testimonijs etiam ipsi haeretici concedunt, esse licitum & pium orare iustos in carne viuētes, vt pro nobis apud Deum intercedant. Ab hac assertionē excipimus excommunicatos, à quibus non licet orationes pro nobis petere, saltem publicas. Prob. quia omni publica communione suffragiorū priuatur. Et si arguas. Licet priuatim & in occulto orare pro excommunicato: ergo & petere ab eo orationes priuatas. Antecedens est Syluestri in summa, verbo excommunicatione. §. 2. Cōflicite potest ipse orare pro me: ergo & licite possum ab eo petere orationes. Respondetur. Non licet communicare cum ipso: vnde cum non possimus petere nisi communicando, non licet ab eo postulare orationes, nisi fortè in casu aliquo, sicut in casu, in quo licet cum excommunicato communicare, de quo latius in materia de excommunicatione.

Act. 17.

Syluest.

C In huius controuersia fine est non continenda dubitatio, an peccatores, de quibus certo scimus esse in peccato mortali, sint interpellandi, vt orēt pro nobis ad Dominū? Dixi, de quibus certo scimus esse in peccato mortali, quia si non sit certū semper credendum est pie ipsos nō esse inimicos Dei. Et videtur vera pars negat. primò nequeunt esse intercessores & patroni pro nobis apud Deum: ergo non sunt rogandi, vt orēt pro nobis. Probat antecedens. De ratione intercessoris & patroni est, vt sit gratus vel saltem fauore polleat erga eum, apud quē intercedit: sed qui sunt in peccato mortali sunt Dei inimici, ipsi inuisi, & nihil pollent meritis: ergo nequeunt esse nostri intercessores apud Deum. Cōfirmatur in humanis. Qui pro impetrando à Rege aliquid adhibent intercessorem inimicum Regis ab ipso abiectum, nō solū ineptè faceret, verum & iniuriam faceret Regi: ergo pariter dicendum est de eo, qui precatur manifestum peccatorem, vt pro se oret. Vnde Gregor. in pastoralis: Cum is, qui displicet, ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora pronocatur. Confirmatur secundò. D. Tho. in artic. 10. seq. ad 1. inquit: Orationes beatorum pro nobis habent efficaciam impetrandi ex praecedentibus eorum meritis, & ex diuina acceptione. Sed in peccatoribus nulla sunt meri-

3

An peccatores sint interpellandi.

Greg.

merita, & si quæ habuerunt sunt mortifica-
ta: ergo non est vnde orationes eorum ha-
beant efficaciam impetrandi: ac ex conse-
quenti non sunt rogandi, vt pro nobis orēt.
Secundò, nam si non obstat esse Dei inimi-
cos, vt rogare possimus, quòd pro nobis
orent: sequitur nos rogare posse dæmones
& damnatos, vt orent pro nobis: quod ta-
men asserere impium est. In oppositū est.
Nam quòd alicui licet facere, licet petere;
vt faciat, sed licitum est peccatoribus, vt
orent pro nobis: quis enim condemnnet ma-
litiā, aut imperitiā peccatores, qui pro suis
orant? ergo licitum est petere ab eis vt pro
nobis orent. Secundò. Orationes peccatorū
sæpe exaudiuntur, vt infra art. 16. ergo li-
cet eas petere ab ipsis. Dices. Exaudiuntur
pro se, non pro alijs: & vnde habetur, quod
nō pro alijs? Tertiò. Orationes, qua ratione
impetratoriæ sunt, innituntur præcisse Dei
benignitati, & misericordiæ, vt infra latius
constabit, sed diuina misericordia etiam re-
spicit peccatores, & pro sua benignitate
eos exaudit: ergo non est cur recusemus
eos interpellare vt orent pro nobis: quia
aliquando obtinebunt petita à Dei miseri-
cordia. Hæc pars affirmat. placet mihi pro-
pter argumen. allata, maxime propter ter-
tiā rationem, quæ fundamentalis est. Vnde
ad argumen. pro parte negatiua sigillatim
est respondendum. Ad primum, quod si in
rigore sermonis stemus, quando rogamus
peccatores vt pro nobis orent, non appo-
nimus intercessores, aut patronos, vt argu-
mentum probat: sed multiplicamus inter-
pellantes Dei misericordiam, qui dignatur
aliquando exaudire petitiones inimicorū:
quare negatur consequentia: Ad primam
confirmat. etiam negatur consequentia,
quia sicut exaltantur cœli à terra, excedūt
viscera pietatis diuinæ, pietatem hominum:
vnde apud Deum valet aliquando depre-
catio peccatoris, licet plus iusti, potissimè
assidua. Ad secundam confirmat. respon-
detur, ex duplici capite prouenire effica-
ciam orationibus iustorum: ex meritis eo-
rum, ad quæ Deus respicit, & ex Dei benig-
nitate. Primum non reperitur in orationi-
bus peccatorum: & secundo totaliter inni-
tuntur, qui est potissimus titulus impetran-
di. Quod vel ex eo patere potest, quia ali-
quando minus sancti efficacius exaudiun-
tur, vt notat D. Thom. infra artic. 10. ergo à
posteriori, signum est, impetrationem inni-
ti in Dei misericordia, non in meritis petē-
tis: cum quo tamen stat, quod Deus & res-

D. Thom.

spiciat, & sæpe merita petentium. Quare ora-
tiones iustorum sunt potius desiderandæ
& petendæ, quàm orationes peccatorum.
Ad vltimum respondetur, negando conse-
quentiā, tum quia damnati & dæmones sunt
inimici Dei immobiliter, atque adeo repul-
si ab officio petendi aliquid à Deo: tum
quia sunt adeo obstinati in malo, vt nullum
motum bonum exercere velint, & multo
minus petere pro nobis bona. Et si obijcias
diuitem epulonem orasse ne fratres eius ve-
nirent ad locum tormentorum. Responde-
tur. Suo malo exemplo illi multa commise-
rant peccata, propter quæ, si venirent in in-
fernum, ipse amplius puniretur supplicio,
quod appellant accidentale, & ideo pro se
petebat, non pro suis fratribus.

ARTICVLVS QVINTVS.

*Verum in oratione debeamus ali-
quid determinatè à Deo
petere?*

Paraphrasis Articuli.

HIC, & immediatè sequēs
articulus circa petenda in
oratione versatur, & in
hoc D. Thom. tam in cor-
pore, quam in argumento
tertio supponit, mala culpe non esse à Deo
petenda: Et hæc fit prima huius art. conclu-
sio: quæ probatur. Nō licet petere, nisi quæ
desiderare licet, mala autem culpæ deside-
rare non licet: ergo nec à Deo petere. Item
quia si talis petitio fieret, ea protestaremur,
Deum esse patrōnum peccatorum, quod
peccatum mortale est, etiam si res petita
culpa venialis sit: ad eū modum, quo dici-
mus iuramentū assertorium falsum in mate-
ria leui, esse peccatum mortale: cum nesciat
diuina iustitia patrocinium præstare crimi-
nibus, vt luculenter tradidit D. Chrysost. homilia 42. in imperfect. & D. Ambros. cir-
ca illud Psalm. 108. *Et oratio eius fiat in pec-
catum*, Sermone 22. in Psalm. 118. Itē pro-
pter eandem rationem, non licebit petere
à Deo permissionem peccati ab ipso met
postulante committēdi, & intuitu obtinen-
di ea via maiorem sanctitatis apicem: quia
peccatum non est medium ad huiusmodi
profectum, sed potius destruit omne spiri-
tuale bonum. Quinimò non licet petere
denegationem auxilij efficacis, ad hoc vel
illud

D. Thom.

Chrysost.
D. Ambr.

non

illud opus bonum: quia hoc obiectum malum est homini, & infallibiliter inducit peccatum. Nec obstat hæc mala esse à Deo volita, nam non quidquid Deus vult voluntate efficaci, licet hominibus velle, ut latius docetur 1.2. quæst. 19. art. 9. & 10.

2

D. Thom.

Supposito autem, sola bona esse petenda à Deo, quæ diuidit D. Thom. in bona, quæ possessa possunt malum euentum afferre: cuiusmodi sunt temporalia bona, putà, bona fortunæ, ut diuitiæ, honor, fama, salus, vita, & huiusmodi, de quorum petitione, an licita sit, agit in art. sequenti. Alia bona sunt, quibus homo non potest malè uti: quia scilicet malum euentum afferre non possunt: hæc autem sunt, quibus beatificamur, & quibus beatitudinem meremur: cuiusmodi sunt auxilia diuina, virtutes, & ipsa Dei fruitio, & de his ait, Sanctos ea absolute petere, Psal. 79. *Ostende faciem tuam*, & 118. *Deduc me in semita mandatorum tuorum*. Et hæc sit secunda conclusio huius articuli. Circa quam aduertendum D. Tho. hic accipere, determinatè, pro absolute, idest, sine vlla conditione, & pro ut specialiter, & in particulari petere. In utroque, præcipue in hoc postremo sensu eliditur sententia Socratis apud Valer. Maximū dicentē de illo, lib. 7. cap. 2. *Socrates humana sapientia quasi quoddam terrestre oraculum, nihil ultra petendum à Dijs immortalibus arbitrabatur, quàm ut bona tribuerent, quia hi demum sciunt, quid unicuique esset utile; nos autem plerumque id votis expetere, quod non impetrasse melius foret. Etenim densissimis tenebris inuoluta mortalium mens, in quam latè patentem errorem cæcas preces tuas spargis, diuitias appetis, quæ multis exitio fuerunt, honores concupiscis, quæ complures pessunderunt. Regna tecum ipse voluis, quorum exitus sæpenumero miserabiles cernuntur, splendidis coniugijs inijcis manus: at hæc ut aliquando illustrent, ita nonnunquam domos evertunt. Desine igitur stultis futuris malorum tuorum causis, quasi felicissimis rebus inhiare, reque totum cælestium arbitrio permitte, quia qui tribuere bona ex facili solent, etiam eligere aptissima possunt. Similiter etiam reprobat error Viclephi, & quorundam hæreticorum, qui dicebantur illuminati, sentientes nihil esse petendum à Deo, nisi ut fieret voluntas eius: quos omnes damnauit sapientia Patris Matthæ. 6. docens orare discipulos suos, non tantum illa petitione: *Fiat voluntas tua*, sed alijs sex contentis in oratione Dominica: dam-*

Psal. 79.

D. Thom.

Valer. Ma-
ximū
mod. T. 2.

Vicleph.

Matthæ. 6.

A nauit etiam vsus sanctorum vtriusque testamenti, multa in particulari à Deo petentium, idest, absolute: bona spiritualia posse peti expresse ait D. Thom. quod preliis statim examinabitur. Hæc de litera Diui Thomæ.

D. Thom.

DISPUTATIO I.

Circa primam Conclusionem.

An mala pœna liceat petere à Deo, vel sibi vel alijs?

RESOLVTIO est affirmatiua, satis probata ex vsu Sanctorum, & ex sacris Literis. Insuper quia mala pœnæ sunt ordinabilia ad bona

B

plura, quæ ex eorum inflictione nascuntur: cur ergo non licebit ea à Deo petere? verbi gratia, egestatem, afflictionem, & huiusmodi. Obseruandum tamen, multa mala pœnæ esse, quæ licet nobis desiderare & petere, non tamen ea inferre: verbi gratia, ægritudo, mutilatio, mors, & propria infamatio: quia huius generis mala licet desiderare, ut ab alijs infligenda, non ut à nobis inferenda. Hoc orationis genere vsi sunt sapientissimi Sancti, iuxta illud Psal. 25. *Proba me Domine, & tenta me, vire renes meos, & cor meum*. Non est tamen accomodatam pro imperfectis: qui malis hisce pressi deficiunt. De imprecatione verò horum malorum pro alijs, & quomodo licitè fiat: infra artic. 8. ad 1. & 2.

C

Psal. 25.

DISPUTATIO II.

Circa secundam Conclusionem.

An liceat petere à Deo bona spiritualia absolute, & sine vlla cōditione, putà, si ea habere expediat ad spiritualem salutem?

D

T videtur vera pars negatiua: primò, quia licet hæc bona de se egregia sint, & non possint esse principia alicuius mali, tamē ob fragilitatem subiecti, possunt esse occasio ruinæ, verbi gratia, presumptioni, vel superbiæ, ergo non sunt absolute petenda, sed sub cōditione expressa, vel tacita: si ea habere expediat ad salutē. Dices, hanc occasionem mali esse omnino per accidens, & extraneā illis spiritualibus bonis. Contra

I

Contra, nam hanc occasionem vitare tenemur, & parum refert ad nostrum detrimentum, quod per se vel per accidens fiat, si cum effectu polita illa occasione futurum est, & sine illa non esset; ergo in petendis his bonis semper hanc intentionem retinere debemus, ut si Deus præsciat, nobis esse futura occasionem ruinæ, illa non largiatur. Secundo. Aliqua bona spiritualia à Deo petimus, quæ scimus Deum decreuisse quibusdam non dare, cuiusmodi est auxilium efficax; ergo saltem in huiusmodi petendis debemus apponere, vel subintelligere conditionem: nisi Deus decreuerit non dare. Probo consequentiā, alias oratio nostra non esset conformis diuinæ voluntati. Tertio. Eximia sanctitas, qualis fuit in Apostolis, & Beata Virgine, magnum bonum spirituale est: at hanc petere non licet nec absolute, nec sub conditione. Quarto: Auxilium sufficiens & præueniens ipsum orandi actum, magna bona spiritualia sunt, quæ tamen non debent peti in oratione à Deo: primum quia Deus est paratus omnibus dare, unde superflue peterentur; sicut superflua esset petitio, quod sol oriatur, Deus enim facit illum oriri, siue petatur, siue non petatur. Secundo etiam, idest auxilium præueniens orationem ipsam, nequit peti, ut perspicue patet: ergo non omnia bona spiritualia à Deo petenda sunt in oratione.

2
Vera sententia.

His non obstantibus secunda conclusio D. Thom. tenenda est, & communiter ab omnibus approbatur, & certe cum isthæc bona maxime conducant ad Dei gloriam, & nostrum profectum, si quæ petenda sunt, hæc sunt. Vnde ad argumenta in oppositum respondetur, & imprimis quidem, si sermo sit de bonis spiritualibus, sine quibus prima, aut vltima salus nequeat comparari, aut conseruari: cuiusmodi sunt prima iustificatio, auxilia præuenientia, aut concomitantia ad eam necessaria, donum perseverantiæ, gratia, fides, spes, ac charitas: de his inquam argumentum non procedit, quia cui dens est, illam conditionem, ut petantur, non esse necessariam, imò nec possibilem, quia defectus talium bonorum necessariò infert nostram spirituales ruinam, ergo nūquam possessio horum bonorum potest esse occasio ruinæ ex fragilitate recipientis, & estò esset multo maior ruina accideret si abessent: præcipue, quia sine his nulli potest patere salus. Argumentum igitur tantum procedit de bonis spiritualibus necessarijs ad melius esse, ut charitas eximia, status re-

A ligiosus, excellens contemplatio, reuelationes crebrae, & huiusmodi: & de his bene in argumento responsum est, per accidens occasionem ruinæ præbere ex fragilitate subiecti. Ad replicam verò in articulo sequenti respondebitur, ne eadem sapius repetamus. Ad secundum respondetur verbis D. Thom. in solutione ad secundum huius articuli sic dicentis: *Ad secundum respondetur, quod cum orando petimus aliqua, quæ pertinent ad nostram salutem, conformamus voluntatem nostram voluntati Dei, de qua dicitur* 1. Tim. 2. *quod vult omnes homines saluos fieri.* Circa quæ verba nota, duas in Deo

B considerari voluntates; quandam antecedentem, quæ vult nos saluos fieri: alteram subsequenter, per quam interdum saluari vult, interdum condemnari, & denegare condendandis auxilia efficacia, quibus conuertantur. Primæ voluntati tenemur conformari in oratione, petendo auxilia omnia necessaria ad salutem: Quia hanc voluit Deus nos sumere ut regulam nostrorum actuum, at secundæ posteriori voluntati nequaquam, in petendo auxilia necessaria. Etenim illa prior voluntas, ut potè nostro modo intelligendi anterior, est quasi præceptiua, & quatenus imponit nobis obligationem procurandi omnia media, faciendumque quantum in nobis est, ut impleatur: at secunda non est regula nostrarum actionum, nec nobis, qui ei non tenemur conformari, imponit obligationem ullam. Vnde non est formidandum bona, quæ decreuit Deus non dare, petere. An verò, si certo sciamus decretum illud, possemus ea petere? Alibi dicitur. Ad tertium argumentum respondetur, quod licet illæ eximie sanctitates secundum se spectatæ sint desiderabiles, & unicuique valde convenientes, & consequenter secundum se postulabiles, tamen ex parte subiecti, & propter decretum diuinum, quo voluit certas quasdam personas, & non alias tanto sanctitatis culmine donare, ut responderet sanctitas, & proportionaretur summæ dignitati Beate Virginis, & muneri Apostolici chori, præsumptuosum, & temerarium est eum gradum sanctitatis actu absoluto, & efficaci desiderare, & petere. Dixi, actu absoluto, quia velleitate quadam, quæ potius est complacētia in præfato sanctitatis gradu, non esset temeritas eam velle. Per hoc tamen non negamus licitum esse petere Deo eximiam sanctitatem, determinare autem certum gradum, verbi gratia sanctitatem Diui Laurentij, aut Diui Antonij,

3
D. Tho.

1. Tim. 2.

4

alij, non condemnare, licet fortasse ad curiositatem pertineret, talem modum orandi exercere. Ad quartum respondetur, auxilium sufficiens petendum esse à Deo, quia, ut supra docuimus, semper, aut fere semper, decretum est à Deo dare media oratione: secus est in temporalibus, ubi quamplurimi effectus decreti sunt à Deo dari sine oratione. Ad illud verò de auxilio antecedenti ad orationem: respondetur esse impossibile illud petere in ea oratione, quā praeuenit, cum perspicuum sit, illud praecedere orationem, & illam non posse fieri sine illo orationem praeueniente.

ARTICVLVS SEXTVS.

Utrum homo debeat temporalia à Deo petere orando?

Summa Articuli.

CONCLUSIO est. Licet petere à Deo bona temporalia, nō quidē principaliter, sed sicut quādam adimacula, quibus adiuvamur ad tendendum in beatitudinem: hoc est in quantum per ea corporalis vita sustentatur, & in quantum nobis organicē deseruiunt ad actus virtutum. Priorē partem conclusionis probat D. Thom. ex oratione Sapientis. Prouer. 30. *Tribue victui meo necessaria.* Vtramque verò partem ex testimonio diui August. in Epistola 121. ad Probam. Quibus nō obstat, in sacra Scriptura reprobari sollicitudinem temporalium, sermo enim est de sollicitudine nimia, & superflua. Itē nō obstat, per possessionem temporalium deprimi mentem hominū. Hoc enim tantū cōtingit, quando animus quiescit in temporalibus, non verò quando petuntur, ut media ad beatitudinem.

DISPUTATIO 1.

An bona temporalia sint absque conditione postulanda?

OCTOR Angelicus in articulo videtur docere, bona temporalia non esse à Deo petenda absolute, sed sub conditione, quatenus deseruiat possunt ad beatitudinem consequendam: quod tamē videtur falsum. Priorē

partem Genes. 28. (ait Iacob) *Si fuerit Dominus mecum, & custodierit me in via, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum, reuersusque fuero prosperè ad domū patris mei, erit mihi Dominus in Deum.* Ecce petitionē bonorum temporalium nulla posita conditione. Et Prouer. 30. *Diuitias & paupertatem ne dederis mihi, sed tantum victui meo tribue necessaria.* Et Matth. 6. in oratione Domini: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Vbi iuxta quorundam Patrum citandorum expositionem, absolute petitur panis corporalis, imò & quālibet necessaria ad edendum. Secundo. Licetum est possidere bona temporalia, honores, diuitias, &c. siue conducant ad beatitudinem, siue non: quis enim dānet eos qui ista possident, eo quod possident? ergo etiam licet ea cupere, & à Deo absolute petere, quamuis non exprimat conditio illa, nec intelligatur, si prosint ad Beatitudinem consequendam, sicut licet ea absolute habere. Tertiò contra id, quod ait D. Tho. in corpore art. non licere petere bona temporalia principaliter, ut in eis finem constituamus. Nam, sub hac ratione nec spiritualia licet petere, ut in illis finem vltimum constituamus: esset enim graue peccatum in aliqua creatura finem vltimum cōstituere. Quarto. Qui petunt bona temporalia sine illa relatione, aut ordine virtuali, aut formali ad beatitudinem consequendam, non peccant. Probat in ijs, qui existunt in peccato mortali, & in infidelibus, qui nihil cogitantes de beatitudine, desiderant, & petunt à Deo temporalia, verbi gratia, sanitatem, incolumitatem Patriae, honorem debitum, & similia: istos autem damnare, nimis falsum videtur, & eosdem apparet non referre hæc temporalia ad beatitudinem, nec formaliter (ut suppono) nec virtualiter, cum careant gratia, & charitate, per quas fit huiusmodi relatio. Quintò. Si bona temporalia non sunt profutura ad beatitudinem, Deus illa non dabit, frustra igitur apponitur in oratione illa conditio, si sint conducibilia ad beatitudinē. Sextò. Quodā sunt bona temporalia, quae licetē desiderantur absolute, nulla adhibita conditione: ergo licet ea petuntur. Consequentia nota est ex axioma D. August. ad Probā, quod licet desiderare, licet petere. Antecedens probatur, in vita corporali, incolumitate eiusdē, & in victu, & vestitu parco: ex quibus priora necessaria sunt naturæ, posteriora ad cōuenientiam naturæ. Et confirmatur. Nam

Genes. 28.

Prouer. 30.
Matthæ. 6.D. Thom.
Prou. 30.

August.

August.

illæ

isthæc commemorata in argumento propter se appetibilia sunt: quædam quia sine illis natura consistere non potest, quædam propter convenientiam cum natura rationali, verbi gratia, corporis integritas, sanitas, scientia, cognitio rerum naturalium. Ergo absolute desiderabilia, propter eam bonitatem intrinsecam, quam includunt, instar virtutum, quæ ob hanc rationem dicuntur per se appetibiles: proinde postulabilia sunt sine vlla conditione expressa, vel tacita. Nemo enim sine temeritate damnabit eos, qui huiusmodi bona, nulla posita conditione petunt. Fundamentum, & radix unde oritur, bona temporalia non esse absolute & sine conditione præfata petenda à Deo, ea est: quia temporalia sunt indifferentia ad bonum, vel malum usum, & possunt esse instrumenta vitiorum, & occasio. At hæc ratio non est sufficiens: nam pari ratione deberemus dicere virtutes morales; & earum actus non esse petenda à Deo absolute: cuius contrarium in præcedenti articulo docuimus. Sequela patet, quia virtutes, & earum actus possunt esse occasiones ruinæ per superbiam & præsumptionem. Dices, virtutes per accidens esse occasionem ruinæ: bona temporalia per se. Item: bona temporalia frequentius, virtutes raro. Contra, nam si vtrique bona sunt occasio ruinæ: siue ruina contingat per se, siue per accidens, persona oras & timens ruinam, debet petere vtrique à Deo sub conditione, ne ruat: vel si quædam potest petere sine conditione, etiam & alia. Item, quia illud discriminem secundo loco positum inter bona temporalia & spiritualia, solum ostendit differentiam penes magis vel minus, quod parum refert in præsentia rum. Confirmatur, quia quædam virtutes morales sunt, quæ non minus periculum afferunt ruinæ, quam temporalia bona, in quibus fundatur, verbi gratia, magnificentia, eutrapelia, & huiusmodi. Octauo. Qui petierit à Deo ingentes thesauros, diuitias superfluas, honores nimios, robustissimas vires: quamvis apponeret illam præfatam conditionem, peccaret ambitiose: vel ad minus esset imprudens: ergo ad petenda à Deo bona temporalia, non satis est apponere illam conditionem, si conducunt ad vitam æternam, sed oportet exprimere, aut subintelligere moderatam quantitatem bonorum temporalium. Antecedens patet, quia Sancti id non petunt, quin potius refugiunt, ut rem plenam laqueis, & periculis, qui autem amat periculum, in

A eo peribit. Confirmatur: nam in sacris Literis, & apud Sanctos male sonat, diuitias, honores, & similia querere: ergo & petere, siue sub conditione, siue sine illa. Antecedens patet Matthæ. 6. *Primum querite regnum Dei, & iustitiam eius, & reliqua omnia adjicientur vobis.* & ibidem. *Nolite solliciti esse, quid manducetis, &c.* Origenes super illud, *Hoc est præceptum meum. In domo Domini Iesu Deum nostrum non querimus, si in æternitatis templo pro temporalibus oramus.*

Matth. 6.

B De hac re duas reperio sententias. Prima est communis, & videtur esse D. Thom. in hoc artic. quam etiam tenet Alexander Alensis in dicta quæst. 26. artic. 3. §. 1. videlicet; bona temporalia non esse petenda à Deo absolute, sed sub conditione, si conducant ad beatitudinem, & futura sint media ad virtutes; quod si aliter petantur illicitè petuntur. Eandem sententiam tenet Medina codice de penitentia, quæst. 3. & Syluester verbo oratio, quæst. 5. Secunda sententia affirmat bona temporalia omnia posse absolute peti, præterquam quando cum excessu aliquo, vel abundantia, aut sine moderata limitatione petuntur: hanc sententiam tenet Franciscus Suarez, secundo tomo de Religione lib. 1. c. 17. mouetur præcipue argumento. 6. cum sua confirmatione, & hanc esse sententiam D. Thom. conatur defendere, sed sine fundamento firmo. Pro decisione præmittendum est ex Philosopho, bona temporalia quædam esse bona naturæ, ut vita, salus, corporis integritas, potentia animæ & corporis, ad quam classem reducitur libertas: quædam esse bona fortunæ, ut diuitiæ: quædam medio modo se habentia, ut honor, & fama. Rursus bona temporalia in sua vniuersitate spectata, quædam sunt necessaria ad conseruationem naturæ rationalis, ut vita, salus, victus & vestitus: quædam vero consistunt in mediocritate quadam, ad prioris generis bona conseruanda, verbi gratia, parcus victus & vestitus, opes moderatæ: alia vero consistunt in excessu & superabundantia, ut ingentes diuitiæ, magni honores, & similia.

D

His suppositis dico primò. Bona temporalia necessaria ad conseruationem naturæ rationalis, ut vita, corporis integritas, &c. possunt peti absolute, id est sine vlla conditione expressa, vel tacita. Probat, nam huiusmodi bona per se sunt appetibilia, sicut ipsa natura, & habent in se bonitatem moralem, unde appeti possint: ergo absolute

3

Prima sententia.
D. Thom.
Alens.

Medin.
Syluest.
2. Sententia.

Suarez.

D. Thom.

4

Vera sententia.

lutē, & per se sunt postulabilia. Secundò
Huiusmodi bona per se loquendo non
sunt occasio ruinæ & periculi ad peccan-
dum, saltem illius periculi, quod vitare de-
bemus; aliàs deberemus amputare vitam,
morbos inferre, mutilare membra, vt oc-
casionem mali vitaremus: quod plus quàm
falsum est. Quod si obijcias D. Thom. vni-
uersaliter, de omni genere bonorum tem-
poralium, asserere esse postulanda sub con-
ditione præfata, videlicet quatenus sunt
media ad beatitudinem. Respondetur, san-
ctum Doctore esse intelligendum sicut D.
August. in loco ab ipso citato, super quo
fundat suam sententiam. Nimirum de pe-
titione bonorum temporalium, quæ cir-
cumbstant & accidentario coniunguntur natu-
ræ rationali: qualia sunt illa, quæ non ne-
cessaria sunt ad consistentiam naturæ ratio-
nalis in esse naturali, vel morali: quod agno-
scetur ab attentè legenti verba D. Thom. &
D. August. qui in Epistola citata ad Pro-
bam. cap. 6. & sequentibus, cum dixisset:
*Si optant sibi ac suis sufficientiam rerum
necessariorum, &c.* post adductum locum,
Prouer. 30. adiungit paucis interiectis:
*In his itaque omnibus, incolumitas hominis, &
amicitia propter se ipsa appetuntur, sufficien-
tia verò rerum necessariorum, non propter se
ipsam, sed propter duo superiora quæri solet,
cum decenter queritur.* Ex quibus verbis col-
ligere licet, bona temporalia quædam esse
propter se appetibilia, & consequenter
postulabilia: inò ex eisdem verbis ex-
tendenda est assertio ad bona quædam tem-
poralia, quæ licet ex suo genere non sint
per se appetibilia, sed indifferentia ad bo-
num & malum; tamen in casu quo neces-
saria sunt ad conseruationem, vel consi-
stentiam bonorum commemoratorum,
quibus natura rationalis consistit, possunt li-
cite peti absolute, & sine vlla limitatio-
ne: quia hic, & nunc non possunt con-
seruari sine istis; verbi gratia, panis, aqua,
victus, quandoque ita sunt necessaria, vt
incolumitas sine ipsis conseruari non pos-
sit; & in eo casu, & similibus licet non
sint appetibilia propter se, tamen absolu-
tè sunt petibilia: patet, quia de illis procu-
randis in his casibus est præceptum: ergo
absolute peti possunt, sine vlla limita-
tione.

S Dico secundò. Bona temporalia non
necessaria ad conseruationem, vel consi-
stentiam, seu integritatem naturæ, non
possunt peti licite, cum excessu aliquo,

A abundantia, aut sine moderata limitatio-
ne. Probatur, quia hæc bona non sunt
propter se appetibilia, vt potè cum sint
indifferentia ad bonum vel malum vsum:
ergo nisi apponatur expresse, vel expli-
cite conditio, & limitatio posita à Diuo
Thoma non decenter petuntur. Item, ta-
lis abundantia vt plurimum periculosa est
habentibus, iuxta illud primæ ad Timo-
the. 6. *Qui volunt diuites fieri, incidunt in
tentationem, & laqueum diaboli, & in
desideria multa & nocua, &c.* Et Christus
Dominus: *Impossibile est (Id est diffi-
cile) Diuitem introire in regnum Dei.* Et
in parabola seminatoris diuitiæ comparan-
tur spinis, quæ suffocant verbum Dei:
ergo.

6 Dico tertio. Bona temporalia non ne-
cessaria simpliciter ad consistentiam, &
conseruationem naturæ, sed in quadam me-
diocritate consistentia, non possunt pe-
ti absolute, & sine vlla limitatione: sed vt
benè petantur necesse est apponi, vel
subintelligi limitationem, in quantum
conducibilia sunt ad beatitudinem con-
sequendam, vel ad vitam honestè tran-
sigendam. Hæc assertio est D. Augustin.
in loco citato, vbi ait. *Vides certè & istam
sufficientiam non appeti propter se ipsam, sed
propter salutem corporis, & congruentem
habitum personæ hominis, quo habito non
sit inconueniens eis, cum quibus honestè &
officiose viuendum est.* En limitationem,
vt expresse habetur in D. August. & D.
Thomas in artic. immediate præcedenti,
ait, sententiam Socratis (qui certè loque-
batur de bonis tēporalibus: diuitijs, etiam
in mediocritate consistentibus: asserens
non esse à Deo absolute petenda) esse ali-
qualiter veram, quantum ad illa, quæ
possunt malum euentum habere: cuius-
modi sunt diuitiæ, etiam mediocriter ha-
bitæ. Et in hoc artic. expresse, & gene-
raliter asserit bona temporalia esse peten-
da cum limitatione. Dices. Loquebatur D.
Thom. quando exiguntur in excessu: glos-
sa est sine fundamento. Maxime (quia
vt dicemus) forte cum hoc excessu ne-
queunt postulari à Deo, nec cum limi-
tatione, nec sine illa: de quo inferius.
Item hæc bona, etiam cum mediocrita-
te habita, sunt indifferentia ad bonum,
vel malum vsum, & consequenter non
sunt appetibilia propter se, nec propter ali-
quem finem necessarium ad salutem: ergo
non sunt absolute petenda: petitio enim
absoluta

1. Tim. 6.

D. Augu.

Socrat.

absoluta tantum versatur circa ea, quæ sunt appetibilia per se, cuiusmodi sunt virtutes, vel circa ea, quæ appetuntur, vt necessaria ad finem virtutis, saltem moralis. Præterea. Ist hæc temporalia etiam in mediocritate possessa suis possessoribus attulerunt exitia: ergo non sunt petenda, nisi vt ait Diuus Thomas: *Quatenus ad vitam honestè transigendam conducunt, vel organicè deseruiunt ad actus virtutis.* Hæc ratio insinuat Sapientiæ. 14. *Quoniam creatura (loquitur de bonis temporalibus indifferentibus ad bonum, vel malum vsum) facta sunt in odium: & in tentationem animæ hominum, & in musculam pedibus insipientium.* Idem innuitur in testimonio Socratis citato. Ad argumenta posita in principio disputationis respondetur. Ad primum ex testimonijs sacre Scripturæ dicimus, Iacob petiuisse victum, & vestitum congruentem suo statui (vt verbis vtat Augustini) vt non inconuenienter viueret cum his, cum quibus conuersabatur, quod est petere mediocritatem temporalium. Aduerte ex Gregor. lib. 23. moralium, explicans illud Iob, cap. 33. *Abominabilis sit ei in vita sua panis,* quod nomine panis, & aquæ, solet in sacris Literis, cibis & potus frugalibus & parcis significari: sed tamen hæc petitio Iacob non sine relatione ad beatitudinem facta esse creditur; vtpotè à viro sanctissimo facta, quem verosimile est, se, & omnia sua frequenter in Deum referre. Imò in verbis illis citatis hoc insinuat: dum apposita petitione, subiungitur votum de colendo Deo: nimirum per sacrificia, quibus se, & sua Deo offerret. Ad testimonium Sapientis ferè eodem modo respondetur: hoc excepto, quòd repudiens egestatem videtur affectum hominis imperfecti exprimere: nam viri perfecti, & Christus ipse egestatem, vt magnum bonum amplexi sunt. Limitatio autem, quæ à nobis poscitur, ibi expressa est, dum ait, ne forte egestate compulsus, &c. id est, ne paupertas, aut diuitiæ nocituræ essent animæ salutis. Ad testimonium ex oratione Dominica respondetur, tam petitiones præcedentes, quàm subsequentes illam conditionem exprimere, saltem implicite, vt dicemus. Ad secundum negatur consequentia, quia possidere diuitias non est actus humanus, qui debeat fieri cum conditione, vel sine il-

A la: at verò petere diuitias, actus humanus est, qui potest decenter, & indecenter fieri; & nos asserimus, indecenter fieri, nisi expressa, vel subintellecta conditione sapius præfata. Ad tertium respondetur. Aliud esse finem vltimum constituere in creatura, aliud esse constituere finem in illa. Primum est intrinsecè malum. Secundum nequaquam. Est namq; duplex finis, vnus vltimus, scilicet æterna beatitudo, in quo Deus obiectiue continetur. Alter proximus, & immediatus, cuiusmodi sunt omnia media, & virtutes habentia bonitatem intrinsecam, ratione cuius natura rationalis assumit ea vt medium ad consequendam beatitudinem. Et sanctus Thom. quādo ait, temporalia bona non esse appetenda vt finem, & ideo petenda sub conditione; intelligit de fine proximo, qualis non possunt esse bona temporalia propter suam indifferentiam. Secus virtutes, & actus earum, quæ possunt esse fines proximi propter bonitatem, quam intrinsecè includunt, ratione cuius ordinantur ad beatitudinem suapte natura, sine noua appposita relatione, vel conditione.

Quantum argumentum postulat, quæ, & qualis debet esse illa limitatio seu conditio, quam D. Thom. ait posse contineri in petitione rerum temporalium. Pro quo aduertendum est, ex 1.2. quæstio. 14. artic. 4. & 2.2. quæstio. 10. artic. 4. dupliciter aliquid referri posse ad beatitudinem: expresse scilicet, & implicite, vel sub alijs verbis, in actu signato, & in actu exercito: & vtroque modo actus petendi bona temporalia potest includere hanc limitationem, si bona postulata expedierint ad beatitudinem; vel saltem non sint nocitura ad beatitudinem consequendam. De inclusione formali, & expressa res clara est: quo modo orandi vtuntur passim viri perfecti, quando temporalia petunt. Quando verò implicite ea conditio includatur difficilius est. Dicimus tamen. Quotiescunque aliquis existens in gratia, & charitate, formaliter, vel virtualiter retulit se & omnia sua in Deum; si petat temporalia censetur ea petere, vt media ad beatitudinem; quia ea petitio virtute præcedentis relationis, implicite petit ea bona, vt medium ad beatitudinem. Item. Quando quis siue sit in gratia, siue non, petit bona temporalia, non cogitans de beatitudine, sed dumtaxat ea postulat,

D. Thom.

Sapient. 14.

7
Soluuntur
argumenta.
Augustin.
Gregor.

D. Thom.

9
D. Thom.

D.^s Augus.
D. Thom.

lat, vt honestè vitam transigat, & non sit molestus eis quibus conuiuit, & conuersatur; etiam implicite apponit prædictam conditionem. Hoc habetur expressè à D. Augustino in loco citato, iuxta explicationem Diui Thomæ, qui explicans, quomodo bona temporalia sint adminicula, quibus iuuamur ad tendendum in beatitudinem, ait: *In quantum scilicet per ea vita corporalis sustentatur; & in quantum nobis organicè deseruiunt ad actus virtutum.* Et ad obiectionem factam in argumento, per gratiam, & charitatem fieri relationem formalem, vel virtutalem in beatitudinem supernaturalem. Respondetur, ita esse, vt aliquis actus sit meritorius beatitudinis supernaturalis: at verò relatio ista, quam exigimus in petitione bonorum temporalium, non ponitur ad hoc, sed vt petitiō temporalium decenter fiat. Est enim oratio petitiō decentium, nimirum ad beatitudinem: non fiet autem decenter, quando petuntur temporalia, nisi implicite vel explicitè includatur limitatio sæpè dicta; eo quod temporalia de se sunt indifferentia ad bonum, & malum; quæ indifferentia quodammodo tollitur appositâ prædictâ limitatione, explicitè, vel implicite; ad quam apponendam, non est necessaria gratia, vel charitas orantis, sed sat est orantis intentio, vt dictum est.

10

Quale peccatum sit petere temporalia sine conditione.

In eodem argumento tangitur dubitatio. An sit peccatum, & quale, petere temporalia illa, de quibus in secunda, & tertia assertione, sine limitatione prædicta. Et quidem si praxim orantium consideremus, semper aut ferè semper orans pro temporalibus, sibi præstituit aliquem finem suæ petitionis: etsi petat bona temporalia propter se, constituendo in eis vltimum finem: siue quiescendo in ipsis bonis temporalibus tanquam in vltimo fine, siue petendo ad aliquod peccatum mortale perpetrandum, mortaliter peccat, vt de se perspicuum est. Si verò constituat finem non vltimum, sed proximum in temporalibus; vix potest contingere quin referat ea temporalia petita sine limitatione ad aliquem vsum; qui si malus est, petitiō etiam mala erit, malitia desumpta, & specificata ab illo malo vsum: si verò bonus est vsum, petitiō bona erit, sed non sine limitatione sæpè repetita; nam certè qui petit bona tempora-

lia propter bonum aliquem vsum, maxime si oratio ex fide procedat, virtualiter saltem apponit limitationem, scilicet, in quantum illa bona sunt media ad beatitudinem, vt nuper declarabamus. Quod si aliquis contendat posse reperiri petitionem bonorum temporalium non reatorum ad aliquem vsum, sed quæ tantum versetur circa temporalia in homine, qui nihil cogitauit, nec cogitat de beatitudine, aut eius medijs, nec de honesto aliquo vsum: non moror de hoc; casu dato, talis petitiō esset peccatum (vt reor) veniale contra Religionem. Eo quod orationem, quæ deberet esse actus Religionis indecenter exerceret petendo temporalia, vt finem proximum; cum tamen non deceat ipsa, quæ secundum se indifferentia sunt, postulare vt finem.

Ad quintum negatur antecedens. Nam vt ait D. Augustin. tractatu 73. in Ioan-nem: *Si hoc à Deo petitur, vnde lædatur ex auditu, magis timendum est, ne quod posset non dare propitius, det iratus.* Itaque quandoque bona temporalia Deus concedit iratus, quæ negat propitius, aliquando ex specialissima gratia, aliquando in malum petentis. Ad sextum cum sua confirmatione respondemus, concedendo totum quod inferitur, si sermo fiat de bonis commemoratis in hoc argumento, & in prima assertione: de quibus fortè intelligitur illud Diui Pauli 1. ad Timothe. 6. *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus.* Argumentum septimum in præcedenti articulo positum est, cui quidam videntur succumbere dicentes, bona spiritalia in abundantia licite posse peti, & fortassè debere peti sub conditione, dummodo possidens non sumat ex eis occasionem superbiendi, vel alicuius similis ruinæ. Sed hic modus dicendi non placet. Primò. Quia contra omnium sententiam æquiparat petitionem spiritalium; & temporalium bonorum; saltem quando in aliquo excellenti gradu petuntur: verbi gratia, magnæ diuitiæ, & c. Secundò. Quia si ratio, & replica posita, aliquid probaret in bonis spiritalibus in aliquo excellenti gradu spectatis; probaret subinde in bonis spiritalibus necessarijs ad salutem; vt in gratia, charitate, & poenitentia, & huiusmodi alijs. Probatur consequentia, quia de possessione istorum bonorum potest aliquis super-

II

D. Augus.

1. Ad Timot. 6.

8

superbire ex fragilitate subiecti. Confir. A Qui esset occupatus peccato inortali carnis, si peteret à Deo diuinum auxilium, ad resurgendum à peccato, actum contritionis deberet, vel posset petere, ista sub conditione, dummodo non superbiret de his. Probat. consequentia, quia subiectum fragile deberet timere ruinam superbiæ, quæ maior est, quàm peccati carnalis.

12

Igitur nos respondemus, multas esse differentias inter petitionem rerum spiritualium; verbi gratia sanctitatis eximiæ, & inter petitionem rerum temporalium, ratione quarum differentiarum in his debemus apponere limitationem dictam, in illis verò nequaquam. Prima differentia est, quia bona spiritualia, abundantia, & augmentum eorum propter se sunt desiderabilia: bona verò temporalia minimè. Bona spiritualia non sunt indifferentia ad bonum, & malum vsum, sed determinata ad bonum; vtpotè quibus nullus potest malè vt: temporalia verò indifferentia sunt ad bonum, & malum. Et possunt esse tam instrumenta mali, quàm boni, & frequentius mali. Item. Bona ipsa spiritualia, si propriè loquamur, etiàm in excessu habita non sunt occasio mali: bona verò temporalia occasio mali sunt propter suam indifferentiam. Præterea. Bona spiritualia, vt virtutes, si petantur absolute, virtualiter petitur perfectio contraria excludens superbiam: verbi gratia, petendo perfectam sanctitatem petimus humilitatem, quæ cum superbia esse non potest. Secus in petitione temporalium: maximè si petantur in gradu aliquo excellenti. Orans ergo, & petens isthæc bona spiritualia, petat confidenter, & sine vlla conditione, non trepidans vbi non est timor. Certè qui ita timide petit sanctitatem, nimis meticulosus est: quia res petita quânto in abundantiori gradu, tanto melior, & de se securior, & includens adiutorium ad propulsanda omnia contraria, quæ ex fragilitate subiecti possunt euenire. Fateor, qui attenta sua fragilitate peteret ista bona spiritualia sub conditione, non peccaret, nisi fortè vitium timiditatis nimix plus quàm par esset. Sed credo melius faceret intrepide petendo egregiam sanctitatem, excellentem Charitatem. Et en apertum

discrimen inter petitionem rerum temporalium, secundum aliquem opulentum gradum: & inter petitionem rerum spiritualium, etiam in gradu excellenti: nam prior petitio non licet, nisi appositâ conditione: at posterior licita est, ex omnium sententia: imò (vt reor) laudabilior sine vlla appositâ conditione. Per quod facile responsio patet ad argumentum.

An verò sint aliqua bona spiritualia, quæ non liceat petere sine conditione præfata? dicemus in solutione confirmationis, ad quam dicimus. Eas virtutes ibi commemoratas, si sermo sit de habitibus ipsis non minus appetibiles, & consequenter postulabiles sunt, quàm reliquæ virtutes morales, & quas habere in præparatione animæ necessarium est: sicut & cæteras virtutes morales. Vnde, & Christus omnium pauperrimus virtutem magnificentix habuit. Si verò sermo sit de actibus istarum virtutum, qui necessariò supponunt bona temporalia in magno excessu; fatemur non esse petendos, nisi sub conditione: vt benè adnotauit Medina vbi supra. Idem potest dici de quibusdam bonis spiritualibus: cuiusmodi sunt gradus eximiæ contemplationis; status religiosus, & huiusmodi, quæ supponunt bona aliqua temporalia: verbi gratia, contemplatio eximia firmitatem capitis: status religiosus bonam valetudinem. Licet alia ratione possimus dicere, hos actus, sicut & reuelationes, & visiones non esse petendas à Deo, nisi sub conditione: nimirum, quia licet incorporales sint, propriè tamen loquendo, possunt esse communes bonis, & malis, instar bonorum temporalium. Vnde Diuus Bonauentura de his, & dulcedinibus, ac suauitatibus spiritualibus, in libro de processu Religionis, ca. 18. & 20. ait. *Communes esse bonis, & malis, & quod in alijs spiritualibus bonis maior vis est, & certior veritas, & fructuosior profectus, & purior perfectio.*

13

Medinas

D. Bonan.

Ad octauū respondetur, petitionē quæ habet inordinationē ex parte obiecti vitiosam esse, siue petatur res apertè nocitura, siue petatur in ea quâtitate, quæ cōmuniter nocere solet, sicut thesauri, &c. vnde in huiusmodi petitionibus necessaria est præfata cōditio, & adhuc illa appositâ, petitio non nihil malitiæ habet: quia res petita

14

(vt dicebamus) communiter nocivae esse solent. Hinc fit, quod viri probi his vanis petitionibus non indulgent, sed petunt temporalia bona in quadam mediocritate, expressa vel subintellecta conditione dicta, & quantum fat est ad vitam mediocriter transigendam: vt patet in oratione Iacob, Genesis 28. & in petitione Sapientis, Proverbiorum 30. Et hoc quidem faciunt viri Sancti, qui non sectantur Evangelicam perfectionem, sed communem agunt vitam, puta uxoriā, vel quid simile. Eo quod viris non usquequaque perfectis facultatum mediocritas, affert vitam frugalem, & quietam. Egregie Aristoteles, libro quarto Politicorum, capite vndecimo: *Nec enim divitissimi, nec pauperrimi sunt ad civilem societatem idonei, alteri enim nimis superbi, alteri nimis deiectioni sunt, alteri contemnunt, alteri invident, alteri imperant ut domini, alteri parent ut servi.* Civitas autem ex paribus, & similibus constare debet, quod mediocribus accidit, eaque optima est, & a seditionibus abhorret. Horatius lib. 2. Odarum:

*Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti, caret invidenda
Sobrius aula.*

Inuentalis. Idem Inuentalis Satyra 14. Igitur a Deo petenda sunt temporalia in quadam mediocritate. Si cum excessu petas, vitiosa petitio est. Verum tamen si quis commotus affectu pietatis in pauperes, vel videns templa diruta, aut quid simile, prorrumperet in petitionem magnarum opum, vt visas miseras subleuaret, non condemnare. Qui vero eadem peteret in quantitate immodica, & valde improporcionata suo statui, & vt creditur nunquam affutura, quamvis apponeret conditionem, si conducant ad beatitudinem, vt minimum otiosa esset petitio. Ad confirmationem respondetur, in praefatis testimonijs tam sacrae Scripturae, quam Sanctorum non damnari desiderium temporalium, aut eorum petitionem, sed desiderium, & sollicitudinem nimiam tamquam ex principali intentione. Sunt enim appetenda, & petenda in secundo loco, vt media ad honeste vitam transigendam, vel vt eorum usu merita promo-

ueantur, & ideo sub conditione flagitanda.

11. DISPVTATIO.

An quando petimus a Deo bona temporalia, petamus nobis exhiberi per medium aliquod: id est, per concursum diuinum pertinentem ad ordinem naturae, an vero ad ordinem gratiae?

AE C disputatio procedit de facto, & in exercitio. Nam quando aliquis a Deo petit bona temporalia, fere semper non reminiscitur, quo medio, & quo concursu sit illa largiendus. Explicatur difficultas. Quia haec bona temporalia proueniunt ex naturalibus causis cum generali concursu Dei: ergo quando illa petimus, aut miraculum petimus, aut duntaxat quod per communem cursum causarum nobis proueniant. Primum falsum videtur, quia vt dicitur infra, quaestione 178. miracula non sunt postulanda a Deo ordinariē, & sine speciali inspiratione, & dono fidei, atque adeo quotiescumque postulamus temporalia a Deo (flagitamus enim frequenter) miraculum petere esset tentare Deum. Secundum autem si petamus, parum aut nihil petimus: quia causae secundae necessitate quadam generali agunt, & Deus praebet illis concursum ad modum naturae. Nam licet per actum simpliciter liberum concurrat; tamen is concursus ex lege est quasi naturalis; ita vt sit miraculum illum suspendere. Itaque cum haec bona petimus non solum rogamus, vt Deus non auferat concursum suum, vel ne miraculose faciat, vt eis priuemur.

De hac re difficili duas reperio sententias. Prima asserit. Quando per orationem petimus a Deo temporalia, duntaxat postulare, vt ea nobis conferat suo generali concursu. Ita sensit Sotus lib. primo de natura, & gratia, capite vigesimo primo. Ad secundum argumentum Gregorij circa finem: *Petimus (inquit) a Deo pluriā, & alia benigna*

Prima sententia.

tempora, & temporalia: quæ tamen per causas secundas solo generali adiutorio elargitur nobis: & hoc modo dicit ibi esse agendas Deo gratias pro quocumque bono morali; etiam si interdum mere naturale sit, & absque gratia fiat: & consequenter significat esse in oratione petendum adiutorium ad bonum opus morale, vel artificiale, aut scientiæ: etiam si tantum sit adiutorium naturæ, & non gratiæ. Idem sentit Vega opusculo de iustificatione, quæstione duodecima: ubi ait: *Hæc temporalia quamvis petantur, non concedi, nisi per communem cursum naturæ, & generalem concursum Dei: & nihilominus debere peti, quia singulariter sunt beneficia Dei, & plus ipse in eis operatur, quam nos. Et quamvis paratus sit ad dandum suum concursum, tamen simpliciter non debet illum ex iustitia: posseque illum non dare. Ideoque meritò vult, ut à nobis postuletur, & ut petendo recognoscamus esse hoc Dei beneficium.* Hæc sententia non probatur à suis Autoribus: à nobis verò laudetur. Primo. Temporalia, quæ petuntur in oratione, pertinent ad ordinem naturæ: ergo ad ea elargienda sufficiens est adiutorium Dei, & concursus generalis pertinens ad eundem ordinem naturæ. Secundo. Infideles sæpè fundebant orationes, & legitime orabant pro adipiscendis bonis temporalibus à Deo, oratione habita naturali lumine per virtutem acquisitam: ut docet Caietan. in præsentia quæstione, articulo 4. & Deus sæpè annuebat eorum petitionibus: ergo ad id solum erat necessarium adiutorium Dei generale, sicut & oratio ipsa procedebat ex adiutorio Dei generali, & naturali.

Altera sententia est. Temporalia hæc peti à Deo, ut danda per auxilium speciale pertinens ad ordinem gratiæ. Probat ex dictis in præcedenti disputatione: ubi docuimus, hæc bona temporalia non esse petenda à Deo, nisi quatenus media sunt ad beatitudinem veram, & supernaturalem. Tunc sic. Hæc bona quamvis secundum se considerata naturalia sint: tamen quatenus possunt esse instrumenta virtutis, & ad salutem æternam deferuire, ad ordinem gratiæ eleuantur: quod vel ex eo colligere licet; quia ut dicitur in materia de merito, possunt cadere sub merito iustorum: ergo

A quando à Deo petuntur quandam rationem spiritualitatis induunt: atque adeo ad ea elargienda necessarium est auxilium Dei speciale, pertinens ad ordinem gratiæ. Secundo. Patres, præcipue Hieronymus, & Augustinus, & alij Africani ex oratione colligunt necessitatem gratiæ. Vnde quia Pelagius dicebat bona opera fieri per vires naturæ absque donis gratiæ, intulerunt prædicti Patres, ex errore Pelagij sequi non esse orandum Deum pro bonis operibus. Quæ collectio non esset bona, si Deus esset orandus non tantum pro bonis gratiæ, sed etiam pro bonis naturæ: cum autem constet, Deum esse orandum pro bonis temporalibus: necessarium est dicere, ipsa bona temporalia, prout petuntur à nobis in oratione, induere aliquo modo rationem spiritualitatis, & esse nobis elargienda à Deo per concursum supernaturalem. Si cupis videre Patres lege Hieronymum in Epistola ad Ctesiphontem, & lib. primo contra Pelagianos, & Augustin. lib. de perfectione iustitiæ, circa finem, & de natura, & gratia, capite 18. & Celestin. epistola prima ad Episcopos Galliæ, capite 19.

In decisione huius difficultatis video Autores in equiuocatione versari. Et ut clare procedamus, advertendum est, hanc quæstionem in duplici sensu posse disputari. Primus est: An oratio, quæ bona temporalia à Deo petimus, habeatur ex Dei auxilio naturali, an supernaturali; generali, an speciali? In quo sensu eam discutiemus infra in articulo 15. Secundus sensus est: An bona postulata à Deo ipse largiatur, applicando causas secundas, à quibus temporalia proueniunt mediante auxilio suo, seu concursu generali, an speciali; naturali an supernaturali? & in hoc sensu à me disputatur in præsentiarum. Pro quo prælibanda sunt aliqua ex materia de gratia. Primum est. Prouidentia diuina (abstrahendo à generali, & particulari) quædam est naturalis, quæ versatur circa effectus naturalis: quædam supernaturalis, quæ circa effectus supernaturales. Et prouidentia supernaturalis adhuc diuiditur in generalem, & particularem. Prouidentia generalis, & supernaturalis est, quæ Deus gubernat, & disponit effectus supernaturales fieri secundum legem, & ordinem communem gratiæ: particularis verò supernatu-

Vega.

Caietan.

Secunda sententia.

3

Hierony.
August.

Pelagius.

Hieron.

August.

Celestin.

4

ralis, quā Deus disponit aliquos effectus fieri præter ordinem communem gratiæ. Item, Prouidentia naturalis diuiditur in generalem, & specialem: Generalis est, quā Deus disponit effectus fieri iuxta naturam causarum secundarum, & ordinem communem operandi; quem Deus, vt autor naturæ causis naturalibus indidit. Specialis verò est, quā Deus disposuit aliquos effectus fieri à se ipso, vel à causis secundis, præter, vel supra ordinem communem operandi naturaliter.

Ex his diuisionibus colliguntur aliæ consimiles auxiliorum diuinorum, quibus executioni traditur prouidentia diuina. Quædam namque sunt supernaturalia, & generalia, quibus Deus concurret cum creatura rationali ad producendas actiones, vel effectus supernaturales secundum communem cursum gratiæ: quædam verò auxilia sunt pertinentia ad prouidentiam specialem supernaturalem, quibus Deus concurret cum creatura rationali ad producendos aliquos effectus excellentes, & eleuatos supra communem ordinem gratiæ: verbi gratia ad perseverandum per totam vitam, ad suscitandos mortuos, & similia. Item, Auxilia, quibus executioni traditur prouidentia diuina naturalis, quædam sunt naturalia, & generalia, debita quidem causis secundis, vt operetur secundum ordinem, & communem cursum earum: alia verò auxilia naturalia sunt specialia; quibus Deus concurret cum causis secundis ad effectus quosdam naturales producendos, præter vel supra communem earum operandi modum: quæ auxilia non sunt debita naturis rerum, sed à Deo liberaliter dantur, etiam vt autor naturæ est: nam vt sic operatur libere, & omnipotenter. Ad eius autem omnipotentiam pertinet, vt aliqua operetur supra totum ordinem naturæ communem. Quod puto agnouisse lumine naturæ dictante Philosophos benè institutos. His suppositis

Sententia
Auctoris.

6

Dico primò. Quando temporalia petuntur elargienda à Deo, non exigitur necessariò concursus generalis naturalis; sed specialis pertiniens ad prouidentiam Dei specialem. Probatur prima pars assertionis. Nam concursus iste generalis siue petatur, siue non petatur, in promptu est, & à Deo infallibiliter concedi-

tur. Dices. Potest Deus concursum istum impedire, aut verò suspendere: ergo quando petuntur à Deo bona temporalia, poterit concursus iste postulari. Respondetur. Hoc non posse fieri sine miraculo: miracula autem vt dicemus, vel pertinent ad ordinem gratiæ, vel si quæ inter limites naturæ reperiuntur, pertinent ad prouidentiam specialem, quæ mediante auxilio speciali exercetur.

Secunda pars probatur argumento primo posito in principio. Hoc enim mediat inter auxilium generale, & miraculum: scilicet auxilium speciale pertiniens ad ordinem naturæ, si effectus est naturalis. Declaratur etiam eadem pars: Postulamus à Deo pluuias, victoriam in bello, aptitudinem ad scientias, & similia; quæ licet per se pendeant à causis naturalibus, interdum tamen non sunt præparata secundum suum communem influxum illa præstare: Deus tamen annuens postulanti illa largitur, vel per se ipsum: & ad hoc non indiget auxilio, vel per Angelos, cum quibus concurret auxilio naturali speciali: aut verò præparat alios concursus causarum secundarum, tam efficientium, quam materialium, vt talis effectus sequatur, vel auferat impedimenta, quæ ipse nouit futura, si omnes inferiores causæ suum cursum sinerentur agere sine interuentu alicuius prouidentie specialis. Omnes isti varij modi prouidentie specialis exercentur per diuersa auxilia Dei specialia naturalia.

Dico secundò. Quando temporalia non possunt præstari sine miraculo, postulata conceduntur à Deo per auxilium speciale supernaturale: harum petitionum plenæ sunt paginæ vtriusque Testamenti: verbi gratia, in petitione Ezechie ne moreretur: in petitione sororum Lazari, vt ad vitam reuocaretur. Et in Historijs Sanctorum legis Gratiæ, multæ petitiones rerum temporalium leguntur impletæ miraculose. Ad quarum impletionem existimo fuisse necessarium auxilium speciale gratiæ. Probatur nam operari miracula propriè loquendo, est supra totum ordinem naturæ: ergo non pertinet ad prouidentiam Dei naturalem: atque ex consequenti nequeunt miracula fieri, per quodcum-

que

que auxilium naturale, quodcumque illud sit.

Soluuntur
argumenta.

8

Sotus.
Vega.

Vega.

Superest respondere ad argumēta pro relatis sententijs, quatenus militant contra nostram. Ad primum pro prima sententia respondetur, prouidentiam Dei specialem in largiendis bonis temporalibus, nisi miraculum interueniat, citra dubium ad ordinem naturæ pertinere, sed exequendam per auxilium speciale perti- nens ad eundem naturæ ordinem, ut supra declarabamus. Et existimo Sotum, & Vegam hunc concursum, quem nos appellamus generalem intra ordinem naturæ appellasse generalem, id est non pertinentem ad ordinem gratiæ. Non distinguentes expressè auxilium naturale in generale, & speciale, sed condistinguen- tes auxilium supernaturale contra natu- rale: & omne naturale appellantes gene- rale: & supernaturale appellantes specia- le. Præcipue, quia hoc auxilium speciale naturale, licet sit præter ordinariam le- gem debitam huic, vel illi naturæ parti- culari, non est tamen contra ordinariam legem vniuersalis prouidentiae Dei. Vnde non ineptè appellabitur generale in sensu hoc: quod videtur significare Vega, quando inter verba citata ait: *Deum non debere ex iustitia illud dare, possetque illud non dare.* Ex quo nos inferimus, illud auxilium esse speciale intra ordinem naturæ: nam generale debitum est suppo- sito ordine vniuersi. Nec obstat, Deum posse hoc non dare, suspendendo con- cursum generalem, quia hæc suspensio miraculosa esset. Item non obstat dæmo- nes multoties posse impedire concursum generalem causarum secundarum, & ideo possumus orare Deum, ut dæmones co- hibeant ne impedimenta apponant: quia hæc prohibitio non pertinet ad ordinem natu- ræ, sed gratiæ.

9

Ad secundam obiectionem responde- tur. Probare satis esse concursum natu- ralem ad danda bona temporalia postula- ta: non vero probat non esse necessa- rium auxilium speciale naturale: siue o- ratio petentis bona temporalia procedat ex Fide, & Spe supernaturalibus: ut con- tingit fidelibus petentibus bona tempo- ralia, non facta relatione ad beatitudinem supernaturalem, sed ad vitam honestè tran- sigendam. Idem contingit in orationi- bus infidelium, qui solo lumine naturali

A ducti agnoscunt, vel agnoscere possunt, Deum ut autorem naturæ, posse hæc bo- na concedere præter ordinem commu- nem naturæ, qua cognitione si careant, saltem per humanam credulitatem de pro- uidentia Dei, & quod sit autor talium bo- norum, & de potestate libera eius ad im- pediendum illa, seu concursum causarum secundarum, per quas fieri debent, aut si- ne talibus causis, aut saltem præparando, & procurando causas, per quas fiant; vix potest intelligi, eos fundere posse ta- les orationes.

B Primum argumentum pro secunda sen- tentia equiuocatione relata laborat: dum tantum probat, orationem fidelium pro- cedentem ex fide, & gratia, & peten- tium bona temporalia cum relatione for- mali, vel virtuali ad beatitudinem super- naturalem, esse actum supernaturalem; & interdum meritorium eorum bono- rum: & ex consequenti non posse eli- ci sine auxilio gratiæ: quod nos non ne- gamus, nec de hoc disputamus in hoc lo- co. Inde tamen non inferitur non pos- se præstari à Deo, mediantibus causis se- cundis solo concursu naturali. Est simile. Petit quis à Deo ut plantatio cuius- dam vineæ, prospere succedat, & ordinat ad beatitudinem supernaturalem. Oratio hæc ex auxilio supernaturali procedit, sed plantatio vineæ non indiget auxilio supernaturali. Item credit quis per vir- tutem supernaturalem fidei, Christum esse mortuum, & crucifixum: Actus ille fidei indiget auxilio supernaturali; cruci- fixio vero, & mors illata fuere solo con- cursu Dei naturali, & generali. Quare ad argumentum negatur consequentia. Et- enim bene stat bona temporalia relata ad orationem, ut obiectum eius, induere spiritualitatem quandam: ratione cuius in- diget orans, ut ea petat legitime ex Fi- de, & Spe, auxilio supernaturali: at ve- rò relata ad causas secundas, quibus Deus illa largitur, nullam habent supernatura- litatem, sed manet in sua naturalitate, ac si non essent postulata. Ex hoc inferitur, quando hæc bona temporalia petuntur ut media ad beatitudinem, cadere sub meri- to Christi: unde Ecclesia etiam orationes pro temporalibus concludit, dicens: *Per Dominum nostrum Iesum Christum.* Imò etiam si hæc bona non referantur ad beatitudinem supernaturalem, nec for-

II
IO

Soluuntur
argumenta
secundæ sen-
tentiae.

D

maliter, nec virtualiter, sed duntaxat propter finem honestum naturalem: Existimo posse fieri per Christum hoc; & per meritum Christi: quia petuntur, ut quaedam media apta ordinari ad beatitudinem. Et tunc potius petitur ipsa ordinatio bonorum temporalium ad finem supernaturalem per merita Christi: quod non obscure significat Ecclesia, quando petens haec temporalia, per Christum petit.

II

Hierony.

Ad secundum argumentum respondetur. Primo, Pelagium fortasse negasse non solum necessitatem gratiae, sed etiam necessitatem concursus diuini ad bona opera libera: ita enim insinuat Hieronymus in epistola ad Ctesiphontem. Et idcirco intulerunt Patres contra ipsum dicentem nostram voluntatem sufficere sine ullo diuino auxilio, hoc magnum inconueniens: non esse cur oraretur Deus. Secundo respondetur & melius. Praecipuam concertationem Patrum contra Pelagium esse circa opera bona supernaturalia, quibus iustificamur, & tendimus in finem supernaturalem: eo quod ille aiebat, ad ea elicenda sufficere voluntatem nostram sine ullo auxilio supernaturali. Ex quo recte colligunt contra ipsum non esse orandum pro illis operibus, quia tam voluntas, quam concursus generalis, & naturalis Dei in promptu est, & nulli denegatur. Quorsum ergo interpellaretur Deus? Mitto modò, quod hoc auxilium naturale speciale, quod nos ponimus, gratia quodammodo est, id est, non debita secundum communem ordinem: quo sublato, non est cur oretur Deus. Ad argumentum positum in principio disputationis non est difficilis solutio ex dictis. Concedimus namque, quando temporalia petimus à Deo, non postulare, ut praebeat generalem concursum, quem negare miraculum esset. Quando enim peto à Deo vitae conseruationem, non videor petere, ut Deus non suspendat proprium suum concursum, quo me conseruat: iam enim scio Deum non esse suspensurum illum ex se, nec de hoc aliquis est sollicitus: peto ergo alium modum conseruationis, & protectionis Dei: qui sit per prouidentiam specialem naturalem, multis ac varijs modis exercitatum per auxilium speciale intra limites naturae. Idem dicendum est, quando petimus, ut in bello hostes corruant: non solum petimus, ut con-

Solutur
argumentū
in principio
positum.

A currat generali concursu cum nostris militibus, vel cum hostibus non concurrat miraculoso modo. Nam illud prius parum est, & supponitur potius quam petatur: posterius verò pertinet ad miraculum, quod non est frequenter petendum. Igitur inter hoc, quod est petere communem concursum erga causas secundas, & petere miraculum, mediat petere auxilium speciale naturale, pertinens ad prouidentiam specialem, vel extraordinariam: quam exposcere non est petere miraculum. Patet, quia per eam non est necesse, quod fiat aliquid contra debitum totius naturae, sed sat est per eam fieri aliquid ultra debitum. Similiter non est necessarium per eam fieri aliquid contra ordinariam legem, imò nec prae ter totam legem vniuersalis prouidentiae diuinæ: sed duntaxat, ut fiat aliquid ultra legem debitam huic, vel illi naturae particulari: ut supra explicabamus.

B

ARTICVLVS SEPTIMVS.

Utrum debeamus pro alijs
orare?

C

CONCLUSIO D. D. Thom.

Thom. in corpore; & in solutione ad 3. haec est. Pro omnibus orandum est: pro iustis, ut perseuerent, & proficiant: pro peccatoribus, ut conuertantur. Probatur Iacobi. 5. Orate pro inuicem, ut saluemini. Item ex charitate alijs debemus optare bona, ergo & pro alijs orare. Quia quod licet cupere, licet petere, ut saepe retulimus, ex August. ad Probam.

Iacobi.

Augusti.

D

In hoc articulo, & immediate sequenti tantum disputat sanctus Doctor, quando, & pro quibus viuis orandum sit. Nos verò post explanatos hos articulos, an & quando pro vita functis, & qui iam ab humanis decesserunt, orandum sit, disputabimus, ut copiosius sit tractatio.

I. DISPUTATIO.

CONTRA conclusionem arg. primò. Vix cuique sufficiunt merita sua, iuxta illud Psalmi. 142.

Psal. 142.

Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens: ergo præsumptuosum est orare pro alijs: sufficiat cuique, ut pro se interpellet. Confirm. In humanis iram prouocat pro alijs intercedere, qui inimicus est ei, ad quem dirigitur petitio: ergo saltem existentes in peccato mortali non debent pro alijs orare, ne iram Dei excitent. Secundo. Oratio quæ non impetrat otiosa est: sed sæpe non impetrat fusa pro alijs; maxime si fiat generaliter pro omnibus: ergo otiosa erit. Tertiò, Lucæ 12. dicitur de peccato in Spiritum sanctum non remitti, nec in hoc sæculo, nec in futuro: ergo pro ijs, qui peccat in Spiritum sanctum non est orandum. Confirm. nam primæ Ioannis capit. 5. dicitur. *Est peccatum ad mortem, pro eo non dico ut roget quis.* Ergo pro ijs, qui peccant ad mortem non est orandum. Confirm. secundo: nam primi Regum 2. dicitur. *Si peccauerit vir in virum, placari ei potest Deus: si autem in Dominum peccauerit, quis orabit pro eo?* Ecce pro peccati in Deum remissione non est orandum.

Lucæ. 12.

1. Ioan. 5.

1. Reg. 2.

Quartò. Excommunicati sunt exclusi ab orationibus fidelium: ergo pro illis non est orandum. Quintò. Hieremiæ 14. dicitur: *Noli orare pro populo hoc, & glossa, Eo quod indignus est.* Huiusmodi est omnis, qui est incorrigibilis, & in vitijs obstinatus; ut ibidem dicit Interlinealis: ergo. Idem ferme habetur capite 7. In oppositum est D. Thomæ conclusio cum suis probationibus. Cui consonat D. Cyprianus exponens orationem Dominicam. *Noluit patris Doctor; ut quis pro se tantum precetur.* (ait Cyprianus) *Non enim dicimus Pater meus, nec panem meum da mihi, &c: sed Pater noster, panem nostrum da nobis, &c.* quia videlicet vniuersaliter pro omnibus orare debemus.

Hiere. 14.

2

Cyprian.

Soluuntur argumenta proposita.

Superest respondere ad argumenta. Ad primum & eius confirmationem respondetur negando consequentiam: etenim non eodem modo iudicandum est de Deo & hominibus: nam quamuis pauperes & infirmi quando proceres interpellant, nobilitatem, aut dignitatem eorum in memoriam reuocent, ut exaudiantur: tamen qui munus intercessorum pro alijs subire vo-

lunt, nisi desipiant, dignitati suæ, aut merito confidentes apud eum, qui exoratur accedunt: secus continget in Deo exorando: quamuis enim aliquando viri iusti suas bonas operationes commemorarent flagitantes aliquid à Deo; sicut fecit Ezechias Esai. 38. *Memento quæso, inquit, quomodo ambulauerim coram te; & in corde perfectò; & quod bonum est in oculis tuis fecerim;* idem Hieremias 15. & Mardochei. capite 10. Esther; tamen neutiquam suis meritis confidunt, neque eorum oratio dignitati, aut meritis orantium innititur: sed puræ misericordiæ Dei & liberalitati. Iuxta illud Danielis 9. *Non enim in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam; sed in miserationibus tuis multis.* Excipimus Christum Dominum, qui suis meritis & iustitia postulare potuit à Patre quidquid voluit. Et fortasse Beata Virgo dignitate matris Dei ornata, potuit fidenter accedere: ut pote quæ, secundum quosdam, meruit de condigno esse matrem Dei.

Esai. 38.

Hierem. Esther.

Daniel.

Ad secundum respondetur, Orationem pro alijs, non esse tam infallibilis impetrationis; sicut eam, quæ pro ipso orante fit, ut infra dicemus. Cæterum non inde inferatur esse otiosam; neque nos exponere illi periculo: eo quod ut minimum erit merito ipsi oranti ex charitate: & hoc est quod insinuauit Dauid, Psalmi. 34. *Oratio mea in sinu meo conuertetur.* Quamuis enim iste locus alias admittat expositiones, potissima est: ut significetur orationem iusti pro alijs etiam impijs fusam, etsi non redeat cum fructu ad ipsos, pro quibus funditur, sed frustra, quod ad ipsos attinet, effusa sit: redituram tamen cum fructu ad ipsum, qui orat: non enim frustratur merito charitatis in orando, quemadmodum Dominus Matthæi, & Lucæ 10. dicit: *Patem domui indigne imprecaturam redituram ad eos, qui eam imprecati sunt.* Sic explicat D. Thomæ hic, & Iansen. Titelma. & alij super istum Psalmum.

3

Psalm. 34.

Matt. 10.

Lucæ 10.

D. Thomæ Iansen.

Titelma.

Ad tertium respondetur, non esse huius loci exactè tractare, quid sit peccatum in Spiritum sanctum; & quomodo distinguitur à peccato in Filium hominis; & an sit idem cum blasphemia in Spiritum sanctum: res quidem difficilis; & quæ magnum negotium facessit Sanctis Patribus. Vnde D. Augustinus tractatu secundo de verbis Domini, in hæc prorumpit verba: *Fortè (inquit) in omnibus sanctis Scripturis, nulla maior quæstio, nulla diffi-*

4

Quid sit peccatum in Spiritum sanctum.

D. Augus.

cilior inuenitur. Addit Augustinus: vt vobis aliquid de me ipso fatear, semper in sermonibus quos ad populum habui, huius questionis difficultatem, molestiamque vitavi: non quia nihil haberem, quod inde vtrumque cogitarem; neque enim in re tanta petere, quærere, pulsare negligerem: sed quia ipsi intelligentiæ, quæ mihi aliquando aperiebatur, verbis ad horam occurrentibus posse sufficere non putarem. Hæc August. Nobis verò sit satis videre D. Thomam, secunda secunda, quæstione 14. vbi compendiose satis tractat hanc rem: qui verò fufius cupit videre antiquos patres de hac re loquentes, videat Hyllariū, Canone 12. in Matthæū, & Canone 5. Ambrosium, libro primo de Spiritu sancto, capite tertio, & libro secundo de poenitentia, capite quarto: & super Lucam, capit. 12. Hieronymum in Matth. 12. & in epistola ad Marcellam: Cyprianum, libro tertio ad Quirinum, numero 28. & in epistola 10. quæ in veteri volumine habetur, libro tertio, epistola 14. Augustinum, libro primo de sermone Domini in monte, capite 44. de verbis Domini, tractatu secundo: Richardum de Sancto Viatore in quodam tractatu de blasphemia: Origen. in Ioannem: Athanasium Basilien. in regulis breuior. respectu. 273. Chrysost. homilia 42. in Matth. Epiphaniū, hæresi. 54. Eusebium Emis. homilia 4. post Pascha. Sed quod propius accedit ad nostrā disputationem illud est, quomodo intelligatur peccatum in Spiritum sanctum esse irremissibile, vt inde colligatur, an pro inuolutis tali peccato orandum sit, an non?

In quo supponendum est imprimis vt dogma Fidei, nullum esse peccatum in hac vita, quod Dei omnipotentia deleri non possit. Imò nullum esse peccatorem, de cuius salute dum degit in vita hac mortali desperandum sit. Ita Augustinus, libro 10. retractationum, capite nono, vbi corripuit id, quod dixerat libro primo de sermone Domini in monte, capite quarto: & omnes D. Thomæ interpretes, tertia parte, quæstione 86. articulo primo. Secundo nota, peccatum in Spiritum sanctum dici irremissibile vno modo absolute. Sed accipitur peccatum in Spiritum sanctum pro quouis peccato, cui adiungitur finalis impoenitentia; hoc autem peccatum non remittitur: quia post illud commissum non superest tempus in quo remittatur; præscripsit enim Deus tempus vitæ ad remit-

tenda peccata, & illo transacto vbi ceciderit lignum ibi manebit, siue ad Austrum, siue ad Aquilonem. Hæc interpretatio est Origenis, Basilij, Epiphani, Augustini vbi supra. Secunda explicatio est Chrysostomi vbi supra dicentis, peccatum in Spiritum sanctum dici irremissibile: quia si conferatur cum peccato, quod est in filium hominis, est multo minus remissionem dignum. Hæc etiam est Victoris vbi supra. Vltima explicatio est quorundam modernorum, & insinuat a D. Thoma, in secunda secunda, quæstione decima quarta, articulo tertio, Quod quando peccatum in Spiritum sanctum dicitur non remitti neque in hoc sæculo, neque in futuro: non fit sermo de remissione culpæ, sed de poenæ: sic enim frequenter viurpatur remissio, Exodi 32. Esaiæ 2. Threnorum 3. Est ergo discrimen inter peccatum in Spiritum sanctum, & quodcumque aliud; nam peccatum in Spiritum sanctum decreuit Deus punire, & in hoc sæculo & in futuro: vt patet in peccato Iudeorum: quod puniuit in hoc sæculo per Romanos Ierusalem vastantes: alia verò peccata non decreuit punire in hoc sæculo, etiam si non sit poenitentia; sed reseruata sunt punienda in futuro: non quod aliquando Deus non puniat peccata alia, etiam temporaliter in multis peccantibus: fit enim hoc sæpe: sed quod Deus non decreuerit punire hæc peccata secundum se in quocumque peccante: nam quædam punit in quibusdam, in alijs non punit. Peccatum verò in Spiritum sanctum semper punit, non in hoc sæculo tantum, verum etiam in alio: quæ omnia intelligenda sunt secundum statum peccati præsentem: nec per hæc tollitur, quin per poenitentiam omnia remittantur, etiam peccatum in Spiritum sanctum, & in hoc sæculo & in futuro: quare orandum est pro peccatoribus, etiam si peccent in Spiritum sanctum.

Circa confirmationem duo sunt prælibanda. Primum est, quod sit & quid dicatur peccatum ad mortem: & quid sit peccatum non ad mortem: nam vtriusque meminit D. Ioannes in præfato testimonio. Secundum, quare pro peccato, seu peccatore ad mortem non sit orandum: Circa istiones primum varix sunt sententiæ Patrum. Prima extrema est, peccatum ad mortem esse idem, quod Dominus Matthæi, & Lucæ decimo appellat peccatum in Spiritum sanctum,

Origen.
Basil.
Epiph.
Aug.
Chrysost.

Victorius,

D. Thom.

Exod. 32.
Esai. 2.
Thren. 3.

6

Peccatum
ad mortem
quid?

D. Ioan.

Varia San-

ctorum expo-

sitiones.

Prima ex-

positio.

Matth.

Lucæ. 10.

Aug.

Secunda ex-
positio.
Augus.

D. Thom.

Origen.

atum. Vnde eo modo, quo secundum di-
uersas acceptiones dicitur peccatum in
Spiritu sanctum irremissibile; dicitur
etiam peccatum ad mortem esse, pro quo
orandum non est. Secunda est Augustini
libro decimo de vera & falsa poenitentia,
capite quarto, videlicet per peccatum ad
mortem intelligi peccatum mortale: per
peccatum non ad mortem intelligi veniale.
Et hæc eadem expositio est D. Tho-
mæ super illum locum Ioannis, & vide-
tur ad mortem: Origenis; homilia duo-
decima in Exodum. Et si dicas quomodo
non est orandum pro peccato mortali.
Respondetur, sensus est, idest non sufficit
oratio Dominica, quæ sufficit ad pecca-
tum non ad mortem; idest veniale: non
est hæc expositio omnino ingrata. Non
tamen videtur consona textui Ioannis di-
centis. *Qui scit fratrem suum peccare pec-
catum non ad mortem; petat & dabitur ei
vita peccanti non ad mortem; est pecca-
tum ad mortem; non pro illo dico ut ro-
get quis.* Ecce monet orare pro peccante
non ad mortem, & mediante oratione, in-
quit, dabitur ei vita: ergo carebat illa,
quod non contingit in habentem sola ve-
nialia: ergo peccatum non ad mortem non
est peccatum veniale: atque adeo utrum-
que peccati genus, & ad mortem, & non
ad mortem peccatum mortale est, nisi for-
tasse quis glosset: *dabitur ei vita*, id est,
augmentum gratiæ, quæ Glossa non vide-
tur usque adeo germana textui. Secundo,
quoniam oratio Dominica non remittit
venialia, nisi facta ab illo, qui est in pec-
cato. D. autem Ioannes, ut patet ex con-
textu loquitur de orationibus quæ pro al-
ijs funduntur. Tertia expositio, quod
peccatum ad mortem vocetur mortale,
cui adiuncta est finalis impoenitentia; id
est, in quo quis decedit: ita Augustinus, li-
bro de correctione & gratia, capite deci-
mo secundo, & Gregorius libro decimo
sexto moralium, capite vigesimo octauo,
& Diuus Thomas, quæstione tertia de ma-
lo, articulo decimo quinto, Canonistæ su-
per Canonem. si sacerdos. de poenitentia,
distinctione prima, & multi Theologo-
rum in secundo, distinctione quadragesi-
ma tertia. Quomodo autem pro huiusmo-
di peccati dimissione non sit orandum, pa-
tet, quia irremissibile absolute est. Sed ne-
que hæc expositio videtur multum ge-
nuina textui: huiusmodi enim peccata vix

A aut nunquam cognosci possunt, ut pro il-
lis non sit orandum: & D. Ioannes ut pa-
tebit legenti, loquitur de peccato, quod
possumus cognoscere. Quarta expositio
est Hieronymi in illud Hieremiæ decimo
quarto: *Noli orare pro populo isto*, locum
Ioannis allegans videtur interpretari pec-
catum ad mortem esse illud, quod Deus
punire decreuit. *Qui enim, inquit, semel
gladio, fame, & pesti fuerit destinatus, nu-
lius precibus erui potest.* Hæc non videtur
expositio germana textui propter ratio-
nem factam.

Istæ Sanctorum expositiones veneran-
dæ sunt: ceterum & recentiorum non
contemnenda; quæ multum conformis vi-
detur textui Ioannis, ea est. Per peccatum
ad mortem intelligi peccatum, quod pec-
cans negligit; seu non curat poenitentia
deleat: eo quod obstinate manet in illo: si-
cut qui in inimicitijs, in vsuris, in concubi-
natu perseverare proponit: isti ad mortem
dicuntur peccare: non quia veniam impe-
trare nequeant, & per poenitentiam con-
verti; sed quia quantum est ex parte sic
peccantium, in damnationem & mortem
tendant. E contra verò, qui post peccatum,
quantumcumque sit, ad poenitentiam re-
currunt, eorum peccatum non dicitur esse
ad mortem: non quod non sit mortale: sed

C quia ex parte sic peccantium ad vitam ten-
dat; cum remedium poenitentiae sic exhi-
beant, sine quo peccatum est ad mortem,
nec veniam habet. Hæc explicatio est
Oecumenij super locum Ioannis, ubi sic
dicit: *Solum hoc peccatum est ad mortem,
quod poenitentiam non respicit.* Et paulò
inferius: *Illi etiam peccant ad mortem,
qui iniuriarum sunt memores: neque enim hi
resipiscendo convertuntur iniuriarum memoriam
retinentes.* Vbi nota duo genera peccan-
tium ad mortem; & illorum, quos com-
missi peccati non poenitet; & eorum, qui
in voluntate & proposito peccandi per-
manent. Hi enim impoenitentes sunt:

D & ad hoc videtur alludere D. Hieronymus
ubi supra, allegatis enim verbis Ioannis,
subiungit: *Ieiunia, & preces, & victi-
mæ & holocausta tunc proficiunt, cum a vi-
tijs recedimus; & antiqua peccata deslemus:
si autem in antiquis sceleribus permanemus,
putantes votis atque sacrificijs redimi aures
Dei; vehementer erramus: quia Deum ini-
quum arbitramur.* Idem videtur sentire
Gregorius, lib. sexto, in libro Regum, ca-

Quarta ex-
positio.
Hieronym.

8
Expositio
quinta.

Oecumen.

Hieron.

9
Gregor.

7
Tertia ex-
positio.
Aug.
Gregor.

D. Thom.

pite secundo, vbi sic habet: *Corrigibilia peccata portantur: quia postquam à delinquentibus voluntate discedunt, purgari satisfactione salubriter possunt. Non autem portantur peccata eorum, in quorum mentibus per impœnitentiam inuiscerata sunt. Unde & Ioannes ait, est peccatum ad mortem, ne pro illo roget quis: peccatum quippe ad mortem est, quod ab eo committitur, qui respiscere nunquam potest. Quod nimirum peccatum à præpositis non portatur, quia Sacerdotum oblationibus, & orationibus non deletur.* Hæc ille. Peccatum ergo, quod pœnitentia non deletur, ad mortem est: quia ad mortem tendit æternam; eò quod remedium necessarium non adhibeatur. Quapropter D. Ioannes post verba citata adiecit: *Omnis iniquitas peccatum est, & est peccatum ad mortem; id est, omnis legis transgressio, peccatum erit ad mortem, nisi necessarium remedium adhibeatur.* Græca exemplaria, & Hieronymus per negationem legunt, sic: *Omnis iniquitas peccatum est: & est peccatum non ad mortem: sed in idem reddit, nan nullum peccatum est, quod pœnitentia deleri non possit, & sic non erit ad mortem.* Itaque vt bene admonet Caietanus, si legamus negatiuè, sensus est, quod omnis iniquitas ex proprio genere est peccatum; peccatum inquam non ad mortem: hoc est, nulla iniquitas ex proprio genere est peccatum ad mortem; & ex hoc innuit, vt aduertit Caietanus, quod peccatum ad mortem non est species peccati; sed aliunde habet, quod sit ad mortem. Habet autem ex parte peccantis, si tam affectus sit ad peccatum aliquod, vt velit in eo perseuerare vsque ad mortem. Etiam hæc explicatio est Magistri Soti in quarto, distinctione decima quinta, quæstione prima, articulo primo.

IO

Tertul.

Hieron.

Augustin.

Oecumen.

Gregor.

Sed quare dicitur, *Pro hoc non dico vt roget quis*, nunquid quia prohibemur orare pro remissione talis peccati? Tertullianus, libro de pudicitia, D. Hieronymus, Hieremiæ 14. Augustinus, libro secundo, de sermone Domini in monte, capite quadagesimo tertio, videntur respondere affirmatiuè, & Oecumenius vbi supra subiungit: *Qui sic oraret, malè oraret: quia peteret pro impœnitentibus veniam, quæ sine pœnitentia non datur.* Et non valde abhorret Gregorius loco citato super librum Regum, cum negatiuè legat, *Pro eo ne roget*

A quis. Sed nos arbitramur neque D. Ioannem, neque Patres citatos voluisse prohibere, ne orationes funderemus pro peccantibus ad mortem. Quod colligimus primo, quia non legitur negatiuè, *non roget quis*, sed *non dico, vt roget quis*. Secundo, quia Christus rogauit pro crucifixoribus impœnitentibus. Quare sensus est, vt scitè Caietanus, *Pro eo, qui peccat ad mortem, id est habet propositum perseuerandi in peccato vsque ad mortem, non dicit, vt roget quis.* Quibus verbis Ioannes, qui dederat fiduciam magnam orandi pro ijs, qui non peccant ad mortem, moderatur fiduciam orandi pro ijs, qui peccant ad mortem, dicens: *Non moneo vt roget quis*: quia fortassis non impetrabit, propter pessimam peccatoris conditionem: quæ directè contrariatur tam veniæ, quam petitioni alienæ pro illius venia. Itaque docet orare pro talibus, & exaudiri est res difficillima: non tamen prohibet pro his orare: quinimò videmus D. Stephanum orasse, & impetrasse conuersionem D. Pauli, & matrem D. Augustini salutem filij sui. Unde D. Bernardus, in tractatu de gradibus humilitatis in sententia dicit. *Gemas, si forte gemitus penetret quò oratio non præsumit tendere.* Similis phrasis est in eodem Ioanne, capite 16. vbi Christus dicit:

C *Non dico vobis, quod ego rogabo Patrem, non negat Christus se rogaturum, nec excludit suas preces apud Patrem; vt bene notat Cyrillus, libro vndecimo in Ioannem, capite nono: excludit autem necessitatem: id est, non est necessarium, vt ego rogem, sermè eodem stylo & phrasi, vt in prima Canonica, Pro eo non dico, vt roget quis; id est, non moneo, vt explicatum est.*

Igitur licitum est orare pro impœnitentibus, & pro perseuerantibus in proposito peccandi: ex verbis tamen D. Ioannis citatis, colligimus non habituros eam certitudinem & fiduciam exauditionis, quæ habetur pro pœnitentibus peccatoribus. Sancti autem citati, qui videntur prohibere tales orationes, intelligendi sunt formaliter, id est, non est orandum, vt Deus impœnitentibus vt sic, dimittat peccata. Tunc enim mala esset oratio, vt dicit Oecumenius; sed orandum est, vt Deus illi largiatur cor pœnitens, & sic det suam gratiam. Ad istum modum etiam est orandum pro infidelibus, nò vt det illis vitam æternam; sed

Caietan.

Bernar.

Ioan. 16.

Cyril.

Oecumen.

sed ut conuertat illos, & per media debita perducatur ad vitam æternam. Similiter dico de peccatoribus, vt pœnitentiam agant, & mediante gratia perducatur in cœlum.

II

Sexta expositio.

Ambros.

1. Reg.

Hieron.

D. Gregor.

Cyprian.

Sexta expositio est Ambrosij, libro quarto de pœnitentia, capite octauo & nono, peccatum ad mortem esse peccatum grauissimum cuiuscumque generis sit; pro quo non sufficit, vt quilibet oret, sed requiritur oratio egregia hominis valde amici Dei.

Circa secundam confirmationem ex testimonio primo Regum secundo, non libet immorari in referenda varietate lectionis illius loci, orta ex æquiocatione cuiusdam nominis Hebraici. Satis nobis sit explicare lectionem Vulgatæ; quam, vt par est, veneror: & etiam est D. Hieronymi in quibusdam Hebraicis in libros Regum, & D. Gregorij in caput secundum libri primi Regum. Cyprianus, libro tertio ad Quirinum, capite vigesimo octauo, putat peccatum in Deum in præfato testimonio, esse peccatum in Spiritum sanctum, de quo dixit Christus non remitti neque in hoc sæculo, neque in futuro. Nobis autem verius apparet, peccata in hominem dici quæ licet offendant Deum, sunt tamen immediate contra homines, vt peccata contra præcepta secundæ tabulæ: peccata verò contra Deum dicuntur, quæ immediate sunt contra Deum; vt peccata, quæ sunt contra præcepta primæ tabulæ: & hæc posteriora esse grauiora ex genere suo prioribus, nullus est qui ignoret. His suppositis, quæ benè probat & corroborat Abulensis super locum istum,

Abulens.

12

Prima expositio.

Hieron.

Ambros.

Prima expositio est Hieronymi ubi supra, & aliorum: vt quando dicitur de peccato in Deum *quis orabit pro eo?* non esse sensum tale peccatum carere venia, atque adeo pro illo non esse orandum; sed quod comparatione prioris, quod est hominis in hominem, difficilius est remissio: quia grauius est, & non excluditur pro tali peccatore omnis oratio; sed significatur pertinere ad insignes sanctitate viros. Ita etiam Ambrosius, libro primo de pœnitentia, capite octauo. Sed inquires, nonne pro hæreticis, & ijs qui transgrediuntur præcepta primæ tabulæ orat quilibet de populo? Respondetur. Orant sed quando sunt grauissima peccata vix exaudiuntur, nisi viri sanctitate insignes; vt Stephanus, & sancta Monica,

A Alia explicatio modernorum non displicet, vt sensus sit, quando quispiam peccat in proximum, facilius placatur Deus, quia proximus offensus placatus orat pro offendente & peccante in Deum (quando enim homo peccat in proximum, peccat etiam mediate in Deum) multumque valet oratio proximi remittentis apud Deum: etenim si homo remittit, in quem peccatum est immediate: Deus, cuius misericordia maior est, non patietur quodammodo ab homine superari, sed remittet etiam: at cum in Deum tantum peccatur, non est homo sic offensus, qui intercedat: & hoc est quod dicitur: *quis orabit pro eo?* non quod nemo oret; sed quod non sit, qui oret, tanquam qui remittat quod contra se peccatum est, suoque exemplo quodammodo inducat Deum ad remittendum: remissio enim hominis est argumentum efficax apud Deum quod remittet etiam quod suum est, ideo ex hac parte difficilius est remissio peccati in Deum, quam remissio peccati in hominem. Exemplum appositum est in Iob, cuius amicis in eum peccantibus, Deus non remittit, nisi orante pro ipsis Iob ipso.

Secunda expositio.

C Ad quartum respondetur, non esse orandum pro excommunicatis orationibus publicis; quia exclusi sunt à communibus Ecclesiæ suffragijs: publicas orationes voco, quæ fiunt à publico ministro, cum communi intentione Ecclesiæ, & vt fungens est officio ministri Ecclesiæ. Huiusmodi sunt orationes, quæ fiunt in ritu celebrandi Missam, in pensu horarum, in processionibus, &c. Caterum orationibus priuatis possunt iuari excommunicati vt supponitur capite, *quod in te*, de pœnitentijs & remissionibus. Nauarrus capite vigesimo septimo, numero decimo nono, & trigésimo sexto. Sotus in quarto, distinctione vigesima secunda, quæstione prima, articulo quarto, & D. Thomas, distinctione decima octaua, articulo primo, quæstionum I. ad primum, & Bernardus loquens de excommunicatis, in tractatu de gradibus humilitatis, gradu duodecimo, sic ait: *Absit à nobis, vt etiam si pro talibus, & si palam non presumimus, vel in cordibus nostris orare cessemus: etsi enim à communibus orationibus ipsi se excludunt, sed ab affectibus omnino non possunt: viderint enim in quanto periculo sint, pro quibus Ecclesia palam orare non audet, quæ fidenter etiam pro In-*

13

Nauarr.

Sotus.

D. Thom.

Bernard.

daïs

deis, pro Hæreticis, pro Gentilibus orat; cum enim in Parasceue nominatim oreitur pro quibuslibet malis; nulla tamen mentio fit de excommunicatis. Hæc Bernardus, & est communis sententia Theologorum, Canonistarum, & Summistarum, verbo, excommunicatio, & verbo, Missa: ex quo infero in illa tantilla temporis mora, quæ in Missa, Memento dicitur, licitum esse orare pro excommunicatis: imò non est improbabile, si aliquis sit excommunicatus non publice & nominatim, qualem vitare iuuet Concilium Constantiense, posse pro illo Sacerdotem accepto stipendio offerre Missam. Prima pars corolarij affirmatur à Nauarro de oratione, notabili decimo nono, numero septuagesimo secundo, Couarruuiam in capite, alma mater, de excommunicatione, §. sexto, numero quarto, conclusionem 7. Syluestro, verbo, excommunicatione, 1. numero 2. & verbo Missa, primo, §. octauo. Secunda pars corolarij asseritur à Nauarro, capite vigesimo septimo, numero trigesimo sexto. Et ratio est: quia Concilium Constantiense concessit communicare cum excommunicatis non nominatis, aut percussoribus clericorum, in fauorem fidelium non excommunicatorum; sed fauor est clerici maxime inopis stipendia accipere pro Missa ab excommunicatis: ergo ex indulto Synodi Constantiensis potest illud accipere, & offerre pro excommunicato. Caue tamen ne extendas hoc ad orationes alias communes: quia in præfata Synodo conceditur communio cum excommunicatis non nominatim, aut qui non sunt manifesti percussores clericorum, non in fauorem excommunicatorum, sed aliorum. Igitur ad argumentum respondetur, conclusionem D. Thomæ esse intelligendam vniuersaliter: exceptis illis, qui exclusi sunt à communione orationum Ecclesiæ, quales sunt excommunicati: quare quando Sacerdos in Missa generali intentione offert pro omnibus, non intendit illicitè contra prohibitionem Ecclesiæ offerre pro excommunicatis, ut supra citati Nauarrus, & alij bene aduertunt.

Ad quintum respond. ex Hieronymo super illa loca Deum prohibere Hieremiã orare pro liberatione illius populi à pœna temporali, mortis, famis, aut captiuitatis, qua Deus decreuerat punire populum illum propter inueteratam consuetudinem

A peccandi; quam punitionem certò futuram reuelat Dominus Prophetæ, & simul prohibet orare, ne cassa & impertinens esset eius oratio. Ita etiam explicat Sotus in quarto, distinctione decima quinta, quæstione prima, articulo primo, & Palat. ibidem. Secunda explicatio eiusdem Soti in eodem loco, illa verba esse intelligenda secundum comminatoriam reuelationem, sicut illud: *Adhuc quadraginta dies, & Ninive subuertetur*, & sicut illud Hierem. 15. *Si steterit Moyses, Iob, & Samuel non est anima mea ad populum istum*. Tertia explicatio est D. Thom. in quarto, distinctione quinquagesima quinta, quæstione quarta, articulo quarto, quæstiuncula vltima ad primum, & de verit. quæstione vigesima quarta, articulo vndecimo ad octauum, voluisse Deum illis verbis significare indignitatem, & impedimenta illius populi, propter quæ non erat dignus venia.

Circa solutionem ad tertium argumentum D. Thom. est

II. DISPUTATIO.

An pro reprobis & præscitis liceat orare?

E quo D. Thomas hic habet in hunc modum: *Orantes non pro omnibus peccatoribus exaudiuntur; sed pro quibusdam exaudiuntur: id est, pro prædestinatis, non autem pro præscitis ad mortem: sicut etiam correctio qua fratres corrigimus, effectum habet in prædestinatis, non in reprobatis, secundum illud Ecclesiastes 7. Nemo potest corrigere, quem Deus despexerit. Sed sicut nulli quando viuit hic, substrahendum est correctionis beneficium: quia non possumus distinguere prædestinatos à reprobatis: ita etiam nulli est denegandum orationis suffragium.* Hæc D. Thomas. Ex quibus verbis aperte colligitur, si possemus distinguere prædestinatos à reprobatis, non esse pro reprobatis orandum: & idem Sanctus Doctor in commentarijs super epistolam primam ad Timotheum, capite secundo, lectione prima, sic ait: *Deus vult Sanctos suos voluntate bene placiti, velle quod omnes salui fiant: hoc enim velle debet esse in Sanctis, quia nesciunt qui sunt prædestinati, & qui non.* Hæc D. Tho.

D. Thom.

Eccles. 7.

D. Thomas. Igitur si scirent, qui non sint prædestinati, non deberent velle ipsos saluos fieri, & consequenter neque orare pro eis: quia non debemus hoc velle, neque à Deo petere in oratione. Quinimò ex eisdem verbis colligitur, si Deus reuelaret nobis condemnationem, aut reprobationem alicuius, non liceret pro eo orare: & amplius sequitur non licere orare pro omnibus collectiue, vt salui fiant, quia certum est esse aliquos reprobos; quamuis diuini bene licet orare pro omnibus: quia de nullo scitur esse reprobum, neque tale quid præsumendum, vt ait D. Thomas hic ad tertium, & Augustin. libro de correptione & gratia, capite decimo quinto, tomo septimo. *An (inquit) ante finem huius vitæ de aliquo desperandum est, aut contradici Deo potest, ne recipiat, & det penitentiam: & accepto sacrificio spiritus contribulati, cordisque cõtriti, à reatu quamuis iustæ damnationis absoluat, damnatumque ipse non damnetur?* Secundò probatur idem: quia oratio pro reprobis esset otiosa; eò quod certum esset oranti nullum fortiri effectum: essetque præsumptuosa, & iniuriosa Deo: vt pote quæ conaretur contradicere Dei voluntati, cui nemo resistere potest, etenim supponimus Dei voluntatem esse, vt reprobi damnetur: ergo talis oratio nullo modo fundenda est. Tertiò, nam Christus nunquam orauit Patrem, vt omnes etiam reprobi, consequerentur beatitudinem, sed duntaxat illi qui consecuturi erant, vt colligitur Ioannis decimo septimo. *Ego (inquit Christus) pro eis rogo, nimirum pro Apostolis, non pro mundo rogo, sed pro illis qui credituri sunt per verbum illorum in me.*

Ioan.

1. Reg. 16.

Quartò, primo Regum decimo sexto, dixit Dominus ad Samuelem: *Vsquequo tu luges Saul, cum ego proiecerim eum à facie mea.* Ecce reprehenditur Samuel, quia orabat pro eo, quem Deus despexerat: ergo pro reprobis, quos Deus despexerit, non est orandum.

2

D. Thom.

Sed contra præfatam assertionem sunt non imbecillia argumenta. Primum, ad hominem (vt dicitur) nam D. Thomas prima secundæ, quæstione decima nona, articulo decimo, & alibi sæpè, affirmat non teneri homines suam voluntatem conformare diuinæ, in voluto materiali: hoc est, non tenentur velle quidquid Deus vult: sed possunt oppositum velle, etiam si sciant

A Deum à sua discordare voluntate: ergo etiam si alicui reueletur sua, vel aliorum reprobatio, aut damnatio, potest velle oppositum & cupere: ergo & petere potest à Deo ne illos condemnet, aut reprobet; sed illis suam gloriam largiatur. Prima consequentia nota est, & secunda probatur ex dicto celebri Augustini: *Quod licet optare, licet à Deo petere.* Confirmatur, quia doctrina expressa est D. Thomæ, aliquando licere discordare in voluto materiali à diuina voluntate; & certè non inuenietur expressior casus, quàm si alicui reueletur sua dānatio, vel quid simile: ergo tunc licebit orare Deū, vt faueat optatis, cū id liceat petere quod licet optare. Secundò. Si non licet orare vt reprobi cōsequantur vitā æternam, quia infallibile est eos non consecuturos: ergo pro nulla re optinenda licet orare, quia iam à Deo infallibiliter decretum est, quid sit futurum, vel non futurum; quod si res petita eueniet, superflue Deum pro euentu oramus; si autem non eueniet, magis superflue; quia in cassum oramus. Tertiò, Christus Dominus Petro reuelauit, *antequam gallus cantet, ter me negabis*: & tamen tenebatur velle non negare, & cupere non negare: ergo poterat orare Deum, vt euaderet negationem: ergo potest fundi ad Deum oratio pro re quam scimus esse impossibilem: atque adeo pro reprobis vt salutem consequantur. Minor argumenti nota est: tum quia illa reuelatio non auferebat præceptum non rogandi Christum: tum quia alias non peccasset negando. Consequentia verò probatur, quia quod licet optare, licet à Deo petere. Secunda consequentia etiam manifesta est cum tertia. Quartò, adhuc posita reuelatione de propria, aut alterius damnatione, est in potestate hominis, & tenetur vitare peccata propter quæ damnabitur: ergo licitum est orare Deum pro impletionem eius, quod tenetur facere: & potest liberè facere: imò & tenetur velle.

D Antecedens manifestum est, alias posita tali reuelatione auferetur obligatio & culpa in vitandis illis peccatis, propter quæ damnatur. Consequentia verò probatur: quia mirum esset non posse postulare auxilium à Deo, pro eo quod quis potest & tenetur facere: imò non potest facere sine auxilio, aut concursu Dei. Quinto, Qui Deum imitatur non errat, sed Deus vult omnes homines saluos fieri, etiam reprobos;

August.
D. Thom.

3

probos: ergo & nos idem debemus velle, & consequenter à Deo petere. Confirmatur, nam Christus pro omnibus mortuus est, pro omnibus se exhibuit Redemptorem: ergo nos qui ad eius normam nostram debemus componere vitam, pro omnibus etiam reprobis orare debemus, ut salutem consequantur. Hoc eodem prorsus argumento utitur D. Paulus primæ ad Timotheum secundo, ut probet pro omnibus nemine excepto esse orandum. Sexto. Quamuis Christus Dominus sciret non esse exaudiendum, pro euadenda morte orauit Matth. 26. ergo quamuis nos sciamus reprobationem, adhuc pro ea vitanda orare oportet. Confirmatur: quia Christus in Cruce appensus orauit pro crucifixoribus, dicens: *Ignosce illis*, Lucæ decimo tertio, & tamē certō sciebat plures ex illis esse damnandos: ergo & nos pari ratione possumus pro reprobis orare.

4

Sententia
Ioannis de
Medina.

Propter hæc & similia argumenta Ioannes de Medina, Codice de oratione, quaestione sexta circa finem, asserit esse orandum pro reprobis: *Eò quod secundum legem Dei ordinariam*, inquit ipse, *nullus reprobat, nisi propter sua peccata*: atque adeo reprobat dependenter ab operibus malis reprobat, quorum fugam & vitiationem petentes à Deo, petimus consequenter vitari reprobationem.

Vera sententia.

Dubitatio hæc plus habebit in recessu, quam in fronte: pro cuius decisione, sit primum assertum. Quando scitur Deum voluntate efficaci velle aliquid fieri, quod in sui productione non pendet aliquo modo à cooperante libero arbitrio hominis, non licet oranti pro se, aut pro alio petere oppositum: verbi gratia, reuelat Deus patrem moriturum presenti infirmitate oppressum: aut verò pluuiam futuram hac hora & die: non licet orare pro tali effectu vitando. Probatur primò, quia qui sic oraret conaretur contra Dei voluntatem: tum non volendo id, quod decreuit diuina voluntas fieri: tum orando contra Dei beneplacitum immutabile: ergo Deo iniuriam irrogaret. Secundò, quia talis conatus esset stultus sine vlllo fructu; essetque Deo iniurius: quia quantum ex se est, intenderet decretum diuinum mutare: ergo non esset fundenda talis oratio. Sed rogabit quispiam, quod peccatum esset, & contra quam virtutem sic orare? Respondetur. Fortasse ad inobedientiam reducitur, vel

fortassis contra virtutem Religionis: ut sic enim qui iurat falsum contra Religionem peccat: quia ipso facto protestatur, Deum quem adducit in testem esse mendacem: sic qui oraret in casu nostræ conclusionis, ipso facto conatur Deum astruere, vel mendacem in sua reuelatione, vel mutabilem in suis decretis; quod est contra Religionem, & reuerentiam Deo debitam.

Ex hac assertione inferitur primò. Si Deus alicui reuelet se non daturum aliquod donum pertinens ad voluntatem Dei antecedentem: verbi gratia, talem illuminationem, reuerentiam à tali occasione peccandi: imò & ipsum donum perseuerantiae: non licebit à Deo petere, & petitio esset stulta, & Dei decreto iniuriosa: ut in assertione probatum est; eò quod collatio illorum donorum, quæ fit per voluntatem Dei antecedentem, non pendet à cooperatione liberi arbitrii: sed à sola Dei voluntate, cui contraire nefas est. Secundò inferitur, facta certa reuelatione de alicuius damnatione, non licere à Deo petere, ut supposito adhuc ultimo peccato in fine vitæ non damnetur: quia supposito illo ultimo peccato nullo modo pendet ex voluntate hominis, sed solius Dei damnatio: & ita ut in assertione dixi, illa oratio esset conatus quidam contra Dei, decretum, nullo modo pendens ex voluntate hominis.

Secundum assertum. Si Deus reuelet alicui aliquid infallibiliter fiendum, ad quod tamen liberè concurret liberum arbitrium hominis, censeo non licere orare, ut fiat oppositum: verbi gratia, Deus reuelat alicui, quod leget, aut scribet cras, quod peccabit furti peccato, sicut reuelauit Petro, *ter me negabis*. Sed antequam à me probetur: aduerto veritatem eius non pendere ex illa controuersia hisce temporibus agitata: an Deus sua voluntate concurrat ad omnia opera liberi arbitrii, prædeterminando illud ad operandum, sine vlla tamen læsione libertatis, quod verum censeo: an verò concurrat dumtaxat voluntate concomitante, quod falsum esse existimo: sed siue hoc, siue illud dixeris: arbitror veram nostram assertionem: & probatur. Nam est impossibile quempiam ad Deum accedere aliquid petendo, imò neque ab homine, nisi habeat aliquam spem, seu fiduciam impetrandi quod petitur; ut de se patet, & amplius explicabitur. Sed posita

fitæ reuelatione diuina, quod aliquid infallibiliter eueniet, vndeunque veniat ista infallibilitas, est impossibile concipere fiduciam obtinendi oppositum; nisi petens sit amens, aut immemor diuinæ reuelationis & certitudinis eius, aut dubitet de certitudine, & infallibilitate diuinæ reuelationis, quod esset magnum piaculum: ergo vel fatua esset talis oratio, aut Deo iniuriosa, quia ipso facto protestaretur Deum posse esse mendacem in suis dictis. Probatur minor, quia fiducia obtinendi rem petitam fundatur in iudicio intellectus, saltem probabiliter aut ad minus non improbabili, quod assequetur rem petitam: sed tale iudicium est incompatible cum reuelatione præfata de opposito ei, quod petitur, nisi putet orans Dei reuelationem non esse indequa- que certissimam, & infallibilem: ergo non est possibile concipere talem fiduciam. Cōfirmatur testimonio Diui Augustini, libr. 21. de ciuitate Dei, capite. 24. ubi ait: *Si sciret Ecclesia de aliquo esse reprobum, non magis oraret pro illo, quam pro ijs, qui sunt in Inferno*. Et notate, secundum mentem Augustini, reprobationem fieri ratione peccatorū, quæ præuidentur; ac ex consequenti pendere quodammodo ex cooperatione liberi arbitrij. Hæc conclusio est contra Ioannem de Medina ubi supra asserentem non esse licitum orare pro reprobo, qui reprobatus est nullo supposito peccato: quia talis reprobatio solum pendet à Dei voluntate, quam innotescere nobis supponitur per reuelationem esse determinatam ad reprobandum aliquem, at vero bene licet orare pro reprobo, qui reprobatus est supposito peccato; eo quod talis reprobatio pendet à libero arbitrio hominis, cuius libertas non tollitur per reuelationem. Similiter est contra Gabrielem Vazquez è societate Iesu super Diuum Thomam, prima secundæ quæst. 19. articulo. 10. capite. 3. fauent huic sententiæ precipue quantum & quintum argumenta posita contra D. Thom. sententiam.

7 Ex hoc inferitur assertio tertia appendix ad immediatè præcedentes. Si alicui reuelaretur reprobatio propria, aut alterius, non liceret orare pro illa euitanda. Hoc colligitur ex prima assertione, si reprobationis non datur causa ex parte hominis: si vero dicas dari causam, colligitur ex immediatè præcedenti assertione, ex qua etiam colligitur idem esse dicendū de damnatione propter demerita præcedentia.

A Quantum assertum. Licitum est orare pro reprobis viuentibus, etiam si sciamus illos esse reprobos, non quidem ut eua- dant damnationem, sed ut donentur illis gratia, virtutes, auxilia ad bene operandum, & ad vitanda singula peccata diuini toto vitæ suæ tempore. Probatur, quia hæc oratio non petit rem impossibilem, sed est Deo gratum & acceptum quod exigitur, & offensarum Dei impeditiuum. Vnde & ipsis reprobis ingens dimanat utilitas, quia vitandorum peccatorum non subibunt pœnas. Sed rogat quis, quid si reuelatio sit, quod propter hoc peccatum damnabitur committendum in ultimo vitæ termino? Respondetur. Tenetur illud vitare, ut statim dicemus, sed orare pro eo vitando vel impossibile est, vel non licet, ut iam in præcedenti assertione probatum est.

B Demum in calce huius dubij aduerte, fuisse aliquos Doctores existimantes non posse fieri alicui reuelationem de sua damnatione: ita Diuus Bonauentura in expositione Textus, Magister in 1. distinctione 48. id ipsum asserit Altisiodorensis, in tertio, Tractatu. 5. capite. 6. quæst. 5. paulo ante finem: & Gregorius Arimin. in primo distinctione. 48. in fine vltimæ quæstionis, dubius manet, an possit fieri talis reuelatio, quia reputant talem hominem perplexū. C Caterum D. Thomas de veritate quæstio. 23. articulo. 8. ad secundum, ait, de potentia Dei ordinaria nunquam fieri absolutas reuelationes de alicuius damnatione, sed si aliquando fiunt, intelligendæ sunt comminatoriæ, ut homo perterrefactus timore sententiæ conuertatur. Hoc autem modo si fiant, licet orare pro quibuscunque, & petere pro eis auxilia præuenientia & efficacia ad donum perseuerantiæ, & liberationem à tali sententia.

D Quantum denique & vltimum assertum fit. Non licet orare pro omnibus hominibus collectivè, ut saluentur, bene tamen diuisiuè. Prima pars patet, quia est impossibile omnes saluari simul: ergo non licet talem orationem fundere: quia inepta petitio esset. Secunda pars probatur ex testimonio citato Diui Augustini de correptione & gratia: *De nemine, inquit, esse desperandum, quandiu Soluuntur viuunt*: ergo nullus est pro quo non liceat orare.

Ad argum. facta à principio huius dubita

L tiuncula

August.

Medina.

Vazquez.

8

Bonau.
Altisiod.

Greg. Ari.

D. Thom.

OI

Angu.

contra D.

Thom.

tiunculae contra sententiam D. Thomae, respondetur. Ad primum difficile esset respondere si exacte tractandum esset; quando possumus discordare à voluntate Dei in re, quam Deus vult: quod communiter solet dici in voluto materiali. Ingens certe difficultas, & varietate argumentorum difficultum & diuersitate opinionum. De hac re videndi sunt D. Thomae interpretes. 1. 2. q. 19. artic. 10. Modò verò omiſſa fuſiore tractatione, ne disturbemus disputationes à proprijs sedibus, respondetur ad argumentum, quod postulat dari casum, in quo liceat discordare voluntatem humanam à diuina. Nam in eo videtur posse oratione fundi pro impetrando aliquid, cuius oppositum Deus decreuit fieri. Respondetur inquam non posse nos discordare à voluntate Dei in ijs, quae à Deo solo pendent, cuiusmodi est reprobatio, atque adeò non posse orare pro reprobatis, vt dictum est in prima assertionione: in ijs verò quae pendent quodammodo ex cooperatione liberi arbitrij probabiliter cenſeo poſſe nos diſcordare à voluntate Dei in voluto materiali. Inde tamen non inferitur poſſe orare Deū pro effectu, cuius oppositum infallibiliter futurum eſſe decreuit Deus propter rationem vrgentem positam in ſecunda aſſertione. Quare ad argumētum negatur prima & ſecunda cōſequentia, & admiſſa prima etiā negatur cōſequentia ſecunda, quia illa propositio fundamentalis D. Auguſtini: *Quod licet deſiderare, licet petere à Deo*, limitanda eſt, quando orans aliunde non ſcit firmiter non obtēturū quod petit: quia ſi ſciat de ſic formalis ratio petēdi. Pariter reſpond. ad confirmationem negando minore; vel melius reſpondetur negando cōſequentiam, propter rationem datam.

Ad ſecundum reſpondetur, quod ſecundū legē ordinariam, an obtinebimus petita, neſcimus: & ſi ſciremus obtenturos, etiā ſcire oportet diuinā prouidentiam ordinari ſe, vt per orationes obtineamus; & tūc oratio non eſt ſuperflua, quia per eam & media ea mandatur executioni diuina prouidentia. Quod ſi ſcimus certiffimè non obtenturos petita, iam diximus ſuperflue orare pro cōſecutione; quia non eſt pro cōſecutione impoſſibile orandum. Ad tertium fortasſe quis dicet, illā reuelationē D. Petri intelligi quaſi cōminatoriē: & exprobrando infirmitatem eius. Sed conformius textui dicitur Petrum perturbatione eorum, quae audierat à Chriſto, omnes, ſcilicet, paſ

A furos ſcandalū; vel non penetrauit reuelationem, vel quod certius eſt, illū eſſe oblitū: nam ſubditur: *Recordatus eſt Petrus verbi Ieſu, quod dixerat ei, &c.* Vnde illo tēporis intervallo ante negationem non orauit pro vitanda negatione. Hæc vera ſunt, per quae tamen non euaditur argumenti difficultas; quod procedit ſuppoſita cognitione certiffimæ reuelationis. Vnde reſpondetur concedendo Petrum facta tali reuelatione teneri non negare, imò & conari non negare; non tamen tenebatur, neque poterat orare pro vitanda negatione; non quia tenebatur conformari voluntati diuinæ abſolute; quin potiùs de oppoſito habebat præceptum; ſed quia impoſſibile erat orare pro euitanda negatione: eò quod poſita illa reuelatione impoſſibile erat fiducia concipere obtinēdi petita. Quare conceſſa maiori & minori, negatur cōſequentia: cuius rei ratio ſtatim amplius explicabitur.

Ad quartum ſimiliter negatur cōſequentia: & notate rationem, propter quam teneatur ille vitare omnia peccata, propter quae damnabitur, & tamen non tenetur, nec po teſt orare pro ijs vitandis; etenim reuelatio talis, ſi fiat, non tollit præceptum nec libertatem vitandi; ſicut enim liberum erat homini peccata illa cōmittere ante reuelationē præfatā, ita & poſt eā pronuntiatā. Similiter neque tollit præcepta, v. g. nō orādi, nō occidēdi, &c. aliās propter illa nō damnaretur homo; & ex hoc ſequitur, quod tenetur conari & velle illa vitare. Caterū illa reuelatione admiſſa talis homo, neque tenetur præcepto orādi pro euitandis illis malis, neque poſſibile eſt orare, niſi ſtultè procedat nō intelligens quid ſit orare, eo quod de intrinſeca & formali ratione orationis eſt, quod ſit petitio procedens ex fiducia obtinēdi re petita; quae fiducia impoſſibilis eſt facta tali reuelatione, vt dicebamus circa ſecundū aſſertū. Itaque per reuelationē dictā aufertur tota literaliter quid quod eſt de ratione formali orationis; at nō aufertur ratio formalis iuſtitiae, aut dilectionis, aut alterius virtutis contra quae cōmittuntur peccata, propter quae damnantur quotquot damnantur. Hinc ſoluitur arg. quod prima facie videtur torquere, quod huiusmodi eſt: ſingamus aliquē eſſe damnandum propter ſolam tranſgreſſionem præcepti de orando Deum; quod ſcriptiffimè obligare diximus ſupra: cui Demus à Deo reuelari fore condemnandum propter illud peccatum; tunc ſequitur manifeſta contradicctio: nam iſte

iste damnabitur, quia Deus reuelauit; & nõ damnabitur, quia non tenetur; nec potest orare: ergo non peccat non orando, imò peccaret orando, & sic esset perplexus; nõ siue oret, siue non oret peccabit. Respondetur. In ipsamet reuelatione includitur implicatio, vt argumentum probat; quare nõ admitto manere præceptum orandi posita tali reuelatione; eo quod destruitur ratio formalis orationis per illam reuelationem: secus est in præceptis aliarum virtutũ, quarum rationi formali non opponitur reuelatio damnationis propria, & ideò non redduntur homines impotentes ad vitandam talium præceptorum transgressionem, sicut efficiuntur ad vitandam transgressionem præcepti de oratione. Simile quid contingit si alicui reuelaretur esse damnandũ propter transgressionem præcepti sperandi beatitudinẽ: de qua re in materia de spe.

D. Thom.

12

Bañez.

Circà quintum argumentum, notanda est expositio illius loci: *Deus vult omnes homines saluos fieri.* D. Thomas quatuor aut quinque expositiones apponit super illum locum: tres. 1. parte quæstio. 19. articul. 7. Magister Bañez ibidem octo: iuxta quædam non procedit argumentum: iuxta alias verò sic. Respondetur ergo si sit sensus de voluntate antecedente, qua vellet omnes saluos fieri, quantum est ex parte sua; sic & nos possemus orare pro omnibus, vt Deus non deficiat quantum est ex parte sua ad omnes saluandos: & sicut Christus quantum ad sufficientiã pro omnibus mortuus est, non tamen quantum ad efficaciam; sic & nos possumus pro omnibus orare, vt quantum est ex parte Christi non desint illis sufficientia auxilia, vt saluentur; nõ tamen possumus petere pro omnibus collectivè auxilia efficaciam. Ac deniq; Apostolus loquebatur de oratione fundenda pro omnibus diuiniue, idest, nullum esse excipiendum, quia secundum legem Dei ordinariã de nullo scimus certo esse reprobum; nisi de Antechristo, pro quo non licet orare, vt saluetur, & hinc etiam patet ad confirmationem.

D. Thom.

13

Chrysost.
Ambrosi.

Circà sextum argumentum videndus est D. Thomas. 3. part. quæst. 21. per omnes articulos, vbi mirabiliter exponit testimonium allatum ex Matthæi. 26. maxime articul. 4. ad primum. Nobis verò placet expositio Chrysostomi & Ambrosij: nimirũ quod illa oratio explicatiua fuit motus appetitus sensitiui, aut voluntatis, vt natura est refugientiũ mortẽ, vt ostenderet se susce-

A pisse verã humanam naturam cũ omnibus naturalibus affectibus; & etiam vt doceret homini aliquando licere aliquid velle secundũ naturalem affectũ, quod Deus nõ vult: & sicut ille motus naturalis nõ est volũtas simpliciter & absoluta, sed secundũ quid, idest conditionata, quæ explicatur, sic vellet, si aliud non obfistat, sic & oratio illa secundũ quid est oratio; nec necessarium fuit exaudiri simpliciter id, quod petebat, quia non simpliciter, sed conditionaliter petebat, dum subiungit: *Non sicut ego volo, sed sicut tu.* Ad argumentũ ergo respondetur. Primò, quod nos possemus fortasse orare pro reprobis, eo orationis genere, quo Christus orauit pro non subeunda morte: nimirum exprimendo affectum naturalem charitatis & amoris, erga omnes; sed esset oratio secundũ quid; nos verò loquimur de oratione absolute, quæ petit absolute aliquid cũ fiducia impetrandi, qualis oratio non potest fieri pro reprobis. Secundo respondetur. Nisi inaduertenter prorupimus in talem orationẽ ex affectu amoris, otiosa esset talis oratio pro reprobis, vt potẽ in qua non procedunt rationes quæ mouerũt Christũ, vt tali genere orationis vteretur.

Ad confir. resp. ex D. Th. doctr. 3. p. q. 21. ar. 4. ad secundũ, Christũ Dominum non orasse pro omnibus Crucifixoribus, neque etiã pro omnibus qui erãt credituri in eũ, sed pro ijs solũ, qui erãt prædestinati; vt vitã æternã per ipsum cõsequerẽtur: ex qua responsione habes, tũ clarã sententiã D. Th. nõ esse orãdũ pro reprobis, tũ expositionẽ quorũdã testimoniorũ sacre Scripturæ; vbi fũditur oratio pro omnibus, semper intelligitur excepti reprobi, quãdo agitur de æterna salute cõsequenda. Secundo resp. Christũ orasse pro omnibus etiã includẽdo reprobos, vt ostenderet affectũ amoris erga omnes, quãtũ est ex parte sua: ad eũ modum, quo Deus vult omnes homines saluos fieri, aliter tamen & aliter; nõ pro prædestinatis oratione absoluta & simpliciter, pro reprobis ipsi nõ obstarẽt: vel melius, pro prædestinatis etiã si in peccato tũc essent, vt aliqui Crucifixores, vt actu sedisponerent ad gratiam, & consequerentur gloriã: quod & factum esse declarat Euangelista Lucas cap. 23. dicens de quibusdam, quod reuertentes percutiebant pectora sua; at verò pro reprobis, non vt salutem æternam consequerentur, sed vt haberent mediã sufficientiã ad salutem: quod pulchrè satis expressit Dauid Psal. 34. in persona Christi di-

14

D. Thom.

D. Thom.

Luc. 23.

Psalm. 34.

Interlinealis.

cens: *Oratio mea in sinu meo conuertetur*. Et loquitur de oratione fusa pro se persequentibus: Glossa Interlinealis inquit: *Oratio mea non proderit* (intellige ad gloriam,) *nisi ijs, qui sunt predestinati, futuri familiares, & sani in sinu a quo exierant leprosi facti, ut manus Moysi*. Fit allusio ad manus Moysi, quæeductæ à sinu leprose ostendebantur, & reductæ ad eundem sinum sanatæ sunt: sic prædestinati quando peccant leprosi fiunt, sed Dei misericordia Christi meritis reducuntur in Dei familiaritatem & amicitiam, & sanantur. Igitur sensus Christi loquentis est: *Oratio mea in sinu meo conuertetur*: id est, oratio à me facta in Cruce pro inimicis meis, non omnibus proderit ad salutem ultimam, sed conuertetur in sinum meum (sic habetur Græcè & Hebraicè, ablatius vsurpatus pro accusatiuo.) *Conuertetur* (inquam) *in sinum meum*, id est, ad electos meos & prædestinatos, qui dicuntur esse in sinu, in quo res pretiosæ, & licet solent seruari: pro his namq; ad gloriam oratio mea proficiet. Ita etiam interpretatur hunc locum Iacobus de Valentia. Hæc dicta sint de hac quaestiuicula.

Iacobus Valentia.

DISPUTATIO III.

An pro hominibus quibusdam peccantibus ex malitia, & in peccatis inueteratis, & sine remorsu conscientie peccantibus, quos solemus appellare obstinatos, seu incorrigibiles, liceat orare?

I

1. Ioannis.

T videtur quod non, ex testimonio iam citato. 1. Ioan. 5. *Est peccatum ad mortem, pro hoc non dico ut roget quis*. Quem locum

D. Thom.

quidam, ut vidimus supra, exponunt de incorrigibilibus, & qui peccat cum proposito non poenitendi. Ita D. Thomas de malo, q. 3. art. 15. ad 3. Secundò, quia non minores coniecturæ reperiuntur, quod aliqui viuentes sint reprobi, verbi gratia, isti obstinati, quàm quod aliquis vita functus sit prædestinatus: sed propter coniecturas de prædestinatione alicuius defuncti superuacanea est oratio pro illius salute: ergo etiã propter coniecturas de aliquorum reprobatione erit superuacanea similis pro illis oratio. Maior videtur nota, & minor patet ex illo communi dicto: *Inuriam facit Martyri, qui orat pro illo*. Et tamè de salute Martyris non habemus, nisi coniecturas, antequàm canonizetur, potest enim fieri ut in mortis instati peruerteretur. Tertiò, ut quis

A excusetur ab impleiione alicuius præcepti, fat est iudiciũ certũ morale, quo arbitretur non esse exercẽdum actũ præceptũ, sed respectũ aliquorum in particulari potest haberi iudiciũ certũ moraliter, quod non sit orandum pro salute illius: ergo, &c. Maior est aperta. Nam ut, verbi gratia, non tenearis Petro dare eleemosynam, satis est iudiciũ certum moraliter, quo iudices Petrum non esse pauperem: atque adeo te nõ teneri porrigere eleemosynam illi. Minor probatur, quia, quando coniecturæ ostendunt aliquem esse reprobũ, potest quis ita ratiocinari: Pro reprobo non est orandum, ut re ipsa gloriam consequatur: sed hic est reprobus: ergo pro isto non est orandum. Maior certa est ex precedentibus, minor etiam est certa moraliter propter coniecturas: ergo conclusio erit etiam certa, ut minimum moraliter.

B Pro decisione aduertendum ex doctrina D. Thomæ in quæst. 24. de veritate, art. 11. nullum reperiri hominem, dum degit in vita mortali, de cuius salute desperandum sit citra reuelationem: sunt quidem aliqui adeo inueterati in suis peccatis, ut videantur in fronte ut dicitur, descriptam suam reprobationem habere, non quod sint simpliciter obstinati in malo, sed quia difficile conuertuntur. Et probatur pro istis esse orandum, quia licet attenda eorum inueterata malitia, & naturæ humanæ imbecillitate ad resurgendum à peccato, nedum à talibus peccatis, iuxta illud, Psalmi: *Spiritus vadēs*, (nimirum proprijs viribus in ruinam) & non rediens, eisdem viribus solis, tamen Dei misericordia in hisce peccatoribus conuertendis ostendit suã manum fortẽ. Sic interpretatur quidã illud Psal. 67. *Dixit Dominus ex Basam conuertã: conuertam in profundũ maris. Ex Basam*, id est, ex siccitate, sterilitate, aut cõfusione (hæc enim omnia sonat Basam) *conuertam; & conuertam me, dixit Dominus, vel conuertar, in profundum maris*. Vel ad eos qui erant desperatissimi, & iacēt in profundo malitiæ, ita August. & Glossa interlinealis Exodi, cui cõsonat Hebraica lectio, quæ sonat, de profunditatibus, seu de profundo maris, nõ in profundũ, ut nostra habet editio. Proinde quidã ex ipsis sic legit: *Restituã à Basam, restituã à profundo mari*, id est, à peccatis desperatissimis: quinimò solet Deus ad ostensionem misericordiæ & potentia suæ ex istis quasi obstinatis viros inclitos suæ Ecclesiæ efficere, ut patet in Paulo & Matthæo: sic

2
D. Thom.

Psalm.

Psalm. 67.

August.

August.
Psal. 147.

sic interpretatur D. Augustinus illud Psal. 147. *Misti crystallum suam sicut buccellas.* Alias: *Frusta panis.* Et per crystallum intelligit peccantes ex malitia, & in malis obstinatos, quos ideo dicitur Dominus mittere tãquam buccellas, eò quod sæpe Dei vocatione incorporentur Ecclesiæ, vt alios pascant, vt constat in Paulo, de quo Augusti. *Paulus crystallus fuit, durus, & nitidus: Durus, quia persecutus Ecclesiam, Nitidus, quia in lege peritus. Hæc autem Deus dissoluit, & factus est panis, quia veritatem docuit.* Igitur quos Deus conuertit, & quibus dat salutem liberaliter, cur ab hominibus non est imparciendum beneficium orationis, vt saluentur? fortasse enim medijs orationibus maximè iustorũ, istos vult cõuertere, sicut Paulum media D. Stephani oratione. Secundo. Huiusmodi peccatores licitè & vtiliter orant pro se ipsis, vt saluentur, cur ergo alij non licitè orabunt? cum scriptum sit: *Diliges proximũ sicut te ipsum.* Tertiò. Quicunq; dũ degit in hoc seculo quantumuis obstinatus, induratus & incorrigibilis, potest saluari, vt vidimus ex Augu. vbi supra de correptione & gratia, & ex sermone. 11 de verbis Domini, & alibi sæpe: ergo non est cur non ei beneficium orationis impendamus.

August.

3
Soluuntur
argumenta.
D. Thom.

Ad primum in oppositum, multa superius diximus de expolitione peccati ad mortẽ, modo verò admittẽtes peccatẽs ad mortem esse obstinatos & induratos; Respõdetur cum D. Tho. de veritate, q. 24. artic. 11. ad 8. & de malo, q. 3. artic. 15. ad 3. quod in verbis Apostoli, nõ prohibemur orare pro huiusmodi peccatoribus, sed admonemur non attinere ad quoscunq; fiducialiter orare pro huiusmodi, sed ad viros excellentis virtutis, eò quod non quicunq; orans est tanti meriti, vt orando modo præfato gratiam impetrare possit: quia taliũ conuersio est quasi miraculosa: & hoc est quod in tẽdunt Sancti, quãdo per exaggerationem reputat eã impossibilem, sicut si diceretur, pro suscitacione mortui non dico vt oret quis, id est, quicunq;, sed aliquis magni meriti. Quare non assentior quibusdã modernis dicentibus non esse orandum pro quibusdã iam iã moribundis, & exhibentibus signa reprobationis, verbi gratia, verba blasphemiarũ, aut desperationis, vel quid simile: quia licet metaphysicè possibile est, vt saluentur, non tamen moraliter: quin imò censeo pro talibus magis esse orandũ, quia corũ maius periculũ plus excitat ad orandũ.

A dũ pro conuersione ipsorũ; & ex alia parte non solum possibile est metaphysicè huiusmodi saluari, verũ & de facto aliquando precibus iustorũ redeũt ad cor, & salui fiũt.

Ad secundũ concessã maiori negatur minor, & ad probationẽ, quæ exigit sensum illius dicti vulgati: *Iniuriam facit martyri, qui orat pro eo*, infra latius dicendũ est: modò verobreuitè dico, q̃ ante canonizationẽ alius cuius, qui visus est mori pro Christo, vel antequã totius populi Christiani consensu approbatur eius martyriũ, nõ censetur incõueniens orare pro eo: nã fortasse, qui visus est mori pro Christo, mortẽ subiit vel non ex charitate, vel cum cõplacencia alicuius peccati venialis, atque adeò indiget oratione, si est in Purgatorio: sed de hoc aliàs. Ad tertiũ negatur minor: ad probationẽ distinguo maiore: si enim intelligatur de reprobo, quẽ esse reprobũ certò & infallibiliter cõstaret: cõcedatur, & sic non constat de aliquo secũdum legẽ Dei ordinariã: si autẽ intelligatur de eo, qui tantũ existimatur reprobus per coniecturas, falsa est illa maior: etenim illis cõiecturis nõ obstantibus, habetur iudiciũ de possibilitate morali salutis, quod iudiciũ fat est ad orandũ, vt dictũ est. Et si vrgeas ex simili adducto præcepti eleemosynæ, nõ est par ratio, nã vt teneamur eleemosynã facere, non fat est iudiciũ de possibilitate paupertatis, sed requiritur esse certũ moraliter eum, cui porrigenda est eleemosyna, esse de facto pauperẽ; at verò vt teneamur orare pro aliquo, iudiciũ sufficiens est, possibile esse, quod iste saluetur moraliter loquendo.

4

ARTICVLVS OCTAVVS.

Virũ debeamus pro inimicis orare?

Paraphrasis Articuli.

PRIMA conclusio. Tenemur non excludere inimicos in orationibus cõmunibus, quas pro alijs facimus.

Secũdacõclusio. In particulari orare pro inimicis perfectionis nõ necessitatis est, præter quã in casu speciali necessitatis, in quo tenebimur pro illis orare. Ambas has cõclusiones probat D. Th. facta proportione dilectionis inimicorũ ad orationẽ pro ipsis: etenim sicut tãtũ tenemur in cõmuni nõ excludere inimicos ad dilectionem, & in speciali nõ tenemur diligere, nisi in casu necessitatis:

D. Thom.

ita proportionaliter dicendum est de oratione pro inimicis.

Nulli videatur superfluous iste articulus post determinationem factam in precedenti, esse orandum pro alijs quibuscunque: quia id quod potissimum D. Thom. intendit docere, est tempus precepti orationis pro alijs: quo determinato erga inimicos, erga omnes determinatur, cum in hac parte eadem sit ratio precepti in oratio pro amicis. Circaliteram verò D. Thom. repetit, quæ docuerat de dilectione inimicorum supra q. 25. artic. 8. & 9. ut inde colligat, quando & quomodo sit orandum pro inimicis: & Caietanus super hunc articulum benè notat sanctum Thomam non esse sibi contrarium, propterea quod loco allegato tantum dixerit inimicos esse diligendos, in particulari, tempore necessitatis: in hoc autem articulo dicit esse diligendos, tum in necessitate, tum etiam quando petunt veniam, benigne illis respondendo: etenim supra in materia de charitate, accepit nomen necessitatis in ampliore significatione, comprehendens omnes casus, quibus necesse est inimicos diligere, siue propter indigentiam personæ siue propter aliorum scandalum, siue propter timorē, ne iterum qui inimicus fuerat, repetat inimicitiam, videns secum austerius agi, vel propter quid simile: cuiusmodi est tempus, quando inimicus petit veniam: in hoc tamen articulo, strictius usurpauit nomen necessitatis, videlicet pro necessitate tantum ipsius inimicitiae proinde distinxit necessitatem à tempore, quo est necessaria inimici dilectio, propter scandalum vitæ dum, non autem propter indigentiam ipsius inimici. Esse orandum pro inimicis fides est, ut habetur Matth. 5. *Orate pro persequentibus & calumniantibus vos.* Et quidē non pigebit adnotasse, nomine inimicorū intelligendos esse quoscunque homines nobis aduersantes, siue cum peccato inimicitias exerceant, siue sine illo: ut in his qui gerunt nobiscum bellum, putantes se iuste facere, vel in ambitoribus Cathedrarum, & similibus.

Sed prima conclusio D. Thomæ videtur falsa: nam possumus orare pro consanguineis, & amicis, nulla facta mentione inimicorū. Præmittere oportet hæc tria esse distincta, includere inimicū in mea oratione, & excludere eum ab illa, & non includere. Hoc supposito respondetur: quædā sunt orationes, quæ sunt ab Ecclesia pro omnibus, & in his nō licet excludere inimicos:

A alie sunt, quæ non fiunt nomine Ecclesiæ, sed ipsius oratis, siue fiunt orationes communes, siue particulares, & in his licitū est excludere negatiuè inimicos extra casum necessitatis, id est, sic orare, ut nullā eorū habeamus memoriā: non tamē licet excludere inimicos positiuè, & contrariè, dicendo, oro quod Deus largiatur hæc & hæc amico meo, non verò inimico meo. Et si arguas, quia aliquādo oratur ex precepto pro integra cōmunitate, ut pro Religione Dominicana, à qua oratione excludere inimicos etiā negatiuè peccatū est. Item. Quandoq; oratur voluntariè, & sine obligatione: ergo tūc excludere inimicos etiam positiuè nullum peccatum erit: quia orare pro ipsis in hoc casu liberū est. Ad primā obiectionem respondetur, in eo casu omittēre inimicū peccatum esse, quia habent ius ad illas orationes tanquā ad bona cōmunia: vnde meritō appellabuntur orationes cōmunes. Ad secūdā negatur consequentia, quia in eo exceptionis modo includitur moraliter loquendo auersus affectus inimici saltē, qui periculosus valde est.

C Circa secundam conclusionem dubitatur, quando instat preceptum orandi pro inimicis in particulari? Respondetur, cum ex Euangelio habeamus inimicos esse nostros proximos, atq; adeo diligendos, sicut nos metipsos, in hoc nullū cerno discriminē inter amicos & inimicos: quapropter dico preceptū esse orandi pro alijs siue amici sint siue inimici, quādo sunt constituti in aliqua extrema aut grauissima necessitate, quæ ad extremū properat, ad quam subleuandam censetur prudenter orationem esse necessariū mediū: arbitramur namq; orationem esse quandā eleemosynam spiritualem, & ideo iudicandū est de eius necessitate & precepto proportionaliter ad necessitatē, & preceptū eleemosynæ corporalis. Sed quid petendū pro alijs in art. necessitatis? Dona spiritualia & virtutes. De temporalibus petēdis vix video preceptū, quia nō sunt petenda, nisi ut media ad vitā æternā, & nō sunt media adeo necessaria ad hūc finē, ut sine illis non possimus eū assequi. Quod si in aliquo casu prudenter iudicarentur necessaria media ad salutem, non inficior, tunc esse preceptum de illis petendis in oratione. Denique nota hæc præcepta orandi pro nobis, aut pro alijs, non pertinere ad Religionem, sed ad charitatē, ita D. Th. Ceterū cum hoc stat, quod talis oratio eliciatur à Religione, & imperetur à charitate: de quo latè supra.

D I S-

Caiet.

Matthæ. 5.

3

4

D. Thom.

DISPUTATIO I.

An conclusiones D. Thom. sint verae.

Contra eas sit. I. argumentum. Licitum est inimicis imprecari multa mala, ut patet ex innumeris locis sacre Scripturae, Psalm.

- Psalm. 6.* 6. *Erubescant, & conturbentur inimici mei.* Et *Psalm. 34.* plenus est huiusmodi imprecationibus, & *Psalm. 108.* Similiter licitum est bello iusto impetere inimicos: ergo & licebit petere à Deo eorum mortem, malam valetudinem, infustos successus, & similia, quae necessaria sunt ad victoriam obtinendam. Confirmatur. Aliquando licet petere à Magistratibus vindictam de inimicis nostris, alias iustitia vindicativa non esset virtus: ergo & licebit imprecari eis mala à Deo omnium iudice. Confirmatur secundo ex *Apocalypsi. 6.* ubi Sancti quos imitari debemus petunt vindictam à Deo: *Vsq; quo* (inquiunt) *non vindicas sanguinem nostrum, de his qui habitant in terra.* Insuper de vindicta impiorum letantur, *Psalm. 57.* *Laetabitur iustus cum viderit vindictam, manus suas lavabit in sanguine peccatorum.*

2 *Vera sententia.* Ut consideratio de imprecationibus absoluitur, Dico primo. Nunquam licet nec nobis, nec alijs etiam inimicis mala culpe imprecari: imo neque mala poenae, quae habent annexum, eius pro quo oratur, peccatum: verbi gratia, non licet petere à Deo, ut inimicus peccet, aut ut condēnetur, quia non potest condēnari, nisi propter culpam: aut quod cadat, ut humilietur, &c. Probatur, quia omnis petitio debet habere obiectum bonum, & malum culpae non potest illam habere rationem boni: ergo non licet imprecari alicui malum culpae. Dico secundo. Licitum est inimicis, imò & amicis imprecari mala poenae propter aliquem finem bonum, ad quem ordinabilia sunt: verbi gratia, mortem licet imprecari peccatori, ut minus peccet: tyranno ut à tyrannide cesset, cui bellum indicitur iustum, ut potiamur victoria, &c. Et in his & similibus casibus, huiusmodi imprecationes non ad odium pertinent, sed ad charitatem, vel ad aliam virtutem, à qua imperantur. Hinc patet ad argumenta. Ad primum respondet D. Thom. hic ad primum, & supra quaest. 25. artic. 6. ad 3. Omnes imprecationes, quae à sanctis viris in sacris Literis habentur, uno è quatuor modis esse intelligendas: primus est, non per modum optantium, & petentium, sed futura praedicantium, ita ut non tam sint preces malorum, quam futurorum

A praedictiones: quae inimici sunt incursum: unde & modus optativus pro indicativo de futuro usurpatur, quae permutatio modorum frequens est in sacra Scriptura, per figuram enallage: solent enim Prophetae figura imprecantis futura praedicere: sicut figura praeteriti ea, quae ventura erant, saepe cecinerunt, ferè innumera loca sacrae Scripturae sic interpretanda sunt. Videndus est Iustinus, *Iustinus. q. 125.* ad gentes, Anacletus *Anacle. Episto. 2.* Augustinus super *August. Psalmum. 108.* & lib. 1. de sermone Domini in monte cap. 42. & *Psalm. 5.* & 38. Hieronymus *Hieron. Threnorum, 1. cap.* & in *Psalm. 11.* super illud: *Disperdat Dominus, &c.* D. Gregorius libro 15. moralium, capit. 23. & Euthymius, *Euthym. Psalm. 34.* & in titulo *Psalm. 108.* Secundus modus explicandi easdem imprecationes est, quod imprecantur Sancti mala poenae, optando illis evenire, propter correctionem tamen eorum: ad hunc modum reducitur, si quis petat victoriam in iusto bello, in iusta lite, aut infirmitatem inimici, parantis insidias, &c. Haec expositio approbatur ab Euthymio super *Euthym. Psalm. 34.* dicente: *Exoratione Sancti imprecatur, quoniam scriptum est: Percute argentum reprobum, & purgabitur: imprecatur enim eis, non ut acerbis hostes, sed vel ut ijs, qui praevarios homines oderat, & optabat eos castigatione emendari, ut futurum ac horribile iudicium evaderet, vel per illorum poenas alij fierent meliores.* Tertius modus est ut intelligantur petere mala poenae, non contra ipsos homines, sed contra regnum peccati: quid est contra regnum peccati? Ut peccata deleantur correctione hominum, manentibus incolumibus hominibus, secundum naturam. Itaque iste modus differt à secundo, quia in secundo, mala volunt Sancti pro vilitate correctorum, vel aliorum: in hoc tertio, mala volunt pro destructione regni peccati: in secundo, mala volunt ex amore hominum: in tertio mala volunt ex odio regni peccati. Hunc modum interpretandi sequitur Augustinus sermone. 59. de tempore, & lib. 1. de sermone Domini in monte, cap. 45. Hieronymus in capite. 3. Ezechielis, in cap. 4. Danielis. Origenes. 8. in Epistola ad Romanos super caput 11. Euthym. in *Psalm. 43.*

Quarta expositio est, ut imprecationes illae non intelligantur de imprecatione malorum ut mala sunt, sed ut sunt bonum iustitiae divinae: ita ut desiderium non referatur ad poenam hominum, sed ad iustitiam puniētis, cuius voluntati Sancti suam voluntatem conformant, circa damnationem perseverantium in peccato. Cui

consonat illud: *Lætabitur iustus cum viderit vindictam*. Et isto modo possumus iniustis & incorrigibilibus petere, ut damnetur; & exultare de eorum damnatione; nec desiderium tale, aut petitio fertur in damnationem, ut poena damnatorum est; sed ut bonum iustitiæ diuinæ est; hoc est dicere, supposito, quod ipsi peccatores in peccato perseverabunt: petunt & optant licite iusti, ut in eorum damnatione luceat iustitia diuina, & gaudent quod luceat; sicut ipse Deus non lætatur in perditione impiorum. Sapientia. 1. *Et nihil eorum, quæ faciunt*. Sapientia. 21. & tamen lætatur in executione suæ iustitiæ, erga reprobos. Vide D. Thomam 1. Contra gentes cap. 95. & 90. Isto modo interpretatur quædam loca Sacrae Scripturae D. Hieronymus cap. 1. Threnorum, & Euthymius Psalm. 34. super illud *Obscurentur oculi eorum ne videant*, & D. Bernardus super Psalmum, *Qui habitat*. Sermon. 8. Sed caue, inquit Euthymius, ne ex imprecationibus, quæ videntur in Sacris Litteris, occasionem sumas imprecandi aduersus inimicos, iuxta illud, quod dictum erat antiquis: *Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum*. Ex quo colligitur non esse crebrius visitandas tales imprecationes, maxime iuxta præfatum quartum modum imprecandi, qui viris imperfectis periculosus erit; quia cum eorum corda non sint vndeque ab odio inimicorum aliena, timendum est, ne intuitu diligendi iustitiæ diuinæ ordinem, in odium inimicorum exardeant. Quibus propterea dicitur: *Diligite inimicos vestros, benefacite ijs, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos*, ut & ita ab odio arceantur; at beati qui nec odio affici possunt, neque à Dei voluntate discordare, non est timendum, quod optantes, & petentes ut inimici, & impij puniantur ad ostensionem iustitiæ diuinæ, in odium eorum labantur. Similiter & iustis viatoribus idem licet optare, & petere si viscera charitatis induant, & omnē odij, & inimicitia affectū depellant instar beatorum: & ideò dico tales imprecationes raro debere esse in usu, nisi perfectis, qui beatorum mores imitantur.

Ad secundū resp. quotiescunq; per iniuriam nobis aliqui aduersantur, licitum est aduersarijs imprecari ea mala, quæ media ordinata sunt ad talem iniuriam propulsandam, siue in bello iniusto, aut lite, vel quopiam simili, iuxta ea, quæ dicebamus in secundo modo interpretandi huiusmodi

A imprecationes. Vbi aduerte cum domino Caetano hic ad tertium, non semper licere operari, quæ à Deo petimus, v. g. licet petere à Deo mortem hæresiarchæ vel tyranni, quostamen occidere priuata autoritate non est licitum. Ad confirmationem cōceditur totum quod inferitur: illa namque vindicta non ex odio procedit, sed ex iure, quo quis potest se seruare indemnem ab inimicis, de quo latius in quæst. 108. vbi agitur de iustitia vindicati. Quod si obijciat quis D. August. super Psalmum. 78. dicentem: non licere petere à Deo vindictā inimicorum; neque gaudere, si forte Deus eam sumat. Respondetur, id esse intelligendum, quando ex eo non resultat petenti aliquod bonum; nam vindicta propter se, non est appetēda. Ad testimonium ex sexto capite Apocalypsis, adducto in secunda confirmatione, respondetur ex D. Augustino Sermon. 6. de tempore, & lib. 1. de Sermon. Domini in monte, cap. 45. & Sermon. 11. de Sanctis; quod imprecatur mala contra regnum peccati, ut dictum est circa tertium modum interpretandi imprecationes. Ita etiam Anselmus, & Haymon, & quadrant verba sequentia: *Et dictum est illis ut requiescerent, adhuc tempus modicum, donec compleantur conservi eorum, &c.* Ac si diceretur tunc esse faciendum quod petitur, cū euertatur regnum peccati, & mali puniatur. Secundo potest exponi iste locus iuxta quartum modum præfatum interpretandi imprecationes ut supra. Sed quare appellatur vindicta illa inflictio malorum? quia pro die iudicii illam reseruant, & cupiunt vindictam: quia diem iudicii optant venire, atque adeò resurrectionem suorum corporum expectant: sicut si quis optaret vindictam de latronibus, potius desiderio recipiendi res suas, quā inflictionis poenarū. Videndus etiam est D. Gregorius. 2. Moralium capit. 6. Eodem modo licet interpretari illud Psalm. 57. *Lætabitur iustus cum viderit vindictam*: Non propter afflictionem malorum, sed propter suorum corporum resurrectionem. Secundo, & melius, lætabitur de malorum punitione; tum quia in illa agnoscet se Dei misericordia non incidisse in eorum peccata: atque adeò liberatum à consimili poenarum inflictione; tum quia videt fratres suos viatores ea vindicta liberatos esse à peruerforum oppressione: tum tertio & maxime, quod ea acerbarum poenarū inflictio cedat in Dei gloriam, & iustitiæ eius ostensio-

Cant.

D. Aug.

Anselm.
Haymon.D. Greg.
Psalm.

Sap. 2.
D. Thom.
D. Hieron.
Euthym.
D. Bern.

S

Cassiodo.

ostensionem, iuxta quartum modum prædictum, & huic consonant verba sequentia: *Manus suas lauabit in sanguine peccatoris.* Quæ licet communiter exponantur, vt illis significetur iustum actiones suas mundaturum, ex consideratione vindictæ de impijs sumptæ, vt notat Cassiodorus ex illo Salomonis dicto, *Stulto pereunte, sapiens cautior erit:* Tamen magis proprius sensus est de ultione erga impios: Ita lætabitur, sicut solent gaudere victores victoria parta, insultantes & gaudentes conculcare sanguinem hostium, & in eo manus suas tingere. Non dissonat Hebraica lectio, quæ habet: *Pedes suos lauabit.* Tropus certe appositissima ad declarandam lætitiâ, qua iusti in die iudicij exultabunt de omnium impiorum ultione. Et hæc dicta sint de oratione quæ funditur pro alijs, aut contra alios, sed, vt quod polliciti sumus præstemus, sit

DISPUTATIO II.

An pro vita functis orandum sit? & pro quibus?

I

T videtur non esse pro defunctis orandum, quia post hanc vitam talia suffragia non profunt: *Quæ enim homo seminauerit, hæc & metet.* Ad Galatas 6. Et Deus reddet unicuique iuxta opera sua. Psalm. 61. Et omnes nos manifestari oportet ante tribunal Domini, vt accipiat vnusquisque pro vt gessit. 2. Ad Corinthios. 5. & Apocalipf. 5. Beati mortui qui in Domino moriuntur, opera enim illorum sequuntur illos. Secundò Hieronymus in caput 6. ad Galatas, exponens illud: *Vnusquisque onus suum portabit.* Docemur (inquit) per hanc sententiam nouum dogma, quod latitat, dum in præsentis seculi sumus siue orationibus, siue consilijs inuicem posse nos coadiuuari, cum autem ante tribunal Christi venerimus non Iob, non Daniel, nec Noë rogare posse pro quopiam, sed vnumquemque portare onus suum. Hæc Hieronymus, & approbatur canone in præsentis. 13. quæst. 2. Tertiò viuentes non debent se exponere periculo in casum fundendi suas preces, sed ipsi nesciunt, an defuncti sint in Cælo, in Purgatorio, an in Inferno: ergo non debet orare pro vita functis.

2

D. Thom.

Hæc disputatio agitur à Doctoribus Scholasticis sub titulo generali, an suffragia viuorum defunctis profint, in quarto distinct. 45. Maxime D. Thomas, quæst.

A 2. & omnes affirmatiuam partem tenent aduersus quosdam hæreticos, contra quos D. Damascenus pronuntiauit loculentissimam orationem: pro quibus refellendis deberet sufficere testimoniū. 2. Machabæorum, capit. 12. vbi memoratur de Iuda Machabæo. *Duodecim millia dragmas argenti misit Ierosolymam, vt offerrent eas ibi pro peccatis mortuorum: nisi enim eos qui ceciderant resurrekturos speraret, superfluum videretur & vanum orare pro mortuis: sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.* Hæc ibi. Cuius testimonij efficacitatem non valentes fugere hæretici nostri temporis, qui sectatores sunt antiquorum illorum, negant librum Machabæorum esse canonicum, quos impugnare non est huius loci, tantum dicimus eos sicut in alijs, hæretico decipi spiritu. Secundò D. Ambrosius de sacrificio & oratione pro defunctis, lib. 2. Epistola 8. aduersus Faustum de obitu Sororis, *Non tam deplorandam, quam prosequendam orationibus,* inquit, & Chrysostomus homilia. 41. super primam ad Corinthios. *Iuuatur (inquit) mortuus non lacrymis, sed precibus, &c.* August. sermone. 32. de verbis Apostoli, dicit non esse dubium mortuos adiuuari orationibus sanctæ Ecclesiæ, & idem, capite 4. de cura pro mortuis, & Clemens Apostolorum discipulus, Epistola prima: *Oportet diligenter orare pro mortuis.* Et Chrysostomus homilia 21. in acta Apostolorum: *Si voluerimus (inquit) mortuo bene facere, preces pro illo faciamus continuas.* Cyrillus Hierosolymitanus, Cathech. 5. mystologica: *Oramus (ait) pro ijs, qui inter nos vita functi sunt.* Eusebius Alexandrinus homilia in diem Domini: *Memento (inquit) eorum, qui de vita iam decesserunt, parentum, ac fratrum, hoc si feceris, magnam ei requiem præstabis.* Sæctus Ephren Syrus, sermone de sua morte ait: *Posse noui testamenti sacerdotes in oblationibus & precibus debitorum mortuorum dissolvere.* Videndi sunt etiã D. Prosper, lib. de prædictionibus, parte 2. capite ultimo, & sanctus Balchearius contemporaneus D. Augustini, in Epistola ad Iouinianum. Rabbanus Cluniacensis Epistola contra Petro-Brufianos, qui hæretici, & Nariani, & alij, quos citat Epiphanius hæresi. 75. & Cluniacensis Epistola 2. & D. Augustinus de hæresibus hæresi. 53. & D. Bernardus, sermone. 66. in Câtica negarunt orandum esse pro mortuis, aut quoquo modo illis suffragandum. Hos secuti sunt hæretici nostri temporis Lutherani, quos refutat

Damasceni

2. Mach. 12

D. Ambrosius

Chrysostomus

Augustinus

Clemens

Chrysostomus

Cyrillus

Alexander

S. Ephren

D. Prosper

Balchearius

Rabbanus

Epiphanius

Cluniacensis

D. Augustinus

Bernardus

Bellarmin. tat Bellarminus in primo tomo, agens de purgatorio, lib. 2. & 16. mihi videtur, hos esse in mortuos multo crudeliores, quam veteres illi Albani, quorum celebrata est sæuitia. Hi enim tantum quoad corpora dicebant non esse pium curare de ijs, qui è vita exceſſerant, vt ait Strabo lib. 11. Illi verò nouatores idem quoad mortuorum animas, quæ corporibus longè præſtant, magna aſſeueratione affirmant. Tertiò idè probatur traditione & conſenſu totius Eccleſiæ, vt patet ex teſtimonijs Patrum citatis, & ex D. Dion. c. ult. de cœleſti Hierarchia.

Strabo. Quartò probatur ex vſu fidelium: Theodoſius enim iunior ad reliquias Diui Chryſoſtomi pro animabus parentum ſuorum iam defunctorum ſupplicauit, vt autor eſt Theodoretus, lib. 5. Hiſtoriæ, capit. 26. Conſtantine Magnus, vt dicit Euſebius, libr. 4. in vita eius, voluit ſepeliri in celebri templo, vt quando mortuus eſſet fieret par ticeps multarum orationum. De Sancto Machario ſic ſcribit Pallad. *Pro conſuetudine ſua pro defunctis preces fundebat.* Eſſet in immenſum procedere, ſi vellemus proferre, quomodo Sancti dum viuerent pro ſe quando è vita exceſſiſſent, petierint fieri orationes. Et hic eſt perpetuus mos fidelium orandi pro mortuis: nam cum ſacra myſteria celebrantur, dicitur in Canone: *Memento etiam Domine famulorum famularumque tuarum, qui nos præceſſerunt cum ſigno fidei, & dormiunt in ſomno pacis.* Horæ Canonica quoties perſoluuntur per orationem: *Fidelium animæ requieſcant in pace:* terminantur. Nunquam morigerati è menſa ſurgunt, niſi Deus rogetur pro requie defunctorum. Cæmèteria ſi quando tranſire contingat, fidelium defunctorum memoria fit. Si ſermo incidat de defunctis, diuinam ipsis conſolationem precamur: ſi quem è vita migratſſe audiamus, vt animæ ipſius benè velit Deus, ſupplicamus.

4

Benè ſcio obijciſſe hæreticū Munſterū: hunc vſum eſſe ad inuentionem papistarū; quod vel ex eo conſtare poteſt; quia Iudei Literis ſanctis verſati, ad hunc vſque diem non habent in vſu orare pro ijs, qui iā ſunt ſub iudicio Dei. Videte inuerecundiam, quaſi Iudas Machabæus nō eſſet Iudæus, & ex Sacerdotibus ſapientioribus in lege. Itē alij etiam Iudæi olim pro mortuis fuderūt & hodie fundunt preces: ſic in libello quē ex Mazarin vertit Genebrardus, & in oratione, quę dicitur Haſchabab, id eſt, requies, vel pro requie, & Joſephus Gorion, citatur

A à Genebrardo, in notis, quaſi tradat, tantum pro ijs, qui ſe ipſos interficiunt, orandum non eſſe; pro alijs verò fidelibus defunctis orandum eſſe. Rabbi Iſaac Toletanus, in libro Beth, Joſeph agens de vltimo præcepto legis dicit: *Singulis annis ſario die mortis parentum ieiunandum eſt, & preces, quæ incipiunt Colos, id eſt, Sanctus fundendæ.* Fateatur & hunc Iudæorum morem Munſterus, qui Iophagio in 24. caput Deuteronomij: idem dicit Vvitakerus, lib. 1. contra Dureum, vbi ait: *Scio Iudæis eſſe libros memoriales Machzor, quos in Synagogis ſuis legunt, eoſque precibus quibusdam pro mortuis vti ſolere non ignoro.* Præterea idè probatur ratione. Ad communiatem pertinet vt communicentur fauores & ſubſidia inuicem inter omnia membra, ſed iuſti vita functi, ſunt Eccleſiæ membra: ergo in orationibus, quæ non mediocria ſubſidia ſunt, communicant ad inuicem, ſi tamen eis indigeant. Maior patet: quia hæc eſt Sanctorum communio, quam inſinuat D. Paulus 1. ad Cor. 12. vt ſcilicet ex charitate pro inuicē ſollicita ſint membra, & ſi quid patitur vnum membrum, cōpatiuntur omnia membra. Minor probatur, nam iuſti defuncti ſunt colligati nobiſcum, mediantibus Fide, Spe, & Charitate. Vnde Auguſt. 20. de ciuitate cap. 9. *Neque enim (inquit) piorum animæ defunctorum ab Eccleſia ſeparantur, quæ eſt regnum Chriſti.* Cōſequentia nota eſt, & pro conſequentis intelligentia nota, quod hæc communicatio in orationibus fit primò mediante communicatione viuorum & mortuorum in charitate Dei, quæ eadē eſt in patria, & in via, iuxta illud primæ ad Cor. 13. *Charitas nunquā excidit,* & ideò omnes, qui in charitate cōnectūtur aliquod emolumentū ex mutuis operibus reportāt, & inde eſt, quod articulus fidei ponitur Sāctorū cōmunio; ſed hæc cōmunicatio, cōmunis eſt omnibus operibus bonis; quia dirigitur oratio viuorū pro impetrando aliquid pro defunctis, ſiue fiat charitate impellente, vt pro cōfidelibus oremus, ſiue fide, aut amicitia Chriſtiana id ſuadete: & ſic pro cedit noſtra aſſertio, qua dicimus orādū eſſe ſe pro defunctis, licet nō excludamus priore modū, neq; viā meriti aut ſatiſfactionis, quod non eſt huius loci. Neque huic obſtat obiectio, vita functos non pertinere ad iudiciū Eccleſiæ militantis; quia oratio, quæ habet pro fine impetrare poſtulata, etiam ad non ſubditos extenditur. Confirmatur. Iuſti mortui ſunt colligati nobiſcum

1. Ad Cor.

12.

1. Ad Cor.

13.

Soluuntur
argumenta.

6

cum sub vno capite Christo, sub eadem charitate, & quidam ex ipsis valde indigent; cur ergo non possemus eos adiuuare nostris orationibus apud communem omnium Dominum? Ad primum in oppositum respondetur, in citatis testimonijs dum taxat fieri mentionem de retributione vite eterne, & glorie essentialis, quam fatemur esse obtinendam, ex merito tamen priorum operum: cum hoc tamen stat defunctos iuari orationibus viuorum, siue pro subleuatione poenarum, siue pro consolatione aliqua. Qui sint autem isti defuncti statim dicemus. Ad secundum respondetur D. Hieronymum esse intelligendum de ijs, qui in peccato mortali decesserunt. Secundo respondetur loqui de vita functis, non pro hoc tempore, sed post diem iudicii, quando nullus iuuabitur alterius orationibus, sed in eo statu & conditione, quo repertus fuerit, perseuerabit usque in finem. Ad tertium respondetur, sat esse viris iustis nescire aliquem esse damnatum, vt pro eo oretur: quod si is, pro quo oratio funditur, non est capax beneficii, ipse tamen orans suo merito non priuabitur, iuxta id, quod supra colligemus ex Psalmo. 54. *Oratio mea in sinu meum conuertetur.* Nunquid pro omnibus defunctis orandum? etiam qui sint isti? pro decisione est

Psalm. 54.

II. DISPUTATIO.

An pro damnatis in inferno orandum sit?

I
August.

IDE TVR vera pars affirmatiua, primo ex D. August. in Enchiridione cap. 10. vbi ait: *Quibus prosunt suffragia, aut ad hoc prosunt, vt plena sit remissio; aut vt tolerabilior sit ipsa damnatio, & capit. 112. sic ait. Poenas damnatorum certis temporum intervallis existiment, si hoc eis placet, aliquatenus mitigari; dumodo intelligatur in eis manere ira Dei, hoc est, ipsa damnatio.* Chrysostomus homilia. 3. in Epistola ad Philippenses, postquam dixerat orandum pro defunctis subdit: *Verum istud dicimus de ijs, qui in fide abscesserunt. Catechumeni vero neque hac quidem consolatione censentur: sed omni sunt huiusmodi auxilio destituti, &c.* Ex quibus verbis & alijs antecedentibus videtur colligi, Chrysostomum sentire omnes fideles mortuos participes esse suffragiorum, & non omnino immunes a consolatione ali-

Chrysost.

A qua recipienda: & idem videtur colligi homilia. 33. super caput. 9. Matthaei, circa illa verba: *Non est mortua puella, &c.* Theophilactus super illud Lucae. 12. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, post multa adiecit: Hoc autem dico propter oblationes & distributiones, quae sunt pro defunctis, qui in gravibus peccatis decesserunt esse licitas intercessionis pro damnatis.* Et Prudentius de nouo lumine Paschali.

Theophil.

Prudentius

*Sicut & spiritibus saepe nocentibus,
Poenarum celebres sub styge feriae,
Illa nocte sacer, qua redijt Deus,
Stagnis ad superos ex acharontycis,
Marcent supplicibus tartara miribus,
Exultatque sui carceris orio,
Vmbrarum populus, liber ab ignibus,
Nec feruent solito fulmina sulphure.*

Secundo. 2. Machabaeorum. 12. legitur, multos Iudaeorum in praelio occubuisse, quorum corpora cum iussu Iudae Machabaei colligerentur, vt sepultura traderentur, inuenerunt sub tunicis intersectorum de donatis idolorum, & subditur: *Et ad preces conuersi rogauerunt, vt id, quod factum fuerat delictum oblivioni iraderetur: & quod Iudas misit duodecim millia drachmas argenti offerri eas in Ierusalem pro peccatis mortuorum, &c.* En religiosissimus Iudas, simul & sapiens monuit, vt oraretur, & oblationes fierent pro defunctis, quos in peccato mortale decessisse colligitur: quia acceperunt & retinuerunt de ijs, quae idolis oblata sunt contra Dei legem prohibentem id fieri verbis grauissimis Deuterono. 7. Tercio. Damascenus in Sermonem, qui inscribitur, quod defuncti a viuis adiuuentur refert ex vitis patrum, sanctum Macharium, qui solitus erat frequentes pro defunctis orationes fundere, vt testatur Palladius, dum iter faceret, forte offendisse cranium aridum, seu caluariam cuiusdam defuncti, & oratione praemissa quaesivit, cuius caput fuisset; Caluaria autem respondit, quod cuiusdam Sacerdotis Gentilis in Inferno damnati, & adiecit, oratione D. Macharii se & alios iuari. Iuuatur tertium argumentum, quodam euentu quem refert Bonfinius, rerum Vngaricarum decade 3. libr. 3. accidisse in Valachia quodam campo, post cruentam pugnam inter Dacum & Aerchem eodem genere natos, & de Valachia dominatu, contendentes principes. Euentum miraculosum Bonfinij verbis enarrabimus: Secundo, inquit,

2. Mach. 12

2

Deute. 7.

3

Palladius.

Bonfinius.

inquit, tertio ve anno cum plerique in eum campum descendissent, ubi patratam stragem fuisse memoratur, editissimumque cadaverum acervum spectarent, emissam inter ossa vocem subinde exaudire tristiciam Iesu Christi Salvatoris, & Divae Mariae Virginis nominam resonantem. Admiratio simul & paor hos incescit: cum ad verba subtrivissent, eadem paulo post quasi difficulter expressa accepere; dum vocem inter ossa disquirerent portenti de fiderio succensit, loquax inter cadavera caput mueniunt; quod ubi homines adesse agnovit, quid tam, inquit, stupidi hic statis viri? Christianus ego sum, & magnae matris Divae Mariae semper addictus in expiatus inconfessusque huic bello occubui. Magna Dea in cuius tutelam vitam degi, me aeterni supplicij reum esse non patitur, hic me adhuc linguae compotem servavit, ut & delicta fateri, & animam sacris rite Apostolicis lustrare queam: promde sacerdotem, qui confessionem exaudiat, & me expiatum reddat acersite quaeso. Rogatus quod tantum a Dea beneficij promeruisse? Respondit peculiare sibi id in vita fuisse numen serena quotannis in vita sua, festa reuerendis simè celebrasse, religiosissimisque ieiunijs expane dumtaxat & aqua decorasse, sacris fuisse quam studiosissimè operatum, illi tantum numini cunctas animi vires dedicasse: Acerfito è pago proximo Sacerdote confessionem rite transiit, & impetrata peccatorum omnium remissione, acceptaque novissima lustratione, id defuncti caput repente conticuit, perpetuoque quieuit. Hæc Bonfinius. Quarto Idem Damascenus, ubi supra affert Palladium asserentem D. Gregorium orasse pro Traiano magna instatia, audiuisseque vocem à cælo lapsam: Vocem tuam audio, & veniam Traiano do. Cuius rei, inquit Damascenus, testis est omnis Oriens, & Occidens, at certum est Traianum fuisse ex damnatis, eo quod immanis fuit persecutor Christianorum. Idem refert de Falconilla, quæ fuit cultrix idolorum, salutem consecuta post mortem, oratione sanctæ Teclæ. Quinto, Ecclesia in officio Missæ, quæ pro defunctis celebratur, orat dicens: Domine libera animas defunctorum de pœnis Inferni, & de profundo lacu, & ne absorbeat eas Tartarus, nec cadant in obscura. Sed hæc & similia, quæ in defunctorum exequijs solent proferri, non conveniunt animabus in Purgatorio existentibus: de quibus nullum dubium est secundum fidem esse infallibiliter in coelum euolaturas, atque esse certissimas de sua salute, & ideo non esse cur ore

A tur, ne eas absorbeat Tartarus, & ut à pœnis Inferni liberentur: ergo illæ precatio- nes ne inanes sint adaptari debent anima- bus damnatorum. Sexto. Maxima Dei mi- sericordia ostendi debet in subleuanda om- nium miseriarum maxima: ergo Dei mi- sericordia imploranda est pro auferenda damnatorum miseria, quæ omnium maxi- ma est. Confirmatur ex illo Psalmi. 76. *Nunquid obliuiscetur misereri Deus, aut con- tinebit in ira misericordias suas.* Septimo. Quod Deus liberaliter confert licet ab eo petere: sed ex Dei misericordia & liberali- tate, damnati puniuntur in Inferno citra condignum, ut asserunt Theologi commu- niter: ergo saltem id licebit à Deo petere. Octavo. Ex Christi nutu debemus inimi- cos diligere quandiu in hac vita sunt: ergo & postquam in aliam transmigrarunt, quæ- uis in inimicitia, & peccato permaneant, debemus eos diligere, & orare pro illis, iux- ta illud, *Orate pro persequentibus, &c.* Ulti- mo. Bonus effectus est & licitus misereri & compatidamnatorum miserijs, maxime no- bis sanguine iunctorum, ut patrum, fratrum: ergo & orare Deum pro aliquo solatio eorum. Probatur consequentia, quia quamvis sit impossibile eos euadere pœnam gehennalem aeternam, possunt tamen gaudere de aliquibus, verbi gratia, de vita eorum, quos in vita dilexerunt, de egressu ab Infernali carcere, de apparendo viuis, vel quid simili. Nec longè abest ab hoc D. Augustinus, in Enchiridione ubi supra. Confirmatur. Possunt damnati à Deo aliquid petere, ut patet in diuite Epulone, Lucæ. 16. & doe- mones petierunt à Christo, ut mitteret eos in gregem porcorum, potius quam detrudi in Infernum Lucæ. 8. Matthæi. 8. & Mar- ci. 5. ne eos torqueret ante tempus, quod & obtinuerunt: ergo & nos poterimus eadem pro ipsis petere, ab omnium Domino.

D De hac revarij sunt errores apud antiquos, quos partim refert, & refutat D. Thom. in 4. distinctione. 45. quaestione. 2. articul. 2. quaestiuncula. 1. & alij emerferunt nostris temporibus apud Hæreticos Sectatores, eruti ex veteribus Hæreticis, quos videre licet apud Bellarmin. tomo. 1. lib. 2. de purgatorio cap. 1.

Nobis tamen sit certissima conclusio. Nullo modo orandum est pro damnatis ad perpetuas flammæ gehennales. Conclusio est expressa D. Augustini libro. 2. de ciuitate capit. 24. & Gregorij libro 34. Moraliū, capit. 12. lib. 4. Dialogi cap. 44. & Diony- sij. 7.

Psalm. 76.

August.

Lucæ. 16.

Luc. 8.

Matth. 8.

Marc. 5.

6

Varij erro- ris.

D. Thom.

Bellarm.

Vera sententia.

August.

Gregor.

D. Diony.

sij. 7.

Damasc.

4

August.

fi. 7. capit. de coelesti Hierarchia D. August. in. sermone. 32. de verbis Apostoli: *Non omnino, inquit, ambigendum est, ista prodesse defunctis, sed talibus qui ita vixerint ante mortem, ut possint hæc vitia esse post mortem; nam qui sine fide, quæ per dilectionem operatur, eiusque sacramentis de corporibus exierunt, frustra eis à suis huiusmodi pietatis impenduntur officia, &c.* Videndus etiam

Conc. Brac.

lib. 2. de anima, cap. 12. item ex Concilio Bracharensi, capite, placuit. 26. quæst. 5. & capite, Audiamus, de reliquijs & veneratione Sanctorum. Probat ratione. Unde cunque consideres orationem pro damnatis, est illicita: ergo non est fundenda pro illis. Antecedens patet, nam si ipsi damnati considerentur, sunt in malo obstinati, eorum vitia inexpiabilia, mala ipsorum sine remedio: ut quid ergo pro eis orandum? si orantes attendas: erunt eorum preces cassæ, & inutiles, quod iure reformidant Sancti viri, ut colligitur ex verbis Gregorij citatis: si Deum ipsum consideremus, præsumptuosum erit conari orando pro damnatis, ut eius decretum de puniendis eis igne æterno frustretur, imò & iniuriosum: ergo non est pro eis orandum. Confirmatur, quia tota communicatio orationum, ut dictum est, consistit in communicatione charitatis, vel per coniunctionem, & communicationem membrorum ad inuicem, vel per directionem orationum ad Deum, quæ etiam fit imperante & impellente charitate: nihil istorum reperitur in damnatis: non primum, quia damnati in Inferno sunt extra vinculum charitatis, quæ fundatur in comparticipatione vitæ æternæ, per quod vinculum continuantur opera viuorum cum defunctis, non secundum quia sunt Dei inimici insensibilissimi indies crescentes in malitia & inimicitias exercentes, sicut & demones, iuxta illud: *Malitia eorum qui te*

Psalm. 73.
Porphirius.

oderunt ascendit semper, &c. Psalm. 73. Non ignorauit hoc impius Porphirius, lib. 2. de abstinentia animalium, quicum de demonibus aliqua dixisset, subdit hæc de animabus: *Tales (inquit) sunt & animæ defunctorum, quæ vitis repleta è corpore migrarunt; consuevit enim etiam nunc ira & concupiscentiæ perturbationibus, & in naturam Dæmonum conuersæ, similes illorum redduntur noxiæ ac turbulentiæ, in varias se conuertunt formas, ac modò conspicuas se oculis præbent, modò recondunt, & inuident aciem, cum inuentum, tum etiam cogitantium.* Hæc Porphirius. Igitur cum huius-

modi acerrimis Dei inimicis sine spe conuersionis miscere amicitias, & obsequiorum officia, quale est orare pro ipsis, non sine piaculo fiet. Hinc refutantur quidam asserentes, quod quamuis oratio pro damnatis, qui in Inferno existunt non proficit illis ad relaxandam poenam æternam, valet tamen ad remittendam poenam temporalem, quam debebant damnati, pro peccatis iam dimissis in hac vita. Hos refert & confutat Martinus à Ledesina in 4. 2. parte quæst. 16. art. 14. & satis nobis sit contra illos adducere illud Iacobi: *Indicium sine misericordia fiet ei, qui non fecit misericordiam, & dictum Augustini ubi supra: Si scirem patrem meum esse in Inferno, non magis pro eo orarem, quam pro Dæmone.*

Ad primum ex testimonijs Sanctorum respondetur. Ad primum testimonium ex Augustino. ibi eum loqui de ijs, qui in Purgatorio sunt, ut colligitur ex diuisione illa trimembri, quam præmiserat sub his verbis: *Ecclesiæ suffragia pro valde bonis, gratiarum actiones sunt: pro non valde malis, propitiationes: pro valde malis, nulla esse adiumenta mortuorum, sed qualescunque viuorum consolationes.* Videndus est etiam libro de cura pro mortuis, capite primo. Itaque nomine damnationis intelligit D. August. punitionem pro poena debita culpis: & sensus est, quod suffragia profunt ijs, qui sunt in Purgatorio, ut totaliter remittantur poenæ, aut verò ut diminuatur. In secundo verò testimonio disputabat cum aliquibus censentibus damnatos esse saluandos, & dicit nequaquam hoc esse sustinendum: *Quod si censent, inquit, aliquam fieri tormentorum alienationem, magis tolleretur eorum sententia.* Fortasse quia hic dicendi modus saluari potest per illud celebre dictum Theologo rum, Deus damnatos punit citra condignum. Ad D. Chrysostomi primum testimonium respondetur, locatum fuisse de oratione publica, à qua excluderentur catechumeni temporibus Chrysostomi, quod similiter ordinatum fuit in Concilio Bracharensi. 1. Canone. 35. In secundo verò testimonio duriusculè loquitur; sed macularum labes non appellat ipsas culpas, sed poenas culpis debitas, iuxta morem sacræ Scripturæ, 2. Machabæorum. 12. *Ut à peccatis soluantur, id est, à poenis peccatis debitas,* Leuitici. 17. Esaiæ. 35. 2. Regum. 12. Vide de his Magistrum Canum, lib. 12. de locis. Hoc Chrysostomi testimonium inferius explanandum est latius. Eodem modo etiam de-

Mar. Led.

Iacob.

August.

Soluantur
argumenta.

8

2. Mac. 12.

Leuit. 17.

Esai. 35.

2. Reg. 12.

Canus.

MOR. 1. 2.

clarandus est Theophilactus, dicit enim orandum esse pro ijs, qui in grauibz peccatis decesserunt, id est, pro ijs qui commiserunt graua peccata, quæ non sunt perfecte remissa & abolita quoad poenam, licet ante mortem fuerint remissa quoad culpam. Prudentius verò more poetico potius ad venustatem & ornatum aspexit quàm ad veritatem: & ideo parum de eius verbis in hac parte solliciti esse debemus.

Ad secundum in oppositum respondetur. Prohibitio citata legis, ne victores acciperent ex denarijs idolorum, potissimè tēdebat, ne ea deferrent animo, aut cum periculo colendi idola, quod isti non creditur ita fecisse. Quidam excusant eos de ignorantia legis, sed decipiuntur, quod vel ex eo colligitur, quia occultauerunt illa sub vestibus: magis mihi verosimile est eos cupi ditate ductos occultasse, ideoque peccatū veniale commisisse auaritiæ, aut certè sacrilegij leuis ex parte obiecti & finis. Secundò respondetur, estò fuisse lethale peccatum, verosimile fuit eos in ipso ardore praelij, quando vulnera irrogabatur, & mortis articulus instabat poenituisse, iuxta illud Psalmi. 76. *Cum occideret eos, quærebant eū,*

Psalm. 76

atque adeò bonam spem de ipsorum salute concipientes Iudas & alij Hebræi, pro eorum poenis subleuandis Deum orauere, & oblationes Hierosolymis obtulere. Cōsonat his, nam vbi nos legimus: *Preces suas vt peccatum obliuioni traderetur*, Græcè legitur: *vt admissum peccatum penitus deleberetur, seu perfectè aboleretur*: hoc est, non solum remissum esse, quoad culpam, quod per contritionem effectum est, verum etiam quoad poenam propter preces & oblationes eorum, qui superfuerunt: certè si isti Religiosi Iudæi superstites hos vita functos damnatos putassent, in patriam sepulturam non intulissent, & si in aliam intulissent, sacer Textus id affirmaret, vt de Iasone lib. 2. cap. 5. & de alijs. 2. Paralipom. 21. & 24. & Hieremiæ. 22. vbi *sepultura a fini sepelientur* dicitur.

10

Ad tertium respondetur iuuamen illud, quod asserbat ille damnatus percipere per orationes sancti Macharij, non consistere in diminutione, aut ablatione poenarum gehennalium; sed in quodam gaudio accidentali, scilicet, vt damnati se videret, quod fiebat per Macharij preces. Hoc autem gaudium non erat verum, sed phantasticum, seu apparens, ita D. Thomas propter autoritatem Damasceni solitus maxi-

imum honorem deferre Sanctis: sed in Palladio hoc non inuenio, neque contio illa est D. Damasceni, vt infra dicitur. Quare respondetur secundo, præfatam narrationem esse inter Apochripa reputandam. Nec possum credere D. Macharium pro Gentilibus, quos sciebat æternis flammis addictos orationes fudisse, ad quos Ecclesia suas vetat orationes dirigere. Narratur namque in Historia sancti Bonifacij quasi Apostoli Germanorum, lib. 1. ipsum interrogasse Pontificem, an pro solis his mortuis orare liceret, qui in fide permanissent, & Apostata facti non essent. Respondit ergo ei Gregorius III. pro Catholicis tantū mortuis esse orandum, idque ait, Sancta tenet Ecclesia. Idem respondetur ad miraculum quod retulimus ex Bonfinio, Historiam illam non esse tantæ autoritatis. Secundò respondetur, animam illius hominis, cuius caput loquebatur, Deiparæ precibus non excessisse ab humanis, sed informasse caput truncum: nec hoc est difficile intellectu, cum anima rationalis, quæ tota est in toto, & in qualibet parte, miraculose potuit in illo capite loquaci conseruari; quousque confessione præmissa expiaret crimina: fundere autem preces pro peccatoribus, qui non è vita excessere, licitum est, & vñtatum in Ecclesia Dei, maximè ad Diuam Virginem peccatorum aduocatam.

In quarto argumento fit mētio de Traiani liberatione ab Inferni carcere, & in Cœlum ascensu: circa quod autores reperio in duas classes diuisos; quidam veram esse Historiam conantur, quidam intrepidè eā reiiciunt. In priori classe collocantur ferè omnes antiqui Doctores Scholastici, qui illam admittunt. Et nostris temporibus quidam Hispanus Alphonsus Ciaconius, vir humanarum rerum non mediocriter eruditus, edidit Romæ quandam Apologiam; vbi mordicus Traiano fauet, fortasse vt morem gereret Romanis, de Traiano suo gloriantibus (si tamen suus est, nam Hispanus erat) & probatur primò, testimonio D. Damasceni in Sermone, quod defuncti à viujs adiuuētur; ibi expresse dicit Traiano fuisse condonatam veniam delictorum, & ad patriam euolasse propter merita & preces D. Gregorij Magni, qui pergens per viam, quæ Traiani dicitur, preces feruentissimas pro eo fudit, & audiuit vocem de cœlo lapsum: *Audini preces tuas & veniam Traiano do; tu autem caue, ne amplius ores pro impio*: Quinimò aliqui Historiographi addūt,

Ciacon.

D. Damasc.

Abulens.

ob eas preces fufas D. Gregorium punitum fuiffe perpetuo dolore ftomachi, & pedū. Et Abulensis fuper quartum librum Regū, quæft. 197. exiftimat D. Gregorium in tali precatione peccaffe mortaliter. Sux æffer tionis adducit Damafcenus totum Orientē & Occidentem in teftes. Probat fecundō, teftimonio cuiufdam Petri diaconi, qui dicitur ftare in Bibliotheca Vaticana, qui re ferēs gefta Gregorij, huius precationis pro Traiano meminit, & Ioannes diaconus in vita D. Greg. lib. 2. cap. 44. Tertiō ex reue latione facta sanctæ Brigidæ de hac re, & sanctæ Melchildæ. Ac denique ex tefti monio multorum Doctōrum Scholastico rum, potiffimē D. Thomæ in 4. diffinētiō ne. 45. quæft. 2. articulo. 2. quæftiunc. 2.

Petrus dia conus.

Ioannis dia conus.

D. Thom.

12

Sotus. Caieta.

In fecunda Claffe reiicientium talem hi ftoriam vt Apochripham, reponuntur ferē omnes moderni noftri temporis, in quarto diffinētiōne. 45. & Sotus in eadem diffinē tiōne, quæft. 2. duriffimam illam cenfet, & Canus lib. 11. de locis capite. 2. omninō eā reiicit. Quæ fentētia mihi magis arridet pro prer fequentia. Primō, quia contio illa, quæ dicitur effe Damafcenī, cui innititur tōta hiftoriæ credulitas, abfque dubio falfo illi Diuo adfcribitur, quod colligere apertē li cēt, tum quia citat D. Gregoriū Papam, ob cuius preces dicit Traianum effe liberatū, cum tamen Gregorius natus effer multos poft annos Damafcenī: Gregorius nāque fub Mauricio Imperatore, & Phoca tyran no, at Damafcenus prius fub Theodofio iu niore vixit: tum etiam, quia in illo fermone Damafcenī dicitur etiam Chriftrum Domi num, quando ad inferos descendit liberaffe animas multorum infidelium damnatorū: quæ fententia erronea eſt, & valde aliena à D. Damafceno, dicente, lib. 2. de fide, cap. 4. hominibus id eſſe mortem, quod Ange lis fuit cafus. Secundō, quia D. Gregorius exprefſe dicit in libro 34. Moralium capi te 13. non eſſe magis licitum orare pro dam natis infidelibus, quā pro ipfo Diabolo: quomodo igitur ipſe oraffet pro Traiano? Dices cum Abulenfi vbi fupra D. Grego rium ob id peccaffe mortaliter, & punitum eſſe à Deo perpetuo dolore ftomachi. Hoc certe nefas eſt dicere de ſanctiffimo viro. Item fi in faciēdo talem precationem pec cavit mortaliter, quare aut quomodo exau ditus eſt? Tertiō, quia in ſacra Scriptura in multis locis habemus non remitti peccata fine Baptifmo, & poenitentia, & fine remis ſione peccati nullum beari foelicitate ater-

D. Greg.

Abulens.

na, quinimō decedentes in peccato morta li eſſe à Deo puniendos igne aternō, qui non extinguitur, debereq; eſſe ſocios Dæ moniorum: ergo non eſt excipiendus ab his legibus Traianus.

Reſpondent Traiani ſtudioſi, non imme diatē Traiani animam ab Inferno ad Cœlū vſq; euolaſſe, ſed Beati Gregorij precibus, Traianum ſuſcitatum baptizatum fuiſſe, & egiffē poenitentiam de delicto ſuo; & ſecū dō vita functum in cœlum eius animā abiſſe. Iſti nō locuntur ad Damafcenī mētem, qui non meminit talis ſuſcitatiōnis, & poe nitentiæ, ſed immediatē liberatam ab infer ni cruciatibus ad cœlum perrexiſſe com memorat. Et præterea, quarto, quia vbi vi xit: vbi & à quo baptizatus eſt: nullus nar raut, merum ergo commentum eſt. Item, quorſum D. Gregorius pro homine impiſſ ſimo oraffet? Dices, motum fuiſſe propter quædam præclara geſta Traiani, & inculpa tos mores excepta idolatria: narraturq; de ipſo Traiano, quod pergens ad prælium equo deſcenderit, vt viduæ cauſam de filio occiſo cōquerentis cognofceret. Adduntq; alij eundē filium ſuum in pignus dediſſe, & vſque ad redditum reliquiſſe obſidē. Quo exemplo & alijs commotum fuiſſe Grego rium, vt pro ipſo oraret. Reſpondetur. Me ræ nugæ ſunt, nam nullus Traiano filius, ne que adoptiuus fuit: etenim Adrianus iam grandæuus à Traiano in extremis poſito ac cepit tabulas adoptionis, vt tradit Spartia nus in Adriano. Itē: quorſum afflante diui no ſpiritu (vt aiunt Traiano dediti) commo tus fuiſſet D. Gregorius ad petendam beati tudinē Traiano homini ſcæleſtiſſimo (omit to ſcūiſſimam in Chriſtianis perſecutiō nem) ipſimet eius laudatores teſtimonium perhibent. Diocaſius ſui temporis hiftorio graphus inſignis in Traiano cum multa de viro laude digna prædicet, ſubiungit: *Vni dumtaxat appetens, & in adoleſcentulos pro nus, citra calumniā habitus, vt pote qui nū quam ex eo quidquam turpe aut mali fecit, nā qui vinum vſque ad ſacietatē biberet, ſobrius tamē erat, neq; in crimen grauātē vino pro pulſus eſt, & in maſculorū amoribus ita ſibi tē perauit, vt nihil per vim, dū voluptate obſe quitur, moliretur.* Chriſtiani viri, videte egre gios mores & præclara geſta Traiani. Hūc ne inter cœlicolas collocabimus impuriſſi mū & obſcœniſſimū: quē neq; ipſe Iulianus apoſtata ſub ipſa lunæ concauitate in Deorum cōuiuiū admitti voluit, niſi prius ab intēperanti eius animo fuiſſet cuſtodi-

13

Spartianus.

Diocaſius

tus

tus (cui admodum timebatur) Ganymedes: Cum Traianum (inquit Iulianus) conspicatus esset Sylenus hac verba protulit: maxima cura est adhibenda à Domino Ioui, quò illi custodiat Ganymedes. Eccè quomodo notatur perditì mores Traiani, etiam ab impio Iuliano: & quidam ex nostris volunt D. Gregorium ob eius inculpatores mores, sua intercessione inter purissimos reposuisse.

14

Soluntur
argumenta
in fauorem
Traiani.

Ad argumenta in oppositum respondetur. Primo generaliter, non vsque adeò fidentum est illis testimonijs, quæ parum habent autoritatis, vt rem extraordinariam, & contra Dei leges communes credamus. Secundò respondetur sigillatim. Ad primum Damasceni dicimus falsò adscribi illam contionem D. Damasceno, vt supra probauimus. Dices. Adducit testem totum Orientem & Occidentem. Respondetur. Si non credimus id, quod præcipuum est, quia sine probatione; neque id quod accessorium est, maximè quia nullibi habetur in Historia Authentica.

Secundò respondetur, non mirum apud vulgi ora versari: nam imperitum vulgus ad credenda insolita pronum, huiusmodi rumores falsos solet spargere. Secundum etiam testimonium Petri diaconi suspectum est. Etenim idem narrat, ad preces D. Gregorij Deum concessisse, omnes quotquot cum vera fide in Ecclesia Andreæ in cliuo Scauri dormissent saluandos: quod asserere plus quàm falsum est, cum neque sufficiat fides ad salutem, & obijisse in hoc vel illo loco ad eam consequendam impertinens est. Ioannes verò Diaconus, qui vitam D. Gregorij diligentissimè collegit, tantum asserit in loco citato, & dubitanter animam Traiani precibus Gregorij obtinuisse, vt in Inferno existens igne Infernali non combureretur: quinimò ibidem dicit in tota Bibliotheca Vaticana Historiam illam de liberatione Traiani non inuenisse, sed tantum in quadam Historia Anglicana. Ex quo nos non leue sumimus argumentum, Historiam esse confictam, cuius nullus Historiographus Latinus meminit, neque Beda gestorum Gregorij diligentissimus investigator. In Historia autem Sanctæ Brigide dumtaxat dicitur eidem Diuæ reuelatum fuisse, quod Traianus in Inferno altiore, quàm ceteri locum occupat: mihi autem non facile est creditum, id Diuæ Brigide reuelatum esse. Quod verò dicitur de Sancta Melchilde pariter rejicitur, & in sua Historia tantum narratur, eam desiderasse scire,

A quid actum sit de anima Sanfonis, Origenis, & Traiani, & dictum esse illi: Noli de hac re esse sollicita, quia res ignota est. Quæ omnia, qua facilitate narratur, eadè rejiciuntur, fortasse addita à cupidine nouarum rerum. Ad vltimū testimoniū Doctorum Scholasticorum resp. eos admisisse Historiam, vt probabilem propter D. Dam. autoritatē, tunc enim non dum tā diligenter res agitata est, nec palā erat illā contionē non esse Damasceni, sicut nos supra manifestauimus: Doctores autē Scholastici antiqui, vt Durand. & Richar. maximè D. Tho. non affirmant Historiam præfatā, sed potius tradunt modum probabilem, quo sine præiudicio fidei, illa admissa defendi possit: & D. Tho. in loco citato adducit duos modos dicendi ad saluandā prædictā Historiam. In primo loco (& ob id probabilius iudicatur) dicit, animā Traiani non esse absolutam simpliciter à reatu poenæ æternæ, sed eius poena dilatata vsq; ad iudicij diē. Secundus modus probabiliter tuendi Traiani liberationē non continere aliquid temerariū, est iuxta eiusdē Angelici Doctoris sententiā, Traianū non esse Inferno finaliter deputatum propter præuisas D. Gregorij pro eo fundendas preces, sed dūtaxat secundū præsentē iustitiā propriorum meritorum: ad eū modum, quo videtur dicendum de ijs, quos Apostoli suscitauerunt à mortuis: quorum quosdā constat fuisse idolatras, qui suscitati egerunt poenitentiam, & baptizati ac iustificati in coelum euolauere; sic non improbabiler dici posset Traianum D. Gregorij precibus esse suscitatum, & in humanis degentē poenituisse suorum delictorum & gratia consecutum ac poenę remissionē, & sic in coelum ascendisse. Quibus tu, qui vis tueri Historiam Traiani, adde D. Gregorium ex instinctu Spiritus sancti id fecisse propter causas Deo occultas, alias non esset licitum pro eo orare nisi Deo afflante & dispensante in comunibus legibus de non orando pro ijs, qui in mortali decesserunt: & isto modo temeritatis excusabitur Historia Traiani, quā tamē vt dixi mihi creditu aspera est.

Ad quintū forsā quis respondebit, per lacum, os Leonis, & Infernū intelligi Purgatorij: est ita sit, quomodo explicabitur illud: *Ne absorbeat eas Tartarus?* & infra, *fac eas Domine de morte transire ad vitam*, & illud, *gratia tua illis succurrente mereantur euadere iudiciū vltionis*. Et in quadā oratione pro defunctis dicit: *Vt quia in te sperauit & credidit, non penas æternas sustineat, sed gaudia sempiterna possideat*. Et huiusmodi multa repetis

15

16

ries in orationibus pro defunctis, quæ nisi adaptes animabus dānatis, tamen existentibus in Purgatorio nullo modo conuenire possunt, nisi asseras eas posse dānari, & nō esse certas de sua salute: quod est aperta hæresis, ut alibi dicitur. Quidā dicunt Deū posse secundū suam absolutā potētiā animas Purgatorij dānare, & in Infernū perpetuō detrudere, sua autē benignitate id non efficit, & hoc petimus à Deo pro animab⁹ Purgatorij. Cōtrā, nam pari ratione possemus orare pro dānatis, quia Deus posset eos in cœlū euehere, & pro Beatis ne eos deturbet in infernum; hæc enim omnia potest Deus efficere si utatur sua absoluta potestate. Alij dicūt. Quāuis istæ anime iudicio speciali, q̃ perficitur in cuiusvis morte iudicata sint, atq; deputatæ in sortem amicorum Dei, tamen adhuc superest iudiciū vniuersale, & ideo adhuc posse pro eis orari, ut euadant iudiciū vltionis. Ita Bellarminus. 2. lib. de Purgatorio cap. 5. ad secundā objectionē. Sed inde etiā inferitur nos posse orare pro Beatis, quia nondū euaserunt vltionis iudiciū, si sermo sit de iudicio vniuersali.

Bellarm.

Valentia.

17

Aliter respondit Gregorius de Valentia 3. tomo, disputati. 6. q. 2. de oratione, pūcto 8. circa finē. Nēpe Ecclesiā non petere pro animabus Purgatorij, ut liberētur à pœnis inferni, aut ne absorbeātur à Tartaro, &c. quasi censeat id non esse à Deo decretū, aut velit illud de nouo imponere, siue enim oremus, siue nō oremus stabile erit animas in Purgatorio existentes nō absorbendas à Tartaro, & à pœnis inferni liberādas, & ad cœlū euolaturas, sed petit executionē illius decreti, quā fiendam esse per orationes etiā decretum est. Sicut quādo Patres veteris testamenti petebant Christi aduentū à Deo certissimē decretū, cōfidebant tamē id executioni mādandū decreuisse medijs orationibus, & ideo petebāt, & ita re vera erat, nēpe Deū medijs orationibus id facere decreuisse. Item. Quādo petimus à Deo aliquid, nō petimus, ut tunc primū statuatur illud fieri, benē enim scimus ab æterno decreuisse quidquid facturus est, sed ut id exequatur iuxta suū æternum decretū, quod illud per nostras etiā orationes id facere statuisse confidimus. Itaq; nullū est inconueniens, petere id, quod certū futurum est: quia forsā executioni mandabitur per & propter orationes fidelium, tanquam per quoddam eiusdem executionis mediū, & in hoc sensu intelligitur illud assertum, prædestinationem iuari orationibus Sanctorum.

A Sed contra hanc sententiam arguitur primo. Id quod certū futurum est, non petitur, nisi aliquo modo à nobis pēdeat, sed quod animæ in Purgatorio existentes non damnantur, non pendet vllō modo à nobis, sed est in se inuitabile: ergo non petit hoc Ecclesia in suis orationibus. Maior probatur & explicatur simul: non petimus à Deo, ut sol cras oriatur, aut quod Orbes cœlestes moueantur, petebant autem Patres veteris legis Christi incarnationem, quam sciebāt certū futurā, quia simul sciebant ipsius executionem promerendam fore clamoribus eorum. Minor autem probatur: Quia quod non damnantur animæ existentes in Purgatorio, certū futurum est sine vllō ordine ad orationes, neque etiam quantum ad executionem, dicente Apostolo, *Saluus erit, sic tamen quasi per ignē*. Secundō efficacius, nam licet contingat aliquādo petere rem certū futurā, ut quādo petimus Spiritum sanctum assistere Cōcilio ritē congregato, non tamen cordate petimus rem iam factā, sicut non petimus quod anima Sancti Petri sit in cœlo, sed quod animæ in Purgatorio existentes, à morte æterna liberētur, quod euadant iudiciū vltionis, & similia non est iam futurum, sed factum. Ergo non petit illud Ecclesia: potest autem petere, & petit, quod Dei misericordia citius liberentur, quā puniō suarum culparum exigebat, non quia existimet Ecclesia diuinū decretum de tēpore, quo decreuit Deus vnāquāq; animam liberare, mutandum sit, sed quia scit executionē illius decreti implendā esse medijs orationibus, quod & clauditur in ipso diuino decreto. Ioannes de Medina, codice de oratione, quæst. 6. de ijs, pro quibus orandū est, soluit prædictā difficultatē dicens primō. Non esse necessariū omnia, quæ in Missis defunctorum dicūtur, ab omni ineptitudine excusari: *Multa enim, inquit, in Ecclesia legi permittuntur, quamuis non omnino vera sint, vel non omnino apta, quia conferunt ad fidelium deuotionem excitandam, vel augendam, ut in legendis Sāctorum & opinionibus Doctorum*. Ita ergo, inquit, dici potest de illis orationibus, quæ à priuatis personis factæ sunt, & non à Concilio aliquo, neq; in eo sunt approbata. Quā respōsionē exilimo temerariā ad min⁹, nā à quo eūq; factæ fuerint illæ orationes, tamē certissimū est cōmuni vsu totius Ecclesiæ Romanæ esse receptas, & approbatas: ergo citra temeritatē nemo potest asserere, esse in eis aliquē errorē à sana doct. alienū. Ad illud verò

B

C

D

19

Ioannes de Medina.

Impugnatur Ioannes de Medina.

M

quod

quod obiecit Medina de legendis Sanctorum, respondetur, esse latū discrimen, nam in officio diuino quædā proponuntur, ut humana fide certa, aut probabiliora, cuiusmodi sunt historie Sanctorū, & alia similia, quæ tantū proponit Ecclesia, ut piē & probabiliter credita, verbi gratia, Conceptio Beatæ Virginis, sine labe peccati originalis: aut quod in Epiphania canit, Reges Magos adoratū venientes fuisse Reges, illam diē ornatū esse tribus Christi apparitionibus, seu miraculis, & huius generis multa, & in his nullus est error, quia non sunt res, quæ per se pertinent ad Catholicā doctrinam, neq; ut tales proponuntur: vnde licet accideret in se esse falsum id, quod Ecclesia ut piū & probabile proponit, non diceretur Ecclesiam fuisse deceptā, quia non ea proponit ut certa omnino, sed dūtaxat ut pia, & probabilia, sicut re vera sunt. Alia verō usurpantur ab Ecclesia in officio diuino ut pertinentia ad dogmata fidei, in quibus cōpertum est Ecclesiam nō posse decipi, & ideo neq; in eis officijs & orationibus, quæ ab vniuersali Ecclesia recipiuntur, potest misceri aliquid veræ doctrinæ contrariū, quam uis fortasse aliquid sit obscurum quandoq; & quod interpretatione indigeat.

20

Ad argumentū ergo quintum respondetur, re esse clārā, Ecclesiam non orare in allatis verbis pro dānatis, quia rogat, ne cadant in obscurā: præsupponit ergo non cecidisse, atq; adeo pro dānatis non orat, sed pro animabus in Purgatorio existentibus. Aduertendū tamen est, quod orationes, & officia omnia, quæ pro defunctis funduntur, dupliciter possunt declarari: vno modo cōsiderando easdē animas secundū eum statū, in quo reperiuntur, quādo pro eis orationes funduntur, & tunc petimus, ut eis pœnæ relaxentur, & ut requie æterna donentur, ut luceat eis lux perpetua: & ferē omnia, quæ in officio defunctorū usurpantur, isto pacto possunt interpretari. Secundo verō modo, in quo est difficultas, possunt pauca quædā verba, ut illa inter arguendam allata, interpretari per quandā representationem, eo quod representat Ecclesia in præfatis verbis statū illarum animarū in eo puncto tēporis, quō à corpore exeunt, & ad iudiciū feruntur: & hoc modo intercedit pro illis, & orat, ne absorbeat eas Tartarus, & illud, *Mereantur euadere iudicium vltionis*, &c. Ad eum modū, quo celebrans Christi aduentū dicit: *Rorate Cœli desuper, & nubes pluant iustū*, & illud: *Emitte agnum Domine domi-*

A *norem terræ*, eo quod representat petitiones Patrū de Christi aduentu, ac si esset Ecclesia in eo tēporis momento, quō tales illi preces vociferabantur. Et si obiecias, nō posse hoc stare, quia oratur pro iā defunctis, dicens: *Libera animas fidelium defunctorum*. Respondetur, per quandā anticipationē iam iā proximi mortis, vocantur defuncti. Et si rursus obiecias, quorsum isthæc representatio, aut ad quid utilis: Respondetur ad multa. Primō, ut viuentes periculū illius tēporis cum agonizantur homines, ante oculos habeāt. Secundō, quia illa representatio cedit in verū Dei cultū, quā Ecclesia recognoscit, & cōfiteatur ipsum, ut supremū animarū iudicē, & patrē misericordiæ: qui orationibus suis pro animabus, ipsas ab acerbitate pœnarū Purgatorii potest, & vult liberare. Tertiō, quia de facto hoc genere orationis aliquid de huiusmodi pœnis illis remittitur: vel fortasse, quia propter tales orationes Ecclesiæ præuisas, quādo ab hac vita migrāt, recipiūt à Deo fauorē, & dispositionem, secundū quā benignē ac misericorditer possunt iudicari.

C Ad sextū argumentū respondetur. Argumentū probaret, si maxima illa miseria dānatorū posset releuari: habemus autē hoc esse impossibile, secundū cōmunes leges, quia Dei sententiā de pœnarū æternitate aduersus dānatos lata est. Iob. 20. *In inferno nulla est redemptio*. Psal. 6. *In inferno autē quis confitebitur tibi?* id est, nullus. Psal. 113. *Quia non infernus confitebitur tibi*. Et potissimē Matthæ. 25. *Ite maledicti in ignem æternū, qui parati estis Diabolo, & Angelis eius*. Huic autē sententiæ contradicere non solum stultum est, verū iniuriosum Dei veritati. Quod si quis arguat, si Deus utatur sua potētia extraordinaria seu absoluta, potest omnes dānatos in cœlū euehere: ergo licet hoc à Deo petere, sicut sæpē Sacti petierunt opera miraculosa præter solitū rerū cursū, quietē solis, fulcitationē mortuorū, & similia. Respondetur istos miraculosos effectus Sacti fere semper Dei instinctu petiere, quia sciūt sæpē Deū pro huiusmodi fuisse exoratum: cæterū dānatorum liberationē nullus petijt, nec debuit, quia sententiā lata est de æternitate pœnarum eorundem, quam non decet reuocare.

Ad septimū Alexander Alensi. 4. par. q. 93. mē. 2. & ar. 7. ad. 7. cōcedit, posse nōs orare Deū, ut puniat dānatos citra condignū, non autem ut liberentur à gehennæ pœnis: & pari ratione cōcedit posse orare pro Beatis,

21

Iob. 20.
Psal. 6.
Psal. 113.
Matth. 25.

Alensis.

22

D. Thom.

tis, ut premet ultra condignū. Sed contra, oratio fidelis pro alijs est actus imperatus a charitate, ita D. Thom. art. 7. charitas autē nō se extendit ad dānatos, quia nequeunt esse participes beatitudinis, in quo fundatur vinculū charitatis; ergo nullo modo pro eis orandū est. Quare melius resp. ad septimū argumentū, ea quæ a Deo expectantur esse in triplici differentia: quādam, quæ nō certō sciuntur futura, ut salus integrā, lōga vita & similia; altera sunt, quæ certō sciuntur futura, sed in quibus obtinendis multū valet oratio ad Deum fusa, ut Incarnatio Christi, respectu Patrum veteris legis, assistentia Spiritus sancti in Cōcilijs rite cōgregatis, & id genus multa, quæ Deus statuit certō futura, sed medijs orationibus executioni mandanda: itaq; in ipso Dei decreto, nō solū includitur res futura, sed medijs orationibus esse futura. Alia sunt certō futura, quæ Deus statuit futura sine vllō respectu, aut depēdētia ab orationib; hominū, ut quod sol oriatur cras, quod orbēs cōlestes movebuntur, &c. & in moralibus, quod Deus daturus est suam gratiā verē pōnitentibus; quod daturus sit beatitudinem ijs, qui in gratia Dei decesserunt, & similia: & ad hoc diuisionis membrum pertinet punire damnatos citra condignū, quod sicut ab orationibus nō pendet, ita neq; a Deo debet in oratione postulari, sicut nō postulamus a Deo, quod sol cras oriatur, esset enim stulta & sine causa huiusmodi petitio: oratio enim ut supra diximus, cū de necessitate orationis ageretur, est ut mandetur executioni diuina prouidentia: ergo in his de quibus certi sumus diuinā prouidentia ordinasse eam esse implendam sine orationibus, sine vlla necessitate eas usurpamus, quasi putantes diuinā prouidentia nō esse certā: eo quod quasi censemus esse exequendā per diuersa media ab his, per quæ ipsamet statuit impleri; at vero futura prioris aut secundi generis a Deo postulamus, prioris quidē, quia confidimus Deū statuisse nobis illa concedere medijs orationibus: secundi verō generis futura, quia certō sciuntur Deū decreuisse illa donare medijs orationibus. Quod si quis obijciat. Vnde nos scimus futura secundi generis Deū decreuisse concedere medijs orationibus, nō verō futura primi generis? Resp. ex cognitione, quæ habetur de Dei decreto. Nā Deus, qui reuelauit decretū suum de Incarnatione filij sui, reuelauit id esse a Patribus impetrandū orationibus & clamoribus; vel saltē

A ad hoc eos induxit, ut patet ex multis locis sacre Scripturæ, quæ referuntur huiusmodi clamoribus: & assistentiam Spiritus sancti donandam esse orationibus habuit ex vsu fidelium, qui tempore congregationis Cōcilij maxime fundunt ad Deum preces: scilicet contingit in futuris tertij generis, quæ futura sunt ex sententia lata a Deo, vel ex promissione absoluta, v.g. *In quacūq; hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius non recordabor amplius.* Ecce remissionem peccatorum affuturam verē pōnitenti, siue oret, siue non oret: similiter qui decedunt in gratia obtinebunt beatitudinē siue fundantur orationes, siue non. Idem dico de punitione damnatorū citra condignū, & de prēmio beatorū ultra condignū. Et aduertendum est damnatos puniri citra condignū, nō debere intelligi de extensione pōnarum, quasi aliquid de aternitate earū detrahatur, sed sensus est, quod Deus altera grauitate criminū, posset maiore pōna punire, sed pro sua clementia minus punit, quā scelera merentur. De qua re videndus est Diuus Thomas, & eius interpretes, 1. parte, quæstion. 21. artic. 4. ad primum, & alibi sæpe.

C Ad octauū ref. negādo cōseq. ut enim ait Aug. lib. 21. de ciuitate Dei c. 24. nullus est in hac vita mortali adeo peccator & inimicus, qui nō possit agere pōnitentiā fructuosam, atq; ex cōsequēti fieri amicus; Dānati verō nō item, sed sunt & nobis & Deo infensissimi inimici. Itaq; discriminē est inter dānatos in hac vita & futura, nā hīc sunt nostri proximi ex charitate diligēdi, de quibus nō est desperādū esse, aut posse esse participes beatitudinis, at verō in alia vita, iā nō sunt nostri proximi, quia nō sunt capaces beatitudinis, sed sunt nobis inimici, atq; adeo nō magis diligēdi, quā Dæmones, nec magis pro illis orandum, quā pro Dæmonibus.

D Ad nonū cōcedimus illos affectus cōmiserationis esse viatorib; licitos, & a Deo auctore nature efficiūtur, si sermo sit de affectibus appetit; sensitiui, & volūtatis, ut natura est, in quibus discordare a volūtate Dei nō est illicitū: maxime quia nō pōdēt a libero arbitrio, secus erit de affectib; volūtatis, ut ratio est, in quib; nō licet discordare, volūtate deliberata & absoluta seu efficaci a volūtate Dei: negatur tamē cōsequētia, quia inferatur, licitū esse petere a Deo, ut euadant pōnas aternas dānati; tū quia nō licet a Deo petere id, quod Deus decreuit fieri, & nullomodo a libero arbitrio hominum pendere: tū

mod. T. C

D. Thom.

August. C

23

24

Includit.

quia oratio simpliciter, & proprie, quia est petitio possibilis, non proficitur, neque regulatur à quocunque desiderio, sed à desiderio absoluto, & ex se efficaci volitorum: praefati autem affectus sunt volitiones imperfectae, inefficaces, & velleitates quaedam, quae etiam possunt versari circa res impossibiles. Et si quis dicat, Saltem poterit fundi oratio conditionata pro damnatis, sicut illa: *Pater si possibile est transeat à me calix iste*. Respondetur negando rationis paritatem, quia illa oratione ostendit Christus suum erga nos amorem, & naturae humanae veritatem, at haec ratio non procedit erga damnatos. Illud vero, quod in probatione consequentiae argumenti tangitur de solatio dānatorum, magnum nobis caput aperiebat disputandi, utrum in dānatis aliqua letitia & delectatio reperiri possit, de quo D. Thomae interpretes, 1. par. quaest. 64. ar. 3. ad 1. & Doctores in 4. distinct. 50. potissime D. Thom. q. 2. art. 1. quaest. 4. Modo breuiter, quemadmodum Sancti de omnibus gaudent, ita & dānati de omnibus dolebunt itaque; nihil erit illis solatio, aut alleuatio poenarum, nihil voluptatis aut gaudij ex aliquo percipient. Habebunt quidem quaedam gaudia, ut ait D. Thom. vbi supra, sed inania & fallacia, vbi gratia spiritus dānatorum aliquādo, sed raro in propria persona apparent viuentibus, & molestias ingerunt, in quo videntur gaudere, sicut Demones videtes alios dānatos, ex quo videntur consolari. Iuxta illud: *Solatio est miseris socios habere penales*. Sed non sunt vere gaudia, sed tantum complacentia quaedam, ex qua non nascitur vera delectatio: vel obliuiscitis maximis cruciatibus, quos sustinent, ne vlla perfluat delectatio ex tali complacentia, vel quod verosimilius est, eorum statu in foelicissimum decet, ut Deus subtrahat suum concursum, ne ex tali complacentia illa nascatur voluptas, aut delectatio. Quare nullum illis à Deo petendum est leuamen aut solatium. Secundò respondetur. Estò aliquod solatiū, aut delectatio ab eis caperetur, omnia haec aut sunt mala ex obiecto, aut si bona sunt, ordinantur ab eis in malum, in rabie scilicet, in inuidia etiam suorum sodalium, quos in vita vnice dilexerunt. Hoc autem pro illis à Deo petere execrabile est.

In responsione ad confirmationem prius explicandum est breuiter, quid sibi voluit illa petitio diuitis Epulonis. Abulensis super caput 25. Matthaei. q. 563. refert quosdam dicentes, diuitem illum motum ex amore & compassione ad suos fratres orasse Deum, ut mitteret

A animam Lazari ad monendum eos de attentibus ad suam salutem, ne venirent in locum tormentorum. Sed istorum positio falsa est, quia dānati nullam possunt habere voluntatem bonam, neque vllam compassionem viuorum, quin potius inuidia facibus erga omnes agitantur. Alij sunt existimantes diuitem tale precationem fuisse, ut fugeret maiorem cruciatum. Et enim sicut Beati maius capiunt gaudium ex maiori numero saluandorum, ita & dānati maiori affliguntur poena ex maiori numero dānatorum, maxime ille Diues, si fratres eius dum suo malo exemplo dānarentur, illi fortior instaret cruciatus, quem cupiens vitare, orabat Deum pro liberatione suorum fratrum: non quia compatiebatur illis, sed quia timebat sibi infligi maiorem poenam. Sed neque hac interpretatio placet D. Tho. vbi supra, ad tertium: eo quod quauis ex dānatorum multitudine poena singulorum augeatur, tamen tantum superex crescat odium & inuidia quod magis eligeret torqueri vehementius cum multis, quam minus cruciari solitum etiam, quia poena debita propter scandalum datum fratribus suis in ipso statim ingressu inferni simul inflicta est. Igitur respondetur cum D. Tho. & Abulen. vbi supra, dānatos mauelle absolute loquendo omnes etiam fratres suos simul dānari, at quia minorem habent inuidiam erga propinquos suos, consequenter maiori afflictione premerentur, si omnes propinqui dānarentur, & alij in coelum euolarent: & ideo Diues ille Epulo, cum sciret quamplures esse saluandos, concupiuit, quod sui fratres essent de numero saluandorum, & ob id petijt à Deo, ut Lazarum mitteret ad eos edocendos ad suam salutem pertinentiam, non quia vellet eos non condemnari, sed malles suos fratres esse de numero saluandorum, quam alios. Sed dicet quis. Ista petitio, & affectus erga fratres bona erat: utique bona aliquantulum, sed ut ait Caietanus super hunc locum ex affectu superbiae procedens, quia propterea petebat suos fratres euadere poenas magis quam alios saluandos, ut vel sic in suis fratribus exaltaretur. Ad confirmationem igitur negatur consequentia, quia petijt Epulo, quod non assecutus est, imò peccauit petendo, unde non inferitur, nos posse orare Deum, ut petitioni eorum annuat.

Circa secundum testimonium etiam videndum est, quid Demones petierint à Christo. Primo petierunt ne mitteret eos in gehennam, ex quo collige valde cupere Demones extra infernum esse: non quia sic euadant cruciatum, secum enim deferunt sua supplicia quocunque

D. Thom.

mod. T. C.

D. Thom.

88

45

Abulens.

mod. T. C.

Toletus.

cunq; perrexerint, vel quia incedunt circū septi igne Infernali modo quodam occulto & inuisibili, Deo ita disponente: vel quia à Deo immediatē torquentur, ac si igne gehēnali vrentur: sed desiderant esse extra illū carcerem, tū propter horrorem & loci turpitudinem, tū ne impedirentur à molestijs inferendis & perturbandis hominibus, quia in Inferno existentes eorum potestas ad huiusmodi operationes impedita & ligata est. Secundò petierunt vt mitterentur in gregem porcorum: quid eos ad hoc mouerit incertum est: rationes coniecturales plures affert Cardinalis Franciscus à Toledo super caput octauū D. Luc. quas omnes desumpsit ex Abul. Matth. 8. q. 127. quæ videndæ sunt ad confirmationē: ergo negatur consequentia: quia Dæmonum petitio mala est, nostra verò non debet eis conformari. Dices, exaudita est à Christo, quomodo mala est? Respondetur. Ex parte obiecti petitio non habuit malum obiectum, & à Christo volitum propter bonos fines, quos enumerare longū esset; ex parte Dæmonū vitiata petitio à malo fine, quia omnis eorum operatio vitiosa est: sæpè autē contingit petitiones peccatorū exaudiri in suam eorū perniciem, quia petita ob malū finem petunt, sic in præsentī contingit.

27

Nō esse orādū pro pueris in Limbo existentibus

Ecclesiast.

Ex dictis decisa manet altera dubitatiū cuta præcedenti affinis: An pro pueris in Limbo existentibus, qui cum peccato originali decesserunt orandū sit? Respondetur nāq; negatiue: licet enim non peccauerunt voluntate propria, sed aliena: tamen reuera in peccato decesserunt, & sunt in statu irreuocabili inimicorū Dei; oratio autem non impetrat mutationem ab statu peccati ad statū gratiæ, aliās mutaret decretū Dei, dicentis Ecclesiastici. 11. *Vbi ceciderit lignum ibi manebit, siue ad Austrū, siue ad Aquilonē.* Quod si obijciat quis, Innocētiū III. capite cū Marte de celebratione Missarū, vbi ait, *Ex mortuis quosdam esse valdè bonos, qui non egent suffragijs, quosdam valdè malos, qui non possunt iuari, quosdam mediocriter bonos, quibus suffragia prosunt ad expiationem, quosdam mediocriter malos, quibus prosunt ad propitiationem:* At vltimū membrū diuisionis quibus conuenit, nisi pueris in Limbo, si enim valdè boni sunt in cælo, valdè mali in Inferno, mediocriter boni in Purgatorio, vbi erūt mediocriter mali, nisi in Limbo? Igitur vt his concedatur aliqua propitiatio possumus pro illis orare.

Hoc argumentū magnū negotiū Cano-

A nistis facessiuit; nos verò dicimus primò, mediocriter bonos appellari, qui nullā habent culpam, sed tamen habent reatum pœnæ; mediocriter malos appellari eos, qui habent culpā aliquā, sed venialem tantū. Secundò respond. Innocētiū III. eam diuisionem sumpsisse ex Augustino in Enchirid. c. 110. & in libro de cura pro mortuis, vbi ponit diuisionē tantū trimembrē: & iure, nam ad idem pertinet mēbrū illud mediocriter boni, & mediocriter mali: quare vel memoria lapsus est Innocentius, quando diuisionē ab Augustino desumpsit, vel sine causa adauxit vnum membrum.

B

III. DISPUTATIO.

An pro animabus existentibus in Purgatorio sit orandum?

T videtur vera pars negatiua, primò omnibus argumentis, quibus supra probauimus non esse orandū pro defunctis. Secundò, estō sit orādū pro aliquibus animabus Purgatorii, non tamē pro omnibus, ex D. Augusti Enchirid. cap. 109. & in libro de cura pro mortuis agenda c. primo, vbi dicit: *Pia opera (inter quæ oratio cōputatur,) eis tantū defunctis prodesse, qui cū viuerent hæc sibi vt postea possent prodesse meruerunt.* Ecce D.

D. Aug.

C

August. negat omnibus in Purgatorio existentibus posse viuos auxiliari. Tertiò. Sancti cū Christo regnantes non orant pro animabus in Purgatorio existentibus: ergo nec nos qui infirmioris sumus charitatis, quosque Deus minori prosequitur fauore pro illis orare debemus. Antecedens prob. quia cū animæ beatæ vehementius orent, & pro omnibus orēt, & eorū orationes à Deo benignius & facilius exaudiantur, in modico tempore euacuassent Purgatoriū. In præsentiarū non est nobis animus disputare cōtra Hæreticos nostri temporis, an sit Purgatoriū, & ad quid sit: & multa alia ad hunc articulū de Purgatorio concernentia: sed supponimus vt fidei dogma, Purgatoriū esse, vbi animæ eorū, qui decedunt è vita, in gratia Dei, obnoxie tamē pœnis debitis peccatis, aut morietes aliquibus venialibus culpis nō remissis, pœnas luant, & fiat plena remissio. Supponēdū itidē est, nos modo nolle disputare de omni genere suffragiorū, quibus animæ Purgatorii iuantur, sed dū taxat de oratione; & de ea, nō secūdū omnē cōsiderationē, videlicet vt meritoria est, & satisfactoria, sed tantū vt impetratoria est. Vnde dubitatio præfens est, vtrum fructuo-

2

se & licite oremus pro animabus Purgatorij, ita ut per nostras orationes eis aliquid impetremus, nempe liberationem a poenis, aut quaecumque aliud solatium?

3

Sententia auctoritatis.

Pro cuius decisione Dico primò. Secundum fidem Catholicam asserendum est, animas in Purgatorio existentes nostris orationibus adiuuari. Probatur omnibus, quæ attulimus supra ad probandum orandum esse pro defunctis; quod non est intelligendum de damnatis, ut probauimus, neque de Beatis, ut ostendimus; ergo de animabus in Purgatorio existentibus id intelligi necesse est. Probatur secundò ex D. Dionysio in

D. Dionys.

7. cap. cœlestis Hierarchiæ, ubi ait: *Diuius Sacerdos pro mortuis orans, pro illis orat, qui sanctè vixerunt, & tamen aliquas maculas habuerunt, ex infirmitate humana contractas: huiusmodi autem sunt animæ, quæ detinètur in Purgatorio.* Idem latius prosequitur

D. Damas.

D. Damascenus, in citato sermone, si tamè eius est. Tertiò, ex usu fidelium à principio nascentis Ecclesiæ, quæ sapientissime orat pro animabus Purgatorij, & credit eas nostris orationibus & poenis releuari, & liberari: de qua re sunt multæ apparitiones & reuelationes testificantes animas præfatas orationibus esse adiutas. Videndus est D. Gregorius in quarto Dialogorum, cap. 40. ubi narrat Paschasium precibus Germani Episcopi à poenis Purgatorij esse solutum, &

D. Grego.

capite. 55. & libro 1. de vita Bernardi, cap. 10. vide auctorem eius. Quod si de hac re plures cupis scire apparitiones lege

Maurelius.

Maurelium libro 4. capite 12. & libro 2. capite 2. Quamdam historiam, quam refert D. Bernardus in vita sancti Malachiæ capite 4. non grauius referre: nam cum sanctus Malachias pro sorore sua defuncta preces in Missa offerret, primo visa est illi peruenisse ad limen Ecclesiæ in veste pulla, nec dum tamè posse intrare, cumque ille perseverasset in prece, & sacrificij oblatione vidit eam secundò in veste subcandida, ad Missam quidem intra Ecclesiam, sed altare contingere non permitti: tertiò tandem visa est aggregari cœtui candidorum, & in veste candida: ex quo intellexit suis precibus & Missæ oblatione à Purgatorij poenis esse solutam.

4

Secundò dico. Non solùm orationes cōmunes, quæ nomine Ecclesiæ fiunt pro animabus Purgatorij omnibus illis existentibus profunt, sed etiā orationes particulares, quæ à fidelibus pro eisdem funduntur. Hæc assertio est cōtra Caiet. qui in primo tomo opusculorum tractatu. 16. quæst. 5. tenet omnes

Caiet.

A qui in Purgatorio sunt, posse Ecclesiæ suffragijs adiuuari, sed de facto specialibus suffragijs nō omnes iuuantur, sed illi soli, qui hic meruerunt, ut illic iuuarentur: & explicans, qui sunt isti, qui hoc meruerunt, ait, esse illos qui in hoc sæculo viuētes magnā deuotionē habuerunt ad clauē Ecclesiæ, qui propensi ad misericordiā & solliciti ad satisfaciendū pro peccatis, & ad suffragandū defunctis, & similia. Mouetur Caietanus testimonio D. Augusti. allato in primo argumēto facto in initio huius dubitationis: sed perperā citato, & non benè intellecto: nam D. August. nō dicit: *Suffragia nostra non prodesse, nisi illis animabus Purgatorij, qui hic meruerunt, ut illis prodesse, ut refert Caietanus, sed dicit: nō prodesse, nisi illis, qui dū hic essent meruerunt, ut illis possent prodesse.* Vbi nomen meriti, non accipitur strictè pro meritorio opere, sed pro cōdignitate & capacitate, ut animabus possint cōmunicari suffragia, & auxilia, & donū petītū per orationem, omnes autē animæ existentes in Purgatorio, hoc solū quod in gratia decesserant, habēt hanc capacitatem, & meritū, siue habuerint merita actualia propria, ut illæ quæ operate sunt ex charitate, dū essent in via, siue iustificatæ ex vi sacramenti, siue vilo opere meritorio obierint. Nō inficior Domino Caietano, eas animas, quæ dū viuerent habuerunt eam deuotionem ad clauē, quā ipse exigit, magis esse dispositas, ad inclinandā Dei misericordiā, ut annuat petitioni factæ pro eis, vel ut ipse Deus moueat viuos ad eis suffragandū. Itaq; fundamentū, vnde colligendū est, animas Purgatorij posse omnes iuari quibuscumque suffragijs & orationibus etiam specialibus, est in gratia decessisse, esseque obnoxias reatibus peccatorum, cuiusmodi sunt omnes, quæ in Purgatorio morantur. Vnde omnes harū orationū percipiunt fructus, si tamen pro illis fundantur, nā certum est orationem non impetrare nisi illi, pro quo funditur expresse, aut implicite. Ex his patet ad secundum.

D

Dico tertiò. Nō solū viatores orāt fructuose pro animabus Purgatorij, verū etiā Beati cum Christo regnantes, & ij maxime. Hæc assertio est cōtra doctissimū Scotum in 4. sent. d. 45. q. 3. ar. 2. in fine, & persuadetur sapientissim⁹ pater argumēto vltimo quod feci in principio hui⁹ dubij. Sed probatur nostra assertio, quia orare pro ijs, qui miseras & ærinas patiūtur, op⁹ charitatis est, si tamē capaces sint leuaminis & solatii: sed animæ Beatæ feruent charitate erga animas laborantes

August.

Scotum.

rautes in Purgatorio, & indigētes liberari à magnis cruciatibus, & sunt huius beneficii capaces: quæ ergo inuidia est negare illis orationes beatorum? Adeo veram cenſeo hanc noſtram aſſertionem, vt exiſtimē doctiſſimum Sotum non ſenſiſſe oppoſitum, ſed aliquem maleuolum in fine illius articuli illud adieciſſe. Quare in alijs impreſſionibus nouiter factis non inuenitur: aut vero fortasſe loquebatur de oratione Beatorum, vt oratio habet rationem meriti, aut ſatisfactionis, quæ cum non habeant locum in Beatis, certum eſt Beatorum orationes non fieri pro animabus Purgatorii, neque in ratione meriti, neque in ratione ſatisfactionis; ſecus eſt in ratione impetrationis. Secundo probatur noſtra aſſertio ex D. Auguſtino. libro de cura pro mortuis, capit. 4. vbi dicit prodeſſe mortuis ſepulturam in Baſilicis martyrum, vt qui recordatur mortui, ſimul recordetur Martyris, & eius precibus mortui animam commendet. Tertiò Eccleſia in oratione illa pro defunctis, *Deus venia largitor, &c.* quæ ſæpè vtitur, à Deo poſtulat, vt Beata Maria intercedente, & omnibus Sanctis, animas defunctorum ad perpetuam beatitudinis conſortium peruenire concedat.

Ad argumentum in oppoſitum reſpondetur. Cum nos poſſimus mereri de congruo animabus Purgatorii, & applicare illis ſatisfactionem noſtrorum operum, ex hac parte excellimus Beatos. Quod attinet verò ad impetrationē per orationes, lōgè ab eis ſuperamur, quia vehemētius & crebrius orāt quā nos, & quantū eſt ex parte ſua facilius exaudiūtur. Sed tamē cū omnis orationis impetratio ſoli innitatur miſericordiæ Dei, nō eſt debitū oranti, vt impetret, quæ poſtulat, ſed dūtaxat, quando res petita cōformis eſt diuinæ volutati: quæ propter ordinem ſapientiæ ſuæ quādā petita cōcedit, quādam verò negat. Hinc fit, vt interdum ſanctiores non exaudiuntur, quia petūt ea, quæ Deus decreuit nō facere; vt patet de Moyſe, qui petiuit intrare terrā Chanaan, Deuter. 3. & 32. Et Samuel orans pro Saule, non eſt exauditus. 1. Regum. 15. e contra verò ſæpè contingit malos exaudiri, imò & Dæmones Matthæi, & Lucæ. 8. & Marci. 6. quia poſtulatū cōcordabat diuinæ volutati propter fines diſpoſitos à ſua prouidentia. Ad argumentū igitur negatur antecedens, & eius probatio. Etenim cū impetratio orationū beatorum nō ſemper fit inſallibilis, quia, vt dicebamus, innititur De-

A liberalitati, quantumvis preces eorum pro animabus Purgatorii ſint crebræ & ſeruētes, non ſemper exaudiūtur, & conſequenter nō euacuat Purgatoriū. Ad hæc accedit, quòd iuxta ſententiā aliquorū (vt infra dicemus) Beati certò cognoscunt, quando preces eorū exaudiendæ ſunt, & quando non ſunt exaudiendæ. Vnde non multiplicant eas, ſicut nos, qui hæc ignoramus. Imò (vt in ſinuabam) multiplicius poſſunt animæ Purgatorii à viatoribus adiuari, quā à Beatis. Nam ab illis per applicationē ſatisfactionis debitæ ſuis operibus per indulgentias, per Miſſæ ſacrificia, quibus ſuffragijs (iuxta ſapientū quorundā placitum) ex iuſtitia debetur remiſſio pœnarum animabus Purgatorii debitā, & per meritū de congruo & per impetrationē à Beatis verò tantū iuari poſſunt per modum impetrationis, quapropter ſicut ex multipliciori ſuffragio viatorū erga animas Purgatorii nō inſertur repentina euacuatio Purgatorii, neq; ex ſuffragio Beatorū per orationes inferretur: maxime quia nō ſemper talis modus ſuffragij fortitur effectum poſtulatū.

DISPUTATIO IIII.

An ſit orandum pro animabus, quæ plena felicitate cum Chriſto regnant?

T videtur vera pars affirmatiua, ex Epiphani. hæreſi. 75. & Cyrilo Catheciſti. 5. Myſtagogica & Chryſoſtom. in ſua Liturgia, dicentibus ſacrificiū offerri Deo pro Apoſtoliſ, Martyribus, &c. & homi. 33. in Matthæ. ſuper illa verba: *Non eſt mortua puella ſed dormit.* Matthæ. 9. agens de filio diuitis obituro dicit. *Putas eum maculis inquinatū eſſiſſe? Da ipſi ſua, vt illis ſe à maculis detergat. Putas in iuſtitia ipſum deceſiſſe? præbe ipſi ſua ad mercedis & retributionis adiectionē.* Vbi per defunctū, qui obiit cum maculis intelligendus eſt, qui migravit ab hoc ſeculo obnoxius reatibus pœnæ, & culpis tantum venialibus: ſicut dubitatione præcedē docuimus. Ergo per eū, qui deceſit in iuſtitia intelligendus eſt ille, qui obiit in gratia Dei nullireatu obnoxius, qui euolauit in cœlū, pro quo ſuadet fieri eleemoſynas ad augmentū mercedis & gloriæ, & pari ratione ſuadet fieri pro eo orationes. Secundo ex cōſuetudine Eccleſiæ, nā vt reſert Innocē. III. c. cū Marte, de celebratione Miſſarū, in die S. Leonis dicebatur: *Annue quaſumus Domine, vt anima Beati Leonis hæc proſit oblatio.* Quæ verba licet mutata fuerint, vt

Auguſt.

Soluuntur
argumēta.Deut. 3.
1. Reg. 15.
Matth. 8.
Lucæ. 8.
Marci. 6.Epiphani.
Cyril.
Chryſoſt.

Matth.

Innocen.

ibidem refert Innoc. III. tamen in secreta oratione eiusdē S. Leonis, nūc petitur: *Vt per hęc pia placationis officia, & illum beata retributio comitetur, & nobis tuā misericordia dona conciliet.* Et in alijs orationibus, quibus frequēter vtitur Ecclesia dicitur: *Vt sicut sancta mysteria Sanctis profunt ad gloriā, ita nobis proficiant ad medelam.* Ecce supponuntur oblationes, & mysteria celebrata prodesse Beatis ad gloriā, atque adeo orare pro illo profectu licitū erit. Tertiō. Beatæ animæ comparant sibi multa gaudia, quę Theologi vocant accidentalialia, vt de bonis operibus aliorum: *Gaudium est in cælis, super vno peccatore pœnitentiam agente.* Lucæ. 15. maximē si sunt sibi coniuncti, & specia- lius, quando ipsi Beati, dum viuerent, fuēre; causa, aut occasio illa bona opera efficiēdi: ergo possumus à Deo petere, vt Beatis con- ferat huiusmodi gaudia accidentalialia. Quar- tō. Beati ipsi magnis clamoribus interpel- lant Deū pro consummatione suę glorię, mediante animarū ad corpora vnione, vt collegimus supra ex testimonio Apocaly. 6. iuncta expositione D. Greg. 2. moralium cap. 6. ergo & nos possumus eadem precari pro illis Domino Deo nostro.

In oppositum tamen est Diuus Augu- stin. qui protulit illud celebre dictum, *In- iuriā facit Martyri, qui orat pro eo, cuius de- bemus nos orationibus cōmendari.* Quare in- iuriā? quia protestatur illum miserum & indigētē, cum tamē omnis miserię expers sit, sicut & quilibet Beati inebriati ab vber- tate domus Dei, Psal. 35. Secundō ratione, à Deo pro alijs petimus vel collationē ali- cuius boni, vel liberationē à malo: sed Beati nullius boni sunt indigentes, nullumq; pa- tiuntur, aut timent malum: ergo nō est pro illis orandū. Hęcque sit nostra assertio te- nenda; limitanda tamē ad orationes pro ob- tinenda gloria essentiali, quę in Dei visio- ne, amore & fruitione consistit. Non enim reputo inconueniens pro illis postulare ali- quam gloriam accidentalem, quę consistit in gaudēdo de nostris commodis, de hono- re, qui à nobis Deo exhibetur, per cultum aut bona opera alia, de laudē Dei & simili- bus, iuxta illud Augustini in soliloquijs. *Da igitur Pater, da eis semper gaudere de nobis, vt & tu semper per eos lauderis in nobis.* Li- mitatio intelligenda est de gloria acciden- tali, non necessariō connexa cum essentia- li: quia hęc ex essentiali nascitur, & ratione suorum meritorum debita est, & consequē- ter non danda per preces aliorum. Et limi-

tatio etiā extendenda est ad aliquod extrin- secū bonū charitatis, seu boni & amoris aut honoris apud alios: pro quo videtur Chri- stus orasse, Ioann. 17. *Clarifica me tu Pater, &c.* Bene enim D. Thom. in 4. distinct. 45. quæst. 2. artic. 2. quæstiunc. 4. ad. 3. etiam in præfatis casibus nō admittit Beatos nostris orationibus posse adiuuari: *Eo quod, inquit ipse, propter illa multiplicata gaudia, eorum gaudium non augetur formaliter, sed tantum materialiter:* id est, non est intensius, sed ex- tensius, sed quamuis hęc vera sint, fortasse non est inconueniens, illud augmentū gau- dij extensiuum, à Deo pro illis postulari, non vt nostris orationibus adiuuentur: sic enim intelligendus est D. Thom. quia iuuari indigētium est, sed vt de honore, aut alio simili gaudeamur Deo exhibitō.

Ad primum negatur consequentia, quia oblatio sacrificij quando pro Sanctis fit, nō fit pro obtinenda beatitudine, sed pro gra- tiarū actione, propter gloriam collatam: se- cus est de oratione, quę intrinsicē petitio est, & saluari non potest, nisi aliquid à Deo postuletur non habitū, quo non carent Bea- ti. Fateor, verba D. Chrysostō. duriora esse, respondetur tamen ex contextu eiusdem, nam loquitur de filio Diuitis morituro, & suadet, quod dentur illi bona sua, vt eroget pauperibus: vt se liberet à peccatis, in quibus est, iuxta sensum Catholicū in quo intelligi solet illud: *Peccata tua eleemosynis redime, & illud, Eleemosyna à morte liberat.* Et tunc le- gendum est: *Putas eum maculis inquinatum obturum.* Vel si, *Obijisse,* legatur, loquitur de viuo per anticipationem, & in sequentibus verbis monet, vt fiant eleemosynę pro de- functo, qui in gratia decessit, vt à reatu pœ- nę absolutus, consequatur gloriam: & hanc censeo magis consonam expositionem, quā quę in citata dubitatione apposta est. Ad verba Collectę in Missa sancti Leo- nis respondetur, intelligenda esse de retri- butione gaudiorum quorundam acciden- talium suę beatitudini essentiali. Illud ve- rō quod dicitur in alijs Collectis: *Vt sacra illa Sanctis profint ad gloriā,* intelligenda sunt, non de nouę glorię & beatitudinis ac- quisitione: sed de gloria, vt est clara cum laude notitia. Et supponitur ex Sacrorum celebratione famam sanctitatis eorum vbi- que diffundi, & quod à nobis in magno habeantur pretio. Vnde nobis accres- cit exemplum, Deo laus, & honor, qui mirabilis cognoscitur, & laudatur in San- ctis suis, ipsis verō Sanctis nil glorię essen-

D. Thom.

3

Soluuntur argumēta.

Lucæ. 15.

August.

August.

essentialis ex hoc accrescit, nisi tantum accidentalis, ut dictum est. Sed obijciat quispiam contra Doctrinam præfatam, ex qua videtur se qui nos posse orare pro ipso Deo; quod inagnam absurditatem præ se fert. Probatur sequela; quia cum Deus capax sit honoris, & gloriæ, dimanantium à bonis operibus fidelium (glorificatur namque & honoratur in Sanctis suis) posset orari pro ipso, ut videlicet, illa gloriæ & honor in eo augetur, sicut de Beatis dicebamus. Respondet, negando consequentiam, quia pro nullo oratur, nisi ut proueniat illi aliqua utilitas vel emolumentum, quorum Deus capax non est. Item quia gloriæ, & honor solum constituunt in eo denominationem extrinsecam, per quam nihil illi accrescit. Ad tertium & quartum non censeo improbabile nos posse à Deo postulare pro Beatis consummationem suæ gloriæ per corporum resurrectionem, & accelerationem eiusdem resurrectionis: & c. consensit Innocentius tertius, in cap. cum Marte. citato, & etiam Augustinus, & Gregorius, qui exponentes illud testimonium D. Iohannis dicunt Beatos orare pro obtinenda gloria sui corporis: & D. Thomas in hac quaest. arti. 11. ad primum expresse. Quare non video, cur nos non possimus eandem gloriæ corporis pro ipsis à Deo petere, & censeo non ob stare nos Beatis esse longè inferiores: siquidem peccatores pro iustis licet orationes fundunt, ut infra dicetur.

Inno. 3.

August.
Greg.

D. Thom.

ARTICVLVS IX.

Vtrum conuenienter septem petitiones orationis Dominicæ assignentur?

CONCLUSIO est affirmatiua, ex Christi autoritate eam precationem instituentis, Matth. 6.

Matth.

PREAMBULA ADEXPOSITIONEM orationis Dominicæ.

IA est orationis Dominicæ præstantia, ut ferè omnes Patres antiqui & moderni in ea explananda præclara sui monimenta dederint, quidam obiter, quidam ex professo. Tertulianus in libro de oratione, Cyprianus in expositione orationis Dominicæ, Cyrillus Hierosolymitanus Cathedesi. 5. Mys

Tertulian.
Cypri.

Atagogica, Chrysostomus Homilia de oratione Dominica, Gregorius Nissenus in homiliis quinque, decadis. Ambrosius lib. 5. de Sacramentis c. 4. Augustinus de Serm. Domini in monte c. 5. & sequentibus. Cassianus collect. 9. c. 18. & sequentibus. Chrysologus Serm. 67. & sequentibus. & interpretes sacre Scripturæ in caput sextum Matth. Abul. libi à q. 113. Gabriel super Canonem Missæ à Lectio. 64. vsq; ad Lection. 79. inclusiuè, Rob. Bellarm. in 3. tomo suorum operum, controuersia ult. gener. lib. 1. c. 3. & sequentibus. Augustinus in Epist. 121. ad Probam c. 11. & 12. in Enchir. c. 115. Sermon. 28. de verbis Domini, Homilia. 42. ex libro quinquaginta homiliarum, & Serm. 126. 135. 182. de tempore. D. Ber. Serm. 6. de Quædragesima, Innoc. Papa lib. 5. de mysterijs Missæ c. 17. Abul. Matt. 6. à q. 113. vsq; ad 121. inclusiuè, D. Th. Opusc. 7. Commendatur autem orationis Dominicæ præstantia, supra cæteras orationes, dignitate, utilitate, breuitate, fecunditate, necessitate, ac demum ordine. Dignitate, quia eam composuit & docuit, non homo, aut Angelus, sed Christus Dei filius, & Sapientia Patris. Utilitate, tum quia Christo dicente: *Sic orabitur Pater noster, &c.* nemo ambiget, quin oratio illa sit Deo gratior & acceptior, quam quæcunq; alia precandi forma. Vnde D. Cyprianus: *Quæ apud patrem precatio exauditur, quæ quæ ab ore Filij qui veritas est probata, creditur:* tum etiã, quia si Christus promissit, & implebit: *Quidquid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis:* si petierimus aliquid in nomine Christi, & oratione à Christo composita quid ni dabitur. Breuitate composita excelsa aliis; quare Tertulianus eam appellat, *Breuiarium Euangelij*: & D. Cyprianus. *Ipsa est oratio, quæ ipsemet Deus incarnatus mortales orare docuit, qui suo magisterio omnem præcæ nostram in vno sermone abrenauit, tanquàm sit sermo de quo dixit Esaias, Sermonem breuiatum faciet Dominus in toto orbe terræ.* Hæc autem breuitas ad multa conducit: ad præbendam fiduciam impetrandi: ut enim ait quædam glossa: *Orationem composuit Christus breuibus verbis, ut esset fiducia cito annuendi, qui breuiter vult rogari:* Item ad facilius discendum, & ne memoria elabatur, ut frequentius iteretur, ut orans non grauetur fastidio, ac denique ut damnetur multiloquiū. Gætilium putantium, quod in multiloquio exaudiatur: nam orationis negotium plus gemitibus quàm sermonibus agitur, plus fletu, quàm affatu. Fecunditate etiã commendatur: vnde D. Augustinus ad Probam. *Si omnia sanctarum precationum verba discurras,*

Cyril.
Chrysost.
Nissenus.
Ambros.
August.
Cassianus.
Chrysolog.
Abul.
Gab.
Bell.
Aug.D. Bernar.
Innoc.
Abul.
D. Thom.

2

D. Cyp.

Tertul.
D. Cypri.

Esai.

D. Aug

non inuenies quod ista oratio Dominica non contineat, & includat. Et hoc declarando subdit quaedam quæ erunt grata legenti. Similiter in ea excitantur omnes affectus studiosi, qui haberi poterunt; timer, tristitia, Spes, gaudium: ac amor Dei, & proximi, qui præcedenti um fons est, & origo affectuum.

Præterea in ea monemur quid credere, quid sperare, quid amare, quæ colere, quid agere, quid fugere, quid appetere, quid contemnere debeamus. Demum reliquas præcandi formulas excellit necessitate, ut potest quam omnes fideles discere & proferre frequenter iubentur: in constitutionibus Apostolicis lib. 7. capit. 25. monentur omnes Christiani, ut quolibet die orationem hanc fundere: unde D. Gregorius Magnus instituit decantari statim post consecrationem, quia, inquit lib. 7. Registri Epistola. 64. mos Apostolorum fuit, ut ad ipsam solummodo orationem Dominicam oblationis hostiam consecrarent. Et in Concilio Toletano. 4. Canone. 9. iubemur nullo vnquam die orationem hanc intermittere, & ob id Cyprianus Sermone. 6. & in Enchiridione, capite. 71. quotidianam vocare. Dubitabit tamen quis, an sit præceptum de ea memoriter tenenda, ut suo tempore dicatur: videtur quod sic ex Concilio Remensi cap. 2. vbi habetur non licere homini Christiano Dominicam orationem aut non tenere memoria, aut non intelligere, aut non frequentare. Item de consecratione dicto cap. 4. is, qui lauat infantem de fonte baptismatis admonetur ut doceat paruulum Symbolum, & orationem Dominicam, sed præceptum est Symbolum memoriter tenere: ergo & orationem Dominicam. Syluester verbo oratio. §. 8. adducit supplementum habentem partem affirmatiuam, quod videntur sonare verba Christi Domini, dicentis: Sic orabitur. Nihilominus censeo tantum esse cōfiliū, non præceptum respectu omnium Christianorum, nam respectu vouentium eius recitationem, aut alias obligatorum ad eam dicendam, alia est ratio. Tenetur quidem omnes fideles, si quid petunt, non alia nisi in oratione Dominica contenta petere: Caterum non eo ordine & verbis, quæ in ea sunt, & hoc intendunt omnia allegata in oppositum: & nostra sententia est expressa Aug. Epist. 89. ad Hylarium, & Medina Tractatu de oratione. q. 10. Syluestri verbo scientia, n. 2. estque communis Doctrina ad eum modum, quo dici solet de articulis fidei: fateor qui hanc precationem

la per breuem ignorat, animi desidiōsi & male affecti non modicum indicium daret. Ex dictis sequitur nullum esse præceptum de recitando priuata oratione Dominica: nam si non est præceptum de retinenda aut addiscenda oratione Dominica, neque erit de ea recitanda oratione priuata: & si Sermo sit de præcepto naturali, aut diuino, certum est, ut doceamus statim contra quosdam Hæreticos, sed de iure positio non ita certum, quia Palud. in 4. distinet. 19. quæst. 1. num. 7. tenet esse præceptum obligans ad veniale: sequitur cum Nauar. in Enchir. de orat. ca. 3. num. 22. & cap. 20. num. 20. adduxitque pro se iura citata, & Concil. Tol. 4. cap. 5. idem tenet Durantus lib. 2. de ritib. c. 46. qui pro se adducit Clementem, lib. 6. constit. capit. 25. Opposita sententiam tenet Medina vbi supra: quam sententiam veram esse existimo, & iura citata tantum commendant verbis exaggeratiuis vilitatem recitandi præfatam orationem, & necessitatem petendi ea quæ in eo continentur. Et in speciali dico Concil. Tolet. dirigere sermonem ad Clericos, quando diuinum officium recitant, ut patet legenti: non verò loquitur de orantibus priuata, Concil. verò Remense, quod aperte videtur nobis contradicere Prouinciale fuit, non valens inducere præceptum totius Ecclesiæ. Item docet quid sit melius, & quid debent pastores Ecclesiæ, suos subditos, & parentes filios suos docere. Quinto. Huic est annexa alia dubitatio, an solis verbis expressis in oratione Dominica utendum sit, quando Deum precamur? Partem affirmatiuam tenuerunt Hæretici Valdenses, & etiam Hæretici Bogomiles, ut refert Euthymius in Panoplia tit. 23. parte. 2. quia Christus Dominus id præcepit, dicens: Sic orabitur, & Cyprianus dicit: Aliiter orare, quam Christus docuit, non solum ignorantia est, sed culpa. Respondetur tamen non est necesse semper ut in precationibus, verbis contentis expresse in oratione Dominica: necesse est tamen nulla alia petere nisi contenta in oratione Dominica. Secunda pars est expressa sententia Augustini Epistola. 121. ad Probam, capit. 12. quia omnia petenda ibi continentur. Prima verò pars probatur: nam Christus & Apostoli alijs verbis sæpe vsi sunt in suis orationibus Matthæi. 26. Lucæ. 22. Ioannis. 17. Actorum. 1. & alibi sæpe. Ad obiectum primum respondetur, aduerbium. Sic, non dicere omnimodam similitudinem verborum, sed rerum significatarum: Sic orabitur, sensus est, id est,

August.

Matth. 26.

Luc. 22.

Ioann. 17.

Actor. 1.

ideſt, verbis ſimilem ſententiã ſignificanti-
bus orabitur, vt declarat Beda Matthæi. 6.
Similiter reſpõdetur ad teſtimonium Cy-
priani, quod aduerbium, *aliter*, non dicit
alienatam verborum, quibus oratur, ſed alie-
tatem rerum pro quibus oratur.

Diuiditur oratio Dominica in Exordiũ,
Narrationem & Epilogum, vt notat Diuus
Ambroſius lib. 5. de Sacramentis, capit. 4.
Exordium artiſcioſum in hac Dominica
oratione non deſt, ſiquidem aliquid peti-
turi ſolent laudem eius, quem rogant præ-
mittere ad reddendum eum beneuolum &
attentum. *Vide* (inquit D. Ambroſius) *vn-*

de debes incipere orationem tuam. Dic mihi, ſi
velis hominem rogare & ſic incipias, da mihi
quod peto, non ne arrogans videtur oratio?

Propter quod ſapientes oratores hanc ob-
ſeruant diſciplinam quod incipiunt à Iudi-
cis laudibus, vt eum fautorem ſibi præſen-
tent, & beneuolum faciãt cognitorẽ. Quod
colligere licet ex vno aut altero loco ſac-
ræ Scripturæ. Moſes, Exodi. 34. ſuppli-
caturus pro populo Iſraël præmiſit: *Do-*

minator Domine Deus, miſericors, & cle-
mens, &c. & ſtatim petitionem ſubiunxit:
Si mueni gratiam in conſpectu tuo Domine,
obſecro vt gradiaris nobiſcum. Et Iudith. 9.
eodem modo orauit. Non diſſimiliter Chri-
ſtus ſapientia Patris docens nos orare præ-
miſit Exordium laudis, *Pater noſter, quẽ es*
in cœlis. Prima facie nulla laus Dei videtur
ipſum vocare Patrem; licet noſtri maxima
ſit, ipſe tamen ſua maxima miſericordia in
laudem reputat patrem vocari à vilibus ſer-
uis: cum verò addimus: *Qui eſt in cœlis:* eius
potentiam & excellentiam laudamus, qui
in cœlo tanquam in altiſſimo folio præſi-
det. Sic artiſcioſe exordimur ab eius laudi-
bus; non tamen pariformiter ad exordia
precationum, quæ ab hominibus fiunt, nõ
enim ab eius laudibus incipimus, vt Deum
ſelectamus, qui immutabilis eſt, neq; vt eius
beneuolentiam excitemus, ſiquidem ipſe
prior dilexit nos. 1. Ioannis. 4. ſed vt in no-
bis ipſis fiduciam impetrandi & poſtulan-
di excitemus, quod fit conſiderando chari-
tatem in nos, ſiquidẽ Pater eſt, noſter eſt.

Narratio autem petitiones, quæ ibidem
fiunt, complectitur: de quarum numero nõ
eſt ferè vlla dubitatio apud Orthodoxos,
qui vnanimiter ſentiunt, paucis exceptis, eſ-
ſe numerum ſeptenarium. Paucis inquam
exceptis, nam Tertullianus, & Gregorius
Niſſenſis dicunt eſſe tãtũ ſex petitiones, quia
pro eadẽ reputant totum: *Et ne nos inducas*

A in tentationem, ſed libera nos à malo.
quod nos in duas partimur: & Ioan. Calui.
libr. 3. inſtitutionum cap. 20. §. 35. idem ſen-
tit. Et prob. 1. quia ſi eſſent duæ petitiones
non connecterentur per particulam, *ſed,*
ſed per copulationem. Et ſecundò probat
ex Auguſtino & Chryſoſtomo. Ad primũ
reſpondetur, particulam non accipi decla-
rando præcedentia, ſed augendo, vt ſi dicas
creditori, ne repetas numos, quos dediſti
mihi, ſed adde potius aliquot alios. Ad ſe-
cundum impudenter Caluius citat pro ſe
Auguſtinum, & Chryſoſtomum: cum hic
non fuerit ſolicitus in numero aſſignando;

B ille verò ſapẽ dicat eſſe ſeptenarium, vi-
dendus eſt in Enchiridi cap. 115. lib. 2. de
ſermone Domini in monte, cap. 16. & 17.

& alibi frequenter. Maius nobis negotium
faceſſit, quoniam S. Lucas tantum poſuit
quinq; petitiones, omittens tertiam & ſep-
timam: quas D. Matthæus appoſuit. Quidã
reſpondent incuria impreſſorũ eſſe omiſ-
ſas, colliguntq; quia integrè habentur in co-
dicibus Græcis, & Syriacis, & exponuntur
ab Euthymio & Teophilacto in cõmentarijs
Lucæ: ego imperitus hiſ linguis nõ fa-
cile iudicabo; alios reperio, qui in antiquis
exẽplaribus Græcis, eadẽ deſiderari afir-
mant, & cũ in vulgata editione, quæ cõmuniter
circũfertur, & in emendata ſacra Scri-
ptura per Sixtum V. Clementẽ VIII. nõ
habeantur, inde adducor vt re vera credam
illas duas petitiones omiſſas fuiſſe à D. Lu-
ca. Sed quare? Reſponſio pender ex reſolu-
tione alterius dubitat iuculẽ, an ſcilicet, eadẽ
ſit Hiſtoria Matthæi, & Lucæ, quibus ab v-
troq; narratur Chriſtũ docuiſſe orationem
Dominicã. D. Auguſt. Sermo. 28. de verbis
Domini, & Tract. 7. in Ioannẽ videtur dice-
re eſſe eandẽ Hiſtoriã, & tunc reſp. ex eiũs
de ſententia in Enchiridione cap. 16. duas
petitiones eſſe omiſſas à D. Luca, nõ quia
Chriſtus nõ adiunxerit eas; ſed quia Lucas
uſus Hiſtorico compendio, in quinq; peti-
tionibus, quas appoſuit concludit ſeptem,
quas Matthæus explicuit, eo quod illæ duę
prætermiſſæ in ceteris quodãmodo conti-
nentur, tertia omiſſa in prima & ſecũda, ſe-
ptima verò in ſexta: vnde acutè Auguſt. dicit
Lucã prætermittendo duas petitiones, fe-
ciſſe potius, vt intelligerentur. Simile quid
accidit in beatitudinibus; nã Matth. c. 5. nu-
merauit oũto, Luc. cap. 6. quatuor, ſed vt ait
D. Amb. lib. 5. in Lucã: *In illis oũto iſtæ qua-*
tuor, & in illis quatuor oũto illæ continentur.

C Alij verò cenſent non eſſe eandẽ Hiſto-
riam,

D

6
Ambr.

Ambr.

Exon. 34.

Iudith. 9

1. Ioan. 4.

7

Tertul.
Niſſenus.

Caluius.

8

Euthym.

D. Aug.

Ambros.

9

riam, quæ à D. Matthæo, & Luca narratur, sed diuersam, ac subinde bis docuisse Christum modum orandi per orationem Domini cam: quod colligunt quia à D. Matthæo nõ dicitur Christum docuisse orationem Dominicam requisitus à Discipulis, sed sumpta occasione ex multiloquio Gentiliũ dixit: *Vos autem sic orabitis*. Lucas verò ait, Christum requisitum à discipulo docuisse orationem Dominicam, tum quia Matth. narrat, id accidisse in monte, quando Christus egit sermonem illum refertum multis præceptis & consilijs: at Lucas dicit, id contigisse in alio quodam loco; tum quia discipulus ille dixit: *Docce nos orare, sicut docuit Ioannes discipulos suos*: Cuius orationis Ioannis, Matthæus non meminit: & iuxta hanc sententiam dicendum est Lucam prætermisisse illas duas petitiones, tertiam & vltimam: quia re vera Christus illas omisit, quando rogatus est ab illo discipulo, vt doceret modum orandi, fortasse quia erudiebat discipulum rudiores, quàm Apostoli, (erat enim vnus ex septuaginta vt tradit Theodoretus) & ideo breuiori orandi forma ne memoria laboretur, vtendum erat: maximè, quia duæ petitiones omissæ in cæteris includuntur. Secus faciendũ fuit, quando docebat orare Apostolos, expressioris doctrinæ capaciores. Quomodo autẽ tertia petitio includatur in prima & secunda explicat D. Thom. ad quartum; etenim ad hoc præcipuè voluntas Dei tendit, vt eius sanctitatem cognoscamus, & cum ipso regnemus: item qui nõ infertur intentione, liberabitur à malo. Ecce quomodo vltima includitur in sexta.

Ordo verò harum petitionum mirabilis est, quem diuersimodè & satis artificiose patres tradiderunt. Augustinus in Enchirid. vbi supra, & lib. 2. de sermone Domini in monte, cap. 17. considerat tribus petitionibus prioribus peti res æternas, reliquis, temporales. Cornelius Iansenius in concordia Euangelica sic deducit. Primò petitur bonorum largitio, secundò malorum remotio. Et in bonis, primò bonũ Dei: *Sanctificetur nomen tuum*: secundò bonum nostrum *Adueniat regnum tuum*. Tertiò bonum nostrum mediũ, idest, gratia implendi mandata: *Fiat voluntas tua*. Quarto bonum nostrũ infimũ, idest, subsidia tẽporalia: *Panem nostrũ quotidianum da nobis hodie*. In malis primò petitur remotio mali præteriti, *Dimitte nobis debita nostra*. Secundò ablatio mali futuri: *Et ne nos inducas in tẽtationẽ*. Ter

tiò mali præsentis, *Sed libera nos à malo*. Præterea D. Aug. lib. 2. de Sermonibus Domini in monte cap. 18. tom. 4. adaptat artificiose satis septẽ has petitiones donis & beatitudinibus, ad quẽ remitto curiosum Lectorẽ. Sed D. Thom. in hoc art. curiosius & mirabilius præ cæteris ordinẽ harũ petitionum inuestigauit. Et supposito ea nos petere in oratione Dominica, quæ licitè desiderare valeamus, & eo ordine quo desideranda sunt; tũc sic. Id, quod primo sub nostro desiderio cadit finis est, deinde media ad consequendũ finẽ: finis autẽ noster Deus est, in quem nostrũ desiderium tendit dupliciter. Vno modo pro vt desideramus gloriã Dei, vt iste affectus nascitur ex dilectione Dei, qua Deũ in ipso diligimus. Secundo modo secundũ quod desideramus frui gloria eius, & hic affectus nascitur ex dilectione Dei, qua diligimus nos in Deo: & cũ oratio sit desiderij nostri interpres, per primam petitionẽ, *Sanctificetur nomen tuum*, manifesta desiderium gloriæ Dei in se: per secundã verò, *Adueniat Regnum tuum*, manifestamus desiderium gloriæ eius in nobis. Media autẽ ad præfatũ finẽ consequendũ, duplicia: quædam, quæ nos ordinant ad illum finem per se, alia verò per accidens: per se quidẽ omnia illa, quæ natura sua sunt vtilia ad illũ finẽ, per accidens verò quæ remouent prohibentia consecutionẽ illius finis. Et illa quæ per se nos ordinant, & sunt vtilia ad finẽ, sunt in duplici differentia: quædã vtilia directè principaliter, & secundũ meritũ, quo beatitudinem, (quæ finis est) meremur, Deo obediendo: & hoc est quod petimus in tertia petitione, *Fiat voluntas tua sicut in celo & in terra*. Alia verò media sunt vtilia indirectè & minus principaliter, quia coadiuuant nos, & sunt instrumẽta ad merendũ beatitudinem, & hoc petimus in quarta petitione, *Panẽ nostrũ quotidianũ da nobis hodie*. Media autẽ remouẽtia obstacula ad cõsequendã beatitudinẽ tria, sicut obstacula sunt tria. Primũ obstaculũ est peccatũ, quod petimus remoueri per remotionẽ, cũ dicimus in quinta petitione, *& dimitte nobis debita nostra, &c.* Secundũ obstaculũ est tentatio, quæ nos impedit ab obseruantia diuinæ voluntatis, cõtra quod statuitur sexta petitio, *Et ne nos inducas in tẽtationẽ*. Tertiũ obstaculũ sunt mala pœnæ presentia, quæ petimus remoueri dicẽtes in 7. petitione: *Sed libera nos à malo*. Ac deniq; cõcluditur oratio epilogo hoc *Amẽ*, quo petitur cõfirmatio omniũ præfatarũ petitionũ.

Hæc

D. Aug.

D. Thom.

Theodoret.

D. Thom.

10

August.

Iansen.

Hæc dicta satis esse poterant pro interpretatione articuli noni, relinquētes sacra Scripturæ interpretibus fusiore explicationem orationis Dominicæ. Sed age, pro-

A cul esto desidia, singula quæq; particulatim examinemus, quasdam dubitationculas immitteutes, fortassis non poenitebit Lectorem oculis lustrasse.

E X P O S I T I O

orationis Dominicæ.

Pater.

PAEC est persona ad quam oratio dirigitur. Et primò dubitatur an vox hæc accipiat notionaliter pro prima sanctissimæ Trinitatis persona? an verò essentialiter pro Deo, ut cōmunis est tribus personis? Tertulia. Cypria. Amb. & Aug. locis supra citatis existimant accipi in hac oratione vocē *Pater* notionaliter, atq; adeò ad primā personā sanctissimæ Trinitatis orationē hanc dirigimmediate, licet mediātē etiā Filius & Spiritus sanctus inuocetur, ut notat Ter. eo qd triū personarū vna est natura, vna est potestas, & voluntas, atq; diuinitas: & potest probari ex eo, qd vsus Ecclesiæ habet ferè omnes orationes ad primā personam Trinitatis dirigere: & cōcludere: *Per filiū qui cū eodē Patre & Spiritu sancto viuit & regnat.* Albertus etiā libro de Sacramentis dicit: *Attolle oculū ad Patrē, qui per Filiū te redemit, & dic Pater noster, &c.* In oppositū est, nā hac præfatione voluit Christus Dominus excitare affectū filiālē ad Deū ut Patrē, ut infra dicemus: sed Deus sub ratione Deitatis, & singulæ personæ seorsum & simul, habent hanc paternitatis rationē: ergo ad Deū, qua ratione Pater noster est, dirigitur oratio, & non ad solā primā personā sanctissimæ Trinitatis. Secūdo. Ea quæ in oratione Dominicā postulamus, à tota Trinitate fiunt in nobis: imò & à Deo ut sic, videlicet sub ratione Deitatis: ergo ad Deū, qui interpellatur à nobis sub ratione Patris, dirigitur oratio Dominicæ; ac ex cōsequēter nō accipitur vox, *Pater*, notionaliter, sed essentialiter. Parum refert sic vel sic loqui; mihi magis aridet ifte posterior modus, licet venerer primum propter autoritatē tatorū virorū: & ad probationē in eorū fauorē facilis est responsio, nō esse cōsuetudinē terminare orationē Dominicā modo præfato in argumētō, quidquid sit de alijs Collectis & orationib? Nostræ sententiæ fauet Marcellinus Papa Epistola prima. Secūdo dubitatur. Dato quod

B Deus vocetur in oratione *Dominica Pater*, essentialiter, qua ratione ea interpellatio vsurpetur? an ratione creationis? iuxta illud Mala. 2. *Nūquid nō pater vnus omnium nostrū, & Deute. 32. Nunquid nō ipse est pater tuus qui possedit te: & fecit & creauit te: aut verò redēptiue?* Esai. 62. *Tu Domine Pater noster, & Redēptor noster: an vero gratiæ adoptione? Accepistis spiritū adoptionis filiorū Dei, in quo clamamus Abba pater.* Ad Rom. 8. & idē ad Gal. 4. Resp. in oratione *Dominica* vocatur Deus. *Pater noster*, cū omni rigore & proprietate, quæ cōsistit in adoptione, qua nos fecit confortes diuinæ naturæ per gratiā, & cōsequenter hæredes beatitudinis aternæ, & nō solū ratione creationis & prouidentia; nā isto pacto, etiā creaturarū irrationalium dicitur *Pater*. Iob. 18. *Quis est pater pluuia? & quis genuit stillas roris?* Hæc assertio extēsius habetur apud Cyprianū, Nissenū, Chrysi. & August. & alios, ut infra manifestabitur, dū disseremus, an hæc præfatio orationis *Dominicæ* solū reseruata fuerit statui Euangelicæ legis. Et si quis insurgat cōtra nostrā respōsiōne colligens, eos, qui in peccato mortali sunt, & ob id gratia carēt, nō posse licitē uti hac præfatione sine mediatio & temeritate, siquidem nō est Deus pater eorū, neq; ipsi sunt eius filij. Talis oppugnator habebit patronū Gregorium Nissē. qui oratione. 2. de oratione *Dominica* ex præfatione hac colligit, eos, qui in peccato mortali sunt inēdaciter dicere: *Pater noster, &c.* Nā cū patrē inuocāt (ut ipse ait,) nō Deū, sed Diabolū inuocāt, siquidē ex patre Diabolo sunt. Sic de tali oratione dicitur Prou. 23. *Oratio eius erit execrabilis, & ferè idē dicit Petrus Laod. Respōdit D. Hierony. in Epist. ad Damasum de filio prodigo: Peccator, qui poenitere desiderat, & ad id accingitur, benè potest dicere Pater noster, sicut filius Prodigus nōdū recōciliatus orauit, Pater peccauit in celi, & corā te: imò qui existens in voluntate peccandi diceret,*

Pater

Malac. 2.
Deut. 32.
Esai. 62.

Ad Rom. 8.
An Gal. 4.

Iob. 18.

Cyp.
Nissen.
Chryso.
August.

4

Nissen.

Prou.
Laodic.
D. Hier.

An Ly Pa
zer, accipia-
tur essentialiter.

Tertul.
Cyprian.
Ambr.
August.

Alb.

2

Marc.

3.

Pater noster, &c. si absit contemptus Dei, nō peccaret taliter orando, quia Deus quantū est ex parte sua, pater illius peccatoris est.

Igitur Christus Dominus Patris sapientia sapienter præfixit precationi Dominicæ exordiū, pulchrū valde, & vtile, videlicet *Pater*, ad erigendā fiduciam postulandi, ad roborandā spem impetrandi, ad inducendū orantes in Dei imitationē, ad cōmendandū egregiū Dei colendi modum, ad declarandū prærogatiuā orantiū in lege gratiæ, supra orantes in lege veteri. Fiducia quidem postulandi erigitur, quid enim ad postulandū ita excitat indigentes filios, quā patris beneuoli recordatio? Spes etiā impetrandi roboratur, quid enim non largietur patris amor? quid non obtinebit filiorū affectus?

Ad Ro. 5.
D. Chrysost.

August.

D. Bernar.

D. Cyprian.

Malach. 1.

Chrysost.

Chrysost. hom. 20. in Matth. *Deus se patre, magis quā Dominū dici voluit, vt nobis daret fiduciā ad petendū, & spem magnā ad impetrandū*; & Aug. lib. 2. de Sermone Domini in mōte c. 8. *Quādā (dicit) datur præsumptio ad impetrandū, cū prius quā petereamus tam magnū donū accipimus, vt sinamur, imo vt inbeamur Deo dicere Pater, quid enim nō dabit filiis petentibus, quibus hoc ipsum ante dedit, vt filij eius essent?* & D. Bern. Oratio, quæ paterno dulcescit nomine, omnium petitionū meorum impetrandā fiduciā mihi præstat. Orantes etiam inducuntur, vt Dei virtutes imitentur, prolata dulcissima voce *Pater*: dedecori enim datur filio, si nōn imitetur præclara patris gesta: vnde D. Cyprianus. *Memnisse nos debemus & scire, quod quando Deū Patre dicimus, vt & quasi filij Dei operemur, vt scilicet, simus pii & misericordes, sicut & Pater noster, qui in cælis est.* Præterea illa voce, *Pater*, pronuntiata, non solū ore, sed etiā affectu Deū colimus egregio cultus modo, qui oritur ex amore & timore filiali, quos affectus coniungimus vocando Deū Patre; patres enim & amamus, & reueremur; domini timentur magis, quā amantur. Excellit autē amor timorē, Malach. 1. *Si pater ego sum, ubi est honor meus? Dixit Dominus, si ego Dominus ubi timor meus?* Qui autem vocat Deū Patrem, & amat, atq; reueretur, ac subinde egregie Deū colit. Vnde Chrysostomus hom. 20. in Matth. eleganti & docto cōpendio ostendit, quæ hoc nomine in dicentur, Patrem (inquit) dicendo, & veniā peccatorū, & penarū interitū, & iustificatiōnē, & sanctificatiōnē, & liberationē, & filiorū adoptiōnē, & hereditatē, & fraternitatē cū vniogenito copulatā, & sancti Spiritus dona

largissima vnico hoc vocabulo confessus est: impossibile est enim Deū Patre vocari ab eo, qui non omnia hæc verba fuerit cōsecutus. Deniq; eadē vocula declaratur differentia orantiū in lege veteri, ab ijs, qui orant in noua: illi nāq; nō interpellabāt Deū vocātes Patre, sed Dominū, vt patet ex dictis. Isti verō Patre vocare nō solū permittuntur, sed iubentur: quia euecti sunt ad dignitatē adoptiua, eōq; a seruitutis statu per Christū indicati sunt.

Occasione huius differentiæ dubitatio est non contemnenda: an sit propriū eorū, qui morantur in lege gratiæ, Deū interpellare, vocando eum Patrem? an verō conuenient talis formula deprecandi etiā Patribus antiquæ legis? Videtur quod conuenient etiā Patribus antiquæ legis. Primo: nam Hier. 3. dicit Deus populo Israel, *Patrem vocabis me*, sicut Christus dicit populo Christiano; *Sic orabitis Pater noster, &c.* Secundo nā sancti & iusti veteris testamenti appellabantur filij Dei, Deuteronomij, 32. Esaiæ. 63. Malachiæ. 2. & ab ipso Deo sic vocabātur, Esaiæ. 1. *Filios enutriui, & exaltaui, &c.* & Psalm. 8. *Ego dixi Dij estis & filij excelsi omnes.* Ergo & ipsi Hebræi maxime sancti, & iusti poterant Deū precari vocando eū patre. Tertiō. Adoptio filiorū, in gratia & charitate consistit; quia per illā efficiuntur homines diuinæ confortes naturæ, vt filij, & per charitatē diligunt eū vt patre. Ergo iustive teris legis verē filij Dei erant, vt pote in gratia Dei existentes: tunc sic: ergo poterant Deū interpellare, sicut & nos, dicētes, *Pater noster, qui es in cælis, &c.* In oppositum est, nā nō legimus in sacra Scriptura aliquē ex Patribus veteris testamenti Deū interpellasse, dicēdo, *Pater noster*, aut, *Pater mi*, sed potius suas precēs incipiebāt cōmemorādo Dei potentia & dominationē, vt patet in locis adductis Exod. 34. & Iudit. 9. & D.

8. *Multi, inquit, dicta sunt in laudē Dei, quæ per omnes sanctas Scripturas lōge lateq; diffusa poterit quisq; cōsiderare, cū legit; nusquā tamē præceptū inuenitur populo Israeli, vt ad Deū diceret, Pater noster, aut oraret Patrem Deū, sed ipse eis Dominus Deus insinuatus est, tāquā seruiētibz, id est, secundū carnē adhuc viuētibz. Sed populo noui testamēti, qui vocatur ad aternā hereditatē, vt sit Christi coheres & in adoptionē filiorū Israel venit, nō suis meritis, sed gratia Dei præceptū est, vt eadē ipsā gratiā adoptionis ponat in principio orationis, & dicat, Pater noster, qui es in cælis, &c.* Theo. in c. 8. Epist. ad Rom. circa illa verba, *in quo*

6

An solū in lege gratiæ debeat Deū appellari Pater. Hier. 3. ut

Deut. 32. Esai. 63. Malach. 2. Esai. 1. Psalm. 8.

7

Exod. 34. Iudit. 9. D. August.

Theophil. in quo

in quo clamamus Abba Pater: ubi querit, cur Iudaei non vocabant Patrem, Deum. Cū Deut. 32. dicatur: Nunquid non ipse est Pater tuus, qui possedit te? &c. & Deum qui te genuit dereliquisti, &c. & subiecit: Et si hæc dicta sint de illis, nemo tamē inuentus est, qui in orationibus vocaret Patrem, ut nos vocamus, &c. Idem dicit Oecumenius super idē caput Pauli. Secundō D. Paulus ad Romanos. 8. loquens ad eos, qui ex Iudæis ad Christum legē conuersi sunt, inquit: Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba pater: ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei: si autem filij & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: & ad Galat. 4. Quoniā estis filij Dei, misit Deus spiritum filij sui in corda vestra clamantē Abba pater. In quibus testimonijs duo continentur, quæ valdē conducunt ad nostrum propositū. Primum est, Patres veteris legis esse seruos, quia acceperunt spiritum seruitutis: at in lege gratiæ nos sumus veri filij: quia accepimus spiritum filiorum. Secundum, quod ex primo sequitur, spiritum adoptionis filiorum, qui reperitur in iustis pertinentibus ad legē gratiæ, instigare nos, ut clamemus apud Deū, dicentes, Abba Pater, quæ instigatio nō tribuitur Patribus veteris testamenti. Ex quo intert propriū esse his, qui orāt in lege gratiæ, vocare Deū Patrem, non verō conuenire iustis veteris legis. Tertiō. Quod in figura seu umbra & typice est tale, nō est simpliciter tale, sed Patres veteris legis erant filij in figura, umbra, & typice: ergo non erant simpliciter filij Dei per adoptionē: tunc sic: ergo nō debebant inuocare Deum vocando, Patrem, sicut nos facimus in lege gratiæ, edocti à Christo, qui nos iubet dicere, Pater noster &c. Minor huius syllogismi est assertio plurimorum Sanctorum Cyrilli, &c. vide in Leone de Castro Esaiæ. 1. circa illud. Filios enutrimus & exaltauimus, &c.

Hæc dubitatio pl⁹ habebit in recessu, quā in frōte promiserit. Pro cuius decisione sit prima assertio. Omnes quotquot iusti fuerunt, siue in lege naturæ, siue in lege veteri, verē & propriē fuere, & dici debent filij Dei per adoptionē, & non in figura & typice. Hæc cōclusio est contra quosdā modernos, qui moti quibusdā testimonijs sacræ Scripturæ citatis in argum. secūdo in oppositū, & testimonijs Sanctorum relatorum in argum. 3. & 4. censent tantum typice, & figuratiue esse filios; sed nostra assertio omni ca-

ret dubitatione, & oppositū putamus periculolum, & probatur argumentis factis in principio huius dubitationis. Deinde probatur ad Galat. 4. Quanto tempore hæres paruulus est, &c. Ecce vocat illum populum hæredem bonorum diuinorum. Item fides est, multos ex antiquæ legis Patribus fuisse prædestinatos: sed prædestinatio, ut patet ex Doctrina Pauli ad Ephes. 1. & ad Roman. 8. est in ordine ad adoptionem filiorum: ergo verē & propriē fuerunt filij. Hæc est expressa mens D. Aug. lib. 3. contra duas Epistolâs Pelagian. cap. 4. ubi ex professo tractat hanc quæst. & idem D. Thomas ad Galat. 4. Lect. 1. Secunda conclusio. Patres veteris legis quamuis verē & propriē fuerint filij Dei, non tamen erant in statu filiorum, sed seruorum. Pro cuius declaratione aduertēdū est, longē differre inter esse filios, & esse in statu filiorum. Filius paruulus Regis, filius est, sed nō habet statum filij; sed sub pedagogo est, quousq; mancipetur à patre. Sic dicendū de iustis veteris testamenti, qui reuera filij Dei erant per gratiā; cæterū erāt in statu seruorum. Hanc assertionem conclamat mille loca sacræ Scripturæ, multaq; testimonia Sanctorum, præcipuē D. Paul. ad Galat. 4. ubi loquens de Patribus iustis veteris testamenti, cōparat eos paruulo filio Regis, dicens: Quanto tempore hæres paruulus est (Ecce hæredes sunt, quia filij) nihil differt à seruo, cū sit Dominus; (En ipsi qui Domini, hæredes, & filij, dicuntur habere statum seruorum, non quidē conditione, sed statu, & viuendi modo) sed sub tutoribus, & actoribus est, vsq; ad diffinitum tēpus à patre. Ecce modū seruitutis, esse sub tutoribus & actoribus vsq; ad diffinitum tempus.

Hæc certa sunt, sed expositione indigēt, in quo cōsistat ista vera filiatio, quā reperi diximus in iustis veteris legis: & in quo cōsistat iste status seruitutis, in quo collocabatur Patres veteris testamenti. Vera filiatio adoptione Dei, cōsistit in Dei gratia, tū quia gratia definitur à Theologis ius ad gloriā: & sic interpretatur illud Pauli ad Rom. 6. Gratia Dei, vita æterna; nulli autē est dubiū, quin in hoc iure ad gloriā cōsistat filiorum Dei adoptio: tū etiā & præcipuē, quia cū gratia efficiat habētē diuinæ cōsortē naturæ, ac subinde filiū, quicumq; Dei munere possidet gratiā, filius Dei est: vnde D. Ioannes in c. 1. sui Euangelij. Quotquot autē receperūt eū, dedit eis potestatem filios Dei fieri: his qui credūt in nomine eius, qui nō ex sanguinebus, neq; ex volūtate carnis, neq; ex volūtate

Ad Gal. 4.

Ad Eph. 1.
Ad Rom. 8.
D. Augu.

D. Thom.

9

Ad Gal. 4.

10

Ad Rom. 6.

Ioann. 1.

viri,

Oecum.
Ad Rom. 8.

Ad Gal. 4.

Cyril.
Leo de Cas.
8Sententia au
toris.

viris, sed ex Deo nati sunt. Sed quomodo nati & quomodo filij: mediante gratia, quæ ut ipsemet Ioannes testatur in 1. Canonica, c. vltim. *est semen Dei*. Vnde sicut mediante femine homo generat hominem eiusdem naturæ secum, sic Deus mediante gratia generat homines diuinæ consortes naturæ, & sibi filios adoptiuos, & hæredes vitæ æternæ; etenim si filij, & hæredes.

11

Modus autē, & status seruitutis, sub quo Patres veteris legis vivebant, expenditur penes multa. Primò, quia sicut seruus nō est sui iuris, neq; habet libertatē faciendi quod libet; ita ille populus pressus onere legis, quamplurima præcepta continentis, nō habebat libertatem operandi pro suo arbitratu: vnde satis artificiose comparauit eum D. Paulus loco citato ad Galat. 4. paruulo hæredi patris locupletis, qui propter ætatis defectum, aut alicuius debitæ perfectionis, regitur, & ducitur à pedagogo: qui non sinit eum agere pro libito. *Lex autem*, inquit Paulus vbi supra capit. 3. *pedagogus noster fuit*, à qua lege onerosa, & minaci, nō sinebantur agere pro libito; sicut hæres paruulus vsq; ad legitimā ætatem à pedagogo constringitur, ducitur, & si opus est affligitur. Cæterum degentes in lege gratiæ liberati sunt per Christum ab hoc statu seruitutis: nec premuntur legis onere, sed ut ait Apostolus ibidem: *Vbi venit fides, iā non sumus sub pedagogo*: id est sub coactione legis, quæ propria erat paruulorum imperfectorū: & alibi: *Vbi venit plenitudo tēporis, &c.* Non quia ante Christi aduentum iusti veteris legis non essent veri filij adoptiui (erant etenim) sed quia liberati à lege libertatis statum (qui decet iam factos viros) consecuti sunt. Secundò consistit iste seruitutis status, sub quo Patres veteris legis vivebant, quia debebāt cōstrikti lege, quæ timoris dicitur, eo quod cohibebat suos cultores à malis minitendo poenas, & inducebat ad bona promittendo temporalē mercedē. Hoc autem propriè seruorū est. At qui sunt in lege gratiæ, lege amoris ducuntur, eo quod Euangelium suis cultoribus bona æterna promittit, & Dei amorē, ob oculos ad operandū proponit. Rectē August. contra Adamantiū cap. 17. tom. 6. *Breuis differentia legis, & Euāgelij est timor & amor*. Sed recti⁹ D. Paul. ad Rom. 8. *Non accepistis spiritum seruitutis iterū in timore; sed spiritū adoptionis filiorū, &c.* Tertiò cōsistit iste seruitutis status in eo, quod lex vetus ianuam coeli nō aperiebat, vt esset aditus filijs ad possiden-

da hæreditatem, res enim cōperta est, nullū mortalium quātumuis Sanctum, ante Christi mortem cœlum introisse: & si dicas, neque modo iusti viuentes capeſſunt hæreditatem, & sic dicentur esse in statu seruorū, quorum est non admitti ad paternam hæreditatem. Resp. negando conſeq. quia completa peregrinatione huius vitæ, si mūdi reperiantur obtinebunt beatitudinem: sicut peregrinus Rex, in statu Regis est, licet ad actuale possessionem Regni non peruenit, secus accidebat Patribus antiquæ legis, quia nondum erat propalata Sanctorū via. Quartò consistit iste seruitutis status in hoc, quod illius legis hominibus non communicabantur cœlestia secreta, nisi sub quibusdam figuris, & vmbriis, quod seruorū est; secus nouæ legis cultoribus, iuxta illud Ioannis. 15. *Iam non dicā vos seruos, sed amicos, quia omnia quæcūq; audiui à Patre meo, nota feci vobis*. Dices non ne mysteria Trinitatis, Incarnationis & similia nouerunt ex Dei reuelatione, Patriarchæ, & Prophetæ? Ita est, sed id quasi ex priuilegio, & præter id, quod debitū erat illius legis cultoribus: at in lege gratiæ hæc omnia sublimia mysteria passim rudi populo, & plebeis innotescūt, in cuius typū in Christi morte velū tēpli scisum est à summo vsq; deorsum, quia pateſcienda erant, in lege gratiæ, omnibus omnia diuina mysteria.

Ioann. 15.

Ex his colligimus veritatē nostræ assertio- nis, Sanctos veteris testamēti fuisse quidē vere & propriè filios Dei adoptiuos, nō tamē habuisse statū filiorū, sed seruorū, quod pulchrè docuit D. Paul. ad Gal. 4. sub allegoria Ismaelis, & Isaac, vtriq; filij Abrahamæ, sed vnus de ancilla, alter de libera: figura appositissima degētū sub lege veteri & noua, vtri- que si in gratia sint, verè filij Dei adoptiui, sed qui sub lege veteri, habētes seruitutis statū, iſſerō qui sub noua, & filij, & in statu libertatis & filiorū collocati. Vlt. assert. respōsiua quæſ. propriū est degētū in lege Christi Deū interpellare vocādo eū, *Patrē*. Ratio hui⁹ sumitur ex prædictis, nā Patres veteris legis, quāuis filij erāt, nōdū tamē excefserāt seruorū statū, & idē nō audebāt, neq; à Deo iubebātur orare, dicētes, *Pater noster*, sicut iubemur existētes sub lege Christi. Egre D. Aug. 2. li. de Sermon. Dom. in mōte c. 8. *Vt serui* (inquit) *audierunt in monte Syna, Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti. Nos vt filij orare iubemur, Pater noster, qui es in cœlis*. Item primæ Ioannis tertio: *Videte qualem chari-*

Ad Gal. 4

12

D. Augu.

Ad Gal. 4.

Alensis.

Ad Rom. 8

De de esta oja, as de Baran a la Paga 694

Vi. infra 1801.

fit adiment errorē, quare primū eius dictū nō debet intelligi sic; quasi dimissio iniuriarū remittat peccata ad modū sacramēti ex opere operato: sicut baptismus remittit, sed cōparatio intelligēda est ad eū modū, quo dicimus eleemosynā esse quēdā baptismū, & per eā remitti peccata, eo quod faciliore reddit remissionem, dum Deus clementem se exhibendo eis, qui in alios clemētes sunt, præstat sæpē huiusmodi remittentibus iniurias bonum motum contritionis, & conuersionis ad Deum. Et ne aliquis offendat in secundo dicto Chrysostomi, aduertat, non sic debere intelligi, quasi dicat poenitentiam non esse aliud, quā cessare à peccatis, (hoc enim dogma Lutheri est) sed ultra hoc necessariū est dolere de peccatis commissis: neminē enim poenitet nisi doleat, ei que displiceat peccasse: nō enim est perfecta poenitentia, nisi adsit propositum non amplius peccandi. Igitur Chrysostomus intelligēdus est in primo dicto iuxta tenorem huius conclusionis, & pari modo est interpretandus Caietanus, qui circa sextum caput Matthæi, post approbatum nostrum modum dicendi, subiungit: *Crediderim tamen ego hominem, qui tanto Dei amore agitur, ut hominibus offendentibus ipsum remittat ex corde propter Deum, etiam si in fornicatione perseneret, tandem à Deo conuerti, ita quod Deus remittet ei peccata sua, conuertendo cor eius ad veram poenitentiam, unde Dominus non dicit: quod vobis remittentibus Deus remittit; sed dicit in futuro, remittet; ita quod hanc specialem prerogatiuam seu gratiam, significauit Dominus per hanc conditionalem, intelligendo literam, ut sonat: nouit enim solus Iesus, quā acceptum gratumque sit Deo, remittere alijs offensas, & ideo ipse solus potuit reuelare hoc.* Hæc Caietanus, qui mitius loquitur, quā Chrysostomus, sed cum grano salis interpretandus est: videtur enim asserere remissionem iniuriarum, quæ fit hominibus, habere hanc prerogatiuam à Deo concessam, ut ad illā infallibiliter Deus conferat bonum motum peccatoris conuersiuum & deletiuum peccatorum, quod nos putamus falsum. Est ergo intelligendus, quod ex natura rei remissio iniuriarum, quæ fit hominibus, reddit Deum faciliorem ad dimittendum, & ut ad poenitentiam conuertantur, sic remittentes auxilium à Deo ipso facilius obtinere propter rationes à me additas in secūda parte assertionis. Infallibilitatē verò remittendi peccata non inducit sola condonatio

Caiet.

A iniuriarum. Ex dictis colligemus. Quare in alijs petitionibus orationis Dominica nulla sit appositā coarctatio, nisi in ista, in qua petimus peccatorum remissionē. Augetur difficultas: quia multæ aliæ petitiones pertinent ad excellentiores virtutes, & in earū actibus fundantur. Prima pertinet ad Fidē, & Religionem, secunda ad Spem, tertia ad obedientiam, quarta ad prudentiā, ista autem petitio quinta pertinet ad misericordiam. Quare ergo apponitur illi tam rigida limitatio, videlicet, *Dimitte nobis, sicut & nos dimittimus.* Respondetur, ut ostenderet Dominus, totam impetrandi rationem in orationibus sumendam esse ex misericordia Dei erga nos, ac subinde nisi nos erga proximos misericordiam impertiamur inuerecunde petimus fieri nobiscum misericordiam: maximē in condonandis nostris peccatis à Deo, quæ omnium misericordiarum diuinarum maxima est. Secundō, & fortasse in idem reddit, quia retentio iniuriarum, quæ contra nos fiunt, magnopere opponitur remissioni peccatorum, quæ Deus nobiscum clementissimē vtitur, ut de claratum est, & ideo disertis verbis voluit nos de hac re edocere, ut conaremur accedentes ad orationem hoc obstaculum auferre, ne esset impedimento orationum nostrarum impetrationi: & conaremur etiam per iniuriarum condonationem Deum reddere propitium & facilem nostris precationibus: ac demum sciens Dominus vix vitam transigi, sine proximorum offensione, unde oriuntur querelæ vnius aduersus alterum, quæ nō solū dilectionē impediunt, sed etiā odia & inimicitias multiplicāt. Volens pacis amator occurrere huic malo, nō solū iubet querelas has & odia deponere, & dimittere proximis, siquid in nos deliquerūt; ut habetur ad Coloss. 3. verū etiā in ipsa orandi forma voluit hoc ipsum intexere, ne à memoria excideret. Omnia hæc luculēter cōplexus est Abbas Isaac Collat. 9. dicens: *O ineffabilis Dei clementia, quæ nō solū nobis orationis formā tradidit, & acceptabile sibi in nobis morū nostrorū instituit disciplinā, ac per necessitatē tradidit formulā, quæ se præcipit à nobis sēper orari, ita pariter & tristitia euellit radices, sed etiā occasione rogātib⁹ tribuit, eisq; reserat viā, quæ clemens & piū probet erga se Dei iudiciū promulgari & prodire, & quodā modo potestātē tribuit, quæ iudicis nostri possimus sententiā tēperare ad veniā delictorū nostrorū, exēplo eū nostræ remissionis coarctātes, dū dicimus, dimitte nobis sicut & nos dimittim⁹.*

69

Ad Col. 3.

Abbas.

P Præ-

67

An liceat
non dimittē
tibus dicere
orationē Do-
minicam.
Abulens.

Cassian.

Prædictis annexa est dubitatio alia, an sit licitum eis, qui nolunt suorum proximorum iniurias condonare, dicere orationem Dominicam? Ratio dubitandi est, quia grauius mentuntur, dicentes: *Dimitte nobis, sicut nos dimittimus*, & Lucas appositum causalem, siquidem & nos dimittimus. Abulens. quæst. 116. super Matthæum. cap. 6. refert quosdam dicentes, peccare mortaliter eos, qui ita orant. Alij dicūt, eos debere prætermittere clausulam coarctatiuā, *Sicut & nos dimittimus*, & ait Cassianus collatione 9. cap. 22. aliquos sic facere consueuisse. Tertij cēsent, totam orationem esse subtrahendam, ne decurrant, & deforment precandi formam à Christo traditam. Prioribus quidem ego assentirem, si pertinax in remittendo, sciens & videns, quid & quomodo postulat, suo nomine postulare, essetque eius peccatum irreligiositatis temerariæ, & inuerecundæ contra Dei reuerentiam: quale crimen esset dicere Regi, quem conatus es occidere ipso vidente, dona mihi munera, quia te fideliter à morte custodiui: & tunc satius dicere prætermittere illam particulam, quam totā orationem, si abesset contemptus, & adesset voluntas impetrandi à Deo bonum motum pœnitentiæ ad resipiscendum, tum de peccato non condonandi iniurias, tum de alijs peccatis si essent: at verò non est, cur timeant peccatores etiam pertinaces in remittendo, totam & integram Dominicam orationem proferre: quia in persona Ecclesiæ proferunt, & postulant, & ideo non dicunt, *Dimitte mihi*, sicut ego dimitto: sed, *dimitte nobis sicut & nos dimittimus*.

68

Ex dictis respondetur ad primum dubiū in principio positū: quod si quis non vult condonare iniurias sibi factas, quando tenetur (de quo infra dicitur) quandiu permanferit in proposito non dimittendi, frustra orat pro suorum peccatorum dimissione, & hoc est, quod Christus significauit statim post orationem Dominicam prolata, quasi subiungens explicationem quintæ petitionis. *Nisi dimiseritis* (inquit) *hominibus, nec Pater vester dimittet vobis* (nempe petentibus) *peccata vestra*. Et quauis ista vera sint, etiam verum est posse contingere, aliquem irā percitum aduersus fratrem iniuriosum sibi, & ob id in retēione iniuriarū permanere volentē, petere à Deo dimissionem suorum criminum, non apponendo limitationem, quæ habetur in oratione Dominica: qui tamen vult ab illo, & ab alijs peccatis exire volitione quadam imperfecta, quæ vi-

A detur velleitas; & aliquando impetrabit à Deo misericorditer agente bonum motum conuersionis & contritionis: quare nunquā diffidendum est; sed semper pulsanda sunt aures diuinæ. Ille tamen bonus motus non impetrabitur ex vi orationis Dominicæ, cum in ipsa non petatur remissio absolute, sed cum limitatione, cum potius sic petens sententiam contra se pronuntiet, ut notauit Cyprianus ubi supra. Quibus non obsta-

Cypria.

69

B Ad secundū dubiū respondetur, ea quæ diximus in prima conclusione, & in responsione ad primum dubiū, habere verum, non solum quando quis manet in proposito nō remittendi iniurias, verum etiam si permanferit in proposito permanendi in quocumque alio peccato. Hoc autem expressius dixit Christus Dominus de peccato, quod committitur in non remittendo iniurias proximorum, quia tale peccatum directius & formalius opponitur remissioni peccatorum, quam alia peccata etiam grauiora: ut declaratum est circa tertiam conclusionem.

C Ad tertium dubiū respondetur ex secunda & tertia assertionem, & ibidem dictis: nempe qui dimisit iniurias proximo, si in proposito aliorū peccatorum manet, quandiu permanferit in eo, non remittentur ei peccata: quod si aliquali voluntate deferendi peccata petierit à Deo veniam, & permanferit in petendo, facilius flectet diuinā misericordiam, propterea quod ipse dimisit, ut largiatur bonum motum conuersionis & contritionis; sic enim intelligenda est Domini promissio: quod si petat fide, & nullo modo cupit à peccatis exire, potius prouocat iram Dei, quam ad dimittendum exoret, vel ad largiendum bonum, quare talis oratio execrabilis erit, & nullo modo impetratoria. Scio D. Augustinum aliter interpretari præfatam promissionem, *si dimiseritis, &c.* ita ut tantum ibi sit sermo de eo, qui est, aut orat in statu filij, & cum veritate vocat Deum Patrem, id est, de eo qui est in gratia Dei, tali namque, si remisit ex corde proximo suo, remittuntur ei venialia.

August.

D Ad quartū dubiū, Gregorius Nissenus ubi supra rapitur in Dei bonitatem laudandam, quæ usque adeo compatitur fragilitati nostræ, ut quasi se imitorem exhibeat nostri in parcendis delictis, iubendo

Nissenus.

70

do vt dicamus, *dimitte sicut dimitimus*, ac si diceremus, *fac sicut nos facimus*. Hæc piè & deuotè: sed melius respõdetur, nequaquã in quinta petitione nos petere, vt ad nostri imitationem Deus nobis remittat peccatum, quia peruersus ordo esset; tum, quia nimis periculosa esset nobis talis petitio, si in parcendis culpis nostris nos Deo regula essemus: maleq; nobiscum ageretur: quod ex eo colligere licet, quia Deus nobis multò plura debita, & maiora, & minus nobis meritis remittit, quã nos proximis, vt exprimitur in parabola decem millium talentorum nobis remissorũ, & nollentibus remittere proximis, Matth. 18. vt notauit Chrysostomus. Et certè plus quam exaltatur cœli à terra, maiora sunt & plura quæ nobis debemus Deo, quàm quæ proximis nobis debent. Igitur quãdo dicimus edocti à Christo, *dimitte nobis sicut nos dimitimus*, illa vox, *sicut*, non dicit regulam, sed cõditionem necessariã: & tunc sentius est, o Pater scimus rem tibi gratissimã, & à te postulatã vt cõditionem necessariã, vt oratio nostra impetret à te veniã peccatorũ, dimittere proximis iniurias; ecce dimitimus, idè obsecramus, vt & tu dimittas. Cui consonat id, quod dixit idem Christus, Marci. 11. *Cum stabitis ad orandum, dimitte si quid habetis aduersus alterum, vt & pater vester dimittat vobis peccata vestra*. Deniq; circa limitationem prædictam notandũ est, illam remissionem debitorũ esse necessariã, vt homo obtineat suorum peccatorũ cõdonationem, quæ est in præcepto, non quæ est in consilio; nam pro eo quod cõsiliũ non impletur, non apponeretur tam grauis cõminatio, nisi dimiseritis hominibus non dimittemini. Quare nõ esset alienum à præsentĩ instituto disputare, quæ sint ista debita dimittenda: & quomodo, & quando? sed in q. 108. 2. 2. de iustitia vindicatiua commodius isthæc differemus.

Et ne nos inducas in tentationem.

98 **N**on fat est nobis esse dimissa peccata; nisi à lapsu futuro præseruentur, à quo liberari petimus edocti à Christo dicentes, *Et ne nos inducas in tentationem*. Sed antequam aggrediamur huius petitionis explicationem, præmittendum est, ex doctrina Diui Tho. 1. part. quæst. 114. artic. 2. tentare nil aliud esse, quàm experimentum de aliquo capere; quod experimẽ

tum, si ad bonum finem ordinetur, hominibus etiam iustis conuenit tentare. 1. Reg. 17. dicitur de Dauid, *cœpit tentare*, id est, experimentum sumere, *si armatus posset incedere*. 3. Regum. 10. *venit Regina Sabba ire tentare Salomonem in ænigmatibus*, id est, experientiam capere, quantæ sapientiæ esset in ænigmatibus dissoluendis: quinimò ipse Deus dicitur tentare isto pacto homines ad ipsorum profectum. Deuter. 13. *Tentat vos Dominus Deus vester, vt palam fiat, vtrum diligatis eum, an non*, id est, vt à vobis sciatur, vtrum diligatis eum an non? & Sapient. 3. *Deus tentauit eos, & inuenit eos dignos se*, id est, inueniri & cognosci fecit illos à se ipsis, & ab alijs dignos se, iuxta phrasim satis vsitatã in sacra Scriptura; vt ea dicatur Deus de nouo cognoscere, quæ facit alijs innotescere, vt est illud Genes. 22. quod dicitur ad Abraham, *nũc cognoui quod timeas Dominũ*, id est, cognoscere te feci. Ad hunc modũ tentat magister discipulũ in conspectu aliorũ de eo, quod nouit discipulũ scire; vt sic eius scientia alijs innotescat. Ab hac tentatione non petimus liberari in oratione Dominica, sed potius dicere oportet cum Propheeta, *Proba me Domine, & tenta me*, Psalm. 25. Secundo modo hoc experimentũ, quod est tentatio, potest ordinari in malum finem, siue ab homine prauo, siue à Diabolo, qui tentat homines, vt seducat, & perdat, & isto modo accipitur tentatio in præsentĩ, quando petimus à Deo, *ne nos in eam inducat*.

His suppositis mirabile est, in quã varias expositiones abierint Patres antiqui & moderni versantes hanc sextã petitionem. Prima expositio est Gregorij Nisseni in tractatu sæpe citato de oratione, qui per tentationem ipsum Diabolum intelligit; & dicitur tentatio ab effectu, eò quod ipse est, qui homines tentat, imò solus ipse tentat, vt dicit glossa primæ ad Thessalonicenses 3. super illud, *ne forte tentet vos is, qui tentat*, id est, Diabolus. Hac interpretatio non vsque adeò placet. Primò, quia ceteri Patres per tentationem non intelligunt ipsum aduersarium tentantem, sed actionem, qua ad malum inducit, & iure ita intelligunt, nã Diabolus potius dicitur tentare, quàm tentatio: res ea, per quam tentat, aut actio ipsa propriè tentatio dicitur. Secundo, quia nõ omnis tentatio est à Diabolo suggerente, aliquæ sunt à mundo, & à carne, Iacobi 1. *Omnis cũ tentatur à propria concupiscentia tentatur*, quia verò Diabolus per carnem, & concupiscentiam, & mundum frequẽtis

1. Regum.

3. Regu. 10

Deut. 13.

Sapient. 3.

Gene. 22.

Psalms.

99

1. Expositio.

Nisseni.

1. Ad Tes.

3.

Iacobi. 1.

Chrysost.
Matthæ.

Marci.

D. Thom.

D. Thom.
Cyprian.
Chrysost.

Ad Ephes.
6.

simè nos tentat, idè ipse præcipuè dicitur A
tentator: & sic est intelligendus locus Pauli
citatus. Aliam expositione vide in D. Tho.
vbi supra. Fateor Cyprianum & Chrysost.
interpretari hunc locum de tentatione à
Diabolo facta, fortasse quia fortius tentat,
iuxta illud ad Ephes. 6. *Non est nobis col-
luctatio aduersus carnè & sanguinem, sed ad-
uersus principes tenebrarum.* Nihilominus de
quacunque tentatione arbitror esse intelli-
gendà, cuius nò semper Diabolus autor est.

2. Expositio.
Chrysost.

100

Basilius.

Secunda expositio est Chrysost. homil.
20. in Matthæ. *Ne nos inducas in tentatione,*
id est, ne patiaris nos à nobis ipsis induci in
tentationem insiliendo in eam, & ipsam pro-
uocando; tentationi enim, si ingeratur no-
bis forsiter resistendum est, non tamen de-
beamus immittere nos in eam: & id ipsum
confirmat, homilia. 13. in Matthæum, & ser-
mone. 30. in Epistolam ad Romanos, vbi in-
terpretatur illud, *ne intretis in tentationem,*
id est, ne vos insiliatis in tentationem, & eā
aggrediamini. Et videtur eadem esse expo-
sitiō D. Basilij in moral. Regula. 62. cap. 2.
Et quidem doctrina tradita verà est: non ta-
men accommodatur verbis huius petitiō-
nis. Primò, quia huius petitionis verba po-
tius inclinant ad petendam liberationem à
perpersione tentationum, quàm ab actio-
ne. Secundò, quia petitiō hæc continet po-
stulationem liberationis à malo, quod fre-
quenter cōtingit; at rarissimè euenit, vt nos
aggrediamur, & prouocemus ipsas tentatio-
nes, frequentissimam autem nos pati tenta-
tionem, & nobis eam inferri, potius quàm
nos in eam immittere nosmetipsos.

3. Expositio.
D. Grego.

101

1. Ad Cor.

D. Augu.

Tertia expositio D. Gregorij, lib. 3. Mo-
ralium, cap. 3. nempe, *ne nos inducas in ten-
tationem*, id est, ne permittas nos tentari vl-
tra id quod possimus, iuxta illud Pauli, 1. ad
Corinthios 10. *Fidelis Deus qui nò patietur
vos tentari, ultra id quod potestis.* Verba Gre-
gorij sunt hæc: *Neque enim in tentatione Do-
minus inducit, qui semper à tentatione subdi-
tos misericorditer protegit: sed tamen in tenta-
tione quasi eius inducere est, à tentationis nos
illecebra non munire, & tunc nos in tentatio-
nis laqueos non inducit, cum tentari nos ultra
quàm possumus non permittit.* Hæc Grego-
rius, cuius expositio etiā fuit D. August. in
lib. 2. de peccatorum meritis, & remissione,
cap. 4. tom. 7. dicentis: *Vt concupiscentijs &
desiderijs carnis nò consentiamus, deprecamur
adiutorium, dicentes, Et ne nos inducas in ten-
tationem, non quod Deus tali tentatione ali-
quem tentet, sed vt si fortè tentari cœperimus*

A à concupiscentia nostra adiutorio eius non de-
feramur, vt in eo possumus vincere. Hæc Au-
gust. & tale auxiliū subtrahere est permitte-
re tentari ultra id, quod possumus: quia sine
illo nò possumus vincere tentationes. Pe-
titiō hæc sic declarata nimis angusta est,
quamuis enim verū sit, Deum non permitte-
re nos tentari ultra id, quod possumus, id
est, semper nobis conferre ea, quæ necessa-
ria sunt, vt tentationes vincamus, & hoc be-
neficium sit petitione dignū: tamè plus est,
quod postulamus hac petitione, & plus est,
quo indigemus, ne tentationi succubamus.
Probatur, quia vt quis non vincatur à tenta-
tione non satis est habere auxilium diuinū,
vt possit resistere tentationi, sed nos in præ-
dicta petitione petimus à Deo ne succum-
bamus tētationi: ergo plus petimus à Deo,
quàm adiutorium, vt possumus resistere, &
plus est, quo egemus. Minor nota est, maior
probatur, quia multi reperiuntur, qui tenta-
ti infra id, quod possunt, & habētes Dei au-
xilium, vt possint non cadere, tētationi sub-
duntur, vincunturque ab eo, quem vincere
possunt. Vix enim reperietur qui destitua-
tur auxilio diuino, quo posset tentationes
superare, multi tamen succumbunt tentatio-
ni: nam non omnes agunt vel faciunt quod
possent. Igitur à Deo petendum est (si no-
stra petitiō in hac parte perfecta est) vt nò
solum det auxilium, quo possumus vincere
tentationem occurrentem, sed etiam id au-
xilium, quo de facto vincamus, longè enim
distant posse vincere, & vincere: vt docent
Theologi in materia de gratia, & est tritum
exemplum, nam posse perseverare omni
in gratia exilienti concessum est, at actu
perseuerare non omnibus datur. Ad hanc
expositionem reducitur ea, quæ interpreta-
tur sic, *Et ne nos inducas in tentationem*, hoc
est, non permittas inimicos, aut tentatores
fortes super nos inducere: quia hoc esset tē-
tari ultra id, quod possumus. Sed eisdem
rationibus rejicitur, nempe plus petimus,
& plus egemus. Cum multi etiam si non
habeant inimicos fortes, aut tentationes
supra id, quod possunt, tentationibus suc-
cumbunt.

Quarta expositio est D. Hyllarij, can. 32.
in Matthæum, qui tam hanc petitionem,
quàm illud Matthæi. 26. *Orate ne intretis
in tentatione*, sic explicat, orandum esse ne
tentemur, etenim fragilitatem nostram
sciens Dominus præcipit orandum, ne
tentatio veniat, vt præ infirmitate nostra
non cadamus: eodem modo explicat D.
Basilius

4. Expositio.
tio.

Matth. 26.

102

D. Basil. Basilii, in Reg. breui, respon. 221. & in moralibus Reg. 62. capit. 2. Iterum dicit petendum esse à Deo ne incidamus in tentationem, & probat Lucæ. 22. *Orate ne intretis in tentationem*, idest, vt non veniat vobis tentatio. Chrysostom. in imperfecto, homilia. 14. Druthmacus Matthæi. 6. fere eodem modo loquitur, sed strictius, nempe orandum esse ne in tentationem incidamus, quæ nociua futura est corpori animæve.

5. *Expositio* Quinta & vltima expositio. *Et ne nos inducas in tentationem*: idest, ne permittas nos succumbere tentationi, nec vinci ab ea, sed da victoriam contra insurgentes inimicos. Hæc est comunis expositio Patrum; eam sequuntur Cyrillus Catech. si quinta Mystagoga, Tertulianus, Cyprianus, Nissenus in libro de oratione, Augustinus expressius de omni tentatione interpretatur, Epistola. 121. capit. 11. & 12. & libro secundo de Sermonem Domini in monte, ambæ istæ expositiones probabiliore, & magis accommodatæ textui. Vtra autem istarum plus arrideat, in dubitatione sequenti dicemus: sed prius à quadam dubitatiuncula nos expediemus. Ea est, Iacobi primo dicitur, *Deus intentator malorum est, ipse enim neminem tentat*. Et est sensus, quod quamuis Deus sit autor tentationum multarum exteriorum ordinarum ad bonum nostrum, vt supra diximus, non tamen est autor tentationum interiorum, quæ ad malum prouocant, & vt ad malum prouocent: ergo colloquentes cum ipso, non bene oramus dicentes: *Ne nos inducas in tentationem*: quia significamus, ipsum esse autorem tentationis in malum, de qua diximus fieri sermonem in hac petitione sexta. Respon. Sensus est, ne permittas nos induci in tentationem, & illi succumbere: ita explicat Diuus Augustin.

libro de bono perseverantia secundo capite, 6. tomo. 7. ex mente Diui Cypriani, qui legit, *Ne patiaris nos induci in tentationem*. Phrasis est vsitata in sacro eloquio. Ad Romanos primo, *Tradidit illos Deus in reprobum sensum*, idest, permittit tradi: & Eccles. 23. *Concupiscentiam oculorum ne dederis mihi: & animo irruenti & infrunito ne tradas me*: idest permittas tradi. De qua re qui plura cupit legat Cantapetrensem in suo Hypoteposeon lib. 10. Regula. 5. An verò ista permissio Dei fiat actu positivo aliquid operando, & quo modo, non est huius loci euoluere, sat sit nobis scire,

quod ideò permittit, quia non dat auxilium non quo non possimus vincere, sed quo vincamus: siue id fiat positivè, siue negativè: de quo remitto audium Lectorem ad Doctores Scholasticos, qui disputant, quomodo dicatur Deus indurare aut excæcare homines.

Præcipua dubitatio in hac parte est, vtrum sit licitum petere à Deo ne incidamus in vllam tentationem, idest, ne nobis accadat vlla tentatio? Videtur vera pars affirmatiua, primò ex dicto Chrysostomi, Matthæi. 29. & Luc. 22. *Orate ne intretis in tentationem*. Quem locum multi Sancti citati in expositione quarta sic explicant, esse orandum, ne tentemur; & eodem modo explicat hanc sextam petitionem orationis Dominicæ. Secundò. Licitum est petere à Deo, vt à nobis amoveat id, quod nos ad malum prouocat: huiusmodi est omnis tentatio: ergo licitum est petere à Deo, vt nulla nobis accadat. Maior nota est, & minor probatur, quia tēatio, de qua loquimur in præsentia, nihil est aliud, quam actus vel motus inclinatus hominis ad aliquod malum vel illicitum, & sic eam definit Hugo de Sancto Victore. Confirmat. primò, quia qui postulat liberari à periculo ruinæ, sapiens est: sed tentatio omnis ad ruinam & lapsum tentati tendit, & eius finis hic est, imò vix, aut nunquam, homo tentatus immunis est à peccato, quo tentatur, maximè quando tentatio est per motus carnis insurgentis: ergo licet petere ne vlla nobis eueniat tentatio. Tertiò. Ad humilitatis virtutē spectat hominē cognoscere suā imbecillitatē in resistendo tentationibus, à quibus sæpè vulneratus prodit: ergo qui hac cognitio ne fragilitatis suæ promotus, prorumpit in petitionē hanc corā Deo, ne permittas Domine me tentari, quia timeo succumbere tētationi, bene & pie orat. Quarto. Magnum Dei beneficiū est, vt elōget nos ab occasionibus peccandi, sic adeò vt hoc beneficium sit vnum ex præcipuis effectibus prædestinationis cuiusquam: quod si deesset alicui prædestinatio, igne æterno cruciaretur: sed ista elongatio ab occasionibus peccandi fit per elongationem à tentationibus: ergo licet petere, ne vlla nos aggrediatur tentatio.

In oppositum est. Non est à Deo postulandum id, sine quo virtutum series, vitæ Christianæ perfectio, meritum augmentum magna ex parte deficeret, sed sine tentationibus hæc omnia

quod ideò permittit, quia non dat auxilium non quo non possimus vincere, sed quo vincamus: siue id fiat positivè, siue negativè: de quo remitto audium Lectorem ad Doctores Scholasticos, qui disputant, quomodo dicatur Deus indurare aut excæcare homines.

Præcipua dubitatio in hac parte est, vtrum sit licitum petere à Deo ne incidamus in vllam tentationem, idest, ne nobis accadat vlla tentatio? Videtur vera pars affirmatiua, primò ex dicto Chrysostomi, Matthæi. 29. & Luc. 22. *Orate ne intretis in tentationem*. Quem locum multi Sancti citati in expositione quarta sic explicant, esse orandum, ne tentemur; & eodem modo explicat hanc sextam petitionem orationis Dominicæ. Secundò. Licitum est petere à Deo, vt à nobis amoveat id, quod nos ad malum prouocat: huiusmodi est omnis tentatio: ergo licitum est petere à Deo, vt nulla nobis accadat. Maior nota est, & minor probatur, quia tēatio, de qua loquimur in præsentia, nihil est aliud, quam actus vel motus inclinatus hominis ad aliquod malum vel illicitum, & sic eam definit Hugo de Sancto Victore. Confirmat. primò, quia qui postulat liberari à periculo ruinæ, sapiens est: sed tentatio omnis ad ruinam & lapsum tentati tendit, & eius finis hic est, imò vix, aut nunquam, homo tentatus immunis est à peccato, quo tentatur, maximè quando tentatio est per motus carnis insurgentis: ergo licet petere ne vlla nobis eueniat tentatio. Tertiò. Ad humilitatis virtutē spectat hominē cognoscere suā imbecillitatē in resistendo tentationibus, à quibus sæpè vulneratus prodit: ergo qui hac cognitio ne fragilitatis suæ promotus, prorumpit in petitionē hanc corā Deo, ne permittas Domine me tentari, quia timeo succumbere tētationi, bene & pie orat. Quarto. Magnum Dei beneficiū est, vt elōget nos ab occasionibus peccandi, sic adeò vt hoc beneficium sit vnum ex præcipuis effectibus prædestinationis cuiusquam: quod si deesset alicui prædestinatio, igne æterno cruciaretur: sed ista elongatio ab occasionibus peccandi fit per elongationem à tentationibus: ergo licet petere, ne vlla nos aggrediatur tentatio.

In oppositum est. Non est à Deo postulandum id, sine quo virtutum series, vitæ Christianæ perfectio, meritum augmentum magna ex parte deficeret, sed sine tentationibus hæc omnia

Chrys.

Hugo de S. Victore.

nia deficeret: ergo non est petendum à Deo, ut nulla nos vexet tentatio. Minor probatur multipliciter. Tum, quia si tribulationes & tentationes non essent, fortitudo, constantia, patientia, ac ceteræ virtutes, quæ sunt circa difficilia in nobis non generarentur, conseruarentur, & auferrentur: etenim virtutes morales, passionibus, tristitiis & delectationibus moderantur secundum rectam rationem. Tolle passionum exercitium, quod fit per tentationes, & sublata est materia exercitij virtutum istarum. Tum, ex multis eloquijs diuini testimonij. Tobia. 12. ait Angelus ad Tobiam: *Quia acceptus eras coram Deo, necessesse fuit, ut tentatio probaret te.* Et Ecclesiasticus. 34. *Qui non est tentatus, quid scit?* Ad Roman. 5. *Gloriamur in tribulationibus (quæ sunt quædam tentationes) sciens quod tribulatio patientiam operatur,* &c. Iacobi 1. *Omne gaudium existimate cum in varias tentationes incideritis,* &c. scientes quod probatio fidei vestræ patientiam operatur. Tum tertio ex testimonijs Sanctorum, quæ innumera sunt, accipite aliqua ex multis. D. Augustinus 14. de ciuitate Dei, capit. 11. *Dum huius vitæ infirmitatem gerimus, si tentationes & passionibus nullas habemus, tunc potius non recte viuimus:* & super Psalmum 60. ait, *Per tentationem profectus noster utriusque fit: non enim quisquam sibi innotescit, nisi tentatus: nec potest quisquam coronari, nisi vicerit, nec vincere nisi certauerit, nec potest tentari, nisi inimicos & tentatores haberet.* De vilitatibus prouenientibus à tentatione, videndus est D. Gregorius libro. 23. Moral. capit. 27. Secundo licitum est petere & appetere tentationes: ergo non licet petere, ut omnino arceantur à nobis. Antecedens patet primo, quia id ex quo nobis bona multa proueniunt licet optare & petere, si peccatum non est; huiusmodi sunt tentationes, ut probauimus: ergo &c. Secundo, quia Christus Dominus cuius actio nostra instructio est, ut ait Gregorius in homilia 16. voluit tentari Matthæ. 4. ergo & nos possumus & debemus idem velle & appetere. Tertio. D. Gregorius 7. moralium, cap. 10. *Electus quisque, inquit, saepe tentari se præsentis vitæ aduersitatibus post virtutes desiderat, ne peius per virtutum confidentiam cadat, si enim seruari melius per tentationem non cognosceret, nequam Psalmista diceret, Proba me Domine, & tenta me.*

Pro huius quæstionis decisione, dico

primo, quamuis sciamus nobis esse inueniendas tentationes ex eo, quod aliqua bona operemur, non ideo ab eis cessare tenemur. Probatur, quia alias fere semper ignaui & trepidi quiesceremus, cum communis hostis Diabolus potius viros egregia operantes tentationibus prosequatur, ut passim docent Sancti, & Augustinus in regula religiosorum: *Superbia bonis operibus insidiatur ut pereant,* & Ecclesiasticus. 2. aperte hoc dicitur, *Fili accedens ad seruitutem, præpara animam tuam ad tentationem.* Et hinc est, quod iusti vaccent operibus bonis, quamuis sciant se persecutiones passuros: persecutio autem tentatio est. Itaque multa licet facere, quamuis inde præuideantur obstacula, & impedimenta nascitura, quæ tentationes sunt: neque hoc est se ingerere, aut immittere in tentationem. Secundo dico. Opera indifferencia, aut bona etiam parui meriti aliquando omittere debemus, eo quod inde præuidemus magnas nobis tentationes suscitandas: de qua re egregie Origenes tracta. 11. in Matthæum, ubi docet exemplo Christi & Apostoli Pauli, aliquando nos debere obuiam ire periculis & tentationibus, aliquando fugiendum, in qua re Dei dono, & directione spirituum magnopere egemus. C. Probatur assertum, quia consilium est fugere magnum malum, quod timetur, etiam neglecto profectu minimo, & dubio quod speramus. Tertio dico. Cessandum est ab operibus malis & periculosis, si inde præuidetur ortum habituras tentationes. Probatur quia hoc esset se in tentationes ingerere. Secundo ex illo, qui amat periculum peribit in illo: opera periculosa voco non solum quæ de se ad malum prouocant, ut verba turpia, aspectus impudici, nimis conuersari inter impudicas foeminas, & alia id genus: sed etiam quædam opera, quæ licet de se indifferentia sint, tamen huic fragili, & experimentum sui casus habenti, occasionem ruinæ præbent: de his enim potissime illud dictum Sapientis intelligitur. Dico quarto. Nulla opera licet facere eo animo, ut tentatio infurgat: & quidem loquendo de omni tentatione generaliter, probatur, quia talis animus præsumptuosus esset, & hoc esset se ingerere in tentationes. Et si obijcias multos viros Sanctos Diabolum ad certamen prouocasse operibus & verbis. Respondetur. Sæpe legi, Sanctos Diabolum tentantem iniurijs laceisisse, ceterum non meminisse me legisse vocasse illum non tentantem, ut tentaret: ceterum

Sententia
auctoris.

August.

Ecclesiasticus.

107

Origen.

108

rum esto ita esset, Sancti id fecerunt diuino instinctu, aut confisi experimento sæpè habito de victoria, & cum eo hoste, cum quo bellum declaratum gerunt, & imitati Christum Dominum, qui in desertum abiit, vt tentaretur à Diabolo; nos verò ferè omnes, qui non sumus tanta virtute præditi, non debemus hoc facere, satis nobis fuerit si tentationes oblatas superemus.

Quintò dico. Sæpè licet à Deo petere, vt aliquas tentationes à nobis auferat, aut ne proueniant concedat: verbi gratia, quando experimentum habemus eis succumbere, aut dubitamus probabiliter de casu, quia graues sunt, & nostris humeris videntur impares, aut vexatio earum nos impedit à maioribus bonis. Hoc assertum apertè confirmatur. 1. ad Corinthios. 11. quando Apostolus Deum rogauit sibi auferri stimulum carnis: & iuxta huius asserti tenorem, quidam explicant sextam petitionem orationis Dominicæ, maxime Druthmacus, qui dicit eam petere, ne habeamus tentationes, quæ nocituræ sunt anime, aut corpori.

Sextò dico. Valde probabile est, licitè nos posse à Deo petere, ne in vllam tentationem incidamus, idest non eueniat nobis tentatio alia. Hoc assertum intelligendum est de grauibz tentationibus, quæ ad peccatum mortale inducunt, non de leuibz, sine quibus vita mortalium nequit reperiri: Hæc probantur testimonijs Sanctorum, quæ adduximus pro quarta expositione huius petitionis sextæ, & omnibus rationibus adductis in principio huius dubitationis pro parte affirmatiua. Certe non debet tribui formidini & pusillanimitati, quod homines suæ infirmitatis conscij timeant à tentationibus vexari, maxime cum melius sit, qui de victoria dubitat, & se fragilem cognoscit, pugnam recusare, quam victoriam dubiam sperare. Secundo vrget illud testimonium Christi Domini Matthæi. 26. *Orate ne intretis in tentationem.* Cuius sensus genuinus videtur esse, petite ne incidatis, ne eueniat vobis têtatio. Primò, quia verba illa & sequentia sunt detrectantis pugnam, non iam immissam superantis, illud enim sequitur: *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma*; ac si dicat, licet vester spiritus, idest, vestra volûtas sit pròpta ad pugnandum, caro autè infirma est: & ideo *orate ne intretis in têtationem*: idest, ne vobis eueniat têtatio. Secundo, quia suo ex-

A plo voluit eos docere, vt ipsi recusarent prælium cū Diabolo tentatore, sicut ipse cum morte. Ex his infertur, quam probabilis sit expositio illa quarta huius petitionis sextæ in precatone Dominica. Dico septimò. Probabilius iudico non licere generaliter petere, vt tentemur, neque vt non tentemur. Prima pars huius assertionis probatur, quia quod est inductiuum ad malum, non est à Deo petendum: huiusmodi est tentatio, de qua loquimur, nempe Dæmonis, aut hominum prauorum, qui vt Diaboli ministri tentant, item carnis & mundi tentatio: ergo non est petenda.

B Secundo, quia in tentationibus est incerta victoria, fragilitas ad cadendum magna, nos proniores ad malum, quàm ad bonum: ergo temerarium est, & præsumptuosum appetere tentationes, seu petere. Tertio. Occasiones peccatorum, nō sunt appetendæ; neque petendæ, nam qui amat periculum peribit in illo; sed tentationes in pluribus sunt occasiones ruinæ, & casus, quandoque ex intentione tentantis, & sæpius ex imbecillitate tentati: ergo non licet à Deo eas petere. Secundam assertionis partem videtur stabilisse Origenem tractatu. 35. in Matthæum, vbi exponens

C illud Matthæi. 26. *Orate ne intretis in tentationem*, refert expositionem adductam in sexta assertionem, & eam, quæ in hac conclusionem, & sibi videtur plus placere. Verba ipsius sunt: *Orate ne intretis in tentationem, hoc secundum quod multi intelligunt, tale est ac si dicat, Orate vt non tentemini. Si autem placuerit Deo, acquiescite Deo, sicut me audistis orantem: considera autem, si possibile est magis intelligere, quoniam vita nostra ipsa tentatio est secundum Iob; intrare autem, aut venire in tentationem est cadere in tentationem, & vinci ab ea.* Hæc Origenes: ex cuius vltimis verbis forno argumentum ad probandam secundam nostræ assertionis partem: id tale est, vita nostra hæc mortalis inueniri nequit sine tentationibus, & grauibz, & in magno numero, sic adeò, vt dixit Iob, capit. 7. iuxta translationem septuaginta Interpretum: *tentatio est vita hominis super terram.* Ergo petere ne tentemur, est petere aliquod impossibile moraliter loquendo; quod non debet esse nostrarum petitionum obiectum. Item, petere ne tentemur, est velle, vt priuemur opimis meritis, gloriosis victorijs, coronis debitis, quæ accrescunt Christi militibus ex

D

Origen.
Matth. 26.

Iob.

Genes.

tentationum congressu. Vnde Glossa super illud Genes. 22. *Nunc cognoui, quod timeas Dominum*, dicit, *Sicut vas non cognoscuntur esse integra aut plena, nisi fuerint percussa, ut sonus audiatur; nec cognoscuntur perfecte cocta, nisi imbris exposita, si percussa non clarum reddunt sonum, sed quassati & obrusum, fracta perpenduntur, licet fractura tactu aut visu non discernatur, sic & homines non perfecte cognoscuntur, donec pulsati terroribus, tribulationibus aut delectationibus expositi non superentur: hos fructus à nobis expellere-mus, si omnino non tentari peteremus. Et D. Basil. homil. 8. in diuites auaros: *Nauclerum*, inquit, *tempestas, & athletam stadium, & duces pugnae, magnanimi calamitas, Christianum verò tentatio probat, & examinat.* Hecfor Pintus super caput 4. Ezechielis: *Ut frumentum in cellario, nisi palla & vetilabro vergetur, & moveatur, gurgulione abjicitur; & vestis in repositorio & apoditerio, nisi concutitur, & exerceatur à tinea corroditur, sic homo nisi fuerit tentationibus agitat, facile corrumpetur, & labefactabitur.* Igitur ne tot priuemur comodis, non est à Deo petendum vniuersaliter, ut non tentemur. Tertiò, quia hoc petere est nimis ineticulosum, & magne putillanimitatis indicium, in loco, tempore & occasione pugnandi velle omnino à certamine cessare.*

D. Basil.

Hecfor Pin-tus.

IIIO

Cyprianus.

Vltimò dico. Quando in oratione Dominica iubemur dicere, *Et ne nos inducas in tentationem*, sensus est, ne patiaris Domine, nos ab inimico tentari, & ad peccandum prouocari consentire. Itaq; non petimus, ut non tentemur, sed ne tentationi succumbamus: tentatione enim humiliamur, & ducimur in cognitionem propriæ infirmitatis; vnde cauti reddimur, purgamur, erudimur, ac victoriam reportamus: succumbentes autem tentationi, peccamus, ruimus, ac vincimur. Circa quam expositionem aduerte ex D. Cypriano, ea nos de duobus admoneri. Primum est, de nostra infirmitate & imbecillitate, eo quod nostra virtute resistere tentationibus non valemus, nisi ope & diuino auxilio suffulti, quod propterea à Deo postulamus. Secundò admonemur communè aduersarium in nos nihil proficere posse, nisi Deo permittente, & suum auxilium subtrahente; & ideo poscimus ab eo, *Et ne nos inducas in tentationem*. Sicut enim, qui à nauis tollit remū & gubernaculū, quo fluctus compescuntur, dicitur quodammodo nauē in submersionem inducere; & qui frenum, quo equus regitur, ne inordinate currat, di-

citur quodammodo ducere in precipitiū; ita Deus si subtrahat suum auxilium, dicitur inducere nos in tentationem: & ideo oramus, *Et ne nos inducas in tentationem*, id est, ne permittas per subtractionem tui adiutorij nos succumbere tentationi. Ista conclusio approbatur ab omnibus Patribus citatis pro quinta expositione, & à Tertuliano libro de Baptismo in fine, & à D. Augusti. vbi supra, & libro de natura & gratia cōtra Pelagian. cap. 58. & libro 14. contra duas Epistolas Pelagianorum, cap. 9. & lib. 2. de bono perseverantia, cap. 6. quamvis aliqui hunc locum in oppositum adducant. Est etiā sententia D. Hieronymi expressa super caput. 26. Matthæ. & Bedæ, Euthymij, & Theophrasti Matthæi. 26. & D. Thom. in opusculo, de oratione Dominica, & in hoc articulo; & omnium fere recentiorū, exceptis paucis. Secundò. Nisi sic interpretemur sextam petitionē in oratione Dominica, non postulatur à Deo magnum perseverantiæ donum: at hoc magnum inconueniens est: ergo sic est interpretanda. Minor patet, ex D. Augustino dicente: *Nihil petitione dignum non contineri in oratione Dominica*, epi-

Tertul. August.

Hierony. Beda. Euthymius Theophil. D. Thom.

D. Augu.

D. Augu.

stola 121. ad Probam. Maior probatur, quia donum perseverantiæ est, ut in iustitia permanentes tentationibus non succumbamus, quod si non exigitur in hac petitione, nullibi postulatur: & D. Augustinus vbi supra de dono perseverantiæ, ait, dicere Deo, *Et ne nos inducas in tentationem*, nihil aliud esse, quam donum perseverantiæ exigere. Tertiò petere, ut non eueniant tentationes imperfectorum est, valde timentium suæ fragilitati: petere tentationes, cum victoria, perfectorum est; at petere ne à tentationibus superemur communis omnium petitio est: ergo, ut oratio Dominica omnibus communis sit, modo præfata interpretanda est eius sexta petitio. Ex hac ratione inferitur. Siue asseras licitum esse petere, ne tentemur, siue non, accomodatior est præfata interpretatio, quam quævis alia, ut pote quæ communior est omni recitanti orationem Dominicam.

Superest respondere ad argumenta ficta in principio huius dubitationis, quæ militant contra septimam assertionem. Ad primum fateor multos ex Patribus sic interpretatos fuisse illud testimonium D. Mat. sicut in argumēto refertur, & ideo nos probabile iudicamus id, quod argumētum intendit, sed multo plures, quos retulimus, in oppositam sententiam tenent, & præ ceteris

III

Ad argumēta in oppositum respon-detur.

Hieron.

ris expressius D. Hieronymus super cap. 26. Matthæi; qui præfata verba explicans sic dicit. *Non ait orate, ne tentemini, sed ne in-*

trætis in tentationem, id est, ne tentatio vos su-

peret, & vincat; & vos intra casses teneat. Quod verò hic sit huius loci sensus, contex-

tus indicat, nam dixerat Dominus, *Ecce Sa-*

zanas concupivit cribrare vos; & omnes vos

scandalum patiemini in me. Non igitur iubet rogare ne tentarentur, nam prædixerat ten-

tationem; monet ergo orare, ne tentationi succumbant, ab eaque superentur, quod est

intrare in tentationem. Ad secundum re-

spondetur, negando maiorem, si vniuersali-

ter intelligatur: tum quia ex tali inductiuo, si ei fortiter resistamus, magna in vita spiri-

tuali incrementa capimus: tum quia obiec-

tum talis petitionis moraliter loquendo, & supposita multitudine & importunitate tē-

tantium ferè impossibile est. D. Paulus. 1. ad Corinth. 10. monens vt non acquiesca-

mus tentationibus, excipit communes, & leues, non quidem approbans consensum

in eis, sed permittens: eo quod impossibile censet moraliter aliquibus leuibus non suc-

meritorum seges enascitur, vt dicitur Acto- rum. 14. *Oportet per multas tribulationes in-*

troire in Regnum celorum. Tribulationes autem tentationes sunt.

Ad argumenta in oppositum; quatenus conantur probare, a Deo postulandas esse

tentationes, respondetur, præmittendo ex Philosophi doctrina: aliquid appetibile est, vel propter se, vel propter aliud bonū,

quod inde sequitur: prioris generis est bea- titudo, virtutes, & omnia honesta, quæ sunt

suapte naturā bona media ad beatitudinē consequendam: secundi generis appetibili-

lia, verbi gratia, medicina amara, quæ appetitur propter sanitatem: tentationes non

sunt primo modo appetibiles; quia quod est inductiuum ad malum, non est per se

bonum, atque adeo, neque per se appetibile: an autem sint appetibiles propter alia

bona, quæ inde sequuntur? ac ex consequē- ti, vtrum possint esse obiectum nostrarum

petitionum: id est quod in dubium vertitur; & nos in septima conclusione asseruimus

partem negatiuam, & modo denuo proba- mus. Nam quod non est per se causa alte-

rius boni, sed omnino habet se per accidens ad illud, non est petendum, neque appeten-

dum propter illud bonum, quod inde sequi- tur: sed tentationes nullius boni causa sunt

per se, sed tantum per accidenis: ergo non sunt petendæ, neque appetendæ propter bona, quæ ex illis oriuntur. Maior proba-

tur. Alias peccatum esset ita appetendum: quia quandoque est occasio maioris gratiæ, vt in eo, qui decidit à remissa gratia, ex cuius casus consideratione conteriunt vehe-

menter, & resurgit ad ingentem gratiam, & humilitatem. Minor autem probatur, asig-

nando discrimen inter medicinam amarā, quæ eo quod per se est causatiua sanitatis, propter sanitatem appetibilis est; at verò

tentationes per se loquendo non sunt cau-

satiuæ, neque inductiuæ ad victoriam, sed

ad ruinam & casum: quod si victoria quan-

doque subsequitur, non procedit à tenta-

tionibus tanquam ab efficientibus victo-

riam, sed à tentato tentationē fortiter supe-

rante: & hinc etiam nascitur meritorum &

virtutum augmentum, nimirum ex actu re-

sistendi, quem viriliter producit tentatus: hæc autem bona per accidenis se habent ad

tentationes. Hinc patet responsio ad secun-

dum argumentum in oppositum factum in

initio dubitationis: negatur namq; anteceden-

s: ad primam probationem negatur anteceden-

s, si illud quod petitur est indu-

ctiuum

Acto. 14.

113

112

1. Ad Cor.

114

tium ad malum, & bona quæ ex eo oriuntur per accidens & occasionaliter procedunt: cuiusmodi sunt tentationes. Ad secundam probationem respondetur, illud dictum D. Gregorij non esse intelligendum, ut iacet: alias deberemus imitari Christum Dominum in suscitatione mortuorum, in sanatione cæcorum, &c. Sed sensus est, nihil esse gestum à Domino Iesu Christo, à quo non possimus spiritualem & proficuum doctrinam eruere; ipse autem elegit tentari, quia de victoria certissimus erat, & in eo tentationum inductio ad malum cessabat, quod in nobis non contingit. Fateor viros perfectos posse aliquando appetere tentationes propter bona, quæ inde sequuntur, sed hoc fit vel afflante diuino spiritu, qui certos reddit de victoria, vel quia iam experimentum acceperunt, quod viriliter superabunt tentantes, sicut legimus multos Patres egisse, qui tamen propriè loquendo non appetebant tentationes propter victoriam, sed cum victoria. Imò posset dici, quod appetebant & petebant tentationes propter victoriam certam: secus agere debent ceteri homines, ut dictum est in Conclusionè. 7. Et hinc etiam patet ad tertiam probationem ex testimonio D. Gregorij. Loquitur namque, non de quibuscunque iustis, sed de viris perfectis; illa verò testimonia: *Proba me Domine, & tenta me*, & illud, *omne gaudium existimate cum in varias tentationes incidertis*, intelligenda sunt de tentationibus à Deo immissis, qui per tribulationes nos examinat, & si ab eo immittuntur semper in nostrum bonum cedunt, non in nostram ruinam. Has verò calamitates appellari tentationes, patet Deuteron. 29. ubi plagæ Aegypti tentationes dicuntur, & Psalmo 17. *Quoniam in te eripiar à tentatione*, & alibi sæpè. De his autem gaudendum, non quia à quocunque fragili sint petendæ, sed si immittantur, de eo quod sunt nobis materia tolerantia, aut quia tolerauimus gaudendum, iuxta illud Actorum. 5. *Ibant Apostoli gaudentes, &c.*

Sed libera nos à malo.

115

DVpliciter explicatur hæc petitio à Patribus. Primo modo, per malum intelligunt Diabolum. Ita Græci omnes, Nissenus, Cyrillus, Chrysostomus, Euthymius, & Theophila. in locis citatis. Ex Latinis Chrysologus, Amb. & Cassianus,

A & illis fauet Græca Lectio, ubi ponitur articulus quidam; ac si legeremus, *Libera nos ab illo malo, seu maligno*, id est, Diabolo, quia est omnium tentationum malignissimus; eo quod in se malus est, & alios ad mala perpetranda excitat, ac Mundo & Carne contra nos vitur, ut in peccatum contrahat: sed non videtur expositio germana textui eo quod liberari à Diabolo postulatur in sexta petitione: namque qui non acquiescit tentationibus, à Diabolo liberatur: ergo superflue adderetur petitio septima. Nissenus concederet consequentiam, eo quod putat, hanc petitionem non esse diuersam à præcedenti, & ob id omissem esse à D. Luca, sed re vera distincta petitio est: & quod adducitur de articulo in Græca Lectione appposito non concludit: nam in sacra Scriptura, eadem vox Græca cum suo articulo sæpè accipitur pro re mala, & non pro Diabolo Ad Romanos. 12. *Odientes malum & adherentes bono*: In Græco pro voce, *malum*, ponitur eadem, quæ in hac petitione, & cum suo articulo: & Matthæi. 5. *Quod amplius est à malo est*.

CSecundò alij per malum intelligunt res omnes malas, ita Cyprianus, Augustinus, Epistola. 121. capit. 12. Beda: intelligendi tamen sunt non de malo culpæ, de quo in quinta & sexta petitionibus, sed de malis & calamitatibus, quibus premimur in hac vita post Adæ peccatum. Ita D. Thomas in Opusculo, & alij. Sed contra hanc expositionem, quæ magis placet, arguitur, Calamitates & ærumnæ quibus vita mortalis circumdatur, tentationes quædam sunt: ergo si liberari à malo est ab his liberari, nihil aliud est petere à Deo, *Libera nos à malo*: quam petere, *Et ne nos inducas in tentationem*. Respondetur primò. In quinta petitione petitur liberatio à malis præteritis, id est, à peccatis, in sexta à malis futuris, quæ timeantur oritura ex tentationibus, in septima à malis præsentibus quibuscunque. Secundò respondetur & melius. Calamitates & ærumnæ præsentis vitæ, propriè loquendo non sunt tentationes, eo quod de se non inducunt ad malum: motus verò insurgentes propter carnis corruptionem, & mundi, sunt tentationes, quia de se in malum inducunt; de his fit sermo in sexta petitione, de illis verò in septima. Fateor, has easdem calamitates interdum assumi ab hominibus, & potissimè à Dæmone, ut instrumenta ad nos oppugnandos; & tunc ab extrinseco tentationes dicuntur, & ab eis petimus libera-

Chrysost.
Euth.
Theoph.
Chrysost.
Ambrosi.
Cassian.

Nissen.

Ad Ro. 12

Matth. 5

2. Expositio
Cyprian.
August.
Beda.

116

D. Thom.

Deut. 29.
Psal. 16.

Act. 5.

Nissenus.
Cyril.

ri, quando dicimus: *Et ne nos in ducas in tēta-
tionem*: At verò ipsamet calamitates, qui-
bus circumdamur, tentationes non sunt ab-
solutè loquendo, sed miseriæ & pœnalita-
tes, quæ ortum habuere à primorum paren-
tum peccato, à quibus siue præsentaneæ
nos molestant, siue in futuro timeantur, vt
afflicturæ petimus eripi, quando dicimus:
Libera nos à malo. Denique notandum est,
non esse sic intelligendam hanc petitionē,
quasi per eam à Deo postulemus ab omni-
bus & singulis calamitatibus, quæ ferè infi-
nitæ sunt totaliter eruamur: quia neque id
naturæ nostræ conditio, & huius seculi sta-
tus patitur, neq; id esset nobis proficuum:
sed petimus istarum miserationum modera-
tionem, ne ipsis pressi & fatigati nimis, in
peccata aliquot declinemus.

Amen.

117 **M**Ultæ sunt voces ab interprete sa-
cræ Scripturæ Latino, in natio-
idiomate siue Hebraico, siue Græ-
co sine interpretatione relictæ. Cuius ratio
nē reddit Aug. lib. 2. de Doct. Christ. c. 11.
Hebræa, inquit, *verba non interpretata sæpè
inueniuntur in Scripturis, sicut Amen, Alle-
luia, Raccha, & Hosanna, & si quæ sunt alia,
quorum partim propter sanctiorem authorita-
tem, quam in interpretari potuissent seruata
est antiquitas, sicut in Amen, & Alleluia, par-
tim verò in aliam linguam non potuisse trans-
ferri dicuntur, sicut alia duo, quæ posuimus.*
Hæc Augustin. Alia fortasse poterit assignari
causa, nempe cum Ecclesia Romana
ex Iudæis pariter ac Græcis conflata sit,
deciuit vt vtriusque gentis memoria apud
Ecclesiam Latinam perpetuò duraret, atq;
adeò ipsorum vocabula crebrò in Ecclesia
inculcarentur absque vllis versionibus. Vn-
de Augustinus in Epistola. 178. *Non licet,
Amen in aliam linguam transferre*: & libro.
2. de Doctrina Christiana capit. 10. & 14.
Igitur, *Amen*, vox Hebraica est, & Epilo-
gus totius orationis Dominicæ. De qua
concertatio est inter linguæ Hebrææ peri-
tos, an sit nomen, an verò semper aduerbiū
sit? Aliqui nomen esse substantiuum aliquā-
do putarunt, significans veritatem & vera-
citatem, trahitur enim à verbo, *Aman*, quod
in sexta coniugatione significat credere; in
de, *Amana*, pro fidelitate & veracitate, qua
homo constans & verus est in dictis & fa-
ctis. Sic videtur loqui Forerius, Esaiæ 65.

A circa illud *Benedicetur in Deo Amen*, vbi,
Amen regitur à voce Deo quasi dicat in
Deo fidelitatis, & veracitatis, qui fidelis &
verax est, & Apocalyp. 3. *Hæc dicit Amen
testis fidelis*, vel hæc dicit Deus qui est ve-
racitas & fidelitas. Sed credo semper esse
aduerbiū, nec Forerius in loco citato op-
positum dicit, sed ipsummet aduerbiū
sumi nominaliter: ac si dicas, in Deo ipse
Amen, in Deo cuius est veritas, fides & fir-
mitudo, &c. Sed antequam explicemus quo
modo aduerbiū illud sumatur nomina-
liter, oportet scire, quid significet.

B Accipitur tripliciter. Vno modo vt sit
aduerbiū attestandiveritatem à proferen-
te dictam, significans, ita est, aut verè, aut
certè: vt sæpè videmus in Euangelio, *Amē
dico vobis*, Lucæ. 21. dicitur, *Vere dico vobis
quia vidua hæc pauper plus omnibus misit.*
Pro quo Marc. capit. 12. ait: *Amen dico vo-
bis, quoniam vidua hæc pauper plus omnibus
misit.* Ab hac prouerbiali significatione exi-
stimo ortum habuisse, vt accipiatur nomi-
naliter pro veracitate & veritate Dei, vt in
loco citato Esaiæ, & Apocalyp. 3. *Hæc di-
cit Amen*, ac si diceretur, hæc dicit ille qui
semper est *Amen*, idest, qui immutabilis
est, neque modo ait, & modo negat, sed sem-
per idem est. Quod optime explicatur ex
illo loco obscuro D. Pauli. 2. ad Cor. 1. *Dei
enim filius Christus Iesus*, (ait Apostolus)
qui in vobis prædicatus est per me, & Syluanū,
& Timotheum, non fuit in illo, est, & non,
sed est in illo, fuit, quotquot enim promissiones
Dei sunt, in illo est: idè & per ipsum, *Amen
Deo*, ad gloriam nostram. Sensus est, Prædi-
catio mea de Christo non fuit inconstans
& varia, vt modo dicerem est, & modo di-
cerem non est: sed est apud illum fuit, id-
est, constans & vera, & immutabilis est
apud Deum: sicut res præteritæ, quæ muta-
ri non possunt, omnes enim promissiones
nobis factæ sunt in Christo est, idest, certæ
& constantes, idè & per ipsum *Amē Deo
ad gloriam nostram*, hoc est per ipsum Chri-
stum sunt *Amen*, idest fideles & verè apud
Deum: *Et gloriam nostram*: idest, vt nos per
hæc diuina beneficia meliores, & laudabi-
liores efficiamur. Ecce quomodo aduerbiū
Amen, accipitur nominaliter pro veritate,
aut fidelitate, vel pro Deo veraci, & fide-
li, quia vt notat Forerius Esaiæ. 25. frequenter
vsurpant Hebræi aduerbia loco nominum.
Secundo modo accipitur, *Amen*, in signifi-
catione non valde dissimili à præcedenti,
vt sit aduerbiū consentiendi & forma-
di dicta

Apocal.

118

Luca. 21.

Marc. 12.

Apoca. 3.

2. ad Cor. 1.

Aug.

Aug.

Forerius.

di dicta alterius, quasi dicatur, ita est, vt dictum est. Consentinus dicitis: verbi gratia, Deuter. 27. dicitur, *Respondet omnis populus Amen*. Id est, ita fiat, nobis placet; consentinus huic quod dictum est. Et Numer. quinto, mulier accusata apud sacerdotes propter crimen adulterij post imprecationem recitatam cogeatur respondere, *Amen* id est consentio. Tertio modo accipitur, vt sit aduerbium optandi, vt eueniant quæ dicta sunt, & fortasse in præfatis locis Deut. & Numer. ita accipitur. Sed magis appositum exemplum est in fine Psal. 40. 71. & 105. vbi septuaginta verterunt, *Fiat, fiat*, Hebraicè habetur, *Amen Amen*, vt per aduerbiū optandi concludantur laudes & orationes: est enim Dictio *Amen*, egregia nota, vt signaculum precatōum: & isto postremo modo accipitur in oratione Dominica, vt sit sensus, vtinam omnia postulata eueniant, sicut petita sunt. Et valde nota in hac significatione & proximè præcedenti rarum esse vsum huius vocis in Euangelio: fortassis is nullibi reperietur, nisi in Epilogo orationis Dominicæ; at verò in lege veteri frequentissimè: è contra verò aduerbium hoc, *Amen*, in priori significatione pro certè, verè, frequentissime vsurpatur in lege noua, & rarissimè in lege veteri, cuius discriminis causa fortasse est, quia veteris legis scriptores semper utebantur Hebraica Lingua, in qua *Amen*, potius significat affectū cōsentienti, aut optandi quā affirmandi, aut testificandi. At verò eadē vox *Amen*, in lingua Syriaca potius est nota affirmandi, qua lingua posteriores Iudæi vsi sunt sæpè.

Post septem petitiones addunt Græci codices hæc verba, *Quia tuum est regnum, & potentia, & gloria in secula, Amen*. Et eadem interpretantur Chrysost. Theoph. & Euthymius Matthæi. 9. Sed nulli debet esse dubium, ea non esse de textu, vt patet ex vulgato interprete, & ex Latinis antiquissimis Doctoribus Græcæ linguæ peritis. Tert. Cyprian. Ambro. Hieronym. August. nullam horum verborū fecerunt mentionem, Græci verò addiderunt propter ritum, qui apud eos in sacrificio missæ seruabatur, nempe illa verba recitare post orationem Dominicam decantatam, sicut nos Latini adiungimus illud, *Liberanos quæsumus Domine, &c.* Nā sicut apud nos non continuatur hæc verba cum oratione Dominica, ita neque apud Græcos continuantur, vt videre licet in liturgia Chrysostomi.

Et hæc de oratione Dominica sufficiunt.

ARTICVLVS X.

Vtrum orare sit proprium rationalis creaturæ?

Paraphrasis Articuli.

CONCLUSIO est affirmatiua: & nomine rationalis creaturæ, comprehenduntur non solum homines, verum etiam Angeli, qui eminenter sunt rationales. Probat, quia oratio est rationis actus, per quem aliquis superiorem deprecatur: hic autem actus in sola creatura rationali inuenitur: ergo soli ipsi orare competit. Ex quo inferitur, Deū nullo modo orare posse, quia non habet superiorem, neque vllam indigentiam, quæ etiam requiritur in orante. Quod autem dicit Christus Ioannis. 16. loquens de Spiritu sancto, *De meo accipiet*, intelligitur per naturā, non per gratiam: quod requiritur vt aliquis possit dici orans. Similiter illud, quod de Spiritu sancto dicitur Rom. 8. *Quod pro nobis postulat gemitibus inenarrabilibus*, intelligi debet, iuxta Diuum Ambrosium, Epist. 23. Methaphoricè, de gemitu quodam inenarrabili: sed melius ferè omnes Patres nominatim Diuus Augustinus. ad Probam Epistola. 121. cap. 15. & ad eandem de orando Deo, & in lib. de Trinitate. & vnitatis Dei capit. 6. & contra Sermonem Arrianorum capit. 25. & de anima & eius origine lib. 4. capit. 9. Diuus Gregorius, lib. 9. Moral. capit. 26. Diuus Thom. tertia parte, quæstion. 26. articulo primo ad secundum. Hi omnes & alij exponunt sic, Spiritus sanctus postulat, id est postulare nos facit, iuxta morem diuinæ pagine attribuentis Deo sæpè id, quod in nobis facit. Vide Augustin. super tertium Psalmum, & lib. 2. de dono perseuerantiæ, capit. 23. & alibi sæpè. Ex hoc corollario confutabitur delirium Mahumeti in Alcorano, capit. 43. dicentis Deum, & Angelos pro se orare, & Iudæorum in Talmud. Secundò inferitur, brutis animantibus non competere orare. Et si obijcias illud Psalm. 103. *Catuli Leonum rugientes, vt rapiant, & querant*

Chrysost.
Theop.
Euth.

Tertul.
Cyprian.
Ambr.
Hieron.
August.

Ioann. 16.

Rom. 8.
D. Amb.

August.

D. Greg.
D. Thom.

August.

Psalm. 103.

Ps. 146. *Qui dat inuentis escam ipsorum, & pullis cornuorum innocantibus enim; & illud*
Osee. 2. *Cæli exaudient terram, terra exaudiet triticum. Hæ & similes loquutiones*
per metaphoram intelligendæ sunt, nam
Leonum rugitus, cornuorum crocitatatio ex-
pressio famis est, qua ipso facto protestan-
tur Deum eorum curam gerere; & ad eius
providentiam pertinere, prouidere illis: &
sicut eadem animalia bruta dicuntur in sa-
cris Literis Deo obedire, quia naturali in-
stinctu à Deo mouentur: sic dicuntur Deū
inuocare, quia eodem naturali instinctu de-
fiderant consequi bonitatem diuinam, eo
modo quo capacia sunt. Obiter tamen no-
ta, curiose Lector, in his locis, maxime Psal-
mo. 146. valde commendari Dei proui-
dentiam & benignitatem certo affuturam
erga homines: nam si Deus pullos coruo-
rum deformes, odiosos propter suam rapa-
citatē, carniuoros, inamoenos crocitu, mul-
to cibo indigentes propter natiui caloris
vehementiam, & ob id expulsi longē à situ
in quo educati sunt ne deficiat cibus pro
genitoribus, vt testatur Plinius lib. 10. na-
turalis Historiæ capit. 12. & Aristot. lib. 6.
de Historia animalium: Corni, inquit, in
locis arctioribus, & ubi non satis cibi pluribus
fit, duo tantum incolunt, & suos pullos, cum
iam potestas volandi est, primum nido eiciunt,
demde regione tota. Si igitur coruos odiosos
benignè pascit Deus, quanto magis homi-
nes, quos vnice diligit, & ab eo valde pen-
dent. Sed dices, quare pullorum meminit?
respondetur, propter præfatam causam, nē
pē propter exilium à parentibus indictū.
Cui non dissonat Iob capit. 39. dicens: Quis
preparat coruo escam suam, quando pulli eius
clamant ad Deum, vagantes, eo quod non ha-
beant cibos. Vel quia corui oderunt pullos
suos innata crudelitate: sed Deus eos enu-
trit dum hiado & crocitando animalcula ex
aëre venantur in cibum. Ita Chrysost. Vel
quia pulli cornuorum quando nascuntur cā-
didi sunt, siue quia implumes, siue quia plu-
mas habent albicantes, parentes autem his
visis, quasi degeneres negligunt eos, cla-
mantibus autem præ fame, Deus immittit
muscas in eorum ora, vt sic alantur, donec
nigris plumis vestiantur, vt à patribus acce-
ptentur, ita Rabbini. Sunt qui dicāt eos pas-
ci aura quadam roseida: ita Euthymius. Alij
vermiculis per auram in os eorum immis-
sis. Hæc quæ de pullis cornuorum narrantur
quibusdam non placent, tum, quia Plinius

solertissimus naturæ animalium indagator
libri 10. naturalis Historiæ agens de coruis,
nullius talis meminit, nec alius scriptor na-
turæ animalium tum, quoniam Iob loco ci-
tato non facit huius rei mentionē. Quare
dico satis esse ad declaranda Dei proui-
dentiam erga coruos adnotare ea, quæ ex Pli-
nio retulimus. Siue hoc, siue illo modo di-
cas, certè valdè commendatur Dei proui-
dentia, erga homines, cui tanta cura est de
coruis, vt etiam habetur Luc. 12. Vt igitur
ad intentum reuertamur, animalia bru-
ta non orant, sed metaphoricè dicuntur
Deum orare. Sic intelligendum est illud
Ioclis. 1. Suspiciunt in cælum tanquam area
siticiens imbrem. Id verò, quod refert D. Hie-
ronymus in vita D. Antonij, monstruo ap-
parente ei in solitudine & dicente, legatio-
ne fungor gregis mei, vt ores pro nobis ad
Dominum, miraculosa locutio fuit, sicut
asinæ Balaam, sicut etiā demissio Leonum
ad pedes D. Antonij, quasi petentium eius
orationes & benedictiones: quare meta-
phoricè accipiendum est illud Osee. 2. Cæli
exaudient terram, & terra exaudiet triticū,
& similia, quæ per protopopeyam, idest fi-
ctionem personæ intelligenda sunt. An ve-
ro omnibus creaturis rationalibus conue-
niat orare? in artic. sequenti.

Luc. 12.

Iocel. 2.

Hieron.

Osee. 2.

ARTICVLVS XI.

Verum Sancti, qui sunt in patria
orent pro nobis?

Summa Articuli.

CONCLUSIO est affir-
 mativa. Probatur, quia ex
 charitate viuientium proue-
 nit orare pro alijs: sed San-
 cti in Patria sunt feruentio-
 ris charitatis, sunt Deo con-
 iunctiores, & consequenter eorum oratio-
 nes magis efficaces: ergo orant pro nobis.
 Omnes Hæretici, quos retulimus articul. 4.
 disputa. 1. debacchantes ad euertendam in-
 uocationem Sanctorum, conantur etiam
 suadere, Sanctos in cælo regnantes non ora-
 re pro nobis, quia inde colligunt eos non
 esse inuocandos, cum præcipue eorum in-
 uocatio ordinetur, vt suis precibus, & inter-
 cessionibus, à Deo pro nobis auxilia & pro-
 tectionem nobis impetrent. Eorum argu-
 menta

Plinius.
Arist.

3
Iob. 39.

Chrysost.

Euthym.

Plinius.

menta attulimus, & satis retutudimus, modo tantum conclusionem Catholicam D. Thom. breuiter confirmabimus, dicentes. Sancti orant pro nobis: & quidem si conclusio intelligatur de oratione in genere manifeste habetur in sacra Scriptura Hieremiae

Hierem. 15

15. *Si steterint Moyses & Samuel coram me, non est anima mea apud Populum istum:* Ergo soliti erant isti stare intercedentes pro alijs. Respondet Calvinus, ex hoc loco colligi potius contrarium, quia neque orasse, nec stetisse dicitur: contra quem est argumentum: quia et si in illo temporis puncto fortasse propter rem desperatam non orassent, de quo nihil certum habemus, tamen negari non potest ipsos saepe orasse: alias inepta esset locutio Dei per os Hieremiae: nam pari ratione posset dicere, si lapides steterint coram me. Quia iuxta errorem Caluini non magis orant Sancti, quam lapides, quia neutri orant, & tamen inepta locutio esset, si lapides steterint coram me &c. Si Deus diceret, si starent, id est per impossibile, nunc viuerent, & orarent, fortasse obiectio haberet aliquid virum: at non sic dicit, sed, *si steterint*, significans ipsos stetisse, & orasse aliquando. Et fauet nobis textus Graecus, & Hebraicus, qui (vt dicunt harum linguarum periti) sic sonat, *Si stabit Moyses, &c.* Secundò respondet Calvinus Moysen, & Samuelem poni gratia exempli, loco duorum insignium virorum, & tunc sensus est, quamuis orarent pro Populo duo insignes viri, quales fuerunt Moyses & Samuel, tamen nil impetrabunt. Sed sacram Scripturam loqui de veris Moyse, & Samuele, testantur Chrysostom. Homil. prima in Epistolam primam, ad Thessal. Hieronym. super hunc locum, Gregor. libr. 9. Moralium capit. 12. & alij multi.

Chrysost.
Hierony.
Greg.

2. Mac. vi.

2

Secundus locus est secundi Machab. ultimo, ubi de Hieremia dicitur: *Hic est qui multum orat pro Populo.* Quod si hic Propheta nondum adeptus beatitudinem, orabat pro Populo, quanto magis Beati cum Christo regnantes? Respondet Calvinus, illum librum non esse Canonicum. Sed abeat in malam rem ipse, & eius sequaces, qui quando vident se aperte confundi testimonio sacrae Scripturae, pro libito reijciunt librum, unde tale testimonium eruitur. Deinde probatur quod Sancti orent pro nobis non tantum in generali, verum etiam in particulari, Tobiae. 12. Zach. 1. Apocal. 8. Daniel. 10. Psalm. 90. Matthaei. 18. Angeli orant pro nobis, etiam in specia

Tob. 12.

Zach. 1.

Apocal. 8.

18. Angeli orant pro nobis, etiam in specia

li: ergo multo magis faciunt homines sancti, qui cum Christo regnant, quia nos vehementer diligunt, & vt dicitur Lucae. 20. sunt Angelis aequales, imò habent aliquid erga nos quod non habent Angeli, quia sunt membra Ecclesiae nobis magis coniuncta, quam Angeli. Nec obstat solutio Caluini, Angelos nostri curam gerere, nobisque praesse, non Sanctos. Vtrumque enim falsum est, vt videre est apud Bellarm.

Bellarmin.

B

rum Communionem: & quare rogo potest esse communio inter Ecclesiam militantem & triumphantem: nisi quia sunt vnus Reipublicae membra, sunt pro inuicem solliciti, & curam gerunt, potissimè qui securi sunt pro eis, qui in mari magno mundi procellis agitantur. Vnde August. lib. 1. med. cap. 23. eleganter ad Sanctos, *Qui securi estis de vobis, solliciti estote de nobis, &c.* Haec autem sollicitudo & cura specialius orationibus ad Deum fusis fit. Vide August. libr. 10. de Ciuit. ca. 9. Fortassis Haeretici impudentes negabunt articulum fidei de communione Ecclesiae triumphantis, & militantis, sed aperte colligitur ex sacra Scriptura: nam Apost. ad Heb. 12. ait. *Nos accessisse ad Ecclesiam primitiuorum qui sunt in caelis.* id est ciues illorum esse, ad Ephes. 2. & ad Galat. 4. dicit: *Matrem nostram esse Hierusalem quae est in caelis.* Et ad Colossen. 1. Ephe. 4. dicit: *Christum esse caput supra omnem Ecclesiam.*

Augustin.

C

Demum ratione probatur, quia si quid obstat ne pro nobis oraret; maximè quia orationes nostras vel calamitates in particulari non cognoscunt: sed hoc esse falsum ostendimus latè circa articulum quartum. Denique nostris orationibus excitantur, & mouentur ad orandum pro nobis, quos impense diligunt, vt latè tradit Aug. lib. 21. de Ciuit. c. 18. eleganter Hier. contra Vigil. *Si Apostoli, inquit, & Martyres adhuc in corpore constituti, quando pro se adhuc debent esse solliciti, pro alijs orant, quanto magis post coronas, victorias, & triumphos.*

Ad Heb. 12.
Ad Eph. 2.
Ad Gal. 4.

D

18. eleganter Hier. contra Vigil. *Si Apostoli, inquit, & Martyres adhuc in corpore constituti, quando pro se adhuc debent esse solliciti, pro alijs orant, quanto magis post coronas, victorias, & triumphos.*

Augustin.
Hieron.

1. DISPVTATIO.

An Sancti orent pro se ipsis?

IDE TVR vera pars negatiua, quia Sanctis nihil deest, alias non essent Beati: ergo non est quid pro se desideret, neque quid pro se ipsis petant. Hanc dubitationem mouet D. Thom.

3

D. Thom. D. Tho. in 1. argum. huius articuli, & respōdet, Beatos orare pro gloria corporis, quæ illis deest, & pro sola illa. Ex quo videtur colligi, Angelos non orare pro se ipsis, quia non sunt capaces corporū, & homines Beatos nihil posse sibi postulare, quod ad statū animæ separata pertineat. Alensis. 4. par. q. 26. memb. 3. art. 4. §. 2. dicit, Beatos etiam orare pro bono habito, ut cōtinuetur: quod sine fundamento dicitur, & ideo ab eius impugnatione superfedeo, & dubitationi per frequentia respondeo.

Sentētia au-
toris.

D. Thom.

Apocaly. 6

Dicens primò. Beati non orant pro his, quæ pertinent ad suam beatitudinem essentialē, quia eam iam habent, neq; pro augmento, quia id sciunt repugnare secundum ordinem diuinæ prouidentia, neque pro continuitate suæ Beatitudinis, à qua non esse deturbandos certò sciunt.

Secundò dico. Homines Beati orant Deū pro gloria suorum corporum: ita D. Tho. in hac solutione. ad primū, & colligitur aperte ex Apocal. cap. 6. vbi dicitur, vidisse Ioa- nem sub altari Dei animas interfectorum propter verbum Dei, clamantes ad Deum: *Vsq̃uequo Domine non vindicas, & non iudicas sanguinem nostrum? &c.* Ex quo loco colligunt omnes, Sanctorum animas postulare a Deo gloriam suorum corporum.

Dico tertio. Probabile est, Beatos tā Angelos, quā homines, posse orare pro augmento accidentalē gloriæ; verbi gratia, D. Dominicus, ut sui ordinis professores egregia erga virtutē nauent opera. Item, omnes Beati pro complemento numeri prædestinatorum, quia ex complemento illius numerivalde augebitur gloria accidentalē singulorum. Hoc assertum non est tam certū, sicut præcedentia. Sed probatur, quia gloriā accidentalem nondum habent. Item, quia Christus Dominus ad Patrē orauit dicens: *Clarifica filium tuum*; quæ clarificatio per noticiam credentium ad gloriam Christi accidentalem pertinebat: & verosimile est eandē orationem nunc emittere, & emissurum vsq; in iudicij diem, quando illa clarificatio cessabit. Ita ergo possunt alij Sancti orare pro aliqua accidentalē gloriā. Quod si obijcias accidentālē gloriā sequi ex essentiali. Resp. primò. Idē argum. potest fieri de gloria corporis, cuius emanatio à gloria essentiali nō est tā intrinseca & naturalis quin contingat essentialē gloriā esse sine illa: & ideo nondū habita potest postulari. Secundò resp. Non omnia dona ad accidentalem gloriā pertinentia emanant necessariò à glo-

ria essentiali, & ideo petuntur, præcipue quia Sancti sciunt ea habituros per mediā diuinæ dispositioni consentanea, inter quæ vnū est orationes ad Deum fundere. Dixi, hoc assertū non esse tā certū, sicut præcedentia, quia fortasse oppositū est probabilius. Etenim reor, omne donū gloriæ accidentalē necessaria consecutione sequi ad gloriā essentialē, non quidē ad hūc sensum, quod non possit esse gloria essentialis sine donis gloriæ accidentalē; sed quia obtenta gloria essentiali simul obtinuit Beatus, ut gaudeat de omni bono creato, quouis modo ad eū pertinente; nō statim, sed quando bonū illud in rerum natura extaret: & hoc sine vlla oratione necessaria. Quapropter inutilis esset petitio gloriæ accidentalē dimanaturæ ab essentiali, etiam semota omni petitione. Ad illud verò, quod obijcitur de gloria corporum, pro qua orant Sancti, quamuis à gloria essentiali dimanet. Respond. Sanctos non orare pro obtinenda gloria corporis, sed pro acceleratione illius consequendæ: quod non obscure insinuat in loco Apocaly. allegato: & sic intelligēda est assertio nostra secunda, & Sancti illum locum interpretantes. Ad illud quod obijcitur de Christo Domino dicimus, tunc quādo petijt claritatem sui nominis, personam egisse viatoris, non comprehensoris, licet etiam comprehensor esset; & negamus modo pro ea claritate obtinēda rogare: & hæc posterior sententia videtur magis ad mentem D. Thom. qui absolutē negauit, Beatos orare pro se ipsis, excipiens dumtaxat gloriā corporis, id est accelerationē eius, ut colligebamus ex loco Apocal. quod si excipiendā esset gloria accidentālē, Doctor Sanctus exceptionē non omisisset.

DISPUTATIO II.

D Circa solutionem ad secundum D. Thom.

An necesse sit, ut Beati pro nobis orent, quòd prænoscant euentum seu consecutionem rerum postulandarum?

ATIO dubitandi est, quia si id prænoscant, non est cur illū euentum postulent: quia iam sciunt nostram orationem esse exauditam; aut Deum sine oratione tale beneficium collaturū: ergo frustra & inutiliter Deum pro eo obtinendo orabunt. Secundò.

Si

Si certò sciant, orationem non habiturā effectum, certè non postulabunt, quia habent voluntatem suam diuinā in omnibus conformem. Tertiò. Si ignorent quid Deus decreuerit fieri, etiam non orabunt: ne exponantur periculo non se conformandi cū diuina voluntate.

Pro decisione dico primò. Beati, siue Angeli siue homines non semper agnoscunt, quid circa suos clientulos agendū, aut quid simpliciter orandum pro eis: an expediat quod petitur, & quomodo implendum sit, & quando; an Deo placeat, & similia: sed Deus pro suo beneplacito quandoque reuelat, quandoque non. Hoc assertum mihi videtur manifestè probari ex Historia, quę

Dan. 10.

narratur Daniel. 10. de Angelis custodibus gentis Persarum, & Iudæorum, qui viginti & vno diebus ignorauerunt Dei voluntatē de liberanda à captiuitate vel non liberanda gente Iudæorum. Idem etiam affirmat Caiet. in art. 4. ad 2. Dico secundò. Quādo Beati siue Angeli siue homines præsciunt, suas orationes effectum non habituras, nequaquam orant pro eo effectū consequendo. Hęc assertio proba. argum. secundo, & quia frustra talem orationē funderent. Itē

2

quia ob id, non orant pro his, quos certò sciunt esse præscitos. Dico tertiò. Si ignorent, an eorum orationes fortientur effectum nec ne, non orant neque pro se, neque pro alijs oratione absoluta. Probat ex D.

D. Greg.

Gregorio lib. 17. moral. cap. 7. *Quorum tamen, scilicet Angelorum Beatorum, vna est victoria super se, creatoris voluntas, quam dñs semper aspiciunt, quod obtinere non valent, nunquam volūt.* Ex quo testimonio infert

D. Thom.

D. Thom. in 4. distinct. 45. quæstion. 3. arti. 3. ad quintum, sanctos Angelos non petere nisi ea, quę in diuinā voluntate conspiciūt, & idem dicit in corpore illius articuli, &

Caiet.

Caietanus in articulo. 4. huius quæstionis, eandem sententiam tuetur: dicens, propterea Ecclesiam rogare Deum; *Tribue quæsumus* (inquit) *Domine omnes Sanctos tuos iugiter orare pro nobis*: nam videntes Sancti orationes nostras, nesciunt si orandus sit Deus simpliciter pro illa petitione: videlicet quia nesciunt, an sit conformis Dei voluntati: & quousque illud sciāt non orabunt, & ideo nos petendo à Deo, vt Sancti pro nobis orent, consequenter oramus, vt illis reuelat an nostra petitio sit conformis suę voluntati: nisi enim Beatis hoc confiteret, non accingentur ad orandum; & si illis constet, quę sua est dilectio erga nos, si-

ne dubio orabunt pro nobis. Secundò probatur ratione. Sancti in omnibus etiā minimis nec latum vnguem discedunt à diuina voluntate, cui conformantur tam in formali, quā in materiali volito: ergo nisi sciant quid Deus decreuerit de implenda petitione pro alijs, non illam emittent. Et hoc est quod D. Thom. ait articulo hoc ad secundum. *Sancti* (inquit) *hoc petunt, quod existimant eorum precibus implendum secundum Dei voluntatem.* Confirmatur. Spiritus sanctus approbat petitiones Sanctorum: quod nimirum contingit, quando ipsemet Spiritus mouet Sanctos ad petendum ea, quę sunt conformia diuinę voluntati: ergo nisi illum sciant in particulari circa impetrationem rei petite, nequaquam talem petitionem emittent. Antecedens probatur, ad Roman. 8. secundum expositionem D. Anselmi, & D.

D. Thom.

Thom. *Qui autem* (inquit Paulus) *scrutatur corda* (nempe Deus) *scit*, idest, approbat, *quid desideret spiritus*: idest quid desiderare, & petere nos faciat, hoc est petitiones nostras: *Quia secundum Deum postulat pro Sanctis*: idest, causa & ratio quare approbat petitiones Sanctorum est, quia ipse Spiritus sanctus instigat, mouet, & postulare facit Sanctos.

Dico quarto. Quando Beati sciunt euentus suarum orationum non esse conformes diuinę voluntati, non orabunt pro eorum assécutione, neque oratione conditionata, nec quouis alio modo. Et idem dico, quando ignorant quid decreuerit Deus fieri circa effectus postulandos. Hęc assertio non est tam certa, sicut præcedentes, nec ita clarè ad mentem Diui Thomę in locis citatis. Qui fortasse poterit glossari de oratione absoluta, non de conditionata, idest si Deo aliter facere non placuerit. Probat tamen prima pars, quia frustra illa oratio funderetur etiam conditionata, cū supponamus certò scire Beatum eam conditionem non esse implendam. Item, quia pari ratione possent Beati orare pro his, quos certò sciunt esse reprobos, aut damnatos. Secunda pars probatur, quia maior subiectio, & conformitas est ad diuinā voluntatem in Beatis, quā in viatoribus: sed iusti viatores quandoq; ignorāt euentum suarum petitionum, & vtrum contrarie-tur diuinę voluntati, an non? & nihilominus petunt subintelligentes hanc conditionem, nisi res petita sit diuinę voluntati

Ad Ro. 8.

D. Anselm.

D. Thom.

3

Iuntati contraria: ergo Beati quando ignorant diuinam voluntatem circa euentum petitionis, vt maiorem ostendant conformitatem ad diuinam voluntatem, non audebunt petere aliquid, nisi in particulari illis reueletur, postulata rem esse diuinæ voluntati conformem. Has assertiones veras esse puto, & ad mentem D. Thom. sed non ignoro contra eas multa obiici: ad quas obiectiones respondere conabor.

4

Contra primam assertionem obiicitur nam superius articulo quarto, disputat. 4. docuimus, ad statum Beatorum pertinere, vt cognoscant orationes eis se commendantium: sed non minus spectat ad eundem Sanctorum statum cognoscere euentus earum, imò & omnium suorum clientulorum, pro quibus orare cupiunt: ergo prima assertio oppositum docens falsa est. Secundo, quia ea assertio præcipue fundatur in loco Daniel. 10. sed ex eo non conuincitur, cum multi, vt videbimus, illum locum interpretentur de Angelo bono, & malo. Tum, quia ibi nulla fit mentio de ignoratione boni Angeli circa futurum euentum. Respondetur ad primam obiectionem, negando eandem esse rationem de oratione & de euentibus: quia oratio directe pertinet ad personam ipsius Beati: est enim quasi quædam cum eo colloquio, & eius cognitio est per se necessaria ad statum ipsius: cognoscere autem euentus orationum, & dispositionem, ac executionem diuinæ prouidentiae circa illos non ita spectat ad illius statum, sicut neque rimari diuini consilij profunditatem. Quare negatur minor obiectionis. Ad secundam quidam respondent, ex illo loco non conuinci nostram assertionem: nos verò conuincimur adiuncta comuni explanatione Patrum, qui communiter inde colligunt, Angelos custodes illarum Prouinciarum ignorasse quid Deus disposuisset de liberatione populi Iudaici: vel saltem Angelum præpositum Iudæis hoc ignorasse, & ideo tanta cura restitisse Angelo præfidi Persiar.

5
Daniel. 10

Contra tertiam assertionem obiicitur: nam ex capite decimo Daniel. citato habetur, Angelos præfides Persis & Israelitis pugnasse viginti & vno diebus: pugna autem erat, quia Angelus Persarum orabat, vt populus Israel maneret in Persia captiuus, & Angelus Israel orabat instan-

ter, vt liberaretur. Ex quo testimonio inferuntur duo. Primum est. Beatos posse orationes ad Deum emittere, etiam si ignorent, an Deus annuet postulatis. Secundum est, non semper exaudiri orationes Beatorum, cum quandoque contraria postulent. Secundo. Quia Beati aliquando orant pro eo, de quo ignorant esse præscitum: aliàs vix pro viuis orare possunt; cum non pertineat ad cuiusque Beati statum scire numerum prædestinatorum.

Propter hæc & similia argumenta Martinus à Ledesma, secunda parte, quæstione decima sexta, articulo decimo tertio, censet, nostram assertionem esse contra Fidem: præcipue propter testimonium Danielis. Cui vt exactè responderemus multa essent euoluenda, modo breuiter, non constare ex sacro textu vtrumque illum Angelum esse ex numero Beatorum; quinimo, vt refert D. Thom. prima part. quæstione 113. articulo octauo, secundum mentem Hieronymi super illum locum, Angelus Persarum dæmon erat. Item, non constare eam pugnam orationibus fieri. Vnde secundum D. Gregorium, libro 17. moral. capite septimo, Theodoretum, D. Thomam & fere omnes, vterque Angelus pugnans Angelus lucis erat, pugna autem non fuit inita orationibus; sed dumtaxat coram Deo proposuerant causas & merita illorum populorum in ordine ad liberationem Israelitarum, aut detentionem in captiuitate: ad eum modum, quo solent cauidici (vt ita loquar) merita suorum clientulorum coram iudice agere, nihil à iudice petentes: ita Angeli illi, quia ignorabant Dei voluntatem, nihil ab eo petierunt, expectantes Dei reuelationem: qua manifestata omnes vnanimiter in Dei voluntatem consenserunt. Ita explicat ex Grego. D. Tho. 1. p. & in 4. locis citatis in solutione ad 3. Ad secundam obiectionem Sotus in 4. dist. 45. artic. ult. respondet, non esse necessarium ad statum beatificum, vt Beati in verbo numerum omnium prædestinatorum & reproborum videant. Et hoc censo verum, sed subiungit, & ideo possunt petere etiam absoluta petitione salutem pro reprobo parente suo, aut filio, quousque Deus illis reuelet reprobationem. Hoc impugnatur ex diëtis; estque contra D. Thom. in eodem loco: hoc intelligo de petitione pro Beatitudine obtinenda; nā alia, quibus reprobi sunt capaces, v. g.

Mart. à Ledesma.

D. Thom.

Hierón.

D. Gregor. Theodor.

D. Thom.

D. Thom. Sotus.

Q. gratia.

gratiæ, bonorum temporalium in bonum Reipublicæ, & Dei gloriam, nil vetat petere.

6

Matth. 26.

Quartam assertionem quidam moderni negant, putantes, oratione & petitione conditionata posse Beatos petere pro nobis; siue quando sciunt certo non consecuturos euentum postulatorum; siue quando quid euenturum sit, ignorant. Probat. Quia Matth. 26. habetur, Christum Dominum postulasse in horto Patrem, ut à se transferret calicem passionis; cum certo sciret illud non fuisse à Patre concedendum. Quam petitionem fuisse conditionatam ipse facit textus. demonstrat: cum ait, *si possibile est transeat à me calix iste*: ergo idem dicendum est de Angelis & hominibus Beatis, posse ex quodam affectu simplici, & amore alicuius personæ, pro ea orare, etiam si sciant non successuras res postulas: & multo magis quando euentum ignorant. Et iuuatur hæc sententia ex D. Thom. in quarto, loco citato circa finem articuli dicente, sicut Deus voluntate antecedenti vult omnes homines saluos fieri; quæ non est voluntas absoluta sed conditionata; ita & Beatos: & consequenter orare possunt conditionatè pro his, quos sciunt esse reprobos: aut de quibus ignorant, an sint reprobi.

7

Ad obiectionem ut respondeatur, notandum est, ex Euangelica Historia, & Patrum interpretatione, Christum Dominum ad ostendendam veritatem humanæ naturæ, & propter alias rationes multos affectus induisse, multasque actiones exercuisse, quæ infirmitatem naturæ humanæ ostendebant. Similiter dicimus, in oratione, quam fudit in horto, personam puri viatoris representasse, ac si non esset comprehensor: & sic orasse Patrem pro transferendo à se calice passionis, ac si esset quiuis alius homo ignorans decretum diuinum de morte subeunda; cum tamen certo illud sciret. Hoc acutè declarauit Caietanus super hunc locum Matth. *si possibile est, &c.* *Modus conditionalis* (inquit Caietanus) propter inferiorem rationem appositus est: non enim idè dicit conditionaliter, quia ipse Iesus ignoret, si possibile est: ipse enim omnia nouit: sed quia ratio inferior in ipso nescit ordinem diffinitum à diuina sapientia. Itaque sicut homo purè viator ignorans, quid de calice bibendo futurum esset, posset orare pro eo vi-

Caiet.

A tando: ita Christus Dominus orauit, ac si euentum illum ignoraret. Ex quo non sumitur argumentum, idem posse Beatos, qui ratione sui status tenentur omnino se conformare diuinæ voluntati: quam si nesciant, expectant eius manifestationem in signum magnæ subiectionis, & conformitatis. Ad D. Thom. respondetur, cum ibi non dixisse, Beatos orare pro omnibus ut saluentur, neque absolute, neque conditionatè: sed desiderare, ut omnes saluentur desiderio conditionato, quod velleitas quædam est. Dices, quod licet desiderare, & eo modo quo desideratur licet petere. Negatur assumptum, quia desiderium conditionatum, idest velleitas impossibilium potest esse: non verò petitio, quæ dicit ordinem ad assecutionem; & hæc non est impossibilium. Itaque licet habere velleitatem, ut omnes saluentur: at non licet petere, maxime Beatis, qui in omnibus voluntati Dei conformantur.

B

Ad argumenta posita in disputationis initio patet responsio ex traditis; præterquam ad primum, ad quod negatur antecedens, & consequentia: quia sæpè Deus decreuit, ut orationibus Sanctorum impleatur id, quod vident eum velle, aliàs non implendum, sicut Augustinus dixit libro de prædestinatione Sanctorum, orationes prædestinatorum prodesse: quia forte prædestinatum est, ut orationibus intercedentium saluentur. Ita dissoluit argumentum D. Thom. in quarto, loco citato ad quintum, & tertia parte, quæstione vigesima prima, articulo primo ad primum, simile argumentum factum de orationibus Christi dissoluit dicens, Christum petiuisse aliqua, quæ fienda sciebat per suam orationem, & idè non inutiliter petiisse. Ex his assertionibus inferitur corollarium pro dicendis inferius circa articulum decimum quintum, orationes omnium Beatorum, siue pro se, siue pro alijs, semper exaudiri, quia semper petunt ea, quæ sciunt Dei voluntati beneplaciti esse conformia.

D

Ad argumenta in princip. R.

Aug.

D. Thom.

III. DISPUTATIO.

Quot modis, & quo modo
Sancti in Patria exi-
stentes orent pro
nobis?

I
D. Thom.

Ro cuius declaratione pramittendum est ex D. Thom. in quarto, distinctione 45. articulo tertio, quod Sancti dupliciter

dicuntur orare pro nobis. Vno modo, oratione expressa: dum aures diuinæ misericordiae suis petitionibus pro nobis pulsant. Secundo modo, oratione interpretatiua: quando scilicet eorum merita nobis coram Deo quoquo modo auxiliantur. Quo modo possint orare oratione expressa, res clara est, nimirum suppliciter petendo à Deo, ut nobis bona largiatur: interdum etiam si nos illa non petamus: interdum nobis illa poscentibus. Quod miro artificio insinuauit Ioannes, Apocalyps. 5. cum ait, *Quatuor animalia, & viginti quatuor seniores ceciderunt coram agno, habentes singuli cytharas & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum, &c.* Ex his quæ in veteri lege fiebant visibiliter & corporaliter vult Apost. introducere ad cognoscendum ea, quæ Sancti efficiunt, quando suis orationibus nobis auxiliantur: in veteri namque lege, ut notat Hieronym. Ezechiel. 14. ponebantur coram altari phialæ plenæ odoramentorum, ut Deo odorem suauissimum exhiberent, illique rem gratam facerent; hæc odoramenta Ioannes ait in cælo esse orationes Sanctorum viventium: quas quatuor animalia & seniores, vel Beati feruant, ut Deo offerant: quod fit, quia Deum precantur, ut votis nostris, & pijs petitionibus annuat. Cætera verò, quæ in hac egregia metaphora adiunguntur dignitatem orationis extollunt. Comparatur namque oratio odoramenti, quoniam cœlestia quarit, sursum rapitur, & Deo suauissimi odoris est. Dicuntur esse in phialis aureis, quoniam non solum gratæ, & suauis, sed etiam maximi pretij, (solent enim Principibus offerri in phia-

Apocal. 5.

Hieron.

lis aureis pretiosa quæque) aut verò, quia ex charitate (quæ in auro designatur) procedunt. Alij verò, ut Andreas Cæsar, exillimat, propterea orationes iustorum Dei asseruari in phialis aureis, quia procedunt ex mentibus puris; ac subinde magni valoris apud Deum esse. Pari tenore explicandum est illud testimonium, Apocalyps. 8. *Alius Angelus venit, & stetit ante altare, habens thuribulum aureum, & data sunt ei incensa multa, ut daret de orationibus Sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei: & ascendit fumus incensorum de orationibus Sanctorum de manu Angeli coram Deo.* In his, quæ dicuntur de altari aureo, de thuribulo incenso, &c. fit allusio ad ea, quæ in veteri legi fiebant. Et quamuis hæc Ioannes in visione imaginaria, corporalia & visibilia viderit; in Patria verò, ubi visio impletur, nequaquam erit altare aureum, thuribulum, aut incensum materialia; sed modo quodam excellentiori, ad quem nos vult Apostolus manu ducere ex his corporalibus. Et in summa vult docere, quod quemadmodum in altari aureo, quod erat ante oraculum aromata suauissimi odoris adolebantur, sic preces Sanctorum ante Dei conspectum, quod significatur per Sancta sanctorum, offerri ab Angelis, esseque ei gratissimas. Quod etiam ex alijs locis sacrae Scripturae patet Tobia 12. Actor. 10. & Patres idem docent, Anast. Nicenus, quæstione sexagesima prima, citat Nicephorum dicentem: *Scimus & credimus nostras in Deum glorificationes per Sanctos offerri Angelos, siquidem verum illud, Angeli eorum semper vident faciem Patris, quid agentes, aut operantes, nisi quod nostras petitiones ad aures Domini Sabbaoth animo adducentes, eum reddunt propitium propter ea, quæ gesimus.* Videndus est Augustinus, sermone 226. Rupertus, libro nono de victoria Verbi, capite octauo, Bernardus, sermone septimo in Cantica, & tertio super missus est; Molanus, capite duodecimo de picturis Angelorum, dicit: *Thuribula, quibus cum pinguntur, significant, quod orationes nostras Deo offerant & recitent.* Hebraei, Genes. 10. ut ait Zohar dicunt: *Esse firmamenti faciem, volucres, quæ Deo referant omnia: figurata, scilicet oratione Angelos notant: sicuti & cum tradunt eorum,*

Andr. Cæs.

2
Apocal. 8.

Tob. 12.
Actor. 10.
Augus.
Nicens.

Aug.
Rupert.
Bern.

Molan.

Zohar.

Quæ quæ

qui Deo orationes & sacrificia offerunt, Principem esse Sandalphon: ut notat Franciscus Georgius, tomo sexto, problemate 179. & 181. est autem Sandalphon, quem Exodus, capite quarto Moyti occurrisse tradit in Exodo Zohar, columna 102.

Zohar.

3

Sed pro explicatione horum testimoniorum & similium nota, aliquid amplius significari in hoc, quod dicitur beatum offerre Deo orationes nostras; quam in hoc quod est orare pro nobis. Nam illud prius supponit, orationem aliquam Sancto factam, & ipsum Deo offerre, idest, Deo enarrare postulata & postulationem, & insuper à Deo postulare, ut oratio illa exaudiatur. Hoc vero posterius potest fieri etiam nobis non orantibus, sed Angelis pro nobis interpellantibus; etiam si nos non oramus. Habemus igitur Beatos, tam Angelos, quam homines pro nobis orare oratione expressa. Egregie D. Hyllarius, Psalmo 129. *Intercessione Angelorum non natura Dei indiget, sed infirmitas nostra: missi sunt enim propter eos, qui hereditabunt salutem, Deo nihil ex his, quae agimus ignorante, sed infirmitate nostra ad rogandum & promerendum spiritualis intercessionis ministerio indigente.* Orant itidem oratione interpretatiua. Cuius primum genus est, quando Sancti non petunt expressè pro viuis, sed desiderant, quod Deus illis hæc, & illa largiatur: hoc autem desiderium quædam oratio pro viuis est. Reduco autem illud ad orationem interpretatiuam: quia ut superius docui, oratio strictè & propriè loquendo non consistit in desiderio, sed in expressione eiusdem. Quod si quis contendat, hoc desiderium Sanctorum, ut pote Deo manifestum, ac ex consequenti nulla indigens expressione, esse orationem expressam, ut ait D. Thom. in quarto sentent. distinctione 45. quaestione quarta, non mordicus contradico. Secundum genus orationis interpretatiuæ sunt ipsa merita præterita Beatorum, quæ viuis auxilio sunt ad impetrandum bona: eo quod Deus illis inclinatus nobis sua dona largitur. Etenim pro sua benignitate non solum voluit, ut merita Sanctorum illis prodesse ad gloriam, sed etiam ut nobis essent auxilia, & suffragia. Dicuntur autem orationes ista merita, etiam si Sancti ea non allegant, aut Deo proponant; eo quod manent in Dei me-

D. Thom.

moria & acceptione, ut illis medijs Deus dona conferat viuis, qui aliqua habitudine coniuncti sunt Sanctis cum Christo regnantibus. Nec dissonat iste modus loquendi sacrae Scripturae Phrasi: Genes. 4. dicitur, Sanguis Abel clamare coram Domino, quia est in Dei memoria, ut vindictam necis Abel exerceat; & ad Hebr. 12. Sanguis Christi effusus dicitur clamare ad Deum, quia est in Dei memoria & acceptione, ut veniam hominibus præbeat: ergo pari ratione merita Sanctorum dicuntur clamare, & orare, quia sunt in memoria & acceptione Dei, ut Deus nobis bona conferat: imò sicut ad Hebr. 11. ipse Abel adhuc defunctus dicitur loqui per fidem, idest per opera bona procedentia ex Fide: sic Beati quamuis nihil petant expressè pro nobis, dicuntur petere per opera sua, & merita. Et notandum, ista Sanctorum merita habere vicem orationis, & precum interdum pro viuis, nihil petentibus, aut cogitantibus petere, aliqua tamen habitudine coniunctis ad ipsos Sanctos qui cum Christo regnant: verbi gratia: premitur frater Dominicanus aliqua calamitate, Deus aliquando eum non implorantem D. Dominici auxilium liberat à periculo propter merita Beati Dominici. Idem dico de filio propter merita Patris, ac denique multis alijs modis, iuxta Dei dispositionem. Sic habetur 3. Regum 15. *Propter David dedit ei Dominus Deus suus lucernam in Hierusalem, ut suscicaret filium eius post eum; eo quod fecisset David rectum in oculis Domini.* Tertium genus orationis interpretatiuæ est, quando viui dirigunt orationes suas immediate ad Deum, sed diffusi suis meritis, agnoscetesque suam infirmitatem, & imbecillitatem, ut Dei misericordiam magis prouocent Sanctorum merita allegant. Ut quando quis orat dicens, propter merita sanctissimæ Virginis salua me, propter vulnera Christi Domini sanctifica me, &c. quod orandi genus ea parte, qua Deum rogamus, oratio est expressa: ea parte, qua merita Sanctorum allegamus, oratio est ad Sanctos interpretatiua. Et aduertere licet primò, in tali precandi modo, non solum reperiri petentem, à quo petitio desideratur impleri; sed etiam reperitur ratio petendi, seu titulus, quo Deum inclinari nostris precibus credimus. Secundò, hoc orationis genus esse omnium optimum,

Genes. 4.

Ad Hebr. 12.

Ad Hebr. 11.

3. Reg. 15.

4

timum, eo quod in eo subiectionis & humilitatis ratio (valde necessaria ad orationem, ut cœlos penetret) exactius exercetur, non tatum, quia homo se subijcit Deo, petendo ab ipso, quod commune est in omni oratione; verum etiam, quia usque adeo se demittit, ut prorsus suis meritis diffusis recurrat ad aliena. Hæc orandi forma frequens est in sacris Literis legis veteris. Exod. 32. Moyses ita orat: *Recordare Domine Abraham, Isaac, & Israel servorum tuorum.* Quem locum explanans

Exod. 32.

Theodor.

Psal. 131.

2. Paral. 6.

Daniel. 6.

August.

Chrysos.

Theodoretus, quaestione sexagesima septima in Exod. dicit, Sanctum Moysen cum se non existimaret sufficientem ad placandum Deum, adhibuisse etiam patrocinium Patriarcharum, Psal. 131. *Memento Domine David, & omnis mansuetudinis eius.* Et infra, *Propter David servum tuum non auertas faciem Christi tui.* Quæ verba sunt Salomonis orantis Deum per merita Patris sui David iam defuncti: ut constat secundi Palipomen. capite sexto, Daniel. 6. *Ne auferas misericordiam tuam à nobis propter Abraham dilectum tuum, & Isaac servum tuum, & Israel sanctum tuum.* Et Beatus Augustinus, quaestione 149. in Exod. *Admonemur (inquit) cum merita nostra nos gravant, ne diligamur à Deo, relictuari nos apud eum illorum meritis posse, quos Deus diligit.* Idem videre licet apud Chrysostomum, homilia quadragesima secunda in Genesim, & vigesima septima, in Matthæum.

IIII. DISPUTATIO.

Vtrum Beati mereantur viatoribus ea quæ à Deo petunt?

IT videtur vera pars affirmatiua. Primo, quia Ecclesia quado orat, non solum petit à Deo propter Sanctorum preces; sed etiam propter merita: ut videre licet in pluribus Ecclesiæ orationibus, ubi distinguuntur duplices rationes impetrandi, nempe preces & merita: ergo re vera Beati nobis mereantur postulata.

D. Maxi.

Confirmatur nam D. Maximus in natali Nazarij & Celsi dicit, Sanctos mere-

Ari. D. Ambros. de Abel & Cain, lib. 2. capite 5. utitur nomine meriti. Leo Papa, fermone de D. Petro & Paulo, Augustinus, lib. 10. contra Faustum, capit. 21. & lib. 21. de ciuitate Dei, cap. 27. Secundo. Si Beati non mereantur nobis suis precibus, maxime, quia sunt in termino: quæ est ratio collecta ex D. Thomæ doctrina. Sed hæc ratio tantum probat, quod sibi non mereantur, non vero quod non mereantur his, qui non sunt in termino, nempe viatoribus. Confirmatur. Dato, quod quis perueniat ad summam Regis amicitiam, & non crescat amplius, bene stat per opera procedentia extrahi amicitia promereri multa bona apud Regem alijs, qui cupiunt proficere in Regis gratia: ergo pariter dicendum erit de Beatis in promerendo viatoribus multa bona, quibus egent.

BIn oppositum est. Vel Sancti mereantur nobis, quæ nobis impetrant meritis recentibus, id est operibus, vel orationibus, quæ de nouo faciunt post adeptam beatitudinem; vel meritis præteritis, vel operibus actis dum erant in via. Non primum, quia existentes in via statum merendi excesserunt: non currunt in stadium, sed brachium acceperunt: cursum merendi consumauerunt, & fruuntur reposita sibi corona iustitiæ. Neque etiam secundum verum est, quia pro operibus bonis in hac vita gestis sufficienter præmiati sunt, etiam ultra condignum: ergo non denuo præmiabuntur. Nisi dicas, quod diuiditur illud premium inter Beatos, & eos pro quibus orant. Quod videtur ridiculum.

CScotus in quarto, distinctione 45. quaestione 4. dicit, Beatos mereri per suas preces, & desideria, ac bona opera alia multa bona alijs, qui in hac mortali vita degimus. Idem tenet Gabriel super Canonem Misæ, lection. 30. circa finem. Dicunt tamen, quod sibi non mereantur Sancti aliqua, quia sunt in termino respectu sui. Et D. Tho. in 4. dist. 46. quaest. 3. art. 3. ad 4. non abhorret ab hac sententia, licet oppositam magis approbet.

DPro decisione dico primo. Existimo periculosum in Fide asserere, quod Sancti mereantur de condigno primam gratiam viatoribus per suas preces, aut per quauis alia opera. Probatur, quia vel hæc impetratio gratiæ fit ex opere operato, nullo requisito

Ambros.
Leo.
August.

2

Scotus.

Gabriel.

D. Thom.

3

Sententia
auctoris.

motu ex parte viatoris, sed hoc tantum, quod non apponatur obicem: & hoc est contra sacras Literas exigentes Fidem, Spem, & Pœnitentiam, vt aliquis iustificetur extra sacramentum: vel impetrant nobis Sancti, vt habeamus auxilia sufficientia & necessaria ad habendum motum Fidei, & Pœnitentiæ, ad quos motus iustificatio sequitur: hoc autem etiam videtur impossibile, quia etiam supposita oratione Beatorum, adhuc manet peccator indifferens ad hoc, vt conuertatur, vel non conuertatur: ergo non meretur de condigno primam gratiam. Confirmatur. Concors Theologorum omnium sententia est, solum Christum mereri potuisse de lege alijs primam gratiam, imo & augmentum gratiæ: ergo temerarium est vlli alteri, etiam eorum, qui cum ipso regnant, hoc tribuere. Videndi sunt Doctores interpretes D. Thom. 1.2. quæstione 114. articulo 4.

Secundo dico. Nihil merentur Sancti de condigno viatoribus, etiam de ijs, quæ non pertinent ad gratiam. Hæc conclusio non est tam certa sicut præcedens, & D. Thom. in quarto, distinctione 15. quæstione quarta, articulo sexto, quæstionem cula secunda ad tertium, refert quorundam sententiam, Beatos posse alijs mereri: sed probatur conclusio ex ratione D. Thom. 1.2. vbi supra: nam meritum de condigno debet esse ex motione, & inclinatione gratiæ & charitatis: sed gratia Beatorum, quæ est eiusdem rationis cum gratia eorumdē, quando viatores erant, non inclinatur ad aliorum dona promerenda, sicut neque ad aliorum gratiam: ergo non merentur de condigno præfata dona, etiam si non sint gratia, aut pertinentia ad ordinem gratiæ.

Dico tertio. Sancti suis precibus non merentur viatoribus quidquam: neque etiam merito de congruo. Hæc conclusio est contra citatos, Scotum, & sequaces: est tamen perpetua sententia D. Thom. tum in locis citatis in quarto, tum alibi: vbi nulum agnoscit meritum in his, qui à vita hac excesserunt, neque de condigno, neque de congruo: propterea quod sunt omnino extra statum merendi. Fateor, me non inuenisse rationes efficaces ad probandum Sanctos, qui cum Christo regnant, non posse sibi mereri præmia accidentalia, respectu quorum non sunt in termino. Et mul-

to minus reperio rationes conuincentes, non posse viatoribus mereri de congruo omnia bonorum charismata. Sed probabiliorē reputo Diui Thomæ sententiam: quia omnino sunt in termino, siue in ordine ad se, siue in ordine ad alios, eo quod sunt omnino extra statum merendi.

Dico quarto. Sancti adiuuant viatores suis meritis præteritis, vt eorum orationes exaudiantur. Explicatur conclusio. Dei magnificentia acceptauit opera bona meritoria, quæ Sancti gessere, dumerant in vita mortali, non solum ad eorum gratiam, gloriam & cætera dona obtinenda: verum etiam ad multa bona in via, vel in patria alijs tribuenda. Itaque meritum non solum merenti, verum alijs ad ipsum recurrentibus proficiet. Hæc est sententia D. Thom. in quarto, distinctione quadragesima quinta, quæstione tertia, articulo tertio ad quartum, & est etiam Scoti intertio, distinctione decima octaua. Quod si scire cupis, quo modo Sanctorum merita nobis applicentur, vt iuuemur. Interdum fit, quia nos inuocamus eorum merita, & ob id nostræ orationes exaudiantur: interdum ipsi Sancti applicant, orando pro nobis, & propter eorum merita preces nostræ exaudiantur: interdum vero nobis nihil petentibus eorum meritis adiuuamur, vt declarauimus quæstione præcedenti. Vnde bene Sotus in quarto, distinctione quadragesima quinta, articulo primo ait; quod licet Sancti non mereantur post hanc vitam; tamen applicantur nobis merita, quæ in hac vita habuerunt; & ideo non solum precibus, sed etiam meritis Sanctorum multa nobis conceduntur. Ex hac conclusione patet, quid sit dicendum ad primum argumentum cum sua confirmatione.

Dico quinto. Licet Sancti cum Christo regnantes non mereantur nobis aliquot bona, suis tamen precibus nobis illa impetrant. Hæc conclusio est D. Thom. vbi supra: & communis in eius Schola. Pro cuius declaratione notandum est ex D. Thom. infra articulo decimo quinto, & duodecimo, quæstione 114. articulo sexto, ad secundum, discrimen inter meritum orationis, & impetrationem eiusdem: nam meritum de condigno innitur iustitiæ; qualis reperitur inter Deum, & homines: at impetratio innitur meræ

4

D. Thom.

D. Thom.

Scot.

D. Thom.

D. Thom.

Scot.

Sotus.

6

D. Thom.

D. Thom.

Daniel. 9. meræ Dei liberalitati : iuxta illud *Daniel. 9.* Neque enim in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuâ, sed in miserationibus tuis multis. De discrimine autem inter meritum de congruo, & impetrationem, infra articulo. 15.

Ex his patet, quid sit dicendum ad argumenta in principio : & ad illud factum in oppositum quatenus militat contra quam tam assertionem respondetur facile; Sanctos nos adiuuare meritis præteritis, quæ habuerunt, dum in mortali vita erant; non quia diuidantur merita, sed quia dum in hac vita erant, vt nobis sua merita prodesse, meruerunt.

V. DISPUTATIO.

An viris Sanctis iam defunctis conueniat orare?

1 **E**T vt titulum disputationis percipias, aduerte moueri propter Patres, qui in Limbo erant ante Christi mortem, & maxime propter animas modo existentes in Purgatorio. Et videtur vera pars affirmatiua. Primo, ex testimonijs sacræ Scripturæ *Iob 5.* *Voca, si est, qui tibi respondeat* (nempe ex viuis) & *ad aliquem Sanctorum conuertere*, (nempe ex mortuis) vt te adiuuent suis orationibus. Et certum est loqui de Sanctis, qui non erant Beati: nam ætate Iobi nulli iusti erant in cœlo Beati, sed omnes in Limbo Patrum, aut in Purgatorio; & *2. Machab. 15.* dicitur de Hieremia defuncto, & in Limbo existente, *Hic est qui assidue orat pro populo Dei*, & *Hierem. 15.* & *Ezechiel 14.* inducuntur Moyses, Samuel, & Daniel, qui tunc temporis erant in Limbo Patrum, vt soliti orare pro populo Dei.

Secundò. Si charitatem attendamus, si indigentiam, si Dei amicitiam, quæ solent esse motiua ad orandum, hæc omnia reperiuntur perfectius in iustis defunctis, etiam si non fruuntur diuina visione, quam in viuis, vt patet specialiter in animabus existentibus in Purgatorio: ergo non est cur non orent pro se, & pro nobis. Antecedens patet, quia sunt certi de sua erga

A Deum charitate; quod sint Dei amici; patiuntur grauissimos cruciatus, à quibus liberari possunt, & debent à Deo petere. Item, valde nos diligunt ex charitate, & compatiuntur nostris miserijs: cur ergo non orant pro se, & pro nobis. Tertio, *Lucæ 16.* inducitur diues epulo in inferno positus orare pro se, & pro suis fratribus: ergo potiori ratione animæ iustæ in Limbo, & Purgatorio, orabunt pro se, & pro nobis: cum habeant affectiones ordinatas per charitatem stabilem erga Deum & homines.

B Pro decisione dico primò. Animas iustorum quando erant in Limbo petiisse frequenter filij Dei aduentum in carne, aut accelerationem incarnationis. Probat, quia præfati iusti, dum in terris videbant, magnis clamoribus id postulabant: vt patet ex tota serie veteris testamenti: ergo in Limbo positi, vbi perfectior charitas, ardentius erat desiderium, res concupita magis differebatur, citra dubium petitiones eadem crebrius fundebantur. An verò alia pro se peterent? credo quod non, quia omnia alia præter Dei visionem, quæ danda erat medio aduentu Christi, illis ad votum successerant: & iam non erant in statu merendi ampliora bona.

C Dico secundò. De fide est, animas in Limbo Patrum existentes orasse pro his, qui tunc erant superslites in terra, Probat *2. Machab. ultimo.* *Hic est, qui multum orat pro populo, & vniuersa sancta ciuitate, Hieremias Propheta Dei*: qui tamen tunc erat in Limbo, & alijs testimonijs citatis in argumento primo. Præterea sicut ex inclinatione charitatis prouenit alijs bona desiderare: ita & pro eis orare: sed Patres in Limbo habebant perfectam charitatem, erant Dei dilectissimi, & in statu valde superiori statu viatorum: ergo orabant pro eis. Siquidem nec fauor, seu potestas ac voluntas deerant. Hac ratione vtitur *D. Thom.* ad probandum Sanctos pro nobis orare, quæ æqualiter procedit in Patribus existentibus in Limbo: & idè agens de Beatis, misceuit sermonem de Patribus in Limbo in argumento, sed contra: & merito, quia vtrique sunt impeccabiles, & in charitate confirmati, & nulli pœnæ sensus subiecti: in hoc solo discrimen est, quod Patres in Limbo non fruebantur Dei visione, ac ex consequenti non videbant, aut de lege non videre poterant orationes ad se directas.

Sed obijciat quispiam, quomodo ergo orabant pro viatoribus? petebant in generali pro populo Dei consecutionem bonorum, & malorum amotionem, & & in particulari pro suis propinquis, aut notis.

3

Dico tertio. Animæ in Purgatorio existentes orant pro se. Hæc conclusio est certissima, eo quod animæ Purgatorii multis indigent, nempe gloria animæ, & corporis, subleuatione poenarum, & cruciatuum terribilium, quos patiuntur: egent insuper consolatione in suis doloribus, & tristitijs; & ex alia parte habent affectiones ordinatas, sciunt Deum esse, ad quem recurrendum est pro consequendis bonis, & amouendis malis: ergo ad ipsum recurrunt orando. Confirm. nam Beati minus indigentes, vt pote quibus tantum deest corporis gloria, pro ipsa orant: vt testatur D. Thom. in hoc articulo ad primum: ergo à fortiori orabunt pro se animæ existentes in Purgatorio, quia pluribus indigent.

D. Thom.

4

Contra hanc assertionem arguitur primo. Animæ in Purgatorio existentes non subleuantur à poenis debitis nisi pro eis satisfaciunt per alios, aut per se satis patiantur: sed orationes quas pro se fundunt non sunt satisfactoriæ, sicut neq; meritorie: quia non sunt in statu merendi, aut satisfaciendi: quod bene agnoscunt ipsæ; nouerunt enim ibi non commutari poenam ignis in aliquam propriam actionem ipsius animæ patientis, hoc namque est satisfacere pro reatu poenarum: ergo nullius momenti sunt ad subleuandas poenas, ac ex consequenti non orant pro se. Dices. Orationes animarum existentium in Purgatorio sunt impetratoriæ. Contra secundo. Animæ existentes in Purgatorio conformantur diuinæ voluntati, etiam in voluto materiali; id est non appetunt aliquid, nisi quod Deus vult fieri: sed eadem animæ sciunt, sibi certam poenarum quantitatem esse taxatam à Deo, à qua non liberabuntur, nisi per aliorum satisfactionem, quia ipsæ non possunt satisfacere: ergo, non petunt à prefatis poenis liberationem, ac ex consequenti, non pro his orant. Tertio. Oratio si vestiat quatuor conditionibus, nempe, piæ, pro se, perseveranter, & de necessarijs ad salutem, habet infallibilitatem impetrandi, quod petit, vt dicitur infra: sed orationes animarum Purgatorii habent has omnes conditiones: ergo erunt semper efficaces,

A atque ex consequenti non indigent animæ Purgatorii, vt liberentur à poenis, suffragijs Ecclesiæ, orationibus viatorum, sed suis orationibus liberabuntur ab eis, sine eo quod satis patiantur: quod illatum plus quam falsum videtur.

Duo priora argumenta soluuntur, si supponamus ex dicendis, proprium effectum orationis, vt oratio est, esse impetrationem petitorum: ille autem effectus non iniungitur iustitiæ, sed misericordiæ: quapropter licet animæ Purgatorii pro se orent, tamen non inde sequitur continuo obtenturas rem petitam. Quare ad primum respondetur, distinguendo maiorem: per modum satisfactionis, concedo: per modum impetrationis, nego. Tripliciter enim possunt liberari à poenis debitis, per satisfactionem aliorum; per satisfactionem propriam; & impetrationem suarum orationum, vel alienarum: sed hoc non infallibiliter: quia non est infallibilis impetratio. Vbi obiter aduertere licet, plus iuari animas existentes in Purgatorio suffragijs nostris, quam suis orationibus. Tum, quia pluribus modis, nempe orationibus Ecclesiæ & particularium, & oblationibus, sacrificijs, &c. Tum, quia sacrificia ex opere operato, & infallibiliter profunt. Idem est de indulgentijs. Cæterum orationes propriæ impetratoriæ sunt, & consequenter non ex iustitia, aut infallibiliter. Ad secundum pariter respondetur, animas Purgatorii non orare pro liberatione à poenis volentes contraire diuinæ voluntati: quæ non est vt non liberentur à poenis debitis ante satisfactionem, sed ante satisfactionem, aut satisfactionem, aut verò per impetrationem: iuxta illud Ioel. 4. *Quis scit si conuertatur, & ignoret Deus, & relinquat post se benedictionem.* Si non liberando à poenis, saltem accelerando liberationem, siue condonando partem eorum propter Christum, siue excitando fideles, vt pro eis satisfaciunt. Mitto modò, quod possunt orare pro gloria suorum corporum, vel pro consolatione in cruciatibus, & similibus. Ad tertium respondetur infra latius.

D

Dico quarto. Animæ existentes in Purgatorio, non orant pro nobis. Hæc conclusio communis est apud Doctores Scholasticos antiquiores, ex quibus nullus est (quod ego viderim) qui oppositum sentiat. Ita D. Thom. in quarto, distinctione 15. questione 4. articulo 5. questione 1. in

Ioel. 4.

D. Thom.

in

in corpore, & ad secundum, & omnes citati in artic. 4. disputatio. 1. Sed isti ad probandum conclusionem diuersis vijs pergit. Quidam, quia animæ in Purgatorio non sunt in statu merendi, aut accipiendi præmium: ita Alexander vbi supra, & D. Thom. in 4. Item. Quia cum poenæ, quas patiuntur animæ præfatæ sint acerbiores, quàm quidquid poenarum in hoc sæculo sentire, videre, aut cogitare quis poterit, vt dicit Augusti. super Psalmum 37. & Gregorius super Psalmum 3. poenitentialem, illis adeo affliguntur, & præoccupantur, vt ad considerationem aliorum, nequaquam conuertere possint, suis cruciatibus totam intentam: sicut videmus accidere in seculo ijs, qui grauissimis poenis affliguntur. Aliam rationem assignat D. Thom. in hoc articulo ad secundum: quia animæ Purgatorii licet sint nobis superiores propter impeccabilitatem, & gratiæ securitatem, sunt tamen inferiores quantum ad poenas, quas patiuntur, & ideo non sunt in statu orandi, sed magis vt oretur pro eis.

7 Contra hanc conclusionem argumentor primo argumentis factis in principio huius disputationis, quæ pugnant contra eam. Secundo. Animæ quæ fruuntur Dei visione non sunt in statu merendi. Similiter, animæ, quæ erant in Limbo Patrum; & tamen orant vel orabant pro viatoribus, vt supra probatum est: ergo animabus existentibus in Purgatorio non obstat, quominus orare pro nobis possint, eo quod non sunt in statu merendi. Tertiò, contra secundam rationem. Sancti martyres positi in magnis cruciatibus ex feruore charitatis orabatur pro alijs, vt patet de D. Stephano, qui orabat pro suis tortoribus, & de alijs multis idem legitur: ergo idem erit de animabus Purgatorii: maxime quia hoc orandi negotium in instanti, & sine voce peragitur: & sicut acerbitas poenarum incitat ad orandum pro se, etiam ad orandum pro alijs incitabit. Sicut legimus de diuite, Lucæ 16. Accedit ad hoc, quod fortasse sunt aliquot animæ, vt concedit Alexander vbi supra, quæ non adeo fortiter affliguntur, vt illæ, de quibus Augustin. loquebatur. Quarto contra tertiam rationem, quæ est potissima D. Thom. Nam ad orandum pro aliquo non requiritur aliqua superioritas erga illum, vt patet: nam nos oramus pro Episcopis, pro Regibus, qui sunt nobis superiores: & fideles orabant pro D. Paulo, ad Romanos 15. ad Co-

A Iossén. 4. & pro D. Petro Actorum 12. & tamen qui orabant, erant multo inferiores in sanctitate. Item. Supra docuimus, existentes in peccato licite orare pro his, qui in gratia Dei sunt: ergo hæc ratio deficiens est.

B Medina Complutensis Codice de oratione dubit. 11. & Gabriel super Canonem lectione 58. circa finem, existimant propter hæc & similia argumenta, animas existentes in Purgatorio orare pro nobis. Eadem sententiam tuetur Bellarminus tomo 1. suorum operum, controuersia 6. generali, lib. 2. cap. 15. & Gregorius Valentia 2. 2. dub. 6. quæst. 2. puncto. 6. & nouissime Suarez, tomo 2. de Religione lib. 1. cap. 11. Et si roges, quo modo orant pro nobis, qui non agnoscunt orationes ad ipsos emissas, vt supra diximus? Respondent. Aliquas cognoscunt relatione Angelorum, alias, quia aliquæ animæ nobiscum versantur purgantes sua crimina. Item. Quamuis omnes ignorent, sciunt tamen in quantis periculis versentur, quantis indigeamus diuinis auxilijs; & ideo orant saltem in generali pro populo Dei, pro suis amicis, cognatis, aut quocunque modo ad se pertinentibus, pro his, qui illis orationibus, & alijs suffragijs opitulantur.

C Hæc sententia probabilis apparet in eo, quod asserit animas Purgatorii orare pro nobis in generali ad modum explicatum; non tamen existimo probabilem, si sermo fiat de oratione fusa in particulari pro hac vel illa necessitate subleuanda. Quia hæc oratio non fit sine cognitione eorum, quæ geruntur in terris, quæ illæ animæ carent; saltem secundum legem communem, iuxta quam dubitatio procedit. Nihilominus opposita sententia, scilicet non orare pro nobis, neque in generali, neque in speciali, quæ circa dubium D. Thomæ est, & omnium Doctorum antiquorum probabilior mihi apparet. Quare oportet respondere ad argumenta contra eam. Ad primum testimonium ex Iob, quod ibi loquitur Eliphaz de petitione instructionis, vel à viuis iustis, & Sanctis, vel ab existentibus in Limbo, qui cognita petitione Iobi, per mysterium Angelorum possent eum iuuare orationibus: aut verò, vt aliqui interpretantur, ibi fit sermo de sanctis Angelis, cuius interest instruere homines, & illuminare. Reliqua testimonia probant secundam assertionem, & non amplius. Ad secundum respon-

Q 5 detur

Alexand.
D. Thom.

August.
Gregor.

D. Thom.

Luc. 16.
Alexand.

Ad Roma.
15.

Ad Colo. 4.
Actor. 12.

Med. Cöpl.
Gabriel.

8

Bellarmin.

Valent.

Suarez.

9

R. ad argu-
menta con-
tra quartam
assertionem.

detur negan. consequ. propter rationes assignatas a D. Thom. si sit sermo de animabus in Purgatorio.

IO

Ad tertium, iam supra circa articulum quartum aduertitur; non orare damnatos pro nobis, sed pro se, & similiter fecisse diuitem illum. Secundò, & melius respondetur, eas petitiones damnatorum non mereri orationis nomen: quia neque ad cultum religiosum pertinent, neque ex pio affectu procedunt, & hoc modo nos de oratione loquimur. Ad reliqua argumenta respondetur, potissimum, & fundamentalem rationem esse illam, quæ à D. Thom. assignatur in hoc articulo, quæ non consistit in sola acerbitate poenarum, licet illa tanta sit, vt non possit eam æquare cruciatus martyrum omnium: nec consistit in inferioritate dignitatis, aut charitatis, aut gratiæ, aut eo quod sunt inferiores in poenis: sed in inferioritate tali poenarum, quæ constituunt animas Purgatorii in tali statu, vt magis oretur pro eis, quam orēt pro nobis. Quod sic explico. Ex vna parte animæ Purgatorii sic affliguntur, & cruciantur, vt Ecclesia oret, ne absorbeat eas Tartarus præ tristitia, & afflictione: satis ergo erit si ad sua attendant, & de alijs non curabunt. Ex alia parte (quæ consideratio potissima est) continuè torquentur, propterea quod offenderunt diuinam misericordiam, & vt rei læsæ maiestatis diuinæ: quorsum ergo orabunt pro alijs? non decet reum, quando torquetur vt reus propter offensum Regem, rogare Regem pro alijs, potius audaciæ genus esset: satis contentus sit, orare pro remissione suæ offensæ. Impetrare pro alijs supponit in impetrante amicitiam apud eum, à quo fit impetratio, vel saltem non esse in statu rei, & vt talem puniri pro inimicitia exercita erga eum, à quo postulatur. Igitur animæ in Purgatorio existētes nō sunt in statu orandi pro alijs; quia sunt in statu patiēdi grauissimas poenas propter inimicitias, & offensas gestas contra Deum: hoc est, sunt in statu reorum, & vt tales puniuntur. Et simile, quod adducit Medina de ijs, qui condemnati ad mortem, commendant iudici suos filios, non conuincit: quia tum non puniuntur actu, quando rogant. Simile autem esset adæquatum, si eo tempore, quo Rex ira percussus iuberet occidere hominem, qui ei iniuriam intulit, & iubet percutere, &c. ipse clamaret, date filijs meis redditus, do-

Medina.

minia maioricatus, &c. Sine dubio audax petitio esset, non prudens. Animæ autem in Purgatorio existentes prudentissimæ sunt: ex quo etiam conuincitur non orare pro his, qui se illis commendant, nam sciunt viros prudentes non clamare ad eas pro auxilio: tum propter rationem modò datam: tum quia sciunt, eas non exaudire orationes nostras. Ad illud verò quod obijciatur de peccatoribus, qui pro nobis orant. Respondetur. Illi sunt in statu reorum, sed non actualiter puniuntur vt tales: & ideò nullum inconueniens apparet, quod pro alijs fundant preces confisi de diuinā misericordia; eo quod tunc non considerantur, vt actualiter patientes tanquam rei, sed potius vt quidam intercessores implorantes diuinam clementiam pro alijs: secus contingit in animabus Purgatorii, quæ quandiu ibi sunt, & sunt rei læsæ maiestatis, & vt tales torquentur.

VLTIMA DISPVTATIO.

An damnatis competat orare?

T videtur vera pars affirmatiua, nam Luc. 16. refertur diuitem Epulonem orasse pro se, & pro suis fratribus. Confirmatur.

Luca. 16.

C

Nam etiam dæmones orauerunt Christum Dominum, vt mitteret eos in gregem porcorum, & obtinuerunt, vt habetur Lucæ 8. Secundò. Multa Deus liberaliter concedit damnatis, imò & dæmonibus: verbi gratia: quod puniatur citrà condignum, quod permittantur apparere viuis, & alia huiusmodi, quæ petere damnatos à Deo verosimile est. Confirmatur. Nam Iob 1. petijt Satan à Deo facultatem tentandi Iob. Tertiò. Damnati, & dæmones multas agnoscunt varietates naturæ, & gratiæ; Deum agnoscunt, & amant amore naturali illis à natura indito: ergo etiam nihil prohibet quin Deum deprecentur religionem quadam naturali se ipsos indigentes agnoscendo, & Deum potentem suam indigentiam subleuare. Consequentia videtur nota ex paritate rationis. Etenim sicut coacti credunt, & contremiscunt, ita coacti à sua miseria, & à Dei potentia quasi inuitati, postulabunt sibi comoda multa præter liberationem omnimodam, quam sibi esse impossibilem certo agnoscunt.

Luca. 8.

D

60

Pro

Pro decisione dico primò. Nulla caret dubitatione quin damnati, & dæmones à Deo aliqua postulent, vt manifestum est ex testimonijs proximè allatis. Dico secundò. Istæ petitiones, & postulationes non sunt actus Religionis, neque infusæ, neque acquisitæ, neque supernaturalis, neque naturalis. Probatur de Religione supernaturali, & infusa: quia hæc procedit ex fide, & spe supernaturali, ex humilitate, & subiectione ad Deum, quibus omnibus carent damnati, & dæmones. De Religionis verò acquisitæ aut naturalis actibus, probatur. Quia tales supponunt piam ad Deum affectionem, reuerentiam, & ad eundem subiectionem, quibus omninò carent damnati, & dæmones: quinimò odio abundant erga Deum, & superbia. Hinc patet ad tertium. Ad primum respondetur probare nostrum primum dictum, & ad secundum eodem modo respondetur. De quo latius egimus supra, circa articulum octauum, in solutione vltimi argumenti pro controuersia illa, An liceat pro damnatis orare? Similiter ferè deciditur alia dubitatiuncula, An existentes in Limbo puerorum orent? Cum enim ipsi non habeant fiduciam obtinendi aliquid quo carent, non video quomodo in ipsis reperiantur postulationes, aut petitiones aliquæ, nedum orationes.

ARTICVLVS XII.

Verum oratio debeat esse vocalis?

Paraphrasis Articuli.

I R O tituli explicatione aduertendum, D. Thomam vt no tam præsupponere famosam diuisionem orationis sumptam ex parte actus in mentalem & vocalem: mentalis est, quæ solo actu interno fit: vocalis, cum ille interior actus mentis, quæ est petitio, voce atque verbis explicatur. Et vtriusque membri stant in sacris literis exempla. Mentalis, Psal. 26. *Tibi dixit cor meum: exquisiui te facies mea:* & 1. Reg. 1. de Ana: *Loquebatur in corde suo: tantum labia mouebantur, & vox penitus non audiebatur.* Vocalis autem, Psal. 145. *Voce mea ad Dominum clamaui, voce mea ad Dominum deprecatus sum.*

Psal. 26.

1. Reg. 1.

Psal. 145.

A Secunda diuissio, & celebris orationis sumitur ex parte eius, qui orat; diuiditur namque oratio in communem, & singularem, seu priuatam. Communis est, quæ fit à ministris Ecclesiæ nomine totius populi fidelis: singularis verò, quæ fit ab vnoquoque priuatim, siue pro se, siue pro alijs.

His suppositis est prima cōclusio D. Th. Oratio communis debet esse vocalis, vt sicut offertur homine totius populi, ita innotescat toti populo; quod non posset fieri si non esset vocalis. Ex eodem principio ortum habuit institutio Ecclesiæ, vt ministri eius huiusmodi orationes alta voce pronuncient, vt ad notitiam omnium possint peruenire. Hinc colligit Caietanus duas conditiones orationis cōmunis. Prima, quod sit vocalis: secunda, quod alta voce proferatur: prima conditio est simpliciter necessaria, eo quod necessarium est, vt populus fidelis agnoscat munera, quæ Deo offert, specialiter cultum orationum, quas Deo offert, per Ecclesiæ ministros. Aliàs cæcutiens, & ignoranter procederet, sed hæc agnitio nequit haberi, nisi ministri vocaliter pronuntient orationes nomine populi: ergo conditio necessaria est, vt oratio communis vocalis sit. Probatur minor: tum, quia Ecclesia non iudicat de occultis; tum, quia cum ipsa ex sensibilibus creaturis constet, ex sensibilibus vocibus agnoscere debet, quas Deo orationes offert. Posterior conditio est rationalis, vt D. Thom. declarat.

Secunda cōclusio. Non est necessarium orationem singularem seu priuatam esse vocalem; adiungitur tamen ei aliquando vox laudabiliter: Prima pars clara est ex præcedentibus. Secunda explicatur à sancto Doctore, adhibendo triplicem causam, vnde oriri possit, quod laudabiliter oratur vocaliter ab his, qui priuatim orant. Prima ad exercitandam, vel conseruandam interiorem deuotionem, qua mens orantis eleuetur in Deum. Etenim per exteriora signa, siue vocum, siue factorum mouetur mens hominis secundum apprehensionem, & per consequens, secundum affectionem. Et propterea in oratione priuata eatenus est vtendū vocibus, vel signis; quatenus proficiunt ad exercitandam interiorem mentem: si vero mēs per hoc distrahatur, vel qualitercunq; impediatur, est à talibus cessandū: quod præcipue contingit in his, quorum mens sine huiusmodi signis est ad deuotionem parata. Hinc infert Caietanus errare eos;

cos, qui præferunt numerum tot vocalium orationum priuatarum, meditationibus, & mentalibus orationibus: relinquunt namque finem propter ea, quæ sunt ad finem. Quod Caietani dictum licet verum sit, intelligendum tamen cautè, ne labaris. Et enim si spectetur in oratione tantum eleuatio mentis in Deum: vocalitas in oratione arguit imperfectionem in subiecto, nempe carentiam attentionis, & deuotionis, ad quam excitanda vox adiungitur, aut aliud exterius: cæterum illa vtuntur sepius viri perfecti, vt ex eorum historijs colligitur, quia indigent hac excitatione, & deuotione, eo quod corpus aggrauat animam; at verò, si in oratione alia spectentur digna laude, præstantior poterit esse aliquando oratio vocalis, & eius vsus: videlicet, si fiat quasi ad redditionem debiti, vt scilicet homo Deo seruiat secundum illud totum, quod ex Deo habet, id est, non solum mente, sed etiam corpore: quod præcipue conuenit orationi secundum quod est satisfactoria. Et hæc est secunda conditio assignata à D. Thom. propter quam laudabiliter adiungitur vox orationi: & iuxta hoc interpretatur illud Osee vltimo, *Om-nem aufer iniquitatem, & accipe bonum, & reddemus vitulos laborum nostrorum.* Tertia causa vocalis orationis promanat ex quadam redundantia ab anima in corpus ex vehementi affectione, iuxta illud Psal. 15. *Lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea.* Et huiusmodi orationes vocales perfectorum sunt, & valde spiritualium hominum: vnde Psalmo 38. *Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis.* Sed quid inde sequitur? Oratio vocalis, nempe: *Loquutus sum in lingua mea, nolum fac mihi Domine finem meum, &c.* Qui plura desiderat de vtilitate orationis vocalis, & quomodo vt plurimum fructuosior sit, quam mentalis, quia ferè semper orantes non sunt vsque adeò perfecti, legat Abulensem paradoxa 4. capite 77. 78. 79. 80. & experimentum sui capiat, qua oratione magis proficiat mentali, an vocali, & ea vtatur.

Hæc pro explicatione lit. D. Th. Sed est

DISPUTATIO VNICA.

An oratio vocalis sit in præcepto?

T videtur vera pars affirmatiua ex quibusdam sacra Scriptura locis, vbi sub forma præ-

ceptiua commendatur oratio: Canticorum 5. *Fac me audire vocem tuam, & ibidem, So-net vox tua in auribus meis:* Præterea Osee vltimo, *Om-nem aufer iniquitatem, & accipe bonum, & reddemus vitulos laborum nostrorum.* Ecce dicit, *Reddemus*, quod verbum obligationem importat præcepti.

Respondetur, quòd licet orare vocaliter semper laudabile sit, nunquam tamen per se loquendo est in præcepto naturali, aut diuino. Prior pars patet ex Psalmo. 141. *Vox mea ad Dominum clamauit, & Psalmo Psal. 141. 50. Domine labia mea aperies, & os meum Psal. 50. annuntiabit laudem tuam, & ex alijs locis sacra Scriptura, & innumeris dictis, & factis Sanctorum se se exercentium in oratione vocali. Sufficere deberet ad commendationem orationis vocalis, exemplum Christi Domini, qui iam iam obiturus, clamauit voce magna, dicens: *Pater in manus tuas commendo spiritum meum,* Matth. 27. Marc. 17. ci 17. Lucæ 23. ad Hebræos 5. & in ipsa Lucæ 23. cruce pendens aliquos Psalmos recitauit, Ad Heb. 5. & in suscitatione Lazari vsus est oratione vocali, licet hoc non habeatur expresse in textu Evangelico: ita Ioannes de Medina, codice de oratione.*

Secunda pars etiam clara est, quia non extat tale præceptum, neque iure naturæ, cum ad impetrationem, quæ est finis proprius orationis, non sit necesse vocaliter orare, satis superque sit oratio mentalis: ita sentiunt omnes Doctores scholastici, in 4. distinctione 15. Summistæ verbo, oratio. Item. Neque de oratione vocali est præceptum diuinum posituum, quia in lege gratiæ non sunt alia præcepta moralia, præter ea, quæ sunt Iuris diuini, & naturalis, nisi præcepta fidei, & Sacramentorum: neque obstat illud Matthæi 6. *Sic vos orabit, Pater noster, &c.* tum, quia Christus non dedit præceptum, sed formam orandi docuit; tum, quia esto esset præceptum, ei satisfaceret orando mentaliter, vel vocaliter. Quod verò non sit præceptum Ecclesiæ orandi vocaliter in oratione priuata, patet, quia in toto iure non extat tale præceptum; quidquid dicant de obligatione recitandi *Pater noster*, Palacios in 4. distinctione 15. quæst. 1. numero. 7. Nauarr. in Enchiridione, de oratione, numero 20. & capite 20. numero 20. Sed de hoc supra exponentes orationem Dominicam. Dixi, tantum per se loquendo, quia cum iam docuerimus supra artic. 2. disputat. 2. esse præceptum de oratione fun-

Osee vlti.

3

Psalm. 15.

Psalm. 38.

Abulens.

4

Palac.

Nauar.

fundenda, si in aliquo casu esset necessariū ad orandum adiungere voces: verbi gratia ad attentionem suscitandam, aut vero ne aliquis scandalizaretur, non videns orare obligatos ad orandum, per accidens præceptum orandi obligaret ad vocaliter orandum. Dixi etiam non esse præceptum naturale, aut diuinum; quia in hac dubitatione, imò in commentarijs super hunc articulum, non est animus disputandi de oratione communi, sed tantum de priuata. Etsi rogas, est ne præceptum orandi mentaliter, vt distinguitur oratio mentalis à vocali, id est, vt est purè mentalis? Nequaquam, quia præcepto orandi satisficit orando, siue mentaliter, siue vocaliter, quò maius modo. Quare quidam nimis temerè, & sine fundamento dixerunt, esse præceptum orandi mentaliter purè, id est, sine admixtione vocis, etenim præceptum (si quod est orandi aut cuiuscunque motus interni eliciendi) non violatur per hoc, quod motui interno vox adiungatur, vt de se patet: quod si reperiantur aliquando verba aliqua Patrum, quorū occasione isti decepti sunt, intelligenda veniunt de motu interno mentis necessario, vt oratio etiam vocalis ritè fiat; aut verò intelligenda sunt per exaggerationem dicta, ad commedationem orationis mentalis.

Ad testimonia Canticorum, & similia, respondetur ex omnium Doctorum sententia, non haberi præceptum, sed commendationem, & laudem orationum vocalium. Testimonium verò Osee multipliciter explicatur. Primò, Burgenfis additione prima affert quandam glossam Hebraicam huiusmodi: *Reddemus confessionem labiorum nostrorum loco vitulorum.* Chaldaus: *Et sunt eloquia labiorum nostrorum penes te accepta, tanquam boues in beneplacitum super altari tuo.* Ex hoc colligunt Iudæi recentiores satis se facere pro hoc tempore legi Moyti, & sacrificijs præceptis; si loco vitulorum, & aliorum animalium sacrificandorū, labijs immolent, nō re; sed in has & similes interpretationes fuitiles ceciderunt, quia adhuc velamen circumpositum est oculis eorum. Secunda explicatio fuit cuiusdam eruditi Iudæi, conuersi ad Christianismum, tempore Gregorij Decimij tertij Papæ, vt refert Ribera super hunc locum Osee, nempe, *Reddemus tibi vitulos, quos vouimus cum essemus in angore, & calamitatibus constituti.* Et expositio hæc valde conformis est Phrasi sacre Scriptu-

rae, Psalmo 20. *Et voluntate labiorum eius non fraudasti eum*, id est, voluntate, quā labijs, hoc est verbis expressit. Iob 23. *A mandatis labiorum eius non recessi.* Ita ergo vitulos labiorum, id est, quos labijs expressimus, quos vouimus. Tertia, & cōmunior expositio est, vt per *Vitulos labiorum*, intelligamus laudes Dei, gratiarum actiones, & similes orationes vocales. Ita diuus Hieronymus, Rufinus, Gregorius in caput primum primi Regum, D. Thomas hic. Vituli autem dicuntur, quia communiter solebant vitulos immolare in sacrificijs, & adaptantur in sacrificijs laudis, & confessionis pro fructibus labiorum, id est, pro verbis orationis. Confirmat translatio Septuaginta, *Et reddemus fructum labiorum nostrorum*, & etiam Paulus ad Hebræos 13. *Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis*, id est, fructum labiorū confitentium nomini eius.

Igitur ad argumentum, quod nitebatur probare præceptum orationis vocalis, ex illo verbo, *Reddemus*. Respondetur cū D. Thoma hic, quod sit sermo de oratione, vt satisfactoria est, sub qua ratione nihil vetat esse de ea præceptum. Secundò, quod redditio illa, est gratiarum actionis tantum; & sensus est, sicut dedisti nobis labia, ecce vt grati eorum vsum in tuas laudes, & gratiarum actiones conuertimus: vnde non colligitur præceptum.

ARTICVLVS XIII.

Utrum de necessitate orationis, sit quod sit attentat?

Paraphrasis articuli.

CIRCA quem aliqua præliberanda sunt. Primum, disputationem hanc vix posse institui de oratione purè mentali (quæ videtur non posse esse sine attentione actuali, quæ sit indiuidua eius comes; eo quod, hoc ipso, quod mens incipit nō attendere desinit orate) sed de sola oratione vocali, dubitari potest: contingit enim orantem vocaliter aliquando ab attentione cessare, dante lingua sine mente sonum; & quando D. Thomas ait, quæstionem præcipuè esse de oratione vocali, ideò dixit, vel quia aliquando oratur ima-

gina.

6
Respondetur ad argumenta in principio facta.
Burgenf.

Ribera.

Psal. 20.

Iob. 23.

Hieronym.
Rufinus.
Gregor.
D. Thom.

Ad Hebr.
13.

gmatiaua formante voces internè, vel quia aliqua eorum, quæ dicitur in articulo, orationi etiam mentali adaptari possunt. Secundo notandum, quid intelligatur nomine attentionis, ut enim patet ex discursu prudentiali, quem circa articulum primum huius questionis descripsimus, differt valde inter attentionem in oratione, & intentionem orationis. Nam hæc est actus voluntatis, id est, voluntarius, seu affectus orandi, siue propositum orandi, siue petendi alia à Deo: illa verò est actus intellectus, qui nihil aliud est, quam mentis consideratio, & aduertentia ad orationem, quæ exterius profertur, vel ad obiectum, siue materiam circa quam versatur; & sæpè connotat modum cogitandi, aut considerandi, non segnem, aut vecordem: sed valde attentum: Cicero tertio de natura Deorum, *Præbebo igitur me tibi vicissim attentum contra Stoicos auditores*. Et notandum præterea, utrumque actum, videlicet intentionem, & attentionem, ut oratio fiat, non solum legitime, id est non vitiose, sed ut quantum ad substantiam fiat, necessarios esse: quia sine illis non erit vera oratio. Et de intentione patet, quia sine illa nullus actus humanus constat. Ex quo sequitur, non satis esse, verba petitionis exterius proferre, nisi ex libero proposito orandi procedant: nam dormiens, amens, aut infans, similia verba proferentes non orant. Deinde non satis est, velle proferre, aut legere talia verba, nisi hoc fiat cum affectu petendi, & orandi. Et ideo si quis studij, vel recreationis causa dicat officium diuinum, non orat, ac ex consequenti non implet præceptum orandi. Hæc verò intentio non necessario debet esse formalis, sed satis est virtualis, sicut de intentione dicemus. Quod verò attentio sit necessaria in oratione, non solum ut honesta sit, verum ut oratio dicatur, & sit, communis sententia est Doctorum, in 4. d. 15. & D. Dho. in hoc articulo, ac omnium discipulorum eius, Nauarri in Enchiridione, cap. 13. & seqq. Peltani de tribus bonorum operum generibus, capite 6. & Summistarum, verbo, Oratio, & horæ Canonice; Cordubæ in questionibus Theologicis, libr. 4. questione 13. Medinæ codice de oratione, capit. 14. Et ratione probatur. Actus quicumque practicus intellectus prærequirit, aut secum includit actum intellectus speculatiuum, ut inductione patet: sed oratio est actus practicus intellectus: ergo necessario re-

A quirit actum intellectus speculatiuum, qui in presentiarum nihil aliud est, quam cogitare seu apprehendere id, circa quod versatur oratio, & hic actus attentio dicitur. Item oratio est accensus mentis in Deum, & cum Deo colloquium: sed qui profert verba sine vlla attentione, nec ascendit ad Deum, neque cum ipso miscet sermones: ergo. Et notandum etiam ex eodem sancto Doctore, triplicem esse attentionem, quæ in oratione haberi potest. Prima est ad materialia verba, ut rectè, & integrè dicantur. Secunda ad sensum literalem verborum, quæ in oratione recitantur. Tertia, quæ attēditur ad finem orationis, scilicet ad Deum, & ad rem pro qua oratur.

B Tertiò notandum ex eodem D. Thoma necessarium aliquid dici dupliciter; primo modo, per quod melius ad finem peruenitur: sicut equus dicitur necessarius ad iter. Secundo modo absolute, sine quo res non valet consequi suum finem, vel effectum; est autem triplex effectus orationis: primus communis omnibus actibus charitate informatis, quod est mereri, ad quem reducitur satisfacere. Secundus effectus est ei proprius, quod est impetrare petita. Tertius effectus orationis est, quædam relectio spiritualis. Et quamvis ex his animaduersis clare colligatur esse in oratione necessariam attentionem: tamen Doctor Angelicus, ut explicatius procedat ad declarandum, qualis, & quæ necessaria sit, quibusdam conclusionibus id declarat.

C Sed prius quam eas constituamus, dubitatur (cum intentio, & attentio diuersa sint & non minus necessaria ad veritatem orationis intentio, quam attentio) Quare tantum D. Thom. meminit attentionis, nulla facta mentione intentionis. Respondetur primo, quia nullus mediocriter instructus in philosophia morali, poterat dubitare de necessitate intentionis, cum requiratur ad omnem actum humanum. Secundo: quia attentio in oratione nequit inueniri, neque cogitari sine intentione orandi. Quapropter si determinatur esse necessariam attentionem ad orationem: consequenter asseritur esse necessariam intentionem: quod bene intelligens Diuus Thomas in hoc articulo pro eodem usurpat intentionem, & attentionem, ut patebit legenti literam: in qua habentur sequentes conclusiones.

Prima. Ut oratio vocalis melius fiat, necessaria-

Cicero.

2

D. Thom.
Nauarr.
Peltanus.
Corduba.
Medina.

3

4

5

necessaria est attentio: patet, quia attentio valde laudabilis est in actu intellectus practici, qualis est oratio.

Secunda. Ut oratio sit meritoria, & impetratoria, non est necessaria attentio per totam orationem: sed vis primæ intentionis, qua aliquis ad orandum accedit sufficit ad utrumque. Hanc non probat diuus Thomas, sed supponit ex 1. 2. quæst. 114. quoad meritum; quoad impetrationem verò, quia aliàs vix reperietur oratio, quæ impetraret, cum perdurare in attentione, sine interruptione, vix fragilitati humanæ possibile sit.

Tertia. Si orationi omninò desit prima intentio, neque meritoria est, neque impetratoria: probatur ex D. Grego.

Quarta. Ad refectionem spiritualement, quæ actualiter sentitur in oratione, necessario requiritur attentio: & existimo D. Thomam intelligere per totam orationem, vel non modicam eius partem. Nam si attentio tantum daret per instans, modica, aut nulla refectionis spiritualis sentitur.

DISPUTATIO I.

Circa omnes has conclusiones, ex quibus videtur colligi in omni oratione esse necessariam attentionem.

6

T imprimis videtur Diuum Thomam fuisse diminutum; cum determinans attentionem esse necessariam orationi in ordine ad tres effectus eius, nuper commemoratos, non meminit orationis, quæ caret omnibus, & singulis prædictis effectibus: verbi gratia, quando quis orat, ut prosperetur in furto. Item. Quando quis petit quidem à Deo bona gratiæ, sed orationem principaliter dirigit ad laudem humanam, vel ad aliquod commodum temporale. Quod orationis genus, neque meritorium, neque impetratorium, neque refectionum mentis est, cum sit peccatum sacrilegium, vel irreuerentiæ: atque adeo non videtur, diuum Thomam determinasse, An in omni oratione sit necessaria attentio, quod exposcebat articuli titulus.

Secundò. Si quis initio diei proponat certis quibusdam horis orare, & postea instante hora signata oret voce dumtaxat, mète totaliter ad alia negotia distractus ex-

A mentis infirmitate; iste re vera habet meritum orationis, & impetrabit à Deo petita, quoniam ipse cognouit figmentum nostrum, recordatus quia caro sumus, spiritus vadens, & non rediens: sed in huius orationis initio, medio, aut fine, nulla est attentio: ergo non est necessaria ad orationem. Maior colligitur, nam si quis initio diei, se & sua referat in Deum; largitio elemosynæ, & ieiunium, & quidquid aliud boni operis, meritoria sunt, ut patet ex D. Thoma 1. 2. q. 114. Minor etiam clara est de attentione formali: & de virtua-

D. Thom.

B li prob. quia non potest reperiri attentio virtualis, nisi præcesserit actualis, quæ non præcessit (ut suppono) propositum enim illud, neque eius attentio, non est attentio ad orandum, de qua loquimur. Tertiò. Sæpe homines tenentur orare perseveranter, & tamen non tenentur in attentione perseverare, quia hoc est impossibile humanæ fragilitati: ergo. Quarto. Si quis quando incipit orare sit in Dei gratia, & postmodum ex proposito diuertat, peccat; maximè si oratio esset in præcepto: ergo non sufficit vis primæ intentionis, ut oratio sit meritoria, aut impetratoria, ut asseritur in secunda cõclusionis. Antecedens patet, & consequentia prob. quia oratio, quæ habet culpam adiunctam, neque meritoria, neque impetratoria esse potest. Quintò. Quando quis fundit preces ad quas non tenetur, non eget attentione, nec quando incipit, nec quando orationem vocalem continuat: ergo non semper necessaria est attentio ad orationem. Antecedens patet, quia in eo casu non tenetur orare: ergo neque ad orationem attendere. Dices, non necessaria est attentio in oratione simpliciter, sed ut sit meritoria, aut impetratoria. Saltem sequitur, nullum esse peccatum orare sine attentione in casuposito. Confirmatur: nam non apparet cõtra quod præceptum peccet, qui in oratione spontaneè orat sine attentione.

D Pro decisione valde dignum consideratione est, intentionem orandi, sicut & attentionem, esse duplicem: quandam formalem, aliam virtualem; formalis, seu actualis, in actu, quo quis orare intendit, vel ad orationem attendit, consistit; virtualis non est actualis intentio, vel attentio, sed in virtute præcedentis actus niti-

7

8

ma. T. D.

tualis

tualis attentio, vel intentio, an actus, nec ne? in quo resideat? communis disputatio est, & non solum orationi conueniens; à cuius longa disputatione supersedeo; satis modo sit scire esse exteriorem petitionem ab actu praeterito accipiens efficaciam, siue physicam, siue moralem: quia relinquit potentias inclinatas ad orandum. Rursus. Intentio formalis orandi diuiditur in explicitam, & implicitam: explicita est, quando actualiter quis intendit orare, vel actualiter attendit ad orationem sub ratione orationis: implicita vero est illa siue intentio, siue attentio, quae non terminatur expressè, & formaliter ad actum moralem, sub expressa ratione orationis, vel cultus diuini, sed sub aliqua ratione magis generali, quae ex habitu vel consuetudine determinatur ad actum moralem: verbi gratia, intentio, quae reperitur, quando quis accipit Breuiarium more solito, recitandi; vel si quis habeat intentionem satisfaciendi suae obligationi, aut officio. Hæc fusius explicantur in 1. 2. quaest. 1. & in materia de merito, quare satis est tetigisse. Hoc supposito

Dico primò. Non est possibile orationem esse alicuius valoris, inò nec consistere, nisi adsit attentio actualis, aut virtualis. Probat. Nullus actus humanus esse potest sine attentione actuali, aut virtuali: ergo neque oratio. Antecedens notum est: quia actus humanus procedit ex deliberatione, & electione, & cognitione circa suum obiectum: ergo non poterit consistere sine attentione. Confirmatur. Oratio est ascensus mentis in Deum secundum Damascenum, sed huiusmodi ascensus est impossibilis sine attentione: ergo. Secundo dico. In omni oratione (si vere oratio est) necessaria est attentio actualis in principio orationis. Assertio manifesta est, quia oratio est petitio, quae est actus humanus: ergo nequit incipere, nisi adsit attentio, aut saltem intentio. Nam in initio ferè idem sunt. Confirmatur, quia hoc est commune omni actui humano: & intelligitur de actuali attentione explicita, aut saltem implicita.

Tertio dico. In progressu, & continuatione orationis non est necessaria actualis attentio, sed sat est virtualis, siue consideretur oratio, ut impetratoria, siue ut meritoria, vel quocunque alio modo. Ita diuus Thomas expressè ad secundum, & tertium. Et de impetratione patet, quia

A (quae est fragilitas humanae mentis ad actualiter semper attendendum) vix aut nunquam reperiretur oratio continuata impetratoria, si non sufficeret virtualis attentio: & idem argumentum fit de orationis merito. Confirmatur, quia per orationem continuatam sine actuali attentione, per solam virtutem impletur praecipuum orandi, inò impetratoria est, & meritoria, ut docet sanctus Doctor: ergo.

Circa quod nota, orantem quandoque deficere ab intentione, quam coepit habere in oratione, ex infirmitate naturae, non valentis diu eidem cogitationi adherere.

B Altero modo potest quis deficere ab attentione, ex proposito diuertendo ad alia, id est, volendo explicitè diuerrere ad alia, aut se occupando in aliquo exteriori quod non est compatibile cum attentione orandi: verbi gratia, legendo, pingendo, aut aliquid huiusmodi agendo. Tertiò modo ex negligentia, ut cum quis negligit attendere: quando enim negligentia voluntaria est, euagatio voluntaria reputatur, & priori modo deficiente intentione actuali, nulla culpa est, ab attentione deficere actuali; quia orans excusatur propter impotentiam, ut docuit Basiliius sermone de orando Deum, & libro de vita perfecta, cap. 2. & Ambrosius de fuga seculi, cap. 1. eleganter. Et in tali casu adhuc perseverat attentio, non quidem actualis, sed virtualis, quae à nulla culpa interrupta est. In secundo vero casu interrumpitur intentio, nec inanet formaliter, aut virtualiter, & sic euagari, peccatum mortale est, si fiat ex contemptu, aut si fiat in notabili parte orationis debitae ex praecipuo: nam tunc voluntarium est carere attentione. Si vero talis euagatio ex proposito volita exerceatur in oratione spontanea, quae non est in praecipuo, si absit contemptus, erit tantum culpa venialis: & in oratione, quae est in praecipuo, si euagatio accidat, circa minimam partem ex proposito, etiam tantum erit venialis culpa ex paruitate materiae. In tertio casu, quando negligentia crassa est, idem iudicium ferendum est, ac si ex industria, aut à proposito voluisset orans mente distrahi, & vagari, quia talis negligentia reddit actum in naturam suam formam. Sed quid si negligentia non sit crassa? Respondetur. Si negligentia talis sit, ut non destruxerit propositum attendendi, etiam si oratio

Basiliius.

Ambrosius.

præcepta sit, est peccatum veniale dumtaxat mētis euagatio, vt egregie hic Caiet. Ratio est, quia tali negligentia stante non est interruptum propositum attentionis, & consequenter saluatur bonitas essentialis actus moralis, quæ sumitur ex finis intentione, licet accidentaliter vitietur ex remissione voluntaria, quam orans vitare poterat: & huiusmodi negligentia saluo orādi proposito, frequentes sunt in orantibus etiam deuotis, nec mirum, nam septies in die cadit iustus. Si oratio verò spontanea est, erit culpabilis venialiter talis negligentia, minus quàm si ex proposito euagaretur orans.

II

Ad arg. in oppositū respondetur.

Nauarr.

Ad primum vt respōdeatur notandum, orationem peccaminosam esse multiplicē; quādam malam, quia res petita peccatum est; quādam, quia attentio culpabiliter interrupta est, & istæ non sunt, nec merentur nomen orationis: prior quia non est petitio decentium: quidquid dicat in oppositū Nauarrus, in tractatu de oratione capit. 1. numer. 18. & 19. posterius orationis genus non est oratio, quia caret substantiali parte putā attentione. Et de his peccaminosis orationibus non procedit argumentum, quia orationes non sunt; sed de alijs, quæ peccata sunt propter extrinsecam circumstantiam; cuiusmodi sunt quæ propter vanam gloriam funduntur: quas esse veras orationes inde liquet, quia per eas satisfit præcepto orandi, vt docebimus agentes de horis Canonicis: quas dico à D. Thom. comprehensas, quia quantum est ex parte obiecti, & quantum ad substantiam impetratoriæ & meritoriæ sunt; licet propter malas circumstantias extrinsecas non habeant de facto hos effectus. Vel dicito D. Thom. solum egisse in hac questione de oratione, vt est actus elicited à Religione vnde quaque perfectus.

12

Ad secundum respondetur, aliud esse orationem esse meritoriam vel impetratoriam, aliud esse, orantē habere orationis meritum vel impetrationem, id est, ita mereri aut impetrare desiderata, ac si orasset. Secundum conceditur argumento, quia quando voluntas prompta est, pro facto reputatur: primum verò non probat argumentū, quia non existēte attentione actuali in orationis principio, illa vocū expressio, non est dicenda oratio, magis quàm si à turdo vel papagallo illæ voces recitarētur, atq; ex consequenti nec meritoria, nec impetratoria oratio. Est simile, si homo pauper

A haberet voluntatē promptā faciendi magnos sumptus, si suppererent iuxta magnificentia virtutē, haberet meritū magnificentiæ, sed tamen non diceretur eius magnificentia esse meritoria, quia non extaret ita in argumenti casu dicendum est.

Ad tertium respondetur ex primo & secundo asserto, non esse necessariū ad continuationem orationis adesse attentionem actualē, sed sufficere virtualement ad modum explicatum.

Ad quartum respondetur, secundā conclusionē D. Tho. esse intelligendā, nisi vis primæ attentionis interrumpatur: tunc enim continuatio orationis, cū peccatum sit, nec meritoria nec impetratoria est: imò & meritū primæ attentionis, per peccatum, si fuerit lethale, mortificabitur: de quo alibi.

In quinto argumento tangitur quædam dubitatio, an in oratione spontanea sit necessaria attentio: Dixi in spontanea, nam in oratione quæ est in præcepto diuino, communis omnium sententia est esse necessariam attentionem actualem aut virtualement, vt supra docuimus. Respondetur. Communis & certissima sententia est apud omnes Theologos, (excepto Gabriele super Canon. Missæ lectione. 62. & alijs paucis) in oratione quacūq; etiā spontanea esse necessariam attentionem, non solum vt oratio fructuosa sit, verū etiam vt sine peccato fiat. Prob. primò ex dicto Prophetæ allato à Christo Domino Mat. 15. contra Iudæos dicentis, *Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me.* Quamuis enim illa verba in alio sensu dicta sint, tamen vt Hieronym. notat Esai. 29. *simul inde discere possumus quomodo aliquis appropinquet Deo: & infra, appropinquamus Deo corpore non mente*, sicut & de Moyse legitur, appropinquauit Moyses solus ad Deū, (ceteri autem non appropinquabant) orabat enim Deum in spiritu. Secundo probatur,

C testimonijs Sactorum. D. Cyprianus in expositione orationis Dominicæ sic ait. *Quæ segnitia est alienari, & capi ineptis & prophanis cogitationibus, dum Deum deprecaris, quasi sit aliud, quod debeas magis cogitare, quàm quod cū Deo loqueris: quomodo andiri à Deo postulas, cū te ipsum non audias: vis Deū esse memorē tui, dū rogas, quando tu ipse memor tui non sis: & adiungit, hoc est ab hoste in totum non cauere, hoc est cum oras Deum, maiestatem Dei offendere. Et Diuus Chrysostom. Homilia 1. super verba illa Esai. *Vidi Dominum, &c.* ostendit quanta*

R

fit

Gabriel.

Matth. 15.

Hier.

Cyprian.

Chrysost.

fit culpa voluntariè in oratione distrahi: *Qui cum Rege* (inquit) *terreno loquitur de ijs tantum verba facit, de quibus voluerit eum audire, &c.* Tu verò cum Rege regum colloquens; cui cum horrore seruiunt Angeli; omisso cum illo sermone, de luto, de puluere, de telis araneorum loqueris: nihil enim aliud sunt huius vitæ negotia: & quomodo sustinebis istius contemptus pœnam? quis te liberabit ab hac vindicta? D. Basil. ferè eisdem verbis vtitur de constituto monastic. capit. 2. & Cassian. collat. 23. cap. 7. Hieron. ad Rusticum monachum, & refertur, cap. nunquam? de cōstitutione distinct. 5. Omitto plura de hac re Gregorij in moral. Isidori de summo bono. Bernard. sermon. 46. super Cantica, glossa in Clementina unica de reliquijs & vener. Sanct. & recentiorum testimonia: & Hugo de Sancto Viêt. *Si cum orationem fundimus, quodlibet aliud in corde versamus, etiamsi illud bonum sit, à culpa liberi non sumus.* Tertiò idem probatur ratione sumpta ex præfatis Sanctoꝝ testimonijs: qui cum Rege terreno loqueretur facie distorta, aut quouis alio modo, aut gestu incompósito, etiamsi spontanea esset colloquutio, Regis potius iram mereretur, quàm benignitatem: ergo cum oratio sit cum Deo miscere sermones, qui sine attentione oraret, potius Deum offenderet, quàm Dei misericordiam prouocaret. Quartò. Actus etiam spontanei, maxime qui ad cultum pertinent, si non exercentur debitis circumstantijs peccata sunt; talis est oratio sine attentione: ergo nec fructuose, nec sine piaculo exercebitur. Minor nota est ex secunda & tertia probationibus; maior liquidò constat in humanis & diuinis: nam recipere hospitem spontaneum est, at si recipias indecenter, malè agis, quia quamuis non tenearis recipere, teneris tamen si recipis, honorare. Item: confiteri sapè peccata venialia, communicare sapè spontaneum est, at hæc facere sine debitis circumstantijs peccatum est: & de Dei cultu id exaggerat, Malach. 1. Dominus dicens: *Ad vos, ô sacerdotes, qui despicitis nomen meum, & dixistis: in quo despeximus nomen tuum? Offeritis super altare meum panem pollutum, &c.* Si offeratis cæcum ad immolandum, non ne malum est? & si offeratis claudum, & languidum, non ne malum est? Offer illud duci tuo si placuerit ei, &c. Ecce cultus voluntarius sine debita circumstantia displicet Deo. Quod dictum est de oratio-

ne vocali spontanea, etiam dicendum existimo de oratione mentali, etiam spontanea, quæ licet non possit constare sine actuali attentione, potest tamen interrumpi propter defectum attentionis; quæ interruptio si fiat voluntarie sine causa rationabili in oratione mentali, quam orans decreuerat per certum tempus porrigere, peccatum veniale erit, propter irreuerentiam, quæ fit Deo, cessando ab eius colloquio iam decreto fieri. Est tamen discrimen inter orantem vocaliter, & culpabiliter interruptentem attentionem, & orantem mentaliter eandem interruptentem culpabiliter: nam hic culpabiliter recedit à colloquutione cum Deo, ille verò permanens in ea locutione ad alia se applicat. Obijciat aliquis: hoc esset animas illaqueare, quæ non possunt semper attendere. Respondetur. Si carentia attentionis fiat ex infirmitate naturæ, nullum peccatum est; at si fiat à proposito, vel ex negligentia, ut supra diximus, peccatum est, & ideò orans debet se præparare ne mente distrahatur: ad quam præparationem multa conducunt, quæ videntur in deuoto opere de meditat. & deuot. quod edidit foeliciter Hispano idiomate Fr. Ludouicus Granatenfis, ex ordine Prædicatorum: interim tamen audi D. Basilium in Regulis breuioribus, interrogatione. 201. ibi Sanctus interrogat, quomodo aliquis orando non distrahetur, & respondit: *Si certò credat se Deum ante oculos habere. Si enim Principem aliquem, aut præsidem aliquis intuens, & cum eo loquens, oculos ab eo dimouere non solet: quid non tandem credibilius est intentam mentem habiturum illum, qui Deo preces adhibeat, in eum, qui scrutatur corda & renes, & illud facturum, quod scriptum est, leuantes puras manus sine ira, & disceptione?* Hæc Basil. & bene: qui enim attentè & firmissima fide cogitat, quanta sit maiestas Dei, quanta vilitas nostra, quomodo fieri potest, ut non reuerenter, & ardentè ad colloquendum cum eo accedat? ô quàm deuotè Hieronym. qui in dialogo aduersus Luciferianos assumens in se personas indeuotorum ait: *Ad orationem assiste, non orarem, si non crederem: sed si ore crederem, illud cor, quo Deus videtur, mundarem, manibus tunderem pectus, genas lachrymis rigarem, corpore inhorrescerem, ore pallerem, iacerem ad Domini mei pedes, eosque sletu perfunderem,*

Basil.
Cassian.
Hierony.
Gregor.
Bernard.

Hugo.

14

Basil.

Malach.

Hierony.

15

rem, vine tergerem, haberem certo trunco crucis, nec prius amitterem, quam misericordiam impetrarem, nunc verò creberrimè in oratione mea, aut per porticus deambulo, aut de fenore computo, aut abductus turpi cogitatione, etiam quæ dicta erubescenda sunt gero. *Ubi est fides? sic certè putamus orasse Ionam? sic tres pueros? sic Daniele inter Leones? sic certè Latronem in cruce?*

16

Ad argumentum quintum, quod est Gabrieli negatur antecedens. Ad probationem negatur consequentia, multi enim sunt actus spontanei, quos si exerceas teneris vestire debitis circumstantijs, aliàs peccatum committes, ut supra ostendimus. Ad consequentiam respōdetur, non committi peccatum contra orationis præceptum, quod in casu supponimus non extare; sed contra præceptum de non irreuerenter colendo Deū, quod includitur in præcepto primæ Tabulæ de Deo colendo. Fateor: in oratione spontanea talis carentia attentionis erit tantum peccatum veniale propter exiguitatem materiæ, si absit contemptus, aut fortasse pusillorum scandalum. Igitur fundamentum sit Diui Thomæ, & omnium ferè Theologorum, in omni oratione, siue sit in præcepto, siue spontanea, esse necessariam attentionem actualement, aut virtualem, ad modum explicatum supra circa ultimam conclusionem.

D. Thom.

II. DISPUTATIO.

An illæ tres attentionum species, quas ex D. Thoma prænotauimus, videlicet ad verba tantum, ad sensum, & ad Deum, & rem postulatam, requirantur simul ad hoc quod oratio sit fructuosa, & sine peccato? an verò qualibet seorsum sufficiat.

I

PRIVS explanandæ sunt, ut sciamus quid dicere oporteat. Et quidem duæ priores explanatione non indigent: de tertia verò aliqualis difficultas est, quibusdam sic, quibusdam aliter sentientibus. D. Thom. ait, in hoc consistere, quod orans attendat ad finem orationis, scilicet ad Deum, & ad rem pro qua oratur, & ytrumque explicatur in diffinitione orationis, scilicet petitio decentium à Deo: sed ista attentio dupliciter potest haberi, vno modo simpliciter dumtaxat, & summarie attendendo ad rem petitam, & ad Deum, à quo petitur. Secundo modo, cogitando & confi-

Aderatido affectiuè multa, quæ de Deo considerari possunt: verbi gratia, eius excellentia, liberalitas, beneficentia, quod sit omnium bonorum autor, & multa alia pertinentia ad eius diuinitatem vel humanitatem, præcipuè quæ pariunt confidentiam obtinendi ab eo petita: item cogitando res quæ postulantur, qualiter pronunciant ad beatitudinem; ac denique ex nostra indigentia & Dei excellentia, assurgendo ad Deum colendum, quem valde colimus per orationem. Hæc dicta sint gratia exempli, nam ad omnia ad meditationem pertinentia se extendere potest huiusmodi affectiua attentio. Istæ tres attentionum species ordine quodam se habent: nam prima & secunda medijs rationem habent respectu tertiæ, & prima omnium infima, secunda laudabilior ea, tertia verò præstantior cæteris, præcipuè illa quam affectiuam & meditatiuam nuncupauimus. Secundo notandum est, hoc triplex genus attentionis posse haberi formaliter, seu actualiter, & virtualiter. His suppositis

B Dicoprimò. In initio orationis, ut oratio vera sit, & dicatur, imò ut fructuosa sit, & necesse est vnam illarum attentionum ab oratore actualiter haberi, & sat est, quamlibet earum possideri. Hæc est expressa mens D. Tho. in 4. d. 15. q. 4. artic. 2. q. 5. & probatur quia quæcunq; illarum attentionum est actus humanus, saltem implicite, & verū signum cultus Dei, ac petitionis in terra Deo factæ: ergo nihil ei deficit, ut orationis essentiam habeat, & fructū. Dixi, saltē implicite, quia in tertia attentione, ad quā cæteræ ordinantur, explicite ista continentur. Et si obijcias D. Tho. in hoc artic. dicentē, tertiā attentionem esse maxime necessariā & communem, quam etiā possunt habere idiotæ: ergo non qualibet istarū triū sufficit, sed tertia necessaria est. Resp. Doctorem Sanctū voluisse significare præstantiā istius tertiæ attentionis super reliquas duas, quæ ad ipsam sicut ad finem ordinantur, & accipere necessariū, non absolute, sed ad melius esse, qualiter accipi necessariū in principio art. præmonuerat.

C Dico secundo. Ad continuationem orationis vocalis, & ut fructuose fiat, satis est qualibet istarū attentionum virtualis, post inceptam orationem, mediante aliqua actuali attentione quā malueris ex illis tribus, & si interrumpatur ea attentio inculpabiliter, fragilitate humana id patiente, adhuc permanebit fructus orationis; siue quantum ad meritum, siue quantum ad impetrationem, & di-

2

D. Thom.

D. Thom.

& dicetur continuari mediante virtuali attentione, quæ perseverat. Hæc assertio habetur ex dictis in disput. proximè præced. & est expressa D. Tho. in 4. loco cit. q. 4.

D. Thom.

DISPUTATIO III.

Suppositio quamlibet prædictarum attentionum sufficere: an liceat quancunque eligere cum præcisione voluntaria melioris, id est, volo hanc, & aliam nolo?

I

CAIETANVS in commentarijs huius art. ait, quancunque præfatarum attentionum sine præcisione melioris sufficere ad implendum præceptum orationis: ex quo videtur inferri, Caiet. iudicasse, attentionem infimam cum præcisione melioris non sufficere. Nauar. etiam in Manuali, cap. 13. num. 23. existimat esse peccatum saltem veniale retinere infimam attentionem, voluntariè impediendo, vel excludendo meliorem: quod in num. 33. magis declarat, & restringit, dicens: necessarium esse ei, qui primum vel secundum attentionis modum eligit; ut illum non eligat animo perhiltendi in eo, & non transeundi ad tertium: Nam si proponit (inquit) non procurare tertium, nec meretur, nec satisfacit, ut singulariter determinavit Caiet. Certè iste autor nimis rigide loquitur, quod attinet ad obseruantiam præcepti. Pro parte contraria facit, quia nemo tenetur orare meliori modo, quo potest: ergo nec tenetur non impedire perfectionem maiorem attentionis: ac ex cõsequenti adhibendo attentionem sufficientem minimam, licet præscindat vel excludat alias non peccabit. Probatur antecedens, tum, quia nullum præceptum obligat ad attendendum cum maximo conatu, vel intensiõne: tum, quia si oratio sit spontanea, multo magis perfectio eius voluntaria erit: si verò sit in præcepto, sub illo non cadit modus perfectior, sed substantialis. Item nullum præceptum obligat ad attendendum cum maximo conatu, vel intensiõne: ergo nec ad attendendum cum perfectissima attentione. Prima cõsequen. probatur (nam ceteræ non egēt probat.) Et enim si non teneor meliorem attentionem adhibere: ergo nec teneor illam non impedire: tum, quia nulla est maior ratio obligationis, tum, quia si omisio potest sine culpa esse directe voluntaria: multo magis poterit esse indirecte voluntaria, ponendo impedimentum, dummodo alias turpe non sit.

Caiet.

Nauar.

A Dico primò. Sola exclusio voluntaria melioris attentionis per se loquendo nullum arguit peccatum in excludente. Probatur argumentis, nuper factis, explicatur & probatur assertio. Nam si exclusio, per quam illa carentia attentionis voluntaria est, rationalis sit, & ex aliquo honesto titulo, nihil obstat, quominus oratio etiam honesta sit. Reperiri autem huiusmodi exclusionem rationabilè exemplis manifestatur: nam in vsu est piorum recitare Psalmos, & alias orationes fundere, etiam præceptas, dum se induit: & in ordine Prædicatorum ex statutis maiorem iubentur religiosi officium paruum B. Virginis recitare, dum se vestiunt surgentes ad matutinas: & tamen certum est has actiones & similes licet admittant inferiorem attentionem ad verba, vel sensum, citra dubium impediunt perfectiorem. Condemnare autem hos sic orantes præcipue integram Religionem, non caret reprehensibili audacia. Item. Si quis saluti non vsque adeo firmæ, ne fatiget caput, contentus sit inferiori attentione, non peccabit, & idem est in alijs similibus: ergo. Secundo dico. Si voluntas impediens meliorem attentionem sit aliàs de actu turpi otioso, aut quouis alio modo inhonesto, exclusio melioris attentionis non sine peccato erit, & sic fortè intelligendus est Caiet. & Nauar. Probatur, quia causa exclusionis mala est; ergo & exclusio melioris attentionis, quæ ab illa causa mala procedit, mala erit & peccatum mortale, vel veniale iuxta qualitatem malitiæ à qua exclusio procedit. An verò illa exclusio orta à malo principio sit circumstantia vitias orationem propter irreuerentiam Dei, ibi inclusam, an verò se habeant tanquam duo actus, bonus scilicet, & malus concomitanter se habentes: modo non disputo, disputaturus fortasse inferius, agens an præceptum recitandi officium diuinum per huiusmodi orationes impleatur?

2

Caiet.
Nauar.

DISPUTATIO IIII.

An illa tertia attentio, quam ut nobiliorem commendamus, possit esse tanta & tam excellens, ut impediatur omnino veritatem & fructum orationis?

N qua dubitatione quædam sunt certa, quædam discussione digna. Primum certum est: si mentis attentio ac meditatio tam vehemens sit, ut etiam vsu vocis impediatur: ut contin-

I

contingere potest in extasi vel raptu, tunc orationem vocalem cessare: quia hæc non est sine voce. Ex quo sequitur, quod si quis habens obligationem recitandi vocaliter, in initio aut medio orationis ita mente suspenderetur, ut os etiam taceret, non impleret præceptum orandi vocaliter, sed teneretur postea recitare: vel si non superesset tempus, & illud ab orante prævideretur, deberet impedire tantam animi suspensionem, quantum satis esset, ne ab oratione vocali tunc necessaria impediretur: nec posset aliter excusari à culpa, nisi tanto impetu Spiritus sancti raperetur, ut non esset in potestate illius eam suspensionem impedire. Nam tunc cessatio ab oratione vocali non esset voluntaria; quando autem voluntas relinquitur ita libera, ut possit illam actionem externam exercere, debet præceptum orationis propriæ deuotioni præferre: quod aduertant contemplatiui, circa operum quorūcūq; precepta implenda.

2 Sed difficultas est, quando vox non cessat, tamen intellectus ita occupatur in meditatione diuinorum (quod pertinet ad tertium deuotionis genus) ut nullo modo attendat ad ipsam verbalem prolationem verborum. An oratio vocalis rectè & ritè fiat? partem negatiuam videtur tenere, Gerson 3. par. tract. de oration. Alpha. 78. littera G. & H. qui docet in oratione vocali non licere admittere pias meditationes, non pertinentes ad verba, quæ proferuntur, nec in eis fundatas. Quod sequitur Gabr. lection. 62. in Canon. littera M. Idem credo diceret de omni meditatione vel contemplatione, quæ omnem verborum cogitationem impediret. Idem docet Medin. tractatu de oratione, quæst. 14. in fine. Et probatur hæc sententia auctoritate D. Bernardi sermo. 47. super Cantica sic dicentis: *Nihil aliud dum psallitis, quam quod psallitis cogitatis*. Idem videtur dicere Hugo de Sanct. Viç. in lib. annotat. ad Psalm. cap. 17. Probatur hæc sententia primò, quia illa prolatio verborum sine vlla ad ipsam attentionem non est actio humana: ergo nec oratio dicenda est. Confirmatur. Qui cum recitat somno occupatur: licet continuet verba dormiens, non orat: ergo nec ille, qui meditatione absorptus non attendit ad verba, quæ profert. Tam alienus enim videtur esse iste ab attentione verborum, sicut ille. Secundò, Est illa sit oratio vocalis quantum ad essentiam; tamen non videtur bene fieri, quia homo non po-

A test regere linguam in tali oratione, nec iudicare, an integrè dicat vel ordinatè, quod si rectè dicit, fortuito & casualiter id fit: ille autem modus operandi in actione virtutis non quadrat modo virtuoso operandi: ergo. Oppositam sententiā videtur tenere D. Thom. in 4. distinct. 15. artic. 2. quæst. 5. vbi postquam dixerat quamlibet præfatum attentionem ad orationem sufficere, subiungit, *Et quia anima non potest vehementer attentā esse ad diuersa, adeò prima attentio potest nocere ut sit minor orationis fructus, si secundam euerat, vel secunda si tertiā omnino tollat, sed non è contra*. En D. Thom. B affirmat tertiam attentionem, quamuis cæteras tollat, non nocere nec minuire orationis fructum. Et super artic. enumeratis tribus attentionibus, quarum quælibet ad orationem sufficit, loquens de tertiā attentione, addit: *Et quandoque in tantum abundat hæc intentio, qua mens fertur in Deum, ut etiam mens omnium aliorum obliuiscatur: sicut dicit Hugo de Sanct. Viç. in lib. scilicet de modo orandi cap. 2. à medio tomo. 2. Pura est (inquit Hugo) oratio, quando ex abundantia deuotionis, mens ita accenditur, ut cum se postulatura ad Deum conuertit, etiam suæ petitionis obliuiscatur*. Et Caiet. in commentar. huius artic. idem videtur sentire. Pro C decisione.

4 Dico secundò. Si quis ad orandum vocaliter accingatur, & ab habitu vel instinctu Spiritus sancti, aut ex virtute & excitatione verborum, quæ profert aut meditatur, rapiatur ad contemplationem seu meditationem adeò vehementem, ut non aduertat ad verba, quæ profert, non desinit tamen proferre, itaque ignorans illam animi suspensionem, vel nollens illam à cogitatione verborum distrahatur: oratio illa vocalis verè & rectè fit. In hoc asserto, ut credo nulla est opinionum dissensio. Et probatur, quia in huiusmodi orationibus manet attentio virtualis ad verba cum actuali attentione ad Deum: ergo verè & ritè oratur. Probatur antecedens. Prior intentio attendendi ad verba, nunquam fuit voluntariè interrupta, sed quasi naturaliter ex vi alterius cogitationis piæ. Cõfirmatur. Distractio naturalis media cogitatione non bona non tollit attentionē virtuale, ut docuimus, disput. 1. ergo minus eam tollit pia cogitatio vel meditatio quasi naturalis faciens eundem effectum. Dico tertio. Possibile est fundi verā & honestā orationē vocale cū sola tertiā attentione, qua voluntariè excludantur reliquæ attentio-

D. Thom.

nes tam ad verba, quam ad verborum sensum: hæc ni fallor est mens expressa D. Thom. in quarto verbis iam citatis. Verificatur assertio in orante, vocaliter, qui voluntarie applicat intellectum volendo non attendere ad verba, sed sola contentus attentione tertia, vel indirectè, idest, in ea volendo priuari attentione actuali ad verba per meditationem excellentem, quæ se cum non compatitur attentionem ad verba, nihilominus voluntarie illa profert ad orandum, vel laudandum Deum. Probatur, quia illa verborum prolatio, ut pote voluntaria, est actio humana, cuius signum est: quia si tunc cum socio recitet, audit verba eius, & seruato debito ordine & modo loquitur: & tacet cum debet audire: est etiam cum ascensu mentis in Deum per meditationem: ergo est vera oratio, quia non est de ratione orationis, ut cogitet orans de ipsa locutione, nec de re significata per verba: ergo nec de verbis ipsis: ergo quamuis tunc eleuetur, & in ipsa mentis eleuatione non attendat ad verba, erit vera oratio vocalis.

6

Hoc assertum non est ita certum, sicut præcedentia, & ideò contra illud obijcio. Attentio, sicut & intentio in oratione vocali debet esse eius directiua, ut oratio humano modo fiat: sed meditatio diuinorum, maxime eorum, quæ verbis non significantur, non est directiua vocum, in quibus oratio vocalis consistit, sed actuum interiorum, ex quibus integratur tertia attentio, seu excellens contemplatio (cui vacare supponimus orantem) ergo cessante omni attentione ad verba, cessat subinde directio orationis vocalis, sine qua directione nec oratio, nec alius actus humanus consistit. Minor explicatur, si verba ex quibus conflatur vocalis oratio significet poenitudinem peccatorum, & meditatio seu tertia attentio versetur circa Dei liberalitatem, aut prouidentiam. In hoc casu, & similibus non apparet, quomodo meditatio dirigat verba habentia sensum valde diuersum ab his, circa quæ meditatio versatur. Secundò. Quando orans vocaliter non utitur præscripta verborum forma, sed verbis prout deuotio suggerit, is qui occupatur meditatione diuinorum, nisi attendat ad verba, exponit se periculo proferendi verba inepta, & indigna, quæ auribus Dei inculcentur. Ferè idem periculum subit, qui sine attentione ad verba præscripta profert ea. Nam deficiente attentione ad verba, quædam inordina-

A tæ, quædam mala pronuntiatione, quædam omittet, quædam superaddet, quod sine peccato, & irreuerentia Dei nequit fieri, & ut significatur Ecclesiastic. 15. *Eccles. 15. Ne temere quid loquaris, nec cor tuum sit velox ad proferendum sermonem, coram Deo, &c.*

Circaprimam obiectionem nota, in casu tertij asserti dupliciter posse reperiri meditationem circa diuina: vno modo fundatam in vocibus, quibus oratio constat, à quibus eruantur cogitationes piæ, & quibus mens accensa in Deum rapitur; & si isto pacto oratio fiat, vix potest intelligi fieri sine aliquali attentione ad verba, & ad sensum propter connexionem meditandorum cum verbis ipsis: & hic modus orandi pro mediocriter contemplatiuis securior est, & sine periculo errandi, & magis congruus pro ijs, qui diuinum officium ex obligatione recitant. Nec contra hunc orandi modum procedit obiectio. Secundo modo potest orans voluntarie rapi in meditationes, quæ non fundantur in vocibus orantis, sed in rebus diuinis longè diuersis à sensu verborum, ratione quarum meditationum non attendit ad verba, licet illa proferat, & in hoc casu procedit obiectio, ad quam respondetur negando minorem, quia directio vocalis orationis non consistit in vocum cogitatione, & attentione, quæ ut dixi necessaria non est, sed præsupposita orandi intentione, in attentione circa finem orationis, qui est Deus, & diuina, quæ melius fit per piæ meditationes, quam per superficiale verborum cogitationem. In secunda obiectione multa tanguntur: & ideò dico, quando orans fabricatur verba suæ orationis pro suo arbitratu, nisi attendat ad verba (maximè quando oratio non est valde brevis) exponit se periculo ineptæ locutionis cum Deo: & tunc non erit consultum meditationibus ita occupari, ut ea attentione voluntarie careat: sed hoc per accidens est, non quia per se loquendo sit necessaria attentio ad verba, quod nos negare conamur. Item dico. Quando quis spontaneè orat iuxta præscriptam verborum formam, etiam si voluntarie non attendat ad verba, sed meditationi intentus distrahatur à meditatione verborum, verè orat, & sine periculo orat: verè quidem, quia habet attentionem sufficientem ad orationem: sine periculo autem, quia inordinatio verbo-

7

8

verborum, vel quid simile non imputatur, A
cum oratio sit spontanea, & non debita.
Si verò oratio sub certa forma fiat, & sit
debita ex præcepto, vt horæ Canonicæ;
videat orans quique an se exponat peri-
culo errandi, vel inordinate proferendi:
tunc enim vera oratio erit sine attentione
ad verba, sed vitabitur per accidens, vt mo-
dò dicebamus: si autem tali periculo non
se exponat meditatione occupatus, (quod
credimus posse vitari ab eo, qui memoria
pollet firma, vel cum socio recitat, vel in
libro legit officium) tunc oratio vndequa-
que legitima, & sine vitio, imò valde com-
mendabilis erit: vt pote quæ circa nobilio-
rem attentionem modo egregio versatur.
Hinc patet solutio ad secundum argumen-
tum principale in initio disputationis: &
ad primum negatur, illam actionem non
esse humanam, est quidem, & egregia com-
mitata attentione, vt docebamus.

Ad confirmationem negatur consequen-
tia, quia dormiens non exercet actum libe-
rum & humanum; nec est ita dispositus vt
sit in potestate eius suspendere vel conti-
nuare actum: & ita per somnum interrūpi-
tur prior voluntas: non verò per illam me-
ditationem, quatenus est voluntas huma-
na orandi, quamvis interrumpatur volun-
tas attendendi superficialiter ad verba: quia
hoc non est necessarium ad orationem vo-
calem. Videndi sunt Sotus. 10. de iustit.
quæstion. 5. articulo. 3. Nauarr. dicto
cap. 3. numer. 30. 49. &c. & tractatu de ora-
tion. capit. 20. num. 28. Ad Diuum Bernardum
respondetur, ipsum loqui de ijs, qui
dum orant occupati circa alias cogitatio-
nes, quæ non pertinent ad orationem, ad
verba quæ proferunt voluntariè non atten-
dunt, vt circa Religionis negotia; circa con-
clusiones Theologicas speculatiuas, & id
genus alia. Alia poterant hîc disputari de at-
tentione orationis, verbi gratia, an requira-
tur, & quæ attentio ad implendum præcep-
tum orandi vocaliter: de quo infra agentes
de horis Canonicis; An per attentionem vir-
tualem augeatur meritum essenziale ora-
tionis: Sed hæc & similia concernunt

omne meritum cuiusvis operis

meritorij: ad materiam de

merito lectorem

remitto.

ARTICVLVS XIII.

Vtrum oratio debeat esse diu-
turna?

Summa Articuli.

VPPOSITO, quod desi-
derium charitatis est causa, à
qua debeat procedere oratio
fidelium, imò omnis opera-
tio eorū, iuxta illud 1. ad Co-
r. 10. *Omnia in gloriam Dei facite.* Prima
conclusio est. Oratio secundū suam causam
debet esse continua. Hoc est dicere; quod
desideriū charitatis semper debet nobis in-
esse actu, vel virtute. Probatur testimonio
August. Epist. 121. ad Probā. Et præterea,
quia hoc desideriū, vt pote imperans omni
virtutis actu, nequaquā debet in nobis in-
terrūpi; cū omnia in Dei gloriā debeamus
facere. Secunda conclusio. Oratio secundū
se considerata, non potest esse assidua, quia
oportet alijs rebus occupari. Tertia. Conue-
niens est, vt oratio tantū duret, quantū ex-
pedit ad excitandū feruorē, seu deuotionē
desiderij interioris: at verò si ad hoc nō con-
ducit, ita quod sine tædio durare nō possit,
nō est vlterius extēdēda. Prima pars proba-
tur, quia quantitas debet esse proportiona-
ta finī, sicut potio medicinalis sanitati, sed fi-
nis orationis est excitare interioris deside-
rij feruorē; vt colligitur ex Augustino in
loco citato: ergo &c. Secunda pars ex eadē
probatione colligitur, & ex Augustino vbi
supradicente, Patres in eremo solere funde-
re orationes breuissimas, & raptim quodā-
modo iaculatas, ne attētio hebetaretur, pro-
lixitas tædiū pareret: quo satis attendebat
attentionē vigilantē, sicut non esse obruen-
dā, si perdurare non potest, ita si perduraue-
rit non citò esse rūpendā. Vltima conclusio.
Quæ dicta sunt in præfata cōclusionē tertia
per cōparationē ad intentionē orantis, in-
telligenda sunt per cōparationē ad populi
deuotionē. Itaq; quando quis orat vt publi-
cus minister eatenus debet extendere ora-
tionē, quatenus expedit ad populi deuotio-
nem excitandam, quia si extensione oratio-
nis parit populo tædium, non debet
orationes prolixas facere, quan-
do duratio non est in
præcepto.

1. ad Cor. 10

August.

August.

Sotus.
Nauar.

DISPUTATIO VNICA.

De veritate conclusionis D. Thomæ.

2

Varij erro-
res.

Matthæ. 6.

August.

Pratheolus

Theodor.

Lindanus.

Lucæ. 18.

Eccles. 18.

1. Ad The.

vlti.

3

Vera sent.

DE diuturnitate, & orationis con-
tinuitate per longum tēpus, duo
sunt cauendi extremi errores.
Quidā nanq; orationes diu pro-
tractas abominantur: mouentur ex dicto
Christi Domini Matthæ. 6. dicentis, *Oran-
tes nolite multum loqui*; præsertim si oratio
vocalis sit: ergo orationes maximè vocales
nequaquā debēt protendi. Alter error ē re-
gione oppositus præcedēti fuit, nulli pate-
re salutis additum, nisi perpetuò sit oratis si-
ne vlla cessatione. Istē error tribuitur Mes-
saliani siue Psaliani, de quibus refert Au-
gustinus, libro de hæresibus, cap. 57. eos
tandiu orare, vt eis, qui hoc de illis audiūt,
incredibile videatur; quare Græcè appellan-
tur *Euchitæ*, id est, orantes. Eūdem errorem
tribuit Gabriel Pratheolus hæreticis enthu-
siastis, & de infectis hoc errore refert mul-
ta Theodoretus libro 7. historiæ Ecclesia-
sticæ, cap. 111. & in eodem errore versatos
quosdam nostri temporis hæreticos innuit
Lindanus in suo dubitatio. Mouebantur
isti hæretici occasione aliquorum testimo-
niorum sacre Scripturæ. Lucæ. 18. inquit
Christus, *Oportet semper orare, & nunquā
desicere*: & cap. 21. *vigilate itaque omni tem-
pore orantes*. Ecclesiastici. 18. *Non impedia-
ris orare semper*: 1. ad Thessalonicen. vlti-
mo, *Sine intermissione orate*.

Pro præfatis erroribus confutandis, di-
co primò. Error est in fide orationes diu
protenfas aut prolixas damnare. Probatur.
Nam de Christo Domino legimus, *quod
erat pernoctans in oratione Dei*, & cap. 22.
quod factus in agonia prolixius orabat: & quā
plurimi Sancti laudantur, quia orationibus
dies noctibus coniungebant. Item ex vsu
Ecclesiæ à tempore Apostolorum, quæ in
præfuris, in afflictionibus habuit in more
prolixas ad Deum preces fundere, & psal-
modiæ recitationem protrahere Deo rem
gratissimam ducit.

Dico secundò. Error ineptus est asserere
necessarium esse ad salutem, perpetuò &
sine cessatione orare. Hoc dictum apertum
est, etenim impossibile est orationi semper
vacare, cum somno egeant homines, dor-
mientes autem orare nequimus: comedere
etiam, & bibere necessum est, & vt cibum
& potum nobis adquiramus, & præpare-

Amus tempore & cura mediocri indigemus,
cum quibus vix stare potest oratio, maxi-
mè vocalis, de qua suspicor loquebantur
Messaliani. Insuper iste error ē in medio tol-
lit opificia & artes ingenuas, vt pingere, scri-
bere, legere, negotiari, à quibus esset omni-
nò cessandum, si semper esset attendendum
ad orationem. Denique à cura rei familiaris
esset omninò abstinendum contra D. Pau-
li præceptum, 1. ad Timoth. 5. *Si quā vidua*
filios, aut nepotes habet, discat primū regere do-
rum suam, & mutuam vicem reddere paren-
tibus, hoc enim acceptum est coram Deo: &
post pauca subiungit, *Si quis autem suorum*
& maximè domesticorum curam non habet,
fidē non habet, & est infideli deterior. At quis
non videat multa huius curæ munera non
posse simul stare cum oratione actuali.

B

Supere est respondere ad argumenta cōi-
tra ista duo asserta: Ad illud testimonium
ex Matthæ. 6. contra primum dictum, vbi
prohiberi videtur multiloquium & proli-
xitas in oratione, respondetur, nequaquā
ibi damnari orationis diuturnitatem, neque
commendari breuitatem, etenim neq; hæc
est laude digna, si alia necessaria desint, ne-
que illa meretur vituperium, si cetera necef-
saria adsint. Sed illius testimonij est expli-
catio prima: non ibi prohiberi multiplici-
tem verborum, quæ interdum proficua est
ad excitandum interioris affectus deuotio-
nem, sed multitudinem petitorū, quia vnū
est necessarium, & sufficit, nempe vita æter-
na; quod si plura petuntur, quæ ad hunc fi-
nē non ordinantur, tēporalia sunt, quæ ne-
scimus an profutura nobis, an nocitura sint:
& ob id Christus Dominus subiungit, *Scit
enim Pater vester quid opus sit vobis ante-*
quam petatis, ac si diceret, vnum tantum pe-
tite, scilicet vitam æternam, & quæ ad eam
adipiscendam ordinantur: cetera verò, quæ
multa sunt, ne petatis, quia Pater celestis
qui scit, quæ ex istis profutura sunt, dabit
etiam non petentibus vobis. Hæc exposi-
tio non displicet Abulensi. super caput 6.
Matthæi, & illam videtur insinuare Chry-
sostomus, homilia 19. in Matthæum dicēs.
Videtur Dominus prohibere longas orationes:
longas verò dico, non tempore, sed multitudine,
& prolixitate verborum. Sed non videtur
ita germana expositio textus. Tū, quia mul-
tum loqui orantes, non est multa petere: cū
eandem rem multis verbis contingat pete-
re: tum quia vix potest adaptari huic expo-
sitioni illa particula, *Putant enim Ethnici
quod in multiloquio suo exaudiantur*.

C

Contra illud testimonium, 1. ad Thessalonicen. vlti-
mo, *Sine intermissione orate*, respondetur,
non ibi damnari orationis diuturnitatem, neque
commendari breuitatem, etenim neq; hæc
est laude digna, si alia necessaria desint, ne-
que illa meretur vituperium, si cetera necef-
saria adsint. Sed illius testimonij est expli-
catio prima: non ibi prohiberi multiplici-
tem verborum, quæ interdum proficua est
ad excitandum interioris affectus deuotio-
nem, sed multitudinem petitorū, quia vnū
est necessarium, & sufficit, nempe vita æter-
na; quod si plura petuntur, quæ ad hunc fi-
nē non ordinantur, tēporalia sunt, quæ ne-
scimus an profutura nobis, an nocitura sint:
& ob id Christus Dominus subiungit, *Scit
enim Pater vester quid opus sit vobis ante-*
quam petatis, ac si diceret, vnum tantum pe-
tite, scilicet vitam æternam, & quæ ad eam
adipiscendam ordinantur: cetera verò, quæ
multa sunt, ne petatis, quia Pater celestis
qui scit, quæ ex istis profutura sunt, dabit
etiam non petentibus vobis. Hæc exposi-
tio non displicet Abulensi. super caput 6.
Matthæi, & illam videtur insinuare Chry-
sostomus, homilia 19. in Matthæum dicēs.
Videtur Dominus prohibere longas orationes:
longas verò dico, non tempore, sed multitudine,
& prolixitate verborum. Sed non videtur
ita germana expositio textus. Tū, quia mul-
tum loqui orantes, non est multa petere: cū
eandem rem multis verbis contingat pete-
re: tum quia vix potest adaptari huic expo-
sitioni illa particula, *Putant enim Ethnici
quod in multiloquio suo exaudiantur*.

D

1. Ad Ti. 5

4

Respon. ad
argumē. in
contrariū.

1. Exposit.

Abulen.
Chrysost.

Secunda

5
2. Exposit.

D. Aug.

D. Thom.

4. Reg. 18

Nacian.

Homer.

Secunda expositio, pro qua intelligendū pramittendum est, Ethnicos seu Gentiles in hoc versari errore, ut orantes putarent esse in multiloquio exaudiendos, quando ad suos Deos preces fundebant. Primò, quia existimabant, Deos suos multis verbis arte compositis esse demulcendos. Hoc est quod ait D. Aug. lib. 2. de Sermone Domini in monte cap. 7. *Multiloquium in Gentibus fuisse dicit Dominus: ut qui exercendae linguae, potius quam mundando animo operam darent, ut hoc nugatorij studij genus, etiam ad precem fundendam transferre conarentur, arbitantes Deum sicut hominem iudicem verbis adduci in sententiam.* Secundo, quia putabāt, Deos suos vocibus indigere, ut petitiones eis innotescerent: & pluribus vocibus; imò & clamoribus ab vno loco in alium reducerentur, aut dormientes excitarēt. Et huic causae alludit Esaias, inquit D. Thomas, in Matthaeum, cum Sacerdotes Baal sic adhortaretur. 3. Regum. 18. *Clamate voce maiori: Deus enim vester est, & forsitan loquitur, aut in diuersorio est, aut in itinere, aut forte dormit ut excitetur.* Quo etiam figmento Gregorius Nazian. oratione prima in Iulianum Apostatam, notat Iouem ab Homero describi libro primo Iliadum, ut qui peregre profectus non tam citò vota sacrificantium exaudierit, idem etiam de Neptuno effingens Odissae libro. 1. dicit.

*Nuper Aethyopas perrexerat ille remotos,
Taurorum celer occurrens; pecudumque hecatombis,
Atque hic occumbens carpebat gaudia mensis.*

6
Arnob.

Hoc supposito, secunda expositio sit, in hoc Matthaei loco non prohiberi simpliciter multiloquium in oratione, sed dumtaxat ea intentione & confidentia factum, qua ab Ethnicis fiebat, ut dictum est, non enim est Deus noster ut Dii eorum, ut pote qui ubique est. Egregiè Arnobius, libro 6. aduersus Gentes. *Hoc enim est proprium Dei complere omnia vi sua; non partiliter vsuam, sed ubique esse totum; non adesse, non abesse, non cenatum ad Aethyopas pergere, & post dies senos priuatim ad domicilium redire. Neque Mercurio illi opus, (ut ait Nazianzenus,) qui vota nostra explicet; penetrat enim vsque ad intima cordis: & ut cecinit Orpheus, Primum finem, mediumque tueretur: & ut ait Paulus: Omnia nuda aperta que*

sunt oculis eius: & hoc est quod dicitur, Nolite assimilari eis; scit enim Pater vester quid opus sit vobis, antequam petatis eum. Item Deus non demulcetur verbis arte compositis; sicut homines solent, & hoc est, quod ait, *Putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur, id est, propter multiloquium.*

Tertia expositio est, ut nomine multiloqui non intelligatur quaecunque verborum multiplicitas, aut eorum repetitio; sed multa verba inania, & inutilia, atque superfluo ornatu & repetitione excogitata. Huic expositioni fauet textus Græcus; ubi vice illius vocabuli *multiloquium* non ponitur, *Polylogia*, id est, multis sermō, sed *battologia*, id est, vanus & inutiliter repetitus sermo: qui deriuatur à Battō quodam inepto Poëta, qui cum affectaret esse verbis copiosus, fastidiosa Poëmata conscribebat. Hinc Ouidius libr. 2. Metamorphos. irridet quasi à Mercurio in saxum conuersum ad castigandam eius ineptam & nimiam loquacitatem, & inducit illum sic loquentem,

*Sub illis
Montibus, inquit, erant, & erant sub montibus illis.*

Eidem expositioni fauet Gregorius Nisenus libro de oratione Battologia. *Est, inquit, quasi linguae volubilitas, & vanus sermo: & statim, Hoc est quasi dicas mentis effluentia atque effusio: hoc est, deliramenta, atque nugae ac si quod vocabulum huiusmodi significationis est; quid igitur nobis sermo cōsultur, ne idem committamus in tempore orationum, qualis in mente furiosorum; ac deliriorum absurda perturbatio conflatur, &c.* Quibus elegantī similitudine idem Nisenus explicationem prosequitur, quæ apud ipsum videnda sunt; & ea quæ adducit Chrysostomus, ad idem propositum Homilia. 19. in Matthaeum, & D. Augustinus Epistola. 121. cap. 10. tom. 2. *Multum loqui est in oratione rem necessariam superfluis asserere verbis.* Qui autem fuerint isti Ethnici, de quibus Matthaei. 6. mentio fit, aut cuius sectæ fuerint, incertum est; mihi valdè verosimile fuisse circumuicinos Iudææ: Etenim ex textu Evangelico colligitur dicendum voluisse suos cohibere in oratione à multiloquio Gentilium, igitur illi & eorum ritus in oratione fundenda; Apostolis noti erant; alias si ignoti essent sine causa eos admonuisset à cauendo eorū multiloquio. Puto tamen, tales Ethnicos fuisse ex reliquijs

3. Sentent.

7

Ouid.

Nisenus:

8

Chrysost.

D. Aust.

Matth. 6.

cultorum Baal, de quibus dixi in secunda expositione solitos fuisse multis vocibus, imò & clamoribus inuocare Baal, quasi suo multiloquio exaudiendos, aut fortasse, ut alij existimant, isti Ethnici erant Syrii, qui suam Deam circumferentes, quasi diuino quodam spiritu perciti essent, phanatice multa iactabant: cuius Deæ ritus meminit Apuleius libr. 8. de asino aureo prope finē, & Lucretius rerum naturalium libro. 2. & hoc multum congruit expositioni tertiæ.

Apuleius.
Lucretius.

9

Luc. 18.

1. Expositio.

Origen.

Ad argumentum contra secundam assertionem desumptum ex quibusdam sacre Scripturæ testimonijs, præcipue ex illo Lucæ. 18. *Oportet semper orare*, ubi videtur suaderi, imò & præcipi continuatio omnimoda orationis sine vlla intermissione. Respon- detur, illorum testimoniorum & similium esse multas expositiones, quarum qualibet dissoluitur argumenti difficultas. Prima expositio est, semper esse orandum ex iussu Domini, idest semper bene operandum esse, satis enim bene orat, qui semper bene agit: quod sine dubio præstat quicumque iustus, dormiens, aut vigilans: ut pote qui omnia in gloriam Dei refert actualiter aut virtualiter. Hæc explicatio tribuitur Origeni, & cuidam antiquæ glossæ. Nec debet cēseri inepta, quia bona opera genus quoddam orationis sunt Dei misericordiam pro uocantia ad concedenda desiderata, sicut & mala opera dicuntur Dei iram & furorem excitare, ut nequaquam votis nostris annuat: sed puto hanc non esse legitimam illius testimonij explicationem, ut patet ex contextu & parabola subiuncta de vidua importunè efflagitate à iudice ius suum: ex qua parabola colligitur: *Oportet semper orare, &c.* Certò autem certius est, viduam non interpellasse iudicem bene operando, sed postulando: ergo de oratione propriè fit ibi sermo; non de oratione impropriè: & idem palam fit in cæteris locis adductis ad idem in argumento.

2. Expositio

10

D. Augu.
Basil.

Secunda explicatio est, ut continuas orationis iubeatur, aut suadeatur, non in se, sed in sua causa, nempe in desiderio charitatis, ex quo oratio fidelium velut à causa procedit; & ideò qui continuat hoc desiderium, dicitur semper orare, (nomine causæ accepto pro effectu) continuat autem hoc desiderium quicumque, ex charitate actualiter vel virtualiter operatur. Hæc explicatio ferè coincidit cum prima, & eodē argumento impugnari potest, non est tamen contemnenda, cū sit D. Augustini Epistol. 121.

A cap. 9. tom. 3. & D. Basilij oratione in Iulianā ubi conatur persuadere talem continuationē desiderij non esse impossibilem, sicut enim qui amat aliquid vehementer, semper de re amata cogitat, siue comedens, siue bibens; imò & dormiens somniat se esse cum re amata: sic qui amore Dei capitur, eiusque desiderio flagrat, semper amat, semperque ei coniungi ardentè desiderat. Eadem expositio est D. Thomæ, in hoc articulo ad quartum, ubi etiam subiungit, *Hoc D. Luca testimonium interpretari possumus de effectu, qui manet in orante, qui magis deuotus extat post orationem: vel in alio, qui prouocatur ad orandum ex beneficijs acceptis*; & in isto sensu orare est beneficia præstare his, qui pro nobis orant, iuxta illud Ecclesiastici. 29. *Conclude elemosynā in sinu pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo.* Sed certè Christus Dominus non loquebatur de desiderio charitatis, sed de veris & importunis precibus, ut patet ex parabola viduæ, quæ non interpellabat iudicem desiderijs, sed expressione desiderij, quæ fiebat importuno rogatu; neque de oratione in suo effectu: ut manifestum est ex eadem ratione.

C

Tertia expositio est Gersonis in 3. p. dicentis, quando quis cœpit rogare Deum, & voluntas eius non est postea interrupta per oppositā voluntatē non orandi, ille dicitur semper orare. Hæc expositio prorsus displicet: tum, quia non est ad propositum parabolæ, tum, quia non video, quomodo talis semper oret: maximè quia potest velle non cōtinuare, ac ex cōsequenti non orare, si continuatio non est in præcepto, & tunc absque dubio non semper orat.

D

Quarta expositio est D. Aug. libro de hæresibus c. 57. & Bed. super c. 18. Luc. & Ansel. & Aim. ac aliorū super c. 5. 1. ad Thessal. qui dicunt, semper & cōtinuò orare, qui statutis horis & diebus orat, & hæc cōtinuatio non orandi suaderi in præfatis testimonijs: egregiū ad hoc explicandū est testimoniū 2. Reg. 9. quando dixit Dauid ad Miphiboseth *tu comedes panē in mēsa mea semper*, idest, certis horis quibus homines solēt comedere, & in Psal. 1. de viro iusto, & in lege eius meditabitur die ac nocte, idest, certis horis, & Anna vidua Luc. 2. Atēplo non recedebat die ac nocte, idest, certis horis diei ac noctis, nā domū ibat, & redibat. Hæc expositio magis ad textū D. Luca accedit, quam præcedentes, & illā etiam approbat D. Thomas ubi supra, & sequitur eam Lyranus.

Quinta

D. Thom.

Ecclesi. 29.

3. Expositio

II

Gerson, tractatu de oratione parte. 3.

4. Expositio Aug.

Bed.

Anselm.

Aimon.

1. ad Thessa.

2. Reg.

Psalm.

Luc. 2.

D. Thom.
Lyranus.

5. *Exposit.*

12

Cyprian.

Basil.
Amb.

Quinta expositio est, in hoc loco D. Lucæ, & alijs allatis non iuberi aut suaderi continuationem orationis sine vlla interruptione: quia hoc impossibile est, neque certis & statutis horis, quia licet id fiat sanctè, ut de Daniele, Davide, & alijs refert sacra pagina, & Cyprianus in quodam Sermone, & refertur de consecratione, distinctione prima, capit. quando ait: *In veteri testamento orabant homines ter in die.* Et ad hoc sunt inducendi Christi cultores, ut luculenter suadet D. Basilus homilia in martyrem Iuliam, & D. Ambrosius libro. 3. de Virginibus circa principium. Et similiter quamvis pie sanxerit Ecclesia Ecclesiasticos certis horis ad orandum concurrere; ad id tamen ceteri non necessariò adstringuntur: sed quod illis locis citatis suadetur, est perseverantia in oratione, hoc est, non desperare à consecutione rei petite: non abijcere animum, si rem postulatam semel aut iterum non obtinuerimus, sed oportere pluries, & instanter id à Deo petere, quanta instantia & frequentia fieri possit. Quod clarius expressit D. Paulus loco citato, *Sine intermissione orate*, non quod nulli alij rei vacare debeamus, nisi orationi, quia hoc est impossibile, imò aliquando illicitum; sed quod non desperandum sit de rei petite obtentione, si non statim conceditur, sed magna constantia perseverandum est, petendo, pulsando, interpellando. Quod alibi sæpè monet Apostolus dicēs, *Oratione instate*: & hic sensus quædrat illi particulæ, quæ adiungitur verbis Lucæ. *Oportet semper orare*, inquit, & non deficere. Græcè habetur vocabulum, id est, non defatigari, hoc est, non despondere animo, si non annuatur votis nostris, & petitionibus, sed rursus maiori cū conamine, & quasi pertinacia insurgere ad petendum; exemplo viduæ, quæ ab iniquo iudice importunis precibus tandem obtinuit. Hanc expositionem sequitur Chrysostomus, & Theophilactus, & ferè omnes Neotherici, & videtur mihi magis germana textui: tum, quia quadrat magis parabolæ, unde illud documentum semper orandi est erutum: tum, quia non recurrit ad impropriad acceptio nem orationis, sed utitur ea in significatione propria. Scio & aliam expositionem non valdè alienam à proximè præcedenti, quæ non displicet, nempe ea quæ in testimonijs allatis habentur de continuatione seu frequentia orationis, esse intelligenda per exaggerationem, seu hyperbolem, ad edocendam perseverantiam in oratione. Fre-

Chrys.
Theoph.

quens est hyperbolis usus in Sacris Literis: aliquot exēpla proferemus: Mat. 5. dicitur: *Si oculus tuus, manus tua, aut pes scandalizat te erue eum, abscinde, &c. & projice abs te.* Hyperbole est ad exaggerandum, quanta cura scandala vitanda sunt. Similiter Matthæi. 6. *Te faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua.* Hyperbole ad exaggerandum secretum in eleemosynarum largitione. Præterea Lucæ. 10. nemi nem salutare in via iubentur Apostoli, quando mittuntur: exaggeratio est ad indicandam celeritatem itineris, qua qui utuntur, vix possunt salutare obuios sibi: Hispanè proverbialiter dicitur, *no seas oido, ni visto*: Non dissimiliter dicit Dominus Luc. 18. *Oportet semper orare*, & Apostolus, *Sine intermissione orate*, non quia sine vlla cessatione orandum sit, cum hoc sit impossibile; sed usus est figura hyperbolis ad exaggerandam & commendandam orationis frequentiam: cui satis fit, si frequenter aut perseveranter oremus. Et hæc dicta sint de diuturnitate orationis.

Matth. 5.

Matth. 6.

Luc. 10.

Luc. 18.

ARTICVLVS XV.

Vtrum oratio sit meritoria?

Summa Articuli.

PRIMA conclusio. Oratio habet vim merendi in quantum procedit à charitate tanquam à radice, procedit autem à charitate mediante Religione, & concomitantibus alijs virtutibus, quæ requiruntur: nempe fide, humilitate & deuotione. Prima pars huius conclusionis probatur à D. Thom. quia commune est omni actui studioso habere efficaciam merendi à charitate. Secunda pars manifestatur, quia oratio actus est à Religione elicita, ad quem necessaria est fides ex parte Dei, quem oramus, ut videlicet credamus ab eo nos posse obtinere, quod petimus: ex parte verò nostri necessaria est humilitas, ut nostram indigentiam agnoscamus: deuotio itidem necessaria est, quia est primus actus Religionis, ad quem ceteri consequuntur, ut in quæstion. 82. dictum est. Circa quam conclusionem obiter aduerte, non negare D. Thomam aliquando alias etiam virtutes concurrere ad orationem, concurrunt namque sæpè ferè omnium

I

D. Thom.

nium virtutum chorus: sed loquitur de ijs, quæ necessariò requiruntur. Secunda conclusio. Oratio habet efficaciam impetrandi ex Dei gratia, qui nos ad orandum inducit. Probatur ex D. August. de verbis Domini sermone. 5. & 29. Tertia conclusio ad primum. Etiam oratio, quæ impetrat gratiam gratum facientem procedit ex aliqua gratia, quasi ex gratuito dono: quia ipsum orare est quoddam donum Dei, vt dicit Augustinus in libro de perseuerantia capit. 23. Quarta conclusio ad secundum. Quatuor cõcurrentibus conditionibus semper aliquis impetrat quod petit, videlicet vt pro se petat, necessaria ad salutem, piè, & perseueranter.

ARTICVLVS. XVI.

Vtrum peccatores orando impetrent aliquid à Deo.

Summa Articuli.

PRIMA conclusio. Oratio peccatoris, vt peccator est, nõ ex auditur ex misericordia, sed quãdoq; auditur ad vindictã. Oratio peccatoris vt peccator est, est illa, qua peccator petit à Deo aliquod peccatũ, vel adiutoriũ ad peccandũ. Auditur verò ad vindictã, quia Deus permittendo & concedendo sibi nocitura, potius punit, quàm miseretur: iuxta illud Augustini tractatu. 73. in Ioannem. *Metuendum est, ne Deus multa quæ posset dare propitiũ, det iratus.* Secunda conclusio. Oratio peccatoris procedens ex bono desiderio naturæ exauditur à Deo, non quasi ex iustitia, quia illud peccator nõ meretur, sed ex misericordia, obseruatis tamen quatuor præmissis conditionibus in articulo præcedenti ad secundum. Horũ duorum articulorum materia, in quibus de orationis efficacia agitur, grauissima est. Pro cuius intelligentia aduertendum ex Diui Thomæ Doctrina hic, & superius articulo, 13. & in quarto distinction. 15. quæst. 4. articulo. 7. efficaciam seu vim orationis esse quadruplicem, sicut quadruplex est effectus quem causat: habet namque oratio vim merendi, satisfaciendi, & impetrandi; ac de nique aliquando reficiendi mentem, consolatione, & dulcedine spirituali: & quamuis

istius effectus distincti sint, virtutes tamen ipsas, siue efficacitates in vnum & eundem actum coniungi sæpè contingit, secundum diuersas rationes formaliter distinctas: verbi gratia, oratio hominis in gratia existentis, & à Charitate in Deum relata habet vim merendi, vt à gratia & charitate procedit; & si consideretur vt opus pœnale est, habet virtutem satisfaciendi, non minus quam ieiunium & eleemosyna: quæ inter opera pœnalia & satisfactoria computantur: si verò consideretur vt petitio quædam est, legitimis vestita circumstantijs, habet virtutem impetrandi petita: ac demum si consideretur, vt aliquando solet præferuore rapere mentem ad diuina, replet eam spirituali pinguedine, quam vulgus appellat deuotionem. Secundo notandum, orationem non semper habere in vno & eodem actu illam quadruplicem virtutem, potest enim contingere, vt oratio quædam habeat vim merendi, & non impetrandi: verbi gratia, illa oratio, qua à viro iusto postulatur aliquid, quod putatur esse conueniens, Deus tamen quia petitum videt non congruere petenti, postulata non concedit; est quidem meritoria & satisfactoria, sed non est impetratoria. Talis fuit oratio D. Pauli 2. ad Corinth. 12. petentis sibi auferri stimulum carnis, quod quia non expediebat, non impetrauit: è contrario potest accidere, vt oratio sit impetratoria & non meritoria, quales sunt omnes orationes beatorũ, quibus pro nobis intercedunt, imò & multarum peccatorum orationes, quæ à Deo exaudiuntur, sed non sunt meritoria, eo quod à gratia & charitate non proficiuntur: at vero non reperitur oratio viatoris, quæ meritoria sit, & non satisfactoria, quia talis oratio procedit ex gratia, & charitate viatoris, & ex se actus pœnalis est: quæ duo sufficiunt ad rationem satisfactionis. Vtrum autem possit reperiri oratio, quæ sit satisfactoria, & non meritoria controuersia est inter Scotistas, & Thomistas, istis negantibus posse reperiri opus satisfactorium sine gratia gratum faciente, illis verò affirmantibus. Nobis D. Thomæ sententia certa videtur. Similiter dicendum est de virtute seu vi reficiendi spiritualiter mentem: quæ reperiri potest in oratione peccatoris, quæ non exauditur, cuius tamen mentem Deus aliquando solet implere dulcedine orta à contemplatione diuinorum: interdum ad profectum, interdum ad maiores futuros cruciatus ob beneficia diuina neglecta; de hac potest

2. Ad Cor.

3

trem

D. Thom.

trema vi orationis, non est modo differen-
dum, quia non video in ea aliquid disputa-
tione egens, licet subodoror multa amatu-
digna, quibus quia careo doleo: de vi autem
satisfaciendi non meminit in hoc loco D.
Thomas, non quia ignoraret, vt patet ex
quarto sententiarum distinctione. 15. quæ-
stion. 4. artic. 7. sed quia reseruabat in mate-
riam de satisfactione, ad quem locum nos
etiam reijcimus ea, quæ de oratione, vt sa-
tisfactoria est, possent controuerti: præci-
pue quia controuersia hæc omnes commu-
nes sunt orationi, & alijs operibus pœnali-
bus, nempe ieiunio & elemosynæ. Modò
duntaxat agemus de oratione, vt merito-
riam vim habet; quæ communis est illi cū
omnibus alijs operibus à gratia, & à chari-
tate procedentibus, & nihilominus eius me-
minit D. Tho. hic, quia sæpe coincidit ob-
iectum orationis vt meritoria est cum obie-
cto eiusdem, vt impetratoria est, & nos mul-
ta supponētes disputata in materia de meri-
to bonorum operum, pauca quædam tange-
mus: ex professo autem nostra instituetur
tractatio de oratione vt habet impetrandi
vim, quæ est propria orationi, si loquamur
proprie de impetratione vt distinguitur à
qualicumque consecutione rei.

His suppositis est

I. DISPUTATIO.

De orationis discrimine, vt impetratoria,
& vt meritoria est.

Præmittendum, nullum vn-
quam Orthodoxum dubitasse,
quin oratio procedens à gratia
& charitate meritoria sit, sicut &
alii virtutum actus; sic neque etiam dubita-
re fas est, orationem esse impetratoriam, cū
fac ra Scriptura clamat mirabilia, quæ me-
dia oratione impetrata sunt: sed quod ma-
gis manifestat præfatum discrimen ex obie-
cto pensandum est: & ideo inquirendum,
cuius rei oratio est impetratoria, & cuius
meritoria? Vnde sit prima assertio. Oratio
natura sua est impetratoria cuiusvis boni,
quod nobis à Deo donatur: hoc est dicere,
nullū bonū est communicabile creaturæ,
quod per orationē non sit impetrabile. Pro-
batur primò, quia Deus, quem interpella-
mus in oratione, summè bonus & liberalis
est, atque adeo summè cupidus sua bona cō-
municandi, summè misericors est, ac proin-
de nostris indigentis compatiens, summè

potens, ac proinde eas valens subleuare, &
quod non minoris faciendū est, ipse ad orā-
dum nos inducit sæpissime: vnde August.
Sermon. 5. & 26. de verbis Dominis. 10.
*Non nos hortaretur, vt peteremus, nisi dare
vellet:* Et Chrysost. dicit. *Nunquam oranti
beneficia denegat, qui vt orantes non deficiat,
sua pietate instigat:* Et orationes nostræ co-
ram Deo suapte natura impetratoriæ sunt,
& ad impetrandum omnia bonorum genē-
ra. Confirm. quia omne genus bonorum à
Deo petimus, vt docuimus in expositione
orationis Dominicæ: ergo omnē tale bonū
obiectum est impetrationis orationis, aliàs
frustra illud à Deo peteremus. Confirma-
tur secundo ex testimonio sanctorū Patrū,
qui verbis magnificis docuere efficaciam ora-
tionis, in impetrando à Deo omnia bona.
Secundo probatur, ex sacris Litteris, & San-
ctis, qui passim enumerant magnalia, quæ à
Deo impetravit oratio, nempe propriam
orantium iustificationem, vt in publicano,
Luc. 18. aliorū primā gratiā, vt quando D.
Stephanus obtinuit Paulo gratiam, Acto.
7. & Iacob. 1. *Orate pro inuicem vt saluemini.*
Salutē corporālē Iac. 5. *Infirmatur quis
in vobis, & c. & oratio fidei saluabit infirmū:*
prorogationē vite, vt in Ezechia, Esaiæ. 38.
*Obsecro inquit Domine, & c. & sequitur audi-
ui orationē tuam, ecce adiciam super dies tuos
quindecim annos.* Pacē. 1. ad Timoth. 2. *primū
omniū orationes fieri pro omnibus, vt quie-
tam, & tranquillam vitā habeamus.* Audui
orationē tuā, inquit Dominus Ezech. Esaiæ
38. & de manu regis Assyriorū eruat te, & ciui-
tatē istam. En ab hostibus libertas. Cū Moy-
ses leuaret manus, Exod. 17. vincebat Israel:
en victoria. *Multū valet oratio iusti assidua.*
Helias homo erat similis nobis passibilis, &
oratione orauit, inquit Sanctus Iacob, cap. 5.
*Vt non plueret super terram, & non pluit an-
nos tres & menses sex, & rursus orauit, & cœ-
lū dedit pluuiā & terra dedit fructū suum.* En
vbertas, & pluuiā. Quid multis, oratio pepe-
rit Salomoni prudentiam 3. Reg. 3. & sapiē-
tiam ac intellectum impetrat, Iaco. 1. sterili
vtero fecunditatem largitur, Genesis. 15.
eruit à probro & morte Daniel. 13. placat
Deum iratum, Exo. 32. cœlū & Paradisum
aperit Luc. 23. Dæmones abigit Matthæi.
17. Denique nihil ita arduū, nihil tā diffici-
le, quod oratione impetratū non sit, aut cer-
tè impetrari non possit. Igitur hoc sit pro-
cōperto habendu, obiectū orationis, vt im-
petratoria est, esse omnium bonorū genus,
dummodo ordinatē diuinæ liberalitati sub-
sit,

Luc. 8.

Acto. 7.

Iacob. 1.

Iacob. 5.

Esai. 38.

1. ad Ty. 2.

Esai. 38.

Exod. 17.

Iacob. 5.

3. Reg. 3.

Iacob. 1.

Genes. 15.

Daniel. 13

Exod. 32.

Luc. 23.

Matt. 17.

6

fit, sed quid de obiecto orationis ut merito-
ria est. Secunda assertio. Obiectum orationis ut
meritoria, est omne primum, & illud solum,
quod debetur cuius operi bono à gratia &
charitate procedenti, de quo latè. 1. 2. quæst.
114. modo vero summam: nam si sit sermo
de merito, quod appellatur de condigno,
orans ex charitate meretur sibi gloriam &
augmentum gratiæ; insuper bona tempora-
lia, si vtilia sunt ad beatitudinem orantis, qua
si pertinentia ad eius salutem: verbi gratia,
si homo iustus petat pro se sanitatem cor-
poralem, & re vera melius negotiabitur suam
salutem spiritualem liberatus à morbo, tunc
meretur de condigno audiri & obtinere
postulata, non solum per orationem suam,
verum etiam per quodcunque aliud opus à
charitate procedens, ut testatur D. Thom.
1. 2. quæst. 114. art. ultimo, & expressius in
art. 15. huius quæstionis ad secundum: &
ratio est, quia quodcunque opus procedens à
charitate meretur augmentum gratiæ ac vir-
tutum infusarum, ac denique ultimum ter-
minum, qui est beatitudo: ergo etiam omnia
media ad illum. Cum ergo assecutio tempo-
ralium quandoque ex diuina ordinatione sit
medium necessarium, aut vtile ad habendos
actus virtutum, quibus augeatur gratia, aut
comparetur gloria: fit consequens, ut quod
cumque opus ex charitate procedens me-
reatur illa sub ea ratione, qua media sunt ad
Beatitudinem habendam: & idem dicendum
est de oratione. Tertia assertio. Oratio ho-
minis puri, ut meritoria est, de condigno
non extenditur ad merendam gratiam pri-
mam, reparationem lapsus, perseverantiæ
donum, & si quæ sunt alia, quæ non cadunt
sub merito. Hec assertio patet, quia in ratio-
ne meriti omnia sunt communia orationi,
& cæteris bonis operibus, quæ à charitate
proficiuntur.

Ex præfatis assertionibus inferitur. Pri-
mo, ad plura se extendit oratio ut impetra-
toria est. Etenim ut impetratoria extendi-
tur ad impetrandam primam gratiam, re-
parationem post lapsum, donum perseveran-
tiæ, ad quæ non se extendit oratio ut meri-
toria est. Secundo inferitur, sicut vnus & idem
actus orandi potest esse meritorius & im-
petratorius: ita vnum & idem bonum ali-
quando potest habere rationem impetra-
ti, & præmij. Itaque oratio ut impetrato-
ria & meritoria possunt coincidere in vno
& eodem obiecto materiali: v. g. petit vir
iustus beatitudinem, quam etiam obtinebit:
tunc beatitudo est obiectum orationis sub

A vtraque ratione, impetrationis scilicet, & me-
riti: at vero sæpè non coincidunt, quia ob-
iectum orationis, ut impetratoria, id quod pos-
tulatur est: obiectum vero eius, ut merito-
ria, est beatitudo, & res quæcunque ad ipsam
conducentes: contingit autem multa exigi
& impetrari, quæ non cadunt sub merito.
Quarta assertio. Multa discrimina reperiun-
tur inter orationem ut habet vim merendi,
& ut habet vim impetrandi, quæ ad sequen-
tia reducuntur. Primum, quod oratio ut me-
ritoria est, habet pro obiecto beatitudinem
& ad ipsam conducentia: ut impetratoria
verò habet pro obiecto rem postulata:
quod si aliquando contingat orationem ut
meritoria est, respicere ut obiectum re pos-
tulata, id contingit accidentaliter, non per
se, ut colligitur ex D. Thom. art. 15. ad se-
cundum. Secundum discrimen. Oratio ut me-
ritoria est innititur iustitiæ, meritum enim
opus iustitiæ est, ut dicitur in materia de
merito: at verò ut impetratoria est, innititur
misericordiæ & voluntati Dei volentis gra-
tuitò condescendere petitionibus nostris.
Hæc differentia communiter assignatur à
Doctoribus, specialiter à D. Thom. art. 16.
huius quæstionis in corpore, & ad secundum,
& in quarto distinct. 15. quæst. 4. art. 7. glos.
3. & distinct. 4. quæst. 2. art. 1. gloss. 1. de po-
tentia, quæst. 6. art. 9. ad quintum. Hinc
nascitur tertium discriminè. Obiectum oratio-
nis ut impetratoria est, habet rationem do-
ni liberaliter à Deo dati: obiectum verò o-
rationis, ut meritoria est, habet rationem
mercedis & præmij ex iustitia debiti. Quare
si contingat, vnum & idem bonum esse ob-
iectum orationis sub vtraque ratione, adhuc
in eo distinguenda est duplex formalis ra-
tio, nam secundum quod refertur ad oratio-
nem, ut impetratoria est, habet rationem do-
ni gratuito dati; ut verò comparatur ad ora-
tionem secundum quod meritoria est, ha-
bet rationem præmij & mercedis ex iusti-
tia debite. Ex his etiam sequitur quartum
discrimen: nam per orationem ut merito-
ria est, orans acquirit ius ad beatitudinem
dandam, nisi postea aliquod apponatur impe-
dimentum: sicut per quodlibet opus merito-
rium, quia ex iustitia illi tale præmij debetur:
at per eam, ut impetratoria est, non acquiri-
tur aliquod ius consequendi postulata, quia
non innititur iustitiæ, sed Dei liberalitati, vnde
nec semper efficax est ad impetranda pe-
tita. Quintum discriminè. Efficacia orationis, ut
meritoria est, principaliter innititur charita-
ti, à qua omnis ratio meriti sumitur, at effi-
cacia

D. Thom.

D. Thom.

D. Thom.

cacia orationis, vt impetratoria est, sumitur principalius à fide, quia per fidē habet homo notitiā omnipotentiae & misericordiae diuinæ, ex quibus oratio habet impetrare quod petit: ita D. Thom. art. 15. ad tertium.

II. DISPUTATIO.

Quid oratio mereatur de congruo?

POST QVAM visum est, quid sit illud quod oratio mereatur de condigno, nō erit abs re videre, quid mereatur de congruo. Et fortasse quis posset existimare, esse meritoria cuiusvis boni, cuius est impetratoria: sed decipietur, quia latius patet, vt infra videbimus, modo verò breuiter sit secūda dubitatio, nam huius rei fusior disputatio pertinet ad 1.2.q. 114.

Dico igitur primò. Oratio peccatorum siue fundatur pro se, siue pro alio, non est meritoria, etiam de congruo, alicuius boni supernaturalis & æterni. Probatur, quia seclusa gratia in eo, qui meretur, nullum agnoscit meritum Schola D. Thom. vt videre licet locis citatis. Consultò dixi, non esse meritoriam alicuius supernaturalis & æterni, vt relinquerem locum opinandi Thomistis, an per opera moraliter bona mereatur quis de congruo bona temporalia secūdum se, quibusdam affirmantibus, quibusdam negantibus: mihi fit verosimilius, orationem peccatoris non mereri ea, quia qui inuisus Deo est, non est dignus exaudiri ab eo: etenim prius respexit Deus ad Abel quàm ad munera eius. Ex hoc asserto clarè colligitur, latius se extendere orationis impetrationē, quàm meritum de congruo: cū peccatores orationibus aliquādo impetrēt bona æterna, non verò mereantur, neq; de congruo. Dico secūdo. Oratio cuiusq; sicut non est meritoria de condigno suæ reparationis, aut suæ primæ gratiæ, sic nec de congruo, etiam si pro ea impetranda fundatur. Patet, quia hæc supponuntur in orante, vt principiū totius meriti: ergo non cadūt sub eius merito. Dico tertio. Oratio iustorū fusa pro obtinenda aliorū reparatione post lapsum à prima gratia vel eius augmēto meretur exaudiri de congruo. Hoc dictū colligitur ex Doctrina D. Th. 1.2.q. 114. ar. 6. De huius asserti declaratione videnda sunt quæ dicuntur dubitatione sequenti. Dico quarto. Oratio iustorum fusa pro obtinenda gloria, aut gratiæ augmento aliorum, meretur

A de congruo hæc bona, imò & temporalia bona, vt conducunt ad salutem, & fortassis temporalia bona secundum se, si pro se petat aut pro alijs. Hoc assertum patet ex loco citato, vbi copiosius disputatur. Aduertendū tamen, ea quæ dicta sunt de orationis merito, intelligenda esse, nisi aliunde adsit impedimentum: nam multa poterunt interuenire, ratione quorum euacuetur meritum: v.g. indignitas eius, pro quo oratur, vt si sit damnatus, vel viator in peccato tenax, aut quid simile.

B

III. DISPUTATIO.

An vnus homo alteri possit immediatè impetrare primam gratiam, aut eius augmentū; aut verò eam illi promereri de congruo per orationem?

DIXI, de congruo, quia certum est nullum, excepto Christo Domino, potuisse alijs mereri de lege ordinaria primam gratiā, aut augmentum gratiæ de condigno. Et videtur vera pars affirmatiua, 1. Matth. 9. dicitur, quod videns ille fidem orantium pro Paralitico, dixit. *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.* Vbi apertè videtur insinuari, dimissa illi fuisse peccata propter impetrationē illarū, siue propter meritum eorū: & quadrant Gregorij verba dicentis, *quantū valet apud Deū fides propria, apud quem tantū valet fides aliena.* Secundò, Iacob. 5. dicitur, *Infirmatur quis in vobis, &c. & sequitur. Oratio fidei saluabit infirmum, & si in peccatis sit dimittetur ei.* Ecce ad preces presbyterorū dimittuntur peccata, ac ex consequenti confertur prima gratia.

Dico primò. Asserere aliquem mereri de congruo, aut verò impetrare primam gratiam immediatè alicui sine vlla dispositione, aut motu ipsius pro quo oratur, quāuis non ponat obiectionem actualem, erroneum est. Probatur, quia secundum fidem nullus in peccato existens potest iustificari sine Fide, Spe, & Charitate, & Pœnitentia: ergo oratio aliorum non poterit illi prodesse ad vitam, nisi præcesserint huiusmodi boni motus. Antecedens manifestum est, & docetur à D. Thom. 1.2. quæst. 113. artic. 5. Dico secūdo. Asserere quod oratio vnus prodest alteri ad habendam gratiam & iustificationem, quando ille pro quo oratur habet quidem contritionem, sed adeò remissam vt non sufficiat ad introductionem gratiæ,

Matth. 9.

Greg.

Iacob.

2

D. Thom.

D. Thom.

2

3
tia, est opinio Scotica & chimerica. Supponit enim reperiri aliquam contritionem, quæ propter sui remissionem non expellat peccatum, quod falsissimum esse demonstratur in materia de poenitentia, cum gradualis intensio contritionis parum referat ad expellendam peccata, & satis superque sit minima; modo sit vera contritio: quod si talis sufficit, consequens est orationem alterius non valere, neque per modum meriti, neque per modum impetrationis ad gratiam immediate alteri præstendam: quando quidem gratia illa correspondet poenitentia illi, seu propriæ dispositioni ipsius poenitentis, & secundum eius indigentiam sibi donatur. Dico tertio. Asserere, quod unius oratio taliter illi ad gratiam proficit, quod ultra illam gratiam propriæ dispositioni correspondentem impetret illi, aut mereatur alium gradum gratiæ, falsissimum est. Hæc probatur fusius in materia de poenitentia. Modò verò probatur, quia ex sacra Scriptura habemus unumquemque præmiadum pro ut in corpore gessit, non prout alius pro eo facit: at si oppositum esset verum, nulla talis proportio meriti ad præmium servaretur: ergo id non est asserendum. Quartò dico. Quando D. Thom. ait, per orationem ab uno suscipi posse alteri impetrari primam gratiam & eius augmentum, aut pro eo mereri, intelligendus est, non immediate, sed mediate, hoc est, Deus ad orationem alterius confert bonos motus, & eas dispositiones, ad quas prima gratia aut augmentum gratiæ consequitur. Confert inquam non ex lege & iustitia, sed tantum de congruo. Ad primum argumentum de Paralytico, respo. ex illo testimonio non colligi peccata fuisse illi remissa propter solam fidem interpellantium pro eo: tum, quia Paralyticus, qui propter peccatum infirmitatem incurrerat, sine fide propria iustificari non potuit: tum etiam, quia Christus dixit ei, *Confide fili remittuntur tibi peccata tua*. Quibus verbis satis indicatur ipsum Paralyticum fiduciam habuisse in Christum & alios bonos motus: & propterea remissionem peccatorum obtinuisse. Unde bene adverterunt quidam, quod quando dicitur: *Videns Iesus fidem illorum*, illa vox, *illorum*, non solum refertur fidem assistantium, sed etiam ipsius Paralytici. Ad secundum ex testimonio D. Iacobi, respo. illud intelligi de Sacramento extremæ unctionis, quod valet ex opere operato ad salutem suscipientis: & illa oratio fidei, de qua asserit D. Iacobus, quod *salvabit infirmum*, potest accipi pro forma Sacramenti, quam inungens dicit, *Per hanc sanctam unctionem*

4
Resp. ad argumenta.

A
nem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus, &c. Quod si de oratione assistantium & orantium pro infirmo intelligas, dic, quod talis oratio salvavit infirmum mediate, scilicet mediate poenitentia illi impetrata per orationem: nam quod oratio illa proficit infirmo existenti in peccato mortali ad salutem anime immediate, hoc est, seclusa eius immediata dispositione, plus quam falsum esse ostendi.

IIII. DISPUTATIO.

An oratio sit impetratoria domi perseverantia siue pro ipso orante, siue pro alijs?

B
DE qua re sit assertio. Nulli dubium esse potest, quin aliquando oratio siue pro se, siue pro alijs suscipi ad consequendum donum perseverantia, illud impetret. Assertum hoc expresse habetur ex D. August. de correptione & gratia cap. 6. & 7. & D. Fulg. in Epistola ad Theod. & D. Prosper. responsione ad dubium. 10. & D. Thom. 1. 2. q. 114. art. 9. ad secundum. Secundò probatur, nam à Christo Domino monemur petere à Deo hoc donum iuxta interpretationem D. Cyp. in illis verbis, *Sacrisceatur nomen tuum*, iuxta interpretationem D. August. in illis, *Et ne nos inducas in tentationem*, & alibi, *vigilate & orate ne intretis in tentationem*: ergo donum hoc impetrabile est per orationes, alias vanè iuberemur illud à Deo postulare. Videndus est D. August. de bono perseverantia c. 6. 7. 16. 17. qui expresse, & doctè de hac re philosophatur, quare non assentior M. F. Bartholom. à Medina, qui in loco citato renuit concedere, hominem iustum posse impetrare à Deo donum perseverantia: fortasse loquitur de impetratione ut habet admixtum meritum de congruo, quod definire magis difficile est: & ideo sit

V. DISPUTATIO.

Est oratio sit impetratoria perseverantia, an mereatur illam de congruo, siue pro orante, siue pro alijs?

D
ET pro parte affirmatiua arguitur primò. Viri & iusti impetrare possunt sibi, & alijs perseverantia donum, ut modo probabamus: ergo & mereri de congruo idem donum. Prob. cõs. quia in tali impetratione nihil deest ad meritum congrui, tum ex parte orantis, qui cum amicus Dei sit, congruum est ab eo exaudiri: tum ex parte operis, nimirum orationis, quæ à gratia & charitate procedit & ipsdem informatur; ac subinde dignum opus est, cui Deus debeat ex congruitate amicali attendere, ut annuat petentibus. Secundò idem probatur ex D. August. de

August.
D. Fulg.
D. Thom.
D. Cyp.
D. Aug.

Aug.

Medin.

de bono perseverantia, cap. 6. ubi id expresse videtur asserere, ut in sermone D. Laurentij inquit, *Martyres ita se devinxerunt legibus Salvatoris, ut propter vitam affectam mererentur ad martyrij palmam pervenire*: sed martyrium includit donum perseverantia: ergo meruerunt illud. Tertio. Antiqua legis Patres meruerunt de congruo filij Dei incarnationem; ut habetur apud D. Tho. 3. p. q. 2. artic. 11. ergo potiori ratione mereri potuerunt donum perseverantia, quod minus est. Quarto. Viri iusti alijs meretur primam gratiam de congruo, cur non perseverantiam?

D. Thom.

2

D. Thom.

In oppositum est. Nam D. Thom. qui egregie novit distinctionem meriti de condigno, & de congruo, absolute negat ubique donum perseverantia cadere sub merito. Secundo. Perseverantia siue in merito condigni, siue de congruo, vel se habet ut principium meriti, vel saltem ut quid presuppositum ad obtinendam rem emeritam: ergo non potest cadere sub merito, etiam de congruo: alias principium meriti caderet sub merito: quod inficiatur omnis Theologorum schola. Tertio. Si iustus per orationes suas meretur de congruo donum perseverantia: ergo acquirit ius saltem amicitia, ut illud obtineat: ergo quicumque iustus petens a Deo donum perseverantia infallibiliter saluabitur. Quod videmus esse falsum, nam multi iusti, petentes a Deo hoc donum, damnabuntur. Dices. Ipsi fuerunt sibi impedimento, quia ceciderunt. Contra hoc arguitur. Ipsum donum perseverantia hoc includit, ut non cadat, qui habet illud: ergo si vir iustus meruit illud, meruit etiam ut non caderet. Confirmatur, quia si iusti merentur donum perseverantia: ergo in manu cuiusvis est constituere se impeccabilem, quod nemo concedet. Quod si quispiam dicat, non per quas cunque orationes, sed per ferventissimas mereri iustos perseverantiam. Hoc certe gratis dicitur, tum, quia sine ullo fundamento, aut promissione divina; tum, quia saepe reperientur aliqui ferventer orantes pro obtinenda perseverantia, & tandem in peccata lapsi in fine vite damnabuntur; & aliqui remisit orantes pro eodem dono adipiscendo, aut non orantes ex Dei munere saluabuntur.

3

Pro decisione dico primo. Valde probabile est, viros iustos orando posse alijs mereri donum perseverantia de congruo. Prob. quia possunt alijs mereri primam gratia: et

go & perseverantia. Praterea idem probatur argumentis, quae fecimus in princ. dubitat. Dico secundo. Non est improbabile asserere, viros iustos posse sibi mereri de congruo donum perseverantia, maxime si petat illud instanter a Deo. Hanc assertionem tribuimus argumentis factis in principio dubij pro parte affirmativa. Tertio dico. Mihi verosimilius est, & magis ad mentem D. Tho. donum perseverantia non cadere sub merito de congruo cuiusvis iusti, excepto Christo Domino, qui de condigno, imo de rigore iustitia meruit nobis illud, sicut & alia dona. Haec assertio probatur argumentis factis in oppositum, quibus tamen quatenus militant contra 1. & 2. assert. respond.

B

Ad primu. Quod D. Tho. quando inquit perseverantiam non cadere sub merito, intelligit de condigno, quod non est meritum simpliciter, sed non ideo negat meritum congrui respectu eiusdem perseverantia, quod est meritum secundum quid: maxime quia ipse 1. 2. q. 14. ar. 9. ad 1. expresse ait, perseverantiam posse esse materia impetrationis, tam pro se, quam pro alijs; ex quo nos inferimus probabiliter cadere sub merito de congruo. Ad secundu respondetur. Sicut Patres antiquae legis meruerunt de congruo incarnationem filij Dei; quamvis ea erat conditio requisita ad meritum de congruo; sic nos dicimus de perseverantia: esto sit conditio requisita ad merendum, & obtinendam eandem; adhuc tamen potest cadere sub merito de congruo: quare negat. conseq. Ad tertium, admissa priori consequentia, negatur secunda in merito congrui, quaecunque fuerit ius acquisitum, quod proprie nullum inducit debitum, neque ullum infallibilem effectum; sed aliquando evenientem, aliquando non evenientem, iuxta Dei placitum: & sic patet ad confirm. Illud vero, quod obijciebatur de ferventibus orationibus, satis ibi impugnatum est.

D

Ad argum. in prin. facta, quatenus procedunt contra tertiam assert. respon. Ad primu negando conseq. quia plura requiruntur ad meritum de congruo, quam ad impetrationem. Primo. Meritum de congruo requirit in eo qui meretur gratiam; impetratio non itidem. Saepe enim peccatores impetrant postulata; quinimo Deus aliquando non exaudit viros sibi dilectissimos; & exaudit peccatores eadem petentes: quia impetratio, ut sic soli innititur Dei liberalitati; meritum vero de congruo exigit saltem ut quid requi-

S

litum

fitū gratiā in eo, qui meretur. Secundō, quia meritū de cōgruo includit debitū quoddā amicabile, quod non se extēdit ad perseuerantiā donū: vt dicemus in solutione ad tertium argumētū. Impetratio verō nullū prorsus debitū respicit, neque illi innitur. Ad secundū respon. Sæpē D. Augu. vtitur vocabulo, *Meritū* in significatione nō vsque adeo propria. Et in locis citatis ipsam impetrationē appellat meritū, vt colligitur ex toto cōtextu Aug. ad quē lectōrē remitto: & ex eo quod ait, *Suppliciter emereri*, illud verbū, *suppliciter* excludit omnē rationem meriti, & adstruit impetrationē. Ad tertium respond. Fortasse probat primā assertionē non secundā: sed melius respōdetur. Meritū de congruo fundatur in debito amici ad amicū; nō est autē debitum amicis Dei, neque hoc poscit amicitia diuina, vt amici cōstituantur in statu perseuerantiā; sat est augeri gratiā, & alia dona conferri. Etenim q̄ homo habeat voluntatē determinatā ad bonū vsum gratiā, potius est cōditio existētis in termino, quā in via; nam quandiu liberum arbitrium hominis, non peruenit ad vltimū terminum, semper est in vtrāq; partem flexibile: quapropter meritū etiā de congruo non se extendit ad donū perseuerantiā, sed tantū referendū est in Dei misericordiam, & liberalitatem: cui soli nittitur impetratio, atque adeo est obiectum impetrationis, non verō meriti: igitur ad argumenta neg. conseq. Ad quartum facilis est solutio ex dictis.

DISPUTATIO VI.

An omnis oratio habeat impetrādo efficaciam?

I T videtur vera pars affirmatiua. Primō: nā oratio est petitio decentium à Deo, iuxta mentē Damasc. cur ergo non exaudiet nos petentes ab eo? cū sit summē misericors, ac proinde nostris indigentis compatiēs; summē bonus, atque adeo summē cupidus se communicandi creaturis; omnipotens, & ex hac parte potens omnia bona nobis conferre, & mala auferre; summē liberalis, ac propterea largitor bonorū omnium, maxime petentibus se. Secundō. Omnis oratio, quæ à charitate proficiscitur habet efficaciam merendi: ergo omnis quæ à Religione elicitur, maxime si etiā à charitate proficiscatur, habebit efficaciam impetrandi. Prob. conseq. tū ex paritate rationis, tū quia nō est minoris virtutis oratio,

A vt impetratoria est circa suum obiectum, quā vt meritoria est.

In oppositum est. Vera, & legitima oratio potest à peccatoribus fundi, vt potest procedens à virtute Religionis: & tamē oratio peccatorū nullam habet efficaciam impetrandi postulata: ergo. Minor probatur, Ioan. 9. *Deus peccatores non exaudit*: & Prover. 28. *Qui declinat aurem suā ne audiat legem, oratio eius fiet execrabilis*: & Psal. 65. *Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus*. Isai. 1. *Cum multiplicaueritis orationes non exaudiam, quia manus vestre plenæ sanguine sunt*. Circa quæ verba D. Basil. inquit, *Veluti si quispiā filium alicuius vnicē dilectum neci tradiderit, isque manus sanguine filij cruentas supplex porrigat ad patrē, an non responderemus filij sanguinem in manu filicide acrius exacerbare patrē tali iniuria affectum?* Quibus verbis alludit Basil. ad methodum D. Pauli docentis, eum qui mortaliter peccat crucifigere, quantum in ipso est, filiū Dei. Chryl. hom. 52. in Matt. *Dic sodes si stercore, atque cæno manus illotas haberes; auderes ne ita sordidus orare? minime inques: at qui hoc tibi nullum damnum afferret; illud omni peste perniciosius est: quomodo igitur ea, quæ indifferentia sunt vereris, quæ autem certam perniciem habent ex desidia abijcis?* Quid igitur, an non orandum est, inques? *Orandum quidem tibi est, sed non sordido neque ita deturpato. Nam si quis pedes tuos, stercore sordidatis manibus supplicando tangeret, non modo non exaudires, verum etiā calcibus expelleres. Quomodo igitur andes tu hoc modo Deum orare? nam qui orat, quasi manu lingua vtitur, quæ genu Dei supplicando attingit.* D. Ambros. sermone 22. Ps. 118. *Oratio peccatoris, inquit, grauescit, & longē fit à Deo.*

B si inquit, *Veluti si quispiā filium alicuius vnicē dilectum neci tradiderit, isque manus sanguine filij cruentas supplex porrigat ad patrē, an non responderemus filij sanguinem in manu filicide acrius exacerbare patrē tali iniuria affectum?* Quibus verbis alludit Basil. ad methodum D. Pauli docentis, eum qui mortaliter peccat crucifigere, quantum in ipso est, filiū Dei. Chryl. hom. 52. in Matt. *Dic sodes si stercore, atque cæno manus illotas haberes; auderes ne ita sordidus orare? minime inques: at qui hoc tibi nullum damnum afferret; illud omni peste perniciosius est: quomodo igitur ea, quæ indifferentia sunt vereris, quæ autem certam perniciem habent ex desidia abijcis?* Quid igitur, an non orandum est, inques? *Orandum quidem tibi est, sed non sordido neque ita deturpato. Nam si quis pedes tuos, stercore sordidatis manibus supplicando tangeret, non modo non exaudires, verum etiā calcibus expelleres. Quomodo igitur andes tu hoc modo Deum orare? nam qui orat, quasi manu lingua vtitur, quæ genu Dei supplicando attingit.* D. Ambros. sermone 22. Ps. 118. *Oratio peccatoris, inquit, grauescit, & longē fit à Deo.*

Tertiō idem probatur de oratione virorum iustorum, quæ sæpē non exaudiuntur, vt patet in oratione D. Pauli pro amouendo à se carnis stimulo, quod non impetrauit. Secundō. Multæ orationes reperiri possunt habitæ ex viribus naturalibus Deo non concurrente ad eas suo speciali auxilio, vt in homine Gentili orantē Deū, vt est autor naturæ; vel in homine fidei orante ex Religione acquisita: & tamen huiusmodi orationes non sunt impetratoriæ, neque à Deo exaudiuntur: ergo non omnis oratio impetratoria est. Maior probatur, quia viribus naturæ solis potest quis orare idolum, iuxta illud Esaiæ 44. *Curuatur ante illud, adoratur, & obsecrat, &c.* Esai. 44. ergo

2

Ioann. 9.
Prover. 28.
Psal. 65.

Esai. 1.

D. Basil.

Chrysost.

D. Ambros.

3

Esai. 44.

ergo multo melius Deum ut autor naturæ est, ad cuius amorem homines naturaliter inclinantur, aut verò Deum ut autorem gratiæ, ex fide tamen acquisita, quæ est in fide libus. Minor verò probatur, quia eas orationes Deus exaudiat, ad quas emittendas ipse instigat, quæ supernaturaliter habentur ex Dei auxilio speciali; iuxta illud ad Gala. 4.

Ad Gal. 4. *Miserere Deum spiritum filii sui, in quo clamamus*

Ad Roma. 8. *Abba pater: & ad Rom. 8. Quid oremus ne-*

8. *scimus ipse autem spiritus postulat pro nobis, id*

Zachar. 12. *est, postulare nos facit, & Zach. 12. Effundam*

super domum Iuda, & super domum David spiritum

gratiæ, & precum. Ecce Dei donum est ora-

D. Ambro. 84. *re, quod luculenter dicit D. Ambros. episto. ad Metri.*

4

Prima assertio. Nulla, aut vix reperietur oratio, quæ vndeque ex viribus naturæ habeatur, quæ si quæ habeatur, non video quare aliquando ex Dei misericordia exaudiri non possit. Prima pars huius assertionis fit verosimilis, quia in homine infideli ferè sepe per vitatur oratio, vel ex relatione ad idolum, vel ex petitione rei iniustæ, & sic non erit propriè oratio: fortasse illa fuit vera oratio à Religione acquisita, & cognitione Dei, ut est autor naturæ proficiscens, qua dicitur exclamasse Aristoteles è vita excessurus, *Causa causarum miserere mei.* An verò oratio idolatrarum, Ionæ 1. qua petierunt, & obtinuerunt libertatem à tempestate, processit ex fide acquisita, an verò ex infusa? non est facile definire: in homine verò fideli, esto ipse actus orandi aliquando habeatur ex viribus naturæ, dimanat tamen à fide infusa operante: ad cuius actus auxiliū supernaturali requiritur, & sic totum orandi negotium non explebitur sine auxilio supernaturali, sicut quidam solent dicere de attritione. Secunda verò pars non video quare negetur, maximè, quia ut inferius dicemus, impetratio orationis in sola Dei misericordia fundatur, quæ ad naturalia, & supernaturalia extenditur.

1. cor. 1.

1. cor. 1.

1. cor. 1.

5

August.

Chrysost.

Basil.

Secunda assertio. Orationes peccatorum multoties exaudiuntur à Deo. Hæc est expressa D. Augu. sententia, tract. 44. in Ioan. & colligit illam ex sacra Scriptura: nam si peccatores Deus non exaudiret, frustra Publicanus dixisset, *Deus propitius esto mihi peccatori:* non autem frustra sed valde utiliter orationem fudit, descendit namque in domum suam iustificatus: & D. Chrysost. homi. 18. oper. imperf. super illud, *Omnis qui petit accipit,* declarat, omnis qui petit, siue iustus, siue peccator sit: & D. Basil. li. de constit. monast.

A ca. 2. docet nostram assertio. & probat ex illa parabola Luc. 11. *Amen dico vobis, etiam si non dabit illi surgens eo quod amicus est, propter importunitatem surget, & dabit illi, & c. idem docet Augu. lib. 2. cõt. episto. Parmen. c. 8.*

August.

6

Tertia assertio. Oratio peccatorum, quæ est petitio alicuius obiecti culpabilis, vel quæ ordinatur à petente ad peccatum non est impetratoria rei petitiæ in bonum petentis: bene tamen in punitionem, & iram: v. g. petit peccator à Deo pecunias alienas, aut uxorem, aut vires vel robur ad occidendum priuata autoritate inimicum, vel quid simile. Prob. ex D. Iac. c. 4. *Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis, ut in concupiscētijs vestris insumatis.*

Iacob. 4.

B Deinde probatur ratione, quia huiusmodi orationes (quæ non propriè tale nomen merentur) non sunt religionis actus, sed potius sacrilegæ petitiones: ergo non exaudiuntur à Deo in bonum petentium: & D. Tho. in 1. cõt. ar. 16. est intelligendus iuxta tenorem huius cõclusi. & D. Aug. tract. 73. in Ioan. *Male usurum eo, quod petit, Deo miserante non accipit: proinde si aliquid ab eo petitur, unde homo ledatur, magis metuendum est, ne quod posset non dare propitius, det iratus.* Et obiter nota, orationem posse deprauari, & in sacrilegio verti multis modis. Primo, si postuletur aliquid intrinsecè malum. Secundo, si bonum, sed ex fine vano, ut Matth. 6. dicitur de oratione hypocritarum, ut viderentur ab omnibus. Tertio ex motiuo iniquo, ut Israelitarum orantes pro coturnicibus carnibus ex affectu gula: Num. 11. Et petentes Regem ex tadio Dei regiminis, aut ex imitatione Gethilic. 1. Reg. 8. Quinimò aliquando peccatores exaudiuntur, petentes temporalia bona in malum petentium, etiam si tempore orationis non habeant intentionem male utendi illis: de quibus D. Aug. tract. 73. in Ioan. ubi su. etiam intelligendus est. Quare qui hæc petentes cõsecutur, non debet superbire, quia fortasse illis cedit in malum; & qui non exaudiuntur non debent affligi, quia carentia eorum fortasse illis valde proficua erit.

D. Thom.

August.

8

C Quarta assertio. Licet orationes iustorum viatorum frequētius, & libētius exaudiuntur à Deo, quàm orationes peccatorum, tamē quādoque exaudiuntur, & quādoque non. Prima pars assert. prob. ex ijs quæ diximus su. ar. 4. ubi adduximus multa testimonia sacre Scripturæ ad probandum, orationes iustorum esse exaudibiliores. Secundo. Quia orationes iustorum & eorum efficacia nititur, tum merito, tum impetrationi. Merito quidem, quia pro se petentes beatitudinem aut conducunt ad illam,

Matth. 6.

Nume. 11.

1. Reg. 8.

D. August.

7

Quarta assertio. Licet orationes iustorum viatorum frequētius, & libētius exaudiuntur à Deo, quàm orationes peccatorum, tamē quādoque exaudiuntur, & quādoque non. Prima pars assert. prob. ex ijs quæ diximus su. ar. 4. ubi adduximus multa testimonia sacre Scripturæ ad probandum, orationes iustorum esse exaudibiliores. Secundo. Quia orationes iustorum & eorum efficacia nititur, tum merito, tum impetrationi. Merito quidem, quia pro se petentes beatitudinem aut conducunt ad illam,

merentur de cōdigno exaudiri; pro alijs vero petentes, de congruo. Nituntur etiā impetrationi, quā in Dei liberalitate, & misericordia fundatur; at verò orationes peccatorū soli Dei misericordiae nituntur. Secūda pars assertionis nota est, nā quandoq; exaudiri certū est; similiter nō exaudiri experientia cōstat; & in oratione D. Paul. pro amovendo carnis stimulo id palā fit. In assertione tantū mentio facta est de orationibus iustorū in vita mortali degentium: nam si sit sermo de orationibus Deo fruentiū, credo omnes quotquot fundūt exaudiri: & est expressa D. Th. sent. art. 11. ad 2. ubi rationē huius adhibet, & nos inferius aliā reddemus. Hae vteunq; dicta sint, sed operosius inquirendū est, vnde sumatur efficacia orationis in impetrando: cuius rei ignorantia plurimā peperit in hac re confusionē, & contra eius rei cognitio magnam affert lucem gravissimis disputationibus. Sit ergo

D. Thom.

8

Quinta assertio. Oratio ut praecluse impetratoria est, nō habet in se vllā efficaciam impetrandi postulata, sed quando exauditur, ex sola Dei misericordia exauditur: quādo verò non exauditur, nulla frustratur vi aut efficacia, quā in se habeat. Hae assertio potius eget expositione, quā probatione: nos tamen utroq; utemur, & ostendemus assertionē à sufficienti divisione. Nā si oratio, ut impetratoria est, aliquā habet efficaciam, & vim impetrandi petita; vel illā habet ex gratia, & charitate orātis, à qua procedit, sicut eadē oratio in quantū meritoria in se habet virtutē, & efficaciam merendi, quatenus à gratia, quae est semē gloriā procedit, & à charitate refertur ad Deū, imprimēte charitate ipsi orationi aliquā perfectionē physicā intrinsecam, ut quidā opinātur, vel moralē, ut certius est: & hoc nō reperitur in oratione ut praecluse impetratoria est: tū, quia nō omnis oratio impetratoria à gratia & charitate procedit, ut sup. docuimus: tū, quia multae orationes à gratia, & charitate procedētes, non sunt impetratoriae, ut patet oratione D. Paul. tū etiā, quia esto imprimatur orationi à charitate quaedam perfectio in esse virtutis, & meriti, non tamen in ratione impetrandi vllā efficaciam imprimatur aliā omnis oratio à gratia, & charitate procedēs impetratoria esset. Dicit quispiam, habere efficaciam ex fide imperante orationē, iuxta illud Iac. 1. *Postulet in fide nihil basitās*: neq; hoc verū est: tū, quia nō omnis oratio procedens ex fide impetratoria est: tū, quia ut vidimus circa assertio-

Iacobi.

A nē, nō implicat esse orationē impetratoriā, quae non procedat ex fide: tum etiā, quia nihil intrinsecū imprimatur orationi, eo quod à fide imperetur: sed illud imperiū est relatio quēda extrinseca. Fortasse dicēs, habere hanc efficaciam ex promissione Dei pollicentis se exauditurum omnē orationem religiosam; ad eū modum quo quidā dicunt, opera meritoria habere efficaciam merēdi ab extrinseco ex promissione Dei, qui sponpondit se daturū prēmia pro meritis. Cōtra hoc est, nā si hoc esset verū, omnis oratio eā efficaciam haberet, sicut omnis oratio meritoria habet vim merendi, & de facto meretur prēmium: & de hac re instituitur peculiaris dubitatio. Ex dictis manifesta est nostra assertio, & ex eisdē colligitur aliud discrimen (praecluse superius positū) inter orationem, ut meritoria est, & ut impetratoria. Nā oratio ut meritoria ex se ipsa, & semper habet vim, & efficaciam merendi, & vnde perveniat ad prēmium, & certissime perveniet, nisi obstat malitia subiecti; at oratio ut impetratoria neque semper impetrat petita, neque ex se vllā habet efficaciam impetrandi, neque vnde impetret postulata. Quod si cupis scire, vnde habeat talem efficaciam, quando de facto impetrat,

Sexta assertio sit. Tota efficacia impetrandi, quae in orationibus reperitur, sumitur ex misericordia, & liberalitate Dei donantis, qui quasdam orationes liberaliter exaudiat, quasdam verò etiā misericorditer reijcit, secundū quod magis congruit ordini suae sapientiae. Hae assertio habetur Danie. 9. *Neque enim in iustificationibus nostris sternimus preces, sed in miserationibus tuis multas: &c.* Et asseritur cōmuniter à Doctoribus, & à D. Tho. in loc. cita. in dub. 1. circa 2. discrimen inter orationē, ut meritoria est, & impetratoria est. Ex hoc sequitur cōtra quosdā, orationē factā pro multis non minus impetrare pro singulis, quā si pro singulis seorsum fieret: quia oratio, ut impetratoria est, non nititur in bonitate, merito, aut labore operantis, sed in liberalitate & bonitate diuina, quae infinita est, & non minuitur ex hoc qd pluribus applicetur.

D

Sed contra duas assertiones proximē positas est argumentum. Iusti suis orationibus impetrant à Deo illud, quod merentur: ergo orationes iustorum ex se, & in se habent efficaciam impetrandi petita: consequētia est nota ex dictis, quia oratio ut meritoria est, habet intra se efficaciam merendi: ergo si meretur postulata, in se habet efficacia-

Danie. 9.

D. Thom.

D. Thom.

efficaciā impetrandi: antecedens verò probatur, quia si pro se postulant beatitudinē, vel conducentia ad illam, de condigno merentur impetrare petita, vt adnotat D. Th. ar. 15. ad 2. si verò pro alijs, de congruo: q̄ si petant indifferentia, de congruo merentur adipisci. Confirm. Quia orationes iustorū sunt magis impetratoriæ, quā peccatorū, vt supra diximus; sed hoc non posset esse verū, nisi maior efficacia impetradi de fumeretur ex sanctitate orantiū. Respō. argumentū probare, q̄ quādo impetratio sub merito cadit, sicut orationes sunt meritoria impetrationis, ita etiā habent in se efficaciam impetrandi: nos verò loquimur in hac quæstione de oratione vt impetratoria est præcise, secundū quod impetratio distinguitur à merito, q̄ si aliquæ orationes inueniatur in quibus admiscetur impetrationi ratio meriti, tales orationes habent ex se efficaciam impetradi, nō ea parte, qua impetratoriæ sunt; sed qua ratione contingit ipsam impetrationē, & res postulas cadere sub merito. Huius generis sunt orationes iustorū, in quibus postulat eadē, quæ ipsæmet orationes meretur, siue de condigno siue de congruo: vt sup. tractatū est. Ad cōfirmationē similiter respōdetur, probare in orationibus iustorū, sapē admisceri cū impetratione rationē meriti; & ex hac parte esse efficaces impetrandi: nos verò loquimur præcise de impetratione, vt distinguitur cōtra meritum. Ad argumenta facta in principio dubitationis respōdetur. Ad primū dico. Ratio quare Deus nō exaudit orationes, ea est, quia hoc pendet ex eius liberalitate: liberalis autem potest dicere illud Mat. 20. *An nō licet mihi de meo facere quod volo?* maximē quia hoc pertinet ad occulta Dei iudicia. Ad secundū neg. conseq. tū quia promissio Dei extat de reddēdo præmio bonis operibus à gratia procedētib; tū, quia cū gratia sit semen gloriæ ex inclinatione sua habet reddere opera ab ea prodeuntia efficaciam ad merendum: nihil autem horum reperitur in oratione, vt præcise est impetratoria.

II

In primo argumēto facto in principio dubitationis in oppositum præbetur nobis occasio decidendi, quomodo, & quādo orationes peccatorū sunt impetratoriæ, vel nō sunt impetratoriæ: Pro quo aduertēdū est, peccatores orationes posse fundere, vel in persona, & nomine Ecclesiæ, tāmquā Dei ministri; vel nomine proprio, & vt priuata personæ. Si primo modo, nō solū oratio

A nes eorū impetratoriæ esse possunt bonorū, quæ cōmuniter petūtur; verū etiā interdū miracula faciendi. Tales fuerunt aliquādo orationes peccatorū, quæ impetrarunt miracula in cōfirmationē, & dilationē fidei: vt illæ quæ facto crucis signo, aut Christi nomine inuocato, aut reliquijs Sāctorū adhibitis impetrarunt sanitatē; & illæ quibus exorzizates vtūtur: quæ impetratio nō est adscribēdā virtuti aut efficacię orationū à peccatoribus fusarū, quia sub hac ratione potius repudiari deberēt, sed fidei aut merito Ecclesiæ, cuius tales peccatores sūt ministri. Hac loquēdi phrasi vsus est D. Petrus Acto. 3. inquit, *Fides quæ per eū est, dedit integrā sanitatē istā*, & D. Hyllar. Mat. 6 cap. loquens de peccatoribus miracula faciētibus: *Quasi verò (inquit) eorū aliquid propriū sit, & nō omnia virtus Dei inuocata perficiat: & post pauca, & misericordia Christi nomen exagitet*. Huic etiā cōsonat illud à quibusdā peccatoribus prolatū Mat. 7. *Domine nonne in nomine tuo prophetauimus? & in nomine tuo demonia eiecim?* & c. Secundō modo fundūtur preces à peccatoribus, vt à personis priuatis, & proprio nomine, & ad huc dupliciter: vno modo, fingentes se Dei ministros aut Ecclesiæ, cū tamen nō orādo hic & nūc nō fungātur tali officio, vt si quis peccator petat à Deo miracula ad probandā suę vitæ sanctitatē, aut doctrinę falsæ veritatem; & isto pacto Deus nequaquā exaudit peccatores orantes; aliās esset testis falsitatis, & approbator iniquitatis, quod à Deo longē alienū est. Et in isto sensu fortasse locutus est cæcus Ioan. 9. & quadrat expositio textui: nā miracula Christus potissimē patrabat ad confirmationem suæ diuinitatis, & doctrinæ: Pharisei è contra, quia id præsentiebant ab hac credulitate populum auertere conabantur, dicentes Christum Dominum esse peccatorem: contra quos cæcus, *Scimus quia Deus peccatores nō exaudit*; ac si diceret, nequaquam Deus patraret tam illustria miracula ad orationem hominis volentis persuadere miraculis se esse Deum, veramque suam doctrinā, quia ad hunc finem Deus peccatores non exaudit. Hac expositio tribuitur Theophylacto. Sed expositio D. Augustini tract. 7. super Ioannem, & tractatu 44. & libro 2. contra Epistolam Parm. cap. 8. & ante eū Origenis homilia 5. in Esa. mihi magis aridet, cæcum illum dicentem vniuersaliter Deum non exaudire peccatores errasse; eo quod nondum erat inuētus, & à Spiritu

B

I

C

D

Acto. 3.
D. Hyllar.

Matth. 7.

12

Ioann. 9.

Theoph.
D. Augus.

Origens

ritu sancto illustratus, quod mihi sit verosimilius, eo quod homo est media plebe, & tunc rudis omnino in fide ignorabat finem Christi in edendis miraculis, & Iudeorum versutias in illis repellendis, quod tamen postea inunctus plene sciuit. Obiter tamen aduerto posse contingere, ut peccator inuocato Christi nomine, aut reliquijs Sanctorum adhibitis ad ostensionem suae fectae, aut falsae doctrinae impetret postulata; sed Deus vertet in bonum illius orationem prauam, in augmentum scilicet, & venerationem reliquiarum aut fidei, non permittens seduci altantes. Sed hoc metaphysice reputo possibile, moraliter vix eueniet, quod si euenisset tunc non diceretur oratio illa impetratoria, sed virtus nominis Dei, aut reliquiarum effecta miracula ediderunt.

13

Altero modo possunt peccatores pro se, vel pro alijs fundere preces, ut personae priuatae, petentes scilicet ea, quae ad salutem pertinent, aut alia bona, qui si sint in actuali affectu peccandi, ferè nunquam exaudiuntur, sed potius inuerecunda fronte petentes à Deo, quem actualiter offendunt iram Dei excitant: & sic sunt intelligenda omnia testimonia sacrae Scripturae citata, & quae possent citari, tum Sanctorum, asserentia, Deum non exaudire peccata eorum. Nihilominus etiam istos aliquando, sed raro Deus exaudit, utens quadam extraordinaria benignitate, ut sic ostendat clementiam suam eleuari supra hominum clementiam; plus quam exaltantur caeli à terra. Si verò peccatores orantes, sint quidem in peccato constituti habitualiter, non actuali voluntate perseuerandi in peccato, & petant à Deo pro se vel pro alijs moti, ex bono desiderio naturae, saepe exaudiuntur à Deo, non tamen propterea eorum orationes inutiles prorsus censeri debent, licet nec impetratoriae, nec meritoriae, nec satisfactoriae sint, valent enim ad multa, sicut de alijs operibus bonis factis à peccatoribus solet dici. Primò, talis oratio valet ad implendum praeceptum, aut votum de orando, si fortè orans ijs obligabatur. Secundò, Aliqualiter sed remotè disponitur orans, ut ei Deus praestet conuersionis auxilium; quod quandoque largitur benignè. Tertiò, ad obtinenda temporalia beneficia, sicut de Nabuchodonosor legitur, quod Deus dedit illi temporale regnū eo quod diu cū exercitu suo seruiert. Quarto, ad aliquale exercitium virtutū, maxime Religionis, humilitatis, & fidei, quae in oratione fundenda exercetur.

A Quintò, inclinatur Sanctos, ut pro peccatoribus orent, maxime eos quibus se commendant. Igitur peccatores timentes inutilitatem suarum orationū, non debent ab oratione cessare: etenim secū afferunt magnas utilitates. Ad secundū in oppositum respondetur ex dictis in prima assertionē: & testimonia illa adducta ad probationem minoris intelligenda sunt de oratione fidelium emissā, ut virū iustum decet, quae semper Dei donum est, de quo inferius. Ad tertium in oppositum patet ex quarta assertionē. Libet tamē diligētius inquirere, quare orationes iustorum non semper exaudiantur à Deo, cū digni sint à Deo exaudiri, maxime dicente Domino ad illos, Ioan. 14. *Si manseritis in sermone meo, & verba mea in vobis manserint, quodcumque volueritis petetis, & fiet vobis.* Dissoluā argumentū vno proposito paradoxo. Iusti semper exaudiuntur, & non semper exaudiuntur. Non exaudiuntur semper, quia non semper conceditur sibi postulata: exaudiuntur semper, quia utiliora donantur: quando petunt necessaria ad salutem, aut conducētia, semper exaudiuntur, & assequuntur; nisi impetrationi carentia perseuerantiae obstiterit: quando verò petunt indifferentia exaudiuntur, quando Deus videt consecutionem petitorum cessurā in salutem, & Dei gloriam; fin autem non exaudiuntur, neque consequuntur postulata: & tunc etiam verum est, quod multo magis exaudiuntur: quod explicat D. Tho. egregiè in 4. d. 15. q. 4. ar. 7. q. 3. ad 2. *Voluntas*, inquit D. Thom. *magis est de fine, quā de illo, quod per finem petitur, & ideo quando Deus videt id, quod petitur non concordare cū fine, pro quo adipiscendo pie orans creditur saltem virtualiter orare; tunc magis Deus audit desiderium orantis non annuens petitis, quā si annueret.* v. g. petit quis pro se diuitias, ut ipse credit, ad pauperes alendos; Deus verò videns illarū occasione ruiturū, non concedit petita. Re vera magis exaudire dicitur negando, quā exaudire largiendo, quia carentia diuitiarū ei prodest ad salutem animae, quae finis orationis est; abundantia verò earū contraria ei de salutē est. Itē, postulat vir iustus conuersionem peccatoris, & non exauditur, quia impenitēs est, potius dicitur exaudiri, quia contra gloriam Dei (quae est finis orantis pie) est quod impoenitēs conuertatur. Tritū exemplū sed illustre habetur, 2. ad Cor. 12. vbi Apostolus narrat petiisse à Deo ut sibi auferret stimulum carnis, id est, morbum iliacū, ut quidā censent, vel tentationem carnis vehementem

14

Ioann. 14.

D. Thom.

2. Ad Cori.

12.

tem

tem, ut alij, & tamen non est exauditus: quare? Quia Deus videbat illo stimulo Paulū liberari à superbīe periculo ei imminente ex magnitudine reuelationū, & aliorū excellentiū donorū sibi collatorū. Videns enim se ut fragilē vexari, corā Deo humiliabatur, suā imbecillitatem agnoscens, & Apostolus illius stimuli amotionē petebat, ut liberatus à tanta vexatione liberius vacaret bonis operibus; maxime prædicationi fidei: cui respondit Deus, *Sufficit tibi gratia mea, nā virtus in infirmitate perficitur*. Quorū verborū duplex est sēsus: primus? O Paulē tu petis amotionē stimuli carnis timēs, ne tibi vertatur in ruīnā, aut impatientiam, vel aliquid simile; nescis quid petas, quia potius isto stimulo à superbīa præseruaueris, & ad mala vitanda, quæ times, *sufficit tibi gratia mea*, quæ præsto est; quin potius ex ista infestatione stimuli magnū capies incrementū virtutis, *nā virtus in infirmitate perficitur*: nepe materialiter, & occasionaliter: materialiter quidē, quia infirmitas est materia exercendæ virtutis; occasionaliter verò, quia est occasio perueniendi ad perfectā virtutē: etenim homo agnoscens se infirmū, magis ac magis se exacuit ad resistendum, ex qua resistantia efficitur exercitior, & ex consequenti fortior. Secundus sēsus est: Tu Paulē petis à te auferri stimulū carnis propter gloriā meā, ut liberius vaces prædicationi, & sic plus nomen meū manifestes; scito potius melius hoc fieri stimulo isto, & infirmitate tua durāte: nam virtus, & potentia mea plus declaratur, quāto per infirmiora instrumēta maiora efficit. Habemus ergo, viros iustos magis exaudiri, quādo non exaudiūtur, id est, non exaudiūtur iuxta votū suū, sed exaudiūtur ad vtilitatē, & intentionē suā. Egregiē. D. Hieron. in epist. ad Paulinū, alias Aug. ad Paulinū, & Therasiā, *Bonus*, inquit, *Dominus*, qui sæpē non tribuit, quod volumus, ut tribuat, quod malemus. Exēplum habemus 3. Reg. 2. Accessit Bersabee ad Salomonē petens Abisag suam idē dari in vxorē Adonīæ, existimans hoc vinculo pacis Regnū Salomonis magis roborari: at sapiens Salomon potius in pernitiem regni sui agnoscens id futurū esse, negauit petitionē, dicēs, *Da ei Regnū*, ac si diceret, Mater mea hoc tu petis, ut me in regno cōfirmes, sed falleris; quia hoc potius est petere regnum pro Adonīa, quod tu valdē abhorres. Ita nobiscū Deus facit: quia sæpē putamus petere vtilia à Deo, & decipimur, Deus autem

A qui incapax est deceptionis non annuit petitionibus nostris; & tūc magis nos exaudire cōsensus est. Id ipsum declarat D. Aug. duobus pulchris similibus. Medicus ille, qui exaudit clamantē infirmū, & parcat vulnē in periculū vitæ crudelis est: e cōtravērō misericors, qui non exaudit, & potius exaudire dicēdus est: sic Deus medicus est, & potius misericors, & exaudire dicēdus est, quādo fecit quantū viderit expedire salutī hominis clamātis ne secetur, quā si votis annueret. Secundū simile est. Matres quando fricant in balneis pueros ad salutē, non ne paruuli clamāt inter manus earū? illæ ergo crudeles sunt, ut non exaudiant lacrymas infantiū: absit: non ne potius plenæ sunt pietate? & tamē non exaudiūt pueros ad votū, sed exaudiunt ad vtilitatē. Sic Deus noster plenus est pietate paterna, quod si videtur non exaudire aliquādo, hoc agit, ut sanet, & parcat in perpetuum; quin potius tūc magis exaudire dicēdus est: vnde scribitur in Ps. 33. *Clamauerunt iusti, & Dominus exaudivit eos, & ex omnibus tribulationibus eorū eripuit eos*: et si non corporaliter tamē spiritaliter. Certē delectabit lēctore vidē eū dē Aug. hac loculenter resonantē: videndus est præcipuē tract. 6. in 1. Cano. Ioan. & D. Bernar. sermon. 5. in ser. 4. Cinerum. *August. D. Bern.*

C Postquam iam vidimus orationes etiam iustorum, ut præcise impetratoriæ sunt nullam in se habere efficaciam impetrandi postulata superest inquirere, & sit

DISPUTATIO VII.

An aliqua orationes sint, quæ ab extrinseco, videlicet ex promissione diuina, habeant efficaciam impetrandi infallibiliter postulata.

videtur, quod omnis oratio habeat hac vim ex promissione diuina: etenim Matt. 7. & Luc. 11. postquā iubemur petere, quare re, & pulsare, subditur diuina promissio: *Omnis qui petit accipit, & qui querit inuenit, & pulsanti aperietur, & expræsius quæ si iure iurando firmatur præfata promissio dū dicit Dominus Ioan. 16. Amē, amen dico vobis, si quid petieritis Patrē in nomine meo dabit vobis*. Matt. 21. *Omnia quacūq; petieritis in oratione credētes, accipietis, & Ioan. 15. Quodcūq; volueritis petetis, & fiet vobis: ecce vniuersalē promissionē de exaudienda omni oratione: quæ ergo inuidia est limitare Christi pollicitationē? In oppositū est, multas fufas fuisse orationes, etiam viro- rum sanctitate illustrium, quæ non impe-*

Matth. 7.
Lucæ. 11.

Ioann. 16.

Matth. 21.
Ioann. 15.

Deuter. 3. trauerunt: qualis fuit illa sapius comemorata D. Pauli, & Moysis Deuteron. 3. deprecantis Dominum pro ingressu terræ promissæ, & tamen non obtinuerunt.

2

Pro decisione dubij sit prima assertio. Secundum fidem certum est, esse aliquod orationis genus, quod impetrabit infallibiliter postulata ex promissione Dei, qui illud pollicitus est. Hæc assertio constat ex testimonijs allatis in argumento facto in principio in hac dubitatione. Quorum veritas non potest saluari, nisi affirmemus in illis contineri promissionem diuinam de exaudiendis infallibiliter quibusdam orationibus. Videndi sunt sacri expositores, præcipue Chrysost. homilia 24. super caput 7. Matthæi. Secunda assertio. Non quæcunque oratio etiam si religiose fiat est infallibiliter impetratoria eius, quod per eam postulatur, sed illa solum quæ funditur cum debitis circumstantijs; quæ sunt quatuor. Videlicet, vt oratio fiat pie, de necessarijs ad salutem, pro se, & perseueranter. Et notare oportet, non esse mentis nostræ, nec D. Thomæ, vt falso illi imponit

*Chrysost.**Gabrie.**D. Thom.**Altiſiod.**Augusti. Basil.*

3

Gabriel super Canonem, lectio. 63. asserere, nusquam exaudire orationem nisi his quatuor conditionibus vestiatur, quia sæpe multis ex his deficientibus solet Deus postulata concedere, vt idem Doctor Angelicus asserit in 4. distinctio. 15. articulo 7. glossa 3. ad primum. Sed asserimus nos cum ipso; promissionem diuinam de exaudiendis orationibus infallibiliter dumtaxat comprehendere orationum genus, quod quatuor præfatis conditionibus vestitur. Prima pars huius assertionis satis probatur argumento facto in oppositum. Secunda verò communiter asseritur ab vniuerso coetu Doctorum scholasticorum, & fuit cõmunis consensus omnium Magistrorum etiam ante tẽpora Altiſiod. omniũ scholasticorum Doctorũ antiquissimĩ, qui hoc affirmat. Doctores autem scholastici id desumpserunt ex Patribus, maxime ex D. August. super Ioan. & alibi locis citandis. Applaudit etiam D. Basil. in serm. de orando Deum relatus à D. Thom. dicens: *Idẽ quandoque petis, & non accipis, quia perperam postulasti, id est, infideliter, vel leuiter, vel non conferentia tibi, vel destitisti.*

Sufficiẽtiam harum conditionum, & earum exactũ numerum colligit D. Tho. in 4. dist. 15. q. 3. art. 7. glos. 3. vbi ait, quãdam esse impedimenta, ne oratio habeat efficaciam impetrandi, quæ remouentur

A per quatuor præfatas cõditiones: potest nã que impediri talis efficacia, vel ex parte orantis, si non oret vt decet: & ad hoc remouendum exigitur quod oratio fiat pie, vel potest esse impedimentum ex parte eius quod petitur: quia quandoque non expedit: & ad hoc remouendum est necessaria secunda conditio; vt sit petitio de necessarijs ad salutem: vel tertio ex parte eius pro quo petitur: & hoc dupliciter; nam vel impedimentum est tunc quando oratio fit, quod non potest fieri quando oratio fit ab aliquo pro se ipso si pie petat; & ideo apponitur tertia conditio, quod fiat pro se: vel potest esse impedimentum post inter

B medium inter orationem, & consecutionem petiti: & ad hoc tollendum ponitur quarta conditio, quod fiat, scilicet, oratio perseueranter. Eandem, & earundem cõditionum sufficiẽtiam colligunt quidam ex illo Ioan. 16. *Amen, amen dico vobis, vbi expresse habetur Christi promissio de exaudiendis orationibus: vbi asserunt includi quatuor præfatas conditiones. Prima, videlicet quod fiat pie, insinuat illis verbis *Nomine meo*: quia qui petit in nomine Iesu pie petit, & religiose. Secunda de necessarijs ad salutem illa vocula *Quid* tangitur. Sola enim, quæ ad salutem, quæ perennis est, pertinent, aliquid pleno ore dici possunt respectu eius, quod transitoriũ est, q*

Ioann. 16.

C verius nihil, quã aliquid dici potest, vt adnotauit Aug. tract. 102. in Ioan. Tertia cõditio, quod fiat perseueranter, insinuat in illa voce, *Patrẽ*, eo quod patres filiorũ perseuerantia in petendo necessaria nõ fatigantur, vel tẽdio afficiũtur, iuxta illud Prophetæ Isai. 49. *Nunquid potest mulier obliuisci infantẽ suũ, vt non misereatur filio vteris sui, & si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui.* Ac proinde orantes perseuerant in petendo scientes Deũ patrem nostrũ non defatigari nostrarũ orationum pertinacia,

*August.**Esai. 49.*

D quin potius eã amat, vt nostram constantia exerceat. Quarta cõditio, quod fiat oratio pro se, exprimitur illis verbis, *Dabit vobis; vobis*, inquit, nõ alteri. Sed de his cõditionibus sigillatim disputandũ est: modò verò cũ in hoc testimoniũ D. Ioannis inciderimus, libet illud curiosus explanare; tum, quia in eo habetur expressior promissio Christi de exaudiendis orationibus; tũ, quia in eodẽ docemur nouũ modũ orandi peculiarẽ legi Gratia, ac nimis fructuosum: & quidem omnia plana sunt ex dictis, præterquam illa verba, *In nomine meo.*

Igitur

4
D. Gregor.

Igitur scire oportet, quid sit petere Patrem in nomine Christi. D. Gregor. homilia 27. in Euangelia dicit, esse petere ea, quæ ad salutem spirituales pertinet, quod colligit ex nomine Christi, *Iesus*, id est, saluator. Ac proinde, qui petit, quæ sunt contra propriam salutem, non petit in nomine eius; qui verò, quæ ad salutem attinent petit, in nomine Christi, qui *Iesus* vocatur, petit. Hæc expositio non multum literalis videtur: nam quamuis verum sit, ea quæ petuntur non debere esse saluti contraria; id tamen non satis est, ut aliquis in nomine Christi petere dicatur, nam & Apostoli aliqua petierunt, quæ non erant salutis contraria; & tamen eis dicit Dominus: *Vsq̃ue modo non petistis quidquam in nomine meo.* Et multi ante Christi aduentum ea quæ ad salutem pertinebant, petierant, nõ tamen in nomine Christi petisse dicuntur. Augustin. tractatu 22. in Ioannem præter dicta alterum addit, ut in Fide recta Christi petatur: unde colligit quod Arrius, Nestorius, Euthyches, non petebant in Christi nomine: quia de Christo non habebant rectam Fidem. Hæc interpretatio confutatur, sicut præcedens; quas ambas propter reuerentiam suorum autorum non rejicio.

Aug.

5
Cyrill.
Chrysost.

Sed mihi magis placet tertia, quæ à D. Cyrillo non obscure insinuat, lib. 1. in Ioannem, cap. 7. & libro 9. cap. 44. & à D. Chrysostomo, homilia 72. videlicet, petere in nomine Christi esse rogare Patrem, & non virtute propria niti, nec iustitiam propriam, ut impetrandi causam & titulũ Deo proponere, sed virtutem, iustitiam, meritũ & satisfactionem Christi vnigeniti filij sui: & hic titulus efficacissimus est ad impetrandum, propter quatuor maxime. Primum est, nimia dilectio, qua Pater diligit Christum: solet enim apud homines multum valere amicorum dilectio; & quod propter ipsos etiam absentes & mortuos rogamur, libenter facimus. Quod si dilectio Abraham, Isaac, Iacob, David iam defunctorum potens erat ratio impetrandi; & ideo illorum meritis inuocatis orabant Patres antiquæ

Exod. 32. legis, ut colligitur Exod. 32. 2. Paralipom. 2. Paral. 6. 6. Daniel. 6. multo magis efficax erit apud

Daniel. 6.

Deum summa dilectio, qua suum vnicum diligit filium. Alterum est iustitia ipsius Christi, ac merita, quæ allegamus petentes in Christi nomine; morte enim, & passionis sua nos redemit, ac pro omnium culpis abundantissime satisfecit, & omnium, quæ à Patre impetranda & petenda erant, sol-

A uit pretium. Tertium est, quia ipso Christo iubente huc allegamus titulum. Quartum, quia si in nomine eius petamus, promittitur certa consecutio rei postulata. Quæ omnia Deum inclinatura, ut nostris precibus annuat, quis non videt? quapropter post Christum natum & passum, hæc precandi formula celebrior & efficacior ab Ecclesia reputata est, qua frequentissime vitur in omni oratione ad Patrem directâ, allegando, ut rationem impetrandi petita, & titulum efficacissimum, Christi vitam, actiones & merita, imponendo finem precationibus his verbis, *Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum.*

B Ex dictis poteris colligere excellentiorem statum nouæ legis: etenim antiquæ legis cultores orabant inuocatis meritis Abraham, Isaac, & Iacob: eratque oratio illorum grata Deo: at nos petimus & oramus propter vnigenitum filium Dei mediatorum nostrum, in cœlis regnantem; cuius promissionem firmatam habemus: *Quidquid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis.* Videndus est Cyrillus ubi supra, dicens, hunc orandi modum legis tempore incognitum fuisse. Dicit aliquis, etiam tempore legis scriptæ proceres illius legis, Patriarchæ scilicet & Prophætæ habuerunt fidem explicitam Trinitatis, & Incarnationis filij Dei. Insuper agnouerunt, nihil ad salutem pertinens impetratum fuisse, nisi virtute Christi & propter iustitiam eius futuram olim concessam: virtus enim passionis eius, etiam antequam pateretur, operabatur in omnes priores: ergo & ipsi petebant in nomine Christi; atque adeo hic petendi modus nõ est peculiaris legis gratia.

C Dico primò. Quidquid à Deo concedebatur pertinens ad salutem in omni statu & lege, in nomine & virtute Christi concedebatur: hoc patet ex multis locis sacre Scripturæ. Secundò dico. Modus petendi in nomine Christi non fuit concessus communi plebi legis veteris, quia fidem Trinitatis explicitam non habebant: hæc enim Fides est Christianorum propria, ut dicit Basilus, libro 2. contra Eunomium, & Cyrillus in Ioannem cap. 30. ergo non poterant petere in nomine filij Patrem, qui nõ dum habebant notitiam Patris & Filij. Dico tertio. Proceres illius legis, qui fidem distinctam incarnationis & Trinitatis habuerunt, non dubito Deum implorasse in nomine Christi venturi: hoc conceditur obiectioni, & forte iste est sensus Psalmi 113.

Cyrill.

Basil.
Cyrill.

Psalm. 113.

Psal. 113. Propter David seruum tuum, non auertas faciem Christi tui, idest, propter Messiam & Christum, cuius ego typus sum, auxiliare Salomoni, & custodi vñctum tuum & filiū meum. Et illud **Psal. 50.** *Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam*, hæc misericordia magna Christus est: non dispergam ab eo, idest, non priuabo semen tuū venturo Christo de carne tua. Sicque satisficit obiectioni propositæ dicēdo, apud paucos veteris legis cultores fuisse notum, & in vsu illum orandi modum, ac in lege gratiæ omnibus notus & vsitatus; quia omnes explicite tenentur credere mysterium Trinitatis, & eorum quæ in humanitate Christi assumpta euenerunt: & sic manet explicatus locus D. Ioannis, cui præcipue innititur fides de promissione, quam fecit Christus de orationibus exaudiendis.

8

Ad argumentum factum in principio dubitationis respondetur, adnotando celebrem regulam, pro intelligendis sacris literis. Ea est, promissio seu enuntiatio, quæ fit per verba affirmatiua, non est intelligenda vtcumque, sed seruatis circumstantijs, vt debitæ executioni mandetur, at vero ea promissio seu enuntiatio quæ fit per verba negatiua, simpliciter & sine vlla limitatione intelligenda. Huius rei exemplum superius adduximus ex **Matth. 6.** vbi ait Christus: *Si dimiseritis peccata hominibus, & Pater vester cælestis dimittet vobis.* Intelligitur seruatis alijs necessarijs, puta contritione, amore, &c. at illud quod dicit, *Si non dimiseritis, nec Pater vester cælestis dimittet vobis*, absolute sine vlla limitatione intelligendum est. Similiter **Marc. vii.**

Matth. 6.

Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit, intelligendum est, si alia necessaria seruentur: illud verò, *Qui non crediderit condemnabitur*, absolute asserendum est: ita in præsentia dico, promissionem contentam in præfatis testimonijs de exaudiendis infallibiliter orationibus intelligendam esse, si orationes debite fundantur, & cum debitis circumstantijs: cui consonat illud **Iacobi 4.** *Petitis & non accipitis, eo quod male petatis*, nō dicit, eo quod mala petatis: nam bona quandoque male petuntur. Igitur promissio Dei de exaudiendis orationibus infallibiliter intelligenda venit, quando oratio bene & ordinate fit, ac cum debitis circumstantijs. Egregie hoc adnotarunt

Marc. vii.

Oecumen. Didym. Origen. Oecumenius, & Didymus Alexandrin. in enarratione super cap. 4. Diui Iacobi, & ante eos Origenes libr. 7. in Luc. & hi omnes

Iacob. 4.

exēplo appositissimo. Sit homo (inquiunt) qui intra tempus certum pollicetur Grammaticam docere, omnes ad se audiendum ventitantes; si aliqui negligenter studio vacent, nec Grammatici euadant, & hi conquerantur de magistro, quod non didicerint Grammaticam præfixo tempore, & non seruauerint pactum, querela iniusta est, ipsi enim auditores sibi extiterunt causa, quod non didicerint; promissio etenim magistri debuit intelligi, si auditores seruassent debitas circumstantias; opera enim eorum necessaria erat. Ita fit in promissione, qua Christus pollicitus est se infallibiliter exauditurum nostras petitiones: intelligenda enim semper fuit promissio, si nos debite peteremus, & nostræ orationes debitis circumstantijs ornarentur.

Obijcies fortasse. Dominus absolute promissit, quare nos coarctamus promissionem? Respondetur. Ipse Christus Dominus, & Apostoli eius eas circumstantias postularunt, partim locis citatis, partim alijs in locis expresserunt: obseruatus autem mos in sacris literis, vt etiam si multa ad vnum effectum necessaria sint, non semper omnia necessaria in vno loco accumulet, sed in distinctis & diuersis locis & varijs occasionibus doceat, vt studium adhibeamus verbo Dei, & sparsa sedulo colligamus: verbi gratia, promittitur salus timenti Deum, & in alio loco credenti, & in alio loco speranti, in alio amanti; non quod singula scilicet sufficiant, sed simul accumulata sunt: ne turpiter erremus, sicut hæretici nostri temporis, qui simili obiectione moti, opinati sunt sola nos fide iustificari: quia in sacra Scriptura iustificatio adscribitur Fidei, & non aduertunt idem promitti Timori, Spei, Pœnitentiæ, & alijs virtutibus, vt aperte ex sacris Literis constat: non tamen propterea singulas seorsum iustificare dicimus. Igitur orationes vt infallibiliter exaudiantur iuxta Christi promissionem aliquot conditionibus comitatæ debent effundi; illis scilicet quatuor præfatis, de quibus multa sunt à nobis disputanda, & prius singula separatim discutiendæ.

B

C

D

VIII. DISPUTATIO.

Vam distribuo in quatuor membra, & circa vnumquodq; aliquot dubitatiunculas affixas disputabo. Primū mēbrū fit quid, si bi velit, & an necessaria sit circumstantia, Pie, quæ

9

quæ est vna de quatuor præfatis, quas diximus requiri, vt oratio infallibiliter exaudiatur.

Pie.

I Pro expositione nota ex D. Thoma in 4. vbi supra, ad hanc conditionem reduci omnia, quæ necessaria sunt ex parte orantis in quantum orans est: itaque hæc conditio, Pie, includit omnes circumstantias virtutis, quibus actus ornat ex parte agentis, istæ autem circumstantiæ in orante multæ sunt. Prima circumstantia necessaria ex parte orantis, vt eius oratio fiat pie, fides est, ad Rom. 10. *Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt?* Iacob. 1. *Postulet autem in fide nihil hæsitans:* & Marc. 11. *Quaecumque orantes petitis, credite, quia accipietis, & euenient vobis:* Matth. 21. *Omnia quaecumque petieritis in oratione credentes, accipietis.* Ecce ad orandum exigitur fides, nedum ad infallibiliter impetrandum. Ex dictis infertur, orationem quæ funditur, vt decet ad infallibiliter impetrandum debere esse donum Dei, & haberi ex motione & auxilio Dei supernaturali. Probat. Talis oratio debet procedere à fide imperante; sed fides nequit haberi nisi auxilio Dei, & motione supernaturali: ergo neque oratio. Secundo. Promissio Christi Domini in locis citatis de exaudienda oratione fit fidelibus: ergo supponitur debere procedere ex fide, atque adeo ex motione supernaturali. Cui consonat sacra Scriptura ad Roman. 8. *Quid oremus nescimus, ipse Spiritus postulat pro nobis, id est, postulare nos facit:* & ibidem. *Misit Deus Spiritum filij sui, in quo clamamus Abba pateri:* & Zacharias 12. *Effundam super domum Iudæ, & super domum David spiritum precum.* Corollarium hoc egregie confirmat Ambrosius, epist. 84. ad Demetriadem, & D. Thom. artic. 15. huius quæstionis ad primum, ex Augustino de perseverantia, cap. 23. consonat Chrysost. citatus in corpore. videte Caietan. Marc. 11. Fateor, ipsum actum orandi in se posse haberi ex viribus naturæ: sed quia ortum habet ex fide supernaturali, dicetur etiam supernaturalis, & erit; ad eum modum quo quidam philosophantur de attritione, quæ dicetur naturale donum, eo quod à fide procedit.

2

Secunda cōditio requisita, vt oratio pie fiat, est spes & fiducia impetrandi: quam cōditionem exigit Dominus à Paralytico,

A cui dixit Matth. 9. *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua,* & Apostolus ad Hebræ. 4. *Matth. 9. Accedamus, inquit, cum fiducia ad thronum gratiæ eius,* & 1. ad Timoth. 3. *Quæ verè videri debet in Deo, & instet orationibus, & obsecrationibus nocte & die: & eidem promittit Deus impetrationem* Psal. 90. *Quoniam in me speravit liberabo eum, invocabit me, & ego exaudiam eum.* Circa has duas condiciones dubitatiūcula affixa erit, quæ primo, quæ sit ista fides & spes, quam esse necessariam ad impetranda petita infallibiliter docuimus? Mouetur dubium propter impios Lutheranos, qui fidem cum fiducia confundunt, & non aliam fidem agnoscunt; nisi eam, qua quis certò credit se esse gratum Deo: consequenter assueverunt fidem requisitam ad pie orandum esse fiduciā, qua orans certò credat Deum facturum quidquid absolute orans petierit: & hoc videtur haberi, Marc. 11. *Quidquid orantes petitis credite quia accipietis, & euenient vobis,* & Iacob. 1. *Postulet autem in fide nihil hæsitans, qui enim hæsitat similis est fluctui maris, qui à vento mouetur & circumfertur: non ergo existimet homo ille, quod accipiet aliquid à Domino:* & 2. Paralipom. 20. *Credite in Domino Deo vero, & securi eritis.* Ecce fides requisita ad orandum fiducia est, & nō qualiscumque, sed certa, irrefragabilis, & quæ securitatem pariat impetrandi petita.

C Non est animus indicendi bellum contra hos hæreticos, qui in fide & fiducia cōstituendis turpiter errant. Cupidus lector poterit videre Bellarm. tom. 3. tertia controuersia generali, controuersia 2. principali, libr. 1. cap. 11. sed dumtaxat attingam id, quod huius loci proprium est, quanta potuero breuitate: & ideo dico primo. Fides & fiducia requisita, vt oratio pie fiat & impetratoria sit, non sunt idem. Probat. primo. Quia fides est in intellectu, fiducia in voluntate; fides est virtus Theologica, fiducia est quidam modus spei, nein pe robur eius, seu spes roborata, vt ait D. Thom. infra q. 129. artic. 6. fides parit fiduciam, & fiducia est fetus spei, vt palam fit ex illo ad Ephes. 3. *In quo habemus fiduciā & accessum in confidentia per fidem eius.*

D Secundo dico. Vt oratio pie fiat, non requiritur necessario fides, qua credat orans se certò impetraturum quod postulat à Deo. Probat. contra Lutheranos quosdam: tum, quia David pie orauit pro salute filij sui, 2. Regum. 12. & non certò credidit se obtenturum petita, & colligitur ex

Psalm. 90.

Dubitatur primo, quæ sit fides necessaria ad impetranda petita infallibiliter docuimus? Mouetur dubium propter impios Lutheranos, qui fidem cum fiducia confundunt, & non aliam fidem agnoscunt; nisi eam, qua quis certò credit se esse gratum Deo: consequenter assueverunt fidem requisitam ad pie orandum esse fiduciā, qua orans certò credat Deum facturum quidquid absolute orans petierit: & hoc videtur haberi, Marc. 11. *Quidquid orantes petitis credite quia accipietis, & euenient vobis,* & Iacob. 1. *Postulet autem in fide nihil hæsitans, qui enim hæsitat similis est fluctui maris, qui à vento mouetur & circumfertur: non ergo existimet homo ille, quod accipiet aliquid à Domino:* & 2. Paralipom. 20. *Credite in Domino Deo vero, & securi eritis.* Ecce fides requisita ad orandum fiducia est, & nō qualiscumque, sed certa, irrefragabilis, & quæ securitatem pariat impetrandi petita.

Marc. 11.

Iacob. 1.

2. Para. 20

3 Bellarm.

D. Thom.

Ad Eph. 3.

2. Reg. 12.

ex

ex eius verbis, dicentis, *Quis scit si forte donet eum mihi Dominus*: & D. Paulus piè orauit pro amouendo à se stimulo carnis, & tamen non certò credidit se assecuturum postulata; alioquin falsa fuisset eius fides. Denique Ecclesia piè petit pro omnibus conuersionem, quam tamen scit non omnes assecuturos.

4

Fortasè obijciat quis, Esto talis fides nò sit necessaria, vt oratio piè fiat; erit tamen necessaria, vt impetret postulata: & hoc videtur sonare testimonia allata pro sententia Lutheranorum. Respondetur. Neque hoc verum est: tum, quia fide supernaturali & Theologica tantum tenemur credere ea, quæ ab Ecclesia proponuntur credenda: sed orantem impetraturum petita non proponit Ecclesia credendum: ergo ille actus nò pertinet ad fidem. Dices fortasè. Per fidem credit fidelis se habere fidem supernaturalem, quod tamen non proponitur ab Ecclesia credendum. Respondetur primò, negando antecedens: de quo 2. 2. q. 6. artic. 2. dubitatione 2. Magister Bañes. Sed admissò antecedenti, est diuersa ratio: quia fidelis per reflexionem sui actus potest colligere infallibiliter se habere fidem, at nò potest colligere infallibilè impetrationem suæ petitionis, quia pèdet ex Dei voluntate. Secundò contra eosdem hæreticos. Talis actus elicitur à Fide quadà insigni, quæ est gratia gratis data; de qua dicitur 1. ad Corinth. 12. *Alteri fides in eodem spiritu*, & cap. 13. *Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam*: non à Fide Theologica cuius actus requiritur ad impetrationem; tum, quia cum illa fides non sit communis omnibus fidelibus, nequirent impetrare singuli quique, quia non haberent illam fidem. Dixi, non esse communè omnibus fidelibus, quantum ad illum modum perfectionis, quia secundum rem fortasè sunt idem fides quæ est virtus Theologica, & fides illa robusta, quæ miraculorum dicitur. Denique nostrum assertum comprobatur ex oratione Niniuitarum, Ionæ 2. quæ habuit omnia requisita ad impetrationem, & tamen non crediderunt, certò & infallibiliter se impetraturos postulata, quod satis testantur illa eorum verba, *quis scit si conuertatur & ignoscat Deus?* Iisdem argumentis probatur, non requiri ad orandum eam fiduciam, quæ ortum habet ex hac magna fide: non inficior, prudens lector, Sanctos sæpè orationes fudisse ortas ex quadam magna fide Theologica,

Bañes.

1. ad Cor. 12

Ionæ. 2.

A & fiducia ingenti certò credentes se impetraturos, & sine vlla hæsitacione confidentes consecuturos postulata: maximè quando miracula patrabāt: sed hoc Dei donum est, quod nemo nouit, nisi qui accipit, vt notat Caieta. in expositione epistolæ D. Iacobi. Sic intelligendus est Cassianus collatio. 9. cap. 32. quando inquit: *Signum certum impetrationis esse, cum quis in oratione magnam fiduciam sensit*; Deus enim quando non exaudit, non infundit fiduciam, cum vero exaudire decernit, fiduciam & lætitiā ingentem in corde orantis infundit. Ego vero in præsentiarum loquor de requisitis secundum regulas communes orandi, & impetrandi: iuxta quas stabilitum est nostrum secundum assertum.

Caiet.
Cassian.

B Dico tertio. Fides quæ requiritur ad piè orandum impetratorie est virtus Theologica, qua orantes credimus certissime Deū esse omnipotentem, summè sapientem ac misericordem, & fidelissimum; ac proinde posse omnia bona largiri, & auferre mala, scire, & etiam velle facere, quod petimus, si non sit ex parte nostra aliquod impedimentum: ac denique seruaturum promissa de nobis exaudiēdis. Hoc assertum apertū est, & probatur ex dictis in præcedenti, & sufficienti diuisione, supposito fidem esse necessariam.

C Dico quartò. Ea fiducia necessaria est ad piè orandum, qua confidimus Deum id, quod petimus pro sua benignitate facturū, si nos non obstiterimus; etiam si non certò iudicemus nos impetraturos petita. Itaque existimo, nullum aliud iudicium requiri ex parte intellectus, nisi iudicium & assensus fidei enarratus in præcedenti asserto, & statim sequitur confidentia, seu fiducia, quam dicimus sufficere, & requiri. Pro cuius ampliori expositione nota, quod licet fides quādoque reperiatur sine fiducia, vt in his qui desperant: imò non eodem gradu, quo crescit fides, crescit fiducia: quia quandoque aliquis habet paruam fiduciam, & magnam fidem: tamen communiter, maximè in his qui in gratia sunt, quo gradu crescit fides, crescit & fiducia, quæ ab illa ortum habet. Quo fit vt quādo quis mouetur à Fide, quæ est gratia gratis data ad petendum à Deo aliquid: sicut eadem fide certò scit se impetraturum, ita & habet fiduciam impetrandi, & sine vlla hæsitacione obtinendi petita: & fortasè fidei Theologicæ perfectio, vsque adeò crescere potest; vt ipsa & fiducia ab ea nata eisdem gaudeat priuilegijs, quibus fides,

5

fides, quæ est gratia gratis data : vt in fide Chananaea, Matt. 17. cui dictum fuit: *O mulier magna est fides tua, fiat tibi, &c.* & in orationibus aliquibus Sanctorum videmus accidisse, sicut supra retuli, sed hoc præter regulas communes orandi ex Dei manere contigit, de quo non loquimur in præsentia : at vero fiducia, quæ ortum habet à Fide, quæ communiter habetur à fidelibus, non ponit omnimodam securitatem in orante, neque aditruit certum & infallibile iudiciū in orante, quod impetrabit petita; & hæc fiducia sufficit ad pie orandum: & vt in summa dicamus, ad pie & impetratorie orandum, neque ex parte fidei, neque ex parte fiduciae requiritur infallibilis certitudo obtinendi postulata: sed satis est fiducia, qua confidamus Deum pro sua benignitate daturum, si per nos non steterit: alias si illa magna fides & fiducia, quæ certos reddit orantes de impetratione requireretur, per pauci pie orarent: & vix reperiretur, qui promissione diuina de impetrando infallibiliter frueretur.

Ad testimonia, quæ videntur impugnare nostram doctrinam respondetur, omnes interpretes sacrae Scripturae, quos ego viderim (vidi autem non paucos) interpretari illa testimonia non de fiducia, sed de fide, quæ virtus Theologica est, cuius actus necessarius ad impetrandum non est ille, quæ Lutherani exigunt, nepe credere certo impetraturos; sed ille, quo credimus certo Dei omnipotentiam, misericordiam, benignitatem ac fidelitatem; quibus tota vis impetrandi innititur, & quoad hoc exigitur depellendam esse omnem dubitationem: non quoad certitudinem impetrandi: & hoc quadrat textui Marc. & Luc. dixerat enim Dominus, discipulos fide patruros magna miracula; & ne putarent potestatem Christi non extendi ad tam difficiles res, subiungit, *si habueritis fidem, & non habitaeritis, dicentes poterimus facilia, non vero difficilia, dicetis motui huic tollere & mittere in mare, & non habitaerit in corde suo, sed crediderit, quia quodcumque dixerit fiat: fiet ei.* Et quod hæsitatio illa intelligatur de hæsitatione fidei patet ex textu Græco, vbi ponitur vox quæ significat, *Dirigite*, tamen in testimonio Euangelistarum, quæ Apostoli Iacobi, quod ad intellectum pertinet, non ad voluntatem vbi fiducia est. Igitur quando D. Marc. dicit, *credite quia accipietis*, loquitur de fide propria, non de fiducia; hoc est, ne dubitetis, nam si hoc feceritis dabit vobis; sed intelligitur sub conditione si bene petatis, & vestra petitio ornata sit de-

bitis circumstantijs: & hoc credere ad fidem pertinet, vt supra probaui ex verbis Christi Domini. Similiter illud Iacob. *Postulet in fide nihil hæsitans*, excludit dubitationem fidei contrariam, & inuclitur aduersus eos, qui fluctuant; an possit hoc Deus facere, vel illud. Amat enim Deus omnipotentiam suam sine ulla dubitatione credi: nam ideo Dominus? Matth. 9. rogabat cecos: *creditis, quia hoc possum facere vobis?* & Gabriel Luc. 1. Zachariam puniuit, eo quod promittenti Deo filium obiecerit senectutem suam, & sterilitatem coniugis: & ibidem ad Virginem, *non erit impossibile omne verbum.*

Secundo respondetur, & satis conformiter literæ, testimonium Marc. sicut & Mat. 21. esse intelligenda de orationibus, quæ ex Dei motione funduntur ad patranda miracula in confirmationem fidei: in quibus & fides & fiducia tam magnæ sint, vt certitudinem impetrandi secum ferant. Hanc expositionem innuat Caiet. Matt. 21. quod si quis ad huc contendat, sicut quidam Catholici, testimonium Iacobi esse intelligendum de fiducia ad impetrandum, quæ necessario debet esse sine hæsitatione: aduertat, illū in fiducia non hæsitare, qui non diffidit: nam sicut fiducia non est in intellectu, sed in voluntate; ita hæsitatio cum opponatur fiduciae non est incertitudo intellectus, sed infirmitas, & instabilitas voluntatis opposita Spei Theologica: quare fiducia sine hæsitatione non requirit certitudinem intellectus de re impetranda, sed firmam adhesionem voluntatis erga bonitatem Dei, à qua sperat homo se impetraturum quod postulat: quæ adhesio quo maior fuerit, maior & perfectior erit fiducia, & multum conducet ad impetrandum postulata, quæ existimo sapius esse perfectiorē in simplicibus & idiotis, quam in literatis: eo quod subtiles quæstiones, & aliquando impertinentes, quibus abundant literati, & sunt occasio elationis, & diuertunt animum ne se applicet ad solam Dei benignitatem & potentiam meditandas, à quibus sumitur præcipue fiducia, in simplicibus morigeratis deficiunt. Quod si hæc vera sunt, orationes simplicium iustorum magis impetratoriae erunt; cum impetratio innitatur fidei & fiduciae, in quibus communiter excellunt simplices literatos: quod si literati suam scientiam Deo subdant, & vrantur moderate inquisitione intellectus, maxime quando orationi assunt, non est cur non magis abundant fide & fiducia: vt potest qui perfectiora motiua agnoscendi & cognoscendi

Matth. 9.
Lucæ 1.

Matth. 21.

Matth. 21.

8

*Dubitatur
secundò, an
ut oratio sit
infallibili-
ter impetra-
toria debeat
ex charita-
te procedere
D. Thom.
Gabriel.
Mart. à Le-
desm.
Aragon.
Bellarm.*

noscedi diuina intra se habent. An verò ut oratio pie fiat, ita ut sit infallibiliter impetratoria, requiratur charitas & gratia in orantes perdifficilis est, & secunda dubitatiuncula affixa. De qua re duas inuenio sententias è regione oppositas. Prima est affirmatiua, hæc videtur esse D. Thom. 3. contra gentes, cap. 96. ratione 4. ubi ait, ratione amicitia, Deus vota piorum exaudire: & infert, qui ab amicitia Dei declinat non esse dignum, ut eius oratio exaudiat: tenet etiam eandem sententiam Gabriel super Canonem, lection. 63. litera D. Martinus de Ledesma in 4. 2. 4. q. 16. artic. 14. dubitatione 2. Aragonius in commentarijs super hos articulos, Robertus Bellarm. tom. 3. de bonis operibus, in particulari libro 1. cap. 9. circa tertiam conditionem. Probatur hæc sententia. Primò omnibus testimonijs quibus probabamus orationes peccatorum non exaudiri; nã si non exaudiuntur, neque infallibiliter impetrabunt. Secundò. In sacris Literis sæpe exigitur ad exauditionem amicitia diuina inter Deum & orantem; imò redditur pro causa exauditionis amicitia præfata: ergo promissio de infallibiliter exaudiendis orationibus intelligenda est cum hac limitatione, si orans, oret pie, ex charitate, & gratia. Consequentia nota est ex præcedenti dubitatione in solutione ad primum. Antecedens probatur primò, ex illo Ioannis 15. *Si manseritis in me* (nempè per fidem) & *verba mea in vobis manserint*, per mandatorum executionem à Charitate prodeuntem. Ita interpretatur D. Cyrill. libro 10. cap. 18. *Quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis*: ecce illos dicit esse exaudiendos, qui mandata eius seruant, & verba illius audiunt: quod non fit sine charitate, & Ioannes in 1. Canonica, cap. 3. *Charissimi si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quidquid petierimus, accipiemus ab eo; quoniam mandata eius custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo facimus*: & Psalm. 144. *Voluntatem timentium se faciet, & deprecationes eorum exaudiet*: loquitur autem de timore filiali, qui sine charitate esse non potest.

9

D. Thom.

Secunda sententia est negatiua, affirmas orationes peccatorum quandoq; posse fieri pie, & ex promissione diuina impetrare infallibiliter. Hæc sententia est D. Thom. in 4. distinct. 15. q. 4. art. 7. quaestiu. 3. ad primum, & in artic. 16. huius quaestionis ad secundum expressè dicit, in oratione pec-

catorum posse reperiri omnes quatuor conditiones requisitas ad efficaciter impetrandum. Alenf. 4. p. q. 96. ar. 2. sequitur eum Caiet. in commentarijs super eundem artic. Ferrar. rienti. contra gentes, cap. 96. Francisc. à Tolet. Cardinal. super Ioann. cap. 16. artic. 1. Gregor. de Valentia in commentarijs super hunc articulum. Hæc posterior sententia mihi magis placet: pro cuius ampliori explicatione aliquot fundamenta præmittenda sunt. Primum. Non esse nobis in animo disputare, an sit necessariū orantē esse in gratia & charitate, ut exaudiat: iam enim ostendimus sæpe Deū exaudire peccatores: sed præsens dubitatio est: an ut oratio infallibiliter exaudiat sit necessariū orantem esse in gratia & charitate? hoc est quærere, an promissio diuina de infallibiliter exaudiendis orationibus extendatur etiā ad peccatores, an verò dūtaxat ad iustos? Secundū fundamentum est. Iustos per orationes, imò per quacūq; bona opera à charitate & gratia prodeuntia mereri beatitudinem, augmentum gratiæ & virtutum, & etiā alia tēporalia conducentia ad salutem, vel gloriam consequendam. Tertiū fundamentū. Hæc omnia accipient infallibiliter iusti tēpore congruo ut præmia meritorū, dum tamen non desit perseverantia: cuius defectus impedimentum est impetrationi & consecutioni actuali præfatorū præmiorū. Hoc tertium & secundū fundamentum habetur expressè à D. Tho. in art. 15. huius quaestionis ad secundū, & colligitur apertè ex his, quæ de merito asseruntur à Doctoribus, maxime à D. Tho. interpretibus 1. 2. q. 14. Ex his apertè infertur quartū documentū: si vir iustus petat à Deo necessaria ad salutem pro se, & pie, & perseveranter, si ne vllò dubio, & infallibiliter impetrabit petita, & ex debito iustitiæ ac merito de cōdigno. Hoc etiā fundamentum habetur expressè à D. Thom. in loco proximè citato: & probatur. Quod quis meretur de cōdigno indubitanter accipiet, si non obstat defectus perseverantiæ, ut cōpertū fit in materia de merito: sed quando quis pro se petit, & pie necessaria ad salutem, & perseveranter, meretur de cōdigno petita (imò per quodcūq; aliud op⁹ ex gratia procedēs) ergo infallibiliter ea obtinebit, & ista infallibilitas orationis proueniet ex merito orationis. ¶ His suppositis prima assertio sit. Promissio Christi Domini de exaudiendis infallibiliter orationibus, quæ vestiūtur præfatis circumstantijs etiā ad peccatores se extendit.

Ioann. 15.

Cyrill.

Ioan. 1. Canon. 3.

Psalm. 144.

D. Thom.

D. Thom.

10

tēdit. Probatur ex locis citatis, vbi vniuersa liter ad omnes fideles alloquēs Chrīst⁹ ait: *Quidquid petieritis, &c. petite & accipietis: omnis qui petit accipit*: quæ ergo inuidia est restringere promissionē ad solos iustos? Chrysost. homil. 18. operis imperfecti parū ante mediū. *Omnis qui petit accipit*, id est, siue iustus sit, siue peccator. Præterea Chrīst⁹ Dominus Luc. 11. exprīmēs perseuerantiā esse necessariā, vt mādaretur executioni ipsius promissio de exaudiēdis orationib⁹ infallibiliter, subiūgit parabolā de importuno postulatore: & ait, *Et si nō dabit illi eo quod amicus sit eius, propter improbitatē tamē eius surget, & dabit illi quotquot habet necessarios*. Quæ verba pōderat D. Basil. lib. de cōstitution. monast. cap. 2. ad probandū talē promissionē, etiā ad nō amicos Dei extendi. Tertiū. Si hæc promissio non se extenderet ad eos, qui charitate carent; sequeretur in locis citatis nō esse factā peculiārē & nouā promissionē orantibus, præter eā, quæ facta est benē operātibus ex charitate, & de reddēdo præmio pro bonis operibus. Cōsequēs est falsum: ergo. Minor patet ex sacris interpretibus, qui ex ipso cōtextu magnificiūt pollicitationē Chrīsti Domini factam peculiariter orātib⁹. Probatur sequela, quia benē operātibus ex charitate promissa est impetratio beatitudinis & cōducētiū ad salutē, si perseuerauerint: ecce in quolibet opere ex charitate procedēti, & verificatur promissio, & verificatur quatuor conditiones: piē, scilicet, id est, ex charitate; de necessarijs ad salutē, nā hæc reddūtur ex merito: pro se, quia de cōdigno tātū ista cadūt sub merito respectu merētis: perseuerāter, nā sine perseuerantia non obtinemus præmiū. Vt verò ista promissio noua & peculiaris sit orantibus, oportet eam extendere etiā ad peccatores.

Secūda assertio. Vt oratio sit infallibiliter impetratoria ex vi meriti requirūtur illæ quatuor cōditiones, & vltra hoc orātē esse in gratia & charitate: at verò vt sit infallibiliter impetratoria ex promissione diuina requirūtur illæ quatuor cōditiones; sed nō exigitur orātem esse in gratia & charitate. Prima pars assertionis probatur ex 2. 3. & 4. fundamēto. Secūda pars etiā est manifesta: quia nullū effectū meriti agnoscūt orthodoxi sine gratia & charitate. Tertia pars ab omnibus cōceditur. Quarta verò probatur ex prima assertionē: & præterea omnis oratio, quæ vestitur quatuor prædictis circūstātijs, est infallibiliter impetratoria: sed

in peccatore charitate carētē possūt reperi illæ quatuor cōditiones: ergo sine charitate orātis potest esse oratio infallibiliter impetratoria. Minor probatur: tūnex D. Th. tū, quia frustra extēderetur promissio Chrīsti Dñi ad peccatores, si ad impletionē promissionis requireretur in orāte charitas.

Tertia assertio. Quando adfunt quatuor cōditiones præfatæ, magis infallibiliter exaudiūtur orationes iustorū, quā peccatorū. Probatur: quia impetratio infallibilis iustorū, ortū habet ex merito orantiū, & etiā ex promissione diuina: impetratio verò infallibilis peccatorū ex sola Dei promissione: ergo infallibilitas impetrationis iustorum habet plures causas suæ infallibilitatis, quā peccatorū impetratio; & consequenter infallibilior est, licet vtraq; sit infallibilis. Cōfirm. nā etiā impetrationē quatenus nititur in nuda promissione, nulla habita ratione ad meritū libētius cōcedit Deus amicis, quā inimicis: cum promissiones gratius impleamus erga amicos, quā erga inimicos. Et si roget quis, an requiratur in orāte aliqualis dilectio, etiā si nō sit ex habitu charitatis. Res pōdetur affirmatiue: tū, quia petitio à Deo si religiose fiat, nequit cōsistere sine aliqua li dilectione Dei, saltē habita ex viribus naturæ, qualis solet haberi etiā à peccatoribus: tū, quia oratio peccatoris, vt sit infallibiliter impetratoria debet esse de necessarijs ad salutē: & si illa à Deo petit in affectu actuali peccandi, petit ore nō affectu; & illa petitio tātū abest, vt piē fiat; quod potius ad iracundiā prouocat, & irritio potius Dei, ac cōtēptus est, quā cultus. Si verò nō fiat à peccatore habētē actualē affectū peccandi, reputo impossibile peti necessaria ad salutē, putā cōuersionē ad Deū, gratiā & similia sine aliqua dilectione Dei: vt enim benē notat Caieta. hic, potest peccator diligere Deū in aliquo opere propter ipsum, vt in impletionē præceptorū, & hoc maximē in operib⁹ Religionis, quæ ad Deū terminātur.

Ad argumēta pro parte cōtraria respōdetur primò ad D. Tho. testimoniū ex cōtragentes, ipsum loqui de infallibili impetratione ex merito: vt colligitur ex illis verbis: *Qui ab amicitia Dei declinat nō est dignus, vt eius oratio exaudiatur*, id est, nō meretur; & clarius art. 15. quæst. huius ad 2. vbi totā impetrationē iustorū reducit ad meritum orantis, & dicit, eandem esse rationem de quocunque alio opere à charitate procedente: at verò si impetrationem orantiū attendamus ex parte nudæ promissionis ipse

Chrysost.

Lucæ. 11.

Basil.

II

12

Caieta.

13

R. ad argumenta partem negatiuam.

ipse non negaret impetrationem infallibilem orationibus peccatorum, si debitis circumstantiis vestiatur: quiniò expresse id cōcedit in art. 16. & sic possunt etiā conciliari omnia loca Sanctorū, quae interdum exigunt charitatem in orationibus orantium; interdum dicunt non esse necessariam ad infallibilem impetrationē si cætera requisita adsint. Sed ad argumenta sigillatim oportet respondere.

13

Ad primum patet ex quaestione precedenti. Ad secundum respondetur ad testimonium ex Euangelio D. Ioannis, in peccatore Deum manere per fidem, sicut palmes aridus in vite, & in peccatore manent verba Dei, non quia habet charitatem, sed quia peccator, qui proponit Deo seruire, & ab eo petit necessaria ad salutem, nō frāgit præcepta; & est quodam modo in via, ut habeat charitatem. Hoc est dicere, non habet habitum charitatis actū, sed virtute: quia operatur opera referibilia in Deum à charitate, si haberet: sicut iudex, qui iudicat iustitiā & nō habet habitū iustitiæ: ita philosophatur D. Tho. art. 16. huius quaest. ad secundū. Secundò, & melius, ac clarius respondetur, illud testimonium esse intelligendū de impetratione ex merito orantis, quae excellentior est, quā illa, quae innititur soli promissioni diuinæ: insinuat hoc D. Tho. super hunc locū Ioannis, & pariter respondetur ad testimonium ex prima Canonica Ioannis, & ad cætera similia testimonia.

D. Thom.

D. Thom.

14

Esaï. 66.

Eccles. 35.

Iacob. 4.

Genes. 18.

Tertia conditio necessaria, ut oratio fiat piè est humilitas: iuxta illud Esaïæ. 66. *Ad quē respiciā nisi ad pauperculū & contritū spiritū, & tremētē sermones meos,* & Eccles. 35. *Oratio humiliantis se nubes penetrabit, & nō discedet donec Altissimus aspiciat,* Iacob. 4. *Deus superbis resistit, humilibus autē dat gratiā,* & Abrahā oraturus Genes. 18. *Loquar ad Dominū meū, cum sim pulvis & cinis.* Et præterea probatur ratione, non enim religiose & piè petit, qui non agnoscit se, re illa, quā petit indigere; & oppositū faciēs, potius intumescens prouocat iram Dei, quā amicitia conciliet: ut palā factum est in illo Phariseo, qui orabat tumidus omnibus putās se bonis abundare, & ideò potius incurrit iram, quā propitiationem. Itaque si volumus piè orare, debemus nos reputare inopes & mendicos, pulsantes Dei misericordiam, ut subueniat nobis. Itaque ut piè quis oret, necesse est, ut suam indigentiam agnoscens, suisque viribus diffusus à Deo omnium Domino petat, vel auxilium imple-

A ret: non dico cum Caluino in libro institutionum, cap. 2. §. vlti. nullo modo esse meritis fidendum: sed cum Catholicis, præcipue Dei misericordiae innitendum, & ad merita ex Dei auxilio habenda properandum; sed quia nihil boni sine Deo valemus infirmitatem agnoscentes nostram, à Deo auxilium, & omnia bona postulanda sunt: & in hoc sensu ait Bernard. in ferm. 5. de quadra gesima: *Sit oratio in omni humilitate, præsumens de sola, ut dignum est, miseratione diuina.*

Calu.

Bern.

An verò requiratur deuotio ad piè orandum: dubitatiuncula tertia affixa inferitur. Et vera videtur pars affirmatiua. Primò. Nā in quocūq; bono opere, ut Deo gratum sit requiritur feruor, & intensio actus: ergo idem dicendum in oratione ut fiat piè. An tecedens patet Hierem. 48. *Maledictus homo qui facit opus Dei negligenter,* Apocal. 3. *Vtinam frigidus, aut calidus esses, sed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo,* Michæ 6. *Indicabo tibi, o homo, quid Dominus requirat à te: utique facere iudicium, & diligere misericordiam, & sollicitum ambulare coram Domino Deo tuo.* In oppositum est. Intensio non est necessaria in alijs actibus, ut in dilectione Dei, in Contritione, Fide, & Spe: ergo neque in oratione ut piè fiat: ergo neque deuotio, qui feruor quidam est, & orationis intensio.

C

Respondetur, & dico primò. Intensio, aut feruor in oratione licet sit valde laudabilis; tamen non est quid necessariò requisitum, ut piè fiat. Probatur argumento in oppositum. Præterea, quia hac intensione sapissimè carent orationes Sanctorum, & perfectorum, quae abundant orationes incipientium; ut experientia patet, & docent vitæ spiritualis magistri: ergo ut oratio piè fiat non est necessaria intensio.

Secundò dico. Deuotio ut est modus quidam cuiusvis actus religiosi, seu potius, ut est actus Religionis cum illo modo, à quo actu oriuntur ceteri actus Religionis, est necessaria ad piè orandum. Probatur ex D. Thoma, in quarto, loco proximè citato, & ex articulo decimoquinto huius quaestionis, ubi expresse asserit, non constare orationem, neque posse fieri piè, nili procedat à deuotione; quantò autē fides fuerit robustior, tantò oratio deuotior atque ardentior: quia oritur ab illa sicut diximus de fiducia. Ad argumentum positū in initio, cōflatū ex testimonijs sacrae Scripturæ, nolo modo respondere, exactè interpretando

15

Dubitat tertio, an requiratur deuotio ad piè orandum? Hierem. 48. Apocal. 3. Mich. 6.

16

D. Thom.

pretando testimonia illa. Satis fit nobis re-
spodere eisdem quatenus militat contra pri-
mū dictum, Dicoq; duplicē esse tepiditatē
seu remissionem orationis, sicut & aliorum
actū nostrorū: vna est quæ opponitur fer-
uori & intenso conatui; & hāc non dānant
sacræ Litteræ, aliās vix reperiretur oratio
laudabilis (quæ nostra est infirmitas.) Alte-
ra est, quæ dicit negligentia quandā, idest,
omissionē debitæ diligentia, vel operis, &
hæc est quæ damnatur in quocunq; opere,
& in oratione potissimè: ex quo tamen nō
infertur requiri deuotionē, fidem, aut cæte-
ra requisita in graduāli intensione.

17 In summa dicamus, quid sit orationē fie-
ri, piē, quod tunc contingit, quādo est ap-
ta elici à virtute Religionis: quæ vocabulo
generali *Pietas* dicitur, quod fit, quādo ora-
tio proficiscitur à fide, spe, humilitate, ac de-
uotione, iuxta modū explicatum. Dixi, quā-
do est apta elici à virtute Religionis, quia vt
piē fiat, non est necesse semper informari
habitu Religionis infusæ, de qua loquimur,
quo carent peccatores, qui quandoq; piē
orant, sed sat est orationē talis naturæ esse,
quod habeat omnia requisita, vt ab habitu
Religionis eliceretur, si orās habitu illo pol-
leret: ad eum modū, quo dicimus actum iu-
dicis iniqui iusta iudicantis, esse actū iusti-
tiæ, nō quia habitu iustitiæ informetur, sed
quia iusta iudicat. Ex quo infertur, orationē,
quæ quomodocunq; vitiatur, non fieri piē:
verbi gratia, petit quis à Deo aliquid, quod
peccatū est, aut adiuvās ad illud, aut orat ob
vanam gloriam, sicut hypocritæ, vel petit
à Deo sapientiā, vt exaltetur, postulat diui-
tias, vt lautē viuatur, vel quid simile: non sunt
tales orationes piæ: similiter si quis fundat
preces pro aliquo bono obtinendo, negle-
ctis medijs alijs, quæ humanitus adhiberi so-
lent & debent, non piē petit, vt si quis pe-
tat à Deo necessaria ad vitā transigendā, &
negligat laborare pro his acquirendis: &
si aliquis postulet à Deo scientiā, & nolit in-
cumbere litteris: si petit vitam æternam, &
cessat à benè operando, tales orationes nō
sunt piæ: sed potius illis Deus tēatur. Hac
labe infecta extitit oratio filiorū Zebedæi,
Matth. 20. qui petierūt sublimitatē præmij,
prius quā laborē operis meritorij. Quibus di-
ctū est, *Nescitis quid petatis*. Pariter oratio
potest vitiari ex defectu attētionis, & talis
nō fiet piē. Igitur oratio illa fit piē, quæ ap-
ta est elici à Religione, & vnde quaq; ordina-
tur ad exhibendū Deo debitū patriæ cultū,
hoc enim secernitur hæc conditio piē ab

A alijs supra requisitis cōditionibus, quod aliæ
personæ, pro qua rem petitam & perseverā-
tiam significat, ista verò intentionem refe-
rentem ad Deum importat.

De necessarijs ad salutem.

18 SECUNDUM membrum, in quo agitur de
secunda cōditione, nēpe quod sit de ne-
cessarijs ad salutē. Hanc conditionem
colligit D. August. tracta. 73. 81. & 102. in
Ioannē ex verbis illis, *In nomine meo*, quæ
habentur Ioan. 14. 15. & 16. nam cū nomen
Iesus, saluatorem significet, nō petit in no-
mine eius, qui nō petit necessaria ad salutē:
& idē dicit D. Gregor. homi. 27. super Euā-
gelia; sed nō vsq; adeo videtur germana tex-
tui hæc explicatio: de quo vide, quæ dixi su-
perius in septima dubitatione principali.
Alij colligūt ex illo Matth. 7. *Primū quæ-
rite regnū Dei & iustitiam eius, & hæc omnia
adijcientur vobis*: sensus est, petēda primo
loco sunt regnū Dei, & secundo conducen-
tia ad illud: sed efficacius colligitur ex testi-
monio Ioānis in 1. Canon. cap. 5. *Hæc est
fiducia quā habemus ad Deū, quia quodcunq;
petierimus secundū voluntatē eius, audit nos*.

C Quæ autem sit ista Dei voluntas docet D.
Paulus, primæ ad Thessalon. cap. 4. dicens:
Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra. Cir-
ca quem locū videndus est Caiet. qui egre-
giè tradit ea, quæ modo versamus.

D Pro expositione huius cōditionis aduer-
tendum, sicut necessariū dupliciter capitur,
sic necessaria ad salutem sunt in duplici dif-
ferentia: quædam absolutè & simpliciter, si-
ne quibus salus nō potest consistere, vt gra-
tia, virtutes & opera studiosa: alia verò sunt
necessaria ad salutem secundū quid, idest,
conducentia, & vtilia ad salutem, illa videli-
cet, quæ sunt materia virtutis exercendæ, vt
tribulationes, aegritudines, paupertas, & si-
milis, vel sunt occasio operandi virtuosè, vt
bona fortuna, honor, salus, robur corporis,
& similia, quæ quandoque conducunt ad
salutem, quandoque sunt occasio ruinæ, quā-
doque præstant impedimentum ad altio-
aut bona. Si petamus prioris generis bo-
na, si cætera requisita ad sint, sine dubio im-
petrabimus: si verò posteriora, si conducūt
ad Dei gloriam, vel ad salutē nostram, etiā
certò obtinebimus: quando autem ex-
pediant, Deus scit, qui vt pater benignissi-
mus, quando viderit nō expedire non dat,

T & in

& in hoc melius agit nobiscum, quia ut ait Apostolus ad Roma. 8. *Nos quid oremus ne scimus, & ab ipso est, quod sciamus, qui postulat pro nobis*, id est, postulare nos facit: quod pulchra parabola patris erga suos filios expressit Christus, Matth. 7. & Luca. 11. *Quis ex vobis (inquit) patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? aut pisces, nunquid pro pisce serpentem dabit illi? aut si petierit ouem, nunquid porriget illi scorpionem? si ergo vos cum sitis mali, nostis bona dare filiis vestris, quanto magis Pater vester Cœlestis de Cœlo dabit spiritum bonum petentibus se?* Pro cuius parabola explanatione (quæ obscura est) & nostra doctrinæ præfatæ accommodatione, præmittendum ex Chrysostomo hom. 24. in Matthæ. scopum huius parabola & exemplorum in ea positorum eum esse, à Deo scilicet petenda esse, quæ decent, & utilia sunt, Deūq; tanquam Patrem benignissimū, quando viderit nos decipi putantes petere necessaria aut vilia, negare petita: quia talia nō sunt sicut & patres apud nos solent negare filiis suis.

20

Albe. Mag
nus.
Caiet.

Secundō præmittendū, quid denotent illa tria exēpla in parabola posita, multi multa dicūt: quibus omisis, iuxta mentē Alberti Magni, Caietani, & aliorum circa hūc locum, dico. Quæ petimus, bona sunt, bonorum autem quædam honesta, quædam vilia, quædam delectabilia sunt. Honestæ panis significantur, sicut enim panis cibus est solidus ac quotidianus, sic honestis vti melioribus ac solidioribus animus noster pasci debet. Vilia autē significantur pisces, qui cibus est, nō ad victus necessitatem, sed ad quādam utilitatē pertinens. Per ouē autem delectabilia indicantur, cibus enim delectabilis, & cōmunis est præcipuē pauperibus. Christus enim exēpla posuit eorum, quæ ad victū moderatum spectant, loquebatur enim ad Galilæos pauperes (qui fortasse oua in delitijs habebant) hæc tria bona petitione digna sunt, & tam in spiritualibus, quam in temporalibus reperiuntur. Opposuit autem Dominus his tribus, panem, pisces, & ouem, lapidem, serpentē, & scorpionē: nō solum quia his tribus significantur omnia mala opera inhonestæ, inutilia, & noxia, sed etiā quia istæ locutiones proverbiales erant apud Hebræos: & hoc cōiectōr, quia apud Latinos & Græcos sunt Proverbia hæc, nēpe: *Altera manu fert lapidem, altera panem ostendat*. Similiter illud, *pro perca scorpionē*, (est enim perca genus quoddam piscis.) Ita apud Hebræos fuere hæc tria, quæ Saluator proponit, quibus significat, filiis petentibus bona non solere patres

reddere mala, & cōtraria his, quæ petuntur: vnde de cōcludit Deū minus id facere cū ijs, qui eum petunt, ut oportet. Itaq; sensus est, Deū non dare petentibus, quæ petunt, quādo illi putant se bona petere, ac convenientia, sed re vera nō sunt: saepe enim viri iusti decipiuntur in hoc, Deus autē, qui non fallitur, nec potest, in istar benignissimū Patris ea non dat, quæ si seuisissent, qui peteret, ea non peterent. Hæc autē in triplici differentia sunt, inutilia, nociua, & mala, puta peccata, & illicita: quod explicat tribus exēplis positis, & facit argumentū per locum à minori. *Si vos cum sitis mali, nostis bona dare filiis vestris, quanto magis Pater vester cœlestis de Cœlo dabit spiritū bonū petentibus se?* Hoc est, si vos cū sitis mali, id est, proclines ad alij mala inferendū, consuevistis dare filiis vestris munera bona, quāto magis Deus vester, qui vos impensē affectu paterno diligit, dabit à se postulantibus spiritum bonū: id est, Spiritū sanctum, ut testatur Ambrosius lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 5. qui dicitur dari ratione donorū & gratiarū, quæ sunt ipsius effectus: vel spiritum bonum, id est, bona vera & spiritualia, quæ non sunt inutilia, noxia, aut mala, sed necessaria, utilissima, & salutifera, quæ Matthæ bona simpliciter vocavit. Quod si dat maiora dabit & minora, quæ sunt tēporalia, iuxta illud Matthæ. 7. *Querite primū regnum Dei, & iustitiā eius, & hæc omnia adiicientur vobis*. Ex qua etiā parabola sumitur efficax argumētū ad probandum orationes certō exaudibiles debere versari circa necessaria ad salutē: nā promissio est de largiendo spiritū bonum petentibus, spiritus autē bonus non petitur, nisi petatur necessaria aut conducentia ad salutē: ergo necessaria ad salutem sunt obiectū impetrationis infallibilis per orationes.

Pro ipso orante.

Tertium membrum est de tertia conditione, nēpe, quod oratio fiat pro ipso orante. Hæc colligitur ex sententia omnium Doctorū Scholasticorū, & nullū ex antiquis vidi, qui id nō asserat, & collegunt eā ex eo quod ferē quotiescūq; Christus Dñs promisit se exauditurū orationes, promissio dirigitur ad petētes, quibus ipsis pollicetur concessurū petita: verbi gratia, Ioā. 16. *Si quid petieritis patrē in nomine meo dabit vobis*. Quo loco id colligit S. Augustinus tracta. 102. in Ioan. Sane, inquit, intelligendū est quod ait, *dabit vobis*, ut ea beneficia sane intelligantur his verbis, quæ ad eos, qui petunt

Ambros.

Matth. 7.

21

Ioan. 16.
August.

tunt propriè pertinent. Exaudiuntur quippe omnes Sancti pro se ipsis, non autè pro omnibus exaudiuntur, vel amicis vel inimicis suis, vel quibuslibet alijs: quia non utique dictum est dabit, sed dabit vobis. Sed iam his tēporibus alia excitata est sententia, censens illam cōditionem, Pro se, non esse necessariā ut orationes infallibiliter exaudiantur: sed si cæteræ conditiones adsint, scilicet, piè, de necessarijs ad salutē, & perseverāter, promissione diuina certum est eas infallibiliter exaudiri: hanc tenet Cardinalis Franc. à Toletio super c. 16. Ioan. idem etiam censet Gregorius à Val. 2. 2. q. 2. de oratione puncto. 4. ferè circa finem, & Bellar. tom. 3. tractat. de oratione cap. 9. qui & hi postremi quamuis non videantur recedere à communi cœtu Scholasticorum, & ab August. re benè inspecta recedunt, putantes ex promissione diuina exaudiri infallibiliter orationes pro alijs fufas, si cæteræ conditiones nō desint. Pro hac sententia

Argumentor primò ex D. Basilio, in regulis brevior. reg. 161. vel 162. vbi versans quare extante promissione diuina de exaudiendis orationibus sæpè non exaudiatur orationes etiam Sanctorum, respondet inter alia, propter indispositionē eius pro quo oratur, & adducit exemplum Hier. 15. qui orans pro populo Israel non est exauditus propter populi malitiā, & Samu. 1. reg. 16. propter malitiā Saul. Supponit igitur Basil. hanc promissionē esse generalem, tam pro se, quā pro alijs, redditq; causam quare aliquando orans non exaudiatur. Secundò ratione argumētor. Nā oratio pro alijs fufas per sectior est, ac maioris meriti, quā emissā pro ipso orante; ut pote quæ à maiore charitate procedit, maximè si pro inimicis fundatur: sed oratio pro se fufas siuestiatur alijs tribus relatis cōditionibus, infallibiliter exauditur: ergo etiā quæ pro alijs fit. Tertiò. Ratio iusti & æqui poscit ut amicus semper annuat petitionibus sui amici, si petat ea, quæ rationabilia sunt: quia ut Tuli. asseruit, vera amicitia est idē velle, & idē nolle: ergo cū Deus omnia agat secūdū iustū & æquū, si viri iusti, qui amici Dei sunt pro alijs petant piè & perseveranter necessaria ad salutē infallibiliter eos exaudiet orantes etiam pro alijs. Quartò. Præceptum est orādi pro alijs 1. ad Timot. 2. & Iacob. 5. de quo supra factis diximus: ergo promissio de exaudiendis orationibus à Deo facta, non est coarctanda ad eos, qui pro se petunt: tunc enim frustra implemus præceptū orandi pro alijs.

Dicet quis, in locis vbi promissio facta est, non fieri promissionem, nisi tan-ū pro se orantibus. Contrā quintò arguitur, nam Ioannes in prima Canonica c. 5. hanc promissionē explicans ait. *Hæc est fiducia, quā habemus ad Deū, quia quodcumq; petierimus secūdū eius voluntatē, audit nos, &c.* & statim, *qui scit fratrem suū peccare peccatū non ad mortē, petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortē.* Hæc D. Ioannes: igitur ex promissione ista Ioannes securos nos reddit exaudiēdos, si petamus pro fratribus: ergo non solū pro nobis orantibus. Sextò D. Augustinus colligit, promissionem tantum spectare ad orantes pro se, quia inquit sacer Textus, *Dabit vobis*, hoc argumentū non est efficax, tū quia Ioan. 14. absolutè dictum est, *Quodcumq; petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam:* tum, quia quando aliquis pro altero orat, & exauditur, quāvis quod petit conferatur ei pro quo orat, tamen ipse, qui orat, est qui exaudiri dicitur, & qui impetrat, & cuius petitio fructuosa est. Idcirco dicitur, *Fiet vobis*, id est, quod vos petitis consequemini siue id sit pro vobis, siue pro alijs. Est exemplū Actor. 27. dixit Ange. D. Paul. *Donauit tibi Deus omnes qui nauigant tecum*, dedit quidē alijs incolumitatē, sed quia ad preces Pauli, dicitur dari ei. Septimò, quia ratio, quæ solet assignari à Doctoribus Scholasticis pro stabiliēda hac tertia conditione, ea est, quia cōtinget orantē orare pro alio piè, ac petere necessaria ad salutē, & perseveranter, & ipsum, pro quo oratio funditur esse in dispositū ad accipiendū petita: ac subinde non impetrabit: at si oret pro se est impossibile, quia non orabit piè: igitur necessariò fuit apponenda illa conditio pro se, ut infallibilis esset promissio. Cōtrahoc est argumentum, quia sicut benè asseritur, orationes semper exaudiri, quando pro se orans petit, si adsint aliæ tres conditiones: sic benè asseritur exaudiri semper, siue oratio fiat pro se, siue pro alio, dū tamē semper subintelligatur, modo is pro quo petitur sit dispositus ad accipiendū petita.

Vltimò. Sanctorum in patria degentium orationes fufas pro alijs semper exaudiuntur: ergo ad infallibilem impetrationem non est necesse orationem fieri pro ipso orante, neque in patria, neque in via: cum sint istæ orationes quoad hoc eiusdem rationis, maximè si à viris iustis emittantur. Antecedens prob. Sancti orantes & non impetrantes tristarentur. Itē, quia ad beatificum statum spectat, ut omnia succedat ex voto,

26

cū beatus sit, qui habet quidquid vult, & nihil mali vult: & hoc ipsum antecedens latē probatum est supra circa artic. 4. disputa. 1.

Pro decisione, præmittendum est, non institui hanc disputationē ad inquirendum, an orationes fuscæ pro alijs exaudiantur? In quo multi decipiuntur diuertentes præter artē ab eo, quod disputatur; certū est enim & palam factum est in superioribus sapissimē a Deo exaudiri: sed huius difficultatis scopus est diffinire, an promissio diuina iā sapius commemorata de exaudiendis infallibiliter orationibus se extendat ad orationes quæ pro alijs fiunt, an verò limitetur ad orationes, quas quisque pro se fundit? Hoc supposito

Sit prima assertio. Vt oratio infallibiliter exaudiat ex vi meriti eiusdem orationis necessario exigitur præter alias tres conditiones vt pro ipso orante fiat. Hæc assertio est expressa sententia D. Thomæ in artic. 15. ad secundū. Apponam eius verba in lectoris gratiam. *Quia verò homo (inquit) non potest alij mereri vitam æternā ex condigno, vt supra dictum est. Ideo nec per consequens ea, quæ ad vitam æternam pertinent, potest alij quando alteri aliquis ex condigno mereri, & propter hoc non semper auditur, qui pro alio orat, &c.* Loquitur expresse de exauditione infallibili ex merito orationis. Ex his verbis sumo argumentum pro nostra assertionē. Impetratio postulatorū infallibilis, quæ respondet merito orationis, fundatur super meritum de condigno: in ordine ad alios, nisi in solo Christo Domino, nullum est meritū de condigno: ergo nulla est oratio impetratoria pro alijs ab orante ex vi meriti de condigno, sed tantū si pro ipso orante fundatur. Consequentia est nota, & minor certa in materia etiā de merito. Maior etiam probatur, quia in merito de congruo non est vlla infallibilitas impetrationis, vt aduertit sapientissimus Sotus, in 4. distinct. 45. q. 2. art. 1. & pater Vega lib. 5. in Concilium Trident. cap. 4. & libro. 8. cap. 8. & de iustificatione, q. 6. ad 5.

27

Secunda assertio. Promissio Christi Domini de exaudiendis infallibiliter orationibus nō se extendit ad orationes, quæ funduntur pro alijs quantūcūq; piē fiāt. Hæc probatur ex D. August. vbi supra, & ex Doctoribus Scholasticis, qui colligūt hanc cōmunem ex locis sacre Scripturæ citatis. Cōfirmatur. Promissiones diuinæ, sicut neq; humanæ, non sunt extendendæ vltra id, quod sonāt, ne innitatur vanē promissionibus,

A quæ nō sunt: sed promissio Christi Dñi expresse fit ipsis petētibus pro se, nā dicitur: *Fiet vobis, & dabitur vobis, & alibi: dabit spiritū bonum petentibus se:* ergo audaciter extendetur ad impetrationē aliorum: non audet August. & Doctores extendere, neque ego audebo. Aliquæ quidem promissiones Christi Dñi extant, quæ sunt extendendæ vltra id, quod cortice sonant, quia aliās non constaret Ecclesia, verbi gratia: *Tibi dabo clauēs regni Cælorum & quodcūq; solueris super terrā, erit solutū & in Cælis.* Matth. 16. extēdenda est promissio ad Petri successores & presbyteros: sed promissio de exaudiendis orationibus infallibiliter alterius rationis est, nec extendenda vltra quod sonat.

Matth. 16.

28

B Tertia assertio responsiua, ad dubitationē. Vt oratio infallibiliter exaudiat vltra alias tres cōditiones requiritur pro ipso orante fieri. Hæc sequitur ex prima & secūda assertionibus: nā ex vi meriti oratio nō est impetratoria, si pro alio fundatur: vt probatū est in prima assertionē, neq; ex vi promissionis Christi Dñi, vt in secūda: ergo vt sit infallibiliter impetratoria, debet pro ipso orante fieri. Non enim agnoscimus vnde posset infallibilitas impetrationis orationi prouenire, nisi ex vi meriti orantis, aut ex pollicitatione diuina.

C Ad primum in cōtrarium respondetur, Respondetur primò D. Basil. nos opponere D. Augusti. Secundo respondetur. D. Basil. non disputauit ex professo hanc dubitationē, sed agēs de causis ob quas nō exaudiuntur orationes piorū vnam assignauit, nēpe eius pro quo oratur malitiā, nec fuit multū sollicitus, an ad orationes pro alijs extēdatur Christi promissio. Ad secūdū negatur maior, si sint cætera paria, vt patet, 2. 2. q. 26. & 27. Secundo respondetur admissio antecedēte negādo cōsequentia: quia infallibilitas impetrationis nō attenditur penes maiore perfectionem orationis, vt palam fit in oratione pijsima D. Pauli, quā dicimus non se extendere ad orationē pro alijs fuscā, quantūcūq; perfecta extiterit. Ad tertium negatur antecedēs: Etenim nō est tā arcta & rigorosa amicitie lex, vt obliget amicū ad annuendū omnib; quæ amicus petit, siue pro se, siue pro alijs: & id ipsum de Dei amicitia dicēdū est, maxime, quia cū amicitia eius erga nos ex parte sua superexcellens sit, & vt experiamur ei liberalitatē nostra amicitia nō coarctari, meritò sape poterit dicere: *An non licet de meo facere, quod volo? &c.*

Respondetur ad argumēta in oppositum.

29

D Ad quartū respondetur ex præiactō fundamen-

D. Thom.

Sotus.
Vega.

D. Augus.

dameto, tantum enim probat, nisi sapere exaudiremur pro alijs orantes non debere preceptum orandi pro proximis imponi, non vero probat, promissionem de semper exaudiendo ad orationes pro alijs factas extendi. Ad quintum respondetur, in eo loco Divum Ioannem non facere sermonem de promissione divina infallibiliter exaudienti orationes, sed de fiducia quam de Dei beniginitate debemus concipere, quod nostras orationes exaudiet, siue fiant pro nobis, siue pro alijs: fiducia autem, ut superius diximus non presupponit iudicium certum impetrandi petita, neque omnem tollit formidinem, sed duntaxat certo credit, Deum pro sua beniginitate largiturum, nisi aliter divinae eius providentiae visum fuerit. Ad sextum respondetur. Licet id, quod donatur alijs in gratiam nostri, dicatur donari nobis: tamen id quod promittitur nobis, non dicitur promitti dari alijs, quia promissiones rigurosa intelligenda sunt, ut sonant: in locis autem allegatis superius promissio fit tantum orantibus pro se: unde ad orationes pro alijs non est extendenda, neque ausus est eam extendere D. Augustinus, neque Doctores. Locus autem ille Ioannis. 14. interpretatus est iuxta ea, quae dicuntur. 16. capit. ubi Christus Dominus formaliter expressit suam promissionem. Ad 7. respon. rationem a priori quare Deus non exaudit infallibiliter orationes pro alijs factas, etiam si vestiantur illis praefatis conditionibus, exaudit autem certissime suas pro ipsis orationes, esse: quia Christus voluit promissionem suam ad posteriores orationes extendere; non vero ad prioris generis orationes. Quod si cupis scire congruam rationem, & causam huius promissionis, bona est ea, quae in argumento. 7. assignatur, & habetur in D. Thom. in hac quaest. artic. 7. ad secundum & tertium: & communiter assignatur a Doctoribus Scholasticis. Et ad argumentum factum contra illam, respondetur primo: si aliquid probaret, subinde convinceret satis esse dicere, omnem orationem infallibiliter exaudiri, si una & hac conditione vestiretur, nepe si is pro quo petitur esset dispositus; quia in hac includuntur omnes conditiones. Sed melius respondetur, illam rationem procedere congruenter, supposita promissione non se extendente ad orationes pro alijs suas, quia communiter ignorat petens pro alio dispositionem eius, pro quo orat, quae potest esse impedimentum impetrandi, non vero

A ignorat suam propriam dispositionem.

Ad ultimum respondetur, negando consequentiam. Ratio discriminis inter orationes viatorum & Beatorum est, quia Beati nunquam fundunt preces absolutas & sine conditione, nisi quando vident eas esse conformes divinae voluntati, & cum hanc impleri sit infallibile, etiam infallibiliter orationes Beatorum exaudiuntur etiam quando pro alijs orant: ceterum viatores sapere oramus petentes ea, quae divinae voluntati non sunt conformia, tum quia non semper tenemur conformari ei in voluto materiali, tum & maxime, quia ut ait Paulus: *Quid oremus nescimus, nisi ipse Spiritus sanctus nos doceat, & ad petendum instiget*. Tota igitur infallibilitas in orationibus viatorum provenit vel ex merito de condigno impetrandi, vel ex promissione divina: quorum neutrum se extendit ad alios distinctos ab orante, infallibilitas vero in orationibus Beatorum nascitur ex omnimoda conformitate ad divinam voluntatem, quae non reperitur in viatoribus.

Perseveranter.

Q VARTVM membrum de quarta conditione, videlicet, quod fiat oratio perseveranter. Haec conditio ut necessaria ad infallibilem impetrationem exigitur expresse a Christo Domino, non solum nudis verbis, verum etiam adiectis parabolis, ut hinc eius necessitas magis manifestetur. Lucae. 11. parabolam narrauit illius, qui ob improbitatem seu importunitatem assidue petendi, impetravit quod cupiuit, & c. 18. ait: *Oportet semper orare & nunquam deficere*, & continuo adiecit parabolam viduae, quae sola perseverantia precum a iudice quodam inhumano obtinuit sententiam pro se, & Luc. 21. *Vigilate*, inquit, *omni tempore orantes*, & passim ad impetrandum commendatur, tum in sacra Scriptura, tum in sanctis Patribus perseverantia. Sed quae sit ista perseverantia requiritur ad impetrationem orationis, non ita perspicuum est: nam quidam dicunt, esse necessariam perseverantiam in actu orandi & in habitu charitatis: ita Alex. Alen. 4. p. q. 96. me. 2. ar. 5. §. 1. & videtur annuere Caiet. Luc. 11. circa illa verba citata. Ad hoc dico primo, ut oratio audiatur infallibiliter iuxta promissionem Christi Domini, non est necessaria perseverantia in charitate. Prob. nam promissio haec extenditur etiam ad peccatores ut supra probauimus: ergo non est necessaria perseverantia in charitate, alias ad solos iustos extenderetur. Confirmatur

August.

30

D. Thom.

31

Luc. 11.

Luc. 21.

A'ens.
Cait.

Alens.

D. Luca.

15

Chrysost.

tur, quod aliquando per orationem im-
tratur est gratia & charitas, & fortassis per-
seuerantia in ipsis: ergo nō præsупponitur
orantē esse vel perseuerare in eis: quia
idē non debet præsупponi, & simul acqui-
ri. Hoc assertū est cōtra Alexandrū ubi su-
pra. Sed perseuerantia requisita ut oratio in-
fallibiliter exaudiat, est perseuerantia in
orando: hoc est dicere, quarta cōditio debet
intelligi de perseuerantia orationis. Hoc ma-
nifeste colligitur ex textu euangelico in lo-
eis citatis. Sed in quo consistit ista perseue-
rantia orandi? Non in continuitate orandi,
nec in hoc quod singulo quoque die aut cer-
tis horis oretur: ut probaui supra artic. 14.
explicans illud testimoniū D. Luca, *Opor-
tet semper orare*. Hoc colligitur ex eodē ca-
pite, ubi perseuerantia orandi describitur à
Christo Domino, exēplo viduæ, quæ pete-
bat à iudice iniquo, ut iudiciū pro se ferret,
quæ tamen nec noctu diuq; nec certis ho-
ris iudicē interpellabat, sed fortasse pluries
in vno die, & in altero nunquā: & tamē quia
quoties se offerebat occasio non cessabat à
precibus, dicitur semper petiuisse, & perseue-
rassē in rogando. Igitur perseuerantia in
orando (quæ ad infallibilem impetrationē à
Domino exigitur) est quædam sedulitas &
instantia in orando, quæ promanat vel à cō-
tinuitate orationis, vel à repetitione, & ite-
ratione eiusdem. Et si roges, quanto tempo-
re necesse erit durare orationem, ut infalli-
bilis sit consecutio rei petite? Respōdetur;
nec longitudo orationis sufficit, nec breui-
tas aufert. Explico singula. Non sat est per
longum tēpus perseuerare in oratione: con-
stat enim multos petiisse per multos annos
beatitudinē, quam tamen postea in peccatū
lapsi non obtinuerunt. Nec est necessarium
petere toto vitæ tempore: nam etiā ex-
ploratum est, aliquos perseueranter petiuis-
se, & obtinuisse modico tēporis intervallo:
ut patet in Magdalena & Chananæa. Nihil-
ominus salubre consilium est perseueran-
tiam orationis quāto possibile est extende-
re. Probatur ex Chrysostomo de compun-
ctione cordis dicentis: *Ab oratione non rece-
das donec accipias finem postulati, tunc cessa
quando acceperis, imò magis nec tūc cesses, sed
& tunc perseuera agens gratias pro eo quod ac-
cepisti, ut perseueret tibi, quod acceperis*. Di-
cet quispiam, Quando dabit Deus postula-
ta? Quando illi viderit expedire secundum
rationes providentiæ suæ, nam homo de hoc
nihil scire potest, nisi per reuelationē: et-
enim ut prædixi aliquando paruo tempore

A oratur perseueranter, aliquando verò oratio
frequentatur per multos annos, & non con-
ceduntur postulata: cuius rei rationem assig-
nabimus inferius, & ista amplius explicabū-
tur per sequentes assertiones.

Prima sit. Ut promissio Christi de exau-
diendis infallibiliter orationibus impleatur,
non est necesse oratē perseuerare in ora-
tione quousque res petita obtineatur, sed
fatis erit in ea perseuerare, quousque
nostra perseuerantia iudicetur digna im-
petratione: hoc autem iudicare & ag-
noscere solius Dei est, nos verò solum po-
terimus dicere maiorem aut minorem per-
seuerantiam requiri pro qualitate rerum
petitarum, & petentium. Prima pars huius
asserti probatur. Benè stat aliquē orare piē
pro obtinendo aliquo sibi necessario, aut cō-
ducente ad salutem spiritualem, & perseue-
rare per multos annos in suis precibus, nec
tamen obtinet. Dicit aliquis, debuit perseue-
rare quousque obtineret, & cum ita non
perseuerauerit, non mirum est nō obtinuis-
se. Cōtra instatur. Demus duos homines iu-
stos orare æquali intensione, & æquali per-
seuerantia pro obtinenda liberatione à mor-
bo, qui utrique impedimentum præstat, ne
augeantur in vita spiritali. Tunc sic. Cōtin-
gat vnum statim exaudiri, & obtinere peti-
ta, alterum verò nō, sed post multos annos:
& hoc non accidit defectu perseuerantiæ,
quia ita strenuē orauit, ac perseueravit ille
posterior, sicut & prior, imò aliquando ma-
gis feruidē ac perseueranter: ergo perseue-
rantia necessaria ad infallibiliter obtinen-
dum non debet necessariò durare quousq;
res petita obtineatur. Confirmatur, quia
quod aliquis non obtineat postulata statim
post habitam orationem perseuerantem,
non referunt Sancti, ut infra videbimus, in
defectum perseuerantiæ, sed quia magis cō-
gruum est obtenturo, ut ei differatur con-
secutio petitorum: ergo perseuerantia re-
quisita ad impletionem promissionis Chri-
sti non necessariò debet durare vsq; ad con-
secutionem rei petite. Confirmatur secun-
dò. Oratio D. Pauli pro amouendo à se sti-
mulo carnis fuit satis perseuerans, & quan-
tum est ex parte perseuerantiæ digna exau-
diri, & in qua adimpleretur promissio diui-
na de exaudiendis orationibus infallibiliter:
& tamen non durauit vsq; ad consecutionē
rei petite, quia nō obtinuit: ergo nō est ne-
cessaria perseuerantia in orando quousque
obtainetur res petita. Maior conceditur ab
omnibus, & est D. Thom. qui illud testimo-
nium

16

nū Pauli, Ter Dominum rogavi, sic explicat, id est, multoties, sed Ter expresse & instantanter, vel Ter, id est, multoties, quia numerus ternarius perfectionē denotat. Itē si perseverantia necessaria debet durare vsq; ad consecutionē rei postulata, sequitur, quod si quis à Deo petat augmentū aut profectū in beatitudine, debeat perseverare vt obtineat ex promissione in petitione toto vitæ suæ tēpore, quousq; animā exhalet: imò toto tēpore quo in Purgatorio moratur, quousque fruatur beatitudine, & quod si hoc nō fecerit, non se extendat ad eum promissio Christi Domini de infallibiliter exaudiendis petitionibus. Consequens videtur absurdum, & sequela manifesta, si ponatur oppositum nostri asserti.

Secundam verò partē huius primi asserti colligo à sufficiēti diuisione, quia necessaria est perseverantia in petendo, & nō est necesse durare per totā vitam, neq; vsq; ad obtinendam rē petita, neque sat est longo tēpore: ergo recurrēdū est ad Dei approbationē & iudiciū, ipse namq; qui promissit orantibus perseveratē orare, sciet ad quas vsq; metas perseverantia extendi debeat.

Secunda assertio. Effusa oratione cum illis quatuor conditionibus Deus infallibiliter dabit postulata, interdū statim, interdū multo post tempore: sed mora hæc nō est referenda in defectum alicuius conditionis ex illis quatuor vt supponimus, nec in defectum veracitatis & promissionis diuinæ, quæ nequiquam deficere potest, sed quia sic expedit vel ad bonum Ecclesiæ, vel ad bonum orantis. Hoc dictum expresse assertitur à sanctis Patribus, qui & rationem reddunt, quare Deus aliquādo non statim post orationem ritē suam exaudiat orantes. D.

D. Hieron.

Hieronymus, cap. 10. in Danielelem agens de oratione eius perseverante super illis verbis: *Ex die primo, quo posuisti cor tuum ad intelligendum, vt te affligeres in conspectu Dei tui* (ecce perseverantiam in orando) *exaudita sunt verba tua, & ego ingressus sum ad verba tua. Princeps autem regni Persarum restitit mihi: & Hieronymus super hūc locum sic ait: Queritur, si statim exauditus est, cur nō statim ad eum missus sit Angelus? Data est ei per moram occasio amplius Deum deprecandi, vt ex eo quod plus desiderat per laborem, plus audire mereatur: & D. August. fermone. 5. de verbis Domini: Qui nos hortatur, vt petamus, & cui displicet, si non petamus, sed cū aliquādo tardius dat, commendat dona, non negat ea: diu desiderata dulcius obti-*

A *uentur, data vero citò vilesunt. Petō, quare? instā, petendo & querēdo crescis, vt capias: feruat tibi Deus quod non vult citò dare, vt & tu discas magna magnē desiderare.* Chrysost. homil. 30. in Genes. sic ait. *An non potest prestare Deus prius quā petamus? verum propter hoc differt, & expectat, vt occasionem accipiat: quia iuste nos sua cura dignos faciat: & infra: Relinquendum hoc est omnium conditori, magis enim scit quid nobis proficiat, quā ipsi nos: ipse novit quomodo salus nostra paranda: nostrum ergo sit opus continuis insistere precibus, & non agrē ferre si differatur quod petimus, sed longanimes esse, neque enim renuens preces nostras differt, sed arte sedulos nos efficiēs ad semetipsū attrahere vult.* Et Nilus lib. de oratio. cap. 32. *Ne petas* (inquit) *à Deo imperiose quod statim velis impetrare, vult enim te beneficio afficere in oratione perseverantem: quid enim excellentius, quā cum Deo colloqui? & eius vsu detineri?* En secundam congruentiam, quare Deus post emissam orationem perseverantē adhuc aliquando differt consecutionē rei petita. Idem prosequitur luculenter Gregorius lib. 26. Moralium, c. 15. explicās illa verba Iob, c. 35. *Nec enim frustra audiet Deus, & omnipotens singulorum causas intuebitur.*

C Tertia assertio. Antequam perseverantia in orando eas attigerit metas, & ad eam pervenerit perfectionē, vt digna cōsecetur exauditione, & in qua cōpleatur diuina promissio de orationibus exaudiendis, potest multis modis interrūpi. Primo modo, propter defitionē expressam propositi orandi, quæ nascitur interdum ex dissidentia impetrandi postulata, aliquando verò, ex deficientia desiderij rerū postulatā, vel ex aliquo simili. Secundo modo, propter teporem & remissionē perseverantiæ. Iste modus approbatur à quibuscūq; quos refert & sequitur Alex. Alen. 4. par. q. 96. mēb. 3. ar. 5. (Veritas huiusmodi examinabitur dubitatione sequenti) Addunt insuper præfati auctores, perseverantia hanc interrūpi per peccata venialia frequēter iterata: quod existimo falsum, quia bene stat, quēpiā abundare venialibus & perseverare petēdo à Deo. Dictū tamen horū autorū tollerandū est, si intelligā, perseverantiā in orando interrūpi per peccata venialia, quibus ipsamet oratio vitiosa redditur, eò quod sicut oratio vitiosa non est oratio, sic nec perseverantia in illa meretur nomen perseverantiæ studiosæ. Quarto modo interrūpitur perseverantia in orando per quodcunque peccatum mortale,

18

Alenf.

tale. Et si uirgeas, nam continget, aliquem pe-
tere à Deo perseveranter toto vitæ tempo-
re salutem corporalem, vel quid simile, &
in medio aut fine vitæ peccare mortaliter:
verbi gratia, peccato fornicationis: ergo nō
per quoduis peccatum mortale interrompe-
tur perseverantia. Respondetur. Aliud est lo-
qui de perseverantia in peccando absolute,
& in communi: (quidquid sit id, quod peti-
tur) aliud verò de perseverantia in petendo
necessaria ad salutem. Prior perseverantia
non interruptur per quodcumque pecca-
tum mortale, ut argumentum probat: poste-
rior verò interruptur. Quod ut penetres
adverte, esse impossibilia, quod aliquis
sit in affectu actuali peccandi, & quod petat
piè necessaria ad salutem: nam est impossi-
bile simul desiderare peccata, quæ sunt de-
structiva salutis, & desiderare ea, quæ sunt
necessaria ad salutem: quod si petantur ab
actualiter peccante, petitio fit solis verbis,
sed re potius irritatio est, & contemptus Dei
ac necessariorum ad salutem. Quando igitur
nos dicimus, perseverantiam in orando in-
terrompi per quodcumque peccatum mor-
tale, loquimur de ea, quæ versatur circa pe-
tenda necessaria ad salutem: hæc est enim
necessaria ad impetrandum infallibiliter pe-
tita, ut colligitur aperte ex supra dictis. Ex
his tamen noli inferre, hanc perseverantiam
ad infallibiliter obtinendum non reperiri
in peccatoribus, neque promissionem Chri-
sti ad eos nō extendi: sed tamen infer, quod
non reperitur in actualiter peccantibus: nā
si peccator habitualiter verè desideret ad
Deum converti, & ad illud aliquantulum con-
etur, poterit piè orare & perseverare, imò &
obtinere, ut inferius dicemus. Dico secun-
dò. Post rite factam orationem, nempe illis
quatuor conditionibus vestitam, si non sta-
tim conceditur res petita, orans habet ius
impetrandi eam, & illud ius nunquam amit-
tetur, nisi per subsequens peccatum morta-
le. Prior pars huius dicti probata est supe-
rius: nam Christus Dominus promisit se
exaudire orationes, si illis quatuor con-
ditionibus ornentur: ergo qui tales oratio-
nes emittunt habebunt ius ad impetrandū
petita, fundatum in Christi veracitate & fi-
delitate. Secunda pars probatur, quia per
peccatum mortale, & per solum illud orans
indignus fit, cui servetur promissio. Quod
palam fiet, similitudine ducta ex ijs, quæ in
ter homines contingunt: nam si Rex ali-
cui ex proceribus promittat se daturum cer-
tam auri summam, & postea homo ille gra-

A uiter Regem lædat, indignus est, cui promif-
sio servetur: imò totū ius promissionis per-
didit, maxime si crimen læsæ Maiestatis cō-
misit: quod pariformiter de Deo intelligen-
dum est. Secundò probatur idem. Nam con-
secutio rei promerita impeditur per quod-
cumque peccatum mortale subsequens, & per
solum illud: ergo idem dicendum est de im-
petratione rei postulata, quæ promissa est
oranti illis quatuor cōditionibus adhibitis.
Magnum tamen discrimen est inter meri-
tum & impetrationem: nam meritum per
peccatum mortale mortificatur, & poterit
reuiuiscere per poenitentiam: ut dicitur in
materia de poenitentia: at verò ius impetrā-
di natum ex sola promissione diuina de
exaudiendis orationibus totaliter extingui-
tur, & aboletur per peccatum mortale; sic
adeò, ut non reuiuifcat per poenitentiam. Ra-
tio discriminis est, nam ius meriti pertinet
ad iustitiam, & est quasi nascens ex contra-
ctu, Do ut des, facio ut facias: quod impedi-
ri potest à cōsecutione per subsequens pec-
catum, non tamen aboleri: ius vero impetrā-
di nascitur ex promissione, quæ hoc ipso
quod non obligat aboletur, & extinguitur
ius ex illa. Exemplo istud discrimen mani-
festabitur. Promisit alicui Rex in laboris
mercedē auri pondus, & ille offendit regē:
licet impediri possit à consecutione merce-
dis, quia carens amicitia regia non est dig-
nus cui solvatur merces; tamen si postea re-
concilietur tollitur impedimentum solutio-
nis mercedis debitæ: at verò si Rex gratiose
promisit idē auri pondus, & is, cui facta est
promissio ante consecutionē læsit Regem,
quantūvis postea redeat in regiam gratiā,
nō habet impetrādi ius; quia hoc ipso quod
promissio non obligat aboletur ius ex illa
ortum. Sed attentè considerandum est, non
esse mentis meæ asserere, tale ius aboleri ta-
liter, ut nunquam impetretur res petita, nā
(quæ Dei benignitas est) sæpe talis orans
Deo reconciliatus impetrabit: sed quod as-
sero est, nō impetraturum ex vi promissio-
nis iam transactæ & abolitæ; at impetrabit
rem meritam ex vi præcedentis meriti.
Dico tertio. Ut oratio sit impetratoria infal-
libiliter & actualiter, necessarium est oran-
tem perseverare in non peccando quousq;
res postulata obtineatur. Hoc dictum mani-
feste sequitur ex præcedenti, nam si per
quoduis peccatū mortale deperditur ius im-
petrādi ortū ex promissione diuina: ergo
necesse est perseverare in nō peccando quo-
usq; obtineatur res petita: ubi nota, qd sicut
gratia

gratia necessaria est, ut sit principium meriti, at perseverare in nō peccando est quid remouēs impedimentū actualis cōsecutionis rei promeritæ, sic perseverantia in orando, & cetera tres requisitæ conditiones sunt intrinseca orationi, cui promisit Deus infallibilem exauditionem: at perseverare in nō peccando, est remouens impedimentum impetrationis actualis, quæ per solum peccatum mortale impediri potest: sicut etiam causæ naturales interdum deficiunt à suis effectibus propter superueniens impedimentum. Et iuxta doctrinam huius dicti intelligendi sunt, qui dicunt, ad infallibilem impetrationem requiri perseverantiam in bono; & illud Gregorij in moralibus: *Virtutis pondus oratio non habet, quam nequaquam perseverantia continui amoris tenet.* Perseuerantiam in non peccando appellat perseuerantiam continui amoris, vel loquebatur de orationibus iustorum: & D. Thomas in quarto distinction. 15. quæstio. 5. articulo. 7. quæstiunc. 3. in corpore, & ad quartū similiter est interpretandus.

Dubitatiuncula quarta.

21

Dubitatur
quarto, an
perseueran-
tia ad ora-
tionē requi-
rat certam
intensionē?

AN perseverantia, quæ à Domino exigitur, ut necessaria conditio ad infallibiliter impetrandum, requirat in orante perseveranter aliquem intensio- nis ac feruoris gradum? an verò satis sit quæcunque in orando perseverantia; etiam si remissa, & languida sit? Et videtur non sufficere quacunque perseverantiam, sed necessariam esse perseverantiam feruidam ac sollicitam valde. Primò quia ubique Chris- tus Dominus expressit hanc promissionē de exaudiendis orationibus, si perseveranter fiat, exposulauit feruidam perseveran- tiam, ac nimis tenacem, Matthæi. 7. & Luc. 11. *Petite & accipietis, querite & inueni- tis, pulsate & aperietur vobis.* Quæ verba ponderanda sunt, quia multipliciter verbo rum exaggeratur, non segnem esse debere perseverantiam, sed feruidam & vehementem, qualis est, non solum petentis, sed etiā pulsantis: & Chrysostomus homilia 24. in Matthæum, explicans eadē verba ait: *Nec tamen obiter postulare insit, sed cum sedulitate multa, & magna intensione: hoc est enim quod ait, querite, siquidem ille, qui querit aliquid, cuncta profecto alia mente projiciens, vnum intendit illud, quod solum requirit, ac presentium rerum nihil omninò considerat: no-*

Matth. 7.
Luc. 11.

Chrysost.

Arunt certè illud quotquot vel auro, vel seruis (ut plerumque contingit) amissis experti sunt hanc, quam dico diligentiam requirendi: ex eo quidem, quod ait querite istud ostendit: ab eo quod dixit, Pulsate, vehementer accendi, & ardere prorsus mente præcipit. Et D. Basilus in regul. breuio. regula 261. sic ait: *Si non audiamur, intelligendum est opus esse perseverantia, aut contentione maiori, sicut admonemur ex ea parabola Domini, per quam docemur semper oportere orare, & non defatigari: & quemadmodum alio in loco dictum est ab ipso eodem Domino, cum ait propter improbitatem eius tamen surget, & dabit quotquot habet necessaria.* Hæc ille, in quibus verbis docet, per parabolā hanc non solum perseverantiā significari, sed etiam quadam contentione, & maiori feruore repetitam. Sicut homo ille in parabola, qui primò petijt verbo, nō exauditus autem verbo, & pulsatione insisti- tit. Confirmatur ex ipsa parabola affixa præfatis verbis Lucæ, in qua Dominus ait: *Et si ille perseverauerit pulsans, dico vobis, et si non dabit illi, eo quod amicus eius sit, propter improbitatem tamen surget, & dabit illi quotquot habet necessarios.* In qua parabola exigitur non qualiscunque perseverantia, sed tam vehemens ut vocetur improbitas à nostro interprete, & à Græco scriptore impudentia, ut per hoc significetur assidua ac constans in oratione ac petitione perse- uerantia, ut notarunt Euthymius, Titus Bostrennus. Quam quidem importunita- tem vertunt, quæ est effectus impudentiæ: qui enim postposito pudore petit, solet esse importunus: Melius autem noster inter- pres appellauit, improbitatem, & ita legit Au- gustin. Sermone. 29. de verbis Domini, & Sermone. 171. de tempore, qui enim vrget & non cessat dicitur improbus, unde illud Poætæ, *Labor improbus omnia vincit.* Quæ improbitas non solum assiduitatem, sed

C

D

quandam habet admixtam afflictionem, labor enim improbus est, qui assiduus est & affligens; ac improba petitio, quæ assidua, & quasi tædio afficit eum, à quo petimus: ut sic impellatur ad dandum: quæ improbi- tas est effectus impudentiæ, quæ non semper est vitium: ut enim pudor aliquando vi- tiosus, aliquando studiosus, sic & impuden- tia. Ecce exigitur perseverantia non qualis- cunque, sed intensa & tenax. Huius quasi impudentis perseverantiæ illustre exem- plum habemus, Lucæ. 7. in Magdalena orante obnixè pro delictorum venia mul- tis fufus lacrymis, lotis Christi pedibus, ac

D. Basil.

Euth.
Tit. Bost.

22
August.

Luc. 7.

Greg.

crinibus terfis : de qua Gregor. homilia. 33. in Euangelia: *Super conuiuantes ingressa est, non iussa venit: inter epulas lacrymas obtulit. Discite quo dolore ardet, quæ flere inter epulas non erubescit.* Similiter in Chananea

Matth.

Matthæi. 15. huius perseverantia nobile specimē videre licet. Quod si aliud quis cupit huius quasi improba perseverantia, exemplum insigne habemus in Moyse, Exod. 32. cuius oratio adeo importuna fuit, ut auderet Deo dicere, *Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis dele me de libro vite*: unde & obtinuit postulata: & hæc est vis Deo grata, de qua loquitur Tertul. in Apologetico, capit. 39. & indicat Hier. Epist. 57. ad Damasum. Demum hæc est instantia humilis orationis, quæ potens est apud Deum. De qua Concil. Lugdun. in cap. ubi periculum, de election. in 6. Secundo perseverantia in oratione, qualis deest esse ad obtinendum petita, debet esse ab Spiritu sancto faciente nos postulare, non utcunque, sed gemitibus inenarrabilibus, ut dicitur ad Roman. 8. per gemitus autem inenarrabiles significatur vehemens ac intensa nimis oratio.

23

His argumentis persuasus existimo probabile esse, quod ad obtinendum infallibiliter petita, iuxta promissionem Christi Domini, non sufficit qualiscunque perseverantia, sed tenax ac vehemens, qualis describitur à Christo Domino in Euangelio, & à Sanctis & Patribus supra citatis. Et non mirum talem exegisse Christum, ut conditionem ad implendum tam magnificam pollicitationem de exaudiendo nos infallibiliter in petitionibus nostris. Quod si quispiam roget, quis gradus intensiois sufficiat, ut perseverantia hæc habeatur: Respondetur. Solus Deus scit, & tam perseverantiam in orando, quam eius intensio necessaria, ex Dei munere provenit, ut inferius dicemus. Nihilominus opposita sententia videtur probabilior, videlicet sufficere quamecunque perseverantiam in orando, etiam si non sit valde intensa. Probat, quia ad perseverantiam in alijs actibus magis necessarijs ad salutem, ut sunt dilectio Dei, contritio de peccatis, non requiritur certa & gradualis intensio, ut asseritur communiter à Doctoribus, maxime à D. Thomæ discipulis contra Scotum in 4. distinct. 4. quæst. 2. articuli. 2. ergo neque ad perseverantiam in orando. Confirmatur, quia in nullo studio opere propolscit Deus ex necessitate gradualem comatum, & intensioem: ergo neque in orando

Sent. auto.

Scotus.

A di perseverantia. Secundo, quia ex opposita sententia sequitur ferè nunquam impleri præfatam Christi promissionem, atque adeo fuisse inanem, & esse promissionem verbis & superficie tenus, & non re: cōsequens non est admittendum: ergo. Probat, quia vix reperiuntur etiam Sanctissimi quique, qui continent aut repetant frequenter orationem magis ac magis feruidam, sine eo quod interdum admisceatur aliquando orare remisse: maxime si perseverantia deberet durare per plures annos. Confirmatur, quia Sancti sæpè conqueruntur de hac tepiditate in orando, unde David, *Cor meum dereliquit me.* Confirmatur secundo, quia quomodocunque perseverare in orando est admodum difficile: ergo perseverare in orando semper in magno conatu & intentione vix hominibus possibile est.

Ad argumenta pro opposita sententia respondetur primo, in testimonijs ex Euangelio citatis non esse certum illam verborum accumulationem, scilicet, *Petite, querite, pulsate*, esse referendam ad intensioem perseverantia in orando, nam Druthmarus Matth. 7. sic explicat, *Petite animo, querite verbis, pulsate operibus.* Caetanus Luca. 11. *Petite orationibus, querite factis, pulsate perseverando in vtrisque.* Eodem modo exponit interlinealis ibidem. Vel tertio, *Petite fide, querite spe, pulsate charitate*: ita interlinealis Matth. 7. & idem D. Augustin. lib. 2. de Sermone Domini in monte cap. 33. & ibidem. *Petite, quasi dicat, infirmis pedibus, prius petat, ut sanetur: post querat, ut inueniat viam, quæ ad propositum ducat: deinde cum illuc venerit, ut aperiat, ut pulset: sic prius est petitio sanitatis, ut vires dentur animo, quibus quod petit implere possit viribus acceptis; secunda est inquisitio via, quid enim sunt vires per devia euntes? cum autem via ad destinatum perduxerit, tertia est, pulsatio, ut quod clausum est, possit aperiri, &c.* Nihilominus ipsemet Augustinus se correxit in libr. 1. retractat. capit. 9. & putat illa tria idem significare, sed exaggeratur prius dictum accumulatione verborum, & ideo longe melius ad instantissimam petitionem omnia referuntur: hoc quippe ostenditur, ubi omnia eodem verbo conclusis dicens: *Quanto magis pater vester, qui in cælis est, dabit bona petentibus se*; non dixit petentibus, querentibus, & pulsantibus. Quapropter relicta hac priore responsione, secundo respondetur, frequentissimum esse in Sanctis

24
Resp. ad argum. in oppositum.
Druthm.

Caet.
D. Aug.

August.

August.

sanctis Litteris, & apud Sanctos Patres, A quando ab hominibus exigunt aliquem virtutis actum insignem, uti verbis denotantibus vehementem conatum, & intentionem; non quia necesse sit talem actum in gēti intēione & conatu vestiri, sed ut exaggeratione verborū illūcōmendent, velut ad perfectiora inuitent. Sic intelligitur illud, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua*: & illud, *Anima que incedit curua præ magnitudine mali dat tibi gloriam & honorem*: & illud, *conuertimini ad me in toto corde vestro, & in tota anima vestra, &c.* & similia: ubi non exigitur gradualis intensio doloris aut dilectionis, sed quæcunque contritio, aut dilectio Dei super omnia sufficere putatur. Idem dicimus de perseverantia in orando: quæcunque si vera est, sufficit ad promissionem implendam de exaudiendis infallibiliter orationibus, licet per exaggerationem, aut per prouocationem ad perfectiora insignis perseverantia videatur postulari. Qui plura cupit videre de perseverantia in orando, & de laudibus eius legat. D. Basilium in constitutionibus Monachorum capit. 1. Chrysostomum Homilia. 30. in Genesim. & Homilia. 49. in cap. 25. Genes. tomo. 1. Augustinum tractatu. 37. & 102. in Ioannem, D. Bernardum Sermone. 9. in Cantica, Hieronymum in homilia super Euangelia Lucæ capit. 11. tomo. 6. & libr. 17. in cap. 62. Esai. tom. 4.

Dubitatio quinta appēdix ad duas proximæ præcedentes est. An sit infallibilis consequentia hæc: Aliquis fundit ad Deum preces seruatis prædictis quatuor conditionibus: ergo obtinebit postulata. Et videtur vera pars negatiua. Nam multi peccatores petierunt à Deo remissionem peccatorum, & secundam gratiam, & vsque ad finem vitæ petierunt, non interruptentes perseverantiam in orando per aliquod peccatum mortale, & non obtinuerunt, quia contritione carentes obiēre: ergo non est infallibilis præfata consequentia. Confirmatur, quia etiam si quis petat piē, & perseveranter, ne ingrediatur Purgatorium, sed statim in cœlum euolet, non obtinebit: ergo, &c. Antecedens patet, si talis orans in fine vitæ dicat verbum otiosum, aut peccata multa venialia committat, quæ luere in Purgatorio necessarium est. Secundò, si quis cum præfatis conditionibus à Deo postulet sanctitatem Beatissimæ Virginis, aut merita D. Pauli, aut ne peccet venialiter, vel quid si-

mile, absque dubio non obtinebit, sicut de facto nullus obtinuit post illa tempora Ecclesiæ primitiue: ergo illa consequentia non est infallibilis.

Dicet quispiam, promissionem Christi esse intelligendam de ijs, quæ communiter & secundum communem gratiæ cursum conceduntur in vita hac mortali: non autem est consuetum, imò & Deus decreuit nullos, præter paucos quosdam, ad tantam euehere celsitudinem meritorum, qualis in argumento commemorata est. Contrà arguitur tertio. Quamuis omnes possint petere cum præfatis circumstantiis perfectionē & merita D. Dominici, aut D. Francisci, nō tamen omnes obtinebunt, imò de ipsis, & alijs Diuis legitur instanter à Deo postulas se pro Christo subire martyrium, & nō obtinuerunt. Dices fortē, propterea non obtinuisse quia ad Dei gloriam & Ecclesiæ profectum pluri intererat hos viuos permanere per multos annos, quàm subito interire, aut verò ut humiliores euaderent videntes se non consequi postulata. Benē. Sed quid de petentibus sanctitatē virorum illustriū? Respondetur, videt Deus multos sic petentes celsitudine meritorum elatos ruituros, sicut etiam videt multos flagitantes martyrium in tormentis non perflituros fortiter: quare cum non petant sibi conducencia ad salutem, non mirum eos non consequi postulata. Contrà arguitur quartò. Demus prædictos orantes, de quibus in argumento præcedenti, petere à Deo non solum illa egregia merita, sed & auxilia, quibus illi illustres viri in eam altitudinem meritorum sine ruina perfliterunt: nam hæc hypothēsi facta nulla conditionum deficit: & tamen non erit infallibilis consequentia de exauditione orationis. Quintò. Si esset infallibilis dicta consequentia, esset ex iustitia debita oranti rei postulata impetratio. Consequens est falsum: quia tota ratio impetrationis innititur Dei misericordiae, longē aliter, quàm in merito contingit. Probatur sequela, quia infallibilitas quæcunque orta ex promissione, maxime acceptata ab eo, cui fit promissio secum affert debitum iustitiæ. Sextò. In lege veteri non legimus istam infallibilitatem in exauditione orationum: ergo neque in lege gratiæ constituenda est, quia secundum communem cursum gratiæ, præterquam in Sacramentis & Autore ipsorum, parificandæ videntur istæ leges. Antecedens patet, quia nusquam in veteri testamento inuenitur talis infallibi-

26

85

27

D. Basi.
Chrysost.
August.
Bernard.
Hieronym.

25
Dubitatur
quintò, an
adorationē
ornatā qua
tuor cōdit.
sequat. in-
fallibiliter
impetratio?

litas expressa. Septimò, tota hæc infallibilis impetrationis ortum habet ex promissione Christi Domini: ergo conuenit orationi ex opere operato. Hoc autem inauditum dogma videtur, cum solis Sacramentis conueniat suos assequi effectus ex opere operato: maximè si de consecutione gratiæ sit sermo, quam impetrari infallibiliter per orationem rite factam, superius diximus. Prior illatio probatur, quia quicquid efficaciam alicui rei aduenit ab extrinseco, putà ex Dei promissione aut institutione ex opere operato habet: sed oratio de se non habet infallibiliter impetrare, sed illi aduenit ex Christi promissione: ergo ex opere operato illi conuenit. In oppositum est Doctrina tradita in præcedentibus dubitationibus, & præfens à me excitata est ad exactius examen eorum, quæ ibi dicta sunt. Modò verò tantum ad argumenta respondendum est.

Resp. ad argum. facta.

Ad primum, & eius confirmationem vt respondeatur, prænotandum est, hanc Christi promissionem de exaudiendis infallibiliter orationibus, cum ad communem gratiæ cursus pertineat, intelligendam esse seruatis legibus eiusdem gratiæ: lex gratiæ est, vt nemo obtineat gratiam nec peccatorum remissionem extra Sacramentorum usum, nisi præcedente contritione peccatorum: lex item gratiæ est, vt nemo inquinatus vel venialibus cælum euolet nisi purgatus per ignem, aut nisi satisfecerit pro se, vel suffragiis Ecclesiæ releuetur: vnde quando à Deo petuntur ea, quæ sub posita lege à nostris actibus pendent: tunc Deus petita concedit, quando auxilia dat, quibus possint homines operari ea opera, ad quæ postulata consequitur vt incolumes maneant Dei leges: verbi gratia. Petit quis à Deo remissionem peccatorum, aut primam gratiam, non dat eam Deus immediate, sed mediatè: quia dat auxilia, quibus homo possit conuerti, imò & quibus efficaciter conuertatur, & consequenter obtineat remissionem peccatorum, & primam gratiam. Petit itidem quis à Deo liberationem à Purgatorio: dat Deus occasione satisfaciendi ante obitum, quod si in ipso obitu peccet venialiter, luet poenas in Purgatorio. Igitur ad argumentum secundum in forma respondetur, negando casum antecedentis, qui enim pie & perseueranter petit pro se primam gratiam obtinebit: quia Deus illi dabit auxilia, quibus efficaciter conuertatur: sed sicut non omnes vtuntur auxilijs paratis, sic non om-

nes petunt cum conditionibus præfatis. Ad confirmationem negatur consequentia, quia in casu posito nequit concedi res petita, nisi violata lege communi, quæ non violabitur, vt impleatur promissio. Secundò respondetur, talem orationem includere virtualiter petitionem non peccandi venialiter, quod donum non cadit sub promissione, vt statim videbimus. Ad secundum & tertium bene responsum est inter arguendum.

In quarto argumento mouetur quedam insignis dubitatio. An scilicet possint viatores per orationes vestitas illis quatuor circumstantijs impetrare infallibiliter perseuerantiæ donum? Et pro parte affirmatiua arguitur primò. Oratio qua ratione impetratoria est, extenditur ad omnia, quæ Deus donare potest: tale est perseuerantiæ donum: ergo impetrari potest infallibiliter. Confirmatur ex his, quæ supra attulimus dubitatione quarta ad probandum perseuerantiæ donum impetrari posse, & de facto impetrari, & ita asserit D. Thom. 1. 2. quæstion. 114. articulo. 9. ad secundum. Respondet quispiam, negando consequentiam: alia enim ratio est impetrationis, alia infallibilis impetrationis: primum concessimus supra: nempe quibusdam orantibus pro dono perseuerantiæ Deum votis annuisse. Secundum verò non probatur.

Contrà arguitur secundò. Deus promittit, se daturum quicquid petierimus ab eo pie & perseueranter, si de necessarijs ad salutem sit: huiusmodi est perseuerantiæ donum, quod impetrabile est: ergo, &c. Confirmatur. Quicquid impetrabile est, potest esse obiectum diuinæ promissionis infallibilis, sed huiusmodi est perseuerantia: quæ ergo inuidia est ipsam excipere ab vniuersali promissione Christi dicentis: *Quidquid petieritis, &c. hoc faciam.*

Tertiò. Potest orans impetrare primam gratiam infallibiliter, si oratio vestiatur debitis circumstantijs: ergo & perseuerantiam.

Quartò. Possunt homines mereri de congruo perseuerantiam, vt diximus probabile esse supra: ergo & impetrare infallibiliter.

Propter hæc argumenta sunt quidam hanc partem tenentes, & aduertunt, orationem quæ perseuerantiam impetrat, infallibiliter debere esse supernaturalem, vt habetur in Epistola. 6. Beati Fulgentij, ad Theodorum & Prosper. responsione. 5. ad decimam dubitationem Genuensis, & Concilio Araus-

29

*Dubitatur
6. an possint
viatores per
orationem im-
petrare in-
fallibiliter
perseueran-
tiam?*

D. Thom.

30

*D. Fulg.
D. Prosp.*

cano,

eano Can. 3. dicente. *Siquis per inuocationē humanam gratiam Dei dicit posse conferri, nō autem ipsam gratiam facere, vt inuocetur à nobis, contradicit Isaia Prophetā, vel Apostolo idem dicenti: Inuentus sum à non quærentibus me, palam apparui his, qui me non interrogabant.*

In oppositum pro parte negatiua arguitur primo, quia quamplurimos præcitos verosimile est fuisse preces piæ ac perseveranter (ac fortasse feruentiores, quàm præcitos) pro obtinendo perseverantiæ dono: & non sunt consecuti. Dicit quis, sua culpa amiserunt ius impetrandi per peccata subsequētia. Contrā, nam donū perseverantiæ includit, vt non labatur in peccatum, qui illud habet: ergo si infallibiliter impetrari potest, nullo modo per peccatum potest deperdi. Dicere enim quod infallibiliter obtinebit donum perseverantiæ, & quod peccabit est aperta contradictio. Secundò perseverantia non potest esse obiectū meriti: ergo neq; impetrationis. Antecedens ponitur ex his, quæ dicuntur in materia de merito. Consequentia probatur, quia omnes rationes, quæ probant perseverantiam non posse cadere sub merito, pari passu procedunt ad probandum, non posse esse obiectum impetrationis. Confirmatur, quia id, quod est principium operis impetratorii, non potest esse res impetrata. Sed perseverantia est principium orationis, vt impetratoria sit, maxime si oratio fiat ex auxilio supernaturali Dei: ergo non potest esse obiectum impetrationis, id est, res impetrata. Maior probatur, quia hac ratione nō potest esse terminus meriti; quia est principium eius: ergo neque impetrationis. Confirmatur secundo, quia ex positione contraria sequitur, hominem secundum legem ordinariam & communem cursum gratiæ fieri impeccabilem peccato mortali in hac vita. Consequens est error Beguardorum, & Beguinarum, damnatus in clemētina, ad nostrum, de Hæreticis, & multo ante à D. Hieronymo, aduersus Iovinianum, & refertur de penitentia distinction. 2. capit. si enim. Probatur sequela, si orantes piæ infallibiliter obtinent perseverantiam, cum hæc infallibilitas nequeat deficere, vt potest fundata in promissione Christi Domini, homo sic orans redderetur impeccabilis.

Doctissimus Bartholomæus à Medina, & Magister meus obseruantissimus disputat hanc quæstion. 1. 2. quæstion. 114. articul. 9. in solutione ad primum D. Thomæ, &

A pro decisione dicit tria. Primum est, non posse hominem iustum impetrare donum perseverantiæ ex lege infallibili. Probatur primò, quia aliàs homo iustus per orationem bonam constituet se confirmatum in gratia, quod esse falsum manifestum fit in viris egregiæ sanctitatis, qui à gratia ceciderunt. Secundò, quia homines Sancti dediti, qui semel orauere perseveranter & feruenter efficiuntur vecordes ad opera virtutum, putantes se habere donum perseverantiæ propter suas orationes: quo habito, non ultra aliquod opus erit. Dicit secundo, si homo perseverauerit in oratione, verè, & piè orans pro se infallibiliter saluabitur: & dicit hoc dictum esse de mente D. Thomæ in hoc articulo, cuius commentaria instruiamus. Dicit tertio, qui perseverauerit in oratione petens piè & verè donum perseverantiæ infallibiliter illud assequetur: hoc dictum colligit & benè ex secundo. Et ipse met Medina obijcit sibi contrarietatem in primo & tertio dicto: & respondit, primum dictum intelligi de iustis in communi, quibus non est datum impetrare tale donum, alijs verò conceditur illud impetrare; quia illis donatum est tali modo orare perseverando in oratione usque in finem, & hoc est speciale Dei donum, neque homo iustus potest illud consequi à Deo infallibili lege: sed semper est donum Dei speciale, ex gratuita Dei beneuolentia proueniens.

Sed tamen existimo secundum, & tertium dictū falsa esse. Primò, quia sæpè experientia compertum est, iustos egregia sanctitate insignes, à meritorum saltigio cecidisse, iam in ultimo termino vitæ, quos fuisse preces pro dono perseverantiæ crebrius, feruentius, ac perseverantius, quàm aliquos ex prædestinatis non dubito, vel saltem funderè potuerunt, at non formidabit concedere Magister optimus hos prædestinatos impetrasse donum perseverantiæ lege infallibili: ergo idem dicendum esset de illis reprobis, qui in operibus studiosis ferè per totam vitam se exercuerunt. Quod si mordicus asserat non esse illis reprobis impartitum donum perseverantiæ in orationibus pijs, alijs verò prædestinatis datum esse non lege infallibili per orationes, sed ex Dei liberalitate & dono. Secundò arguitur contra hoc. Non est minus impetrabile, nec minus comprehenditur in promissione Christi Domini hoc donum orandi perseveranter, quàm donum perseverandi

D. Hieron.

Medina.

uerandi in amicitia Dei : sed illi, quos diximus à celsitudine meritorum cecidisse per feruentissimas crebras orationes non illud impetrauerunt: ergo neque alij quos posui mus esse prædestinatos. Confirmatur. Lex infallibilis est de impetrando donum perseuerantiæ : ergo eadem est de impetrando perseuerantiam in orando , quæ minoris fit.

Tertiò. Tota infallibilitas orationis, vt impetratoria est, fundatur in Dei promissione de exaudiendis orationibus , si vestiantur debitis circumstantijs , vt supra docuimus: sed hæc promissio ad omnes generaliter se extendit: ergo non est cur eam coarctemus in consecutione perseuerantiæ ad quosdam.

Quartò: quia nõ fugit Magister doctissimi vim argumenti illius, quòd secundum legem communem aliqui redderentur impeccabiles in via, illi videlicet quibus conceditur donum perseuerandi in oratione, quia in illis adimpletur promissio ordinaria de impetrando quicquid à Deo petierint, etiam ipsum donum perseuerandi in Dei amicitia. Confirmatur, quia si illis prioribus tanta sanctitate pollentibus non est datum perseuerare in oratione : ergo nihil infallibiliter impetrarunt à Deo, quod absurdum censetur . Probatur consequentia, quia ad infallibilitatem impetrandi necessario præsupponitur perseuerantia in orando . Dices, perseuerantiam in orando debere esse maiorem, vel minorem pro qualitate rei petitiæ, & ideò perseuerantia in orando pro obtinenda perseuerantia in Dei amicitia debet durare vsque ad finem vitæ . Contra hoc militat, quæ supra docuimus : non exigì perseuerantiam in orando vsque ad consecutionem rei petitiæ, sed posse contingere , vt multo ante tempore quis per orationem habeat ius impetrandi rem petitam, quæ tamen non dabitur statim. Confirmatur secundò. Perseuerantia in orando vsque ad finem vitæ pro necessarijs ad salutem includit & exigìt perseuerantiam in Dei amicitia, maxime in homine iusto : ergo qui asserit esse necessariam perseuerantiam in orando vsque ad finem vitæ, vt obtineatur perseuerantia in Dei amicitia, nihil aliud asserit, nisi quod mediante perseuerantia in amicitia Dei, acquiritur ius ad impetrandam eandem perseuerantiam : & sic idem erit principium impetrandi, & res impetrata, quod est absurdum . Antecedens

A patet ; nam vt supra docuimus per quodcunque peccatum mortale interruptitur perseuerantia . Vnde necessum est homini iusto non peccare mortaliter, nisi velit perseuerantiam orandi pro necessarijs ad salutem interrompere.

Pro huius rei explicatione, præmittendum est, de duplici perseuerantia posse institui præsentem dubitationem, de perseuerantia in orando, & de perseuerantia in Dei amicitia.

De vtraque perseuerantia sit prima assertio. Nulli debet esse dubium, quia impetrari possit à Deo & de facto impetretur sæpissime à petentibus illam . Hæc assertio à me multis probata est supra quaestione. 4.

Secunda assertio . Perseuerantia in orando vsque ad finem vitæ, non est impetrabilis infallibiliter . Probatur. Ad talem infallibilem impetrationem exigitur ex Dei promissione perseuerans oratio, & ea præsupponitur : ergo non est impetrabilis: aliàs idem esset principium impetrandi, & res impetrata : idem præsupponeretur impetrationi, & impetraretur : quæ esse absurda, quis non videt? Idem dico, & propter eandem rationem, de perseuerantia in orando requisita ad hanc impetrationem, etiam si non duret vsque ad finem vitæ . Fateor nullum esse inconueniens, quod per hanc perseuerantem orationem impetretur infallibiliter perseuerantia orandi in alijs orationibus distinctis ab ea, quæ modò impetrat.

Tertia assertio . Magnum donum perseuerandi in amicitia Dei, vel in non peccando, non est impetrabile infallibiliter per orationes quantumcunque feruidas ac perseuerantes. Notanter dixi infallibiliter, vt non aduersarem primæ assertioni, vbi habetur, aliquando donari à Deo petentibus ipsum . Hæc assertio probatur argumentis factis in oppositum pro parte negatiua.

Quarta assertio . Nullam cerno implicationem contradictionis, quod de potentia Dei extraordinaria donum perseuerantiæ sit impetrabile infallibiliter ; de facto tamen non impetretur infallibiliter . Prima pars huius assertionis probatur, quia benè posset Deus statuere legem de largiendo donum perseuerantiæ orantibus hac vel illa oratione, his vel illis comitata conditionibus, si-

36

Resp. ad ar
gum. partis
affirmatiue
Medina.

cut modo liberaliter idem donum largitur sine promissione: ergo &c. Antecedens manifestabitur in solutione argumentorum, quæ possunt contra hoc fieri. Secunda pars ex præcedenti assertionem sequitur. Modò respondetur ad argumenta pro parte affirmatiua. Ad primum Magister Medina ubi supra respondet, promissionem illam de exaudiendis orationibus tantum se extendere ad ea largienda, quæ pertinent ad conditionem viatoris, at quod homo habeat voluntatem determinatam ad bonum vsum gratiæ, potius est conditio existentis in termino, quia quandiu nostrum liberum arbitrium non peruenit ad vltimum terminum semper est in vtrâque partem flexibile: ergo lex orationis non extenditur ad donum perseuerantiæ, sed illud tantum est referendum ad specialem Dei misericordiam. Sed contra hanc solutionem arguitur: nã æquiuocant de perseuerantiâ patriæ & viæ: prior non est conditio viatoris, posterior verò sic, cum ipsa gaudeant omnes viatores prædestinati. Quare melius respondetur, promissionem esse intelligendam saluis legibus, & ijs, quæ concernunt statum gratiæ, vt animaduerti in solutione ad secundum, cernit autem statum viatoris, qui est timoris status, iuxta illud Pauli primæ ad Corinth. *Qui stat videat ne cadat*, & illud ad Philipens. *Cum timore & tremore vestram salutem operamini*: Vt donum quod est vltima clausula perfectiua omnium donorum, solum spectetur à Dei liberalitate, non verò à merito iustitiæ, vel promissione infallibili: vt sic dicamus Deo: *Sicut oculi ancillæ in manibus Domine suæ, ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri*. Psal. 122. Decet item statum timoris, vt nullum sit in homine opus etiam ex Dei dono, quod reddat hominem impeccabilem secundum communem cursum gratiæ: quod dixerim propter paucas exceptiones, nempe Beatæ Virginis & Apostolorum, & si qui sint alij, de quo non est modò disputandum. Ad confirmationem bene ibi responsum est iuxta tenorem primæ assertionis. Ad secundum & eius confirmationem respondetur, ex his, quæ modo dicebamus in solutione primi, red dentes rationem, quare ab illa vniuersali promissione, *Quidquid petieritis, &c.* excipimus donum perseuerantiæ. Ad tertium respondetur negando consequentiam, eo quod impetratio infallibilis gratiæ non reddit hominem impeccabilem, sicut im-

A petratio infallibilis perseuerantiæ: similiter coniecturalis cognitio gratiæ impetrata, quæ haberi potest ex oratione pia ac perseueranti non reddit hominem securum de sua salute cum à gratia excidere queat: at si haberetur cognitio coniecturalis de consecutione perseuerantiæ, quæ haberi possit ex oratione pia, ac perseueranti, iuxta oppositam sententiam redderet homines, si non securos, saltem socordes & negligentes ad studiosè operandum. Ad quartum omisso antecedenti, negatur consequentia: quia meritum de congruo non importat infallibilem consecutionem, vt dicitur in materia de merito, & nos etiam superius docuimus.

B Ad argumenta etiam in oppositum pro parte negatiua quatenus militant contra quartam assertionem respondendum est.

Ad primum respondetur, procedere de facto, & non de potentia Dei absoluta.

Ad secundum admissio antecedenti etiã de potentia Dei, negatur consequentia: dif crimen est: nam perseuerantiâ principium est omnis meriti, & est implicatio, quod idẽ sit principium & terminus; at perseuerantiâ non est principium impetrationis infallibilis, sed Dei promissio, & posset eam promittere pro suo arbitratu cuilibet oranti. Ad confirmationem respondetur, nequaquam perseuerantiã in Dei amicitia esse principium impetrationis infallibilis, sicut est meriti. Fateor, perseuerantiã in orando, esse quid requisitum ad impetrationem infallibilem: sed perseuerantiã in orando, ea perseuerantiã, quæ sufficit ad impetrandum non requirit perseuerantiã in amicitia Dei per totam vitam: vnde bene poterit esse principium impetrationis infallibilis perseuerantiæ in bono: nec inde sequitur, idẽ esse principium & terminum, concedo tamen, quod si ad impetrandam perseuerantiã in bono, ponatur esse necessarium perseuerare in oratione vsque ad finem vitæ, vt asserit Magister Medina, contradictionem implicat perseuerantiã in bono infallibiliter impetrari per orationem vestitam illis quatuor conditionibus, vt manifestè probaui in confirmatione secunda tertij argumenti contra Fr. Bartholomæum à Medina. Ad secundam confirmationem respondetur, non implicare contradic tionem, quod sicut Deus ex priuilegio fecit quosdam impeccabiles peccato mortali, sic edita lege faceret omnes orantes hac vel illa conditione: de facto tamen id non fe-

Ad arg. par
tis negatiue
quatenus
militant cõ
tra. 4. asser
tũ respond.

Ad Corin.

Ad Phil.

Psal. 122

37

cit, idq; damnatur in Clementina citata. Ex his perspicuū erit, quid sit respondendum ad quartum argumentum principale in initio dubitationis quintæ.

Dubatur In quinto argumento principali tangitur dubitatio. An qui orat quatuor præfatis conditionibus habeat ius iustitiæ impetrandi postulata? an verò tantum sit ex misericordia & liberalitate Dei talis impetratio? *7. an oratio ornata quatuor cōdit. habeat vis iustitiæ ad petita?*

39

Medina.
Martin. à
Ledesma.

Ioannes de Medina, codice de oratione q. 18. in fine, & Martinus à Ledesma. 2. 4. q. 16. art. 8. dubitatione, 2. in fine, dicūt orātem cum illis quatuor conditionibus habere ex iustitia ius ad impetrandam postulata: mouentur argumento quinto principali, existimant enim omne ius natum ex promissione ad iustitiam pertinere. Confirmatur, quia meritum inducit confirmationem iustitiæ, & quod est debitum ex merito, est debitum ex iustitia: quia ex promissione diuina dimanat omne meritum: sed Christus Dominus promissit se exaudiri quascunque orationes, si præfatis conditionibus vestiantur: ergo impetratio oranti sic debetur ex iustitia.

Ego verò oppositam partem veriore censeo. Pro cuius explicatione præmitto, id quod Deus largitur hominibus medijs orationibus, tripliciter considerari posse. Vno modo, vt donum Dei est merè liberaliter concessum sine vlla promissione, sed ex Dei benignitate, quæ se passa est exorari; etiam si preces non sint effusæ cum illis quatuor conditionibus. Talis fortasse fuit oratio Publicani, & oratio multorum peccatorum, quæ in ipso temporis puncto, quo emissæ sunt, obtinuit petita, siue pro se, siue pro alijs, etiam deficiente perseverantia in orando. Secundo modo, id quod per orationem impetratur potest habere rationē mercedis & præmij: eo quod oratio procedens à gratia & charitate meretur consecutionem rei petitiæ, si res postulata possit præmij habere rationem: & res isto modo impetrata debita est oranti ex debito iustitiæ, sicut & præmium cuilibet operi meritorio. Tercio modo potest aliquid conferri à Deo mediante oratione illis quatuor conditionibus vestita, & tunc res impetrata nō est debita oranti ex iustitia, sed ex Dei promissione; quæ tantum pertinet ad Dei fidelitatem, & veracitatem. Quo supposito respondetur promissionē Christi Domini de exaudiendis orationibus, si adsint quatuor sæpè repetitiæ cōditiones, nō cōferre vllū iustitiæ ius oranti, quia tale ius non nascitur

A ex pacto, & conuentione, qua Deus exigit nostra obsequia, & pro illis pollicetur se daturum præmia: sicut contingit in merito, non autem in oratione vt impetratoria est ex Dei promissione: quæ promissio licet semper impleatur, non extrahit tamen ius hoc à iure misericordiæ, quia non confert Deus id, quod petitur in compensationem & præmium orationis, cuius signū est: quia non dicitur talis oratio compensari aut præmiari, sed misericorditer audiri, & ipsa ex auditio misericors interposita Dei promissione roboratur. Est simile, si Rex promitteret se semper largiturū elemosynam omnibus pauperibus quotiescunque à se peterent, is daret quidem semper ex promissione, sed non ex iustitia. Et per hæc patet ad quintū, & omnia argumenta Ioannis de Medina.

In sexto argumento mouetur disputatio à nemine (vt reor) huc vsque disputata. Videlicet, an promissio sæpè repetita de exaudiendis infallibiliter orationibus fidelium, extiterit in lege veteri, an verò tantum incoeperit in lege gratiæ, Christo Domino eam instituyente. Et videtur quod etiam in lege veteri fuerit huiusmodi promissio, Psalmo. 49. *Inuoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me,* & Psalm. 90. *Clamauit ad me, & ego exaudiam eum, eripiam eum & glorificabo eum.* Ecce promissionem exaudiendi fideles veteris legis, & Esaiæ. 58. *Inuocabis & Dominus exaudiet te &c.* Secundo. Deus est infinite bonus, liberalis, misericors: ergo semper exaudit petētes ab eo quæ rationabilia sunt. Tercio. Lex amicitiae postulat, vt amico recta postulati amicus annuat, si ex concessione petitorū nullum incurrat detrimentum: sed in lege veteri erant plures Dei amici: ergo concedebat postulata non minus quàm in lege noua.

D Pro deficiētia dico primo. Neque in lege veteri neque in noua infallibile est Deū exaudire pias orationes fidelium, etiam sibi dilectissimorum. Hoc dictū latè verfaui supra. Secundo dico. Hucusque non legi in veteris testamenti Literis Deum promississe vniuersaliter se exaudiri preces fidelium. Tercio dico. Promissiones, quæ in veteri testamento fiunt à Deo de exaudiendis orationibus, vel limitatæ erant pro hoc vel illo obtinendo; vel si fortè vniuersaliores, tantum fiebant pro iustis in remunerationem obsequiorum præstitorum; ac ex consequenti erat promissio de meritis præmiandis, quæ communis fuit cultori bus

40

Dubitatio
8. an lex exaudiendi orationes sit propria legis gratiæ?
Psa. 49. & 90.

41

Matth. 7.
Luc. 11. &
18.
Ioan. 14.

Ad argu-
menta con-
trariæ sen-
tentia R.

bus vtriusque legis, hoc palam fiet in solu-
tione primi argumenti. Quarto dico. Pro-
missio vniuersalis de exaudiendis infallibi-
liter orationibus ritè & legitime fuis pecu-
liare priuilegium fuit collatum solis cultoribus legis gratiæ, ex Christi liberalitate cõ-
cessum. Paret dictum hoc ex locis sæpè ci-
tatis, ex Matth. 7. Lucæ 11. & 18. Ioan. 14.
& 16. Cõfirmatur ex sanctis Patribus, qui
quoties loquuntur de infallibilitate impe-
trationis per orationes eã referunt in Chri-
stum promittentem : cuius promissio , vt
pote diuina, deficere non potest . Ad pri-
mum pro parte opposita respondetur ad
omnia illa testimonia. Primò. Nõ fiebat v-
niuersalis promissio, vt patebit ea testimo-
nia attente legenti . Secundò respondetur.
Estò fieret vniuersalis promissio, fiebat in
remunerationem obsequiorum, vt dicit ex
pressè Interlinealis Glossa circa loca cita-
ta: & expressè colligitur ex verbis præce-
dentibus promissionem: maxime in Esaia
testimonio, vbi præmiserat, *dissolue colliga-
tiones impietatis, solue fasciculos deprimentes,*
&c. & subditur, *Tunc inuocabis, & Domi-
nus exaudiet:* nos verò nõ loquimur de pro-
missione exaudiendi orationes propter me-
rita, quia promissio præmiandi merita cõ-
munis est vtrique legi, & frequens in vete-
ri pagina; sed loquimur de promissione v-
niuersali exaudiendi orationes nulla habita
ratione meritorum : sed tantum pensata
liberalitate diuina, quæ voluit promittere
tam pro iustis, quàm pro peccatoribus ; &
quoties orarent ritè & legitime consequen-
rentur petita, & de factò filius Dei in hu-
manitate assumpta hanc promissionem &
effecit, & promulgauit . Ad secundum, &
tertium respondetur primò, procedere de
infallibilitate impetrationis ; nos verò lo-
quimur in hac dubitatione de infallibilitate
proueniente ex promissione; & hanc di-
cimus esse priuilegium cultorum legis gra-
tiæ. Secundò respondetur ad secundum. Non
est de ratione summe liberalis, vt semper
largiatur quicquid potest, aliàs non posset
esse liberalior quàm modo est. Ad tertium
respondetur, satisfuerit amico vt opera ex-
hibita in obsequium amici præmiet, quod
& facit & fecit Deus in omni lege, quod
verò annuat omnibus petitis non po-
stulat amicitia lex, licet congruitas
magna interueniat, vt exaudiantur ami-
ci.

42

Pro solutione vltimi argumenti prin-
cipalis, dico primò. Non est nouum dog-

A ma asserere, aliquid præter sacramenta cau-
sare effectus spirituales & corporales ex
opere operato: vt videre licet in sacramen-
talibus, iuxta doctiorum sententiam. Quin-
imò neque est nouum dogma affirmare
aliquid præter sacramenta ex Dei spe-
ciali priuilegio causare gratiam primam ex
opere operato, vt patet in martyrio, cui ex
doctissimorum sententia, tale priuilegium
concessum est.

B Secundo dico . Nullo modo asseren-
dum est, per orationem ornatam legiti-
mis circumstantijs impetrari infallibiliter,
& immediatè primam gratiam; quicquid
sit de alijs effectibus impetratis. Hoc di-
ctum latè probaui superius . Ex quo col-
ligitur non impetrari per orationem pri-
mam gratiam ex opere operato : quia
potius confertur, ex vi actuum ip-
sius operantis, putà contritionis, & a-
moris Dei super omnia, quamuis au-
xilia ad hæc opera præstanda impetrauerit oratio.

C Tertio dico. Neque illos effectus, quos
oratio præfata impetrat immediatè siue spi-
rituales sint, siue corporales dicenda est
causare ex opere operato . Probatur: quia
licet efficacia orationis, vt impetratoria
est, nitatur Dei misericordiæ & liberali-
tati; tamen hæc vis naturalis est illi; eo
quod suapte natura, oratio ad impe-
trandum petita ordinatur, & ad nihil
aliud deseruit : ergo non est dicenda
hanc habere ex opere operato . An-
tecedens notum lumine naturæ est, &
consequentia probatur : quia efficacia
alicuius rei ex opere operato non debet
esse connaturalis ipsi rei, sed aliunde pro-
ueniens, putà ex promissione Dei, aut in-
stitutione.

D Sed vrget quis ex argumento posito.
Infallibilitas impetrandi non est connat-
uralis orationi; sed ex Dei promissione,
& priuilegio : ergo saltem habebit effi-
caciã quantum ad istum modum infal-
libilitatis ex opere operato . Respon-
detur primò, negando consequentiã:
quia sicut ipsa res impetrata non habe-
tur ex opere operato, sic neque mo-
dus ille infallibilitatis, etenim accesso-
rium sequitur naturam principalis . Se-
cundò respondetur, admittendo totum
quod infertur, vel ex promissione Chri-
sti Domini, & priuilegio habere hanc
efficaciã ex opere operato, in quo
nullum reperio inconueniens; sed illatum

43

V

necef-

necessario asserendum ab omnibus, qui putant, hoc privilegium orationi accessibile ex promissione Christi Domini, quod asserunt ferè omnes Patres; inde tamen non infertur orationem esse sacramentum, imò neque sacramentale (licet aliquæ orationes inter sacramentalia computentur) imò neque etiam propterea asserendum est, esse Dei instrumentum physicum, aut morale ad infallibiliter impetrandum; quia impetrare ex natura sua habet instrumentum, aut solum ex Dei institutione: secundò: quia instrumentum Dei nisi impediatur statim consequitur suum effectum: oratio non itidem, eo quod ut probavi superius ex Augustino, sæpè oratio reperitur suis ornata legitimis circumstantiis; & non obtinet usque in aliud, & interdum longum tempus.

Dubitatur nonò, an aliqua oratio habeat specialem aliquam efficacitatem?

44

Dubitatur nonò. An sit aliqua oratio privilegiata, hoc est, habens aliquam peculiarem efficacitatem, præter eam, quam ex communi lege, & promissione Christi, omnibus orationibus diximus convenire?

Pro decisione huius dubitationis præmittendus est Canon, seu regula ad dignoscendum, quænam oratio habeat ex opere operato aliquem effectum ultra illum, qui correspondet ipsi naturæ orationis, ut meritoria est, & ut subditur communi legi promissionis de exaudienda ea; quam collegimus supra ex promissione Christi Domini. Regula habet in hunc modum. Non est asserenda aliqua efficacia ex opere operato in orationibus, nisi ea quæ colligatur, ex promissione Dei, aut Christi institutione, vel Ecclesiæ ipsius. Regula hæc satis aperta est: quia oppositum eius videtur in temeritatem declinare, & sine ratione, & pro arbitratu procedere. Secundò notandum est, effectus istos orationis ex opere operato, sicut & quoscumque orationis, esse in duplici differentia: quosdam pertinentes ad ordinem naturæ, ut bona fortunæ, & liberatio à malis naturæ: quosdam pertinentes ad ordinem gratiæ: sicut acquisitio gratiæ habitualis, aut auxiliantis, remissio peccatorum, liberatio à poenis peccato debitis, &c.

45

His suppositis dico primò. Nullas agnosco orationes, quæ ultra opus operantis, aut legem communem de ipsis exaudiendis, habeant aliquam efficaciam impetrandi ex opere operato beatitudinem, gratiam habitualement, eius augmentum, aut virtutes, vel virtutum actus. Probatur: quia non ex-

A tat de hac re aliqua promissio diuina, aut institutio Christi, neque Ecclesiæ: imò nec Ecclesiæ hoc potest instituire, sicut non potest instituire sacramenta: quia aliàs esset autor gratiæ. Dico secundo. Non reperitur aliqua oratio, quæ sit efficax ex opere operato efficientia physica alicuius gratiæ auxiliantis: verbi gratia, boni motus gratiæ auxiliantis, aut excitantis. Probatur ex notabili præmissio, quia de hac re non extat aliqua Dei promissio, aut institutio, neque Ecclesiæ: imò censeo, non posse tale quid instituire Ecclesiæ sine noua Dei facultate, quæ illi non est concessa. Probatur, quia proprium Dei est dare gratiam auxiliantem & excitantem sicut habitualement: ergo sicut Deo soli conuenit instituere signa effectiua gratiæ habitualis; sic & gratiæ auxiliantis, aut excitantis, quæ non est minus supernaturalis, quàm habitualis gratia: & idem existimo de efficientia morali ex promissione & lege, seclusa impetratione, de qua statim.

B Tertiò dico. Orationes, quæ in Ecclesiæ funduntur, sunt Deo gratiores & efficaciores ad impetrandum petita, quàm quæ extra Ecclesiæ fiunt. Hoc dictum si intelligatur ex opere operantis, nulli potest esse dubium, nisi impijs hæreticis Sagarelis impiè dicentibus, Ecclesiæ consecratam non plus ad orandum valere, quàm stabulum porcorum: ita refert Vvaldensis, tomo 5. de sacramentalibus, titulo 17. cap. 143. & infra, & ait, hunc errorem sequutum fuisse Vvicleph, & alios hæreticos, quos refutabo inferius, nunc satis nobis sit locus 3. Regum 8. & secundi Paralipomen. cap. 6. ubi Salomon dicitur templum Hierosolymitanum extruxisse, ut ibi Deus gratiosius exaudiret orantes: & de maiore efficacitate in nostris templis, & an sit ex opere operato, an tantum ex opere operantis? Latius dicam infra q. 84. artic. 3. Dico quartò. Recitanti orationem Dominicam remittuntur venialia. Hoc dictum habetur de poenitentia, distinctione tertia, canone, de quotidianis, & Canone, tres sunt autem, eodem titulo, distinctio prima. Sed unde habeat oratio Dominica hanc efficaciam ex opere operato, an ex opere operantis, an ex Ecclesiæ institutione, mihi valde dubium. Certè in ipsamet oratione Dominica, si ex corde proferatur, includitur quædam poenitentia effigies, & dimissio offensarum, quæ in nos factæ sunt, cui remissionem venialium attribuit D. Augustinus, sic

46

Vvaldens.

3. Reg. 8.

2. Paral. 6.

Aug.
Lucæ.6.

sic explicans illud Matthæi, & Lucæ sexto, *Si dimiseritis peccata proximis, dimittentur vobis & vestra*. Ita profert contra epistolam Parmeniani, capite decimo, & libro secundo de peccatorum meritis & remissione, capite quarto, & libro secundo contra Cresconium Grammaticum, capite vigesimo octavo, & epistola 108. ad Seleucianam, ait: *Est enim poenitentia humilium, & bonorum fidelium poena quotidiana; in qua pectora contundimus dicentes; Dimitte nobis debita nostra, &c.* Ex his verbis non expresse colligitur, habere hunc effectum ex opere operato, sed ex opere operantis propter bonum motum excitatum: sed mihi utrumque probabile est propter varias doctorum de hac re sententias, quas discutere non est huius loci.

47

Dico quia. Nulli catholicorum dubitare licet, posse summum Pontificem aliquas orationes privilegio donare satisfaciendi pro poenis temporalibus, peccatis dimissis debitis ultra meritum, & satisfactionem propriam eius, qui orat: modus autem hoc privilegium concedendi est applicando ex thesauro Ecclesiæ aliquam satisfactionem ultra propriam orantis. Hic modus frequens est in Ecclesia, ut quando Pontifex ait, *Oranti sic, vel sic, tot vel tales orationes, concedo tot indulgentiæ annos, indulgentiam plenariam, vel quid simile*. Totum hoc dictum constat ex his quæ in materia de indulgentiis dicuntur. Et seclusa ista consideratione non inuenio orationem aliquam, cui ex opere operato debeat remissio poenæ temporalis pro peccatis dimissis debita.

48

Sexto dicò. In ritualibus libris, quibus Romana Ecclesia utitur, sunt orationes quædam, quæ ex institutione Ecclesiæ habent maiorem efficaciam, quam aliæ non institutæ ab Ecclesia, ad consequendum quosdam effectus corporales: verbi gratia, ad sanitatem obtinendam, ad postulandam pluuiam, fructuum terræ conseruationem, ad tempestates repellendas: sed huiusmodi effectus in impetratione Ecclesiæ fundantur. De quibus videndus est Vvaldens, tom. 3. de sacramentalibus, cap. 163. & sequentibus. Cæterum per accidens & reuoluendo prohibens etiam pertinet ad potestatem, quæ data est Ecclesiæ ad pellendos, vel fugandos demones. De quo nos disputabimus infra q. 90. vbi de his agit D. Thom. Ex dictis nõ dubito damnabis titulos quosdā inanes, quibusdā orationibus præfixos,

Vvald.

D. Thom.

A qui dixerit hæc vel illas orationes, non morietur subitane: qui verò illā, nõ suffocabitur, non peribit in prælio, vincet suos inimicos, insidias euadet, in fine vitæ apparebit ei Beata Virgo, non obibit inconfessus, & similia; quæ sunt adinventiones & nuge impostorum. Vnde meritò ab Inquisitoribus hæreticæ prauitatis isti tituli aboliti sunt, ut videre est in expurgatorio Inquisitorum numerante libros prohibitos.

Ultimò dubitatur, an sint aliquot peculiariæ orationes ad fugandos & coërcendos demones, ne noceant hominibus, siue rebus quæ ad homines pertinet: & quidem si sermo sit de efficacia orationum ex opere operantis & secundū legē Dei cōmunē, nulli dubiū debet esse, quin vnū ex præstissimis remedijs aduersus cōmunē illū hostem oratio sit: hoc indicant verba Christi Domini ad discipulos, Matt. 17. *Hoc genus demoniorū non eiicitur nisi oratione & ieiunio*, quod si genus demoniorū fugatu difficillimū oratione pellitur, cur nõ ceteri qui minores vires habent. Præterea, idē palā fit ex historijs Sanctorum, qui oratione profligauerunt sæpè demones, Ioannes Diacon. in lib. 4. de vita Gregor. Magni, cap. 93. ait, suassu

B. Gregor. Litanis quoddā demonis spectrū quasi cōornutū expulsum fuisse à quodā loco, in quo hominibus formidabile apparebat: & ibidē refertur, eundē diuū fugasse spiritū nequā, qui in forma cati Religioso valdē molestus erat: & lib. 1. Dialogorum, cap. 10. scribit D. Grego. Fortunatū Episcopū oratione demonē ex hominū corporibus eiicere solitū: & Bernar. Boneual. in vita D. Bern. eū cōtinuā vni⁹ noctis oratione asserit demonē fugasse: & D. Hieron. in vita Hyllar. ait, eū eripuisse à vexatione demonū media oratione, ducētos prope modū partim viros, partim mulieres. Hoc nõ dubitaret, qui legerit Sanctorū vitas. Quod nos modò cupimus scire, an sint aliquot orationes, quæ siue proferantur à iustis, siue ab iniustis, ex opere operato habeant demones abigere, aut coërcere ne noceant: & existimo verā partē affirmatiuā in quibusdā orationibus, quæ inter exorcismos numerantur: reperiunturq; in libris ritualibus Romanæ Ecclesiæ, sed de modo quo iste effectus fiat, non est admodum facilē definire: crediderim istam fugam per orationes non pertinere ad efficientiam physicā, licet possibilis sit. Ratio, quæ me ad hanc negationem mouet, est primus canon præfixus huic dubitationi, non enim inuenio talem

Dubitatur
ultimò, an
sint aliquæ
orationes ad
fugandos demones?

49

Matth. 17.

Ioā. Diat.

D. Gregor.

Boneual.

Hieron.

promissionem factam peculiaribus orationibus; modus autem facilis & apertus est, si reducamus istam efficaciam ad impetrationem Ecclesiæ, in cuius persona minister orat; iste autem effectus licet non sit ex merito orantis, sed ex opere operato, quod aiunt, tamen non est infallibilis: sicut nec ipsa Ecclesiæ impetratio. An verò possit fundari in potestate Ecclesiæ data ad fugandos Demones in exorcismis, quibus immediate exorcistæ inuehantur contra Demones, dicemus inferius, q. 90.

ARTICVLVS XVII.

Verum conuenienter dicantur esse orationis partes obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones?

I

1. ad Tim. 2.
Gabr.

Conclusio affirmatiua, probata ex verbis Apostoli 1. ad Tim. 2. Gabri. super Canonē Missæ, lectio. 61. lit. K. dicit, orationū species sola Spiritus sancti illuminatione comprehendi posse: appellat autem species orationis diuersas eiusdem considerationes: at D. Thom. in hoc articulo quatuor integrales partes orationis recenset, vt explicet insigne testimonium citatum ex D. Paulo, quod tot habet expositiones, quot ferè interpretes. Cassianus, collatione 9. cap. 11. 12. & 13. ait, obsecrationem esse interpellationem pro peccatis, & orationem esse idem quod votum; postulationem, orationem pro alijs; gratiarū actio quid sit, apertum est. D. Ambrosius, libro 6. de sacramentis, cap. 5. dicit, Orationem esse Dei laudem; obsecrationem, supplicationem, vt exaudiat; postulationem, petitionem rei desideratæ; gratiarum actionem, beneficiorum commemorationem: & subiungit, *Oratores isti sapientes hanc habent disciplinam, vt indicem fautorem sibi præsent incipiunt à laudibus eius, vt benuolum sibi faciant cognitorem: deinde paulatim incipit rogare indicem, vt patienter dignetur audire: audet & tertio postulationē suam depromere, quid petat exprimere quarto: quo modo cæpit à laudibus Dei, sic debet in Dei laude, id est, gratiarum actione desinere.* Hyllari. explicans illud Psal. 140. *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Intelligendum est, inquit, quid sibi velit comparatio*

D. Thom.

Cassian.

D. Ambr.

Hyllari.

A *proposita incensi: & primum natura incensi est, vt se in altum de humilibus extollat, spirans optimè, & sese in sensum suauolentiæ immittens: deinde ex quatuor odoratissimis generibus in maximam subtilitatem comminutis componitur, scilicet, onyche, galbano, thure: quæ omnia hæc in forma orationum fidelium constituta esse Beati Ioannis Apocalypsis ostendit caput quintum. Quatuor autem genera orationum Apostolus esse significat 1. ad Timot. 2. Obsecro primum omnium fieri preces, orationes, postulationes, & gratiarum actiones. Humilitatis nostræ est deprecari, magnificentia Dei est orari, Fidei est postulare, confessionis & laudis est gratulari. Et fortè quatuor illa genera odorum ad vnum thymiamma ex partibus subtilissimis comparata, singulis quoque generibus poterunt consummari orationis aptari: at D. Thomas in hoc articulo, & in quarto sententiarum aliter explicat; videlicet vt per obsecrationem intelligatur petitio, qua aliquid à Deo postulatur proposita ali qua ratione ducta ex re sacra; quæ sit ratio impetrandi, vt quando dicimus, *Per passionem Christi libera me Domine.* Per orationem verò intelligit ipsum actum orandi, vt secum affert ascensum mentis in Deum: postulatio autem est idem actus; vt est petitio huius, vel illius boni; at gratiarum actio est quasi quedam oratio, quatenus tacite petit qui agit gratias; eo quòd, qui agit gratias de beneficijs acceptis meretur accipere potiora, & pro hac declaratione citat D. Thom. Glos. super locum citatum Pauli: & congruit huic expositioni ea, quæ tradit August. epist. 49. ad Paulinum, q. 5. circa quam obseruare oportet, ista quatuor non esse orationis species, sed quasi partes integrales vnius orationis; quæ re non distinguuntur, sed ratione: tum, inter sese: tum, ab ipsa oratione: recipio gratiarum actionem, quæ realiter ab oratione distinguitur, & est quasi complementum & ornatu eius. D. Chrysostomus, homilia sexta in epistola primam ad Timotheum, non adeo minutè ista vocabula interpretatur, sed tria priora videtur accipere pro eodem: quibus verbis Apostolus multipliciter verborum vult cum exaggeratione commendare, orandum esse pro omnibus. Sed magis accommodata est expositio D. Thomæ & Augustini, quam modo ferè omnes, tum interpres sacra Scriptura, tum Doctores sequuntur. Hæc dicta sint de hac q. 83.*

Apocal. 5.

1. ad Tim. 2.

D. Thom.

2

D. Thom.

Aug.

D. Chrysos.

DE HORIS CANONICIS TRACTATUS.

I R C A aliquos ex præfatis articulis D. Tho. solent moueri quam plures quæstiones de Horis Canonicis (quod egregium orationis genus est): nos seorsum tractatum integrum polliciti sumus, quem in aliquot controuersias principales duximus distribuendum, affixis etiam multis alijs dubitationibus, disputationibus, & quæstiunculis. Et ut promissa impleamus, incipientes à definitione, quæ à Philosopho dicitur quid nominis, est

CONTROVERSA 1.

Quid significet Canonica Hora? & vnde ortum habuerit eius significatio?

E T imprimis lectorem moneo abstinere à sententia quorundam Canonistarum, qui circa capitulum primum de celebratione Missarum, & Clementinam primam eodẽ titulo, indignas dictu quasdam diffinitiones proferunt. Ita Zenzelinus, Zabarella, Gulielmus, Ioannes de Lignano, Albertus de Ferrarijs, & multi alij, qui affirmant Horas ab orando dici: quia orando & contemplando celebrari debent. Sed inepta deductio: cum hora aspiratione, oratio verò sine illa notetur. Igitur hora apud Latinos, tum sacros, tum prophanos multipliciter accipitur. Aliquando pro tempore: primæ Ioannis secundo, *Novissima hora est*, Augustinus, libro primo expositionis epistolæ ad Galatas: & apud Terentium, *Hora abiit*; idest tempus. Aliquando horæ pro quatuor anni temporibus vsurpabantur: Plato in Cratillo, Macrobius, libro primo Saturnal. capite vigesimo primo, & Gregorius Nazianzenus, carmine de humana natura. Quandoque hora accipitur pro die; Cicero, actione tertia in Verrem. At iam vsus Latinorum obtinuit pro

1. Ioan. 2.
August.

Plato.
Macrobius.
Nazianz.

Cicero.

A vigesima quarta diei naturalis parte vsurpari: nam totum Solis curriculum, quo dies & nox conficitur, in viginti quatuor partes diuidimus: quarum quamlibet vocamus horam. Sed vnde hæc appellatio ortum habuerit, variant etymologiarum autores: Macrobius, libro primo, capite vigesimo primo, putat dictas esse horas à sole, qui ab Aegyptijs *horus* vocabatur; vnde etiam horæ ab Ouidio solis ministræ finguntur. Alij dicunt horas dici à nomine Græco *horas*, quod terminum seu finem significat: horis enim tanquã finibus distinguimus, ac terminamus diem naturalem. Non desunt, qui horas à voce Græca *huron* dictas esse voluerint; quæ vox vrinam significat. Fingunt enim Hermetem Trismegistum horas primum obseruasse ex vrina cuiusdam animalis sacri apud Aegyptios, quod soli dicatum erat: hoc animal esse Cynocephalum putat Pierius, libro sexto Hieroglyphicorum: nam cum animaduertisset Trismegistus ab illo animali duodecies nocte, totiesque in die vrinam emitte, æqualibus semper interuallis, credidit diem noctemque in totidem æqualia curricula distinguere; quæ horæ ab illius animalis vrina nuncuparentur: adducit Pierius Victorinum Rhetorem in eo loco, quo Marcus Tullius in Rhetoricis temporis finitionem quærit. Quidquid sit de etymologiæ deductione, horæ sunt viginti quatuor spatia temporis æqualia, in quæ diuiditur totus tractus diei ac noctis, siue incipias numerare naturalem diem Romano more, quem & sequuntur Hispani. & Galli, lege, more Romano, ff. de fer. scilicet, à media nocte, vsque ad mediam noctem, siue vt Hebraei, à vespere, vsque ad vespem; siue vt Athenienses ab occasu solis, vsque ad alium occasum; siue vt Babylonij ab ortu Solis, vsque ad alium ortum, siue vt Arabes à meridie, vsque ad alium meridiem. Ex his poterimus agnoscere, quæ sint Horæ Canonicae, idest illæ diei & noctis horæ; in quibus clerici diuina officia

Macrobius.

2

Pierius.

3

perfoluunt, & celebrant; & dicuntur Canonicae, vel quia per sacros Canones institutae sunt; ita Glossa pragma. in titulo quomodo diuinum officium sit celebrandum, in voce Canonica. Rursus, Horae Canonicae, idest, regulares, hoc est à regula certi ordinis clericorum, scilicet certi temporis, & certae formae praescriptae: Canon, enim Graece, Latine regula dicitur, ita Gratianus ex Isidoro Canone regula, distinctione 3. dicuntur etiam Canonicae, seu regulares, quia à sanctis Patribus communiter obseruatae, ita Turrecremata, tit. 73. in regula sancti Benedicti. Quidquid de hoc sit, horae Canonicae sunt horae dicatae diuinis officiis peragendis; officium autem diuinum est quaedam res, & modus Deum precandi & laudandi ex Ecclesiae instituto, non enim quilibet pro suo arbitratu potest componere officium diuinum publice decantandum in Ecclesijs; ut traditur in Concilij multis, ut infra videbitur, questione 91.

CONTROVERSA II.

An dicere officium diuinum in his Horis ab Ecclesia signatis sit de iure diuino? an humano? & de harum horarum antiquitate.

Vere aliquot haeretici exosam habentes istam orandi formam, quam obseruat Ecclesia distinguendo diuini officij partes per diei ac noctis certas horas. Ita Pelagiani, apud Diuum Augustinum de haeresibus, capite 88. Vviclephus Anglus apud Thomam Vvaldensen, tomo 3. capite 21. Thaborite, & nonnulli ex Bohemis apud Eneam Syluium, lib. de Origine Bohemi, cap. 35. Husita & Lutherus, qui in lib. de forma Missandi scripsit horarum lectionem esse simulatum Dei cultum. Prima assertio, Deum laudare, ac precibus interpellare certis horis diei ac noctis laudabile est; & frequentissimum in vtraque lege, videlicet veteri ac noua. Ex quo inferitur corollarium. Multum conformis est iuri diuino, & antiquorum omnium vtriusque legis cultorum vsui modus iste, quem modò obseruat Ecclesia perfoluendi diuinum officium certis horis diei ac noctis. Probatur Psal. 55. *Vespere, & mane, & meridie narrabo, & annuntiabo*: Daniel tribus temporibus in die

A flectebat genua sua; & adorabat, & confitebatur coram Deo, Daniel. 6. Vnde Hieronymus, *Tria tempora prima, quia flectenda sunt genua, tertiam horam, & sextam & nonam Ecclesiastica traditio intelligit*. Et Diuus Cyprianus in expositione orationis Dominicae circa finem. *In orationibus celebrandis inuenimus obseruasse cum Daniele tres pueros in fide fortes horam tertiam, sextam, & nonam, &c.* Item Psalm. 118. *Media nocte surgebam ad constendum tibi*; & ibidem, *Septies in die laudem dixi tibi*; & Psalm. 62. *In matutinis Domine meditabor in te*. Psalm. 87. *Mane oratio mea praeniet te*. Psalm. 140. *Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum*. In lege noua Actorum 2. Apostoli hora diei tertia orantes accipiunt Spiritum sanctum, Actorum 3. *Petrus & Ioannes ascendeant in templum ad horam orationis nonam*. Et Philo Iudaeus, lib. de vita contemplatiua depingens Christianorum primitiae Ecclesiae mores. *Quotidie, inquit, bis precari solent; mane & sub vespere; oriente sole petentes diem vere felicem, utque mentes eorum caelesti repleantur lumine: occidente vero, ut anima exonerata sensibus in totum moleque rerum sensibilibus veritatem vestiget in consistorio domestico*. Et Tertulianus in Apologetico, capite 2. *Vetustiores Christianos ceteris ante lucanos ad canendum Deo inire consueuisse*.

T Media nocte surgebam ad constendum tibi; & ibidem, Septies in die laudem dixi tibi; & Psalm. 62. In matutinis Domine meditabor in te. Psalm. 87. Mane oratio mea praeniet te. Psalm. 140. Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum. In lege noua Actorum 2. Apostoli hora diei tertia orantes accipiunt Spiritum sanctum, Actorum 3. Petrus & Ioannes ascendeant in templum ad horam orationis nonam. Et Philo Iudaeus, lib. de vita contemplatiua depingens Christianorum primitiae Ecclesiae mores. Quotidie, inquit, bis precari solent; mane & sub vespere; oriente sole petentes diem vere felicem, utque mentes eorum caelesti repleantur lumine: occidente vero, ut anima exonerata sensibus in totum moleque rerum sensibilibus veritatem vestiget in consistorio domestico. Et Tertulianus in Apologetico, capite 2. Vetustiores Christianos ceteris ante lucanos ad canendum Deo inire consueuisse.

B Secunda assertio. Iste modus orandi praescriptus ab Ecclesia certis & designatis horis; puta hora prima, tertia, nona, &c. non habetur institutus, aut praeprius ex iure diuino; & tamen adeo antiquus est, ut merito censeatur habuisse ortum ex traditione Apostolica. Prima pars assertionis patet, quia in sacris Literis non videtur iste modus expressus. Secunda pars probatur multis antiquissimorum Patrum testimonijs. Primo ex tate constitutio Apostolica de Horis sacris, & Canonicis apud Clementem, libro octauo constitutionum Apostolicarum, capite trigesimo quarto: *Precationes facite mane, tertia hora, ac sexta, & nona, & vespere, atque ad galli cantum*. Eiusdem ritus meminit Cyprianus, ubi supra. Sanctus Athanasius de virginitate, seu meditatione, Basilii, sermone primo de institutione Monachorum, & in regulis fufius disputatis, interrogat, 37. Gregorius Nazianzenus, oratione decima nona in laudem Patris, Hieronymus, epistola septima ad Latam,

2
C
D
Iste modus orandi praescriptus ab Ecclesia certis & designatis horis; puta hora prima, tertia, nona, &c. non habetur institutus, aut praeprius ex iure diuino; & tamen adeo antiquus est, ut merito censeatur habuisse ortum ex traditione Apostolica. Prima pars assertionis patet, quia in sacris Literis non videtur iste modus expressus. Secunda pars probatur multis antiquissimorum Patrum testimonijs. Primo ex tate constitutio Apostolica de Horis sacris, & Canonicis apud Clementem, libro octauo constitutionum Apostolicarum, capite trigesimo quarto: *Precationes facite mane, tertia hora, ac sexta, & nona, & vespere, atque ad galli cantum*. Eiusdem ritus meminit Cyprianus, ubi supra. Sanctus Athanasius de virginitate, seu meditatione, Basilii, sermone primo de institutione Monachorum, & in regulis fufius disputatis, interrogat, 37. Gregorius Nazianzenus, oratione decima nona in laudem Patris, Hieronymus, epistola septima ad Latam,

Gratian.

Turrecrem.

Dan. 6.

Cyprian.

Psal. 108. & 87. & 140.

Act. 2. & 3

Philo.

Tertul.

Clemens.

Athanas. Basil.

Nazianz.

Hieron.

Aug.

Vvald.

Sylo.

Psal. 55.

August.
Epipha.
Damasce.

3

Sozomen.
Niceph.

Latam, & epistola 22. ad Eustochium, cap. 16. & epistola 27. de epitaphio Paulæ, Augustin. sermon. 14. de verbis Domini, & sermone 56. de tempore, & in regula 3. capite 7. & sequentibus, Epiphanius; lib. 3. aduersus hæreses, hæresi. 80. Damascen. in vita SS. Barlam, & Iosaphat: sunt & alia innumera Sanctorum testimonia; maxime minus antiquorum, vt Isidori, Bedæ. Hinc deprehenditur error Polidori Virgilij, & quorundam recentiorum, qui Horarum Canonicarum institutionem tribuunt vel sancto Hieronymo, vel Pelagio primo, cum iam ostenderimus ex sanctis Patribus ante Diuum Hieronymum in usu fuisse. Neque obstat Canon. Eleutherius, distinct. 91. quem alij Pelagio, alij Gelasio tribuunt. Textus enim ille loquitur tantum de quotidianis vigilijs: præterea, etsi Pelagius, vel Gelasius ab Eleuthero cautionem exegisset, quotidie vigilias celebrandi in Ecclesia sua, non inde inferitur vigilias tunc institutas fuisse; sed potius negligentia clericorum longè ante institutas inter Missas: ac demum addo, vel ex hoc potest colligi istiusmodi orandi antiquitas, & laudabilitas, quod Iulianus Apostata Christianis insensissimus, sic de hoc modo orandi Christianis inuidit, vt ipse inter idolorum cultores more nostro instituebat Sacerdotes, & Lectores; nec non certas certarum horarum & dierum preces: refert Sozomenus, lib. 5. cap. 15. instit. tripart. libro 6. capite 29. Nicephorus; lib. 10. cap. 21.

CONTROVERSIA III.

De numero Horarum Canonicarum.

I N qua re duas reperio opiniones. Prima asserit diuinum officium in octo horas diuidi, quatuor diurnas, & totidem nocturnas. Diurnæ sunt, Prima, Tertia, Sexta, & Nona: Nocturnæ, Vesperæ, Completorium, Nocturni, & Laudes. Hanc tenet Bedæ, lib. 3. in Esdras. capite 28. Amalar. Fortunat. libro 4. de officio Ecclesiastico, capite septimo. Radulphus Tungriensis de canonum obseruantia, propositione decima quarta, Archidiaconus in Canon. presbyter, distinctione 91. Antoninus, secunda parte, capite duodecimo, §. primo, Glossa pragma. titulo qualiter Horæ Canonice sunt dicenda extra Chorum, in verbo

Bedæ.
Amalar.
Radulph.
Archidiacon.
Antoni.

A officium, Nauarrus, opuscu. de oratione, Nauarr. capite tertio, numero vigesimo septimo, & octauo. Hæc sententia dicitur à Nauarro neruosis rationibus probari. Prima sit. Nā Christianorum Ecclesia ad imitationem Dauid orantis, & psallentis instituit diuinum officium dicendum certis horis: vt videre licet apud autores citatos in dubitatione præcedenti; Dauid autem, Psal. 118. ait septies in die laudem dixisse, & antea eodem Psalmo dixerat se media nocte surgere ad confitendum Deo, qua confessione compleretur octonaria laus: ergo paritenore Ecclesia Christiana instituit eundem numerum Horarum Canonicarum seruare. Secundò. Can. presbyter distinctio ne 91. & capite primo de celebratione Missæ, præter. 7. Horas, scilicet Matutinas, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Vesperas, ac Completorium, fit mentio nocturnarum vigiliarum, laudaturque illud Dauidis, *Media nocte surgebam*, &c. Tertiò arguit Nauarrus, nā Laudes diuersæ horæ sunt à nocturnis, quod vel ex eo patet, quia initio laudum dicimus, *Deus in adiutorium meum intende*, quo versu solent initiari Horæ Canonice. Item Laudes habent distinctos Hymnos: & præterea olim nocturni dicebantur tribus vigilijs noctis, vt statim palam fiet, Laudes verò paulò ante diluculum, ac denique in die Natiuitatis Domini separantur Nocturni à Laudibus: ergo distinctis horis deputantur. Secunda sententia asseuerat septem tantum esse horas diuino officio deputatas: ita Bedæ in libello de meditatione passionis Christi per septem diei horas. Isidor. lib. 1. de offic. Ecclesiastico. Rupert. lib. 5. de diuinis officijs, Glossa & Doctores in cap. 1. de celebratione Missæ, & aperte Concil. Cabilonense, cap. 59. idem insinuat D. Basil. lib. 1. de institut. Monach. Ambros. lib. 7. in Luc. Hieron. sup. Psal. 118. & ferè omnes alij. Rationem huius numeri septenarij in Horis Canonicis, vide in Dominico à Soto, lib. 10. de iustitia & iure, q. 5. vide etiam in Nauarro libello citato.

Psal. 118.

B

C

D

Nauarr.

Bedæ.
Isidor.
Rupert.

Basil.
Ambros.
Hieron.

Soto.
Nauarr.

Mihi verò dubitatio hæc decisu facilis videtur, ex dicendis inferius, vbi apparebit, in principio nascentis Ecclesiæ Nocturnos solitos esse recitari media nocte, separatim à Laudibus; imò & seorsum quilibet nocturnus, & tunc proculdubio octo horæ officio diuino deputabantur: postea verò quam simul nocturni cū laudibus celebrari ceperunt, quod passim ferè videmus,

septem dumtaxat horæ officio toti diuino peragendo assignandæ sunt. Sed age, de singulis speciatim dicamus in quarta controversia principali: & primò de horis nocturnis.

CONTROVERSI A IIII.

De singulis Horis Canonicis.

I

Sfertiò prima. Laudabile, & antiquissimum fuit ad Deum interpellandum, eiusque laudes de cantandas nocte surgere ad vigi-

Plinius.

lias sacras. Probatur, nam Plinius secundus lib. 10. epist. 97. narrat eos solitos statò die ante lucem convenire, carmen Christo se-

Tertul.

Euseb.

Nicephor.

Tertul.

Cyprian.

2

Hyllar.

Ambros.

Hieron.

Chrysosf.

cum dicere inuicem: hoc est in choros diuinos: huius epistolæ meminerunt Tertulianus in Apologe. cap. 2. Euseb. lib. 3. hist. cap. 26. Orosius lib. 7. cap. 12. Nicephorus lib. 3. cap. 17. earundem vigiliarum meminuit Tertulianus, lib. de corona militis, cap. 3. & lib. 2. ad uxorem, cap. 5. & D. Cyprianus ad finem orationis Dominicæ sæpe meminit, Basil. in epist. 63. ad clericos Ecclesiæ Neocæsariæ. Prima huius laudabilis consuetudinis ratio est, quia in nocte magis ac magis inuadunt homines spiritus nequam, & carnis motibus tunc magis vigentibus aduersus nos vtuntur. Vnde Hyllarius super illud Psal. 118. *Memor fui nocte nominis tui Domine*, ait, *Scit Propheta nocturno tempore diuini esse à nobis nominis recordandum: scit tunc maximè custodiam Dei legis à nobis esse retinendam; cum subrepunt animo impuræ cupiditates, cum vitiorum stimuli per recens assumptum cibum exagitant: tunc Dei nomen recordandum est; tunc custodienda lex eius, pudicitiam, continentiam, timorem Dei statuens, &c.* Et Ambrosius super eiusdem Psalmi versiculum dicit fere idem quod Hyllarius, & Hieronymus, epist. 10. ad Furiam, ardentis diaboli sagittæ ieiuniorum & vigiliarum rigore extinguentæ; & alibi sæpe harum vigiliarum meminit: & ad eas hortatur præ cæteris luculentius Chrysostomus, homil. 42. ad populum. Anthio. & homil. 26. in Acta Apostolorum. Vbi etiam alteram assignat rationem convenientiæ sacrarum vigiliarum: nempe, quia anima tunc propter noctis silentium est purior, & agilior ad diuina contemplanda, mentemque ad Deum erigendam. Tertia ratio sumi potest ex Christi Domini imitatione, qui erat perno-

ctans in oratione Dei, Lucæ 6. & Regius Psaltes Psalm. 21. *Deus meus clamabo per diem, & non exaudies: & nocte, & non ad inipientiam mihi*, & Psalm. 76. *Meditatus sum nocte cum corde meo*, & Psalm. 118. *Memor fui nocte nominis tui Domine*: & ibidem, *Media nocte surgebam ad consistendum, &c.* super quem Psalmum, Ambrosius: *Hoc nomen Iesu inuocetur diebus ac noctibus, nullum tempus precandi vacuum sinat sancta deuotio præterire: si studentes igitur doctrinis secularibus per parum somno indulgent; quanto magis qui Deum cupiunt agnoscere, non debent somno corporis impediri: nisi quantum natura satis est.* David per singulas noctes lacrymis peccata diluebat: & Diuus Paulus, 2. ad Corinthios 6. *In omnibus exhibeamus nos sicut Dei ministros, &c.* & paulò post, in vigilijs multis, & 1. ad Corinthios 5. *Quæ vere vidua est instet obsecrationibus & orationibus nocte ac die*: innumera sunt Patrum testimonia laudantium sacras vigilijs: *Inuenies*, ait Ioannes Turrecremata, *quod non sit verus Dei minister, qui refugit sacras vigilijs.* Ex his manet confutatus error Vigilantijs, qui sacras vigilijs damnabat; quem multis refellit Diuus Hieronymus, epist. ad Riparium 53. & aliorum hæreticorum errorem; qui non solum vanas esse sacras vigilijs, verum & Deo iniurias, qui noctem somno & quieti fecit, alleuerabant; hinc & ages, id est somniculosi appellantur apud Diuum Isidorum, libro primo de officio Ecclesiastico cap. 22. & libro octauo Etymol. capite primo, Rabbanum, libro secundo de institutione clericorum, capite nono, & in Concilio Acquisgranensi, capite 130. eundem errorem iam sepultum Viclephistæ, ac nouissimè Hugoneti extumularunt, & renouarunt. Non licuit mihi rationes hæreticorum, quibus mouentur videre, sed ex ijs, quæ apud antiquiores reperi, conicio ipsos suaderi, primò, quia censent graue & austerum ad sacras vigilijs surgere, quod videtur derogare libertati Christianæ: quam ipsi semper in ore gestant. Secundo, quia Deus noctem quieti & somno dedit hominibus, quam indulgentiam contemnunt, qui noctem traducunt in somnum. Tertiò possunt adiuuari: quia ex huiusmodi vigilijs multa facinora patrata esse vbique, & audiuius, & videmus: nempe strupra, libidines, fornicationes: tum Religionis specie cooperatæ: tum noctis velo occultatæ. Vnde

Ambro.

2. ad Cor. 6

1. ad Cor. 5.

3

Hieron.

Isidor.

Rabba.

de

D. Aug.

de & prohibita sunt istae vigiliae in Concilio Elibertino can. 35. & in Conc. Antiocheno can. 5. & à Beato Ambrosio. fuisse vetitas narrat August. sermo. 25. ad fratres in Eremito. Et aliqui modo asserunt Bonifacium primum vigilias abrogasse non eternas, & ieiunia loco vigiliarum retinuisse, mansisseque nomen vigiliarum, non rem.

4

Ad primum respondetur graue quidem esse corpori, insuaue, & austerum surgere ad vigilias sacras; sed leue ac suaue nimis spiritui, ex quo expendenda est libertas Christiana, non ex carnis appetitu: maxime, quia Deo seruire regnare est, & lex Dei iugum quidem est, sed suaue, & onus leue; quod carnis amatores subire recusant. Ad secundum respondetur. Statuentes vigilias sacras non tollimus somnum, & quietem quantum sat est naturae conseruanda; sed quod superest esse impendendum in Dei laudibus; quis nisi impudens inficiabitur.

Circa materiam tertij argumenti, quod est etiam Catholicorum quorundam improbantium sacras vigilias hisce temporibus; non potest verum in dubium, quin sacrae vigiliae officio nocturno deputatae ab Ecclesiasticis sint maxima cum cura celebrandae; ut testatur mos vniuersalis Ecclesiae, neque vlllo pacto clero vetandae. Insuper existimo non deberi prohiberi populum Christianum tam virorum, quam mulierum simpliciter, & pro omni tempore ne sacris vigilijs interlint, etiam si inde aliquot sequantur interdum inconuenientiae: alias nihil boni operis esset tutum in Ecclesia, cum homines nequam etiam ipso sacratissimo sacramento Eucharistiae aliquando abutantur: & hoc est quod asserit D. Hieronymus contra Vigilant. cap. 4. errorem, & culpam iuuenum, vili simarumque mulierum, qui per noctem saepe deprehenduntur, non esse Religiosis hominibus imputandum; Quia (addit Hieronymus) & in vigilijs Paschae, tale quid fieri plerumque conuincitur, & tamen paucorum culpa non prauidet Religioni; qui & absque vigilijs possunt errare: & cetera, quae videnda sunt apud ipsum.

5

Inconuenientibus occurrendum est: egregia opera quales sunt vigiliae sacrae per agenda. Dices. Vxor surgens ad sacras vigilias occasionem peccandi reperit. Audi Tertulianum lib. 2. ad uxorem cap. 5. huic incommodo occurrentem: Quis uxorem no-

Tertul.

A *sturnis conuocationibus, si ita oportuerit à latere suo eximi libenter non feret?* Dices: virgo detrimentum pudoris sustinet: auscultata Hieronymum huic inconuenienti obuiantem epist. 7. ad Latam, de institutione filiae, *Vigiliarum* (inquit) *dies, & solennes pernoctationes, sic virguncula nostra celebraret, ut nec transuersum quidem ungulam à matre discedat.* Fateor, deuotione frigescente, ac malitia crescente, sacras vigilias, maxime ubi foeminarum, & virorum promiscua multitudo interfuit, in desuetudinem abiisse; sed aliquibus diebus, quando nostrae fidei potiora mysteria celebrantur, cupio in staurari morem illi sanctum, & antiquum, magna adhabita cautela, ne subrepant mala, unde tantus profectus virtutis manere debet.

Hierony.

6

Ad argumentum igitur tertium respondetur occurrendum esse inconuenientibus, & opera egregia exercenda. Ad illud verò, quod vigiliae sacrae prohibita sunt. Respondetur, in aliquo casu, aut loco propter scandala exorta fortasse prohibere bonum est, & in tali euentu sunt intelligenda Concilia citata: at non semper, & pro semper sunt à populo Christiano exterminandae. Idem dico de Augustino, & Ambrosio. Omitto quod ille sermo citatus ex Augustino à quibusdam non agnoscitur ut D. August. certe D. August. lib. 9. confessionum, cap. 7. ait populum Mediolanensem vigilias sacras celebrare consuevisse, ipsiusque matrem vigiliarum primas partes tenuisse; neque etiam Bonifacius eas abrogauit, nisi forte in casu, ut dictum est.

Secunda assertio. Antiquitus Ecclesia primitiua, & aliquanto post tempore officium nocturnum, & laudes matutinae separatim per quatuor noctes vigilias diuidebantur, & celebrabantur. Haec assertio testimonio Patrum, & rerum gestarum narratione probanda erit: pro quo aduertendum est, antiquum fuisse morem diuidendi noctem in quatuor vigilias, quarum singulae ternas horas continebant: maxime aequinoctij tempore, & in stationibus militum. Huius consuetudinis frequens mentio est apud sacros, & prophanos Autores. Modestus in lib. de vocabulis rei militaris: *Et quia, inquit, impossibile videbatur in speculis vigilantes singulos permanere; ideo in quatuor partes ad Elopsydram sunt diuise vigiliae, ut non amplius quam tribus horis nocturnis necesse sit vigilare.* Eadem sententia

Modestus.

V 5

LIBRARY OF THE

Veget.
Hieron.
August.
Isidor.
Euthym.

ait Vegetius, lib. 3. de re militari, cap. 8. & Hieronymus epist. 139. ad Cyprianum, & in cap. 35. Iob, & in Psal. 89. Matth. 14. August. sermo. 14. de verbis Domini, Isidorus lib. 1. de Ecclesiastico officio, cap. 19. Euthym. ad Psal. 129. *Custodias, ait, antiqui certas noctis partes appellabant; eo quod milites exercitibus nocte solent in quatuor partes diuidere, quibus alternatim vigilantes reliquum exercitum ab hostium insidijs custodiunt.* Harum vigiliarum mentio crebra est in diuinis literis Thre. 2. Primæ, Luc. 12. Secundæ, & Tertiæ: Quartæ, quæ & Matutina dicitur. 1. Reg. 11. Matth. 14. Mar. 6. ac denique Christus Dominus alijs nominibus distinguit Marc. 13. *Nescitis, inquit, quando Dominus venit sero, an media nocte, an galli cantu, an mane:* quare inquit Arnobius in Psalmum 129. Prima custodia à vespere incipit, secunda ad medium noctis attingit, tertia paulum transit; quarta est vigilia matutina, quæ in ortum luminis adimpletur. Harum excubiarum instar, Ecclesia, vt castrorum acies ordinata, Cantic. 6.

Threnor. 2.

1. Reg. 11.
Matth. 14.
Marc. 6. &
13.
Arnob.

8

Cantic. 6.

Hylla.

cui à Dæmonibus perpetuo parantur insidiæ, excubias clericis agendas constituit, id quæ nocte eo enim tempore, præsertim autore Hyllario ad Psal. 118. circa illum versum: *Memor fui nocte nominis tui Domine:* subrepunt animo impuræ cupiditates, & vitiorum stimuli, per recens assumptum cibum corpus exagitant, & corporis inquinamenti maxime occasio datur. *Multa illo tempore,* ait Ambrosius ad eundem Psal. *tentamenta proserpunt; tunc feruet carnis illecebra, tunc tentator illudit.* Istæ autem excubiæ fiebant recitando singulis vigilijs noctis tres nocturnos diuini officij, & Laudes in vltima vigilia, vt ait Gullielmus Durantus in rationali lib. 5. cap. 3. D. Thom. in cap. 14. prioris ad Corin.

Gulliel.
D. Thom.

9

Soto.

Sed forte dubitabis, an omnes clerici ad erant singulis nocturnis? an quidam ad primum, alteri ad secundum, alij ad tertium? mihi hoc incertum est, Dominicus verò de Soto lib. 10. de iustitia & iure, q. vlti. censet hoc postremum, subiungens omnes clericos simul ad laudes matutinas interfuisse, ad nocturnos verò separatim: & sic censo; & hoc videtur consonum instituto militari, cuius argumento usurpatæ sunt vigiliæ sacræ. Alij verò primum censent esse verum: tum quia omnes clerici tenebatur integrum officium recitare: tum, quia liberum erat cuique recitato vno nocturno se iterum somno atque quieti tra-

A dere, vsque ad proximam vigiliam. Deum observandum est has vigilias noctis non semper esse æqualis spatij, aut durationis. Nam licet tempore æquinoctij, quilibet vigilia tres horas habere dicatur: tamē alijs anni temporibus aliquando longiores, aliquando breuiores erunt: tempore æstatis cum breuior est nox, breuiores erunt: tempore verò hyemis longiores; quia nox longior est. Hinc colligitur, quod ad designandas horas pro officio diuino peragendo, tam nocturno, quàm diurno, non sunt considerandæ horæ diei naturalis, sed artificialis, ab ortu scilicet vsque ad occasum, quarum horarum interstitia non semper erunt æqualia, sed augebuntur, aut diminuentur pro augmento, aut diminutione diei, ac noctis, secundum diuersa anni tempora.

B

Assertio tertia iam nunc, & multo ante nostra tempora nocturni simul cum Laudibus recitari cœperunt in vna vigilia noctis. Idque permissu, & institutione summorum Pontificum indulgentium imbecillitati humana, quæ vix poterat conseruare illum intercallatum modum recitandi nocturnos, & Laudes separatim in singulis vigilijs noctis. Ita refert Amalarius in apologo antiphonarum, & ob id inquit Hugo de Sancto Victore, lib. 2. de Ecclesiastico officio, cap. 2. institutum est, vt nocturnum officium non concludatur oratione, sicut diurnum; eo quod simul cum Laudibus iam dici consuevit. Sed quando hæc constitutio, aut permissio incœperit incertum est. Cassianus lib. de institutione Monachorum c. 4. ait iā suo sæculo matutinam (ea verò Laudes complectitur) quæ solebat in Galliæ monasterijs recitatis nocturnis paulò post celebrari, in suo monasterio cum quotidianis vigilijs perfici, & consummari.

D

Sed dubitabit quispiam, postquam vsus obtinuit, vt nocturni simul cum Laudibus recitentur, quæ noctis hora recitari debent? Duas de hac re inuenio sententias. Prima asserentium nocturnos, & Matutinum recitari debere in fine tertiæ vigiliæ noctis inter recessum tenebrarum, & auroræ aduentum. Ita diuus Antoninus 3. p. titu. 13. cap. 4. §. 4. Albertus de Ferrarijs, & Nicolaus Ploué in titulo de horis canonicis, Gl. prag. in titulo qualiter horæ sint dicendæ, in verbo, officium, Robertus Bellarmi. to. 3. de oratione. Inuatur hæc sententia ex regula sancti Benedicti, cap. 8. iubentis tempore hyemis surgendum esse ad vigilias octaua

10

Amal.
Hugo.

Cassi.

II

Anton.
Alber.

Bellarmi.

Amala. octava hora noctis, ut modice amplius de media nocte pauletur. Item id usu Romæ receptum esse testatur Amalaricus in lib. de ordine antiphonarum, ca. 4. Tertio. Christus Dominus non media nocte, sed in aurora surrexit: ergo tunc surgendum est ad vigiliis sacras decantandas, ut ait Cyprianus de oratione Dominica. Antecedens asserunt multi Sancti, speciatim D. Augustinus lib. 4. de Trinitate, c. 6. D. Tho. 3. p. q. 51. art. 4. & q. 52. art. 4. & alij. Quarto id colligitur ex Hymnis quos decantare solet Ecclesia in Laudibus Matutinis, qui non bene aptantur mediæ noctis tempore: v. g. *Ecco iam noctis tenuatur umbra, lucis auroræ ilans coruscet.* Quinto, quia nimis durum est, & nocivum saluti surgere à lecto media nocte, quando incipit fieri digestio coenæ, & per molestu surgere, & ire cubitu bis qualibet nocte. Secunda sententia est asserentium mediam noctis horam esse commodiorem, & in ea debere decantari nocturnos cum Laudibus. Probatur ex sanctis Patribus: D. Dionysius, epist. ad Demophilum agens de B. Policarpio, ait, *Circa verò mediam noctem, quo tempore consueverat ipse semper apud se ad divinos evigilare Hymnos, expergiscitur quidem, & surgit: eandem horam præ cæteris commendat Sextam, Athanasius lib. de virginitate, circa finem, Basilii in reg. fusius disputat. interrogat. 37. ex Psalmita, & Apostolorum Actibus idem asserit, & Hylla, in Ps. 118. circa illum versiculum, Media nocte surgebam, & c. satis luculenter, & Ambrosius ibidem, sermon. 19. super versum eiusdem Psalmi, *Præveni in maturitate, & clamaui.* Hieronymus epist. 8. ad Deme- triad. cap. 8. Chrysostomus homil. 42. ad populum, & 26. in Acta Apostolorum. Hæc secunda sententia mihi verior videtur, & magis consona vsui Ecclesiæ primitivæ: ac proinde eligenda. Et probatur præterea vsu omnium Religionum, in quibus viget Ecclesiastica disciplina Imò & vsu insigniorum Ecclesiarum Cathedralium, ferè in tota Hispania. Et præterea ea hora illustrior cæteris noctis horis sine disceptatione asserenda est. Media nocte Angelus percussit Aegyptum, Exod. 11. Media nocte prudentes Virgines ducuntur ad Sponsum. Matth. 25. Media nocte Christum natum credit Ecclesia ex cap. 18. Sapient. dū mediū silentij, & c. Alias mediæ noctis prærogativas lege apud Hier. ad Ps. 118. circa illa verba, *Media nocte surgebam, & c.**

A Ad argumenta pro alia sententia respondetur, nos non damnare. D. Benedicti institutum, neq; aliquorum Canonicorum secularium consuetudinem recitandi nocturnos cum Laudibus initio vigilia quartæ noctis; sed approbare ut perfectiorem ad divinas Laudes decantandas, & ut magis mysticam, mediæ noctis horam. Ad secundum Romæ id esse receptum quoad Canonicos seculares, & Religiosos non usque adeo reformatos. Ad tertium. Posset consequentia negari: quia fortasse vigilia sacra non sunt instituta ad celebrandam Christi resurrectionem. Secundo negatur antecedens ex sententia multorum Patrum Græcorum, ex Athanasio. ubi sup. Gregorio Nissen oratione prima, & secunda de Resurrectione Domini, Cyrillo Alexandrino lib. 2. in Ioannem cap. 44. Euthymio cap. 28. in Matthæum, Nicephoro lib. 1. cap. 31. ex Latinis Ambrosio ad caput 14. D. Luca, Hieronymo, epist. 150. ad Hedibiam, q. 4. Gregorio hom. 21. in Evangelia.

Ad quartum respondetur. Hymnos illos esse compositos pro maiori parte clericorum, qui refugientes laborem vigiliarum circa mediam noctem absque dubio satisfaciunt recitantes circa auroræ tempus. Nos verò de hora perfectiori, & spiritui commodiorem locuti sumus. Secundo respondetur. Qui surgunt circa mediam noctem ut recitent officium divinum, ferè usque ad auroram occupantur. Ad quintum nos non negamus carnem molestè ferre surgere circa mediā noctem; sed dicimus esse aptiorem propter multa, quæ superius congesimus. Supponibus item, horam mediæ noctis esse commodiorem parcis, & ieiunantibus, quales decet esse Ecclesiasticos viros, non verò bene coenatis, & lautè potatis. Bene Hieron. epi. 22. ad Eusth. *Ad orationem tibi de nocte surgenti non indigestio ructus faciat, sed inanitas.*

CONTROVERSIA V.

De cæterarum horarum antiquitate, & quod dici tempore sunt celebrandæ?

Rima assertio. Omnes sunt horæ institutæ à principio nascētis Ecclesiæ, ut patet ex citatis in dubitatione de numero horarum Canonicarum. Verum est quosdam initium primæ horæ ad Cassianum referre, qui & videtur hoc dicere li. 3. c. 4. sed multo ante primæ horæ mentionem fecit Clemens coævus Apost. li. 8. const. Apost. c. 40. & non obscure insinuant

Nissen.
Cyrill.
Euthym.
Nicephor.
Ambros.
Hieronym.
Gregor.

14

Hieronymus.

1

Cassian.
Clemens.

rūt Basi. in reg. fufius disputatis interr. 37. Hiero. epist. 7. ad Lætā: & de Cōpletorio, fateor, nō inuenio tam apertam institutio-
 2 nem apud Patres antiquiores; sunt tamen quædam quæ illud insinuant. Secunda af- fertio complectitur id, quod probabilius iudico de tēpore, quo reliquæ horæ præ- ter nocturnos, & Laudes celebrandæ sint. Nam prima hora celebrari debet oriente sole, vel paulò post. Moueor autoritate Clementis vbi sup. *Diluculo* (inquit) *gratias agentes quoniam illuminauit nos Dominus, expulsa nocte, & indulto die.* Et Hiero. epist. 8. ad Demetri. c. 8. *Præter Psalmorum & orationis ordinem, quod tibi hora Tertia, Sexta, Nona, ad Vesperum, media nocte, & mane semper est exercendum.* Notate vocē, mane, quæ significat eam diei partem cum oritur Sol. Benè scio non multos censere ante solis ortū in crepusculo matutino de- bere celebrari. Ita Hostien. Ioan. Andr. & alij super cap. 1. de celebratione Missarū: sed non video quo fundamento firmo, aut probabili nitantur.

De horæ Tertiæ, Sextæ, & Nonæ anti-
 3 quitate nulla est apud scriptores cōtrouer- sia, neque de tēpore quo celebrari debeāt: si in memoriā reducas id, quod superius ad notauī in dubit. 4. quomodo sint isthæc tē- pora accipienda habita ratione diei artifi- cialis, quæ interdū lōgior, interdū breuior est. Quo memorato etiā aduerte, quod vt prima hora semper celebratur in ortu so- lis, ita sexta finitur meridie, & vt septima incipit à meridie, ita decima secunda ter- minatur occasu solis. Hinc fit vt tertia in hyeme, quando dies est solum octo hora- rum incipit ab hora nona diei, & finitur de- cima, & nona hora Canonica incipit cele- brari ante duas horas post meridiē, & fini- tur ante tres; hæc sunt intelligenda iuxta supputationē horarū diei apud Hispanos, & Gallos. Qui ista minutius contemplari velit legat Durantū in li. de riti. Eccl. nobis pō est animus ista minutula persequi. Sed maior ratio dubitandi est de tempore diei, quo vespere deberent celebrari: videtur si- quidē post Solis occasum vespertas recitan- das. Primò, quia Vesperæ dicuntur à fidere, quod nūcupatur, *Vesper*, & decidente sole oritur. Ita Isido. de Eccle. offi. c. 22. & li. 6. Etym. c. vi. Secundò. Quia vespertinū offi- cium lucernariū appellatur à D. Hiero. 2. ex- posi. ad Psa. 118. Ex eo autē sic vocatur, q̃ tunc lucernæ accendi solebāt. Tertiò. Quia Cōc. Turon. 2. can. 4. asserit vespertas hora

A decima secūda celebrari; horā autē decima secūda nō potest non esse in Solis occasu. Nō dubito præfato tēpore solitas esse cele- brari vespertas antiquitus, modo verò quo plures adesse possent vespertarū celebratio- ni, à quibus celebritas solēnitatū in Ecclef. Roma. incipit, vsu receptū est, & institutū, Vespertas modicū quid post nonā decāta- tari; retinuerūt tamē nomen antiquū. Per quæ patet ad argum. in oppositū, & pro co- ronide nota, iustis de causis Ecclesia insti- tuisse can. solent. de consecr. dist. 1. in Qua dragesima Vespertas esse decantandas ante cœnā, q̃ de publica recitatione in Ecclesia intelligendū reor. Nā priuatim post cœnā recitari nullū est incōueniens, vt ait Sylu- ver. Hora, q. 9. Caiet. in sum. verb. Horarū.

B De Cōpletorij antiquitate tāta quāta in cæteris canonicis horis inuenitur, non ita expresse cōstat, sicut de reliquis horis. Vn- de Radul. Tungrē. de Cano. obser. pro par. 14. affirmat Primā, & Cōpletoriū post alia rū horarū institutionē addita. Quod falsū esse reor, vt cœpi dicere agēs de antiquita- te Primæ horæ: & de Cōpletorio extat D. Basi. nō ignobile testimoniū in regulis fu-
 C primis se iam noctibus intendentibus tene-
 bris sequetur petitio, vt quies, quam sumus
 capturi inoffensa, & ab omni perturbatione,
 ac vitio libera sit; qua etiam hora recitari de-
 bet Psalmus nonagesimus. Sed rogat quis-
 piam; qua diei parte debeat celebrari Cō-
 pletorium. Multi multa dicunt, existimo
 antiquitus Completorium ad initium pri-
 mæ vigiliæ noctis ante quam iretur cubi-
 tum celebrari consueuisse. Sic insinuat Ba-
 filius modo citatus, & apertē asserit Isido-
 rus libro 1. de officio Ecclesiastico, cap. 21.
 & ex Isidoro Concili. Aquisgranense, cap.
 118. idem colligitur ex omnibus, quæ re-
 citantur in Completorij officio, in Psal-
 mis. Singulis nanque, noctis fit mentio, in

D Hymni principio, *Te lucis ante terminum,*
 & lucis vox autore Clithoueo in exposi-
 tione eiusdem Hymni non accipitur pro
 luce corporis solarij, sed pro luce crepus-
 culi, Antiphonæ similiter, *Salua nos Domi-
 ne vigilantes, custodi nos dormiētes.* His acce-
 dit, quod Vesperæ solebant recitari hora
 diei duodecima in fine diei, vt supra adno-
 tauī, ergo Completorium iā nocte ingruē-
 te celebrabatur: at verò postea tēporis suc-
 cessu ab hinc aliquot annis, Ecclesia san-
 ctissimē, & prudentissimē instituit Com-
 pletorium ante noctis incoceptionem, & ad
 sum

Hieronym.

Hostien.

Syluest.

Radulph.

Basil.

Isidor.

Durant.

Isidor.

Hieronym.

Clitho.

eum finem decantari; vt & plures exlaicis conueniant; & occurratur periculis multis, que noctu accidere solent; & in memoriam sepulturæ Christi Domini; nam ante solis occasum Christus sepultus est, vt ait Clemens lib. 5. Constit. Apostol. ca. 16. & D. Ignatius in Epist. ad Trallianos: si plura cupis lege Doctores cap. 1. de celebratione Missarum, & potissimè Francolinum de hor. Can. cap. 17. Et quidem beneuole lector hæc hora Completorij apud viros sanctos celeberrima debet esse, & eidem interesse valde laudabile, & fructuosum: quod egregiè prosequitur Turrecremata ad regulam sancti Benedicti, tit. 117. & D. Ambros. in Psal. 118. citatus à Soto.

Franco.

Turrecrem.

CONTROVERSA VI.

An aliqui has horas teneantur recitare, & qui sint, quoq; iure ad id teneantur?

I

Isputatio est de recitatione priuata, nam de publica postea dicemus. Quæ omnia negatiuè expediunt hæretici nostri temporis: Lutherus & sequaces, & ante illū Vviclephus, vt videre licet apud Vvaldensem in initio quinti tomi, de Sacramentalibus: qui hæreticus docebat reiiciendam talem orandi formam, ac deobligandos esse Ecclesiæ ministros à tam graui onere nullo sacræ Scripturæ fundamento fulcito: nobis tamen sit

Prima assertio. Apprimè decorū, & per necessarium Ecclesiæ Christianæ ministros deputare, quibus ex officio incumbat Deum publicè laudare, ac Deum pro populo interpellare. Probatur assertio. Cultus diuinus in omni republica etiam barbarè instituta primum locū tenet præ cæteris officiis ac muneribus, vt supra docui in materia de Religione, & in cultu diuino potior, ac frequentior est oratio, ac Dei laus; ergo ad id muneris exercendi debent esse ministri deputati: tum quia homines è media plebe non pollent ea arte, & peritia, quæ necessaria est; vt cultus externus, de quo loquimur, scitè ac ordinatè exhibeatur: tum quia alijs negotijs occupati non possunt iugiter in hoc versari: ergo id præcipuè asserendum est in Ecclesia, quæ multo excellentius Deum colit, & agnoscit, ipsum esse omnium bonorum fontē, à quo speranda & petenda sunt iugiter

A omnia bona. Et confirmatur, quia nulla est Respublica, quamuis barbara, quæ naturæ lumine dictatè non habeat suos ministros deputatos singulis officiis, & functionibus, militiæ milites, litibus dirimendis iudices; & maximè ad cultum suorum Deorum factorum, ad quos etiam interpellandos potissimos deputat ministros: ergo id non est negandum Ecclesiæ Dei, quæ & humanæ naturæ, & gratiæ illustratur & Spiritu sancti ductu gubernatur. Vnde Esaia. 62. *Esa.* Deus ait, *super te Hierusalem ministros constitui custodes tota die, ac nocte in perpetuum non tacebunt:* Super quem locum Hiero. docet Deum loqui ad Ecclesiam: custodes vero

Esa.

B Sacerdotes Christianos interpretatur: & Bernar. serm. 76. in Canti. in illud: *Inuenerunt me vigiles qui custodiunt ciuitatem,* vi-

Hieronym. Bernar.

giles intelligit Ecclesiasticos, qui in orationibus pernoctantes orant pro populo. Secundo. Et si commune præceptum sit toti populo Christiano sine intermissione orare, & semper orare, ac non deficere: tamen publicis orationibus Deum colere, Psalmis & Hymnis Deum laudare certis personis fuit committendum; tum vt eorum curæ incumberet: tum quia non omnes ritè id tributi persoluerent, neque possent varijs negotijs implicati. Assertio præfata à lumine naturali docetur, vt patet ex adductis probationibus. Sed obijciat quispiam, non inde colligi tales Ecclesiæ ministros teneri ad istarum horarum Canonicarum recitationem. Respondetur, id non esse de iure diuino, & naturali, sed eidem multum conforme, vt supra latè deduxi, valdeque decorum Ecclesiæ Christi; quæ determinauit tempora huius cultus; tum quia actibus publicis nisi designentur certa tempora, neque ordo esse potest, neque perpetuitas: tum quia cū ad isthæc populum interesse sit quasi necessarium, non minus erit statuere certa tempora, quibus possit conuenire: aliàs neque omnes simul concurrere esset possibile, neque etiam scire qua ratione negotia familiaria essent disponenda, ne officio diuino peragendo essent impedimento. Sed speciatim differendum est, qui sint isti obligati ad horas Canonicas dicendas.

C

D

Sit secunda assertio. Tria hominum genera sunt, quibus hoc munus recitandi diuini officium intelligatur posse incumbere, videlicet Clerici, Beneficarij, ac Monachi. De singulis differendum est. Et ideo sit huic controuersiæ generali annexa

2

DISPUTATIO I.

An omnes Clerici maioribus ordinibus initiati, videlicet Presbyteri, Diaconi, ac Subdiaconi teneantur officium diuinum recitare?

1

Affirmativa sententia communis est. Et probatur ex ca. Presbyter de celebratione Missarum, quod expresse tantum loquitur de presbyteris, & sub eiusdem verbis, & titu. refertur 91. d. Sed Innocentius in ca. Dolentes, minores etiam Clericos exprimit, nē pē Diaconum, & Subdiaconum; & clarius in cap. fina. 92. d. Et facit pro hoc Canon Eleutherius, & Canon, Clericus, dist. 91. & Concilium Basiliense, sessi. 21. Ac demum probatur; quia esto non exprimeretur in iure, vt aliqui contendunt, consuetudo Ecclesie id declarauit, vt aduertit Nauarr. de oratione c. 7. num. 2. Ratio, quā mouit Ecclesiam ad hoc præceptum præfatis iniungendum, hæc est, quia istiusmodi sacris ordinibus initiati diuino cultui sunt deputati, hoc ipso quod sacris initiantur; sed Ecclesia decreuit ad diuinum cultum pertinere, & potissimē officium diuinum recitare; ergo sacris ordinibus insigniti ad illud tenentur; hac ratione vtitur D. Thom. in quodlibeto 6. artic. 8. quem sequuntur omnes Theologi, nemine dempto. Quæ ratio si benè expendatur, probat iure diuino præfatos ad id teneri; sed media determinatione Ecclesie præscientis modum colendi Deum publicè consistere in diuini officij recitatione, instar aliarum determinationum, quas fecit circa præcepta diuina, v. g. comunicandi, aut cōfitendi peccata. Maior rationis adductæ adiuuatur ex eo quod Apostoli, qui presbyteri erant, Acto rum 6. profitentur se orationi, & verbo Dei instantes futuros; & Iacobus capi. 5. Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros, vt orent super eum, quasi presbyterorum præcipuum munus sit orare pro alijs. Iuuat eandem maiorem propositionem dictum Archidiaconi in dicto Canone Eleutherius, quod ordini sacro annexum sit officium, certè nō aliud nisi Deum colere orando; vnde in ordinatione Subdiaconorum secundum vsum Romanum dicitur: Videte cuius ministerium vobis traditur, & ideo si vsque nunc fuistis tardi ad

D. Thom.

Iacob. 5.

A Ecclesiam, modò debetis esse assidui, &c. & in benedictione eorumdem; Vt eos in sacratio tuo sancto strenuos, sollicitosque instituas celestis militiæ excubitores. Ac deniq; hæc est communis sententia Canonistarum, & Theologorum. Ita D. Thom. Petrus de Palude, Gabriel. ad quartum sentent. distinctio. 4. Soto lib. 10. de iustitia, & iure, quæstione 5. articulo 3. Ioannes de Medina Cod. de oratione, & alij recentiores, & Summistæ in voce, Canonica, & hora Canonica. Item glossa, Innocen. Panormi. & ceteri ad caput, Presbyter. de celebratione Missarum, & in Clem. 2. eodē titulo.

D. Thom. Palud. Gabriel. Soto. Medi.

B

De his verò, qui minoribus ordinibus sunt initiati maior est ratio dubitandi: etenim glossa in Cano. finali, distinctio. 92. affirmatiuam partem tenet, & probat ex dicto Canone præcipiente nō solum presbyteris aut Diaconis, verum & cuiusq; Clerico Ecclesie deputato officium diuinum recitare; eandem sententiam tenent Ioannes Andreas, & Panormitanus in capite primo de celebratione Missarum. Ex iuuatur secundo hæc sententia; quia clerici minoribus ordinibus initiati deputantur diuino cultui, hoc ipso quod clericatu ornantur; quod vel ex ipso nomine apparet: Cleros enim Græce, fors dicitur, & clerici, qui à ceteris occupationibus semoti in sortem Domini eliguntur, vt docet

Andreas. Panorm.

C

Urbanus in epistola ad Episcopos, & Isidorus capite Clericos, 21. distinctione: ergo tenentur ad colendum Deum forma, quam præscripsit Ecclesia pro Deo publicè colendo. Sed Panormitanum, & Glossam desserunt omnes Theologi, & Canonistæ, tenentes Clericos minorum ordinum, nisi sint Beneficiati, aut Monachi, neutique teneri ad persoluendum diuinum officium, aut quoduis aliud; ita Soto. Sotus vbi supra, & Nauarrus in opusculo de horis Canonicis, capi. 7. num. 12. & probatur primò, quia nulla extat lex eos ad aliquod recitandum obligans; non igitur sunt obligandi. Nauarrus tamen de his dicit primò, aliquando fuisse consuetudinem, vt Episcopi eis imponerent quotidie, vel Psalm. Miserere, vel Canticum graduum, & viguisse consuetudinem recitandi, quo obligabantur, & obligantur, vbi fuerit talis consuetudo: benè asserit, si esset, non tamen extat, vt rectè aduertit Sotus. Secundò dicit, solere, & debere Episcopos ordinantes eis iniun-

Urban. Isidor.

Soto. Nauar.

3

Paludan.:

iniungere aliquot preces dicendas, iuxta mentem Paludani in 4. d. 5. q. 15. in di. can. finali d. 92. Et tunc inquit Nauarrus si consenserint tenebuntur saltem ratione pacti; quinimò dico, malè faceret Episcopus eos grauans, vltra id quod tenentur: & ipsi nò bene facerent consentientes, & si consenserint, iudicandum est de illo pacto sicut de alijs, quæ poterant facere cum alijs, qui nò sunt Episcopi: & forte neque illud pactum erit validum sine licentia Pontificis, quia in re graui, & quotidie onerosa. Tertio dicit teneri eos ad maiores gratias agendas; quam alij laici propter honorem clericatus susceptum: fortasse plures reperiuntur laici, qui ad maiores & plures gratias agendas tenentur propter maiora, & plura beneficia, quæ à Deo acceperunt: præterea nos tantum agimus de precibus ab Ecclesia institutis, ad quas ratione clericatus tenetur.

Ad argumenta pro Panormitano respondetur, illum textum, si consideretur, potius esse pro nobis: nam non loquitur de quibuscunque deputatis cultui diuino; sed tantum de ordine sacro insignitis, aut verò de his, qui alicui Ecclesiæ addicti sunt. Et secundo: quia non sunt isti totaliter, & plene deputati cultui diuino, neque in sortem Domini electi: quod vel ex eo patere potest: quia possunt inire coniugia & renuntiare clericatui; neque fruuntur priuilegio clericali, nisi his vel illis conditionibus, vt dicitur in Concilio Tridenti. sessione 23. cap. de reformatione. Item officium eorum consistit tantum in præparando tēpla, vasa, & huiusmodi; nec habet eorū officiū proximum ordinem ad Eucharistię Sacramentum, sicut officium Diaconi, & Subdiaconi, quo fit, vt neque Ecclesia recitandi aliquid obligationem imposuerit. Et per hæc patet ad secundum.

DISPUTATIO II.

De obligatione Religiosorum ad recitandum.

i

Secundum hominum genus, de quibus controuerti potest, an teneantur recitare horas Canonicas, Monachi sunt; & omnes illi Religiosi, qui voto solemnī Religionis adstringuntur, etiam si non sint sacris initiati, neque beneficium Ecclesiasticum habeant; dummodo sint pro-

A fessi Religionis, quæ choro vtitur. Consulto apposui præfatam limitationem, propter professos quarundam Religionum ordinatarum ad quædam opera misericordiæ, vt Religio Hospitaliariorum: vel ad militiam, vt Religio militaris: & propter Religiones, quæ in sui initio voluerunt se ab hoc onere liberare, vt Societas I. E. S. V. Professos harum, & similibum non teneri recitare citra controuersiam est: quod si ex sua regula, aut constitutionibus ad certas qualdam preces obligentur; consulenda sunt sua statuta; vtrum obligent ad culpam, vel dumtaxat, sicut aliæ obseruantia, ad penam.

B Et videtur vera pars negatiua. Primò. Quia si talis esset obligatio, ex voto solemnī nasceretur, quod esse falsum inde colligitur, quia in voto solemnī tantum sunt tria essentialia vota, in quorum nullo neque formaliter, neque virtualiter præfata obligatio includitur. Secundo. Hoc differt status Monachorum ab statu Canonico Regularium, quod istis per se competit, vt sint Clerici, atque adeò deputati Ecclesiasticis ministerijs; at verò status Monachorum per se ordinatur contemplationi, & operibus vitæ contemplatiuæ. Doctrina est C Diui Thomæ 2. 2. quæstione vltima, articulo 8. ad secundum. Et multum conformis his, quæ de Monachis dicunt sancti Patres, speciatim D. Hieronymus, & Diuus Augustinus, relati. 16. quæstione 1. ergo Religiosi quandiu clerici non fuerint, ex eo quod Monachi sunt non obligantur recitare officium diuinum. Confirmatur, & maxime; nam Monachi quos appellamus laicos (ius verò vocat conuersos) non tenentur recitare officium diuinum, vt omnes faterentur: at non sunt minus Religiosi, quam cæteri: ergo status, aut professio Monachorum non inducit obligationem recitandi horas Canonicas. Tertio. Si Monachi ex vi professionis, & voti tenerentur ad recitandum, non possent liberari ab hac obligatione, nisi ex Summi Pontificis dispensatione, sicut neque sacris initiati aut beneficiarij: consequens est falsum: nam si aliquis Religiosus, qui choro inseruit, conuersus efficiatur, quod sola voluntate Prælati fieri potest, non teneretur officium diuinum persolvere, sicut neque alij Religiosi laici: signum ergo est

antea

D. Thom.
Augustin.
Hieronym.

antea non teneri ex vi professionis suæ.

3

Medina.

In hac dubitatione omnes tam Theologi, quam Iurisperiti tenent partem affirmatiuam, vno excepto Ioanne de Medina, qui in Codice de oratione, quaestione, Qualiter sit orandum in publica oratione, in negatiuam inclinat. Sed qui concorditer tenent affirmatiuam, varij sunt in assignando vnde ortum habeat huiusmodi obligatio. Paludan. in 4.

Paludan.

sententiar. distinctione 15. quaestione 5. ait, Monachos teneri ad recitandum officium diuinum, qui viuunt ex eleemosynis, quæ à populo ipsis erogantur, vt pro eo orent, & vacent diuino cultui: & pari ratione etiam nouitios esse obligatos ait. Sed meo iudicio loquitur sine fundamento solido, & omnino voluntario. Tum, quia eleemosynæ non dantur pro Religiosis, vt diuino cultui vacent: hæc enim munus Clericorum proprium est; sed vt pauperes sustententur: tum, quia decimæ consignatæ sunt pro his, qui diuino cultui manciantur, non quæcunque eleemosynæ. Quod si aliqua cœnobicia sint, quæ ex decimis viuunt, per pauca sunt: imò neque decimæ semper dantur in mercedem pro cultu diuino, sed quandoque pro belli munere, vel pro

Caieta.

inferuendo pauperibus, vel pro aliquo simili. Caietanus in Summa, verbo, *Horæ*, dicit esse standum consuetudini; sed ait se de consuetudine nihil scire, ex vi autem suæ professionis non teneri: & quasi respondens Paludano ait, victum Religiosis deberi non propter diuinum cultum, sed ex eo quod totaliter Deo dicati sub Religionis obedientia sunt. D.

Antoni.

Antoninus 3. parte, titulo 14. capite 4. §. primo, ait teneri ex vi institutionis suæ; etenim Religionis approbat Ecclesia non solum, vt contēplationi vacent; sed etiam vt pro se ipsis, & pro Ecclesia vniuersali orent, tanquam fideles eius ministri: quamobrem debent cum Ecclesia sustentari: at orationes ministrorum Ecclesiæ preces horariæ sunt: ergo Religiosi ex vi suæ institutionis ad horas Canonicas tenentur. Hæc diui Antonini ratio maximè probatur à Nauarro in

Nauar.

Enchiridio. de oratione capite 7. numero 2. & 5. & capite 21. numero 19. & in Manuali capite 25. numero 96. Nihilominus non vsque adeò conuincit; etenim quamuis ad Rēpublicam bene ins-

titutam spectet huiusmodi hominum genus egregium alere propter heroicum viuendi modum; quo Rēpublica Christiana decoratur, sicut ex his qui voluntariè seruiunt infirmis, tamen teneri eos alere vt ministros suos non probatur ita clarè, vt infra videbimus.

Sotus libro 10. de iustitia & iure quaestione 5. articulo 3. potissimè roborare innititur partem affirmatiuam ex consuetudine immemoriali. Secundò ex eo quod Religiosi choro dicati ex sui ordinis institutione id habent, in quo accedit Diuo Antonino, & Nauarro, probatque in hunc modum. Omnes Religionis antiquæ, quæ sub voto solemnī Religionis militarunt, obligatæ fuerunt, & obligantur in communi choro officium diuinum persolvere: ergo omnes Religiosi, qui eidem muneri sunt additi, quoties à choro absuerint, tenentur idem officium recitare, quod in choro publico canerent. Antecedens, vt certum supponit, etenim cum Religionis instituantur, vt vacent diuinis laudibus, & hoc potissimè fiat in choro recitando Canonicas horas, Prælati, qui id non obseruaret, & mortaliter peccaret, & meritò plectendus esset. Consequentiam verò probat: quia sicut clericus ratione ordinis tenetur recitare, ita & Religiosus ratione Religionis: sed quando abest Clericus à communi choro, tenetur priuatim dicere officium diuinum: ergo & Religiosus.

4

Sotus.

C

D

Mihi non licet, neque placet discordare à tot, & tantorum virorum sententia affirmantium, omnes Monachos choro inferuientes teneri ad persoluendum officium diuinum, etiam quando à choro absentes sunt. Moueor maximè ex consuetudine immemoriali huius obligationis: de qua nullus dubitat præter Medinam, & Caietanum. Sed ea consuetudo, in quo fundata sit non est facile definire; legem scriptam in iure non memini me vidisse, aut audiuisse aliquem asseuerantem extare, præter aliquos, qui sine apparientia aiunt contineri in capite, *Licet*, de voto, vt patebit legenti. An verò habuerit ortum ex institutione Ordinis Monachorum, vt placet Diuo Antonino, & conatur persuadere Sotus, non ita clarè perspicio; cuius occasione mihi annales peruetustos, & recentiores perscrutanti videntur dicenda,

5

cenda, quæ sequuntur, distinguendo certa ab incertis, & magis certa à minus certis.

Hierony. Primò dico. Monachos cœnobitas à principio suæ institutionis in more habuisse horis statutis diei ac noctis diuinis laudibus vacare exploratum est. Probatur ex Sanctis Patribus, primò ex Hieronymo de scriptor. Ecclesiasti. in Philone post multa subiungit: *Ex quo apparet talem primò in Christo credentium fuisse Ecclesiam, qualis nunc monachi nituntur, ut nihil cuiusquam proprium sit, nullus inter eos diues, nullus pauper, orationi vacet, & Psalmis, &c.* Videndus necessariò est Eusebius, lib. 2. capit. 15. & 16. & 17. Gregorius Nazianzenus, oratione ad Iulianum Tribunum, sic de monachis ait: *Philosophorum cœtum tibi commendando: & post pauca: Qui Cesari nihil, Deo omnia habent, hymnos, preces, vigilias, lacrymas.* Vide Diuum Hieronymum ad Eustochi. Videnda sunt etiam Patrum testimonia citata superius, cum de antiquitate Horarum Canonicarum ageremus. Sed ex hoc dicto non colligitur, monachos teneri ad recitandum, cum monachi ista desumpserint ex primitiua Ecclesiæ fidelibus, quos non teneri recitare certum est.

7 Secundo dico. Partitionem monachorum cœnobarum, idest in comuni uiuentium in monachos choro deputatos ad has diuinas laudes canendas, & in monachos ad ministeria laicalia cœnobarum, ortum habuisse simul cum ipsa cœnobarum institutione, certum esse existimo. Et probatur: quia Religiones illæ dicebantur vitæ contemplatiuæ, & potissimè eius parti, quæ in diuinis laudibus consistit, ut disserui in primò dicto: sed hæc occupatio nequibat perfectè constare, nisi essent aliqui, qui necessitatibus corporalibus, verbi gratia, victus & vestitus fratrum intenderent: ergo necessitate ducti in ipso statim initio Religionum facere compulsi sunt. Simile quid factum fuisse videmus, Actorum 6. quando Apostoli designarunt quosdam ex discipulis, qui ministerijs laicalibus deputarentur, dicentes: *Non est æquum nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis: considerate ergo fratres viros, &c. quos constituamus super hoc opus, nos verò orationi & ministerio verbi instantes erimus, &c.* Sed an in receptione nouitiorum quos-

A dam deputassent choro, quosdam ministerijs corporalibus: an verò indifferenter nouitios recipere sine pro his, sine pro illis ministerijs: mihi incertum est: hoc postremum probabilius iudico factum fuisse in initio Religionum. Probatur ex Canone, sic *viue*, causa 16. quæstio. 1. sic *viue* (ait Hieronymus monacho) *ut clericus esse merearis.* Huic non dissonat id, quod scribit Possidonius in vita Augustini, capit. 11. *Proficientes verò* (inquit de monachis) *doctrina diuina sub sancto & cum sancto Augustino in monasterio seruientes, Ecclesiæ Hipponensis clerici ordinari ceperunt, &c.* Sed **D.** Augustinus in primò libr. de moribus Ecclesiæ capit. 33. ubi enarrat ea, quæ ad cœnobitas tam viros, quam fœminas pertinent, nihil huius rei meminit: signum ergo est etiam talem consuetudinem tunc non extare, quia rem tam notatam dignam non omisit: ergo ex meritis perpendebatur quis esset dedicandus choro, non ex receptione, ut modò fit. Tertiò dico. Estò admittamus in primaui Religionum institutione quosdam deputari choro, non inde colligitur manifestè eos, quando absentes essent à choro teneri officium diuinum dicere. Pro quo aduerte, diuersam esse deputationem ad chorum respectu clericorum, & respectu cœnobarum: primi deputantur, ut ministri Ecclesiæ pro ministerijs Ecclesiasticis, inter quæ non minorem locum vendicat insistere diuinis laudibus, & orare pro Ecclesiâ, iuxta normam ab ipsa institutam, quod munus exercere debent clerici, siue in choro adsint, siue absint: Caterum cœnobitarum deputantur choro, ut exerceant se in diuinis laudibus, quod exercitium inter opera contemplatiuæ vitæ, cui additi sunt, primas tenet, non verò deputantur ut ministri Ecclesiæ, pro eisdem laudibus fundendis: quare si in choro tenentur ad diuinas laudes iuxta normam Ecclesiæ, non inde inferri video eosdem teneri quando choro absint: ergo consequentia argumenti facti à Magistro Soto non est usque adeò euident. Et ideo partem affirmatiuam præfatam ego indubitanter teneo: tum propter autoritatem ferè omnium Doctorum: tum propter immemorialem consuetudinē huius obligationis assertæ ab omnibus, quam induxisse obligationem in multis alijs videmus: nec

X enim

8

enim omnis consuetudo obligans sui transgressores necessario fundatur in aliqua lege. Hinc infero primo, nouitios etiam si sint choro deputatos non teneri ad talem recitationem. Corollarium est contra Paludanum ubi supra, quem bene refutat Sotus libr. 10. de Iustit. questio. 5. articulo 3. quia nullo nititur firmitate fundamento: & præterea cum prædicti nouitij non habeant statum Religionis, sed tantum sint in via ad illum, & similiter nec clericalem, nulla relinquitur causa cur possimus eos ad recitandum obligare, eandem docet Nauarrus esse commune in Enchirid. de oratione, capit. 7. numero 23. ubi fundamentum Paludan. dissoluit. Nimirum, quod præfati nouitij gaudent priuilegio Canonis, si quis suadente Diabolo, quo excommunicantur percutientes clericos, & monachos: ad hoc enim facile respondet ipse, clericum primæ tonsuræ eodem gaudere priuilegio, & tamen non teneri recitare diuinum officium.

Nauarr.

9

Secundo inferitur, laicos professos (quos ius appellat conuersos) pari ratione non teneri, quidquid dixerit Augustinus de Anchoa relatus à Diuo Antonino. 3. part. titulo 13. capit. 4. qui censuit, laicos siue conuersos teneri sub reatu peccati mortalis diuinum officium recitare, sed immerito tam graue onus illis iniungitur, cum non sint ex professione sua diuino cultui dedicati. Tuetur hanc partem Nauarr. loco citato: citans pro eadem Caietanum, verbo *horarum*. Imò neque tenentur ad quasdam preces sibi assignatas magis, quam ad alias obseruantias regulares, quæ in omnibus fere Religionibus non obligant ad culpam, sed ad poenam. Quod si aliqua Religio sit, in qua habetur præceptum aut votum de recitando, illud implere est necesse: hoc autem longe est à nostra disputatione, qui tantum controuertimus, an canobitæ ex vi suæ professionis aut ex præcepto iuris, vel alio quouis modo teneantur eo ipso quod monachi sunt.

Tertio inferitur cum Caietano in summa verbo *horarum*, circa finem, Tertiarios Beati Francisci, aut Beati Domini, & alios similes, longè ab hoc vinculo esse, quia ut benè notauit Nauarr. numero. 24. eorum regula, non est tam Religio, quam modus quidam viuendi,

A quem Caietanus appellat religiositatem.

Ex his patet ad argumenta in principio posita. Illud vero tertium, quod Sotus magni fecit, pressius urgendum est, maxime in eo quod asserit esse in Religionibus potestatem citra summi Pontificis auctoritatem conuertendi monachum choris in laicum. Non enim video talem facultatem concessam in constitutionibus monachorum, neque in priuilegijs, neque id fuisse factum vquam audiui: sed illo admissio responderetur. Sicut qui beneficiarius est tenetur recitare officium diuinum, quod si renuntiet beneficio, non tenetur; sic consuetudo est, ut religiosus choro deputatus teneatur recitare, quod si fiat laicus, iam non tenetur, quia definit esse deputatus choro.

Argumentabitur quispiam. Ergo à paritate rationis, si monachus deputatus ad chorum & nondum sacris initiatus dispensetur à Pontifice, ut in seculo uiuat, iam non tenebitur officium recitare, quia extra chorum factus est: consequens est falsum: quia ille non liberatur ab alijs oneribus Religionis, quæ extra claustra potest implere. Respondetur, talem teneri ad recitandum, siue dispensetur in seculo viuere perpetuò, siue ad tempus, quia semper retinet statum religiosi deputati ad chorum, & ideo ad officium tenetur. Et idem dico à fortiori de monacho fugitiuo, & de eiecto per sententiam à Religione: ita Nauarrus, capit. 7. numer. 21. & merito: quidquid dicat Sotus dicto articulo 3. Sed de hoc iterum redibit sermo. Demum pro huius dubitationis coronide dico, Magistrum Aragonium in commentarijs ad 2. 2. Diui Thomæ, question. 83. articulo 12. asserere monachos choro deputatos, si semel, aut iterum non recitent totum officium diuinum non peccare mortaliter, si per magnum temporis spatium omittant, peccare mortaliter. Sed hæc duo dicta mihi non coherant. Nam si probabile est Monachos non teneri, etiam probabile est eos non peccare non recitando, per longum tempus, imò semper. Si verò modo est certum, vel probabile eos teneri, satis superque notabilis materia est omisio officij diuini per duos dies, ut dicatur peccare mortaliter omittendo, ut patet in his, qui sacris sunt initiati: si namque per duos dies, aut per vnum in-

IO

Ref. ad arg. in principio posita.

te-

tegrum officium omittant, peccant mortaliter propter grauem partem omiffam.

II

Maiores verò dubitandi occasio se offert circa Moniales, an teneantur preces horarias recitare, quando choro abfuerit? Etenim ratio, quæ mouit Paludanum ad afferendam obligationem in uiris religiofis, in monialibus non procedit, ut pote, quæ ut plurimum non uiuunt de eleemofynis populi, fed fuas fecum afferunt dotes, ut alantur. Ratio itidem Diui Antonini circa Religiofos, uidelicet ex ui fuæ profefſionis choro deputari quofdam, ut ſint in hac re miniſtri Eccleſiæ, in monialibus non ita plenè quadrat, cum foemina nunquam ab Eccleſia deputentur, ut miniſtræ Eccleſiaſticorum miniſteriorum, licet quædam moniales recipiantur, ut choro deputentur, quædam verò minimè. De conſuetudine verò non intercifa recitandi horas priuatè etiam quando moniales à choro abſunt, audio viros doctos, & pios dicentes: vigere & uiguiſſe, alios verò dubitantes fed ego non auderem eas ab hoc onere liberare: & hæc eſt communis ſententia, eam tenet Cardinalis Turrecremata diſtinct. 91. §. 1. art. 10. Nauarrus & Sotus, locis citatis, & alij quamplures ex recentioribus. Quod intelligendum eſt de monialibus, quæ choro deputantur, non quæ alijs officijs corporalibus aſſignantur. Sed quid dicendum de tertiarijs, quas Hiſpanè vocamus *Beatas*? Reſpondetur. Si emittant tria vota eſſentialia, collegialiterque uiuant conuenientes ad propriam Eccleſiam & chorum, idem cenſendum atque de alijs monialibus: ſecus dicendum de alijs tertiarijs, tam uiris, quàm mulieribus, quorum inſtitutum eſt quidam modus uiuendi approbatus, & ſtatutus, ut ait Caietanus citatus, & Gloſſa communiter recepta in Clementina, cum ex eo, de ſententia excommunicat.

DISPUTATIO III.

De obligatione Beneficiatorum?

IT R Adubiū eſt. Omnes, qui Eccleſiaſticum beneficium habent aut præbendam ſub clericali titulo tenentur ſub reatu peccati mortalis ad recitandum integrè diuinum

A officium. Quod dictum cum præſiſſione intelligendum eſt, ita quod ſicut ordo ſacer ſine beneficio obligat, ita & ſolum beneficium abſque ordine ſacro. Exprefſum de hac obligatione præceptum non habetur in iure Canonico, colligunt tamen omnes, & bene ex capit. finali, diſtinctio. 91. ubi dicitur: *Si quis præſbyter, aut diaconus, vel quilibet clericus Eccleſiæ deputatus.* Vbi per uerba illa *Eccleſiæ deputatus*, intelligunt omnes quemcunque Eccleſiaſtico miniſterio addictum. Item in capit. *Quod à te, & capit. diuerſis fallacijs*, De clericis coniugatis. Vbi clerici in minoribus conſtituti iubentur priuari ſuis beneficijs, ſi ducant uxorem, eo quod non poſſunt debite vacare diuinis officijs: ergo ſupponitur eos ad ea obligari. Et in Concilio Lateranenſi, ſub Leone X. ſeſſio. 9. capit. 9. *Statuimus* (inquit) *ut quilibet habens beneficium cum cura, vel ſine cura, ſi poſt ſex meſes ab obtento beneficio officium non dixerit, legitimo impedimento ceſſante, beneficiorum fructus ſuos non faciat.* Quam conſtitutionem Pius V. innouauit, & ampliauit conſtitutione. 138. in magno Bullario Romæ. 12. Kalendaris Octobris. 1571. Probatur etiam ratione: nam beneficia clericalia dantur eiſdem in mercedem propter diuinum officium recitandum, ad nullum enim aliud obligantur beneficiati, ut ſic: ergo niſi exerceant ſuum officium, peccant, & indigni ſunt beneficio. Hæc ratio habetur ſæpe in iure, Canone. *Si quis ſacerdotum*, Can. *eos qui*, diſtinct. 81. Can. finali, de reſcriptis. Inde ait Gloſſa in §. *illis*, in uerbo, *adimantur*, de militari teſtamento, clerico ceſſante ab Eccleſia ceſſare præbendam: & certè indiuidua ac inſeparabilis eſt recitatio officij cum beneficio eccleſiaſtico, & e contra. Dices. Quando dicitur, beneficium dari propter officium, ſub nomine officij comprehendendi quodlibet ſpirituale miniſterium, ſub quo multa alia includuntur, præter recitationem horarum Canonica-ram, ut miniſtratio ſacramentorum, regimen Eccleſiæ, & ſimilia: ergo poſſunt dari beneficia propter alia officia præter horas Canonicas: ergo ſaltem in illis non habebit locum hæc obligatio. Reſpondetur, officium recitandi eſſe fundamentale, & annexum omni beneficio Eccle-

Turrecre.
Nauarr.
Soto.

2

i

3

2. Paral. 31

Osee. 4.

Anastaf.

Bernard.

Antonin.
Turrecre.
Caieta.

Ecclesiastico, non obstante obligatione ad aliud officium ex vi talis beneficii imposita: itaque licet Episcopatus detur propter spirituale regimen, simul datur propter officium recitandi. Idem est de beneficio parochiali, & similibus: ita habetur communiter, & colligitur ex Concilio Lateranensi citato. Et legimus. 2. Paralip. cap. 31. Ezechiam constituisse turmas sacerdotales & leuiticas per diuisiones suas, & vnumquemque in officio proprio, tam Sacerdotum, quam Leuitarum ut ministrarent, & confiterentur, canerentque in portis castrorum Domini: precepisse item populo, decimas dare Sacerdotibus & Leuitis, ut possent vacare legi Domini. Ecce beneficium propter officium. Huic consonat dictum Osee cap. 4. Peccata populi mei comedent. Quae verba enarrans Anastasius Nissenus Episcopus, lib. quæstionum in Scripturam ait, *Hinc docemur, quod nos sacerdotes vescentes ijs, quæ offeruntur à populo, & pro eis preces non diligenter offerentes Deo, pœnas dabimus.* Quæ desumpsit ad literam ex Theodoro, quæstio. 10. in Leuiticum. Vnde D. Bernardus sermone de verbis Euangelij: *Vae tibi clerice mors in olla, quia populi constat esse peccata, quæ comedis, sumptus Ecclesiasticos gratis habere reputas, &c.* Similia ferme dicit epistol. 2. ad Falconem. Ex hac ratione infertur cum Diuo Antonino. 3. part. titul. 13. §. 4. capit. 1. & cum Vlrico per eum citato, & cum Turrecremata. §. 1. distinctio. 91. artic. 5. & cum Caietano verbo *hora*, & cum alijs multis beneficiarios ad preces Canonicas obligari, non solum præcepto Ecclesiæ, sed etiam ex iustitia commutatiua.

DISPUTATIO IIII.

An beneficiatus, qui duo vel plura beneficia, vel plures præbendas possidet, teneatur recitare bis aut ter officium diuinum iuxta numerum præbendarum, quas obtinet?

I videtur vera pars affirmatiua. Primum nam onus respondere debet emolumento, ut ratio dicat, & habetur in Can. *charitatem*. 22. quæst. 2. sed qui habet duo beneficia du-

plex emolumentum percipit, nempe duplicatos fructus: ergo duplex onus subire debet, recitando bis officium diuinum. Confirmatur. Beneficium datur propter officium: ergo qui habet duo beneficia duplex officium persolvere debet. Secundo. Beneficiarius debitor constituitur Ecclesiæ, in qua beneficiarius est ad persoluumendum diuinum officium, ut habetur in capit. *Significasti*, de præbendis: ergo qui habet beneficia, ut se ab hac obligatione liberet, tenetur toties recitare preces Canonicas, quot sunt Ecclesiæ, quibus debitor est. Confirmatur. Si duobus conferrentur illa duo beneficia, quæ vnus possidet, bis dicerentur horariæ preces ab eis, & ter si tria tribus, &c. ergo & si duo vni conferantur ille debet recitare integrum officium bis, & si tria ter, &c. Tertiò. Si quis sacerdos esset addictus duobus sacellis ad dicendum quolibet die vnâ Missam, non satisfaceret dicendo vnâ tantum, sed duas tenetur dicere: ergo beneficiarius, qui habet duo beneficia, quorum cuilibet est adiunctum onus recitandi integras preces Canonicas, non satisfacit dicendo semel, sed tenetur bis recitare.

C Propter hæc & similia doctissimus Nauarrus tract. de oratione, capit. 22. miscella. 60. affectuose nimis conatur persuadere hanc partem affirmatiuam, quam olim tenuerunt Guillel. Parisiensis in tracta. de collatione beneficiorum, & Carthusianus in opere, contra pluralitatem beneficiorum artic. 1. Opposita tamen negatiua, videlicet, sat esse semel recitare officium diuinum, communis opinio est, eam tenet D. Thomas quodlibeto. 1. art. 13. Petrus de Palude ad 4. sententiarum, distinct. 15. Henricus in capit. *Pernitiosus*, de celebratione Missarum, Ioannes de Lignano in titul. de horis Canonicis, quæst. 9. & Turrecremata in dicto Can. 1. dist. 91. & glossa pragmat. in §. 1. in verbo, teneantur qualiter horæ fin dicendæ. Fundamentum horum omnium est, generali Ecclesiæ consuetudine receptum esse, ut qui plura beneficia obtinet, teneatur tantum semel diuinum officium recitare. Confirmatur à simili. Quia licet Ecclesia præceperit, ut qui habet ordinem sacrum, totum officium semel in die recitet, non ideo præcipit, ut qui habet plures ordines sacros, plures dicat officium. Mihi autem sequentibus assertis huic dubitationi videtur satisfaciendum.

Asser-

Nauar.

Guillel.
Carthu.D. Thom.
Palud.
Henrici.
Lignan.
Turrecr.

3

Assertum primum. Beneficiarius, qui plura beneficia, aut plures præbendas obtinet licite, videlicet ex dispensatione Summi Pontificis legitima, aut verò ex consuetudine iusta, quæ æquiualeat dispensationi, non tenetur pluries vno die recitare preces Canonicas, sat erit semel recitare. Probatur. Adinuentio horarum Canonicarum, insuper obligatio persoluendi, ortum habuit ex iure humano Pontificio; vt supra docuimus, sic ad eò vt Papa posset ab hoc onere liberare beneficiarios: ergo qui plura habet beneficia ex dispensatione Summi Pontificis, poterit ex eadem dispensatione satisfacere, semel recitando diuinum officium. Hanc rationem & illatum nullus inficiabitur, vt reor: sed Nauarrus ait, Summum Pontificem dispensantem quandoque vt ab vno possideantur plura beneficia, non subinde dispensare, vt satisfaciat suæ obligationi, recitando semel officium diuinum. Cui respondetur, non dispensare formaliter & expresse, dispensare tamen interpretatiue & virtualiter, & quod videns, & sciens generali consuetudine esse introductum, vt tales beneficiarij non nisi semel recitent preces horarias, non reclamant, non contradicunt, neque Episcopi, aut Ecclesiarum Prælati renituntur: & merito, quia hi qui legitime dispensantur in possessione plurium beneficiorum, vt plurimum sunt benemeriti de Republica, & ob id dispensantur: huiusmodi autem viri occupantur frequenter in negotijs publicis, quibus difficillimè, aut vix possent intendere, si bis aut ter recitaturi essent diuinum officium. Merito igitur introducta est consuetudo, quæ æquipollet dispensationi, vt semel tantum recitando officium diuinum suo oneri satisfaciant. Hinc patet ad argumenta Nauarri.

4

Secunda assertio. Qui illicitè obtinet plura beneficia, idest sine dispensatione, aut consuetudine legitima, quæ æquiualeat dispensationi, tenetur quandiu ea retinet, toties recitare qualibet die diuinum officium, quotquot habet beneficia. Hoc assertum colligitur ex præcedenti. Nam si à dispensatione expressa, aut implicita prouenit, quod vnus beneficiarius habens plura beneficia, satisfaciat recitando preces horarias semel: ergo quando non obtinet ex dispensatione, te-

nebitur ad toties recitandum, quot sunt beneficia, quæ possidet: quia per se loquendo seclufa dispensatione tot debet subire onere, quot habet emolumenta. Hæc assertio probabilis est: quæ tueretur Palud. & Maior vbi supra. Oppositum quidam tenet, quia esto obligaretur ad recitandum, vel vt vitet scandalum, vel vt Ecclesiæ in publico officio satisfaciatur, tunc semel tantum recitando satisfaciatur, quia per se loquendo non tenetur recitare, etenim reuera non habet beneficium.

Et sic respondetur ad argumenta pro affirmatiua parte, quibus videtur adhæsisse Guilielmus Paris. in tractat. de collatione beneficiorum, & in suo sacerdot.

Guilielm.

V. DISPUTATIO.

An beneficiarius, qui ex beneficio nullos, aut perexiguos recipit fructus, teneatur recitare officium Canonicum?

ES hæc varietate opinionum est circumuoluta, quibus ne immergamur, præmittendum est, multis modis posse contingere præfatum beneficium non percipere fructus beneficij: de quibus singulis persequentes assertiones dicendum est.

Prima. Qui habet titulum beneficij nullos habentis fructus, etiam si voluntarie illud suscepit, & videns se nullos habiturum fructus, non tenetur ad recitandum officium diuinum. Hæc assertio tenetur à Nauarro vbi supra, Caiet. in Summa verbo, *hora*. Soto de iustitia & iure libr. 10. quæstion. 5. artic. 3. Palud. in 4. distinctio. 15. quæstion. 5. Turrecremata Can. 1. distinctio. 91. Et probatur. Quia beneficiarius, vt sic, eo solo tenetur ad recitandum officium diuinum, quia ratione illius oneris subeundi accipit ab Ecclesia stipendium: ergo si nihil accipit, & per ipsum non stat, quominus percipiat, non tenebitur recitare. Secundo. Iniustum est imponere alicui onus, cui omne commodum & merces denegatur, vt habetur de præbendis cap. *Cum secundum Apostolum*: & est regula iuris in 6. quæ sic habet: *Qui sentit onus, sentire debet & commodum*: ergo beneficiarius, qui nullum prorsus commodum sentit, non tenebitur ad aliquod onus. Hinc infertur, eum, qui iussu Summi Pontificis assumeret titulum beneficij nullos habentis fructus, non teneri ad recitationem officij diuini.

Nauarr.

Caiet.

Soto.

Turre.

2

Secunda assertio. Quando quis beneficiatus sine sua voluntate, aut culpa non recipit sui beneficii fructus, non tenetur ad diuinum officium persoluendum, dum modo careat spe recuperandi illos. Hæc assertio tenetur à Caietano, Nauarro, Soto, Ledesma, & Corduba, ubi supra, & probatur eisdem argumentis quibus præcedēs. Quia respectu beneficiati perinde est beneficiū non habere fructus, aut beneficiatū priuari spe recuperandi illos. Et verificatur in beneficiatis, seu Episcopis designatis pro terris ab infidelibus occupatis. Apposita est illa limitatio, dum modo careat spe recuperandi fructus: nam si illam habeat saltem probabilem, tenetur: etenim quod differtur non aufertur, & in dubio probabili Ecclesiæ habenti ius ad id horarum pensum fauendum est. Item verificatur hæc assertio in eo, qui iussu summi Pontificis susciperet titulum beneficii habentis fructus, sed alteri totaliter assignatos: quod vix credo à Pontifice fieri, semper enim beneficiario vel relinquuntur quotidianæ distributiones, vel ius ad petendum congruam sustentationem. Præterea verificatur assertio in eo, qui possidet beneficium, litigat autem de proprietate, aut possessione: quia fructus sequestrati sunt (vt dicitur) autoritate publica, illos non percipit, nec habet spem recipiendi: nam si certò scit illos percepturum, etiam si perceptio per multum temporis differatur, tenetur recitare, quia virtualiter habet fructus: nam, vt ait Nauarrus ubi supra, fructus post litis contestationem debentur actori, si vincat, etiam si contra possessorem de proprietate litiget, tam in spiritualibus, quam in profanis: si autem dubitet probabiliter de obtinenda lite, etiam tenetur si æqualis probabilitas est.

3

Tertia assertio. Habens beneficium, cuius fructus non percipit, primo vel secundo anno ex præscripta & iusta consuetudine, tenetur illo tempore officium diuinum recitare. Ita Nauarrus capit. 7. numero 30. Et probatur, quia consuetudinem esse introductam & obseruatam licet supponimus: & defectus fructuum in illis primis annis, per perceptionem in alijs annis sufficienter reficitur: ergo sicut alia munia beneficia in eis annis tenetur exercere, ita & pensum horarium soluere. Aduertenter dixi, si illa pri-

Nauarr.

uatio fructuum legitima consuetudine esset introducta, nam non est in animo examinandi iustitiam earum consuetudinum, ex quibus pleræque damnatae sunt, & sæpius reprobatae, quare vsui piorum standum est.

Quarta assertio. Quando quis non recipit fructus sui beneficii sua voluntate, vel culpa, non propterea excusatur ab onere recitandi. Probatur. Quia non debet priuari Ecclesia suo seruitio propter voluntatem, aut malitiam ministrorum. Verificatur assertio in eo beneficiato, qui cedit fructibus suo nepoti, aut amico. Item, quando nisi seruiat Ecclesiæ, non dantur ei fructus, & non vult seruire. Præterea, quando beneficiatus est excommunicatus, vel suspensus à beneficio, & non facit fructus suos, nihilominus tenetur recitare officium. Item in eo, qui propter defectum ætatis legitimæ, aut literaturæ, vel alicuius similis, non potest seruire, & ideo omnes fructus dat Vicario suo. Verificatur etiam in eo, qui voluntariè acceptat beneficium, & administrationem eius cum onere soluendi alteri omnes fructus, qui tenetur recitare officium, cum volens & sciens alteri det omnes fructus, vnde onera beneficii debet subire. Confirmatur. Quia pensionarius postquam omnino reliquit beneficium, non tenetur recitare, vt docuimus: ergo qui accipit illud beneficium voluntariè, illam obligationem recitandi induit: aliàs diuinus cultus notabiliter minueretur, & Ecclesia debito seruitio priuaretur.

Quinta assertio. Qui habet beneficium tenue, id est, perexiguos ex eo recipiens redditus, qui non sufficiunt ad sustentationem beneficiarij, vel ad bonam sustentationis partem, non tenetur recitare diuinum officium. Et intelligitur assertio siue de beneficio simplici, siue non simplici: licet ad iudicandum de tenuitate fructuum sit non mediocris differentia, cum tenuiores sufficiant pro beneficio simplici propter minora onera iniuncta. Hæc assertio tenetur à Soto, libr. 10. de iustitia. quæstio. 5. articulus. 3. Aragon 2. 2. quæstio. 83. articulus. 12. & multi alij doctissimi eam sequuntur. Et probatur primò. Quia in capite, *is cui*, de præbendis, & cap. *si motu proprio*, eodē titulo, decernitur quod quādo alicui conceditur à summo Ponti-

Sotus.
August.

4

5

Pontifice facultas conferendi beneficium alteri idoneo, non est idoneus ad accipendum illud beneficium; is, qui iam obtinet beneficium sufficiens suæ sustentationi; potest tamen dare habenti aliud beneficium insufficiens: ergo insufficiens beneficium imputatur pro non beneficio, atque adeo ratione illius non tenetur beneficiarius recitare preces Canonicas.

6 **Secundò.** Qui altario deseruit, de altario debet vivere: ergo qui habet tam exiguum beneficium, ut illius fructus non sufficiant ad beneficium alendum, etiam si miserè viuat, non tenetur ad horas. Confirmatur. Quia beneficiarius, ut sic non alio iure nisi ratione stipendij ad vitæ sustentationem, tenetur preces horarias recitare: ergo si stipendium sit tenuissimum, non est unde obligetur.

Tertiò. In iure habetur, & in praxi comprobatum est, ut parum pro nihilo reputetur, licet non semper, communiter tamen in hac materia: verbi gratia, buccella panis ad sustentationem pro nihilo reputatur: ergo quando redditus beneficiorum sunt perexigui pro nihilo reputantur, & censendum est de illis beneficijs nullos habere fructus: atque adeo sicut beneficiarius, qui nullos percipit fructus non tenetur recitare officium diuinum, sic neque qui perquam exiles percipit.

7 **Sed admonitum esse velim Lectorem,** ne ex nostra assertionem occasionem errandi capiat, quod exiguitas fructuum in beneficijs non est expendenda penes dignitatem, aut necessitatem magnam beneficiarij: nam si quis habeat beneficium quinquaginta scutorum, quæ non sufficiunt ad alendum hominem nobilem, aut voracem, vel propter crebras infirmitates multis indigentem, non ideo excusabitur à recitatione officij diuini, dicens se habere exiguum beneficium, factis superque est ad sustentationem ministri pauperis, quod si non placet sibi, renunciet illud, non deest qui acceptet illud, & recitet. Similiter, si quis habet beneficium, ex cuius redditibus non potest congruè sustentari, sufficiunt tamen ad bonam partem suæ sustentationis, non ob id excusabitur à recitatione horarum.

Quæ autem sit ista bona pars necessaria congruæ sustentationi, & quod dicatur beneficium perexiguum, prudentiæ, & consilio sapientum & timorata conscientia relinquatur indicandum: Magister Sotus censebat eum, qui habebat beneficium, cuius proventus excedunt summam octo ducatorum obligari ad recitandum: ex quo colliges quanta cum parcitate in hac re iudicandum sit. Item ne fallaris aduerte, si beneficium factum est tenue propter culpam, aut voluntatem beneficiati, ut si velit non residere, & ob id certam summam dat supplenti vices suas, qua summa dempta beneficium censetur tenue pro bona parte sustentationis beneficiati, tunc enim & in similibus casibus tenebitur beneficiatus recitare: quia per ipsum stat quominus recipiat vberiores fructus in seruendo suo beneficio per se ipsum.

8 **Contra primam, secundam, & quintam assertionem tenent ferè omnes Canonistæ in capit. 1. de celeb. Miss. & Clemen. prima, eodem titulo, præter Nauarrum, qui in tractatu de oratione, numero. 27. & 28. & cap. 21. num. 11. media via incedit multum conformi nostris assertionibus, præterquam quintæ cui contradicit: & ex Theologis aliqui & etiam ex Summistis sententiam Canonistarum sequuntur. Et pro hac sententia arguitur primo, ratione fundamentali, quæ præfatos induxit, videlicet. Quicumque titulum beneficij assumens voluntariè, additus est officio & oneribus, quæ talem titulum consequuntur, inter quæ potissimum est diuinum officium recitare: ergo tenetur ad illud siue percipiat fructus, siue non accipiat, quia videns & sciens beneficium tale acceptauit, unde consequenter onera debuit acceptare. Secundò, quia dato opposito aliquis efficeretur per titulum beneficiale minister alicuius Ecclesiæ, & non teneretur illi in vlllo ministerio inseruire, cum non sit maior ratio de alijs ministerijs, quàm de recitatione horarum: hoc autem esset ridiculum, constitui ministrum, & non esse ministrum, estque contra decretum in capit. citato, *Si clericus*, distinctio. 91. Tertiò. Si aliquis accipit beneficium habens fructus, & postea permittat, quod assignentur omnes alteri pro pensione, tenebitur recitare, quia voluntariè cessit fructibus: ergo qui in initio accepit titulū beneficiale sciens nullos fructus habere, etiam tenetur recitare, quia**

voluntarie acceptauit sine fructibus. Quarto. Pensionarius qui percipit fructus in pensionem, non tenetur ad recitandum, vt dicemus: ergo tenetur beneficiarius licet solum habeat titulum beneficij: quia alias nullus teneretur ad officium diuinum recitandum in Ecclesia illa.

9

Nauarr.
Conar.

Contra quintam etiam assertionem tenent omnes citati, & Nauarrus in dicto capitulo. 7. numero 27. & capit. 13. numero 11. Couarrubias, lib. 3. Variarum, capit. 13. numero 8. §. 12. qui alios refert, & multi alij. Probatur hæc sententia omnibus argumentis relatis contra primam & secundam assertiones, quæ à fortiori probant contra hanc quintam: Nam si habens solum titulum beneficij sine vllis fructibus, tenetur recitare: ergo & habens beneficium cum fructibus quantumuis tenuissimis. Præterea specialibus argumentis persuadetur hæc sententia. Primo beneficium exiguorum fructuum est verè beneficium, quod supponimus vt certum apud omnes: & ratio suffragatur, quia sufficiens est ad fruendum omnibus priuilegijs, quæ conceduntur clerico beneficiato: sed omne beneficium datur propter officium, maxime propter officium recitandi Canonicas horas, vt colligitur ex dictis in præcedenti disputatione, & ex Concilio Lateran. sub Leone X. citato: ergo qui huiusmodi beneficium habet, tenetur ad recitandum diuinum officium. Nec sat est dicere minorem assumptam debere intelligi, quando habet beneficium sufficientes redditus: quia hoc est reddere pro ratione assertionem nostram, quam argumentum conatur labefactare: qui defectus valde assimilatur ei, quem vocauit Aristoteles petitionem principij. Et si dicat quis, omne beneficium dari propter officium, seruata tamen iustitiæ æquitate, quæ postulat, vt non exigatur graue officium, cui datur leue beneficium. Contra arguitur

10

Secundò. Ecclesiæ lex lata est vt nulli velit beneficium conferre, nisi vt obligetur ad munia beneficialia, inter quæ præcipuum locum tenet recitatio horarum Canonicarum: ergo si quis videns & sciens beneficiū esse valde tenue, nihilominus acceptat illud, consequenter se vult ad id onus obligare, & pactum virtuale inter beneficium & Ecclesiam validum erit, quia volenti & scienti non fit iniuria. Confirmatur. Nam qui sciens & volens acceptat uxorem pauperem, tam obligatus manet ad onera ma-

A trimonijs ac si diuitem accepisset: & miles, qui declarata conditione acceptauit militiam cum stipendio exiguo, militare obligatur: ergo idem est in presenti. Confirmatur secundo ex capite, *Clericus Victum*, distinction. 91. vbi de Clerico paupere dicitur, vt artificioso vel agricultura victum & vestitum sibi parat abique officij sui detrimento: en supponitur teneri Clericum ad officium suum, etiam si non possit ex beneficio victum & vestitum habere: quod beneficium in casu textus necesse est esse valde exiguum. Tertio. Quia quicumque beneficiarius quantumuis perexiguos percipiat redditus, habet multa alia emolumenta pretiosiora, quam fructus, verbi gratia, gaudet priuilegio fori, & ante Synodum Tridentinam poterat ratione eius beneficij ordinari; item alij honores beneficiatis vt sic conceduntur: ergo ratione horum tenetur onera beneficiarij subire. Quarto. Sequitur ex opposita sententia, quod si beneficium pingue postea successu temporis fiat tenue, vt sæpe contingit propter terræ sterilitatem, vel hostium vastationem, & similes casus accidentes, beneficiatus, qui illud acceptauit pingue, non teneatur recitare officium postea, quando factum est tenue: consequens videtur absurdum, vix enim reperiretur firma obligatio recitandi in beneficiatis, cum sæpe beneficia extenuentur, imò & sterilicentur.

Non renuo, has sententias nostræ oppositas esse probabiles, nostram verò veriorē: quare respondetur ad argumenta posita contra eam. Ad primum, quatenus procedit contra nostras assertiones, respondeo solum titulum non plenè deputare beneficiatum officijs beneficialibus, nisi tantum inchoatiue, deputatio autem plena fit ratione stipendij, quo si omnino careat, beneficium possessum non inducit onera beneficialia: rationem huius reddemus infra soluētes argumenta contra quintam assertionem. Ad secundum similiter respondetur, & insuper addo non esse rationabile conferre alicui titulum beneficiarij, si ex officio neque tempore acceptationis, neque vllō alio sperarentur aliqui prouentus: at si quis talem titulum acceptaret ab habente potestatem iubendi exercere illa officia, non propriè diceretur esse beneficiatus, imò neque habere proprium titulū beneficiati, qui est ius ad exercenda munera beneficialia, & ad percipiendum propter illa aliquod stipendium. Vnde

II

de Religiosi, qui ex iussione Summi Pontificis, & potestate ab eo accepta pergunt ad infideles, ubi recens conuersos baptizant, & eis Sacramenta ministrant, quod est officium beneficiatorum, neque sunt beneficiarij, neque titulum beneficiatorum possident; quare ex vi illius potestatis, & stipendij sustentationis, quod à recens conuersis accipiunt, non tenentur recitare horas Canonicas, nisi aliunde teneantur. Ad tertium negatur consequentia, quia in casu antecedentis per beneficiariū stat quominus percipiat fructus designatos pro beneficio: at in casu consequentis per ipsum non stat non recipere fructus; sed cum non sint, neque eos percipit, neque tenetur ad officia illa, quousque habeat. Dices. Quare voluntarie acceptat? Quia sperat, aliquando fructus percepturum, qui si non sperat non proprie beneficiū recipit, sed officium, ad quod se potest obligare pro suo arbitratu.

Ad quartum negatur consequentia: quia talis beneficiatus sponte se abdicauit fructibus: quare si non recipit, sibi imputet, & manere debet obligatus ad recitandum.

Ad argumenta contra quintam assertionem respondetur. Ad primum concessa maiori, nego minorem: neque ob id committitur defectus ibi notatus, sed tantum necesse est reddere rationem illius interpretationis, seu exceptionis: ratio autem hæc est, quia Ecclesia hoc pensum recitandi Canonicum officiū imposuit beneficiatis propter redditus beneficiorum recipiendos, non propter solum titulum, ut opinabantur multi ex præcitis autoribus: & de eadem pia matre non est credendum voluisse imponere onera ultra naturalem æquitatem, & non considerata proportionem inter mercedem & laborem. Igitur cum onus recitandi sit tam graue & quotidianum, imò & singulis diei ac noctis horis incumbens, non est verosimile voluisse illud imponere suis alumnijs pro tenuissimo stipendio; etiam si reperiantur multi qui illud acceptant, maximè quia paupertate coacti illud subeunt, aliàs non subituri. Ex hoc etiam patet ad secundum argumentum, concedendo antecedens sub limitatione posita, & negatur consequentia, quia pactum inter Ecclesiam & beneficiatum debet intelligi seruata æquitate naturali & proportionem, quæ valde amat alma mater Ecclesia, erga suos alumnos, quæ licet posset eos obligare sine stipendio ad recitandum, ut cum ordine sacro initiatis fecit, tamen cum beneficiatis

A eo rigore non esse usam credendum est. Mitto modo, quod illud axioma, *volenti & scienti non fit iniuria*, sæpe fallit ut statim dicemus. Ad primam confirmationem respondetur, illud simile de matrimonio cum sponsa paupere non probare, quia obligatio alendi uxorem non nascitur ex dote, neque habet rationem stipendij, sed oritur ex natura coniugij. Ad illud verò de milite, respondetur, inhumanum esse obligare militem pro exiguo & tenuissimo stipendio: quod si acceptet, inuitus & coactus paupertate acceptat, imò quidam aiunt in hoc casu & similibus non teneri spondentem seruare pactum, sicut & faciunt accipientes beneficia tenuissima: & præterea hoc pactum exigere Ecclesiam non credo. Ad secundam confirmationem respondetur, illum textum esse intelligendum de Clerico, qui ratione ordinationis sacræ tenetur officium dicere, etiam si nullam sustentationem ab Ecclesia habeat. Ad tertium respondetur, ea emolumenta pertinere ad titulum beneficiati, qui honorificum quid est: at nos loquimur de redditibus, qui habent rationem mercedis pro labore, inter quæ licet non rigorosa computatio fieri debeat, tamen debet fieri ea, quæ non redolet inhumanitatem, coactionem & inæquitatem: talis esset si pro perexigujs redditibus cogeretur beneficiatus onus graue, quale est horarum pensum, subire: alia verò onera non tam graua, & tam quotidiana, sicut est baptizare, prædicare, & similia, fortasse tenebuntur beneficiarius suscipere, si illi ex officio incumbant, quamuis redditus tenues sint. Ad quartum respondetur, concedendo illud quod pro absurdo infertur: non enim est tali dignum nomine, quando beneficiatus non est causa illius tenuitatis, vel per suam voluntatem, vel per suam culpam; quod si causa est, tenebitur nihilominus recitare: quia sterilitas seu tenuitas beneficij, illi debet imputari, nec sua malitia, aut voluntas debet illum liberare ab onere semel imposito: maximè propter culpam, aut malitiam eiusdem beneficiati, non debet Ecclesia obsequio sibi debito priuari.

Et si roges: an in priori casu quando excusatur à recitatione horarum, excusetur etiam ab alijs oneribus, puta prædicare, baptizare, &c. Obiectio non procedit, quando beneficium est simplex omni carens onere, præter quam officij diuini dicendi, si verò habeat alia onera adiuncta, putò non deobligari ab illis, etià si beneficium sit tenue:

tum quia non sunt adeò graua, ficut recitatio horarum: tum quia per talem excusationem Ecclesia valde damnificabitur in exteriori regimine: vnde quandiu possidet beneficium etiam exile, tenebitur ad ea, non verò ad recitationem, ex cuius priuatione Ecclesia saltem in exteriori gubernatione non laditur.

DISPUTATIO VI.

An sint aliqui qui obligentur recitare diuinum officium ob solos redditus Ecclesiasticos perceptos sine titulo beneficii?

DICO primò. Quando aliquis recipit redditus Ecclesiasticos propter actiones aliquas corporales etiam in obsequium Ecclesie exhibitas, non tenetur ob id muneri, officium horarum persolvere. Assertio est manifesta & communis, ac verificatur in eo, qui conducitur ab Ecclesia, vt pulset campanas, in thesaurario, in sacrista; imò & in eo, qui habet Canonice integros fructus ad docendum Theologiam, etiam si nò est Canonicus: secus si beneficium recipiat cū onere legendi, iuxta capit. 1. de Magistris. Probat, quia isti propriè non sunt beneficiarij, sed accipiunt stipendia pro suis laboribus, quod verò regulariter clerici sint, per accidens est.

Dico secundò. Pensionarij, vel qui ex indulto Summi Pontificis percipiunt portionem fructuum Ecclesiasticorum ex beneficijs Ecclesiasticis, non tenentur recitare officium horarium. Si assertio intelligatur de pensionibus pure laicalibus, quæ in pensionario nullum requirunt titulum clericalem, sed indifferenter Laicis, & Clericis conferuntur, manifesta res est: quia nil spirituale in istis reperitur, ratione cuius teneantur recitare. De alijs verò pensionibus quæ exigunt in pensionarijs titulum Clericalem saltem primam tonsuram maior difficultas est, an inducant obligationem recitandi. Sed de his etiam communis sententia est non teneri ad illud: ita Medina, quæstion. 7. de oratione, Nauarr. cap. 7. de oration. numer. 25. Soto libr. 10. de iustitia, quæstion. 5. artic. 3. sed de vtrisque pensionarijs probatur nostra assertio. Quia eę pensiones non habent beneficia Ecclesiastica: tum quia non dantur propter officium clericale, sed interdum ad iuuandos iuuenes

A in studijs literarum, interdum ad leuandum paupertatem, aliquando ad militiam Ecclesie necessariam, aliquando propter merita maiorum, & obsequia exhibita in fauorem Ecclesie, & similia: tum quia sunt portiones deductæ à redditibus beneficiorum Ecclesiasticorum. Confirmatur. Nam Pius. V. citandus, imponendo pensionarijs nouum quoddam onus distinctum ab horis Canonicis apertè significauit ad pensum horarum non teneri. Rogas: Nonne ad aliquid recitandum tenentur? Respondeo, ante tempora Pij. V. non tenebantur, modo verò idem Pontifex constitutione edidit. 138. quam refert Nauarrus in Manuali capit. 25. num. 122. vbi præcipit omnibus pensionarijs Clericis, quando vt Clerici percipiunt pensiones, paruum officium Dei paræ recitare, & aliter non faciant fructus suos iuxta proportionem inferius declarandam. Quod præceptum sine dubio obligat sub mortali: nec potest aliquis excusari dicens constitutionem illam non esse vsu receptam. Nam constitutio ipsa Pontificia citra dubium obligat, vt recipiatur, & solemniter promulgata est Romæ, & inter ceteras constitutiones obligantes inserta, & per contrariam consuetudinem sciente & annuente Pontifice non est abrogata: quin potius à viris Doctis & timoratis seruata; & qui illam sunt transgressi, fructuum compensationem à Pontifice postulare solent, nec sine competenti satisfactione conceditur: ergo manifestum signum est legem illam ex tacito consensu Pontificis non esse abrogatam. Aduertendum tamen circa illam, primò, non omnes pensionarios sub illa lege comprehendi, sed solum eos, qui vt clerici pensionem accipiunt, vt in ea Bulla videre licet: dicuntur autem vt clerici accipere; non illi qui Clericale officium exercent, aliàs ad officium diuinum tenerentur, sed illi in quibus status Clericalis requiritur vt sint talis pensionis capaces, quare si pensio detur sine hac conditione, non inducit obligationem recitandi officium Virginis, etiam si detur personæ regulari Laicæ, vt militi Sancti Ioannis: etiam si aliquo modo ratione professionis persona sit Ecclesiastica, & licet illi vt regulari detur, quia nihilominus non datur illi vt clerico. Secundò notandum est circa hoc præceptum, pensionarios istos, qui vt clerici pensiones percipiunt, satisfacere huic obligationi, si velint officium diuinum recitare, quia intentio Pij. V. non fuit excludere officium

Medina.
Nauarr.
Sotus.

3

2

4

ficiū diuinum, sed non imponere tam graue onus: quapropter si Clericus in sacris habeat pensionem satisfaciēt dicendo horas Canonicas, licet non recitet officium Virginis, etenim si Sacerdos habens beneficium non obligatur ad maius onus, non est verosimile Pontificem pensionario Clerico maius onus imponere. Idem dicendum est de Clerico in minoribus habente simul beneficium & pensionem, quia Pius. V. tulit eam legem propter illos Clericos, qui alio titulo ad diuinum officium non obligantur, & illis non interdixit quin possint officium Canonicum dicere, & illo satisfacere si velint, sed solum noluit eos ad hoc obligare, sed ad solum officium paruum Beatissimæ Virginis.

Merito dubitabit quispiam, an idem dicendum sit de præstimoniam habentibus? Nam videtur esse veræ pensiones, cum sint portiones quædam à redditibus beneficio rum separatæ, & (vt quidam aiunt) designatæ, vt per modum subuentionis vel adiutorij ad studia peragenda iuuenibus Clericis conferantur, vt commodè eruditi, Ecclesiæ postea inferuiant, ad quod seruitium non obligatur quis ex vi solius præstimonij, nisi vel detur ei beneficium, vel aliunde fuerit obligatus, ita sentit Medina quæstion. 7. de oration. Palacios in 4. distinction. 15. quæstion. 9. Gigas quæstion. 28. de pens. num. 5. Sylua tract. de beneficijs parte. 1. quæst. 3. numer. 10. Felino, cap. *postulasti*, capite *ad audientiam*. 2. de rescrip. Calsialupus tractat. de pensio. quæst. 30. Ij omnes negant præstimoniam esse beneficia, sed pensiones; & si ita esset, præstimoniam habentes tantum tenerentur ad officium paruum Beatissimæ Virginis. Nihilominus

Dico tertio. Præstimoniam habentes tenentur officium diuinum recitare. Ita Nauarrus, capit. 27. de oratione numer. 9. Soto libr. 10. de iustitia, & est sententia modo cõmunis. Probat. Præstimoniam sunt beneficia Ecclesiastica: ergo inducunt obligationem recitandi officium diuinum. Antecedens in quo est difficultas probatur ex cap. ultimo de concessione præben. in 6. vbi præstimonium cum alijs beneficijs Ecclesiasticis numeratur, & in cap. *Conquerente*, de clericis non residentibus, id insinuatur. Præterea Panormitanus in secundo volumine Consil. 47. probat præstimoniam esse beneficia; quia habent omnes proprietates beneficiorum, videlicet quod tantum personæ Ecclesiasticæ, & per præla-

tum Ecclesiasticum dari possunt purè, & sine pacto, & in perpetuum, & qui habeat aliquid spiritualitatis, cui annectatur quæ omnia inquit reperiri in præstimonijs. Hæ probationes non multum vrgent, quia iurata vel non clarè loquuntur, vel possunt interpretari de beneficio sumpto latè & in significatione non multum propria. Sed vrgentius probatur ex cõstitutione citata Pij V. his verbis declarantis: *Præstimoniam, præstimonialia, portiones, & qualiacunque alia beneficia, etiam nullum seruitium habentia obtinentes, cum prædictis pariter comprehendendi*: Ecce nostram assertionem Pontificia autoritate stabilitam, siue quia voluit Pontifex præstimoniam annectere officio diuino recitando, siue (quod certius credo) quia semper erecta fuere ad id muneris; nec enim repugnat quod ad iuuandos iuuenes, & simul habuerint annexum onus recitandi. Sed quid dicendum sit de Capellanis, hoc est de illis, qui stipendia accipiunt pro dicendis Missis, vel in Ecclesia communi plebis, vel in aliquo speciali sacello.

Dico quarto cum communi sententia. Capellanæ collatiuæ inducunt obligationem recitandi diuinum officium; non verò Capellanæ non collatiuæ. Explicatur assertio. Capellanæ quædam sunt, quæ eriguntur autoritate Episcopi, siue dotentur ex bonis laicorum, & ius præsentandi illis referretur, siue ex bonis Ecclesiasticis pro seruitio Ecclesiæ, & istæ collatiuæ dicuntur. Capellania non collatiua est, quæ datur ex bonis Ecclesiæ vel laicorum, quibus certa bona relinquuntur cum hoc onere, vt qui ea suscepit tot Missas dicat, hæc vel illa faciat. Hoc supposito probatur prima pars assertionis. Quia ex capellanæ sunt verum beneficium Ecclesiasticum, vt patet ex Panormitano, in assertionem præcedenti: ergo inducunt obligationem recitandi diuinum officium. Secunda pars patet ex opposito. Quia non sunt illæ Capellanæ beneficium Ecclesiasticum, eo quod repugnat beneficium Ecclesiasticum institui, vel conferri, nisi à prælatis Ecclesiasticis, ad quos spectat constituere ac deputare in ministros Ecclesiæ. Hæc assertio communis est, eam tenent omnes Theologi, & Syluester, verbo hora, quæstion. 2. §. 2. aduertens quod licet is, qui habet Capellaniam collatiuam, non possit per se illi satisfacere in Missis, vel alijs oneribus subeundis, quia est puer vel impeditus, & ideo per alium seruit, non excusatur ab obligatione dicendi officium

Medina.
Palac.
Gigas.
Felino.
Calsial.

Nauarr.
Soto.

Syluest.

officium per se, quia ipse est verus beneficiatus, & onus recitandi personale est beneficiatis, vt dicitur in Clementina. 1. de celebrat. missarum.

8

Medina.
Ledesma.
Nauarr.

Dico quintò. Is qui habet à legitimo beneficiario commendatam totam administrationem alicuius beneficii, vel à Prælato, etiam si illa commendatio non sit erecta in titulum beneficii, neque in perpetuum conferatur, tenetur ad dicendum officium diuinum. Ita docent Medina, Ledesma, & Nauarrus supra, numer. 16. Patet. Quia inter pertinentia ad administrationem alicuius beneficii recitatio horarum computatur. Et si obijcias, hunc commendatarium non esse beneficiatum: ergo non est vnde obligetur ad diuinum officium. Item, quia legitimus beneficiatus manet cum illo onere recitandi, quia personale est vt dicebamus: ergo quando à commendatario exigitur cura totius administrationis beneficii, intelligenda est exactio omnium officiorum, quæ beneficiarius potest in alterum transferre. Ad quid enim si ipse obligatus manet, petit ab altero fieri quod ipse non potest delegare? Ad primam obiectionem respondetur non obligari talem commendatarium ratione beneficii, sed ratione pacti inter eum & illum, qui potest ei administrationem integram beneficii committere.

9

Dixi, integram administrationem, quia si committatur cura exterioris regiminis vel alterius similis, ad id tantum tenebitur quod illi commendabitur, non verò ad dicendum diuinum officium: verbi gratia, si beneficiatus absuturus propter negotia commendet amico, aut mercenario, vt pro se toto illo tempore inseruiat, non tenebitur substitutus ille ex vi illius oneris recitare, maxime, quia proprietarius tenetur semper ad illam obligationem recitandi. Et huiusmodi videntur esse omnes commendæ factæ priuata autoritate beneficiariorum; nam quando fiunt autoritate Prælatorum, præcipue Summi Pontificis, diligenter examinandæ sunt literæ, seu verba commendantium, vt ex eorum tenore iudicetur ad quid commendatarius teneatur. Ad secundam obiectionem respondetur. Quando beneficiatus proprietarius potens est recitare, frustra priuata horarum recitatio alteri commendaretur, saltem non videtur illi esse ponendum tantum grauamen: contingere autem potest beneficiarium non posse recitare, vel quia puer est, vel quia aliàs impotens ad recitandum, vel quia

A vacat Ecclesia Parrochialis; & in his & similibus Vicario rectè demandatur cura totius oneris beneficiarij, ad quod pertinet horarum recitatio: & tunc teneatur ille Vicarius ratione pacti, vt dictum est, aliàs Ecclesia obsequio horario sibi debito priuaretur.

Dico sextò. Coadiutores beneficiariorum cum spe certa futuræ successionis mortuis beneficiatis (quod maxime est in vsu nostris temporibus, erga Canonias Ecclesiarum Cathedralium, & collegiarum Hispaniensium) non tenentur recitare officium diuinum, nisi aliter disponatur à Pontifice in Literis coadiutoriarum. Ita Medina de oratione, quæstion. 7. & Nauarrus, capit. 2. numer. 18. Probatur prima pars assertionis, quia illa coadiutoria non est beneficium Ecclesiasticum: ergo non obligat habentes ad recitandum, non enim apparet vnde possit obligare, nisi ex hoc capite. Antecedens esse ex sententia omnium docet Nauarrus in capite, *Si quando*, de rescriptis, præludio. 5. numero. 10. Dicit quis. Habet ius ad beneficium mortuo priori possessore.

Contra secundò. Filius Regis habens certam spem Regni non est Rex, neque tenetur ad onera regalia: ergo neque coadiutor, qui sperat esse Canonicus, est Canonicus, neque tenetur ad onera Canoniorum; quia non habet principium vnde talis obligatio nascitur. Confirmatur. Nam Paulus V. in quoddam breui dato anno. 1606. quod testatur se vidisse Franciscum Suarez, ex Societate Iesu, declarauit coadiutores Canoniorum non esse verè Canonicos, neque pro talibus habendos viuentibus coadiutoris: idem ergo est de coadiutoribus in quibuscunque alijs beneficijs. Tertiò. Obligatio recitandi semper manet apud proprietarium: ergo per se loquendo non obligat coadiutorem, nam ratione vnus beneficii non obligantur duo ad recitandum. Secunda pars assertionis, quæ est exceptio prioris manifesta est. Nam si in literis coadiutoriarum imponatur hoc onus coadiutori, ratione pacti impliciti contenti in receptione coadiutoriarum tenebitur. Contra hanc assertionem arguitur. Nam talis coadiutor ex vi coadiutoriarum habet vocem in capitulo, sed in choro, saltè in absentia proprietarij: ergo inter Canonicos verè computatur, & vt talis tenebitur recitare.

10

Medin.
Nauarr.

11

Gloss.

*Turrec.
num. 5.*

12

re. Confirmatur primò. Quia coadiutor datus Episcopo ex voluntate Summi Pontificis, est verè Episcopus, vt ait glos. per textum in capit. *non autem. 7. quæst. 1.* verbo. vt non succederet: ergo coadiutor datus Canonico auctoritate Papæ, est verè Canonicus, ac consequenter recitare tenetur. Confirmatur secundò. Quia institutus in Canonicum, ita vt habeat sedem in choro, & vocem in capitulo, licet sit ita institutus sine præbenda, vt primam vacantem obtineat, tenetur ad horas recitandas: maximè si distributiones accipiat, vt docent Turrecrem. distinction. 19. quæstion. 14. & Palu. in 4. distinction. 5. quæstion. 5. ergo à fortiori tenebitur coadiutor. Secundò. Coadiutoria est ius spirituale ordinatum ad habendum rem spirituales, videlicet beneficiũ, & propter illam Canonicus recipit congruam sustentationem ex redditibus Ecclesiæ, vnde neque vendi potest hoc ius sine vitio Simonie: ergo in vi huius iuris coadiutor coaptatur inter ministros Ecclesiæ, & ordinari solet hoc solo tit. atq; ex cõsequenti tenebitur officiũ diuinũ recitare.

Ad primam obiectionem respondetur negando consequentiã: illa enim enumerata in antecedenti sunt priuilegia concessa coadiutoribus, & pleraque ad adiuuandum proprietarium, quæ non efficiunt verè Canonicum, nisi tantum in spe: sicut neque filiatio regia non facit Regem, nisi tantum in spe: neque habet coadiutor ius in re, idest in Canoniam, sed ad rem, in cuius signum post mortem proprietarij nouam possessionem accipere debet, & incipient facere nouam residentiam, quam solent facere noui Canonici: vt habetur in dicto Breui. Ad primam confirmationem nego antecedens, nisi Papa præter solitum faciat duos Episcopos eiusdem Episcopatus, quod nunquam fecit, quod ego legerim. Ad secundam confirmationem negatur consequentia. Quia in casu antecedentis ille est verè institutus in Canonicum pro prima vacante, in casu verò consequentis nequaquam, sed tantum datus est in coadiutorem. Ad secundam obiectionem negatur consequentia, etenim quamuis coadiutoria sit spirituale, & pro illa accipiat stipendium, vt in Capellanijs non collatiuis contingit; tamen per illud non plenè deputatur coadiutor cultui diuino, quousque obtineat beneficium: neque nos cognoscimus aliud principium, vnde nascatur obligatio recitandi diuinum officium, nisi ex sacro ordine, monachatu,

A & beneficio, quorum singuli supponimus carere coadiutorem: quod si aliquando viderimus iuxta Literas Pontificias coadiutori imponi onus recitandi officium horarium, iam præmonuimus, id prouenire ex pacto implicito, non ex vi coadiutorie, de qua est nostra disputatio.

CONTROVERSA VII.

An hi, quos diximus ad recitandum Canonicas preces teneri, aliquando ab earum recitatione excusentur, & quas ob causas.

B

I T quidem plures esse causas, propter quas præfati ab hoc onere deobligentur, nullus ambigere debet. Prima est ægro-
tatio: ita habetur cap. *Ad audiendum. De clerico non residente*, & distinction. 91. in principio, & Can. *Clericus victum*, eadem distinctione: ægro-
tatio autem grauis esse debet, vt iustam excusationem inducat: nã si levis est morbus, minimè excusaretur, argum. l. *quæsum*, de re iudicata: ita Innocentius, & Panormitanus in capit. 1. de celebratione missarum, Turrecremata Can. *Eleutherius*, distinction. 91. & ceteri omnes antiqui, & moderni. Ratio huius excusationis est, quia laborans graui morbo non posset recitare preces horarias sine detrimento suæ salutis; at pia mater Ecclesia nõ obligat suos alumnos ad hoc, eo quod moraliter censetur impossibile. An verò morbus sit grauis vel levis, item an horarum recitatio noceat salutis ægrotantis, consulendi sunt medici modesti, non audaces, aut alij viri probi, & intelligentes, quorum arbitrio in hac parte standum esse perspicuum est. Sed rogas, consulendi sunt medici spirituales, puta prælati? Nauarrus in Enchiridio de oratione capit. 21. ait, non esse necessarium. Alij verò affirmant, ita Syluester hora, quæstion. 4. Soto de iustitia loco superius citato, Nicol. Postnoniens in tract. de horis Canonicis. Puto autem esse distinguendũ. Nam si medicus corporalis asserit morbum esse grauem, & non esse dubium, quin recitatio horarum nocebit ægroto, nõ est necesse recurrere ad Prælatus, neque ad spirituales medicum; quia impotentia ægroti ad recitandum clara est, & in hoc habet verum sententia Nauarri. Ceterum si medicus corporalis dubitat aliquantulum, in re dubia necessaria est licentia præ-

D. Thom.

prælati dispensantis, vt colligitur ex D. Thom. 2. 2. quæstion. 147. articulo. 4. Sed caue tu, qui recitare teneris, ne ob leuiculum detrimentum te existimes excusatum; si namque febris non te vexat per totum diem, & ante vel post febris inuasionem commodè recitare potes teneris, vt notant Hostiensis capit. 1. de celebratione missarum, & Nauarrus vbi supra capit. 11. num. 4. & 5. denique in hac re sequere consiliū mediciprobi.

Hostien.
Nauarr.

Demum pro solatio scrupulorum aduerte, quamuis ægrotus attendat ludis, comœdijs, aut similibus, non subinde inferitur à recitatione non excusari: tum quia ista ludicra potius alseuiant infirmitatem, quam aggrauent. Secus seriosa: tum quia esto grauent, non subinde eneruatur ratio excusationis à recitando, sicut qui excusatur à ieiunio carniū propter infirmitatem, non obligatur ad illud si comedat nocium cibum quadragesimalem; nec peccat contra legem ieiunij Ecclesiastici, vt aliqui ignoranter putant.

Sed circa hanc causam excusationis ab onere recitandi suboriuntur quædam dubitatiunculae, quibus satisfaciendum est.

3

Prima est, an quando morbus talis est, qui impediat recitationem, non auditionem horarum, teneatur infirmus eas audire ab alio recitante, aut legente? Gerardus tractat. de assiduitate orandi, quæstion. 1. tenet partem affirmatiuam, & citat pro ea Hostiensem. Oppositam sententiam censeo veram cum Nauarro in Enchiridi. capit. 11. & in Manuali capit. 25. num. 100. nec oppositum sentit Hostiensis. Et probatur nostra sententia, quia non obligantur diuinis officijs deputati ad auditionem, sed ad recitationem; vt patebit discurrenti per iuris paginas; nec consuetudo est audiendi, sed recitandi: ergo qui excusatur à recitatione, non tenetur ad auditionem. Sed hoc dictum est restringendum ad eos, qui per se recitant: nam qui recitat cum socio tenetur ipsum audire suam partem sonantem, vt latius dicetur inferius.

Gerard.

Nauarr.

4

Secunda dubitatiuncula, an qui non potest dicere preces horarias solus, potest autem cum socio, teneatur quærere socium, cum quo recitet? Et videtur vera pars affirmatiua. Primo quia ille vt supponimus obligatur dicere officium diuinum, & apponere media congruentia, vt dicat, sed in casu medium conueniens & vsitatum valde est recitare cum socio: ergo tenetur quærere, vt recitet. Secundo, quia multi sunt, qui cum

A non ægrotant, semper recitant cum socio: ergo quando infirmantur, tenebuntur isti hoc medio recitare. Confirmatur, quia dato opposito sequeretur Clericum prædiuitem, qui quando sanus semper utebatur socio sibi familiari pro recitandis diuinis officijs, excusari ab hoc onere propter oculorum dolorem, vel quemuis morbiculum impediens à lectione horarum, & inuentione dicendorum, quam poterat supplere per socium in infirmitate, sicut supplet in bona valetudine constitutus. Nauarrus loco citato tenet hanc partem adeo firmiter, vt censeat beneficiarios diuites teneri quærere socios, etiam mercede conductos, vt recitent preces horarias, si sine socio non possint. Rigurosa sententia certe. Mihi oppositum placet, quia nemo obligatur nisi ad recitandum officium diuinum appositis medijs necessarijs ad recitandum: quærere autem socium est medium cadens sub consilio, non sub obligatione. Fateor si se offerret facilis commoditas socij, non excusare non recitantem, ceterum non obligarem ad inquisitionem diligenter socij.

Nauarr.

Ad primum verò pro parte affirmatiua, respondetur, tantum obligari ad media, quæ suapte nature necessaria sunt ad recitationem, quale est Breuiarij emptio, tempus opportunum quærere, & similia: quærere verò socium erit medium laudabile, sed non necessarium.

Ad secundum respondetur negando consequentiam; quia illud medium quærere non est in præcepto, de cuius obligatione loquimur. Ad confirmationem respondetur. Ille de quo in casu confirmationis tam præstò habet socium, sicut Breuiarium; unde propriè non quærere socium: à qua sollicitudine tantum nos liberamus eos, qui officio diuino incumbunt.

D Dubitatiuncula tertia, an qui ob ægritudinem, aut ob aliam quamuis causam impotens reditur ad exoluendum totum diuinum officium, manet verò potens ad recitandum partem, excusetur omnino à recitatione horarum? an verò teneatur partem recitare, ad quam potens est? Et videtur, quod iste talis non recitare teneatur partem, quam potest. Primo quia ille, qui tenetur ad aliquid faciendum, si non potest facere totum, quod iubetur, tenetur facere partem, vel totum eo modo quo potest. Exemplum aptissimum est sumptum ex cap. cum dilecti, de dolo, & contumacia, vbi dicitur: *Siquis citatus est apparere coram iudice certo die; si illo die commodè id nequit*

6

id nequit prestare, tenetur ad cōparendū quādo cōmodē potuerit. Item qui tenetur ieiunare aliquo certo die, & consequenter abstinerē à carnibus, & non comedere bis illo die, si excusatur à seruanda vnica tantū comestione, nō subinde excusatur, à carniū abstinentia, vt doctē tradit Cai. 2. 2. q. 147. ar. 7. ergo pari ratione, qui tenetur recitare totū officiū diuinū, si excusatur ab eo recitando integrē, vel propter agritudinē, vel alia quauis de causa, non excusabitur à parte aliqua recitanda, si ad eam potens est. Confir. quia praecepta Ecclesiae si non possunt adimpleri in totū, pro ea parte qua ad impleri possint, adimplenda sunt: ergo praeceptū Ecclesiae de integrē dicēdo diuinū officiū, si nō potest adimpleri in totū, in partē erga quā potētia est, adimplendū est. Ante cedēs multis exēplis ostenditur, qui nō potest ieiunare totā Quadragesimā, partē quā potest ieiunare tenetur, vt omnes Theologi affirmāt in 4. d. 16. Itē qui vouit seruare castitatē, & contrahit matrimoniū, licet nō possit eā seruare omnino, quia tenetur reddere debitū coniugi petenti, tenetur tamen seruare qua parte potest, & non debet exigere. Itidem iuramentū quod non potest seruari in totū, seruandū est quoad partē. Nā sequeretur eū, qui caret Breuiario, si memoria tenet magnā horarū partē, alias verō partē ignorat, non teneri recitare neq; vllū verbū. Itē, si quis sua culpa, vel sine illa distulit horarū omnium recitationē vsq; ad horā vndecimā noctis, non tenebitur recitare partē, quia intra illas tēporis angustias non potest omnes horas recitare, quā omnia absurda videntur. ¶ Pro alia parte non desunt argu. Primò quia omnes horae diei vnica hora, & vnicū diuinū officiū cōfetur: ergo qui excusatur ab eo integrē recitādo absolute à quauis partē recitāda excusatur. Cōfir. qui fit impotens ad nō seruandā vnicā comestione, quā ad ieiuniū exigitur, nō tenetur per totū diē amplius ieiunare, sed potest refici ter aut quater pro suo arbitratu: ergo idē dicēdū in nostro casu. Itē qui tenetur adire Romā, si non potest perficere iter integrū, non tenetur dimidiū absoluerē quod potest. ¶ Secundo. In officio diuino integro Ecclesia cōnatur representare quē Christo domino acciderūt in sua passio ne, vt patet ex multis, qui de hoc accuratē scripserūt: & nos aliqua retulimus superius, cū de numero horarū Canonicarū agebatur: ergo qui recitādo totū officiū nequit representare omnē Christi passionē, non te-

netur partē recitare, cui deest finis Ecclesiastica institutionis circa Canonicas horas. Cōfirmatur. Nā si quis vouisset quolibet die recitare primā horā, & non posset integrē recitare, non tenetur ad partē: ergo qui excusatur à toto officio, excusabitur etia à parte.

Tertio, quia vix aut nunquā reperiretur aliquis infirmus, qui omnino excusaretur à recitandis horis, cū vix reperiretur vllus infirmus cæcus, aut aliter impeditus (maximē si diutius cōsuevit recitare) qui nō possit saltem aliquā partē officij diuini persolvere cōmode sine vllō salutis detrimento: quos tamen ad hoc obligare durum videtur.

Argumenta hæc rem dubiā faciunt pro vtraq; parte probabilem, mihi tamē videtur incedendū mediā via securiori. Nempe distinguendo, nā si ea pars officij diuini, ad quā recitandā est quis potens, nō sit minima, aut saltem nō sit minor pars officij diuini, quin potius maior, qui excusatur ab officio diuino integrē recitādo propter impotentiam, non excusabitur ab ea partē recitanda, si tamen in ea partē cōseruatur forma officij Ecclesiastici. Dixi, si in ea parte cōseruatur forma officij Ecclesiastici: quia si aliquis, v. g. cæcus aut Breuiario carēs sciat memoriter quatuor Psalmos ex diei horis, & septē ex nocturnis non ob id tenebitur eas recitare, quia licet hæc fortasse sit maior pars totius Ecclesiastici officij, nō tamē seruatur in eis vllō pacto forma officij, aut alicuius horae. Ratio huius dicti est, quia maior pars horarū sub officij Ecclesiastici forma totū officiū, aut quasi totū reputatur, à quo non excusatur, qui potens est propter impotentiam.

Ex his infero primò. Qui propter impotentiam excusatur à matutinis dicendis, non subinde excusatur à reliquo diei officio: secus qui excusaretur à matutinis & horis antemeridianis: nā licet possit recitare vespere & cōpletoriū nō teneretur: & sic de alijs iudicāda est ex cōsilio viri prudētis, & prouidētis, quā dicitur maior pars, & quē dicat habere formā officij Ecclesiastici.

Ad argumēta pro vtraq; parte quatenus militāt cōtra nostrā sententiā facillē erit respondere, benē animaduerso fundamētō eiusdē sententiæ, etenim in maiori partē officij diuini manet sub forma Ecclesiastici officij, tota substantia, vel fermē officij Ecclesiastici, & eius significatio seruatur, non verò in qualicunque minori parte.

Secunda causa excusans à recitādo est naturale impedimentū, aut si quid repente & subito

subito accedit quod lectionē aut recitationē precū impediāt, nequē illud prætermitti possit sine peccato vel scādalo, vt si suborirentur tumultus Populi, quibus sedandis tota die occupāda esset, aut si aliquis esset solemnis cōcionator, cui ad vitandum scādalu oranda esset concio, cuius præparatio infumeret totū diē. Idem dico, si plurimū interesset vel rei publicæ vel priuatæ personæ habere prælectionē, vel cōclusionū defensionē in cōcursu publico, vel si totus dies impēdendus esset in obsequio infirmorū caritū seruitore, vel quid simile. De hoc videndus est Henr. de Gadauo. quod lib. 15. q. 10. Ioan. Maioris ad quartū sent. d. 12. q. 6. Syl. in voce hora. q. finali, Nauar. de orati. c. 11.

Tertia causa excusationis à precū Canonici carū oratione est carere Breuiario, sine quo soluere debitū horarū est impossibile; nemo autē ad impossibile tenetur. Ista autem Breuiarii carentia accidere potest sine culpa recitaturi, vt si fortuito perdat illud, & tunc nulli dubiū, cū carens illo habeat legitimā excusationem nō recitādi: si verò sua culpa careat, vel quia non emit, aut proiecit, vel quocūq; modo alio culpabiliter nō habeat, M. Sot⁹ vbi sup. affirmat nō excusari: ego verò cū Nauar. citato, & Palud. existimo, quod quāuis peccet recitaturus vel negligēdo emere, vel projiciēdo, si tamē poeniteat, quandiu nō esset in eius potestate Breuiariū habere, excusabitur à precū recitatione. Dubitabis fortē: caret quidē Breuiario, sed memoria tenet recitāda; vel maiore partē, tenebitur ne recitare? M. Sotus dubitat de hac obligatione, quia tenacitas illa memoriæ accidētaria est: idē dicit de cæco aut oculis caligante, ita vt legere nequeat. Mihi verò & alijs videtur sine cunctatione resp. teneri, quia licet nemo teneatur memoriter discere, vt recitet, quia tantū obligatur dicere officiū diuinū siue legēdo, siue recitādo: tamen quomocūq; fiat potens ad recitādū, siue ex libro, siue ex memoriæ tenacitate, tenebitur certē. Itaq; memoriter scire accidētariū est obligationi, id est nō est mediū necessariū, ad quod quis teneatur, si tamē habeatur talis memoriæ tenacitas faciendū ministrū potentē ad recitādū, indirectē inducit obligationē: sicut si quis teneatur adire Romā, nō tenetur equum emere, vt eat, quia pedester poterit pergere, & accidētariū est illi habere equum, quod si habeat, & fiat potens ad perficiēdū iter debitum, tenebitur: aliter excusabitur si carens equo nō valet pergere iter Romæ perficere.

A Ad has causas potest reduci quarta, quā late prosequitur D. An. 2. p. ti. 9. c. 12. §. 3. vide licet excusari à recitatione quarūdā partiū officij propter occupationē necessariā, vt officij diuinū tā precū, quā Missæ celebriter fiat, v. g. si quis occupatur inquerēdo Psal. vel dicēda in choro quādo iā cōceptū est officiū, vel trāsferēdo libros ab vno loco in alterū, vel in præparādo prunas ad thurificādū, vel iussū maiorum, aut nuntia in choro intīmādo, vel quid simile. Hi omnes si propter præfatas occupationes aliquot particulas, nō vsq; ad eō notabiles, nō recitauerunt, aut nō audierūt, recitare excusantur, nec tenentur iterū recitare. Ratio est, quia sicut qui cū socio recitat dimidiū officij cōsetur integrū recitare propter cōmunicationē, sic qui propter occupationes prædictas omittit quādam horarū particulas, cōsetur eas dixisse chorū, qui existimatur supplere particulas illas pro eo, qui cū eodē cōmunicat in supplēdo necessaria ad celebritatē officij diuini. Idē dico de eo, qui, vt benē pronuntiet lectionē in choro sibi iniunctā, occupatur, dū chorus canit, in ea prælegēda: excusatur nāq; ab auditione, aut recitatione eorum, quæ tūc à choro dicuntur. ¶ Et si obiecias. Iste, sicut & præfati tenebātur hæc præuenire, antequā officiū diuinū inciperet celebrari. Resp. ali quādo non, sed subito illi iniungitur: imo si negligens fuit in præparādo ea, quæ illi incūbebāt præparari, peccauit quidē peccato improvidētia; ceterū excusabitur à recitatione prædictarū particularū, nisi negligentia affectata esset, quæ reduceret actū in naturā suæ formæ, sicut dixi de eo, qui culpabiliter perdidit Breuiariū. Idē & propter eādē rationē dicēdū est de ijs, qui dicūt vnū versū in choro, & pro alio pullatur in organis, quāuis à nemine proferatur id, quod organa modulatur. Et addit Sotus se nescire, an ille qui in organis in choro respōdet, teneatur postea officiū soluere, quia in primitiua Ecclesia tantū erat vnus liber in choro: quod si sermo sit de aliquib; particulis, nō dubito; de toto verò officio dubito valde, quia aliās aliquis potens recitare persolueret debitū horariū sine vlla recitatione, aut auditione aliqua. ¶ Quinta causa excusationis ab horarū recitatione est legitima dispēsatio, quāquidā putāt posse fieri ab Epi. & Ger. vbi sup. quē impugnat Nauar. in Ench. c. 11. n. 14. Alij dicūt neq; à Summo Pōtifice posse fieri talē dispēsationē, quia recitatio horarū est de iure diuino. Ita Pan. in dict. c. 1. de cele. Mis. sed falso nititur fundamēto: nā vrsupra probauit,

Henr.
Maior.
Syluest.
Nauarr.

II

12

Antonin.

13

14

probaui, quamuis institutio septē Horarū sit valde cōformis iuri diuino, absolute tamen est de iure positio. Alij asserunt non posse Summum Pontificem liberare eos, qui alias tenentur recitare, à debito persol uendi aliquid horarū loco; nec hoc verum est, nisi forte recitatio esset cōmissa ab aliquo, qui propterea suos redditus dedit, de quo nō est modo disputatio: quare indubitanter tenendū est, solū Papā posse super hac recitatione dispensare. Ita tenent Doctores cōmuniter, quia super posituū ius Papa dispensare potest. Et quod solus ipse, & nō Episcopi, aut Religiosorū Prelati, tenent Archid. & Turrecr. in d. can. *Eleutherius*, d. 91. vbi in ea senten. laudat M. Vmbertū quondam Generalē ordinis Predicatorū iuris vtriusque peritissimum. Ceterum vix aut nunquā dispensant potētes recitare, neque studij causa, vt notat Naua. in Man. c. 25. n. 31. & 32. Vidi ego quosdā, qui vtentes fauore Cardinalium conati sunt propter munus docendi talem dispensationem obtinere, sed non valuerunt: & merito, quia vt testantur experti, tempus, quod teritur in Horis dicendis, nunquam illis impedimento extitit ad studia prosequenda, sed Deo disponente magnū iuuamē attulit. De dispensatione verō Religiosorū per priuilegia nihil dico; quia vix legi priuilegiū de nō recitādo, q̄ excederet limites iuris cōmunis, vt notat Nau. de orat. i. c. 13. n. 17. P. Eman. Rodr. tom. 1. q. 42. ar. 2. Sed an Episcopi possint dispensare circa vsum, & formā recitādi Horas Canonicas, quæst. peruerusta est. Partē affirmantē tenent Glo. in Can. 1. d. 91. & Glo. pragmat. in ti. qualiter Horæ Cano. sint dicendæ. Sed corrigendā sententia est, iuxta ea quæ olim erāt in vsu. Modò verò ex cōstitut. Pij V. quæ exarata legitur in princ. Breuiarij, nō licet Episcopis formulā ibidē expressam immutare; fortassis vbi nō est admissa cōstitutio Pij V. vt in Gallijs Episcopi antiquā retinere possent recitādi formā precū Canonicarū, & illorum ordinum Prelati, qui sub prædicta cōstitutione nō sunt cōprehensi: nam isti iuxta tenorē suorum priuilegiōrū, aut receptum vsum libere poterunt facere. ¶ Sexta causa est, quādo quis ob solum beneficium tenetur officium diuinum recitare, & nullos beneficij fructus capit, neque per se neque per aliū; nec postea est accepturus; aut verò si aliquos fructus carpit pertenuēs sunt; vt patet per ea, quæ de hac re diximus controuer-

A sia proximē præcedenti. ¶ Septima causa à quibusdam assignatur, cum quis beneficarius vt vacet literis, & studij causa non recitat cōstituto Vicario, qui beneficio deseruiat. Ita Gerardus de assiduitate orandi. q. 6. & ante ipsum Abb. c. 1. de celeb. Mil. Imò & asserit, qui ratione solius beneficij tenetur recitare, satisfacit deseruiendo per aliud, si iusta ex causa absens sit, vt si peregrinetur ad urbē relicto Vicario. Et huic sententiæ non parum videtur fauere ca. 1. de celebr. Millar. ibi: *Horæ cōpleantur, aut à se, aut à scholaribus*. Nihilominus ex omnium consensu hæc sententia rejicitur, & merito; nam onus recitandi personale est: iuxta Clem. ca. 2. de celebra. ibi, *Fructū laborum suorum*: ergo non est delegabile alteri; itaque studiosi iuris diuini aut humani, etsi Vicarium habeant in Ecclesia sua ad preces Canonicas obligantur, Gloss. in Can. *Licet*. 8. q. 1. & Gloss. pragma. in cap. *Qualiter horæ sint dicendæ: maledictū studiū propter quod prætermittitur diuinum officiū*: eiusdem sententiæ sunt Ioan. Imo. Clem. 1. de Magis. Archid. in d. Can. *Eleutherius*. D. Raym. in Sum. tit. de offic. Clericor. & omnes moderni.

C Ad textum adductū pro Abb. respōde. ex Glossa, illum esse intelligendū, quando publicè non possunt recitari à presbytero, recitētur in Ecclesia à scholaribus: non quod presbyter (nisi impotēs reddatur) liberētur ab onere recitādi, quia recitat scholares: scholares autē clerici dicuntur, qui in adiutoriū presbyteris dati sunt, & vt regāt scholās: sic modò fit à sacristis in Ecclesijs villarū, & colligitur ex Conci. Nanete. ca. vt quisq; de vita, & honesta. Cleri. vbi qui plebē regit, clericum habere iubetur, qui se cum cantet, & Epistolam, ac lectionem legat, & qui possit tenere scholās.

D Octaua causa alicui videri poterat sufficiens ad excusandum à recitatione, putā si ille qui tenetur recitare sit excommunicatus maiore excommunicatione; aut verò sit irregularis, aut depositus, aut degradatus; sed re vera tales tenentur recitare: iuxta Glo. adiuncta doctrina Archid. & Cardin. in c. *Presbyterū* 28. Ratio est, quia nemo ex improbitate sua debet leuamen reportare: est tamē discrimin inter excommunicatum ex vna parte, & irregulārē depositū, & degradatū ex alia. Nā hi postremi possunt cū alijs interessē choro, vt habet. c. *Presbyterū*, citato; at verò excommunicatus etiam nō de nuntiatus minimē, vt habetur in ca. *Illud*,

Gerard. Abbas.

Imola. Raimund.

17

18

Archid.

16

Archid. Turrecr.

Nauar. Eman. Rodrig.

Gloss.

19

An accoli-
tus eiectus
à monaste-
rio teneatur
recitare di-
uinum offi-
cium?

de Clerico excommunicato ministrante.

Demum antequam finem huic contro-
uerſiæ imponamus, dubito, An Mona-
chus chorista non initiatus ſacris degēs ex
tra monaſterium, & ab eo nō accipiens a-
limenta, aut eiectus à monaſterio, maxime
ſi ſit ſpoliatus habitu, & traditus guberna-
tioni extra ordinem, vt mos eſt fieri cum
ſpoliatis habitu, excuſetur à diuino officio
recitando; etiam ſi nullum habeat benefi-
cium Eccleſiaſticum, quo alatur? Et videtur
vera pars affirmatiua; quia beneficiarius
nondum ſacris initiatus quacunque cauſa
illi adimatur beneficium, liberatur ab obli-
gatione recitandi horas: ergo idem dicen-
dum eſt de eiectis, qui non ſunt ſacris ini-
tiati. Primò, quia non apparet vnde ſuma-
tur hæc obligatio; non quia viuunt ex ele-
moſynis, quæ dantur à populo Monachis
vt pro eo orent, aut interuiant Eccleſiæ in
miniſterijs Eccleſiaſticis; non quia depu-
tatus eſt choro, quia hoc ipſo quod lata ſen-
tentia expoliatur habitu, liberatur ab hac
deputatione, ſicut à qualibet alia obſeruan-
tia regulari; ergo excuſatur ab hac obliga-
tione per eiectionem ab ordine. Secundò.
Si Prælatus Religionis aliquem choro de-
putatum mutet in Monachum laicum, ſeu
conuerſum, nō tenebitur iſte deinceps of-
ficium diuinum recitare; quia deſijt eſſe de-
putatus choro, vt ſupra retulimus ex Magi-
ſtro Soto: ergo Monachus eiectus, & ſpo-
liatus habitu ratione potiori excuſabitur.
Probatur conſequentia; quia multo magis
alienatus eſt iſte poſterior ab ordine, &
conſequenter magis excuſatus à quibuſcū-
que ordinis obſeruantijs, & à deputatione
chori. Iſthæc argumenta maiorem vim ha-
bent, ſi aſſeramus (quod ego verum exiſti-
mo) ſpoliatis habitu per ſententiam iuri-
dicam non teneri redire ad Religionem, à
qua eiecti ſunt; neque Religionis eiufdem
Prælati poſſunt eos compellere, vt re-
deant, neque eorum defectus corrigere.

20

Nihilominus certum cenſeo, eiufmodi
eiectos teneri ad recitandas Horas non mi-
nus quàm exiſtentes in Religione; & quidē
ſi loquamur de eis, qui ſua culpa extra ordi-
nē cōmorantur res, certiffima eſt: tum quia
ſi nō aluntur à monaſterio ſua culpa eſt: tū
quia ea nō debet eis patrocinari, aut ab one-
re recitandi liberare: ſi vero de eo, qui eie-
ctus eſt ſiue iuſtè, ſiue iniuſtè loquamur,
probatur, quia iſte talis per eiectionē non
liberatur à Monachiſmo, neq; ab eis quæ
per ſe illi competunt: ſed in initio ſuæ re-

A ceptionis deputatus eſt choro: ergo ſem-
per manet cum onere huiuſcemodi depu-
tationis. Conſir. Quia ſi iſte poſtea recipia-
tur ad ordinem, ſicut crebrò ſolet fieri, ſine
vlla ſui mutatione choro deputatur, & te-
netur recitare: ergo quando erat eiectus nō
deſierat eſſe deputatus.

Ad primum in oppoſitum reſpondetur.
Ille, de quo procedit dubitatio, deſijt cho-
ro interuiſſe, à quo liberatur; nō verò deſijt
eſſe deputatus choro, vt colligitur ex cōfir-
matione allata pro noſtra ſententia: neque
iſthæc deputatio debet cōputari inter ob-
ſeruantias Regulares præciſè, ſed inter ea,
quæ Monachis conueniunt ex ſui inſtitu-
tione. Ad confirmationem neg. conſeq. nā
Beneficiarius ſi beneficio careat totaliter
deſinet eſſe deputatus cultui diuino, & ni-
ſi denuò idem beneficium, aut aliud obti-
neat non erit deputatus; ſecus in Mona-
cho eiecto, vt dictum eſt.

Ad ſecundum admiſſo antecedenti ne-
gatur conſequentia, quia Monachus cho-
riſta eiectus nunquam deſijt eſſe depu-
tatus choro, quamuis relegatus ab illo; at qui
mutatus eſt in laicum, deſijt deputatus eſ-
ſe per deputationem laicalibus miniſte-
rijs, & intra eundem ordinem manens mu-
tauit quaſi ſtatim, & acquiſiuit nouam de-
putationem.

C **CONTROVERSIA VIII.**
De his, quæ exiguntur, vt ſatisfiat oneri re-
citandi diuinum officium?

Equilata autē hæc ſumentur vel
ex parte obiecti, vel ex parte
modi, vel ex parte circumſtantia-
ru, quæ extrinſece cōcurrūt, vt præſata re-
citatio fiat: nēpe ex parte tēporis, loci, aut
ordinis: de his ſigillatim diſſerēdū eſt; &
prius de his, quæ recitanda ſunt: quod anti-
quitus magnā excitauit diſputationē; eo qd
quot diœceſes, tot ferè erant Breuiaria: &
quāuis vnusquique in officio diuino recitā-
do teneretur ſequi ritū ſuæ metropolis, vt
habe. in c. De his; & c. Placuit, 12. d. Tamen
cōmu. ſent. erat non peccare mortali ſe-
cūs facerēt, niſi fortalſe quilibet in ſua Ec-
cleſia præcepto riguroſo ad id adſtringere
tur: modò verò iſta ſere totaliter extin-
cta eſt: quia in principio Breuarij à Pio V.
edito Bulla quedā affixa abolebit ferè om-
nia Breuiaria, & præcepit omnibus clericis
& monachis, vt nullo alio Breuiario vterē-
tur præter quā illo à ſe edito, exceptis his,
quæ à ſua prima inſtitutione à ſede Apoſt.

appro-

21

Ad argu-
menta in op-
poſitum R.

approbata, vel cōsuetudine quæ vel ipsam editionem ducentos annos antecedit a-
lijs certis Breuarijs vsa fuisse constiterit;
cuius præcepti verba adeò rigurosa sunt,
vt existimem, eum qui crebrius, & sine cau-
sa non seruaret, vt si obligatus ad recitan-
dum iuxta normam Breuarij Romani, a-
lio vteretur, peccare mortaliter: secus qui
semel aut iterum id faceret.

2

Igitur quilibet teneretur sequi normam
sibi propriam recitandi septem Canonicas
horas; qui vtuntur Breuario Romano iux-
ta præscripta ab illo, qui alterius instituti
similiter: horas, inquam, septem integras:
qui enim sciens prudensque vnā præter
mittit peccat ad mortem: Anto. 3. p. tit. 13.
cap. 4. §. 5. & idem dico si negligentia cul-
pabili lethaliter preces Canonice, vel ear-
um pars notabilis omittantur: quod si ig-
norantia, vel obliuione prætermittantur
peccatum veniale vt plurimum admittit-
ur; secus si affectata sit: ita Anton. 3. p. tit.
18. cap. 4. §. 5. Angelus de Clauasio in vo-
ce, *Hora*, §. 16. & 18. Syluester voce, *Hora*,
quæst. 12. Nauarrus de oratione, cap. 10.
Quæ autem dicatur pars notabilis vnus
horæ non ex quantitate versus, aut ver-
borum pensanda est, quidquid scrupulose
dicat Nauarr. dicto c. 7. num. 44. Sed ea di-
cetur pars notabilis quæ iudicio prudentū
deturpat alicuius horæ fabricam, & con-
tractionem: v. g. in Matutino omisio
vnus nocturni. Studiosè item & distinctè
singula verba pronuntianda sunt, qui enim
vel deglutiendo, vel sincopando verba, vel
syllabas prætereunt; agunt contra Concil.
Roman. cap. Dolentes de celebritate Mis-
sæ, & Concil. Vienen. Clem. 1. eodem tit.
& in Conci. Basil. sessi. 21. & sessi. 24. c. 12.

Nauarr.
Anton.
Syluest.
Angelus.

3

Quod si dubites, an recitans partem Ho-
rarum vnus diei secundum formam vnus
Breuarij, partem verò secundum formam
alterius, satisfaciat præcepto recitandi: Res-
pondetur si ista consuetio officiorū nō om-
ninò tollat celebritatem, putà quia de eo-
dem Sancto fit officium credo satisfacere.
Et peccatum veniale graue erit tanta mu-
tatio. Ceterum si medietas officij vnus
Breuarij esset de feria, & medietas altera
de Sæcto, tanta deturpatio omninò officiū
tolleret, & ideo sic recitās non satisfaceret.
Præter septem Horas Canonicas est de a-
lijs dubitatio; an sint recitandæ lectiones de-
functorū, officium paruū B. Virginis. Res-
pond. qui vtuntur Breuario Romano nu-
per edito à Pio V. minimè nisi fortè in cō-

A munitate, vbi viguit illa recitandi consue-
tudo. Aliqui dicunt, vtentes Breuario Ro-
mano teneri priuatè recitare præter ho-
ras Canonicas officium defunctorum secū-
da die Nouembris. Item Litanias cum præ-
cibus annexis in die S. Marci, & tribus die-
bus ante Ascensionem, quia sic notatū est
in Breuario Romano. Sed an hæc additio,
vt obligatoria in priuata recitatione admi-
ssa sit, dignū est examine: & quid consuetu-
do in hac re obtinuerit. Ceteri verò, qui eo
Breuario non vtuntur, consulant sua statu-
ta, & cōsuetudines: in ordine quidem Præ-
dicatorum, cuius ego indignus alūnus sum,
semel in qualibet hebdomada defunctorū
officium, & sepè officium paruū B. Vir-
ginis recitatur. Litanie verò, & alia huius-
modi, quæ interdum in choro dicuntur,
sub obligatione non cadunt.

B

Circa nuper dicta de vsu Breuariorū est
dubitatio scitu digna. An sit præceptū ser-
uandi formā in Breuarijs legitimis præscrip-
tā? v. g. An quādo Breuariū præscribit reci-
tandū esse de Sancto, hoc vel illo liceat re-
citare de feria, vel è contra. Item. An in die
S. Ioannis liceat recitare de S. Petro, vel
quid simile. Quidam absolute negant hoc
cadere sub præcepto etiam si scienter, & si
ne causa impellente id fiat: imò etiā si fiant
ex animi remissione vt facilius ac breuius
officiū persoluant. Ita Sylu. ver. *Hora*, q. 12
Majo. in 4 d. 12. q. 6. Caic. in Sum. ver. *Ho-
ra*, §. 3. Ratio pro hac sent. est, quia substan-
tia huius præcepti est de recitandis septē
horis Canonicis, quod verò sit hoc modo,
vel illo, id est, de feria vel Sancto, &c. per-
tinet admodū accidentale; & ideo in illius
mutatione nō est transgressio præcepti sal-
tē lethalis. Alij oppositū censent, ita Naua.
de orat. c. 19. n. 211. vsq. ad 219. qui & alios
refert probant cōtrario fundamento: quia
præceptū de recitando nō solum extendit-
ur ad septem Horarū recitationem, verū
& ad modum recitandi ab Ecclesiā desig-
natū. Prob. 1. c. *De his*, & c. vlt. d. 12. absolu-
tè præcipitur conformitas in modo recitā-
di. Item quia dato opposito etiā si ille mo-
dus voluntariè omitteretur nullū esset pec-
catū, quod Autores 1. sentēt. neq; cōcedūt,
neq; auderēt concedere, dicunt enim esse
veniale.

D

Hi citati Autores, vt reor solis verbis dis-
ferūt. Quare per sequentia respondeo dicēs
primò. Citrà dubitū supposita institutione
Ecclesiæ præscribētis quis sit seruandus or-
do in recitando officio Canonico, peccatū

4

An sit præ-
ceptum ser-
uandi for-
mam in Bre-
uarijs per-
scriptam?

Syluest.
Maior.
Caieta.

Nauarr.

S

est non seruare illum. Aperta est assertio ex argumento pro secunda sententia, alioqui unusquisque pro suo arbitratu posset modum hunc, & formam in Breuarijs præscriptam non seruare, vel ad summum esset opus cõsiliij vel supererogationis, quod nullus credo admitteret. Secundo dico. Si quis recitet septem Canonicas horas non seruata forma præscripta in Breuario, quo legitimè vitur, tantum peccat venialiter: nisi transgressio formæ redundet in transgressionem præcepti quoad substantiam illius. Explicatur assertio. Præceptum recitandi horas Canonicas iuxta præscriptam formam in Breuario continet substantiam, & modum: substantia est vt recitentur septem horæ integre: modus est vt sub tali forma: asserimus ergo vtrâque cadere sub illo præcepto, sed diuersimodè: substantia recitationis sub peccato mortali; modus vero tantum sub veniali: itaq; si transgressio sit tantum erga modum committitur peccatum dumtaxat veniale; si autem erga substantiam sit mortale ex genere suo. Hoc supposito prob. 1. pars, quia transgressio solius modi versatur circa materiam leuè, modus enim ille, si seruetur substantia recitationis materia leuis est: ergo tantum est peccatum veniale: quo fit vt recitas de Sæcto quando de feria recitandum esset tantum peccet venialiter. Itè qui recitatio non seruaret formam legitimam in vna aut altera re leui tantum peccaret venialiter, etiâ si scienter faceret huiusmodi mutationem. Exceptio autem, & limitatio assertionis videlicet peccare mortaliter eum, qui sic mutaret formam recitandi, vt violatio modi redundaret in violationem substantiæ præcepti, aperta est: quia tunc transgressio modi non sisteret in modo, sed in transgressionem præcepti quantum ad substantiam transiret. ¶ Solū superest explicandum, quando mutatio formæ præscriptæ in transgressionem præcepti quantum ad substantiam redundat. Hoc autem ex duplici capite sumendum est, vel ab utroque simul ex parte quantitatis defraudatæ, & ex parte finis cultus in celebritatibus colendis grauiter defraudati. Exemplum prioris sit: si quis in Dñica recitaret officium fer. 3. vt citius pensum horarium persolueret peccaret mortaliter, quia ex modo isto recitandi sequitur defraudatio officij diuini in notabili quantitate. Itè, qui in omnibus feriis diceret officium fer. 3. Secus dicendum de illo, qui quando recitandum est de feria recitaret de Sæcto, quia defraudatio est in parua quantitate. Itè peccaret mortaliter, qui in die Natalis Domini reci-

taret de S. Ioanne Baptista, propter notabiliter defraudatum finem cultus Ecclesiastici in celebritatibus colendis. Etia peccaret mortaliter propter vtrâque causam, scilicet defraudatam quantitatis, & diuini cultus Ecclesiastici euersionem, qui in Quadragesima recitaret de tempore Paschali: & sic de alijs iudicato. Existimo autem huc nostræ assertioni non aduersarentur Autores pri. sentent. præcipuè Caiet. qui in loco cit. non dicit semper esse peccatum veniale huiusmodi mutationes facere, sed tantum ait hoc de mutatione in solo modo, & colligitur ex eius ratione: nempe quia substantia præcepti consistit in hoc, quod Canonica horæ dicantur, non in qualitate, aut ordine. Nota illud verbū *Substantia præcepti*, per quod non excluditur modus à præcepto, sed à substantia præcepti: neq; etiâ negat, si quandoque illa transgressio modi redundet in transgressionem substantiæ præceptæ, non inducere malitiam mortalem: sed dumtaxat esse veniale, quando mutatio est in solo modo, quod accidit quando leuis est materia, & quando mutatio non fit ex cõtemptu, neq; animo eam sæpè faciendi pro libito, sed ex aliqua occasione leui, minusque rationabili: vt aduertit Caiet. & notandum quod quando mutatio hæc fit ex inaduertentia, quauis sit culpabilis, non videtur culpa grauis, nec tenetur quis Matutinum repetere, vel quid simile. Atque hinc fit vltèrius vt ex iusta causa possit interdum fieri hæc mutatio sine vlla culpa, puta si sit necesse iuuare alium, quando id exposcit charitas, vel si nunc non est copia alterius Breuarij, & postea nimis grauabor recitatio, vel impediar ab studio necessario, vel ab alio simili opere studioso pietatis, vel charitatis. Sed rogas, potest Prelatus cum suis subditis dispensare, vt non tatur forma sibi & alijs comuni etiâ obligatoria? De Papa non est dubium. An verò licitè possit sine causa non est huius loci. De alijs verò Prelatis Papæ inferioribus dico non posse cum eo qui recitare tenetur iuxta Breuarium Pij V. quia illa obligatio prouenit ex lege superioris, in qua Prelatus inferior non potest dispensare: fortasse ex causa iusta vna, aut altera vice poterit, non verò permanentem licentiam dare. Credo autem Prelatos subditorum qui non tenentur recitare iuxta ritum Pij V. habere ampliorem potestatem dispensandi cum suis subditis ex legitima causa: quia non est lex Põtificia id vetans rigurose, qualis est illa Pij V. & ex alia parte sic oportet sæpè fieri p cõseruatione boni regiminis Prelatorum.

DISPUTATIO I.

Vtrum in recitatione Horarum seruetur integritas alternando versus Psalmorum, & Antiphonarum, & huiusmodi?

1

OC est quære, vtrum obligationi recitandi horas Canonicas hinc inde alternando, recitantibus quibusdam, & alijs audientibus alternatim: siue ea alternatio fiat in choro canentium, siue extra chorum, quando recitantur diuina officia cum socio vt sæpè fit? Cuius dubitationis duplex est sensus: vnus, si satisfaciant suæ obligationi hac versuum alternatione, qui tenentur adesse choro, quando horæ publicè canuntur: & iuxta hunc sensum modò non dicemus, dicturi copiose inferius. Secundus sensus est, vtrum per præfatam alternationem satisfaciant obligationi recitandi Horas priuatè ij, quos diximus teneri: & hoc sensu procedit modò disputatio.

Pro decisione dico primò. Mos vetustus Ecclesiæ est, vt Laudes diuinæ alternatim à psallētibz dicātur quibusdā cōcīnētibz, & alijs audiētibz, & e conuerso canētibz qui audiebāt, & audiētibz qui canebāt. Assertio ab omnibus orthodoxis recepta est: sed de antiquitate huius moris nō conueniunt: nam quidam Autorem esse dicūt Flauianum Antiochenum: ita Theodor. lib. 2. Historiæ, cap. 24. & Sigibertus, & alij hunc modum psallendi tribuunt Chrysostomo: ita Nicephorus lib. 13. cap. 8. Alij Damaso: ita Platina in vita eius. Alij diuo Ignatio: aiunt enim audiuisse Angelos Hymnis in laudem Trinitatis alternatim decantantes, quem modum Ecclesiam Antiochenam docuit, & inde per Orientem propagatus est: vt meminit Basilus in epistola 63. Hunc originem ab Ignatio probarunt Rodolph. propof. 12. Amal. li. 4. c. 7. & alij: addit Isid. li. 1. de Eccle. offi. c. 7. Alcuin. & alij, modum hunc duxisse originē à Seraphinis, quos Esai. c. 6. vidit clamātes, Sanctus, Sanctus, &c. Nam Scriptura dicit, quòd clamabat alter ad alterum; id est, vno prius dicente, & altero respondente: quidquid de hoc sit, de quo copiosius q. 91. ar. 2. citra controuersiam est hunc modum psallendi antiquissimū esse, & valde cōmendabilem propter multa: videndi sunt Cassianus lib. 3. de instit. cap. 8. Basil. vbi

Theodo.
Sigiber.
Niceph.
Plati.

Basil.

Rodolph.
Amalar.
Isidor.
Alcui.

Cassian.
Basil.

A sup. & alij in loco citato adducendi.

Secundò dico. Ex isto more antiquo deriuatū est, vt recitationi septē Horarum Canonicarū satisfiat per modū hunc laudabilem alternis versibus recitandi, siue in priuata recitatione, siue in publica, quæ fit in choro. Hac assertio consuetudine, & vsu omnium orthodoxorū firmatur: & credo in principio institutionis Horarum Canonicarum recitandarum hunc modū fuisse approbatum ab vniuersa Ecclesia, cū nō legamus institutionem modum istū præcelsisse. Tertio dico. Ij qui tenentur recitare officium diuinum, si assistant choro canenti, & nec recitent summissem partem sibi

B correspondentem, nec illam canant, non satisfaciunt obligationi recitandi Horas Canonicas: quare si postea eas domi non recitent transgressores sunt præcepti recitandi officium diuinū. Prob. Præceptū Ecclesiasticum est de recitandis Horis Canonicis modo ab Ecclesia approbato, & recepto: sed isti de quibus in assertionē non recitant, sed tantum audiunt: non enim recitant versus suos nec alios: ergo. An verò satisfaciant officio interessendi in choro, si fortè illud habeant dicetur inferius.

Sed maior difficultas est, an qui assistent choro, dū Horæ cantantur, & partem ad se pertinentem summissem dicunt, & alterum chorum canentem suam partem audiunt, an hi satisfaciant obligationi priuatè recitandi officium diuinum? Et dubitatio procedit siue ij, qui assistent teneantur choro interessē, vt beneficiati, siue nō teneantur, vt religiosi, & simplices sacerdotes, qui choro spontanee interfunt, & modo illo relato cupiunt suæ obligationi satisfacere. De hac re duas reperio sententias, prima ait nō satisfacere. Ita Cai. to. 1. opus. tra. vl. resp. 8. & in Su. ver. Hora, in fi. & Armil. n. 22. Naua. in Enchir. c. 10. n. 47. & c. 11. n. 42. & c. 21. misc. 79. Argume. Caiet. sunt hæc. Primò, quilibet obligatus ad officium diuinū tenetur ad totum officium dicendum, cap. 1. de celebratio. Missa. ergo per se, vel per cōmunicationem cum alio; cū autem dicit totū per se, tunc potest sibi summissem dicere, vt autem cum alio dicat, oportet vt illi cōmunicet orationem suā, quod non facit, quando sibi soli dicit. Etenim cū aliquis sic partem suam dicit non vt communem, sed vt propriam, non communicat in ea cum altero: igitur non communicat cū altera parte chori; ac proinde nō satisfacit. Cōfir. 1. quia vt satisfaciat in choro, de-

2

3

An summissem
se dicens in
choro vniuersum
satisfaciat.

Caietan.
Armil.
Nauar.

4

bet dicere partē suā nō qualitercunq; , sed ut cōmunem, quod nō dicit , qui summisse dicit: quia dicit ut propria. Confirm. 2. quia alias posset quis satisfacere praecepto, audiendo in choro vel ab alio legente dimidiā partem officij, & aliā dimidiā in cubiculo suo recitando, quod est ridiculū. Altera sententia affirmat per dictā recitationē fieri satis obligationi priuatē dicendi diuinū officium: quidquid sit de publica recitatione beneficiatorū, qui in choro recitare tenentur: de quo inferius. Hæc opinio mihi probatur præcipuē propter vsum sapientium, & timoratorum, qui sine vllō scrupulo existentes in choro sæpè dicūt summisse partem ad suum chorum pertinentem, & audientes alterius chori canentis partē putant pensum horariū sufficienter persoluisse: nec ab hac sententia alienus est Caietanus. in Sum. ut videbimus. Cōfir. quia sæpè qui interfunt choro impediuntur à canendo propter leuiculam infirmitatē, vel propter raucedinē, aut verò lassitudinem; non tamen excusantur à recitandis horis Canonicis: ergo tūc sat erit summisse dicere suā partem, & alterius chori partē audire. Dices: Domi, aut in choro totum officium per se recitent. Certe domū abire ad recitandum post assilentia chori onus duplex & pergrauē est. Itē in choro totū officiū per se ipsū recitare nō sine perturbatione totius cōmunitatis fiet, ut dicemus. Cōfir. 2. quia multi, ut beneficiati, tenentur choro assistere, & nō valent cātare, multi etiā cōpelluntur assistere nō suffragiis leuibus impedimentis relatis ut Religiosi: ergo nimis rigorosum est eos obligare ad subeūdū illud duplex onus assistentiæ in choro, & recitationis horarū: nā sic nimis exosus multis fieret chorus. Secūdo argu. Sequitur ex opposita sent. Caiet. priuatē recitatē cū socio, qui ad dicendū officiū nō tenetur, nō satisfacere suę obligationi, si suos versus ita summisse dicat ut ab alio audiri nō possit. Cōseqs. est falsum: cū viri timorati sæpè ita recitēt, vel ut minus fatigētur, vel quia ita magis ad deuotionē prouocātur. Tū etiā, quia ille verē dicit partē suā, & alterā audit; q̄ verò alter non audiat cōtra nullū præceptū est, cū supponamus illū nō teneri ad recitandum. Demum inter soluendum argumenta Caietani hæc magis corroborabuntur.

5

Ad primum quidā, quos citat Caiet. tacito nomine, respōdent, quādo in choro, vel cū socio recitatur, non teneri quemlibet recitanti totū officiū recitare: sed sufficit par

A tē suā recitare, & alterā audire: qui mos recitandi in initio institutionis horarū natus est, & postea tēporis successu vsus diffusus, & approbatus est. Quæ respōsio rejicitur à Caiet. nec est vsq; adeo contēnenda, maxime addere eod. Caiet. in Sum. *Si tamen intelligerē, quod viri timorati consueverunt sic facere, dicere quod consuetudo bonorū est optima a legū interpret, & charitas, quæ omnia cōmunia reddit, efficit, ut versus auditus sit cōmunis omnibus audientibus tanto magis, quāto maiores in choro non debent cantare, sed meditari, quæ ab inferioribus cantantur.* Et ad illud ex Clem. debere totū integrum officium dici à quolibet recitanti, intelligendū est in hoc scēsu, ut nō mutiletur, neq; aliqua ex horis omittatur: quod verò à quolibet omnes versus recitentur nō intendit textus cum nolit dāare vsum laudabilem Ecclesiæ, quæ habet in more partē ab vno choro decantari, seu recitari, & alterā dumtaxat audire, quod fit in nostro casu. Sed ut rationibus metaphysicis Caiet. quas valdē cōmendant Nauar. & Armil. satisfaciamus.

Ad primā obiectionem respon. secūdo, in casu nostre disputationis, eum qui summisse dicit partem ad se pertinentem, si tamen audiat alterum chorum canentem, dicere totum officium integrum: quia totam suā partem recitat per se, & aliam per communicationem, quia in ea communicat cū alijs audiendo eam, & ut partem quasi cōmunicatam ab alijs recipiat, nō est necessariū, ut illis cōmunicet suā, nō enim necesse est, ut hæc cōmunicatio sit mutua præcipuē respectu singulorū, sat est q̄ sit mutua respectu totius cōmunitatis: vnde ad obiectionem Caietani. in forma respondetur conced. antec. & primam consequentiam. Ad probationem neg. min. quia ut per cōmunicationem dicat partem alterius chori non est necesse, ut illi cōmunicet partem suam; sed sat est, ut quasi communicatam ab alio accipiat eius partem, quod fit audiendo alterum chorum resonantem. Itaque totum officium dicit, partem suam per se, partem verò aliorum communicando non adiuuē, sed quasi passiuē eam recipiendo, quæ receptio per auditionem fit. Ad confirmationem distinguitur aūs: non dicit partem suam, ut partem publici, & solemnis officij, cōcedo, ut partē suę integræ recitationis, nego: nam re vera illa est pars integræ recitationis, saltē priuatē ad modū explicatū. Ad secundam confirmationem neg. seq. quia is qui primā partē officij illo modo

7

modo audit nullo modo cārecitat, neque Ecclesia talem modum cōmunicādi approbauit; neq; vſa eſt, ſed ſolū alternando per verſus Pſal. quo vtitur ille, qui ſubmiſſe dicit ſuos verſos, & alios aliorū audit: cū hoc tamen ſtat quod aliquādo maximē tēpore interdicti in choro Religioſorū vnus aut duo recitēt lectiones, & reſpōſoria, capitula & orationes cāteris audietibus: at verſ⁹ Pſalm. alternatim, & tunc benē ſatiſfit diuini officiij obligationi. An verō ille, qui ex officio tenetur choro aſſiſtere, ſatiſfaciat dicēdo ſubmiſſe ſuā partē? dicemus inferi⁹.

Demū circa noſtrā ſententiā aduerto; licet per hanc ſubmiſſam recitationē obligationi dicendi diuinū officiū ſatiſſiat; tamē aliunde poſſe contingere culpā: tū quia nō omnino huiuſmodi ſummiſſa recitatio cōformis eſt institutioni chori, vt omnes pariter decātent diuinas laudes; ſaltē alternatim canēdo, & audiendo. Tū, quia id nō fit ſine aliqua perturbatione orātis, & circumſtantiū. Orantis quidē, quia alijs canētibus vix ipſe poteſt cōmodē recitare ſummiſſe, nec attendere; circumſtantiū verō: quia diſtrahūtur verbis, & murmurē orātis vel in illū excaudent, aut tēdio afficiuntur, vel illum imitantur: quę omnia latē proſequitur rigorōſe Nauar. de orat. c. 1. n. 5. & ſeq. ſed puto eſſe tantū veniale peccatū; à quo excuſabitur quis, quādo recitatio fit ſummiſſe, ex aliqua cauſa, & neceſſitate, & cū prudētī circumſpectione, ne alijs occaſio diſtractionis prębeat.

DISPUTATIO II.

De tempore ſeruando in recitandis horis.

De tempore ſeruando in recitandis horis variē loquuntur Doctores; nobis certum ſit eas ſtatutis, & deſignatis horis diei dicendas eſſe, ita Conc. Vien. Clem. 1. de celebr. Miſſ. Conc. Baſil. c. Quando diuina officia celebrari debeant, c. 2. de offi. culto. & longē ante in Cōc. Agathē. 1. de celeb. Miſſ. quod debet fieri etiam ſi nullus extraneorū accedat ad Eccleſiam, auditurus preces publicas. Ita Innoc. Hoſt. Ioan. Andr. in d. c. 1. de celeb. Miſſ. & alij doctiſſimi noſtri temporis. Sed vt res innotefcat, in ſpeciali pręmittendum eſt, tempus legitimū diuino officio deputatū, intra cuius limites neceſſariō ſoluendū eſt ſub reatu mortalis culpę, eſt viginti & quatuor horarum ſpatiū, nempe à mediā nocte vnius diei, vſque

ad mediā noctē alterius, quāuis & Matutina preces diei craſtinae dici poſſunt hodie, occidētī Sole, vt cōſtat ex cōſuetudine, & D. Th. in quodl. 5. ar. 8. Habēt vltra hoc ſingula Canonica hora ſua peculiaria tēpora deſignata, de quibus fuſe dixi ſuperius agens de ſingulis horis in ſpeciali. Hoc fundamentum pręmiſſo

Dico primò. Cum officiū dicitur in cōmuni hora dicenda ſunt horis ſtatutis per Eccleſiam, de quibus ſupra, ſeruata tamen locorū cōſuetudine, & oppoſitum facere ſemper eſt peccatum mortale, niſi aliqua vrgenti cauſa id fiat. Hoc dictum egregiē ſtabilitur ex Conc. Vien. habetur Clem. 1. de celebr. Miſſa. Secundò dico: neutiquā horarū ordinem inuertere licet, putā Tertia ante Primam, vel Completorium ante Veſperas recitare, niſi iuſta cauſa adſit. Ita Nauar. tit. de oratio. c. 3. n. 65. & ſeqq. Si quis autem non ordine, ſed praposte re preces recitet, non mortale, ſed veniale peccato fit obnoxius; quia ſubſtantia horarum incolumis perſeuerat. Ita D. Anton. 3. p. tit. 33. c. 4. §. 4. Angel. & Sylueſt. in voce, hora. Dominicus de Soto de iuſti. & iure, lib. 10. q. 5. art. 4. applaudit etiam Innocen. c. dolentes, de celebr. Miſſ. Vide ſi placet Nauarr. minutē multa proſequentem de ordine in horarum recitatione, tracta. de oratio. c. 3. num. 69. & ſequent. Et aduerte grauius eſſe peccatum ordinem vnius horę, quoad ſuas partes peruertere, quā ſingularum horarum inter ſe propter maiorem deformitatem, vt ſi Pſalmorum ordinem inuertat, aut poſt Pſalmos Primę horę Hymnum recitetur: quapropter tāta eſſe poteſt ordinis inuerſio, vt ſciēter facta, ſit peccatum mortale.

Cāterū an Sacerdos peccatum mortale admittat, ſi Miſſa ſacrum ſecerit ante Matutinarum precum recitationē celebre dubium eſt: de quo duas reperio ſentētiās. Prima eſt communis Theologorū, & Canonistarum affirmantium: ita Veluacensis à Sylueſtro citatus, verbo, Miſſa, 1. §. 6. Gabriel. ſup. Can. Miſſ. l. c. 13. Ange. voc. Miſſ. Hoſtien. in Summa de conſecr. Eccl. vel altar. d. 2. §. & qualiter. Albertus de Ferrat. titulo de horis Canonicis. D. Anton. 3. p. tit. 13. capite 4. §. 1. Nauarrus de oratione capite 21. numero 30. dicūt ſe ſequi opinionem communem, ſed limitat illam, ne procedat quando aliqua cauſa iuſta id fieret; puta ſi ex traditione aliquod ſcandalum, vel aliquod graue malum inueneret. Nauar.

Nauar.

Innocen.
Andr.

D. Thom.

Nauar.

Anton.
Ange.
Sylueſt.
Soto.Albert.
Angelus.
Sylueſt.
Hoſtien.
Nauar.

Marcel.

uarrum sequitur Marcellus, Francolinus, A in tit. de tempore horarum canoni. ca. 42. Probatur hæc sententia primò, & præcipuè ex consuetudine, Ecclesiæ vsu, & tot autorū numero cōprobata, quæ vim legis habere certò certius est in alijs pluribus. Confirmatur. Cōsuetudo aliquid faciendi, si omittatur, & materia grauis est, inducit peccati mortalis noxam; sed consuetudo Sacerdotum proborum est, & matutinale officium recitare ante Missæ celebrationē; & præterea huius consuetudinis violatio grauis materia est: ergo peccatum inducit: Min. quoad primam partem patet ex vsu, quoad secundam ex iudicio tot sapientum Autorum, & aliorum, qui poterant citari, iudicantium delinquere in hac re esse offensionem in materia graui. Secundo Ecclesia instituit, vt patebit legenti iura, matutinale officium diurnum: ergo inuertere hunc ordinem peccatum erit, & cum materia grauis sit peccatū lethale erit. Tertio. Quia matutinale officium est quasi præparatio ad Missæ sacrum faciendum; vt colligitur ex Missali Romano annuerante intra defectus Missæ, si celebrans non dixit Matutinū cū laudibus; agebatur autem de defectibus non leuibus. Vltimo, quia opposita sententia præbet occasionem differendi officium Matutinum post Sextam, aut Nonam diei horam, & Sacerdotes pigros recitatores efficit.

4 Altera sententia est facere sacrum Missæ ante quam recitentur preces Matutine, si id fiat line causa legitima, esse peccatum dumtaxat veniale, quod si adsit aliqua rationabilis causa hunc ordinem inuertendi, nullum esse peccatum. Primus, qui audacter hanc tenuerit sententiam (quod legirim) sapientissimus Dominicus de Soto fuit lib. de iustitia, & iure. q. 5. artic. 4. & in 4. distin. 13. quæst. 2. artic. 2. Syluester verò vbi supra dubitans non istud placitum omninò reiecit. Sorum verò sequuti sunt moderni doctissimi ferè omnes coacti vi rationum. Hæc sententia mihi magis aridet: pro cuius maiori claritate præmitto distinctionem, quam audio consueuisse præmittere doctissimum Melchiorem Canum cathedræ Primariæ Theologorum Salmanticensium olim præfectum; ea est officij Matutinalis recitatio altera est priuata, quæ priuata sit à Sacerdote sacrum facturum; siue illud sacrum sit etiam priuatum; aut verò solemne, quod Missam maiorem vocant. Altera recitatio est solem-

Sotus.

Syluest.

nis & publica, quæ solet fieri in choro ante missam solemnem. Hac distinctione præmissa, prima assertio nostra sit. Si sit sermo de recitatione priuata precum canonicarum, nullum peccatum, neque mortale, neque veniale admittit sacerdos peragens Missæ sacrum, qui prius nō recitauit preces matutinas; si tamen aliqua causa extitit, quare non prius matutinum officium recitauerit. In hoc asserto conueniunt vtriusque sententiæ patroni; quamuis prioris defensores forsan exigent grauiorem causam ad præmittendam Missæ celebrationem recitationi officij Matutini. Secunda verò sententiæ non vsque adeò grauem, sed satis superque esset, si instaret hora solita dicendi Missam, & populus, vel aliqua persona grauis expectat, vel tempus cōmodum celebrandi elabatur, vel aliquid simile. Probatur assertio, nam inuertere ordinem inter horas Canonicas ex causa excusatur ab omni culpa: ergo idem dicendum est in nostro proposito.

6 Assertio secunda. Etto admittamus esse consuetudinem, imò & præceptum latum in iure, ne liceat Missæ celebrationem præmittere Matutinarum precum recitationi, nō est peccatum mortale hunc ordinem inuertere, sed tantum veniale. Probatur loquendo de officio & sacrificio priuatim factis, ex quorum ordinis inuersione per se non sequitur scandalum, neque aliud graue incommodum; quia ista inuersio materia leuis est, vt potè quæ neque ad cultum Dei magni refert, neque ad reuerentiam sacri ministerij, neque ad alium quempiam grauem finem, qui ad Dei vel proximi charitatem pertineat: ergo. Confirmatur: quia si quis recitaret vesperras ante Matutinum; imò ante omnes horas non peccaret mortaliter: ergo neque qui celebraret ante recitationem Matutinarum, cum inter horas sit clarior, & essentialior ordo præscriptus ab ipso iure, quam inter Matutinum & Missam.

7 Assertio tertia. Qui sine vlla causa, sed pro suo arbitratu sacrum Missæ faceret ante Matutini recitationē; nullū admitteret peccatum ex vi talis anticipationis, seu immutationis ordinis illius: quem primæ sententiæ Authores fingunt esse seruandum. Dixi, ex vi talis anticipationis, & ex hoc præcisè capite; quia bene stat venialiter peccare, videlicet quia sine rationabili causa non recitat preces Matutinas suo tempore, sed valde incōgruo, verbi gratia, post meri-

meridiem. Probatur assertio: quia nullum extat præceptū diuinū, aut iuris obligas sacerdotes ad recitandum preces matutinas, priusquā sacrū Missā faciat: ergo sine fundamēto tale præceptū esse fingit: dicit Nauar. adesse cōsuetudinē, quæ habet vim præcepti; quod falsum esse ostendimus dissoluentes eius argumēta. Secundo: quia ex sui institutione matutinales preces, & sacrū Missæ nullā habent connexionē, neq; vllū ordinē: ergo non est obseruandus ex præcepto; habent quidem sua singula distincta tēpora, quæ præterire peccatū erit, quod verō ad inuicē subordinētur sine ratione affirmatur: nā preces horariæ adinuētæ sunt, vt eis exhiberetur cultus diuinus Deo, supplēdo pro populo. Mysteriū verō Eucharistiæ à Christo institutū est, vt recoleretur memoria passionis eius, in quo nullam connexionē video, quare vnum ad aliud requiratur. Tertiū. Si quis excusatur à precibus horarijs recitandis propter ægritudinē, aut propter aliquid aliud, sine vllō peccato poterit sacrū Missæ facere, nihil horarū recitādo; in quo vt reor omnes debemus conuenire: ergo nulla coordinatio nullaq; cōnexio reperitur inter preces matutinas, & Missæ sacrū. ¶ Ad argumēta pro parte affirmatiua respōdetur. Ad primū negādo talē existisse cōsuetudinē, & Syluest. verbo *Missæ*. I. q. 6. dicit se audiuisse multos doctissimos negātes talē cōsuetudinē. Et aduertēdū est, id, quod decepit tot autores ad asseuerandā talē cōsuetudinē, illud esse; nāq; viderunt vsu proborū esse receptū, vt regulariter, & ferē semper matutinae preces ante Missæ celebrationē recitarētur; ex quo tātū inferitur diuersa esse designata tēpora pro matutinis, & pro Missā; & tēpus pro matutinis, præcedere tēpus pro Missā dicēda; nō verō inferitur inde seruādū esse necessariū ordinē inter matutinas preces, & Missæ sacrū: nisi fortē per accidēs: quia ex hoc quod illa dicātur suis vnūquodq; tēporibus, per accidēs cōsequitur, vt matutinae preces, vt plurimū ante Missā recitētur; & ex hac cōsuetudine nō potest colligi ordinē esse præceptū, quia nō fuit per se intētus à tali cōsuetudine: quod manifestē intelligitur ex ipsa institutione matutinaliū precū, & Missæ, quæ nō habēt vllā inter se connexionē; neq; ex vllō principio cōstare potest, cōsuetudinē illā recitandi matutinas nocturno tēpore, & Missā diurno, ob id esse introductā, aut præceptā, vt ordo ille seruaretur per se inter matutinū, & Missā, sed per accidēs

A fuit subsequutus. ¶ Sed arguis. Cōsuetudo imo & præceptū est de recitandis matutinis nocte, & de celebrādo Missā die: ergo cōsuetudo & præceptū est, vt prius recitētur matutinae preces, quā celebretur Missa: ac proinde prioritas est seruāda eo præcepto inter matutinas & Missā. Negatur cōsequētia, quia prioritas in antecedenti & cōsequenti refertur ad diuersa: in antecedenti refertur ad tēpora designata pro matutinis, & Missā dicēdis: & sensus est, quod tēpus designatū pro matutinis cōmode recitandis prius est, quā tēpus designatū pro Missā celebrāda; in cōsequenti verō prioritas refertur ad ordinē requisitū, inter matutinas, & Missā, quē nullū esse, nullaq; esse inter ista duo coordinationē asserimus. Itaq; in cōsequētia variatur appellatio prioritatis. Esto exēplū: si alicui imponeretur præceptū de prælegēdo metaphysicā hora prima diei, & de docēda Theologia hora nona: certū est lectionē metaphysicē præcedere lectionē Theologicā, quia pars diei anterior assignata est pro lectione metaphysica; nō tamē inde inferitur has duas lectiones debere ex præcepto habere ordinē inter se: nā si præfatus Doctor prætermittit lectionē metaphysicā, vel quia nō aderant tūc auditores, vel quia culpabiliter neglecta est, doceat hora nona Theologā, non peccat illā prælegēdo nō lectā metaphysicā: quia ordo ille nō est à legislatore intētus, sed per accidēs est. Nō dissimiliter dicendū est, matutinas preces esse recitandas antequā Missā faciēda; nō quia sit ordo & cōnexio necessaria inter ista duo, vel ex præcepto, vel ex cōsuetudine; sed quia tēpora statuta pro his se antecedūt. Ex quo infero: si sacerdos nō recitauit matutinas preces hora cōueniēti ad faciēdū Missā sacrū, sine vllō peccato poterit facere, licet fortasse peccauerit nō dicēdo matutinas suo tēpore, vel differēdo ad illā horā, quā dicit Missā: at verō nō peccabit, quia dicit eā matutinis non recitatis. Itaq; agit cōtra præceptū de recitādo matutinas tēpore illis assignato, & nō agit cōtra præceptum de ordine inter matutinas & Missā seruando: quia nullum tale, neque vlla cōsuetudo talis extat.

Secundo inferitur, & potiori ratione, nō peccare sacerdotē celebrātē nō recitata prima Hora Canonica: & de peccato mortali id asseuerāt Syluest. Sor. imo & Nauar. cap. 25. num. 79. quidquid in oppositū dicant quidā Sumiste: quod verō nullū sit peccatū probāt à fortiori rationes factæ pro tertia

assertione; & ea, quæ diximus soluētes hoc argumētū primū. Ad quod secūdō respōdetur iuxta tenorē secūde assertiois admissio antecedit, sed nego cōsequentiā: esse peccatū mortale talē trāsgredi cōsuetudinē, quia materia levis est, vt supra ostēdi: satis erit asserere esse veniale peccatū, si sine causā legitima illa ordinis inuersio fiat, similiter dicendum est ad confirmationem. Ad secundum vt constat ex dictis circa solutionem primi neganda est consequentiā.

II

Ad tertiū, cui nimīū fidei Nauar. respondetur negādo matutinas preces esse præparationē necessariō requiritā ad Missæ celebrationē; & nescio vnde doctissimus Nauar. id hauserit; etenim illud, quod ait, Ecclesiā, dū ad Missā attētiōnē & præparationē maiore requirit, quā ad aliud Ecclesiasti cū officiū, per hoc satis significare, vt horæ saltē nocturnæ sint quædā præparatio ad Missā, quia nullā aliā præparationē constituit Ecclesiā faciendā: hoc in quā dictū nulli? roboris est: quia licet isthæc matutinarū recitatio fortassis præstet alijs dispositionibus, quæ cōducūt ad deuotius celebrandū, tamē Ecclesiā nō præcipit id, quod maiore deuotionē præstat, neq; hanc recitationē, vt præparationem designauit.

Ad illud, quod adducitur ex Missali Romano respōdetur, ibi nullū esse verbū præceptiū, & ex modo quo illa regula ponitur, cōstat nihil ibi nouū statui, sed solū de clarari, & proponi quod fieri solet, & expectat. Imo ibidem expressius admonētur sacerdotes, vt prius aliquātulū vacēt orationi, & tamē illud cōsiliū est, nō præceptū. Dices. Satis est vt preces matutinæ dicātur esse præparatio ad Missæ celebrationem, debere eam præcedere: negatur assumptum, sicut neque prima hora dicitur esse præparatio ad reliquas, licet illas præcedat.

12

Ad vltimū respōdetur. Illa occasio accepta est ex malitia recitantiū, nō autē ex assertione nostra. Assertio vltima sit in hoc dubio: culpā mortale existimo Missā celebrare solēne (quā maiore appellāt) nō recitatis publicē, seu cātatis matutinis, imō & prima Hora Canonica in Choro, vbi hæc prædicta in solēni pōpa peragi solēt. Quod si quis velit nos redarguere quasi nō loquētes cōsequēter: etenim rationes à nobis allatæ, si aliquid cōuincūt ex æquo probāt nullū esse necessariū ordinē inter matutinale officiū, & Missā, siue sit sermo de recitatione publica, siue priuata, & siue Missa sollemnis sit, & publica, siue nō solēnis & priuata. Res

A pōdetur ita esse vt proponitur; quare nos nō apponimus istā assertionē propter violatū ordinē inter Missā & matutinū: sed quia in officio publico precū, aut Missæ longē extrahere illud à definitis tēporibus, vel nimīū anteponēdo, vel nimīū postponendo grauis culpa est: tū quia cōtra cōsuetudinē ab Ecclesiā receptam; & graue generaretur scādālū; & certē si Missa maior decāretur publicē hora, v.g. duodecima, & matutinæ nō essent decātata, vbi solēt suo tēpore solēniter recitari, nō posset nō immutari notabiliter tēpus dicēdi matutinas solēniter; aut si celebraretur Missa solēnis in ipso initio auroræ matutinis nō decātatis, etiā notabiliter immutaretur tēpus Missæ dicendæ solēniter: quod reputo grauē indecētiā, ac proinde peccatū mortale. Ista tamē assertio intelligenda est vt in plurimum, & regulariter; posset enim accidere casus, quando nulla admitteretur culpa; sed rarus & grauis, atque pro causā publica, & viato scādalo, quod inde oriri posset timeri.

De loco vbi preces Canonice recitandæ sunt nobis essent multa dicenda, nisi idē argumētū, & occasio rediret in q. proximē sequēti, art. 3. vbi D. Th. de loco adorationis agit, & nos de loco orationis pariter differemus. De modo itidē recitandi horarias preces dicēdū est, & primō de attētiōne, quæ modus intrinsecus est orādi, vel potius ipsamet orationis substantia, & deinde de alijs modis extrinsecis orationi. Et quidē de attētiōne requisita ad orationē multa diximus circa art. 13. huius quæst. 83. quæ necessariō sunt ad memoriā reuocāda. Modo verō est

III. DISPVTATIO.

An supra commemorati, quos diximus teneri ex Ecclesiæ præcepto ad recitandas Horas Canonicas, teneantur easdē recitare cū attētiōne ex vi eiusdē præcepti?

D Anctus Antonin. 1. p. ti. 13. c. 4. §. 7. tenet partem negatiuā, ita quod si recitēt eas sine vlla attētiōne, si tamē proferat verba satisfaciūt Ecclesiæ præcepto de precib⁹ Canonicis dicēdis: idē dicere videtur Panor. mit. cap. dolētes. de celebratione Missæ, & Adrian. in quodlib. q. 8. Gerson in suis regulis moralibus. Huius sentētiæ fundamētū est, quia Ecclesiā nō potest obligare ad actus internos; at attētiō actus interior est.

Opinio hæc iure exploditur ab omnib⁹, qui tenēt, omnes quotquot tenēt ex præcepto

I
Anton.

Panor.

Adrian.
Gerson.

Palud.
Syluest.
Caiet.

cepto Ecclesie Horas Canonicas recitare, tenet ad habendam attentionem. Ita Palud. in 4. dist. 15. q. 5. Syluester in summa voce hora. q. 11. Caiet. super art. 13. questionis 83. huius, 2. 2. Probatur ex cap. dolentes de celebratione Missarum: ubi Innocentius prorumpit in hæc verba, *Districtè precipimus* (nimirum obligatis diuino officio) *in virtute sancte obedientie, ut diuinum officium nocturnum pariter & diurnum, quantum eis dederit Deus, studiosè celebrent pariter & deuotè: quod sine attentione non posse fieri còpertum est.* Dicit quis, præceptum non ferri super modum illu internu, sed super substantia, idest vt integrè recitetur. Cui respondetur, præceptu illud iam pridè latum erat, sed quia in modo dicendi sine vlla scilicet attentione magnus aderat abusus (vt patet ex verbis Pontificis) ipse simul cum Concilio conatus est, abusu lato præcepto reformare: adiecit autè Còcilium illa verba, *quatinus Deus dederit*, non quia attentionis modus relictus fuerit orantis arbitrio, vt primafacie significari videtur, sed vt ostenderet neminem obligari summam adhibere attentionem, sed sufficere mediocrem nostra fragilitate attenta, ita vt per orantem non lter, quominus Deus deuotionem infulat: de quo latius dicendum est dubitatione sequenti: interim vide Caiet. in summa verb. *horæ*, §. 3. An verò in cap. illo dolentes contineatur duo præcepta vel vni cum, res est non multi momenti, mihi plus placet Caiet. dicēs esse duo præcepta. Vnu de substantia & integritate recitationis, quod insinuat in illo verbo *studiosè*. Alteru de modo recitandi, scilicet cum attentione religiosa. Secundo probatur idem, quia Ecclesie præceptum de recitandis precibus horarijs debet esse de actu humano: imò & de actu religioso: & si recitatio prædicta sit sine attentione, non est actus humanus, & multo minus religiosus: ergo hoc ipso quod præcipitur, subinde debet habere attentionem. Ad fundamētum oppositæ opinionis, si exactè res discuteretur, multa essent inculcanda; modo breuiter dico, duas esse celebres sententias: an Ecclesia possit præcipere actus internos: prima affirmat; secunda negat, & est D. Tho. & sequacium 1. 2. q. 91. art. 4. vide Caiet. 2. 2. q. 11. art. 3. & Bañes & Martin. à Ledesm. 2. 2. q. 16. art. 6. dub. 4. & hac vt probabiliorē supposita, respondetur, Ecclesia non posse per se & immediate actus interiores præcipere; mediatè tamen quatenus sunt, conditiones, vel modi

D. Thom.
Caiet.
Bañes.
Ledesm.

A requiriti, vt fiant congruè actus interiores, bene potest eos præcipere, vt Ecclesia, quæ præcepit audire Missam, mediatè præcipit voluntatè audiendi: similiter Ecclesia, quæ præcipit recitationem, quæ est actus exterior, præcipit attentionem, sine qua non fiet recitatio debite: huius doctrinæ multa vide in Aragon. circa art. 13. dub. 1.

Dubitatur primò. Ad horas dicendas quæ attentio sit necessaria? Dico primò. Qualibet attentio ex tribus, quas assignauimus iuxta mentem D. Tho. in art. 13. huius questionis, sufficiens est ad implendum præceptum præfatum: nempe siue ad voces, siue ad significata, siue ad orationis finem: nempe ad diuina. Hoc dictu clare colligitur ex loco citato D. Tho. Itaque qui mente rapitur ad diuina non attendēs ad verba, neque ad sensum, modo tamen recitet verba præcepta, implet optima attentione præceptu Ecclesie de recitando. Hoc assertum limitandum & intelligendum est iuxta ea, quæ superius diximus circa art. 13. dub. 2. circa vltimam conclusionem.

Secundò dico. Attentio actualis non requiritur per totam recitationem precum Canonicarum, sed sufficit in principio habere actualem, & in continuatione virtualem. Circa hoc assertum recolenda sunt, quæ diximus circa secundam & tertiam conclusiones, art. 13. quæ omninò explicant illud, neque indiget vltiori explicatione, aut probatione, sed pro quiete scrupulorum in praxim ista deducem? & dico. Qui capit breuiarium, vel pergit ad chorum, vel facit aliquem actum, de quo si interrogetur, quid facis? vel propter quid facis? respondet, volo recitare, aut preces solitas effundere, vel meæ obligationi satisfacere; iste sufficientem habet intentionem, quam diximus requiri in principio; post hanc intentionem habitam in principio, si eam non interruptum patissatificat præcepto recitandi, sed eam non interrupt, si ex fragilitate totaliter ab actuali attentione cesset mente euolante ad alia extranea à diuinis.

Sed quando interruptitur? Quando aliquis ex intentione formali, aut virtuali diuertit cogitatum à debita intentione; ex intentione quidem formali, vt si mutet propositum attendendi; ex intèntione vero virtuali, vt si velit operari aliqua, quæ non possunt exerceri simul cū attentione necessaria ad precum recitationem, vt dictare, legere, pingere: secus si opera exercita sint còpatibilia cum attentione debita, vt labari, de am-

Primò, quæ attentio sit necessaria ad Horas recitandas?

3

4

5

deambulare, colligere hanc, vel illam herbam, prospicere viridaria: ad iudicandum verò, quod opus incompatible est cum attentione debita Horis Canonicis, iudicium probi & sapientis discernet; qui non tantum expendet naturam operis exterioris, sed etiam modum, & habilitatem agentis. Quibusdam enim impossibile erit cum attentione Horarum se induere, alijs verò, neque audire verba circumstantium; quia ad multa simul agenda cum attentione capaces sunt, ut legitur de Iulio Cesare, quod scribere, & legere, simul dictare, & audire solitus erat. Nota tamen quod qui inaduertenter se distrahit, licet voluntarie, non erit dicendus ex proposito se distrahere: sed oportet advertere, quod se distrahit, & ad hæc ulterius in sua distractione procedere: quinimò etiam si aduertat se distrahi, & tamen non ita facile se potest corrigere cogitatione propensa in materiam distractionis, non censetur totaliter distractus, neque obnoxius officij omisi; licet ut plurimum veniale peccatum erit, non se totaliter cohibere. ¶ Secundo dubitatur, an qui recitat Horas Canonicas, & simul audit Missam tempore, quo ad utrumque; tenetur ex præcepto, satisfaciat utrique obligationi? De hac re sunt duæ sententiæ. Prima negatiua Syluestri, voce *Missæ* 4. 2. §. ult. Ratio eius est quia utrique actioni sua debetur, & propria attentio: & istæ attentiones simul impossibiles sunt. Secunda sententia est affirmatiua: hæc tenet Caiet. in opusculo quod de hac re edit. Caiet. sequitur Domin. à Sot. in 4. dist. 13. q. 2. art. 1. & ferè omnes moderni, quamvis Caiet. cum limitatione loquatur asserens; quod quauis impleri possint illa duo præcepta eodè tempore, tamè peccat ea implendo, quia non debite implet. Caiet. verò se explicat de peccato veniali: quia cum substantia utriusque cultus, & impletio utriusque præcepti saluetur, modica irreuerentia erit; ac ex cõse queti peccatum veniale duntaxat. Pro decisione ¶ Assertum primū sit, qui tenetur audire Missam, & recitare preces Canonicas, si simul utrumque faciat, satisfaciat utrique præcepto. Hæc est Caiet. cõtra Syluest. & alios. Probatur: quia illi duo actus, nempe audire Missam, & recitare preces Canonicas sunt cõpossibiles in omni sua integritate, & perfectione essentiali: ergo qui simul illos exolvit, adimplet præceptum utrumque: antecedens, in quo est difficultas, probatur, & declaratur: nam ex supradictis patet, quid requiratur ad recitationem impletivam præcepti, nimirum proferre verba, & habere attentionem unam

A ex illis tribus, quas commemorat D. Tho. in ar. 13. q. 83. ad auditionem verò Missæ impletivam præcepti de Missa audienda requiritur, ut obligatus assistat sacrificij celebrationi secundum moralem, & corporalem præsentiam: ita ut quantum in se est, audire possit, vel videre, aut quoquo modo sentire sacerdotis ministerium. Dicit quis. Etiam requiritur ad audiendam Missam sua propria attentio, quæ non est composibilis cum attentione recitandi preces: fateor si ad implendum præceptum de audienda Missa esset necessarium attendere ad verba sacerdotis, vel ad eorum sensum, essent attentiones illæ incõpossibiles; ceterum non est hoc necessarium, sed satis erit habere unam ex illis tribus, quas commemorat D. Tho. loco citato. Imò omnium optima est ad diuina attendere, & ad implendas preces de audienda Missa, satis est quoquo modo attendere, quod non est incõpossibile cum attentione precum. Cõfirm. quia autores oppositæ sententiæ admittunt, ut credo, satisfieri obligationi de audienda Missa, si audies recitet aliquot orationes spontaneas, quæ sub præcepto non cadunt: ergo etiam si recitet debitas; ad incõpossibilitatem enim, vel composibilitatem impertinens videtur, quod orationes, quæ inter audiendam Missam dicuntur, sint debite, vel non debite. Ex his patet ad argumentum Syluest.

Secundum assertum. Nullum cõse peccatum, eum, qui tenetur recitare, & audire Missam, preces exsoluere, & simul audire Missam, nisi aliunde isti actus vitientur. Hoc dictum est contra Dominum Caietanum, & alios existimantes esse peccatum veniale, simul utrumque præceptum implere: quia licet utrumque impleatur, tamen indebite impletur. Sed probatur nostrum assertum, quia ista incongruitas impletionis proveniret ex eo, quod unus actus impedit, aut minuit perfectionem alterius, si eodem tempore exercentur: & hoc verum non est: quia si quis occupet tempus audiendæ Missæ in contemplando spontaneas meditationes circa diuina, aut verò ea mysteria, quæ in precibus Canonicis continentur, satis egregie & intense exercet utrumque cultum, cum ad utrumque exhibendum habeat attentionem omnium optimam; ut colligitur ex D. Tho. loco citato: ergo unus actus non minuit, aut impedit perfectionem alterius, sed potius adiuvat ministrando materiam attentionis optimæ. Antecedens patet, quia non tenetur audiens Missam attendere ad verba sacerdotis; alias surdi non impleverint præceptum de audienda Missa: aut verò hæc

D. Thom.

6
Secundo, an
audies Missam
si recitet
utrique
obligationi
satisfaciat?
Syluest.
Caiet.
Sotus.

8

7

hæc incongruitas & indecentia nascitur, vt ait Caietan. quia per hos actus exhibentur Deo dispares cultus: ergo vt suauiter & congruè exoluantur, debent in diuersis temporibus exhiberi: quia vnusquisque eorum suum distinctum tempus exposcit: neque hoc destruit veritatem nostri asserti: negatur enim consequentia Caiet. quia ad istos dispares cultus non exiguntur per se loquendo duo tēpora; neque dæ attentiones: neq; etiam vñu tempus, & vna attentio; quod per se exigitur est tempus, vt cōmodè fiat, quod vero vno, aut pluribus tēporibus per accidens est: tūm ad impletionem præceptorum: tūm ad debitam & congruentem, ac suauem impletionem. Huius rei sunt multa exempla: si instaret tempus confitendi fidem, & colendi Deum, egregiè & sine vllō peccato quis vtrumq; præceptum imple- ret canendo in Choro symbolum Fidei. Si occurrat præceptum eleemosynæ, & pietatis paternæ vno actu vtriq; præcepto satisficeret, sine vllō peccato: quādo occurrunt duo ieiunia debita eodem die vtrumq; idē etiā dico de obseruatione festorum: & alijs huiusmodi. ¶ Dicit Caiet. non est licitum priuata autoritate vnum publicum cultum alteri publico subordinare. Respondetur. Si argumentum aliquid probaret, cōuinceret subinde multas orationes spontaneas, non licere fundere inter audiendum Missam: Quare dico non reperitur in casu alia sub- ordinatio, nisi quia precum Canonicarum recitatio præbet audienti Missam ma- teriam attentionis ad diuina; quæ satis superque est ad impletionem præcepti au- diendi Missam: & ad congruè & suauiter exercendum illum actum cultus debiti.

Dixi autem in asserto, nullum committi peccatum, nisi aliunde ista actuum cōiun- ctio vitietur: eo quod si recitatio precū ef- fet impedimētū sacerdoti, aut in scādālū au- dientī Missam, alia cōsideratio est, nō per- tinens ad præsentem disputationem.

Inter modum recitandi horarias preces non immeritō numeratur bonitas vel mali- tia recitantium, & recitationis: & idēo dubi- tat. 3. An qui persoluit horarias preces in peccato mortali adimpleat præceptum Ec- clesiæ de recitādo horas? Item qui per actū malum recitat: v. g. si quis recitet officium diuinum, propter inanem gloriā, aut can- tat illud, vt seducat fœminam, an præcep- tum Ecclesiæ impleat de precibus Canoni- cis persoluendis? & quidem nulli dubium debet esse, quin existentes in peccato mor-

A tali adimplent Ecclesiæ præcepta. Postē- rior verò pars quæsitamagis dubia est prop- ter varias sententias quorundam existimā- tium per actum malum, etiam ex circūstā- tia finis non impleri præcepta. Ita Dionys. Carthus. in 1. dist. 17. q. 1. Ioan. Maior in 4. dist. 15. q. 3. in prin. Aliorum verò affirman- tium impleri, ita D. Tho. 1. 2. q. 100. art. 9. Durand. & Palud. in 4. in materia de con- fessione, Martin. de Magis, in tract. de tem- por. q. 2. de ieiunio, Almain. in 3. dist. 37. q. 1. & est communis sententia, à qua recede- re non licet, neque libet, sed accuratius dis- putare non est huius loci.

B Quartum dubiū. An preces horariæ ne- cessariò vocaliter recitandæ sint? an verò sat sit mentaliter persolvere? respondetur ne- cessariò vocaliter. Probatur. Ecclesiæ præ- ceptum recitandi Horas Ecclesiasticum est, sed Ecclesia non præcipit actus purè in- teriores, de quibus non potest esse certa v- trum fiant nec ne: ergo dicto præcepto Ec- clesiastico nō satisficit per solos actus mētis.

Sed dubitas quinto. Quo genere vocis sunt recitandæ preces? cantu ne? an simpli- ci pronuntiatione? Respondetur. Vtrumq; fieri potest: publicas verò preces maxime decet cantus, quidquid oblatrent hæretici antiqui, & moderni: de qua re vide nostras annotationes circa art. 1. q. 91.

CONTROVERSIA IX.

De pœnis, siue de oneribus, quibus sunt obno- xij, qui tenentur recitare preces Canonicas, si tamē illas non recitent, aut malè recitēt.

I T quidem in hac controuersia non instituius disputationem de omnium onerum maximo: nempe de peccato, quod admit- titur à non recitantibus, vel à malè recitan- tibus, iam enim diximus, quando peccatur lethaliter, quando verò venialiter: neq; de pœna peccatis istis cōrespōdente, sicut & alijs peccatorū generib;: culpa namq; pœ- na debetur: neque de vllis alijs pœnis iurē Canonico impositis his, qui non recitant preces, quia fortasse non sunt illæ sic im- positæ. Sed potissimè sermo fit de obliga- tione iterum recitandi, aut quoquo modo supplendi, aut verò de restitutione fructuū perceptorū faciendā. Et à priori incipiētes,

Dubitatur. An quando aliquis excusatur à recitatione diuini officij, postea transacto tēpore obligationis teneatur preces, quas prætermisit, recitare. Innocent. in cap. 1. de cele-

Carthus.
Maior.
D. Thom.
Durand.
Palud.
Almain.

II

Quartò, An horæ sint vocaliter recitandæ?

I

2

Primò du- bit. An qui de cele-

Tertiò, An in peccato existēs ad- impleat præ- ceptum reci- tandi?

excusatur à de celebratione Missæ, & Panorm. in cap. recitatio te-
 neatur po- ex parte de obseruantia ieiuniorum, cēsent,
 stea recita- non teneri. Et probatur, quia is, qui non po-
 re? test ieiunare in Quadragesima, non tenetur
 Syluest. alio tempore, cap. 2. de obseruantia ieiunio-
 rum, & Syluest. in summa in voce ieiunium

§. 8. & qui tenetur præstare operas certo
 tempore, si impediatur iusto impedimēto,
 non tenetur postea eas præstare, l. si non for-
 tem, §. libertis, ff. de cōdict. indebit. is etiam
 cui vltus fructus biēnij relictus est, si præpe-
 ditus erit eo biennio, vti non poterit alio
 biēnio legato frui, l. si vsusfructus, ff. de vsu
 fruct. leg. Hæc sententia vera est, & placet
 Nauar. ti. de oratione, cap. 11. num. 19. imò
 neq; aliquid aliud loco horarū omislarū tene-
 tur dicere, aut facere; quidquid dicat Maior
 in 4. distin. 12. q. 6. existimat enim loco
 horarum teneri prælatos mente Deum pre-
 cari, sed loquitur sine fundamento.

3

Secundò,
 An omittē-
 tes recitare
 Horas te-
 neantur o-
 missa reci-
 tare?

Dubitatur secundò. Vtrum omittētes re-
 citare preces horarias, aut earum partem, te-
 neantur omisla recitare? cui respondetur, si
 ne dubio esse veram partem affirmatiuam,
 si nondum elapsum est tempus præfixum
 ad implendum præceptum preces Canoni-
 cas recitandi. Secundo dico. Elapso tempo-
 re præfixo ad implendum præceptum reci-
 tandi preces Canonicas, nulla amplius obli-
 gatio manet recitandi omisla. Pro vtriusq;
 tamen dicti explicatione, aduertendum pri-
 mo, duplex assignatum esse tempus pro of-
 ficio diuino persoluendo. Quoddam, quod
 appellare possumus æquitatis: aliud verò
 necessitatis. Tēpus æquitatis est illud quo
 æquū, & iustum est vnamquāq; horā reci-
 tari. Habent enim singulæ horæ sua statuta,
 & designata tēpora, à quibus si recitantes de-
 ficiant sine causa, venialiter peccant: temp⁹
 verò necessitatis voco designatū, vt intra
 eius limites pensum horariū soluatur, à quo
 si deficiant recitantes, non implent præcep-
 tū Ecclesiæ de recitandis Canonicis Horis.
 Hoc autē à vesp̄is diei præcedētis incipit,
 quoad matutinas preces attinet, & quoad
 omnes à mediā nocte; & ad mediā vsq; no-
 ctē sequentis protrahitur, & de hoc tēpore
 fit mētio in duobus dictis proximè præce-
 dētibus nō de priori. Hoc supposito primū
 dictū probatur. Tēpus præfixū horarū solu-
 tioni est, à vespera diei præcedētis, vsq; ad
 mediā noctē sequētis, vt fert cōmunis sen-
 tētia; maximè D. Th. quodlib. 5. art. 8. ergo
 qui nō persoluit horas suis statutis tēporib⁹
 adhuc tenebitur persolvere quovsq; præfa-
 tū tēp⁹ elabatur: ex hoc dicto refutatur sen-

D. Thom.

A tētia Cardin. Turrecr. & Alexand. c. pref-
 byter. 91. dist. hic num. 5. ille art. 5. existimā
 tiū, quod elapsa tanta parte diei postquā ho-
 ræ matutinæ recitari nō solēt, nō est quis o-
 bligatus ad eas recitandas, magis quā si totus
 dies lapsus esset. ¶ Secundū dictū: cōmunis
 sentētia est, & habetur ex D. Th. quodlib.
 63. art. 29. & probatur quia recitatio horarū
 fit præcipue ob Dei cultū, nō qualitercūq;
 sed iuxta Ecclesiæ præscriptū; quæ dedicat
 illū modo in honorem alicuius Sancti, cui⁹
 festus dies agitur, modo de tempore quod
 Ecclesiæ celebrat; ergo illodie, cui appropria-
 tus est cult⁹ trāfacto cessat ratio cultus illi⁹:
 ac proinde obligatio recitandi. Cōfirmatur
 ex D. Tho. vbi supra: quia dato opposito a-

4
D. Thom.

B liquando tēpore Resurrectionis recitaretur
 officiū Pasionis, Natiuitatis, &c. quod in-
 decētū præ se fert. Secūdò, quia si quis tene-
 tur ieiunare in vigilia S. Laurētij, & non ie-
 iunauit, non tenetur alio die ieiunare, quia
 ieiuniū præceptū est in honorē illius mar-
 tyris: ergo neque recitare lapso die S. Lau-
 rētij, quia officiū illius diei appropriatū est
 illi diei festo. Primū dictū existimo limitā-
 dū, quādo omissum est totū officiū diuinū,
 aut pars eius notabilis: nā si aliquis ex ne-
 gligentia, aut obliuione, aut inaduertentia,
 etiā si peccet venialiter, aliquā minimā par-
 tē omisit; aut pauculos verius, aut antipho-
 nas, vel quid simile, cēseo eū nō teneri ea re-
 petere. Ratio huius limitationis est; quia ab
 hac omisione vix quispiā liberatur prop-
 ter fragilitatē humanā: ac proinde pia ma-
 ter Ecclesiā noluit obligare cū tāto rigore;
 ne recitantes reiiceret in tāta anxietatē; nā-
 q; ferè semper in supplēdis defectibus ho-
 rarū occuparētur; & etiā existimo nihil æ-
 quiuales parti omisla esse necessariò reci-
 tandū, quidquid scrupulose dicat Nauar. c.
 10. de oratione, num. 60. limit. 2. Aliqui li-
 mitāt etiā, ne intelligatur de omittētibus a-
 liquot pauca, propter aliquot ministeria in
 ipsomet officio diuino exhibēda; sed forma-
 liter loquēdo isti nō dicūtur omittere; qua-
 re vidē quæ diximus superius in contro-
 uersia 6. generali in quarta causā excusatio-
 nis ab horis recitandis.

D Dubitatur tertiò. An qui recitauit pre-
 ces Canonicas sine attētionē, teneatur sup-
 plere, recitando iterum easdem? & videtur
 vera pars negatiua; quia qui audit Missam
 ex fine malo vitiantē auditionē talem, vel
 venialiter, vel mortaliter, non tenetur Mis-
 sam audire: ergo quamuis clerici recitantes
 sine attentione peccent mortaliter, vt supe-
 rius

Tertiò, An
 qui recitat
 sine atten-
 tione, tenea-
 tur iterum
 recitare?

Palud.
Gabriel.
Sot.
Nauar.

6

rius diximus, non tamen tenebuntur iterum recitare. Nihilominus pars affirmatiua certa esse debet, is scilicet, qui sine attentione actuali, aut virtuali recitat Horarias preces, tenebitur easdem iterum persolvere. Probatur: quia non satisfacit præcepto recitandi, ut superius docuimus. Hæc pars habetur ex cōmuni omnium sententia. Ita Paluda. in 4. dist. 15. q. 5. Gabri. super Can. lect. 62. Sot. lib. 10. de iustitia, q. 5. art. 5. Nauarr. de oratio. Sed vt apertius ista intelligantur notandum est, tripliciter posse contingere quod quis recitans careat attentione; vno modo quia quis ex proposito, & sciens non vult attendere, aut vult ad alia se diuertere: & talis sine dubio non implet recitandi præceptum, & consequenter tenetur repetere iterum. Et si obijcias: iam iste à principio peccauit mortaliter, quorsum ergo postea tenebitur repetere? Respondetur. Peccauit mortaliter à principio, sed deinceps cum vrgeat præcepti impletio, secundo peccauit, quia non implet, imo toties quoties recitat sine attentione intra tempus præfixū horis soluendis. Secundo modo potest contingere, quod quis videat, atque aduertat officium à se non dici cum debita attentione; & suis cogitationibus vanis irretitus, proponit iterum recitare; & talis peccauit venialiter orans in oratione spontanea sine attentione: cæterum tenebitur iterum recitare preces debitas ex præcepto Ecclesiæ: & ratio est: quia cum nolit illa sua recitatione satisfacere præcepto, idem iudicium erit de illa oratione, atque de alijs orationibus spontaneis: quæ si fundantur sine attentione peccatum veniale admittitur. Tercio modo potest contingere aliquem in recitatione se distrahere cum animo implendi Ecclesiæ præceptum per talem recitationem, nec iterum eam repetendi; & talis peccat mortaliter; & præterea tenetur repetere. Et peccare mortaliter, patet ex præcedentibus: quod autem teneatur iterum persolvere officium, probatur, quia per talem recitationem sine attentione non implet Ecclesiæ præceptum, vt superius docuimus; & tempus implendi supponimus non præterisse: ergo adhuc tenetur recitare. Sed quid dicendum, si incepit recitare cum attentione debita, & postea distrahitur, vt sæpè contingit per obliuionem, aut negligentiā, aut incuriā? Respōd. iste implet præceptū, quia nō caret attētiōe virtuali, vt supradiximus, atq; adeo nō tenetur repetere, quāuis peccet venialiter, nisi negligentiā, aut incuriā affectentur, aut crassā

A. sint: quia tūc omīssio volūtaria erit, vt docet Cale. ar. 13. & Sot. vbi sup. An vero præfati teneatur recitare totū integrū officiū inferius dicemus, agētes de obligatione eorū, qui interrumpunt recitationem officij diuini: modo vero sequitur ¶ Dubitatio proximè præcedēti affinis. An ille, qui recitauit preces Canonicas cū attētiōe debita animo tamē non satisfaciēdi præcepto Ecclesiæ, teneatur iterū easdē Horas recitare? Partē affirmatiuā Medin. cap. de oratione, tenet & alij; & probatur primò: quia implere præceptū, actus obedientiæ est: sed sine volūtate obediēdi est impossibile actū obedientiæ extare: ergo ille, de quo in nostra dubitatione, nō implet præceptū, atq; adeo tenebitur iterū recitare, nō propter defectū attētiōis, sed intētiōis. Cōfirmatur. Actus humanus vltra intētiōnē agētis, nō extēditur. Ita habetur, l. non omnis, ff. de certū pet. l. in agris, ff. de acqui. rerum dominio: ergo qui nō habet intētiōnē implēdi præceptū Ecclesiæ, nō implet illud: ac proinde tenebitur iterū recitare. Secūdo. Si egodebeo alicui decē, & do ei totū dē animo nō soluēdi sed gratis largiēdi, non liberor à debito, vt cōstat. Itē si sacerdos accipiat à Petro stipēdiū, vt pro eo illa die Missā celebret: ipse autē nō pro stipēdio, sed ex beneuolentiā celebret pro eodē, nollēs satisfacere obligationi, adhuc tenebitur pro Petro ratione stipēdij Missā dicere: ergo idē erit etiā dicendum in nostra dubitationis casu. Itē tertio. Si quis vouit daturū Ecclesiæ cētū, & postea excludēs animū implēdi votū de talia cētū gratis, adhuc manet obnoxius voti implendi: ergo idē dicendum in nostro proposito. Itē qui in die festo audit Missā vnā, nollēs per illā auditionē satisfacere præcepto de audiēda Missā in die festo, tenetur aliā audire, alias reus erit præcepti omīssi: ergo pariter dicendum est de recitare sine intētiōne implēdi præceptū. Certē hæc argumēta vidētur cōuincere per enarratā recitationē nō impleri præceptū Ecclesiæ, atq; adeo cōsequēs esse, quod sic recitans tenebitur iterum recitare, nē sit reus præcepti. ¶ Pro decisione tamē dico primò: qui nō habet intētiōnem seu animū recitādi Horas Canonicas, quantūcūq; cætera adsint, nō implet præceptū. Probatur, quia alias actus nō est voluntarius carens intentione. Secundo: qui habet voluntatē formālē nō adimplēdi præceptum, per illū actum sic exercitū non implet præceptū Ecclesiæ: quia nullo modo obediret illi: hoc dictum probatur priori argumēto facto

Caiet.
Sotus.

7

Quarto,
An recitās
cū attētiō
ne debita si
ne animo sa
tisfaciēdi,
teneatur ite
rū recitare?

8

II

facto pro parte negatæ, cū sua cōfirmatione, ex quo sequitur, quod si quis recitās Horas Canonicas attēte, & deuotē habeat hūc actū formale, nolo hac recitatione implere præceptū, per illum actū vt sic re vera non implet præceptum: quin imò si superadderet, neq; volo amplius recitare toto hoc die, grauitèr peccaret; propter actū posituum nō implēdi præceptū. Prior pars corollarij manifesta est ex argumēto primo in initio dubitationis posito. Secunda pars etiam constat, quia habet animum transgrediēdi Ecclesiæ præceptum. Dico tertio. Si nō ad sit voluntas contraria præcepto, sufficit ad illud implendū voluntas recitādi, etiā si formaliter non sit sub intentione implēdi præceptum. Probatur, quia in ea voluntate recitandi preces præceptas, hoc ipso quod nō apponitur voluntas formalis non implēdi præceptū, cēsetur virtualiter includi intentio implēdi. Hoc dictū vt reor cōmune est apud omnes. Dico quarto. Probabile est cū qui recitauerit Horas cū animo non implēdi præceptum, quātumcūq; poeniteat, & mutet animum, teneri iterum recitare toto tempore præfixo ad recitandum; at probabilius cenſeo, si mutat voluntatē tēpore opportuno, id est intra tēp⁹ præcepti, & velit recitatione præcedēti satisfacere, nō teneri. Prior pars huius dicti cōceditur argumētis factis in principio dubitationis, eamque asserit etiā Nauar. in simili c. 16. de orat. n. 74. Secunda verò pars probatur, & explicatur, quia prior actus recitationis voluntariæ factus vt humanus & moralis, habuit totū id, quod ad implendā substantiā præcepti sufficit; nec hoc potuit excludi per priorē intētionē agēdi illū actū ex deuotione, & nō ex obligatione, solūq; ibi defuit obediētia volūtatis: ergo si hæc postea adiungatur per subsequētē voluntatē, & morale relationē ab illa proueniētē, hoc satis est ad implēdū præceptū per priorē actū sic relatū. Et si vrgeas. Per priorē actū exercitū cū illa volūtate nō implēdi præceptū, non implet præceptum, vt in tertio dicto habetur: ergo tenetur iterū recitare, vt impleat. Negatur cōſequentia, quia per eundē actum postea relatū ad impletionem præcepti impletur, quia semper māsit capax illius relationis; & hoc bene nota pro similib⁹ dubitationibus.

Ad argumēta in principio dubitationis posita, quatenus procedūt contra quartū dictū posteriorē partē, respond. Ad priuū distinguēdo cōſequens: probatur enim quod per illā recitationē, vt sic exercitā, id est, vt

A habet adiunctā volūtātē formale nō implēdi præceptū; re vera non impletur. Vnde si talis recitās non respiscat, & permaneat in eadē voluntate toto tēpore præfixo ad recitationē, absq; dubio tenebitur iterū recitare: at verò per eadēmet recitationē si recitās mutet volūtātē, & velit per præcedētē recitationē adimplere reuera adimplet præceptū, & cōſequentèr nō tenetur iterum recitare. Pari ratione respōdetur ad cōfirmationem. Ad secundum argumētum negatur antecedens: sed idem iudicandum est in omnibus casibus ibi adductis, præterquam in primo, in quo postquam quis gratis suo debitori donauit centum, in illum dominiū vel ius habendi tranſtulit: atque ad eō donationem non poterit referre, vt sit solutio, secus in nostro casu, & alijs ibi adductis. Sed ne ex dictis occasionem errandi capias, aduerte, quod qui recitat diuinum officium non animo orandi, sed aut legendi, aut Psalmos addiscendi, aut propter aliud quodpiā, quātumuis voluntatem mutet, tenetur illud iterare; siquidem prior actus non fuit actus orandi: nos verò in hac dubitatione loquimur de eo, qui re vera orauit, sed animo non satisfaciendi Ecclesiæ præcepto.

Quintò dubitatur. Vtrum ille, qui non omisit officium diuinum, sed partem, & tenetur repetere, iuxta ea quæ docuimus: an teneatur recitare totum officium diuinum? an satis sit partem omissam repetere? Quæ dubitatio nos inuitat ad fusiorem declarationem obligationis recitandi, quæ nascitur ex omiſſione alicuius partis officij diuini, & etiam de obligatione, quæ oritur ex interruptione eiusdem. Et pro decissione dico multa.

Dico primò. Qui omisit partem notabilem alicuius horæ Canonicæ, si omiſſio talis est, vt quæ recitata sunt, non habeant formam & modum Canonicæ Horæ, tenetur totam Horam ex integro repetere: verbi gratia, si omisit in matutinis precib⁹ primum nocturnum, aut duos Psalmos ex quolibet nocturnorum; aut in hora tertia Hymnum, & duos Psalmos. Et intelligitur assertum siue culpabilis sit omiſſio; vt si sciens & prudens omittat, vel ex ignorantia, aut negligentia crassa, aut affectata, vel etiam si non sit omiſſio culpabilis mortaliter; vt quando quis omisit partem notabilem per incuriam, obliuionem, aut ignorantiam culpabiles venialiter. Probatur: quia talis recitatio etiam exterior nō habet formam aut effigie officij diuini: ergo

12

13

Quintò, An qui omisit partē teneatur recitare totum officium diuinum?

Nauar.

Resp. ad argumenta in oppositum.

ergo per illa non satisfacit præcepto recitandi illud. Quæ sit verò pars notabilis iudicio viri probi & prudentis relinquendum est, & quādo seruetur forma horæ Canonice. Secundò dico. Qui omisit partem notabilem alicuius Canonice horæ, retento tamē modo & forma eiusdē horæ, quamvis mortaliter peccet, non tamen censo teneri horam integrā, sed satis erit recitare partē omisā: v.g. si quis in matutinis dominicalibus sciēter omittat totum Psalmum, *Diligā te Domine*. Probatur, quia ista recitatio retinet sine illo Psalmo veram formam matutinalis officij: ergo sat erit partē omisā recitare, quia vnde ad aliud teneamur non video.

Tertiò dico. Qui quomocunque omisit partem alicuius horæ minimam etiam sciēter, & ex contēptu, non tenetur illam partem minimam recitare. Probatur: quia ille adimpleuit præceptum recitandi: tum quia parum pro nihilo reputatur: tum ex indulgentia piæ matris Ecclesiæ, quæ non vult tam anxios reddere suos ministros: tum tertio, quia vix quiescerent animi recitantiū, quos omninò integrè recitare sine omisione alicuius particulæ minimæ ferè impossibile est. Hæc tria, quæ de omittente, & non recitante stabilita sunt, sunt etiā intelligenda de recitante sine attentione actuali, aut virtuali, quia pro omittente reputatur, cum det sine mente sonū. Consulto dico, sine attentione actuali, aut virtuali. Ex quo infertur quod is qui recitauerit partem diuini officij sine actuali attentione mente distractus ad alia, non aduertendo se non aduertere, quamvis venialiter peccet, nihil tamen tenetur repetere, quia cum virtuali attentione recitauit, vt clarè colligitur ex ijs, quæ de attentione virtuali docuimus circa art. 13.

De interruptente diuinum officiū dico quartò. Qui diuinum officium interruptit ex causa legitima, neque peccat, neque tenetur recitare integrum diuinum officiū, sed satis erit repetere ab ea parte, quæ omisā est propter interruptionē: causa autē legitima interrumpendi diuinum officium expendenda erit iudicio viri prudentis, & probi. Possumus autē nos causas legitimas ad duo capita reducere vt cūq;. Primum est, quando id cuius causa fit interruptio, spectat ad ipsummet officium, vel eius finē; ad ipsum officium, vt si quis non intelligat versum, vel Psalmum, & recurrit ad cōmentaria, vt ignorantia depellat, quia fortasse posita obliuiscitur: ad finem verò officij, vt si quis in locū incidens deuotū mentē rapitur

A vt cogitet diuina. Secundū caput est, quando id cuius causa interrumpitur diuinū officiū, conuenit salutī corporali, vel honori, vel rei familiari propriæ, vel proximi, & nō patitur cōmodā dilationē, vt si interrumpatur diuinū officiū, vt inferuias infirmo, aut excipias hospitē, aut defendas à pluuia res tuas, aut alienas, & sit periculū in mora. Si plura cupis lege Nauarrū de orat. c. 16. à n. 66. vsq; ad numerum. 75. & intelligitur dictū quartū, siue interruptio durauerit parū, siue per magnum tēporis spatium. Aliqui vt Nauarrus loco citato n. 73. limitant quartum dictum, modo adfit intentio continuā di capta cum dicendis post interpositionē: nam si quando fit interruptio, adfit animus, denuo repetendi totum, officium tenebitur ex integro repetere. Ego verò sine tali limitatione assero nostrū quartum assertū iuxta doctrinā traditam in dub. 3. præcedenti.

Dico quintò. Quando id cuius causa interrumpitur diuinū officiū breue cōsumit tēpus, siue interruptio fiat sine peccato, vt in quarto dicto præcedēti, siue cum peccato mortali, aut veniali: interrumpens non tenetur totū diuinū officiū ex integro repetere: vt si quis misceat risum dissolutū, sermonē inhonestū breui tēporis spatio, satis est vt prosequatur iungēdo dicta dicēdis. Probat. quia parū pro nihilo reputatur, & modica interruptio in negotio morali non cōsetur discōtinuare actionē, vt habetur in l. *Cōtinuus*. ff. de verb. oblig. Dico sextò. Qui sine causa legitima, siue sit peccatū veniale, siue mortale interrumpat diuinū officiū per longum tempus, tenetur ex integro repetere totum officiū diuinum: v.g. si quis incoeperat recitare matutinas horas, & perueniens ad officij medietatē, interrūpit illud, vt vacet ludo, aut vt scortetur. Prob. quia qualibet vnius horæ recitatio vna actio cōsetur, at tāta tēporis interruptio discōtinuat actionē illam: ergo nisi ex integro repetatur, nō satisfit obligationi recitandi vnā horā, ac proinde tenebitur totā horā ex integro repetere. Obijcies fortasse, ex huius asserti probatione colligi, etiā si causa interruptionis sit legitima, modò daret interruptio per longū tēpus extare obligationē recitandi officiū integrū, & quia illa lōga tēporis interruptio discōtinuat actionē, & videtur impertinens ad hoc, quod interruptio fiat ex legitima causa nec ne. Resp. neg. conf. Ratio discriminis est, quia qui ex causa legitima interrumpit, quæ est vacare diuinis, aut virtuti studere, quæ sufficiunt continuare moraliter

actionē recitandi preces Canonicas adinu-
uentas in bonū recitantiū, & aliorū: maxi-
mē dicente Domino misericordiā volo &
nō sacrificiū: at interruptio magna ex illici-
ta causa nihil tale cōseruat, vnde censeatur
recitatio discontinuata: benē scio quosdam
oppositū sentire huius dicti, sed sine funda-
mēto, & nimis laxē, quare sequēdi nō sunt.

18

An verò ille, qui recitauit prauē horas Ca-
nonicas ob adiunctū prauū finē, vt si reci-
tet ob vanā gloriam, aut propter aliū finem
lethalē teneatur repetere? Pars negatiua cer-
ta est. Probatū. Ille adimpleuit præceptū
de recitando, vt probaui superius in contro-
uersia septima ad finem quartæ dubitatio-
nis: ergo nihil tenetur repetere. Et habeto
pro regula in hac materia: qui adimplet præ-
ceptū, non est vnde obligetur ad vllā repe-
titionē. Dubitatur sextò, an qui elapso vni⁹
diei spatio, quod diximus esse præfixū to-
tius officij diuini recitationi, omiserunt di-
uinū officiū, teneantur aliquid restituere? &
potissimē loquimur de restitutione alicuius
rei temporalis, putā stipendij percepti pro
horis dicendis. Ex quo etiā liquet disputatio
nē tantū institui de beneficiarijs: nā cæteri
recitantes nō beneficiarij non accipiunt sti-
pendiū pro persoluendis precibus horarijs.

19

Et arg. pro parte negatiua, primò, quia non
extat ius ad id obligans recitantes, neq; na-
turale, neq; diuinū, neq; positiuū: ergo non
sunt obligandi. Secundo, quia stipendiū nō
datur beneficiarijs propter solā recitationē,
imò neq; potissimē propter recitationē, sed
pro alijs potioribus, & primarijs actibus, pu-
tā propter ministratorem sacramentorū,
& consiliorum, propter prædicationē ver-
bi Dei. Confi. beneficiū non datur sub con-
ditione, sed sub modo, at etiā si modus non
seruetur beneficiarius poterit retinere fru-
ct⁹. Pro parte affirmatiua arg. primò. Bene-
ficiū, vt in cōmuni proloquio est, datur pro-
pter officiū, & habetur de rescriptis c. fin.
in 6. ergo sublato & omisso officio recitādi
nō sunt retinendi fructus beneficij. Proba-
tur conseq. quia vbi aliquid datur ob cau-
sam, illa nō sequuta, illud nō potest repeti.
ff. de cōditionibus ob turpē causam. Confi.
& explicatur vis huius argumenti. Iniustū
est, & cōtra iustitiā cōmutatiuā eū, qui non
laborat, mercedē percipere: sed stipēdia dā-
tur beneficiarijs inter alia, vt recitēt diuina
officiā, vt supra probaui: ergo si nō recitāt,
tenentur ex iustitiā cōmutatiua violata ad
restitutionē. ¶ Ante Cōcil. Lat. sub Leone
decimo hinc inde agitabatur dubitatio pro

20

A posita. Calderinus, & alij tenebant partē af-
firmatiuā; Panorm. & magna caterua Cano-
nistarū, quos refert & sequitur in verbo, *cle-
ricus*. 4. §. 23. tenebant negatiuā, eratq; fere
cōmunis: sed hanc litē dirimit præfatū Con-
ciliū in loco inferius citādo adhærens parti
affirmatiuæ. Sed adhuc superest decidēdū,
quo iure teneantur stipēdia restituere: cui res-
pond. per sequētia dicta. Primū est benefi-
ciarij simplices sine vlla cura, vt Canonici,
& præstimonii habentes, si nō recitent ho-
ras Canonicas, tenentur restituere stipēdia
illis collata ex iure naturali & diuino. Pro-
batur euidenter. Istis datur stipēdiū propter
recitationē horarū, & solū propter illā: ergo
B si non recitent tenentur restituere ex iure
iustitiæ cōmutatiuæ, quod naturale est & di-
uinū: sicut qui cōducitur, vt colat vineam, si
nō colit, tenetur restituere stipēdiū accep-
tū. Antecedens prob. quia stipēdia seu fruc-
tus collati præfatis beneficiarijs nō est præ-
miū tituli clericalis, neq; virtutis, sed labo-
ris. Deu. 18. *Filij Israel dedi omnes decimas
in possessionē pro ministerio, quo seruiunt mihi
in tabernaculo fœderis.* Sacerdotibus quoq; in
lege noua præstatur pro labore, & ministe-
rio. 1. ad Corin. 9. Secūdo prob. idē antece-
dens, quia nō apparet aliud ministeriū Ec-
clesiasticū, propter quod illis datur fructus,
C seu stipēdia, nisi propter recitādi officiū di-
uinū. Quare miror Syluestrū, & alios à se ci-
tatos nō aduertisse huius rationis efficaciam,
saltē quoad beneficiarios simplices, quibus
nullū aliud ministeriū Ecclesiasticū incūbit,
nisi preces Canonicas recitare, ob quod dā-
tur illis beneficiorū fructus, seu stipēdia. Se-
cūdo dico. Nō est improbable stādō in so-
lo iure naturali beneficiarios curatos, idest
quibus animarū cura incūbit, nō teneri ad
restitutionē fructuū acceptorū, etiā si pre-
ces Canonicas nō recitēt, lōgē tamē proba-
bilis est oppositum. Prima pars probatur,
D quia multa, & potiora sunt ministeria alia
præter recitationē horarū, ob quæ datur præ-
dictis beneficiarijs decimæ & fructus, vt vi-
derelicet in secūdo arg. pro parte negatiua:
ergo quāuis omittatur recitatio precum, ad
huc possunt pro alijs ministerijs fructus per-
cipere: causa enim min⁹ principalis, & secū-
daria omiſsa nō inducit obligationē restituē-
di. Secūda verò pars est cōtra Arag. Aug. &
prob. quia beneficiarij curati ex iustitiā ra-
tione stipēdij recitare tenentur: ergo si omit-
tat læditur iustitiā cōmutatiua, ac p̄inde per
restitutionē reparāda erit. Nec sufficit dicē-
re, q̄ alia ministeria exercent; nā nō cōtēdi-
mus

Pa 107.

Dent.

2. Chor. 9.

21

Aragon.

mus praefatos beneficiatos curatos teneri restituere omnes fructus, sed teneri restituere ex iustitia, quidquid sit de quota, de quo postea dicemus. Confirmat. Qui accipit stipendium pro exercendis duobus ministerijs, si vnum tantum omittat sit reus violatae iustitiae: ergo idem dicendum est in nostro proposito. Confir. secundo à Magistro Soto: Nam cum hoc praecceptum restituendi impositum beneficiarijs omittentibus recitationem à Concilio praedicto, tam insigne, & graue sit, non tam repente à Concilio imponeretur, nisi esset de iure naturali, & in antiquo vsu Ecclesiae mandatum executioni. Tertiò dico. Stando in iure positio nulli dubium potest esse quin omnes beneficiarij teneantur restituere fructus suorum beneficiorum, si non recitauerint officium diuinum: & aduerte non fieri modo sermonem, quando aut quomodo, & in quanta quantitate debeat fieri haec restitutio. Probatur dictum hoc ex Concilio Lateranense sub Leone. 10. Sessio. 9. vbi sic habetur. *Statuimus & ordinamus, quod quilibet habens beneficium cum cura vel sine cura, si post sex menses ab obtento beneficio, diuinum officium non dixerit, legitimo impedimento cessante, beneficiorum suorum fructus pro rata omissionis, & officij, & temporis suos non faciat: sed eos tamquam iniuste perceptos in fabricas Ecclesiarum vel pauperum elemosynas erogare teneatur: si vero ultra dictum tempus, in simili negligentia contumaciter permanserit, legitima monitione precedente beneficio ipso priuetur, cum propter officium detur beneficium, &c.* Ad argumeta pro parte negatiua patet ex dictis.

Sed contra doctrinam traditam, maxime contra duo priora dicta est argumentum, qui accepto stipendio locat operas suas ad colendum agrum, & non coluit die statuto, tenetur vel colere, vel restituere stipendium data illi optione ad eligendum ex his duobus id, quod maluerit: ergo beneficiarius, qui accipit stipendium pro horis Canonicis dicendis, si non dicat tempore praefixo, non tenetur necessario restituere stipendium, sed satis superque satisfacet suae obligationi, si recitet officium omissum. Confir. Talis beneficiarius omittens peccat contra iustitiam, ob id praecipue, quia priuat Ecclesiam, à qua stipendium accipit orationibus debitis, & sic damnificat eam in spiritualibus: ergo potissimus modus reparandi tale iustitiae laesam est orando rursus, iuxta debitum suum. Confi. secundo. Sacerdos qui accipit stipendium pro celebranda Missa hodierna die, quae est sancto Mar-

tino dicata, si non celebret, satisfacet suae obligationi celebrando altera die, & non tenetur restituere stipendium acceptum: ergo idem dicendum est de beneficiario, qui omisit recitare horas Canonicas. Haec pars defenditur à Pal. in 4. dist. 15. q. 5. art. 2. conc. 5. Maior. q. 6. §. in 6. c. Anton. 3. p. tit. 6. Adrian. quodlib. 8. lit. H. Viguer. tit. de horis, Le desma. 2. p. q. 16. or. 6. dub. 4. Respondetur. Beneficiarius, qui elapso tempore designato ad recitandas horas non recitauit, non sufficienter reparat iustitiam laesam recitando omissa, sed tenetur restituere stipendium. Et quidem attento iure positio id patet ex Concilio citato, & absolute etiam probatur, quia causa principalis propter quam datur ab Ecclesia stipendium beneficiarijs recitantibus, non est, ut pro Ecclesia vel eius membris oretur, sed ut Deo exhibeatur cultus secundum formam ab Ecclesia perscriptam, modo in honorem huius Sancti, modo alterius: interdum ad celebritatem huius diei dicatam, interdum ad alterius diei solemnitatem: ergo transactis talibus diebus non satisfacet recitantes denuo quod omiserant, quia intentioni Ecclesiae datis stipendia non satisfaciunt. Est simile in ieiunio dicato alicui celebritati omissio. Item si quis accipiat stipendium pro cultu vineae tempore veris, & non colat, si tempore estatis velit colere, non reparat violatam iustitiam, quia tempus opportunum cultui vinearum transiit, sed tenetur restituere. Idem dico in nostro proposito, & haec sententia tenetur communiter. Med. C. de oratio. tit. 6. q. 7. de oratione publi. Nauar. de oration. c. 10. n. 6.

Ex dictis patet ad argumentum. Et ad priorum confirmationem negatur antecedens: etenim orare pro Ecclesia non est praecipua causa recitandi horas Canonicas ut explicui. Ad secundam confirmationem resp. qui non dicit Missam die designata pro qua accipit stipendium, si id sine causa agat, peccat venialiter. Ceterum si alio die dicat, satisfacet, quia id, quod potissimum exquiritur in sacrificio Missae, est oblatio sacratissimi corporis Christi pro his, à quibus stipendium accipitur. ¶ Septimò dubitatur magis in speciali, attento omni iure, in qua quantitate, & quomodo, & quando, & cui facienda sit à beneficiarijs praedicta restitutio fructuum? In qua dubitatione Sot. lib. 10. de iustitia. q. 5. ar. 6. quantum ex eius verbis potui colligere, tria insigniora dicit. Nam si quis incongrue diuinum officium proferat, aut versus aliquot ex supina negligentia, & oscitantia interpollet (quod esse veniale docui) non tenetur aliquid restituere: & ratio eius

Palu.
Maior.
Anton.

24

Medin.
Nauar.

25

26

27

est, quia hoc esset irretire conscientias, cum vix caduca labilisq; hominū vita sine huiusmodi negligētis trāsigi queat. Dicit secūdo, quod quamuis quis matutinale officium, aut aliā horā, seu ex culpabili obliuione, seu de dita opera prātermiserit, quod fortē semper est mortale, vel etiā si totū diē orare prētermittat, quod proculdubio est lethale, nō ideo ad restitutionē fructuū ex rigore iuris obligatur: & ratio illius est. Nā quāuis beneficiario propter officiū beneficiū cōcedatur, nō tamē adeo minutatim respōdere debent stipendij portiūculæ singulis Canoniciis horis, vt cuiusq; prātermissio ad restitutionē illius portiūculæ obliget: quoniā neq; in ciuilibus familijs tā exactē requiritur seruitiū, nec Spiritus sanctus, cuius nutu Ecclesia regitur, tales voluit suis ministris scrupulos iniicere. Insuper addit, quod pro vno aut duobus diebus omīssis, etiā si peccatū mortale sit, non est tamē habendus scrupulus restitutionis vilius. Tertiō dicit. Beneficiarius, qui longiore tēpore, quā per duos dies omittit diuinū officiū etiā in principio obtēti beneficij, tenetur ad restitutionē fructuum: & obijcit sibi Sotus verba citata ex Conc. Later. vbi tantū prācipitur beneficiarijs omittētibus restituere post sex menses ab obtēto beneficio, vbi à contrario sensu colligi videtur, quod ante sex mēses elapsos ab obtēto beneficio, nō tenentur eosdē fructus restituere: & dicit verba Cōcilij, vt iacent, nō sunt satis intelligibilia. Habetur enim prius quod qui post sex menses ab obtento beneficio non orauerit, pro rata restituat, postea verò subditur. si verò vltra dictū tempus in simili negligētia cōtumaciter permanserit, &c. Quæ quidē verba prioribus nō gratē cohærent. Nā hæc postrema in simili negligētia apertē denotant negligentia priorū sex mensiū ad restituendū pro rata obligasse, quando quidē post illos rigor cogēdi per cōminationē priuationis beneficij adhibetur: quare subiūgit. Ego certo crediderim illud verbū Concilij post sex menses, nō esse post, sed per, id est, per sex mēses. Vt sit sensus: quod qui per sex mēses ab obtēto beneficio, vel quālibet eorū partē, officiū nō dixerit, solū teneatur ad restitutionē pro rata. Elapso verò semestri, si post admonitionem in quindecim diebus, nō bis orauerit beneficio priuetur. Itaq; primū semestre nō datur tāquā induciā, vt clericus non orans nulli subiaceat poenæ, esset enim omni ratione dissonū, sed vt nō priuetur: & hoc pacto verba sunt intelligibilia, alioqui minimē. Hæc Sotus. Huic lectioni

A quæ placet Soto applaudit Meno. lib. 2. de arbit. centuria. 5. calu. 429. nu. 11. & adhuc vrgetur amplius in eius gratiam. Nā sensus verborū videtur imperfectus, nisi legamus vt Sot. legit, quia post verba citata ex Cōc. vbi dicitur, Quando nō faciat beneficiatus fructus suos, subdit Synodus, qui autē vltra id tēpus intra quindecim dies nō recitauerit bis, beneficio priuetur. Vt sit sensus, quod qui per sex mēses nō recitauerit, pro rata restituat, qui autem vltra id tēpus non recitauerint bis intra quindecim dies, priuetur beneficio, sed si particula esset post, nō deberet priuari beneficio, sed tantū pro rata soluere, qui officiū nō recitauerit bis intra quindecim dies, cū dicatur quod post sex menses pro rata soluat: ergo non particulā post, sed per est in Synodo legenda, vt perfectus sit sensus Concilij, nec iisdē quindecim dies restitutionis fructuū & priuationis beneficij cōstituantur. ¶ Hanc Soti sententiā & pleraque eius dicta impugnant acriter multi, potissimē Nauar. de oration. c. 21. n. 61. & 62. Petrus à Nauarra Tolet. 2. lib. de restitutione c. 2. à nu. 180. vsq; ad nu. 199. Aragonius Augustinianus. 2. 2. q. 83. ar. 13. eisdē verbis quibus prædictus Petrus à Nauarra, & alij multi: nos verò horū assertionibus, & impugnationibus omīssis, quid sentiamus per sequentia asserta aperiemus. ¶ Primū est. Si quis beneficiarius paruā officij diuini quantitatem omittat, etiā sciēter, nihil tenetur restituere. Hoc dictū est idē cū primo dicto Soti, & cōmune omnibus: cui addiderim, etiā si ex cōtēptu omittat. Probatur, quia per talē recitationē impletur præceptum, vt superius probauimus: ergo non est cur teneatur aliquid restituere: & hanc cōsequentia puto irrefragabilē in hac materia. Secūdū assertū. Beneficiarius, qui per vnū aut plures dies omittit officiū diuinum culpabiliter lethali culpa, imò qui vnā tantū horā omittit, tenetur restituere fructus beneficij pro rata, saltem si omittit post sex mēses ab obtēto beneficio. Hoc dictū est omnino oppositū secūdo dicto Soti, est tamē expressa mens Cōcilij. Lateran. in verbis citatis: neq; hic rigor nimis ius existimādū est, vt ait Sotus, quin potius ius ipsum naturale hoc postulat, vt ostēdi dubio præcedēti, quare Cōcilium iubens illud seruari nō est cēsendum, vltra id quod par est rigurose procedere. Secūdo. Beneficiarius sic omittens nō implet præceptū iustitiæ, quo obligatur ad recitandū, & peccat mortaliter contra iustitiā: ergo repara da est ista lesio per restitutionē: antecedens

28

29

dens concedit doctissimus Magister, & cō-
frequentia nota est, & ratio adducta ab eo, si
efficax esset probaret subinde non peccare
mortaliter sic omittentes, quod ipse nō cō-
cedit, quia Ecclesia, quæ motu Spiritus sanc-
ti regitur multo minus iniiceret scrupulum
peccandi aduersus sic omittentes, quā scrup-
ulos restituendi, quia infinitè maius malū
est peccatum, quā restitutio. Tertiō probat-
ur ex extrauaganti Pij V. inferius citanda,
vbi expresse decernitur pro vnius horæ di-
missione esse aliquid restituendū. Cōsulto
dixi, saltem post sex menses ab obtento be-
neficio, ne admiscerē certa dubijs, nostrum
autē assertū certissimū est, cui nō potes dis-
sentire, nisi Cōcilio graui & Summo Ponti-
ficivels aduersari: cadit autē subdubio an an-
te sex menses ab obtento beneficio teneant
beneficiarij aliquid restituere, de quo statim.

30 Assertū tertiū. In §. præfato Conc. Later.
non est legendū, vt ait Sotus: *per sex men-
ses, sed, post sex menses.* Hoc certissimū est.
Et probatur, quia Pius V. in prædicta extra-
uaganti retulit verba Concilij, quæ appro-
bavit, & declarauit, & tamen nō retulit, *per
sex menses, sed post sex.* Item, quia sic habe-
tur in omnibus Cōcilijs cuiuscunq; impres-
sionis sint: admittere autē errorē impressio-
nis in Conciliorū & Pontificū decretis, si-
cut neq; in sacra Scriptura nō est tutū, nisi
appareant erroris manifesta indicia, aliā nō
haberemus quid certū in Ecclesia: indicia
autē & fundamenta Soti nō sunt firma, qui-
bus inferius respondemus.

31 Assertū quartū est. Omnes beneficiarios
omittentes diuinū officium non teneri ad
restitutionē vllam fructuum beneficalium
faciendā ante sex menses elapsos ab obten-
to beneficio. Hoc assertum commune est,
& certū apud ferè omnes modernos à Na-
uarrō vsq; ad eos qui modo extant: videndi
sunt Hor. Luci. de priuilegijs Scholar. Priui-
legio. 100. Simon. Cas. de Catholica instit.
c. 9. num. 208. & videtur probari manifestè
ex tenore Conc. Later. nuper citati: Nam
inquit, *Statuimus & declaramus, quod quili-
bet habens beneficium, si post sex menses ab ob-
tento beneficio diuinum officium non dixerit,
legitimo impedimento cessante, &c.* Ergo ar-
gumentando à contrariō sensu ante sex mē-
ses elapsos à consequutione beneficij non
obligatur ad restitutionē fructuum, etiam si
diuinum officium non dixerit. Et confirma-
tur ex verbis Pij V. ex dicta extrauaganti,
qui refert verba Concilij, & salubria & pia
esse dicit. Ad coniecturas autem Soti, qui-

A bus persuadet sibi non esse legendum in
Concilio, *post, sed per,* respondetur, quod
illa particula, *post,* denotat omnes dies se-
quentes totum numerum sex mensium, in
quibus pro rata restituere tenebitur, qui di-
uinum officiū non recitauerit. Itaque qui
per octo dies vel decem post lapsum semes-
tre, non recitauerit singulis illis diebus pro
rata restituet, qui verò vltra præcedens vs-
que ad decimum quintum diem saltem bis
nō recitauerit, priuabitur beneficio. Et cer-
tè non est negandum Soto verba Concilij
aliquid obscuritatis continere, non tamen
proinde ab illo recedendū est, sed explicā-
dum. Quare accipe clarius Cnocilij sen-
sum: qui per quindecimum dies sequentes
post numerum sex mēsum, nullum diem,
vel vnum tantum recitauerit, priuabitur be-
neficio, qui autem bis, ter, aut quater tantū
recitauerit, soluet pro rata, sed non priuabi-
tur beneficio: neq; id ego solū intelligo de
primisquindecim dieb; sed quādocūq; post
illos mēses reperit quis, intra duas hebdo-
madas nō bis recitans, priuabitur beneficio.
Id enim significāt verba illa. *Vltra id autem
tēpus, si bis nō recitauerit, priuetur: si verò bis
aut pluries recitauerit, nō priuabitur, sed solū
restituet pro rata omissionis officij, sicut decla-
ratum est.*

C Assertum quintum. Probabile est bene-
ficiariū quemcunq; omittentē officium di-
uinū teneri ad restituendum fructus bene-
ficiales statim ab obtēto beneficio, etiā an-
te semestre elapsū. Hoc assertū est Soti, &
sequaciū, Couar. lib. 3. var. c. 13. nu. 10. vbi
refert Deciū & Ripā, & nouissimè idem te-
net Dur. in 3. lib. de ritibus Ecclesiasticis c.
vlt. nu. 7. & alij. Et probatur. Talis beneficia-
rius peccat cōtra iustitiā cōmutatiuā in ma-
teria graui: ergo tenetur reparare per fruc-
tuū vel stipēdiōrū acceptorū restitutionē,
sicut in alijs transgressionibus, quæ cōtra iu-
stitiā admittūtur, cōtingit. Antecedens quod
attinet ad peccati grauitatē expresse habe-
tur à Pio V. in extrauagati citata: Quod ve-
rò illud peccatū sit cōtra iustitiā cōmutati-
uā, aperte colligit ex discrimine, quod ver-
satur inter beneficiariū omittentē officiū
diuinū, & inter Clericū sacris initiatū, simi-
liter omittētē. Nā ille peccat cōtra iustitiā,
eo quod ratione stipēdiij se obligauit ad id
recitādū: hic verò tātum cōtra Religionē, vt
potequi nullū accipit stipēdiū pro recitatio-
ne horarū. Secūdo stādo iniure naturali, iste
beneficiari; sic omittens tenebatur restitue-
re: ergo & modo tenetur. Antecedens supra

Durant.
Couarr.

Herat.
Simon.
astr.

33

probatū est: & consequ. probat. primò, quia ius naturale non potest ab Ecclesia immutari. Secundò, quia esset possit non est credendū tantā relaxationē tribuisse. Et quia hoc assertū probabile est, soluenda sunt rationes pro quarto asserto adductæ, quaten⁹ contra hoc militat. Ad primā ex Conc. Lateran. resp. arg. illud à contrariò sensu; post sex menses tenetur, ergo ante sex menses nō tenetur, non est firmū, arg. legis cū prætor ff. de indict. cap. de Apostolica, de his, quæ fiunt à prelati; præsertim vbi sequeretur absurdus & absonus intellectus. l. 2. C. de condict. incer. vbi glossa. l. conuentiulā, vbi DD. C. de Episc. & cler. & si beneficiarij non tenerentur restituere ante sex menses ab obtento beneficio, quotessent, qui recitarent toto illo semestri atq; adeo tale decretum vergeret in perniciē diuini cultus, quod non est credendū voluisse sacram Synodū, neq; Pontificē Plū in extranea citata.

34

Dices fortasse, Concilium voluisse illos priores sex menses dare beneficiatis vice induciarū, vt possent edoceri, quomodo esset recitandū, ad emendū Breuiariū, & alia necessaria preparanda. Contra nā intra pauciores dies hæ præparationes fiunt. Itē quia si faciunt, quod in se est beneficiarij, quandū non sunt apti ad recitandū, propter impotentiā excusantur: quorsum ergo Conciliū credendū est de dissiē tā largas inducias: Sed ad huc animus non quiescit queritans, quā ratione motū, vel ad quem finem Concilium apposuit, si post sex menses nō enim sine causa apposuit. Resp. quod voluit tradere iudicibus Ecclesiasticis modū, & normā puniēdi beneficiarios omittentes officiū diuinū: & decreuit, si post sex menses ab obtēto beneficio inuenti essent non recitasse, puniēdos esse amissione & restitutione fructuū, vt pote qui nullā apparentē excusationem suæ omissionis possent adducere: at si post semestre intra quindecim dies bis nō recitassent, puniēdos esse priuatione beneficiorū. Quoad reliqua verò & in consuetudine foro nihil voluit Cōc. immutare, sed reliquit rē in sua natura, & intra leges iuris naturalis & diuini. Similiter resp. ad confirmationē.

35

Ceterū, quia quartū assertū mihi probabilissimū, & multis certū apparet, ita Nau. c. 7. n. 37. c. 10. n. 37. & dicit esse cōmunē in c. 1. de celeb. Miss. Ita ferē omnes Sumiste Syluest. verbo clericus. 4. q. 23. n. 16. respōdere libet ad rationes pro quinto asserto factas, quatenus illi aduersantur. Ad primā cōcesso anteceditū distinguitur cōsequens, se-

clusa remissione & cōdonatione Cōciliij, cōcedo totū: at statē cōdonatione Cōciliij facta in illo, §. statumimus, nego. Pro cuius solutionis declaratione aduertēdū, ad Ecclesiā, & Cōcilia Vniuersalia, quæ eā repræsentāt, & ad Papā spectare dispensationē, & distributionē bonorū Ecclesiasticorū, qualia sunt fructus beneficiorū: ac proinde quāuis quando in iure naturali omnes beneficiarij non recitantes diuinū officiū peccent cōtra iustitiā, & cōsequēter teneatur fructus ob id percipere restituere, tamē Ecclesia potuit condonare talē restitutionē, & de facto cōdonauit his, qui nō recitarūt per primū semestre à beneficio obtēto propter iustas causas ad id inducētes. Itaq; nō liberauit à peccato beneficiarios transgressores, potuit tamē liberare, & de facto liberauit à restitutione fructuū, quā tenebātur facere, nisi Ecclesia condonasset. Causæ autē, quæ mouere Synodū Later. ad dādas tā largas inducias, & liberandos transgressores à restitutione per totū primū semestre, hæ sunt. Viderat Synod⁹ quosdā beneficiarios occasione opinantiū eos nō teneri restituere nō recitare diuinū officiū; viderat alios occasiones obtexere ad nō recitandū, quia nesciebant modū recitandi statim ab obtēto beneficio: & volens vtrique occasioni occurrere, quæ vergebant in perniciē diuini cultus, substituit ē medio opinionē affirmatē beneficiarios nō teneri, declarans eos nō facere fruct⁹ suos post sex menses priores, si nō recitassent: dedit insuper largas inducias, vt præpararētur ad diuinū officiū persoluēdū, donans transgressoribus ultra illos sex menses remissionē fructuū, quos aliās seclusa donatione tenebātur restituere. In primo auxit cultū diuinū, & eneruauit opinionē affirmantiū nō teneri, in secūdo indulgit querimonijs beneficiariorū. ¶ Et hinc patet ad secundā nego cōseq. Ad primā prob. res. Cōc. nō immutasse ius naturale nec liberauit à peccato transgressores intra priores sex menses, vt apertē testat Pius V. in sua extrauagati, sed liberauit à restitutione, alias faciēda, si nō extaret cōdonatio: quemadmodū si ego liberē à restitutione latronē, qui furto substituit rem nostrā, nō muto ius naturale, quo fures adstringuntur restituere ablata. Hæc autē cōdonationē Ecclesia, quæ dispensatrix est bonorū Ecclesiasticorū potuit facere, cum causa. Imò addiderim, Ecclesiam habere dominium taliū fructuum, postquā eos applicauit vlibus cameræ Apostolicæ; & ideo poterit sine vlla causa, sed pro suo libito condonare, vt re-

vera

36

vera facit mediante Bulla cōpositionis, de quo fufius suo loco. Ad secundam probationem respondetur, iudicias tam largas cōpensari, & temperari illo fructuoso & religioso decreto, quo ē medio subftulit opinionem censentium beneficiarios non teneri restituere.

37 Sed rogabit quispiā, an beneficiarij, qui restitutioni sunt obnoxij, teneantur restituere ante iudicis condemnationē? an verò possint expectare vt condemnentur? Syluester, & alij, qui tenent nullos beneficiarios teneri restituere, dicent subinde ante iudicis sententiā non teneri. Sed iam opinio hæc ē medio sublata est statuto Concilij Lateranensis: post quod statutum quidā recentiores, qui existimant beneficiarios curatos non teneri ad restitutionē naturali iure, sed statuto poenali, cōsequenter dicent non teneri restituere ante iudicis sententiā. Sed his non obstantibus

38 Assero sextò. Omnes beneficiarij siue curā habentes, siue non habētes: de quibus diximus teneri restituere fructus, tenētur eos restituere ante iudicis cōdemnationē. Probatur. Iure naturali tenētur restituere: ergo ante omnē iudicis sententiā. Antecedens patet ex prima dubitatione. Consequentia verò nota est in omni transgressione cōtra iustitiā cōmutatiuā. Secūdo. Esto admittamus eos non teneri iure naturali, sed tantū positiuo Cōcil. Lateran. & Pij V. sed tamen ius reddit eos inhabiles ad tales fructus percipiēdos, vt patet ex verbis illis: *Nō faciat fructus suos, & eos tāquam iniuste perceptos*: ergo ante iudicis sententiā tenentur restituere vigore legis reddentis inhabiles transgressores ad percipiēdos fructus: secus iudicādū est de priuatione beneficij, ad quā expectāda est iudicis sententiā, sub alio enim tenore merē poenali dicitur, *Legitima monitione præcedenti ipso beneficio priuetur*.

39 Sed dubitas, an teneātur restituere pro rata omnes fructus, quos percipiūt? An verò satis sit aliquā partē tribuere? qua in re Cōcil. Later. ait teneri restituere pro rata omisionis officij, & tēporis, & Pius V. amplius expressit in extrauagāti. 138. verba illius, *Pius & c. ex proximo Late. Cōc. Pia & salubris sanctio emanauit*: & post apposita verba Cōcilij iā à me superius relata subiungit Pōtifex. *Verū tamē multorū animi suspēsiōne tenētur, cuiusmodi rata prædicta ratio sit habenda. Nos huic rei enidentius, atq; expressius providere volentes, statuimus, vt qui horas omnes Canonicas, vno vel pluribus diebus*

A intermiserit omnes beneficij, seu beneficiorum suorum fructus, qui illi vel illis diebus responderent, si quotidie diuiderentur: qui verò matutinum tantum dimidiam: qui cæteras omnes horas aliam dimidiam: qui harum singulas sextam partem fructuū eiusdem diei amittat. Choro addictus non recitans, omnibus horis Canonicis, cū alijs præsens adsit, fructusque & distributiones fortē aliter assignatas, sola præsentia iuxta statuta, consuetudinem, fundationem, vel aliās sibi lucrifecisse prætendat, is etiam, præter fructuum & distributionū amissionem; item ille, qui primis sex mensibus officium non dixerit nisi legitimū impedimentum ipsum excusauerit, graue peccatum intelligat admisisse: declarantes præstimonias, præstimoniales portiones, & qualiacunque alia beneficia, etiam nullum omnino seruitium habentia obtinentes cum prædictis pariter contineri: at quicunque pensionem fructus, aut alias res Ecclesiasticas vt clericus percipit, eum modo prædicto ad dicendum officiū paruum Beatae Mariae Virginis decernimus obligatum, & pensionum, fructuum, rerum quæ ipsarum amissioni obnoxium: & hac extrauaganti non obstante Doctores multa dixere in explicationē Cōcilij, & extrauagantis. Quib⁹ omis-

40 Sit septimum assertum nostrū. Si beneficium sit huiusmodi vt nullam aliam obligationem inducat, quā recitandi officium diuinum, qualia sunt beneficia simplicia, & præstimonialia, qui officiū diuinū nō diceret, omnes fruct⁹, quos percipit pro rata restituere tenetur. Prob. quia nō haberet legitimū titulū ratione cuius posset retinere, cū beneficium detur propter officiū. At si nō recitans habet beneficium obligans illū, nō solū ad diuinū officiū, sed etiā ad alia munera exercēda, propter quæ similiter redditus annuales cōferuntur, vt si est parochus, cui ex officio incūbit regimē Ecclesiæ, & administratio sacramentorū, vel præficatur alicui facello qui vltra horas Canonicas tenetur aliquas Missas celebrare, nō erit cōpellendus cūctos fructus, quos ex tali beneficio percepit, restituere pro rata, sed partē tantū habita ratione ministerij exhibiti, & precū omissarū: Neq; si benē inspiciatur hoc est cōtra decretū Pij. V. qui voluit restitui fruct⁹ correspondētes ministerijs omisissis. Oppositū huius asserti tenēt Nau. Cou. Dur. & alij qui nō admittunt distinctionem præfatam, sed aiunt vniuersos beneficiatos, etiam habentes curam animarum, propter omisionem recitationis horarum teneri ad restituēdos omnes fructus propter verba rigurosa Pij V.

quæ dicunt aliter non posse intelligi, nobis tamen opposita sententia placet: quia ius & æquum poscit verba extrauagantis iuxta nostrum assertum esse interpretada, quod tumentur Sot. Arag. & alij. Qui modos arbitrandi quo tam diuersos videre cupit legat Henricum Henriquez tom. 2. li. 13. de excommunicatione cap. 13. num. 2.

Sed cui est facienda isthæc restitutio sit octauū assertū: Restituēdi sunt fructus, in fabricā ipsorū beneficiorū vel in pauperū etiā ad beneficia non pertinentiū eleemosynas vt Pōtifex citatus expresse dicit: ex quo colligit Naua. de orat. c. 7. n. 32. se non semel consolatum fuisse aliquos Scholasticos pauperes, qui propter præfatā omissionē tenebantur restituere, eosq; docuisse quod satisfaciunt prædictæ obligationi capiēdo saltem de consilio confessarij eos fructus sibi tāquam vni de pauperibus: qui enim ad erogandum aliquid pauperibus obligatur, potest illud sibi accipere tanquā vnus ex eis, si verē talis est, saltem de consilio confessarij, iuxta dicta à Bald. in l. id quod pauperibus, q. 22. Cod. de Episcop. & clericis, & à Calderino. Conf. 19. de testamentis, & ab Ancar. in conf. 84. Et hoc assertum intelligitur de fructibus beneficiorū: nam de distributionib⁹ quotidianis infra dicetur. Sed rogas, an sufficiat restituere in alios pios vsus, vt sunt sacrificia, Respondeo cū Nauarr. in Manu. cap. 25. num. 122. id posse fieri in solis duobus casibus: vnus est quando ex lege, statuto approbato, vel consuetudine, quod vnus nō recitando amittit, alijs Canonicis vel clericis eiusdem Ecclesiæ accrescit: arg. in c. 1. de cler. nō resid. in 6. alter casus, quando ex peculiari statuto fructus malè percepti applicati sunt ad aliquod opus pium.

Pro coronide dubitationis inuestigabit quispiā, an hæc omnia asserta intelligantur etiā de his beneficiarijs, qui ore ten⁹ recitāt Canonicas horas, sine vlla attentione, neq; actuali, neq; virtuali, neq; ad sensum, neque ad verba, neq; ad diuina: de qua re duas inuenio sentētiās oppositas. Prima est Cordubę lib. 4. q. 13. qui docet beneficiarios omnes recitantes sine vlla attentione peccare mortaliter, nō tamē teneri ad aliquā restitutionē faciendā, quia ita benigne acceptat Ecclesia: maximè inquit, quia Ecclesiæ deuotio supplet, cuius ministri sunt, sicut & voces organorū, & alias instrumētorū infēatas acceptat: & eadē opinionē adscribit Medina C. de rest. q. 20. & D. Ant. 3. p. tit. 13. capit. 5. Syluestro, Castro, & alijs.

A Secunda sententia est omnino opposita, quam tenet Nauarrus tract. de oratione capit. 13. num. 17. & 19. & cap. 23. num. 7. & hæc est communis, & vera: cuius probationes supra retulimus, cū de attentione necessaria ad horas recitandas ageremus: modo verò breuiter probatur: qui nō implet præceptum Ecclesiæ recitando nō facit fructus suos: sed isti nō implent præceptum Ecclesiæ: ergo nō faciunt fructus suos. Maior nota est, quia ob impletionem sui præcepti Ecclesia stipendia assignauit: ac proinde si nō impleatur, nō acceptat talem recitationem ad vllum effectum. Minor probatur, quia præceptum est de opere religioso, qui nō potest præstari sine attentione formali aut virtuali. Hinc colligo opinionem Cordubę omnino esse reiiciendam: quis enim sibi persuadeat recitantes, & ridentes, confabulantes, murmurantes, & ex proposito ad alia diuertentes implere Ecclesiæ præceptum, & lucrari stipendia assignata pro recitantibus.

CONTROVERSI A. X.

De obligatione recitandi publicè in choro diuinum officium.

C **E**T imprimis statuendum est, tā antiquum fuisse vsum canendi in choro diuinum officium, quā antiqua fuit diuini officij institutio: de quo nos latè agentes de antiquitate horarum Canonicarum. Rursus id munus præcipue pertinuisse ad Ecclesiasticas personas ex vsu Ecclesiæ perspicuum est: iuxta quē locus separatus designatus est, qui chorus dicitur: in quo clerus, seu ministri diuinorum officiorum sint separati à reliqua plebe, in capit. 1. de vita & honest. clericorum ex Concil. Magunt. sic dicitur. *Pars illa, quæ cancellis ab altari diuidit tantum psallentibus patcat clericis.* Et idem acrioribus verbis præcipitur in Concilio Turonico. 2. capit. 4. & Clemens libr. 2. constit. capit. 57. In hac re tamen standum est consuetudini, quæ introduxit, vt periti in arte psallendi, etiam si nō sint clerici, sed tamen cōiuentibus clericis proficue in choro admittuntur. His suppositis est

I. DISPUTATIO.

An sint aliqui obligati ad dicendum in choro
diuinum officium, & non solum
priuatè

I

ICO primò. Clerici deputati & Ecclesiæ ministri tenentur ex præcepto dicere publicè diuinum officium in choro. Præceptum colligitur distinct. 92. capit. vltim. vbi presbyter, Diaconus, vel quilibet clericus Ecclesiæ deputatus, si existens in ciuitate non conuenerit ad Ecclesiam, vt dicat officium diuinum deponi iubetur. Idem colligitur ex cap. primo de celebratione Missar. & obligantur ad hoc Ecclesiæ seculares Cathedralis & Collegiatis in singulis diebus. In alijs verò Ecclesijs solum diebus Dominicis & festis, nisi aliud habeat consuetudo. Ita Turrecre. distinct. 92. capit. vltimo, Syluest. ver. bonz. quæst. 110. & alij Summis: & quidem de Cathedralibus, & Collegiatis Ecclesijs habetur expresse Clementina prima de celebratione Missar. & ex vsu Vniuersalis Ecclesiæ. De obligatione verò aliarum Ecclesiarum limitata ad festa & dies Dominicos nō habetur expressum ius, sed consuetudo approbata à dictis Autoribus, cui præcipue attendendū est: Quapropter vbi fuerit consuetudo, vt in Ecclesijs etiam Parrochialibus omnes horæ Canonice dicantur, omninò seruanda est: quia multum conformis iuribus citatis; solent autē hæ esse ditiores Ecclesiæ: maximè quando habent plura beneficia suo seruitio deputata, & copiosum vel nobilem Populum. At in Parrochialibus, vbi exiguus est Populus, & tenuis census communiter obtinuit consuetudo, vt officium Canonicum non dicatur publicè, præter quam in diebus festis: & in his non solet dici totum officium. Imò addit Caietanus etiam in Collegiatis seruari posse, si sit consuetudo immemorialis, & redditus tenues; quia derogatum ibi (inquit) esse censetur iuri communi ex rationabili Prælatorum tolerantia. Et meritò ad hoc ratio debet vrgere, vt rationabilis iudicetur consuetudo: quoniam alias non posset contra ius præualere, cum diminutione diuini cultus. Quod dicimus de Ecclesijs Cathedralibus, & Collegiatis, tenendum est citra dubium de Ecclesijs regularibus. Sed vnde desumatur hæc

Turrecre.
Syluest.

Caiet.

A obligatio incertum est, posset enim quis opinari ex Clementi. 1. de celebrat. Missar. desumi, eo quod cum Ecclesijs Cathedralibus & Collegiatis annumerantur regulares: sed in eo textu supponitur multo ante hæc obligationem extitisse: quare ad consuetudinem, quæ habet vim legis recurrendū est: & ideo si in Ecclesijs regularibus, in quibus hæc viguit consuetudo, diuinum officium publicè non recitaretur, scandalum nō exiguum plebi daretur.

B Secundo dico. Hæc obligatio publicè in choro recitandi præcipue spectat ad Prælatos, Rectores, & superiores præfatarum Ecclesiarum respectiue, secundario verò ad eos quibus ex officio incumbit. Prima pars nota est ex Clementi. 1. de celebratione Missar. vbi verbis grauissimis hoc onus iniungitur prædictis Prælati, Rectoribus & superioribus, vt diligentem nauent curam, quod in suis communitatibus hoc pensum soluantur. Quapropter in his Rectoribus & Prælati vix poterit in hac parte reperiri negligentia levis: quia in ordine ad communitatem ferè semper quæcumque grauis est. Secunda pars dicti nota est: quia non potest consistere obligatio in communitate, nisi aliquo modo personas eiusdem communitatis tangat.

C Sed age, de singulis dicito. Clerici seculares ex vi ordinis nō tenentur, vt patet ex vsu & consuetudine Ecclesiarum non obligantium clericos, quia clerici sunt, publicè in choro recitare: & si obijcias caput vltimum distincti. 92. ibi. Si quis presbyter, aut diaconus, aut clericus Ecclesiæ deputatus, glossa hoc textu conuincitur. Sed oppositum censeo verum & stabilitum consuetudine, quod tuerentur Turrecrem. ibi, dub. 1. Syluester vbi supra, qui existimant solum presbyteratum, aut diaconatum, aut clericatum sine deputatione ad Ecclesiam ad hoc pensum non teneri: & aiunt illam determinationem Ecclesiæ deputatus, coniungendam esse cū omnibus præcedentibus vocibus: quia prorsus potest, & cum materia sit onerosa, est potius restringenda, quàm amplianda. Sed rogas, quid sit clericum esse deputatum alicui Ecclesiæ, ita vt inde oriatur hæc obligatio? Respondetur nil aliud esse nisi habere in tali Ecclesia aliquod beneficium, propter quod tale obsequium canendi in choro detur: huiusmodi beneficia habent Canonici Ecclesiarum Cathedralium, aut Collegiatarum, & aliqui beneficiati ad hoc specialiter deputati in Ecclesijs inferioribus. Aut

esse deputatum Ecclesiæ alicui, est habere annexam obligationem publicè recitandi, vt parochi, nisi ex consuetudine, vt dictum est, aliter obseruetur.

De Episcopis autem, an ratione sui officij vel beneficij teneantur choro interesse multi dubitant: existimo autem eos teneri, sed excusari ferè toto anni tēpore propter grauiiores occupationes regiminis, quibus impediuntur. Prior pars tenetur à Syluestro verb. *hora. q. 1.* & ab Angelo, num. 26, & à Turrecremata in cap. vltim. de celebratione Missæ. & Innocent. capit. 1. eodē: quatenus hi postremi de Prælatis aiūt posse ex causa legitima abesse à choro: supponunt ergo per se teneri. Priores verò autores de Episcopis expresse loquuntur. Prob. 1. ex cap. vltim. distinct. 92. citato, ibi, *aut clericus Ecclesiæ deputatus*, at Episcopus magis quàm cæteri deputatus est. Nec sufficit dicere ad alia grauiora esse deputatum: nā pari ratione exciperes parochum, quem tamen nulli excipiunt. Item ex cap. *Episcopus*, de consecrat. distinct. 3. vbi sic dicitur, *Episcopus si infirmitate non fuerit impeditus, Ecclesiæ cui proximus fuerit die Dominico deesse non debet*. Ecce obligationem saltem in diebus Dominicis, & excusationem infirmitatis per quam cætera legitimæ excusationes non tolluntur. Et in cap. *Episcopus*. 41. & cap. *peruenit*. 7. quæst. 1. dicitur Episcopos non debere habere hospitium longe ab Ecclesia, & in sua Ecclesia residere, nimirum, vt cōmodè diuino officio interesse possit. Secunda pars patet ex vsu, & ap probatione piorum: qui non damnant assiduam absentiam Episcoporum à choro: & meritò scandalizaretur, si in die natalis Domini, & similibus solemnitatibus saltem in quibusdam horis celebrioribus sine vrgentissima causa abessent: quod scandalum pusillorum esset, nisi eos censerent ad id obligatos. Et confirmatur eadē pars ex D. Tho. infra quæst. 91. artic. 2. ad 3. qui ex Gregorio hausit. *Prælati, quibus competit per prædicationem, & doctrinam animos hominum prouocare in Deum, non debent cantibus insistere, ne per hoc à maioribus retrahantur*. Notandum est illud verbum *insistere*, quod significat assiduam assistentiam in choro, quæ licet prima facie videatur esse magis exercenda ab Episcopis, quàm ab alijs Prælati: quia eis diuina magis incumbunt: tamē nō est ita, sed frequentius omittenda, ne à maioribus retrahantur: quare inefficaciter hoc testimonium adducitur à quibusdam, vt

A probet Episcopos nullo modo obligari ad assistentiam in choro: quin potius ibi insinuat obligatio & expresse, ab ea quotidiana excusantur propter grauiiores causas, quibus occupantur.

De Religiosis verò, qui ex vi suorum statutorum profitentur chorum, maior ratio dubitandi est, an peccent: & existimò non teneri ex lege, aut præcepto generali, aut aliquo iure, quod certè ad Religiosos nō dirigitur, tenebuntur autem ex vi præcepti, si quod reperitur in aliqua Religione, quod credo in nulla esse. Superest ergo, vt si aliqua obligatio sit, ea ortum habeat ex obligatione seruandi suas constitutiones: sed credo iam omnes, aut ferè omnes Religiones se ab hoc vinculo liberarunt, & in ordine Prædicatorum in Prologo dicitur: *Volumus vt nostre constitutiones non obligent nos ad culpam, sed ad pœnam*: & consuetudo, & iussio chori in Religione hac (& vt existimo etiam in alijs) in hoc sensu introducta est, vt omnes horæ in choro dicantur, cui omnes adesse debent iuxta Regulam: & quod in hoc deficientes sine dispensatione Prælati, certis pœnis subiaceant: non verò quod grauius peccent: imo neq; leuiter in ordine præfato Prædicatorum, se cluso contemptu, & præcepto.

C Obijcies. Ex obligatione ad chorū, quā diximus esse in tota communitate, deriuabitur ad singula membra. Negatur consequentia, quia fat est residere apud Prælatos Religionum obligationem procurandi, vt chorus non deficiat: & quod ipse possit cogere subditos, vt choro non desint, & quod quando viderit chorū in præceptis ire, quia multi deficiunt, imponat præceptum. Crederim, si ipse Prælatus negligens esset, & propter eius negligentiam chori obseruantia in discrimen veniret, tunc singuli obligarentur ex iustitiæ legalis vi, ne bonum commune dissiparetur. Ex hoc sequitur facilius excusari Religiosos à canendo in choro sine culpa etiam leui, quàm clericus secularis excusetur à culpa mortali, quando alioqui ratione beneficij ad chorum tenetur. Ratio discriminis est, quia Religiosus tantum ex vi suæ Regulæ tenetur, quæ ordinariè non obligat sub reatu culpæ, sed tantum pœnæ: & ideo licet aliquando violetur sub culpa leui, tamen sine culpa potest violari, vt dictum est: & saltem leuicula causa sufficet ad excusandum ab omni culpa in Religionibus, in quibus cōstitutiones suæ ad culpā obligant. At verò in clericis, qui in suis Ecclesijs

Syluest.
Angel.
Turrec.
Innoc.

D. Thom.

6

7

Turrecre.
Innocent.
Palud.
Syluest.
Angelus.
Grassius.

clericis ad chorum tenentur, diuersa ratio est: quia hi tenentur per se loquendo hoc ministerium præstare Ecclesie sub peccato mortali ex suo genere: quia ex lege iustitiæ & ratione stipendij: & ideo nisi ex lenitate materiæ, aut ex graui causa legitime excusentur, mortaliter peccant suum debitum non solucentes: quod non infirmè colligitur ex graui poena comminata depositionis à clero distinctio. 92. capit. ultimo, qui textus non est extendendus ad Religiosos, sed de clericis loquitur beneficiatis. Ita Turrecre. ibi quæstio. 2 & Innocent. capit. 1. de celebratione. Palud. in 4. distinct. 19. artic. 1. Syluester, Angelus, & Grassius supra cap. 52. num. 4. & 6. qui confuse loquuntur. Obijciat quis verba Caietan. vbi supra. §. 5. dicentis: *Vbi tamen contemptus deest, & propter meam absentiam non notabiliter laeditur diuini cultus officij, & Prælati dissimulant, parum de his, quæ Deisunt curantes, non incurro mortale peccatum, ex hoc, quod desum horis Canonicis in Ecclesia mea, quia contra præceptum iuris positum propriè non venio, nec notabile damnum infero diuino cultui: grauius tamen pecco si sine rationabili causa me debitis horis subtraho: quia grauis est ratio diuini debiti.* Hæc verba credo accommodari vix possunt clericis stipendiatis, quos posse sine contemptu & sine notabili iactura chori, peccare mortaliter ex genere suo non dubito, vt pote transgredientes leges iustitiæ commutatiuæ, melius accommodabuntur Religiosis: & intelligendo postrema de graui culpa veniali, vbi constitutiones obligant ad culpam.

Sed quid de Prælatorum Religionum obligatione assidendi choro per se ipsos? Respōdetur peculiari obligatione tenentur habere curam, vt chorus sicut par est frequentetur, sed ad sui præsentiam personalem non tenentur præcepto id directè præcipiente, sed ob circumstantiam personæ, & propter aliorum exemplum intra obligationem regulæ, magis tenebuntur, quàm cæteri: quauis ex alia parte propter plures & grauior occupationes sapius à sequela chori, etiam magis quàm cæteri excusabuntur.

DISPUTATIO II.

De officio diuino recitando in choro, & circumstantijs eius.

VIC disputationi facile satisfiet animaduersis his, quæ diximus supra in controuersia de requisitis ad orationem priuatam

circa horas Canonicas: quibus dictis nihil aut parum superaddendum est. Nam recitatio publica & priuata fere eisdem requisitis constant. Hoc tamen animaduertendum censeo, sæpe contingere, vt defectus circa orationem priuatam, sit nullum aut veniale peccatum, circa recitationem verò publicā in choro esse mortale: verbi gratia, si recitetur priuatè de Sancto, quando iuxta normā Breuiarij esset recitandum de feria peccatum veniale est, si absque causa fiat, at si hæc mutatio fiat in recitatione publica chori sine valde vrgenti causa, erit peccatum mortale: quia mutatio hæc non mediocriter laedit de corem cultus diuini circa recitationem publicam, in qua valde necessaria est obseruatiua & vniformitas. Item defectus ordinis in dicendis horis Canonicis priuatè tam inter ipsas horas inter se, quàm inter partes vniuius cuiusque horæ ferè semper est peccatū veniale, vt supra diximus: At in publica recitatione in choro ferè semper est peccatū mortale: nisi inaduertentia excuset, aut leuicula mutatio: tū quia in publica oratione magnam secum defert deformitatem, propter significationem talis ordinis defraudatam: tum propter scandalum populi, quod inde generaretur. Idem dico de interpolatione horarū & interruptionibus: de quibus defectibus satis supra diximus.

DISPUTATIO III.

An sint aliqui beneficiati, de quibus diximus teneri choro assistere, quando horæ Canonice recitantur, qui obligentur restituere accepta stipendia, si defuerint ab ea assistentia?

2
DUBITATIO mouetur specialius propter Canonicos Ecclesiarum Cathedralium, aut Collegialium: & pro decisione aduertendum, stipendia, quæ Canonicis dantur, esse in duplici differetia. Quædam, quæ Canonicis conferuntur, siue titulo Canoniciatus, vt quidam putant, siue vt præcipuum stipendium suorum officiorum: quod propterea Hispani vocant, *la gruesa del beneficio*, vocatur autem fructus beneficij. Alterū stipendium est, quod datur Canonicis, hac sola ratione, vt intersint diuinis ministerijs suarum Ecclesiarum, quæ appellantur distributiones quotidianæ, & manualia seu manuaria beneficia, eo quod à presenti manudentur, & victualia, seu diaria. Ita in iure pas-

sim

Conar.

passim locis citandis quæ distributiones quotidianæ non veniunt intelligendæ in iure nomine fructuum beneficiorum, ut colligit Couarr. lib. 3. variarum cap. 13. numer. 2. Igitur nostra disputatio secunda erit in duas partes. Primò agemus de obligatione interessendi choro propter distributiones quotidianas, & an teneantur Canonici restituere, si non interfuerint? Secundo agemus de obligatione assistendi choro propter fructus perceptos, & si defecerint ab hac assistentia, an teneantur restituere fructus perceptos?

3

A priori igitur incipientes dico primò. Præfati Canonici, si non assistant choro, quando horæ Canonice persoluantur, etiam si domi eas recitauerint, non possunt percipere distributiones quotidianas; quod si receperint, tenentur eas restituere. Hoc dictum expresse habetur capit. 1. de clericis non residentibus in 6. & cap. licet, de præbendis, & Concil. Trident. Sess. 24. cap. 12. & ratio est manifesta: nam isthæc manuaria beneficia instituta fuere in gratia diuini cultus, ut habetur in dicto cap. 1. de clericis non residentibus. Cum enim in Ecclesijs Cathedralibus, aut Collegiatis passim negligenter munus assistendi diuinis officijs visum fuit Patribus valde conducere, Canonicos, cæterosque Ecclesiæ ministros his diarijs, seu distributionibus, quasi quibusdam illecebris ad interessendum allicere, & inuitare: ergo qui non inter sunt choro, quando horæ Canonice persoluantur, non merentur, nec lucrantur istas distributiones: ac proinde tenentur eas restituere. Probatum consequentia, quia cum beneficium detur propter officium, deficiente officio, debet etiam deesse beneficium. Confirmatur ex dictis à Viuone Carnotensi, Epist. 75. dicente. *Cum in plurimis Canonico-rum Carnotensium desuenuisset disciplinæ regularis obseruantia, ut de negligentibus facerem diligentes, de somnolentis vigiles, de tardis assuetos ad frequentandas horas Canonicas, deliberam apud me, ut darẽ eis dimidiam præposituram, ut inde fieret quotidianus panis, quẽ acciperent assidui, amitterent tardi, ut ad quas eos panis interni dulcedo nihil mouebat, panis corporei refectio pronocaret, quãuis eorũ annua præbenda eis ad hoc sufficiens esse deberet. Ex quibus colligitur huiusmodi distributiones quotidianas solitum fuisse in cibarijs conferri. Vnde etiam consimiles distributiones quotidianæ sportulæ appellantur, quæ*

Vino Car.

lætitie causa, vel alio nomine singulis Decurionibus donabantur apud Dionem Suetonium, & Plinium ad Troian. & in 1. mulier. ff. de donationibus inter virum & uxorem. l. Spurij. ff. de decurionibus.

Secundo dico. Aliquot sunt exceptiones seu excusationes in iure, ratione quarum excusantur Canonici, & alij ab assistentia horarum Canonicarum in choro, & sine onere restituendi distributiones. Prima est quando Canonicus infirmatur. Ita habetur in dicto cap. 1. de clericis non residentibus, & notat Syluester, beneficium. §. q. 3. Angelus & alij contra Paludan. & intelligitur exceptio, siue infirmitas sit contracta sine culpa, siue cum culpa incidentis in morbum. Ita Couarruias superius citatus, sed idem dicit hanc exceptionem esse limitandam, quando scilicet ægrotudo præstat impedimentum adeundi Ecclesiam, secus si est leuicula non præstans tale impedimentum. Item quando ægrotudo est causa absentiae, quod contingit quando infirmus solitus erat tempore bonæ valetudinis diuinis officijs interesse, alias si non erat solitus adesse choro, non excusabitur propter infirmitatem, cum infirmitas non sit illi impedimento non interessendi, sed sua voluntas: ego verò existimo talem Canonicum infirmum, qui non consuevit interesse diuinis officijs tempore rectæ valetudinis, si pariter teat, & proponat, si sanus fiat, diuinis officijs interesse, poterit recipere distributiones quotidianas, sicut ille qui solebat, quando sanus erat adesse choro. Limitatur etiam præfatus autor eandem exceptionem, quando infirmus est præsens in loco, ubi est Ecclesia, secus si ab illo absit, & tempore quo accidit illi infirmitas, decreuerat abesse: tunc enim non lucraretur distributiones, quia infirmitas non est impedimentum in hoc casu quare Canonicus non intersit; unde ratione infirmitatis non abest à choro, sed propter alia, quæ ad excusationem supponimus non conuenire. Secunda exceptio habetur in eodem capite primo, de clericis non residentibus, quando scilicet vrgeret iusta & rationabilis corporis necessitas, ut si à choro abesset causa exonerandi alium, vel propter quid simile.

Tertia exceptio in eodem cap. quæsumitur ex euidenti Ecclesiæ suæ utilitate, quando ob id ab Ecclesia sua Canonicus absens est. Contra hæc tamẽ exceptionem arguitur ex c.

4

Syluest.
Angelus.

Conar.

8

5

cum non deceat, de electione, in 6. ubi habetur quod Canonici euntes ad curiam Romanam pro negotijs suarum Ecclesiarum non debent recipere distributiones quotidianas, esto possunt recipere fructus. Respon- det Doctor Ioannes Gutierrez in suis canonicis quaestionibus, lib. 1. cap. 1. nu. 145. Textum in oppositum allatum esse intelligendum, quando Canonici sunt absentes à loco suarum Ecclesiarum. Tunc enim etià si deseruiant suarum Ecclesiarum utilitatibus, non percipient distributiones: at vero dictum caput, de cleri. non. intelligendū est quando Canonicus absens à choro propter Ecclesiae suae utilitatem praesens est in eodem oppido, ubi Ecclesia sita est. Non inuenio alias exceptiones in iure: ex quo inferitur cum Couarruia citate, quod Canonici absentes à suis Ecclesijs tēpore pestis, aut detenti in carcere iuste, vel iniuste, vel alia quauis occasione praeter recitatas ex iure, non lucrantur quotidianas distributiones.

IIII. DISPUTATIO.

An aliqua consuetudine introduci possit quod distributiones dentur absentibus à choro?

COUARRVVIAS citatus ex- istimat nullo modo posse intro- duci, cum sit contra naturam di- stributionum quotidianarum, vt dentur absentibus, vt patet ex his, quae dixi- mus de natura, & distinctione earum à fru- ctibus beneficij: & probatur iuribus iam al- legatis improbantibus, & reuocantibus ta- les consuetudines: maximè ex primo capi- te de clerico non resident. & Concilio Tri- dentino ubi supra: & dicit per talia iura nō solum reuocari praeteritas consuetudines, verum etiam prohiberi, ne in futurum ad- mittantur: eo quod illas praeteritas damnat: ac ex consequenti futuras non admittit: & infert praefatas distributiones non esse ex- hibendas Canonicis residentibus fidei, & in- terpretatiue, quales sunt, qui iuris permissio- ne, & concessione residentes censentur: vt qui est in seruitio Episcopi, vt scribitur in cap. decet, de clerico non residenti, & qui dant operam literis, vt habetur expresse in capit. licet, de praebendis & dignit. verū est quod in num. 8. admittit, posse extare aliquam rationabilem consuetudinem dan-

A di distributiones absentibus, quod non vi- deo quomodo fundetur extantibus illis iuribus allegatis.

V. DISPUTATIO.

An possit fieri statutum ab Ecclesiarum Ca- nonicis, vt distributiones quotidianae absentibus dentur?

T videtur vera pars affirmatiua, & argumenta procedunt etiam de consuetudine. Primum argu- mentum sumitur ex capit. olim, de verborum significatione, ubi Summi Pō- tificis indulgentia praestantur absentibus manualia beneficia, quod diximus esse idē quod distributiones quotidianae. Secundò. Statutum quo Canonici absentes lucrātur fructus beneficiorum efficax est: ergo etiā statutum de lucrandis distributionibus: an- tecedens habetur capite, cum omnes, de con- flitu. glossa in cap. dudum, secundo. de ele- ctione. Panormita. in cap. extirpandae. §. qui- verò de praebendis, glossa in cap. gratiae in verbo de iure de rescriptis apud Bonificiū. Tertiò ex Concilio Tridentino sess. 24. cap. 12. quo vetitum est ultra tres menses ab Ec- clesia abesse: ergo per tres menses licet, eo- que tempore fructus non amittuntur.

Propter haec argumenta tenent quidam fieri posse consuetudine, vel statuto, vt di- stributiones quotidianae dentur integræ his qui adsunt certis horis. Ita tenet glossa, Car- dinalis Ioannes Andreas, Immola in Cle- mentina, vt hi qui. Sotus lib. 10. de iustitia & iure, quaest. 5. arti. 6. quinta conclusione, Rochus de Curte in cap. finali de consuetu- dinibus.

Pars verò negatiua, scilicet non posse fie- ri talia statuta, aut tales consuetudines intro- duci, tenetur à Guilielmo, & Gesil. in Cle- mentina, vt hi qui. de aetate vel qualitate, glossa pragmaticarum Gallicanarum in. §. tales in verbo: eam quoque amplectitur Pa- ludanus ad 4. sentent. distinct. 15. quaest. 5. quem sequitur Nauarrus, lib. de oratione, cap. 5. num. 20. & cap. 11. nu. 63. Hæc pars probatur primò ex Conci. Basiliē. tit. quo tempore quisque debeat esse in choro. §. Tollente prorsus abusum illum, quo in vna dñi taxat hora praesens, totius diei distributiones vsurpat. Secundò. Talia statuta spectant ad diminutionem diuini cultus. Distributio- nes autem adiuuentæ sunt ad amplifican- dum diuinum cultum: ergo non sunt feren- da.

Gutierrez.

I

Panormit.

Immola.
Cardinal.
Sotus.
Glossa.
Rochus.

2

Guillelm.
Palud.
Nauar.

I
Couarr.

3

da. Confirmatur. Satura, quæ præbent occasione delinquendi improbantur. l. *conuenire*. ff. de pactis. c. *ex parte*, de consuetudinibus, huiusmodi verò statuta occasione præbent Canonicis vagandi, ac diuina officia negligendi: ergo non sunt admittenda. Captus ab hostibus miles etiam per iniquitatem capientium stipendia militiæ non cõsequitur. l. *prima*. C. de re militari: quæ ergo fronte Canonicus, qui desidia & laboris fuga volens certis horis abest, debet cõsequi distributiones? Accedat demum Synodus Tridentina sess. 24. cap. 12. idem apertè probans: ait enim. *Distributiones verò qui statutis horis interfuerint, recipiant, reliqui quauis collusione, aut remissione exclusa his careant, &c.* Expendenda sunt illa verba: *statutis horis*. Item expendendum est, qualiter Synodus renouat capitulum primum sæpè citatum, de clericis non residentibus, vbi improbantur omnia statuta, & consuetudines in contrarium, & consequenter damnantur futura, vt perdoctè probat Couarruias citatus. Hæc sententia mihi verior apparet, & eius argumenta validiora. Quare præfatis Canonicis consulerem, vt suis istis statutis non adeò confiderent, nisi autoritate Apostolica firmarentur, ad quam spectat distribuere bona Ecclesiæ, & dispensare in iuribus citatis, & credo id non factum sine vrgenti causa, ne omninò ruat natura distributionum, & earum inuentio, vt dictum est. Quod priuatim interest iuri publico officere non potest, idque expressum videtur in verbis citatis ex Concilio Trident. sess. 24. cap. 12. illis verbis Concilij: *Quauis collusione aut remissione exclusa*. Collusio enim propriè dicitur esse simulata concertatio inter duos, vt inter actore & reum: quæ vox egregiè accommodatur à Concil. vt damnet reciprocas donationes, quas faciunt præbendati, quando mutuò sibi inuicem multas remittunt. Nam per hanc simulationem, & legi Ecclesiasticæ, & cultui diuino derogant. Vult ergo Synodus, vt non obstante hac collusione absentes non faciant distributiones suas, etiam si alij connibeant: quia verò Synodus sub disiunctione ait: *Quauis collusione, aut remissione exclusa*, an idem per illam significetur? vel aliquid per posteriorem vocem addatur? quod est querere, vtrum non solum, quando est propria collusio per mutuam condonationem, sed etiam quando est simplex remissio, & bona fide fit alicui personæ propter grauem occupationem, vel aliam putatam rationabilē cau-

A sam, non sit valida remissio, nec possit ille, cui fit, distributionem tuta conscientia retinere, quando aliàs iure non excusatur absens, vt diximus supra. Nam videtur nimis rigurosū dicere, quod alij præbendati nō possint id quod sibi accrescit liberaliter condonare etiam ex rationabili causa, & sine collusione, vel graui Ecclesiæ detrimento. Nihilominus disiunctio illa, & distinctio vocum diuersa in proprietate significantiū cum illo distributiuo signo, *quauis remissione*, cogit nos, vt dicamus omnem remissionē inhibita esse his verbis: extra casus in dicto cap. de clericis non residentibus expressos, vt in eodem Concil. subiungitur: *iuxta constitutionem Bonifacij. 8. &c.* Et hoc ita expresse declaratum est, in congregatione Romana. Quare iam post Conciliū Tridentinum delenda est glossa in dict. cap. 1. de clericis non residentibus, in voce *suas*, quæ asserit Canonicum non teneri ad restitutionem, modo illi, quorum lucro cedunt distributiones, consentiant, quam ibi Archidiaconus iure & merito improbat, plene Nauar. de oratione.

Ad primum pro parte affirmatiua respondetur, Capitulum *olim*, non loquitur de consuetudine, vel statuto, sed de concessione Summi Pontificis ex aliqua causa iusta: quare ille textus ad approbandum consuetudinem, vel statutum particularis Ecclesiæ trahendus non est. Ad secundum respondetur, negando consequentiam, quidquid sit de antecedenti, propter ea, quæ inferius dicemus.

Ad tertium respondetur, Synodum Tridentinam indulgere Canonicis abesse usque ad tres menses ex iusta causa, verum nō est ea mens Synodi, vt absens Canonicus horū trium mensium distributiones obtineat. His dubitationibus alia dubitatio vincula affinis est: cuius sint restituenda istæ distributiones propter non residentiam Canonicorum? Respondetur sub distinctione; Nam vel in Ecclesijs est certa quædam portio assignata pro distributionibus cum iure accrescendi his, qui interfuerint, & tunc seclusis his, qui non interfuerint, pars quæ aliàs debebatur Canonico absenti, si adesset, diuidenda est inter eos, qui adfuerint: vel Ecclesiæ incumbit dare certam quantitatem omnibus, qui adfuerint sine vllō iure accrescendi: & tunc restitutio facienda est Ecclesiæ, vt latè deducit Couar. citatus num. 7.

Nauar.

Cui sunt distributiones restituenda.

Couar.

DISPUTATIO. VI.

An Canonici, etiam si domi recitent officium diuinum, nihilominus ratione relictuum principalium (quos vocat la grueſſa, & diximus à distributionibus distinguere) teneantur horis Canonice in choro assistere, sic adeò vt si non interfuerint, teneantur fructus restituere?

I Pars affirmatiua nulli potest esse dubia nisi volenti cecutire. Nam cum beneficium propter officium detur, vt ius naturale & positium clamat, officium autem, propter quod fructus Canonicatum Canonici dantur, nullum vix imaginari potest, nisi assistat solemnī celebrationi diuinorum officiorum: in quo discriminantur ab alijs clericis curam animarum gerentibus, quibus præter recitationem horarum, administratio sacrorum, & cura ouium incumbit: igitur tenentur illud munus implere, quod si non implent, stipendia pro eo munere percepta restituere. Egregie Alexander Alenſis, part. 1. quæst. 39. *Sicut conductus agricola non laborans indignus mercede est, ita clericus, qui non deseruiunt merces non debet persolui.* Secundò, quia in cap. clericos, de clericis non residentibus, vt notat ibi dem Hostiensis, quilibet beneficiatus tenetur assistere suæ Ecclesiæ ministerijs: ergo multò magis Canonici, qui ob nihil aliud, vel saltem potissimum, propter quod redditus accipiunt, est assistentia ad diuina.

Sed quod in hac parte difficilius decisum est, an consuetudine, aut statuto introduci possit, vt Canonici absentes fructus principales suorum Canonicatum lucentur? Partem affirmatiuam tenet glossa, capit. cum omnes, de constitutionibus, glossa in dict. cap. vnico, & item alia in capit. vltimo verbo fructibus de rescriptis in 6. & in cap. gratia, eodem lib. & in capit. dudum, in 2. de electione. Secundò probatur. Nam distributiones extrahuntur, vel antiquitus extractæ sunt à prouentibus, & fructibus Canonicatum, vt stipendia debita pro assistentia horarum: ergo Canonici, qui absunt à choro, satisfaciunt satis superque, si amittant distributiones, non verò fructus principales, qui non dantur in stipendia pro assistentia chori. Tertiò, ex omnium Doctorum consensu, & colligitur ex iure, maior assistentia requiritur ad lucrandas distribu-

A tiones, quam ad lucrandos beneficij fructus: & ita ca. licet, de præbendis, ratione studij absentes lucrantur fructus, non verò distributiones: ergo ad lucrandos fructus non requiritur omnimoda assistentia, maxime consuetudine, aut statuto accedente: quæ sententia vsque adeò placuit Innocentio in capit. ex tua, de clericis non residentibus, versicu. Item oportet, vt existimet, consuetudinem excusare à residentia, & ministerio Ecclesiæ exhibendo, etiam per Vicarium: quod verum esse affirmat Couarruias citatus in beneficijs simplicibus, quibus cura animarum non incumbit, modo Ecclesia non patiatur defectum ministerij. Tunc enim consuetudo ista esset reijcienda, quia esset Ecclesijs admodum grauis, & damnosa: quod damnum expendendum est iuxta Ecclesiæ qualitatem, & dignitatem.

Secunda sententia est negatiua, & probatur ferè eisdem rationibus, quibus de distributionibus probata est. Etenim cum beneficium propter officium detur, & Canonici fructus propter assistentiam, qua ratione poterit condi constitutio, quæ assignet fructus absentibus? certe iniquitate plena erit. Accedit ad hæc, quia non possunt Ecclesiæ non pati graua damna in cultu diuino, & ministerijs Ecclesiasticis, si tales consuetudines seruentur, & talia statuta condantur: multa alia adducemus pro hac sententia in vltima dubitatione huius tractatus de horis Canonice.

Demum efficaciter probatur ex Concilio Tridentino, sessio. 24. cap. 12. versu. prætereà obtinentibus, vbi expressè in decreto derogatum est omnibus statutis, & consuetudinibus, quibus Canonice liceret ab Ecclesia Cathedrali abesse vltra tres menses, & id certè non alia ratione, quam vt teneatur quolibet anno nouem mensibus reside re, siue Ecclesia patiatur defectum in ministerio, siue non: exigit enim sancta Synodus hanc residentiam, vt omnes ministri cuilibet Ecclesiæ inseruiant in ministerio, ad quod electi sunt, aliàs periret Canonicatum institutio.

Hæc sententia verior mihi videtur, & argumenta pro ea adducta efficaciora, quam explico sequentibus. Primò dico. Consuetudo vel statutum de dandis fructibus Canonicatum absentibus pro suo arbitratu, iniqua sunt, nec seruanda. Patet. Cõtra naturæ ius est, vt detur stipendium militæ non militanti: ergo etiam quod dentur fructus Canonice

Innocen.

3

Alenſis.

2

Glossa.

4

nonicatuū, qui instituti sunt pro inseruiēdo diuinis officijs, ijs, qui non inseruiunt.

Secundò dico. Consuetudo vel statutum de lucrands fructibus Canonicatuū sola residentia paucorum dierum in choro iniqua sunt, & non seruanda: hoc dictum eodē modo sicut præcedēs probatur: ex quo colligo consuetudinem, vel statutum de lucrands fructibus principalibus Canonicatuū per solam assistentiam chori in die sancti Michaelis, aut verò purificationis B. Virginis non esse ferenda, nec Canonicos illa videntes esse in conscientia tutos, tenerique fructus restituere.

Tertiò dico. Consuetudo, vel statutū diligentiam Canonicis, vt pro causis illis à iure communi, vel alijs Ecclesijs proficuis possint abesse ab Ecclesijs suis sine restitutionis onere per definitum tempus iusta sunt. Causæ communes à iure excusantes à residentia iam à nobis supra annumeratæ sunt, ex cap. 1. de clerico nō residente, in 6. Latius enumerat Syluester verbo, *residentia*. §. 7. Causæ aliæ iustæ & Ecclesijs proficue multæ possunt esse, verbi gratia, si Canonici alicuius Ecclesijs sunt illiterati proficuum erit Ecclesijs, vt vacent literis in aliqua Academia, & ob id potest dari illis facultas, vt absentes certo tempore lucrentur fructus Canonicatuū. Consultò dico; Certo tempore: Nam has perpetuas licentias etiam à Papa datas reuocat Bonifacius 8. c. finali de rescriptis. Subiungit tamen Couarruias vbi supra non esse ferendam consuetudinem, vel statutum, vt possit liberè Capitulum Canonicorum talem præstare licentiam, quia vix vna, aut altera negabitur, nec quisquam vix audebit negare, ne sibi altero die petenti negetur. Rursus ait, si priuilegium obtinuerint, ad abusum pertinere eo vt: quia creditur Pontifex non benè informatus dedisse, & propter importunitatem petentium, vt colligitur argumento cap. finali in sexto.

Ad argumenta pro alia parte respondetur, illud capitulum. *Cum omnes*, multas pati interpretationes, quas latius persequi non est huius loci: modò verò dico illam consuetudinem abrogatam per Canonicos Trecentos esse introductā iusta & rationabili causa, iuxta nostrum tertium dictum, & ideo iussit Pontifex seruari.

Ad secundum, quod quidam adducunt ad excusandas excusationes in peccatis, negatur antecedens cum Nauarro de oratione cap. 5. num. 10. etenim aliquando non

sunt extractæ distributiones quotidianæ ex fructibus Canonicatuū, vt vidimus ex Ivone, aliquando extractæ sunt non vt liberent Canonicos ab assistentia chori, sed quasi incitatuū, & calcar, vt Canonici libentius choro adsint. Obiectum enim præsens fortius mouet. Dabantur autem distributiones antiquitus in ipsomet choro diuinis officijs finitis: & ob id vocantur manuaria beneficia, eo quod à præsentī manu præsentī dentur: manuaris molas appellat Iuris consultus in l. *dolia*. ff. de fundo instr. quod manu ductæ molant: *æ s manuarium*, apud Aulum Gellium dicitur, quod manu fit ab alijs collatum. Ad tertium fatemur minus distributiones deberi absentibus, quam fructus: quia pro sola assistentia chori dantur; cæterum fructus pro eadem & pro alijs, vnde ex causa poterunt obtinere fructus Canonici absentes, non verò distributiones, sed iuxta nostrum tertium dictum.

Sed rogas: cui nam facienda est ista restitutio fructuum, vel principalium reddituum, quos vocant, *la gruesa*, propter solam non residentiam? Consultò dixi, propter solam non residentiam, eo quod sermo est de his, qui domi recitarunt, & à choro absentes extiterunt. Nam qui nec domi, neque in choro horas Canonicas non recitarunt, restituere debent iuxta normam traditam à Concilio Lateranensi, & Pio Quinto iam citatis. Respondetur igitur. Qui propter solam non residentiam, restituere tenentur fructus principales, per se loquendo Ecclesijs, cuius choro tenebantur interesse, obligantur restituere. Probatur. Illa Ecclesia habet Canonicos quasi conductos operarios pro assitendo diuinis officijs: ergo si nō intersunt eidem tenentur restituere. Dixi, per se loquendo, quia ipsamet Ecclesia, quæ domina est illius stipendij, potest statuta condere, sicut de facto fere omnes condiderunt, quod fructus, qui ab aliquibus absentibus perduntur, inter præsentēs & interefcentes diuidantur: & multo potiori iure potest Papa, qui est summus bonorum Ecclesijs dispensator, eos cameræ Apostolicæ applicare, aut in quos voluerit vsus conuertere. Vnde eius applicatio nō potissimè standum est.

DIS-

Syluest.

Couarr.

Respondetur ad argumenta contra sententiam.

Nauar.

DISPUTATIO VII.

Quibus actibus, quæve attentione teneantur implere præceptum de assistendo horis Canonicis in choro illi, quibus diximus incumbere? maxime Canonici, quibus specialius hoc munus iniunctum est?

1

IN qua dubitatione duo explicanda sunt. Vnum spectat ad actiones externas. Alterum ad attentionem requisitam ad huiusmodi assistentiam. Et à primo incipientes supponendum est vt certum, præsentiam corporalem solam non sufficere ad implementationem talis præcepti: quo fit vt si quis assistens choro, quando diuina peraguntur, dormiat, legat, aut scribat, vel aliquid simile faciat, non implet præceptum de assistendo diuinis. Probatur, quia Ecclesia præcipiens hanc assistentiam, & ob eam stipendia præbens, non propter solam corporalem præsentiam, qualem habent sedilia in choro, aut statuæ, illam præcepit. Confirmatur, quia assistentia præcepta ob diuinum cultum religiosa debet esse, & hæc religiose implenda, quin imò horarum assistentia propter orationem saltem apparentem exterius est. Quis autem ferat orationem religiosam iudicare, nec apparere religiosam, qua Canonicus choro assistens occupatur confabulationibus, murmurationibus, aut alijs externis actibus. Verum est, quod si in his modicè se occupet, verbi gratia, configurando literas, loquendo vnum aut alterum verbum, nõ ob id tenebitur rata illius diei, imò neque illius horæ restituere. Ex his inferitur esse necessariam quandam recollectionem, & compositionem externam, & ad munus quasi apparentem attentionem.

2

Quo supposito dubitatio grauis est valde, sed annexa quæstioni principali, an Canonici teneantur horis assistere canendo cum alijs: ita quod etiam si domi eas recitauerint, si tamen cum alijs non recitent canendo, teneantur restituere stipendia accepta, siue distributiones sint, siue fructus principales?

Sotus.

1. Sententia.

De hac re duas reperio sententias. Vna est affirmatiua, quam tenet Magister Sotus in lib. 10. de iustitia, quæstion. 5. artic. 4. ad medium, vbi sic dicit: *Stipendium non datur illis, vt assistant, & dumtaxat sint numerus: sed re vera vt psallant.* Probatur, quia bene-

A ficiuntur propter officium: at Canonici officium est diuina facere in choro, non veluti mutos sedere: ex quo bene inferitur, si non id adimpleant, teneri restituere. Et confirmatur hoc Soti argumentum: Nã iure naturali retineri non potest, quod datur ob causam aliquam, causa non subsequuta, vt patet ex toto titul. ff. de conditionibus obturpem causam. Hęc sententia maioribus argumentis, quam Sotus fecit stabilienda est. Et sit secundum. Nam institutio Canonicatum est, non vt adsint tantum in choro, sed planè vt canendo assistant, & ob id eis datur stipendium: ergo si id non præstent, non poterunt stipendia retinere. B Antecedens patet ex Concilio Tridentino, Sess. 24. cap. 12. dicente: Omnes Canonici per se, & non per substitutos diuina compellantur obire officia, atque in choro ad psallendum instituto, hymnis, & canticis nomen Domini reuerenter distincteque laudare. Respondere quidam ad hoc conantur, non fuisse illud præceptum impostum Canonicis, sed Prælati iussisse, vt compellant Canonicos id facere, vt Ecclesia suo antiquo mori & nitore restituatur; quod si Prælati id neglexerint peccabunt: non vero Canonici, si habeant consuetudinè præscriptam non psallendi in choro. C Sed certè Synodus supponit præceptum primè in institutione Canonicatum tale esse, vt patet ex illis verbis: *In choro ad psallendum instituto.* Et quamuis præceptum immediate ad prælatos ad id compulsiuos dirigatur, mediè ad Canonicos ipsos dirigitur, frustra enim daretur Prælati talis compellendi facultas, si ipsi Canonici se possent sua consuetudine defendere, & excusare.

Confirmatur ex Concilio Basilienfi, Session. 21. §. 3. dicente: Canonici cum psallendi gratia conueniant, iuncta, aut clausa labia tenere non debent; sed omnes, præsertim qui maiore funguntur honore, Psalmis, Hymnis, & canticis Deo alacriter modulentur. Et in Concilio Aquisgranensi capit. 131. *Canonicis religiosissime in choro standum & psallendum est.*

Tertiò probatur ex extrauaganti Pij Quinti iam citata, vbi postquam dixerat, non recitantes non facere fructus suos, nec distributiones, ita subdit: *Tamen si aliquis choro addictus non recitans omnibus horis Canonicis cum alijs præsens adsit, fructusque & distributiones aliter assignatas sola præsentia iuxta statuta, consuetudinem,*

A a funda-

3

4

Nauar.

Syluest.
Armil.

fundationem, vel alijs sibi lucrificasse præ-
tendat: sentit ergo Pontifex quod is, qui est
choro adductus, licet sit præsens non potest lu-
crificare fructus, & distributiones, &c. Hæc
sententia Nauarri de oratione cap. 11. nu-
mer. 41. & cap. 10. num. 47. & videtur col-
ligi ex Syluestro verbo *hora*. quæstion. 6.
& Armilla eodem verbo quæstion. 21. qua
renus asserunt in Ecclesijs Collegiatis, &
Cathedralibus & regularibus dicendas esse
horas in Ecclesia: si ergo Canonici peccat
tacendo in choro, cum tale peccatum sit cõ-
tra iustitiam ratione officij & beneficij, &
naturæ foundationis, &c. sequitur obligatio-
nem restituendi oriri.

5

Ista sententia limitanda est, nisi stet ali-
quod legitimum impedimentum non can-
nendi in choro, etiam cum præsens est. Pri-
mum & potissimum est corporis infirmi-
tas, tunc enim nec peccaret non canendo,
neque illi restitutioni fieret obnoxius: vt
plane habetur in capit. vnico de clericis nõ
residentibus in 6. & nos docuimus supra
cum Syluestro. *beneficium*. 5. quæstion. 3.
Angelo, & alijs, & Soto & Couarruu. num.
8. contra Palud. & id de iure communi.

Syluest.
Angel.
Couar.

Secundum impedimentum præceden-
ti affine est ineptitudo vocis ad concinne
canendam, vel propter rauitatem, vel in-
congruum sonum, vel propter huiusmodi
alia. Ratio est. Quia his ita se habentibus po-
tius præstatur impedimentum decenti, &
ornato cantui, potius decori diuini officij,
potius offendiculum, & risum audientibus
nascitur, quàm deuotio. Quod si aliqui hæc
à natura habent impedimenta, non debe-
rent admitti ad beneficia, quæ ex suo præ-
cipuo munere exigunt cantare in choro:
sed hoc alterius loci est.

Tertium impedimentum est, cum diui-
na officia celebrantur cantu figurato, quæ
Hispani vocant, *Canto de Organo*, tunc
enim Canonici excusantur à canendo cū
alijs: tum quia non decet eorum grauita-
tem eo genere cantus vti: tum quia commu-
niter nesciunt, neque scire tenentur.

6

2. Sentia.

Secunda sententia supponit hæc impe-
dimenta, & si quæ sunt alia legitima excu-
sare Canonicos à canendo in choro, &
etiam si nullum tale extet, asserit quod
et si attento iuris rigore, & antiquo more
Ecclesiarum ac Canoniciatum fundacione
tenebantur Canonici per se ipsos psallere
in choro, quando diuina officia celebra-
bantur, tamen consuetudo à multis retro
annis præscripta obtinuit oppositum, Sum-

mis Pontificibus, ac cæteris Prælati-
bus, & consentientibus. Vnde se-
quitur, Canonicos in choro assistentes,
quauis non canant, nec peccare, nec ad
vllam restitutionem teneri. Limitatur au-
tem hæc sententia à suis autoribus. Pri-
mo si adit quædam externa corporis com-
positio, & domi officium persoluant,
Capellanos habeant & cantores, qui pro-
ut decet cuiusvis Ecclesiæ dignitatem of-
ficia diuina canendo persoluant; quod si
non adsint tales Capellani Canonico-
rum interest horas psallere sub restitutionis
onere, quia tunc neque per se, neque per
B alios officium implent, & Ecclesiam debi-
to defraudant seruitio.

Ex his sententijs eligere difficile est.
Prima confirmior fundacioni Canonica-
tum, ac iuribus Ecclesiasticis, maiorem
sanctitatem præ se ferens, vsui Sanctorum
Patrum magis germana, & efficaciora pro
se hæc argumenta, & rationes ac patronos
grauiores. Secunda laxior, & soli nitens vsui
(vtinam non abusu) habet patronos pau-
cos, & modernos: eam primus, quod ego
sciam, tenuit Petrus à Nauarra Toletanus,
libr. 2. de restitutione capit. 2. numer. 217.
& deinceps vsque ad finem dubitationis
C tertiæ, eum sequitur syllabatim transcri-
bendo Petrus Aragonius ad secundam se-
cundæ, quæstion. 83. in vltimo dubio artic.
13. & Bernardinus à Sandoual in titul. de
diuinis officijs, capit. 16. & videtur ap-
plaudere huic sententiæ Caietanus in sum-
ma verbo *hora*: qui cum disputaret, an
satisfaceret horis Canonicis, qui ver-
sum sui choris summisle dicit? respondet,
Quod licet de iure non satisfaciat, si ta-
men intelligerem (inquit) esse in con-
suetudine, non condemnarem, tanto
magis, quanto maiores non tam canta-
re, quàm ea, quæ ab alijs cantantur, me-
D ditari oportet: & videtur colligi ex
Couarruuia vbi supra, numer. 3. Ex
his igitur sententijs prima mihi verior
apparet. Secunda toleranda videtur,
vt morem geramus desidijs huius se-
culi, ne dum nimium emungimus, san-
guinem eliciamus. Et ad omnia argu-
menta pro priori sententia responde-
mus, ea procedere attento iure antiquo,
ac more, ac fundacione Canoniciatum,
contra quæ omnia obrinuit consue-
tudo præscripta, & admissa à Sum-
mis Pontificibus, & alijs Prælati-
bus, & consentientibus: ad hæc neque
antiqua

7

antiqua cōsuetudo pfallendi cessauit omni-
no: nam & Missas per hebdomadas pfallen-
do dicunt, & in horis Canonicis capitulum
& orationem canunt, Episcopo celebran-
ti assistent, & alia munia implent. Solum
igitur quoad horas introductum est, vt per
capellanos canentes ipsi assistant.

8 Et si quispiam vrgeat, huiusmodi consue-
tudinem esse abrogatam à Concilio Tri-
dentino, in verbis iam citatis. Certè argu-
mentum vrgens est; nihilominus respon-
detur, id præcepisse sanctam Synodum cu-
piens ad antiquum morem ista reducere,
vbi collapsa erat antiqua disciplina, & nō-
dum præscripta erat consuetudo non can-
endi: cæterum de consuetudine abrogan-
da neque verbum fecit, quamuis circa mul-
ta alia in eodem capite apposuit. *non obstan-
te quacunque consuetudine*: quare verosimi-
le est consuetudines de hac re in suo vigo-
re reliquisse.

Ad tertium speciatim, quod aliquos ma-
lè torquet, respondetur, sensum illorum ver-
borum, si rectè expendantur, non esse eum
qui inter arguendum affertur, sed iste ille,
qui non recitauerit horas, scilicet, neque in
choro, neque extra, quamuis in choro ad-
sit prætendens sola præsentia lucrari, non
lucrifiaciet fructus, & distributiones. Ita-
que illa particula, *cum alijs*, non est iungen-
da illi participio, *non recitans*, ita vt sit sen-
sus, quod cum alijs non recitans in choro,
non lucrifiaciat, id enim alienum est ab in-
tentione Pontificis, quæ erat condemnare
non recitantes vllō modo, quod & decre-
tum erat in §. *statuimus*. Concilij Latera-
nensis: qui verò tueri voluerit primam sen-
tentiam, quæ vt dixi, mihi verior apparet,
debet dicere talem consuetudinem potius
ad abusum pertinere, cum euertat natu-
ram & institutionem Canonicatum, &
esse sublatam à Tridentino Concilio,
eo ipso quod præcipit oppositum ser-
uari, tanquam anti-
quum ius.

DISPUTATIO VIII.

An illi, qui assistentes choro excusantur à can-
tandis horis, siue propter legitimum impe-
dimentum, iuxta priorem sententiam, siue
propter consuetudinem, vt diximus in du-
bio præcedenti, teneantur ad recitandū sum-
misse versus ad suum chorum attinentes?

T videtur vera pars affirmatiua,
quia isti tenentur choro assiste-
re, non propter solam præsen-
tiam corporalem, vt superius di-
xi, sed vt dicant Canonicas horas: ergo
quamuis excusentur à canendo, non ideo
excusabuntur à recitando, saltem summis-
sa voce. Dicit fortasse quispiam, finem præ-
cepti non cadere sub præcepto. Contrà,
quia dicere horas non est finis talis assisten-
tiæ præceptæ, quin imò ipsa assistentia di-
cendo horas est res præcepta. Pro deci-
sione

C Dico primò. Canonici assistentes choro
si excusantur à canendis horis Canonicis
propter aliquod legitimum impedimen-
tum, non tenentur recitare versus ad suum
chorum pertinentes, sed possunt licitè ta-
centes adstare, & supponimus tales Cano-
nicos iam recitasse horas extra chorū. Pro-
batur hoc assertum. Isti dumtaxat tenentur
dicere horas in choro communicando cum
alijs in choro existentibus, vt omnes simul
laudent & colant Deum, sed in casu sic nō
possunt communicare: ergo non tenentur
ad aliquid aliud faciendum: maior nota est,
& minor probatur, quia cæteri vel canunt
cantu figurato, vel cantu simplici, quem
Hispani vocant *Canto llano*. Et supponi-
mus in neutro posse communicare.

Secundò dico, admissa posteriori
sententia. Nunquam Canonici tenentur
recitare versus sui chori cæteris canenti-
bus. Probatur, quia consuetudine ex-
cusantur à canendo: ergo consequen-
ter excusantur à recitando, quia non
tenentur recitare, nisi communicando
cum alijs in eodem genere recitationis,
quo alij in choro vtuntur. Item, quia
crediderim non solum esse consuetu-
dine introductum, vt Canonici non
canant in choro, verum etiā vt
non recitent versus sui chori, quando

aliàs extra chorum recitarunt horas Canonicas. Confirmatur, quia potius inturbationem verteretur, si alternantes chori hinc & inde canerent, & Canonici hinc & inde musitarent summissè recitantes, quæ totus chorus alta voce canit.

4

Ad argumentum in oppositum distinguitur antecedens quoad secundam eius partem: non enim tenentur assistere, ut absolute dicant horas Canonicas in choro, quas supponimus recitasse domi, sed ut dicant eas in choro cum alijs communicando ipsi choro: quam communicationem vel non possunt facere, ut si infirmitas impediatur, vel non tenentur facere, consuetudine excusante, & tunc negatur consequentia.

DISPUTATIO IX.

An quando Canonici extra chorum horas Canonicas recitarunt, & postea choro assistunt, ut impleant præceptum assistendi, quo diximus eos obligari. Dubitatur (inquam) an teneantur habere aliquam attentionem interiorem, siue canant, aut recitent cum alijs, siue assistant audientes diuina, quæ celebrantur?

1

T videtur vera pars negatiua: quia iam recitauerunt domi horas Canonicas integre, ac cum attentione debita: ergo choro assistentes fat est si externam compositionem seruent, quam eos teneri seruare in dubitatione superius præcedenti dixi. Confirmatur: quia Canonici deuoti ob id domi horas recitant, quia in choro multæ se offerunt occasiones impediennes attentionem, & ideò postea choro assistentes non attendunt, quia existimant se ab hac obligatione attendendi per recitationem extra chorum factam liberatos.

2

Syluest.

Syluester verbo, *hora*, quæstion. 11. & verbo *Missæ*. 2. quæstion. 6. dicit solam exteriorum attentionem, quam nos appel-

labamus compositionem externam, esse necessariam, fortasse, quia humanum præceptum non potest se extendere ad actus internos, sed hoc fundamentum, & illatum iam supra refutauimus, cum de attentione requisita ad horas ageremus, & consequenter sententia Syluestri, & sequacium reijcitur. Quare ad dubitationem dico primo.

8

3

Quantumuis Canonici, & alij obligati ad interessendum choro, quando diuinum officium perfoluitur, recitauerint illud domi, tenentur postea choro assistentes attentionem interiorem habere, ut impleant præceptum assistendi horis, siue illud impleant canendo aut recitando in choro, siue diuina audiendo. Probatur, quia assistentia in choro quando dicuntur horæ, quæ ex præcepto exiguntur à præfatis, debet esse actus humanus sufficiens ad moralem præsentiam, sed sine attentione vlla non potest actus esse humanus, nec præsentia moralis: ergo. Confirmatur. Qui ibi dormiret, aut attentissimè studeret legendo, aut scribendo, absque controuersia non haberet præsentiam necessariam, ut superius docui; sed perinde se habet qui nullo modo attendit, sed omnino mentis attentione voluntaria est in alijs rebus occupatus: ergo. Secundo. Hæc assistentia non tantum præcipitur ut actus humanus, & moralis, sed etiam ut religiosus, & ad cultum Dei pertinens: ergo non quacunque attentionem requirit, sed religiosam, & ad cultum Dei pertinentem: ita ut assistentes Deum orent, vel ei se submittant, cum ve honorent, vel saltem attendant ad ea, quæ dicuntur tanquam ad res sacras.

Tertiò. Hæc assistentia horarum genus orationis est, vel ad orationem pertinens: non enim apparet ad quem actum Religionis pertineat, nisi ad orationem: maxime quando assistitur canendo, aut recitando: sed oratio nequit consistere sine attentione aliqua interiore: ergo præceptum de hac assistentia horis dicendis nequit impleri sine aliqua attentione interiori. Confirmatur. Præceptum de audienda Missa diebus festiuis non impletur sine aliqua interiori attentione, ut communiter asseritur: ergo hoc præceptum de assistendo horis, etiam si impleatur, ut quidam volunt, audiendo, & non recitando,

4

tando, necessario implendum est media attentione interiore. Et hinc consonat quod ait Caietanus superius citatus, quod scilicet maiores in choro debent meditari, quæ ab inferioribus cantantur.

Sed rogas. Hæc attentio interior requiritur, qualis debet esse? Vna è tribus à D. Tho. superius assignatis: nempe vel ad verba, vel ad verborum sensum, vel ad Deum, & diuina: & si impleatur præceptum de assistentia recitando vel canendo, res manifesta est, quia talis assistentia oratio quædam est; si verò impleatur audiendo, etiam certum est, sicut de Missæ auditione ab autoribus communiter dicitur: Non est autem necessarium eam attentionem toto tempore, quo horæ dicuntur, permanere actualiter, fatest virtualiter permanere. Permanebit autem, quandiu ex proposito non se ad alia extranea diuertat. Consultò dixi, extranea, quia supposita sententia illa, quod impletur præceptum hoc audiendo, fortassis non erit illicitum ad quasdam orationes, & meditationes diuinorum diuertere, relictis illis, quæ in horis continentur ipsis: licet consultius esset, ea, quæ ab alijs cantantur, meditari: maior enim videtur attentio necessaria, & magis alligata his, quæ cantantur in assistentia horarum, quam in auditione Missæ in die festo. Ex his infertur primò, quod non solum illi, qui assistentes choro confabulantur, aut exercent aliquas actiones præfatæ attentioni repugnantes notabili parti horarum, peccant mortaliter non implendo præceptum de assitendo horis, & consequenter tenentur restituere omnes distributiones, & fructus pro rata, verum etiam illi, qui assistentes ex proposito diuertunt mētē ad cogitādū de rebus bellicis, aut manualib⁹ aut quæstionibus mere speculatiuis, peccāt mortaliter, & non implent præceptum assitendi horis Canonicis: eo quod carent attentione debita, vt assistentia illa moralis sit, & religiosa. Vnde etiam fit, vt teneantur restituere omnes distributiones, quæ pro hac assistentia chori dantur, & etiam restituere fructus; iuxta superius à nobis tradita, cum de obligatione restituendi fructus ageremus: & hæc omnia intelliguntur, etiam si extra chorum recitauerint horas.

Hanc sententiam tenet expressè Nauarrus cap. 13. de oratione, numer. 17. cui ego magis assentio, quam quibusdam modernis oppositum sentientibus: sed nostræ rationes sententiam Nauarri vrgentius probant.

Nauar.

A Ultimo dico. Quando colloquia nō sunt continua, & sunt breuia, quamuis sepe miscantur, nunc colloquendo, nunc attendendo, prout communiter fieri solet, vel certe quando confabulatio non est de re seria, nec nimis intenta, quæ non omnino impedit attentionem ad horas (si verum est audiendo impleri præceptum,) sed solum remittit illam, relinquit tamen sufficientem, vt actio illa humano modo fiat: non est cur damnemus sic assistentes, vt reos peccati mortalis transgressores præcepti, & consequenter non sunt obligandi ad restitutionem vllam. Hoc non aliter probatur, nisi quia in hac assistentia aliqualis attentio reperitur: & præterea ne modò condemnemus peccati mortalis multorum consuetudinem, quamuis grauitè reprehendendam: Nam vt minimum committitur peccatum veniale graue, & facile potest declinare in mortale, præsertim si confabulatio sit admodum cōtinua, & maxime si potest generare scandalum, & impedire alios recitantes, vel cantantes. Fateor aliquando breuia colloquia posse fieri sine vllō peccato, vt si salutet hospitem venientem, mittat breue nuntium, vt aliquid pertinens ad officij celebrationem rite fiat, vel quid simile.

C Ad argumentum factum in principio dubitationis respondetur, præceptum de recitando, aut canendo horas Canonicas in choro, quamuis vnico actu possit impleri, esse tamen duo præcepta ad religiosum cultum pertinentia: quod ex eo patet, quia vnum sine altero impleri potest, vt contingit in casu nostræ dubitationis. Nam Canonicus recitans domi implet præceptum recitandi, & si absit à choro, vel in choro occupetur in scribendo, vel legendo alia extranea non implet præceptum de assitendo. Et è contra, si assitatur audiendo horas, iuxta quorundam sententiam implet præceptum assitendi, & non illud de recitandis horis. Sicut igitur sunt duo distincta præcepta ad Religionem spectantia, & exigunt duas attentiones, quando non implentur eodem actu, sicut fit in casu nostri dubij: Quare negatur consequentia argumenti. Est simile appositum in eo, qui tenetur recitare, & vouet in Ecclesia recitare, si recitat domi attentè, tenetur iterum attentè recitare in Ecclesia.

Ad confirmationem respondetur, aliquando esse salubre consilium Canonicos horas recitare domi, scilicet quando

Aa 3 timentur

timentur futuras esse in choro occasiones turbationis, & inquietudinis; maxime si satisfiat præcepto assistenti per solam auditionem Horarum. Regulariter verò, & ut plurimum melius est in choro recitare, vel canendo cum cæteris, vel recitando saltem summisse versum sui chori, propter quàm plures rationes, quas recenset Nauarrus, de oratione cap. 10. num. 45. & 46. asserens se olim errasse, sicut & errant illi, de quibus

A fit mentio in confirmatione argumenti. Ad secundum respondetur negando consequentiam, quia relati in antecedenti, videlicet cantores, &c. tantum conducuntur ad artificiose canendum siue orent, siue non orent, at canonicis, & beneficiatis dantur stipendia, ut minimum propter assistentiam religiosam, quæ genus quoddam orationis est, quam consistere sine aliqua attentione est impossibile.

Q V A E S T I O 84. DE ADORATIONE.

ARTICVLVS I.

*Vtrum adoratio sit actus Latriæ,
seu Religionis?*

1

CONCLUSIO est affirmatiua, quia adoratio ordinatur in reuerentiam adorati: sed ad Religionem spectat Deo reuerentiam exhibere: ergo adoratio, qua Deus colitur est actus Religionis. In comentarijs huius quæstionis adorationis naturam, eiusque diuisiones in communi dumtaxat conabimur inuestigare, sequentes D. Thom. vestigia: at cætera quæ de adoratione Verbi incarnati, Eucharistiæ, imaginum, & reliquiarum solent disputari in propriam sedem reijcimus: nempe in tertiam D. Thomæ partem quæstion. 25. & in tertium sententiarum distinctione. 9. vbi Doctores Scholastici pressè ista vrgent, admiscentes aliquid de adoratione & Religione in communi.

Igitur ab Etymologia seu notione nominis *Adoratio*, incipientes, notamus nomen *Adoratio*, non deriuari (ut senserunt Priscianus, & Nonius,) ab *Ador*, quod est frumenti genus sacrificijs destinatum, Adoratio namque diuersa est à sacrificio: sed potius à præpositione *Ad*, & *Oro*, idest, ore precor, ut existimauit Valla: cuius rationem licet ipse non assignet, fortassis hæc est, quia præpositio *Ad*, in cōpositione coniunctionem, & annexionem significat, ut

B *Adiacere*, idest, coniunctim aut simul iacere, *Alloqui*, idest, simul cum alio loqui, Adoratio autem externa, in qua adorationis natura magis lucet, ut dicemus, vix reperitur sine oratione. Et colligere licet ex Tertuliano, in Apologetico cap. 30. dicente. *Illud (nempe cælum) suspicientes Christiani, manibus expansis capite nudo precales sumus.* Ecce adorationi adiungitur oratio, & Hieronymus in caput tertium Epistolæ ad Ephesios lib. 2. *Dei fixo poplite magis quod ab eo poscimus impetramus.* Ecce adorationi oratio coniungitur: dicitur ergo Adoratio, quasi simul fiat cum oratione semper, vel ferè semper.

Tertul.

Hieron.

2
Sed omiſſa nominis Etymologia, ad explicandam naturam adorationis accedentes, supponimus ex communi omnium consensu, Adorationem esse quendam actum, quo alterum honoramus, illi tanquam excellentiori nos submittendo: ex quo colligit D. Augustinus libro contra Sermonem Arrianorum cap. 23. discrimen inter honorem & adorationem: omnis namq; adoratio honor est, non verò omnis honor adoratio est, etc. nim adoramus equales, iuxta illud Apostoli ad Rom. 12. *Honore inuicem præuenientes:* at non adoramus nisi nobis superiores, adoratioq; cum summisione adorantis ad adoratum fit.

D. Augus.

Hoc supposito
sequitur
(.)

DIS-

Priscian.
Nonius.

Valla.

DISPUTATIO I.

An adoratio versetur tantum circa Deum,
an verò etiam ad creaturas ex-
tendatur?

3

RESPONDIT D. Thomas in solutione ad primum huius primi articuli, ex mente Augustini. 10. de ciuitate capit. 4. Ad rationem etiam solere exhiberi licitè quibusdam excellentibus creaturis. Genes. 18. Abraham adorauit Angelos: tertij Regum 1. Natham Propheta adorauit Dauid: & alibi sæpè fit mentio talis adorationis. Ex hoc colligit D. Thomas in eadem solutione diuisionem adorationis ex parte obiecti, idest, ex parte excellentiæ rei adoratæ, in adorationem, qua veneramur Deum, & pertinet ad Latrîam, & adorationem, qua veneramur creaturas excellentes, & pertinet ad Duliam.

Circaquam diuisionem multa scitu digna se offerunt disputanda. Primum est. An liceat creaturas adorare & quomodo? Sed de hoc commodius disputabitur inferius.

Secundò. An istæ adorationes Dei & creaturarum pertineant ad eandem virtutem? an ad diuersas? & an sint actus diuersæ speciei? an vnius? De quo superius egi in quæstion. 81. artic. 3. & 4. eadem enim diffinitas de quouis genere cultus procedit, & nō solum de adoratione: & fortasse latius infra quæstion. 110. & sequentibus.

Tertiò circa eandem diuisionem visum est mihi explicare hæc nomina Græca *Latrîa*, & *Dulia*, quia eorum passim fit mentio à Theologis, & à sanctis Patribus: à quibus *Latrîa* viurpatur pro cultu, qui erga Deum versatur; *Dulia* verò pro eo, qui erga creaturas: quæ acceptio non admittitur à Caluino, & Laurentio Onfredo Hæreticis, neque à Valla & Ludouico Viues Grammaticis in caput primum libr. 10. de ciuitate Dei, qui omnes irrident Doctores Scholasticos, & ignaros Linguae Græcæ, eo quod, inquit ipsi, Græco Sermone, *Latrîa* & *Dulia*, idem prorsus significant, nempe mercenariam seruitutem: probant primo ex Xenophonte in tertio libro de Pœdia Cyri, vbi verbum *Latreno*, ex quo *Latrîa* deriuatur, in ea vsurpatur significatione. Secundo ex sacra Scriptura, nam Leuitici. 23. vbi nos legimus, *Omne opus seruile*

A non facietis, Græcè pro seruire habetur *Latrentom*, ab eodem verbo: & eodem capite vbi legimus, *De semine tuo non dabis seruire principi*, Græcè pro seruire est *Latrenum*.

His tamen respondemus, attenta primaria significatione parum aut nihil differre istarum vocum significationem. At Doctores accommodarunt ista sic, vt *Latrîa* pro seruitute & cultu, qui Deo debetur accipiat; *Dulia* verò pro ea, quæ excellentibus creaturis. Ratio huius accommodationis de sumpta est, primò ex sacra Scriptura, in qua si attente inspiciatur, vt ait August. 10. de ciuitate cap. 1. nomen *Latrîa*, aut semper, aut tam ferè semper, vt vix inueniatur pro alio, quàm Dei cultu, vsurpari: in nouo verò testamento nunquam. Quam accommodationem ne aliquis existimet esse inuentum Doctorem Scholasticorum, apud sanctos Patres eam inueniet, maxime in tota septima Synodo, & Augustino vbi supra, & libro. 1. de Trinitate capit. 6. & libr. 20. contra Faustum capit. 21. & quæstion. 61. in Genesim, vbi aduertit propterea falsorum Deorum cultum fuisse vocatum idolatriam, quia *Latrîa* proprium cultum vero Deo debitum significat. Quod verò *Dulia* accomodetur tantum cultui creaturarum ex eo colligere licet, quod sacra Scriptura frequentissimè, quando loquitur de seruiendo ijs, qui non sunt, neque æstimantur Dij, non vtitur verbo *Latreno*, sed *Duleno*: primum patet, nam Exod. 4. cum dicitur: *Dimittite populum meum, vt seruiat mihi*, & Exodi. 23. & Deuteron. 6. ac 10. & 28. & Iosue. 22. & 24. & Iudicum. 9. in his inquam omnibus locis habetur *Latreno*, pro *seruire*; at verò quando sermo est de seruiendo alijs, qui nec Dij sunt, nec æstimantur Dij sacra Scriptura non vtitur verbo *Latreno*, sed verbo *Duleno*, vel *Dulia*, vt constat Genes. 14. 15. 25. 27. 29. 30. 31. Esaiæ. 14.

Ex hac vocum Græcarum significatione seu accommodatione, colligere licet rationem & sensum præfatæ diuisionis: nam cum adoratio exhibetur propter increatam excellentiam Dei, dicitur *Latrîa*; quæ verò propter creatam, dicitur *Dulia*, præsertim quando excellentia illa est gloriæ vel sanctitatis creatæ: quod si sanctitas illa sit superexcellens, vt in Beatissima Virgine, adoratio illi respondens vocatur *Hyperdulia*.

Habem⁹ igitur ex præfata diuisione nomē

Aa 4 adora-

D. Augus.
Genes. 18.
3. Reg. 1.

August.

C

D

Exod. 4.
Exod. 23.
Deu. 6. 10.
& 28.
Iosue. 22. & 24.
Iudic. 9.
Genes. 14.
Esai. 14.

4

Xenoph.

Leuit. 23.

1. Paral. 29

adorationis commune esse Deo & creaturis, ut colligitur ex locis sacre Scripturæ citatis, & alijs innumeris, qui citari poterant: vnus vero pro multis satis fit. 1. Paralip. 29. *Inclinauerunt se, & adorauerunt Deum, deinde Regem.*

7

D. Thom.

Sed dubitabis, an adoratio dicatur de vtraque adoratione, vniuocè, an verò analogicè? Et videtur nō dici vniuocè ex mente D. Thomæ in hoc articulo ad primum, dicentis, excellentiam Dei non communicari creaturæ secundum æqualitatem, sed secundum quandam participationem: & ideo aliam venerationem tribuimus Deo, aliam verò excellentibus creaturis: & infra in quæstion. 24. in articulo ad secundum, non comparat Latriam cum Dulia, sed cum idolatria, quas dicit conuenire in ratione cultus, qui per actum humanum exhibetur, quamuis in ratione virtutis, & Religionis idololatria æquiuocè dicatur Religio, seu Latria. Secundò, ratione sic, quia excellentia vel Dei dominium & creaturarum non vniuocè, sed analogicè conueniunt in ratione excellentiæ, vel dominij, ut probatur prima parte, quæstion. 13. articul. 6. Ergo cultus exhibitus propter has excellentias dumtaxat analogicè possunt conuenire in ratione adorationis. Confirmatur ex Aristotel. lib. 2. magnorum moralium, dicente amicitiam propter iocundum, vel utile, solum analogicè esse amicitiam, si comparetur cum ea, quæ est propter honestum. Hanc sententiam tenet D. Bonauentura. in 3. distinction. 9. articul. 2. ad quartum, & Petrus Bergomensis, in concordantijs Tabulæ aureæ D. Thomæ, verbo *adoratio*, numero. 3.

Aristot.

D. Bonau.

Bergom.

8

Nobis verò opposita sententia videtur probabilior, & colligitur ex quæstion. citata, 94. articul. 1. ad secundum: vbi sanctus Doctor dicit Latriam, & idolatriam in ratione actus humani ad cultum pertinentis vniuocè conuenire, sicut solutio tributi vniuocè dicitur, siue tribuatur vero regi, siue falso. Et hinc ego infero: ergo adoratio sumpta sub ratione communi actus humani ordinati ad honestum, & rationabilem cultum alterius vniuocè dicitur siue talis cultus ad Deum referatur, siue ad creaturam. Id ipsum illustratur exemplis: nam fides vniuocè dicitur de diuina, & humana, saltem in ratione actus humani, quauis hæc autoritati creatæ, illa verò increatæ nittatur: amor etiam Dei & proximi vniuocè conueniunt in ratione amoris. Secundò:

A actus voluntatis, à quibus adoratio nascitur, & habet esse humanum, seu morale adorationis, vniuocè conueniunt in ratione actus humani, & liberi, & in ratione virtutis, seu actus honesti, & solum differunt specificis differentijs, quæ per se constituunt illos in hac vel illa specie virtutis: ergo solum conueniunt vniuocè in genere, & differunt specie: ergo idem dicendum est de adoratione secundum rationem suam genericam, & illius speciebus.

B Ad argumenta verò in oppositum respondetur, obiecta actuum vel habituum nō constituere illos per se & intrinsece: sed habitudo ad obiectum intrinseca est huiusmodi actibus, vel habitibus: quo fit, ut licet vnum obiectum increatum sit, aliud verò creatum, ac proinde non conueniant vniuocè, nihilominus habitudines ad illa obiecta, quæ creata sunt, & actus ac habitus, qui illas includunt possint vniuocè rationem aliquam participare: præsertim quia quandoque habitus vel potentia, quæ in se omnino vna est, potest obiectū respicere, quod secundum analogiam tantum vnum est, ut in intellectu & voluntate videre licet. Aristot. autem citatus & Sancti interdum si quo modo videantur admittere aliqualem analogiam inter has adorationes, interpretandi sunt de Analogia physica non de logica.

C Quintò dubitari poterat, an diuersa esset exhibenda Deo adoratio, diuersa inquā secundum modum inter eandem speciem propter diuersa Dei attributa: sed quia dubitatio hæc æque procedit de quocunque Dei cultu videnda est superius in quæstion. 81. art. 3. vbi id disputauimus.

ARTICVLVS. II.

Virum adoratio importet actum corporalem?

PRIMA conclusio. Duplex est adoratio, quæ Deo offerimus: spiritualis, quæ consistit in interiori mentis deuotione; & corporalis, quæ consistit in corporis humilatione. Probatur testimonio Damasceni lib. 4. fidei Orthodox. cap. 13.

Secunda conclusio. Exterior adoratio fit propter interiorē. Probatur quia in omnibus actibus Latriæ id quod exterius est, refertur ad id, quod est interius tanquam ad princi-

I

principalius. Declaratur cōclusio: nā per signahumilitatis, quę corporaliter exhibemus, intendimus excitare affectum nostrum ad subiiciendum se Deo, quia connaturale est nobis, vt per sensibilia ad intelligibilia procedamus.

Circa examinandam veritatem primę conclusionis oportet recolere ea, quę diximus superius in quęstion. 81. artic. 7. circa consimilem diuisionem actuum Religionis in actus internos & externos, quia eadem vi & veritate procedunt in diuisione adorationis in adorationem internā & externā. Quibus necessario pręmissis est

DISPUTATIO I.

Quid sit adoratio interior?

2

UIDAM asserunt, nihil aliud esse adorationem interiorem, nisi actus Fidei, Spei, & Charitatis. Ita Alexan. Alens. 3. part. quęst.

Alens.
Alb. Mag.
Richard.
Palud.
Argentin.
Gabriel.
Corduba.

30. memb. 1. artic. 2. Albert. Magnus in 3. distinction. 9. artic. 1. ad quintum, Richardus artic. 1. quęstion. 3. ad tertium, Palud. quęstion. 1. artic. 2. Thomas de Argentina artic. 1. Gabriel. quęstion. vnica. artic. 3. & in Canonem lection. 49. litera. F. & G. & expressius lection. 50. litera. K. Corduba, lib. 1. quęstion. 5. notatione. 2. Martinus de Ayala de traditionibus, parte. 3. consideratione. 7. cap. 5. §. 3. Probant primò ex Augustino in Enchiridio. capit. 2. & 3. vbi dicit, *Theosebiam*, quam dixerat esse virtutem, quę cultum Deo tribuit, in his virtutibus Theologalibus precipuè consistere: & 10. de ciuitate capit. 9. de dilectione Dei ait: *Hic est Dei cultus, hac est vera Religio*. Denique Athanasius, quęstion. 60. ad Antioch. Chrysostomus homilia. 32. in Ioannem, Cyrillus lib. 2. in Ioannem cap. 93. Hyllarius lib. 2. de Trinitate, explicantes quid sit adorare in spiritu & veritate id tribuunt virtutibus Theologicis.

Athana.
Chrysost.
Cyril.
Hyllar.

Secundò. D. Thomas in hoc articulo ad secundum ait, interiorem adorationem in reuerentia Dei interiorem consistere: hac autem interior reuerentia vix potest intelligi quid sit, nisi in Deum credere, in Deū sperare, atque illum diligere: ergo.

3

Pro decisione huius rei difficilis, tum propter vocum ambiguitatem, & eorum distinctam acceptionem, tum propter opinantium varietatem pręmittenda sunt aliqua, quę in loco superius citato partim teti-

gimus. Primum est ex D. Thomę doctrina in 3. distinct. 9. quęstion. 1. artic. 1. ad secundum, quod quamuis virtus, quę circa actiones moderandas versatur, habeat esse virtutem ex actu interiori voluntatis primę ex electione obiecti virtutis, in generali tamen esse virtutem determinate complete, ac perfecte habet ex actu exteriori. Actum exteriorem vocat D. Thomas actum, circa quem versatur talis electio, siue sit actus externus, siue internus: qui ideo vocabitur exterior, quia ab illo non specificatur habitus, quamuis in illo, & per illum attingatur in exercitio obiectum habitus, à quo specificatur, vt ibidem ait sanctus Doctor. Sit exemplum in iustitia, quę habet quod sit talis virtus ex electione & voluntate reddendi cuique ius suum, ceterum non est completa perfecte quousque in exercitio determinetur ad dandum ius hoc in determinata materia, verbigratia, emptione, venditione, &c. Sed magis ad rem conducet exemplum ponere in ipsa Religione, seu adoratione, quę specificatur ex actu volendi cultum diuinum: completur verò, quando ab eodem voluntatis actu determinatur ad certam materiam cultus: puta ad genuflectendum, procumbendum, vel similes actus adorationis externę, vel ad submitendum Deo suam mentem, vel ad orationem, vel alium actum internum, qui vocantur externi comparati ad electionem pręfatam, à qua quasi imperantur, quia exercitium diuinans à tali electione, in illis consistit non minus, quàm in alijs actibus adorationis externę: vnde merito vocantur materia circa quam Religionis seu adorationis: ceterum ista determinatio ad certam materiam cultus seu adorationis dupliciter potest fieri, aut per merum imperium, ordinando actus aliarum virtutum ad Religionis siue adorationis finem, quod posse fieri superius docui, quęstion. 81. aut verò elicendo ipsos actus, à quibus determinatur, & circa quos versatur pręfata electio. His suppositis

Primum assertum sit. Adoratio interior non consistit in electione, idest in actu illo voluntatis, quo quis vult Deum adorare aut colere. Probatur, quia adoratio interior consistit in exhibitione cultus vt manifestum est: sed ille actus electionis non est exhibitio cultus: ergo non est adoratio interior. Minor probatur: tantum est propositum seu voluntas colendi, non verò ipse cultus. Fateor, illa electio seu voluntas colendi est

Aa 5 causa.

D. Thom.

4

causaliter adoratio & cultus: quia ab illa tã
quam à radice & fonte dimanat omnis ado-
ratio & cultus, & sine illa adoratio quæcun-
que potius fictio est, & irritio, quàm verus
cultus: vnde non immeritò anima & spiri-
tus adorationis nuncupabitur, & de illa dici-
tur, *Veri adoratores adorabunt spiritu & ve-
ritate.*

S Secundum assertum. Adoratio interior
non sunt actus Fidei, Spei, & Charitatis.
Probatur, quia adoratio interior Dei, si pro-
prie loquamur de adoratione, est actus elici-
tus à Religione, & inter ipsos numeratus à
D. Thom. sed actus virtutum Theologica-
rum non sunt elicitus à Religione, sed a vir-
tutibus Theologicis: ergo adoratio interior
non consistit in illis actibus. Confirmatur,
quia aliàs confunderemus virtutes Theo-
logicas cum Religione, si actus ab istis elici-
tos tribuamus Religioni. Hoc assertum vi-
detur esse contra citatos autores, qui tamē
si benè inspiciantur, non dicunt actus virtu-
tum Theologicarum elici à Religione: quin
imò aliqui ex citatis aperte dicunt, adora-
tionem internam versari circa actus Fidei,
Spei, & Charitatis, sicut erga materiam cir-
ca quam, in qua exercetur & consummatur
cultus, & quod illi actus non eliciuntur à
Religione. Et quidem si de imperio Reli-
gionis seu adorationis sermo sit, nos senti-
mus cum illis, censentes non solum adora-
tionem posse imperatiū versari circa actus
Theologicarum virtutum, verum & circa
omnium virtutum actus: cuius ampli imperi-
j licet non expresse meminerint citati au-
tores præter Albertum & Cordubam, cre-
do tamen omnes tenentur concedere pro-
pter eandem rationem, qua concedunt de
actibus Fidei, Spei, & Charitatis. Dissen-
timus tamen ab illis, quia existimant tales
actus elicitos à virtutibus Theologicis, esse
adorationem Dei internam. Nos verò ne-
gamus, quia adoratio proprie actus elicitus
est à Religione. Ita dixit D. Thomas in pri-
mo articulo, isti autem citati autores faten-
tur illos actus virtutum Theologicarum nō
esse elicitos à Religione: ergo consequen-
ter debent concedere eos non esse adora-
tionem internam. Secundo: nam si actus
virtutum Theologicarum, eo quod à Reli-
gione imperantur, dicuntur interior ado-
ratio, actus omnium virtutum, qui possunt
ab eadem virtute imperari, dicuntur adora-
tio: quod esse falsum certò certius est, non
enim quouis opere virtutis dicitur Deus
adorari cultu religioso.

A Tertium assertum. Probabile est omnes
actus internos à Religione elicitos circa ma-
teriam determinatam cultus, esse adoratio-
nem. Dixi, circa determinatam materiam,
quia in primo asserto, iam exclusi a ratione
adorationis actum illum generalem, *volo co-
lere, volo adorare*, qui à Religione elicitur,
estque actus illi adequatus, non tamen est
adoratio. Probatur, quia adoratio interior
consistit in omnibus illis actibus internis à
Religione elicitis, qui determinant elicitio-
nem voluntatem adorandi Deum; sed huius-
modi sunt omnes actus interni à Religio-
ne elicitus: ergo in illis consistit adoratio Dei
interna. Minor nota est, & probatur maior,
quia adoratio consistit in exercitiō summissio-
nis ad Deum, vt colamus illum: sed om-
nis actus internus Religionis importat hanc
summissionem, & in illo exercetur ista sum-
missio, vt videre est apud D. Thomam su-
pra quæstion. 81. articulo. 3. ad secundum: er-
go in omnibus illis consistit adoratio inter-
na. Confirmatur. Omnis actus externus pro-
testatiuus summissionis ad Deum, pertinet
ad adorationem externam: ergo omnis ac-
tus internus importans eandem summissio-
nem pertinet ad adorationem internam.
Secundo. Adoratio interna, vt ait D. Tho-
mas in hoc articulo, consistit in interiori
mentis deuotione: sed deuotio interior cō-
pleta, & determinata ad certam materiam
extenditur ad omnes actus Religionis in-
ternos, vt supra docui: ergo omnes illi actus
Religionis interni, quasi imperati ab illa ge-
nerali voluntate colendi, aut adorandi Deū
erunt adoratio interna.

C Vltimum assertum probabilius. Loquen-
do striete de adoratione in pressa & pro-
pria significatione, non consistit adoratio
interna in quouis opere Religionis inter-
no, sed in aliquo: nempe in illo actu inter-
no, quo expresse summittimus Deo nostre
mentis internas vires, tanquam supremo re-
rum omnium principio. Prima pars proba-
tur, quia latius patet cultus Dei, quàm eius-
dem adoratio, hæc consistit in actu speciali,
ille verò in multis, qui erga cultum Dei la-
tè versantur: ergo pari ratione cultus Dei
internus latius vagatur per actus internos
pertinentes ad Religionis habitum, quàm
oratio interna, quæ non ita latè extenditur.
Antecedens est D. Thomæ in quæstion.
81. articulo. 7. vbi adorationem ponit pecu-
liarem actum Religionis ab alijs eiusdem
virtutis distinctum. Confirmatur, quia dato
opposito, adoratio tam interna, quàm ex-
terna

6

D. Thom.

7

D. Thom.

terna conuerterentur cum cultu Dei, quod esse falsum manifestè patet, cū adoratio sit specialis Dei cultus. Confirmatur secundo ex eodē D. Tho. in hoc artic. dicente ad rationē esse actū Latriæ, & se explicās ait, idest, Religionis: vbi manifestè patet, quomodo adoratio nō est idem, quod Latria: nā que idem est apud ipsum, quod Religio, ac proinde omnes religiosos cultus comprehendit, etiā ipsam adorationem: cū ergo dicitur adoratio Latriæ non significatur adoratio, quæ est idē quod Latria, sed actus quidā qui ad Religionē pertinet. Secundo. Oratio, votum, gratiarū actio, laudes Dei, & alia huiusmodi si interius fiant, & ab electione colendi Deū quasi imperentur, nō sunt adoratio: quis enim dicat per hæc Deū adorari? nec talis loquendi phrasī in sacra Scriptura reperitur: ergo non reperitur adoratio interna in quocunque actu interno Religionis, quāuis in illo Dei cultus exerceatur. Et cōfirmatur in oratione mentali, in qua reperiri rationē adorationis magis, quā in actibus modò enumeratis posset quis suspicari; nam oratio vocalis non est adoratio exterior: ergo neque mentalis erit adoratio interior. Probatur antecedens de se manifestū, cū adoratio & oratio distincti sint actus Religionis: & satis apertè colligitur ex sacra Scriptura inter se istis duobus nominibus vt diuersa significantibus. 2. Regū. 14. *Adorauit & dixit, Serua me Rex.* Matthæi. 20. *Accessit mater filiorum Zebedæi adorans, & petens aliquid ab eo.* Consequentia verò probatur, quia adoratio exterior, vt inferius videbimus, signum est adorationis internæ. Confirmatur secundo. Nam non quicunq; actus externus pertinēs ad Dei cultum est adoratio externa: ergo non quicunq; actus internus pertinens ad eundem cultum, erit adoratio interna. Antecedens patet ab hac quæst. per plures sequentes, vbi D. Thomas enumerat quamplures actus externos Religionis, putā sacrificia, oblationes, decimarū solutiones, & similia, qui licet sint à Religione elicti, distincti tamē actus sunt ab adoratione externa: consequentia probatur, nā adoratio interna & externa sibi inuicē correspondēt, sicut signatum & signum.

Secunda pars asserti probatur: quia D. Thomas diffiniens adorationem externam asserit, eam esse, per quam aliquis suum corpus ad Deum venerandum exhibet: ergo interna erit, per quam aliquis suam mentē & eius vires ad Dei reuerentiam exhibet, itaq; quāuis in omni opere Religionis sum-

A missio ad Deum includatur, expressa tamē & de principali significato non in omnibus, verbi gratia, in oratione id quod primò importatur est petitio ad Deum, summissio consequenter, & ideò non est propriè adoratio: D. autem Thomas quando ait adorationem internam consistere in deuotione interiori loquitur de deuotione, quæ primò & per se importat summissionem.

Ad argumenta eorum autorum, quos in principio dubitationis citauimus supra respondi, qualiter sanctorum Patrum testimonia intelligantur, quando dicūt cultum Dei in actibus virtutum Theologicarum consistere, videlicet, quia cultus Dei ab ipsis potissimè excitatur per imperium: ita D. Tho. quæst. 81. artic. 5. ad primum, & Durandus in 3. distinct. 9. quæst. 1. num. 8. & Marfil. quæst. 8. artic. 1. in 3. dubio. Secundo respōdetur cum D. Bonauentura in arti. 2. quæst. 2. ad 1. Dei scilicet cultū tribui actibus virtutum Theologicarum, loquendo de actu generali quadam ratione & impropria, quia omnis actus, qui erga Deum versatur dicitur cultus: charitas verò ab Augustino appellatur vera Religio, quia plus quā omnis cultus religiosus Deo placet, in quo sensu idem Augustinus, capite illo 6. opera misericordiæ vera sacrificia nuncupauit, quod Deo plus placeant, quā sacrificia & holocausta, iuxta illud Osee. 6. & Matthæi. 9. *Misericordiam volo, & non sacrificium,* cum tamen opera misericordiæ nō sint propriè sacrificia, imò neq; opera Religionis: & phrasī vsitata est, id quod alteri cōparatum plus placet vocare veriorē virtutis actum, Iacobi 1. *Vera religio, & immaculata visitare pupillos,* at nimirum, quia in casu necessitatis opera Religionis posthabenda sunt operibus misericordiæ.

Ad secundum respondetur ex vltimo & penultimo asserto. Sed ista nostra asserta maioribus argumentis concutienda sunt, & arguitur contra primum dictum. Adoratio interna consistit in deuotione interiori: ita D. Thomas in hoc artic. sed deuotio dicit voluntatem exequendi diuinum cultū, vt patet ex eodem Doctore sancto, quæst. 81. art. 1. ergo adoratio interna consistit in voluntate, seu electione adorandi, seu colendi Deum, quod negatur in primo asserto. Respōdetur. In adoratione interna licet triplicem actum considerare: nam imprimis ratio recta dicat hic & nūc Deum esse adorandum, deinde voluntas se confirmat huic dictamini, & eligit seu vult Deum adorare.

Tertiò

2. Reg. 14.
Matth. 20.

D. Thom.
Durand.
Marfil.
Bonauent.

August.

Osee. 6.
Matthæ. 9.

Iacobi 1.

10

8

Tertiò. Mediante eodem actu voluntatis se determinat, vt eliciat actum adorationis internæ in determinata materia: primus actus pertinet ad prudentiam, secundus ad Religionē, tertius etiam est elicitivus ab eadem Religione, sed mediante actu illo secundo, qui etiam est elicitivus à Religione, & ex actu illo secundo & tertio veluti componitur vnus actus moralis tanquam ex actu interno & externo, dicitur vnus actus componi, qui totus potest dici quodammodo integra adoratio moralis: tamen eos ab invicem distinguendo, prior est quasi internus, alter est quasi externus; prior est propriè elicitus & immediate à voluntate, alius in ordine ad priorem quasi imperatus mediante priore; prior denique est quasi desiderium siue affectus adorationis, alius quasi effectus, seu potius adoratio ipsa: nos igitur asserimus illum secundum actum pertinere ad virtutē Religionis elicitivē, non tamē esse adorationem, sed propositum adorationis, tertium verò actum esse ipsam adorationem, propter rationem allatam in primo assertio. Et ad argumentum respondetur, adorationem interiorem consistere in deuotione, non quomodocunque, sed determinata ad specialem cultum internum, in quo speciali cultu vt procedit à secundo illo actu, formaliter consistit adoratio, causaliter verò in priore, ex quibus ambobus integratur vna moralis adoratio, vt explicatum est.

II

Contra secundum assertum & eius probationem arguitur. Nam vnus & idem numero actus pertinere potest elicitivus ad diuersas virtutes, vt omnes fatentur, & ego docui superius artic. 1. quæstionis. 81. ergo bene stat actus fidei, spei, & charitatis elici à virtutibus Theologicis & simul à Religione, & sub hac posteriore ratione pertinebunt ad internam adorationem. Secundo. Quouis virtutis opere potest Deus coli cultu religioso, & elicitus à Religionis virtute: putà si voto se homo adstringat ad efficiendum aliquod virtutis opus: ergo quouis virtutis opere poterit Deus adorari elicitivus, si illud opus homo faciat ex adorationis affectu. Vt his respondeamus valdè notanda est doctrina D. Thomæ, in 4. distinct. 14. q. 1. art. 1. quæstionis. 3. ad 2. quod dupliciter aliqua virtus habet pro materia actus aliarum virtutum: vno modo per solum imperium, & relationem extrinsecam ad suum finem, & isto pacto nullum inconueniens censemus actus charitatis à Religione imperari, imò & omnium virtutum actus. Secundo

D. Thom.

A modo potest virtus habere pro materia actus aliarum virtutum elicitivus, sed hoc modo indiscriminatum, ita quod vna virtus non possit actus quoscunque studiosos elicere, sed dumtaxat illos actus, in quibus reperitur aliqua specialis ratio studiosa pertinet ad illam virtutem: verbi gratia, Religio potest quidem imperativus versari circa actum temperantiæ, non verò elicitivus: quia in eo actu non reperitur quidpiam pertinet ad rationem formalem Religionis: è contrario Magnanimitas virtus specialis potest versari elicitivus circa actus omnium virtutum, quia ratio magni, quæ est ratio formalis Magnanimitatis reperitur in omni virtutis actu, vt tradit Aristot. 3. Ethicorum. Similiter poenitentia versatur elicitivus circa actus omnium virtutū, quia detestatur peccata opposita cuique virtuti, quæ etiam ipsæ virtutes singula singulis referendo detestantur: & ratio est, quia in omni actu virtutis reperit suam rationem, nempe detestationem peccati: est tamen specialis virtus, quia illa detestatur sub speciali ratione, nempe vt recompenset Deo pro iniuria illata. Idem dico de virtute charitatis, quæ potest elicitivus versari circa omnium virtutū actus: quia in eis reperitur aliqua ratio boni, quæ Deo concupiscat per charitatem: & idem concedit D. Thom. infra quæst. 104. artic. 2. ad 1. de virtute obedientiæ, quæ potest versari circa omnium virtutum actus, quia in eis reperitur ratio præcepti, ad quod parendū inclinatur obedientia. Ex hac D. Tho. doctrina infertur primò, earum virtutum actus, qui neque in recto, neque in obliquo versantur erga Deum, non posse elici à virtute Religionis, neque esse eius materiam elicitivus, eo quod in illis non potest fundari, aut reperiri ratio cultus nati ex summissione ad Deum, & in ipsa originati, quæ est ratio constituens adorationem.

Infertur secundo, actus earum virtutū, quæ circa Deū versantur, posse esse materiam circa quam exerceatur ratio formalis adorationis, si ex voluntate adorandi procedant, & sint apti ad indicandam, profitendam, vel quouis modo exercendam animi summisionem ad Deum: verbi gratia, actus fidei est cognoscere diuinam excellentiam, & Deum vt supremum omnium Dominum, & tamen si quis ex voluntate colendi Deū in prædictum actum erumpat, & eam cognitionem Deo offerat in cultum & adorationem se tantæ excellentiæ summittendo, ea recognitio adoratio interna est à Religio

ne

ne elicitivè proficiscens. Probatur, quia hic actus internus est honestus & sanctus: ergo ab aliqua virtute elicitur, non nisi à Religione, cum immediate oriatur à voluntate colendi Deum, neque intra sphaeram Religionis aliud esse potest quàm adoratio, cum formaliter non sit oratio, aut devotio, &c. Fortasse non ita apte poterunt actus charitatis fundare hanc animi summisionem, quia charitas est amor amicitiae, qui non exigit expressam summisionem, sed quandam quasi aequalitatem, qualis inter Deum & homines reperiri potest fundatam in bonorū diuinorum communicatione. Et idem videtur dicendum de spei actibus. Quod si quis in harum virtutum actibus sciat adinvenire fundamentum summisionis ad Deum, ac subinde materiam orationis, non contradico. Sed tunc acrius vrget argumentum positum, videlicet adorationem internam esse actus Fidei, Spei, & Charitatis.

Ad quod respondetur. Actus harum virtutum quandoque præcedere cultum Dei, ut motiva ad illum, saltem actus fidei, scientiae, aut alterius doni, necessario debet præcedere quemcunque Dei cultum, ex quo non sequitur actus illos elicitivè pertinere ad Religionem vel adorationem. Rursus quandoque imperantur à Religione, & neque tunc à virtute Religionis elici dicuntur, at verò interdum illi actus Theologicarū virtutum ex voluntate adorandi Deum nascuntur, ut pote in quibus ratio summisionis ad Deum aperte exercetur, & tunc ad Religionem spectant elicitivè, & adoratio interna dicuntur, non quidem præcise considerati sub ea ratione, qua ad virtutes Theologicas pertinent, sed sub ratione summisionis ad Deum, quæ fundatur, & quasi superadditur illis Theologicarum virtutum actibus. Itaque negamus, actus virtutum Theologicarū pertinere elicitivè ad Religionem, vel ad internam adorationem Dei. Afferimus verò fundare rationem religiosi cultus adorativi, sub alia tamē ratione, quæ ad virtutes Theologicas non spectat, sed ad Religionem: & pari ratione de alijs actibus philosophare, verbi gratia, de actu timoris Dei, reuerentiae, admirationis, & huiusmodi.

Ad secundum respondetur negando consequentiā. Tum quia latius patet ratio cultus, quàm adorationis, ut dictum est: nos verò in praesentiarum loquimur de adoratione. Tum, quia quodvis virtutis opus potest esse obiectum promissionis factæ Deo, quæ ad Religionem spectat, ut suo loco

A dicemus, non verò potest esse obiectum adorationis, quæ versatur circa summisionem expressam ad Deum. Circa secundum divisionis membrum est

DISPUTATIO II.

An sit, & quid sit Dei adoratio externa?

IDE TVR non extare talem adorationem, eo quod Ioannis .4. docet Christus adorationem veram in spiritu consistere non externe in corpore: *Veri adoratores, ait, adorabunt Patrem in spiritu & veritate.* Nec videtur huic testimonio sufficienter occurrī cū D. Thoma dicente ad primum, adorationem etiam externam in spiritu fieri, in quantum ex spiritali devotione procedit, & ad ipsam ordinatur: etenim adoratio in spiritu contraponitur adorationi Iudaeorum, quæ à Christo relegatur in illo loco: at ea erat externa, & procedebat etiā in spiritu, alias non esset tempore legis Deo accepta & religiosa, quod sine dubio falsum est. In oppositum sunt innumera sacrae Scripturae testimonia de adoratione externa necessario explicanda.

Esse Dei adorationem externam nullus unquam dubitavit, præter hæreticos nostri temporis, qui omnem cultum externum abominantur, ut alienum à lege gratiae, quæ ut ipsi aiunt in solo spiritu consummari debet: & potissimè ducuntur testimonio citato Ioannis 4. Sed ratio D. Thomæ in corpore adiuncta solutione ad secundum, dilucidè adorationis externæ munus declarat, ut videlicet per signa humilitatis, quæ exterius exhibemus nos excitetur affectus ad subiiciendum se Deo: egregie D. August. lib. de cura pro mortuis agenda, cap. 5. inferius citandus, & super caput secundum, primæ ad Timot. Genuculatio & alij humiles gestus, licet per se non placeant Deo, at illis velut stimulis humilitatis & abiectionis homo interius se humiliat. Hæc autem adoratio externa diffinitur à Damasceno oratione prima de imaginibus propè ab initio: *Est summisionis, & humiliationis nota:* & oratione 3. *Est, inquit, animi cedentis summissi atq; humilis significatio:* & Anastasius Episcopus Theopoleos citatus in septima Synodo actione. 4. *Quid enim aliud est, inquit, quàm honoris alicui exhibiti veluti emphasis, id est, symbolum, adoratio?* Quæ definitiones, licet quodammodo adaptari possent etiam

Ioan. 4.

2

Ioan. 4.

D. Aug.

D. Damasc.

Anasta.

etiam adorationi internæ, magis tamen congruunt externæ, quæ propriè signum, nota, atque emphasis est, & hæc componitur ex actu interno voluntatis, qui versatur circa hæc signa externa, tum ut illis affectus nos ter erga Dei summisionem & reuerentiã excitetur: tum ut sit signum animi summissi erga Deum, ut ait Damascenus, citatus à D. Thom. Definitur, est actus per quẽ Deo corpus nostrum offerimus, nimirum in exercitio, dum eius membra nunc hoc gestu, nunc illo Deo subijcimus in seruitutis & reuerentiæ signum. Ad argumentum ex testimonio D. Ioannis bene responsum est ex verbis D. Thomæ, nam plenior eius loci tractatio commodius affigetur in articulo sequenti.

DISPUTATIO III.

An utraque adoratio, interna & externa propriè sit, dicenda & simpliciter adoratio? & quæ istarum perfectior sit?

1

T quidem non cadit sub dubio, an adoratio externa (quæ ut sit actus moralis constare debet ex actu voluntatis, qui versatur circa aliquem corporis gestum significatiuum summisionis, & reuerentiæ erga Deum) sit simpliciter, & propriè adoratio in hac enim significatione semper aut ferè semper usurpatur in sacris Litteris & profanis. Sed de interna dubitari potest, an propriè adoratio sit? Primò, quia in sacra Scriptura nunquam fit mentio huius adorationis internæ. Secundò, quia D. Thomas in quaest. 81. artic. 7. & in hac quaest. adorationem retulit inter actus Religionis externos: ergo adoratio interna non censetur à D. Thoma simpliciter & propriè adoratio. Tertiò, quia adoratio computatur à D. Thoma, inter actus Religionis internos, non ob aliud, nisi quia interius propriè consummatur, quamvis possit in actum prodire externum: ergo si adoratio interna, quam diximus interius consummari, est propriè adoratio, inter actus internos computari debet, non inter externos, quod aduersatur Diuo Thomæ, ut patet ex eius litera.

2

Gabriel Vazquez Complutensis ex societate Iesu libro de adoratione primo capit. 4. censet adorationem omnem versari circa externos tantum actus, ut circa mate-

riam. Oppositum tamen mihi placet ex sententia Damasceni & D. Thomæ in hoc articulo, qui adorationem internam pleno ore appellat adorationem, imò ait principaliorem esse quàm externam. Et probatur, quia propria adoratio consistit in reuerentia Dei ex summisione erga ipsum nata. Sed hæc propriè reperitur in adoratione interna, præcipuè de qua locuti sumus in ultimo asserto dubitationis primæ huius articuli: ergo vera & propriè adoratio est. Secundò. Adoratio externa dicitur adoratio simpliciter & propriè, quia Deo summittit proprium corpus: ergo adoratio interna, quæ summittit animi omnes vires, non minus propriè adoratio dicenda est.

Ad argumentum primum contra hanc sententiam nostram respondetur. Fateor, frequentiore esse usum in sacris Litteris adorationis externæ, quia cum ex sensibilibus desumatur, à quibus & nostra cognitio ortum habet notior nobis est: ceterum aliquando etiam de interna fit mentio ad Hebræos. 1. & adorent eum omnes Angeli eius, & Christus Dominus Ioannis. 4. in spiritu iubet adorare, quod non ineptè de interna adoratione intelligi potest.

Ad Heb. 1.
Ioannis. 4.

Ad secundum respondetur, D. Thomam non negasse adorationem internam, sed potius stabilit eam ex sententia Damasceni in hoc articulo. sed quia adorationis nomen de sumptum à præpositione, *Ad*, & *oro*, id est, ore precor magis congruit externæ, & quia adoratio interna est ipsissimus deuotionis actus exercitio mandatus, secus externa, quæ in corporis gestibus perficitur, ideò D. Thomas adorationem retulit inter actus externos, quia loquebatur de externa, quæ sibi vendicauit nomē adorationis plus quàm interna.

Ad tertium respondetur. Oratio per se, nempe talis est, & per se mente consummatur, per accidens verò fit vocalis: at adoratio interior per se consummatur interius, & per se etiam adoratio externa exterius cōsummatur, & non per accidens. Quod ut intelligas nota, Orationem mentalem & vocalem esse petitionē eiusdem obiecti, sed tantum differunt in materia, qua exercentur, nempe mente aut voce: & cum petitio orationis fiat Deo, qui inspector est cordium, mentalis sufficienter explet omnia orationis munia, quod verò hæc petitio in vocem prorumpat per accidens se habet in ordine ad petitionis necessitatem, fit tamen laudabiliter propter tradita à D. Thoma supra quaest.

3

4

D. Thom.

Vazquez.

quæst. 83. art. 12. at verò adoratio interna & externa non solum differunt in materia, in qua exercentur, nempe mète, aut corpore, sed etiam ex parte obiecti circa quod. Nam adoratio interna in exercitio saltem offert Deo mentem, externa verò corpus adorantis, quo fit ut vnaquæque per se necessaria sit ad implenda munia adorationis. Vnde ad argumentum negatur consequentia, propter disparitatem rationis: etenim D. Thomas annumeravit inter Religionis actus internos orationem: quia per accidens est, quod vocaliter fiat: secus est de adoratione. Et si objicias, quod non est cur magis referatur adoratio ad actus internos Religionis quàm ad externos, iam responsum est ad hoc in solutione secundi.

Ex dictis non est difficile diffinire, quænam istarum adorationum præstantior est, nimirum interna præstantior est, quâto spiritus corpori præstat, & quia ad eam externa ordinatur, ut ait D. Thomas in secunda conclusionem: qui intelligendus est de adoratione in ratione entis, nam fortasse in ratione signi proprius dicitur de adoratione externa, sicut signum proprius de sensibili quàm de intelligibili. Quod si quispiam roget, cuius potentia actus sit adoratio? Respondere necesse est sub distinctione: nam actus à quo immediate dimanant adorationis cultus, putà, adorare volo, voluntatis est supponens actum fidei de Deo, censens esse dignum adoratione, sed hæc voluntas non est adoratio, ut dictum est, sed radix ipsius: si vero loquamur de ipso cultu adorationis (ut ita loquar) à diuersis potentijs elici potest, sicut & ipsi actus circa quos versatur adoratio, nã interdum sunt actus voluntatis, & fortasse etiam aliquando intellectus, ut in adoratione interna; aliquando sunt actus alterius facultatis corporeæ, ut in adoratione externa, qui quasi imperantur ab actu voluntatis, exercentur autem exterius à potentia externa, putà virtute motiua, vel alia simili.

Ist hæc autem adoratio externa, quæ sensibillior est, & cui fortasse impositum est nomen adorationis, diuidi potest materialiter in tot adorationes, quot sunt gestus externi ad Deum externè adorandum accommodati, quos certo numero comprehendere difficile est, Aristoteles primo rhetoricorum, cap. 5. varias partes externi cultus enumerat. Honoris, inquit, partes sunt sacra, memorationes, decantationes carminum, aut solutæ orationes, ad laudem recitatio, præmia, delubra, id est, primi consensus, sepulchra, imagines, publici ri-

tus, ad hæc etiam barbara, ut inclinari, loco cedere, munera quoque, &c. Sed non hæc omnia pertinent ad adorationem, licet pertineant ad externum cultum, qui latius patet quàm adoratio externa. Antonius à Corduba Franciscanus, lib. 1. quæst. 5. dubio. 6. asserit nouem esse exteriores adorationis actus cultui Dei deputatos, videlicet sacrificium, martyrium, collationem, & susceptionem sacramentorum, petitionem veniæ, petitionem gratiæ, percussione pectoris, templorum cõstructionem, institutionem festorum, vota, & iuramenta: quem autorem in duobus deficere non dubito. Primo, quod ista nouem relata ad adorationem externam referat, cum sola pectoris tunisio ad externam adorationem pertineat; omnia quidem ad cultum externum spectant, præter martyrium, qui est actus fortitudinis, sed non omnia ad adorationem: nam petitiõ veniæ & gratiæ orationes sunt, non adorationes, sacrificium, & ob id templorum constructio proprii actus religionis sunt distincti ab adoratione, institutio etiam festorum, & collatio ac receptio sacramentorum, ac votorum & iuramentorum emissio, quare non sunt confundendi cum adoratione externa. Secundo deficit in hoc quod existimat aliquam esse adorationem externam, quæ iure gentium accommodata sit soli Deo, quod esse falsum statim patebit. Quare sit

DISPUTATIO IIII.

An sit aliqua adoratio externa suapte natura soli Deo appropriata: atque adeo, quæ necesse sit creaturæ imitari?

DUBITATIO autem solum de externa procedit, quia si sermo sit de adoratione interna, quæ interius cõsumitur per actus interiores, qui attingant Deum saltem in aliquo venerantes illum ut omnium rerum principium superexcellens, certo certius est non debere, neque posse talem adorationem creaturæ communicari, sine idololatriæ crimine. Igitur de externa adoratione duntaxat dubitatio est. Et videtur vera pars affirmatiua in pectoris percussione, quæ suapte natura est signum petendi veniam peccatorum, quæ à solo Deo petenda est.

Nihilominus opposita sententia vera est, & probatur ex D. August. lib. 10. de ciuitate, cap. 4. Multa de cultu diuino, inquit, usur-

Corduba.

1

August.

pata

Aristot.

6

S

Gregor.

patasunt, quæ honoribus deferuntur humanis, siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera: ita tamen quod quibus ea deferuntur, homines haberentur, qui dicuntur colendi & venerandi, si autem multum eis additur & adorandi. Et Gregorius Nissen. citatus à D. Thoma in catena, circa illa verba Lucæ. 22. *Post istis genibus orabat*, ubi sic inquit, quia humana natura nihil habet Deo condignum, ideo honorifica signa, quæ inuicem exhibemus transumpsimus ad obsequium incomparabilis naturæ. Secundò probatur ratione sumpta ex eodem Augustino. Actus exteriores non sunt ita ex se determinati, quin tã ad venerandũ Deũ, quã ad honorandam creaturã exerceri possint: ergo nulla adoratio externa est, quæ non possit etiam communicari creaturæ. Tertiò, quia isthæc adorationis signa ex placito instituentium pendent: ergo ex natura sua non determinantur ad Dei cultum, sed ex eodem placito poterunt hominibus communicari.

Secundò dico. Istæ adorationes externæ possunt ad solum diuinum cultum accommodari: quare si autoritate publica institueretur, vt solum Dei cultum significarent, ea applicare cultui creaturarum esset immane crimen idololatriæ, nisi ex ignorantia excusaretur. Caterum de facto nescio quam adorationem externam accommodauerit Respublica soli diuino cultui: nam pectoris tũsio significans veniæ petitionem, non est quare non posset erga alios homines versari, petendo ab eis veniam de iniuria in illos commissã: & hæc animi summissio posset eodem exteriori signo indicari, quãuis ego tali signo vti erga creaturas dissuaderem, quia ferè semper Dei cultui accommodatur. De sacrificio verò alia ratio est, de quo inferius. Cum ergo istę adorationes externæ de se ad cultum Latriæ & Dulix indifferentes sint, ex affectu interiori adorantium: præcipue perpendendum est, an pertineant ad Latriam, ac ex consequenti incommunicabiles sint creaturis, an verò ad Duliam, nam si procedant ex apprehensione maiestatis diuinæ & excellentiæ eius super omnes creaturas, ad Latriam pertinent, & sic eas creaturæ exhibere idolatria est. Si verò ex apprehensione alicuius excellentiæ creatę, ad Duliam pertinent, quæ exhibet cultum hominibus & Angelis.

(.?.)

DISPUTATIO V.

Quot sint istæ adorationes externæ, quas partes esse materiales eiusdem adorationis diximus?

RESPONDET VR. Cum ex placito instituentium hæc signa adoratiua pendeant, certum eorum numerum designare impossibile erit: non tamen erit ingratum Lectori vltiores adorationes ob oculos ponere, explanando earum originem, antiquitatem, significationem, & laudabilem vsum, ob id præcipue, quia in ministerijs sacris, quæ publice peraguntur, ijs vtitur Ecclesia, tum ad amplificandum cultum, tum vt illis reddat Deum propitiorem ad preces suas exaudiendas. Quare vt supra notabamus sæpissimè hisce adorationibus committata incedit oratio, maxime publica. Septem verò aut octo colligere libuit famosiore, nempe genuflexionem, prostrationem, manuum eleuationem, & oculorum in cœlum, Sacrorum osculationem, pectoris tusionem, capitis detractionem: de quarum singulis dicendum est. Sed prius vnum maxime notandum censeo, videlicet istas externas adorationes, cæremoniasque sacras non esse tantum symbola seu signa speculatiua adorationis internæ, hoc est, deuotionis seu humilitatis, sed etiam practica, id est, efficiētia, & excitatiua eius, quod significant. Vnde D. August. libro de cura pro mortuis capit. 5. inquit: *Nam & orantes de membris sui corporis faciunt, quod supplicantibus congruit cum genua figunt, cum extendunt manus, vel etiam prosternuntur solo, & si quid aliud visibiliter faciunt, quamuis eorum inuisibilis voluntas, & cordis intentio Deo nota sit, nec ille indigeat his indicijs, vt humanus ei pandatur animus, his magis se ipsum excitat homo ad orandum, gemendumque humiliter atque feruentius, & nescio quomodo cum hi corporis motus fieri nisi motu animi præcedente nõ possunt, eisdemque rursus exterius visibiliter facitis, ille interior inuisibilis, qui eos fecit augeatur, ac per hoc cordis affectus qui vt fierent ista præcessit quia facta sunt crescit: & D. Ambrosius, libr. 6. Exameron cap. 9. inquit: *Flexibile genu, quo præ cæteris Domini mitigatur offensa, ira mulcetur, gratia promouetur.* Denique de D. Dominico initiatore & patrono Ordinis Prædicatorum narrat Laurentius Surius Carthusianus in eius vita, suas*

August.

Ambros.

ornasse vigiliis huiusmodi externis ceremoniis, à quo magnum deuotionis incrementu accipiebat. Sed age, de singulis disseramus.

De genuflexione.

2 **G**enuflexio apud omnes nationes signum fuit humilitatis, submissionis, ac reuerentiae, erga eum, coram quo genuflectitur, & adeo antiquum ut existimem cum ipsa natura hominis quasi natum esse: cuius antiquitatis testimonium perhibent sacri scriptores, & profani. De sacris statim videbimus, de profanis sufficiat illud apud Horatium.

*Ius imperiumq; Phraotes,
Caesaris accepit genibus minor.*

Et apud Pierium, Elephantus, eo quod non flectat genua, symbolum est Regum, & eorum, qui nolunt humiliari, & alijs tummiti. Quare autem, aut unde hic mos inoleuit magis quam digitos complicare, aut quid simile facere, mihi ignotum est: fortasse sicut manus dimittere signum subiectionis est, eo quod organum potestatis, quae manus sunt, ab operatione cohibetur, quasi protestando nolle aliquid operari aduersus alium, sic poplites flectere, & in terram figere, signum humiliationis est, eo quod iste situs fugam recusat, quasi ingentem seruitutem protestando. Igitur genuflexio signum est humilitatis & subiectionis ad eum, coram quo genuflectitur, ut colligitur Genes. 41. fatiſq; vſitatum à fidelibus in omni legis statu, quando coram Deo preces funduntur: sic esse agendum habetur, Esai. 45. ad Roman. 14. ad Philip. 2. & huius genuflexionis frequentē & vetustum vſum colliges ex multis sacrae Scripturae locis. 3. Reg. 8. Acto. 21. Luc. 22. & D. Hieron. de viris illustribus in Iacobo sic ait. *Sanctus Iacobus cognomento iustus, pro populo flexis genibus assidue deprecabatur, adeo ut in Camelorū duritiem eius genua transiſſe crederentur.* Idem accidisse Afellae praerandi frequentia, testatur idē Hieronymus Epist. 15. ad Marcell. & Marulus li. 2. c. 1. refert D. Bartholomeum, & D. Martham in oratione centies in die, & centies in nocte solitos fuisse genuflectere: Tertulianus, ad Scapulam, huius ceremonie in orando meminit dicens Christianos suis geniculationibus exercitui Romano aquam ad sedandam sitim, quae ad interitum usque premebantur obtinuisse. Idem Tertulianus contra Marc. c. 18. quando in rebus attonitis magis utiq; genibus positis, &c. *B. Anto*

nus, (inquit Athanasius,) fixis genibus ante Dei vultum, pronolatus orabat. D. Hieron. c. 45. Esai. *Moris Ecclesiastici est Christo genu flectere, & lib. 2. commentariorum, in c. tertium ad Ephes. Hae autem spiritualiter exponentes non statim iuxta literam orandi consuetudinem iostimus, quia Deum genu posito suppliciter adoramus, & fixo in terram poplite magis, quod ab eo poscimus impetramus; legimus enim & Paulum sic in litore orasse, & geniculationes in oratione praecipuas.* Ex dictis repudiata manet Haeresis quorundam Haeticorum, qui dicti sunt Agnocytae, qui contēdebant nunquam esse orandum flexis genibus, sed semper stando, ut Damascenus refert. Haesi. 91.

Circa quē laudabile orandi vſum, vnum est obseruantiae dignum, hanc genuflexionē prohibita esse in principio nascētis Ecclesiae, & multa post tempora à die Paschae usque ad Pentecostē, & etiā diebus Dominicis. Tertulianus, de Corona militis c. 3. *Ex antiqua enim Ecclesiae traditione, inquit ille, die Dominico ieiunium nefas duximus, vel de geniculis adorare eadē immunitate à die Paschae in Pentecostē usque gaudeamus.* Hae ille. Videndus est D. Ambrosius serm. 61. de Pentecoste, ubi eadē dicit, D. Hieron. in Dialogo aduersus Luciferianos, & in proemio Epist. ad Ephe. & Conc. Nic. Can. 20. aut 19. & Can. Quoniam, de consec. dist. 3. & in Conc. Carth. 6. c. 20. Huius consuetudinis rationes plures reddit Cardinalis Turrecr. in dict. Can. Quoniam, sed ante ipsum apud Iustinum, q. 115. huius institutionis causam & rationē affert autor, ubi quaerit, si genuum inclinatio in precationibus magis peccatores Deo commendat, quam si stantes orent, magisque eares diuinam promouet misericordiam, quae propter diebus Dominicis & à Paschate ferijs ad Pentecostes usque precantes genua non flectunt? Unde autem talis etiam in Ecclesia consuetudo? Respondetur, quia D. vtriusque mos oportuit iugem obtinere memoriam, & ipsius per peccatum lapsus nostri & gratia Christi nostri, per quam à lapsu resurreximus, ea propter genuum per sex dies inclinatio symbolum & nota est lapsus per peccata nostra. Quod verò die Dominico genua non flectimus, signum est & designatio resurrectionis, per quam gratia Christi & à peccatis & à morte, quae ab illo interfecta est liberati sumus. A temporibus autem Apostolorum talis consuetudo genuflectendi in oratione accepit initium, ut ait Beat. Irenaeus, mar. & Episcopus Lugd. qui fuit Policarpi Ioannis Euangelistae

3

Tertul.

Ambros.
Hieron.

Turret.

Esai. 45.
Rom. 14.
Philip. 2.
3. Reg. 3.
Acto. 21.
Luc. 22.
Hierony.

Marul.
Tertul.

Hieron.

Irenaus.

discipuli auditor in libro de Paschate, vbi meminit etiā Pentecostes. *In quogenita nō flectimus: quoniā pari est cū die Dominico potestate, iuxta eā, quæ de illa est dicta, causam.* Hæc apud Iustinū: qui plura cupit de genibus flectendis in oratione legat Cælarem Arelatensem homilia. 30.

Arelatens.

Et aduertendū his nostris tēporibus vsui & consuetudini, quæ habet vim legis, standū esse, nam etiā Paschatis tēpore genu flectimus, ingredientes Ecclesiam, ad *Homofactus est*, in decātatione symboli, ad *Te ergo quæsumus tuis famulis subueni, quos pretioso sanguine redimisti*: in cantico *Te Deū laudamus*: & ad alia multa. Qua ratione motus Nauarrus de oratione cap. 4. num. 7. vsque ad vndecimum, restringit hanc prohibitionem geniculationis ad Collectas, quæ in Missa pronuntiantur, sed vt prædixi cōsuetudini standum est.

Nauar.

De prostratione.

4

Pari fermè modo loquendum est de altero loquendi ritu: nempe de *Prostratione*, seu humili procubitu, quem esse antiquissimum signum humilitatis & submissionis, sacræ & profanæ literæ testantur, quod vsurpauit Ecclesia in oratione fundenda, quando se vidit aliqua sæua calamitate aut mœrore pressam, ad imitationem Christi Domini, qui vt narrant Evangelistæ, iam iam moriturus in horto Gethsemani, procidens in terra orauit Patrem pro vitanda morte. Præclarum huius ritus exēplum dedit Christianorum legio, quæ sub Marco Aurelio Antonino humi toto corpore procumbens Deum deprecata est, & obtinuit hostibus interitum, & Romanis militibus vltimo discrimine laborantibus salutem, vt eiusdem Imperatoris ad Senatū Romanum Epistola scripta significat, vt habetur apud Iustinum martyrem post orationem ad Antoninum.

Iustini.

De manuum eleuatione.

5

1. ad Ti. 2.

Alius est orandi ritus, quē accepit Ecclesia ex Apostolica traditione, & in institutione, videlicet in cœlū manus leuare, Paulus 1. ad Timot. 2. *Volo, inquit, viros orare in omni loco leuantes puras manus.* Qui locus licet ab aliquibus exponatur de operū deuotione, literarior tamē sensus est de manū exteriorum eleuatione ad excitandū mentis eleuationē: ita D. Thomas super

D. Thom.

hunc locū, & Tertulianus, de eodē ritu loquens in opusculo de oratione in cap. 11. & 12. ait. *At qui cū modestia & humilitate adorantes magis commendamus preces nostras, ne ipsis quidem manibus sublimius elatis, sed tēperate & probè elatis, ne vultu quidē in audaciā erecto, &c.* sedendo autē orare extra disciplinam esse testatur: & D. Ath. ideo, ait, *datas esse hominibus manus, vt ad rerum necessariarū vsus inferniant, & ad preces Deo porrigendas attollantur.*

Tertul.

Athan.

B Et si roges de antiquitate & significatione huius ritus existimo cū ipsa natura hominis natum fuisse, in signū animi suppliciter petētis à Deo, qui in cœlis habitat adiutoriū. Quod colligo, primò ex ipsiismet animalibus rationis expertibus, quæ angustia pressa ad cœlos oculos leuant, & aliqua etiā anteriores pedes quasi naturali quodam instinctu à Deo postulantes auxiliū. Ioelis. 1. *Suspiciunt in cœlum, sicut area sicciens imbrē suspexerunt ad te.* Et de Cynocephalo apud Numidas animali passim obuio, refert Pierius, lib. 6. adeò pendere à Lunæ lumine, vt ea lumine carente & ipsum cæcutiat, ipsaq; lucente & id genus animal visum recipiat; **C** qua propter quodā naturali instinctu ad Lunæ ortū conuersus super solos posteriores pedes stans, & anteriores eleuans eo gestu, quasi suæ benefactrici gratias agit. Quare apud AEgyptios adorationis Hieroglyphicū erat. Secundò idē colligo, eo quod hic modus orandi apud omnes nationes & omni tēpore seclī hunc modū orandi obseruatum leges apud sacros autores, & profanos. Exod. 17. extat huius ritus præclarissimū exēplū, vbi narratur Moyse orante, & manus in cœlū eleuante populū Hebræū insigni victoria de Amalec potitū esse, & Psa. 140. *Eleuatio manū mearum sacrificiū vespertinū: eiusdē fit mentio Threnorum.* **D** 5. & Horatius in Odis.

Pierius.

Exod. 17.

Psal. 140.
Threnor.

*Cælo supinas si tuleris manus,
Nascente Luna rustica Philyre,
Si thure placaris, & horna
Frugē lares, auida q; porca.*

Item Virgilius libro Aeneidos de Anchise dicit.

*Oculos ad sidera lætus
Extulit, & cælo palmas cum voce retendit,*
Iarbas apud Maronem dicitur,

Multa Iouē manibus supplex orasse supinis.
Libius lib. 6. de Bello Punico. *Vndiq; matronæ in publicū effuse circa Deū delubra discurrunt criminibus sparsis aras verrentes, nixæ genibus, supinas manus ad cœlū ac Deos tēdentes.*
Salomon

6

7

8

Trecensis. Salomon Trecensis Sacerdotes, inquit, cum sanctū benedictū pronuntiant, nomen in quā id sanctū duodecim literarum, extendunt manus suas. Ista autē eleuatio manū dupliciter in adoratione vsurpatur, vno modo eleuando versus cœlum iunctis palmis: altero modo expandendo ferē in modum crucis. Hic posterior modus proprius est Christianorū, prior verō cōmunis fidelibus & infidelibus: de posteriore Tertulianus de oratione cap. 11. & 12. ait. *Nos verō nō attollimus tantum, sed etiā expādimus, & Dominica passione modulantes & orantes confitemur Christo, qui dixit: Tota die expandi manus meas.* Iuxta utrūque modū exponitur locus citatus Exod. 17. nam quidā dicunt Moysem orantē eleuasse manus expandendo eas in modū crucis: sic exponit interlinealis: & hic sensus fit mihi satis verosimilis, vix enim reperitur ratio quare Moyse eleuante manus vincebat Israel, & demittente easdē vincebatur, cum semper creditur orasse siue manibus eleuatis, siue demissis, nisi quia Deus propter significationē Christi eleuati in cruce voluit concedere victoriā: vnde præfata glossa, *Leuabat manus in speciem crucis, qua triumphantur inimici.* Alij dicunt Moysem eleuasse manus versus cœlū iunctis manū volis, qui modus supplicandi frequens est: ita interpretatur Caïetanus, & colligit gestum Moyse in orādo talem fuisse, eo quod in textu dicitur, quod Moyse habebat virgam in manu, igitur rationabiliter creditur, quod manus habebat eleuatas sic, quod inter utrāque volam virgam teneret extensis manibus versus cœlum.

9 Non minus vsitatus est, ac cōmunis omnibus nationibus alius orandi ritus, nempe eleuādo ad cœlū oculos ad diuinis numinibus auxiliū petentes, & quidē apud Ethnicos esse orandi modū ex quibusdam testimonijs allatis id manifestū est, & multo plura possent adduci. Apud fideles verō esse vsitātū nemo ambigit: sic Christū orasse narrat Ioan. 6. c. sic solitū fuisse orare D. Martinū testis est D. Bern. in serm. de D. Martini festo, vbi narrat D. Martinum in more habere oculos ad cœlum dirigere, sic adeo vt quidā Bricius eius emulus homini quærenti Martinum, dixisse fertur: *Quem hominem delirum videris, oculos fixos in cœlum habere, ipse est Martinus.*

De capitis detectione.

10 **I**nter laudabiles orandi ritus non infimū tenet locum, aperto capite orare viros,

A fœminas verō cooperto: cuius rei præscriptum habemus ex D. Paulo 1. ad Corinthi. 2. *Ad Cor. 11.* & quidem quoad fœminas attinet ferē apud omnes nationes ante D. Paulum, in vsu erat fœminas velato capite vbiq; incedere honestatis cōseruandæ causa. De Iudæis fœminis, Tertulianus de corona militis cap. 4. id asseuerat, dicens: *Apud Iudæos tam solemne est fœminis eorum velamen capitis, vt indenoscatur.* De gentilibus, sat sit Homeri dictum citatum à Clemente Alexandrino, in pædagogo libr. 3. dicentis. *Creusam & eā vxorē propter insignem, qua ornabatur honestatem, nec cum Troia caperetur perterritam se velamine detexisse, sed etiam dum ab incendio fugeret mansisse velo testam.* De Romanis mulieribus Valerius lib. 6. cap. 3. de Seuero. 13. idem dicit. *Horridum Caij quoque Sulpicii Galli maritale supplicium, nam vxorem dimisit, quod eam capite aperto foris versatam cognouerat.* Tacitus etiam libr. 14. de Popeia Sabina. *Hæc rari in publicum gressus idque velata parte oris, ne satiaret aspectum, vel quia sic decebat.* De Græcis fœminis, Apuleius, de asino aureo libro. 11: *Mulieres candido splendentes amicimine.* De Arabibus Tertulianus, de velandis virginibus, cap. 17. *Iudicabunt nos Arabia fœminæ, Ethnicæque non caput tantum, sed faciem quoque ita totam tegunt, vt vno oculo liberato contentæ sint dimidia frui luce, quam totam faciē prostituere.* Et ab Arabibus, quibus abundauit Hispania, credo in Hispanas fœminas hanc consuetudinem, etiam nunc extantem, promanasse, & interdum tanto & tam impudico abusu, vt id agnoscere necessarium sit, nihil tam sanctum, quod à mente impudica non inquinetur. Sic se velasse sponsam Canticorum. 4. quidam interpretantur, quando dixit. *Vulnerasti cor meum in vno oculorum tuorum, &c.*

D Quod si huius consuetudinis de operatione capitis fœminarum causam scire cupis, aduerte, fœminas naturali inclinatione ferri ad capillos nutriendos, dicente Apostolo vbi supra, *Ipsa natura docet vos, quod mulier, si comam nutria, gloria est illi:* eo quod vt existimo naturaliter affeçant fœminæ formosæ apparere, nō est autem minima pulchritudinis portio capillos dēfos, lōgos, boni coloris, cōptos, cōpositos habere: ex quorū cōspectu viri fragiles nō minus ad amorē impudicū alliciuntur, quā vi fa facie, oculis, naso, aut frōte formosis, & ob id monetur fœminæ ferē apud omnes natio

Strabo.

nes comā tegere, ne offendiculū impudicitiae praeſtēt. At quoniā apud Græcos Corinth. foeminae patria lege atq; cōsuetudine cultui Veneris erant addictissimae, ac proinde omnium impudicissimae, ut ait Strabo lib. 8. dicens. *Fanum Veneris Corinthi ita fuit locuples, ut plures quam mille habuerit sacrorū famulas meretrices, quas Dea viri mulieresq; dedicarunt. Ob hæc igitur & magna hominū multitudo in ea urbe, & diuitiae fuerūt, Naucleri enim sua facile prodigebant, cum mulieribus scilicet, unde adagio locus: non est Corinthum adire cuius integrum.* Hæc Strabo. Ob id, inquam, mihi fit verosimile foeminas Corinthias, præ cæteris Græcis inter alias impudici cultus illecebras nudo capite incedere, ut suorū capillorum compositorum aspectu viros ad impudicos amores prouocarent, quarum plures cum Apostolus ad fidem & vitam rectam conuertisset, quod præsens eas docuerat de sobrio cultu & de velando capite, ne scandalum præberent videntibus, absens etiam per epistolam cōmendat: nempe ut mulier honesto incedens habitu capite velato procederet, maximè quando in Ecclesia conueniret ad orandum cum cæteris. Et præter alias huiusmodi causas, vna est, propter Angelos (ut dicit Paulus,) id est propter sacerdotes in Ecclesia commorantes, qui Angeli dicuntur Malachiæ. 2. & à Tertuliano sic nuncupantur libello ad uxorem cap. 9. Hicq; mos orandi foeminarum opperto capite non tantum apud Corinthum seruatus est, sed & in cæteris Christianorum Ecclesijs, quas Apostoli excreuerunt, & patres eorum successores tempore antiqui Christianismi, ut docuit Tertulianus de velandis virginibus cap. 2. & ibidē c. 17. reprehendit valde eas foeminas, quæ neq; testæ neq; nudæ incederent. *Mitris, inquit, & lanis non velant caput, sed conligant à fronte quidem protectæ, quæ propriè autem caput est nude; alia modice linteolis, credo ne caput premant, nec ad aures vsq; demissis cerebro tenus opperiuntur: misereor si tam infirmo auditu sunt, ut per tegmē audire non possint: & inferius, quantam autem merebuntur castigationem etiam illæ, quæ inter Psalmos, vel in quacunque Dei mentione retestæ persenerant, &c.* Et nota quod Clem. Alexandrinus in Pædagogō lib. 2. c. 10. præceptū Apostoli de velandis mulieribus sic interpretatur, ut non tantum velamine capita opperirent, sed eodē in frontē vsq; demisso vultum obubrarent, redarguit: & ibidem veli genus illud, quod velut aranea te

Malac. 2.
Tertul.

12

Alexand.

A la contextū, vel purpureo colore reuclaret, potius quam velaret pulchritudinē, irritamentumq; magis esset libidinis, quam tegumentū pudoris, gentilium potius foeminarum vsu, quam Christo credentium cōparatū. Hæc dicta sint ad declarandū quā ratio nabile fuerit præceptū Apostoli, erga mulieres de orando opperto capite, nam de earum superfluo ornatu latius, Deo dante, dicemus de virtute temperantiæ agentes.

Quod verò ad viros attinet, iubet Apostolus eos orare aperto capite, cuius rationē & discriminē inter viros, & foeminas multis verbis edisserit, quæ particulatim explicare non est præsentis instituti: commentatorē namq; D. Thom. ago, non interpretem sacrae paginae, licet aliquando transcursum, & obiter in studiosorum gratiā, aliquot loca sacrae Scripturae breuiter explicare decreuerim. Prima ratio causæ & discriminis est, quia vir imago & gloria Dei est, mulier autē gloria viri est immediatē: gloria autem Dei nō est occultāda, sed reuelanda, gloria autē hominis est occultāda iuxta illud Psalmi: *Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriā.* Secunda ratio, quia velamē capitis, imò quodcunq; indumenti genus capiti superpositū designat potestatem alterius erga eū, cuius capiti indumentū superponitur, & seruitutē eius, qui velamine opperitur, iuxta illud, *Imposuisti homines super capita nostra,* id est, fecisti nos illis subiectos: & ideò vir sub Deo immediatē existens nulli quæ naturaliter subiectus, nisi Deo, nō debet habere capitis tegumentū, ut significetur eius libertas, & nulli nisi Deo subesse: mulier autē debet velamē habere, ut ostēdat eā alteri præter Deū, nēpē viro esse subditā. Tertia ratio, & fortasse est explicatiua præcedentiū, ut ipso ritu orandi in exercitio fiat protestatio, quod vir subditus est Christo, qui eius caput est, & mulier etiā est subdita Christo, sed mediātē viro, qui mulieris caput est, & hoc est quod paulo ante Apostolus præmiserat. *Volo vos scire, quod omnis viri caput Christus est, caput autē mulieris vir, caput autē Christi Deus.* ¶ De antiquitate verò huius ritus in ordine ad viros nō immeritò dubitatur, an scilicet, ante Christi Dñi, & D. Pauli tēpora esset in vsu viros orare aperto capite: an verò primus eius autor fuerit D. Paulus? Primū verosimile apparet ex eo, qd Christiani ferē ceteros ritus mutuati sūt à Iudæis, ut vidimus, ac proinde & hūc. Cōtra verò facit, nā mod⁹ orandi apud Iud. & Rom. non opperto capite, sed cooperto

13

14

perto vſitatus fuit, apud Rom. quidē tale ex-
titiffemore ex lib. 3. AENEIDOS colligitur.

Et capite ante aras Frigio velatus amittit.

Vives.

Et idem colligit Ludouicus Vives in com-
mentarijs ſuper. 15. cap. 2. lib. Auguſtini de

Plutarch.

ciuitate, & narrat expreſſe Plutarch. in Pro-
blematicis quaſt. Rom. 10. 11. & 12. exci-
pit tamē quando Saturno, & Honori Dijs

ſiſtis corū ſacrificabatur, cuius exceptionis
rationem videat cupidus Lector ibidē, nos

Abulenſ.

omittimus, vt à præſenti inſtituto alienā.
Apud Iudæos verò aſſerit Abulenſis ſuper

cap. 13. Leuitici, quaſt. 10. morem fuiſſe fe-
rē ſemper oppertos capite procedere, ma-
ximē quando à ſacerdotibus preces funde-

bantur, aut ſacrificia fiebant : prōmanauit
autem iſta conſuetudo, vt dicunt Hebræi

ex factō Moyſis Exodi. 3. quando videns
Deum in Rubo ardenti abſcondit faciem

Exod. 3.

ſuam, & non audebat reſpicere.

Quæ autem eſſent iſta tegumenta capi-
tis ſacerdotum, quando ſacra faciebant, ha-

betur Exodi. 28. & 29. & Leuitici. 8. Cida-
ris nēpē, miſtra & thiara, de quibus & eo-

rum vſu non eſt modo diſſerendum, ſat ſit
nobis ſcire Iudæorum ſacerdotes non niſi

oppertos capite ſolere fundere preces, &
vſque hodie à modernis Iudæis obſerua-

tur. Ex quo vt probabilius colligo ritū orā-
di viros Chriſtianos aperto capite, ſaltem

in publicis precibus non eſſe antiquiorem
D. Paulo, & fortasſe deriuatum à Chriſto

Domino, ſimul & ab alijs Apoſtolis prop-
ter rationes allatas: quo ritu non vtebantur

Iudæi, ſed Chriſtiani : quia tegumentum
capitis ſeruitutis ſignum eſt, ſicut apertio

libertatis: cum ergo lex vetus ſeruitutis eſ-
ſet, & lex gratiæ lex libertatis, decuit vt ve-

teris legis profeſſores recti capite orarent,
vt ſerui: legis verò gratiæ cultores Chriſtia-

ni aperto capite, vt liberi. Fortasſe quis ſen-
tiet D. Paulū ad Corinth. (qui populi Græ-

ci ſunt) ſcribentem, ritui Græcorum ſe ac-
comodaſſe, qui, vt colligitur ex eodē Plu-

tarcho, Lilio Giraldo referente Symtagma-
te. 17. aperto capite orabant & immolabāt.

Ab hoc ritu inter orandum vſque nunc val-
dē obſeruato originem credo traxiſſe mo-

rē ferē apud omnes nationes polyticē vi-
uentes vſitatum, vt occurrentes ſe inuicem

ſalurent detegendo caput. Et ſimiliter aſſue-
tū eſt corā Magiſtratib⁹, Principibus, & Re-

gibus detecto capite ſtare. Quæ cōſuetudo
in principio naſcētis Eccleſiæ pietatis ergo

in ordine ad Deū exercebatur, vt retulim⁹
ex D. Paulo: iā verò hiſce tēporibus amici-

tiæ cauſa, aut ad proteſtandū obſequiū er-
ga eū, corā quo aperitur caput vſu recepta

eſt: etenim qui corā altero caput aperit, re
ipſa proteſtatur, ſe illi offerre & eius obſe-

quio velle mācipare caput, quod præcipuū
& illuſtrius mēbrū ſui eſt, & conſequenter

ſe totū: ac ſi diceret, ecce paratuſum in tuū
obſequium me impendere, in cuiuſ ſignum

aperio caput, in quo ſenſus vigent. Huic ſi-
mile eſt, quod aſſert Alex. ab Alexand. lib.

2. c. 19. ex quo etiā poſſet deſumi alia ratio
pro ritu virorū Chriſtianorum in orando

aperto capite, etenim ſe offerūt Dei obſe-
quio, dū offerūt capita ſua, ea Deo præſen-

tādo: & idē facerent fœminæ, niſi obſtaret
pudicitæ lex, ne videlicet offendiculū po-

nant oſtendendo comam arte compoſitā.

De osculo ſancto.

E S T etiam in Eccleſia Chriſti alius
adorandi modus, frequentior tamē

ac vſitator tēporibus antiquis; oſcu-
lato nēpē rerū ſacrarū, imò & fidelīū ad in-

uicē, non ſolū in ſignum amicitie, verū etiā
reuerentiæ & honoris, quā ceremoniam in

Miſſarū ſolemnijs modo video obſeruari,
dū ſacerdos ter altare oſculatur, in initio,

medio, ac fine. De quo Innoc. 3. lib. 2. myſ-
teriorū Miſſæ, c. 15. ait. *Rurſus cū oſculū ſit*

ne dū amoris ſignū, ſed & reuerentiæ. Vnde
Eſther Regina venerationis ergo oſculaba-

tur apicē virgæ Aſſueri Regis. Caueat Sacer-
dos accedens ad oſculandū altare, ne odio

aliquo atq; diſſidio à proximo diſſideat, ne
cū tāta animi impudentia appropinquās ad

Dominū, & oſculans altare, audiat cū Iuda
vocē illā: *Oſculo filiū hominis tradis?* Vade

reconciliari fratri tuo. Sanctōrū itidē oſſa, veſ-
tes, reliquias, calices, cruces, ac quidquid ſacer-

crū eſt ſolet fidelis populus pie & deuotē
oſculis venerari.

Sed vt hunc orandi ritū agnoſcamus, al-
tius eius antiquitatem ac vſum inueſtigare

oportet, adnotātes oſcula duplicis ſignifica-
tiſuiſſe ſymbola, videlicet amoris ac reuerē-

tiæ, ſeu ſummiſſionis, ac proinde duplicis
generis oſcula diſtinguere oportet. Primū

amoris, amicitie ac beneuolentiæ cōciliandæ
cauſa inuentū. Secūdū verò reuerentiæ, ac

ſummiſſionis ſignū. Inter quæ multa repe-
riūtur diſcrimina: etenim prioris generis oſ-

culum, ad amicitia pertinet, poſterioris ve-
rò ad adorationem, quæ eſt actus Religio-

nis : prioris generis oſculum ferē ſemper
inter

81

Alexand.

16

Innocent.

17

inter aequales versantur, posterioris verò est inferioris ad superiorem. Prius in facie exercetur, posterius in alijs mēbris, putà pedibus, manibus, & interdum vestibus, aut alijs extrinsecis.

18

De horū antiquitate & vsu differendum. Sed prius de amoris osculo, quod cū ipsa natura natum esse reor, cum videam etiam in auiibus marem ac fœminam rostris sese inuicem osculari, amoris ac se ad coitum præparandi causa: similiter & in hominibus fieri ab initio mundi existimo: itaq; naturæ inuentum est non gentis alicuius institutum, aut inuētio. Sed cupiet quispiam huius rei scire causam. Luilius Legionensis Augustinianus in primum caput Cantici Cantico rū his verbis reddit: *Amantium animi, non tam secū, quàm cum his, quos amant, versantur, quod longius ab illis absunt, eo magis à se & à suis corporibus discedunt, minusq; vim suā illis impertiuntur, ex quo corpora ipsa macie attenuantur, pallentq; ac viribus animi destituta languent; qui langor corporis quoniā ex absentia, & aberratione, vt ita dicā, animi totus oritur, adeo corpora ipsa naturæ tacito sē su, suoq; nutu reuocare ad se animū suū cupiūt. Is autē cum eo, quem amat versatur, & apud illum habitat, auent igitur eodem naturæ induitū amicos videre arteq; complētī, & id animi sui quod intra illos est haurire quoquo modo possint, & ad se transferre, quod quoniam iungendis osculis, anima q; legenda videtur maxime posse effici, ex eo fit vt in amore tanta sit osculādi vel cupiditas, vel voluptas.* Hęc Luilius poetice & lubricè magis, quàm vere. Nam asserere naturam ob id oscula inuenisse, vt amantes suam recuperēt animam, & ab aliorum cordibus per os vires ac animum hauriant, ac si de recuperatione pecuniæ, aut haustæ aquæ ē puteo profundo loquatur, quis non immerito, putabis? Vera igitur causa est, quia sicut natura adinuenit ritum, qui in oculis apparet ad significandam animi lætitiā, & suspiria in ora ad de notandam tristitiā, & similes motus ad alias significationes pandendas; sic etiam adinuenit natura oscula, quibus amoris, amicitie & recōciliationis affectus significarentur. Hęc autem amicitie & amoris oscula fuisse frequentata antiquitus ab omni natione, maxime ab Hebræis testantur sacræ Li teræ ac profanæ. Genesis. 27. & 29. 31. & 45. Exod. 4. & 18. 1. Regum. 12. & 20. secundū Regum. 14. Tobie. 7. Matthæi. 26. Marci. 14. Luc. 15. & alibi sæpè: & ferè ad nostra vsque tempora perdurauit, specialiter apud

Genes. 27.
Exod. 4.
1. Reg. 15.

19

A Gallos, de quibus fertur frequentē esse osculorum vsu, vt honorificū putent, quod adueniens hospes vxorem, sorores, filias osculo adhibito salutauerit, ac amplexatus fuerit, & in gremium sibi asidere iusserit. Et apud Lacedæmonios oscula non modo concessa, sed etiam proposita esse præmia ijs, qui seniores lepidius oscularētur: & apud Romanos siue viros siue fœminas mos iste salutandi se osculis vsq; adeo inualuit, vt Tiberi⁹ referēte Suetonio de Tiberio c. 34. legē sancita iā consuetudinē vt valdè molestā & frequentibus occursionibus fastidium afferentē tollendam curauerit, sed nequiu it aduersus vsu præualere. Vnde Martialis qui vixit tēpore Domitiani, hæc ad Linum.

Sueton.

Martialis.

*Bruma est, & riget frigidus December,
Audes tu tamen osculo niuali,
Omnes obuius hinc & hinc tenere,
Et totam Line basiare Romam.*

Ex his colligere licet Numidarū ē regō ne oppositā ruiticitatē, auorum tanta fuit feueritas, vt nec filios suos oscularētur, res lōge ab humanitate aliena: erat enim à principio istiusmodi osculi vsus amicitie & salutationis gratia simplex, omniq; libidine carēs, & temporibus nascētis Ecclesiæ frequens valdè, & ob id ab Apostolis suusus, vt videre licet ad Rom. 16. 1. ad Corin. 16. 2. ad Cor. 13. 1. ad Tim. *Salutate, inquit, inuicē in osculo sancto.* Quibus in locis duo insinuatur, vnū est Apostolū bene prauidisse, imò expertū fuisse in osculis amicitie, ac beneuolētię sepe admisceri libidinē, & obsecnas cupiditates, & propterea nō quæcunq; oscula, ad quæ inuitat, etiā sine mixtionelibidinis sancta vocari, sed illa dumtaxat, quibus ex præscripto Apostolico Christiani in sacris conuentibus utebātur, adiuncta salutatione hac, *Pax tecū*: mos enim erat apud fideles ab Apostolis acceptus, vt tradit Florus in expositione Missæ, finita consecratione Eucharistiæ ante communionem osculum singulos fideles inter sese iungere in signū pacis, & amoris mutui inter fratres seruadi. Huius osculi, & eius significati meminit expresse Dionysius Arcopagita de Ecclesiā. Hierarchia, capi. de cōmunionē, & Iustinus martyr in oratione ad Antoninū imperatorē sic ait. *Precibus finitis mutui nos inuicē osculo salutamus.* Et post osculū sequi administrationē Eucharistie. tradit fuis Tert. lib. de oratione, vbi appellat huiusmodi osculū signaculū orationis: & postea.

20

Rom. 16.
1. ad Ch. 16
1. ad Tim.

Florus.

Dionys.
Iustin.

Tertulian.

Quæ

Cyrrill.

Quæ oratio cum diuortio sancti osculi integre, quem Domino officium facientem impetret pax? Cyrrillus Hierosolymitanus Catechesi Mystagogica. 5. sic dicit loquens de hoc osculo: Nec hoc ita accipias, quasi osculum illud sit huiusmodi, quasi in foro inter omnes amicos esse consuevit, neque enim tale est. Hoc igitur osculum animos mutuò conciliat, & omnem malorum oblivionem illis spondet. Signum igitur est hoc osculum reconciliationis animorum, vniuersæque iniuriarum memoria deletæ. Et post aliqua: Igitur osculum hoc, quo in sacris vtimur, reconciliatio est, atque idcirco sanctum, de quo & Paulus dicit: Salutate vos inuicem in osculo sancto, & Petrus inquit, in osculo dilectionis. Hæc Cyrrillus. Eiusdem osculi meminit Chrysostomus lib. 1. de compunctione cordis, & homilia de prodicione Iudæ ad finem, & homilia. 51. ad populum Antiochenum: & August. sermone. 83. de diuersis. Post orationem, inquit, Dominicam, quam accepistis, & reddidistis dicitur, Pax vobiscum, & osculantur se inuicem Christiani, in osculo sancto, quod est signum pacis (si quod ostendunt labia fiat in conscientia) id est, quomodo labia tua ad labia fratris tui accedunt; sic cor tuum à corde illius non recedat. Hucusque Augustinus, cui concordat Isidorus de diuinis officiis capit. 15. ne autem quis existimet istas exosculationes promiscue fieri esse solitas, ut viri foeminas, foemina viros, sic indistincte se mutuò infixo osculo salutarent.

Chrysost.

August.

Isidorus.

21

At vtente & fruente Ecclesia hoc tam insigni symbolo pacis, verè columbino, non ficto, non subdolo, sine malitia vlla, aut fraude, ut nihil sanctum reperiatur, quod Diaboli versutia, & hominum iniquitas non temerauerit, fraus, dolus aut aliqualis libido obrepere cœpit inter osculantes viros, aut foeminas, etiam temporibus illis antiquis, quod Origenes insinuauit super Epistolam ad Roman. capit. 16. in hæc verba: Mos in Ecclesia traditus est, ut post orationes osculo se inuicem suscipiant fratres, hoc autem osculum sanctum appellat Apostolus, quo nomine illud docet. Primum ut casta sint oscula, quæ in Ecclesijs dantur, deinde ut simulata non sint, sicut fuerunt Iudæ. Osculum verò fidele primò castum sit, deinde pacem in se, simplicitatemque habeat in charitate non ficta: & Athenagoras in oratione ad Christianos. Tam accuratè temperare osculum, seu potius adorationem salutationis oportet, ne si quomodo pauxillum mens polluta fuerit, ab æterna vos vita proscribat

Origenes.

Athenago.

A verbum. Clemens Alexandrinus lib. 3. pedagogi post execratum quendam prauum usum sic ait: Dilectio autem non in osculo censetur, sed in beneuolentia, illi autem nihil aliud osculo, quam Ecclesias conturbant, cum ipsam intus non habeant amicitiam, etenim in hoc turpem mouit suspicionem & maledicentiam, quod impudenter osculo vterentur, quod esse oportebat mysticum; id sanctum vocauit Apostolus, regno digne gustato, ore modesto & clauso beneuolentiam animi ostendamus, per quod maxime se exerit mæstuetudo morum; est aliud quoque osculum incestum veneno plenum, sanctitatem simulans. An nescitis quod etiam phalangia si ore tantum tangerent graues dolores hominibus afferunt? Hæc ille. Ex quibus aperte colligitur, iam illis temporibus osculum alias sanctum in suspicionem malitiæ incœpisse venire; qua malitia crescente, & numero Christianorum, ne osculi sancti occasione fastidium generaretur, & scandalum, sublatum est omnino huiusmodi osculi usus, & loco illius in plurimis Ecclesijs alter laudabiliter subrogatus est, osculandi scilicet tabellam Christi imagine, aut sanctorum reliquias continentem; quam exosculandam à fidelibus per totam Ecclesiam ministri discurrentes porrigunt, simul distribuentes panem benedictum singulis diebus Dominicis, ut existimo, in memoriam frequentis sumptionis Eucharistiæ, quæ ob teporè deuotionis modo frigescentis raro fit. Huius pani benedicti antiquitas & causa eius porrectionis antiquissima est, ut patet ex Patribus Historiographis, & sacris Canonibus, quæ diligenter colligit Durantius lib. 2. de ritibus Ecclesiæ cap. vlti. Quare non deberent parochi ab hac tam antiqua & laudabili consuetudine cessare, & eius utilitates ac motiua exponere, ut ad deuotionem excitarentur. Hæc satis sint de amicitia & pacis osculo. ¶ Superest, ut de reuerentiæ & adorationis osculo, quod presentis instituti est, non nihil dicamus, aduertentes osculis ab antiquissimis temporibus solere significari affectum & recognitionem summisionis, reuerentiæ aut gratitudinis: quod ad adorationem externam pertinere ex definitione à nobis allata de adoratione clarum est: fuisseque in usu vetustissimo, & ferè cum ipsa natura ortu huiusmodi adorandi modum testatur sacri autores, & profani. Cicero in oratione 5. contra Verrē ait: Agrigenti quod oppidum est in Sicilia æneum fuisse Herculis simulacrum, quod os atque metum detrita haberet, propter frequentiam, scilicet, eorum, qui eò venerationis gratia oscula-

Clemens.

Durant.

22

Cicero.

culaturi accederent. Et Prudentius cū cultus & adorationis rationem describeret, quo antiqui Solem prosequerantur, inter cetera dixit, *Eos equis quoque, qui Solis currum trahebant, pedes fuisse osculatos.* Et de manu osculatione multa statim. Hunc autem adorandi modum per oscula frequentiore fuisse apud Hebræos patet ex multis sacre Scripturæ locis. Esther 5. Regina osculando summam sceptri Regis Assueri Regem adorauit. Et Sunamitis similiter apprehendit pedes Elisei, nimirum eos osculatura in reuerentia signum, quarti Regum. 4. & Rex Nabuchodonosor perterritus sapientia Danielis cecidit in faciem suam, osculaturus, nempe eius pedes, Danielis. 2. Eandem adorationem præstitisse Alexandrum Magnum, Iaddo Sacerdoti Magno Hebræorum, narrat Iosephus lib. 11. c. 18. & Lu. 7. de Magdalena, & 8. de Iairo, Actorum. 10. Denique oscula ad Religionem & adorationem maxime apud Hebræos pertinere, vel ex eo colligere licet, quod verbum, osculandi Hebræum, *Nasak* ad adorationem refertur sæpius: Psalm. 2. ubi vulgata habet, *Apprehendite disciplinam*; ponitur verbum præfatum *Nasak*, quo promiscue utitur Hebræi pro osculari & adorare, Hieronymus verit, *Adorate pure*, quam versionem defendit in Apologia contra Rufinum. Septuaginta & alij, *osculamini filium*, in quo fit allusio ad veterem adorandi modum per oscula, ut Hieronymus adnotauit. Et Osee 13. ubi nos legimus, *Vitulos adorant*, Pagninus, Regia, Tigurina, legunt, *Osculantur vitulos.* Et Hieronymus ait, sic vertisse Aquilam. & Genesis. 41. illud quod Pharaos Iosepho dixit, *Ad tuum oris imperium cunctus populus obediet*, legit Regia, *Super os tuum osculabitur omnis populus*, & Vatablus, *Os tuum osculabitur omnis populus.* Hoc nempe signo, te illorum esse Dominum ostendentes. Ecce non solum apud Hebræos, verum apud Aegyptios, qui se omnium antiquissimos iactabant, mos erat osculis summisionem, ac reuerentiam erga aliquem profiteri, quod ad adorationem pertinere certo certius est. Præcipue autem huiusmodi adorationis modus in osculo manuum exercebatur, ut patet tertij Regum. 19. Iob. 31. & Apuleio Apologia. 1. & lib. 4. de asino aureo, Minutius in Octauio, & ex Plinio citandis. Et ut reor in osculo manuum non qualiscunque summisionis, aut reuerentia affectus ostendebatur, sed omnis qui haberi solet erga benefactores:

A osculatio namque summisionem & reuerentiam significat, & cum manus instrumentum & symbolum sit beneficiorum collatorum, osculari alicuius manum est se illi summittere, ipsum reuereri, atque adeo adorare ut benefactorem, à quo plura accepimus beneficia, & ideo consuetudo veterum fuit Imperatorum ac Regum osculari manus. Vnde apud Hispanos maxime hæc loquendi forma ad gratias agendas frequentior plus nimio est, & inde ad Italos quoque dimanauit, ut Autor est Pierius Valerianus lib. 35. Aduersus hanc Hispanorum formam loquendi, quidam habens eos exosos versibus latinis lusit, quorum aliquot referam.

Pierius.

Quod cupis, & rogitas te noscere, Beso las manos,

Quid sit velle quidem, quæ sit reuerentia verbo,

Tanta, & quam varium cunctos ducatur in usum

Hispanos inter, quibus hoc tempore seruit, Ad quæcunque volunt, dum inter versantur amicos?

Accipe, sum paucis tibi respondere paratus.

Omnia nam, quæcunque velis, aut plurima saltem,

Vel quæ testantur mentem gratam, atque benignam,

Officiumque animi promptum simul esse memento.

C

Ex hac adoratione per oscula manus Regum, ac Illustrium personarum dimanauit alia adorandi ratio non multum dissimilis à modo relata. Obtinuit usus, ut ipsi adoratores suam ipsorum osculantes manum, Deos aut excellētes homines adoraret, cuius rei Profani scriptores meminere, & Plin. inquit, lib. 18. c. 2. *Inter adorandum, dexteram ad osculum referimus, & totum corpus circum agimus, nam eminens stans manu versus eum, quem adorabant, porrigebant, eamque statim reuerenter referabant ad osculum.* Tacit. li. 16. de Ner. *Postremo, genu flexis, & ceterum illi manu veneratus, &c.* Suetonius in Claudio. *Eos de speculaculo edentes, surgens, & ipse cum cetera turba voce ac manu veneratus est.* Et usque ad nostra tempora hic usus salutationis & adorationis perseverat, dum salutantes alios nostras osculamur manus. Iste etiam adorandi modus, erga Deos aut sacra vtitissimus fuit. Minutius in Octauio sic ait: *Cecilius Serapidis simulachro viso, ut vulgus superstitiosum solet,*

Plinius.

Tacitus.

Suetonius.

let, manum ori admouens osculum labijs impressit. Ethoc est, quod sanctus Iob. c. 31.

Iob. 31.

3. Reg. 19.

Soli ac Lunæ se fecisse negat sicut adorabāt Geniles Idolatræ, & tertij Regum. 19. ait Dominus: *Relinquam mihi in Israel septem millia virorum, quorum genua non sunt incuruata ante Baal, & omne os, quod non adorauit eum osculans manum* (explicat modū adoradi Baal) & Psalm. 124. *Quia non relinquet Dominus virgam peccatorum super sortē iustorum, vt non extendant iusti ad iniquitatē manus suas.* Explicat Caietanus, *Nō requiescet dominatus idolatrarum super filios Israel, vt iusti non se dedāt idolatriæ, quod fiebat per extensionem manuum erga idola, deinde contrahentes & osculantes:* & Tertulianus fideles de oriente Sole reprehendit dicens: *Plerique vestrum affectione adorandi ad ortum solis labia vibratis:* & Hieronymus in Apologia in Rufinum eiusdē vsus meminit, qui & perseuerauit ad nostra vsque tempora apud Indos Occidentales ab Hispanis debellatos, qui Solem & Stellæ, ac cæteros deos falsos, & eorum idola adorabant, apèrientes manus & labijs, cærtum edendo sonitum ad modum osculantium. Ita refert Iosephus

Tertul.

Hierony.

Acosta.

Lucian.

25

quinimo vt autor est Lucianus in encomijs antiquitū pauperes, quibus victimarum nō erat copia, per oscula manuum eorū idolis sacrificijs putabantur satisfecisse.

Sed rogabit quispiam. Estō osculatio manuum eorum, qui adorantur, adoratio sit, tamen cum adoratio ad alterum sit, non apparet, quare osculari manum propriam ipsiusmet adorantis ad adorationem pertineat? Hortibonus in Laërtij notis hanc exosculatorem propriæ manus ad quandam silentij venerationem, qua Deus colitur, refert, iuxta illud, *Te decet hymnus Deus in Sion, alia lectio habet, tibi silentium laus.* Sed non videtur satisfacere dubitationi: etenim nō per manus propriæ osculationem, indicabatur silentium, sed per admotionem duorum digitorum ad comprimenda labia, iuxta illud, *Digito compefecit labellum:* quare aliter respondendum censeo, scilicet sæpe cōtingere res adorandas esse absentes, aut eminus stare, sicut Solem & Lunam, atq; adeo esse impossibile istarum rerum aliquid osculari, aliquando verò etiam si res adorandæ propè sint, tamen adoratores reuerentia ducti verebantur eorum vestes, nedum manus osculari, ideo vt ostenderent animum pròptum adorandi, simul & tremorem tangendi profanè Deos vel principes suas ipsorū

Hortibo.

manus deosculantur, vice earum adoratum & osculationum, quas vel nequeunt facere propter distantiam eorum, vel non audent propter reuerentiam. Ex his ni fallor explanabis locum Ezechielis cap. 8. vbi inter alias idolatrias refert quandam exerceri à Iudæis applicando ramos ad nares suas, non enim apparet pertinere ad idolatriam adorare ramos bene olentes. Respondetur tamen omisiss alijs expositionibus. Offerre dijs fasciculos ramorum bene olentium ad idolatriam pertinet, Iudæi autem illi de quibus loquebatur Propheta dediti adorationi Solis, cum propter distantiam nō poterant ramos aut flores suauē olentes Soli admouere, aut ad nares simulacri eius præ reuerentia non auderent applicare, ipsi odorabant ramos vice Solis, & ideo non minus idolatrare censebantur, quàm si ramusculis illis ipsos Deos falsos, aut eorum simulacrorum nares tangerent.

Ezech. 8.

85

26

Ex omnibus dictis in hoc discursu colligimus, osculari quēpiā ad adorationē pertinere: similiter esse adorandi genus osculari sanctorū ossa, ac reliquias, vestes sacras, calices, sacerdotum manus, Summi Pontificis pedes, & ad adorationē religiosam pertinuisse olim, & modo etiam in Ecclesia Christi obseruari. Qui plura cupit de adorationis osculo videre, legat Celium Rodiginum de diuersis adorandi generibus, ac ritibus sparsim in multis locis; & Claudium de Sancteis, repetitione. 9. de Eucharistia; cap. 7. Iacobum Durantium de ritibus Ecclesiæ, libro 1. cap. 3. De prisco autem osculandi vsu videndus est Iustus Lipsius 2. electorū cap. 6. Muretus lib. 10. variarū, cap. 10. Pitheus. 11. aduersariorum, cap. 7.

Rodiginus
Claudius.
Sanct.
Durant.
Lipsius.
Muretus:
Pitheus.

De pectoris tunctione.

Pectoris tunctio ritus est satis celebris apud Christianos, & animi supplicis & petentis veniam à Deo non ignobile indicium: vnde à Christianis fuit in vsu frequentissimo, præcipuè quotiescunque vox, *confiteor*, proferretur, pectus tundere, vt animatuertit Augustinus sermone 8. de verbis Domini apud Matthæum, & quoties in oratione Dominica dicitur: *Dimitte nobis debita nostra*, vt autor est idem Augustinus sermone 10. in 50. homilias. Originem huius ritus non inuenio apud Ethnicos, nec mirum nam signum est animi agnoscentis peccata, & credentis, ac petentis remissio-

27

August.

nem peccatorum per cordis contritionem, quæ agnitio & fides Ethnicis defuit. Nec huic obstat Plutarchus, qui in vita Antonij narrat Cleopatram post victum à Cesare Antonium validis ictibus pectus tuitudisse, egit non ut petens, aut sperans veniam peccatorum, sed ut desperans devota & fortunis ad eum modum, quo huiusmodi solent caput suum parietibus illidere.

28

Luca. 18.
& 23.

Fuit ergo pectoris tussio cæremonia Iudaorum, ut constat Luca. 18. de Publicano percutiente pectus suum, & dicente: *Deus propitius esto mihi peccatori*, & Luca 23. aliqui qui altiterunt Cruci Christi in die Parasceues, reuertebantur percutientes pectora sua. Et exemplo publicani à Christo laudati, postea Christiani hoc ritu in suis precationibus usi sunt, cuius meminit Tertul. lib. 7. aduersus Marcionem cap. 18. Cyprianus de oratione Dominica, de Publicano, inquit, *Percutiebat pectus, & peccata intus inclusit, quasi ea exclusurus*. Gregor. Nazian. oratione 15. in plagam grandinis, & D. Hieronymus in vita Hyllarionis ait: Pectus pugnis percutiebat, quasi cogitationes eade manus posset excludere: & idem Hieronymus grandi silice solebat ferire pectus. D. Augustinus, enarratione secunda in Psalm. 31. & super Psalm. 146. *Tu dirige cor tuum: nō potes: tu frange, ille dirigat: quomodo tamen franges? quomodo tamen conteres? confitendo, puniendo peccata tua: quid aliud significat pectorum tussio, nisi forte putamus ossa nostra percasse aliquid cum cadimus, & tundimus pectus: sed significamus nos cor conterere, ut à Domino dirigatur*. Maximus Taurinensis Episcopus, homil. 13. de Quadragesima: *re-te contundes manibus pectus, si omnem inde furorem malignæ voluntatis excusseris*. Nicolaus primus in responsis ad consulta Bulgarorum, cap. 54. *hinc etiam pectus percutimus, signantes videlicet quod nequiter egimus displicere nobis, ac idē antequam Deus feriat, id nos in nobis ipsis ferire, & antequam ultio extrema veniat*. Et hæc satis sint de diuersis adorandi generibus famosioribus, nam plura persequi minutatim non libet.

Taurinen.

Nicol. 1.

Cæteræ dubitationes ad adorationem respectuam imaginum spectantes, in tertia parte loco citato commodius disseruntur, & inferius quæstione 122. articulo tertio disputabitur de adorationis præcepto.

(.?.)

A

ARTICVLVS. III.

Utrum adoratio requirat determinatum locum?

Conclusio.

B

DETERMINATIO loci non requiritur ad adorationem principaliter, quæ si sit de necessitate ipsius, sed secundum quandam de ceteram, sicut & alia corporalia signa. Prima pars probatur: quia id quod est in oratione principalis interior deuotio mentis est, ut superius articulo præcedenti dictum est. sed mens interior apprehendit Deum, quasi non comprehensum loco: ergo neque adoratio quantum ad id quod principale est, requirit determinatum locum. Secunda pars probatur, quia corporalia signa necesse est quod in determinato loco & situ fiant: ergo ut decentius fiant requiritur determinatus locus.

C

Circa D. Thomæ literam aduertendum, cum videri sermonem facere de adoratione externa, quæ veluti componitur ex actu deuotionis, id est electionis voluntatis volentis Deum colere externe, & ex ipso exteriori signo adorationis, verbi gratia, genuflexione, aut pectoris percussione, vel quopiam simili: & ait ad primum, quod principale est, nullo modo requiri determinatum locum; & ad secundum dicit, quod minus principale est absolute non requiri, & cum se ipsum citet in præcedenti articulo, fortasse nomine adorationis internæ intellexit hic atque illic electionem illam cultus externi, quam diximus esse omnis cultus fontem; & quidam sic interpretantur D. Thomam, Cæterum quidquid sit de D. Thomæ interpretatione circa adorationem internam, hæc conclusio etiam intelligenda & adaptanda est adorationi internæ, & externæ, quas diximus posse seorsum compleri, & consummari. Itaque adoratio interna nullo modo requirit determinatum locum: externa vero tantum quoad decentiam, id est, quod decentius in aliquo loco determinato fit.

D

Quis sit autem iste locus statim dicemus.

(.?.)

D 15.

DISPUTATIO 1.

An conclusio D. Thom. sit vera?

2
Ioan. 4.

IVVS articuli dubitatio iam pridem à muliere Samaritana Christo Domino proposita est, Ioannis 4. Cui quia Dominus aliquantulum suboscure respondit, nos claritatis gratia respondebimus per sequentes assertiones: præmissa tamē distinctione orationis, & adorationis (nam quoad hoc pari passu procedunt) in priuatam & publicam. Priuata est, quæ internè vel externè fit ab orante vel adorante proprio nomine, vt per sona peculiaris est. Publica autem, quæ exteriori signo fit à ministro Ecclesiæ totius populi fidelis nomine: & hæc subdiuiditur in solemnem ex necessitate, quales sunt orationes & ritus, qui ex Ecclesiæ præscripto sacrificijs maximè Eucharistiæ adiunguntur: & in eam, quæ non necessariò solēniter exercetur, vt recitatio horarum Canonicarum, quæ aliquando in Ecclesia, aliquando in priuatis domibus recitantur. Hoc supposito

3
1. *Ad Ti.* 2. Probatur ex illo primæ ad Thimot. 2. *Volo viros orare in omni loco leuantes puras manus ad Deum, similiter & mulieres.* Primum pertinet ad orationem. Secundum ad externā adorationem, vbi glossa: *In omni loco vbicūque sunt, & non solum in Ecclesia, & Ecclesia in Missæ præfatione, Verè dignum & iustum est nos tibi semper & vbique gratias agere,* D. Bernar. in meditatione, *vbicūque fueris intra te met ipsum ora, si longe fueris ab oratorio, non queras locum, quoniam ipse locus es.* Ratio est, quia Deus vbicūque est, & vbique eius præsidio indigemus: ergo vbique eius auxilium implorandum est, quod consulūt vitæ spiritualis magistri, maximè si sit sermo de orationibus breuioribus, quas ipsi iaculatas, seu iaculatorias vocant, quæ in omni loco salubriter funduntur, in domo, in foro, in mensa, in lecto, in latrina, in palatio: sic Hieremiam in coeno, Daniele in lacu, Iob in sterquilinio iacentem, Ionam in ventre ceti, latronem in Cruce pendentē, Ezechiam in lectulo decumbentem, Paulum in carcere Deū deprecatos, & ab eo legimus exauditos. Nec aliquis locus quātumuis fœdus orantibus denegatur, tum quia Deus,

Gloss.

Bernar.

A qui adoratur, aut oratur, nulla locorum turpitudine fœdari potest: sicut neque Sol immundorum locorum præsentia: tum, quia adorantibus, aut orantibus si sapiunt opera naturæ, non debent videri turpia. Vnde de sancto Gregorio legitur, vt refert Alexander de Ales quod cum purgaret ventrem & Psalmū diceret, apparuit ei Diabolus, quærens quid faceret, & respondit, *Ventrem meū purgo, & Deum meum laudo:* igitur adoratio nibus & orationibus priuatis omnis locus decēs est, etiam infernus ipse, si in eo reperirentur qui orandi affectum haberent.

B Dico secundò. Orationes & adorationes quæ ex Ecclesiæ præscripto peraguntur erga sacra Eucharistiæ sacrificium, vel alia sacrificia (si quæ sunt) postulant ex necessitate determinatum locum: nempe Ecclesiam, vel quod suppleat locum Ecclesiæ, videlicet aram. Itaque tales orationes aut adorationes peragere in locis profanis peccatum lethale est. Probatur, quia sacrificium exigit locum specialem vñbus tantum sacris delictatum, vt sequenti quæstione constabit: ergo & orationes & adorationes, quæ ex Ecclesiæ instituto ipsum sacrificium circumstant, & concomitantur, eundem locum sibi necessariò postulant.

C Tertiò dico. Reliquæ orationes & adorationes publicæ, quando in solemni pompa peraguntur, aut verò in conuentu & fidelium multorum congregatione, non requirunt determinatum locum, sed vbique fieri possunt: nisi loca immunda sint, & turpia, vt lupanaria, aut latrinæ. Prima pars patet, quia processiones vbique locorum celebrantur, Terra, Marique, in quibus clerus populūq; fidelis crebras orationes & litanias fundit, deuotas orationes Deo exhibet. Tales processiones talibusque ornatas cæremonijs, & precibus instituisse Gregorium Magnum grassante Epidimæ morbo in populo Romano in eius vita legitur. Secunda pars probatur primò ex D. Basilio libro 2. de Baptismo, vbi dicit, illud D. Pauli testimoniū, *Volo viros orare in omni loco*, esse intelligendum de locis mundis, & de decentibus: & videtur explicatio Basilij cōgrua, & nostro huic tertio dicto accomodanda: & D. Ambrosius super locum Pauli intelligit, dum modo locus nō sit importunus, aut obscœnus: & Augustinus in libro de assiduitate orandi quod colligitur ex ijs, quæ subdit, *Mulieres similiter in habitu ornato.* Igitur loquebatur Apostolus de orationibus, quæ in congregationibus fidelium fundebantur, ad quas mulie-

4

5

D. Basil.

Ambros.

mulieres in habitu ornato deberent pergere, nā ad alias, quæ passim in domorū suorū angulis emittebant, quid opus erat in habitu ornato eas efundere? Secūdo. Huiusmodi orationes, & adorationes, de quibus in hoc dicto vt plurimū à clero & ministris Ecclesiæ peraguntur, non solū ad Dei misericordiam inplorandam, verū etiam vt illis signis externis excitent deuotionē aliorum de vulgo: ergo vt reuera excitent, & ne despectui habeantur ritus illi, oportet vt in locis mundis & decentibus fiant, eò præcipuè, quia vulgus his maximè permouetur. Tertiò, quia isti ritus fiant, & istæ orationes funduntur nomine Ecclesiæ, quæ mundissima est: ergo in locis foedis ac turpibus non decet eas peragi.

6 Dico quartò. Horæ Canonicæ quando priuatè dicuntur, possunt recitari in omni loco, præter quàm in locis obscœnis, ac inhonestis, putà in Lupanari, aut latrinis. Prima pars patet, quia nullo humano aut diuino iure peculiaris locus prædictæ recitationi designatus est. Cōsulatq; dixi quādo priuatè dicuntur: nam non facimus sermonē de ijs, qui ex pacto, vel ex stipendio vel ratione officij tenentur recitare, aut quomodolibet orare in Ecclesijs: istorū namq; orationes vendicant sibi certū locū, extra quē si recitentur peccato obnoxij sunt, de quo superius latè agentes de obligatione dicendi in choro officij diuinū. Secunda pars dicti probabilis est, videlicet recitare horas canonicas in loco turpi, aut obscœno peccatum esse, sed dūtaxat veniale, seclusis contēptu aut scandalo, quibus admissis poterit esse mortale. Et probatur: primò, ex Ambrosio, Basilio, Augustinocitatis. Secūdo, nam ille orationes horariæ etiam si priuatè recitētur, nomine Ecclesiæ recitātur, & à ministro Ecclesiæ: ergo ad repræsentandū eiusdē Ecclesiæ munditiā & cādorē, in loco mūdo & decetū recitari debent, aliās nonnulla irreuerētia erit, à qua, vel leuicula causa congruitatis facile excusabit: v. g. quia quietius in stabulo, quā in diuersorio pleno tumultibus recitari potest, aut quia recitans carcere foetido detinetur inuitus, aut in locis pedore & nidore plenis demoratur, vt sæpe captiuis clericis accidere solet: & deniq; multæ similes excusationes afferri possunt: maximè, quia pars hæc nō est omninò certa, cū præfati Sancti possint interpretari de orationibus, quæ sūt à multis fidelibus ad adorandū congregatis, de quorum orationibus Apostolū fuisse locutum, supra censuimus.

A Ex hoc inferitur Gerardū Carthusianū immodicè fuisse scandalizatū, quando narrat vt facinus horrendū se audiuisse quendam sacerdotem recitantē Vesperas in latrina.

Gerard.

DISPUTATIO II.

An omnes orationes & adorationes congruentius & fructuosius fiant in Ecclesijs, quàm in alijs locis?

B **M**AGNA caterua Hæreticorum negatiuā partem tenent, omninò reiicientes & execrantes tēplorum vsum. Primus autor huius hæresis fuit Eustachius quidā relatus in Epistola Synodali Cōcilij Cāngrensis, secuti sunt eū Mefaliani, qui abominabantur tēpla & altaria, vt refert Dam. lib. de centū hæresibus, Hæresi. 80. Manichei obijciebāt Catholicis quod haberent tēpla & Ecclesias iuxta ritū Gentium, ita August. lib. 20. cōtra Faustum cap. 3. & 4. Petrobusiani, vt dicitur in vita D. Bern. Albigenes, referente Bernar. Alucemb. Vvaldenses, Vviclephistæ, vt ait Thomas Vvaldensis, Thauritæ, vt refert Ioann. Bund. in compendio, & Aeneas Syluius libr. 4. de Origine Bohemorum, & multi alij Hæretici execrabātur Christianorum tēpla. Demum Lutherani, & Caluinistæ admittunt tēpla, sed dumtaxat ad concionandum, & sacramenta ministranda: reprehendunt autem, quod fiant tēpla ad orandum, quod in honorem, Sanctorū, quod certis ritibus consecrētur, quod magnis sumptibus ornentur: multa proferunt contra templorum vsum, nos alii quot adducemus. Primum desumitur, ex testimonio Ioannis. 4. venit hora & nunc est

I

Damas.

Augustin.

Syluius.

Ioann. 4.

D inquit Dominus, quando neq; in monte hoc, neq; in Hierosolymis adorabitis Patrem. spiritus est Deus, & qui eum adorant spiritu & veritate oportet adorare. Ecce Christus exclusit tēpla Iudæorum & Gētium ab statu gratiæ, & voluit adorationem non alligari certo loco. Imò & laudauit eos, qui eam non determinant ad certum locum, dicens: Veri adoratores in spiritu & veritate adorabunt, & concordat glossa, inquiens: Non in templo, non in monte hoc, sed in templo intimo cordis adorandum est: & ibidem: Cum Deus sit spiritus, non corpus, non aduertit corporeum locum,

locum, vel templum in quo scilicet oretur. Cōfirmatur, nemini enim potest esse dubium duo pronuntiasse Christum Dominum in præfato testimonio: primum abrogationē adorationis, tam in monte Samariæ (qui vocatur Garisim) ubi fuisse structum templum permagnificum narrat Iosephus lib. 11. antiquitatum cap. 7. & 8. quàm in templo Hierosolymitano. Secundum, egregiā adorationem legis gratiæ stabilisse Christum liberam ab omni loco. Ex quo videtur inferri adorationes in certo loco, etiam in Ecclesijs non esse melioris conditionis, imò peioris, & pertinere ad traditionē Iudaicam, vel Gentilicam : quod obijciebat Faustus hæreticus ubi supra.

Ioseph.

2

Matth. 7.

Secundò obijciunt illud Matthæi. 7. *Tu autem cum oraveris intra cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum in abscondito.* Vbi Dominus tradens orandi normam dicit esse fugienda loca publica, & in secreto orandum: ergo non sunt erigendæ Ecclesiæ, in quibus publicè oretur, quod pertinet ad hypocrisis Iudaicam, vt ibidem dicitur.

1. Ad Tim.

2.

Tertiò obijciunt illud primæ ad Timot. 2. *Volo viros orare in omni loco, similiter & mulieres, &c.* Ecce sine delectu assignatur locus orationis ubique, contra Iudæos, qui locum adorationis duntaxat esse dicebant templum Hierosolymitanum.

Act. 17.

Quartò in fauorem prædictorum est argumentum. Deus non est magis in templo, quàm alibi, iuxta illud Act. 17. *Neque in manufactis templis habitat, sed Cælum & Terram implet:* Ergo non est cur magis in Ecclesijs, quàm in quibuscumque alijs locis adorari & inuocari possit. Confirmatur. Quia Gentilium mores sapit expectare Deum magis propitium in templis, quàm alibi: sic refertur in templo Apollinis virginem sacerdotissam ingressam in locum subterraneum eiusdem templi furijs agitatam dare responsa rogantibus: quia, vt ait Lucanus, libro. 3. in illis locis erat quædam diuina virtus.

Lucanus.

3

Quintò, quia templa inanimata non possunt esse capacia virtutis alicuius spiritualis: at sine aliqua virtute reali vix potest intelligi, quo modo orationes & adorationes in templis exercitæ sint efficaciores, & citius à Deo exaudiantur: ergo id non est asserendum.

Pro hæreticorum confutatione, & veritatis explanatione præmittendum, ob quatuor vsus sacras ædes à Christianis ædifica-

ri. Primò ad sacrificandum Deo, & hinc dicuntur templa. Secundò ad martyrum reliquias honorificè conseruandas: & ab hoc vsu tria nomina sortitæ sunt, vocantur enim Basilicæ, memoriæ, aut martyria. Tertiò ad pascendum populum fidelem verbo Dei & sacramentis, & hinc dicuntur Ecclesiæ. Quartò ad orandum, & hinc dicuntur oratoria. Nobis autem in præsentia non est animus cōferendi manus cum huiusmodi osoribus, vt de his omnibus vsibus templa esse proficua & laudabilia stabiliamus: sed dumtaxat aduersus recentiores hæreticos conuincemus templa laudabiliter, ac pie à Christianis erigi ad orandum, & adorandum: eo quod orationes & adorationes ibi & commodius & vtilius fiunt: siue sit sermo de orationibus publicis, siue de priuatis, siue de mentalibus, siue de vocalibus. Probatur primò testimonijs sacre Scripturæ tertij Regum. 8. & secundi Paralip. 6. Salomon affirmat templum factum esse, vt sit locus orationis, & postulat à Deo vt qui cunque ibi orauerit exaudiat, & tertij Regum. 9. Deus apparens Salomoni pollicetur, ita futurum, vt ille postulauerat: at si esset superstitiosum orare in templis, potius quam alibi, vt præfati hæretici Catholicis obijciunt, neque Salomon tam ingentibus expensis templum ad hunc finem ædificasset, neque Deus approbasset factum eius, vt pote superstitione plenum: ergo, &c.

Præterea Esaia. 56. dicitur. *Domus mea domus orationis vocabitur*, quod approbavit Christus Dominus vtens eo testimonio Matthæi. 21. Secundò probatur exemplis eorum, qui Domino placuerunt. 1. Regum. 1. Anna perrexit ad Dei tabernaculum vt oraret, & exaudita est, & secundi Regum. 7. id fecit Dauid, & Danielis. 6. quia non poterat templum proficisci, saltem apertis fenestris orabat versus Hierosolymitanum templum, & Lucæ. 2. Anna non discedebat à templo ieiunijs, & obsecrationibus vacans die ac nocte, & nisi orationes sciret plus Deo placere in templo, domi suæ manifestet oratura, Act. 3. Petrus & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. Præterea probatur testimonio antiquorum patrum. Origenes homilia. 2. in Exodum Ecclesias Christianorum vocat domos orationis, Tertulianus in Apolog. 1. cap. 19. idem sentit, Eusebius lib. 2. hystoriae cap. 17. Chrysost. homilia. 30. contra Anomeos, orare, inquit, vel domi possumus, te homo decipis, & magno in errore ver-

Esaiæ. 56.

4

Matth. 21.

1. Reg. 1.

2. Reg. 7.

Daniel. 6.

Lucæ. 2.

Act. 3.

Origen.

Tertul.

Eusebius.

Chrysost.

versaris, nam etsi domidatur quoque orandi facultas, tamen fieri non potest, ut domi tam bene ores, quam in Ecclesia. Id repetit homil. 79. ad populum videndi sunt Basilius lib. 2. de Baptismo, quæst. 8. & in quæstionibus suis explicatis quæstion. 40. Hieronymus in epitaphio Marcellæ.

Basilius.
Hieron.

Quod si cupis huius maioris utilitatis & commoditatis causas scire, ter assignat D. Thom. in artic. 3. Prima propter loci consecrationem, ex qua spirituale in deuotionem recipiunt orantes, ut magis exaudiantur: de qua causa statim latius dicemus. Secunda causa propter sacra mysteria, & alia sanctitatis signa, quæ in Ecclesijs continentur, & ad deuotionem excitant ibidem orantes: huiusmodi sunt altaria, cruces, imagines, reliquias sanctorum, Ecclesiarum structura, ornatus, mūdices, & super omnia corporalis præsentia Christi Domini in Eucharistia, quam multos affectus bonos excitare, multa bona largiri quis dubitat? Ad hæc facit Angelorum præsentia in templis, qui excitant negligentes, adiuuant deuotos, fugant Dæmones, ac denique nostras orationes ad Deum deferunt. Iosephus lib. 6. de bello Iudaico cap. 12. ait auditam fuisse in templo Hierosolymitano vocem Angelorum, qui prius templo aderant, *Abeamus ex his sedibus*, idque confirmat Hieronymus in cap. 52. Esaiæ. & 11. Ezechielis & Epistol. 17. Quod si in illo templo tanta erat Angelorum frequentia, citra dubium multo maior est in nostris, quæ sacratiores sunt, & maxime propter Christi Domini præsentiam corporalem, cui ut suo principi Angelorum millia assistere non est fas dubitare. Bene Chrysost. homilia. 36. in primam Epistolam ad Corinthios. *Vbi est Christus, inquit, in Eucharistia, ibi etiam non deest Angelorum frequentia, vbi autem est talis Rex & tales principes, ibi est cæleste palatium, imò & cælum ipsum.* Tertia causa est, propter multorum concursum in Ecclesijs adorantium: vel quia ad inuicem ad deuotionem magis excitantur, & acuuntur fideles, iuxta illud ad Colossenses. 3. *Commouentes vos met ipsos in Psalmis, hymnis & canticis spiritualibus.* Vel quia ex promissione Christi Domini facilius exaudiantur hi, qui ad orandum in Ecclesia congregantur, iuxta illud Matthæi. 18. *Vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo (idest,) inuocantes nomen meum, ibi sum in medio eorum*, idest, præsto adsum eos exauditurus. Qui sensus videtur colligi ex verbis paulò ante præmissis. *Si duo ex vobis consenserint*

Ioseph.

Hieron.

Chrys.

Colossen. 3.

Matt. 18.

6

A Super terram de omni re, quam petierint, fiet illis à patre meo. Sic interpretantur hunc locum Lyrannus, & alij, & D. Thomas in hoc articulo solutione ad secundum. Sed vtrum iste sensus de exauditione orationis effusa à coetu fidelium sit literalis, an alter de assistentia Dei in Concilijs rite congregatis, an uterque? difficile scitu est, & modo non definio, sed tantum confirmo præfatam tertiam causam: quæ amplius confirmatur, eo quod cum in Ecclesijs conueniunt cœtus fidelium, & supplicant Deo, eum quasi manu facta preceationibus ambiunt orantes, ut illi quasi vim inferant. Grata est hæc vis Deo, ut ait Tertulianus in Apologetico capit. 19. *Et quod singulis peccantibus fortè fuerat negaturus, multorum vnanimi precantium se retribuit, fieri namque Ecclesiæ contemplatione*, ait Ambrosius, lib. 5. in Lucam, *ut quod alicui Dominus negare possit, ignoscat, ut certum sit maiori cum fructu Deo supplicari in Ecclesia, quam quouis alio loco.* Luculenter Chrysostom. homilia. 29. ad populum, & tertia de incomprehensibili Dei natura, Basilius lib. 2. de Baptismo capit. 8. & quæstion. 40. ex fusius disputatis Origenes homilia. 7. in Iosue.

Lyrannus.

Tertul.

Ambros.

Chrysost.

Basilius.

Origenes.

C Superest respondere ad argumenta hæreticorum, & primò ad testimonium difficile D. Ioannis, quod adducitur ab hæreticis, non solum ut probent nihil referre, quod orationes & adorationes in Ecclesia fundantur, verum ut improbent talem orationem, imò omnes externos Ecclesiæ ritus, & ideo pressius examinandum est.

D Euthymius super hunc locum ait, præterea Christum Dominum dixisse, neque Hierosolymis, neque in monte hoc adorabitis, non quia voluerit illa loca non esse orationis, sed prædicæ vastationem futuram vtriusque templi, scilicet, Hierosolymitani, & etiam fundati in monte Garisim: ipsis autem templis vastatis neque ibi adorationem esse futuram clarum est. Hæc expositio, si vera esset partim soluit difficultatem, sed non plene, quia non explicat, quid sit adoratio in spiritu, quæ commendatur à Christo Domino. Præterea, quia in textu sacro dicitur, *Veniet hora, & nunc est, &c.* Quæ verba nequeunt adaptari ruinæ illorum templorum, quæ multos post annos facta est.

1. Expositio
Euthym.

Secunda expositio est D. Athanas. q. 70. ad An-

ad Antiochum, illa verba, *Veri adoratores* 2. *Expositio* adorabunt in spiritu & veritate, non refert
D. Athan.

3. *Expositio*

ad omnes fideles legis gratiæ, sed tantum ad quosdam solitarie viuentes citra congregationem Ecclesiæ. Sed neq; hæc placet: quia quis neget Apostolos adorasse in spiritu & veritate, & multos alios viros sanctos, qui tamen non in speluncis, aut solitudine morabantur? Omitto modò eas quæstiones ad Antiochum in suspensionem venisse, non esse Athanasij, sed ei tributas, vt suppositi-
tios partus. Tertia expositio germanior est, Christum Dominum eo testimonio non abrogasse adorationem in monte Samariæ, aut in templo Hierosolymitano ratione loci, quasi prohibuerit loca, sed ratione modi. Sensus est tempore legis gratiæ neminem adoraturum Deum in Hierusalem, vel in monte Garisim: id enim falsum esse apparet ex eo, quod post ista prolata verba dixit Dominus, *Domus mea domus adorationis vocabitur*: & de Petro & Ioanne etiã post acceptum Spiritum sanctum dicitur, Actorum 3. ascendisse in templum ad horam orationis nonam: & credibile est de Christo Domino, qui sæpe circumibat regiones Samariæ ascendisse montem illum vt oraret, maxime quia ipse sæpe ascende-
bat montes vt oraret: ita narrat sacra Scriptura: & modo viri deuoti qui proficiscuntur terram sanctam visuri, & visitaturi loca sacra adorant Deum in Hierusalem in monte Garisim, & multis alijs eiusdem terræ locis: prohibetur igitur modus adorandi vtrobiq; seruatus non locus adorationis. Sed quis est iste modus omittendus? adorare ritu illo Iudæico, quo adorabatur Deus in templo Hierosolymitano. Modus autem adorandi ritu Samaritanorum pertinebat ad falsitatem Deorum, vel quia credebant Deum Israël, quæ adorabatur, esse tantum Deum Palestinæ, vt interpretatur Chrysost. Theophil. Euthym. cui fit allusio. 4. Reg. 17. quãdo Rex Assyriorum dixit, illuc vnum de sacerdotibus, quos inde captiuos adduxistis, vt doceant eos legitimam Dei terræ: vel quia existimabant Deum esse corporeum, vt interpretantur D. Thomas & Lyranus super hunc locum. Modus autem & ritus adorandi Deum in Hierusalem pertinebat ad adorationem veri Dei, sed adorationibus & sacrificijs vmbaticis & figuratiuis, qui antiquandus erat aduentu Messie, cessantibus figuris & vmbaticis legis. Isti ergo modi adorandi reijciuntur à Christo Domino, nec seruandi in lege gratiæ. Nec hæc interpretatio ina-

ni nititur fundamento, sed firmo: nam controuersia agitata inter Iudæos, & Samaritanos, non erat de quibuscunq; orationibus, & adorationibus, quas priuatè fieri extra montem Garisim, & templum nulli dubium erat, sed de orationibus, & precibus solemnibus, quæ simul cum sacrificijs fiebant, quas non debere fieri, nisi in templo Hierosolymitano Iudæi asseuerabant, Samaritani verò id etiã licere in templo sito in monte Samariæ dicebant, & vtriusq; occurrit Dominus dicens, vtriusque ritus adorandi esse abrogandos & nouum quendam seruandum in lege gratiæ. Ex his etiã colliges, non esse inanem interpretationem aliam, quod ibi accipitur *adorare*, pro *sacrificare*. Ita Chrysost. Cyrillus, Euthym. super hunc locum & cap. 12. Ioannis: *Gentiles ascenderunt, vt adorarent*, & Actorum 8. *Eunuchus venit adorare*, &c. & Genes. 22. *Postquam adorauerimus*, id est, obtulerimus sacrificium. Modus autem adorationis, quæ Seruator noster stabilit, futuris toto nouæ legis tempore, est *in spiritu & veritate*. In quibus modis explicandis non modica diuersitas est inter Catholicos Doctores: sed quia nullus ipsorum Lutheranis fauet solùm adducam eas interpretationes, quæ communius approbantur & textui sacro magis conueniunt.

Sit prima Origenis lib. 1. periarcon, cap. 1. & lib. 6. contra Celsum, adorare in spiritu esse adorare, non præcipue in corporali-
bus ritibus, neque etiã sacrificijs vmbaticis & figuratiuis, sicut Iudæi faciebant, sed in operibus, quæ ab Spiritu sancto, vel eius gratia proficiscebantur, non vt figura, sed vt veritas figurarum antiquarum. Itaq; iuxta hanc expositionem, vtraq; particula scilicet *in spiritu & veritate* contraponitur adorationi Iudæorum, prima corporalibus sacrificijs tantum, secunda figuris: nam ritum adorandi Samaritanorum satis repulit Christus Dominus, dicens Samaritanæ. *Vos adoratis, quod nescitis*. Eadem est expositio Chrysostomi, & Euthymij. Secunda expositio, vt primo verbo, id est, *in spiritu* voluerit Dominus excludere ritum adorandi Iudæorum, qui consistebat in corporalibus sacrificijs vmbaticis & figuratiuis; & per secundum verbum voluerit repellere ritum adorandi Samaritanorum, & consequenter omnium Gentilium, qui pertinebat ad falsa dogmata Deorum adoratorum, itaque Iudaicus ritus relinquendus erat propter figuras, Samaritanicus propter errorem

& fal-

Chrysost.
Euthym.
Cyrill.

10
Origenes.

4. Reg. 17.

D. Thom.
Lyranus.

Cyrl.
Ambrosi.
Hyllar.

II

& falsitatem: ita Cyrillus lib. 2. cap. 93. Ambrosius libro. 3. de Spiritu sancto, cap. 12. Hyllarius lib. 2. de Trinitate.

Sed adhuc instat hæreticus. Si in spiritu est facienda adoratio: ergo ablegandus est omnis alius locus, siue per spiritum intelligas ipsam Spiritus sancti personam, siue eius gratiam. Secundo. Omnis externa adoratio & corporalis abiicitur, nam spiritus corpori opponitur. Ad primam replicam iam responsum est, non esse intelligendum locum esse repulsum, sed ritum. Secundo respondetur. Nec adorationem solemnem esse tempore gratiæ restringendam ad Hierosolymitanum templum, aut ad montem Garisim, sicut olim fiebat, sed ubique terrarum extruuntur templa, non ut figura futuri, ut Iudæi, sed ut locus aptissimus multis vñibus, specialiter orationi: neque etiam habemus templum ut Samaritani ad adorandum falsum Deum, sed verum, sine erroris existimatione. Ad secundam replicam respondetur. Hæreticos decipi, putantes spiritum accipi ut absolute opponitur corpori, & adorationem in spiritu esse tantum mere actum spirituale: falluntur maxime,

Ephes. 3.
Actor. 3.

alias quando Paulus flecebat genua orans ad Ephesios. 3. non adorabat in spiritu, nec Petrus, Actorum. 8. nec Christus Dominus in horto. Igitur adorare in spiritu opponitur huic, quod est adorare quibusdā orationibus, & sacrificijs corporalibus, quæ erant figuræ futurorum: & hæc adoratio dicitur fieri in spiritu, id est, non in umbraticis, figuratiuis & corporalibus adorationibus, sed operibus ab interna Spiritus sancti gratia proficiscentibus. Ex quo inferuntur duo. Primum est, adorationes, & orationes externas si à deuotione & cultu interno emanent, vel ad eam augendam ordinentur, esse adorationes in spiritu: ita D.

12

D. Thom.

Thomas, articulo præcedenti ad primum. Secundum est multos Iudæorum in spiritu, & veritate sæpe adorasse sanctos nempe viros illius legis, quorum adorationibus non opponimus adorationes nouæ legis, nisi tantum ea parte, qua ipsi adorabant Christum venturum, nos vero iam præsentem. Omitto modo, quia ut sæpe monet D. August. istæ adorationes Patrum veteris legis ex amore & dilectione emanantes, potius pertinebant ad statum legis gratiæ, quam legis veteris.

13

Ambros.

Testimonium allatum in secunda obiectione variè interpretantur antiqui patres, D. Ambrosius libr. 1. de Cain capi. 9.

A & Hieronym. in cap. 6. Matthæi, August. Hierony. libr. 2. de sermone Domini in monte cap. August. 6. per cubiculum intelligunt secretum cordis, per ostium carnalè sensum: iuxta istorum interpretationes, nihil contra nostrum assertum, quia neque approbatur, nec reprobatum orationis locus, sed tantum doceamur, quomodo interius nos gerere debeamus orantes. At verò quoniam istæ interpretationes ad sensum mysticum videtur pertinere: aliter respondetur, videlicet nomine cubiculi non intelligi tantum cubiculum materiale, cum Apostolus dicat: *Volo viros orare in omni loco*, & Christus Dominus legitur sæpe orasse in montibus, in cubiculo autem orasse non lego, igitur in præfato testimonio suadet in infirmis vitare occasionem inanis gloriæ in oratione: nam perfectis dicitur, *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona*. Quādo ergo oramus priuatè, si non timemus inanis gloriæ impulsus, non displicet Deo oratio publica in Ecclesia: si verò timemus inanis gloriæ affectum in secreto orare consilium est, ne ruamus. Ferè in idem reddit, quod pulchre animaduertit Chrysost. super hunc locum homilia. 8. in primam ad Timotheum, & Theophilact. Matthæi. 6.

B

C

Dominus iubet in præfatis verbis non quærere in oratione inanem gloriam, sicut pharisæi, qui orabant in angulis platearum, ut viderentur ab hominibus, sed quæramus Deo placere, & ab illo videri: ac proinde quando sic oramus, ut non quæramus humanas laudes, semper in cubiculo oramus: siue alioqui simus in Ecclesia, siue in montibus, siue etiam in ipsis angulis platearum: quando autem intramus cubiculum ad orandum, & cupimus videri, tunc extra cubiculum orare dicemur, & aperto ostio: igitur in prædicto loco non designatur locus orationis, sed suademur non esse inanis gloriæ cupidi, quin potius si talis effectus impugnet, vitare occasionem, quærendo secretum locum.

D

Ad tertium respondetur. Nos non dicimus non esse orandum in omni loco, maxime si sit sermo de oratione priuata, de qua præfatum testimonium interpretantur Ambrosius, Anselmus, Haimon. D. Thomas, & plerique Latinorum: sed asserimus commodius id fieri in Ecclesijs propter rationes superius assignatas. Quod si interpreteris illud testimonium de oratione publica, ut omnes Græci faciunt, & multi Latini, tunc testimonium illud pro nobis facit,

Chrysost.
Theophil.

14

Ambros.
Ansel.
Haimon.
D. Thom.

cit, illud enim in omni loco significat, in omni loco ubi ad orandū publicē conueniunt, id est, in omni Ecclesia.

Ad quartū resp. Deum esse ubiq; per essentia, presentia & potentia nullus Catholicorū ignorat, & in se nullū modū acquirere prestantiorē in vno, quā in alio loco: ceterū in ordine ad nos non dubitant Catholici nouo modo esse in aliquibus locis, & non in alijs. Omitto modo esse in Sacramēto Eucharistiæ sacramentaliter & nō in alijs locis, in cælo est nobiliori modo in ordine ad Sanctos beando: vnde dicitur Deo, *Pater noster quies in cælis*. Et similiter intēplis est promittendo existentibus ibidem maiores fauores: maximē in ordine ad faciliōrē exauditiōē orationū nostrarū propter rationes iā assignatas: si enim hoc pollicitus est tēplo Hierosolymitano. 3. Reg. 9. & 2. Paral. 6. à fortiori nostris tēplis sacrioribus maiori cum cumulo præstabit.

Ad cōfirmatiōē respō. Gētilēs putasse suos Deos facilius exaudire in vno loco, quā in alio propter dispositiōē loci, & virtutē ibidē existentē, vt ex Lucano citato colligitur; nos verò nihil tale dicimus, vt statim fusius explicabimus.

In quinto argu. insinuat quædā grauis

DISPUTATIO III.

An habeant orationes in Ecclesia fusa maiorem efficacitatem ad impetrandum, non solum ex opere operantis, quod vt certum docuimus, sed etiam ex opere operato?

I videtur vera pars affirmatiua ex D. Tho. 3. part. quæst. 83. artic. 3. ad tertium, ubi ait in templis adesse virtutem diuinā ratione consecrationis, per quam diuino cultui apta redduntur: atq; ex consequenti vt orationes sint magis impetratoriæ, in hoc enim earū natura consistit: & inferius quæstio. 84. ar. 3. ad secundū, ait, ex loci consecratione cōcipere orātes, vt magis exaudiatur; sicut patet ex oratione Salomonis 3. Reg. 8. Quare hanc partē existimo valde probabile. Sed quomodo hoc fiat, aut vnde originē ducat, nō est explicatu facile, Caietanus priori loco citato ex 3. p. & Sotus in 4. dif. 13. q. 2. ar. 3. non formidarūt admittere orationes in tēplis emissas ratione consecrationis templorū assumi à Deo vt instrumenta physica impetrationis: sed puto hoc impossibile, quia cū impetratio à Deo fieri debeat non video, quid circa Deū possit operari

oratio vt instrumentū physicū, & per actionē physicā: quare cenſeo dicendū orationes, quæ intēplo fiunt, esse efficaciores, quā in alijs locis fusa, non solum ex opere operantis, quia mundiciēs tēpli, ornatus, & cetera iā cōmemorata magis excitant, vt feruentius oretur, & consequenter vt efficacior sit impetratio, sed etiam ex opere operato. Itaq; ceteris paribus ex parte orantiū orationes in Ecclesia consecrata emissæ, sunt Deo gratiores, & ad impetrandum efficaciores ratione consecrationis Ecclesiæ, quæ vim quandam, non physicā (vt cenſet Caietanus) sed moralē, confert ipsi orationibus, vt Deus specialius assit in Ecclesia ad animos fidelium excitandos ad deuotionē, & ad alia id genus, & quod ad præsens attinet ad exaudiendas fidelium orationes: hæc autē vis spiritualis collata est per impetrationē Ecclesiæ, quæ quando Ecclesia per suos ministros consecrat orationes ad Deum fundit, supplicans vt illis in locis sacratis Deus sit propitiū ad exaudiendas orationes, ad excitandos bonos motus deuotionis, pietatis, ac amoris, & similes: has autem supplicationes magnam habere vim ad hoc impetrandum à Deo quis dubitet, cum Ecclesiam suam valde diligat? Item quia alias frustra adhiberēt illæ orationes nisi possent habere effectū saltē per modū impetrationis, quin imò cenſeo Apostolos à quorū tēpore vsq; nunc iussio consecrādi Ecclesias promanauit, instituisse vt in consecratione Deus exoraretur, vt magis propitiū esset orātib; in Ecclesia quā alibi. Si verò dubites an hic effectus sit infallibilis? Credo quod nō, quia cū nō fundetur in natura gratiæ, neq; in aliqua de hac re promissione, nō video vnde possit adstrui talis infallibilitas, sed talis qualis fundatur in cōmuni lege & efficacā orationis, quæ non semper habet effectū, præcipue quādo pro alijs funditur. Igitur asserimus orationes in Ecclesia consecrata fusa esse efficaciores, quia Deus specialit̃ ibi assit ad exaudiendas orationes fidelium ratione cōsecrationis, id est, propter impetrationē orationū, quas Ecclesia fundit in Ecclesiarū cōsecratione: & prob. 1. ex Historia. 3. Reg. 8. & 2. Paral. 6. ubi dicitur, Salomonē post tēplū ædificatū & Deo dicatū orasse ad Deū dicens: *Audi Domine hymnū & orationē quā serui tui orant, coram te hodie, vt sint oculi tui aperti super domum istam die, ac nocte, vt exaudias deprecationem serui tui & populū tuū Israel, quodcumque orauerit in loco isto, & cum exaudie-*

3. Reg. 9.
2. Paral. 6.

15

D. Thom.

3. Reg. 8.

3. Reg. 8.
2. Paral. 6.

ris propitius eris. Et per reliquum capitis, postulat à Deo Salomō, ut suam assistentiam, suum peculiare auxilium impartiat omnibus orantibus in templo illo, cui, cap. 9. dicitur Deum tale illi dedisse responsum. *Exaudi in orationem tuam, & deprecationem tuam, &c. & sanctificavi domum hanc, quā edificasti ut ponerem nomen meum ibi in sempernum, & erunt oculi mei & cor meum ibi cunctis diebus.* Ecce per orationes Salomonis, quiungebatur ministerio totius Ecclesie Israelitice, impetratum est, ut illo templo Deus specialius assisteret, & specialius exaudiret orationes ibidem fusas: ergo pari ratione id asserere de nostris templis, quæ sacratiora sunt, conueniens erit, non enim frustra tot cæremonia, tot ritus, tot vnctioes, tot denique preces in consecrationibus Ecclesiarum fiunt per manus Pontificum, ut deducit B. Bernardus, in sermone de dedicatione Ecclesiarum.

Bernard.

3

2. Mac. 3.
Vvald.

Ex quo infertur hoc priuilegium non esse speciale legis gratia, ut colligitur ex locis citatis, & 2. Machabeorum. 3. & ex alijs quæ refert Vvaldensis, tomo. 3. de Sacramentalibus cap. 147. Secundò. D. Thomas, in tertia parte loco citato, non censet improbable, per ingressum Ecclesie ratione eius consecrationis remitti peccata venialia, cur non erit probabilissimum nostrum assertum? maxime si explicetur modo dicto, qui rem facilem reddit. Quod si aliquis roget, quare idem quod dicimus de orationibus fuis in loco sacro, non dicetur de ijs, quæ fiunt tempore sacro, verbi gratia, diebus valde solemnibus, Natiuitate Christi, aut Passione? Respondetur, quia Ecclesia non consecrat tempora illa, licet solemnizet, unde nec orat, ut talibus diebus orantes Deus exaudiat, aut propitius sit, & ut prædixi in hac re tam graui nihil est temere effutiendum.

DISPUTATIO IIII.

De situ seruando in adoratione.

In solutione ad tertium D. Thomas tractat de situ seruando ab adorantibus, & preces emittentibus, qui de necessitate nullus est: sed potest quisque pro suo arbitratu versus omnem mundi partem constitutus orare, & adorare: cæterum Elxeus Hæreticus prohibebat ad Oriētem orare sine villo fundamento firmo, ut refert Epiphan. libr. 1.

Epiphan.

A tom. 1. capit. 19. cui contradicunt omnes fere Sancti dicentes, quod secundum decentiam mos orandi & adorandi versus Orientem antiquissimus est ab Apostolorum tempore, & ex eorum traditione: ita Iustinus martyr, quæstion. 118. ad Orthodoxos, Origenes, hom. 5. in Numer. Nissenus, in libro de oratione circa illa verba, *Dimitte nobis debita nostra.* Matthæi. 6. Basilus de Spiritu sancto cap. 27. August. de Sermon. Domini in monte capit. 19. Tertulianus in Apologetico cap. 16. & 30. Clemens Alexandrinus, libr. 7. strōmatum cap. 4. Anastasius, Nicenus, quæst. 18. ex recentioribus Martinez libr. 8. Hypoteposeon cap. 5. Durantus de ritibus Ecclesiasticis libr. 1. cap. 3. Lilius Giraldus sintagmate. 17. & D. Thomas, in solutione ad tertium huius articuli, tres enumerat causas huius moris & traditionis Apostolicæ. Prima propter diuinæ maiestatis indicium, quod nobis manifestatur motu cœli, qui est ab Oriente, hoc est cū motus cœli incipiat ab Oriente, illa pars orientalis est principalior in cœlo, ad quā conuertentes nos in adoratione corporali, ipso facto protestamur nos conuertere faciem spiritualem animæ ad omnium rerum excellentissimum, quod est Deus: ita August. vbi supra. In idem reddit, quod ait Iustinus, Christianos omnes precum tempore spectare ad Orientem, quia ortus tanquā mundi pars honoratior adorationi Dei destinatus est. Secunda causa huius cæremonia est, quia paradysus legitur iuxta Septuaginta interpretes Genesis. 2. plantatum ad Oriētem, & adorantes versus Oriētem profitemur nos esse peregrinos, & ad patriam vnde eieci sumus, suspiramus. Ita satis eloquenter Gregorius Nissenus, & D. Athanasius de necessarijs quæstionibus quæstion. 14. circa finem responsionis. D. Basilus, vbi supra. Tertia causa, quia Christus, quē oramus est lux mundi, Ioan. 8. & Oriens nominatur Zachariæ. 6. & ad cœlos ascendit Orientem versus, iuxta illud Psalmi. 61. *Qui ascendit super cœlum cœli ad Orientem*, & Zachariæ. 14. in Oriente pedes Domini stabunt in monte Oliuarum: & ab Oriente venturus creditur ad iudicium Matthæi. 24. *Sicut fulgur exit ab Oriēte, & paret, &c. filij hominis.* Hæc omnia mysteria recolimus adorantes versus Oriētem. Hæc causa assignatur ab Athanasio vbi supra, & has omnes prosequitur D. Germanus, in Theoria rerum Ecclesiasticarū, & Damascenus, libr. 4. fidei Orthodoxæ, capit.

Iustinus.
Origen.
Nissen.
Basil.
August.
Cle. Alex.
Anast.
Nicen.
Martin.
Duran.
Girald.
D. Thom.

2

Nissen.
Asbau.
Basil.
Ioann. 8.
Zachar. 6.
Psalm. 61.
Zach. 14.
Mat. 24.
Athan.
D. Germ.
Damasc.

capit. 13. vbi addit aliam obseruatione dignam, quia Christus Dominus moriens in cruce Occidentem respiciebat, vt probat Cassiodorus ad Psalmū. 67. & ideo nos ad Orientem oramus, vt quasi in faciem cruci fixi intueamur. Sed obijciat quis contra hunc adorandi ritum, Gentiles solere adorare versus Oriētem, & templa versus eandem cœli partem extruebant, vt palam est legenti autores profanos, Plutarchus in Numa Pompilio, Dyonisius Thax, in libr. 3. Diareseon, antiquorum templa exorientem Solem excipere solebant, Virgilius lib. 12. Aeneidos sacrificantes inducit ad Solē orientem conuerti dicens. *Illi ad surgētem conuersi lumina solem.* Mos hic obseruatus est à Persis, & Magis, vt refert Herodotus li. 1. & ab Asclepio & Pythagoreis, vt scribit Cælius. 12. ca. 9. perdurasse autem eum Paganorum ritum, vsque ad Priscilianistas ait Leo Papa Sermonē. 7. de Natiuitate, & Lucanus tradidit à Pythagoreis obseruatū fuisse ab adorantibus spectatū Oriētē, quare

Plutarc.

Virgil.

3

Herodot.

Cælius.

Leo Papa.

Vitruuius.

Exod. 26.

Ezech.

D. Thom.

Psalm. 67.

Vitruuius lib. 4. de sacrarū ædiū positione, ædis limen Occidentem spectare iubet, quo templum introeuntes, & ad altare accedentes spectent Orientem, Iudæi verò adorabant versus Occidentem Exodi. 26. vbi dicitur ostium tabernaculi ad Orientem extitisse, vt ingredientibus ad Occidentem adorassent: vnde Ezechielis. 8. inuēhitur Dominus contra eos qui habebant dorsa contra templum Domini, & facies versas ad Orientem. Cum igitur Gentiles adorarent falsos Deos, Iudæi verò verum Deū qui & ipse Deus Christianorum est, rationabilius videtur Christianos debuisse obseruare ritum adorandi Iudæorum versus Occidentem, quàm Gentium ritus versus Orientem. Respondetur negando consequentiam, tum propter rationes assignatas: tum propter causam diuersitatis, etenim vt ait D. Thom. quæstion. 3. articul. 3. ad quintum Iudæi iussi sunt non adorare respicientes ad Orientem ad arcendam idololatriā, ad quam gens illa prona erat, Gentes autē idolatræ Solem orientem adorabant vt diximus, Christianis verò non imminet simile periculum. Secundò quia tabernaculum ordinabatur ad significandā mortem Christi, quæ per Occasum significatur, iuxta illud Psalm. 67. *Qui ascendit super Occasum Dominus nomen illi.* Tota autem nostra adoratio iam libera est ab illis figuris & vmbis, quare melius adoramus ad Orientem Christū verū lumen orientē significantes. Item

A Iudæi adorantes versus Occidentē, in quē inclinant vmbre, & sequuntur tenebræ ac obscuritas ipso facto significabant statum veteris legis vmbaticum, ac tenebrosū: vnde ab Apostol. 13. ad Rom. vocatur nox, ē contra verò Christiani versus Orientem adorant, à quo fugantur tenebræ, & vmbre pelluntur, vt ipsamet adorazione significet se esse in statu non vmbatico aut obscuritatis, sed sine vmbis, sine figuris, pleno lucis ex præsentia veri Solis orientis Christi Domini: vnde ab eodem Apostolo dies vocatur lucidus status noster. Igitur mos antiquissimus est, vt Christiani versa facie ad Orientem adorent, & preces suas ad Deum emittant, quod intelligendum reor cum Latino Pacato, in Panegyrico, de publicis precibus, quæ in Ecclesijs funduntur, & hoc ex decencia & congruitate, non ex necessitate, priuatim verò adorantes iuxta suum placitum sine vlla indecentia, aut incongruitate circumquaque poterunt adorare, vt notat Hosius, libr. 4. de traditionibus.

13 ad Ro.

Hosius.

4

Ex more hoc peruetusto adorandi in publicis precibus versus Orientem, poterit quispiam agnoscere qua forma, & figura sint Ecclesiæ antiquitus ædificatæ, & modo extruendæ, quæ denuò fabricantur: figura conuenientior est oblonga, forma in modum nauis versus Oriētem. Ita vt Ecclesiæ ostium Occidentem respiciat, tabernaculū vero siue altare, quod maius vocant, Orientem, in modum quidem nauis, vt sciamus nos in hoc mundo versari, velut in mari turbulento, nec aliter quàm in Ecclesia, posse in eo tutò nauigari: versus Orientem verò propter rationes allatas adorandi ad Orientem. Huic formæ Ecclesiarum testimonium perhibent Ecclesiæ antiquissimæ sub hac figura extructæ, vt plurimum à tempore Apostolorum vsque ad nostra tempora, exceptis quibusdam paucis, quæ propter loci commoditatem aliter ædificatæ sunt. Insuper Patres id sæpè testantur: Clemens libro secundo constitutionum Apostolicarum capit. 507. vel 61. Tertulianus, libro secundo contra Valentinianum, capite. 3. Vualfridus Strabo, libro de rebus Ecclesiasticis capit. 4. & ferè omnes Sancti citati pro traditione, & more orandi versus Orientem.

Clemens.
Tertul.

Vualfrid.

At pro coronide huius quæstionis dubitabit quispiam, quo corporis gestu sit adorandum aut precandum, verbi gratia, ambulando: an sedendo &c.

Cc 2

Et

Et quidem si sit sermo de priuatis adorationibus, & precibus nullus gestus præscribitur, neque ex usu, neque ex congruitate, sed ille congruentior est, qui cuique accommodatior ad melius & deuotius adorandum, aut preces emittendum. Si verò sit sermo de publica adoratione, aut precibus solemnibus ij gestus sunt exercendi, quos pro diuersitate Ecclesiarum, & diocesum iubentur fieri, & Prælatus cui incumbit cura Ecclesiasticorum rituum, si negligens fuerit, ac remissus in iubendo eos executioni tradi, negligentia & omissione existente notabili, reus peccati mortalis erit. Quando verò recitantur priuatim horæ Canonice, nullum video gestum à recitantibus necessario debere obseruari, sed pro arbitrio hoc vel illo vtetur. Guillem. Paris.

Guil. Par.

A siens. in sua rhetorica diuina, ait, optimum corporis habitum ad priuatim recitandum cum deuotione esse sedere, & inniti alicui rei latere sinistro, vt cor in eo residens unde manat omnis motus & inquietudo, quietè fruatur: sed certè vix potest de hoc certa regula constitui, cum hic habitus corporis, qui vni placet & auget deuotionem, alteri displiceat. Ad expellendam segnitiam Sanctiarios in orando gestus assumunt, vt de B. Dominico Patre nostro in eius vita legitur, quos & ipse didicit à Ioanne Cassiano lib. 2. de instituto cœnobarum, capit. 12. Nec te turbet, lector optime, quod ait Tertulianus de oratione c. 11. & 12. *orare sedendo extra disciplinā est*; loquitur enim de precibus & adorationibus solemnibus quæ in Ecclesia fiunt. Hæc de adoratione.

Tertul.

Q V A E S T I O 85.

DE SACRIFICIO.

August.
D. Thom.

V A M materiam D. Aug. 4. de Trinitate c. 14. & D. Tho. 3. p. q. 48. ar. 3. tractandam censent iuxta Aristotelicam Methodum, nempe inuestigando, an sit sacrificium, quid sit, cui fit, de quibus fit, & per quos fit: & nos istorum Diuorum vestigia sequentes procedemus, præcipue D. Tho. in hac quæst. ex cuius copiosa suppellectili decisionem assumemus multarum quæstionum circa sacrificij naturam in comuni, abstinentes à tractatione in speciali sacrificiorum, maxime Eucharistiæ, reseruantes eam in proprium locum, scilicet in 3. part. q. 83. vix tamen quiuimus ad plenam notitiā dicendorum non attingere vel summis labijs, vt aiunt, aliqua ad præfatum sacrificium attinentia.

ARTICVLVS. I.

Vtrum offerre sacrificium Deo, sit de lege naturæ?

I **C**ONCLUSIO sit affirmatiua, quā probat primo in arg. sed contrā. In qualibet hominum ætate, & apud quolibet hominum nationes, siue politicas, siue barbaras in usu fuit sacrificiorum oblatio, ex quo non leue sumitur arg. sacrificia esse de iure naturæ,

C quod est idē apud omnes. Deinde probatur ratione in hunc modum: ex naturali rationis dictamine procedit, quod homo vtatur rebus sensibilibus offerens eas Deo in signum debitæ subiectionis, & honoris: sed hoc ad rationē sacrificij pertinet: ergo oblatio sacrificij ad ius naturæ pertinet. Minor huiusmodi supponitur vt nota, maior implicite inuoluit duo. Primum est esse necessariū hominē Deo subijci, & illū reuereri. Secundū est, vt id faciat signis sensibilibus ea offerendo in subiectionis signum: & ideo primum prob. quia ratio naturalis dictat homini, quod alicui superiori subdatur propter defectus, quos in se ipso experitur, in quibus ab aliquo superiore eget adiuuari, & dirigi, & quidquid illud sit, hoc est, quod apud omnes dicitur Deus. Secundò idē prob. Nā in rebus naturalibus inferiora superioribus subdantur: ergo ratio naturalis etiā dictat homini secundum naturalem inclinationē, vt ei quod est supra hominē, nempe Deo, subiectionē & honorem exhibeat iuxta suum modum. Secundū verò ibi inclusum, nempe quod sit faciendū sensibili rerum oblatione, prob. quia modus conueniens & conaturalis homini est vt sensibilibus vtatur ad aliqua exprimēda, quia à sensibilibus cognitionem accipit: ergo ratio naturalis hominis dictat ad præfatam subiectionē, & reuerentiā exprimēdā offerendas

das esse Deo res sensibiles, in quo ratio sacrificij consistit. Probatur etiam conclusio à simili, quia naturale est hominibus seruis aliqua offerre dominis suis in recognitionem dominij: ergo naturale etiam est aliqua offerre Deo in recognitionem eius su premi dominij erga nos.

I. D I S P U T A T I O.

An sacrificiorum usus externus sit licitus?

V M quæstio, an est, de vna quaque re priori loco exploranda sit: mirum cuique videri poterat, quomodo D. Thom. hac quæstione prætermissa statim euolet ad inuestigandum, sacrificium an sit de lege naturæ. Respondemus, duo esse notissima in sacrificio pertinentia ad quæstionem an est. Primum, sacrificia esse, & in omni ætate extitisse, vt palam videre licet apud codices sacros & profanos. Secundum, sacrificia externa licita fuisse & esse. Ista supponit D. Thomas, & ad difficiliora properat in primo articulo inuestigans an sacrificiū sit de lege naturæ: quæ dubitatio etiam pertinet ad quæstionem an est: nos verò qui non scribimus Theologiæ summam, sed cōmentaria fusiora præmittimus dubitationē.

An sacrificiorum usus externus sit licitus? Et videtur vera pars negatiua, quā partim tenuerunt Hæretici quidam antiqui: nam vt refert Eusebius lib. 1. demonstrationis Euangelicæ cap. 10. fuere quidam Gentiles reijcētes incruenta sacrificia, vt Deo indigna, & approbantes cruenta: at vice versa, vt narrat August. lib. 1. contra aduersariū legis & prophetarum cap. 18. quidam Hæretici improbabant omnē cultum externū, speciatim, qui sit sacrificijs cruentis: nostris verò temporibus Hæretici moderni à Lutherō vsque nunc omninō damnant cultum externum. Et hæc pars negatiua probatur primò ex multis testimonijs Sacrae scripturæ Psalmo. 50. *Holocaustis non delectaberis*, Esaia primo: *Sanguinem hircorum, & taurorum nolui*. Et Ezechielis, 20. appellantur præcepta sacrificiorum, præcepta non bona, & Osee. 6. *Misericordiam volo, & non sacrificium*, & Ioannis. 4. *Adorabitis Patrem in spiritu, & veritate*. Vbi iuxta sententiam Cyrilli, Euthymij, Chrysostom. super hunc locum nomine adorati onis intelligitur sacrifici-

cium. Nam de sacrificio quæstio erat inter Iudæos, & Samaritanos, non de oratione aut adoratione, quæ passim fiebat in omni loco; vt supra vidimus in quæstione præcedenti. Secundò probatur testimonijs Patrum: Lactantius, lib. 6. de vero cultu capiti. 1. sic ait: *Nil sancta & singularis illa maiestas ab homine desiderat, nisi solam innocentiam, quam si quis obtulerit satis pie religio sequē litauit*: & in capiti. 25. multis videtur suadere abstinentiam à sacrificijs externis, & tandem id conatur testimonio Senecæ, & Trifmegistæ, ac Asclepij.

Nihilominus dicimus esse de fide sacrificia fuisse licita, quibus Deo exhibetur cultus externus. Probatur, nam à principio mundi vsque nunc oblata sunt Deo, eodem applaudente, & approbante, & interdum postulante. Ad sacrificium Abel respexit Dominus Genesis. 4. & idem de sacrificio Melchisedec, capiti. 14. de Abraham 15. & 22. & de alijs; similiter & in lege scripta innumera fuere præcepta sacrificia: legendus est Eusebius, lib. 1. demonstrationis Euangelicæ capite vltimo, Augustin. Epistola, 49. quæstion. 3. & Ribera Osee. 6. à numero. 19.

Ad testimonia verò in oppositum allata germana, & prima responsio est, in illis inuehi non aduersus sacrificia, sed aduersus sacrificios existimantes quantumuis sceleribus coinquinatos per sacrificia omiffis operibus virtutum fore Deo gratos: vnde Esaia, capite citato subdit rationem displicentiæ diuinæ erga sacrificia. *Manus enim vestra sanguine plena sunt*, Fauet huic responsioni Clemens lib. 6. constitutionum capiti. 22. *Recusabat, inquit, nimirum Deus sacrificia populi sæpe numero in eum peccantis, & existimantis eum sacrificijs, & non penitentia placatum iri*: sic etiam explicat Irenæus, lib. 4. capiti. 32. Augustinus libro quæstionum noui & veteris testamenti quæstion. 103. nec ignobiliter idem indicat Regius vates Psalmo. 50. vbi postquam dixerat, *Holocaustis non delectaberis*, sacrificium Deo spiritus contribulatus, subdit, *tunc acceptabis sacrificium iustitiæ, oblationes, & holocausta*, tunc imponent super altare tuum vitulos. Ecce sacrificia Deo non displicebant, sed vt à contrito corde procederent, exigebat.

Ad testimonium verò Ioannis. 4. Cc 3 in præ-

Lactanc.

Genes. 4.

Euseb. August. Ribera.

Clemen.].

Irenæus. August.

Psal. 50.

in præcedenti questione à nobis explicatum est, quomodo ex illo non euacuetur vis & utilitas cultus externi. Secunda responsio est, ideò in illis & similibus testimonijs Deum significasse non sibi valde placere sacrificia veteris legis, propter onerosas ceremonias, quibus vestiebantur: data sunt enim illi populo tot ceremonijs vestita, ut ab Idolorum cultu eum arceret Deus. Expositio est Hieronymi super verba citata ex Prophetis, & Chrysost. Matt. 5. homilia. 61. & 24. primæ ad Corinth. Epiphanius Hæresi. 42. & D. Thomæ prima secundæ question. 102. articul. 3. & iuxta istam expositionem facile erit explicare illud Ezechielis, *Dedi eis præcepta non bona*. Dicuntur non bona, non quia mala; alioquin quomodo Deus ea dedisset? Dicuntur ergo non bona, id est, onerosa, aut certè minus perfecta: quia carnali populo, potius quam spiritali accommodata, ut ab idololatria arceretur tot onerosis & laboriosis sacrificijs occupatus. Tertiò. Aliqui exponunt de sacrificijs veteris legis pro tempore legis gratiæ, quo non placitura Deo propter ipsorum exinanitatem certum erat. Videndus est Augustinus, super Psalm. quinquagesimum.

Ad Lactantium respondetur. Certè suboscure loquitur, interpretandus tamen iuxta priorem responsionem ad testimonia Prophetarum: & colligitur ex eodem: nam postquam primo capite dixerat verba, quæ retulimus statim subdit: *Homines neglecta iustitia cum sint omnibus sceleribus inquinati, religiosos se putant, si templâ & aras hostiarum sanguine cruentauerint*. Secundò respondetur, Lactantium, & aliquos Patres emphaticè loqui, & præferre opera misericordiæ, & mundicie interioris, operibus diuini cultus, quia interdum necessaria sunt, & consequenter Deo gratiora: & sic etiam possumus interpretari oracula Prophetarum allata, maximè illud Osee. 6. *Misericordiam volo,*

& non sacrificium. Cuius loci iste est genuinus sensus.

(.?..)

DISPUTATIO II.

Est circa articulum. An sacrificium non solum licitum sit, verum etiam sit de iure naturæ?

T pars negatiua suadetur.

Contra conclusionem Diui Thomæ, argumentum primum sit, quod ignorarunt viri sapientes in statu naturæ, vel de quo dubitarunt,

non pertinet ad ius naturæ, quod omnibus commune est: sed non sacrificandum esse Deo, nisi propter vulgus sedandum senserunt Seneca, de se ipso hoc referens, ut colligitur ex Augustino. 6. de ciuitate, capit. 1. & 10. & Lactantius de eodem ait, dixisse, *Quæ supra nos, nihil ad nos*: & Aristotel. 2. Methaph. id insinuat, & Auerrois ibidem idem expresse asseuerat, ac omnes negantes diuinam prouidentiam circa hominum actus singulares: ergo non est hoc de iure naturæ.

Secundò. Omne quod est de lege naturæ inter præcepta iuris naturæ computatur, sed sacrificare non numeratur inter præcepta Decalogi, quæ sunt iuris naturæ: ergo, &c. Confirmatur ex Anacleto Papa Epistola. 2. dicente antiquos Patres spontanea voluntate sacrificium obtulisse, & ex Clemente Romano lib. 6. constitutionum c. 20. similiter dicente eos non ex obligatione, sed ex voluntate sacrificasse.

Tertiò. Ea, quæ sunt de lege naturæ, Patres legis naturæ impleuerunt: sed de Protoparente Adamo, neque de Isaac legitur sacrificia Deo obtulisse: ergo non est de lege naturæ sacrificare.

Quartò arguitur, obijciendo multiplicem calumniam demonstrationi Diui Thomæ, qua conatur probare ius naturæ dictare Deo esse sacrificandum. Prima calumnia est contra illam fundamentalem propositionem, videlicet: Ratio naturalis dictat homini, ut Deo subdatur propter adiutorium & ductum, quæ sperat à Deo in subueniendo defectibus, quos homo in se ipso experitur. Si defectus isti corporales sint, putà morbus, aut debilitas, vel quid simile à coelorum benigna influentia, vel à medicinis spectandum est adiutorium, stado in solo lumine naturæ: ergo ex eiusdem lu-

August.
Lactant.
Arist.

Anaclet.

Clem. Ro.

2

minis

Hieron.
Chrysost.
Epiphanius.
D. Thom.

August.

5

Osee. 6.

minis dictamine non colligitur, nos debere Deo subijci propter huiusmodi defectus vitandos, cum ab alijs, quàm à Deo possumus remediū expectare. Confirmatur, quia isti defectus communes nobis sunt, & animantibus rationis expertibus: sed illa instinctu naturæ non subduntur Deo pro horum defectuū alleviatione: ergo neque nos ex rationis dictamine. Si vero defectus isti sint spirituales ad animam pertinentes, putà ignorantia aliquorum, aut ad malum inclinatio, nec lumen naturale dictat esse ad Deum recurrendum, sed sat erit ad intellectum, & eius lumen pro pellenda ignorantia, & ad rationis regulam pro vitandis animæ malis. Si verò quis dicat, Deum horum defectuum esse primum & principale reparatorem, maximè si sit sermo de defectibus animæ. Contrà, nam licet ita sit, tamen lumen naturale non id consequitur suis viribus; præcipuè si defectus sanandi peccata sint, ad quod cognoscendum lumē naturale non pertingit, nos autem præcise dubitamus, an solum lumen naturale dictet Deo esse sacrificandum, nec ne?

3 Secunda calumnia sit: nam estò lumē naturale dictet, hominem Deo esse subijciendum, cum hæc subiectio & reuerentia præstari possit per adorationem, per orationē, deuotionem, ac denique per quemcunque Religionis actum internum, in quo necessariò includitur subiectio ad Deum, & ad eūdem reuerentia, vt dicit D. Thom. supra q. 81. artic. 3. ad secundum, & nos superius deduximus, non videtur inferri per sacrificium externam hanc subiectionem esse exhibendam; quia multa alia sunt, per quorū quodlibet præstari potest. Quod si quis dicat cum D. Thom. connaturale esse homini, vt ad hanc subiectionem exprimendā vtatur signis sensibilibus, & oblationibus rerum corporearum, ac ex consequenti cultu externo.

4 Tertia calumnia est: nam hoc ideò fit, quia homo qui sensibilis est, ex sensibilibus cognitionem accipit (verba sunt D. Thomæ.) Contrà, cognitio excellentiæ diuinæ, & supremi eius dominij supponitur ad sacrificandum Deo, & ad protestandum sacrificio eius dominium: ergo per sacrificium externum, non acquiritur hæc cognitio: ergo impertinenter adducitur esse faciendum sacrificium Deo vsu rerum sensibilibus, quia ex his homo cognitionem accipit. Probatur consequentia, quia accepta

A cognitione de Dei dominio supremo ex rebus sensibilibus satis esset colere illum interno cultu.

5 Quarta calumnia est: quia estò naturæ lumen dictet Deum esse colendum cultu externo, quod videtur probare ratio Diui Thomæ in articulo, tamen non inde colligitur talem cultum esse exhibendum per actionem sacrificandi externam, quia quā plures alij cultus externi sunt, quorum quolibet seorsum potest huic debito satisfieri sine sacrificio, putà per vocalem orationē, & laudem, per adorationem externam, verbi gratia, per genuflexiones vel alias similes actiones: etenim cultus Dei externus multiplex est, & nullum est naturale principium, ex quo euidenter colligi possit Deū esse colendum per externum sacrificium: ergo non est de lege naturæ.

6 Pro decisione huius dubitationis nolo (vt quidā fecerunt) omnium differentiam legū & earum discussionem huc reuocare, sed suffecerit ea dumtaxat prælibasse, quæ præfenti instituto necessaria sunt: quapropter aduertendum ex D. Tho. 1. 2. quæst. 94. ferè per totam, ea esse de lege naturæ, ad quæ natura ipsa inclinatur, quæ talia esse agnoscimus, si ipsum rationis practicæ lumen ostēdat ea esse executioni mandanda, etiam nulla institutione aut ordinatione præmissa. Horum autem tres classēs libet adnotare: in prima reponuntur ea, quæ sine villo discursu ipsum lumen rationis dictat esse faciendā, vt quod tibi non vis, alteri ne feceris, Deo credendum esse, ipsumque diligendum, & dicuntur prima principia legis naturæ. In secunda classe locantur ea, quæ inferuntur ex primis, & communioribus principijs per euidentem consequentiam, quorū cognitio modico discursu indiget, adeò nota sunt, & clare ex præfatis principijs colliguntur, verbi gratia, honora patrem & matrem, & similia: & in his aduertendum, quod sicut in conclusionibus scientificis sunt plures gradus, & illæ censentur notiores, quæ proprius inferuntur ex primis principijs speculatiuis, ita in practicis illa dicuntur magis esse de lege naturæ, quæ immediatius ex primis principijs practicis deducuntur.

In tertia classe ponuntur ea, quæ sunt de iure naturæ, & sic inferuntur à primis principijs per consequentiam euidentem, vt ad talem illationem requiratur consideratio multarum circum-

D. Thom.

stantiarum, quas considerare diligenter nō est cuiuslibet, sed sapientum, quod & fieri in aliquibus conclusionibus speculatiuis egregie docet D. Thom. 1. 2. quaest. 94. artic. 2. vbi philosophatur circa practica, docens ea, quae nos retulimus sumpta proportionē ab speculatiuis, & similiter loquitur quaest. 100. art. 1. & 2. & 11.

7

Hoc supposito dico primò. Cultus Dei absolutē loquendo siue internē, siue externē, siue per laudes, siue per sacrificia, siue per adorationes, vel quocūque alio ritu religioso, de lege naturae est, id est, ad illū naturā hominis inclināt, estque lege naturali praeceptus. Probatur ratione D. Thomae in articulo, quae quantum ad hoc demonstratio est, & cuique mediocriter instituto peruia: quo fit vt in secunda classe eorum quae sunt legis naturae collocetur, quis enim dubitet hominem Deo suae creationis, & conseruationis, ac omnium bonorum auctori debere subiectionem & reuerentiam, in quibus ratio cultus consistit.

8

D. Thom.

Dico secundo. De lege naturae est cultus Dei externus. Hoc etiam probat ratio D. Thomae in articulo, quae ad id demonstrandum adducitur, 3. contra gentes, capit. 19. ea est, connaturalē est homini, vt mentem suā sensibilibus exprimat, sed tenetur se subijcere Deo, ac illum vereri vt omnium bonorum suorum fontem, à quo pendet in adiuuari & dirigi, quod esse de lege naturae in priori dicto probatum est: ergo connaturalē etiam debet esse homini externē Deum colere sensibilibus signis, quia sic exprimit mentem suā circa Dei cultum. Dicit fortasse quispiam posse hominem sic exprimere mentem suā, sed non teneri. Contra primò. Quia ex interno affectu naturaliter sequitur externa manifestatio, vix enim posset homo animum suum interius continere, & ideo si interior cultus est de lege naturae, consequenter fit, vt sit etiam exterior. Secundo, quia vt notat D. Thomas, vbi supra, ista exterior subiectio manifestata per res sensibiles non solum iuvat, sed fere necessaria est ad interio rem cultū; quia naturale est homini, vt per actus externos, ad interiora excitetur; imò vix potest ad diuina eleuari, nisi istorum sensibilium manu ductione. Istum cultū externum reor esse collocandum in secunda classe eorum, quae ad legem naturae pertinent. Fateor nō tā euidenter procedere probationes, sicut illae quae de cultu absolutē loquendo procedunt. Nec mirū; nā vt prae-

A monui non aequali euidentia inferuntur ex principiis per se notis, per euidentem consequentiam omnia, quae ad legem naturae pertinent. Secundo probatur ex Damasceni doctrina citati à D. Thoma superius quaestione praecedenti, artic. 2. nam homo à Deo habet non solum animam, sed etiam corpus, ab eo indiget adiuuari & regi non solum anima, verum & corpore: ergo non solum anima, sed etiam corpore tenetur eū colere: non quidem quia Deus aliquo sensibili signo indigeat, vt nostra interiora agnoscat, vt Haeretici calumiantur, sed vt nos totos non solum animas, verum etiam corpora Deo subijciamus per cultus opera.

B Dicotertiò. Sacrificium propriē & rigurose acceptum pro oblatione Deo facta, circa quam aliquid exercetur est de lege naturae. Haec conclusio est Aristotelis. 5. Ethicorum, & D. Thomae in corpore articuli & ad primum, vbi ait oblatio sacrificij in communi esse de lege naturali, & ideo in hoc omnes conueniunt, sed determinatio sacrificiorū est ex institutione humana vel diuina: D. Tho. secūtur omnes eius discipuli: idem sentit Clemens lib. 6. constitutionū c. 20. dicens, antiquos patres naturali lege admonitos sacrificasse, & Eusebius vbi supra ait, hominē debere offerre Deo vitam suā in sacrificio, tamen quia non expediebat humanum sanguinem sacrificare, ideo lege naturae introductū esse, vt in sacrificium animalis vel aliquid huiusmodi commutaretur: & Cassianus collat. 8. ca. 23. dicit Abel naturali lege adductū sacrificasse. Deinde probatur ratione D. Tho. quae à calumnijs contra eam obiectis vindicanda est: & existimo sacrificiū hoc debere collocari in tertia classe eorum, quae pertinent ad legem naturae, vt pote quorum illatio ex principiis naturae inferitur per euidentem consequentiam, sed ex tot praemissis & tot consequentijs, vt demonstrationis euidentia solis sapientibus reseruetur. Hoc dictum est contra quosdam viros perdoctos & graues existimantes iure naturali non esse praeceptum sacrificandi, sed dumtaxat iure gentium: quod si aliquando dicatur esse de lege naturali, ideo id dicitur quia est medium satis accommodatum ad implendum praeceptum de cultu Dei externo, non quia ex vi solius legis naturae sit praeceptum de sacrificio. Mouentur maximē vlt. arg. allato contra conclusionē, & demonstrationē D. Th. Sic inter alios Suarez libro. 1. de diuino cultu cap. 3. & Abulensis Genesis. 6. quaestione.

9

Arist.

Clem.

Cassian.

10

Suarez.

ffio. 14. circa finem quaestionis dicens: nō sacrificare alijs, quā vero Deo est de iure naturæ, & sacrificare vero Deo non est de lege naturæ, quia ea quæ sunt de iure naturæ computantur inter præcepta iuris naturæ necessaria ad salutem, at sacrificare non est necessarium ad salutem, quia non est de dictamine rationis. Sed aut ego fallor, aut isti autores decipiuntur: nam lumine rationis ducti, sine vlla institutione diuina, aut humana ab initio mundi, & ab Abel iusto, & deinceps inter præcipua opera, & potissimas curas viri iusti habuerunt Deo sacrificare: ergo cōputatur inter naturalia præcepta, quæ ex institutione naturæ homines adimplere tenentur. Antecedens patebit discurrenti per singulas ætates, & tempora, maxime in statu legis gratiæ. Consequentia verò probatur. Quia si tantum esset in consilio sacrificare, non tanti fieret, nec tam instanter curam eius haberent homines. Confirmatur. Quia in omni ætate, & apud omnes nationes à magistratibus solerti cura & rigurosis iussionibus indicta sunt sacrificia, sine quibus creditum est Republicam non posse coalescere. Ergo similiter creditum est, ea esse de iure naturæ, alias non tanti fierent, nec tanto rigore exigerentur. Secundo. Omnes virtutum actus ad quos natura primò inclinatur, id est non mediante institutione diuina aut humana, sunt de lege naturæ: vt colligitur ex doctrina D. Thomæ. 1. 2. quæ. 94. artic. 3. huiusmodi est sacrificare Deo vero: ergo. Probatur minor, quia vt ait D. Thomas hic ad primum, quamuis determinatio sacrificiorum ad has vel illas res, ad hos vel illos ritus sit ex institutione diuina vel humana, tamen in communi sacrificare, non habetur ex tali institutione. Tertiò. Si sacrificare ea dumtaxat ratione dicitur pertinere ad legem naturæ circa Dei cultum externum, etiam sacrificare has vel illas hostias, his vel illis ritibus: Imò omnis actus virtutis determinatur ex præscripto diuino aut humano, diceret esse de lege naturæ, quādoquidē in hoc à multis alijs actibus secernitur: ergo propriè & in rigore de lege naturæ est. Quartò ex rationis dictamine habetur homines debere Deo subijci, & aliqua illi offerre in recognitionem dominij supremi: hoc fit per sacrificium: ergo sacrificiū præceptum est secundum legem naturæ. Consequentia est euidens. Maior etiam ex eo, quod serui debent agere erga dominos suos. Minor etiā notissima est, quia ab ini-

stio mundi ex naturæ instinctu id & propter illum finem, ita egerunt homines iusti, imò etiam iniusti.

Ad argumenta in oppositum respondetur. Ad primum, circa ea, quæ pertinent ad legem naturæ, vt prima & communia principia non continget errare, nisi amentes, qualis erat ille, qui dicebat in corde suo: *Nō est Deus*: similiter circa ea, quæ pertinet ad legem naturæ, vt conclusiones illatas ex illis primis principijs per euidentem consequentiam quādo modico discursu indigēt, vix continget errare sapientes, nisi propter peccata sua Deo tradente eos in reprobū sensum cæci facti sint. Cæterum circa ea, quæ vt inferantur ex primis principijs, diligēs inquisitio multarū præmissarū & circūstantiarū necessaria est, nō est mirū sapientes aliquando errare, & in hac classe collocantur sacrificia: quæ vt innotescat esse de iure naturæ multa supponenda, multa consideranda sunt: verbi gratia, quod in natura est aliquod supremū, quod vocamus Deū, & quod ille cognoscit omnes actus nostros singulariter, & quod est noster bene factor in quibusque singularibus: & ex his inferendum est hominem, qui se defectuōsum sentit debere subdī illi, vt adiutori & directori, non solum mente, verum & corpore: nec hoc sufficit: sed ulterius necesse est, quod ad profitendum eius dominium secundum similitudinem eorum, qui dominis suis aliqua offerunt, in recognitionem dominij res nostras ei offeramus per sacrificia, quæ sunt protestationes quædam à natura inuentæ ad profitendam eius vniuersalem supra omnia dominationem: & adhuc non omnes capiūt huius illationis euidētiā: vnde non mirum Senecam, Auerroem (quidquid sit de Aristotele) in hac parte cæcutiisse, & multos sapientes nostri seculi de hac re dubitasse.

Ad secundum respondetur ex doctrina D. Thomæ, 1. 2. quæst. 100. artic. 3. & 4. ad 1. non omnia præcepta legis naturæ expressè haberi in Decalogo, quædam propter nimiam euidentiam, qualia sunt de iure naturæ, vt præcepta fidei, & dilectionis Dei, quædam propter tenuem eorum euidentiam, qualia sunt illa quæ colliguntur ex prioribus, per euidentem consequentiam, sed magna præmissa inuestigatione vix peruia sapientibus: huiusmodi est præceptum sacrificiorum, quod reducitur ad tertium præceptum Decalogi per additionem, & præclare docet D. Thomas loco citato

D. Thom.

10

II

D. Thom.

tato, artic. 11, dicens omnia caeremonialia praecepta addenda esse tertio praecepto, id est, reducenda esse ad illud.

12

Sed arguit quispiam. Praeceptum sacrificiorum iuxta mentem nostram superadditur tertio praecepto, ut caeremoniale praeceptum: at caeremonialia praecepta non sunt legis naturae, sicut neque iudicialia: ergo ex doctrina tradita potius colligitur, praeceptum sacrificandi non esse de lege naturae. Respondetur. Praecepta caeremonialia dicuntur, quae pertinent ad Dei cultum, qui caeremonia vocatur, & bene notat D. Thom. 1. 2. quaest. 99. art. 3. Sed ista sunt in duplici differentia, quaedam quae ex vi institutionis humanae aut diuinae sunt determinatiua praeceptorum Decalogi, non ex vi naturalis instinctus: cuius generis fuerunt in veteri lege ferè innumera praecepta caeremonialia, & fortasse aliquot in lege naturae: & ista non sunt illa praecepta caeremonialia, quae ait D. Thom. superaddenda esse tertio praecepto Decalogi. Alia verò sunt praecepta caeremonialia, quae non ex vi institutionis diuinæ aut humanae, sed ex vi institutionis naturae sunt caeremonialia, id est, pertinent ad cultum Dei; imò sunt determinatiua praeceptorum Decalogi, quae ad cultum Dei pertinent: & ista sunt de quibus dicit D. Thomas superaddi tertio praecepto Decalogi, & ista moralia sunt, & ad legem naturae pertinent, ut colligitur ex D. Thoma. 1. 2. quaest. 100. artic. 11. & maxime solutione ad secundum, inter quae nos annumeramus praeceptum sacrificandi in communi, quod dicitur caeremoniale, quia ad cultum Dei pertinet: quia tamen non habetur ex institutione, sed ex instinctu naturae, dicimus esse morale, & pertinere ad legem naturae: ex quo sumitur argumentum pro nostra sententia. Aliquot praecepta pertinentia ad Dei cultum, & superaddita tertio praecepto ut determinatiua eiusdem reperiuntur, ut patet ex traditis à D. Thoma & nobis: inter ista autem, quae sunt, rogo, nisi sacrificare Deo vero? laudare illum vocaliter, & similia? Dices, colere Deum externo cultu. Contra, nam hoc praeceptum non est determinatiuum tertij, imò quid communius.

D. Thom.

Sed rogabit quispiam, quo tempore obligat hoc sacrificandi praeceptum, stando in sola lege naturae nulla facta determinatione per legem positiuam, diuinam, aut humanam? Respondetur, communem esse difficultatem omnibus legis naturae praeceptis, & fortasse difficiliorem in sacrifican-

D. Thom.

di praecepto: existimo tamen aliquoties in vita obligare, quando scilicet arbitrio prudentis iudicaretur esse necessarium profiteri Dei dominatum, ad quam professionem ipsa natura adinuenit sacrificia, & pariter existimo Abel, & Cain hoc instigante praecepto sacrificia obtulisse Deo. Ad confirmationem respondetur. Patres citatos non facere sermonem illic de sacrificijs in communi, quae nos dicimus esse de iure naturae & in praeceptis iuris naturae, sed de sacrificijs determinatis per certos quosdam ritus ac caeremonias, quibus (ut existimo) ornabantur omnia sacrificia, quae à Patribus etiam legis naturae offerebantur: hæc autem sic determinata sacrificia nos non asserimus pertinere ad praecepta legis naturae.

Ad tertium respondetur. Absque dubio omnes, quotquot iusti reperti sunt in lege naturae, sacrificia Deo obtulerunt: non tamen necessarium fuit, omnium sacrificia scripto tradi. Cuius duplicem rationem asserit D. Thomas. Prima. Quia cum in Adam notatur origo peccati, non deicit, ut in ipso sanctificationis origo signaretur. Similiter Isaac figura Christi fuit, quatenus immolandus parabatur, unde non debuit scribi ut sacrificium offerens, nec ratio mystica omnino est: quare magis placeat secunda, nimirum, non esse necessarium, ut omnia quae à Patribus gesta sunt Scripturae sacrae committerentur, eo vel maxime, quia in sacrificijs Adam, & Isaac fortasse nihil magni gestum est, pertinens ad significandum aliquod Christi mysterium inclytum, ad quod omnia eorum gesta ordinabantur.

In quarto argumento ponuntur aliquot calumniae aduersus rationem D. Thomae. Ad primam Caietanus ait fieri sermonem de quibuscunque defectibus, siue corporis siue animae: & quidem si loquamur de defectibus corporis, ratio naturalis dicat etiam coelestia corpora expertia defectuum corporalium dependere à Deo supremo motore in influendo in ista inferiora, & mouente ea non necessitate naturae, sed libere: de quo prima parte: ac proinde nos huic supremo motori debere subicere offerendo in signum subiectionis, & recognitionem dominij res has sensibiles, quod pertinet ad sacrificium. Ad confirmationem negatur consequentia, quia licet suo modo subduntur Deo animalia irrationalia, non tamen propter defectus, quos in se sentiunt: quia

B

C

D

14

15
Caiet.

13

quia hoc esset operari propter finē, quod brutis non conuenit. Secus de homine dicendum, qui & operatur propter finem, & capax est præfata cognitionis, summissio- nis & sacrificij, quod est opus liberum. Si verò loquamur de animæ defectibus, aut corporis in ordine ad animam apertior res- ponsio est, hominem scilicet etiam adiu- tum lumine intellectus agentis, & totis na- turæ viribus experimento cognoscere, se deficere sapē & in cognitione, & in recti- tudine appetitus: & deficiens in aliquo ma- ximè si agens liberum sit, naturaliter incli- natur, & conatur se subijcere indeficienti, vt adiuuetur, & dirigatur ab ipso, non solū affectu interno, verū & externo cultu ex- primendo hanc subiectionem per oblatio- nem rerum sensibilium: quia hoc connat- urale est illi: & aduertit Caietanus hanc ef- se demonstrationem in moralibus, & ob id non esse exigendam euidentiam mathema- ticam, sed qualitercunque rationabilem.

Ad secundam calumniam respondetur. Multo euidentius procedere rationem D. Thomæ ad probandum Deum esse colen- dum interne, & per actus internos, quàm per actus externos. Caterum de cultu ex- terno, etiam eius ratio procedit, propterea quod connaturale est homini exprimere suos affectus per signa sensibilia, à quibus cognitionem accipit: vt inter arguendum responsum est.

Ad tertiam respondetur, nullum esse in- conueniens cognitionem maiestatis, & do- minij diuini præcedere actionem sacrifici- di, & rursus per sacrificia excitari, & auge- ris: sicut non est inconueniens charitatem causare deuotionem, & deuotionem nutri- re charitatem.

Ad quartam calumniam illi, qui putant in rigore loquendo sacrificium nō esse de lege naturæ, respondent. Quando Docto- res aiunt sacrificia esse de lege naturæ, vel loquuntur de sacrificio in cōmuni, & ampla imo & methaphorica acceptione, vel loquū- tur de sacrificio formaliter, vt conuertitur cum Latria externa, id est, cultu externo: & fauet D. Thomas, tertio contra gentes cap. 19. vbi hanc eandem rationem ferē is- dem verbis adducit ad probandum rationē naturalem dictare Deum esse etiam extē- nē colendum. vel denique argumento con- uicti fatentur, eatenus sacrificium stricte sumptum dici de lege naturæ, id est, mediū consentaneum ad implendum præceptum de cultu externo, quod est de lege naturæ.

A Istorum tamen solutio nō est ad mentem D. Thomæ, qui loquitur in tota hac qua- stione de sacrificio, vt distinguitur ab alijs operibus externi cultus, & ait esse de lege naturæ, eo quod natura ad illud inclinat, & eo quod est de dictamine rationis, vt patet ex eius ratione. Præfati igitur autores, vt existimo, in duobus decipiuntur principijs, ex quibus inferunt suam positionem: Pri- mum est, quia censent nos inferre sacrificiū esse de iure naturæ, ex hoc solo quod exter- nus cultus est de iure naturæ, quod est qua- si argumentari à superiori ad inferius afir- matiue, inualidum certè argumentum.

Secundò decipiuntur existimantes, actio- nes, quibus impletur obligatio cultus exter- ni, non esse præcepta legis naturæ, etiam si non sint ex institutione diuina, aut huma- na, sed tantum media quædam consentanea ad implendum præceptum de cultu exter- no, quod est iuris naturæ: quod esse falsum sic probo. Præcepta superaddita tertio præ- cepto Decalogi, quæ ad cultum externum pertinet, sunt legis nature: at illa nihil aliud sunt, quàm quædam media determinatiua præcepti de cultu externo, & impletiua illius: ergo vera præcepta sunt legis natu- ræ. Maior patet ex doctrina tradita & sum- pta ex D. Thoma in locis proximè citatis: minor etiam certa videtur, nam rogo, quæ sunt illa præcepta, nisi media quædam de- terminatiua & impletiua cultus externi, verbi gratia, ore laudare Deum, ei gratias agere, eidem sacrificare, eum externe ado- rare, & similia. Confirmatur, quia nulli de- bet esse dubium, quin aliquando stando in sola lege naturæ, quis poterat peccare pro- pter omissionem laudis diuinæ externæ, aut propter omissionem sacrificij: sed il- lud peccatum esset contra præceptum le- gis naturæ, de non laudando, de non sacri- ficando, &c. Ergo. Dices, contra præceptū de non colendo externe. Contra, quia oc- casio, quæ secum tulit obligationem præ- cepti supponitur non fuisse de colendo exter- nē, sed de laudando Deum, aut de offeren- do illi sacrificium. Confirmatur secundo, quia quamuis præceptum de honorandis pa- rentibus impleatur illis periclitantibus sub- ueniendo illos, esurientes pascendo, illis venientibus assurgendo; non tamen ob id negandum est esse de lege naturæ hæc om- nia facere, & transgressores peccare contra præcepta iuris naturæ: ergo pari ratione quamuis per sacrificium, & per laudem ex- ternam impleatur præceptū de cultu Dei

exter-

D. Thom.

16

17

externo, non propterea negandum est esse de lege naturæ sacrificare, & hæc omittentes peccare contra præceptum legis naturæ. An verò hæc sint distincta præcepta ab illo communi, cole Deum externè, nec ne? non immoror, modò fatear is hæc esse de lege naturæ præcepta, credo tamen esse diuersa superaddita illi præcepto, cole Deum externè, & simul determinaciones illius, non ex vi institutionis diuinæ, aut humanæ, sed ex vi instinctus naturæ.

18

Ad argumentum ergo, quo vtuntur prædicti, vt Achille, respondetur, D. Thomam in ratione articuli multa compendiosè demonstrare. In priori, eius parte probat rationem naturalem dictare Deum esse colendum, in secunda esse colendum externè. Quo supposito in vltima rationem naturalem dictare esse colendum per sacrificia, probat autem in hunc modum: ratio naturalis dictat, quod homo vtatur rebus sensibilibus offerens eas Deo in signum debite subiectionis & honoris, quæ debentur ei in recognitionem dominij vniuersalis erga omnia: sed hoc fit per sacrificium: ergo ratio naturalis dictat Deo esse sacrificium offerendum. Maior habetur partim ex eo, quod dictat ratio naturalis Deum esse colendum externè rebus sensibilibus, partim quia ex eodem dictamine habetur eum esse colendum vt Dominum omnium, & esse profitendum eius dominatum, non solum internè, verum & externè: etenim si bene res inspiciatur, ex debito cultus interni consequitur debitum externi, vt homo suo modo connaturali procedat. In minori autem est difficultas, propterea quòd posset quis dicere, non solum hoc posse fieri per sacrificium verum & per alia opera externi cultus; nos verò existimamus satis esse quod sacrificium sit medium consentaneum habitum non ex institutione diuina, aut humana, sed ex institutione naturæ. Quibus accedit, quod illa protestatio diuini dominij per nil aliud fit ita aperte, expresse, & conuenienter, sicut fit per sacrificium, vt ostendemus inferius, postquam naturam sacrificij intimius perscrutati fuerimus: certè si hoc non sufficit, neque etiam demonstrabitur præceptum de sanctificatione Sabbati esse de lege naturæ.

D. Thom.

Quod vt penetres scito ex D. Tho. potissime ex 2. 2. quæst. 122. art. 4. præceptum de sanctificatione Sabbathi esse partim morale, & de lege naturæ, partim ceremoniale & de lege positiua: de lege quidè positiua,

A ua, quatenus ex decreto diuino in lege scripta statutus est dies Sabbathi ad vacandum cultui Dei externo, & in memoriam beneficij creatoris: de lege verò naturæ, quatenus ratio naturalis dictat esse deputandos certos dies & tempora pro cultu Dei externo, & in memoriam beneficij creationis. Demonstratio autem huius procedit in hunc modum: Deus colendus est externo cultu: ergo deputandi sunt certi dies & tempora ad vacandum eidem cultui. Aduerte tamen qui calumniari rationem D. Tho. in articulo, pari ratione posses hanc demonstrationem calumniari, dicens consequentiam non esse infallibilem: nam externus cultus posset exerceri, siue essent deputati dies pro illo, siue non: nos ergo dicimus satis esse, vt consequentia in materia morali sit euident, quod esse deputatos certos dies pro eo cultu, sit congruentius & conuenientius: tum vt ipse cultus cum maiori prouidentia exerceatur, dum præuisi sint dies ei de deputati: tum vt populus commodius conueniat ad assistendum tali cultui: & pari ratione dicimus satis esse ad euidentiam illius minoris assumptæ in demonstratione D. Tho. quod sacrificiū sit mediū quoddā à natura fabricatū conuenientius & apertius ad profitendum Dei dominij vniuersale & independens supra omnē creaturam. Hinc patet ad quartā calumniā contra rationē D. Thom. respō. namq; negando quod ex nullo principio naturali inferatur euidenter sacrificiū esse de lege naturæ. Inferitur, licet nō euidentia mathematica, morali tamen, id est, rationabiliter procedente, vt iam exposui.

ARTICVLVS II.

Verum soli Deo sacrificium offerendum sit?

D **CONCLUSIO** est affirmatiua. Probatur. Soli Deo debemus sacrificium spirituale offerre: ergo eidem soli offerendum est exterius sacrificium. Consequentia probatur, quia sacrificium exterius est signum sacrificij interni, iā enim traditū est superius q. 81. a. 7. & q. 84. a. 2. actus exteriores Religionis ad interiores ordinari, tum vt signa, tum vt excitatiua corū: ergo vt proportionetur sicut sacrificiū interius soli Deo fit, sic & exterius. Et cōfirm. vis eiusdē cōseq. quia quādo

do voce oramus Deū, aut laudamus eū, si cut ad eum dirigimus voces significantes, sic & res significatas in corde, id est, conceptas offerimus, vt signa rebus significatis proportionentur. Antecedens verò prioris enthimematis probat D. Thomas non aliter, quā explicando, in quo consistat sacrificium interius, nēpe in hoc quod anima se offert Deo, sicut principio suæ creationis, & sicut fini suæ beatitudinis, quæ omnia soli Deo conuenire fides docet. Secundò probat conclusionem ex obseruantia cuiusq; Reipublicæ benè institutæ, quæ solet Regē suum honorare aliquo peculiari signo nulli alteri communicabili sine læsæ Maiestatis periculo.

DISPUTATIO I.

De veritate conclusionis D. Thomæ.

2

CONTRA quam arguitur primo & secundo capitulo Danielis, vbi narratur Regē Nabucho donosorem, Danielelem adorasse simul & præcepisse, vt hostias & incensum ei sacrificassent: si autem nefas esset sacrificare, nisi soli Deo, Daniel prohibuisset tantum crimen sui occasione admitti: non tamen prohibuit: ergo licitum est sacrificare alijs etiam à Deo.

Secundò. In articulo præcedēti vsus est D. Thomas hac ratione, vt demonstraret esse de lege naturæ Deo sacrificare: nam ratio naturalis dicat, vt homo se subdat ei, quem superiorem nouit, à quo possit adiuuari, & dirigi in suis defectibus subleuandis, aut remouendis: sed hæc ratio etiā probat debere nos Angelis sacrificare, eo quod naturalis ratio dicat eos esse nobis superiores, posseque de facto nos adiuuare & dirigere pro nostris defectibus amouendis: ergo non soli Deo sacrificare licet.

Tertiò. Adorationis genera, vt genuflectiones, pectoris tunctiones, licitè deferuntur non solum Angelis, verum & hominibus aliqua dignitate præcellentibus, vt in superiori quæstione docuimus ex sacra Scriptura: ergo & sacrificia poterunt non solum Deo, verum & Angelis, & hominibus præcellentibus deferri. Consequentia probatur: tum ex paritate rationis, tū quia multo maior honor impèditur alicui se coram eo prosternendo, quā sit oblatio alicuius animalis, vel rei alterius parui pretij in sacrificium. Confirmatur. Adorationes

A creaturarum & Dei distinguuntur ex intentione: adoratio quæ fit Deo procedit ex intentione colendi Deum, vt primum omnium rerum principium & finem: adoratio verò creaturæ, non sic, sed ex intentione colendi hominem propter aliquod præcellēs quod in ipso est: ergo pari ratione possent distingui quædam sacrificia adaptata Deo, quædam verò creaturis supereminentibus.

Quartò. Tēpla & alteria destinata ad sacrificia dicantur Sanctis, & Angelis: ergo & sacrificia ipsa offerri eisdem poterunt.

B Non mirum videri debet cæca prauitate imbutos admittentes plures Deos cuilibet esse sacrificandum censuisse. Vnde & fuere multi Gentilium, vt ait D. Thom. super primum caput Epistolæ ad Romanos lectione 7. circa finem, & expressius tertio contra gentes, cap. 120. existimantes diuinum cultum & sacrificia esse exhibenda multis alijs à Deo, nempe Angelis, astris, Dæmonibus, & bonis Angelis, ac denique omnibus, qui superiores hominibus sunt, etiam ipsis animabus à corpore egressis, quas Heroes seu Manes appellabant. Quin imo Plato, & eius discipuli, qui posuerunt vnum Deum conditorem & supremum omnium principium, in hoc cæcutierunt, vt

C ponerent non solum illi, verum & omnibus Angelis siue bonis, siue malis esse tribuendos honores diuinos, maximè sacrificia: quos commemorat, & redarguit eleganter D. August. libro. 10. de ciuitate Dei. ca. 1. 2. 3. 7. & 19. videndus etiam est D. Tho. tertio contra gentes cap. 120. In eodem errore versati sunt Iudæi quidam etiam tempore D. Pauli, quos ille refert ad Colossen. 2. dicens. *Nemo vos seducat volens in humilitate & religione Angelorum, &c.* Qui locus licet variè exponatur, Hieronymus tamen ad Algasia Epistola 151. quæst. 10.

D post multam inquisitionem eius videtur esse sententiæ, vt in illis verbis, in *Religione Angelorum*, Paulus voluerit exprobrare Iudæis, eo quod diuinos offerrent honores astris cœli, quæ animata putabant, & vt refert Epiphanius in Panar. lib. 1. cap. 16. ob id eis imposuerunt nomina Hebræica, & Angelos etiam cultu diuino colebant. Ab hac Hieronymi sententia non lōge abest Clemens Alexandrinus Strōmatum, libr. 6. dicens: *Neque colite Deum vt Iudæi, et enim illi soli se nosse Deum putantes nesciunt se adorare Angelos, & Archangelos, mensē, & Lunam, & nisi Luna apparuerit, non*

3

D. Thom.

*D. Augu.
D. Thom.*

Hierony.

Epiphan.

*Clemens.
Alexand.*

agunt Sabbatum, quod dicitur primum, neq; agunt neomenia, neque azyma, neq; magnum diem, &c.

4

Exod. 22.
Iud. 13.

Nihilominus inconcussa fide tenendū est soli Deo vero esse sacrificium offerendum, quidquid sit de alijs honoribus exhibendis. Probat, Exodi. 22. *Qui immolat Dijs occidetur præter Domino soli*, & Iud. 13. dicente Manue ad Angelum: *Faciemus tibi hædum de capris, cui Angelus, Si me cogis non comedam panes tuos, si autem vis holocaustum facere, offer illud Domino*: ac si diceret scito soli Deo esse sacrificium offerendum: & Actorum. 14. Paulus & Barnabas nequaquam passi sunt, ut sibi immolarent Licaonici ciues, existimantes magnū nefas esse sacrificia offerri nisi Domino soli. Secundo probatur ex D. Augustino. 10. de ciuitate cap. 4. dicente. *Vt alia nunc ta-*

Acto. 14.

D. Augus.

cam, quæ pertinent ad Religionis obsequium quo colitur Deus, sacrificium certè nullus hominum est, qui audeat dicere deberi nisi Domino soli. Multa denique de cultu diuino usurpata sunt, quæ honoribus deferuntur humanis, siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera: ita tamen ut quibus ea deferuntur homines haberentur, qui dicuntur colendi & venerandi, si autem eis multum additur & adorandi: quis verò sacrificandum censuit nisi ei, quem Deum aut sciuit, aut putauit, aut finxit? Idem eleganter cap. 19. & cap. 6. *Sacrificium etsi ab homine offertur, res tamen diuina est*, & Epistola. 49. quæstion. 3. *Intelligendum est, inquit, quàm sit res antiqua sacrificium, quod non nisi vni vero Deo offerri debere veraces ac sacra litera monent.* Idem latè versat contra aduersarios legis & Prophet. cap. 18. & lib. 8. de ciuitate capit. 27. Deinde probatur ratione D. Thomæ, in articulo, quæ egregia est.

D. Hier.

Ad argumenta in oppositum, ad primū ex testimonio Danielis respondit D. Hieronymus eleganti cōmentario videndo à curioso lectore, ex cuius doctrina resp. Nabuchodonosorē non tam Danielē adorasse aut ei sacrificasse, quàm Deo in Daniele, quod & fecisse Alexandrum Magnum in Pontifice Ioiada, narrat Iosephus, in 11. libro antiqui. & subdit Hieronymus, quod si hoc displicet dicendum est, Nabuchodonosorē signorum magnitudine, & stupore confusum, quid faceret ignorasse, sed non cenſeo nimis laborandū in excusatione Regis Ethnici: etenim error Gentilium fuit, ut vidimus omne quod supra se esset Deū putare, & ut Deū colere: viderat autē Da-

anielē obscurū somniū & interpretationem edideruisse quod plus quā humanū apparerat. Nec huic obstat, quod Deum Danielis magnis extolleret laudibus super omnes Deos, quia ut dicebā Gētiles multos Deos admittebant, & quosdā alijs excellentiores. Sed potissimè nostra disputatio versatur in explicando quomodo Daniel obsequiū sacrificij non refutasset si soli Deo debetur? resp. quidā secundū versionē Hebraicā non haberi præcepisse regē offerri Danieli sacrificia, sed donari, nā vbi nos legimus *Hostias*, Hebraice legitur *Minchah*,

quod denotat munera, quæ etiā hominibus offerri solent, & nō habetur *Debah*, quod significat sacrificiū animalium, quare 1. Reg. 10. vbi dicitur quosdā noluisse Saulē Regē nec ei dedisse munera, Hebraicè habetur, *Minchah*. Sed cū in vulgata lectione necessario ab Orthod. sequenda, sit sermo de sacrificijs aliter resp. est. Theod. super hunc locū exponit iuxta translationē Septuaginta fere sicut relati Hebrahizantes, Septuaginta nāq; legūt, *Manna & bonū odorē dixit libare ei, manna* interpretatur Theod. *Thus*, & ita sensus est Nabuchod. admirans sapiētia & spiritū intelligētia Danielis, in signū honoris & reuentia iussit ei offerri munera odorū, & suffituū. Theodor. nō vsq; adeo placet, tū quia nō sequitur vulgatā lectionē, tū quia illa odoramēta, & suffitus oblatis Danieli sacrificia sunt, ut pote quibus cōuenit definitio sacrificij inferius ponēda, & sic nō soluitur difficultas in argum. proposita.

Theod.

Alij autē in eo loco accipi sacrificiū in larga quadā acceptione pro oblationibus & donarijs, quæ etiā hominibus exhiberi solēt, sed isti loquūtur sine fundamēto. Quare melius resp. cū Lyrano, & Dionysio Cart. & alijs Regē Ethnicū præcepisse offerri sacrificia Danieli, Danielē verò id recusasse & auersatū esse edocēdo Regē talē ritū soli vero Deo cōuenire, quod licet scriptū nō sit sicut pleraq; alia, nō aliud fas est credere de sancto & pijsimo Propheta, quē Deus post hæc ostendit sibi charū multis editis miraculis pro eius incolumitate, & multiplici scientia & intelligentia secretorū celestium nobilitando.

Lyrano.
Carth.

Ad secundum respond. In priori demonstratione Thomistica parte reuera nō probari solum Deum esse colendum, ut argumentū probat, verum & Angelos, nō cultu Latriæ, qui soli Deo debetur, sed Dulia, qui etiam creaturis exhibetur. Cæterū vltima pars demonstrationis, quæ de cultu sacrificandi

6

ficandi procedit non habet locum in Angelis, sed in solo Deo, ut patebit legenti.

Ad tertium negatur consequentia, quia hoc habet peculiare sacrificium inter omnes actiones religiosi cultus, siue illud habeat ex natura rei, siue ex consuetudine, de quo infra: quod est dūtaxat signum honoris & reuerentiæ, quæ debetur Deo, ut principium & finis est omnis creaturæ, ac proinde ut dominus est vniuersalis omnium: unde de hoc signum incommunicabile est cuique alteri, præter quam Domino soli. Cæterum aliæ actiones religiosi cultus, ut genuflectio, prostratio, & similes non sunt tantum adaptatæ in signa diuinorum honorum, sed etiam communicantur creaturis eminentibus: distinguuntur autem ex parte intentionis, ut dicitur in confirmatione. Et ad probationem consequentiæ negatur antecedens, eo quod excellentia sacrificij supra omnes alios actus externos religiosos non expenditur penes pretium rei sacrificatæ, sed ex significatione natia incommunicabili creaturæ, nempe quia fit in honorem summi rectoris totius vniuersi: & hinc est, quod Demones affectant sibi sacrificari, ut sibi vendicent diuinos honores: egregie August. 10. de Ciuitate, cap. 19. *Demones non cadaverinis nidoribus, sed diuinis honoribus gaudent.*

August.

7

Ad confirmationem negatur consequentia: quia visibile sacrificium soli Deo adaptatur, siue ex instinctu naturæ, siue ex consuetudine. Adorationis verò modi indifferentes sunt ad Deum, & creaturas excellentes: distinguuntur autem tantum ex intentione adorantis, quapropter adorantes aliquot eminentes creaturas, non ob id idola triæ arguendi sunt, sed ex intentione adorantium perpendendum est, an licite vel illicite adorent: at verò sacrificantes creaturis, idolatræ censendi sunt, siue hac, siue illa intentione id faciant.

Ad quartum negatur consequentia, quia non dicamus Sanctis altaria, ut illis sacrificemus, sed Deo eorum, & nostro, & in sacrificio commemoramus eorum victorias, gratias ei agentes ipsomet sacrificio, & ad eorum imitationem prouocamur: luculenter de hoc D. August. lib. 8. de Ciuitate, capit. 27. cuius verba formalia desumpsit Synodus Tridentina, sessione 22. capit. 3. Confulso supersedeo à disputando, utrū imaginibus Dei & Christi, & eius soli humanitati sint exhibenda sacrificia? ne disputationes extraham à proprijs sedibus, collo-

August.

A cantur autem præfatæ, tertia parte, quaestione. 25.

DISPUTATIO II.

An actio sacrificandi, quam in hac quaestione sacrificium vocamus, collocetur in genere signi?

I loquimur de sacrificio strictè pro actu interno distincto ab alijs operibus virtutum, quæ ut infra videbimus in ampla quadam acceptione vocantur sacrificia. Et videtur vera pars negatiua. Primò, quia aut est signum naturale, vel ad placitum. Non primum, quia significatio, quam tribuit D. Thomas sacrificio in corpore articuli (nempe quod significet animæ oblationem Deo, ut principium est totius esse, & nostræ beatitudinis finis) non est significatio naturalis actioni exteriori secundum se considerata, quæ sacrificium vocatur, verbi gratia, occisioni animalis, vel concremationi thuris, aut alteri simili. Ergo ex impositione necessario debet illi conuenire, & consequenter non erit naturale signum. Confirmatur, in adorationis externæ actibus, qui non habent ullam significationem naturalem, sed dūtaxat ex impositione, nec etiam potest dici signum ad placitum, & ex impositione, alias non esset de lege naturæ, cum ea quæ sunt ex institutione diuina aut humana nequeant comprehendī sub lege naturæ.

B

C

Secundò. Ratio sacramenti & sacrificij distinctæ sunt, ut omnes fatentur, sed ratio sacramenti collocatur in genere signi, ut videre licet in 3. part. quaest. 60. ergo sacrificium non collocatur in genere signi.

In oppositum est D. Thomas tamen in hoc articulo quàm in præcedenti: idem docuit Augusti. lib. 10. de Ciuitate, cap. 5. dicens, Sacrificium visibile inuisibilis sacrificij sacramentum, id est sacrum signum: & Epistola 49. quaest. 3. dicit, significatiua esse omnia sacrificia, ut quorundam rerum similitudines: & hæc pars primo loco reponenda, à nobis tenenda est.

D

Secundum assertum. Etsi significatio sacrificiorum in communi naturalis sit, tamē singulis sacrificijs in particulari ad placitum & ex impositione conuenit. Doctrina est D. Thomæ expressa in articulo præcedenti, ad primum, & illam declarat appositissimo simili in solutione ad tertium. Etenim sicut

1

2

August.

ficut voces naturaliter sunt signa cōceptus, quod autem hæ voces ad hæc vel illa significanda determinantur, ex placito & impositione est: sic quod sacrificia significant hominum ad Deum subiectionem, & reuerentiam per oblationem rerum sensibiliū non hominum inuentio, aut institutio fecit, sed naturæ instinctus dictauit, aut gratia: habet enim gratia suam inclinationē, & impulsus non minorem, quam natura, maxime præcedēte cognitione fidei: quod verò oblatio istarum rerum aut aliarum id significet ex institutione, & impositione humana est, vt conuincit primum argumentum pro parte negatiua. Priorem verò partem nostræ assertionis probant ea, quæ adduximus ex D. Thoma in præcedenti articulo ad probandum sacrificia esse signa interioris subiectionis, & reuerentiæ ad Deū, non ex humana, aut diuina institutione, sed ipso luminis naturalis dictamine impellente, & edocente: & hinc patet ad primū argumentū pro parte negatiua.

3

D. Augu.

Cæterum quia in sacrificijs priorum virorum, tam in lege naturæ, quam in lege scripta duas animaduertimus significationes, nō erit abs re inuestigare, quæ nā ipsa sit de essentia sacrificij: prima significatio est, quæ assignatur à D. August. vbi supra, & à D. Thoma in hoc articulo, qua significatur à visibili sacrificio inuisibile, ab externo internum, quod diximus consistere in subiectione hominis ad Deum, vt ad principium, & finem, ac dominum totius creaturæ: vocemus (si placet) hanc significationem natuiam, ac propriam. Secunda significatio est alicuius mysterij pertinentis ad fidem Christi: vocetur figuratiua significatio. De qua re sit

4

August.

D. Thom.

Ad Heb. 1.

1. Ad Cor.

10.

Tertium assertum. Non est de ratione & essentia sacrificij esse signum alicuius mysterij ad vitam Christi pertinentis, licet ferè semper, & omnia ferè sacrificia hanc significationem mysticam habuerint. Probatur secunda pars huius asserti. Nam si quæ significatio sacrificijs assignaretur, maxime circa aliquod mysteriū Verbi in carne assumpta, & præcipue circa eius passionem, qualem de facto habuisse omnia veteris legis docet August. 10. de Ciuitate, cap. 5. & 20. contra Faustum, cap. 21. & primo contra aduersarium legis & Prophet. cap. 18. & D. Thomas, 1. 2. quæst. 102. arti. 3. & applaudit D. Paulus ferè tota Epistola ad Hebræos, & secundæ ad Corint. 10. Omnia in figura contingebant illis: & de sacrifi-

A ctijs legis naturæ piè & probabiliter idem credi potest, incipientes à sacrificio Abel, vt colligit D. August. lib. 1. de Mirabilib. sacra Scripturæ, cap. 51. Et idem dico de sacrificijs Abraham, & aliorum iustorum sacrificantium in lege naturæ. Quo motus Sanderus lib. 1. de visibili Monarchia, capi. 5. Sacrificium Christi, ait, esse veluti primū exemplar cæterorum, quæ eò magis propria sacrificia sunt, quò perfectius illud representant. Sed hæc significatio non est propria & essentialis sacrificio: ergo non collocatur essentialiter in genere signi. Prima autem pars probatur primò, quia D. Thomas in articulo hoc, explicans significationem sacrificij, præfata significationis non meminit. Secundò. Sacrificium est de lege naturæ: sed hæc significatio alicuius mysterij pertinentis ad Christum, non potest haberi ex solo dictamine rationis naturalis: ergo per eam non collocatur sacrificium in genere signi.

Contra primam assertionis partem est argumentum. Omnia sacrificia habent valorem & virtutem ex Christi passione & virtute: ergo de ratione eorū est, vt aliquod mysterium Christi significant. Respondetur primò, negando consequentiam, nam omnes actiones nostræ sumunt virtutem & efficaciam ab eadem Christi morte, & non omnes significant aliquod mysterium ad Christum attinens: & ratio est, quia hæc virtutis participatio non fundatur in significatione, sed in causalitate vel merito passionis Christi, cui omnia opera nostra iniuntur. Secundò respondetur. Si loquamur de sacrificio, vt sic, falsum est participare virtutem & valorem ex morte Christi: nā in statu innocentie essent sacrificia etiam si Christus non esset in illo futurus. Non est ergo de ratione sacrificij significare aliquod Christi mysteriū, licet de facto Deo ordinante fortassè omnia habuerint talem significationem.

D Quartum assertum. De ratione sacrificij externi est significare sacrificium inuisibile, & internum: ista autem significatio in nullo alio consistit nisi in repræsentando hominis ad Deum subiectionem, ac reuerentiam tanquam ad primum principium, finem vltimum, & supremum dominum rerum omnium. Hæc assertio habetur ex D. Augustino locis citatis in primo asserto, & ex D. Thoma in hoc articulo & præcedenti, & tertia parte quæstione 82. articulo. 4.

D. Augu.

Sanderus.

5

August.

7

6

August.

Ad

Ad secundum respondetur, multas esse differentias inter sacrificia & sacramenta, licet aliquando in eodem coincident, ut in sacra Eucharistia; ceterum in ratione signi, quod argumentum querit, prima differentia est, nam sacramenta ordinantur ad significandam hominis sanctificationem, sacrificia vero per se primo ordinantur ad profitendum diuinam excellentiam, & cultum. Secunda differentia, nam omnia sacramenta instituta sunt ad significandum aliquod Christi mysterium, estque de ratione & institutione eorum aliquid figurate significare: aliter res se habet in sacrificijs, ut explanatum est.

Circa diuisionem sacrificij in visibile & inuisibile, quam præfixit D. Thomas in hoc 2. artic. est

DISPUTATIO III.

An utrumque diuisionis membrum veram habeat & propriam rationem sacrificij, nec ne?

I T quidem de sacrificio visibili certissima semper fuit apud omnes affirmatiua sententia, præter paucos Hæreticos negantes in lege gratiæ vllum cultum externum, quos præcedenti quæstione retulimus: & ferè infinitis locis sacre Scripturæ cuique facili negotio obuijs non erit difficile impugnare, de sacrificio verò inuisibili nõ est tam apertum, sed hinc inde variæ assumuntur rationes. Et pro parte affirmatiua arguitur primò ex illo Psal. 50. *Quoniam si voluisset sacrificium, dedissem vniuersis holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies:* & D. August. lib. 10. de ciuitate capit. 5. idem dicit asserens in præfato Psalmo sacrificium inuisibile, visibili præponi. *Intueamur,* (inquit Augustinus.) *quæ admodum vbi Deum dixit nolle sacrificiũ, ibi Deum ostendit velle sacrificium, nõ vult ergo sacrificium trucidati pecoris, sed vult sacrificium contriti cordis, &c. & cap. 6. Si ergo corpore, quo inferiore tanquam famulo vel instrumento vititur anima, cum eius bonus & rectus vsus ad Deum refertur, sacrificium est; quanto magis anima ipsa cum se refert ad Deũ, ut igne amoris eius accensa formam cõcupiscentiæ secularis amittat, sit sacrificium. Non parum fauent huic parti, quæ superius*

Psal. 50.

D. Augu.

A attulimus ex Lactantio, qui adeò extollit sacrificium inuisibile, ut visibile videatur damnare, & D. Thom. in artic. 4. pleno ore appellat sacrificium internum sacrificiũ, & præstatius externo per quod significatur. Secundo. Adoratio interna & inuisibilis verè & propriè est adoratio, præstantiorque quàm externa, & visibilis, ut in præcedenti quæstione docui. Ergo idem dicendum est de sacrificio. Huic parti subscribit Petrus Aragonius Augustinianus, super hunc articulum.

Aragon.

B In oppositũ est. Nam D. Thom. enumerat sacrificia inter actus exteriores Religionis, & nullo modo inter actus externos: ergo sacrificiũ purè internũ nõ est propriè, & simpliciter sacrificiũ. Antecedens manifestatur amplius, nõ Doctor Angelicus post quã q. 81. disputauerat de Religionis habitu & virtute, continuò in q. 82. exorditur promittens tractatũ de actibus illius: & primò inquit de interioribus, nempe de deuotione & oratione: secundo verò, inquit, esse agẽdũ de actibus exterioribus: deinde verò q. 84. sic inchoat: *Postea considerandũ est de exterioribus actibus, & primò de adoratione, secundo de illis actibus, quibus aliquid de rebus exterioribus Deo offertur:* tandẽ q. hac 85. sic dicit in principio, *Postea considerandum est de illis actibus, quibus aliqua res exteriores Deo offeruntur:* & paulò post subiungit, *Cõsiderandũ est de sacrificijs oblationibus.* En D. Tho. expresse inter actus externos Religionis cõputat sacrificia, ac proinde interna sacrificia nõ sensit verè & propriè esse sacrificia. Secundo. Sacerdotium secundum fidẽ est aliquod externum & visibile, ut ostẽdemus art. 4. ergo & sacrificium: etenim sacrificium est actus quidam ad quẽ deputatur sacerdos, ut inquit Paulus ad Heb. 5. Genesis. 22. cum Isaac videret patrem suum euntem ad offerendum Deo pro se ipsis,

2

D vbi erat victima inquirebat: ergo solum externum sacrificium proprium, & verum sacrificium putabat, aliàs si internum verum & proprium sacrificium putasset, non id inquireret, cum ad internum non sit opus victima externa. His argumentis conuictus, censeo sacrificium internum, ac inuisibile non esse strictè & propriè loquendo sacrificium, sed per tropum, & figuram: sic loquitur sacra Scriptura, sic & Sancti Patres sapè, & sic patet ad primum ex Psalmo. 50. Cor namq; instar frumenti contritum poenitentia, & diuini amoris igne quasi

Ad Heb. 5. Genes. 22.

Deo succen-

succensum similitudine quadam deducta à sacrificio externo sacrificium vocatur, quod verò appelletur maxime verum, aut etiam veritas sacrificij, & lōgè superare externa sacrificia nostra positioni non obstat. Pro quo

3

Dico secundo. Sacrificium internum excellit sacrificium externum in ratione rei, & in perfectione virtutis: non verò in ratione signi, & propria ratione sacrificij. Explico singula. In ratione rei excellit sacrificium internum, quia actus interni sunt præstantiores, ad quos exteriores ordinantur in perfectione virtutis: tum quia ipse cultus interior est id, quod præcipuum est in sacrificio externo, & veluti anima seu forma eius, à qua habet, vt sit actus virtutis: tum, quia sacrificio interno nullus potest male vti, quod est proprium actus virtuosus, secus externo. Quod verò non excellat in ratione propria sacrificij patet ex dictis, & quia ratio sacrificij collocatur in genere signi, hoc habet excellentius externum sacrificium. Sacrificium igitur internum debet appellari sacrificium secundum quid, & metaphorice, seu ad similitudinē sacrificij externi. Similibus hæc res declaratur. In ratione entis, domus spiritualis præstat domui corporali; at in ratione domus sola domus corporea est verè ac propriè domus, spiritualis verò secundum quid, & per metaphoram. Item Christus perfectione longè superat Leonem vagantem in syluis, similiter Deus Pater vitem; cæterum in ratione Leonis solus Leo fera est simpliciter Leo, Christus verò per metaphoram & secundum quid. Idem dico de Deo Patre, & vite.

Ad secundum argumentum respondetur primò, iuxta probabilem sententiā negando antecedens, sed quia oppositam asseruimus respondetur secundo negando consequentiam. Ratio discriminis est, quia Adoratio cū sit actus summisionis ad Deū ad cuius exercitium non requiritur deputatus minister, pro arbitratu poterit interne & externe exerceri, at verò sacrificium ferè semper vt videbimus requirit publicum & deputatum ministrum: quare si cut minister visibilis est, sic & ministerium visibile esse debet. Sed de hac re fusior redibit sermo artic.

4. sequenti.

(. ? .)

ARTICVLVS. III.

Virum oblatio sacrificij sit specialis actus virtutis?

Conclusio.

ACTVS est specialis virtutis, nempe Religionis. Probat. Sacrificium habet laudem, quia in diuinā reuerentiam fit: quod est obiectum & Religionis finis: ergo pertinet ad Religionem. Antecedens est notū ex dictis. Consequentia probatur quasi per locū à fortiori. Nam quando actus vnus virtutis ordinatur ad finem alterius, participat quodāmodo speciem eius: ergo à fortiori, quando actus non habet aliunde laudē, nisi quia ordinatur ad finem, & obiectum virtutis, cuiusmodi est sacrificium, quod non habet aliunde laudem, nisi quia fit propter reuerentiā diuinā, specie Religionis participat. Antecedens manifestatur primò in peccatis: nā cū quis furatur vt fornicetur, furtū accipit quodāmodo fornicationis deformitatē; sic adeo quod etiā si furtū aliās nō esset peccatū, hoc ipso quod ad fornicationē ordinaretur, peccatū esset. Secundo manifestatur in actibus aliarū virtutū à Religione, qui si ordinētur in reuerentiā diuinā, quodāmodo ad Religionē pertinent, nēpe imperatiuè, & ob id sacrificia dicuntur. Conseq. secundi Enthymematis ego manifesto ex doctrina tradita in q. 81. ar. 7. & ex regula desumpta ex D. Th. in 3. dist. 9. q. 1. art. 1. q. 2. & in 4. dist. 15. ar. 1. glos. 3. q. 2. nempe quod quando Religio illis actibus vtitur, qui nō habēt aliunde laudē, nisi ab obiecto & fine Religionis, illi actus propriè dicuntur pertinere elicitiuè ad Religionem, & huiusmodi est sacrificium propriè sumptum. At verò quando Religio vtitur actibus aliarum virtutum ordinando eos in proprium finem, quodāmodo dicuntur Religionis actus, non propriè & elicitiuè, sed impropriè & imperatiuè.

Ex his facile declarantur verba Diui Thomæ, in hoc articulo, quando ait: *Sacrificium non habere laudem aliunde, nisi quia fit propter reuerentiam diuinam.* Quidam Autores sic interpretantur. Sacrificium de se est actus indifferens, & solum

D. Thom.

2

& solum sit bonus ex relatione extrinseca. Interpretatio certe omnino aliena à mente D. Thomæ volentis stabilire sacrificiū propriè loquendo esse actum elicitum à virtute Religionis: ac proinde ex obiecto, & sine intrinseco bonum, eo modo quo actus exterior capax est bonitatis. Alij aliter interpretantur sensum eorundem verborum, nempe actum illum externum quē nomine sacrificij significamus, de se non habere honestatem, sed solum quatenus impositus est ad significandum Dei cultū & honorem. Vera sunt hæc, quæ dicuntur, sed non in hoc sensu ea verba protulit D. Thomas, quia impertinens sensus est iste ad probandum sacrificium esse actum proprium & elicitum à Religione. Sensus ergo verborum D. Thomæ est à me relatus, nempe sacrificium, non aliunde habere laudem, id est, non ex obiecto & sine aliarum virtutum, sicut contingit actibus aliarum virtutum, quæ à Religione imperantur, & dicuntur quodammodo sacrificia, sed ex solo obiecto & sine Religionis, & ob id non imperatiuè, sed elicituè, non impropiè, sed propriè actus est Religionis.

I. D I S P U T A T I O.

An conclusio sit vera?

3

AM videtur vera pars negativa, etenim corporis maceratio, & mortificatio, siue per ieiuniū, quod pertinet ad abstinētiā, siue per continentiam, quod pertinet ad castitatem, sacrificia sunt, & dicuntur: ad Roman. 12. *ut exhibeatis corpora vestra hostiam sanctam, Deo placentem, &c.* Item mors propter Deum suscepta, quod pertinet ad fortitudinem, Sapient. 3. *quasi holocausti hostiam accepit illos.* Item ad Hebræos. 13. *Beneficentiæ, & communionis nolite obliuisci, talibus enim hostijs promeretur Deus.* En communio quæ pertinet ad charitatem, beneficentia, quæ pertinet ad misericordiam, & liberalitatem, sacrificia dicuntur: ergo sacrificium non est actus specialis virtutis, quin potius vagari videtur per omnes. Confirmatur ex D. Augustinō. 10. de ciuitate capi. 5. & 6. ubi postquam luculenter perorauerat misericordiam, & alia pia opera propter Deum facta esse sacrificia, in initio sexti capitis subiungit definitionem sacrificij, dicens: *Sacrificium est omne opus, quod*

Sapient. 3.
Ad He. 13.

D. Augus.

A agitur, ut sancta societate inhaereamus Deo: Relatum, scilicet, ad illum finem bonū, quo beati esse possimus: ergo sacrificium non est actus specialis virtutis, sed extenditur ad omnes actus virtutum.

Quidam viri Catholici hanc partem negatiuam amplectuntur, putantes omne opus bonum relatum in Dei honorem, & cultū esse verè ac propriè sacrificiū. Ita Gabriel lectione. 85. super Canon. littera D. & Castro verbo, Missa, Hæresi prima: cui sententiæ magno applausu subscribunt Hæretici nostri temporis, præcipuè Philippus, Melancthon, in Apologia confessionis, articulo de Missa, putantes se hac sententia stabilita sternere viam ad colligendum Eucharistiæ mysterium nec aliter, neq; magis propriè esse sacrificium, quàm reliqua Religionis opera, & consequenter non esse necessarios speciales sacerdotes, quia omnes fideles etiam foeminae sufficientes sunt ad operandum studiose, suaq; opera dirigenda ad Dei cultum, atq; adeo ad sacrificandū & fungendum sacerdotum officio. Cui sententiæ aduersatur tota ferè Theologorū Schola, sentiens sacrificium propriè esse actum specialis virtutis: imò & ab alijs Religionis actibus distinctus: ita D. Thom. hic, Soto libro 6. de iustitia quæstion. 1. artic. 3. Canon. libr. 12. de locis capit. 13. & post ipsos omnes recentiores, maximè qui de sacrificio scripserunt contra Hæreticos nostri temporis, & clarius apparebit ex definitione exacta sacrificij à nobis inferius apponenda. Secundo. In veteri lege dabatur præcepta de sacrificijs; nunquid de omnibus virtutum actibus sunt interpretanda? nequaquam, sed de actione, qua Deo aliquid macabatur, quæ propriè sacrificium est.

Et probatur sententia ista D. Thom. videlicet omnia opera virtutum non esse sacrificia, est argumētū ex testimonio Osee. 6. *Misericordiā volo, & non sacrificiū, & 1. Reg. 15. Melior est obedientia, quā victima.* At si omnia opera virtutum essent sacrificia propriè dicta inæpta esset hæc phrasis Scripturæ. Quomodo enim vult Deus misericordiā & nō sacrificiū, si ipsa misericordia est propriū ac verū sacrificiū? Secundo. Altare, Sacerdotiū, & victima relatiuè se habent ad sacrificium: sed quis nisi communis sensui refragetur, dicet Sacerdotium tantum esse benè operari? aut victimam & altare accommodet propriè loquendo pro omnibus operibus bonis exequendis, etiam si in Dei cultum referā

4

Gabr.

Castro.

Melan.

Soto.

Canon.

5

tur? ergo sacrificium propriè sumptū non vagatur per omnia virtutum opera. Maior propositio per se videtur nota, quia victima materia est, circa quam versatur sacrificiū, altare est locus sacrificij, ac deniq; sacerdos eiusdē minister. Tertiò. Sacrificare est actus elicitus à Religione, vt docēt omnes DD. & Aug. lib. 20. contra Faustum c. 21. ergo opera aliarū virtutū non possunt elici à Religione, & esse sacrificiū, aliās omnes virtutū actus cū Religionis actibus confunderentur: possunt quidē actus omniū virtutū imperari à Religione, & ob id quadam tenus ratione sacrificia dici, sed tamen elici nō possunt, ac proinde nec propriè dicuntur sacrificia.

6

Ad argumenta in oppositū resp. omnia illa cōmemorata in eo non esse propriè, & simpliciter sacrificia, sed translātē per metaphorā, & tropū: ita insinuat D. Tho. in hoc art. & expressius in 3. dist. 9. q. 1. ad secundū: ita etiā autores citati, & Caietanus ientaculo. 3. q. 3. Itaq; ea dicuntur sacrificia per analogiā quandā, & similitudinē deductā à propriā & stricta ratione sacrificij: nā maceratio propriij corporis similitudinē quandā refert macerati pecoris: similiter misericordia & liberalitas sunt quasi quædā oblationes, si in Dei reuerentia ordinentur. Hāc translātitiā nuncupationē sacrificij non solum vsurpant alia virtutū opera, verū & quidā actus Religionis, qui non sunt propriè sacrificia. De sacrificio inuisibili hoc ostendimus in præcedenti art. de alijs externis actibus Religionis nō minus clarū est: nec mirū, nā cū inter cultus externos sacrificium obtineat principē locū, tū quia Deo soli ac cōmodatur, tū quia expressiorem continet protestationē excellentiæ diuinæ, quæ participant rationē huius cultus, nomē sibi vēdicant à potissimo cultu. Hinc est, quod diuina laus vocalis, quia magis propriè & clarius solet significare diuinā excellentiā & dominatū propter significationē, quam habent verba, præ cæteris signis, vocari solet sacrificiū, Psa. 49. *Immola Deo sacrificiū laudis*: & Amb. lib. 5. Epist. 28. ait: *Simplex oratio sacrificiū est*, intelligendū est translātitiē & non propriè, quoniā quemadmodū cum olim immolabatur vitulus, voces & mugitus quos edebat, cedebant in laudē Dei: ita lingua dedicata diuinis laudibus tota est in Dei laudē & cultū veluti macerata. Qui plura cupit exempla legat apud Caietanum, & Canum vbi supra.

Ex his infertur, sacrificiū vt cōplectitur

A præfata omnia non importare vnam rationem vniuocam, neq; in genere signi, neq; in ratione actus virtuosi, nā propria ratio sacrificij supra explicata, non eodem modo, nec propriè in his omnibus reperitur. Et enim ratio virtutis non conuenit eodē modo elicitis, & imperatis, quapropter in sacris literis quod est propriè sacrificiū hoc nomine simpliciter & absolute nuncupatur, alia vero quæ non sunt propriè sacrificia nequaquā, sed vt plurimū cum aliquo addito, vel explicatione aliqua, vt cū dicitur sacrificiū laudis, sacrificiū cōtriti cordis, vel quid simile, ita vt saltē ex antecedētibus & cōsequentibus possit colligi translātitiā significationis. Quare quamuis sacrificiū conueniat vniuocē in ratione cultus externi, tamen vt significantur hoc nomine *sacrificium*, non conueniunt vniuocē: quia non participant eandē rationē, & multo minus aliarum virtutum opera, cū vix conueniant, nisi in communissima ratione virtutis, quam non significat vox *sacrificiū*, quod vel ex eo palam fit, quia altare, sacerdos, victima, ad prædictos actus virtutū applicata interdum à Sanctis constat metaphoricē tantum dici.

C Ita Cyprian. Epist. 77. Basil. Psal. 115. Origen. homil. 9. in Leuiticum, Grego. 25. Moraliū cap. 7. hi omnes in hac parte per metaphoram loquuntur.

Ad confirmationem respondetur. Deo sancta societate inherere ad diuinam reuerentiam pertinet. Vnde omne opus virtutis relatum ad Dei reuerentiam, ad Religionē pertinet non elicituē, sed imperatiuē: & talia opera sic relata vocat August. sacrificia, nō propriè & in significatione pressa, sed translātē & per metaphorā, vt dictū est, vel quia quædā opera habent effigiē sacrificij vt commemorata in argumento primo, vel certē quia omnia in Dei reuerentiam possunt ordinari per virtutem Religionis: & sic interpretati sumus in quaestione. 81. illud Iacob. 1. *Religio munda & immaculata est, &c.* Dicit quispiam. D. August. in locis citatis de vero sacrificio loquebatur expresse dicens, *Verū sacrificiū est, &c.* ergo non de sacrificio metaphorico, quod verū non est. Respondetur. Verū accipit August. pro perfectō in esse virtutis & rei. Sic Christus dicitur vera vitis & leo, non quia citra metaphoram, sed propter eius magnam perfectionem.

August.

D. Thom.
Caiet.

Amb.

Cyp.
Basil.
Orig.
Greg.

Iacob. 1.

DISPUTATIO II.

An sacrificium propriè sumptum pro sacrificio visibili & externo, (de quo agere D. Thomas potissimè in hac quæstione docuimus) non solum sit actus specialis virtutis, nempe Religionis, verum etiam sit actus specialis distinctus ab alijs actibus Religionis, siue internis, siue externis?

I T videtur vera pars negativa. Primò. Omnis actus, qui nõ habet aliunde laudem, nisi quia sit in reuerentiam diuinam, propriè est sacrificium: sed omnis actus externus pertinet ad Religionem est huiusmodi: ergo sacrificium non est specialis actus distinctus à cæteris actibus externis Religionis. Maior sunt verba D. Thomæ in articulo: minor probatur inductiue in voto, in laudatione diuina, genuflexione, & alijs similibus. Secundò, argumento tertio Diui Thomæ, in articulo hoc. Sacrificium est quod Deo exhibetur, sed multa Deo exhibentur, quæ ad Religionem pertinent, verbi gratia, deuotio, oratio, decimæ, primitiæ, oblationes & holocausta: ergo sacrificium non est specialis actus Religionis, sed confunditur cum præfatis actibus, qui etiam ad Religionem pertinent. Tertio. Si sacrificium distingueretur à cæteris actibus externis pertinentibus ad Dei cultum externum, maxime in significatione, quam diximus esse formale in sacrificio, & pertinere ad eius rationem essentialem: sed hoc non ita contingit: ergo sacrificium non est actus specialis distinctus ab alijs actibus, pertinentibus ad externum Religionis cultum. Minor probatur in laude vocali Dei, qua confitemur illum esse supremum omnium Dominum, nos illi subiiciendo, quæ significatio est eadem cum ea, quam diximus habere sacrificium: item prostratio, tussio pectoris, possunt fieri ad protestandum excellentiam diuinam, & hæc est ipsissima significatio sacrificij. Idem dico de omni cultu exteriori pertinente ad Religionem.

2 Difficultas hæc scitu dignissima est, dum enim conamur sacrificium distinguere à cæteris Religionis actibus, eius naturam intimius perferutari necesse est: pro quo præmittendum necessario duxi

A Religionis virtutem vnã esse specie atoma, ac proinde in plures species nequam diuisibilem, & idem esse sentiendum de eius actibus secundum probabiliorem & veriorem sententiam superius docui in quæstion. 81. Distinctio igitur specifica sacrificij ab alijs actibus Religionis maxime externis neutiquam exquirenda est, sed penes quosdam modos, non omnino alienos à consideratione religiosi cultus. Ad eum modum, quo homines ad inuicem distinguimus, aut canes, si fortasse omnes sint eiusdem speciei, quia quidam parui, quidam magni, quidam feroces, quidam mansueti, quidam pilo æquali.

B Secundo præmittendum. Licet aliqualis ratio diuersitatis in significatione expressiori huius vel illius rei, in actibus maxime externis Religionis considerari possit: tamen potissima diuersitatis ratio ex materiali eorundem actuum desumi debet. Prior huius notati pars declaratur. Oratio vocalis in signum potentiae Dei data est, à quo petimus bona: Sacrificium in recognitionem dominij: Adoratio in protestationem subiectionis: Iuramentum veracitatis, & sic de alijs, licet hæc omnia venerantur Deum vt excellentem supra omnem creaturam. In declarando autem secundam partem notati versatur præsens disputatio, & ferè tota cognitio essentialis sacrificij, vt potè quæ potissimè versatur, & sita est in actione offerendi Deo victimam. Pro quo

C Tertiò præmittendum, omnem Religionis actum situm esse quadam tenus ratione in oblatione, quæ fit Deo: cum enim omnis Religionis actus consistat in subiectione hominis ad Deum, & reuerentia inde exorta, vt sæpe docuimus, maxime quæstion. 81. artic. 3. ad secundum, & hæc non possint fieri, nisi homo se offerat vel sua Deo, fit consequens; vt omnis Religionis actus consistat in oblatione, quæ ab homine fit Deo vero: quod verificare inductione non esset difficile; in deuotione, qua homo mentem suam, ac vires offert Deo; in adoratione, qua corpus proprium; in sacrificio, quo bona externa, & sic de alijs. Dixi, quadam tenus ratione, quia si propriè & in rigore velimus loqui, quando homo offert Deo animam suam, aut proprias alias vires, non est propriè oblatio, nec propriè offert, sed refert illa in Deum tanquam in vltimum

mum finem. Offerre autem proprie, siue oblatio dicitur habitudinem proximi, seu personae, cui aliquid donatur. Ex hoc inferitur. Oblatio proprie loquendo fit, quando res aliqua permanens extra offerentem ali cui donatur, seu exhibetur. Inferitur secundo. Quando homo se per deuotionem offert Deo, proprie non est oblatio, sed relatio in Deum: similiter quando homo adorat Deum, non dicitur illa proprie oblatio. Ita que quamuis aliquando aliqua externa actiones, quae non habent aliunde laudem, nisi quia in Dei reuerentiam fiunt, offerri videantur Deo, modus loquendi est permissus: sed re vera & proprie oblatio non fit, nisi de rebus permanentibus extra offerentem, ut quando offertur Deo pecus, aut gemmae. Haec non aliter probo nisi ex ipsa verborum proprietate, ac usu omnium. His suppositis

4

Genes. 8.
Cap. 22.

ad Heb. 5.

Prima assertio fit. Sacrificium, id est, actio sacrificandi, intrinsece & necessario oblatio est in rigore accepta pro oblatione rei permanentis extra offerentem. Haec est quasi communis animi conceptio collecta ex innumeris locis sacrae Scripturae, Genes. 8. *Obtulit homo holocausta super altare*, cap. 22. *Offers filium tuum in holocaustum*, ad Hebraeos. 5. *Ut offerat dona & sacrificia*. Declaratur autem assertio adnotando actus externos religiosi cultus dupliciter fieri. Vno modo per actus quasi immanentes in ipso religioso operante: puta, qui consistunt in aliquo motu vel actione hominis, & in ea perficiuntur, & consumantur absque alia qua re externa, circa quam versentur, cuius modi sunt prostratio, pectoris tussio, vocalis oratio, & similia. Secundo modo fit per actus externos transeuntes in externam materiam ab offerente, ut quando Deo offerimus pecuniam, pecora, panem, & alia huiusmodi, & isto posteriori modo sacrificium est oblatio, non priori.

5

Secunda assertio. Oblatio, quae non fit immediate Deo, sed mediate non est sacrificium. Haec habetur à D. Thoma in solutione ad tertium. Ex quo inferitur, decimas quamuis dicantur Deo offerri, quia dantur ministris ut diuino cultui vacent, tamen quia non immediate Deo offeruntur, sed ipsis ministris, non dici, neque esse sacrificia, de quorum ratione est ut sint oblationes Deo immediate factae in significationem supremi eius dominatus erga omnem creaturam.

6

Tertia assertio. Non omnis oblatio rei

A transiens in externam materiam, etiam si sit immediate & directe Deo facta, est sacrificium, sed sola illa quae fit per aliquam imutationem rei oblatae, circa quam necesse est aliquod sacrum fieri, quando proprie sacrificatur. Tota haec assertio est expressa à D. Thoma, in solutione ad tertium, ubi expresse distinguit duplicem oblationem Deo immediate factam. Vna retinens nomen genericum vocatur oblatio, quae non est proprie sacrificium: huiusmodi erant primitiae, quas offerebant Deo primogeniti Hebraeorum, & similia, quae non sacrificabantur: & modò in lege gratiae multae sunt huiusmodi oblationes, ut constat ex Canone. 3. & 4. Apostolorum, quae non sunt sacrificia, cum in eadem lege praeter Eucharistiam nullum aliud sit, ut infra dicemus. Altera oblatio est magis sacra, per quam aliqua actio sacra exercetur circa rem oblata: & haec est proprie sacrificium; licet aliquando hac voce omnis oblatio immediate Deo facta comprehendi soleat, ut adnotauit D. Thomas. 1. 2. q. 101. artic. 4. ad quintum. Haec diuisio non est D. Thomae inuentio, sed colligitur aperte ex doctrina D. Pauli, adiuncta expositione Patrum. Ad Hebraeos. 5. ait Paulus. *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in ijs, quae sunt ad Deum, ut offerat dona & sacrificia*. En Apostolus distinguit inter res oblatae, & quaedam vocat dona, quia per simplicem donationem offeruntur; alia verò vocat sacrificia, quia per actum aliquis rei sacrae offeruntur. Hoc discrimen adnotauit Chrysost. homil. 28. secutus est illum Theophylactus ad Hebraeos. 8. & addit oblationem Graece appellari *prophora*, id est, simplex donatio, sacrificium verò, *Thysia*, quae sonat fustitum, seu oblationem per ignem factam. Quia apud Graecos sacrificia per ignem nobiliora erant, sed translata est vox ad alia sacrificia, quae maculatione, aut alia quacunque immutatione fiunt. Videndus est Eusebius de preparatione Evangelica capit. 6. libri primi, & Anselmus ad Hebraeos. 5. & 8. Quod verò in sacrificio aliqua debeat exerceri actio circa rem oblata, ex communi animi conceptione, & usu omnium sacrificantium in omni statu ab initio orbis conditi comprobari potest. Quis vnquam agnouit sacrificium sine aliqua actione exercita circa rem oblata? Egregie hoc confirmat D. Thomas ex ipso nomine *sacrificiū*, quod

D. Thom.

Ad Heb. 5.

Chrysost.
Theoph.

Euseb.
Anselm.

August.

quod effectiōem alicuius sacramenti significat, unde Gregor. in c. multi. 1. q. 1. sacrificium interpretatur, quasi sacrum factū, per quod à simplici oblatione distinguitur. Quod si obijcias August. lib. 4. de Trinitate c. 14. dicentē, in omni sacrificio quatuor esse necessaria: qui offerat, cui, pro quo, & quod offerat, ubi nulla sit mentio de hac actione circa rem oblatam. Respondetur. Ibi August. enumerat tantum personas seu supposita; præter quæ actio etiam offerendi necessaria est, ut colligitur ex dictis, quin imò nec hæc quatuor supposita necessaria sunt, ut videre licet in sacrificio cruento Christi, sed satis est ratione distingui. De quo suo loco.

7

Sed qualis debeat esse hæc actio, quæ sacrificium distinguit ab oblatione res perdifficilis est, & ideo Theologi de hac re varie senserunt. D. Thomas in solutione ad tertium sæpè citata, tantum ait, sacrificia propriè dici, quando circa res oblatas aliquid fit. Quid autem, aut quale sit illud, quod fieri debeat dumtaxat exemplis declarat dicens: *Sicut quod animalia occidebatur, & comburebantur, quod panis frangitur & comeditur, & benedicitur.* Quidam dicunt necessariam esse actionem per quam res interficiatur, aut pereat: ut in sacrificio animalium, aut eorum, quæ igne absumuntur, sed non video esse necessariam tantam immutationem: etenim in Leuitico legimus multa sacrificia sine tanta immutatione, & similia per solam frixionem ex manipulis frugum, per solam eleuationem in panibus propositionis, per collocationem in mensa sacra, & id genus alijs sacrificijs, ut patet Leuitici. 7. 23. & 24. Alij inter quos est Henricus Enriquez, libr. 9. de Missa cap. 1. à §. 2. vsque ad finem capituli tres enumerat actiones sacerdotis circa rem oblatam in sacrificio, quas dicit esse necessarias ad omne sacrificium etiam in lege naturæ, ut repetit cap. 4. Prima actio est consecratio rei quæ Deo in sacrificio offerebatur, consecrationem verò appellat adaptationem materiæ ante quam immolaretur, quæ fiebat vel manuum impositione super victimam, aut rei eleuatione in altum coram Deo, Leuitici. 23. in signum sacrationis & sanctificationis. Secunda actio, oblatio in Dei cultum. Tertia, consumptio eiusdem rei, quæ res speciem mutet, ut si animal iuguletur, aut ipsum, aut eius pars igne absumatur, aut triticum conteratur, aut similia in sartagine frixione immutetur.

Leu. 7. 23.
& 24.
Henric.

Leuit. 23.

A Sit nihilominus quarta assertio. Ad essentiam sacrificij ea actio necessaria est, & sufficit, quæ sic materiam sacrificij immutat, ut per eam actionem aptè significetur sacrificium inuisibile & internum, cuius sacrificium externum docuimus esse signū. Hæc colligitur aperte ex dictis. Nam si essentia externi sacrificij est esse signum interni, & similiter de eius essentia est, ut aliqua actio à ministro exerceatur circa rem sacrificatam: ergo ea actio, per quam aptè exprimitur hæc significatio necessaria est, & sufficit ad essentiam sacrificij. Aduertendum tamen, hanc aptam significationem non eodem modo, neq; vnius generis ac qualitatis actione fieri, sed interdum eleuatione in altum coram Domino rei sacrificandæ. Leuiti. 23. interdum manuum impositione super victimam. Et satis celebre habetur sacrificium Melchisedech in pane & vino, Genes. 7. cuius non legimus immutationem aliquam corruptiuam panis & vini: fortasse panis, & vinum oblata sunt cum aliqua eleuatione aut externa demonstratione coram Deo, aut cum aliqua benedictione, licet Magister Canus. 12. de locis capit. 13. coniectetur panem & vinum oblata fuisse consumpta ab Abrahamo, & vernaculis eius: idque insinuat sacra Scriptura, & colligit Canus ex Ambrosio, & Chrysostomo: sed hæc consumptio panis & vini non fuit facta per actionem sacrificantis Melchisedech, de qua loquimur in hac assertione, quare præstat dicere primo modo. Aliquādo hæc immutatio fiebat per actionem non omnino destruētem speciem rei sacrificatæ, ut quando similia frixebatur, aut aspergebatur oleo. Aliquando verò fiebat actione omnino destruente, & mutante speciem rei, ut quando animalia sacrificanda iugulabantur, aut victima comburebatur, & in huiusmodi actionibus reperitur expressior & aptior significatio sacrificij. Primo, quia vnum ex his, quæ per sacrificium efficimus, est protestari ac recognoscere in Deo eius vniuersale, & independens dominium erga omnem creaturam: quanto autem per actionem sacrificatiuam res oblata inutilior redditur, & humanis vsibus minus apta, tanto expressior est præfata recognitio, & protestatio, quia tacite, & ipso facto significatur ipsum nostris donarijs non indigere, iuxta illud Psal. 15. *Dixi Dño Deus meus es tu, quoniam*

Leuit. 23.

Genes.

Canus.

quoniam

Psalm. 15.

9

bonorum meorum nō indiges. Quod est proprium supremi & independentis domini. Quando aliquid serui offerunt dominis suis, ob id offerunt, vt venerentur eos, & res oblatae in eorum cedant vsus, quapropter eas conantur seruare illas, intactas, & humanis aptas vsibus. Offerentes verò in sacrificio pecora iugulant, & interdum comburunt, quia non offerunt Domino indigente rerum oblatarum, neq; vt ipsi sint vsui, iuxta illud, *Nunquid manducabo carnes taurorum, &c.* Psalm. 49. Egregiè Augustin. lib. 10. de ciuitate cap. 5. *Quis autem ita desipiat, inquit, vt existimet aliquibus vsibus Dei esse necessaria quae in sacrificijs offeruntur: & post pauca, Non solum igitur pecore, vel qualibet re corruptibili terrena, sed nec ipsa quidem iustitia hominis, Deum egere credendum est, totumque quo rectè colitur Deus, prodesse homini, nō Deo: nec enim fonti se quispiam dixerit profuisse, si biberit, aut luci si viderit, &c.* Igitur antiqui fideles, vt Deum Dominum recognoscerent, ac profiterentur, pecora offerebant, & vt protestarentur esse Dominum supremum, & independentem, & consequenter nullius rei indigentem, neque eius proficiuos vsus ipsi prodesse, res oblatas iugulabant, perdebant, & in tenuissimos cineres redigebant, vt ipso facto non solum recognoscerent, vt Dominum, verum etiam, vt supremum Dominum & independentem, ac proinde nullius vsus rei indigū. Quare non displicet Theophilactus, vbi supra dicens, perfectiora esse sacrificia, quae igne absumebantur, quia res inutilior redditur, & minus apta vsibus humanis, sed aptior ad significandum dominium Dei vniuersale, & independentem, & nullius indigens. Quinimò tam apud Fideles ab initio orbis conditi, quam apud infideles Idolatras vix repertum fuit sacrificium sine igne: de sacrificio Fidelium ita Hieronymus ca. 9. in Genes. *Ignem, inquit, ad sacrificium deuorandum solitum venire de caelo super sacrificia, legimus: Nam vnde scire potuit Cain, quod fratris eius munera suscepisset Deus, & sua repudiasset, nisi illa interpretatio vera esset, quam Theodotio posuit: Et inflammauit Deus super sacrificium eius, scilicet Abel, super Cain verò, & super sacrificia eius non inflammauit. Et in dedicatione templi sub Salomone, & quando Elias in monte Carmelo construxit altare. Sed & Graeci Idolatra non sine igne sacrificandum censere, vt tradit Lilius Giraldus syntagmat. 17. quamuis quidam Catholici*

August.

Hierony.

Girald.

A asserant perfectiorem significationem sacrificij fuisse in occisione rei viuētis: quia per eam significabatur apertius Deum esse dominum vitae & mortis, & adumbrabat mortem Christi, qua mors peccati erat expianda. Secundo, quia illo ritu consumptiuo rei immolatae protestabatur Deum habere non tantum vsus salua substantia eius rei, sed supremum, & vniuersale dominium totius esse, & vitae, vt pote in cuius cultum substantia, & vita rei oblatae consumitur.

B Quinta assertio. Licet quandoque in vno, & eodem sacrificio reperiantur tres actiones praedictae immutatae hostiae, quae offertur, nempe sacratiua, oblatiua & consumptiua; tamen non semper est necesse eas realiter distingui, sed satis est coincidere in vna actione, in qua reperiantur tres ratione distinctae actiones. Prima pars huius assertionis manifestatur ex supra dictis de hac triplici actione. Secunda pars aperta videtur: Nam si sacrificus nulla alia facta praeparatione iugulet pecus coram Deo in sacrificium, illa iugulatio dicitur oblatio, & traditio hostiae in Dei cultum: sicut enim quando oblatio & traditio rei fit hominibus, ex domo dantis ad domum recipientis res oblata transfertur, ita dum Sacerdos pecus iugulat super altare, quod est locus Dei, censetur dominum rei oblatae transferre in domum Dei acceptantis; & ipsamet actio, quatenus fiebat ex diuina institutione, & ad excellentiam Dei significandam, consecratio hostiae dicitur, quia vt sic est quid sacrum, & per eam fiebat res oblata sacra, & separata à profanis vsibus, vt pote Deo, & eius cultui per illam actionem iam dicata. Quomodo autem eadem iugulatio consumptio diceretur, res manifesta est: quia res in Dei honorem, & cultum consumebatur, ac mactabatur, neque vlla alia consumptio necessaria erat ad sacrificij essentiam spectans. Nam quamuis in sacrificijs veteris legis ac naturae res sacrificatae interdum consumerentur per vsus Sacerdotis, aut populi, tamen neque id erat commune omnibus sacrificijs, vt palam fit in holocausto, cuius omnes partes igne absumebantur, neque in his, in quibus fiebat ad sacrificij essentiam pertinebat, sed post peractum sacrificium, vel totum vel pars eius conuertebatur in vsus Sacerdotum, aut populi ad significandum hominem per sacrificium accepta-

10

1. Ad Cor.

acceptari ad sacrorum consortium & participationem donorum Deo oblatoꝝ, iuxta illud primæ ad Corinth. 10. *Nonne qui edunt hostias participes sunt altaris?*

II

Sed rogat quispiam: quando sacrificium constat tribus præfatis actionibus, quæ illa rum est de essentia sacrificij? Respondetur. Ex omnibus integratur essentia sacrificij, perficiturq; in postrema: quinimò omnes illæ tres actiones pro vna computantur, ex sacrificantis intentione volentis perficere sacrificium in actione rei cõsumptiæ? Ad eum modũ quo solet dici à Theologis, omnes Christi actiones vsque ad passionem mortis inclusiue pro vno integro merito & vna integra oblatione computari: & licet effusio vnius lachrymule Christi Domini sufficiens & infinitum meritum erat omnium donorum nobis collatorum per eũ, tamen quia ipse decreuit nobis mereri ea per totum vitæ suæ progressum vsque ad mortem, & omnes suas actiones simul Patri ad satisfaciendum pro nobis offerri, ex omnibus illis conflatur vnum meritum. Sic dico, quæuis illarum trium actionũ sufficeret ad constituendum verum sacrificiũ; cæterum quando omnes apponuntur ex omnibus velut ex vno progressu integratur sacrificium, & in vltima perficitur.

Definitio sacrificij.

12

August.

EX dictis non erit difficile colligere exactam definitionẽ sacrificij, quod duobus modis definiri potest. Vno modo Metaphysicè, assignando illi quasi proprium genus & differentiam: si dicamus cum Augustin. 10. de Ciuitate, capit. 5. *Sacrificium visibile inuisibilis sacrificij sacrum signum est: vel clarius, Est signum sensibile impositum ad immediatè significandum diuinam excellentiam, & cultum illi debitũ per rei oblata existentis extra offerentem immutationem.* Hæc definitio non indiget explanatione, si ad prædicta aduertas. Secundo modo potest definiri definitione quasi Physica cõstante ex materia & forma, quo genere definitionis melius definiuntur artificia, vt docuit D. Thomas in commentarijs ad caput de nomine, in libro perihermenias Aristotelis. Melius enim definitur Cathedram esse lignum figuratum, quam si dicas Cathedra est figuratum, &c. Sacrificium autem sicut & cætera signa ad placitum quædam artificia sunt: igitur pla-

D. Thom.

A nior & vsitatior definitio sacrificij sic habet: *Sacrificium est oblatio sacra ac religiosa, soli Deo facta per immutationẽ rei oblatae in signum diuinæ excellentiæ, & reuerentiæ.* Prima pars ponitur loco generis: nã vt ait D. Thomas ad tertium, omne sacrificium est oblatio, non è cõtra: & accipitur oblatio rigurose pro oblatione rei permanentis extra offerentem: per quam particulam differt sacrificium à multis actibus Religionis: ab internis, puta oratione, deuotione, & similibus, qui propriè non sunt oblationes, & estò essent, non tamẽ externa oblatio; sic enim accipitur in hac definitione. Merito dicitur, oblatio sacra, ac religiosa, per quod excluditur à ratione sacrificij falsum sacrificium, quod potius est sacrilegiũ, & idolatria, quàm sacrificium. Per eandem particulam primam excluduntur à ratione sacrificij omnes actus externi religiosi, qui non transeunt in externã materiam, vt genuflexio, pectoris tussio, & aliæ adorationis partes: quia vel non sunt oblatio, vel nõ sunt oblationes rei permanentis extra offerentem. In hoc autem distingui adorationem externam à sacrificio autor est D. Thomas, dum format, & distinguit exordia harum quæstionum. Similiter per eandem particulam distinguitur sacrificium à laude, & oratione vocali, propter eandem rationem. Secunda particula ponitur ad exprimendum quomodo sacrificium inter omnes actus externi cultus principatum teneat: eo quod cæteri actus exteriores, si verbalem laudem excipias, ex natura sua non sunt definiti ad solius Dei cultum, neque ad solam excellentiam diuinam significandam. Ex institutione autem humana vel diuina, vel ipso iure gentium sola actio sacrificandi ad hæc munia instituta est, vt supra latius docuimus. Cõsultè excepi laudem verbalem: nam verba cum sint potissima instrumenta ad internum affectum explicandum, aliquando determinata sunt ad solius Dei cultum, & excellentiam significandam & profitendam, vt cum ore laudamus Deum tanquam supremum dominũ, principium nostri esse, & finem nostræ beatitudinis. Cæteræ particula satis à nobis explicatæ sunt in hac dubitatione, & per eas distinguitur sacrificium à simplici oblatione, de qua quæstione sequenti. Ex dictis, vt ad dubitationis secundæ titulum reuertamur, colliges, studiose lector, sacrificium non solum esse actum specialis virtutis, vel Religionis, verũ inter ipsos actus

13

14

Religionis actus specialis, & inter externos principem tenens locum.

Ad argumenta facta in principio respondetur ex fundamentis praedictis ad nostras assertiones, distinctionem sacrificij ab alijs actibus Religionis non esse specificam; ac proinde non mirum ea non desumi à significatione, quæ non contrahitur ad peculiare differentias significandi, sicut specificæ differentia solent contrahere genus: sed sumitur potissimè à materiali, supra quod fundatur ratio signi, nempe ab oblatione, & actione, sicut supra declarauimus. Ad singula autem argumenta respondeatur.

Ad primum respondetur. D. Thomas in corpore articuli & verbis citatis solum voluit tradere regulam ad dignoscendum, quando actus à Religione eliciuntur, nempe, quando non habent aliunde laudem, nisi quia in Dei reuerentiam fiunt, quia inde colligitur sacrificium à virtute Religionis elici: postea autem in solutione ad tertium propinquius attingit naturam sacrificij, & per quid secernatur ab alijs actibus Religionis, maxime ab oblatione simplici: quare verba allata debent glossari, isti actus sacrificia dicuntur, idest, inter istos actus sacrificia enumerantur.

Ad secundum negatur maior, quia cum hæc distinctio sacrificij à cæteris actibus Religionis non sit specifica, nõ est necessario desumenda ex significatione, sed satis est aliunde sumi, vt declaratum est.

Ad tertium negatur maior, quia non cõtinet ad æquatam definitionem sacrificij.

DISPUTATIO III.

Quotuplex sit sacrificium?

PROPOSITA enim definitione sacrificij, statim sequitur quæstio de eius partitione, quæ etiam pertinet ad quod quid est: & quidem considerando sacrificium in larga & ampla acceptione poterat diuidi in sacrificium metaphoricum, & proprium, in externum & internum. Sed de his diuisionibus satis superq; superius dictum est. Modo autem tantum prosequemur diuisiones sacrificij propriè sumpti: definitionem paulo ante tradidimus: eruntque tot, quot sunt genera causarum, penes quarum habitudines numerum diuisionum præfigemus. Prima diuisionis sacrificiorum expenditur ex

A parte materiæ, idest, ex parte rei oblata. Et quidem in lege naturæ credo materiam sacrificiorum non esse coarctatam ad aliquod genus rerum, nisi quod res deformes aut indecentes Deo non offerri existimo, lumine naturæ hoc distante, ne sacrificiū, quod ad Dei reuerentiam excitandam fiebat, ad irrisum & contemptum videntes prouocaret. In lege autem veteri materia sacrificiorum ad tria genera rerum reducitur: primum est animalium viuorum, vt vituli, boues, oues, agni, capræ, columbæ, passerres, turtures; nec aliud genus animalium licebat sacrificare: & res oblata huius generis, vocabatur *hostia*, aut *victima* usurpatis nominibus à Gentilitate, nã quando Gentiles ad bella procedebant contra hostes suos solebant præfata aut similia animalia sacrificare: & ideo *hostiam* vocabant, aut verò, quia in ostio templi mactabantur: & similiter vocantur *victimæ*; vel quia offerebantur pro victoria impetrandæ, aut in gratiarum actionem pro iam obtenta, vel certè quia animal vinctum ad sacrificium afferebatur. Qui curiosius istorum nominum Etymologias vult rimari, legat Isidorum libr. 6. & Ambrosium Calepinum. Secundo solebat offerri ex fructibus terræ, vt simila panis, Sal, Thus, & hæc sacrificia dicebantur *immolationes*, à *mola*, quod erat hordij farina cum sale permixto, quo sæpè aspergebantur victimæ Gentilium, vt quidam volunt: alij vt Isidorus à *mole* eo quod in mole altaris posita victima cederetur. Tertiò offerebantur quidam liquores, vt sanguis, vinum, aqua, & hæc vocabantur *libamenta*; quia Gentiles sacrificuli in suis sacrificijs hosce liquores maxime vinum astanti plebi libandos propinabant, sed quamuis attentis primævis significationibus hæc res oblata sic his nominibus nuncuparentur, iam tamen vsus obtinuit, vt sine discrimine pro quouis genere rei oblata usurpentur, & quelibet res oblata in sacrificio, *hostia*, *victima*, *libamen*, & *immolatio* vocetur, vt constat ex Genesi, Exodo, & Leuitico: Res autem oblata in nostro admirando sacrificio Eucharistico, *hostia*, *victima*, *immolatio*, ac *libamen*, excellentiori modo vocatur, & est.

Secunda diuisionis sumitur ex parte formæ, vel ex parte actionis immutatiuæ rei oblata, & sicut possunt ex publica autoritate institui innumeræ actiones, quibus res oblata in sacrificio immutetur, ita sine numero erunt sacrificia distincta penes actiones immutatiuas

Isidor.
Calep.

mod. T. D.

tiuas rei oblate, in lege veteri ex diuina institutione certæ designatæ sunt actiones, quibus uti licebat in sacrificijs, & nō alijs: quas quidā ad tria capita reducūt, nā aliquādo tota res oblata igne comburebatur, & tale sacrificium *holocaustum* vocabatur: Isidorus ubi supra existimat esse nomen Græcum, quod interpretatur totum incensum: Alij esse nomen Hebraicum & significat idem, quod ascendens, quia res oblata resoluta in vapores & fumum inter flammulas sursum ascendeat. Secundò sacrificium post animalis occisionem, aut tritici vel alterius rei solidæ contusionem, partim igne comburebantur, partim in vsum Sacerdotum seruabatur. Illudque in atrio vel in templo condebant, ut in *hostia*, quæ dicebatur pro peccato. Tertiò erat aliud sacrificium, quod vocabatur *hostia pacifica*, quod partim igni tradebatur, partim ad vsum sacerdotum pertinebat, partim sacrificantiū vsum consumebatur. Sed de his non est differendum minutatim: qui amplius desiderat libros legis adeat, & eorū expositores.

Tertia diuisio sumitur ex parte finis, vel instituentium sacrificia, vel sacrificantium, qui poterant esse innumeri: Democaris libro. 1. de sacrificio altaris, cap. 9. ad sex capitula reducit diuersitatem sacrificiorum sumptam ex fine. Sebastianus Peresius Episcopus Oxoniensis de sacrificio capit. 2. ad quatuor. Melius D. Thomas 1. 2. quæst. 102. artic. 3. ad 8. ad tria capita, primò enim potuit institui sacrificium solum ad Deum venerandum, eiusque excellentiam & supremum dominatum protestandum: & tale erat holocaustum, quod propterea totum igne absolvebatur, ut significaretur, id totum, quod creatura est, Dei esse, totumque Dei honori & reuerentiæ esse consecrandum, & propter alias significationes, quas supra attulimus. Secundò potest institui in expiationem pro peccatis. In expiationem, inquam, immunditiarum legalium, nam de expiatione culparum, ut offensæ Dei sunt, quid sit sentiendum infra dicetur: cuius sacrificij fit mentio Iob. 1. & in lege veteri vocatur *hostia pro peccato*. Aliud erat tertium sacrificium, quod vocabatur *hostia pacifica*, ad quam reducitur sacrificium ad gratias agendas pro beneficijs susceptis, ad impetrandum aliquod beneficium, & similia.

Et si obijcias, omnia sacrificia ex fine intrinseco habere id, quod diximus holocausto conuenire: rursus ipsum holocaustum

A aliquando pro peccato offerebatur, iuxta illud, *Holocaustum & pro peccato non postulasti*. Ergo non distinguuntur ex præfatis finibus. Respondetur. Fatemur finem intrinsecum cuiusvis sacrificij, hoc ipso quod est sacrificium, esse illum assignatum holocausto, ut patet ex definitione allata sacrificij. Cæterum quia expressior est in holocausto ille finis, propterea illi attribuitur: ita tamen quod non negetur cæteris. Dicimus præterea. Illos præfatos fines pro peccato in gratiarum actionem, & similes extrinsecè apponuntur à sacrificantibus & instituentibus sacrificia. Vnde non est mirum B coincidere in vno eodemque sacrificio pro voluntate eorūdem sacrificantium, aut instituentium sacrificia: sicut de facto contingit in nostro admirabili, & vnico sacrificio legis nouæ: est enim holocaustum, quia excellentissimo quodam modo per illud protestamur diuinam excellentiam, & dominatum: est *hostia* pro peccato remittendo, quia fit in satisfactionem omnium: est Eucharisticum, quia fit in recognitionem & gratiarum actionem pro passione Christi, quæ fuit supremū Dei beneficium & fons beneficiorum omnium: est etiam impetratorium, quia Christum in eo offerimus, cui innititur tota nostra spes erga Deum.

C Quarta diuisio expenditur penes causam efficientem vel sacrificia instituentem: cui autem tres legis status fuerint, nempe legis naturæ, scriptæ, ac legis gratiæ, in quibus diuersa sunt instituta sacrificia, tres etiā differentias sacrificiorum libet intueri: quædam pertinentia ad legem naturæ, quædam ad scriptam, alia ad legem nouam: differunt autem hæc sacrificia, primò penes institutorem, nam sacrificia legis naturæ nō sunt à Deo immediatè instituta, sed eorum determinatio hominibus relicta est; vno aut altero excepto, verbi gratia, sacrificio Melchisedech, quod ex inspiratione diuina institutum esse credibile valde est: At sacrificia omnia veteris legis à Deo fuerunt immediate instituta, & per Moysen populo promulgata. Et sacrificij legis gratiæ Christus Deus & homo immediatus institutor fuit. Sed de instituentibus sacrificia iterum redibit sermo. Secundò differunt (& fere redit in idem cum discrimine præcedenti) in ritibus, quibus celebrabantur varijs pro varietate legum, ut videre licet in Pentateucho, maxime in Leuitico. Tertiò differunt in significatione, quia præter significationem propriam ac literalem, quæ omni-

3
Democaris

Peresius.
D. Thom.

Iob. 1.

4

omnibus sacrificijs essentialis est, nempe significare diuinam excellentiam, & hominum ad Deum subiectionem, sacrificia legis scriptæ habebant significationem figuralem alicuius mysterij spectantis ad Christum, maxime eius passionem. De omnibus sacrificijs autem legis naturæ ita certum est: præterquam de sacrificio Melchisedech, de quo non dubito significasse magnum Christi mysterium, iuxta illud, *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*: in sacrificio autem legis gratiæ figura est non Christi venturi, quia iam venit, sed gloriæ futuræ, quin imo est velut quædam expressa imago Passionis Christi iam exhibitæ, neque est umbra sicut vetera sacrificia, sed ipsa veritas: quia in eo Christus continetur, & in eo Patri offertur: de quo latius suo loco. Quartò differunt in efficacia & effectu, quia tam sacrificia veteris legis, quam naturæ nullum effectum spirituales aut donum internum in anima ex vi sua, & ex opere operato, quod dicitur, valebant causare, sed vtrique solum ex deuotione operantium valere poterant ad satisfaciendum Deo pro pœnis, vel aliquid impetrandum ab ipso, si ad hoc à sacrificantibus dirigebantur: quapropter quando audis in lege hostiam pro peccato, vel de ablatione irregularitatum, aut immundiciarum legalium, intellige non de remissione peccatorum mortalium, quoad culpam ex vi sua, & ex opere operato. Fateor, valere etiam poterant ad satisfaciendum ex opere operantis pro pœnis peccatis debitis, si offerens erat sufficienter contritus. Similiter quando legis D. Gregorium libro Moralium, sacrificium legis naturæ remittere originale peccatum paruulorum: glossa illud testimonium de sacrificio, vt in eo reperiatur sacramenti ratio, de quo in materia de Sacramentis. Pro omnibus istis diuisionibus lege Franciscum à Ribera ex Societate in quarto libro de templo, vbi multa scitu digna, & quæ afferent magnam lucem, piè & erudite congerit.

Riber.

6

Quid sit sacrificium tamen & apparentis.

Hæc sufficiat dixisse de sacrificiorum multiplicitate & diuisione, si prius discutiamus aliam sacrificij diuisionem, in verum & falsum, seu apparens. Quid sit verum sacrificium definiuimus, & diuisiones præfatæ vero sacrificio adscribuntur. De falso sacrificio & dumtaxat apparenti dicendum est: quod adhuc subdivido quoddam Deo vero oblatum, sed quia caret animo colendi, aut vera fide, qualem ad Deum

A & eius cultum esse decet, falsum aut apparens dumtaxat dicitur. Alterum, quod licet fiat Deum colendi animo, rectaque sit fides colentis, tamen non ritu legitimo, neque secundum debitam institutionem offertur: de quo August. Epistol. 49. *Sacrificium, inquit, cum exhibetur Deo secundum eius veram inspirationem, & doctrinam vera Religio est: quod si hoc non habet, erit noxia superstitio.* Erit igitur tale sacrificium superstitiosum, atque adeo non verum sacrificium. Alia sunt sacrificia falsa, quæ dijs falsis offerebantur, quibus ingentem, sed sacrilegam de dit operam cæca Gentilitas, Dæmone ad hoc instigante, vt sibi (quæ sua superbia est) homines in Idolis, per quæ sæpe loquebatur, diuinos offerrent honores, vt egregie adnotauit Augustin. libr. 5. de ciuitate.

August.

B Quinimò adnotarunt multi sapientes, non solum iste communis hostis, & princeps inter filios superbiæ affectauit sacrificijs, quæ principem locum tenent inter cultus diuinæ excellentiæ, coli, verum & emulatus est modos, ac sacrificandi ritus, quibus populus fidelis sua legitima ac sancta sacrificia exornat: tum vt homines fraudulenti decipiant: tum vt non solum propter sacrificia sibi arrogata, verum & propter ritus verorum sacrificiorum usurpatos dicat illud Ezechielis, quod ab initio superbiæ dixerat: *Sedebo in monte testamenti in lateribus Aquilonis, similis ero Altissimi.* Quapropter vt morem geram literarum humanarum studiosis, præcipue his qui tum in Mythologia, id est, explanatione fabularum delectantur, aliquot de sacrificijs Gentilium, & eorum ritibus dicere decreui, nõ quidẽ omnia, quia hoc ipsis Mythologis impossibile est, neque certas leges præscribere: quia fere quisque populus ac natio in varias sacrificandi formas Dæmone suggerente declinarunt, sed cõmuniores & vltiores apud Græcos & Latinos, in quibus maxime viguit Idolatria; tum in Deorum multitudine: tum in sacrificiorum varietate, ac frequentia.

D Incipientes ergo à varietate victimarum, aduertere oportet ex Lilio Giraldo, syntagmate. 17. introducente Porphyrium Platonicum dicentem, primos, qui Dijs sacrificare cœperunt, non animalia, sed primum herbas, deinde flores & arbores sacrificasse, aromataque susumigasse. Quin & Licurgus ex herbis, & ijs rebus, quæ ad manum essent, sacrificia instituisse dicitur: ne quando ex difficultate sacra omitteren-

7

8

Lil. Giral.

terentur, vel differre necesse esset. At crescente inuidia Dæmonis, eius suggestione falsis dijs animalia Gentiles immolare cœperunt, fortasse ad emulationem populi fidelis his rebus Deum verum colentis. Nā Moyses, vt constat ex lege, & tradit Philo quinque animalium species tantum voluit Deo sacrificandas, ex auibus columbas, & turtures: ex quadrupedibus ouem, bouem, capram: similiter & Romanis hostiæ frequentes fuere, oues, sus, bos, capra, gallina, & anser: ex hædis & agnis, potius quàm ex cæteris, quia animalium genus inite, ac cūc: à suis abstinerebant Hebræi, sed Gentiles ex eis maxime sua sacrificia fecerunt. De victimis verò aliarum nationum taceamus, ne immensum subire laborem cogamur: non tamen omittam quando sacrificia agēda essent de animalibus, quæ difficile inuenirentur, vel propter eorum feritatem, aut raritatem, aut verò propter inopiā sacrificantium ea, de cera vel de pane effundebantur, vel de quauis alia materia. In eligendis autem victimis ingens, & sollicita cura apponebatur: nam eligeantur ex genere grossiores, non claudæ, non morbosæ, aut alio quouis modo vitiosæ: sic adeo, vt bos iugo aliquando subactus reijceretur à sacrificio, si verò cum victima ad aras deducta vehementius esset reluctata, & quasi inuita altaribus admoueretur, vel si aufugisset vel percussa mugitum dedisset, aut in aliā corporis partem, quàm oporteret cecidisset, remouebatur ab aris: quia dijs minime grata esse putabatur. Quinimò aliqui ita superstitiose hæc obseruabant, vt non sufficere videretur, si quiete ad aram stitisset, nisi etiam quodammodo annueret sacrificijs, vt ait Myrtis, lib. 2. rerum Lesbicarum his verbis: *Nam sane sacerdotes aquam infundere in aurem victimæ consueverunt, vt illa annuat illis sacrificijs.* Insuper Græci explorabant puritatem victimarum, appositis papulis, an tauri puri essent farina, ac capri ciceribus, capræ verò aqua frigida: si enim id gustare nolissent, illud sacrificium minus gratum dijs arbitrabantur. Videte risu dignā superstitionem, o vos Christiani, quos Christus suæ lucis gratia perfudit, vt ab his liberaremini. Solebant etiam victimæ maiores auratis cornibus procedere: minores verò frondibus coronatæ; frondibus inquam arborum, quæ dijs quibus victima offerebatur dicatæ erant, vt Ioui æsculus, Apollini laurus, Mineræ olea, Veneri myrtus, Herculi populus, Baccho hedera,

A Pani pinus, Siluano cupressus, vel si quæ alia alijs dijs conueniebant.

Habebant & Gentiles sua holocausta, id est sacrificia, in quibus totæ res oblatæ igne consumebantur, & vt testatur Hidorus vbi supra, antiquitus mos erat totam victimam igne cremare, vt refert Higinus in astronomico poetico: cum propter sumptuum magnitudinem sacrificia pauperibus non contingerent. Prometheus, qui propter excellentiam ingenij miram homines finxisse existimatur, dicitur à Ioue impetrasse, vt partem hostiæ in ignem cōijcerent, partem in suo consumerent vsu, idque postea cōsuetudo firmavit. Insuper præfatus autor perbellam fraudem, qua Iouem decepit Prometheus narrat, quam lege apud Sanctium Brocensem in commentarijs erga Alciatum Emblemate, 102. vt rideas deorum inscitiam, qui ab hominibus decipiebantur.

Victimæ aut cremabantur, non indifferenter accenso foco ex quocūq; ligno, sed legibus sacrificiorum prænotato, verbi gratia, in sacris Veneris myrtus vrebatur, in Iouis sacrificijs illicis ligna, in Martis fraxinorum, in Herculis populi albæ, ac deniq; ex olea, lauro & crassioris corticis quercu: aut cuius claudex cauis fungosus ne foret, accendere vel adolere nefas erat. Nec deerant sacrificia ex rebus inanimatis firmis, vt tritico, hordeo, farina. Nam Numa Pompilius (vt refertur) Deos frugibus coli & mola falsa supplicari instituit: quæ quidem mola ex sale, farre & aqua componebatur, sine qua mola nullum sacrificium fieri censuit, atq; id far nisi tostum fuisset. Græci verò molas ex hordeo & sale confectas in sacrificijs adhibebant. Vnde immolationes esse dicta quædam sacrificia superius retulimus. Habebant etiam sua libamenta maxime ex vino, & id ex Græca & impolluta vite, nec fulmine tacta, aut quæ vulneratis pedibus calcata, vel immundicie polluta fuerat, aut iuxta quam homo laqueo pependerat, aut quæ circuncisis profluxerat, aliter vina dijs libare non licebat.

Ritus sacrificandi communior in hunc habebat modum, Sacerdos sacrificaturus prius expiabat se lauando manus sacra aqua, & aliquando totum corpus, abstinerebat à multis, nempe ab esu carniū, & vini: sæpe sapius, imò semper à Veneris actibus non solum ipsi verum & mulieres templorum æditæ, ac sacrificulæ. Sic adeo vt sacerdotes Cybelles sibi virilia amputarent, aut

10

Higinus.

Brocensis.

11

12

9

Myrt.

aut quibusdam herbis vim genitalem en-
uarent, & sacerdos veste mundissima indu-
tus, & capite corona redimito ex ramis ar-
borum, quæ Deo, cui sacrificabant dicatæ
erant: verbi gratia, in Dionysiæ myrto, in
Cerealib⁹ quercu, in Herculeis populo, fru-
ges cereales imponebāt capiti victimæ, as-
perfa mola, idest, farina quadam, de qua su-
perius dictum est: & ante clamauerat prece
silentium indicens omnibus, & aiebat, *Hoc*
age, arcebantur profani, & monebantur
pueri & pij interesse: deinde precibus vo-
tisque factis iubebat sacerdos Agones, id
est, ministros quosdam sic vocatos, victimā
occidere, & si quid indecens in hostia ap-
parebat, non ulterius in sacrificio procede-
batur, vt si cultro rimans viscera, & exta, id
est, cor, pulmonem, lienem, & iecur seu præ-
cordia videret pallere, vel maculosa esse,
aut si victima esset absque corde, vel præ-
cordijs: si tamē omnia approbata appare-
rēt, imponebatur victima in ara, & cremaba-
tur, interdum tota in holocaustum, inter-
dum pars comedebatur à sacerdote cum pa-
nibus quibusdam rotundis & placentis. Ad
comestionem victimæ non admittebātur
externi, sed tātum domestici: & apud quos-
dam mos erat victimæ partem mittere ab-
sentibus, & dicebatur illa pars missa.

13

Hæc & multo plura, quæ referri possent,
suggessit Damon Gentilibus, vt nō solum
vsurparet sibi diuinos honores, verum & ri-
tus, quibus Deus colitur, emularetur. Et-
enim multi ritus similes enarratis apud fide-
lem populum, maximè in lege scripta, repe-
riuntur, & quidem si præfati ritus sacrificia
di Gentilium sacrificijs veri Dei accom-
modarentur, superstitioni essent, & ridiculi
tantum. Quare diabolus infestissimus hos-
tis humani generis his non contentus, alia
immanitate & truculētia plena adinuenit
sacrificia, in quibus victimæ mactandæ ho-
mines erant, quorum fuso sanguine Idola
prolebantur. Præcipuè in sacrificijs, quæ
Saturno fiebant id obseruatum legimus, li-
cèt etiam apud nationes Barbaras cuique
Deorū homines immolasse mos erat. Quid
commemorem? cum etiam in vrbe Roma
na omnium nationum domina, ac legum la-
trice cæca & abominanda hæc consuetu-
do sacrificandi non defuerit. Omitto etiā
sacrificia spurcitia plena, qualia in festis
Priapi & Veneris. Ethæc satis dicta sint, quæ
decerpta ex multis probatis autoribus fuê-
re, Macrobio, Cicerone, Platone, Diony-
sio Halicarnaseo, Orosio, Diodoro Siculo,

A Luciano: & ex nostris Eusebio, Lactantio
Firmiano, Cyrillo, Tertuliano, & alijs. Qui
plura cupit legat recētiore Mythologos,
Lilium Giraldum, Syntagmate 17. & Nata-
lem Comitē in sua mythologia lib. 1. à ca.
10. vsque ad 15. & Iosephum de Acoſta li-
bro. 5. de superstitionibus Indorum
noui orbis.

Girald.
Natalis.
Acoſta.

ARTICVLVS. IIII.

*Utrum omnes teneantur ad sa-
crificia?*

B

RAEMITTIT D. Tho-
mas, vnam diuisionem: diui-
sio est. Duplex est sacrifi-
cium: vnum interius, aliud
exterius: de qua diuisione
in articulo 2. huius quæstionis. Rursus sacri-
ficio exteriori, aliud ex hoc solo laudem
habet, quod Deo aliquid exterius offer-
tur in protestationem diuinæ subiectionis,
quod & nos diximus esse propriè sacrifi-
cium, eiusque definitionem apposuius. Aliud verò est quādo actus exteriores alia-
rum virtutum in diuinam reuerentiam as-
sumuntur: de quo diximus non esse pro-
priè sacrificium, sed quadam tenus ratione:
nempe per metaphoram & tropū, & quia
à virtute Religionis imperatur. His politis

I

C

Est prima conclusio. Omnes tenentur
ad sacrificium interius, quia omnes tenen-
tur Deo deuotam mentem offerre, in hoc
enim consistit sacrificium interius.

Secunda conclusio. Ad sacrificium exte-
rius, priori modo, & propriè acceptum om-
nes tenentur, aliter tamen & aliter: nam il-
li, qui sub lege sunt tenentur ad sacrificia
determinata offerenda secundum legis præ-
cepta. Qui verò erant sub lege naturæ tan-
tum tenebantur ad aliqua sacrificia facien-
da in honorem diuinum secundum conde-
centiam ad eos, inter quos habitabant, non
autem determinatè ad hæc, vel ad illa.

D

Tertia conclusio. Ad sacrificium exte-
rius posteriori modo acceptum, idest, ad
actus virtutum relatos in diuinam reueren-
tiam, aliquando non tenentur omnes, quā-
do scilicet illi actus imperati à Religione
sunt supererogationis, ad quos omnes nō
tenentur.

In hoc articulo D. Thom. tractat de cau-
sa efficiente sacrificiorum, in quo à nobis
tria aut quatuor discutienda sunt. Primum
est,

est, quos obliget sacrificandi præceptum, & si sit sermo de sacrificio propriè, & in rigore accepto, determinat omnes obligare: & probatur: quia de cultu Dei externo præceptum debuit esse obligas omnes, sed inter cultum Dei externum principè locū obtinet sacrificium: ergo obligat omnes. Confirmatur. Præceptum sacrificij est de lege naturæ, vt supra dictum est: sed præcepta legis naturæ obligant omnes: ergo & præceptum sacrificandi: quo autem tempore obliget iam superius dixi in artic. 1. huius quæstionis.

DISPUTATIO I.

An omnes sint ministri sacrificiorum? An verò soli sacerdotes? Hoc est, an actio sacrificij di sit exercenda à quolibet? An verò à solis ministris, à potestate publica, humana vel diuina ad hoc deputatis?

videtur, quod quicumque possit hoc munus sacrificandi exercere. Primò ex illo primæ Petri secundo: Vos autem genus electū

Regale sacerdotium. &c. En D. Petrus vocat omnes fideles sacerdotes, nam ad omnes suos dirigit sermones, sed sacerdotibus ex officio sacrificare incumbit: ergo omnes sunt ministri sacrificiorum siue viri, siue feminae. Confirmatur ex Apocalypf. cap. 1.

Apoc. 1. & 5. Qui fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes. Sermo autem est de omnibus fidelibus. Confirmatur secundo. Nam in tota legis gratiæ pagina non reperitur mentio de sacerdotibus vt distinguuntur à communi plebe fidelium: quæ ergo inuidia est, actū sacrificandi denegare omnibus fidelibus?

Secundò ex D. Thoma in artic. dicente, omnes teneri ad offerendum sacrificium exterius propriè acceptum: & in solutione ad tertium ait, Sacrificia priuata à quolibet potest pro se Deo offerre. Tertiò. Abel & Cain Deo sacrificium obtulerunt, & non erant sacerdotes, & Abraham Genes. 4. dicere autem eos à Deo vel à patre suo penes quem monarchia mundi residebat esse deputatos ministros seu sacerdotes, nullo firmo fundamento fulcitur. Abraham item Genes. 8. Iacob, & Iob pro filiis suis sacrificium obtulit, qui tamen non erant sacerdotes: Samuel non erat sacerdos, quia non de progenie Aaron, & tamen multa obtulit sacrificia. 1. Regum. 18. Dauid. 2. Reg. 24. & Helias. 3. Reg. 18. Confirmatur. Nam in lege

gratiæ, quilibet de populo accendit cereos, ac lampades, thura, & suffitus efficit: quæ omnia sacrificia sunt. Quarto. Cuique licet signis externis suos affectus internos studiosos manifestare: sed sacrificiū exterius est signum subiectionis & reuerentiæ internæ, quam quis habet erga excellentiam diuinam, & principatum: ergo licitum est cuique hoc signo vel, ad manifestandum se habere erga Deum eam subiectionem, & reuerentiam. Abulenſis Genes. 13. hanc partem tuetur dicens in statu naturæ cuique esse liberum sacrificare.

In oppositum est primò Apostolus ad Hebræos. 5. vbi sacrificium pertinere tantum ad munus sacerdotale asserit his verbis, Omnis namque Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in ijs, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia: & post pauca. Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquā Aaron: & Iulianus martyr, in dialogo cum Triphone ultra medium dicit Deum non accipere sacrificium, nisi à sacerdotibus: & Augustinus semper cōiungit hæc duo tanquā inseparabilia sacrificium & sacerdotē, præcipue videndus est Epistola. 49. quæst. 3. li. 8. de ciuitate cap. vltimo, & lib. 22. cap. 10. & Synodus Trident. sessione. 23. cap. 1. id videtur aperte asserere his verbis: Sacrificium, & sacerdotium ita Dei ordinatione coniuncta sunt, vt vtrumque in omni lege extiterit. Ex his verbis videtur colligi non posse sacrificium offerri nisi à sacerdote, alias non necessariò coniuncta essent.

Secundò. Nullus in veteri testamento ausus est vnquam sacrificium offerre, nisi sacerdos esset, & 2. Paralipomen. 26. legimus Oziam regem grauitè percussum, eo quod obtulerit sacrificium Domino, cū nō esset sacerdos. Id ipsum apertius est in nouo testamento, vbi solis sacerdotio initiatis licitum est sacrificiū offerre: quidquid Lutherani insani affirmant. Confirmatur. Nā dicere cōtrarium est fauere Lutheranis, qui sacrosanctum Eucharistiæ mysterium vel negant, vel affirmāt à quolibet etiam à fœminis posse offerri.

Pro decisione huius dubitationis præmittendum est, sacrificia quædā esse publica, quædam priuata. Publica sacrificia sunt illa, quæ solēni apparatu ac ritibus offerebantur, & maxime in altari consecrato, in templo Deo dicato, vestibus sacris, nomine populi, &c. Sacrificia priuata per oppositum illa sunt, quæ sine his ritibus, & ab ipso, &

4

Ad Heb. 5

Iustin.
August.

5

2. Para. 26

6

fo, &

fo, & pro ipso sacrificante fiebant, ut Deo signis sensibilibus diuinam excellentiam protestarentur. Hoc supposito

Prima assertio sit. Omnis Respublica medioeriter instituta, & in politia degens semper habuit lumine naturae dictante ministros designatos ad sacrificia peragenda. Prob. Nā ad reliqua munera obeunda, quae pertinent ad bonā Reipublicae gubernationē habuit semper ministros deputatos, v.g. ad lites dirimendas, ad causas definiendas, ad continendum in officio ciues: ergo potiori ratione debuit designare certos & idoneos ministros ad sacrificia Deo offerenda: etenim potissimum & primò iaciendū fundamentum, ut Respublica coalescat, ritē gubernetur, ac omnia prosperè cedant, est Dei cultus visibilis & externus, quo ex cōmuni omnium nationum consensu principem habent locum sacrificia, quia expressior est in illis protestatio subiectionis hominum & reuerentiae ad Deum eiusque superexcellētis dominij. Vnde Aristoteles. 6. Ethicor. capit. vltimo, inter Magistratus, sine quibus Respublica constare nequit, sacerdotes enumerat, cuius munus inquit esse sacrificia peragere: & idem repetit libr. 7. capit. 8. adijciens eos debere primum locum Magistratuum occupare: unde promanauit quod apud omnes etiam Ethnicos haberentur in magno pretio. Genes. 47. narratur Sacerdotes Aegyptiorum de horreo regio sustentari, & apud Romanos Flamini diali, qui inter primos Sacerdotes habebatur, iurare non licebat, ei etiam si non iurasset credendum erat, cui enim sacra credita essent fidem non adhibere nefas censebatur: quapropter Imperator Romanus dignitatem Summi Pontificis seu Archiflaminis summa diligentia sibi ambiebat. Vnde vestitus sacris dicebatur antecellere Pontifex Imperatorem, ut notarunt Philo, libro de victimis, & libro de profugis, & libro. 3. de vita Moyse, Theodoretus, quae stione prima in Leuiticum: & Viues libro. 18. de ciuitate capit. 19. fauet D. Thomas libro primo de regimine principum capit. 14. circa finem. Confirmatur, quia si hoc munus sacrificandi tam ineluctum, tamque necessarium ad stabilitamentum Reipublicae cuiuslibet e media plebe committeretur, non posset non pati Respublica magnam iacturam, & tam excellens munus non pro maiestate, & dignitate illi debita exerceretur, praeci-

puè quia homines plebei nescirent pompam ac ritus legitimos, quibus ex cōmuni consensu Reipublicae sacrificia exornantur in omni legis statu, tam apud fideles, quam apud infideles. Vnde Plato dialogo de Regno ait, Sacerdotes esse ut intelligant, doceantque quo pacto donaria & sacra Dijs sint offerenda: & fortasse ideo ministri sacrificiorum dicuntur sacerdotes, id est sacra dantes, seu docentes.

Secundò id ipsum probatur ex ijs, quae de facto egerunt omnes nationes etiam barbarae, lumine naturae dictante: fidelis namque populus in omni statu & lege habuit certos & deputatos ministros ad sacrificia peragenda, quos omnes vocauere sacerdotes à sacris dicendis, ut dictum est. In lege naturae occurrit Melchisedech, qui fuit Dei sacerdos testante sacro eloquio, Genes. 14. & in lege scripta veteri Leuitica Tribus deputata erat diuino cultui, & Aaronis filij & successores ad sacerdotio fungendum, ut patet ex serie Scripturae sacrae: in lege autem gratiae certi designati sunt sacerdotes, ac consecrati pro offerendo sacrificio vnico, ac venerando Eucharistiae. Rumpantur, scilicet, ac fremant Haeretici antiqui, & moderni. Et non solum fidelis populus, verum & infidelis habuit suos pseudosacerdotes, deputatos ad sacrificia suorum falsorum Deorum, quos diuersis nominibus vocauere iuxta diuersitatem functionum, quibus utebantur, & praereminētis gradus, quo gaudebant à Romanis vocabantur, Pontifices, Reges, Sacrorum Flamines, Feciales, & alijs nominibus, quae non est animus recensendi. Colligimus ergo ex his nostram assertionem, in quacunque Re publica fuisse ministros & sacerdotes deputatos ad sacrificia offerenda.

Secunda assertio. In omni aetate, ac statu siue legis naturae, siue scriptae aut gratiae non decuit, neque licuit cuiuslibet e plebe sacrificia publica offerre, sed id reseruatum est solis sacerdotibus. Probatur. Actiones publicae, & hierarchicae per ministrum publicum, & hierarcham sunt exercendae: sacrificia publica sunt huiusmodi: ergo per ministros publicos & sacerdotes, qui sunt deputati ad illa, sunt exercenda. Maior propositio manifesta est, & clarescit in alijs actionibus publicis, quae à publico ministro exercendae sunt: iudicare, scilicet, à iudice, imperare

Plato.

Genes. 14.

Arist.

Genes. 47.

Philo.

Theodor.

Viues.

D. Thom.

7

8

perare ab imperatore, causas dicere à caufi dico, &c. Minor autem etiam palam fiet, si aduertat quæ dicantur sacrificia publica, quæ verò priuata: sacrificia publica illa dicuntur, quæ à publica potestate instituta sunt, vt sint professiones excellentiæ, & dominij diuini, non solum pro ipso sacrificante, verum pro alijs. Et horum executio hoc ipso quod isto pacto Respublica instituit illa, adiudicatur & attribuitur his, quos deputat ministros sacrificiorum: quos & vocamus sacerdotes, & ceteros prohibet à tali actione exercenda: aliàs frustra elegisset eos ministros, si cuiquam liberum esset id muneris exercere, sicut frustra constituisset prætores, si quilibet posset se intromittere in officium prætoris. Sacrificia verò priuata sunt illa, quæ vnusquisque adinuenit pro Deo colendo, suamq; erga Deum reuerentiam ostendendo. Hæc distinctio, ni fallor colligitur ex D. Thomæ hinc in solutione ad tertium, adiuncta doctrina corporis articuli. Afferimus ergo in secunda conclusionem, sacrificia publica non nisi à publico sacrificio posse peragi. Ex quo infero, primò. Sacrificare cum solemnibus pompis ac ritibus in veste sacra in Altari Deo solemniter dicato, non licet nisi solis sacerdotibus. Patet, quia hæc sollemnitas à Republica instituta, ipsa institutione effecit vt tale genus sacrificij ad publicum ministrum pertineret. Secundo inferitur. Sacrificia, quæ Respublica instituit, vt pro sacrificante, & alijs offerantur, verbi gratia, tale sacrificium pro peccato, tale in gratiarum actionem, &c. non exercentur licite nisi à solis sacerdotibus. Probatur. Quia hoc ipso quod sic instituit id muneris solis sacerdotibus delegauit; aliàs frustra illos effecisset ministros præ ceteris. Ex quibus colligitur vis rationis factæ pro nostra assertione in hunc modum. Istæ sacrificia publica, id est, quæ sunt specialiter ordinata, nimirum à publica potestate ad cultum diuinum, non solum pro sacrificante, verum etiam pro alijs (verba sunt D. Thomæ ad tertium) in ipsa sui institutione adiudicantur sacerdotibus, & consequenter prohibentur ceteris: ergo ad eos solos spectat sic sacrificare.

Tertia assertio quasi exceptio præcedentis. Stando intra naturæ limites aliquando in raro casu etiam sacrificia publica possent à priuatis hominibus offerri: verbi gratia, si esset aliqua Respublica barbara, quæ non instituisset peculiare mini-

A stros pro sacrificijs peragendis, posset quilibet à populo sacrificare, siue publice, siue priuatè. Probatur. Quia ius naturale cuique inest ad profitendam excellentiam diuinam per sacrificia, & non est vlla plebeis facta prohibitio à potente prohibere, neque formaliter, & expresse, neque virtualiter instituendo peculiare minister, quibus hoc munus sacrificandi delegetur: ergo quilibet tunc posset sacrificia legitime instituta, vel à se rationabiliter inuenta offerre sine vlllo crimine: imò non sine laude. Idem dico de hominibus solitarijs, qui per nemora errarent, ac solitariam vitam ducerent, sine eo, quod alicuius Reipublicæ essent membra.

Quarta assertio probabilis. Etiam post designatos ministros pro sacrificijs à potente designare licitum fuit in statu legis naturæ cuique, etiam non initiato sacerdote, offerre priuata sacrificia legitima profectantum, & pro sua familia, quæ cum ipso vnum reputatur. Hæc assertio est contra quosdam modernos censentes nullum vnquam fuisse legitimum, ac verum sacrificium, nisi à publico ministro efficeretur. Sed nostra assertio videtur expressa sententia D. Thomæ in hoc articulo solutione ad tertium distinguente duo genera sacrificiorum: vnum quod à solis sacerdotibus potest offerri: alterum quod à quolibet de media plebe, etiam si non sit sacerdos. Bene scio illos modernos explicare D. Thomam, iuxta tertiam conclusionem, & in casibus ipsius, sed certè præter mentem eius: quia in præfata solutione ad tertium, vt patet intuitu, loquitur etiam si in Republica sint designati sacerdotes: casus autem tertie conclusionis nequaquam, sed ante deputatos sacerdotes. Fortasse quis poterit glossare D. Th. quod in 2. membro diuisionis loquatur de sacrificio improprie accepto, pro sacrificio interno aut externo, quod dicitur sacrificium improprie ob id solum, quia imperatur à Religione; de quibus sacrificijs locutus fuerat in corpore articuli, ad quæ in prædicta solutione se remittit. Aptior glossa, quæ præcedens, sed non ad mentem D. Tho. qui loquitur in solutione de sacrificio externo proprie sumpto: & qui distinctè locutus fuerat in corpore articuli, re hæc non obscurasset in solutione ad 3. arg. Itē quia si D. Tho. loqueretur in solutione ad 3. in 2. diuisionis membro de sacrificio etiā metaphorico, nēpē de interno quo deuota mens offertur Deo, & de externo improprio, quo opera ceterarum

virtutum à Religione in Dei reuerentiam extrinsecè ordiantur, sequeretur diuisionem D. Thom. ad tertium esse futilem & inanem. Patet sequela, quia ait solis sacerdotibus competere offerre pro se & pro alijs, offerre verò pro se tantum cuique priuato: at certo certius est cuique priuato etiam conuenire offerre sacrificium pro se & pro alijs si sit sermo de sacrificio interno aut externo improprie accepto. Quis enim non videat cuique licere deuotionis obsequium Deo offerre pro se & pro alijs, & externe ordinare opera virtutum pro se & pro alijs. Igitur D. Thom. in praefata diuisione loquitur de sacrificio proprie accepto, & asserit aliquando licere cuique priuato pro se offerre aliquot sacrificia.

11

Sed pro expositione praedictae diuisionis praemittere oportet ex doctrina tradita à D. Thom. in hac quaestione, vnumquodque ius habere ortum ex ipsa natura, inò obligationem ad protestandam Dei excellentiam, & dominatum per sacrificia. Ceterum quia hoc munus sacrificandi inter potissima officia Reipublicae computatur, & non poterat praestari pro dignitate & maiestate Deo debita, decuit ut Reipublica & institueret legitima sacrificia, & similiter peculiares ministros, qui id muneris debite exercerent. Secundo aduertendum, quod si institutis ministris ceteri sacrificare prohiberentur, magno iure & merito priuarentur. Item si esset cuique licitum sacrificare pro suo arbitratu, etiam post institutos sacerdotes frustra essent constituti ministros. Quid ergo eligendum? Sacrificia publica, & solennia & quae sunt instituta pro sacrificantibus, & pro alijs solis sacerdotibus adiudicentur, & ab ipsis solis exerceantur; à sacrificijs verò priuatis & non solemnibus, & quae pro sacrificantibus tantum offeruntur, ceteri populares non arceantur, satis enim eis fuerit, si possint per suas actiones profiteri suos affectus reuerentiae, timoris ac seruitutis erga Dominum. Itaque offerre sacrificia pro se & pro alijs est actus adequatus sacerdotis; offerre verò tantum pro se sine solemnibus apparatu, actus est communis sacerdotibus, & non sacerdotibus. His suppositis probatur nostra assertio. Stando in solo iure naturae omnes indiscriminatim habent ius ad profitendum excellentiam, & dominium diuinum per sacrificia: nam ob id asseruimus esse de iure naturae: sed designatis ministris pro sacrificijs agendis, non sunt singuli fideles priuati hoc iure in totum, sed tantum ex parte, vi-

A delictum à iure sacrificandi solemniter & pro se & alijs ut explicui. ergo adhuc manserunt in statu legis naturae liberi ad sacrificandum priuatis, & pro se. Confirmatur, quia non sunt deturbandi fideles ab antiquo & naturali iure sine urgente ratione aut testimonio, quod in statu legis naturae non video reperiri. Fauent etiam huic assertioni argumenta posita in principio dubitationis pro parte affirmatiua, maxime quartum.

B Quinta assertio. In lege veteri, ac in lege noua gratiae nulli praeter solis sacerdotibus licet sacrificia vlla offerre siue publica, siue priuata, siue pro se & pro alijs, siue pro se tantum. Et de legis quidem veteris sacrificijs aperte colligitur ex sacris literis, ubi sacrificandi actus adiudicatur solis sacerdotibus ex semine Aaron, ceteris verò prohibetur sub capitis poena, Exodi. 28. Numerorum. 3. & 16. ubi mortuis Core, Datan, & Abiron, iussit Dominus, ut eorum thuribula in laminas producta affigerentur Altari, & addit: *Vt commoncantur filij Israel, nequis alienigena, aut qui non est de semine Aaron accedat ad offerendum incensum Domino, &c.* & ex capit. 18. etiam probatur nostra conclusio, & Paralipom. 6. hoc adnotauit D. Thom. 1. 2. quaest. 102. artic. 3. ad secundum. Et quod solis sacerdotibus munus sacrificandi tributum fuerit, videtur colligi, & colligunt omnes ex illo Pauli ad Hebraeos. 5. *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his, quae sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificia.* Ratio autem huius coarctationis fuit, ut ille populus ab Idolatria arceretur; etenim si cuiusvis est populo inesset facultas offerendi, vel saltem sacrificia priuata, & secreto, gens illa ad Idolatriam prona secreto in loco, & proprijs domibus sacrificantes in ritus sacrificandi Ethnicorum praecipites efferrentur. Deinde probatur de lege veteri: quia omne sacrificiorum genus coarctabatur ad certum locum, ubi frequens morabatur copia sacerdotum, & ad certa sacrificia, & ad certa Altaria, ut dicemus infra: ergo ad certos ministros, quia Altaribus templi nullus, qui non esset de tribu Levi, poterat vel digitum admoovere: & expresse prohibebantur Israelitae quoduis genus sacrificij offerre, nisi per manus sacerdotum, & in ostio tabernaculi, Leuitic. 17. In sacrificijs autem legis gratiae apertior fit nostra assertio:

12

Exod. 28.
Num. 3.Paral. 6.
D. Thom.

Hcb. 5.

tio:

rio: nam licet sacrificandi cultus non fuerit alicui speciali loco alligatus, iuxta Prophetiam Malachiae capite primo, tamen coarctatus est ad sacerdotes tantum: tum quia cum non sit nisi unicum Eucharisticum sacrificium inclytum ac singulare, decuit eius celsitudinem ac maiestatem, ut non nisi a viris consecratis efficere retur: tum quia cum in eo interueniat mirabilis ac miraculosa transubstantiatio, ac conuersio panis & vini in Christi corpus, ad quam efficiendam soli sacerdotes consecrati habent potestatem, soli ipsi subinde poterunt esse ministri sacrificij, quod est in lege gratiae: de qua re fusius suo loco contra Lutheranos: videndus est Bellarm. lib. 1. de Sacramentis c. 25. 2. tom. suarum controuersiarum, & Alph. Castro. lib. 3. contra Haereses, verbo, *Sacerdotium*. Haeresi. 1. ¶ Superest respondere ad argumenta superius posita in initio dubitationis. Ad primum & eius confirmationem ante quam respondeamus, oportet aduertere, ex illis testimonijs ansam accepisse Haereticos Lutheranos asseuerandi omnes Christianos vere esse sacerdotes: quem errorem a suo principe Luthero omnium errorum fonte didicerunt, in libro de instituendis ministris ad Pragenses: & cum nostri instituti non sit hunc errorem ex professo refellere, sat nobis sit illa testimonia Catholico sensu interpretari. Et quidem in Exod. cap. 19. fere eadem verba, aut eadem secundum translationem Septuaginta habentur, quae apud D. Petrum: dicitur enim toti populo Israel: *vos eritis mihi in regnum sacerdotale & gens sancta*: At certo certius est inde non colligi omnes Israelitas fuisse sacerdotes, quia sacerdotium tantum reperiebatur in una familia. ergo neque ex testimonio D. Petri colligitur omnes Christianos esse sacerdotes. Secundum. Rogo Lutheranos: An omnes Christiani sint vere Reges? respondere necesse est negatiue; sed tantum figurate: & idem dicant necessarium est de sacerdotio, quod figurate & metaphorice omnes sunt sacerdotes, non vere; utrumque enim sub pari tenore de Christianis affirmatur, dum appellantur regale sacerdotium: dicuntur ergo sacerdotes omnes, vel a sacrificio laudis, iuxta illud, *Immola Deo sacrificium laudis*, vel a sacrificio contriti cordis, iuxta illud, *Sacrificium Deo, spiritus contribulatus*, vel ab alio simili: quia sicut non sunt proprie sacrificium, sed per tropum, sic nec omnes Christiani sunt proprie sacerdotes, sed per metaphoram, & figuram, qua saepe vsi sunt sancti Patres, loquentes de sacrificio & sacerdotibus, & de his, quae sacrificio concernunt,

A Origenes homilia. 9. in Leuit. corda nostra inquit, esse Altaria, & nos omnes esse sacerdotes ad hostias orationis & pietatis offerendas Deo: tamen Cyprianus in Epistola 77. Nos, inquit, *sumus hostia in sacrificio contriti cordis*, Basilii Psalm. 115. in fine. *Cor nostrum Altare est, in quo sacrificium laudis offerimus*. Idem dicit Gregorius. 25. Moralium cap. 7. & sic interpretati sumus multa D. Augustini loca. Et idem dicitur ad testimonium ex Apocalypsi. Secundum respondetur, ideo dici Christianos Regale sacerdotium, quia in populo Christiano non deest sacerdotium, & illud regale. Etenim caput Ecclesiae Christus Rex & Sacerdos est. Ita exponit Dydimus Alexandrinus, his verbis. *Necessarium erat dispersos ab eo, qui Rex & Sacerdos est electum esse genus, & regale simul ac sacerdotale. Patre siquidem eorum utrumque habente principatum, necesse est eos tamquam ex Rege regale, & tamquam ex Sacerdote sacerdotale esse genus*. Dicuntur ergo Reges & sacerdotes, quia a Christo Rege & Sacerdote spiritualiter geniti.

Ad secundam contr. respond. ita esse, quod in nouo testamento non reperiuntur ista vocabula Templum & Sacerdos: sed templa Christianorum Ecclesiae vocatae sunt & Sacerdotes vocati sunt presbyteri, & Patres usque ad Irenaei tempora. A quibus vocibus fortasse abstinerunt Christiani primitivae Ecclesiae, ob recentem memoriam sacerdotum veteris legis, & templi Hierosolymitani, ne viderentur adhuc esse sub iugo legis. At crescente & floreante populo Christiano quando iam cessauerat tale periculum, fere abolita memoria sacrificiorum legalium, Patres legis gratiae non sunt veriti instaurare nomina templi, & sacerdotum. Ita Bellarm. 2. tom. controuersiarum lib. 1. de Missa cap. 16.

Ad secundum responde. probare nostram quartam conclusionem: similiter ad quartum. Ad tertium de Caino, nulla est difficultas: quia primogenitus erat. Primogenitos vero in populo fidei legis naturae fuisse sacerdotes, in eo & fere semper Reges inferius dicemus. Existimo autem ambos fratres Deo inspirante sacrificasse. Ita Augustin. 1. de mirabilibus sacrae Scripturae, c. 3. & alij, qui dicunt ab Abel coepisse Ecclesiam. Ioannes Arboreus. 1. Theosoph. cap. 15. ait (quod certius existimo) a Patre admonitos sacrificasse, qui cum Monarchiam mundi tenebant potuit instituere, & de facto instituit eos Sacerdotes: aut vero iuxta tenorem quartae conclusionis pro se tantum sacrificare.

Origen.

Cyprian.

Basil.

Gregor.

Dydim.

14

Bellarm.

15

16

Bellarm.
Castro.

13

Exodi. 19

Abulens. cauere. De Abraham verò ait Abulen. Genes. 13. q. 5. & 7. quod non erat magis sacerdos quam alij. Sed quia nemo in illo statu prohibebatur sacrificare: non mirum quod ipse sacrificauerit. Cōmuniter tamen tenetur fuisse Sacerdotem. Ita D. Th. 3. p. q. 31. artic. 2. Sed aiunt successionē habuisse sacerdotium, quia erat primogenitus Thare. Ita Hebræi colligunt ex Gen. 11. & est cōmunis Patrum sententia. Alij dicunt fuisse natu minimum, sed Deo instituyente fuisse sacerdotem. Ita Beroal. 3. Chron. quem cōfutat Genebrard. in Chron. p. 12. & meritò. Quinimò aliqui dicunt Abraham Regem fuisse & regnasse apud Damascenos, & vsque hodie visitur in Damasco vicus, qui ab eo nomen accepit. Ita refert Nicolaus Historiographus Damascenorum. De Iacob verò & alijs, qui non erant primogeniti, non est cur reuocetur in dubium eos fructos fuisse officio sacerdotum Deo inspirante & ordinante, atque pro se & pro alijs sacrificasse. Ita cōmuniter asseritur. Iob verò caput familiæ erat, imò & Rex, vt ipse ait. 29. c. *Cumque sederem quasi Rex circumstante exercitu, & c. vbi ly, quasi*, non dicit similitudinem, sed veritatem, vt ait Beda, super eundem Iob. 42. cap. phrasis vsitata in sacra Scriptura Ioan. 1. *Gloriam quasi vni geniti à Patre*, Psal. 125. *Facti sumus sicut cōsolati*, & Isidorus, libr. de vita & morte Sanctorum, Casarius, Germanus, Nazianz. Dialogo. 3. D. Prosper de promissionibus, Iob, scilicet, Regem fuisse. Quòd verò sacerdos fuerit asserunt Origenes lib. 1. Chrysost. in Catena, Hier. Epist. ad Euagrium, quæ est de Melchisedech, Philip. Presbyter & Beda & recentiores super cap. 1. Iob; vel quia Iob primogenitus erat Thare, quibus sacerdotium dabatur, vel quia Rex erat, quibus apud multos fuit coniunctum sacerdotium. De quo infra.

*Beda.**Isidor.**Casus.**D. Prosp.**Origenes.**Hieron.*

16

Samuel fateor nō fuisse sacerdotem, sed ex tribu Leui, iuxta illud, *Moyse & Aarō in sacerdotibus eius, & Samuel inter eos, qui innocant nomen eius*. Psalm. 98. neque Dauid, aut Helias: sed tamen Prophetas & viros sanctos, non sacerdotes, sacrificasse aliquando ex Dei dispensatione in aliquo casu raro, his quæ adducta sunt probatur: nec populus scan dalizabatur agnoscens virorū sanctitatē, quos credebāt nō vsurpaturos officiū sacerdotū, nisi Domino iubete & inspirate. Ad cōfir. resp. in lege gratiæ nō esse nisi vnicum Eucharisticū sacrificiū solis sacerdotibus concessum. De quo inferius.

A Ad quartum resp. probare nostrā quartā conclusionem & non amplius; quidquid dicat Abulensis.

Ad argumenta in oppositū quatenus procedunt cōtra quartā assertionē resp. ea omnia dūtaxat probare solis sacerdotibus concessum esse sacrificia publica offerre, vt de claratū est in secūda assertionē: de priuatis verò sacrificijs nō probant. Sic patet ad primū ex testimonio desumptū: Ad secūdum probare vltimā assertionē. Ad cōfir. negatur antecedens: etenim Lutherani omnia sacrificia, etiā Eucharistiæ, omnibus permittunt. Quod quā absurdū sit ostenditur. 3. p. q. 83. nos verò loquimur in quarta cōclusionē de sacrificijs in statu legis naturæ, & nō de omnibus, sed de solis priuatis.

B

DISPUTATIO II.

Quis habeat potestatem sacrificia instituendi: solus Deus, an & hominibus id licitum sit?

T videtur solū Deū hāc habere potestatem. Primò quia solus Deus potest sacramēta instituere (vtdicitur in materia de Sacramētis:)

ergo soli ipsi reseruatur sacrificiorū institutio, cū sacrificium non sit res minus sacra quā sacramentum, imò fortasse sacratior.

C Secundò. Sacrificiū est oblatio soli Deo & in eius honorē facta: ergo ex vtralibet parte istarū pensetur, Dei autoritatē requirit: etenim ea parte qua oblatio est, seu donatio, requirit acceptationē Dei, cui res oblata offertur seu donatur. Ex caverò qua oblatio honorifica est, similiter. Quis enī scit, aut vnde scire potest Deo gratā esse occisionē pecoris immolati, aut illi esse honorificam, nisi ipse declarasset, aut instituisset?

Tertiò, quia solus Deus, nō homines, instituit sacrificia veteris legis & nouæ: nec in statu harū legū alicui homini sacrificia instituere licuit: ergo signū est homines caruisse hac potestate in omni statu & lege.

D

Pro decisione notādū est, hāc nostrā disputationē nō institui de potestate quā possent habere homines acceptā à Deo speciali cōcessionē, neq; de potētia Dei absoluta. Sicut enim certū est de potētia Dei absoluta posse Deū cōmittere hominibus facultatē instituēdi sacramēta: ita certius est eādē posse cōferre ad instituenda sacrificia. Sed nostra formatur disputatio de immediata sacrificiorū institutione, attēta natura hominis siue secundum suas vires naturales, siue secundum ordinem gratiæ. Hoc est. An institutio sacrificiorum naturam hominis exsupe-

I

2

exspectet, sine consideretur in ordine naturæ, siue in ordine gratiæ, ita quod ad solum Deum spectet autorem: aut verò necessaria sit peculiaris Dei cōmissio hominib⁹ facta.

3 Prima assertio sit. In homine potestas est ad instituenda sacrificia sine vlla superaddita Dei cōmissione. Probat. Homo tam in ordine naturæ, quā in ordine gratiæ potest imponere signa sensibilia ad significandas subiectionem & reuerentiam, quam ad Deum habet, & excellentiam ac principatum erga omnem creaturam, nec est quare hoc excedat vires eius: ergo instituere sacrificia: nam in præfata significatione consistit essentia sacrificij, vt superius docuimus. Confirmatur. Potest homo imponere voces ad significandū reuerentiam, subiectionem, &c. præfata: ergo poterit alias res sensibiles imponere, puta actiones aut res alias ad idem significandum. Quia non minus potens est ad instituendas res sensibiles pro signis quā voces. Hæc assertio est expressa D. Thom. sententia in artic. 1. huius q. in solutione ad primum dicentis oblationem sacrificij in cōmuni esse de lege naturæ: sed determinationem sacrificiorum esse ex institutione humana vel diuina. De humana procedit nostra assertio: & de diuina sit

4 Secunda assertio. Hanc potestatem humanam instituendi sacrificia potest Deus cohibere, & de facto cohibuit tā in lege scripta, quā in lege noua referuando sibi institutionem sacrificiorū: ita quod nulli alteri in vtraque lege id licitum fuerit facere. Prima pars à nullo nisi amente potest negari. Fundatur namq; in Dei omnipotentia, & creaturarum ad ipsum subordinatione, de quibus potest disponere pro sua voluntate, vel coarctando potestatem, aut omnino cohibendo. Secunda verò pars, si sit sermo de sacrificijs legis nouæ nō minus certa est, cū Christus Dominus vnicum ac singulare sacrificium Eucharistiæ ita instituerit, vt nullum aliud ab aliquo voluerit institui, neque in vsu esse, vt inferius dicitur. Et hoc tū vt liberaret populum Christianum à graui iugo sacrificiorū, quibus populus legis scriptæ premebatur: tū quia illud vnicum omnium & infinitorum sacrificiorum dignitatem, efficaciam, ac perfectionē continebat; vnde alia frustra instituerētur, aut vsui mādarentur. Cæremonias autem, quibus hoc ineffabile sacrificium celebraretur, suæ Ecclesiæ reliquit Christus instituendas, v. g. quo loco, tempore, quibus vasis, quibus vestibus, &c. Eadem pars, si sit sermo de sacri-

A ficijs veteris legis etiā certa est, Deus enim ipse instituit sacrificia, quibus ille populus vteretur, aliaque prohibuit, vt videre licet per totum Leuitici volumen. Imò & ritus sacrificiorum quoscunque, etiam minimos alligans certo loco illius gentis sacrificia, vt habetur Deutor. 12. & 16. & Leuit. 17. similiter in vno tantum Altari, Leuitici. 17. & Iosue. 22. Ratio autem quare ipse Deus per se ipsum voluerit illius populi sacrificia, ritus, & cæremonias instituere neque alijs cōmissit, fortasse ex dilectione erga illum populum desumenda, melius enim & amabilius est sacrificijs à Deo institutis vt, quā ab hominibus. Item. Omnia illius populi sacrificia signa erant alicuius mysterij spectantis ad Christum; quia omnia in figura contingebant illis. Ergo debuit ipse Deus, cui soli omnia mysteria Christi simul nota erant, hominibus verò per partes, & fortasse ex ipsorum sacrificiorum significatione ea agnouerunt, instituere. Cæterum in tanto numero instituit ad arcendam Idololatriā, ad quam populus ille pronus erat: etenim tot sacrificijs occupati & quasi onerati non vacabat Gentium sacris indulgere.

C Tertia assertio. In statu legis naturæ reliquit Deus institutionem sacrificiorum hominibus illius legis. Patet. Quia in hominibus est potestas instituendi sacrificia (vt patet ex prima assertione) & nō legimus hanc potestatem esse à Deo præuentam, aut occupatā: ergo de facto illius status homines ea, quibus utebantur, sacrificia instituerūt.

Ad argumenta initio facta resp. Ad primum negatur conseq. eò quod sacramenta includunt significationē practicā gratiæ sanctificantis, quā Deus solus sub signo sensibili potest infallibiliter dare, aut promittere. Vnde potestas instituendi talia signa nequit esse hominibus cōnaturalis. Secus est dicendū de sacrificiorū significatione, quæ practica nō est, sed speculatiua: & ideo eorum institutio nō superat naturæ vires.

Ad secundum respondetur. Oblatio rei immolatæ non est propriè donatio: quia per eam non transfertur dominium in Deum, sed potius consumitur res oblata, potius habet effigiem quasi promissionis. Vnde sicut non expectatur Dei reuelatio, vt promissio Deo facta sit valida: ita neque vt oblatio rei immolatæ à Deo acceptetur: quia ipsum omne obsequium acceptare habemus ex eius dictis. Similiter respondetur ad secundam partem argumenti, sumptam ex ho-

Deut. 12.
Leu. 17.
Iosue. 22.

nore Deo præstando per sacrificiū. Scimus enim sine noua acceptione, aut reuelatione cū habere gratiam actionem quamcūq; sacrificandi, modo ritus non sit prohibitus, aut alio quouis modo vitiatus.

Ad tertiū res. probare secūdā assertionē

DISPUTATIO III.

Penes quem hominū resideat hæc potestas instituendi sacrificia, an tantū in habente potestatem publicam? an verò in quolibet homine priuato?

1

AE C. dubitatio potest procedere de facto, & de eo quod possibile est. De facto, quidē tantū procedit in statu legis naturæ:

nam in statu legis scriptæ ac nouæ iam diximus a Deo esse præuentā, & cohibita hanc potestatem. De possibili vero, in omni statu procedit ap hæc potestas instituendi sacrificia (quæ scilicet prohibitione diximus esse connaturalē hominibus, neque excedere eorū vires) resideat tantū in fungente publicā potestate? an verò etiā reperiatur in quolibet priuata persona? In hac re tres reperiō sententias: prima est Abul. 1. lib. Paralip. q. 28. asserētis in statu legis naturæ cuiq; liberū esse sacrificia offerre ubi vellet, quā litercūq; & quomodo cūq; vellet, licet super Gen. c. 13. q. 8. exceperit sacrificia, quæ politica Respublica pro se offert. Altera sententia ē regione opposita, est quorūdā modernorū asseuerantiū nunquā licuisse priuatis sacrificia instituere, nec offerre. Itaq; sacrificiū nō institutū à publicā potestate, aut à nō sacerdotē oblatū, nequaquā est verum, aut legitimum. Ita Suarez. 3. tom. super 3. p. & Henriquez de Missa. Tertia sententia mediā via ac regia incedit, quā existimo esse D. Th.

Abulens.

Suarez.
Henriquez.

2

Pro cuius decisione dico primò. Ad instituenda sacrificia, quæ nomine totius populi Deo offerenda sunt, tantum est potestas in fungente publicā potestate, non verò in quolibet priuata persona. Prob. primò. Publicæ leges, quibus Respublica gubernatur ab habente publicā potestatem condendæ sunt, vt manifestum est in assignandis pretijs rerū venalium: ergo institutiones & leges sacrificiorum, quæ nomine populi offerenda sunt à fungente publicā potestate statuendæ sunt, & non à priuatis hominibus. Prob. conseq. quia omnis gubernatio cuiusvis Reipublicæ à cultu externo Dei maxime per sacrificia exordietur, cui regimini non plene satisficit, si singuli priuati sacrificia offerant, sed etiā necessa-

riū est sacrificia offerri nomine totius populi, vt omnia succedant prosperè: ergo huiusmodi publica sacrificia pro toto populo ab habente publicam potestatem instituenda sunt. Confirmatur, quia nulla Respublica tā barbara reperta est, quā nō auspicietur & omnem gubernationē suam stabiliat supra oblata sacrificia, vel vero Deo, vel falsis Dijs, quos existimabat esse veros Deos, pro toto populo: vt patere poterit legenti Chronographos profanos: & hac necessario ab habente potestatem publicam instituenda sunt. Secundò. Respublicæ diuersæ ab inuicē distinguuntur aliquibus visibilibus signis, v. g. legum, statum, officiorū, nuncupationū, & similibus, & potissimè signis Religionis, dicente August. 19. cōtra Faustū, c. 11. in nullū nomen Religionis siue verū siue falsum coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorū visibilium cōsortio colligentur: & hæc signa visibilia Religionis potissima fuere semper sacrificia aut vero Deo, aut Dijs falsis oblata, vt patet ex usu populi fidelis & infidelis. Sed huiusmodi sacrificia semper fuerunt instituta ab habentibus publicā potestatem: ergo signū est ad eos tantū pertinere. Ista autem institutio & sacrificiorum determinatio in multis locū habet, in re offerenda, an hæc an illa, an huius vel illius ætatis, ac qualitatibus? In actione sacrificatiuā, an igne, an iugulatione, an cōtusione vel similibus? In loco sacrificij, an in tēplo, an extra tēplū, in altari hoc vel illo modo fabricato? In vestibulo sacerdotis. Ac deniq; in alijs multis ritibus, quos vnaquæq; Respublica sibi proprios ac peculiare instituit pro suo arbitratu.

3

August.

Secundò dico. Ad instituenda sacrificia offerenda pro priuatis personis in publico cū solēni pōpa ac ritibus, v. g. in Altari publico à Republica pro sacrificijs destinato non est potestas in priuatis personis, sed tantū in habente publicā potestatem; puta in Republica, vel Rege, aut Principe vices Reipublicæ tenente. Probatur fere eisdem rationibus, quibus præcedens assertio probata est. Deinde probatur. Quia potissimum ligamen, ac præcipua vnitas eorum ciuium, qui ad vnā Rempublicā pertinent Religionis vnitas est, & hæc præcipue innatescit, & innotuit in vnitate sacrificiorū, quæ ab incolis offeruntur publicè, & cū solēni ritibus: ergo non cuiuslibet priuato datū est hæc sacrificia & eorū ritus instituere; alias quotiescūq; tot essent sacrificia, & sacrificandi ritus, quod magnā diuisionē, nō vnitate pareretur.

4

Tertiò

S Tertiò dico. Ad instituenda sacrificia quæcunque, quæ ad munus sacerdotale pertinebant in lege naturæ, in sola potestate publica erat facultas, & non in personis priuatis. Probatur. Ministri publici à potestate publica designati tenentur sequi leges, & determinationes factas à publica potestate pro exequendis officijs & functionibus publicis, ad quæ à potestate publica electi & instituti sunt ministri: aliàs nõ bene fungerentur suo ministerio: & palàm fit in omnibus publicis ministris cuiusq; nationis: ergo omnes sacerdotes legis naturæ tenentur in sacrificiorum oblatione sequi determinationes, ac institutiones factas à publica potestate pro functione sui ministerij: ergo ad eandem & solam publicam potestatem, ad quam spectat eos instituere ut ministros (ut videbimus statim) etià attinet in statuere ea sacrificia & ritus, quæ ad officium sacerdotale pertinent. Quæ autem sint ista sacrificia, ad quæ se extendit officium sacerdotale scitu dignum est; pro cuius expeditio ne dico. Offerre sacrificia nomine totius populi pertinet ad sacerdotes tantum. Item offerre in publico solenni apparatu similiter. Itè tertiò. Offerre sacrificia specialiter ordinata ad cultum Dei pro alijs à sacrificante, ad solos sacerdotes spectat, ut expresse ait D. Thom. in solutione ad 3. & colligitur ex Apostolo ad Hebræos. 5. illis verbis: *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur, in ijs quæ sunt ad Deum, ut offerat dona & sacrificia.* Probatur quia offerre pro alijs pertinet ad officium mediatoris inter Deum & homines. Hoc autem officium ad sacerdotes expectat, ut colligitur ex Apostolo ad Heb. 9. & ad hæc omnia sacrificia instituenda sola publica potestas habet facultatem.

6 Dico quartò. In omni hominum statu ab orbe condito, dumtaxat in publica potestate humana fuit facultas creandi aut instituendi ministros publicos, seu sacerdotes pro offerendis sacrificijs: non verò fuit hæc facultas in priuatis personis. Hoc assertum intelligitur dummodo potestas publica humana, non fuerit præoccupata aut coercita à diuina, aut verò nisi sacrificiorum institutio exuperet vires hominum, tam in ordine naturæ, quam in ordine gratiæ: etenim in lege scripta veteri Deus hanc facultatem hominibus illius legis ademit per seipsum instituendo progeniem Aaronicam, ut sacerdotio fungeretur, ut constat ex multis locis citatis in prima assertionem questionis

A proximè præcedentis. In lege item noua soli Deo & ministris suis ad hoc deputatis ab ipso peculiari commissione ultra ordinem naturæ & gratiæ hæc Sacerdotum institutio reseruata est, tum propter prohibitionem de hac re, tum propter excellentiam sacrificij Eucharistici, quæ exuperat omnem facultatem hominum, & Angelorum: unde à solo Deo potuit institui. De quo suo loco, & fortassis nos attingemus inferius. Quapropter nostrum assertum quartum potissime in statu legis naturæ procedit. In quo non legimus Deum talem institutionem sibi reseruasse, aut præoccupasse. Hoc assertum nulla indiget probatione, cum lumine nature dicta te apud omnes nationes in sola publica potestate fuerit facultas creandi ministros publicos, & magistratus ad quasunque publicas functiones: sacerdotes autem connumerari inter publicos ministros, & primos magistratus superius satis superque ostendimus.

B Sed rogabit quispiam. In lege naturæ in quo, vel in quibus residebat hæc publica potestas creandi ministros pro sacrificijs, quos sacerdotes appellamus? Similiter & instituendi sacrificia & ritus, quæ pertinere diximus in sui institutione ad publicam potestatem? In hac re quasi diuinare necessariū est, eo quod gesta illius seculi non sunt scripto mandata, neque ad nostra usque tempora peruenere. Verosimile tamen credimus Adamum suos filios Cainum & Abelem, sacerdotes ad offerenda sacrificia creasse, & sacrificia publica ab ipsis exercenda instituisse: eo quod ipse totius orbis Dominus ac Monarcha esset, ac omnium scientiarum, & sacrorum cognitione peritissimus. Dein de progenie ipsius multiplicata, diuisi ad inuicem & in familias distributi, mapalium instar, & maior natu cuiusque familiæ, (nisi corpore ac mente debilis esset) nature instinctu urgente, Rex erat & sacerdos, ut docet Onuph. lib. 1. Fastor. & fauent Patres in id Gen. 25. *Vede mihi primogenita tua.* Eucher. Lipp. Gloss. ordinaria. Itè Hier. to. 3. Epist. 126. ad Euagrium, & in questionibus Hebraicis super Gen. agens de Melchis. & itè de vestibus Esau odoriferis, & addit Lippoma. cum Isidoro Abbate, & Gloss. ordinaria, quod primogenitis debebantur tria, Regnum, Sacerdotium, & Patriarchalis dignitas, quæ in nomine Melch. & Iob coniuncta esse ex diuinis libris didicimus: qui modò instituendi Sacerdotes per successionem in populo fideli per plures annos perdurauit, quousque Moyses ex Domini manda-

D. Thom.

Heb. 5. & 9

Onuph.
Euch.
Hier.

to mutauit illum fecernens à populo Israel Leuiticam Tribum vt cultui diuino vacaret: & Aaronicam progeniem, vt Sacerdotio fungeretur ad sacrificia offerenda pro se, & pro alijs. Ac postremò in populo Christiano relicta hac carnali successione ad vnicum (quod extat in Ecclesia) sacrificium à Summo Pontifice, & Episcopis consecrantur Sacerdotes accepta potestate hac instituendi eos non à Republica temporali, sed à Christo Domino immediate. In qua re valde excutiant Lutherani dicentes penes Rempublicam principem esse potestatem creandi Sacerdotes Ecclesiae Christianae. De quorum confutatione videndus est Bellarminus, primo tomo agens de Clericis, per multa capita. Per hanc tamen, quae dicta sunt de creatione ministrorum per successionem maioris natu in quacunque familia, non inficior saepe coadunata Republica ex multis familijs, institutoque Principatu in statu naturae creatos fuisse Sacerdotes per electionem vel Reipublicae, vel eius vicem tenentis, puta Regis, aut Principis, vt colligere licet ex Historijs Profanis passim. Nam Numma Pompilius Rex, ipse se Pontificem constituit, vt dicunt Dionysius Halicarn. lib. secundo, Galba etiam, (vt Suetonius tradit) triplex Sacerdotium gessit: Lacedaemoniorum Rex Duce, & Sacerdotem agebat, vt scribit Xenophon. Denique, Isidor. 7. Etymologiarum capite. 12. agens de Romana politia: *Antea, (inquit,) qui Reges erant, & Pontifices erant. Nam magnorum hac erat consuetudo, vt Rex esset, & Sacerdos, & Pontifex. Vnde & Romani Imperatores Pontifices dicebantur: Refertur hoc testimonium capit. Cleros. 21. dist.*

7 Quintò dico. Non solum ad haec sacrificia instituenda, de quibus in primo, secundo, & tertio dictis, erat tantum facultas in publica potestate; verum etiam ad instituendas caeremonias, & ritus quibus praefata sacrificia exornari debebant. Probat, quia accessorium sequitur naturam principalis. Si ergo praedicta sacrificia non licebat instituere nisi publicae potestati, neque etiam ritus & caeremonias, quibus celebrabantur: & ita etiam in sacrificijs Gentilium factum esse videmus, vt publica potestas, cui cura erat sacrificia instituendi, etiam circa ritus sacrificiorum diligentem nauabatur operam. Et in sacrificijs fidelium legis naturae idem narratur acci-

A disse. Nam instituentes quaedam sacrificia in holocaustum, quaedam in hostias pacificas, &c. suos ritus peculiare cuique sacrificio adiungebant, vt patet in sacrificijs Abraham, Noe, &c. Vnde merito adnotauit Alfonso Tostat. 6. tom. super Matth. q. 210. omnes ferme modos sacrificandi in veteri lege prius in legis naturae sacrificijs extitisse, & de Enoch dicit Genes. in Chronic. ipsum scripsisse multa de sacrificiorum ritibus, & caeremonijs. Cui videtur alluisse Iosep. li. 1. de antiquitatibus. c. 4. narrans quod Seth fecit duas columnas, vnam latericiam, alteram marmoream, in quibus scripsit disciplinam rerum coelestium & ornatum eorum, idest, doctrinam de sacrificijs, & eorum caeremonijs ac ritibus, vt si obliuioni traderetur, positi in columnis exarata legerent: latericiam quidem ne ab incendio laederetur, marmoream ne alluione dissiparetur. Inter caeremonias autem & ritus numerantur omnia, quae non sunt de ratione sacrificij, sed extrinseca: vt vasa, vestes sacerdotales, & actiones quaedam ad ornatum pertinentes. Omnia ista varietate magna inuenta sunt pro varietate instituentium.

In loco verò eligendo pro sacrificijs peragendis omnes populi tam fideles quam infideles nimis solliciti fuere, & vix reperias sacrificium solene nisi in loco sacro peractum esse, & quidem Gentiles nimis superstitiosi in hoc extiterunt. Lact. Gramatic. lib. Theb. 7. tria fuisse in sacrificijs Gentium loca ait, Sero biculo facto, Dijs inferis, aris, terrestribus, coelestibus, extructis focis: vnde denominata sunt Altaria, ad quae (cum sacrificabant) manus porrigebant. Itaque, Dijs superis (vt ait Festus) aris à terra exaltatis, quae proprie sunt Altaria, idest, Altra Ara, terrestribus in terra, inferis sub effossa terra sacra facere consueuerunt veteres Profani. Licet etiam nonnumquam in nudo solo id egisse Graecos copertum est. Ceterum cum fideles cognitio vero Deo illa distinctione Deorum, Superiorum, Terrestrialium, ac Infernorum repudiassent, Altare, idest, aram in alto erectam pro sacrificijs offerendis, vt locum sacrum elegerunt. Sic adeo vt vix reperias sacrificium fidelium sine altari. Vnde D. Aug. 20 contra Faust. c. 21. *Sicut sacrificium soli Deo offertur: ita & altare solum in diuinum honorem erigitur: quia nimirum non nisi ad sacrificandum construitur.* Quibus verbis Aug. insinuat non reperiri sacrificium sine Altari: & Fulgen. lib. 2. ad Monim. cap. 3. *Non ob aliud altare edificari solitum, nisi ad sacrificium Deo offerendum veteris testamenti lectio frequenter insinuat.*

Abul.

Genes.
Ioseph.

8

Lactant.

August.

Fulgen.

Potius-

Bellar.

Halicarn.

Isidor.

Iosue. 8.
Iud. 6.
1. Reg. 8.
Matth. 5.
1. Ad Cor.
9.
Ad Heb.
13.
Durant.

9

10

Potuerit etiam addere, sacrificium aut nūquam, aut ferē semper sine altari non extitisse veteris testamenti lectio insinuat, ut patet Gene. 8. ubi prima fit mentio altaris erecti ad sacrificiū Abrahami. Taceo altaria erecta per Isaac, & Iacob, imò & per alios Patres veteris testamēti. Iosue erexit altare in monte Gēbal. Iosue. 8. Gedeon, Iudicum. 6. Samuel in Ramatha. 1. Regum 8. Saul in Gabaa. 1. Reg. 13. David in Area. 2. Reg. 24. Helias in monte Carmeli. 3. Reg. 18. In nouo quoque testamento altarium vsus probatur Matthi 5. & 23. 1. ad Corin. 9. ad Hebr. 13. & à Patribus in magna veneratione habentur, de quibus non est per singula differendum. Qui plura cupit legat Durantū lib. 1. de ritibus Ecclesiæ. cap. 15. Sexto dico. Si in aliqua barbara Republica non essent instituta sacrificia, cuiuslibet illius Reipublicæ mēbro liceret ea instituere pro se & pro suis. Ratio est in promptu. Ne priuatur tam ingenti bono, quale est suam profiteri fidem, subiectionem & reuerentiam erga Deum: quam superius docuimus per sacrificia & significari, & excitari. Idem & propter eandem rationem asserendum est de ijs, qui illo tempore legis naturæ vixerent soli vagi, in syluis degentes: tum quia non censerentur alicuius Reipublicæ membra, tum quia esto ad aliquam pertinerent, ex consensu interpretatio eiusdem sibi ipsis sacerdotes essent, & sacrificiorum institutores.

Septimò dico. Sicut in statu legis nature cuique priuatæ personæ licebat pro se sacrificia offerre priuata, sic & ea instituere, ac determinare victimas, actiones, ac ritus, quibus ea sacrificia peragerentur. Hæc assertio est cōtra modernos supra citatos existimantes nullum verum ac legitimum sacrificium repertum fuisse vnquam, nisi à publica potestate institutum, & per publicos ministros, id est, sacerdotes exercitum. Et prior quidem pars in dubitatione secunda præcedenti stabilita est: modò vtrique probatur primò ex D. Thom. in corpore huius articuli, ubi loquens de hominibus qui in statu legis naturæ erant, *tenebantur* (inquit) *ad aliqua exteriora facienda in honorem Dei secundum condecentiam ad eos, inter quos habitabant, non tamen determinatè ad hæc vel illa.* Expendenda sunt verba singula, ex quibus aperte colligitur determinationem sacrificiorum eorum arbitrio committi: & de quibus sacrificijs loqueretur, nēpe de priuatis, in solutione ad tertium ex-

A plicat dicens, sacrificia publica ad sacerdotes pertinere, priuata verò cuique in particulari. Igitur impositio seu institutio talium priuata autoritate fieri poterat. Secundo. Sacrificiorum institutio non solum fit ut Res publica profiteatur suam erga Deum subiectionem ac reuerentiam, verum ut qualibet priuata persona hoc obsequium Deo debitum exhibeat per sensibilia signa: ergo quicumque habet ius utendi quibus voluerit signis ad exprimendum suum in hac parte erga Deum affectum & mentem deuotam; maxime cum hæc expressio Deo fiat, qui omnia intelligit. Neque obstat quod in lege veteri non licebat, neque in noua licet: quia in vtraque potestas hæc cohibita est, & præoccupata à Deo propter rationes aliquot, quæ non procedunt in statu legis naturæ. In statu quidē legis veteris ad cohibendum Idolatriam, ad quam populus ille pronus erat: in statu legis nouæ, propter perfectionem sacrificij, vnico tantum sacrificio istius legis cultores alligati sunt, in quo omnium sacrificiorum perfectiones & prærogatiuæ reperiuntur: & propter libertatem asserendam à tanta multitudine sacrificiorum offerenda: iugum certè graue: at in lege naturæ neque fuit periculum idolatræ, cum ante diluuium nulla vnquam reperta fuerit Idololatria, nec post diluuium populum fidelem legimus lapsum fuisse in hoc scelus vsque ad adorationem vituli conflatilis. Quare merito adnotauit D. Thom. 1. 2. quæst. 102. art. 3. præcepta de sacrificijs non fuisse data populo Iudeorum, nisi post adorationem illius vituli: ubi magis apparuit pronitas illius populi ad Idolatriam. Similiter in lege naturæ, ubi non erat sacrificium Eucharisticum, & homines illius legis non debuerunt præceptis tot coarctari, sicut in lege veteri, relictis sunt ut vterentur potestate sibi proportionata, qualis erat ad instituenda sacrificia, saltem priuata. Tertiò. Ex alijs actionibus, quæ pertinent ad ritum externum, adorationis, poterit homo quicumque eligere quas iudicauerit congruentes ad colendum Deum: verbi gratia, genuflexionem, pectoris tunctionem, & similes, etiam si in vsu non essent. Imò in priuato loco existens poterit nouas adinuenire actiones, si fiant sine indecentia. Ergo idem facere poterit in oblatione sensibili alicuius rei materialis, quam sacrificium vocamus.

Nec satis fit huic rationi si dicamus ceteros actus Religionis & adorationis, quos

Ec 5 per

11

D. Thom.

per proprii corporis membra possumus exercere, esse destinatos ad exercendum & excitandum interiorem affectum iuxta priuatam deuotionem; sacrificia non itē, quia pertinet ad publicam professionem, cultus Deo exhibendi. Non, inquam, satisfacit hęc solutio; tūm quia adorationes externae aliquando fiebant (& possunt fieri) nomine Reipublicae, non minus quā sacrificia, vt palām fit in iis adorationibus, quae in sacrificijs pro populo & orationibus admiscuntur: tūm quia seculsa prohibitione professio per sacrificia interdum etiam spectat ad personas priuatas. Quis enim eas prohibuit tanto bono? Confirmatur. Quia Patres legis naturae, qui non habebant templa, nec loca destinata ad sacrificia, sed saepe pallantes per agros errabant, angustijs pressos, non dubito ad sacrificia confugisse, nulla habita ratione ad institutionem publicae potestatis, sed prout suggerebat deuotio sacrificasse. Fortasse ita se gessit Abraham, vt affirmat Abulenſis, vbi supra, Isaac, & Iacob, & multi Prophetarum.

Sed aduersus hanc assertionem non desunt argumenta. Primum ex Aristot. lib. Rhetoric. ad Alexandrum, dicente necessarium esse in sacrificiorum Religione ritus patrios & receptos seruari. Secundò. Omne sacrificium pertinet ad sacerdotale officium: ergo non potest institui nisi à publica potestate, à qua sacerdotes instituuntur, & cuius leges & ordinationes in sacrificando debet sequi. Antecedens probatur ex Diuo Paulo, ad Hebraeos. 5. dicente: *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his, quae sunt ad Deum, vt offerat dona, & sacrificia.* Ex quo loco colligunt omnes, maxime Concilium Tridentinum Sessio. 23. capit. 1. sacrificium & sacerdotem esse correlatiua, ita vt sacerdos sit propter sacrificium, & sacrificium non nisi à sacerdote offerri possit. Secundò colligitur officium sacerdotale nō cuique conuenire, sed ei, qui specialiter constituitur pro hominibus in his, quae sunt ad Deum: & ideo subdit Apostolus: *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron, id est, qui ad tale munus legitime deputatus est, vel immediatē à Deo, vel mediante eo, qui habet potestatem hanc, id est, sacerdotes.* Confirmatur. Quia si sacrificium à quolibet institui pos-

set, à quolibet posset exerceri & offerri, quia maius est instituere quā offerre, & qui potest sacrificium ordinare, potest etiā eius ministrum designare. Tertio idē Apostolus ad Heb. 7. ait. *Translato sacerdotio necesse est, vt legis translatio fiat:* Et potuisset etiam dicere, translato sacrificio; quia sacerdotiū & sacrificiū inseparabilia sunt, & etiā potuisset dicere cōtrariū, mutato legis statu mutari etiā sacrificiū ritū: quia in correlatiuis ab vno ad alterum est bona consequentia: ergo institutio sacrificiorū ad publicam tantum pertinet potestatem; quia ad eam spectat mutatio status legis. Confirmatur, quia inter Gētiles quando diuersae sunt Reipublicae seu nationes, etiam diuersi sunt sacrificiū ritus: quod palām fit Historijs profanis Gentilium: & in populo fidei quandoque facta est legis mutatio, vel à statu legis naturae ad statum legis scriptae, vel ab hoc in statum legis gratiae, semper cum lege mutatus est sacrificiorum vsus: ergo signum est sacrificium esse de his, quorū institutio ad publicam potestatem tantū pertinet. Quartò. Templa, Altaria, vasa sacra, & vestes, sine quibus nec decet nec licet sacrificiū offerre, non instituuntur nec debent institui, nisi à publica potestate: ergo multo minus sacrificiū ipsum quoad substantialem actū eius. Quintò. Quia ad vnitatē & concordiam humanae Reipublicae expedit, vt omnes conueniant in substantiali modo colendi Deum, quem superius diximus potissimē in sacrificijs consistere. Si autē cui libet priuato liceret instituere sacrificia, nequaquam concordia & pax emanaret ex eis, sed potius confusio, ac scissura propter varietatem sacrificiorum ac rituum: & praeerea daretur occasio superstitionibus & Idololatrijs varijs, dum quilibet plebeius pro suo arbitratu sacrificia institueret. Confirmatur. Quia sacrificium est actio publica & solemnis: ergo vt ritē fiat & decenter nō cui libet debet committi. Quod si quis conetur ad hanc omnia respondere dicens, dumtaxat probari esse in potestate publica facultatem condendi sacrificia publica, & non in priuatis personis: non verò probare esse illicitum in lege naturae cui libet instituere sacrificia priuata, quae offerat ad excitandam & significandā suam erga Deum subiectionē & reuerentiā, quod asseruimus in hoc postremo dicto. Cōtrahoc arguitur sexto. In Reipublica Hebraeorū hoc ipso qd Deus per se ipsum instituit

ad Heb. 7.

14

01

13

Arist.

ad Heb. 5.

instituit sacrificia, quibus ille populus vteretur, prohibuit quempiam alium aliqua sacrificia instituere, aut instituta mutare, nec alijs vti: ergo in lege naturæ quando hominibus reliquit potestatem instituendi sacrificia, nec eam præoccupauit, hoc ipso quod publica potestas instituit sacrificia & sacrificandi ritus, consequenter prohibet ne aliud quod membrum Reipublicæ noua sacrificia, aut nouos sacrificandi ritus introducat. Probatur consequentia ex rationis paritate. Itaque in ipsamet institutione sacrificiorum facta à publica potestate intrinsecè includitur non solum vis directiua approbandi talem sacrificij modum, sed etiam prohibendi alia quælibet priuata sacrificia. Confirmatur. Quando lex ciuilis instituit certos titulos, aut certa signa honoris, consequenter prohibet alia differentia: & lex Ecclesiastica instituens vestes quibus sacrificium celebrandum est, prohibet ne alijs celebretur: similiter quando verba vsu publico aut potestate imposita sunt ad significandum aliquid, non potest homo priuatus alia adiuuare, nec alijs vti, alias neque veritas, neque fidelitas inter homines firma esse posset. Confirmatur secundò. In lege nostra hoc ipso quod Christus Deus & homo instituit sacrosanctum Eucharistiæ sacrificium, & non aliud, argumentantur Patres non esse nisi vnicum sacrificium, ceteraq; omnia esse prohibita: ergo pari ratione in lege naturæ hoc ipso quod à publica potestate instituebantur sacrificia, cetera omnia prohibebantur.

Ad hæc tamen argumenta respondetur. Ad primum. Aristoteles dumtaxat loquitur de sacrificijs publicis, quæ Reipublicæ nomine, & cum solempni apparatu & pompaperaguntur, iuxta tenorem primæ & secundæ assertionis: non verò de priuatis sacrificijs: & pariter respondetur ad secundum ex testimonio D. Pauli, quo nos perurgere putant autores oppositæ sententiæ. Respondetur, inquam, Diuum Paulum tantum instituisse sermonem de ministro publico, & à publica potestate designato: similiter de sacrificio publico ad munus sacerdotale pertinente: & hæc esse correlatiua fatemur cum Concilio Tridentino citato: sed tamen cum hoc stat quædam posse reperiri sacrificia priuata, quæ quisque offerat ad suam deuotionem excitandam, & significandam, & quæ ipse sacrificus stando in lege naturæ possit instituere. Contra quod non procedit testimonium D. Pauli. Itaque sacrifici-

A cium publicum & sacerdos sunt correlatiua, sacrificium verò absolutè & sacrificus relationaliue coniuncta sunt: non verò sunt idem sacrificus & sacerdos, sed sacerdos significat sacrificium publicum à potestate publica designatum, sacrificus verò quemcumque; sacrificia peragentem, siue id efficiat ex officio, siue ex deuotione priuata. Secundò respondetur. D. Paulus ad Hebræos scribens, ex his, quæ in lege Iudæorum erant, voluit suadere sacerdotium Christi, argumentando à notis ipsis Hebræis. Cum ergo apud Hebræos nullum sacrificium nisi à sacerdotibus posset offerri, de sacerdotibus illius legis loquens dicit, *Omnis Pontifex etc.* Itaque propositio illa vniuersalis continet distributionem accommodatam solis veteris legis sacerdotibus, ex qua non infertur idem esse dicendum de sacrificijs, & sacerdotibus legis naturæ. Quare ad argumentum negatur antecedens. Ad confirmationem respondetur, nos nequaquam asserere omnia sacrificia, etiam publica, posse à qualibet persona priuata exerceri, aut institui. Ad tertium respondetur ex illo testimonio potius nostram sententiam suaderi. Certum est enim, non quacumque mutationem sacrificiorum mutationem legis inducere, sed necessaria est mutatio sacrificiorum publicorum: & his mutatis mutatio legis fit. Sicut enim non penes quascunque ordinationes priuatas priuatorum ciuium diuersitas Rerumpublicarum attenditur, sed penes leges communes, quæ pro bono publico statuuntur: sic non penes quamcunque sacrificiorum diuersitatem attenditur legis diuersitas, sed tantum penes diuersitatem sacrificiorum publicorum: quare illa relatio, mutua, & correspondentia inter sacerdotem & sacrificium non penes quodcunque sacrificium expendenda est, sed tantum penes publicum: sicut & sacerdos non quicumque sacrificus est, sed publicus à publica potestate ad munia sacerdotalia obseunda designatus. Quare ad argumentum negatur consequentia, si sit sermo de sacrificijs priuatis. Et per hæc etiam ad confirmationem respondetur. Ad quartum respondetur, quædam esse extrinseca substantiali ritui sacrificandi, & pertinentia ad ritus & ceremonias sacrificiorum accidentales, quæ non possunt accommodari nisi publicis sacrificijs, quæ à sacerdotibus ex officio offeruntur: verbi gratia, vestes sacerdotales, locus, & vasa consecrata pro ministerio publico, altare constructum à Re-

à Republica pro sacrificijs publicis, & ista omnia non possunt institui, nisi à publica potestate, nec illis uti, nisi cui publica potestas commiserit. Alia verò sunt, quæ possunt accommodari cuilibet etiam priuato sacrificio, ut altaris erectio, ornatus eius frödibus aut ramis arborum, mactare pecus hoc vel illo modo: & hæc & similia in sacrificijs legis naturæ priuatis quisque poterat instituere pro sua voluntate rationabili, & (ut verbis utar D. Thomæ) *secundum condecentiam eorum*; inter quos Patres illius legis habitabant non determinate ad hæc vel illa. *Secundum condecentiam* ait, idest aduertendo ne aliquid indecens fieret in talibus sacrificijs, vel offerendo rem immundam apud illius Gentis ciues, aut ritu ridiculo & despecto, vel denique agendo aliquid unde possent conciuies scandalizari videntes ita fieri. Itaque non ait, secundum institutionem eorum, inter quos habitabant, sed secundum condecentiam. Ad quintum respondetur. Sicut non turbatur vnitas Reipublicæ ex eo quod quisque in domus suæ regimine, & priuatim exerceat actiones neque prohibitas à Republica, nec ab ea determinatas: sic neque erunt scisuræ aut perturbationes in Republica, vbi sacrificia publica peraguntur ex Reipublicæ præscripto: reliqua verò priuata, quæ quisque ex deuotione & priuatè offert, vnusquisque instituit & exercet prout sua illi deuotio suggerit: nec daretur occasio Idololatrij & superstitionibus, maxime in legis naturæ hominibus qui nõ erant ad Idololatriam proni. Et præterea, sacrificia priuata erant simplicia paucis ornata caeremonijs: quin imò apud Gentiles sacrificia publica superstitionisiora erant, quàm priuata: eò quod sacerdotes, & fungentes publica potestate vix finem imponebant adinueniendi facinram ingentem caeremoniarum, quibus sua sacrificia exornauerint Dæmone hoc suggerente, ut sic populus miserè detineretur in obsequio falforum Deorum. Ad confirmationem respondetur, non semper actionem sacrificandi pertinere ad professionem publicam & solemnem, ut dictum est. Ad sextum respondetur primò, esse disparem rationem in lege veteri & legis naturæ statu. Quia Deus in illa instituit sacrificia & eorum ritus vsque ad minutissima quæque, non relinquens illi populo facultatem vel vnum apicem immutandi aut instituendi de nouo ad arcendos Hebræos ab Idololatria, ad quam viderat esse valde pronos: in

A lege verò naturæ, cum illius cultores hac pronitate carerent, amplior illis facultas relicta est instituendi sacrificia siue publica, siue priuata. Secundò respondetur, negando antecedens. Quia populo Hebræorum expresse interdicta est facultas tum instituendi sacrificia, tum vtendi alijs, præter quàm illis, quæ à Deo instituta sunt, ut patet ex locis citatis in quinta assertionem dubitationis secundæ, adiuncta expositione, & communi sensu Patrum & Doctorum Scholasticorum. Et quod propius rem attingit, manifestè hoc colligitur ex eo quod sacrificiorum cultus in populo Hebræorum aligatus erat vni tantum loco, Deut. 12. & vni tantum altari, Exod. 27. quorum custodia solis Leuitis reseruabatur, & solis sacerdotibus peractio sacrificiorum adiudicabatur: cæteri verò ab eo loco & ministerio arcebantur sub comminatione poenæ capitis luendæ: ergo necessariò quodcunque sacrificium à sacerdotibus offerendū erat, & consequenter iuxta determinationem legis, quibus adstringebantur sacerdotes, ut potè ministri publici. Quod inde aperte colligitur, quod filij Aaron, Nadab, & Abiu, qui sacerdotes erant, hac sola caremonia prætermisssa quod thus obtulerunt immisssis in thuribula prunis, quæ non erant de igne altaris miserè perierunt, ut narratur Leuit. 10. At hæc omnia aliter se habebant in legis naturæ statu. Potestas sacrificandi nulli loco alligabatur, sed in vrbibus, & extra, in montibus, & collibus, in via & in domo sacrificari poterat. Similiter non vno altari coarctabatur: sed plura passim erigebantur. Similiter neque sacerdotibus, ut supra probaui. Quare nego antecedens, & dicimus nõ hoc ipso, quod Respublica sacrificia aliqua & eorum ritus instituit, prohibet aliorum institutionem, maxime quia illa institutio (nisi aliud exprimatur) intelligenda censetur de sacrificijs publicis, non de priuatis. Ad confirmationem respondetur, institutionem eorum, quæ ibi connumerantur, semper habere annexam formalem, & explicitam prohibitionem cuiusque vsus, præter eum, qui in earum rerum institutione præscribitur, vel ad minus virtualement & implicitam: alias esset ridicula institutio, quæ in illis rebus potissimè assignatur, ne quisque sibi arroget tales titulos, aut signa honoris, nisi quibus à Republica conceduntur: sicut quando à Republica imponuntur pretia mercimonijs, potissimus impositionis finis est prohibitio,

Deut. 12.
Exod. 27.

Leuit. 10.

19

ne quis ultra metas illius pretij audeat pro-
filire: & idem dico de vestibus sacerdotali-
bus & vocum impositione, quibus fit men-
tio in confirmatione. Secus contingit in sa-
crificiorum institutione, cuius potissimus
finis est instituere sacrificia publica offerē-
da Deo publicè, nomine totius populi, in
quibus colligantur vnus Reipublicæ ciues:
non verò finis est prolibere priuatis perso-
nis, vt offerant, & instituant sua priuata sa-
crificia ad excitandam & significandam de-
uotionem suam ad Deum. Omitto modò,
quod voces imponuntur, vt homines pos-
sint socialiter viuere, manifestando suos ad
inuicem conceptus circa contractus, fœde-
ra, mercimonia, & alia huiusmodi: quæ ma-
nifestatio nisi esset ex publica vocum im-
positione nequaquam commodè posset fie-
ri. Secus accidit in sacrificiorum institutio-
ne, quæ fit quidem ad exprimendam deu-
otionem erga Deum, qui quocunque signo
vtantur, & sine signo probè intelligit affe-
ctus nostros. Et ideò non est incòueniens,
vt priuata personæ, & sacrificijs priuatis,
quo libuerit signo vtantur.

In secunda confirmatione insinuat
quædam grauis difficultas sæpè tacta supe-
rius: an scilicet in lege gratiæ sit vnicum tã-
tum sacrificium? an plura? & an dato sit
vnum tantum, Ecclesia Christiana alia po-
tuerit instituere & offerre? Et videtur vera
pars affirmatiua. Quia potestas instituendi
sacrificia est connaturalis tam naturæ, quã
gratiæ (vt superius dicebamus) ergo adhuc
manet in statu legis gratiæ, vbi naturalia nō
destruuntur, sed potius perficiuntur. Dices:
est impedita. Contrà secundò. Nam vbi le-
gitur hoc impedimētum in toto nostro te-
stamento? Quod verò de facto sint alia sa-
crificia præter Eucharistiæ mysterium, ar-
gumentor tertio. Cereemonia Cerei Pascha-
lis sacrificium est, dicente Grego. Papa in
cuius benedictione, *Suscipe sancte Pater in-
censi huius sacrificium vespertinum*. Et ratio
id suadet; quia ibi est oblatio Deo facta, be-
nedictio, & consumptio alicuius rei crea-
tæ in Dei honorem, in quibus tota essentia
sacrificij consistit. Idem argumentum fit
de oblatione candelarum, quæ offeruntur
in altari, vt in Dei honorem cremantur.
Confirmatur ex can. 3. Apostolorum, vbi
dicitur modo posse Deo offerri Thymia-
ma, quod si consumatur in Dei honorem,
nil deest, quominus sit sacrificium.

Huic dubitatiunculæ, quam pro coroni-
de huius quæstionis de sacrificio apponere

A libuit dico primò. Ecclesia Christiana ha-
ctenus nullum instituit sacrificium, neque
aliud vnquam obtulit præter Eucharistiã.
Hoc assertum est contra Magistrum Mel-
chiorum Canum. lib. 12. de locis. cap. 13. &
contra Scotum in 4. distinctione. 13. quæst.
2. dicentem, in Missa esse duplex sacrificiũ:
vnum oblationem hostiæ, alterum myste-
rium Eucharistiæ. Sed tamen nostra senten-
tia tenetur communiter à Patribus & Do-
ctoribus Scholasticis in 4. distin. 12. & 13.
& à Caietano in commentarijs super hunc
articulũ. Hosius in cons. ca. 41. Clithou.
lib. 1. de Eucharistia. cap. 14. & August. lib.
20. de ciuitate. ca. 21. *Sacrificamus* (inquit)
*Deo, illo damtaxat ritu, quo sibi sacrificari
noni testamenti manifestatione præcepit.* vbi
expendenda est illa dictio exclusiua: & li.
de spiritu, & litera. cap. 11. vocat vnicũ &
singulare hoc sacrificium. Et D. Cyprianus
sermone de cœna Domini dicit, Eucharis-
tiam esse inconsumptibilem cibum, *quia
si consumeretur* (inquit) *nullum nobis relin-
queretur sacrificium.* Quæ ratio supponit
nos Christianos tantum offerre sacrificiũ
in Eucharistia, & in nulla alia re.

Et si percontetur quispiã, vnde ortũ habuit
in Ecclesia Christiana vnicũ tantum esse re-
lictum sacrificium Eucharistiæ cæteris abo-
litis? An ex eo quod hoc sit impossibile
cum alijs? An verò, quia Christus cætera
prohibuit, quando hoc instituit? Responde-
tur. Non est impossibile cum alijs, sed
Christus cætera abrogauit quando hoc in-
stituit, sicut in statu legis scriptæ instituen-
do sacrificia quædam, cætera abrogauit.
Existimo autem hanc abrogationem nullo
argumento firmo colligi, nisi ex traditione
quam asseuerant Patres citati, & alij. Con-
firmatur. Quia nemo auderet modò in Ec-
clesia Christiana immolare pecus in Dei
honorem, cuius non aliam inuenio causam
firmiorem, nisi quia Christiani ex traditio-
ne Apostolorum acceperunt instituto sa-
crificio Eucharistiæ Christum cætera pro-
hibuisse. Ratio huius prohibitionis multi-
plex esse potest. Prima, excellentia infinita
huius sacrificij, quod omnium sacrificio-
rum perfectiones eminenter continet, &
infinitè excedit. Vnde ne existimaretur
per se solum vel imperfectum, vel ad colen-
dum Deum & fructum sacrificij percipien-
dum insufficiens, cæteris abrogatis hoc so-
lum permanfit. Secunda, ne deuotio fide-
lium ab hoc inclyto & altissimo sacrificio
vel tantillum remitteretur alia exercendo,
& ab

Cano.
Scot.

Caiet.
Hosius.
Clithou.
August.

Cyprian.

22

20
Dubitatur
an in lege
gratiæ sit
tãtũ vnicũ
sacrificiũ?

21

& ab illius usu & frequentia populus Christianus, quoquo modo diuerteret.

23

Secundo dico. Mihi non est certum, an Christus Dominus reliquerit Ecclesiae suae facultatem dispensandi in hac prohibitionem instituendi noua sacrificia, aut vtendi antiquitus institutis in aliquo casu raro, sicut de facto dispensauit Deus in lege veteri in prohibitionem sacrificandi extra tabernaculum, & Altare ipsius, & à non sacerdotibus, vt cū Samuele. 1. Reg. 18. & cū Dauid. 2. Reg.

1. Reg. 18.

2. Reg. 24.

3. Reg. 18.

24. & cū alijs: ita fortasse in remotis regionibus, vbi non esset sacerdos Christianus, posset offerri contentio de Religione inter fideles & infideles, instar eius, quæ orta est tempore Heliae. 3. Reg. 18. vbi opus esset sacrificare, aut mactare pecus in honorē Christi, & tunc potestas esset in Ecclesia ad sacrificandū, sicut in lege naturæ. Existimo tamen certius nullam talē esse in Ecclesia potestatem, quia in Ecclesia non est potestas noua condendi sacramenta; vt dicitur in Conc. Trid. sess. 21. c. 2. & ratio est in promptu. Quia sunt Ecclesiae fundamenta à nullo alio iacienda, nisi à Christo Domino: ergo nec ad instituenda sacrificia. Consequentia patet. Quia etiam sunt fundamenta Ecclesiae, & fortasse ratione potiori. Quia cū sacramenta ordinentur ad Dei cultū, qui specialiter & potissimè consistit in sacrificiorū oblatione, videtur sacrificia esse fons sacramentorū, atq; adeo potiori iure inter fundamenta Ecclesiae connumeranda: ac proinde in Ecclesia non est potestas sacrificia condendi, neq; etiam dispensandi in prohibitionem vsus sacrificiorū iam institutorū, nec se poterit casus offerre, vbi vti tali potestate opus sit. Mansit tamen potestas ad caeremonias instituēdas, quæ huic excellēti sacrificio Christianæ Ecclesiae deferuient, vt asserit Trid. Synodus inferius citanda. In quibus caeremonijs licet sit aliqua in Ecclesia diuersitas, non censetur inconueniens: quia sponsa Christi circumdata varietate debet esse, dū modo vnitas, & substantia sacrificij non varietur.

24

Ex his patet quid sit dicendū ad argumēta. Ad primū bene ibi responsū est. Ad secundū respōdetur, nos colligere prohibitionem; tū quia quotiescūque Deus constituit nouum legis statū & noua sacrificia, cætera abrogauit & prohibuit: vt patet in lege veteri: sic quia Christus instituit in lege noua nouum sacerdotiū, & nouum sacrificium cætera videtur prohibuisse: tum etiā & præcipue, quia ex traditione à tempore

A Apostolorum vsque nunc creditur Christum Dominū hanc abrogationem sacrificiorum & prohibitionem fecisse, vt supra docui ex Patribus. Ad tertium, & eius confirmationē respondetur, quod omnes oblationes ibidem connumeratæ, & similes caeremoniæ non sunt ab Ecclesia institutæ ac si per se contineant supremum Dei cultū, neque vt immediatē ad hoc referantur: sed instituit eas ad ornatum & cultum Eucharistici sacrificij, & ad fidelium deuotionem excitandam. Quod disertis verbis docuit Synodus Tridentina. sess. 22. capit. 5. *Cæremonias adhibuit, nempe, mater Ecclesiæ,*

B *mysticas benedictiones, lumina, thymiamata, vestes, aliaque id genus multa ex Apostolica disciplina & traditione, quo & maiestas tanti sacrificij commendaretur, & mentes fidelium per hæc visibilia Religionis & pietatis signa ad rerū altissimarum (quæ in hoc sacrificio latent) contemplationem excitarentur.* Ecce sacra Synodus non connumerat has caeremonias inter sacrificia, sed inter ea quæ ad ornatum, & cultum Eucharistici sacrificij spectant. Ex quo patet solutio ad argumentū tertium cum sua confirmatione, scilicet de ratione sacrificij esse, vt sit oblatio immediatē ordinata ad Deum, & eius cultum, & nō

C fat est esse caeremoniam ordinatam ad ornatū eius oblationis, quæ verum sacrificiū est. Quare sicut Ecclesia instituens caeremonias ad ornatum sacramentorū non instituit noua sacramenta, sed eas caeremonias sacramentalia vocamus, & quasi accidentia circumstantia Sacramentorū: ita instituendo caeremonias ad ornatū sacrificij Eucharistici, non instituit noua sacrificia, sed accidentia quædā circumstantia sacrificiū ipsum, quæ appellamus sacrificij ritus, & possemus appellare sacrificalia: Patres autem, qui interdū vocant ea sacrificia interpretādī sunt de sacrificio accepto in larga & impropria

D significatione prout attribuitur cuius actioni, vel oblationi sacræ, vt bene notauit Caietanus in cōmentarijs huius articuli. Et hæc dicta sunt de sacrificio in communi pro explicatione huius quæst. D. Tho. Nam disputare in hoc loco de Eucharistiæ sacrificio subtilissimas & dignissimas scitu quæstiones: esset anteuertere controuersias, easq; deturbare a proprijs sedibus, cū de hac re D. Tho. & eius interpretes differant ex professo. 3. p.

q. 83. & 84.

Q V A E S T I O 86.

DE OBLATIONIBVS,

ET PRIMITIIS.

ARTICVLVS. I.

Utrum homines teneantur ad oblationes de necessitate precepti?

Paraphrasis Articuli cum conclusionibus.

I **R**O explicatione tituli quæstionis præmittenda est multiplex significatio huius nominis oblatio. Primo modo significat omnem obla-

tionem, quæ sit Deo, siue res donata sit interna aut externa, siue oblatio fiat per actionem immanentem, siue transeuntē: & hæc acceptio communissima est, & extenditur ad eam oblationem internam, quæ Deo offerimus mentem aut affectum: sed de hac non fit sermo in præsentī quæstione. Secundō modo significat omnem oblationē rei permanentis extra donantem, & isto pacto oblatio genus est ad sacrificium, & oblationem tantum. Tertiō modo oblatio accipitur ut condiuisa sacrificio, quæ retinet nomen commune oblationis: ad eum modum, quo in prædicamentis dicitur dispositionē specialiter sumptam retinuisse nomen generis dispositionis. Quo modo autem differat inter sacrificium & oblationē isto modo sumptam D. Tho. satis tradit in primo artic. & artic. 3. quæstionis præcedentis, & nos latius ibidem disputatione. 2. assertionē. 2. & de oblatione isto modo sumpta agitur in hac quæstione, & fortasse latius. Nā in hac acceptione oblationis multi sunt gradus: primus, ut oblatio sit simplex quædam oblatio, quæ in Ecclesia vel altari offertur immediatē ipsi Deo per modum proprii cultus, & adorationis. Secundus gradus latior, ut oblatio dicatur quæcunque donatio facta Ecclesiæ ad fabricam, ornatum, vel alias expensas, siue detur res immobilis siue mobilis. Et quāvis prioris gradus oblationes Deo immediatē factæ in Ecclesia frequentius soleant nomine oblationis significari: tamen D. Thom. in hoc articulo, ut imitetur iura, quæ de oblationibus loquuntur, etiam sermonem extendit ad oblationes secundi gradus.

Hoc supposito sequitur

(. . .)

PRIMA conclusio est. Oblationes ut à sacrificijs distinguuntur, & se extendunt ad actiones, quibus aliqua offertur Deo ipsis integris manentibus, & sine vlla immutatione, de sui ratione habent, quod voluntariē offerantur.

Probat ex testimonio Exod. 25. *Ab homine qui offert ultro eam accipietis eas: Et in Concil. Cauilon. sub Carolo Magno cap. 6. sic dicitur: Animarum salutem inquirere sacerdos, non lucra terrena debet: quoniam fideles ad res suas dandas non sunt cogendi, neque circumuenciendi: oblatio enim spontanea esse debet. Iuxta id quod ait Scriptura: Voluntariē sacrificabo tibi, Psal. 55. & illud, Omnis populus mente deuota obtulerunt donaria Domino. Exod. 33. D. Thomæ conclusionem tenent ferè omnes Theologi & Iuris periti inferius citandi, præsertim D. Antoninus 3. par. tit. 12. cap. 11. Gabriel super Canon. lectione. 6.*

Secunda conclusio. Potest contingere ut aliquis ad oblationes faciendas teneatur quadruplici titulo. Primus nascitur ex cōuentione prius facta, sicut quādo alicui datur fundus cum obligatione faciendi certis temporibus certas oblationes, quod tamen habet rationē census: & sic nota est obligatio faciendi oblationes orta ex contractu, siue fuerit donatio, legatū, aut venditio, vel alia commutatio, dum modo interuenerit pactum, & tunc obligatio erit iustitiæ, tam respectu primi contrahētis seu donantis, quā respectu Ecclesiæ si acceptauerit pactionē: quia ut iustum pactum obligat ex iustitia resp-

Exod. 25.

Psal. 55.

Exod. 33.

D. Anton.

Gabri.

respectu eius, cum quo fit, & Ecclesiae ex vi talis legati concessum est ius peculiare ad tales oblationes, seu census: siue hoc ius sit dimtaxat ad rem, siue in re, siue sit cum actione in foro exteriori, vel sine illa: sed hoc latius agentes de pijs legatis.

4 Secundus titulus nascitur ex praecedenti deputatione, siue promissione, sicut cum aliquis offert donationem inter vivos, vel cum relinquit in testamento Ecclesiae aliquam rem mobilem vel immobilem in posterum soluendam. Iste titulus parum differt a priori, nam in eo casu obligatur qui vouit, rem promissam offerre & donare Ecclesiae, non ex iustitia neque ex precepto humano, sed ex Religione quae praescribit vota esse implenda: verum est tamen haereditatem ex iustitia obligari ad implendum legatum defuncti. Ista autem oblationes non limitantur ad eas, quae immediate Deo in Ecclesia offeruntur, sed etiam se extendunt ad omnes eleemosynas, & donationes factas vel promissas Ecclesijs, quia ad Dei cultum ordinantur.

5 Tertius titulus nascitur ex Ecclesiae necessitate, puta si ministri Ecclesiae non haberent unde sustentarentur, imo & si templa minarentur ruinam, & similia. Aduertendum tamen hanc obligationem reduci ad eam, qua fideles tenentur alere ministros sacramentorum, & loca pro suis muneribus fungendis extruere. De quo latius quaestione immediate sequenti. Quapropter si fideles persoluant ministris primitias, vel decimas, vel quouis alio modo contribuant ad ministrorum sustentationem, satisfactum est huic obligationi sine largitione oblationum. Item modo relatum titulum & obligationem inde exortam intelligenda esse censemus, quando necessitas ministrorum nascitur ex eo, quod parochiani non soluunt decimas, neque primitias sufficientes: tunc enim necesse est, ut aliquo alio modo contribuant pro ministrorum sustentatione, & ea contributio vocatur oblationes.

6 Sed quid si parochiani soluunt decimas ac primitias, non solum sufficientes, sed etiam abundantes ad sustentationem ministrorum, puta Parochi, Episcopi, & aliorum Praelatorum necessariorum ad gubernationem Ecclesiae, & nihilominus Parochus aut Vicarius non habent congruam sustentationem, vel quia decimae ad alios usus applicatae sunt, vel in plura beneficia simplicia aut praestimonia diuisae fuerunt,

A vel quia vnus possidet beneficium, & Vicario nihil fere tribuit, aut e conuerso: quia beneficiarius nihil accipit ex decimis, sed omnes fructus pro pensione dati sunt. In his & similibus tenebuntur ne fideles ad nouas oblationes faciendas, seclusa consuetudine vel alio titulo propter solam indigentiam: Nequaquam. Probatur, quia parochiani in eo casu soluendo decimas dant necessaria, imo abundantiora pro sustentatione eorum ministrorum: ergo fideles non poterunt iuste obligari ad nouas oblationes titulo sustentationis, quia nullus iuste cogitur ad soluendam duplicatam mercedem pro eadem opera. Sed de hoc expressior fiet sermo in quaestione sequenti.

B Demum praefatus titulus 3. intelligendus est, nisi parochiani sint adeo pauperes, ut non habeant unde tot oblationes facere valeant, quot ad parochi sustentationem vel alias Ecclesiae necessitates sustinendas necessariae sunt. Ita Hostiensis in summa titu. de parochijs, Syluester verbo decima, quaestione 2. citans glossam, Innocentium & Raymundum. Sed tunc (ait) vel sacerdos quaerat aliquid ad supplendam sustentationem suam ex aliqua arte non indecente, iuxta capi. *Clericus victum* cum sequentibus distinctione 91. vel Episcopus providere debet unde illius Ecclesiae, & ministrorum necessitati subueniatur: quia ad hoc potestatem habet in sua dioecesi, iuxta capit. *Episcopus Ecclesiarum*: & capit. *praecipimus*. 12. quaestione 1. & significat Hostiensis Episcopum teneri ex proprijs redditibus tali Ecclesiae indigenti providere. Intellige quando commodum potest attentis alijs tui status oneribus: quod si Episcopus per se subuenire nequiverit utatur remedijs traditis a Synodo Tridentina. sessio ne. 21. capit. 7. & 8. de reformatione, & sessione. 24. capit. 3. de reformatione. Quod si nec haec sufficiant, summum Pontificem consulat, ut sicut supremus dispensator bonorum Ecclesiae illi indigentiae provideat.

8 Quartus titulus oritur ex consuetudine, nimirum quia tenentur fideles quandoque propter consuetudinem urgentem in quibusdam solemnitatibus ad oblationes consuetas. Subiungit tamen D. Thom. in casu huius tituli, & praecedentis remanere obligationem, quodam modo, voluntariam, scilicet quantum ad quantitatem, vel speciem rei oblatae: quod intelligendum est, nisi tam parua sit quantitas oblationum,

Hostiens.
Syluest.

Conc. Tri.

num, vt non sufficiant ad congruam sustentationem: tunc enim sicut ad sustentationē obligat iustitiæ lex, ita ad quantitatem ad hunc finem sufficientem: ultra illam verò erit voluntaria quantitas, nisi per legem vel conventionem, aut verò consuetudinem taxata sit. Nam tunc idem iudicium ferendū erit de oblatione & quantitate eius.

Litera D. Thomæ sic decursa & explicata, circa primam conclusionem est

I. DISPUTATIO.

An oblationes in Ecclesia facere per se loquendo sit de iure naturali?

OC est, an teneatur fideles offerre dona Deo, etiam si non præcesserit votum, aut conventio offerendi; etiam si nulla extet

lex positiva, aut consuetudo firmata, aliquid Deo offerendi? Et quidem nostra dubitatio non procedit de oblationibus, vt cum sacrificijs coincidunt: iam enim diffiniuimus in artic. 2. superioris questionis sacrificia esse de iure naturæ: neque de oblationibus, vt quid commune sunt ad sacrificium, & oblationem specialiter dictam: sic enim certa est pars affirmatiua, & multo certius demonstrata à D. Thom. in loco citato, quàm sacrificia esse de iure naturæ. Sed nostra disputatio instituitur de oblationibus, quæ Deo immediate fiunt re oblata manente integra, & in nullo immutata. De quo genere oblationum præsens questio à D. Thom. instituitur.

Et videtur quod non sint iure naturæ præceptæ tales oblationes. Primò, quia ius naturæ præscribit oblationes debere esse omnino voluntarias, vt ait D. Tho. in artic. & ius naturæ explicat testimonium illud, Exod. 25. *Ab homine qui offert vltro ne accipietis eas*: ergo stando in iure naturæ nunquam est in necessitate præcepti oblationes Deo offerre.

Secundo. Per oblationem Deo factam, curando, vt res oblata integra omnino & immutata ac vtilis vñbus externis maneat, non exhibetur Deo cultus religiosus: quin potius sacrilegus: ergo huiusmodi oblationes non pertinent ad ius naturæ. Antecedens probatur, quia in sacrificijs ideo res oblata mactatur & perditur, vt fiat protestatio Deū non egere nostris donis: ergo quā

do offertur res, & procuratur, vt maneat integra, & omnino vtilis vñbus suis sit virtualiter protestatio Deum egere nostris donis, quod impium est, vt luculenter declarat Deus Psal. 49. dicens: *Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos, quoniam meæ sunt omnes fere sylvarum iumenta in montibus & boues: cognoui omnia volatilia cæli, & pulchritudo agri mecum est. Si esurierio non dicam tibi, meus est enim orbis terræ & plenitudo eius. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo?* Quasi dicat nullius illorum ego. Confirmatur ex oblationibus Idolatrarum, qui munera offerunt Deorum vñbus, vt constat Daniel. 3.

Psal. 49.

Daniel. 3.

Tertiò. In prima hominum ætate, quando soliuagi debebant in syluis, superstitiosus, imò ridiculus cultus Dei esset, si fideles offerrent Deo munera integra dicentes, suscipe Domine has fruges vel hos arietes ipsi omnino immutatis: ergo non est de iure naturæ has facere oblationes. Ius namque naturæ potissimè ostenditur in obseruantia fidelium degentium in prima hominum ætate. Antecedens manifestū est, siue dicas offerentes munera omnino immutata deserre in altari: siue asseras ea sibi reassumere: nec sat est dicere, ea offerri pro necessitatibus Ecclesiæ & ministrorum: tū quia oblationes de quibus in præsentia agimus, immediate respiciunt Dei cultū, & mediātē & quasi per accidens ministrorum & Ecclesiæ necessitates: sicut sacrificia, quæ ordinari possunt mediātē ad Ecclesiæ necessitates subleuandas, ipsorum tamen finis immediatus & per se est Dei cultus: tū etiā quia in casu argumenti neque est Ecclesia aut ministri, quorum necessitatibus sit subueniendū. Confirmatur argumētū. Primi enim fratres Cain & Abel sacrificia obtulisse leguntur: non autem donaria & munera, quæ pertinent ad oblationes simplices, de quibus in hac questione agimus.

In oppositū est D. Th. in ar. 4. huius questionis dicens: ad ius naturale pertinere, vt homo ex reb⁹ sibi datis à Deo aliquid exhibeat ad eius honorem: & in solutione ad primum ait: oblationem primitiarum fuisse in signum præteriti beneficii, ex quo debetum causatur recognitionis secundum dictamen rationis naturalis. Loquitur autem D. Thomas, non de oblatione in communem, vt comprehendit sacrificia, sed de oblatione simplici & specialiter sumpta: quando Deo offertur res omnino immu-

ff tata,

Exod. 25.

10

12

tata, quæ oblatio à sacrificio distinguitur, A
vt Caietanus adnotauit: vnde ex prædicto
loco hæc colligitur ratio. Lumen naturale
dictat Deum esse colendum etiam exter-
nis rebus sensibilibus, vt dominū & largito-
rem magnificum, ac liberalem omnium,
quæ posidemus: sed hoc fit convenientis-
simè per oblationem donorum, ac mune-
rum; iuxta illud 1. Paralip. ultimo. *Quæ de*
manu tua accepimus, reddimus tibi: ergo ad
ius naturæ spectat offerre munera & dona-
ria. Maior probatur, quia in recognitionem
beneficiorum acceptorum munera dare na-
tura ipsa docet. Vnde in omni ætate & lo-
co ab initio mundi, etiam apud barbaras na-
tiones donaria offerre Dijs natura instigan-
te cognouimus.

13

Secundò. Ius naturæ instigat in qualibet
Repubblica fidele esse instituendos sacerdo-
tes ad offerenda donaria & sacrificia: sed of-
ferre sacrificia est de iure naturæ: ergo etiā
offerre donaria. Minor supra probata est,
& maior colligitur ex Apostolo ad Hebr.
5. dicente. *Omnis Pontifex ex hominibus as-*
sumptus pro hominibus constituitur, vt offe-
rat dona, & sacrificia. Quod testimonium
esse intelligendum non solum de sacerdoti-
bus veteris testamenti, sed etiam legis na-
turæ, apertè testatur Origenes super primū
caput Iob.

Ad Heb. 5

Orig.

Suarez.

Caiet.

Pater Franciscus Suarez, qui dixerat in
lege naturæ non esse præceptum sacrifican-
di, à fortiori id adstruit de præcepto obla-
tiones faciendi, oblatione sumpta vt contra
sacrificium distinguitur. Ita lib. 1. de diui-
no cultu necessario ex præcepto cap. 8. &
oppositam sententiam tuetur Caietanus in
articuli quarti huius quæstionis commenta-
rijs. Et certè re diu meditata vtraque senten-
tia mihi probabilis videtur; & vtraque ha-
bet non exile fundamentum in D. Thom.
quare ad vtriusque sententiæ argumenta co-
nabor respondere. Ad argumenta pro par-
te negatiua respondetur.

14

Ad arg. par-
tis negati-
uæ respond.

Ad primum respondetur, D. Thomam
in hac conclusione prima nequaquam asse-
rere, non esse præceptum de oblationibus
simplicibus faciendis ex vi luminis naturalis,
cum ait esse de ratione oblationum, vt vo-
luntariæ sint: sed dumtaxat intendit expli-
care differentiam inter sacrificia, & simpli-
ces oblationes, quoad determinationem tē-
poris rituum, & exercitium. Nam illa sta-
tim in primæuæ ætate ac lege naturæ, scrip-
tæ, & gratiæ creduntur fuisse certis ritibus
& modis determinata: hæc verò non ita, sed

in omni ætate, & in omni statu Ecclesiæ,
quoad ritus & temporis determinationem,
& alia voluntati offerentium relicta sunt:
& ideo dicuntur voluntariæ, non quia li-
beræ sint ab omni præcepto, sed quia in
modo & ritibus cuiusque offerentis volūta-
ti permittæ sunt: secus in sacrificijs, tum
quia actio sacrificandi magis sacra: tum quia
in sacrificijs nobilior & apertior protestatio
diuini dominij, quàm in puris & simpli-
cibus oblationibus. Itaque oblationes di-
cuntur voluntariæ, non vt voluntarium op-
ponitur necessitati præcepti, sed vt oppo-
nitur coarctationi & limitationi, quoad mo-
dum & ritum, etiam vsque modo in lege
gratiæ. Illud autem testimonium Exod. 25
non de omni oblatione intelligendum est,
sed de oblationibus, ad quas inuitabatur po-
pulus faciendas ex auro, argento, & alijs pro
extruendo sanctuario, & eius ornatu perfici-
endo: quod vel ex eo apparet, quia (vt
constat cap. 30. eiusdem libri) quilibet quā-
do computabatur in numero filiorum Is-
rael, (computabatur autem, qui attinge-
bat vigesimum annum) offerebat necessa-
riò dimidium siclei pro eadem constructio-
ne, & ornatu.

C Ad secundum negatur antecedens & cō-
sequentiā probationis eiusdem: non enim
fit talis protestatio, nec Deo offeruntur do-
na, quali suis vñibus apta, (*Bonorum meorū*
non eges,) sed potius vt protestemur nostrā
erga eum gratitudinem, & recognitionem
beneficiorum collatorum; dum ea, quæ de
manu eius accipimus, eidē reddimus: quin
imò nec etiam inter homines dona semper
offeruntur pro subleuandis necessitatibus
eorum, quibus offeruntur: cum sæpè princi-
pibus & ditissimis offerantur ea, quibus nō
indigent. Et in Historia Regum Indorum
refertur solitos esse Indos venerari suos Re-
ges non auro, & argento (quæ respuebant
Reges,) sed floribus: vt sic & honoris ratio
ad suos Reges haberetur, & protestatio opu-
lentia, vt pote qui nō egerēt suorū subdito-
rū opibus, sed honoratione. Hinc patet ad
confirmationem, constituendo disparitatē
rationis inter fideles & idolatras: nam hi
putabant nostris cibis Deos indigere; illi ve-
rò nequaquam, sed in recognitionem bene-
ficiorum, & gratitudinis propter suscepta
beneficia Deo offerebant donaria sua.

Pro solutione tertij consideranda est dif-
ferentia inter oblationem spectantem ad
sacrificia, & eam, quæ reperitur in oblatio-
ne simplici: nam priorem esse honoratiuā
Dei

15

16

Dei ratio naturalis, cognita, & penetrata (saltem à sapientibus) dicat. At vero oblationem simplicem, sic esse honoratiuam non dicat ratio naturalis. Non enim apparet quid honor Deo accrescat ex obligatione munerum, quibus Deus non indiget, neque eius usus sunt apta, & quæ ipse non accipit, sed in altari relinquuntur: ceterum ex suppositione bene illud dicat. Primò supposito quod communiter ab omnibus nationibus reputatur honorificum offerre Deo munera in similitudinem oblationum, quæ Regibus à subditis fiunt: & supposito, ut ait Caietanus, quod sunt sacerdotes, qui vice Dei ea accipiunt, & dispensant in usus sacros, ratio naturalis dicat Deo esse offerenda munera in protestationem, & significationem eius dominij erga nos & nostra. Et fortasse hæc Caietani suppositio non est necessaria, quia posset oblatio suspendi aut collocari in testimonium recognitionis diuinorum beneficiorum, sicut legitur de gladio Goliath, suspensio in domo Domini, & de speculo Laidis in Fano Veneris. Responso declaratur ex simili. Ratio naturalis non dicat absolute coram Principibus esse loquendum aperto capite: ceterum supposito quod in tota Europa capitis detectio honoris signum est, eadem ratio naturalis dicat alloquentes Principes nudato capite id debere efficere. Hinc patet solutio tertij argumenti. Ad confirmationem nos non legisse de Cain & Abel, obtulisse Deo munera per modum simplicis oblationis: legimus de Iacob, sub lege naturæ eadem obtulisse, & nouisse: imo verosimile est in primæua hominum ætate tales oblationes crebras fuisse, ut docet Abulensis super caput. 23. Matth. quæstion. 210.

Abulens.

17

Ad arg. partis affirmatiuæ respon-
detur.

Ad argumenta pro parte affirmatiua. Ad primum respondetur, D. Thomam esse intelligendum non de præcepto absoluto legis naturalis, sed dicitur oblationes & primitias (quæ sunt quoddam oblationis genus) pertinere ad ius naturale, quia eas offerre habet congruentiam quandam moralem valde consentaneam naturali rationi, & quia ipsa natura valde inclinat ad hunc modum colendi Deum, & recognoscendi eum, ut supremum benefactorem, & largitorem omnium bonorum.

Ad secundum negatur consequentiapropter discrimina posita inter sacrificia, & oblationes pure sumptas, præcipue quia recognitio diuini dominij vix potuit melius

A significari, quam per sacrificia, at per oblationes simplices non ita, sed multis suppositis, quæ colliguntur ex usu gentium, quæ in hoc conueniunt, ut honos reputaretur offerre donaria non indigentibus rebus oblationibus, & non conuertentibus in suos usus.

DISPUTATIO II.

An extra casus commemoratos in quatuor titulis supra positus sit, aut extiterit aliquod præceptum diuinum, aut humanum oblationes faciendi?

B T loquimur de oblationibus ut distinguuntur à sacrificijs, primitijs, & decimis, siue oblationes fiant immediate Deo, siue

Ecclesiæ, aut eius ministris. Et quidem in lege veteri extitisse præcepta de oblationibus faciendis nulli legenti sacram paginam licebit dubitare. Exod. 23. iubet Dominus tribus vicibus per singulos annos sibi festa celebrari, nimirum Pascha, Pentecosten, festum tabernaculorum: & postea subdit: *Non apparebis in conspectu meo vacuus*: & alibi sæpe. In lege vero gratiæ an tale extet præceptum maior dubitatio est, & videtur vera pars affirmatiua ex Diuo Ambrosio, Sermone. 58. de Ascensione, de viro probato ait: *Quando ad Ecclesiam venit, oblationem, quæ altari debetur, exhibet.*

Exod. 23.

D. Amb.

C Clemens Romanus libr. 4. constitut. capit. 7. inquit, oblationes populi fieri ad victum sacerdotum, & eleemosynas pauperum: & capit. statuimus. 16. quæstion. 1. dicitur oblationes & decimas, quas populus dare debet extra Parochialem Ecclesiam sine consensu Episcopi dari non debere: & capit. præter hæc, distinctione. 32. habetur: *Oblationes Ecclesiæ Dei fideliter reddantur à laicis, aliàs à sanctæ Ecclesiæ communionem separentur*: & capit. de his, & capit. antiquos, quæst. 10. ex Concil. Aurelian. capit. 16. & 17. & in tribus capitulis vltimis eiusdem quæstionis indicitur anathema laicis, qui Ecclesiæ oblationes usurpant. Et Gregorius. 7. in cap. omnis Christianus, de consecratione, distinction. 1. Omnis (inquit) Christianus procuret ad Missarum solennia aliquid Deo offerre, & ad memoriam reducere, quod Dominus per Moysen ait: *Non apparebis in conspectu meo vacuus.*

Clem. Ro.

D In collectis sanctorum Patrum liquido apparet, quod omnes Christiani offerre aliquid ex usu sanctorum Patrum debent.

2

In oppositum pro parte negatiua facit. Nam in lege gratia non sunt data praecepta caeremonialia veteris legis, quin potius eorum obseruatio modo mortifera est, sed oblationes offerre pertinet ad praecepta caeremonialia veteris legis, vt patet ex testimonio allegato ex Exod. 23. Ergo.

Exod. 23.

Secundo. In lege gratia non licet aliud sacrificium offerre praeter illud, quod Christus instituit, nempe Eucharisticum, vt latius traditur in materia de Eucharistia: ergo neque aliam oblationem licet offerre praeter eam, quam instituit Christus Dominus: nullam autem ipse instituit, (& loquimur de oblatione pura, quae Deo immediate fit) ergo. Probatur consequentia à paritate rationis: quia sicut vno sacrificio Christus Dominus omnia comprehendit, & compleuit sacrificia, & illud instituendo cetera prohibuit siue noua, siue vetera, nec solum significatiua futurorum, sed etiam moralia mysteria iam facta verè significantia: ita pari ratione consummauit omnem oblationem, & virtualiter ceteras prohibuit. Confirmatur: nam in capit. oportet, de consecratione distinction. 2. dicitur non oportere in sanctuario offerri praeter panem, & vinum, & aquam, quae in typo Christi benedicuntur.

3

Ad hanc dubitationem respondetur ex D. Thom. in hoc articulo, omnes oblationes praeter contentas in quatuor recitatis titulis esse natura sua spontaneas, & sub nullo cadentes praecepto in lege gratia; quod nullum modo extare palam fiet: tum quia, quod est illud? & vbi in Euangelio? imò neque in sacris Canonibus latum est: tum respondendo ad argumenta facta in fronte disputationis.

Ad omnia testimonia allata in primo argumento, praeter quam ad capitulum, *omnis Christianus*, respondetur ea esse intelligenda de oblationibus ad quas quandoque fideles obligantur aliquo ex quatuor titulis à D. Thom. appositis, vt patebit attentè ea legenti; sic etiam interpretatur Raymundus, & alij Canonistae, quos pro parte affirmatiua solent afferri: verbi gratia, Hostiensis in Rubrica de Parochijs, & latius in summa tituli in Paroch. §. in quibus. At capitulum *omnis Christianus* absolute videtur loqui, & ideo à quibusdam exponitur de oblatione interiori, seu bonorum operum; sed sine fundamento, vt patet ex contextu: melius explicabitur, verba illa quoad priorem partem sonare consilium, quoad secun-

Raymun.
Host.

dam verò praeceptum, quando, scilicet, est vsus & consuetudo: de quo in disputatione immediate sequenti.

Ad argumenta pro parte negatiua, quatenus conatur probare nullas oblationes esse in praecepto, imò neque earum usum esse licitum respondere oportet. Ad primum Caietanus hic, & in articulo 4. huius quaestio- nis nullum reputat inconueniens Ecclesiam Christi retinere aliquas caeremonias veteris legis, eas scilicet, quae non significabant Christi venturi aliquot mysteria, nec recordationem alicuius beneficii specialiter illi populo Hebraeo collati, quale est liberatio ab Aegyptiaca seruitute; modò tamē nō obseruetur, quia lex vetus illani stituit aut iussit. Doctrina autē Doctorū assentientium caeremonialia legis veteris non esse seruanda in lege gratia, aut retinenda, intelligenda est ex vi legis illius veteris, & quando aliquam in se continent illius status significationem: Nil autem horum reperitur in oblationibus, quae Deo fiunt, aut Ecclesiae, siue eius ministris. Quare in rigore loquendo quando sunt in vsu, aut praecepto Ecclesiae Christi non debent caeremoniae appellari, sed actus quidam morales vel in praecepto iuris naturae, vel valde consentanei eidem iuri. Sed de hoc iterum agentes de decimis.

Ad secundū negatur consequentia, quia simplices oblationes sunt quasi quaedam opera homini connaturalia habentia significationē mysticam ad recognitionem diuini dominatus, non simpliciter, sed ex suppositione, vt explicatum est in solutione tertij primae disputationis: at verò sacrificium est supremus Dei cultus, qui cum in Eucharistico reperitur perfectissime cetera aboleri debuerunt. Ad confirmationē resp. ibi tantum fieri sermonē de oblationibus, quae praeparatoriē fiebant ad consecrationē corporis Christi in Eucharistia; & has dūtaxat debere esse ex pane, vino, & aqua in eo cap. *Non oportet*, iubetur.

III. DISPUTATIO.
An consuetudo oblationes in Ecclesia offerendi certis quibusdam diebus, & de certis rerum speciebus obliget in conscientia Christi fideles ad eas offerendum?

ES hanc valde controuersa est inter Doctores Theologos, & Iurisperitos, qui in oppositas abiresentias. Prima est negatiua, &

4

I

etiam, & probatur ex verbis Concilij Cautilienfis citati in paraphrasi arti. D. Th. & ex cap. suam. & cap. cum in Eccle. sic. de simonia, & alijs locis iuris Canonici; ubi cauetur, oblationes debere esse spontaneas, & ad eas persoluendas minime cogendos esse Christi fideles, non obstante quacunq; consuetudine, quæ ibi damnatur his verbis: *Arbitrantur licere, quia longa inualuerunt consuetudine, non attendentes, quod tanto grauiora sunt crimina, quanto diutius infelicem animam tenuerunt alligatam.*

Secundò. Consuetudines circa ea, quæ fiunt ex deuotione & spontaneè, non inducunt legis obligationem, sed tales sunt consuetudines circa oblationes: ergo consuetudo circa oblationes non inducit vim legis, neque obligare in conscientia dicenda est. Maior traditur à Caietano, in summa verbo, *Hore Canonice*, Syluestro verbo *consuetudo*. quæstion. 14. ex Cyno, Ioanne Andrea, Innocentio & Bartolo & Soto lib. 1. de iustitia quæst. 7. artic. 2. Et ratio suffragatur: nam actus agentium non operantur ultra intentionem eorū: ergo qui nunquam operatur intentione se obligandi sed ex sola deuotione, etiam si sæpe id faciat non obligabitur: & idem à simili confirmatur, quia qui quotidie porrigit eleemosynam pauperi petenti, non propterea obligatur illi dare; nec pauper vllum acquirere ius, etiam si diutissime petierit, & semper acceperit. Minor verò argumenti probatur ab Innocentio statim citando, quia vel oblatio in principio fuit spontanea, vel extorta. Si hoc secundum dicatur, talis coactio est iniusta, ac simoniaca, & ideo ex vi illius non potest obligatio induci, licet eodem modo sæpius repetatur. Si verò dicatur primum, iam vera est minor argumenti, quod procedit & probat per solam spontaneam largitionem oblationis, etiam continuatam, non induci vllam obligationem.

Tertiò, nam hæ oblationum consuetudines, sæpe sine scrupulo peccati intermittuntur: ergo non inducunt vim legis, quia ad hoc necesse esset nullam factam fuisse interruptionem. Dicit quis hanc interruptionem fieri ab hac vel illa priuata persona, sed non à tota vel maiori parte communitatis, & hoc satis est ad præscriptionem circa eas.

Quartò. Oblatio nō inducitur in plebē nisi ratione singulorum; sed singuli non obligantur, si singuli actus interrumpant:

ergo neq; plebs manebit obligata ad oblationes faciendas, etiam si in diuersis personis continuentur; sed habebunt semper illam continuationem sine obligatione. Maior, & minor manifestantur in votis, quæ aliquando à ciuitate aut communitate emittuntur priuatis personis non vouentibus. Hanc sententiam tenet Angelus in verbo, oblationes, num. 1. in additionibus ad illum, & inclinatur Soto lib. 9. de iustitia quæstion. 3. artic. 1. nam vbi decimæ soluuntur censet consuetudinem oblationum non obligare.

Secunda sententia affirmatiua videtur esse D. Thom. in hoc articulo, & omnium discipulorum eius. Panormitani, Hostiensis, & aliorum in capit. suam. & cap. ad Apostolicam, de simonia. Syluestri verbo decima. q. 2. & ferè omnium Summistarū, Coarruuiæ lib. 1. variarum cap. 17. numer. 3. vbi ait, hanc sententiam esse communiter receptam nemine refragante, & Ioannes Gutierrez, in quæstionibus Canonicis lib. 2. cap. 21. num. 140. & sequentibus, quàmplura adducit ad hanc stabiliendam sententiam: & præcipuè probatur ac validè ex capit. ad Apostolicam, de simonia; vbi in initio laudata consuetudine oblationes faciendi, & quod fuerit introducta pia deuotione fidelium, iubet eas consuetudines seruari, & per Episcopum, ait, esse compescendos, qui malitiose nituntur has consuetudines laudabiles immutare. En in textu supponit has consuetudines inducere obligationem, aliàs non posset Episcopus fideles compellere ad persoluendas oblationes has, titulo consuetudinis, nisi exdem consuetudines obligationem induxissent.

Hunc textum putant Autores secundæ sententiæ irrefragabilem; sed nō ineptè respondet Innocentius in dicto cap. ad Apostolicam, dicens, non pertinere ad officium Episcopi compellere fideles, vt oblationes soluant, neque hoc in eo capite doceri: sed tantum esse compescendos, qui volunt tales consuetudines immutare, sollicitando vel statuendo ne tales consuetudines seruentur: ducti nimirum affectu prauo sub titulo pietatis damnando eas, quia dicunt pertinere ad fermentum hereticæ prauitatis. Contra quem posset vrgeri adducendo verba illa textus. *Eas pias consuetudines præcipimus obseruari.* Quæ verba præceptum sonant, quod non sufficienter custodiretur solū cōpescētes eos, qui malitiose impediunt debitas oblationes.

Caiet.
Syluest.
Cyno.
Ioan. And.
Innoc.
Bart.
Soto.

Angel.
Soto.

3
D. Thom.
Panorm.
Hostiens.
Syluest.
Coarruu.
Ioan. Gut.

4

Dubitatio hæc grauissima est, & magna A
Doctorum contentione agitata, cui per
sequentes assertiones respondeo.

5 Prima assertio. Consuetudine introduci
potest, vt obligationes, quæ de sui ratione
à principio spontaneæ sunt, habeant vim
obligandi Christi fideles, vt eas persoluant.
Hæc est contra Angelum & alios. Sed pro-
batur ex D. Thoma, & aliorum Theologo-
rum magno numero. Item, quia consuetudi-
nes vim legis habere posse omnia iura cla-
mant: ergo id ipsum in consuetudine obla-
tionum censendum est.

Secunda assertio explicatiua præden-
tis. Quando certò constiterit, vel verosimi-
liter, populum fidelem, qui ab initio quæ-
dam & certis diebus spontè obtulit, se vo-
luisse obligare ad persoluendum ex neces-
sitate & debito oblationis: quas initio volū-
tarie obtulit, tunc eam consuetudinem vim
legis obtinere certò tenendum est. Item.
Quando fideles eam consuetudinem velut
inmemorialem obseruant, aut quia ita ac-
ceperunt à suis maioribus, nihil cogitantes
de obligatione, aut fortè putantes eam con-
suetudinem esse obligatoriam.

Prima pars explicatur, quia paulatim fi-
deles rigurose continuantes eas obligatio-
nes, formaliter aut interpretatiue volunt eā
obligationem offerendi super se inducere;
maximè quia vident, aut videre debent ma-
gis meritorium esse oblationes facere ex
debito, quàm spontaneè.

6 Secunda etiam pars inde colligitur, quia
verosimiliter creditur consuetudinem in-
memorialem, & à maioribus tenaciter ob-
seruatam, vim legis habere, si oppositum non
constiterit. Nec peculiare est in oblationi-
bus, vt consuetudines in rationem legis sæ-
pè transeant, verum etiam in alijs, vt festiui-
tatibus, ieiunijs, &c.

4 Tertia. Quando certò vel verosimiliter
constiterit oblationes certis quibusdam
diebus fieri solitas esse introductas ex me-
ra liberalitate offerentium, & ex eadem
continuatas, & retentas, non tenentur fi-
deles in foro conscientie eas persolvere;
etiam si per multa annorum curricula ea
consuetudo offerendi seruata fuerit: Nec
est impossibile hoc constare posse sapius:
imò est verosimile fideles interrogatos id
propalare ex circumstantijs, vel suorum
maiorum admonitione. Hæc conclusio te-
netur ab Antonio de Butrio in cap. ad Apo-
stolicam, Innocentio ibidem, Dominico de
Soto vbi supra, Azorio lib. 5. institut. mor.

Butrio.
Soto.
Azor.

cap. 18. quest. 4. & videtur efficaciter pro-
bati argumento pro parte negativa, maxi-
mè secundo.

7 In hac stabilienda conclusione vel rei-
cienda totum pondus disputationis incli-
nat; quam negant citati pro secunda senten-
tia, præcipue moderniores, qui expressius
loquuntur, & conantur ad argumenta pri-
mæ sententiæ respondere. Ad primum res-
pondent, illa iura, quæ videntur prohibere
exactionem talium oblationum esse intel-
ligenda de oblationibus nondum satis præ-
scriptis, & consuetudine firmatis. Secundo
respondent etiam post legitimum ius per
consuetudinem acquisitum prohiberi in-
debitum & indecentem modum exigen-
di; putà cogente Parocho per subtractio-
nem sacramentorum, aut negationem di-
uinorum officiorum, aut aliquo modo si-
mili & indecenti; non enim debet per se
compellere, sed Episcopum interpellare,
vt cogat: de quo inferius, & capit. ad Apo-
stolicam. Has responsiones nos non admi-
ttimus, quatenus illa iura videntur pagna-
re contra primam, & secundam assertio-
nes.

C Ad secundum quidam respondent. Quā-
do populus fidelis continuat multo tempo-
re oblationes, iure & merito præsumitur
velle eas ex necessitatis debito persolue-
re; quare semper etiam in casu terciæ asser-
tionis consuetudo obligationem inducit.
Hæc responsio nō euacuat argumenti vim,
quia esto ita sit, sic debere præsumi, & for-
tassè ita iudicandum in foro exteriori, quod
multum ad præsumptiones attendit, imò se-
rè semper ita iudicant iudices, vt notauit
Gutierrez vbi supra num. 151. sed tamen si
veritas non respondeat præsumptioni, vt
in casu terciæ assertionis, in conscientie fo-
ro nulla indicetur obligatio, quod non attē-
dit ad falsas præsumptiones, sed ad rei veri-
tatem.

D Quare secundo respondent Cou. & Gu-
tierrez locis citatis, illud ius non oriri ex
præsumptione, sed concessum ab Ecclesia
in fauorem suum, & piæ causæ: & addit Pa-
nor. cum Bart. hoc maximè habere locū
in actionibus, quæ referuntur ad alium sub
aliquo respectu ad recompensationem, vt
in oblationibus contingit, quæ offeruntur
in recognitionē beneficii diuini, & ad sustē-
tationē ministrorū, atq; etiā in Dei honorē:
& ideo Ecclesia ita acceptat illā oblationē,
vt si tanto tempore duret etiam ius acqui-
ratur. Hæc responsio voluntaria videtur:
nam

Gutier.

8
Couar.
Gutier.
Panor.
Bart.

nam ubi rogo hæc concessio Ecclesiæ reperitur, ut oblatio, quæ à principio fuit spontanea, & sic perduravit, ex concessione Ecclesiæ transierit in necessariam & debitam? Nullibi certe. Dicent fortasse, eam concessionem haberi in capite citato, *ad Apostolicam*, in illis verbis: *Pias consuetudines præcipimus observari*. Quibus respondeo, primo id intelligi de consuetudinibus, quæ ex consensu utentium ex spontaneis in obligatorias paulatim transierunt; ut explicui in secunda assertione. Mirum est, quod iura præcipientia non esse exigendas oblationes non obstante consuetudine quacunque isti interpretentur de consuetudinibus extortis. Et quare non erit nobis facultas interpretandi capitulum, *ad Apostolicam*, de eis consuetudinibus, quæ usu utentium in obligatorias, & vim legis habentes transierunt?

Secundo respondetur, verba esse intelligenda iuxta casus propositionem, & iuxta verba ultima textus explicantia præceptum illud. Unde sensus est præcipi observari consuetudines; id est, non immutari, neque impediri, sed in sua libertate relinqui, ut ita feruentur sicut introductæ fuerunt; id est ut sponte offerentes & voluntarie continuantes oblationes, libere & sine impedimento possint id facere; unde & compescendos, qui oppositum suadebant, qui verò noluerint non cogantur: ita enim fiet, ut semper consuetudo in sua observantia perseveret quandoque ex necessitate, ut in casu secundæ conclusionis, quandoque voluntarie, ut in casu tertiæ, quia ex tota populi multitudine semper aliqui offerent, licet alij cessent ab offerendo, & qui offerunt voluntarie id faciant, & non ex debito, & obligatione.

Alij illi secundo argumento conantur respondere dicentes, hanc obligationem etiam in casu tertiæ assertionis oriri non à consuetudine, sed à præscriptione, per quam non abrogatur lex, aut nova inducitur, sed acquiritur dominium, vel ius in re vel ad rem in alterius bona, vel in opus, aut servitium eius; quod ius acquiritur solet per diutinum usum cum bona fide, & alijs requisitis in iure. Exemplum fit in capit. *Cumana* de electione, & capi. *cum Ecclesia Sutrina*, de causa possessionis, & proprietatis. Hæc autem præscriptio in alterius personam, actionem, vel bona, non requirit ex parte eius, super quæ cadit, consensum aut

A voluntatem dandi tale ius alteri, aut obligandi se illi: sed ipso usu acquiritur adminiculo iuris. Igitur inquit isti per diuturnam consuetudinem offerendi acquiritur Ecclesiæ ius ad oblationes, quantumvis spontaneæ continuentur per modum cuiusdam præscriptionis, & consequenter Parochiani manent obligati ad oblationes, non ex voto vel speciali voluntate & intentione se obligandi, sed ex vi iuris acquisiti Ecclesiæ: ut autem acquiratur, non est necessarius specialis consensus offerentium in voluntariam oblationem continuatus tanto tempore, quia ad præscriptionem, ut dictum est, non requiritur similis consensus ex parte eius, contra quem præscribitur. Necessarium verò est adminiculum iuris: quod habetur in dicto capit. *ad Apostolicam*. Sic quidam conantur eludere vim argumenti secundi, sed meo iudicio nil proficiunt. Primò, quia cum triplex assignetur à Iurisperitis consuetudo: nempe contra legem, præter legem, & secundum legem; si iste continuatus usus offerendi non sit consuetudo præter legem, nescio quam aliam possimus sic vocare. Item consuetudo oblationes faciendi, quando ex voluntate utentium & volentium se obligare procedit, inducit novam legem, & loco legis substituitur, ut cõmuniter dicitur à Theologis & Iurisperitis; ergo etiam quando inducitur sine consensu utentium si habet vim obligandi (ut isti dicunt) vim legis necessario debet habere: Et ita dicitur à fautoribus secundæ sententiæ, qui nobis in tertia assertionem aduersantur.

Tertiò. Ius, æquæ nō poscit, ut quispiam ex continuatione actuum suorum merè spontaneorum, & sic semper permanentium inducat supra se necessitatē eosdē faciendi, velit, nolit, siue ea obligatio dicatur induci per consuetudinē, siue per præscriptionem: ergo ex diutina oblatione fidelium, qui semper spontaneæ obtulerunt, nō inducitur supra se obligationē necessariā offerendi. Antecedens explicatur in multis casibus, quos videre licet apud Sylu. verbo, *consuetudo*. loco citato, & Azor. lib. 5. ubi supra. Itē nulla esset apud fideles continuata diutius consuetudo spontanea, quæ nō pariat obligationē vel median- te consuetudine, vel præscriptione: v. g. ieiunium Vigiliæ Ascensionis, Natiuitatis Beatæ Virginis, recitatio officij parvi Deiparæ, & huiusmodi, quæ solent non solum priuatæ personæ, verum & Communitates, nulla intermissione, obser-

Syluest. Azor.

uare. Dicent fortasse, ad praescriptionem non sufficere diuinam consuetudinem, sed ulterius requiri adminiculum iuris, quod si adsit, etiam si absit spontanea voluntas eius, supra quem obligatio cadit, verum ius acquiritur: ut videre licet in exemplis, quae adducit Syluester verbo, *consuetudo*, quaestio. 22. de eo, qui ex praescriptione habet ius effodiendi lapides in fundo alterius, ex l. *venditor*, §. *si constat*. ff. *compre.* & Panor. in ca. *dilecti*, de arbitris ait: posse induci consuetudinem ut nobiles alicuius castri possint incidere ligna, vel animalia pascere intra limites alterius castri, dummodo consuetudo non sit inducta per violentiam. Respondetur cum eodem Syluestro id non posse fieri, & leges illae non sunt intelligendae de consuetudine omnino spontanea. Secundò & meliùs, quod bene potest praescribi ius ad rem aliquam, aut passionem, dissimulante eo, qui obligatur pati, ut in casibus allatis: at quod quis se obliget propriis actibus spontaneis omnino ad eisdem agendum inauditum in iure est, neque de hoc debet esse adminiculum iuris, alias fideles retraherentur & merito à continuatione bonorum operum, puta oblationum, videntes suam deuotionem spontaneam transiuram in obligationem sui, & suorum posterorum: cui rei adminiculari iura, ut rationi dissona non est censendum de legislatoribus & institutoribus iurium: quod autem non sit tale adminiculum in cap. *ad Apostolicam*, iam satis superque explicuimus; manet ergo inconcussa nostra tertia assertio; & argumentum secundum, quo probatur, in suo manet robore.

12

Ad tertium quatenus militat contra primam & secundam assertiones bene ibi responsum est.

Pro solutione quarti aduerte. Post introductam consuetudinem oblationum vini legis habentem, si consuetudo sit totius populi in Ecclesia congregati, ita ut singuli sic adunati offerant, tunc satisfit huic obligationi, ut pro maiori parte assistentes, vel qui habent ad manum quid offerant, & tunc quamuis vnus vel alius interdum omitteret, non solum non interrumpitur consuetudo, verum neque grauitur peccatur. Praecipue si rationalis causa non offerendi semel aut iterum adsit, quia iuxta communem morem non introducuntur haec consuetudines cum maiori rigore, neque maiori continuatione egent: ita Sylu. vbi supra & Gutier. Hinc patet ad 4.

Syluest.
Gutier.

A Sed rogat quis in casu primae & secundae assertionis, quantum temporis exigitur, ut consuetudo praescribi dicatur, & viui legis obtinere, quantaque temporis continuatio sufficiat? Respondetur ex ferè omnium Iurisperitorum sententia requiri, & sufficere decennium; sicut in alijs consuetudinibus, quae inducunt obligationem praeter legem: Nisi constet consuetudinem illam inchoatam, & continuatam esse in ordine ad certum effectum: verbi gratia, ad ædificationem Ecclesiae, vel quid simile. Nam tunc, ut bene adnotauit Syluester, finito effectu potest cessare consuetudo, ut aduertit Panormit. in cap. *abolenda*, de sepulturis, modus verò continuandi decennium sine interruptione, ut consuetudo praescribatur, debet esse accommodatus materiae & actioni, solent enim fieri quandoque haec oblationes à solis singularibus personis, ut ab sponsis in benedictionibus nuptialibus, ab hæredibus defunctorum in funeribus: & in his non necesse est, quod ab eisdem personis actus frequententur, sed satis est quod à diuersis in simili occasione vel causa. Aliquando verò fiunt oblationes à populo in Ecclesia congregato, ita ut singuli aliquid offerant, & tunc satis est, ut maior pars populi, vel ditiores, ut dicatur C populis consueuisse offerre, ut ex sententia plurium Iurisperitorum affirmat Gutierrez, vbi supra num. 150. Item neque obstat consuetudini, quod oblationes factae fuerunt intra decennium ex rebus diuersi generis, puta quandoque grano, quandoque vino, cera & huiusmodi: cum dicant Doctores ista difformia non comprehendendi consuetudine, quia quando actiones sunt generales praedicta regula non seruatur, ut adnotauit idem Gutierrez. nu. 144.

Sed dubitabit quispiam, an laici, quando tenentur oblationes Ecclesiae dare, possint à Parochis communionem sacramentorum priuari propter iniustam retentionem oblationum?

D Et videtur vera pars affirmatiua. Primò, quia qui debitor est alicuius rei, potest compelli per subtractionem sacramentorum, ut dicitur expresse de oblationibus & decimis, 16. quaestio. 1. cap. *statuimus*. Secundò qui faciunt notorium peccatum possunt priuari à Parocho communionem sacramentorum: ut habet communis consensus Theologorum & Iurisperitorum. Vnde Parochus potest, & tenetur publicum concubinarium à sacramentorum communione

13

Syluest.

Panor.

Gutierrez.

14

nione arcere: ergo pari ratione poterit eū, quem constat nolle offerre oblationes debitas à communione sacramentorum repellere.

15

D. Tho. ad tertium ait, posse puniri eos, qui debitas oblationes non offerunt priuatione sacramentorum. Ceterum priuatio talis non est exercenda à Parocho, cui debita sunt, ne sit iudex in causa propria, quod prohibetur cap. *Conquerente* de restitutione spoliatorum: tum etiā, & præcipue propter rationem D. Thomæ, ne scilicet videatur pro sacrorum exhibitione aliquid exigere, cui suspicioni occurritur prima quaestione 1. ubi dicitur. *Nullus qui sacram communionem dispensat à percipiente gratiam aliquid requirit.* Debent tamen laici debitores oblationum compelli ad solutionem auctoritate Episcopi, etiam iubendo eos priuari communione, ita habetur extra de simonia, cap. *Apostolicam*.

Ex his patet ad primum argumentum, & ad secundum fateor, quando constat publice peccatum pertinaciter nollentis oblationes debitas offerre: & ex alia parte scandalum cessat opinandi oblationes exigī pro sacramentorum exhibitione: cessabit autem si Parochus vtatur consilio Caietani testans coram alijs, quod non negat parochiano illa sacramenta, quia ad eum debent peruenire oblationes, sed vt conscientia suā consulat, non dando publico peccatori sacram communionem: & his præmissis poterit Parochus, imò tenetur nō dare sacram Eucharistiam renuenti offerre debitas oblationes, sicut neque quādo alijs publicis peccatoribus, de quo latē 3. part. quæst. 80. artic. 6. At doctrina D. Thom. procedit de his, qui retinent sine scandalo oblationes, & non ob id constituuntur in statu peccatorum publicorum, & eius ratio procedit ad vitandam suspensionem simoniae, cui suspicioni satis occurritur modo præfato: & ex alia parte talis Parochus non vsurpat auctoritatem, quia non priuat communionem vt iudex sui parochiani, sed vt deuitans participare cum illo in peccato mortali: quod si citatione Doctorum

delectaris vide Couar. lib. 1. Variarum resolutionum.

c. 17. n. 3.

Conarr.

A

ARTICVLVS. II.

Utrum solum sacerdotibus debeantur oblationes?

PRIMA conclusio. Dispensatio oblationis, quæ à populo Deo offeruntur, ad sacerdotes pertinet. Probat, quia sacerdotis est esse sequestrē, & mediatorē inter Deū & homines, instar Moysis, vt dicitur Deut. 5. ac proinde ad eius officium spectat diuina dogmata & sacramenta exhibere populo, & similiter ea quæ sunt populi, putā preces, sacrificia & oblationes per sacerdotem debent Domino exhiberi: vt ait Paulus ad Hebræ. 5. *Omnis Pontifex, &c.* Ergo vsus & dispensatio oblationum, quæ à populo exhibentur, ad sacerdotes pertinet, imò & ea accipere nomine Dei, cuius vices sacerdotes gerunt.

Deut. 5.

Ad Heb. 5.

Secunda conclusio. Fidelis dispensatio harum oblationum tripliciter fit: primò in his, quæ pertinent ad cultum diuinum, putā in ædificijs Ecclesiarum construendis, ac reparandis, in ornatu altarium, & similibus. Secundo in victum ipsorum sacerdotum: quia qui altari deseruiunt, cū altari participant. 1. ad Cor. 9. Tertiò in subsidium pauperum, quos alendos esse ex bonis Ecclesiæ oportet.

1. Ad Cor.

Prima conclusio D. Thomæ in iure notissima est. Vnde & Pontifices anathema indicunt laicis oblationes, quæ in Ecclesia fiunt, vsurpare volentibus. Calixtus Papa relatus 10. quæst. 1. cap. *Sanctorum Patrum*, sic ait. *Sanctorum Patrum consona sanciens, oblationes de sacratissimo & reuerendissimo altari B. Petri, aut alijs Ecclesiarum altaribus, siue crucibus à laicis auferri penitus interdiximus, & sub districtione anathematis prohibemus:* & D. Hieronymus ad Damasum Papā: *Quia* (inquit) *sacerdotes pro omnibus solent orare, quorum elemosynas & oblationes accipiunt, qua fronte præsumunt laici oblationes quas Christiani pro peccatis suis offerunt vel ipsi comedere, vel alijs concedere, cum ipsi non debeant ex officio suo pro populo orare? Ob hoc Papa gloriose mittere te oportet illos præsumptores in excommunicationē perpetuam: vt & ceteri metum habeant, & amplius hæc in Ecclesia non fiant. Quæ monitio ita suscepta est à Damaso Papa: vt in*

2

Calix. Pap.

D. Hieron.

hæc verba proruperit, vt habetur 10. quaest. 1. *Hanc consuetudinem*, (inquit) *quæ contra sanctam Ecclesiam Catholicam augeri videtur, omnino interdiximus, vt nullo modo vnuquam villo tempore oblationes, quæ intra Sanctam Ecclesiam offeruntur, sub dominio laicorum detineantur, sed tantummodo sacerdotibus, qui quotidie Domino seruire videntur, illis solis liceat comedere & bibere: quia in veteri testamento prohibuit Dominus panes sanctos comedere filijs Israel, nisi tantummodo Aaron, & filijs eius. Panes qui longè erant ab istis panibus, qui nunc in sancta Ecclesia offeruntur, quia illi sub vmbra legis erant, qui verò modo sub gratia sunt, Spiritus sancti toto mundo Euangelio cornuscante lucidiores esse videtur.* Et postea satis eleganter idem prosequitur dicens hoc decretum non esse nouum, sed ab antiquis Patribus acceptum; maxime à trecentis Patribus qui Niceno Concilio interfuerunt; qui contra violatores huius decreti Anathema pronũciauerunt. Quod decretum Damasi plus nimio rigidum apparet, cum ex eo colligi videatur laicis non solum esse prohibitum dominium oblationum Ecclesiasticarum, verum etiam & vsum comestibilem, putà neq; comedere aut bibere, panes aut vinum oblata in Ecclesijs.

Neque videtur satisfacere responsio D. Thomæ, in solutione ad tertium dicentis, decretum Damasi esse intelligendum de oblationibus postquam fuerint consecrata; quæ non possunt conuerti in vsum laicorum, sicut vasa & vestimenta sacra. Illa verò, quæ non sunt consecrata, possunt in vsum laicorum cedere ex dispensatione Sacerdotum, siue in modum donationis, siue per modum venditionis. Non (inquam) videtur satisfacere D. Thomæ responsio, quia Pontifex ait non licere laicis vesci panibus oblati in Ecclesia. Sed non apparet quomodo consecrentur, vt non liceat illis vti. Item, quia argumentatur à panibus propositionis veteris legis ad panes oblatos in lege gratiæ, & infert multo minus licere secularibus vesci his, quàm illis licebat laicis in lege veteri. Respondetur, duo statuere Damasum in illo capite. Vnum oblationes non debere esse sub dominio laicorum: quod intelligendum est de oblationibus iam consecratis, quas non licet laicis possidere villo pacto, neque sub titulo donationis, aut venditionis in ordine ad laicales vsus. Et hoc est quod declarat Diuus Thomas vbi supra. Secundum habetur in

eodem capite non licere laicis vesci panibus, aut vinum oblata bibere, aut similibus vti, quod intellige (cum Turrecremata ibidem) propria autoritate. Illud verò argumentum ex panibus propositionis in lege veteri, quibus edere non licebat laicis, nisi in extrema necessitate constitutis. 1. Reg. 21. procedit non pacificando exempla, sed argumentando ab obseruantia veteris legis in abstinendo laicos ab esu panis propositionis, ad obseruantiam, quam habere debent laici in lege gratiæ in non vtendo oblationibus panum, aut vini, & similibus propria potestate, & quasi illorum domini.

Circa eandem primam conclusionem est

1. DISPVTATIO.

Qui sint isti Sacerdotes, ad quos spectat oblationes, quæ in Ecclesia fiunt, recipere?

ALDE consonum iuri diuino est vt Parochus oblationes, quæ in sua Parochia fiunt, accipiat distribuendas iuxta normam traditam à D. Thom. in secunda conclusione.

Secundo dico. Modò standum est consuetudini, quæ diuersa in diuersis locis viget. Expresse hoc asseritur in cap. *Certificari*, extra de sepulchris. Vbi Clemens Tertius videtur quasi corrigere quædam iura antiqua, quæ certam portionem assignabant Episcopis tunc temporis pressis paupertate. In cap. *Decrenimus*, 10. quaest. 1. assignabatur tertia pars. Idem habetur in cap. *Constitutum*, 16. quaest. 1. Alibi assignabatur medietas 10. quaest. 1. cap. *Antiquos*. Alibi quarta pars, 10. quaest. 2. cap. *Concesso*. & alijs iuribus: de quo legendus est inter alios Panorm. cap. *Requisisti*. de testam. à numer. 15. Sed iam consuetudini statuitur de diuisione, ac distributione earundem oblationum. Similiter standum est consuetudini, siue oblationes illæ sint, quæ quotidie offeruntur, aut certis diebus solemnibus, siue sint legata pia Ecclesiarum, siue sint prouenientes ratione funeris Ecclesiæ, in qua eligitur sepultura. Quod si in loco oblationum non appareat, quæ vigeat consuetudo, consideranda est consuetudo Ecclesiæ Metropolitanæ secundum Hostiensem. Quod si neque

Turrecrem.

1. Reg. 21.

4

Panor.

Hostiens.

hac

hæc appareat animaduertenda est consue-
tudo Ecclesiarum circumuicinarum. Quod
si adhuc dubitetur, mitior pars est eligen-
da, nempe quarta. Hæc enim est mitior om-
nibus, quæ in iure reperiuntur, & hæc vlti-
ma est. Sed hæc minutatim persequi po-
tius est Iurisperitorum quam Theologorum.
Si lubet vide cap. 1. & per totum, de sepul-
turijs, & Clementina *Dudum*, vers. verum
de sepulturijs, & in Sexto, eodem titulo.

Tertio dico. Religiosi possunt accipere
oblationes triplici ex titulo. Nempè sicut
alii pauperes, per dispensationem Parocho-
rum, si sint rectores Ecclesiarum parochia-
lium, non minus quam alij rectores secula-
res, & vt ministri altaris, si eis aliquid in
suis Ecclesijs offeratur. Ita D. Thomas ad
secundum: & ita haberi ex iure communi
asserit Panor. cap. 1. de statu monach. In
cuius robur cõsensit Bonifacius IX. fratri-
bus Ordinis Prædicatorum prohibendo ne
scilicet prælati Ecclesiarum, aut alij quicun-
que eos impendant, quominus Missas & alia
diuina officia in Ecclesijs suis quotidie ce-
lebrare, ac oblationes in Missis ipsis, &
alias ad eorum altaria prouenientes liberè
& integraliter recipere, & eorum vsum iux-
ta morem dicti Ordinis cõuertere possint
sub excommunicatione ipso facto in con-
trarium facientes. Ita habetur in supplemē-
to ordinis. De oblationibus vero, quæ ortu
habent à funere defunctorum est non mo-
dica concertatio, An quando aliquis defun-
ctus sepelitur extra propriam pareciam sit
soluenda aliqua quota pro parte pareciæ?
an verò tota oblatio pertineat ad Eccle-
siam vbi sepelitur?

Dico quartò. Stando in iure communi,
quando parochianus in aliena parecia, mo-
nasterio, aut alio pio loco sepelitur, pare-
ciæ, cuius erat parochianus, debetur certa
portio de omnibus, quæ in vltima volūta-
te reliquerit tali monasterio, vel alij pio lo-
co sepulturæ, siue illud in modum legati, si
ue instituendo hæredem talem locum, re-
linquat. Hoc probat Panormi. cap. 1. de se-
pulturijs num. 7. Eadem portio omninò de-
betur Ecclesiæ parochiali de omnibus obla-
tionibus & commodis funerum. Hoc pater
ex iuribus citatis circa finem dicti secun-
di. Hanc verò portionem esse quartam par-
tem oblationum funeris vsus obtinuit, vn-
de vocatur communiter, Quarta funeralis.
Ab huius solutione excipiuntur quædam
species rerum oblatarum, nempe legata Ec-
clesijs, aut pijs locis pro fabrica, ornamen-

tis, cereis, luminaribus, anniuersario septi-
mo, vigesimo, aut trigesimo die, & pro
alijs ad cultum diuinum perpetuum (modò
non legentur in fraudem, vt Episcopus aut
parecia sua portione priuetur) de quibus
non est soluenda quarta portio. Ita capit. vl-
timo de testamen. Item capi. In nostra, de
sepulturijs excipiuntur equi & arma legata
in subsidium terræ sanctæ, de quibus non
detrahatur quarta.

Dico quintò. Consuetudine introduci
potuit, imò sæpe introductum est, vt huius-
modi quarta portio, alias secundum ius de-
bita, non solvatur omninò. Prima pars pro-
batur. Quia in his oblationibus & alijs, quæ
de iure humano debentur, consuetudo præ-
scriptione libertatis inducere potest. Præ-
scriptio autem contra Ecclesiam, qualis in
hoc casu reperitur, cõsuetudine quadragin-
ta annorum introducitur, cum titulo tamē,
aut immemoriali sine titulo, eò quod hu-
iusmodi tempus æquiualeat titulo. Quod si
non agatur de præscriptione aduersus ali-
quem, sed de sola legis abolitione, satis ef-
fet consuetudo quadraginta annorum abs-
que titulo, atque hæc est, quæ propriè ap-
pellatur consuetudo, quæ non indiget titu-
lo, vt vigorem legis auferat.

Dico sextò. Ordines mēdicantes, & qui
eorum priuilegijs fruuntur, non tenentur
soluere quartam partem oblationum, etiam
eorum, quæ funera defunctorum comitan-
tur. Probatur ex priuilegio concessio fratri-
bus Carmelitis à Nicolao V. de quo viden-
dus est Emanuel Rodriguez, quæsti. 39. ar-
tic. 2. tom. 2. Contra hoc dictum. 6. sumitur
argumentum ex Panormitano. cap. vltimo
de sepulturijs, num. vltimo. Couarr. ibidem
numer. 7. & alijs Doctoribus communiter
asserētibz fratres Prædicatores, Minores,
& cæteros, qui gaudent priuilegio Mendi-
cantium teneri soluere quartam Ecclesiæ
parochiali, etiam de legatis priuilegiatis, de
quibus in dicto quarto: quia ita fuit expres-
se constitutum in Clementina *Dudum* de
sepulturijs. §. verum. Vbi simul statutum fuit,
vt nihil aliud tenerentur soluere, quàm quar-
tam pareciæ. Respondet Syluester verbo
Canonica portio, in fine, ex concessione
Sixti IIII. non teneri soluere quartam, nisi
de his quæ funus comitantur, id est, de obla-
tionibus diei funeris, non verò de aliquo
alio. Nos verò aliter respondemus, obie-
ctionem factam procedere secundum ius
commune: ex priuilegio verò Mendican-
tes, & gaudentes eorum priuilegijs ab hac
obli-

Panorm.

Panorm.

Emanuel
Rodriguez,
Couarr.

Syluester.

obligatione tolluntur, ut patet ex priuilegijs citatis.

Secundo aduersus idem dictum & citata priuilegia fortius instatur ex Concilio Tridentino sessione. 25. cap. 13. de reformatione sic dicente: *Decernit Sancta Synodus, ut quibuscunque in locis iam ante annos quadraginta, quarta, quæ funeralium dicitur Cathedrali, aut Parochiali Ecclesiæ solita esset persolui, ac postea fuerit ex quocunque priuilegio alijs monasterijs, hospitalibus, aut quibuscunque locis pijs concessa: eadem posthac integro iure, & eadem portione, quæ antea solebat Cathedrali seu Parochiali Ecclesiæ persolui: non obstantibus concessionibus, gratijs, priuilegijs, etiam mari magno nuncupatis, aut alijs quibuscunque.* Quibus verbis tolluntur omnia priuilegia & concessiones factæ quibusuis locis pijs. Respondetur. Absque dubio magna ex parte priuilegia citata abrogata sunt per præfatam Synodum, non tamen omnino abolita. Secundo illi, qui per priuilegia non tenebantur soluere quartam funeralem, & non sunt soliti soluere per quadraginta annos ante Synodum Tridentinam, modo non tenentur soluere, quinimo etiam non priuilegiati, qui non sunt soliti eandem soluere à quadragesimo anno ante Concilium, etiam modo non tenentur soluere. Synodus enim voluit feruari consuetudinem introductâ, & præscriptam per spatium quadraginta annorum, & in nullo eam deturbare. Igitur priuilegia quoad eos, qui contra Ecclesiam Parochialem præscripserunt, non sunt abrogata, idest non sunt abrogata priuilegia quoad liberationem soluendi Canonica portionem de alijs oblationibus, quæ non pertinent ad funera defunctorum. Quia Concilium tantum meminit de quarta funerali. Quod consuetudine firmatum est, ut ait Couar. citandus.

Conarym.

9

Tertiò. Monasteria quæ fuere fundata intra quadraginta annos ante Concilium suis priuilegijs gaudent, neque comprehenduntur in Concilij decreto. Ita declarauit Pius. V. in quodam Breui, ut refert Frater Emanuel Rodriguez, primo tomo Regular. quæstion. 39. articulo. 2. Quod si quis dicat hoc Breue reuocatum esse per Gregorium XIII. in sua constitutione, ubi reuocat constitutionem præfatam Pij V. quatenus aduersatur Concilio Tridentino. Respondetur, nequaquam reuocasse declarationes Concilij Tridentini à Pio V. factas. Quod vel ex eo patere po-

test, quia Congregatio Cardinalium præfata ad interpretandam Synodum Tridentinam in hæc verba prorupit. *Congregatio Concilij censuit non comprehendendi in dicto Concilij capite Monasteria edificata à quadraginta annis citra, aut quæ indies edificantur, vel in futurum edificabuntur.* Præsupposito, quod huiusmodi Monasteria sint eius Religionis, cui à Sede Apostolica indultum sit, ut quartam funeralem non debeant soluere Episcopo. Et iuxta istam interpretationem lites quedam inter monachos priuilegiatos & Parochos absolutæ sunt in fauorem monachorum: verbi gratia. Inter Episcopum de Guatemala & fratres de Guatemala, pro fratribus tulit sententiam Archiepiscopus Mexicanus & Metropolitanus: & inter Parochos oppidi sancti Sebastiani, in Cantabria, & inter fratres Dominicanos ibidem degentes in Monasterio ædificato citra à quadraginta annis, lis mota est de solutione quartæ funeralis, & in Cõsilio Rotæ pro fratribus victoria prodijt. Et certè si textus Concilij attentè inspiciatur legitima interpretatio est. Noluit enim Concilium in hac parte tollere priuilegia fratrum, nisi quando in præiudiciũ præscriptionis vergebant. Vnde quando fratres soliti fuerant soluere quartam funeralem per quadraginta annos voluit illis non suffragari priuilegia: quia illud temporis spatium sufficiens est ad præscribendum etiã contra Parochialem Ecclesiam, ut tenet Panor. in capitulo. final. de consuetudine numero. 4. & cum eo Doctores comunitè. Aliàs verò, idest, si sunt soliti soluere ante quadraginta annos, vel si Monasteria sunt fundata à quadraginta annis citra, siue soluerint illa, siue non, voluit Concilium priuilegia in suo robore permanere. Denique circa idem Concilij decretum aduertendum est, quod hi, qui tenentur soluere quartam funeralem, non tenentur soluere de omnibus, quæ ratione funeris proueniunt, sed duntaxat de his oblationibus, quæ in die funeris ad Ecclesiam deferuntur cum defuncti corpore. Ita Pius V. in dicto Motu proprio, & Cardinalis in dicta Clementina *Dudum. §. verum.*

Panorm.

Postremo notadũ est. Quando quarta funeralis Parochis à fratribus debetur iuxta supra dicta, fratres debitores nequaquam possunt se à Parochis aut Diocesanis ad talẽ solutionem cõpelli, maxime ex cõmunicatione, aut alijs cõsuris, sed à suis proprijs iudicibus ad id cogendi sunt; puta à Papa, à Nuncio, aut Legato, aut sui ordinis Prelatis, tum quia fra-

tres

10

tresexēpti sunt à iurisdictione ordinariorū, excommunicare autem, censuras ferre, actus est iurisdictionis: tum quia Sixtus III. anno Domini 1474. tulit poenam interdicti ingressus Ecclesiæ in locorum Ordinariorum, & in alios sententiam excommunicationis ipso facto, si directè, aut indirectè ad solutionem quartæ alicuius parochialis, vel Canonica, vel alterius portionis seu oneris, dum apud fratres fideles tumultatur, cogit quoquo modo fratres, vel testamentarios, vel defuncti hæredes. Nec obstant glossa in Clementinam *Dudum* de sepulturis, & D. Antoninus oppositum tenentes. Nam ipsi loquuntur secundum ius commune in eadem Clementina expressum: nos verò secundum priuilegia citata. Nec obstat reuocata esse per Concilium Trident. citatū: iam enim diximus non esse totaliter reuocata, neque vnquam asseruit sacra Synodus esse compellendos censuris, sed quod tenetur soluere compellendi per proprios iudices, & alij (quos allegat Couarru. cap. ultimo de testamen. num. 6. & 7.) dicunt consuetudine introductum esse id, quod dicebamus, & neque de omnibus, quæ in die funeris offeruntur, tenentur fratres soluere quartam partem, verbi gratia, de Missis, candelis, & alijs huiusmodi, quæ ad manus dantur fratribus: tum propter priuilegium Sixti referente Syluestro vbi supra: tum propter consuetudinem. Quinimò Panorm. vbi supra num. 7. cum Hostiense affirmant vniuersaliter consuetudine introductum esse, etiam quando aliquis in aliena parochia sepelitur, Ecclesiam sepulturæ non teneri soluere quartam de oblationibus factis post diem sepulturæ, sed solum de his, quæ in die sepulturæ fiunt.

Couarru.

Syluest.
Panorm.
Hostiens.

DISPUTATIO II.

An secunda conclusio D. Thom. sit vera?

IRCA secundam conclusionē animaduertito, eam esse intelligendam de oblationibus, quæ communiter fiebant, & fiunt. Nam sunt, & fuerunt aliquot oblationes, quæ Deo in templis offerebantur, & suspēdebantur, vt excitarent memoriam intuitum, admonerentque alicuius beneficii à Deo facti, & ideo non licebat neque sacerdotibus in suos usus cōuertere, nisi vrgēte graui necessitate, ac propterea huiuscemodi oblationes seu donaria anathemata voca-

bantur, vt ait Rufinus Martyr lib. quæstio. & respons. quæst. 121. *Anathema* (inquit) *Rufin.* *id dicitur quod est Deo dicatum, atque desti-* *Martyr.* *natum, & in cōmunem vsum amplius non conuertitur.* Horum anathematū fuit frequēs vsus, tam apud fideles quā apud Ethnicos. Gladius Goliath suspensus est in sanctuario in memoriam debellati Gigantis à

1. Reg. 21.
Num. 16.
Judith. ult.

B *ca Holofernis, quæ dedit illi populus, & Cono-* *peum quod ipsa substulerat de cubili ipsius ob-* *tulit in anathema oblationis, scilicet sacerdoti-* *bus, vt de cætero nullus vteretur eis, sed ser-* *uarentur in loco cultus diuini ad memoriam* *beneficij accepti propter debellatum Holofer-* *nem, & exercitum eius.* In lege autem gratiæ non desunt exempla. Bellisarius post quā sapius in Italia Gothos deuicit, Africā quoque & Siciliam cepit, & de Persis triumphauit, crucem auream gemmis cōtextam centum pondo Romæ S. Petro Apostolo munus dedit, ratus ob Religionem perpetuam, atq; in signū omnibus sæculis diuinæ virtutis, quā adiutus hostes debellauit, monimentum fore. Fulgos. & Ignatius lib. 8. cap. 15. ex Procopio. Alphonfus Ferrariæ dux post Venetarū nauū in naualicaptarū victoriā in templo maximo Ferrariæ suspendit. Iouius in Alphonso Atestino. Quinimò mos est celebris apud Hispanos duces vexilla ab hostibus (maximè infidelibus) capta in templis suspendere, Deo suas adscribentes victorias, & futuris temporibus monimentum. Omittimus modò infinitam anathematū multitudinem superstitiosam, quæ Gētiles Dijs suis dedicarūt, quia ad nostra properamus.

Fulgos.
Ignat.
Iouius.

D Est igitur specialis difficultas circa secundam conclusionem: An oblationes, quæ Deo fiunt, & sacerdotibus traduntur, sint necessariò in eos vsus, quos refert D. Thom. expendendæ? Partem enim negatiuam videtur suadere praxis sacerdotum sapientium ac timoratorum, qui stipēdiā sibi data pro Missis dicēdis, pro alijs ministerijs Ecclesiasticis exercendis sine vllō conscientia remorsu in alios vsus expendunt.

Hanc dubitationem nec potuimus negligere, nec adamassim discutere debuimus referuantes eius pleniorē tractatum ad quæst. 185. huius partis. Pro cuius tamen breui decisione aliqua prænosse oportet.

Primò

Primò præmittendum est varios fuisse statum in Ecclesia Christi, variasque distribuendi bona Ecclesiastica formas. Primus status fuit, quo tota Christiana plebs, Clerici, ac laici in communi debebant nil habentes proprium; sed omnium suarum possessionum pretia ad pedes Apostolorum apponebant, qui distribuiebant singulis, sicut cuique opus erat: ita ut nullus egens necessarium esset inter illos, ut patet Actuum 4. Iste foelicissimus Ecclesie status breui ad modum tempore perduravit; ut vel ex eo colligere licet, quod etiam tempore Apostolorum licebat Episcopis habere aliquid proprium titulo aliquo temporali, ut patet ex Canone. 4. Apostolorum. Item etiam tempore Clementis (ut patet etiam ex Epistola. 5. illius), iam erat ratio illa viuendi sine proprio collapsa. Successerunt igitur in eo instituto Ecclesiastici: atque ita bona, quæ à fidelibus Ecclesijs erant donata, in communi possidebantur à clero, retentis tamen possessionibus, quæ Ecclesijs tribuebantur (quidquid oblatret sine fundamento firmo Ioannes Vvicleph Hæreticus, apud Thomam Vvaldens. lib. 4. doctrinæ fidei articul. 3.) Ait enim Melchiades Papa, & refertur Canone *Futuram*. 12. quæst. 1. quod cum Apostoli futuram Ecclesiam in Gentibus præuidissent: ideo prædia in Iudæa minimè sunt adepti, sed pretia tantummodo ad alendos egentes. Atverò cum Ecclesia augeretur rationabilius iudicatum est, ut possessiones non in pretia resolverentur, ut in Ecclesia Hierosolymitana à principio fiebat, sed possessiones ipsæ manu liberali donatæ à Christianis, maximè à Constantino Imperatore, in Ecclesijs dominio permanerent. Cuius rationem reddit Vrbani Papa Canone statim proximo. *Videntes* (inquit) *Summi Sacerdotes plus utilitatis posse conferre, si hereditates, & agros, quos vdebant, Ecclesijs, quibus præfidebant Episcopi, traderent: eò quod ex sumptibus eorum tam præsentibus quàm futuris temporibus plura & elegantiora ministrare possent fidelibus communem vitam ducentibus, quàm ex pretio ipsorum, cæperunt prædia, & agros, quos vendere solebant, matricibus Ecclesijs tradere, & ex sumptibus eorum vivere.* Hæc Vrbani, & subiungit eorum prouentuum Ecclesiasticorum distributionem ad Episcopum pertinere, cui erant isthæc bona, ac possessiones commissa distribuenda in eos, qui communem

A vitam agebant, & in fabricas Ecclesiarum, ac pauperes, retentis pro se ijs, quibus ad sui & suæ familiæ congruam sustentationem egebat. Ut habetur Can. Episc. & Can. præcipimus 12. q. 1. & in Cano. 38. Apost. Episcopus non suppeditans necessaria ministris, iubetur communione privari, ac deponi.

Quod si aliquis curiosus sciscitetur, quoniam tempore hæc bonorum stabilium possessio in Ecclesia esse coepit? Certum & indiuisibile tempus designare vix possibile iudico. Censeo autem certum tempore proximo Apostolorum, etiam ante Principes Christianos sub Imperatoribus Gentilibus Ecclesiam possessiones obtinuisse non ignobiles. Quod expresse asserit Pius. I. qui præfuit circa annum Domini. 167. Epistol. 2. & Vrbani. I. circa annum 228. Epistol. ad omnes Episcopos: & idem commemoratur in edictis Constantini & Licinij iubentium, ut omnes possessiones ablatae à Christianis in persecutione, nimirum Diocleciani & Maximiani, Ecclesijs restituerentur: ut habetur apud Eusebium lib. 10. cap. 5. & posthæc reddita pace Ecclesijs, regnantibus Principibus Christianis Ecclesias locupletatas esse longè latèque amplissimis fundis nullus ambiget. Ex quorum prouentibus Episcopis ministrantibus subueniebatur necessitatibus Clericorum, Ecclesiarum fabricis, ac diuino cultui honorifico prouidebatur, simul & pauperum indigentis occurrebatur. O foelicissimè ac decetissimè Ecclesijs statum, si in eo Ecclesia perdurare potuisset! ut rectè animaduertent Clem. I. Epi. 5. & refertur Can. *Dilectissimus*. 12. q. 1. & Vrb. Epist. citata, refertur Can. *videntes*, & Can. *Scimus*, eadem causa & q. Post hunc administrationis bonorum Ecclesiasticorum statum successit alter: nam crescete numero clericorum ex vna parte, ex altera verò cupiditate, atque adeo infidelitate Episcoporum in dispensandis bonis Ecclesijs, omnia confusione & querelis replebatur, & ideo alia dispensationis ratio excogitanda fuit. Nimirum ut cumulus bonorum Ecclesijs diuideretur in quatuor partes, quarum vna Episcopo, altera alijs Clericis ministris, tertia fabricæ & cultui diuino; quarta pauperibus assignaretur. Hanc diuisionem faciendam rati Sylu. Papa, ut patet ex Syn. Roma. sub ipso celebrata, c. 4. & postea à pluribus Pontificibus confirmata est, specialiter à Simplicio Papa circa annum Domini 470. & refertur Can. *de redditibus*. 12. quæst. 2. & idem legit

3

4

Act. 4.

Vvald.

egit Gelasius post 20. annos, cuius sunt Canones *vobis enim*, & sunt quatuor: & postea anno fere sexcentesimo praeiit Ecclesiae Gregorius, cuius sunt Canones *Cognominus*, & *mos*, quibus eadem refertur partitio, eadē causa & quaestio. Nec tamen isthaec distributio ubique statim & eodem modo in praxim est deducta. Nam & D. Augustini, & D. Hieronymi tempore quod attigit Simplicij Pontificatum aliqui Episcopi in communi vitam cum clericis agebant: ut recte notauit Sotus libr. 10. de iust. quaestio. 4. artic. 3. & patet. 12. quaestio. 1. Can. *Certe ego*, quod est Augustini. Item in aliquibus Ecclesijs non quarta pars tantum, sed tertia contingebat Episcopis: ut patet cap. *Requisisti*, extra, de testamentis. Vbi dicitur quod Episcopi accipiant tertiā partem vel quartam secundum consuetudinē. Quinimō media pars eorum, quae offerebantur alicubi contingebat Episcopo, ut patet. 10. quaestio. 1. Can. *Antiquos*, ex concilio Aurelianensi. Quidquid tamen sit de hac varietate diuisionis hoc certum est, facta partitione bonorum Ecclesiasticorum illud institutum clericorum viuendi in communi euauisse sic adeo, ut vix eius vestigium appareat. Quod dixerim propterea quod in aliquibus Ecclesijs Cathedralibus Hispaniae illius prisci instituti inter Canonicos figura satis imperfecta ac deformata permansit.

His animaduersionibus non erit difficile determinare in quos usus essent expendenda bona Ecclesiae in illo primo statu eius, quādo clerici in communi degebant: In pios nempe usus, quos refert D. Thomas in articulo pro sustentatione cleri, scilicet fabricarum Ecclesiarum, ac reliquo exteriori diuino cultu, ac denique pro pauperum necessitatibus subleuandis. Et haec quidem dispensante Episcopo cuiusque Ecclesiae, ut dictum est. An verò Episcopi infideles dispensatores illo tempore antiquo tenerentur ad restitutionem, nulli dubia debet esse affirmatiua pars approbata communiter à Doctoribus, & probata excapitulis citatis: & probatur ratione, quia qui pluribus collata sibi referuat, non solum peccat, ut infidelis dispensator, sed etiam ad restitutionem tenetur: at Episcopus non distribuens tunc temporis bona Ecclesiae communia iuxta normam Ecclesiasticam, ac eorum, qui obtulerunt voluntatem, retinet sibi communia bona: ergo peccat & tenetur ad restitu-

tionem. An verò dominium esset tunc tantum apud Episcopum, & clerum? an verò etiam apud pauperes? magna contentione disputatur, de quo inferius.

Quod difficilior in hac parte, illud est, qualiter bona Ecclesiae, & in quos usus debeant conueri facta iam partitione bonorum eorum à tempore Simplicij Papae usque nunc? Pro cuius rei declaratione notandum est primò, bona Ecclesiastica nunc temporis esse in multiplici differentia. Prima est bonorum immobilium, quae vel Ecclesiae, aut eius fabricae, vel dignitati Episcopali, aut cuius alteri dignitati Ecclesiasticae, aut hospitali, & similibus applicata sunt; siue applicatio prouenerit ex iam relata diuisione facta à tempore Simplicij, siue ex legatis piorum, vel vndeunque aliis prouenerit. Secundum bonorum Ecclesiasticorum genus, sunt annui redditus deputati pro aliqua memoria in aliqua Ecclesia agenda, puta pro sacris peragendis à clericis in aliqua Ecclesia, pro pauperum indigentibus, pro redemptione captiuorum, pro virginibus maritandis, & similia. Tertium genus est eorum bonorum, quae quotidie dantur clericis: puta pro Missis dicendis, pro cōcione, ac denique pro personalibus actionibus spiritualibus, ad quas clericus quisque quotidie, vel annuatim quasi conducitur à fidelibus. Quartum genus est eorum reddituum, qui in Ecclesia dantur in sustentationem & stipendium pro functionibus annexis officijs, seu praebendis Ecclesiasticis: puta Episcopatu, Canonicatu, parochiali curae. Inter hos redditus praecipuum locum tenent decimae. In ultimo loco numerantur bona vtilia Ecclesiae, ut vestes sacrae, ornamenta, &c. Hac distinctione praemissa

Dico primò. Bonorum primi generis non habent Ecclesiastici, neque Episcopi dominium absolutum, ut tradit Augustinus tractatu. 6. in Ioannem, circa finem, & fusiùs Thomas Valdens. tom. 1. lib. 4. capit. 43. Itaque non possunt Ecclesiastici huiusmodi bona alienare, neque etiam locare, nisi certis quibusdam conditionibus, ut tradunt Doctores super titulum de rebus Ecclesiae alienandis vel non, & Summistae verbo *Abalienatio*, specialius Caietanus verbo *Excommunicatio*, cap. 75. Idem etiam dicendum est de bonis ultimi generis, vel vtilibus: siquidem de his fere est eadem ratio atque de immobilibus, ut patet ex Authentica *praeerea*. C. de Sacrosanctis Eccle-

Sotus.

6

7

8

August.

Vvald.

Caiet.

Syluest.

9

D. Thom.
Soto.

Ecclesijs, & ex Syluest. verbo *Abalienatio*. Dico secundo. Bonorum secundi generis non habet Episcopus, neque etiam Ecclesiastici absolutum dominium, sed tantum fidem dispensationem iuxta voluntatem & institutum eorum, qui huiusmodi bona deputarunt, à qua voluntate si recedant, peccant contra iustitiam, & tenentur ad restitutionem. Probatur ex Clemētina, quia contingit. de religiosis domibus, & in Concilio Tridend. sessione 25. capit. 8. de reformatione. Deinde probatur ratione manifestata, Quia (vt docet D. Thomas supra questione 62. art. 1. ad 3. & explicat Soto lib. 4. de iustitia, quæst. 6. arti. 1. ad ultimum) quando aliquis omittit distribuere bona, quæ distribuere tenetur ex vi iustitiæ commutatiuæ, semper manet obnoxius eidem distributioni faciendæ. Sed Episcopi & alij Ecclesiastici, quibus incumbit distributio eorum bonorum, ad id tenentur ex iustitia commutatiua, ortum habente vel ex voluntate legantis illa bona sub illa conditione distributionis, aut ex antiquo instituto Ecclesiæ. Ergo si iuxta normam præfatam non distribuant, tenentur ad restitutionem. Hinc infertur. Si Ecclesiastici bona hospitalium in alios vsus quam pauperum erogent, peccant contra iustitiam, si redditus pro redemptione captiuorum in alios, similiter peccant, & tenentur ad restitutionem. Infertur secundo. Si alicubi bona Ecclesiæ sunt indiuisa more prisco, & non distribuant in vsus pios, quibus bona Ecclesiæ destinabantur, peccant contra iustitiam, & tenentur ad restitutionem.

IO

Dico tertio. Postquam iam clericorum catus coepit viuere priuatim, & non in cōmuni, vt antiquitus, bonorum tertij generis acquirunt plenum & perfectum dominium, & possunt ea expendere pro suo libito in quoscunque vsus sine violatione iustitiæ & restitutionis onere, quidquid sit de charitatis aut misericordiæ vinculo. Hoc dictum non eget probatione, cum isthæ bona sibi acquirant clerici, sicut mercenarij alij suorum laborum stipendia: & ad hoc genus bonorum reducuntur distributiones quotidianæ Canonicorum, quidquid dicat Nauarrus sine firmo fundamento tractatu de redditibus Ecclesiasticis, quæst. 1. num. 74. Corollario. 19. Ita colligitur ex capite unico de clericis non resid. in 6. & probat Couarru. in capit. *Cum in officijs*, de testamentis, num. 4. alias. 14. Atq; eadem ratio-

Couarru.

ne idem iudicandum est de his, quæ dantur Ecclesiasticis propter singularem aliquam eorum dignitatem, & merita in Ecclesiā, vt asserit Couarru. loco citato num. 6. vel. 19.

Dico quarto. Admissam diuisione præfata bonorum Ecclesiasticorum quarti generis (sicut credo admissam fere vbique terrarum) ingens controuersia excitata est in diffiniendo in quos vsus teneantur Ecclesiastici illa bona expendere: quibusdam asserentibus, quidquid de illis bonis superfuerit demptis ijs, quæ necessaria sunt pro congrua sustentatione clericorum, in pauperes esse eroganda ex iustitiæ vinculo; quibusdam vero id negantibus, sed tantum ex misericordiæ onere ac præcepto: à qua controuersia ego supersedeo vsque ad suum locum. Sufficit namque in præfati prælibasse pauca, quæ necessarij visa sunt pro intelligentia D. Thom. in assertionem secundam, secundi articuli de trifaria diuisione oblationum, quæ vel intelligenda est iuxta rationabilem priscorum morem: aut si de nostri sæculi more loquatur non est sic intelligendus, quasi voluerit significare, vt pro sua voluntate possent Ecclesiastici tales oblationes in quemlibet istorum trium vsus conuertere, sed in singulos iuxta ordinem distributionis, qui vel ex lege, aut consuetudine, vel ex voluntate offerentium fuerit determinatus, iuxta tradita à nobis in hac questione.

ARTICVLVS. II.

Utrum homo possit oblationes facere de omnibus rebus licite possessis?

D

PRIMA conclusio. De iniuste acquisitis & possessis non potest fieri oblatio. Secunda. In lege gratiæ de quolibet licite possessio potest fieri oblatio. Tertia conclusio. Per accidens ratione alicuius circumstantiæ contingit re potest quod de aliquo licite possessio non potest fieri oblatio. Verbi gratia, si oblatio vergat in detrimentum alterius, vt si filius offerat Deo id, unde patrem alere debet, quod improbat Dominus Matth. 15. vel propter scandalum, aut contemptum, vel aliquid aliud simile.

In lege veteri quædam, quæ propter significati-

Matth. 15.

nificationem reputabantur immunda, offerre non licebat.

Litera D. Thomæ satis perspicua est, & ideo breuiter percurrenda, annotantes circa primam conclusionem, oblationes factas de iniuste possessis esse grande scelus; quod expresse Sapiens Ecclesiastici. 34. *Immolantes ex iniquo, oblatio est maculata;* id est, valde reprehensibilis propter duo. Primum propter iniuriam, quæ fit ei, cui iniuste ablata sunt quæ in cultum Dei offeruntur: unde ibidem subditur: *Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui.* Quæ verba idem conantur persuadere, nempe quam grande malum sit offerre, aut immolare ex iniquè possessis. Comparat enim eum, qui hoc facit, cum eo qui occidit filium in conspectu patris sui, aut cum eo, qui ut sacrificet Dijs immolat filium, patre viuente. Sicut enim id non potest non summe displicere patri: ita significatur Deo nimis displicere huiusmodi oblationem, aut sacrificium, etsi impius arbitretur tali oblatione se Deum placare. Imò & aliquid amplius in hac comparatione insinuat: nempe quod pauper sit veluti filius dilectus patris coelestis; & quod cum iniuria pauperi irrogatur, nimirum filio Dei iniuria infertur vidente patre. Efficacius hoc significat lectio Græca, quæ non habet particulam, *quasi*, sed sic legitur: *Victimat filium coram patre suo, qui offert sacrificium ex pecunijs pauperum.* Quo intelligi potest, eum, qui offert sacrificium ex sublati bonis pauperum, in illo ipso actu victimare filium coram patre suo, quia offert Deo Patri pauperum id unde vita pauperis sustentari debebat. Isti offerentes aliena titulo pietatis non inepte assimilantur Erodio aut immundæ, quæ multis aubus incedens comitata proximiorum inuadit, & discerpit, ut sibi & alijs cibum largiatur. Ita Albertus. 22. de animalibus. Lepidè de his dicunt Hispani: *Hurtar el puerco, y dar los pies por Dios.*

Secundò, sic offerre est reprehensibile: quia qui ita offert dum se honorare Deum putat, potius irridet, & ad iracundiam propeat in exercitio ipso; quasi profitès Deū esse suarum rapinarum participem & cupidum. Appositè satis Sapiens in eodè loco has oblationes appellat subsanationes dicens: *Non sunt placina subsanationes iniustorum.* Complutensis æditio loco, *subsanna*

tionum apponit *Dona*. Vocat dona ex iniquo subsanationes, siue quod per ea potius videantur Deum irridere, quam honorare, cum illum placare volunt aliorum bonis, & ipsum quasi participem & socium sui criminis facere. Egregiè Chrysostom. homilia. 45. super Matthæum, ex cap. 23. *Qualis est illa virtus de sanguine miserorum tollere, & Deo offerre? Illud non est Deo offerre, sed velle violentiæ suæ socium facere Deum:* & D. Augustinus, de verbis Domini sermone. 35. ante medium, tom. 10. *Si depredaueris aliquem inualidum, & de spolijs eius dares alicui iudici, si pro te iudicaret, tanta vis est iniustitiæ, ut & tibi displiceret. Non est talis Deus tuus qualis non debes esse nec tu.* Quæ verba videtur desumpsisse ex Platone, qui eodem simili adducto, improbat præfatas oblationes. Unde Socrates apud eundem, cum Athenienses ita loquerentur iniuste viuendum ac sacrificandum: eorum correxerit errorem: Imò verò iuste viuendum & sacrificandum.

Hinc damnatur abusus aliquorum diuitum, qui per fas, nefasque ingentes congerunt diuitias, & omnia sibi propitia pollicentur, si amplas Ecclesias, ac magnifica templa extruant. Aduersus quos inuehitur Chrysostom. loco citato. Eodem modo asserendum est de oblationibus, quæ fiunt ex iuste acquisitis, & possessis, sed debitis alijs ex iustitiæ debito, id est, legali: quod contrahitur per emptionem, venditionem, depositum, & similes contractus. Ex his enim rebus oblationes Deo facere nefas est. Ratio est aperta: quia licet ista possideantur ut propria, tenetur tamen possessor ea facere aliena. Caueant igitur qui grauati sunt ære alieno, ne in testamētis Deo & Ecclesiæ bona sua vel partē offerant; aut verò pro Missis dicēdis, Ecclesijs reparandis, vel pro cultu diuino ampliādo largiātur, ne fiat simul iniusti & sacrilegi, sicut latrones, qui de bonis furto sublati hæc eadē distribuere conantur. Circa secundā cōclusionē satis prolixè in sudaremus, si reuocanda essent in memoriā quamplurima, de quibus iussu legis nō poterat fieri oblatio, etiā si essent licitè possessi, vel propter significationē, aut propter cauendā Idolatriæ occasionē. Satis nobis sint duo, quæ adducit D. Tho. ad secundum, & prohibita sunt offerri. Nempe prostrubuli merces, & pretiū canis. Primum quidem, quia pollutum, & vile donum est, & ne Sacerdotes talem oblationem acceptando, videantur approbare meretricandi vsum.

Secundum verò propter significationem. Nam canis significat rapacitatem, & (vt ali qui volunt) symbolum inuidiæ est: & quia Idolatræ canibus utebantur in sacrificijs Idolorum. Sed non caret dubitatione, quare, cum multa animalia munda & immunda non poterant offerri, licet verò poterant offerri eorum pretia, & redimebantur, vt habetur Leuitici vltimo: quare (in quam) canis hic excludabatur ab oblatione, vt neque eius pretium poterat Deo offerri. Nō propter significationem: quia leo & alia animalia ferocia fortasse peiorem significationem habebant: & tamen eorum pretium non prohibetur offerri. Non propter occasionem Idolatriæ: quia alijs etiam utebantur Idolatræ in suis sacrificijs, quorum pretia poterant oblationibus deferuire. Caietanus Deuteron. 23. propter vilitatem canum, & idem dicit esse intelligendum de pretio aliorum animalium immundorum & vilium. Abulensis super caput. 23. Deuteron. ait, hanc prohibitionem non esse intelligendam de pretio, quo vendebantur canes, sed de pretio, quod dabatur pro coitu canum cum caniculis. Refert enim Iosephus, & habetur in historia Scholastica fuisse in more canes venaticos dato pretio caniculis immitti, vt ipsis conimiscerentur, & eas imprægnarent, & hoc pretium, (vt potè sordidum & vile,) non debere offerri ad cultum Dei prohibebat lex: quod pariter intelligendum erat de pretio equorum, aut asinorum propter similem commixtionem cum equabus aut asinis: & huic consonant verba immediate antecedentia, *mercedem prostibuli, &c.*

Ego verò credo, id vetitum fuisse propter cauendam Idolatriam, quæ fortassis illo in tempore, & circumvicinis populis, potissimè in eorum cadaueribus exercebatur; vt innuit Diuus Thomas ad secundum, & tradit Pierius libr. 5. dicens quod Romani canes Genetiæ, Graeci Proserpinæ mactabantur. Apud Argiuos Deæ Cyoniæ. Apud Lacedæmones Marti. Thraces autem cum alibi, tum præcipuè in Zerintho, Samothraciæ antro, nil libentius immolare, & epulari solebant, quàm canem. His addo, non solum propter immolationem frequentem canum apud Gentiles, fuisse in veteri lege eorum memoriam exosam: verum etiam propter supersticiosam & sacrilegam diuinandi artem, quæ in extis & cadaue-

ribus canum ab Auruspiciis exercebatur, vt tradit Pausanias asserens, quendam Thrasybulum nomine, in arte diuinandi per cadauera canum peritissimum fuisse. Quare illi in Olympia statua posita est, per cuius humerum dextrum mustela obreperet, & canis dissectus exerto iecinore iuxta positus iaceret. Vt sic significaretur Thrasybuli præstantia in diuinando per canem. Mustela autem cor linguæ ieiunæ suppositum fatidicam mentem excitare ferunt Magi.

Vel denique in lege veteri adeò exosus fuit canis: quia Dij Lares Gentilium, (quorum apud Idolatras frequens cultus erat,) canibus circumdati sculpebantur, & statuae eorum caninis pellibus induebantur. Ita refert Pierius vbi supra, & Natalis Comes libr. Mythologiæ, capit. 4. & Lilius GiralduSyntagmate. 15. agens de Laribus.

Tertia conclusio sufficienter colligitur ad Titum primo, vbi habetur, omnem creaturam Dei mundam ceteri in lege gratiæ, quando legales illæ prohibitiones euauerunt.

Circa quartam conclusionem aduertere oportet, in ea dumtaxat significari, quòd licet nulla res sit vetita offerri in lege gratiæ: tamen quia aliquando in ordine ad cultum Dei dissonat talem aut talem rem offerri, eius rei oblatio illicita erit: quia caret circumstantia debita secundum ius naturæ actui in diuinum cultum ordinato: non quia eius rei oblatio per se mala aut lege prohibita sit. Quæ, & quot sint hæ circumstantiæ vitiantes actum, vix possunt certo numero comprehendere. Ferè omnes enumerat Diuus Thomas, in quarta conclusione: omnia nota sunt. Et quando propter scandalum non liceat offerri aliquid, nobis suppeditat multa exempla Syluester verbo, *Decima*,

quæstione. 2. dicto. 6. scilicet, quando oblationes fiunt à notoriè dissidentibus, ab opprimentibus pauperem, à raptoribus, ab vsuarijs, à meretricibus, à violatoribus immunitatis Ecclesiæ, à sacrilegis, ab Hæreticis, & excommunicatis. Recipientes enim tales oblationes, vix excusari possunt, quin eis videantur sua approbare crimina. Et in solutione ad tertium amplius explicat conclusionem, versans illud testimonium, Malachiæ. 1. de non offerendo animali cæco, claudò, aut languido. Quam oblationem

Caiet.

Abulens.

5

Pierius.

Pier.
Mat. com.
Girald.

ad Tit. 1.

6

Syluest.

Malach. 1.

tionem ait potuisse esse illicitam ex improprietate oblate rei ad sacrificium. Propter quod (ait Caiet.) non licet offerre pro sacrificio Eucharistia farina corruptam, aut vinum acetosum, quia immaculato sacrificio sola materia immaculata proportionata est. Secundo, ex eo quod res, quando contemptibilis est, contemptibilem reddit diuinum cultum, & ideo vestes concubinarum, (ubi sunt cognita) non licet transferre in sacras vestes. Tercio ex voti vinculo: nam si quis promissit vitulum, non satisfacit si dat languidum: quia de sano promissio intelligenda est. Hæc exprimentur testimonio Malachie citato. Primum in illis verbis. *Si offeratis cæcum ad immolandum nonne malum est?* Secundum in illis: *vos polluitis nomen meum in eo quod dicitis, mensa Domini contaminata est.* Tertium in illis, *maledictus dolosus, qui habet in grege suo masculum, & votum faciens immolat debile Domino.* Vbi autem quis qualem rem habet, Deo offert, & non sequitur aliquid horum inconuenientium numerorum in quarta conclusione & ad tertium, vel similem, bene facit.

Non caret dubitatione, lector ingeniose, quare D. Thom. in quarta conclusione non meminerit expresse de circumstantia vitiantæ actum oblationis per excessum rei oblata, sicut expresse mentionem fecit, maxime ad tertium, circumstantiæ, quæ per defectum vitiat oblationem. Respondetur tamen id dixisse in illis verbis: *Vel propter aliquid huiusmodi.* Supponit enim D. Thom. doctrinam communem, omnem actum Religionis vitari posse non solum propter defectum, verum etiam propter excessum; atque idem contingere in oblationibus. Nihilominus, quia raro contingit in his oblationibus per excessum rei oblata peccare: tum quia Dijs & parentibus non possumus æquale reddere, tum quia quæ est hominum cupiditas diuitiarum & exilis inclinatio ad expendendum eas in cultu Dei: ad prodigendum vero in proprijs voluptatibus & commodis vehemens nimis: ideo sanctus Doctor non ita expresse circumstantiam vitiosam oblationis per excessum rei oblata, sicut illam, quæ reperitur frequentissime per defectum. Nos tamen non omit-

tes & manus conferentes cum hæreticis, disputabimus
(.?..)

I. DISPVTATIO.

An oblationes, quæ a fidelibus sunt pro Ecclesijs magnifice extruendis, & ornandis: imò & quacumque oblationes magnificæ & sumptuosæ pro cultu diuino, & ei annexis sint illicitæ, eo quod per excessum vitiantur?

T videtur vera pars affirmatiua. Primum ex Hieronymo ad Nepotianum. Multi (inquit) & edificauerunt parietes, & columnas Ecclesiæ substruunt, marmora nitent, auro splendent laquearia, gemmis altare distinguitur: & infra: *Neque mihi aliquis opponat diues in Iudæa templum, mensam, lucernas, thuribula, patellas, scyphos, mortariola, & cetera ex auro fabrefacta: tunc hæc probabantur a Domino, quando Sacerdotes hostias immolabant, & sanguis pecudum erat redemptio peccatorum: nunc vero cum paupertatem domus suæ pauper Dominus dedicarit, cogitemus crucem eius, & diuitias lutum putabimus:* & infra: *Aut aurum repudiemus cum ceteris superstitionibus Iudæorum: aut si aurum placet, placeant & Iudæi.* Ecce tam sumptuosa ædificatio templorum, tam exuberans & prædiues ornatus in vestibulis, in calicibus, altaribus, potius videtur pertinere ad legem Moysaycam, (quæ de his tulit præcepta, vt videre licet Exod. 25. vsque ad 39.) quam ad legem gratiæ, quam Christus pauper condidit, & in paupertate fundauit.

Secundo ex Hyllario in Epistola contra Aurencium. *Malè (inquit) parietum vos amor recepit, malè Ecclesiam Dei in testis adificijsque veneramini.* Item Lactantius libr. 2. c. 3. laudat Persium Gentilem, qui reprobabat aurum in templis; tum quia neque ipsi parietes sentiunt ornatum illum; tum quia neque eo indigent ad finem, ad quem extructi sunt. Vnde clamat Satyra secunda:

Dicite Pontifices, in sancto quid facit aurum?

Et ait Lactantius: *Egregiè, sapienterque sensit Poëta.* Et de Socrate refert Erasmus libro tertio Apothegmat. ipsum asserere Dijs minimis impendij esse sacrificandum, aut esse colendos, eo quod cum non egeant rebus hominum,

magis spectant affectus immolantium quā diuitias. Et infert Erasmus. *Hoc dictum ad nos Christianos pertinet, qui immodicis impendijs ornamus templa; peragimus sacra, & parentalia, grātius facturi Deo, si quod ultra frugalem munditiam superest, fratribus egenis erogemus.*

10

Amb.

8

Socrates.

Bernard.

Chrysost.

Tertio Ambrosius lib. 2. de officijs capit. 28. *Melius fuerat (inquit) ut vasa viuendum seruare, quā metallorum. His non potest responsum ferri: quidenim diceret: Timui ne templo Dei ornatus deesset. Responderet, aurum sacramenta non quærunt, neque auro emuntur, ornatus sacramentorum redemptio captiuorum est.* Item Acacius (vt refert Socrates lib. 7. capit. 11. cum acufaretur, quod sacra vasa vendidisset propter pauperes respondit. *Deus noster neque vestibus, neque calicibus eget, quia non comedit, neque bibit.* Bernardus in Apologia ad Gulielmum Abbatem prope finem: *O vanitas vanitatum: sed non vanior, quā insanior! fulget Ecclesia in parietibus, & in pauperibus eget, &c.* Item Chrysostomus homilia 51. & 81. in Matthæum & 60. ad populum Antiochenum docet multis verbis, præstantius esse alere egentes, quā oblationes facere pro fabrica, aut ornatu pretioso templorum. Ex quorum Patrum testimonijs sumitur

Quartum argumentum pro hac parte. Ordo charitatis postulat ornatum templorum viuorum esse præferendum ei, qui versatur circa templa vitæ expertia. Sed pauperes, qui sunt templa Dei viua (primæ ad Corinth. 3. & secundæ ad Corinth. 6.) cateruatim abundant iuxta illud Matthæi. 26. *Pauperes semper habebitis vobiscum; & hi egent victu & vestitu: ergo ordo charitatis exigit, ut prætermisiss oblationibus pro ornatu templorum; maxime si sumptuosius sit donaria in pauperum vsus expendantur.* Confirmatur ex eo quod narratur Marci. 7. Christum Dominum reprehendisse Pharisæos eo quod relictis parentibus in necessitate constitutis suaderent filios familias offerre donaria in templo, & idem diceret Sapientia Patris si alij egesta te premerentur.

Propter hæc argumenta & similia Hæretici antiqui Petrobusiani & Vviclephiste vt refert Prateolus, & moderni Lutherani & Calvinistæ, omnes oblationes & donaria pro ornatu magnifico & sumptuoso templorum reiiciunt, dicentes dedecere Christi paupertatem. Sit tamen

A Prima assertio aduersus hos Hæreticos. Opus pium est ex genere suo ad magnificentiam & Religionem pertinens offerre donaria pretiosa & magni valoris pro sacrarum ædium extruptione ac reparatione, sumptuosius pro calicibus, candelabris, thuribulis aureis, ac pro omni ornatu pretioso ac permagnifico templorum, ac denique in ordine ad Dei cultum ingentes sumptus facere. Hæc assertio probatur primo ex ijs, quæ acciderunt in lege veteri, tum in ædificatione templi, tum in fabricandis instrumentis quorum in sanctuario erat vsus; quæ ferè omnia fabricata sunt ex auro, vel ex alia materia pretiosa, vt patet ex libr. Exod. & Numer. 7. Principes populi obtulerunt in ornatum tabernaculi pretiosissima dona auri & argenti, & David præparauit pro ædificatione templi tantum auri, argenti, ac lapidum pretiosorum, vt si sacra pagina id non attestaretur, incredibile videretur, vt videlicet. 1. Paralipom. ultimo, & penultimo, & 2. 3. 4. & 5. At istæ tam sumptuosæ oblationes satis à Deo approbatæ sunt, & partim ab eo iussæ fieri. Quinimò, quia propter socordiam Iudæorum, templum illud tempore Agai Prophetæ fermè collapsum non magnificè reparabatur: ipse Prophetæ in Dei nomine ipsis comminatur sterilitatem terræ, inopiam frugum, mortem iumentorum, & alia multa mala. Respondent Hæretici, illum pretiosum ornatum, eos magnificos sumptus ad legem Mosaycam pertinere, quæ iam abolita est, non ad Christi legem, qui eam in paupertate fundauit. Contrà sit secundum argumentum ex gestis in lege gratiæ. Marci. 12. Christus laudauit viduam, quæ misit in Gazophylaciū duo æra minuta, id est, omnem victum suum. Igitur non sunt reprehendendi, qui donant in Dei cultum partem suorum bonorum: & ibi. 13. dicentibus Apostolis; *Magister aspice quales lapides & quales structura:* (Erat autem sermo de structura templi ab Herode tam magnificè excitata, vt omnium oculos in se conuerteret & in admirationem raperet, vt latè narrat Iosephus de antiquitatibus lib. 15. c. 14.) tunc igitur quando Dominus habuit occasionem reprehendendi magnificos sumptus factos pro templi ædificatione: id non fecit, sed potius doluit de ruina eius futura, neque instruxit discipulos, dicens id licuisse in veteri testamento, non in lege noua, vt dicunt Hæretici Lutherani & Calvinistæ. Item Magdalenam pro vñctione Christi

C
D

11

Paral.

12

Marci. 12.

Ioseph.

Christi Domini (quod opus ad Religionem spectat & cultum Dei) ter magnam copiam vnguenti pretiosissimi perfudisse testatur Evangelica Historia Lucæ. 7. & in Bethania ante sex dies Paschæ Ioann. 12. & itidem tertio in eadem Bethania ante biduum Paschæ in domo Simonis Leprosi fracto alabaastro effudisse super caput Iesu recubentis vnguentum pretiosissimum. Ita Marc. 14. Hunc autem cultum & obsequium Christi magno pretio constituisse manifestum est, tum ex vnguenti pretiositate, nimirum *Nardini & Pistici*, idest, non adulterati, vel (vt legit Marcus) *spicati*, idest, confecti ex spicis Nardi, quæ confectio pretiosa est. Si cupis autem scire excellentiam Nardini vnguenti, lege Plinium libr. 13. naturalis historiae. capit. 1. Scribit Herodotus in Thalia Cambysem Regum Persarum omnium potentissimum dona misisse ad Regem Aethiopum, & inter alia munerum alabastrum vnguenti: & Clemens Alexandrinus in *Pædagog.* lib. 2. capit. 8. agens de diuersis vnguentorum generibus, quæ in delicijs erant, illud, quod dicitur Nardus, maximi fuisse pretij testatur. Quod etiam confirmat murmuratio Iudæ proditoris dicentis modicum illius vnguenti potuisse venundari trecentis denarijs: tum etiam quia fractio vasis alabastrini in quo vnguentum seruabatur liberales ac magnificos sumptus mulieris declarat, siue asseras vas dici alabastrum à lapide alabastrite accomodatissimo ad conseruandum vnguenta (vt ait Plinius libro 3. capit. 8.) siue asseras cum Epiphania in libro de mensuris, esse vasculum vitreum capiens libram olei, mensura verò est sextarii dimidij, appellatur alabastrum propter diaphaneitatem. Sed nos magis assentimur Plinio in his. Quocumque autem modo dicas, planè dignoscitur liberalitas sumptuosa mulieris, quæ non solum ter tantam vnguenti pretiosi copiam in cultum, & obsequium Christi profudit: verum & vasa, quæ pretiosa etiam erant ad plenè effundendum vnguentum fregit. Hoc autem factum vt pium, ac religiosum approbasse Christum Dominum Evangelica narrat historia in locis citatis. Idem confirmatur ex obsequio præstito cadaveri Iesu à Nicodemo, dum in ipso perungendo non minus quàm libras centum Mirrhæ & Aloës consumpsit: quæ vinctio non pot-

uit non esse magni & splendidi sumptus, iuxta Isaia vaticinium: *Erit sepulchrum eius gloriosum.*

Tertio probatur ex Patribus: Cyrillus Cathech. 14. seu 24. *Isti qui nunc sunt Reges*, inquit, *pietatis ergo argento induentes & auro sanctam hanc Ecclesiam, in qua nunc sumus extruxerunt, & argenteis monumentis splendidam effecerunt.* Gregor. Nissen. oratione in Theodorum valde laudat templum sancti Theodori splendidissimum, ac celeberrimum. Cyrillus initio libri de recta fide ad Regin. laudat erectionem templorum magnis sumptibus ædificatorum: & Theophilaëtus Marci 14. in hac re videtur nimis: & infra citandus Theodorus. libr. 8. de Græco asse, cura *Martyrum*, ait, *templa conspicua cernuntur magnitudineque præstantia, omni præterea ornatus genere variata.* Aurelianus in vita sancti Martialis ait, *Sanctum Martialem in honorem sancti Stephani consecrasset altare, ipsumque clauis affixisse aureis, ac coronas sex aureas posuisse in circuitu cum totidem lampadibus aureis.* Quid multa commemorem? Imperatores ac Pontifices patres pauperum templa amplissima ædificasse, supellectili pretiosa donasse, cultum Dei munificentijs sæpè, ac splendide exercuisse, & Historiæ sacræ & profanæ testantur. Et qualia essent, quæ ad Dei cultum adiuuarentur, inde colligi potest, quod etiam lucernæ argenteæ erant tempore primitiæ Ecclesiæ, vt ex actis pro consularibus apud Augustinum, Epistola. 165. legitur de temporibus Diocleciani. *Et abundas Ecclesias vasibus ex auro & argento conflatibus.* Optatus etiam tradit contra Parmen. libro primo, nec non idem qui supra Augustinus contra Crescon. libr. 3. cap. 29.

Demum ratione probatur. Nam (vt ait Aristotel. 8. Ethicorum) Dijs, & parentibus non possumus reddere æquale, maxime Deo, à quo tot (imò & omnia,) dona accepimus, & capite ultimo, quantumcunque soluamus adhuc manemus debitores. Igitur quantumuis illustra donaria, magnificos sumptus faciamus in Dei cultum & obsequium, non possumus per excessum peccare, nisi aliunde vitiū subrepat: de quo statim. Confirmatur. Nam ædes permagnificas, apparatus ingètes, solemnes sumptus nō reprobamus pro Regibus terrenis. Ergo multo insigniora nō dedecet Dei maiestatem. Quare nō

Luc. 7.
Ioan. 12.

Plinius.

Herod.

Clem. Ale.

13

Plinius.

14

Theoph.
Theod.

Aureliani.

August.

Optatus.

15

Arist.

Pelusi.

Polid.

16

Bernard.

Osee. 6.

est audiendus Isidorus Pelusiota Epistola 174. dum ait, *templa plus quam par sit, exornata esse suis temporibus*: Vel interpretandus quando negligitur cura animæ ornandæ. Pariter reiiciendus est Polidorus libr. 6. capit. 12. de rerum inuentione, ubi obmurmurat de vestibus, sacerdotibus & ornatu diuini cultus. Habemus igitur aduersus Hæreticos, liberales ac magnificas oblationes pro his, quæ ad Dei cultum pertinent, esse licitas & pias ex genere suo.

Secunda assertio. Istæ magnificæ & sumptuosæ oblationes destinatae ad Dei cultum, per accidens poterunt vitari propter aliquam circumstantiam & defectum. Ex autem vix certo numero comprehendere possunt: nam possunt reddi illicitæ propter curiositatem superfluam, aut non conducentem Religioni: vt si oblationes fiant ad ornanda templa profanis aut inutilibus picturis: de qua re legendus est Diuus Bernardus, in Apolog. citata: si fiant magni sumptus pro comœdijs fiendis, quæ non excitant deuotionem in diebus festis; aut verò fiant vota de taurorum agitatione in magnis celebritatibus, aut in Sanctorum honorem: aut si in processionibus misceantur sacra profanis; & similia. Possunt item reddi illicitæ permagnificæ oblationes, si locus non congruit illis: vt si Ecclesiæ amplissimi spatij ædificentur in desertis locis pro sex aut septem monachis: vt notat Bernard. ubi supra. Sed potissimè redduntur illicitæ, quia defraudantur egentes, quibus res oblatae debebantur: vt si fiant oblationes quando quis tenetur iuuare proximum; præcipuè parentes, aut filios, & non potest simul providere proximis, & offerre donaria Deo, tunc non rectè facit, si neglectis parentibus vel proximis offerat ad Dei cultum bona sua, quibus proximis subueniendum esset. Probatur. Quia non sunt facienda mala, vt veniant bona, (ad Roman. 3.) Sed in casu supponimus debitam esse subuentionem proximis. Ergo vt cultus Dei stabiliatur, non sunt faciendæ oblationes cum detrimento proximorum: & hoc est quod ait Dominus Osee. 6. *Misericordiam volo, & non sacrificium*: & Marci. 7. reprehenduntur Pharisei, qui docebant filios familias offerre templo donaria cum detrimento parentum. Sed quia res hæc magni momenti est, & in praxi multi errores fiunt ab indocta plebe, in particulari enucleandum est, quando istæ

A oblationes reddantur illicitæ propterea quod non subueniatur proximorum indigentis. Igitur

Tertia assertio fit. Cæteris paribus melius est Deo donaria offerre ob eius cultum, quam pauperibus elemosynas largiri. Probatur manifestè. Quia oblationes Deo facere pertinet ad virtutem Religionis, quæ præstantior est misericordia, & alijs virtutibus moralibus, vt docet Diuus Thomas, supra quaestion. 81. articulo. 6. Secundo, quia Deus infinitè homines excellit. Ergo offerre Deo donaria excellit valdè oblationes, quæ hominibus fiunt. Dixi tamen, cæteris paribus, quia

B perfectio & excellentia actus virtuosi non solum pensatur ex genere & obiecto suo, verum etiam ex circumstantijs: verbi gratia: Ingressi Religionem perfectius est, quam pietatis opera, aut vxorem ducere, & tamen si pater ingredientis Religionem graui prematur egestate, melius est manere in seculo ad eius subuentionem. Similiter, si quis vrgeatur validis carnis tentationibus, quibus se resistere in Religionem desperet; melius est ducere vxorem, quam Religionem ingredi. Ex hac assertione colligitur corollarium. Hominibus, & Ecclesiæ constitutis in æquali indigentia,

C potius oblationes faciendæ sunt Ecclesiæ quam pauperibus. Ecclesiæ autem indigentia pensanda est in ministris eius, aut alijs necessarijs, in ordine tamen ad Dei cultum. Hoc patet ex tertia assertione: & declaratur. Nam si Ecclesia est in extrema necessitate in ordine ad Dei cultum, quamuis alij pauperes sint in eadem necessitate, Ecclesiæ necessitati subueniendum est. Quæ sit necessitas pauperum extrema, palam fit ex his, quæ in materia de elemosyna dicit Diuus Thomas, & eius interpretes secunda secunda, quaestione 32. Explicare autem quæ sit necessitas extrema Ecclesiæ in ordine ad Dei cultum non est adeò facilè. Proportiona-

D liter tamen loquendo ad necessitatem pauperum, ea erit extrema necessitas Ecclesiæ in ordine ad Dei cultum, cum nisi subuenitur peribit in hac, vel illa prouincia aut ciuitate magna ex parte Dei cultus: verbi gratia, corrumpet totaliter Ecclesia sine spe erectionis, nulla erunt per longum tempus vasa, aut vestes sacræ pro ministerio Altaris, deerunt totaliter sacerdotes, qui sacramenta administrant. In hoc casu, & similibus potius oblationes

17

D. Thom.

18

nes faciendæ sunt in obsequium Dei, quàm in obsequium hominum in simili necessitate constitutorum. Similiter Ecclesia & pauperibus in graui necessitate constitutis potius subueniendum est Ecclesiæ propter eandem rationem: verbi gratia: Est aliqua prouincia, aut ciuitas, in qua Ecclesiæ minantur ruinam, aut totaliter sunt deformata, vel defunt vasa sacra argentea, vestes itidē sacræ, & ornatus Ecclesiæ sunt contemptibiles, Sacerdotes cum dedecore status mendicant ostium: (quod fortasse in Anglia aut alijs ab Hæreticis occupatis frequenter contingit,) tunc potius ex præcepto subueniendum est Ecclesiæ quàm pauperibus in graui necessitate constitutis. Quod fecisse sanctum Franciscum ex eius Historia habemus, quando pro Ecclesia reparanda, quæ minabatur ruinam, omnia bona sua largitus est, & non dubito fuisse tunc pauperum graues necessitates.

19

Quarta assertio. Si necessitates pauperum vrgentiores sunt quàm Ecclesiæ, & opes non sufficiant pro vtriusque subleuandis; ex præcepto compellimur relictis oblationibus Ecclesiæ, indigentibus pauperum subuenire; maximè si parentes sint aut filij. Itaque pauperibus existentibus in extrema necessitate, Ecclesia autem dumtaxat in graui: puta quia non periclitatur diuinus cultus, vel per paucum tempus periclitatur; quia iam non censetur esse in extrema necessitate; potius tenemur subuenire pauperibus. Quo fit, vt grassante peste in populo, quamuis Ecclesiæ parietes sint decuistrati, tecta fermè collapsa, potius pauperum necessitatibus occurrendum est. Idem etiam pari ratione dicendum est, si Ecclesia non prematur grauibz necessitatibus in ordine ad diuinum cultum; pauperes verò sic; maximè si parentes sint aut filij, potius tenemur pauperibus subuenire, quàm Ecclesiæ. Hæc assertio probatur primò ex testimonio nuper citato ex Matthæi. 15. & Marci. 7. vbi Pharisei à Christo Domino reprehenduntur; eò quod oppositum nostræ conclusionis docebant, & ad hoc propositum adducit illud Osee. 6. *Misericordiam volo & non sacrificium.*

Secundò. Premente necessitate graui, pauperibus, maximè parentibus, aut filijs, tenentur fideles pietatis vel misericordiæ præcepto subuenire, & propter oblationes Ecclesiæ factas non liberantur

A ab hac obligatione: ergo pauperibus in his casibus potius subueniendum est, quàm oblationes faciendæ. Maior patet ex his; quæ dicuntur à Doctõribus in materia de elemosyna, & ex testimonio citato Matthæi, vbi Christus Dominus reprehendit Phariseos vt transgressores præcepti, non alterius certè, quàm non subueniendi parentibus in necessitate graui constitutis, occasione offerendi Deo dona. Ipsum autem non loqui de constitutis in extrema necessitate certo certius est: quia non adeò cæcutirent Pharisei, vt docerent patribus existentibus in extrema necessitate, id est, morti vicinis non esse subueniendum propter oblationes in templo. Minor verò manifesta est. Quia supponimus Ecclesiæ necessitates, vt potè nullas, aut communes, non obligare ad oblationes faciendas: quæ etiam nota est: quia non sunt faciendæ mala, & præcepta transgredienda, vt inde veniant bona.

Tertiò. Qui vellet se coli aut honorari cū dispendio graui sui amici, maximè quando cultus, & honor non est vsque adeò necessarius, neque esset verè amicus, neque verè diligeret: ergo quando cultus Dei non est vsque adeò necessarius (vt in casu conclusionis supponimus) non est de Deo credendum velle vt sibi oblationes fiant cum graui detrimento egenorum, quos valde impense diligit, & potissimè postquam pro illis egenus factus est. Cõfirmatur. Quamuis cultus Dei per se loquẽdo sit anteponendus beneficentiæ proximi: verumtamen quia Deus nulla re indiget, & quæ illi offerimus vult nobis vtilia esse: idèò tunc Deus à nobis magis honoratur, & fit illi res gratior, quando quod illi offerimus, est hominibus vtilius. Iuxta tenorem huius assertionis intelligendus est Hieronymus Epistola. 12. ad Gaudent. dicens: *Auro parietes, auro laquearia, auro fulgent capita columnarum, & nudus, atque esuriens ante fores tuas Christus in paupere moritur.* His ita constitutis

Quod difficilius diffiniatur illud est, an quando Ecclesia habet omnia necessaria ad cultum, aut verò indigentia parua, & communis est; similiter pauperes vel non egent, aut necessitates eorum sunt communes, quid erit præstantius offerre Deo donaria pro cultu diuino, aut pro ornatu permagnifico

20

Hieron.

21

nifico Ecclesiæ, aut verò in eleemosynas expendere pauperum? Casus est frequens in Hispania, ubi ex Dei magnificentissimo dono Ecclesia in ordine ad Dei cultum non patitur graves necessitates; pauperes autem non defunt communibus necessitatibus constituti: verbi gratia, quid Deo gratius erit Xenodochium pauperum construere, & dotare, an Ecclesiam pretiose ornata edificare, vel Capellanijs, processiones, vel Missarum solemnias instituere? Loquimur autem quando non vrget præceptum siue pro cultu diuino promouendo, aut pro pauperibus subleuandis.

22

Et videtur esse melius ac Deo gratius permagnifica donaria pro Dei cultu offerre; puta pro fabricandis aut reparandis basilicis apparatu opulento, pro calicibus argenteis & aureis, pro vestibus & ornatu pretiosis, pro multis Missarum millibus celebrandis, & similibus: primò ex facto vidua à Christo laudatæ Marci. 12. eò quod misit in Gazophylacium duo æra minuta, idest, omnem victum suum, vt in Dei cultum expendere: & tamen pauperum necessitates, communes saltem, tunc erant.

Marc. 12.

Secundò, ex opulenta effusione vnguenti, quater Beata Magdalena religiosissime coluit Christum Dominum, vt habetur Matth. 26. Marci. 14. Lucæ. 7. & Ioann. 12. & fremente Iuda, quod pretium ingens vnguenti non esset datum pauperibus, potius quam in Christi cultum destinatum, Christus Dominus tutatus est religiosam mulierem, dicens: *Quid molesti estis huic mulieri, & approbavit factum: Opus enim bonum operata est in me, & laudibus extulit inquit, Amen dico vobis vbi cumque predicabitur Euangelium istud in vniuerso mundo, & quod fecit hæc narrabitur in memoriam eius, vel, in laudem eius: & tamen tunc fuisse pauperes ex ipso contextu Euangelij patet: ergo & modo laude dignum est prætermisissis pauperibus in Dei cultum magnificos ædere sumptus.*

Math. 26.

Mar. 14.

Luc. 7.

Ioan. 12.

23

Theoph.

Tertiò. Theophilactus super capit. 14. Marci hanc tuetur partem dicens. *Confundantur hoc loco, qui pauperes Christo præferunt: & infra, Audiant igitur quomodo Christus præfecerat sui curam pauperibus: Christi autem corpus propriè quod in disco aureo, & sanguis qui in poculo. Qui igitur abstulerit discum pretiosum, & cogit vt corpus Christi in viliori ponatur, prætexens scilicet pauperes, sciat cuius partis sit. Quod autem*

A loquatur extra extremas, aut graves necessitates pauperum, ex verbis illis, *prætexens*, colligitur, idest, non coactus, sed assumens occasiones quod pauperes sint.

Quartò argument. ratione. Nam opus religionis præstat, cæteris paribus, operibus misericordiæ in pauperes, quia ad præstantiorem virtutem pertinet: Ergo quando neutrum opus est in præcepto, opus religiosi cultus præferendum est.

B Quintò. Nazianzenus laudat Gorgoniam oratione. 11. in laudem ipsius, quod sumptuosis donarijs templa exornabat. Et Crancius in histor. Boëm. laudat quod totum patrimonium obtulisset Ecclesiæ, vt diuinus cultus promoueretur. Hieronymus Epistola ad Nepotian. *Multi ædificant parietes & columnas Ecclesiæ, substruunt marmora, nitent auro laquearia, gemmis altare distinguitur.* Et omnes Patres citati in tertia probatione primæ assertionis hanc partem stabiliunt.

Nazianz.

Crancius.

C Sextò: nam Imperatores ac Reges Christianissimi templa permagnifica erigentes ac supellectili pretiosa ornantes nunquam satis laudantur. Et tamen certum est tunc pauperes extitisse, qui nunquam neque alicubi defecerunt. De Constantini liberalibus in Dei cultum oblationibus lege Damasum in vita Syluestri, Eusebium, libr. 3. & 4. de vita Constantini, & Platina in Syluestro de Carolo Magno, Abbatem Vrspergensem in Chronico. De Pontificibus item Iulio, Damaso, Leone, Simmacho, & alijs, qui ante mille annos floruerunt, in eorum historijs leges quam pij fuerunt in ædificandis ac ornandis magnificis Ecclesijs: & tunc pauperes erant, & ipsi patres pauperum.

24

Damas.
Euseb.
Platin.
Vrsperg.

D Septimò. Oblationes quæ fiunt pro pretioso ac magnifico templorum ornatu, vasis, calicibus, ornamentis, &c. incitant ad reuerentiam diuinorum, deuotionem populi excitant, & diutius permanent. At eleemosynæ pro alendis pauperibus cum ipsis pereunt, & obliuioni traduntur. Ergo melius est oblationes facere pro ornandis sumptuose Ecclesijs, quam pro pauperibus reficiendis erogare. Confirmatur valde in oblationibus, quæ fiunt pro Missis perpetuò dicendis, quæ ultra effectus præfatos profunt ex opere operato pro viujs ac mortuis.

Pro parte opposita, esse præstantius eos sumptus in pauperum eleemosynas erogare faciunt primò omnia Patrum testimo-

25

nia

nia citata in argumento 3. quo conabamur probare non esse licitum ingentes sumptus facere in cultum Dei. Quæ si non probant intentum hæreticorum, saltem videntur probare esse perfectius in vsus pauperum expendere.

Hierony.

Secundo. Hieronymus in Epistola 8. ad Demetriadem videtur hanc versare questionem, & ait: *Alij ædificent Ecclesias, vestiant parietes marmorum, crustis columnarum moles aduehant, earumque deaurent capita pretiosum ornatum non sententia, ebore, argentoque valuas, & gemmis aurata distinguant altaria: non reprehendo, non abnuo: unusquisque in suo sensu abundet. Meliusque est hoc facere, quam depositis incumbere. Sed tibi aliud propositum est, Christum vestire in pauperibus, visitare in languentibus, pascere in esurientibus, &c.* In idem inclinatur præfatus Hieronymus in Epistola 27. ad Eustochium de Epitaphio Paulæ matris, & D. Chrysost. homil. 51. in Matth. in hanc partem incumbit: & homilia. 8. post multa ait: *Ita & tu si præparasse quosdam vasa videris sacra, aut ornatum quendam alium circa parietes Ecclesiarum & pavimenta confecisse, noli reprehendere, aut remundari inbere quod factum est, ne animum eius qui fecit perturbes: si verò antequam fecerit te consuluerit, pauperibus offerre iubeto: & homilia 60. ad populum Antioch. ait: Neque enim aureis vasis Deus eget, sed aureis animalibus; & hæc dico non prohibens huiusmodi oblationes fieri, suadens autem cum his & ante has elemosynam exhiberi. Siquidem & hæc suscipit, sed illam multò gratius. Ex his verbis colligo, non benè interpretari quosdam Chrysostomum, quod loquebatur quando pauperes grauib. prementur necessitatibus: nam tunc nullo modo gratū erit. Deo relictis pauperibus circa ornatum Ecclesiæ pecunias expendere. Agit igitur Chrysostomus, quando cessant necessitates pauperum graues, abundant autem communes, & utroque in loco conatur dissolvere argumentum secundum factum pro parte opposita dicens, Christum Dominum noluisse perturbare Magdalene deuotionem erga Christi cultum, & ideò ab eius increpatione discipulos cohibuisse; si tamen ante factum consultus esset, doceret in pauperes pretium vnguenti expendi, sibi multo gratius futurum.*

26

Antequam formemus argumētum, præmittendum est, nos in præsentiarum non considerare subuentiones pauperum vt

A præcise sunt opera misericordiæ. Isto enim modo opera Religionis præstantiora sunt, verum etiam vt ad beneficientem spectat, quæ complectuntur opera charitatis in proximos, quo modo nō est dubium esse præstantiora quam opera Religionis, vt apertè colligitur Marci. 12. ex dicto cuiusdā Scribæ iniquientis: *Diligere proximum tanquā se ipsum maius est omnibus holocaustis, & sacrificijs;* & Christus adiecit illum sapienter dixisse. Quinimò non tantum loquimur de subuentione pauperis illo pacto, verum etiam vt ad cultum Dei pertinet, vt iam paramus dicere. His præmissis probatur hæc pars. Subuentio, quæ fieret Christo Domino pauperi, dum vitam mortalem agebat, ad Dei cultum pertinebat, & ille omnium perfectissimus & gratissimus. Sed quando subuenitur pauperibus propter Christi amorem, ipsi Christo subueniuntur. Ergo talis subuentio ad Dei cultū pertinet ipsi pergratum. Maior clarior luce est. Minor verò paradoxū incredibile apparet. Nec mirum, nam tale apparebit in die Iudicii, vt narratur Matth. 25. ex quo testimonio probatur minor. Dicit enim ibi Dominus alloquens iustos: *Venite benedicti Patris mei, possidete vobis regnum paratum. Esurui enim, & dedistis mihi manducare, sitiui, & dedistis mihi bibere, hospes eram, & collegistis me, &c.* & subditur: *Tunc respondebunt ei iusti quasi admiratione percussi, ignorantes quomodo ista facerent: Domine, quando te vidimus esurientem & pauperem, sitientem & dedimus tibi potum? Quando autem te vidimus hospitem, & collegimus te? &c.* & respondebit Christus: *Amen dico vobis quando fecistis vni de his fratribus meis minimis mihi fecistis.* Ecce largitio elemosynæ, quæ fit pauperi, ipsi Christo fit, non solum quia ob eius amorem fit, quia multa alia bona egerunt iusti propter Christum, & tamen nō dicunt esse facta ipsi, neque etiam quia ipse suscepit curam præmiandi elemosynas in pauperes, quia etiam ipsi incumbit præmiare omnia bona opera iustorum: verum etiam, & potissimè, quia postquam pro nobis egenus factus est, voluit pauperes eius personā repræsentare, & in pauperes quodammodo inuestiri, sic adeò vt qui illis porrigeret elemosynam, maximè pro eius amore ipsi diceretur porrigere, & qui illis subueniret, ipsi videretur subuenire. Igitur sicut in humanis, qui colit eum qui repræsentat Regem, verbi gratia, iudicem regalem

4

Matth. 25.

85

lem aut statuam, Regem colere dicitur & honorare: ita qui subuenit pauperibus propter Christum, ipsi Christo dicitur subuenire, & eundem colere in pauperibus, qui repræsentant pauperem Christum ex eius voluntate & munificentissimo dono erga pauperes. Huic repræsentationi Christi in pauperibus attestantur quàmplures historiae, ubi narratur, ipsum Christum in effigie pauperis apparuisse, & petisse eleemosynam, & etiam vestitum apparuisse veste donata pauperi, ut significaret sibi esse donatam, & ac si donaretur sibi, gratum fore. Inquire historias. An verò hoc sit peculiare donum & speciales deliciae pro lege gratiae, alijs censendum relinquo. Quod si quis contendat, hanc subuentionem pauperum tantum esse actum imperatum Religionis, non elicatum, nolo cum eo contendere, modo asserat Christum in pauperibus coli, quando illis subuenitur: eò quod ipse in eis repræsentari voluit, & asseruit pietatem, quæ in ipsis exercetur, in eo exerceri, & illi fore gratissimum: & fortasse ad hoc alluditur ad Hebræ. 13. quando dicitur: *Beneficentiæ, & communionis nolite obliuisci, talibus enim hostijs promeretur Deus.* Oblationes appellat & sacrificia eleemosynas pauperum, & Deo acceptissimas. Nimirum quia in eis impense colitur Christus, ut explicatum est. Quod verò iste modus colendi Christum in pauperibus sit illi gratior, quàm ædificando Ecclesias, donando calices aut vestes sacras, & alia huiusmodi, si cetera sint paria, probatur primò, quia magis commendatus à Christo in iudicij vniuersalis tremendo die, & æquiparatus ei subuentioni, quæ illi fieret, dum degebat in vita mortali, quàm esse gratior & præstantiorem, quàm ædificare Ecclesias, aut donare calices, nulli dubium esse debet.

28

Quartò probatur ex praxi Christianorum piorum, maxime primitiue Ecclesiæ, aut ei proximæ, qui inter potissimas curas reponebant Gazophylacia in quotidianum vsum pauperum destinare. Paulus præcipue in hac re multus fuit, ut habetur Actorum 11. & primæ ad Corinth. capit. 16. collectam eleemosynarum pro pauperibus in die Dominico fieri instituit dicens: *De collectis autem, quæ fiunt in Sanctos, sicut ordinavi Ecclesijs Galatiæ, ita & vos facite per vnâ Sabbathi.* &c. Et D. Cyprian. de oper. & eleemosyn.

Astor. 11.

A *Locuples & dines es (ait) & Dominicum celebrare te credis, quæ corbonam omnino non respicis.* Corbona à Cypriano nuncupantur Gazophylacia, in quibus oblatae pecuniæ conderentur pro pauperibus, ut ibidem videre licet. Videndi sunt etiam Iustinus martyr oratione ad Anton. Pium, & Paulinus in Epist. 32. Igitur Apostolica institutio fuit collectam indicere in Ecclesia die Dominico pro pauperum subuentione, & inde promanauit eadem consuetudo in Ecclesia Romana: ita ut Summi Pontifices pro concione ad id hortarentur, quod demonstrant quàmplures S. Leonis Papæ sermones pro collecta inscripti, & in quinto ait: *Et ideo dilectissimi satisfiat Apostolicis institutis, & quia die Dominica prima est futura collectio, omnes vos deuotione voluntariè præparate, ut vnusquisque secundum sufficientiam habeat in sacratissima oblatione consortium.* Eandem consuetudinem restaurauit & ampliavit Constantinopoli D. Chrysost. habes de hac re insignem concionem inscriptam de eleemosyna & collectione: in qua more maiorum collectam die Dominico esse faciendam præcepit.

Cyprian.

Iustin.

In hac controuersia diffinienda valde anceps diu permani, modo in hanc, modo in illam partem vacillans: & antequam meum de hoc iudicium proferam præmonere lectorem cupio primò, meam hanc disputationem procedere seclusa necessitate Ecclesiæ, & pauperum necessitatibus grauib. exclusis, nam his admissis quid sit dicendum in 1. 2. & 3. conclusionibus expressi, quando præceptum vel benefaciendi pauperibus, vel Ecclesiæ subueniendi vrget. Secundo disputatio procedit quando opes donatae pro vtroque officioso opere non sufficiunt, nam si suppetant & Ecclesiæ ornare, ac diuinum cultum magnificare, & simul pauperibus subuenire præstantius putato, ut eleganter docet D. Ambro. lib. 1. officiorum. cap. 21. & refertur Can. Pulchra, d. 86. & Optatus lib. 3. laudat Constantem Imperatorem, qui cum in Africam mitteret eleemosynas pauperibus: miserit domibus Dei ornamenta. His præiactis existimo seclusis necessitatibus Ecclesiæ, & pauperum necessitatibus grauib., id est, quando Ecclesia habet omnia necessaria ad cultum Dei, etiam magnifice peragendum, & pauperes non premuntur necessitatibus grauib., esse præstantius opus, ac Deo grati oblationes facere pro Ecclesiarum fabricis sumptuosas, pro ornatu permagnifico, quàm

29

Ambro.

Optatus.

quàm pro pauperibus alendis, aut reficien-
dis: ſi ſint tamen cætera paria. Moueor po-
tiſſimè, quia in illis oblationibus Deus im-
mediate colitur & in ſe ipſo: in pauperum
verò ſubuentione, in alijs, & per quandam
repræſentationem: verbi gratia: In ædifi-
catione Baſilicæ, in calicum fabrefactio-
ne Deo præparatur manſio: in pauperum
eleemofynis non itidem. Dixi, ſi ſint cæte-
ra paria, nam ſi Eccleſia abundet ſupellecti-
li pretioſa, melius puto ædificare Xenodo-
chium pro pauperibus, quàm ſuperaddere
ornamentum Eccleſiæ, aut aliam de nouo
ædificare: quia pro ſubueuendis pauperū
neceſſitatibus grauib, quæ timentur fu-
turæ ædificatur, & donatur. Secus erit ſi nō
timeantur tales neceſſitates, quia hospita-
lia creuerūt in magno numero, quāuis ſint
multi pauperes mendicantes oſtiam.

30

Ad primum pro parte D. Chryſoſtomi
reſpondetur, intelligendum eſſe quando
premunt graues neceſſitates, aut extremæ
pauperum, & Eccleſia habet neceſſaria,
aliās non.

Ad ſecundum reſpondetur ſimiliter. Et
quidem D. Chryſoſtomus lubrice loqui-
tur miſcens ſermonem de pauperibus exi-
ſtentibus in graui neceſſitate: nihilominus
in noſtro calu in fauorem pauperum incli-
nat, & D. Hieronymus etiam loco citato.
Nos verò moti rationibus pro alia parte fa-
ctis procedimus.

Ad tertium reſpōdetur, admittēdo ſub-
uentionem pauperum, vt repræſentant
Chriſtum pertinere ad Chriſti cultum, ſi-
ue elicitue ſiue imperatiue non moror: cæ-
terum non pertinent ad Chriſti cultum in
propria perſona, ſed in alijs, quæ ipſam re-
præſentant: at donare calices, conficere or-
namenta, Miſſarum numerum celebrare,
pertinēt ad Chriſti cultum in ſe ipſo. Qua-
re in ſuo genere præſtantiſſimus cultus eſt.

Ad quartum reſpondetur, non probare
contra nos, qui ad ſydera vſque extollimus
ſubuentionem pauperum. Maxime quia
non deſunt ſerè ſemper, aut timentur gra-
ues neceſſitates: ſed præferimus Dei cul-
tum, quando iſtæ abſunt.

31

Supereſt modò reſpondere ad argumē-
ta, quæ facta ſunt initio dubitationis, quate-
nus improbare videntur oblationes ſum-
ptuoſas pro Eccleſiarum fabrica & ornatu,
& alijs quæ ad cultum diuinum pertinent.

Ad primum ſumptum ex teſtimonio
D. Hieronymi ad Nepotian. quod ſubobſ-
curum eſt ex alijs eiſdem D. Hieronymi

Hier.

A declarandum eſt. Ipſe namque nequaquam
ornatum pretioſum damnaſſe ex Epiſto-
la eius 8. ad Demetriadem aperte colligi-
tur, dum ait: *Non abnuo, non reprehendo*, &
in Epiſtola ad Nepotianum quali ad iram
excitatur aduerſus eos, qui magnam haben-
tes curam templi materialis ſpirituale ædi-
ficium negligunt, maxime eligendo mini-
ſtros non idoneos. Quod colligitur ex ver-
bis ſubiunctis: *& miniſtrorum Chriſti nulla
electio eſt.* Iudæorum ergo ingenium & pra-
xis fuit magnam habere curam circa ædi-
ficium templi materialis, & nullā circa ædi-
ficium templi ſpirituale, maxime in non eli-
gendo miniſtros idoneos: & hiſ dicit Hie-
ronymus aſſimilari Chriſtianos, qui mag-
na adhibita cura circa ornatum externum
templorum, nullam habent circa ornatum
animarum ſpiritualem, maxime circa ele-
ctionem miniſtrorum. Item Iudæorum in-
genium & mores fuere conſidere in orna-
tu externo templi, neglectis bonis mori-
bus, & animæ ornatu, & hos reprehendit
Hieronymus (& merito) non ſolum in teſ-
timonio citato: verum etiam explicans il-
lam autoritatem Hieremiæ: *Nolite confide-
re in verbis mendacis dicentis: templum Do-
mini, templum Domini*, ſic ait, *Præcepit & tunc
populo Iudæorum, & hodie nobis, ne fiduciam
habeamus in ædificiorum ſplendore, auratiſq;
laquearibus, & veſtitis parietibus marmorū
crutiſ, & dicamus, templum Domini, templū
Domini eſt.* Ad illud verò quod ibidem te-
tigimus Chriſtum pauperem vitam inopē
amaſſe, & in paupertate ſuam Eccleſia fun-
daſſe reſpondetur. Quando Chriſtus in
mortali vita degebat recuſauit regna, poi-
pam regalem, & paupertatem amplexus
eſt, quia venerat mundum redimere per la-
bores ac dolores. At poſtquam iam glorio-
ſus regnat in Cælo, eum habere decet do-
mum magnificam, ſplendidam ac omni ſu-
pellectili pretioſa ornatam. Mitto modò,
quod etiam apud nos habitans nō repudia-
uit aliquando ſumptuoſa obſequia: tum in
ſignum ſuæ diuinitatis ac maiestatis: tum
ad nutriendam piorum deuotionem: vt pa-
tet Matth. 21. quando ingreſſus eſt ſolem-
ni pompa Hieruſalem arboribus ſuis ramis
expoliatis, veſtibus pedibus aſini ſtratis ac
conculcatis, & fortaſſe laceratis: & Matth.
26. & Ioann. 12. libenter acceptauit obſe-
quium ſumptuoſum pretioſi vnguenti ſu-
per eum effuſi.

B

C
D

Hier.

Hier. 7.

Matth. 26.

Ioan. 12.

Ad ſecundum ex Hyllario reſpondetur.
Mirum eſt hæreticos non erubere illud
teſti-

32

testimonium pro se adducere, cum cuique legēti statim palam fiet Hyllarium nō agere de ornatu templi, sed in eos inuehitur, qui in templo hæreticum Episcopū, idest, Aurentium audiebant, eō quod existimarent, ibi tantum esse veram Ecclesiam, & verum Episcopum, vbi erat templum Deo sacrum: & non considerabant templa sæpē ab Hæreticis occupari, & veros Catholicos sæpē vel in cryptis, vel in desertis cōmoratos. Ad Lactantiū respondetur, ipsum agere aduersus Gentiles colentes muneribus statuas & sculpilia vt veros Deos. Quod ineptum erat cum non sentirent aut vllam ex eis caperent voluptatem. Noster autem Deus, cuius templa ornamus, & sentit eius domus ornari, & in hoc sibi complacet, & præterea ex tali ornatu fideles ad deuotionem excitantur. De Socrate autem (vt potē Gentili) parum curamus, & multo minus de Erasmo, si non Hæretico, patrono Hæreticorum.

33

Ad tertium ex Ambrosio respondetur, illud testimonium multa habere contra Hæreticos, nihil contra nos. Primò Ambrosius dicit vasa aurea Ecclesiæ non debere alienari, nisi in magna pauperum necessitate. Igitur Ecclesia eo tempore laudabiliter utebatur vasis aureis, si quidem extra magnam pauperum necessitatem conseruanda erāt. Secundò dicit. Si vasa sacra vendenda essent, potius debere conflari, & per partes vendi. Hæc & alia quæ ibi dicit probant vsum vasorum pretiosorum in Ecclesijs. Ambrosius itaque approbat vsum vasorum aureorum in Ecclesia, & dicit ea esse vendenda quando vrgent graues necessitates pauperum: quod nos concedimus. Vnde subditur. *Non ne dicturus est Dominus; cur passus es tot inopes mori fame, & certe habebas aurum, de quo ministrasses alimoniam? cur tot captiui in captiuitatem ducti, nec redempti ab hoste occisi sunt?* Verba autem illa, *aurum sacramenta non quaerunt, &c.* quæ referuntur 12. quæst. 2. cap. *Aurum*, explicanda sunt. Primò non quaerunt ad sui efficaciam; non enim minorem efficaciam habent si in alterius metalli vase conficiantur: vel nō quaerunt ad hoc vt magis placeant Deo. Non enim ex eo quod in auro conficiuntur magis placent Deo, neque displicent quia in auro fiunt, sed potius ad Dei cultum religiose adaptantur. Ad Acacij factum respondetur similiter. Nam cum Ecclesia illius abundaret vasis aureis (vt ibi scribit Socrates) & instaret magna quædam neces-

Amb.

A sitas redimendi captiuos: ille sanctus Antistes vendidit partem vasorum, & redemit quinque millia captiuorum. Illa autem eius verba. *Deus noster non eget discis, neque calicibus, quia non comedit, neque bibit*, significant, ista vasa nullum Deo emolumentum afferre, sed haberi in Ecclesia ad honorem Dei, & nostram vtilitatem. Et ideo quando occasio se offert, qua possunt esse vtiliora si vendantur, debent vendi; quia hoc erit Deo gratius & magis honorificum, vt luculenter tradit Ambrosius vbi supra.

Pariter respondetur ad D. Bernardum, vt expresse colligitur ex eius testimonio. Itē: in ea Apologia inuehitur aduersus Cluniacenses, qui in suorum templorū ornatu nō apponebant debitas circumstantias, putā quod quæstus causa humi imagines sculperent, quod miscerent profana sacris, & similia, quæ legenda sunt in Apologia citata. Ad D. Chrysostomum respondetur, quod loquitur quando sunt graues necessitates pauperum, & Ecclesia habet necessarium ornatum: vel quod ipse sentit esse Deo gratius cæteris paribus oblationes facere pro pauperibus quā pro ornatu Ecclesiæ. De quo satis superque supra diximus. Nequaquam autem improbat cultum pretiosum Ecclesiarum, sed potius approbat: vt videre est apud ipsum.

C

Ad quartum respondetur. Primò id non probare oblationes quæ fiunt pro ornatu templorum & cultu diuino esse improbandas: sed esse illis antefereudas, quæ fiunt pro pauperibus cæteris paribus. Quam sententiam sequitur Chrysostomus citatus & alij. Secundò respondetur. Si ornatus templorum viuorum & mortuorum in ipsis sisteret, citra dubium ornatus templi viui esset præferendus; tamen non sinit in ipsis, sed quando ornatur templum materiale Deus colitur immediate: quando autem ornatur pauper aut alitur, colitur Deus mediātē, & tantum imperatiuē, non elicituē. Quare cæteris paribus præferendæ sunt oblationes pro cultu Dei quā pro subuentione pauperū. Ad confirmationē respondetur, ex eo testimonio nō reprobari oblationes permag-nificas pro cultu Dei, nisi in casu quo adessent graues necessitates pauperum, & vtrique non posset satisfieri, quod nos concessimus. Nequaquam autem patimur largas,

D

& liberales oblationes pro cultu Dei execrari sicut Hæretici faciunt.

34

Chrysost.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ad primitias soluendas homines teneantur?

IONCLVSIO est affirmatiua. Probat ex Can. Decimas. 16. quæst. 7. & prætereain lege veteri ex Exodo. cap. 25. in lege autem noua per determinationem Ecclesiæ, ex qua homines obligantur secundum consuetudinem patriæ, & indigentias ministrorum.

Quamuis variæ ac multe possent differentia & diuisiones oblationum designari proportionaliter ad ea, quæ de diuisione sacrificiorum in præcedenti quæstione docuimus: tamen cum in eis nil annotatione dignum inueniret D. Thom. in hoc articulo. 4. tantum differit de quodam oblationum genere, quæ Primitiæ vocantur: tum quia celebres habebantur istiusmodi oblationes in veteri lege: tum maxime, quia Ecclesia Christiana nomen & rem Primitiarum usurpauit & retinuit. Et ab Etymologia vocabuli incipientes sciendum Primitias à primitate dictas esse, quæ attenditur, primò ratione temporis: quo pacto Christus dicitur Primitiæ dormientium. 1. Corint. 15. eò quod priusquam cæteri ad immortalē vitam resurrexerit. Et Apostoli dicuntur Primitiæ spiritus, ad Rom. 8. quia prius quam alij Christiani accepere Spiritus sancti gratiam, & ad Christum primò sunt conueriti: & Filij primogeniti vocantur Primitiæ isto pacto. Psalm. 77. & 104. Secundo Primitiæ dicuntur à primitate dignitatis & valoris. Res selectæ & præstantiores alijs quauis non præcedant alias tempore. Ita habetur Exod. 25. & 35. Num. 18. Ezech. 4. & 48. Sed D. Thom. non agit de Primitijs in tanta amplitudine, & varietate, in quantafit sermo in sacra Scriptura, sed ut erant quædam res oblatae de primis terræ fructibus singulo quoque anno: quarum oblationes, & eas offerendi ius permansit in lege Euangelica. Nam hæc magis proprie & strictè primitiæ appellatur: quas esse in usu ante legem latam, in lege scilicet naturæ, non inuenio expressum in sacra Scriptura: quauis quidam oblationes Cain & Abel contendant esse Primitias, quia de primogenitijs & optimis terræ fructibus. Existimo autem

A non esse ita appellandas, sicut neque oblationem primogenitorum quorumcunque præceptam in lege. Apud Gentiles etiam in usu fuisse primitias reor, cum apud Plinium lib. 18. cap. 2. legatur Romanos nihil antea de humi nascentibus degustare, quàm sacerdotes nouarum frugum, ac vini primitias libarent. Et apud alios multos idem legitur, ut videre licet apud Tiraquellum in præfatione de primogenijs à num. 69. vsq; 73. De primitijs autem istis multa reperio, quæ in alijs oblationibus non reperiuntur. Primò esse lege veteri præceptas, patet Exod. 22. & 23. & quoad manipulos spicarum. Leuit. 23. & absolute, Num. 18. & Malach. 3. offensionis rei declarantur, qui non soluebant Primitias: Aliæ autem oblationes non erant in præcepto, saltem ut annualiter soluerentur. Primitiæ quotannis soluendæ, de quibus agimus (alijs omisis) in Petateucho tantum legitur esse pendendas de vniuersis frugibus, quæ gignit humus. *Omnem medullam olei, & vini, ac frumenti* (inquit Moyse) *in nomine Domini.* & 2. Paralip. 31. idem habetur. De pecoribus autem soluendas esse non lego in Petateucho, quamuis Ezech. 45. id habeatur.

C Quare credendum est semper de pecoribus solitas fuisse persolui. In qua autem quantitate in eodem capite habetur sub his verbis: *Hæ sunt primitiæ, quas tolletis: sextam partem ephi de coro frumenti, & sextam partem ephi de coro border. Mensura quoque olei, batus olei decima pars cori est, & decem batus corum faciunt, quia decem batus implent corum.* Pro quorum verborum expositione, quæ obscura sunt, notare oportet ex Hieronymo super præfatum caput Ezechielis, quod *corus*, qui inter omnes mensuras Hebræorum tenebat principatū, habet triginta modios, & erant mensura liquidorum & aridorum: *Ephi* autem erat decima pars *Cori*, id est, tres modij in ijs, quæ modio mensurantur, id est in aridis, verbi gratia, tritico, hordeo, & leguminibus: *Batus* autem, siue *vadus* eadem mensura est, quæ *ephi*, est namque decima pars *Cori*: sed in speciebus liquidis, ut in vino & oleo. His suppositis Hieronymus adiungit, & refertur extra de decimis. cap. 1. At verò primitiua, quæ de frugibus offerebant, non erant speciali vni modo definita: sed offerentium arbitrio derelicta, traditionemque accepimus Hebræorum non lege præceptam, sed magistrorum arbitrio inolitam, qui plurimū, quadagesimam partem dabant sacerdotibus,

2

Plinius.

Tiraquel.

Exod. 22.

Leuit. 23.

Num. 12.

Malach. 3.

2. Paral. 31.

Ezech. 45.

Hierony.

3

1. Cor. 15.

Ad Rom. 8.

Psalm. 77.
& 104.

Exod. 25.

& 35.

Num. 18.

Ezech. 4.

bus, qui minimum, sexagesimam. Inter quadragessimam & sexagesimam licebat offerri quodcumque voluissent. Quod igitur in Pentateucho dubium derelictum est, hic specialiter definitur propter Sacerdotum auariciam, ne amplius à populo exigant in primitiis deferendis, id est, ut sexagesimam partem deferant eorum, quæ gi-gnuntur à terra. Si enim Corus, triginta habet modios, tam in aridis speciebus quam in liquentibus, Ephraim quoque & Batus decima pars est cori, præcipiturque ut sexta pars tam Ephraim quam Bati detur Sacerdotibus in primitiis offerendis, quæ de tribus modijs dimidium facit modium: perspicue supputatur, sexagesimam partem primitiarum Sacerdotes accipere debere. Quod verò attinet ad animalium primitias subdit Propheta: *Et arietem vnum de grege ducetorum, quæ nutrit Israel.* Positus est aries pro omni animantium genere mundorum. Itaque sicut sexagesimam partem tenebatur soluere de his, quæ appenduntur aut mensurantur: sic ducentesima pars animantium iubebatur offerri. Fortasse primitiæ animantium minores erant, quia Hebræi de animantibus multa tenebantur conferre pro diuino cultu. Omnia primogenita, Numeror. 18. & omnia sacrificia, quia aliquæ eorum partes pertinebant ad Sacerdotes. De frugibus autem pauca iura ad Sacerdotes pertinebant.

4

Tertio. In oblatione primitiarum speciale erat motium, & causa oblationis talis. Fuere autem duæ causæ, seu motiua. Primum ponitur à D. Thom. in corpore, & ad secundum, nempe in recognitionem diuini beneficii, quasi profitendo se à Deo fructus terræ percipere, ut omnium autore & primo influente in terræ germina: & ideo se teneri ad aliquid huiusmodi Deo exhibendum, iuxta illud 1. Paral. ultimo. *Quæ de manu tua accepimus reddimus tibi.* Et hoc satis explicatur Deut. 25. Secunda causa, seu motium solis Hebræis quadrabat, scilicet, propter possessionem terræ promissionis, & fructus in ea perceptos, ut clare dicitur in eodem loco Deuteronomij.

Quarto. Primitiæ offerebantur cum peculiaribus caeremonijs, quales non fiebant in alijs oblationibus. Caeremoniæ autem vidende sunt in loco citato ab illis verbis: *Suscipiens Sacerdos cartallum, &c.*

Quinto. Primitiæ ad iura Sacerdotum dumtaxat pertinebant, sicut decimæ ad Levitas Num. 18. & Ezech. 45.

Hæc reperio esse seruata in lege veteri circa oblationem primitiarum. Lex autem gratiæ nomē & rem primitiarum retinuit: sed non decuit ut eadem conditiones omnino seruarentur, licet enim Ecclesia occasionaliter & exemplariter mota fuerit ad instituendam primitiarum solutionem ex ijs, quæ acciderant in lege veteri: tamen ipsarum institutio de nouo facta est ab Ecclesia Canonico iure, ut quæstione sequenti videbimus. Motium autem seu causa fuit. Prima in recognitionem quod Dei munere accipimus fructus terræ, de quo supra. Et hæc causa, seu motium nobis commune est & Hebræis. Secunda causa, item communis, pro sustentatione ministrorum, sicut decimæ: Cum enim hæc sustentatio necessaria sit, Ecclesia iudicauit conueniens ad iura soluenda instituere quæ extiterant in veteri testamento. Inter quæ ius primitiarum solemnē erat. Sunt igitur primitiæ præceptæ in iure Canonico. 3. q. 2. c. *Præter* ex mandato Alexandri Papæ, & 16. quæst. 7. cap. *Decimas* ex Greg. VII.

De quantitate verò in lege gratiæ mirabile est quomodo antiqui Iurisperiti dissentiant: sed sine firmo fundamento. Quos refert Abulensis super caput. 23. Matthæi, quæstion. 220. Dicendum tamen. In iure Canonico, (à quo institutæ sunt Primitiæ in lege gratiæ,) nulla certa quantitas determinata est. Vnde consuetudini standum est. Quod si non constat, ad vicinarum Ecclesiarum reccurrendum est consuetudines. Quæ si variæ sunt, mitior est eligenda: (ut colligitur ex ff. de legatis in lege. 3.) vel illa, quæ magis tendit ad mediocritatem. 10. quæstione 2. capite. *Hoc ius.* Communior consuetudo in Hispania est, quod si alicui frugum modij ultra decem obuenerint, vnum Primitiarum nomine soluat, nec plus, quamuis infinitus numerus modiorum accrescat. Et alijs locis magis tenuis est solutio.

Denique pro regula habeto. Tàm in quantitate, quàm in speciebus rerum, de quibus deberent solui primitiæ, non teneris soluere, si consuetudo sit vallata eis conditionibus, quæ faciunt eam potentem ad tollendam obligationem legis posituæ. Nam aduersus diuinam, neque consuetudo, neque præscriptio aliquid valet.

Ex eodem fundamento, primitias scilicet, in lege gratiæ non esse debitas iure diuino, colligitur non esse soluendas

1. Para. vl.
Deut. 25.

Num. 18.
Ezech. 45.

Abul.

uendas, illis cæremonijs adhibitis, quibus earum oblatio in lege veteri vestiebatur.

Sed dubitat quispiam, an omnes tam clerici quam laici & religiosi teneantur primitias soluere, & quibus?

Dico primò. Certum est omnes laicos teneri. Patet ex iuribus citatis.

Dico secundò. Clerici non tenentur ex bonis Ecclesiasticis primitias soluere. Patet, quia sunt illa bona libera ab omni onere, vt infra de decimis loquentes videbimus.

Dico tertio. Neque de bonis patrimonialibus. Hoc dictum non est tam certum sicut præcedentia. Probatur tamen: quia onus soluendi primitias in lege gratiæ nõ

est onus reale, sicut erat in veteri lege, sed in præceptis latis de soluendis primitiis in iuribus citatis solum imponitur laicis, qui intelliguntur nomine populi: ergo, &c. Idẽ dico de religiosis, qui etiam clerici sunt.

Demum, in calce articuli notandum est, primitias ex iure Canonico sacerdotibus deberi, Parochis præcipuè, vt probat Didacus Perez de decimis agens, columna. 210. & probat ex capite *Doctus*. 16. quæstio. 1. Sed concludit esse standum consuetudini: modò autem maiori ex parte applicatas esse sacristis, vel alijs sacris, aut vero Ecclesiarum fabricis. Nec necesse est, vt soluantur de primis fructibus, neque de oleribus, aut leguminibus: sed tantum de frugibus.

Didacus
Perez.

Q V A E S T I O 87. D E D E C I M I S.

A R T I C V L V S I.

Utrum homines teneantur dare decimas ex necessitate præcepti?

CONCLUSIO principalis. Ad solutionem decimarum homines tenentur, partim ex iure naturali, partim ex institutione Ecclesiæ: & huic annectitur alia conclusio appendix præcedentis. Pensatis opportunitatibus temporum, & personarum posset Ecclesia determinare aliam partem soluendam. Probat D. Thom. multis adductis, quæ sunt à nobis discutienda per disputationes peculiare: & ne eadem sæpè repetamus: suis locis verba D. Thomæ referemus.

Tractatum hunc de decimis à diffinitione quid nominis exordimur: nam decimæ appellantur, quando ex decem partibus vna in Dei cultum applicatur & soluitur.

(. . .)

D I S P U T A T I O I.

An Decimæ sint debita ex iure naturæ?

T videtur vera pars affirmatiua. Primò, quia in lege naturæ eas persoluit Melchisedech Abrahamo. Gen. 14. & Iacob eas promisit & reddidit Deo. Genes. 28. Imò & scriptores Ethnici tradiderunt decimam fructuum partem à suis maioribus Dijs dari solitam fuisse: & in Problem. 99. Romanos persolvere consueuisse Herculi decimas te-

statur, & Plautus in Stichus, decimam partem (ait) Herculi polliceri, & Cicero de natura Deorum, lib. 3. Herculi quisque (inquit) decimam vouit vnquam si sapiens factus esset. Herodotus in Clio, Siste, ait, ad singulas portas aliquot ex tuis satellitibus custodes, qui vetent exportari opes, vt earum Decimæ Io ni necessariò reddantur. Ita nec tu illorũ odiũ contrahes vi opes excipiendo, & ipsi agnoscentes se iusta agere non inuiti facient. Hæc loquebatur Cressus ad Cyrum Regem Persarum: & Xenophon in Cyro libr. 5. Hic etiã pecuniam de captiuis collectam partiri, eamq; quam decimæ nomine aut Apollini aut Ephe siæ Dianæ vouerant, consecrandam prætores acce-

Genes. 14.
& 28.

Plautus.
Cicer.
Herodo.

Xenophon.

acceperunt. Et idem Xenophon. de rebus gestis Græcorum libr. 3. Agis Delphos profectus est, ac decimam Deo obtulit. Ac rursus de Agefilai laudibus. Hostium vero ita fruius Agra est; ut duobus annis ceterum talenta & amplius Deo apud Delphos decimam daret. Morem item fuisse degentium sub lege naturæ quasi Religionis impulsu parta victoria de spolijs decimas dare, gesta Abraham Genes. 14. satis exprimunt qui eas Melchise dech pendit post pugnam quinque Regum. Et Gentilium inolita consuetudo id à Posthumo factum obtenta belli Latini victoria: & ab alijs Romanorum ducibus Romanarum rerum historiographi tradiderunt Libius & alij, ac Dionysius Halicarn. lib. 6. & de Lacedemonijs refert Pausanias libr. 5. quod in medio fastigij apice templi Iouis Olympij inaurata est victoria, infra victoria signum fixus est aureus clypeus, in quo Medusa Gorgon cæcata est, & dedicarunt Lacedemoni cum hac inscriptione.

*Ex auro phialam capta posuere tanagra,
Inuerat hæc bello, quod Lacedemonios,
Cecropida Arginij; duces, & Ionica proles,
Victores partis, de spolijs decimam.*

Ecce apud Gentiles in usu erat Anathemata offerre, & de spolijs decimam partem. Similiter & Græci ex præda ad plateas adpta decimas Dijs elegerunt, ut idem de Agefilao refert Plutarchus. Ex his & alijs, quæ poterant afferri constat apud omnes ferè gentes iure naturali exigente decimas Deo fuisse promissas ac redditas.

Secundo. Decimæ (ut visum est) conferebantur in Dei cultum & recognitionem eius dominij erga homines, aut verò in ministrorum sacrorum sustentationem. Sed hæc ministrorum sustentatio, aut Dei recognitio iure naturæ debita sunt: ergo & decimæ.

Pro decisione sit prima assertio. Siue sit sermo de decimis quæ dantur immediate in Dei cultum, siue de illis, quæ dantur in ministrorum sacrorum sustentationem, & ministerij stipendium, non sunt debita ex iure naturæ. Probatur. Quia quamuis ius naturæ præscribat à populo esse supplendos sumptus pro necessarijs ad diuinum cultum, & pro ministrorum sustentatione, & stipendio: non tamen in decima, nona, aut octaua parte. Etenim ius naturæ non distat aliquid de numeris. Imò & posset contingere, quod pro præfatis finibus minor

A pars quæ decima esset necessaria, vel maior pars sufficeret.

Secundo. Decimæ quales dabantur in lege veteri, & modo dantur in lege gratiæ, conferuntur in sustentationem ministrorum: sed in lege naturæ pro hoc fine exequendo non erant necessariae: ergo non sunt debita ex iure naturæ. Probatur minor. Quia non erant speciales ministri seorsum deputati cultui diuino; sed vel quilibet pro se offerebat sacrificia, preces Deo porrigebat: vel primogeniti familiarum Sacerdotes erant, & ob id accipiebant duplicem portionem ex hereditate paterna, ut habetur de primogenitis Hebræorum Deuter. 21. & fortasse acceperunt ex ijs quæ erant in usu tempore legis naturæ, quare non erant necessariae decimæ pro eorum sustentatione.

Secunda assertio. Mos fuit creberrimus apud degentes in statu legis naturæ, tam fideles quam Ethnicos, quando Deo aliquot donaria offerebant, aut eius ministris Decimas offerre, non quidem ex debito naturali, sed voluntarie ex voto, vel quopiam alio simili. Fundatur autem consuetudo hæc in mystica decenarij numeri significatione & perfectione, ut notat D. Thomas

C in articulo: etenim cum solus numerus denarius ex omnibus numeris simplicibus (id est ex his, qui ex ipso denario, & alijs non componuntur,) sit perfectus: conuenientissimè decimam bonorum partem offert quis Deo, vel illius ministris, ut retinens sibi nouem, quibus ad perfectum numerum aliquid deest, & Deo dans partem decimam, quæ numerum perfectum complet; ipso facto protestetur se agnoscere suam indigentiam, & Dei perfectionem. De qua re, & numeri denarij perfectione eleganter Philo, de congressu quærendæ eruditionis gratia. Et Rodolphus Leuit. 27. Numeris suis (ait) plenitudinem denarius continet. Et sicut numerus idem ab uno incipit: sic & in decimo consummatur. Cum igitur Dominus & primogenita, & decimas suas esse testatur: mysticè nos docet ab ipso esse quod ad bonum surgimus, ab ipso, si usque ad finem perseueramus.

Hæc assertio satis colligitur ex his, quæ adduximus in argumento primo pro parte affirmatiua.

Ad quod respondetur probare nostram secundam assertionem, scilicet, in lege naturæ esse in usu decimarum solutionem,

Genes. 14.

Halicarn.

Pausan.

Deut. 21.

D. Thom.

Philo.
Rodolph.

nem, non quidem ex debito naturæ. Nullum enim tale ratio naturalis dicit, sed spontaneè, vel fortasse ex aliquo statuto municipali. Quod reperi in lege naturæ, sicut neque aliquas rationabiles consuetudines, non negamus: ut expresse dicitur Genes. 29. *Non est in loco nostro consuetudinis, ut minores ante tradamus ad nuptias.* Speciatim vero respondentes ad illud de decimarum oblatione Abrahami. Quidam dubitarunt, an Abraham dederit decimas Melchisedech: an verò è contra Melchisedech Abrahamo? Litera enim Hebraica, & Septuaginta hanc ambiguitatem admittit, ut adnotauit Hieronymus in Epist. ad Euagrium. Sed hanc ambiguitatem sustulit editio Complutensis & Septuaginta Romæ excusa, quæ addiderunt, *Dedit Abrahā, &c.* & potissimè Diuus Paulus ad Hebræos. 7. qui clare asseruerat Abrahamum dedisse decimas Melchisedech. Sed his missis, quia proposito parum deseruiunt, respondetur, Abrahamum dedisse munera Melchisedech, spontaneè, & non ex debito, & in numero denario propter mysticam significationem iam relata. Ad illud de decimis Iacob pariter respondetur, spontaneè emisisse votum, quod emittere poterat de octaua parte, aut tertia, si vellet. Illæ autem decimæ alterius modi erant, quàm quæ offerebantur in lege veteti, aut modò in lege gratiæ. Nam hæc immediatè ministris dantur: illæ verò immediatè Deo; ac proinde ambiguum est in quos usus cõsumerentur. Fortasse in sacrificijs mactandis, aut cremandis, aut festis diebus celebrandis ab ipso Iacob, qui sacerdos erat, ut supra diximus. Gentiles verò decimas offerebant non quasi debitas ex iure naturæ, sed gratis, aut ex voto, aut statuto, aut consuetudine municipali ad placanda numina. Numerus autem denarius præferebatur propter mysticam eius significationem, & Deo dedicationem, ut visum est.

DISPUTATIO II.

An decima aliquando in præcepto fuerint?
& quando incæperunt esse debita?

VBITATIO potissimè instituitur de decimis veteris testamenti, quarum cognitio apprimè necessaria est ad cognoscendum ea, quæ ad decimas nouæ legis spectant.

Sit igitur nostra assertio prima indubita-

A ta. Decimæ coeperunt esse in præcepto Hebræorum populo in veteri testamento, ante quod nullum extitit diuinum præceptum de decimis soluendis. Posterior pars assertionis apertè colligitur, quia ante legem scriptam nullum extitit præceptum præter ea, quæ natura dictauit. Probauimus autem disputatione præcedenti decimarum solutionem non esse de iure naturæ: ergo, &c. Prior pars etiam manifesta est. Quia Deus quando dedit legem, Numer. 8. & alijs locis citandis, iussit & populo Hebræorum decimas pendere. Dedit autem legem primo anno ab exitu de Aegypto, ut colligitur Exodi. 19. Sed decimarum solutio non est inchoata illis quadraginta annis, quibus manserunt in deserto; quia tunc non obseruarunt Hebræi aliquas caeremonias legis: sed dumtaxat postquam intrauerunt terram Channaam, ubi mansere securi. Deut. 12.

B Secunda assertio. Quadruplex genus decimarum erat in præcepto in lege veteri. Primum est earum, quas Hebræi laici dabant Leuitis. Leuit. 27. Numer. 18. & Deuteron. 18. Secundæ decimæ erant, quas Leuitæ rursum ex his suis decimis separabant, scilicet, decimas decimarum: quæ erat pars centesima omnium fructum perceptorum in terra Israel. Et has decimas Leuitæ pendebant summo Sacerdoti. Numer. 18. Tertiæ decimæ erant, quas singuli laici separabant, ut comederet eas quando proficiscerentur in templum ter in anno. Deuteron. 14. Quartæ decimæ erant, quæ non separabantur quolibet anno: sed tantum de triennio in triennium, & eas vnusquisque apud se seruabat, ut ex eis eleemosynam porrigeret pauperibus, præcipuè Leuitis, Deutero. 14. Has omnes enumerat Hieronymus, super Ezechielem, vel Malach. 3. & refertur extra de decimis capite primo. Istarum decimarum tertij & quarti generis institutione prouidit Deus avaritiæ, & tenacitati Hebræorum. Tenebantur quidem pergere in Domini templum, etiam si nimis distaret, ter in anno, Exodi. 34. in qua professione sumptus largiores quotidianis essent expendendi; cum lautius, ut moris est, in similibus occasionibus epulis indulgendum esset: item, quia Deus iusserat, ut coram eo nemo appareret vacuus, Exod. 23. oportebat coram eo munera offerre & sacrificia. Ipsi verò Hebræi pro sua innata tenacitate, & avaritia, vel à professione in templum abstine-

Num. 8.

Exod. 19.

Deut. 12.

2

Leuit. 27.

Num. 18.

Deut. 18.

Num. 18.

Deut. 14.

Deut. 14.

Hieron.

Exod. 34.

Exod. 23.

tinerent, vel tristi vultu & ignobiliter se haberent. His obstitit Deus instituendo istarū triū decimarū reſeruatiōē, quas cū non liceret Hebræis in alios vsus expendere, nisi in ſumptibus, qui fierent eundo & redeūdo in tēplū. Neq̃a profectione in tēplū de terrerentur, neq̃ illiberales se ostenderent in itinere, neq̃ in loco tēpli. Eidē auaritiæ obuiam itū est institutione decimarū quarti generis. Nam ſeparatis illis pro eleemoſynis erogandis, ſic adeo vt non liceret Hebræis eas in alios vsus conuertere, liberalius in pauperes erogarent. Secundæ autem decimæ pro ſuſtentatione honorifica ſummi Sacerdotis institutæ fuere. Primum autē genus decimarum famoſius est in ſacra Scriptura, & vocatur abſolute decimæ: fiebatq̃ de aceruo frugum integro antequā aliæ decimæ ſoluerentur. Hocq̃ decimarum genus dūtaxat retentū est à populo Chriſtiano, ac proinde de illo ſolū, & preſius agendū est in hoc tractatu de decimis. Vt autem agnoſcatur quam ob cauſam iſtiusmodi decimæ primi generis institutæ fuerint in veteri lege, quibus, & de quibus rebus dandæ: prænoſſe oportet, Deum Optimum Maximum elegiſſe ſibi in populum peculiarem prolem Iſraeliticā, & poſt educatā de captiuitate Aegyptiacā inſtituiſſe leges pertinentes; tū ad eorū bonam gubernationē, tū ad ipſius Dei cultū ſpecialē per peculiareſ, & multipliceſ cæremoniaſ & ſacrificia in vno tēplo, vel ſanctuarij loco, de quibus per integra volumina Leuitici, Numerorū, & Deuteronomij tractatur. Stando autem in tempore legis naturæ pro ijs functionibus ad cultum Dei pertinentibus quilibet è populo, vel primogeniti familiarū debebant deſeruire. Sed placuit Deo propter aliquas cauſas, (quas recenſere parum conducit noſtro propoſito,) hunc antiquum morem immutare, ac decreuit Tribum Leuiticam ſeparare è cæteris, vt ipſa ſola miniſter eſſet omnium ſacrarum functionum, quæ ad Dei cultum ſpectarent. Et quia, ſi quilibet pro ſe ipſo ſacra munia obiret, non deberet ei alius de neceſſarijs prouidere, ſed ipſe ſibi: & idē fieret ſi primogeniti miniſtrarent, quia ob id ex bonis paternis duplicē portionē obtinebant, tunc autem ſola Tribu Leuitica ſacris miniſterijs totaliter applicita, neceſſariū fuit vt totus populus eis neceſſaria ad ſuſtentationē miniſtraret. Nā lumen naturæ dicat, vt qui alteri ſeruit, mercedē accipiat. Ne autē de quantitate mercedis cōtentio oriretur, voluit ipſe Deus eā taxare,

A decimā, ſcilicet, partē omnium fruſtuū ex populo Iſrael. En motiuū & cauſam institutionis, & iuſſionis factæ à Deo pro ſoluendis decimis Leuiticæ Tribui, nempe, in ſuſtēntationē & ſtipēdiū pro miniſterio diuini cultus. At vero Tribus Leuitica in duas partes diuidebatur, ſcilicet, in ſacerdotes & Leuitas, qui omnes additi erant miniſterio diuini cultus, ac proinde omnes erant à populo alendi, & propterea Deus iura ſuſtentationis illis ſic diuiſit. Sacerdotibus dedit omnia iura primitiarū & votorū, & redēptionē primogenitorū, & oblationū, & ſacrificiorū. De quibus latius Num. 18. Leuitis autē

B integraliter dabantur decimæ omnium fruſtuū ſingulo quoq̃ anno prouenientiū, ſiue de terræ naſcētibz, ſiue de pecoribus. Terræ naſcentia ſunt ſegetes, fruges, legumina, fruſtus omnium arborum. De his Leuit. 23. *Omnes decimæ terræ ſiue de frugibus, ſiue de pomis arborū Domini ſunt, & illi ſanctificātur.* Poma autē vocātur omnium arborū fruſtus nomine ſpecifico uſurpato pro generico, vt colligitur ex Deut. 14. & Num. 18. dicitur quod accipiebant Leuitæ decimā, tā de area, quā de torculari. Per areā intelligūtur omnes fruges, quæ in area trituranur: per torcular intelligūtur vinū & oleū, quia vne & oleæ torquentur, vt ſuccū emittant. Decimæ pecorū habentur Leuit. 27. *Bovē (inquit) & oves, & capræ quæ ſub paſtoris virga tranſeunt, id eſt, quæ māſueta ſunt, & ab hominibus nutriūtur, quidquid decimū venerit ſanctificabitur Domino.* Et licet tantū exprimat decima iſtorū pecorū: tamen eadem ratione de omnibus animalibus māſuetis, quæ ſub cuſtodia humana morantur decima erat Leuitis ſoluenda. Ex his omnibus decimis, quas Leuitæ percipiebant dabant decimā partē ſummo Sacerdoti, id eſt, centeſimā partē omnium fruſtuū, qui reperiebantur in vniuerſa terra Iſrael. Num. 18.

III. DISPUTATIO.

An in institutione harum decimarum ſervata fuerit æquitas inter Tribum Leuiticam, & alias Tribus?

T videtur vera pars negatiua. Primo. Quia cū plures aliæ exactiones impoſitæ erant populo Hebræorum pro ijs, quæ ad Dei cultum pertinebant, pro infinita ſere multitudine ſacrificiorum & oblationū, pro redēptione primogenitorum: ergo non

non erat iniungendum ulterius tam ingens tributum quale est decimarum, ne scilicet, populus exosum haberet cultum diuinū.

Secundò. Tribus Leuitica accipiendo decimas excedebat reliquis Tribus in duabus partibus fructuum: ergo non fuit æqua institutio prefata decimarum, atque adeo iniusta. Antecedens ostenditur, eo quod reddētibz singulis nouem Tribubus decimā suorum fructuum partem Tribui Leuiticæ; restabant singulis vndecim Tribubus nouem partes, & sic quælibet habebat nouem partes, & Leuitica, quæ erat duodecima, habebat vndecim, quia habebat decimam quamque cuiuslibet ex duodecim Tribubus. Ex quo liquet Tribum Leuiticam reliquis excedere in duabus partibus fructuum.

Tertiò. Decimæ decimarum, id est, pars cētesima omnium fructum, quæ dabatur summo Sacerdoti, immodica exactio erat pro vno dumtaxat homine; & eius familia alendis: ergo lex illa valde onerosa, & inæqualis erat.

In oppositum est diuinę legis institutio, quæ non potest non esse æquitatis plena.

Hæc dubitatio à me proposita est, vt sternam viam ad aliam consimilem difficiliorem in decimarum institutione tempore legis gratiæ. Et pro huius decisione (quæ potissimè consistit in argumentorum solutione) præmittendum est, populum Hebræorum non solum teneri Deo seruire, eosque ac eorum bona non solum esse deuincta ipsi & eius cultui infinitis penè titulis, quibus cæteri homines, & eorum bona Deo obligata sunt: verum speciali quadam ratione & titulis; nēpè quia eduxit eos de seruitute Aegyptiaca, & in libertatem reduxit, ac terrā promissionis ereptam de manu Gentilium insignis & victorijs mirabilibus eidem populo Hebræorum largitus est. Ex quo fit consequens, quod quemadmodum si quis populus oppressus à tyranno graui seruitute, in libertatem restitueretur ab aliquo Principe, & opimo ac ingenti Regno donaretur, meritò grati animo, ac vultu hilari quascumque exactiōes, ac tributa suo liberatori, ac domino persolueret: sic populus Hebræorum se & bona sua in Dei cultum pro eiusdem Dei arbitratu subijcere debebat; neque ei onerosum videri debuit, quod pro diuino cultu Deus multa exigeret tanquam à suis seruis, & possidentibus ac fruētibus terram promissionis, quam ipse eis largitus est. Et hoc innuit Dominus Leuit. 25. dicens: *Terra non vende-*

tur in perpetuum, quia mea est, & vos aduenæ & coloni mei estis. Ac si diceret. Non oportet vos submurmurare, quia prohibeo venditionem perpetuam terræ vestræ (quæ nō est prohibita cæteris Gentibus,) etenim terra promissionis mea est; & ego eripui eam de manu habitatorum & tradidi vobis vt colonis meis. Et in eodem capite tantum permittitur venditio sui cuiusque propter paupertatem vsque ad annum Iubilei. Et subdit rationem prohibitionis: *Mei enim sunt serui filij Israel, & ego eduxi eos de terra Aegypti: vnde de eis potero disponere sicut dominus de seruis suis.* Et quamuis hæc

vera sint, mitius tamen cum eis egit præciens, & exigens ea tantum quæ necessaria erant pro diuino cultu, & sustentatione ministrorum eidem cultui deputatorum. Nam iussio seruandi decimas quolibet triennio pro pauperum subuentione, potius fuit leuamen quam onus, cum iure naturæ quilibet pauperibus subuenire teneatur. Et hoc suauius seruaretur præceptum decimis reseruatis pro eius impletione. Rursus, decimarum reseruatio pro sumptibus faciendis in itinere ad sanctuarij locū, potius fuit prospicere itinerantium honori, saluti, & lætitiæ, dū læti & benè pasti ibant & redibant in domos suas. Idēq; dicēdū est de alijs exactiōibus, quarū causas & cōgruentias nō libet minutatim persequi. Et de decimis, quæ Leuitis iussæ sunt dari in sustentationē, vrgentior ratio de se manifesta fit. Superest solum ad argumenta respondere.

Ad primum respondetur. Populus ille occupandus erat multis ritibus, ac cæremonijs diuini cultus, ne ab his vacans ad Idololatriam declinaret, ad quam pronus erat. Ministri autem horum rituum Leuitæ erant & sacerdotes, quibus naturæ iure sustentatio debebatur: pro qua decima quæq; pars fructuum designata est. Nec populus istā exactiōē debuit reputare onerosam propter rationes allatas, nec de facto reputauit. Quod colligere licet ex Philone li. de honore Sacerdot. Qui loquens de decimis & alijs, quæ sacerdotibus soluebantur ait: *Longe aliter Hebræis contingit, quam in cæteris ciuitatibus sub Dynastijs degentibus. Nam hæc gementes & coacta vix tandem conferunt perosa quæstores, cen pestem publicā, nunc has, nunc illas cassationes effingendo, ne ad præstitutum tempus tributare præsentent. At hæc gens Sacerdotibus (& idē diceret de Leuitis,) debitam pecuniam lubens gaudensque depromit, quasi non daret,*

sed acciperet, addens faustas orationes, & gratiarum actiones populariter. Idque quotannis, nec viris cessantibus, neque mulieribus: sed alacritate spontanea, quanta nullis verbis exprimi potest conferentibus. Hucusq; Philo.

S Ad secundum respondetur negando consequentiam, tum quia decens erat Tribum diuinis & sacris actionibus dicatam habere maiores redditus, ut honorabilius uiueret, quam ceteri, sicut & eius functiones honorabiliores erant officijs reliquorum: tum quia multi coloni terræ promissionis malitia, dolo, aut negligentia occupati defectu erant in soluendis decimis. Vnde in reuerentia non excedebat Tribus Leuitica in perceptione duarum partium: quia fortasse de facto interdum neque ad nonæ partis solutionem attingebant. Omitto modò, quod Leuitica Tribus decimam decimæ summo sacerdoti pendebat. Tum tertio. Quia cum Tribus Leuitica, ut totaliter vacaret diuinis, non haberet ullam possessionem in terra Israel, (Numeror. 18. & 26.) sed sibi alias debitam occuparent ceteræ Tribus: æqualis pars fructuum sibi debebatur propter eius occupatam portionem terræ. Quare, bene re perspecta, conferendo Leuitis decimas parum cõferebant ceteræ Tribus. Nam ipsi Leuitæ ex decimis sibi datis largiebantur summo Sacerdoti, ut pro populo sacerdotio fungeretur, decimam partem decimarum. Ecce iam non excedebant alias Tribus nisi in vna parte: & hæc illis dabatur pro ministerio erga Dei cultum, & simul expensæ, quæ fierent à Leuitis pro colenda parte possessionis, quæ illis obueniret si terra per duodecim partes æquales, iuxta numerum Tribuum diuideretur. Exiguum certè stipendium hominibus diu ac noctu occupatis, & excubantibus iuxta sanctuarium, ut habetur Numer. 18. & præterea prohibitis ne agriculturæ vacarent. Ob id enim priuati sunt possessionibus in terra Israel. Ex quo fiebat, quod Leuitæ valde pauperes essent, ut aperte colligitur Deuteron. 14. ubi iubentur filij Israel inuitare Leuitas, quia carebant possessione in terra Israel, & in Catalogo pauperum Leuitæ in primo loco recensebantur.

6 Ad tertium respondetur. Sicut tempore legis naturæ decuit, ut Sacerdotes essent cæteris honoratiores ac ditiores: aquabant enim Regiam dignitatem ex parte, ac proinde sacerdotium Reges & Dynastæ sibi cupiebant, & vendicabant, aut primogenitis familiarum cõferebatur: de quo latius su-

A pra: Ita in lege scripta voluit Deus ut summus sacerdos in magno haberetur honore, ac pretio: ac proinde diuitijs inclutum esse quantacunque enim nobilitas ac dignitas, nisi diuitijs sit comitata despectui habetur: maxime apud carnales quales erant Hebræi. Decuit igitur summum sacerdotem dicatum functionibus sacratoribus diuini cultus, & archigubernatorem ministrorū Dei accipere à populo ingentia stipendia, ut pro dignitate honorificentissimè degeret. Vnde Reges tanti eum fecerunt quod filias suas sacerdotibus summis magno cū gaudio nuptui tradebant, ut patet de Ioiada summo sacerdote, qui accepit in uxorem filiam Regis Iorā, ut habetur 4. Reg. 12. & 1. Par. 12. Quinimò, ut colligitur ex Iosepho, lib. de Monarchia Assanonei, qui erant de sacerdotali genere, Tribui Iudæ, ipsique familiæ David, quæ erat familia Regia fœdere nuptiarū coniuncti sunt. Sicq; factū est ut horū coniunctione sacerdotum pariter & regnū simul iungerentur vsque ad Herodē Iudæum, quando defecit sceptrum de Iuda.

DISPUTATIO IIII.

An in noua lege præceptum sit de soluendis decimis?

C **I** T videtur vera pars negatiua. Primò, præceptū de decimis dādis, quod inchoatū est in veteri lege, ut superius vidimus, nō est morale, sed cæremoniale, aut iudiciale. Sed tēpore legis gratiæ nō obligantur homines ad præcepta cæremonialia, neq; ad iudicialia: ergo nunc nō tenentur Christiani ad soluendas decimas. Maior probatur. Quia illud præceptum de decimis pendendis cū non pertineat ad legis naturæ præcepta, ut probauimus, supra dubitatione 1. necessariò ad cæremonialia, aut iudicialia referēdū est. Minor autē probatur ex D. Ang. 1. 2. q. 103. a. 3. & q. 104. a. 3. Confirm. & augetur difficultas. Quia præceptorū veteris legis, quæ cæremonialia aut iudicialia sunt, obseruatio mortifera est modò in lege gratiæ. Ergo decimarum solutio modò mortifera est. Tantum ab est ut sit de necessitate seruāda. Secūdo. Ex quadruplici genere decimarū quas diximus persolui in lege veteri ab Hebræis, tres postremæ non soluuntur in lege gratiæ, nec ad eas tenentur Christiani. Ergo neque tenentur ad eas, quas in primo loco collocauimus, nēpè ad soluendū ministris

Num. 18.

Num. 18.

Dent. 14.

4. Reg. 12.
1. Par. 12.

D. Thom.

His Ecclesiæ decimas omnium fructuum.

2

Præcipua huius disputationis difficultas versabitur in dissoluendis argumentis præfatis, eo quod nullus Catholicorum negat, in lege gratiæ esse soluendas decimas ex præcepto, siue illud naturale, aut diuinum, aut humanum posituum sit. De quo statim. Hæretici sunt, qui hunc morem soluendi decimas, qui in Ecclesia Christiana seruatur, improbant. Nam circa annum Domini millesimum trecentesium, quidam Hæretici, vocati Fratricelli censuerunt tantum esse soluendas decimas Apostolis, & eis, qui viuerent in paupertate Apostolica, non verò alijs Romanæ Ecclesiæ ministris, qui non profitebantur illam: & hinc inferebant sibi tantum esse pendendas, vt pote qui eam paupertatem profitebantur, & in ea vivebant. Ita de his refert Turrecremata lib. 4. de Ecclesia, part. 2. cap. 37. & est error. 16. istorum. Fortasse isti sunt Hæretici dicti Pseudoapostoli, quos eundem omnino errorem tenuisse refert Guido; eundem errorem fuscitauit Vviclephus, qui asseruit decimas esse meras eleemosynas, quas populus poterit ad libitum negare sacerdotibus propter eorum peccata. Qui error inter alios damnatus est in Concilio Constantiensi Session. 8. & est error decimus octauus. Præterea quidam Arriani in Transilvania anno Domini. 1568. ediderunt librum de antithesibus veri & falsi Christi, & inter alia, quæ dicunt pertinere ad cultum Christi falsi, annumerant institutum decimarum. Et Erasmus vt nihil non polluat in annotationibus suis ad nouum testamentum dixit, exactionem decimarum esse tyrannidem. Isti Hæretici inferius refellendi sunt.

3

Pars autem affirmatiua à nobis de fide tenenda: tum quoad necessitatem pendendi stipendium ministris Ecclesiasticis: tum quoad quotam, id est decimam partem. Primum propter testimonia sacre Scripturæ inferius citanda. Secundum propter auctoritatem Ecclesiæ, quæ id legibus sanxit, quas infra exprimemus dubio sequenti: tum maximè propter Concilium Constantiense Sess. 8. vbi damnauit errores Vviclephi, eo quod oppositum nostræ assertionis sentiebat. Et in Concilio Tridentino Sess. 25. cap. 12. de reformatione ita præcipitur. *Qui decimas subtrahunt, aut impediunt, excommunicentur. Neque ab hoc crimine nisi restitutione sequuta absoluantur.* Quod tamè Nauar. in Manu. c. 21. n. 32. pu-

Turrec.

Vvicleph.

Con. Trid.

Nauar.

tat intelligendū de his, qui possunt restituere ante quā oporteat absolui ipsos propter instantem mortē vel necessitatē communi candi: & in Clementina, *cupientes*, de pœnis, excommunicantur Religiosi, qui in concionibus dissuadent solutionem decimarum, vel aliàs aliquid dicunt, vt ab alienent homines à soluendis decimis debitis.

Secundò probatur ex testimonijs Patrum inferius citandorum: quia principio primitiæ Ecclesiæ Christianæ vsque nunc valde commendarunt decimarum solutionem vt rem Deo gratam, & non soluentibus graues, pœnas comminati sunt, penuriam, famē, terræ sterilitatem, vastationem fructuū: ita Hieronymus relatus. 16. q. 1. Can. *Reuertimini direptionem bonorum*, ex Augustino relato. 16. q. 7. Ca. *maiores nostri*. Soluētibus autē decimas præmiapollicētur, nēpē corporis & animæ sanitatē, abundantia fructuū ex Augustino, & refertur. 16. q. 1. Can. *decimæ tributa sunt*.

Superest respondere ad argumenta facta pro parte negatiua, sed vt primo satisfaciamus oportet prælibare quædam fundamenta, & dubitatiunculas ad materiā de legibus spectantia, sine quorum tamen notitia Argumentum primū (quod in hoc art. D. Th. expressit, & in præcedēti quæstione sapē tetigit) nequibimus dissoluere. Primò prænosse oportet præcepta omnia veteris legis diuidi in præcepta moralia, ceremonialia, ac iudicialia: Moralia erāt, quæ lumē rationis naturalis obseruanda dictabat, & quæ quilibet adimplere tenebatur, vt virtutum opera exerceret, nihilque contra ius naturæ patraret. Huiusmodi erant omnia præcepta Decalogi: Ceremonialia erant, quæ statuta sunt de his, quæ ad cultum, reuerentiam, honorem & obsequium pertinent: iudicialia erant, quæ ad æqualitatem, & pacem tuendam inter ciues destinabantur: ob id iudicialia appellata, quia ad praxim iudicum pro iustitia exhibenda & seruanda pertinebant. Hæc diuisio ponitur à Diuo Thoma, prima secundæ, quæstion. 94. articul. 4. & laudatur ab omnibus Theologis, & multis Iurisperitis præ cæteris diuisionibus: & meritò. Nam altera diuisio, quam tradit glossa in capite primo, de decimis in sexto, cuius mentionem facit Felinus in capite transacto, de constitutionibus, & Iaso in lege prima, num. 35. ff. de rebus cred. & si certum petatur, imperfectior iudi-

4

Hieron.

5

D. Thom.

Turrecr.
D. Anton.

6

Ad Gal. 3.

Ad Heb. 7.

Actuñ. 15.

August.

Castro.

Soto.

7

D. Thom.

cata est etiam ab ipsis Iurisperitis in dicto capit. 1. & ultimo sextæ distinctionis, potissimè à Turrecremata, & D. Antonino. 1. part. titul. 4. cap. 5.

Secundò aduertendum, ex isto triplici genere præceptorum, iudicialia, & cæremonialia post latam legem Euangelicam omninò cessauerunt, & vim præceptorum perdididerunt, vt colligitur à Doctoribus ex sacris literis: ad Galat. 3. & 4. & ad Hebr. 7. *Translatò sacerdotio necesse est, vt & legis translatio fiat.* Quod vsque adeò verum est, vt planè hæreticū sit asserere legem veterem seruandam esse cum lege noua: vt patet Actuñ. 15. & Augustinus tradit lib. de Hæresibus, ac diligenter Alphonsus à Castro de Hæresibus verbo lex. Quinimò moralia legis præcepta, quæ adhuc vim habent, & perpetuò habebunt, non id obtinent ex auctoritate veteris legis; sed ex eo, quod sint à natura ipsa instituta, & à Christo Domino in lege Euangelica, eadem ratione, qua & naturali debuerunt, & sunt præcepta. Quod explicat benè sapientissimus Dominicus de Soto lib. 2. de iustitia & iure, quæstion. 5. conclusionē. 2.

Tertiò notandum ex D. Thoma in hoc articulo, & 1. 2. quæst. 104. articul. 3. quod quamuis commune sit præceptis iudicialibus, & cæremonialibus veteris legis, cessasse in aduentu Christi, roburque obligandi amisisse: tamen adhuc inter ipsa discrimen magnum dignoscitur, quia iudicialia mortua quidem sunt adueniente lege gratiæ, nō autem mortifera ea seruantibus quantum ad substantiam operum: quia si quis ea seruaret, quia iudicialia præcepta veteris legis, peccaret, quia ipso facto protestaretur legem veterem non esse impletam, & euacuatam per Christum: secus esset si sub ista ratione non seruaret, sed quia alias sibi placeret talia præcepta. At verò præcepta cæremonialia non solum sunt mortua post latam Euangelicam legem, idest vim obligandi amisierunt: verum etiam mortifera ea seruantibus. Ratio est, quia cæremonialia præcepta continent in se figuram Christi futuri, & instituta fuere ad præfiguranda eiusdem Christi mysteria vt sacramenta & sacrificia: Et hoc denuò assumere in cæremonias præiudicat veritati nostræ fidei: quia vtenstilibus cæremonijs ipso facto protestatur Christum non venisse in mundum, vel eius mysteria nondum esse completa; quod in præceptorum iudicialium obseruatione quantum ad substantiam ope-

rum non contingeret. Quia ad hanc representationem & significationem non fuere instituta. Ex hoc discrimine nascitur aliud, nempe iudicialia præcepta posse modò à Reipublicæ principibus denuò institui, si viderint bonæ gubernationi sitæ Reipublicæ expedire. Nam de facto sunt instituta multa iudicialia, quæ in veteri lege statuebantur, vt constat ex titulo de iniurijs ex capit. 1. de homicidijs: & seruantur modò, non tanquam ex veteri lege, sed quia nouiter tanquam ex lege humana constituta sunt: at verò præcepta cæremonialia veteris legis ita cessauerunt, vt nequaquā lege lata à Principibus Christianis iterum institui possint.

Sed contra discrimen assignatum duæ se offerunt obiectiones. Prima est. Nam multæ cæremoniæ veteris legis retentæ & assumptæ sunt in cæremonias Christianæ Ecclesiæ: verbi gratia, vestes sacerdotum, altaria, thurificatio, primitiarum solutio, oblationes, ablutio manuum, panis acinus, veneratio templi, quæ sit à mulieribus post partum, quæ etiam ab Ecclesiæ rectoribus statuta & ordinata sunt, vt constat ex Can. 1. de consecratione, distinct. 1. & ex Can. *nollens*, de purificatione post partum. Similiter plura vitia, quæ ex veteris legis instituto sacerdotum impediabant, etiam in lege Euangelica ex Pontificum decretis eadem dignitate quemque insigniri omninò videntur: quomodo ergo saluatur cæremonialia veteris legis nequaquā posse institui in lege gratiæ? Secūda obiectio est. Cæremonialia nequeunt institui in Ecclesia Christi, quia præsignabāt Christū vēturū, & eius mysteria nondū impleta, vt dictū est: sed etiā iudicialia idē significabāt, quia omnia in figura contingebant illi populo Hebræorum. 1. ad Corinth. 10. ergo neq; poterunt reassumi ab Ecclesia Christi, sicut neque assumuntur cæremonialia.

Ad primam obiectionem respondetur, cæremonialia veteris legis esse in duplici differentia, quædam quæ instituta fuere ad significandum Christum venturum, vel eius mysteria, & hæc nequaquam retineri possunt à populo Christiano, vt eius cæremoniæ, sine iniuria fidei, vt dictum est. Consulto dixi primò, vt cæremoniæ sunt, quia fortasse secluso scandalo, quantum ad substantiam operum possent seruari; sic non omninò condemnamus Indos Christianos in Aegypto viuentes, de quibus fertur simul baptizari

1. ad Cor. 10

9

tizari & circumcidi, non ad seruandam legem Moysi, sed ob honorem Christi Domini, qui circumcisus est, sed vix liberantur ab scandalo circumcisionis. Vnde apertius exemplum erit in eo, qui se circumcidit sanitatis gratia. Alia caeremonialia sunt, quae ad diuinam reuerentiam tantum spectant, nihil implicantes de Christo venturo, aut de statu populi Hebraeorum expectantis Christum. Huiusmodi sunt omnia allata in obiectione, quae non sunt instituta in lege veteri ad significandum Christum, sed deuastationem, mundiciam, sinceritatem, & alia huiusmodi. Et haec caeremonialia retineri, & assumi ab Ecclesia Christiana, sicut iudicialia, nihil vetat. Etenim non militat in eis ratio à nobis allata, prohibens ne caeremonialia à Christianismo assumantur in caeremonias. Videndus est D. Thom. in 3. distinction. 37. artic. 5. quaestiuicula. 3. & in 4. distinction. 1. q. 2. artic. 5. quaestiuicula. 1. & distinction. 11. quaest. 2. artic. 2. quaestiuicula. 3. & 3. parte quaest. 83. artic. 5. Itaque respondetur ad obiectionem, omnia iudicialia posse assumi & retineri à populo Christiano: caeremonialia verò, quae Christum venturum significabant nullo modo. Alia verò minus principalia carentia hac significatione bene poterant assumi & retineri.

D. Thom.

D. Thom.
Caiet.

10

Ad secundam obiectionem respondetur ex D. Thoma simul & Caietano. 1. 2. quaest. 104. artic. 3. caeremonialia principalia, de quibus nuper dicebamus significare Christum vt venturum, & ea quae ad ipsum venturum spectabant, ex sua primaria & principali institutione, ac per se: at iudicialia ex consequenti, & per accidens, id est quia Deus voluit vt omnia gesta illius Populi sonarent Christum venturum, aut statum illius Populi expectantis Christum, per se autem habebant institui ad bonam Populi gubernationem. Vnde illis accommodatis Populo Christiano significationem consequentem, & per accidens perderunt, ac proinde sine vlllo piaculo à Christianismo admittuntur.

11

Ex his respondetur ad argumentum primum nostrae disputationis quartae propositum, quod siue praeceptum de soluendis decimis fuerit iudiciale siue morale; quia tamen non fuit institutum ad significandum Christum venturum, aut aliquid ad id attinens, sed in sustentationem aut stipendium sacrorum ministrorum, potuit ab Ecclesia Christiana retineri, & iterum institui pro

A eisdem ministris alendis, ac premiandis, & de facto instituit. Quare nos non seruamus tale praeceptum, quia veteri lege sancitum: sed quia in noua impositum. At vt rem propius attingamus, scito, hoc praeceptum non esse caeremoniale, sed iudiciale, nam quamuis ad Dei cultum ordinabatur, imò ad Deum ipsum in recognitionem sui vniuersalis dominij, vt patet extra de decimis capit. tua, & ex hac parte caeremoniale apparet, tamen quia per se directè & immediatè ordinatur ad aequalitatem inter ministros Dei, & populi seruandam, ac etiam inter ministros inter se mediante hac ordinatione ad Deum, & eius cultum: ideò iudiciale praeceptum esse, ait D. Thomas, non caeremoniale, quia caeremonialia sunt illa, quae ad diuinum cultum, vel Deum immediatè referuntur. Vnumquodque enim secundum id, quod dicitur, & immediatè respicit iudicandum est. Innocentius autem Tertius in illo capite, tua nobis, referens decimarum solutionem in Dei cultum cum magna exaggeratione intelligendus est mediatè, & facto, non immediatè, & institutione: etenim decimae non sunt institutae, vt immediatè Deo offerantur in signum vniuersalis dominij, sicut sacrificia, oblationes, & primitiae: sed sunt institutae pro sustentatione ministrorum, & stipendio: vt dicitur Malachi. 3. at ex hoc ipso quod ad victum & stipendium ministrorum Dei exhibentur, significatur, ac professio fit, quod Dominus vniuersorum est ille, cuius ministris haec dantur: sicut Populus tribuens ministris Regis alimenta, & stipendia vt Regi inferuiat ipso facto proficitur Regem dominum suum esse. Ex his patet ad confirmationem.

C

D

Ad secundum respondetur, Ecclesiam Christianam non retinuisse omne genus decimarum veteris legis, quia non opus fuit, aut decens: Etenim summo Pontifici Ecclesiae Christi Imperatores Christiani ingentes & opulentos redditus contulerunt, & inter eos Italiae Regnum fertilissimum, vt inelytè & honorificentissimè aleretur: quare non fuit opus recurrere ad decimam decimarum, sicut in lege veteri: similiter neque tertij generis decimas retineri oportuit pro sumptibus in eundo & redeundo ad templum, & pro sacrificijs, & oblationibus: tum quia non est vnus tantum locus adorationis in lege noua; sed in omni loco & in omni templo, quibus abundat Populus Christianus, & prope ianuas suas habet, adorare oportet,

Malac. 3.

12

Ioann. 8. vt dictū est Ioan. 8. Quarti etiā generis decimas non debuit retinere pauperibus fouendis, ac alendis, tum quia non solum decimam partem fructuum tertio quoque anno Dominus iubet exhiberi pauperibus, verū etiam omnia superflua, secundum illud Luc. 11. quod superest date eleemosynam: tum quia in lege gratiæ magis abundat charitas, & eius cultores non sunt ita auari, ac tenaces sicut Hebræi. Quare non fuit ita timendum & prospiciendum per institutionem decimarum pro pauperum subuentione: & ita lege de decimis seruandis pro hoc subsidio à triēnio in triēnio satis nobis commendauit pauperes, dicens Matth. 5. *Nisi abundauerit iustitia vestra*, & alibi, *quandiu vni ex minimis fratribus meis*, &c. Tum tertio, vt ait D. Thomas ad quartum huius articuli, quia ipsæ etiam decimæ, quæ ministris Ecclesiæ dantur, per eos debent in vltus pauperum dispensari, decimas autem primi generis debuit Ecclesia retinere, & denuò statuere, quia non minus abundat, & eget ministris ad sacras functiones peragendas, quàm Synagoga. Vnde sicut hæc eos alebat decimationibus, sic & nostra Ecclesia facit. Accedit ad hæc. Nullum aliud tributum potuit adinueniri pro sustentandis honorabiliter ministris Christi, quàm decimarum solutio: de quo statim.

DISPUTATIO V.

Quo nam iure decimæ debite sint: humano ne, an diuino, naturali, vel positiuo?

I

E hac re tres reperio sententias. Prima asserit decimarum solutionem esse debitam iure naturali & diuino, etiam in lege gratiæ.

Arch.**Anchar.****Innoc.****Ioan. And.**

Ita tenent glossa, Archidiaconus, Ancharanus & alij cap. 1. de decimis in 6. Innocentius capite vltimo de Parochis, Ioannes Andreas in Rubrica de decimis, idem in capite *à nobis*, Antonius de Butrio in capite. *Parochianos*, Abbas in cap. *in aliquibus*, de decimis: quorum opinio communis est vt ait Francus in dicto cap. 1. de decimis in 6. Suadetur hæc sententia primò adducentes omnia testimonia, quæ ex lege veteri nos adduximus supra ad probandum Deum iussisse decimas omnium fructuum dari Leuitis. Secundò Luc. 11. Dominus loquens aduersus Phariseos prætermittentes misericordiam in proximos, & decimantes mentum & rutam, subdit: *Hæc*

Luc. 11.

A oportuit facere, & illa non omittere. Ecce in lege gratiæ supponitur debitam esse decimationem. Tertio. Referens multa decreta & decretales Epistolas, quæ id aperte pronunciant in capite, *Parochianos*, de decimis Alexander tertius ait, cum decimæ non ab homine, sed à Deo sint institutæ, quasi debitum exigi posse: & eodem titulo Innocentius. 3. capite. *Tua*. sic ait: *Imperialis concessio neminem potest à solutione decimarum eximere, quæ diuina constitutione debentur*. Et idem Pontifex in Concilio generali, & refertur capite, *in aliquibus*, de decimis circa finem inquit: *Illæ quippe decimæ necessario soluendæ sunt, quæ debentur ex lege diuina, vel loci consuetudine approbata*. Ecce expresse distinguit Pontifex inter decimas consuetudine debitas, & eas, quæ ex lege diuina debentur: & huic fit allusio. 16. quaest. 7. Can. *Omnes decimas*, quando dicitur, *decimas Deo dari*, & capite *tua nobis*, extra de decimis, Deo dari in signum vniuersalis dominij Deo debiti. Vnde colligitur eas esse debitas ex diuina institutione. Ex his colligit Innocentius vbi supra, quasi hæreticos esse iudicandos asserentes in lege gratiæ decimas non deberi iure naturali aut diuino, sed positiuo. Quatò probatur testimonijs sanctorum Patrum, quos refert Gratianus. 16. quaest. 1. Can. *reuertimini*, & quaest. 7. per multa capita, qui id videntur astruere: & idem faciunt Romani Pontifices sæpè in Rubricis de decimis.

C Quintò. Lumen naturæ dictat ministros diuini cultus laborantes pro populo in facris functionibus offerendi sacrificia, ministrandi sacramenta, docendi, ac sacram Scripturam interpretandi, & similia, esse à populo alendos, & præmiandos, vt docetur Matth. 10. Lucæ. 10. 1. ad Tim. 5. 1. ad Corinthios. 9. ergo decimæ non tantum iure positiuo, sed iure naturali, & diuino sunt præceptæ, vt pote quæ pro præfatis functionibus exercendis à populo sacerdotibus exhibentur. Quo argumento probari videtur, præceptum decimarum in lege veteri non fuisse cæremoniale, aut iudiciale, sed morale, ac proinde in lege Euangelica adhuc viget, nec antiquatum est.

D Secūda sententia parū recedens à prima asserit, decimas prædiales esse debitas iure naturali & diuino, decimas autem personales tantū iure positiuo. Ita Hostiensis in summa titulo de decimis. §. & vtrumque. q. 7. Enricus in c. *peruenit*, de decimis. Felinus in c. causam

Matth. 10.**Luc. 10.****1. ad Tim. 5****1. ad Cor. 9.**

2

Hostiens.**Enriq.**

Cardinal.

causam. de prescriptionibus: & in communi usu esse receptam adnotauit Cardinalis cap. 1. de decimis.

Maiores.
Alensis.
Adrian.
D. Thom.
Caiet.

Tertia sententia ait, nullum decimarum genus esse in lege gratiae debitum ex iure naturae aut positioe diuino, sed tantum iure humano ac Pontificio: hanc tenent Maiores. in 3. dist. 37. quæst. 36. Alexander Alensis. 3. part. quæst. 51. memb. 6. artic. 1. Adrianus, quodlibeto. 5. art. 1. ac denique D. Thomas cum eius interprete Caietano in articulo, & quodlibeto. 2. & omnes posteriores D. Thomae discipuli, speciatim Dominicus à Soto lib. 9. de iustitia & iure. quæst. 4. arti. 1. imò & omnes Theologi eam tuerentur contra Canonistas: & famosiores Canonistæ interpretes eidem sententiæ adhaeruerunt, Coarr. lib. 1. variarum cap. 17. Nauarrus in Manuali, cap. 21. num. 28. Ioannes Gutierrez Canonicus Ciuitatis lib. 2. quæstio num Canoniarum, cap. 21. & fere omnes nostri temporis. Et ante hos Turrecremata in cap. Reuertimini, 16. quæst. 1. art. 3. Florentinus 2. part. titu. 4. cap. 3. §. 9. Syluester verbo Decima quæst. 3. & 4. à qua sententia non est recedendum, quia efficacissimis rationibus inferius probabitur, & eam explico & amplifico per sequentes assertiones.

1. Assertio.

3

Prima assertio. Iure naturali corroborato & repetito in Euangelio debetur clericis à populo congrua sustentatio: & hoc duplici ex causa. Prima ad subleuandam indigentiam ministrorum Ecclesiæ. Secunda in iustam mercedem debitam pro sacrarum functionum labore. Hanc conclusionem probauit Christus Dominus, Lucæ. 10. Ratio est deprompta ex ipsis visceribus luminis naturæ dicens discipulis: In eadem domo manete edentes & bibentes, quæ apud ipsos sunt. Dices quare: quia dignus est operarius cibo suo: & Matthæi. 10. Dignus est mercenarius mercede sua: quod amplius explicat Apostolus. 1. ad Corinthios. 9. manifestis argumentis ex ipso rationis dictamine desumptis. Quis (inquit) militat suis stipendijs vnguam? Quis plantat vineam & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem & de lacte eius non mäducat? &c. Et post pauca. Ita Dominus ordinauit, ut qui Euangelium annuntiant de Euangelio viuant. Vbi ordinauit?

Matth. 10.

1. Ad Cor. 9.

Matth. 10.

Ad Tim. 5.

In locis citatis ex Euangelio Matthæi. 10. & Lucæ. 10. quibus in locis legem naturæ corroborauit, & 1. ad Timotheum. 5. Qui bene præsent presbyteri honore digni sunt, maxime qui laborant in verbo & doctrina.

A Dicit enim Scriptura: Non alligabis os boui trituranti, & dignus est operarius mercede sua. Vbi Haymo, duplicem, inquit, honorem præcipit exhiberi presbytero in salutationibus, videlicet ut humilient se illi subditi, & in exhibendis donis subsidijque temporalibus: & Hieronymus ad Titum. 3. in fine. Apostolicis (ait) viris & Euangelizatoribus Christi in vrbibus necessarijs nolite tribuere sterilitatem se ipsum est condemnare, & Augustin. in Psalm. 146. Debetur, inquit, seruo alere, sicut Dominus ait, manducate quæ ab ipsis sunt: Et ne putarent aliquid de suo donare, dignus est enim (inquit) mercede sua: Ecce rationem naturalem id cogentem.

Hierony.

Psalm.

B

Secundo probatur. Nulla enim gens, nulloque natio tam barbara, quæ suis sacerdotibus ac sacrorum ministris necessaria ad honorificam sustentationem non ministraret: Igitur multo maiori iure ac ratione populus Christianus ministris diuini cultus tenetur victum, & stipendia honorabiliora elargiri. Ad probandum antecedens multa possemus ex annalibus profanis adducere, sed satis nobis sit illustria sacra Scriptura testimonia adducere Genes. 47. vbi habetur premente fame terræ Aegypti per septem annos, & omnibus vendentibus suas possessiones, ut à Pharaone emerent escas, solos sacerdotes suas possessiones non vendidisse, eo quod statuta cibaria eis ex horreis publicis præbebantur.

4

Genes. 47.

C

Super quem locum Caietanus Hinc apparet (inquit) integritas Pharaonis, qui nec in tanta omnium rerum penuria subtraxit solita alimenta sacerdotibus, qui diuino cultui ad dicti, & speculatiuis scientijs intenti erant: & Oleaster Clamat (inquit) locus hic publicos ministros Dei alendos esse à populis, præsertim vero à Rege: & quantæ Regibus curæ ministri sacrorum esse debeant, etiam si aliud de habeant unde se possint sustentare, quia nemo suis stipendijs militare debet. Et Abulensis ibidem, sicut summa decimarum à communi data sacerdotibus sustentantur, ita tunc licet decimæ non darentur, in qualibet tamen communitate statuebantur horrea frumentaria, unde cibaria sacerdotibus sufficienter tradebantur. Nam quia sacerdotes erant personæ publicæ administrantes cultum diuinum pro salute totius communitatis, ob id ex bonis communitatis sustentari debebantur.

Caiet.

S

D

Tertio probatur ex multis legibus veteris testamenti, quibus Deus stipendia suis ministris assignauit, ut iure naturali de sustentandis ministris abunde satisficeret.

6

Ioan. 12.

Quartò probatur ex usu Christi Domini, Apostolorum, & primitiua Ecclesiæ ad nostra vsque tempora. Nam cum superstes esset Christus Dominus, & munus prædicationis obiret, ex his quæ illi dabatur vna cum suis victum capere consueuerat. *Iudas enim* (inquit Ioannes. 12.) *loculos habens ea, quæ mittebantur portabat*: perseuerauit, autulq; est idem vsus temporibus Apostolorum, ad quorum pedes suorum honorum credentes oblationem liberam spontaneamque faciebant, simulque deferrebant, ex quibus cum ipsi, tum ceteri qui egerent victitarent: & sicut Religio Christiana est amplioribus spatijs propagata, ac proinde sicut Christianorum: ita etiam clericorum eisdem interuentium auctus est numerus: ita coaugmentatus est maior oblationum prouentus, vsque adeo vt Gentilium inuidiam, vt ait Ammianus Marce. lib. 27. & Imperatorum Christianorum odia concitarent, qui verentes ne liberalibus viduarum largitionibus clerici locupletarentur nimis, filij verò ipsarum pauperes redderetur, eas restringere, & cohibere (arbitrio voluntatis, potius quàm recti iudicij ratione) sæpè conati sunt, vt videre licet. l. 20. de Episco. & clericis, Codice Theodos. l. 26. cap. eodem: & Hieronymus Epistol. 2. ad Nepotianum, Ambrosius aduersus Symmachum. Erogabat eas Episcopus cuique Ecclesiæ ministro, prout opus esse videbatur, & sumebat vnusquisque suam portionem, quam veteres Romani sportulam appellabant: Vnde Cyprianus Epistola. 34. de quibusdam clericis ait. *Cæterum presbyterij honorem designasse nos illis iam sciatis, vt sportulis eisdem cum presbyteris honorentur, & diuisiones mensurnas æquatis quantitatibus partiantur*: Sportulas vocat Cyprianus stipendia, quæ singulis clericis per menses, aut dies singulos ab Episcopis distribuebantur: erant enim tempore illo quidam communem vitam agentes; alij separatim degebant, vt notat Pamelius in loco citato Cypriani; illi communi mensa ab Episcopo sustentabantur, his verò pro meritis singulorum certa numerorum vel obsoniorum quantitas, alijs maior, alijs minor conferebatur. Huiusmodi portionem vocat Cyprianus sportulas, & clericos accipientes vocat sportulantes Epist. 66. dum ait: *Hæc nunc ratio & forma in clero tenetur, vt qui in Ecclesia Domini ordinatione clerica promouentur, in nullo ab administratione diuina auocentur, nec molestijs aut negotijs seculari-*

Theodos.
Hierony.
Ambros.

Cyprian.

Pamelius.

A *bus alligentur, sed in honore sportulatum fructum, tanquàm decimas ex fructibus accipientes ab altari, & sacrificijs ne recedant: sed die ac nocte cælestibus rebus, & spiritualibus seruiant.* Hæc Cyprianus de suis temporibus proximis ætatibus Apostolorum: in nostro autem seculo ministros Ecclesiæ ex oblationibus fidelium esse alendos, & iura clamant super citata, & vsus satis & experiētia testatur.

Quintò. Iustitiæ legalis norma natura impellente iubet ministris publicis, verbi gratia inagistratibus, militibus, quæstoribus, & alijs huiusmodi, stipendia honorabilia conferre pro ministris, & officijs, quibus Reipublicæ deseruiunt: ergo potiori ratione id præcipiet de ministris diuini cultus. Consequentia patet, quia ad id cogit non solum iustitiæ legalis natura, quæ ad bonum commune respicit, verum Religionis virtus, quæ respicit bonum commune. Eodè enim iure, quo tenetur populus Deum colere sacrificijs, oblationibus, sacramentis & huiusmodi tenentur sustentare, ac stipendia largiri ministris publicis diuini cultus: quales sunt clerici in Ecclesia Christi: quod vsque adeo verum est, vt si ministri Ecclesiæ egerent, nec haberent vnde possint sibi necessaria comparare, populus deberet cogi ab habente potestatem ad exhibenda necessaria ad sustentationem, vt videre licet in Abbate cap. eam, de verborum significatione, & alijs Iurisperitis, quos citat Conarruu. vbi sup. num. 3. quin imò, etià si ministri publici habeant aliundè necessaria, puta ex patrimonio, artificio, vel alio simili, populus debet cogi ad debitum stipendium præstandum. Nemo enim militat suis stipendijs, primæ ad Corinthios. 9. quod in specie tradunt Rom. Consil. 344. Decius cap. cum inter, num. 26. de exceptionibus, quidquid alij dicant.

Secunda assertio. Non est iure naturæ debitum soluere decimas fructuum, aut quorumcunq; aliorum bonorum, siue in sustentationem ministrorum sacrorum, siue quouis alio tit. Hæc assertio probata est in prima dubitatione huius articuli, & modò breuiter probatur ratione efficaci: Nam ratio naturalis non magis dicat pendendam esse decimam ministris sacris pro eorū functionibus, quàm octauam, aut nonam, vel aliam quampiam quottam; ergo decimæ non debentur ex iure naturali. Simili ratione probatur non esse de iure naturali aliquam partem fructuum, vel pecuniarum esse danclam pro stipendio ministrorum, quia

7

Conarru.

1. Ad Co. 9.
Roman.
Decius.

8

2. Asser.

quia quamuis ius naturæ præscribat esse alēdos ministros Ecclesiæ à populo, quod tamen id fiat collata aliqua parte fructuū, non dictat, quia possunt ali dando eis pecunias, vnde emant sibi necessaria: similiter nō collatis pecunijs possunt sustentari ex fructibus. Et iuxta tenorem huius assertio-

D. Thom.

nis est intelligendus D. Thomas, quando ait in hoc articulo, decimas partim esse debitas iure naturali, qua ratione sustentatio ministrorum eodem iure est debita: partim esse debitas iure positiuo, quantum ad determinationem decimæ partis soluendæ: & sub priori consideratione præceptum decimarum esse morale: quantum ad posterio rem iudiciale: non est autem intelligendus quod sit de iure naturæ reddere aliquam partem ex fructibus, ut ipsum interpretatur Abulenſis, Matthæi. 26. quæst. 148. fingens hostem ubi non est: sed mens eius est in præcepto decimarum duo includi. Vnum est dare necessaria ad sustentationē ministrorum, siue illa pecuniæ sint, siue obſonia, siue fructus, vel aliud quidpiam, & hoc iure naturæ debitum est ministris: Alterum est decimam partem fructuum dare: & hoc ad ius posituum humanum pertinet: vnde absolute & propriè loquendo secundum mentem D. Thomæ decimas soluere non pertinet ad naturæ ius, sed ad humanum. Itaque quando D. Thomas asserit ad decimarum solutionem teneri homines partim ex iure naturali: non est intelligendus de parte fructuum, aut lucrorum: sed quoad id, quod in decimarum lege includitur, ut intrinsecus finis, nempe sustentatio ministrorum, siue id sit pars fructuum aut lucrorum, siue quodlibet aliud designatum ad præfatam sustentationem: & sic est intelligendus Caietanus in hoc articulo, & Conarruias in practicis quæstionibus, numero. 8. Ioānes Gutierrez lib. 2. Canonic. quæstionum, cap. 21. num. 9. qui aliquantum suboscure loquuntur.

Caiet.
Conarru.

Secundò probatur eadem assertio. Cōsuetudine aut præscriptione introduci potest diminutio, aut totalis ablatio decimarum, ut infra videbimus: ergo non sunt debite ex iure naturæ, etenim ius naturale vnū, & idem, ac immobile perseverat, sicut ipsa natura, quæ à solo Deo mutari potest.

3. Assertio.

9

Tertia assertio. Decimæ non sunt debite iure diuino Evangelico, ac positiuo. Cōsul tō diximus iure Evangelico, quia iure diuino positiuo legis veteris palam est fuisse debitas. Probatur assertio. In lege Evangelica

A ea dumtaxat sunt obseruanda ex diuino & Evangelico iure, quæ à Christo, vel eius Apostolis nobis præcepta fuere, iuxta illud Mar. ultimo docentis eos seruare, quæcunque mandauit illis, sed neq; in doctrina Christi, neque in doctrina Apostolorum aliquod continetur præceptū de decimarum solutione: ergo iure Evangelico non debentur decimæ.

Marc. ult.

Secundò. Nullū extat præceptum in lege Evangelica, quod non sit iuris naturalis, nisi ea, quæ de sacramentis, & fide dantur, ut docet D. Thomas. 1. 2. quæst. 108. artic. 1. & 2. & quodlib. 4. art. 13. propter ea, quæ dixit Christus: *Iugū meū suauē est, & onus meū leue*: sed præceptū de soluēdis decimis nō pertinet ad ius naturæ, ut habetur in præcedenti assertione, nec ad sacramenta, neq; ad fidei articulos pertinent: ergo, &c.

B

D. Thom.

Quarta assertio. Decimarum solutio debita est in lege gratiæ solo iure positiuo Pontificio. Prima pars huius exclusiue, sci licet quod iure positiuo Pontificio decimæ sunt debite, probatur ex multis, quæ habentur in toto Canonico iure titulo de decimis, speciatim ex iuribus citatis in argumento tertio, in fauorem Canonistarū, in quibus expressius habetur præceptum de soluendis decimis: Insuper ex Concilio Constantiensi, sessione. 8. contra Viclephum reiicientem solutionem decimarū, ut debitam. Secunda pars, videlicet, quod non alio iure, iam probata est in præfatis assertionibus. Deinde probatur. Præceptū de soluendis decimis iudiciale, aut cæremoniaie est in veteri lege, sed omnia præcepta veteris legis cessasse in lege gratiæ fides docet: ergo & præceptum de soluendis decimis, nisi de nouo statueretur in iure Canonico, iam abolitum esset. Hoc argumentū tanti ponderis visum est Ioanni Maiori in 3. sententiarum, distinctio. 37. quæstio. 36. ut dixerit Iurisperitos asserentes decimas esse debitas iure diuino scripto in lege veteri in hæresim declinare, eo quod ex eorum dictis consequitur legem veterem obligare vsque nunc, quod aperte ab Ecclesia damnatum est: eadem censura notantur Canonistæ à Bellarmino tom. 1. ca. 25. de clericis lib. 1. Nos vero ab hac nota liberamus: possent enim dicere hoc præceptū morale esse, ac subinde non cessasse in lege gratiæ: sed sic dicere voluntarium est, si ne vilo fundamento vel apparenti, ut patebit cōsideranti ea, quæ dicta sunt in præcedentibus assertionibus.

4. Assertio.

10

Maior.

Vltima

II

Vlti. asser.

Vltima assertio. Valde probabile censeo solutionem decimarum in lege Evangelica haberi extraditione Apostolorum, id est Apostolos eam instituisse, & ab ipsis ad nostra usque tempora ab ætate in ætatem iusionem dimanasse. Probatur. Id quod vniuersa Ecclesia tenet, nec Concilijs, aut Pontificijs legibus noscitur primò esse institutum, sed semper retentum est ab Ecclesia, id certè ex Apostolica traditione habetur: regula est D. Augustini libr. 4. contra Donatistas cap. 24. sed vniuersa Catholica Ecclesia retinet decimarum solutionem, & retinuit, neque in aliquo Concilio aut lege Pontificia legimus esse institutam: ergo ad traditionem Apostolicam spectat. Maior explicatur, si enim cuiusque consuetudinis diu in Ecclesia obseruatae originem & principium nec ad summos Pontifices, nec ad Synodos Episcoporum referre possumus, sed ea consuetudo usque ad Apostolorum tempora retrahitur, signum apertum est, illam ab Apostolis dimanasse. Hoc pacto colligimus præceptum ieiunandi in Quadragesima haberi ex traditione Apostolica, & alia multa. Minor autem probatur, & primò nos non legere institutionem decimarum in lege gratiæ in aliqua Synodo, aut lege Pontificis: etenim omnia iura citata, & quæ citari poterant, si benè perpendantur non instituunt decimarum solutionem, sed quasi iam institutam iubent mandari executioni: Sancti similiter vt iam institutam commendant.

12

Clemens. I.

Quod verò decimarum solutio fuerit in vsu Ecclesiæ Christi à tempore Apostolorum usque nunc ex testimonijs modò citandis apparebit. Clemens I. lib. 2. constituit. Apostol. cap. 29. sic Apostolos præcepisse commemorat: *Quæ ex decimis, & primitijs secundum mandatum Dei dantur, vt Dei, homo cõsumat voluntarièq; quæ occasione pauperum offeruntur rectè dispenset, &c. Et post pauca, sed non solinagantes, egenisque impertientes Dei offensam vitabitis: & capi. 38. Episcopos & sacerdotes principes & Reges vestros putatote, & tributa tanquam Regibus penditote, &c. Et post aliqua: Idè illi, id est Episcopo, pro se & suis alendis clericis offert fructus vestros, & per manus vestras in vestram benedictionem, primitias vestras, decimas partes, dona vestra dantes ei, vt sacerdoti Dei, primitias inquam frumenti, vini & olei, pomorum, atque omnium, quæ Deus præbet vobis, &c. Idem suadet, cap. 39. Videndus etiã lib. 7. c. 30. Item lib. 8. c. 36. sic*

A ait, ex nomine Matthæi Apostoli: *Ego Mattheus præcipio omnes primitias offerri Episcopo & Presbyteris & Diaconis ad victum ipsorum, decimas offerre ad victum reliquorum clericorum, virginum, ac viduarum, & his, qui sunt paupertate oppressi. Accedit Origenes coæuus Apostolorum, vt pote circa annum Domini. 204. degens, Homilia. 11. in Numeros dicens de primitijs, ac proinde de decimis in hunc modum: Sicut & in hoc sermone, quem habemus præ manibus arbitror conuenire, decet enim, & vtile est etiam sacerdotibus Euangelij offerri primitias, ita enim & Dominus disposuit, vt qui Euangelium annuntiant de Euangelio viuant, & qui altario deseruiunt de altario participant: & sicut hoc dignum & decens est, sic & è contrario indecens & indignum existimo, & impium, vt is, qui Deum colit, & ingreditur Ecclesiam Dei, qui scit sacerdotes & ministros assistere altari, & aut verbo Dei aut ministerio deseruire, vt de fructibus terræ, quos dat Deus solè suū producendo, & pluuias suas ministrando non offerat primitias sacerdotibus: non videtur huiusmodi anima habere memoriam Dei, nec cogitare, nec credere, quia Deus dederit fructus quoscepit. Et inferius de decimis agens: Multo plura à Christianis præstanda in eo genere Deum voluisse, quàm à Phariseis, qui decimabant mentam, & anetum, secundum quod scriptum est, nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm Phariseorū & Scribarū, nō intrabitis in Regnū Calorū, demonstrat. Videndus est Cypri. Epist. 66. citata, vbi decimarū solutio nē insinuat: eadē & Hierony. Malach. 3. in hæc verba. Quod de decimis primitijsq; diximus, quæ olim dabatur à populo sacerdotibus & Leuitis in Ecclesiæ quoq; populis intelligite, quibus præceptū est non solū decimas dare & primitias, sed videri omnia, quæ habent, & dare pauperib; & sequi Dominū saluatore: quod si facere nolumus, saltē Iudæorū imitemur exordia, vt pauperibus partē demus ex toto, & sacerdotibus & Leuitis honorē debitū deferamus. Vnde dicit & Apostolus, honora viduas, quæ verè viduæ sunt, & presbyterū duplici honore honorādū; maximè qui laborat in verbo & doctrina Dei: quod qui nō fecerit Deū fraudare & supplantare conuincitur. Pro quo testimonio explanādo ne lectori offendiculū præstet, notādū est, quod etsi D. Hiero. dicat esse præceptū videri omnia, & dare pauperibus; tamē intelligit esse præceptū nō absolute, sicut de soluendis decimis: sed si quis perfectus esse velit, vt dicitur in Euāgelio: nā de isto subdit: Quod si facere nolumus,*

Origen.

Cypri.
Hierony.

13

mus. De decimis autem dicit: quod qui non fecerit, Deum fraudare & supplantare conuincitur. Augustinus sapius id ipsum inculcat sermone. 215. de tempore ait: decimas de fructibus vestris Ecclesijs reddite, & sermone. 219. sermonē integrū de reddēdis decimis perorauit, ad cuius finē sic ait: Decimæ enim ex debito requiruntur, & qui eas dare noluerit res alienas inuasit. Præmiserat autem multa bona euenire datibus decimas, multa autem mala comminari eas negantibus, & refertur. 16. quæst. 1. cap. Decimæ tributa sunt, quæ verba Augustini pulchrè expendens Concilium Triburienſe Can. 13. de decimis sic ait. Augustinus Doctor mirabilis sub breui ratiuncula satis videtur dilucidasse cum ait. Decimæ ex debito requiruntur. Quod si diceret Deus, meus es ô homo, mea est terra, quam colis, mea semina, quæ spargis, mea animalia, quæ fatigas, meus est solis ardor, & cum omnia mea sint, tu qui manus accommodas solam decimam merebaris, sed seruo tibi nouem, da mihi decimam, si non dederis decimam auferam nouem, si dederis mihi decimam multiplicabo nouem. Si ergo quærit aliquis cur decimæ dentur? sciat quod ideo dandæ sunt, vt hac deuotione Deus placatus largius præstet, quæ necessaria sunt, & vt ministri Ecclesiæ ex inde releuati liberiores fiant ad spiritualis exercitiij expletionem, & vt munus populi ex hinc in quotidiana oblatione Domino imoletur, nec non secundum statuta Canonum in sustentationem pauperum, & restaurationem Ecclesiarum proficiant: & idē Augustinus homil. 48. de 50. & refertur. 16. quæst. 7. Maiores nostri (inquit) ideo copijs abundabant, quia Deo decimas dabant, & Cæsari censum reddebant: modo autē quia discessit deuotio Dei, accessit indictio fisci, nolumus partiri cum Deo decimas, modò autem totum tollitur, hoc tollit fiscus, quod non accipit Christus: expendendum est verbum illud Augustini: maiores nostri, quo declaratur decimarum solutionem non esse recentem in Ecclesiam introductam, sed à maiori bus præstari solitam, vixit autē Augustinus circa annum Domini. 384. Et tamen ad maiores retroagit decimarum solutionem, vt hinc discamus eam non esse recentem in Ecclesiā introductam, sed à maioribus præstari solitam. Et Ioannes Chrysostomus in homil. 43. super primam ad Corinthios iuxta quendam eius interpretem in hæc verba prorumpit hortans primitias decimasque pendere: Opifex vt pote calceorum consarcinator, aut sutor, aut faber ara-

rius, aut quiuis alijs artifex cum aliquid vè dedit ex his, quæ sua arte fiunt, det Deo primitias pretij: ibi, in arcam scilicet parua quantitate desiciat, & ex minōri parte cum Deo partiatur, neque enim magnum quid peto sed tantum quantum Indæorum Infantes, & mille malis pleni, tantum nos qui cælum expectamus iaciamus: hæc autem dico non legem ferens, neque prohibens ne plus eroges, sed æquum censens, & non minus depones quam partem decimam: hoc autem fac non solum vè dens, sed etiam emens. Hanc etiam legem seruent qui prædia possident in prouentibus. Et homil. 18. in Acta Apostolorum circa illa verba, & multis oppidis Samaritanorum euangelizabant, sic ait: Parum ne est oro torcular benedici, parum ne est, Deum ex omnibus frugibus ac decimis prius partē ac decimas accipere? ad pacē agricolarū hoc vtile, venerabilis erit & presbyter postea, & ad securitatem agri conducet: preces illic, perpetuæ laudes, & Synaxes propter te, oblatio per singulos dies Dominicos. Ecce apud antiquissimum Chrysostomum frequens mētio decimarum: nec est quod lectorem turbet Chrysostomum in priori loco suadere ad decimas soluendas pro pauperibus, in hoc autem secundo pro ædificatione Ecclesiarum: quia decimæ antiquitus pro sustentatione ministrorum, pro fabricis Ecclesiarum, aut pro pauperum subuentione soluebantur, vt videre licet in Epistola Gelasij. I. cap. 27. & Concil. Triburienſi, Can. 13. sed in citandis autoribus nolo amplius detineri, liquet enim ex omnibus antiquis & Catholicis scriptoribus, qui de decimis meminunt, neminem vt nouum inuentum de decimis approbasse, sed vt antiquissimū veneratum esse, ac fuisse: quod etiā ostēdi poterit ex ipsis sacris Synodis, quando de hac re loquitur. Accedat in primis Concilium Matifconense. 2. 60. Patrum sub Gurtrano Rege celebratum anno Domini. 588. tempore Pelagij. 2. quod cap. 5. sic pronunciat: Leges diuinæ consulentes sacerdotibus ac ministris Ecclesiarum pro hereditaria portione omni populo præceperunt decimas fructuum suorum locis sacris præstare, vt nullo labore impeditiores legitime spiritualibus possint vacare ministris, quas leges Christianorum cœtus, longis temporibus custodit intemeratas. Ecce non recens natum præceptum de solutione decimarum, sed antiquissimum, cuius non assignatur initium in aliquo Concilio: nunc autem id est anno Domini. 588. paulatim præuaricatores legum pene

August.

Chrysost.

14

pene Christiani omnes ostenduntur, dum ea quæ diuinitus sancita sunt adimplere negligunt. Vnde statuimus ac decernimus ut mos antiquus à fidelibus reparetur & decimis Ecclesiasticis famulantibus ceremoniis populus omnis inferat, quas sacerdotes aut in pauperum usum, aut captiuorum redemptionem prærogantes suis orationibus pacem populo, ac salutem impetrent: si quis autem contumax nostris statutis saluberrimis fuerit à membris Ecclesiæ omnino separetur. Nimis prolixum est innumera referre Concilia hanc statuentia antiquitatē, nec ullū inuenio, quod institutionē decimarū ad legē aliquā Pōtificiā aut decretū Conciliale retulerit: quare censeo eam ad Apostolorum traditionem esse referendam.

16

Ad argumenta verò posita in initio disputationis in fauorem Canonistarum sentientium decimarum solutionem esse debitam iure diuino, & naturali: respondetur ad primum. Mirum est homines Catholicos velle probare decimarum præceptum ex eo, quod in lege veteri erant in præcepto: pariter enim deberent concedere legem Moyfi cum suis præceptis cæremoniis ac iudicialibus in suo vigore permanere: ac proinde non esse euacuata Christi legem, quod apertè hæreticum dogma est: igitur concessio quod multis in locis veteris testamenti decimarum solutio à Deo præcepta est, negatur proinde esse in lege gratiæ præceptam, quia in ea iam omnia cessauerunt, & partim mortifera, partim mortua sunt, mortifera nequaquā renouanda in lege gratiæ, mortua autem aliquando renouata fuere: inter quæ computandum est præceptum decimarū institutū nō à Deo, sed à sacratis Ecclesiæ Christianis viris.

Ad secundum respondetur. Ex illo testimonio & similibus non colligitur Christū instituisse decimarum solutionem aut retinuisse in lege gratiæ, sed docuisse eam esse seruandam ab illius legis veteris cultoribus, quia ea lege à Deo præcepta erat: itaque ut ait D. Thomas in secundo argumento, illud testimonium ad tempus præteritum legis obseruantia referendum erat.

17

Ad tertium. Iuris Canonici periti nō exigua captant occasionem in eā sententiam quā amplexati sunt abeundi ex iuribus citatis, nisi rationes nostræ efficaciter eis aduersarentur, quia propter illis respondendum est. Quidā quos refert Abulēsis sine nomine super cap. 23. Matth. q. 148. dicunt Summis Pontificibus in suis Epistolis decretalibus

Abulen.

A esse omnino credendū ac fidendū erga sua mandata, ac præcepta. Carterū in interpretatione Sacrarū Literarum plus fidei adhibendum sacris Doctoribus, ut Augustino, Hieronymo, & similibus: & quia in citatis iuribus de solutione decimarū est aliquid ad mandatum pertinens, putā decimas ex debito esse soluendas, & est aliquid pertinens ad interpretationē Scripturarum, videlicet an sint de iure diuino: in primo cū Pontificibus citatis tenendū est: in secundo autē de quo disputamus nequaquā, sed ex sacris Literis, & earū interpretatione colligendū. Cum autē non habeamus ex sacra

B Scriptura, neque ex eius interpretibus decimas esse de iure diuino, à Pontificis decretalibus Epistolis in hac parte recedendū est: ego verò quāuis non censeā verum dictū Gratiani. 19. dist. cap. in *Canonicis decretales Epistolas esse Scripturis diuinis annumerandas*: ut bene adnotauit Couar. 4. lib. variar. cap. 16. tamen solutionē præfatorū omnino rejicio, eo quod censeo Summos Pontifices quādo ut pastores Ecclesiæ loquuntur errare nō posse, neque in his quæ ad fidē pertinet, neque in his, quæ ad mores spectant: sed hoc adamussim expendere non est huius loci.

Couar.

C Quapropter aliter respondetur. Primò decimarum solutionem dici esse ex diuino iure debitā, esse diuinū mandatū, esse ex diuina ordinatione, non quia Deus aut Christus homo Deus tale præceptū ediderit immediatē, sed quia Apostoli tradiderunt, quorum præcepta dicuntur Dei præcepta. Hac loquendi phrasi vtuntur Hierony. in 2. cap. Ionæ, Ambros. Concil. 36. Chrysost. homil. 1. in Genesim, qui ad Christum referre videntur præceptum ieiunandi in Quadragesima; non quia Christus immediatē illud præceperit, sed quia Apostolica mandata Christi esse cēsentur, qui per Apostolos Ecclesiæ loquebatur, atque adeo per Spiritum sanctum Apostolis, iuxta illud Ioann. 16. *Multa habeo vobis dicere, sed nō potestis portare modo. Spiritus, &c. annuntiabit vobis*: cui consonat illud Apostoli. 2. Corin. 13. *An experimentū queritis eius, qui in me loquitur Christus*.

Hierony.
Ambros.

2. Cor. 13.

D Secundò, quidquid sit de traditione Apostolorū respondetur, dici debitas iure diuino in lege gratiæ ordinatione diuina, & esse Dei mandatum exemplariter tantū & imitatiuē, nō verò formaliter, & legislatiuē ut ita dicam: Etenim cū in lege veteri legislator Deus iusserit decimas dari ex vi illarū legū tenebatur illius legis cultores eas conferre, & le-

18

& leges illæ vim obligandi influebant in populum Hebræum, cessante tamen lege per Christi aduentum eadem leges decimarum nullam habuerunt vim obligandi Christicolæ, habuerunt tamen vim exemplarem & imitativam, quia ad earum legum exemplar & imitationem Ecclesiæ Christianæ Prælati, siue Apostoli illi fuerint, siue alij Summi Pontifices, eas denuo statuerunt esse soluendas satis pie & iuste pro sustentatione ministrorum Ecclesiæ Christi. Sed vrget quispiam. In præfatis iuribus non solum dicitur decimas esse debitas iure & ordinatione diuina, sed etiam dicitur rationem & causam obligationis & debiti nasci ex eo, quod sint debite iure diuino: sed vis obligationis & debiti non habet ortum ex imitatione & exemplo, sed ex vera & formali legislatione, & iussione: ergo nisi explices quomodo obligatio soluendi decimas habeat robur ex lege diuina lata obligantem ad decimas soluendas, non explicas citata iura, quæ expresse asserunt, ideo esse debitas in lege gratiæ, quia sunt de iure diuino. Respondetur. Citra dubium leges decimarum non sumunt vim obligandi ex eo, quod sint editæ ad imitationem legis diuinæ, sed quia Ecclesia cui tenemur obedire eas tulit, at vero propter ea, quæ sunt latæ ad imitationem diuinarum, quas Deus olim populo suo dedit, libentius & facilius à Christiano populo obseruantur. Cuius ratio est, quia cum decimarum solutio sit non mediocre onus populi impositum humeris non parum alleuiabitur, & multum animabitur ad eius supportationem Christiana plebs, si in memoriam reducat decimas olim à Deo esse institutas pro populo dilecto Hebræorum gubernando: easque persoluisse cum alacritate & gaudio, ut supra retulimus ex Philone: & inde inferunt, Ecclesiæ Christianæ Prælatos egregio capto consilio easdem instituisse in Ecclesia Christi ad exemplar & normam legis diuinæ: tum quia sicut illæ decimæ inuentæ sunt pro sustentatione Levitarum & sacerdotum, ita & nostræ pro ministris Ecclesiæ Christianæ, quia auctior est & sacratio numerus eorum: tum quia sicut lex à Deo lata erga populum suum non potuit esse non plena æquitatis & iustitiæ, sic & lex edita ab Ecclesiæ Prælati ad illius antiquæ legis piam imitationem censeretur debet æqua ac iusta. Igitur ut in summa respondeamus illa causalis, decimæ soluendæ sunt, quia sunt ex iure diuino, non dicit causam inducen-

tem obligationem, sed inducentem ad faciliorem obseruantiam obligationis impositæ per Ecclesiæ præceptum, sicut explicatum est: ex his planus manet sensus capituli *parochianos*, & etiam explicatur capitulum, *tua*, ubi Pontifex supponit Imperialem, aut Regalem potestatem non posse detrahere vel in vno apice Ecclesiæ mādatis, ut aperte dicitur cap. *Tua nos de decimis*, & de constitutionibus cap. *Quia in Ecclesiis*, & capitulum *Ecclesia sanctæ Mariæ*, eodem titulo: & multo minus potest eximere à decimarum solutione, quæ iussæ sunt solui ab Ecclesia ad imitationem legis diuinæ olim latæ pro gubernatione populi Hebræi: ex qua imitatione colligitur quanta cum æquitate tale præceptum Ecclesiarum Prælati in plebe Christiana imposuerint. Distinctio autem insinuata in capite *in aliquibus tantum* probat quasdam decimas esse scriptas in Ecclesia ad normam, & imitationem legis diuinæ, putæ prædiales, quasdam verò non ite, verbigratia, personales, de quibus infra. Vel secundo respondetur, sensum esse illas decimas necessario soluendas, quæ vel debentur iuxta quantitatem lege diuina determinatam, quam Ecclesia innouauit, ut fit ubi soluuntur integræ decimæ, vel iuxta quantitatem consuetudini loci determinatam, ut fit ubi soluuntur minus quam decimæ, & tamen decima vocatur.

Ad quartum ex testimonijs Patrum, respondetur esse interpretandos sicut Canonescitati, quatenus non ita expresse loquantur: hoc vnum dumtaxat admoneo, quando in Patribus, aut Synodis sacris reperitur decimas Deo dari, intelligendum esse mediatè: quia tadem ad Dei cultum tali datio ordinatur, sicut supra latius explicui.

Ad quintum, concessio antecedenti, negatur consequentia, etenim quod exhibetur à populo sustentatio pro ministris diuini cultus ius naturæ poscit: quod verò portio exhibenda sint fructus rerum, aut certa quotta nequaquam, ut supra late probauimus. Et obiter aduerte, Iurisperitos citatos in duobus lapsos fuisse. Primò quia ex debita sustentatione ministrorum, iure naturali inferunt eodè iure esse debitas decimas, quod nullam habet apparietiam. Secundò, quia ex lege decimarum in veteri testamento iam abolito inferunt in lege Euangelica iure diuino esse debitas, quod in hæreticum dogma inclinatur: id verò de viris Catholicis nequaquam sentio.

DISPUTATIO VI.

*Utrum decimæ debeantur lege charitatis?
An verò iustitiæ, vel Religionis?*

1 **P**RO decisione præmittendum est, quibus de causis, aut finibus Ecclesia mota fuit ad exigendū decimas. Namque ex cognitione horum nos docent Theologi, actus præceptos reponere in specie virtutis: ut latius docetur prima secundæ. Mota igitur fuit Ecclesia ad decimarum institutionem. Primò ut profiteamur Deum rerum omnium supremum habere dominium: ita habetur, *cap. tua nobis. de decimis*. Secundò ut ex decimis Ecclesiarum ministri commodè alerentur, & suo debito stipendio remunerarentur: & idè in sacra Scriptura Malachia. 3. Deus decimas appellat suum cibum. *Inferte (inquit) decimam in horreum meum, ut sit cibus in domo mea*. Tertiò, ut sacerdotes omni cura victus liberati diuinis rebus commodius vacarent: unde secundi Paralipo. 13. præcepit Ezechias Rex populo habitanti Ierusalem, ut daret partes sacerdotibus, & Leuitis, quo liberius possent vacare legi Dei. Quartò, ad fabricam templorum tuendam, & conseruandam. Quintò, ut peregrini, aduenæ & pauperes, vitæ subsidium haberent: ita habetur in sacris Canonibus, *capit. vobis, capit. concessio capit. quatuor. capit. de redditibus, capit. mos est. 12. quæst. 2. & in capit. decimæ. 16. quæstion. 1. & cap. quoniam, eadem causa & quæstion. & cap. clericos. cap. pastor Ecclesiæ, 1. q. 2. decimæ appellantur alimenta pauperum: de quo inferius redibit sermo.*

2 His positis dico. Decimæ debitæ sunt multis virtutum titulis, sed præcipuè lege iustitiæ, Religionis, ac misericordiæ. Assertio patet ex fundamento prænotato, & prima pars, quia Ecclesia iubens decimas dari clericis in stipendium & victum, eo ipso talem actum constituit in virtute iustitiæ, & tribuit ius illis exigendi, & percipiendi decimas: ut enim lege civili tributa Principibus debentur, & qui ea Principi denegaret, & sibi fumeret, furtum committeret: ita qui decimas clericis debitas sibi retinet, alienum usurpat. Secunda pars etiam manifesta est ex primo fine assignato, pertinente ad Religionem: quare qui decimas retineret sacrilegus esset, quia rem sacris vñibus depu-

A tatem sibi sumit. Tertia etiam pars manifesta est ex prænotatis.

DISPUTATIO VII.

*An Ecclesia decimarum dominium habeat?
An verò solum ei debeantur?*

1 **O**C perinde est, ac si quæreretur, qua actione decimæ petantur? Utrum actione rei uendicationis, quæ est realis actio? An verò solum petatur tanquam debitum? hoc est, an petatur solum actione personali? Exemplum primi in latrone, qui occupauit rem alienam, & exigitur ab eo ratione rei uendicationis. Exemplum secundi, in pecunia mutuo accepta, quæ debetur mutuanti actione personali, tamen non reali.

Hanc disputationem insignem tractauit glossa in *cap. tua. 2. de decimis, & in capit. moderamini. 16. quæst. 1. Abbas item in cap. commissum, num. 4. de decimis, & in c. tua nobis nu. 11. eodè titul. & duas referunt sententias. Prima est eorū, qui negant Ecclesiam huiusmodi dominium habere: & idè nõ petere decimas, conditione rei uendicationis, nā quisquis rem vendicat, eam petit ut suam, & decimæ, nisi sint separatæ ab alijs bonis, non desinunt esse prioris domini, ff. de pollicitat. l. 2. §. ult. Secundò. Frumentū & alia similia, quando sunt cū alijs eiusdè generis cōmixta, sunt cōmunia: ergo decimæ, quæ ex frumento debentur, quandiu sunt cū alio frumento permixtæ, adhuc in bonis nostris habentur, & cōputantur. Tertiò. Rei nondū traditæ dominiū in aliud minime transfertur: ergo donec decimæ sint solutæ ac traditæ Ecclesiæ, non numerantur in bonis. Sic Federic. confi. 74. & Rebus. tract. de decimis. q. 3. nu. 16. & 17. & q. 9. num. 8. Quare huius opinionis autores quidā dicunt decimas peti actione confessoria, qua petimus ius aliquod seruitutis, quod in re alterius habemus. l. loci corpus, & l. 1. ff. si seruitus vendic. sic Ros. in tractatu & libelo iuris Canonici p. 4. Rubrica. *Qua actione decimæ petantur*. Ias. instituta de action. §. æqua. secundo notabili, decimæ verò pertinent ad seruitutē quandam, quam populus fidelis debet Ecclesiæ. Alij autē, Decimas peti actione ex Canone, siue actione ex lege siue diuina siue Canonica, siue vñ approbata. Nā ut cōstat ex l. 1. ff. de cōd. ex l. quandoquē. obligatio oritur ex aliqua lege siue antiqua, siue noua, & lex non exprimit actionem, ex qua*

Mala. 3.

e. Par. 13.

Feder.

Rosfr.

Ias.

2

Abbas.

qua nascat ea obligatio, petiura actione ex lege. Ac proinde quia diuina lex, vel Canonica, vel consuetudo decimas solui iubet, eas petit Ecclesia actione ex lege, siue ex Canone. ¶ Secunda opinio docet Ecclesiam habere dominium decimarum, & eas petere actione rei vendicationis. Ita Abbas in locis supra citatis, qui ait, Innocentiū, Hostiensē, & Ioannē Andreā idē tenuisse, & addit hanc esse veriorē sententiā, & magis congruētē iuri Canonico. Nā in c. tua nobis, de decimis: Deus (ait) decimas & primitias esse suas: ergo sunt in Ecclesie dominio. Nā pronomen suū in iure dominium significat, vt colligitur ex l. Quintus Mucius. §. Argento & l. cum sue ancillae, & l. scribit Quintus. ff. de auro & argento legatis. Et id nō dicitur suum, quod quis in actione habet. Secundo in c. moderamine. l. 6. q. 1. dicitur Ecclesiam posse vēdicare decimas, sed rei vēdicatio conuenit dominio rei, vt constat ex l. 1. & ex lege in rē. ff. de rei vendicatione. Quo fit, ait Abbas, vt nō teneat venditio omnium fructuum facta à domino prædij, vt colligitur ex c. Pastoralis, de decimis. Nam Ecclesia habet decimā partē pro indiuiso in fructibus, siue collectis, siue nondū collectis: at si decima Ecclesie tantūmodo deberetur, venditio valeret, & dominus prædij actione tantū personali esset Ecclesie obligatus. Tertiō. Siquis segetes, oliueta, vel vine taigne exureret, Ecclesia haberet ius tāquā dominus agendi contra huiusmodi vastatōrē. Nā ex l. Si seruus seruū. §. si oliuā. ff. ad legē Aquiliā. Siquis illicite colligat oliuas non maturas debet actione legis Aquiliæ domino re sarcire dānum, etiā si grandine vel alia tēpestate potuissent fructus perire, satis enim est si non perire quoque potuerint.

3

Autores huius opinionis conantur respondere ad argumēta facta pro priori opinione. Ad primū respondent glossa & Panormitanus, eā legē citatam in argumento esse intelligendā de decimis, mediāte voto promissis, & nondū solutis, non autē de decimis, quæ lege debentur Ecclesie, aut quæ iure cōmuni persoluendæ sunt. Ad secundū respondent, antecedens argumenti esse verū, quando cōmixtio fit voluntate domino, tunc enim totū pro indiuiduo habetur, & vtrūq; frumentū cōmune fit, & vterq; dominus habet actionē de cōmuni diuidendo, vt diuidatur: sed si absq; voluntate domino rū est permixtū non fit commune, & vterque potest vēdicare partē suam, l. si frumentū. ff. de rerū diuisione, & instituta de re

ru diuisione. §. si duorū. Ad tertiū respōdet glossa esse priuilegiū Ecclesie, vt rei nōdū traditæ acquirat dominium, ita docet glossa, Paulus, & Ias. in l. vt inter diuinū. C. de sacro sanctis Ecclesijs, & colligitur ex c. ex literis, de consuetudine. Vtraq; opinio probabilis est; mihi tamē magis arridet prima, & adiuuatur à nobis, quia sequeretur dominos prædiorū nō posse vēdere fructus suarū vinearū, oliuetorū, suas segetes quando immanuri sunt fructus, & c. sine cōsensu eorū, quibus debentur decimæ: cū iuxta oppositam sententiā, illi quibus debentur, habeant dominium decimæ partis fructuum colligendorū. Cōsequēs nō videtur admittēdū: tū quia nimis onerosum fieret tributū decimarū, tū quia nō est in vso talē exigere licentiā, vel cōsensum ad celebrandas vēditiones fructuum. Ad primū pro opposita sententia respondi. Canones & iura, quādo inquirunt decimas esse Ecclesie, nō esse intelligēda de vero dominio, antequā separentur: sed quia debentur Ecclesie, sicut tributa etiā nondū soluta & tradita dicuntur esse Principū, quia ipsis iustitiæ lege debentur, decimæ autē vocari solent in iure tributa, vel cū tributis cōparari. c. decima. l. 6. q. 1. & c. tua nobis, extra de decimis. Quod verò Deus appellet suas decimas phralis generalis dicēdi est, quia etiā vocat sua, omnia, vt re vera sunt, Exod. 13. & in eodē sensu dicitur Leuit. 27. omnes decimæ Domini sunt, & tamen per hoc nō immutatur humana dominia. Et specialiter sollet vocare sua, quæ ad suū cultū specialiter deputauit, vt primogenita & primitias ibidē: & sic interpretandi sunt textus allati ex iure Canonico.

Ad secundū respondetur, leges in priori eius parte citatas, debere intelligi de fructibus decimalibus, quādo sunt iā parati & approxinati decimationi: verbi gratia, segetes in horreo, nō verò absolute & vniuersaliter. Leges verò, quæ citantur ab Abbate ad probandū dominū fructuum non posse vēdere eos sine consensu eorum, quibus debentur decimæ: vel intelligendæ sunt sicut modò dicebamus de illis decimis dumtaxat, quæ iam paratæ sunt decimationi, non verò de alijs: maxime quia quando tales fructus venduntur, transeunt in emptorem, cum obligatione, & onere soluendi decimas. Vel si mauis responde, eas leges non esse in vso, quia essent nimis graues & onerosæ populo fidei. Quod & praxis ipsa declarat. Vel tertiō respondetur non esse faciendā vim in verbo, vēdicare,

li non

non enim in capit. *moderatione*, citato accipitur in rigurosa significatione iuris ciuili, quia non tractabat ibi Gregorius de actione ciuili, qua potest uti Ecclesia contra non soluentes, vel usurpantes decimas, sed de ratione, propter quam possunt monachi accipere decimas, si sacerdotum ordinem & ministerium accipiant, & tunc dicit posse illas sibi vindicare, id est appropriare. Hæc enim est germana, & Latina significatio illius verbi, & est in usu etiam in iure Canonico, ut videre licet in capit. *quia nonnulli*, de clerico non residente: alia verò significatio, iuxta quam procedit argumentum, non usurpatur, nisi quando agitur de proprietate iuris ciuili.

7

Ad tertium ut responderetur exacte, multa essent euoluenda, modò breuiter dicimus, decimas quidem non deberi actione reali propter dominium earum, residens apud Ecclesiam. Non enim hoc transtulerunt in ipsam iura, quibus iam satisfacimus. Nihilominus debitum decimarum ab Ecclesia stabilitum ex eiusdem Ecclesie placito, & munere, multa habet priuilegia, quibus gaudent debita realia, licet in ceteris debita dumtaxat personalia censenda sunt decimæ. Primum priuilegium est, quod apud quemcunque inueniantur fructus non decimati potest Ecclesia ab illo immediate suam decimam postulare. Itaque si parochianus vendidit omnes fructus non decimatos, potest Ecclesia decimam immediate postulare ab emptore, licet emptori postea suum ius maneat contra venditorem: quod verum est non solum in iudicio externo, sed etiam in foro conscientie: ita colligitur ex capit. *pastoralis*, ubi dicitur fructus non posse alienari nisi cum onere decimarum. Autores secundæ sententiæ appellant hoc onus reale, quod ipsis fructibus quasi inhæreat: & idem videtur colligi ex capit. *cum non sit*: nos vero iuxta primam sententiam dicimus hoc esse magnum priuilegium debiti decimarum, non tamen transferens dominium decimarum in Ecclesiam, cum in multis deficiat a vera ratione dominij, ut ex rationibus primæ sententiæ patet, & in sequentibus amplius manifestabitur. Secundum priuilegium est, quia Ecclesia potest petere decimas ab eo, qui iniuste segetes combussit, vel succidit arbores habentes iam fructus. Sed neque hoc priuilegium est signum dominij in Ecclesia, alias dominus fundi non posset agere contra vastatores ad refarciendos inte-

A gros fructus sine diminutione, sed Ecclesia ageret pro sua decima, & dominus fundi pro nouem dumtaxat partibus. Et alia similia priuilegia habent debita decimarum, de quibus inferius copiosius texemus tractationem circa solutionem ad quartum articuli secundi huius questionis, ubi etiam satisfaciemus argumento tertio pro secunda sententia.

DISPUTATIO VIII.

An hæc obligatio soluendi decimas à solo Deo possit tolli? An verò aliqua humana auctoritate, aut via ab hominibus proueniente?

B

AN C D. Tho. tangit in responsione ad quintum argumentum. Et videtur solum Deum id posse efficere: etenim decimarum solutio vel ad ius naturale, ac diuinum pertinet, vel ad traditionem Apostolicam: sed circa neutrum preualere potest hominum potestas: ergo neque poterunt eximi Christiani à solutione decimarum, nisi à solo Deo. Minor quoad prior partem manifesta est, cum in iure naturali & diuino non cadat hominum dispensatio, aut vlla humana potestas preualere queat. Quoad secundam partem prob. in formis sacramentorum confirmationis, ordinis, & extremæ unctionis, quas tenemus ex traditione Apostolica, ac proinde mutari nequeunt, aut aboleri ab vlla humana potestate. In oppositum est id quod sapissime videmus fieri à Summis Pontificibus, qui interdum conferunt priuilegia exemptionis à solutione decimarum in totum vel in partem, & consuetudine in multis Italiae locis introductum est, ut non soluatur decima: quorum incolæ dānare ut existentes in malo statu, eo quod eas non soluunt, absurdum est. Similiter dānare Pontificem, eo quod ipsos saltem in generali non arguit, imò & per cēsuras cogit, durum est, cum tamē id teneatur facere saltem in generali reprehendendo, sicut & alios homines vitiosos, ac peccatores, si essent in statu malo.

D

Dubitatio hæc iuris Canonici peritos ferè omnes in magnas contiecit angustias, quas vix possunt euadere, licet se in omne latus vertant, eo quod cum ipsi existiment decimas esse in lege gratiæ debitas iure naturali & diuino, subinde videtur cogi ut asserant nulla humana potestate, aut consuetudine posse à Christianis auferri præfatam decimarum obligationem. Aduersus quos clamat argumentum in oppositum factum: quapropter in diuersas

I

2

nerfas abiere sententias inferius referēdas.

3

Quibus omisissis ad decisionem difficultatis properates vnū præiacimus fundamētū; videlicet ius naturale aut diuinū nequaquā posse ab vlla humana potestate auferri, aut diminui. Poterit quidē princeps aut consuetudo ius naturale ac diuinū interpretari, ac docere præfatū ius sic vel sic esse intelligendū, vt in proposita specie, aut certis quibusdā casibus, nihil aduersus ius diuinū aut naturale cōmittatur: v. g. ius naturale iubet cui que suū esse reddendum, sed Princeps bene interpretabit, si doceat nō esse reddēdū gladiū domino suo, quando furia agitur, quia sic esse intelligendū illud principiū naturale ipsissimū naturæ ius docet. Quæ declaratio nequaquā mutat naturale ius, sed explicat vim eius: ita D. Th. 1. 2. q. 94. ar. 5. & 2. 2. q. 57. ar. 2. ad primū. At verò nullo iure fieri potest, nulla Principū licentia, nulla etiā immemoriali, (vt aiunt consuetudine) vt quod iure naturali, aut diuino Euangelio inductū fuerit, vel partim violetur, aut tollatur. Quod licet certò certius sit apud sapientes: tamen propter proteruos probādū est, maximè propter Iurisperitos inferius citādos, qui in hac re hallucinātur, vt alij Iurisperiti peritiores fatentur. Probatur autē non posse omnino tolli præfatum ius. Primò ex Arist. 5. Ethicorū c. 7. itē quia ius naturale, vel est ipsum naturæ lūmē dictans aliquid esse faciendū, vel non faciendū, aut ortū habet ab eodē lumine & naturis rerū: ergo nisi ipsam naturā destruas, & lumen rationis aboleas, nequiuus ius naturale tollere omnino. Quod verò non possit diminui tale ius cōsuetudine aut summi Pontificis dispensatione, vt asserunt præfati Canonistæ citādi questione sequenti: prob. Aut enim animaduersa causa, quæ hanc diminutionē suadet, ius ipsum naturale, aut diuinū nō violatur, quia propter illā causam cessat, & tūc sanē ea diminutio ab illis autoribus asserta, est vera iuris diuini interpretatio, quæ ostēdit manifestē eā casum minime à iure naturali aut diuino prohibitū esse, vt in exēplo de nō reddendo ense furioso palā fit: & ideo Princeps per hāc interpretationē nihil noui inducit, nec dicēdus est ius ipsum diminuire. Aut verò eadem causa perpenſa nihilominus iuris naturalis vel diuini prohibitio, aut præceptū cōstat in hac ipsa specie, cuius gratia diminutionē limitationēq; iuris naturalis, & diuini permissam esse summis Principibus fatentur quidā: tunc nulli dubiū potest esse, quin etiā in hac parte tollatur vis

D. Thom.

Arist.

A ac potestas & obligatio iuris diuini aut naturalis præcipientis aut vetantis, quod permissum esse, neq; summis Præfatis, vnde isti autores hauserint nescio. Dicet. Hoc nō est tollere ius naturale, & eius obligationē, sed tantū aliqua ex parte. Certè hæc responsio futilis est: nam qua ratione in minutulis licet summo præfati ius naturæ aut diuinū violare, aliquando licebit totū tollere, cum non sit maior ratio de vna parte quā de alijs. Certè sicut non potest Pontifex auferre præceptū diuinum confitendi, aut communicandi à tota Ecclesia: ita non potest cum aliqua persona in talibus præceptis dispensare: & præterea, quia ob id nō licet totū tollere, ne obietur lumini naturali, aut legislatori Deo: at si partē violas iuris naturæ aut diuini, non minus obias, & contrarius est Deo, quā si totam vires.

B

Ex hoc præiacto fundamento dubitationem propositam dissoluo sequētibus assertionibus.

Prima assertio sit. Nulla humana auctoritate fieri potest populum eximi à decimarū solutione, qua ratione præceptum de soluendis decimis naturale est, ac diuinum Euangelium. Hoc est dicere nulla humana auctoritate potest introduci, vt populus nō teneatur præbere ministris Ecclesiæ necessaria ad eorū sustentationē, siue id faciat dando aliquā partē fructuū præceptorum, siue elargiēdo pecunias vel aliud, vnde sustentetur. Hæc assertio patet, quia in iure naturali aut diuino nulla potest fieri mutatio, vt nuper dicebamus: sed prædicta decimarum solutio pertinet ad ius naturale, vt probauimus in præcedenti disputatione: ergo.

C

Secunda assertio. Ministri Ecclesiæ possunt cedere iuri naturali & diuino, non petēdo à populo debitā sibi sustentationē propter scandalū, quod timetur aliquando ex petitione, vel propterea quod quomodocūque laudabile cēseatur dissimulare nō petēdo. Prob. assertio ex illo quod narrat de se ipso Apostolus, videlicet se nō accepisse ab his, quibus spiritalia seminabat victū sibi debitū propter prædicationis munus, sed aliū de alimoniā parabat laborādo manibus die ac nocte, vt ipse ait ad Thessalonicenses. 2. Ne quem vestrum (ait) grauaremus, & ne offendiculum aliquod præstaret Euangelij profectui: primā ad Corinth. 9. vbi sunt & alij in posterum eadem modestia. Nam vt testatur Tertulianus, in Apologetico capit. 39. suæ ætatis Christianæ: quamuis iuxta antiquū morem Ecclesiæ in arca cē-

D

4

5

Thessal. 2:

1. ad Cor. 9.

munī liberales oblationes mitterentur ad alēdos pupillos, viduas, egrotantes, peregrinos, in carcere detētos, exules causa fidei, & ad metallū damnatōs, tamen nihil dabatur pro sustentatione ministrorū; quam ipse appellat, *honorariam summam* (ita legendus est locus non *ordinariam*, aut *onerariam*) nimirū quia ipsi ministri suo iuri cedebant, ne vt ibi dicitur, redēpta Religio videretur.

Tertia assertio. Populus Christianus potest eximi autoritate humana à decimarū solutione, vt præceptū hoc circa decimā partem versatur, siue decimæ sint personales, siue prædiales. Probat. Per quas causas res nascitur, per easdē dissoluitur: sed decimarū solutio tantū est debita iure positio humana, vt in superiori dubitatione ostendi: ergo eadem potestate humana poterit populus ab hoc vinculo liberari.

Ad argumentū factū initio dubitationis ex dictis facilis est solutio. Negamus nāq; decimarū solutionem formaliter loquendo esse de iure diuino. Ad id verò quod obijci batur pertinere ad traditionē Apostolicā, respondetur traditiones Apostolicæ quādā sunt, quas à Christo acceptas Apostoli fidelibus seruandas tradidere, & ab earū ore Ecclesiarū Prælati fideles eximere non possunt, neq; vlla humana potestate, aut consuetudine contraria aboleri queunt. Huius generis sunt allatæ in argumento, quia in illis & similibus tanquam in diuinis institutis Ecclesia, aut consuetudo nihil potestatis habet. In quem sensum explicanda sunt illa duo capita, *sunt quidā*, & *contra statuta*. Nec huiusmodi traditiones possunt per contrariam consuetudinē abrogari, sed tali aduersæ consuetudini meritō obijciuntur capitulū, *veritate*, & capitulū, *si consuetudinem*, & capitulū *frustra*, octaua distinctione. Alterę traditiones reperiuntur, quas Apostoli ipsi cōstituerūt ad Ecclesiæ vtilitatem, vt boni eius pastores: & erga istas Summus Pontifex habet potestatem vel abrogandi ex causa, vel dispēlandi, poteritq; itē eas contraria populi consuetudo abrogare. Huius generis traditiones, v. g. trinā immersionē in Baptismo pertinere ad traditiones Apostolicas, habetur ex Can. 49. Apostolorū, & tamen per contrariā consuetudinē abolita est. Eiusdē quoq; generis est Quadragesimę ieiuniū, ac pœnæ ab Apostolis præfixæ pro criminibus, quæ referūtur octuagesimæ, dist. 82. Can. *Presbyter*. Et in hac traditionū classe nos decimarū solutionē collocamus; ob idque non mirū si humana aliqua potestate

A tolli possint, verbi gratia, Summi Pontificis dispensatione, aut consuetudine contraria.

Decisione præcedentis dubitationis multæ manent virtualiter decisæ difficultates scitu dignæ: sed vt explicatius procedamus expresse discutendæ sunt, præmittēdo multis modis decimarū onus ex toto, aut ex parte tolli posse: nempe cōsuetudine, præscriptione, cōpensatione, transactione, exemptione, seu priuilegio Summi Pontificis, vt tradit Rebusus tractatū, *de decimis*, q. 13. num. 13. & sequentibus.

DISPUTATIO IX.

An consuetudine non soluendi decimas possint fideles liberari à vinculo eas pendendi, vel ex toto, vel ex parte.

VIDAM dicunt, consuetudinem posse deobligare à decimis personalibus soluendis, quia tantū sunt debita iure humano, non

verò ab obligatione prædialium, eo quod sunt debita (aiunt) iure diuino. Ita Hostiensis, Arch. Card. Paul. Paris. Fel. & alij, quos refert Cou. lib. 1. variarum c. 17. & Rochus Cursius ait hanc sententiā esse cōmunē. Alij asserunt consuetudine introduci posse, vt nō soluatur decima pars fructuum: at quod nō soluatur aliqua pars vigesima, vel trigesima, non potest introduci consuetudine, quia inquiunt ius naturale diminui posse consuetudine, non tamen omninō tolli: ita tenet Panorm. c. in aliquibus, de decimis. n. 7. & alij, quos citat Cou. vbi supra. Quinimò D. Tho. in eadē videtur inclinare sententiam in fine huius articuli, & quodlibeto. 2. ar. 8. dicens Ecclesiam, Romanūq; Pōtificem, & alios Ecclesiasticos Prælatos potuisse statuere, vt ratione decimæ partis alia minor à populo solueretur: eo quod certa quantitas aut portio iure naturali, aut diuino nō est determinata. Alij inquiunt, nullam consuetudinem posse laicos eximere à solutione decimarū, benè tamen id poterit Pontifex summus: ita glossa in dicto capitulo in aliquibus, Innocentius & alij iuniores in capitulo in quibusdā, de decimis: & isti aiunt Summum Pontificem non posse dispensare in præceptis naturalibus, aut diuinis, quando id vergit in detrimentum alterius, v. g. in præcepto non iurandi; at quando non vergit in alterius detrimentum

Rebus.

Conar. Curs.

D. Thom.

tum bene poterit, vt in praecepto de soluendis decimis.

2 *Sententia au-
toris.* Omnes isti autores satis superq; confutati sunt in precedenti dubitatione, aduersus quos statuitur nostra assertio affirmatiua. Censemus enim consuetudinē siue desuetudinē soluendi decimas posse laicos eximere à lege, qua tenentur decimas soluere. Probat: nam consuetudo, vt dicitur in materia de legibus, vim habet abrogandi quasquēque leges autoritate humana editas: sed leges iubentes decimarum solutionem iure positio sunt latae: ergo consuetudine non soluendi abrogari possunt. Secundò. Lex potest abrogare & tollere vinculū soluendi decimas, vt dicitur inferius: sed consuetudo habet legis vim vt cōmuniter dicitur à Iuris-
D. Thom.

*Syluest.
Nauar.* peritis, & Theologis, maxime à D. Tho. & eius interpretibus. 1. 2. q. 97. ar. 3. ergo consuetudo potest eximere à decimarū solutione. Confirmatur, quia dato opposito tenere mur asserere, omnia Italiae loca, & Orientalia Regna esse in statu peccati mortalis: Etenim omnes illorum incolae fideles non soluunt decimas, propter consuetudinem non soluendi: Ita Syluester verbo decima, num. 10. & Nauar. in Man. cap. 21. nu. 30. ergo, &c.

3 Consuetudo, inquam, potest liberare à vinculo decimandi, si sit vallata eis conditionibus, quas docti postulant, agentes devi consuetudinis ad abrogandam legem. Prima est, vt consuetudo non occulte, sed publice sit recepta nō reclamante Principe, cui interest legis observatio, aut non potente reclamare. Secunda, vt sit praescripta longo tempore, quod pro foro conscientiae relinquatur arbitrio prudentū, existimantium iam consuetudinē vicisse, & obtinuisse contra legē, siue vicerit per bonos siue per malos actus, ita Magister Sotus, lib. 1. de iustitia. q. 7. artic. 2. Syluester verbo consuetudo. §. 4. Medina, & recentiores. 1. 2. q. 97. art. 3. in foro verò exteriori ait Couarruias citatus vers. 10. n. 8. sufficere consuetudinē, seu desuetudinem non soluendi decimas per quadraginta annos. Sed haec potius pertinent ad Iurisperitos: quare ne Theologi mittamus fallacem in alienam messem, curiosum lectorem remitto ad copiosam huius reiterationem apud Couarruiam vbi supra.

4 Huius difficultatis decisioni videtur esse contrarius D. Tho. in responsione ad vltimum huius articuli, vbi ob id solum liberat à peccato non soluentes decimas in locis, vbi est consuetudo, quia ministri Ecclesiae non petunt propter vitandum scandalum,

A aut eas condonant debentibus: & ait quod debent habere animum soluendi, si petant: igitur secundum D. Tho. consuetudo non eximit ab obligatione soluendi decimas. Hoc argumento conuincitur. Domin. Sotus lib. 9. de iustitia & iure. q. 4. artic. 1. circa finem
Sotus. vt existimet consuetudinem nō posse praeualere aduersus legē de soluendis decimis: non quia sint debita ex iure diuino, vt Canonistae aiunt, sed quia licet sint de iure humano, nihilominus quia ius illud tanta aequitate pollet, tum etiam instar antiqui diuini iuris positū est, nulla cōtra illud cōsetur praeualere desuetudo, quin possit Ecclesia, vbi oportuerit vti iure suo, nisi annuerit ac dissimulauerit. Hæc ille.

Modò autem visum est lectori gratum futurum, si verba D. Tho. quæ subobscura sunt, in medium adduxero, eiusque sensum explanauero, non expugnauero, vt quidam Pseudodiscipuli eius faciunt. Proposuerat igitur D. Tho. argumentū: Si homines tempore gratiae obligarentur ex necessitate ad decimas soluendas, in terris, in quibus decimae nō soluuntur, omnes essent in peccato; & per consequens omnes etiā ministri Ecclesiae dissimulando; quod videtur inconueniens: ergo tempore gratiae fideles non tenentur ad solutionē decimarū, respondet Doctor Angel. Ad quintū dicendum, quod ministri Ecclesiae maiorē curā dicuntur habere spiritualium bonorum in populo promouendorū quā temporalium colligendorū, & ideo Apostolus noluit vti potestate sibi ad nō tradita, vt scilicet acciperet stipendia victus ab his, quibus Euangeliiū predicabat, ne daretur aliquod impedimentū Euangelio Christi: nec tamē peccabant illi, qui ei nō subueniebāt, alioquin Apostolus eos corrigere non omisisset: & similiter laudabiliter ministri Ecclesiae decimas Ecclesiae non requirunt, vbi sine scandalo requiri non possent propter desuetudinē vel propter aliquam aliā causam: nec tamen sunt in statu damnationis, qui non soluunt in locis illis, in quibus Ecclesia non petit, nisi fortē propter obstinationē animi nō habentes voluntatē soluendi, etiam si ab eis peterentur. Hæc D. Tho.

Contra hæc tamen argumentor: Primò, quia nulla consuetudo obtinere potest aduersus ea, quæ sunt iuris naturalis, aut diuini: ergo nulla dissimulatio ministrorum Ecclesiae quantumcūque fiat propter scandalum vitandum, aut propter consuetudinem, potest absoluerē populum fidem à decimarū solutione ex ea parte, qua præceptū illud ad ius diuinū pertinet. Dices fortasse S. Thomā loqui de præcepto decimarū formaliter,

vt pertinet ad humanum ius, idest quātum ad decimam partem soluendam.

7

Arguitur secundo contra conantes impugnare illā illationem, quam D. Tho. facit ex D. Paulo non petente à suis auditoribus victū, ad ministros Ecclesie non petentes à laicis decimas; & ab excusatione peccati in auditoribus Pauli propter non datā alimoniam, ad excusandā pariter à peccato plebē, quia non soluit decimas ministris nō petentibus propter scandalū. Et argumentum formatur sic: Illi quibus Paulus Euāgelium prädicabat, non tenebantur præstare necessaria ad sustentationem, nisi eo petente, aut scientes eū aliās non habere, vnde posset viuere, & quia ipse non petebat, & sciebant sibi alimoniam comparare labore manuum suarū, non peccabant nihil sumptuum illi largiendo: sed populus Christianus tenetur in lege Ecclesie dare decimas ministris, etiā ipsis non petentibus, & etiā si aliunde habeant victū necessarium: ergo nō benè infert D. Thom. populum non peccare non soluendo decimas non petitis, ex eo quod auditores Pauli non peccabant non ministrando victum non petitū. Probat. conseq. quia si debitus esset, Paulo etiam nō petente, & quamuis aliunde suppeteret certē nō apparet quomodo sui illi auditores à peccato excusarentur, sicut neq; debitores quicūque alij excusantur à debitis soluendis, eo quod creditores non petant. Maior probatur, & expli catur Primò, supponentes non esse sibi debitam alimoniam in mercedē laboris, quia illi, quibus prädicabat, non mercede conduxerant, aut verò ministrum sibi elegerant: federat sibi debita in sustentationem: qua causa cessante quia aliunde comparabat sibi necessaria, cessabat obligatio ipso non petente. Secundò manifestatur à simili in eleemosynarum largitione, quia nemo tenetur eleemosynam porrigere pauperi, nisi petenti, aut si sciat eum indigere: quod si agnoscat suam indigentiam aliū supplexisse, cessat obligatio ei subueniendi. Minor etiā est manifesta, quia populus Christianus debet decimas determinatē ministris Ecclesie in mercedem laboris, & non tantum in sustentationē: & ideo siue egeāt ministri, siue nō egeant, siue petant, siue nō petant, tenentur ad eas, sicut quicunq; alij debitores. Tertiò, D. Paulus non solum nō petebat à suis auditoribus, putā Corinthijs necessarios sumptus, verum etiam spontē condonabat: imò & credo oblatos refusasse: quis enim dubitet eos, qui eū benignē hos-

8

A pitio excipiebant, simul & alimēta offerre, ceterosq; discipulos affatim ad id conari, te nerrime enim eum diligebant, at verò ipse oblata respuebat, vt suauius eos alliceret ad Euangelium, & nihil oneris imponeret, vt eū quærere eos, & non quæ eorū erant, agnosceretur, ac deniq; vt ipso facto redargueret quosdā Pseudoapóstolos, qui capta occasione ex debita sibi sustentationē pro ministerio, delicatius, & opulentiū, quam par erat, victitabant. Et ob id illi eius auditores non peccabant non ministrando Paulo annonam. At nihil horū reperitur nostro tempore circa decimarū solutionē: maximè in illis Regionibus, in quibus non consueuerunt decimas soluere, de quibus argumentū D. Tho. procedit, tā in ministris, quam in populo. Isti namq; non offerunt decimas: imò si peteretur, reclamarent: Illi verò si daretur, libenter acciperent, & si possent obtinere in iudicio, peterent, & laicos corā iudice cōpetenti conuenirent: igitur diuersissima ratio est in D. Paulo & ministris, qui nō poscunt decimas: ille condonabat sibi debitā sustentationē volūtariē; isti verò nequaquā: nō licet igitur inferre, quod sicut auditores D. Pauli nō erāt in statu peccati nō dātes Paulo debitā alimoniam, sic neq; erunt in malo statu laici modò nō soluentes decimas ministris non petētibus propter scandalū vitādū. Quartò arguitur valide cōtra id, quod D. Tho. asserit, scilicet in locis illis, vbi consuetudine introductū est nō soluere decimas, plebē nō esse in statu dānationis, quia eas nō pēdunt. Nā vel D. Tho. loquitur de cōsuetudine præscrip̃ta lōgo tēpore, & quæ potuit eximere ab obligatione soluēdi decimas, & de facto exemit, vel loquitur de cōsuetudine, quæ nō inualuit ad eximēdū populū à decimandī obligatione, vel non potest inualuisse: nō primū, quia nō quadrant ea, quæ subiungit, videlicet quod populus manēs in obstinatione animi, & volūtate nō soluendi, etiā si petantur, peceant, & sunt in dānationis statu: etenim in illis locis, vbi consuetudo est lōgo tēpore, & legitimo firmata nō soluēdi decimas, quāuis nolint soluere petētibus ministris, & habeāt firmā volūtate nunquā soluendi, nō peccāt: quia nemo tenetur soluere, aut habere volūtate soluēdi id, à cuius obligatione exemptus est: quinimò D. Th. quodlibeto. 2. a. 8. ait male facere Ecclesiarum rectores, si decimas exigunt à laicis in ea Prouincia, vbi non est consuetudo eas dari; & sic vbi consuetudine obtentum est, decimas ministris Ecclesia-

B

C

D

9

D. Thom.

Ecclesiarū non solui, cum ea petitio magnā praeberet scandalis & tumultibus occasionē. Ex quibus verbis colligo, D. Tho. in ea esse mente, vt fateatur ministros Ecclesiae nec posse, nec debere decimas exigere, vbi vel praescriptione vel consuetudine earū solutio & exactio cessauerit: quod si ea consuetudo, praescriptiove potuerit obligationē soluendi decimas tollere, nulli dubiū est, neq; esse potest, tunc ministris eas exigentibus absq; vllō scandalo nō soluendas esse: quia verē non est plebs earum debitor. Confirmatur, quia si cōsuetudine introductū est, vt decimae non debeantur, im pertinenter videtur D. Tho. dixisse, bene facere ministros non petendo, si ex petitione sequitur scandalum: quia siue adsit scandalum, siue non adsit, illas neutiquam petere debent. Si verō dicas, D. Thom. secundō modo loqui, videlicet, quod censet consuetudine aut praescriptione auferri non posse obligationem soluendi decimas.

Contra hoc facit Primò, quia ministri Ecclesiae non tenentur ob scandalum particulare aliquorum omittere exactiōem decimarum, sicut neq; omittere petitionem aliorum debitorū, quamuis vt scribit Alexand. Alens. 3. p. 9. § 1. memb. 6. ar. 1. propter generale periculum, & vt schismati obietur laudabiliter huiusmodi exactio omitti posset. Secundò, & valide vt reor, si verē laici sint decimarū debitores in his locis, vbi per longa tempora decimae non soluuntur, nulla apparet ratio, quare excusentur ab eis soluendis, & consequenter à peccato. Dices, quia sacerdotes non petendo condonant: quod Caiet. explicat, dicens viros spirituales ob amorem profectus spiritualis suorū filiorum amittunt temporalia sibi debita petere: sic & faciunt ministri Ecclesiae spontē volentes non petere decimas, vbi consuetudo est non soluendi, timentes ne scandalizetur ex tali petitione.

Contra hoc instatur Tertiò, quia ex eo, quod non petant, non colligitur ista libera condonatio, sicut in alijs debitoribus, & creditoribus contingere palam est, vbi ex eo quod creditores non petant, non liberantur debitores à solutione, neq; colligitur debita cōdonari. Quartò. Opus esset perfectionis ad euitandum scandalū non petere, & simul cōdonare decimas debitas, ne sint in malo statu laici non soluentes: tamē defacto oppositū contingit: nā ministri tacent, partim ob vitādū scandalū: partim quia desperant se posse obtinere, habentes tamen

A animū paratū accipiendū decimas sibi debitas, si darentur: ergo neq; spontē omittitur petitio, sed tantū propter vitādū scandalū, neq; re vera fit vlla libera condonatio aut remissio. Cōfi. quoniā si Corinthi aut Thessalonicensēs fideles scirent D. Paulū libētī animo suscepturū sustentationē sibi debitā, nō tamē exigere ad vitādū scandalū culpabile ipsorū, re vera nō excusaretur à peccato nō tribuentes alimoniam Apostolo debitā: sed re vera ita cōtingeret in omnibus Italiae locis, vbi non soluuntur decimae, si re vera debitaessent decimae: ergo vel dicendū est eas nō esse debitas, quia cōsuetudo substituit obligationē soluēdi, vel fateri oportet eos non excusari, quod est cōtra D. Thom. hic.

Ego vt D. Thom. satisfaciā prae mitto, eum nō facere sermonem in hac quinti argumēti solutione de decimarū obligationē vt ad ius naturae pertinet, quod videtur infinuare Caietanus, circa eandē solutionem, sed de obligatione decimarū propriē & formaliter quoad decimā partē soluendā. Proba. quia de his decimis procedebat argum. quae nō cōsueuerūt solui in multis locis, nō autem de sustentatione ministrorū, nullibi enim gētū fidelīū reperitur, nullūve Italiae aut Oriētis angulus, vbi quāuis nō soluatur decimae, sint tamē assignati annui proventus, vel certa populi stipēdia. Hoc supposito ego sum in hac suspitione vehemēti constitutus propter D. Tho. verba, ipsum existimasse nullā posse praeualere cōsuetudinē, praescriptionē aduersus legē de soluēdis decimis: nō quia sint debita iure diuino, ipse enim apertē dicit hoc praēceptū ad iudicia lia pertinere, quae in aduētū Christi cessauerūt, sed quia lex haec antiquissima est ab Apostolorū tēpore tāta aequitate ac necessitate edita, vt si aduersus eā praeualeret cōsuetudo vlla, Ecclesiae status valdē deformaretur, vel alteraretur. Igitur cōsuetudo praua

D lere aduersus eā nō potest, sicut neq; cōsuetudine introducipotest aliquod Regnū, Pro uinciāme nō obligari lege ieiunij quadragesimalis, quia lex tāsancta est, vt illa sublata Ecclesiae status magnū amitteret decorem. Quidā Iurisperiti ita cēsēnt nēpē Anchar. cōf. 196. Turrec. c. Reuertimini, n. 12. 16. q. 1. & alij: Cou. n. 8. adiecit etiā si sacerdotes ibidē spiritualia ministrātes aliunde, quam à decimis possint alimēta percipere, & sequitur Aragon in cōmētarijs huius articuli ad finē. Probabiliter loquuntur, si nostro innitatur fundamēto: aliās nō video quomodo possit defendi hac sentētia ab his, qui cēsēt

12

Anchar.
Conar.

Aragon.

decimas esse inductas iure Pontificio: at vero qui sic interpretaretur D. Tho. ad argumenta facta respondere debet, non soluentes decimas ubi est desuetudo soluendi excusari à statu damnationis: eo quod Ecclesiæ Summi Pontifices ne excitentur tumultus & scandala, non solum prohibent petere; verum & condonant debitas, quidquid cæteri sacerdotes obmurmurēt, & inuiti sint; nec mirum quia Pontifices dispensant ministeria Ecclesiæ, & decimas eis annexas: unde ad normam voluntatis Pontificum debent cæteri ministri suam conformare voluntatem. Voluntas autem Pontificis est, ut non requirant ab his decimas debitas, ne scandalicentur, & vult condonare affectu paterno, ne in malo statu illæ suæ oues degant: & quia ipsi condiderunt legem, volunt non esse in laqueum tot Christianorum populis, qui fortè ab Ecclesia diuiderentur, si exactas decimas soluerent.

Nihilominus ego longè probabilius, & ad mentem multorum existimo posse consuetudinē, præscriptionē inue omninò eximere fideles, & de facto multos exemisse à decimarum solutione. Similiter censeo, D. Thomam quando in præfata solutione facit mentionem de consuetudine intelligendum esse de consuetudine, quæ obtinuit ut populus ab obligatione decimandi liberaretur: & quando ait Ecclesia petente teneri soluere, & ubicunque in hac solutione loquitur de petitione decimarum intelligendus est, non de petitione quacunque, & à quocunque ministro Ecclesiastico, sed de petitione, quæ fiat à Romano Pontifice, vel à Concilio sublata hac ipsa consuetudine, aliqua iusta ratione per sententiam, decretum, aut constitutionem Ecclesiæ. Ita intellexerūt verba D. Thomæ Florētinus, 2. p. tit. 4. c. 3. §. 6. Syluester. verb. *decimas* q. 4. versicul. *quantum ad tertium*, & non est alienus Sotus in verbis citatis: eodem modo interpretatur Honcala de decimis propositione quinta, Couar. ubi supra, & Gregorius Lopez, in l. 1. glossa magna verb. *secundam*. Hæc tamen consuetudinis derogatio ab Ecclesia omittenda est, ab ipsoque eius summo pastore ob scandalum vitandum. Et sic censeo esse interpretanda verba D. Thom. qua propter dum Ecclesia consuetudinem istam non reuocauerit, laici eam seruantes immunes sunt à peccato; secus si obstinato animo, ita ea consuetudine vtatur, ut parati sint decimarum solutionē omittere, eaque immunitatē pertinaciter defendere

A etiā prædicta consuetudine reuocata ab Ecclesia. Apposuit autē D. Tho. nisi fortè, non dubitando de peccato in eo casu, sed de euentu contumaciæ, quia id non est credendum de illis populis fidelibus.

Ex his non est difficile respondere ad argum. facta contra D. Tho. ad primū bene ibi respond. Ad secūdū resp. D. Tho. non velle omninò æquiparare obligationē Pauli alendi, & obligationē soluendi decimas, sed argumētatur a fortiori, si dissimulatione tendi in D. Paulo excusabat à transgressione legis humanæ. Sed in forma resp. admiffa maiori distinguendo minorē: in locis nāq; ubi viget consuetudo non soluendi, negatur minor; secus ubi non præualuit, & tunc neg. conseq. Itaq; in locis ubi erat præfata consuetudo excusantur incolæ non decimantes, quia licet possent petere corā Summo Pontifice ministri Ecclesiæ, ut aboleret consuetudinē & renouaret præceptū soluendi decimas, id non faciūt propter scādālū vitādum, si cut neq; Paulus exigebat sibi aliās debitam sustentationē, ne præstaret offendiculū Euāgelio, & propterea discipuli eius ab hoc onere excusabantur. ¶ Ad tertium primò respondetur iuxta suspicionē meā de D. Tho. intelligentia, Summos Pontifices dispensatores decimarū non solū velle non exigere decimas, ubi viget consuetudo non soluendi, sed etiam debitas velle condonare, ut supra explicui: quod verò cæteri obmurmurēt, aut habeāt animū recipiendi, si darētur, parū refert; quia cōdonatio ex mēte Summi Pontificis perpēdenda est, non ex cupiditate aliorū sacerdotū, qui deberēt conformari summo pastori.

Secūdo resp. arg. laborare æquiocatione circa dissimulationē, quæ oritur ex non petēdo decimas in locis consuetis non exsolui, nam si petitio fiat à Prælati inferioribus nulla præuia sentētia, aut decreto abolente consuetudinē decimandi parū attinet ad propositū, cū in tali casu petitur res non debita: si verò fiat præuijs illis, procedet argumentū, non quidē assimilando in omnibus D. Pauli silentiū, cū eo quod seruant ministri non exigentes decimas, ubi desuetudo decimandi inualuit, sed tantū quantū ad hoc, quod sicut non exigēte Paulo sustentationē sibi debita aliās à suis auditoribus illi non porrigendo eam non peccabant, sic in illis locis, ubi viget consuetudo non decimandi, non peccant incolæ laici non soluentes decimas, tacentibus ministris Ecclesiasticis, & non petentibus corā Pontifice summo, ut statuatur lex de eisdē reddendis: quoad cætera verò est magna

Florent.
Syluest.
Sotus.
Honcala.
Greg. Lop.

14

15

magna disparitas. Ad quartū respōdetur dā do primū membrum distinctionis, hoc est Diuum Thomam loqui de decimis in illis locis, vbi longo tempore inualuit desuetudo decimandi, sed intelligēdus est semper de petitione, quæ fieri posset à Sūmo Pontifice abolita prius consuetudine per sentē tiam, decretum aut constitutionē Ecclesiæ: & sic omnia benè quadrāt, ac manet decima sententia asserens onus decimarum posse tolli autoritate humana: quinimò de facto magna ex parte sublatum est consuetudine inualecente: quapropter in vtroque foro, interiori scilicet & exteriori, tā iudices in tribunalibus, quā confessarij consuetudinem legitimam erga decimas consulunt, & ea vtiuntur, vt certa regula: & ideo vbi consuetudo recepta est, & præscripta legitimè vt decima non soluatur, solui non debet, quamuis à clericis exigatur, stādum est enim consuetudini receptæ, quæ habet vim legis. Item, si ex quibusdam fructibus & bonis non sit in vsu soluere decimā non debet solui. Item, vbi est consuetudo non soluēdi integram decimam, sed minorem, verbi gratia, trigessimam, aut quinquagesimam seruanda est consuetudo: similiter cōsuetudo, qua nulla decima soluitur, sed aliquid aliud, quod loco illius subrogatur.

17 Rogabit fortasse quispiam, vnde promanauit, vt in aliquibus Prouincijs nulla decima soluatur? Respondetur multis de causis id potuit fieri: aut enim olim Pontifices summi spontaneè remiserunt decimas: quia laici certa quædam bona assignarunt ad Ecclesiarum & clericorum vsus, & alimenta, quod in Italiæ locis deuenisse multi existimant. Aut verò Pōtifex summus Regibus, Principibus, & alijs optimatibus benemeritis Ecclesiæ decimas cessit ea lege, vt dotarent Ecclesias, & necessaria subsidia clericis præberent, & ita concessæ sunt Regi Hispaniarum decimæ in quibusdam locis suorum Regnorū. Tales etiā decimæ sunt concessæ quibusdam Religiosis ordinum militarium, ex quibus tamen decimis detractæ sunt certæ portiones, & Ecclesiastica quædam beneficia, vnde sustententur clerici, qui ex ipsis ordinibus ad Ecclesiarū gubernationem destinantur. Aut verò Episcopi expresso vel tacito consensu Summorum Pontificum, vel totius Ecclesiæ cesserunt suo iuri laicos à decimis soluendis liberantes: & ita factum esse existimo in Ecclesijs Orientalibus, in quibus decimæ non soluantur: fortassis enim earum Ecclesiarum

Quare in quibusdam Prouincijs decimæ nō soluantur?

A antistites D. Paulum sunt imitati, qui vt superius retulimus noluit Corinthios compellere ad decimas soluendas, aut verò ad aliquid aliud pro vitæ necessarijs suppeditandum, ne quemquam eorum grauaret. Multa alia immutauit consuetudo circa legem decimarum, de qua immutatione multa dicuntur sparsim in hoc tractatu de decimis.

Couarruias in practicis quæstionibus, cap. 35. num. 2. versu. 4. & lib. 1. variarum, cap. 17. dubitat, an sint æqua & iusta, ac valeant statuta ciuitatum, constitutiones, & leges Regum & Principum, quibus vetant decimas à laicis exigi, quæ per consuetudinem solui non solent? Et tenet partem affirmatiuam, laudans leges Gallorum, & Imperatoris Caroli Quinti id prohibentes. Alij verò dicunt, tales leges nullam habere vim, nisi fiant priuilegio Romani Pontificis, aut autoritate firmentur: quia de decimarum iure, cum sit spirituale, nihil laici statuere possunt. Et si obijciat quis, Reges solum præcipere, vt cōsuetudo recepta seruetur, & omnia iura determinant approbatas consuetudines habere vim legis. Respōdetur, argumento probari, ne talis consuetudo violetur ad laicos pertinere: sed præcipere ne contra eam clerici faciant, laicorum non est, sed Ecclesiasticorum iudiciū, videlicet Episcoporum, & Summi Pontificis.

Conarr.

DISPUTATIO X.

An transactione vel compositione obligatio soluendi decimas auferri possit?

NOMINA ista ad Iurisperitos pertinent specialius. Non sunt tamen ignoranda à viro Theologo. Compositio est gratis & liberaliter facta conuentio, & fieri solet inter amicos: transactio verò est de re dubia, & lite incerta aliquo dato vel retento pacto. l. 1. ff. de transactionibus, & lege transactio. C. de transactione, & cap. super eo de transactionibus. Sæpè tamen istæ voces cōfunduntur, vt patet ex capite veniens de transactionibus. Ad dubitationē igitur respondetur. Et dico primò. Compositio inter clericos liberaliter facta, vt vni non alteri decima soluatur, valida est. Patet cap. statui mus de transactionibus, & capit. dilecti de decimis: & hæc compositio si fiat autoritate Episcopi, ad successores quoque trans-

mittitur, si verò dumtaxat autoritate priuata, tunc contrahentes soli, non successores eorum obligantur.

Dico secundò. Compositio, qua statuitur, vt laicus decimam Ecclesijs, vel clericis nō soluat, nequit fieri Episcopi autoritate, bene tamen autoritate Romani Pontificis iusta & legitima causa intercedente. Hoc negant illi Iurisperiti, qui decimarum solutionem pertinere ad ius diuinum putant, quos iam refellimus: & multo melius valebit compositio, vt laicus non soluat integram decimam, sed minorem, puta vigesimam aut trigessimam, nihilominus necessarium debet accedere Papæ autoritas, nō enim sufficit Episcopalis tantum.

3

Dico tertio. Compositio vt laicus nō soluat decimas ex certis quibusdam fructibus, aut bonis, interueniente autoritate Romani Pontificis, valida est, siquidem etiam in hac parte ius commune remittitur.

Dico quarto. Firma est compositio, quæ fit autoritate Episcopi, vt decima soluatur quidem clericis vel Ecclesijs integra, sed certo loco, & tempore; nimirum in agro, vel area, vel domo. Item vt post certos dies à collectis fructibus. Tum etiam ne soluatur decima, antequam petatur à clericis. Insuper ne soluatur decima, nisi ad finem vitæ: quia in his non agitur contra commune ius, ac proinde sola Episcopi autoritas sufficit.

DISPUTATIO XI.

An autoritate Summi Pontificis possint tolli decimæ?

I

AE C dubitatio in triplici sensu potest disputari. Primus est, an autoritate Pontificis decimarum onus à toto orbe Christiano auferri queat? Secundus, an priuilegio Pontificis fieri possit, vt decima monasterio, aut alteri pio loco applicetur? Tertius, an priuilegio Pontificio possit aliquis liberari ab obligatione soluendi decimas? In secundo sensu agitabimus quaestionem inferius: modo tantum in primo eam definimus dicentes: autoritate Pontificia posse quodcumque Regnum, Prouinciam, Regionem, imò & totum orbem à vinculo soluendi decimas liberari.

Probatur assertio, quia decimarum onus iure Pontificio introductum est: ergo eodem iure abrogari potest: quia eius est tol-

lere, cuius est condere. l. 3. ff. de re iudicata. l. eius est nolle. ff. de regul. iuris. Hæc autem assertio, & ceteræ similes intelligendæ sunt in hac materia, dum modo semper superstes sit, & saluum, vt aliunde Ecclesiarum ministris pro sua dignitate, & officio, reliquæque vitæ subsidia suppetant, in quod nihil potest humana facultas, quia iure naturali, & diuino debitum est.

Sed huic assertioni aduersantur quamplurimi Iurisperiti, inter quos Panormitanus cap. in aliquibus de decimis, numer. 7.

2

Panormi.

B Sed hi ad stabiliendam suam sententiam nō eadem via pergunt: quidam censent decimarum obligationem esse iuris diuini, quod non potest omnino tolli per Summum Pontificem: potest autem (aiunt) diminui. Sed iam istorum positio superius explosa est. Alij dicunt. Esto decimarum obligatio sit de iure humano, tamen per abrogationem & ablationem talis iuris à toto Christianismo multum decoloraretur, & deformaretur status vniuersalis Ecclesiæ: quod non est in potestate Summi Pontificis, cui data est in ædificationem Ecclesiæ, nō in destructionem. Secundò probat Couarruias

C vbi supra: nam tale decretum, si fieret, esset irrationabile, minimèque conueniens Christianæ Reipublicæ, eo quod in egestate magna constitueret ministros Ecclesiæ. Tertio, quia iuri naturali & diuino de alienis ministris noceret valde ablatis omnino decimis, ex quibus comode aluntur. Quarto possumus & eorum sententiam iuuare, quia omnia ieiunia Ecclesiastica sunt instituta iure humano Pontificio, quæ omnia si Pontifex vellent abrogare, & tollere à Christianismo, non esset talis abrogatio valida, eo quod deformaretur, & alteraretur valde status Ecclesiæ vniuersalis, ergo pari forma dicendum est de ablatione decimarum à toto orbe. ¶ Hæc sententia nō est mihi improbabilis, opposita tamen mihi magis aridet, posse scilicet Summum Pontificem id efficere, ita vt teneret factum; sed male faceret, etiam si aliunde prouideret sustentationem ministrorum, quare deberet respicere, & eius successores præceptum decimarum continuò instaurare, vt accommodatissimum ad prouidendum sustentationi ministrorum Ecclesiæ, quo nullum potuit excogitari accommodatius: vt pote institutum ad exemplar diuini mandati ab ipso Deo excogitati, vt eius ministri commodè alerentur. Et hoc probant argumenta facta; quibus negamus per abrogationem decima-

3

decimarum deformandum fore statum Ecclesiæ vniuersalis, si tamen aliunde à Republica certi redditus pro sustentatione ministrorum sacrorum designarentur. Secus dicendum de abrogatione ieiuniorum, ex qua non mediocrem iacturam pateretur abstinentiæ virtus.

Aduertendum tamē cum domino Caetano, quod si aliqua Prouincia, aut Regnū infidelium vellet ad fidem conuerti, hac tamen conditione, vt nullas penderet decimas: licitum esset, imò deberent Ecclesiæ Prælati hanc conditionem acceptare, dum modo aliunde prouideretur sustentationi ministrorum.

4 Sed rogat quispiam. An aliquis Summus Pontifex inferior possit dispensare in lege decimarum: hoc est, an valeat ab aliquibus tollere obligationem soluendi decimas? Respondetur, si sit sermo de decimis extra suam diocesim: nequaquam Episcopi possunt, neque etiam intra propriam diocesim, nisi cum assensu Capituli, & seruata forma, quæ exigitur ad res Ecclesiæ alienandas. Idem dico de alijs rectoribus, qui de consensu Episcopi ad vitam suam possunt decimas sibi debitas alteri remittere, aut largiri.

5 Ex his dissoluetur dubitatio in tertio sensu. Afferimus namque Summum Pontificem posse aliquem, vel aliquos suo priuilegio dato efficere immunes à soluendis decimis, & de facto ita effecit, vt videbimus inferius agentes de priuilegiatis. Nam vt nuper dicebamus potest Summus Pontifex tollere omnino vinculum decimandi: ergo multo melius poterit dispensare cum aliquibus. Ita habetur, cap. ex multiplici. capit. ex parte, cap. licet, de decimis. Non poterit autem ab hac obligatione eximere quiuis alius, etiam Imperator, cap. tuanos, eodem titulo.

6 Aduertendum tamen, Summum Pontificem, quando aliquos eximit à decimis soluendis, debere sequi regulas, & conditiones boni dispensatoris, videlicet vt dispensatio ex causa rationabili fiat, nam quamuis dispensatio facta in iure humano sine causa valeat, vt communiter asseritur. 1. 2. q. 96. artic. 5. tamen si fiat sine causa, & dispensator dispensando peccat, & dispensatus vtendo dispensatione. Dispensator quidē, quia non prospicit bono communi, quod leges intendunt: & si dispensatio fiat in graui lege cum scandalo Reipublicæ, peccatū mortale est: sin autem communiter, venia

A le erit, ipse verò dispensatus peccat venialiter vt plurimum: non quia legis est transgressor, sed quia indecenter pars non se conformat toti, quando æqua ratio in omnibus militat. Hanc doctrinā amplectitur Abbas cap. à nobis. de decimis, & glossa ibidem, quam sequuntur multi alij Iurisperiti citati à Couarruias vbi supra. Sed alio nituntur quàm nos fundamento: dicunt namque Summum Pontificem posse dispensare in iure diuino, non omnino tollere: quod nos satis, superque refutauimus. De intelligentia, & fusiori explicatione huius aduertentiæ, redibit sermo post finem artic. 4. agentes de priuilegiatis circa decimarum solutionem.

B

DISPUTATIO XII.

An decimarum obligatio ex toto vel ex parte possit tolli præscriptione?

AE C quæstio non minus negotium facessiuit Iurisperitis, quàm præcedens: pleriq; enim illorum suo innixi fundamento, decimarum scilicet solutionem esse de iure naturali, ac diuino, vix ab hac controuersia se expediunt, ac proinde in varias abiere sententias, ferè loquentes de præscriptione, sicut de consuetudine loquuti sunt, licet aliqui eorum concedant consuetudine posse laicos à decimarum vinculo liberari, non verò præscriptione. Sed his omisis, ne eorum caligine inuoluamur, resolutionem desiderantes, præmonemus, quod quamuis iuris Canonici interpretes sæpius confundant, ac pro eodem accipiant consuetudinem, & præscriptionem, vt adnotauit Paulus Castrensis, lege de quibus. ff. de legibus, & Doctores in capitulo finali de consuetud. propriè tamen loquendo, valde differunt. Baldus in tractatu de præscriptionibus. 1. parte principali, quæstio. 10. per totam, multas differentias inter consuetudinem & præscriptionem assignat: præcipua tamen, ac substantialis vna est, nempe quod ex præscriptione acquiritur ius priuatis, siue illud trahatur ex publico, siue ex priuato: sed per consuetudinem nõ acquiritur ius alicui priuato, sed communitati vndeunque causetur, & etiam si ius trahatur ex priuato, acquiritur tamē in publico & communitati: ita Abbas in cap. finali de consuetud. numer. 20. videndus est Rebusus, quæstion. 13. de decimis numer. 45: vbi alios citat: Quidam moderni non ad-

I

Castren.
Baldus

Abbas.
Rebusus

admittunt hanc differentiam, aliam nouam excogitantes, sed in accommodatione vocabulorum ego magis fido, & adhæreo antiquis Iurisperitis citatis.

Hoc supposito à certioribus procedendo dico primò. Vna Ecclesia contra aliam, & vnus clericus contra alium potest sibi præscriptione ius decimarum acquirere. Huic asserto nullus, vt reor, etiam ex Iurisperitis contradicit, quia quamuis decimæ essent debitæ clericis iure diuino, vt volût Iurisperitorum plerique, tamen ex iure humano promanauit, vt potius vni, quàm alteri clerico aut Ecclesiæ dentur: eo quod parochias non ius diuinum, sed humanum distinxit: & dummodo decimæ clericis & Ecclesijs soluantur, parum refert, vnus ne parochus, an alter eas accipiat, saltem quod ad diuinum & naturale ius attinet, & in iure humano immutando consuetudo & præscriptio magnas exercet vires: sed de hoc dicto latius infra artic. 3. dubitatione. 3.

Dico secundò. Laici non possunt præscriptione sibi acquirere decimas Ecclesiasticas debitas: hoc est nulla præscriptione potest fieri, vt laici habeant ius exigendi, vel percipiendi decimas alias clericis debitas. Probatur manifestè, quia ius decimarum spirituale est, vt docet D. Dhōm. inferius artic. 4. ergo in laicos nequaquam cadere potest, nisi id fiat nomine, autoritate, & cōsensu Romani Pontificis: de quo latius infra artic. 4. & hoc dictum est commune Theologis ac Iurisperitis.

4 Dico tertio. Laici possunt obtinere immunitatem à soluendis decimis mediante legitima præscriptione. Pro huius dicti declaratione nō erit abs re adnotare quæ exigantur conditiones vt præscriptio legitima dicatur in decimarum immunitate. Prima est bona fides. Secunda possessio, aut quasi possessio. Tertia peculiaris præscriptioni decimarum, est de tempore quod necessarium est ad possessionem, vel quasi possessionem non soluendi decimas: id autem tempus quamuis ad consuetudinem legitimam non soluendi decimas inducendam, satis putetur à Iurisperitis cursus quadraginta annorum, vt dicitur capit. vltimo, de consuetudinibus, & approbat Couarruias vbi supra num. 8. tamen ad præscribendas decimas secundum eundem, numero. 7. 8. & 10. requiritur cursus quadraginta annorum cū titulo, vel consuetudo immemoralis sine titulo, vt colligitur ex capit. 1. de præscriptionibus lib. 6.

A His suppositis probatur nostrum assertum. Consuetudine possunt laici liberari à soluendis decimis, vt superius docuimus: ergo & præscriptione: quia consuetudo & præscriptio potestate & autoritate æquales sunt, aut fortasse præscriptio efficacior. Ita sentiunt omnes Theologi, & quidam graues Canonistæ: Couarruias vbi supra, Menchaca lib. 2. controuers. illustriū cap. 89. num. 10. Ioannes Gutierrez lib. 2. quaestionum Canoniarum, cap. 21. num. 64.

Menchaca.
Gutier.

Huic nostræ sententiæ aduersatur ferè tota Iurisperitorum caterua, vt aiunt præfati nuper citati, & argumentantur. Primò, quia præscriptio nihil potest efficere circa diuinum ius decimarum euertendum. Sed hoc fundamentum nos sæpe explosimus.

B Secundò arguunt, quia laici sunt incapaces iuris spiritualis, & ob id in præcedenti asserto diximus eos nequire præscribere sibi decimas alias clericis debitas: ergo neque poterunt præscribere immunitatem à decimis soluendis, quia incapaces sunt huius quasi possessionis. Respondet Couarruias, & bene, negando consequentiam. Ratio discriminis est, quia ius percipiendi decimas spirituale est, & idèò nequit possideri à laicis: at ius immunitatis à soluendo decimas, non est spirituale, neque quasi spirituale, sed solum consistens in pura negatione, id est in non soluendo decimas, & ob id possideri potest, aut quasi possideri à laicis, & cōsequenter præscribi. Cōfirmatur isthæc responsio, quia si laicus esset incapax iuris exceptionis à solutione decimarum, profectò neq; cōsuetudine immemoriali, nedū præscriptione ab illa obligatione eximi posset: nulla namque consuetudo capaces reddit alicuius iuris eos, qui illius incapaces sunt, vt ait Abbas in capit. vltimo de consuetudine, & alij, quos ipse ibi refert: sed iam probatum est superius, & communiter tenetur etiam à Iurisperitis, consuetudinem posse eximere laicos ab obligatione soluendi decimas: ergo non est cur hoc ipsum denegetur in præscriptione.

Abbas.

(.)

ART.

ARTICVLVS II.

Utrum de omnibus teneantur homines decimas dare?

Summa Articuli.

CONCLUSIO est affirmatiua, & insinuatur Genes. 28. probatur quæ ratione: nati iudicium cuiuscunque rei ex eius proprijs causis sumendum est: Propria autem radix decimarum est debitum, quo seminantibus spiritualia debentur carnalia: 1. ad Corinth. 9. sed quæcunque homo possidet, sub carnalibus continentur: ergo de omnibus tenebitur decimas soluere.

Obijcit Caietanus contra hanc rationem, videtur enim procedere ex indefinita propositione ad inferendam vniuersalem; quod argumenti genus insufficiens est, procedit autem argumentum in hunc modum. Seminantibus spiritualia debentur carnalia: ergo de omnibus possessis debentur decimæ: ac si argumentaremur animal ambulat: ergo omne animal ambulat. Respondetur, hanc rationem potius esse adductam à D. Th. ad ostendendum congruitatem statuti Ecclesiastici, quam ad eius necessitatem comprobendam, & procedit discursus, subintellecta hac propositione, & non est maior ratio de vno, quam de alio; qua propositione adiuncta nullum in illatione vitium inuenitur, si enim carnalia debentur, & non est maior ratio de vno, quam de alio: consequens est, omnia, aut nullum decimationi obnoxium esse.

2 Pro expositione huius articuli præmittenda est diuisio celebris Iurisperitorum in decimas prædiales, seu reales, personales, ac mixtas. Prædiales sunt, quæ soluuntur ex prædijs, & alijs, quæ humus progignit, vt vinum, frumentum, poma & similia. Personales, quæ ex lucro propriæ industriæ, aut operæ, vt in lucro per negotiationem, venationem, opificium: 16. quæst. 1. cap. decimæ, & cap. ad Apostolicæ, & cap. non est, & cap. pastoralis, de decimis. Aliæ mixtæ, vt pecorum, auium, &c. quæ ob id dicuntur mixtæ, quia fructus animalium partim pastui eorum in prædijs, partim humanæ industriæ & curæ, sine qua non proueniunt, accepti referri debent, vt notauit Nau. in Manu. c. 21. n.

A 29. & latius consi. 1. de decimis, & ante tradiderant Hostiensis in summa de decimis in principio, Angelus & Syluester. Hæc diuisio nobis sufficiat: nā permolestum esset scribere, & molestius legere varias Iurisperitorum sententias in explicando, quæ res ad quod membrum huius diuisionis pertineat.

Hostiens.

Conclusio D. Thom. in multis locis iuris Canonici diffinita est: de decimis prædialibus ex omnibus terræ fructibus, in cap. non est, & cap. ex parte de decimis: de personalibus ex omni personæ lucro, sapissime: & quidem de prædiali in cap. ex transmissa, de decimis, & cap. non est, eodem titulo habetur ex frumento, vino, & leguminibus decimam esse soluendam. Vnde cum palea etiam numeretur in fructibus. l. adeo. §. cum quis. ff. de acquirendo rerum dominio, etiā ex ea iure decima debetur. Item ex lucro, quod ex molendinis percipitur, & piscinis, & similibus rebus esse reddendas decimas patet, cap. ex transmissa, & cap. pastoralis, de decimis. De fœno & croco, vt si fœnum in fasciculū redigatur. De mixta etiā decima, vt ex piscibus, qui in stagnis & alijs piscinis nutriuntur, & inde capiuntur in escam: secus si voluptatis gratia tantum piscinæ habeantur: tunc enim ex illis lucrum non comparatur. Ex animalibus, vt ex gregibus quium, & armentorum; nec nō ex fructibus eorum, quales sunt pelles, lanæ, oua, lac, butyrū.

C Ex apibus quoque, nimirū ex melle, & cera, capit. nuntios, de decimis. An verò de ipsis quoque apum examinibus decima debeatur, non habetur expressum in iure, & consuetudini standum est. Item ex aucupio soluitur decima. Item decima personalis ex militia, negotiatione, opificio, capit. cum homines, de decimis, & cap. decimæ, 16. quæstion. 1. & ex venatione capit. non est, de decimis. Insuper Doctor, & aduocatus, & cæteri ex mercede, siue ex lucro, quod inde percipiunt, glossa in cap. decimæ, verbo, negotio. 16. quæst. 1. & in cap. pastoralis, de decimis, in verbo, quasi de lucro. Ex spolijs similiter, & prædijs, quæ in bello iusto acquiruntur: quidquid dicat glossa ex cap. pastoralis. Sed aduertendum cum Abulensi, super Matth. 23. caput, quæstion. 159. in fine, ex rebus immobilibus bello occupatis non deberi decimam regulariter, quia cum bellum debeat esse iustum, si terræ hostium occupantur iuste, id est regulariter loquendo, vel quia occupantur, & accipiuntur vt propriæ, vel quia accipiuntur in recompensationem iustarum expensarum, vel

Abul.

Genes. 28.

1. ad Cor. 9.

Nauar.

3

4

Abbas.
Syluest.
Rosell.
Angelus.

in pœnam iustam, & recompensationem iniuriæ illatæ, in his causis interuenientibus, illa bona nō sunt vera lucra: quod si in alijs vera lucra sint, decimanda sunt ex vi iuris, ac demum consulenda est consuetudo. Itē decima soluenda est ex pēfione annua, quæ domus locari solent: ex pascuis vt dicit Abbas in cap. *commissum*, de decimis. Item ex lapidicinis vel aurifodinis. Ita Syluester verbo, *decima*, quæst. 6. Rosella num. 5. Angelus num. 5. Item ex lignis syluæ cæduæ, hoc est ex decem lignorum fascibus decima debetur: vel si ligna venduntur decima pars pretij: item ex lucro furnorum. Hæc reperiuntur in iure circa omne genus decimarū, quas reducere ad vnum præfatæ diuisionis membrum non est facile, conabimur autem suis locis hæc decidere.

Circa diuisionem relatam, & conclusionem articuli multa se offerunt disputanda.

DISPUTATIO I.

An diuisio decimarum sit sufficiens?

S I R C A membrum illud mixtarum decimarū. Illis enim admixtis videtur ex eadem re sæpè esse soluendam duplicem decimā, quod non videtur admittendum. Consequētia patet. Nam si quis dominus stagni piscatoribus illud locet, seu facultatem ibi piscandi vendat, de illo lucro debet decimam, quæ vera est decima piscium, & piscatores etiam debent decimas ex captura illorum: & idem est in venatione, & similibus. Et dominus prati ex pascuis soluit decimam, & illamet herba virtualiter decimatur in ouibus, quæ illam pascunt. Item si dominus prati proprias oues pascat in eo, ex pascuis debet vnam decimam, & ex ouibus aliam. Præterea si quis in nemore cædat ligna, debet soluere decimam, iuxta valorem arborum; quia illæ arbores sunt quasi fructus syluæ, & rursus qui illa ligna vendit, debet decimam propter lucrum. Hæc videntur nimis dura: ergo tantum distingui debent decimæ in prædiales & personales; illæ verò mixtæ fictitiæ sunt: aliàs mixta etiam erit & duplicata decimatio de eadem re.

Secundò arguitur ad improbandū decimas personales: etenim in lege veteri (ad cuius imitationem decimandi obligatio est

A in lege gratiæ introducta) nullum præceptum, nullæve mentio fit de decimis personalibus. ergo neque in lege gratiæ debuit fieri: maxime, quia obligationes in lege gratiæ multo minores sunt, quàm in lege veteri.

Glossa in cap. *ad Apostolicam*, duas tantum decimas agnoscit prædiales, & personales, eamque approbari à multis ait Nauarrus, in consilio primò de decimis. Nihilominus non cēsemus diuisionem celebrem reiiciendā. Quare admissis decimis mixtis pro earum cognitione, & cæterorum membrorum diuisionis aduertendum est, quando lucrum aliquod resultat ex actione hominis, aliquando acquiri ex sola actione, ali quando non ex sola actione, sed etiam ratione rei acceptæ. Exemplum primi in actione fodiendi terram, vel inseruiendi, aut alio modo simili. Exemplum secundi in venatione, piscatione, in lignis cæduis, in lapidibus, vel metallis eruendis. Quando ergo lucrum est prioris generis, constat totum esse quasi fructum personæ; ac subinde tantum deberi vnam decimam personalem: at verò quando lucrum est posterioris generis, potest ex re ipsa capta augeri: & tunc est vltèrius considerandum, an res illa denudò capta, & lucrata antea esset sub alicuius dominio, an non: quando ergo res de nouo capta, seu acquisita nullius antea erat, vna tantum debetur decima totius lucri, & ea personalis censenda est: quando verò res erat alterius, vel tamquam pars, vel tamquam fructus, vel tãquam nutrimentum sui prædij, vel domus, tunc ex lucro debito duplex debetur decima; vna prædialis, & altera personalis. Ita tamen vt vtrique non excedat decimam totius lucri, quæ rectè vocabitur mixta. Et hæc benè nota pro sequentibus, vt intelligas, cui Ecclesiæ decimæ soluendæ sint. Exemplis dicta illustrantur.

D Per venationem, vel aucupium capi possunt feræ, vel aues, quæ antea sub nullius erant dominio, & per capturam efficiuntur capientis: tunc vnum est dumtaxat lucrum, quod totum est capientis, & ratione illius vnam debet decimam, quam esse personalem liquido constat: tum quia non resultat ex prædio aliquo, neque ex aliquo adiuncto prædio, vel domicilio: tum etiam, quia quamuis post capturam totum lucrum consistat in valore rei acceptæ, nihilominus totum ortum censetur ex actione personæ: quia cum res antea non esset sub huma-

6
Gloss.
Nauar.

no dominio non censebatur, vt sic habere valorem, neque esse pretio dignam. At vero quando quis capit animalia sub alicuius dominio existētia, tunc ex parte rei captae, & ex ipsa actione potest accrescere lucrū: Nam Dominus potest vendere ius venandi, aut piscandi, quod in re est vendere res illas secundum aliquem valorem, vel aestimationem, quam habent, prius quam capiantur, & tunc illud lucrum est quasi fructus illius possessionis, vel talium animalium, & ideo ex illo debetur decima prædialis: per capturam autem crescit valor illius rei, & inde accrescit lucrum venatori: unde si vendat res captas, debet ex illo lucro decimam personalem. Vtraque tamē non debet excedere valorem decimæ partis totius lucris. Idem dicendum est quando animalia, quæ capiuntur vaga sunt, sed solus dominus nemoris, aut fluuij habet facultatem venandi, aut piscandi in nemore, aut fluuio suo: tunc enim animalia illa & pisces, quasi sub dominio illius censentur esse. Idem etiam dicendum est de lignis, lapidicinis, metallis, & similibus. Nam hæc omnia æquiparantur in *l. item si fundi. ff. de vsu fructu*, & in vsu fructu fundi computari dicuntur, si illi adhæreant. De qua re latè Rebusfus, quæstio. 8. vbi supra, num. 10. 14. 15. 16. 17. 23. & 24. Sed quid de ancillæ partu, est ne decimandus? Minimè, quia iura loquētia de decimis, de fructibus loquuntur, & partus ancillæ non computatur in fructibus, vt dicitur. §. *in pecudum*, de rerū diuisione, & in *l. in pecudum. ff. de vsuris*.

Ad argumentum in initio positum negatur, de vna & eadem re solui bis decimam, nam casus allati in argumento, & à nobis explicati, decima illa debita est mixta ex prædiali, & personali, & cuiuslibet sua decimatio respondet, & sic satisfat argumento. Solum aduertere oportet, decimam, quæ ex pascuis soluitur, & ex fructu ouium, quæ ex pascuis aluntur, vtramq; prædialē esse, non tamen ex eadem re, neq; ex eisdem fructibus. An verò dominus prati, qui non vendit herbam, nec locat pratum, sed in eo sua animalia pascit, teneatur inde soluere decimam, iuxta valorem pretij, res dubia est. Aliqui negāt ex Abbate in cap. *commissum*, sed non clarè hoc dicit Abbas: quare iuxta modò dicta oppositum videtur esse dicendum.

Ad secundum respondet D. Thom. in solutione ad primum huius articuli, in lege veteri non debuisse dari præceptū de per-

sonalibus decimis, quia omnes alie Tribus præter Leuiticam certas possessiones habebant, de quarum decimationibus poterant sufficienter prouidere Leuitis, qui licet carebāt possessionibus, non tamen prohibebantur honestas negotiationes, & lucra exercere, sicut & alij Israelitæ: sed populus nouæ legis est vbique per mundum diffusus, quorum plurimi possessiones non habent, sed de aliquibus negotiationibus viuunt, qui si liberarentur à decimis personalibus, nil conferrent ad subsidia ministrorum Dei. Ministris etiam nouæ legis arctius interdicitur, ne se ingerant lucrativis negotijs, iuxta illud primæ ad Timoth. 2. *Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus*: & ideo in noua lege tenentur ad decimas personales, verum est tamē eas magna ex parte in defuetudinē abiisse: in qua re seruanda est consuetudo patriæ. In quibusdam locis Hispaniæ de salarijs, & stipendijs ministrorum pendi consueuerunt: vt notat Nauarrus in Manuali capit. 21. num. 31. quinimò etiam prædiales in toto vel in parte, in quibus dictis locis cōsuetudo abrogauit, vt supra docuimus.

DISPUTATIO II.

An de rebus malè acquisitis debeant decima persolui?

VAESTIONEM hæc egregie resoluit D. Th. in solutione ad secundum huius articuli, quare solum opus erit aliquantula maiori extensione: & ideo

Dico primò: Si malè acquisita sint frugifera, siue bona immobilia sint, vt ager emptus de vsuris, siue pecora, de fructu istorum male acquisite decimæ danda sunt, quia decimæ istæ prædiales sunt, & ita non debentur, neque promanant ex actione iniusta vt sic, neque ex re malè parta, sed ex re frugifera propter Dei munus largientis eos fructus. Dicit quispiam, per hanc solutionem irrogari iniuriam domino, verbi gratia, agri, si erat alienus. Respondetur nullam fieri, quia ipsemet tenetur decimas soluere, si fructus illos perciperet, & ager semper relinquitur sub dominio eius: quod si quid illi debetur propter iniustam detentionem, & agri vsum, ex nouem partibus fructuum satisfieri illi potest. Eodē modo philosophandum de fructibus tritici furto subla-

1. Ad Ti. 2

Nauar.

I

Gloss.

Rebusf.

Abbas.

sublati, & seminati, & de pecoribus furto sublati. Hoc assertum habet D. Tho. hic & glossa cō omnibus iuris Canonici peritis in cap. *transmissa*. de decimis, & eadem glossa in cap. *decima*. 16. quæst. 1. vers. *negotiatio*. docet à fure, & raptore benè peti decimā, quia decima sequitur quemlibet possessorem, *Alioqui* (ait) *esset prado melioris conditionis, quā bona fidei possessor*: intelligēda est glossa de raptore rei frugiferæ, & de fructuum eius decimatione.

2

Maiores difficultates est de ipsarum rerum male acquisitarum decimatione, quarum acquisitio mala dupliciter contingere potest. Vno modo, quia ipsa acquisitio est iniusta, ut per furtum, per usuram: & ad hanc reducitur omnis acceptio, in qua non comparatur dominium lucris acquisitis, etsi non videatur esse contra iustitiam, ut sunt acquisita per simoniam, quæ Religioni opponitur, vel per quamcunque dationem, ita lege prohibita ut dominij translatio impediatur: siue dicas cum quibusdā, eam largitionem non esse contra iustitiam commutativam: quia dans non supponitur iniustus: siue dicas cum alijs, omnem dationem contra legem prohibentem translationem dominij esse contra iustitiam: quia licet dans non sit simpliciter iniustus, moraliter tamen cogitur: & præterea quia licet consentire videantur, lex irritat eius voluntatem. Secundo modo potest aliquid illicitè acquiri sine iniustitia, & verum ac firmum dominium rei acquirendo per pravam tamen actionem: verbi gratia contra temperantiam, vel aliam similem virtutem.

3

Hac distinctione præmissa dico secundò. De acquisitis iniuste priori modo non debetur decima. Probatur, quia eorum tantum, quorum habemus dominium, & quæ verè acquirimus, debemus decimā: sed qui usurpat rem contra iustitiam, non acquirit eius dominium: ergo. Maior patet, quia qui ita rem occupat, ut teneatur eam restituere, re vera non lucratur eam, neque illa sic acquisita computantur in bonis eius, ut ait Iurisconsultus in l. *si fratres*. §. ultimo. ff. pro socio. & l. *non possunt*. ff. de iure Fisci.

4

Et si obijcias. Qui accipit pretium, ut alium occidat, contra iustitiam peccat, & tamen inde tenetur decimam solvere, quia verè ditior factus est. Similiter mulier maritata, quæ propter adulterium mercedem accipit. Respondetur. In his casibus acceptiones ipsæ non sunt formaliter iniustæ respectu dantis mercedem, sed tantum cau-

saliter respectu eius, qui occiditur, vel respectu mariti in adultera: & in his casibus verum lucris comparatur dominium, quare decimationi abnoxium est: secus in alijs, quæ per furtum, vel usuram, acquiruntur.

Tertiò dico. De lucris posterioris generis, id est de acquisitis non iniuste, licet aliàs turpiter acquisita sint, decima debetur. Ita D. Tho. hic, & Sylvester cum Hostiensis, verbo *decima*, quæst. 6. exempla sunt in acquisitis per histrionatum meretricium. Probatur, quia licet sint turpiter acquisita, tamen verè & propriè sunt lucrata, id est cū acquisitione dominij, & sine obligatione restituendi. Item, quia non debet esse melioris conditionis turpis lucrator. Exemplum utriusque dicti egregium reperitur in militia stipendiato in bello iniusto: Nam ex præda non debet decimam, quia illius non comparat dominium, sed ex stipendio decimandum, quia licet sit turpe lucrum, non est iniustum respectu dantis, nec tenetur illud restituere. Ex his etiam dissolvitur aliud dubium: An de ludo acquisitis debeatur decima? Respondetur. Si iniuste acquirantur, non debetur, iuxta secundum dictum. Si verò iuste, & sine obligatione ad restituendum, quamvis compute-tur illud lucrum inter turpia, debetur: dandum tamen postquam nulli petitioni est obnoxium. De quo aliàs.

Aduertendum tamen cum D. Thom. hoc tertium dictum debere intelligi per se loquendo: nam per accidens, si sequatur scandalum, vel indecentia Ecclesiæ, Ecclesiæ non debet decimas horum lucrorum turpium recipere, ne videatur cum peccatis eorum communicare: secus si absit scandalum, quia peccatum occultum est.

Sed dubitas, an quando Ecclesiæ non recipit decimas, verbi gratia, ex meretricio meretrix liberetur ab obligatione soluendi, & Ecclesiæ non acceptans videatur eas remittere? Quidam tenent affirmatiuā partem, præcipue quia nimis durum esset obligare has turpes personas ad conseruandū decimas suorum turpium lucrorum usque ad conuersionem suam, & fortasse usque ad diem mortis suæ: nihilominus oppositum censeo verum: tum quia aliàs melioris essent conditionis turpiter lucrantes, quā iuste, & modestè lucra sibi comparantes, tum quia si obligantur ad conseruandum decimas usque ad conuersionem suam, vel exitum ex hac vita, sibi impudent, qui non lunt se reponere in statu decenti, ut oblatio-

S
Hostien.

6
8
An Ecclesiæ non recipiens decimas ex turpiter acquisitis, eas remittat?

D. Thom.

tiones eorum & decimæ ab Ecclesia recipiantur. Et in hanc partem videtur D. Thomas inclinare, cū ait: *Postquā pœnituerint, possunt ab his recipi decimæ*: quibus verbis videtur insinuare seruandas, & recipiendas esse quando pœnituerint.

DISPUTATIO III.

An de rebus quibusdam minutulis, vt de ruta, aneto, cymino, mentha, & similibus sit decima soluenda?

I

IVVS Thom. in solutione ad tertium ait non teneri fideles eā soluere, eo quod cum decimarū solutio sit instituta ad sustentationem ministrorum, nec decet ministros sacros esse nimis molestos in eis exigendis circa res minutulas, neque si exigantur præfatæ sustentationi conducent: & ideo neq; in lege veteri erat præceptum de his minutis decimandis, sed reliquit hoc Deus arbitrio dare volentium, quia minima quasi nihil computantur. Et obiectioni ex dicto Christi Domini Lucæ. 11. vbi de has res minutas decimantibus ait: *Hæc oportuit facere, & illa non omittere*, respondet Angelicus Doctor verbum illud, *oportet*, decentiā importare, non obligationem, tam in lege veteri, quā in noua, nisi forte propter consuetudinem Patriæ. Nec reprehenduntur Pharisei, quia decimas rerum minutarum soluebant, sed de hoc quod maiora, idest, spiritualia præcepta contemnebant, adscribentes sibi legis iustitiā, eo quod de minutis istis decimas pendebant. Et in hoc quidem laudat eos, sed voluntatem se ostendendi irreprehensibiles, & veros legis obseruatores propter istorum minorum decimationem condemnat.

Luc. 11.

2

Sed contra hanc D. Tho. doctrinam videntur esse iura expressa in cap. *Ex multiplici. De blado* (ait) & *vniversis leguminibus esse decimas soluendas*. Et ibi præter legumina, adduntur etiam minutæ decimæ, quæ de oleribus esse intelliguntur, & expressius capit. *cum in tua*, & in cap. *non est*, de hortis decimæ pendendæ dicuntur: Nomine autem hortorum legumina intelligenda videtur: & in cap. *peruenit*, additur *fœnum*, & eadem ratio videtur de similibus. Et ratio suffragatur: nam licet singula in his videantur esse parua, aut nullius æstimationis, tamen cumulus omnium magni æstimari debet, & necessarius, vel valde commodus ad con-

A uenientem sustentationem ministrorum.

Respondetur. Hæc minutula decimationi obnoxia sunt, quando in mediocri quantitate seruntur, & colliguntur: maxime quia sæpè, & in multis locis agrorum cultores his seminandis & colligendis insudant propter inde expectatum lucrum. At D. Tho. intelligendus est de minutissimis oleribus, quæ sæpè sponte nascuntur in parua quantitate, & ex priuatis hortis colliguntur non ad lucrum, sed ad quandam commoditatē, & voluptatem: quam limitationem etiam in viuarijs domesticis bestiarum, & stagnis piscium omnes admittunt.

B

DISPUTATIO IIII.

An de bonis, quæ per donationem, legatum, testamentum, vel hereditariam successionem acquiruntur, debeat. decima?

VAESTIO quidē grauis stando in solo iure, in qua ait Panor. in c. *Pastoralis*, nō esse facile præcipitare sententiam, esse autem

Panor.

facile diiudicare in praxi quid sit agendū, quia tandem consuetudini standum est. Nilominus dubitatio hæc agitanda est attento solo iure, seclusa consuetudine.

C

De hac re prima sententia affirmat, decimam deberi de præfatis bonis: fundamentū eius est, quia iura statuentia decimas personales de omni re, quæ titulo lucratiuo alicui obueniunt, decimas esse soluendas decernunt: vtpatet in textibus citatis. Hanc sententiā tenet Sylu. verbo, *decima*. cū Hostiensis, & alij, cui opponunt duas exceptiones. Prima de bonis, quæ obueniunt filio succedenti in hæreditate paterna, vel non habente fructus, vel si habeat, iam sunt decimati. Ita Glos. in c. *Pastoralis*, verbo, *quasi de lucro*, & approbatur multis. Ratio eorū est, quia tūc non est censendus filius aliquid lucrari, sed incipere possidere, quod iure iam erat suū.

1. Sentent.

D

Alij hanc exceptionē etiam extendunt ad eos, qui ab intestato succedūt, quia illi sunt necessariō hæredes: & ideo non tā acquirūt quā rem sibi debitam accipiunt. Ita Glos. in c. *decima*. 16. q. 1. Secūda exceptio, vt de solis mobilibus bonis decima soluatur, non de immobilibus, etiam de nouo per legatū, vel donationem acquisitam. Ita Glossa in capit. *Pastoralis*, quam ibi multi sequuntur, & Rebusus de decimis, quæstion. 8. numer. vltim. quia *frugum*, inquit, nomine

Rebus.

Kk

res

res immobiles non veniunt, & quia si ex immobilibus decima debetur, omnia ferè bona immobilia paulatim, & successu temporis ad Ecclesiam pervenirent, & sic clero ditato ceteri in egestatem ducerentur. Oppositum huius exceptionis tenent Alanus, & Ioannes Vincentius, sed communiter eis contradicitur.

Alanus.
Ioan. Vinc.

2

Secunda sententia est, non teneri fideles soluere decimam ex bonis advenientibus per liberalem largitionem alterius, siue per donationem inter vivos, siue causa mortis, siue per legatum, aut institutionem hæredis, quantumvis extranei. Hanc fuisse opinionem antiquorum ait Innocentius in cap. *non est*, de decimis, & in eam inclinat: fuitq; Alber. ut Syluester refert: & nouissimè eam defendunt Gregorius de Valentia tomo. 3. summæ disputatio. 6. quæst. 5. puncto. 3. & Suarez, in tract. de Religione lib. 1. de diuino cultu necessario ex præcepto, cap. 31. Quæ sententiæ mihi placet: & probatur quia non sunt augenda onera sine necessitate cogente: at in iure non habetur esse soluendas decimas, nisi ex frugibus, seu fructibus, aut emolumentis rerum immobilium, vel animalium, quod pertinet ad decimas prædiales, vel ex laboribus nostris, vel ex acquisitis nostro opere aut industria, quod spectat ad personales: perspicuum autem est bona nobis accrescentia modis præfatis in hac disputatione non pertinere ad decimas prædiales, neque etiam ad personales, de quarum ratione est quod ex nostris actionibus proueniant: ergo. Confirmatur, quia decimæ personales ex lucro debentur, quæ autem nobis proueniunt sine actione, aut industria nostra, lucra non debent dici.

Innocent.

Valen.

Suarez.

3

Et si obijcias. In cap. *non est*, de omnibus bonis dicitur esse soluendas decimas. Ita verum est: sed qua ratione, prima sententia excipit immobilia, nobis ratione urgente ea bona, quæ sine nostra actione proueniunt, excipere licebit. Item illud, quod dicitur in cap. *transmissa. de omnibus*, quæ homo licitè potest acquirere, huic sententiæ fauet, quia insinuat esse intelligendum præceptum de bonis, quæ actione acquirimus: id est de his, quæ nostra actione, vel industria acquirimus, non de his, in quibus acquirendis quasi passiuè nos habemus. Aliàs etiam immobilia comprehenderentur, quia simpliciter dicitur, *de omnibus, quæ acquirimus*. Confirmatur, quia aliàs ex eleemosynis, quæ nobis porriguntur, teneremur decimas soluere, si ratio allata per prima sententiã valeret:

A quod tamen nullus hucusque asseruit. Dices, de eleemosynis non solui decimas, vel quia necessariae sunt pauperibus, quibus dantur, vel quia minima sunt, & pro nihilo reputantur. Certè prima excusatio non valet, quia si tanta egestate premitur pauper, ut nequeat largiri decimam, tunc excusabitur à præcepti impletione, non à debito legis, sicut de mercenario locante operas suas dicendum est. Neque secunda excusatio vrget: nam licet eleemosyna vnius diei parua sit, cumulus vnius anni efficiet magnam quantitatem, de qua iuxta primam sententiã erit soluenda decima.

B Hæc sententiæ mihi ut probabilis placet: sed in praxi consuetudini standum est: & ulterius aduertendum, etiam admissa secunda opinione, si res legata, aut donata, aut hæreditate acquisita sunt frugifera, & non sunt decimata à priori possessore, secundus possessor tenebitur decimare eo tempore, quo à priori possessore decimanda essent, quia cum eo onere transeunt ad secundum possessorem: at verò si iam erant decimata persoluta suo tempore à priori possessore, non tenetur possessor secundus ullam decimam pro eo tempore soluere, quia iam onus illud exuerunt, & per nouam acquisitionem non induunt illud, ut docebamus. An verò si alicui in mercedem, seu stipendium detur res immobilis, teneatur accipiens decimas dare? res aliquibus dubia est: ut refert Syluester, verbo, *decima*, quæstion. 6. sed ipse in partem affirmatiuam inclinat, cum Glossa, in capit. *Pastoralis*, & capit. *decima*. 16. quæstion. prima, verbo, *negotio*: & mihi videtur sententia vera, quia verè lucrum est illud stipendium, & nostro opere, aut industria acquisitum: ergo ad decimas personales spectat. Solutio autem sufficienter fiet, si de pretio, quo aestimabitur res immobilis, reddatur decima pars, retentis nouem.

4.
Vera sent.

Syluest.

DISPUTATIO V.

An optima quæque sint danda pro decimis soluendis? an verò satis sit deteriora dare?

IDE TVR, quod omnium optima: verbi gratia, pecus pinguius multum seletius. Nam Numer. 18. dicitur. Omnia, quæ offertis

I
Num. 18.

offeritis ex decimis, & in donaria domini separatis optima & selecta erunt. Dicesq; ad eos, si praeclara & meliora obtuleritis, reputabitur vobis quasi de area, & torculari dederitis primitias. Ergo quamuis Ecclesia Christi legibus veteris testamenti non adstringatur, tamen quia instar illius legis decimas instituit, ad illius imitationem optima quaeque in decimas elargienda erunt. Confirmatur, quia ibidem subditur: *Et non peccabitis super hoc, egregia vobis & pingua reseruantes, ne polluat is oblationem Israel, & moriamini*: Ergo grande piaculum erat reseruare decimantes tibi meliora.

A ma, negatiue, idest non deteriora: vel comparatiuum pro positiuo ponitur, sicut sapientia fit in sacra Scriptura. Ad confirmationem respondetur. Ibi inuehitur aduersus eos, qui deteriora offerebant, qui enim reseruare pingua praesumitur deteriora velle offerre, quod damnat Augustinus. 16. quaest. 1. cap. decimae.

Aug.

DISPUTATIO VI.

An decima ex integro, idest non deductis expensis pro acquisitione vel lucro factis sint soluenda?

B

2

Respondetur. Quidquid fuerit in lege veteri, in noua praeepto decimandi satisficit, nec dando deteriora, neque meliora. Patet quia dando mediocria decima soluitur: at vero quando meliora dantur plus quam decima datur, nam agnus vnus selectus est gregibus pluris aestimatur, quam tres. Et e contra, si deteriora dentur, non soluitur decima, quia tres agni deteriores non tanti sunt sicut vnus egregius. Igitur dando mediocria decimarum praeeptum bene adimpletur. Quod si adsit bona fides decimantium, nec intendunt lucrum dando peiora, sed vt obuia sunt selecta, & peiora dantur pro decimis, non est cur sollicitus plus nimio sis exactor decimarum: & ad hanc bonam fidem fit allusio a Gregorio, & habetur. 16. quaest. 7. Can. *Quicumque recognouerit in se, quod fideliter non dedit decimas suas, modo emendet, quod minus fecit: & sequitur, quid est fideliter dare? vt neque minus peius aliquando offerat de grano, aut de vino, aut de fructibus arborum, de pecoribus, &c.*

3

Ad primum respondetur nos non adstringi legibus Synagoga, in lege autem noua nusquam legimus teneri ad decimas ex melioribus. Secundò respondetur: neque in veteri lege tale praeeptum erat, quia verba in argumento allata ad solos Leuitas referuntur, qui summo Sacerdoti tenebantur decimas decimarum conferre ex optimis quibusque, propter excellentiam Pontificis. Cateri vero qui Leuitis soluebant decimas, satis erat ex mediocribus dare: & hoc colligitur Leuit. 27. in illis verbis: *Decimae dabuntur ex his, quae sub virga transeunt*: Idest quod omnia pecora decimanda erant sub virga Pastoris: idest per portam strictam, per quam vnum solum transire possit, & quidquid decimum occurreret domino dabitur: qui mos vsque hodie in populo Christiano seruatur. Vel tertio, meliora & opti-

Leu. 27.

ERBI gratia: an ex acervo tritici ante decimationem sint deducendi sumptus facti pro tritico colligendo, vel saltem semina. Similiter in negotiatione, & alijs huiusmodi ante decimationem sint deducendae expensae factae pro lucro acquirendo?

C

Hanc difficultatem D. Tho. tetigit, & resoluit de praedialibus decimis in solutione ad quartum huius articuli, nos vero disputationem ad personales decimas extendentes per sequentes assertiones respondemus.

Prima. Decimae praediales sunt ex integro soluendae sine vlla diminutione: itaque non sunt deducendae expensae factae: imò neque semina, neque tributa, seu aliae pensiones soluendae ante decimationem. Ita clamant iura, & expensas non esse deducendas expresse dicitur in cap. *tua nobis*, cap. *non est*, c. *Pastoralis*, c. *cum homines*, de decimis: vbi Glossa, & Doctores sine controuersia id docent: Deinde non esse deducenda tributa, neque census expresse habetur in c. *cum non fit*, de decimis: videnda sunt etiam c. *commissum*, c. *peruenit*, c. *ex parte*, c. *non est in potestate*, extra de decimis.

D

Secunda assertio. In decimis personalibus pendendis possunt deduci expensae, & ijs computatis de residuo decima soluenda est. Probat cap. *Pastoralis*, de decimis. vbi dicitur, *In negotiatione concessum esse, vt possint expensae deduci, prius quam decimae soluantur ex lucro*. Ita tenent communiter omnes Doctores, Glossa in cap. *Apostolica*, verbo *personales*, & in cap. *non est*, & cap. *Pastoralis*, extra de decimis, & Innocentius, Hostiensis, Antonius, Panor. mitanus, & ceteri, & aduertit Glossa in eo c. *Pastoralis*, non inueniri textum antiquiorē illo

2

Gloss.
Innoc.
Host.
Panor.

capite, quo nostra assertio stabilita sit. Sed vel consuetudine recepta, vel ratione cogente communi interpretatione id esse in usu, & in illo capite tandem fuisse approbatum, & ad ius deductum, quia si verba inspiciantur, non ut ius novum conditur, sed antiquum ius approbatur: & quamvis textus iste solum loquatur de negotiatione, tamen Doctores dicunt esse extendendum ad omnes decimas personales, quamvis ex alijs actionibus debeantur, quae non sunt negotiationes, ut venatio, piscatio, opificium. Colligi autem potest extensio: tum ex paritate rationis: tum ex verbis eiusdem textus: nam ibidem subiungitur circa res acquisitas, vel factas de pecunia decimata, *cum ipsa* (inquit) *venduntur deducendas esse expensas, & de residuo, quasi de lucro, decimas persolendas.* Notanda est illa vox, *de residuo quasi de lucro*, ex qua colligunt Autores primam rationem nostrae assertionis, quia personalis decima praecipitur tantum solui de lucro: sed in negotiatione non est lucrum totum pretium, pro quo venditur merces, sed id quod superest deductis expensis, ut de se patet: ergo merito in solutione harum decimarum expensae deducuntur. Et eodem modo potest induci capitulum, *ex transmissa*, ubi decimae dicuntur soluendae ex omnibus licite acquisitis: at in negotiatione non dicitur homo acquirere, nisi quae illi supersunt deductis expensis: ergo. Haec autem rationes pari passu & proportionem procedunt in omnibus personalibus decimis, omnes enim debentur ex lucro, & ex acquisitis.

3 Sed contra primam assertionem arguitur. Primo, quia decimae praediales solvuntur tantum ex fructibus, ut iura citata dicunt. At expensae non computantur in fructibus, ut expresse dicitur in l. *fructus*. ff. solut. matrim. & in l. 1. C. de fructibus & litium expensis, & in l. *fundus*. ff. familiae herciscundae, dicitur, quod nullus casus interuenire potest, qui hoc genus deductionis impediatur: quae verba assumuntur à Iurisperitis, ut regula infallibilis in hac materia. Secundo, quia quantitas illa fructuum, quae seminata fuit, erat iam decimata: ergo debet deduci ex fructibus collectis, alias iterum decimaretur, quod iniquum videtur. Confirmatur. Quia interdum omnes fructus collecti non excedunt semina terrae mandata: ergo iniquum videtur tunc decimam exigere, imò saepe contingit omnes fructus non aquare expensas factas, usque ad frugum maturitatem, &

A collectionem: ergo iniusta exactio est, tunc exigere decimam omnium fructuum. Tercio. Si anni steriles cum vberioribus computentur, certe si expensae non deducantur, non tantum decima, verum & dimidia pars lucratorum fructuum exsolvetur, qui modus decimandi plus nimio rigurosus est.

B Quarto. Iste rigor plus apparebit in decimis mixtis, quia res illae, ex quarum fructibus tales decimae solvuntur, non sunt ita durabiles, sicut agri, & vineae, & arbores, sed facile moriuntur, & saepe cum magno damno dominorum, quod totum in sumptibus numeratur: Nec reperiri potest sine magno dispendio, nisi ex fructibus eorundem animalium: ergo saltem in his decimis mixtis aequitate plenum est, ut prius expensae deducantur: & hoc argumentum etiam procedit in decimis, quae ex molendinis solvuntur, propter magnas expensas, quae in illis reparandis fieri solent.

4 Quinto arguitur contra secundam assertionem ex cap. *non est*, ubi dicitur ex sententia patrum decimas esse soluendas, *de vino, agro, fructibus*: & additur, *Negotiatione, miluita, venatione*: in quibus verbis praediales, & personales decimae comprehenduntur, & tamen subiungitur: *praecipimus quatenus, ante quam deducatis villas de bonis praedictis expensas, decimas cum integritate persolatis.* En praecipit illud ad personales etiam extenditur. Sexto. Si in decimis personalibus sunt deducendae expensae omnes, sequitur nunquam esse persolendas nisi à negotiatoribus, qui copiosa lucra acquirunt, etenim computatis expensis, quas negotiatores faciunt in victu, & vestitu suae familiae, & famulorum suorum, computatis item sumptibus factis in mercibus emendis, & similibus necessariis ad mercaturam exercendam nil lucri, aut quasi nil remanebit: & idem argumentum procedit in militibus, & famulis, ac operariis. Ultimo contra utramque assertionem arguitur: etenim se inuicem perimere videntur. Nam si praediales decimae sine deductione expensarum, & ex integro soluendae sunt: ergo & personales: quod si in personalibus deducuntur expensae, cur non in praedialibus? non enim apparet maior ratio de his, quam de illis.

5 Nihilominus cum iura differenter statuunt de praedialibus & personalibus, ita & nos asserere debemus: superest tamen ad argumenta in oppositum facta respondere.

Circa

Circa solutionem primi vtriusque Iuris periti respondent, standum esse iuri Canonico, quod potuit excipere ab illa regula generali iuris ciuillis decimationem ex fructibus, & ita excepit propter multa. Primò, quia decimæ dantur in recognitionem domini diuini, & ideo saltem prædiales ex integris fructibus soluendæ sunt. Secundò, quia Deus ita eas iussit offerri: ad cuius imitationem Ecclesia Christi, suam decimationem composuit. Tertiò, quia hoc tributum genus, vt pote congruum & necessarium ad sustentationem ministrorum Christi debuit exigere, & præcipi cū integritate persoluendum: quod vsque adeò verum censet Sotus lib. 9. de iustitia, quæstion. 4. articul. 2. circa finem, vt dixerit, non posse consuetudinem in contrarium præualere, quod puto esse falsum, vt ex supra dictis de consuetudinis circa decimas efficacia supra docuimus.

Ad secundum argumentum negatur consequentia. Nam semen iterum decimari nõ potest, cum necesse sit putrefieri, & mori, vt fructum afferre possit: totus ergo fructus, qui ex semine nascitur de nouo fit, & donum Dei est, & ideo totum illud denuò decimandum est. Ad confirmat. resp. Omnibus pensatis, & collata sterilitate, & vbertate, & indigentia ministrorum, æquitas non mediocriter seruat in decimatione ex integro fructum prædialium, vt experientia docuit. Similiter ad tertium respondetur.

Ad quartum de decimis mixtis similiter respondetur: & est expressa decisio in dicto cap. *Pastoralis*, expensas, quæ fiunt in reparandis molendinis, domibus, &c. non esse deducendas. Quia penes dominum (dicitur ibi) res permanent restaurata, & ideo expensis eius, non Ecclesie, restauratio fieri debet. Idemque ibi esse dicitur, si pars aliqua moriatur armenti. Imò quod notandum est etiam in decimis personalibus, quæ ex negotiatione resultant, si pars mercium deperijt, dicitur ibi non esse reparandam ex lucro aliarum partium ante deductionem decimarum, propter consimilem rationem, quia quod reperitur domini efficitur.

Ad quintum respondetur, quod quamuis in illo capit. *non est*, illa verba: *Antequam deducatis*, &c. videantur indifferenter cadere super omnes actiones ibi numeratas: nihilominus ex necessitate materiæ, & ne sequatur absurdum contra capitulum, *Pastoralis*, restringenda sunt ad decimas præ-

diales: maximè quia caput, *Pastoralis*, editum fuit post capitulum *non est*: quam resolutionem insinuat Glossa ibidem. Secundo dicitur. In rigore lucra non sunt, nisi quæ superant deductis expensis, vnde etiam si deducantur, nil adimitur Ecclesie de lucris, quæ ad decimas personales spectant. Secus de fructibus, qui omnes ad decimas prædiales pertinent.

In sexto argumento queritur, quæ sint expensæ deducendæ in decimis personalibus? quarum quasdam liquidò constat esse deducendas, eas nimirum, quæ fiunt præcise ad comparanda lucra, alias non faciendæ: verbi gratia, in mercibus emendis, quærendis, transportandis, vendendis, meliorandis, & etiam illæ, quæ datæ sunt proxenetis & similia. Aliæ sunt expensæ, quæ negotiatores facerent, etiam si negotiationes non exercerent, quales sunt relatæ in argumento, de quibus dubium est, an deducendæ sint? Et videtur vera pars negatiua propter argumentum factum. Cæterum qui oppositum assereret non improbabilius loqueretur, quia est illæ expensæ essent faciendæ citra negotiationem, re vera in opere negotiationis infumuntur, & expensæ negotiationis dici debent: ad eum modum, quo expensæ famulorum pro victu, & vestitu etiam si alias famuli essent consumpturi eas, quamuis heris non inseruirent, inter sumptus famulitij computantur, & domini eas tenentur suis seruitoribus soluere.

Ad vltimum, in quo exigitur ratio discriminis inter decimas prædiales, & personales, propter quam diuersum modum decimandi in his, & illis assignauerint iura. Respondetur, varia esse discrimina. Primum, quia decimæ personales dantur de lucro, lucrum autem solum est illud, quod superest deductis expensis; prædiales sunt de fructibus, fructus autem sunt omnia germina, quæ à prædijs promanant nullis deductis expensis. Secundum discrimen. In negotiatione nõ oportet rem destrui ad lucrandum, sed satis est, aut transportari, aut pro alia commutari: vt autem terra fructificet, necesse est semina corrumpi, in his quæ ex semine producuntur: vel saltem necesse est, vt Deus det incrementum arboribus, & materiam, ac dispositiones, vt fructificare possint: & hoc est quod dicit Glossa in c. *Pastoralis* verbo *deducendas*, ideo,

8

Quæ sint expensæ deducendæ in decimis personalibus?

9

in meritis deduci expensas, & non in fructibus: quia in negotiatione operatur manus hominis, in fructibus vero manus Dei. Intelligenda glossa est, non quod lucrum negotiationis non pendeat etiam ex Dei providentia, & beneficio, ut aliqui obijciunt: sed quod magis perspiciatur eius operatio in fructibus naturæ, qui substantialiter producantur, & minus ibi operatur industria humana, quia ut ibi allegatur, *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus*. Et hoc est, quod ait D. Tho. in solutione ad quartum, *Decimas non esse obnoxias mercedi operariorum, quia debentur Deo in quantum fructus proveniunt ex eius munere*. Tertium discrimen potest esse, quia lucrum personale paruum est, & vix respondet singulis annis unum pro decem, fructus autem prædiales multo uberiores sunt: unde ex eorum augmento relinquitur sufficiens lucrum ultra expensas: etiam si solvatur decima non deductis expensis.

Circa primam assertionem est

DISPUTATIO VII.

An ante decimationem prædialem sint deducenda tributa Regia, census, seu alia pensiones?

I T videtur vera pars affirmativa. Primo, quia alias tributa regia minuerentur ratione decimarum. Secundo. Si quis teneatur solvere census ex fructibus alicuius prædij, tenetur suam pensionem integram solvere pensionario: ergo non debet prius decimam solvere, alias altera pensio minueretur. Tertiò. Colonus, qui conducit agrum pro parte fructuum, qui partiarius dicitur, partem integram debet reddere domino fundi, ut supponi videtur in cap. *tua nobis*. de decimis: ergo non debet fructus prius decimare.

Opposita tamen sententia citra dubium tenenda est, & decreta expresse in cap. *cita to tua nobis*.

2 Ad primum pro parte affirmativa respondetur, tributum divinum decimationis Regio præferendum esse, ut D. Tho. significavit in solutione ad quartum, alioqui decimæ ipsæ minuerentur propter tributum Regium, & ita virtualiter ex decimis solveretur, quod non decet, neque fieri potest.

Ad secundum. Si pensio est determinata

A quantitatis absolute: verbi gratia, viginti modij tritici, negatur consequentia, quia pensio potest & debet solui integra ex novem partibus fructuum, quæ remanent soluta decima: & contractus de tali pensione intelligendus est, post præmissam decimationem; nec aliter potuit fieri, quia cederet in iniuriam Ecclesiæ: at verò si pensio est de aliqua aliquota, quam esse maiorem ex integris fructibus, quam ex decimatis perspicuum est, tunc pensio soluenda debet intelligi de fructibus decimatis, & tam in hoc casu, quam in præcedenti pensionarius non gravatur, quia non tenebitur aliam decimam solvere. In priori casu, quia sic debuit intelligi contractus. In secundo, quia si reciperet talem partem aliquotam ex fructibus integris, teneretur ipse pro parte sua decimare, & sic tandem in idem rediret, & Ecclesiæ reciperet integram decimam.

B Ad tertium fermè eodem modo respondetur: videlicet decimas esse soluendas ex integris fructibus, cum prius ex illis decima deducatur, & postea dominus & colonus inter se dividant, iuxta conventionem suam, (& iste modus est valde conformis iuri) quo facto neuter tenebitur ad alteram decimationem pro parte sua, siue prius inter se dividant fructus, & postea unusquisque pro sua parte decimam solvat, nam in idem redit, & fieri posse supponitur in cap. *tua nobis*: ita Glossa, Panor. & alij, & Glof. in c. *quæsti*. 16. quæst. 1.

C Sed maior difficultas est, an Rex de tributis decimatis ante solutionem tributorum, & pensionarius de pensionibus similiter iam decimatis, & colonus iidem teneantur aliam seorsum decimam solvere præter eam, quæ iam soluta est?

Et videtur non esse soluendum: quia iam soluta est, & si denuò penderetur, eadem res bis decimaretur, quod neque iura iubent, neque ratio finit fieri.

D In oppositum est, quia illæ pensiones inter lucra computari debent, pensionariis similiter, & dominis fundorum locantibus eos pro parte aliqua fructuum: ergo quamvis prædiales persolverint, siue perse, siue per alios, adhuc tenebuntur personales decimas ex suis pensionibus solvere: nec est inconueniens duas dari decimas, unam prædialem, alteram personalem; ita sentit Abulens. in cap. 23. Matth. quæst. 204. & videntur applaudere Glossa in dicto cap. *tua nobis*, in principio, & alij.

Glossa. Panor.

An Rex teneatur decimas solvere de tributis decimatis ante solutiones tributorum?

Abulen.

Nihil-

5

Nihilominus dico primò. Pars quam accipit pensionarius, & dominus fundorum colens sua prædia, si semel à principio decimata est, neutiquam secundo debet decimari. Probatur, quia ea pars ad fructus prædiorum pertinet, & inde ut eorum fructus ad pensionarios, vel dominos colentes agros per colonos dimanat: ergo si qua ex ea parte decima debetur, ea prædialis est, quæ superponitur iam soluta: ergo iterum obnoxia non est decimationi. Itaque totum illud lucrum pertinet ad redditus fundi respectu domini, & ideo decima, quæ ex illo deberi potest, prædialis est, quia ex fructu prædij datur, & non ratione personalis actionis, vel negotiationis, quod necessarium est, ut esset decima personalis: ita sentiunt Hostiensis, & Ioannes Andreas, dicentes id esse æquius quam oppositum.

Hostien.
Andre.

6

Dico secundo. Mercenarius, qui seruit in cultura agri pro certa parte fructuum, tenetur soluere decimam personalem de illa deductis expensis, iuxta normam traditam à nobis in secunda assertione circa decimas personales. Probatur, quia impertinens est, & accidentarium, quod accipiat mercedem sui laboris in pecunia, aut fructibus: sed si acciperet in pecunia, teneretur soluere decimam personalem: ergo etiam si accipiat in fructibus: & quando ait Sotus, non teneri talem mercenarium soluere decimam de sua pensione, intelligendus est de decima prædiali, non de personali. Idem fortasse dicendum est de colono percipiente certam partem fructuum ex cultura alieni agri: quia licet soluerit integram decimam prædialiam, quidquid soluta pensione ex residuis fructibus lucratur, est lucrum personale ex propria actione, & industria, & ideo deductis expensis, & in eis computando labores proprios iuxta suum valorem, videtur teneri ad decimam personalem ex tali lucro, non minus, quam mercenarius, vel famulus ex sua mercede, vel negotiator ex suo lucro. Hoc tamen non est in usu: tum quia decimæ personales in consuetudinem abiire, vel quia colonus ille censetur quasi usufructuarius, & habet dominium utile fundi, & ratione illius potest fructus percipere, ac proinde ad decimam prædialiam perceptio illius partis spectabit.

7

Quando de
cima sit pen-
denda?

Sed dubitabit quis, quando decima sit pendenda? Respondetur, prædialis quando sunt collecti fructus: personalis, quando est lucrum acquisitum ratione personæ. Sed specialius dico: decima ex foetu animalium

A soluitur, quando pulli nati in eo statu sunt, ut sine adhesionem ad matres possunt consistere; ex lana & pellibus, quando tondentur pecudes, aut paratæ sunt pelles; ex caseis quando factæ sunt. Si quærat aliquis, an decima prædialis statim collectis fructibus solui debeant? Respondeo deberi solui, capit. cum homines, de decimis, & sufficit esse perceptos quando nondum sint perfecti collecti, l. si eius. ff. de rei vendicatione, ubi dicitur: Perceptionem fructus accipere debemus, non si perfecti collecti, sed etiam cepti ita percipi, ut terra continere fructus desierit, veluti si oliuæ, vel vna secta fuerint, & nondum ab aliquo vinum vel oleum factum sit, statim ipse existimandus est fructus accepisse. Hæc ibi. In aliquibus vero locis in musto, aut in oleo datur decima, non in fructibus sectis.

8

B

Deinde rogitabis, an decima personalis statim atque est acquisitum lucrum sit soluenda? Glossa in capit. reuertimini, verbo annus. 16. quæstion. prima, censet solui posse ad exitum anni. Idem dicit Abbas in capit. peruenit, de decimis: at Cardinalis in eodem capit. docet statim esse soluendam, quoniam ius inter prædialiam, & personalem decimam in hac parte non distinguit, & Parochus intra annum sæpe indigere consuevit rebus ad vitam necessariis. Sed certè esset nimis grauari populum fidelem, si lucrum singulo quoque die acquisitum, teneretur statim persolvere; quare sententia glossæ, & Abbatis mihi magis probatur: sed consuetudini standum est. Audio namque apud Venetos esse consuetudinem receptam, ut personalis decima non soluatur, nisi ad finem & exitum vitæ, nam sicut Ecclesia damnum pati, sic etiam lucrari potest, eo quod ad finem vitæ vnusquisque sicut pauperior, sic etiam ditior esse potest.

9
Quando de-
cima perso-
nalis sit sol-
uenda?

Gloss.
Abbas.
Cardin.

C

D

DISPUTATIO VIII.

An decimæ etiam non petita à sacerdotibus debeant solui, & in horrea clericorum deferri?

In hac re etiam Iurisperiti in varias abiire sententias: sunt enim nonnulli existimantes, decimas non deberi, nisi à clericis petantur. Ita Archidiaconus, in cap. 1. num. 2. de

1

Archid.

Kk 4 deci-

Rota.
Guid.
Bald.
Adrian.
Did. Per.
Parisijs.

decimis in 6. Rota in antiquis. 25. Guido Pa-
pa decisione. 283. num. 2. Bald. de præscrip-
tionibus. l. p. 5. partis principalis, quæst. 7.
num. 12. Adrianus quodlibet. 5. articul. 11.
circa finem, quos refert & sequitur Dida-
cus Pérez, in l. 1. titul. 5. lib. 1. ordinam. col.
202. & Paulus Parisius conf. 15. num. 26.
lib. 1. addit: *Si decimæ tempore collectionis*
fructuum a sacerdotibus non petèrentur, postea
peti non possent.

2

Gloss.

Greg. Lop.

Vincent.
Butr.
Abbas.

Padill.
Azebedo.

Alij verò Iurisperiti sentiunt oppositū,
quinimò existimant rusticos teneri defer-
re decimas in horrea clericorum: ita Glossa
in cap. *revertimini* verbo, *in horrea*. 16. quæ-
stion. 1. & sequuntur communiter Docto-
res in cap. *cum homines*, de decimis, & in ca-
pit. *decimæ*. el. 1. verbo, *in horreum*. 16. quæ-
stion. 7. Gregorius Lopez, in l. 2. titul. 20.
part. 1. in Gloss. *de las tierras*, Doctores in
capit. *ex parte*, de decimis el. 2. præcipue
Vincentius ibidem, Antonius de Butrio,
num. 2. Abbas. 5. ait hanc esse communem
sententiam, & alij moderni eam sequuntur,
Antonius de Padilla, in l. *post mortem*. num.
18. & 19. C. de fidei commissio, Azebedo
in l. 4. titul. 5. num. 2. lib. 1. nouæ collectio-
nis regalis.

In hac difficultate decidenda prius dice-
mus quid sit sentiendum nostro iudicio se-
cundum ius commune, & æquitatis ratio-
nes: deinde quid dicendum secundum con-
suetudines.

3

Igitur dico primò. Decimæ debita sunt
sacerdotibus, etsi eas non petant. Probatur
citatis cap. *allegatis* pro secunda sententia.
Secundò. Decimæ sunt oblationes factæ Deo
in ministris eius, in sustentationem, & mer-
cedem eorum, & recognitionem diuini do-
mini, vt superius docuimus: ergo etiam si
non petantur, debita sunt: & colligitur ex
capit. *cum homines*, & constat ex forma præ-
cepti de decimis soluendis. Non enim præ-
cipitur fidelibus, vt decimas soluant, si re-
quisiti fuerint: sed absolute, vt soluât. Quod
benè insinuat ex legis veteris præcepto,
ad cuius imitationem Ecclesia Christi præ-
ceptum decimarum stabilivit. Nam præcep-
tum erat offerre decimas Exod. 22. verbum

Exod. 22.

autem *offerendi*, significat oblationem, quæ
vltro danda est, etiam si non petatur. Con-
firmatur, quia quæuis alia stipendia debita
de iustitia etiam non petentibus stipendia-
tis reddenda sunt: ergo & decimæ debita
ex iustitia, vt supra docuimus etiam non pe-
tentibus sacerdotibus, quia stipendia sunt
consignata in mercedem, & sustentatio-

A nem ministrorum sacrorum. Ex his con-
futatur id, quod addidit Paulus Parisius
citatus, existimans laicos non teneri solu-
ere decimas frugum, si tempore colle-
ctionis non petantur; quinimò sicut quæ-
uis alia stipendia debentur omni tempore,
etiam non petita, sic & decimæ: quare Cou-
uar. vbi supra vers. 8. merito reijcit, vt plus
quam salam, sententiam Pauli Parisij.

Cou.

Dico secundò. Seclulis consuetudinibus
laici tenentur deferre decimas frugum in
horrea clericorum, aut eorum domus, mo-
dò leui sumptu, & labore possit fieri ista
portatio. Probatur ex iuribus citatis pro se-
cunda sententia. Item, quia is qui facit ali-
quam oblationem Deo aut hominibus, rem
oblatam deferit in domum eius, cui fit obla-
tio: sed decimæ, vt dictum est, sunt oblationes,
quæ sunt ministris propter Deum: ergo si
paruis sumptibus, aut labore possunt
deferri in horrea, aut domus clericorum,
deferendæ sunt. Notanter dixi cum Couar-
ruia vbi supra, & Gutierrez, num. 43. *Si*
modicis sumptibus, & labore, quia si in tali af-
portatione magni sumptus essent faciendi,
existimo colonos non teneri decimas de-
ferre in horrea clericorum, eo quod æqui-
tas non patitur oblationes decimarum fieri
à fidelibus cum tanto dispendio.

C Dico tertio. AEquū videtur decimare de
bentes non posse frumentum, aliòve fru-
ctus in propria horrea condere, nisi prius
clerici certiores fiant, vt vel ipsi, vel eo-
rum procuratores assistant, & præsentem
sint fructuum collectioni, atque acerui
diuisioni, vt decimas percipiant, ne ali-
qua fraus à laicis fieri possit in solutione
decimarum, vt in specie tenet Speculator
in titulo de decimis ad finem, quem se-
quuntur Abbas, & communiter Docto-
res in capit. *ex parte*, el. segundo. de deci-
mis. secundum Couarruiam, vbi supra
numer. 8. versicul. 8. & in legibus Hispa-
niæ ita cautum est l. secunda, titulo primo,
lib. 5. ordinamenti veteris, & in pragma-
tica. 17. videlicet l. secunda, titul. 5. lib.
1. nouæ collectionis Regiæ, vbi fusc nostrū
dictum approbatur.

Dico quarto. Adeo potens est con-
suetudo in materia decimarum, vt ferè
hæc omnia mutauerit in diuersis Prouin-
cijs, & Regionibus: quibus consuetudini-
bus standum est. Audio enim in aliquibus
locis cōsuetū esse, vt clerici mittāt pro deci-
mis ad agros, fundosq; tēpore collectionis
fructuū aliò vecōmodiori, ita vt laici decima
re de-

4

5

Specul.

Abb.

6

Ioan. Gut.

Rebus.

7

re debētes nō teneātur in horrea & domus clericorum deferre. Hanc consuetudinem obseruari in dioecesi Ciuitatensi asserit Ioānes Gutierrez lib. 2. Canon. quæst. cap. 21. num. 45. quod si in hoc casu clerici pro decimis non mittant, neque eas petant, adhuc decimare debentes tenentur eas certiorare, vt probat Rebusus dicta quæstione 13. num. 50. atque decimas offerre, etiam si eas domi includerint, solutis tamen expensis portationis, & in domū recollectionis. Item consuetudine introductū est in multis locis, vt laici libere colligant frumentū, ac ceteras fruges, & eas in propria horrea sine testibus condant, & postea decimas ministris sacris reddant: cui consuetudini standum est.

Pro priori opinione obijciunt quidam, Corinthios non peccasse nō soluentes decimas D. Paulo, eo quod ipse non petebat: ergo signum est decimas non deberi, ante quam petantur. Respondetur, non ob id non peccasse, sed quia D. Paulus libenter eas remittebat: de quo latius supra septima disputatione.

Secundō obijciunt cap. peruenit de decimis, vbi exigitur admonitionem debere præcedere decimarum solutionem. Respondetur. Ea admonitio exigitur, vt debitores decimarum possint feriri excommunicatione, ad quam requiritur contumacia.

Tertiō ego obijcio in fauorem illius sententiæ. Nam tributa, quæ Regibus penduntur, vt asserunt Doctores probati, non debentur nisi petantur: ergo idem dicendum est de decimis. Respondetur. Tributa, quæ Regibus penduntur, sunt numerosa, & nō possunt tanta æquitate, sicut decimæ: vnde vt populus ea possit ferre, equum est, vt nō debeantur, nisi petita: secus de decimis. Itē decimæ sunt oblationes, de ratione autem oblationum est, vt vltro exhibeantur, etiā non petita.

DISPUTATIO IX.

An si dominus conditionem suæ rei mutet decimam soluere teneatur?

I

ERBI gratia in agro, qui arari & feri solebat, Petrus plantauit vineam, aut in area vel platea arbores feuit, vel domos extruxit, aut ex vinea agrum ad seminandum fecit. Queritur, an debeat decimam? Responsio constans est ex communi omnium senten-

tia, præcipue ex Abbate in cap. commissum, de decimis, dominum quidem libere posse sui agri, prædij, vel possessionis conditionem, siue qualitatem, siue villo Ecclesiæ consensu mutare: nihilominus rei qualitate mutata debetur decima ex fructibus, qui ex ea re colliguntur: quare si prius ex re decima non soluebatur, quia nullus ea fructus reddebat, annua decima debetur quando ex ea fructus percipiuntur. Item si prius ex re minor decima præstatur, quia erant fructus pauciores, vel minores, tunc qualitate mutata, quia res facta feracior vberiores fructus reddit, maior decima debetur. Item si consuetudine introductum est, vt de oleo non detur decima, detur autem de frumento, si quis depopuletur sua oliueta, & ibidem seminet triticum, debet decimam tritici: & e contra, si in agro vbi seminabatur triticum, plantet oliuetum, nullam debet decimam.

In responsione ad quartum D. Thom. multa perdocte & compendiose vt solet resoluit, & nos copiosius eadem disputabimus, præmittentes Doctoris Angelici verba. Argumentatur enim in hunc modum: Homo non potest solkere nisi id, quod est in eius potestate: sed non omnia, quæ proueniunt homini de fructibus agrorum, aut animalium, remanent in eius potestate: quia quædam aliquando subtrahuntur per furtum, vel rapinā, quædam verò quandoque in alium transferuntur per venditionem; quædam etiam alijs debentur: sicut Principibus debentur tributa, & operarijs debentur mercedes: ergo de his nō tenetur aliquis decimas dare. Cui argumento occurrit D. Thom. inquit. Ad quartū dicendum, quod de his, quæ furto, vel rapina tolluntur, ille, a quo auferuntur decimas, soluere non tenetur, antequam recuperet, nisi forte propter culpam, vel negligentiam suam damnus incurrerit, quia ex hoc Ecclesia non debet damnificari. Si verò vendat triticum non decimatum potest Ecclesia decimas exigere, & ab emptore, quia habet rem Ecclesiæ debitam, & a venditore, quia quantum est de se Ecclesiam defraudauit: vno tamen solvente, alius nō tenetur. Debentur autem decimæ de fructibus terræ in quantum proueniunt ex diuino munere; & ideo decimæ non cadunt sub tributo, neq; etiam sunt obnoxie mercedi operariorum, & ideo non debent prius deduci tributa, & pretium operariorum, quam soluantur decimæ, sed ante omnia debent decimæ solui ex integris fructibus. Hæc D. Thomas.

Circa quorum primam periodum re-

colenda sunt, quæ diximus supra circa articulum primum: de obligatione soluendi decimas, an sit realis? an verò personalis? Quibus necessario relictis, secundò notandum, fructus decimales posse in triplici tempore seu statu considerari. Primò, quando nondum attigerunt tempus, quo decimari debent, & solent: puta quia segetes adhuc in herba sunt, aut fructus arborum in flore, ut dicitur. Secundus status, quando instat, aut quasi instat tempus, quo decimari solent: puta quando segetes albescunt, aut maturæ sunt, quando fructus arborum sunt maturi, vel ad id properant. Tertius status est, quando iam notabiliter præteriiit tale tempus iudicio discretorum. Et de fructibus in secundo & tertio statu prius agendum est, quia ut inferius dicemus fortasse in priori statu non sunt obnoxij decimationi. Tertio notandum est, tribus modis posse quempiam occupare fructus non decimatos, & obnoxios decimationi. Primo modo per actionem iniustam contra possidentem, & contra Ecclesiam. Secundo modo per actionem iniustam contra Ecclesiam, non verò contra possidentem. Tertio, bona fide, & sine iniuria alicuius. Horum omnium meminit in loco nuper citato D. Tho. licet secundum & tertium sub vno membro comprehenderit. Circa relatam solutionem D. Tho. est

DISPUTATIO X.

Quando fructus decimales auferuntur per actionem iniustam contra possidentem, & contra Ecclesiam, quis teneatur restituere?

I

VERBI gratia: quando furto aut rapina à latronibus ante decimationem occupati sunt, quis teneatur eos Ecclesie restituere, cui esse debitos ex præcedentibus ut apertum supponimus, & etiam ut perspicuum asserimus, fures restituere teneri: an verò priori domino, an verò Ecclesie dubitabile est.

Dico tamen primò. Qui furati sunt fructus decimales, tenentur omnes restituere priori domino, nec bene facerent reddendo nouem partes domino, & decimam Ecclesie. Probatur, quia prior dominus est, qui omnium fructuum, etiam decimæ partis dominium habet, & ipse est, cui incumbit decimam dare: ergo fur, qui rapuit fructus vero domino debet restituere, nec est quare

A se intromittat in soluendis decimis, quas alius tenetur præstare: unde in eo casu non videtur Ecclesiam habere immediatam actionem contra furem, nisi quis dominus esset negligens, & ob id Ecclesia damnificaretur: tunc enim ad reparandum illud damnum posset Ecclesia contra furem immediate agere.

Dico secundò. Quando fructus decimales per vim, aut iniustam actionem priori domino auferuntur, non tenetur decimam Ecclesie reddere, antequam recuperet fructus iniuste sublato, nisi propter culpam, vel negligentiam suam damnum incurrerit. Assertum est D. Tho. & prior pars non eget probatione, quia ex iniuria perpeffa non debet nasci actio contra iniuriatum. Secunda pars, id est exceptio prioris partis, probatur à glossa in c. cum homines, verbo fructibus collectis, & tenet Alens. 3. p. q. 51. memb. 5. ad penultimū. & Rebus. q. 12. nu. 2. & ratio est, quia Parochiani ex iustitia tenentur soluere debitum: ergo ex eadem tenentur custodire, ut soluant suo tempore: ergo si quæ negligentia, aut culpa in hac custodia interuenerit, aut mora culpabilis, ratione quorum fructus pereunt, Parochianis, qui tenentur decimas soluere, imputabuntur: sed hæc maiori indigent excusatione. Et ideo inquirendum est, quando, & quæ culpa imputari debeat illi à quo auferuntur fructus decimales, ratione cuius teneatur ipse decimas soluere, etiam si non sint in eius potestate: & vnā habito Regula generalē, necessariā esse culpam, ratione cuius possit fidelis decimare debens dici causa moralis nocuementi illati suæ Ecclesie, alias non imputabitur: ex quo inferitur quādo Parochianus iniuriauit alterum, qui odio vel appetitu vindictæ prouocatus fructus iniuriatoris destruxit, non tenetur iniuriatus ille decimas soluere, quia ea culpa fuit valde remota, quā non tenebatur vitare ex speciali lege soluendi decimas, sed ad eā obligationem accidentaliter se habuit: unde minimè ad obstaculum decimarum soluendarum cooperatus est: quando verò ea culpa sit causa moralis, persequentes assertiones ostenduntur. Notatè dixi in dubitationis titulo, fructus decimales, id est in statu quo decimationi sunt obnoxij: nam de illis in eo statu, quo nondum attigerunt decimationis tempus, postea dicemus.

C

D Prima assertio sit. Quādo fructus peruenire ad tempus solitum decimationis, & tam colonus redditurus decimas, quā sacerdos recepturus præsto sunt intra illud tempus vnus reddēdi, alter accipiēdi decimas, non tenetur colonus reddere, nisi delata culpa aut dolo in

Gloss.
Alens.
Rebus.

3
Quæ culpa
requiratur,
ut quis teneatur decimare, quæ non possidet?

4

culto-

custodiendo fructus non decimatos. Explicatur conclusio. Quamuis fructibus iam maturis decimandis sit præfixum tempus diuersum pro varietate consuetudinis vrgentis in vnaquaque Prouincia, aut ciuitate, tamen obligatio reddendi, aut accipiendi decimas non est ita momentaneè alligata illi tempori, quin rationabiliter tantisper differatur per vnum aut plures dies expectata commoditate dantis, & accipientis: & in hoc casu, si quæ mora reperitur, inculpabilis debet dici in ratione moræ. Nihilominus aliqua potest interuenire culpa in non custodiendo fructus non decimatos eo modico temporis intervallo. Asserimus ergo in conclusione, quod si in eo temporis modico res decimandæ subtrahantur à colono, non imputabitur ei mora reddendi, quia nulla est, vel ea tantilla in ratione moræ inculpabilis est: imputabitur tamen culpa lata, aut dolus non custodiendi, si in eo modico tempore interuenierit. Dolum appellamus fraudem, aut derelictionem fructuum eo animo, ut prædæ exponantur: latam culpam vocamus, non adhibere eam diligentiam, quæ communiter solet apponi, verbi gratia si relinquatur aceruus tritici in agro sine vlla custodia expositus periculis. Probaturs assertio. Mora non imputatur in hoc casu, quia inculpabilis est: ergo ratione moræ non tenetur colonus. Exceptio verò probatur, quia colonus non plus tenetur custodire decimas in eo casu, quam depositarius deposita, siue teneatur colonus soluere actione personali, siue reali: sed depositarius tantum tenetur de dolo & lata culpa, ut communiter sentiunt discipuli D. Thom. superius quæst. 62. art. 2. ergo.

Secunda assertio. Si colonus sit in mora culpabili soluendi decimas, maxime si fuit requisitus à quæstore decimarum, & mora illa fuit causa, quare fructus perierint, tenetur colonus eas integrè persolvere, etiam si nulla interuenierit culpa ad fructus custodiendos, imò etiam si casu fortuito perierint. Explicatur assertio. Colonus est in mora soluendi decimas, quas si tempore debito pepèdisset, repositæ in horreo quæstoris, non paterent prædonibus, aut incendio, in area verò aut coloni domo illi subiacerunt periculo, quamuis diligentissimè colonus custodierit fruges, & sine vlla eius culpa euauerint, tenetur decimas integrè restituere. Probaturs. Colonus tenebatur

A soluere decimas, & propter illius culpabilem moram perierunt: ergo ad ipsam spectat damnum resarcire, iuxta iuris regulam, *si tua causa damnum datum est, &c.* Sed quid, si mora illa culpabilis, non fuit causa, quare fructus perierint: verbi gratia, quia etiam si decimæ essent solutæ in horreum, aut aceruium quæstoris, incendium latè peruagans eas absumeret, aut latrones diriperent?

Tertia assertio ne respondetur. Tunc colonus tantum tenebitur soluere de lata culpa, aut dolo in non custodiendo fructus. Probaturs, quia tunc mora non fuit causa perditionis decimarum: ergo inde non nascetur obligatio restituendi: orietur autem ex culpa, si interuenierit in custodiendis fructibus, quos custodire tenebatur ad purgandam moram, & ea culpa non qualiscumque sufficiet, sed dumtaxat lata, aut dolus. Probaturs. Quando obligatio seruandi aliquid ordinatur in vtilitatem tantum recepturi illud, obligatus ad custodiam dumtaxat tenetur de dolo, aut lata culpa, ut communiter asseritur in depositarijs: sed in nostro proposito conseruatio decimarum in vtilitatem tantum quæstoris decimarum ordinatur: ergo colonus obligatus ad custodiam earum tenebitur tantum ex dolo, aut lata culpa.

Quarta assertio. Quando quæstor decimarum est in mora culpabili recipiendi eas à debitore colono, si mora illa est causa, quare fructus pereant, aut non compareant, colonus liber est à solutione decimarum. Quinimò, si colonus monuit quæstorem periculi, quod timebatur, maxime si protestatus est de damnis futuris propter moram recipiendi decimas, tenetur quæstor decimarum ad restituendum colono omnes fructus deperditos, & omnia sequuta dāna. Explicatur conclusio. Colonus obtulit decimarum quæstori debitas decimas, qui sine causa recusauit eo tempore accipere: quam dilationem egrè ferens agricola monuit quæstorem periculi, quod timeri poterat: quam monitione contempta adhuc non accepit decimas: cum autem iure communi cessantibus consuetudinibus sancitum sit laicos non posse fructus in propria horrea condere, nisi prius clerici certiores fiant, ut vel ipsi vel eorum procuratores assistant, & sint præsentibus fructuum collectioni, ac eorum decimas percipiant, ne vlla fraus à laicis fieri possit in solutione decimarum, ut adnotauit Abbas, & communiter Doctores cap. *ex parte*, in 2. de decimis, colonus non audet in absentia quæstoris decimarum eas in domum propriam

6

8

7

Abbas.

priam reportare, & fortè fortuna non valente colono resistere in aceruum conflavit incendium, aut latro inuasit, ac diripuit, quæ certè non diripisset, si in domo fructus reconditi essent, cui custodiæ impedimentum præstitit mora quæstoris: in hoc casu, & similibus asserimus colonum esse omninò liberum à solutione decimarum, unde & quæstorem esse obligatum ad restituenda omnia damna secuta ex illa mora, quia sua mora omnia illa damna attulit: ergo ad ipsum attinet ea refarcire. Sed quid si mora quæstoris non fuit causa, quare fructus perierint, aut rapinæ subiacerint, sed casu, aut negligentia coloni?

8 Quinta assertione respondetur. Colonus ille tantum tenetur de dolo aut fraude, quantumvis intercessit culpa aut negligentia lata, siue fructus essent in area agri, siue in domo coloni reconditi. Probatur. Quia iste colonus non tenebatur custodire hos fructus ad decimas soluendas, quia propter moram culpabilem quæstoris exemptus fuit ab hac obligatione: ergo nisi fraus, aut dolus interuenerit non imputabitur illi aliqua negligentia, aut culpa custodiæ. Secundo. Si Petrus compulit Ioannem, ut eius depositum seruaret ipso Ioanne inuito ac reclamante, quod depositum latrones postea substulerunt, Petrus tantum tenebitur de dolo & fraude, quia custodia non potest ad inuitum, & coactum pertinere: sed in nostro proposito colonus inuitus, & reclamans habet apud se decimas: ergo ad ipsum non spectat eas seruare, quod si pereunt tantum tenebitur de dolo & fraude. Maior probatur, quia depositarius voluntarius tantum tenetur de lata culpa, & dolo: ergo minor debet esse obligatio depositarii inuoluntarie, ac iniuriòse compulsi. Tertiò. Colonus, qui est in mora soluendi si pereant decimæ ob eius negligentem custodiam, tantum tenetur de lata culpa aut dolo, ut supra dixi in tertia assertione: ergo multò minus obligatus est, quando ipse non est in mora, sed quæstor decimarum: non potest autè fingi minor obligatio, nisi quod tantum teneatur de fraude & dolo: ergo vera est nostra hæc assertio, in cuius casu, nisi colonus omninò deferat aceruum incustoditum, aut horreum tota die ac nocte apertum, quod videtur declarare animum nocendi quæstori in decimis, qui ad dolum pertinet, non tenebitur decimas restituere, & quando non apertè appareat dolus, semper præsumendum est in fauorem coloni. Etenim vix credibile est tanto

A pollere odio aduersus quæstorem, ut appetat suorum fructuum vastationem, aut rapinam, ut quæstor decimas non obtineat.

Sed rogat quispiam, quando colonus eximitur à solutione decimarum, in casibus prefatarum assertionum, si omnes fructus non perierunt, sed tantum illorum pars, colonus liber est à solutione decimarum? an verò à parte habita proportione? v. g. aceruus tritici capiebat mille modios, fur deprædatus est ducentos, erit ne colonus liber à soluendis decimis? an verò tantum à solutione viginti modiorum, quæ est decima pars furto sublato? Abulens. super cap. 23. Matth. asserit in casu huius quintæ assertionis omninò manere liberum colonum à solutione decimarum: sed non probat suam sententiam; nec video qua ratione persuasus id docuerit, quare oppositum censeo verum, quia aliàs illa mala custodia coloni illi suffragaretur, satis superque iudicamus, si illi excusset à solutione decimarum in fructibus deperditis, non in alijs, qui manserant indecimati, & mora quæstoris satis est ad eadè mala perferenda cum accuset.

Et hæc satis sint ad dignoscendum, quando fideli, qui decimare tenetur suos fructus, in statu decimationis constitutus, imputetur, vel non imputetur culpa custodiendi eos illæsos ab hoste extrinseco, siue ille sit homo, ut in furto fructuum, siue sit aliqua naturalis causa, ut grando, aut alluuium, & similia: ubi dominus fructuum se habet tantum omisiuè in custodiendo fructus, ne rapiantur, vel perdantur ab extrinseco hoste.

C Sed quid dicendum, quando domini prediorum, aut gregum propter omissionem fructus procurandi, aut aliendi intereunt sine læsione extrinseci hostis, ut si sint negligentes in metendis segetibus, vel fructibus ex arboribus colligendis, vel quia nolint eos colligere, vel pastores, quia nolunt curam habere de agnis recens natis, & similia.

10 Huic dubitationi satisfactum esse credo per assertiones nuper positas, quando fructus decimationis tempus attigerunt, quia omisio circa fructus custodiendos ne ab extrinseco lædantur, siue ab intrinseco eodem modo culpabilis est, aut excusabilis: sed quando non attigerunt decimationis tempus, & ob omissionem eius, qui seruare aut ad perfectum adducere tenebatur, non mediocris difficultas est. Et ideò Ultima assertio sit, quando fructus non attigerunt, vel quasi attigerunt decimationis tempus, quacumque omissione, siue culpabili, siue inculpabili perierunt, non tenentur, qui omiserunt, decimam

Eccle-

9 Quando colonus eximitur à solutione decimarum?

Abulens.

Quid quando pereunt fructus incuria domini.

11

12

Ecclesiæ reddere. Probatur, quia præcepto Ecclesiæ de dandis decimis solum obligantur fideles de fructibus collectis, ut habetur in cap. *cum homines* de decimis: ergo illud non obligat ex iustitia custodire, recondere, aut colere fructus propter vitandum Ecclesiæ periculum, ante quam adueniat præcepti tempus. Probatur consequentia. Quia usque ad illud tempus non sunt obnoxij decimationi: fortasse dominus fructuum negligens peccabit contra charitatem debitam Ecclesiæ, vel per quamdam prodigalitatem, & negligentiam contra debitam providentiam familiæ, & rerum suarum, non tamen tenebitur ad restitutionem, quia ubi non est iniustitia, aut detentio rei alienæ, non potest esse restitutionis obligatio. Cõfirmatur. Qui videns, & sciens eos fructus in præfato statu existentes disperderet, non tenetur ad restitutionem decimarum, ut ostendimus in disputatione immediate sequenti: ergo qui per omissionem esset causa destructionis fructuum, à fortiori non tenebitur.

13 Secundò. Pastor qui circa agnos natos fouendos esset negligens, & ideo mortui sunt, non videtur teneri ex iustitia ad decimam eorum. Item qui per negligentiam pauciores fructus habuit, quam potuisset habere, non tenetur decimarum diminutionem restituere. Et qui propter pigritiam, vel auaritiam seminare noluit, neque agros colere, non tenetur soluere decimas, quæ ex illis solent provenire, cum coluntur: ergo omnis omisio quantumvis culpabilis in ordine ad colligendos fructus, qui nondum ad decimationis tempus peruenire non inducit obligationem soluendi decimas propter omissionem non perceptas: nec in hac assertionem contradicimus Diuo Thomæ in solutione præfata vniuersaliter asserenti: *Quando culpa coloni non colliguntur fructus, ad ipsum pertinere decimam Ecclesiæ restituere*: loquitur enim de fructibus in statu vel quasi statu decimationis constitutis, quia tunc tantum sunt obnoxij decimationi, & non antea.

14 Plusculum difficultatis habet assignare, quando dicantur fructus quasi attingere tempus solitum decimationis: nam quando attingant vel valde distent res clara est. Dico igitur. Tunc quasi attingere dicuntur, quando nulli vel parui sumptus, nullæ vel paucæ operæ restant peragenda, ut tempus solitum decimandi attingant, quod tamē iudicio prudentum librandum erit. Ex hoc

A colligo cum Magistro Soto, quod si agricola fuit in mora trituri, vel recondendi fructus in area, & alluvione perierunt, tenetur Ecclesiæ decimas persolvere, quia paucæ operæ, & sumptus infumenda essent, ut in aream adducerentur, quando dicitur attingisse tempus decimationis. *Secus verò* (inquit) *esset si absque negligentia notabili id accideret, quia tunc periculum quasi naturale est, & commune*. Item ego addo. Agricola, qui est negligens in metendis segetibus, & propter hanc negligentiam perierunt, non tenetur Ecclesiæ decimas persolvere, quia cum necesse sit plures operas absolvere in metendis, ad aream deducendis, trituri, expurgandis segetibus, & in acervum deducendis, non dicuntur tempus quasi decimationis attingere, atque adeo neque esse obnoxios decimationi.

B Quidam dicunt, in casibus ultimæ assertionis posse eos, ad quos pertinent decimæ, monere parochianos, ut per se vel per alios colant agros, fructus colligant temporibus suis, & eos fideliter administrent, ut Ecclesia non fraudetur suis decimis, quod si noluerint, possunt eos per Ecclesiasticum iudicem compellere censuris, quibus latis si parochiani contumaces fuerint, posset Ecclesia curam eam assumere, ut se feruet indemnem: & si neque hoc potest fieri propter potentiam parochianorum, aut ne scandala oriantur, tunc subditus contumax in conscientia teneretur ad resarciendum Ecclesiæ damnum in amissione decimarum, quia per vim, & contra iustitiam illa priuatur iure suo. Probant primò argumento textus in cap. *aliquibus* de decimis, ubi præcipitur, ut domini prædiorum talibus personis, & taliter sua prædia excolenda committant, quod absque contradictione decimas cum integritate persoluant, & ad id, si necesse fuerit, per censuras compellantur.

C Hæc moderatio, quod attinet ad monitionem, & compulsionem, per Ecclesiasticos iudices non displicet: tum quia iussio illa posita in capite citato, in aliquibus iusta, & rationabilis est: tum quia extensio ad nostrum casum sumpta ex paritate rationis verosimilis apparet, ad quod satis est ius charitatis, vel iustitiæ legalis, quod habet Ecclesia, ne priuatur iure expectato ad futuros fructus, quando tempus decimationis attingerint. At verò displicet ea pars, quæ asserit dominum fundorum negligentem in eis colendis, si admonitus

contu-

contumax fuerit, teneri ad reddendas decimas, quia per vim priuat Ecclesiam iure suo. Hoc falsum cenſeo, quia antequam fructus perueniant ad tempus decimationis, nullum iustitiae ius habent clerici ad decimam eorum partem, vt supra docuimus: neque vt praedia colantur ad soluendum eadem decimam: vt docebimus inferius: quorum praediorum cum agricolae sint domini, possunt eis vt diligenter, vel negligenter, vt libuerit sine iustitiae praedicio. Falsum est igitur quod agricolae negligentes admoniti a clericis, imo & excommunicati ratione negligentiae priuent per vim Ecclesiam aliquo iure, quantumcunque enim negligenter extiterint, aut rebelles monitioni, & ceteris furis, peccabunt quidem vel contra charitatem, vel per prodigalitem, aut verò per inobedientiam mandatis Ecclesiae, nullam tamen vim dicuntur inferre Ecclesiae: quia verus dominus vtens iure suo non dicitur inferre vim, licet quandoque contra alias virtutes a iustitia peccet: verbi gratia, qui tempore famis iubetur dare eleemosynam pauperibus, imò etiam si non parens propter inobedientiam excommunicetur, peccabit quidem contra misericordiam, contra iustitiam legalem, contra obedientiam, vel quid simile, non tamen contra iustitiam, quia cum sit dominus suorum bonorum, non dicitur vllam inferre vim non largiendo ea pauperibus, neque ad vllam restitutionem tenetur, propter transgressionem mandati. Ad huius instar philosophandum est in nostro casu.

DISPUTATIO XI.

*An dominus praediorum non solum omit-
tens, verum & destruens praedia, & eorum
fructus, teneatur restituere decimam fru-
ctuum destructorum?*

I

MO de quocunque destruen-
te, licet non sit dominus praedio-
rum aut fructuum, disputatio
instituitur: verbi gratia, an ex-
urres messes, vineas vastans, arbores secans,
teneatur ad restitutionem decimarum fructuum
dissipatorum? Eadem disputatio procedit
in rumpentibus retia, quibus capiuntur
piscis, volucres, vel ferae: vbi tamen
decimae personales sunt in usu.

Et videtur vera pars affirmatiua, quia
huiusmodi vastatores priuant Ecclesiam

A iure decimas accipiendi sine ipsius Eccle-
siae culpa: ergo tenentur damna illata re-
sarcire.

In oppositum facit. Tempore iusti belli,
exercitus inferens illud, habet ius de-
populandi agros, nemora scindendi, ac
frugiferas arbores, segetes comburendi,
ac denique omnia mala inferendi, quae
necessaria iudicantur ad victoriam obti-
nendam: ergo sicut neque ad vllam resti-
tutionem tenetur, sic neque ad decimas
restituendas. Probatur consequentia, quia
non ratione rei acceptae, neque ratio-
ne iniustae damnificationis, quam esse ius-
tam supponimus: ergo non tenentur.

B In hoc dubio hinc, & inde varia placi-
ta aspicio. Innocentius, Abbas, Ioan-
nes Andreas in capit. *commisum*. de de-
cimis, tenent partem affirmatiuam, &
Couarruias Regula *peccatum*, parte secun-
da, Ioannes Antonius, in nouellis, eodem
titulo, capit. *negatiua*. Pro cuius deci-
sione praemitto sicut supra, fructus frugi-
ferorum in duplici posse statu considera-
ri. Primus est, si nondum attingere tem-
pus illud, quo decimari solent, verbi
gratia quia messis in herba est, aut fructus
arborum nondum ad maturitatem per-
uenerunt. Secundus status est, si ad illud
usque tempus iam processere, vel ferè ad
illud, quo solent decimari. Item distin-
guendum est: nam vastatores praefati fru-
ctuum aut sunt domini eorum, aut verò
alii, qui non sunt eorum domini. Hoc
supposito

C Prima assertio sit. Quando non instat
decimandi tempus, vastatores praefati, si
aliqua urgente causa praedictam stragem
effecerint, non tenentur ad decimarum re-
stitutionem, siue qui vastat fructus sit co-
rum dominus, siue non. Probatur: nam
non ratione rei acceptae, quia destructa
sunt omnia, neque ratione iniustae dam-
nificationis, supponimus enim iustam
fuisse, ac licitam, siquidem ex urgente
causa processit: ergo non est aliqua obli-
gatio restituendi decimas. Poterint autem
multae iustae assignari causae praefatae de-
populationis, praeter allatum de exercitu
vastante tempore iusti belli, verbi gratia, si
arbores affixae sint muro domus, per quas
facilis est transitus ad interiora aedium, iu-
re scinduntur: aut si eadè arbores sua opa-
citate praestent impedimentum ad fru-
endum in solario radijs solis, & alia huius-
modi.

Secun-

2

Innocen.
Abbas.
Andreas.
Couarru.
Ioann.
Anton.

3

1. Assert.

1. Assertio.

4

Secunda assertio probabilis. Si dominus fructuum eos vasset, ac perdat pro suo arbitratu, etiam sine iusta causa mouente: quin potius, etiam si eos vasset animo defraudandi Ecclesiam decimis suis, si hoc efficiat antequam fructus attigerint, aut fere attigerint tempus, quo decimari solent, peccat quidem contra charitatem, vel per prodigalitatem suarum rerum, non tamen contra iustitiam: ac subinde ad nullam tenetur restitutionem. Prima pars satis nota est: tum ex illo principio, *quod tibi non vis, alteri ne feceris*: tum quia ex charitate tenebatur prospicere Ecclesiae commodis, quando id sine suo incommodo effici poterat. Secunda probatur: quia fructus illi non sunt obnoxij decimationi, neque Ecclesia ullum ius habet ad illos usque ad tempus statutum decimationis: sed in assertione supponimus non attigisse illud tempus: ergo quomodo-cunque illi destruantur, non tenetur dominus eorum aliquid pro decimis restituere, quia non peccatur contra iustitiam.

5

Dices. Habet Ecclesia ius ad percipiendum decimas tempore suo, & dominus fructuum habet obligationem conseruandi illos, vel non dissipandi, ne priuet Ecclesiam iure suo: sicut dominus vinearum, qui locat vineam suam pro percipienda certa parte fructuum tempore vindemiae, habet ius percipiendorum fructuum tempore vindemiae, ac subinde colonus habet obligationem conseruandi eos, vel non dissipandi: quod si dissipet & contra iustitiam peccat, & tenetur ad restitutionem. Contra responsum arguitur secundo. Decimae sunt quoddam tributum genus, & onerosum satis: sed leges tributorum non obligant dominos mercium, ex quibus tributa peduntur, ad conseruandas eas usque ad tempus praefixum solutioni tributorum, sed satis superque iudicatur, si ex conseruatis usque ad illud tempus tributa persoluant: ergo idem dicendum est de decimis. Minor explicatur. Si mercator iens ad nundinas merces suas inepte dissipet antequam vendat, non tenetur tributa praestare solita tempore venditionis. Si nauigans onustus mercimonijs, antequam ad portum applicet, ea mittat in mare sine vlla causa, non tenetur illa tributa soluere, alias leges illae aut intolerabiles essent, aut obseruatu difficiles, ut pote, quae tam moleste ligarent homines, & priuarent iure vtendi rebus suis. Confirmatur. Quia nimis onerosa esset lex decimarum, qua obligaretur dominus nemoris ad conseruandas quere-

A cus, quas vult scindere, fortasse recreationis ineptae causa. Modo praefato viri timorati ac docti interpretantur leges tributorum: sic & nos declaramus leges decimarum, & praxis, confessorum approbata: nusquam enim vidimus dominos vtentes rebus suis pro suo arbitratu obligari ad decimam pensionem ante tempus solitum decimationis. Ex his liquet apertum discrimen inter conductorem vinearum, de quo supra, & dominum messium vastatem eas in herba: Nam obligatio prioris nascitur ex contractu locationis, ubi necessario intercedit pactum iustitiae, scilicet do ut des. At vero obligatio posterioris ad decimas soluendas oritur ex lege positua tributali obligante ad soluendas decimas certo tempore, & non alias, sicut & aliae leges tributorum obligare dicuntur, ne nimis onerosae sint.

Tertia assertio. Alij qui non sunt domini fructuum, si vastent, aut demoliantur eos sine vlla urgente iusta causa, etiam si nondum attigerint tempus, quo decimari solent, verbi gratia, fructus acerbos, aut segetes immaturas, contra iustitiam peccant, & tenentur ad restitutionem. Probatur. Quia per vim defraudant Ecclesiam, & priuant iure percipiendi decimas suo tempore.

C

Sed obiiciet quispiam, hanc assertionem non posse simul stare cum proxime praecedenti: in qua asseritur Ecclesiam non habere ius iustitiae ad decimas percipiendas usque ad tempus solitum decimationis: ergo quamuis alij a domino defraudent Ecclesiam isto iure, non peccant contra iustitiam: ac subinde ad restitutionem non tenentur. Respondetur. Quicumque priuatus, nedum Ecclesia, habet ius iustitiae, ut per vim aut fraudem non impediatur a iure charitatis, aut misericordiae: ac proinde alij a dominis fructuum, quando fructus immaturos vastant sine vlla iusta causa, per vim impediunt, & defraudant Ecclesiam a iure charitatis, quod habet, ne impediatur iure illo percipiendi fructus suo tempore, & propterea contra iustitiam peccant, & tenentur ad restitutionem. Secus contingit, quando destruantur a veris dominis, quia licet quando id sine causa efficiunt, priuant illicitè Ecclesiam iure charitatis ad percipiendas decimas, non tamen per vim aut violentiam ullam, quia ipsis ut veris dominis sine piaculo iniustitiae licet uti rebus suis pro suo arbitratu. Esto exemplum. Qui prohibet pauperem per vim, aut fraudem ne petat, & accipiat a diuite eleemosynam, peccat contra

6

8

9

tra

tra iustitiā, quia per vim priuat pauperē iure, quod habebat petendi, & accipiendi elemosynas, ac proinde tenetur ad restitutionem. Ipse verò diues largiturus elemosynā debitā, quamvis vi repellat pauperē, ne petat, aut accipiat, non dicitur inferrevim, neque peccat contra iustitiā. Item si quis vi, aut fraude impediatur hāredē nō necessariū, ne succedat in hereditatem, v.g. quia vi aut fraude compulsi testatorē, vt dissipet bona sua ante mortē, peccat contra iustitiā, & tenetur restituere. Ipse verò dominus bonorū, nequaquā, quia licet prius iure percipiendi ab intestato, nulla tamen apponitur tūc vis. Ita dicendū est in præsentiā. Dominus agrorū, qui vastat fructus immaturos, licet prohibeat, & impediatur contra charitatis ius Ecclesiā a percipiendis fructibus, non tamē vllā infert vim. Secus cōtingit in alijs vastatoribus, qui non sunt domini fructuū: & ideo peccant contra iustitiā, & tenentur restituere.

Et si roges, quādo fructus immaturi sunt restituendi, qualiter taxandū est pretiū, an sicut aestimarentur tēpore suā immaturitatis? an verò sicut appretiarentur tēpore suā maturitatis, quando erant iure decimandi? Res dubia apud discipulos D. Tho. superius q. 62. a. 4. ad primū & secundū: mihi probabilius, si vastatio facta est scienter, ac aduenterer damnum dari Ecclesiā, habendā esse rationē non solū ad aestimationem, qua de præsenti fructus pollent, verū etiā aliquāter ad futurā tēpore collectionis fructuū de ductis expensis: & id maximē quando strages animo nocendi facta est. Sed de hoc latius loco citato.

Quarta assertio. Qui culpa praeedente, id est sine causa depopulantur agros tēpore, quo fructus decimari solent, siue vastatores sint domini fructuū, siue nō, peccant contra iustitiā, & tenentur decimas aliās debitas restituere Ecclesiā. Prob. tēpore illo decimae sunt debitae ex iustitia, non minus, quā alia debita, aliās nunquā ex iustitia deberentur: ergo qui eas sine causa non persoluit, peccat contra iustitiā, & tenetur ad restitutionem.

Quinta assertio. Quicūq; urgente causa licita vastat agros, arbores, &c. etiā si fructus attigerint illud tēpus, quo decimari solent, nō peccat, neque ad restitutionem tenetur. Probatur argumento facto à principio pro parte negativa: & aduerte vix reperiri causam licitā ad præsata vastationē licitē exercendā, quando fructus iam sunt maturi, aut

A prope, nisi quando iustum bellum inardescit, tunc enim totalis perditio, & vastatio, si mediū iudicetur necessariū ad obtinendā victoriā, ne aduersarij habeant unde alantur, & fame pressi se dedant, licita vastatio est. At verò in alijs casibus, in quibus poterat praetexti, aut fingi causa iusta vastationis, vix admittitur: nāq; possemus dicere, fructus maturi sunt, tēpus solutionis decimarū instat, soluite, & postea depopulamini, vastate ac debacchamini in messes, agros, arbores, id enim fiet sine laesione iuris decimarū. Hinc patet ad argumenta posita in principio.

B Ad primum. Sape priuatur quis iure suo sine sua culpa: de qua re sunt multa exēpla in iure, vt quando grandine, caumate, aut locustis vastatur vinea, priuatur Ecclesia decimis sine culpa sua.

DISPUTATIO XII.

An si fructus decimales, vel praedia cum fructibus ad alios dominos transferantur per contractum voluntarium ex parte transferentis, ante quam soluantur decimae, teneantur decimas soluere priores possessores, an posteriores?

IVVS Thom. in solutione ad quartum recitata dubitatione resoluit de emētibus & vēdētibus.

C In hac dubitatione vnum supponitur, & aliud cōtrouertitur: supponitur quidē aliquem eorū teneri, quia praedia omnia simul, & eorū fructus obnoxia sunt decimationi: ergo ne Ecclesia suo iure defraudetur aliquis eorū possessorū tenebitur decimas soluere: cōtrouersia autē est, vter ipso forū teneatur? Pro cuius decisione oportet in memoriā adducere illū triplicē statum, in quo reperiri posse fructus superius docuimus. Itē cōsiderare oportet, translationē tū praediorū, quā fructuū in alios posse fieri cōtractu gratuito, vel quasi, vt donatione, datione, aut cōtractu iustitiā, aut venditione, aut solutione tributi, vel alio simili.

D His suppositis dico primò. Si translatio praediorū, aut fructuū fiat, quādo nondū instat, vel quasi instat tēpus decimationis, in neutro foro tenebitur ad decimas soluēdas is, qui in aliū trāsfert praedia, aut eorū fructus, sed ad eū in quē trāslatio fit soluere decimas spectabit. Prob. Ille tenetur soluere decimā ex fructibus, qui est dominus fructuū eo tēpore, quo decimationi sunt obnoxij: sed in casu nostri asserti dominus fructuū, & quādoq; praediorū est secundus possessor: ergo ad illū spectabit decimas soluere suo tēpore, & nō ad priorē possessorē. Minor patet ex dictis

dictis in præcedenti disputatione: etenim quamvis cum quibusdam afferas decimarum dominium pertinere ad Ecclesiam, id tamen necessario intelligendum est, quando appropinquat decimationis tempus: nam usque ad illud non sunt debitæ.

3 Dico secundò. Vendens fructus decimales, vel prædia cum fructibus eo tempore, quo fructus decimari solent, aut quasi, si moneat emptorem esse indecimos, ut ipse soluat, non tenetur in foro conscientie decimam solvere, sed ad emptorem ea solutio pertinebit. Probatur prior asserti pars; quia non tenetur ratione rei acceptæ, cum apud ipsum non extet, neque ratione iniustæ actionis; eo quod talis venditio in iure concessa est: dicitur enim in c. *Pastoralis*: *Fructus autem ipsos alienare non posse, nisi cum onere decimarum*: ergo cum illo alienari possunt. Et idem supponitur in c. *tua nobis*: & ratio est; quia tunc venditor monens emptorem, eos fructus non esse decimatos, transfert (nisi venditor expresse recuset) in emptorem onus, & obligationem soluendi decimam, & ita per illum quasi per suum ministrum soluit eam: ad quam solutionem palam est emptorem teneri propter susceptum in se onus illud, & obligationem: quod in 2. par. assertitur. Ab hoc tamen asserto excipimus, quando is, qui vendit fructus decimales, scit, aut timet probabiliter emptorem, quamvis monitum non soluturum decimam fructuum venditorum: tunc enim tam venditor, quam emptor tenentur soluere. Venditor quidem ratione iniquæ damnificationis, neque enim per se, neque per emptorem soluit debitas decimas, unde non liberatur ab obligatione, qua tenebatur pendendi decimas. Emptor vero ratione iniustæ actionis, & ratione rei acceptæ, detinet enim iniuste apud se rem decimationi obnoxiam.

4 Dico tertio. Vendens fructus non decimatos, vel animo expresse, ut emptor non soluat decimam, vel virtualiter id volens, puta quia non monuit non esse decimatos, vel quia vendit eo pretio, quo æstimantur fructus integri, quasi partem decimam Ecclesiæ debitam volens vendere, tenetur Ecclesiæ reddere ratione iniquæ damnificationis: patet, quia priuat per actionem iniquam Ecclesiæ iure suo. Item, quia iste venditor, & primus possessor tenebatur decimas soluere, & non est solutus ab obligatione hac, quia non per se, neque per alium in casu asserti persolvit: ergo.

5 Dico quarto. Emens, qui mala fide, id

A est, sciens fructus sibi venditos non esse decimatos, tempore quo solent decimari, emit ut sibi decimam retineat; tenetur decimam Ecclesiæ restituere. Probatur, quia iniuriosus Ecclesiæ est, siue cooperando damno iniuste illato per venditorem, qui forte dissimulavit, aut non monuit, cum tenebatur monere, siue rem ad Ecclesiam pertinentem emendo; unde tenebitur ratione rei acceptæ, & ratione iniustæ acceptionis.

B Sed maior dubitandi ratio est de eo, qui bona fide emit integros fructus non decimatos, putans esse decimatos, quia venditur tempore, & modo quo decimati fructus vendi solent, & non habet rationem probabilem suspicandi venditorem peccare, aut male agere, & tunc cum non teneatur ratione acceptionis, dubitari potest, an ratione rei acceptæ teneatur ad dandam decimam?

C Dico quinto. Communiter assertitur teneri. Ita D. Thom. in solutione ad quartum, qui licet non explicet, an loquatur etiam in casu, in quo emptor bona fide emit; tamen absolute dicit emptorem fructuum teneri ad decimam soluendam Ecclesiæ: *Quia habet* (inquit) *rem Ecclesiæ debitam*, & non dicit: *Quia Ecclesiam defraudavit*: sicut dicit de venditore; unde sentit planè obligationem oriri ex ipsa re, siue interuenerit culpa, siue non. Idem habet in specie Abulensis super cap. 23. Matth. quæst. 158. & confirmatur ex iuribus citatis, quatenus in eis dicitur, quod fructus transeunt ad emptorem cum onere suo, & hoc titulo eum teneri ad decimam soluendam: ergo hæc obligatio oritur ex ipsa re, & non tantum ex culpa emētis.

Sed contra hanc assertionem arguitur. Præfatus emens bona fide, fructus indecimos putans esse decimatos, per emptorem iusto pretio acquirit dominium decimæ partis ad Ecclesiam pertinentis: ergo non tenetur eam restituere ratione rei alienæ retentæ. Antecedens probatur, quia dominium illius decimæ non est apud Ecclesiam, antequam persolvatur, ut docuimus tanquam probabilius circa art. 1. ergo ne res dicatur esse absque domino, ad emptorem bona fide translata esse asserendum est. Confirmatur. Emens bona fide fructus indecimos, & pretio iusto, sic adeo ut si decimam restituat nouem residuæ partes non tanto pretio æstimantur, quantum ipse dedit; si restituat decimam manet defraudatus sua pecunia: ergo potest sibi retinere decimam fructuum

6
D. Thom.

Abulen.

7

Etuum partem, vt seruet se indemnem: maxime si vendens habeat, vnde soluat Ecclesie decimam debitam.

8

Ad argumentum quidam dicunt eminentem non comparasse sibi dominium decimæ venditæ; quia ea erat Ecclesie debita, & vendens vel non potuit illud dominium transferre, vel noluit nisi sub illo onere; sed tunc instat casus confirmationis. Quare melius respondetur talem eminentem bona fide sibi acquisisse dominium decimæ, sed cum onere decimationis annexo: quod satis est, vt dicatur teneri restituere ratione rei acceptæ, & quasi alienæ, propter concessionem iurium, & Pontificiam institutionem in fauorem decimarum. Similiter respondetur ad confirmationem: bene enim stat aliquē teneri restituere, & cum magno suo incommodo rem, quam sibi acquisiuit sine ulla crimine, vt patet in emente bona fide rem fortuitam.

9

Dico vltimò. Quando fructus in statu decimationis constituti per contractum quēcunque, etiam venditionis ad alium possessorem deuoluti sunt, siue adsit, siue absit bona fides in emēte, vel vendente, vel in vtroque, in foro exteriori datur actio Ecclesie petendi decimam sibi debitam, à quo maluerit, vel à venditore, vel ab emptore, vno tamen soluente alter liberabitur ab exactione Ecclesie. Hac assertio est expressa D. Thom. in loco sæpè citato; & probatur de emente, qui tenetur ratione rei acceptæ, quæ vt dictum est ad quemcunque, & quacunque via transeat, pergit obnoxia decimationi; de vendente verò poterat quis dubitare; maxime quando monet emptorem fructus non esse decimatos: tunc enim diximus in secundo dicto, in foro conscientie liberum esse à restitutione: ergo Ecclesia non habet ius ab eo exigendi decimam: tū quia in c. Pastoralis, & cap. Tua nobis, dicitur potuisse dominum fructuum eos vendidisse indecimatos; quia transeunt ad emptorem cum suo onere: ergo. Tum etiam, quia cum domino prædiorum sit libera facultas vendendi prædia sua cum fructibus, & quandoque contingat non posse commodè vendere fructus nisi indecimatos: v.g. vineam cum racemis maturarum vuarum: ergo tunc satisfacit obligationi monendo emptorem, vt ipse decimam soluat, ac proinde Ecclesia nullum ius habet petendi ab ipso venditore: quia non ratione rei acceptæ, utpote quæ translata est ad eminentem; neque etiam ratione iniustæ damnificationis, quia iuste &

10

A cum omnibus iustitiæ requisitis vendidit. Respondetur. Cum fructus attigerunt decimationis tempus per se loquendo primus possessor obligabatur decimam eorum soluere, quod si non soluat semper præsumitur non carere culpa, si per se eam obligationem non adimpleat; quamvis emptorē moneat. Vnde Ecclesia, quæ attendit in foro externo ea, quæ sunt per se, à sibi subdito parochiano primo possessore fructuum, potest decimam exigere: & hanc præsumptionem in fauorem Ecclesie semper debere extare sacri Canonēs in fauorem eius declararunt. Huic affinis est

B

DISPUTATIO XIII.

An Rectores Ecclesiarum possint petere decimas omnes prædiales præteritas, ac non solutas, non solum ab illis personis, quæ illas non soluerunt, verum etiam ab his, quibus ipsi prædia vendiderunt, vel donarunt, vel testamento legarunt?

Rima sententia est affirmatiua, asserens eos vltimos possessores teneri non solum ad soluendas decimas futuras, sed etiā ad præteritas, ratione prædiorum: ita insinuat Gloss. in c. tua nobis, de decimis, verb. & dominus, Abbas cū Ioan. Andr. & Hostien. in cap. Pastoralis, de decimis, nu. 5. & idē Abbas in cap. cum homines, de decimis, nu. 6. cū Ioan. Andr. & Frede. Senen. conf. 81. Probatur. Decimæ sunt tributa, iuxta c. tua nobis, de decimis: at tributum transit in nouum possessorem, ita vt etiam præterita tributa non soluta soluere teneatur, vt expressè dicitur in l. Imperatores. ff. de publica. & victig. ergo. Secundò allegat Abbas cap. in aliquibus, de decimis; quia ibi dicitur posse cogi dominos prædiorum ea locare illis personis, à quibus Ecclesia sine contradictione decimas percipiat; & in c. de terris dicitur, vt Iudæi soluant decimas de terris, à quibus Ecclesie recipiebant decimas, vel illas cōpellantur relinquere: & c. si quis laicus. 16. q. 1. dicitur, vt nullus possit ita alienare prædia sua, vt prouetus decimarum inde abstrahere valeat.

D

Oppositam sententiam tenent alij Canonistæ, vt Abbas, & Freder. referunt: & hæc opinio inde maxime confirmatur, quia durum nimis esset obligare emptorem, qui bona fide emit vineam ab homine scelerato; qui nunquam decimas soluit, neque vult soluere, ad easdem soluendas, pro quarum solutione tenebitur ipsum prædium vendere,

I

Prima sententia.
Glossa.
Abba.
Hostien.
Ioan. And.
Frede. Senen.

2

Secunda sententia.

dere, ac de pretio vix decimas restituere.

3 Hæc sententia mihi magis placet; maxime, quia prima adeo aspera nititur fundamentis, & argumentis, quæ non habent difficilem solutionem, quin potius re bene considerata evanescent. Ad primum respondetur ex mente Canonistarum, decimas non esse propriè tributa, sed per quamdam similitudinem, & accommodationem, ut notauit Glossa in cap. *tua nobis*, verbo, *tributa*; ubi dicit multa seruari in tributis, quæ non seruantur in decimis. Item argumentum sumptum ex lege Imperatoria circa tributa per solam similitudinem, non est efficax: quia quidquid disposuerint Imperatores de suis tributis, Summi Pontifices hoc non disposuerunt circa decimas: & ad extendenda onera argumentum à simili in efficax est, præsertim verosimilitudo non est omnimoda, neque onera eiusdem rationis, quantum attinet ad imponentes, nempe in tributis Principes seculares, in decimis Summi Pontifices.

4 Ad secundum respondetur, in sacris Canonibus reperiri fructus omnes decimales esse, ubicunque reperiantur, obnoxios decimationi: & in capitibus citatis in argumento habetur prædia esse obnoxia pro futuris decimis, non verò pro præteritis: nam euidenter loquuntur de onere decimandi fructus prouenturos ex talibus prædijs à tēpore, quo possidentur à quocunque. Hinc autem non licet colligere etiam pro præteritis obligari, quia est debitum longè diuersum, & prædium iam dedit fructus obnoxios illi debito, & consequenter mansit liberum à tali onere: & ratio suffragatur; quia prædia habent in se onus decimarum quatenus in virtute continent fructus, & sic tātum comparantur ad futuros fructus, nam præteritos iam dederunt, & in illos transtulerunt onus decimarum: cum ergo de fructibus asseruerit Innocentius, ubi sup. transferri cum suo onere, ut Ecclesiæ restituantur, nulla autem extet lex Pontificia, quæ decernat prædia esse obnoxia pro fructibus præteritis, nō videtur æquum, eas, quæ de hac re loquuntur extendere ad eos: præsertim, quia citata iura satis superque saluantur, si asseramus prædia transferri cum onere decimandi fructus, quos protulerint; nec decet onera tam dura imponere sine euidenti ratione, & lege id decernente. Illud autem quod à quibusdam asseritur: prædia scilicet fidelium esse obligata per modum generalis hypothecæ, tacita obligatione in

A fauorem decimarum, & ita semper transire cum hoc onere pro quibuscunque decimis non solutis, eo modo quo bona mariti dicuntur esse obligata pro dote uxoris, in c. *ex literis*, de pignoribus, non fundatur in lege aliqua, aut decisione Pontificia. Et si quispiam dicat, quod licet hoc non sit in iure expressum, in fauorem Ecclesiæ extendi potest illud priuilegium concessum vxoribus pro dotibus suis; negatur consequentia, tum quia extensiones non sunt facile admittendæ: tum quia decimæ non dicuntur dos Ecclesiæ, sed potius tributa, quæ non sunt aggrauanda. Igitur dicimus prædia fidelium non magis esse alligata, & obligata ad debita præteritarum decimarum, quam ad quæcunque alia: de quo supra in materia de restitutione.

ARTICVLVS III.

Utrum clericis sint danda decimæ?

Ræmittit Diuus Thomas distinctionem inter ius accipiendi decimas, & inter ipsas res, quæ nomine decimarum dantur, & adhibet duas conclusiones.

C Prima est. Ius petendi decimas solis clericis curam animarum habentibus potest conuenire. Probatur. Ius petendi decimas est spirituale consequutum ad illud debitum, quo ministris altaris pro suo ministerio debetur sumptus, & quo seminantibus spiritualia, putà per doctrinam, & prædicationem, debentur temporalia; iuxta illud Pauli: *Si spiritualia vobis seminauimus, quid mirum quod carnalia vestra metamus?* Sed solis clericis habentibus curam animarum competunt hæc duo munera inferuendi altari, & dogmata fidei populum docendi: ergo illis solis competit ius accipiendi decimas.

D Secunda conclusio. Res ipsæ, quæ nomine decimarum dantur, possunt ad vsum laicorum peruenire, quia corporales sunt. Circa utramque D. Thomæ conclusionem multa à nobis discutienda sunt.

De veritate primæ conclusionis sit

DISPUTATIO 1.

An scilicet soli clerici animarum curam habentes habeant ius percipiendi decimas: an verò alijs etiam clericis id conueniat?

2

videtur alijs clericis, qui non sunt rectores Ecclesiarum id ius competere: nam Canonicis Cathedralium Ecclesiarum, cantoribus, sacristis, & alijs ministris decimarum pars assignata est.

Caieta.

In oppositum est D. Thom. in hoc articulo, & eius discipulus Caietanus asserens decimarum ius non conuenire ei, qui dumtaxat minister est altaris, aut ei qui tantum docet populum, sed ei cui simul incumbit utrumque munus: spectat autem tantum ad clericos curam animarum habentes ex officio. Sapientissimus Sotus lib. 9. de iust. q. 4. ar. 3. Caietanum fugillat, sed immerito, ipse enim verba sequitur D. Thomæ, & mentem, quæ in assertis sequentibus explicatur.

Sotus.

3

Primum assertum: ius percipiendi decimas primo, & per se ad clericos curam animarum habentes spectat; puta ad Episcopos, & parochos. Probat, quia ad eos dumtaxat spectat ex officio, ut ministros populi altari deservire, preces pro plebe Deo offerre, ac fidei dogmata proponere: ergo ad eos tantum pertinet primo & per se decimas percipere, quæ ad hæc ministeria adimplenda ab Ecclesia institutæ sunt.

4

Secundum assertum. Per se, sed secundario, etiam conuenit alijs clericis, puta Canonicis Cathedralium Ecclesiarum, vicecuratis, sacristis, & alijs huiusmodi ius percipiendi decimarum partem. Probat, & explicatur, quia omnes isti nominati, & similes deputantur ut coadiutores Episcoporum, aut parochorum: ergo de decimis alendi sunt. Secundò. In lege veteri decimæ dabatur Leuitis, quorum aliqui ad ostium tabernaculi excubabāt, aliqui portabāt uti filia sacra; alij verò cætorum officioungebatur: ergo in tēplis nostris deputadi sūt multi ministri præter parecios; quidam ad sacra ministeria altaris, quidam ad cōcōiones, quidam ad cātus Ecclesiasticos, & hi ex decimis alendi sunt. Cōseq. nota est: tū ex maiori excellentia nostrorum tēplorum, quibus Christus adoratur, & colitur: tū ex præstatiōi dignitate cultus. Et hanc cōcl. nō negauit Caiet. qui in cōmen. 1. art. ait, Canonicis Ecclesiarum Cathedralium deberi decimas; sed intelligendus est sicut D. Th. iuxta tenorē 1. asserti. Ex his colligit, sacerdotes mercenarios, qui nulli addicti sunt Ecclesiæ, sicut neq; mo-

nachos non habere ius percipiendi decimas, neq; per se primò, neq; per se secūdò, nisi aliquādo ex priuilegio: de quo inferius.

DISPUTATIO 11.

An clericis diuitibus, qui habent aliunde, quā ex decimis cōuenientē sustentationē, putā ex patrimonio, aut artificio, sint dandæ decimæ?

Aec disputatio in duplici sēsu disputari potest. Primus est, an decimæ debeantur solis clericis degetib⁹ in paupertate apostolica? de qua

re extitit error à me superius relatus fratrib⁹ eidorū, seu pseudoapostolorū docētū partē affirmatiuā; quorum errorē commodius

B cōfutabimus inferius agentes de statu clericorum, an illi annexus sit paupertatis status? Secundus sensus est, an decimæ debeant

dari clericis habētibus aliunde, quā ex decimis congruā sustentationē? etiā supposito

quod nō illis probro detur diuites esse. Et iste sensus discutitur inter Catholicos, quibusdā

tenentibus partē negatiuā; quæ probatur, primò ex can. 41. Apōf. ubi dicitur,

ut Episcopus accipiat ex bonis Ecclesiæ pro sua sustentatione, si tamē indiget: & idē reperitur in Concil. Antio. ca. 25. quare qui ex

patrimonio uiuit, nec eget sustentatione; nō potest percipere decimas, neq; vllōs fructus bonorū Ecclesiasticorū. Et D. Hieron.

C ad Dama. & refertur can. Clericos. 1. q. 2. ait: Clericos illos conuenit Ecclesiæ stipendijs sustentari, quibus parētum, & propinquorū nulla

suffragatur bona: qui autem bonis parentū, & opibus suis sustentari possunt, si quod pauperū est, accipiūt, sacrilegiū cōmittunt, & per

abusionem talium sibi manducant, & bibunt.

Secundò. Leuitæ veteris Testamēti præter decimas eis assignatas pro sustentatione, nihil poterāt retinere; ut habetur Deut. 10

Num. 18. Ios. 13. ergo clericis in lege gratiæ nihil licet habere præter decimas; quod si habēt, decimas nō percipiāt. Prob. cōseq.

tū quia decimæ sunt institutæ pro clericis in Ecclesia Christi, instar decimarū pro Leuitis in lege veteri: tū quia iustitia, & tēporaliū neglectus abūdere magis debet in clericis, quā in Scribis, ac Phariseis.

Tertiò. Bona Ecclesiastica nō dātur clericis in præmiū laboris; sed solū ut sustententur, & necessaria ad vitā habeāt, quia præmiū laboris est vita æterna; & simonia esset dare spiritualia pro temporalibus: ergo clerici nequeunt sine graui crimine ex bonis Ecclesiasticis viuere, si habeāt aliunde bona propria, vnde sufficiētē alatur.

Confirmatur, quia decimæ institutæ sunt, & tan-

Hierony.

Deuter. 18.
Nume. 18.
Iosue. 13.

& dantur clericis, vt ex eis viuāt, & erogent etia pauperibus; vt ex multis dictis Sactorum iupra citatis habetur: ergo cessante necessitate sustentationis clericorum, quia aliunde habent, & urgente necessitate pauperum, clerici nequeunt à paupere decimas exigere; nili dicas eas exigere, vt eas denuò in pauperes largientes effundant, quod inane est, & ridiculum.

Hanc sententiam tenuit inter alios D. Prospe. lib. 2. de vita contemplatiua cap. 9. 10. 11. & 12. persuadetur maxime arg. 3.

Oppositam sententiam praxis declarauit certam; eamq; incunctanter asseuerant D. Thom. infra q. 187. art. 7. ad 3. ac Caieta. ibidem, Soto lib. 10. de iusti. q. 4. art. 3. ad 2. & omnes recentiores D. Thom. discipuli. Innocentius, Hostiensis, & Panormitanus in cap. *Episcopus*, de præbendis, Turrecremata in cap. *Clericos*. 1. q. 2. & Glossa ibidē, Syluester, verbo *Clericus*. 4. §. 12. & probatur aperte Matt. 10. *Dignus est mercenarius mercede sua*, & 1. Corint. 9. *Quis militat suis stipendijs vnquam*: quæ adducuntur à Christo, & eius Apostolo ad hoc probandum, vt ministris Euangelij sit debita merces ex iustitia; ex quibus locis tale eruitur argumentum: merces, seu stipendium pro labore debitum ex iustitia reddendum est, siue debitor pauper sit, siue creditor diues; quia ad debitum iustitiæ impertinenter se habent diuitiæ, aut paupertas creditoris, aut debitoris, de quo late in materia de iustitia: sed decimæ dantur clericis in mercedem, & stipendium pro functionibus Ecclesiasticis: ergo illis debentur, siue hi sint diuites, siue non; siue laici sint pauperes, siue non: atque adeo clerici diuites licite possunt ex decimis viuere suis parcentes diuitijs, & eas in quoscunque alios vsus distrahentes; & hac ratione vtitur D. Thom. quod lib. 6. artic. 10. ad probandum laicos pauperes teneri dare decimas clericis diuitibus.

Ad omnia testimonia in contrarium citata, maxime ad D. Hieron. qui magis videtur vrgere pro opposita sententia, respondetur cum D. Thom. inferius loco citato, esse intelligenda in casu extremæ necessitatis: tunc enim grauissimè peccarent Ecclesiastici, cū possent ex bonis patrimonia libus viuere, & decimas pauperibus erogare, aut è cōtra ex decimis viuere, & cetera si bi retinere. Secundo respondetur cū Mag. Soto, quod D. Hieronym. testimoniū, & alia sunt intelligenda pro illo tempore, quo in cōmuni vivebant clerici: tunc enim da-

A batur eis optio, vt vel bona, quæ habebant, parētibus, suisq; necessarijs relinquerēt, & de Ecclesiæ fructibus cum reliquis pauperibus vitā ducerent, aut si mallerent, sua retinerent, quæ sibi sufficerent: sed tunc sumptui parcerent eorū, quæ in cōmuni possidebatur. Et hæc solutio mihi arridet, & potest adaptari testimonio Prosperi, qui cōtempore Augustini fuit, qui de se ipso testatur. 12. q. 1. c. *certè*. se à principio noluisse ordinare clericū qui in cōmuni nō viueret. Vel tertio respondetur cū Conrado, quod verba illa D. Hieron. nō sunt intelligenda de illis bonis Ecclesiæ, quæ pro ministerio tanquā stipendia clericis deputatur, sed de illis, quæ facta diuisione bonorum (de qua in superiori q. diximus) pauperibus erant specialiter assignata: de suis enim viuere nō licebat clericis, cū aliunde habeant, vnde sustentetur: & hæc interpretatio mihi placet.

Ad secundū resp. primò, falsum esse, Leuitas nihil aliud possedisse præter decimas, habuerunt namq; (quidquid dicat Lyranus nume. 35) vrbes quadraginta & octo cum suis suburbanis, quæ à muris ciuitatum forinsecus per circuitum mille passuum spatium tendebantur, habebant etiam suas proprias ædes, Leuitici. 25. & pecorum greges alebant; insuper & agri, qui ex voto Deo dabantur, in ius transibant sacerdotum, Leuit. 27. Testimonia autem citata in argumento solum probant eos non habuisse partem in terra promissionis, sicut alij filij Iacob. Secundo respondetur. Quidquid sit de Leuiticis ministros nouæ legis non esse vndeque assimilandos Leuitis: in multis namque valde dissimiles sunt; Leuitæ nunquam initiabantur sacerdotio, Ecclesiæ verò ministri omnes sunt sacerdotes, vel eo prope rant ministri Synagogæ omnes ex vna Tribu, ministri Ecclesiæ ex omni gēte accersuntur: vnde nō mirū si nostri ministri possideant possessiones; Leuitæ verò his priua rentur. Et nostra etiam sententia ex his, quæ in Leuitis agnoscuntur fuisse, cognoscetur vera; ipsi enim, quamuis alij diuites essent pecorum gregibus, aut negotiatione, decimas tamen licite percipiebant.

Ad 3. R. Decimas clericis nouæ legis esse applicatas multis de causis. Prima ad sustentationē ministrorū, ne mendicari cogerentur Malach. 3. *Inferte omnē decimā in horreū meū, vt sit cibus in domo mea*; id est ad sustentationē eorum, qui in domo mea sunt. Secūda in stipendijs pro Ecclesiasticis functionibus, quas erga populū exercēt. Quare sicut stipendia

4
D. Thom.
Caieta.
Soto.
Innocent.
Hostien.
Panorm.
Turrecrem.
Glossa.
Syluest.
Matth. 10.
1. Corin. 10

D. Thom.

6
Lyran.

Leui. 25.
& 27.

7
Matth. 30

pendia laborum merentur accipere diuites Magistratus, quantumuis alijs diuitijs abundent, sic & clerici decimas. Ad confirmationem respondet D. Thom. quodlibeto citato, pauperem laicum tenere soluere decimas clerico diuiti; quia obligatio decimarum ad iustitiam commutatiuam pertinet: & oppositum fuit error Vviclephi. In qua iustitia commutatiua non consideratur conditio personæ, sed æqualitas rei ad rem, qui enim, v.g. emit, debet soluere, quantum res valet, siue ipse sit diues, siue pauper. Vnde ad argumentum, admissio antecedenti pro nunc, quia quantum ad secundam partem dubium est; negatur consequentia, quia quamuis clericus diues ex decimis teneatur alere pauperes, non tamen hunc, aut illum sibi decimas debentes, sed quem maluerit: secus est de debitore decimarum, qui tenetur his vel illis clericis decimas dare: neque est in eius arbitrio dare decimas cui maluerit clerico.

DISPUTATIO III.

An clericis iniquis decimæ sint pendendæ?

PArtem affirmatiuam nullus Catholicorum reuocauit in dubiū, extitit tamen Vviclephus hæreticus, cuius articulus decimus ostensus in Concilio Constantienſi damnatus, sic habet: *Decimæ sunt puræ eleemosynæ, & parochiani possunt propter peccata suorum prælatorum ad libitum suum eas auferre.* Error Vviclephi satis conuincitur falsitatis, eo quod decimarum institutum in noua lege, sicut & in veteri, datum fuit, tum ad sustentationem ministrorum: tum in stipendium pro Ecclesiasticis ministerijs: ac proinde non ad virtutem misericordiæ, sed ad iustitiam commutatiuam pertinet earum solutio, vt docuimus dubitatione proximè præcedenti: ergo non sunt censendæ puræ eleemosynæ; neque est in potestate laicorum eas denegare malis Ecclesiasticis. Quis enim nisi amens stipendium laboris prohibeat mercenario, quia peccator est? Confirmatur, quia decimæ non dantur clericis, eo quod boni sint, sed quia officio clerici funguntur: sicut & magistratibus secularibus, quia iustitiam administrant: ergo quamuis peccatores sint, habet ius exigendi decimas à laicis debitoribus.

2 *Matth. 22.* Secundò. Matthæi 22. ait Dominus ad Iudæos: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Super quem locum. Hic

Aronymus: *Quod* (inquit) ait Dominus, reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, nummum, tributum, & pecuniā: & quæ sunt Dei Deo: decimas, primitias, & oblationes, ac victimas sentiamus: at certum est tempore Christi Domini, non solū Cæsare impiū, & infidelē, sed etiā Sacerdotes nequissimos fuisse.

B Tertiò. Innocentius Tertius in epistola ad Episcopum Vercellenſem: & habetur c. tua nos, de decimis, *Prætextu* (inquit) nequitia clericorum nequeunt decimas, nisi quibus ex mandato diuino debentur pro suo arbitrio erogare: & improbant (subiungit) cū nulli licitum sit aliena cuique concedere, præter Domini voluntatem; vbi tangitur nostra prior ratio pro hac parte.

C Sed obijcit Vviclephus dicens, multi ex clericis neque seruiunt in templo, nec Deū pro peccatis populi orant: sed ipsi peiores populo sunt: nec plebem sibi commissam docent: non est ergo cur illis decimæ persoluatur. Fatemur esse multos clericos deprauatissimos, nec exercentes ministeria debita, ac proinde clericatu indigni: sed nō proinde sunt deneganda illis iura sua à quo uis priuato homine, sicut neque cuilibet magistratui seculari, alijs omnes respublice confusione replerentur; punire autem hostes indignos ministros pertinet ad potestatem superiorem: quæ si non fecerit, relinquendi sunt diuino iudicio. Non nego, istos iniquos clericos si non incumbunt suis officijs iniuste percipere decimas, & teneri ad restitutionem: similiter esse aliqua crimina, quibus si inuoluantur clerici, non faciunt fructus suos; puta simoniæ crimen, aut concubinatus notorius, de quibus suis locis exactius disputatur. In præsentiarum autem contendimus contra Vviclephum, non ex eo quod clerici peccatores, & iniqui sint debere à priuatis quibusque decimis priuari: hoc enim apertè hæreticū est, & damnatum in præfata Synodo. De hac dubitatione vide Nauarrum in Manuali, cap. 25. num. 123. & Syluest. verb. Clericis 4. q. 24. & Sor. lib. 10. de iust. q. 5. ar. 6. in fi.

DISPUTATIO IIII.

An pauperibus sit danda aliqua decimarum pars?

IT videtur vera pars affirmatiua ex Clemente I. lib. 2. c. 68. Aposto. can. 29. & lib. 7. can. 30. & 8. can. 30. cuius verba retulimus superius circa art. 1. dubitat. 5. assert. vlt. vbi etiam aliorum Sanctorum, & Conciliorum retulimus

Nauar.
Syluest.
Sotus.

mus verba expresse afferentium partē decimarū ad pauperes subleuādos pertinere.

In hac quæstione definienda primò aduertimus nos in præsentiarū nō inquirere, an pauperes habeant dominiū alicuius partis decimarum? Certū enim existimamus, neq; habere, neq; vnquam habuisse, etiam tēpore primitiuarū Ecclesiæ, aut circiter, quādo, vt monuimus ar. 2. q. proximè præcedēti, dominiū bonorū Ecclesiasticorum erat penes Ecclesiam; aut apud Episcopum. Ex quo putat Sot. li. 10. de iust. q. 4. ar. 2. conc. 5. colligi inuincibile argumentum ad hoc probandum, & alijs multis nititur probare: sed diutaxat dubitamus, an debita illi sint aliquo iure maxime iustitiæ? Quibus animaduersis

Dico primò. In illo foelicissimo Ecclesiæ statu, quando clerici in cōmuni degebant, & nondū erant bona Ecclesiastica diuisa in quatuor illas portiones, Episcopi videlicet, clericorū, fabricæ, ac pauperū (de quo latius circa art. 2. q. præcedentis) cōmunitas pauperum ius habebat iustitiæ, vt post sustentationem clericorum, ex decimis eorū necessitatibus subueniretur. Ac proinde Episcopus dispensator decimarum, non ita faciens peccabat contra iustitiam cōmutatiuam, quā tenebatur dispensare partem decimarum pro necessitatibus pauperū subleuandis: ac proinde ad restitutionem tenebatur. Probat. Decimæ dispensandæ erant in eos vsus, ad quos ab Ecclesia destinabantur, & Episcopus ex iustitia tenebatur exequi eum dispensandi modum; sed Ecclesia, vt apertū sit ex citatis Canonibus, & alijs, quibus passim ius Canonicum reddundat; inter alia, etiam ad vsus pauperum destinavit decimas: ergo debita erat illis aliqua pars decimarum ex iustitia, & Episcopus non largiens contra iustitiam peccabat, & consequenter ad restitutionem tenebatur. Maior nota est, quia sicut apud Ecclesiam extitit potestas instituendi decimarum ius; sic & facultas eas applicandi in pios vsus, pro sua pietate, ac prouidentia, ac iuxta eius voluntatem dispensandæ erant.

Secundò. Oeconomus, ac præfectus xenodochio tenetur ex iustitia bona hospitalis in pauperes largiri, ac secus faciens peccat contra iustitiam, obnoxius restitutioni, quia non se conformat in dispensatione eorum bonorum voluntati eius, qui xenodochium condidit: ergo idem dicendū est de Episcopo, qui in illo primæuo statu Ecclesiæ non dispēfaret partē decimarū in

A necessitates pauperū, quia pro eis etiā decimæ institutæ sunt, & propter eandē rationē idem dico de decimis illarū Ecclesiarum (si quæ fortè reperiātur modò) vbi bona Ecclesiæ nō sunt diuisa iuxta diuisionē præfata. Aduertēdū tamē cū D. Th. inf. q. 185. ar. 7. quod quado bona Ecclesiastica nō erant, aut nō sunt diuisa, sed in cōmuni, eorū dispensatio cōmittebatur, aut cōmittitur Episcopo: vt is tū in tuos, tū in ministrorū, tum etiā in pauperū, & fabricæ vsus distribuat: tunc quidē, si in eorū distributione parū à rectitudine deficiat, vel etiā illius limites transgrediatur nō iudicāndus est mortaliter peccare: nam difficile est, in huiusmodi punctum ipsam rectitudinē attingere: si autem notabiliter deficiat, aut excedat peccauit mortaliter meo iudicio, nō solum contra fidelitatē, sed etiā contra iustitiā cōmutatiuam; cuius vinculo adstringebatur si deliter dispensare bona illa communia, iuxta normam sibi ab Ecclesia traditam.

Huic assertioni aduersantur Adrian. citāndus, & Sot. lib. 10. q. 4. art. 3. ad fin. 5. assert. existimantes etiā quando bona Ecclesiastica erāt indiuisa, & eorū dispensatio cōmittebatur Episcopo; si non largiretur pauperibus tantū peccare cōtra misericordiam, propter præceptū Ecclesiasticum adiunctum de erogandis elemosynis pauperum; sed nō video vbi tale fuerit impositū præceptū, neq; vllū fundamentū firmū huius sententiæ. Nam argumentū pro opinione Soti facile diluitur: argumentatur sic. Lex iustitiæ tunc tantū locū habet, quando aut alie num possidetur, vt in furto; aut sub ea suscipi fide, vt reddas, vt in mutuo: sed Episcopus habēs decimas dispēfandas, nihil pauperū habet; quia ipsarū pauperes nō habēt dominiū, neque præstitit fidē de largiendo pauperibus: ergo si nō det, nō peccat cōtra iustitiam. Respondetur, negando minorem pro secūda parte. Nā hoc ipso, quod suscipit dispensatoris officiū, suscepit pariter onus dispensandi iuxta normā, & voluntatē Ecclesiæ instituentis decimas, quæ, vt dictum est, eas instituit non solum pro clericis, & fabricis Ecclesiarū, verum etiam pro pauperibus recreādis; vt cōstat ex innumeris Canonibus iā citatis: quin potius hinc sumitur argum. pro nostra assert. Si Episcopus in eo casu nō fideliter dispēfaret clero, aut fabricæ Ecclesiarū, peccaret certē, vt omnes fatētur contra iustitiā: ergo si omitteret, dispēfate pauperib; eodē crimine iniustitiæ inuolueretur: quia nō minus iura decernūt

D

D. Thom.

Adrian. Sot.

Sotus.

2

3

decimas pro pauperibus, quam pro fabrica, aut clericis: licet isti in dispensatione priorem locum obtinere debeant. Nostri assertionem tuetur Aragonius dicens esse communem omnium sententiam in Comen. ar. 2. quaest. 1. praecedentis.

Aragon.

mod. T. C.

5
An facta diuisione decimarum, teneantur Ecclesiastici partem dare pauperibus.

6

Caietan.

In hac difficultate aperienda non valeamus non praebere quaedam de dominio clericorum erga bona Ecclesiastica; plenam huius rei discussionem reseruantes ad propria sedem: nempe ad quaest. 185. art. 7. in supermonentes Lectorem in memoriam reducere, quae nos adnotauimus in quaestione proximae praecedenti. artic. 2. Extant igitur tres sententiae celebres de hac re. Prima est à Caietano insinuata in commentariis supra art. 1. huius quaest. 185. & expresse defensa inferius circa art. 7. q. 185. Is namque alijs Ecclesiasticis praeter Episcopos nullam imponit obligationem iustitiae largiendi pauperibus ex decimis, aut alijs bonis Ecclesiasticis, atque adeo videtur concedere, eos esse simpliciter dominos suarum decimarum, ac reddituum.

7

Alensis.
Richard.
Paluda.
D. Anton.
Gabriel.
Maioris.

Medin.
Petr. de Soto.

Nauarr.

Secunda sententia audacter affirmat, omnes Ecclesiasticos debere ex iustitia erogare pauperibus, quidquid demptis suis sumptibus honestis ex redditibus Ecclesiasticis residuum est, ac superat: atque adeo constanter negant Ecclesiasticos esse simpliciter, & absolute dominos suorum reddituum, sed dum taxat dispensatores: ita Alexand. Alen. 3. p. quaest. 36. me. b. 5. art. 2. Richardus in 4. distinctione. 45. artic. 3. quaest. 1. Paludan. in 4. dist. 24. quaest. 3. artic. 3. Diuus Antoninus 3. p. tit. 15. c. 1. §. 19. Gabr. in 4. d. 15. q. 8. c. cl. 5. Maior. in 4. d. 24. q. 17. Petrus à Soto in institutione Sacerdotum, lect. 3. de Sacerdotum vita, Michael Medi. de recta in Deum fide. c. 21. qui duo ultimi videntur damnare absolute contrariam sententiam; & alij citati à Couarruua in capite cum in officiis de testamentis. Estque haec sententia communis Canonistarum, quam fortiter tuetur Nauarrus in tractatu, & apologia de redditibus Ecclesiasticis. Probatur primo argumento facto in principio huius dubita-

tionis, etenim clamant quamplura iura bona isthaec ad viduas, orphanos, pauperes spectare, ut patet ex testimonijs iam citatis: & aliqua videre licet. 1. quaest. 1. ca. praecipimus, & cap. ex his. Secundo in varijs decretis habetur, eos non esse dominos, sed dispensatores, ut habetur 16. quaest. 1. cap. decima, & 23. quaest. 7. cap. quod autem. & extra de donatione, cap. 2. Tertio. Sepe dicuntur raptores, interfectores pauperum, & similibus notis inuruntur, si quod ipsis superat non elargiantur, ut d. 42. can. ordinamus, & 12. quaest. 2. cap. gloria. §. amico, & sepe alias. Quarto. Porro pauperum est consuetudo cum illis redditibus: ergo quae ex illis sunt superflua ultra honestam clericum sustentationem, censeri debent esse bona pauperum.

Tertia sententia asserit, Ecclesiasticos non teneri iustitiae lege aliquid dare pauperibus ex decimis, aut alijs redditibus Ecclesiasticis, siue superent suam sustentationem, siue non: ac proinde absolute Ecclesiasticos asseuerat esse dominos suarum decimarum ac reddituum: de misericordiae lege alia est ratio. Hanc opinionem tribuit quidam D. Thom. q. 185. art. 7. & quodlib. 6. articulo 12. & eam tenet Adrianus in materia de restitutione, quaest. 12. quae incipit, Pro clarior, Syluester, verbo Clericus. 4. q. 20. & verbo, restitutio. 3. q. 5. Gerson in suis moralibus, tit. de auaritia, Sotus lib. 10. de iustitia, quaest. 4. art. 3. Driedo lib. 2. de libertate Christiana, cap. 4. Ioannes Arboreus in Theosophia, p. 1. cap. 25. Couarruuias in cap. cum in officiis, nu. 3. alias 12. ubi ait, hanc sententiam benigniorem esse, & nostris huius temporibus admittendam ex totius Christiani orbis consuetudine, qua plurimum adiuuatur: & ea sequuntur quamplurimi recentiores Theologi.

Haec sententia potissimum probatur ex consuetudine admittenda, nisi velimus totum clerum damnare ut iniustos. Secundo, quia nimis dura est opposita sententia: unde respondentes argumentis pro opposita sententia, satis superque dicunt suam sententiam benignam comprobari, & alijs probant, quae suo loco adducuntur.

Et in rem graui ac seria cum tremore iudicium proferendum est, dicam tamen, quod sentio sub aliorum sapientiorum censura incipiens à certioribus.

Dico primo, Ecclesiasticos strictissimo praeepto misericordiae esse obligatos praeter alijs ad eleemosynam faciendam pauperibus, praefertim

D. Thom.
Adrian.
Syluest.
Gerson.
Sotus.
Driedo.
Ioa. Arbor.
Couarru.

9

sertim de ea parte decimarū, seu aliorū reddituū Ecclesiasticorum, quæ ipsorum statui superflua est, siue eius sint domini, siue non: atque grauissimè peccare, si donatione, vel testamento, vel aliter in alios usus non pertinentes ad decentiam status, id superfluum conferant, siue eius sint domini, siue non.

Istud strictius præceptum colligitur primo: quia cum præceptum eleemosynæ in pauperes liget omnes habentes superflua ad suum statum, vt dicitur in materia de eleemosyna, Ecclesiastici verò sæpius superfluum habent, quàm alij laici: tum quia cœlibem vitam ducant sine vxoribus, & sine liberis, ac proinde sine profusis sumptibus, qui ad hæc consequuntur: tum quia redditus habent ampliores; hinc fit, vt facilius illis possit ex suis bonis superesse aliquid, quàm alijs vxoratis, de quo superfluo tenentur eleemosynam facere.

Secundò colligitur ista ratio strictioris præcepti subueniendi pauperibus in Ecclesiasticis, maximè in Episcopis 1. ad Timotheum 3, & ad Titum 1. *Oportet Episcopum esse hospitalem*; per hospitalitatem significatur ministratio omnium necessariorum: & primæ ad Timotheum 5. Apostolus iubet viduas debere ali ex bonis Ecclesiæ; & ad hæc omnes Episcopi, & Ecclesiastici tenentur præ alijs, vt habetur ex Hieronymo. 16. q. 1. Can. *Quoniam*, scilicet quid quid habent clerici, pauperum est, & domus illorum omnibus debet esse communis, haberi quæ vt patres pauperum ad imitationem Iesu Christi, qui oculos pro sustentatione & pro pauperibus legitur habuisse Ioannis 13. Et rursus imitandi formam dedit: *Ego sum Pastor bonus, Pastor bonus animam suam dat pro ouibus suis*; & à fortiori bona exteriora. Præcipue tamen ad Episcopos pertinet, ita vt Episcopi nomen non cōueniet, si liberales nō extiterint erga indigentes, vt ait Gregorius, & habetur 86. dist. cap. *Fratre nostrum. Dic ergo illi* (nēpe, Episcopo Mariano) *vt non sibi credat solā lectionem, & orationē sufficere, vt remotus nihil studeat de manu fructificare, sed largam manum habeat, necessitatem patientibus succurrat, alienam inopiam suam credat: quia si hoc non habet, vacuum nomen Episcopi tenet*; & 85. dict. can. *Florentinum*, Archidiaconus Florentinus, quamuis approbatur vt literatus admodum in sacra scientia, reijcitur tamen, ne fiat Episcopus propter tenacitatem in eleemosynis largien-

dis, & denique Tridentina Synodus sessione 23. cap. 1. de reformatione, iure diuino ait obligari Episcopos ad gerendam curam peculiarem pauperum, & miserabiliū personarum, Ioann. 20. *Pasce oues*, nempe pastu spirituali, & temporali; sunt igitur Patres ac pastores pauperum diuino iure.

Tertio idem colligitur. Nam eo ipso quod Episcopi, & alij habentes curam animarum tenentur spirituali saluti subditorum specialiter inuigilare, etiam debent necessitatibus eorum temporalibus peculiari ratione occurrere: maximè quia sæpe eleemosyna corporalis ad spiritualem reducit. Multos enim peccare facit egestas: itaque vt ex his apparet, in multis casibus sine controuersia peccabunt Ecclesiastici eleemosynas non impartiendo, in quibus laici non peccarent; tenentur enim maiorem curam pauperum habere, ac proinde inquirere, & cognoscere de eorum necessitatibus. De hac re perdoctè satis sapientissimus Sotus lib. 10. de iustitia. q. 4. art. 4.

Secundum assertum, vt credo, omnibus indubitatum. Siue Ecclesiastici sint domini decimarum, siue non, etiam si considerentur eorum redditus confusi cum portione pauperum, eo quod non obtinuit illa diuisio de facto erga pauperes, licet possunt expendere, quod eis necessarium est, non solum ad tuendā vitam, sed etiam ad decentiā status. Probat: quia decimæ & alij similes redditus Ecclesiastici primò, & principaliter instituti sunt ab Ecclesia in sustentationem ministrorū decentem; deinde ad reparandas Ecclesias, & pauperū indigentiam subleuandam: ergo quidquid in sui status decentem conseruationem opus fuerit, licet expendunt: Itaque poterunt aliquid moderate donare, & remunerare aliorum in se obsequia, & eleemosynas honestas facere, atque eo nomine consanguineis etiā aut filijs spurij, prout naturaliter tenentur subuenire: nam hæc omnia pertinent ad status decentiam.

Tertium assertum. In locis ubi dignoscitur decimas aut similes redditus Ecclesiasticos esse diuisos in quatuor præfatas portiones, Episcopi, clerici, fabricæ Ecclesiarum, & pauperum (creditur autē facta talis diuisio modo vbique gentiū, saltem inter Episcopum, & alios Ecclesiasticos) in his locis inquam mihi certum videtur Episcopum, ac reliquos Ecclesiasticos non teneri iustitiæ lege ex eis portionibus, quæ prædictis Episcopo, & clericis applicatæ sunt, aliquid

Ioan. 20.

II

Sotus.

12

13

dare pauperibus, etiam si ex illis portionibus, quæ sibi contingunt, multa super sint, demptis sumptibus necessarijs ad decentiam status. Hoc assertum est contra autores secundæ sententiæ: sed probatur: quia Episcopus, & clerus sunt verè domini, & simpliciter earum portionum, quæ simpliciter adjudicatæ sunt: ergo possunt eas expèdere in quos placuerit vsus sine iniustitiæ labe. Hæc est enim natura dominij, vt sit facultas vtendi re in omnes vsus. Antecedens probatur, quid enim applicatas esse cuique suas portiones, seorsim à portione fabricæ, & pauperum, nisi sint sub dominio eorum. Item, quia aliàs frustra esset illa diuisio: maxime, quia non solum designata est diuisio, verum & applicata cuique sua portio. Ait enim Gelasius epistola ad Episcopos Lucaniæ, & refertur 12, quæst. 2. *Antistes de quatuor portionibus vnā sibi tollat, aliam clericis pro suo iudicio, & electione, dissipat tertiam pauperibus, fabricæ verò quartam.* Quid est, *Sibi tollat?* nisi sua sit, sicut & reliquæ aliorum. Addidit autem præter ea, quæ de hac re fuerunt à Simplicio constituta, vt pars illa, quæ in vsum pauperum conuertenda esset, nequaquā clanculo erogaretur, sed palam omnibus videntibus, atque scientibus, ne rapiendi vel ex parte diminuendi eam daretur occasio.

14

Secundò, Episcopi, & clerus portiones sibi applicatas percipiunt, vt mercedem, ac stipendium pro functionibus Ecclesiasticis, quas erga populum exercent, vt supra probatum est: ergo illarum verè acquirunt dominium, & possunt eas ad libitum expendere sine iniustitiæ crimine: sicut & alij magistratus Reipublicæ possunt facere, & disponere de stipendijs sibi collatis pro muneribus Reipublicæ obeundis. Quinimò ex hac ratione colligo. Etiam si nulla facta esset diuisio reddituum Ecclesiasticorum, sed omnia sicut in primæua Ecclesia essent cōmissa dispensationi Episcoporum, si Episcopus miserè viuendo ac auarè de his quæ necessaria erant ad status sui decentiam sibi detraheret, ac thesaurizaret, & cætera fideliter distribueret, partem thesaurizatā posset sine iniustitiæ crimine pro libito expendere, vt eius verus dominus: patet: quia ea pars ad stipendium sibi debitum spectat, ac proinde vt verus eius dominus pote rit elargiri cui velit: hoc asserit D. Thomas loco citato, vbi ait de his, quæ specialiter vsui Episcoporum deputata sunt, eandē

A esse rationē atq; de bonis patrimonialibus. Hoc assertū expresse contradicitur ab autoribus secundæ sententiæ, qui opinantur ad ius diuinū pertinere, vt bona Ecclesiastica tantū cedāt in decentē sustentationē, & quæ superant esse necessario expendenda in pios vsus: Nos verò oppositū censemus, sed ea subiungere dispositioni Ecclesiæ, & eius Vicarij. Sed ne plus iusto volumen excedat, plenā huius rei discussionē, vsq; ad citatum locum D. Thom. remittimus.

Quartum assertum. In eis locis, vbi dignoscitur portionem pauperū esse retentā ab Episcopo, aut clero, retinētes siue Episcopi sint, siue alij Ecclesiastici, ex iustitiæ legibus tenentur eam pauperibus erogare, & non erogatā restituere, siue portio retenta pertineat ad decimā, siue ad alios redditus Ecclesiasticos. Probatur eo quod contra iustitiā peccat ille, qui rē alienam retinet, aut qui omittit facere propriā, quam tenebatur appropriare: sed in casu huius asserti, Episcopus aut clerus retinent partē iam applicatā pauperibus, aut omittunt applicare eā portionem, quam tenebantur erogare pauperibus: ergo contra iustitiā peccant, si nō largiantur eam portionē pauperibus. Confirmatur. Si homo prædiues redditus pingues assignaret diuidendos inter Episcopos, clericos, ac pauperes, Episcopi, & clerici retinētes portionem applicandā pauperibus peccarent contra iustitiā, & tenerentur restituere: ergo idem dicendum est in nostro casu, postquam Pontifices iusserant bona Ecclesiæ esse diuidenda inter clerū, & pauperes. Secundò. Antequā prædicta partitiō fuit iussā fieri, Episcopus aut clerici nō largientes pauperibus superflua, peccabant contra iustitiā, & tenebantur restituere, vt cum cōmuni sententia tenuimus supra in initio huius dubitationis: ergo multò certius est post præfatam diuisionē, retinētes portionem debitā pauperibus peccare contra iustitiā, & teneri ad restitutionē: tum quia diuisio non abstulit à pauperibus ius antiquū, quinimò auxit, eo quod mediāte partitione pauperes effecti sūt domini portionis, quæ illis cōtingebat, nō minus quā clerici, aut Episcopi earū, quæ ad eos spectabāt: hoc enim sonat illis applicari vnā portionē, videlicet quod illius fierēt domini, aut haberent ad eā iustitiæ ius. Hæc assertionē cōcedunt omnes etiā autores tertiæ sententiæ, quādo defacto fuit denegata portio sua pauperibus, & retenta ab Episcopo, vel alijs clericis: quinimò addit Sotus acer-

rimus

Gelasius:

rimus defensor tertiæ sententiæ vbi supra art. 4. circa primam conclusionem, quando vehementi suspitione laboratur Episcopū aliqua bona pauperibus consignata sibi applicasse, teneri ad restitutionem.

16 At verò quid sit dicendum, si partitio illa tantum sit exequutioni mandata inter Episcopum, & clerū, ac fortasse fabricam, portio autem pauperū nec designata fuit, sed confusa, & mixta mansit cum portione Episcopi, aut cleri, vel vtriusque: antiquiores patroni tertiæ sententiæ nihil de hoc expresse asserunt, quidam moderni audacter affirmant Episcopum, & clerum iustitiæ legibus ad nihil dandum pauperibus teneri, sed vt veros dominos posse expendere suas portiones, & simul pauperum portionem, quæ confusa & permixta manet cum redditibus Ecclesiasticorum: quorum sententia valde displicet, & omnino opposita probatur. Etenim antequam vlla diuisio fieret in Episcopos, & reliquos clericos, tenebatur Episcopus, aut illi, quibus, ex officio incumbere, ex his, quæ supererant demptis sumptibus ministrorū, aliquid pauperibus impartiri, vt supra probauimus: ergo post factam diuisionem nihilo minus tenebuntur ex iustitia. Probatur consequentia, quia diuisio facta inter Episcopum, & clerum non debuit, nec potuit præiudicare iuri pauperum. Confirmatur: quia facta diuisione inter Episcopum, & clerum pauperum portio permansit confusa cum portionibus Episcopi, aut cleri, vt per manus eorum pauperibus dispensaretur, sicut æquitas videbatur exposcere; aut verò vt per iniquitatem eam sibi usurparent. Quodcūque horum asseratur, pauperes non sunt defraudandi iure suo: ergo non possunt Ecclesiastici nulla habita ratione pauperum pro suo libito decimas, & alios redditus expendere.

18 D. Thom. Contra hoc assertum videtur esse Diuus Thomas, quodlib. 6. art. 12. vbi ad tertium expresse distinguit duo bonorum Ecclesiasticorum genera. Primum, quod principaliter ordinatur ad necessitates pauperū subleuandas, & consequenter ministrorū, vt sunt bona hospitalium: & qui hæc retineret sibi, peccaret contra iustitiam, & teneretur ad restitutionem. Secundum bonorum genus principaliter attribuitur vñsibus ministrorum, vt sunt præbendæ clericorū, & si hæc quis sibi retinet, potest peccare per abusum, non verò contra iustitiā, nec tenetur ad restitutionem. Ecce Diuus

A Thomas in decimis, & huiusmodi nullum iustitiæ ius agnoscit in ordine ad pauperes subleuandos. Respondetur, Diuini Thomam esse intelligendum iuxta mentem eiusdem inferius. q. 185. art. 7. de his bonis tantum, quæ sunt applicata portioni clericorum, quæ etiam secundario subuentionem pauperum, quorum Ecclesiastici sunt patres, respicit: & interpretatur D. Thom. Couarruias in cap. cum in officijs. num. 3. non verò intelligendus est de his bonis, cum quibus permixta, & confusa manet pauperum portio.

B Assertum vltimum. Vehementes me cōiecturæ impellunt, vt existimem aliam portionem pauperibus debitam ex decimis, & alijs similibus bonis Ecclesiasticis, permansisse confusam, ac permixtam portionibus Episcoporum, ac cleri, maxime Rectorum, ac proinde censeo, eos teneri ex iustitiæ lege ad eam erogandam pauperibus, vt nuper dicebamus in quarto asserto. Prima coniectura est. Nam facta diuisione prædictorum bonorum inter Episcopum, & clericos alios, in quos vsus portio pauperum destinata est: Quibus in rebus aut præ-

C dijs sita? Certè non est verosimile sic exinanisse, vt illius nullum vestigium superesset. Dicunt quidam partem illam pauperum deuenisse ad hospitalia. Isti loquuntur sine fundamento, habent illa enim plerūque certos fundatores, siue priuatos ciues, siue Rempubicam ciuilem. Aiunt alij ex illa portione constituta esse ea beneficia, quæ appellantur præstimonialia, deputata nimirū studio erum, qui futuri sunt clerici. Hoc diuinare potius est, quàm certum aliquid dicere: fortassis isthæc præstimonialia beneficia successerunt beneficijs, quibus annexa erat cura aliquarum Ecclesiarum, quæ vel neglectæ omninò erant, vel collapsæ. Secundo. Esto portio sua pauperibus designaretur, quando quadrifaria illa diuisio fiebat, nulli alij commodius potuit applicari, quàm Episcopo aut Rectoribus Ecclesiarum, vt eam sicut patres pauperum eisdem dispensarent: ergo ita accidisse verosimile est, eam nempe vel retentam, vel confusam cum portionibus Episcopi, aut Rectorum pro necessitatibus pauperum subleuandis, iuxta eorum fideliem dispensationem, sicut & fuit factū in principio primitiuæ Ecclesiæ: itaque censeo ex iustitiā teneri Episcopos, ac Ecclesiarum rectores pingues decimas vel redditus Ecclesiasticos obtinentes, ad erogandum paupe-

D ribus

Couarru.

19

20

Covarru.

ribus suæ diocesis, aut parochiæ respectu aliquam suorum reddituum partem, eam, scilicet, quæ iudicio prudentum plus minusve iudicatur portio debita aliis pauperibus. Consulto dixi, Episcopos aut Rectores Ecclesiarum: quia hos retinuisse partem pauperum dispensandam verosimile est, ceteri vero ut Canonici, Diaconi, & huiusmodi coadiutores, qui sunt certa munia sacri ministerii obeuntes accepto stipendio, quod pro suo beneplacito possunt insumere, nisi aliunde iure prohibeantur: quod censet Covarruias ubi supra num. 6. quamvis tandem censeat consuetudinem isthæc iura esse abrogata. Nec minus caute dixi ad id teneri eos tantum, qui habent pingues decimas, seu redditus: quia alij nec credendi sunt retinuisse portionem pauperum, nec tenentur aliquid largiri pauperibus, si decimæ vix sufficiunt pro eorum decenti sustentatione. Huiusmodi enim generis bona principaliter instituta sunt pro alimonia, ac stipendio clericorum, secundario autem pro pauperibus, at præcipue institutioni fauendum est; & si supersunt bona secundarie egentibus, alias à secundaria institutione sine ullo piaculo supersedetur.

21

Sed ecce Episcoporum ac aliorum Ecclesiasticorum coetus aduersus nos vehementer insurgit objicientes primò. Nos, qui à principio tertiæ sententiæ videbamur assertores, in secundam incidimus insensam toti clero. Quibus respondemus, secundæ sententiæ patronos non esse rude aut ignobile vulgus, ut dedignemur eorum sequi sententiam, sed viri numero, literis, ac pietate insignes. Secundò respondetur, nos in multis à secundæ sententiæ autoribus discessisse approbantes tertiam, quam esse Divi Thomæ censemus. Asseruimus namque multorum bonorum Ecclesiasticorum dominium absolutum apud Ecclesiasticos permanere: ac proinde sine iniustitiæ crimine posse ea pro libito in quos voluerint versus convertere, de quo late in artic. 2. proximè præcedentis quæstionis. 86. Præterea asserimus, Episcopum ac Clerum posse expendere pro suo arbitratu sine iniustitiæ labe, aut restitutionis vinculo portionem sibi consignatam ex decimarum cumulo, aut ex alijs Ecclesiasticis redditibus, quæ omnia negant patroni secundæ sententiæ, & primæ. Et præterea asseueramus, portionem pauperum vel retentam ab Episcopis, & clericis, vel permixtam eorum portionibus deberi ex iustitia pauperibus.

A ribus, quo quid iustius, ac æquius cæteri potest? nec hoc unquam D. Thomas negavit, nec credo antiquiores patronos tertiæ sententiæ id improbarent, sed potius adstruerent conuicti rationibus, quibus quartum, & quintum asserta probauimus.

22

Sed en biuium, quo earum efficaciam conantur euadere: Negant primò pauperum portionem mensisse confusam, ac permixtam Episcopi aut clericorum portionibus. Bene, si id ostenderent, vel leuibus coniecturis: cum autem eas non proferant, non fit verosimile portionem pauperum euauisse, aut alibi sitam fuisse, cum illius ruinas, reliquiasve aut vestigia nullibi conspiciamus. Secundò admittunt præfatam portionem fuisse permixtam Episcopi aut clericorum portionibus, tamen vniuersalis consuetudo transferre potuit dominium eius in Episcopos, aut alios clericos, ut supra nos concessimus: & ita accidit in proposito, vidente Summo Pontifici, & non reclamante: non est autem verosimile Pontifices Summos tanto tempore tolerasse hanc iniuriam pauperum, vel non declarasse eorum ius in hac parte. Respondetur. Ut consuetudo præualeat debet esse rationalis, & ad bonum commune pertinens. Hæc autem destructio est boni communis pauperum, oppressiua institutionis decimarum quæ, partim pro pauperibus instituta sunt euersiuæ Sacrorum Canonum, qui pauperibus fauent, ac proinde potius abusus, aut corruptella, quam rationalis consuetudo. Item, ut consuetudo præualeat debet à Principe cum notitia, & iudicio approbari, nec satis est tolerare: quia multa per patientiam tolerantur, quæ si ad iudicium ducerentur, arguerentur, ut communiter tenetur contra Syluest. verbo *consuetudo*. §. 12. Item tertio quia pauperes, cuius interest præ imbecillitate non clamant, & in litem vocant: tum quartò, nam Episcopi multi timorati non se censent immunes ab obligatione expendendi aliquam suorum reddituum partem pro necessitatibus pauperum subleuandis. Vnde colligitur non inualuisse talem consuetudinem retinendi sibi portionem, alias pauperibus debitam.

D

Secundò obijciunt. Ex hac sententia sequuntur multa inconuenientia. Primum, nam si aliqua pars decimarum ad pauperes pertinet: ergo possunt illi clam furripere ea, quæ ad suam portionem alias pertinebant, si Ecclesiastici, quibus incumbit, non erogant. Secundò: ergo qui solunt decimas

Syluest.

81

mod. 1. 11

mas

mas poterunt partem referuare, vt reddant pauperes indemnes quādo intelligunt Ecclesiasticos nō reddituros pauperibus portionem debitam. Tertium: ergo deberet concedi pauperibus actio in iudicio contra clericos non erogantes, &c. Quæ omnia videntur non admittenda. Respondetur: Pauperes habēt iustitiæ ius, vt Episcopus, vel quiuis alius retinēs confusam portionem pauperum, eam in vsu egentium distribuat: cæterum non habent illius portionis dōminium, sed apud Ecclesiam permānēt, & dispensatio apud Episcopos, aut alios pareciarum Rectores: quō fit vt non detur actio pauperibus singulis in iudicio contra malos dispensatores: quia non tenentur ex necessitate huic vel illi dispensare: fortasse vbi constaret omnino sibi vsurpare portionem pauperum, posset in iudicio contendere communitas pauperum corā Summo Pontifice: sed viribus & animo carentes, nec valent, nec audent litem hanc aduersus diuites clericos intentare. Ex quo patet ad tertium allatum inconueniens. Ad primum respōdetur. Tota communitas illud ius, habet non priuati pauperes: vnde nullus potest clam furripere: quia nullus in particulari defraudatur. Ad secundum similiter respondetur. Ius dispensandi bona Ecclesiastica in pauperes ad Episcopum vel parecios spectat, alij verò non se debēt intromittere; ne fiat confusio in Ecclesia Dei, deberet autem causa hæc Summo Pontifici proponi, vt cessarent querelæ:

24

Tertio obijciunt: nō possent clerici cōdere testamentum, sua bona, quæ ex decimis acquisierunt, maioratibus alligare, pro pinquis largire, aut lenonibus, & similibus sine iniustitiæ crimine, ac proinde qui recipiunt non essent in conscientia tuti, sed ad restitutionem tenerentur: hoc autē esset innumeros damnare, conscientiam eorum scrupulis implere. Respondetur. Hoc argumentum potius vrget aduersus auctores secundæ sententiæ existimantes Ecclesiasticos teneri ex iustitia largiri pauperibus omnia, quæ superant post suam congruam, ac decentem sustentationem: nos verò asserimus, eos posse sine iniustitiæ labe omnia sua bona expendere, excepta portione pauperū, quæ in decimis, & alijs annuis redditibus creditur permansisse confusa cum portionibus Episcoporum, & clericis; ac subinde fatemur clericos secundum iura prohiberi facere testamentum: obtinuerunt autem facere ex consuetudine,

A sed de illis bonis, quorum diximus esse dominos, quæ multa sunt. Quapropter Ecclesiarum Rectores maxime Episcopi diuites qui in vitæ curriculo mediocres eleemosynas fecere, si instituant maioratus, aut legent consanguineis ingentem pecuniam, credendi sunt ea donasse ex suis portionibus, aut stipendijs sine iniustitiæ piaculo; quid quid sit de scandalo, & omīssa pietate erga pauperes, aut diuinum cultum, à quibus vix liberantur isti profani Ecclesiæ ministri. Si autem adeo tenaces in eleemosynarum largitione extiterint, vt quidam nostro seculo, fere nihil dantes pauperibus, non auderem eos excussare, neq; testamenta approbare propter defraudatam portionem pauperum, nec possidentes immunes censere à restitutione acceptorum, saltem quoad eam partem, quæ iudicio discretorū ex portione pauperū retenta, ac vsurpata est. Nec hoc est conscientias turbare, sed pacare veritate patefacta, cuius manifestatione etiā turbantur conscientiæ latronū, aut cōcubinariorum, de quorum turbatione non est curandum.

Ad argumenta secundæ sententiæ quatenus contra tertium assertum militant, respondetur. Ad primum. Illa allata iura, & quæ poterant citari, loquuntur pro illo primæ Ecclesiæ statu, quando decimæ, & alij Ecclesiastici redditus nondum diuisi erant in quatuor illas portiones; de quibus sapie egimus: post factam verò partitionem cuique tam Episcopo, quàm reliquo clero liberum est de suis portionibus disponere sine iniustitiæ crimine, aut restitutionis vinculo: ac proinde in eis locis vbi portio pauperum retenta est ab Episcopo, vel parecijs ad pauperes etiam modo spectat iustitiæ legibus, vt dictum est.

Ad secundum respondetur. Ecclesiastici, quando bona Ecclesiæ erant indiuisa, dumtaxat dispensatores erant: at verò modo postquam, & vbi diuisio obtinuit, portionis effecti sunt domini: & de illo priori tempore sunt intelligenda iura citata, non de nostro seculo, in quo si portio pauperum, vel fabricæ ab Episcopo, vel quouis alio retenta est, credimus accessisse illius portionis retenti Episcopis dispensationē non dominiū, atq; adeo iustitiæ legibus tenentur in pauperes suæ diocesis erogare.

Ad tertium respondetur, Ecclesiasticos non largientes eleemosynas ex decimis, aut alijs Ecclesiasticis redditibus appellari à Sanctis Patribus raptores, homicidas, &c.

Quia

25

26

Quia loquebantur, quando bona Ecclesiæ communia erant dispensanda per Episcopos & Parochos, primò in stipendiū profect, & alijs clericis diuinis functionibus destinatis: deinde in pios vsus, maximè pauperū: imò & idem dicerent nostro hoc tēpore, quando tenentur ex iustitia portionem pauperū retentam in eorū vsus conuertere: quod si non egerint, meritò raptiores & homicidæ pauperū dicendi sunt, & non tantū per exaggerationē, vt quidam volunt: at si absolute, & generaliter de omnibus bonis, quæ à clericis possidentur, fiat sermo, per exaggerationem suadere intendū vim strictissimi præcepti pietatis ac misericordiæ, quo ligantur Ecclesiastici, præcipuè prælati pauperū necessitates subleuare. Huius præcepti neglectu (nescio quibus prætextibus aut lucris) multi qui hoc deplorāt sibi facillè persuadent, & meritò, hac potissimū causa Ecclesias Dei multis atteri malis: *Etenim propter miseriam inopum, & gemitum pauperum nunc exurgam*, ait Dominus Psal. 111. *Cognoui enim, dicā cū Regio Psalte quod faciet Dominus iudiciū inopis, & vindictā pauperum*. A præfati igitur præcepti transgressoribus (à cuius transgressione nō liberatur, qui maioratus pingues instituūt, prætermisissis pauperū turbis, qui præ egestate afflictī incedunt) à viris pietate ac prudētia insignibus obseruatū est, hos maioratus, sic institutos ferè semper non perseuerasse vsq; ad quartā generationem, sed ad alienos deuenisse: & quidē iusto Dei iudicio, vt Ecclesiastici, qui se & suos voluerunt perdurare in memoria hominū cōditis maioratibus, ipsi & sui sine prole discedāt, ac in memoria hominū perpetuò fixa maneat eorū erga pauperes tenacitas, ac crudelitas: in cuius vlcōinem Deus suā aut propinquorū sobolē vltra quartā generationē nō permisit viuere. Ad quartū respōdetur iuxta doctrinā à nobis traditā in vltimo, & penultimo asserto. Et ad argumenta posita in initio dubitationis ex dictis nō erit difficile respōdere. Atque hæcenus de hac difficili controuersia.

DISPUTATIO V.

An ius æquū vbi poscat ius decimarum ad solos clericos pertinere?

ON controuertimus in præsentia, an laici sint capaces iuris decimarū: de hoc enim statim: sed an lex instituēs decimas clericis esse soluendas, sit æqua ac benigna: an potius iniqua & auctera: non quòd velimus con-

demnare Ecclesiā id statuentē: hoc enim insolentissima infania esset, vt ait Augus. epist. 118. sed volentes reddere rationem æquitatis seruatae causam perscrutamur.

August.

Et videtur vera pars negatiua. Primò, quia æquitas legis soluēdi decimas in Synagoga ostēdebatur, eo quòd Leuitæ erāt pars duo decima aut tertia decima totius populi Hebræorū: ac proinde dando decimā fructuū Leuitis, omnes Tribus reducebantur ad æqualitatē, aut ferè, vt docuimus circa articulū primū huius quæstionis disputatione tertia: at clerus in noua lege non videtur esse centesima pars Christianorum: qua ergo æquitate debet habere decimam partē omniū fructuū colligendorū in toto Christiano orbe? Explicatur argumētū. Leuitæ percipientes decimā quamq; fructuū partē excedebant singulas Tribus in duabus partibus: quia ab omnibus alijs simul accipiebant vnde decim, & quælibet alia retinebat nouē, imò re benè pēsata in nullo aut parū excedebat, vt videre licet loco citato: at verò clerus Christianus, admissio esse centesimā populi partē, percipiendo ex fructibus Populi Christiani decimam partem excedit populum, non vt Tribus Leuitica superabat reliquas in duabus partibus, sed in nona ginta. Quod vt melius percipias, sige Ecclesiam cōstare dūtaxat ex nonaginta nouem laicis, & vno clerico, cui omnes laici dant decimam partem fructuū, & videbis singulos laicos retinere sibi nouem partes, clericum verò accipere nonaginta nouem, ac proinde laicos excedere in nonaginta partes, qui excessus enormis esse videtur. Accedit ad hæc clerū non habere vxores, ac liberos alēdos, sicut Leuitæ: ac proinde minora stipēdia à populo deberet habere.

Secūdò. Absolute loquendo nulla facta cōparatione ad decimas legis veteris, quæ exhibentur à populo Christiano clericis, sunt excessiua stipendia, etiā considerata dignitate ministrorum nouæ legis, & ceteris, quæ in fauorem clericorū solent reputari: etenim quis non dicat excedere functionem Archiepiscopi Toletani stipendiū trecentorum millium aureorū, & Episcopi Cordubensis stipendium septuaginta millium: & idem videtur proportionaliter dicendum de alijs Ecclesiæ Rectoribus.

Tertiò: quia in lege veteri cuius imitatio ne lata est lex in Ecclesia, de decimis pendendis nullæ erant decimæ, quas personales vocamus: ergo neque debuerunt poni in lege gratiæ.

Quar-

Psal. 111.

Quartò. Lex gratiæ suauior debuit esse, quàm lex vetus: ergo leuiora onera debuit imponere, ac proinde abstinere à lege decimarū, vel statuere ferre de vigesima aut trigesima parte, vt alleuiaret onera populi Christiani.

Quintò: quia Christus Ecclesiam suam in paupertate fundauit, & elegit ministros pauperes, quibus potissimè dictum est, *Beati pauperes*: ergo ministri Ecclesiæ exiguo stipendio debent donari, & dicere: *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus*: modò autem acceptis decimis opulenti, permagnificè, imò & profanè viuunt.

Hæc argumenta, præcipuè primum, & secundum ad eò inualuerunt apud dominū Caietanum circa articulum primum quæstionis huius, vt asserat se non posse æquitatem legis decimarū defendere, nisi quia data sunt decimæ clero, non ob id dumtaxat, vt sint stipendia Ecclesiasticorum, sed etiam vt in pauperes partem earum refundant. Et quidem mihi certum est, vt præcedenti disputatione probaui, eo tempore, quo bona Ecclesiæ erant indiuisa, decimas datas esse, etiam pro pauperibus subleuandis: similiter Ecclesiam in institutione decimarum oculos coniecisse ad strictissimū præceptum diuinum, quo clerus tenetur, maximè Episcopus, subueniendi pauperibus, vt eorum patres: & propterea tam opimū tributum laicis imposuisse: minus fortasse imposituram, si vt in lege veteri fiebat, aliunde pauperibus prouisum esset. Hoc non obscure indicauit Gelasius Papa in epistol. 7. Decretali tomo. 1. quæ est ad Ecclesiæ Episcopos, vbi sic habet: *Præsum autoritas nostrorum emanauit, vt facultates Ecclesiæ, Episcopi ad regendum habeant potestatem, ita tamen vt viduarum, pupillorum, atque pauperum, nec non & clericorum stipendia distribuere debeant: hoc eis etiam statuimus dari, quod hactenus decretum est: reliquum sibi Episcopi vendicent, vt sicut antea diximus peregrinorum, atque captiuorum largitores esse possint.* Ecce ultra portionem debitam pauperibus Episcopi de sua obligantur eleemosynas largiri, & hoc etiam intuitu illis ab Ecclesia stipendia designata sunt. Et ita Diuus Thomas in hac quæstione bis aut ter, maximè in hoc articulo ad primum, ad stabiliendum decimarū onus etiam ad pauperes recurrit. Tamē quidquid sit de iure pauperū ad decimas, iustitiæ ne sit, an misericordiæ, imò illo nō

considerato legem decimarum iustificare possumus, non alia via, quàm respondendo ad argumenta in contrarium facta.

Ad primum igitur respondetur. Primò, non esse verum Leuitas fuisse tertiam decimam partē populi Iudaici, & nostrū clerū non esse centesimam partem Populi Christiani. Nam Hebræi numerati sine Leuitis Numerorum 1. erant sexcenta tria millia quingenti quinquaginta, & non numerabantur pueri ante annos viginti, neq; senes: Nam cum his citra dubium erant plus quā duplo plures, id est circiter mille millia, & trecenta millia: Leuitæ autem omnes ab infanti vsque ad senem numerantur, Numerorum 3. viginti duo millia tantum. Iam igitur addendo Leuitas cæteris Hebræis, & diuidendo totum numerum per viginti duo millia efficiuntur partes diuisæ sexaginta. En Leuitæ non erat pars tertia decima, sed vix sexagesima totius Populi. Porro clerus Christianorum fortè maior est quàm sexagesima pars Christiani Populi: Nulla est enim fere ampla familia, ex qua non sit aliquis Ecclesiasticus, & nullus est pagus, vbi non sit templum vnum, aut plura, & aliquot Sacerdotes.

Secundò respondetur admissio antecediti, negando consequentiam, præmittendo tamen, decimas Leuitis fuisse à Deo assignatas multiplici de causa. Prima & præcipua, pro sustentatione eorū, eo quod deferuiebant ministerijs sacris, quibus deputati erant. Secunda nō minoris cōsiderationis, in stipendiū pro eisdem functionibus. Tertia, vt illa via fieret quasi quædā partitio inter omnes Tribus, eo quod Tribus Leuitica, vt liberius vacaret sacris ministerijs diuini cultus non decuit habere possessiones excolendas in terra promissionis. Decens igitur fuit, vt aliunde refarciretur isthæc possessionis priuatio, & fieret æqualitas inter omnes Tribus. Facta est autem lata lege de decimis pendendis Leuitis. Alij aliorum diuertunt dicentes, Deum mediante vaticinio Iacobi Genes. penultimo, comminasse Tribui Leuiticæ carentiam possessionis in terra Israël illis verbis: *Diuidā eos in Iacob, & dispergam eos in Israël*: nimirum propter peccatū cædis Sichimitarū. Ipse autem misertus Tribui Leui, & nō immemor vaticinij Iacob, hoc voluit impleri denegādo Leui possessionē in terra Israëlita, & misereri dignatus est ferēdo legē de decimis ipsi pendendis, qua mediante licet diuisio terræ ad præfatam Tribum non pertingeret,

4

5

D

3
Caieta.

Gelas.

D. Thom.

8

ret, diuisio verò fructuū ab eis non abesset, & in ea æqualitate, aut ferè qua ad cæteras Tribus spectabat. Igitur decimæ in illo populo cõsiderabantur, vt quædã partitiõ hæreditatis inter fratres, & sub hac ratione debuit esse æqualis, vel quasi æqualis: quæ æqualitas reperiēbatur ad modū explicatū in disputatione tertia circa articulū primū huius quæstionis. Secundò cõsiderabatur, vt sustentationi Leuitarum necessariæ, & sub ista ratione propter nobilitatem officij debuit plura possidere Tribus Leui, quàm cæteræ Tribus. Tertiò considerabantur decimæ vt stipendiū, & sub hac ratione propter ministerium excellentius maiori portione erant digni Leuitæ.

6 His præmissis respõdetur ad primū negando consequentiã. Etenim æqualitas illa & proportio Leuitarū ad reliquas Tribus cõsideranda fuit, qua ratione per legē decimarū facta est quali diuisio hæreditatis inter Tribū Leui, & cæteras ad modū explicatū: quæ consideratio nõ habet locū in decimis populi Christiani, sed dūtaxat in eis cõsideranda est ratio sustentationis, quæ non attēdit secūdū æqualitatē inter datē & accipiētē, & multo min⁹ ratio stipēdij, quæ præcipuè expenditur in decimis. Opima nāq; stipendia plus quā necesse sit ad sustentationem conferri solent, & debent, artificibus elegantioribus, magistratibus, & alijs huiusmodi, & maxime clero, qui minister est sacrarū actionū, nempe diuini cultus, dispensationis Sacramentorū, aut sacrorū dogmatū. Igitur admissio antecedenti argumēti, quantū attinet ad æqualitatem seruātam inter Leuitas, & etiam admissio excessu in proportionē numeri ad numerū, id est, quod laici cõparati clericis sint in multo maiori numero, quā vnde decim Tribus cõparatæ Leuitis, adhuc tamē in lege gratiæ, æquitate plenū est clericos accipere decimas, neq; illæ excedunt iustum & debitum stipendiū: tūm primò propter maiore laborem, & curā, quā Leuitarū: In lege enim veteri tantū erat vnicū tēplum, quo omnes duodecim Tribus ad sacra conueniebant quater in anno: quia totidē erant præcipuæ solēnitates: at in nostra Ecclesia vix sunt centū domus, quæ nõ habeant vnum templū, cui quotidie ab omnibus Sacerdotibus ministratur; cū tamen Sacerdotes veteris legis pauci ex sola familia Aarō per vices in templo ministrabant, reliqui omnes erant turba famulorū dispersi per omnes Tribus: ac proinde rarò tēplo deserviebāt.

A Igitur meritò propter multo maiore laborem, ac curā maiora debentur stipēdia, quā Leuitis. Secundò, propter maiore ac incõparabilem dignitatē nostri cleri, quā Leuitarū, dicati non solū ministerijs diuini cultus, vt Leuitæ, verū & diuinis dogmatibus euulgandis, ac Sacramentorū confectiõni, ac dispensationi, maxime sacræ Eucharistiæ conficiendæ, aut dispensandæ. Tertiò, propter magnos, ac maiores sumptus, quos necesse est fieri ab eis, qui in Ecclesia cupiunt sacerdotio initiari: cum enim docti ac periti in sacra scientia esse debeant, in studijs ac Academicis antequā in clerū cooptentur, non parua horū bonorū partē insumunt. Igitur opinio stipēdij spe debent allici, aliàs quis solo amore virtutis sua patrimonialia in his cõsumeret? certe pauci. Quartò: quia propter maiore dignitatē nostrorū Sacerdotum amplior, & honorificentior eis debetur sustentatio, non tantū ad vitam tuendā parca ac frugali alimonia, verū etiam ad decentiam status honorifici, necessarij sunt famulorū comitatus, ornatus, & supellex domus elegantior, quæ sine pingui stipendio nequeunt conseruari. Quintò item, Leuitæ non prohibebantur negotiari, caufidicos esse, aut tabelliones, aut artificia exercere, siue nobilia sint, siue ignobilia, & ex quibus poterant magna sibi lucra cõparare: à quibus arcetur nostri Sacerdotes: tūm vt liberior ministerijs diuinis vacent: tūm propter ministeriorū nobilitatem: igitur ab Ecclesia debuit illis non mediocre, sed magnum stipēdiū designari. His accedit, Ecclesiam quando decimas instituit præuidisse multos priuilegio Pontificū, aut consuetudine fore liberandos à decimis soluendis, multos ex malitia non soluturos, aut certe non plenè & fideliter; Reges etiam ac Principes impetraturos ab Ecclesia decimarū partem non modicā in subsidium belli, aliorumq; publicorum sumptuū. Deniq; cum plebs Christiana perfectioni maiori polleat, quā Iudaica, vt dicitur Matth. 5. si hæc decimam suorum bonorū dabat Deo, cur non tantundē erogabit Christianus populus? Ex his facile perspicies quā cõsideratē D. Th. in ar. 1. dixerit hæc determinationē Ecclesiæ de decimis pendendis respectu populi esse humaniorē, & benigniorē, quā rigor iustitiæ absolute pateretur.

Ad secundū benè & verè respondetur, quod decimæ esto excederent in ratione stipēdij, tamē habita cõsideratione ad obligationem, qua adstringuntur Ecclesiarum

Præ-

Matth. 5.

Praelati, ac Rectores subueniendi pauperū indigentis, quæ sine numero sunt, siue ea obligatio sit iustitiæ, siue misericordiæ, nequaquam excedere, imò neque attingere dicenda sunt. Secundo resp. Ecclesiæ decorē ac dignitatem decet, Ecclesiasticos hoc tempore non negligi præ paupertate, sicut videmus pauperes despici: tum maxime Episcopos, qui sæpè habent vassallos, arces munitas, ac ciuitates defendendas ab hostibus, magna collecta militum manu, ingentibus sumptibus, quibus non sat sunt mediocres redditus, sed copiosi, ac pinguisissimi necessarij sunt.

Ad tertium respondetur, fuisse aliquos censentes decimas personales debitas fuisse Leuitis in lege veteri. Ita Innocentius in l. fin. numer. 2. de parochiis, ubi numer. 3. inquit esse quasi insanos, & hæreticos, qui asserunt decimas personales non esse de iure diuino. Sequuntur Innocentium multi alij antiqui, & moderni Canonistæ, quos citat Gutierrez lib. 2. Canon. quæst. cap. 21 num. 4. & 5. cuius sententiæ non inuenio nec apparens argumentum. Nisi forsan illud Deut. 12. *Illuc omnia, quæ præcipio, conferetis holocausta, & hostias, ac decimas, & primitias manuum vestrarum:* id est eorū, quæ manibus vestris, ac labore acquiritis, date decimas, ac primitias. Nihilominus auidax, & insana est censura Innocentij; opposita enim sententia vera est, & tenetur communiter à Theologis & Canonistis: sufficiat pro mille D. Tho. artic. 2. ad primum, Testimonium verò allatum ex Deut. facilem habet intelligentiam, appellatur enim fructus terre opera manuum cultorum terræ propter agriculturam exercitam, sic sollet ille locus communiter interpretari, estque phrasis frequens in sacris literis.

Quod superest explicandum in hoc argumento illud est, quare in noua lege induta sint, cum in lege veteri non fuerint præcepta: ex quo apparebit æquitas legis Ecclesiasticæ de soluendis decimis personalibus. Prima ratio sumitur ex parte populi, etenim populus Hebraicus intra vnum Regnum continebatur, in quo nulla Tribus præter Leuiticam carebat possessionibus, ex quarum fructibus decimalibus, vt pote sitarum in terra melle & lacte manante abunde poterant Leuitæ sustentari: ac proinde solæ decimæ prædiales in ea lege institutæ sunt. At verò populus Christianus est per totum orbem longè lateque diffusus, & inter eos plurimi possessiones non habent,

A sed de negotiatione aut artificio viuunt, qui nihil conferrent in subsidium ministrorum Dei, si decimas de eorum negotiatione, aut artificio non redderent, vt patet in Vencensibus, ac Genuensibus: atque idè necessariū fuit, vt decimæ personales in noua lege indicerentur. Secunda ratio sumitur ex parte ministrorum: nam ministris veteris legis maxime Leuitis, nulla ars, nullum negotiū, nullus lucrandi modus eis prohibebatur plus quàm cæteris Hebræis, præter quam possidere partem in terra promissionis: unde & legitur Num. 35. eos habuisse ciuitates, ac suburbana earum ad alenda pecora: & idè ex huiusmodi lucris poterant distescere, si his adiungerentur decimæ prædiales: at verò ministris Euangelicis arctius interdictum, ne se ingerant negotijs lucratiuis, iuxta illud secundæ ad Timoth. 2. *Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus,* quod adeò rigurose obseruatum fuit in tempore D. Cypriani, vt in Epistola 66. patet, quòd quidam, qui designauit quendam clericum in tutorem sui testamenti priuatus fuerit oblationibus, & orationibus communibus, eo quod prohibitum erat clericis negotijs secularibus implicari. Legendus est Cyprianus ibidem, quia eleganter de hac re differit. Et idè cum ministri Euangelici non haberent, vnde viuant, nisi ex oblationibus fidelium, debuerunt indici personales decimæ, vt pro dignitate alerentur.

Ad quartum respondetur, suauitatem legis nouæ potissimè in spiritualibus debere expèdi: habet enim pauca præcepta præter iuris naturalis, & sacramentorū, lex vetus sexcenta præcepta indispensabilia. Et in temporalibus etiam suauior est lex gratiæ: liberavit namque nos Christus Dominus onere incòportabili sacrificiorū carnaliū, innumeris expensis pro oblationibus, pro sacrificijs, pro profectioe necessaria ad templū Hierosolymitanū, pro redèptione primogenitorū, & alijs huiusmodi: quid ergo mirū si Ecclesia nos adstrinxerit decimarū pensione ad alèdos ministros diuini cultus, sacramentorum, ac diuinorum dogmatum?

Ad quintum respondetur. Si possibile esset, vt tantus numerus sacerdotum, ac clericorum, quantus reperitur, & necessarius est pro Ecclesiasticis functionibus; perfectam semitam paupertatis sectaretur alijs sanctitatis ornamentis decoratus; citra dubium melius esset, & à populo in pretio haberentur: at hoc perdurare

Mm non

9
Innocent.

Gutierrez.

Deut. 12.

D. Thom.

10

2. ad Th. 2.

Cyp.

11

12

non potuisse, praeuidens Ecclesia stipendia pingui, ac honorifica illis decreuit, indulgens fragilitati humanae conditionis, tum ministrorum, tum populi. Ministrorum quidem deuiantium a perfecto paupertatis statu Christi, & Apostolorum: Populi autem, quia eos quos pauperes videt, despicit: & experientia constat, in eis Prouincijs, vbi clerici nimia egestate premuntur despectui haberi, (nisi ingens sanctitas aestimationem, ac respectum augeat) & consequenter sacramenta, & sacrae actiones per eos exhibitae vilescunt: quare iam aucta Ecclesia, & sanctitate in dies labante necessarium est Episcopos nobilem familiam alere: sacerdotes vero reliquos honorifice degere: eo vel maxime, quia vt dicebamus, prohibitum est nostris sacerdotibus se ingerere negotijs lucrationis, maxime manualibus artificijs, quae non decent ingenuos.

Circa solutionem ad secundum, D. Tho. summam docet quibus locis, & ratione locorum quibus personis decimae soluendae sint. Nos vero eius decisionem sequentes, quia verissima est, & multum iuribus consentanea paulo fusius tractabimus: & ideo sit

DISPUTATIO VI.

De locis, in quibus decimae soluendae sint?

IERTVM est enim, non omnibus Ecclesijs, non omnibus Episcopis, ac Rectoribus esse pēdēdas: quare opere pretium erit scire, quae decimae, & quibus pertineant? cū autē decimae distinguantur in personales, praediales, ac mixtas, de singulis dicendum.

Dico primò. Decimae personales attento iure cōmuni debentur Ecclesiae, in qua quis tenetur iuxta idem ius, vel Missas debitis temporibus audire, vel sacramēta recipere, cuius parochianus esse dicitur: ita D. Tho. hic, & omnes eius discipuli, Abulensis in cap. 23. Matth. quæst. 196. & omnes summissae: expresse hoc habetur in c. ad Apostolicam, de decimis, & c. significauit, de parochijs, & cap. quæsti. cap. statuimus. cap. in sacris 16. quæstion. 1. & ratio suffragatur. Quia decimae dantur in sustentationem ministrantiū spiritualia, tam in ministerio altaris, quam doctrinae, vt bene aduertit Caietanus hic: ergo fideles illi tenentur eas soluere, qui ex officio hæc munera exercet, nempe Ecclesiae

D. Thom.
Abulens.

A suae, idest rectori, & ministratori tali, qui parochus eiusdem Ecclesiae dicitur. Ex quo inferitur, quod si fidelis mutet domicilium in aliam parochiam, licet habeat possessionem in alia, decimas personales debet soluere, vbi habet domicilium, quia ibi suscipit sacramenta, &c. At verò si non mutet domicilium, licet extra suam parochiam laboret, negocietur, aut lucretur etiam per magnam anni partem, semper soluere debet decimas personales illi Ecclesiae, vbi habet domicilium quia ibi per se spiritualia recipit, licet ex accidenti contingat ratione absentiae, seu peregrinationis alibi ea recipere.

B Hoc totum habetur in dicto cap. ad Apostolicam. Et confirmatur ex cap. 3. de sepult. in 6. Quod si contingat vnam personam habere duo domicilia in diuersis parochijs: tunc si vnū sit principale, aliud minus principale, & quasi accessorium priori Ecclesiae debentur decimae personales, si verò sint aequalia domicilia aequitas poscere videtur, vt decimae diuidantur: sed hæc decimae cum iam in defuetudinem ferè abierint, non his explicandis plus nimio immorandum.

Dico secundò. Iure communi decimae praediales illi Ecclesiae soluendae sunt, in cuius parochia sunt praedia. Explicatur assertio. Sicut dioeceses, & territoria Episcopatum olim diuisa fuere per certos terrae ambitus, ac limites, ita in vnaquaque dioecesi diuisi fuerunt termini parochiales, & singulis Ecclesijs fuerunt commissi: qui Ecclesiae parochiales vocantur, & vnicuique Ecclesiae harum praeficitur sacerdos aliquis, tamquam Rector, cui talis Ecclesiae commissae est cura, omniumque habitantium intra ambitum loci tali Ecclesiae designatum, & totum illud spatium solet parochia appellari, vt constat ex toto titulo de parochijs, & ex cap. 1. 13. quæst. 1. & summissae verbo, parochia. Hoc supposito probatur assertio ex D. Thom. hic, & ceteris citatis, & habetur in multis locis iuris capit. cum contingat, capit. cum in tua, de decimis, & idem supponitur in capit. quoniam, eodem titulo & capit. vltimo, in fine de parochijs, & cap. vltimo, de restitut. spoliat. in 6. Ratio huius est, quia sicut Ecclesia diuisit terminos parochiarum gubernandos, & pascendos in spiritualibus ab ijs, qui eis praefecti sunt: sic & sustentationis onus debitum ex decimis iussit distribuendum ex praedijs intra eos terminos cōtētis: sustentatio enim ministrorū praecipue ex decimis praedialibus fieri precepta est. Vnde 16. q. 1. ex Cōc. Magun-

Maguntino sic habetur: Si quis laicus, vel clericus, vel viriusque sexus persona proprietatis suae loca, vel res alicui delegauerit, decimationum prouentum priori Ecclesiae legitime assignatum inde abstrahere nullam habeat potestatem, &c. Quia res transit cum onere suo, ut ibi Glossa aduertit. Fuit ergo hoc onus impositum ipsis terris, seu proprietatibus. Et idem habetur ex cap. Ecclesia, &c. quicunque, eadem causa, & quaestione. Fuitque institutio, ac diuisio non absque magno consilio facta ad vitandum confusionem, quae accideret, si non esset facta. Nam si praediorum iura decimalia cum personis transferrentur, cum personae quotidie mutentur, vel praedia in hoc territorio existentia vendantur, donentur, aut legentur hominibus in alia dioecesi, vel Parochia degentibus, consequens fieret, ut iura Ecclesiarum essent confusa: nam hodie ad hanc, cras ad illam Ecclesiam pertineret. Quam rationem attingit Alexand. III. in dicto cap. cum sint homines, & supponitur in cap. super eo, de Parochijs, & in c. licet. 16. q. 3.

Alex.

3

Sed contra hanc assertionem arguitur: nam contingit aliquem habere domicilium, id est habitationem stabilem in territorio vnius Parochiae, & possessiones, ac fructus in alia Parochia eiusdem vel alterius Episcopatus, & tunc non videtur aequum decimas soluere, ubi sunt praedia: sed ubi habet domicilium, quia ibi recipit sacramenta, & spiritualia dogmata, ad quem finem instituta sunt decimae, ut late argumentatur Gratianus, causa 13. quaest. 1. Confirmatur, quia si ita fieret, ut asserimus in casu argumenti modo positi, iniuria fieret illi Ecclesiae, quae sacramenta ministrat personis habentibus praedia in alijs Ecclesijs, dum stipendium sui laboris alia Ecclesia non laborans perciperet.

Grat.

Argumentum adeo difficile iudicauit Alexander III. in cap. cum sint, de decimis, ut non aliter responderit, quam standum esse consuetudini. Et ita verum est, ut adnotauit D. Tho. & infra latius discutiemus. Nihilominus ex iuribus allegatis pro nostra assertionem decisio haec approbata & recepta est. Et ad argumentum respondetur. Non potuit aliud medium conuenientius excogitari, quam diuisio Parochiarum ad ministranda spiritualia, neque congruentius, quam assignatio decimarum praedialium ad persolueda stipendia sui laboris ministris. Et ius hoc per se loquendo aequale est in omnibus Ecclesijs, & per accidens est, quod huic, vel

A illi hoc commodum eueniat, potuisset enim alteri accidere, & poterit cursu temporis reme contrario se habere. Secundo, quia leges humanae considerant id, quod frequentius accidit: frequentius autem contingit, ut domini praediorum Parochiani sint illius Ecclesiae, in cuius territorio praedia existunt: quod autem in hoc contingat mutatio, rarum, & accidentarium est, nec debet praedudicium asserre Ecclesiae Parochiali, quia ipsa parata est de se administrare sacramenta fidelibus, si in fundis suis voluerint habitare. Hinc etiam patet ad confirmationem.

B Sed quid dicendum de decimis mixtis rerum, quae fructificant, & se mouent ab vno loco in alium, quales sunt pecora, armenta, & alia huiusmodi? de quorum fructibus, & foetibus decimae debentur: Sed cui? Et quidem quando intra limites Parochiae domini sui habitant, pascuntur, & procreant, certum est Ecclesiae illi Parochiali domini sui esse decimas dandas, quia tunc ibi & personae, & res fructiferae domicilium habent. Sed difficultas est tacta a D. Thoma hic, quando pastor in vna Parochia habitat, & in aliam gregem pascit, aut in alio Episcopatu, ut saepius contingit famosis pastoribus, qui greges suos pascendos in hyeme ducunt ad loca calidiora, & fertiliora sita in alia Prouincia, aut Episcopatu, in aestate vero ad propria remeant. Tunc ergo difficultas est, an istae decimae mixtae sequantur conditionem personalium? an praedialium? id est, an solui debeant ubi fructus dominis obueniunt? an vero ubi recipiunt sacramenta? De quo

C Dico tertio. In hoc casu decimae diuidendae sunt, & pro rata temporis vnicuique Ecclesiae pars fructuum reddenda est, ita ut si per dimidium anni in pascuis alienae Ecclesiae oves depastae sunt, & per aliud dimidium in Ecclesia domicilij pastoris, decimae inter eas Ecclesias diuidendae sunt: quod si in alia tertia Ecclesia per notabilem partem anni, verbi gratia, quintam depastae sunt, illi & pars proportionalis debetur, & diminuat alteri, in qua etiam temporis diminutio facta est. Haec assertio non habetur expresse in iure. Assertionem tamen tenet D. Tho. hic, & ibidem Sotus, & alij, qui putant esse annumerandas praedialibus potius, quam personalibus. Alexander Alensis. 3. p. quaest. 51. memb. 4. ar. 4. in fi. Rebus. dicta quaest. 6. num. 25. & sequentibus.

4

5

Alens.
Reb.

6

Nauar.

Sed contra arguitur. Hæ decimæ mixtæ sunt, ac proinde naturam vtriusque extremi sapere debent: & ideo quando dominus ouium habet domicilium in Ecclesia, in qua oues nunquam pascuntur, sed in alia, vel alijs, vna pars fructuum danda est Ecclesiæ domicilij, alia verò Ecclesiæ vel Ecclesijs, vbi sunt pascua, quia hæ decima vt personalis est, debet sequi personam, vt prædialis prædialia: ita iudicat Nauarrus Consilio 1. de decimis. Certè modus dicendi satis probabilis, nec D. Tho. de hac re expresse locutus est: sed quia hæ decimæ, vel prædiales sunt, vel vix aliquid habent de personalibus, communis est sententia allata, & in praxi tutò potest quicuis fidelis eam sequi. Quod diximus de pecoribus, dicendum est de auibus, quæ cicuræ sunt, vt Gallinæ, anseres, pauones: aliter dicendum de auibus, quæ mansuetæ non sunt: nam de captura harum danda est decima in Parochia, vbi venator domicilium habet, eò quod, quæ venatione capiuntur, pertinent ad decimas personales. Idem dico de columbis, quæ licet in columbario morentur, tamen in longinquum auolant, & sumunt sibi cibum, modò in huius, modò in illius Parochiæ limitibus: quia cum istæ aues natura sua ferè non sunt cicures, quòd pullos exhibeant, potius industriæ præparantium illis mansiones columbariorum tribuendum est, quàm earum foeturæ: quare ad res decimales personales referendæ sunt, ac proinde decimæ ex eis soluendæ non ad Parochiam, vbi columbarium est situm, sed ad eam, in qua dominus columbarij habet domicilium, pertinere dicendæ sunt. Similiter dico de apibus, melle, & cera: & idem, & propter eandem rationem dicendum cenfeo de animalibus feris, quæ clausa tenentur locis muratis, caueis, aut viuarijs, cuiusmodi sunt cuniculi, cerui, & similia: quæ si voluptatis gratia custodiuntur, non debentur ex eis decimæ: quia nullum inde lucrum accrescit; secus si lucrum inde capitur. Ex his poteris deducere, quid sit dicendum de alijs, putà de decimis molendinorum, quia existimo eas esse purè personales: decimæ piscatoris in flumine publico videntur prædiales, secus in stagnis, aut locis applicatis certis personis: & sic de alijs iudicandum est.

7

Sed nota cum Nauarro supra numer. 3. quòd quando greges ducuntur ad pascua ex vno loco ad alium valde distantem, quamuis multo tempore pascantur in iti-

A nere, non habetur ratio pascuorum, neque in illis locis soluitur decima, quia pro nihilo habetur ea pascuatio: Item interdum contingere, vt greges ouium vel armentorum pascantur in fundis vnius Parochiæ & accubent in alia, & tunc D. Thom. hic, & eius discipuli, aiunt, magis deberi decimam Ecclesiæ, in cuius territorio greges pascuntur, quàm illi, in cuius territorio ouile locatur: quia fructus gregis ex pascuis proueniunt. Demum potest contingere, vt greges neq; pascantur in vlla anni parte in Ecclesia Parochiali sui domini, sed in alijs. Et tunc iuxta dicta nulla pars decimarum danda est B Ecclesiæ Parochiali, sed diuidenda inter alias. Nauarrus verò vult, semper esse soluendam saltem quartam partem Ecclesiæ Parochiali, quia putat has decimas partim esse personales: nec videtur mihi eius assertio improbabilis.

Solent quidam Iurisperiti longam texere dubitationem, an decimæ præcipuè prædiales debeantur Ecclesiæ baptismali, quando diuersa est à Parochiali, vt quando fideles in vna baptizantur Ecclesia, & in alia suscipiunt sacramenta, quod rarò contingit. Mouetur autem dubitatio propter quædam iura, quæ Ecclesiæ baptismali iubent reddi decimas, capit. 1. §. in diæces. 13. quæstion. 2. & cap. de decimis. cap. statumimus. cap. in sacris. 16. quæstion. 1. & cap. nuntios, de decimis. Casus rarus est, & ideo à viro Theologo relinquendus pro Iurisperitis: vnde & dico, quando constituerit Ecclesiam Parochialem habere territorium proprijs limitibus clausum, ad eam pertinere decimam omnium prædiorum suorum, nisi aliunde constituerit speciali aliquo iure, aut consuetudine ad Ecclesiam baptismalem pertinere. Ita Abbas in capit. cum contin-
gat, num. 8. & Archidiaconus. 13. quæstion. 1. Prima pars probatur ex iuribus allegatis in præcedenti disputatione. Secunda probatur ex iuribus nuper citatis, quorum pleraque confundunt, & pro eodem accipiunt Ecclesiam baptismalem pro Parochiali, quia ferè semper sunt eadem.

D Demum in hac re potissimè consideranda sunt cōsuetudines legitime præscriptæ, quæ in materia decimarum magnā habent efficaciam, iuxta quas contingit decimas vni Parochiæ debitas, in alia esse persolendas inualescente cōsuetudine, vt docuit D. Tho. in hac solutione ad secundū multā cōforme esse iuribus: & verè ita est; nā sic habetur c. ad Apostolicā, & c. cū sint homines, de decimis. & colli-

8

Abbas.
Arch.

9

& colligitur ex c. ad aures, de præscriptioni-
bus, & cap. 1. de præscrip. in 6. & meritò id
fit. Nam sublati præscriptionibus magna
in quaui Republica oriretur confusio, dum
dominia, & iura rerum manerent incerta:
de quo in materia de præscriptionibus. Sed
hinc oritur

DISPUTATIO VI.

Quantum temporis sit necessarium, vt consue-
tudo decimandi in aliena Parochia tribuat
ius Ecclesiæ, quæ hac vititur consuetu-
dine?

VAS reperio sententias. Pri-
ma ait decennium sufficere: ita
Pan. c. cum sint homines, in fine,
quem videtur sequi Couar. ca.

17. sæpius citato nu. 8. §. 4. Gutierrez dicto
cap. 21. n. 58. Ratio eorum est. In consuetu-
dinibus, quæ non sunt contra ius, sed præ-
ter ius sufficit diuturnum tēpus, quod de-
cennium esse censetur, ad ius præscriptio-
nis acquirendum, iuxta doctrinam commu-
niter receptā ex Glossa in c. vlt. de consue-
tudinibus in 6. sed hæc consuetudo nō est
contra ius, sed præter ius, vel potius est ip-
sius iuris interpretatio: quia nullum est ius
absolutè prohibens prædiales decimas sol-
ui Ecclesiæ parochiali, vbi quis habet domi-
cilium, sed potius ipsum ius dicit obscuram
esse controuersiam inter Ecclesiam Paro-
chiale, & prædialem, quando sunt distin-
ctæ, & ideo consuetudinem esse seruandā:
ergo, &c. Confirmatur ex capit. ad Aposto-
licæ. Tu (inquit) eligas in hoc, quod per consue-
tudinem diu obtentam ibidem noueris obserua-
tum: at consuetudo diu durans est, quæ per
decennium durauit, iuxta Glossam in l. de
quibus, verbo, inueterata, ff. de legib. Alia
multa allegant præfati Autores apud ipsos
videnda.

Oppositam sententiam tenent multi alij
innixi fundamento opposito, scilicet hanc
consuetudinem esse contra ius: ergo vt per
eam inducatur præscriptio necessarium est
tempus. 40. annorum. Cōsequens expressè
asseritur à Glossa in dicto cap. cum sint homi-
nes, verbo, ad consuetudinem, ibi, per quam
iuri communi præiudicatur: & in capit. ad
Apostolicæ, verbo, consuetudo, ibi, Ius com-
mune. In promptu est, quod illi Ecclesiæ
debent dari hæ decimæ, in cuius territo-

rio sunt prædia. Consequentia, si antece-
dens verum est, euidens erit, etiam Autori-
bus primæ sententiæ: & quia difficultas est
de antecedenti, probatur apertè ex capit.
Siquis laicus vel clericus. 16. quæstion. 1. &
expressius ex sequentibus: Ecclesiæ anti-
quitas constituta nec decimis nec vlla pos-
sessione priuentur, ita vt nouis oratorijs
tribuantur: quod citra dubium intelligitur
de sacellis, etiam intra eandem Parochiam
erectis: ergo à fortiori prohibet cōcedi ex-
traneis Ecclesijs: & idem habetur in capit.
quicumque ibidē. Item in cap. 1. 13. quæst.
1. ita diuiduntur iura Parochialium Eccle-
siarum per territoria, vt nullus alterius Pa-
rochiæ terminos, aut ius inuadat: ergo reci-
pere decimas ex terminis alterius Parochiæ
est contra commune ius. Demum in capi-
te vltimo de restitution. spoliat. in 6. dicitur
præsumi eos decimas iniuste occupare,
qui eas exigunt ex prædijs in aliena Paro-
chia constitutis. Hæc autem præsumptio in
hoc fundatur, quod illa exactio est contra
ius commune, vnde subiungitur: sit quæ ma-
nifestum, nisi aliud ostendatur, eas de iure
communi ad eandem Ecclesiam pertinere:
ergo oppositum apertè est contra com-
mune ius.

Inter has opiniones eligere non est faci-
le: prior magis autoritate suorum patrono-
rū, quàm iuribus, & rationibus fulcitur. Se-
cunda magis conformis iuri, & rationi ner-
uosa in ipso fundata, cui occurrere vix va-
lent Autores primæ sententiæ, nisi coarctā
do illam ad consuetudinem decimandi in
ea Parochia, vbi quis suscipit sacramenta, &
dogmata sacra audit prætermittit Parochia
prædiali, idest vbi sita sunt prædia: tunc
enim potest quis duplex ius comminisci,
vnum ortum ex diuisione Parochiarum
per territoria, ac prædia in eis sita, aliud
antiquius, & valde conforme primæ
institutioni decimarum, vt scilicet, ij
qui nobis ministrant spiritualia, susten-
tentur. Contra primum citra dubium mi-
lilat consuetudo decimandi in Parochia,
vbi quis habet domicilium, ex prædijs fi-
tis in alia Parochia. Contra secundum
verò nequaquam, quod videtur principa-
lius, & antiquius: & ideo ad firman-
dam consuetudinem illam decimandi suf-
ficere decennium non videtur improba-
bile.

At si diuersæ sint Parochiæ, sic adeò, vt
vna sit prædialis, & consuetudo versetur
circa aliam, in qua dominus prædio-

rum non habet domicilium, non puto probabile ad præscriptionem eius consuetudinis sufficere decennium: sed necessarium esse spatium. 40. annorum, sicut agentes de privilegiis dicimus. Item priorem sententiam reputo verissimam, quando dubium est de prædio ipso, ad quam illarum Ecclesiarum pertineat: tunc enim ipsum ius commune esset dubium pro utraque Ecclesia, & iuxta fundamentum primæ sententiæ decennio posset præscribi, & in eo casu si bene aduertantur loquuntur Couarruu. & Gutierrez citati: & Couar. paulo superius num. 7. secundam sententiam in alijs casibus sequitur.

4

Sed aduertendum circa huiusmodi consuetudines, siue præualeant decennio, siue spatio. 40. annorum non extendi ad noualia antea nullo modo possessa: itaque licet vna Parochia consueuerit per longissimum tempus exigere decimas ex prædijs, quæ colli consueuerunt in alia Parochia: & in hac nunc denuò excolantur, seminantur, vel plantentur agri inculti, non extenditur ad illos ius prioris Ecclesiæ, nec poterit ex illis noualibus decimas exigere. Ita tenent Couar. dict. cap. 17. num. 13. Gutierrez, vbi supra num. 78. & sequentibus: & probatur ex capit. *contingat.* de decimis, vbi Glossa, verbo *noualium*, & omnes notant. Item ex capit. *tua.* §. *nec eodem*, vbi additur in talibus non esse extendendam licentiam, sed potius restringendam. Ratio etiam est clara, quia præscriptio supponit possessionem, & per usum & consuetudinem acquiritur, sed in eo casu Ecclesiæ, quæ præscripsit prædiales decimas, nunquam possedit terras syluestres, & incultas, neque habuit usum aliquid ab eis percipiendi: ergo non potuit præscribere decimam, quæ postea debetur de nouis fructibus. Secundò. Præscriptio in aliena Parochia non extenditur ab vno prædio ad aliud, sed potest esse circa vnum prædium, & non circa aliud, etiam ex prædijs cultis, vt supponitur in capit. *cum in tua*, de decimis, ex illa ratione, quod non plus præscribitur, quam possideatur, & vsucapiatur: ergo à fortiori idem erit de prædijs incultis: illa ergo noualia non sunt præscripta, ideoque iure communi debentur illi Ecclesiæ, in cuius territorio sunt sita, iuxta capitulum, *quoniam*, de decimis, & c. *cum contingat*.

5

Ex præfata ratione colligitur, quod si agri inculti antea possidebantur, & ex herba, vellignis, vel pastu illorum aliquæ decimæ accipiebantur, tunc licet postea de nouo ex-

A colantur, & crescant decimæ, ad omnes illas extenditur præscriptio, quia neque possessio, neque vsus deest: & aliæ conditiones supponuntur, & videtur casus expressus in cap. *dudum*, de privilegijs, & iuuat cap. *secundum*, §. 1. de decimis in 6. Nec varietas in decimis seu fructibus obstat, quia præscriptio per se primò, & fundamentaliter est circa ipsum prædium, seu fundum, & ideo quidquid fructificet, præscribenti fructificat quoad decimam: sicut si in eodem prædio culto ab antiquo in seminatione grani, & ita præscripto postea plantetur vinea, etià extenditur præscriptio ad decimam vuarum,

B

quia illa varietas est accidentalis, & per se attenditur præscriptio terræ, vt à paritate rationis probatur ex cap. *commisum*, de decimis ibi: *Et sicut de pascuis olim decimæ persoluebantur, ita nunc de eisdem ad frugum fertilitatem translatis decimas volumus absque diminutione persolui.* vt ibi notat Glossa verbo *pascuis*. Videndi sunt citati Auctores, & Couar. etiam in pract. cap. 37. num. 5. Et idem existimant dicti Auctores, quādo præscriptio cadit in fundum, qui simpliciter censetur vnus, quia certis terminis clauditur, & tanquam vnus, & indiuisibilis possidetur: tunc enim licet antea non coleretur in omnibus partibus, & in aliquibus earum postea fiant noualia, ad illa extenditur præscriptio, quia totus simpliciter censetur possessus, licet per partes, vt latè Rebus. q. 14. à n. 20. & Gutier. à nu. 101.

Couar.

Rebus.
Gutier.

C Hæc dicta sint de decimis prædialibus: Nam de personalibus nil dicunt iura de consuetudine eas præscribendi: fortasse, vt adnotauit Pan. in c. *cum homines*, de decimis nu. 5. in fine, si alicubi soluuntur, (quod raro fit) semper Ecclesiæ domicilij soluuntur: Et in his, vt pote parum vsitatis non audio oppositam consuetudinem irrepsisse.

D Sed quid de consuetudine circa decimas quas mixtas appellauimus? Respond. Cum istæ vel prædiales sint, vel ferè nihil de personalibus, iuxta dicta de prædialibus iudicandum est: imò quia de his non reperiuntur tam expressa iura, ferè omnes docent seruandam esse consuetudinem. Fateor. In his decimis mixtis probabile est consuetudinis formam induci per solum decennium, quia præscriptio in his non est tam clare contra commune ius, & ita non est certum talem consuetudinem esse contra aliquam Ecclesiam, quia nulla est, quæ ex vi iuris communis habeat certum ius erga decimas has mixtas.

6

DISPUTATIO VII.

An laici possint exigere & accipere decimas sibi, aut eas retinere?

ANC tetigit D. Tho. solutio-
ne ad tertium.

Et videtur vera pars negatiua, primò ex multis iuribus id rigose prohibentibus. Alexand. III. in Concilio Lateranensi, parte. 1. cap. 14. *Prohibemus* (ait) *ne laici decimas cum animarum suarum periculo retinentes in alios laicos possint aliquomodo transferre. Siquis verò receperit & Ecclesie non tradiderit, Ecclesiastica caveat se pultura.* Refertur extra de decimis c. *prohibemus.* Et idem Concilium sub eodem Alexandro parte. 20. capit. 8. seueris verbis ait: *Quamuis sit graue nimis, & diuina dignum animaduersione habeatur, quod laici quidam, quod sacerdotū est, in Ecclesiasticis rebus vsurpant: maiorem tamen metus formidinem, ac dolorem & fomitem sui erroris in ipso clero dicuntur aliquoties inuenire, dum quorundam fratrum, & Coepiscoporum nostrorum, aliorūque Prælatorum Ecclesie decimas eis, & Ecclesiarum depositiones indulgent: & inde via mortis eos impellunt, &c. & ad iniquitatem prouocant animas eorum. Vnde statuimus, vt si quis alicui laico in seculo remanenti Ecclesiam, vel decimas concesserit à statu suo, tamquam arbor, quæ inutiliter terram occupat, succidatur, & donec emendet ruinæ suæ iaceat dolore prostratus.* Refertur extra de decimis cap. *quamuis.* Et in eodem Concilio Alexander III. Anuianensi Episcopo. part. 50. cap. 29. *Quoniam donationem decimæ* (ait) *quæ Abbas sancti Saluij & prædecessor eius cuidā laico iure hæreditario concesserunt tenendā, cum sanctuarium Dei iure possideri non debeat, in irritū penitus reuocet, & viribus carere decernas, & laicis, nisi decimam ipsam Ecclesie sancti Saluij liberet, & absolute restituerent vinculo excommunicationis adstringas.* Refertur extra de decimis, cap. *ad hac.* Et idem Alexander Parmensi Episcopo ait: *Laici, quia decimas detinere non possunt, eas nulla valent præscribere ratione, refertur eā, de præscriptionibus.* Confirmatur. Laicos accipere, & exigere decimas est intrinsecè malum: ergo nullā viā possunt eas retinere, aut accipere. Antecedens patet ex iuribus citatis, vbi non solum prohibetur concessio decimarum faciendā laicis, verum & iam factæ irritantur: quod signum apertum est, eas retentiones, & concessio-

nes laicis factas esse intrinsecè malas.

Secundo. Ius decimarū spirituale est, & annexum ministerio spirituali: ergo à laicis possideri non potest, quia iuris spiritualis non sunt capaces. Antecedens asseritur à D. Th. in hoc art. & ratio est aperta, quia confertur in stipendiū pro ministerio spirituali à ministris Ecclesie præstito plebi. Cōfirmatur. Laici non sunt capaces acquirēdi, aut retinēdi beneficium Ecclesiasticum, quia annexum est ministerio spirituali: sed decimæ etiam sunt annexæ ministerio spirituali diuini cultus, aut sacrorum exhibitio nis: etenim ad hoc potissimè, & primario institutæ sunt: ergo laici non poterunt eas percipere, aut exigere.

Quod si dicatur, argumentum procedere de iure decimarū formaliter cōsiderato, nō verò materialiter, vt infra dicemus. Contrā tertio arguitur. Decimæ ex sua primæua institutione & populi Christiani cōsensu & applausu sancitæ fuere in stipendium ministrorū Ecclesiasticorum pro functionibus sacris, quas erga populū Christianum exercent: ergo nullus Ecclesie Prælatus poterit aliorum diuertere, & in alios vsus applicare: tū quia tolleretur decimarum finē, & institutionem: tum quia contraireretur voluntati populi, qui sub ea conditione earum institutioni annuit antiquitus: & postea eadē subintellecta conditione eas persoluit: ergo nisi illa conditio adsit, non poterunt decimæ ab aliquo possideri: cum conditionales vel causales donationes non valeant, nisi conditione impleta: vt patet ex iure ciuili C. de donationibus, quæ sub modo, vel sub cōditione, &c. & ex Canonico Can. *verum* extra de conditionibus appositis. Quod si asseras decimarum ius in laicis etiā seruare illū finē, & respectū stipendij pro ministris sacris. Certè nō apparet, quo modo possit à laicis possideri, quia incapaces sunt iuris spiritualis. Quarto. In populo Hebræorū nullus, nisi Levitæ poterat retinere ius decimarū, vt patet Num. 18. & alijs in locis, vbi decimæ illis adiudicatæ sunt: ergo in populo Christiano idē ius nequaquā ad Laicos pertinere potest: quia nobilius & spiritualius est in nostris clericis, quàm in Levitis.

Pro parte affirmatiua facit quā plures laicos maximè Reges, Principesque decimas possidere fere in toto orbe in Hispania, Gallia, Burgundia, Alemania, quos omnes damnare temerarium esset: maximè eos, qui ex beneficio, & priuilegio Pontificis decimas obtinent, vt Rex Hispaniæ

tercias decimarū, & in Regno Granatenſi, omnes decimas, & omnes æquites militia-
rū, quos Hiſpano ſermone vocamus *Comen-
dadores*, & alij decimas poſſident.

4

Eman. Ro.

Frater Emanuel Rodriguez Franciſcanus, ac vir doctus tom. 2. quæſtionum regulariū ar. 3. miratur quo modo hæc diſputatio mul-
tis negotiū faceſſiuit, quam ipſe exiſtimat ſolutū facilem, ac tandem aſſerit falſum eſſe id, quo Autores ceſpitant in hac contro-
uerſia, videlicet laicos eſſe incapaces iuris ſpiritalis capeſſendi, ac proinde iuris deci-
marū: & pro ſe citat Rebuf. de decimis. q. 3. n. 100. Sed quidquid ſit de alijs iuribus ſpi-
ritualibus, negari non poteſt ius decimarum collatum pro miniſterio ſpiritali cate-
chizandi, ac ſacramenta miniſtrandi eſſe in cōmunicabile laicis, ſicut & quælibet bene-
ficia Eccleſiaſtica: quare hæc via non euadit-
ur difficultas propoſita. Mitto modò D. Tho. aſſerentē in hoc articulo, & quodlib. citato, ius decimarū eſſe ſpirituale, eò quod debetur propter miniſterium altaris, & ſpi-
ritualium, ac proinde ſolis clericis curā ani-
marum habentibus conueniens: omnes itē ferè Doctores Canoniſtas idem ferè ſentire notat Couar. lib. 1. Variar. c. 19. nu. 5.

Covar.

5

Pro deciſione huius dubitationis præ-
mittenda eſt diſtinctio D. Th. nomine deci-
marū poſſe intelligi ipſos fructus decima-
les, & ius exigendi & percipiendi eos. Secū-
dò. Id ipſum ius poteſt conſiderari formali-
ter, ac materialiter. Ius exigendi, & per-
cipiendi decimas formale eſt: ius exigendi, &
percipiendi decimas propter Eccleſiaſticū
munus, aut officiū quod quis exercet in
Parochia: cui præeſt, vocatur autem forma-
le hoc ius, quia decimæ ex ſua primæua, &
principali inſtitutione in ſtipendiū harum
functionum inſtitutæ ſunt, vt vidimus ſu-
perius. Materialiter verò conſideratur illud
ius, quando decimæ exiguntur, & poſſiden-
tur propter aliquod corporale, aut non ſpi-
rituale munus, putà pro rebus in fauorem
Eccleſiæ geſtis, aut gerendis, propauperta-
te aliquorum ſubleuanda. Vocatur autem
ius materiale exigendi decimas, quia in eo
non includitur reſpectus ad aliquod officiū
ſpirituale, propter quod præcipuè decimæ
inſtitutæ ſunt.

6

His præmiſſis, primò aſſero. Ipſos deci-
males fructus laici quique poſſidere poſſunt
emptione, donatione vel alio licito contra-
ctu. Hæc res non indiget aliqua probatio-
ne præter Eccleſiæ præxim, & quia ſub hæc
conſideratione nihil ſpiritualitatis habent,

A magis quàm fructus laicales. Secundò aſ-
ſero. Laici nequaquam poſſunt detinere,
aut capere decimas, id eſt ius formale eas
exigendi, aut poſſidendi, quia ius hoc for-
maliter conſideratum ſacrum eſt, ac merè
ſpirituale, cuius ſunt laici incapaces. Proba-
tur argumentis factis in principio pro par-
te negatiua. Hanc aſſertionem intelligo eſſe
veram non ſolum ſecundum Canonicum
ius, verum & ſecundum naturale funda-
tū in naturali ratione ſuppoſita inſtitutio-
ne decimarum, ita vt per nullam præſcrip-
tionem, vel humanam conceſſionem mu-
tari poſſit. Probatūr, quia ratio natura-
lis dictat, neminē eſſe capacem ſtipendi,
qui non eſt capax miniſterij, cui ſtipendiū
reſpondet: ſed laici iure diuino ſunt incapa-
ces ſpiritalis miniſterij, vt conſtat in iure:
ergo ſunt incapaces decimarum formali-
ter loquendo. Ex hoc aſſerto inferitur, eos
laicos qui hoc ius uſurpant, aut uſurpare in-
tendunt, non tantum iniuſtos, verum & ſa-
cricilegos eſſe, vt teſtatur Gregorius. 16. quæ-
ſtion. 7. Can. decimas, & in 1. cap. ſtabilitur
noſtrum aſſertum: Inferitur etiam, ius de-
cimarum nequaquam vendi, aut emi poſſe
ſine ſimonix labe, imò neque commu-
tari pro aliquo temporali, vt ait Alexan-
der III. in Concilio Lateranenſi, parte
4. capit. 1. Inſuper neque decimas accipe-
re, & exigere quoquo modo à laicis poſſe
præſcribi, aut conſuetudine obtineri. Ita
in capit. cauſam quæ, de præſcriptioni-
bus.

C

Tertiò aſſero. Laici multis vijs poſſibili-
bus ac licitis poſſunt obtinere, & de fa-
cto obtinuerunt decimas, id eſt ius exi-
gendi, ac recipiendi eas, materialiter ta-
men conſideratum.

Prima via eſt, titulo locationis, aut con-
ductionis: etenim poteſt ius Eccleſiaſti-
cum, quod habet Præſes Eccleſiæ ad de-
cimas laico locare, & laicum eodem iure
Eccleſiaſtico conducere. Probatūr ex ca-
pit. veſtra, de locato & conductione. Aduer-
tendum tamen, talem locationem, ſi
fiat in perpetuum non eſſe licitam, ne-
que validam, vt tradit Sylueſter, verbo,
decimæ, numer. 16. & alij. Sed de hoc latius
infra.

Secunda via, qua laicis concedi poſſunt
decimæ, & ius exigendi eas, eſt, per con-
ceſſionem, aut priuilegium Eccleſiæ ad
tempus, vel in perpetuum, propter
bonum aliquod in Eccleſiam redun-
dans. Quis autem hoc priuilegium lar-
giri

Sylueſt.

giri possit in dubitatione sequenti, & quo modo hoc fieri potest, in argumentorum solutionibus dicetur. Explicatur quod dicimus. Si quis laicus sit de Ecclesia Dei benemeritus, puta quia Ecclesias Catholicorum ab hæreticis defenderit, Christianorum Prouincias à Sarracenorum manibus, & potestate eripuerit, aut bellum foeliciter contra paganos suis sumptibus gesserit, solet à Pontificibus iure decimarum accipiendarum donari: & hoc modo Romani Pontificis beneficio multæ decimæ Imperatoribus, Regibus, Principibus, aliisque proceribus donatæ sunt. Item interdum donatæ sunt pro pauperibus alendis, & pro Religiosis: tum quia pauperes: tum quia Ecclesiæ Dei viles sunt, vt notat D. Thom. ad tertium. Tertia via, per concessiõem Ecclesiæ in feudum perpetuum: cuiusmodi concessiones multæ reperiuntur: & tale in esse censeo eam, qua milites ordinum militarium, quos vulgus Hispanum *Comendado* res vocat, exigunt, & recipiunt decimas, hac scilicet feudali conditione, vt parati sint eas Prouincias, à quibus decimas exigunt, ab hostibus maxime à Sarracenorum incurfibus defendere.

Ad argumenta posita in principio respondetur. Ad primum, illa iura esse intelligenda de iure exigendi & possidendi decimas formaliter: idest ea ratione, qua spirituale est, & annexum officio spirituali ministro rum Ecclesiasticorum: cuius iam diximus laicos esse incapaces. Cæterum quædo laicis communicatur ius exigendi decimas, non esse illud ius spirituale, quod reperitur in ministris sacris, sed alterius rationis, quod vocabimus ius decimarum materiale: pariter & eodem modo, respondetur ad secundum cum sua confirmatione.

Ad tertium argumentum negatur consequentia. Ad primam probationem respondetur, iustis de causis posse Ecclesiam decimarum finem præcipuum suspendere, & in alium finem earum vsum retorquere, dissociando scilicet, & separando à decimis illum ordinem ad alendos Ecclesiæ ministros, quia ista antiqua decimarum deputatio pro ministris sacris ex iure positua, & per Ecclesiæ voluntatem facta est: vnde nō mirum si per idem ius, & eandem voluntatem dissociatio, & separatio ab eodem fine fiat, & alteri temporali deputetur. Exemplum simile est in pensionibus pro titulo temporali, quæ à beneficijs dissociantur: & in beneficijs pro Doctoribus, & Cantori-

bus, quæ designantur pro officijs temporalibus. Hinc poteris percipere, quare mediante Summi Pontificis concessione valeant laici decimas percipere, aut retinere: non autem præscriptione mediante, vt diximus supra. Ratio discriminis est, quia priuilegium, aut concessio Pontificis, mediante eius voluntate, concedendo laicis decimas eas dissociat à fine, quem à principio & absolute decimæ habuerunt, & eas destinat pro alijs ministris profanis. At præscriptio non potest hanc dissociationem facere, sed decimæ in sua priori institutione manent, idest in iure spirituali, quod includunt, cuius laici non sunt capaces: atque adeo præscriptionis tempus, erga ipsos, vt pote incapaces nihil operatur, de quo citò latius. Ad secundam probationem consequentiæ, respondetur, primò. Esto decimas populus obtulerit clericis præstandas eo animo, vt essent stipendia sacrarum functionum: tamen totam distributionem, & in quos vsum secundario essent applicandæ Ecclesiasticis prælatis reliquit. Secundò respondetur, decimarum institutionem non euisse consensu plebis, sed velint nolint, poterunt Pastores Ecclesiæ condere legem iustissimam de decimis præstandis, primò & principaliter pro sustentatione clericorum, secundario pro alijs pijs vsum, ac denique pro vt bene visum fuisset Episcopis, & alijs Ecclesiæ prælatis.

Ad quartum nego consequentiam, eo quod decimæ veteris legis diuina iussione Leuitis sint applicatæ, & nullo modo alijs: in diuinis autem præceptis nequit Ecclesiæ vel apicem immutare, at verò decimæ legis nouæ institutæ sunt humano iure, vnde per humanam potestatem huic, vel illi vsum adaptari possunt.

Sed adhuc explicatione eget, quo modo decimarum ius communicari possit laicis. Quidam vt frater Emanuel præfatus, dicunt eo quod decimæ, cum etiam pro pauperibus institutæ sint, quando laicis dantur, vt pauperibus dantur. Hæc solutio in duobus deficit. Primò, quia sæpe diuitibus ius decimarum confertur, imò omnes ferè concessiones decimarum, quarum memoria extat, Regibus, & viris primarijs, qui abundant diuitijs factæ sunt. Secundò, quia esto decimæ institutæ sunt pro pauperibus, secundario & minus principaliter: primario tamen & principaliter pro ministerio sacrarum, quod Ecclesiastici exhibent populo, & inde accipit illud ius decimarum suam spiritualitatem,

tem, quare adhuc restat explicandum quomodo spirituale cum sit, possit laicis communicari.

I I

Igitur respondetur primò. Quando ex Ecclesie concessione aliquis laicus habet ius exigendi, & accipiendi decimas: ius spirituale decimarum retinetur ab Ecclesia, siue Ecclesie ministris: & laici vice, & nomine eorum decimas exigunt & recipiunt: sicut economi Episcoporum, nomine eorum decimas colligunt, ita D. Th. ad tertiū. Et quidem quando laici accipiunt decimas ex conductione, aut in feudum, clarum est quod dicimus: quia in conductione dominium illius iuris apud ministros Ecclesie locantes manet, & solum fructus eius apud laicum conductorem: & quando dantur decimæ laico in feudum, dominium directum manet apud ministrum Ecclesie, vtile verò apud laicum feudatarium. Eodem modo poterimus philosophari, quando decimæ exhibentur laico propter obsequiū Ecclesie præstitum, aut præstandū, dominium directum illius iuris manere apud Ecclesie ministros dantes decimas, vtile verò dominium, id est, fructus illius iuris, esse apud laicum, qui nomine & vice Ecclesie illas decimas exigit, & percipit. Huius signū est, quia si forte aliquando laicus huiusmodi decimas retinens cadat à tali priuilegio, aut talē concessione perdat: is minister Ecclesie ad quē aliās de iure spectabat eas decimas percipere, fruatur decimis sine noua institutione, aut nouo iure. Ex quo aperte colligitur nō abdicasse à se illud antiquū ius, sed retinuisse, & dūtaxat laico concessum fuisse, vt nomine Ecclesie, & ministrorum eius fructus decimales exigeret, ac perciperet.

I 2

Sex autē modis contingit laicos talia priuilegia, aut concessiones perdere. Primò, si abutantur priuilegio, vt Ecclesiam impugnando. 11. q. 3. c. *priuilegium*, & 63. §. *verū*, & argumentum de donationibus c. *ult. vel* si laicus non facit id, propter quod decimæ sunt eis concessæ, extra de donationibus c. *cū dilectus*, & extra de cōditionibus appof. c. *verū*. Secundò, si prædicti laici nō vtantur priuilegio suo sustinentes Ecclesiam, ad quā decimæ spectant percipere eas per triginta annos, extra de priuileg. c. *si de terra*. Tertiò, si priuilegio tali laicorū valde lædatur ius Ecclesie Parochialis: nā quando priuilegiū incipit esse valde præiudiciale, reuocatur, extra de decimis c. *suggestum*. Quartò, quando priuilegiati renunciant expressè priuilegio suo, extra de reg. §. *statuimus*, & 7. q. 1. cap.

A *quā periculosum*. Quintò, quando laici priuilegiati intercedēte autoritate, & cōsensu Episcopi ius suum contulerunt alicui loco religioso, vel Ecclesie, extra de his, quæ sunt à Prælato c. *cum Apostolica*, & 16. q. 1. Can. *quoniam quidquid*. Sextò, si priuilegiati aliquod enorme delictum cōtra Ecclesiam cōmiserint, cuius decimas habebāt, vel feudū: vt vel occidendo, vel mutilando Prælatum vel Rectore Clericū, extra de pœnis. cap. *in quibusdā*, & extra de priuilegijs c. *ad curas*, & 32. q. 7. Can. *ita nō*.

B Secundo respondetur, & explicatur concedendo, laicos habentes decimas ex concessione Ecclesie habere ius aliquod exigendi, & accipiendi eas: est tamen ius alterius rationis ab eo, quod ministri Ecclesie habent ad eas exigendas, & possidendas: etenim hoc est annexum sacris ministerijs, ac proinde spirituale, cuius laici sunt incapaces: illud verò est annexum alicui ministerio temporali, ac proinde temporale, & non sacrum, cuius capaces sunt laici. In locatione quidem datur conductori ius ad decimas ratione pretij exhibiti, quo locati sunt & conducti fructus decimarum: quando autē quis laicus ratione feudi accipit decimas, habet ius ad illas ratione seruitij præstandi Ecclesie, quæ dedit decimas in feudum, quod seruitiū iura homagium appellant: quando autem ex concessione absoluta, aut donatione decimæ laico conceduntur ab Ecclesia, habet ius ad illas ratione obsequij præstiti, aut præstandi, vt exposuimus circa tertium modum, seu viam, qua laicis decimæ conceduntur. Itaq; in his casibus ius habent exigendi, & accipiendi decimas, sed temporale, vt pote annexum officio temporali, instar eius iuris, quo percipit quispiam certi beneficii fructus annuos ob laborem, & operam, quā impendit in Ecclesie Cathedralis Clericis cantu, aut Latinis literis instituendis: quod ius non est beneficium, neque ius spirituale, eo quod eius beneficii fructus nequaquā accipit ministerij Ecclesiastici causa: quapropter sicut ius patronatus habere potest laicus, sed non nisi Ecclesie concessione:

D ita ius decimæ aliquo modo potest esse penes laicum, at non sine Ecclesie autoritate, atque consensu.

(.?..)

DISPUTATIO VIII.

Quis nam possit laicis concedere decimas, id est
ius illud materiale decimas accipiendi?

AM diximus formale non esse concessibile ab vlla humana potestate: & à certioribus incipientes,

Dico primò. Principes seculares etiam Imperatores, neque possunt alijs concedere decimas, neque sibi retinere propria autoritate: quo fit, vt si id faciant, res Ecclesiæ rapiunt, & restituere tenentur, ac varias censure incurrunt. Probatur ex omnibus titulis de reb. Eccles. non alienandis, & cap. *prohibemus*, & capit. *tua*, 1. de decimis, & in Bulla Cœnæ, clausula 17.

Dico secundò. Indubitatum est Summum Pontificem habere hanc potestatem. Probatur, quia tales concessiones seu dationes possibiles sunt, vt ostendi disputatione præcedenti, propter bonos fines concernentes gubernationem bonam Ecclesiæ: sed in his Summus Præsul habet supremam potestatem: ergo. Secundò ex vsu id constat, cum videamus Summos Pontifices hac fuisse vsos potestate, ac concessisse multis hoc decimarum ius, vt tradunt latè Couarr. lib. pract. quæstionum, cap. 35. & Rebusus quæstio. 10. de decimis. Quomodo autè id debeat fieri, aliquibus iustis de causis, vidimus supra, & latius post finem art. 4. agentes de priuilegijs circa decimas.

Dico tertio. Attenta potestate ordinaria Prælatorum Ecclesiasticorum, & seclusa prohibitione nõ solum Pontifex Summus, verum etiam alij Episcopi singuli in suis diocesisibus possunt propter vrgentes causas, verbi gratia, propter magnũ obsequiũ Ecclesiæ præstitum eam à tyranno defendendo, vel propter aliud simile concedere laicis decimas, vel ad tempus, vel in perpetuum, siue sit sermo de concessione per viam locationis, siue per concessionem remuneratiuam, siue feudalem: Ita ex multorum relatorum sententia tenet Couarruu. dicto capit. 17. numer. 5. & ratione confirmatur. Quia quicuius Episcopus potestate ordinaria potest in suo Episcopatu, quidquid potest Pontifex in tota Ecclesiâ, præter diffiniendi res fidei facultatem, & nisi prohibeatur: sed concessionem præfatam decimarum potest Summus Pontifex conferre laicis, vt dixi in præcedenti

A dicto: ergo, &c. Videatur Felinus in capit. *qua in Ecclesiarum*. de constit. num. 69. §. *Felin.* quinta declaratio.

Dico quartò. Modò nostro seculo, & multis retro temporibus prohibita sunt, & inuaditæ omnes concessiones decimarum in feudum perpetuum laicis concessæ sine Summi Pontificis autoritate: ita tenent cõmuniter omnes Doctores Theologi & Iurisperiti.

Sed quando & quomodo lata fuerit hæc prohibitio, & coarctatio autoritatis Episcoporum; res valde dubia, & inter Doctores maxime Iurisperitos controuersa. Multi inter quos Couarru. dicto numer. 5. quæ sequitur Aragon Theologus secunda secunda, quæst. 87. art. hoc 3. censent hanc prohibitionem incepisse à tempore Concilij Lateranensis sub Alexandro III. Alij verò antiquiorem esse, imò nullam inueneri specialiter ab Alexandro III. factam. Ita multi præcipue Rebus. quæstione. 10. a num. 11. Sed diligentia Rebusi hanc eius sententiam veriore esse ostendam, nam in cap. *prohibemus* de decimis ex Concilio Lateranensi, sub Alexandro III. part. 1. cap. 14. in fine sic dicitur: *Prohibemus, ne laici decimas cum animarum suarum periculo detinentes in alios laicos possint aliquo modo transferre, si quis verò acceperit, & Ecclesiæ nõ reddiderit, Christiana sepultura priuetur.* Quæ verba, si attentè considerentur, non continent prohibitionem vniuersalem simpliciter, nec ad Episcopos directè spectat, vt nõ possint decimas in feudum concedere, sicut antea poterant, quia nulla mentio Episcoporum ibi fit, sed prohibitio directè ad laicos tendit, & non ad omnes indiscriminatim, sed ad eos, qui decimas detinent illicitè, & ait Rebusus: *Quia illas de manu Principum secularium acceperunt, præsertim cuiusdam Regis Franciæ, & non de manu Episcoporum: vel quia acceperunt ab illis, qui dare non poterant, quicumque sint illi: hi enim qui decimas sic receperant, eas retinere non poterant, & in malo statu erant eas occupando, iuxta capit. 2. de rebus Ecclesiæ non alienandis.* Vnde etiam sine prohibitione noua Concilij Lateranensis eas non poterant transferre in alios, sed tenebantur statim eas Ecclesiæ restituere. Sed dices Conciliũ non iubet eas statim restituere, sed dumtaxat, ne possint in alios laicos transferre. Respondetur. Iustis de causis, & fortasse ad vitanda scandala noluit Synodus eos cogere restituere per Ecclesiasticam suam iurisdictionem,

4

Couarr.
Aragon.

Rebus.

Couarru.
Rebus.

3

fionē, sed solum prohibere, ne illas in alios transferrent, vt saltem per mortē eorum ad Ecclesiam redirent: nec tamen propterea eis concessit, vt licitē in vita retinerēt, quā malē acceperant, sed in hoc permissiue se habuit, vt benē notauit Rebusus, num. 22.

S Ex dictis sequitur, in illis verbis Concilij nullam fuisse factā prohibitionem Episcopis, ne decimas dare possint in feudum perpetuū, vnde si antea licebat, nihil circa hoc videtur innouasse Conciliū, & consequenter nec prohibuisse, quin in posterū Episcoporum etiam autoritate similia fieri possent: alibi ergo querenda est prohibitio vniuersalis, quā etiam dirigatur ad Episcopos: & videtur fuisse factā ab Urbano II. vt refertur in lege de vsibus feudorum sub Rubricis Episcopum, vel Abbatem, vbi sic dicitur: *Item si Episcopus vel Abbas, vel Abbatissa, vel Dominus Plebis feudum dederit de rebus Ecclesiarum, quā eis subiecta sunt, & tituli vocantur, nullum habere vigorem secundum hoc, quod constitutum est à Papa Urbano in sancta Synodo, hoc est illud quod post eius decretum fuerit datum: quod autem ante fuerit datum firmiter permanere debere:* fuit autem illud decretum editum ab Urbano in Concilio Turonico, anno 906. vt ex Archidiacono, & Henrico refert Rebusus, num. 23. qui inde colligit prohibitionē illam factā esse Episcopis ante Alexandrum III.

6 Sed in verbis relatis ex Rubricis citatis primò aduertendum, quòd licet ibi absolute fiat sermo de feudorum prohibitionē, siue illa sint temporanea, siue perpetua, sunt tamen intelligenda de perpetuis, quia illa sunt absolute & simpliciter talia, & lex illa rigurosa restrictè intelligenda venit. Secundo, ibi sermonem fieri de feudis concessis, siue laicis, siue Ecclesiasticis, sed tamē communiter, & præcipuè de feudis concessis laicis intelligitur. Igitur in Concilio Lateranensi, sub Alexandro III. videtur hæc prohibitio potius supponi, quàm de nouo fieri, vt patet ex dicto capit. *prohibemus*, & ex cap. *quamuis* de decimis. Quod etiam ex Alexandro refertur, in dicto Concilio non inuenitur, sed ante illud fuisse ab Alexandro editum Rebusus insinuat: in illo ergo textu grauiter conqueritur Alexander, quòd cum laicis non liceat decimas Ecclesiarum tenere, nonnulli Prælati Ecclesias eas illis conferunt, & ideò suspensionis pœna imponitur ei, qui alicui laico in seculo remanenti Ecclesiam, decimam, oblatio

A nēque concesserit: quòd de decimis quoad feudum perpetuum glossa exponit ibi, & colligitur etiā ex cap. *ad hæc* eodem titulo, vbi dicitur non licere laicis ita decimas possidere, vt iure hæreditario illas ad hæredes transmittant: & cap. *cum Apostolica*. de his, quæ fiunt à Prælatiis, &c. in fine, de feudo perpetuo expresse loquitur: vnde per argumentum à contrario glossa & Doctores colligunt, concessionē decimarum nō perpetuam, nec ad posteros transfundendā nō esse illo iure prohibitam: habetur autem illud ius in dicto Concilio Lateranensi sub Alexandro III. part. 50. cap. 39. Ex dictis probatur nostra assertio, siue illa prohibitio incoeperit à Concilio Lateranensi, siue à Concilio Turonensi, sub Urbano II. quòd videtur probabilius.

Ex his insertur corollarium, concessiones factas ab Episcopis ante hanc prohibitionē firmas permanisse, & vsque nunc permanere, sed factas post illam prohibitionē irritas esse, & nullius valoris.

C An verò illarum tempus cōputandum sit à tempore Alexandri III. vel Urbani II. dignum est scitu, & pro praxi valde necessarium, & videtur esse cōputandum à tempore Urbani II. si verum est ab eo tempore incoepisse præfatam prohibitionē, & inualidationem: & in dicta Rubrica de vsibus feudorum, ita deciditur, quæ habet auctoritatem teste Ioanne Andrea & alijs ibi, & ita tenet Hostiensis in summa. Sed oppositum dicitur imò & supponitur in cap. 2. §. *sane*, de decimis in 6. nam ibi dicitur concessiones decimarum factas ante Conciliū Lateranense posse ab eisdem laicis Ecclesiis, vel alicui Religioni tribui de licetia Episcopi: vnde supponitur ibi licetē detineri à laicis nunc, quæ factæ sunt post Conciliū Turonense, & ante Concilium Lateranense, quòd indubitatum censet Couarru. citatus, & communiter tenetur, vt ait Syluester. ex

D quo. §. non mediocre sumitur argumentū ad probandū prohibitionē eā incoepisse in Concilio Lateranensi, non in Turonico. Sed quidquid de antiquitate prohibitionis sit, in praxi standum est decisionī factæ in dicto. §. *sane*, & ad illam declarationem factam in titut. de vsibus feudorum, respondetur, eā extensam fuisse vsq; ad tēpus Concilij Lateranensis, siue hoc sit factū consuetudine, & quasi præscriptione, siue expressa eiusdem Concilij Lateranensis indulgentia, propter aliquas causas iustas, siue vt ait Syluester, verbo *decima*, quæstione 10. quia

Rebus.

Hostiens.

quia credit tempore Urbani omnes, vel ferè omnes, qui iniuste decimas possidebant, eas restituisse Ecclesiæ: & ideo præsumitur omnes decimarum concessiones, quas laici ante habuerant, & usque ad Concil. Lateranen. ab eis retentæ fuerunt, licitas fuisse.

8

Abulens.

Quod si aliquis sciscitetur, an laici, qui decimas possident, censendi sint eas habere titulo feudi ante Concil. Lateranen. vel post illud? Aliqui, ut Abulensis super cap. 23. Matth. quæst. 178. aiunt quod si laicus non ostendit privilegium, siue concessionem Ecclesiæ nulla temporis diuturnitate iuuatur: maximè quia in decimis, ut dictum est, locum non habet præscriptio, aut consuetudo etiam longissimi temporis: & in hoc casu non potest probari titulus acquisitus ante Concilium præfatum sine titulo, aut non procedit præscriptio.

Andreas.
Monachus.

Hanc sententiam videntur tenuisse Hostiens. ut refert Ioannes Andreas in capit. cum Apostolica de his, quæ fiunt à prælatis. & Archidia. & Ioannes Monachus in cap. 2. de decim. libr. 6. Opposita tamen sententia communior & verior est, considerandam scilicet esse antiquitatem possessionis, quæ si immemorabilis tēporis fuerit, magnam præsumptionem inducit, ac sufficientem probationem tituli ante Concil. Lateranen. acquirit: quod in specie expresse tradidit Ioannes Andreas, Antonius Cardinalis, & Imola in capit. cum Apostolica: & Ancharranus, & Cardinalis in capit. causam quæ, & alij multi, quos refert & sequitur Couarru. ubi supra. Addit tamen contra Abbatem in capit. Apostolica, & alios, non esse necessariam probationem famæ, ex qua deducatur has decimas ante Concil. Lateranen. fuisse concessas, satis enim est possessionem probari eius temporis, cuius initium memoriam hominum excedit: illud tamen fortasse requiritur, quod saltem ex fama constet laicos eas decimas titulo feudi possedisse, & antiquitas possessionis inducit præsumptionē, quod ille titulus feudi licitus fuit, nempe ante Concilium Lateranen. acquisitus, quod ego verum existimo. An verò laici possidendi decimas expoliati, & agentes interdicto recuperandæ, sint ante omnia restituendi? quæstio est satis controuersa inter Iurisperitos, quam discutiendam ab eis, ut alienam à Theologo relinquo, cupidus poterit videre Couarru. ubi supra, & Gutierrez à numer. 72. vsque 77.

Cardinalis.
Imola.
Anchar.

A Dico vltimò. Etiam post prohibitionem, relata, siue ab Urbano; siue ab Alexandro Prælatis inferiores Summo Pontifice, imò & Ecclesiarum parochi, vel quiuis alij habentes legitimum ius ad capiendas decimas possunt propria autoritate concedere laicis ius decimarum ad breue tempus. Probat ex prima Clementina de rebus Ecclesiæ non alienandis, in fine, ubi id expresse conceditur de locatione, ac venditione: & eadem ratio est de quolibet alio iusto contractu, vel in se, vel quia iure Canonico non est prohibitus: est autem prohibitus omnis per quem iura Ecclesiæ siue bona immobilia ad alios transferuntur: & ideo quando locatio est perpetua, seu ad longum tempus, reputatur alienatio, ac propterea dixi in asserto, posse fieri ad breue tempus. Quod autem dicatur longum tempus, communiter Doctores dicunt esse decennium: nam infra illud ex iure communi tempus reputatur breue, ut de septennio habetur capit. vltimo, ne Prælatis vices suas, & notat glossa in dicta Clementina prima: at verò Paulus secundus in extrauaganti ambitioso de rebus Ecclesiæ non alienandis, hoc tempus contraxit ad triennium, & irritauit omnem locationem, aut venditionem longioris temporis. Sed notat Caiet. verbo excommunicatio, & Nauarrus in Manuali, cap. 27. numer. 149. multis in locis non esse receptam extrauagantem, saltem quoad annexas poenas, sed seruanda ubi non fuerit contraria consuetudine abrogata.

Sed rogas, an iure communi Episcopus laico decimas dare possit ex iusta causa, vel eas locare, vel vendere ad vitam ipsius laici? id concedit glossa in capit. quamuis de decimis, quia vita hominis cum sit dubia, tanquam tempus modicum reputari debet: & idem diceret de vita ipsius Episcopi, vel parochi. Opposita tamen sententia verior est, tradita ab Abbate in eodem capit. quamuis, quia vita hominis ad multum tempus protendi potest.

Sed contra hoc extat vsus receptus in Ecclesia conducendi laicos in Catores, pulfatores organorum, Magistrorum Grammaticæ edocendæ, in stipendium dando illis ad vitam certam partem decimarum, puta octauam, aut nonam: ergo idem erit de locatione decimarum. Negatur consequentia, quia per locationem intelligitur locans alienare bona, saltem quoad dominiū utile, quando sit per longum tēpus: omnis autem

Nauar.

10

Gutier.

tem alienatio bonorum Ecclesie prohibita est, in conductione autem operarum alicuius non sic, sed potius Ecclesia quasi emit alterius operas, quod non est prohibitum, etiam ad longum tempus, dat autem in stipendium partem aliquam decimarum, non quasi alienans ius, sed quasi soluens in fructibus collectis, & separatis à iure decimarum operas laici stipendiati.

Et aduerte, has prohibitiones non solum erga laicos, verum etiam erga clericos intelligi debere. Demum notare oportet quæ nouissimè Synodus Tridentina Sessio. 25. ca. 11. de reformatione statuit dicens: locationes verò rerum Ecclesiasticarum, etiam autoritate Apostolica confirmatas sancta Synodus irritas decernit, quas à triginta annis citra ad longum tempus, seu ut in nonnullis partibus ad viginti nouem, seu bis viginti nouè annos vocant factas, Synodus prouincialis, vel deputandi ab ea in damnum Ecclesie, & contra Canonicas sanctiones contracta fuisse iudicabunt.

DISPUTATIO IX.

Utrum laici, qui licite retinent decimas in feudum perpetuum, vel quia per feudum iustum ante Concilium Lateranense, vel à Papa concessum, possint iuste, ac licite in alios laicos illas transferre?

IXI, qui licite retinent decimas, nam si iniuste detinent, certum est ex omnium Doctorum sententia, non posse eas transferre in alium laicum, etiam interueniente autoritate, & consensu Episcopi: & habetur aperte cap. cum Aposto. de his quæ à praelatis fiunt, & c. prohibemus, & c. ad hæc.

Circa hanc disputationem duas reperi sententias. Prima asserens laicos nequaquam posse transmittre in alios laicos eas decimas, quas licite possident, etiam de consensu Episcopi: ita Abbas in capit. prohibemus, de decimis: & dicit esse communem sententiam Doctorum, quam tenet etiam Hostiensis, in dicto cap. cum Aposto. Archidiaconus in capit. 2. de decimis in 6. & Ioannes Monachus ibidem & Rebusus, quæst. 10. à numer. 26. fundantur in prohibitionem capituli, prohibemus, & in cap. quamuis, de decimis, ubi generaliter prohibetur omnis translatio decimarum in laicos feudo perpetuo: quare capitulum, prohibemus, licet

A non ita vniuersaliter loquatur, extendendum est, & declarandum per capitulum grauenim, quod est Alexandri III. sicut capitulum prohibemus Concilij Lateranensis, sub eodem Alexandro.

Secunda sententia tenet, id posse fieri, saltem de Episcopi consensu: ita Glossa in dicto cap. prohibemus, quam sequitur Cardinalis ibi, & Syluester num. 26. cum Raymundo summa confessorum, & Pisana, & idem tenet Ioannes Andreas in cap. 1. de prescriptione in 6. & hanc opinionem præualuisse in consuetudine ait Felinus in cap. quæ in Ecclesiarum. de constitutionibus num. 69. & in capit. causam, eodem titul. numer. 4. & Couarru. ubi supra numer. 5. §. præter hæc, & probant ex dicto cap. prohibemus, ubi non prohibetur generaliter, ne laici decimas in alios laicos transferant, sed sub coarctatione, ne laici decimas cum animarum suarum periculo retinentes, in alios laicos transmittant: quæ prohibitio non dirigitur ad omnes laicos tenentes decimas in feudum, sed duntaxat ad eos, qui iniuste detinent. Confirmatur ratione, quia ex dictis Pontificum, quæ citabimus in præcedenti disputatione, habetur, feudum decimarum concessum ante Concilium Lateranense, in suo robore permanisse, ac consequenter cum eisdem conditionibus, & qualitatibus, ut antea erat: sed antea erat perpetuum: ergo & modo: tunc sic, si non posset transferri saltem in hæredes necessarios, non posset dici perpetuum, sed vitalitium: ergo adhuc post illam prohibitionem potest in alios transferri laicos.

Ista secunda sententia mihi visa est probabilior, præcipue quia capitulum, prohibemus, allegatum pro prima sententia non prohibet omnem translationem feudorum in laicos, sed eam duntaxat, quæ est feudorum illicite à laicis occupatorum, capitulum autem, quamuis grauenimis, licet inuehatur in Ecclesiasticos, concedentes feuda bonorum Ecclesiasticorum laicis, intelligendus tamen venit de feudis illicitis, vel post Concilium Lateranense concessis: quando igitur feuda licite retinentur à laicis, cum non videam ius prohibens eam translationem in eam sententiam inclino, ut possit talis translatio licite fieri, saltem de consensu Episcopi.

Confir. quia cum transferretur feudum licitum adhuc in suo esse permanens, re vera non erigitur de nouo: ergo non comprehenditur hæc translatio

1 2

2

Sylæst.

B

C

3

Abbas.
Host.
Archid.
Monach.
Reb.

D

translatio sub prohibitione Urbani, & Concilij Lateranensis: ergo feudatarius potest de eo disponere, sicut poterat ante latas leges ab illis Pontificibus, & Concilio: ergo consentiente Episcopo feudatarius potest illud transferre in alium, etiā laicum. Confirmatur secundò, quia decimæ licet infeudatæ, vel per Romanum Pontificem, vel per ius antiquius Concilio Lateranensi, non sunt sub dominio vtili Ecclesiæ, sed solum sub directo: ergo per translationem illam non magis alienantur ab Ecclesia, quàm antea essent: ergo quantum ad hoc non cadunt sub prohibitione de non alienandis rebus Ecclesiæ sine consensu Episcopi: neque etiam cadunt sub prohibitione nō dandi illa in feudum, vt enim dicebamus talis prohibitio circa feuda decimarum licita nullibi in toto iure habetur. Probatur denique hæc sententia ex praxi timorum, quos sæpe ad alios transmittere videmus huiusmodi feuda.

Sed dubitas, an etiam post Concilium Lateranense, & Turonense possit Episcopus in alios transferre feudum perpetuum, quod vacauit per mortem feudatarij, qui decessit sine successoribus, & sine eo quod feudum in alios transtulerit viuens.

Et videtur vera negatiua pars: nam illud feudum, eo ipso quod vacauit, ad Ecclesiā deuolutum est: ergo si denuò concedatur alicui laico necessaria est noua erectio, & cōcessio feudi: at hanc nequit efficere Episcopus, prohibentibus iuribus citatis ex Alexandro, & Urbano: ergo.

In oppositum est Innocentius tertius in cap. 2. de feudis, vbi interrogatus ab Episcopo Mediolanensi, an cum contingit vassallum eius decedere, & ad feudum ipsius redire feudum eius, liceret alij dare, quamuis iuramento tenebatur adstrictus non infeudare de nouo, Romano Pontifice inconsulto: & respondet Pontifex Archiepiscopo, in eo casu feudum decedentis posse liberè Episcopum concedere, si ita viderit expedire. Quidam hoc argumento, & efficacia textus conuicti dicunt, id posse Episcopum: & ad argumentum factum pro parte negatiua respondent, illas decimas sic infeudatas non incorporari Ecclesiæ, quoad dominium vtile ipso facto per mortem vassalli, sed necessariam esse acceptationem Episcopi, vnde prius quàm acceptet potest infeudare alteri: si autem semel eas decimas incorporauit, iam non poterit iuxta doctrinam Ab-

batis in capit. vt super. Nihilominus non planè video dissolui argumentum: nam vacante feudo ius decimandi ad Ecclesiā reuertitur, siue acceptet Episcopus, siue nō acceptet, vnde sine noua concessione, aut erectione non potest dari laico in feudum perpetuum. Quare nos negatiuam partem tenemus vt tutiorem, & consultiorem: vt ferè in simili casu dixit Coelestinus III. in dicto capit. vt super. Et ad textum ex cap. 2. de feudis, respondetur primò, eam eius textus prolationem potius esse indulgentiam factam Archiepiscopo Mediolanensi, quàm decisionem vniuersalem: vt patet in simili casu proposito ibidem in tertio loco. Secundò respondetur. Cum ibi non dicatur, an liceat illud feudum concedere laico, an personæ Ecclesiasticæ, de concessione facienda Ecclesiasticis personis intelligenda est, ne Innocentius videatur derogare iuribus prohibentibus, vt post Concilium Lateranense, ius decimarum in perpetuum feudum ab alio, quàm à Summo Pontifice concedi non possit.

DISPUTATIO X.

An laici qui ab antiquo licet retinent decimas in feudum perpetuum, siue propter ius antiquius Concilio Lateranensi, siue ex cōcessione Summi Pontificis possint iuste in alios, qui sint Ecclesiastici, transferre?

Quidem ex communi omnium Doctorum sententia vera est pars affirmatiua, & maximè accedente consensu Episcopi eius diocesis, ad quam pertinent decimæ: Ita habetur expresse in cap. cum Apostolica de his quæ fiunt à Prælatiis, & cap. cum & plantare de priuilegijs: Quinimo addit glossa, & benè in cap. 2. §. sanè de decimis in Sexto, quando laicus habens feudum Ecclesiæ alicuius vult eidem met Ecclesiæ, cuius est vassallus, restituere decimas, quas in feudum habet, tunc ait non est necessarius cōsensus Episcopi, quia nihil vlli Ecclesiæ subtrahitur, sed acquiritur. Secus quando laicus possidens decimas non vult illas reuincere Ecclesiæ, cui ex iure communi debebantur, sed alteri: tunc enim necessarius est Episcopi consensus, quia tunc fit quædam alienatio ab vna Ecclesia in aliam, & ideo meritò Episcopi consensus postulatur in dictis capitulis, & in dicto §. sanè.

Sed hæc quæstionis resolutio maiorem diffi-

difficultatem excitat, vt disputatio plus habeat in recessu, quàm in fronte, ea est, an quando feudatarius non est verus, & iustus possessor, sed intrusus, ac iniustus detentor decimarum, & non vult eas illi Ecclesiæ restituere, cuius erant, sed alteri, an in hoc casu possit translatio fieri de consensu Episcopi? Et videtur vera pars negatiua: Nam ille sic transferens iniuriam facit Ecclesiæ priori, cui debita erant decimæ: ergo etiam si consentiat Episcopus, non poterit ea translatio iustificari, & consequenter neque erit valida: quia Episcopus non habet potestatem priuandi Ecclesias suis decimis, sicut neque bona vnius Ecclesiæ valet ad aliam transferre, vt diffinitur capite. 1. de rebus Ecclesiæ non alienandis. Illæ autem decimæ sic erant vnius Ecclesiæ, vt alterius non sint neque possint fieri ab iniusto detentore, & hoc videtur sentire glossa vltima in dicto capite. *cum Apostolica*. Panormitanus, & alij ibi: & idem sumitur ex Panorm. in cap. *prohibemus*, de decimis.

3

Opposita sententia videtur probari ex dicto cap. *cum Apostolica*, cuius verba singula ponderanda sunt ad hunc modum: Quæstio fuerat proposita Innocentio III. de decimis detentis à laicis, dicuntur autem detineri, quæ nō possidentur iuste, sed per vim detinentur: Nam detinere ad factum refertur, possidere ad ius, vt ponderauit Rebus circa capite. *prohibemus*, dicta quæstion. 10. num. 24. præcipue quia Hieronymus citatus in eodem cap. *cum Apostolica*, expresse dicit, *si fuerint à laicis male detenta*, & nihilominus ait sufficere consensum Episcopi, cuius sententiam in hoc Innocentius III. sequitur. Prætereà idem videtur colligi ex illis verbis: *Monendus est laicus, qui decimam detinet*, vt eam restituat Ecclesiæ, ad quam spectat: ergo loquitur de eo, qui iniuste detinet, & restituere tenetur, vt ibidem glossa animaduertit, ac de illo subditur: *Si induci non possit, vt illi Ecclesiæ restituat, & alteri det*, de consensu Episcopi, donatio valeat. Item Pontifex ibi videtur intendere, vt in eo casu sufficiat consensus Episcopi in ordine ad locū religiosum, in quo nō sufficeret respectu alterius laici, vt patet ex illa ratione, *Cum per vtrumque vtilitati Ecclesiæ consulatur*, sed quando Laicus iuste possidet, potest in alium laicum ius suum de consensu Episcopi transferre, vt præcedenti disputatione docuimus: ergo vt aliquid speciale ibi cōcedatur locis religiosis, oportet dicere, quod licet restitutio fiat de iniustis

Rebus.

1

A tē detentis, applicatio fieri potest de consensu Episcopi.

Certe prior sententia ad eō fori innititur fundamēto, vt nisi autoritas & definitio Pontificia Innocentij ex dicto c. *cum Apostolica*, obstitisset, ego minimè à priori sententia discederē: sicut discedo, quia in ea decisione fieri sermonem de iniuste detinentibus decimas, aut Ecclesiæ fructus, videtur non posse negari; quidquid Panorm. & alij prioris sententiæ Autores conentur verba præfati Innocentij, in iō & capitul. *prohibemus* adaptare ad iustam possessionem decimarum in verum, & validum feudum.

B

Quare ad argumenta pro priori sententia respondetur, illud procedere secundū regulas cōmunes iustitiæ, & iura cōmunia de rebus Ecclesiasticis non alienandis, & decisio Innocentij specialis est, & præter cōmunes regulas: cuius decisionis possumus rationē colligere ex verbis textus, videlicet id fuisse concessum à Pontifice ad maiora mala vitanda, & damna Ecclesiæ aliquo modo reparanda, qua ratione, & modo id posset fieri, quia minus inconueniens est decimas mutari ab vna Ecclesia in aliam, quàm à laico possideri: neque per hoc fouet Ecclesia peccatū aliquod, sed per piā Ecclesiæ dispensationē indulget, vt materia iniustitiæ subtrahatur, etiam si restitutio fiat aliter, quā in rigore, & secundū cōmunes regulas iustitiæ fieri deberet, nō interueniente prouidentia Ecclesiæ. Nam qui tenetur alicui restituere, si à creditore obtineat facultatē dandi illa debita bona pauperibus, vel alicui Ecclesiæ, liber erit à restitutione alio modo facienda: sic licet alicui Ecclesiæ debeatur decimæ retentæ, quas iniuste ab ea tulit laicus, vniuersalis Ecclesiæ Præsul, qui est veluti principalis creditor, potest indulgere, & cōcedere, vt alteri Ecclesiæ dētur, & illā restitutionē pro sufficiente haberi: & sic fit in casu nostræ dubitationis, cū hac cōditione, vt cū Episcopi assensu, & autoritate applicatio decimarū alteri Ecclesiæ fieret. Nā omnino prohibitū est, vt laici sua autoritate de rebus Ecclesiasticis disponant. 16. q. 7. per totā, vnde etiā in feudis, vel decimis, iuste possessis à laicis seruandū est, vt sine cōsensu Episcopi nulli religioso loco eas audeat applicare, iuxta c. *cū & plātare*, de priu. sed cū decisio, de qua in c. *cū Apostolica*, sit extra regulas cōmunes iustitiæ, ac iuris, neque latū vnguē extēdēdā cōseco vltra casus in ea expressos: quapropter hac limitatione tenenda est, quæ habetur in c. 2. §. *sanē*, de decimis

D

in 6. vbi postquam declarauit Pontifex Religiosos non posse habere decimas, nisi de consensu Episcopi, subiungit: *illas autem decimas intelligimus, quæ ante Lateranense Concilium ipsis laicis in feudum perpetuò fuere concessæ.* Itaq; pia indulgentia Innocentij, ac concessio de applicandis decimis antea etiam iniuste retentis alicui Ecclesiæ, cuius antea non erant, intelligenda tantum est de decimis, quæ ante Conciliū Lateranense à laicis detentæ fuere. Fortasse ratio est: quia de talibus decimis vix cōstare potest, an iuste vel iniuste concessæ fuerint, & ideo indistinctè concessum est, vt omnes illæ restitui possint Ecclesijs quibuscūque, dummodo id fiat ex consensu Episcopi. Secus erit de decimis à laicis occupatis post Lateranense Concilium sine titulo iusto, quas non esse restituendas Ecclesiæ, cuius antea erant non diffiniuit Innocentius; & ideo alteri Ecclesiæ non poterunt applicari, etiam de consensu Episcopi, cū id nō habeatur ex iuribus citatis, imò ex. §. *sane*, citato præfata apertè colligūtur: nec ratio adhibita pro applicatione decimarum retentorum ante Concilium Lateranense militat in alijs postea retentis, neque hæc indulgentia, quæ videtur esse in præiudiciū aliarum Ecclesiarum, est amplianda sine firmissimo fundamento, & expresso iure.

DISPUTATIO XI.

An præter vias licitas, quibus diximus laicos posse sibi acquirere decimas, adhuc alia supersit via licita ad idem? Præcipue id quæritur de consuetudine, & præscriptione, hoc est, utrum laici possint consuetudine, seu præscriptione decimas acquirere?

Vam dubitationem partim tetigimus supra circa articulum primum, modò verò est exactius inuestiganda: & quæstio non procedit de præscriptione decimarum percipiendarū, vt ius spirituale est, & à spirituali procedens. Sic enim iam docui ex omnium sententia non posse laicos eas percipere, & illarum cōparare dominium: quia illius iuris sunt incapaces, sed dubitatio procedit de ipsis decimis, vt materialiter considerantur, vt percipi possunt per priuilegium, aut illis tribus vijs licitis.

Et videtur vera pars negatiua ex capite, *causam*, de præscriptione. vbi absolute dicitur, laicos decimas præscribere non posse,

A & fit sermō non de spirituali iure decimarum: quia non eget hoc diffinitione, sed de decimis, id est actione, & iure percipiendi eas sine spirituali titulo. Hæc est communis opinio Doctorum in eo cap. Felini, Abbat, & aliorum.

In oppositum est: quia præscriptio legitimi temporis, seu immemoralis æquiparatur priuilegio, cap. *super quibusdam*, de verborum significatione, vbi Glossa notat cōsuetudinem, cuius memoria non extat priuilegium inducere, neque indigere alio titulo, & ad hoc multa allegat, & notatur etiam à Doctoribus in leg. *hoc iure*. §. primo. verbo, *ductus aquæ*, ff. de aqua quotidiana, & æstiuā: sed laicus potest per priuilegiū decimas obtinere: ergo & præscriptione. Respondet Felinus dicto cap. *causam*, nu. 2. cum Abbate, & multis alijs illam æquiparationem procedere in persona capaci, non verò quando præscribēs est incapax, vt est in præsentī ratione decimarum. Sed contrā: quia licet laicus sit incapax iuris spiritualis, non est incapax iuris ad percipiendam commoditatem temporalem in decimarū perceptione, quod in præsentia rum controuertitur. Cōfirmatur: quia per priuilegium non datur decimæ laico vt in capaci iuris spiritualis, non enim tale ius illi conceditur per priuilegium, imò neque forsan concedi potest, sed datur ius ad temporale illud commodum, cuius capax esse supponitur: ergo eodem modo dicere poterimus de præscriptione.

Dico primò. Sola consuetudo etiam immemoralis non est sufficiens ad præscribendas legitime decimas. Probatur: quia decimæ intrinsecè imbibunt quandam spiritualitatem, quæ non potest ab illis separari, nisi per legem, aut dispositionem valentis facere hanc separationem: sed nulla extat lex, quæ decernat præscriptionem hanc habere vim erga decimas, & nulla cōcessio, iam enim hoc ad priuilegium pertinet: ergo sola præscriptio non habet, neq; habere potest talem effectum inducendi vim.

Et ad argumentū in oppositum, & eius confirmationem respondetur, non omnino æquiparari præscriptionem, & priuilegium erga decimas: nec est verum facultatem, quæ per priuilegium solet laicis concedi ad possidendas, & acquirendas decimas, etiam posse iisdem dari, in vi præscriptionis: tum quia tota vis præscriptionis est à lege instituyente talem modum trans-

Felin.

3

4

ferendi rerum dominia, vel iurisdictionem, vel alia similia, nulla autem extat lex, in cuius virtute hæc facultas laicis concedatur ex vi solius consuetudinis: tum etiam: quia præscriptio prærequirit bonam fidem, & possessionem: decimæ autem non possunt à laicis possideri propria, & ciuili possessione, quæ requirit ut proprio nomine iure ac titulo res ipsa, vel ipsa ad illam habeatur, laicus autem non est capax, ut proprio nomine & iure decimas habeat. Dicit quis, habebit nomine Ecclesiæ, vel autoritate eius dissociabitur, & mutabitur ius illud spirituale in temporale, sicut supra circa finem disputationis explicui. Respondetur. Id nequaquam in casu solius præscriptionis, aut consuetudinis potest stare: quia iam supponitur facultas Ecclesiæ, nostrum autem assertum de præscriptione sola procedit.

Dico secundo. Quamvis consuetudo immemorialis non sufficiat in vi solius præscriptionis ad exigendas decimas, ut modò dicebamus: tamē sufficit in vi cuiusdā probationis sufficientis priuilegij, in cuius virtute illa consuetudo inchoata, & continuata creditur, etiā si tale priuilegium nec inueniatur scriptum, nec aliter probari possit, quàm per diuturnam famam, & opinionem. Ita sentiunt multi Doctores, Felinus in dicto cap. *causam*, nu. 3. cum Cardinali ibi, & in dicto c. *cum Apostolica*, de his, quæ fiunt à Prælatibus, ubi etiam idem tenet Baldus, & Imola, & Dominicus in cap. 2. §. *sane*, de decimis in 6. Syluest. verbo *decima*, q. 10. dicto 2. refertq; Ioannem Andreā in cap. *de præscriptionibus*, in 6. & in cap. *super quibusdam*, de verb. signif. dicentem, quando consuetudo illa immemorialis introducta est cum opinione & fama, quod ex aliqua concessione legitima petuntur decimæ à laico, & antecessoribus eius, tunc præsumi probatum priuilegium, vel inuestituram feudii debita autoritate factam, scilicet Pontificis vel Episcopi ante Concil. Lateranense, de qua re dixi. Et probatur hoc assertum argumento legis vltimæ. ff. de aquæ pluuiæ arcenda, ubi sic habetur. *Scænola dixit solere eos, qui iuri dicundo præsumunt, tueri aquæ ductus, quibus autoritatem vetustas daret, tametsi non probaretur.* Ergo pari ratione licet consuetudo non det ius præscriptionis, dat tamen sufficientem autoritatē, seu probationem priuilegij, sub cuius opinione, & fama continuata est. Confirmatur à simili, facultas eligendi confessorum consuetudine acquiri non potest, sed tamen consue-

tudo probat talem facultatē esse legitimā, & ex priuilegio manasse: ergo idem in nostro casu est dicendū. Item. Vnio Ecclesiarum præscriptione non procedit, potest tamen consuetudine probari à superiore aliquo facta esse, ut ex Ioanne Andrea, & alijs notat Felinus ubi supra. Demum: quia nisi oppositum constet credendū est istum laicum possidentem decimas, & eius antecessores aliquo iusto titulo (quorū multi possibiles sunt) eas possedisse iam ab antiquo: ergo ex tali consuetudine simul adiuncta fama, & opinione, quod ita sit, præsumendū est pro possidente. Quare si cum tali consuetudine non coniungerentur fama constans, & opinio, quod in virtute alicuius licitæ concessionis, seu priuilegij recipere-tur, cessaret præsumptio priuilegij, & præscriptio non sufficeret.

DISPUTATIO XII.

An id, quod diximus de præscriptione laicorum erga decimas, verum etiam habeat in clericis vel personis Ecclesiasticis omnibus?

T quidem quod attinet ad decimarum detentionem, id est liberationem ab onere soluendi, manifesta est pars affirmatiua, etenim si laici hæc immunitatē possunt sibi præscriptione & consuetudine comparare, ut supra docuimus circa articulum primū: cur non potiori ratione id poterunt Ecclesiastici? Sed disputatio est, an clerici, vel Ecclesiasticæ personæ possint sibi præscriptione comparare ius exigendi decimas, sibi alias non debitas?

De qua re tres reperio sententias. Prima est, Religiosos, aut clericos mercenarios non posse præscriptione tale ius acquirere, nisi aliunde habeant unitam aliquam Parochiam, vel beneficium, ratione cuius præscribant decimas in alia Parochia: ita sentit Hostiensis in Summa titulo primo de decimis, §. *an præscribi possint*, Abulensis in cap. 23. Matt. q. 188. D. Antoni. 2. p. cap. 4. titulo 3. §. 3. itaq; inquirunt isti, habentem ius ad percipiendas decimas posse illud extendere præscriptione ad sibi alias non debitas, quo fit ut vna Parochia possit præscribere decimas alterius Parochiæ, & vnus Parochus decimas alterius Parochi: at qui non habet ius percipiendi decimas, ut Religiosi, & alij clerici, si non habeant

Paro-

Hostiens.
Abulens.

Felin.

Baldus.
Imola.
Dominic.
Syluest.

Parochiam, vel beneficium Ecclesiasticum, ratione quorum recipiant decimas non valent præscriptione sibi vindicare decimas aliquas. Prior pars nota est ex dictis in disputatione præcedenti, & quia omnia iura, quæ de hac re extant, loquuntur de præscriptione (vt ita dicam extensiuam) eius, qui habebat legitimum ius commune pro se ad percipiendas aliquas decimas, sine vlla præscriptione, vt patebit consideranti cap. *Cum sint homines*, de decimis, c. *ad Aposto.* & cap. *ad aures*, de præscriptione: idem videre licet in cap. *de quarta*, de præscriptione, & cap. *i. in 6.* eodem titulo.

Secunda pars, in qua est difficultas suadetur: quia in toto iure non habetur exemplum præscriptionis decimarum in eo, qui nullum habet beneficium, neque Parochiam, ratione quorum possit recipere decimas: quod si aliquando insinuat possit religiosos præscribere decimas, illud est ratione alicuius Parochiæ, vel facultatis, quæ ex priuilegio videntur habere. Nā supposito iure ad aliquas decimas per priuilegium obtento non est inconueniens, quod sub illius colore possint alias præscribere: & ita videtur supponi in c. *dudum*, de decimis, & fatentur Hostiensis & Abulensis supra, & potest etiam sumi ex c. *cum contingat*, & cap. *cum in tua*, de decimis.

Oppositam sententiam alij tuerentur, videlicet posse Religiosos præscriptione acquirere ius percipiendi decimas, etiam si Ecclesias Parochiales non habeant, aut alia beneficia, vnde accipiant decimas. Ita Rebusius q. 13. de decimis n. 63. qui & alios citat: & in eadem sententiam videtur inclinare Couarr. c. 17. n. 8. §. 3. & expresse hanc sententiam tueri Gutierrez ca. 21. saepe citato n. 60. Probatur hæc sententia: quia iura & dominia humana, quæ nullo iure prohibentur præscribi, præscriptione comparari possunt: tale est ius decimarum respectu personæ Ecclesiasticæ, vel monasterij religiosi: ergo, &c. Maior ab omnibus acceptatur in materia de præscriptionibus: quia leges ciuiles & Canonicae eam admittunt, etiam in spiritualibus iuribus, vt patet in c. *auditis*, de præscriptione. Minor probatur, quia in iure decimandi supposita capacitate personæ (quæ deest laicis) nulla est prohibitio, neque ex natura rei, cum hoc non sit intrinsece malum, neque iure Canonico. Confirmatur: quia in iure duntaxat prohibetur, ne laici præscribant ius decimarum, non ob aliud nisi quia incapaces sunt: ergo cum Ecclesiastici capaces sint, poterunt præscribere, per argumentum à con-

trario sensu. Confirmatur secundo: quia præscriptio, & priuilegium æquiparantur: sed religiosi possunt habere ius decimarum percipiendarum ex priuilegio, vt infra dicetur: ergo etiam poterunt præscriptione illud acquirere.

Tertia sententia, in præscriptione decimarum idem iudiciū fert de Ecclesiasticis non habentibus Parochiam, aut titulum, ratione cuius percipiant decimas, atque de laicis. Itaque asserit Ecclesiasticos præfatos non posse sola præscriptione sibi acquirere ius decimarum, at verò per talem præscriptionem, seu consuetudinē potest sufficienter probari, seu præsumi priuilegium, ratione cuius tales decimæ postulentur licite. Posterior pars probatur eisdem rationibus, & iuribus, quibus in præcedenti disputatione de laicis id asseuerauimus. Nā si in laicis incapacibus iuris decimarum sufficiens est consuetudo longissimi temporis ad inducendam probationem, vel præsumptionem legitimam priuilegij, aut alterius tituli iusti ad præscribendas decimas: ergo à fortiori eundem effectum inducet in Ecclesiasticis, qui capaces sunt iuris decimarum. Prior verò pars probatur argumento primæ sententiæ. Secundo: quia secluso priuilegio non potest decima exigi iuste ab eo, qui non seruit, vel laborat: quia decimæ intrinsece habent, vt sint stipendium spiritualis ministerij, & ideo non possunt aliter iuste peti nisi ratione cōcessionis, vel donationis à domino vel dispensatore factæ, quā nomine priuilegij comprehendimus: sed in eo casu constat talē personam, vel monasterium non accipere decimas vt stipendium: quia supponimus non suscepisse in se onus Ecclesiæ seu beneficii, sed tantum commodum: ideoque non habet locum ibi ratio stipendij: ergo non possunt aliter iuste peti nisi ratione priuilegij. Confirmatur: quia non præcedit præscriptio sine bona fide, sed in hoc casu non potest præsumi bona fides, cum accipere decimas sine vlllo onere, aut priuilegio sit actio illicita, & iniusta, per quam non præscribitur: ergo.

Ad argumentum secundæ sententiæ respondet in his casibus non esse necessaria specialem prohibitionem præscribendi: quia modus hic continet iniustitiā, & excludit bonā fidē. Et ad confirmationem primæ respondet, laicis satis superque sufficere incapacitatem ad inuolundam præscriptionem decimarum: sed præterea etiam reperitur iniustitiæ modus, & quia nequit haberi bona fides, vt de Ecclesiasticis dicebamus. Ad secundam con-

Rebus.

Couarr.

Gutier.

4

5

firmationem respondent, quidquid præscriptione acquiri potest, potest etiã priuilegio comparari, non tamen è contrario, vt apertè probatur ex cap. *accedentes*, de præscriptione, vbi dicitur posse aliquẽ priuilegio eximi à procurationibus pro visitatione soluendis, & non posse eximi præscriptione.

6

Hæc tertia sententia nihil, aut parum differt à prima, & mihi probatur valde quoad posteriorem eius partem, quatenus contendit eam consuetudinem inducere sufficientem probationem, aut priuilegij præsumptionem. Sed aduertendum, eam consuetudinem non esse propriè præscriptionem rei, seu iuris decimarum; sed est quasi præscriptio priuilegij, seu talis præsumptio eius, quæ & conscientiam reddat securam, & det etiam actionem, & ius in foro exteriori. Insuper notandum, ad hoc genus præscriptionis, eo quod in ea non potest allegari, & ostendi titulus præter priuilegium ipsum, de quo dubitatur, & sola consuetudine ostenditur, seu præsumitur, requiri immemorialẽ consuetudinẽ, sicut dictũ est de laicis, & habetur c. 1. de decimis in 6. videndus est Couarr. c. 17. nu. 7.

Couar.

7

At verò quoad priorem eius partem, in qua consistit prima sententia, non placet. Tum propter primum argumentum & secundam confirmationem secundæ sententiæ, quæ meo iudicio non soluuntur: tum quia non video bene coherere hæc duo, & quod Ecclesiastici præhabentes aliquod ius decimarum, putà ratione Parochiæ, aut priuilegij possint præscribere decimas alienæ Parochiæ per extensionem ad eas, & quod Ecclesiastici non habentes aliquot ius decimarum non valeant eas præscribere. Et arguitur sic, Ecclesiasticos habere ius decimarum aliquarum firmiter, verbi gratia, ex priuilegio, non tribuit capacitatem Ecclesiasticis ad ius spirituale decimarum percipiendum: quia Ecclesiasticæ personæ sunt, quæ ob id ea capacitate gaudent, neque tribuit bonam fidem ad percipiendas decimas alienæ Parochiæ, quam non possint habere Ecclesiastici, qui alio titulo nõ præhabent decimas: quod enim dicitur ab autoribus primæ sententiæ eam habere, quia putant comprehendere sub iure sui tituli, inane est: præcipuè quia cõtinget quosdam esse priuilegiatos apud Indos, & præscriptione gaudere apud decimas Hispaniæ: in quo casu vana fides est, titulum sui priuilegij extendi ad decimas Hispaniæ. Præ-

A terea: quia ad præscriptionem tantum requiritur non adesse malam fidem, cuius carentia in vtrisque Ecclesiasticis esse potest. Quod si dicant. Si nõ præhabeatur titulus aliquis decimarum possidendarum possessio per solã præscriptionẽ iniusta est: quia recipitur stipendium debitum sine onere officij, cui debetur stipendium. Idem prorsus argumentum fit, quando præhabens titulum decimarum præscribit extensionem ad eas percipiendas in Parochia, vel Episcopatu valde distant, cui in nihilo laborat, & nulli ministerio seruit: & tamẽ actio illa non est iniusta: sicut ergo per priuilegium accipiendi decimas in aliena diocesi, cui priuilegiatus non inseruit, receptio decimarum honestatur ex concessione Prælati: sic in præscriptione hac, quam censemus esse iustam cum autoribus secundæ sententiæ, ex actio & receptio honestatur ex lege præscriptionis transferentis dominia rerum propter bonum publicum, & ne iura maneant incerta: maximè quia in hac materia nulla extat lex talem modum præscribendi vetans. Certè præhabere ius ad decimas parum videtur facere ad præscribendam extensionem ad decimas alienæ diocesis, sicut præhabere fundos in vna ciuitate parum aut nil refert ad præscribendos fundos in altera ciuitate.

C

ARTICVLVS IIII.

Verum clerici teneantur decimas dare?

Summa Articuli.

PRIMA conclusio. Clerici in quantum clerici, id est in quantum habent Ecclesiasticas possessiones, non tenentur soluere decimas.

Secunda. Clerici, nõ in quantum clerici, id est quatenus iure proprio, putà iure hereditario propinquorũ, vel emptionis, aut alio simili modo possessiones seculares retinent, ex earũ fructibus tenentur decimas soluere. Probatur prima conclusio. Idẽ in quantum idem non potest esse causa dandi, & accipiendi, sicut neque agendi, & patiendi: sed clerici propter spiritualia munia habent ius recipiendi decimas, & fructus prediorũ, quæ Ecclesia possidet, & deputat pro talibus functionibus: ergo sub ea ratione non

1

non tenenter decimas soluere: videtur enim impertinens, & irrationabile accipere decimas, vt sibi soluant easdem. Probaturs secunda conclusio. Sicut respectu diuersorum vna persona potest esse agens, & patiens, sic dans, & recipiens: ergo nihil obstat quominus clericus ex possessionibus Ecclesiasticis recipiat fructus decimales, & ex possessionibus proprijs eas largiatur.

2 Vna ex præcipuis considerationibus in materia decimarum, est de subiecto obnoxio decimarum solutioni, idest, qui sunt illæ personæ, quæ tenentur decimas soluere. De qua re nullum specialem D. Thom. edidit articulum, licet virtualiter in 1. & hoc 4. docuerit: Nimirum, quia res comperta est, sed rem magis dubiam de exemptione clericorum à decimis præstandis in hoc articulo discussit. Nos verò vtrumq; & multa concernentia ad eas personas, quæ tenentur decimas soluere, & ad illas, quæ ab ea obligatione eximuntur fusius disputabimus.

3 Sit ergo basis, & fundamentum dicendorum circa hunc articulum, omnes fideles baptizatos per se loquendo, & attento iure communi, teneri ad decimas soluendas, nisi aliquo legitimo titulo excepti fuerint. Ita diffinitur in multis iuribus citatis ad stabiliendum præceptum decimarum in lege gratiæ, præcipue in cap. *transmissa*, & cap. *a nobis* de decimis: in priori dicitur omnes fideles teneri ad decimas soluendas: in posteriori additur exceptio: *Nisi quis se exemptum ostendat*. Singula verba huius fundamenti expendenda sunt. Dicitur, fideles teneri: quia infideles non adstringuntur Ecclesiæ legibus. Iuxta illud Apostoli 1. ad Corinth. 15. *De his qui foris sunt, nihil ad nos*. Præceptum autem decimarum ad præcepta Ecclesiæ referri supra docuimus. Imò præceptum naturale obligans fideles ad alendos ministros Ecclesiæ, infideles non obligat: quia tales ministri non sunt infidelium ministri, nec eorum pastores: vnde neque eos tenentur alere. Dictum est autem, fideles baptizatos: quia per baptismum fideles subiunguntur Ecclesiæ, & præceptis eius: Quapropter catechumeni nondum baptizati non tenentur ad soluendas decimas in rigore loquendo: quia sola fides absque charactere, & solenni professione fidei, quæ in baptismo fit, non subiicit homines præceptis Ecclesiæ. Et sermo est de catechumenis filiis infidelium: nam filij Christianorum ex vi natiuitatis subduntur Ecclesiæ propter parentes suos, & per voluntatem, seu obligatio-

A nem eorum: & ideo si contingat eos habere dominia rerum, & fructus antequam baptizentur, tenentur decimas soluere, ac si baptizati essent. Sed quid de hæreticis baptizatis? Tenentur decimas soluere: quia ratione characteris, & baptismi tenentur Ecclesiæ legibus. Secundo, quia ante hæresim erant obligati, à qua obligatione sua iniquitate non eximuntur. Tertiò, quia licet de facto non sint fideles, iure tenentur esse, & per Ecclesiam cogi possunt, vt ad fidem reuertantur: & quamuis de facto non recipiant spiritalia à ministris Ecclesiæ, tenentur recipere, & ministri parati sunt ad ministrandum, & ex officio eis incumbit, & ad hoc debent conari monendo, docendo, & interdum cogendo, & puniendo. Hoc fundamento posito aliqua sunt disputanda circa illud.

DISPUTATIO 1.

An Iudæi, Sarraceni, & Pagani in ditione Christianorum degentes teneantur decimas soluere.

1 T pars negatiua ex præiacto fundamento videtur apertè colligi: sed affirmatiuam suadent cap. *de terris*, titulo de decimis, & cap. *quanto* de usuris.

C Dico primo. Infideles præfati degentes in ditionibus, aut terris Christianorum non tenentur decimas merè personales soluere. Hæc assertio communis est, habetur à Tancredo, Bernardo, Innocentio, Alano, 16. q. 1. c. *decima*: ac etià tenetur à Glossa in dicto ca. *de terris*, & cōvincitur ex rationibus allatis in præiacto fundamēto: licet oppositū teneat Panor. in citato c. *de terris*, n. 6. sed cū limitatione, videlicet non teneri eos infideles ad decimas personales per se, & formaliter, sed per modum cōpensationis, scilicet teneri ad soluendū valorē decimarū personaliū, quas Christiani inhabitantes possent soluere: nā infidelis habitatio ibi impedit, ne Christianus aliquis ibidem habitet, & cōsequēter defraudat Ecclesiā personali decima, quā esset receptura à fidei ibi habitante, & ideo cogi potest ad soluendū interesse: & iuuatur hæc sententia ex c. *quanto*, de usuris, vbi dicitur Iudæos cōpellendos ad satisfaciendū Ecclesijs pro decimis, & oblationibus debitis, quas à Christianis, & domibus, & possessionibus alijs percipere cōsueuerāt, ante quā ad Iudæos quocūq; titulo deuenirēt, vt sic Ecclesiæ cōseruentur indemnes. Ecce decimas ex domibus iubentur Iudæi soluere, quæ ad personales expectant.

Tancred.
Bernard.
Innocent.
Alanus.

1. ad Cor.
15.

Soto.

Sententia tamen Panormitani merito reijcitur à Soto lib. 9. de iustitia quæstione 4. articulo 4. & ab alijs: quia cum nemo teneatur negotiari, aut lucrari ad decimas personales soluendas, non dicitur infidelis habitans in terris Christianorum eos impedire à lucris: quia ipsi possent non lucrari, si vellent: & estò aliquo modo impediret, accidentarium est: quia aliquando non impediret. Item, quia Ecclesia non habet ius acquisitum, vt eius Parochiani laborent pro decimis soluendis. Nec adiuuat Panormitanum capitulum allatum ex titulo de vsuris, quin potius nocet: nam ibi de decimis ratione rerum loquitur textus, nō ratione personarum, neq; illæ decimæ de domibus sunt merè personales, sed potius ad prædiales reducuntur: quare ratione rerum iubentur infideles de eis decimas soluere.

3

Dico secundò. Iudæi, & alij Pagani non baptizati viuentes in terris Christianorum tenentur soluere decimas de prædijs, quæ in ditione Christianorū possidēt, aut quouis modo compararunt, aut prædia relinquere coguntur. Expresse hoc diffinitur cap. de terris, extra de decimis. Et probatur ex eodem textu: Nam aliàs posset Ecclesia suis iuribus defraudari, si aliquo contractu, aut via possessiones ad infideles trāferretur. Secundò. Decimæ sunt veluti quædam seruitus, & onus annexum prædijs, quæ sunt in Christianorum ditionibus, vt supra sæpe docuimus: ergo is ad quem quocunque modo prædia transferuntur, tenebitur decimas soluere: quia res cū suo onere in quemlibet possessorem iure transmittitur, & habetur cap. si quis laicus, & capit. Ecclesia, & cap. quicumque. 16. quæstione prima, & clarius in cap. cum non sint in homine, de decimis, & alibi sæpe.

4

Hinc patet ad argumentū pro parte negatiua ex doctrina Glossæ in dicto cap. de terris, infideles ratione suæ personæ neutiquam posse obligari præceptis decimarū, vnde neq; ad soluendas decimas vt sic: sed ad soluenda onera affixa prædijs, quæ possident, quod non est per se, & directe soluere decimas, sed potius ratione rei obnoxia decimationi decimam partem fructuū per modum satisfactionis, & interesse, ne Ecclesia suo iure defraudetur, persoluere. Et hoc bene declaratur in cap. citato de terris, cum dicitur: Ne forte illa occasione Ecclesia valeant suo iure defraudari. Itaque supponit Pontifex, Ecclesiæ esse ius ac-

quisitum in tali fundo, quoad decimas, & Iudæos cogi non ad decimam vt sic, sed ad non damnificandam Ecclesiam, quod & notauit Glossa in capite quanto, de vsuris.

Ex his iuribus apertè conuincitur falsitatis sententia Abbatis vbi supra, & Oldrandi consilio 91. videlicet, omnes infideles, vbicunque degant, debere Ecclesiæ prædiales decimas, & iure ad eas soluendas cogi posse, si id esset possibile, & si nunc conuertantur teneri in conscientia ad soluendas omnes decimas, quas ante non soluerant. Fundamentum Abbatis est: quia Deus est dominus totius orbis, &

B

omnium terrarum decimas sibi reseruauit, & hoc iure iniquè ab infidelibus impeditur Ecclesia. Hanc improbabilem sententiam censet Soto, & merito, ac sufficienter reijcitur ex capite quanto, de vsuris, vbi dicitur, cogendos esse Iudæos ad satisfaciendum Ecclesijs pro decimis, & oblationibus debitis, quas de domibus, & possessionibus alijs accipere consueuerant, antequam ad Iudæos quocunque titulo deuenissent: ergo alij infideles non possunt obligari pro decimis prædiorum, quæ ad Ecclesiam nunquam pertinuerunt. Ex

C

quo sumitur argumentum. Illa prædia nunquam habuerunt tale onus reale, neque cum illo peruenierunt ad Paganos, à quibus possidentur: ergo illi non tenentur ad tales decimas, neque ratione suarum personarum, neque ratione prædiorum: ac ex consequenti nullo titulo obligantur. Ad argumentum Panormitani respondetur, Ecclesiam non habere proprium iustitiæ ius ad terras infidelium, quæ nunquam in ditionem Christianorum deuenere: nec peccant contra iustitiam eas occupando, vel fidem non recipiendo, sed tantum contra fidem, & salutem spiritualem propriā: quapropter non habet in eis locum obligatio per modum satisfactionis, seu restitutionis, quæ est obligatio iustitiæ.

D

Ex prædicta ratione, & iuribus inferitur, quod si aliqua Regio, siue Prouincia, quæ nunquam ad Christianos pertinuit, à Christianis debellaretur, infideles ibi relictī ex suis prædijs, vt pote cum nullo onere possessis non essent cogendi decimas soluere. Sed rogabis vltra, quid si præfati infideles plantent vineam, aut oliuetum in terra illa debellata, quæ antea nulli vsui erat apta? Respondetur: inde sunt soluendæ decimæ, si nouale illud sit situm intra aliqu-

S

Abbas.
Oldrand.

Soto.

6

cuius diocesis terminum; eo quod quamvis antea nullæ solebant de illo agro infructuoso solui decimæ: tamen quia eius agri possessio ad Christianos pertinebat, qui poterant illum colere, & soluere decimas, si infidelis eum excolat, tenetur decimas dare, ne per hoc Ecclesiæ præiudicetur.

7 Quinimò etiam ex iam relatis inferitur. Si Pagani aliquod Regnum, Prouinciãve Christianorum occupauerint, quam successu temporis rursus Christiani recuperauere, ita tamen vt multa prædia quidam Paganorum Christianis subiecti possideant, ex quibus nunquam consuevit solui decima (casus fuit frequens in Regno Granatæ nostro seculo à Mauris recuperato) illi Pagani de suis prædijs non tenentur vllas decimas soluere, propter textum, & rationem allatam, quæ etiam in casu hoc militat.

Sed maior difficultas est, an in terris, quæ aliquando fuerunt in ditione Christianorum, & in eis fuerunt erectæ Ecclesiæ, & prædia in ius decimarum attributa, postea verò ab infidelibus per iniusta bella occupata sunt, an infideles teneantur decimas præteritas, & futuras, quibus defraudarunt Ecclesiam, restituere? Respondetur affirmatiuè: quia Ecclesia nunquam hoc iure priuata fuit, neque ab infidelibus potuit contra illud ius præscribi: ergo semper manet ea obligatio iuris naturalis restituendi damnum illatum: & si facultas esset in Ecclesia, ad id possent cogi, sed non deet, ne infidelibus in sua infidelitate existentibus præstetur fidei susceptioni impedimentum: & iam conuersis vertatur in scandalum, dum tam graue onus subire coguntur. Quare Ecclesia non consuevit tales exigere decimas, sed potius videtur condonare.

Resolutio huius disputationis aliam excitat: an dato infideles non teneri soluere decimam quoad quotam, quod est præceptum Ecclesiasticum, teneantur ne quoad sustentationem, quod est iuris naturalis ac diuini?

Ideò sit

DISPUTATIO II.

An teneantur infideles ex decimis vel alio tributo alere ministros Ecclesiæ?

ET videtur vera pars affirmatiua: quia omnes infideles tenentur audire fidem, & fidei Prædicatores recipere, insuper & ad hoc cogi à Pontifice Summo possunt: ergo etiam cogi possunt ad alendos huiusmodi Prædicatores. Confirmatur: quia ad eos Prædicatores mittendos in partes longinquas, & ibidem alendos, magnæ expensæ sunt faciendæ: ergo ab infidelibus erudiendis exigi possunt: cum nemo militet suis stipendijs vnquam. Nec huic obiectioni videtur satisfecisse Sotus vbi supra, dū respondens, & sugillans Panormitanum, inquit, eū non attendisse, nullum teneri obedire mandatis Ecclesiæ; imò neque diuinis posituius Sacramentorum, nisi mediante suscepta fide: sicut vouens esse religiosum nō tenetur ad opera religiosa nisi mediante susceptione, ac professione status religiosi. Non, inquit, satisfacit Sotus obiectioni, quæ non procedit de præcepto decimarum quoad quotam, sed de eo quoad sustentationem, quod naturale est, & annexum præcepto recipiendi fidem, & baptismum: quia qui præcipit actum fidei, præcipit subinde omnia, quæ ad id necessaria sunt: tunc sic: Deus imposuit obligationem omnibus gentibus, vt tenerentur prædicationem Euangelij audire à ministris suæ Ecclesiæ, & ad susceptionem fidei, si eis ostendatur credibilis: sed ad hoc necessarij sunt ministri, & consequenter eorum sustentatio: ergo.

2 Pro decisione dico primò. Quamuis esset in Ecclesia potestas imponendi tributa infidelibus pro alendis Prædicatoribus Euangelij, qui eos instruunt, & edoceant fidem, non esset licitum hac vti potestate: quia inde magnum offendiculū præstaretur ad suscipiendam fidem: dum infideles viderent vi se cogi, vt alerent ministros, quos ipsi exosos habent, ac consequenter exosam haberent fidem.

Dico secundò. Existimo non esse in Ecclesia potestatem imponendi tributa infidelibus ad alendum Euangelij ministros, qui eis prædicent Christianam fidem. Probatur primò: quia infideles nequeunt cōpelli ad susceptionem fidei: imò neq; vt audiant fidem, vt docetur cōmuniter ab omnib; maximè à D. Tho. discipulis circa art. 8. quæstionis

decimæ in secunda secunda: ergo neq; tributa imponere, vt ministri Euangelici eis annuntient Christianam fidem: quia qui non tenentur ad finem, neq; ad media ad illum ordinata obligantur, atque adeo neq; poterunt eis iniungi. Cōfirmatur. Tributa iniuncta fidelibus pro obsequijs ministrorū Ecclesiæ, imponuntur in stipendium debitum ex iustitia: sed hoc debitum non est in purè infidelibus erga Prædicatores Euangelij: ergo.

3

Secundò. Potestas Ecclesiæ data est ad mittendos Prædicatores pro infidelibus; iuxta normam, & exemplar quo vsus est Christus, & Apostoli, hanc exercentes potestatem: sed Christus, & Apostoli prædicauerunt Euangelium sine vi, sine armis, sine impositione tributorum pro sui sustentatione: quod præclare significatur in multis Euangelij locis, præcipuè Lucæ 9. vbi cum Samaritani nolissent recipere Christum, indignati Discipuli dixerunt: *Domine vis dicamus, vt ignis descendat de cælo, & consumat illos? & conuersus increpauit illos dicens: nescitis cuius spiritus estis filij*: Nimirum quia infideles neque ad audiendam fidem, neque ad aliquid ei annexū compellendi sunt: ergo non est in Ecclesia potestas ad imponendum eis aliqua tributa pro Prædicatoribus Euangelij.

Lucæ. 9.

Tertiò. Potestas Ecclesiæ data est in edificationem, nō in destructionem: at si præfata potestas cogendi infideles per tributa ad sustentationem eorum, qui illos edocturi sunt fidem, concessa esset, vergeret in destructionem ipsius fidei: ergo, &c. Minor probatur: quia non benè consonat cum mansuetudine Christi, & cum illo: *Ecce ego mitto vos, sicut oves in medio luporum*, & cū patientia prædicata Martyrum compulsiō ad reddenda tributa pro Prædicatoribus: & ea tributorum per vim exactio, scandalum potius generaret ad susceptionem fidei, quàm idoneitatem.

4

Ad primum argumentum respondetur, infideles non teneri recipere fidem nisi si sufficienter propositam, neque audire Prædicatores eius, nisi præcesserint aliquot testimonia ostendentia eius credibilitatem, vt dicitur in materia de fide: quod si nolint audire, non sunt cogendi, ac proinde neque imponenda tributa pro concionantibus. Secundò respondetur. Transeat antecedens, & nego consequentiam: tum quia ostensio credibilitatis fidei (si fiat à Prædicatore Euangelij) modicum tempo-

ris spatium exposcit, ad quod impositio tributi non est necessaria: ac proinde neque per vim exigenda. Quod si infideles credant concionanti: tunc si opus fuerit maiori temporis morā ad eos instruendos, ipsi tenebuntur ministros alere, sed ab Ecclesia nequibunt compelli ante baptismū susceptum. Tum etiam, quia estō tenerentur credere, & Euangelium audire, & Prædicatores alere, & præceptum sit naturale, non tamen est in Ecclesia potestas ad cogendos infideles, præcipue degētes extraditionem Christianorum Principum, vt præcepta legis naturæ seruent. Imò neque infideles subditi poterunt ad tributa præfata soluenda compelli propter scandalum, quod moraliter loquendo sequetur in ordine ad susceptionem fidei: eo vel maxime, quia estō tenerentur naturali præcepto ad alendos eos Euangelij Prædicatores, illud fundaretur in supernaturali præcepto de suscipienda supernaturali fide, & sicut ad hoc non possunt compelli, ita neque ad illud.

Circā confirmationem argumenti oportet lectorem monere, non multo ante hæc tempora fuisse quendam, qui in Curia Regis Hispaniæ magno conatu enissus est suadere præfectis Regijs erga res Indorum, tamquam rem factu, & Rege Catholico dignam, colligere magnam militum manum, quibus stipati Prædicatores Euangelij gentibus, quæ non nouerunt Christum, Euangelium prædicaturi pergerent. Fit mihi verosimile diceret & exigenda tributa pro militibus comitantibus. Nouum genus prædicandi Euangelium, & alienum ab exemplo Christi, & Apostolorum, & Patrum nostrorum, qui Euangelica vestigia sunt secuti. Imò & scandalosum, & iniuriosum fidei: quia non solum infidelibus esset impedimento recipiendi fidem, verum etiam recens conuersis habitam dimittendi præberent occasionem, videntes sibi prædicari fidem voluntariam, & mansuetudinem Christi, de quo scriptum est: *Non erit tristis, neque turbulentus, calamum quassatam non confringet, & lignum fumigans non extinguet*, & illud: *Ecce ego mitto vos, sicut oves in medio luporum*: audientes patientiam Martyrum, & ex alia parte audirent tubam resonantem, armorum strepitum, ferocientes milites, ac vim inferentes passim, insuper & tributa exigentes pro se suisque Prædicatoribus, certè execrarentur fidem, &

& eius Autorem blasphemarent; nedum voluntarie tributa persoluerent. Huius hominis conatibus resisterunt multi ex nostris eo fidei zelo, quo Indos ad fidem conuersos iam pridem a tyrannide liberarunt, ac in libertatem asseruerunt. Ad confirmationem igitur respondetur. Si necessariae sunt expensae, & magni sumptus ad fidem praedicandam, Principes, qui zelo Dei polent, eos efficiant, & non exigant pervim ab eis, erga quos non habent potestatem: & esto haberent adhuc non essent exigendi propter scandalum certo affuturum; & impedimentum praestandum citra dubium susceptioni fidei. Et ad replicas, quas nos contra Sotum fecimus, ex dictis clara est solutio. Circa idem fundamentum est

DISPUTATIO III.

An obligatio decimarum ad pauperes extendatur?

Via videtur crudele eos ad decimas soluendas obligari, qui vix possunt se ipsos, suamque familiam alere. Item, quia decimae exiguntur, partim ad pauperum sustentationem, ut supra docuimus: ergo non debent earum solutione gravari. Quidam Iurisperiti, quos refert Innocentius in cap. Licet, de censibus, tenent partem negatiuam, si sit fermo de ijs, qui si soluant decimas, carere debent sibi necessarijs, ita ut necesse sit eos mendicare.

Partem affirmatiuam tenent communiter Theologi, & Canonistae, D. Thom. hic ad quartum, & Sotus, & aliqui eius discipuli Alensis. 3. par. quaest. 51. membro. 7. art. 1. & Syluest. Angelus, & alij Summistae, Rebuffus. quaest. 5. num. 14. cum Panorm. & alijs in cap. Cuius homines, de decimis, Hostien. in summa §. de decimis. Probatur, quia praecipuum decimarum generale est; & generalibus verbis expressum, ut patet ex iuribus saepe citatis; & non solum in diuitibus, verum & in pauperibus inuenitur fundamentum, & motiuum obligationis decimarum: nam omnes fruuntur, etiam pauperes, opera & ministerijs ministrorum Ecclesiae: ergo aequum est, ut omnes ad eorum sustentationem concurrant: ergo omnes obligantur ad soluendas decimas, quae ad hunc finem proximè, ac praecipuè ordinantur.

Secundò. Decimae debentur titulo iustitiae, ut habetur in cap. Parochianos de de-

cimis, & nos circa articulum primum latè probauimus: sed propter inopiam non potest committi iniustitia. Hinc inferunt praefati Canonistae quaedam, quae excussione indigent. Primum, decimas non posse detineri à paupere, nisi fortasse in casu extremae necessitatis: in quo omnia sunt communia: & ita solum illum casum excipiendum esse tenet in specie Rebuffus ubi supra. Imò addit, etiam in illo casu debere pauperem habere propositum reddendi, cum venerit ad pinguiorem fortunam, & in confessione id detegere, ac promittere. Secundo dicunt, Extra casum extremae necessitatis, puta in grauibus, pauper debet suam necessitatem ostendere Ecclesiae; id est, pastoribus Ecclesiae eam comprobare; & tunc ipsi pastores tenentur decimam remittere, non tamen posse pauperem sua auctoritate eam retinere.

Primum corollarium quoad vltimam partem est aperte falsum; quia in extrema necessitate omnia communia sunt; & ideo qui accipit alias alienum, ac consumit, non tenetur postea aliquid restituere: quia non consumit illam rem ut alienam, sed ut propriam.

Consilium autem, quod apponitur in secundo corollario, scilicet pauperem debere suam necessitatem Ecclesiae ostendere, placet, & illud, quod pastores Ecclesiae tenentur, saltem ex charitate remittere decimas. Caterum illud quod dicunt non posse sibi retinere decimas, si sunt in graui necessitate constituti, aut si propter solutionem in eam inciderent falsum puto; quia siue decimae antequam soluantur dicantur esse sub dominio Ecclesiae, siue non: de quo latè supra egimus: sicut qui possidet rem alienam, & non potest reddere statim sine magna iactura personae, vel status, potest differre restitutionem, quousque ad pinguiorem fortunam venerit; sic potest facere is pauper, qui si soluat incidet in grauem necessitatem, puta non habendi unde alat se & suam familiam, sed necesse sit è mendicato viuere.

DISPUTATIO IIII.

An clerici, & Ecclesiastici teneantur decimas soluere?

Anc praecipuè versat D. Thom. in hoc art. 4. estque antiqua inter Theologos, & Iurisperitos concertatio, desumpta ex cap.

N n 5 Novum

D. Thom.
Alensis.
Syluest.
Rebuff.

Hostien.

nonum genus, de decimis, ubi sic habetur: *Nonum genus ex actionis est, id est insolitum, & præter ius, ut clerici à clericis decimas exigant: cum nusquam in lege Domini hoc legamus; non enim Levitæ à Levitis decimas accepisse leguntur.* Et subditur: *Illi profectò clerici, qui à clericis spiritualium ministeriorum labores accipiunt, decimas eis debent.* Hæc Palschalis secundus. Ex cuius textus priori parte sumitur argumentum pro parte negativa: ex posteriori pro affirmativa, quæ videntur prima facie contrariæ decisiones. Ac subinde ut ostendatur nullam in eo textu inueniri contrarietatem omnes Iurisperiti, & D. Thom. in art. adinuenerunt illam distinctionem clericorum, ut clerici sunt, id est ministri rerum spiritualium, vel quatenus fideles sunt, & à sacerdotibus possunt Sacramenta percipere. Sub priori consideratione, id est, in quantum habent Ecclesiasticas possessiones, non tenentur soluere decimas. Posteriori modo, id est, ex hoc quod possident proprio iure, id est, ex successione parentum, vel ex emptione, vel alio modo simili, sunt ad decimarum solutionem obligati. Hanc doctrinam sub eisdem terminis recipiunt omnes Theologi, & sub æquipollentibus Iurisperiti in dicto cap. *Nonum genus*, & Summistæ in verbo, *decima*, Couar. lib. 1. variarum, cap. 17. num. 8. Gutierrez lib. 2. canonicarum, c. 21. n. 52. & alij ab his relati.

Conarru.
Gutierrez.

Ex hac distinctione, & doctrina sumitur ferè tota huius disputationis explanatio, quam per sequentia dicta declaro.

2

Primò assero. Clerici tenentur soluere decimas ex prædijs patrimonialibus, vel quacunque alia via laicali acquisitis: puta per emptionem, lucrum, & similia: si tamen sita sint in aliena parochia. Hoc commune est apud omnes, & habetur à D. Thom. in conclusione 2. Innocen. & Abbate, ac Glo. super præfatum caput, *Nonum genus*. Nam talis decima est onus, quod ipsis prædijs ad hæret. Item. Nam prædia habent hoc onus affixum, ut de eis solvantur decimæ in parochia, ubi sita sunt: ergo ex hoc, quod eorum domini fiant clerici, non liberantur ab illo onere; quia semper sunt laicalia bona, & in his habet se dominus ut merè laicus.

3

Secundò assero. Clerici tenentur decimas soluere ex prædijs proprijs, id est, quæ non pertinent ad Ecclesiam, sitis etiam in propria parochia. Hæc ferè communis assertio est; contra quam tamen sentiunt nonnulli in cap. *Nonum genus*: quibus fa-

A uere videtur ipsa Decretalis, quæ vniuersaliter ait, clericos non debere clericis decimas soluere: & verba vltima cap. citati, quando ait, illos clericos debere soluere decimas, qui à clericis spiritualium ministeriorum labores accipiunt: sed clerici eiusdem Ecclesiæ non accipiunt ministeria spiritualia à clericis, sed simul sibi, & populo ea ministrant: ergo non sunt obligandi ad decimas soluendas ex proprijs prædijs intra suam parochiam sitis. Secundò. Quia si Beneficiatus ex prædijs proprijs sitis intra parochiam suam teneretur soluere decimas, sibi ipsi solueret: & per hoc confunderetur actio, quando idem est, qui debet, & cui debetur: quod nõ admittitur, ut patet ff. ad Velleia. l. Tutor. Respondetur, illa Decretali solum prohiberi, ne clerici petant decimas ex bonis, quæ hi habent tanquam clerici: id est, quæ acquisierunt per spirituale ministerium, non verò vetantur, ne eas petant ex bonis aliunde habitis: & hoc apertè habetur ex cap. *Siquis laicus, vel clericus*. l. 6. q. 1. Et ad vltima verba Decretalis citata respondetur. Decretalis non asserit eos solos teneri soluere decimas, qui à Clericis spiritualium ministeriorum labores accipiunt; sed quod illi tenentur. Cum quo stat, quod alij etiam teneantur. Ratio D. Thomæ profundior est, quæ desumitur ex modo habendi ut commune, & ut proprium: habere ut proprium est habere titulo laicali, & eo modo, ac si clericus esset merè laicus: ac proinde non sit immunis à decimis eorum priorum prædiorum. Item. Frequentius inter multos Ecclesiæ ministros decimæ diuiduntur: at si clericus dominus fundi nõ teneretur ex eo decimas soluere, ceteri cõministri suis portionibus fraudarentur; nẽpẽ parte decimarum, quæ ad illos pertinet ex fructibus prædij, quod iure hereditario habet clericus socius eorum in eadem Ecclesia: & estò vnus esset tantum minister, qui integras decimas deberet accipere; cū per accidens iste dominus agri sit clericus, non debet liberari ab onere decimarum, cui per se subijcitur ille ager. Ita Caietanus hic, & Sotus lib. 9. de iustitia, quæstione 3. art. 4. & alij: neque hoc negat Glossa in c. citato; quæ & notat, nomine clericorũ posse intelligi illic clericos coniugatos: hoc est habentes primam tonsuram, vel minores ordines in statu coniugali. Nec abnuo quominus hi intelligantur, dummodò quoq; intelligantur etiã alij clerici: & debere intelligi satis colligitur ex ipsa Decretali.

B

C

D

4

Caieta.
Soto.

Ad se-

5

Ad secundum respondetur, eundem sub eadem ratione non esse dantem, & recipientem decimas, atque adeo non confunditur actio: nam clericus dās decimas, largitur de prædijs proprijs, non vt clericus, sed quasi esset laicus, de bonis proprijs eas dat: recipit verò vt clericus, cui decimæ debentur: potest enim quis vt priuata persona sibi ipsi tanquam publicè obligari, sicut tutor tanquam debitor pupillo, soluit sibi ipsi tanquam tutori, l. *Quoties*, ff. de administrationibus tutelæ, & potest Rex filios suos legitimos efficere non tanquam pater, sed tanquam Rex. Similiter in l. *Si Consul*, ff. de adoptionibus, Consul tanquam priuatus manumittit seruum apud se ipsum, tanquam magistratum.

6

Tertiò dico. Ex prædijs Ecclesiæ intra propriā parochiā sitis, hoc est in ea, in qua clerici inseruiunt, non tenentur eiusdem parochiæ clerici decimas soluere. Ita D. Thom. in solutione ad primum, & omnes eius discipuli; non alia ratione, nisi ea, quæ adducta est in corpore articuli. Nimirum, quia talia prædia addicta sunt Ecclesiæ, vt ex eis ministros alat, fabricam tueatur, necessaria cultui diuino suppeditet. Non est igitur æquum, vt ex eis petat decimas, cum omnes eorum fructus in eiusdem Ecclesiæ vsus refundendi sint: esset enim actiones confundere, cum idem esset dans, & recipiens sub eadem ratione, nempe daret pro Ecclesiasticis functionibus, & reciperet pro eisdem: & hoc est, quod voluit prohibere Paschalis secundus, cap. *Nonum genus*, extra de decimis.

7

Quod si obijciat quispiā; parochus vt est persona priuata ex prædijs proprijs tenetur decimas dare sibi ipsi, vt persona publica, & minister Ecclesiæ est: ergo non erit absolum, vt de prædijs Ecclesiæ tanquam eorum administrator det sibi ipsi decimas tanquam ministro sacrorum. Negatur consequentia. Nam ex solutione decimarum in casu antecedentis non sequitur per se, sed per accidens, eandem personam esse dantem, & recipientem decimas: at in casu consequentis per se sequitur, quod absurdum est. Explico quod dicitur. Prædia quæ parochus possidet iure hæreditario, simul & eorum fructus non sunt per se deputati vsibus sacris, neque ministris altaris: sed tantum per accidens, eo quod casu accidentaliter contingit habentem dominium prædiorum esse Ecclesiæ ministrum: vnde etiam fit, vt per accidens subsequatur hunc

A esse dantem, & recipientem decimas suorum prædiorum: at verò prædia Ecclesiastica, & eorum fructus per se deputata sunt pro ministris Ecclesiasticis: vnde si idē daret decimas, & reciperet, per se sequeretur eundem esse dantem, & accipiētem: quod non est admittendum. In hoc dicto tertio nobiscum sentiūt plures Iuris Canonici interpretes, Panor. vbi sup. sequutus Innocē. quem citat.

Quartò dico. Clerici non tenentur soluere decimas ex prædijs Ecclesiasticis, etiam si sita sint in aliena parochia, vel in ea, in qua non inseruiunt. Ita expressè D. Th. in solutione ad primum, & omnes eius discipuli, & Glossa in cap. *Nonum genus*, citato; cui innititur D. Tho. positio: videlicet Paschalē Pontificem dicere de omni prædio Ecclesiastico, hoc ipso quod ministerio Ecclesiastico deputatum est non debere esse obnoxium decimationi: sed cum nō ita expressè loquatur Pontifex, probatur ex cap. *Conquesti*, vbi aliquanto clarius id videtur dici, sed vt verum fatear non expressè. At D. Thomæ sententia, quæ etiam est Glossæ, vsu, & cōsuetudine recepta est vt testantur Couarruias, & Gutierrez in locis citandis. Huic assertioni refragatur phalanx Canonistarum oppositum sentiētium, quos citat Couarruias lib. 1. variarū resolut. cap. 17. num. 8. & Ioannes Gutier. in suis canonicis lib. 2. cap. 21. à nuñe. 54. vsque ad 57. Rationes pro hac sententia nō desunt.

8

Prima. Quia etsi dotalia sint Ecclesiæ prædia, sunt tamen ei oneri subiecta, & ea seruitute affecta soluendi decimas, nisi ministri accepturi Ecclesiæ inseruiant, vbi sita sunt prædia; quia superflua esset talis exhibitio, vt vidimus in præcedenti asserto. Secunda. Quia aliter non potuit prædium in Ecclesia transferri nisi cum hoc onere. Tertia. Quia vna Ecclesia non potest cum alterius Ecclesiæ damno extrui, fundari, dotariue. Quarta. Quia sequeretur posse contingere, quod vna Ecclesia omnibus suis decimis, aut maiori earum parte defraudaretur, si accideret aliam Parochiam donari omnibus illius Ecclesiæ prædijs, aut maiori parte, vel ea emere; etenim tunc, si vera est sententia D. Thom. omnia illius Ecclesiæ prædia immunita essent à decimarum onere: quod tamen illatum videtur nō admittendum. Quinta: ex cap. *Ecclesiæ*, & c. *Quicunq;*, 16. q. 1. & c. *Nuper*. de decimis colligitur prædia collata ad monasteria fundanda

Couarru.
Gutier.

9

danda non liberari ab obligatione pendenda decimæ.

10

Ad primam, & secundam rationem respondetur. Fortasse ante tempora Paschalis secundi omnia prædia Ecclesiæ, maxime existentia in aliena parochia non erant excepta à decimarum vinculo: postea verò idem Pontifex ea exemit in cap. *Nouum genus*. Sed melius respondetur, hoc ipso quod prædia alicui Ecclesiæ applicata sunt, debere liberari à decimarum onere, & de facto liberantur, ut declarauit præfatus Paschalius in cap. citato; non quasi rem nouam instituens, sed ius antiquum declarans, quod indicant illa verba, *Nouum genus*; & probatio adducta ex Leuitis.

Ad tertiam, & quartam rationes respondetur cum domino Caietano, sententiam D. Thom. cum grano salis intelligendam esse, videlicet, nisi ex hac immunitate à decimis notabile damnum Ecclesiæ, in qua fita sunt prædia, inferretur, ut in casu quartæ rationis; quare in tali casu, & similibus prædia extraneis Ecclesijs donata debent cum suo onere transferri: videlicet ut solitas parochiali Ecclesiæ decimas soluant; & tunc clerici per accidens à clericis decimas exigent, scilicet ratione prædiorum sibi annexorum; nec obstat cap. *Nouum genus*, quod intelligendum est de eo, quod per se & regulariter contingit.

Ad iura citata pariter respondetur, esse intelligenda, quando ex applicatione prædiorum ad monasteria fundanda, magnum damnum Ecclesijs parochialibus generaretur. Explicatio hæc intelligitur ex cap. *Suggestum*, de decimis, ubi cum cuidam Religiosorum ordini concessum esset priuilegium, ne decimas solueret; & tanta deinceps illis fieret prædiorum accessio, ut aliæ parciæ magnum damnum acciperent, visum est, ut fieret super hoc recompensatio, ne contingeret, quod vnus esuriret, alius verò ebrius esset.

11

Sed quid dicendum est de decimis personalibus, tenentur ne eas soluere clerici? Pari tenore respondetur; nam clericus potest lucrari aliqua ut clericus, id est, titulo, & actione spirituali, verbi gratia pro Missa, vel officiendo Annuario, & similibus; aliqua verò lucratur, ut artifex, vel corporaliter laborans: de priori lucro non debet clericus personales decimas; quia illud conuenit sibi ut clericus. Ita Couarruias ubi supra, numero octauo, verbo, *Primum*, ubi absolutè dicit esse

Conarr.

A clericos immunes personalibus decimis soluendis, sed intelligendus respectu lucrorum, quæ titulo clericali obueniunt. Si posteriori modo lucretur, debet decimam personalem, si ab alio parcho Sacramenta percipiat: nec est textus in iure, unde colligatur eos clericos esse ab illis personalibus decimis immunes. Ita sentit apertè Syluester, verbo, *Decima*, num. 3. Excipit tamen clericos in communi viuētes, quod & insinuat Abbas. Sed de hoc inferius.

Hæc quæ dicta sunt vera esse existimo, & communiter acceptata à Theologis, & Canonistis: sed maiori examine discutienda sunt, præcipuè litera, & doctrina D. Th. De quo instituitur

DISPUTATIO V.

An litera D. Thom. in articulo sit vera?

I T primò arguitur contra primam eius conclusionem, qua dicitur clericos ut sic non obligari ad soluendas decimas. Contrà, quia clerici ut clerici sunt suscipiunt Sacramenta, & alia spiritualia à suis superioribus, ut videre licet in clericis inferioribus Summo Pontifice: Nam ab Episcopis ordinantur, & consequenter Sacramenta ab eis suscipiunt, etiam ut clerici sunt. Item inferiores omnes reguntur spiritualiter à superioribus, ut sacerdotes simplices à parochis, hi ab Episcopis, & omnes à Summo Pontifice. Regimen autem illud spirituale est, & competit clericis formaliter, ut clerici sunt: sic enim subiiciuntur Ecclesiasticæ potestati, & regimini: ergo ratione illius debent decimas, etiam ut sunt clerici.

Quod si dicas, clericos esse debitores decimarum, etiam ut clerici sunt; sed non tenentur eas soluere ex spiritualibus redditibus. Contrà arguitur secundò. Si debent illas ut clerici propter exhibitum officium spirituale à suis superioribus: ergo vndeunque habeant siue ex prædijs Ecclesiasticis, siue laicalibus tenentur huic debito satisfacere. Hoc enim valde accidentarium videtur ad rationem illius debiti, & ad solutionem eius, ut si clericus debeat famulo stipendium, & non habeat unde soluat, nisi ex fructibus sui beneficii, ex illis tenebitur soluere.

Dices cum Diuo Thoma. Tunc soluere decimas, ut clericus est, quando ex redditibus Ecclesiasticis soluit; non verò quando ex præ-

2

ex prædijs laicalibus. Contrà tertio. Quia ista locutio non est propria, aut formalis. Nam hæc formalitas non est attendenda ex titulo, quo acquiruntur bona, ex quibus soluitur decime; sed ex titulo, propter quem decima soluitur, quia ista est ratio soluendi, & nō alia, & per illā reduplicationē in quantum clericus, ratio soluendi significatur; sicut licet mercator soluat decimas ex lucro suæ negotiationis, & agricola ex fructibus sui agri, & piscator ex captura piscium, omnes soluant sub eadem ratione; videlicet fidelis subditi; quia hoc titulo debent, non sub ratione venatoris, aut agricolæ, &c. quia hoc materiale est ad rationem soluendi decimas. Ex his argumentum conficitur. Clericus debet decimam, non solum quia recipit Sacramenta modo communi alijs fidelibus; sed etiam quia speciali modo, vel Sacramenta, vel alia spiritualia recipit ab alio sibi superiori: ergo dicendus est debere decimas, ut clericus, & ut talis soluere, etiam si ex patrimonialibus bonis, vel laicalibus illas soluat: ergo illa distinctio clericorum, ut clerici sunt, & ut fideles subditi Ecclesiæ sunt, fictitia apparet: sed potius dicendum esset clericos communi ratione, & titulo quo obligantur fideles ad soluendas decimas, & ipsos clericos teneri; & specialiter proprio clericorum recipientium ab alijs sibi superioribus Sacramenta specialia, & spiritualia ad quas soluendas tenebantur, vnde cuncte habeant, siue ex prædijs laicalibus, siue ex Ecclesiasticis. Confirmatur, quia D. Thom. in articulo æquiuocè procedit, dum sic infert: *Clericis, in quantum sunt ministri altaris spiritualia populo seminantes, decimæ à fidelibus debentur: ergo tales clerici in quantum clerici sunt*; id est, in quantum habent Ecclesiasticas possessiones, decimas soluere non tenentur: quæ argumentatio primò deficit in illatione; quia deberet inferre in quantum actiue se habent, non se debent habere passiuè. Secundò. In explicatione illa clerici ut clericus, per hoc quod est, in quantum clericus, habet Ecclesiasticam possessionem; quod est longe diuersum à ratione clericus, ut clericus est; quia estò non debeat decimas, in quantum habet illas possessiones, id est, licet inde nō nascatur obligatio soluendi decimas; potest nihilominus eas debere ratione ministerij passiuè, quod recipit à suis superioribus, & tunc debet illas ut clericus.

Doctrina D. Thom. solida est, & distinctio præfata acceptatur cōmuniter à Theo-

A logis, & Iurisperitis, licet aliqui horum sub alijs terminis eam tradant; quare solum superest ad argumenta contra illam facta respondere.

B Ad primum conceditur consequentia, & consequens inde illatum: pro quo notandum decimas dupliciter posse deberi à clericis, vno modo ratione personæ, quæ se habet passiuè in receptione Sacramentorum, & quarundam functionum spiritualium respectu superiorum, quibus subiiciuntur; & isto pacto, ut argumentum probat, clerici etiam, ut clerici possunt obligari ad soluendas decimas; sed de facto nō obligantur in iure, non enim à Summis Pontificibus, aut aliquo Concilio generali id onus impositum est, licet posset imponi, maxime à Summo Pontifice: neque hoc negauit D. Tho. sed potius adstruit in solutione ad tertium. Secundo modo, decimæ deberi possunt à clericis debito quodam reali: id est, obligatione proueniēte à rebus ipsis, ex quarum fructibus penduntur decimæ; & isto pacto dicitur clericos in quantum clericos, id est, in quantum habent deputata prædia pro suo ministerio non debere decimas: & isto modo loquitur D. Thom. & desumpsit ex Decretali Paschalis secundi suam doctrinam, quam ut explicaret vsus est ea distinctione de clericis in quantum clerici sunt, id est, in quantum habent deputata pro suo ministerio prædia Ecclesiastica, siue per donationem, siue per legatum, vel quouis alio modo, & sic non tenentur decimas soluere: secus de prædijs laicalibus. Et si roges, quare hæc non sunt libera à decimatione, sicut & illa? Respondetur. Quia illa potius inter decimas computantur, saltem inter necessaria ad sustentationem ministrorum; & dissonum rationi est, ac superfluum, ut ea, quæ sunt sustentationis materies eidem sustentationi rursus subiiciantur; sicut ex his, quæ deputata sunt pro famulis alendis superfluum, & dissonum rationi est, ut portio subtrahatur pro eisdem famulis alendis. At verò prædia laicalia cum non sint deputata pro ministris sacris, iustum est, & ita fit ut oneri decimarum apud quemcunque possessorem sint obnoxia.

D Ad secundum respondetur, probare id fieri posse, quod si clerici inferiores etiam parochi obligarentur ad decimas soluendas suis superioribus propter titulum, & rationem ibi narratam, tenerentur certè de fructibus Ecclesiasticorum prædiorum soluere, si aliunde non haberent: nec hoc est contra

4

contra D. Thom. doctrinam, vt modo explicabamus.

Ad tertium respondetur, Dium Thomam non negasse, vt aliqui putant, clericos vt clericos non teneri soluere decimas pro sustentatione suorum superiorum, à quibus spiritualia suscipiunt: licet de facto illas non soluant pro hoc debito personali: sed loquitur de solutione decimarum, vt de facto contingit ex debito reali ratione possessionum. Et dicuntur illas clericos nō soluere, quia non solunt ex Ecclesiasticis bonis, sed ex laicalibus. In qua formalitate loquendi magis attenditur ad bona, ex quibus fit solutio, quam ad debitum personale sustentandi sibi superiores propter ministeria spiritualia, ac regimen, quæ erga clericos exercent. Ad confirmationem respondetur. Virtualiter fit similis illatio, quia si soluerent ex prædijs Ecclesiasticis per se loquendo idem esset agens, & patiens. Itē, si ratio clerici sumeretur in tota sua latitudine, non esset adæquata illa reduplicatio; sed tamen sumitur contracta ad propositum de clerico, scilicet vt exercet ministerium clerici: cuius est quasi propria passio, vt ei deputentur necessaria ad sustentationem, & ideo si quæ prædia illis ministerijs sacris deputentur, vt clericus est, habet illa, & exempta à solutione decimarum: tum propter congruentiam datam: tum quia Pontifices merito ab eo onere liberarunt.

DISPUTATIO V I.

An doctrina huius articuli, & circa illum tradita verum habeant in omnibus clericis? & qui sint illi?

I

T videtur vera pars negatiua. primò. In Summo Pontifice, quem esse obligatum ad decimam soluendam non est æquū asserere; eo quod decimæ quoddam genus tributū, & seruitutis est, quā subire principem supremum non decet. Confirmatur. quia non est cui possit soluere: non superiori: quia nullus ex tat: non Ecclesiæ; cum ipse supra illam sit: neque sibi ipsi: quia hoc ridiculum videretur: ergo.

Secundò. Quia omnes Ecclesiastici, etiā Episcopi inferiores Summo Pontifice recipiunt multa Sacramenta, multa spiritualia in regimine, & doctrina à suis superioribus: singuli Episcopi à summo Præsule, parochi ab Episcopis, & sic de alijs: ergo ra-

tionem huius ministerij passiuū tenebuntur suis superioribus decimas soluere; quæ ad sustentationem ministrantium spiritualia instituta sunt. Confirmatur ex cap. *Questi.* 16. quæst. 1. quod Gratianus refert. ex Concilio Maguntino, inuenitur tamen in Cabilonenli 2. cap. 19. vbi sic dicitur: *Questi sunt quidam fratres, quod essent aliqui Episcopi, & Abbates, qui decimas non sinunt dari Ecclesijs, vbi illi coloni Missas audiunt: proinde decreuit sacer iste Conuentus, vt Episcopi & Abbates de agris, & vineis, quæ ad suum, & fratrum stipendium habent, decimas ad Ecclesiam dari faciant: familie verò ibi dent decimas suas, vbi infantes eorum baptizantur, & vbi per totum anni circuli Missas audiunt.* En Concilium iubet Episcopis, vt dent decimas etiā ex prædijs sibi deputatis pro stipendio ministerij sacri: quod est contra dicta in præcedentibus. Idem argumentum fit de parochis.

Quidam Canonistæ existimarunt Summum Pontificem teneri ad decimarum solutionem. Ita Rebusus quæstione 5. numero 26. cum Andrea Hispano Reg. 10. quæstione 11. Alij tenuerunt Papam non teneri ratione suæ personæ, id est, quia ipse obligatus sit lege decimas soluere; sed tantū vi directiua, sicut & Principes suis legibus obligantur. Alij quod tenentur soluere decimas prædiales, & nullas alias. Alij quod nullas, vt Abulensis Matthæi. 23. quæstione. 193.

Pro solutione aduertendum, quod supra tetigimus decimam duplici titulo deberi, vel ratione personæ, vel ratione prædij. Hæc distinctio tangitur in cap. *Tua nobis*, in fine de decimis. Primo modo oritur obligatio ex eo, quod persona fidelis, quæcumque sit illa, recipit spiritualia ab alijs siue Sacramenta, siue doctrinam, siue quæcumque alia ad regimen spirituale concernentia. Secundo modo obligatio oritur ex re accepta, vel retenta: quia secum affert onus decimarum, vt de omnibus prædijs laicalibus supra docuimus.

His suppositis dico primò. Pontifex nō tenetur decimam soluere ratione personæ. Probatur primò argumēto facto in disputationis initio cū sua confirmatione. Secūdò. Obligatio ad reddēdas decimas ratione debiti personalis oritur ex regimine passiuo in spiritualibus, v. g. in Sacramentorum receptione, & aliorum huiusmodi. Itaq; hoc debitum superiori debetur; sed in nullo horum Pontifex est inferior alicui: ergo, &c. Nec

2

Rebus.
Hispan.
Abulen.

3

4

Nec obstat, quod Pontifex ab alijs recipit Sacramenta vel confessionis, vel extremæ vnctionis: imò, & ordinem, & consecrationem recipere potest, & ad hæc suscipiēda habet ministros deputatos. Cui obiectio ni respondetur. Omnes isti ministri sunt commissarij Pontificis, & illo inferiores, ac proinde non tenetur Pontifex illis dare decimas, quæ institutæ sunt pro ministris, quibus incumbit ex officio Sacramenta, & alia spiritualia sibi inferioribus ministrare. Fateor tenebitur istos ministros pro se, & à se deputatos alere; sicut alios officiales suos non quidem soluendo illis decimas, sed applicando eis partem vel decimarum, quas reliqui fideles solvunt, vel aliorum Ecclesiasticorum reddituum, vel certum stipendium: quia hoc ad præceptum naturale alendi famulos pertinet, non ad præceptum decimarum, quod Iuris positiui humani est. Vnde sumitur tertia probatio pro nostra assertione, quia Papa non tenetur legibus humanis, cum sit eis superior: ergo neque præcepto decimarum. Dicit fortasse quispiam, non teneri quoad vim coercitiuam, bene tamen quoad directiuam, ut dicitur in materia de legibus. Respondetur, id esse intelligendum quando res respicit rationem vniuersalem; & honestatem communem Principi, & subditis; ut lex ieiuniorum, & similes; lex autem decimarum non est huiusmodi, sed directe respicit fideles aliquo modo subditos in spiritualibus, ut dictum est. Illud verò, quod adducunt citati Canonistæ; & Rebus Pontificem obligari ad soluendas decimas in recognitionem dominij diuini erga omnes, nullius momenti est: tum, quia decimæ non sunt primò & per se ad hoc institutæ: tum, quia hæc recognitio Deo debita non necessario per decimas soluitur, sed multis alijs modis, puta sacrificio, oratione, & similibus.

Dico secundo. Summus Pontifex nisi secum dispenset, tenetur dare decimas de prædijs patrimonialibus suis, aut alia via non Ecclesiastica comparatis ei Ecclesiæ, in cuius territorio prædia illa sita sunt. Probat, quia illa prædia post parochiarum, vel diocesium diuisionem alicui Ecclesiæ deputata habent annexum tanquam onus reale debitum decimarum respectu talis vel talis Ecclesiæ, ut sæpè docuimus, & amplius dicitur infra: ergo tenetur ex ijs prædijs soluere decimas Ecclesijs illis, quibus antea debebatur. Confirmatur, quia licet Summus Pontifex sit supremus dispensator decima-

A rum, & iurium ad eas, non tamen est dominus, ita ut pro arbitratu suo possit illas sibi usurpare. Dixi tamen, nisi secum dispeset: quia id poterit efficere ex causa iusta, quæ erga se non minorem efficaciam habebit, quam erga alios, cum quibus ex causa sæpè dispensat. Item cōsulito dixi, teneri de prædijs non Ecclesiasticis; nam si prædia pertineant ad Pontificem, ut Pontifex est, qualia sunt pertinentia ad patrimonium D. Petri, perspicuum est eas non debere, sicut neque alij clerici.

Hoc secundum dictum non placet Abulensi super c. 23. Matth. q. 193. ubi censet oppositum; scilicet quia præceptum decimarum ad ius positium humanum pertinet, ut supra docuimus; sed supremus Princeps non obligatur legibus suis, neque sui prædecessoris, quia par in parem non habet imperium: ergo Summus Pontifex nullo modo dicendus est obligari lege decimarum. Respondetur, argumentum probare præceptum decimarum non obligare directe personam Pontificis obligatione, & debito, quod oritur ratione personæ: at verò cum hoc stat obligari ad reddendas decimas ratione rei, quam possidet, & quæ habet affixum onus soluendi decimas; cum quo onere manet apud quemcunque possessorem: sicut infideles habentes prædia in ditionibus Christianorum non obligantur præcepto decimarum, neque naturali, neque positiuo humano; quia eo non adstringuntur ante baptismum susceptum: at ratione rei apud se retentæ, & obligatione reali tenentur eas soluere ex prædijs, quæ in terris Christianorum possident. Et si adhuc urgeat quis. Obligatio hæc ratione rei possessæ in materia decimarum pendet à Iure humano positiuo Pontificum, qui olim diuiserunt parochias, & dioceses, atque illis applicarunt prædia in eis sita obnoxia decimationi; sed Summus Pontifex non est subiectus legibus, & ordinationibus suorum prædecessorum: ergo neque illi ordinationi, & diuisioni prædiorum cum onere decimationis. Respondetur. Illa facta diuisione, fortasè non posset Pontifex omnino tollere, ne confunderentur limites parochiarum, & diocesium, & status Ecclesiæ deformaretur: quia eius potestas non in destructionem, sed in ædificationem cōcessa est, & ea admilla ablatione non solū à prædijs Pontificū tolleretur onus illud decimandi, verū & à prædijs omnibus: & ferè totum ius decimarum rueret, & medium antiquissimum

6

Abulen.

7

8
 mum ad sustentationem ministrorū exco-
 gitatum omnium mediōrū congruentius ē
 medio tolleretur. Vnde probabiliter suprà
 intulimus nō posse Pontificē à toto terra-
 rum orbe onus decimandi tollere: & ferè
 idem inconueniens sequeretur, si diuisionem
 parochiarum, & dioecesum, & onus
 impositum prædijs cuiusque auferret, vel
 confunderet. Quod si vellet dumtaxat sua
 prædia ab hoc onere liberare, posset quidem,
 sed secum dispensando ex legitima
 causa, sicut cum alijs solet: nostra vero assertio
 seclusa dispensatione intelligenda est.
 Habemus ergo Sūmum Pontificem nō teneri
 ad decimas debitas ratione personæ,
 neque ratione ministerij passui, aut subiectionis
 spiritualis ad aliquem (cum nullam habeat)
 neque propter lucra etiam temporali titulo
 acquisita; quia lege illa non ligatur: tenetur
 tamē reddere decimas ex prædijs non
 Ecclesiasticis ratione rei, quæ secū onus
 decimandi fert apud quemcunq; possessorum,

Dico tertio. Episcopi nullas debent decimas
 ratione personæ, ac subinde neq; personales
 decimas: at verò tenentur prædiales soluere
 ex prædijs, quæ titulo laicali possident.
 Prima pars probatur. Non quidem ea ratione,
 quia respectu Summi Pontificis probata est
 similis assertio, nempe, quia Episcopi non
 habent superiorem, à quo recipiant Sacramenta,
 quem teneantur alere, habent enim superiorem
 Sūmum Pontificem, qui ex officio & potestate
 eis Sacramenta ministrat, & in spiritualibus
 gubernat: ac proinde si vellet, posset etiam
 ex vi naturalis iuris sustentationis ab eis
 exigere decimas, vt adnotauit D. Tho. in
 solutione ad tertium. Imò si necessitas postulare
 posset maiorem quotam imponere. Sed
 probatur. Quia de facto Pontifex non est
 usus hac potestate quoad quotam decimarū
 Episcopaliū, nec reperitur tale ius in Pontificijs
 iurisdictionibus, neque usus illud ostendit;
 vt idem sanctus Doctor animaduertit; sed
 Pontifex alitur, & sustentat onera sui status
 ex tributis, & redditibus sui dominatus
 temporalis, quod vocant patrimonium D. Petri;
 & etiam ex quibusdam vacantibus quorundam
 Episcopatum, ac beneficiorum, & partim ex alijs
 multis iuribus, circa expeditiones quarundam
 cōcessionū, ac Bullarum, & huiusmodi. Secunda
 pars asserti cōmunis est Theologis, præcipue
 D. Th. in hoc art. & Iurisperitis in c. de
 decimis, & probatur eadem ratione, quia de

A Sūmo Pontifice idē adstruximus: quia illa
 prædia habent affixū onus decimandi apud
 quēcunq; maneat; & quia dato opposito Ec-
 clesia in iuribus suis valde læderetur, si præ-
 dia laicalia, eo quod transeunt ad Episcopos
 non essent obnoxia decimationi.

9
 Quod diximus de Episcopis, respectu Sūmi
 Pontificis etiam asserendum est de parochis
 respectu Episcoporum, quibus nō debent decimas
 obligatione orta ex personis; quamvis enim
 propter gubernationem in spiritualibus digni
 sunt Episcopi, vt à parochis sibi subditis alantur,
 non tamen extat ius hoc præcipiens, sine quo
 nō licet eis tale onus imponere, cum aliunde
 Episcoporum sustentationi prouisum sit per
 communium decimarum portionem eis iuxta
 sacros Canones designatam, vel per alios
 Ecclesiasticos redditus eis applicatos. Igitur
 ratione personæ nullas debent parochis,
 Episcopis, aut Pontifici decimas personales
 siue temporali titulo acquisierint, siue
 spirituali. Dices: debent suæ Ecclesiæ, vt in
 cumulum redactæ cum alijs decimis; postea
 omnes cum proportionem diuidantur iuxta
 ius cōmune, vel consuetudinem. Respondetur.
 Neque suæ Ecclesiæ debent, ad quam, vt
 benè notauit Soto, nō comparatur parochus
 vt recipiens, sed vt conferens sacra: tenentur
 verò parochi decimas prædiales soluere ex
 prædijs patrimonialibus, aut alio titulo
 laicali acquisitas, vt D. Thom. docet in art.

10
 Est tamen vnum discrimen inter Pōtificē,
 & Episcopum, quod Pōtifex habet potestatem
 imponendi decimas parochis, sicut & Episcopis,
 Episcopus autem non potest illas imponere
 parochis sibi subiectis, nec tributum aliquod
 aut subsidium ab illis exigere, præter id quod
 iure cōmuni sancitū est: vt patet ex c. constitutum. c. nonnulli
 Episcoporum. c. ad hoc. c. Prædicator. 16. q. 1.
 & non solum Episcopus hoc non potest erga
 clericos, verum neque erga laicos; quia hæc
 impositio reseruata est supremo Pastori,
 & dispensatori, vt cōstat ex iuribus citatis.

11
 Dico quarto. Alij clerici simplices vt Religiosi,
 & mercenarij, & si qui sunt aliij, qui nō
 sunt pastores Ecclesiæ, neq; ex officio diuina
 ministrant alijs fidelibus, attēto iure cōmuni,
 & per se loquēdo, ac seclusis priuilegijs
 tenentur ad soluēdas decimas nō solum
 reali debito, quādo cōtingerit eos aliquot
 habere laicalia prædia, sed etiā debito personali
 personales decimas. Hoc assertū habetur
 à D. Th. in solu. ad 2. Estq; cōmuni sōm-
 nium

nium sententia in præfato capit. 2. de decimis, ubi Hostiensis, Antonius, Abbas, Henricus. Cardinalis consil. 90. Couarr. Soto Gutierrez, Rebusus, & alij supra citati: & probatur ex secunda parte illius textus citati, in qua dicitur clericos, qui ab alijs clericis recipiunt spiritualia, decimas debere. Intellige non ratione rei possessæ, quæ interdum nulla est, sed ratione operis & laboris ministerii, ex quo oritur personale debitum: quare sine causa glossa ibi limitat eam secundam textus partem ad clericos coniugatos, qui in nullo sunt liberi à solutione decimarum, ut habetur c. 1. de clericis coniugatis in 6. tum quia textus absolute loquitur: tum quia ratio ibi assignata in omnibus clericis recipientibus ab alijs diuina locum habet, ut notauit Rebusus ubi supra. Item neque limitanda est ad clericos inferiores primæ tonsuræ, vel tantum minoribus ordinibus initiatos, quia eadem ratio textus est, & militat de clericis in sacris, etiam si sacerdotes sint: ut D. Antoninus, & alij ibi dixerunt, quia licet sacerdotes à se, & non ab alijs Sacramentum Eucharistiæ suscipiant, in alijs verò subduntur parochis quoad spiritualia, ut communiter notant Iurisperiti in cap. *omnis viri* & *sexus*: omnes ergo isti clerici etiā sacerdotes simplices sub præcepto soluendi decimas personales & prædiales comprehenduntur.

12 Ab hac tamen obligatione quidam excipiunt clericos alicui Ecclesiæ inseruiantes, cui, inquiunt, non tenentur tales clerici decimas soluere, etiam de patrimonialibus bonis. Ita Alensis supra, quem Syluester, & Angelus sequuntur, & probant ex cap. 2. de decimis. Sed probatio infirma est, si sit sermo de decimis ex prædijs patrimonialibus, ut patet ex dictis: & est expresse contra D. Thomam hic. Præterea parochus tenetur de his prædijs decimas soluere: ergo à fortiori quilibet alij clerici, quamuis eadem Ecclesiæ inseruiant. Idem argumentum fumitur ex parte Pontificis, aut Episcoporum, qui propter onus affixum prædijs laicalibus teneri diximus ex eis decimas soluere. Item quia aliàs grauiter læderetur Ecclesia, quia possent clerici inseruiantes ei multas possessiones acquirere, & eam decimis priuare. Præterea hoc inconueniens cauetur in c. *si quis laicus, vel clericus*. 16. quæst. 1. At verò si hæc sententia intelligatur de decimis personalibus, etiam est falsa, neque habet in iure fundamentum, non in priori parte textus allegati, quia ibi tractat de clericis

A ut clerici sunt: id est ut habent possessiones Ecclesiasticas, neque in secunda parte, ut vidimus. Sunt igitur hi clerici obligati, sicut quiuis alij non inseruiantes Ecclesiæ alicui.

I 3 Sed quid de his clericis simplicibus si habeant prædia Ecclesiastica, aut aliquos fructus Ecclesiasticos percipiant? Respondetur cum D. Thom. communiter recepto non debere decimam, quia prædia Ecclesiastica sunt libera ab hoc onere, ut superius docuimus, Ecclesiastici redditus similiter, ut in cap. sæpe citato, exēplo Leuitarum diffinitur: ergo non tenentur hi clerici debito reali, neque etiā tenentur debito personali, quia illud etiā apud laicos perseverat de lucris laicali titulo acquisitis: ergo non est cur amplius extēdatur in clericis inseruiētibz Ecclesiæ: maxime quia eos redditus, aut prædia accipiunt in sustentationem, & stipendium: ac consequenter debent accipere integrum, & liberum ab omni onere Ecclesiastico, & hoc est quod in prima par. capituli citati insinuat.

I 4 Ad primū positū in initio quæstionis respond. ex traditis teneri Pontificē reddere decimas prædiales laicales Ecclesiæ, ubi sita sunt prædia: & illi Rectori ad cuius limites ea prædia pertinent, non tamen quā superiori, sed ratione prædiorum, quibus annexū est ius decimandi in tali vel tali Ecclesia, quod ius non perdiderunt ex eo, quod ad Summum Præfulem translata sunt.

Similiter respondetur ad secundum. Ad confirmationem respondetur: illum Canonem subobscurum esse, sed tamen non facit sensum propositum in argumento, ita quod iubeat Concilium Abbates dare decimas sibi deputatas in stipendium, sed quod iubeant suis colonis, & familiæ, ut decimas, quæ debentur in stipendium eorum, & suorum fratrum clericorum, non detineant, sed dent Ecclesijs, quibus debentur. Et colligitur explicatio ex Canone Urbani Papæ, qui sub dicto capit. *questi*, refertur in nouo decreto Gregoriano, ubi sic habetur. *Perlatum est ad sanctam Synodum, quod sint quidam Episcopi, & Abbates, qui colonos ad se pertinentes non sinant dare decimas ad Ecclesias, ubi Missas audiunt, & infantes eorum baptizantur: proinde decreuit sacer iste conuentus, ut Episcopi, & Abbates de vineis, vel agris, ac frugibus, quæ ad suum, vel fratrum vsum laborant, decimas, sibi pro benedictione, vel hospitum susceptione habeant, familiæ verò ibi dent decimas suas, ubi per totum anni circulum Missas audiunt, & infantes eorum baptizantur.* Hæc de hac disputat.

S

Circa eundem articulum, ubi egimus de subiecto obnoxio decimationi, & ijs, quæ illud circumstant operæpretium erit agere de exemptis ab hoc onere per concessio- nem Pontificiam, quæ priuilegium appella- tur: nam de exemptione per consuetudi- nem, aut præscriptionem multa in præce- dentibus dicta sunt. Et modo lectorem mo- neo, non esse mihi animum enarrandi pri- uilegia actualiter concessa siue priuatis per- sonis, siue communitatibus: tum quia ferè innumera sunt: tum quia post commentaria nostra circa quatuor articulos huius quæst. 87. vice appendicis ea enarrare conabor; præcipuè concessa Religiosis: adiunctis glo- sulis, & disputationibus, sicut iudicauero expedire: sed dumtaxat hic disputabo de quibusdam necessariis sciendis circa priuile- gia in generali, siue concessa fuerint, vel cō- cedenda, siue possibilia, & nunquam con- cessa. Et ideo sit

DISPUTATIO VII.

An possit Pontifex aliquos priuilegiare, vt non soluant decimas, vel vt eas sibi aliàs non debitas usurpent?

I

T videtur vera pars negatiua. Primò, quia decimæ dantur in re cognitionem domini diuini, vt in cap. *tua nobis*, dicitur: sed nul- lus potest humana potestate eximi ab hac recognitione, quæ de iure naturæ est: ergo, &c. Confirmatur, quia præceptū decimas dandi naturale est, saltem quoad decimam sustentationis: ergo priuilegium Summi Pontificis non poterit aliquos eximere à decimis soluendis, saltem quoad sustenta- tionem. Secundò, vt minimum sequitur nō posse tale priuilegium concedi laicis, quia per illud totum Ecclesiasticum corpus illis Ecclesiasticis redditibus priuatur, quod vide- tur esse in magnum præiudiciū Ecclesiæ, & contra institutionem decimarum, nēpè pro clericis vt sacra ministrent. Confirma- tur. Collatis beneficijs Rectoribus Ecclesia- rū, & Episcopis, istius iuris percipiendi de- cimas, & prouentuum veri domini efficiun- tur: at Pontifex nō potest citra culpam eo- rum priuare legitimo dominio, quia contra ius naturæ faceret: ergo.

2

In oppositum facit vsus, & praxis Ponti- ficum frequenter hæc priuilegia conceden- tium: & colligitur ex c. *a nobis*: cap. *ex parte* de decimis, & cap. *nuper*, eodem titul. quam- uis similia priuilegia ibi aliquo modo ref-

A tringantur: & idem habetur ex cap. 2. de Ecclesijs ædificandis, & cap. ultimo, vt lite- pendente. Colligitur etiam ex amplissimis priuilegijs cōcessis Religiosis, de quibus in- ferius. Secundò, quia ius decimarum quoad quottam esse de iure positiuo superius cir- ca articulum primum latè probaui: sed Sum- mus Pontifex, sicut potuit ius positiuum concedere, potest & abrogare, vt ibidem docuimus: ergo poterit quosdam eximere à solutione decimarum per sua priuilegia ad eum effectuum concessa.

B Hæc pars indubitata est apud Theolo- gos, & Iurisperitos: qua autem via aut mo- do id efficiat Pontifex, declaratione eget. Quidam aiunt, donando decimas his, qui- bus priuilegium exemptionis decimarum conferre vult. Sed quamuis id efficere po- test Pontifex per modum donationis, seu concessiois erga decimas pertinentes, & applicatas Pontifici, quarum est dominus: tamen cum constet multa priuilegia conce- di respectu cuiuscunque Ecclesiæ, Episco- patus, vel beneficii, alia via talia priuilegia iustificanda sunt.

C Existimo autem esse concessa per modū dispensationis in lege communi de soluendis decimis, vel si maius per modum appli- cationis earum ad vsum, & sustentationem eorum, quibus tale priuilegium conceditur, vt in priuilegijs Religiosorum insinuat.

D Aduertendum tamen, quod & superius circa articulum primū tetigimus, circa huius- modi exemptiones & priuilegia, vt licitè cō- cedantur esse necessariam causam iustam, sicut dicitur de quibuscunque dispensatio- nibus in materia de legibus. Præcipuè verò necessaria est talis causa iusta, quando dis- pensatio redundat in aliquod præiudiciū, vel grauamē aliorū, vt in presenti cōtingit. Nā exēptio aliquorū à decimarū solutione minuit redditus Ecclesiasticorū: quare etiam si hæc dispensatio cōsideretur vt distributio, & applicatio redditū Ecclesiasticorum, magnam causam requirit, vt alijs applicen- tur, quā illis, quibus ex cōmuni & ordinario iure cōpetebāt. Quo fit, vt multo maior cau- sa requiratur ad applicandū decimas vnius parochiæ, vel partē earū alicui Ecclesiæ, vel priuatis, quibus de iure nō cōpetunt, quā ad liberandū aliquos ab onere soluendi deci- mas, cui de iure debebantur: quia in libera- tione hac solum diminuitur portio deci- marum conferendarum ab hoc, vel illo priuilegiato. In applicatione verò illa deci- mæ omnes, vel notabilis pars totius territo- rij

3

4

rij aufertur ab eo, cui de iure attinebāt. Rur-
sus considerandum, applicationem decima-
rum extra Ecclesiam parochialem propriā
posse duobus modis fieri. Vno modo trans-
ferendo ius decimandi ad Ecclesias alterius
territorij siue parochiales sint, siue non pa-
rochiales, vel ad quosdam priuatos alterius
territorij. Secundo modo. Ad Ecclesias eius-
dem parochiæ non parochiales, vel curam
animarum nō habentes, vt applicatio prio-
ri modo fiat, vrgētiōr causa requiritur, quia
decimæ vnus Ecclesię distrahuntur ad aliā,
in qua fideles, qui decimas illas soluunt nul-
lam spiritualement vtilitatem, vel ministerium
accipiunt. In posteriori verò cum Ecclesia,
cui applicantur decimæ, maneat intra ean-
dem parochiam, semper possunt illius paro-
chiani diuinis officijs, quæ in illa fiunt in-
teresse, & aliquod spirituale commodum
ab illa reportare. Ideoque hoc posterius
minus exorbitat à communi iure, & à fine,
propter quem decimæ à fidelibus soluuntur:
vnde in illo genere dispensationis, quò
fuerit minor separatio Ecclesiarum, eò fa-
cilis priuilegium poterit iustificari: vt si
pars decimarum vnus parochiæ applicetur
Ecclesiæ alterius parochiæ, vel Ecclesiæ
regulari intra eandem ciuitatem, seu popu-
lum. Hoc enim minus incommodum affert
parochianis, quā si in diuersis populis fiat:
& quando fit applicatio ad Ecclesiam alterius
populi intra eandem diocēsim minor
causa requiritur, quā si fiat ad Ecclesiam
alterius diocēsis, quia in iure difficile iudi-
catur, quod fructus vnus diocēsis in aliam
transferantur, vt colligitur ex cap. cum sint,
de decimis.

Et hinc fit, vt in iure vniones perpetuæ
beneficiorum iudicentur difficiles, vt vide-
re licet in Concilio Tridentino sessio. 6.
cap. 7. de reformatione. præcipuè illæ, quæ
inter Ecclesias distinctarum diocēsum fiunt,
ex eodem Concilio sessio. 14. cap. 9. nihi-
lominus licet sint difficiles, & ideò non
debeant nisi raro, & magna vrgente causa
fieri, tamen non sunt impossibiles, vt nota-
uit glossa in præfato cap. non sint, & potes-
tatem Summi Pontificis non subterfugiūt:
maximè quia hæc dispensatio quandoque
necessaria est propter motiua valde condu-
centia ad bonam gubernationem Ecclesiæ.
Nec obstat, quod Ecclesia, seu Princeps, cui
applicantur decimæ aliquorum fidelium,
illis immediatè non seruiat, neque imme-
diatè spiritualia ministret, tum quia imedia-
tè seruit, vel in doctrina, vel in protectione

A vel aliquo simili: tum quia omnes sumus
vnum corpus in Christo, & membra se de-
bent iuuare inuicem, quando indigent: tū
tertiò, quia Pontifex, qui præest illi corpo-
ri mystico, potest, & debet bona Ecclesiæ
ad vniuersale Ecclesiæ regimen accomo-
dare, & in omnia membra influere, pro vt
viderit expedire. Et ideò potest etiam par-
tem decimarum huic vel illi Ecclesiæ, aut
membro præcipuo applicare, prout neces-
sarium iudicauerit.

Ex dictis etiam sequitur, omnia priuile-
gia, vel exemptionis decimarum, vel appli-
cationis ad aliam Ecclesiam, Communitatē,
aut Principem semper esse interpretanda
strictè, quia odiosa sunt, etiam concessa reli-
giosis, aut locis pijs, quia simpliciter dero-
gant iuri communi, & habent annexū præ-
iudicium tertij, scilicet Ecclesiarum, & cleri-
corum, qui illis decimis priuantur, ideoque
simpliciter odiosa reputantur: vt notarunt
Oldrad. conf. 268. & Gutierrez consilio. 5.
num. 15. & alij. Itaque strictè interpretan-
da, quia odia restringi debent, ita vt quam
minimum fieri possit, & iuri communi le-
gis derogent, & iuri alterius noceant: vt in
simili respondet Pontifex in cap. cum capel-
la, de priuilegijs: ita enim solet Princeps pri-
uilegium concedere, vt quantum fieri pos-
sit, sine cuiusquam præiudicio obseruetur,
vt dixit Iurisconsultus in l. prætor ait. §. si
quis, primo & secundo. ff. ne quid in loco
publico. Semper tamen ita est facienda res-
trictio, vt verba priuilegij in sua proprietate
saluentur, & secundum illā significatio-
nem priuilegium seruetur, vt notauit De-
cius conf. 113. numer. ultimo, & Baldus,
conf. 271. in primo volumine: quia voluntas
superioris seruanda est, & ea ex verbis pro-
prie intellectis colligi debet, nisi aliunde
de eius intentione constet. Et iuxta hoc vi-
detur intelligenda glossa in cap. ad audien-
tiam, de decimis, quando dicit, priuilegia ef-
se latissimè interpretanda, nimirum quan-
tum ad proprietatem verborum retinendā,
& complendam necesse fuerit, ne dum stri-
ctè interpretari volumus, voluntati dispen-
satoris contraueniamus, eius verbavolentè
& improprie interpretando. Et hæc bene
nota pro tota materia priuilegiorū, de quo
latius in materia de legibus.

Ad argumenta pro parte negatiua respō-
detur. Ad primum eo motos fuisse Panor-
mitanum, & Hostiensē in cap. licet, & c.
ad audientiam, & c. ex parte tua, de decimis,
vt teneat partē negatiuā huius dubitationis,

Oo 2 quibus

9

Oldrad.
Gutier.

Decius:
Baldus.

7

quibus respondetur admissio antecedenti, & negando consequentiam, quia ad hanc recognitionem non est unicum, & necessarium medium solutio decimarum: potest enim fieri oblationibus, orationibus, sacrificijs, & huiusmodi.

Ad confirmationem negatur consequentia, quia ius naturæ dictans dandam esse ministris congruentem sustentationem, non dictat, ut detur ab omnibus, & singulis membris communitatis, & propterea potest Pontifex eximere aliqua membra in particulari, dummodo ex decimis, quas alij soluant, habeant ministri congruam sustentationem, vel aliunde eis sufficienter prouideatur.

Ad secundum respondetur. Vnum, & non minimum motuum considerandum à Pontifice quando vult concedere aliquibus privilegium de non soluendis decimis, est qualitas personæ, & præcipue an sit Ecclesiasticus vel laicus: nam de Ecclesiasticis indubitatum est apud omnes multo minorem causam exigi ad ea privilegia concedenda. Ita aduertunt Antonius, & Panorinit. in capit. à nobis, de decimis. Imò si quis bene perpēdat iura omnia citata, & privilegia indulta, de quibus in iure fit mentio, solis Ecclesiasticis concessa leguntur: ad quam concessionem sat erit, & iusta causa iudicabitur subuētio personarum Ecclesiasticarum, vel alicuius particularis Ecclesiæ. Et idem confirmatur: quia per privilegium concessum Ecclesiasticis personis non immutatur adæquatus finis, & præcipue intentus in decimis, qui est diuinus cultus, & sustentatio ministrorum Dei ac pauperum, sed immutatur particulare ius applicandi hanc partem decimarum huic Ecclesiæ, vel illi, his personis, vel illis: hoc autem licet aliquam causam requirat, quatenus per tale privilegium aliquomodo ius commune immutatur, sed tanto minor causa sufficiet, quanto minor est immutatio: præcipue tamen cauendum est, ne tale privilegium cedat in aliorum scandalum, vel rationabilem querelam, iuxta capit. *suggestum*, de decimis. Nihilominus tamen etiam si Summus Pontifex excedat iustitiam causæ, & licet in tali concessione peccet, privilegium validum est: quia non est contra aliquod ius naturale, aut diuinum, supposito Ecclesiæ & clericis relinqui sufficientes redditus. Et ita in rigore non fit illis iniuria contra iustitiam, licet fiat contra legalem, & fortasse contra prudentem, ac fidelem dispensatio-

nem. Et hæc loquendo de privilegijs Ecclesiasticis concessis, de laicis verò maior est difficultas propter argumentum secundum factum: nihilominus etiam asserendum est, ex iusta causa eis posse talia privilegia concedi propter rationes factas; sed multo maior causa requiritur, quam ad concessionem privilegiorum eorundem erga Ecclesiasticos.

Ad confirmationem respondetur, in tali concessione & exemptione Summum Pontificem non priuare quæquam suo iure, decimæ enim & alia bona communia Ecclesiæ sub hac conditione implicita applicantur clericis, quamdiu summus Ecclesiæ Præsul non reuocauerit, aut aliter rationabili causa disposuerit.

DISPUTATIO VIII.

An privilegiorum concessio alicui communitati, aut etiam priuatis personis de non soluendis decimis, aut accipiendis ijs, quæ secundum ius commune ad alios pertinebant, si fiat sine causa, non solum sit illicita, ut nuper docebamur, verum etiam sit inualida? Ita ut tam concedens privilegium, quam recipiens teneantur ei Ecclesiæ seu Rectori, à quo sublata sunt decimæ, restituere?

T videtur eam concessionem esse validam, quia Summus Pontifex habet potestatem circa Ecclesiæ bona distribuenda ita amplam & perfectam, sicut Princeps perfectus in sua Republica: sed distributio eorum bonorum facta à Principe seculari sine causa valida est, ut patet in Prætorijs, & Magistratibus: ergo idem & potiori ratione dicendum est de Summo Pontifice, erga decimarum exemptionem. Confirmatur. Prouisio Beneficiorum facta indignis, ubi nullam adesse causam certo certius est, valida est, aliàs haberemus incertos ministros sacrorum, quod non mediocrem pareret confusionem in Ecclesia Dei: ergo idem dicendum de exemptione à decimis soluendis, & de privilegijs eas accipiendi.

Secundo. Summus Pontifex in ijs, quæ iuris sunt positui, dispensare potest, sic adeo, ut si dispense sine causa mouente, dispensatio illicitè fiat: sed dispensatio valida est, ut patet in dispensatione ieiuniorum, caeremoniarum, & huiusmodi,

Anton.
Pauor.

1

2

D. Thom.

modi, sed institutio & præceptum soluendi decimas ad ius humanum positum pertinet, vt supra contra multos Iurisperitos docuimus: ergo dispensatio, quæ in his fieret, etiam sine causa valida erit. Maior nota est legenti quæ dicuntur à D. Tho. & eius discipulis. 1. 2. q. 90. Confirmatur, quia in exemptione à decimis soluendis locum habet consuetudo, & præscriptio, vt supra docuimus: at præscriptio, & consuetudo sine causa interueniente prævalent: ergo Pontifex, cuius autoritate leges decimarum conditæ sunt, sine vlla causa potest, quos voluerit, ab onere decimarum eximere, & ab vno in alterum id iuris transferre, licet non licet, saltem validè.

Tertiò. Si Summus Pontifex sine causa eximeret totum orbem à solutione decimarum, licet peccaret, sed tamen exemptio valida esset, vt supra docui probabiliter: ergo multo magis valida erit exemptio aliquorum, siue secularium, siue Ecclesiasticorum, quantumcunque sine causa fiat. Hæc sententia videtur esse communis doctoribus modernis asserentibus posse Summum Prefulem eximere quoscumque fideles à solutione decimarum, dummodò id fiat sine præiudicio naturalis iuris sustentandi ministrorum Ecclesiæ.

Partem negatiuam tenent multi Iurisperiti, Antonius de Butrio in capit. à nobis, de decimis, & Panormitanus, ibidem, & eum sequi videtur Syluester, verbo decima, quæst. 5. vbi refert Innocentium, & alios. Antonius ducitur sua illa opinione, decimarum ius ad diuinum pertinere, in quo dispensando nil potest Pontifex, Panor. verò inquit: *Licet Papa habeat plenitudinem potestatis, debet tamen facere, sicut diligens pater familias dispensando vnicuique sicut opus est*, & citat primum capitulum 16. quæst. 7. sed ibi nil de hoc decernitur.

Sed pro hac sententia nos argumentamur. Supposita lege decimarum, dominium decimarum residet in singulis Ecclesijs, iuxta diuersitatem applicationum ad hanc, vel illam Ecclesiam, ad hunc vel illum parochum, vel in vniuersali Ecclesia, cuius singulæ aliæ sunt partes: at Summus Pontifex non dominus bonorum Ecclesiæ (inter quæ ius decimarum computatur,) sed dumtaxat dispensator est: ergo non potest dominium ab vna Ecclesia ad aliam transferre, & multo minus ab Ecclesia vniuersali auellere, & in laicos sine urgente causa transferre. Probatur consequentia, quia ius naturæ

A. violaret auferendo dominium ab eo, cuius est, quod pertinet ad verum dominum, non ad dispensatorem. Confirmatur. Si Summus Pontifex, sine causa dispense Ecclesiæ thesaurum per indulgentiam, ea dispensatio nulla est, quia thesauri Ecclesiæ non est dominus, vt dicitur in materia de indulgentijs: ergo neque si dispense alia bona temporalia, quarum non est dominus, quale censetur esse ius decimarum.

Pro decisione huius grauis difficultatis dico primò. Si quando Pontifex concederet laicis sine causa, & pro suo arbitratu priuilegium non soluendi decimas, aut ius ad eas percipiendas, (quod de Præfule Summo non est præsumendum) tale priuilegium in conscientia nullius valoris esset, nec esset tutus in conscientia Pontifex illud concedens, neque laicus illud priuilegium acceptans, & eo vtens.

Hanc assertionem tenemus non propter fundamentum Iurisperitorum citatorum pro secunda sententia: iam enim supra illud sæpè refutauimus: sed mouemur argumento secundo à nobis prolato, & eius confirmatione. Eandem sententiam tenet Nauarrus in Opusc. de Spolijs Clericorum. §. secundo, numer. 7. & Ludouicus Molina, primo tomo de iustitia, tractat. 2. disputatione. 142. & nouissimè, Suarez in libro primo de diuino cultu necessario ex præcepto capit. 15. & non est intelligenda assertio de decimis, quæ Pontifici in particulari ratione suæ dignitatis, & officij, seu beneficij applicatæ sunt, quarum dominus est, sed de decimis, quæ communiter soluuntur parochis, aut Episcopis, propter ministeria spiritualia, quæ exercent in Ecclesiæ obsequium. Deinde probatur. Quia decimæ ex sua primæua institutione tributæ sunt à fidelibus ad sustentationem ministrorum, qua ratione in diuino cultu, & sacrorum collatione occupantur: ergo qui sine causa eas à tali fine diuertit in vsus profanos, non solum prodigus est, verum & iniustus: tum quia contra iustam intentionem eorum, qui decimas soluunt, & præcipue contra voluntatem veri domini, & sine potestate ei concessa: quia Christus non dedit Pontifici potestatem dispensandi bona Ecclesiæ in dissipationem, sed in edificationem.

Secundò dico. Si Summus Pontifex

Nauar.
Molin.
Suarez.

Antonius.
Panorm.

Antonius.
Panor.

etiam sine causa dispenset cum aliquibus personis, aut communitatibus Ecclesiasticis, ut non soluant decimas, aut verò alteri Ecclesie, vel personis debitas in eisdem Ecclesiasticos ministros transferat, talis dispensatio, & applicatio valida est. Hæc assertio communiter à Iurisperitis tenetur, præcipue ab Antonio, & Panormitano in capit. *a nobis*, de decimis. Sed contra eam obiicit & tenet Molina ubi supra, dicens: quod quando abfque rationabili causa, quod est vnius Ecclesie, aut pij loci autoritate Summi Pontificis tribueretur alteri Ecclesie, aut pio loco, non minus teneri accipientem, ac summum ipsum Pontificem in accipientis defectum illum restituere Ecclesie, aut pio loco, à quo ablatum est, quam si alicui seculari esset colatum. Ratio eius est allata pro proximè præcedenti assertionem: etenim ut dictum est, dominium illius rei pertinet ad Ecclesiam, à qua ablatum est: at contra iustitiam peccatur, quam restituendi onus comitatur dispensatorem absque rationabili causa, spoliare communitatem dominio rei, quam possidet. Respondetur, esse disparem rationem, quando privilegium decimarum conceditur laico, & quando conceditur alicui ex ministrorum Ecclesie gremio. Nam in priori casu bona Ecclesie extrahuntur totaliter à dominio Ecclesie, & ad seculare deuoluuntur sine rationabili causa, quod manifestam iniustitiam continet, non minus quam spoliare verum dominum rebus suis, & alteri tradere. Item finis primæ decimarum, nempe esse stipendium pro sacris functionibus, sine causa turbatur, & aboletur. At verò in secundo casu non extrahitur dominium ab Ecclesia, sed siue huic siue illi Ecclesiastico decimæ applicentur, in dominio Ecclesie vniuersalis permanet. Dices. Saltem ab vna communitate vel persona in alteram transfertur, ubi concessio erga vnum est expoliatio erga alterum, quod nequit fieri sine iniustitia. Respondetur, fatemur talem concessionem sine causa etiam si à Summo Pontifice fiat, contra iustitiam legalem fit, & fortasse contra prudenter dispensationem, sed non contra iustitiam commutativam: eo quod dominium Ecclesiasticorum bonorum communium non applicatur cum tanto rigore cuius Ecclesiastico, ut non possit supremus dispensator sine iniuria vnius membri Ecclesiastici ad aliud transferre, Ecclesie autem palam est non fieri iniuriam, quia non spoliatur dominio, quod habet, sed ab vno suo membro ad aliud trans-

A fertur. Rursus neque finis primæ decimarum turbatur, aut mutatur, sed particulare ius huius vel illius, quod totum ad ius positivum spectat: has ambas assertiones, & eorum rationes approbat Nauarrus in Opusculo de spolijs Clericorum. §. 3. nu. 7.

Nauar.

B Dico tertio. Causa finalis, quæ requiritur, ut privilegium de non soluendis decimis, aut ijs applicandis laicis, quibus non debebantur, sit rectum & validum, debet esse causa concernens bonum commune, & publicum Ecclesie, & non sufficit indigentia duntaxat privilegiati. Probat. Per tale privilegium communicantur bona communia Ecclesie, & alienantur à dominio eius: immutatur item, ac perturbatur finis præcipuus, ad quem instituta sunt: ergo si ne causa magna, & ea concernens bonum publicum, ac commune non debent dispensari. Secundò. Exemptio à decimarum solutione, aut earum applicatio secularibus non legitur concessa, nisi Regibus, aut proceribus, aut verò propter edita facinora in Ecclesie fauorem: verbi gratia, Regibus Hispanie concessæ sunt decimæ Regni Grænitensis, propter Regnum illud ereptum à potestate Maurorum, Regibus Gallie, propter ingentem cladem Maurorum, & similia: ergo signum est exigi causam publicam, & concernentem commune bonum.

C Dico quarto. Ad concedenda prædicta privilegia Ecclesiasticis, siue sint communitates, siue priuatae personæ, satis esse censet indigentiam privilegiandorum. Probat. tum quia neque finis decimarum perturbatur, neque dominium ab Ecclesia aufertur: tum quia Ecclesiasticas personas, ut potè dicatas diuino cultui, & sacris functionibus de bonis Ecclesie sustentari valde decens est.

D Dico vltimò. Semper præsumendum est Pontificem summum talia privilegia concedere iustis urgentibus causis: quinimo quamuis re ipsa non sit legitima causa ad talem concessionem, tamen si penfatis rationibus Pontifex prudenter existimet eam esse veram, ac legitimam causam, licet in re fallatur, privilegium validum est, ac licitum. Probat. nam Christus Lucæ. 12. describens boni dispensatoris conditiones, ait: *Quis putas est fidelis dispensator, & prudens? quem constituit dominus super familiam, ut det illis, &c. Fidelis dicitur, quia stat promissis, neminem fallens: prudens, quia non fallitur iuxta Regulas Prudentie. Confirmat. quia alias*

Luc. 12

aliàs semper essent dubij, an benè, & valide dispensauerit bona Ecclesiæ, quod in eius confusione & turbatione vergeret.

10

Ad argumenta pro prima sententiâ respondetur. Ad primum, quidquid sit de Principe seculari, Summus Pontifex constitutus est à Christo dispensator bonorum Ecclesiæ, non dominus: quia vel ipse Christus, vel sua Ecclesia domina est, inde debet iuxta leges boni dispensatoris procedere, & non spolians quemquam dominio, quod erga rem suam habet, ne dum Ecclesiam: mitto modo excellentiam Ecclesiasticæ potestatis supra secularem: tum quia ordinatur ad finem excellentiorem, id est spiritualem: tum quia versatur circa media accommodata fini supernaturali consequendo: nobilitas verò cuiusque facultatis ex obiecto & fine pensanda est.

Ad confirmationem, quæ non medio-crem ingerit difficultatem, eo quod si concessio beneficii facta indigno valida est, non solum Pontifex dispensaret in iure positiuo, sed etiam in naturali, & diuino. Quare fertur de Magistro Melchior Cano, in Academia Salmantina Primariæ Cathedræ præfecto, censuisse, eam concessionem nullam esse, quia contra ius diuinum. Nihilominus aliter omnino dicendum est, & ad argumentum respondetur, Christum talem potestatem dedisse Petro, & eius successoribus, & Coepiscopis, ne Ecclesiæ status turbaretur: commoueretur autem non parum si dubios haberet Prælatos, ac dispensatores sacramentorum, sicut etiam propter bonum Ecclesiæ reliquit eis potestatem dispensandi in obligatione votorum, quæ est de iure diuino. Hæc autem ratio non militat in concessione decimarum, quæ si fiat laicis absque legitima causa, præsentaneum adest remedium, scilicet, restituendo bona, aut decimas concessas.

11

Ad secundum Canonistæ citati negant decimarum obligationem esse tantum de iure positiuo humano, sed de iure diuino, & ideo dispensatio facta à Papa est inualida sine causa. Sed hoc fundamentum sæpè explosimus: unde & respondemus, dispensationem & priuilegia circa decimas, etiam sine legitima causa validam esse, si tantum spectemus Pontificiam sanctionem de decimis soluendis: at non potest omnibus præfatis, quia in eo positiuo iure, & ex eo originatur quoddam naturale ius, ut nemo spoliatur dominio rei suæ, quod, ut explicui in prima assertionem, violatur, si priuilegia præ-

A fata concedantur sine causa: Nec est mirabile, aut inauditum, ut supposito aliquo humano positiuo iure, inde nascatur diuinum aut naturale ius: verbi gratia, beneficia Ecclesiastica sunt instituta iure humano, at inde resultat spiritualitas, ratione cuius ex iure diuino inuendibilia sunt. Idem dico de calice consecrato. Ad confirmationem negatur consequentia, quia propter bonum Ecclesiæ, & ne dominia maneat incerta, voluntaria censetur Ecclesia, ut consuetudo & præscriptio etiam in bonis suis præualeat: at non ita de dispensatione sui dispensatoris, aliàs in eius arbitratu constitueretur prodigere Ecclesiæ bona. Ad tertium respondetur, negando antecedens iuxta satis probabilem sententiam, de qua supra: sed eo admissio negatur consequentia, quia si totum orbem eximeret à solutione decimarum, abrogaret legem de eis soluendis, quod sine ea potest facere, cum eius sit abrogare leges, cuius est condere: at si quosdam eximeret, id facere necesse est per dispensationem bonorum, quorum non est dominus, quod contra ius naturæ est, ut docui in prima assertionem.

Hæc quæ diximus in proximè præcedenti disputatione probabiliora iudico: at certò certius tenendum est, si ex concessione priuilegij de non soluendis decimis, aut de applicando eas, siue alios beneficii fructus ijs, quibus non sunt aliàs debita, sequatur ut beneficiatus, seu minister Ecclesiæ debita sustentatione priuetur, iniustum esse priuilegium, & nullum, saltem quoad partem necessariam ad congruam sustentationem ministri. Ratio est, quia tale priuilegium est contra naturalem iustitiam, quæ dicat dignum esse operarium mercede sua.

Quæ ratio procedit etiam si is, cui applicata sunt decimæ, vel fructus sit persona Ecclesiastica, vel locus pius: unde fit, ut non obstet tali priuilegio teneatur priuilegiatus alere beneficiatum, nisi fortè Pontifex aliter illi prouideat, vel conferendo ei aliud beneficium sufficiens, vel pensionem, vel ex proprijs bonis illum sustentando.

Notabile hoc nobis occasionem præbet dubitandi, an parochiani, qui solunt decimas sufficientes pro suorum ministrorum sustentatione, teneantur aliunde, putà ex oblationibus, & similibus, prouidere suo parochio redacto ad eum statum, ut non possit congruè sustentari, nimirum quia per priuilegium Pontificium in toto vel in parte fructibus sui beneficii priuatus est?

12

13

Couarru.
D. Thom.

14

Hanc dubitationem insinuat Couarru. libr. 5. variarum cap. 17. numer. 3. & alij: ac videtur vera pars affirmatiua. Primo ex D. Thom. in quaest. immediate precedenti articulo. 1. ubi ait, populum teneri ad alendum ministrum ex oblationibus, quando indiget: qui est casus nostrae disputationis. Et secundo ratione: quia ille parochus non potest licite deferere ministerium suum, est enim pastor ouium, nec tenetur gratis ministrare, & aliunde quærere sibi necessaria: nã qui altario deseruit de altario debet viuere: ergo tenentur parochiani eum alere. Et idem argumentum procedit de Episcopis, & alijs Ecclesiae ministris. Dicit quispiam. Iam fidelis populus soluit decimas destinatas & sufficientes ad pastorem sui sustentationem. Contrà arguitur tertio. Ille populus simpliciter, & absolute debet huic ministro sustentationem, & licet soluerit decimas, illae tamen cum effectu non perueniunt ad eum, nec ex illis sustentatur: ergo non satisfcit obligationi debitae, ac proinde semper perseverat apud populum obligatio implendi tale debitum. Confirmatur à simili. Si debitor mittat per famulum pecunias debitas creditori, & famulus ei non tribuat, sed sibi usurpet, tenebitur debitor iterum eas soluere: ergo eodem modo iudicandum est in nostro casu, tenebitur namque populus sustentationem congruam ministri denuo soluere. Quarto. Si tempestas valida vastet fruges, depopuletur arbores, & earum fructus, ita ut illo anno nullae proveniant ex praedijs decimae pro sustentatione ministri, tenetur populus fidelis ex oblationibus, vel aliunde præbere suis ministris Ecclesiasticis sustentationem congruam. Et idem est, si fur, aut homo iniquus omnes fructus perdat: ergo si Pontificis iniuria cedentis privilegium eadem damna inferantur, puta ne solvantur ministris decimae designatae, & sufficientes pro eorum sustentatione, ad eam congruam sustentationem largiendam adhuc tenebitur fidelis populus. Antecedens patet, quia iuris naturae debitum est, ut ministri Ecclesiastici ex bonis populi alantur, ut superius docuimus: at hoc debitum in casu antecedentis nequaquam est solutum: ergo populus non est liber ab hac obligatione, quia nec populus potest eos ministros iam institutos à suo ministerio ablegare, neque ministri talem curam à se abdicare, atque adeo ipsi manent cum obligatione ministrandi, & populus cum debito alendi eos.

A Oppositam sententiam alij tenent, quia cum ille populus iam soluerit debitum stipendium suorum ministrorum per decimarum exhibitionem, videtur non posse obligari iuste, ut iterum ministros alat, quia nemo tenetur duplicatum stipendium pro ministerio præstare. Secundo. Qui semel milit pecuniã debitam creditori per ministrum ab eo designatum, vel admissum, vel publica autoritate constitutum, etiam si per iniquitatem ministri talis pecunia cum effectu non solvatur creditori, non tenetur debitor iterum eam soluere: ergo idem dicendum est in praesentiarum, quia re bene perpensa idem omnino fit. Tertio. Onus sustentandi ministros Ecclesiasticos est quasi reale, & inharens decimis: ergo cum eis transeunt ad eum, cui conferuntur, vel ad Pontificem, per quem applicantur: ergo non potest simul manere in populo.

Certe in hac re nolim præcipitare sententiam, res enim hæc valde dubia est: & à certioribus procedendo

Dico primo. Certum existimo teneri populum ad sustentandum suos Ecclesiasticos ministros, quando decimae nulli solvantur, vel quia per furtum seu rapinam sine culpa populi surripiuntur, vel quando casu mere fortuito fruges deuantantur. Probatur ex ratione allata circa quartum argumentum pro parte affirmatiua in principio positum.

Dico secundo. In nullo casu accidente absque ministri culpa tenetur ipse suis stipendijs ministrare populo: *Quis enim militat suis stipendijs vnquam?* sed illi debetur de iustitia sustentatio.

Dico tertio. Primus debitor congruae sustentationis restituenda in casu nostrae disputationis est ille privilegiatus, qui decimas recipit. Probatur, quia decimae ad eum transeunt cum onere sustentationis congruae. Secundus verò debitor est Pontifex, qui privilegium illud concessit (ut supponimus in casu) sine legitima causa, & defraudando ministros sua congrua sustentatione. Probatur, quia secundo loco tenetur ad ministrum alendum in defectum alterius, cui applicatae sunt decimae, quando neque ipse præbet congruam sustentationem, nec Pontifex vult eum cogere: tunc enim Pontifex tenetur tamquam prima causa illius damnificationis, quare non potest iterum grauare populum sine grauissima causa ad commune bonum pertinente.

Quod tamen difficile dissoluendum restat

15

16

stat, illud est, an quando neuter satisfacit huic obligationi, populus obligetur? De qua re

17

Cozar.
Solut.

Dico quartò. Probabilis est sententia negativa propter argumenta facta pro eadem in initio disputationis, quam tenet Couar. ubi supra, & citat Sotum in eandem lib. 9. de Iustitia, questione 3. artic. 1. qui non tã clarè loquitur: imò ego certam existimo, quando ille, qui seruit beneficio sine congrua sustentatione, est vicarius alterius proprii beneficii, qui ex rescripto Põtificis cõparat sibi omnes beneficii fructus, nõ tenetur populus vicariũ alere ex iustitia. Et ratio est clara. Quia iam populus satisfacit proprio Pastori: & Vicarius nõ cũ populo, sed cũ ipso beneficiario pascitur, proprieq; est minister eius, & ideo ab illo, & non à populo iniuriam patitur: quare populum grauare non potest: & propterea Synodus Tridentina, la pius prouidit de congrua sustentatione Vicarijs designanda, ac soluenda, sessione 6. cap. 2. de reforma. sessione 7. cap. 5. & 7. & sessio. 25. cap. 16.

18

Dico vltimò. In cæteris casibus magis aridet mihi pars affirmatiua, itaque assero. Etiã quando decimæ, aut alij beneficii fructus ex priuilegio Pontificis personis, aut communitatibus alijs non debiti applicati fuerint per priuilegium, ministro vel ministris defraudatis per iniuriam congrua sustentatione, teneri populum ex iustitia eos alere. Hæc assertio probatur argumentis factis pro parte affirmatiua. Præterea, quia in eo casu, nec populus potest à se ablegare ministros, cum sine illis Ecclesia non possit gubernari, neque ipsi possunt renuntiare officio, quia contra commune bonum Ecclesiæ est, vt relinquunt oues sibi creditas: neque tenentur suis sumptibus ministrare, vt dixi: ergo adhuc populus manet obligatus.

19

Dicit quis. Nõ populus, sed Pontifex, & priuilegiatus sine causa manent obligati. Cõtrã. Populus tenetur per se ei, qui seruit, sustentationem præstare, non Pontifici, aut priuilegiato, sed hanc obligationem non persoluit, quia non dedit ei mercedẽ debitam: nec sat est Summum Pontificem posse esse immediatum pastorem, si vult: quia de facto non est, nec seruit populo in eo ministerio, ratione cuius debetur stipendium. Fateor teneri priuilegiatum, & Pontificem, sed mediãtè & per accidens: Hunc quia spoliavit ministrum sua debita mercede, illum verò ratione mercedis eiusdem re-

tentæ apud se. Populus est qui per se & immediatus tenetur ratione ministerii, præstiti: quapropter apud eum manet ius ad recuperandos huiusmodi sumptus. Et è conuerso is qui recepit decimas, & in eius defectum Pontifex tenetur ad resarciendum populo damnum illud, quia est causa eius contra iustitiam.

Ad argumenta pro sententia negatiua. Ad primum respondetur. Populus (licet coactus à potestate superiori) non soluit debitam mercedem, cui tenebatur soluere, idest ministro sibi seruianti, & stipendiũ merenti, sicut si cõgeretur à raptore sibi decimas solui: Quare suas iustas querelas deberet coram Pontifice proponere, confidens eas Summum Præfulem exauditurum: quod si non faciat, ministro sibi inferuenti debet necessaria ad victum, & vestitum ministrare.

Ad secundum negatur consequentia, propter disparitatem: Nam in casu antecedentis, is cui pecunia immediatè debetur, hoc ipso quod designat famulum, vel publicam auctoritatẽ designatur ad recuperandum debitum, sibi satisfieri vult, si ille accipiat: at in nostro casu minister Ecclesiasticus, cui immediatè à Populo stipendium debetur, non vult sibi satisfieri, quando datur priuilegiato: nec Pontifex ipse designatur Christi auctoritatẽ ad accipiendum necessariam sustentationem ministrorũ, aut alijs applicandam, sed potius ad prouidendum ne ministris Ecclesiæ necessaria deficiant: quare populus per talem iniustam applicationem licet iniuriam patiatur, non tamen manet liber ab obligatione alendi suos ministros, priuilegiato nõ restituente, vel Pontifice aliunde necessariam sustentationem non prouidente.

Ad tertium negatur consequentia: quia potius populus per se tenetur, & primariò ad ministros alendos: at per accidens supposita iniuria facta populo & ministris per subtractionem debitæ portionis coactus tenentur priuilegiati ratione detentionis decimæ obnoxie sustentationi: & Pontifex ratione iniuste damnificationis.

AE C dicta sint circa istam quaestionem, de decimis: quam Diuus Thomas, quatuor articulis comprehendit: nos verò, vt tractatum de decimis, pro nostra exiguitate absoluamus, in finem tria discutienda reseruamus. Primum est de priuilegiatis circa decimas. Secundum, ad quem iudicem pertineat cognitio causarum, quæ circa decimas, in litem vocantur. Tertium, quæ poenæ iure impositæ sunt, his qui decimas non soluunt. De his suo ordine disseremus.

De priuilegiatis, circa decimas.

I

IN huius rei resolutione præmittendum est vt fundamentum firmum, posse Summum Pontificem iustis de causis largire quibusdam priuilegia, vt sint immunes à soluedis decimis, ex toto, aut parte, & vt percipiant decimas, alijs Ecclesijs debitas. Nec obstat huic potestati, ex ea generari magnū præiudicium parochis, dum hisce priuilegijs priuantur decimis sibi alijs debitis: etenim Summus Pontifex ea concedens vitur iure suo. Decimæ enim, & alia bona communia Ecclesiæ, sub hac conditione implicata clericis conferuntur, quamdiu ipse summus Ecclesiæ prælatus non reuocauerit, aut aliter disposuerit. Hoc supposito de ipsis priuilegiatis de facto dicendum est. Et in primis laicos priuilegiatos, vt & ipsi non soluunt decimas: quinimo, vt ipsis pendatur, certo numero comprehendere non esse possibile, cum priuilegia omnia maximè in regnis exteris, non licuerit videre, aut audire in nostra Hispania relatione fide digna. Scimus Regi Catholico Ferdinando concessas esse decimas Regni Granatæ, ob illud ereptum à Sarracenis. Pius Quintus Regi Philippo Secundo concessit subsidium decimale, quod excusatum Hispani vocant, id est vt præcipuus parochianus, quæ in singulis beneficijs elegerit Rex, ipsi decimas soluat. Simile subsidium ex terris, quæ olim extiterant sub ditione Sarracenorum, concessit Clemens Septimus Carolo Quinto Imperatori, anno 1524. vt refert Ioannes diaconus Cardinalis, & Alexander Sextus, Gregorius Septimus, Urbanus Secundus, concesserunt Regi Aragonum, & successoribus: idem refert Zurita lib. 1. chronic. c. 32. Mitto modò, priuilegia circa decimas concessa Xenodochis pauperum, seminarijs pupillorum, de quibus non valemus, nec ne-

2

cessum est, dicere per singula: ea verò priuilegia potissimè recensere, quæ religioforum ordinibus, ac cœnobijs concessere Summi Pontifices multis ac iustissimis de causis, quas Summi Pontifices proœmijs præfatorum priuilegiorum præfigunt.

De priuilegijs Religiosorum, erga decimas.

AB INITIO nascentis Ecclesiæ, & per multos annos, quando Episcopi vitā verè Apostolicam ducebant, & re, ac nomine patres pauperum, ac Religiosorum erant, sub iurisdictione, & ductu Episcoporum Religiosi militabant, à quibus proinde discabant diuina dogmata, audiebant diuina, & sacramenta recipiebant: & meritò illis decimas, sicut reliquus populus præstabant. Postea verò Summorum Pontificum munere à iurisdictione Episcoporum, & à decimarum vinculo ex parte eximicœperunt, vt videre licet, cap. cōquesti, & seq. 16. quæst. 1. Item Paschalis quartus, & Gregorius Magnus, vt refertur. c. decimas. 16. q. 1. concessit monachis, ac clericis cōmuniter viuientibus, non soluere decimas de laboribus, & nutrimentis suis proprijs, & Alexander Tertius, Tarracon. Archiepiscopo, & refertur extra de deci. c. ex parte, el prime ro, sic ait, *Sane nolumus te latere, quod prædecessores nostri* (putà Paschalis secundus, in Canone proxime citato, & Gregorius Magnus, 12. quæst. 1. Can. quia tua.) *ferè omnibus Religiosis, decimas laborum suorum concesserant, sed prædecessor noster Adrianus solis fratribus Cisterciensis ordinis, & Templarijs, & hospitalarijs, decimas laborum suorum, quos proprijs manibus, vel sumptibus colunt, indulxit. Cæteris verò vt de nonalibus suis, quæ proprijs manibus, vel sumptibus excolunt, & de nutrimentis animalium suorum, & de hortis suis, decimas non persoluât: (hæc concessio non inuenitur in corpore iuris) quem sumus super his imitati, & c.* Postea verò Innocentius Tertius, vt refertur. ca. nuper, extra de decimis, hoc priuilegiū abstulit in Concilio generali Lateranensi, circa annū Domini. Hæc dicta sint de priuilegijs Religioforum quoad decimas, quæ habentur in corpore iuris, de quibus latius Rebus. in tractatu nomi. quæst. 14.

Postea verò temporum successu, videntes Summi Pontifices, quantū emolumentū Ecclesia Dei indies perciperet, ob egregiā nauatā operā à Religiosis, erga Dei, ac Ecclesiæ obsequia,

Rebus.

4

5 sequia, ipsos fauoribus, & indultis prosequi decreuerunt, & inter alia, exēptiones non modicas à solutione decimarum larga manu cōcessere. Clemens quartus cōcessit fratribus Minoribus, vt de hortis, & virgultis suis, nulli decimā teneantur exhibere: & districte prohibuit, ne quis ab eis de prēmisset aliquid exigere, aut extorquere præsumat: ita habetur in libro, qui dicitur monumenta ordinū, circa priuilegia decimarum. Et Sixtus III. extendit indultum præfatū ad quæcūq; bona dictorū fratrum, & quæcūq; decimas etiā Papales, fortissimis adhibitis clausulis, pro eius priuilegij defensione, quæ videnda sunt, in Marimagno Minorū, Carmelitarum, ac Prædicatorum. Idē concesserunt Martinus V. monasterio S. Mariz de Guadalupe, ex ordine D. Hieronymi, apud Hispanos, Paulus III. ac denique Pius V. monasterio S. Laurentij, vulgò del Escorial: ferè in hæc verba: Bona quæcūq; mobilia, & immobilia, annuos redditus, collata, seu conferenda, emptā, seu emenda à solutione decimarum eximit, etiā facta mentione capituli nuper citati, & fortissimas clausulas ad cōseruationē priuilegij apposuit. Videnda sunt in cōpendio illius ordinis. Et aduerte, præfata, & similia priuilegia, concessa vni monasterio, de facto cōmunicari omnibus alijs, quibus in specie cōcessa non sunt, vt benè probat frater Emanuel Rodríguez, Frāscianus. 1. tomio, qq. reg. q. 45. artic. 9. Lucius Tertius, & Bonifacius Octauus, præceperunt vniuersis Ecclesiarum Prælati, quatenus eorum subditis autoritate Apostolica inhiherent, ne à fratribus hospitalis sancti Ioannis, in eorū Episcopatibus commorantibus, de noualibus, seu alijs terris, quas proprijs manibus, aut sumptibus excolunt, vel per suos arrendatores, aut alios quoscūque cultōres, ad tēpus, & non in perpetuū excoli faciunt, vel de animalū nutrimentis, seu aliorum in suis territorijs nascentiū, vel de hortis, virgultis, & piscationibus suis, decimas exigere aliquatenus præsument: contradictores per censuram Ecclesiasticam, appellatione postposita compescendo, non obstāte longa præscriptione, sed potius violētia superdictis exactiōibus, eisdem fratribus irrogata: ita refertur, vt authenticum in cōpendio ordinum mendicantiū. titu, decima. §. 17. Idem ferme priuilegiū concessit Clemens Septimus ordini militari D. Iacobi, cum hac tamen exceptione, salua in noualibus, & laboribus moderatione Cōcilij Ge-

A neralis. Deinde Pius V. concessit amplissima priuilegia, quibus nō solū ab onere decimarū, verū etiam ab alijs exactiōibus liberauit mendicantes: ita habetur constitutione eius. 14. quæ incipit, *Ad vberes*, & cōstitutione 38. quæ incipit, *et si medicantiū*: sed hæc cōstitutiones reuocatae sunt, ac redactæ ad terminos iuris, & Concil. Trident. per Gregoriū XIII. constitutione sua 15. quæ incipit *in tanta*. Omitto modō eiusdē Pōtificis constitutionē trigēsima primā, pro ditionibus Italię, vbi imposuit decimas super beneficijs, etiam religiosorū, quā postea constitutione. 51. quæ incipit *cum nos*, moderatus est quoad mendicantes, exigēs ab illis tres tantū decimas. His tamen reuocationibus non cōprehēsa sunt priuilegia alijs ordinibus nō mendicantibus data, neq; ab alijs Pontificibus supra concessa, sed tantū, quæ à Pio V. largita fuere. Nouissimè verò religiosis Societatis Iesu, plenissima priuilegia concessere Romani Pontifices, eximentes eos à solutione decimarū, quæ digna scitu sunt, pro illis, & pro eis, qui cōmunicant in priuilegijs eorū. Paulus III. pro vt refertur in cōpendio Societatis, verbo, *exēprio*. §. 4. & 5. concessit eisdem ordinis Religiosis, vt de domibus, monasterijs, ac collegijs, & eorū prædijs, hortis, & alijs locis, quæ iuxta eorum institutionē habere possunt, aut de his, quæ pro eisdē emendis, ipsis pro tēpore legari, aut donari contingerit: & deniq; de alijs bonis per Societatem, eiusq; collegia, possessis, & obtentis, nō teneantur soluere aliquā decimā, etiam Papalē, seu Canonice portionem exhibere: nec ad præstationē procuratiōnū, aut exactiōnū collectarū, vel prouisionū quarūcūq;: nec ad id etiam per litteras Apostolicas cōpelli, nisi huiusmodi literæ de hoc indulto, de verbo ad verbū, & de Societate fecerint mentionem. Quod si per sedē Apostolicā, ex pijs legatis dispositis, vel relictis, aliqua pars sit, pia vel nō pia causa, cōcessa aut cōcedatur, legata Societati, & relicta, aut alijs in fauorē Societatis personarū disposita fuerit, sub his cōcessionibus nō cōprehendantur, nisi de ipsa Societate, & de hoc indulto, & Pōtificis voluntate fiat mentio in eisdem, & non per clausulas generales idē importantes. In eodem cōpendio dicitur, Pium III. præfata confirmasse, cōcedendo, à quibuscūq; decimis, & Papalibus prædialibus, personalibus, quartis, medietatibus, & alijs fructuum partibus, subdijs etiā charitatis, & alijs ordinarijs oneribus

Emanuel
Rodríguez.

ribus, etiā pro expeditione cōtra infideles, defensionēq; patriæ, ac aliās quomodolibet, etiā ad imperatorū, & inferiorū principū instantiā impositis: & quāuis in ipsa impositione caueatur quod nulla prorsus exēptio aduersus illa suffragetur. Idē per omnia cōfirmavit Greg. XIII. & derogat expresse dispositionē c. *nuper*, de decimis, ex Concilio generali Lateranensi. De monialibus verō extat Extrauagans, quæ incipit, *decimas*, vbi Bonifacius VIII. ait, moniales aliasq; personas regulares, quarū redditus, & prouentus Ecclesiastici adeo sunt tenues, quod de illis sustentari nō possunt, sed pro habēda vitæ suæ sustentatione necesse habēt mendicare, decimā nō persoluant: & idem Bonif. pro vt refertur à Hieron. Sorbo in cōpendio priuilegiorū mendicantiū tit. *decima*, §. 3. hanc eandē cōcessionē largitus est sine vlla limitatione: & similiter fecit Leo X. & Alexander VI. Eugenius III. & Sixtus III. quoad moniales sanctæ Claræ: & Eugenius III. dedit plenissimā exēptionē monialibus, & fratribus ordinis Prædicatorū, à decimis soluendis, quæ omnia vidēda sunt in eodē cōpendio. Circa isthæc priuilegia aliquę difficultates discutiendæ sunt.

DISPUTATIO I.

An priuilegia concessa alicui monasterio, aut alteri cuius, de recipiendo decimas alicuius parochiæ, extendatur ad noualia?

ICO primò. Priuilegiū laicis cōcessum de decimis percipiendis nō extenditur ad noualia: ita habetur in c. *tua*, §. fin. de decimis. Secūdo dico. Priuilegiū concessum alicui Ecclesiasticæ personæ, aut ordini regulariū, de decimis aliquibus percipiendis ex aliqua parochiā, nisi oppositū exprimat in priuilegio, nō extēdetur ad noualia. Hęc prob. primò ex c. 2. de decim. li. 6. ibi definitur nostrū assertū. Secūdo, quia priuilegia sunt interpretāda, quātū verborū proprietates finit cū minori præiudicio tertij, & in eō sensu, qui minus alterū lædat, vt habetur ex regula iuris in 6. c. *cū olim*, & ibi doctores. Sed priuilegiū cōcedens decimas alicui, cædit ius eius, qui ante priuilegij cōcessionem percipiebat eas: ergo satis est adueteres, decimas extēdi, & nō est necesse, vt ad noualia extendatur. Tertiò, quia quod nō est nō intelligitur cōcessum. l. *eius*, qui in prouincia §. *quas* verò. Sed tēpore cōcessionis priuile-

A gij, supponimus nō esse decimas noualiū: ergo cōcessiæ nō vidētur. Quartò, quia priuilegia, quando tantū vergunt in detrimentū cōcedentis, sunt latè interpretanda; at quando in præiudiciū tertij stricte, vt ait Abbas. c. *olim*, de verborū significatione: ergo cū decimarū cōcessio, cui aliās nō erāt debite, vergat in detrimentū eius, qui eas antiquitus possidebat, nō est extēdēda ad noualia, satis fuerit ad veteres decimas extēdi. Cōfirm. quia odia sunt restringēda, vt habet iuris regula in 6. sed quòd quis occupet decimas veteres, & noualiū, odiosum est, & cōtra ius cōmune, vt dicitur in c. *ad decimas*, de restitutione spoliatorū: ergo &c. Hoc assertū placuit multis doctissimis iuris Canonici interpretibus, Ioan. And. & Anch. in c. *ex parte*, &c. cū cōtingat. Fort. Garf. in l. *Gallus*, Rebus. de decimis. q. 14. n. 29. & seq. Cou. vbi sup. n. 13. Gutier. n. 120. & sequentibus.

B Sed tamē nobis aduersatur tota Canonistarū caterua, & non sine fundamēto desumpto ex c. *ex parte tua*, el. 2. de decimis, vbi inquit Innocen. III. Abbati sanctæ Colūbæ: *Cū tibi quod maius est sit cōcessum, vt videlicet decimas de laboribus terræ parochiarū tuarū cum integritate percipias, de noualibus eas exigere satis potes: quia vbi maius cōceditur, minus concessum esse videtur*. Ex quo textu colligunt cōmuniter doctores oppositū nostrū assertū, glossa verbo, *noualiū*, in c. *cū cōtingat*, & ibi cōmuniter doctores, vt testatur Abbas ibi, id referente Couarruuiā vbi supra, nu. 13. nos verò in nostra permanentes sententia respōdemus ad c. *ex parte*, citatū, esse intelligendum de priuilegio cōcesso ei, cui iure communi, & ordinario, decimæ competeant, vt patet ex illis verbis: *Decimas de laboribus terræ parochiarum tuarum*, licet ab eo ius eas percipiendi præscriptione iure speciali sublatum sit: quod quidem priuilegium, cum fauorabilem causam habeat, largè accipiendum est, vt noualia includat, cum per hanc interpretationem ad ius commune reducāmur. Sed quid si Summus Pontifex concederet omnes, & quascunque decimas, vel omnem decimationē talis territorij? Respondetur, tunc ad noualia esset extendendum huiusmodi priuilegium: & sic fortè est intelligendum caput *ex parte*, & doctores, qui illi innu-

xi, nobis videntur con-

trad icere.

DISPUTATIO II.

An priuilegium concessum Ecclesiasticis de non soluendis decimis, indefinito tenore, & simpliciter, ad decimas noualium extendatur?

ET videtur vera pars affirmatiua, ex eo, quod priuilegia concessa Ecclesiasticis, præcipue regulariis, propter pietatē causæ, amplè interpretanda sunt, ita vt extendatur tãquam fauor, ad noualia. Secundo, quia indefinita enuntiatio, æquipollet vniuersali in fauorabilibus, vt adnotauit Couar. 1. varia. c. 13. num. 9. versu. 5. & 12. Probabilis sententia est hæc, quam etiam tradiderunt auctores citati pro parte affirmatiua: tamē cōmuniter ad ea, quæ dicimus dubitatione sequenti, nos negatiuam tenemus propter rationes ibidem allatas, cū eisdē auctoribus: sed tamen attentis oculis perpēdenda sunt verba priuilegij: nā si sonent de nō soluēdis decimis de laboribus proprijs, absq; dubio priuilegiū extenditur ad noualia, quæ proprijs sūt manibus, de quibus decimas nō soluet priuilegiatus. Intelligitur enim tã de præsentibus laboribus, quàm de futuris, vt in c. ad audientiam, & c. ex parte, el. 1. de decimis, vt latè probat Rebuf. q. 14. de decimis, num. 28. Similiter si dicatur in priuilegio, de omnibus, & quibuscūq; decimis, illa geminatio includit omne decimarū genus, vt colligitur ex Nauar. consil. 340. n. 3. lib. 2. Similiter aduertendum hæc dubitationem non procedere in priuilegijs citatis, maxime ex Societate Iesu, & Hieronymianis, quæ tot, tãtisq; verbis fauorabilibus cōstat, vt vix de amplissima cōcessione, & omnimoda, vllus dubitandi locus relinquatur.

DISPUTATIO III.

An ampla priuilegia, illa citata, & similia cōcessa, aut concedenda, quibus aliqua Religio, aut ordo, siue locus pius, sit immunis à soluendis decimis, præstent absolutè, & simpliciter libertatē, à decimis prædialibus, quæ debentur parochis?

INnocentius, & Cardinalis, in capit. dudum, de priuilegijs, & Felin. in c. causam, quæ. de præscriptionibus, nu. 11. & Oldrald. consil. 163. tenēt, quādocunq; talia priuilegia monasterio, vel cuilibet religioso ordini cōceduntur, habere tātū modo locū in decimis agri noualis, nō autē esse trahendū ad decimas prædiales, quæ antea parochis soluebantur: & probationē desumūt citati auctores, ex c. dudū de priuilegijs, etenim Prin-

A cipis priuilegiū quāuis sit plenissimè declarandū, quādo dūtaxat est præter cōmunē, nō tamē cū cōmuni iuri derogat: nā interpretari priuilegiū debemus, vt quā minū fieri possit, iuri alterius noceat. l. prætor ait. §. merito. ff. nequid in loco publico, & capit. ex tuarum de autoritate, & vsu pal. & c. cū capella, de priuilegijs: ergo priuilegiū Pontificiū de nō soluēdis decimis, solū intelligitur de decimis agri noualis, qui nunc primū proscinditur ad culturā redactū, ex quo antea decimæ nō soluebantur.

B Oppositam sententiā tenet Abbas in c. dudū de priuilegijs citato, quæ sequitur, atq; defendit Decius consil. 113. nu. 7. & hæc ab omnibus modernis Iurisperitis approbatur, ita Couar. vbi supra, nu. 14. & probatur: nā prædicta priuilegia eximunt à decimis nō solū personas, sed etiā bona quælibet: ergo non solū agros, qui colī nō solebant, sed eos, qui erant sub hominū cultura. Secundo, quia priuilegia præfata, & similia cōcedunt expresse immunitatem à decimis ex agris cultis: ergo si tantū ad decimas noualiū traherētur, essent priuilegia illusoria, & sine fructu, quod nō est vllō modo asserendū. Confirmatur, quia Sūmus Pontifex benè sciuit, quando priuilegiū cōcessit, decimas agrorū cultorū ad Rectores parochiæ pertinere: ergo quāuis in priuilegio nō fecerit huius iuris mentionem, censetur illi derogasse.

C Ad capitulū dudū adductum in contrariū, respondetur, quod in eo cap. solū agebatur de priuilegio, quo quidā erāt excepti à decimis noualiū, & decernit Pōtifex eius modi priuilegiū non extendi ad decimas, tēpore priuilegij impetrati possessas ab alijs, nisi de possessione alterius facta sit in priuilegio mētio: nā vt ibi ait Panormitanus, priuilegiū in quo nō fit mētio de possessione alterius, nō nocet possessori. Quod intellige, inquit, quādo impetratur circa decimas noualium, secus vbi priuilegium est impetratū simpliciter, ne decimas quis soluat, quia tūc valet, etiā si mētio nō fiat de possessione alterius: & ratio diuersitatis est, quia decimæ ab aliquo possidentur: vnde cū Pontifex cōcedit priuilegiū, ne decimæ soluātur, eo ipso vult derogare possessoribus: quia tãcitē mētionem facit de possessione: aliud verò est in decimis noualium, quia priuilegium potest intelligi de agris, qui nondū sunt ad culturam redacti, ac proinde nullus possidet decimas eorum. Hæc ferè ex Abbate in eodem cap. *si videtur amplexari*

Alterā

Couarr.

Rebuf.

Nauar.

Felinus.
Oldrald.

2

Abbas.
Decius.
Couarr.

3

Altera explicatio potest colligi ex eodē Abbate, in c. *causam*, el. 2. nu. 5. videlicet prefatū c. *adudū* de priuilegijs, esse intelligendū, vbi possessio percipiendi decimas ex agris antiquitus cultis est apud eū, cui iure cōmuni, & ordinario, minimē cōpetebat, sed ex priuilegio, cōsuetudine, aut præscriptione, (quale apparet fuisse illud, de quo fit mentio, in c. *adudū* citato: erat enim cōtentio inter Priorē vnus cōuētus, & Priorissam alterius, quorū nulli decimashabebāt iure cōmuni, & ordinario) & tūc priuilegiū prādictū etiā simpliciter cōcessum, nō prāiudicabit antiquis possessoribus, eo quod huius quasi possessionis iuris extraordinarij percipiendi decimas, Sūmus Pōtifex ignarus esse credendus est: neq; eius mētionē fecerit in priuilegio, ideoq; eā tollere in dubio nō prāsumitur: at verō, quādo prādicta quasi possessio percipiendi decimas, est apud eū, ad quē iure cōmuni spectat, quia huiusmodi quasi possessionis sciētia, & prāsumitur esse nota, & re vera est Pōtifex, qui cōmune ius prāsumitur habere in scrinio pectoris sui: quod si absolute priuilegiū cōcedit, iuri possessō ab alio vult derogare: & ita accidit in casu nostrā dubitationis, quādo Religiosis cōceditur immunitas nullas soluendi decimas, etiam prādiales, Pontifex vult non obstan- te prāiudicio Rēctorum parochialium, ad nullas teneri prāfatos religiosos.

DISPUTATIO IIII.

An sufficienter explicentur dicta priuilegia, & similia, si intelligantur de decimis personalibus, ad quas fortē reducuntur decimæ mixtæ ex fætura pecorum? an verō etiam sint intelligenda de decimis prādialebus?

PISCOPI, ac Rēctores Ecclesiarū parochialiū magno clamore cōnātur persuadere prāfata, & similia priuilegia tātū esse trahenda ad decimas personales, & nequaquā ad prādiales. Quorū sententia à nobis iuuanda est, vt veritas innotescat: & primò, quia decimæ prādiales iure cōmuni parochijs, & Ecclesijs debētur, quorū iuri Pontifex nō censetur derogare, maximē cū tāto prāiudicio earū. Secūdò. Priuilegiū quoddā de nō soluendis decimis reuocatur in c. *suggestum* de decimis, quia incipit nociuū esse: ergo saltē quādo prāfata priuilegia cōperint esse nociua parochijs & Ecclesijs, nō sunt seruāda: sunt autē nociua fāpe, quia cōtinget à Religiosis tot prādia cōparari, vt decimæ debitæ Rēctoribus Ecclesiarū,

in magnā exiguitatē reducantur. Tertiò, quia iure naturali & diuino tenetur populus Christianus suos pastores, nēpe Episcopos, & Rēctores alere, pro dignitate munerū, quibus fungūtur: sed ex cōcessione tam ampla eximēdi Religiosos à decimarū solutione, dimanare potest læsio istius naturalis iuris; vt in casu secūdi prācedētis argumēti: ergo necesse est, vt nontam amplē prāfata priuilegia interpretemur.

Nihilominus reor nulli legenti attētē priuilegia relata, maximē illud Hieronymianorū, & Iesuitarū potest esse dubiū (nisi de potestate Sūmi Pōtifex dubitet, quod fas nō erit) quin vigore eorū immunes sint à solutione omniū decimarū, etiā prādiale, quot quot eisde fruūtur. Expēdūtur verba singula, nā generatim priuilegiū habet: *A quibusuis decimis*, quæ verba vniuersaliter dicta nil excipiūt: deinde etiā in priuilegio dicitur: *A decimis prādialebus*. Quod si obijcias in priuilegio dici: *à quibusuis decimis, etiā Papalibus, prādialebus, personalibus*: ergo verba illa *prādialebus, & personalibus* referūtur ad proximē prācedēs verbū, *papalibus*, ita vt sit sensus liberari Religiosos à decimis personalibus, siue prādialebus, quæ Romano Pōtifex debētur, nō autē ab his, quæ debētur parochijs. Hec obiectio nullā habet apparētā, etenim priuilegiū esse simpliciter intelligendū, nequit sub dubio cadere: verba enim sic habent, *à quibusuis decimis, etiā Papalibus*, quæ nimirū solent esse extraordinariæ: ac ne quis dubitaret de his, additū est, *etiā Papalibus*: ac deinde subiungitur *prādialebus, personalibus, & alijs ordinarijs oneribus*: quibus verbis priuilegiū extenditur, videlicet ad prādialem, personalem, & extraordinariam.

Ad argumēta in oppositū respōdetur Sūmū Pōtifex posse, & velle iustis de causis, illi iuri parochiarū, & Ecclesiarū derogare, in fauorē Religionū, & apposuit verba sufficientissima, quibustalē derogationē exprefit, quare nō est de eo obmurmurādū. Ad secūdū respōdetur. Prādicta priuilegia hucusq; nō fuisse nociua parochijs, seu Ecclesijs, etenim etiā si regulares quidā mēdicantes nō soluāt decimas ex his prādijs, adhuc supersunt pro Episcopis, & Rēctoribus parochiarū decimæ pingues, quibus satis honorifici victitant, vt palā est. Secūdò respōdetur. Priuilegia decimas nō soluēdi fuere antiquitus Religiosis cōcessa ad eorū egestatē subleuandā: tūcq; quia pauca monasteria erāt, nullū, aut parū prāiudiciū parochijs, Eccle-

Panor.
Aſſenſis.
Rebuſ.

4

Eccleſijs Cathedralibus, aut Vniuerſitati-
bus, ex immunitate religioſorū parabatur:
at poſt cœnobita ditata, multiſque prædijs
euecta, iura iuſſerūt priuilegia cōceſſa ceſ-
ſare, vt apertè colligitur, ex cap. *ſuggeſtum*,
& cap. *nuper*. de decimis. Quapropter in ca-
ſu argumēti ſecūdi, citra dubium, ſtando in
iure cōmuni, priuilegia cōcedentia immu-
nitatē decimarū nō erant in praxim dedu-
cenda: ſic notarunt multi Iuriſperiti, ſuper
capitula præfata: ſignāter Panormit. in ca.
quia circa, de priuilegijs, Aſſenſis lib. 6. tit.
49. Rebuſ. q. 14. nu. 30. cum ſeq. qui omnes
ſunt intelligendi, attēto iure cōmuni. Cæte-
rū extra illud Pontifices Summi citata per
rara, & ampliffima priuilegia cōceſſere, nō
ad paupertatē Religioſorū ſubleuandā: ſcie-
bant enim Sūmi Pōtiffices, eos Religioſos,
quibus priuilegia ſunt donata, habere mul-
ta cœnobita, multiſ reſtitutibus dotata, in mul-
tiſq; prædijs aucta: & tamē his nō obſtanti-
bus propter iuſtiſſimas cauſas, ſicut potue-
rūt, ſic & voluerūt, eos eorūq; prædia à de-
cimarū onere liberare, cū expreſſa deroga-
tione ca. *nuper*. Igitur verè liberi ſunt, quid-
quid præiudicij parochijs inde ſequatur. Bo-
ne Deus! quibuſdā proceribus omnes deci-
mæ ex integro meritò ſunt applicatæ, pro-
pter Prouinciā antiquitus ab hoſtibus ere-
ptam; & cur religioſis, propter ſœliciter ex-
hauſtos labores in obſequiū Eccleſiæ Dei,
in conuerſione infidelium, hæreticorū ex-
pugnatione, fidei defenſione, propter vigi-
lias aſſumptas in Dei laudibus cōcinandis,
in diuinis dogmatibus edocēdis, concionā-
dis, propter egregiā nauatā operam in cō-
feſſionum audientia, & ſacramentorū admi-
niſtratione, & propter ſpem ſimilia indies
peragendi: cur, inquā, non eos fauoribus,
& immunitatibus nō proſequentur Pōtifi-
ces Sūmi? Fateor, tot tamq; ingentes poſſeſ-
ſiones poſſent ſibi comparare Religioſi, vt
mercede vacuos relinquerent Eccleſiarum
Rēctores defraudādo maiori parte decima-
rū: quo in caſu meritò Summi Pōtiffices de-
berēt priuilegia collata reuocare, aut verò
temperare: ſed nondum ad hunc neceſſita-
tis articulum deuentum eſt.

5

Ad tertium ſimiliter reſpōdetur, & negatur
diuinū, ac naturale ius de alendis Rēctori-
bus Eccleſiarū, per immunitatē Religioſo-
rū à decimis violari: tū quia aliunde poſſent
ſuſtētari, quā ex decimis: tū quia decimæ re-
ſiduæ, quæ à populo recipiūtur, ſatis ſuper-
que ſufficiētes ſunt pro honorifica clerico-
rum ſuſtēntatione.

A Ex his manet deciſa dubitatiūcula, an præ-
dicta, & ſimilia priuilegia, ſint intelligēda
de prædijs, quæ obtinuerint Religioſi ante
Cōcil. Lateran. ſub Innocen. 3. nō verò de
poſſeſſionibus poſt illud Conciliū acquiſi-
tis, vt traditur in c. *nuper*, citato. Reſpōdetur
ſtando in iure cōmuni, ad vnguem ſeruan-
dū eſt præfatū capitulū: at verò priuilegia
citata exorbitant à iure cōmuni: & illud pri-
uilegiū Societati cōceſſum expreſſe dero-
gauit diſpoſitioni illius capituli: quare pri-
uilegia de omnibus intelligenda erunt.

B

DISPUTATIO V.

An priuilegia, quibus conceditur aliquibus re-
ligioſis, vt decimas non ſoluant prædiales,
eos dumtaxat eximant à decimis ſoluendis
ex his prædijs, quæ eo tempore quo priuile-
gium impetrarunt poſſidebāt? An etiam à
decimis ex prædijs, quæ poſtea in ipſorum
dominium peruenerunt?

C

Q Ldradus, conſil. 268. putat ea pri-
uilegia tātum habere locū in pri-
mis decimis, nō in ſecūdis: argu-
mentū ſumit, ex c. *quidā* de priui-
legijs: cui argumento iā reſpōſum eſt. Secū-
dū argumētum: quia in c. *ſi quis laicus*, & c.
quicūq; 16. q. 1. & cap. *cum nō ſit in homine*,
de decimis, & cap. *ex literis*, de pignoribus,
vbi dicitur, rē in quēcunq; poſſeſſorē deue-
nerit, cū ſuo onere trāſire: ergo ſi prædiū in
Religioſos trāſlatū decimā ſoluebat, manet
ſicut antea obnoxium. Sed tamē lōgē proba-
bilius eſt, priuilegia præfata extēdi ad quæ-
libet prædia ſiue antea, ſiue poſtea acquiſi-
ta: ratio eſt, quia tale priuilegiū nō eſt per-
ſonale ſolū, quo perſonæ à decimis eximū-
tur, ſed etiā reale, quo generaliter qualibet
prædia, & bona excipiuntur, & liberātur à
decimis: & vbi priuilegij verba nil diſtin-
guūt, neq; nos diſtinguere debemus. Et ad
argumentū ſecundū Oldradi reſpondetur,
rē trāſire cū ſuo onere in poſſeſſorē, locū
habet in priuilegijs perſonalibus, quibus
perſonæ ſiūt immunes ab onere, ac proin-
de ſi res oneri ſubiectā ad eas perſonas de-
uenerit, obligatur ſicut antea: verbi gratia,
Petro eſt conſeſſum priuilegiū perſonale,
immunitatis à tributo ſoluendo, donatione
tamen rē tributo ſubiectā acquiſiuit, debet
eiufmodi tributum ſoluere, non commune
perſonæ, ſed rei tantum, quæ eſt in ipſum
donatione trāſlata, ſecus ſi priuilegium
eximeret à tributo illum, & omnia il-
lius bona.

Oldrad.

1

DISPUTATIO VI.

An coloni, qui prædia Religiosorum conducunt, vt ea colant parte vna fructuum sibi retenta, & altera ipsis Religiosis soluta, sint liberi, & exempti à decimis soluendis?

I

N cap. licet, de decimis expresse dicitur priuilegiū monachis, aut regularibus concessum, vt à decima soluēda liberentur, non

trahi ad eos, qui ipsorum prædia excolenda conduxerint: nihilominus dicendū videtur esse expēdenda verba priuilegiorū: nam si priuilegiū sit personale tantū, non se extendit ad cōductores prædiorū: secus si reale sit: sic glos. in Clem. 1. de decimis, in verbo, excolendus, & ibi Ancharran. Imola, Cardinalis, q. 23. Abbas in cap. ex parte de decimis. 1. nu. 3. Quod probāt, quia prædia à decima eximūtur: ergo etiā eorū conductor soluere decimā nō debet. Ad id verò, quod obieciēbatur ex ca. licet de decimis. respōdetur, ibi sermonē fieri de priuilegio, quod fuerat cōcessum Cisterciensibus, Tēplarijs, & hospitalarijs, ne decimā soluerent ex prædijs, quæ proprijs manibus, & sumptibus colerent: ac proinde priuilegiū dictū non debuit trahi ad cōductores, qui sibi fructus, vel ex toto, vel ex parte acquirunt: at verò priuilegia quæ dā relata generaliora sunt, & in vniuersum cōcedunt, vt prædia certorū ordinū regulariū sint libera, & exēpta à decimis. Sed de hac re grauis lis inter Iesuitas, & clericos Hispaniæ exorta est, nescio quē exitum habuerit.

Glossa.
Ancharr.
Imola.
Cardin.
Abbas.

DISPUTATIO VII.

An etiam agri, seu prædia si quæ ipse monachorum, siue regularium ordo in emphyteusim habet, libera sint à decima: ea item quæ ab alijs conducti habet?

Abetur in ca. dilecti de decimis, vt regulares decimam soluant ex prædijs, quæ sibi laici locauerant, & ex quibus antea decima soluebatur. Respondent quidā si priuilegia dicāt eximere à decimis omnia Religiosorum propria bona: debent quidē ex agris cōductitijs decimam soluere, quia bona emphyteutica, aut conductitia non sunt Religiosorum bona: & sic est intelligendū capitulū citatū dilecti: at si verba priuilegij sint, ne quis soluat decimam ex prædijs, quæ habet, ad emphyteuticos, & conductitios probabiliter extenduntur, & ad cap. dilecti. secū

A dō respondetur, sicut in præcedenti disputatione, Pontificē loqui de priuilegijs quibuscūq; in quibus dūtaxat concedebatur, ne regulares decimas soluerēt ex fundis, quos proprijs laboribus, & sumptibus colerent, & ideo ait Pontifex, eiusmodi priuilegiū ad agros conductitios minimē protendi.

DISPUTATIO VIII.

Circa secundum, quod promissimus in fine huius questionis tractare, nempe, In quorum iudicium tribunalibus, laicorum ne? an Ecclesiasticorum decimæ sint exigendæ? ac cōtrouersia inde exorta definiendæ?

B

IC Oprimò. Ad tribunal Ecclesiasticū, non ad ciuile: ita habet cōmunis sententiā, glossa ad summam, 10. q. 1. Calderinus, in cō

filio. 15. an iudex, tit. de foro cōpetenti, Iason, in consilio. 23. volumine. 1. Rebus. de decimis. q. 1. nu. 38. Et probatur: nam causa decimarū est supernaturalis, siue Ecclesiastica, c. parochianos. de decimis, & docēt glossa in c. ex tenore de foro cōpetenti. Cumanus, in consilio. 38. Fulgosius, in consilio, 166. causa verò spiritualis, & Ecclesiastica ad iudicē Ecclesiasticū tantūmodo pertinet, Clementina dispendiosa de iudicijs, & cap. decernimus, de iudicijs, ita vt iudex ciuilis, simul etiā cum Ecclesiastico, de causa spirituali cognoscere, & iudicare non possit, etiā ratione cōpromissi, cap. contingit de arbitris. Hinc infertur, etiā si tribunal ciuile clericis in toto, vel ex parte cōstatū sit, vt sæpē cōtingit in prætorijs supremi senatus Hispaniæ, nō posse de decimarum causis cognoscere: quia cū istorū potestas à Principe seculari processerit, sicut Princeps secularis nō valet iudicare de causis decimarū, sic neq; ipsi auditores Regij, ita Rebus. de decimis, quæst. 10. num. 36.

Glossa.
Calderin.
Iason.
Rebus.

Cumanus.
Fulgosius.

D

Sed quid dicendū est, quando decimæ in laicos sunt trāslatæ, nomine & iure feudi? quā quæstionē vt intelligas, aduerte aliquādo decimas Principibus, & Regibus esse debitas Romani Pōtificis cōcessione nomine feudi, vel ad tēpus, vel ad tertiā, vel ad quartā generationē, vel in perpetuū, eo pacto, vt ipsi eas alia re maiori, vel æquali cōpensent, hoc est, vt Ecclesiæ ipsorum cura, & opera dotē habeāt idoneā, & Rectores Ecclesiarū, ac ceteri ministri Ecclesiastici cōmoda vitæ subsidia aliunde percipiāt, vnde alatur: & ita ex Romani Pontificis concessione data

Rebus.

2

data sunt Regi Hispaniæ Catholico Ferdi-
nando, huius nominis V. decimæ in toto reg-
no Granatensi, vt testatur Couarr. in pract.
qq. c. 35. n. 2. quoniam suis expensis, sumpti-
bus, & magnis laboribus Regnū illud de Sar-
racenis eripuit. Similiter Regibus Hispaniæ
data sunt decimæ in Regione America,
vulgò, *Las Indias*, quia nauigationibus, &
auspicijs eorundem Regum, illa Regio fer-
mè tota inuenta est. Item in Gallijs decime
concessæ sunt, Regibus Galliarū, Pōtificis
munere, & annuentibus omnibus Franciæ
Præfulibus, Carolus Martellus, Caroli Mag-
ni auus, eas proceribus Francorū assigna-
uit; eo quod duobus prælijs innumerā Sar-
racenorum multitudinem fuderant, qui
ex Hispania in Galliam irruerant, templā
diripuerant, & agros vastauerant; sed sine
dote sufficienti pro alimonijs ministrorū,
propter quod acri plaga punitus est à Deo.
De quo alibi.

His positis dico secūdò. Quādo decimæ,
nomine feudi collatæ sunt laicis autoritate
Pōtificis, earū exactio, & lites circa eas ex-
ortæ, corā iudice Ecclesiastico tractari de-
bēt, nō corā seculari magistratu. Cōsultò ap-
posui, *Si nomine feudi autoritate Pōtificis lai-
cis sunt collatæ*, quia si ea autoritas desit, etiā
si cōsentiant ceteri Præsules, neq; iuste à lai-
cis detinentur, neq; coram laicis iudicibus,
de istarum decimarum litibus cōtrouerteri-
dum est. Nostram assertionē tenent Federi-
cōsi. 254. Rebus. de decim. q. 10. n. 35. &
probat. quia nisi Pōtifex in suo priuilegio
translationis decimarū ad laicos, id expres-
serit, nō sit cōmune, vt taliū decimarū cau-
sas ad magistratus, aut iudices ciuiles tran-
stulerit; nō enim, si vnū priuilegium benefi-
cio principis conceditur alicui, eo ipso al-
teri datum esse creditur; cum ab inuicem
possint separari. Cōfirm. in quibusdā tribu-
tis, concessis à Sūmo Pontifice erga cleri-
cos, Hispaniæ, *La Sissa*, quorum exactio, &
lites coram iudicibus Ecclesiasticis agitan-
dæ sunt. Secundo. Iuxta cōmune Ius, causā
decimarū, ad tribunalia Ecclesiastica spe-
ctat: ergo quamuis priuilegium Principis
plenissimè interpretandum sit, eū Iure cō-
muni nō derogatur, nō tamen si deroger Iu-
ri cōmuni. Tertiò. Quāuis decimæ in feu-
dum datæ sint, nihilominus ipsum feudū
ex iure decimarum oritur, at ius decimarū
Ecclesiasticum est, nō ciuile, aut profanū:
ergo, &c. Nec multum probat oppositum
decerni in Curijs, & Prætorijs ciuiliū Prin-
cipum, vidente, & dissimulante Sūmo Pon-

tifice; quia aut nō tolerat, sed sapius recla-
mat, aut si tacet, ac tolerat id facit, quia com-
mode impedire nequit, aut ignorat, quod
laicorum autoritate, & cōsensu fit. Bene
scio multos oppositum nostri asserti opina-
ri, ita Ioan. Rupellius in lib. 1. forensi. instituti.
c. 25. Guiliel. Bened. ad c. Raynumius, de te-
stam. in verb. *Si absque*, n. 45. Cassan. in cō-
suet. Burgun. §. 6. n. 350. Couarr. in practi.
qq. c. 35. n. 2. Sed vt reor debili ratione ni-
tuntur: nimirum, quia multum detrahē-
tur iuri laicorum. Etenim iudices Ecclesia-
stici facilè deluderent laicos, & quā possent
ratione, id priuilegium labefactarent, cum
illud, vel ex toto, vel ex parte abrogare ni-
terentur; sed isthæc horum formido certè
non tribuit Ius ciuilibus iudicibus, quod an-
tea non habebant. Nobis verò propter rati-
ones factas, opposita sententia arridet; fa-
tebimur tamen prædictis Autoribus, deci-
mas autoritate Romani Pontificis in Prin-
cipes ciuiles translatas cōtractu per muta-
tionis; videlicet, quia ipsi Principes eas re-
alia, vel maioris æstimationis, vel pretij, &
vtilitatis, vel æqualis compensant; tunc cau-
sa decimarum, quæ Principi debentur, cor-
am ciuili magistratu cognosci, & tractari
iure debet; quoniam ratione permutatio-
nis legitimè factæ Principi debentur deci-
mæ, & Ecclesia suum ius integrum retinet
in re, cum qua decimam permutauit, & in
quam fuit decima subrogata: quod enim su-
stituitur in locum alterius, sortitur condi-
tionem, & ius eius, in quod subrogatur.

Ex dictis in hac dubitatione poteris iu-
dicare, quid sit dicendum in alijs casibus, in
quibus par dubium est, an causā decimarū
ad iudicem ciuilem, an ad Ecclesiasticū per-
tineat. Couarr. namq; vbi sup. colligit alios
etiam casus præter relatum, in quibus de-
cimarum causæ ad magistratus, & iudices ci-
uiles deferri possint; nempe quādo laici co-
guntur à clericis soluere decimam contra
præscriptionem, vel consuetudinem, cuius
initium non extat. Secundo. Quando quæ-
stio est facti, non iuris: putā, an Petrus sol-
uerit decimas debitas, vel non, sit ne sol-
uenda potius à Petro, quā à Caio; etiam
quando agitur contra quempiam propter
decimas furto sublatas, vel retentas. Tertiò.
Quando laicus conductor decimæ in it cū
clerico pactum, vt coram ciuili iudice con-
ueniri possit. Quarto. Quando causa agitur
contra laicos fures de fructibus decimæ sol-
uendis, reddendis ve, non de ipso decimarū
iure seruando, & tuendo. Sed vt dixi, funda-

mentum huius sententiæ exile est; nititur enim vsui pratoriorum Regionū, qui fortassis abusus potius, quam vsus est: & rationes factæ in dubitatione præcedenti nō medio criter urgent, & facile adaptari possunt præfatis casibus, vt persuadeant oppositā sententiam. Accedit, quod illæ causæ vel sunt causæ decimarum, quæ ad iudicem Ecclesiasticum spectant, vel ortum habent ex iure decimarum; quapropter ad tribunal Ecclesiasticum, non ad profanum pertinet.

DISPUTATIO IX.

I

N vltimo loco agere decreui de pœnis eorum, qui non solvunt decimas debitas, aut eas solvere impediūt. Istæ autem sunt in duplici genere; quædam à Deo inflictæ, in vtraq; enim lege solet Deus, istius criminis reos punire etiā in hoc seculo: in veteri lege, Malach. 3. illius populi gentem afflictam esse sterilitate terræ, propter nō solutas decimas; & temporibus legis gratiæ, id accidisse Historiographi referunt. Cum enim Carolus Martellus Gallorum Rex quandoque ad remunerandum proceres de quadam parta victoria ex Saracenis decimas ab Ecclesijs abstulisset, & inter nobiles diuississet, iure iurando affirmans eas decimas se Ecclesiæ redditurum, aut re alia æquali, vel maiori compensaturum; postea tamen promissum non impleuit; propter quod aiunt historici perpetuò ignis supplicio damnatum fuisse: scribit enim Paulus Aemilius lib. 2. de rebus gestis Francorum, in Childerico III. ex Eucherio Aurelianensi Episcopo: eius cadaver sepultum in æde S. Dionysij post aliquod annos inuentum non esse, sed serpentem magnum in eius sepulchro repertum, & credidisse tunc multos, cum corpore, & anima esse ad inferos damnatum; quia Eucherius præfatus vir magnus tunc testatus est, se per quietem vidisse eius animam sempiternis supplicijs destinatā. Hoc idem narrat Gaguinus historicus, & refert Rebusus, tractatu de dec. q. 12. n. 3.

Malach. 3.

Pan. Aem.

Gaguin.
Rebus.

2

Sed de his à Deo inflictis pœnis non est nobis in præsentiarū præcipuus sermo; sed de pœnis legitimis, quibus Ecclesiæ Prælati ferire solent nō soluētes decimas, aut eas quoquo modo impediētes; potissima autē pœna excommunicatio est, & satis proportionata crimini huic; decet enim, vt qui nō solvunt pensum debitum ministris sacris, vt

A sacra ministrent, & exerceant, ab eisdē sacris per excommunicationem arceantur, & ideo in cap. Statuimus. 16. quæstio. 1. & in Concilio Matisconensi. 2. dicitur, vt omnes cuiuscunq; gradus, & conditionis sint decimas integras soluāt ijs, quibus iure debentur, alioquin excommunicationi subijciātur; vnde Tridentina Synodus sess. 25. c. 12. de reform. eādem pœnā confirmat his verbis; *Qui decimas aut subtrahunt, aut impediūt excommunicentur, neque ab hoc crimine, nisi plena restitutione soluta, absoluantur.*

Quæres, an remissio decimæ facta ab eo cui debetur, sufficiat, vt quis tum à peccato, tum à pœna iuris liberetur? Respondet B Nauar. in manua. c. 21. Glos. in c. Peccatum in 6. verb. Restitutio, eam sufficere, Clemē. 1. de decimis, excommunicatione feriuntur religiosi quicunque sint, qui decimas Ecclesijs debitas, & ad ipsos iure aliquo, vel causa legitima non pertinentes, sibi vindicare, tanquam proprias audent, aut qui dolis, & malis artibus vsurpant; & ij, qui non permittunt, & prohibent Ecclesijs decimas solui ex animalibus suorum familiarium, vel pastorum; vel ex alijs animalibus, quæ suis permiscuntur; vel ex animalibus, quæ in Ecclesiarum fraudem emunt, & committunt venditoribus, vel alijs, vt ea teneant, & custodiant: aut ex terris, quas colendas alijs committunt, si admoniti ab his, quorum hoc interest intra mensem ab his non desistant, aut si id, quod sibi ausu temerario vsurparunt, non restituerint intra duos menses Ecclesijs, quibus iure debentur: quæ excommunicatio nulli, communi iure referuatur. Item in Clement. cupientes, de pœnis, excommunicantur omnes Religiosi, qui suis concionibus, vel alijs aliquid proferūt vt auditores auertant à soluendis decimis, eis Ecclesijs, quibus iure debentur. Itē omnes Religiosi, qui in sacris peccatorum confessionibus, quas audiunt, nullū animæ scrupulum iniiciunt ijs, quorum confessiones excipiunt de soluendis decimis, tandiu ipso facto suspenduntur, donec eos, quorum confessiones audiuerint, admonuerint, si cōmodè possunt, vt decimas debitas soluāt, alioqui id nō facientes ipso facto excommunicationem incurrunt, si concionari audeant, prædicta negligentia non expiata, eo modo quo diximus. Hæc

3

Nauar.

satis dicta sint circa decimas.

QVAES.

Q V A E S T I O. 88.

DE VOTO, PER QVOD DEO

ALIQUID PROMITTITVR.

Onsultò sanctus Doctor limitauit questionē ad votū, per quod Deo aliquid promittitur ad insinuandā duplicem significationem huius vocis, *Votum*: nam apud

Latinos non solum profanos, verum etiam Ecclesiasticos accipitur, *Votum*, pro desiderio: vnde & dicitur quis voti compos, id est, desiderij, & aliquid esse in votis, & successisse ex voto: & Prouer. 31. *Quid dilecte mi, quid dilecte vteri mei, quid dilecte votorum meorum*: id est, desideriorum. Secundò accipitur, *Votum*, & frequentius pro Deo facta promissione. Ps. 49. *Redde altissimo vota tua*; & 65. *Reddam tibi vota mea*. Et alibi sapē, & in hac significatione tractat D. Th. de voto in hac quæst. & DD. in 4. d. 38. Sotus de iust. lib. 7. Nauar. in manu. c. 12. à n. 24. Sumista, verbo, *Votum*, & Iuris Canonici periti in tit. de voto, & voti redemptione, & alibi sparsim.

Prouer. 31.

Psa. 49. 65.

Sotus.

Nauar.

ARTICVLVS I.

Utrum votū consistat in solo proposito voluntatis?

Summa Articuli.

Rima conclusio. Ad votum necessarò requiruntur tria: scilicet deliberatio, propositū voluntatis, & promissio, in qua voti ratio perficitur. Probatur. Votū est promissio facta Deo, aut homini ex proposito aliquid faciendi procedens: sed hoc propositū præcedit deliberatio rationis, cum propositū sit actus voluntatis, qui semper præsupponit deliberationem: ergo in voto illa tria necessariò inueniuntur. Maior prob. (nā cætera nota sunt) votū importat obligationē ad aliquid faciendum, vel dimittendum: sed homo obligat se homini per modū promissionis ordinādo se ad aliquid faciendum vel dimittendum, quæ promissio semper præsupponit propositum id faciendi: sicut enim homo imperādo, aut deprecādo ordinat, vt per alios fiat, quod ipse vult: ita etiā promittendo ordinat se, vt faciat, vel euitet aliquid

A propter alios, quæ promissio quando est vera procedit ex proposito id faciendi: ergo votum est promissio facta Deo, aut homini ex proposito aliquid faciendi.

Secunda cōclusio. Promissio, quæ fit homini nō potest esse, nisi per verba, aut signa exteriora: at promissio, quæ fit Deo potest esse per solā cogitationē: quia vt dicitur. 1. Reg. 16. *Homines vident ea quæ parent, sed Deus intuetur cor*.

B Tertia cōclusio. Licet votum, quod Deo fit solo actu interno fieri possit, adiunguntur tamen quandoq; à vouentibus alia duo ad quandam voti confirmationem: nempe oris pronuntiatio, & aliorum testimonium. Probatur ex Magist. in 4. d. 38. dicente, *Votū est testificatio quædam promissionis spontanea, quæ Deo, & de his quæ sunt Dei fieri debet*: & addit D. Th. *Quamuis testificatio possit ad interiorem testificationē propriè referri*.

2

Magist.

Circa primam conclusionem est

DISPUTATIO I.

An illi tres actus necessarij ad votum benè enumerati sint?

C Idetur, multo plures esse necessarios: putà cōsiliationē de medijs, iudiciū de eligendo medio conuenientiori, imperiū intellectus præcedens promissionē: ergo. Secundò videtur nō esse tot actus necessarios: nam deliberatio, & propositum idem sunt, cum vtrunque sit actus volūtatis, qui est electio: ergo nō benè numerātur, vt actus distincti.

3

D Tota hæc disput. versabitur in explanatione eorū actū, quos Doctor Angelicus ait esse ad votū necessarios: quæ explanatio si suis numeris esset absolūda magna machina extrueretur, quod nos recusamus; ne vt sapē monuimus cōtrouersias à proprijs sedibus extraham; agitur enim exproffesso de hac re. 1. 2. à q. 9. vsq; ad 17. & 2. 2. q. 47. ar. 8. modò verò ex doctrina eiusdē S. Doctoris iuxta mentē discipulorū eius cōmuniorē, libet adnotare quendā discursum prudentialem non solum in vouendo factum, verum in omni opere studioso exercitum. Habet autem discursus in hunc modum.

Supposita intentione finis, & boni faciē

Pp 2 di pro-

di procedit ratio tanquam ex principio ad consiliandam de medijs per virtutem quādam, quae Eubulia dicitur, id est, bona consiliatrix: deinde iudicat eadem ratio per virtutem, quae dicitur Synesis, id est bona sensatio, vnum certum medium esse acceptandum: & tota haec eubulia, & synesis actio dicitur à quibusdam deliberatio: deinde voluntas eligit per virtutem, quae versatur circa talem materiam, illud medium, quod per synesim iudicatum est melius: & talis electio dicitur à D. Th. propositū voluntatis: deinde sequitur prudentiae actus, qui dicitur imperiū, per quod ratio exequitur id, quod iudicatum est melius per rationē, & electum per voluntatē. Esto exēplū in hac materia. Intēdit quis vacare religioso cultui, & vt eū finē assequatur cōsultat de medijs ad illū: deinde iudicat sibi magis conuenire vouere: postea volūtas per religionis virtutē eligit illud: ac deniq; prudentia per imperiū iubet promittere: ergo & vltimis fit ipsa promissio, in qua cōsistere essentia voti dicemus:

5
Caieta.

Discursus iste crasso penicillo depictus est cōtra mentē multorū modernorū, quos ex professo impugnare nō vacat: imō in quō discrepant etiā ipsi Thomistae; nos breuiter & perfunctoriē aliqua adnotabimus. Primo. Cuius potētiae actus sit deliberatio. Cai. in Cōmen. huius art. ait importare actū in intellectu, & volūtatis. Nā qua ratione includit discursum, seu collationē inter multa, & iudiciū intellectus practici determinās hoc mediū esse eligendū, ad intellectū pertinet cōprehendens eubulia, & synesis officia relata: at quatenus includit determinationē volūtatis ad vnum mediorū, ad voluntatē spectat volētis eligere potius hoc mediū sibi ostensum vt melius, quā aliud: quantūcūq; enim ratio ostenderit melius hoc mediū, quā illud, nisi volūtas eligat illud nō dicimur illud deliberasse: & addit Caiet. licet deliberatio vtriusq; potentiae actus includat, supponere tamen pro determinatione volūtatis ad vnū mediorū eligendū nō absolute, sed vt ex collatione praefata procedit. Et si obijcias, vt in secundo argumēto, hāc determinationē ad propositū pertinere, ac proinde nō ad deliberationē. Respondetur ex doctrina eiusdē Caiet. propositū, & deliberationē differre, eo quod deliberatio importat determinationē voluntatis indifferenter, siue rei futurae, siue praesentis: deliberamus enim pulsare, & pulsatuos: at propositū tantū refertur ad futura: nō enim proponimus agere, nisi id quod futurū est.

A Secūdo differunt in eo, quod determinatio volūtatis, quae est deliberatio semper necessaria praesupponit discursum, & collationē rationis: at propositū nō ita, sed tantū dicit simplicē actū voluntatis rei agēda, vel fugiēda. Alij censent deliberationem esse actū voluntatis rei agēda, vel fugiēda. Alij censent deliberationē esse actū intellectus practici, id est, collationē, & iudiciū, vt ex his inferitur determinatio volūtatis ad hoc vel illud mediū, quae determinatio propositū dicitur: & nō videtur hoc alienum à D. Th. qui in hoc art. aperte distinguit deliberationē à proposito dicēs; propositum praerigere deliberationē, cū sit actus voluntatis deliberata: quali dicat sicut voluntatis actus supponit rationis iudiciū tanquā distinctū realiter: sic propositū deliberatū supponit rationis deliberationē. Certē D. Th. loquitur de proposito, & deliberatione sicut de actibus realiter distinctis, quorum vnus supponit aliū: & tamen secūdu Caiet. tantū formaliter distinguit, & in vno cōincidunt. Itē, illa duo discrimina Caiet. inter deliberationē, & propositū nō placent. Primū quidē, quia deliberatio rei faciēda, si res benē inspiciatur, semper est respectu operis futuri, sicut propositū: etenim quādo deliberamus pulsare nūc, deliberatio opus ipsum praecedit, vel natura, vel quod certius est tēpore, saltē imperceptibili: & propterea dicimus deliberare nūc pulsare. At quādo deliberamus nos pulsatuos, intellege transacto aliquo tēpore, & mora perceptibili. Secūda itē differentia nō est vera: quia si sit sermo de proposito, quod actus liber, & humanus est (sicut re vera in praesentiarū loquimur) nō potest esse sine aliqua praua deliberatione, vt ipsemet Caiet. fatetur: quare licet quod attinet ad voti materiā declarandā parū referat, sic vel sic loqui, modō asseras deliberationē vtrumq; includere, & collationē rationis, & determinationē voluntatis: putō tamen verius loqui, & formalius, qui dicunt deliberationē esse actū intellectus cōprehendentē discursum, & collationē intellectus, simul & iudiciū, quo iudicatur tale mediū esse conuenientius ad finem, vt ex his inferitur determinatio voluntatis ad idem medium: quae determinatio, & voluntatis consensus propositum dicitur: & sic patet ad secundum initio disputationis positum.

Circa alium actum nostri discursus, puta Imperium, multi ex antiquis inferioris notae, & multi ex modernis omnino abiiciūt tale

D. Thom.
Aristotel.

ale imperium, vt inutile, aut dicunt ad voluntatem pertinere, non ad intellectum. At D. Th. & omnes eius discipuli illud expresse ponunt cum Arist. 1. Ethic. c. 15. & 6. cap. 10. vbi prudentiam præceptiuam esse asserit: prudentiam verò virtutem esse intellectualem nullus hucusque ambegit. Secundo probatur ratione D. Th. 1. 2. q. 17. art. 1. inferius adducenda. Tercio. Ex parte intellectus requiritur aliqua efficacia, vt voluntas eliciat actum circa hoc obiectum, & reliquæ potentia executiua id ipsum requirunt: sed nulla alia efficacia assignari potest ex parte intellectus, nisi imperium: ergo. Maior admittitur etiam ab Autoribus oppositæ sententiæ: sed aiunt hanc efficaciam habere intellectum per iudicium, quo intellectus iudicat aliquid esse faciendum. Contra: nam hoc iudicium prout explicatur per modum indicatiui: puta hoc est tibi faciendum, non magis inclinatur voluntatem ad operandum circa suum obiectum, quam ad non operandum, cum relinquat illam cum eadem indifferentia, quam antea habebat: vnde ex duobus hominibus cum illo eodẽ iudicio alter de facto operatur, alter verò non: ergo requiritur ex parte intellectus imperium efficax, quod intmetur per modum imperatiui: puta fac hoc. Nec satis est dicere, quod illa efficacia tribuitur voluntati; quia vt dicebamus præcipere ad intellectum pertinet. Hæc satis sit vel summis labijs attigisse pro stabiliendo imperio intellectus, nam copiosior huius rei disputatio ad loca indicata spectat, & ad eadem pertinet celebris disputatio: An imperium sequatur vel præcedat electionem? à qua disputatione nos modo superfedemus prope- rantes ad explicandũ vltimũ nostri discursus actũ: qui est promissio, & in quo perfici essentiam voti ait D. Th. Ex his manifesta est solutio ad argumeta posita in initio.

DISPUTATIO II.

In quo consistat ratio, seu essentia voti, & pro quo supponat?

1

Communis omnium sententia est in promissione consistere: itaq; actus vouendi, & promittendi idẽ sunt. Probatur Deut. 23. Cum votum voueris domino Deo tuo, non tardabis reddere, & infra. Facies sicut promisti. Vbi vouere per promittere explicatur: & Eccl. 5. Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere, dis-

Deuter. 23.

Ecclesi. 5.

A plicet enim illi infidelis, & stulta promissio; & eodẽ modo loquuntur Patres: Iliod. lib. 1. sy Ifidorus. non. & habetur c. in malis. 22. q. 4. & Aug. August. epis. 47. Iam vouisti, iam te adstringisti, tenetur apud Deum sponso tua. Secundo. Voti fractio infidelitas quædam est; infidelitas autẽ moralis promissioni cõtraria est: ergo votum est promissio. Discursus hic egregie insinuat in verbis citatis ex Sapiente, & 1. ad Tim. 5. Habentes (inquit) damnationẽ, quia primam fidem irrita fecerunt: id est, quia votũ castitatis violarunt, vt Aug. & alij exponunt. Clem. lib. 3. cõst. c. 1. art. Rationem Deo reddet, non quia iterum nupsit; sed quia promissionem non seruauit: illa ergo fides est promissio, eademq; est votum. De qua re nullum vidi dubitantem præter Canonistas quosdam, qui aiebant essentiam voti in solo proposito voluntatis cõsistere: An verò alicuius voti essentia consistat in traditione sui ipsius dicemus infra.

1. Ad Ti-
mo. 5.

Clemens.

DISPUTATIO III.

An promissio hæc, & essentia voti sit actus intellectus, an voluntatis?

C

Idetur non esse actum intellectus, cum hic triplex sit: simplicium scilicet apprehensio, cõpositio, & ratiocinatio, nil autẽ horum est votũ aut promissio, vt patet. Dices, illam partitionem actuum intellectus fieri de actibus intellectus speculatiui non de intellectus practici actibus, qualis est votum, & promissio. Contra secundo. Nam in prima secundæ D. Thom. agens de actibus intellectus practici vltimum posuit imperium, quod non esse promittere certò certius est. Respondet Caietanus: respectu electionis absolute, qua aliquis eligit sibi ipsi præcipere, imperium est vltimus actus rationis practicae ad agendum aliquid vel faciendum; at verò respectu aliorum sunt plures actus intellectus practici, puta præcipere, deprecari, promittere, & si quæ sunt alia huiusmodi, quibus homo ad alterum ordinetur. Et notat idem Caietanus, quod hi tres actus distinguuntur à præcipere primo modo, ad cuius rectificationem ponitur; prudentia est causa electionis, hi autem tres actus sunt materia, & effectus electionis: nam postquam homo consultè egit imperandum alijs, aut orandum, aut promittendum, imperat, orat, & promittit.

1

2

1012
1012
1012

2

Tertiò. Supposito eo, quod omnes sentiunt, in voto scilicet reperiri voluntatem se obligandi Deo, arguitur sic: Votum non est actus intellectus tēpore vel natura antecedens voluntatem se obligandi, nec etiam est actus ea posterior: ergo. Antecedens quo ad primā partem probatur, quia ante voluntatem se obligandi Deo nullum est votum. Quoad secundam partem probatur: quia omnis actus intellectus vel est cognitio vel locutio: votum nō est cognitio: quia hic actus speculatiuus intellectus est: votum verò (si actus intellectus est) ad rationem practicā pertinet, vt D. Th. hic docuit: quod verò nō sit locutio probatur: quia locutio quā actus intellectus est fit ad manifestandum ei cui loquimur nostrā voluntatem, seu desiderium. Hæc autem manifestatio superflua est respectu Dei, cui votum fit: cum omnia sint manifesta oculis eius, siue homo loquatur vocaliter, siue mentaliter: ergo hæc locutio non est actus, in quo consistit essentia voti. Confirmatur. Angelorum locutiones ad Deum non sunt actus intellectus, sed voluntatis, dicente D. Tho. 1. p. q. 107. art. 3. Angelos ad Deū solum loqui ordinando per voluntatem conceptionem suam ad Deum, non vt illi aliquid cōmunicent, sed vt ab eo aliquid accipiant: ergo idem dicendum est de quacunque locutione purē spirituali hominis ad Deū: etenim in hoc modo alloquendi Deū spiritualiter homo imitatur modum loquendi Angelorum. In oppositum est D. Th. in hoc art. expressè dicens essentiam voti consistere in promissione, & promissionem esse actum intellectus.

D. Thom.

3

De hac re sunt duæ sententiæ oppositæ. Prima asserit votū mentale esse actū voluntatis nō intellectus. Hæc tenuerūt quidā antiqui. Maior in 4. d. 38. q. 1. vbi ait votū supponere pro actū voluntatis, & Scot. ibi, q. 1. qui nō satis explicant, quis sit iste actus voluntatis: nouissimè vero Franc. Suar. è Societate Iesu in 2. to. de Relig. agens de voto li. 1. c. 13. acerrimè conatur persuadere hanc sententia dicens: votum nēntiquam esse actū intellectus, sed solius voluntatis, quatenus homo vult se efficaciter Deo obligare ad hoc vel illud in honorē ipsius faciendū. Et pro intelligentia suæ opinionis aduertit actū istum: *Volo obligari Deo ad hoc vel illud agendū*, dupliciter posse accipi. Primò, tanquā solum propositū de futuro; ita vt licet actus voluntatis sit de præsentī, obiectū eius sit tantū aliquid faciendū futuro tēpo-

Maior.
Scot.
Suarez.

A re, vt cū dico, volo seruare præcepta, & similia: & in hoc sensu cōstat talē actum voluntatis nō esse votū, nec promissionē, sed tantum propositū vouendi, vel promittendi: vnde sicut infra adnotabimus, si quis dicat, volo promittere, in eodē sensu de futuro, nō promittit, neq; illa verba æquivalent huic verbo, *promitto*. Secūdo modo potest intelligi præfatus actus voluntatis se obligandi efficaciter ex tūc, & ex vi talis actus: ita vt idē sit volo obligari, quod volo manere obligatus, seu volo vt ex nūc oriatur in me vinculū, & obligatio: & in isto actu asserit hæc opinio esse essentiam voti, & nō depēdere in esse voti ab aliquo subsequenti actu intellectus. Probat primò. Illa volitio per se ipsam statim inducit obligationē in ordine ad Deū: ergo est votū: nam voti effectus est inducere spontaneā obligationē. Antecedens verò probatur, quia ille effectus obligandi se est in hominis potestate, & illa volūtas est absoluta, & efficax, & quātū est ex parte illius, & ex parte hominis, statim per se ipsam inducit obligationem. Dices. Licet ex parte illius voluntatis statim & efficaciter sequatur obligatio, non tamē immediatē, sed mediātē facultate ad illam inducendam aptā, quæ est intellectus: sicut ex hoc actu efficaci volo moueri, statim sequitur motus, nō tamen immediatē, sed per motiuam potentiam: sed cōtra obijcit præfatus Autor: quia post illū actum voluntatis nullus potest intelligi in intellectu, qui necessarius sit, nec per se cōferat ad faciendū obligationē apud Deum. Probat, quia cognitio nō est ille actus, neque iudiciū, neque locutio, neq; alius potest fingi: sed hic labor, hoc opus. Secūdo, quia in promissione, quæ fit homini promitto tibi hæc rē, nil aliud est, nisi volo me tibi obligare ad dandam hanc rē: ergo idem est in promissione, quæ fit homini.

B

C

D

Altera sententiā & vera est: votū esse quēdā actū intellectus posteriorē voluntate promittendi; iste actus est *promitto Deo*. Hæc sententiā est expressa D. Tho. in hoc art. & omnium discipulorū eius, & aliorū modernorum, præter paucos, qui opinionem oppositā ferē iam sepultā extumularūt. Sed pro huius sententiæ explanatione prænotandū est, obligationē ad aliquid faciendū esse de genere rerū, quæ ad alias cōsequuntur ad modū propriæ passionis, aut effectus cuiusdā, quasi intrinsecè cōsecuti: etenim huiusmodi obligatio, vel nascitur à natura rerum creatarū, vt obligatio seruādi naturalia præcepta

4

5

cepta nascitur à natura intellectuali creata, quæ hoc ipso quod talis est adstringitur quasi quodā nexu ac vinculo, suo creatori obedire in omnibus, in quibus lumen naturale dictauerit obediendū: obligatio namq; nexus quidā, & vinculū est. Aliquādo verò nascitur ex aliqua actione, vt ex furto nascitur obligatio restituendi rem furtiuam, ex testamento obligatio implendi voluntatem testatoris, & in præsentī materia ex promissione obligatio implendi promissa.

6 Et ex hoc inferitur, si rectus seruetur ordo, voluntatē nō posse immediatē ferri ad inducendam obligationem aliquid faciendi, nisi prius natura velit saltem implicite id, à quo nascitur obligatio: sicut nō potest velle absoluto actu risibile esse, nisi prius velit hominē esse; & in præsentī nō potest immediatē velle obligari hominē per promissionē, nisi prius velit ipsum actum promissionis, à quo ea obligatio dimanat. Probatur, quia ad propriā passionē, neque ad relationē non potest esse per se & immediatē motus: ergo neque ad obligationem aliquid faciendi potest immediatē ferri voluntas, sed prius ad id vnde ea obligatio nascitur. His præmissis

7 Dico primò cōtra præfatū autorē. Essentia voti nō potest consistere in voluntate se obligandi Deo. Probatur. Obligatio est effectus voti, & quid consequutū ad actionē, quæ votum est: ergo voluntas obligandi se præsupponit ipsum votū factū, à quo oriatur ille effectus volutus: totus discursus patet ex prænotatis. Secundò. Votum ex omniū sententia est promissio, sed promissio, siue sit actus intellectus siue voluntatis, non habet pro obiecto obligationem, aliā haberet pro obiecto effectum ab ipsa dimanantē, quod est impossibile: quia promissionis natura ante suū effectum intelligitur in suo esse cōpleta, vt ab eo dimanet effectus: ergo voluntas promittendi, & se obligandi distinctæ sunt propter distincta obiecta, in quæ feruntur: ac ex cōsequenti si voluntas efficax promittendi sit votum, impossibile est eam voluntatem se obligandi, quā præfatus Autor ponit esse votum. Scio præfatum Autorem dicere illam voluntatē, in qua ait ipse cōsistere essentiam voti, nō habere pro obiecto aliquem actū humanū, sed obligationem ipsam, seu vinculum efficiendi per actū vouendi: sed fallitur, quia ea obligatio est effectus voti, vt probauit: ergo antequā intelligatur, intelligitur actus, qui est votum, completus cum suo termi-

A no; ac ex consequenti in illa voluntate se obligandi nō consistit essentia voti. Item, non est credibile, illud quod asserit, velle promittere non habere pro obiecto actum humanum, cum promittere actus humanus sit: neque illud est verosimile, velle promittere esse idem, quod volo esse obligatum: tum quia hoc posterius est, & ad prius necessario consequutum: tum quia obiectum vnius volitionis actus est, alterius verò minime, sed cuiusdam quasi relationis ab illo actu dimanantis. Cōcludimus igitur, quod estō votum esset actus voluntatis, non tamen ille assignatus ab eo Autore: & quādo B D. Tho. in hoc art. ait: *Votum quandam obligationem importat ad aliquid faciendum, vel non faciendum*, intelligendus est non de actu religioso, qui est vouere, sed de effectu intrinseco ad votum consequuto, qui propter colligantiam necessariam cum actu vouendi, vocatur votum.

Secundò dico. Quamuis votum prærequirat multos actus voluntatis, est tamē essentialiter, & formaliter actus intellectus practici. Prima pars nota est ex prima disputatione. Secunda probatur: quia votū ex omniū consensu est promissio: sed promissio est actus intellectus: ergo & votum. C Minor, & consequentia probatur à D. Th. hic: nā promittere est ordinare quid promittens pro alijs facere debeat; sicut impetrare, & deprecari est ordinare quid sibi ab alijs debeat fieri; sed ordinare est actus rationis: nam ad intellectū pertinet ordinare (quod ita certū cēset Caiet. 1. 2. q. 17. a. 1. vt dicat esse cōmunem animi cōceptionē) ergo promissio actus est intellectus practici.

Huic rationi occurrit P. Suar. negans solius rationis esse ordinare, sed etiam (ait) est actus voluntatis: nam referre ordinare est, voluntas autem refert actiones ad finem, vel ad alterum; vt qui vult obedire alteri voluntatem suam voluntati alterius subordinat, & qui vult suum corpus tradere alteri, vt per matrimonium, suum corpus subijcit potestati alterius, quæ est quēdam ordinatio. Sed certē obijciens non attendit aliud esse ordinare, id est, ordinem constituere: aliud esse ordinatē procedere: sicut prius solius intellectus est, posterius voluntatis sequentis rationis ductum, circa ordinata per intellectum volentis vnum propter aliud. Et hoc clarius apparet in exemplis ab ipso adductis. Nam antequam quis velit sponso suum corpus tradere, per intellectum ordinavit esse tradendū, nimirū per spōsalia.

Secundò probatur nostra assertio, adhuc magis vrgendo rationem præfatam, ex doctrina D. Tho. 1. 2. vbi sup. nã per promissionem Deo factã non solum promittens ordinat quid alteri sit faciendũ, aut exhibendum, sed hanc ordinationem facit per modum cuiusdã intimationis, & denuntiationis, quæ habent locum etiam erga Deũ, vt dicemus. At huiusmodi intimatio citrà dubium actus solius rationis est: ergo. Cõfirmatur, & explicatur vis huius rationis: Nam intimare, & denuntiare aliquid agendum, actus rationis est: quia intimatio hæc est quædam mentis loquutio, cuius est signum loquutio exterior, sed quando quis alicui promittit aliquid, necesse est vt ei colloquatur siue mentaliter cum Deo, siue vocaliter cum hominibus: ergo promissio actus solius rationis est formaliter.

Tertiò. Ferre legem actus rationis est, vt docet D. Th. 1. 2. q. 90. ar. 1. & q. 92. art. 2. desumpsitq; hoc ex Arist. 5. Ethic. cap. 1. Sed votum est quasi quædam lex priuata, quam homo sibi imponit, vt rectè deducit Doctor sanctus in hac quæstione. art. 10. ergo votum & promissio, actus intellectus sunt non voluntatis. Respondet præfatus, dubitans valde de veritate maioris propositionis huius syllogismi, sed necesse est dubitet de veritate dogmatis philosophici. Item dicit, minorem propositionem esse veram metaphoricè, & à metaphora non sumitur efficax argumentum: ego non video metaphoram, sed similitudinem, & proportionem; à proportionem autem argumentum satis probabile sumitur. Quod sic ego formo. Imperare alijs, quod præcipue per legem fit, quæ intimat subditis voluntatem principis, actus rationis est: ergo votum quod fit intimando præfatam voluntatem vouentis non per imperium, sed per promissionem quasi quædam lex est, & actus rationis, sicut imperium legis. Antecedens conceditur etiam à reiicientibus imperium erga proprios actus. Ita Vazquez 1. 2. disp. 49. cap. 2.

Ad argumenta P. Suarez resp. Ad primũ ibi benè resp. Sed vt explicatius procedatur aduertendum illã volitionẽ se obligandi efficaciter in eo sèsu, quo ab eo Autore profertur tripliciter cõsiderari posse in ordine ad promissionẽ, in qua cõsistit essentia voti. Primo modo, vt antecedens ipsam promissionẽ. Secundo, vt subsequens eã. Tertiò, vt cõcomitans. Si cõsideretur priori modo nõ potest in ea cõsistere essentia voti: quia

A ea efficacia obligandi nascitur à promissione: ergo ante eam non potest esse voluntas efficaciter obligandi, sed ad summum propositum se obligandi in futurum; quod non esse votum clare constabit ex dicendis. Si consideretur ea volitio vt subsequens promissionem, iam supponit promissionem, quæ est essentia voti: ac proinde in ea volitione non consistit essentia voti. Dicit præfatus, tertio modo accipi: imò in ea acceptione idem est velle promittere, & velle obligari. Sed hoc iam apertè refutauimus circa probationem primæ nostræ assertionis: quare ad argumentum negatur antecedens. Ad secundum etiam negatur antecedens: quia obiecta istorum actuum distincta sunt: nam promitto hanc rem, habet pro obiecto rem dandam, volo me obligari ad dandum, habet pro obiecto obligationem dandi. Idem ferè dicendum de his actibus, volo promittere, & volo me obligare: prior habet pro obiecto actum promissorium: posterior habet pro obiecto obligationem à promissione dimanantem: & ab vno actu ad alterum est bona consequentia, quia in volitione promissionis includitur volitio se obligandi, & in volitione se obligandi supponitur volitio promittendi, saltem implicite.

C Ad argumenta posita in principio disputationis, quæ militant contra secundam assertionem. Ad primum benè ibi: similiter ad secundum. Ad tertium respondetur admissa distinctione de voluntate se obligandi in futurum per promissionem, & hæc antecedit votum, & in ea nõ consistere essentiam voti, vt admittunt etiam oppositæ sententiæ Autores: quare conceditur prima pars antecedentis, secundam partem antecedentis negamus; ad probationem dicimus actum intellectus, in quo consistit essentia voti, & qui sequitur post voluntatem se obligandi, quæ propositum dicitur, esse loquutionem mentalem; necessariam quidem ad votum, non vt Deo manifestetur voluntas promittentis, quia hac extãte adhuc potest non esse factum votũ, sed quia natura promissionis hæc est, vt per eam ordinet se promittens ei, cui fit promissio per modum intimationis, & denuntiationis: sicut in oratione mentali non satis est desiderium aliquid à Deo obtinendi, vt superius docui: sed præterea necesse est, vt homo ordinet suam petitionem, & deprecationem ad Deum, quæ deprecatur, & in hac ordinatione deprecatio consistit, quæ actus intel-

10

D. Thom.

12

Vazquez.

II

intellectus est non voluntatis. Ad confirmationem si exacte respondendum esset oporteret innumera, & difficillima disputare de loquutione Angelorum: modo breuiter respondetur primo, negando consequentiam: nam sicut alia est natura Angeli, alia hominis: ita est alius modus loquendi, siue loquutio sit corporalis, siue spiritualis. Secundo respondetur, negando antecedens: nam licet Angelus Deo loquatur, non ut illi manifestet suos conceptus, quos antea non agnoscebat, tamen loquitur ut ordinet suos conceptus, aut cognitiones suas, seu res cognititas ad Deum, & hæc ordinatio actus est intellectus hominis loquentis: licet fiat voluntate mouente ad hanc ordinationem, ut ait D. Thom. citatus: ex hoc tamen non sequitur loquutionem Angelorum esse actum voluntatis: pro quo notandum ex doctrina D. Tho. 1. 2. quæst. 17. ar. 1. imperiū, deprecationem, & promissiones, & omnem loquutionem esse elicitiuē ab intellectu: quia ad illum spectat ordinare: cum hoc tamen stat eosdem actus esse à voluntate mouente intellectum ad eos perficiendos, omnis enim actus intellectus liber à voluntate mouente est, aliàs non esset humanus: quando ergo dicit D. Thom. in prima parte loquutionem Angelorum fieri ad Deum ordinando per voluntatem conceptionem suam ad Deum, loquitur de voluntate concurrente ad ordinationem mouendo, non verò quasi ipsa ordinatio sit actus elicitus à voluntate, sed quia mouet intellectum ut elicitiuē ordinet suas conceptiones ad Deum: itaque omnis loquutio cum Deo siue fiat ab Angelo, siue ab homine elicitiuē est ab intellectu, motiue à voluntate, quæ concurrat actiue etiam cum ipso intellectus opere.

DISPUTATIO IIII.

Quæ, & qualis deliberatio ad voti consistentiam sufficiat?

Vppositis his, quæ diximus in prima disputatione ad explicandum deliberationis naturam, etiam supponendum, ut res sine controuersia, requiri deliberationem ad valide vouendum: quia votum non fit sine consensu libero voluntatis, sed operari non potest sine præuia ratione considerante, & discurrente circa rem volendam: ergo necessaria est ad votum aliqua

A deliberatio, saltem illa, quæ ut actus sit humanus, requiritur. Sed res in controuersia posita est, qualis ac quanta erga votum sit necessaria, & sufficiat? De quo sunt duæ sententiæ. Prima asserit esse necessariam maturam considerationem, & consultationem, ita ut non sufficiat usus, & iudicium rationis illud, quod ad libertatem, & dominium actus, & ad peccandum mortaliter satis sit, sed ex plena aduertentia, ac consilio: & proinde vota emissa ex animi facilitate repente timore, aut angustia, & similia non esse verè vota, neque obligationem inducere. Hæc sententia adscribitur Richardo in 4. distinctione 38. ar. 2. quæst. 2. & Glossæ in cap. dudum, de conuers. coniug. verbo, calore iracundiæ, & Panormitano, Hostien. Antonio de Butrio, & alijs Iurisperitis, qui tenent, ex iuribus haberi facta calore iracundiæ non valere. l. quidquid. 48. ff. de reg. iuris, ut videre licet apud Tiraquelum de poenis tempor. cap. 2. nume. 26. & 27. qui plures pro hac sententia refert: & possunt pro ea afferri ea. diuortium, de poenitentia distinctione prima, & c. si quis iratus, 2. quæst. 3. & rationibus suadetur.

Prima: quia votum est res grauis, & grauissimam inducens obligationem: ergo postulat plenam considerationem, & aduertentiam omnium, quæ possent vouentem arcere à vouendo: quia si aliter fiat, sequerentur multa, & grauissima inconuenientia, & pericula peccandi mortaliter, cum vota sic facta citò displiceant, & difficile impleantur, ac facile violentur. Confirmatur: quia votum actus Religionis est: ergo de se postulat fieri prudenter. Quod si absque matura deliberatione emittatur, non fit prudenter, nec placet Deo, in cuius gratiam vota fiunt, cui displicet stulta promissio, id est inconsiderata. Eccles. 5. Secundo. Deliberatio maturum consilium, & discursum importat: sed quando homo repentinè vouet ductus aliquo motu repentino, non adest maturum consilium aut discursus: ergo non adest deliberatio, & consequenter neque votum. Minor probatur, nam agere ex passione, & repentinè, solemus distinguere contra agere ex deliberatione. Tertiò. Quando quis passione repentinè ductus vouet, non adest plena deliberatio, & cognitio eorum, quæ circumstant materiam deuotam: & quæ possent vouentē à vouendo detertere: propter repentinum enim motum vel passionem exilis est discursus, & ignorantia conditionum rei deuotæ

Richard. Glossa.

Panor. Hostien. Antoni. Tiraq.

2

uote non modica: ergo vota sic emissa non sunt verè vota, neque obligant. Probatur consequentia: quia vota debent esse voluntaria, & ignorantia voluntarium tollit.

3

Secunda sententia vera, & quæ cõmuniter tenetur, ait, ad votum sufficere illam de liberationem, quæ sat est efficere actum ab ea procedentem absolute, & simpliciter liberum, & absolute actum humanum, idest ea libertate pollentem, quæ sufficeret ad peccandum mortaliter, per hanc enim circumloquutionem explicant huius sententiæ autores deliberationem sufficiẽtem ad votum. Non abnuat huic sententiæ D. Tho.

dum in hoc articulo ait, deliberationem requiri ad votum, eam nimirum, quæ simpliciter deliberatio est: idest sufficiens ad actum absolute humanum, & liberum, & ad peccandum mortaliter: ita exponit Caiet.

Caieta.
Palud.

Soto.

Syluest.

Nauar.
Anton.

Panor.
Felin.

hic, & ante ipsum Palud. in 4. distinctione 38. quæstione prima: sequuntur omnes discipuli D. Thomæ, & multi alij, Soto, lib. 7. de iustitia, quæstione 1. articul. secundo, Syluester verb. *iuramentum*, quarto, num. quarto, *votum*, 2. quæstione. 13. & alij sumuntur, Nauarr. supra cap. 12. numer. 24. & 25. Antoninus secunda parte titulo 11. ca. 2. sumiturque ex Glossa prima in cap. *mulier*, 32. quæstione 2. & 20. quæstione 1. in principio, Panorm. cap. *ex literis*, de iure iurando num. 2. vbi Felinus, num. 3. Rationibus suadetur, prima à priori: quia præfata deliberatio sufficit ad constituendum actum simpliciter humanum & voluntariũ: ergo & votum. Antecedens patet in deliberatione iuramenti in culpa periurij, & alijs contractibus, & operationibus humanis. Hinc fit, vota emissa repentinè ex aliqua passione aut leuitate animi simpliciter esse vota, si tamen adsit deliberatio sufficiens ad actum simpliciter liberum, & humanum, quamuis non sit ita exacta, vt omnia, quæ considerabilia erant, discusserit, quamuis non omnia inconuenientia prospexerit: ad quam sufficientem deliberationem parum refert in momẽto haberi posse: vt dixit Nauarrus vbi supra, siue tempore imperceptibili, vt rectè dixit Caietan.

Consulto dixi: *Si adsit deliberatio, quæ constituat simpliciter actum humanum*: Nā si actus non sit plenè deliberatus, sed elicitus motu, qui dicitur à Theologis primò primus, in quo propter inaduertentiam nullum peccatum est, vel secundo primus, in quo propter imperfectam valde aduertentiam, & quæ quodammodo præuenit

A vsum rationis, dumtaxat peccatum veniale est; in his inquam votum non consistit: quia deliberatio non est, aut efficit simpliciter actum humanum.

Sed inquires. In motu secundo primò potest esse veniale peccatum: ergo quando adest deliberatio per motum secundo primum erit votum obligans sub veniali; sicut in deliberatione simpliciter libera, vbi potest esse peccatum mortale, etiam est votum obligans sub mortali. Negatur consequentia: quia licet motus perfectè deliberatus, & imperfectè deliberatus: idest secundo primus circa idem obiectum fortassè sunt eiusdè speciei, in ratione tamen generica: idest in modo procedendi genere differunt, sicut scientia & opinio circa idè obiectum: & præterea onus tam graue, sicut votum non est æquum hominem sibi imponere, nisi per actum simpliciter humanum. Plus enim requiritur ad rei constructionem (quæ de genere bonorũ est) quàm ad dissipationem (quæ de genere malorum) & minus requiritur ad aliqualem violationem voti, quàm ad obligationem.

Sed inquires. Qua regula vtemur ad dignoscendum, quando deliberatio constituit votum, actum humanum pollentẽ ea proprietate, vt sufficeret ad peccatum mortale? Angelus, *votum*, primo, numero 6. ait. Quando voto repentinè facto vouens postea pœnitet cessante passione, signum est fuisse indeliberatum, & consequenter inualidum. Hanc regulam meritò ferè omnes citati reiiciunt, alioqui multa vota facta cum matura consideratione diceremus esse inualida, quorum vouentes postea pœnitent. Alij Iurisperiti docent. Quando passio est tanta, quod sine illa votum non fuisset factum, non est plena deliberatio: sed hic labor, hoc opus discernere hoc & iudicare. Item: quia multa validè fiunt occasione passionis, quæ sine illa non fierent. Dico ergo. Nulla potest assignari regula ad cognoscendum, quando deliberatio fuerit perfectè humana: quare iudicio prudentium relinquitur, quando passio abstulit vsum plenum rationis, & tunc non erit verè votum, quod si non abstulit verè votum iudicandum est.

Ad argumenta pro priori sententia respondetur. Ea iura allegata, & autores ibidè citati intelligendi sunt, vt reor, quando vota emissa sunt, aut aliæ promissiones vel iuramenta facta calore iracundiæ perturbante liberum rationis vsum: ita vt non relin-

5

6

Angelus.

7

linqueret potestatem deliberandi sufficienter ad peccandum mortaliter: tunc ea vota (inquiunt) non sunt valida, nisi transacta iracundia rata habeantur: & idem dicendum de quacunque alia passione perturbante rationis usum. Quod autem hæc explicatio legitima sit illorum iurium ex iure in alijs locis colligo: nam in cap. *sicut ex iuribus*, de iure iurando, iuramentum temerarie factum punitur ut graue peccatum: quia factum fuerat de re illicita: & propter hunc posteriorem defectum censetur non obligare; non ex defectu deliberationis, & in cap. *dudum*, de conuers. coniug. votum factum calore iracundiæ, nimirum quæ non abstulit rationis usum, validum declaratur, & in ca. 2. de voto, votum Hierosolymitana peregrinationis factum in puerili ætate, quamuis in eo non fuerit tam exacta deliberatio, validum declaratur. Simile argumentum potest sumi ex casu, qui habetur in cap. *sunt qui opes*, 17. quæstione 4. & iura ipsa nostram sententiam adstruunt, & declarant iura allata in contrarium, & innu meri Iurisperiti eam asseuerant in his textibus citatis.

Ad primam rationem respondetur negando consequentiam: alioquin vix possent homines firmos contractus celebrare si plenissima deliberatio, & consideratio requireretur: satis superque est ea plena deliberatio, quæ sufficiat efficere actum simpliciter liberum, & humanum. Fatemur sæpe ea vota non prosperè succedere, sed inconveniens occurrere per dispensationem valentis dispensare: causa enim iusticiens ad dispensandum in huiusmodi votis erit facta fuisse repentinè, & re parum considerata. Ad confirmationem respondetur, vota repentinè, & sine matura deliberatione emissæ per se ad Religionem pertinere, & quantum ad circumstantiam vitari: item quantum ad maliciam, & peccatum imprudentiæ, quod in illis inuoluitur a Deo non accipiari, sed tantum quantum ad obligationem, ut de votis factis propter inanem gloriam dicemus: mitto modo non esse necessarium, ut votum factum repentinè sit peccatum, ut in voto Religionis: quod non indiget sollicita, & præmeditata deliberatione, ut adnotauit Diuus Thomas infra quæstione 189. articulo 10. & opusc. 17. capit. 8. 9. & 10. & multa vota repentina tantum abest ut imputentur ad culpam, quod sæpe meritoria sint: quia licet fortasse modus vouendi ex se reprehensibilis sit, vel non ad

D. Tho.

A uertitur, vel ignoratur inculpabiliter motiuo studioso & bona intentione illum modum excusantibus.

Ad secundam rationem respondetur, deliberationem vndeque perfectam requirere maturitatem consilij, & discursus, iuxta proloquium: *Postquam consulueris mature, facto opus est*: at hæc non requiritur ad votum, sed sat est illa, quæ efficiat actum humanum, & quando concluditur agere ex passione contra agere deliberatè, lumitur agere ex passione pro actu non simpliciter humano: idest pro motu primo primo, aut secundo primo, ut declaratum est. Ad tertiam rationem respondetur, quando deliberatio circa votum est simpliciter actus humanus, bene agnoscitur quid sit id quod vouetur, & conditiones eius substantiales. Et quamuis cetera ignorentur non ob id deliberatio, aut votum inuoluntaria erunt: quia non quæuis ignorantia causat inuoluntarium, ut latius dicitur in 1. 2. q. 6. art. 8. & quæstione 76. art. 1. & quod ad votum attinet nos copiosius dicemus infra circa articulum tertium.

C D I S P U T A T I O V.

Affinis præcedenti. Vtrum ad voti valorem necessaria sit actualis, & formalis deliberatio voti faciendi? An sufficiat virtualis, seu in causa?

PRO disputationis elucidatione præmittendum deliberationem aliquid faciendi duplicem esse, quandam actualem, siue formalem, qua quis confert hinc & inde vtrum opus sit faciendum, ac tandè ex iudicio pratico determinatur voluntas ad illud faciendum. Altera est virtualis, quando quis non actu considerat, aut deliberat de opere faciundo, sed tantum virtualiter, & implicite. Et hæc virtualis deliberatio duplex est: quædam, quæ fundatur in præcedenti deliberatione formali eiusdem actus, qui dicitur esse virtualiter deliberatus, & dicitur virtualis: quia non ex illis eo tempore vel instanti, quo fit actus per illam deliberationem, licet actualiter, & formaliter præcesserit, sed moraliter censetur durare, & influere in eo tempore quo fit actio. Exemplum ponit Caletanus in artifice perito, qui operatur opus facile artis sine actuali deliberatione de singulis: in principijs tamen artis addiscendis actualiter deliberauit.

uit. Altera virtualis deliberatio est, quando quis propter vehementiam affectus reijcit, vel non curat de consultatione, & deliberatione, sed ita operatur, ac si consultasset, & deliberasset. Exemplum est in illis, qui ex malitia, consuetudine, vel negligentia operantur aliquid siue bonum, siue malum: actus enim illi dicuntur esse deliberati ex deliberatione virtuali: non quia fundetur in deliberatione formali, quae praecessit (nam fortasse ut ait Caietanus nulla praecessit) sed quia ita procedunt, ac si praecessisset.

2

Angles.

Suarez.

Secundò notandum, duas esse de hac re sententias. Prima est tempore, quo votum emittitur esse necessariam formalem deliberationem voti efficiendi, nec sufficere virtualem. Ita Angles secunda parte, quaestione de voto ar. 1. dist. 3. c. 2. illatione 2. conclusionem 4. qui ita interpretatur Richardum: & nouissimè eam tenet Suarez secundò tomo de Religione, lib. 1. cap. 10. circa finem, ubi post multa tandem hanc amplectitur. Et probatur primò, quia voluntas seu deliberatio in causa non sufficit ad votum, aliàs votum ebrii esset validum, si esset prauius: quia est deliberatum & voluntarium in causa: at hoc esse falsum certum est: ergo non sufficit virtualis deliberatio. Secundò. Qui iurat ex consuetudine, licet subito promittat cum iuramento se aliquid facturum, non obligatur voto, vel iuramento, & tamè emissum est cū intentione, & deliberatione virtuali illo secundo modo accepta. Maior patet: quia sic promittens non habet animum promittendi, qui est de essentia voti, imò fieri potest, ut licet habeat talem consuetudinem, nunquam habuerit propositum vel deliberationem vouendi. Minor etiam patet: quia ille peccat sic vouendo vel iurando. Item. Illud votum aut iuramentum est voluntariū, & deliberatum saltem in ipsa consuetudine. Tertiò. Voti substantia consistit in actu interno voluntatis, quo homo vult se obligare: ergo hic est formaliter necessarius: ergo etiam in eodem instanti est necessarium iudiciū sufficiens ad illum actum: quia voluntas non fertur, nisi in obiectum actu cogitatum, & iudicatum. Vel ergo illud iudiciū, pro ut tunc formaliter habetur, est sufficiens ut actus voluntatis sit, vel non est sufficiens: si primum dicatur, illa est formalis deliberatio: si verò dicatur secundum, actus voluntatis non erit sufficiens ad obligationem voti, etiam si deliberatio rationis in intelle-

A ctu praecesserit. Probatur hoc vltimum, in quo difficultas consistit: quia ad votum necessarium est liberum propositum se obligandi, vel saltem promittendi ut dictū est: sed illud propositum non est tunc liberū, ut in casu supponitur: ergo non est sufficiens ad obligandum. Dices, actum illum esse liberum per relationem ad praecedentem deliberationem. Sed contrà: nam hæc est libertas solum per denominationem extrinsecam, quæ ad moralem effectum non sufficit, ut patet in voluntate ebrii, aut dormientis.

B Secunda sententia asserit, ad voti confirmationem, & obligationem sufficere virtualem deliberationem. Ita videtur supponere Caietanus in hoc articulo, Aragon etià dub. 2. conclusionem 2. in vltimis verbis, quatenus ait ad votum necessarium esse quod fuerit volitum in se, formaliter aut virtualiter. Et Nauarrus clarè cap. 12. numer. 26. verbo. 5. & Ludo. Lopez prima parte instruct. capit. 43. vers. 2. Et probari potest hæc sententia ex dictis in praecedenti disputatione: nam ea deliberatio sufficit ad votum, quæ sufficit ad peccandum mortaliter: sed deliberatio virtualis sufficit ad peccandum mortaliter, ut constat: ergo. Secundò. Actus virtualiter deliberatus est perfectè humanus: Nam Sacerdos consecrans ex virtuali intentione, pictor pingens ex vi praecedentis applicationis, actum perfectè humanum facit: ergo etiam qui vouet simili intentione verum votum emittit. Tertiò. Intentio virtualis sufficit ad Sacramentum conficiendum, & accipiendum: item ad orandum, imò ad impetrandum: ergo etiam ad votum sufficiet. Quartò, id ipsum palam fit in eadem materia vouendi: nam ferè omnes, qui ordinem sacrum suscipiunt eo tempore, quo sacris ordinibus initiantur, nequaquam de voto castitatis emittendo cogitant: imò neque de ordine, quem suscipiunt, & tamen certum est votum validum emittere ex virtute praecedentis deliberationis.

D Nobis quædam media sententia inter has tenenda est, pro qua dico primò. Ad votum, & eius valorem sufficit virtualis deliberatio, quæ fundatur in actuali, & formali deliberatione praecedente. Probatur argumentis pro secunda sententia, quæ id probant: & eorū efficacia fundatur in eo, quod actio vouendi à deliberatione formali vouendi procedit, & ea moraliter durat, quia retractata non est, ut supponimus, & virtualiter

3

Caietan.
Aragon.Nauar.
Ludoni. Lopez.

liter influat in totam illam actionem, qui in fluxus ob id dicitur durare fere in omni negotio, ut clare apparet in sponsalibus per procuratorem, quæ habent vim in virtute voluntatis actualis præcedentis. Dices. In hoc casu votum formaliter dicitur deliberatum à formali præcedente deliberatione: ergo non tantum virtualiter. Respondetur. Licet præcesserit formalis deliberatio, votum ab ea deliberatione in participans, tantum dicitur virtualiter deliberatum, quando deliberatio illa non extat formaliter, quando votum emittitur, sed in virtute manet, & ideo virtualis dicitur.

Secundo dico. Ad votum, & eius valorem fat est procedere ex deliberatione virtuali, nulla præcedente actuali, in qua fundetur. Exemplum est in his, qui ex consuetudine, quam habent aliquid faciendi vouent illud nulla facta collatione, an expediat nec ne: & in eo, qui ex malitia vel negligentia non vult discutere, an expediat hoc vel illud vouere, & de facto vouet. Hæc assertio citra dubium est domini Caietani in Commentarijs huius articuli: & probatur ratione eiusdem Caietani: nam qui consuetudinem suam prosequitur in bono vel malo, non est necesse ut deliberet actualiter: imò neque quod aliquando proposuerit uti tali consuetudine, sed quia refutat collationem, & illud opus acceptat ac si consuleret, dum sic acceptat illud, quod fugit oppositum, consequens est, quod ex collatione virtualiter operatur: omnis enim actus voluntarius præter naturales, & primos motus ex collatione est: ac per hoc deliberatus actualiter vel virtualiter, implicite aut explicite, positivè, ut in casu primi asserti, vel negativè, ut in casu huius secundi.

Ad primum argumentum pro priori sententia sunt qui concedant votum in ebrietate emissum, & ante ebrietatem prævisum esse validum: sed hoc reputatur falsum fere ab omnibus, tam primæ quam secundæ sententiæ assertoribus: & probatur, quod in actibus perpetratis in ebrietate, & ante prævisis non est nova culpa, sed est novus actus externus, qui denominatur peccatum ab interiori voluntate & culpa, quæ præcessit, & cum illa constituit unum peccatum, quod non habet novam malitiam, præter eam quæ fuit in voluntate præcedenti: ergo ibi non est sufficiens voluntas ad peccandum de novo: ergo neque ad vouendum. Respondetur igitur ad argumentum, non satis esse ad votum fuisse deliberatum in causa, sed necessa-

rium esse fuisse deliberatum in se per deliberationem actualem, vel per virtualem fundatam in actuali eiusdem obiecti, quæ præcessit, ut ex dicendis constabit. Et si obijciat quis. Ad peccandum mortaliter fat est deliberatio in causa: ergo etiam ad vouendum: discursus patet ex dictis in præcedenti disputatione, eam scilicet deliberationem sufficere ad votum, quæ sufficit ad peccandum mortaliter. Respondetur primò, hanc regulam intelligendam esse in ordine ad ipsam voluntatem internam, non in ordine ad denominationem actus externi, sicut contingit in peccatis commissis in ebrietate, sed prævisis: quæ tantum sunt voluntaria denominatione extrinseca: nam in ordine ad internam, nulla culpa de novo committitur: At in voto in ebrietate emissio non adest voluntas vouendi, sed ad summum proferendi verba votiva, quæ prolatio sine voluntate vouendi non est votum. Secundo respondetur, axioma esse intelligendum non omnibus modis, sed cum proportionem, comparando, scilicet, voluntatem peccandi ad voluntatem vouendi, quæ alias ex obiectis sufficiunt ad peccandum, vel ad vouendum: sed tamen ex obiectis differentia est: nam ad peccandum non est necesse velle novo actu malitiam, neque actum ut malum; sed satis est velle actum, cui coniuncta est malitia: ad votum vero non satis est velle proferre verba votiva, sed necessariam est velle aliquo modo sub ratione voti aut promissionis. Et hoc est quod alij dicunt malum confluere ex quocunque defectu: votum autem, ut pote de genere bonorum, requirere perfectiorem voluntatem, non tantum indirectam circa verba promissoria, sed circa ipsam promissionem.

Sed specialiter ad votum ebrii descendentes dico, duobus modis posse vouere in ebrietate. Vno modo, si prævidens se fore vinò occupatum vouere, velit valide vouere, & se obligare, si forte in ebrietate constitutus verba promissoria proferat: & tunc citra dubium, si ea proferat, valide vouet, & voto obligatur: quia habuit deliberationem formalem vouendi, sed conditionatam, scilicet si verba promissionis in ebrietate proferret, & tunc posito actu prolationis verum extat votum: Non enim repugnat votum fieri sub conditione, quæ postea non pendeat ex nova voluntate vouentis, v.g. si peierauero in ebrietate constitutus, solam centum. Secundo modo potest accidere ut quis ante ebrietatem prævidens se

se vino sepultum solere vota emittere, & de hoc non curas inebriatur, & votū emit- tit: & in hoc casu procedit argumentū pri- mum pro prima sententia. Ad quod respon- detur tale votum nullo modo fuisse volun- tarium, neque etiam in causa. Etenim ex- volitione ebrietatis in hoc casu tantum na- scitur prolatio verborum, promissionem importantium: at hæc non est votum, nisi adlit animus interior promittendi: ergo neque etiam in causa dicitur votum talis prolatio verborum. Quod etiam suo modo verificatur in homicidijs, & alijs peccatis præiis, & perpetratis in ebrietate: Nam quoad actum externum dicuntur volita in ebrietate, quoad internum nequaquam, nisi per quandam denominationem valde extrinsecam: quo fit, ut peccata, quæ solo actu interno consistunt, nequaquam pos- sit esse volita in ebrietate, nec imputari, ni- si ante ebrietatem præiis, & formaliter vo- lita fuerint. Dices. Peccata externa impu- rantur volita in ebrietate, licet actus interior non sit volitus: ergo verba promissoria im- putantur ad votum, licet promissio inter- ior non sit volita. Negatur consequentia: tum, quia peccata opere externo consumā- tur, votum nequaquam: quia de genere bo- norum est, ad cuius perfectionem multo plura requiruntur, quam ad peccata: tum, quia ut aliquid indirecte sit volitum in sua causa, necessarium est, ut præter præiisio- nem effectus teneatur quis vitare causam, ne effectus sequatur: at qui prænouit se in ebrietate constitutum solere dicere verba promissoria, non videtur teneri ad vitan- dum ebrietatem, ne votum sequatur, ut cō- tingit erga peccata præiis: fortasse illa ver- ba promissoria proferre nonnullum pec- catum irreuerentiæ est, & sub hac ratione indirecte volita, non verò quia votum cō- tineant: quo fit, ut si quis præuideat se in somno solere proferre talia verba, & nihil de illis curet, neque habeat positivam voli- tionem se obligandi, nullum votum emit- tet, neque peccabit: quia non tenetur vita- re causam illam, ne talis effectus sequatur.

Propter secundum argumentum mul- ti, qui tenent nostrum primum assertum, negant secundum, cuius argumenti vis ad- huc magis explicatur. Hæc assertio à qui- busdam impugnatur. Primò: quia votum debet esse formaliter voluntarium in se, & non sat est esse voluntarium indirecte & in causa, ut de voto ebrij omnes dicunt: er- go vouens ex consuetudine sine delibera-

A tione actuali vel virtuali fundata in actuali præcedente, non erit verum votum: quia non est voluntarium, neque in se, neque ex deliberatione actuali præcedente, quā non præcessisse in casu huius assertionis supponimus: quod autem sit voluntarium in consuetudine non sat est, sicut neq; vo- tum ebrij in ebrietate emissum, & volitum.

Ad hoc argumentum respondetur eodē modo quo ad primum de ebrio vouente: est tamen aliqualis differentia: quia ebrius in ebrietate vouens non est mentis suæ cō- pos, ac proinde si aliquid voluntarium cir- ca votum illius reperiretur, totum esset re- ferendum ad ebrietatem volitam: at vouēs ex consuetudine non redditur impotens ad deliberandum, & volendum (imò aliquā- do, sed rarò ipsa consuetudo excitat aduer- tentiam, deliberationem, & volūtatē vo- uendi formalem) sed consuetudo tollit, vel minuit deliberationem, quoad collationē rationis. Specialius verò aduerto tripliciter posse contingere, ut quis præuidens se ha- bere consuetudinem vouendi, voueat. Vno modo volendo, ut si fortè consuetudine ra- ptus voueat, firma sint, & valida eius vota, & isto modo verè vouet postea, & vota va- lida sunt: sicut de ebrio dicebamus. Patet: quia iste sic vouens formaliter deliberavit vouere, & formaliter voluntarius fuit: ergo postea quando vouet tam quoad collatio- nem rationis, quam quoad electionem vo- ti, deliberatio adfuit, virtualis quidem, sed fundata in actuali præcedente, iuxta ea, quæ docuimus in prima assertionem. Secūdo mo- do præuidens eam se habere consuetudi- nem, potest verba promissoria proferre si- ne vlla aduertentia eius, quod facit, sed cō- suetudine rapiente linguam: & isto modo credo non emitti verum votum. Probatur: quia illa promissio verbalis non est verum votum, neque vera promissio, sed ad sum- mum volita materialiter, ut quædam prola- tio verborum est: & hoc probat secundum argumentum initio positum, & idem à me ampliatum; nec credo autores secundæ sen- tentiæ oppositū sentire. Tertio modo po- test accidere ut talis vouēs præuidēs se ha- bere cōsuetudinē vouēdi nulla facta colla- tione rationis, utrū expediat vouere hic & nūc, sed potius ea refutata: quia cōsuetudo aut habitus facit, ut de collatione rationis nō curet, vult vouere, & de facto vouet. Et tūc existimo esse verum votū: & in hoc ca- su Caietanus loquitur, si attentè legatur.

Et ad argumentum secundum in contra- rium

rium respondetur, eius auctores nō exigua laborare æquiuocatione, dum putant nos, & Caiet. existimare sine voluntate formali vouendi in hoc casu reperiri votū: quod neque somniamus, sed asserimus sine deliberatione formali præcedēti, aut actualiter existente, quando votū fit posse votū extare: dummodo deliberetur saltē negatiuē: quia refutatio collationis, & voti acceptatio, ac si de illo consultum esset pro virtuali deliberatione reputatur: & memento de deliberationē duo includere; & collationem rationis, & volitionē rei deliberatæ. In hoc tertio casu reperitur hoc vltimum, nō verò primū: quare meritō dicitur tale votū esse voluntarium, non verò deliberatum formaliter: quia deliberatio quantum ad collationem rationis formaliter non præcessit.

12 *Sharex.* Tercio argumento mouetur Pater Suarez vi supra, vt existimet, nunquam posse fieri votum validum, nisi in eo instanti, seu tempore, quō votum emittitur, sit actualis aduertentia intellectus sufficiens ad humanum actum, & ad peccandū mortaliter, nō exterius tantum, vel per denominationem à præcedenti actu, sed etiam interius in nō uo actu voluntatis. Verba sunt præfati autoris: & probat, quia votum consistit in volū tate deliberata se obligandi Deo, hæc autē non fuit antea, sed tūc primò habetur, cum fit votum: ergo tunc debet esse sufficienter libera, & humana: ergo requirit actualem aduertentiam: alioqui non erit in se libera, sed ad summum per denominationē ab aliquo actu præterito.

13 Hoc argumentum, & tertium supra positum procedunt supposita sententia eiusdem autoris putantis voti essentiam consistere in actu voluntatis, quo vouens vult se Deo obligare, imò ait, hoc esse promittere aliquid, ac subinde promittere, actū esse voluntatis, non intellectus. Quam sententiam falsam esse probaui supra, & cōtra D. Thom. expresse: quare modo omnes illæ propositiones in argumētis assumptæ, quæ hanc sententiam supponunt, negandæ sunt. Sed quia argumenta illa ferè cum eadē difficultate procedunt supposita vera sententia, videlicet voti essentia in promissione, quæ actus intellectus est, consistere. Pro solutione aduertere oportet, nos libenter concedere voti essentiam, & valorem nequitiam extare sine promissione interna, & actuali, & hanc esse, & dici liberam à libertate, quam intellectus quoad exercitiū participat à voluntate: sed hæc participatio

A provenire potest dupliciter. Vno modo à voluntate actualiter volente promissionē in eo temporis instanti, quo votum emittitur: & hoc modo fieri verum votum sine controuersia est. Altero modo à voluntate deliberata, quæ præcessit sine interruptione: & hanc dicimus sufficere, vt promissio sit libera non minus, quam si in eodem instanti, nouo actu voluntas vellet promittere. Dices. Hoc posteriori modo promissio non est in se libera, sed ab extrinseco, & per denominationem, sicut promissio, aut votum ebrij. Negatur vtræque pars assumpti. Quod nō debeat dici libertas hæc ab extrinseco, patet: alias nullus actus intellectus diceretur liber, quia à voluntate libertatē participat: imò neque actus ipse voluntatis diceretur liber in se: quia ab intellectu participat libertatem quoad specificationem. Hoc autem alienū est à vero Philosopho, qui docet intellectum, & voluntatem sibi inuicem libertatem communicare: intellectus comunicat voluntati libertatē quoad specificationem: voluntas intellectui quoad exercitiū. Item promissio, quæ dimanat à voluntate deliberata, & antecedente per aliquod tempus, non dicitur voluntaria denominationē tantum, sed formaliter voluntaria ratione formalis deliberationis, quæ durat secundum suam virtutem. Et quādiū non fuerit retractata, aut quasi omīssa per obliuionem propter moralem colligantiā actuum intellectus, & voluntatis, verè influit in promissionem, vt dicatur in se libera, & voluntaria ratione deliberationis antecedentis: nec ita contingit in voto ebrij, aut promissione, quæ non supponit aliquā deliberationem, aut volitionem voti formalem, à qua virtualiter procedat, & in qua fundetur. Confirmatur, & explicatur amplius: nam generatio alicuius viuentis non est minus naturalis quando procedit à vouente mortuo in tempore ipso generationis, sed operante secundum suam virtutē, idest semen ab eo decisum, quam generante extantē actualiter tempore generationis: ergo promissio non minus deliberata, & volita erit, si procedat à voluntate formali præcedente, etiam si non sit simul cū ipsa promissione & voto, sed tantum virtualiter: eo quod illa prior volitio re vera influit virtualiter in promissionem, efficiens ipsam voluntariam, & deliberatam.

(.?.) *Dis.*

DISPUTATIO VI.

An promissio sic sit de substantia voti, ut etiam sine proposito sufficiat?

I

Idetur vera pars affirmatiua: quia interdum vouentes etiam solemniter carent, imò habent propositum non seruandi promissa, ut saepe contingit in profitentibus statum Religiosum, ut fruantur, & laute uiuant ex prouentibus, qui illius Religionis professoribus dari solent, at hos vota vera emisisse certum est. Secundo: quia vouentes raro, aut nunquam habent propositum obligandi se, sed promittunt Deo nulla facta mentione obligationis. In oppositum est D. Thom. in hoc articulo dicens promissionem, in qua perficitur essentia voti, procedere ex proposito faciendi.

2

Pro expositione præmittendum, propositum in voto requisitum posse esse vel promittendi, vel exoluendi promissa, vel obligandi se ad illam exolutionem. Et à certioribus incipiendo,

Dico primo. Propositum promittendi sic ad votum necessarium est, ut sine illo non valeat consistere essentia, & quidditas voti. Probat: quia essentia voti consistit in promissione: at promissio nisi voluntaria sit non potest constituere votum: quia votum actus voluntarius est: ergo sine proposito & voluntate promittendi non extat votum.

3

Dico secundo. Si aliquis exterius promittit, aut vouet, & tamen non habet propositum, aut animum promittendi, per se loquendo, id est quantum est ex vi promissionis, non manet obligatus in foro conscientiae ad efficiendum, quod promissit. Probat: ex præcedenti assertionione: quia illud non est verum votum, sed fictio voti. Dixi: in foro conscientiae non obligari: quia cum Ecclesia non iudicet de occultis, si in exteriori foro constet votum esse factum, Ecclesia vouentem coget ad illud seruandum, iuxta capitulum, *humanae aures*, 22. questione 5. neque vouenti dicenti se non habuisse voluntatem vouendi credet, etiam si iuramento affirmet, ut dicitur in ca. *per tuas*, de probat. indignum est (inquit) iuxta legitimas sanctiones, ut quod quisque sua voce lucide protestatus est valeat proprio testimonio infirmare: & ibi dicitur: etiam si id iuramento attestetur. Item: quia aliàs ingēs esset perturbatio in Ecclesia, dum quilibet conaretur sua

A pacta infirmare, dicens non habuisse intentionem contrahendi, & sic sponsalia, vota religiosa, matrimonia, & quauis alia pacta scinderentur. Poterit igitur Ecclesia si huiusmodi vota facta ad suum forum adducatur compellere ad eorum implentionem, & vouens tenebitur obedire, non quidem ratione voti, sed ob Ecclesiae præceptum: quod si aliter non potest bene & licite implere quod præcipitur, nisi mutando animum, & de nouo vouendo, ad id fortasse poterit consequenter obligari, saltem in foro conscientiae: quia licet voti emissio per se loquendo tantum sit sub consilio, at per accidens potest quis ad illud obligari propter vitandam nouam culpam, præcipue præsupposita priori, & fictione. Item etiam secluso præcepto speciali Ecclesiae aliquando qui sic fictè vouet tenebitur per accidens ad implenda promissa, vel propter iniuriam eam occasione illatam, aut propter detrimentum inde alteri resultans: ut contingit saepe in sponsalibus, & alijs promissionibus humanis: & in promissione solemnī Religiosorum præcipue verificabitur: de quo nos, Deo dante, copiosius in 3. to.

Dico tertio. Si quis promittit aliquid Deo, etiam si habeat animum seu propositum non implendi promissa, verum votum & validum facit: ac subinde manet obligatus ad faciendum opus promissum. Haec assertio communis est, & etiam expresse asseruerant omnes auctores infra citandi, quos refert, & sequitur Ioannes Gutierrez, lib. 2. questione. Canon. cap. 22. numero 30. & explicuit Caietan. in hoc articulo circa finem, & quæst. sequenti art. 7. ad quartum, ubi idem dicit de iuramento. Et probatur: quia ad promissionem factam Deo sequitur obligatio implendi promissa, sed illi, de quibus in assertione, verum votum, & promissionem faciunt: ergo. Respondet Greg. de

D Valencia in 3. tomo disp. 6. quæst. 6. puncto 1. (qui solus, quod ego nouerim, negat nostram assertionem; licet ille dicat esse contra sententiam communem) responderi inquam, in hoc casu non esse verum votum, neque veram promissionem: quia repugnat, imò non est intelligibile, quod simul fiat votum, ac promissio, & simul adsit voluntas non faciendi promissa: sed probatur oppositum, & arguitur secundo, quia voluntas promittendi, & consequenter se obligandi, & voluntas non implendi promissa, non sunt contraria, cum non sint de obiectis simpliciter repugnantibus, sed quæ possunt

4

Gutierrez.

Caietan.

Valentia.

sunt esse simul: ergo cum proposito non seruandi castitatem, stat efficax voluntas vouendi eam, & consequenter ab ea dimanabit obligatio seruandi castitatem. Confirmatur, quia aliàs multi contractus hominum iniquorum irritarentur, vt venditiones, sponfiones, & vota, quæ emittuntur sine proposito: imò cum proposito non seruandi res deuotas, vt in argumēto primo disputationis narratum est.

Sed contra arguit Valencia ex testimonio D. Thom. in hoc articulo dicentis, promissionem procedere ex proposito faciendi. Respondetur esse intelligendum quando votum rectè, religiose, & sine fictione fit. Ita intellexerunt eum Sotus, Caiet. & alij. Secundò arguitur pro Valencia. Qui dicit, promitto, & non habet intentionem faciendi quod promittit, mendax est: ergo non facit, quod dicit: ergo re vera non promittit: ergo signum est promissionem essentialiter includere propositum implendi, & sine illa nullum esse. Respondetur negando secundam consequentiam, quia verbum *promitto* duas voluntates includit, scilicet promittendi, & faciendi promissum, priorem immediate, & quasi directè; secundam quasi consequenter: quia qui promittit significat se, & ex animo, & fideliter promittere: qui ergo verè promittit, & sine intentione implendi, in vno verum dicit, in alio falsum: prior autem veritas sufficit, vt verum votum faciat: posterior autem falsitas non annullat votum, sed facit vt illicitè & indebito modo voueat, & grauiter peccat perniciosè mentiendo. Item: quia habet propositum frangendi votum in ipsa emissionem voti, quod peius est, quàm si post habitum propositum implendi deficeret ab impletionem.

Sed maior difficultas est in casu satis trito in hac materia: An si quis votum emitat cum animo promittendi, non tamen cum animo se obligandi, imò cum expressa voluntate non se obligandi verū votum emitat obligatorium ad seruanda promissa?

Circa quod duas inuenio sententias oppositas. Prima est negatiua, quam videtur indicare Syluest. verb. *iuramentum*. 4. quæstion. 7. & verb. *metus*, quæst. 8. dicto. 8. verbo, *passum*, quæst. 4. & ibi Angelus numero. 4. & *votum*. 2. num. 7. & D. Anton. 2. p. titu. 1. cap. 2. & Nauarr. in Manuali capit. 12. num. 27. & 28. & Suarez, in 2. tomo de Relig. lib. 1. de voto cap. 3. num. 12. in hanc inclinat vt veriore, oppositam tamen affirmatiuam tenent communiter Thomi-

A ita, Caiet. q. sequenti ar. 7. circa ad quartum, Cait. Soto lib. 7. de iust. quæst. 1. art. 2. Arag. 22. super hunc articulu, Gutierrez lib. 2. quæst. Canon. cap. 22. num. 31.

Pro hac difficultate enodanda dico primò. Non est possibile verè vouere, & non obligari ad voti obseruantiam: hoc patet ex sacris literis citatis Eccles. 5. & Psal. 75. Preterea, quia vouere consistit in promissione, vt supra visum est, sed ad promissionem sequitur obligatio seruandi promissa: ergo qui vouet spontaneè, necesse est vt velit se obligare ad soluenda promissa.

B Secundò dico. Ad verum votum non est necesse habere formalem intentionem se obligandi ad obseruantiam voti: sat est habere virtuale, quæ includitur in ipso actu vouendi. Probatur. Ad votum sequitur obligatio: ergo qui vouet implicite vult se obligare: sicut qui vult natari, vult implicite ma defieri. Itē: nam aliàs vota quæ communiter fiunt non essent verè vota, cū pauci sint, qui habeant intentionem formalem se obligandi: omnes verò habeant intentionē vouendi, & promittendi: & idem apparet in alijs contractibus emendi, vendendi, &c.

In his dictis vt credo nulla est controuersia inter citatos Autores, sed in casu posito de eo, qui habet propositum vouendi & simul intentionem non se obligandi: nam C Autores secundæ sententiæ dicunt tūc votū esse validū. Prob. quia obligatio est effectus omnino naturalis promissionis: ergo posita promissione nō poterit homo talē effectū impedire sua voluntate, sed ex vi prioris voluntatis ponitur promissio: ergo ex illa oritur obligatio velit nolit promittens: imò in hoc casu, qui conatur nolle obligationē, valde decipitur: quia licet obligatio actu expreso & in se nō sit volita in hoc casu, est tamē volita virtualiter & in sua causa: videlicet in promissione. Secundò: nā sequeretur esse in hominis potestate vouēdo rē grauē obligari tātū sub veniali culpa: cū iuxta oppositā sententiā tota obligatio in voto sumatur ex voluntate expressa se obligandi: consequens est falsum: aliàs esset positū in hominis voluntate magis & minus obligari per æqualia vota, & minus per id, quod grauius est, magis per leuius: quæ videtur falsa. Tertiò. Iuramentū promissoriū cū voluntate iurandi validū est, etiā si fiat cū voluntate non se obligandi, vt dicitur in materia de iuramento: ergo idem dicendum est de voto.

Opposita sententia probatur ex capit. *humana aures*. 22. quæst. 5. vbi dicitur non esse

Valencia.

Sotus.
Caiet.

6

Syluest.
Angel.
Anton.
Nauar.
Suarez.

8

Q 9 esse

esse attendendum in iuramento ad verba, sed ad intentionem iurantis: ergo idem dicendum est de voto. Secundo. Voti validatio, imò & emissio, pendet ex intentione vouentis, quia voluntaria debet esse omnino: ergo si quis habeat intentionem non se obligandi, neque obligatur, neque verum votum obligatorium emittit. Tertiò. Sic vouēs vt in casu fingitur habet, vel conatur habere duas voluntates contrarias: ergo impossibile est, vt aliquid operetur, nec possit emitte verum votum: quia vna alteri resistet: sicut in naturalibus posita æqualitate causarum contrariarum non sequitur actio. Antecedens probatur: quia substantia voti consistit in obligatione seruandi promissa: ergo velle vouere, & velle non obligari voluntates contrariæ sunt: imò de obiectis contradictorijs, ac per consequens cum illis non potest stare verum votum, neque vera promissio. Confirmatur, quia est istæ voluntates non sint formaliter contrariæ: quia vna videtur affirmare voluntatem vouendi; altera negare voluntatem obligationis, quæ est effectus, qui ad votum sequitur: sed cum iste effectus sit intrinsecus, & quasi formalis voti, sunt tamen voluntates impossibiles, & quæ reducuntur ad contrarias: sicut velle ponere calorem in subiecto, & velle illud non calefacere, sunt voluntates impossibiles, & reductiue contrariæ formaliter.

IO

Pro solutione tamen aduerte, duobus modis posse fingi casum illum. Primo modo, vt vouens habeat illas duas voluntates, sic oppositas ex ignorantia vouentis antecedente: & hoc dupliciter, vel quia existimat veram ac validam promissionem posse extare sine obligatione faciendi promissa: vel quia quamuis sciat obligationem nasci ex promissione, sicut effectus ex sua causa, existimat, quod sicut intellectus potest intelligere subiectum sine propria passione, & causam sine effectui intrinseco, ita voluntas potest velle promissionem voti sine obligatione adimplendi, quæ potest esse ignorantia alicuius scioli ignorantis, quod intellectus abstractione præcisiua potest intelligere subiectum sine propria passione, voluntas verò, quæ fertur in res sicut sunt à parte rei, non potest velle vnum sine alio.

Secundo modo potest fingi casus in eo qui nullam ignorantiam ex præfatis habet, sed ex malitia conatur simul illas duas habere voluntates.

A His suppositis dico tertiò. Supposita ignorantia aliqua ex præfatis, qui habet propositum vouendi, & voluntatem non se obligandi, non emittit votum verum, neque obligatorium. Asserti probatur. Promissio quæ ibi interuenit, non est voluntaria, quia ignorantia maximè consequens tollit voluntarium: ergo non est illa promissio: verum votum, neque vera promissio, sed apparens tantum. Nec est necesse restringere cum Aragonio assertionem ad ignorantiam inuincibilem, quæ ad excusandum à culpa valde conducit, sed extenditur ad quamcunque ignorantiam, modo non sit affectata, quia ea ignorantia tollit voluntarium, quæ impedit voluntatem alicuius facti, ad hoc autem sufficit ignorantia quæcunque non affectata. Confirmatur. Sic ignoranter vouens ignorantia, vel falsa estimatione ductus vult promissionem, quæ non sit obligatoria: at hæc non est possibilis: ergo vult rem impossibilem, & propter ignorantiam putatam possibilem: ergo non facit verum votum, neque veram promissionem, quæ de re impossibili non potest esse. Item: est talis promissio esset possibilis, non tamen sufficeret ad constituendum verum votum, quod sine obligatione subsequente non reperitur. Veritas huius asserti maximè locum habet quando ignorantia sic vouentis est praua dispositionis seu erroris, quo aliquis existimat vouendo, aut promittendo non obligari, & ideo vouet, & promittit: quia tunc etiam si non habeat posituiam, & expressam intentionem non se obligandi, sed tantum sic promittendi, non manet obligatus: quia neque explicitè vult se obligare, vt patet, neque implicitè, quia ex ignorantia putat se facere actum non obligatorium, & consequenter implicitè vult se non obligare. At verò si vouens habeat solummodo ignorantiam negatiuam: quia promittens non scit promissionem aut votum habere vim obligandi, neque ea carere putat: tunc votum & promissio valida sunt: quia licet ille ignoret promissionis naturam & annexa illi, vult tamè promissionem sicut in se est, hoc enim est proprium voluntatis velle res sicut in se sunt à parte rei; & hoc satis est vt implicitè velit quod negatiue ignorat. Item vult promittere, vt alij solent, quæ intentio sufficiens est ad moralem effectum, vt patet in sacramentorum susceptione, & in alijs contractibus.

Sed quid si ignorantia negatiue adiungatur intetio expressa non se obligandi? Existimo, votum

II

Aragon.

12

votum & promissionem esse valida: quia ignorantia purae negationis non aufert, neque ponit voluntarium: ergo ex defectu voluntarii non erit inualida promissio. Dices. Propter adiunctam positivam intentionem non se obligandi versatur promissio circa obiectum impossibile, puta circa promissionem non obligatoriam: quia talem vult exercere, certe iam non extat sola ignorantia negativa, sed erronea putantis se posse promittere, & non se obligare: salva ergo stat nostra limitatio, assertum tantum esse intelligendum quando vouens habet ignorantiam prae dispositionis.

13

Dico quarto. Si fingatur quis vouens sine vlla ignorantia, sed simul, & ex certa scientia habens propositum vouendi, & non se obligandi, probabile est casum esse impossibilem, & consequenter esse impossibilem verè vouere, & verè obligari. Pro hac sententia citatur Diuus Thomas in quarto distinctione 38. quaest. 2. art. 1. sed nihil minus in ipso reperitur. Richard. ibi articul. 3. quaestione 3. qui si attentè legatur hoc non dicit: imò nullam putat repugnantiam inter promittere, & non obligari: quia promittere, inquit, non infert obligationem necessitatis implendi promissa, sed tantum aequitatis & honestatis: neque etiam Nauarrus citatus hoc sentit: quia expresse loquitur de eo, qui verbo tenus promittit cum animo non se obligandi: qui casus non controuertitur modo. Nihilominus probatur assertio cuiuscunque illa sit: quia impossibile est voluntatem simul velle voluntate absoluta, & quantum de se est efficaci, ea, quae repugnantiam inuoluunt, nisi interueniente ignorantia, ut dictum est: sed vouere, & non obligari inuoluunt repugnantiam, ut in argumento tertio, & eius confirmatione pro prima sententia probatum est: ergo impossibilis est casus iste, atque ex consequenti in illo nullum extat votum aut promissio, neque inde vlla resultat obligatio. Maior clara videtur, quia voluntas non potest ferri absoluto actu & efficaci in obiectum impossibile cognitum; & idem est duobus actibus absolutis simul ferri in duo obiecta impossibilia, ac ferri vno actu in obiectum impossibile: sicut in intellectu tanta repugnantia est duobus iudicijs assentiri duabus contradictorijs, ac iudicare vno actu duo contradictoria esse simul vera. Consulto dixi, si vterque actus sit absolutus & efficax: nam si quis con-

D. Thom.

Richard.

Nauarr.

A ditionato actu velit vouere, absolute autem nolit obligari nullum votum emittit: verbi gratia, si haberet velleitatem vouendi, & voluntatem absolutam non se obligandi: è contra si quis haberet hos actus, nollem obligari, volo tamen vouere, seu promittere; ille voueret verè, & maneret obligatus, quia voluntas absoluta non opponitur velleitati rei oppositae: secus si ambae sint absolutae.

B Dico quinto. Probabilius existimo, eum, qui sine vlla ignorantia vouet, aut promittit volens promittere, & non se obligare, verum votum emittere, & ad obseruantiam voti manere obligatum. Haec assertio manifestè probatur rationibus allatis pro secunda sententia; si casum esse possibilem declarem: & ideo huius rei explanationi incumbendum est, adnotando eas duas volitiones promittendi, & obligandi haberi, vel in vno instanti simul, vel in duobus distinctis, vnam post aliam: si in duobus distinctis, rogo, quae illarum volitionum perimit aliam, accedente promissione, quam supponimus accedere? Dices: posterior, & si sit de non se obligando extinguit intentionem vouendi, & promittendi; sine qua non subsistit votum. Contra: à proportionem minoris aequalitatis, aut virtutis non fit actio, neque extinctio, aut resistantia: sed illa volitio non se obligandi minoris virtutis est, cum versetur circa propriam passionem, seu effectum promissionis: at volitio promittendi circa substantiam voti, & mediate circa obligationem, quae inde sequitur: ergo haec praeualeat, non illa. Si verò haec volitiones habeantur in vno, & eodem instanti existimo praeualere voluntatem promittendi propter eandem rationem: & quia voluntas ordinate fertur in illa duo obiecta: ergo prius natura in promissionem, & obligationem ibi inclusam, quam in negationem obligationis: ergo in illo priori intelligitur vouere, verum votum emittere, verè promittere, & verè obligari. Haec assertio est contra Auctores primae sententiae, & ideo eius argumentis respondetur.

D

Ad primum respondetur, illum textum & similes esse intelligendos de intentione promittendi: quod si quando loquantur de intentione se obligandi, intelligendi sunt de obligatione, quae oritur ex promissione, non ut contraponitur intentioni promittendi.

Ad secundum respondetur, negando votum pendere ex voluntate vouentis quomodocunque, sed ex voluntate vouentis, ut ex promissione oritur: itaque vouere & promittere voluntarium est, at his positis velimus nolimus, obligatio suboritur.

Ad tertium, in quo constituitur robur primæ opinionis, maxime in casu quintæ assertionis, negatur illas duas volitiones, quæ in casu finguntur, esse æqualis ætuitatis, aut resistentiæ: sed maioris vigoris est intentio promittendi, ut declaratum est. Item negatur, easdem volitiones esse contrarias, aut oppositas formaliter, cum non versentur circa obiecta opposita formaliter. Nam volitio vouendi aut promittendi habet pro obiecto primario promissionem aut votum & secundario obligationem inde resultantem: sed volitio non se obligandi habet pro obiecto negationem obligationis: neque verum est substantiam voti consistere in obligatione, ut quidam censent à nobis supra impugnati, sed in promissione, quæ non est obligatio, sed causa obligationis. Dices. Esto non sint oppositæ formaliter, sunt tamen impossibiles: fateor si simul stare fingerentur, sed non stant simul: quia volitio promittendi perimit volitionem non se obligandi: quare si quis malitiose & sine ignorantia ad id conetur, non valebit adstruere eam volitionem, impediens volitionem circa substantiam voti, quæ est promissio, & si appareat esse, interpretanda est conditionate: id est vellem non me obligare, quæ non tollit substantiam voti, neque eius valorem: quo circa si qui reperiantur sic vouentes in foro conscientiæ obligandi sunt, & etiam in foro externo compellendi ad votorum sic emissorum obseruantiam, quandiu non probetur ignorantia, aut quid tale excusans, iuxta ea, quæ dicta sunt in secunda assertionem. Hinc patet ad confirmationem.

Circa primam conclusionem D. Thom. est

DISPUTATIO VII.

Utrum voti essentia perficiatur, & consistat in solo proposito absoluto voluntatis faciendi aliquid in Dei honorem, & cultum?

ET videtur vera pars affirmatiua ex multis iuribus, quæ id videtur adstruere: capit. super eo, c. cōsulti, c. statumimus, de regulari

Abus, & capit. ultimo de voto, & capit. non solum, de regularibus in sexto: quæ iura aiunt eum, qui in Religione suscepit habitum nouitiorum cum absoluto proposito mutandi vitam, & permanendi in Religione, non valere sine culpa relinquere habitum Religionis, & ad seculum redire, etiam ante professionem emissam. En solum propositum, quod fit per habitus susceptionem, sufficit ad votum. Quibus textibus innixi fere omnes Canonistæ tenent solum propositum inducere obligationem voti, adiuncta susceptione habitus. In eadem sententia, & vniuersalius de omni voto videntur esse Maior, in quarto distinctione. 38. & Diuus Antonin. secunda parte tituli. 11. capit. 2. & Altfiodorens. libr. 1. summa, tituli. 28. capit. 1. dicens: *Votum est conceptio boni propositi deliberatione firmata, qua quis ad aliquid faciendum, vel non faciendum Deo se obligat.* Confirmatur ex Gregorio super Ezechielem, libr. 1. homil. 3. & refertur in capit. qui bona. 17. quæstion. 1. qui bona (inquit) agunt, si meliora agere deliberant, & post deliberata non faciunt, licet in prioribus bonis perseuerent in conspectu tamen Dei ceciderunt. At hic casus ab obligatione non potest esse nisi contra Religionem: ergo propositum illud ad votum pertinet: non enim apparet qualis actus Religionis sit nisi votum.

Secundo: Lucæ. 9. dicitur. *Nemo mittens manum ad aratrum, & aspiciens retrò, aptus est Regno Dei.* Sed aliquis ex hoc ipso quod habet propositum benefaciendi, mittit manum ad aratrum: ergo si aspiciat retrò, deficiens à bono proposito, non est aptus Regno Dei: ergo solo bono proposito aliquis obligatur apud Deum, etiam nulla promissione facta.

D Nihilominus dico, certum esse, & ut tale communiter modo teneri solum propositum aliquid faciendi in Dei cultum non esse votum, neque voti obligationem inducere: ita Diuus Thom. & omnes eius discipuli circa hunc articulum: omnes Doctores Scholastici in 4. distinctione. 38. Sotus libr. 7. de iustitia, quæstion. prima, articuli. 2. Caiet. libr. 11. respons. in 7. omnes summi verbi. *votum*, Gratianus. 17. quæst. 1. circa finem, Nauarrus in summa capit. 12. numer. 26. qui alios refert Canonistas, Couarrui. capit. *quamuis pactum*, parte prima. §. 3. numer. 12. Et probatur ex usu & experientia eorum, qui abundant bonis propositis faciendi aliquid, quos certe non

Maior.
Antonin.
Altfid.

Greg.

2
Luc. 9.

3
Sotus.
Caiet.
Grat.
Nauar.

non censemus statim obligatos ad id faciendum: verbi gratia, eum qui proponit ieiunare non censemus obligatum ad ieiunandum: eum, qui proponit orare, non censemus obligatum ad orandum. Confirmatur, nam ut communiter dicitur, & nos copiose explicauimus, votum in promissione consistit, non in proposito aliquid faciendi, quod egregie declaratur ex verbis Deuter. 23. ubi prius dicitur: *Cum votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere*: & subiungitur: *Si volueris polliceri absque peccato eris, &c.* Ecce ad votum non sat est proponere, & in capit. *litterarum*, de voto, ait Pontifex, eum qui proposuit mutare statum, si ulterius non processit, non peccare aut frangere votum, etiam si propositum mutet.

Dent. 23.

4

Ad argumenta in oppositum respondetur: & quidem argumentum primum constatum ex multis iuribus potissimum sententiae affirmatiuae fundamentum scidit eius patronos in varios dicendi modos: nam quidam Iurisperiti, ut Innocent. Hostiens. & alij dicunt, solum propositum profitendi Religionem, si adiungatur susceptio habitus, inducere obligationem voti solemnis: & probat ex capit. *beneficium*, de regularibus in sexto: ubi diffinitur, quod beneficium clericus, qui Religionem est ingressus intra annum probationis, non est alteri conferendum, nisi constet, quod absolute voluit vitam mutare: ergo propositum mutandi vitam cum habitus Religiosi susceptione censetur a Summo Pontifice votum solemne: alias non expoliaretur ille clericus beneficio. Sed hic dicendi modus merito exploditur ab omnibus recentioribus, tam Theologis, quam Iurisperitis ex praxi Ecclesiae, videlicet, & consentientibus eiusdem Ecclesiae Praelatis quamplures ingredienti Religionem cum firmo proposito permanendi, quos tamen deserentes habitum & propositum neququam compellunt, nec sentiunt obligatos ad iugum Religionis. Item, quia iura in argumento citata tractant de tempore praecedente professionem expressam, aut tacitam, votum autem solemne non fit sine professione. Praeterea, quia votum solemne non emittitur sine acceptatione ex parte Religionis, iuxta capit. *ad Apostolicam*, de regularibus, quam non adesse in praesentiarum supponimus.

Innoc.
Hostiensis.

Palud.
Anton.

A fertim tam grauis, qualis est susceptio habitus Religiosi, inducit (inquiunt) obligationem voti simplicis, magis ex statuto Ecclesiae significato in praefatis iuribus, quam ex natura rei: sed hic modus dicendi eisdem fere rationibus, quibus praecedens confutatur, & confutatio valde adiuuatur ex decreto Concilij Tridentini session. 25. cap. 15. & 16. nec video ius nec novum neque antiquum, quod talem obligationem inducat: nam ea allata ab Autoribus nostrae sententiae bene & multipliciter explicantur. Primo a Caetano hic, de ingresso Religionem, & post annum probationis tacite proficitur. Secundo respondetur, cum Panormitano citato, & alijs, & cum Soto, & Syluestro verb. *Religio*. 3. quaest. 19. & *Religio*. 5. quaest. 8. in praecitatis textibus non fieri sermonem de nudo, ac solo proposito permanendi in Religione, sed firmato saltem per simplex votum ante professionem expressam, vel tacitam, quale fieri saepe ab ingredientibus Religionem illis praevis temporibus verosimile est: & non infime colligitur ex capit. *super eo* citato, in quo licet simpliciter proponatur dubitatio de clericis, qui habitum Religionis susceperunt, statim in decisione quaestionis dicitur: *Ne contra votum, quod Deo fecerunt, venire probentur*: ergo supponitur susceptionem habitus fuisse cum aliquo voto. Ita etiam intelligendum est capitulum, *consulti*, ubi votum vocatur propositum absolutum: id est firmum, seu promissione confirmatum, quod tenetur exequi promittens siue susceperit habitum, siue non; licet in foro externo multum referat suscepisse habitum: Nam si id constet, & de voto simplici constet, non permittet Ecclesia violari votum sine causa legitima: & iura illa praecipue in ordine ad externum forum iuxta modum explicatum loquuntur: sicut & capit. *statuimus*, eodem titul. de regularibus, & c. *non solum*, & c. *beneficium*, eodem titul. in sexto, quod licet adducatur ab aliquibus citatis ad probandum per solum propositum, adiuncto ingressu Religionis, fieri votum solemne, ut vidimus, non tamen probat: quia in casu illius textus voluit Pontifex, ut etiam ante professionem & solene votum posset quis priuari beneficio, quia constabat Ecclesiae de voto simplici facto per ipsius personae protestationem, & habitus susceptionem, voluit, inquam, priuari beneficio, ne fortasse illa occasione omitteret implere obligationem suam.

Syluest.

D

Ad diffinitionem voti, quam ex

Altifiodorensi attulimus, respondetur cum A
Diuo Thoma, ad primum, votum esse
propositum deliberatione firmatum, ni-
mirum promissione, alias non erit vo-
tum.

6

Circa confirmationem primi argumen-
ti mouetur vtilis quædam dubitatio: An per
solum propositum faciendi aliquid boni
inducatur obligatio voti, vel aliqua alia obli-
gatio adiungatur: ita quod retrocedens à bo-
no deliberato, & concepto aliquam cul-
pam incurrat? Et quidem si loquamur de
proposito faciendi aliquid debitum, certa
res est, à proposito deficere peccatum esse:
si propositum est de debito opere necessa-
rio ad salutem, ab eo deficere peccatū mor-
tale erit: si verò de opere debito, sed nō de
necessitate salutis, venialis culpa erit: & in
hoc omnes necessariò debent conuenire.
Tota controuersia est de proposito operan-
di aliquod bonum supererogationis, vt de
orando, de ieiunando, de ingrediendo Re-
ligionem, & similibus, ad quæ homo non te-
netur. Item sermo est de propositis absolutis
& deliberatis: nam à propositis transeun-
ter habitis, & quasi volitatibus cessare, cum
innumera sint, nulla culpa est. In qua con-
trouersia quidam affirmant, nullam esse cul-
pam à propositis etiam firmis circa opera
supererogationis desistere. Probant. Nullū
peccatum est nolle operari id, quod meli-
us est, si alias non sit debitum: ergo non
est peccatum non exequi, vel desistere ab
eodem bono, iam de liberato. Non enim
potest esse maior obligatio exequendi pro-
positū circa meliora bona, quā exequendi ip-
sum melius bonum, cum propositum boni
faciendi propter opus sit, & ad illud ordi-
netur.

7 Aliorum sententia, & quæ mihi magis
placet est in desistendo à præfatis propo-
sitis sine vlla causa rationabili esse peccatum
veniale.

Probatur primò ex autoritate D. Gre-
gorij, citati in confirmatione: nec sat est res-
pondere D. Gregorium non dixisse sic de-
sistentes à bonis propositis cecidisse ab
obligatione, sed à deliberatione: qui casus
improprius est, vt ait glossa: nam negari nō
potest eum casum seu deficientiam à pro-
posito bono vituperari à D. Gregorio, vt
quid malum. Secundò, nam virtus constan-
tiæ exposcit vt homo, qui consulta delibe-
ratione proponit aliquod bonum agere,
non retrocedat, nisi vrgenti causa motus:
ergo oppositum faciens inconstans erit.

Sed dices. Hæc desistentia seu cessatio à
bonis propositis exequendis ad quod vi-
tium pertinet, & contra quam virtutem?
Fortè quis opinabitur in materia Religiosi
cultus, de qua præcipue disputamus, con-
tra Religionem, & in materia temperantiæ,
contra temperantiam, & sic de alijs: Ita res-
pondens manifestè fallitur, vt probat ratio
pro priori sententia. Item, quia quis di-
cat cessantem à proposito ieiunij non debi-
ti, & alias temperatissime comedentem esse
intemperatum: ergo neque cessantem à
proposito Religiosi status non debiti esse
irreligiosum.

B

Vera sententia est, tales desistentes à pro-
positis boni alicuius supererogationis fa-
ciendi, peccare venialiter peccato incons-
tantiæ, quæ vt docuit D. Thom. supra se-
cunda secunda, quæstion. 53. articul. 5.
cōsistit in recessu à bono proposito diffini-
to, & aduersatur constantiæ, quæ est pars
prudentiæ: vt ibi sanctus Doctor copiose
differit, & summarie Caiet. verb. *inconstan-*
tia, & intelligitur nostra sententia, nisi re-
cessus à bono proposito supererogationis
fiat ex aliqua rationabili causa: licet non sit
adeò grauis, sed quæcunque ad discessum
à bono supererogationis sufficiet: nam si-
cut sapientis est mutare consilium, ita pru-
dentis aliquando mutare propositum. Et ad
argumentum pro opposita sententia res-
pondetur, negando consequentiam, quia
contra rectam rationem est, & leuitatem
arguit à bono proposito recedere, non ve-
rò non operari opera supererogationis.

C

Secundò respondetur, per se nullum esse
peccatum, sed per accidens, id est ratione
adiunctæ inconstantiæ: adiungitur autem
quoties sine causa quis recedit à proposito
deliberato, & fortasse hoc volunt Autores
primæ sententiæ.

D

Ad secundum principale respondet D.
Thom. in hoc articulo, quod ille qui mit-
tit manum ad aratrum, iam facit aliquid,
sed ille qui solum proponit nondum ali-
quid facit, sed quando promittit, iam in-
cipit se exhibere ad faciendum, licet non-
dum impleat, quod promittit: sicut ille,
qui ponit manum ad arandum, nondum
arat: iam tamen ponit manum ad arandum.
Hæc responsio quibusdam displicet, quia
(inquiunt) non benè accommodatur testi-
monio Diui Lucæ: primo: qui proponit
aliquid facere, licet exterius nondum faciat
quod proponit, re vera coram Deo aliquid
fecit, & moraliter re intelligendo, vt intelligi
debet,

8

D. Thom.

Greg.

debet, manum adhibet vel facultatem mouendi, & operandi, quæ est voluntas: & ita de proposito voluntatis citat hunc locum Gregorius Homil. 3. in Ezech. & est frequens apud Patres. Secundo ex hac responsione sequitur, eum, qui cum solo proposito sine promissione inchoat opus: verbi gratia, qui habitum Religionis suscipit, si retrocedat, & opus non perficiat, hoc ipso fieri ineptum Regno Dei per culpam aliquam, quam retrocedendo committat. Sequela probatur, quia tam in argumento, quam in solutione videtur supponere D. Thom. non esse aptum Regno Dei, idem esse, quod deficere in eo, ad quod iam erat obligatus: censeretur autem obligatum hoc ipso, quod manum mittit ad aratrum: quod licet non fiat solo proposito, fit tamen per aliquam operis exhibitionem ultra propositum, ut in eadem solutione dicitur.

9

Exponitur
testimoniū
D. Luc. 9.

Pro responsione ad has obiectiones operæ pretium iudicavi sensum illius breuissimæ parabolæ exponere, qui non vnus, sed multiplex apud Sanctos reperitur. Et præmittenda est Historia, cuius occasione Christus Dominus parabolam prædictam pronuntiavit. Verba sacra sic habent: ait alter. *Sequar te Domine, sed permitte mihi primum renuntiare ijs, qui domi sunt:* & subiunxit Dominus: *Nemo mittens manum suam, &c.* Quidam dicunt istum hominem cupiuisse fieri discipulum Domini, sed ante executionem propositi, petiisse licentiam, ut manifestaret suis cognatis, & familiaribus, quia in discipulatu sequebatur Dominum: ne forte solliciti essent de eo, ubi esset: ita D. Augustinus sermon. 7. de verbis domini. Alij dicunt, istum hominem habuisse propositum sequendi Dominum, sed petiisse à Domino, ut permitteret illum prius non solum valedicere cognatis, sed etiam cum eis tractare & deliberare de sequendo Christum in discipuli munere. Ita Titus Bostrenorum Episcopus super hunc Lucæ locum his verbis: *Qui dicebat sequar te Domine, proutudinem sane laude dignam ostendebat: at verò dum ijs renuntiare efflagitat, qui domi erant, animum declarat adhuc incipitem, & certa quadam ratione diuisum. Nam domesticis, aut propinquis, qui perfectioris vitæ instituta quandoque non probant, eiusmodi consilium velle communicare, istud est mentis etiam fluctuantis, & in Religionis proposito nondum satis firmæ.* Et addit Caietanus, super Evangelium, non solum voluisse hunc homi-

August.

Titus.

A nem valedicere cognatis, sed & sua negotia componere, quod colligit ex eo, quod dicitur ob id ineptum esse Regno Dei euangelizando.

B His præmissis erga Historiam: de interpretatione parabolæ sunt multi sensus. Primus ut mittere manum ad aratrum sit bonum propositum maxime perfectioris vitæ concipere: & retrò respicere, esse ab eo proposito discedere: & talis dicitur esse ineptus Regno Dei euangelizando. Hoc enim munus erat, ad quod eligebantur discipuli, & in quo vocabantur ad Christi sequelam. Iste sensus attribuitur Diuo Gregorio homilia tertia in Ezechiel. sed profectò ibi iste sensus non inuenitur: nam potius agit de his, qui de malis perpetratis dolent, & proponunt bona agere, imò & inchoant, & postea ad mala, quæ iam reliquerant, reuertuntur: quibus accommodat parabolam prædictam. Fortasse istam interpretationem posset quis attribuire D. Augustino, ubi supra: sed ut reor sine fundamento firmo: quia Augustinus non declarat ex professo parabolam, sed totus versatur in exponendo differentiam inter tres iuvenes à Christo vocatos, tam in uocatione, quam in correspondentia ad uocationes: & ait retrò respicere esse Deo vocanti non respondere. Quid autem sit manum mittere ad aratrum, non explicat. Existimo supponere hunc posteriorem, iam in discipulatu Christi esse, & ob id dicitur, retrò respexisse: quia Christo volenti ut omnino renuntiaret curæ cognatorum, non assensit: longè aliter fecere Apostoli, qui nec valedicentes cognatis, sed relictis retribus sequuti sunt Iesum.

C Secundus sensus est, ut ille dicatur manum ad aratrum mittere, qui bonum aliquod vouit: & respicere retrò, est ad aliud illicitè conuerti, qui ob id indignus cœlesti Regno iudicatur. Ita Gregorius in tertia parte pastor. capit. 28. in fine. *Quisquis* (inquit) *bonum maius subire proposuit* (id est vouit, ut ex antecedentibus constat) *bonum minus, quod licuit, illicitum fecit:* & subdit: *Scriptum quippe est: Nemo mittens manum, &c.* Iste sensus non directè quadrat Historiæ, cuius occasione Christus protulit parabolam: tamen rectè accommodatur à D. Gregorio, vel quia vnus loci sacri nil vetat esse multos sensus literales, vel quia à Sanctis sæpe verba in quodam sensu dicta, in alio

10

1. Exposit.

D. Greg.

11

2. Exposit.

Gregor.

Bernard.

12

Exposit.

1. ad Th. 2.

Basilius.

benè accommodatur, quod frequens est apud A
D. Gregorium: eadem expositionem sequi-
tur Bernardus Epist. 9. citans D. Gregoriū.
Tertius sensus est, ut manum mittere ad
aratum sit viam perfectionis assumere, quā
assumpserat iuuenis iste: erat enim ex disci-
pulis Christi, ut dicit Basilius citandus, &
Caietanus, respicere retrò est animi curam
in secularibus ponere, quod nō fit sine pec-
cato: cum nemo militans Deo implicet se ne-
gotijs secularibus. 1. ad Timo. 2. at ob id ta-
lis dicitur non esse aptus Regno Dei, vel
consequendo, vel euangelizando: nimirum
quia sic retrò respicere nonnulla culpa est,
vel saltem non mediocris defectus in prae-
dicatore regni Dei. Hanc expositionem se-
quutus est Basilius in constitut. Monast. ca.
21. & sequitur illum Caiet. ac videtur esse
congruentior verbis Christi alloquentis iu-
uenem, qui petijt facultatem componendi
res suas, & simul volebat esse discipulus
Christi, cui Dominus: *Nemo mittens, &c.*
Huic expositioni non parum fauet textus
Græcus, qui potius videtur accommodandus
rebus familiaribus componendis, & curan-
dis, quam personis consulendis, vel alloquē-
dis. Ad vos, o Religionum professores, para-
bola hæc præcipue dirigitur: manum mis-
istis ad aratum per Religionis votum, vide-
te ne respiciatis retrò, per affectum & cu-
ram temporalium, ne efficiamini inepti reg-
no Dei, ne imitemini uxorem Loth, con-
uerfam in statuam salis, quia retrò respexit:
sed potius Apostolum ad Philip. 3. dicen-
tem: *Vnum quidē quæ retrò sunt, obliuiscens,*
ad ea, quæ sunt priora extendens me ipsum,
&c. Videndus est Basilius, ubi eleganter
hoc prosequitur: *Sunt quædam actionum ge-
nera, quæ quoquo versus respicias exercentur:*
ut loqui, ambulare, videre. Aliæ verò actiones
sunt, quas si retrò aspiciens facias, inutiliter
profecto exercebis, ut pingere, scribere, & præ-
cipue arare: quod si tenens manu stiuam retrò
respexeris, inutiles facies sulcos, & interdum
arantium bonum vestigia vulnerabis. Nō dis-
similiter sunt quidam hominum status, aut
studia, quæ secum compatiuntur curæ tempo-
ralium indulgere, ut vxoratorum, militum, &
similia. At qui miserunt manum ad aratum
vite perfectioris, sciant se nō posse retrò adspi-
cere: id est curis temporalium vacare, insuper
& sub vexillis perfectionis vite militare, alio-
quin inutiles facient in Religione progressus,
insuper & malis exemplis alios scandaliza-
bunt, ac tandem Christi domini voce inepti sunt
Regno Dei. Sed ut ad disputationem ini-

tam reuertamur. Ad tertium argumentum
dicito, quomodocunque illud testimonium
D. Lucae interpreteris, non inde colligitur
voti essentiam & rationem in solo propo-
sito consistere, sed necessaria est promissio,
ut amplius videbimus.

Ad obiectiones, quibus D. Thomæ res-
ponsio sugillabatur, respondeo, sanctum
Doctorem potuisse latè interpretando illud
testimonium respondere, sed compendio
vsus elegit D. Gregorij interpretationem,
& merito, quia in articulo controuerteba-
tur vtrum obligatio voti in proposito con-
sisteret, & solus D. Gregorius interpre-
tans illum locum expresse meminit obli-
gationis, quæ ex voto nascitur: & illum se-
quutus D. Thom. mittere manum ad ara-
trum dixit parabolice significare promissio-
nem alicuius boni agendi; & retrò respi-
cere esse promissa non implere. Et ad obie-
ctionem primam respondetur, proponere
bona agenda esse quidem aliquid in cōf-
pectu Dei, sed non est aliquid, quod sit in-
tra rationem voti: sicut neque concipere
propositum arandi est arare, neque inchoa-
re arationem: ad eum modum, quo velle
arare non est inchoatio operis, qui verò
manum stiuæ aratri applicat, iam agit ali-
quid, quod sit saltem inchoatio arandi, &
huic applicationi ad stiuam cōparatur pro-
missio, arationi verò impletio eiusdem pro-
missionis.

Ad secundam obiectionem ex modò di-
ctis patet vnde negatur sequela. Ad proba-
tionem fateor ibi D. Thom. loqui de inepti-
tudine ad Regnum Dei comparandum pro-
pter culpam commissam, non quidem in-
desistendo ab opere inchoato quomodo-
cunque, hoc enim non transcendit obliga-
tionem, quæ ex proposito oriatur (si quæ
oriretur,) sed in desistendo ab opere inchoa-
to per promissionem. Hoc enim est iuxta
mentem Gregorij manum ad aratum mit-
tere, & retrò respicere est promissa non im-
plere, nec dissonat Historiæ Gregorij expli-
catio: quia iuuenis ille iā se tradiderat Chris-
ti discipulatu, ut adnotauit Basilius, & qua-
si miles eius sub illius vexillis militabat
(quod erat manum ad aratum misisse) vbi
aliqualis obligatio sequendi Christum se-
quebatur, à qua deficere culpa-
biliter retrò respi-
cere erat.

ARTICVLVS II.

*Vtrum votum semper debeat fieri
de meliori bono?*

Paraphrasis Articuli.

SUPPOSITO votum est se promissionem Deo facta, in hoc articulo tractat D. Th. de materia circa quam versatur votum, siue illa sit proxima: cuiusmodi est actus promissus implendus vel fugiendus: siue remota, qualis est obiectum illius actus promissi, ut in voto recitandi orationem dominicam, materia proxima est recitatio, remota, oratio dominica: & ponit plures conclusiones. Prima est. De re illicita non potest esse votum. Probat. Promissio debet esse de re, quæ non sit odiosa ei, cui promittitur: alias potius ea promissio diceretur comminatio: sed omne peccatum est Deo odiosum: ergo de actu illicito nequit fieri votum. Egregie confirmat hoc illud Isidori. 22. questio. 4.

In malis promissis rescinde fidem; in turpi voto muta decretum, quod incaute vouisti, ne facias: impia enim est promissio, quæ scelere adimpletur. Ex hac conclusione inferitur, de nulla actione prohibita posse fieri votum, tam prohibita mortaliter, quam venialiter, tam in prohibitis ex diuino aut naturali iure, quam in vetitis iure humano. Obijcies. Voti obligatio est de iure naturali ac diuino: ergo quando fit de actu prohibito tantum iure humano validum est, quando enim occurrunt duæ obligationes oppositæ fortiori standum est. Respondetur. Et si voti obligatio sit de iure diuino, tamen propria voluntate & priuata contrahitur: priuata autem voluntas non potest præualere contra voluntatem publicæ potestatis ferentis legem humanam: & ideo non valet votum factum de re prohibita lege humana. Ex eadem conclusione inferitur votum factum contra prius votum & iuramentum, vel contra priorem promissionem homini factam, si tamen valida sint, esse nullum: quia est de materia illicita. Etenim non impletio prioris voti, aut iuramenti vel promissionis peccatum est: quod intelligitur, nisi in priori voto vel iuramento subintelligatur excepta materia posterioris voti: quare si aliquis

A iuret, vel promittat se perpetuò seruicium in Hospitali, bene potest vouere ingressum Religionis: & si quis promittat se ducturum Mariam in uxorem, bene potest vouere eundem ingressum: sed de hoc alibi copiosius.

Secunda conclusio. Votum nequit fieri de opere indifferenti: id est quod nil mali aut boni præ se fert: verbi gratia, votum de scalpando barba, de secandis vnguibus, & huiusmodi. Probat. quia votum cum sit promissio in Dei gratiam & honorem facta, debet esse de re gratavili, alias stulta, & vana esset huiusmodi promissio: sed opus indifferens non est Deo gratum: ergo Deus enim non delectatur vanis, & sine carentibus.

Tertia conclusio. De re absolute necessaria, ut quod homo sit moriturus, nequit fieri votum. Probat. quia votum est promissio voluntaria: necessitas autem voluntatem excludit: ergo. Eadem conclusio propter eandem rationem extenditur ad impossibilia: quare si quis voueat se volaturum, votum inualidum est.

Quarta conclusio. De re non absolute necessaria, sed ex fine, qualia sunt illa, quæ cadunt sub præcepto, potest fieri votum, non in quantum necessaria sunt, sed in quantum liberè fiunt. Hanc non probat D. Th. colligitur tamen ex eo probatio: quia opus placens Deo, & quod subest humane voluntati est legitima materia voti: huiusmodi sunt actus præcepti, qui licet sint de necessitate finis, non ob id tollitur voluntarium, sicut neque per legis necessitatem: ergo.

Quinta conclusio. De opere virtutis non necessario ad salutem, qualia sunt opera consiliorum, propriissime potest fieri votum. Probat. Talia opera placent Deo, & sunt unde quaque libera, & voluntaria: quia neque cadunt sub necessitate absoluta, neque sub necessitate finis: ergo.

Ultima conclusio. Proprie loquendo votum est de meliori bono. Probat. nam ea bona pertinentia ad consilia dicuntur meliora in comparatione ad ea, quæ sunt necessaria ad salutem, quia sunt perfectiora: & de his propriissime est votum: ergo votum est de meliori bono. Circa primam conclusionem non est

DISPUTATIO 1.

An, & quale peccatum sit vouere actum moraliter malum?

1

SUPPOSITA veritate primæ cōclusionis, quæ extra omnem controuersiam vera est, meritò dubitatur: An si quis voueat & promittat Deo opus illicitum peccet: & quo peccati genere? Et à certioribus incipiendo

Dico primò. Peccatum est vouere Deo actum moraliter malum: tum, quia ille actus est irrationabilis, & ut minimum otiosus, & inutilis, ut pote nullam inducens obligationem: tum, quia est contra reuerentiam Deo debitam offerre illi rem gratam peccatum, quod summopere execratur Deus. Item est superstitiosus cultus. Assertum intelligitur nisi inaduertentia vel ignorantia excuset: potest enim quis inculpabiliter ignorare actum esse prauum, aut naturaliter non aduerrere.

2

Dico secundò. Si votum sit de peccato mortali perpetrando peccatum lethale est contra Religionem sic vouere. Assertio cōmunis est & probatur, quia illa non est promissio cedens in Dei honorem, cui peccatum mortale summopere displicet. Secundo, nam sic vouens eo ipso profitetur gratum esse Deo peccatum mortale. Hæc autem professio magna blasphemia est. Tertiò, qui sic promittit vel habet animum implendi, & sic peccat mortaliter, non solum quia habet propositum peccandi mortaliter, sed etiam quia illud habet tanquam necessarium ad bene vouendum Deo: & sic qui promittit Deo occisionem inimici cū intentione adimplendi promissa, malitiam grauem homicidij, & irreligiositatis committit: at si id voueat sine intentione faciendi, excusatur quidem ab homicidio, non tamen à culpa ex suo genere graui: quia grauem infert Deo iniuriam, dum Deo promittit ut gratam rem nimis ei odiosam, Itē quia potius comminatur Deo, quàm promittat: ut docet D. Thom. quare non assentior Angles quæstione de voto, artic. 1. diffi. 11. capit. 1. dicenti tantum esse veniale, quando non adest animus implendi promissa: & pro se adducit Victoriam, sed non ego hoc in ipso reperio.

Ang.

A

Maiores difficultas est. An sit peccatum mortale vouere Deo aliquod opus, quod dumtaxat veniale peccatum est: De qua re duas reperio sententias.

Prima est Caietani in summa verb. votū ita dicentis. *Si aliquis sic vouens cognoscit quid facit: hoc est, quod attribuit Deo id, quod ei non conuenit: scilicet, acceptare huiusmodi votum, peccat mortaliter.* Probat, quia videns & sciens attribuit Deo id, quod ei non conuenit: nempe acceptare, & gratum habere peccatum veniale, quod spectat ad quandam blasphemiam speciem. Et confirmatur, quia iurare minimum mendacium peccatum mortale esset. Etenim si Deus minimum mendacium sua autoritate testaretur, non esset summa veritas, & ideo sic iurans quantum est de se & de facto Deum ipso facto non esse infallibilem veritatem testaretur. Sed non minus repugnat diuinæ bonitati non acceptare promissionem de peccato etiam minimo: ergo qui voueret illud ipso facto protestaretur Deum acceptare, & gratum habere, & consequenter mortaliter peccaret. Caietanum sequuntur alij moderni.

B

Secunda sententia est, peccatum veniale vouere, esse tantum peccatum veniale. Hanc tenet Sotus dicto artic. 3. & Nauarrus cap. 12. num. 28. & 34. insinuat etiam Syluest. verbo *votum*. 1. quæstion. 4. Anton. 2. part. tit. 10. capit. 4. §. 1. & probatur, quia materia voti huius etiam respectu Religionis leuis irreuerentia est. Item, quia implere huiusmodi votum non est mortale peccatum: ergo neque illud emittere. Tertiò, quia iurare facere aliquod peccatum veniale, est tantum venialis culpa: ergo.

C

Dico tertiò. Communiter huiusmodi vota sunt peccata venialia. Probat, quia communiter adest aliqua ignorantia circa emissionem talium votorum, quæ excuset votum à culpa mortali, licet non à veniali. Exemplum ponit Caietanus in eo, qui videns Deo displicere hæc vota, sicut peccata venialia displicent Deo: nihilominus credens votum valere, aut saltem, quod valeat quantum valere potest, faciat huiusmodi vota. Item: possunt esse peccatum veniale huiusmodi vota ex surreptione, & naturali inconsideratione, qua vel aliquis non aduertit id, quod facit, an Deo promittat nec ne, vel saltem non aduertit per promissionem illam significari tale opus esse gratum Deo. Pariter excusandi sunt à peccato mortali, qui in-

D

Sotus.
Nauar.
Syluest.
Antonin.

4

discre-

discretè proferunt hæc, vel similia verba, promitto Deo in tui gratiam mentiri, vel feruum leuiter percutere: Nulla enim intentionem habet diuini cultus, vel promittendi Deo: sed comminandi, vel promittendi alteri, vel explicandi suam voluntatem: nominant autem Deum, ut fidem concilient suis dictis: unde magis adducunt illum ut te stem, quam ut personam, cui fit promissio: at promissio, quæ fit homini de peccato veniali, bene potest esse venialis. Hanc asserptionem ut reor concedent utriusque sententia Patroni. Sed totum difficultatis pondus incumbit in hoc, an seclusa ignorantia & omni extrinseco excusante, quando quis videns & sciens quod per tale votum attribuitur Deo, quod ei non conuenit: puta acceptare, & gratum habere peccatum veniale, peccet mortaliter? Et in hoc casu mihi videtur vera Caietani sententia: quia sic vouens, licet non verbis, ipso facto protestatur Deo placere peccatum, quæ protestatio blasphemia quædam est: non quidem hæreticalis, sed ex his, quæ simplices blasphemiae dicuntur: blasphemia autem omnis etiam in indiuiduo peccatum mortale est, ut docet D. Thom. supra, quaestione. 13. art. 3.

Obijciat fortasse quis ad eneruandam Caietani rationem. Attribuere Deo quod ei non conuenit verbis enuntiatiuis ad blasphemiam pertinet: at ipso facto & in exercitio nequaquam: alias quicumque peccans mortaliter, blasphemus esset: etenim ipso facto, & in exercitio, dum se ad creaturam conuertit, relicto Deo, protestatur creaturam esse Deum, quam sibi in illo actu vltimū finē constituit: igitur ex eo quod promittens Deo peccatum veniale in exercitio, illi attribuat quod nullo modo ei conuenit, non probatur blasphemiam committi: ut ait Caieta. Certè propter hanc replicam mihi persuasum est ut probabilem sententiam Soti. Nihilominus respondeo aduertendo, longè differre ipso facto de Deo protestari indigna, & in exercitio actus includi aliquid Deo indignum: prius ad speciem blasphemiae pertinet, posterius minimè: verbi gratia, qui peccat mortaliter exercet errorem prætium erga Deum: Nam, errant omnes, qui operantur malum, Prouerb. 14. sed non protestantur aliquid Deo indignum, sed id quod malum facto, attestantur sibi placere quod perpetrant. Cæterum qui vouet Deo peccatum, ipso facto protestatur Deo placere peccatum: nullum enim

aliud finem intrinsecum habet ille actus: Itaque non solum erratur practice in eo voto, sicut in quolibet peccato: sed etiam ipso facto fit protestatio Deo esse gratum peccatum illud promissum: igitur ad obiectionem negatur consequentia propter rationem modo allatam.

Ad argumenta Soti respondetur: ad primum negando antecedens: Si sermo sit de peccato veniali, ut est materia circa quam versatur promissio facta Deo: Nam sic id peccatum offerre Deo grauis irreuerentia est. Itaque licet peccatum veniale seorsum consideratum, & in propria specie, sit quid leue: tamen ut offerendum Deo in cultum per votum, censetur materia grauis in specie irreligiositatis: & ideo tale votum per se loquendo est peccatum mortale: nisi per ignorantiam, vel inaduertentiam excusetur, ut dictum est. Simile est. Mendacium leue secundum se materia leuis est: at si iuretur materia grauis est. Ad secundum negatur antecedens, si formaliter loquamur: dupliciter enim potest perpetrari peccatum illud veniale promissum: vno modo quasi materialiter, & solum quatenus talis actus est: & sic verum est esse tantum peccatum veniale: Alio modo potest fieri formaliter, id est intentione cultus, & propter implendam promissionem Deo factam: & sic falsum est quod assumitur: nam sic implere illud votum peccatum mortale est: quia est opere ipso profiteri Deum coli peccatis, & ea grata habere. Ad tertium non potest exactè responderi vsque ad quaestionem 89. interim tamen, admissio antecedenti, negatur consequentia: nam in iuramento promissorio materia iurata non offertur Deo in cultum, sed Deus adducitur in testimonium veritatis: in quo non inuoluitur grauis irreuerentia in Deum: quia non propterea asserimus Deum illam approbare: at per votum materia promissa offertur Deo in cultum eius: & tanquam illi gratum, & ideo videtur esse grandis blasphemia offerre illi aliquod peccatum, quantumuis minimum: quia ex vi, & genere illius actionis tribuitur Deo ut illi gratum.

Ex traditis in hac disputatione poteris agnoscere esse peccatum Deo vouere rem ipso indignam, verbi gratia, rem impossibilem, aut indifferentem: quia offertur Deo ut gratum id, quod non placet ei: at in hoc erit differentia: quia

voue-

vouere Deo rem impossibilem, raro, aut A nunquam erit peccatum mortale: quia nullus efficaciter promittit id, quod scit esse impossibile fieri: unde nisi ex falsa existimatione, aut ignorantia non potest de re impossibili fieri votum: & tunc veniale peccatum erit sic vouere: quia leuis Deo irrogatur iniuria. Item. Votum de indifferenti fere semper veniale erit, propter leuem iniuriam. De quo copiosius disputatio ne sequenti.

Circa eandem conclusionem est

DISPUTATIO II.

An votum de re moraliter bona emissum propter malum finem sit validum?

I T videtur vera pars negatiua: quia licet res, quæ vouetur bona sit, votum tamen de illa propter malum finem, malum est: ergo non est conueniens materia voti, iuxta primam conclusionem D. Thom. Secundò. Sic vouere non est actus Religionis: quia non fit ex motiuo cultus diuini: sed ex aliquo prauo fine: ergo non est verè votum: quia votum est actus Religionis, vt dicitur in articulo quarto. Tertiò. Si quis voueat dare eleemosynam, aut orare, vt obtineat vindictam de inimico, vel scemina aliena potiatur, votum esset execrabile, & inualidum: ergo idem dicendum de quocumque voto propter iniquum finem. In oppositum est. Promissio facta homini ob turpem finem, verbi gratia mulieri vt assentiat libidinoso petenti, valida est: ergo similiter promissio Deo facta, cui non minus seruanda est fides, quàm homini. Secundò. Qui eo fine ductus, vt abundet diuitijs, & vt voluptuose viuatur, profitetur Religionem militarem, verè vouet, & votum validum est: & idem est de suscipiente ordinem sacrum: & consequenter emittente votum castitatis propter eundem prauum finem: ergo prauus finis adiunctus operi bono votiuo non aufert voti valorem.

Richard.

2

Hoc dubium mouit Richardus in 4. distinctione 38. articulo 3. quaestione 2. in fine, sed confuse loquitur, vt monuit Caietanus hic: & ideo pro expositione ipse vtitur diuisione trimembri: scilicet tri-

B pliciter potest accidere, vt quis voueat aliquod opus bonum propter malum finem. Primò, vt ipse malus finis sit finis eius boni; quod vouetur: vt cum quis vouet dare eleemosynam propter vanam gloriam. Secundo modo, ita vt malus finis non sit finis eius boni, quod vouetur; sed applicationis ad vouendum; vt cum quis mouetur ad profitendum vitam religiosam ordinis militaris, vt abundet opibus, unde luxuriose viuatur. Tercio modo, ita vt malus finis non sit finis eius rei, quæ vouetur, nec applicationis dumtaxat ad vouendum, sed ipsius met voti; eo quod votum ordinatur vt medium ad consequendum illum malum finem, vt cum quis vouet se daturum Deo mille, vt consequatur victoriam in bello iniusto. Hæc diuisio communiter ab omnibus approbatur; sed quibusdam modernis inintelligibilis videtur: eo quod (inquiunt) secundum membrum cum tertio coincidit. Etenim applicari ad vouendum propter malum finem nihil aliud est, quàm velle vouere propter malum finem, & hoc est ordinare ipsum votum ad malum finem: ergo non distinguuntur ista duo membra. C Respondetur tamè. Satis intelligibilis est distinctio inter secundum & tertium membrum diuisionis Caietanice: nam qui vouet secundo modo, mouetur ex fine prauo; sed finis non transfit in materiam, quæ vouetur, sed sistit in sola ratione motiui: at qui vouet tertio modo, aliter se habet. Nam finis ille malus, & applicuit ad vouendum, & transijt in rationem materiæ votiue, quod colligitur à posteriori ex impletionem voti; quæ exercetur sub illo prauo fine, secus est in vouente secundo modo, qui si impleat votum, impletio non fit sub illo malo fine.

D Supposita ergo, & approbata distinctione Caietani, dico primo. Votum emissum propter malum finem primo modo; ita vt malus finis sit finis rei, quæ vouetur, non est validum. Probatur, quia materia illius voti est mala formaliter vt probatur argumèto primo in principio disputationis: ergo. Ex quo inferitur huiusmodi vota emittere esse peccatum, iuxta dicta in disputatione immediate præcedenti. Secundò dico. Votum propter malum finem secundo modo, ita vt malus finis non sit finis rei quæ vouetur, sed applicationis voluntatis ad vouendum, validum est, quamuis sic vouens peccet. Prima pars probatur: quia obiectum illius voti etiam formaliter loquendo bonum est: nam finis prauus, qui motiuum est ad vouendum, non transfit

transit in rationem obiecti, sed relinquit votum in sua natura. Deinde probatur argumento primo in oppositum. Et si obijcias. Votum primo modo emissum, non est validum, neque obligatorium: quia peccatum est: sed votum secundo modo emissum etiam peccatum est: ergo etiam non est validum. Respondetur negando antecedens, si ut iacet consideretur: sed quia peccatum est intrinsece & ex obiecto voti, in quo ille malus finis includitur: at votum secundo modo factum est dumtaxat malum ex circumstantia, quæ non vitiat rem promissam, sed tantum actum promittentis: Nam res, quæ promittitur, est bona, obligatio etiam, quæ ex illa voluntate nascitur, bona est: quia non est ad operandum ex illo pravo fine, sed simpliciter ad operandum id, quod bonum est, & acceptat Deus illam voluntatem quantum ad id, quod in ea bonum est: unde & tota materia voti impleri potest sine peccato. Secus contingit in vouente primo modo: quia finis malus ingreditur rationem obiecti votiui. Sed rursus instas. Qui promittit aliquid facere propter malum finem, eo ipso promittit propter illum finem: ergo etiam e conuerso, qui ex malo fine motiuo promittit aliquid facere, eo ipso promittit facere propter eundem finem: ergo promittit male facere, & consequenter votum nullum est. Respondetur negando consequentiam: nam qui promittit aliquid facere ob malum finem, verbi gratia, dare Petro gladium, ut occidat Paulum, prius intendit finem illum, & ex illo mouetur ad promittendum, & ordinandum in illum finem, non solum materiam promissam, verum etiam promissionem: Nam illa promissio cadit non solum in talem materiam, sed etiam in ordinationem eius ad talem finem: unde necesse est, ut promissio in eundem finem tendat: quia est veluti pars obiecti sui, non verò ita est à contrario: Nam licet homo ex aliquo fine moueatur ad promittendum, non est necesse, ut eundem finem adiungat materię, voti, seu executioni promissionis: quia illa actio est posterior, & non necessario imperatur ab illo fine, sed ille finis sistit mouendo ad promissionem, & non extenditur ad materiam eius: itaque licet tale votum male fiat obligare potest ad rem de se honestam, & quæ possit recte fieri.

Dico tertio. Votum emissum propter

A malum finem tertio modo, ita ut malus finis sit finis voti, non est validum: verbi gratia, votum dandi eleemosynam, ut homo consequatur iniustam victoriam, nullum est. Hoc probatur eisdem rationibus, quibus prima assertio: quia tunc malus finis materia est voti: ergo invalidum est. Assertio intelligenda est pronunc de voto absolute emisso: nam si conditionate consequutio finis apponatur, quid sit sentiendum in disputatione sequenti dicemus.

B Ad primum positum initio disputationis, quatenus militat contra secundam conclusionem respondetur, malum finem appositum siue ut obiectum voti, siue ut motiuum tantum ad vouendum, vitiat actum vouendi: votum autem invalidari dumtaxat, quando finis malus ingreditur rationem obiecti votiui, ut explicatum est circa primam & secundam assertiones.

C Ad secundum respondetur. Quomodo-cunque vouere propter malū finem actus peccaminosus est, & consequenter non est actus à Religione elicitus, neque eiusdem substantię & entitatis cum vero actu virtutis, ut habetur ex 1. 2. At verò votum ut habeat veram rationem voti, quoad veritatem promissionis, & obligationem inducendam, non est necessarium ut in individuo sit actus elicitus à Religione: sed sat est, quod promissio & obligatio secundum se considerata recte & honeste possit per Religionem fieri: & ad argumenta in forma respondetur negando primam consequentiam: ad probationem, dico votum esse actum Religionis per se, & ex natura sua, & secluso impedimento ex parte operantis: in individuo autem non est semper id necessarium, sed sufficit voluntas promittendi, etiam si ex alio fine alieno à Religione moueatur: & cum dicitur, obligationem voti non oriri nisi ex voto, nomine voti non intelligitur illud, quod à Religione elicatur, sed omnis promissio Deo facta, quæ quantum est ex capacitate materię posset, & deberet à Religione elici: & talis est promissio, de qua agitur in secunda assertione, quamuis in individuo fiat ex pravo fine operantis. Dices. Votum placet Deo, at iste actus vouendi displicet Deo, quia actus peccaminosus est. Respondetur: non placet Deo ut actus moralis est, placet autem quatenus est vinculum obligans de se ad bonum. Item: non placet quoad modum, placet autem quoad substantiam, & obseruantiam eius:

eius: sicut non placet Deo consecratio facta ex prauo fine, quatenus inde mala est, placet autem, quatenus consecratio est.

6 Ad tertium negatur consequentia, quia tunc finis non est tantum motium promissionis, sed etiam materiae promissae: quae etiam ad illum finem ordinatur, & propter illum finem facienda promittitur, ut Caietanus notat: inde autem non sequitur idem dicendum esse quoties finis est tantum motium ad applicationem: quia in rationem obiecti, & materiae voti non redundat. Ad argumenta in oppositum, respondetur probare nostram secundam assertionem. Et de materia primi argumenti in disputatione sequenti reddibit sermo.

DISPUTATIO III.

An votum emissum pro conditione turpi obtinenda validum, & obligatorium sit?

I AEC disputatio non est multum dissimilis praecedenti: unde Caietanus, sub eodem titulo quo praecedens eam discuit: nobis autem placet eam fusius agitare, & sub vniuersaliori ratione: nempe quid sentiendum sit de votis, quae fiunt adiuncta conditione turpi. Et a facilioribus incipiendo, dico primo. Votum sub conditione turpis actus ad puniendum & vitandum illum, non solum est validum, sed etiam recte, & honeste fit: verbi gratia, cum quis promittit dare eleemosynam, si male luserit, si iurauerit, vel fornicatus fuerit. Assertio communis est, & clara: quia quod directe promittitur est bonum, ut supponitur: & finis etiam vouentis, & voti etiam est bonus: scilicet vitare actum turpem: ergo. Secundo. Votum illud est de materia quasi disiuncta sub quodam ordine, scilicet, vel vitabo tale peccatum; aut si in hoc defecero, faciam talem actum bonum: qui semper est afflictivus, ut inde homo a peccando retrahatur?

2 Dico secundo. Votum factum pro effectu bono, qui ex actu turpi sequitur, supponendo tamen actum turpem, & non ordinando promissionem voti ad ipsum actum turpem, validum est, & materia illius apta ad votum: verbi gratia, si quis promittat aliquid, si filius sibi ex meretrice nascatur. Ita Caietanus in Summa verbo vo-

A tum & in hoc articulo, Aragon, & alij, Soto dicto articulo tertio. Nauarr. capit. 22. numero, 31. & 32. Angles quaestione de voto, articulo. 1. diff. 11. Ratio est, quia in tali voto non est per se ordo ad actum turpem, sed illo supposito est ordo ad effectum eius, qui bonus est: ergo tale votum, neque in se, neque in materia habet circumstantiam malam: antecedens patet, quia qui sic vouet, non intendit Deum facere autorem suae iniquae actionis, neque vult per votum obtinere auxilium ad illum; sed cum alias supponat se facturum tale actionem, cupit obtinere a Deo; ut ex illo turpi actu tale bonum eliciat.

B Dico tertio. Votum factum ad consequendum a Deo auxilium pro malo seu turpi facto, non est validum: verbi gratia, si me de inimico vindicauerim, aut victoriam consequutus fuero in bello iniusto, talem porrigam eleemosynam. Haec est communis sententia, & tenetur a supra citatis Autoribus: & probatur ex doctrina Caietani allata: Nam finis huius voti non solum iniquus est, ut motium ad votum: sed quia votum ad illum finem ut medium assumitur.

C Secundo, & in idem redit: quia ista conditio voti, non solum est finis mouens ad promittendum, sed etiam ad exequendum rem promissam ex praua illa conditione: ergo est pars obiecti promissi, quae reddit obiectum formaliter malum. Antecedens colligitur a posteriori: nam quando aliquid est finis applicationis ad vouendum, siue solius promissionis, & non etiam ingreditur obiectum promissum, ex se non mouet ad propositum faciendi rem, sed solum ad promittendi; ut patet in eo, qui propter honores, aut diuitias comparandas in Religione, vouet Religionem: at vero in praesenti turpis actus, propter quem obtinendum fit votum, non utrumque ad vouendum, sed praecipue ad vouendum cum proposito faciendi, mouet: nam quomodo quis putaret se consequuturum a Deo aliquid per promissionem sine proposito faciendi rem promissam?

4 Sed contra istam assertionem multa obijciuntur. Praecipue ex Caietano in his commentarijs. Prima obiectio est: quia obiectum illius voti bonum est; verbi gratia, eleemosyna: ergo quamuis conditio sit turpis, bene potest postea impleri sine ulla habitudine ad turpem finem.

Aragon.
Sotus.
Nauarr.
Angles.

nem. Respondetur negando antecedens, sed est eleemosyna sub fine illo impetrandi à Deo auxilium ad opus malum: unde obiectum est formaliter malum. Secunda obiectio. In eo voto promissio est de re bona, conditio item appositae bona est, & non apponitur à vouente ipsi promissioni malus finis: ergo votum validum est. Probantur singulae antecedentis partes. Prima nota est in casu posito de eleemosyna largienda. Secunda probatur, nam non postulatur à Deo, ut auxilium ferat ad opus iniustum; sed tantum ut actionem illam materiale ita dirigat, ut quamvis vouens iniuste agat, nihilominus victor euadat: in quo nihil petitur à Deo, quod ipse facere non possit, & soleat facere: Nam constat ex sacris literis, verbi gratia Danielis primo, & secundo, & Iudith. 16. Deum sua providentia saepe ita ordinare cursum rerum, ut iniuste bellantes victoriam obtineant: Imò saepe illis ut instrumentis uti ad sumendum vindictam de alijs, quilibet respectu inuadentium se, sint innoxij, & se iuste ab illis defendant, respectu Dei sunt peccatores, quos Deus vult punire per alios iniuste contra eos bellantes. Tertia etiam pars antecedentis probatur, supposito quod talis vouens non expresse petit à Deo victoriam iniustam: Nam tunc non procedit obiectio, sed quando petit à Deo victoriam hanc, subintelligendo scilicet petitionem dirigi ad victoriam, eo modo, quo Deus licite & sancte prestare potest, quamvis ipse vouens illam procurando victoriam grauiter peccet.

5 Caietanus hic, & alij ipsum sequuti communiter respondent obiectioni dicentes, illud votum non esse validum: quia qui sic vouet, quantum ex se est, facit Deum autorem peccati: & hoc necessario intendere saltem interpretatiue per tale votum: sicut qui promittit homini aliquid, ut se iuuat ad homicidium, intendere necesse est constituere illum cooperatorem homicidij. Vnde potius isti Autores constituunt discrimen inter votum, & promissionem humanam: quod respectu hominis valida est talis promissio, & si alius adiuvet, debetur illi stipendium promissum: quia ille est capax inductionis, & cooperationis ad malum: & ideo etiam capax est illius stipendij ratione laboris, pretio aestimabilis de se.

A At Deus incapax est illius cooperationis, & consequenter etiam turpis promissionis. Franciscus Suarez secundo tomò de Religione, lib. secundo, de voto, capitulo quinto, numero decimotertio, non approbat hanc solutionem, motus obiectione facta, praecipue probatione secundae & tertiae partis antecedentis, & numero decimoquarto ait, etiam si per tale votum non petatur à Deo, ut cooperetur, vel inducat ad malum (quod ipse existimat non peti neque implicite, neque explicitè in casu obiectionis: atque adeo neque sic vouentem Deum facere autorem mali, quod censet Caietan. & alij) nihilominus tale votum iniquum est: quia vouens desiderat, & ordinat quantum in se est totam illam Dei actionem & promissionem ad prauum finem: quod certè iniuriosum Deo est, à quo non solum alienum est esse peccati autorem, & cooperatorem: verum & ordinare suam iustam actionem ad opus malum: & hoc illi attribuit vouens eleemosynam pro actione iusta, quam Deus potest prestare, & saepe praestat in executione multorum peccatorum; & propter hoc votum illud invalidum est, non propter Caietani rationem.

6 Non placet mihi recedere à sententia communi propter argumenta facta, quae facile soluuntur. Pro cuius explanatione, & tuitione aduerto: vouentes rem bonam sub conditione turpi futura, verbi gratia, eleemosynam pro consequenda victoria in bello iniusto diuersimodè se habere. Vno modo apponendo expresse conditionem turpem, verbi gratia, promitto Deo eleemosynam, si victor euasero in hoc bello, quod iniustum est; aut promitto mille aureos Deo, si potius fuero vxore aliena. Et isto pacto nullus dubitat votum esse iniquum, & invalidum: tum propter rationes allatas circa tertium dictum: tum quia apertum est, sic vouentem hic & nunc postulare à Deo auxilium ad opus iniquum, quod est facere Deum autorem peccati. Neque (ut reor) praefatus Suarez, hoc negauit; quamvis prima facie id videatur negare, quod si negetur ex dicendis confutabitur. Secundo modo potest fieri tale votum sub conditione victoriae nulla facta mentione patrociniij diuini: verbi gratia, dux in bello iniusto vouet se daturum Deo mille aureos, si euenerit victoria, non exprimendo, si Deus dederit, vel non dederit: & isto modo dico, votum esse

esse iniquum, & inualidum; nō solum quia A
 vouens ordinat bonam Dei actionem ad
 malū finē, verū quia interpretatiuē implo-
 rat Dei patrociniū ad malū finē; quod est
 facere ipsum cooperatōrē, & auctorē pec-
 cati: nimirū offerendo Deo eleemosynā,
 vt effectiuū, vel impetratiuū illius actio-
 nis iniquæ, quæ desideratur. Dices cum
 præfato auctore, non adesse talem inten-
 tionem interpretatiuam moraliter lo-
 quendo; sed tantum eleemosynæ obla-
 tio fit, vt Deus sanctē & iustē eo modo,
 quo potest victoriam det: quinimō mora-
 liter loquendo fit tanquam effectiuum
 vel impetratiuum patrociniū diuini: Nam
 consideratio separationis auxilij diuini à
 mala intentione id implorantis, non est
 morale, sed peregrinum à moribus homi-
 num, Deum interpellantium pro suis fi-
 nibus malis, & bonis. Pauci enim sunt,
 qui istam separationem considerent; fere
 omnes auxilium & patrociniū petunt
 eo modo, quo ipsi desiderant: putā ad
 finem sibi placentem, & interdū prauum
 consequendum: & hoc morale est, non
 illud. Ex hoc soluitur obiectio, negan-
 do secundam partē antecedentis assump-
 ti: nam hoc ipso quod sic vouens petit sibi
 adfore auxilium diuinum ad illud inius-
 tum opus, exigit moraliter loquendo non
 actionem iustam Dei, quam pauci aduer-
 tunt, sed auxilium diuinum, vt opus in-
 tentum perficiat. Similiter tertia pars
 antecedentis negatur: quia hoc ipso quod
 intendit talis vouens per eleemosy-
 nam sibi conciliare patrociniū diui-
 num ad opus, quod desiderat, eo modo,
 quo desiderat perficere opus, eodem mo-
 do à Deo postulat sibi concedi: iuxta in-
 tentionem enim vouentis id conatur ob-
 tinere moraliter loquendo. Tertio modo
 potest imaginari talem vouentem Deo
 offerre opus bonum, vt consequatur pa-
 trociniū diuinum, discernendo expre-
 se in eo bonum à malo: vt si voueat offer-
 re mille aureos, solum ac præcise, vt con-
 sequatur illud, quod in actione diuina er-
 ga prælium iniustum bonum est: & isto
 pacto, ait Caictanus, vota huiusmodi vā-
 lida sunt, & iusta. Suarez ait, neque esse
 iusta, nec valida. Ego verò assero vota ef-
 se valida, illicita tamen. Probat prior
 pars; quia hæc vota sunt de bono obiecto;
 & conditio sub illa præcissione bona est,
 & Dei donum; finis item illius voti bo-
 nus est; quia est impetratio alicuius boni à

Deo, quod Deus sine indecentia & dede-
 core præstare potest: & quamuis adiungatur
 illud bonum peccato, hoc non pertinet ad
 finem voti, sed vouentis: & propter præ-
 cissionem expressam vouentis ab illo ma-
 lo, non reputatur peccatum illud ingredi
 rationem obiectiuam eiusdem voti; & cō-
 sequenter materia voti non est illicita,
 neque votū inualidum. Confirmatur, quia
 post obtentam victoriam, potest impleri
 votum illud cum præcissione præfata: imò
 & pro eo bono sic præcise considerato
 Deo possunt fieri gratiarum actiones: er-
 go signum est materiam voti esse bonam,
 & votum validum; quidquid sit de malitia
 vouētis. Secūda pars, videlicet huiusmodi
 vota esse illicita propter malum finem ap-
 positum ex parte vouentis, qui fuit finis
 motius tantum, probatur: quia illicitum
 est bonam actionem alterius ad malum fi-
 nem ordinare, & procurare; vt de se pa-
 tens est: sed vouens, de quo agimus, etiam
 si voueat bonum opus sub conditione illa
 præcisiua, ordinat bonam Dei actionem
 ad malum finem: verbi gratia, ad conse-
 quendam victoriam in prælio iniusto, ad
 concubitum cum aliena, & similibus: er-
 go sic vouens peccat. Minor est manife-
 sta: quia ad quid rogo exigit Dei actionem
 bonam coniunctam operi malo, nisi ad
 consequutionem illius mali? aliās illa actio
 inutiliter exigeretur à vouente.

Sed dicet quispiam: ergo votum pro
 filio obtinendo ex illicito concubitu il-
 licitum erit, siquidem intendit vouens
 aliquod bonum per turpe medium, quod
 non minus malum est, quam obtinere fi-
 nem prauum per bonum medium. Res-
 pondetur, negando consequentiam, quia
 medium turpe in generatione filij non
 assumitur, vt medium ad prolem susci-
 piendam: quia si sic assumeretur, vo-
 tum esset illicitum: sed supposito, &
 decreto concubitu iniquo à fornicato-
 re, vouet pro suscipienda prole: itaque
 neque ordinat concubitum ad prolem,
 neque proles est finis concubitus. Hæc
 omnia, quæ dicta sunt circa hanc asser-
 tionem tertiam, de vouente opus bo-
 num propter conditionem turpem, de-
 bent dici de vouente propter eandem
 conditionem in gratiarum actionem: &
 quidem si votum fiat ante impletam con-
 ditionē, res sine cōtrouerſia est; si verò fiat
 post conditionē iam impletā aliqui cēsent
 oppositum, sed sine firmo fundamento.
 Quare

Quare existimo idem esse dicendum siue ante, siue postimpletam conditionem: quia gratiarum actio pro victoria obtenta, re vera iniqua, illicita est, & Deo iniuriosa: & nisi expresse dirigatur separando bonum à malo, iuxta id, quod intendit, gratias agens, intelligenda est. Intendit autem pro victoria illa cum suis circumstantiis gratias agere.

Sed quid, si in praelio vel duello iniusto praelians voueat aliquid pro incolumitate, vita, aut alia re, quam licite optat obtinenda? Videtur namque ex dictis hoc non licere: quia prædicta incolumitas necessario ordinatur ad victoriam iniustam: imo est magna pars eius: unde moraliter loquendo non possunt intentione separari. Caietan. Sotus, Nauarrus, capit. 12. numero 32. censent, tale votum esse validum, & licitum: tum quia duellum, aut praelium iniustum non est medium ad incolumitatem obtinendam, sed potius illi aduersatur, & dumtaxat à Deo exigitur, vt non permittat pugnantem periclitari, quod est per se bonum, & Deum non dedecet: neque etiam ea incolumitas ordinatur de se ad malum finem, neque in eo casu ordinatur à vouente in malum finem (aliàs illicitum esset votum) ex quo colligitur votum illud non esse illicitum ex obiecto, vel fine: ergo validum, & sanctum est. Explicatur hoc: etenim non occidi, verbi gratia, quamuis sit vtile ad consequendam victoriam, & veluti quædam pars eius non obstat: quia qui hoc postulat à Deo, & ob id aliquid promittit, non ordinat, & postulat à Deo propriam incolumitatem tanquam medium ad inferendum malum alteri, sed per se tantum respiciendo ad bonum & commodum propriæ naturæ. In victoria autem duo distinguí possunt: immunitas à proprio malo, & offensio alterius: & in hoc posteriori consistit malitia iniustæ victoriæ: quod si ad hoc ordinaret incolumitatem, absque dubio votum esset illicitum. Primum autem per se non est malum, & ad illud spectat non occidi, aut non vulnerari, & ideo propter hoc præcise aliquid vouere non videtur illicitum.

Sed vrget quispiam: nam licet allata vera sint, considerando in comuni puram defensionem, vel liberationem à morte, vulnere, &c. tamen in indiuiduo & moraliter loquendo, quatenus talis defensio coniuncta est cum offensione alterius, vix est

A separabilis à malitia illius: quia moraliter loquendo auxilium est ad offensionem. Explicatur ex his, quæ apud homines contingunt: nam si quis assistat alteri in duello, vt dumtaxat eum à malo defendat, censetur homicidio alterius contrapugnantis cooperari, etiam si malum alteri non inferat, neque talem habeat directè intentionem. Similiter: si quis socium se præberet eunti ad adulterium, solum vt eum à malo tueretur, absque vlla alia cooperatione, censetur illum adiuuare ad malum: ergo idem dicendum est in nostro casu respectu Dei: Nam qui voluntariè se ingerit periculosa actioni alioqui iniusta, & in illa vult specialiter protegi à Deo, quoad suam defensionem, virtualiter videtur velle iuuari à Deo ad illam actionem. Et confirmatur ex his, quæ diximus de eo, qui vouet aliquid Deo pro victoria, sed de facto iniusta, qui licet possit expectare à Deo bonam Dei actionem: tamen quia in indiuiduo victoria illa est coniuncta moraliter loquendo malitiæ iniusti belli, censetur postulare à Deo iniustam victoriam: quæ doctrina videtur adæquatè procedere in casu nostræ obiectionis.

Ad argumentum respondetur, quod si vouens non separet in victoria, aut vindicta iniusta actionem Dei à malitia hominis, & sub illo titulo intendat victoriam, aut vindictam iniustam, grauiter peccabit, & votum erit nullum: si verò separet & recta intentione procedat votum validum & iustum erit. Nec exempla humana sunt similia: quia homo tenetur non concurrere, non solum ad malitiam actionis formaliter, verum neque ad materiale eius, aut ad quodcunque aliud, quouis modo illi coniunctum: aliter tamen se habet Deus: quia non tenetur non concurrere ad bonum coniunctum malitiæ actus, imò sine eius concursu generali res non fient, & ad eum pertinet separare pretiosum à vili, non verò ad hominem. Ad confirmationem, quæ plusculum difficultatis habet: respondetur negando consequentiam, etenim in victoria iniusta duo licet considerare. Vnum est Dei concursus, qui vt à Deo est, bonus est: alterum est malitia victoriæ, quæ vt sic ab homine est: & ista duo licet per intellectum separabilia sint, secundum rem verò non ita, quare pugnant in praelio iniusto, & vouens aliquid pro victoria consequenda, interpretatiue vult victoriam iniustam: quia actio Dei malitiæ illi coniuncta est, nec

Rf sepa-

Caietan.
Nauar.
Sotus.

II

10

separabilis, nisi per intellectum, & postulat iuxta finem vouentis interpretata est: at verò defensio, & offensio, incolumitas duellantis, & occisio contrapugnantis secūdam rem separabiles sunt: quare qui postulat a Deo incolumitatē, nō ob id postulare dicitur occisionem inimici: quia primum sine secundo reperiri potest: vnde non mirum postulari vnum sine altero a vouente aliquo pro sui incolumitate, & liberatione a morte, & vulneratione.

12

Vltimò dico. Si votum fiat sub cōditione turpi habente rationem puræ conditionis, non causæ vel rationis vouendi, putā quia bonum ordinatur ad malum solo euentu, verbi gratia si sequatur victoria offeram mille, votum validum erit. Sed modus vouendi irrationalis: quia naturæ rationalis est conferre vnum alteri, vt aduertit Caietanus, qui tenet nostrum assertum, & Nauarrus vbi supra. Sed putat Sotus, esse impossibilem modum vouendi: quia nullus (inquit) sub mera conditione vouet, sed Deum sui sceleris patronum compellat: nihilominus hæc impossibilitas non ita clare apparet: quare si in casu raro contingat, votum ita fieri, vt conditio turpis sit dumtaxat suspensiuæ actus, votum validum erit: quia de re bona, & sine malo fine; conditio autem turpis, licet in matrimonio habeatur pro non adiecta ex præsumptione iuris in fauorem matrimonij; in alijs verò si pura conditio est, suspendit consensum; post impletam verò obligabit votum, quia licite impleri potest. Circa secundam conclusionem est

Caiet.

Nauar.
Sotus.

DISPUTATIO IIIII.

*An votum de opere indifferenti
valeat?*

1

RO negatiua arguitur: nam in indiuiduo, & in exercitio nullum opus indifferens est, iuxta mentem Diui Thomæ. Et enim cuius operi aliquis finis præfigendus est ab operante. At si operi indifferenti apponatur finis malus, opus ipsum malum est, si nullus in particulari, hoc ipso opus malum est, quia caret fine: si verò præfigatur finis bonus, opus bonum est: ergo nullum votum potest fieri de re indifferenti vt sic. Probatur consequentia: quia

A votum fit de actu aliquo exercendo in indiuiduo, & in exercitio, & sub ista consideratione, si opus malum redditur, non erit votum de illo: si verò bonum, iam non est de re indifferenti. Pro parte verò affirmatiua arguitur: quia res indifferens appositio bono fine, cessat esse indifferens, sed hoc ipso quod vouetur apponitur illi bonus finis, scilicet esse materiam voti, & ad Dei cultum referri: ergo votum de re indifferenti validum est.

Pro decisione dico primò. Qui vouet opus indifferens vt sic, non emittit votum validum, neque obligatorium. Probatur ratione Diui Thomæ: quia opus indifferens vt sic, idest manens in sua indifferencia, non est Deo gratum, eo quod caret debito fine: sed vt promissio valida sit, debet esse de re grata ei, cui fit, quo certe caret opus indifferens: cum neque gratum sit Deo, neque in vsum: ergo. Secundo probatur argumento primo posito in principio disputationis.

Secundo dico. Si operi ex suo genere indifferenti apponatur finis bonus moraliter, ad cuius allecationem opus promissum aliàs indifferens habeat proportionem, votum de illo opere sic emissum validum est, & obligatorium. Probatur: quia opera indifferencia adiuncto fine proportionato opera virtutis fiunt: ergo de illis vota emissæ valida erunt. Sed pro explanatione summo opere aduertendū est: quod vt actus ex suo genere indifferens sit materia voti ex appositione finis honesti, non fat est, quod ex libertate, aut falsa apprehensione operantis in eum finem referatur, sed oportet, vt talis relatio prudenter fiat, & cum proportionem, ac fundamento alicuius conuenientia inter tale medium, & talem finem: idest quod sit vtile ad illud, vel proxime, vel mediātibus alijs:

D quia aliàs imprudens esset relatio talis medijs ad talem finem, & relatio illa esset ficta, aut fundata in falsa apprehensione sic referentis. Ex hoc resoluuntur multa dubia, verbi gratia. Vota, quæ a forminis fiunt non nendi, vel non coquendi in die Sabathi in honorem Deiparæ, non sunt valida, neque obligatoria: quia illa relatio sine fundamento fit: quid enim cōducit ad honorem Virginis nō nere, filare, aut nō coquere, si adhuc libera est mulier, vt se in alijs operibus seruilibus exerceat? Quapropter illa opera sic promissa, etiā appolita illa relatione ad talem finem indifferencia manent.

Se-

Secus autem esset si votum fieret de cessando ab omni opere seruili, vt hac ratione vouens expeditior fieret ad vacandum diuinorum considerationi; tunc enim esset validum votum, cum tale opus in illum finem relatum bonum efficiatur, & digna materia voti. Vota non loquendi, vel non ludendi cum aliquo, vel ad aliquem certum ludum, quando solum fiunt, quia colloquiū vel ludus vouenti sunt ingrata, non sunt valida, nec indigent dispensatione, vt non feruentur: cum in illum finem relata non cedant in diuinum cultum: secus esset si fierent, quia ex talibus actionibus datur occasio peccandi, vel dilapidandi substantiam vouentis. Imò si ex his actionibus cum vno exercitis sequeretur occasio rixandi, iurandi, aut quocunque modo peccandi, votum de non exercendis his actionibus cum illo, validum esset. Similiter: si quis voueret non ingredi talem domum, in qua habet peccandi occasionem, quamuis haberet animum ingredendi alias, in quibus habet similes occasiones, votum esset validum, si re vera fieret intuitu tollendi tales occasiones: quia non solum omnino tollere occasiones peccandi, sed etiam illas minuere honestum est. Et ad hunc modum iudicandum est de similibus obiectis, quæ videntur indifferentia, consulta, & examinata intentione vouentis, quam in his casibus consulere sæpe necessarium erit. Denum in huiusmodi votis de operibus indifferentibus propter honestos fines considerare oportet: quod quamuis à principio obligent existente fine, illo tamen cessante cessare etiam obligationem voti ex defectu materia: vt in exemplo de voto non ingrediendi domum vbi erat occasio peccandi, si ab ea domo auferatur talis occasio, cessat obligatio eam non ingrediendi: quia res ad suam indifferentiam reddit, de qua votum fieri non potest.

Dico vltimò. Vouere rem indifferentem vt sic, peccatum est dumtaxat veniale. Prior pars patet: quia offertur Deo vt gratum, & in eius cultum, quod his conditionibus omnino caret, vnde vana est, & stulta huiusmodi promissio. Secunda pars probatur: quia licet hæc materia non sit apta voto, non est directe iniuriosa, & contumeliosa Deo, vt supra de vouente opus peccaminosum dicebamus disputatione prima: nam qui vouet actum indifferentem, non vouet positiuè facere actum illum sine fine bono: iam enim votum il-

lud non esset de actu indifferenti, sed de actu malo & otioso: qui ergo vouet actum indifferentem, tantum negatiuè se habet circa finem: idest non apponit bonum finem, & ita non est adeò iniuriosus, & contumeliosus in Deum: quia non proficitur aliquid per se contrarium bonitati diuinæ. Etenim Deus potest esse autor actus indifferentis, & velle illum: solum ergo deficit: quia promittit rem inutilem, vel quia in promittendo omittit bonum finem, quem debuisset adhibere, vt promissio esset valida: hic autem defectus levis est ex leuitate materia.

Ad primum in disputationis initio positum, quatenus intèdit facere superfluum hanc disputationem, respondetur primò, argumentum non procedere secundum sententiam multorum Theologorum putantium, etiam in indiuiduo posse reperiri plures actus indifferentes. Secundo & melius, supposita sententia D. Thom. oppositum sentiētis, eum, qui vouet actum indifferentem non vouere facere positiuè illum actum sine fine, sed vouet actum, & negatiuè se habet circa finem: idest non recordatur, quis sit ei finis præfigendus in executione. Hoc tamen non est vouere actum malum, sed indifferentem, qui tamen si fiat præcise, vt promissus est, malus vel inutilis est futurus.

Ad secundum, quatenus militat contra secundam assertionem respondetur, non quamcunque appositionem finis reddere actum indifferentem materiam legitimam voti: Nam vt dixi potest apponi finis ex apprehensione falsa, & libertate vouentis, quæ non tollit indifferentiam actus: imò etiam si tollat eam, & faciat actum esse virtutis, si tamen non sit prudenter referibilis in Dei cultum, & honorem, non propterea sit legitima materia voti. Huius rei sunt multa exempla, præter allata superius: agitare tauros, esto sit res indifferens, imò quamuis fingatur esse actum virtutis ad exercendum milites (quod falsum esse credo) non potest esse legitima materia voti: quia non est referibilis in Dei cultum: vnde votum de ea agitatione nequaquam validum est, sed peccatum eam vouere. Ludere cum debitis circumstantijs pertinet ad quandam virtutem, quæ Eutrapelia dicitur, & tamen non est debita materia voti: quia ad Dei cultum non est prudenter referibilis, neque cum eo habet convenientiam: quis enim dicat, quod vo-

tum de ludēdo, & comēdijs, ac conuiuijs interessendo, sint valida, & obligatoria. Et si obijcias. Omnis actus virtutis Deo placet: ergo talis actus potest esse materia voti.

8

Respondetur negando consequentiam: quia cum votum sit de numero principiorum actuum Religionis, quibus Deus colitur, & honoratur, plus requiritur, ut aliquis actus sit materia voti, quam esse virtutis actum: requiritur namque, ut inter illos actus, & cultum Dei sit aliqua convenientia rationabilis, qualis certe non est in actibus praefatis: qui licet ad virtutes spectant, ex tamen sunt imperfectorum hominum, & eliciunt actus, quandam imperfectionem includentes: & ideo ex promissione illorum non colitur, neque honoratur Deus, neque actibus imperfectorum, qui sunt quodammodo quasi quaedam permissiones. Aliter puto iudicandum de voto pergen- di in agrum sanitatis consequendae gratia: nam sanitas medium est ad multa virtutum egregia opera exercenda. Sed de materia huius obiectionis inferius dicemus copiosius. Circa tertiam conclusionem est

DISPUTATIO V.

An quando votum est de materia partim impossibili, partim possibili, & si mul-
mul impossibile sit va-
lidum?

1

Non disputo modò, quando materia voti est impossibilis, & ita una, ut sit indivisibilis, votum enim de hac materia est prorsus inualidum, ut probatum est circa conclusio- nem tertiam, & citra cōtrouersiam recipi- tur. Sed disputatio instituitur, ut in titulo sonat quando tota materia voti componi- tur ex partibus, quarum singulae, vel om- nes, vel aliqua sunt possibiles, tota verò integra impossibilis est; an tunc votum de toto impossibili obliget ad partem impos- sibilem?

Et videtur vera pars affirmatiua primò ex regula. *Si non valet, quod ago, ut ago, va- let, ut valere potest*, cap. vnico. §. primo de desponsatione impub. in 6. quam regu- lam esse in votis seruandam ait Syluester, votum, 4. quaestione 2. dict. 4. & approbat Panormitanus in cap. *quidam*, de conuers. coniug. & facit etiam regula iuris 37. in 6. *utile per inutile non vitiatur*. Secundo pro-

A batur exemplis: nam qui vouet ire geni- bus flexis Hierosolymam, tenetur ire mo- do possibili, reiecto impossibili. Item, si quis voueat in triduo ire Romam, tenebi- tur ire in sufficienti tempore. Præterea si quis vouit ieiunare totam Quadragesimā, & non possit integram, sed potest par- tem, tenebitur partem possibilem adim- plere.

Pro parte negatiua arguitur primò ex his, quæ diximus in præcedenti disputa- tione, cum qui promisit rem indifferen- tem ut sic, non teneri illam facere prop- ter bonum finem sublata indifferentia: er- go qui vouet aliquod totum impossibile, non tenetur reiecta parte impossibili ad possibilem seruandam. Item: si quis vouet confiteri, & postea non possit, ex vi voti non tenetur de peccatis dolere, licet do- lor ut pars Sacramenti in Sacramento cō- fessionis fuerit inclusus. Item: si quis vouet in designato die ieiunare, in quo nō potest abstinere a carnibus, non obligabitur in cæteris obseruare ieiunij formam: quia il- lud non est ieiunium. Præterea: vouet quis ædificare templum, quod illi est impossi- bile, licet possit ædificare sacellum in alio templo, non tenetur: & sic de alijs.

Pro decisione primò notandum, dupli- citer posse considerari hæc vota de toto aliquo impossibili, cuius aliqua pars possi- bilis est. Vno modo quando materia habet hanc impossibilitatem ante voti emissio- nem. Secundo modo, quando post emis- sum votum materia, quæ antea possibilis erat, facta fuit impossibilis in totum, vel in partem: & isto posteriori modo non disputo in præsentiarum, acturus cum D. Thom. articulo immediatè sequenti ad ter- tium, sed tantum disputamus nunc de his votis priori modo, cuius rei decisio vix potest certis thesibus comprehendi, cona- bor autem,

D Vnde dico primò. Quoties materia to- talis voti est totum aliquod moraliter, & secundum ordinarium usum indivisibile, quamuis aliqua eius pars physicè sit pos- sibilis, votum factum de illo toto non obli- gat. Explicatur exemplis partis negatiua, ubi clarè liquet, materiam illorum voto- rum, licet sit diuisibilis physicè, tamen ut componunt partes illud totum, indivisi- bilis est: quod a posteriori agnosces: Nam conditio impossibilitatem inducens, se- parari non potest ab actu possibili, co- manente utili ad componendum totum.

Pro-

Syluest.

Panorm.

Probatur: quia in his, & similibus casibus votum directē cadit in totam illam materiam, vt vnum quid est, & indiuisibile moraliter, & secundum ordinarium vsum: aliud signum vnitatis huius compositi adhibent alij, & Sotus insinuat, quando voti materia integra ita est impossibilis ratione collectionis partium, vt non appareat aliqua maior ratio obligationis in vna parte, quā in alia. Nam si votum non obligat ad collectionem partium propter impossibilitatem, & in vna parte non est maior ratio, quā in alia, etiam non obligabit ad partem aliquam determinatē: cum non sit maior ratio vnius, quā alterius: ergo ad nihil obligabit. Sed hoc signum debet expendi per primam regulam, vt verum habeat, quando scilicet vnicum votum fertur in collectionem partium tanquam in vnum obiectum impossibile, vt si quis voueret ieiunare, & per totum diem fodere, aut militare, quæ partium collectio incōpossibilis est, & partes singulæ licet possibiles sint, simul vouentur: nec est maior ratio obligandi ad vnam, quā ad alteram, tunc votum non valet. Secus dicendum est in voto ieiunandi totam Quadragesimam in eo, qui non potest omnes dies ieiunare, sed tantum partem, ad quam tenebitur: tum quia satis est numerum dierum posse determinari prudentis consilio, indeterminatio verò quasi materialis est, & propria voluntate potest magis ad hos dies, quā ad alios: tum quia hoc votum virtute multa sunt, vt statim dicemus.

Secundò dico. Quando materia totalis voti non est totum aliquod moraliter, & secundum vsum ordinarium indiuisibile, vt modo explicabamus, sed est tantum vel species quedam actuum, aut collectio eorum, tunc licet non sit possibile totam materiam, & singulas partes seruare, nihilominus votum obligat ad partes vel collectionem partium possibilem, quando de contraria intentione vouentis non constituerit. Hæc assertio videtur ad mentem Diui Thom. in articulo sequenti ad tertium, vbi loquitur de impossibilitate superueniente post votum: sed eadem ratio est de illa, quæ extat, dum votum fit: & nostra assertio cōmunis est Theologis in 4. distinctione 38. & Summistis verb. *votum*, & alijs, & probatur argumentis factis pro parte affirmatiua: & declaratur ex lege citata, si quis: quia in casu assertionis votum licet vnū appareat virtualiter multa sunt, vt in voto ieiunandi

A totam Quadragesimam, quod virtualiter complectitur vota singula pro singulis diebus: vnde qui non potest totam ieiunare Quadragesimam tenetur ad eos dies, in quibus potest. De voto verò recitandi officiū diuinum ad quid teneatur qui non potest integrum diximus supra, titulo de Horis Canonicis: nam quoad hoc par ratio est de lege Ecclesiastica, & de voto. Item votum castitatis, quod emittit vxoratus censetur obligare non ad omnimodam castitatem, quia hoc fit in iniuriam coniugis, sed ad non petendum debitum, quod fuit in potestate vouentis, vt habetur in iuribus allatis: & ratio est, quia castitas non est vnum totum indiuisibile, sed est collectio plurium actuum, quorum singuli per se materia legitima voti sunt: vnde materia illa potest negatiue explicari, scilicet non vti Veneris quantum possibile fuerit, & ideo licet quoad aliquid non sit possibile, quoad cætera obligat.

Tertio dico. Quando impossibilitas materię voti provenit ex modo accessorio actui principaliter promisso, votum obligat ad actum ipsum secundum se secluso modo. Assertio desumpta est ex Nauarro cap. 12. & probatur rationibus factis pro parte affirmatiua. Præterea, quia impossibilitas, aut impedimentum accessorij non redundat in principale, vt habetur cap. vnico. de consecratione Ecclesiæ in 6. Item: quia in huiusmodi votis concurrunt duæ voluntates. Vnā volēdi se obligare ad principalem actum, verbi gratia, peregrinationem Hierosolymitanam. Altera obligandi se ad modum, putā sine vectore iumento: prior absoluta censetur sine conditione: aliter dicendum erit si actus principaliter promissus inuenitur impossibilis: quia tunc cessant accessoria, etiam si possibilia sint, vt si quis vouet peregrinari sacco indutus, cessante possibilitate peregrinationis cessat obligatio induendi sacum. Obijcies. Siquis vouet ire Romam equitando, aut nauigando, quia credidit nec facultatem, nec opportunitatem sibi futuram ad eundem tali modo, non tenetur postea pedestre ire, & tamen hoc contingit propter impossibilitatem modi accessorij. Respondetur. Hic modus mutat notabiliter difficultatem materię principalis, & non censetur actus volitus sine tali modo: & licet modus sit accessorius in ordine ad actum principalem, tamen in ordine ad consensum voti, ita est necessarius, vt error circa illum substantia

tialis censeri debeat, & consequenter impossibilitas eius in totam materiam redundat.

6 Hæc asserta intelligenda sunt, nisi aliter constet de intentione vouentis, quæ in votis est tota obligandi ratio: sed quid si post diligentem examinationem intentionis vouentis, & circumstantiarum omnium non potest certo constare de intentione vouentis, sed res manet dubia? De hoc dicemus inferius peculiari disputatione, quid agendum sit in votis, quando pendet eorum firmitas ex intentione vouentis, quæ tamen dubia est post diligentem explorationem.

Argumenta partis affirmatiuæ probant secundum dictum, posita verò pro parte negatiua, primum: nec video difficilem solutionem, si expendantur à me dicta. Sed primum pro parte negatiua habet plusculum difficultatis contra secundum dictum: ad quod respondetur negando consequentiam: nam finis & actus propter finem promissus non comparantur, ut duæ partes materiæ promissæ per se separabiles, sed finis est tota ratio, & motuum operandi, & ideo simul cum actu componit votum totum indiuisibile.

7 Hæc quæ dicta sunt, quando materia voti partim possibilis est, partim impossibilis, cum proportionem intelligenda sunt, quando obiectum voti includit aliquid licitum, & aliquid illicitum: quia malum reputari debet impossibile in ordine ad votum: ut pote incapax obligationis. Exemplum sit in voto dandi eleemosynam de omni lucro, etiam iniusto: vel si quis voueat nudus peregrinari: in his enim, & similibus prædicanda est doctrina tradita: videlicet quando materia voti includit licitum & illicitum, votum obligat ad licitum, non ad illicitum: nisi principalis ratio vouendi fuerit prauitas materiæ, seu turpe motuum, vel nisi de intentione vouentis constet fuisse non obligari ad vnam partem sine connexionem alterius, vel quasi sub conditione illius. Denique omnia, quæ modo dicebamus quando materia integra est impossibilis, & quæ dicemus disputatione sequenti, huic rei applicanda sunt.

DISPUTATIO VI.

Affinis præcedenti. An votum de non peccando sit validum?

1 **T** videtur vera pars affirmatiua: quia non peccare subest humane voluntati, aliàs peccare non imputaretur volenti delinquere: ergo potest esse materia voti, de cuius ratione est esse voluntarium: confirmatur: quia non peccare est legitima materia præcepti. Certum est enim præceptum esse de non peccando: ergo potest etiam esse materia voti. Pro parte negatiua facit: Nam totam collectionem peccatorum vitare est impossibile fragilitati naturæ lapsæ: at votum de re impossibili non est validum, ut in præcedenti disputatione docuimus: ergo.

2 Pro decisione dico primò. Votum numquam peccandi mortaliter validum est. Ita Soto lib. 7. de iustitia, quæstione prima, articulo tertio, & post eum omnes discipuli Diui Thomæ: Nauarrus cap. 22. numero 63. ait, huiuscemodi votum esse de re adeo difficili, ut vel non obliget, vel facile dispensandum. Sed priorem eius dicti partem non approbamus. Etenim quia licet non peccare mortaliter sit impossibile per naturam, est tamen possibile per Dei gratiam, quæ præsto adest non reiicientibus ipsam. Quidam sub distinctione loquuntur: nam si vouens non peccare lethalliter, constans sit, votum validum est: si verò fragilis, & qui sæpe solet occumbere, votum ut pote de re difficili, & moraliter illi impossibile, inuvalidum est. Distinctio non placet: quia cuique etiam fragili, nisi velit diuinum auxilium paratum abijcere, possibile est etiam moraliter non peccare mortaliter. Assentior autem Nauarro in eo, quod ait, esse sufficientem rationem, ut tale votum dispensetur propter periculum: Imò consultum est, tale votum non emittere propter idem periculum: quia rari sunt, qui in omni occasione gratiæ diuinæ auxilium amplectantur, maxime fragiles.

3 Dico secundò. Votum nunquam peccandi venialiter inuvalidum est: quia est de re moraliter impossibili, non solum per naturam, verum neque per gratiam ordinariam, seculo specialissimo privilegio,

gio, quod fortasse soli Dei Genitrici concessum est. Quidam moderantur hoc dictū & aiunt votū de non peccando venialiter ex deliberatione ac plena aduertentia non esse inualidum, licet sit minus expediens, minusque consulendum, quā præcedēs: ita Suarez tomo 2. de Religione lib. 2. de voto cap. 3. numero 4. Ratio eius est: quia id quod fit deliberate, potest natura humana lapsa vitare, & non vitare, & ex parte diuinæ gratiæ etiam possibile est: nec ad hoc indigent homines priuilegio, sed sola diuina gratia ordinaria, & quia multi per totam vitam his peccatis venialibus vitatis vixerunt. Mihi verò omnia eius autoris fundamenta falsa videntur, quæ confutare non est huius loci: & censeo absolute esse dicendum, vota de nunquam peccando venialiter, imò & votum nunquam peccandi venialiter ex deliberatione, nedum ex surreptione, qualis reperitur in motibus primo aut secundo primis, non esse validum propter impossibilitatem moralem ea peccata vitandi, iuxta illud: *septies in die cadit iustus*, & illud 1. Ioannis 1. *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus ipsi nos seducimus*: quod etiam de tota collectione quorumcunque venialium puto esse intelligendum. Et Concilium Tridentin. Sessio 6. can. 23. multum fauet nostræ assertioni, dū anathema indicit ei, qui dixerit hominem in tota vita posse vitare omnia peccata, etiam venialia, nisi ex speciali Dei priuilegio. Et nō distinguit Synodus de collectione deliberatorum venialium, aut ex surreptione: & ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. Item: quia quidam censent, & non inepte, esse moraliter impossibile vitare peccatum omne mortale: ergo potiori ratione id dicendum de peccatis omnibus venialibus, etiam quæ non fiunt ex surreptione.

4 Contra secundum dictum obijcitur. Homo ex lege naturali, & diuina tenetur vitare omnia peccata venialia, non solum diuini, verum & collectiue: ergo signū est illud obiectum non esse impossibile: quia lex non est de re impossibili: ergo esse etiam potest materia voti. Confirmatur: nam possibile est habere propositum abolutum nunquam peccandi venialiter, qui enim propositum contrarium haberet, nō esset immunis à peccato: ergo potest saltem illud propositum esse voti materia. Respondetur primo, non dari vnā legem obligantem ad vitanda omnia peccata ve-

nialia, atque ita neque posse dari vnū votum. Respondetur secundo. Dato posse esse vnā legem de vitandis omnibus venialibus (quæ tamen non extat) & concessio illud obiectum esse possibile metaphysice loquendo, non tamen est possibile moraliter: quia humano modo fieri nequit, neque fieri vnquam contingi, nisi ex priuilegio speciali: illa prior possibilitas obiecti sat est ad legem diuinā, & naturalem: hæc posterior necessaria est ad votum. Ratio discriminis est: quia lex naturalis, & diuina dumtaxat respiciunt conuenientiā naturæ humanæ ad obiectum præceptum, non attendentes ad impedimenta ex parte fragilitatis naturæ, & ad rebellionem carnis, & huiusmodi: vnde ea obiecta reputat possible, quæ absolute, & metaphysice sunt possible. At verò votum, sicut & lex humana, non solum attendunt præfatam conuenientiā naturæ humanæ ad obiectum, verum & potestatem, ac possibilitatem metiuntur, attenta fragilitate naturæ & coniunctione spiritus ad carnem. Quare in suo obiecto exigunt non solum possibilitatem metaphysicam, sed etiam moralem: id est quod obiectum sit possibile fieri humano modo: sic autem non est possibile homini in natura lapsa vitare omnia venialia collectiue, nisi ex priuilegio speciali: vnde neque de hac vitatiōe potest fieri validum votum. Ad confirmationem negatur antecedens: quia sicut homo non potest vitare omnia venialia, ita neque habere propositum vitandi omnia.

5 Dices. Potest homo habere propositū vitandi, quantum sibi possibile fuerit omnia venialia, & hoc ipsum vouere: & tunc validum erit votum: quia de obiecto possibile. Respondetur negando consequentiam: quia ad propositum habendum non est necesse hominem agnoscere determinatē, quæ proponuntur facienda, vt quando quis proponit sanctē viuere. Caterum ad votū emittendum non sat est rem esse in communi, & in confuso possibilem; sed ulterius necesse est fieri de re determinata, quæ moraliter loquendo possit agnosci saltem probabiliter cum impletur: aliās homo vouens anxius semper esset de impletione sui voti. Obiectum autem illius propositi valde cōfusum est, & incertum, quis enim hominum cognoscere valet, an faciat, quod in ipso est ad vitanda omnia venialia peccata, maxime ea, quæ per surreptionem committuntur?

6

Contra idem secundum dictum est obiectio: nam ex eo & dictis in explanatione eius sequitur, non solum votum de nunquam peccando venialiter esse invalidum, sed etiam de non peccando venialiter in certis materijs: verbi gratia votum de vitandis omnibus motibus secundum primis contra castitatem, vel contra fidem, vel temerarias cogitationes indeliberatas contra proximum. Consequens videtur falsum: ergo. Probatur sequela: quia non minus impossibile est homini cauere hos motus in vna materia, quam in omnibus. Etenim impossibilitas cauendi omnes motus secundum primos in omni materia, non solum sumitur ratione multitudinis, sed etiam ratione indeliberationis in materia, ad quam natura lapsa propensa est. Probatur minor, alias votum castitatis non includeret hos motus sub materia sua: & consequenter si quis Religiosus per surreptionem peccet venialiter in materia castitatis, non peccabit contra Religionem, neque grauius, quam non habens castitatis votum; quod absurdum videtur. Respondetur. Argumeto conuincor quod si quis faceret votum seorsum de vitandis motibus secundum primis in materia castitatis, & similibus, ita quod tota, & integra materia voti esset vitare eos motus, non esset validum votum: at si quis emittat votum castitatis, & peccet admittendo motus secundum primos contra eandem castitatem, peccabit contra votum castitatis venialiter propter imperfectam transgressionem voti, quod versatur circa materiam studiosam, & de se plene deliberabilem: Nam tunc per naturalem consequentiam in actu indeliberato potest inueniri venialis culpa circa tale votum. Ita enim fit de illo obiecto votum, sicut solet præceptum, vel consilium fieri: & ideo sicut præceptum suo modo etiam actus imperfectos prohibet, ita & votum, quod in particulari materia non est inconueniens, esset autem magnum in vniuersali materia omnium peccatorum.

7

Tertio dico. Votum de nunquam peccando absolute, & quocunque modo non est validum. Ita communiter omnes, Sotus, Nauarrus, Aragon, Valencia, & alij: & videtur sequi manifeste ex præcedenti dicto: quia impossibile est vitare omnia peccata, etiam venialia, nisi ex speciali privilegio concessio soli Beate Virgini, ut Concilium Tridentinum diffinit, & Mileuitanum antea diffinierat can. 6. 7. & 8. ergo

A tale votum ut pote de re impossibili invalidum est.

Circa hoc tertium dictum est dubitatio mota ab omnibus citatis autoribus. An est votum de nunquam peccando non obliget ad obseruationem totius materie in eo voto inclusa, saltem obliget ad partem possibilem, sicut supra disputatione præcedenti dicebamus de voto, cuius vna pars est impossibilis, & altera possibilis: Et communis sententia est, tale votum non esse validum, neque obligare ad partem possibilem. Oppositam sententiam tuetur Suarez, lib. 2. de voto ca. 3. a num. 13. vsque in finem. B
dicens votum de nunquam peccando obligare ad vitanda omnia peccata deliberata, vel saltem mortalia. Probat: quia hæc pars illius obiecti possibilis est, & non est per se connexa cum alia parte impossibili. Itæ, quia intentio vouentis videtur illo modo interpretanda secundum intellectum in casu non multum dissimili approbatum in cap. ad nostram, 3. de iure iurando. Tertio. Quivouet confiteri omnia peccata venialia, licet non obligetur ad confitenda omnia, quæ per surreptionem committuntur, aut memoriam fugiunt, saltem tenetur ad omnia, quæ post moralem diligentiam memoriam occurrunt: ergo & votum non peccandi, licet ad totum non obliget, obligare poterit ad possibile moraliter cum diuina gratia, quale est vitare omnia peccata, quæ cum deliberatione integra & sufficiente ad peccandum mortaliter in materia graui committuntur.

Suarez.

Mihi non placet à communi sententia tot & tam insignium virorum recedere, & existimo tale votum non esse validum, neque obligatorium ad seruandum partem possibilem. Rationes quibus mouetur præfati autores libet adducere: præcipue, quia dicto Suarez displicent, & earum vim conabor ostendere. Prima ratio, quia tale votum est adeo imprudens, ut censi debeat esse nullum: quæ certe non est efficax, nisi adiunctis sequentibus: nam imprudentia non tollit votorum valorem. Secunda: quia hoc votum est de toto illo obiecto impossibili per modum vnius integre materie, cuius partes non intenduntur, nisi ut totum componunt, scilicet integram innocentiam, & carentiam culpæ. Hoc impugnat præfatus: nam qui sic vouet, potius intendit omnia & singula diuim vitare; unde non intendit collectionem, nisi ut quandam multitudinem, vel numerum, cuius singulæ partes

8

res per se intenduntur. Secundò conatur vim huius rationis enervare adductis similibus de vouente castitatem, qui non collectionem tantum, vt sic, sed singula peccata in illa materia vitare promittit; & qui vult nunquam peccare mortaliter, non solù carentiâ totius culpæ collectiue, sed etiam singularum intendit ac promittit; nam proprium eius motui est vitare offensionem Dei, quæ in singulis culpis inuenitur.

9 Pro solutione horum, & similium, & vt penetres fundamentum sententiæ Soti, & aliorum, aduerte signum ad dignoscendum quando aliquod totum compositum ex possibili, & impossibili est integra materia voti per modum vnius: an verò totum à vouente per se primò intenditur, secundariò autem partes: tunc materia integra voti est ipsum totum; quod si sit impossibile fieri, votum de illo toto est nullum: si verò partes per se primò intenduntur, compositum verò secundariò: tunc quamuis totum sit impossibile, si aliqua partes sint posibles, voti valor sumitur ex parte, vel partibus possibili-
bus. Exemplum primi est in voto nunquã peccandi, quod cadit per se primò supra illud totum: *Nunquam peccabo*: quia vouens per tale votum intendit per se seruare se immunem ab omni culpa: & quia hoc nequit fieri sine vitiatione singularum culparum, id secundariò intenditur. Exemplum secundum, in voto ieiunandi totam Quadragesimam, quod cadit primò, & per se supra ieiunia singularum dierum, & secundariò supra illud totum: *Volo ieiunare per totam Quadragesimam*. Hoc autem esse verum agnoscitur ex fine emittentis illud votum, qui est inaceratio carnis; quæ certè non fit per se primò à ieiunio Quadragesimali vt sic, sed à ieiunio singularum dierum.

10 Hoc supposito dico ad primam replicam præfati contra secundam rationem nego antecedens, & probationem eius: qui enim facit votum nunquam peccandi non intendit per se primò vitare singula peccata; sed potius secundariò, vt componunt totum; quia finis eius est immunem se seruare ab omni labe peccati. Dices: ergo qui facit votum de non peccando mortaliter, si semel frangat illud, non tenebitur amplius seruare votum: quia iam impossibile est illi innocentiam seruare. Respondetur, negando consequentiam, quia communiter mens vouentis non peccare mortaliter, non est seruare innocentiam illibatam, ita vt si semel corruat, non teneatur voto: sed sic seruare in-

A nocentiam, vt si semel succumbat peccato, postea resurgens à peccato, ad eandem seruandam conetur. Nec similia adducta contra illam rationem probant: nam illud votum de castitate seruanda negatiuè explicatur, id est, *Promitto non vti venereis actibus*; ac proinde immediatius fertur ad actus, & partes ibi inclusas vitandas, quàm ad castitatē in communi, vt totum est: finis enim illius voti est mundicia mentis, & corporis, quæ per singulorum Venereorum vitiationem primò, & per se acquiritur, secundariò inde resultat castitatem seruare. Secus contingit in voto nunquã peccandi, vt declaratum est. Et ad aliud simile de voto non peccandi mortaliter, iam dictum est; quæ omnia intelligenda sunt, vt communiter fiunt, vel intentantur fieri hæc vota: nam ex intentione vouentium posset hic ordo immutari, sed nos non loquimur in hoc casu.

B Tertia ratio pro sententia Soti, & aliorum egregia est ex regula superius posita. Nam quoties materia voti est totum aliquod impossibile, etiam si constet ex partibus possibili-
bus, si tamen non est maior ratio vouendi vnam, quàm aliam, votum ipsum inu-
C validum est, & non obligat ad partes posibles; sed quando emitteretur votum de non peccando, non est maior ratio de vno peccato vitando, quàm de alio: ergo votum illud non obligat ad vitandum peccatum possibile vitari. Hanc rationem conatur debilitare præfatus, dicens: regulam esse intelligendam, quando prudenti arbitrio non potest fieri determinatio ad vnam partem possibilem magis quàm ad aliam: v. g. qui vouit ieiunare totam Quadragesimam, & prudenti arbitrio potest tres dies in qualibet septimana ieiunare, tenetur. Itē si quis vouit alere decem pauperes, & non potest alere nisi vnum, tenetur. Ita, inquit, qui vouit nunquam peccare, cum non possit in hoc totum, prudenti arbitrio potest determinari, quod potest vitare mortalia, & aliqua venialia: & illa ex vi voti præfati tenebitur vitare. Certè, si res bene inspicatur, neganda est consecutio ab illis votis ad istud, de quo disputamus: tum propter fines diuersos istius, & illorum votorum, vt dictum est: tum quia moraliter loquendo potest prudenti arbitrio determinari possibilitas istius vouentis ad tres dies, & alterius ad quinque, &c. & designatio materialis istorum dierum relinquitur arbitrio vouentis. At vix potest intelligi, quo modo prudenti arbitrio determinetur hunc vouentem
R r 5 posse

posse vitare murmurationes, & non mendacia, posse fornicationem, & non superbiam.

12 Dices, posse determinari ad hoc quod est non peccare mortaliter, sed iam cessat finis illius voti de nunquam peccando propter seruandam immunitatem ab omni peccato, cuius gratia votum illud emissum est. Itē præter vitationem peccati mortalis, aliorū venialium vitatio possibilis est: ergo ad eā teneretur vouens ex vi illius voti: quæ determinatio etiam prudenti arbitrio nequibit fieri. Præterea: quia quantum ad obseruationem, idem esset vouere nūquam peccare, neque venialiter, & vouere non peccare mortaliter, quæ longe esse diuersa perspicuum est.

13 Hinc patet ad argumenta præfati Autoris. Ad primum cōcessa maiore, & minore, negatur consequentia. Tum, quia intentio vouentis ad totum impossibile primò, & per se directa est: vnde cum tota materia impossibilis sit, & votum in illa feratur per modum vnius, si illud impossibile est, obiectum impossibile est, & consequenter votum nullum: tum, quia cum non sit maior ratio, quare votum obliget ad vnam partē, quàm ad alias, ad nullam obligabit. Ad secundum negatur antecedens, neque fauet capitulum citatum: quin potius, si attentē legatur, oppositum colligitur: dicit enim, quod si ille iurans habuit intentionem promittēdi totum quod in obiecto promissionis includebatur, nempe quoddam illicitū, periurus erat, & iuramentum nullius valoris. Ad tertium negatur consequentia, quia in casu antecedentis benē fit determinatio ad quædam venialia prudenter arbitrando, non verò in voto non peccandi, vt declaratum est. Circa quartam conclusionem sit

DISPUTATIO VII.

An de actibus, qui sunt in præcepto possit fieri votum?

I Idetur vera pars negatiua, ex c. Quia circa, de bigam. vbi accessus clerici ad concubinam simplex fornicatio vocatur, tanquā non comprehensa sub voto, & cap. Presbyter, distinct. 28. Secundò arguitur ratione: votum est opus consilij: ergo vt materia eius sibi proportionetur, etiam debet esse consilij opus, non præcepti. Tertio. Votum obligationem inducit: ergo non supponit

A illam; nemo enim promittit alteri, quod iā illi debebat. §. Sed si rem, & §. Ex contrario. instit. de legatis. Quarto. Qua ratione admittitur votum fieri posse de re, aliās præcepta, possent de eadem re innumera vota multiplicari, quod est absurdum. Confirmatur. Si esset aliqua lex humana, quæ iuberet non fornicari, nullam obligationem induceret supra diuinam, & naturalem, quæ idem præcipit: sed votum nihil aliud est, quàm quædam lex particularis; quam homo sibi imponit: ergo. Quintò. Vouens rē ante præceptam iure naturali, & diuino irrogat Deo iniuriam: nam sic vouēs addere conatur obligationem obligationi præcepti: ac si legis obligatio non esset sufficiens, & maiorem vim tribuit suæ voluntati, quā diuinæ legi, quod non mediocris iniuria Dei est. Vltimò. Votum debet esse de meliori, vt ferē omnes Doctores infra citandi dicunt: at opera cōsilij, & supererogationis dicuntur meliora bona: ergo.

B De hac re quorundam antiquorum opinio fuit. Actus virtutum, qui in præcepto sunt, non posse cadere sub voto. Ita Gerlon 3. p. alphab. 67. liter. S. & latius 2. p. alpha. 25. lite. T. vbi concludit vxoratum habentem votum castitatis non peccare petendo debitum. Item Religiosum, vel Sacerdotem fornicantem, non agere contra votum. Idē tenet Tabiena, *Votum*. 1. num. 2. & Supplementum Gabriellis in 4. distin. 38. q. 1. art. 3. dub. 3. concl. 5. & distinct. 24. art. 3. dubi. 3. in fin. Imò quod magis vrget D. Tho. in 4. d. 38. q. 1. art. 1. ait de necessarijs ex præcepto non fieri proprium votum, sed commune, & improprium, & votum analogicē dici de voto rei aliās præceptæ, & de voto rei, quæ tantum est in consilio: & in solutione ad secundum, indicat peccatum contra tale votum non addere specialem deformitatem. Idem sentiunt Albertus, & Richardus.

D Pro decisione sit prima assertio Catholica. De actibus virtutum, qui sunt in præcepto, vera vota laudabiliter emittuntur. Ita D. Th. in hoc art. & omnes post ipsum, & ex vsu ab Ecclesia approbato habetur; præcipuē constat ex vsu Ecclesiæ approbantis votum castitatis, cuius obiectum aliās in præcepto est: quare sententia Gersonis sustineri nequit, quam merito erroneam vocat Castro lib. 1. de lege pœnali, c. 10. nō longē à principio. Ex qua assertione colligitur, violationē præcepti voto cōfirmati addere nouam malitiā contra religionem,

2
Gerson.

Tabien.
Supplem.
D. Tho.

3

Castro.

gionem, & fidelitatem Deo debitam, ut est A
centum de fornicatione contra votum casti-
tatis ex cap. *Impudicus*, 27. quaestio. 1. ubi
fornicatio monachi sacrilega contagio di-
citur, & in cap. *Virgines*, eadem, & c. *Scien-*
dum, eadem causa, & quaestione, sacrilegi vo-
cantur violatores sacrarum virginum: ergo
à fortiori etiam ipsae sacrilegae sunt: vide ad
hoc multa distinctione 81. Similiter sequi-
tur coniugem vouentem castitatem, vel eū
qui post votum castitatis, uxorem duxit, te-
neri ad non petendum debitum, quod rece-
ptum est à Theologis in 4. distinct. 32. &
Iurisperitis in cap. *Rursus*, qui clerici, vel
vouentes, & in cap. 3. de conuersi. coniug.
quare etiam in hoc foede errauit Gerson al-
latus.

3
Secunda assertio. Votum de actibus, qui
sunt in praecepto, est verè, & propriè votū,
& vniuocè cum votis, quae fiunt de operi-
bus supererogationis. Probat, ex D. Th.
in hoc articulo expresse asserente de ne-
cessarijs ex praecepto fieri votum; & addit
ea esse materiam voti, non ut necessaria
sunt, sed ut sunt voluntaria. Ex quo sumitur
argumentum; quia ea vota voluntaria sunt:
ergo sunt vera vota. Item, quia veræ pro-
missiones, & voluntariae de his emittuntur:
ergo vniuocè vota sunt cum alijs, quae fiunt
de bonis supererogationis. Huic assertioni
aliqui contradicunt motu testimonio citato
ex 4. sentent. & alijs Doctoribus scholasti-
cis ibidem. Respondetur tamen, D. Tho. in
4. vocare ea vota non propria, non ut pro-
prium opponitur metaphorico; sed ut op-
ponitur communi. Itaque vota huiusmodi
vocantur communia, quia materia illorum
communis est praeceptis, & votis: at verò
votorum circa consilia materia, propria est
votis; non verò praeceptis: quia ante votum
tantum erat materia supererogationis. Il-
lud verò, quod dicit non esse vniuocè vota
cum his, quae de bonis super erogationis
fiunt, intelligendum est de vniuocatione
quadam physica, & imperfecta; iuxta ea,
quae modo dicebamus. Id verò quod insi-
nuat non addere haec vota nouam speciem
honestatis, non sunt intelligenda de votis
circa materiam aliàs praeceptam, sed loqui-
tur de voto, quod dicitur fieri in baptismo,
ut patebit attente legenti: quia hoc non est
verè, & propriè votum, ut dicemus: & simi-
liter interpretandi sunt Auctores, alij in cō-
trarium citati, & alij, si quid simile videatur
dicere.

4
Ad primum initio positum conflatum

ex multis iuribus, respondetur. Ad capitu-
lum, *Quia circa*. dico accessum clerici ad cō-
cubinam vocari simplicem fornicationem
in ordine ad bigamiam inducendam: sim-
plicem, inquam, ex parte affectus, & modi
talis culpae, & ut distinguitur à copula ma-
ritali, vel quae fit cum affectu maritali, iuxta
capitulum, *Nuper*, eodem titulo de biga-
mis; non tamen dicitur simplex ad exclu-
dendam malitiā cōtra Religionē: quod benè
aduerterunt Hostiens. Panormitan. & alij
Iurisperiti docentes clericum in sacris acce-
dentem ad solutam, peccare contra Religio-
nem. Item cap. *Presbyter*, dicitur fornicari
cum soluta congregiens, ad distinguendū
talem accessum ab adulterio eiusdem. In
vtrouque enim peccato inuenitur materia
sacrilegij, & supponitur in vtraque voce;
solum ergo usurpantur ad explicandum
differentiam in materia iniustitiæ.

5
Ad secundū negatur consequentia: quia
proportio in hoc seruari debet, ut sicut vo-
tum est voluntarium, & liberum, ita & ma-
teria eius: saltem quantum ad modum, qui
non est praeceptus: putà ut quid perti-
nens ad Religionem: actus enim aliàs
praeceptus post emissum de illo votum
ad Religionem pertinet. Ad tertium nega-
tur consequentiam: quia frequens est obli-
gationem superaddi obligationi, maximè
quando sunt diuersarum rationum: nam ad
ea quae aliàs seruare tenebamur, superaddi-
mus iuramentum: ut patet in cap. *Ego enim*,
de iureiurando, cap. *Cum in Ecclesijs*, de ma-
ior. & ob id confessores saepe in poeniten-
tem iniungunt auditionem Missae, vel al-
liud onus pertinens ad Religionem. Circa
quartum argumentum aliqui concedunt
quod pro inconuenienti infertur: maximè
si repetens saepe idem votum intendat no-
uam super se obligationem imponere. Sed
melius respondetur, negando illatum: nam
obligationes si sunt omnino eiusdem ra-
tionis, non multiplicantur circa idem: ut
inter homines, si rem vendidi, aut promisi
Petro: licet iterum vendam, aut iterum pro-
mittam non additur noua obligatio, neque
alter acquirit nouum ius: sicut etiam si se-
mel rem donau, non possum iterum dona-
re. Ratio est: quia primus actus efficit to-
tam obligationem possibilem in illa spe-
cie, & ideo nouus actus similis non inducit
nouam obligationem. Et sic sunt interpre-
tanda iura allata in argumento praece-
denti. Dices: ergo inutiliter à quibusdam vota
iam facta repetuntur. Negatur consequen-
tia,

tia, quia id fit non ad superaddendam nouam obligationem, sed ad firmandam priorem; & ut meminerint vouentes, cuius rei debitores sunt.

6

Ad confirmationem, ut respondeamus est aduertendum, quod leges humanae de nouo positae ad praecipendum id, quod lege naturali, aut diuina erat praecipuum, sunt in duplici differentia. Quaedam enim sunt, quae actum praecipuum non transferunt in aliam speciem, sed in eadem relinquunt. Et huiusmodi leges nullam aliam obligationem inducunt ultra naturalem, aut diuinam; ut v.g. est lex naturalis, quae praecipit non occidere, & praeterea lex humana idem praecipit grauissimis impositis poenis contra occisores: & quia huiusmodi lex posterior non transfert priorem actum in aliam speciem, nullam aliam obligationem inducit ultra naturalem: & sic peccas contra has leges tantum peccat vno peccato. Aliae autem leges humanae sunt, quae adiunctae legibus naturalibus actus illarum transferunt in aliam speciem: & haec nouam obligationem inducunt supra legem naturalem, ut v.g. est lex naturalis praecipiens alienum restituere: si postea Praelatus in virtute obedientiae praecipiat, ut ablata rei fiat restitutio: quia huiusmodi praecipuum, & lex mutat speciem prioris actus, fit, ut nouam inducat obligationem supra legem naturalem. Quare non restituens peccabit duplici peccato, vnum iniustitiae, alterum inobedientiae; quorum quodlibet debet necessario in confessione explicari. Vnde quia votum accedens ad id, quod homines ex lege naturali facere tenentur, mutat actus speciem, & facit quod id, quod antea erat in virtute temperantiae, sit in virtute religionis, fit, ut inducat nouam obligationem: & per hoc patet solutio ad argumentum.

7

Huic responsioni videtur ob stare. Nam ex ea sequitur, quod si votum emittatur de actu Religionis praecipuo, ut de audienda Missa in die festo, non inducit nouam obligationem: quia obligatio praecedens, & subsequens sunt eiusdem rationis: scilicet Religionis. Consequens videtur falsum; quia alias violans illud votum non teneretur paterdere eam circumstantiam in confessione: quod non videtur admittendum. Respondetur concedendo sequelam; non enim qui tenetur recitare Horas Canonicas, si faciat votum nouam super se inducit obligationem: nihilominus circumstantia haec aperienda esset in confessione; quia notabili-

A ter aggrauat intra eandem speciem.

Ad quintum, nego vouentes rem alias praecipuum vllam Deo irrogare iniuriam: imò non mediocrem honorem. Et ad probationem, quod profitentur legem Dei esse insufficientem ad nos Deo obligandum, respondetur esse sufficientissimam de se, & potentem ad Deo nos obligandum, sicut ipse vult nos obligare relinquendo nos in libertate obediendi, & non obediendi legi: at vero non est sufficiens ad vim inferendum, & velimus nolimus nos Deo religare; neque hanc sufficientiam Deus suis legibus indidit cum posset: & ideo nos consulentes nostram fragilitati varijs, ac multis nos Deo religamus, quando obligationi legis superaddimus voluntarie aliam obligationem, scilicet voti.

8

In ultimo argumento exigitur explicatio illius communis dicti, votum necessario debet esse de meliori bono; quod receperunt omnes Doctores scholastici in 4. d. 38 praecipue D. Th. a qua sententia non abhorret in hoc articulo, quando in fine ait, votum proprie debere esse de meliori bono. Prima expositio est nomine melioris boni esse intelligenda opera supererogationis, & consilij: quae ideo dicuntur esse meliora bona: quia ad melius esse consulantur, sed non praecipuntur. Ista expositio, si ut iacet sumatur, falsissima est, ut patet ex dictis. Et enim ea, quae sunt de necessitate praecipui, cadunt sub legitima materia voti. Secunda expositio est, ut per maius bonum intelligatur opus supererogationis: quae explicatio citra dubium est D. Tho. in hoc art. ut patebit legenti: sed axioma profert cum limitatione, videlicet votum proprie loquendo debere esse de meliori bono, id est, de opere supererogationis: illud aduerbium, proprie, limitat primam expositionem: quod ut bene notauit Caiet. non accipitur, ut opponitur metaphorico, sed ut opponitur communi: & sensus est materia propria voti, id est non communis praecipuis, & votis, debet esse de opere supererogationis: cum quo tamen stat, ut de praecipuis fiat proprium votum: id est, non metaphoricum. Tertia expositio est, ut per melius bonum intelligatur quodcumque opus bonum, quod sine impedimento maioris boni fieri valet: ita ut illa comparatio non fiat ad praecipuum, nec ad quoduis aliud maius bonum, sed ad oppositum, & ad repugnans tali bono. Videtur hoc insinuare D. Bonauent. in 4. distinctio. 38. valeat quantum valere potest. Nam licet veram

9

Bonauent.

ram contineat doctrinam interpretatio, nō
usque adeo germana apparet: mihi magis
aridet expositio D. Tho. quæ admissa nil
contra doctrinam traditam. Circa quæ
conclusionem est

DISPUTATIO VIII.

An de operibus, quæ consilijs opponuntur,
possit emitti votum?

Vius disputationis materiam no
bis suppeditat expositio illa Bo
nauenturæ nuper allata circa fi
nem præcedentis disputationis,
& quinta conclusio D. Thom. dicentis vo
tum debere esse de meliōri bono: certum
est autem opera consilijs opposita non es
se meliōra bona.

Et videtur vera pars affirmatiua: quia
quod licet facere cum merito coram Deo,
& in eius gloriam referre est legitima ma
teria voti: sed multa sunt opera studiosa,
quæ Deo placent, & in Dei gloriam refe
runtur, vt ducere vxorem, non mutare, quæ
certum est aduersari operibus consilij, & su
pererogationis: ergo de his valide, & licite
possunt emitti vota. Maior probatur: quia
non est maior ratio de promissione, quàm
de donatione, seu actuali obligatione: imò
videtur esse minor, cum promissio ad do
nationem ordinetur: ergo id, quod licet fa
cere, quod est quasi donare, licet promitte
re, quod est vouere.

Secundo. Si non liceret vouere opera
opposita consilijs, ob id esset, quia sunt im
peditiua maioris boni, sed hoc non obstat;
alias quotiescunque actus bonus impedit
meliorem, votum de illo factum non obli
garet: vt si quis vouit legere impedit con
templationem, & si vouit eleemosynam
tali pauperi, fortasse esset melius dare ma
gis indigenti: & sic de alijs: consequens au
tem falsum videtur, alias vix reperiretur vo
tum de opere supererogationis stabile, quia
nullus ferè actus est, qui non impediatur
meliorem. Tertiò. Votum de seruando per
petuò in hospitali est validum, vt constat
apud omnes, & tamen impeditiuum est con
silij Evangelici, videlicet ingressus in Reli
gionem. Quartò. Nullus actus magis impe
ditiuus est maioris boni, puta status reli
giosi, quàm matrimonium contrahere, sed
de hoc potest fieri votum: ergo.

Pro decisione præmittenda est declara
tio tituli disputationis, & aduertendum pri

mo: quid nomine consiliorum intelliga
tur: etenim consilia, id est, opera studiosa,
quæ non sunt in præcepto; quædam tantum
abest vt sint impeditiua maioris boni, quod
sunt aptissima instrumenta ad consequen
dum vitæ spiritualis perfectionem. Huius
modi sunt abrenuntiatio temporalium, cu
stodia castitatis, & obedientiæ professio;
quæ per anthonomasiā dicuntur consilia
Euangelica, & sunt præcipua materia voto
rum religiosi status. Alia sunt consilia, id
est opera quædam studiosa, quæ non sunt in
præcepto, nec de se impediunt maiora bona,
quæ licet non pertineant ad statum perfe
ctionis, vt eius instrumenta, sed ad commu
nem statum virtutis: tamen operibus con
siliorum annumerantur, vt ieiunare, ele
mosynam facere, orare, & similia: quando
ergo in titulo disputationis dicitur, An ope
ra opposita consilijs possint esse materia
voti? fit sermo de consilijs in vtraque acce
ptione. Secundo nota, aliquem actum bo
num, vel saltem nō malum ex obiecto qua
drupliciter posse considerari, vt oppositū
consilio. Vno modo contradictoriè: sicut
non ingredi Religionem opponitur consi
lio ingressus religiosi, & non dare eleemo
synam opponitur contradictoriè consilio
porrigendi eleemosynam. Secundo modo
potest esse hæc contrarietas non formaliter,
sed secundum quandam impossibilitatem;
eo quod actus vnius virtutis est in
compossibilis cum consilio aliquo: & hoc
dupliciter. Vno modo, quando actus mino
ris virtutis non reponit hominem in statu,
vel quasi statu non exequendi in futurum
opus melius, sed dumtaxat pro certo tem
pore, quo exercetur: vt si quis indulget li
teris, & tunc necesse est non vacare con
templationi. Secundo modo. Quando actus
minoris virtutis reponit hominem in statu
impossibili, etiam in futurum non exe
quendi actionem meliorem, vt seruare per
petuò in hospitali impedit ingressum Re
ligionis. Tercio modo vnus actus virtutis
opponitur consilio: quia præstat impedi
mentum perpetuum ascendendi ad altio
rem statum, vt contrahere matrimonium
vetat ne homo possit ad altio rem statum
Religionis conuolare. Loquimur autem
in hac diuisione de actionibus, quæ præcisè
sunt oppositæ consilijs. Sūt etenim aliquæ,
quæ opponuntur simul consilijs, & præcep
tis, vt nūquam matuum, aut eleemosynā,
etiam in graui necessitate dare. Et de his
quatenus præceptis opponuntur supra di
ctum

etiam est neutiquam esse posse voti materiam: sed disputatio præfens dūtaxat est de his, quatenus solum consilij opponuntur.

4

His prænotatis sit prima assertio. Vota de rebus oppositis negatiue materiæ consiliorum sunt omnino inualida: v. g. votum de non ingrediendo Religionem, vel non mutuandi. Probat, quia obiectum talium votorum est iagratum Deo ad consilia vocanti, & qui sic voueret poneret obstaculum Spiritui sancto ascensiones ad meliora inspiranti. Itē: si Deus acceptaret huiusmodi vota ad duo opposita formaliter inclinaret, nam ex vna parte suadet consilia sequi, & ex alia ad obseruationem voti impelleret.

Secunda assertio. Vota eiusmodi possunt esse valida, & licita cum aliqua moderatione, & circumstantia, ratione cuius illud opus, quod prima facie videtur oppositum consilio, nequaquaquam ei opponitur, sed potius consilium est: v. g. si aliquis nimis præceptis in vouendo faciat votum de non vouendo, nisi adhibitis testibus, vel ex consilio prudentū. Itē: si quis fideiubendo indiscriminatim magnam partem sui census perdidit, poterit ille facere votum validum de non fideiubendo indiscriminatim pro omnibus, sed attentis circumstantijs temporis, loci, & personarum, sic enim vouere consilium est. Item, si quis videns se fragilem valde in seruanda castitate, aut subiectione prudenter existimat, sibi Religionem nocituram, poterit emittere votum de non ingrediendo Religionem, quousque fragilitati medeatur, & puto votum esse validum. Præterea: si quis vouerit non ingredi Religionem, vbi seruatur paupertas quousque parentes alendi moriantur; & sic de alijs iudicato. Probat assertio, quia huiusmodi vota non sunt de operibus oppositis consilij, sed potius de alijs consilij. Nam negationes illæ sic moderatæ consilia sunt satis prudentialia.

5

Tertia assertio appendix ad immediate præcedentem. Si quis post emissum votum de non vouendo, nisi apposita circumstantia, quæ faciat negationem consilij esse opus consilij, voueat nihilominus prætermissa circumstantia, quamuis sic vouens peccet grauiter contra primum votum, si tamen voueat rem licitam, votum est validum: quia votum de re licita ex iure diuino, & naturali validū est, & nullus per oppositam conditionem potens est illud abrogare.

6

Quarta assertio. Votū de opere superero

A gationis quauis de præfenti, & quandiu existit, sit impossibile cū alio opere meliori, validum est. Huius rei exempla adducta sunt in argumento secundo initio disputationis posito, vt si quis voueat studere, tūc quando studet, auocatur à meliori bono, puta contemplari. Assertio palam fit ex citato argumento secundo, & ratio à priori est: quia huiusmodi vota de actibus minus perfectis non semper reddunt personam impeditam ad meliora, licet actu non sunt impossibiles; cæterum non obstante tali voto potest homo relicto minori bono melius exequi, per commutationem, scilicet, quā propria volūate potest facere (de quo infra) & aliquando per dilationem minoris boni promissi, quando non est præfixum tēpus promissionem implendi. Dices: ergo iam concedimus ea vota non esse valida, si quidem vouens propter maius bonum potest ea non seruare: negatur consequentia: inō stabilia, & valida sunt; cum necessario debeant seruari non interueniente commutatione: & hinc patet ad secundum initio disputationis positum.

7
Quinta assertio. Quando actus, qui est in consilio, reponit hominē in aliquo statu pio ultra cōmunem modum vouendi, quamuis pro illo tempore, quo exercetur inhabilitet personam ad altius consilium, tale votum validum est: v. g. votum de seruiendo perpetuò in hospitali, votum de thesaurizando filijs intuitu veræ pietatis, quod videtur opponi consilio distribuendi bona in pauperes; votum ingrediendi laxiorem Religionem, quod videtur contrariari consilio de ingrediendo obseruationem. Probat, quia licet huiusmodi vota reponant hominem in statu consilij impossibilis cum alio perfectiori consilio, sed non immobiliter: quia in his omnibus debet subintelligi conditio, *Nisi occurrat aliud perfectius consilium*: Alias hæc promissiones non essent gratæ Deo meliora cupienti, & ad altiora vocanti. Sed rogat quis, an ad omittenda huiusmodi vota propter altius consiliū, v. g. seruitij perpetuò in hospitali propter ingressum Religionis sit necessaria commutatio, an sine illa possit omitti? Videtur namque ex dictis in præcedenti assertione esse necessariam. Respondetur, non esse necessariam, eo quod exercitium consilij minoris in casu quartæ assertionis non facit personam inhabilem ad meliorem operationem, sed impeditam pro illo modico tēpore, quo opera minoris virtutis exercen-

tur:

tur: at verò consilia minora in casu vltimæ assertionis inhabilitant personam in perpetuum, si obseruentur. Et ideo si de illis vota ritè fiant, intelligenda sunt sub conditione, *Nisi vouens voluerit ascendere ad altiorem statum*: & sic patet ad tertium positum in principio disputationis.

8

Ad primum verò negatur maior: quia licet facere aliquod opus possit in Dei gloriam ordinari: tamen obligari ad illud, potest non pertinere ad gloriam Dei: & ratio discriminis est: quia simplex operatio sine obligatione non tollit potestatem faciendi melius bonum in futurum, sed solum includit voluntatem vnius boni sine volitione alterius: quæ volitio nullam habet malam circumstantiam: at verò promissio seu obligatio tollit potestatem moralem in futurum ad opus melius: & hæc ablatio potestatis Deo non placet, nec cedit in casu ad Dei gloriam. Aliter syllogizandum est de promissionibus hominibus factis, quæ validæ sunt, quamvis impediunt maiora bona: quia homo, cui fit promissio, non curat de perfectione promittentis, sed sui commodi: & licet optet quod sibi vtilius est; tamen quando id non offertur, acceptat id, quod vtile est. At Deus semper cupit ab homine, quod melius est, & perfectius vouenti, & sic acceptat promissionem minoris boni, vt nolit impedire, quod homo operetur id, quod melius est, à quo auocaretur, & impediretur per votum oppositum maiori bono, si validum esset.

DISPUTATIO IX.

An votum de contrahendo matrimonium sit validum?

1

Inter actus virtutis, qui opponuntur consilijs nullum alium inuenio, qui inhabilitet immobiliter personam vouentem ad opera supererogationis, & consilia Euangelica, præter actum contrahendi matrimonium. Nam licet multi opponantur statui perfectionis, ita vt non possint esse simul cum illo, non tamen inducunt statum immutabilem impediens transitum ad meliorem: & ideo de matrimonio specialem disputationem instituo. Pro qua explananda præmittendum est, nostram dubitationem procedere, quando actus contrahendi matrimonium est in consilio, non verò quando est in præcepto: quia tunc certum est posse fieri votum de illo contrahendo: potest enim accidere ca-

A sus, quo homo teneatur matrimonium contrahere, absolute; vel cum tali persona: v.g. ob necessitatem generis humani propagandi, qui casus potius imaginabilis est, quam contingibilis. Itē, propter commune bonum & pacem alicuius Regni, qui casus rarissime eueniet. Præterea ad legitimandos filios ex concubina genitos, & illius honori consulendum: quæ obligatio maximè procedit in articulo mortis, & solet sæpè occurrere: & præcipue quando nocumentum illatum est alicui feminae, sub promissione ducendi illam in uxorem. Igitur quando matrimonium cadit sub præcepto potest cadere sub voto. Patet, quia tunc votum non est B impeditiuum maioris boni: nam supponitur homo sufficienter impeditus, vt non possit ad altiorem statum aspirare: quæ suppositione facta tale votum redundat in maius bonum vouentis, cum confirmet illum in bono, quod facere tenetur, & confert vt actus meliori modo fiat: ergo laudabiliter potest fieri de illo præcepto seruando votum.

Disputatio igitur nostra est, quando matrimonium non est in in præcepto, sed voluntarium contrahentibus: de quo assertio nostra sit, communis, vt reor, omnibus Theologis, & Summistis. Votum de contrahendo matrimonium per se, & ex genere suo non est validum: quia est de materia incapaci ad votum: etenim non est Deo res grata, vt C homo ipsi offerat actionem tanquam sibi valde placentem, per quam homo se constituat in statu, in quo non valeat perfectionem Evangelici status sequi. Huiusmodi autem est votum de contrahendo matrimonium, per quod homo impeditur à duobus consilijs inter Euangelica præcipuis, puta à religioso statu, quem esse perfectiorem statu coniugali fides est: ab statu continentiae, & coelibatus, quem esse perfectiorem statu matrimoniali definiuit Synodus Triden. sessi. 24. can. 10. quod & docuerat Paulus 1. Cor. 7. ergo. Solet confirmari hæc ratio: quia qui sic vouet, ponit impedimentum perpetuum Spiritui sancto ad altiora vocanti, quod sine culpa fieri nequit. Sed contra: nam idem impedimentum ponit, qui de facto contrahit matrimonium, quod potest facere sine vlla culpa: imò sæpè benè facit, vt docet Paulus loco citato. Respon- detur. Ratio adæquata quare non liceat, neque sit validum votum contrahendi matrimonium, non est, quia per illud occluditur via Spiritui sancto ad altiora vocanti, vt replica probat; sed quia quod Deo cupienti, & monen-

2

1. Corint. 7.

monen-

monenti, vt homo ad altiora se extendat, offertur, vt resgratior facere actum, qui inhabilitat personam, & ponit impedimentum perpetuum ad altiora ascendendi: etenim sic vouens ipso facto protestatur Deo magis placere matrimonium, quàm status perfectionis.

3

Contra hanc assertionem est obiectio: nam eius fundamentum non procedit, nisi in matrimonio consummato: ergo potest quis vouere matrimonium cum animo, nō consummandi matrimonium, sed statim vt contrahat, vel ante copulæ consummationem ad Religionem conuolare; quod esse licitum in materia de matrimonio dicitur. Explicatur antecedens: quia tale matrimonium non impedit transitum ad Religionem; & consequenter neque ascensum ad statum cœlibatus, & continentiae. Consequentia etiam apparet bona: quia votum illud est de actu virtutis religioso, qui etiam consistit in susceptione cuiusdam Sacramenti: & ex alia parte non impedit maius bonum. Et confirmatur: quia possent contrahentes inter se pacisci de perpetua castitate seruanda; imò & de voto faciendo de eius perpetua obseruantia; vt creditur fecisse Deiparam, & sanctum Ioseph. Quod matrimonium nulli maiori bono præstitit impedimentum. Respondetur, nostram assertionem etiam procedere in matrimonio rato: itaque de matrimonio, quale depingitur in obiectione, non potest fieri votum validum, neque obligatorium. Tum, quia si fiat ab vno contrahente, altero inuito, & ignorante alterum coniugem contraxisse animo transeundi ad Religionem, ante matrimonij consummationem non mediocris coniugi ignoranti fit iniuria: & quodammodo decipitur: si enim hoc sciret neutiquam contraheret. Tum & præcipue: quia votum illud esset de minori bono, & quantum est de se inpeditiuo maioris boni. Etenim qui contrahit per se loquendo, & ex vi actus seclusa reuelatione (vt excludamus matrimonium Virginis) tradit alteri potestatem sui corporis per matrimonij consummationem. Tum tertio, quia ex vi voti excluderetur status cœlibatus, qui maius bonum est, quàm matrimonium. Certè hoc matrimonium sic vouere non potest Deo gratum esse, vt potè de minori bono, & inpeditiuo maiorum bonorum. Nec refert huiusmodi matrimonium esse virtutis actum, & in Sacramento perfici, ac dare gratiam: quia maior

A gratia poterit per alia Sacramenta comparari, & per exercitia consiliorum Euangelicorum, quo priuatur sic vouens: & sic patet ad obiectionem. Ad confirmationem respondetur. Possunt quidem contrahentes conuenire inter se de seruanda puritate, vt quosdam laudabiliter egisse legimus: at vouere non possent propter rationem dictam, nisi interueniente reuelatione diuina: vt in matrimonio Virginis, in quo altiora bona à Deo præuisa sunt ad redemptionem generis humani ordinata, & Virgini reuelata.

Nunquid assertio posita irrefragabilis est: ita vt nullam patiatur exceptionem, saltem in aliquo singulari casu? Vnus magna contentione controuertitur, an liceat, & sit validum votum de contrahendo matrimonium emissum ab homine, qui ingentibus motibus libidinosi vexatur; quibus vix potest occurrere, nisi per vsum matrimonij. De qua re duas reperio celebres sententias: prima affirmatiua, quam sequuntur multi moderni, quos refert, & sequitur Thomas Sanctius lib. 1. de sponsalibus, disputat. 4. num. 7. speciatim eam tener Caieta. in comment. huius articuli, Nauarr. c. 12. num. 43. Bellarminus lib. de Monach. cap. 14. versus finem, Ludouicus Lopez 1. p. instruct. cap. 44. vbi ait ita sensisse Canū contra Sotum, Palac. in 4. d. 38. disp. 1. Probatur à priori, quia huiusmodi votum in tali persona simpliciter est de meliori bono, cum Paulus vbi sup. dixerit huic esse melius nubere, quàm vri. Confirmatur, & explicatur vis argumenti. Nam licet consilia in vniuersali dentur, tamē in particulari applicanda sunt, maturè consideratis circumstantijs personæ, loci, &c. quare licet ingredi Religionem absolutè sit egregium consilium; nihilominus huic personæ fragili, qualis à nobis deputata est, cōsulendū non est fieri Monachum, nec à matrimonio abstinere: ergo talis persona non aget contra consilium, etiam si contrahat: ergo quamuis id ipsum voueat, nō vouet aliquid quod sibi est in consilio: ergo huiusmodi votum in ea persona non præstat sibi impedimentum maioris boni: ergo est validum, cum alias sit de re bona, & valdè vtili ad salutem animæ eius, qui vouet. Secundo. In eo casu possunt tot coniungi circumstantiæ augentes periculum intemperantiæ, vt possit ea persona obligari ad matrimonium contrahendum: putà si arbitrio prudentum iudicetur illud medium moraliter necessarium

4

Sanctius.
Caietan.
Nauarr.
Bellarm.
Ludo. Lop.
Palac.

fariunt ad vitandum periculum ruine: ergo eadem ratione poterit votum de ipso factum, & propter eundem finem esse validum, & licitum. Tertiò probatur exemplis: nam licet votum non mutandi absolute non sit validum, tamen propter quasdam circumstantias adiunctas, verbi gratia vitandi detrimentum filiorum, vel quid simile, potest licite & valide emit: idem est in voto ieiunandi: Imò in voto non ingredendi Religionem, quod absolute inualidum est: & tamen in homine fragili, cui nocitura est Religio, validum est, vt docui in assertionem secunda præcedentis disputationis: ergo id ipsum dicendum est in voto contrahendi matrimoniū: non enim maiorem habet oppositionem cum consilio Religionis, matrimonium contrahere, quam negatio Religionis.

Secunda sententia est negatiua, asserens neq; propter periculum vitandę fornicationis esse licitū aut validū votū de contrahendo matrimoniū. Hanc tenet Sotus lib. 7. de iustitia questione. 1. art. 3. & Aragonius circa hunc articulum, & multi alij moderni. Probant, quia in quocūq; casu votum illud est de re impediēte ascensum ad perfectiorem statum. Et si respondeas: negatur assumptum: eo quod, quamuis matrimonium semper impediat statum de se perfectiorem: at quando hic status talī personæ non congruit, neque consuli potest: tunc est melius consilium respectu eiusdem personæ. Sed non propterea euacuatur vis argumenti: nam licet in presenti matrimonium in hoc homine fragili sit remedium contra concupiscentiam, reddit tamen inhabilem ad statum perfectionis in futuro tempore: quando afflante diuina gratia, fortasse non erit medium necessarium, sed per alia media, puta ieiunia, orationes, & similia; motus illecebrofi carnis, si non totaliter, saltem aliquando mitescent: ergo votum de matrimonio contrahendo, etiam propter periculum continentię vitandę, non erit validum: quia ponitur obstaculum inamobile Spiritui sancto, ne perfectioribus medijs possit fragilis hominis motus compescere. Confirmatur, & explicatur vis huius rationis; quia votum debet esse de re grata Deo, & non impeditiua ascensus ad perfectiorem statum; non enim fat est fieri de actu Deo placente: sed iste homo fragilis capax est secluso matrimonio istius ascensus: ergo non debet se inhabilitare

per votum ad eum ascensum. Maior probatur, quia cum Deus cupiat homines promouere ad altiora: neutiquā potest illi placere, vt ipsi promittatur, quasi donum id, quod aduersatur ei quod ipse summo opere desiderat: imò ad id perpetuo occludit viā. Minor etiam probatur, quia de nullo quantumuis fragili desperandum est, quin aliquando igne sancti Spiritus vrentē renes, vel temperante eorum errorem, ac ministrante suum diuinum auxilium, quod præsto est volenti cooperari opera concupiscentię frenatiua, possit se à libidine continere. Confirmatur secundo, quia non obstante voto contrahendi matrimonium potest homo fragilis ad Religionē conuolare: signum ergo est huiuscemodi votū fuisse inualidum. Secundo, intendere matrimonij actum propter fornicationē vitandam est peccatum veniale: vt ait D. Tho. in. 4. dist. 32. q. 2. ar. 2. ad secundum: ergo sub hoc fine non potest matrimonium esse licita materia voti.

Certē sedere arbitrum inter has sententias difficile erit, propter rationes fortes hinc, & inde allatas; & propter tot & tantorum viro-
rum autoritatem in hac re dissidentium. Nihilominus meū proferens iudicium, dico primò. Quamuis aliquis fragilis emittat votū de contrahendo matrimoniū, siue illud votū validum sit, vt asserit prima sententia, siue non sit validum, vt asserit secunda, ferè semper licitū erit ei qui tale votū emisit ingredi Religionem, & tentare alia media ad sedandā ferocitatem carnis; atq; ita omittere, vel suspendere talis voti executionē. Hoc dictū probant argumenta secundę sententię, nec puto reluctare primę sententię patronos: quia tunc non solū in generali, verum etiam in particulari melius est non contrahere matrimonium, sed alia via perfectiori vincere fragilitatem suam. Sed totum difficultatis pondus incumbit in eo casu, quo prudenter iudicaretur hominem fragilem multo melius suę fragilitati medicaturum contrahendo matrimonium, quam per quācūq; alia media; etiā quam per religiosum statum: verbi gratia, si quis longo tempore expertus est fragilitatem suam, vel longam consuetudinem cum concubina, à qua difficillimè dimoueri possit: at in hoc casu & similibus dico cū secunda sententia nequaquam licere votū de contrahendo emitte propter rationes pro ea factas; quarū vis plus ostēdetur respondendo ad argumēta pro prima sententiā.

Sf

Ad

Sotus.
Aragonius

Ad primum respondetur primò pro tē-
pore praesenti, & secundum dispositionē,
quæ apparet in hominē fragili, melius est
illi contrahere matrimonium: at attentā
Dei benignitate, quā saepe solet vti cum
his libidinosis, non est melius illi contrahe-
re; sed potius prudenter ageret si inuocato
Dei adiutorio, & corpore per opera affli-
ctiua macerato, ad castitatem seruandam
conaretur: praecipue per ingressum Reli-
gionis austerioris, vbi his exercitijs, & alijs
valde ad hoc conducētibz incubitur. Nec
sententia Pauli adducta huic doctrinae con-
tradicit: Nam Apostolus nō dixit: *Melius
est nubere, quā se ipsum vincere, & contra
se pugnare per alia media diuinæ gratiæ; sed
quā vri*: id est quā ex propria fragilitate tē-
tationi consentire: ac si dicat, fœmina, quæ
propter suā fragilitatē non proponit firmi-
ter facere quod in se est, vt continentiam
seruet, melius est nubere, quā vri: sic enim
proximè præmiserat; *quod si non continent,
nubant*. Secundò respōdetur, sicut ad cōfir-
mationem, cui respondeo posse reperiri ca-
sum, in quo homini fragili possit cōsuli ma-
trimoniū; vt melius bonū illi, quā alia me-
dia de se perfectiora; nō tamē potest reperi-
ri casus citra præceptū, & reuelationē (de
quo modò non disputamus) in quo matri-
moniū cōtrahere non sit impeditiū ascen-
sus ad perfectiorē statū; & ob id nequit ef-
se materia voti: itaq; non sat est ad voti va-
lorē esse de meliori bono personæ vouēti,
sed vltius necesse est, vt illud bonū me-
lius huic non sit impeditiū ascēsus ad per-
fectiorē statum: aliās illud bonū, quod sine
voto valde placet, si fiat materia voti, displicet;
vt circa assertionē principalē explica-
bā, & in argumēto pro secunda sententia.
Quare ad argumētū admissō antecedenti
negatur cōsequētia: similiter ad cōfirmatio-
nē negatur secūda cōsequētia, & sequētes.

8

Ad secundum respondetur nostrā sen-
tentiam nō procedere quādo ad vitādā in-
continentiā instat præceptū matrimonij, si
cut monui in principio disputationis, & in
casu argumēti instare credimus: quia tūc
matrimoniū non est impeditiū maioris
boni: supponitur enim præcepti vi perso-
nā iam esse impeditā ad altiorē statū; pro-
cedit autem nostra sententia: quādo data-
xat consiliū est contrahere matrimonium
ad vitandū incontinentiā, quod non tollit
quin possit sperare remediū incōtinentiæ
per alia perfectiora media: vnde tūc non
debet fieri votū. Dices: quo modo potest

A esse sanū consiliū contrahere, nisi sit me-
lius bonum? quia magis proportionatum
est hic & nunc fragilitati, & perturbatio-
ni huius hominis. Consulunt autem homi-
nes interdum non meliora, sed magis pro-
portionata remedia: Deus autem non ac-
ceptat promissionē quācūque de
quauis re bona oblata in illius obsequium,
& cultum: sed vltra requirit, per eam non
occludi viam suis miserationibus, quibus
ex luto sordido libidinis solet extrahere
& in sublimi statu collocare: vt in Mag-
dalena fecit; & passim videmus fieri in
B alijs libidinosis: quā occlusionem citra
dubium fit per matrimonium: vnde ne-
quaquam de eo acceptat votum.

9

Ad tertiū negatur consequentia: quia
licet oppositio negatiua & formalis maior
appareat, quā matrimonij oppositio cū
statu perfectionis: sed tamen non repo-
nit hominem in statu inhabilitante per-
sonam ad perfectiorē statum. Etenim
vt illud votum negatiuum de non ingre-
diendo Religionem validum sit, necessa-
riū est apponere cōditionē, quādiū durat
motiū rationale nō ingrediendi: at ve-
rò votum de contrahendo, si semel matri-
monium contrahatur, facit personam per
totum vitæ tempus inhabilem ad altiorē
statum, & idē nequit de illo fieri votum.

Ex dictis collige, votū emissum de ma-
trimonio contrahendo intuitu pietatis er-
ga alios non esse validū: verbi gratia, si quis
voueat ducere meretricē in vxorē, vt eā li-
beret à malo statu: si quis voueat ducere fœ-
minam nubilem, & pauperem; cuius inte-
gritas periclitatur, si non nubat; & similia.
Hoc est contra quosdam paucos, sed ratio-
nes allatæ ad probandum votum de con-
trahendo matrimonium ad vitandum in-
continentiam propriam, à fortiori probant
de facto ad fugandam alienam. In quo sen-
su adduci solet illud Eccl. 30. *Miserere ani-
mæ tuæ placens Deo*. Id est, tu qui vis Deo
placere miserere in primis animæ tuæ,
quā alienæ: quod si votum, quod Deo fa-
cis de contrahendo matrimonium, non
est validum propter incontinentiam pro-
priam, ne impediaris ascendere ad altio-
ra: ergo propter eandem rationem neque
propter incontinentiam alienam, quæ ti-
metur. Sed obiecis: quia licitè & validè fit
iuramentum de ducēda vxore: ergo & vo-
tum, cuius maior obligatio est, quā iu-
ramenti. Respondetur: si iuramentum soli
Deo fiat, negatur antecedens: si verò fiat
homi-

10

Eccles. 30.

homini; negatur consequentia: quia iuramentum sequitur naturam promissionis, cui adiungitur: natura autem promissionis homini facta est obligare ad id, quod homini promittitur, si est illi proficuum, etiam si non sit ex melioribus bonis. Secus in promissione voti, in qua diuinus cultus, & quod est Deo gratius per se intenditur, ut aliquantulum fufius in precedenti disputatione tractauimus. Sed rogas: an sit peccatum vouere ea, quae dicimus non esse legitimam voti materiam: quia impediunt alia maiora? Peccatum esse non dubito; quia Deo promittitur materia Deo indigna; puto tamen esse tantum veniale; quia leuis Deo irrogatur iniuria, si actus minus bonus ei offeratur, nisi nequiter vouens intendat in hoc ipso voto emitendo ei displicere, quod nisi in valde scelerato non inuenietur: tunc enim grandis erit blasphemia sic vouere.

DISPUTATIO X.

An omnis actus virtutis sit legitima materia voti?

DEBITATIO hæc à me superius tacta est, dum agere de voto operum indifferentium; modo à me copiosius elucidanda; & mouetur propter quosdam virtutis actus in generali indifferentes, & in diuiduo ex bono fine honestati, ut ludere actus indifferens est; & tamen ob recreationem rationi consentaneam potest honestari. Itē propter aliquos virtutis actus, qui propter periculum, vel aliquid simile sonant potius in malum, quam in bonum; ut exercere mercaturam, gerere officium militis, qui in diuiduo possunt studiosè fieri: hic ad defensionem reipublicae; ille intuitu thesaurizandi pro filiis. Et idem quaeritur de alijs similibus operibus pertinentibus ad honestam recreationem, & ad virtutē Eutrapeliam: de qua D. Tho. infra q. 168. Et videtur vera pars affirmatiua: quia nullū opus bonū est, quod quatenus tale, nequeat in Dei gloriam referri, iuxta illud: *Omnia in gloriam Dei facite*: ergo propter eandem rationem potest esse materia voti: maximè quia hi actus non impediunt transitū ad meliores. Cōfirmatur ex his, quae sunt passim in Religionibus, in quibus, saepe Prælati præcipiunt suis subditis honestas recreationes: Igitur quod est legitima materia præcepti, potest esse materia voti: Imò subditi tenentur ex voto huiusmodi iussionibus obedire.

Pro parte negatiua primò arguitur de

A actibus honestis ad Eutrapeliam pertinentibus: Nam sequeretur, vota de his emissā esse valida, verbi gratia vota de interessen- do comœdijs, conuiujs, ludis: quia id sit cōsentaneū, & secundū rationē interdū dicatē, bonum esse præfatis & similibus interessē. Consequens tamen non videtur admittendum: quia hæc vota ridicula essent. Idē argumentum sit de alijs actibus, quae aliquando ordinantur ad commodiorem vitæ conseruationem; ut vti cibis pretiosioribus, & delicatioribus: qui, ut dicebant quidam, salubriores sunt, & bonæ capitis valetudini accommodatiores: uti vestibus calefactorijs tempore hyemis, uti potu niue infrigidato tempore aestatis; quae ad votum pertinere nullus cordatus sentiet: quia nil ad Deum cultum pertinens in his actibus inuenitur. Probatur consequentia, & confirmatur argumentum: quia potius vota de negationibus talium actuum valida sunt, & saepe studiosè mittuntur.

Gabriel Vazquez 1.2. dist. 52. tenet partē affirmatiuā: in quo impugnando nō moror: quia nititur quodam fundamento: opera omnia indifferentia ex genere, esse etiā indifferentia in diuiduo: quod fundamentū impugnare non est huius loci. Maiorē difficultatem nobis ingerunt Caiet. Sotus, & alij, qui licet speciatim de his actibus non tractent, aiunt tamen sine distinctione omnem virtutis actum, modò non prohibeat transitū ad meliorē, esse posse materiam voti.

C Pro explanatione dico primò. Regulariter loquendo actus præfati & similes nequeunt esse legitimam materiam voti; etiā si consentanei sint, & ratione regulati. Ratio à priori est: quia Deo per promissionem, & in eius cultum, non debent offerri actus includentes imperfectionem, & quae si per indulgentiam subiecti imperfecti, permitti: Deo enim, qui selectioribus colitur, non sunt imperfectiora offerenda: sed tales sunt præfati actus; ut patet ex D. Tho. in quaestione citata: ergo. Confirmatur, & explicatur vis argumenti: quia votum debet esse de meliori bono; non ita ut actus deuotus sit optimus, sed ita ut carentia actus non sit melior, quā ipse actus: sed vota præfata, si fierent, non essent de opere, cuius carentia non esset melior, quā actus: ergo non sunt valida, neque obligatoria. Maior probatur, quia si carentia actus melior est, & perfectior, ipse actus etiam honestus imperfectionē includit: ac proinde nō est materia Deo digna, cui in obsequiū & cultū non debent offerri nostra

imperfecta (vt ita dicam.) Minor etiam patet: quia alias vota de carendo illis actibus, vt de non ludendo &c. non anteferrentur actibus. Et si obijcias. Quando aliquis vouet minora bona, vt dare eleemosynā, votū est validū: quia est de actu bono, qui non impedit, vt eo bono relicto ad melius properet: ergo vota, de quibus disputamus, valida erunt: quia eorū obiecta bona sunt, & virtutis actus, & non impediunt, quin postea votum emittatur de carentia absoluta eorum: negatur consequentia, quia in casu antecedentis comparatio fit inter actus positiuos, quorū licet vnus sit melior alio, tamen simpliciter est melius alterutrum illorum facere, quā neutrum: & ideo votum potest obligare ad minus bonū absolute, quamuis cū libertate transeundi ad meliorem: at verò quando carentia actus est melior, quā actus: non potest votū obligare ad actum etiam absolute; quia semper liberū erit praeferre carentiā actus ipsi actui: ergo nunquā relinquitur obligatio ad actū.

Dico secundò. In aliquo casu non frequēti tales circūstantiæ possunt adiungi praefatis actibus, vt vota de illis emissā sint valida: & ideo in praecedēti assertionē dixi regulariter ea vota nō esse valida. Probatur assertio hęc in exēplis allatis. Nam si vti cibis pretiosis iudicetur necessariū ad sanitatem, eo modo, quo sanitas est in pracepto, attentis circūstantiis personæ, & huiusmodi votum de illo medio erit legitimū. Præterea, tanta potest esse subiecti necessitas, vt quamuis eo medio vti non sit in pracepto, sit tamen in consilio ob sanitatē hominis valde necessarij ad Republicā: & tunc etiā votū obligabit. Ratio est, quia tunc votū esset de meliori bono, & in tali subiecto non erit melior carentia omnimoda talis actus, quā ipse actus. Credo tamen, quod in alijs actibus ad Eutrapeliam pertinentibus, raro aut nunquam occurreret casus huius assertionis.

Ex his patet ad argumēta pro parte negatiua: quæ probāt primā assertionē, & nō reddūt falsam secundā. Ad argumentū pro parte affirmatiua, quatenus procedit cōtra primam assertionem negatur cōsequentia: etenim iam supra explicui aliqua posse in Dei gloriā referri, quæ nō sunt illi offerēda per promissionē: & huiusmodi sunt actus praefati imperfectiores, qui regulariter nō cadunt sub voto propter rationē datam, cui addo, quia in se includunt quasi quoddā nocumentū ad vitā spirituale per adhaesionē rebus tēporalibus, vt exercere mercaturam &c. Ad confirmationē respōdetur procede-

re iuxta nostrā assertionē secundā, quia accedēte superioris iussione, tales actus cēfendi sunt esse in pracepto, vel in consilio, propter aliquod bonū maius cōsequendū, quā sit carentia eorum actuum.

DISPUTATIO XI.

Circa solutionem ad primum, An fideles omnes faciant votum in Baptismo de seruanda professione fidei?

T videtur vera pars affirmatiua: quia quando paruuli baptizantur, interrogantur, an abrenunciēt Diabolo, & pompis eius, &

respondent patrini se spōdere hoc vice infantulorū, vt fieri videmus, & animaduertit D. Augu. Epist. 23. & multi ex Patribus idem videntur dicere: & ne quis dicat ipsos vti voce abrenunciandi Diabolo vel alia simili in prōptu est Hieron. Amos. 6. in fine vtitur verbo *promittimus*, in quo consistit essentia voti: similiter D. Greg. Hom. 29. in Euang. & ex Doctōribus Scholasticis quā plures hoc votum agnouere, signāter Magister in 4. dist. 38. & D. Thomas ibidem q. 1. art. 2. q. 1. D. Bonau. ar. 1. q. 2.

Nihilominus certū putamus, neq; adultos neq; paruulos emittere proprium votū in susceptione Baptismi. Ita omnes D. Th. discipuli in solutione ad primū huius articuli Nauar. c. 12. n. 32. Bellar. lib. 2. de monach. c. 19. Probatur primò, quia nullū in Baptismo profertur verbum indicās votū. Secundò, quia nulla autoritate aut traditione constat praecipisse tale votum. Tertio, quia esset potius in laqueū, quā in vtilitatē. Has rationes egregie ac copiose tractat & prosequitur Caiet. in hoc loco. Quartò, alias omnia peccata Christianorum essent sacrilegia, quod absurdum censeo.

Ad testimonia Patrū, & aliorum respondetur, esse locutos improprie de voto pro legis Euangelicæ professione, non pro aliqua promissione, in qua consistere essentia voti superius docuimus, quod colligitur ex dictis Scholasticorū dicentiū votum Baptismi analogicē sic appellari, & non addere speciale obligationē pertinentē ad virtutē Religionis; neq; transgressionem illius addere speciale malitiā cōtra Religionem: Nam fornicatio baptizati non est alterius speciei, quā fornicatio non baptizati: licet accidentaliter sit grauior in eadem specie propter maiorem cognitionem & volūtatem. Ita loquitur D. Thom. vbi supra, & Augu. super Psalm. 75.

I

Augu.

Hierony.
Gregorius.
Magister.
D. Thom.
Bonauent.

2

Nauar.
Bellarm.

Augu.

DISPUTATIO XII.

De voto Iephthe.

I
Iudic. 11.

IRCA solutionem adsecundū D. Tho. tractat de voto Iephthe, quale fuerit: at nos id ipsum discutimus. Et habetur Iud. 11. ubi de Iephthe legitur. *Votum vouit Domino dicens; si tradideris filios Amon in manu mea, quicumq; primus fuerit egressus de foribus domus meae, mihiq; occurrerit reuertenti cū pace à filiis Amon, eum holocaustū offerā Domino*: Et postea dicitur sibi occurrisse filiam, cui ille dixit. *Aperi os meum Domino, & aliud facere non potero, & tandem fecit ei sicut vouerat.*

2

Circa hoc votum valde controuersum apud Patres antiquos & modernos, prius expedire oportet; an verè & realiter Iephthe sacrificauerit filiā suam occidendo eā corporaliter; & postea de qualitate voti dicemus. Multi extiterūt negātes Iephthe interfecisse filiam suā: quia sacra Scriptura id non exprimit, sed dumtaxat dicit vouisse in holocaustum Domino quod primò sibi occurreret. Deinde subiungit: *Cum filia vnigenita ei occurrisset, fecisse ei, sicut vouerat*: nimirum offerendo in holocaustū: quod benè verificatur in creatura rationali per totalem abstractionē à curis seculi, ad eū modū, quo nunc moniales Deo consecrātur per Religionis professionem: ita exposuerunt Lyra, & Vatablus, sed ille non adducit firmum fundamentum: & hic recurrit ad aliā lectionem diuersam à vulgata, quam nos facile reiicimus?

Lyra.
Vatablus.

3

Quapropter improbabilem & fortè peiori nota dignam censemus hanc expositionē: cum sit contra communem sensum Patrum asseuerantiū Iephthe verè & corpora liter interfecisse filiam suam: Athanasius in synopsi sacrae Scripturae lib. 7. Augu. q. 49. in Iud. ubi ex professo reprobatur Lyrae expositionem, Hieron. lib. 1. contra Iouinia. Theodoretus quaestione vltima in lib. Iud. Anselm. ad Hebr. 11. & D. Tho. hic, & cū eo omnes Doctores Scholastici. Et probatur: quia in sacra pagina omne quod in holocaustum offerebatur, mactabatur, imò totum cremabatur. Interpretari autē holocaustū de consecratione filiae Iephthe; impropria interpretatio est, quā summopere fugienda est in sacra pagina. Accedit quod dicitur in fine illius capituli consuetudine introductū fuisse, vt singulis annis filiae Israel plangerent filiā Iephthe: nimirū tanquam re vera

Athanas.
Augu.
Hieron.
Theodoret.
Anselm.
D. Thom.

A

mortuam, & occisam. Dices: in sacro textu non dicitur eā deplorasse mortem suā, sed virginitatē suam. Respondetur, quia in Populo illo plus poenitebat mori sine filiis, quā mori: & ideo plus dolebat de illo, quā de hoc. Hæc de primo.

B

De qualitate verò voti respondetur votū fuisse temerariū, vel quia absolute vouit occisionē primi egredientis, & occurrentis sibi; & poterat occurrere asinus, aut canis, aut homo, quæ nō erant mactabilia in holocaustū: præcipuè homo, cuius occisio contra legē naturalē est; & eiusdē oblatio impiè exercita apud Gentiles, vt in secūdo tomo dicemus, vel quia vt Aug. q. 49. in Iud. probabile censet Iephthe directā & speciali intentione vouisse in sacrificiū primū hominem domus suæ, qui sibi occurreret &c. Acuteq; expendit nō solere hominī reuertenti in domum suā cū victoriā exire obuiā pecora, aut alia animalia apta ad holocaustum, sed canes, qui blando famulatu solent dominis occurrere, de quibus non potuit Iephthe cogitare, quia vile votū fuisset, & de re immunda: videtur ergo cogitasse de hominibus, & ideo non dixit; *quodcumq;* sed; *quicumq;*.

C

Sed dubitas, An Iephthe excusetur à culpa in mactando filiā suam? Ratio dubitandi est ipsum fuisse annumeratū à D. Paulo ad Hebr. 11. in Cathalogo sanctorū. Respondet D. Thom. hic etiam ibi numerari Dauid, & alios qui peccatores fuere; nihilominus sancti sunt, quia egerunt poenitentiam. Hanc sententiam tribuit D. Tho. Hieronymo, ex quo hæc verba refert. *In vouendo fuit stultus, quia discretionē non habuit, & in reddendo impius.* Et D. Aug. in lib. quaest. vtriusq; testamenti (si tamen Augustini liber est) part. 1. q. 34. acerbè inuehitur in Iephthe. Alij censent ipsum non peccasse, quia iussu Dei occidit filiam. Ita insinuat Aug. lib. 1. de Ciuit. c. 21. & Hiero. Episto. 34. Alij sub iudice rem relinquunt, maxime dicēte sacro textu. *Factus est ergo super Iephthe Spiritus Domini, & votum vouit.* Ita insinuat Hiero. Hieremiæ. 70. circa finem & Augu. in quaestione super lib. 1. Iud. Nihilominus communis sententia est ipsum peccasse vouendo indiscretē, & impiè votū exequendo; & præter citatos tenet Chrysost. Hom. 10. ad Rom. & 14. ad Populum, Ambros. lib. 1. de officijs ca. vltimo, & lib. 3. c. 12. & lib. 3. de virginibus ante mediū, eiusque verba mutuo accepit Concil. Tolet. 8. cap. 12. Tertullian. lib. 3. Poëmatum contra

4

August.

5

D. Thom.

August.

Hierony.

Chrysost.

Ambro.

Tertull.

Abulens.

Marci. Abulens. Iud. 11. & Math. 14. q. 32. Probaturq; hæc sententia: quia ab hoc impio facto excusandus esset, vel propterea quod fecit instinctu Spiritus sancti, quod indicat illa verba: *Factus est Spiritus Domini super Iephthe ad vouendum*. Quæ tamen verba exponit, & bene Aug. ubi supra, non esse referendū illū instinctum ad votū, & multo minus ad executionē; sed ad pugnandum contra Ammonitas, vel ad sperandā vel postulandā à Deo victoriam; non verò ad votū, quod indiscretè emisit. Vel excusandus esset propter ignorantia: quæ certè in re tam clara non potuit nō esse culpabilis, maximè in Principe, qui debuit esse instructus in lege Dei prohibentis occisionem innocentis.

6

Demū circa finē huius articuli in solutione ad tertiū valde nota, doctrinā D. Tho. videlicet macerationē proprii corporis (quæ esse materiā legitimā voti compertū est) non cadere sub voto, nisi in quantum cum debita discretionē fit, videlicet vt concupiscentia frænctur, & natura non nimis grauetur: quia si hac discretionē careat, non est opus virtutis, sed vitij: & ideò nequit esse materiā voti. Secundo dicit, quod quia in his, quæ ad se ipsum pertinent de facili fallitur homo in iudicando, talia vota congruentius secundum arbitrium superioris sunt vel seruanda, vel prætermittenda. Ita tamen, quod si ex obseruatione talis voti magnum & manifestum grauamen sentiret, & non esset facultas ad superiorem recurrendi, non debet homo tale votum seruare. Et notat Caiet. non dixisse sanctum Doctorem, quod quando obseruatio voti est manifestè nociua notabiliter, requiratur recursus ad superiorem, etiā in promptu habitum: sed dicit, quod congruentius id fit. Et ratio est desumpta ex eodem D. Tho. quia res promissa in tali casu pro tunc definit esse materiā voti; eo quod nō est virtutis opus, sed vitij. Et nos addimus, hæc doctrinam esse notādam, vt valde necessariam, & applicandam votis, quæ fiunt erga opera consiliorum. Ponamus exemplum in voto status religiosi, qui inter consilia euangelica primatum tenet: Nam licet hoc votum absolutè emissum egregiū sit; tamen si ille status in detrimentum personæ vouentis cedat, vel quia notabiliter bonæ eius valetudini nocet; aut fortè quia persona vehementibus motibus luxuriæ vexatur; quibus experitur sapissimè succumbere; & in hoc casu si ante voti emissio-

A nem præsciatur subiecti fragilitas, votum non esse validum credo: quia non est de opere virtutis, sed vitij in hac persona: at si post voti emissionem præsciatur existimo votum fuisse validum; & postea agnita fragilitate subiecti suspensionem manere talis voti obligationem, nec esse seruandum: quia bonitas obiecti voti in vitium transiit: quod si rerum vicissitudo mutetur, & bona valetudo restitatur, & motus Venerei mitescat, votū in suum statū priorem redibit: esset tamen consultius voti huiusmodi petere dispensationē, vt dixit D. Thom. & adnotauit Caiet. Sed hæc doctrina intelligenda tantum est de votis simplicibus, nam in solemnibus alia est ratio: etenim post emissam professionē religiosam, vel post sacrum ordinem susceptum, quantumuis mala valetudo adfit; & quauis tentetur, qui votum emisit crebris motibus fornicationis, non licebit à voto recedere: aliàs quamplures monachi & clerici seculares ab instituto recederent: & in hoc casu instar status coniugalis iudicandum est; à quo si propter inconuenientia liceret recedere vix reperiretur coniugium stabile.

B

C

ARTICVLVS III.

Vtrum omne votum obliget ad sui obseruationem?

Paraphrasis Articuli.

IVVS Tho. respondet affirmatiuè; & probat in argumento sed cōtra, ex Ecclesi. 5. *Quodcumq; voueris redde*: & post pauca, *Multo melius est non vouere, quā post votū promissa non reddere*; Et ratione: quia homo tenetur Deo maximè fidelitatē seruare ratione dominij erga nos, & ratione beneficij suscepti; sed seruare Deo promissum pertinet ad fidelitatē debitā Deo ab homine, iuxta illud Salomonis: *Displicet Deo infidelis promissio*: Ergo omne votū cū sit promissio Deo facta obligat ad sui obseruationē. Hanc conclusionē esse de fide asserit idē Doctor Sanctus, & quodlib. 3. ar. 11. & opusc. 18. c. 12. contra quosdā hæreticos infra citandos: & licet ibi specialiter loquatur de voto ingrediendi Religionē, rationes tamē ab eo allatæ de omni voto probant. Eandē conclusionē vt de fide admittūt omnes Patres quos refert Bellarminus lib. 2. de monach. c. 16. & seq. Medina lib. 4. de continentia sacerdo-

Ecclesi. 5.

Bellarmin. Medina.

con-

controuerſ. 7. & vide alia in Decreto. 20. q. 3. & 27. q. 1. 33. q. 5. & habetur eadem conclusio ex sacra Scriptura in locis ſape citatis, & in Pſalm. 75. *Vouete, & reddite &c.* Primum verbum conſilij eſt, ſecundū præcepti, vt adnotauit Gloſſa: & approbat Innocentius III. cap. magno de voto, & Deuter. 23. Eccleſ. 5. idem habetur Iob. 22. *Rogabis Deū & exaudiet te, & vota tua reddes:* Et rationē in art. amplificat idē Sāctus infra q. 189. art. 3. ex Auguſtino, quem ex epistoſola ad Bonifaciū refert ſic loquentē: *Si inter homines ſolent bona fidei contractus nulla ratione diſſolui; quanto magis pollicitatio, quā cū Deo pepigit, ſolui ſine vindicta nō poterit.* Similia habentur apud Leonē Papā episto. 90. aliās. 92. ad Ruſticū. c. 14. *ſi humana (inquit) pacta nō poſſunt impune calcari, quid eis manebit, qui corruperint ſœdera diuini ſacramēti?* Circa quā rationem nota, ideo adduci à D. Aug. Leone & D. Tho. nō vt æquiparent promiſſiones factas Deo & hominibus: certū eſt enim illam eſſe maiore, ſed ſuppoſito fidelitatē eſſe hominibus præſtandā (ſiue ex iuſtitia, ſiue ex veracitate modō non diſputo) faciunt argumentum à fortiore.

Nec eſt cur ſolicitus ſis, optime lector, an requiratur Dei acceptatio, vt votū obligatorium ſit, ſicut in promiſſione humana neceſſaria eſt. Certū eſt enim, acceptationē diuinā in omni voto valido interuenire, vt ex teſtimonijs allatis ex Auguſtino & Leone videtur colligi: ea tamē acceptatio ſatis clarē habetur in ſacra Scriptura: quia Deus reuelauit ſibi placere, imō & iubere, vt talia vota impleantur. Et ſi obiecias cap. ſcimus 12. q. 1. vbi votū *pollicitatio* dicitur: ſed *pollicitatio* nuda non includit acceptationem promiſſarij, vt habetur in l. 3. ff. de pollicitationibus. Reſpondetur. Iuriſperiti accommodarunt vocē pollicitationis pro pura promiſſione, ſine acceptatione promiſſarij: ſed tamē hæc accommodatio nō ad vnguē obſeruatur, ſed nomē promiſſionis, & pollicitationis cōfunduntur, & certē in rigore Latino idē ſignificāt: & ita in illo capite ſumitur pollicitatio pro promiſſione, vt patebit inuenti textū. Itaq; dicimus in omni voto reperiri Dei acceptationem, quidquid dixerint aliqui Iuriſperiti; qui nō adducunt pro ſe aliquid firmū: & ideo illos omittēdos cenſeo. Et hæc ſatis ſint pro lite ra D. Tho. ſi tamē animaduertamus circa eā eſſe à nobis ſubmouendas diſputationes plures concernentes obligationē verorum

A votorum: & adiiciemus aliquas circa promiſſiones quaſdam, quæ vera vota nō ſunt, apparent tamen eſſe.

DISPUTATIO I.

Verū vota coacta, id eſt facta metu alicuius mali vrgentis, ſint valida, & obligatoria?

IDE TVR vera pars negatiua: quia metus voluntariū tollit, vt docet Ariſto. 3. Ethico. ſed votū inuoluntarium non eſt votū, vt de ſe patet: ergo. In oppoſitū eſt quia nullo metu poteſt homo excuſari ab obſeruatione legis naturalis, & diuinæ: implere autē votū eſt de lege naturali, ac diuinæ: ergo. Pro reſolutione præmittendū metū interdū oriri ex eo quod imminet aliquod malū à cauſis naturalibus, vt à graui morbo, à naufragio & ſimilibus. Interdū ortū habet ab hominis actione violenta, quæ aliquādo iuſta eſt, aliquando iniuſta. Deniq; interdū poteſt homini metus incuti directē ad extorquendū votū: vt ſi pater minetur filiæ grauē vexationē, niſi voueat caſtitatē, aut religionē. Interdū verō metus poteſt eſſe occaſio voti, licet directē nō incutiat ob illum finem: vt ſi quis minetur alicui mortem, & inde alter moueatur ad vouendum, vt ab illo periculo à Deo liberetur.

Prima aſſertio. Stando in ſolo iure naturæ aut diuino, votū factum ex metu proueniente à cauſis naturalibus, etiā ſi grauiffimus ſit, validū eſt, & obligatoriū. Probatur quia metus non tollit libertatē ſimpliciter nec voluntariū: ergo uō obſtante metu homo per talem volūtatē obligatur. Antecedēs habetur ex D. Tho. 1. 2. q. 6. ar. 6. Quod ſic explico, ſupponendo ex eodē ſancto Doctore voluntati quoad actum internū ab ea elicitū non poſſe violentiam inferri abſolutē loquendo; nihilominus poteſt quodāmodo cogi coactione quadam morali: id eſt perſuaderi & inclinari ad actū, vel promiſſione alicuius boni, vel terrore alicuius infligendi mali, niſi volūtas ad volēdū applicetur; & talis actus abſolutē liber eſt, habens tamen admixtum aliquid inuoluntarij. Exemplum tritum eſt in eo, qui timore naufragij perterritus vult, & proijcit merces in mare: nā abſolutē vult proijcere, vellet autē nō proijcere: & terror iſte abſolutē nō aufert volūtarīū, ſed dūtaxat dimittit illud: quia homo ratione illius vult, qd aliās nollet ſi eſſet liber à tali metu. Sic di-

Pſalm. 75.

Innocent.
Deut. 33.
Eccleſ. 5.
Iob. 22.

Leo Papa.

2

3
Ariſto.

4

cendum est de vouente ex metu proueniente à naturalibus causis: votum enim illud voluntarium est absolute, & inuoluntarium secundum quid: & ideo non obstante tali metu validum est, & obligatorium. Confirmatur, quia non obstante metu illo posset votum illud non fieri: signum ergo est esse simpliciter, & absolute voluntarium. Secundo, quia voluntarium quod se copatitur cum eo metu sufficit ut homini ex metu operanti malum imputaretur ad peccatum; ut Aug. ait in cap. merito 15. q. 11. & q. 24. in Num. dicens peccata per metum commissa non esse peccata nollentium sed volentium: ergo idem dicendum est de vouendi actu ex metu: etenim voluntas ad obligandum hominem Diabolo sufficiet ad obligandum Deo.

August.

5

Dicit quis, hanc consequutionem claudicare: quia Deus nullo modo offendi vult ab homine, neque voluntate omnino spontanea, neque illo modo coacta: quia merito vult offensionem suam maiori odio haberi, quam quodcumque aliud malum. Et ita execratur quodcumque peccatum: etiam illo modo coactum. Secus videtur dicendum in obsequiis, inter quae votum computatur; vult enim Deus obsequia spontanea, non autem coacta: & ideo licet homo absolute velit se obligare coactus tantum ex metu, Deus non acceptat illud obsequium, & ex hac parte non valet votum ex eo metu emissum. Respondetur negando nunquam Deum velle acceptare obsequia metu facta, quin potius communis modus trahendi homines ad se est incutiendo timorem; ut docuit Synodus Trident. sessio. 6. canone. 6. & sessio. 24. cap. 4. non enim trahuntur homines solo amore; sed etiam timore. Et confirmatur, alias vota innumera laudata, ut nulla haberentur. Num. 21. Israelitae victi à Chanaanais voto se adstrinxerunt. Et Dauid Psal. 65. Reddam tibi vota mea, quae distinxerunt labia mea. Et subiungit dicens; quale fuerit votum. Et loquutus est os meum in tribulatione mea. Itē nihil consuetius apud Christianos, quam in naufragiis, infirmitatibus, & alijs mortis periculis emittere vota cupiditate euadendi ea. Denique iste est communis usus, & sensus Ecclesiae; & sumitur ex cap. sicut. 1. & 2. de reg. & capit. literaturam, de voto: videndi sunt glossatores.

Nume. 21. Psalm. 65. dam tibi vota mea, quae distinxerunt labia mea. Et subiungit dicens; quale fuerit votum.

Et loquutus est os meum in tribulatione mea. Itē nihil consuetius apud Christianos, quam in naufragiis, infirmitatibus, & alijs mortis periculis emittere vota cupiditate euadendi ea. Denique iste est communis usus, & sensus Ecclesiae; & sumitur ex cap. sicut. 1. & 2. de reg. & capit. literaturam, de voto: videndi sunt glossatores.

6

Obijcient Iurisperiti c. Gonsaldus. 17. q. 2. de quo ibi dicitur in infirmitate feruore passionis pressum monachum se fieri promississe, non tamen se tradidisse Abbati, aut monasterio, nec promissionem scripsisse, sed

A beneficium, quod habebat renuntiassse: & tamen respondet Pontifex illi esse beneficium restituendum, ut quiete retineat. Sentit ergo professionem metu mortis factam non fuisse validam: alioqui non esset ille Gonsaldus liberè permittendus in seculo permanere cum beneficio seculari. Respondetur, Pontificem tantum docere, illum per eum actum vouendi non assumpsisse statum religiosi, quod non fundat in metu, sed quia non exegerat probationis annum, neque aliud, quod illo tempore professionis obligationem inducebat. De promissione autem & voto simplici nihil dixit Pontifex; non quia per se non obligat, sed quia non reddit personam beneficij incapacem: de qua re ibi agebatur: fit autem ibi mentio de metu, & passionis feruore; vel ut narretur quo modo casus acciderit; vel quia cum non solum dicatur votum factum fuisse in infirmitate, sed etiam in feruore passionis, quae poterat esse tanta, ut iudicium rationis obscuraret: & ideo de illo Pontifex (ut pote cui haec obscuratio non constabat) nihil dixit; & merito quia de voto simplici non fuerat interrogatus, sed de beneficio, quod non amittitur per votum simplex Religionis.

Secunda assertio. Etiam si metus oriatur ab actione hominis iniuriosa, si non sit directe ad extorquendum votum, non obstat quominus votum occasione illius metus emissum sit validum, & obligatorium. Haec probatur eisdem rationibus, quibus praecedens, & manifestatur exemplis à fidelibus acceptatis; ut si quis emittat votum occasione vitandi carceris, exilij, aut belli iniusti; talia vota valida, & obligatoria sunt. Haec duae praefatae assertiones indubitatae sunt apud Theologos, & Iurisperitos.

Sed non mediocris controuersia est, quid sit dicendum quando metus directe immittitur ad extorquendum votum? De qua re duae sunt sententiae. Prima est, in eo casu votum esse validum stando in solo iure naturali & diuino, Ita Syluester verbo metus quest. 8. & nouissimè Suarez li. 1. de voto c. 7. n. 12. & sequentibus, & fauere videtur Aragon circa articulum hunc; & de matrimonio multi id dicunt, quos refert Thomas Sactius lib. 4. citato: & inde patroni huius sententiae consequentiam faciunt ad votum; sed cum controuersia haec sit duntaxat de naturali iure, ac diuino, solis rationibus agendum est. Prima, & fundamentalis, quia ad valorem & obligationem voti defectus voluntarij omnino & vndequaque non obstat; ut in primis duabus assertionibus probatum est, sed sufficit voluntarium absolute:

at in

Syluester.
Suarez.
Aragon.
Sanctius.

at in hoc euentu reperitur voluntariū abso-
lutē & simpliciter, licet coactū : & ideo ad-
mixtum in voluntario, vt supponimus: er-
go stando in iure naturæ votum ex prædi-
cto emissum validum, & obligatorium est.
Secunda ratio, quia in hoc casu, si votum ef-
fet inualidum, vel sumeretur hæc inualidi-
tas ex parte iniuriæ, quæ sit vouenti, vt vo-
ueat: aut ex inuoluntario, quod ex illa re-
sultat: neutrum istorum sufficit: ergo. Pro-
batur minor, quoad primam partem de iniu-
ria: quia in casu secundæ assertionis interue-
nit iniuria, quamuis non sit ordinata ad ex-
torquendum votum: & tamen ea non ob-
stante votum validum est. Quoad secundā
partem, quia absolutē vota sic emissā volun-
taria sunt: ergo absolutē valida. Confirm.
quia in huiusmodi votis reperitur duplex
voluntas: vna absoluta, & positua: scilicet,
volo vouere: altera secundum quid, & con-
ditionata, putā, *vellem non vouere*: sed hæc
posterior debiliior est, & potius designat
quendam displicentiæ affectum: ergo à
priori vincitur & superatur: vnde effectus
eius, scilicet validū reddere votū, nō impedi-
tur propter illā imperfectā nolleitatem, seu
displicentiā. Tertia ratio: nā matrimoniū cō-
tractum metu mortis validum esse commu-
nis tenet sententia: ergo & votum. Quar-
ta. Iuramentū per iniuriā extortum ad cō-
firmandam promissionem homini factam
validum est, & obligat propter Dei reue-
rentiam: iuxta capit. *si debitores*, capit. *si ve-
rō*, de iure iurando: ergo etiam votum dire-
ctē extortum per iniuriosam vim validum
est propter diuinam reuerentiam: quia
non minus spectat ad reuerentiā Dei
obseruantia voti, quā iuramenti: tum:
quia sicut iniuria ab homine facta in extor-
sione iuramenti non tollit, quin Deus ho-
noretur sui nominis obseruantia: ita in vo-
to non obstat, quominus Deus illud ac-
ceptet.

9 Secunda sententia tenet, votum factum
ex metu incusso ad illud extorquendum ef-
se nullum iure naturæ. Ita Diuus Bonauen-
tura, in tertio, distinction. 36. articul. 3.
quæstion. 2. ad primum, & copiosius &
clarius Soto libr. 7. de iustitia, quæstion. 2.
articul. primo ad secundum: eandem insi-
nuant glossa in capite primo, & in capite
Abbas, de his, quæ vi. vbi Panormit. nume.
11. Angelus verbo, *metus*, numer. 7. & 8.
Nauarrus capit. 12. numer. 52. & 54. sed hi
Iurisperiti cum allegent multa iura fortas-
se loquuntur de iure posituo: nos verò

A. in præsentiarum agimus tantum de iure na-
turæ, & diuino.

Hæc sententia nobis magis arridet, &
sit nostra tertia assertio: quæ probatur
primò ratione Diui Bonauenturæ, quæ
fundamentalis est. Nam Deus non accep-
tat sacrificia coacta: sine acceptatione verò
diuina non extat votum. Explicatur vis
huius rationis: nam vouere Deo inter ob-
sequia Deo exhibita computatur, sed quan-
do ab aliquo metu extorquetur votum,
non habet rationem obsequij Deo præsti-
ti: ergo neque rationem voti. Probatur mi-
nor, quia vouens in hoc casu tantum abest
vt Deo obsequium exhibeat: quod po-
tius id ipsum vouere habeat exolum, vel-
letque nullo modo tale Deo obsequium
exhibere, vult autem absolutē, quia nullo
alio modo potest votum euadere. Dicit
quis: poterit euadere proferendo exterius
verba promissoria: ergo si absolutē inter-
ius vult vouere prorsus voluntarium est.
Respondetur: fuga est hæc, non argumenti
solutio: nam licet conatus iniuriose peten-
tis votum possit deludi per sola verba pro-
missoria, tamen is, qui illa proferit, nequit
absque peccato & mendacio illa proferre,

B
C non habens propositum vouendi, aut im-
plendi promissum: ergo ex vi illius metus
cogitur habere propositum vouendi, vt
possit exteriorem promissionem verè, &
sine peccato proferre, & cum ex alia parte
permaneant indisplicentia voti, non potest
illud habere rationem obsequij diuini: atq;
adeo neque rationem voti.

Adhuc amplius explicatur à simili. Si
quis pœniteat peccati commissi propter
infernī pœnas, opus gratum Deo exercet:
vt diffinit Synodus Tridentin. session. 6.
Can. 8. at si pœniteat propter easdem pœ-
nas, dicens interius: si non essent pœnæ
gehennales nequaquam pœniterem, ne-
que propter Deum, neque propter homi-
nes: ista pœnitentia non est grata Deo, vt
latius dicitur supra, quæstione. 19. articul.
4. Non valde dissimiliter, ille, qui vouet
metu coactus, si abiciat à se displicentiam,
& nolleitatem, obsequium exhibet Deo:
ac proinde potest rite emittere votum: at
si retinens displicentiam, & nolleitatem
vouendi, quia votum habet exolum, ne-
quaquam opus obsequij exhibet Deo, ne-
que legitimum votum. Confirmatur, quia
de ratione voti est vt sit voluntarium, &
placidum vouenti, saltem in ipso temporis
momento, quo fit: ergo si tunc ingratum
est,

Bonauent.
Sotus.
Gloss.
Abbas.
Panorm.
Angel.
Nauar.

est, & displicet vouenti non est legitimum votum. Secundò, quia matrimonium, metu graui celebratum censetur à multis iure naturæ inualidum, vt videre licet apud D. Thom. Scotum, & alios in 4. distinction. 29. ergo idem dicendum est de voto. Tertiò. Votum nõ obligat ad sui obseruantiam imminente metu mortis, vt compertum est: ergo neq; obligat factum ex tali metu.

12 Dicet quispiam. His rationibus, si quid probarent, subinde probaretur quotiescunq; votum emitteretur per metum iniuriosum, vt in casu primæ & secundæ assertionis, votum illud esse inualidum: quod tamẽ nõ admittitur. Contrà arguitur quartò, quia in hoc casu multò magis est votum inuoluntariu, quàm in casu primæ & secundæ assertionis. Nam in illo licet votum videatur emissum ex timore mali, quod homo vitare cupit; tamen supposito illo timore, qui hominem induxit ad vouendum, votum non solum est simpliciter verum, sed & omninò voluntarium, sine admixtione alicuius inuoluntarij per aliquam nolitionem vel simplicem displicentiam: nam qui in naufragio, vel alio simili mortis periculo, etiam proueniente ex actione hominis alia de causa mortem inferre volentis promittit, aliquid Deo, vt se à tali periculo liberet, non habet hunc actum *nollem vouere*, neque hunc, *si non essem in hoc periculo non vouerem*: & multo minus hunc: *exosum est mihi votum*: cum enim intendat placare Deum, potius conatur hic & nunc facere votum, eo modo, quo Deo placet, & grater acceptet: & ideo fieri nequit, vt illum actum audeat habere spontaneæ promissioni, & obsequio diuino valde repugnantem, & ostendentem votum illud procedere ex timore purè seruili: est ergo illud votum in se omninò voluntarium, quamuis occasio emittendi illud sit inuoluntaria. At verò in hoc ultimo casu, de quo controuertimus, votum illud est mixtum formali inuoluntario: nam re vera ille homo nollet votum emittere, & per formalem affectum sollet illud explicare, quia per votum illud nõ intendit placare Deum, sed solum satisfacere voluntati hominis comminantis mortem nisi votum emittat; & ideo solum id facit quia ad hunc finem necessarium est, misceatque de inuoluntario quantum potest: ergo non videtur tale votum fieri cum voluntate ad obligandum sufficiente.

13 Ad argumenta pro opposita sententia, respondetur. Ad primum negatur maior:

A necesse est enim votum, id est vouere, in eo temporis puncto, quo exercetur esse omninò voluntarium: & in casibus primæ & secundæ assertionis ita contingit: secus in casu, de quo modo controuertimus, vt in ultimo argumento pro secunda sententia explicabamus. Ad secundum respondetur, inualiditatem talis voti prouenire ab inuoluntario procedente ex actione hominis iniuriosa volentis ea mediante extorquere votum: itaque præcipua ratio, quare votum illud nõ sit validum, sumitur ex eo, quod licet sit absolute voluntarium, tamen non omninò, cū habeat adiunctam displicentiam, & nolleitatem, ratione cuius fit illi ingratum, & exosum vouere: quod genus obsequij non acceptat Deus: quin inò crediderim, si homo metu proueniente à causis naturalibus ad hunc modum voueret, loquens internè cum Deo: ego domine nollem vouere; sed displicet mihi, & ingratum habeo tale votum, sed metu coactus modò voueo, crediderim, inquam, votum non esse validum: quia non est omninò voluntarium, sed habet inuoluntarium admixtum eo tempore quo fit. Sed dices. Votum illud acceptat Deus quoad meritum: est enim ille actus meritorius: ergo etiam acceptat quoad votum. Respondetur negando consequentiam: iam enim in præcedenti articulo multa in medium attulimus, quæ cum meritò fiunt, non sunt tamẽ legitima materia voti. Secundò dico: fortè ille actus esset otiosus: nã si nõ valet in ratione promissionis Deo factæ, ad quid valet? Ad cõfirmationẽ secundĩ argumẽti resp. illa nolleitatẽ seu displicentiã vinci quidẽ à voluntate absoluta promittẽdi quantũ ad hoc, quod illa est volũtas cõditionata, & secundũ quid; hæc absoluta: non verò vincitur illa, id est extinguitur, sed in eo tẽporis pũcto, quo votũ emittitur permanet, & est sufficiens actũ illũ vouẽdi inuolũtariũ quodãmodo cõstituere, quod sufficit ad inualiditatẽ voti, vt explicabã: nã si quis, cui metus mali incutitur, nisi voueat, velit absolute vouere, & excutere à se nolleitatẽ, & displicentiã vouẽdi, vt Deo opus eius gratiosius fiat, absq; dubio validum erit votũ. Ad tertiũ dicitur fortasse esse probabilius matrimoniũ extortũ per iniuriã esse inualidũ, de quo in materia de matrimonio. Secundò, admissio antecedẽti neg. cõseq. quia matrimoniũ & alij humani cõtractus celebrantur per promissionẽ hominibus factam, quibus res promissæ viles sunt: ac proinde eorum parum interest, quod promittentes sint omninò voluntarij, si tamen absolu-

absolutè promittant. Aliter de Deo iudicandum est, vt pote qui bonorum nostrorum non indiget, & idèd generosum eius animum nò decet acceptare obsequia coacta. Ad quartum negatur consequentia. Ad primam probationem concedimus, iuramentum metu extortum esse validum propter reuerentiam diuini nominis, quæ deficeret, si non valeret adducendo primam veritatem in testem. Athæc consideratio non habet locum in voto, quod est quoddam obsequij genus, quod Deus non acceptat, nisi omninò voluntarium sit. Ad secundam probationem respondetur, eam procedere attendendo tantum rationem iniuriæ extorquentis votum; nos verò præcipuè attendimus rationem voluntarij omninò, quod in casu controuersie deficit. Hæc dicta sint attentio solo iure naturæ, & diuino.

15

Sed rogabit meritò quispiam: An aliqua vota ex metu facta sint irrita, & nulla iure Ecclesiastico? Sit quarta assertio. Vota emissæ ex metu cadente in virum constantem iure Ecclesiastico sunt irrita. Explicatur assertio supponendo Ecclesiam posse irritare vota simplicia antequam emittantur: verbi gratia, præscribendo certam ætatem, ante quam vota facta non valeant, inhabilitando personas quasdam ad vouendum; aut verò vota metu facta annullando, quod fecisse in assertione dicimus. Item declarare oportet, quid sit metus cadens in constantem virum, siue (quod idem est) metus iustus: quæ voces usurpantur sæpè in iure, vt patet toto titulo de his, quæ vi metusve causa sunt. Metus cadens in constantem virum est ille, qui non est alienus à viro constanti & forti: & agnosci poterit primò ex obiecto, vt si malum comminatum est graue, qualia sunt mors, graues cruciatus, diuturnus carcer, seruitus, grauissima infirmitas, omisio status, vel magnæ partis sui cæsus, metus stupri, metus infamiæ, quæ facile refarciri non potest. Secundò, potest agnosci ex parte modi, vt si metum incutit vnus, aut plures armati: nam si incutiat illum puer, aut mulier, &c. non erit metus cadens in constantem virum. Tertio, dignosci poterit ex parte subiecti: fieri enim potest, vt metus, qui respectu vnus dicitur cadens in constantem virum, respectu alterius non sit: vt metus qui respectu alicuius puellæ, vel alterius foeminae, dicitur cadens in virum constantem, respectu viri non dicetur talis. Hoc supposito probatur assertio ex capit. *perlutum*, de his quæ

A vi, & cap. *cum dilectus*, eodem: ibi enim votum per metum factum censetur obligare, quia non fuit tantus, vt caderet in virum constantem: ergo à contrario sensu, si talis fuisset metus, votum non fuisset validum: & capit. *Abbas*, eodem: vbi dicitur quæ metu fiunt debere irritari: & capit. *ad audientiam*, dicitur, quæ metu fiunt debere carere robore firmitatis. Secundò probatur, ex capit. *cum locum*, de sponsalibus, vbi dicitur: *Cum locum non habeat consensus, vbi metus vel coactio intercedit, necesse est, vt vbi assensus cuiusque requiritur, coactionis materia repellatur*: & hæc ratio in voto etiam procedit. Hanc assertionem tenent communiter Doctores: signanter Glossa, Panormit. & alij Iurisperiti, Nauarr. cons. 12. & 22. de his quæ vi, dicens esse opinionem communem, Hostiens. titulo de regularibus, §. & qualiter Richard. in 4. distinction. 29. articulo. 1. & ibi Palud. quæstion. 1. Sotus ibi, & alij etiam summissæ verbo, *metus*, seu *coactio*, qui de metu cadente in virum constantem intelligendi sunt, cum allegent iura, quæ de hoc metu loquuntur.

Glossa.
Panor.
Nauarr.
Hostien.
Richard.
Palud.
Sotus.

Oppositum nostræ assertioni tenet Cardinalis in capit. *Abbas*, citato, vbi ait, nullo iure probari vota metu facta esse irrita, etiam si cadat metus in virum constantem, & insinuat idem Syluester vbi suprà, & votum 2. quæstion. 12. & iuramentum. 7. quæstion. 7. & nouissimè eam sententiam tuetur Suarez lib. 1. de voto cap. 8. à numero. 6. & conatur ostendere iura allegata non probare nostram assertionem: nam capit. *perlutum*, tantum loquitur de voto solemnem, & professione religiosa. Respondetur: ita verum est, sed meritò ad omnia vota facta ex metu cadente in virum constantem extenditur: quia procedit eadem ratio, ait cap. *cum dilectus*, non probare: quia argumentum à contrario sensu non est satis firmum:

16
Card.
Syluest.
Suarez.

D sed sæpè validum est, maxime adiunctis alijs capitibus, videlicet capi. *Abbas*, capit. *ad audientiam*, quæ licet loquantur de alijs contractibus, reddunt tamen rationem generalem, quæ votis optimè adaptantur. Idem dico ad capitulum, *cum locum*, certè ita interpretantur, & ita adaptant Iurisperiti graues citati. Quibus in iuribus interpretandis ego magnam adhibeo fidem, à quibus nolo recedere propter cauiolos, & ratiunculas, & propter vnus aut duorum dissensum. Item, quia votum simplex Religionis emissum ex metu cadente in virum constantem irritum est, vt omnes fatentur,

tur: cū ergo non idem dicendum de omni
confimili voto. Ad argumenta initio dispu-
tationis posita patet ex dictis.

DISPUTATIO II.

*Utrum vota emissa ex dolo, ignorantia, aut
errore sint obligatoria?*

I A E C disputatio nimis affinis
est præcedenti, & pro parte affir-
matiua arguitur primò: nam vo-
ta emissa ex metu valida sunt, &
obligatoria: saltem illa, quæ non dant cau-
sam voto, vt nuperrimè dicebamus: ergo &
vota facta ex ignorantia, præcipuè illa, quæ
causantur ex dolo & deceptione, quæ vidē-
tur æquiparari metui ab extrinseco incu-
so. Secundò: id videtur diffiniri in c. dudum,
de conuers. coniug. vbi approbatur votum
ex deceptione factum, & Glossa, Panormi-
ta, & Imola, & addit Glossa dolum inducens
ad bonum, non ob stare voto: & explica-
tius in cap. cum dilectus, de his quæ vi. In op-
positum est, quia omnis promissio gratui-
ta, & præcipuè votum, debet esse omninò
voluntaria: sed votum ex deceptione, erro-
re, aut ignorantia factum est inuoluntariū:
quia vt habetur communiter, ignorātia cau-
sat inuoluntarium: ergo.

2 Dico primò. Votum emissum ex igno-
rātia quidditatis voti aut proprietatum eius
substantialium non est obligatorium: verbi
gratia, si quis voueat putans se ad nil obliga-
ri. Assertio certa est, & communis: & proba-
tur, quia ignorantia illa tollit voluntarium,
cū iste vouens nesciat quid sit votum, vo-
luntas autem non fertur nisi in cognitum.
Hinc colliges multa apparentia vota homi-
nes emittere, quæ re vera vota non sunt, &
consequenter neque obligatoria, vt si quis
voueat putans per votū non fieri Deo pro-
missionem, iste censendus est vel iurare vel
proponere rem, quam vouet faciendam.
Item, quando solent dicere voueo Deo me
vindicturum, non promittendo aliquid
Deo, potius indicatur pertinacia in vindi-
cta sumenda, &c.

3 Secundò dico. Vota emissa ex ignoran-
tia circa conditiones vel circumstantias rei
votiue adeò graues, vt moraliter existimen-
tur pertinere ad rei votiue substantiam, nō
sunt valida, neque obligatoria. Hæc est com-
munis omnibus Doctoribus Theologis, &
omnibus Iurisperitis, paucissimis exceptis.
Exemplum sit in eo qui voueret ire Romā

A putans distare à ciuitate vouentis per decē
leucas. Item votum de ingrediendo Religio-
nem Dominicanam, aut Carthusiensem ig-
noratis asperitatibus illius Religionis: puta
abstinere à carnibus. Probatur assertio:
quia qui cum hac ignorantia vouet, merito
censebitur ignorare quid voueat, & sine
hac cognitione non est voluntas vouendi.
Obijcies. Ignorantia circumstantiarum nō
reddit inuoluntariam actionem, quoad sub-
stantiam eius: sed in præfatis casibus non
ignoratur materia substantialis voti, sed qua-
dam eius circumstantia: ergo talis ignoran-
tia non reddit votum inuoluntarium quoad
substantiam eius: ergo erit validum quoad
illam, & consequenter quoad reliqua: quia
accidētia substantiam cōsequuntur. Maior
patet: nam ignorantia eatenus causat inuo-
luntarium, quatenus occultat obiectum vo-
lendum, non autem occultat, nisi illud, de
quo ignorantia est: ergo si tantum est de cir-
cūstantijs, non de substantia actionis, non
occultat actionem quoad substantiam: ergo
neque facit illam inuoluntariam. Minor
etiam clara est: quia substantia Religionis
non est ieiunium aut abstinētia à carnibus.
Idem est devoto peregrinationis, cuius sub-
stantialis materia est visitare hunc vel illum
locum pium, distantia autem, aut modus iti-
neris est accidentalis circumstantia. Respon-
detur. Illæ circumstantiæ graues accidentia
sunt in ordine ad honestatem rei votiue:
at verò in ordine ad actionem vouendi,
quando graues sunt moraliter cēsentur per-
tinere ad substantiam voti: vouens enim
non intendit obiectum illud nudum pro-
mittere, sed suis circumstantijs vestitum:
quapropter quando sunt graues non cense-
tur vouens obiecti substantiam vouere,
quando errat circa eas circumstantias.

4 Dico tertio. Quando circa materiam vo-
ti adest ignorātia, vel deceptio circa aliquas
circumstantias, vel impertinentes, vel leui-
oris momenti, talis ignorantia, qualiscunque
illa sit, non impedit valorem, & obligatio-
nem voti. Ita communiter tenent Docto-
res: & ratio est: quia parum pro nihilo re-
putatur; ideòque moraliter non existima-
tur sufficiens ad mutandam voluntatem, ne-
que ad causandum inuoluntarium simpli-
citer, vel multum illud minuendum: quod
autem perfectionem eius aliquantulum
minuat, vel aliquale inuoluntarium secu-
dum quid causet, non satis est ad impedi-
endum votum: quando verò conditio igno-
rata huiusmodi sit, arbitrio prudentis Theo-
logi

Gloss.
Panor.
Imola.

logi relinquitur. Obiicies ex præcedenti disputatione, ubi diximus inuoluntarium secundum quid sufficere ad inualidandum votum: ergo idem dicendum est in casu huius assertionis. Negatur consequentia, quia displicentia voti per metum facti in ipsa actuali emissionem voti reperitur: at in casu huius assertionis nequaquam, sed tantum habitua liter, vel ad summum in ignorantia dans causam, vel occasionem voti: & cum sit quasi nihilum ea circumstantia, ignorantia pro nullo impedimento debet reputari.

S Dico quartò. Quando conditio ignorata non spectat ad materiam voti, sed ad causam eius, tunc impedit valorem eius, quando fuerit propria, & finalis causa voti. Iurisperiti vocant finalem, vel impulsuam, nos clarius dicimus, quando fuerit quasi ratio formalis mouens in tali materia ad eam promittendam. Si verò fuerit tantum occasio, siue ratio secundaria mouens, ignorantia illius non impedit valorem voti. Exemplum primæ partis, quando quis putans Petrum esse pauperem vouet dare illi certam summam. Exemplum secundæ, quando quis occasione accepta existimata pauperiei eius, vouet dare pauperibus elemosynam. Probatur utraque pars: quia finis est qui voluntatem mouet: ergo si circa finem erratur per ignorantiam, voluntas ipsa etiam inuoluntaria est circa rem volitam propter illum finem. Secunda pars de fine secundario patet, quia illa non pertinet ad essentiã voti, & sine illa manet integer consensus: & iuxta hanc assertionem intelligendus est capit. ex parte, secundo, de conuers. coniug. ubi dicitur, quod mulier maritata matrimonio rato, quæ vouerat castitatem, mota verò fuerat ad vouendum, eo quod credebatur maritum esse leprosum, in quo tamen fuerat decepta: & nihilominus respondet Pontifex, votum esse validum, & seruandum: cum sine qualibet causa id ipsum Religionis obtentu facere potuisset, nimirum quia ignorantia illa non fuerat de re pertinente ad substantiam voti, sed de motiuo quodam, vel occasione valde extrinseca: quæ potuit quidem excitare vel applicare voluntatem mulieris ad vouendum, non tamen pertinere ad obiectum, seu materiam, neque ad intrinsecum finem, seu motiuum talis voti, quod est Religio, & cultus Dei. Et eodem modo intelligi potest c. magna, de voto. ubi Panor. & alij dicunt ignorantiam illam fuisse de causa impulsua, & remota. Et hæc dicta sint de ignorantia interueniente in vo-

A to simplici: nam de voto solemniori inferius disputabimus.

Sed rogas. Cum ignorantia sit multiplex, ut habetur. 1. 2. q. 6. art. 8. & q. 76. ar. 1. quædam consistens in sola scientiæ priuatione, quædam puræ negationis, quædam in errore positiuo, quæ dicitur praua dispositio nis: item alia antecedens, alia concomitans, alia consequens: præterea quædam vincibilis, seu culpabilis, alia inuincibilis, seu inculpabilis: cum, inquam, sit multiplex ignorantia, de qua istarum verificantur præfatæ assertiones? Respondetur: quatenus asserunt vota esse inualida, de quacunque causante

B inuoluntarium: at quatenus affirmant aliquem voti valorem non auferre, de quacunque similiter: quod agnoscitur ex ijs, quæ dicuntur prima secundæ locis citatis: modò verò breuiter dico. De ignorantia inuincibili procedunt præfatæ assertiones: quia interdum faciunt actum inuoluntarium, interdum non: ut dicitur in eisdem assertionibus. De ignorantia verò vincibili, & culpabili posset quis fortasse existimare nunquam auferre voluntarium: cum relinquat tantum voluntarium, quantum sufficiat ad peccandum mortaliter. Dicimus autem, plus voluntarij requiritur ad votum, quam ad peccandum mortaliter, ut declarauimus superius circa articulum primum, disputat. quinta. Præterea dico. Si ignorantia est affectata non tollit voluntarium, sed relinquitur actus in natura suæ formæ: id est eodem modo, ac si de illo ignorantia non haberetur: & sic de voti valore cum illa ignorantia iudicandum est, ac si emitteretur sine illa. De ignorantia verò puræ concomitante dico, non auferre voluntarium, neque ponere: quare ad valorem vel nullitatem voti impertinens est. Ignorantia concomitans dicitur, quando homo est ita dispositus, quod licet talem ignorantiam non habeat, idem esset operaturus:

C quod cum illud iudicio Dei referretur, neque voluntarium ponit, neque aufert. Ignorantiam prauæ dispositionis certum est tollere voluntarium, si fiat circa substantialia voti, aut rei votiuæ proprietates graues, aut circa finem primum vouentis: & de hac antecedenter se habente præcipue intelliguntur præfatæ assertiones. Ignorantia puræ negationis licet non causet inuoluntarium, tamen causat non voluntarium: quare huiusmodi ignorantia non tollit valorem voti, eo quod conditio ignorata sola ignorantia negationis implicite continetur in obiecto absolute voluto: v. g. vouet quis absolute Re-

Caiet.
Sotus.

7

ligionē Carthusiensem, ignorans an in illa sit esus carnis, nec ne, votum est validum: ita Caiet. verb. *votorū emissio*, in fine, Sotus supra quaest. 2. ar. 1. ad tertium, & alij.

Ad primum initio disputationis positū quatenus procedit contra primam & secundam assertiones, respondetur, negādo consequentiā, propter differentiam inter metum & ignorantiam: Nam metus non tollit voluntarium simpliciter, sed potius ad illud inducit, quamvis etiam admittat, vel moraliter afferat inuoluntarium secundū quid; ignorantia autem tollit voluntatem absolutam, & directam obiecti ignorati. Cuius discriminis ratio est: quia metus non tollit voluntati obiectum, sed potius applicat illud, & facit iudicari bonum (saltem sub ratione utilis) id quod alias censeretur malum: ignorantia autem occultat obiectum: quo occultato non potest voluntas ferri in illud, quia nil est volitum, quin praecognitum: & hac ratione metus per se non sufficit ad votum annullandum, sufficit autem ignorantia per se solā, si sufficienter occultet vel mutet obiectū, iuxta dicta in assertionibus. Ad secundū ex c. *dudum*, respondetur ex traditis circa quartam assertionem. Secundo respond. Pontificem in eo casu nec verbū quidem de valore voti volentis continere, & viuere in hospitali: sed tantum quā situs, an mulier, quā ex licentia viri votū solēne Religionis emisit teneretur ad virum redire, respondet non teneri. Ad argumentum in oppositum respondetur probare nostras assertiones.

DISPUTATIO III.

De obligatione voti, de quo dubitatur,
an factum sit?

I

DVPLEX potest esse dubiū circa votū. Vnū est an factū fuerit, an non? Alterū est, an votum quod esse factum certò constat, obliget an non? & si obliget, quomodo obliget? Quā quaestiones alicui fortasse videbitur esse determinandas ex regulis generalibus, quā adhiberi solent circa dubios quosque contractus: nihilominus quia in votis frequentius solent huiusmodi dubitationes oriri: & quia aliquid speciale de his occurrit dicēdū, utrūque exacte disputabimus. Primū in hac disputatione, posterius in sequenti. Et videtur votū, de quo dubitatur an emissum fuerit, esse obligatoriū, vt obseruetur. Pri-

A mō in dubijs tutior pars est eligēda, vt praexi mandatur c. *iunioris*. de sponsi. & c. *ad audientiam*, de homicidio, cap. *significasti*, 2. eodē. At in casu disputationis tutius est seruare dubiū votū, quia in hoc nihil est periculi, in transgressione est periculū non implendi promissum: ergo. Si obijcias contra axioma relatum aliud axioma, in dubijs melior est cōditio possidentis suā libertatem, ac proinde nō est iste dubius obligandus ad obseruantia voti. Respondēt fautores partis affirmatiuæ solū habere locū in materia iustitiæ, de qua obligatione hic nō tractamus, sed de periculo violandi Religionē: in dubio autē fauendum est Religioni, & diuino cultui, l. *sunt persone*. ff. de Relig. & sumpt. funer. Consi. arg. in casu dubitatio de facto est, vt de se patet, sed in dubio facti tutior pars est eligēda, etiā in materia Religionis: ergo. Minor exēplis probat. nam dubitans de veritate matrimonij, & an hac sit vxor sua nō potest petere debitū: quia ibi interuenit dubiū facti, putā an cōtraxerint coniuges, & accedēdo ad vxorē dubiā exponit se periculo transgrediēdi naturale ius de nō fornicādo. Idē ferme periculū videtur esse, si quis dubitans de voto à se facto, agat contra illud: nā exponit se periculo agendi cōtra naturale ius reddēdi Domino vota sua, seu nō violādi illa. Itē probatur eadē minor:

B nā in dubio facti tenetur dubitans se gereac si irregularis indubitatus esset, iuxta c. *citatiū*, ad *audientiam*. Secundo: possessio non dat ius spirituale, neque proprie habet locū, nisi in materia iustitiæ: ergo quāuis dubitans de emissionē voti admittatur esse in possessione suā libertatis, nō tamē ob id dicetur eius conditionē esse praferendā Religioni, & cultui diuino. Hanc partē tenent multi, Cord. in summa q. 147. refertq; pro se Caiet. & Sylu. & Sotus: sed in eis hoc nō reperitur, licet Sylu. insinuet, eadē tenet Azor tom. 1. lib. 2. c. 19. q. 10. Vazq. acius 1. 2. disputation. 65. cap. 3.

Cordub.
Azor.
Vazquez.

D Pro decisione dicoprimò. Si dubiū sitpositiū de factione voti, idest per indicium probabile vtriusque partis, si homo iudicet probabiliter se nō emisisse votū, nō obligatur tali voto: etiā si fortasse habeat rationes probabiles, quę cōtrariū suadeant: nā inter probabilia potest homo tuta conscientia sequi quā maluerit partē: quod certū est, quando probabilitas est vtrinque equalis, & hoc praesenti proposito sufficit. Hac assertio, vt reor, omnibus est communis.

Secundo dico. Si iudiciū positiū sit votū fuisse

2

3

fuisse factum, & dubiū sit tantū formidinis, tunc tenetur homo seruare votū. Patet quia huiuscemodi dubiū non sufficit ad constituendū hominem in vero dubio morali: vt si quis probabiliter credat se emisisse votū, & ad contrarium credendū non habeat probabilia motiua, sed solam formidinem: quia non habet euidētiā, sed probabiles cōiecturas. Prob. assertio: quia illa probabilitas facit certitudinem morālē, quando nō est alia similis in contrarium. Etenim in rebus humanis non est maior certitudo postulanda, cūm vix aliquid per infallibilem certitudinem cognoscamus. Præfata assertiones vt reor ferē omnibus debent esse cōmunes: tota difficultas in hac materia est, quando dubium negatiuum est: id est quando intellectus ita est in vtrāque partem suspensus, vt neutri det assensum: quia pro neutro habet rationes, quæ ad iudiciū saltem probabile meritō inducant, quamuis fortē contingat pro altera parte haberi plures, aut pauciores cōiecturæ, non valentes vnā partem probabilem efficere, sed dumtaxat animi suspensionē. Item quando homo sic dubius fecit diligentiam sufficientē ad pellendum illud dubium: nam si talem diligentiam non egerit, cūm possit, certum credo non licere votum transgredi, quia transgressor se euidentipericulo errandi exponeret. Vnde

4 Dico tertio. Qui post moralem factam diligentiam dubius manet de voto emisso, & non potest ferre probabile iudiciū, quod illud emisit, non tenetur ad huiuscemodi voti obseruationem. Hanc assertionem tenent ferē omnes moderni, præter citatos in oppositum, Sotus libr. 7. de iustitia. quæstion. 3. artic. 2. Medina in summa lib. 1. capit. 14. §. 7. Angles quæst. 9. de ieiunio artic. 1. dif. 7. dub. 2. prop. 3. & alij videndi apud Thomam Sanchez libr. 1. de spons. dif. 9. & prob. ex communi axioma, in dubijs melior est possidentis conditio: sed dubitans de voto an factum sit, post appositam diligentiam necessariam possidet suam libertatem: ergo est melioris conditionis, vt non subiiciatur obligationi voti propter solam dubitationem. Scio fautores oppositæ sententiæ dicere, illud axioma solum habere verum in materia iustitiæ, non in materia Religionis: sed non video quare sic restringatur, præcipue, quia possessio vera non solum est circa res corporales, sed etiam circa iura incorporalia, cuiusmodi sunt actiones quæcūq; votiuæ: vt mittamus

A modo vota posse esse realia: id est circa quasdam res promissas. Dicent fortasse, in dubio potius standum est pro Deo, & eius cultu, quàm pro hominibus. Respondetur, non sunt cetera paria: quia constat de hominis libertate adhuc non amota per dubium, non verò de Dei iure, in hoc casu, quod ostenditur argumento secundo. Secundo, quia ante emissionem voti homo libertatem suam possidebat ad faciendum aliquid, vel non faciendum in Dei cultum: ergo propter dubium non debet cogi ad vnā partem, cūm dubium vtrūque sit æquale. Tertiò, quia obligatio voti valde onerosa est: ergo restringenda est, & non amplianda ad casum dubium. Demum roboratur hæc assertio respondendo ad argumenta posita initio disputationis.

Ad primum respondetur, illud axioma, in dubijs tutior pars est eligenda, vt verum habeat, intelligendum est de dubio practico, non verò de speculatiuo. Dubium practicum est, quando quis dubitat, an benè vel male faciat exercendo aliquam actionem, vel omittendo: verbi gratia, quando quis tenetur præcepto ieiunij, & dubitat an hic, & nunc teneatur ieiunare, si non deponat dubium, tenetur ieiunare, ne se exponat periculo peccandi. Et hoc modo in votis dubijs nostri casus non potest homo operari contra votum, cū dubio practico, an benè vel male faciat agendo contra votū: sed dubiū est speculatiuum, an votum factum fuerit nec ne, & cum illo stat dictamen certum practice non esse peccatum non seruare tale votum, sicut cum dubio an hæc res sit aliena, stat practica certitudo nullum esse peccatum illam non restituere eum, qui bona fide possidet, & non potest pellerē dubiū etiam facta diligentia, nec hoc est in præiudiciū diuini cultus: Deus enim vt pote nostrorum bonorum non egens nostra vota dubia non exigit, neque cupit. Ex hoc patet ad cap. inuenis, in contrarium allatum: ibi enim sermo est de dubio practico, vt patet ex contextu. Item in casu illius textus nullus extitit possessor bonæ fidei: nā dubiū de impedimento publicæ honestatis præcessit secūdum matrimoniū, & ideo iudicatum est pro parte certiori & pertinēte ad Ecclesiæ honestatem: at in casu voti, de quo disputamus, homo est possessor suæ libertatis: vnde inter ipsum & Deum non sunt omnia paria, quod necesse est, vt pars selectior alteri præferatur. Ad exemplum de

de matrimonio adductum in confirmatio-
ne respondetur, si dubium antecessit matri-
monium, exemplum non est ad propositum;
si vero antecessit matrimonij contractum,
& dubitatur an legitime initum fuerit, &
facta diligentia dubium pelli non potest,
licitum est petere, & reddere debitum, de
quo in materia matrimonij. Ad secundum
exemplum de irregularitate, respondetur
illud esse peculiare in dubio de irregularita-
te homicidij, & in casibus à iure expressis:
quia sicut ius Canonicum potuit impone-
re irregularitatem pro homicidio, ita po-
tuit statuere, ut homicidium dubium suffi-
ceret ad talem irregularitatem contrahendam,
vel ad obligationem seruandi illam: nec re-
fert, quod iura id statuentia fundentur in
illo principio, in dubijs tutior pars est eli-
genda: quia licet illud principium mouerit
Pontificem ad legem ferendam, non tamē
est titulus sufficiens ad obligandum homi-
nem in eo casu seclusa tali lege: & sic patet
ad c. ad audientiam.

DISPUTATIO III.

De obligatione voti dubij quoad valo-
rem eius?

I AEC mouetur propter vota de
quibus constat esse emissā: dubi-
tatur autem de valore vel dura-
tione eorum; id est an fuerint le-
gitima vota? quæ dubitatio ferè decisa est
ex modo dictis, sed in re frequenti & neces-
saria, specialius dicendum est circa casus alii
quos occurrentes, in quibus dubitatur de
quibusdam impedimentis, quæ impediunt
valorem voti emissi, & consequenter obli-
gationem voti, & primò de intentione vo-
uentis, quæ si desit, votum nullum est: & si
deesse dubitatur, inquirimus modò, an vo-
tum validum, & obligatorium sit? Et dico.
Quando votum certò emissum est, & dubi-
tat vouens de sua intentione, an fuerit pro-
mittendi, vel se obligandi, an verba dicta
fuerint ad significandum promissionem, vel
propositum, vel quid simile, si non potest
vouenti hoc constare factò diligēti exami-
ne suæ intentionis, tunc ad verba recurren-
dum est: nā si in rigore non significant pro-
missionē, certū est nō obligare. Itē: si sunt
ambigua, infavore vouētis interpretanda
sunt, ut nō censeatur obligatus, quia vouens
nō est deturbandus à possessione suæ liber-
tatis per iudiciū, & votū dubiū, cū in dubijs

A melior sit possidentis conditio. At si verba
in rigore significant promissionē, & non
constat de intentione extrahendi illa à pro-
pria significatione, licet non constet posi-
tiuē de intentione se obligandi, aut verè pro-
mittendi, tale votum obligat: quia votum il-
lud certum est, non dubium: alias innume-
ra vota dubia censerentur, & obligatione
carerent, si esset necessaria actualis recorda-
tio vouentium de intētionē positiua se obli-
gandi, aut promittendi.

B Secundus casus est, quādo pueri ante an-
nos pubertatis vota emittunt, & dubitatur,
an habuerint plenum vsum rationis, qualē
esse necessarium, & sufficere diximus ad vo-
ti valorem: & si re vera dubitatio est de vsum
rationis, votum nullum est: sed inquit So-
tus, vbi supra articulo secundo, semper to-
to tempore pubertatis præsumendum est
defuisse rationis vsum: nisi oppositum cer-
tissimè constiterit. Alij verò oppositum cē-
sent devotis factis in secundo septennio pu-
bertatis, nisi oppositum certissimè constite-
rit. Vnusquisque in hac parte in suo sensu
abundet, quod nos modò dicimus, illud est,
non obligare vota puerorum, siue in primo
siue in secundo septennio: modò verò dubie-
tas sit, an habuerint vsum rationis, nec ne,
quando vota emiserunt propter rationem
primi casus?

C Tertius casus est: quando emittitur votū,
& dubitatur de vsum rationis in vouente quā-
do vouet propter defectum accidentarium,
ut propter somnum, ebrietatem, aut febrem
vel quid simile: in quo casu idem dico quod
in præcedenti.

D Quartus casus est, quando quis vouet in
medio seruire iracundiæ, aut præcipitatio-
nis, & idem dicendum est: nam si re vera du-
bitatur de vsum actuali rationis pro eo tem-
pore, votum emissum nullum est, sed tamē
non debet talis vouens censeri priuatum
fuisse rationis vsum in eo passionis tempore
(quia rarò id contingit), nisi probabiles cō-
iecturæ adsint ad iudicandum talem pas-
sionem vsum rationis pro eo tempore ab-
stulisse.

E Quintus casus est, quādo dubitat vouens,
an materia voti à se emissi sit licita, vel illi-
cita. Quidā cēsent factò examine, si nō po-
test pelli dubiū, votum esse validū: sed op-
positū censeo verius: quia seruando tale vo-
tū homo se exponeret periculo peccandi:
etenim ad implendū illud votum facturus
est rem, de qua dubitat an sit peccatum.

F Sextus casus est, quādo post votū certū,
& obli-

Signa ab f. 130. de la oron de l'8. n. pag. 130.

transi. fol. 645.

ratem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur & simus. Simus, dicit quantum ad rem ipsam, & rationem filiationis, quam absq; dubio habuere iusti veteris testamēti, *Nominemur* autem, dicit quantum ad statum quo caruerunt veteris legis Patres. Ac denique; quia vt retulimus ex August. in argument. in oppositū, nusquā legimus in sacra Scriptura Deum iussisse, vt vocaretur Pater per adoptionem filiorū, neq; aliquē eam interpellasse vtendo hac inuocatione Pater: ergo proprius est modus iste orandi eorū, qui sub Euangelio militant propter filiationem perfectam & liberam à seruitutis statu, quia insigniuntur Euangelici cultores. Consulto diximus, nunquā legi in sacra Scriptura Deum iussisse, &c. quia vt ipsemet Augustin. testatur ibidem, Prophetæ sæpè ostendunt eundem Dominū Deū etiam Patre orandū esse potuisse, si ab ei⁹ mandatis non aberrarent: & refert testimonia hoc dicentia à me allata in argumentis factis in principio.

Ad argumenta posita in principio, maxime ad testimonia ex sacra Scriptura poterat responderi primò. Quando filij Israel vocantur filij in locis citatis, nō fit sermo de filiatione per adoptionē, quæ propriè & strictè filiatio est; sed de filiatione per creationē, & peculiare electionē, vt esset ille populus Dei, populus peculiaris per legem peculiare, prouidentia, & protectionē peculiare: quod manifestū erit perpendenti verba prædictorū testimoniorū. Similiter manifestū erit: quia de omnibus illius populi hominibus fit sermo, ex quibus multos nō esse filios Dei adoptiuos clarū est, quia erant in peccato mortali. Quod si fiat sermo de ijs, qui in gratia erant, respondet D. Augustin. lib. 3. contra duas epist. Pelagii. eos potius ad Euangelicam legē pertinere, quā ad veterē; eo quod sub Fide Christi vēturi, & eiusdē Fidei iussione iustificabantur: & potius amore quā timore ducebatur, ac præmia æterna potius spectabant, quā terrena. Hæc vera sunt, sed non videntur plenè satisfacere sanctis literis, maxime D. Paulo in locis citatis: qui loquēs de vniuersis Patribus veteris legis, siue iustis, siue peccatoribus dicit, eos habuisse seruitutis spiritū, & seruos esse, &c. Quapropter tertio respondetur, quāplures eorū fuisse verè filios per gratiā adoptionis, ceterū appellari seruos, & habere spiritū seruitutis dici nō ratione sui, quia re vera diligebant ardēter Deū, vt Patre: sed propter statū legis, sub qua dege-

bant, qui erat status seruorū, vt dictū est; & ideo non sunt iussi interpellare Deū vocādo Patre, sicut qui sunt in lege gratiæ, & libertate filiorū, ad quā denotadā iussit Christus orare *Pater noster*, &c. Quod si urgeat quis: in humanis qui verè fili⁹ est, quauis in ætate infanti; aut statu serui sit, permittitur genitorē suū interpellare vocādo Patre nec hoc illi tribuitur præsumptioni: ergo omnes iusti veteris legis, siquidē erāt verī filij Dei per adoptionē, poterāt & debebāt Deū orare vocādo Patre. Respondetur negādo consequentiā; etenim in humanis pater & filius eiusdē naturæ sunt, modicūq; differt inter eos: at inter paternitatem Dei & nostrā filiationē interuallū infinitū distat, vnde præsumptuosum esset Deū interpellare, *Patre*, nisi iussi ab ipso: non iussit autē nisi Christus in Euangelio: quia per ipsum perfectā adoptionē, & filiorū statū adepti sumus, & adhuc cū trepidatione canit Ecclesia, dicēs: *Præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati audemus dicere, Pater noster*, &c. ac si diceret, nisi iussi essemus, non auderemus talipræfatione nostrā orationē fundere. ¶ Ad argumenta modo sigillatim. Ad primū quatenus militat contra vltimā assertionē respōd. Non fieri ibi sermonē de Patre Deo, quia ratione nos adoptabat in filios, sed quia ratione regebat, & ducebat peculiari prouidentia & protectione populū illū. Quod colligitur ex verbis sequētibus, *Dux virginitatis, nec tu es*, &c. Ad secundū pariter respōd. negādo cōsequentiā quia eo quod erāt in statu seruitutis, nō iubebatur, nec ipsi audebāt Deū vocare *Patre*. Ex quo patet ad tertiu. Argumenta verò in oppositū nostrā confirmāt assertionem: at verò tertiu videtur militare cōtra primā assertionē, qua asseueramus iustos veteris legis esse propriè, & in rigore filios. Ad tertiu igitur respondetur, Sanctos illos citatos, & si qui alij inueniantur instar eorum loquentes, intelligēdos esse, cēsere Patres iustos veteris legis esse typicè filios, & non simpliciter, non quia verī filij adoptiui nō fuerint: sed quia erant in statu imperfecto seruorum. Sed vrget, dicuntur esse tantum filij in figura & typo respectu nostri: Respondetur, cum filiatio eorum, & nostra sit eiusdē rationis, & differant tantum sicut perfectum & imperfectū in eadem specie, vt ait D. Thom. 1. 2. quæst. 1. c. 7. artic. 1. ad secundū, nō potuit eorū filiatio esse figura nostræ filiationis rigurose loquendo; sed multa quæ illis contingebant, erant figura filia-

August.

13
Soluntur
argumenta.

August.

14
Ad argu-
menta sigil-
latim R.Argumen-
ta in opposi-
tum.

D. Thom.

filiationis perfectæ: quæ est in lege gratiæ: v.g. ea quæ contigerunt circa generationis Isaac, & eius filiationem fuerunt figura filiationis; quæ reperitur in lege gratiæ, vt testatur Paul. ad Galat. 4.

15

Deniq; pro plenioris prædictorum intelligentia aduertendum est, sub triplici statu posse considerari adoptionem filiorum. Primo, sub statu legis, qui erat seruorum stat⁹: & quamuis iusti illius legis essent verè filij Dei adoptiui; tamen erant in statu seruorum, propter rationes à me superius allatas,

Ad Gal. 4.

& vt ait Paul. ad Galat. 4. *Sub elementis mundi seruiebant corpore & anima. Sub elementis mundi*, id est, sub ritibus, & cæremoniis legis. Secundò consideratur adoptio sub statu legis gratiæ, qui est filiorum: quia in illo, status seruitutis remotus est quantum ad animam, & ad filiorum statum euecti sunt ei⁹ cultores, expulsi figuris & umbris ac oneribus legis: at iste status nō est omninò perfectus, quia corpora corruptioni seruiunt, ac mortalitati subiecta sunt, nec hereditatis actualis possessio in actu posita est. Tertiò modo considerari potest filiorum adoptio in resurrectione: vbi erit status filiorum, vnde quaque perfectus, qualis decet filios Dei; vbi possidebunt filij hereditatem sibi debitam, & corpora ab omni seruitute redimuntur. Et nos ipsi (inquit Paul. ad Rom. 8.) *ingemiscimus adoptionem filiorum Dei, expectantes* (intellige perfectam vnde quaq;) *redemptionem corporis nostri*, vt sicut spirit⁹ redemptus est à peccato per adoptionem habitam mediantegratia, ita corpus redimatur à corruptione, & morte, & ab omni cura circa corpora tuenda & cōseruanda: quæ nō modica seruitus est, vt insinuat D. Paul. ibi dē. *quia & ipsa creatura*, inquit, id est, homo iustus in resurrectione, *liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatē gloriæ filiorum Dei*.

Ad Rom. 8.

Vbi obiter nota, iustos in lege gratiæ esse in statu adoptionis filiorum, seclusa seruitute: at in cōparatione ad statum gloriæ nō omnimoda carere seruitute, circa curam corporum & mortalitatē eorū; quinimò etiā circa animam, quæ omninò per gratiā legis nouæ libera est à peccato, aliqualis etiā in hac vita remanet seruitus: nā in ea iustorum anime peccatis venialibus, quasi quodam puluere fœdatur, expositi etiā sunt periculo peccati mortali, & amittendi gratiæ statum, alijsq; passionibus & imperfectionibus subiiciuntur: quæ omniadeponenda sunt in illo statu perfectissimo gloriæ, vbi filiorum Dei adoptio perfectissima erit. In calce demū in

terpretationis huius voculæ, *Pater*, cēsui ad iungere verba Chrysol. homil. 20. in Matth. *Deus se Patrem magis, quā Deū dici voluit, vt nobis daret fiduciā ad petēdū, & spē magnam ad impetrādū*. Reuertamur ad reliquas particulas explicandas: illæ autē, *Qui est in cælis*, licet à D. Luca omissæ sint propter rationes superius datas, apud Matth. habentur, & quæ sequitur est.

Noster.

Offeret se dubitatio. Cur nō vitur ea precandi forma, qua Christus ipse utebatur dicens, *Pater mi*, Matth. 26.

16

B & iubet dicere, *Pater noster*. Prima ratio D. Cypria. vt admoneamur vnitatis & pacis, quā debemus mutuo cōseruare vt fratres, si audiri volumus à Deo: quod non mediocriter exaggerat Dominus per Matth. *Si ofers munus tuū, &c.* Idē Fortunat. Pictauiensis. Secunda ratio, ad retinendam superbiam potentium, plebeios & ignobiles despicientium: qui profereutes hæc verba, *Pater noster* fateri coguntur, omnes nos esse fratres, & Dei filios; de qua re eleganter D. August. lib. 2. de serm. Domini in monte, & term. 182. de tempore luculenter, & Boecius 3. de consolatione met. 6. sic ait.

Matth. 26. Cyprian.

Pictauiens.

August.

Boecius.

C *Quid genus & proauos strepitis, Mortales igitur cunctos Edidit nobile germen. Nam omne hominum genus in terris Simili surgit ab ortu; Vnus enim Pater est, Vnus, qui cuncta ministrat. Si primordia vestra Actorem quæ Deum spectes Nullius degener extat, Ni vitijs peiora fouens, Proprium deferat ortum.*

Tertia ratio propter abundantiora orationū suffragia, vt enim notarunt Cypria. Ambros. Chrysol. fructuosior & amplior est oratio generalis, quā specialis: quia amplioris est Charitatis, imò non solum alijs est fructuosior, verum & ipsi oranti, vt notat D. Ambros. lib. 1. de Cain & Abel, cap. 9. nam dum singuli orant pro omnibus, colligitur, vt omnes orent pro singulis: itaque si ego dicerem, *Pater mi*, neino pro me oraret, nisi ego solus: at si dicant omnes, *Pater noster*, omnes pro me orabunt. Petrus Laodiceus has omnes causas eleganti etiam & docto compendio enumerat. Chrysostomus, homilia 20. in Matth. his verbis.

17

Cyprian. Ambros. Chrysol.

Ambros.

Pet. Laod.

Chrysol.

Non

Non dicit Pater meus, sed Pater noster, pro communi corpore preces fundens: & quo quidē ipse & inimicitias interimit, & superbiam reprimat, & expulsi inuidiam, & introducit matrem omnium honorū Charitatem, & humanarum rerū inaequalitatem prorsus eliminat, & miram Regis cum Papa æqualitatem ostendit: siquidem in maximis ad eternam gloriam necessarijs consortes sumus omnes. Quid enim noxa de terrena cognatione metuendum est: cum cœlesti cognatione omnes simus coniuncti; cum nullus alio amplius de illo honore possideat: neq; locuples paupere, nec dominus seruo, nec Princeps subdito, nec Rex milite, neq; Philosophus barbaro, nec Sapiēs imperito: cūctis enim vnam vtiq; eandē cognationē donant, cū dignatus est omnium ex æquo Pater vocari. Hæc Chrysost. Mihi autem se offert alia ratio fortassis magis accommodata literæ, ea est ad significandam distinctionem inter nos, & Christum ipsum: ipse enim filius est naturalis consubstantialis Patri, ac vnicus, nos verò adoptionis, ac plures filij ad hanc adoptionem per vnicum filiū euecti: vnde ad illū spectat dicere, Pater mi, & non ad nos. Hinc est quod in oratione sua, Matth. 26. dixit: Pater mi, si non potest hic calix trāsire. Vide Ambros. vbi supr.

Matt. 26.

Quies in cœlis.

18

Per cœlos multi Sanctorum intelligunt animas sanctas & iustas, siue Angelorum, siue hominum, in quibus Deus per gratiam inhabitat: iuxta illud Sapient. 9. *Anima iusti sedes est sapientiæ.* & 2. ad Corinth. 6. dicuntur, *templum Dei.* Sic interpretantur Cyrill. Ambros. Augusti. vbi supra. Sed literarior mihi sensus videtur, vt per cœlos intelligantur cœlestia corpora, quæ propriè cœli vocantur, ita Nissenus, Chrysost. Cassian. in locis citatis. Bernard. sermon. 1. in Psalm. *Qua habitat.*

Sapient. 9.

2. ad Cor. 6.

Cyrill.

Aug.

Ambros.

Nissen.

Chrysost.

Cassian.

Bern.

D. Thom.

Sed quare cum Deus sit vbique per essentiam, præsentiam, & potētiam, vt tradit D. Thomas, 1. part. q. 8. artic. 3. & ibi omnes eius Interpretes, dicitur esse in cœlis, magis, quā in alijs locis? & iterum, qui cœli intelligantur? an solum empyreum: an verò omnes? Respondetur ad primū, eò quod Dei potentiam & sapientiam ex cœlis, qui sunt omnium corporum pulchriores & maiores, magis cognoscimus: iuxta illud Psalm. 18. *Cœli enarrat gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum.* Videntus est cathedris Concilij Tridentini

Psalm. 18.

A eleganter hoc explicans. Fortasse hinc per cœlos intelligitur empyreum, moueor autem vt credam hoc; quia non fit hic metitio de existentia Dei in cœlis eo modo, quo est in cæteris rebus & causis elementaribus; quomodo est in cœlis, qui mouentur, vt influant in hæc inferiora; sed de existentia Dei in cœlis per modum habitationis, sicut in sede, aut in throno: vel potius sicut aula Regia. Et isto pacto in cœlo empyreo est diuitaxat: tum quia immobile, qualem decet esse sedem, thronum, aut aulam, tum & maxime, quia in cœlo empyreo est sicut in palatio Regio stipatus suis proceribus Sanctis & Angelis; quibus in cœlo empyreo ostendit faciem Maiestatis suæ: quo fit allusio in Psalm. 113. *Cœlum cœli Domino, terram autem dedit filiis hominum.* Quem locum interpretatur D. Damascenus, libr. 2. de Fide, capit. 6. de cœlo empyreo, quod deputatum sit Dei habitationi, vbi ostendat electis gloriam suam. Quædrat illud Esai. 66. *Cœlum mihi sedes est, id est empyreum.* Similiter illud Iacobi. 5. *Nolite iurare per cœlū, quia thronus Dei est;* fit sermo de empyreo, ne turbet quempiam, quia dixit Christus, *Qui in cœlis est,* in numero plurali, quia cœlum empyreū cœlum, & cœli dicuntur in innumeris locis sacre Scripturæ, eò quod sub se cōprehendat reliquos cœlos. Deuter. 10. *En Domini Dei tui cœlum est, & cœlum cœli:* & Psalm. 118. *Laudate eum cœli cœlorum.* Similiter tradit Theodoretus in quæst. super Genesim, q. 11. & 14. Sed quare in præfatione orationis Deus in cœlis, aut cœlo empyreo esse commemoratur? propter multas causas. Prima ad iudicandum hereditatem, quā ex hac filiatione à Patre Deo speramus, ea autem non est terrena, sed cœlestis, & æterna possidenda in cœlo empyreo, quam depingit D. Petrus in sua prima Canonica, capit. 1. *Regenerauit nos, inquit, in spem vnam, in hereditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcescibilem conseruatam in cœlis.* Altera causa est, vt orantes à terrenis ad cœlestia abstrahant mentes suas: iuxta illud ad Colossens. 6. *Quæ sursum sunt querite, vbi Christus est in dextera Dei sedens, &c.* & ad Philipens. 3. *Conuersatio nostra in cœlis est.* Egregie Chrysostomus, homilia 20. in Matthæum. Cum verò dicit in cœlis, non ibi Deum hoc dicendo concludit, sed à terris abducit orantem, cūque supernis habitaculis & regionibus affigit. Et Abbas Isaac in collatio. Patrii: Di

Psalm. 113.

D. Damasc.

Esai. 66.

Deuter. 10

Psalm. 118

Theodo.

1. Petr. 1.

Ad Col. 6.

Ad Phil. 3

Chrysost.

Abb. Isaac

cētes: *Qui est in cælis, ut commemorationem vitæ præsentis, quā in hac degimus terra, velint peregrinam, & in hac peregrinatione longissime separantem toto horrore vitantes, ad illam potius regionē, in qua Patrem nostrum commorari fatemur summo desiderio propereamus, &c.* Videndus est etiam August. 2. lib. de serm. Domin. in monte, capit. 3. Tertia causa est, ut significaret nobis Christ⁹, quæ

A imprimis & ante omnia petenda sunt, nempe quæ ad cœli gaudia consequenda nobis conducunt, iuxta illud Matth. *Primū querite Regnum Dei, & omnia adiiciētur vobis.* Vnde Hugo, Luc. 11. parum à princ. *Si dixisset, qui ubique es, verum dixisset, sed ne inepta & inaniamente vagemur, dicit: Qui es in cælis, ut mente radicata, quæ sunt vilia queramus.*

Matth.

Hugo.

Aug.

S E C U N D A P A R S

orationis Dominicæ constat septem petitionibus, quarum prima est

Sanctificetur nomen tuum.

20

Antificatio duplex est. Quædam, quæ homo à Deo sanctificatur; nimirum ab eo accipiendo ea, quibus euadit sanctus, maxime gratiam, qua homines efficit diuinæ confortes naturæ. Iuxta illud Psalm. 131. *Super ipsum autem sfloreat sanctificatio mea, & alibi sæpe: & isto modo nequaquam petimus in oratione Dominica nomē Dei sanctificari, quia in se sanctum est, & gloriosum, neque magnificari, aut sanctificari vllō modo potest. Secundo modo dicitur Deus ab homine sanctificari nō quidem in se, sed in nobis. Iuxta illud sanctificabor in vobis in oculis, &c. & 1. Petr. 3. Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris.*

Psalm. 131.

1. Petr. 3.

Quomodo
Dei nomen
debeat sanctificari?
Prima expositio.
Tertull.
Secunda expositio.
Cyprian.

Quomodo autē, & in quo sensu docuerit nos Christus petere, quod nomen Dei sanctificetur in nobis, vel in ordine ad nos nō est nimis facile propter varias Patrum explicationes. Prima est Tertul. in tractatu de oratione, ubi ait: *Petere ut nomē Dei sanctificetur, nihil aliud esse, quā petere, ut Deus sanctos omnes homines efficiat.* Secunda est D. Cyprian. tract. de orat. Dominica, cuius sensus est, *Sanctificetur nomen tuum, id est, Sanctificatio, quam in baptismo accepim⁹, per quam à peccatis abluti, iustificati, & sanctificati sumus, conseruetur in nobis; ac in eo, quod esse cœpimus perseveremus.* Opus (inquit) nobis est quotidiana sanctificatione, ut quia quotidie delinquimus, delicta nostra sanctificatione assidua repurgemus. Hæ duæ interpretationes non satis accommodatæ videntur textui; tum quia ille, qui sic petit, non tam immediate videtur petere sanctificationem nominis Dei, quā propriam

B sanctitatem, ut autem collegimus superius in prima petitione, postulamus aliquid pertinens ad Deum in se ipso; nempe gloriam eius: tum quia hoc potius est petere fieri à nobis voluntatem Dei, quod pertinet ad tertiam petitionem: iuxta illud 1. Thessalonic. 4. *Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra.* Tertia interpretatio refert petitionem sanctificationis ad gloriam nominis Dei, sed ex nostris bonis operibus consequentem: & sensus est, concede nobis tam pie & pure viuere, ut per nos cuncti te glorificent: iuxta illud Matth. 5. *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est.* Sanctum autem Deum confiteri, est glorificare, nam Esai. 5. Seraphim hac voce Deum glorificabant, *Sanctus, sanctus, sanctus.* Sic explicant Chrysost. homil. 20. in Matth. Hyllar. in Psalm. 134. Cyrill. cathechesi. 5. mystagogica. Nissen. oration. 3. de oratione Domin. Hieronym. & Rupert. Matth. 6. Sed hæc interpretatio licet propius rē attingat, quia petit Dei gloriā immediatius, petit tamē nostrā sanctificationem, quæ consistit in adimplerione Dei volūtatis, quod petitur in tertia petitione.

1. Thes. 4

Tertia expositio.

Matth. 5.

Esai. 5.

Chrysos.

Hyllar.

Cyril.

Nissen.

Hieron.

Rupertus.

21

Quarta expositio.

1. Petr. 2.

Augu-

Aug.

August. in epist. 121. de oratio Deum, cap. 11. & 12. cap. 11. sic ait: *Cum dicit sanctificetur nomen tuum, nos ipsos admonemus, desiderare, ut nomen eius, quod semper sanctum est, etiam apud homines sanctum habeatur; hoc est ut non contemnatur, quod non Deo, sed hominibus prodest: capite autem 12. hæc verba sic explicat: Qui dicit clarificare in omnibus gentibus, sicut clarificatus es in nobis, quid aliud dicit quam, Sanctificetur nomen tuum?* Hæc Augustini expositio conformior literæ est, sed à quibuldam moder-

22

nis rejicitur: quia qui petit Deum glorificari, seu clarificari, petit Fidem solam: sed qui petit Dei sanctificationem, non solum petit Fidem ab omnibus haberi, sed etiam Religionem ac Cultum: ergo August. interpretatio non satisfacit literæ. Maior patet, quia Deum glorificare, est de Deo veram & convenientem suæ Maiestati notitiam & estimationem habere, quod fidei est: sic Ioā-

Ioan. 16.

nis. 16. *Ego clarificavi te super terrā, & nunc clarifica me tu Pater:* id est manifestaui quis sis, manifesta me etiam quis sim, quæ ad Fidei veritatem pertinent: quinimo sine Fide divina & infusa potest fieri ista glorificatio, & clarificatio, ut quādo Aegyptijs videtes magnalia, quæ à Deo facta sunt in patrocinium Hebræorum, laudabant Deum Israēl, & eius potentiam. Vnde Ecclesiast. 36.

Ecclesi. 36.

Immitte timorem tuum super gentes, ut cognoscant: quia non est Deus nisi tu, ut enarret magnalia tua. Minor autem probatur, quia ille Deum sanctificat, qui non tantum in eū credit, magnificet; de ipso sentit, sed etiam eum colit, ac veneratur. Sanctitas enim ut supra vidimus q. 81. artic. ult. cultus ac Religionis nomen est. Hoc discrimen inter clarificationem ex vna parte, ac sanctificationem Dei ex altera pulchre insinuat Sapiens in loco proxime citato, dicens: *Sic ut enim in conspectu illorum sanctificatus es in nobis, sic in conspectu nostro, magnificaberis in eis.* Notanda est distinctio Iudæorum & Gentium, Deus in Iudæis sanctificabatur: quia non solum credebatur vera Fide, sed colebatur Religionis cultu; Gentibus autem magnificandus dicitur, per magnalia, quæ videbāt ab eo fieri, propter ea enim eum timebant, ac magnificabāt, iuxta illud

Exod. 15.

Exod. 15. *Cantemus Domino, gloriosè enim magnificatus est: equum & ascensorem proiecit in mare.* Id est propter opera miranda, quæ pro nobis fecit, ac magnificabāt, iuxta illud tatus est ab eis.

A

Hæc allata contra interpretationem D. August. vera sunt in rigore sermonis, sed non militant contra egregium Doctorem; qui neq; somnauit sanctificationem & clarificationem Dei petitam in oratione Dominica pertinere ad solam Fidem. Certè ex verbis, quæ habentur in cap. 11. epistol. ad Probam, id non colligitur: quia haberi nomen eius, ut sanctum, non tantum pertinet ad Fidem: sed ad sanctitatem, quæ pars Religionis est, & Cultum importat. Ea verò quæ dicit cap. 12. cursim dicta sunt, ut expli-

23

B

careretur quomodo omnes petitiones fidelium includatur in oratione Dominica, & dicit illā Ecclesiastici. 36. *Clarificare in omnibus Gentibus, sicut clarificatus es in nobis,* reduci ad petitionem primam, *Sanctificetur nomen tuum.* Et merito, tum quia dicendo, *Sicut clarificatus es in nobis,* insinuat, Sapientem petere Gentibus non qualescūq; clarificationem, sed talem, qualis exercebatur à fideli populo; nimirum constans ex Fide & Religionis cultu; tum etiam, quia frequenter, maxime quādo fit sermo de fideli populo, clarificare seu glorificare Deum, est non solum magnum & clarum prædicare; sed etiā sanctificare, & venerari per Religionis Cultum. Innumera sunt loca sacre Scripturæ, suf-

C

ficiat nobis id, quod dicitur Exod. 15. *Iste Deus meus & glorificabo eum,* non per solā Fidem eum gloriosum manifestando, sed etiam per verum cultum eum venerando. Deniq; hanc esse D. August. mentem, apertum erit, si legas ipsum, lib. 2. de serm. Domini. in monte, cap. 10. vbi sic ait: *Sanctificetur nomen tuum: quod non sic petitur, quasi non sit sanctum nomen Dei, sed ut sanctum habeatur ab hominibus: id est, ita illis innotescat Deus, ut non existimet aliquid sancti, quod magis offendere timeat: neque enim quia dictum est: Notus in Iudæa Deus, in Israël magnum nomen eius: sic intelligendum est, quasi alibi minor sit Deus, alibi maior: sed ibi magnum est nomen eius, vbi pro sua maiestatis magnitudine nominatur: ita ibi dicitur sanctum nomen eius, vbi cum veneratio ne & offensionis timore nominatur.* Hæc ille. Igitur iuxta August. mentem, sic est intelligenda prima petitio orationis Dominicæ, *Sanctificetur nomen tuum,* id est, innotescat per totū orbē, quis tu sis, summè potēs, summè sapiēs, &c. deniq; omnis expers imperfectionis; quinimo origo totius perfectionis. Hæc enim omnia significatur nomine Dei. Laudetur in super, prædicetur, veneretur, colatur & adoretur. Hæc expositio approbatur

Exod. 15.

Aug.

D

à D. Bern. serm. 6. in Quadrages. à Cassian. colla-

D. Bern.

Cassian.

Cassian.

collatione 9. cap. 18. & ferè ab omnibus huius ætatis sapientibus, estque literæ accommodatior, & suavior: tum, quia gloria Dei nō solum in intellectu hominum, sed etiam in affectu imprimis petenda est, vt notat Chrysostomus vbi supra: tū quia sic in primo Decalogi præcepto iubetur glorificatio Dei, non solum cognitione, sed etiam cultu: ita in prima petitione id primò petendum fuit. Sed cur non dictum est: *Sanctificetur Deus*, aut verò, *Sanctificeris o Pater*? quia in hoc sæculo Deum agnoscimus, non visu, sed auditu, Fides autem quæ Religionis est fundamentum, ex auditu est, idcirco dicitur: *Sanctificetur nomen tuum.*

Chrysost.

Adueniat Regnum tuum.

25

Error quorundam.

Hæc est secunda petitio; circa quā in te prædā lapsi sunt Hæretici Manichæi, & Luciferiani: primi nāque ferebant esse duos Deos: vnum lucis, & alium tenebrarū: qui inter se mouerunt bellum, quo Deus lucis compulsus est, vt aliquam partem sui Regni ei largiretur, vt ab eo segregatus quietē viueret: & ita in hominis compositione, partem Dei lucis coniūctam esse parti Dei tenebrarum. Et ita dicunt orandum esse, vt omnes partes lucis, quas Deus lucis in prælio perdidit, rursus Deo lucis acquirantur; vt potentius regnet super ea, quæ sunt lucis. Dicunt enim in homine sensualitatem esse à Deo tenebrarū: rationem verò à Deo lucis. Luciferiani verò dicunt: Luciferum verum Deum deiectum fuisse à suo Regno, per Deum nunc regnantem, ab eoq; victum obseruari vsque ad finem mundi; quādo restituetur Lucifer suo Regno, & ideo dicunt esse petendum: *Adueniat Regnum tuū*, tibi scilicet Luciferi, vt Regno, à quo eiectus es, restituaris. Hæc potius adduxi, vt irrideam, quā vt impugnem. Videndus est D. August. cōtra Faustum, tomo. 7. Non erit abs re aduertere Gregor. Nissen. lib. de oratione, apud Lucam loco huius: *Adueniat Regnum tuū*, quod Matth. refert, sic legere: *Adueniat sanctus Spiritus tuus super nos, & purificet nos*: in qua lectione, quia solus est, à nobis relinquitur, & sequimur communem lectionē.

August.

26

Gabriel.

In expositione verò huius petitionis, aliqui ex Doctoribus Scholasticis multiplicant acceptiones huius vocabuli, *Regnum Dei*: specialiter Gabriel super Canonem Missæ, lectione 67. enumerat septem acceptiones huius vocis, & totidem expositiones huius secundæ petitionis. Ego vè

A rō, qui decreui in sacris Literis explanādis sequi expositiones antiquiora Patrum, ad tres tantum reduco; quæ præfenti instituto sufficientes sunt. Primò accipitur, *Regnum Dei*, pro iure, quod habet Deus dominandi in toto orbe; à quo dicitur Rex, vnum ex attributis Dei, ad eius providentiā pertinet: & hoc Regnum Deo connaturale est, & æternum: iuxta illud Psal. 144. *Regnum tuum, Regnum sæculorū.* Imò & Christus habet hoc Regnum, non solū in quantum Deus: verū etiam in quātum homo, iuxta illud Apocalyp. 19. *In femore eius, id est, in humanitate, scriptum erat, Rex Regum, & Dominus Dominantium.* Secundo

Psal. 144.

Apocal. 19

B modo accipitur, *Regnum Dei*, pro Regno gratiæ: quod est spirituale, quo Deus regnat in hominibus, qui eius præceptis & cōsilijs obediūt. De hoc Regno loquitur Dominus Matth. 13. *Colligent de Regno eius omnia scandala*, & Lucæ 17. *Regnum Dei intra vos est.* Tercio modo accipitur Regnum Dei, pro Regno coelesti; quod spectamus quando de iusta morte, ablatis omnibus peccatis, expulsa omni miseria & corruptione, iusti Deo fruētur, & hoc Regnum nunc inchoatur in spiritibus beatorū & perficietur in die iudicij: quādo beati accepta gloria etiam corporum cum Deo & Christo foeliciter in perpetuas æternitates regnabunt. De hoc Regno intelligitur illud Lucæ 14. *Beati qui manducabunt panem in Regno Dei.*

Matth. 13.

Luca. 17.

Luca. 14.

C De Regno in priori acceptione non videtur posse intelligi petitio hæc secunda, quia frustra petitur id, quod non potest nō esse, aut aliter fieri: At Regnum in prima acceptione Deo cōnaturale est, & propriū, atque adeo inutiliter peteretur, vt adveniret. Ita Augustin. lib. 2. de sermone Domini in monte. Dices fortasse. Deus verè Rex est & Dominus omnium: sed multi sunt rebelles, qui nolūt obedire eius iussis. Ita est, sed eo permittente; nam quæcumque efficaci voluntate vult, nequeunt aliter euenire. Iuxta illud Esther. 13. *In ditione tua cuncta sunt posita, nec est qui possit resistere voluntati tue.* Et Psal. 134. *Omnia quæcumque voluit Dominus fecit in cælo & in terra.* Nilominus idem Augustin. vbi sup. videtur interpretari petitionem secundam de Regno in priori acceptione, dicens debere intelligi sic, *Adueniat Regnū tuum*, id est, manifestetur euidenter, & omnibus innotescat Deū esse Regem omniū, simul & Christum; quod fiet perfectè in nouissimo die, quando

27

August.

Esther. 13.

Psal. 134.

August.

quando malis punitis, & iustis premiatis manifestabitur Regnum Dei, & Christi super omnes gentes. Et lib. 83. quaestio 9. ait: *Plerumque Scriptura sic loquitur, ut quod semper est, tunc fieri dicatur ab aliquo, cum in eo cognosci coeperit. Ita dicimus in oratione Dominica: Sanctificetur nomen tuum: quasi aliquando sanctum non sit; ergo sicut sanctificatur, sanctum esse innotescat. Ita quoque quod ait Paulus 1. ad Corint. 15. Cum reddiderit Regnum Deo & Patri, id est, Patrem regnare demonstrauerit: ut per speciem manifestationemque clarescat, quod nunc a fidelibus creditur, & ab infidelibus non putatur, euacuabit omnem Principatum, & potestatem, manifestando utique Regnum Patris, ut omnibus notum sit, nullum Principem, aut potestatem, siue caelestium, siue terrestrium, per se habuisse aliquid Principatus, & potestatis: sed ab illo ex quo sunt omnia.* Hæc Augustin. quibus si adiungas ea, quæ dicit lib. 2. de sermone Domini in monte, videbis secundum eius mentem, quando dicitur, *Adueniat Regnum tuum*, debere intelligi, id est manifestetur Regnum tuum.

De Regno Dei in secunda acceptione exponunt alij D. Ambrosius lib. 5. de sacramentis cap. 4. D. Hieronymus lib. 3. contra Pelagianos. Euthym. Matth. 6. Quamuis etiam amplectatur sequentem expositionem Rupertus etiam Matth. 6. qui distinguit duplex Regnum, diaboli scilicet & Dei: quando homines suis obtemperant appetitibus Dei voluntate postposita, in ijs peccatum & diabolus regnat. Vnde Paulus ad Rom. 6. *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis eius.* At quando homines proprijs appetitibus profunda Dei mandatis obediunt, tunc dicitur Deo regnare in illis. Ad Roman. 5. *Sicut regnavit peccatum in mortem, ita & gratia regnet per iustitiam in vitam eternam.* Et de hoc Regno Dei dicitur ad Rom. 4. *Non est Regnum Dei esca & potus; sed iustitia & pax, & gaudium in Spiritu sancto.* Quando ergo dicimus, *Adueniat Regnum tuum*, nihil aliud petimus, nisi ut homines Dei voluntati obediant, eius mandata seruient, abnegatis proprijs concupiscentiis, & demonum suggestionibus.

De Regno in tertia acceptione, nempe pro Regno caelesti, quando homines sancti, maxime post diem iudicii reassumptis corporibus gloriose triumphabunt, intelligunt alij; quando petimus *Adueniat Regnum tuum*. Hanc interpretationem amplectuntur fere

omnes Patres antiqui & moderni. Tertullianus, Cyprianus, Cyrillus & alij. Chrysostomus. Tertul. homilia 20. in Matth. & 44. in Ioannem, Nis Cyprian. fenus, lib. de oratione, Augustinus. epist. 121. Cyrill. cap. 12. ubi ait hanc eandem fuisse petitionem David, Psal. 79. dicentis, *Domine Deus virtutum conuertere nos, ostende faciem tuam & salui erimus.* Et hæc expositio mihi videtur germanior textui. Primo. Quia ita censent tot viri grauissimi. Secundo. Quia si primo modo explicetur de Regno Dei, coincidit hæc petitio cum prima; manifestari Deum in quantum Rex est, quod pertinere ad primam petitionem clarum est: si vero sequaris secundam expositionem, luce clarius est,

hanc petitionem non distingui a petitione sequenti, *Fiat voluntas tua*, per quod Deus in hominibus regnat in hac vita mortali. Tertio, quia nisi sic interpretemur, nusquam in tota Dominica oratione petitur beatitudo, quæ imprimis petenda est. Egregie D. Augustinus. super Psalm. 118. contione. 20. August. *Quemadmodum, inquit, ante Christi incarnationem omnia vota piorum in primum Christi aduentum aspiciebant, ita nunc par est, ut aspiciant in secundum.* Et hoc est quod Apostolus dicit ad Roman. 8. *Et ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum expectantes redemptionem corporis nostri.* Et ad Timot. 3. *Expectantes beatam Spem & aduentum glorie magni Dei.* Hæc legens, Christiane, aduertere verba D. Hieron. ubi sup. *Grandis fiducia est, & puræ conscientie postulare Regnum Dei; quod non dabitur perfecte: nisi in tremendo iudicii die, & puris corde.* Quarto. Sicut ex charitate imperate oritur petitio prima, qua postulatur gloria Dei in se, ita ex Spei virtute, etiam imperante nascitur, ut petamus gloriam Dei in nobis, quæ significatur per Regnum Dei. Quinto. Quoniam frequenter usurpatur in sacris Literis *Regnum Dei* pro resurrectione & gloria caelesti. Luca 13. *Cum videritis Abraham, Isaac, Iacob, & omnes Prophetas in Regno Dei, vos autem expelli foras.* Et capit. 14. *Beatus qui manducabit panem in Regno Dei.* Et Matt. 5. *Venite benedicti Patris mei possidete paratum vobis Regnum a constitutione mundi.*

Sed contra hanc ultimam interpretationem, quam præ alijs eligimus, est argumentum. Etenim hominum ultima beatitudo est eorum magna perfectio; sed Regnum Dei, non hominum, sed Dei perfectio est. Ergo quando postulamus aduenire Regnum Dei, non poscimus nobis beatitudinem. Minor probatur: quia Regnum

non est perfectio subditorum, sed Regis. Confirm. Quando petimus aduenire nobis Regnum Dei, vel petimus ipsum Regnū, quod in Deo est, nobis aduenire, vel ut cōmunicetur nobis, ut possessoris illud. Non primum, quia Regnum Dei nobis aduenire, nil aliud potest esse (si fiat sermo de ipso Regno, quod in se habet De⁹) nisi quod sumus ei subiecti ut supremo Regi, obtemperando in omnibus illi, & faciendo eius voluntatem. Hoc autem pertinere ad sequentem petitionem, nempe: *Fiat voluntas tua*, quis ambigit? Nec etiam secūdum, quia in vltima resurrectione licet bene intelligatur, quomodo omnes erimus Deo subiecti, non tamen quomodo regnemus; tum quia regnare non consistit in subiectione: tum quia regnare est respectu subditorum, quos qui sint animarum beatarū ignoramus: tum tertio, quia beatitudo non consistit in regnando, sed in videndo Deū per essentiam, amando eū, & fruendo eo.

Hæc dubitatiuncula à me proposita est ut explicem quare & quomodo beatitudo appelletur, & sit Regnum, & omnes Beati, Reges. Sed ut rem à fundamentis exordiamur, præmittendum est, Regem à regendo dici. Et ob id Deus Rex vniuersorum dicitur: quia omni creaturæ præest, & sub eius ditione cuncta sunt posita: & sicut in Regis munere duo status considerantur: vnus curæ & sollicitudinis in condendo leges, in coercendo rebelles, in puniendo malefactores, in debellando hostes, & similia: alter status Regis in potiundo triumphis partis, in fruendo pace acquisita: ita in Regno Dei duplicem statum considerare possumus: vnus, in quo non omnes obediunt suis mandatis, sed multi ab eius monitis & legibus discedunt, quos ipse corripit, punit, monet, & quasi anxius in eorū gubernatione & regimine procedit; alter est post diem iudicii, quando omnia plenè & sine vlla rebellionē erunt ei subiecta; & tunc præsidebit toti orbi sine vlla cura, aut subditorum rebellionē, ac quietē & pacificè triumphabit. Id ipsum quod dixi de Regno Dei, dico de Regno Christi, quod sibi in assumpta humanitate promeruit.

Pro decisione dico primò. Deus gratiose dedit, & Christus Dominus omnibus electis promeruit, ut essent Reges in hac vita inchoatiue per gratiam; in futura plenè, & perfecte per claram Dei visionē. Probatur prima huius asserti pars; quia per gra-

tiam efficiamur diuinæ consortes naturæ: & consequenter omnium perfectionum diuinarum, ut possunt ab hominibus participari, sed inter perfectiones diuinas, vna est, ut sit Rex omnium: ergo eandem nobis contulit Deus dando gratiam. Secundò probatur, ex illo Apocalyp. 1. *Fecit nos Deo nostro Regnum & Sacerdotes*, alij legunt, *Reges & Sacerdotes*, & loquitur D. Ioannes de in hac vita degentibus: & Apocalyp. 19. dicitur de Christo, quod habebat, *in femore* id est, in humanitate *scriptum, Rex Regum, & Dominus Dominantium*: ergo electi Reges sunt ex Christi merito, ut patet ex precedentibus verbis ad primum testimonium.

Præmiterat enim Ioannes, qui dilexit nos & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo; quæ omnia ad meritum Christi referuntur: & statim subdit, *Et fecit nos Regnum, &c.* Item in eodem capite dicitur de Christo, quod est *Princeps Regum terræ*. Super quæ verba Rupertus sic ait, *Quorum, vel qualium Regum terræ? Numquid illorū, vel talium, quales assisterunt aduersus Dominum, & aduersus Christum eius? Non vtrique talium hic est Princeps, imò index: tales enim se dicunt Reges terræ esse, & non sunt, sed sunt serui terræ: cum sint serui peccati, subditi cupiditatibus terræ. Illorum est Princeps iste, qui etsi non vulgò dicantur Reges, sunt tamen Reges terræ: quia terrenitatem suam norunt regere, liberi à peccato, serui autem iustitiæ: ergo nō nisi Regum iste Princeps est, omnes enim qui eius esse volunt, oportet tales esse. O verè pulchrum & gloriosum Principis huius Principatum, qui omnes subditos sibi, Reges, siue Regnum & regale facit Sacerdotium!* Hæc ille. Secunda pars asserti planior est: quia cū gloria sit gratia consummata, & status ille foelicitissimus (maximè post iudicii diem, quando electi & anima & corpore erunt gloriosi) plenissimè possidebit omnia bona: atque adeò, qui in illo statu reperientur, plenissimè regnabunt & erunt Reges cum Christo triumphantes. Vnde

Psalm. 109. ubi nos legimus, *Tecum principium, in die virtutis tuæ*, alij legunt, *Populus tuus Princeps, in die virtutis tuæ*: id est, in die iudicii, quando Christus ostendet suam potentiam, & virtutem iudicaturus orbem. Ex Christi merito hæc omnia euenient. *O mira bonitatis dignatio*, (ait Rupertus) *non ad seruitutem nos emit tam caro pretio, tam pretioso sanguine suo, sed ut faceret nos Regnum, & Sacerdotes; Rex, & Sacerdos solus erat; Reges &*

Apocal. 1.

Apoc. 16.

Rupertus.

Psalm. 109.

Sacerdotes facere de seruis peccati proposuerat, & idcirco sanguinem fundebat: quantum hic testis fidelis meritorum, quantarum caput est coronarum. Sumes, ait Dominus in Propheta Zach. 6. argentum & aurum, & facies coronas, & pones in capite Iesu filij Io D. Hieron. sedech Sacerdotis. Super quæ verba D. Hieronymus ait: Imponuntur autem coronæ Iesu filio Iosedech: quia per singulas virtutes nostras Dominus coronatur: imò nobis per virtutem penitentiae coronatis, Saluator in singulis coronam accipit, id est, Christus per suum sanguinem meruit electis Regnum, & ipsi coronæ datæ sunt, vt eos eisdem coronaret in Reges. Imò vt sacer Textus refert omnes coronæ prius capite Iesu impositæ sunt, vt inde accepta virtute, nos Reges efficeret coronatos. Domine Dominus noster, ait Rupertus, quam admirabile est nomen tuum! quia gloria & honore coronasti hunc principem Regum, tot coronis, quot vel quantis ex Regibus constat hoc regnum, in quo omnes, qui sanguine eius sacrati sunt, splendidi Reges sunt. Egrege quadrat dictis visio illa, quæ habetur in lib. 4. Esdræ capite 2. vbi ait. Ego Esdras vidi in monte Sion turbam magnam, quam numerare non potui: & omnes canticis collaudabāt Dominum, & in medio eorum erat iuuenis, statura celsus, eminentior omnibus illis, & singulis eorum capitibus imponebat coronas, & magis exaltabatur: ego autem miraculo tenebar. Tunc interrogavi Angelum, & dixi: Qui sunt hi Domine? Qui respondens dixit mihi: Hi sunt, qui mortalem tunicam deposuerunt, & immortalem susceperunt, & confessi sunt nomē Dei: modò coronantur & accipiunt palmas. Et dixi Angelo: Ille iuuenis quis est? qui eis coronas imponit, & palmas in manus tradit? Et respondens dixit mihi: Ipse est filius Dei, quem in sæculo confessi sunt. Ego autem magnificare eos cæpi, qui fortiter pro nomine Domini steterunt.

33

In quo consistat insto-
rum Reg-
num.

Rupert.
D. Gregor.

Sed in quo consistat iste principatus, & regnum electorum, difficile explicatu est. Et quidem si loquamur de iustis in hoc sæculo degentibus, quos diximus esse Reges, in hoc consistit eorum dominatio, & regnum, vt suis imperent appetitibus, & mediante gratia portio superior inferiorē subdat & sibi & Deo. Ita Rupertus vbi supra: & D. Gregorius de talibus, ait, In moribus Reges sunt, quia se ipsos regere sciunt. Secundo fortasse melius Reges sunt, quia per gratiam accipiunt ius ad regnum, sicut Princeps puer ius ad regnū habet; & ideo

A Rex est inchoatiue, nondū autē accepit possessionem regni, suo tempore accepturus. Sed cum sacræ Scripturæ, & Sanctorum testimonia clament, Beatos post Iudicij diē plenissimè regnuros, & futuros esse Reges perfectos: ita Apocalyp. 22. & 5. & id regnum petamus in oratione Dominica: illud potissimè inuestigandum est, in quo consistat istud regnum, & qualiter tunc perfectum erit. Huius enim rei gratia, hæc dubitatio mota est: Dico secundo. Formaliter non consistit in subiectione hominis ad Deum, neque in visione Dei: hoc patet ex argumento posito in principio, maxime ex eius confirmatione. B Dico tertio. Causaliter ipsa visio est regnum Dei, & ab ipsa causatur, quod Sancti regnent. Probatur, quia ille status est omnium bonorum aggregatione perfectus, & non modicum est Sanctorum regnare; ergo ab ipsa Dei visione, vel cum ipsa oritur. Secundo per gratiam inchoatam fiunt electi participes omnium perfectionum diuinarum: ergo per consummatam, quæ visio Dei est, fient multo perfectius, & consummatius participes earundem: ac ex consequenti ipsius regni. Et fortassis hic est sensus D. Pauli 1. ad Corinthios 15. dicentis, quod in illa vita, Erit Deus omnia in om-
nibus, scilicet electis; id est, erit participatio omnium perfectionum, quæ in Deo sunt. Dico quarto. Beati in patria erunt Reges, & formalitas sui regni in hoc consistet. Primo. Quia plene, & perfecte subicient carnem spiritui, portionem inferiori superiori, ita vt nulla rebellio, nulla pugna sit inter carnem & spiritum. Egrege Rupertus Apocalyp. 5. Nunc quidem, ait, quando corpora mortalia sunt, cum labore & solitudine regunt illa Sancti, in futuro autem in pace & securitate super illa regnabunt. Secundo. In illo statu regnabunt, non quidem condendo leges, solcite imperantes, imperiose iubentes; quæ, & similia pertinent ad officium Regis, in statu curæ, solitudinis, aut belli: sed præsidendo orbi in pace & quiete, fruendo triumphis, quæ pertinent ad officium Regis, parta victoria. Item. Ille status erit quædam assimilatio & participatio status felicissimi nostri capitis Christi: & sicut post diem Iudicij Christus Dominus regnabit, non quidem curam, & solitudinem gerendo suæ Ecclesiæ, ipsam protegendō ab hostibus, per Angelos edocendo, &c. sed vacabit (vt ita dicam) ab exterioribus fun-

Apoca. 22.

34

1. Ad Cori.
15.

35

Rupert.

etionibus, tunc enim cessabunt noua illuminatio-
nationes, noua gaudia beatorum acciderunt,
& totus festinus presidebit orbi, ut victor
gloriosus, sic & Sancti suo modo, & pro-
portione. Tercio: in illo statu regnabunt,
quia in se ratione visionis Dei, habebunt
dominium supra omnem creaturam sibi
inferiorem, quæ obedirent illis ad nutum,
si iubente Deo, omnes non cessassent crea-
tura à suis functionibus; nam coeli non moue-
buntur, elementa non suscipient alteratio-
nes, mixta non permanebunt, *Quia tempus
non erit amplius.* Quod vel ex eo fiet pro-
babile: quia iustitia originalis hæc omnia
præstabat homini supra omnem creatu-
ram sibi inferiorem, ut disputat D. Thom.
1. p. quæst. 96. artic. 1. & 2. Sed præstati-
us donum est Dei visio, & lumen glo-
ria: ergo cum maiori cumulo eadem lar-
giatur. Est simile. Deus antequam creatu-
ras condidisset, verè Rex erat, per ordinem
ad creaturas, quas in tempore erat produ-
cturus, quod autem non gubernaret actum,
rationem regni non subtrahebat, sic in sta-
tu illo felicissimo, beati Reges erunt, quia
dominium supra totum habent orbem, quod
verò liberi sint à regimine actuali, non est
defectu dominij, sed quia nec ipsi indigent
creaturis, neque creatura indigent San-
ctorum protectione: eo quod propter re-
nouationem in toto sæculo futuram à suis
functionibus exterioribus cessabunt. Di-
co vltimo. Quando in oratione Dominica
petimus Regnum Dei aduenire nobis, pe-
timus nostram beatitudinem, quæ dicitur
Regnum Dei, non quia sit visio ipsa for-
maliter Regnum Dei, sed quia ab ipsa or-
tum habet, & causatur, ut dictum est.

Ad argumenta in principio dubitatio-
nis. Ad primum respondetur ex D. Tho-
ma in 4. distinctione 49. articulo 2. quæst. 5.
ad tertium, quod Regnum Dei importat
perfectiorem & in Deo & in Beatis, ali-
ter tamen & aliter: nam est perfectio in
Deo, sicut in principio, à quo omne regi-
men ad alios deriuatur, in Sanctis verò si-
cut in accipientibus, à Deo & Christo hæc
perfectiorem, & sicut in Deo subiectis,
qui tamen hoc modo prouidentia, & re-
gimini Dei subduntur, quod etiam ipsi
prouidentes fiunt sibi ipsis, vel etiam a-
lijs, secundum quod omnia alia erunt eis
subiecta, & ideo ad Regnum Dei pertinet,
non solum ut existentes sub Rege, sed etiam
ut Reges, qui tamen erunt sub vno magno
Rege: igitur ad argumentum negatur mi-

nor, & eius probatio. Ad confirmationem
datur secundum membrum argumenta-
tionis: & iam explicauimus in quo confi-
stat formaliter regnum beatorum. Et di-
ctis superaddo, quod quemadmodum San-
cti omnes dicuntur futuri iudices in die
Iudicij, Matth. 19. Luc. 22. & specialiter, 2.
ad Corinth. 5. *An nescitis quoniam Sancti
de hoc mundo iudicabunt;* non cum ea pro-
prietate, qua Christo cõuenit iudicare, cui
conuenit iurisdictionis potestas, neque su-
mendo iudicium, pro eo omni, quod inclu-
dit, sed tantum pro eo quod est honoratè
comitari Christum, qui propriè iudicabit,
assistendo illi in subditijs suis, & thronis,
Daniel. 7. Velut iudices assessores, sic San-
cti regnabunt cum Deo & Christo, non
exercendo omnia munia regia, maxime
illa, quæ de se curam & sollicitudinem affe-
runt, sed dumtaxat præsidendo, & ut splen-
didos Reges se exhibendo, quod decet Re-
ges in statu triumphi existentes: ad eum
modum, quo ait D. Thom. 1. ad Corinth.
14. de Angelis, quod post diem Iudicij
remanebunt ordines Angelorum distin-
cti, quantum ad eminentiam gloriæ, qua
vnus alterum excellit, sed non quantum
ad efficaciam executionis, quoad nos. Hoc
est enim, quod ait Paulus ibidem, *Cum Chri-
stus tradiderit Regnum Deo & patri, ena-
cuauit omnem principatum, potestatem, &
virtutem,* id est, faciet cessare à cura regen-
di nos, & isto modo philosophantes de
Beatorum regno, potius extollimus, quam
deiciamus regnum, & regnandi modum,
quia sollicitudo & cura subditorum potius
vergit in Regibus ad seruitutem, quam ad
regnum: & fortasse hoc est quod ait Pau-
lus ad Romanos 8. *Post Iudicij diem ipsa
creatura, nempe omnis sensibilis, libera-
bitur à seruitute corruptionis,* id est, muta-
bilitatis, quia in qualibet mutabilitate cor-
ruptio quædam est, quæ omnia cessa-
bunt in creaturis post iudicij diem. Sed
ad quid hoc? *In libertatem gloriæ filio-
rum Dei,* id est, ut filij Dei & Beati, qui
in statu beato sunt Reges, & consequen-
ter ad eos pertinebat regimen creatura-
rum, liberè vtantur gloria sua, sine vlla
cura, qua non indigebunt creatura post
Iudicij diem: liberè autem fruenter glo-
ria sua, quietè viuendo & triumphan-
do, ut Reges post partam
victoriam.

Matth. 19.
Luc. 22.
2. Ad Co-
rin. 5.

Danie. 7.

D. Thom.

Ad Rom. 8.

Fiat voluntas tua.

36

Matth. 19.

Postulato regno, monet nos Christus petere id, sine quo regnum adipisci non valeamus. Hoc autem est voluntatem Dei facere, mandatis eius omnibus parendo: iuxta illud Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi serua mandata*, quod quidem à Deo postulamus: quia id sine eius auxilio implere non possumus. Circa quam petitionem obiter notandum est, voluntatem hoc loco non accipi pro potentia, seu facultate, sed pro re ipsa, in quam voluntas tendit: & sensus est: Pater fiat quod tu vis, aut quod nos facere vis. Et iure non petimus fieri nostram voluntatem, tum quia sæpe ad illicita rapitur; tum etiam, quia sæpe ignoramus nobis profutura. Vnde voluntas nostra cæca, & periculosa frequenter est, si sibi relinquatur; at Deus omnia scit, & nos amat, plus quàm nos ipsi nos: erit ergo vtilissimum nobis facere, quæ Deus nos vult facere, ac subinde nostra voluntas iuste, optimè, & vtiliter subditur diuinæ, quando dicimus, *Fiat voluntas tua*. Secundo etiam obseruandum est ex autore operis Imperfecti in Matthæum, super hunc locum, egregie dictum esse, *Fiat voluntas tua*, & non esse dictum, faciamus voluntatem nostram, vel fac in nobis voluntatem tuam; vt intelligamus obseruantiam mandatorum Dei, non esse opus solius Dei, nec solius liberi nostri arbitrij, sed vtriusque. Hoc notabile dilatat mirabiliter, vt solet D. Thom. in opusculo de oratione Dominica, & ideo videndus est.

D. Thom.

Sicut in cælo & in terra.

37

Verba ista apposita sunt ad ostendendum perfectionis modum, qui debet comitari mandatorum Dei obseruantiam, quem & petimus ei adiungi. Exponuntur autem verba hæc multipliciter, secundum diuersas acceptiones cæli, & terræ. Primo exponuntur, vt per cælum intelligatur spiritus, eo quod suadet cælestia, per terram caro; quia ad terrena prona est, & quoniam caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, postulamus, vt caro concordet cum spiritu, sequendo ductum spiritus, in obseruatione mandatorum Dei: ita Augusti. Cyprianus, & Tertulianus. Quamuis Tertulianus tractatu de oratione paulo disse-

Prima expositio.

Augusti.
Cyprian.
Tertulia.

A rentius interpretetur, adhibens duplicem sensum. Primus est, vt idem sit: *Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra*, ac dicere in nobis, qui per figuram dicimur cælum & terra, vel potius componi ex cælo & terra. Secundus sensus: *Fiat voluntas tua*, in terra, vt sic possit fieri in cælo, vel vt obediamus in terra, vt salui esse possimus in cælo. Nec mirum, si sic exponat Tertulia. cum ipse legat: *Fiat voluntas tua in cælo, & in terra*, sine particula comparatiua, *Sicut*. Sed præstat interpretari primo modo exprimendo particulam comparatiuam.

Secunda expositio.

B deales & peccatores: vt sit sensus, sicut fideles, & iusti Deo obediunt, ita infideles & peccatores conuertantur ad Deum, eiusque mandatis obtemperent. Hæc expositio non displicet Augustino, sermone de oratione Dominica. Est etiam diui Cypriani, quem citat Augustinus in libro de dono perseuerantia. Tertio, alij per cælum intelligunt Christum, per terram Ecclesiam: & tunc id quod exigitur est, vt Ecclesia sponsum suum Christum imitetur in exequendis Dei mandatis: ita Augustinus lib. 2. de sermone Domini in monte, cap. 11. Quarto. Quidam moderni per cælum intelligunt hoc materiale cælum, & per terram homines in ea degentes: vt sit sensus, *Fiat voluntas tua sicut in cælo, & in terra*, id est, sicut cæli, & ea, quæ in ipsis continentur planeta, stellæ, &c. Dei parent voluntati, neque latum vnguem excedentes à suis functionibus per Dei voluntatem illis iniunctis; ita & nos homines omnino Dei obediamus iussis, in nullis ab eisdem deuiantes. Vltimò alij exponunt per cælum, Ecclesiam triumphantem, quæ ex omnibus cælicolis, Angelis, & hominibus constat; per terram Ecclesiam militantem, ex mortalibus hominibus coadunatam intelligentes. Et tunc sensus est, Sicut in cælo incolæ illius regni Deo promptè, & perfectè in omnibus obediunt: ita & nos adiuvante Dei gratia faciamus. Hæc absque dubio literalis explicatio est, de qua Chrysostomus homilia 20. in Matthæum: *Cum desiderium, inquit, imperauerit futurorum (nempe, adueniat regnum tuum) atque ad peregrinationem illam nos iusserit semper continere; quandiu tamen illuc non pergitur, etiã hic degentes iubet conuersationem cum cæli habitatoribus habere communem; nam desiderare quidem cælos conuenit, & ea quæ habentur*

38

Augusti.
Cypria.
Tertia expositio.Augusti.
Quarta expositio.

Quinta expositio.

39

D illius regni Deo promptè, & perfectè in omnibus obediunt: ita & nos adiuvante Dei gratia faciamus. Hæc absque dubio literalis explicatio est, de qua Chrysostomus homilia 20. in Matthæum: *Cum desiderium, inquit, imperauerit futurorum (nempe, adueniat regnum tuum) atque ad peregrinationem illam nos iusserit semper continere; quandiu tamen illuc non pergitur, etiã hic degentes iubet conuersationem cum cæli habitatoribus habere communem; nam desiderare quidem cælos conuenit, & ea quæ habentur*

Chrysost.

tur

tur in cœlis, tamen antequam superna illa præstetur habitatio, cœlum quodammodo inſit facere terram, vt ſcilicet tales ſint etiam dñi in ea degunt in dictis & factis, quaſi conuerſentur in cœlo. Denique pro hoc etiam eſſe Dominum deprecandum: nihil eſt enim quod propter terrenarum rerum habitaculum ad ſupernarum virtutum perfectionem homines prohibeat peruenire. Eſt quippè poſſibile, vt in terram adhuc regione degens, quaſi iam in cœlis habitet, ita cuncta perficiat. Quod igitur dicit hoc tale eſt ſicut omnia ita ſunt liberare, & non in his quidem obtemperant Angeli in alijs, immorgeri ſunt: ſed voluntati cedunt diuinæ, & in omnibus obſequuntur: ſic nos efficere dignos, qui non ex dimidio, ſed potius ex integro ea quæ in voluntate ſua ſunt faciamus. Hæc Chryſoſtomus, cuius vltima verba de Angelorum ſimilitudine habet etiam Hieronymus Matthæ. 6. & Auguſt. epistoła 121. cap. 2. Ac denique hanc expoſitionem approbant omnes Patres Græci & Latini citati præter Tertulianum, & Cyprianum, qui illius nō meminerunt. Demum nota ex Chryſoſtomo, hanc particulam, *Sicut in cœlo & in terra*, eſſe modum determinatiuum non ſolum tertiæ petitionis, verum etiam & primæ & ſecundæ: vt ſit ſenſus, *Sanctificetur nomen tuum, ſicut in cœlo, & in terra*, id eſt, nomen tuum ita ſanctificetur ab hominibus in terra degentibus, ſicut ſanctificatur à cœlicolis. *Adueniat Regnum tuum: ſicut in cœlo & in terra*, id eſt ſicut cœli ciuibz aduenit Regnum tuum, ſcilicet beatitudo: ita & poſt huius vitæ curſum adueniat his, qui morantur in terris. Item, *Fiat voluntas tua ſicut in cœlo, & in terra*, ſenſus eſt à nobis explicatus. Hanc eandem aduerſionem lege apud Caietanum in Commentarijs huius articuli.

CIRCA HANC PETITIONEM
dubitat, An congruè fiat?

40

Et videtur vera pars negatiua, quia voluntas Dei eſt, vt permittantur quotquot in mundo perpetrantur peccata, ſed hoc non licet petere hominibus: ergo, &c. Maior nota eſt: quia ſi ipſe absolute vellet nullum eſſe peccatum, voluntas eius fieret: permittit tamen ea fieri ad oſtenſionem iuſtitie ſuæ. Probat minor. Tum quia non licet hominibus optare, vt peccata permittantur: tum maxime, quia aliquando peccata, quæ Deus permittit tenentur homines

A cuitare, & non permittere, vt patet in prælatiſ, qui tenentur ſubditorum peccata pro virili vitare. Secundo. Voluntate Dei concurrente producuntur peccata, quoad materiale: vt habet communis Theologorum opinio, ſed non licet hominibus petere, vt ſint peccata, etiam quoad materiale: ergo non eſt petendum vniuerſaliter, vt fiat Dei voluntas. Tertiò. Interdum vult Deus mortem noſtrorum parentum, aut agnitudines, bella aduerſus patriam, incendia, & pleraque alia mala poenæ: & eſſet contra pietatem nos petere à Deo, vt illa euenirent: ergo non debemus petere à Deo vniuerſaliter, vt eius voluntas fiat. Minor patet: quia quod non licet optare non licet petere: optare autem prædicta mala peccatum eſſet, contra pietatem debitam parentibus, & patriæ. Quarto. In præfata petitione nil aliud poſtulamur, niſi noſtram voluntatem conformari diuinæ, ſed ad hoc non tenemur: imò quandoque talis cōformatio eſſet peccatum; ergo non eſt honeſta vndequeque; talis petitio. Minor patet ex argumētis præcedentibus, & ex communi ſententia Thomiſtarum, in 1. 2. ſancti Thomæ, q. 19. art. 10. Quintò arguitur contra illam particulam, *Sicut in cœlo, & in terra*. Beati in cœlo conformantur diuinæ voluntati in omnibus, tamen in voluto formali, quā in materiali, vt dicit D. Th. 1. 2. q. 19. ar. 10. ad primum; ſed hoc viatoribus ſapè non licet: ergo nec licet petere à Deo, vt voluntas eius impleatur à viatoribus ſicut à cœli habitatoribus. Minor probatur, nam voluntas abſoluta Dei eſt, vt qui in peccato mortali eſt, careat gratia: viator ſine peccato hoc nō poteſt appetere.

C

Cum in petitione hac poſtuletur fieri voluntatem Dei à nobis operantibus per intellectum & voluntatem, ac ſubinde noſtram voluntatem diuinæ conformari, neceſſariò duæ dubitationes à nobis reſoluendæ ſunt. Prima. De qua voluntate Dei & de qua voluntate noſtra hæc petitio intelligenda eſt. Secunda. Vtrum teneamur viatores noſtram voluntatem diuinæ conformare in omnibus? Et pro intelligentia vtriuſque dubitationis præmittendum eſt: voluntatem Dei eſſe ſuam eſſentiam ſimpliciſſimam, quæ in ſe nullam patitur diuiſionem, ſed in ordine ad noſtram conſiderationem diuiditur habita conſideratione ad diuerſa volita, & modum diuerſum tendendi in ipſa. Pari ſermè modo loquendum eſt de voluntate humana; quæ vna

41
D. Thom.42
An debeamus noſtrā voluntatem diuinā conformare?

cum

84
cum sit consideratur multipliciter: voluntas igitur diuina diuiditur à Theologis in voluntatem beneplaciti, & voluntatem signi, & accipimus voluntatem non pro potentia, sed pro actu. Voluntas beneplaciti est actus voluntatis diuinæ, quo vult aliquid fieri: voluntas verò signi non est actus voluntatis diuinæ, sed signum eius: voluntas beneplaciti à quibusdam diuiditur in antecedentem, & consequentem, licet ab alijs voluntas antecedens non appelletur voluntas beneplaciti. Voluntas antecedens est, qua Deus vult aliquid secundum se bonum & absolute bonum: vt omnes homines saluari, quæ non semper impletur, & quando non impletur dicitur velleitas, & voluntas conditionata, & secundum quid, non absoluta voluntas. At verò voluntas consequens, est qua Deus vult aliquid consideratis circumstantijs omnibus. Quod bonum est, & quod hac voluntate volitum est, absoluta voluntate dicitur Deus velle, & hæc est potissima voluntas beneplaciti. At verò voluntas signi quintuplex est, sicut nobis innotescit voluntas Dei quintuplici signo: hæc sunt: præceptum, prohibitio, consilium, operatio, & promissio. Hæc necessario supponenda sunt ex Doctoribus scholasticis in primo sententiarum, distinctione 46. 47. & 48. & ex D. Thom. 1. p. q. 19. & eius interpretibus ibidem. Rursus supponendum est ex doctrina D. Thomæ, nostram voluntatem diuidi in voluntatem sensualitatis, & voluntatem rationalem; voluntas sensualitatis est ipsemet appetitus sensitivus, qui fertur in bonum sensibile; voluntas rationalis est potentia affectiua, quæ fertur in bonum rationes. Item voluntas rationalis consideratur dupliciter, vno modo, vt natura est, alio modo vt ratio est: de qua diuisione videndus est D. Thom. 1. p. q. 41. art. 2. & q. 79. art. 9. 1. 2. q. 10. art. 1. q. 74. art. 7. & 3. p. q. 18. art. 5. & 6. Item: Voluntas maxime rationalis diuiditur in voluntatem absolutam, & voluntatem conditionalem; voluntas absoluta est, quæ absolute & sine vlla conditione ex parte eius, aut obiecti fertur in illud, & explicatur per verbum, *Volo*. Voluntas conditionata est, quæ fertur in obiectum sub conditione, & explicatur per verbum, *Vellem*. Prior est voluntas simpliciter, posterior secundum quid: priorem vocant neoterici efficacem; quia absolute conatur ad opus: secundam inefficacem, quia non conatur ad illud.

D. Thom.

43

D. Thom.

A Prima igitur dubitatio est. An teneamur nostram voluntatem voluntati diuinæ conformare? & non loquimur de conformitate in eie naturæ, quatenus nostra voluntas similis est per participationem diuinæ voluntati, sed loquimur de conformitate, scilicet in genere moris in ordine ad operationem: & imprimis aduertendū est, ex D. Thom. in 1. distinct. 48. & in 1. 2. q. 19. art. 10. istam conformitatem exco-
gitari posse fieri quadrupliciter, iuxta, quadruplex genus causarum. Primo modo quatenus voluntas nostra vult idem obiectum, quod diuina, & hic modo dicitur esse in genere causæ materialis; hoc est, ex parte
B materiæ circa quam, quod est obiectum volitum. Secundo, quatenus vult propter eundem finem, propter quem vult diuina; & hic est in genere causæ finalis. Tertio: secundum genus causæ efficientis, quatenus volumus id, quod Deus vult nos velle. Quarto: quatenus volumus per eundem habitum vel formam, per quam Deus, & hic est in genere causæ formalis.

C

D

Secundo notandum est, absque controuersia esse, non esse necessarium, vt diuinæ voluntati conformemur isto quarto, & posteriori modo, quia non semper debemus operari ex habitu charitatis, ex qua Deus semper operatur, quamuis teneamur nil velle contrarium charitati: Deus enim omnia ex charitate propter semetipsum operari dicitur, nos verò ea, quæ facimus non semper obligamur actualiter in ipsum referre. Similiter certum est in doctrina D. Thom. nos debere conformari diuinæ voluntati, secundo illo modo in genere causæ finalis. Ratio est aperta, quia omnia opera nostra debent esse virtutis opera, sed vt sint huiusmodi actu vel habitu, in Deum finem vltimum referri debent: ergo illo secundo modo debemus diuinæ voluntati conformari. Dixi, in doctrina Diuini Thomæ, qui tenet, nullum actum humanum posse esse in indiuiduo indifferentem, iuxta quod maior & minor huius rationis notæ sunt. Et hoc vocat D. Thomas 1. 2. q. 19. artic. 10. voluntatem nostram conformari diuinæ, quasi in genere causæ formalis, eo quod ex fine sumitur quasi formalis ratio volendi id, quod ad finem ordinatur: an verò teneamur in particulari conformari volendo id, quod Deus vult, & propter finem quem illud vult, infra dicemus. Quod igitur in controuersiam trahitur est, an primo & tertio modo teneamur con-

for-

44

D. Thom.

45

D. Thom.

formare voluntatem nostram diuinā? id est, velle omne obiectum, quod Deus vult vel velle omne id, quod Deus vult, nos velle: quæ solet appellari conformitas in ratione regulæ, seu in ipso actu; quia scilicet habet actum, quem Deus vult nostram voluntatem habere: ita loquitur Durandus in 3. distinctione 17. q. 1. vbi Gabriel etiam addit conformitatem in modo actus; ut quando homo vult aliquid eo modo, quo Deus vult ipsum velle.

Durand.
Gabriel.

46

Sententia
Auctoris.

His positis. Prima assertio apud omnes indubitata sit. Nostra voluntas necessariò debet conformari diuinæ in genere causæ efficientis, volendo scilicet id, quod Deus vult nos velle, & eo modo, quo Deus vult nos velle. Patet, quia dato opposito Dei voluntas non haberet omnimodam efficaciam, & mens humana careret debita perfectione; quæ consistit in hoc, quod regulatur à diuina voluntate, faciendo id, quod Deus vult nos velle, & hoc est conformari diuinæ voluntati in actu, id est, in eo quod vult nos velle. Sed quid est id quod Deus vult nos velle? Respondetur. Quod præcipit, aut prohibet. Præcepta autem affirmatiua aut negatiua innotescunt nobis vel ex rationis dictamine, ut præcepta iuris naturæ, vel ex sacra Scriptura, traditionibus, ex iussionibus superiorum. Ex hoc inferitur corollarium. Voluntas nostra absoluta ac efficax tenetur se conformare diuinæ voluntati antecedenti, quæ per præcepta & prohibitiones innotescit. Hoc est dicere, quod tenetur se conformare voluntati signi, quæ est præceptum aut prohibitio. Probatur corollarium, & conclusio simul; quia ille actus sine quo homines non possunt vitam æternam adipisci necessariò à nobis habendus est; sed sine ista conformatione voluntatis ad diuinam, nequit obtineri beatitudo; ergo necessariò habenda est. Maior nota est, probatur minor, quia sine obseruatione mandatorum, & volitione eadem obseruandi non datur facultas obtinendi beatitudinem: iuxta illud: *Si vis ad vitam ingredi serua mandata*. Secundus philosophandum est de voluntate signi, quæ consilium dicitur Dei: nam sicut nullus obligatur consilia sequi, sic neque conformari diuinæ voluntati inducenti ad consilia. Sed quid dicendum de alijs voluntatibus signi, nempe operatione & promissione, tenebimur ne eisdem conformari? Respondetur. Cum his signis correspondeat voluntas consequens, seu beneplaci-

ti absoluta; quando dicamus de conformatione ad voluntatem Dei absolutam, de conformatione ad has signi voluntates dicitur.

Et ideo potissima difficultas est, an teneamur conformari diuinæ voluntati in genere causæ materialis, scilicet volendo id quod Deus vult voluntate consequenti, seu beneplaciti, quæ absoluta, & efficax dicitur? Nam si sit sermo de voluntate antecedenti; iam diximus solum obligari ad volendum id, quod Deus præcipit, aut prohibet. Et si quis obijciat dubitationem esse subtilem, cum ignoremus quid factura sit Dei voluntas, aut volitura: iuxta illud Apostoli Ad Romanos 11. *Quis cognouit sensus Domini*. Respondetur. Ut in plurimum ita est respectu obiecti futuri, sed respectu voliti præteriti, aut præsentis innotescit nobis per operationem, & promissionem. Cum enim nihil in mundo fiat, nisi Deo permittente aut operante, hoc ipso quod videmus aliquid permitti, aut fieri, euidenter cognoscimus, Deum voluisse facere, aut permittere illud: ac denique voluntas Dei respectu præteritorum, præsentium, aut futurorum per reuelationem nobis innotescere potest, sicut nouerunt multa Prophetæ Deo reuelante. Procedit itaque dubitatio, supposito quod aliquo ex præfatis modis nobis innotescat quid Deus velit voluntate beneplaciti consequenti fieri: an teneamur illi conformari volendo id, quod Deus vult, aut voluit fieri?

B

C

D

Secunda assertio sit. Non tenemur conformari diuinæ voluntati absolutæ, & consequenti per actum appetitus sensitiui, aut voluntatis, ut natura est: quin potius possumus licite, & laudabiliter ab ea discrepare in voluto materiali: verbi gratia, scio patrem meum moriturum, & consequenter Deum decreuisse mori; possum tristiari & dolere de eius morte; potestque mors mihi displicere, si loquamur de actu voluntatis sensualitatis, aut voluntatis, ut natura est. Hæc conclusio est contra Gabrielem lectione 68. sup. Canon. & in 1. distinctione 489. & contra Ocham, & alios Nominales, qui licet admittant non esse iniiciendos scrupulos his, qui tristantur, & quibus displicent mala pœnalis motu subito, tamen si attendant quod illius pœnalis euentus est causa diuina voluntas, tenentur superfedere à tali tristitia, & conformari diuinæ voluntati, volendo illud triste, aut pœnale. Et idem dicunt de quocunque malo nobis

48

Ad Rom.

11,

49

Gabriel.
Ocham.

D. Thom. bis incommodo: probatur tamen assertum ratione desumpta, ex doctrina *D. Thom.* 3. par. q. 18. artic. 5. & 6. Si propter aliquid teneremur non discordare à diuina voluntate, maxime ne voluntas nostra diuinæ aduersaretur, sed tristari de eo, quod à Deo fit, vel illud odio habere propter aliquam rationem mali, quam in eo consideramus, non est aduersari diuinæ voluntati: ergo licet illud facere sine peccato. Probatur minor: quia ut duæ voluntates sint contrariæ non tantum debent esse oppositæ circa idem, sed esse sub eadem ratione: nā si quædam res mihi placeat sub vna ratione, & alteri displiceat sub alia, non dicuntur voluntates contrariæ: quinimò in eodem homine possunt reperiri, potest enim contingere, ut filio placeat mors patris, quatenus sibi eam commotam considerat, & displiceat sub alia ratione, quatenus malum est genitoris sui. Non dissimiliter, quæ Deus ingerit mala pœnæ, placent ei propter rationem iustitiæ, vel propter alios fines, & huic voluntati non aduersatur voluntas nostra, qua nobis displicent ut mala nobis. Quod si his adiungas ipsi Deum autorem naturæ hanc inclinationem naturalem nobis indidisse, ut mala nostra nobis displiceant, & sibi placere, eamque inclinationem executioni mandari. Perspicue agnosces, in hoc nos conformari diuinæ voluntati, ut acutè animaduertit *D. Thom.* 1. 2. loco citato, tantum abest, ut discordando ab eius voluntate modo præfato illius voluntati aduersemur. Confirmatur exëplo Christi Domini, *Matth.* 26. & *Luc.* 22. qui quamuis benè agnoscebat voluntatem Dei efficacem & absolutam necessario implendam esse, ut ipse moreretur propter generis humani redemptionem: tamen motu appetitus sensitui, & voluntatis ut natura est, refugiebat mortem, illiq; displicebat, & de ea tristabatur, & factus in agonia prolixius orabat pro ea vitanda.

50 Ex qua probatione colligitur nostram assertionem verum habere, etiam si res volita à Deo cadat sub eiusdem præcepto. Nam Deus præceperat Christo, ut moreretur, & voluntate antecedenti & consequenti volebat eius mortem, & tamè Christus adhuc refugiebat mortem, quod attinet ad actum appetitus sensitui, & voluntatis, ut natura est. Aduertere tamen non grauabor hos actus, quibus diximus nos posse à Dei voluntate in voluto materiali

A discordare, si præueniat cognitionem voluntatis Dei circa suum volitum, esse abso-
lutos, explicarique per verbum, *Volō, Cupio*, & similia: ceterum si præcedat cognitio voluntatis diuinæ circa volitum actus voluntatis, ut natura est: ut sit bonus, necessario debet esse inefficax, & conditionatus, non quia ut est in voluntate conditionem includat, cum sit simplex quædam affectio re ipsa adhærens voluntati simpliciter & absolute: sed quia ex parte obiecti conditionem quandam includit, vel implicite quatenus fertur in obiectum sub vna præfisa ratione consideratum; ac si esset separata ab alijs conditionibus, quæ illius executionem impediunt, vel etiam aliquādo per intellectum implicite considerata, & appositā conditione ipsi obiecto, ut latius dicitur in Prima Secundæ. Et ob id huiusmodi actus explicantur per verbum, *Vellem*; quo significatur eorum inefficacitas, & conditionalitas, ac imperfectio. An autem isti actus possint reperiri in voluntate, ut ratio est, subtilis est disputatio, quibusdam negantibus, & quibusdam assentibus: à qua modo supersedeo.

51 Contra istam assertionem se offert quidam locus Scripturæ, 1. Reg. 16. vbi Dominus ad Samuel, *Vsq; quo tu luges Saul cū ego proiecerim eum; ne regnet super Israel?* 1. Regum. Ecce reprehenditur Samuel à Domino, eo quod Deo volente projicere Saul à regno, Samueli displicebat talis repulsio, & tristabatur de ea. Respondet Caietan. *Caieta.* super hunc locum, Deum non reprehendere Samuelem, eo quod non conformaretur diuinæ voluntati, sed monet ponendum esse terminum tristitiæ: quia repulsio Saulis à regno irreuocabiler diffinita erat à Deo. Secundò respondet Lyra in eundem locum, & Abulen. cap. 15. q. 36. & 45. non tantum Samueli displicuisse reprobationem Saulis, sed etiam perseverasse in oratione pro Saule: dubitabat enim an reuelatio esset absoluta, an verò comminatoria: quare illis verbis non reprehendit Dominus Samuelem, sed ipsum admonuit, ut ab oratione cessaret reuelans ei sententiam latam contra Saulem, non comminatoriam, sed absolutam fuisse.

52 Tertia assertio. Sæpè non tenetur homo conformari voluntati diuinæ in voluto materiali, siue fiat sermo ex parte hominis de voluntate ut natura est; siue ut ratio est; & etiam si loquamur ex parte Dei de voluntate antecedente, siue consequente: imò ali quando

quando tenetur non se conformare. Prima pars verificatur, quando ignoratur, quæ sit voluntas Dei; contingit autem ea sæpe ignorare sine peccato, *Quis enim cognovit sensum Domini*, ad Romanos 11. Probatur, quia velle aliquid, præsupponit cognoscere illud. Sed sine culpa potest quis ignorare Dei voluntatem; ergo & velle oppositum diuinæ voluntatis, & aliquando non sine magno merito, ut patet 2. Regum 7. & 3. Regum 8. ubi narratur Dauidem voluisse ædificare domum Domino, contra Dei voluntatem, sed ipsi ignotam: videndus est circa hoc D. Augustin. in Enchirid. cap. 101. Secunda pars probatur, quia stat, quod Deus præcipiat alicui, ut velit vitam sui patris, quem Deus vult mori, & filius hoc ignorat, tenetur tunc non se conformare diuinæ voluntati, quæ illi ignota est. Hæc conclusio clara est. Sed quid dicemus, si nobis voluntas Dei innotescat? res est difficilis. Ad cuius resolutionem præmittendum est, volitum materiale oppositum voluto materiali à Deo voluto voluntate absoluta, & consequenti esse in duplici differentia, quoddam possibile est, quoddam impossibile. Rursus impossibile aliud est per se impossibile, aliud per accidens: impossibile per se est, quod de sua natura inducit contradictionem, ut creaturam esse æqualem Deo, hominem conuertere in auem, & alia id genus. Impossibile per accidens est, quod ex obiecto non inuoluit contradictionem esse, sed ex aliqua suppositione eam implicat, ut quod Adā non fuerit, quod aqua non inundauerit, & aliqua quæ præterita fuerunt.

53

Igitur sit quarta assertio. Quando oppositum eius, quod Deus vult, est impossibile per se, aut per accidens, siue id, quod Deus vult dependeat à libero arbitrio, siue non, non licet discordare à Dei voluntate consequenti, per actum voluntatis humane efficacem & absolutam, imo neque possumus etiam licite discordare: v. g. Deus vult voluntate absoluta me non conuertere in auem, nec mihi licet velle oppositum efficaciter, nec possum. Item: Deus vult voluntate efficaci permisisse Petri peccatum, & defacto Petrus peccauit, neque ipse Petrus, aut alius homo potest vel le efficaciter oppositum. Item: ingens pluuia præcessit, ac ex consequenti Deus voluit illā efficaciter: nullus licite vult oppositū, imo neque potest. Prima pars probatur, quia stultum est, & amentia plenū, ut

A verbis utar Philosophi in loco citato, eligere, aut velle efficaciter & absolute id, quod impossibile est, & ut minimum, talis actus otiosus esset: ergo quando oppositum eius, quod Deus vult, est impossibile, vanum esset & stultum, atque otiosum ad id conari voluntate efficaci. Secunda pars probatur. Voluntas efficax & absoluta nequit esse circa obiectum impossibile, siue per se, siue per accidens sit impossibile; si ab intellectu iudicatur impossibile: ergo quando oppositum eius quod Deus vult est impossibile, etiam impossibile est voluntatem in illud ferri actu efficaci & absoluto, qui explicatur per verbum, *Volo*. B Cōsequentia nota est, & antecedens ne minem Thomistarū vidi qui illud neget, si sit sermo de voluntate efficaci, sed ut iacet existimo esse D. Thomæ sententiam, 1. 2. q. 13. artic. 5. quam desumpsit ex Aristotile 3. Ethicorum capit. 2. & sic interpretatur Capreolus in 2. sententiarum, distinctione 4. quæstio. vnic. artic. 3. ad argumenta contra secundam conclusionem, & Dominicus à Soto in 4. distinctione 14. q. 2. artic. 1. & in distinctione 17. q. 2. artic. 1. ad secundum. Ex quo liquet, assertionē esse intelligendam de voluntate efficaci, & absoluta, quæ explicatur per verbum, *Volo*, nam si loquamur de voluntate in efficaci & conditionata, quæ explicatur per vocem, *Vellem*, sicut hæc voluntas potest esse impossibile, sic & potest haberi de re opposita ei, quam Deus vult voluntate consequenti, ut latius explicui circa tercia assertionem.

An vero isti actus in efficaces procedat semper à voluntate, ut natura est? An vero aliquando possint procedere à voluntate, ut ratio est? non est adeo facile explanare: mihi videtur probabile aliquando posse esse à voluntate, ut ratio est: nam si ego vellem Petrum (quem scio esse damnandum occasione accepta ab abundantia diuitiarum) inopia premi, ne damnaretur, licita esset voluntas ista inefficax, & procederet à voluntate, ut ratio est, ad quam spectat velle aliquid in ordine ad aliud; nam hoc excedit limites voluntatis, ut natura est. Idem etiam manifestatur in hac conditionata voluntate, vellem non peccasse, quæ est actus poenitentia, & consequenter à voluntate, ut ratio est. Ex hac conclusionem, infertur, nunquam licere discordare efficaciter à voluntate signi, quæ est operatio. Nam quotiescunque voluntas Dei nobis

D. Thom.
Aristot.

Capreol.

Soto.

54

52

nobis innotescit per operationem iam præteritum impossibile est, & vanum conari, vt res præterita non fuerit: ergo nunquam licet discordare efficaciter à voluntate signi, quæ est operatio, aut correspondet operationi.

Quinta assertio. Quando oppositum eius, quod Deus vult, est possibile, atque de illo peragendo, aut volendo est præceptum: tenemur voluntate efficaci discordare à Dei voluntate in voluto materiali; etiam si sciamus decretum absolutum diuinæ voluntatis: verbi gratia: reuelauit Deus Petro, *Ter me negabis*, ac ex consequenti Deum infallibiliter velle permissionem negationis illius; imò & materiale illius peccati tenebatur velle Petrus voluntate absoluta, quæ explicatur per verbū, *Volo*, & quantum est de se efficaci conari, & velle non negare. Item: si postquam Deus præcepit Abraham, vt immolaret filium suum, reuelaret illi, se decreuisse, vt non immolaretur, tenebatur tamen velle efficaciter, & conari ad oppositum diuinæ voluntatis absolutæ, sicut ante reuelationem tenebatur. Probatur assertio. Oppositum eius, quod Deus vult est possibile, & in præcepto, sed reuelatio non tollit possibilitatem, aut præceptum: ergo sicut homo tenebatur velle oppositum eius, quod Deus vult ante reuelationem; sic tenetur post reuelationem: omnes præmissæ simul, & conclusio, & eius illatio non egent probatione. Secundò. Quia dato opposito nostræ conclusionis, sequeretur hominem, cui ex præcepto incumbit velle oppositum eius, quod Deus vult, esse perplexum, & quocunque se verteret, peccaret: etenim si conformatur se Dei voluntati, frangit præceptum; si discordat etiam peccat. Explicatur hoc in D. Petro, cui reuelatum est, *Ter me negabis*, si vult materiale illius negationis, quam Deus vult, peccat contra præceptum non negandi, sicut de facto peccauit: ergo licuit ei velle conari ad non negandum, ne transgrediretur præceptum, aliàs perplexus redderetur. Quidam censerent non esse possibilem talem reuelationem, ne reddatur homo perplexus. Ita D. Bonauentura in 3. distinctione 48. in expositione textus Magistri, & Altiſiodorensis in 3. tractatu 5. capite 6. q. 5. paulò ante finem, & Gregorius Arim. in 1. distinctione 48. in fin. vlt. quæst. dubius manet: ceterum D. Thom. de veritate q. 23. articulo 8. ad secundum, ait, eas non fieri de potentia Dei ordinaria; quod si aliquando fiant, intelligendas esse

A comminatorie, sed certè non implicat eas fieri; & illis admissis procedit nostra assertio. Ex dictis in hac assertione, colligitur teneri homines non se conformare voluntati signi, quod est permissio.

Sexta assertio. Quando oppositum eius quod Deus vult est possibile, & de illo est Dei consilium, non præceptum, licet possumus à Dei voluntate discordare, non tamen tenemur. Probatur eodem fere argumento, quo probauimus præcedentem conclusionem, quia oppositum eius, quod Deus vult, est possibile, & in consilio; sed reuelatio non tollit possibilitatem, aut consilium: ergo sicut ante reuelationem homo poterat sequi consilium, sic & post reuelationem. Secunda pars, videlicet, quod non teneamur discordare, clara est: nam consilia non tenemur sequi: ergo propter illa adimplenda non tenemur à Dei voluntate efficaci discordare. Ex hac conclusione patet, quomodo homo potest concordare voluntati antecedenti, quæ versatur circa consilia, relicta voluntate subsequenti circa oppositum.

Septima assertio. Quando oppositum eius, quod Deus vult voluntate absoluta, quæ semper impletur, est possibile, de quo non habetur præceptum, aut consilium, licet homo possit per actum efficacem & absolutum voluntatis à diuina voluntate discordare, non tamen licet siue res volita pendeat à libero arbitrio siue non pendeat: verbi gratia, Reuelat mihi Deus quod non sum consecuturus Cathedram; licet possim voluntate efficaci quantum est ex me velle illam, & conari ad illius obtentionem; tamen id non licet. Item. Deus nobis reuelat ruituram domum, aut pluuiam futuram, possumus quidem habere voluntatem absolutam, & efficacem volendo, vt non sit ruina domus, aut pluuiæ; non tamen licet. Prima pars assertionis probatur, quia voluntate efficaci possumus velle omne possibile. Secunda verò probatur, quia velle efficaciter, & absolute aliquid, quod neque tenemur velle, neque est consilium velle, neque est futurum, stultum est, otiosum, & absque vllò fructu; sed oppositum eius, quod Deus vult, quando neque est de illo præceptum, aut consilium, neque ynquam futurum est, non tenemur illud velle, neque est consilium velle, vt supponimus: ergo velle illud efficaciter actus otiosus est, vt minimum, ac ex consequenti non est licitus. Præmissæ,

Bonauent.
Altiſiodor.

Arimino.
D. Thom.

& consequentia notæ sunt, supposito Dei voluntatem absolutam semper impleri, & ideo non probantur. Confirmatur, quia certè talis conatus, & voluntas efficax videtur Deo iniuriosa, eo quod quantum est de se intenderet in exercitio actu diuinum decretum mutare! & sicut qui iurat falsum, peccat contra Religionem, quia ipso facto protestatur Deum, quem adducit in testem, esse mendacem; sic qui conaretur velle efficaciter oppositum eius, quod Deus decreuit, non impellente villo præcepto, aut suadente villo consilio, esset valde irreligiosus ipso facto, & in exercitio, protestas diuinum decretum mutari posse, aut Deum esse mendacem in sua reuelatione. Hæc dicta sint loquendo de voluntate nostra efficaci, & absoluta: nam si sit sermo de voluntate nostra conditionata, & inefficaci si ne villo crimine licebit à Dei voluntate discordare, ut notauimus supra, circa tertiam, & quartam conclusionem.

58 Sed contra quintam, sextam, & primam partem septimæ conclusionis arguitur. Voluntas efficax, maximè electio non potest esse de re, quæ iudicatur impossibilis hic & nunc habenti actum electiuum, sed quotiescunque innotescit nobis sine hæsitatio ne, Deum voluntate absoluta, & consequenti aliquid velle, oppositum eius quod Deus vult, necessario iudicamus esse hic & nunc nobis impossibile; ergo nequimus discordare à Dei voluntate in casibus prædictarum conclusionum. Maior est commune axioma, tum Aristotelis, tum omnium Doctorum, in locis superius citatis. Minor etiam videtur nota. Respondebit quispiam negando minorem; aliud est enim rem nunquam futuram, aut infallibiliter non futuram; aliud est impossibile esse. Oppositum eius, quod Deus voluntate absoluta voluit, aut vult, nunquam futurum est, non est tamen semper impossibile non fore, neque ut tale verè iudicatur ab homine, cui facta est reuelatio de Dei voluntate absoluta, licet iudicetur nunquam fore.

59 Sed contra hoc est secundum argumentum. Electio non est nisi alicuius, quod iudicatur ab eligente sibi conueniens aut alteri; sed id quod iudicatur nunquam futurum, non potest iudicari conueniens eligenti, aut alteri. Ergo de illo non potest esse electio: quæ est voluntas efficax. Minor probatur, quia conuenientia attenditur non penes possibilitatem absolute, sed penes existentiam à parte rei: quia sic

A iudicatur profutura. Confirmatur, quia electio, & quælibet voluntas efficax, & absoluta debet esse de re, quæ iudicatur esse medium ad consequendum aliquem finem: sed res, quæ iudicatur nunquam futura, non potest iudicari, ut medium ad aliquis finis consecutionem: ergo de illa non potest esse voluntas efficax.

Respondetur tamen ad hæc argumenta, omisso modo respondendi quorundam modernorum, qui censent infallibilitatem eorum, quæ Deus vult cooperante nostro libero arbitrio à nobis sumi, non à Deo. Respondetur inquam, sicut in primo argumento, reuelationem Dei, aut voluntatem Dei non facere rem impossibilem, sed infallibilem: quare oppositum potest homo velle efficaciter, & ad oppositum conari licite, & absque piaculo. Ad secundum respondetur. Ut quis licite, aut illicite possit eligere, non est necesse, ut iudicetur res futura; sed satis est, si non iudicetur impossibilis: id est, implicans contradictionem in obiecto: at verò ut licite possit eligere necessarium est, ut apprehendatur res ut futura. Et ideo nos diximus in conclusionibus, secluso præcepto, aut consilio non licere discordare à Dei voluntate: quia oppositum eius, quod Deus vult, non apprehenditur ut conueniens. Secus est quando de opposito est præceptum, aut consilium: quare negatur maior argumenti, si intelligatur de electione licita aut illicita, conceditur verò si intelligatur de licita. Ad confirmationem negat. minor, quia res quæ existimatur non futura potest cadere sub volitione efficaci in ordine ad adimplendum præceptum, aut exequendum consilium, vel aliquid huiusmodi.

Hucusque dictum est, quando liceat, aut non liceat discordare à voluntate Dei absoluta per actum efficacem refutantem volitum materiale, quod Deus vult. Sed quid dicendum de conformatione positua? Tenemur ne conformari actu positua Dei voluntati in volito materiali? Gabriel super Canonem Missæ, lectione 68. propositione tertia, littera N. existimat, quod tenemur conformari voluntati absolute in volito; non quidem actualiter; quia sic sæpè ignorantes, Dei voluntati difformamur licite, sed habitualiter. Quid sit habitualiter conformari ipse explicat, sed subobscurè: existimo sensum esse; vnumquemque in communi dispositum esse debere, ut

60
Gabriel.

complaceat in eo, quod Deus voluerit absolute: quod alijs verbis solet dici, vnusquisque in præparatione animi debet vel se conformari omni volito à Deo, quando sibi innouerit Deum velle illud. Sed existimo Gabrielis sententiam esse falsam. Probat. Nam etiamsi in particulari agnoscantur volita à Deo; sæpè licet à Dei voluntate discordare, vt probaui in præcedentibus conclusionibus: ergo in communi non tenetur quis habere talem animi præparationem, volo conformari, aut complacere de omnibus, quæ Deus voluerit; aliàs illa volitio in generali aduersaretur particularibus, vel è contra. Fortasse interrogabit quisquam, an saltem tenamur habere in vniuersali, & in præparatione animi istum actum, volo conformari diuinæ voluntati, volendo quod ipse vult me velle? Respondetur. Peccabit quis, si velit discordare refutando, & nolendo velle id, quod Deus vult nos velle; sed actu positio velle conformari in generali, non inuenio obligationē, aut præceptum peculiare habendi istum actum. Quod si quæ obligatio est ei; satis superque fit, per actum, quem quis habet, vel habuit obediendi Deo in omnibus, vel diligendi Deum super omnia. Sed vt ista explicatius cognoscantur, dico primò. Voluntati Dei antecedenti de re præcepta cognita in ordine ad praxim tenemur conformari voluntate efficaci, & absoluta, non solum non discordando, verum etiam actu positio volendo id, quod Deus vult nos velle. Probat. Quia actu positio tenemur obedire mandatis, quando nobis innotescunt: ergo & velle obedire, quod est conformari actu positio voluntati Dei antecedenti de re præcepta. Dixi, si voluntas illa sit cognita in ordine ad praxim: quia si cognoscatur merè speculatiue, & non instet tempus præcepti; licet potest quis distrahi circa alia, aut actum suspendere.

Dico secundo. Quando de voluntate Dei siue antecedente, siue subsequente non est præceptum, nunquam tenetur homo per actum positium se conformare diuinæ voluntati. Probat. Omnis obligatio oritur ex aliquo præcepto: non extat tale præceptum, nec alicubi inuenitur: ergo, &c. Hoc dictum est contra Gabrielem, Okam, Gregorium de Arimmo, & alios Nominales in primo, distinctione 48. sed tamen est commune cæ-

A teris Doctoribus asserentibus satis esse nõ obmurmurare de Dei voluntate, & in aliquibus casibus, (de quibus in præfatis asseritionibus,) non discordare à Dei voluntate, conando ad oppositum. Quod verò etiam in his casibus debeat positiue complacere, & gaudere de Dei voluntate, non admittunt ex obligatione, sed ex consilio: de quo inferius.

Ex dictis satis superque colligitur quando teneamur conformari diuinæ voluntati in volito materiali: & sensus D. Thomæ id asserentis in loco citato simul cum omnibus eius discipulis verificatur in actibus inefficacibus, in quibus possumus à Dei voluntate, etiam antecedenti, quamuis sit præcepti, discordare. Item in actibus aliquibus efficacibus respectu voluntatis consequentis: vt patet ex conclusionibus appositis. Superest resoluendum, an teneamur conformari in volito formali: Sed ante resolutionem explicandus est titulus dubitationis. In actibus voluntatis duplex obiectum reperitur; materiale, & formale. Materiale est id, quod voluntas vult; formale est ratio volendi illud: quæ in actibus humanis sumitur ex fine: nam ratio volendi media, ex fine pensari debet. Sensus igitur dubitationis est: C An voluntas nostra debeat velle idē, quod Deus vult, & propter eundem finem, propter quem Deus illud vult?

Et videtur vera pars affirmatiua ex D. Thom. 1. 2. q. 19. artic. 10. expresse id asserente.

In oppositum est. Nam Deus vult damnationem aliquorum, quos præuidit obituros in peccato mortali ad ostensionem iustitiæ suæ: similiter vult permittere plura peccata, & positiue vult materiale cuiusque peccati propter eundem finem, sed quamuis Deus reuelet nobis hanc suam voluntatem non tenemur illi conformari volentes idem, quod Deus, & propter eundem finem: ergo non tenemur conformari voluntati diuinæ in volito formali. Probat. minor, quod attinet ad damnationem, quia durum esset obligare hominem, vt vellet suam damnationem sibi reuelatam à Deo; & quod attinet ad materiale peccati, durius esset, imò non esset licitum hominibus velle illud, & propter finem, propter quem Deus illud vult.

Pro decisione fit primum assertum. Voluntas humana tenetur in omni actu

suo conformari diuinæ in voluto formali; hoc est, quemadmodum Deus quidquid vult ad se vt in finem ordinat, quia: *Omnia*

Prone. 16. per semetipsum operatur: Prouerbiolorum 16.

D. Thom.

sic homo quidquid vult tenetur actu aut habitu ad Deum referre, vt ad finem vltimum. Hæc assertio est D. Thomæ 1.2. vbi supra. Et probatur, quia in eiusdem Doctōris Angelici doctrina tenetur homo operari semper secundum virtutem, eo quod nullus actus datur indifferens, sed omnis actus studiosus refertur necessario actu, aut habitu in bonum commune diuinum: ergo tenetur conformari diuinæ voluntati in voluto formali: & sic intelligendus D.

64

Thomas vbi supra. Secundum assertū. Non tenetur homo se conformare diuinæ voluntati in voluto formali, volendo actu positiuo id, quod vult Deus, & propter eundem finem peculiarem, & si illud quod Deus vult est aliquid quod nos tenemur vitare, vt peccatorum materialia, aut permissio peccatorum, neutiquam licet actu positiuo velle id, etiam propter finem, propter quem Deus illud vult. Hoc assertum potest intelligi in duplici sensu, & ambo sunt veri. Primus est, quod non licet homini refutare, aut illi displicere ratio volendi ea, quæ vult, etiam si sit peculiaris ratio: verbi gratia, Deus vult damnationem Petri, ad ostensionem iustitiæ suæ, non potest Petro aut alteri displicere per actum voluntatis, vt ratio est ostensio iustitiæ diuinæ. Hoc est clarum, quia est contra rationem rectam dictantem Deum & eius perfectio- nes alicui displicere esse illicitum: ergo & displicere ostensionem iustitiæ Dei, vel eius prouidentiam. Secundus sensus est, quod non licet refutare, aut displicere materiale volitum quod Deus vult ea ratione formali, qua Deus illud vult: verbi gratia, Deus vult Petri damnationem, non licet, vt mihi displiceat damnatio, ea ratione, qua Deus ipsam vult. Et multò minus licet impacienter ferre, aut obmurmurare contra talem Dei voluntatem; quia hoc est detrachere Dei ordini, & sapientiæ; qui ostenditur, & exercetur infligendo hæc mala; imò, & permittendo multorum peccata propter sua iudicia occulta, quæ impedire posset. Vnde propter talem murmurationem grauiter puniti sunt fi-

Num. 14.

1. Ad Co-

rim. 10.

lij Israël, Numerorum 14. & Apostolus prima ad Corinthios 10. *Neque murmuraueritis, sicut quidam eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore.*

A Probatur, quia displicere, aut refutare isto pacto damnationem, est refutare aut displicere ostensionem iustitiæ diuinæ, aut eius prouidentiam, sub qua ratione aut fine Deus illam damnationem vult. Confirmatur, quia in damnatione, aut quocunque malo poenæ quod sit malum nostrum, est etiam quod exerceatur iustitia, aut diuina prouidentia. Sub priori ratione non vult Deus nobis infligere mala, quia nihil odit eorum, quæ fecit, *Sapient. 21.*

Sapient. 21.

B

licet sub priori consideratione nobis displiceat, sicut ipsi Deo; & hoc est quod dicit Diuus Thomas Prima Secundæ, loco citato, ad secundum, quod Deus non vult damnationem alicuius sub ratione damnationis, nec mortem alicuius in quantum est mors; sed vult ista sub ratione iustitiæ. Vnde sufficit circa talia quod homo velit iustitiam Dei, & ordinem naturæ seruare, quod tantum vult, qui vult ista sub illa præcisa ratione, licet sub alia displiceat. Vbi obiter nota modum loquendi Diui Thomæ: non enim est sensus, quod tenetur homo actu positiuo velle, sed quod licet vult sub illa ratione formali, qua Deus vult: & si sit sermo de obligatione volendi, tantum tenetur non discordare, iuxta ea, quæ diximus in tertio asserto. Ex his patet ad argumentum in oppositum, quatenus videtur militare contra hoc tertium assertum, & secundum.

D. Thom.

C

Sed adhuc est argumentum contra hoc. Poena, quam patimur, quæcunque illa sit, placet Deo, quatenus habet rationem poenæ; sed habet rationem poenæ, quatenus malum nostrum est; ergo debet nobis placere, quatenus malum nostrum est, & non solum quatenus ostenditur in ea diuina iustitia: vel saltem non debet nobis displicere, quatenus malum nostrum est: cuius contrarium asseruimus cum Diuo Thoma. Respondetur. Deus licet habeat odio peccatores, vt peccatores sunt; non tamen odio habet personas. Vnde non vult illis aliquot mala, etiam poenæ, vt sistat præcisè in afflictione personarum; sed propter aliquem alium bonum finem; videlicet propter correctionem hominum; & consequen-

65

quenter propter suam misericordiam, vel propter ostensionem iustitiæ suæ, aut providentiæ suæ. Habet enim se velut bonus pater in humanis, qui licet aliquando infligat flagella filio, non tamen sistit ibi, sed ulterius procedit, videlicet ordinando flagellum in bonum, & emendationem filij, vel in aliquod aliud bonum. Hinc patet ad argumentum in forma, distinguendo maiorem: quatenus habet rationem pœnæ præcisæ; nego maiorem: sic enim vellet malum nostrum præcisæ, quatenus malum nostrum est, quod esset odio habere personas; hoc autem longè alienum est a Deo. At verò si maior intelligitur de pœna, ut afflictiva nostri est, sed ordinata ulterius in aliquem bonum finem, puta correctionis eius, cui infligitur pœna, vel ostensionis diuinæ iustitiæ, aut providentiæ; concedo maiorem, quia ut sic malum nostrum, bonum est. Similiter & pari forma distinguitur consequens: nam non placet nobis quatenus præcisæ malum nostrum est; sic enim neque Deo placet; secus ut malum nostrum est ordinatum ad correctionem nostram, aut verò ad ostensionem iustitiæ diuinæ, aut providentiæ, & hoc est conformari diuinæ voluntati in voluto formali, ad quod tenemur, ut dictum est. Et sic sunt intelligenda plura Sanctorum testimonia, qui videntur asserere nos debere omninò conformari voluntati diuinæ, volendo id, quod Deus vult, intelligendi sunt volendo id, quod Deus vult nos velle; aut verò de conformitate nuper explicata in voluto formali. Signanter sic explicandus est D. Augustinus. super Psalmum 35. dicens, *Isti sunt recti corde, qui in hac vita sequuntur voluntatem Dei, voluntas Dei est, ut aliquando sanus sis, aliquando ut egrotus. Si quando sanus es dulcis est tibi voluntas Dei, & quando egrotas, amara est tibi; non es rectus corde, quia non vis voluntatem tuam dirigere ad Dei voluntatem, sed vis Dei voluntatem curvare ad tuam; illa recta est, tua curva, tua dirigenda est ad illam, ut ad regulam, non illa curvanda est ad tuam.* Hæc Augustinus. Quæ verba, & similia intelligenda sunt de voluntate Dei, quæ vult nos velle id, quod ipse vult; aut verò de conformitate in voluto formali ad sensum explicatum, & sensus Augustini est tunc nostram voluntatem esse amaram & curvam, quando displicet nobis diuinæ providentiæ ordo, in rebus

A quas vult; sic explicat ipsemet Augustinus, in Psal. 63. circa finem, & in Psal. 93. circa illud: *Et iustitiam tuam, his qui recti sunt corde.* Augustin.

Ex dictis non erit difficile decidere secundam dubitationem principalem, de qua scilicet voluntate Dei intelligitur, quando in tertia petitione orationis Dominicæ dicimus, *Fiat voluntas tua?* Respondetur namque, potissimum intelligendum esse de voluntate signi, quæ est præceptum, prohibitio, aut consilium, & de voluntate Dei antecedente, quæ his tribus correspondet; etenim velle, quæ ad has voluntates pertinent, bonum est & acceptum coram Deo, quod debemus à Deo petere. Ac denique loquendo de voluntate signi, quæ est operatio, aut permissio, cum hæ voluntates respondeant voluntati consequenti; eodem modo, quo diximus teneri conformari voluntati consequenti, eodem debemus petere & non aliter, ut Dei voluntas fiat.

Quapropter ad argumenta facta in initio huius dubitationis, respondetur. Ad omnia simul, quod non petimus uniuersaliter fieri Dei voluntatem; quinimò ut ostendimus, aliquando contra Dei voluntatem licet, & debemus conari; sed petimus fieri Dei voluntatem, iuxta id, quod ipsemet vult nos velle. Quando autem, & quid vult nos velle, iam explicuimus in præcedentibus: & sigillatim ad singula argumenta respondetur.

Ad primū respondetur, concedendo totū, quod argumentū infert, videlicet, non licere à Deo petere, ut peccata permittantur: tum quia quicumque nostrum tenetur propria vitare, & velle vitare, etiā si voluntas Dei in oppositum firmata sit, ut latè diximus. Ergo non licet petere, ut permittantur; tum quia continget aliquando, ut peccata aliena teneatur quis vitare, ut in argumento probatur, & tunc etiam tenetur conari, ut impediatur: ergo non poterit à Deo petere, ut permittantur. Quod si nosse vis discrimen inter nos & Deum quoad permissionem peccatorum, audi Hugonem libro primo de Sacramentis parte quarta dicentem, *Deus permittit mala, & malus non est, quia malum ad bonum, & decorem vniuersi nouit optimè reformare. Rex autem, & Prælatus malus censendus est, si sine periculo maioris mali, malum fieri non prohibet, & impedit, sed permittit.* Ex his colligi-

Ad argumenta in oppositum R.

67

D. Augus.

*An liceat
petere à Deo
quod per-
mittat pec-
cata?*

Igitur, quod iam intulimus, nō teneri nos conformare Dei voluntati, quæ est permissio, volendo scilicet facere ea peccata, quæ Deus in nobis permittit, aut vero per mittendo in alijs multa, quæ possumus, & tenemur impedire. Sed dubitas, an liceat petere à Deo, vt permittat peccata propter fines, quos ipse habet in ijs permittendis? & videtur quod sic, quia iam supra diximus licitum esse conformari voluntati diuinæ in volito formali, & velle ea, quæ ipse vult sub ea præciâ ratione, quæ ipse vult: ergo & petere eadem sub eadem ratione, quæ Deus vult. Respondetur non licere id potere; quia licet teneamur non refutare Dei ordinem circa omnia, sed tamen quia ad nos non incumbit talem ordinem exercere, inō tenemur quantum in nobis est vitare peccata, in quibus ordo iste exercetur, non possumus licite petere à Deo, vt permittatur peccata: maxime in particulari propter ordinem diuinæ providentiæ exercendum, secus est de malis poenæ, de quibus inferius. Hinc patet ad secundum.

68

Circa solutionem tertij, vt distinguamus certiora à minus certis, præmittendum est, quando mala poenæ reuelantur nobis, reuelationem esse accipiendam cōminatorie, ac subinde non esse ab oratione pro eorum vitiatione cessandum, exemplo Niniitarum. Quod si certi simus reuelationem absolute fieri, non ob id ab oratione & conatu, vt non continuentur, cessandum est: verbi gratia, Domus flagrat incendio, conandum est, vt ignis extinguatur ne totum flamma vorax absumat. Patria ab hostibus obsidetur, munien dus est locus, adhibenda est cura. Pater ægrotat, acersendi sunt medici, pharmaca applicanda, & cætera remedia sollicitè perquirenda; etiam si de his malis certò futuris Deus nos certos reddiderit, quia fortasse non reuelauit continuationem horum malorum, aut saltem eorum malorum inflictionem, & poterimus prorogare, & tenemur.

69

Sed quid si Deus reuelat successum: verbi gratia, ruinam domus, mortem patris, erit ne licitum velle efficaciter oppositum? Videtur quod non; quia esset stultus conatus, & volitio efficax insipiens. Dices, non erit, quia ad implendum præceptum de salute patris procuranda, aut defensione patriæ, aut domus, vel ad aliquid simile ordinatur præfata voluntas. Contra hoc ar-

A guitur, quia non est in tali casu præceptū de medijs adhibendis: ergo neque de fine mediorum. Consequentia nota est, & probatur antecedens. Nam si Deus mihi reuelet nunquam iturum Romam, vanè & otiose conarer exquirere, & parare necessaria ad iter Romæ; eo quod finis nunquā futurus est, & ego illud certò scio: sed etiam in casu isto certò scio ruituram domum, aut patriam expugnandam, aut patrem obiturum: ergo non erit præceptum de medijs ad finem consequendum: quod si non est præceptum de medijs, neque de fine. In oppositum est argumentum tertium factum à principio. Item. Pie creditur Deum reuelasse Augustino tradendam ciuitatem Hypponensem in manus Barbarorum, & orabat non solum pro dilatione ruinæ, sed etiā ne traderetur. Quo argumentò conuincimur, vt teneamus in casu argumenti tertij obligari, vt non semper conformemur voluntati Dei in volito materiali: & ad argumentum paulo ante factum, bene ibi respondetur. Ad replicam, negatur antecedens. Ad probationem negatur antecedens & cōsequentia, eo quod non est præceptum de eundo Romam, at verò est præceptum de medicando patre, defendenda patria, &c. propter finem pietatis, aut iustitiæ, quamuis re vera non sequatur vita patris, aut defensio patriæ, &c. ad quartum patet ex dictis.

C

Igitur ad argumentum tertium respondetur. In petitione tertia orationis Dominicæ non petimus vniuersaliter fieri Dei voluntatem in omni volito materiali, quia hoc non licet semper; sed petimus fieri voluntatem quando ipse vult fieri, & in casu tertij argumenti potius ipse vult à nobis peti & fieri oppositum suæ voluntatis.

D

In quinto argumento tangitur dubitatio non contemnenda, an sicut laudabile est in Beatis conformare suam voluntatem diuinæ in omnibus, non solum in volito formali, verum etiam in materiali; itaque voluntate efficaci & positiua quidquid Deus vult, & de illo complacent, & gaudent; ita idem laudabile sit in viatoribus actu positiuo velle, quia an liceat discordare à Dei voluntate iam diximus.

Videtur vera pars affirmatiua, primo: quia regula nostræ voluntatis debet esse diuina voluntas, vt egregie probat D. Thomas 1.2. quæstione 19. articu. 9. ergo

*An liceat
viatoribus
actu positi-
uo velle
quidquid
Deus vult?*

*D. Thom.
huic*

70

huius regulæ conformare voluntatem nostrā laudabile erit. Secundò. Quidquid Deus vult bonum est; ergo illius voluntati conformari, semper laudabile erit. Tertiò. Christus Dominus in oratione Dominica nos docet, in conformanda nostra voluntate diuinæ, debere habere vt nouam conformationem, quam ad Dei voluntatem habent cœlicolæ, & id petere à Deo dicentes: *Fiat voluntas tua sicut in cœlo, & in terra.* Sed Beati conformantur diuinæ voluntati in omnibus etiam in voluto materiali, volēdo actu positiuo quidquid Deus vult; ergo laudabile erit viatoribus tale imitari exemplum. Minor habetur à D. Thoma

D. Thom.

1.2.q. 19. articulo 10. ad primum. Et ratio est, quia ad statum illum felicissimum spectat, vt quidquid Beatus vult adimpleatur; sed hoc nequit esse, nisi Beati se conforment in omnibus Dei voluntati, quæ semper impletur. Ita D. Augustin. 13. de Trinitate, capite 7. inquit: *Nullus vult male vivere in illa felicitate, aut vult aliquid, quod deerit, aut deerit, quod voluerit, quidquid amabitur aderit, nec desiderabitur, quod non aderit: omne quod ibi erit bonum erit, atque ad fruendum amantibus præsto erit.* Et in eodem libro, capite 5. in 6. definiens beatitudinem, ait, *Beatus est, qui habet quidquid vult, & nihil mali vult.*

D. Augus.

In oppositum est argumentum quintū, & alia quæ inferius formabimus. Hæc disputatio ferè expedita est ex præcedētibus, vbi egimus de obligatione ad cōformadū nos diuinæ voluntati: modo nō agimus de obligatione ad talem cōformationē, sed dato quod non semper tenemur conformari actu positiuo, an sit laudabilis talis conformatio? multa enim sunt ad quæ non tenemur, & tamen laudabile est ea exercere.

Prima assertio. Vituperabile est aliquādo viatoribus, imò peccatum mortale, si se conforment voluntati diuinæ in omnibus volitis ab ea. Hæc patet ex argumento quinto, & ex infra dicendis, & asseritur à diuo Bonaventura in primo, distinctione 47. quæstione 2. & à Marsilio in eadem distinctione, articulo 2. & Abulensi super caput secundum Iosue, quæstione 38. & super caput secundum Iudicum, quæstione 31. & à Magistro Victoria docebatur, vt fertur. Eandem tenent ferè omnes diui Thomæ discipuli moderni, in Commentarijs super primam secundæ, vbi supra. Sed oportet explicare fufius quando

D. Bonau.
Marsil.

Abulen.

Victoria.

A conformatio talis erit vituperabilis, quando laudabilis. Vnde

Secunda assertio sit. Quotiescunque oppositum eius, quod à Deo est volitum, est in præcepto, peccatum est se conformare diuinæ voluntati in voluto materiali, siue illud velimus absolute, siue propter eos fines, propter quos Deus illos vult. Hæc assertio est contra Gabrielem Vazquez & Societate Iesu asserentem in Commentarijs ad primam secundæ loco citato in fine, semper esse laudabile velle quidquid Deus vult, sub ea ratione & fine, propter quæ Deus illa vult. Sed nostra assertio clara est; quia non est possibilis talis conformatio si

B ne trasgressione præcepti, quod ipse Deus summopere cupit à nobis obseruari: verbi gratia, Deus vult permittere peccata nostra, aut materiale nostrorum peccatorum. Peccatum erit se conformare diuinæ voluntati, quocunque fine nos conformemus. Item. Vult Deus Petrum carere gratia, aut dono perseverantiæ, non est illi laudabile, vt se conformet actu positiuo, quia licet non sit præceptum de immediate habendo gratiam, aut virtutes, aut donum perseverantiæ, est tamen immediate & indirecte tale præceptum; eo quod tenetur Petrus ad obseruantiam mandatorum necessariam, vt non amittat gratiam: vel si non habeat gratiam, tenetur poenitentiam habere, qua mediante obtinebit gratiam. Et ferè eodem modo loquendum est de virtutibus & dono perseverantiæ: nam tenetur in custodia mandatorum perseverare, quod non poterit præstare sine dono perseverantiæ: vnde sicut non est laudabile velle non perseverare, ita neque carere dono perseverantiæ. Item si vult Deus damnationem, & mihi reuelat, non est laudabile velle illam, & placere de ipsa, quia teneor vitare peccata, propter quæ incurritur damnationis poena.

D

Tertia assertio. Quando id, quod Deus vult, pertinet ad præceptum, vel consilium, quocunque fine illud velis, siue absolute, siue propter finem, quem Deus vult, laudabilis erit conformitas ista, & erit non solum in voluto formali, sed etiam in materiali. Hæc assertio non indiget probatione.

Quarta assertio. Quando res volita à Deo, non habet rationem mali, nec in ordine ad finem vniuersalem, neque particularem, laudabile est conformari diuinæ voluntati in voluto materiali: verbi

O 4 gratia;

gratia: cum quis scribit, aut legit, hoc vult Deus voluntate absoluta, & huic conformari laudabile est. Contra hoc assertum insurgit quidam modernus dicēs. Aut conformatur homo quia Deus illud vult, & hoc laudabile est, sed non est conformari voluntati Dei in voluto materiali, sed formali: Aut absolute vult homo illud nullo habito respectu ad Dei voluntatem, & sic cum obiectum sit indifferens, velle illud de se neque meretur laudem, neque vituperium. Respondetur dando primum membrum, & illud est conformari in voluto materiali, non præcise, sed vt stat sub formali, de qua conformitate instituta est disputatio. Omittō modo, quod illa volitio rei indifferētis alia via posset esse laudabilis, vt si apponeretur aliquis finis laudabilis, præter intentum à Deo. Sed præcipua in hac re difficultas est, an quando nobis Deus vult mala poenæ, ad quæ vitanda non obligamur ex præcepto, laudabile sit conformari voluntati diuinæ?

Quinta assertio. Quando id, quod Deus vult, est malum nostrum, aut alienum, non est laudabile conformari voluntati diuinæ in voluto materiali præcise sumpto. Aduertenter dixi in voluto materiali præcise sumpto, nam de voluto formali statim dicemus. Probatur, quia velle malum alicui pertinet ad odium personæ: qua ratione motus D. Thom. 1. 2. quæst. & artic. citatis ad secundum dixit, neque Deum ipsum velle damnationem, aut mortem sub ratione damnationis aut mortis.

Sexta assertio. Probabile censeo esse laudabile conformari diuinæ voluntati in voluto formali, quando volita à Deo non tenemur vitare: hoc est, laudabiliter viatores possunt velle, & complacere de omnibus, quæ Deus vult, sub ea ratione, quæ Deus illa vult, si tamen non sit præceptum de opposito, iuxta tenorem secundæ assertionis: verbi gratia, video fuisse dominum, me egrotare, patrem meum mortuum esse, vel reuelatur à Deo futura hæc, vel similia, verbi gratia, damnatio patris, aut amici, quæ omnia esse à Deo volita cōpertum est, possum laudabiliter conformari huic Dei voluntati, volendo actu positiuo ea, quæ Deus vult, & sub ea ratione qua vult. Hæc assertio probatur argumentis factis in principio huius dubitationis: & confirmatur, nam hæc & similia vult Deus vt bona, Dei enim volitio nequit esse malorum: ergo nihil sanctius po-

rest esse, quam eadem velle sub ea ratione qua Deus vult. Probatur cōsequentia, tum, quia hoc pertinet ad amicitiam, habere idem velle, & idem nolle: tum, quia quid laudabilis, quam voluntatem nostram conformari primæ regulæ? Secundo, quia sæpe laudantur viri sancti, eo quod afflictionibus pressi (quæ absque dubio à Deo sunt volitæ) non solum patienter ferunt, verum & gaudent, eo quod à Deo imitantur, & quia amplectuntur mortem, ruinam, egritudines propinquorum, eo quod à Deo sunt. Tertiò, quia bona pars felicitatis Beatorum in hoc consistit, vt omnia, quæ Deus vult, & ipsi velint sub ea ratione qua à Deo volita sunt: ergo idem laudabile erit in viatoribus. Sed contrā arguitur primo: ergo licebit petere à Deo, & desiderare hæc mala, vt in eis insigendis exerceatur ordo diuinæ prouidentie. Negatur cōsequentia, quia hoc esset velle vt voluntas Dei nostræ conformaretur, non è contrā: itidem quā non est notum nobis, quod exercebitur in inflictione istorum.

Septima assertio. Non sunt inducendi ad huiusmodi conformitatem quilibet de media plebe, sed tantū viri perfecti. Probatur primo. Quia huiusmodi conformatio difficillima est, & vix eā permittit imbecillitas humana. Vt ergo homo velit, & complacere in damnatione parentum, in egritudine amicorum, etiam propter finem à Deo intentum satis, erit si non obmurmuret, si patienter ferat, si non displiceat ordo diuinæ prouidentie in his volendis. Secundo. Quia periculosæ conformatio est in imperfectis, eo quod facilis est transitus à volendo hæc sub ea ratione, qua Deus vult ad volendum simpliciter, quod pertinet ad odium. Iuxta doctrinam huius asserti procedere debent cōsolatores aliorum, ne sint onerosi, prohibendo eiulatus, lacrymas, & similia: imitantes diuinum Paulum, qui ad Thessalonicenses capite 4. non prohibet contristari, sed ponit modum luctui dicens: *Nolumus vos ignorare de dormientibus, vt non contristemini sicut & ceteri, qui spem non habent.* Quin potius aliquando laudabilis erit in huiusmodi affectiones prorumpere, vel ne detentio eorum, & compressio sit nociua salutis, (quod sæpe contingit) vel ad ostendenda misericordie viscera, aut pietatis, exemplo Christi Domini, qui valde tristabatur de morte, quā habebat in præ-

74

D. Thom.

75

Ad Thess.
lon. 4.

præcepto, & sciebat certò subitum ad ostendendam veritatem naturæ humanæ: & ne ceteri homines putarent esse vituperabilem mortem fugere appetitu naturali, atque de ea vehementer trillari.

Sexta assertio nostra videtur esse contra Magistrum Medinam, sed eius argumenta apud me nullius sunt roboris, vel quia probant quintam conclusionem, aut verò primam & secundam. Et omnia tacta sunt in ipsis nostris assertionibus, & earum probationibus, & ex nostra doctrina facile erit dissolvere: quare illa consilio omitto. Superest respondere ad argumenta facta in hac dubitatione, quatenus contendunt probare semper esse laudabile conformari voluntati diuinæ in omnibus, quæ vult, quæ nos negabimus, in 1. 2. & 5. conclusionibus.

Ad primum respondetur sic esse intelligendum voluntatem diuinam esse regulam nostræ: id est quod teneamur, & laudabile sit velle in omnibus quidquid ipse vult nos velle, & aliquando vult ipse, ut discordem⁹ ab eo, quod ipse vult, imò præcipit, ut latius explicuimus in superioribus. Ad secundum negatur consequentia: quia ad Deum, sicut ad autorem & prouisorum vniuersi spectat omnia positiua, etiam mala poenæ, & materiale peccati producere, ad bonos fines dirigere, quorum multa nos ex Dei iussu tenemur vitare: itaque bene stat aliquid, ut egreditur ab vno esse bonum, ut ab alio esse malum: sicut mors Christi, ut erat à Iudæis, mala erat, & erat à Deo permilla propter salutem generis humani, & egregium opus, sub qua ratione licitum erat, & laudabile illam velle: sicut Christus re vera illam voluit, & gaudebat de illa secundum portionem superiorem. Vbi obiter nota Magistrum Bartholomæum à Medina, 1. 2. loco citato esse intelligendum bono modo, quando ait, *ut voluntas nostra bona sit, non sat est, quod conformetur diuinæ in voluto materiali, nisi adsit bona circumstantia: nam Iudæi crucifigentes Christum conformabantur diuinæ voluntati in voluto materiali: at voluntas eorum mala erat* (hucufque bene dicit) sed adiungit: *quia faciebant hoc ex mala intentione*. Vbi duo videntur insinuare falsa. Primum est, quodcumque volitum à Deo, si illud velis bona intentione esse licitum. Secundum est. Si Iudæi crucifigerent Christum bona intentione, verbi gratia, propter redemptionem generis humani, licita esset talis crucifixio.

A Sed hoc nequaquam intendit sapientissimus Magister meus, sed tantum probat crucifixionem Christi esse piaculum Iudæorum, quia faciebant mala intentione: non autem negaret ipse esse peccatū, quocumque fine fieret à Iudæis.

Vt argumentum tertium dissoluat præfatus Magister, multa discrimina apponit inter viatores & beatos; quæ licet vera sint, mihi videntur parum conducere ad argumenti solutionem: primum discrimen est, quod homines beati cognoscunt omnes fines particulares, quos Deus intendit in eo, quod vult, & visione beatifica diriguntur in suis operibus; secus contingit viatoribus. Hoc discrimen non videtur ad propositum: tum quia & multa Dei opera, & eorum fines ignorant beati: ut patet Daniel. 10. de Angelis Persarum, & Hebræorum, Vnde sicut viatores ex ignorantia aliquando laudabiliter discordant à Dei voluntate, ita & Beati: tum quia nos loquimur supposita cognitione voluntatis diuinæ, quam poterunt habere viatores mediante operatione, aut reuelatione: & licet in hoc valde excellant Beati viatores, ut docet D. Tho.

B prima secunda locis citatis, tamen cur non erit laudabile viatoribus velle in communi conformari diuinæ voluntati in omnibus quæ vult, & propter fines quos vult, sicut laudabile est beatis? Rursus cur quando viatores agnoscunt Dei voluntatem in particulari, non erit laudabile viatoribus velle illa, quæ Deus vult, & propter finem, quem ipse vult, licet non cognoscant expressè finem in particulari? Sat enim erit viatoribus agnoscere Deum, quidquid operatur, propter bonum finem operari; imò agnoscunt omnia operari propter ordinem suæ prouidentie in administranda iustitia, aut misericordia, iuxta illud: *Vniuersa via Domini misericordia & veritas*. Pergit prædictus Magister, & apponit secundum discrimen, nam motus voluntatis in viatore perturbatur ex motibus inferioribus, & ideo si Deus vult patrem meum damnare, sat est quod non contradicam, & patienter me habeam; Beati verò quoniam perfectū actum voluntatis habent, nec perturbantur ex inferioribus, conformantur diuinæ voluntati perfecte, etiam in voluto materiali. Verum discrimen: sed non conducit ad solutionem argumenti, contententis non quidem probare esse in præcepto & obligatione conformari voluntati diuinæ omni eo, quo conformantur Beati, quod

ostendit hoc discrimen, sed esse laudabile sine præcepto: & cur non sit laudabile oportet explicare. Nec etiam tertium discrimen videtur ad propositum, scilicet, quod in viatore habet locum compassionis affectus cum quadam tristitia, in Beatis vero non itidem, & ideo perfecte Dei voluntati conformantur. Nam nos non contendimus de obligatione, sed an sit laudabile conformari voluntati diuinæ, quæ conformatio bene potest reperiri cum aliqua tristitia de opposito, ut patet in Christo Domino, qui conformabat voluntatem suam diuinæ, dicens, *Non sicut ego volo, sed sicut tu*, & tamen tristabatur de morte imminente.

Nos vero negamus consequentiam, & ratio diuersitatis in viatoribus, & beatis sumitur, partim ex statu beatorum, partim ex impeccabilitate eorum, quod acutè tetigit Augustinus. ubi supra dicens: *Beatus est, qui habet quidquid vult*, ecce felicitatem status beatifici: & *nihil mali vult*, ecce impeccabilitatem; ex statu namque beatifico prouenit, quia status vnitius est cum Deo, quod Beatus sic vniatur Deo, ut neque latum vnguem ab eo discedat, & velit quidquid ipse vult, & sub ea ratione, quia à Deo volitum est. Egregiè Anselm. lib. de similitudinibus. cap. 63. *In futura gloria (dicit) ita nostra & diuina voluntas erunt concordēs, si erunt duo oculi eiusdem corporis, ut vnus non possit in aliquam rem conuerti, quin alijs simul conuertatur; & ob hanc rationem vna, & eadem res semper appareat, etiamsi à duobus oculis videatur*. Sumitur & potissimè ratio diuersitatis ex impeccabilitate Beatorum; sunt enim certi, & securi, quod nunquam peccabunt, & ideo Deus nihil statuet circa ipsos, nec poterit de potentia ordinaria, quod teneatur aduersari tanquam peccatum: ex alia parte ex vi sui status ducuntur à Deo ad hærendum in omnibus, ut de claratum est: ergo laudabile erit, ut se Deo conforment in omnibus, nec poterunt vel actum suspendere, circa Dei volita: secus accidit in viatoribus, qui peccare poterunt, & de facto peccant circa ea, quæ Deus de ipsis statuit: verbi gratia, circa materiale peccati, & circa eiusdem permissionem, quæ tenentur vitare. Ex quo inferitur primo, quod si esset aliquis viator, qui ex Dei munere factus fuisset impeccabilis, ut Beatissima Virgo, illi licitum esset & laudabile se conformare in omnibus Dei voluntati, volendo omnia, quæ Deus vult ratione qua Deus vult, loquendo de omni actu vo-

luntatis, ut ratio est: nam aliquando laudabile illi esset, non velle, atque tristari de Dei voluntate: sicut credo fecisse circa filij sui mortem, sicut & fecit filius eius. Secundo inferitur, nostram sententiam in hoc consistere, ut semper sit laudabile conformari diuinæ voluntati in voluto materiali, & simul formali, nisi quando oppositum voluntatis diuinæ est in præcepto viatori, aut verò in consilio, quia in primo non erit laudabile, in secundo verò casu laudabilius erit non se conformare.

Igitur ad argumentum quintum, cuius occasione disputatio proximè præcedens agitata est, respondent quidam primo, quod in illis verbis, *Sicut in cælo & in terra*, postulamus perpetuitatem obtemperandi diuinis mandatis, sine intermissione scilicet, sicut id agunt cæli habitatores: sed hoc est postulare perseuerantiam, ne in peccata prolabamur, & ut infra videbimus ex Augustino, hoc pertinet ad sextam petitionem, *Sed libera nos à malo*. Secundo respondetur, verba illa pertinere potius ad explicandum modum perfectum obediendi Dei mandatis. Modus autem iste penes multa attenditur: nempe attentionem, proutitudinem, deuotionem, ac denique charitatem, ut ait Augustinus, sermone 35. de tempore, inquit, *Hoc ergo oramus, ut & nos præceptum Dei Charitate faciamus*. Demum vox illa, *Sicut*, non æqualitatem, sed similitudinem significat, & imitationem. Quemadmodum in simili notat D. Thomas. 1. par. q. 60. artic. 4.

*Panem nostrum quotidianum
da nobis hodie.*

Petitio Regno & medijs necessarijs per se ad illius consecutionem postulatur in hac quarta petitione ea, quæ necessaria sunt ad sustentationem: & valde mirum est, quam variè præfatam petitionem exponant moderni Theologi, iuxta varias panis acceptiones in sacra Scriptura. Pro pane materiali, quo corpus alitur, pro pane sacramentali, pro pane poenitentiae, & luctus, pro pane verbi Dei, & similibus. Nobis verò satis erit Patrum antiquorum expositiones referre. Prima est Athanasij, libro de Christi incarnatione, qui hunc panem interpretatur Spiritum sanctum, quem pa-

79

August.

D. Thom.

80

Prima expositio.
Athanas.

nein petimus nobis dari, cuius primitias accipimus nunc in hoc sæculo in Eucharistia, in qua caro Christi viuificans sumitur.

81

Prima & secunda expositio.
Ioan. 6.
Cyprian.
Tertul.
Aug.
Chrysos.

Secunda expositio aliorum, qui per panem intelligi volunt Christum, qui in Eucharistia sub speciebus panis accipitur: ipse enim de se dixit Ioannis 6. *Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi*: ita exponunt Cyprianus, & Tertulianus ubi supra, Augustinus epistola 121. capit. 11. Tertia expositio est Chrysostomi, homilia 20. in Matthæum, & auctoris operis imperfecti Matthæi 6. qui censent Christum in hac petitione loqui de pane dumtaxat corporali, aduertendum tamen nomine panis debere intelligi omnia subsidia temporalia, quibus natura fragilis humana ad sui conseruationem & sanitatem indiget: ut sunt conueniens cibus, & potus, vestitus, habitatio, &c. Vnde Genes. 28. votum emisit Iacob dicens: *Si Dominus dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum, quo operiar, erit mihi Dominus in Deum, &c.* Vbi aduerte in multis sacre Scripturæ locis nomine panis intelligi victum qualemcumque necessarium ad vitæ sustentationem. Genes.

Genes. 28.

Genes. 3.
Exod. 2.
Marc. 3.
Chrysos.

3. *In sudore vultus tui, vesceris pane tuo*, Exod. 2. *Vocate eum, ut comedat panem*, Marci 3. *Ita ut non possent manducare panem*: & alibi sæpe, & aduertit Chrysostomus, ideo solius panis factam esse mentionem: tum, quia cibus communissimus est, & quasi necessarius vitæ, & reliquorum fundamentum: tum ut nos admoneremur parcitatis, & habentes alimonia qualiacumque, & quibus tegamur his contenti simus. Hanc interpretationem secuti sunt alij quam plurimi, Tertul. & Cyprianus, tractatu de oratione, Gregorius Nissen. similiter Basil. interrog. breui. responsione 252. Hieronym. Matthæi 6. August. epistola 121. capit. 12. allegans illud Prouerbiorum 30. *Diuitias & paupertatem ne dederis mihi, sed victui meo tantum tribue necessaria*, affirmatque hoc idem peti, quando dicimus, *Panem nostrum da nobis*, Theophilactus, Euthymius, Beda, & alij communiter; quamuis omnes isti non aspernentur expositionem sequentem, aut præcedentes, excepto Chrysostomo, qui vult tantum intelligi de pane materiali.

Tertul.
Cyprian.
Nissen.
Basil.
Hieron.
August.

Theophil.
Euthym.
Beda.

82

Tertia expositio.

Vltima expositio est omnium nuper citatorum (excepto Chrysostomo) qui panem interpretantur, omnia alimenta in genere: id est, omnia subsidia necessaria ad vitam,

tam animæ, quam corporis tuendam. Cæterum quoniam Sacramenta maxime Eucharistiæ, conciones, sacre Scripturæ lectiones, & alia id genus sunt excellentiora, & magis necessaria, quam alia vitæ corporalis subsidia, ideo dicunt potissime esse intelligendam hanc petitionem de pane spirituali, quam de corporali, & ille primario petendus, hic verò secundario.

Quæ istarum expositionum literalior sit, non facile dixerim. Puto non esse assentiendum ijs, qui dicunt de solo pane corporali esse intelligendam petitionem, neque de solo spirituali. Prima pars asserti patet.

Primò. Quia non esset oratio Dominica ita perfecta, ut à Sanctis proclamatur (maximè ab Augustino epistola 121.) si tam obnixè rogaretur Deus pro cibo corporali, nulla facta mentione cibi spiritualis. Videndus est D. August. libro 2. de sermone Domini in monte, cap. 12. ubi ostendit vim huius rationis. Secunda pars asserti prob. quia ad meritum necessarium medium est cõseruatio vitæ corporalis, qua mediante, anima suas operationes exerceret meritorias; hæc autem cõseruatio fit cibo, & potu ac alijs subsidijs; quibus fragilitas naturæ humanæ eget: ergo decuit ut in oratione Dominica hic panis corporalis peteretur, ut sæpe Sancti fecerunt in testimonijs citatis Prouerbiorum 30. & Genes. 28. Quod si obijcias D. August. qui in testimonio proxime citato contendit, nullo modo esse intelligendam petitionem de pane corporali. Respondetur. Diuis iste intelligendus est de primaria orationis intentione, quæ ferri debet ad postulandum spirituales panem; non autem negat secundariam intentionem etiam ferri debere ad petendum corporalem, ut ex alijs locis, ubi de re hac tractat, colligitur, & præter citata videndus est in Euchirid. cap. 115. & alij sunt eodem modo interpretandi; nempe Ambrosius, ubi sup. Hieron. Matth. 6. & in cap. 2. ad Titum. Cyrill. cathec. mystagogica supra. Chrysolog. serm. 67. 68. & 70. 71. Cassian. collat. 9. cap. 21. & 24. Quid per panem intelligatur dictum est, superest ut circa reliquas particulas aliquid adnotemus.

Aug.

Aug.

Prouer. 30.
Genes. 28.
Aug.

Ambro.
Hieron.
Cyrill.
Chrysos.
Cassian.

Nostrum.

Panem nostrum petimus, ut quidam censent, ut non pro se solo quispiam petat; ad hoc satis esset dicere, panem da nobis, alij melius, *Panem nostrum* corporale: id est

83

Chrysos.
Nissen.

Cyprian.

idest iuste acquisitum non malis artibus talis enim esset alienus, non noster. Ita Chrysost. & Nissen. Alij, *Panem nostrum*; idest Eucharisticum, qui non est panis alienorum, sed fidelium, ad quos pertinet hanc orationem fundere. Ita Cyprian.

Quotidianum.

Hieron.

Exod. 19.
Deuter. 14.

Athanas.

Euthym.

Chrysost.

IN Textu D. Matthæi, ex quo desumpsit Ecclesia precationem Dominicam, qua vitur, non habetur quotidianum, sed supersubstantialem. Sed quare hæc mutatio facta sit, & Ecclesia recurrit ad D. Lucæ textum, ubi quotidianum ponitur, inquirendum est; maxime, quia in Euangelio Græcè scripto, tam Matthæi, quam Lucæ eadem dictio Græca habetur, *epiusion*, cuius varias interpretationes D. Hieronymus refert Matth. 6. Primò inquit, Septuaginta Interpretes, quod nos dicimus supersubstantialem verterunt *periusion*. Hoc enim nomine solent interpretari illud vocabulum Hebræum *segulah*, quod Vulgatus vertit peculium seu peculiare. Sic dicitur Exod. 19. *Eratis mihi in peculium de cunctis populis*. Deuter. 14. *Vt sitis ei in populum peculiarem*. Septuaginta verterunt quodam vocabulo, quod idem significat quod opulentia, aut abundantia, refert etiam Hieron. idem Hebræum nomen à Synmacho aliquando verti peculiare, aliquando præcipuum, seu egregium. Ista lectio fauet secundæ interpretationi positæ de Christo contento in Eucharistia. Secundo loco Hieronymus refert aliam interpretationem, ex Euangelio Matthæi Hebræo, ubi habet *mabhar*, id est, crastinus, seu futurus: quam interpretationem secutus est Athanasius ubi supra, qui panem interpretatur Spiritum sanctum, quo pane in futurum frui speramus: & vocabulum Græcum etiam significat idem, quod crastinum. Tertio loco idem Hieronymus interpretatur ex propria opinione, *supersubstantialem*: ut panis hic dicatur supersubstantialis: quia super omnes substantias & creaturas sit, cum sit Christus, seu Spiritus sanctus. Hæc ex Hieronymo habentur. Quarto loco Euthymius Matthæi 7. interpretatur, sicut Hieronymus, supersubstantialem: sed non in eodem sensu, quasi sit super omnes substantias: sed quod sit ad nostram substantiam, & vitam conservandam necessarius. Quinto loco Chrysostomus homilia 20. in Matthæum interpretatur, *Quotidianum*: nam & Græca

A vox idem etiam significat: quam interpretationem vulgatus interpres secutus est apud Lucam; similiter Cyprianus, tractatu de oratione, & Tertulianus eodem tractat. & Augustin. epistola 121. cap. 11. & quadrat expositioni tertiæ, quia quotidie panis & cibo corpus reficitur. Sexto loco D. Basilii interrog. breui. respon. 252. duas significationes complexus est, nempe quotidianum: & substantialem, quia panis ad vitæ & substantiæ sustentationem necessarius est.

B His positis ad dubitationem propositam respondetur primò ex Francisco Luca Brugenſi de varietate lectionis Bibliorū vndecim manuscripta exemplaria, quæ ipse testatur vidisse, etiam apud Matthæum habere: *Panem nostrum quotidianum*: & ante Hieronymum Latini *Quotidianum* legunt, id quod ex D. Cypriano, Ambros. lib. 5. de sacramentis, cap. 4. Augustino in Enchirid. cap. 115. & alibi licet colligere: sed certè invulgata editione correctæ à Sixto Quinto, & Clemente Octavo *supersubstantialem* ponitur apud Matthæum, sicut apud Lucam, *Quotidianum*: & in omnibus fere Bibliorum codicibus, quare huic standum est. Ad dubitationem respondetur Ecclesiam usurpare vocem, *Quotidianum*, quæ non decuit mutare: eo quod à primis Ecclesiæ fidelibus continua successione parentes filios viua voce sic orare docuerit.

C Secundo respondetur ex supra dictis. Christus apud Lucam docuit rudem discipulum, apud Matthæum Apostolos precandi modum, vox autem, *Quotidianum*, ab omnibus percipitur, *supersubstantialem* à paucis & perfectis. Igitur Ecclesia, quæ vult docere omnes etiam rudes, usurpauit vocem, *Quotidianum*, ut pote clariorem, non *supersubstantialem*, quæ obscurior est: maxime quia idem est sensus, siue petas panem quotidianum, siue supersubstantialem: nam & pane spirituali, qui specialiter supersubstantialis est assidue, & quotidie indigemus: licet non quotidie illo utamur: & panis corporalis supersubstantialis dici potest: quia supra omnes cibos est, & substantiale atque vitæ conservandæ aptissimus.

D Denique circa eandem vocem nota ex Cypriano & Chrysostomo, idè petere iubemur, *Panem quotidianum*, ut moneamur non esse querenda alimenta delicata nimis, sed substantialem, simplicia, & necessaria, sine quibus non possumus vivere conuenienter, qualia sunt quibus quotidie

Cyprian.
Tertul.
Aug.

D. Basi.

84

Burgenſis.

Cyprian.
Ambros.
Aug.Cyprian.
Chrysost.

tidie utimur. Recte Syriaca translatio, ubi nos habemus *Quotidianum*, ipsa habet, *Panem indigentia*, seu *necessitatis nostrae*. De hac re eleganter Nissenus, ac Chrysostomus. Secundo, petimus *Panem quotidianum*, iuxta Augustinum, epistola 182. ad differentiam panis aeterni, quo fruemur in caelo ad saturitatem, unde non erit necessarium quotidie illum accipere.

Hodie.

85

Cum apposuerit, *Quotidianum*, cur necesse fuit superaddere, *Hodie*, nam in voce *Quotidianum* includitur *Hodie*; si enim quotidianus petitur panis; hodiernus etiam postulatur? Respondet Alexander de Ales, parte 4. quaest. 27. quod licet panis quotidianus comprehendat hodiernum, non tamen petendo nobis dari panem quotidianum petimus hodie nobis dari. *Hodie* enim tempus determinat dandi, hoc est, quando detur nobis, vobis vero *Quotidianum* hoc non exprimit, sed magis qualitatem, siue substantiam rei dandae: unde sensus est: Da nobis panem quotidianum, qui ad quotidianam sustentationem necessarius est. Sed quale est hoc tempus, in quo petimus panem nobis dari? Numquid pro solo die praesenti? Respondet Augustinus ad Probam, cap. 11. hoc aduerbiū hodie, non pro die, sed pro tempore accipiendum esse, quasi dictum esset, hoc tempore, nempe huius saeculi: & idem dicit libro 2. de sermone Domini in monte, cap. 12. Ad hunc modum loquitur Apostolus ad Hebraeos 3. *Adhortamini vosmet ipsos donec hodie cognominatur*. Et Psalm. 94. *Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra*. Fauet huic expositioni Cyrillus, cathedra 5. mystagogica. Et iuxta hanc expositionem occurritur aliquibus obiectionibus; quomodo panem sacramentalem petimus quotidie, cum quotidie non communicemus; imò neque licet quotidie communicare; item quomodo panem corporalem petamus post coenam, & quando non egemus cibo eo die.

86

Ceteri verò Patres contraria via pergunt, & *Hodie*, id est, pro die praesenti intelligunt; & rationem reddunt: etenim Gregorius Nissenus, tractatu de oratione, & Chrysostomus, homilia 20. in Matthaeum addunt id dictum esse ad significandam vitam huius incertitudinem; cuius nihil est

A certum, nisi praesens. Adiungit Chrysostomus aliam huius rei causam, ut parati simus ad coelestia quaerenda, & de cibo nil aliud quaeramus, quam necessarium, hoc autem est pro praesenti. Cyprianus autem tractatu de oratione aduertit, Christum noluisse in longum tempus petere cibum, sed pro praesenti die: & adducit causam suo ingenio dignam: nam cum petamus Regni coelestis aduentum, non debemus cibos huius saeculi in longum desiderare, aut petere, sed pro tempore praesenti. Hieronymus vero, Cyprianus, & Tertulianus aliam causam etiam assignant; nempe ad remouendam à Sanctis suis curam, & sollicitudinem futuri temporis: iuxta id, quod postea Dominus dixit: *Nolite solliciti esse in crastinum; crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi, sufficit diei malitia sua*; quae sunt intelligenda de immoderata sollicitudine: nam moderata sollicitudo in posterum, pars providentiae est. Ista notat D. Thomas, prima secundae, quaest. 108. artic. 3. ad quintum; & secunda secundae, quaest. 55. artic. 6. & 7. & Gabriel ad Canonem Missae, lectione 70. Quod si obijciatur contra hanc interpretationem, quod saepe post coenam, & eo tempore, quo non egemus cibo, & potu, hanc orationem dicimus. Respondetur ex Gregorio Nisseno ubi supra, vocem panis omnia vitae subsidia significare, quae omni temporis puncto à Deo postulare possumus, & à Deo accipere indigemus.

Chrysof.

Cyprian.

Hieron.

Cyprian.

Tertul.

D. Thom.

Gabriel.

Nissen.

Et dimitte nobis debita nostra

87

Postulato Regno, quia potissimum oblatulum ad illum obtinendum sunt peccata, iubemur petere eorum remissionem dicentes: *Dimitte nobis debita nostra*. Sed videtur in hoc non seruari debitum ordinem: Etenim spiritualia prius petenda sunt, quam temporalia: & quae spectant ad animam prius, quam quae ad corpus pertinent: iuxta illud Lucae 12. *Primum quaerite Regnum Dei, & iustitiam eius, & haec omnia adjicientur vobis*: ergo haec petitio de dimissione peccatorum proponenda erat petitioni victus corporis. Respondetur. Christus Dominus in quatuor prioribus petitionibus loquitur de hominibus per Baptismum constitutis in statu filiorum, & gratiae; & pro iis iubet peti necessaria, primo animae nempe sanctificationem Dei, & Regnum, atque eius voluntati

Luca 12.

Nissen.
Chrysof.
Augus.

Ales.

Augus.

Ad Heb. 3.
Psalm. 94.

Cyrill.

Nissen.
Chrysof.

tati conformationem; secundò corpori panem quotidianum: at quia contingit, post hæc peccare, iubet petere ea, quæ tali statui conueniunt: sicut qui de sano homine loquitur, ea docet, quæ statui sanitatis conueniunt; postea verò, quæ ad infirmitatem, si à sanitate cadere contingat, sic fecit Christus Dominus in hac precatione Dominica.

88

Per debita in hac petitione interpretari peccata nullus ambigit: maximè, quia D. Lucas expresse ait: *Dimitte nobis peccata nostra*. Sed quare dicuntur debita: ab effectu, quia nos efficiunt debitores satisfaciendi Deo, & pro culpa, & pro reatu pœnæ: eo quòd illi iniuriam irrogauimus. Quapropter nisi ipse misericorditer remittat, obnoxij semper erimus. Et quæ sunt ista peccata quorum dimissionem iubemur petere? omnia tam mortalia, quam venialia; imò & aliquando originalia, vt si cathecumenus oret ante Baptismum. Hinc fit hæc petitionem generalem esse debere omnibus adultis, cum nemo absque peccato uiuat in hoc sæculo: quod sæpè probat D. Augustinus. Vnum tantum locum afferam, libro tertio de peccatorum meritis, & remissione, capite 13. sic ait: *Quisquis hanc orationem, dimitte nobis debita nostra, cui libet etiam homini sancto & Dei voluntatem facienti, præter vnum Sanctum Sactorum, dicit in hac vita necessariam nõ fuisse multum errat; nec potest omninò illi ipsi placere, quem laudat; si autem se ipsum talem putat, ipse se decipit, & veritas in eo non est, primæ Ioannis 1. non ob aliud, nisi quia falsum putat*. Hæc Augustinus. Sed dubitas: etiam Beata Virgo vsa fuit hac oratione. Ita est, non quia vllum habuit actuale peccatũ, vt definit Tridëtina Synod. sessio. 5. in fine; & ipsemet Augustinus libro de natura & gratia, cap. 36. palam profitetur se cum de peccatis agit, nullum de Virgine matre, propter reuerentiam filij, se velle habere sermonem. Sed ipsa sanctissima Virgo creditur sæpè hac vsa oratione, non in hac parte pro se, sed pro corpore fidelium: petitiones enim istæ sunt communes vt verba declarant, in quibus generaliter pro omnibus fidelibus petimus, & pro se, si quis etiam indiget, cum sit de corpore. Denique obseruandum est ex Augustino sermone 10. inter quinquaginta homilias morè esse antiquum Christianorum, dum dicebant, *Dimitte nobis, pectus tundere*.

August.

Aug.

Aug.

A *Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.*

Hæc particula coarctatio est proximæ præcedentis petitionis, non enim iubemur petere absolutè, & simpliciter peccatorũ remissionem, sed cū limitatione, si nos dimittimus debitoribus nostris, & in ea mensura, qua nos remisimus.

Ocasione istius coarctationis, & pro eius maiori explicatione aliquot dubiola tractanda sunt. Primum est, an qui non remittit proximo suo iniurias, & orauerit pro suorum peccatorum remissione, obtinere poterit, an non? & videtur vera pars negatiua; quia non ob aliud apposita est quintæ petitioni illa limitatio: *Sicut & nos dimittimus*, nisi vt significaretur, esse necessarium vt nostra petitio veniæ esset efficax, & fructuosa, remittere nos prius offensas proximis: imò Christus Dominus statim post absolutam orationem Dominicam, vt explicaret illa verba coarctatiua, adiecit, *nisi enim dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis*, nempe petentibus, quia de his præcesserat immediatus sermo. Acutè C D. Chrysostomus ait in imperfecto, homilia 14. in fine. *Nonit Deus ingenium hominis, qui si prius pro se obtineret veniam, quam dimitteret fratri, lentius esset dimittendo, aut propositum mutaret.*

Secundum. Cum sint alia peccata grauiora, quam non dimittere proximis offensas, quare Christus Dominus iudicauerit hanc retentionem iniuriarum esse peius obstaculum ad impediendam impetrationem veniæ peccatorum, quam alia peccata? quod autem hoc iudicauerit patet: quia ex verbis allegatis Matthæi sexto, & ex ipsa forma quintæ petitionis, quæ versatur circa postulationem veniæ, quam noluit absolutè proferri, sed coarctatè dicentes, *Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.*

Tertium ferè dubium est; an qui in peccato mortali existit, & postquam remisit iniurias proximis suis, à Deo postulat suorum peccatorum veniam, illam infallibiliter impetrabit, an non? & videtur vera pars affirmatiua, Lucæ sexto, *Dimittite, & dimittetur vobis*, & Matthæi sexto: *Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater cœlestis delicta vestra*. Ecce promissionem Christi, quæ non

89

Chrysol.

90

Matth. 6.

Luc. 6.
Matth. 6.

non potest deficere, nempe dimissio iniuriarum habet infallibiliter annexam condonationem omnium delictorum iniurias dimittentis.

Quartum dubium est. Nam ista precan- di formula: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*, vide- tur dedecere diuinam perfectionem; eo quod sic petentes volumus Deum esse no- stri imitorem: perinde enim videtur di- cere: *Dimitte nobis, sicut & nos dimittimus*: quasi diceremus imitare nos; fac sicut nos fecimus, dimissimus nos & tu dimitte: cum tamen è contrario res se deberet habere: Nos namque imitatores decet esse Dei: iuxta illud Matthæi 5. *Estote perfecti sicut & Pater vester perfectus est*. Confirmatur, quia nos agnoscetes nostram fragilitatem, & Dei liberalitatem potius debemus dice- re, *Dimitte nobis debita nostra* melius & li- beralius quam nos dimittimus, & non se- cundum peccata nostra facias nobis, neq; secundum iniquitates nostras retribuas no- bis.

Matth. 5.

91

Pro responsione ad dubia proposita præ- mittendum est, Nos loqui modo de remis- sione iniuriarum, quæ sit proximis ex præ- cepto, non de ea, quæ est in consilio; quam remissionem ex præcepto debitam extol- lunt valde sacræ Scripturæ Litteræ, & San- cti, vt conditionem valde requisitam ad im- petrandam à Deo veniam peccatorum.

Secundò notandum est, hæc iniuriarum remissionem considerari posse absolute in ordine ad hoc, vt Deus nobis remittat pec- cata; & etiam in ordine ad petendam ean- dem veniam à Deo. His suppositis

Prima assertio. Si non præcedat remis- sio iniuriarum ex corde, nulli peccata re- mittuntur. Hæc probatur: quia si homo in peccato existens nolit remittere peccata, vult non implere præceptum de iniurijs re- mittendis: ergo quandiu in hac volitione manet non iustificabitur ab alijs peccatis: tum, quia impium est à Deo sperare dimit- tendam veniam: tum, quia cum actuali cõ- placencia vnus peccati non est possibilis animæ iustificatio.

92

August.

Secunda assertio sit. Remissio iniuria- rum facta proximis non infert infallibili- ter remissionem omnium peccatorum. Hæc assertio est cõtra quosdam hæreticos, quos sine nomine refert D. Augustin. libro 21. de ciuitate Dei, capite 22. & 27. afferen- tes solam remissionem iniuriarum suffice- re ad omnia abolenda peccata, adiungen-

A tes, per orationem Dominicam, qua peti- mus à Deo talem abolitionem, nobis quo- tidie cõcedi, sicut & oratio Dominica quo- tidie recitatur: si tamen ex corde dimiseri- mus proximis iniurias. Itaque iuxta isto- rum errorem, quantumuis aliquis multis criminibus sit irretitus, si dimittat proximo iniurias, & recitet orationem Dominicam, ab omnibus peccatis liberabitur. Contra quos inuehitur D. August. inter alia, dicens istos ex oratione Dominica, potius auge- re peccata, quam remissionem eorum im- petrare. Probat per assertio. Primò, quia fi- des est peccata non remitti sine sacramen- to ex opere operato dimittente peccata; aut verò sine contritione, quæ est actus pœ- nitentiæ, vt assertitur à Doctõribus in ma- teria de pœnitentiâ; sed remissio iniuria- rum neque est sacramentum, neque con- tritio: ergo non habet vim remittendi pec- cata.

B

Sed aduersus has assertiones opponitur primò Mat. sacer textus cap. 6. vbi habetur promissio facta à Christo Domino, *si re- miseritis, &c.* cui aduersatur secunda con- clusio. Secundò, quia pari verborum tenore promisit & testatus est Christus Domi- nus, *Si remiseritis, &c.* & *si non remiseritis, &c.* Ergo sicut dicimus ad retentionem iniuriarum sequi infallibiliter criminum non dimissionem: & ad dimissionem iniuriarum sequetur infallibiliter remissio cri- minum eius, qui parit proximo. Respon- detur, negando rationis paritatem: & pro declaratione notanda est regula apprimè necessaria ad exponendas sacras Literas: ea est. Quando aliqua promissio affirmati- ua reperitur in sacris Literis semper intel- ligenda est sub conditione implicita, si nõ deficiunt aliqua ex necessarijs ad rem pro- missam obtinendam, vel more Scholasti- co, nisi aliunde apponatur obex ad rē pro- missam consequendam. Sic explicabis il- lud: *Eleemosyna extinguit peccatum*, Eccle- siastici 29. & illud Ioannis: *Quidquid perie-*

C

D

ritis Patrem in nomine meo dabit vobis: & similia. Secunda regula Chrysost. quando promissio, aut elocutio sit negatiue, absolu- tē & sine vlla exceptione intelligenda est. Sicut illud Luca, *Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis.* Vtriusque regulæ ha- betur illustre exemplum, Marc. vlti. vbi dicitur: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit, qui verò non crediderit, condemnabitur.* Prior promissio, quia affirmatiua est, debet intelligi: si non defuerint alia neces- saria

93

Matth. 6.

Regula pro
sacra Scrip-
tura intel-
ligenda.

Eccles. 29.

Chrysost.

Luca.

Marc. vlti.

saria

saria ad salutem: certum est enim multos credentes & baptizatos condemnari. Secunda verò pars, quia negatiua est, absolute & sine vlla conditione intelligi debet, ad hunc modum; quando dixit Christus, *Si non dimiseritis*, &c. absolute & sine vlla conditione intelligendum est ad retentionem iniuriarum sequi retentionem criminum apud Deum: At quando dicit, *Si remiseritis*, &c. debet intelligi, nisi aliunde apponatur obex, aut defecerint necessaria ad remissionem criminum: puta contrition peccatorum, aut sacramentum rite susceptum saltem habita attritione. Sed adhuc non quiescit animus: nam pari loquendi modo posset pronuntiari de quocumque aliodelicto, aut virtutis actu, & pari modo verificaretur; veluti si diceretur: nisi cessetis à fornicatione non dimittentur vestra delicta: & si cessetis à fornicatione, remittentur vobis peccata. Cui respondetur per sequentem conclusionem.

Tertia assertio. Non remittere fratribus iniurias secum affert peculiarem repugnantiam & speciale obstaculum ad impetrandum à Deo veniam delictorum: at remittere fratribus offensas includit specialem rationem & congruitatem ad mouendum diuinam Maiestatem, vt Deus nobis ignoscatur, non quidem immediate sine villo alio motu ignoscendo, sed excitando in corde remittentis iniurias bonū contritionis motum. Conclusionis primam partem clamant sacræ Literæ, & sancti Patres; videndus est D. Cyprian. vbi sup. & D. August. sæpè: maxime in Enchirid. cap. 73. vbi sic ait: *Qui roganti peccati sui veniam, & petenti ex corde non dimittit, nullo modo existimet à Domino sua peccata dimitti, quoniam mentiri veritas non potest: ideo subdit Dominus, si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater dimittet vobis peccata vestra. Ad tam magnum tonitrum, qui non expergiscitur, non dormit, sed mortuus est; & tamen mortuos suscitare potens est ille.* Hæc August. Quæ est autem ista peculiaris repugnantia? Eam egregie notat Gregorius Nissenus in libro de oratione: *Si enim Deum clementem ac misericordem imploramus, vt nobis remittat peccata; omni profecto iure & nos debemus tales nos exhibere: qualis enim esset amentia & iniquitas, & qua fronte homo diceret Deo, dimitte mihi debenti, ego autem nolo dimittere meo debitori? Quod eò maxime comprobatur: quia magna debita sunt, quæ nobis petimus condonari, paruissima autem sunt,*

quæ nobis debentur. Gregorius Nazian. in suis sententijs Tetrarchijs, sententia 4. *Si tu (inquit) non affecisti iniuria Deum, nec tu remittas proximo: at quis est iste, qui non affecerit iniuria Deum, velitque remitti sibi.* Chrysostomus, homilia 62. in Matthæum, eadem ratione vtitur explicans parabolam eius, qui debebat decem millia talenta, cui totum debitum remissum est à Domino; ille verò postea noluit remittere centum. Leo etiam sermone de Martyribus in fine, eadem ratione vtitur dicens: *Sed dicit aliquis, tanta mala me inimicus meus compulit sustinere, vt cum nulla ratione possim diligere; attendis quid tibi fecerit homo, & non attendis, quid tu feceris Deo? Si conscientiam tuam diligenter discutis, & inquiris, sine vlla compensatione maiora tu commisisti in Deum peccata, quàm in te commiserit homo: & qua fronte vis, vt tibi Deus dignetur dimittere multum, cum tu non acquiescis dimittere parum?* Hæc ille: & ante omnes hos Sapiens Ecclesiasti. 28. hac eadem vsus ratione inquit: *Homo homini reservat iram, & à Deo quærit medellam. In hominem similem sibi non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur? Ipse dum caro sit reservat iram, & propitiationem petit à Deo: quis exorabit pro delictis illius? memorare nouissimorum, & desine inmicari.*

Secunda verò pars eiusdem conclusionis probatur: quia omnis nostrorum desideriorum impetratio innititur diuinæ erga nos misericordiæ, potissimè criminum nostrorum remissio, quæ fundatur in maxima Dei misericordia: ergo qui ex Dei amore remittit offensas sibi ab alijs illatas, valde flectet diuinam benignitatem, vt Deus illi remittat scelera sua, non enim diuina largitas & magnificentia patietur, vt ita loquar, se vinci in miserendo ab hominibus. Et hoc est, quod dixit Christus, Lucæ 6. *Dimittite, & dimittimini, & Sapiens, Ecclesiasti. 28. Relinque proximo tuo, nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata soluentur.* Et ad modum istius assertionis sunt interpretandi Patres, quando plus iusto videntur deferre dimissioni iniuriarum. Inter quos est Chrysostomus, homilia 33. in Ioannem, dicens: *Sicut in baptismo abluta peccata non amplius apparent, ita & dimittendo abluuntur, si penitere voluerimus: ea demum est penitentia, ne amplius peccemus.* Quæ verba, nisi explicentur modo præfato, manifest-

94

Cyprian.
Aug.

Nissen.

Eccles. 28.

95

Lucæ. 6.
Eccles. 28.

Chrysos.

at de Valuer abra, at fol. 213 et 19 se
signe at fol. 180

& obligatorium oritur dubium de obligatione, aut valore voti propter mutationem materiae: nam facta diligentia ad pellendum dubium, si non potest vinci cauendum est periculum peccandi, si extat; vt in casu praecedenti: si autem non imminet periculum peccandi, aut subeundi aliquod graue malum subsecuturum ex impletione voti, seruandum est votum: quia cum supponamus hominem verè vouisse; & id constare, principium illud: *In dubijs melior est conditio possidentis*, non fauet dubitanti: quia verè vouendo suam libertatem circa voti impletionem amisit: & ideo in fauorem diuini cultus declinandum est: & idem dico, quando votum certum est ex omni parte, & dumtaxat dubitatur de impletione voti: nam manente dubio tenetur is, qui vouit illud implere: quia dubiū est certum, & solutio incerta: quare fauendum est creditori. Ex dictis in hac disputatione, & praecedenti iudicato de alijs votis dubijs, si occurrerint.

DISPUTATIO V.

An voti obligatio sit personalis tantum, ita quod obliget tantum vouentem?

PRO decisione praemittendum dupliciter posse titulum disputationis intelligi. Vno modo, an obligatio voti formaliter, quam ad Religionem pertinere dicemus, ad alios praeter vouentem transeat? Altero modo, an ex voto vnus, alius maneat obligatus; non voti, aut Religionis virtute, sed iustitiae, vel alterius praeccepti? Hoc supposito

Dico primò. Votum dumtaxat obligat vouentem propria Religionis, & voluntatis ad Deum obligatione. Hac assertio communis est omnibus Doctoribus Theologis, & Iurisperitis, specialiter Abbati in capite *Olim*, de restitutione spoliatorum, Glossa, Archidiaconi, & alijs, in capite *Quicumque*. 2. quaestione 1. & colligitur ex D. Thom. in solutione ad tertium huius articuli. Ratio fundamentalis est: quia votum actio est purè personalis, eo quod à voluntate vouentis totum suum robur habet, & ideo vnus sine propria voluntate nequit alterius voto obligari; quod egregie insinuat Dauid Psalmo 75. *Reddam tibi vota mea, quae distinxerunt labia mea*: & Deuteronomij 23. *Quod se-*

A *mel egressum est de labijs tuis obseruabis.* Aduerte tamen, posse fieri, vt vnus faciat suum votum alterius per proprium consensum. Ita in capite *Licet*, de voto, ibi: *Onus tibi à Patre iniunctum, & à te sponte susceptum*. Quod non est obligari voto alterius, sed propria voluntate emissum est: quod accidit in casu illius textus; & colligitur ex illis verbis: *Et tunc assumpto Crucis signaculo* (quod erat signum voti Deo facti) *te impleturum sine dilatione qualibet promissisti*.

B Contra hanc assertionem se offert obiectio de quibusdam votis, quae à populis fiunt, vt perpetuo obligent successores, qui censentur obligati ex vsu, & omnium sententia; quamuis ipsi votum non emisserint, & augetur difficultas in eisdem votis, quando primò fiunt contradicentibus quibusdam ex populo, & cōsentiente maiori parte. Obiectioni omnes respondent, incolas illius populi talibus votis teneri; sed an ex vi voti, & Religionis; an ex fidelitate, & pacto, vel alio modo, non concordant, sed in varios dicendi modos abiēre: & quia responsiones non mihi adeò firmæ apparent, puto breuiter dicendum consequenter ad nostram assertionem. Vota haec à populo facta non obligant singulos in vi voti, nili à singulis fiant, vel acceptentur: nihilominus obligant singulos ad obseruantiam actus promissi, in vi praeccepti, quod possunt imponere populi gubernatores singulis ciuibus, siue illud praecceptum pertineat ad Religionis virtutem, siue ad obedientiam, vel quid simile. Prima pars dicti probatur ex assertionem principali: secunda, quia in Republica potestas est ad imponenda praeccepta, quae ad bonam Reipublicae gubernationem spectant; quale est, actus quoscunque religiosos, & ad Religionem conducentes, seruare. Quod si sermo sit de potestate ordinandi pertinentia ad Religionem naturalem, certum est in laicis Reipublicae Rectoribus residere: si verò de infusa, ad Praelatos Ecclesiasticos spectat: & ideo existimo ea vota non posse iuberi, vt feruentur, nisi interueniente Episcopi auctoritate, & approbatione, & tunc obligabuntur illi, qui non vouerunt, nō in vi voti, sed in vi praeccepti Ecclesiastici. Et si scisciteris: An vota fieri possint per procuratorem? Glossa in cap. *Sciendum* 27. quaestio. 1. negat. & ibi Turrecrem. sed certius censeo Turrecrem. oppositum cum Archidiano ibidem. Nam

T t potest

Abbat.
Glossa.
Archid.

Psal. 75.

Deute. 23.

Glossa.

potest quis suas vices vouendi alteri committere, præbendo tamen suum consensum: sicut, sæpè contingit in matrimonio, & alijs contractibus, & tunc non obligatur quis voto alieno, sed proprio: tum, quia quod alter facit nomine meo, ego facio: tum maximè: quia obligatio nascitur ex proprio consensu, quem ego præsto; actio autem procuratoris est veluti conditio requisita, vt ex meo consensu obligatio oriatur.

DISPUTATIO VI.

An obligatio voti possit, vel debeat in alium traduci.

1 **P**RO decisione nota. Non hic quæri de obligatione formali voti; quam in præcedenti disputatione diximus esse purè personalem, sed de obligatione implendi rem promissam per votum. Secundo præmittenda est celebris distinctio voti in reale, personale, & mixtum: votum reale dicitur, quo promittitur pecunia, vel aliquid pecunia æstimabile, quod actio hominis vouentis non sit: personale verò, quod solum est de aliqua actione personali ipsius vouentis (sub actione etiam comprehendendo omissionem, seu priuationem) vt sunt vota orandi, ieiunandi, &c. Votum mixtum vocatur quod præter actionem hominis, etià reales sumptus includit, vt est votum peregrinationis.

2 His præmissis dico primò. Nemo tenetur implere votum personale per alium, si non potest per se ipsum. Hæc est communis assertio Theologis in 4. distinctione 38. & alibi, & Canonistis in cap. *Licet*, de voto. Probaturque: nam votum personale est de actione ipsius vouentis: ergo non obligat ad actionem alterius; quinimò addiderim eum, qui vouit simpliciter aliquid facere, non solum non teneri, verum etiam nec posse suum votum per alium implere. Prior pars patet: quia si potest per se ipsum implere, non potest licite implere per alium; quia vouet, scilicet per se ipsum facere: si non potest implere, & velit per alium implere, non satisfacet suæ obligationi: quia non vouit iubere, sed facere, quod valde diuersum est. Quod si à principio votum vouit de opere proprio: verbi gratia ieiunare, aut si non posset, procurare, vt alius

A pro se ieiunet; tunc per se ipsum implet votum: quia per se procurat, aut exercet actionem, qua immediate votum impletur; etiam si alius, qui rogatur ieiunare, nolit id facere.

Ex hac assertione sequitur, eum, qui vouit absolute aliquid facere, si postea factus est impotens ad votum per se ipsum implendum, etiam si culpa sua eam impotentiam contraxerit, non teneri per alium implere, quando aliud expresse non vouit. Ita Syluester, *Votum*. 2. quaestione 6. & 10. in fine. Nauarrus cap. 12. numero 55. & 56. Sotus, & alij multi. Probatur, quia

B culpa commissa non obligat ad aliquid, quod promissum non fuit, neque in re promissa continetur. Præterea, quia, vt dictum est, opere promisso exercito per alium non persoluitur votum. Oppositum huius corollarij tenet Angelus, *Votum* tertio: videlicet si vouens fuit in mora implendi, teneri ad implendum per alium, quia tenetur compensare: sed valde decipitur: tum, quia in sola materia iustitiæ habet locum compensatio, non in materia Religionis; vt infra docebo circa solutionem ad tertium Diui Thomæ: tum, quia lex illa 2. ff. si quis cautionibus, ab Angelo citata extra casum nostræ disputationis procedit: & dumtaxat quoad forum externum disponit delictum puniri debere; vt patebit legenti. Hoc corollarium extenditur ad votum emissum, quando impotentia extabat, siue esset cognita, siue non: licet oppositum sentiant Hostiensis in capite *Licet*, de voto, numero quarto, & quinto, & Nauarrus dicto numero 55. & alij: præcipue si eam impotentiam sciuit tempore, quo emittebat votum: quia si non teneretur per alium implere, votum esset irritorium; sed hoc procedit ex præsumptione. Nihilominus, quæ hominum malitia est, potuit quis agnita sua impotentia temerarie vouere aliquid faciendum absolute, in quo casu licet peccauerit, & votum irritorium fecerit non puto esse obligandum in foro conscientiae ad implendum per alium, vt rationes allatae videntur probare.

4 Secundo dico. Quando quis per se ipsum non valet votum reale implere, tenetur per alium: v.g. vouit quis dare elemosinam pauperi: si non potest per se ipsum, tenetur per famulum, vel ministrum: vouit ædificare templum, data pecunia, per alios ritè

3

Syluest.
Nauarr.
Sotus.

Angelus.

Hostien.
Nauarr.

Innocen.
Panorm.
Sylvest.

ritè votum impletur. Nota tamen, non esse nostræ mentis asserere, eum qui vouit aliquid dare, putà eleemosynam, si fiat pauper, aut alias impotens, teneri eleemosynam petere, aut alios rogare, vt pro se det: quia ex vi voti ad hoc non tenetur. Sed sensus assertionis est, vt si promisit aliquam rem in Dei cultum, si habeat de suo potest delegare alteri, vt soluat rem promissam. Ista assertio communis est.

Dico tertio. Quando votum mixtum est ex personali, & reali, iudicandum est ex dictis in prima, & secunda assertionibus. Nā quoad partem personalem, non potest impleri per alium, quoad realem verò tenebitur, iuxta secundam assertionem. Sed claritatis gratia distinctione vtendum est. Nā illa mixtio dupliciter fieri potest. Vno modo per se, & quasi intrinsecè ex conditione ipsius operis personalis, vt sunt in peregrinatione sumptus itineris; in militia alimenta personæ: vt si quis vouerit personaliter militare contra infideles sine stipendio, sed proprijs sumptibus. Alio modo contingit mixtio quasi per accidens ex intentione vouentis; vt si quis vouit peregrinari ad limina Apostolorum: & ibi tot Missas, eleemosynam, aut lampadem offerre: vel militare in bello pio, & secum deferre suis sumptibus tot milites. In priori casu cessante obligatione personali, cessat realis. Tum, quia accessorium sequitur principale, & illud reale in tali voto est ita accessorium, vt in tali actu omnino nitatur: tum etiam, quia illi sumptus non tam ex voto debentur, quam ex naturali conditione personæ, ac necessitate. In posteriori vero casu, quamuis quis non possit implere votum quoad partem personalem, tenetur quoad partem realem; vt si non possit visitare limina Apostolorum, tenetur mittere eleemosynam, quam promiserat: & si non potest personaliter præliare, tenetur mittere quos secum deferre promiserat, nō in proprium famulatum, sed in subsidium belli. Ratio est, quia illa duo licet fuerint coniuncta, non sunt connexa, nec vnum est proprie accessorium alterius: & ita in virtute, illa sunt duo vota distincta: & ideo si vnum impleri non potest, & aliud potest, illud seruandum est. Similiter si quis artibus promisit suis manibus, & suis sumptibus edificare templum, licet laborare non possit, tenetur suis sumptibus edificare. Item, qui promisit suis manibus porrigere eleemosynam, licet non valeat primum

A infirmitate detentus, alia via tenetur ad secundum: ita Innocentius cap. *Licet*, de voto, & Panormit. num. 12. & sequent. Syluest. Angelus, Antoninus, & alij. Sed hæc intelligenda sunt per se, & considerata materia, & natura talium votorum: nam ex intentione vouentis possunt hæc ita colligari, vt vnum ponatur tanquam conditio necessaria ad obligationem alterius: & tunc non aliter obligaret votum, vt si voueret ire ad sanctum Iacobum: & si illuc perueniret dare eleemosynam, & non aliter: & sic de alijs.

B DISPUTATIO VII.

An obligatio voti transeat ad heredes?

I Acc disputatio affinis, & connexa est precedenti; & titulus intelligendus non de obligatione voti, vt votum est: quia cum hæc personalis sit, nequaquam ad alios præterquam ad vouentem extenditur, vt nuper dicebamus; sed intelligendus de obligatione voti, id est, rei promissæ per votum; siue ea obligatio deriuetur ad heredes ex iustitiæ vi, aut alia via: & præmittendum dupliciter posse imaginari eam obligationem ad heredes transire. Vno modo ex voluntate testatoris, delegantis alicui sua bona, vel partem eorum, sub hac conditione, vt sua vota impleat. Secundo modo potest imaginari vota defuncti transire ad heredes hoc ipso, quod heredes illius sunt. Et à certioribus incipiendo;

Dico primò. Vota personalia non transeunt ad heredes necessarios, etiam volente, & præcipiente testatore; nisi heredes sponte sua acceptent, & faciant suam promissionem defuncti: iuxta c. *Licet*, de voto, & dicta supra disputatione precedenti. Probatur: quia hæc obligatio personalis non est coniuncta cum hereditate, sed cum persona: ergo testator non potest pro suo arbitrio eam imponere heredibus renuentibus acceptare. Hæc assertio communis est.

Secundò dico. Si testator relinquat suam hereditatem heredi non necessario, sub conditione, vt vota sua personalia impleat, verbi gratia militare in bello pio personaliter, ire ad sanctum Iacobum: tunc heredes tenerentur vota testatoris implere, non absolute, sed vt possint hereditatem obtinere iuxta modum in testamento

praescriptum: res clara est, sed dubitabile, an si relinquat hereditatem, non appositam conditione expressa, videlicet si non impleant, sed appositam iussione implendi, teneantur implere? rem hanc decidendam Iuris peritis relinquo; partem affirmatiuam amplectitur Abulens. 3. Regum 15. quaestione 19: Alij negatiuam dicentes illam iussione testatoris potius pertinere ad modum hereditatis capessendam, quam ad conditionem: aut vero si aliqua inde oritur obligatio ad gratitudinem potius spectat, quam ad iustitiam. Et quod dicimus de heredibus applicandum est pari tenore ad legatarios. Et a fortiori haec omnia intelligenda veniunt de votis realibus, quorum implementationem potest testator suis heredibus imponere, quando bona hereditaria libera sunt: potest enim illa delegare sub eo onere, quod sibi placuerit imponere.

3 In hac disputatione obscurius est de votis realibus, & mixtis: quoad partem realem, an ex vi hereditatis, id est, hoc ipso quod heredes aliqui teneantur ea implere? Et videtur vera pars negatiua: quia sola debita ex iustitia transeunt ad heredes ex vi hereditatis: sed obligatio voti non est ex iustitia: ergo. Confirmatur, quia illa obligatio, ut personalis non transit ad heredes, sed cum persona extinguitur: nec etiam transit ut realis, quia non adharet rebus ipsis: ita ut dicantur transire ad heredes cum tali onere: ergo. Minor patet ex l. 2. ff. de pollicit. dicente: *Si quis rem aliquam voverit, voto obligatur; quae res personam vouentis, non rem, quae vouetur, obligat: & infra: Ut ipsa sacra non efficiatur.* Confirmatur secundo, quia dato opposito, etiam si testator declaret suam voluntatem esse, ut tale votum non impleatur, haeres ex vi hereditatis teneretur illud implere. Consequens videtur falsum: quia tunc haeres non tenetur ex vi Religionis, ut constat, neque etiam ex vi iustitiae: quia non potest obligari ex iustitia, nisi ex quasi contractu cum testatore, qui ibi non inuenitur: cum testator remiserit, & suam voluntatem declarauerit: ergo.

4 Nihilominus dico tertio. Obligatio voti realis transit ad heredes ex vi hereditatis receptae, id est, hoc ipso quod adeunt hereditatem: ita tenetur communiter: Abulens. in cap. 30. Numer. quaestione 8. Paludan. in 4. distinctione 38. quaestione 3. articulo 3. Sotus ubi supra, quaestione 2. ar-

A ticulo 1. in fine, & communiter Summis-
ta, verbo *Votum*; Hostiensis, Panormita-
nus, & alij in capite *Licet*, citato: & pro-
batur capite *Ex parte*, de censibus, & cap. 1.
de solutione, & expressius l. 2. ff. de polli-
cit. ubi dicitur: *Qui decimam partem bono-
rum vouit, si deceferit ante solutionem, ha-
redem illius hereditario nomine decimis ob-
strictum esset*; & pro ratione subditur: *Voti
enim obligationem ad heredem transire con-
stat.* Ratio est, quia per votum reale fit ho-
mo debitor Deo illius rei, in quam votum
cadit: sed bona defuncti sunt obnoxia solu-
tioni debitorum eius. Aduertendum tamē
B hanc obligationem non transire ad haere-
des, nisi pro sufficientia hereditatis, & ha-
bita ratione aliorum onerum, & debitorū
iuxta ordinem seruandum in soluendis de-
bitis: de quo alibi.

Ad argumenta contra hanc partē, ad pri-
mum nego minorem, si serino sit de haere-
dibus capientibus hereditatem: illi enim
tenentur soluere omnia defuncti debita
bona, ex tacito quasi contractu cum vouen-
te iam mortuo, qui celebratur hoc ipso, quod
adeunt eius hereditatem. Ita Panorm. &
Antonin. dicto capite *Licet*, & consequen-
ter etiam tenentur respectu eius, cui res
promissa est propter voluntatem defuncti.
C Itaque licet obligatio voti personalis sit, &
in vouente ad Religionem pertineat, in he-
rede transit in obligationem iustitiae, ratio-
ne bonorum acceptorum cum illo onere;
& hinc patet ad primam confirmationem.
Lex enim illa loquitur de obligatione vo-
uentis, non de obligatione heredis, ad quē
transire eadem lex affirmat. Ad secundam
confirmationem respondetur. Supposita
emissione voti realis simpliciter, & absolu-
tē, non esse in potestate testatoris dum vo-
uebat sua bona, ut non sint obnoxia debi-
tis suis soluendis, etiam si ex voto debean-
tur: sicut neque potest ea liberare ab onere
D soluendi alia debita, vnde quantumvis pos-
tea reluctetur, & declaret suam voluntatem
esse, ut non soluantur: nihilominus haere-
des ratione aditae hereditatis tenentur ea
soluere.

6 Dico quarto. Vota mixta per accidens
ex intentione vouentis, quoad partem
realem non impletam, transeunt ad haere-
des. At vero si vota sunt mixta per
se, & quasi per intrinsecam connexionem,
neutiquam ad heredes transeunt. Prior
pars assertionis patet ex dictis: quia tale
votum mixtum est quasi duplex;
& pars

Hostien.
Panorm.Panor.
Antonin.

Abulen.

Abulen.
Paluda.
Sotus.

& pars realis est per se distincta, & potest per se impleri: quia solum per accidens coniunguntur, & concomitantur: ergo idem iudicium ferendum est de illa parte, quod de voto pure personali tulimus. Secunda pars probatur, quia talia mixta vota per se sunt simplicissima; nec proprie ex partibus componuntur: imò personalia debent censeri: & estò componerentur ex partibus, realis accessoria est; & ideo si vouens excusatur à personali, à reali etiam excusatur, ut docuimus in disputatione præcedenti: sed hæres excusatur à personali: ergo & à reali accessorio. Exemplum est, quando pater hæredis iam defunctus vouit suis sumptibus ire ad sanctum Iacobum, & in vita sua non perfecit, non tenetur hæres sumptus illos expendere in honorem Ecclesiæ sancti Iacobi. Contra hanc partem videtur esse caput *Quod super his*, de voto, ubi de his, qui pro opitulatione Terræ sanctæ, signum Crucis assumpserunt: id est, vouerunt ire ad succurrendum Terræ sanctæ, dicitur, quod si propter impedimentum ire non possunt, nihilominus tenentur expensas, quas eundo facturi erant, mittere in subsidium eiusdem terræ: & tamen illæ expensæ pertinent ad votum mixtum, tanquam reali per se coniunctum, & accessorium personali: ergo & vouens ipse tenetur explere tale votum, quo ad partem realem: & similiter hæres ad hanc partem. Iurisperiti valde laborant in explicando hoc textu: nos contenti sumus communi expositione, quam tenent Innocentius, Panormitanus, Hostiensis, & alij, caput illud non procedere de impotentia per se excusante ab obligatione voti, sed de impedimento reddente difficilem, aut minus utilem voti obseruationem, quo ad commutationem, vel redemptionem.

7 Circa solutionem ad primum sanctus Doctor tetigit dubium celebre: an promissio simplex, seu pollicitatio homini facta obliget ex honestate tantum, an ex iustitia: an sub mortali, an sub veniali? nos autem propria sede, videlicet infra, quæst. 113. articulo 1. disputandum reseruamus cum domino Caietano ibidem, ubi ex professo de veracitate, seu fidelitate differtur.

Circa solutionem ad secundum, multa ait D. Thom. unde erui possent non contemnendæ dubitationes: videlicet de vo-

A to, cuius impletio facta est vouenti impossibilis in toto, vel in parte: & ponit exemplum satis frequens de eo, qui vouet Monasterium intrare, cuius Monachi nolunt eum recipere: quod copiose discutit Caietanus in commentarijs huius articuli; nos copiosius in tractatu de statu Religioso: ponit item exemplum de scemina, quæ vouit virginitatem seruare, & postea corrumpitur; & de viro, qui vouit pecuniam dare, & postea amittit pecuniam. Et licet de hac re egerim fuscè circa articulum secundum:

B Ex doctrina huius solutionis aliqua assumam denuo adnotanda. Primum est, an quando circumstantiæ materiæ votiæ à vouente non possunt seruari cesset obligatio voti? Respondet D. Thom. in materia duorum exemplorum relatorum, sed eius responsio vniuersalior est: videlicet, si illa circumstantia, quæ impleri non potest, ita fuit principaliter intentata, ut vouens non habuerit animum se obligandi sine illa, tanquam conditione necessaria ad substantialem obligationem voti, tunc illa deficiente cessat obligatio voti. At verò si non fuerit principaliter intentata, non cessat ea obligatio. Duobus exemplis relatis ostenditur in D. Thom. nam si ille, qui vouit assumere statum Religiosum in tali Monasterio, principalem intentionem direxerit ad illud propter complacentiam, quam ad illud habet, solum tenetur facere quod in se est, ut in eo recipiatur: quod si non possit, quia non recipitur, liber manet à voto: secus verò esset, si principaliter intenderit illam Religionem, & secundariò talem locum. Secundum exemplum, de scemina vouente perpetuam virginitatem: de qua ait D. Tho. si violetur, teneri ad castitatem seruandam: quia id principaliter præsumitur intendere. Addit verò Caiet. si ex intentione sic vouentis esset promissio determinata ad solam violationem claustrum virginalis, & non esset extensa ad omnem priuationem actus libidinosi: tunc amissa semel virginitate, cessare omnino obligationem illius voti: quia materia eius facta est impossibilis. Ex quo colligere licet, quæ potens sit, & quantum consideranda intentio vouentis: quia illa est radix, & origo obligationis in voto reperiæ. Quod vsq; adeò verum est, ut si illa virgo frangeret votum ex directa intentione, ut libera maneret ad contrahendum matrimonium, nihilominus post corruptionem non obligaretur voto; quia de facto nihil aliud vouit, vel intendit.

8

An quando circumstantiæ materiæ votiæ non possunt seruari cesset obligatio voti?

Innocen.
Panorm.
Hostien.

9
An circum-
stantie non
determina-
te cadant
sub voto?

Sed rogas. Quando intentio vouentis ex-
pretse, ac formaliter non determinat ac-
tum deuotorum particulares circum-
stantias, sed simpliciter fertur in talem
actum, illa ne circumstantia cadant sub
voto, an non? Respondetur. Tunc ad
materiam voti attendendum est; & iux-
ta exigentiam eius, considerata eius in-
trinseca natura, vel institutione determi-
nanda sunt alia circumstantia quoad fieri
possit. Ratio est: quia accessorium se-
quitur principale: materia autem voti est
id, in quo primo fertur intentio vouen-
tis: ergo consequenter etiam fertur in
circumstantias; prout ex natura rei conse-
quuntur, aut comitantur talem mate-
riam: ergo eo ipso, quod vouens non ex-
cludit illas, aut metat speciali intentione,
implicitè censetur illas promittere, prout
materia postulat. Explicatur exemplis.
Primum sit de voto saepe allato virgini-
tatis: nam si non constet de intentione vo-
uentis limitante illam materiam modo nu-
per declarato, votum illud obligat ad ab-
stinendum ab omni actu libidinoso suffi-
ciente ad tollendum virginitatem, & con-
sequenter ab omni actu turpi, qui de se ad
ablationem virginitatis tendit, vt sentit
Diuus Thomas in hac solutione ad secun-
dum, & multi alij, præcipue Caietanus, qui
bene hoc explicat ex materia talis voti,
quæ est virginitas: nam illa includit nega-
tionem Veneræ voluptatis simpliciter, &
absolute: & ideo votum virginitatis abso-
lutè prolatur includit votum castitatis,
ex omnium consensu. Quare sicut qui vo-
tum castitatis emisit, licet semel, aut ite-
rum illud frangat, semper manet obligatus
ad seruandam illam in posterum: ita qui
vomit virginitatem, licet illam perdat, te-
netur ex voto abstinere ab omni actu li-
bidinoso: quia ille sufficit ad illam perden-
dam, vel eo tendit, & per accidens est,
quod illam materialiter non tollat: quia in
subiecto non præsupponitur. Et addit Di-
uus Thomas, virginem post illud votum
lapsam non solum teneri ad seruandam cō-
tinentiam, sed etiam ad agendum poenit-
entiam prioris lapsus. Hoc non eodem
modo accipiendum est: nam ad continen-
tiam teneretur ex voto, ad poenitentiam ve-
rò lapsus prioris nō teneretur ex voto: quia
hoc in voto virginitatis non includitur, sed
ex præcepto poenitentia. Secundum exē-
plum sit de voto ieiunandi hoc vel illo die:
nam si nihil peculiare per intentionem vo-

A uentis determinetur, obligat iuxta mate-
riam ieiunij Ecclesiastici: quæ in institu-
tione eius consistit facta ab Ecclesia, & exi-
gente has, vel illas condiciones. Quæ au-
tem sint hæ condiciones, non est huius
loci exprimere, pertinet enim hæ confi-
deratio ad materiam de ieiunio. Sed qua-
rit quis: quando non satis constat ex inten-
tione vouentis, neque ex materia voti, quæ
sint circumstantia seruanda? quæ regula
vtendum? Respondetur ad verba vouentis
recurrendum, & cum proprietate seruandæ:
quod si etiam consultis verbis adhuc cir-
cunstancia voti in ambiguo manent, va-
ria sunt sententia Iurisperitorum circa ca-
pitulum, *Cum delicti*, de donatione, & cap.
Ex parte, de censibus, cap. *Iuuenis*, cap. *Ad
audientiam*. His huius rei discussionem re-
linquo: quia ad alia propero: mihi verius
videtur tunc in fauorem vouentis verba
esse interpretanda; verbis non extractis
à propria significatione, & optioni vouen-
tis esse standum, vt eligat sibi fauorabili-
orem partem. Ita multi Iurisperiti: & vide-
tur clare sumi ex dicto cap. *Ex parte*. Et si
dicas. In pari causa, & dubio in Dei fau-
orem, & cultum esse inclinandum. Respon-
detur. In Dei cultum propendit, qui vota
verè dubia in fauorem vouentium inter-
pretatur: aliis si vota dubia ista strictè in-
terpretaretur, fierent exosa promissiones,
& homines vouere formidarent, scientes
cum illis rigurose agendum esse. His bene
notatis non erit difficile dubias circumstan-
tias votorum diffinire.

DISPUTATIO VIII.

Pro quo tempore vota obligent?

Diuus Thomas in solutione ad ter-
tium huic dubitationi respon-
det sub his verbis: *Si in intentio-
ne, & voluntate vouentis est obli-
gare se ad statim soluendum, tenetur statim
soluere; si autem ad certum tempus, vel sub
certa conditione, non statim tenetur solu-
re; sed nec debet tardare ultra quam inten-
dit se obligare.* Pro quorum verborum am-
pliori explicatione, & dubitationis de-
cisione notandum est: quod cum votum sit
quasi quædam lex, & præceptum, quod
sibi quisque propria voluntate imponit;
sicut præceptum quoddam est affirmati-
uum, quod versatur circa aliquid agen-
dum; aliud negatiuum circa aliquid omit-
ten-

D. Thom.

tendum: ita & votum duplex est; videlicet affirmatiuum, & negatiuum, quæ diuisio sumenda est ex parte objecti, seu materie, circa quam versatur votum, non ex parte operantis: nam isto pacto omne votum affirmatiuum esset; cum sit promissio Deo facta: & sicut præceptum affirmatiuum obligat semper, sed non pro semper; negatiuum verò semper, & pro semper, sic de voto negatiuo, & affirmatiuo sentiendum est: nam negatiuum votum sic obligat, vt in nullo temporis momento liceat agere id, quod voto sibi quisque prohibuit; affirmatiuum verò semper dicitur obligare: quia semel suscepta obligatio non cessat: sed dicitur non obligare pro semper: quia non in qualibet parte signata illius temporis necessario implendum est.

2 Sed difficultas, quam mouet Caietanus in hoc loco, adhuc explananda superest; an votum affirmatiuum absolutum obliget pro statim, an verò pro prima opportunitate exercendi actum promissum? Et vt difficultatem penetres, aduerte, nos in præsentiarum non dubitare de voto affirmatiuo, cuius impletio ex vouentis expressa intentione determinatur, vsque ad tale tempus. De hoc enim voto certum est non obligare ad eius impletionem, nisi intra illud tempus præfixum; neque de eo voto, cuius impletio ex eadem intentione vouentis obligat ad statim; sed de eo voto absoluto, in quo non fit mentio, neque certi temporis præfixi, neque statim: ad impletio, verbi gratia, de voto ingrediendi Religionem, dandi eleemosynā, & alijs indefinitè factis sine alia temporis designatione.

3 Aliquis fortè posset existimare iuxta prædicta, tempus obligationis huiusmodi votorum esse pensandum, sicut tempus obligationis præcepti affirmatiui, quod expenditur penes necessitatis articulum, aut occasionis. Sed decipietur: quia id, quod dicitur votum esse quandā legem, non est ad vnguem refecandum: tum quia lex imponitur communiter hominibus, in quibus est tanta varietas, vt vnum omnibus designare tempus pro impletione præcepti, vix esset possibile: votum autem est lex singularis obligans vouentem spontaneè tempore ab ipso electo: tum quia legis votina obligatio tota pender ex intentione vouētis, quæ certe non restringitur ad tempus necessitatis, maxime quia cōmuniter vota sunt de his, quæ nō sunt secluso voto necessaria ad

A salutē; quare falsum apparet ex articulo necessitatis esse præfigendum tempus votorum affirmatiuorum executioni.

Dico ergo cum omnibus ferè Theologis in 4. d. 3. & Palud. ibi q. 3. ar. 2. & Sylue. *Votum. 2. q. 3. & Panor. c. Non est, de voto,* huiusmodi vota obligare ad statim, nō min⁹ quā alia vota, in quibus vouēs expressit se promittere ad statim: & colligitur ex verbis citatis D. Th. nā licet solū dicat: *Si de intērio ne vouentis sit obligare se ad statim, tēneri: se cūs si ad certū tempus:* nihilominus cū nō faciat mentionem de alio modo vouendi indefinitè, satis indicat eo ipso, quod vouens

B nō differt obligationem, pro certo tempore votū obligare ad statim. Hoc verò quod dicitur statim, intelligendum est moraliter, non metaphysice: id est pro prima opportunitate congrua; sic enim iura loquuntur in similibus euētibus, & opportunitas hæc prudentis arbitrio iudicanda est: nam diuersa esse potest iuxta diuersitatem personarum, ac negotiorum: nam dilatio, quæ est commoda respectu vnius, non est respectu alterius: & hunc dicendi modum puto non aduersari Caietano dicenti, in hoc casu esse consulendam intentionem vouentis: nam si illa dicat non esse contra vinculum voti expectare vnum, vel duos annos, non erit in mora culpabili, qui hoc tempore distulerit solutionem. Quia verò obijci poterat tale dictamen conscientie posse esse irrationabile; subiungit indicia, quibus rationabile iudicetur. Primum: si quoties occurrit illi memoria illius vinculi non remordet conscientia, illud non esse impletum. Secundum: si non consuevit promittere cum tanta restrictione, sed cum maiori impletionis dilatione. Tertium: si tempus illud statim non erat sibi commodum; nullus autem præsumitur se obligare pro tempore sibi incommodo. Et tandem dicit Caietanus, si nihil horum

C non esse contra vinculum voti expectare vnum, vel duos annos, non erit in mora culpabili, qui hoc tempore distulerit solutionem. Quia verò obijci poterat tale dictamen conscientie posse esse irrationabile; subiungit indicia, quibus rationabile iudicetur. Primum: si quoties occurrit illi memoria illius vinculi non remordet conscientia, illud non esse impletum. Secundum: si non consuevit promittere cum tanta restrictione, sed cum maiori impletionis dilatione. Tertium: si tempus illud statim non erat sibi commodum; nullus autem præsumitur se obligare pro tempore sibi incommodo. Et tandem dicit Caietanus, si nihil horum occurrat, ex quo possit intentio vouentis colligi, arbitrio prudentis determinandum esse tempus, in quo obliget votum, pensatis circumstantijs personarum, materie, &c. quod si non potest hoc fieri, tutior pars est eligenda in his adimplendis votis. Nihilominus puto Caietanum nobiscum, & cum alijs citatis sentire; qui requirunt aliquod prudens arbitrium ad determinandum tempus habita potissimum attentione ad intentionem vouentis: quod arbitrium, & quam intentionem sumen-

4

Paluda.
Syluest.
Panor.

dam esse ait ex praefatis coniecturis; quae in bono sensu intelligenda sunt. Prima de conscientiae remorsu in homine probo; & timorato, & sciente, non in scelerato, aut ignaro. Secunda in homine diligenti, & nauante operam diligentem operibus studiosis. Tertia similiter intelligenda est.

S Denum nota, hanc moralem prudentiam non solum habere locum in voto, in quo nulla fit mentio temporis; sed etiam in voto, quod expresse determinat ad statim, certum diem non declarando: nam qui sic vouet, & aliud expresse non declarat, virtualiter siue implicitè intelligit illud statim moraliter, & iuxta humanam congruentiam, seu commoditatem: quare parua est moralis differentia inter votum in actu signato, & expresse determinans obligationem ad statim, & inter votum absolutum, & indiffinitum. In utroque enim casu est obligatio ad statim sub intellectu morali opportunitate, & commoditate: quapropter Diuus Thomas breuitatis in summa amator, postquam dixit eum, qui habet intentionem se obligandi ad statim, teneri ad statim implendum votum, non meminit voti absoluti, & indiffinitè emissi; nimirum, quia in hac parte idem de eo iudicium ferendum est: aliàs diminutus fuisset. Aduertendum tamen, quod si vouens dicat, *Promitto hodie, &c.* non debet amplius differre: quia iam cessat prudens arbitrium circa temporis designationem: etenim ut dicitur in l. *Continuus*. §. 2. ff. de verborum obligatione, in eo, quod tempore atque facto finitum est, nullus est coniecturae locus, solum possent admitti coniecturae ad iudicandū, an tanta restrictio fuerit imprudens, ac temeraria.

DISPUTATIO IX.

An elapso tempore obligationis voti, obligatio eius perseveret?

I

Vbitatio non intelligitur quando materia voti mutatur, aut causa cessat. De hoc enim agendum in sequentibus, sed praecise, an per lapsum temporis, quo diximus vota obligare, cesset eorum obligatio? Et ut certiora supponamus dico. Vota negativa, ex vi suae formae, perpetua sunt, nec vnquam cessat eorum obligatio, nisi ex mutatione materiae, aut a-

A liunde extinguantur. Patet, quia negant omne tempus futurum. Ad hoc reduco tria vota status religiosi: item vota affirmatiua, quae absolute sunt sine certa temporis determinatione, absolute durat eorum obligatio, quandiu non implentur, nisi fuerint limitata ex intentione vouentis: sed tota difficultas est de votis, quibus certus terminus temporis est praefixus; an illo termino elapso cesset eorum obligatio?

B Et videtur vera pars negatiua: quia maior est obligatio voti, quam iustitiae commutatiuae, sed per hoc, quod elaboratur tempus solutionis alicuius debiti ex iustitia commutatiua, non cessat obligatio reddendi id, quod aliàs debitum erat: ergo neque obligatio, quae oritur ex voto, per hoc, quod transierit tempus praefixum ad votum implendum. Dices fortasse, maiorem esse obligationem voti: at in ordine ad compensandum debita, minor est: quia compensatio actus est iustitiae proprie dictae: Religio autem non est proprie species iustitiae, sed pars eius potentialis. Contra arguitur secundo. Religio non deficit à ratione iustitiae proprie dictae: quia impropria iustitia est; neque quia non respicit debitum, sed quia debitum illud est tam excellens, ut non possit ab homine reddi aequale; ut circa quaestionem 80. adnotabam: ergo compensatio, quae attendit debitum, potius locum habet in Religione, quam in iustitia commutatiua. Tertiò. Quidquid sit de hac comparatione debiti Religionis, & iustitiae commutatiuae, sic arguitur. Maior est obligatio voti ad certum diem, quam obligatio voti simpliciter: nam haec est vna tantum, scilicet ad faciendum quod promissum est: illa est duplex: vna ad faciendum promissum: altera ad faciendum tali die: ergo licet haec secunda non impleatur, semper manet prima, ac si illa sola esset simpliciter promissa. Simili argumento utitur Pontifex in capite *Cum dilecti*, de dolo, & contumacia, & Iurisconsultus in l. *Celsus*, ff. de recept. arbit.

D Panormitanus in cap. *Per tuas*, de voto, simpliciter affirmat votum ad certum diem factum obligare transacto illo die; sequuntur communiter Summistae. Caiet. vero melius dubitationem dissoluit in dub. vlt. circa articulum 12. & in Summa, verb. *Votū*, c. vlti. dicens, duobus modis posse alicuius voti impletioni praefigi certum tempus. Vno modo quando actio intenditur aut imponitur

3
Panorm.
Caieta.

ponitur tãquam proprium onus illius diei designati, vt ieiunium in die Sabbathi in honorem Deiparæ, aut in vigilijs Sanctorum, &c. Secundo modo quãdo actio principaliter intenditur, & terminus temporis secundario, & minus principaliter, ad quod vsque extenditur obligatio. Quando ergo priori modo fit votum, tunc ait Caietanus cessare obligationem voti: quia iam pertransiit tempus, pro quo præcise voluit se vouens obligare: tanquam pro onere illius diei, & non aliter. Quando autem designatur posteriori modo, tunc lapso termino, tantum abest, vt finiatur obligatio, quod ipso præterito, magis vrget ad vitandam moram solutionis, siue lapsum fuerit præfixum tempus culpabiliter, siue sine culpa, vt bene notauit Nauarrus de oratione cap. 10. numer. 53.

Nauarr.

4

Sed rogas. Quomodo scire possimus, quando tempus aut dies designetur voto, priori, aut posteriori modo? Respondetur. Id potissime ex intentione vouentis colligendum est: quod si nesciat vouens suam declarare intentionem, tunc coniecturis agendum, consideratis verbis, & materia. Præcipua coniectura est, quando intentio fertur principaliter in deuotionem talis diei, propter venerationem alicuius mysterij, quod in eo accidit, vt in ieiunio feriæ sextæ, in vigilijs Sanctorum, &c. tunc signum est, tempus voto esse præfixum priori modo. Sed oportet etiã aduertere, vt illa deuotio & affectio ad illum diem sit causa totalis, vel saltem sine qua non in præfigendo tempore illius voti: quia licet habeatur ratio deuotionis illius diei, si sit tantum secundario, non sufficiet, vt extinguatur obligatio: vt si quis vouit ingredi Religionem in die Parasceues ob deuotionem mysterij Passionis Dominicæ, quæ in eo die celebratur, licet illo die fuerit impeditus, vel culpabiliter distulerit, non extinguitur obligatio: quia in eo voto ille respectus ad temporis solemnitatem est tantum secundarius, & principaliter respicitur status religiosus.

Sotus.

Sed rogas, an doctrina modo tradita verum habeat de votis realibus, nam de personalibus hucusque processit. Sotus libr. 7. quæst. 2. artic. 1. ait terminum, aut tempus præfixum per solutionem voti emissi, in votis realibus, nunquam extinguere obligationem, etiam elapso eo tempore, sed onus eorum transferri in tempus subsequens. Idem Aragon in hoc articulo dub. 1. post

Aragon.

A conclusionem tertiam: fortasse, quia in votis personalibus materia promissa est actio, ex qua nullum euenit emolumentum externum. In voto autem reali aliter se habet res: quia relinquitur realis effectus, aut emolumentum, à quo is, in cuius vtilitatem reducat, priuabitur immerito, si post elapsum tempus præfixum non teneatur vouens votum implere: tum etiam quia votum reale semper fit in vtilitatem alterius proximi, vel in ornatum templi, vel quid simile: ergo hic finis est principaliter intentus, & circumstantia diei, etiam si illius aliqua ratio habeatur, semper est secundaria, & ideo non sufficit ad extinguendum obligationem.

B

Aliquibus non placet hæc sententia: aiunt doctrinam nuper traditam habere etiam verum in votis realibus: ita Vazquez 1. 2. dis. 146. c. 2. in fine. quid enim vetat (inquit) vt aliquis voueat quotidie facere vnam eleemosynam sub hac intentione, vt eleemosyna vnius diei eo transacto, iam amplius nõ obliget, etiam si omittatur culpabiliter, aut inculpabiliter. Ecce voti illius realis impletio eo die elapso non cadet sub obligatione. Item si quis voueat tali die festo expendere tot nummos in honorem talis Sancti, vt solemnius Missa cantetur, ornetur templum, &c. illud est votum reale, vt constat, & tamen si omittatur, non relinquit vllam obligationem expendendi in alios pios vsus: quia hoc non fuit promissum: neque etiam potest expendi in id, quod fuit promissum, cum occasio præterierit. Certe iste doctus Pater non impugnat Sotum, qui loquitur de votis, quæ sunt rationabiliter secundum communem usum fidelium in emittendo vota realia; illud autem votum in primo exemplo allatum nõ repugnat fieri, sed tamen peregrinum est, & aliquid præter communem usum continens: votum autem in secundo exemplo adductum, si res bene inspicatur, votum mixtum est: imò potius inter personalia computandum: & in eo reales expensæ ordinantur ad actiones personales. Idem dico de voto dandi eleemosynam in eo die, quo iubilei indulgentia acquiritur.

C

Ad argumenta posita in principio disputationis respondetur primo, quatenus intendit probare in omni voto, cui certum tempus præfixum est, permanere obligationem, nec cessasse, patet ex dictis. Et enim in huiusmodi votis tempus præfixum est, vt limes obligationis, quo limite trans-

Tt 5 actio

6

Vazquez.

8

7

actio non extat amplior obligatio: quia suū finem attingit, secus in obligatione soluēdi debita creditoribus, ubi terminus temporis non est ad finiedum obligationem, sed ad dandum spatium debitoribus: quo tempore transactio propter moram soluendi, magis vrget obligatio. In votis verò realibus pari passu currunt obligatio erga creditorem, & obligatio votorum, vt dictum est.

In eodem argumento tangitur altera dubitatio: esto in huiusmodi votis cesset obligatio voti, idest non permaneat in voto, an teneatur transgressor illius voti, vel vouens factus impotens ad implendum? Vtrum, inquam, teneatur implere per viā compensationis, & restitutionis, vt dicitur de creditore non solvente tempore præfixo solutioni? Suarez lib. 4. de voto cap. 15. multos refert partem affirmatiuam tenentes. Nihilominus dico primò. In huiusmodi votis quotiescunque sine transgressionē culpabili non impletur votum tēpore præfixo, vel sine aliqua culpa fit homo impotens ad illud implendum, non tenetur amplius ad aliquam recompensationē faciendam. Hæc est communis assertio: & probatur: quia nemo censetur se obligare cum tanto rigore. Item: quia in illo casu non est obligatio recompensandi ratione acceptio- nis, seu iniusta non solutionis, nec ratione rei acceptæ: quia transgressor voti nihil inde acquiuit, neque factus est ditior, neq; alium fructum reportauit per se loquēdo: idest attenda intentionē vouentis: ergo idē dicendum est in votis personalibus, licet culpabiliter non impleantur intra terminū præfixum, quo transactio diximus cessare obligationem. Dico itaque, tunc transgressorem voti non teneri ad aliquam recompensationem: ita communiter tenetur. Illustratur assertio ex eplis. Qui omisit ieiunium, vel Missam in die præcepto, non obligatur postea ad aliquam recompensationem. Item: qui omisit horas Canonicas, vel se reddidit impotentē ad recitandum, non tenetur postea ad aliquam recōpensationem, nisi ex iustitia teneatur recitare. Tunc enim diximus teneri restituere fructus: ergo idem est dicendum de his votis, quæ sunt quasi quædam leges & præcepta. Item: quia in his votis terminus præfixus est ad extinguendum obligationem: ergo sine fundamento firmo dicitur manere obligationem ad recompensationem, alias non esset obligatio voti omnino extincta.

Dico secundo. Etiam in votis realibus

A nulla est obligatio recompensandi, quando obligatio propria voti extincta est, vel per impotentiam, vel quia terminus præfixus obligationi lapsus est. Hoc dictum non est ita certum, sicut proximè præcedentia: est tamen probabile, & declaratur exemplis. Si quis soli Deo voueat dare hospitali seruum suum, & postea illum occidat, non tenetur ad aliquam recompensationem, nisi poenitentiam agere, & pro peccato satisfacere, vt ratio sequens ostendit. Qui fecit votum reale, & postea factus est impotens sine culpa, non tenetur ad aliquam compensationem, vt omnes fatentur, in hoc enim non est dissensio: ergo nec tenetur etiam si culpa intercesserit: quia culpa illa tantum contra Deum est, & culpa contra solum Deum ad satisfactionem, nō verò ad aliam compensationem obligat, vt explicabo statim. Imò verò vt supra tetigi ad illam satisfactionem, quæ per poenitentiam fit nō obligat in præsentī votum præcedens, sed præceptum poenitentiae.

Ad argumentum igitur primum in principio disputationis ibi benè respondetur, non procedere efficaciter argumentum à propria iustitiæ debito ad debitum impro-
C priæ: idest Religionis. Nam quamuis hoc sit excellentius, non tamen in eius transgressionē damnificatur Deus in bonis, qui nostrorum non eget: secus homines creditores. Et hinc potest colligi ratio à priori: quare licet Religionis obligatio sit excellentior obligatione iustitiæ humanæ, violatio illius non obliget ad aliquam restitutionē, sicut istius: nam Deus non potest propriè damnum pati in bonis suis sibi vtilibus, sed dumtaxat potest offendi per negationem debiti cultus, vel amoris, aut præferendo illi creaturam in honore, vel amore: & idē respectu Dei solum est obligatio ad satisfactionem pro iniurijs illatis, nimirum per cōuersionem ad ipsum, per amorē, & poenitentiam, & vindictam pro culpa cōmissa. Homo verò damnum patitur in suis bonis, & illis priuatur per actiones iniuriosas, & inde nascitur restituendi obligatio, quæ propterea propria dicitur esse iustitiæ cōmutatiuæ. Ad Doctores oppositum sentientes respondetur, quosdam non ita clare nobis contradicere, aliorum sententiam relinquinus non sine firma ratione. Ad secundum respondetur, tunc non esse duo præcepta, vel promissa vt separabilia, sed vnum quasi compositum indiuisibile.

DISPUTATIO X.

An qui nequit implere votum in tempore
praefinito teneatur illud praeuenire, &
votum prius implere?

I
D. Thom.
Syluest.
Tabiena.

Idetur vera pars affirmatiua ex
D. Thom. in 4. dist. 38. quaest. 1.
art. 3. quaest. 1. ad 7. dicente, eum
qui vouit si timeat perpetuum
impedimentum, teneri ad praeueniendum
tempus, eum sequitur Syluester, *votum*, 2.
quaest. 3. Tabiena, *votum*, 3. num. 3. ergo
seruata proportione, quodcunque prae-
uidetur impedimentum, tenetur quis prae-
uenire. Secundo, qui non valet implere vo-
tum quoad totum, tenetur implere quoad
partem: praecipue quando illa principalis
est, & separabilis a circumstantia impossi-
bili, sic autem contingit in proposito: Nam
qui non potest implere votum eodem die,
in quo promisit implere, si potest substan-
tiam operis implere variata solum tempo-
ris circumstantia, tenebitur id facere prae-
ueniendo tempus. In oppositum est, quia
nemo obligatur ad id, quod vouendo non
intendit: sed qui sibi praestituit certum diem,
ut terminum sui voti, non intendit se an-
tea obligare: ergo non tenetur. Secundo.
Qui emittit votum conditionatum, non te-
netur praeuenire solutionem ante impleta
conditionem, etiam si praeuideat futurum
impedimentum, si expectat, ut impleatur
conditio: sed temporis designatio aequiua-
let huic conditioni, si ad talem diem per-
uenero hoc faciam: ergo ante illam condi-
tionem expletam, non tenetur praeuenire,
etiam si postea futurum esse impedimen-
tum praeuideat.

2 Disputatio haec non habet locum in vo-
tis, quibus expresse declaratur obligatio
ad statim: imò neque in votis absolutis, &
indefinitis, quae nullum designant tempus:
nam de illis dictum est obligare ad statim
moraliter: obligatio autem ad statim, licet
moraliter patiatur diuisionem, semper ta-
men est quasi de praesenti, respectu cuius
non habet locum praeuentio: procedit er-
go disputatio, quando ad votum imple-
ndum certus terminus, vel dies praescribitur.

3 Haec dubitatio facta proportione ad prae-
cepta, quae ad sui impletionem afferunt cer-
tum tempus dissoluenda est, nihilominus
breuiter dissoluo per sequentia dicta. Di-
co primo. Quando opus vouetur ut pro-

A prium onus certi diei, seu temporis, non te-
netur vouens illud tempus praeuenire, etiam
si praeuideat impedimentum pro illo die.
Probatur a simili praceptorum eiusdem
tenoris: v. g. non tenetur quis praeuenire
Missam debitam in die Dominico: quia
praeuidet ad futuram infirmitatem impe-
dituram, ne possit audire in die Dominico,
& sic de alijs. Secundo: quia qui promisit
ieiunare in vigilia alicuius Sancti, si praeue-
niat ieiunium, non implet quod promisit,
nempe ieiunare in vigilia propter hono-
rem Sancti, & cultum illius diei. Tercio: ea-
dem est ratio de postponitione, & praeuen-
tione: sicut ergo non tenetur postponere,
ut docui, neque praeuenire. Et intelligitur
assertio, etiam si circumstantia talis diei sit
tantum secundario intenta per votum: si-
cut in pracepto communionis in Paschate,
circumstantia diei non est principaliter in-
tenta, sed actus, cui non satis fit, si quis anti-
cipet communionem. Idem dicito in votis:
& intelligendum secunda commutatione,
qua mediante potest praeueniri id tempus:
de quo infra.

4 Dico secundo. Si tempus seu dies, in quo
implendum est votum, assignatur non so-
lum ad differendum solutionem, sed etiam
ad suspendendam obligationem usque ad
talem terminum, tunc nulla potest esse
obligatio praeueniendi solutionem, etiam
si futurum impedimentum praeuideatur.
Probatur argumentis factis pro parte ne-
gatiua, praecipue secundo: & intelligitur
assertio siue impedimentum fuerit perpe-
tuum, siue temporale.

Dico tertio. Quando terminus solum
praefigitur ad differendum solutionem, &
non ad suspendendam obligationem voti:
tunc obligat ad solutionem praeueniendo
terminum, si impedimentum postea futu-
rum praeuideatur. Probatur a simili prae-
ceptorum: Nam qui tenetur intra annum
confiteri, si praeuideat futurum impedime-
tum in fine anni, tenetur confiteri antea:
& qui tenetur audire Missam in die festo,
si praeuideat non habiturum occasionem
audiendi circa horam duodecimam, tene-
tur anticipato audire: idem dicitur de eo,
qui tenetur dicere horas Canonicas: ergo
idem dicendum est in votis, quae sub eadē
forma, & tenore fiunt. Secundo probatur
argumento secundo facto in principio dis-
putationis pro parte affirmatiua, quod be-
ne applicatur ad stabiliendum hoc asser-
tum, quod intelligitur siue impedimen-
tum

tum praeiudicium sit perpetuum, siue temporaneum. A

Dico quarto. Quamuis terminus temporis sit assignatus ad finiendam obligationem voti, si opus promissum est peculiare onus alicuius determinatae partis totius temporis, usque ad illum terminum, tenetur uerum praeuenire solutionem ante terminum illum, si praeuideat ante aliquod impedimentum affuturum: v.g. vouit quis ieiunare quolibet mense quatuor dies, non designando illos, limitando tamen obligationem ad mensem, ita ut cum illo extinguatur in omni euentu, si praeuideat futurum, ut post quintum decimum diem mensis extabit impedimentum ieiunandi, tenetur in prioribus diebus suum votum implere. Probatum ratione facta: quia tunc totus mensis est tempus obligationis, quae debet impleri in parte eius possibili. Item ex exemplis praecceptorum idem comprobatur. Circa omnes has assertiones aduertendum, teneri vouentem vitare impedimentum, ut votum suum tempore promisso implere possit. Quare si ex industria affectet impedimentum, agit contra votum: quia licet votum non obliget ad implendum illud ante tempus praefixum, obligat tamen ad non ponendum impedimentum: quia hoc necessarium est ad efficaciam prioris obligationis, alias esset inanis, ut non solum si affectet impedimentum, verum etiam si uoluntarie admittat, si quis potest illud procurare sine magno discrimine, & adhibita mediocri morali diligentia.

Hinc patet ad argumenta initio disputationis posita. Ad primum ex D. Thom. respondetur probare tertiam assertionem, & quartam, sed quia ibi Sanctus Doctor sermonem facit de voto ingrediendi statim Religionem, nos eius doctrinae discussionem plenam usque ad tractatum de statu religioso differimus. Ad secundum respondetur procedere iuxta tertiam & quartam assertiones: alia uero argumenta in oppositum probant primam & secundam, neque impugnant reliquas.

(.?.)

DISPUTATIO XI.

An vota conditionata obligent, & quo modo?

Iuues Thomas in solutione ad tertium huius articuli meminit voti conditionati, quasi aequiparans illud voto, cuius impletiioni affigitur certum tempus: & ideo nos naturam similitudinem uotorum discutere decreuimus, praemittendo, eorum naturam non consistere in inclusione quarundam conditionum generalium, quae in omni voto includuntur. Prima, si potero: id est si opus promissum possibile fuerit: quia nemo obligatur ad impossibile. Secunda, si mihi licuerit: quia de re illicita non est votum. Tertia, si superior non abstulerit obligationem, nimirum irritando uel dispensando. Haec conditiones non faciunt votum conditionatum, etiam si exprimantur: quia non suspendunt obligationem, seu executionem, sed praesupponitur potius, ut votum habeat debitas conditiones, & ideo licet votum omnes illas conditiones includat poterit esse absolutum: igitur votum conditionatum est, quod suspendit obligationem, quousque conditio ponatur in esse. Quod non est ita intelligendum, ac si statim ut emissum est, non sequatur ad illud obligatio: Nam hoc ipso quod votum aliquod verum, & legitimum est, obligationem infert, ut proprium effectum, seu propriam passionem, sed intelligitur suspendere obligationem quantum ad actuale executionem, quousque ponatur in esse conditio appositae. Quare foede cespitauit Catherinus quando contra Caietanum dixit votum hoc, si tale peccatum commiserim, promitto ingredi Religionem, non obligare etiam post impletam conditionem: quem bene impugnatur Couarruias in cap. quamuis pactum, prima parte. §. 3. num. ultimo, & alij communiter.

Viso quid sit votum conditionatum, inquirendum superest ad quid obliget. In qua re certum est, statim ac votum conditionatum emittitur, teneri vouentem habere propositum exequendi actum promissum, si conditio impleatur. Ad implendam autem hanc obligationem sufficit emisisse votum cum hac intentione, & postea non habere propositum contrarium: quia hoc factis est, ut virtualis voluntas perseveret, & repetitio formalium actuum non cadit sub obli-

Catherin.

Couarr.

3

obligatione, nisi specialiter promissa sit:

Totum difficultatis pondus in hoc inclinat: an homo ex vi facti voti teneatur non impedire conditionis successum? & an si ob culpam vouentis conditio in esse non ponatur, votum nihilominus obliget? Variè autores sentiunt. Quidam absolute docent contra votum peccare, qui impedit, vel procurat, ne conditio impleatur. Item aiunt, si ob eam causam conditio non eueniat, teneri nihilominus ad votum implendum. Primum illis videtur clarum: quia is impediens fraudulenter agit contra fidelitatem ex voto debitam. Secundum etiam: quia malitia & culpa sic impediens, non est æquum, ut illi potrocinetur. Item: quia vouens sub conditione, remittendo postea conditionem, non minus obligatur, quam si conditio postea esset impleta: sed qui voluntariè impedit conditionem illam, remittit saltem æquiualeuter: ergo obligatur. Et confirmatur ex cap. *sicut ex terminis*, de sponsalibus ibi: *super eum non stetit*. Ex quo à contrario sensu colligitur; quod si per eum stetisset obligaretur, sed quando quis impedit conditionem, per eum stat: ergo. Hæc sententia præcipue tribuitur Richardo in 4. dist. 38. art. 5. quæst. 3. quam etiam sequitur fere omnes Summistæ, & Nauarrus ca. 12. num. 42. licet eum aliquali limitatione: nihilominus per sequentia nodum hunc dissoluat.

Richar.
Nauar.

4

Dico primò. Quando votum conditionatum est merè poenale, licitum est voluntarie non ponere conditionem: etiam si fugiatur conditio ad fugiendam obligationem voti. g. si fornicatus fuero ingrediar Religionem. Probatur: quia sic vouentes non amore actus faciendi, sed potius quasi illius displicentia ducti, sibi eum obijciunt quasi frænum: unde præcipue intendunt vitare conditionem, ne incidant in actus sibi ex officio obligationem. Confirmatur à simili, nam si quis vouit: si iurauero dabo eleemosynam, etiam si hac ratione sola vitet iuramentum, ne cogatur eleemosynam dare, non agit contra votum: quia non intendit vouere, ut eleemosynam det, sed potius voluit cohiberi à iurando timore eleemosynæ: ergo uti illo fræno non est contra intentionem vouentis, & consequenter nec contra votum.

Dico secundo. Qui promittit Deo aliquod opus apponendo conditionem, quam licite amat, ut ad illam consequendam Deus suum præbeat auxilium, & postea impedit illam, peccat contra votum, si invouen-

tis potestate est conditionem apponere; aut verò in potestate vouentis sit conditionem impedire. Exemplum fit in eo, qui vouit sic, si vitauero hoc peccatum per annum, ingrediar Religionem: & probatur: quia si eam conditionem impediatur, agit contra pactum initum cum Deo, & in eò voto inclusum faciendi quod bono modo potest pro implenda conditione, & ad nõ vtendum dolo, & fraude, nec resistendum auxilio Dei, quod semper quantum est ex parte Dei, præsto est. Ad hoc explicandū vtor exemplo, quo vtitur Palacius in 3. dist. 38. disp. 1. si Titius promittit Sempronio decem, si eum in domo sua visitauerit, & postea iubeat fores ocludi Sempronio venienti, contra promissionem agit Titius: quia in pacto erat tacite inclusum, ne illa vis, vel fraus Sempronio fieret, ita cum proportione in presenti ratiocinandū est. Sed de hoc exemplo infra: nam non est ad vnguem refecandum.

Palacius.

B

Dico tertio. Quando votum fit sub conditione dependente à libero arbitrio alterius sine alio respectu, tunc contra votum erit per vim, aut fraudem impedire liberum consensum, vel dissensum eius, non tamen erit contra votum inducere illum, ne consentiat, morali modo & licito, procurando ne conditio impleatur. Prior pars probatur: quia qui vouet hoc facere, si Titius voluerit, virtualiter constituit illum, ut electorem suæ obligationis: ergo virtualiter se obligat ad relinquendum illi liberam optionem: ergo si per vim, vel fraudem illum cogat, ne conditioni consentiat, facit contra pactum cum Deo initum, & in voto implicitè contentum expectandi, scilicet liberam determinationem alterius, à quo pacto recedit per illam vim vel fraudem. Secunda pars probatur: nam inducere alterum communibus suasionibus ad oppositum conditionis appositæ, non est absolute contra liberam electionem eius: ergo hæc suasio non repugnat tali voto, neque pacto ibi contento. Accedit, quod materia talis voti, non est de procurando, ut talis conditio impleatur, nec de non procurando: ergo ex vi conditionis non ostenditur talis intentio vouentis: ergo nisi aliunde de illa constet, non est obligandus ad hoc ex vi voti: quo fit, ut si filius voueat ingredi Religionem, si pater eius licentiam dederit, dummodo sit paratus ad ingressum habita licentia, non peccabit contra votum, etiam si ostendat desiderium ut Pater non consentiat;

6

C

D

nec

nec defacto obligabitur ad ingressum, si pater talem facultatem non concesserit: nam qui constituit rem in arbitrio alterius, non ob id obligatur ad non petendum, ut hoc vel illud iudicet, aut consentiat, vel ad non ostendendum suum desiderium, vel quid simile. Idem puto dicendum cum proportionem, ubi conditio ponitur per modum consilij, v. g. si Titius hoc iudicauerit, &c.

7 Dico quarto. Quando votum est pure conditionale pendens ex conditione libera voluntatis, quam apponit non eius amore, aut cupiditate, sed tantum ut praefigatur actui promisso, ut terminus obligationis, tunc non ponere conditionem: imò neque illam impedire ad vitandum obligationem voti, est peccatum contra votum: v. g. si abiero domum dabo eleemosynam. Probatur: quia per tale votum non obligatur quis ad faciendum, vel non faciendum actum illum, quem sub conditione posuit: ergo quicquid in hoc faciat, non frangit votum. Antecedens patet: tum quia in forma sic vouendi hoc non continetur: non enim promittitur conditio, sed aliud, si conditio adfuerit: tum etiam, quia illa conditio non apponitur in casu huius asserti, ut sit occasio vitandi, vel faciendi actum, sed solum ut suspendat obligationem exequendi votum: ergo signum est, ideo aliquem sub conditione vouere, & non absolute, ut liberum illi sit postea implere vel non implere conditionem. Explicatur in promissionibus humanis: nam si alicui promittitur, si domo exiero, videbo te in tua domo, quamuis me domi contineam, non ero infidelis: imò etiam ex proposito me domi contineam, ut executam à me obligationem alloquendi alterum, cui promisi. Et idem dicendum in promissionibus diuinis: Nam si sic voueam, quandiu mansero in hac ciuitate decem quotidie in eleemosynam porrigam, quamuis à ciuitate discedam, imò & ob id discedam, ne teneam praefata obligationem, non peccat contra votum. Aduertendum tamen, in hoc, & similibus esse intelligenda ex vi talis modi vouendi: Nam vouens poterit aliter exprimere, & iuxta intentionem, & verba eius obligabitur. Ex dictis respondebis ad casum frequentem in vouentibus, qui interdum sic vouent: si Deus salutem concesserit ingrediar Religionem, cuius voti conditio non est in potestate vouentis, est tamen eius impeditio, & tunc affirmo non teneri vouentem ad non impediendam illam conditionem omni modo possibili, nec ad mutandum suum

A modum ordinarium procedendi, ne conditio impediatur: sat erit procedere bona fide, non utendo medijs extraordinarijs ad impediendam salutem: quare licet comedat aut bibat largè, non censetur agere contra votum, nisi ad incurrendum morbum propter vitandam conditionem id faciat.

8 Vltimò dico. Quomocunque impletio conditionis voti conditionati non sit possibilis, etià si impossibilitas eueniat ex culpa impediētis eam conditionem, nulla superest obligatio invouente ad actum promissum. Hæc assertio est contra Richardum, & alios: sed probatur, nam si conditio non eueniat citra culpam vouentis, sine controuersia conceditur: si autem mediante culpa vouentis, etià vera est; nam vouens non intendit se obligare ad executionem rei promissæ, nisi impleta conditione: ergo quomocunque impediatur euentus conditionis, non nascitur obligatio ex vi voti: neque etiam ratione peccati oriri non potest: quia voti fractio non obligat ad recompensationem, ut dictum est: quo fit, ut si quis voueat ingredi Religionem si per annum integrum à fornicatione abstineat, si malitiose, aut quocunque modo luxuria se dedat, licet peccet contra pactum in voto inclusum, postea non tenetur ingredi: quia conditio illa non fuit impleta, neque potest impleri: nec sequitur tale votum esse frustra: nam satis est quod obliget, si conditio ponatur, & ad non procedendum cum fraude & dolo.

9 Ad argumenta posita in principio prioriori asserto praefatorum autorum respondetur quandoque habere verum iuxta nostra priora dicta. Ad argumenta pro secundo asserto eorundem respondetur. Ad primum per accidens reportare exemptionem ab obligatione mediante malitia: quia hæc est natura voti conditionati, ut non impleta conditio ne non obliget. Ad secundum respondendo minus. nam qui fraudulenter impedit conditionem, non remittit illam, imò vult firmam permanere, ut suspendat obligationem voti, aut verò vult illam destruere, ut extinguat obligationem eiusdem voti: neque caput, sicut ex terminis, facit ad propositum: quia ibi est sermo de promissione humana, quæ semel violata potest obligare ad aliquam recompensationem. Sic etiam patet ad exemplum adductum ex Doctore Palacios: in illo enim, & similibus interuenit iniuria eludendo promissionem, & occludendo fores: & ideo nascitur obligatio restituendi, quod non contingit respectu Dei.

DISPUTATIO XII.

An aliquando, & per quid cesset obligatio voti?

I

On erit absre in hoc articulo, vbi agit D. Tho. de obligatione voti, etiā differere, an & per quid cesset obligatio voti, quod semel habuit firmam obligationem? Pro cuius decisione præmittendū me nolle in præsentariū agere de cessatione præfatæ obligationis per irritationem, aut dispensationem superioris. De hoc enim latē in hac quæst. 88. art. 10. & sequētib. Sed de cessatione per mutationem alicuius intrinseci ipsi, aut quasi intrinseci ipsi voto. Et quidē nō cessare per mutationē voluntatis eius, qui emisit votum, certum est: alias nullavota essent firma: superest ergo vt per mutationē causæ finalis aut formalis, idest materiæ, circa quam cessare possit, si cessare valeat. Hoc supposito

2

Dico primò. Cessante causa finali voti cessat obligatio voti. Probat: quia si in initio emissi voti non extitisset causa finalis vouendi non extaret obligatio voti: nō enim esset votū, quod actus humanus est, qui sine fine nequit esse: ergo ea causa cessante cessat obligatio voti. Cōsequentiā videtur clara, non enim minus requiritur vt res consistat, quā vt fiat, & per quas causas res nascitur per easdem sublatas dissoluitur. Sed contra hanc assertionem obijciunt multi cap. *magna*, de voto, adiuncta Glossa verbo, *vt venires*, vbi dicitur de quodam Episcopo, qui vouit in terram Sanctā pergere ad impetrandum auxilium cuiusdam Comitum ibi commorantis, vt Ecclesiā Trecentem liberaret à grauantibus: & mortuo Comite dubitatur, an ille Episcopus voto adstringatur? & Pontifex ait teneri, ac commutat in alia opera pia. Item c. *ex parte*, de conuers. coniug. ait, votum factū propter infirmitatem vitandam de ingressu Religionis, cessante illo fine, adhuc esse validum. Huic obiectioni succumbunt multi Iurisperiti, Glossa citata, Ancharranus, Hostiensis, & alij, & tenent contra nostrā assertionem. Nihilominus pro defensione eius notandum est, duplicem esse posse causam finalem voti: vnam primariam, & per se coniunctam, ac requisitam in voto; alterā secundariam, & per accidens in voti emissionem reperiā. Primaria causa finalis est

Glossa.
Anchar.
Hostiens.

A ipse finis intrinsecus voti, & actus promissus, vt si voueam dare eleemosynam in Dei obsequium, & cultum: & hæc est finis operis ipsi intrinsecus, sine quo non consistit votum. Secundaria vero causa finalis non se tenet ex parte voti, sed ex parte operantis, vt motuum ad vouendum: vt si quis voueat facere sacrū pro salute amici, finis primarius est sacrum facere, finis secundarius appositus ex parte operantis est salus amici obtinenda. Nostra igitur assertio intelligēda est de causa finali primaria, qua cessante cessat voti obligatio, non de causa secundaria, quam Canonistæ quidam appellant impulsuam: & de hac loquuntur iura in contrarium allata, vt patet attentē legenti: cuius etiam esse potest exemplum in eo, qui vouit Religionem, vt pauperiem effugeret, & lautē viueret: qui si fiat diues, & alias habeat vnde lautē viuatur, non ob id cessat obligatio voti, sicut neque ille finis obstitit valori voti, quando initio emissum fuit, vt supra docui circa articulum secundum.

Et sic explicata nostra assertio tenetur à multis Iurisperitis, Panormitano, Cardinali, in explanatione prædictorū textuū, Syluest. *votum* 2. quæst. 8. sicque esse intelligendum illud axioma, cessante causa cessat effectus tradit Tiraquel. Sed adhuc subobscurum est nosse, quando causa finalis sit primaria: ita vt ea cessante cesset voti obligatio. Panormitanus ait, & alij, causam finalem voti esse, vt votum sit de re placente Deo: quod si cesset, clarum est cessare voti obligationem. Curta explicatio nostræ assertionis: nam ex ea sequitur, cum, qui vouit peregrinari pro salute amici, & amicus moriatur ante inchoatam peregrinationem, obligari Deo: quia peregrinatio etiam tunc posset placere Deo. Consequens videtur falsum, & videtur colligi ex cap. *magna*, de voto in cuius fine sic ait Pontifex: *Ad hanc indulgentiam tibi faciendam specialiter nos induxit, quod cum pro libertate Trecent. Ecclesiæ per dictum comitem assequenda, præcipue votum peregrinationis emisseris, eo sublato de medio, quia cessare causæ, facilius cessare potuit & effectus.* Quare dicendum est nomine causæ finalis primarię intelligendum esse proprium motuum actus promissi, & quasi specificans illum: v.g. voui dare eleemosynam Petro, quia pauper, si postea ditescat, cessat obligatio voti: quia ab hoc fine quasi specificatur ille actus, & eo sublato fine cessat etiā obligatio

3

Panormit.
Cardinalis,
Syluester.
Tiraquel.

gatio voti. At causa secundaria impulsiva nomine intelligitur omne motuum extrinsecum actui promisso, sed tantum se tenens ex parte operantis ad impellendum voluntatem eius, & hac cessante dicimus non cessare obligationem voti: & sic forte sunt intelligendi ij, qui absolute aiunt cessante causa finali non cessare obligationem voti. Fateor, discernere inter causam finale primariam, & secundariam non esse usque adeo facile: & ideo ad hoc agnoscendum recurrendum est ad intentionem vouentis: quod si ea consulta nequit res determinari, in casu dubij ex coniecturis res definienda est: quod si nec hæ suppetant, in fauore voti, & Religionis, si cetera sint paria, declinandum, & quod tutius reor superior flagitandus erit, qui per commutationem, vel dispensationem quieti vouentis provideat. Sic factum fuisse in dicto cap. *magna*, perspiciet lector; præcipue ex verbis citatis ex fine capitis: ubi indicatur Pontificem propter casus dubietatē voluisse votum illud commutare.

4

Dico secundo. Quando materia voti sic mutatur, ut re sic mutata votum à principio emissum non confisteret, cessat obligatio voti. Hoc videtur notum: quia quod necessarium est ad rei dignitatem (ut ita dicam) subinde necessarium est ad rei consistentiam: ergo ea mutatio, quæ sufficeret impedire obligationem voti in principio, & fundatione eius, sufficeret etiā impedire obligationem voti iam facti. Explicatur amplius assertio: nam quando actus promissus temporis tractu non potest licite fieri: tunc iam cessat obligatio voti: imò & oritur obligatio non faciendi: quia votum de re illicita non obligat. Exemplum sit in eo qui vouit Deo rem, quam postea agnoscit esse alienā; & in eo, qui vouit opus, & postea ab habente potestatem prohibetur. Item si materia voti ita mutatur, ut quamuis non sit illicita, desinit tamen includi, & vestiri sine principali voti inclusio in materia voti. Exemplum sunt multa in præcedenti dicto. Item quando materia voti tractu temporis, ex circumstantijs facta est impossibilis, aut simpliciter, aut moraliter: quia est valde observatu difficilis: quia de re impossibili non est votum. Si autem hæc impossibilitas seu impotentia perpetua est, omnino extinguatur obligatio voti, si autem temporanea est, suspēditur pro toto tempore impossibilitatis obligatio voti. Item si voti materia partim reddatur

A impossibilis, parte remanente possibili, cessat obligatio quantum ad partem impossibilem, & permanet quantum ad partem possibilem: & hoc intelligendum est siue mutatio illa fuerit voluntaria, siue non, siue fuerit præuisa, siue non, siue cum culpa, siue sine illa, etiam si oppositum sentiat Abbas in capite *licet*, de voto: quia tunc non excusat culpa præcedens, sed in potentia præsens: verbi gratia, si quis habens votum castitatis duxit uxorem, non peccat reddendo debitum, licet peccet mutando statum.

Abbas.

Sed argues contra probationem huius assertionis: nam contingit aliquando in materia voti reperiri mutationem, quæ si antea quam votum emitteretur extitisset, homo non vouisset: & tamen obligatio voti emissi non cessat, nisi interueniente ignorantia, vel errore circa substantialia voti, ut supra docebamur. Respondetur, si possibilis est impletio voti, adhuc eius obligatio manet: quare si quis voueat castitatem, & postea experiatur se fragilem, & vix potentem se à Venereis cohibere, quam difficultatem si sciret, non vouisset, nihilominus obligatus manet: quia ea difficultas provenit ex dispositione subiecti cooperante libera voluntate eius. Accedit, quod si in his casibus concederetur licentia non seruandi vota, quot labefactarentur? Sed inquires, etiam seclusa impotentia, non ne esset habenda ratio intentionis vouentis? Vtique, si agnosceretur: hæc enim est, quæ posset limitare obligationem, & cessationem voti pro suo arbitratu: sed nisi hæc intentio aperte constaret, non esset illi nimis fidendum, nam (quæ est hominum ignauia volentium à se excludere onus voti) sibi met ipsis facile persuaderent, se noluisse obligari, si hæc vel illa tantilla mutatio materiae eueniret: quare tutius reor in casu dubij ad superiorem recurrere, ut iudicet de intentione, aut

verò ut dispense in voto facto: alias standum est in fauorem voti, &

Religionis, quidquid alij comminiscantur.

(.?.)

ARTICVLVS III.

Vtrum expediat aliquid vouere?

Summa Articuli.

CONCLUSIO est affirmatiua. Probatur in argumento, *sed contra*, ex Psalm. 75. *Vouete, & reddite Domino Deo vestro*: & in corpore articuli: quia

votum est promissio Deo facta, sed hæc cedit in vtilitatem eius, qui vouit: ergo expedit Deo vouere. Minor probatur ex diff. e. rentia inter promissionem homini factam, & eam, quæ fit Deo: prior enim cedit in vtilitatem eius, cui fit promissio, ipsi enim vtile est, vt ei aliquid exhibeamus, & quod eū de futura exhibitione prius certificemus: at promissio, quæ Deo fit, non cedit in eius vtilitatē, vt potē qui nec crescit ex nostris datis, nec certificatur ex nostris promissis, sed tota cedit in nostram vtilitatem, in quantum vouendo voluntatē nostram immobiliter firmamus ad id, quod expedit facere.

DISPUTATIO VNICA.

An expediat vouere?

DISPUTATIO hæc potius videtur pertinere ad quæstionē an sit votum, quàm ad eius vtilitatē: sed cum D. Tho. compendij amator benè nosset in actibus studiosis eos, qui homini ad vitam spiritualem non sunt viles, esse dicendos vanas quasdam operationes, meritò inquit, an expediat vouere? Hoc enim determinato rectè colligitur actum vouendi esse in specie studiosi actus, de qua existentia quæstio est pertinens ad an est, vt aiūt morales Philosophi. Quare nos sub vniuersaliori titulo tractantes quærimus, an votum sit vel in se perfectus actus, vel ordinatus ad finem virtutis assequendū? Et videtur vera pars negatiua argumentis Hæreticorū: nā promissio, si quā conetur homo Deo facere, vana est, & nullam inducens obligationē: ergo. Antecedens prob. quia quidquid homines possunt Deo exhibere, ipsi iam debent ratione creationis, cōseruationis, redēptionis, & aliorū beneficiorū: ergo vanè conamur nos ei

A denuò obligari: cū iā pridem obligati fuerimus. Confir. quia serui ad dominum nulla potest esse vera promissio, quia cū seruus nihil habet quod non sit domini sui: iuxta leg. placet. ff. de acquir. vel omit. hered. nihil potest domino conferre, & consequenter nec aliquid promittere: quare si interdum promittit domino suo aliquid, perinde valet ac proponere aliquid agendum in obsequium domini sui. Confi. secundo, quia cū promissio ordinetur ad donationē, cū homo Deo nil donare possit: quia omnia sunt eius, neq; promittere poterit; secundo, quia in illo magno præcepto: *Diliges Dominum Deum tuū ex toto corde, &c.* includitur debitu faciendi omnia, quæ ad Dei obsequium spectant: ergo frustra apponuntur aliæ obligationes. Tertiò, per votum adimitur hominibus libertas, quæ magnum bonum est, & spectans ad legem gratiæ: quia vbi spiritus Domini ibi libertas: ergo statui legis gratiæ vota repugnant.

B Aduersus vota Hæretici moderni, & antiqui debacchati sunt: vt videre est apud Castru in verb. *votū*, & Bell. lib. 2. de Monac. c. 15. Lutherus, & Calvinus solum negarūt vota de operibus supererogationis, Petrus Martyr in lege veteri pertinuisse ad ceremonialia, & in lege gratiæ esse relegata. Alij absolute negarunt, vt Pseudoapostoli Lamperiani, Vicleph. videndi sunt Castro verbo. *votū*. Prateolus, proprijs eorum nominibus Vvaldensis tomo. 3. de Sacramentalibus.

C Dico primò. Contra Hæreticos vota laudabiliter facta fuere in lege veteri, & modo in lege noua. Prior pars constat ex multis sacre Scripturæ locis Psalm. 75. Eccles. 5. Deuter. 23. Secunda pars patet ex vsu & approbatione Ecclesiæ. Item, quia testimonia citata Sancti Patres de vtriusque testamenti cultoribus intelligunt, & Esai. c. 19. prophetauit. *Colent eum in hostijs & muneribus, & vota vouebunt, & soluent*: vbi sermo est de vocatione gentium, de statu Ecclesiæ post Christi aduentum. Præterea D. Paulus 1. ad Timot. 5. de quibusdam dixit. *Habentes damnationem, quia contra fidem irritam fecerunt*: Id est, quia votum castitatis violarunt. Ita exponit Aug. & alij quos refert Bellarm. cap. 24. Dicit Petrus Martyr vota pertinere ad ceremonialia veteris legis, quæ iā cessarunt, imò prohibita sunt. Certè nescio, vnde hoc collegērit, cū vota antiquiora fuisset, quàm Moyses constet Genesis vigesimo octauo: nec est

Vv in nouo

3
Castrus
Bellarm.

Prateol.
Vvald.

4
Psalm. 75
Eccle. 5.

Esai. 19.

1. ad Ti. 5.

Bellarm.

Genes. 28.

in nouo testamēto, aut lege Pontificia, aut Conciliāli talis reprobatio. Hæretici parū curant de Ecclesiæ Catholicæ vsu, & approbatione, sed de sola sacra Scriptura, & aiūt quamuis hæc consuetudo Ecclesiæ Romanæ non sit expressè reprobata in testamēto nouo, sed tamen eo ipso, quod non est præcepta, prohibita est: quia in lege gratiæ omnis Religio voluntaria, quæ sub præcepto non est, debet censi prohibita, attestante D. Paulo ad Coloss. 2. vbi voluntariā Religionē nomine superstitionis damnat, vbi enim legitur, *in superstitione*, Græcè habetur, *in Religione voluntaria*: sic legunt nō solum Hæretici, sed etiam aliqui Catholici. Respondeo falsum esse assumptum Hæreticorū, & cōtra illud Pauli 1. ad Cor. 7. *Præceptum Domini non habeo, consiliū autē do*, & illud Christi Matth. 19. *Qui potest capere capiat*: quod dixit quia non de præceptis, sed de consilijs agebat. Itē multa bona & studiosa sunt, quæ non sunt præcepta, cur ea in lege gratiæ non licebit facere? Videndi sunt de hoc argumento Bellar. in 1. tom. Turr. lib. 5. pro Epist. Ponti. c. 7. Illa verò translatione secundi ad Colo. admissa, idest, *in Religione voluntaria*. Resp. non dici voluntariam, idest sine obligatione præcepti: sed quia proprio cerebro & volūtate præter rationem, & Ecclesiæ vsus inuenta sit: quem colendi modum damnat Paulus, non secundum. Certè melius vulgatus interpres vertit, *in superstitione*, quæ per anthonomasiam potest dici voluntarius cultus: quia à propria volūtate, & cerebro habuit originem: ita notarunt Chrysof. & alij eo loco, & Hieron. ad Algasiam. q. 10. Votum ergo quamuis voluntaria sit eius emissio non posteriori modo, sed priori approbatur, & recipitur in Ecclesia Christi.

Dico secundò. Vfus votorum non solum licitus est, verum & expediens vouentibus. Hæc assertio ex priori infertur, & probatur demonstratiuè ratione D. Tho. & ex Patribus in multis locis: optimè Fulgentius, lib. de fide ad Petrum cap. 3. in fine: *Tunc unusquisque Regnum cælorum possidebit, si obliuiscens quæ retrò sunt, & in anteriora extendens se ipsum secundum quod in Psalmis dicitur: Vouete & reddite, quod scit esse licitum, & ad profectū melioris vitæ pertinere cognoscit, & libenter voueat, & celeriter reddat*. Cōtra hanc assertionē referente Vvaldensi, lib. 3. doct. fidei cap. 21. tenet Armachanus, vsum votorū per se non expedire: & ideo frequentiam eius non debere cōsuli, sed potius abs-

inentiam & raritatem suaderi, solumque in casu necessitatis, vel magnæ utilitatis promitti: & probatur: quia iuramentū quamuis sit actus Religionis, propter periculum non expedit per se fieri, & consulitur simpliciter, vt non fiat sine magna causa, & necessitate, sed non minus periculi est, in vsu vouēdi, quia facile promittitur, & difficile impletur: & ita occasione votorum frequenter augentur peccata. Hoc argumentum tetigit D. Tho. & ad secundum respondere videtur: hoc periculum non nasci ex voto, sed ex hominis fragilitate. Contrā: nam si vera periculum in opere vouēdi interueniat vndeunque proueniat, si commodè potest, vitandum est. Nihilominus sententia Armachani omnino reiicienda, vt periculosa, & valdè accedens ad Hæreticorum sensum de votis, & aliena à communi Catholicorum dogmate: quare ad eius argumētum respondetur negando paritatem rationis in voto & iuramento, cuius signum est Christum Dominum consuluisse, vt iuramenta rarò fierent: at non ita in votis: quin potius consuluit sæpè perfectionis viā, quæ in votis consistit: præcipuè vt Matth. 19. *Sunt eunuchi, qui se castrauerunt propter Regnum cælorū*, utique per votum castitatis: & subdit: *qui potest capere capiat*, quasi excitans ad id faciendum, & laudans facientem: vt ibi notant Chrysof. & alij, & D. Hierony. contra Iouinian. August. de sancta Virginit. cap. 24. Fulgentius, lib. de fide ad Petrum cap. 3. in fine. Deinde differentia magna sumitur in hac parte inter iuramentum, & votum: sumpta ex proprio fine vtriusque actus: nam iuramentum per se primò ordinatur ad confirmandam veritatem humanam, & non ad cultum, nisi supposita eius necessitate ad alium finem: votum autem per se primò est propter cultum diuinum, & nullam aliam rationem aut necessitatē exigit præter eam, quæ est firmandi voluntatem in proposito de meliori bono, vel in offerendo Deo liberaliter eandem volūtatem. Ex quo liquet, iuramentum non solum propter periculum expedire sæpè fieri (quod frequentius est in iuramentis, quàm in votis,) sed etiam ex natura suæ institutionis, vt dicebamus.

Ad illud verò quod de periculo obijciatur respondetur, ex doctrina D. Tho. ad secundū: quando periculum ex facto nascitur, tunc factum illud non est expediens, aut verò raro consulendum, vt exercere mercatoris officium, conuersari frequenter cum iuueni-

Colos. 2.

1. ad Cor. 7.

Mat. 19.

Bellarm.
Turrian.Chrysof.
Hieron.

S

Fulg.

Vvald.

Mat. 19.

Chrysof.
Hieron.
August.
Fulgen.

lis alienis; transire per pontem ruinosum: sed si factum est de se laudabile, quale est votum à Sanctis sapè commendatum non est factum illud dissuadendum propter periculum labendi; alioquin oporteret ferè ab omnibus abstinere. Egregie D. Ambro. lib. de viduis prope finem: *Ergo nemo militet, ne aliquando vincatur, nec pedis utatur obsequio qui gradiendi periculum reformidat, nec oculi intendat officio, qui concupiscentiæ timet lapsum*: præcipue quia vouentes debent de adiutorio Dei valde confidere, de sua fragilitate timere: vnde August. Psal. 75. cum dixisset: *Non sitis pigri ad vouendum, non enim viribus vestris implebitis*: subiungit: *deficietis, si de vobis præsumitis, si autem de illo, cui vouetis, vouete, securi reddite*: & Psalm. 131. prope initium: *nemo præsumat viribus suis reddere quod voverit: qui te hortatur, ut voueas, ipse adiuvat, ut reddas*. Itaque periculum voti nullum, aut paruum est, nisi periculum appelles illud, quod ex quacunque obligatione nascitur: quod si hoc formidandum esset, nullum deberet præceptum hominibus imponi; nulla pacta inter homines ineunda; nulla fides danda: nam in omnibus obligationibus est periculum peccandi: non tamen hoc oritur ex obligatione, sed ex culpa hominis, qui voluntatem mutat. Hæc autem mutatio ad mutabilitatem naturæ humanæ pertinet, non ad periculum voti: nec D. Paulus 1. Corinth. 7. nobis contradicit inquit: *non ut laqueum vobis iniiciam*: in quo videtur significare votum castitatis laqueum esse: nequaquam votum vocauit laqueum, sed inuoluntariam necessitatem: quasi dixerit: hæc consulendo dico, non cogendo: non enim laqueum vobis iniicio: quale esset præceptum inuoluntarium apponere in tali materia.

Hæc dicta sint de vsu vouendi rationabili, & secundum prudentiam: neque qualiscunque metus fractionis voti debet à vouendo retardare: iuxta illud Sapientis Ecclesiæ. 11. *qui obseruat ventum, non seminat, &c.* alatum à D. Thom. id est quod si quis probabiliter timeat sapè violaturum votum, ei que potius futurum in laqueum, quam in subsidium: tunc non ei expediet vouere, ut insinuat Paulus, ubi supra dicens: *Melius est nubere, quam vri*, & si quis emissurus est votum, multa ab eo expendenda sunt.

Ad argumenta initio disputationis posita respondetur, non repugnare vnam & eandem rem multis titulis deberi: sed Deus pro sua benignitate multa à nobis

A non exigit in vi præcepti, ad quæ præstanda homo per votum se potest obligare in Dei non mediocre obsequium. Dicere autem, ea diuinitat nos debere facere, quæ præcepta sunt, error est Hæreticorum: de cuius confutatione alibi dicendum, interim videantur Autores citati.

Ad primam confirmationem negatur, seruum non posse promittere aliquid domino suo: potest quidem promissionem facere inducentem saltem obligationem fidelitatis, quidquid sit de obligatione iustitiæ: de quo alibi.

B Ad secundam confirmationem respondetur, non esse necesse promissionem ordinari ad donationem, sicut de promissione serui dicebamus: fat est ordinari ad fidelitatem protestandam, ad cultum exhibendum, & similia.

Ad secundum latè Aragonius disputatione prima circa primum articulum: nos breuius, præceptum de Deo diligendo non obligare ad operationes omnes studiosas præstandum: sed ad nihil agendum, quod eidem amoris repugnet, atque ad præferendum Deum omnibus creaturis: quod est verè eum super omnia diligere. Ad tertium respondetur inferius circa articulum sextum.

C In solutione ad tertium huius articuli D. Thom. dubitat, an Christus, & Apostoli votum emisissent: & de Apostolis affirmatiue respondet, ipsos, scilicet, vouisse pertinentia ad perfectionis statum, quando Christum relictis omnibus sunt secuti: de qua re nos latius in tractatu de statu Religioso, quæ sepe polliciti sumus. De Christo verò ait idè Sanctus Doctor, quod non ei cōpetebat vouere: tū quia Deus erat: Deus autem sibi ipsi non vouet: tū quia in quantum viator homo habebat firmatam voluntatem in bono quasi comprehensor existens, Sotus verò quæst. 2. art. 2. ad tertium addit, quod Christo nulla ratione vouere congruit. Contra hanc tamen sententiam, & rationem D. Thom. arguunt quidam: quia voluntas Christi licet in bono firmata sit, tamen potuit firmari in obsequiis Deo præstandis nouo titulo, Religionis, scilicet, & cultus diuini, qui in voto expenditur, & non solū firmitas voluntatis. Conf. quia Christo cōueniunt plerique Religionis actus, ut orare, sacrificiū offerre, cur non etiā vouere? Cōfirm. secundo, quia Christus fuit capax præcepti, cur nō voti? Secundo argumentantur testimonijs Patrum asserentiū Christum vota aliqua emisisse. D. Hilarius, in illud Psalm. 131. *sicut iurauit*

D Hilarius, in illud Psalm. 131. *sicut iurauit*

Domino, votum vouit Deo Jacob. Et verba illa Psalm. 21. Vota mea reddam in conspectu timentium eum, de Christo, esse intelligenda patet ex testimonio Euangelistarum, & D. Pauli intelligentium illum Psalmum in persona Christi, vt Iansenius & Genebrardus aiunt, esse communem sensum Ecclesiae, & Hebraeorum doctiorum. Nihilominus verum censeo, Christum nullum verum & proprium votum emisisse, neque congruum esse tale votum. Hoc probat ratio D. Thom. cuius vis magis ostendetur respondendo ad argumenta posita.

*Iansenius.
Genebrard.*

9

Ad primum, & eius confirmationem respondetur, cultum diuinum in votis fundari supra promissionem Deo factam: quod si hæc in Christo congruè reperiri nequit, neque etiam rationem cultus reperiri oportet: promissio autem quæcunque etiam hominis ad hominem, duo ex natura sua postulat: videlicet vt per eam voluntas promittentis firmetur ad rem promissam præstandam: & esto hæc firmitas præhabeatur, quod ei cui fit promissio innotescat. Quod si hæc de medio auferas, nescio ad quid deseruiat promissio: in promissione autem Christi si Deo fieret hæc deficere perspicuum est: tum quia voluntas eius in omni bono firmata & prompta est: tum quia Deo hoc satis innotescit. Dices: ad cultum Deo exhibendum, quod dicitur in confirmatione, certè cultus fundatus in promissione, nisi hæc adsint, non est cultus: nam deficiente promissione, etiam cultus, qui in promissione fundatur, ruere necesse est. Et si dicas omnia opera spontanea ad cultum Dei Christus referre poterat, respondetur, non per promissionem, quia incongrua esset, sed per relationem charitatis, aut alterius virtutis.

Ad secundam confirmationem respondetur, rationem magnam diuersitatis interuenire inter præceptum & promissionem: nam ratio præcepti ex voluntate imponentis præceptum ei, qui obedire tenetur, sumitur, Christus autem in quantum homo Deo obedire tenetur, & ideo capax præcepti est: at ratio promissionis sumitur ex illis duobus relatis, quæ cum in Christo deficiant, etiam promissionem deficere necesse est. Fatebor, non implicare contradictionem Christum Deo aliquid promittere, nego verò id fecisse, & assero id facere incongruum esse. Ad D. Hyllarium, & alios Patres si quãdo videantur Deo attribuire vota, respondetur, non loqui rigore scholastico de voto, sed similitudinariè de præcepto Christo

A à Patre imposito de quo latius: in tertia parte: illud verò Psalm. 21. *Vota mea reddam, &c.* fatemur cum D. Thom. hic dictum esse à Christo Domino in persona Ecclesiae, cuius vota vocat sua sicut in eodem Psalmo delicta Populi vocat sua dicens: *Longè à salute mea verba delictorum meorum.* Quod dico de Christo, de Angelis, & Beatis Deo fruentibus dicendum reor, & propter eandem rationem: videlicet neque vouisse, neque congruum esse vt voueant: multis alijs modis possunt Deum colere orando, precando, se Deo offerendo, nequaquam autem vota emittendo.

B

ARTICVLVS V.

Utrum votum sit actus Latræ, seu Religionis?

Summa Articuli.

R

Espondetur affirmatiue, & probatur ex illo Isai. 19. *Colent eum in hostijs, & muneribus, & vota vouebunt Domino, & soluent:* vbi Prophe

Isai. 9.

I

C ta inter actus Religionis collocat vouere Deo. Deinde ratione idè probatur: nã votum est ordinatio eorũ, quæ quis vouet in diuinum cultum, seu obsequium: sed ordinare in diuinum cultum pertinet ad Religionem: quia hic finis est, & ratio formalis Religionis: ergo & votum ad Religionem pertinet. Maior prob. Votum est promissio Deo facta, & promissio nil aliud est, quàm ordinatio quardam eius, quod promittitur in eum cui promittitur: cum duplex sit actus alicuius virtutis, scilicet, imperatus & elicitus, vt supra doctum est circa q. 81. interrogatio & responsio articuli de actu elicitu intelligenda est: itaq; votum esse dicitur actus à Religionem elicitus. Contra quod est

DISPUTATIO I.

An votum sit actus Religionis?

V

IDE TUR enim non esse actum à Religionis virtute elicitum procedentem. Primò, quia Religio in lege gratiæ reddit Deo debitum cultum: sed vouere est omnino spontaneum; maxime circa bona supererogationis: ergo non pertinet ad Religionem. Secundò. Inter homines promittere & implere promissum non sunt actus eiusdem virtutis, sed implere votum est Religionis: ergo face

2

re votum non est actus Religionis. Maior patet: quia promittere est liberalitatis, misericordiae, aut amicitiae: implere autem est iustitiae, aut fidelitatis. Minor etiā, quia seruare Deo fidelitatem pertinet ad honorē, & cultū eius: seruare autē votū fidelitatis est, promittere autem non spectat ad fidelitatem. Tertiō. Promissio in humanis non sortitur certam speciem virtutis, sed iuxta diuersa motiua promittentis diuersificatur: nam si fiat ex compassione ad misericordiam spectat: si ob dilectionem cui fit promissio, ad amicitiam, si propter beneficium acceptum, ad gratitudinem: nūquam autem videtur esse actus obseruantiae, aut cultus humani: ergo pari forma promissio ad Deū non habet certā speciem studiositatis, sed potest esse charitatis, & amicitiae erga Deum, si ex puro illius amore fiat, vel gratitudinis, si propter susceptū beneficiū, vel quid simile. Quartō. Votū est actus intellectus siquidē est promissio, Religio est in voluntate: ergo votum non est elicitiuē à Religione, sicut neq; actus intellectus potest elici à voluntate. Quintō arguitur contra processum D. Tho. in hoc articulo: nam ex eo quod votū est promissio facta Deo, & ex hoc quod promittere est ordinare id, quod promittitur in illū, cui fit promissio, colligit Sanctus Doctor votum esse actum Religionis, cuius est ordinare in diuinū cultum. Sed contrā est argumētum. Ordinare, & referre aliquid in Deū, non solū conuenit virtuti Religionis, sed etiā charitati, & huic praecipue conuenit, cuius finis & obiectū est Deus: ergo ex eo quod votū est promissio, cuius est ordinare id, quod promittitur, in illū cui fit promissio, non magis colligitur vouere esse Religionis actum, quā charitatis.

3 Conclusio D. Thom. recepta est ab omnibus Theologis, & ratio eius allata id ostēdit, & amplius manifestabitur respondendo ad argumenta contra eam formata. Primum est quorundam Hæreticorum moderatorū, quos retuli in præcedēti articulo existimantiū in lege gratiae nullum esse cultū spontaneū: de quorū vesano errore multa scripsere Doctores Catholici, quorum aliquos retulimus in eiusdem articuli cōmentarijs: & ideo videndi sunt: & nos modō dicimus Religionis virtutē habere actus pertinentes ad cultum debitum, & alios ad spontaneum, nec hoc legi gratiae repugnat: nec talis repugnantia vel leuissimum fundamētum apparet.

A Ad secundum respondetur, eiusdem virtutis esse formaliter loquendo etiam in humanis promittere, & soluere: quia fidelitas humana dirigit promissionem, vt verē, & fideliter fiat. Secundō, dato antecedenti in humanis, negatur consequentia, in promissione quā fit Deo: etenim cū homini possint promitti multa bona, putā pecuniā, regnum, & similia, quā in eius vtilitatem cedat, in eorum exhibitione possunt interuenire varia virtutum officia, vt liberalitatis, misericordiae, &c. at ex nostris bonis nil possumus Deo offerre cedens in vtilitatem eius, sed tantum honorē, & cultū: & hæc ipsi exhibemus siue promittendo, siue promissionem implendo.

B Ad tertium respōdetur, motiua ad actus Religionis, imō ad vouendum esse varia: hinc tamen non infertur ipsum vouere nō pertinere ad Religionem.

C Circa materiam quarti argumenti multa diximus supra quæstion. 81. articul. 7. disputatione. 3. quæ recolenda sunt: & modō dicimus actum vnus potentiae posse elici ab habitu existente in alia potentia distincta; quo fit, vt vouere, & votum implere actus sint à Religionis virtute elicitī: quod non infimē colligitur ex dictis loco citato, & ex doctrina huius articuli, & ad primum: vbi & promittere Deo, & seruare promissum D. Thom. ait simpliciter ad Religionē pertinere: nimirum elicitiuē: quotiescunque enim Aristoteles, & D. Thom. ex professo pronuntiant aliquem actum ad certam virtutem pertinere, de actu elicito loquuntur.

D Ad quintum respondetur cum Caietano in præfenti: quod quia sermo rei, & non res sermoni subijci debet, & in vnaquaque re sermones sunt intelligendi secundum subiectam materiam, non est facienda vis in verbis quando constat de rebus. Constat autem, quod quidquid Deo promittimus, promittimus sub ratione reuerentiae, quoniam promittimus vt offerendum Deo. Diuina autem reuerentia certum est quod pertinet ad Dei cultum: atque adeo ad Religionem, cuius est diuinum cultum respicere, & sic de primo ad vltimum, votum pertinet ad Religionem. Itaque non infertur, quod votum pertinet ad Religionem ex eo, quod vouere est ordinare, & referre aliquid in Deum, sed ex eo, quod est offerre aliquid Deo ad eius cultum, & reuerentiam, quod proprie pertinet ad virtutem Religionis. Hoc enim est discriminis

criminis inter charitatem & Religionem, quod charitas refert opera in Deū tāquam in finem: ieiunamus enim, & oramus propter Deum tāquam propter finem. At verò Religio non refert opera in Deum tāquam in finem, nec sub forma finis, sed sub forma illius, cui aliquid offertur in eius cultum, & reuerentiā. Oriturq; huiusmodi discriminē ex eo, quod charitas habet Deum pro objecto, tāquam rem amatam: hoc est rem, cui bonū in communi volumus, & nolumus malum: at verò Religio tāquam id, quem reueremur, & cui obsequimur, nos nostraq; illi in cultum offerentes. Quia ergo votum nō solum ordinatur in Deum, sed etiā in eius cultum, & reuerentiam, non ad charitatem, sed ad Religionem dicitur pertinere.

In solutione ad primū dicit D. Th. quādam verba notatu digna: sic habent. *Ad primum ergo dicendū, illud, quod cadit sub voto, quandoq; est actus alterius virtutis, sicut ieiunare, & continentia seruare: quandoq; verò est actus Religionis: sicut sacrificium offerre, vel orare; vtrorumq; tamen promissio Deo facta ad Religionem pertinet, ratione iam dicta. Vnde patet: quod votorum quoddam pertinet ad Religionem ratione solius promissionis Deo factae, quae est essentia voti: quandoque etiam ratione rei promissae: quae est voti materia. Et circa haec verba est*

DISPUTATIO II.

An quotiescunque homo frangit votum, peccet duplici peccato?

I N V M contra specialem virtutem, à qua talis actus elicitur; & alterum contra Religionem per quam Deo fuit oblatum: verbi gratia, vouet quis ieiunare in die Sabbathi, & non ieiunat: dubium est utrū illius voti transgressio duas culpas includat: vnam contra abstinentiam, & alteram contra Religionem. Et pro parte affirmatiua est argumentū. Frangens ieiunium ab Ecclesia preceptum peccat duplex peccatum: vnum contra sobrietatem seu abstinentiam, in qua actus ille per Ecclesiae preceptum fuit constitutus: & alterum contra obedientiam, ut cōmuniter dicunt Doctores: ergo & qui frangit ieiunium, quod ipse vouit, peccat etiam duplici peccato: vno contra temperantiam, in qua actus ille per propriū votū fuit constitutus: & altero contra Religionem. Nam

A cū votum sit veluti quādā lex particularis, quā vouens sibi praescribit, quemadmodū lex humana praecipiens ieiunare est sufficiens constituere actum illum in materia temperantiae: sic etiam & proprium votum.

Pro explicatione huius difficultatis aduertendū est primò cum Caietano, in praesenti, quod preceptum legis, atque propriū votum partim conueniunt, & partim differunt. Conueniunt quidem in hoc, quod tā materia precepti, quā materia voti est actus alicuius virtutis: praecipit enim lex, quae sunt iustitiae, mansuetudinis, & temperantiae, &c. sicut & votum eadem promittit.

B Differunt autem in hoc, quod materia precepti est actus necessarius ad virtutem, & sine quo virtus saluari non potest: siue ista necessitas sit ex natura actus absolute, ut contingit in honoratione parentum, sine qua pietas stare nō potest, & in furto & homicidio, &c. cum quibus virtus non inuenitur. Siue ex positione legis, ut contingit in carnali coniunctione cum consanguineis, vel affinibus insecundo, & alijs gradibus. Est enim huiusmodi abstinentia necessaria ad castitatem, non ex natura actus, & virtutis: ut patet ex sanctis antiquorū matrimonijs in talib; gradibus, sed ex legis determinatione: & simile est de ieiunio respectu abstinentiae, & de extractione homicidij ab Ecclesia respectu sacrilegij, & alijs huiusmodi. Ceterū materia voti, scilicet ieiunare in Sabbatho, est actus supererogationis: neq; ex voto fit necessarius ad virtutē temperantiae: non enim respicit votū virtutē illā ut finē, sicut lex cuius est facere homines virtuosos, sed fit ex voto talis actus necessarius ad virtutem Religionis: quia eo ipso, quod assumitur, ut materia voti, fit necessarius respectu operantis, & respectu Religionis, cuius est vouere, & reddere vota, & non est factus necessarius respectu illius virtutis, cuius est ieiunare: puta abstinentiae.

D Secundò est aduertendum, quod sicut promissio facta Deo, est actus Religionis, ita etiam promissio facta homini est actus fidei, quae est virtus moralis. Eiusdem enim virtutis est promittere, & reddere promissum: & fides, ut dicunt Tullius, & Diuus Augustinus, est, quā dicta fiunt. Actus ergo fidei est promittere homini, sicut est actus Religionis promittere Deo.

His constitutis, ad propositā difficultatē respō. sub distinct. scilicet, quod quando actus ille, qui voto ut materia substernitur, est consti-

Cicer.
August.

constitutus in genere virtutis per aliquam legem, siue diuinā, siue naturalem, siue humanā, cōgeminatur peccatum in eius transgressionē. Quando autem solum constituitur in genere virtutis per votum, non est duplex peccatū, sed vnum, v. g. vouisti honorare parentes, aut confiteri, aut ieiunare Quadragesimā: quia iam secluso voto, illa opera erant singularium virtutum, si transgrediaris votum, duplex peccatū committis: vnum cōtra illam virtutem, cuius actū vouisti: & alterum contra Religionem, ad quam pertinet violata promissio. Si autem vouisti ieiunare Vigiliam Corporis Christi, quamuis per tuum votum opus illud fuerit constitutum in genere abstinētiæ: quia tamen antea non erat obligatoriū, in fractione illius voti non committitur duplex peccatū, sed vnum tantū. Et si puellæ dotem promissisti, & cum iā sis ad id adstrictus humana fide, eandem pollicitationē Religionis voto cōfirmes, tunc effracta fides duplex erit peccatū: vnum contra humanam promissionē pertinens ad iniusticiam: alterum contra Religionem.

Et ad argumentū in principio factū respondeo primò, quidquid sit de antecedenti, negando conseq. nam quia ieiuniū ab Ecclesia præceptū perse secluso voto pertinet ad materiā tēperantiæ, si postea de illò votum emittatur, & transgrediatur, duplex erit peccatū: vnū contra illā virtutē, & alterū contra Religionē: tamen quia ieiuniū votiuum non est materia necessaria tēperantiæ, qui illud frangit, solū peccat cōtra Religionē ad modū iā explicatū. Vel secundo resp. neg. antecedens. Falsum est enim, quod qui frangit ieiuniū ab Ecclesia præceptū, peccat duplex peccatū. Vnum contra sobrietatē, seu abstinētiā, in qua actus ille per Ecclesiæ præceptū fuit constitutus: & alterū contra obedientiā: nā quia præceptū illud positiuū substernit actū ieiunij virtuti abstinētiæ, tanquā necessariū ad illā, qui frangit illud, peccat cōtra abstinētiā, & non contra obedientiā formaliter, nisi adsit cōtemptus. Et eadem ratione: quia votū substernit actum ieiunij virtuti Religionis, tanquam necessariū ad illam, qui frangit ieiuniū votiuum, peccat contra Religionem, & non contra tēperantiā formaliter: nisi forte adsit

gula superfluitas, tēperantiæ opposita.

(.?..)

DISPUTATIO III.

An votum soli Deo fiat: an verò etiam hominibus fieri possit?

ET videtur posse fieri hominibus ex vsu fidelium crebro emittentium vota Sanctis, imò & Prælati: nam in professione Dominicanorum, & aliorum Religiosorum formulis profitendi dicitur: *Facio professionē, & promitto obedientiam Deo, Beata Mariæ, & Beato Dominico, & tibi Patri, &c.* Dices fortasse, eas promissiones, quæ fiunt hominibus, non dici, neque esse vota, sed humanas, & ciuiles promissiones. Cōtrā, quia Sanctis multa promittimus nullam illis utilitatem inferentes, præter obsequium, & honorem propter eorum excellentiam in ordine gratiæ: hæ autem promissiones nequaquam sunt promissiones ciuiles, sed sacræ, ac religiosæ: ergo vera vota sunt. In oppositum est D. Tho. in articulo dicens: *Votum esse actum Religionis, siue Latriæ: quæ erga creaturas reperiri nequit.*

Vota Sanctis fieri nullus præter Hæreticos, præcipuè modernos negat, attestante, & approbante Ecclesiæ Vniuersalis consuetudine. De qua re videndus est Bellarmin. lib. 3. de cultu Sancti. cap. 9. Tota ergo difficultas inter Catholicos est: an eæ promissiones, quæ Sanctis fiunt, debeant dici proprie vota, & pertinere ad Religionem, seu Latriam?

C Diuus Thomas in solutione ad tertium hunc nodum dissoluit dicens: *Votum soli Deo fit, sed promissio etiam potest fieri homini, & ipsa promissio boni, quæ fit homini, potest cadere sub voto, in quantum est quoddam opus virtuosum. Et per hunc modum intelligendum est votum, quo quis vouet aliquid Sanctis vel Prælati, ut ipsa promissio facta Sanctis vel Prælati cadat sub voto materialiter: in quantum, scilicet, homo vouet, se implendum, quod Sanctis vel Prælati promittit.* Itaque iuxta istum dicendi modum, quando vota fiunt Sanctis, duæ interueniunt promissiones. Vna proximè & directe facta Sancto de hoc vel illò opere faciendò in eius obsequium. Altera de adimplendo priorē promissionem Sancto factam. Hæc posterior promissio votū est, nō autē prior, nisi materialiter, & quasi denominatiue. Istū modū interpretandi, quomodo vota fiunt Sanctis, non proprie & formaliter, sed materialiter, ita quod votum proprie soli Deo fiat, expressit D. Thom. hic: & eo-

dem modo Prælati, & hospitali posse fieri promissiones: quas tamen non censet vota. Contra quam doctrinam obijcit Caietanus argumeta posita in initio disputationis, vel similia: quibus videtur probari possibilem esse alium modum promittendi Sanctis, vnica dumtaxat promissione ad eos immediate ordinata: & respondet: quod quia Sancti sunt medij inter Deum & homines, & medium vtriusque naturam sapit, ideo de Sanctis dicuntur diuersa in proposito: nam si considerentur Sancti, vt homines, seu creaturæ rationales capaces secundum se honoris, & obedientiæ: sic promissiones, quæ eis fiunt non sunt vota, sed possunt esse materia voti: & in hoc conueniunt Sancti cum hominibus viatoribus: & sic considerat eos Diuus Thom. in hac solutione: loquiturque ex ea parte, qua à Deo distinguuntur: & in hoc bene ait Caietanus: licet ab aliquibus sugilletur: quasi dixerit promissionem, quæ fit Sanctis, illis fieri tantum, quia creaturæ rationales sunt: quæ sunt tantum promissiones humanæ & ciuiles: cum tamen sapè fiat, quia sancti sunt, & propter eorū excellentē gratiā. Hoc, inquā, nō sentit Caietanus: sed apponit quandam rationem generalem promittendi Sanctis, & Prælati, seu alijs viatoribus propter excellentiam creaturæ: nimirum quia naturæ sunt rationalis: & sub hac consideratione hæc promissiones non sunt vota, quia creaturis fiunt: & propter eandem rationem promissiones, quæ fiunt Sanctis, quia sancti sunt sanctitate quadam creata, licet supernaturali, non erunt vota, neque proprie ad Religionem, seu Latriam pertinebunt, sed ad Duliam, vt supra dicebamus de adoratione, quæ fit Sanctis propter eorum creaturam, sed sacram excellentiam, non pertinere ad Religionem, sed ad Duliam. Alio modo, inquit Caietanus, posse Sanctos considerari, vt sunt Dij participatiue: imò vt in eis est, & honoratur Deus: & sic promissiones eis factæ vera vota sunt, quando Deo in ipsis fiunt: & ideo quoniam votum sonat promissionem factam Deo, ideo cum absolute quis vouet Sancto alicui, intelligendus est vouere Deo in illo sancto: sicut & qui blasphematur aliquem Sanctum, intelligitur blasphemare Deum in illo Sancto, est enim blasphemia solius Dei, sicut & soli Deo vota emitimus: & vota isto modo facta actus Latriæ sunt: sicut de actu orandi Deum in Sanctis dixi: & eadem est ratio de Præla-

tis, quatenus in eis est Deus per dignitatis participationem, & potestatem, quam habent: secundum quam quasi gerunt vicem illius.

Hinc patet ad argumentum factum in initio disputationis: videlicet promissiones factas hominibus sanctis priori modo non esse proprie vota, licet aliquando ita dicantur: quia circa sacrum cultum versantur: at secundo modo factas esse vota, quæ soli Deo fieri debent dici: cum fiant Sanctis, quatenus aliquid Dei sunt, & in honorem Dei referantur. Ad illud verò, quod obijcitur de formulis vouendi Sanctis in Religionibus antiquis, respondent quidam non fieri in illis speciales promissiones Sanctis ibidem nominatis, sed diriguntur illa verba ad Sanctos aduocando eos in testes: nam vulgari etiam loquendi modo, quando promissio humana propter maiorem solemnitatem fit coram multis testibus, dicere solet qui promittit: promitto Petro, & omnibus circumstantibus, vtique vt testibus obligationis, quæ vni principaliter nominato fit: & ideo (inquit Suarez) nostri Religiosi, dum vouent, clarius dicunt: coram Beata Virgine, & Curia cælesti voueo omnipotenti Deo: bene, sed nos & ferè omnes Religiones antiquæ illum antiquum morem profitendi seruamus, vouentes Deo, & Sanctis, Deo per proprium votum, quod fit Latriæ actus, Sanctis per vota, quæ non sunt Latriæ actus, sed Dulia: vel dicito, ibi voueri Sanctis, & Prælati, qua ratione participatiue Dij sunt. Audiui quendam sapè dicentem, quoties video Prælatus, veneror ipsum vt Deum, nimirum quia Dei vices gerit, & in eo Deum veneror. Et ita vota ad eos directæ, esse verè, & proprie vota, & ad Latriæ cultum pertinere dicendum est.

DISPUTATIO IIII.

Qualis, ac quanta sit obligatio voti?

HAEC disputatio videtur pertinere ad articulum tertium præcedentem, vbi nos cum D. Tho. differuimus de obligatione voti, consentes, de fide certum, contra Hæreticos modernos, ex voto aliquam oriri obligationem ad eius obseruantiam: sed qualis, ac quanta sit hæc obligatio hucusque cōsulto distulim⁹ determinādū: eo quod præcipue

cipuè pēdet ex cognitione huius articuli; A ubi, cultus virtutis actus sit votū, decernitur. & ideo modo disputatur: an votū sit actus solius veritatis, seu fidelitatis? an verò religionis, quæ est pars iustitiæ? an verò utriusque? ex quo venabimur gravitatē, vel levitatem obligationis dimanantis à voto. Et videtur voti obligationē ad implenda promissa ad virtutem veracitatis, seu fidelitatis pertinere, & consequenter non esse obligationem gravem: Nam votum est promissio Deo facta: at verò tota ratio obligationis, quæ oritur ex promissione ad veracitatem pertinet: ergo. Min. probatur ex D. Thom. qui in art. 3. præcedenti ait: *Solvere promissa ad fidelitatem pertinet: quæ nihil aliud est, quàm veracitas.* Idem dicit Caietanus infra, quæstione. 113. arti. 1.

2

D. Thom.
Caietanus.

Quod si dicas: servare fidem in promissis respectu hominum, ad veracitatem pertinet; secus respectu Dei. Contrà: quod promissio ordinetur ad hanc vel illam personam, non variat rationem formalem promissionis, aut veracitatis, sed ad summū inducit maiorem, vel minorem obligationē in illo ordine: ergo quod promissio fiat Deo, ad fidelitatem, seu veracitatem tantū pertinet. Tertio, si servare promissionem Deo factā ad aliā virtutē pertineret, præterquam ad veracitatem maximè ad iustitiam potentialem, quæ est Religio: hoc non dicitur bene: ergo. Probatur minor, quia de ratione iustitiæ est, ut fundetur in iure alterius, ad quem est obligatio eiusdem iustitiæ: sed votum, & univèrsaliter omnis promissio non fundat obligationem suam in iure promissarii; sed in sola veritate, & fidelitate promittentis: quia nec promissio supponit illud ius in alio; cum sit merè spontanea, nec dat illud, cum non sit donatio de presenti, sed sola promissio de futuro: ergo.

3

In oppositum est D. Tho. qui in hoc articulo ait, votum esse actum Religionis; & consequenter eius obligatio, est obligatio Religionis: quæ pars potentialis est iustitiæ, & inducens debitum legale, & excellentius, quàm debitum iustitiæ propriè dictæ, ut probavi supra, quæstione. 80. disputatione 1. & 2. & consequenter eius obligatio gravis est; ut pote pertinens ad virtutem Religionis.

4

Pro decisione dico. Votum inducit obligationem fidelitatis ad Deū, & obligationem etiam cultus primum ad fidelitatem pertinet secundū ad Religionē. Hanc assertionē probat argumenta allata pro utraque

parte dubitationis: sed non ita facile est in vno & eodē actu istas duas rationes formales veracitatis, & cultus componere. Videntur enim esse longè distinctæ; nec vnam ad alterā ordinari: nil ilominus dico, cū promissio necessariò fiat in ordine ad promissariū de aliquo ei vtili, & Deo nil vtile ei dare possimus, nisi honorē & cultū: hoc ipso quod ei aliquid promittimus, ex veracitate ei obligamur reddere cultum, & honorem: unde licet in promissionibus humanis ratio cultus nunquam, aut raro coniungantur per se loquendo: at in promissione facta Deo inseparabilia sunt, promittere, & colere; quare obligatio resultans ex voto, oritur ex duplici honestate virtutis: scilicet veracitate, & religione: vel potius ex vno actu, qui eminenter continet illam duplicem rationem virtutis: sed re vera vnus tantum actus est, & vna obligatio: nam Deo promittere, & servare promissum, cultus Dei est; & colere Deum per votum, fidelitas erga Deum est.

Ad argumenta initio posita respondetur probare nostram assertionem: sed quatenus videntur aliquo modo aduersari doctrinæ traditæ explicatius respondetur. Ad primum bene ibi: quia fidelitas erga homines vel alterius rationis est à fidelitate debita Deo, vel analogicè se habent. Ad replicam respondetur negando non variari rationem promissionis ex hoc, quod fiat Deo, vel homini: quia estò in promissionibus humanis varietur ratio fidelitatis ex diuersa qualitate personarū: de quo modo non disputo; tamē actus obligandi se Deo vel homini per promissionem actus sunt specie distincti, propter diuersas rationes honestatis, quæ in obiectis inveniuntur. Unde obligatio erga Deum, & hominē non solum differunt, tanquam maior & minor intra eandem speciem; sed ut specie differentes: Nam obligatio ad Deum sumit suā rationem specificam ex diuina excellentia; ratione cuius debitum eius alterius rationis est; ut latè deduxi circa quæst. 80.

Ad secundū negatur minor. Ad probationē respondetur discursum procedere in promissione libera, quæ ab homine homini fit, non verò in promissione, quæ fit Deo: quia Deo debitus est honor, & reuerentia ex intrinseco & naturali iure: & licet hoc debitū ex sola rei natura non determinetur ad hūc actū: v. g. ieiuniū, quod voto promitti potest: tamē postquā Deo promissū est, eo ipso illud diuinū ius requirit illū de-

terminatum actū, ad seruandū diuinā reuerentiā. Itaq; homo nō confert Deo ius propriē loquendo, sed quasi determinat materiā illius cultus, eam promittendo, & eam promissionē Deus acceptat; & sic resultat tale debitum. Argumentū autē in oppositū potius nostram assertionem confirmat.

Ex his patet responsio directa ad disputationem propositam; scilicet obligationem voti esse ex genere suo grauem: & manantem à duplici honestate virtutis, quarum qualibet debitum graue & legale includit, videlicet à fidelitate Deo debita, & à reuerentiā, & cultu similiter debito, quorum vtrumq; in voto includitur.

DISPUTATIO V.

Quale peccatum sit transgressio voti, mortale: an veniale?

ANC disputationem ex præcedenti resolvere facile esset: si enim obligatio ad votum implendum grauis est ex genere suo, haud dubium, quin illam præterire, graue peccatum erit ex genere suo: & si obligatio aliquando levis fuerit in indiuiduo: etiam tunc votum transgredi non implendo illud, leue peccatum, id est veniale, erit: nihilominus explicatius, & in peculiari disputatione oportet ista discutere.

Et dico primò. Violare votum rumpēdo, id est nō implendo obligationem eius, intrinsecè malum, & peccatum est. Assertio est de fide expresse habita in sacra Scriptura Deute. 23. *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere; quia requirer illud Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.* Et Ecclesiast. 5. *displicet Deo infidelis*, (id est non seruata:) & *stulta promissio.* Et Psal. 75. *vouete, & reddite vota.* Primum verbum consilij est: secundum præcepti, vt aduertit Aug. Deniq; votum inducit obligationem in conscientia ad sui obseruantiam; vt multis ostēdimus prima disputatione, circa articulū. 3. ergo contra conscientiam, id est peccatum est, illud non implere; peccatum inquam, non multiplicis malitiæ, vt quidam possent opinari; sed vnius, continens eminenter malitiam perfidiæ, & irreuerentiæ contra Deum: sicut in superioribus dicebam. Cum quo stat, vt ex parte materiæ aliquando violationi voti adiungatur altera malitia peccaminosa: de quo la-

ter tractaui in disputatione præcedenti.

Secundò dico. Transgressio quæcunq; voti, peccatum mortale est ex genere suo. Cōclusio communis est Theologis, & Iuris peritis tanquam certa de fide, quam etiam expressit D. Tho. in 4. dist. 38. quæst. 1. art. 3. quæstion. 1. & videtur colligi ex Psal. 75. vbi post illa verba: *Vouete, & reddite Domino Deo vestro*, subiungit David: *Terribili & ei, qui aufert spiritum Principum, terribili apud Reges terræ.* En ex diuina maiestate, & potestate exaggerat grauitatē peccati non reddendi Deo votum. Aliqui ad hoc probandum vtuntur testimonio Sapientis

Prouerb. 20. *Ruina est homini deuorare sanctos, & post vota retractare.* In cuius testimonij lectione variant sacra Scripturæ veriores: Nam quidam legunt, *Deuotare*, pro *Deuorare*. Ita Beda, Lyra, & Carthusianus. Sed præstat legere sicut in Vulgata *Deuorare Sanctos*, quæ propius accedit ad Hebræam vocem: & tunc iuxta Biblia 70. interpretum sensus est valde accommodatus ad probandum nostram assertionē: videlicet, vt deuorare Sanctos, sit temerè vouere: quia inde fit vt vota postea retractentur: id est non impleantur; propositum mutando, & retractando: & hoc dicitur esse ruina hominis: quod citra dubium peccatū mortale significat. Sed siue hac, siue illa lectione vtaris tot illius testimonij multiplicentur sensus; vt videre est apud Iansenium ibidem: vt ex illo firmam probationem nostræ assertionis erucere non possimus: firmius ex Paulo primæ ad Timoth. 5. *Habentes damnationem; qui primam fidem irritam fecerunt*: id est votum prius factum; vt Concilia, & Patres exponunt: non dicitur autem habere damnationem, nisi qui mortaliter peccat: & 17. q. 1. cap. 2. & tribuitur Hieronymo, vouentibus virginitatem non solum nubere, sed etiam velle, dānabile est: & habetur ex Augustino de bono viduitatis c. 9. vnde c. 11. subiungit, *Gravius esse violare castitatē contra votū, quā adulterare*: Et idē habet Chrys. Epistol. 6. ad Theo. lapsam: Ambrosius ad Virginē lapsam ca. 5. vnde l. 9. in Luc. c. 20. inquit: *Quā grauius vincula promittere Deo, & non soluere: & Innoc. 3. c. licet de voto, dicit: Tā necessariā esse voti solutionē: vt sine dispēdio propriæ salutis prætermitti non possit.* Deinde probatur ratione D. Thomæ infra q. 89. artic. 8. quia infidelitas serui ad dominum est magna irreuerentiā: ergo hominis ad Deum grauius iniuria est.

D. Thom.
Psal. 75.

Prouerb. 20.

Iansenius.

1. ad Tim. 5

August.

Chrysost.
Ambrosi.

Innocent.

D. Thomas

Sed

Sed rogas, contra quod præceptum est transgressio voti? D. Thom. quodlib. 3. art. 12. ait esse contra primum præceptum de Deo colendo cultu Patriæ: in quo etiam includitur, vt non simus irreuerentes mediante perfidia fractionis voti. Alij censent esse contra secundum præceptum de non assumendo nomen Dei in vanum: in voto autem & nomen Dei assumitur, & votum vanum redditur, cum non impletur. Ita Nauar. cap. 12. in principio, qui citat Concil. Colonienf. & Catechismus Romanus. 3. part. in explicatione. 2. præcepti; & siue hoc, siue illud dixeris, inde colligitur nostra assertio. Etenim peccata contra præcepta primæ tabulæ grauissima sunt ex suo genere.

Dico tertio. Transgressio voti poterit esse venialis ex surreptione, seu indeliberatione. Patet: quia hic modus extenuandi culpam etiam in grauissimis peccatis contra virtutes Theologales reperitur, & de illa iudicandum est iuxta principia generalia, quæ in consimilibus considerantur.

Dico quartò. Transgressio voti potest esse veniale peccatum ex leuitate materiæ: etiam si cum sufficiente deliberatione fiat. Hæc tenetur communiter. Ita Sotus lib. 7. de Iustitia quæst. 2. arti. 1. Nauarr. cap. 12. num. 40. & communiter recentiores Theologi, & Summistæ. Probat, quia cum parum pro nihilo in moralibus reputetur, non censetur grauis Dei iniuria, nec contraria charitati offensio circa materiā minimā.

Contra assertionē obijciat quis: nā periurium in re leui peccatum mortale est: ergo transgressio voti, cuius maior obligatio est, quā iuramenti: vt habetur ex D. Tho. quæstione sequenti. Confirmatur, infidelem esse erga Deū, est res grauissima: etiam si in re minima contingat: grauior enim culpa est infidelē esse Deo in re minima; quā Regi in re graui: quia maior est excessus Dei ad Regē; quā possit esse inter materias Regi vel Deo; promissas; sed negare debitū Regi in graui materia est iniuria grauis: ergo grauior erit erga Deū, etiam in re minima. Ad argumentum ergo, quidquid sit de transgressione iuramenti promissoriij, de quo quæstione sequenti; concessio antecedenti de transgressione iuramenti assertoriij negatur cōsequētia in voto circa materiā leuē. Ratio discriminis est, quia in periurio assertorio nulla reperitur leuis materia, sed quæcunq; formaliter loquendo, idest relata ad iuramentū, grauis est: eò quod Deus addu-

A citur in testē veritatis prolata; quod si hæc deficiat per quodcūq; mēdaciū aliās leuissimum, grauissima Deo irrogatur iniuria: quia adstruitur Deū testificari mendacio; quod longè ab eius veritate est: & idem cū proportionē inuenitur in blasphemia, & in alijs: si aliquando reperjatur grauitatis ratio in materia, quæ aliās apparet leuis. Quod benè nota ad expendendū, quando materia sit grauis, aut leuis: nam interdum primo prospectu materia leuis apparet: idest materialiter considerata, quæ re vera forma liter grauis est: vt in periurio, & blasphemia: In voto, & eius transgressione non ita res se habet: quia ea mediāte nihil attribuitur Deo repugnans dignitati eius; neq; aliquod nocumentum quasi intrinsecum, etiā ex affectu operantis: sed solum negatur ei quoddam debitum extrinsecum, quod pertinet ad extrinsecam iniuriam, quæ recipit magis & minus vsq; ad diminutionem venialis culpæ. Ad confirmationem respōdetur, infidelitatem erga Deum esse valde grauem malitiam ex suo genere; nihilominus in indiuiduo potest diminui vsq; ad venialem culpam: quia grauitas vel leuitas culpæ non est expendenda ex sola excellentia diuina, sed ex materia vt habēte habitudinem ad Deum: quæ habitudo interdum proportionatur graui culpæ, interdū leui, si materia leuis est. Ad simile negatur consequentia, quia fit comparatio inter res diuersorum ordinum; vnde solum benè infertur infidelitatem ad Deum esse altioris ordinis, & speciei quam ad quemcunque hominem: non tamen infertur simpliciter & in indiuiduo esse grauius peccatū infidelitatem in re leui respectu Dei, quā infidelitatem in re graui respectu Regis: quia vnaqueq; augetur vel minuitur in suo ordine, iuxta proportionem suæ materiæ; vt constat in omnibus alijs votis diuersorum ordinum: & argumentum ferè vniuersaliter fieri potest de omnibus peccatis venialibus ex leuitate materiæ comparatis ad peccata inferiorum ordinum.

Hanc nostram assertionem non plenè approbat Caietan. quæstione. 89. articulo 7. dicens verum habere, quando materia voti non impleta, partialis est: verbi gratia quando quis vouet dicere Psalterium; & omittit vnum versum; tunc ait, eam omissionem esse tantum venialem. At verò quando votum in tota sua materia non obseruatur; etiam si materia leuis videatur; ait voti transgressionē semper esse peccatum mortale.

6
Caietan.

Nauar.
Catechism.

Sotus.
Nauarr.

4

8

5

Nauarr.

Corduba.

mortale, quam sententiā fecutus est Nauarrus, in manuali, capit. 12. num. 10. & 40., & capitu. 18. numero. 4. licet postea illam retractauerit; sequutus est etiam Corduba, in summa quaestione 188. puncto. 2. Probat Caietanus suam sententiā; quia quaecunque perfecta transgressio praecepti diuini & naturalis est peccatum mortale; sed ille, qui totam rem promissam non reddit perfecte, transgreditur praeceptum diuinum, & naturale de voto implendo. Etenim perfectio actus non sumitur ex quantitate materiae secundum se, & in cortice considerata; sed ex hoc, quod sit omisio totius sub voto cadentis. Secundò argumentor ad labefactandum fundamentum oppositae sententiā; videlicet in moralibus modicū pro nihilo reputari: magnū & parū respectiue dicuntur; & ideo vbi totalis materia grauis est, minima pars eius poterit dici leuis respectu totius materiae, quae grauis est; at vbi materia totalis est, non habet aliam respectu cuius sit leuis: & ideo semper est grauis, & eius omisio perfecta. Et idem Caieta. contra se obijcit: quia ex sua prolatione sequitur furtum rei modicae esse de materia graui, & consequenter esse peccatum mortale. Respondet tamen negando sequelam; & constituendo discrimen inter votum, & praeceptum, ac materiam eorum: nam materia praecepti diuini, & naturalis est quoddam genus: verbi gratia, in praecepto non furandi rem alienā; & respectu illius est materia partialis illa, quae est materia tantū vnius vel alterius actus; & ita materia talis furti esse potest leuis: quia est partialis respectu materiae totius praecepti: at votū est particularis lex, quae aliquādo respicit rem in se parū, tanquā materiā totālē: & ideo illa non potest dici respectu voti materia leuis; quia nullam habet grauiorē, vel totalem ad quā cōparetur: igitur quoties materia voti (inquit Caietanus) totalis est, perfecta est, & grauis, cōstituitq; actum perfectū voti; & consequenter obligat sub praecepto perfecto, & sub mortali.

7

Mihi studioso doctrinae Caietanicae nō placet eius secundum dictum. Tum, quia opposita sententia communior est Theologis. Iurisperitis ac Sūmistis. Tum quia fundamentum Caietani non mihi apparet firmum, vt videbimus respondentes ad eius argumēta. Dico igitur vniuersaliter verum habere nostram assertionē quartā, votū scilicet de materia leui tantū obligare sub veniali; & in hoc non dissentit Caieta. sed

A quia putat quotiescunq; materia voti quantumuis leuissima, appareat esse totalis materia voti, esse materiā grauem formaliter, & obligare sub mortali: ac subinde talis voti transgressionē esse peccatū mortale; nos verò oppositū censemus cū ferē omnibus, & probatur ex proportionē desumpta ab omnibus praeceptis posituius. Nam si Praelatus praecipiat aliquod leue, & si cōfessarius in poenitentia imponat, obligatio est tantū sub veniali: ergo idē dicendum est de voto. Secundò, promissio humana de re leui tantū obligat sub veniali; etiā si teneas cū Soto, & alijs obligare ex genere suo ad mortale: & idem contingit in contractibus promissorijs; quos ex genere, & specie iustitiae, obligare ad mortale certum est: ergo idem dicendum est in promissione; quae fit Deo: non enim est Deus magis rigidus exactor, quā homo.

B Ad argumenta Caiet. responderetur: ad primum negando minorem: & ad probationē negatur transgressionē voti dici perfectā, eo quod est in materia totali, quin potius si materia leuis est, dicitur imperfecta; eo quod perfectio actus non solū ex deliberatione, verū etiā ex parte materiae sumenda est: quod ad obligationē attinet; nam de perfectione actus in ordine ad virtutē vel vitiū, in ordine ad meritū, vel demeritum, modò non tractamus.

C Ad primum, in quo videtur Caietanus fundare suam sententiā, responderetur non esse necessarium, vt aliqua materia voti sit grauis, vel leuis, modica, vel magna, quod sumatur comparatiue in ordine ad materiā actū promissam, vel praeceptam; sed in ordine ad alteram materiam, quae praecipitur aut promitti possit: verbi gratia, praeceptū Praelati aut confessoris recitandi semel orationem Dominicam, leuis materia est, non respectu materiae praeceptae, nulla enim talis extat; sed respectu grauioris, quae praecipitur possit. Illud verò discriminē, quod agnoscit Caiet. inter vota, & praecepta, vel parū refert, vel nullū est; vt patet in praeceptis Praelatorū, & cōfessorū circa res minutas, quae videtur equiparari votis: Imò & in praeceptis diuinis potest fieri aequiparatio: Nā sicut praeceptum non furandi versatur circa materiam amplā, & in exercitio ad certam determinatur; sic est obligatio voti amplā. *Kedde domino vota tua*, determinatur in exercitio ad hanc, vel illam materiam: & ideo sicut furtum vnius argenti est venialis transgressio, licet sit materia totalis, sic & trans-

8

9

transgressio voti in materia leui: licet sit totalis erit veniale peccatum.

Sed rogas: qua regula vtendū est ad iudicandum, quando materia voti leuis est, vel grauis, vt inde iudicetur de obligatione voti leui vel graui? Iudicio prudentiū vtendū est habita consideratione; an ex eius materiae impletione modicus cultus, aut reuerentia, an grauis Deo tribuatur. Aduerte tamē cum sapientissimo Soto lib. 7. quæst. 2. art. 1. in fine corporis, non esse sumendum iudicium de grauitate, & leuitate materiae: ex eo quod ante votū esset fortasse res indifferens, vel leue peccatum: quia sepe contingeret fieri transgressionem mortalem ratione voti, quæ antea venialis erat, aut nullum peccatum: imò interdum bonus actus, vt ludus, matrimonium &c. Sed consideranda est grauitas actionis, de qua tractatur, quæ in ordine ad cultū Dei, vel ad humana pacta potest esse res grauis: etiā si absque voto nō cadat super obligationē graue, de quo consulendi sunt sapientes timorati.

DISPUTATIO V. 1.

An ex sola intentione vouentis ex materia graui fieri possit leuis, & ex leui grauis?

A E C disputatio valde affinis est præcedenti. Etenim postquā censuimus obligationē voti esse ex genere suo grauem, & in diuiduo, quando materia voti leuis est esse leuem; & consequenter voti transgressionem interdum esse peccatum mortale, quādo materia grauis, & veniale, quando materia voti leuis est: non abs re dubitatur, an intentio vouentis possit hanc proportionem mutare: & vouens materiam grauem, cum intentionē se obligandi ad peccatum veniale, dumtaxat ad solum veniale obligetur? & e conuerso vouens materiam leuem, intendens se obligare ad mortale, eo vinculo obligetur? Et circa primum disputationis membrum duæ sunt sententiae.

Prima asserit hoc esse in vouentis potestate. Hanc nō inuenio in terminis tenuisse plures antiquos; solus Henricus quodlib. de poenitentia ca. 21. num. 5. ait posse fieri votum non obligans ad culpam, sed ad solum poenam ex intentione vouentis. Sed Thomas Sanctius expresse eam tuetur lib. 1. de sponsalib. disp. 9. dub. 10. & Henricus Henriquez lib. de Pontif. & legibus c. 7. lit. G. & nouissimè Suarez li. 4. de voto c. 4. Et probatur. Legislatores potest præcipere in

A materia graui obligando tantum sub veniali pro suo arbitrio, & intentione: sed votū est quædam lex priuata: ergo id poterit facere vouens, dum sibi talem legem ponit. Maior tenetur à Castro lib. 1. de lege poenali cap. 5. Nauarr. in manuali cap. 23. nu. 49. & alijs. Secundò. Licet obligatio voti sit de eius essentia, siue quid intrinsecè consequens ad illud: tamen obligatio sub mortali non est de essentia, neque effectus inseparabilis ab illo: ergo per intentionē vouentis poterit minui illa obligatio. Minor patet ex dictis in disputatione præcedenti: quando vota vera reperiuntur, quæ tantum obligant sub veniali peccato. Tertiò. Si vouens intendat se obligare ad solum poenam, & non ad culpam, verum votū emitit, vt credit Henricus: ergo à fortiori si intendat se obligare tantum ad veniale: quia facilius videtur minuere culpam, quàm auferre, & commutare in poenam.

Secunda sententia est: si materia voti sit capax obligationis sub mortali (nimirum quia materia grauis est) non est in potestate vouentis votum emittere, & sua intentione illud limitare, vt ad veniale obliget, & non ad mortale. Ita Sotus lib. 7. de iustitia quæst. 1. ar. 1. in fine corporis. Corduba in summa Hispana q. 188. in puncto. 1. idem tenet, & late prosequitur Vazquez. 1. 2. disp. 158. ca. 3. num. 34. vbi hoc docet de legē, & inde infert idem de iuramento & voto. Ratio fundamentalis pro hac sententia est: quia licet in voluntate vouentis sit promittere, vel non promittere hanc vel illam rem: tamen facta promissione non est in potestate illius obligatio, nec nascitur proprie ex illius voluntate, sed ex lege diuina, & naturali: Redde Domino voto tua. Sed obligatio illius legis est grauis ex suo genere: ergo in materia graui necessariò obligabit sub mortali: ergo sicut non est in potestate vouentis stante voto limitare legem illam, ita non est in eius facultate facere, vt illa obligatio non sit sub mortali. Secundò, quia vel votum factum cum illa intentione est verum votum, vel non: si est verum votum, regulandum est quoad obligationem per illam legem diuinam, & nō per aliam intentionem vouentis: si autem non est verum votum, nullam inducet obligationem; sed erit alius actus imperfectus, & extra disputationem, quam versamus. Tertiò: non est in potestate iurantis promissionē grauem velle iurare, & non obligari sub mortali, etiam si velit: ergo nec est

Sotus.

Castro.
Nauarr.

Sotus.
Corduba.

Vazquez.

Henricus.

Sanctius.
Henriquez.

Suarez.

est in potestate vouētis facere quid simile. Quarto. Nō est in potestate vouētis nolle obligari, vt supra dicebamus: ergo neq; est in eius potestate minus obligari, quā votū natura sua poscat. Quinto, quia alias esset in hominis potestate vouere castitatē, & solū obligari ad veniale; & votū solemne cū obligatione ad solū veniale, & contrahere spōsalia cū simili intentione, & in alijs contractibus; etiā in matrimonio: cōsequēs absurdum est, & contra vsū Ecclesiæ: ergo.

4

Pro huius rei decisione recolenda sunt quæ superius docui circa articulum primum huius quæstionis. 88. afferent enim nō mediocrē lucem modō dicēdis. Dico ergo primo. Si quis proposita sibi, vel per intellectū apprehensa materia votiua graui velit illam Deo promittere, & de facto promittat, apponēdo tamen mediante sua intentione limitationem obligandi se dumtaxat sub veniali, non verō sub mortali, votum illud obligat sub mortali iuxta materię promissæ grauitatem. Hæc pars probatur argūmentis factis pro secūda sententia, quorum vis confirmatur, & explicatur: nā substantia voti, & essentia consistit in promissione; obligatio verō inde resultans est effectus eiusdem promissionis intrinsecus, & quasi propria passio ab ea dimanans, vt latē docui cōtra quosdam circa primum articulum huius quæstionis: ergo supposita vera promissione in materia graui nō erit in potestate vouētis obligationē grauem impedire. Probatur cōsequentia: quia sicut obligationē, quæ oritur à vera promissione nō potest vouēs impedire, & facere votū non obligatorium: quia obligatio inseparabilis est, & naturaliter dimanat à promissione: sic obligatio sub mortali naturaliter dimanat à vera promissione in materia graui: ergo data vera promissione in materia graui, nō erit in potestate vouētis obligationē sub mortali impedire: quia ab ea naturaliter dimanat. Item in hoc casu duæ volitiones seu intentiones interueniunt: videlicet promittēdi, quæ necessariō clauditur in actuali promissione; & volitio nō se obligadi, nisi tantum sub veniali: sed prior substantialis est, vt potē includi in substantia voti, posterior non est circa substantiam voti, sed circa effectum eius: ergo prior præualebit: & ideo obligatio non est mēsuranda penes posteriorem, sed penes priorem. Prior autem consideranda est (quidquid sit de posteriori) iuxta naturā promissionis, quæ cū sit in materia graui, etiam obligatio

Dico. 1.

A inde naturaliter dimanans grauis erit.

Secundō dico. Qui proposita sibi vel apprehensa per intellectum materia votiua graui, nolit se obligare nec promittere sub mortali, sed tantū sub veniali: nullā obligationē incurrit. Aduerte, ingeniose lector, differentiā casuum in hac, & præcedenti assertionē: nam in præcedenti vouens vult promittere, & de facto promittit: sed obligationē, quæ ex natura rei sequitur ad promissionē, vult minuere, quod diximus non posse fieri. At in casu huius assertionis recusat: imō, de facto non promittit, nisi supposita illa limitatione seu diminutione, & tūc dicimus nullā ex hoc voto obligationē oriri: imō dicimus votum illud nō esse verū votū, sed apparens. Probatur assertio argumentis factis pro prima sententia. Dein de licet in hominis potestate sit vouere; tamē viā occludere, ne ex voto oriatur obligatio proportionata voto, nō est in vouētis potestate: sicut in hominis potestate est natāre, sed si natat, nō madefieri nō est in hominis potestate: ergo qui quādo vouet promittit sub hac limitatione; alias nō promissurus: imō & intra se dicens, nolo promittere, nisi sub limitatione præfata, non verē promittit. Probatur consequētia, quia votū sub illa limitatione non est possibile, cū sit quasi agens naturale in ordinē ad inducendam obligationē, quod operatur iuxta exigentiā suæ naturæ; votum autem cū modo impossibili non est votū; & consequenter nec ad mortale, neq; ad veniale obligat.

Fortē obijciat quispiā cōtra primā assertionē: illū sic promittentē ignorare, quod ille modus vouēdi cū limitatione & diminutione obligationis sit impossibilis, & ignorat etiā, quod si sic voueat, illaqueabitur voto obligate ad mortale: quia si hac ignorantia careret, neutiquā voueret; sed ignorantia antecedēs, maxime de circūstātia & conditione tā substantiali, causat inuoluntariū, & consequenter annullat votū, siue ignorantia habeat culpabiter, siue absq; vlla culpa, vt superius docui: ergo etiam in casu primæ assertionis votū illud inualidū est; sicut in casu secūde. Itē quia illa voluntas nō se obligandi ad mortale, est æquē absoluta ac altera voluntas promittēdi: ergo æquē resistet ne votū validū fiat. Respondetur, nostram priorem assertionē esse intelligendā per se, & attēta naturā voti, & promissionis: & proinde exclusā ignorantia, nā ea admissa fateamur votū illud esse inualidū propter rationē factā: at si excludēs ignorantia (potest autē excludi in vouen-

vouente, qui scit vtramq; de hac re opinionem) & nihilominus conatur promittere, & obligari sub præfata limitatione: tunc enim asserimus in primo dicto obligari sub mortali. Fateor, excusabitur sequendo opinionem non improbabilem, sed meo iudicio falsam. Ad confirmat. respondetur sicut superius loco allegato; eas duas volitiones non esse æqualis actiuitatis: sed ea, quæ versatur circa promissionem, in qua essentia voti consistit, præualere, & resistere ei, quæ versatur circa obligationem, in qua formaliter non consistit essentia voti, sed est effectus eius, & quasi passio. Ex dictis apparet me potius inclinare in secundam sententiam tot Autorum iudicio comprobata. Quia si quando vota fiunt cum præfata limitatione, iuxta tenorem primæ assertionis fit; & iuxta tenorem secundæ rarè, & ab homine vafro, & sagaci, ac vidente illa formalitate, & reflexione: nolo me obligare, & nolo promittere; nisi sub prædicta limitatione: qui sincerius procedunt, promittunt, & addunt limitationem, quos diximus sub mortali teneri ad impletionem.

Ad argumenta posita pro prima sententia respondetur, maiorem propositionem non esse adeo certam; quin à multis negetur, ut latè dicitur in materia de legibus, sed ea admissa, negatur consequentia: votum enim non æquiparatur in omnibus legi; & in proposito non est eadem ratio: quia obligatio voti est magis diuina, & naturalis, quàm obligatio legis humanæ: quia in lege humana obligatio in conscientia est immediatè ab illa, & à voluntate superioris: quæ est immediata ratio obligationis. Etenim obligatio legis humane positiua est, & non naturalis: nisi remotè & in radice: at verò obligatio voti, licet supponat voluntatè hominis: nihilominus quatenus est obligatio in conscientia immediata est ab ipso iure diuino: quia homo non habet iurisdictionem in se ipsum; sicut Prælati habet in subditum; sed habet homo potestatem quasi donandi se, vel res, aut actiones suas: promissio enim est quasi quedam inchoata donatio, dicente D. Tho. in hoc art. ad secundum, *Qui promittit, in quantum se obligat ad dandum iam quodam modo dat.* Supposita verò promissione, iam voluntas parua vel nihil operatur ad obligationem: sed ius ipsum naturale obligat in conscientia ad votum implendum: & ideo minus videtur posse hanc obligationem per voluntatè vouentis limitari. Ad secundum respondetur, obligationem voti non pertinere ad essentiam voti, esse tamen effectum inseparabilem ab illo, & ab eo quasi naturaliter

A dimanantem: & cum proportionem dicimus obligationem grauem ad implendum votum inseparabilem esse à voto in materia graui, vnde sicut non valet reperiri votum sine obligatione: ita neq; votum circa materiam grauem sine obligatione graui.

Ad tertium respondetur, omne votum poenale esse obligatorium in conscientia, sed diuersimode: quia si sit purè poenale: verbi gratia, voueo hanc subire poenam, si non ieiunauero: obligatio est ad poenam subeundam: quia votum illud quasi conditionatum est; vnde posita omissione prioris actionis ad poenam vel quasi poenam, tenetur vouens, à qua liberabitur, si ieiunet. Secundo modo potest votum poenale emitti in sensu absoluto quoad actum, & in conditionali, quoad poenam: v. g. voueo ieiunare; & pariter si non ieiunauero talè subire poenam: & tunc votum duplex est, & duplicè inducit obligationem: vnà absolutam ad hoc, vel illud faciendum, alteram conditionatam ad poenam, si prior ratio violetur: & si vtraq; grauis est, ad mortale obligare dicimus: sicut de alijs votis dictum est.

Circa secundum membrum dubitationis positum in principio, An scilicet votum de re leui emissum possit ex intentione vouentis obligare ad mortale? vt dubitatio locum habeat, supponimus ex præcedenti disputatione, contra Caietanum, votum de materia leui etiam totali obligare tantum sub veniali. In qua re

Dico tertio. Votum sic emissum non est validum, quoad gradum obligationis grauis, sed dumtaxat obligat ad veniale. Prima pars videtur nota ex dictis; quia quantitas obligationis non pedit ex intentione vouentis, sed sola voti emissio. Secundo, quia omnis obligatio voti requirit materiam capacem, illa autem materia leuis non est capax obligationis grauis: in quo est magna differentia inter casum hunc, & præcedentem: quia materia capax grauis obligationis non repugnat esse capacem minoris: non verò è conuerso, materia capax tantum leuis obligationis est capax grauioris: quare hæc pars magis certa est, quàm cõsimilis in alio casu primæ & secundæ assertionis. Tertiò, quia lex non potest subditos obligare sub mortali in materia leuissima: ergo nec votum. Quarto, quia vt adnotauit Sotus, illud votum esset irrationabile, & stultum: nihil proficiens ad salutem animæ, sed potius in laqueum animarum: ergo non est cur placeat Deo. Secunda pars assertionis videtur clarè colligi ex dictis: quia data illa promissione materiam leuis

D. Thom.

8
An votum de re leui ex intentione vouentis possit obligare sub mortali?

leuis sequetur obligatio, cuius materia ca-
pax est, idest obligatio leuis ac venialis.

DISPUTATIO VII.

*An ex multiplicatis transgressionibus voto-
rum circa materias leues contingat committi
peccatum mortale?*

I

VBITATIO hæc occasio-
nē sumit ex præcedenti; & ha-
bet locū tam in nostra opinio-
ne, quā in domini Caictani.

v.g. vouet quis dare quotidie pauperibus
vnū obolum, aut recitare orationē Domi-
nicam, de cuius voti transgressionē in vno
die certū est iuxta prædicta esse tantū ve-
niale peccatū: dubitatur an procedendo in
ea transgressionē per singulos anni dies pec-
cetur tantū venialiter, an mortaliter? Pro
cuius decisione præmittenda est doctrina
certa in .1.2. quæst. 88. artic. 4. quod licet
multiplicetur peccata venialia non possunt
efficere vnum mortale: quia non sunt par-
tes vnius, neq; componunt vnum: sed tan-
tū vnā collectionē, vel multitudinē venia-
liū: Nihilominus possunt aliquando præce-
dentia peccata venialia ita coniungi cū po-
steriori peccato, vt faciant esse mortale,
quod aliās per se, & solitariē sumptū esset
veniale: vt in paruis furtis frequētatis apud
omnes certum est. Punctum ergo difficul-
tatis est: An hoc reperiatur in transgressio-
ne votorum circa materiam leuem?

2

De qua re sunt variæ sententiæ. Prima
negatiua asserens, quod in præfato casu
transgressio voti hodierna, quæ ex obliga-
tione præsentis diei tantū est venialis, nō
augetur propter similes transgressionē præ-
cedentes, nisi quando durat obligatio repa-
rādi, & quasi restituendi hodie, quod præte-
ritis diebus omissum est: vt si quis voueat
dare quotidie paruā eleemosynā in subuen-
tionē pauperum: at verò quādo hæc obliga-
tio non durat, sed extinguitur; vt si quis
voueat agere quotidie cōmemorationem
eius Sancti, qui celebratur; omnes trans-
gressionē diurnæ sunt veniales tantū; li-
cet per earū multiplicationē obligatio vo-
ti violetur. Hanc sententiā tenet Vazquez
.1.2. disputat. 146. c. 2. in fine. Et probatur,
quia si onus diei præcedentis nō adiungi-
tur hodierno, vt supponimus, nō est vnde
augeatur materia præsentis diei, sed perma-
net leuis, sicut de se erat: & eadem ratio est
de singulis, & omnibus.

Vazquez.

Sotus.

Secunda sententia est Soti lib. 7. de iusti

tia q. 2. art. 1. & Aragon circa articulū ter-
tium, qui distinguunt inter vota realia, &
personalia, & de personali aiunt id, quod
præcedens opinio: de reali verò aiunt, v.g.
votū de porrigēdo quotidie eleemosynam
paruā; licet in principio aliqua transgressio-
nes leues præcedāt: cū peruenitur ad statū,
in quo grauis quātitas completur: tūc omis-
sionē illā per quam cōpletur illa quantitas,
esse peccatum mortale, & à fortiori omnes
sequētes. Idē tenet Medina .1.2. q. 88. arti-
4. & reddit rationem huius: quod per illas
transgressionē multiplicatas graue nocu-
mentū infertur proximo: & ideo tunc pec-
catur mortaliter, quando incipit nocumen-
tū esse graue; & eadē rationē vtitur Aragō:
at verò quādo transgressionē leues multi-
plicata contingunt in voto personali; aliter
dicendū est; v.g. in voto quotidie recitandi
salutationē Angelicā, si cōtingat, nunquam
peccatur mortaliter; quia in his nunquā est
obligatio recitandi hodie, quod heri omis-
sum est: & ita materia singulorum dierum
semper leuis perseverat.

Aragon.

3

Medina.

4

Istā distinctionē improbat Vazquez: quia
tā votū reale, quā personale fieri potest
pro tali die in specialem deuotionem, &
cultū eius; v.g. potest quis vouere singulis
Sabbathis ieiunare, eleemosynā facere in-
tuitu colendi Deū illo die, & non alio: &
tūc sicut votū personale illo die nō imple-
tū, nō obligat pro die sequenti: ita neq; vo-
tū reale, & ē conuerso: sicut votū reale po-
test fieri pro singulis diebus, vt nō differa-
tur solutio, nō verò vt extinguatur: itā etiā
potest votum recitādi, & quodcūq; perso-
nale eadē intentione fieri: & tūc sicut votū
reale obligat ad dādā hodie eleemosynā
heri prætermisam; etiam votū personale
obligabit ad recitandū, & supplendū, quod
fuit prætermisum: ergo nullū est discrimē
inter huiusmodi vota cū proportionē lo-
quendo: nam si fiant priori modo, etiam in
realibus materia cuiusq; diei est leuis: si ve-
rò fiant posteriori modo, etiā materia voti
personalis paulatim aggrauatur ex paruis
transgressionibus, & ita peruenitur necessa-
riò ad grauem transgressionē: quod autē il-
li duo modi vouendi in vtroq; voto possi-
biles sint; perspicuum est: quia hoc pendet
ex libera intentione vouentium.

Tertia sententia affirmat: votum tam
personale, quā reale de parua materia pro
singulis diebus anni, quæ tota simul facit
grauem materiam, non omitti in tota il-
la materia, vel in graui parte illius, sine
peccato

5

Greg. Val.

peccato mortali, etiā si onus cuiusq; die ui-
ueatur, vt propriū eius, & semel omis-
sum non maneat obligatio illius pro altero die.
Hanc sententiā videtur adstruere Gregor.
Valen. 2. 2. disp. 6. q. 6. pūcto 4. & probatur:
quia materia posteriorū transgressionū sem-
per augetur ex præcedentibus, etiā si poste-
riores transgressiones reparandæ nō sint: er-
go materia hodiernæ transgressionis post
præcedentes, poterit esse grauis; & cōsequē-
ter materia peccati mortalis: nimirū per re-
lationē & coniunctionē ad præcedentes:
etiā si secūdū se leuis videatur. Antecedēs
probatur: quia illud votū vnū est, & habet
pro materia adequata cumulū seu collectio-
nem paruulārū orationū, vel eleemosyna-
rum: ergo inducit obligationē grauem cir-
ca totū illud. Quod sicut paulatim per par-
tes impletur, ita etiā violatur: ergo cū mul-
tiplicantur partiales transgressiones paula-
tim augetur transgressio voti: ac proinde
quādo illis multiplicatis peruenitur ad cer-
tum terminū augmenti grauem, iam mate-
ria grauis est; & consequēter in eius trans-
gressione peccatur mortaliter: etiam si nō
relinquatur in voto obligatio faciēdi quod
omissum fuit, in quo fundatur auctores præ-
fatarum opinionū: quod non esse necessa-
riū multis exēplis ostenditur. Etenim quā-
do homo leuiter peccat intemperatē come-
dendō contra salutē suam, non tenetur po-
stea reparare illud dānum, tenetur tamē
non augere illud, multiplicando similes ac-
tus gulæ. Vnde licet prior excessus fuerit
venialis, secundus erit grauior, si homo vi-
det augeri nocūmentū, & ita cōtingere pō-
terit primū vel quartū esse mortale, si cō-
summetur nocūmentum graue. Idem vide-
re licet cum proportione in præcepto ieiū-
nij leuiter violatō per paruam sumptionem
cibi, si eodē die sapius multiplicentur
parua illæ comestiones.

6

Secūdō. Si post votū emissū de recitadō
quotidie orationē Dominicā, aliquis habe-
ret propositū nō implendū illud, sed potius
transgrediēdi per multiplicatas omissiones
singulorū dierū, peccaret mortaliter: ergo
& postea, quādo peruenit ad terminum, in
quo videt cōsummati transgressionē graue
peccat mortaliter. Antecedēs videtur verū:
quia votū illud graue est, vt potē quod ver-
satur circa graue Dei obsequiū, illud autē
propositū opponitur toti voto, cōtinet er-
go deformitatē graue. Prima cōsequētia pa-
tet: quia propositū illud est peccatū morta-
le propter graue lātionē voti, quā homo

A obiectiue sibi proponit: sed hanc lātionē
volūtariē facit, qui per leues trāgressiones
videt illā consummari, & nihilominus cō-
sentit, & vult per aliquē actū illā cōsumma-
re: ergo in illo actū cōtinetur & exercetur
tota materia illius propositi. Pro decisio-
ne præmittēdū est ex superius dictis, in trā-
gressione voti tēpore debito, interdū relin-
qui obligationē ad votū implendum in tē-
pore futuro, interdum verō non relinqui,
sed extinguī obligationē eo lapsō tēpore.

Quo supposito dico primō. Quādo votū
de quo disputamus tale est, vt licet pro ali-
quibus diebus nō impleatur, semper durat
obligatio implendū id, quod fuit omissum,
tandē peccatur mortaliter, violādō votū in
tota materia, vel in graui parte eius: quia li-
cēt frangi videatur per paruas trāgressio-
nes multiplicatas, necesse est tandē perue-
nirē ad diē & horā, in qua similis trāgressio
sit peccatū mortale: quāuis enim fiat post
actū de simili materia leui, nō versatur cir-
ca illā, vt leuis est, sed vt cōplet materiā gra-
uē: v. g. si quis promisit dare quotidie obo-
lum in eleemosynā pro subuentione pau-
perū, quāuis vno vel alio die id omittat, te-
netur in sequentibus diebus supplere: &
ideō semper posterior omisio grauior est,
& post aliquod tēpus erit peccatū mortale
id omittēre: quia nō solū omittitur eleemo-
syna illius diei, sed omnium præcedentiū,
quæ eodē die simul dādæ essent; & ita iam
illa omisio versatur circa materiā graue.
Hāc assertionem ita explicatam existimo
communiter acceptari.

Dico secūdō. Quando ex trāgressione
voti nulla relinquitur obligatio reparandū
id, quod omissum est, & consequenter obli-
gatio voti nō durat, sed extinguitur, quātū-
uis multiplicētur leues transgressiones, siue
in voto reali, siue in personali, nunquā pec-
catur mortaliter, quātū est ex natura actus.
Probatur hęc assertio: quia trāgressiones
illæ leues nunquā possunt facere materiā
graue, nisi quatenus cōponunt vnū totum;
vnde resultet vna transgressio grauis: sed
obligationes minutatim stinguntur, vt sup-
ponimus: ergo impossibile est vnā integrā
graue obligationē cōponere. Hanc assertio-
nem existimo non esse cōtra mentē Soti,
& aliorū, quos citauimus pro secunda sen-
tentia: quia Sotus expresse loquitur de vo-
to reali iuxta tenorem primæ assertionis,
vt colligitur ex ratione, quā reddit dicens:
Quia quod hodie non tribuis, cras teneris. En
apertē loquitur de transgressione voti rea-
lis;

lis, cuius obligatio nō extinguitur singulo quoq; actu, sed ulterius procedit: tū quia Sotus, & alij citati non loquuntur ita strictē, sicut nos in hac assertionē, sed vniuersaliter de votis his, vt communiter fiunt in praxi, quā sic habet regulariter, vt vota personalia fiāt cū obligatione onerosa pro singulo quoq; actu, ac subinde per multiplicatastrā gressiones nō cōponitur vna grauis materia, nec peccatur mortaliter. At vota realia cōmuniter & regulariter fiūt in utilitatē proximorū, cum obligatione, quā procedit ulterius, nec extinguitur in vnoquoq; actu, & ideo trāsgressiones multiplicatā cōponūt vnā grauē materiā: & in his casibus nō loquitur hęc nostra assertio, sed prima. Cū hoc tamē itat veritas nostrā assertionis in omnivoto tā personali, quā reali, cuius obligatio extinguitur in vnoquoq; actu, vel omissione actus, quod reperiri posse existimamus ex libertate vouētis, licet rarō talia vota emittātur. Illustratur cōclusio exemplis. Vouit quis recitare per annū singulis diebus orationē Dominicā ad exhibendum Deo cultū omni die, sed sic vouēs prātermittit centies aut pluries eā recitationem, nunquā peccat mortaliter. Itē vouit quis recitare diuinū officiū, & prātermittit in singulis horis vnū Psalmū, peccat mortaliter: quia iuxta tenorē primā assertionis nō extinguitur obligatio singula quaq; omissione, & ita iuxta tenorē primę assertionis omnes illā trāsgressiones cōponunt vnā grauē. At vero si in vnoquoq; die quis omitat per mensem vnū Psalmū non peccaret mortaliter: quia cum singulo quoq; die extinguitur obligatio recitandi pro eo die, trāsgressiones multiplicatā in diuersis diebus nō cōponunt vnā grauē trāsgressionē. In votis etiam realibus possumus verificare, licet rarō, hāc secundā assertionem: v.g. vouet quis singulis diebus porrigere vnā paruam eleemosynā, nō prāfigēdo illū diem vt terminū solutionis, sed tanquā onus propriū illius diei, etiā si multiplicet trāsgressiones nō fit vna materia grauis, nec peccat mortaliter. Clarius exēplū est, si quis voueat singulis Sabbathis in honorē Virginis prābere paruā eleemosynā, etiā si omitat millies non fit vna grauis materia, nec peccatur mortaliter, & sic de alijs iudicato.

Ad rationē quārtū Medin. & Arag. a nobis superius allatā, quatenus videtur militare contra hāc assertionē respōdetur; & responsio est notanda pro alijs difficultatibus dissoluendis: videlicet non rectē consi-

derari in culpa contra votū nocumentum proximi: tū quia in trāsgressione voti realis non fit iniuria proximo: quia respectu illius non nascitur obligatio, etiā si materia voti sit illi utilis, sed solū non redūdat in eū utilitas: quod verō cōsiderari debet est grauitas materiā, quam non reperiri in casu huius secundā assertionis, iam ostendimus.

Dico vltimō. Vltima sententia omnino reiicienda est: quia nimis scrupulosa, & quā si praxi mandetur nō modicā perturbationem afferet cōscientijs timoratis. Quod sic ostēdo: nam ex ea sequitur, quod si aliquis fecit votū nō mentiēdi iocose, posset mortaliter peccare propter solā multiplicationem mendacij iocosi: quia multiplicando mendacia lēdit votum grauiter, & priuat Deum magno obsequio, quod in tali obsequio simul sumpto reperitur. Consequens autem nullo modo videtur admittendum. Etenim non apparet maior ratio in illo voto, quā in lege non mentiēdi, vt benē notauit Nauar. cap. 12. nu. 65. & Sot. in d. art. 1. Item sequitur ex dicta sententia, si quis vouit quotidie recitare rosariū, & singulis diebus partē leuē omitat, inde augeri malitiam posteriorū trāsgressionū, & tādē fieri materiā peccati mortalis in trāsgressione secundū se leui propter relationē ad prācedentes: quia tota illa trāsgressio simul sumpta grauis lēsis est talis voti. Cōsequens est absurdum, & perturbationū cōscientiarū timoratarum: & quia illi defectus non vniuntur inter se, aliās post semel cōpletam materiā ex successiua multiplicatione talium defectū semper peccaretur mortaliter per similes defectus in se leues, quod cōcedere absurdissimū est. Cōsequētia autē patet: quia semper coniungerētur prācedentibus, & efficerent trāsgressionē grauiorē. Idē argumentū fieri posset in voto recitandi Horas Canonicas, in voto ieiunandi omnibus sextis ferijs, & huiusmodi.

Ad argumenta pro hac tertia sententia resp. Ad primū votū illud in argumēto allatū licet appareat vnū, quia vno actu voluntatis efficitur, est tamen multiplex ex parte obiecti, & æquiualeat pluribus, sicut prāceptū recitandi diuinū officiū potest dici vnū ex parte actus, pluravērō vt applicatur ad plures dies. Itē illud votū nō est graue: idē obligans ad aliquē actū grauē, vel sub mortali: quia non transcendit materiā venialem, etiā si tota simul sumatur, sed intra illam latitudinē potest dici graue extensiuē, idē continens plures obligationes leues, sed

11

Nauar.
Sotus.

12

sed subueniali peccato quod in præceptis de vitandis verbis otiosis, vel non mentiendi leuiter, videre licet: nã tota materia talis præcepti grauis apparet secundu quandã extensionem, seu multiplicationem, aut multitudinem actũ, non tamen est absolute grauis: idest quã per se sufficiat ad augmentu peccati mortalis. Ad exempla vero allata in fauorem eiusdem sententiã respondetur, illas transgressiones dupliciter posse considerari: vel vt relatã ad votum, cuius obligatio in quacũq; transgressionẽ leui extinguitur: & illo pacto non cõponunt vnã materiã grauem, neque augent præcedentem: & sic in illis transgressionibus multiplicatis non peccatur mortaliter contra votũ. Altero modo possunt considerari, vt sunt contra charitatẽ propriã, & cõtra præceptum de procuranda salute, aut cõtra præceptum temperantiẽ, vel quid simile: & sub ista consideratione fateor posse cõponere vnã materiã grauem, propter graue nocumẽtũ, quod infertur; & consequenter quando peruenitur ad illud, peccabitur mortaliter, longẽ aliter quàm in voto: quia leues transgressiones non cõiungũtur, vt dictũ est.

13

Ad secundum argumentũ respondetur, habere propositum non implendi votũ de leui peccato vitando, vel de paruo opere faciẽdo singulis diebus esse peccatũ mortale, quando transgressiones illã leues habent inter se cõnexionẽ, & cõponunt vnũ totũ, iuxta tenõrem primã assertionis: nam tunc tota malitia transgressionis futurã, vel possibilis, iam est in illo proposito, sed illa in se est peccatum mortale, vt dictũ est: ergo & illud propositũ: imò tunc si propositũ illud antecedit, & ex illo incipiat votũ nõ seruari, omnis transgressio à principio est peccatũ mortale: etiam si secũdũ se modicẽ materiẽ esse videatur: quia iam procedit à proposito grauius peccaminoso, & ad illius complemẽtũ ordinatur, vt in simili notauit Nauar. dict. n. 65. At verò si votum est implendũ vel omittendũ per actus leues multiplicatos sine connexionẽ, vel augmento eorum inter se, iuxta tenõrem secundã assertionis, tunc existimo illud propositũ non esse peccatum mortale: quod sentit Sotus loco citato dicẽs: *Dum materia leuis est nihil referre totũ ne sit obiectum voti, an pars: nã par ratio est de proposito contrario.* Idem colligitur ex Nauar. in d. nu. 65. quatenus absolute dicit transgressionem talis voti esse veniale peccatum, sumens argumentũ ex simili lege. Nam propositum mentiendi venialiter quoties occasio se obtulerit, non est peccatum mortale, vt omnes admittunt: ergo

Nauar.

Sotus.

A idem est devoto circa eandem materiã. Item quia illud propositũ non est cõmittendi aliquid peccatũ mortale: ergo nõ habet obiectũ, vnde sumat mortale malitiã. Dicit quispiam, illud propositũ continere materiã grauem contra Religionem. Respondetur, esse graue intra latitudinẽ peccati venialis: quia plura venialia confuse complectitur; non tamen est grauis in ordine ad mortalem transgressionem: quia in executione non continet obiectũ alicuius peccati mortalis; & ideo nec in ordine ad propositum habet talẽ grauitatem: debent tamen cauere habentes talia proposita periculum contemptus, & aliarũ circumstantiarum, vnde fieri potest, vt illud propositum sit mortale.

B

ARTICVLVS VI.

Vtrum magis sit laudabile, & meritum facere aliquid ex voto, quam sine voto.

Paraphrasis, & explicatio articuli.

Proposita difficultati respondet D. Tho. conclus. affirmatiua cõtra Hæreticos: imò & contra Armac. catholicum, qui referente Thomã Vvaldensi lib. 3. doctrinã fidei c. 21. putauerunt actum non crescere in perfectione ex additione voti: & sumit Armac. argumentũ de iuramento, vt inde colligat idẽ de voto, vt retulimus circa ar. 4. & modo addo si iuramentũ fiat cum debitis circumstantijs, magis laudabile est facere aliquid ex iuramento, quã sine illo: sed quidquid sit de iuramento, cõclusio D. Tho. in voto cõmuniter acceptatur, & esse de fide idẽ S. Doctor docet opusc. 17. c. 11. & opusc. 18. c. 12. & conclusio intelligenda est, dummodo opus votiũ fiat ex voto, idest ex relatione actuali, vel virtuali ad promissionem, in qua consistit substantia voti: alias etiam si quis habeat votum, non dicitur operari ex voto.

C

D

Hanc conclusionẽ probat D. Tho. multiplici ratione. Prima habetur in argumẽto sed contra delinpta ex illo, *rouete & reddne*: vnde sic colligit D. Tho. consiliũ est de meliori bono: sed Deus consulit facere votũ: ergo etiam consulit facere rem ex voto: ergo opus factum ex illo est melius, quàm sine voto. Et confirmatur: quia per illud opus sic factũ impletur duplex consiliũ: vnũ faciendi opus, alterum faciendi ex voto: quod si votum sit de re præcepta impletur præceptum, &

Vvaldens.

2

consilium, quod ex se melius est, quam solum præceptum implere. Secunda ratio in corpore art. Ille actus est nobilior, & magis meritorius, qui procedit à nobiliori virtute: sed Religio, cuius actus est votū, nobilior est, quam aliæ virtutes morales: ergo magis laudabile erit & meritoriū facere aliquid ex voto, quam ex alia virtute. Maiorē manifestat D. Tho. ex hoc, quod actus inferioris virtutis imperetur à superioris virtute, melior est & magis meritorius, sicut actus Fidei, & Spei, melior est, si imperetur à Charitate. Consequens autem huius rationis manifestat Diuus Thomas in actibus virtutum inferiorū ipsa Religione: v. g. ieiunare quod est actus abstinentiæ, & continere quod est actus castitatis sunt meliora, & magis meritoria, si fiant ex voto: quia sic iam pertinet ad diuinum cultum, quasi quadam Dei sacrificia: vnde August. in lib. de virgin. c. 8. sic ait, *Nec ipsa virginitas, quia virginitas est, sed quia Deo dicata est, honoratur, quam fouet, & conseruat continentia pietatis.* Circa quam rationem obserua, D. Tho. non ob id posuisse exemplum in operibus inferiorū virtutū factis ex voto, quasi censeat nō habere verum suam conclusionem in operibus superiorum virtutum ad Religionem; habet quidem verū saltem de bonitate extensiuā. Nihilominus posuit exemplum in actibus inferiorum virtutum: quia hi commodius, & certius imperantur à virtute Religionis.

3 Tertia ratio. Ille actus est nobilior, & magis meritorius, quo homo Deo se magis subiicit: sed quādo homo aliquid facit ex voto magis se Deo subiicit, quā si faciat sine voto: ergo magis laudabiliter, & meritoriē operat. Minor probatur: nā subiicit se Deo, nō solū quantum ad actum, sed etiam quantū ad potestatem, quia de cætero non potest aliud facere: sicut plus daret homini, qui daret arborem cū fructibus, quā qui daret fructus tantum. Qua similitudine vtitur Anselm. ca. 84.

Anselm. Quarta ratio. Ille qui operatur ex voto operatur ex maiore animi firmitate: etenim per votū volūtas immobiliter firmatur in bonū: ergo magis meritoriē: quia facere aliquid ex volūtatē firmata in bonum pertinet ad perfectionē virtutis, vt dicit Philosoph. 2. Ethic. c. 4. sicut etiā peccare mente obstinata aggrauat peccatum, & dicitur peccatum in Spiritum sanctum.

4 Ioann. Maior in 4. dist. 38. q. 4. tenet conclusionem D. Thom. sed rationes eius displicent illi, & primam impugnatur: quia sine voto possunt actus aliarum virtutum æquē referri

A ad diuinum cultum, sicut cum voto: ergo illa ratione nō probatur melius esse opus ex voto, sed melius esse opus relatum ad meliorem finem, vel ad plures actus virtuosos, quod valde diuersum est. Probatur antecedens: quia ieiunium spontaneū, & sine voto potest referri ad diuinum honorem: & virginitas potest consecrari Deo per firmum propositum sine voto. Respondetur, conclusionē, & rationes pro ea esse intelligēdas cæteris paribus: quo intellecto efficax est ratio D. Thom. Nam tota illa relatio ad cultum Dei, quæ potest fieri spontaneē in ieiunio, virginitate, & similibus, sine voto potest etiam fieri, & fit ex vi voti, si cum perfectione obseruetur, & ultra illam addit votū propriam quandā ordinationē religiosam, quam non habet actus absque voto factus, etiā si referatur ad cultum Dei: Nimirum seruare Deo fidelitatē, quæ in nulla alia relatione ad cultum Dei reperitur, nisi in obseruatione voti. Et idem colligitur ex tertia, & quarta ratione D. Thom. nempe quod per votum firmatur voluntas in bono proposito & perficit ipsum propositū, & consequenter opus eius. Hæc autē non reperiuntur in spontanea operatione operis supererogationis, etiam si referatur sine voto ad cultum Dei, quidquid dicat Maior.

C Eadem conclusio solet ab aliquibus probari: quia ommissio operis voto promissi est maius peccatum, quā si non esset promissū: ergo etiam facere illud est maius bonum: quia oppositorū debet esse proportionalis ratio, & quia maior malitia priuat maiori bonitate: & hæc ratio displicet etiam Maiori, sed immerito: quia si cætera sint paria bona est consequentia.

6 Quamuis conclusio D. Tho. sit certa secundū fidē, & cōmuni sensu Catholicorum approbata; nihilominus propter importunitatem hæreticorū argumentis impetenda est.

D Primò: quia non est melius operari ex præcepto: ergo nec ex voto. Antecedens patet: quia melius est opus cōsiliij quā præcepti, & ob id cōsilia dicuntur esse de meliori bono. Secundò, etiā iuramentū addit actui bonitatē Religionis, & tamen non propterea est opus excellentius implere voluntatē iuratā, quā simplicem: imò inter homines hoc posterius pluris æstimatur. Tertiò: quia bonitas actus moralis sicut augetur per libertatem, ita diminuitur per necessitatem. Hanc autē inducit votū circa opus votiuum; ergo valde diminuitur bonitas actus promissi per votū propter necessitatem impositam.

Ad argumenta hæc cōtinuò resp. Ad primum

mū negatur opera præcepta esse minus perfecta, quam ea, quæ sunt sub cōsilio, quin potius illa ex genere suo, & cæteris paribus meliora sunt: quia habent fructum obedientiæ, & maiorem connexionem cum charitate, & ideo à fidelibus imprimis exiguntur, ut patet ex illo Euangelij: *Si vis ad vitam ingredi serua mandata*. Cum ergo consilia dicuntur esse de meliori bono, non cōparātūr ad præcepta, sed ad alia bona illis repugnātia, ut superius ex Gersono me adnotasse memini. Quod si fiat comparatio ad præcepta, intelligenda est cum inclusione, non cum præcisione: id est melius est, consilia simul cū præceptis seruare, quā sola præcepta: ita D. Tho. opus. 17. cap. 6. Ad secundum argumentum respondetur. Si iuramentum fiat cum debitis circumstantijs, & ex speciali reuerentia iuramenti opus iuratum fiat, citra dubium magis laudabile, & meritorium est. Ad tertium nego votum minuere libertatē propriē loquendo, quia ratione libertas consistit in operandi indifferentia, sed solum inducit obligationē: quia non affert secum necessitatem repugnātem prædictæ indifferentiæ. Etenim obligatio cum perfecta indifferentia impletur, aliās præcepta dicerentur tollere, aut minuere libertatem: itaque votum non minuit libertatem indifferentiæ, licet minuat, vel tollat libertatem ab obligatione: priuari autem hac libertate propter Deum valde laudabile, & meritorium est. Vnde August. epi. 45. *Non est, inquit, gratulabunda libertas, qua fit, ut non debeat, quod cum lucro redditur*. Et addit D. Thom. in artic. 4. præced. ad primum, quod sicut in Deo & beatis necessitas non peccandi non est diminutio libertatis: ita etiam necessitas firmatæ voluntatis per votum non minuit perfectionem libertatis: est enim quia si quædam participatio necessitatis beatorū: de qua dicit Augustinus epist. cit. *Felix necessitas, quæ ad meliora compellit*, & Vvaldens. ubi supra: *Ligamento confirmationis in Hierarchia cælesti, correspondet Sacramentum voti*. Videndus est: quia egregiē prosequitur quo modo vinculum voluntatis, quod illam frænāt, & in officio continet, non sit contra libertatis perfectionem, sed ad egregiū eius auxilium pertinet.

Obijciēt quis D. Prosp. in secundo de vita contemplatiua dicentem: *Sic abstinere, vel ieiunare debemus, ut non nos necessitati ieiunandi subdamus; ne iam non deuoti, sed inuiti rem voluntariam faciamus*. Respondet D. Thom. ad 1. D. Prosperū loqui de necessitate coactionis, & fortasse inuehitur aduersus

A cos, qui temerē & indiscretē vout, & postea inuiti votum frangunt. Circa secundum argumentum est

DISPUTATIO VNICA.

An pœnitere de voto facto sit peccatum?
& quale?

A N C dubitationem mouet Caietanus circa solutionem ad secundum, quam benē resoluit, licet Sotus, lib. 7. q. 2. art. 4. ad secundum, illum obscuritatis arguat: sed quidquid sit de obscuritate pro decisione præmittendum est: pœnitentiam circa votum emissum referri posse, vel ad propositum seruandi promissū, vel ad applicationem animi ad vouendum, ita ut qui vouit pœniteat se vouisse, quamuis habeat firmum propositum adimplendi promissum: vel potest referri ad opera ipsa, quæ fecit ex voto, ut si quis pœniteat se multos annos in Religione vixisse, multaque bona opera fecisse. Quo supposito dico primò. Qui ita pœnitet de voto, ut intendat illud nō adimplere, regulariter peccat mortaliter contravotum. Dixi regulariter: nam si transgressio est, & propositum non implendi circa materiam leuem erit tantum veniale. Probatur: quia talis pœnitudo includit propositum non seruandi votum: at tale propositum est peccatum mortale contra obligationem voti, etenim transgressio, & propositum eius eandem malitiam habent.

Dico secundò. Qui pœnitet de voto facto, ita tamen ut habeat propositum illud adimplendi, per se loquendo non peccat. Hæc assertio est communis, & D. Thom. in articulo in solutione ad secundum. Probatur: quia hæc pœnitudo non est de obiecto prohibito ex vi obligationis voti: ergo per se non est peccatum contra votum. Antecedens patet: quia votum solum est promissio faciendi hanc, vel illam rem, non autem est promissio gaudendi semper, aut nunquam dolendi de voto facto: ergo si dolor non sit tantus, ut excludat voluntatem adimplendi promissum, non est contra votum: imò neque ex genere suo contra nullum præceptum: nullum enim de hac re expressum inuenitur.

Dico tertio. Implere votum cum tristitia de voto emissio, & eius obligatione per se loquendo nullum peccatum est. Hæc est D. Thom. in eadem solutione ad secundum. Et probatur: quia nullum reperio præceptum,

D. Tho.

August.

August. -
Vvaldens.

Prospe.

Caiet.
Sotus.

2

3

contra quod sit huiusmodi poenitudo. Dixi per se loquendo: quia per accidens hæc poenitudo potest esse mala, & voto contraria, videlicet, si ratione illius constituatur homo in morali periculo non implendi votum, quod periculum pensandum est: quia hæc, quæ displicent voluntati facile omittuntur, & difficile fiunt integræ, ac perfectæ, & ideo timendum est ne misceatur aliqua culpa cum ea poenitentia. Qualis autem illa sit ex circumstantiis personæ, & qualitatis materiæ libranda est. Egregie Caietanus in-
Caieta. quiens in votis leuioribus, & temporalibus, facilius posse haberi hanc poenitudinem sine illo periculo: quia pro aliquo tempore, & in vno, vel alio actu non erit admodum difficile illam poenitentiam abijcere, ita ut non impediat, nec retardet ab integra obseruatione voti: at verò in votis grauioribus ac perpetuis, cuiusmodi sunt Religionis, & castitatis plus periculi est: & ideo facile potest admisceri aliqua culpa saltem venialis, & hoc peccatum non erit directè contra votum, sed præter modum debitum eius. Iuxta illud Apostol. *Non ex tristitia, aut ex necessitate: bilarem enim datorem diligit Deus.*

Dices. Si per se loquendo nullum est peccatum, ex parte obiecti, est ne actus bonus? Respondetur ex obiecto nequaquam, sed potius dolor de bono actu iam facto, erit vel indifferens, vel male sonans: imò regulariter erit actus inualus, aliquando tamen posset honestari, si rationabilis causa de nouo occurreret, ob quā meritò iudicaretur fuisse magis expediens non nouisse.

4 Dico quartò. Opus factum ex voto cum illa tristitia, & poenitudine, dummodo adiit propositum seruandi promissum, adhuc est magis meritorium, quàm si non fieret ex voto: ita D. Thom. expresse in solutione ad secundum. Dico vltimò. Poenitere de voto quantum ad opera, quæ quis fecit adimplendo votum, aliquando est peccatū mortale, aliquando veniale, aliquando nullum est peccatum. Explicatur assertio. Nam potest contingere, ut aliquis doleat de bonis factis ex voto, hoc est, poenitet se fecisse illa opera, ad quæ ratione voti tenebatur, & ista poenitudo citra dubium peccatum mortale est: quia est de re necessaria ad salutem, & est dolere de præterita impletione voti: quod ex genere suo mortale est. Secundo potest quis dolere de bonis operibus factis ex voto, non tamen præsupposito voto, ut cum quis dolet se professum esse, & tot annos in Religione vixisse, & continentiam

A seruasse, qui dolor propriè non est de voti obseruatione, sed de applicatione animi ad votum, & sic potest esse peccatum veniale, vel nullum iuxta doctrinam traditam in prioribus assertionibus.

ARTICVLVS VII.

Utrum votum solemnizetur per sacri ordinis susceptionem, & per professionem ad certam regulam?

Summa Articuli.

PRIMA conclusio. Solemnitas voti attenditur secundum aliquid spirituale, quod ad Deum pertinet, scilicet secundum spiritualem aliquā benedictionem, vel consecrationem.

Probatur. Solemnitas vniuscuiusque rei adhibetur secundum illius rei conditionem, etenim alia est solemnitas militiæ, quæ consistit in apparatu armorum, alia est solemnitas nuptialis in apparatu sponsi, & sic solemnitas voti debet esse illi proportionata: sed votum est promissio facta Deo: ergo eius solemnitas debet attendi secundum aliquid, quod ad Deum pertineat. Secunda conclusio. Hæc solemnitas adhibetur in professione certæ regulæ, & in susceptione sacri ordinis. Probatur ex Dionysio lib. de Ecclesiastica Hierarchia cap. secundo. Item solemnitates non consueuerunt adhiberi, nisi quando aliquis totaliter mancipatur alicui rei, ut patet in solemnitate matrimonij, sed per professionem homo renuntiat seculo totaliter, & per susceptionem sacri ordinis mancipatur cultui diuino: ergo per hæc debet solemnitas voti celebrari.

Inter alia, præcipuum motiuum, quod me ad scribendum isthæc commentaria compulit, illud fuit, ut multa, quæ meditatus fueram circa statum Religiosum concernentia, in gratiam Religiosorum in lucem ederem: & ideo post commentationem quaestionis de obedientia, in qua prædictus status fundatur, tractatum integrum de concernentibus personas Religiosas decreui affi-

Dionys.

affigere, quare vt ornatior, absolutior, ac locupletior prodeat, aliqua, quæ circa hunc articulum, & vndecimum sequentem D. Thomas, & eius interpretes discutiunt, in locum commemoratum copiose disputanda relinquo.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum illi, qui sunt alterius potestati subiecti, impediuntur à vouendo?

Summa Articuli.

Conclusio est. Qui sūt subditi alterius potestati, de his in quibus subdūtur, nō possunt firmū votū emittere, nisi de consensu illorum, quibus subduntur. Probatur cōclusio. Nullus potest aliena distrahere, vel promittere sine voluntate formali, vel interpretatiua domini: ergo nec subditi de his, in quibus subduntur, possunt aliquid firmiter Deo promittere sine superioris consensu.

D. Tho. Duo sunt (vt colligitur ex D. Thom. in corp. sequētis articuli) quæ homines inhabiles reddūt ad vouendū. Alterū prouenit ex rationis defectu & libertatis, ratione cuius promissio, in qua diximus votū essentia liter cōsistere, desinit esse actio humana, seu deliberata: quia is, qui sic promittit nō habet verū dominiū supra actionē suam: cū illud fundetur in ratione, & liberi arbitrij facultate: de hoc impedimēto agit D. Tho. ex professio art. sequenti. Alterū impedimētū prouenit ex defectu dominatiuæ potestatis supra rē votiuā, ad hoc enim, q̃ promissio aliqua valida sit, & firma nō sufficit eū, qui vouit plenā habere rationis, & liberi arbitrij facultatē, sed vltra hoc necessū est, vt verū habeat dominiū, & pleno iure possideat rem, quā vouit: nullus enim potest (vt optimē dixit D. Tho. in art.) id alicui firmiter promittere, quod nō est in eius, sed alterius potestate: & de hoc impedimento differit D. Thom. in præfenti.

2 Secundò aduertere oportet, superiores, quibus alij subdūtur esse in multiplici differentia: Quidā habent iurisdictionis polyticā potestatem: siue illa spiritalis sit, vt ea, quā habet Pōtifex, siue Episcopus supra subditos seculares: siue potestas sit ciuillis, vt ea, quā habent Reges, & Principes seculares erga subditos. Quidā dominatiuā habent po-

A testatē, vt herus supra mancipiū. Quidā vero vtrāq; simul gaudēt potestate: vt Prælati Religiosorū supra sibi subditos Religiosos. Quādo ergo docet D. Tho. votū emissum ab eo, qui est in alterius potestate, non esse firmū sine superioris consensu, nō de quocunque superiori intelligendus est, sed de illo tantum, qui dominatiuā habet potestatem supra rem promissā: quia si solum attendamus iurisdictionis potestatem, siue ciuilem, siue Ecclesiasticam adhuc manet dominium, & plenum ius in subditis, respectu rerum suarum: poterunt ergo de his nō solum validē, sed & firmiter vota emittere, quātumuis alterius sint subiecti potestati.

DISPUTATIO VNICA.

An subditus licitē possit absque superioris consensu votum emittere?

Pars negatiua probari videtur ex D. Tho. in art. ex quo tale deducitur argumentū. Nulli licet promittere, quod facere non est in eius potestate: sed quādo quis est alterius potestati subiectus, quātū ad id in quo subijcitur, non est suæ potestatis facere quod maluerit: ergo subditus in eo quod subditus non potest id licitē promittere, quod adimplere sine alterius consensu non est in eius potestate. Confirmatur: nā subditus, v. g. Religiosus totaliter est sub Prælati potestate, ita quod nec velle habet, nec nolle: ergo non licet ei votū emittere sine superioris consensu. Confirmatur secundò ex ca. monacho, 20. q. 4. vbi habetur non licere monacho vota emittere sine superioris cōsensu, quod si emisit frangenda esse. Secundò. Onus Religionis est graue nimis; nam præter tria vota essentialia habent Religiosi orationē continuā, silentium perpetuum, ieiunia, vigiliās, & alia innumera his similia: ergo non expedit, imò neq; licet monachis se votis amplius onerare, quibus impediuntur, & inhabiles fiāt ad obseruantia cōstitutionū, & regulā. Tertio; votū solēne Religionis; extinguit omnia vota ante illud emissā: quia in se claudit illa: ergo eadē ratione impediētur vota in futurū emittēda, vt pote iam in voto solēni inclusa, sicut & præterita. Quartò; vota subditorū emissā sine superioris cōsensu sunt inualida: ergo illicita. Probat. cōsequētia: quia cōtra rationē est votū emittere, quod de se non est inductiuum alicuius obligationis: cū de ratione voti sit obligatiōē inducere. Antecedēs

probatum primo, nam Religiosi, v. g. nihil habent proprium: ergo votum ab illis emissum de aliquo concedendo est omnino inualidum, & illicitum: quia si quis promittat facere elemosinam de re non sua votum est omnino inualidum. Idem argumentum fieri potest de vxoribus, filiis familiis, & seruis respectu bonorum, de quibus non habent liberam administrationem, in his alterius subduntur potestati: ergo nec valide, nec licite possunt votum emittere. Prob. secundo idem antecedens. Votum subditi, v. g. vxoris vel Religiosi, est onerosum viro, aut superiori, & in prauiudicium eorum: ergo inualidum & illicitum, est enim veluti de re alterius. Antecedens probatur ex D. Tho. solutione ad 1. ubi loquens de Religioso habet: *Nullum est tempus exceptum, in quo non possit Prælatus eum in alio occupare*: ergo quodcumque votum emissum sine superioris consensu est in eius prauiudicium: quia omnis adimpletio voti tempus aliquod requirit.

4

Richar.
Maior.
Angelus.

His argumentis moti Richard. in 4. dist. 38. art. 4. q. 1. Maior. q. 2. dub. 1. Angelus, verb. *votum*. 2. n. 5. existimant, subditos non posse sine superioris consensu licite aliquid vouere; quod si vouerint, votum esse inualidum (maxime emissum ab impuberibus) existimarunt quidam relati à Glossa in ca. *mulier*. 22. q. 2.

Pro decisione huius difficultatis aduerte primo, votum aliud esse personale, vt votum ieiunij, orationis, castitatis, &c. aliud reale, vt votum de elemosyna pauperi conferenda: aliud mixtum, quod vtrumque inuoluit, vt votum emissum de peregrinatione facienda, includit aliquid personale, nempe, quod voues iter faciat, & aliquid reale, nimirum sumptus itineris; quare merito mixtum appellatur. Secundo, quoniam in presenti de Religiosis præcipue sermo instituitur adnotandum cum D. Tho. solutione ad tertium & Caietan. §. circa conclusionem ipsam: omne votum Religiosi habere pro materia eius operationes: vnde consequens fit, quod Religiosus (si propositio D. Thom. ad tertium quando ait: *Religiosus subditus est Prælati, quantum ad suas operationes secundum professionem regulæ*, intelligatur vniuersaliter de omni opere Religiosi) nullum votum firmum sine superioris consensu possit emittere. Tertio aduertendum cum eodem D. Tho. quodlib. 10. q. 5. art. 10. ad 3. Religiosum subditum esse Prælati suo quantum ad generale dispositionem vite, non vero quoad omnes actus in particulari: & in primo differt à secularibus:

D. Tho.
Caietan.

A nam ipsi solū tenentur obedire superioribus quantum ad aliquos actus speciales, non quantum ad generalem dispositionem vite. Qui verò sint actus isti, in quibus subditus Religiosus non tenetur superioribus obedire, non explicat D. Tho. in particulari, solū supponit in principio illius articuli ex comuni omnium consensu, non teneri obedire in his, quæ sunt contra Deum, contra regulam, vel quantum ad ea, in quibus Prælatus non habet facultatem dispensandi: similiter in his, quæ sunt arctiora quam regula, obedire non tenetur, quauis tunc obedire obediencia sit perfecta: de quo latius infra in materia de obediencia. Modo breuiter cum domino Caietan. & Aragonio in presenti, & Soto, 7. de iust. q. 3. art. 1. dub. 2. varias distinguimus operationes Religiosi, de quibus in dubium verti potest, an sint debita materia voti? Aliæ sunt actiones, quas subditus exercere tenetur sub præcepto, vt recitare Horas Canonicas, colere Deum, ipsum diligere, &c. Quædam, quæ à superioribus, siue per constitutiones, siue per regulam, siue per speciale mandatum proponuntur subditis obseruanda, vt ieiunare, silentium locis ac temporibus statutis obseruare, &c. Aliæ sunt, quasi indifferenter ad statum religiosum pertinentes, quatenus nec cadunt sub regula, neque per illam inhihentur: quia possunt alias cadere sub consilio. Aliæ sunt actiones honestæ quidem secundum se, prohibita tamen absolute fieri, quibusdam appositis circumstantiis: vt orare secundum se licitum est, & laudabile, aliquando tamen prohibitum in tali vel tali occasione. Similiter macerare corpus, opus est poenitentia, contingit tamen aliquando prohiberi, ne fiat sine superioris consensu. Vltimo tandem sunt actiones, quæ ad supererogationem pertinent, & omnino sunt supra regulam, vt transitus ad arctiorem Religionem.

5
Aragon.
Sotus.

D Dico primo. Reale votum religiosi de bonis, quæ non sunt sub libera eius administratione, omnino est illicitum, & inualidum. Dixi, de bonis, quæ non sunt sub libera eius administratione: Nam si inferior Prælatus, v. g. Prior, cui commissæ sunt administratione bonorum temporalium sui Conuentus, promittat Deo se elemosinam futurum de bonis, quæ communiter solent erogari in Conuentu in subsidium pauperum, votum erit licitum, & validum, quoadusque superior Prælatus contradixerit. Similiter si subditus promittat aliquid dare pauperibus de bonis, quorum usus sibi à superiori-

6

rioribus permissus est, promissio est licita, subintellecta tamen conditione affirmatiua; si Prælatus concesserit facultatem: quia cum non habeat verum dominium super hæc bona, illa distrahere non potest, nisi obtenta prius à superiori facultate. Conclusio ergo sic intellecta clara est, vix aliqua indigens probatione: quia si secularis votum emittat de facienda eleemosynæ bonis non proprijs, sed alterius, potius risu, quam laude dignum esset huiusmodi votum: ergo idem potiori iure dicendum est de voto religiosi volentis ad libitum disponere de bonis Conuentus suæ curæ nullo modo commissis. Assertio extendenda est ad alios subditos: puta vxorem, seruos, filium familiæ respectu bonorum, quæ non sunt sub eorum administratione: de illis enim nequeunt disponere; si verò quæ sint alia bona sub eorum dominio, vt castrensia, respectu filij, de his validè votum emittere nil vetat.

Dico secundo. Vota religiosi de seruandis constitutionibus, & regula, licet valida sint, & licita, non tamen absoluta, sed necessario includunt conditionem negatiuam, *Nisi Prælatus contradixerit*. Idem dico, quādo votum est de bonis supererogationis, quæ nec inhibentur per regulam, neque per eandem præcipiuntur. Primam partem huius conclusionis negat Suarez 2. tom. de Relig. lib. 3. cap. 6. num. 6. sed eam expresse tenet Caiet. hic in solutione ad tertium. *§. Circa conclusionem autem:* & probatur primo. Talia vota nisi præfatam conditionem includant, sunt in præiudicium Prælati, & potestatis ipsius: ergo vt valida sint, & licita necessario illam debent includere. Consequentia supponitur, & antecedens probatur: quia Prælatus habet potestatem faciendi, quod aliqua actio, aut omisio illicita, quia contra regulam, fiat licita subdito dispensando in regula: v. g. illicitum est alicui ieiunium frangere, quando secundum regulam ieiunare tenetur: quam tamen omisionem ieiunij, potest Prælatus dispensando in constitutione efficere subdito esse licitam: sed si subditi votum de ieiunando, quando secundum regulam ieiunare tenetur, validum esset, & firmum nulla adhibita conditione, quantumvis Prælatus dispensaret in regula, omisio ieiunij esset illicita huic, qui vouit: ergo votum religiosi emissum absolute, nulla adhibita conditione, derogat Prælati potestati; secundum quam potest quod secundum se est illicitum,

quia contra regulam, licitum facere, dispensando in ea. Secundo probatur idem antecedens: quia Prælatus potest dispensando in regula præcipere subdito actum prohibitum per eam; at si votum subditi de seruando eo, quod in regula continetur, esset omnino validum, nullam includens conditionem, non posset illum præcipere: ergo huiusmodi votum derogat superioris potestati, & consequenter inualidum est, nisi præfatam conditionem includat.

Sed obiecit Suarez contra hanc rationem: stante obligatione regulæ non potest Prælatus hos actus prohibere, cum non sit illi concessa potestas in destructionem, sed in ædificationem: & licet Prælatus possit dispensare, subditus non cogitur dispensationem admittere: ergo stante voto illud obseruare tenetur. Et præterea, quia quando Prælatus potest præcipere actum contrarium regulæ, iam in eo casu cessat obligatio regulæ: & tunc actus contentus in regula, non est illa materia voti, de qua est præfata difficultas.

Contra tamen procedit argumentum Caiet. quia opera illicita, quia contra regulam, quæ potest Prælatus facere licita dispensando, subsunt Prælati potestati, & supposita dispensatione potest præcipere eorum operum executionem in ordine ad ea, quæ sunt secundum regulam, & subditus ei tenetur obedire; quia Religiosus non solum subditur Prælati quoad operationes & omisiones expressas in regula, sed quoad eas omnes, quæ ad contenta sub regula possunt rationabiliter ordinari; at nihil est in regula dispensabile à Prælati, quod dispensatum non valeat ad ea, quæ sunt secundum regulam rationabiliter ordinari: ergo in omnibus his tenetur facta dispensatione subditus obedire: alioquin continua esset inter subditum, & Prælatum disceptatio; an subditus hoc facere, vel illud omittere teneretur. Quod si in his subditur superiori, non posse de illis firmum votum emittere, manifestum erit: & hinc soluta manet prima obiectio Suarez. Ad secundum dico, eo ipso, quod aliquis actus contentus in regula est dispensabilis; de licito potest fieri illicitus à Prælati, si præcipiat actum contrarium, & ordinet illum ad ea, quæ sunt secundum regulam: & consequenter votum religiosi cadens supra talem actum contentum in regula non est absolutum, sed includit conditionem negatiuam, nisi Prælatus contradixerit, aut prohibuerit: quod

Suarez.

8

7

Suar.

Caiet.

Prælati facere potest secundum ordinariam eius potestatem: contra quam constat omne votum subditi esse infirmum.

Secundam partem nostri asserti tenet Suarez loco citato, num. 7. & habetur in D. Thom. & Caieta. hic: probaturque ratione articuli in corpore, & ad tertium. Nullus potest se voto firmiter obligare in his, in quibus alteri subijcitur sine superioris consensu; sed Religiosus subditus est Prælato, in quolibet supererogationis opere: potest enim Prælati suo subdito quodlibet huiusmodi opus inhibere: tum, quia istæ operationes, vel omissiones possunt in obseruantiam regulæ rationabiliter ordinari: in quo directè, & per se Religiosus subditur superiori: tum, quia nullum est tēpus exceptum (vt inquit D. Thom.) in quo non possit Prælati eum circa aliud occupare: ergo Religiosus non potest in his se per votum firmiter obligare sine superioris consensu. Ex hac ratione efficax desumitur argumentum ad hominem contra Suarez, pro prima parte conclusionis. Votum religiosi de actu supererogationis non est firmum sine superioris consensu, vt probauimus, & admittit Suarez: sed votum de seruandis, quæ in regula continentur est supererogationis votum, quando est de his, quæ sunt dispensabilia à Prælato: ergo. Minorem probat Caieta. quia tale votum est de his, quæ sunt licita religioso ex dispensatione, & ad quorum opposita potest cogi à Prælato dispensante cum eo.

Dico tertio. Votum religiosi de his, quæ sunt necessaria ad salutem æternam consequendam, siue votum vitandi ea, quæ sunt peccata venialia: vt non dicere verbum ociosum, aut mendacium iocosum, &c. non est firmum sine superioris consensu, sed necessariò includit conditionem negatiuam: *Nisi Prælati contradixerit*. Contrarium docet Caiet. in fine articuli, quem secuntur aliqui recentiores citantes pro hac sententia D. Thom. art. 12. ad secundum. Sed immeritò, nam potius ex præfato testimonio nostram colligo assertionem. Pro quo aduertendum D. Thom. in principio illius solutionis referre quorundam opinionem asserentium, Prælatum posse pro libito dispensare in votis subditorum; cuius rationem assignabant: quia in quolibet voto includitur conditionaliter voluntas Prælati. Hos tamen impugnât D. Thom. docens, aliud esse loqui de Prælato, qui non est dominus, etiam si spiritalis Prælati sit; aliud

A de eo, qui est dominus. Nam si loquamur de Prælato absolute, sicut loquitur D. Tho. in illo articulo, falsum est includi eius voluntatem conditionaliter, in quolibet voto inferioris: si tamen sermo sit de Prælato, qui est dominus; libenter admittit D. Tho. eius voluntatem includi in quolibet inferioris voto: nam postquam retulit illa verba: *In quolibet voto includitur conditionaliter voluntas Prælati superioris*: quæ præfati Autores vniuersaliter intelligenda esse arbitrabantur: postea ex propria sententia subiungens ait: *Sicut supra dictum est* (articulo videlicet 8.) *quod in votis subditorum, putà serui, vel filij, &c. intelligitur conditio, si placuerit patri, vel domino; vel si non renitentur*: ergo in doctrina D. Thomæ asserendum est vota, subditorum existentium sub dominio includere præfata conditionem. Secundo probatur. Nam in istis votis duo vincula reperiuntur: alterum pertinens ad virtutem, supra cuius actum cadit votum: vt si votum sit de non furando, quod pertinet ad iustitiam. Alterum vinculum est ipsius voti pertinens ad Religionem. Hoc autem secundum vinculum liberum est omnino subdito: ergo Prælati potest illud prohibere, tanquam verus illius dominus: ac per consequens votum commissum in tali materia necessaria semper intelligitur cum prædicta conditione, si Prælati non contradixerit.

Sed obijcies. Religiosus potest pro suo libito, quodcunque opus bonum, & honestum exercere: dummodo non sit contrarium regulæ, aut statui religioso: sed votum emittere de seruandis præceptis, & vitandis his, quæ sine peccato nequeunt exerceri, est opus bonum, & honestum, nullo modo contrarium statui religioso: imò valde conducens ad augendam eius perfectionem: ergo, &c. Secundo. Si aliqua ratione huiusmodi votum non esset absolute validum, & firmum, ea esset; quia religiosus impeditus est, ne voueat ratione obedientiæ Prælato debitæ: at hæc obedientia nõ impedit: quia tale votum non est de his, quæ cadunt sub potestate Prælati, cum sit circa materiam necessariam præceptorum; quorum opposita non valet præcipere, nec dispensare Prælati: ergo absolute erit firmum. Respondetur tamen ad primam obiectionem, illam efficaciter conuincere, votum sic à religioso emissum, & licitum esse & validum, statimque ac emissum est obligare; non tamen probat, illud esse omnino firmum;

9
D. Thom.
Caieta.
Suarez.

10

Caieta.

11

firmum, sine cōditione negatiua in illo inclusa. Nam sicuti quando subditus orat, aut ieiunat liberè potest à Prælato impediri, sic quando religiosus vouet in materia necessaria præceptorum, poterit, quantumuis sit opus bonum, à superioribus impediri: & ideò huiusmodi votum semper includit conditionem negatiuam: nisi Prælatus renuat. Ad secundam obiectionem cōcedo maiorem, & nego minorem. Ad probationem distingo antecedens: nō est de his, quæ subduntur Prælato, quantum ad vinculum Religionis, nego antecedens: quātum ad materiam, transeat. Itaque quamuis materia sit omninō indispensabilis à Prælato: & ex hac parte sit extra ipsius potestatem: tamen quod subditus in hac materia se voto obliget, cadit supra potestatem illius: quia religiosus per totum solemne Religionis tradit se totum Prælato, & omnes operationes deinceps faciendas: excipio tamen cum communi Theologorum, ac Iurisperitorum sententia votum religiosi de transeundo ad altiorē, & arctiorem Religionem: quia respectu illius Prælatus dominium non habet. Et si obijciat quispiam. Transitus ille ad arctiorem Religionem, licet non sit Prælato subditus absolutè, tamen qua ratione inducit Religionis vinculum subijcitur illi: ergo includit conditionem negatiuam, sicuti diximus ob eandem rationem vota in materia necessaria illam includere. Nego tamen consequentiam, quia materia talis voti omninō exuperat dominiū Prælati, etiā quantū ad vinculum, quoniam est alterius Religionis; & de re in qua certū est secundū iura proficere in vita spiritali. Vnde in c. *Lacet*, de regular. statuitur religiosum nō subdi superiori in transitu ad arctiorem Religionem, neque dependere ab eius cōsensu: quia cum professio religiosi sit ad perfectionē eius ordinata, non debet bonū maius religiosi, & profectū impedire, impediret autē, si subderet religiosum Prælato in præfato transitu ad arctiorem Religionem.

Dico quartò. Si religiosus voueat aliquid prohibitum siue in communi, siue in particulari (dummodo non sit de his, quæ prohibentur in regula) tale votū licet sit licitum, non tamen est firmum absolutè, sed includit conditionem affirmatiuam, si Prælatus consenserit, vnde donec cōsentiatur, non tenetur exequi quod promissit. Probat. Votū debet esse de re licita, & quæ sit opus virtutis; sed quandiu reseat prohibita nō est

A actus virtutis, nisi prius fiat super illā dispensatio; intelligitur ergo in eo voto cōditio affirmatiua, si Prælatus cōsenserit. Dixi, dummodo nō sit de his, quæ prohibentur in regula: quia si religiosus voueat aliquē actum, quantumuis bonū, prohibitum tamen per regulā, tale votum nullū est simpliciter, & absolutè, nullamque obligationē inducit: quia vt votū sit validum debet esse de meliori bono: sed seruare regulam, & vniuersaliter omnia, quæ in regula cōtinentur simpliciter subdito melius est, quā oppositū: ergo votū de actu cōtrario regulæ omninō est inualidū. Confir. In secunda assertionē diximus votū de seruanda regula, cū omnibus quæ in regula cōtinentur, esse validū, quāuis subintellecta conditione negatiua, nisi Prælatus renuat: ergo votum de actu cōtrario his, quæ sunt in regula, per se nō est validum.

Dices. Prælatus potest dispensare in his, quæ sunt secundū regulam: imò & illa prohibere, & opposita præcipere, vt latius adnotauimus dicta secunda cōcl. ex Caiet. ergo subditus potest votū absolutè emittere de actu cōtrario regulæ, includens tamen cōditionem affirmatiuā, si Prælatus cōsenserit. Neg. consequ. per se loquendo. Quia si Prælatus solum dispense in regula nō præcipiens actū contrarium, melius est subdito absolutè, & simpliciter regulam obseruare, quā vt tali dispensatione; & ideò votum de actu cōtrario regulæ, si Prælatus dispensauerit, nullum est, quia de minori bono: at si cōditio esset, si Prælatus prohibuerit actū contentum in regula præcipiens contrarium, quando rationabiliter iudicauerit cōtrarium actum ordinari in finem regulæ: præfata obiectio non procedit contra nostram assertionem: tum, quia diximus esse intelligendam per se loquendo; & obiectio procedit suppositis quibusdam circumstantiis raro, & per accidens contingentibus: tum, quia in hoc casu votū non esset de actu contra regulam, sed secundū illam: aliàs non caderet sub præcepto Prælati.

Sed meritò dubitabis cū Caiet. & alijs, an quando Religiosus emittit votum, teneatur illud notum facere Prælato? an sufficiat licentiā petere ad opus promissum subticendo votum? Dico primo. Votum religiosi tātum includens conditionē negatiuam, nisi Prælatus renuat, cōtinuò obligat illum in conscientia antequā indicet superiori. Probat. quia tale votum est de actu virtutis, & de re, quæ est in potestate vouētis: ergo conti-

13

14

An Religiosus emittens votum teneatur illud manifestare Prælato.

12

continuò obligat in cōscientia. Minor probatur: nā superior quandiū rem licitam nō prohibet; interpretatiuē saltem cōcedit inferioribus facultatem, & vsum illius rei nō interdicta: præterea tale votum & executio eius nō lædit superioris potestatem: ergo statim obligat in conscientia. Dico secundo. Si votū includat cōditionem affirmatiuā, scilicet, si Prælatus cōsenserit; tenetur qui votū emisit superioris cōsensum requirere, antequam sit in mora soluendi: nisi forsitan subditus nollet expresse ad huiusmodi facultatem petendam se voto adstringere: tunc enim iuxta intentionē vouētis iudicādū esset. Probatur. Promissio Deo facta nō debet esse vanā, aut ridicula: at nisi inferior requireret superioris cōsensum, vanā esset, & ridicula: ergo ad id ex vi voti obligabitur antequam sit in mora soluendi. Confirm. quando inter homines fit aliqua promissio, quæ ad sui impletionem exigit alterius cōsensum; semper intelligitur obligatio aliqua, saltem virtualis in promittente ad requirendam huiusmodi concessionem: nam qui promittit finem, mediū etiā ad illū moraliter requisitū promittit: quale in præsentī est petere superioris cōsensum ad faciendū opus promissum, pendens ex libera eius cōcessionē. Dico tertio. Si votum à principio fuit de re nō prohibita, & postea prohibetur à Prælato, durante tali prohibitione excusabitur religiosus ab impletionē voti. Proba. Tūc materia voti facta est illicita: ergo nō licet illā in Dei cultū ordinare.

15 Dicet quispiam, tenebitur saltem Prælato votū indicare: quia si Prælatus subditi votū circa materiam illā preiudicasset, forsitan nō prohibuisset illā; aut post inhibitionē facile concederet facultatem. Nēgo tamen antec. quia ex quo cessat obligatio voti per subtractionem materiæ, nō tenetur subditus indicare votum superiori: quia tunc solum indicatione opus est, quando votum obligat ex vi sua ad executionem operis promissi; nō verò quando cessat obligatio voti, vt contingit in præsentī casu; & præterea, quia de obligatione voti, iudicandū est per se loquendo, secundum conditionē, in qua reperitur vouens tempore emissionis voti: at tunc facultatem petere, aut votum indicare non erant media necessaria ad executionem operis promissi: quia pro tunc erat opus virtutis: ergo ex vi voti facta prohibitione, non tenetur votum manifestare Prælato, nisi speciali intentione vellet etiā ad id se voto adstringere.

16 A Dico quartò. Ex vi voti præcisē nō tenetur religiosus indicare votū superiori, sed satisfacit obligationi; si facultatem petat operis exequendi. Probatur. Ex vi voti tantum obligatur ad eleemosynam faciendam v.g. vel ad peregrinandū, si Prælatus cōsenserit: ergo satisfaciet obligationi, si petat Prælati cōsensum. Admonet tamen Caiet. & cōmuniter omnes securius esse votū indicare: nam Prælati multa negant absolute, quæ aliās cōcederent, si scirent Deo esse promissa, & quia indicare votum Prælato est medium cōuenientius ad obtinendam facultatem à Prælato operis exequendi. Dicit quispiam. Hæc nō solum cōuincunt esse securius indicare pollicitationem, sed esse omninò necessarium: id existimauit Sot. li. 7. de iust. q. 3. art. 1. sed immerito; quia ex vi voti nō tenetur religiosus summam adhibere diligentiam, vt facultatem obtineat: sed quæ regulariter adhiberi solet; & per se includitur in conditione apposta, videlicet, peregrinabor, si Prælatus cōsenserit: at in hoc per se solum includitur obligatio petendi facultatem ad opus promissum. Quid si semel petitam licentiam negauerit tenebitur ne eandem licentiam iterum petere ad opus promissum? Respondetur cum Caiet. d. art. 8. & in Sum. verb. *Votum*, teneri subditum eam licentiam petere, quoties prudētia dictauerit esse petendam, nisi forsitan votum esset emissum ad tempus: quia tunc transacto tempore; cessat totaliter obligatio voti.

17 Vltimò aduerte, quod voto semel emissio obtenta superioris facultate, si Prælatus eam reuocet facultatem, subditus tutus manet in conscientia; id adnotauit Caiet. & si ne dubio verissimum est: tum, quia subditus semper est sub dominio Prælati; & nūquam acquirit verum dominium rei promissæ: ergo si Prælatus reuocet facultatem factum tenebitur tum quia, etiam si Prælatus concesserit facultatem, potest non habere ratum, quod placuerat: ergo tunc subditus manet liber. Doctrina hæc habetur expressa Numer. 30. sacro eloquio dicente: *Quod si maritus reuocauerit cōsensum, portabit ipse iniquitatem suam: vxor verò rea voti non tenebitur.*

Quæ diximus de subditis religiosis, ad alios quoscuq; subditos sunt vniuersaliter extendenda; putà ad coniugatos, filios familiās, & seruos, quantum ad eas actiones, in quibus non sunt sui iuris: sed sub aliorum dominio sunt quoad eas cōstituti. De quibus

Sotus.

Caiet.

Num. 30.

bus non possunt firmiter, aut etiam valide votum emittere, nisi subintellecta conditione, vel negatiua, vel affirmatiua, iuxta diuersitatem materię: de alijs verò actionibus, in quibus sunt sui iuris, valide, & firmiter vota emittunt.

18

Ad argumēta in principio disputationis respōd. Ad 1. desumptū ex doctrina D. Th. cōvincere nullum votū subditi, in eo, quod subditur superiori esse firmum sine superioris consensu: sed omne includere cōditionem, vel affirmatiuam, vel negatiuam, qua supposita votum & licitum, & obligatoriū est. Pariter ad confir. respond. nō enim subditus religiosus ita est sub alterius potestate, vt nihil licitē faciat, nisi sibi à Prælo specialiter iniungatur: sed eatenus dicitur propriam resignasse voluntatem, quatenus nihil potest licitē contra voluntatem superioris ducti secundum rationem operari: sed semper paratum esse oportet Religiosum ad quodcunque opus faciendum, vel omittendum iuxta superioris arbitriū. Quod vno verbo complexus est D. Th. dum ait, illam conditionem: *Si superior non prohibeat, vel quandiu non prohibuerit*, virtute includi in omni voto inferiorum. Ad caput *Monacho. 20. q. 4. respond. Basilium*, cuius est textus ille, potius proficere, quam officere: tum quia docet votum Monachi esse frangendum, in quo satis insinuat fuisse validum à principio: tū quia in eo, quod asserit Monacho non licere votum emittere sine superioris consensu, requirit conditionem affirmatiuam ad valorem voti, quā nos supra explicuimus.

19

Ad secundum respond. Onus Religionis non sufficere ad hoc, quod votum emittere sit illicitum, & inualidum: quia satis cōsultū esse censetur, si de facili possint religiosorum Prælati eorum vota irritare, quādo rationabiliter iudicauerint non posse subditos sine molestia fratrum, & grauamine Religionis adimplere promissa. Ad tertium dico, non esse eandem rationem de votis emissis ante professionē, & de his, quæ post professionem emittuntur; quia priora in melius euidenter commutantur: & ideo statim cessat eorū obligatio: posteriora verò addunt nouam obligationem voluntariē susceptam distinctam ab ea, quam inducit solēne votum Religionis, & ideo non possunt in præexistens votum cōmutari. Ad quartū negatur maior, intellecta de his, quæ nō prohibentur inferioribus. Nā vt prænotauius, quāuis subditorum promissiones

A de his, quæ nō sunt sibi prohibita, includant cōditionem negatiuā: *nisi Prælati renuat*; licitæ tamen sunt, & validæ, quādiū Prælati non contradicunt; si vero fiant de materia prohibita à superiori, ante superioris cōsensum non obligant: sed non ideo sunt illicitæ: quia includunt præfatam conditionē affirmatiuam: *si Prælati consentiat*: cuius cōsensum tenetur subditus requirere, ne in casum votum emiserit. Prima probatio antecedentis confirmat primā partem nostre primæ assertionis, & non impugnat secundam. Ad alteram nego antecedens: ad eius probationem cōcedo antecedens, & nego consequens. Et circa doctrinā D. Th. adductam in hac probatione nota ex Caiet. ad tertiu, quod quando D. Tho. docet nō posse Monachum firmiter vouere sine licentia Prælati, vel Prælatus posse irritare Monachorum vota, nō assignat pro causa, nullū esse tempus exceptum, in quo non possit Prælati subditos occupare: nam plures fieri possunt promissiones, quæ ad sui obseruationem nullum tempus requirunt, sicut promissio ieiunandi, non mentiendi, &c. Sed ratio à priori est, quā D. Th. assignat in principio solutionis: nimirum religiosum subditū esse Prælo, quādiū ad suas operationes secundum professionē suæ regulæ; & paucis interpositis per modum parēthesis, vt respondeat propositæ obiectioni in argumento, infert ex præsupposito principio nullum religiosi votum esse firmum sine superioris consensu.

D. Thom.
Caieta.

ARTICVLVS IX.

Utrum pueri possint se obligare ad Religionis ingressum?

Summa Articuli.

Remissa distinctione voti in simplex, & solemne, quā explicuerat sup. art. 7. quatuor statuit D. Th. cōclu. Prima est. Votū pueri siue puellæ ante vsum rationis emissū nullū est. Secūda. Si habeant vsum rationis ante annos pubertatis quādiū est ex se possunt vouere; eorū tamen vota parentes potuerūt irritare. Tertia cōclusio. Ante annos pubertatis etiā si habeant vsum rationis nō possunt facere votū solemne Religionis. Quarta. Post annos pubertatis possunt se voto obligare ad Religionem sine voluntate parentum.

Circa

1

Circa istum articulum nota primo. Quod si solam rationem naturalem expectes, quicumque habet usum rationis, cuiusvis sit ætatis; potest ex hac parte votum emittere: nam ut latè diximus art. 1. ad valorem voti sufficit deliberatio necessaria, & sufficiens ad peccatum mortale, sed quicumque utitur ratione perfecta, habet sufficientem libertatem: ergo potest votum emittere. E contra vero carens usu rationis, quantacunque sit ætatis, non potest votum emittere; quia nullum votum reperiri potest sine libertate, libertatem autem sine ratione esse est impossibile: quia tamen certum tempus præfigi non potest, quo pueri incipiunt uti ratione, & esse doli capaces; Ecclesia id, quod regulariter contingit animaduertens tres distinguit ætates, *Infantiã*, quæ durat usque ad septennium; *Pueritiã*, in qua impubes dicitur homo, & durat usque ad quartumdecimum expletum in viro, ut colligitur ex cap. *Non solum*, de regularibus in 6. & in foemina usque ad duodecimum, ut habetur ex cap. *Puella*. 20. q. 2. in qua ætate sunt doli capaces, habentque usum rationis, & quantum est de se possunt votum emittere. Tertia ætas est à duodecimo anno in foemina, & à quartodecimo in viro, usque ad vigesimum quintum, quæ appellari solet, *Adolescentia*.

2. Secundo nota, quod quamvis Ecclesia possit inhabilitare personas, ne valide voueant, siue votum simplex, siue solenne; nusquam tamen reperimus aliquam personam esse inhabilem ad simplex votum emittendum. De voto verò solemnī Religionis statutum est secundum ius antiquum, cap. *Ad nostram*, de regul. c. 1. esse inualidum emissum ante decimum quartum annum à pueris; & à foeminis ante duodecimum: nouo verò iure, habetur in Concil. Trident. sessi. 25. c. 15. nullam professionem esse validam ante sextumdecimum annum expletum, nullamque obligationem inducere ad alios quoscunque effectus. Vbi reuocatur ius antiquum quantum ad solenne votum, & viri ac foeminae quantum ad hoc æquiparantur: at secundum alia ius antiquum manet in suo robore; & quoad simplicia vota emittenda, aut irritanda; & quoad matrimonium contrahendum.

3. Obijcies cap. *Nisi cum pridem*, de renuntiat. & c. *Licet*. §. *Si verò*, de regularibus, ubi secundum Richar. in 4. d. 38. art. 4. q. 2. Maior q. 3. dub. 1. Episcopus prohibetur facere votum simplex de renuntiatione Episcopatus,

A intuitu etiã ingrediēdi Religionē, & similiter idē statutum videtur de voto lōgissimæ peregrinationis in c. *Magna*, de voto. respectu Episcopi. Ex quo c. Autores citati deducunt tale votum ab Episcopo emissum sine licentia fuisse inualidum; & in c. *Non oportet*, de consecr. d. 5. desumpto ex Cōc. Laodiceo. c. 41. & 42. decernitur Clericum non debere aliquò proficisci sine superioris consensu: ergo falsum est iure positio nullam esse personam inhabilem ad emittenda vota simplicia. Sed neg. conf. & ad iura citata respond. ad c. *Nisi cum pridem*, & c. *Licet*, solum statui illis iuribus renuntiationem Episcopatus non esse faciendam sine licentia Pontificis: quia est contra bonum Ecclesiæ: de voto verò nulla ibi mentio fit: c. *Magna*, tantum abest quod annullet votum, quin potius supponit esse validum, & causa exigente cōmutatum: in c. *Non oportet*, nihil de voto clerici statuitur, sed solum prohibetur, ne clericus sine consensu Episcopi ad peregrinandum proficiscatur. Quaaliter autem hoc intelligendum sit alibi Deo dante latius dicemus.

B Circa hos duos articulos, in quibus D. Tho. tradit principia, in quibus fundatur potestas ad irritanda vota subditorum, disputandū est, quæ nā sit ista potestas? in quibus resideat? & ad quas se extendat promissiones?

DISPUTATIO 1.

Quid sit irritatio voti? & in quo à dispensatione, vel commutatione differat?

Diximus in precedentibus, subditorum vota, in quantum alterius potestati subduntur, nō esse omninō firma, & absoluta; sed necessariō pendere ex superioris consensu in sua firmitate; vel quia dominium habet superior supra rem promissam, ideoque sine ipsius consensu alienari non potest, vel quia dominatiam habet potestatem supra voluntatem vouentis: ex quo impedire potest eius liberas promissiones, vel tertio quia superior potest inhibere actū promissum, & contrariū præcipere, faciēdo quod ex illicito, quia prohibitū, fiat licitum, quia præceptum: igitur ex his principiis operosius inquirendum est, quæ nam inferiorum vota possint irritari, & à quibus superioribus: Nam quando votum non est firmum: quia ad sui firmitatē expectat alterius consensum, vel saltem includit cōditio-

ditionem negatiuam, manifestum est, irrita
ri posse, vel per negationem consensus, vel
prohibitionem obligationis voti. Similiter
si res promissa non est omnino in potesta-
te vouentis, vel non ita honesta, quin pro-
hiberi possit à superiori, & contraria præ-
cipi: tunc etiam manifestè apparet posse
votum cessare ab obligatione, quandiu sic
visum fuerit habenti dominium rei promissæ,
vel potestatem prohibendi illam. Sed
circa hoc vltimū aduerte ex Caiet. art. præ-
ced. §. *Ad obiectionem verò*, aliud esse vo-
tum irritare; aliud verò votum ab obligatio-
ne cessare propter defectum materiæ, vel
totaliter, vel ad tempus: cessatio enim ab
obligatione provenit ex eo, quod domi-
nus siue sciens, siue ignorans votum, aufe-
rat materiam illius promissionis, quod non
est proprie votum irritare: quia hæc requi-
rit, quod superior expressè, & ex intentio-
ne velit infirmare, & annullare vota, siue
in particulari dicendo irritum facio tale
votum; aut nolo, quod obserues hoc, vel il-
lud votum, siue in communi: si superior di-
cat irrita facio omnia vota subditorum: ita
Caiet. art. 8. Sot. lib. 7. art. 1. cita. Sylue. ver.
Votum, 4. num. 1. Et probatur. Num. 30.
ponitur forma ad irritanda subditorum vo-
ta: at ibi expressè fit mentio de notitia vo-
ti, cum dicitur: *Si cognouerit pater votum,*
quod pollicita est: & iterum: Sin autem ut au-
dierit contraxerit, &c. ergo ad irritanda vo-
ta notitia requiritur superioris. Secundò.
Irritatio nihil aliud est, quàm annullatio vo-
ti ex beneplacito superioris, ex cuius vo-
luntate pendet: ergo necessariò requirit no-
titiam voti: quia sicut actus voluntatis de-
pendet ab actu intellectus necessariò: ita
actus volūtatis circa aliquod obiectū in par-
ticulari, dependet ab actu intellectus circa
idem obiectū: nihil enim volitū, quin præ-
cognitum: ergo cessatio ab obligatione vo-
ti, quæ nullam sui notitiā requirit in supe-
riori, nec est dicenda irritatio, nec inter irri-
tationes cōputanda. Tertiò. Votum semel
irritū nunquam deinceps obligat, aut reui-
uiscit: at votū impeditum, & solū cessans ex
defectu materiæ propter prohibitionē su-
perioris reuiuiscit, & obligat inferiorē sta-
tim ac cessat impedimentū: ergo talis cessa-
tio nō est dicenda irritatio. Hæc dixerim
propterea q̃ Suar. li. 6. c. 1. n. 4. duos distin-
guit modos irritandi; vel per subtractionē
materiæ voti, vel etiā ex parte ipsius finet vo-
ti, quatenus ab habente potestatem reuocatur
& quasi dissoluitur votū: posteriorē modū

A appellat i rritationē directam: priorē indire-
ctā, quatenus nō cadit in ipsum votum, sed
fit per subtractionē materiæ. Hæc tamē vt
dixi nō est irritatio, sed potius, vt idē Autor
adnotauit, dicitur quædā temporalis suspē-
sio voti. Ex quo infero, quod quauis Sum.
Pont. aut Episcopi, & quicunq; alij supe-
riores, siue Ecclesiastici, siue seculares pos-
sint aliquādo vota subditorū impedire, &
suspendere, vel prohibendo rē promissam,
vel contrariā præcipiendo, vel tertio etiam
negando propriū cōsensum, quādo ille exi-
gitur ad valorem voti, nunquā tamen pos-
sunt vota illorū subditorū irritare, respec-
tu quorū non habent dominatiuā, sed solū
iurisdictionis potestatem. Primam partē hu-
ius corollarij tenet Sylu. verb. *Votū*, 3. q. 1.
& alij Sumistę ibi. Abul. n. 30. q. 66. Et ratio
id suadet: nā multi sūt actus de se honesti,
& liciti, qui secundum se sūt materia voti,
quos tamē possunt præfati superiores, vel
prohibere, vel præcipere aliquid cū illis in-
cōpossibile, quādo iudicauerint rationabili-
ter, ita ad bonū suæ Reipublicæ cōuenire:
ergo si quis subditorū habeat votum de his
actibus exercendis, manet pro tunc liber
ab obligatione voti. Posteriorē verò partē
defendit M. Sot. 7. de iust. q. 7. art. 1. secu-
tus Palu. in 4. d. 38. q. 4. n. 20. Et prob. Po-
testas ad irritandū vota, vbicunq; illa sit, se-
quitur dominatiuā potestatem, & non iur-
isdictionis: ergo superiores, qui solū habēt
iurisdictionis potestatem, non possunt irrita
facere subditorū vota. Antec. prob. Nā hæc
potestas cōuenit superioribus, quatenus ma-
teria, quæ promittitur est ipsorum superio-
rum: ergo ratione dominatiuæ potestatis.

Ex dictis haud difficile est tria hæc distin-
guere, cōmutationē, dispensationē, & irrita-
tionē. Cōmutatio enim est annullatio obli-
gationis voti cū ligamine aliquid aliud fa-
ciendi loco illius, sicut si vouēti peregrina-
tionē per cōmutationem imponas præcep-
tū ieiunādi, eleemosynas largiēdi, &c. Dis-
pensatio verò est annullatio obligationis vo-
ti, rationabili causa id exigēte. In quo maxi-
mè differt ab irritatione: nam irritatio nul-
lam aliā causam requirit, quā volūtatem eius,
qui ad irritandū habet facultatē. Ita Palud.
in 4. d. 38. q. 4. D. Anton. 2. tit. 11. c. 2. §. 6.
ex c. *Puella*, 20. q. 2. & c. *Manifestum*, 33. q.
5. Dispensatio verò non solū requirit au-
toritatem dispensantis, sed etiam legitimā
causam ex parte voti dispensabilis.

Dubitabit quispiam meritò: an hæc dif-
ferentia ita sit intelligenda, vt irritatio sine
causa,

Caiet.

Caiet.
Sotus.
Syluest.

6

causa, non solū sit valida, sed & licite & absque vllō crimine fiat. Et videtur vera pars negativa: quia superior irritans subditorum vota sine legitima causa abutitur potestate sua, sibi non in destructionem, sed in ædificationem concessa: ergo. Secundo. Irritatio est quodammodo actus iurisdictionis: ergo debet fieri iudicio, & ratione precedente, quod si aliter fieri contingat, peccatum est. Tertiō. Subditus petens sine causa irritationem, peccat: tum, quia otiose agit, & defecit à promissione Deo facta respiciens retrō: tum, quia in humanis facta aliqua promissione, si quis absque legitima causa petat suæ promissionis irritationem, indicat manifestē remissionem amicitiae suæ: ergo superior annuens subdito petenti irritationem voti absque rationabili causa, eodem crimine complicabitur.

Sotus.
Abulens.

Magister Sotus lib. 7. de iustitia, quæst. 3. art. 1. secutus Abulens. n. 30. quæst. 443. affirmat saltem esse actum otiosum, & imprudentem, & consequenter erit peccatum veniale ad minus vota subditorum irritare absque legitima causa.

9

Sed pro decisione dico, vix posse contingere moraliter loquendo irritationem fieri absque sufficienti causa: vnde regulariter non est cur superiores timeant vota subditorum irritare: quin potius seclusa praua intentione superioris, & nisi aliunde irritatio vergat in detrimentum subditi, ex hoc præcise quod sine speciali aliqua causa fiat, nullum peccatum est. Probatur prima pars. Ad irritationem voti sufficiens causa censetur ex parte subditi, quod semper sit promptus, atque paratus ad obediendum superiorum iussis, at hæc causa semper adest: ergo. Secunda pars probatur. Quicumque dominus nulla existente causa potest irritam facere promissionem, quam alter fecit rei suæ, sed superior est dominus rei, quam promisit subditus: ergo. Antecedens probatur: nam licet, vt quis tua bona distribuat, exigatur causa, ne prodigius iudicetur: tamen vt deneget rem suam non semper requiritur specialis causa, sed sufficit ad eā retinendam, quod sit dominus eius. Confirmatur. Subditus non obligat superiorem sua promissione ad non irritandum illam sine causa: ergo. Probatur antecedens. Nam obligatio voti est personalis: ergo inferioris votum non obligat superiorem, vt facultatem concedat, quando ea necessaria est ad valorem voti, vel vt non contradicat: & consequenter liberè poterit absque ali-

A qua speciali causa, subditi votum irritare.

Obijcies. Demus subditum emisisse votum ex perfecta deliberatione, adhibitis omnibus debitis circumstantiis: si tunc renuente subdito Prælati irritet votum, vtitur illa potestate in præiudicium subditi: ergo peccat. Antecedens probatur, quia si subditum faceret opus promissum ex voto, maius acquireret meritum; quam si faceret sine voto: & hoc merito priuat illum Prælati, irritando votum sine legitima causa: ergo non sine peccato. Consequentia manifestatur ex differentia inter seruitutem religiosi, & mancipij: quod seruitus mancipij ordinatur in vtilitatem heri: & sic herus solo affectu propriæ commoditatis, nulla existente causa ex parte serui potest illius votum irritare; secus videtur in religioso dicendum, cuius subiectio ordinatur in vtilitatem Religionis, & religiosi: nam religiosus dedit superiori dominium sui propter propriam vtilitatem, & vt suis commodis deseruiet.

Propter hoc argumentum consultò addidi in assertionem, nisi adsit praua intentio defraudandi subditum suo merito: & nisi aliunde vergat irritatio in præiudicium subditi. Prima exceptio probatur: quia si Prælati sola intentione priuandi subditum merito Religionis in executione operis promissi irritet votum, manifestum est illum peccare mortaliter ex genere suo: quia directe intendit malum subditi, siue mancipij: quia quantum ad hoc in illis nulla est differentia. Secunda exceptio probatur: quia tunc superior contra Religionem agit: secundum quam tenetur bonum subditi promouere meliori modo, quo possit: & ideo quamuis votum subditi non possit superiores obligare directe, obligat tamen indirecte, quando actio subditi est in profectum ipsius sine vllō detrimento dominationis potestatis. Explicatur hoc. Si filius familiæ faceret Regi promissionem, ratione cuius magnum emolumentum se recepturum speraret: certè peccaret pater irritam faciens talem promissionem; peccaret, inquam, contra pietatem debitam filiis, qua tenetur prospicere eorum commodis: ergo similiter peccabit Prælati contra Religionem, ratione cuius tenetur prospicere vtilitati subditorum; si renuente subdito irritam faciat promissionem illius, non intendens aliquem honestum finem; sed tantum suam exercere dominationem potestata-

10

11

testatem: sicuti si præciperet, aut impediret subditos, ne aliqua bona opera facerent; Prælati procul dubio peccaret.

12

Ad argumēta respondetur: ad primū & secundū negatur antecedens. Nam vt diximus potestas ad irritandū vota non sequitur iurisdictionis potestatem, sed dominationem; & ideo non semper ad eius executionem exigitur specialis causa. Ad tertium sunt qui negant antecedens: & loquentes in particulari de subdito religioso vniuersaliter docent non peccare, si petat irrationem voti sine causa, quæ ad dispensationem sufficeret: tum, quia vtitur iure suo: tum quia proponere votum Prælati, vt de illo disponat prout iudicauerit expedire, per se loquendo nullum peccatum est: tum tertio, quia religiosus sentiens onera Religionis, potest sine peccato gaudere commodis illius: subditus ergo medijs licitis procurans aliquid leuamen per superiorem potestatem, non peccat: ergo nec petēs irrationem voti. Sed argumenta hæc procul dubio infirma sunt ad probandum licere subditis petere irrationem promissionis factæ, sine sufficienti causa: aliud est enim longè diuersum votū manifestare Prælati, & promptum se ad irrationem exhibere, si id Prælati iudicauerit expedire: aliud verò absolute petere irrationem: primum licitum est, imò & necessarium: oportet enim subditum Religiosum, ratione status talem habere animi promptitudinem: secundum verò propter tertium argumentum existimo non semper esse licitum: Nam Religiosus, qui aliquid Deo promissit, si postea omnino causis immutatis petat suæ promissionis reuocationem, non excusabitur à magna animi leuitate: imò neque à quadam infidelitate erga Deum.

13

Quare ad tertium argumentum, admissio antecedenti nego consequentiā, quoniam subditus per promissionē suam inducit supra se obligationem adimplendi promissum; quamuis dependentem ex superioris consensu; & ideo immutatis causis cessare non debet à solutione promissi. Prælati verò nullam supra se induxit obligationem ex subditi promissione: & ideo eisdem causis inuariatis ex parte subditi potest superior ratione generali ductus liberare subditū ab onere promissionis; vt expeditior, & promptior maneat ad onera Religionis obeunda. Obijcies contra. Si subditus faceret opus promissum ex voto, maius acqui-

reret meritum, quā faciens illud sine voto; & hoc merito priuat eū superior sine causa: ergo peccat superior: sed negatur consequentia: nā vt dixi sufficiens causa ex parte superioris ad irritandū votū iudicatur, quod subditus maneat liber ab obligatione voti, vt promptius opera religionis exequatur: eò vel maxime, quia aliunde ei accrescit meritum obedientiæ.

DISPUTATIO II.

Qui possint religiosorum vota irritare? & quæ?

B

IC O primò. Potestas ad irritanda Religiosorum vota principaliter relidet in Pōtifice: quia ipse est Religiosorū pater generalissimus, habens respectu illorū non solū supremā iurisdictionis potestatem, sed dominationem etiam; quatenus vt Ecclesiæ caput acceptat traditionem, quam de se ipso facit Religiosus per solemnē obedientiæ votū. Ita tenet Sotus lib. 7. de iustitia. q. 3. arti. 1. §. scipsitatis autem, & alij communiter. Idē dicendum reor de Episcopis in ordine ad Religiosos sibi immediate subiectos; si ius tantum diuinum attendamus: modò verò exempti sunt Religiosi ab Episcoporum obedientia iure positio: & ideo supra illos non habent dominationem potestatem: neque possunt illorū vota irritare. Excipio monialū vota sibi immediate subditarum; & quorūcūq; obedientiā sibi præstantiū.

Sotus

C

Dico secundò. Prælati omnes, qui dominationem habent potestatem possunt subditi vota emissa sine superiorum consensu irritare. Habent verò illam Abbates, Priores, Guardiani, & alij ipsis superiores; vt Prouinciales, Visitatores, & Generales Magistri: & si qui sunt alij habentes potestatem superiorem, quā Prælati Conuentus. Inferiores verò Ministri, vt Vicarij, Supplices &c. non habent hanc ordinariam potestatem; nisi quādo in absentia Prælatorum accipiunt plenariam potestatem, vt debite possint regimini, & comodis Conuentuū prospicere. Sed circa hoc consulenda erūt vniuscuiusq; Religionis statuta. Si hæc conclusio præcise intelligatur de votis, quæ vergunt in præiudiciū Prælati; & in materia, quā prohibere, & contrariā præcipere valet Prælati, clara est, & eā admittit Caiet. & probat: quia omnia huiusmodi vota nō sunt firma, sed depēdēt ex superioris consensu; vt diximus latē art. 8. ergo possūt à

2

Y y supe

Caieta.

Sotus.

Aragon.

Ludo. Lop.

superioribus annullari. Intellecta verò de votis religiosorum in materia necessaria praeceptorum, vel de non mentiendo &c. non admittit Caieta, quia existimat hæc esse omnino firma independenter à superioris voluntate: eam tamen vniuersaliter intellectam tuentur Sotus. quaest. 3. arti. 1. Arag. artic. 8. dub. 1. conclu. 4. Ludouic. Lopez. 1. p. cap. 48. Huius assertionis fundamentum insinuat est artic. praeced. quia nullum votum religiosi est firmum sine superioris consensu; sed omnia includunt saltem conditionem negatiuam, *Nisi praelatus renuat*: (vno excepto voto transeundi ad arctiorem religionem; quod sicut in sua firmitate non dependet à superiori; ita neq; ab illo poterit irritari) ergo ex hac parte potest Praelatus irritare omnia subditorum vota. Probat secundò, quia subditus per professionem solemnem religionis tradit se totaliter religioni, & superioribus eius: manetq; subiectus illis, *quantum* (vt inquit D. Thom.) *ad suas operationes secundum professionem regulæ*: sed vna ex operationibus religiosi est votum emitte- re: ergo quantum ad hoc dependet ex superioris consensu: & consequenter, quodcunque votum religiosi potest à superiori Prelato irritari.

3

Obijciat quis contra hanc assertionem. Ecclesia non habet potestatem circa actus purè internos: ergo saltem vota purè interna, & circa actus purè interiores non possunt irritari à religiosorum Praelatis. Et si dicas, votum mentale fieri externum, quando subditus petit irritationem: Hoc non satisfacit argumento: quia saltem sequitur non posse Praelatum irritare praefatas promissiones, nisi subditus petat illarum irritationem: Ideò respondetur secundò, iurisdictionis potestatem, quæ propria est religiosorum Praelatis non se extendere in exteriori foro supra actus purè internos, qui sunt per se occulti: at dominatiua potestas fertur supra eosdem actus: quatenus superior potest facultatem denegare subditis eos actus exercendi: & de hac facultate agimus in praesenti: eo vel maxime, quod subditus religiosus per professionem externam tradidit se & omnes operationes suas religiosorum Praelatis.

4

Ex hac ratione infero primò, praefatam potestatem competere superioribus religionum iure diuino. Hoc corollarium habet fundamentum in D. Thom. quate-

nus ex principijs naturæ probat hanc superioribus religionum inesse facultatem: & in argumento sed contra: ex illo Num. 30. Etenim quamuis lex illa præcise loquatur de puella existente sub potestate patris; & de vxore sub potestate viri; tamen eadem est ratio de omnibus, qui sunt sub aliorum dominio constituti. Et præterea, qui rem alienam distrahit, vel promittit, contra ius naturale peccat: sed religiosus, qui supra se habet dominatiuam potestatem, promittit rem alienam, si desit superioris consensus formalis, vel saltem interpretatiuus: ergo contra ius naturæ peccat: ergo in eodem iure fundatur potestas superiorum ad irritandas subditorum promissiones. Confirmatur. Si seruus, quando laborare tenetur, cesset, & in alijs operibus alias licitis se exerceat procul dubio contra ius naturæ peccat: ergo & religiosus &c. Tandem vltimò: quia hæc potestas omnino necessaria est ad conuenientem illius status gubernationem: ergo concessa est superioribus: non iure positiuo, quia non legitur aliquod principium huius potestatis concessæ superioribus, siue in decisione Pontificia, siue in Concilio aliquo. Etenim caput *Monacho*. 20. quaestio. 4. adductum à Richar. nihil probat, vt superius vidimus: ergo indicium manifestum est, quod praefata potestas ab ipso iure naturæ originem trahit.

Infero secundò ex eadem ratione, non posse superiorem vota nouitiorum irritare: quia illorum voluntas nondum pendet ex superioris consensu: & ideò firmiter possunt se voto adstringere. Probat Nauar. argumento cap. 1. *beneficium* de regularib. lib. 6. Syluest. verbo *votum*. 4. quaestio. 7. Aragon. art. 8. concl. 3. in fine. Sed dubitat Ludouicus Lopez cap. 47. §. *sed vtrum vota*: vbi quamuis negatiuam tutiorè existimet: tamen absolute non improbat affirmatiuam: motus tum ex eo, quod Anton. Cordub. lib. 1. Quaest. 30. tenet probabilius esse, quod Praelatus possit reseruare casus nouitijs sicut professis; tum secundò, quia praefati nouitij secundum Syluest. verbo *Religio*. 2. quaestio. 10. & 19. quandiu in nouitiatu manent, liberi sunt à potestate secularium, & parentum: ergo subditi religionis superioribus: ergo possunt illorum vota à superioribus irritari. Sed quid sit de antecedentibus: de quo infra in materia de obedientia, & de statu religioso: nego consequentiam: quia illud primū solū pertinet ad potestatem iurisdictionis.

Num. 30.

5

Nauar.

Syluest.

Aragon.

Ludo. Lop.

Corduba.

6

risdictionis spiritualis: quæ nō sufficit ad irritanda vota: postremū verò ad dominatiuā, quā acquirunt Prælati per professionem religiosorū: quādiū ergo manēt in statu noui tiorum, non sunt sub dominio prælatorum; & ideo neq; illorum vota possunt irritari.

Tertiò infero, eandem habere potestatem Abbatis, & Prioris ad irritanda vota subditarū sibi per solū votū religionis: eandē, inquam, quæ est in Prælatis religionū. Probatur. Nam licet in Abbatibus, & Prioribus non possit esse potestas spiritualis iurisdictionis; vt communiter dicunt Doctores in quarto, in materia de clauibus, inest tamen eis dominatiua potestas, qualis in Abbatibus, & Prioribus reperitur: ergo sicut isti ratione dominatiuæ potestatis possunt vota subditorum irritare; ita & illæ. Dices, hanc dominatiuam potestatem nō esse necessariam ita perfecte in Abbatibus &c. Sed sufficit; quod Prælati, quibus moniales subduntur, illam habeant potestatem: etenim ab eis spiritualis gubernatio monialium principaliter pendet. Nō desunt qui propter hoc argumentum existiment probabile, non posse Abbatis subditorū sibi vota irritare. Sed non est ad id sentiendum sufficiens fundamentum: quia certum est moniales seu Beatissas dum emittunt solemne votum Religionis tradere se totaliter, quantum de iure possunt, Abbatibus & Prioribus; non minus quàm religiosi suis superioribus, & Prælatis: ergo ex vi talis traditionis acquirunt dominatiuam potestatem; ex qua nascitur posse easdē subditarū monialium vota cassare. Confirmatur. Nam hæc potestas necessaria est ad regimen illius status in Abbatibus: ergo nō est illis deneganda. Antecedens probatur: Nam si præfectæ monialium non haberent hanc potestatem, possent moniales se eximere à præfectarum obedientia; allegarent utiq; se habere vota incōpossibilia his, quæ sibi præcipiuntur: at hoc manifestè præiudicat regi mini illius status: ergo nō est admittendum. Confirmatur secūdò ratione D. Tho. quia si cut nullū est tempus, in quo Prælatus vel herus non possit subditū occupare in obsequiis religionis: sic nullū est tēpus, in quo præfectæ monialium non possint subditas occupare in obsequiis suæ domus: ergo huiusmodi præfectæ non tantū habent potestatem, quā matres familias supra familiam, sed dominatiuā etiā, quā habent matres naturales, supra filias: at in dominatiua potestate fundatur facultas, ad irritanda vota.

A Maior est difficultas; an hæc facultas, de qua diximus in assertione extēdat se ad vota semel à superioribus cōfirmata? Quæ difficultas in duplici sensu potest procedere. Primus, an votum semel cōfirmatū ab aliquo superiori possit ab eodem, vel à quocūque alio iterum irritari? Secundus est, an non solū validè talis irritatio fiat, verū & licitè?

Ratio dubitandi est primò, quia religiosi votum accedente consensu superioris est validum & firmum; non minus, quàm alterius cuiuscunq; secularis: ergo sicut hoc non est irritabile, ita neq; illud. Antecedens probatur: Nam votum factum ex superioris consensu habet maiorem firmitatem, quàm ante consensum illius, vt expresse affirmat D. Thom. in articulo: non aliam nisi quod nō potest irritari: ergo. Cōfirmatur primò. Qui semel concessa & trāslata in alterū re sua; si absq; causa reuocet post modū donationē, iniuriā infert alteri: ergo Prælatus si semel cōcesserit subdito facultatem ad vouendum, iniuriā irrogabit illi, si absq; causa talem reuocet facultatem. Confirmatur secūdò. Prælatus reuocās facultatem, peccat mortaliter, vt videbitur; ergo subditus non tenetur obedire, & non obstante reuocatione tenetur implere promissum. Secūdò arguitur. Mācipij promissio facta ex concessione domini, nō potest à domino irritari: ergo nec promissio religiosi semel à superiori cōfirmata. Probatur antecedens: Nā si herus per publicū instrumentū cōcederet prædictā facultatem; cui fit promissio, si illam acceptauerit, acquirit ius iustitię cōmutatiuæ ad rem promissam: non poterit ergo herus talem promissionem irritam facere.

D. Thom.

In hac difficultate quædā sunt certa, quædā verò dubia. Et à certioribus incipiendo dico primò. Votū semel cōfirmatū ab vno superiori ab alio succedēte cū æquali potestate poterit irritari. Exemplū sit. emissū votū de recitandis Psalmis poenitentialibus, quod prior cōfirmavit: subsequens in eodē officio illud poterit irritare. Probatur. Præcedēs Prælatus nō potest alterius potestatem minuere: ergo subsequēs Prælatus poterit subditorum vota irritare; aliās eius potestas esset diminuta. Antecedens probatur, nā par in parē non habet imperiū. Cōfirmatur, nā ita expedit ad debitā illius status gubernationem. Probatur, quia si subsequens Prælatus præciperet subdito sic habenti votum confirmatum aliquid incompōssibile cū actu promisso, posset imò & deberet nō

8

obedire Prælato in re illa: quia obediens A faceret contra votum: quod haud dubium, quin magnam pareret confusionem, & perturbationem in regimine: ne ergo in hoc inconueniens incidamus; fatendum est subsequenter Prælatum posse annullare subditorum vota: etiam à præcedentibus Prælatis confirmata.

9 Dico secundo, certum etiam esse, posse superiorem Prælatum irritare vota subditorum confirmata ab habētibus inferiorem potestatem; non tamen è conuerso. Exēplū sit: Prouincialis potest irritare promissiones confirmatas à Prioribus conuentualibus: nō tamen poterunt Priores conuētuales annullare vota subditorum à Prouincialibus confirmata. Et ratio vtriusq; partis manifesta est: Nam sicut superioris potestas independens est omnino ab inferiori; ita inferior à superiori dependet: ergo votum à superiori semel confirmatum, independentē ab inferiori Prælato validū est, & firmū: & consequenter non poterit annullari ab inferiori Prælato: & è cōtra, quia potestas inferior dependet à superiori, nihil potest per inferiorem potestatem ita firmiter stabiliri, quin possit per superiorem annullari.

10 Dico tertio. Superior, qui semel concessit facultatem subdito ad emissionē voti, vel emissum confirmauit; si postea irritet, factum tenet, & subditus in conscientia manet liber ab obligatione promissi. Hæc assertio non est ita certa, sicut præcedentes: nam contra eam docet Richardus distinctione. 38. artic. 4. quæst. 3. quod si votū sit semel approbatum à superiori, ab eodē non poterit irritari: imò neque super illud cadit illius Prælati dispensatio. Sed nostrā assertionem defendit Panormit. in capit. scripturæ. de voto. Abulensis num. 2. quæstione. 43. Syluest. verbo *votum* 4. quæst. 2. circa finem, Sotus quæstion. 3. artic. 1. Lud. Lop. §. maiori autem ambigendi, Ludou. Lopez capi. 48. §. peccant Prælati, Aragon artic. 8. Nauarr. cap. 12. num. 73. Caietanus artic. 8. §. in eodem arti. qui omnino videndus est. Hæc conclusio intellecta de votis realibus: aut mixtis antequam promissio adimpleatur, manifestè probatur à Caietano, supponendo, quod quando superior cōsentit voto subditi, non transfert simpliciter rem promissam in dominium subditi, sed limitat ad exhibendum Deo: & ideo dominium rei promissæ simpliciter manet in superiori. Apponit exēplum in vxore ex fa-

cultate mariti vouente vas argenteum: non enim potest vxor facere de illo vase, quod voluerit: sed tantum potest ex vi concessæ facultatis illud exhibere Deo. Ex hoc principio probatur cōclusio: Nā postquā superior semel cōcessit subdito facultatē, adhuc manet absolute & simpliciter dominus rei promissæ: ergo absolute potest irritam facere subditi promissionem. Probatur consequentia, quia irritatio supra dominium fundatur, & ad dominium sequitur. Si verò cōclusio intelligatur de votis merè personalibus; vt quando religiosus vouet ieiunare, aut aliquos Psalmos recitare, probatur etiam, quia superior concedens subdito facultatem ad hæc vota emittenda, non vult abdicare à se dominium, quod habet supra actus inferioris. Nec ex vi facultatis concessæ extrahitur à dominio Prælati: ita quod maneat subditus sui iuris, sed semper intelligitur cum dependentia à superiori: ergo eius votum irritari potest à Prælato. Ex his colligitur vltima pars conclusionis: videlicet subditum facta reuocatione facultatis à superiori manere tutum in conscientia: quia ex quo subditus non est dominus rei promissæ, & semper est sub dominio superioris; non tenetur illo reuente exhibere id, quod non est in eius potestate. Circa hanc conclusionem nota: quod votum semel irritatum ab vno superiori, mortuo illo non reuiuiscit: sed semper manet irritum iuxta regulam iuris: *Obligatio semel extincta nūquam reuiuiscit. leg. cum ex causa.* Cod. de remissione pignoris: & in cap. *quidam*, & in cap. *placeat* de conuersione coniugatorum diffinitur, quod votum semel extinctum, nunquam reuiuiscit.

Dico quarto. Prælatus reuocans sine causa facultatem semel concessam, peccat mortaliter. Hanc conclusionem defendunt Autores citati pro præcedenti cōclusionē, quia omnes ferè excipiunt casum, quo Prælatus reuocat iusta exigente causa: & quamuis Caiet. absolute doceat peccare mortaliter; procul dubio eius doctrina limitanda est iuxta nostram quartā assertionē. Probatur cōclusio primò ex sacra Scriptura Nu. 30. vbi dicitur: quod si vir postquā semel consensit vxoris voto, cōtradixerit, portabit ipse iniquitatem eius: ex quo loco vtræque nostræ conclusio habetur, & quod reuocatione facta, vxor manet libera ab obligatione voti: & quod vir reuocans facultatem peccati. Videndus est D. Ambr. lib. de

II

Num. 30.

Ambros.

lib. de

Richar.

Panormi.
Abulens.
Syluest.
Sotus.
Ludo. Lop.
Aragon.
Nauarr.
Caiet.

August.

lib. de paradiso cap. 10. Augu. super Num. 9. 59. relatus. 33. quæst. 5.

12

Deinde probatur ratione Caiet. quia licet Prælati habeat dominium rei exhibenda, & promissa Deo: tamen res illa obligata est Deo per votum subditi factum sine consensu superioris: ergo si irritet votum sine causa, violator est fidei, & religionis: & consequenter peccat mortaliter in re gravi; venialiter vero in leui: causa autem ad hoc, quod irritatio licite fiat, maior exigitur, quam quæ sufficeret ad denegandam à principio facultatem, ut benè adnotauit Suarez loco citato.

Suarez.

Ad argumenta initio disputationis obiecta respondetur. Ad primum dupliciter potest intelligi votum emissum à subdito ex superioris consensu esse magis firmum, quam ante consensum. Primum ita esse firmum, & ratum; ut sine causa irritum fieri non debeat; & hoc verum est. Secundò ita firmum, & validum esse; ut etiam si superior velit illud irritare, non teneat irritatio: & hoc falsum est, ut ostendimus assertionem tertiam.

13

Ad primam confirmationem respondetur; concedo antecedens, & nego consequentiam, quia in casu antecedentis per donationem, & acceptationem illius, acquisiuit ius iustitiæ donatarius ad rem illam: & consequenter ei fit iniuria, si res iterum ab illo remoueat: in casu verò consequentis subditus nullum ius acquirit ex concessione superioris: quia semper eius voluntas consideratur cum dependentia à superiori; & reuocans facultatem illi concessam, nullam irrogat illi iniuriam. Ad secundam confirmationem respondetur; non semper peccat Prælati reuocans facultatem: sed si id egerit sine legitima causa: & quando antecedens est verum; scilicet quando reuocat sine causa, retinet apud se rem, cuius est simpliciter dominus: & ideo potest illi subditus licite obedire: sicut quis habens pecunias apud alterum depositas, si eas petat etiam prodigè consumpturus, poterit depositarius, imò & debet, eius votis annuere.

14

An dominus possit seruorum vota irritare?

Secundum argumentum petit, an dominus possit seruorum vota irritare? & quæ? Pro cuius decisione dico primò. Nullum votum reale serui est validum per se loquendo sine consensu heri: & consequenter potest herus quancumque mancipij irritam facere promissionem. Hoc dictum manifestum est: quia quicquid serui est, domini est: ergo sine consensu domini, non potest valide reale votum emittere: & si emisit irritari potest.

A

Dico secundò. Herus potest irritare vota mancipij personalia, quæ vergunt in præiudiciū domini: v. g. votum peregrinandi, votum ieiunandi, aut macerandi corpus: si his ita attenuaretur, ut exequi non posset munera sibi iniuncta à domino: non tamè potest irritare vota personalia, quæ non præiudicant domino, ut votum castitatis, audiendi Missam diebus festis, vel orandi per aliquod breue tempus. Prima pars habetur expresse à D. Tho. art. 8. ad secundum in hæc verba: *Servus, quia est in potestate domini, etiam quantum ad personales operationes, non potest se voto obligare ad Religionem, per quam ab obsequio domini sui abstraheretur.* Hæc ille. In quibus habet primam partem nostri asserti; & rationem pro utraq;: quia herus habet dominium supra operationes personales mancipij, in quantum per eas potest ei obsequium præstare: ergo si voueat aliquid, per quod se subtrahat ab obsequio domini, non habet sine consensu domini firmitatem; & ideo poterit irritari: & è contra: si voueat aliquid, quod nullum afferat domino præiudiciū, firmum erit, ac stabile: quia in hoc non dependet à domino: & consequenter votum sic emissum non potest irritari.

B

C

Quid si seruus voueat aliquid implendum tempore libertatis? nunquid poterit irritari? verbi gratia: vouet seruus ingredi religionem, si libertati donetur, vel ieiunare &c. Negat Caiet. artic. 8. circa vota subditorum; ubi vniuersaliter dicit; quod si quis subditus voueat aliquid tempore, quo est subditus, implendum tamen tempore: quo sit sui iuris: verbi gratia, vouit nupta peregrinationem implendam tempore viduitatis, aut filius implendam tempore emancipationis, aut seruus postquam à seruitute liberetur, talia vota non poterunt irritari. Syluest. verbo *relig.* 2. §. 15. verbo *votum.*

D

4. §. 2. docet vota sic emissà ab impuberibus, & religiosiis, posse inuvalidari à superioribus: non verò vota emissà ab alijs subditis. Existimo tamen sub distinctione dicendum; quod si votum subditi implendum tempore futuro, pendeat in executione ab aliquo, quod tempore emissionis voti est sub dominio superioris: poterit irritari votum. Secus autè si votum impleri possit independenter ab eo, quod modo est in potestate superioris: v. g. vouet mancipium ingredi religionem, si fuerit à seruitute liberatus: votum hoc in sui executione solū depēdet à voluntate mancipij, quæ non est sub domini potestate.

Y y 3

simplici-

15

16

Votum serui implendum tempore libertatis an possit irritari?

Caiet.

Syluest.

simpliciter: sed solum in quantum potest dominus impedire voluntatem subditi, si eius praeiudicet potestati, hoc votum validum est, & firmum. Hæc doctrina probatur ex præcedenti assertione: Nam dominus solum potest irritare vota subditi, in quantum ei afferunt præiudicium: sed quæ implenda sunt in futurum independentè omnino ab eo, quod modò est in eius dominio, nullum afferunt præiudicium: ergo irritari non possunt: si verò in executione pendeat ab eo, quod est in dominio superioris, præiudicat superiori: & ideò impedire potest executionem, vel etiam irritare votum. Dices. Per huiusmodi votum promittitur res pro illo tempore, quo non erit in potestate superioris: ergo sine consensu superioris est firmum, & cassari non potest. Dico, quod si tale votum fuit absolutum de re, quæ erat in potestate superioris, satis esset ut irritari possit, quod tempore promissionis res sit sub dominio superioris. Ceterum si votum esset conditionatum, si tempore futuro habuero in potestate meam, quæ modò est sub dominio superioris, exhibeam illam Deo &c. adimpleta conditione votum est firmum, & annullari non potest.

Ad secundum argumentum respondetur, negando antecedens. Etenim per promissionem rei non acquiritur dominium illius, sed manet apud dominum priorem: & ita si superior sibi retineat rem promissam, & reuocet facultatem, factum tenet: sicut si aliquis denarios, quos dat procuratori, ut soluat creditoribus: etiam si procurator soluere promiserit, si ante quam de facto exhibeat, auferat à procuratore, factum tenet. Ad probationem antecedentis respondetur: quando dominus per publicum instrumentum concedit facultatem, quasi virtualiter promittit se non reuocaturum huiusmodi facultatem, alias frustra solemnitas illa ad concessionem adderetur: & ideò ex vi promissionis non reuocandi concessam facultatem, obligatur vel ex iustitia, vel saltem ex fidelitate, ad non reuocandum eam; non verò ex vi concessionis præcise.

DISPUTATIO III.

An vir possit in vniuersum omnia vota vxoris irritare?

VIDETUR vera pars negatiua primò. In multis mulier non est subiecta viro: sed sine eius licentia potest multa facere: ergo à fortiori poterit vouere. Antecedens probatur: quia

A mulier est socia viri: & ideò potest orare, ieiunare, eleemosynam facere; præsertim si sit nobilis. Secundò. Vir solum potest irritare ea vota, quæ aliquod præiudicium illi afferant, vel in ordine ad vsum matrimonij, vel educationem filiorum, vel gubernationem familiæ: sed sunt plura vxoris vota, quæ in ordine ad hæc nullum viro afferunt præiudicium: ergo illa irritari non possunt. Maior probatur: nam subiectio vxoris ad virum nascitur ex vinculo matrimonij; aliunde enim oriri non potest: sed ex vitalis vinculi solum sequitur subiectio in ordine ad præfata; nam nulla maior necessaria est. Igitur si quæ sunt, quæ in ordine ad hæc non afferunt præiudicium, in illis subiecta non est. Minor probatur primò in votis castitatis coniugalis; vel in voto non petendi debitum: secundò in votis de adimplendis præceptis necessarijs ad salutem: tertio in votis factis pro tempore vidualitatis: quia in his neque quoad præsentem obligationem, neque quoad executionem futuram est subiecta viro.

Sotus lib. 7. de iustitia. q. 3. ar. 1. & in 4. d. 32. q. 1. ar. 3. docet virum in vniuersum posse omnia vxoris vota irritare, etiam vota emissæ de obseruatione præceptorum: in omnibus enim his æquiparat virum respectu vxoris Prelato respectu religiosi. Sequitur Sotum Sanctius lib. 9. de Matrimonio, dis. 39. n. 4. & sequentibus. Vterque fundatur in eo quod, quoad nouam, & superadditam obligationem voti in omni materia vxor est subiecta viro. Caiet. verò art. præced. tenet virum non posse irritare omnia vxoris vota, maxime quæ habent pro materia præcepta necessaria ad salutem spirituale consequendam. Syluest. verbo *votum*. §. 1. & 2. docet vxoris votum de his, quæ potest facere sine licentia mariti, validum esse, & firmum sine viri consensu: & ideò irritari non posse. Hanc eandem sententiam latius profecquitur Suarez lib. 6. ca. 4. nu. 4. & sequentibus. restringens viri potestatem ad irritanda ea vota præcise, quæ sibi, suæque familiæ, vel gubernationi afferunt præiudicium; quam potestatem inesse vxori in ordine ad vota viri, quæ in eius cedunt præiudicium incunctanter affirmat, allegans pro sua sententia D. Thom. in 4. distinctione. 88. quæstio. 1. artic. 1. q. 3. ad. 4. quatenus asserit. In his, in quibus vxor viro tenetur, & è conuerso: menter potest vouere sine mutuo consensu, sicut patet de voto continentie: sed quia in dispensatione domus, & regimine vite, mulier est subiecta viro, & non

Sotus.

Sanchez.

Caiet.

Syluest.

Suarez.

D. Thom.

& non è conuerso; ideo vir potest in talibus vouere sine cōsensu vxoris, & nō è conuerso. Sed ex his insufficienter colligit præfatus Pater votū viri irritari posse ab vxore, si sit in præiudiciū eius; sed solū infertur virum nō posse vouere in præiudiciū vxoris: quæ omninō esse diuersa quis ambiget? Nā irritatio supponit obligationē voti, eamq; non omninō firmā: Quando autē vir vouet continentiam sine consensu vxoris, votum est nullū; & ideo nulla indiget irritatione, vt

D. Thom.

expresse colligitur ex D. Tho. in. 4. d. 32. q. 1. art. 4. in corp. vbi ex hoc quod coniuges inuicē tenentur reddere debitū, infert subsequētia verba: *Non potest vnus absque consensu alterius continentiam vouere, & si vouerit peccat: nec debet seruare votū, sed debet agere pœnitentiā de malo voto facto.* En D. Tho. non asserit vxorem posse irritare votum factum in præiudiciū eius; quale est votum continentię mariti; sed docet illud absolutē non esse votū, sed peccatum: immeritō ergo pro hac sententia adducitur.

3

Pro decisioe dico primō. Vir non potest irritum facere votū vxoris de nō petēdo debitum. Assertio hæc cōmunis est omnibus autoribus secūdæ sentētiæ. Sed oportet eā explicare, supponēdo id, quod ex D. Tho. retulimus. Quod licet neuter coniugū possit sine alterius cōsensu votū castitatis emittē, votū tamen de nō petēdo debitū quilibet validē emittet. Ratio vtriusq; partis est: Nam redditio debiti est ex obligatione iustitiæ: petitio verō vnicuiq; est libera: ideoq; illa nō est legitima materia voti: ista verō sufficiens est. Assertio sic explicata probatur ex Cœlest. III. in cap. placet de conuers. coniugat. vbi cum vxor emisisset solemne votum Religionis viuente viro existimans tamen esse mortuū, huiusmodi votum iudicatur obligatorium quātum ad non petendum debitum; *Eo quod non exigitur debitum carnis, in eius est potestate.* Hanc

D. Augus.

eandem assertionem tuetur D. Aug. sup. Num. q. 59. vbi ex professō disputat, vtrū potestas cōcessa viro ad irritanda vota vxoris, sit extendenda ad vota continentię, & abstinentię à concubitu: Et respondet. *Vnde non mihi videtur in huiusmodi votis, &c. etiam ista debere accipi, quæ inter se vir & vxor de concubendo, vel de abstinentia concubendi placita habuerint.* Et probatur ratione D. Augusti. Potestas viri ad irritanda vota vxoris est in ordine ad ea, in quibus est ei superior, vt per se constat, & Augusti. expresse affirmat: at vir & vxor quoad actum

A coniugij pares sunt omninō, & æquales: ergo. Probatur minor ex Apost. 1. Corinth. 7. vbi sermonem instituens de coniugatis, quantum ad actum coniugij nullā agnouit maiorem auctoritatem in viro, quam in fœmina: sed vxori, inquit, *vir debitū reddat: similiter & vxor viro: vxor non habet potestatem corporis sui, sed vir, similiter autem & vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier.* Si ergo in hoc (infert D. Aug.) æquiparat coniuges Paulus: non debet nec potest vir vota vxoris irritare. Confirmatur ex vsu Ecclesiæ, secundum quem videmus sapius peti dispensationem à Prælato super huiusmodi vota. Eamq; semper esse petendam consulunt communiter Theologi. Signum ergo est irritari non posse.

B

Dices, facile ad hæc posse responderi: maximē ad cap. placet citatum, in quo præcipuē assertio nostra fundatur. Responderi, inquam, potest in præfato capitulo solū haberi, votum solemne esse validum, quantum ad non petendum debitum: non tamen affirmat Pontifex esse omninō firmum: quæ longē inter se esse diuersa ex superius dictis manifestum est: ad hoc autē, quod vir possit irritare huiusmodi votum, sufficit, illud quamuis sit validum, non esse omninō firmum sine consensu mariti. Secundo D. Thom. in. 4. dist. 32. quæst. 1. ar. 4. ad tertium, vbi duas recitat opiniones. Prima est quorundā asserentium posse coniugem votum emittē sine cōsensu alterius de nō petendo debitum: quia in hoc vterque est sui iuris: quam improbat: *Quia, inquit, si alter nunquā peteret debitum, ex hoc alteri matrimonium onerosum redderetur: dñ oporteret, vnum semper confusione debiti petēdi subire: & statim concludit: Vnde alij probabilius dicūt, quod neutrum* (scilicet non petere, & nō reddere) *potest vnus absque cōsensu alterius vouere.* Igitur in doctrina D. Tho. asserendum est votum de non petēdo debitum sine cōsensu coniugis, irritari posse.

C

D

Ad primā obiectionē fateor satis apparēter, & probabiliter saluari doctrinā illius capituli: probabilius tamen oppositū iudico: quia ex ratione illius decisionis colligitur, non solū votū fuisse validū, sed omninō firmū sine cōsensu viri: ait enim Pontifex: *Eo quod non exigere debitū carnis in eius est potestate.* Ergo in hoc non depēdet à viro, neq; est illi subiecta; & consequenter nō potest illud votū irritari, tanquā emissum à nō subdito. Ad 2. obiectionē Syluest. docet, quod si sit votū de non petendo debitū absolutē,

1. Corint. 7.

4

D. Thom.

50

non est validum propter rationem assigna-
tam à D. Tho. si verò votum sit de non pe-
tendo debitum ratione sui, validum est: &
tenebitur non petere ratione sui: quamvis
possit aliquādo petere ratione alterius: sed
hoc potius est reddere, quā petere: igitur
dicendum est votum de non petendo debi-
tū absolute esse validū, & firmū per se lo-
quendo: si aliquando verò ex accidenti ob
confusionem, & verecūdiā alterius coniu-
gis vergat in praeiudiciū matrimonij & vsus
conjugalis: tūc votū vel nullū est; & sic irri-
tatione non indiget: vel si validū fuerit, nō
obligabit pro tunc ex mutatione materiae:
quia illicitū est conari cōtra bonū matrimo-
nij. Quādo verò votū vergat in praeiudiciū
matrimonij, arbitrio prudentū relinquēdū
est: & sic intelligitur D. Tho. loco citato in
obiectione secunda, quando dixit; *Proba-
bilis esse votū de non petēdo debitū esse nul-
lum*: Scilicet si ex verecundia alterius con-
iugis: & maximē mulieris vergat in praeiu-
diciū matrimonij. Secus per se loquendo
de voto petendi debitum: Nam per se vali-
dum est; & firmum, & ideo irritari non po-
test. Est simile huic, quod asserunt autores
existimantes non posse virum aliqua vota
vuxoris irritare: vt si voueat ieiunare, elee-
mosynā facere &c. Etenim si mulier videat
virū egrē ferre adimpletionem voti, & ex-
presse cōtradicere: ita quod prudēter existi-
mat perturbandam pacē ex adimpletionem
promissionis suae; excusabitur pro tunc ab
impletionem: non quia irritetur votum, sed
quia cessat obligatio ex mutatione mate-
riae. Tūc enim non censetur votum esse de
meliori bono: Honestius est enim inter cō-
iuges pacē cōseruari, quā eorū alterū ieiu-
nare. Idem nos dicimus in proposito casu:
Quod si vir vouit nō petere debitū; quāvis
votū per se sit validū; si tamen ex eius im-
pletionem videat vxorē cōtristari, & verecū-
diam pati, deobligabitur à solutionem voti
propter bonum matrimonij.

6

Hinc à fortiori colligitur, quod si coniu-
ges mutuo cōsensu vouerint continentia, vel
mulier de cōsensu viri: nō potest vir vxoris
votum irritare: neq; vxor viri. Sentētia est
M. Soti superius relati: quā probat, quia ille
est veluti quidā cōtractus, do, vt des: facio,
vt facias; renūcio iuri meo ad exigendū de-
bitū; vt & tu renuncies. Similiter idem con-
firmatur quando alter coniugū emisit votū
continentiae ex consensu alterius: ex cap.
Mulierem 33. q. 5. §. *Neq; illud otiosum est*.
Vbi expresse habetur. *Vota verò cōtinētia*

A ita alterius permissu ab altero valent offerri:
quod post promissionem non valent in irritū
deduci. Et praeterea, quia magna est inter
Doctores cōtrouersia, an possit Episcopus
in tali voto dispensare: an verò sit Summo
Pōtifici reseruātū; & qui mitius in hac par-
te loquūtur, docent posse Episcopū dispēsa-
re, quando nō est facilis recursus ad Pōtifi-
cē: at si maritus posset irritare tale votū, ne-
que ius tacuisset: neq; oporteret in tot an-
gustias incidere: cum ergo ius hoc nō asse-
rat, imò oppositū dicat, vt vidimus, dicen-
dū est non posse virū vxoris votū irritare
de seruanda cōtinentia. Idē tuetur Syluest.

Syluest.

B votū 5. §. 2. addit tamē quod si stante voto
cōtinentiae vtriusq; vnus illorum petat de-
bitum; alter reddendo peccat mortaliter:
quia petens illicite petit: ergo redens coo-
peratur peccato illius. Hoc tamen intelligē-
dum est: quando ex mutuo consensu coniu-
ges vouerint continentia: quia tunc quili-
bet cedit iuri suo: secus, si vterq; seorsum
sine consensu alterius votum emisisset cō-
tinentiae: quia tunc petens peccabit, reddēs
autem minimē, vt superius dixi: etenim pe-
tenti cōcedit ius, quod habet sine eo quod
cooperetur peccato illius. Est simile, si
quis habēs pecuniā apud me depositā; pe-
tat eā ad luxuriādū me sciente; petit quidē
illicite, sed nō iniuste: vnde si nō possim il-
lū à proposito auocare, nō pecco reddendo
depositum: neq; cooperor peccato illius.

Dico secūdō. Vir potest quācūq; alia vo-
ta vxoris irritare etiā de rebus necessarijs
ad salutem. Ita M. Sotus lib. 7. q. 3. ar. 1. Af-
sertio hac fundamētū habet in illo Nu. 30.
vbi absolute, & vniuersaliter viris concessa
est facultas irritandi vxorum vota: sed illud
secundū veriorē opinionē est morale:
quamvis quoad determinationē temporis,
in quo sit illa facultas exercenda, sit cere-
moniale: ergo &c. Deinde probatur ex D.

Sotus.

D Tho. art. 8. solutionem ad tertium, vbi acqui-
parat viri potestatem ad irritanda vxorū vo-
ta ei, quam habet Praelatus respectu religio-
si si dicens: *Nullū votum religiosi est firmum;
nisi sit de cōsensu Praelati, sicut nec votū puel-
lae existentis in domo, nisi sit de cōsensu patris:
nec vxoris, nisi sit de cōsensu viri*. Si ergo vo-
tū vxoris sine cōsensu mariti nō habet fir-
mitatem, ab eo poterit irritari. Similiter D.
Aug. q. 56. in Numeros explicans praefatā
legē. Num. 30. distinguit duo vxorū vota;
ea videlicet, quae in domo patris antequā
nuberet, vouit, & quae postea iam nupta in
domo viri emisit: & respectu omnium docet
D. Aug.

D. Thom.

D. Augustin. virum habere irritandi facultatem. Si verò quis respondeat intelligendum esse de votis abstinentiæ in cibo, & potu, quæ possunt vergere in præiudicium viri, & vsus matrimonij, non satisfaciet doctrinæ Augustini: quia ipsius verba vniuersalia sunt: *Quæcunque exierint ex labijs eius, &c.* & rursus: *Omne votum, & omne iusiurandum.* Nomine autem abstinentiæ vtitur Auguf. generaliter, non prout coarctatur ad abstinentiam in cibo, & potu: sed cuiuscunque alterius rei etiam licitæ: ait enim: *Fæminam sub patre antequam nubat, & sub viro nuptâ voluit lex vouere ita aliquid Deo aduersus animam suam: idest in aliquarum rerum licitarum atque concessarum abstinentia.* En nomine abstinentiæ vtitur vniuersaliter: & subdit: *Et in eisdem votis fæminea non præualeat autoritas, sed virilis.* Ratione probatur. Primò, quia nullum est tempus, in quo vir non possit vxoris opera ordinare directe vel indirecte ad gubernationem familiæ: ergo potest vir omnia vxoris vota irritare. Antecedens probatur: Nam ex communi sententia quantum ad ea, quæ pertinent ad gubernationem familiæ vxor subiecta est viro. Secundò, & ferè in idem reddit, vxor subiecta est viro, quoad omnes eius actiones, præter quàm in matrimonij vsu: ergo vir potest irrita facere omnia illius vota, si non pertineant ad coniugij actum. Antecedens patet, quoniam vir caput est mulieris; capiti verò omnia corporis membra subiiciuntur, quantum ad suas operationes. Doctrina est D. August. quæstion. citata in fine, vbi rationem in homine respectu omnium animalium motionum, comparat ad virum respectu omnium actionum vxoris. Eius verba sunt: *Tunc ratas esse cum rationabiles fuerint (loquitur de abstinentia quarundam cæremoniarum) hoc est cum eas approbauerit ratio, quæ ad vicem viri debet regere omnem animalem motionem, quæ sit non tantum in appetendo, verum etiam in abstinentendo: vt si mente, & ratione decernitur, tunc fiat: si autem improbetur consilio rationis, non fiat: quod si ratio quod prius rectè faciendum esse decreuit, post improbet sit peccatum consilij: sic tamen, vt non nisi rationi motio illa consentiat.* En qua ratione D. Augustinus moralizans legem illam Numerorum subiicit omnem hominis actionem rationi, vt ipsa approbet vel improbet, & iuxta eius consilium fiat, vel non fiat: quia habet vicem viri, ad quem pertinet dirigere omnem actionem vxoris, vt iuxta eius consen-

sum & approbationem fiant. Sed dubitabit quispiam, an votum semel à viro confirmatum possit ab eodem irritari? Cum proportionem ad ea, quæ de Religiosis diximus in simili dubitatione, respondendum est. Si irritatio fiat voto semel confirmato valida est, sed illicita, urgente causa eam non exigente. Habetur in lege Numerorum citata, & à D. Augustino, vltimis verbis adductis. Ratio verò eadem est atq; de Religiosis: & ne sapius eadem repetamus vide ibi, Dixi nulla urgente causa exigente irritationem: Nam Diuus Antonin. 3. parte titul. 1. cap. 22. Maior in 4. distinction. 28. quæstion. 4. dubit. 1. docent licite posse virum votum vxoris semel confirmatum ex rationabili causa reuocare.

Dico tertio. Nullum viri votum potest vxor irritare: quia vxor non est superior viro, sed potius ei subiecta, vt capiti, iuxta dictum Pauli: *Caput vxoris vir, sicut Ecclesiæ Christus:* ergo vxor non habet facultatem irritandi vota mariti: etenim irritandi facultas superioris non inferioris est. Sed dices, irritare absolute non esse actum superioris, sed cuiuscunque, siue sit æqualis, siue inferioris, habentis tamen dominium rei promissæ: vt si superior voueat rem, quæ est sub dominio inferioris: poterit inferior irritare superioris promissionem, derogando facultatem alienandi rem suam: sic in proposito de vxore respectu viri dicendum videtur. Sed qui sic diceret, non satisfaciet argumento: & ratio discriminis est, quia in casu antecedentis non appositâ conditione, & consensu alterius ad alienandum rem promissam, votum est nullum: non quia propriè votum irritetur: etenim hæc supponit obligationem voti, vt diximus: sed quia votum illud conditionatum est, & non adimpleta conditione non obligat: at in casu assertionis nostræ, supponitur obligatio voti independens à consensu vxoris: qua supposita obligatione argumentum conuincit non posse auferri nisi per superiorem potestatem. Et confirmatur: tum ex cap. mulierem 23. q. 5. vbi habetur nullam inesse mulieri potestatem: sed in omnibus viri dominio subiectam: tum Num. 30. vbi verba faciens sacer textus de potestate irritandi vota, nullam vxori facultatem concedit respectu viri.

Sed obijcit Suarez D. Thom. in 4. dist. 38. q. 1. arti. 1. q. 3. ad 4. asserentem: *In his in quibus vxor viro tenetur, & è conuerso neuter potest vouere sine mutuo consensu, sicut patet de voto continentia:* ergo vota viri emissâ

D. Anton.
Maior.

9

10

Suarez.
D. Thom.

de his, in quibus vxori tenetur, sunt irritabilia, vt pote dependentia à consensu vxoris. Confirmatur. Nam si vir voueat facere copiosam eleemosynam, vel pium opus: quod implere non possit, nisi alienando aliquid de bonis vxoris, constat tale votum non esse validum, nisi de consensu vxoris: igitur ab ea poterit irritari. Pro solutione horum dico, quod si vir voueat aliquid in praiudicium, vel fraudem matrimonij, votum est nullum: & ideo nulla indiget irratione: verbigratia, si longam peregrinationem vouit, (excepta peregrinatione terræ sanctæ, de qua statim,) vel si magnam eleemosynam taliter, quod esset prodigalitas adimpletio illius, illa vota essent nulla, nullamque obligationem inducerent: quia de materia illicita: si verò peregrinatio, & eleemosyna pensatis omnibus circumstantijs essent actus virtutis: vota essent valida & firma: & de his dicimus nō posse ab vxoribus irritari.

Ex quo ad propositas obiectiones, respondetur. Ad primam ex D. Th. dico expresse illum loqui de materia continentiae, in qua iam diximus votum viri non esse validum: & ideo nihil contra praefatam doctrinam. Quod si contendas eum vniuersaliter loquitum non solum in materia continentiae, sed in quacunque alia, in qua sit subiectus vxori: intelligendus est iuxta ea, quae diximus: videlicet non solum non posse firmiter vouere, sed neque valide: & ex hoc ad secundam obiectionem respondetur eodem modo. Ad illud verò de peregrinationis voto, si cedat in vxoris praiudicium similiter dicimus esse nullum: solum est specialiter adnotandum, id quod habetur in cap. ex multa. §. in tanta, circa votum peregrinationis in subsidium terræ Sanctæ: vbi dicitur: *Viri præter vxoris assensum huius peregrinationis propositum vouere liberè valent, & quod voverint liberè adimplere.* Imò si in periculum sit incontinentiae vxoris, vir poterit votum hoc redimere, vt colligitur ex Diuo Thoma, quodlib. 4. artic. 11.

D. Thom.

12

Ad argumenta in principio adducta respondetur. Ad primum nego antecedens: diximus enim in omnibus suis actionibus mulierem viro esse subiectam: exceptis, quæ ad vsum attinent matrimonij, in quibus cum Apostolo coniuges pares iudicauimus: & quamuis possit aliquas eleemosynas facere, sine licentia mariti: tamen non potest ad illas faciendas se voto firmiter obligare,

A quia quoad nouum vinculum, & obligationem subdita est viro. Ad secundum respondetur, concedo maiorem, & nego minorem: ad primam probationem iam dixi in materia castitatis, & continentiae vtrumque coniugem esse parem, & sic neutrum posse sine alterius consensu valide votum castitatis emitte: sed tale votum esset nullum: si verò votum tantum sit de non petendo, debitum per se loquendo validum est, quia in hoc non subditur vnus alteri. Ad probationem distinguo antecedens: non subditur vxor viro in materia necessaria præceptorum quoad nouum vinculum & obligationem nego antecedens: absolute, transeat: & ex illa parte votum est irritabile. Et eadem solutio applicanda est ad tertiam probationem, pro cuius solutionis ampliori intelligentia, reuocanda sunt in memoriam, quæ supra de Religiosis adnotauimus.

B

DISPUTATIO III.

An pater possit filiorum vota irritare?

IDE TVR quod non, primò quia vel iure positio, aut naturalis. Non naturalis, quia in c. puella. 20. q. 2. solum asseritur posse parentem irritare votum Religionis: & in titulo de regularibus in Decretis, & in .6. idè habetur: ergo potestas hæc non fundatur in iure naturali. Prob. cōsequentia: quia alias extenderet se ad omnia vota filiorum. Sed neque iure positio: quia neque Ecclesia, neque eius Prælati habent potestatem, vt supra vidimus ad irritanda secularium vota: ergo non potest Ecclesia tribuere parentibus potestatem ad irritandas promissiones filiorum.

D Pro decisione primò notandum est, filios respectu parentum posse in multiplici statu considerari, vel enim sunt intra annos pubertatis, vel extra illos, similiter aut sunt emancipati à patria potestate, vel nondum sunt emancipati: Annum pubertatis diximus circa explicationem articuli respectu viri esse quartum decimum, respectu foeminae duodecimum, in Concilio tamen Trid. statutum est respectu solemnis voti Religionis ante sextum decimū annum expletū esse omnino inualidum. Secundò notanda est doctrina D. Tho. in articulo, in quo docet duplici ex causa infirma esse puero-

rum

rū vota vel ex rationis defectu, vel quia nō habent dominium supra rem votiuam: ex prima colligitur pueros ante annos pubertatis nō habere perfectū dominium etiam actionum personalium. Etenim licet compotes sint rationis, ex eo tamē quod imperfectū habent rationis vsum, concessit natura parentibus, vt pro eo tēpore eorum suppleant imperfectionē: ac proinde eadē natura dominium concedit parentibus supra actiones personales filiorū intra annos pubertatis degentium: sicuti de vxoribus diximus disp. præced. tradidisse per suum consensum viro supra omnes actiones personales plenam potestatem. His præhabitis

3 Dico primò. Parentes non possunt irritare vota filiorum personalia, emissā post annos pubertatis: benè tamē vota realia ante vigesimum quintū annum expletū, vel etiam post illum, si tamen fuerint ante emancipationem emissā. Dixi, ante emancipationem: quia emancipati ante vigesimum quintū annum sunt sui iuris, & suorum bonorū liberam habent administrationem: idēq; de illis, sicut de non subditis iudicandū est: vt notauit Syluest. verb. *Emancipatio*, verb. *patria potestas*, Couar. in 4. p. c. 7. §. 1. n. 13. Prima pars huius asserti negatur à Tab. verbo *votū*, §. n. 5. existimante patriā potestatem se extendere ad irritandas omnes filij promissiones, etiā post annos pubertatis factas: nisi sit votū Religionis, quod ex speciali priuilegio subtrahendum est à dominio patētū: couincitur ex lege Num. 30. in qua absolutē decernitur posse parentē irritare promissiones filia in puellari ætate existētis: vbi puellaris ætas etiam pubertatem cōplectitur. Imò ex hac eadem lege Angl. q. de voto art. 7. difficult. 12. docet posse parē rem omnia filiorum vota extinguere, nullo (etiam Religionis) excepto, quantumvis post annos pubertatis fuerint emissā, quia lex (inquit) de votis tantū fœminarum disponit, nō filiorū: sed nostra assertio est expressa D. Tho. in fine artic. asserentis: *Post annos pubertatis possunt se iam voto Religionis obligare vel simplici, vel solemnī absq; voluntate parentum*: vbi D. Tho. licet solum sit expresse locutus de voto Religionis, absolutē de omnibus personalibus intelligendus est, quia ratio de omnibus procedit æqualiter: D. Tho. sequuntur eius discipuli, Caiet. Sor. Syl. ver. *Religio*, 2. q. 15. & prob. ex c. 1. 20. q. 2. ibi *parentibus sane filios, &c.* & ex 2. c. ead. q. ibi, *si verò in fortiori ætate*, (idest post annos pubertatis; nam contra-

A ponit fortiorem ætatem ætati ante annos pupertatis) *adolescētula vel adolescens seruire Deo elegerit, non est potestas parentibus prohibendi*. Ecce qua ratione Ang. absq; fundamento distinguit de promissionibus filiarū: & probatur; quia filius post annos pubertatis expletos habet suarum actionū personalium plenum dominium: ergo potest se voto adstringere nō solū valide, sed etiam firmiter, absq; parentū consensu, & consequēter huiusmodi vota nō poterunt irritari. An recedens ex eo conuincitur: quia tota subiectio filij ad patrem quoad actiones personales, prouenit ex rationis defectu, sed puer post annos pubertatis habet perfectū vsum rationis: ergo non est subditus patriæ potestati, quantum ad dispositionē personæ: ergo verum habet dominium actionum personalium. Verba verò ex Num. citata, in *ætate adhuc puellari*, de impubertate intelliguntur à Glossa ordin. *Adhuc tenera*, inquit, *cui pater dominatur in votis*: perpende proprietatē vocis, *tenera*: quæ omni dubio procul ætatē infantilem designat: idem colligitur ex Interlineali: vel si mauis dicito cum Abul. q. 19. & 20. legem illā quoad irritatiōnē votorum tempore pubertatis fuisse posituam: & quoad hoc iam cessasse.

C Secunda pars nostri asserti manifestior est, vniuersaliq; Ecclesiæ consuetudine, & vfu comprobata: eam tueretur D. Th. ar. 8. ad secundum, Schol. in 4. dif. 38. Rich. a. 4. q. 2. Palud. q. 3. Ant. 2. p. tit. 11. c. 2. §. 6. summistæ ver. *irritatio*, ver. *votum*, Nau. n. 70. Pan. c. *scriptura*, de voto. Prob. quamuis filius pubes habeat perfectum vsum rationis, & ex hac parte possit validē votum emittere: tamen toto tēpore emancipationem antecedenti, subditus est patriæ potestati, quantū necesse est ad bonam familiæ gubernationē: ergo quandiū filius hanc habet subiectionē, pater potest omnia illius vota irritare, quæ quoquo modo impediunt, aut præiudicium afferunt patriæ potestati. Confir. Filij puberes non habent dominium supra bona paterna: ergo si aliquod votum emittant paternis bonis implendum, non erit firmum absque parentis consensu, & ab eo poterit irritari: quia nullus firmiter vouet rem alienam. Ex hac ratione colligitur excipiendum ab hac regula votum filij puberis de bonis, & peculio (vt aiunt castrensi), quia nec defectus rationis, nec domini impediunt, quominus huiusmodi vota sint omninò firma, & irritabilia. Excipit etiam

Gloss.
Abul.

4

D. Thom.
Richard.
Palud.
Anton.
Panor.

Syluest.
Couar.
Tabien.

Angl.

D. Thom.
Sotus.
Caset.
Syluest.

Nauar.
Syluest.

6. votum

6. votum peregrinationis in subsidium terræ Sanctæ, conuicti doctrina à nobis tradita ex cap. ex multa. vbi conceditur viris facultas, vt inuitis etiā vxoribus possint adimplere votum peregrinationis in subsidium terræ Sanctæ: ergo idem à fortiori dicendum videtur de filio puberi respectu patris: nimirum quod illis inuitis possit filius hoc votum adimplere: plus enim præiudicat vir vxori in hoc casu, quàm filius patri. Sed extensio non est admittenda: nili forsā posset filius assistens solum personaliter, nullumq; inferens præiudicium patri votum emissum adimplere: secus si bonis paternis implendum esset. Nec simile de viro quidquam conuincit: nam vir habet liberam bonorū administrationem, non filius: nec etiā si esset similitudo, ius illud extendendum esset in præiudicium patris.

Dico secundo. Pater potest irrita facere omnia vota filiorum siue realia siue personalia ante annos pubertatis emissā. Oppositum tenet Vivald. in Candel. 3. p. cap. 4. num. 99. limitans patris potestatem, ad irritanda ea solum vota filiorum, quæ in præiudicium vergunt patriæ potestatis, eam tamē tenet D. Thom. in præsentī: quem omnes eius discipuli sequuntur, Sotus q. sæpè citata, Syluest. verb. *votum*. 3. q. 5. Nauarr. cap. 12. num. 64. estque communis Scholasticis in 4. dist. 38. cum eodem D. Th. ibi: & probatur expressis iuribus. 20. q. 2. c. *Puella, si ante duodecim annos ætatis sponte sua sacrum sibi velamen assumpserit: possunt statim parētes eius, vel tutores id factum irritum facere, si voluerint*. Et ex Concilio Illyberitano relato. 22. q. 5. cap. *Pueri ante quatuordecim annos*. Idem diffinit Alexan. III. cap. *significatum*. Clem. III. c. *cum verū*. Probatur secundo ratione, & quidem quoad vota realia eisdem argumentis, quibus præcedentem confirmauimus: quæ efficacius procedunt de votis ante pubertatem, quàm post illam emissis, de personalibus verò, quia filius ante annos pubertatis subditus est naturaliter patriæ potestati quoad omnes eius actiones: ergo nullum eius votum est omnino firmum sine cōsensu parentis. Antecedens probatur, quia in illa tenera ætate non habent perfectam libertatem: debuit ergo natura illos patriæ subicere potestati, vt commodis filiorum pater prospiceret: maxime quantum ad hoc, quod est nouam super se voti obligationem inducere: ad quam requiritur deliberatio perfecta, & quod ex proposito fiat in utilitatem vouentis. Ratio

A hæc, cum in natura habeat fundamentum, efficaciter conuincit parentum facultatem ad irritanda filiorum vota ex ipsa natura transisse originem: dependet tamen quoad cōputandos, & determinandos pubertatis annos ex iure Pontificio: quia cum non habeatur tēpus aliquod præfixum, in quo certum sit pueros perfectam habere libertatē: etenim in alijs citius, in alijs tardius rationis lumen oritur: decuit ab habente potestatem tempus designari, in quo certum sit, vt in plurimū, pueros perfectam potiri libertatem: quod si intra tempus præfixum contingerit aliquando accelerari rationis vsum, etiā si id certò certius constiterit, nō ideo filium subtrahi à patriæ potestate censendum est, vt notauit Syluest. verb. *Religio*. 2. quæst. 12. Palud. in 4. dist. 38. quæst. 4. & alij doctores iura citata interpretantes: in quibus decernitur impuberis voluntatem vsque ad illud tempus simpliciter subdici patriis voluntati.

Dico tertio. Pater potest post annos pubertatis irrita facere omnia filiorum vota siue realia, siue personalia, ante annos tamen pubertatis emissā: verbi gratia, vouit filius ante annos pubertatis castitatem, pubes factus incipit obseruare illud existimans ad id teneri, poterit pater votū illud irritare: nisi si filius expletis annis pubertatis idē votū confirmauerit. Sententia est Caiet. 2. 2. q. 189. art. 5. quem iuniores communiter sequuntur, & Naua. c. 12. num. 71. Prob. Votum ante tēpus pubertatis emissum est infirmum, vt pote conditionale dependens in sui firmitate à cōsensu parentū: igitur nisi in debita ætate fuerit confirmatū, semper manet irritabile: ergo si parētes cōtradictæ extinguitur votū: quia cessante cōditione à qua depēdet essentialiter votū, cessat etiā obligatio eius. Conf. facultas cōcessa est parētibz ad irritanda filiorū vota ante annos pubertatis emissā propter imperfectionē filiorū, & vt parentes debite possent ipsoꝝ comodis prospicere: sed ex hoc, quod filij annos pubertatis attigerint, nō definit esse temerariū aut inconsultū, q̄ ante annos pubertatis promiserāt: ergo semper manēt patriæ subiecti potestati quoad actiones, & promissiones factas tēpore impubertatis.

Contra hanc sententiam tenet Sotus, q. 3. ar. 2. & Arag. hic: quia potestas ad irritanda vota tantum durat vsque ad designatum tempus à lege: sed huiusmodi est tēpus pubertatis: ergo illo adueniente cessat potestas irritandi. Confirm. si mancipium dum

S

Vivald.

D. Thom.
Sotus.
Syluest.
Nauar.

6

Syluest.
Palud.Caiet.
Nauar.

7

Sotus.
Arag.

dū est sub heri potestate aliquid vouit: herus autem toto seruitutis tempore non irritauit votum, post manumissionem mancipij non potest votum irritari: ergo transacto anno impubertatis idem de patre dicendum est. Ad argum. negatur minor. Nam nullum est præfixum tēpus, intra quod pater habeat potestatem irritandi filiorum vota, & ultra non possit: loquendo de his, quæ emittuntur ante annos pubertatis: quia vota filiorum emissa in illa ætate semper manent subiecta patri, propter rationem assignatam. Est simile in cap. vlti. de sentent. ex cōmunicationis: vbi facultas concessa Episcopis ad absoluendos pueros ab excōmunicatione lata in Can. *si quis suadēte Diabolo*: quam incurrerunt ante annos pubertatis, extenditur ad quodcunque tempus, in quo petierint absolutionem: idem in præsentī dicendum est. Ad confirm. negatur consequent. quia filiorum vota emissa ante annū pubertatis, idē possunt à parentibus irritari: quia pro eo tempore carent filij rationis vsu perfectō: & idē vota sunt infirma ad suā firmitatem exigentia parentū consensum: at seruus post manumissionē est sui iuris, & res deuota est etiā ipsius, & idē quoque renuente, tenetur promissum adimplere. Nota tamen limitationem additam assertioni: *nisi filius factus pubes confirmauerit votum*, quam meritō apposuit Caiet. loco superius citato. Nam stante præfata conditione de illo voto iudicandum est, ac de alijs omnibus emissis intra annos pubertatis: tunc autem filius votum dicitur confirmare, quādo de nouo promittens voti illius supra se obligationem inducit. Sed rogas, quid si pater votū filij, intra annos impubertatis sciens & prudens confirmauerit: verbi gratia, vouit filius castitatē duodecimo ætatis anno, consentiente, & approbante patre, poterit ne pater ante quartum decimū votum illud annullare? Pars negatiua probabilius est: quia subiectio filij in illa ætate prouenit ex imperfecto vsu rationis, vt diximus: & ob id eius actiones ad sui firmitatē requirunt consensum, & approbationē patris: vnde eo ipso, quod pater consentit, & approbat promissionem filij, supplet omnem imperfectionē promissionis: manetque in suo esse completa, & perfecta independentē à voluntate patris: Nisi fortē, promissio esset realis, vel mixta: etenim tunc posset pater solutionem impedire, in quantum ei aliquod affert præiudicium. Neq; est simile de Religiosis, de quibus supra dixi-

A mus posse Prælaturum quodcunque votum ipsorum irritare etiā ab illo confirmatū: quia votū Religiosi non pendet ex consensu prælati propter imperfectionem actus, sed propter specialem subiectionem, secundum quam tenetur in omnibus, & semper superioribus obedire: & idē Prælati confirmatio non supplet imperfectionē actus, sed concedit facultatem ad exercendum actum promissum, reuocabilem tamen ex legitima causa.

Dico quartō. Votum solemne castitatis emissum in sacri ordinis susceptione ab habente vsu rationis, etiā si ante annos pubertatis emittatur inuitis parentibus, firmū est, & irritari non potest. Probatur ratione Caiet. hic. Ordo sacer est status eximens iniunctos à patria potestate: sed votum solemne continentie illi adiunctū sequitur illū statum Ecclesiæ statuto: ergo tale votū est omnino exemptum à patria potestate: circa quam rationem notat Caiet. quod licet absolute, & simpliciter sit inconueniens im puberes eximi à patria potestate, id tamen per accidens, siue per aliud: id est ratione status, nō debet inconueniens iudicari. Cōf. quia Ecclesia cōpellit sacris initiatos cuiuscunque ætatis in illo statu permanere, sed ex Ecclesiæ lege statui illi coniunctum est inseparabiliter votū castitatis: ergo semel initiatus inuitis etiā parentibus, votū continentie tenebitur obseruare. Dices. Magis obligatoriū est votum solemne Religionis, quā clericalis continentie votū: sed illud ante pubertatem emissum potest à parentibus irritari: ergo & istud. Minor adeo certa est, quod nec obligationē aliquā inducit, etiā tanquam votum simplex castitatis: vt habetur cap. 8. de regu. extra. vbi dicitur: *Puer, qui ante anni quarti decimi consummationem post emissum solemne votum reliquit habitum, eam quam postquam à Religione exiuit, accipere uxorem iurauit, ducat.* Quod expressius in Conc. Trid. postea declaratum est. Respō. negando consequ. quia solemne Religionis votū non coniungitur alicui statui, sed est ipsamet assumptio status, & idē si eximeretur à patria potestate, per se ipsum eximeretur: at votū clericale supponit statum clericale, cui coniungitur, & idē per aliud eximitur, non per se.

Meritō quispiam dubitabit: an nomine parentis, cui propria diximus dominatiuā potestatem ad irritanda filiorū vota: sit etiā mater intelligenda? Respondetur viuente viro vxor non habet hanc facultatem. Ita Nauar.

Nauar.
Syluest.

Archid.
Palud.

Nauar. c. 12. n. 64. Sylu. ver. Religio. 2. q. 13. vbi relicta opinione Innocentij existimantis æqualem esse matris cum patre potestatem quantum ad hoc, & secutus Arch. & Palud. in 4. d. 38. q. 4. art. 2. conc. 8. n. 26. determinat matrem patre nollente non posse filium à Religione reuocare: mortuo verò, matrem, & auiam posse, si tamen eius habeant tutelam: quibus deficientibus tutor poterit irritare: quia succedit vice patris: vt habetur cap. *puella*. 20. q. 2. Et ratio suffragatur: nam viuente patre voluntas filij non dependet à voluntate matris, sed vtriusque posita est in voluntate patris: qui tanquam caput familie plenariam habet personarum, ac rerum administrationem. Videndus est Sylu. ver. *votum*. 4. q. 2. vbi late id explicat, & benè: & qua ratione votum semel legitime irritatum, nunquam amplius reuiuifcat: de quo nos supra diximus latius.

11

Ad argumenta initio disputationis resp. Ad primum patet ex his, quæ adnotauimus circa secundam assertionem, facultatem parentum ad irritanda filiorum impuberum vota esse à natura concessam: quamuis tempus intra quod debeat exerceri iure positum sit præfixum. Est simile in alijs præceptis, quæ secundum substantiam pertinent ad ius diuinum, & quantum ad determinationem temporis ad ius tantum positum: vt de præcepto confessionis & communionis constat. Ad id quod rursus obijcitur: non inesse Prælati Ecclesiæ facultatem ad irritandas secularium promissiones, possumus secundò respondere: transeat antecedens, & nego consequentiam: quia licet in ordine ad seculares non habeat Ecclesia dominatiam potestatem: in qua fundatur facultas irritandi: potuit tamen sanctionibus iustis Ecclesia hanc præbere dominatiam potestatem parentibus supra omnes actiones personales filiorum, propter supremam gubernatiam potestatem, quam Ecclesia habet.

ARTICVLVS X.

Vtrum possit in voto dispensari?

Summa Articuli.

I

CONCLUSIO prima est affirmatiua. Probat. à D. Thom. primò, in argumento, sed contra. In lege, quæ robur habet ex communi voluntate, potest cadere dispensatio: er-

go & in voto: quod est lex quædam particularis. Consequentia probatur: quia maiorem habet firmitatem quod ex communi voluntate procedit, quàm quod ex speciali alicuius personæ voluntate: & secundò: votum est de his, quæ secundum se, & vt in pluribus bona sunt, sed in aliquo casu potest contingere id, quod vt in pluribus bonum est, esse vel simpliciter malum, vel inutile, vel maioris boni impeditiuum: ergo in tali casu necesse est determinari absolute votum non esse seruandum: & hoc est propriè in voto dispensare: si verò pro eo, quod seruandum erat, aliquid aliud iniungatur, commutatio dicitur. Secunda conclusio. Minus est votum commutare, quàm in eo dispensare.

B

DISPUTATIO VNICA.

An sit in Ecclesia potestas dispensandi in votis simplicibus?

IDE TVR quod non, primò. Votum ex iure naturali habet firmitatem: sed in præceptis diuinis, potissime legis naturæ, non potest fieri per hominem dispensatio: ergo nec in voto, cuius observatio pertinet ad præcepta primæ Tabulæ: quia est actus Latriæ. Hoc argumentum proponit D. Thom. secundo loco, cui respondet, Ecclesiæ Prælatum in voto dispensantem non dispensare in præceptis iuris naturæ, vel diuini, sed tantum determinare, quod contineretur sub voto, in casu dispensationis non contineri: quia pro tunc non est congrua materia voti. Hanc solutionem explicant nonnulli interpretes D. Thom. adnotantes, ius, & præceptum naturale esse in duplici differentia: vnum absolute necessarium nulla præsupposita conditione, cuiusmodi sunt præcepta Decalogi, in quibus non cadit dispensatio: aliud est, quod fundatur in voluntate, & consensione humana: vt obligatio reddendi debitum orta inter coniuges, ex mutuo vtriusque consensu. Hæc igitur obligatio, quatenus in radice pendet à voluntate humana, tolli potest, sed ex rationabili causa. Exemplum sit. In contractu emptionis, & venditionis inter duos, certum est, stante contractu, inesse obligationem naturalem ad solutionem pretij: at si rescindatur contractus, tollitur obligatio, nulla in

2

la in lege naturæ interueniente dispensatione: sic ergo in proposito philosophandum arbitrantur. Nimirum votum esse quendam contractum inter Deum, & hominem, quo permanente naturalis obligatio vrget reddere vota Deo: ceterū si Deus, vel eius vicarius contractum rescindat auferens obligationis radicem, cessat obligatio voti. Contra hoc arguitur secundò. Nam ex præfata solutione sequitur posse summum Pontificem in matrimonio rato non consummato dispensare, quod non licet admittere. Consequentia probatur ex eo, quod huiusmodi contractus ex mutuo vtriusque coniugis consensu habet firmitatem. Item sequitur iuxta istorum sententiam posse in voto sine causa dispensari: quia non dispensatur in iure naturali, sed positiuo: at dispensatio in iure positiuo etiā nulla existente causa valida est: ergo.

Tertiò arguitur cōtra rationem D. Tho. adductam in corp. artic. Nam ex ea sequitur, quod potestas ad dispensandum in votis, solum sit potestas ad declarandum, quando debeat votum obseruari, quando ve liceat ab obseruatione cessare. Probatur: quia hæc potestas ex mente D. Thom. tantum habet locum, quando materia voti est mala, vel inutilis, vel maioris boni impeditiua: sed in huiusmodi euentibus, sat est declarare materiam voti esse indebitam, & statim cessat obligatio voti: ergo ratio D. Tho. insufficiens est.

3
D. Thom.
Duæ sunt in hac disputatione extremae sententiæ, quas refert D. Thom. in 4. dist. 38. quæstion. 1. artic. 4. quæstion. 1. Quorum prior docet, quodlibet votum posse pro libito Prælati dispensari, quatenus in quolibet intelligitur conditionaliter voluntas superioris, scilicet, Papæ, ad quem spectat dispensatio supra omnes actus subditorum, & ideo potest Summus Pontifex per solam negationem sui consensus quassare omnia subditorū vota. Sed de hac sententia plura diximus articulo præcedenti, agentes de irritatione. Nunc breuiter impugnatur ratione D. Thom. ibidem, quia quædam sunt, in quibus homo est omnino liber, & sui iuris, quæ exequi potest inuito Pontifice: ergo absolute, & sine vlla dependentia à consensu cuiuscunque Prælati potest illa firmiter vouere. Antecedens probatur in continentia, in obseruatione præceptorum, & similium. Ideò alij secundò dicunt, nullum votum posse dis-

A pensari per quamcunque Prælati facultatem, secundum quod dispensatio est iuris relaxatio, sed secundum quod dispensatio est quædam iuris interpretatio, quatenus potest Summus Pontifex declarare, quando quis deobligetur ab obseruatione voti, vel quia materia inutilis facta est, vel maiori bono præstat impedimentum. Hanc sententiam tenet Glossa capit. 18. de iure iurando. Sequitur Diuus Bonauentura, in quarto, distinction. 38. quæstion. 1. Et confirmari potest, quia nullus potest tollere vinculum legis, nisi conditor legis: lex autem de obseruando votum est à

B Deo: ergo solus Deus potest in illa dispensare. Minor probatur: quia præter istam legem: *Vouete, & reddite vota domino Deo vestro*, quæ est lex diuina, nulla alia interuenit, nisi sola voluntas vouentis, quæ se liberè legi diuinæ subiecit: ergo tali supposita subiectione solo iure diuino tenetur ad obseruationem voti. Explicatur vis consequentiæ: licet quis liberè se subijciat legibus Hispaniæ, supposita tamen tali libera subiectione ius Regium Hispaniæ obseruare tenetur: similiter liberè se subijcit quis legi matrimonij, illa tamen subiectione semel admissa, iure naturali illam tenetur obseruare: ergo idem in proposito dicendum est.

C Pro decisione huius difficultatis prænotandum est, discrimen superius insinuatum inter dispensationem, commutationem, declarationem, & cessationem voti. Dispensatio propriè dicta est ablatio vinculi voti propter aliquam rationabilem causam. Commutatio est translatio vinculi, & obligationis voti ab vna in aliam materiam. Declaratio est explicatio quædam, quod id quod erat materia voti, iam desijt ex superuenienti causa esse materia voti. Cessatio verò voti est, quod id quod erat materia voti, nulla expositione, aut interpretatione desinat esse materia voti. Itaque in dispensatione aufertur totaliter vinculum, & materia voti, quatenus absolute decernitur seruandum non esse: in commutatione verò aufertur materia voti, & non vinculum eius: quia idem manet in alia materia, in quam votum commutatur: illud namque in quod votum commutatur ex vi voti obseruare tenetur, quod si transgrediatur agit contra fidelitatem Deo debitam in solutione promissi. Hinc colliges differentiam inter dispensationem,

Gloss.
Bonauent.

nem, & declarationem, quod illa supponens voti vinculum aufert illud ex rationabili causa, ista verò potius supponit vinculum & obligationem voti cessasse: sed quia id dubitari potest, idèò necessaria est voti interpretatio, per quam manifestum fiat re ipsa obligationem voti cessasse: vnde dispensatio est actus iurisdictionis, ad iustitiam distributivam spectans: interpretatio verò est actus specialis virtutis, quæ Epicheia dicitur: de quo vide Magistrum Sotum lib. 7. quaest. 4. articulo primo, Turrecrem. in summa de Ecclesiastic. libr. 3. capit. 53. His præmissis

Sotus.
Turrec.

5

Dico primò. Certum est secundum fidem esse in Ecclesia potestatem ad dispensandum in votis simplicibus Christianorum. Hæc conclusio probatur, ex communi omnium fidelium traditione ab Apostolis vsque ad hæc nostra tempora deriuata, sæpè etiam in Concilijs, apud Sanctos, & decreta Pontificum dispensationis factam fuisse mentionem nouimus: at Ecclesiam Catholicam in re adeò graui, & tam necessaria ad fidelium mores, errasse, absque erroris piaculo affirmari non potest: ergo absolute dicendum est, Ecclesiæ hanc dispensandi inesse potestatem.

Secundò, certum est esse in Ecclesia potestatem commutandi obligationem voti ab vna in aliam materiam ex legitima causa, vt colligitur ex capit. 1. 2. 7. & 8. de voto: ergo ex maiori causa per eandem potestatem poterit in voto dispensari. Probatur consequentia, quia dispensatio, & commutatio circa idem ius versantur. Confirmatur, quia ex voluntate Summi Pontificis potest observatio voti in aliud tempus differri, propter causam temporalem: ergo propter causam perpetuam poterit per eandem voluntatem in perpetuum votum relaxari. Antecedens probatur ex capit. 5. extra de voto, vbi cuidam Episcopo qui vouerat adire Hierosolimam, indixit Pontifex ne prius iter arriperet, quam regnum Galliarum pacaretur.

Tertiò. Pontifex potest relaxare iuramentum, vt habetur in capit. si vero, de iureiurando, vbi dicitur iuramenta ex metu facta valida esse, relaxanda tamen: ergo etiam poterit in voto dispensare. Consequentia probatur,

A quia vt dicitur: *Reddes Domino vota tua*, ita Matthæi 5. dicitur: *Reddes Domino iuramenta tua*.

Quartò probatur, quia Deus sufficienter prouidit Ecclesiæ de necessarijs ad bonam Christianæ Reipublicæ gubernationem: sed multum expedit hanc esse in Ecclesia dispensandi potestatem ad bonam eius gubernationem: ergo. Minor ostenditur, quia sæpè homines, qui non possunt omnia circumspicere, emittunt vota, quæ postea poenitet emisisse, sæpè dubitatur, an expediat votum obseruare, an non: vt ergo Ecclesia posset his filiorum necessitatibus subuenire, oportuit hanc habere in votis dispensandi facultatem.

B

Dico secundò. Potestas hæc proprie est potestas dispensandi, & actus eius proprie dispensatio, secundum quod dispensatio est iuris relaxatio, & non tantum est interpretatio aut declaratio iuris. Explicatur assertio ex discrimine inter dispensationem, & declarationem: quia hæc tantum habet locum, quando adimplere votum esset agere contra ius naturæ: illa verò, quando observatio voti licet non sit contra ius naturæ, deficit tamen in particulari casu ratio, & causa voti.

C

Ex quo rursus sequitur, per interpretationem voti excusari hominem ab observazione voti in tali occasione, tempore, & loco: non tamen tolli absolute obligationem voti, & idèò cessantibus circumstantijs, ratione quarum locum habebat voti interpretatio, quasi reuiuiscit obligatio voti, & denuo incipit obligare, ac si nulla eius interpretatio præcessisset. Caterum dispensatio voti in perpetuum aufert obligationem voti, qua semel extincta, nunquam iterum reuiuiscit. Exemplis res manifestatur, emisisti votum de non

D

edendis carnibus, incidis in infirmitatem, à qua ita vexaris, quod mors certò affutura timetur, nisi carnes comedas: in hoc casu locum habet voti interpretatio, quæ declarat observationem voti esse contra ius naturæ, & idèò omninò relinquendam: at pristinae valetudini restitutus ad impletionem voti sicut antea teneris. Similiter si quis vouit abstinere ab escucarnium, & decursu temporis experitur, plurimum sibi nocere ouorum, & piscium esus, magneque

6

Ad argu-
menta facta
in principio
respond.
Aragon.
Suarez.
Sorus.
Syluest.

noque illi esse impedimento ad concionan-
dum, studendū, &c. tunc autoritate supe-
rioris habet locum dispensatio, quæ om-
ninò deobligat in perpetuum ab obserua-
tione voti. Hæc conclusio non est tanta cer-
titudine sicut præcedens admittenda. Exi-
stimo tamen oppositum esse omninò im-
probabile, imò & peiori calculo ac censura
dignum: eam tenet expressis verbis Diuus
Thomas in 4. distinct. 38. q. 1. art. 4. vbi re-
iecta priori sententia, concludit: *Ideo aliter
dicendum, quod in voto potest dispensari, et-
iam secundum quod dispensatio est iuris re-
laxatio ex aliqua legitima causa.* Idem colli-
gitur ex articulo, præcipue in argumento,
sed contra. Vbi ex dispensatione legis cō-
munis arguit dispensationem voti, quod
est lex quædam particularis: at dispensatio
legis est propriè obligationis, & iuris re-
laxatio: ergo, &c. Sequuntur Diuū Thom.
omnes eius discipuli, Abul. num. 30. quæ-
stio. 102. Paludan. in 4. distinctio. 38. quæ-
stio. 4. art. 3. Palac. disput. 3. Nauarr. dicto
cap. 12. num. 63. & sequentibus, Panormit.
in cap. *Proposuit*, de concessione præbend.
num. 12. & communiter Summiltæ, verb.
Dispensatio. Probatur. Potestas, quæ est in
Ecclesia ad dispensandum in votis est po-
testas ad tollendum voti vinculum in per-
petuum ex rationabili causa; etiam quando
votum ad sui obseruationem adstringit: er-
go talis potestas propriè dispensatoria est,
& eius actus propriè dispensatio, id est, iu-
ris relaxatio. Antecedens probatur: tum ex
vsu Prælatorum dispensantium in votis,
quando eorum supponitur obligatio: vt ha-
betur in cap. *Veniens*, extra, qui clerici, vel
vou. vbi dispensat Pontifex cum muliere,
qui vouerat castitatem, vt nubat; & tamen
inde clarè colligitur, illam antea teneri ser-
uare votum: nam inquit Pontifex: *Quod de
fide mentita, & voto violato congrua impo-
natur satisfactio.* Idem habetur c. 1. & 2. de
voto. Tum, quia aliàs si hæc potestas tan-
tum esset ad declarandum, quando cessat
obligatio voti, non esset potestas iurisdi-
ctionis, nec propria Prælati Ecclesiasticis;
at hoc nullus admittet: ergo. Antecedens
probatur. Nam hoc quod est interpretari,
quando cesset obligatio voti melius, & se-
curius fiet à viro Theologo per facultatem
doctrinæ, quàm à Prælati. Imò sapius id
melius declarabit Medicus, quàm qui-
cunque alius; si votum sit circa materiam,
quæ præiudiciū possit asferre salutis vo-
uentis.

D. Thom.

7

Abulen.
Paluda.
Palaci.

Argumentum verò primum in princi-
pio positum petit grauissimam illam dif-
ficultatem: an quando dispensat Pontifex
in voto dispense in iure naturæ, & diui-
no? Plures modos dicendi referunt Arago-
nius 2. 2. quæstio. 88. artic. 10. Suarez lib.
6. cap. 9. Sotus ad hanc difficultatem di-
cendum existimat, quod obligatio voti ex
duabus pendet præmissis. Altera: *Reddes
Domino vota tua*; altera: *Quia vouisti*: & in
hoc ultimo dispensat Pontifex auferens
obligationem voti: quia tu voluntariè vo-
uisti, dispensat Pontifex in obligatione,
quæ tibi nata est ex tua libera promissio-
ne. Alij verò absolute tenent, quod iure po-
sitiuo iste tenetur seruare votum, & in hoc
dispensat Pontifex. Quod si obiecias eis,
esse de iure diuino reddere vota Deo. Res-
pondent, in communi verum esse, sicut ra-
tio naturalis dictat in communi obedi-
endum esse præpositis: in particulari verò id
negant. Quare sicuti qui dispensat in lege
aliqua particulari, non dispensat in iure di-
uino, quo præcipitur obediendū esse præ-
positis: ita qui dispensat in voto, non dis-
pensat in lege illa communi, qua decerni-
tur, vota Deo esse reddenda. Hæc solutio
magnum videtur habere fundamentum in
solutione ad secundum D. Tho. Neque ab
ea distare videtur Suarez loco cita. num. 9.
& sequentibus: vbi habet dispensantem in
voto non dispensare formaliter in lege di-
uina de reddendis votis; sed auferre obli-
gationem, & mutare materiam legis na-
turalis; ad quam mutationem cessat obli-
gatio voti. Sed contra hanc explicationem
obiecit sibi præfatus autor, numero 14.
tertio loco. Quod ipsa lex naturalis di-
ctans vota esse reddenda, dictat etiam im-
mutabilitatem ipsorum: quia hoc ipsum
in promissione Deo facta essentialiter in-
clusum est: ergo non potest auferri obli-
gatio voti, quin supra ipsam legem na-
turalem cadat dispensatio. Huic argu-
mento sui immemor nihil ipse respon-
det. Sed Syluester verbo, *Votum*, quarto,
§. tertio, dicto tertio, docet, Pontificem
posse auferre obligationem voti: quia li-
cet non sit in eius potestate mutare ius di-
uinum naturale, aut omninò tollere; eius
tamen determinatio ad ius attinet positi-
uum, & consequenter ad Papam, vt ad
primum legum cōditorem. Exemplū ap-
ponit in malefactorum punitione; lex na-
turalis dictat malefactores esse puniendos;
aliquando tamen propter bonum Reipub.

B

C

D

Z z

guber-

gubernator eius in tali punitione dispensat: nunquid in tali casu laedit ius diuinum naturale? minime gentium: non dissimiliter in proposito; licet votum iure diuino obseruandum sit, si tamen illud obseruare non expediat, potest dispensari, vel etiam in aliud commutari, si illud magis cedat in gloriam Dei. Immensum esset referre omnes Theologorum, ac Iurisperitorum sententias in hac parte: qui omnes, licet multum inter se discrepare videantur in modo loquendi, re tamen ipsa parum, aut nihil differunt. Ego verò meam sententiam sequentibus dictis aperiam.

9 Dico primò. Absolutè dicendum est iure diuino, & naturali teneri quemque Deo vota reddere, postquam semel vouerit. Pro quo aduerte, hoc discrimen versari inter voti obligationem, & eam, quæ ex aliqua lege positua oritur: quod in obligatione humana orta ex lege, tria oportet distinguere. Primū est voluntas istius, qua voluit se subijcere legi. Secundum est lex immediate directiua, & coactiua, quæ pendet ex voluntate legislatoris. Tertium est lex communis naturalis, quæ dicitur obediendū esse se præpositis, quod pertinet ad ius naturæ. In voto verò non sunt nisi duo tantum distinguenda: nimirum voluntas istius, qua vult vouere, & lex diuina, quæ præcipit reddere vota. Et ex hoc sequitur euidenter discrimen inter vtramque obligationē, v.g. vouit quis ieiunare tempore Quadragesimæ, & præcipitur illi ieiunium: lex naturalis dicitur obediendum esse præpositis, non dicitur immediate hic, & nunc ieiunandum esse, sed mediatè; non ex eo præcisè, quia voluntariè iste subijcitur legi, sed mediante lege humana positua, quæ determinat hic, & nunc ieiunandum esse: at lex naturalis de reddendis votis, supposito quod iste se illi subiecit immediate dicitur hic, & nunc ieiunandum esse; & ideo, qui vouit absolute tenetur iure naturali ieiunium obseruare. Probatur, qui immediate cogitur iure posituo aliquid facere, absolute tenetur iure posituo illud facere: ergo qui immediate cogitur à iure naturali, absolute eodem iure tenetur. Confirmatur. In omnibus humanis contractibus, pactis, promissionibus, &c. Supposita voluntate contrahentiū immediate confurgit obligatio iuris diuini, quatenentur stare promissis: ergo in promissione facta Deo immediate confurgit obligatio naturalis, & diuina reddendi promissa.

A Dico secundo. Absolutè Pōtifex potest relaxare ius, quo quis tenetur ad obseruandum votum, siue hoc, siue illo modo fiat. Assertum hoc latè probatum est in secunda nostra assertione. Dico tertio. Quando Pontifex aufert ab aliquo obligationem voti dispensando in eo absolute dicendum videtur relaxare, & dispensare in iure ipso naturali. Probatur ex duobus dictis præcedentibus. Qui vouit iure diuino naturali tenetur votum reddere: sed Pontifex aufert hanc obligationem dispensando: ergo absolute dicendum est dispensationem versari circa ipsam obligationem naturalem: itaque quemadmodum Pontifex dispensans in iure posituo aufert ab eo, cum quo dispensat ieiunij vinculum: v.g. ita dispensans in voto aufert voti vinculum; quod (vt vidimus) iuris est naturalis. Fateor verū tamen huiusmodi dispensationem non esse vniuersalem, sed particularem dumtaxat. Nam sicuti (vt in eodem exemplo persistamus) Pontifex cum dispensat in ieiunio cum aliquo in particulari, non tollit in vniuersali vinculum legis de ieiunando: quod est iuris positui; ac multo minus tollit vinculum legis, qua iure diuino teneamur obedire præpositis. Ita cum dispensat in voto non tollit vinculum naturale vniuersale, quo tenentur, qui vouent, reddere vota sua, dispensat nihilominus in iure diuino particulari, quo quis tenetur votum obseruare: & hæc est procul dubio mens Diui Thomæ solutione ad secundum assertentis, quod qui dispensat in iure posituo, licet in communi non tollat, quod legi humanæ non obediatur; facit tamen, quod lex in isto casu particulari non sit lex; sic dum Pontifex determinat, quod id, quod cadebat sub voto, iam non continetur, nec est congrua materia voti, non dispensat in præcepto vniuersali iuris diuini naturalis. Dispensat tamen in iure diuino particulari, subtrahendo materiam à voto, & tollendo vinculum voti ab isto saltem indirectè, & mediatè: & consequenter facit, quod votum iam non sit votum respectu huius. Sed obijciat nobis quispiam D. Thom. in eadem solutione ad secundū, absolute negare Prælatum dispensantem in voto dispensare in iure diuino naturali: ergo nostra doctrina contraria est menti D. Thom. Nego tamen consequentiam. Nam Diuus Thomas intelligendus est de dispensatione legis naturalis in communi; non verò de dispensatione legis naturalis

turalis in particulari; quod explicari potest ex eodem Diuo Thoma 1. 2. quaestione 97. art. 4. ad tertium, asserente, quod in præceptis iuris naturæ nullus dispensat, nisi Deus, vel cui ipse specialiter committeret: at certum est, ut supra ostendimus ad bonam Ecclesiæ gubernationem expedire hanc in ea esse potestatem: ergo de facto Ecclesia ex commissione Dei potest in iure naturali particulari dispensare: & hinc soluitur futile quorundam argumentum: Nullus potest tollere vinculum legis, nisi conditor legis, lex autem de reddendo votum est à Deo: ergo solus Deus potest dispensare. Negatur enim maior, si absolute neget inferiorem non posse etiam ex commissione superioris legislatoris dispensare, & tollere vinculum legis: multoties enim contingit Legatum Pontificis dispensare in legibus Pontificiis: sicut ait D. Thom. quodli. 12. in Republica temporali Vicarius Regis in absentia Regis dispensat in eius legibus, & aliquando etiam rescindit contractus inter ciues, & ipsum Regem, cum id iudicat expedire ad bonum Reipublicæ. Sic in proposito Pontifex ex commissione diuina potest in contractibus, & promissionibus Deo factis dispensare.

12

Ad secundum argumentum nego primum inconueniens illatum. Non enim reliquit Deus talem facultatem dispensandi in matrimonio rato: nec id expediret ad bonam Ecclesiæ gubernationem: quoniam matrimonium ratum est traditio quædam; votum vero simplex, tantum est promissio: at maximam pareret in Ecclesia perturbationem, si res tradita à suis dominis auferantur: nullam vero, quod res promissa non tradatur re ipsa ijs, quibus facta est promissio; id causa legitima exigente: imò in magna cedit Ecclesiæ utilitate hæc ei inesse potestatem: & sic videmus posse Ecclesiam sponsalia dissolvere; quamuis non matrimonium: eo vel maxime, quod dispensatio in voto potest fieri citra iniuriam Dei, cui nullum prouenit ex promissione nostra emolumentum; cæterum dissolutio matrimonij, si alter coniugum dissentiret magna illi irrogaretur iniuria. Similiter nego secundum inconueniens, quia dispensatio in voto est relaxatio iuris naturalis non communis, sed particularis: non expedit autem ad bonam Ecclesiæ gubernationem, huiusmodi dispensationem admittere, absque legitima causa: imò potius hoc ipsam Ecclesiam dissiparet.

A Ad tertium argumentum negatur sequela. Ad probationem dicendum est dupliciter posse materiam esse inutilem, malam, &c. Vno modo, quia observatio illius materiæ votiuæ est illicita: & sic sicut votum non est validum, eo quod non est de actu virtutis; sic neque vlla indiget dispensatione, si certo constet, materiam esse malam, vel inutilem. Secundo modo materia dicitur mala, vel inutilis, non quia observatio illius sit mala, aut inutilis; imò observata esset egregiæ laudis: sed quia vouentem manere obligatum ad illam materiam, est illi nocivum: vel ratione status, ut si vxoratus vouit nunquam petere debitum: vel ratione fragilitatis: ut si quis facile succubens tentationibus carnis, votum emiserit castitatis, tunc dici potest materia nociua, aut inutilis ad finem principaliter intentum consequendum: vel saltem dici potest maioris boni impeditiva. His præmissis, quando Diuus Thomas docet tunc esse locum dispensationi, si materia est mala, vel inutilis, &c. utroque modo intelligi potest. Sed diuersimodè iuxta vtriusque materiæ naturam: si enim materia est mala, aut inutilis, si id certo constiterit, statim cessat obligatio voti; si verò de hoc dubitetur; requiritur dispensatio secundum quod est iuris interpretatio: si tamen materia est mala posteriori modo, locum habet dispensatio secundum quod est iuris relaxatio: quia tunc re vera votum validum est, nisi per dispensationem eius vinculum auferatur.

C Sed dubitabit quispiam: An hæc auctoritas dispensandi necessario consequatur ad ordinem gratiæ? An verò peculiariter fuerit concessa à Christo Domino ex illis verbis: *Quodcumque solveris super terram, &c.* Et videtur, quod consequatur in omni lege, ita quod Sacerdotes legis naturæ possent in votis dispensare; quia materia promissa poterat mutari, vel fieri inutilis, aut maioris boni impeditiva: ergo consentaneum erat Deum hanc concedere facultatem Ecclesiæ suæ pro omni statu, ut debite posset gubernari. Hac enim ratione colligit Diuus Thomas in articulo, necessitatem huius potestatis in Ecclesia in statu legis gratiæ. In oppositum est, quod potestas dispensandi est spiritualis pertinens ad claves, sed in lege naturæ non fuerunt claves: ergo. Maior ita cla-

13

14

ra est, quod nulla indiget probatione. Ratio hæc posteriori loco facta conuincit, eam facultatem dispensandi, quæ modo est in Ecclesia, fuisse specialiter concessam à Christo Domino, illis verbis: *Quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cælis.* Quibus, ut constat Ecclesiastica traditione, concessit Christus Apostolo Petro, & successoribus eius spirituales potestates absolueri à peccatis, dispensandi Christi, & Sanctorum merita, indulgentias concedendi: & ad alia, quæ ad patendum Christi gregem essent necessaria: sed non minus necessaria est potestas spiritualis ad dispensandum in promissionibus Deo factis, ut debite Respublica Christiana gubernetur, quam facultas concedendi indulgentias: utraque ergo potestas in præfatis Christi verbis continetur. Adhuc nihilominus non soluitur proposita difficultas: procedit enim non de hac potestate, quæ modo de facto est in Ecclesia, sed de alia consimili: an scilicet fuerit à Deo concessa consimilis facultas ad dispensandum in votis fidelium utriusque legis, tam veteris, quam naturæ? Cui dubitationi (si solum sit sermo de dispensatione, secundum quod tantum dicit interpretationem voti) satis verosimiliter dicendum videtur, fuisse necessariam in Ecclesia pro omni statu hanc dispensandi facultatem: alias enim sæpius posset contingere ex falsa estimatione vouentis aliquid Deo exhibere, ut materiam voti sibi acceptam: quod tamen re ipsa, vel esset inutile, vel maioris boni impedimentum, vel etiam omnino illicitum: & quidem id verosimilius dicetur, si loquamur tantum de fidelibus veteris testamenti. Habemus enim in Leuit. 13. non leuiter insinuaturn: *Si difficile (inquit sacer textus) atque ambiguum iudicium esse perspexeris, &c. surge, & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus: & iterum: Et facies quodcumque dixerint, qui præsum loco, quem elegerit Dominus.* Quid verò dicendum sit, si loquamur de dispensatione secundum quod tollit vinculum, & obligationem voti, penitus ignoreo: quia (ut optime sæpius docet D. Th.) de his, quæ ex sola pendent diuina voluntate, nihil possumus certo statuere, nisi quod fuerit nobis diuinitus reuelatum: at in præsentia circa præfatam potestatem, nihil certum habemus reuelatione diuina. (22.)

ARTICVLVS XI.

Utrum in voto solemnī continentie possit fieri dispensatio?

Rima conclusio. In voto solemnī continentie emissio à clericis potest Ecclesia dispensare: quia huiusmodi votum est solum statui illi coniunctum ex statuto Ecclesiæ: ergo per eandem potest ab illo separari. Secunda. In voto solemnī continentie à Monacho emissio non potest Ecclesia dispensare. Probatur. Ecclesia non potest tollere statum, neque efficere, ut id, quod est Deo consecratum, ipso manente non sit consecratum: ergo nec potest efficere, ut Monachus Deo consecratus non teneatur ad id quod est essentialē suæ consecrationi: sed seruare castitatē est essentialē consecrationi religiosæ: ergo, &c. Confirmatur ex c. *Cum ad Monasterium*, de statu Monachorum. Vbi Summo Pontifici denegatur autoritas dispensandi supra custodiam castitatis religiosæ. Materiam huius articuli iam remisimus ad tractatum de statu Religioso, quare ab eius copiosa disputatione supersedemus, usque ad illum locum.

ARTICVLVS XII.

Utrum ad commutationem, vel dispensationem voti requiratur Prælati autoritas.

Rima conclusio affirmatiua probatur primo in argum. sed contra. Ad dispensandum in præcepto legis, requiritur autoritas superioris: ergo pari ratione ad dispensandum in voto: quia sicut lex obligat ad aliquid faciendum, ita & votum. Secundo. Votum est promissio facta Deo de aliquo, quod sit acceptum, sed quid sit gratum ei, cui sit promissio, ex eius pendet arbitrio: ergo ad Prælatum, qui in Ecclesia gerit vicem Dei, pertinet declarare, quæ nam sint accepta Deo, quod est in votis dispensare, aut illa commutare. Secunda conclusio. Ad dispensationem, & commutationem, semper requiritur legitima causa. Hanc probat D. Thom. ex illo Paul. 2. ad Corinthios 2. *Nam & ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi. Propter vos, & in persona Christi.* Quia omnis dispensatio debet fieri ad honorem

norem Christi, in cuius persona dispensatio fit: vel ad vtilitatem Ecclesiæ, quæ est eius corpus. Tertia conclusio in solutione ad primum. Qui ingreditur religionem, non tenetur implere vota ieiuniorum, vel alia huiusmodi, quæ emittit in seculo. Probatur primò ex quadam Decretali relata à D. Thom. asserente: *Reus voti facti non habetur, qui temporale obsequium in perpetuam Religionis obseruantiam commutat.* Secundò probatur, quia homo per Religionis professionem totam vitam Deo deputat: at alia vota facta in seculo sunt de quibusdam bonis particularibus: ergo inclusa manent in voto Religionis; sicut particulare in vniuersali. Et tertio, quia homo per professionem moritur priori vitæ: ergo non obligatur amplius promissionibus antea factis. Circa primam conclusionem D. Thom. est

DISPUTATIO I.

Qui Prælati hanc habent dispensandi, & commutandi auctoritatem?

P Anormitan. cap. *Proposuit*, de concessione præbend. num. 12. denegat Episcopis dispensandi auctoritatem, & solum concedit ad commutandum. Nam ad obeundum munus Episcopale, & vt commodè possit ouium saluti prospicere: sufficit posse tollere vota, commutando: ergo non est fundamentum, vt eis maiorem hac potestatem concedamus. In alio extremo videtur esse F. Emanuel Rodri. to. 2. quæst. Regul. q. 46. art. 9. asserens posse parochum dispensare in votis minoribus, vt peregrinationis breuis, &c. quia secundum Diuū Thomam eadem est ratio quoad dispensationem in votis; & in legibus posituiis: sed potest in aliquibus legibus dispensare: ergo & in votis minoribus. Paluda. in 4. d. 38. q. 4. art. 4. concl. 7. eam denegat religiosorum Prælati: quia habent facultatem ad irritanda religiosorum vota: ergo potestas ad dispensandum superflue in illis constituitur.

Pro vera tamen huius decisione dico primò. Summus Pontifex potest dispensare super omnibus votis, supra quæ potest cadere dispensatio. Conclusio certa est secundum fidem: quia certum est, hanc esse in Ecclesia potestatem; sed Summus Pontifex caput est Ecclesiæ vniuersalis: ergo in ipso, tãquam in supremo capite potestas hæc residet principaliter, & vniuersaliter; & ab eo ad omnes alios, qui hac gaudent pote-

A state, deriuatur. Dico secundò. Episcopi, & Prælati omnes illis superiores, vt Archiepiscopi, Patriarchæ, si ius tantum diuinum attendamus, habent potestatem dispensandi, & commutandi omnia vota subditorum: itaque inter Summum Pontificem, & præfatos Prælatos attento iure diuino, illud est discrimen, quod Summus Pontifex in tota vniuersali Ecclesia hanc potest exercere potestatem: singuli verò alij Prælati in suis tantum diocæsesibus, & in ordine ad fideles sibi subiectos. Quod addiderim cum Sylu. verb. *Votum*, 4. q. 3. §. *Quartum Papa*, propter Archiepiscopos, quorum potestas solum extēditur quoad subditos sibi suffraganeos, nō ad subditos suorum suffraganeorum, neque etiā ad se ipsos: primū colligitur ex c. *Pastoralis*, de offi. Ord. vbi habetur Archiepiscopo nullā habere potestatem in subditū sui suffraganei (exceptis quibusdam articulis) sed nec hinc, nec alibi excipitur præfata potestas dispensandi in votis subditorum suffraganei: ergo illam non habent. Secundū notauit Syluest. verb. *Votum*, 4. q. 3. §. *Vndecimum*. Quia nullus inferior Papa potest fecus dispensare in votis emissis, vt habet Glossa 1. in cap. *Magna*, de voto, & Panor. ibidem. Nostram asseritionem tenet D. Th. ad tertium, & omnes eius discipuli; nec Panorm. dissentit cap. 1. de voto, Nauar. c. 12. n. 75. & omnes Summistæ, verbo, *Votum*. & prob. Nā Episcopis comunicata est iure diuino potestas necessaria secundū exigentiā muneris, & officij Episcopalis: sed facultas absoluendi, & dispensandi in votis omnibus subditorum est moraliter necessaria ad munus Episcopale debite exequendū: ergo attēto iure diuino, nō est cur eishac potestatem denegemus. Dixi, attēto iure diuino: nā vt notauit Nauar. n. citat. vsu, & consuetudine, qui iā iuris cōmunis auctoritate pollet, Summo Pontifici reseruatur facultas dispensandi super quinque votis, Religionis, continentię perpetuæ, peregrinationis Hierosolymitanæ, Romanæ, & Compostellanæ: de quibus infra iterum redibit sermo.

Dico tertio. Prælati quidā seculares Episcopis inferiores participantes aliquantulum iurisdictionē Episcopale: & similiter Prælati regulares exempti possunt cū suis subditis dispēare in casib⁹ nō reseruatis; ex priuilegio tamē, vsu, vel cōsuetudine. Prima pars huius asserti satis est vsu cōprobata in multis Prælati exēptis, habentibus tamē iurisdictionem quasi Episcopalem: eam tenet Panormitan. cap. 1. de voto num. 7. expli-

Syluest.

Nauar.

4

Panorm.

Abbas.

cans illa verba, *Ab eius, qui præsudet pendet arbitrio*: quæ licet communiter intelligatur ab interpretibus cum Glossa ibi de Episcopis: non incongruè interpretatur Abbas de his etiam, qui habent Episcopalem iurisdictionem; de quibus absolute verificatur in sua quali diocesi præsidere: eandem tenet Sylvest. docens esse cōmunem Doctorum; & probat ex Glossa in Clem. 1. de rebus Ecclesiæ alienan. vel non: ex Innoc. c. *Statuimus*. de maio. & obediē. Et probari potest secundo. Nam semel supposita institutione illius dignitatis, debuit Summus Pontifex communicare ut ordinariā, iurisdictionem moraliter requisitam ad illius muneris executionem: ne deficeret in necessarijs: at præfata potestas dispensandi in votis subditorum est omnino necessaria ad bonam ipsorum gubernationem: ergo. Hac eadem ratione conuincitur secunda pars eiusdem assertionis de religioso- rum Prælati. Quam tenet Sylvest. verbo *Votum*. 4. q. 3. §. *Quartum*. Nauarr. cap. 12. num. 75. quam probat ex Glossa Clem. 1. de rebus Ecclesiæ non alienan. citata: Sot. lib. 7. de iust. q. 4. art. 3. docet, Abbates, Generales, & Priores conuentuales, eadem vigere potestate: quia eo ipso, quod exempti sunt, veluti antistites ordinarij suorum subditorum instituuntur, cū iurisdictione quasi Episcopali; haud tamē præfata potestas extenditur ad secularium vota, quātumuis eis subdatur: ut optimè notauit Sot. nisi ex speciali priuilegio. Maior est difficultas, an protendatur ad nouitios tempore nouitiatus; nam pro illo tempore videtur nouitium esse commissum absolute regimini superioris: ergo potestatem habet iurisdictionis quasi Episcopalis respectu illius. Oppositum tribuit Suarez cap. 12. num. 9. Nauarro cap. 12. num. 65. immeritò tamen illi adscribitur: quia ibi tantum asserit nō posse Prælatos vota nouitiorum irritare, quatenus eorum voluntas est à Prælati independentens. At ab irritatione ad dispensationem inefficax desumitur argumentum: quia ad dispensandum non requiritur dominatiua potestas, quam suprà diximus ad irritationem necessariam, sed sufficit quasi Episcopalis iurdictio. Hanc tamen non habet Prælati respectu nouitij de iure communi, quia nouitius nec domicilium, nec statum mutauit simpliciter: & ideo in eius votis non potest Prælati dispensare. Quam diximus inesse Episcopis, & Prælati exemptis potesta-

Sylvest.
Nauarr.
Sotus.

S

tem ad dispensandum, extendit Natthæus ex concessione Innocentij Septimi ad confessarios ritè præsentatos ex ordine Fratrum Minorum, & Prædicatorum: ita ut possint in omnibus votis dispensare, in quibus possunt Episcopi, præter in voto peregrinationis ultra duas dietas. Idem habetur in compendio priuileg. Religio.

Dico quartò. Parochi curati non habent ordinariam iurisdictionem ad dispensandum in votis fidelium, qui suæ sunt curæ commissi. Sententia est Diui Thomæ in articulo, quatenus ad dispensandum exigit auctoritatem Prælati: at præfati non sunt Prælati: ergo non possunt in votis dispensare; Diui Antonij secunda parte, titulo 11. capite 2. §. octauo, & nono, Soti dicto articulo tertio, Sylvestri verbo *Votum* quarto, quaestione 3. §. decimum, Nauarri capite 12. numero 79. Qui quamuis loquantur de simplici Sacerdote in ordine ad eum, qui est in articulo mortis, absolute tamen eadem est de omnibus ratio: imò ad plura protenditur simplicis Sacerdotis auctoritas in dicto casu, quā parochi in casibus regulariter occurrentibus. Sumitur hæc sententia ex Innocentio in dicto capite primo de voto, ab Hostiensis, & ab alijs communiter recepto, cum Panormitano: quatenus vniuersaliter doceant nullum inferiorem Episcopis, non habentem quasi Episcopalem iurisdictionem posse in votis dispensare, nisi, ut diximus, præscriptione, priuilegiove aliquo gaudeant: sed parochi, neque iurisdictionem habent quasi Episcopalem, cuius iurisdictionis actus est dispensatio: nec priuilegio, usu, aut consuetudine manuntur: ergo absque fundamento illis conceditur hæc dispensandi facultas.

Quæ diximus de dispensatione sunt vniuersaliter extendenda ad cōmutationē: quicunq; enim potest in votis dispensare, potest illa commutare, quod minus est. Scio Nauarrum cap. 12. num. 79. limitare hanc potestatem ad eos tantum, qui iure communi hanc sortuntur dispensandi facultatem: negat tamen illam his, qui priuilegio, & per delegationem eandem adepti sunt. Secuntur Nauarr. Gregor. de Valencia tertio tomo, disput. 6. quaest. 7. Sanctius lib. 8. de matrimonio, disputatione 7. numero 5. Cæterum auctoritatem dispensandi sufficere ad commutandum, siue facultas dispen-

6

Anton.

Sotus.
Sylvest.
Nauarr.Innocen.
Hostien.

7

Nauarr.
Valen.
Sanctius.

dispensandi sit ordinaria, siue delegata (posse enim delegari supponimus sicut quæcunque alia potestas iurisdictionis) non est eum modo in dubium reuocetur, cum fuerit ab antiquis communiter receptum. Et in primis illud colligo ex D. Th. art. 10. in corpore asserente: *Minus est votum commutare, quam in votis dispensare: utrumq; tamen in Ecclesie potestate consistit*: ergo potestas dispensandi ad commutationem extenditur. Eadem ratione ductus Palud. in 4. d. 38. q. 4. art. 3. conclusionem 5. hanc partem tueretur: quatenus indistincte loquitur, dicens: *Quicumque, & quodocunque potest in votis dispensare quod maius, potest commutare quod est minus*. Sotus lib. 7. de iust. q. 4. art. 3. Et ratio pro hac parte à D. Thom. insinuat, & latius à Suar. explicata lib. 6. cap. 12. n. 9. & sequentibus, meo iudicio est euident. Qui potest dispensare in voto, potest illud commutare in minus: ergo à fortiori in maius, vel in æquale poterit commutare: tum, quia minor causa, minor potestas requiritur, ad commutandum in maius, vel in æquale, quam ad commutandum in minus: tum, quia securius potestas exercetur in maius, vel æquale, quam in minus commutando. Antecedens probatur dupliciter. Primo, quia, ut optime docet Caietan. art. 12. prudens dispensator regulariter, & communiter, ut securius procedat, non utitur (neque debet) absoluta auctoritate dispensandi, sed aliqualem miscet commutationem; & quis tunc neget validam esse dispensationem, aut commutationem in minus: signum est ergo euident, dispensandi facultatem commutationem includere. Secundò probatur idem antecedens. Qui potest totaliter, & simpliciter auferre aliquod vinculum, potest secundum partem: ergo qui potest dispensare, poterit commutare in minus: Nam dispensatio totaliter aufert vinculum voti; commutatio verò in minus aufert secundum partem. Mirum quidem esset posse Prælatum dispensare, vel quemuis habentem potestatem sibi delegatam in voto abstinendi à carnibus: verbi gratia: totaliter aliquem deobligando; & non posse idem vinculum tollere aliquid oneris imponendo dispensationem petenti.

Sed obijcit Nauarrus, priuilegia non esse extendenda ultra id, quod sonant: ergo concessa facultate dispensandi non intelligitur ad commutandum concessa: quia dispensatio actus est omnino distin-

A ctus à commutatione: hæc enim mutat vinculum ab vna ad aliam materiam; illa aufert totaliter illud: quæ esse distincta nemo ambiget. Sed nego consequentiam. Ad probationem distinguo antecedens. Distinguntur tanquam actus diuersi generis, nego antecedens, tanquam actus secundum, quid ab actu simpliciter, vel secundum magis, & minus intra idem genus, cōcedo antecedens; diximus enim dispensationem totaliter relaxare votum, commutationem verò aliqualem, & ideo tanquam dispensatio secundum quid in dispensatione simpliciter comprehenditur, quo admissio nulla est consecutio. Nam priuilegium ad aliquem actum ad omnia in illo actu contenta extendendum est. Hinc infero Syluest. verb. *Votum*. 4. q. 3. in principio asserentem: *Quicumque potest in voto dispensare, potest etiam illud commutare, & è contrario*, intelligendum esse de eo qui habet ordinariam potestatem ad commutandum; non verò absolute de quacunque facultate commutandi etiam delegata; expresse enim asserit, nec iura, nec Doctores discrimen aliquod constituere inter commutationem, & dispensationem, quantum ad auctoritatem (scilicet) ordinariam; de hac enim loquitur, cum statim subiungat: *Vnde nec est votum, in quo Episcopus non possit sine causa dispensare, si illud potest commutare*. Episcopus autem ordinariam habet potestatem. Aliter verò dicendum de eo, qui tantum habet delegatam facultatem ad commutandum; eam enim ad dispensandum extendi falsum existimo: & ratio discriminis est, quod in ordinaria potestate ista duo se mutuo inferunt, non quod ex vi facultatis ad commutandum, sequatur ad dispensandum facultas: sed quia vtrique per se includitur in Episcopali munere: quatenus vtrique per se necessaria est ad debitam illius muneris executionem: cæterum facultas delegata præcisè fundatur in voluntate delegantis, & ex hoc, quod facultatem concedat ad commutandum, non intelligitur eandem ad dispensandum concedere, quia illud minus est, quam secundum.

Ad Panormit. initio adductum, quatenus denegat Episcopis facultatem dispensandi, ex dictis respondetur, vtramque facultatem requiri ad munus Episcopale. Nec ratio oppositum conuincit, aliàs idem de Summo Pontifice conuinceret, quod nullus audet admittere: similiter ratio F. Emanuel. Rodriguez ad probandum

parochum posse in votis quibusdam dispensare est omnino inefficax; quia nec iure, nec consuetudine aliqua fundatur. Et antecedens assumptum de legibus, falsum est. Ad rationem Paludani, conantis persuadere, supposita facultate irritandi in Prælati religionum vota, dispensandi autoritatem esse superfluum; negatur consequentia: quia multa sunt religionum vota, supra quæ ex gravissimorum sententia non cadit irritatio: quod de voto transeundi ad arctiorem Religionem unanimes consensu fatentur omnes: ergo circa hæc poterit dispensandi facultas in actum prodire: eo vel maxime, quod non semper licitum est irritare votum, quando licite poterit dispensari.

DISPUTATIO 11.

An vota facta in commodum tertij possint dispensari, aut commutari?

1

Ixi mus disputatione præcedenti circa primam conclusionem, in quibus sit auctoritas dispensandi; & quod Summus Pontifex, & inferiores Episcopi iure diuino habent dispensandi facultatem supra omne votum, in quod possit cadere dispensatio. Restat igitur explicandum, an super omnia vota possit ferri dispensatio: nec tamen est animus disputandi de voto solemnium Religionis, de hoc enim integrum tractatum iam sumus polliciti.

Archid. Raymund. Bartho. de Cay. Syluest. In proposita disputatione Archid. Raymund. & Dur. in suis summis. Bart. de Cay. relati à Syluest. verb. *Votum*. 4. q. 7. d. 4. existimarunt, non posse Episcopum commutare, & multo minus dispensare in voto facto intuitu alicuius certæ personæ, vel loci, v. g. votum dandi eleemosynam tali Ecclesiæ, vel pauperi; nisi forsan Ecclesia iam esset diruta, vel quid simile: imò idem de Pontifice dicendum esse nonnulli arbitrantur. Probat Summa Rosel. in cap. *Ex parte*, de censibus, ubi statuitur, sic vouentem posse compelli ad exequendum votum. Et ratio huius sententiæ esse potest, quia per tale votum acquisitum est ius illius rei votiæ Ecclesiæ, cui facta est promissio, aut pauperi: ergo in illorum iniuriam cederet commutatio, aut dispensatio voti sine ipsorum consensu: ergo talis commutatio fieri non potest. Antecedens probari videtur ex lege, *Illud*. Cod. de sacro-

Rosella.

A sanctis Ecclesijs, quia in causa pia ius etiam absenti acquiritur. Secunda sententia est Syluest. loco citato, qui ex mente Veruc. & Angeli dicit, quod per huiusmodi votum, nec illi loco, aut illi personæ ius acquiritur, quasi res voto promissa sit iam sua: quia promissio eis facta non est: aut alijs pro ipsis acceptantibus eam: ergo ex vi talis promissionis nullum ius manet acquisitum contra vouentem: & sic quantumvis promissio facta Deo sit in commodum tertij, sine consensu alterius ex iuxta causa commutari potest.

B Hæc secunda sententia procul dubio est vera, & ideo tenenda; in cuius explanationem prælibandum est ex D. Tho. in 4. d. 38. q. 1. art. 1. q. 1. ad quintum, hic art. 5. ad tertium, & ex Caiet. q. 3. de voto, duo esse genera votorum. Quædam vnâ tantum continent promissionem Deo immediate factam, qualia sunt omnia, quibus Deo tantum aliquid promittimus, vt votum recitandi hoc, vel illud: & hæc soli Deo ius acquirunt. Quædam duplici promissione mununtur; altera, quæ fit Deo, in qua consistit essentialiter votum; altera, quæ fit Ecclesiæ, imaginî, vel tertię personæ. Quæ duæ promissiones, vel se habent concomitanter, quando vna promissio non cadit supra aliâ, sed vtraque immediate supra eandem materiam; vt si promissi Petro me illi daturum eleemosynam, & iterum idem Deo promitto: aut promissio Deo facta cadit supra promissionem humanam, sicut supra materiam voti, vt cum quis vouet Deo adimplere promissionem alicui factam: & talia sunt vota, quibus aliquid Sanctis, aut Prælati pollicemur: promittimus enim Prælato obedientiam, Sanctis aliquid in eorum cultum; Deo autem promittimus nos id seruaturus; & hæc promissio posterior est, in qua essentialiter consistit votum.

D Dico primò. Votum soli Deo factum, etiam si materia illius cedat in commodum tertij, Ecclesiæ, verbi gratia, vel pauperis alicuius, est commutabile, & dispensabile per ordinariam potestatem sine consensu tertij. Promisit quis Deo se daturum eleemosynam Petro, aut cereum B. Mariæ, nullum ius acquirit Petrus supra eleemosynâ promissam, ratione cuius teneatur vouens requirere eius consensum ad commutationem obtinendam. Quod efficaciter concludit ratio facta pro sententia Syluestri; & ideo, illo irrequisito, poterit commutationem exigere promissionis factæ. Verunt-

2

D. Thom. Caiet.

3

runtamen aduertere oportet, in huiusmodi commutatione faciendâ habendam esse rationem ad vtilitatem eius, in cuius fauorem votum fuerat emissum. Sententia est communis, pro qua Caiet. loco citato adducit Guillelm. & Summam Pisânam. verb. *votum*, 6. §. 3. Tabien. verbo *dispens.* num. 12. Armill. num. 20. Nauarr. cap. 12. num. 78. refert se latè probasse in Apolog. de re-ditibus Ecclesiasticis, q. 1. monit. 71. nu. 1. posse dispensari in voto sine cōsensu eius, cui factum est.

4 Dico secundò. Quando promissio fit nō solum Deo, sed etiam alicui Sancto in particulari, votum ordinaria potestate est cōmutabile, & dispensabile: v. g. promittit Petrus Deo, & imaginì Crucifixi, aut B. Mariæ ceterum, nulli per talem promissionem acquiritur ius, nisi Deo & Sanctis: ergo per ordinariam Ecclesiæ facultatē, qua cōmutantur promissiones Deo factæ, possunt etiam isthæ commutari: quia non est Ecclesiæ autoritas minor in his, quæ pertinet ad cōlestem Curiam, quàm in spectatibus ad ipsam cōlestis Curie Principem. Obijciat quispiam, eo ipso, quod quis promittit imaginì Crucifixi in Ecclesia Salmantina existentis, res votiuâ promissa intelligitur Prælato Salmanticensis Ecclesiæ: ergo sine illius consensu non potest votum commutari. Negatur tamen antecedens cū Caieta. (qui omninò videndus est) quia in huiusmodi voto locus imaginis Crucifixi, in quo votum est implendū, non cadit sub voto, vt persona cui fit promissio, sed vt circumstantia rei promissæ; & consequenter materia illius voti non est promissio aliqua facta Ecclesiæ Prælato, sed res promissa tali loco conferenda: & ideo sic vouens poterit commutationem, vel etiam dispensationem ex iusta causa procurare, ac si voti materia esset à tali circumstantia nuda: vt si quis voueat Deo nutrire pauperes certo aliquo tempore: quia pauperes non concurrunt, vt persona cui fit promissio, sed vt circumstantiæ elemosynæ promissæ Deo, potest commutationē voti procurare, pauperibus etiam nitentibus in contrarium.

5 Dico tertio. Quando in voto Deo facto reperitur specialis promissio facta alicui personæ, vel Ecclesiæ, siue cōcomitanter, siue vt materia voti, dummodo promissio fuerit acceptata, non potest tale votū commutari sine consensu illius, in cuius fauorē factum est; non ratione vinculi per se ad votum expectantis, sed ratione promissio-

A nis adiunctæ. Hæc assertio communis est autoribus secundæ sententiæ, & sequitur ex probatione præcedētis assertionis: quia ex vi promissionis adiunctæ acquiritur ius Ecclesiæ vel personæ, cui facta est promissio: ergo in illorum iniuriam cederet commutatio facta sine ipsorum consensu; ergo esset nulla commutatio: quia autoritas dispensandi, aut commutandi non habet vim auferendi ab aliquo, quod suum est.

B Dicit quispiam. Summus Pontifex potest absolvere ab obligatione, qua quis tenetur alteri homini: ergo etiam si votū includat promissionem factam alteri homini aut Ecclesiæ poterit Summus Pontifex super tale votum dispensare: nam aliunde non potest oriri impossibilitas. Antecedens supponit Syluest. verb. *Papa*, §. 13. ex Innocentio art. 8. q. 3. Host. & Bern. Secundo sequitur, quod si quis voueat Deo aliquam Religionē, & eius Prælatus acceptet promissionem, non possit huiusmodi votum commutari in arctiorem Religionem. Probatur: nam ex vi promissionis factæ laxior Religio acquisiuit ius ad illam personam: ergo in præiudiciū Religionis non poterit commutari. Consequens est improbabile omninò: quia etiam si professionem

C emisisset in laxiori Religionē, quæ promissionem Deo, & Prælatis illius Religionis includit, petita licentia ob reuerentiam, etiam non obtenta, posset ad arctiorem Religionem transire: ergo. Respondetur. Ad primam obiectionē distinguo antecedens: potest ex plenitudine potestatis, & supposita urgentissima causa, concedo antecedens; absolute, & ex quacunque causa nego illud, & similiter consequentiam: quia potestas dispensandi nondicit plenitudinem potestatis, sed quandam eius participationem. Fateor nihilominus, quod si votum includeret promissionem factam Ecclesiæ, posset Pontifex, vel etiam Episcopus, quatenus sunt dispensatores bonorum illius Ecclesiæ ex rationabili causa tale votum cōmutare remittendo iura illius Ecclesiæ. Similiter si votum includeret promissionem alicui personæ factam posset in eo voto dispensare Pontifex, quando propter bonum commune posset obligari personam cederet iuri suo. Hoc tamen non officit tertiæ nostræ assertioni: quia in his casibus supponitur consensus eius, in cuius fauorē emissum est votum, vel alterius gerentis vicem illius. Ad secundam obiectionem respondetur ex D. Tho. q. vlt. huius part. expresse

D

6

Syluest.
Innocen.
Hostien.
Bernar.

asserente, quod obligatus alicui Religioni A
voto simplici, voti fracti reus non est, si per
fectiorem assumat: quia in maiori clauditur
minus. Ex quo infert Caiet. & benè, propo
sitionem assumptam ad probandam seque
lam secundæ objectionis esse falsam. Si
enim imperfectiori Religioni ius esset ac
quisitum non posset vouens proprio mo
tu illam deferere, & aliam assumere, quo
niam in his, quæ concernunt ius alterius
non habet locum, quod minus includitur
in maiori. In promissione verò, quæ fit Præ
lato Religionis in solemnī professione sem
per vouens intelligitur ius sibi reservare
transeundi ad ætiores Religionem: quia
dissonum esset rationi priuare se iure pro
curandi meliorem frugem spiritualem.

Ad rationem adductam pro prima sen
tentia Archid. & aliorum respondet Syl
uest. vbi supra, iura illa citata nihil aliud
concludere, quàm quod is, ad quē res pro
missa peruentura erat, quandiu votum nō
commutatur aut dispensatur habet ius agē
di apud Episcopum vel alium superiorem,
vt vouentem compellat promissum red
dere. Hoc autem secundum doctrinam Ca
ietani dupliciter potest intelligi. Primò ita
quod Ecclesia vel quæuis alia persona pri
uata agat pro iure suo contra vouentem: &
hoc in casu nostræ secundæ assertionis fal
sum est: quia tunc Ecclesia vel persona in
cuius fauorem cedit votū nō se habent, vt
persona, cui facta est pollicitatio, sed vt cir
cūstantia rei promissæ: & idē ex vi illius
pollicitationis nullum sibi ius competit ad
rem promissam. Secundo modo contingit
Ecclesiam agere vel personam contra vo
uentem, procurando in fauorē diuini cul
tus adimpleri promissa: & hoc verum est,
sed nihil contra conclusionem secundam,
in qua negamus verum ius agendi pro re
promissa, tāquam pro re sua. Cap. ex parte,
nihil obstat: quia textus loquitur, quando
Ecclesia habebat ius acquisitum ex ipsa vo
uentium antiqua obseruatione: lex illud
loquitur solum de donationibus pijs sine
scriptura factis: nec ex illa colligitur ius
in absentia acquiri ei, cui fit donatio. Est

enim id valdē inter Iurisperitos con
trouersum; de quo Tiraq. de pri
uileg. piæ causæ 114.

& 115.

DISPUTATIO III.

Quæ sint vota soli Pontifici reservata,
quoad commutationem, & dis
pensationem?

V M autoritas Prælatorum iure
diuino ad omnia vota dispensa
bilia se extendat, ea tantum non
poterunt Episcopi dispensare,
quæ sibi expresse & specialiter prohiben
tur. Hoc ergo modo inquirimus, quæ sint
iure Pontificio vsu, aut consuetudine ab
Episcopali autoritate subtracta, quoad cō
mutationem & dispensationem? Commu
nis sententia docet vsu, & consuetudine,
quæ iuris communis autoritate pollent Sū
mo Pontifici reservari facultatem dispen
sandi, & commutandi super quinque votis
Religionis, scilicet continentiae perpetuæ,
peregrinationis Hierosolymitanæ, Roma
næ, & Compostelanæ. Dixi consuetudine
hæc Pontifici reservari: quia vt notauit

Nauar. cap. 12. num. 75. nullus textus repe
ritur, qui omnia ista vota soli Papæ refer
uet præter votum peregrinationis Hiero
solymitanæ, quod in ca. ex multa, de voto,
Pontifici reservatur, vt notauit Glossa ver.
Glossa.
Panor.
Raben.
Syluest.
Sotus.
Suarez.
C incumbit, Panormitan. & Rabenas: viden
dus est etiam Syluest. votum, 4. q. 3. Sotus,
lib. 7. quæst. 4. art. 3. Suarez, lib. 6. cap. 21.
hanc consuetudinem roborantes cum Nau
arr. ex extrauagan. & si Dominici. Secun
da autem ratio huius reservationis desumit
ur ex cap. maiores, de Baptismo, vbi statui
tur maiores causas ad Summum Pontifi
cem esse referendas, & quod commutatio
in his votis sit inter grauiores Ecclesiæ cau
sas computanda nemo ambigit. Præter hæc
enumerata nulla alia inuenimus Pontifici
reservata; quidquid dicat Nauarr. cōment.
D primo de regul. num. 21. §. vigesimum, an
numerantis inter vota reservata, votum vi
sitandi gloriosissimam Virginem de Lore
to; sed singularis est in hac parte. Annume
rant etiam nonnulli præfatis votum assu
mendi ordinem sacrum, denegantes Epif
copis facultatem super illo dispensandi, ex
eo quod videtur votum perpetuæ castita
tis: improbat tamen Nauarr. conf. 18. de vo
to, quem omnes communiter sequuntur:
& ratio est in promptu: etenim huiusmodi
votum non est votum directum castitatis,
sed est votum de vouenda castitate: vouet
enim assumere ordinem sacrum, cui ex Ec
cle-

7
Archid.
Syluest.

Caieta.

Tiraq.

clerici statuto coniungitur castitatis votū, sed hoc non emittitur ante susceptionem ordinis sacri.

Contra obijciat quispiam D. Thom. infra q. 184. art. 6. asserentem in fine corporis articuli, ad solum Summum Pontificem pertinere in votis perpetuis dispensare. Idem confirmare videtur q. 185. art. 4. in fine corporis: ergo ex mente D. Thom. dicendum est votum assumendi ordinem sacrum, quod perpetuum est; & quaecunque alia perpetua Pontifici reseruati. Negatur consequentia, & mēs D. Thom. manifesta est: Nam in primo loco loquitur de votis perpetuis pertinentibus per se ad statum perfectionis, & in secundo loco expresse loquitur de voto, quo Episcopus adstringitur ad gerendum curam subditorum. Nam inquit: *Soli enim Papa licet dispensare in voto perpetuo, quo quis se ad curam subditorum adstringit Episcopatum suscipiens.* Quia in hoc quilibet Episcopus soli Pontifici subijcitur immediate, & ideo ab eo solum poterit ab hoc onere liberari. Scio aliter Caiet. interpretari D. Thom. de voto perpetuo per se, non de eo, qui per accedens perpetuum est: vide illum. Syluester, *votum*, 4. q. 3. §. *sextum*, interpretatur D. Thom. & quemcunque alium asserentem soli Pontifici reseruati quauis vota perpetua, de votis continentia, & Religionis esse intelligendos. Obiter circa votum Hierosolymitanum aduerte ex Syluest. loco citato. §. *quintum*, quod licet Panormitan. in d. cap. *ex multa*, concedat Episcopis facultatem dispensandi in voto terrae Sanctae, si factum sit pro deuotione, non pro subsidio, ex eo quod in d. cap. & in cap. *quod super his* eodem titulo solum Pontifici reseruatur votum terrae Sanctae in subsidium eius, oppositum tamen obtinuit consuetudo: & ideo siue votum sit in subsidium, siue ex deuotione solum Pontifex potest in eo dispensare. Idem de voto Sancti Iacobi dicendum existimo cum Syluestro. Illud in eo valde displicet, quod statim subiungit in fine. §. *quintum*, ex Summa Rossella, quod votum, quo aliena incerta in subsidium terrae Sanctae deuouentur, non potest per Episcopum dispensari, vt in alios vsus conuertantur, etiam si vouens Religionem ingrediatur. Nec minus displicet Host. in Summ. titulo de voto. §. *qualiter*: hanc reseruationem extendens ad quaecunque vota in fauorem Crucis emissā: quia reseruaciones istae nec in iure habentur ex-

A pressae, nec aliqua sunt consuetudine introductae: ergo non sunt admittendae. Probaturs consequ. Nam cum haec reseruatio sit valde onerosa, & prauidiciū afferat Episcopi auctoritati, admittenda non est, nisi in casibus à iure expressis, vel legitima consuetudine introductis. Antecedens ex eo conuincitur, quod Syluest. & Hostien. nullam consuetudinem bene fundatam, iūve pro sua sententia adducunt, nec adducere possunt: quia in cap. *quod super his*. & cap. *ex multa*, in quibus sit specialiter reseruatio voti Hierosolymitani, solum ibi reseruatur votū emissum in subsidium terrae Sanctae, Crucis signo assumpto. De votis sub disiunctione factis de materia reseruata, & non reseruata; nullus dubitat ea non esse Pontifici reseruata, vt si quispiam voueat Religionem, vel bona sua pauperibus erogare, partem quam maluerit potest eligere per regulā, in *alternatiuis*, de regulis iuris. in 6: ergo quando altera pars disiunctiuae est de materia nō reseruata, simpliciter sic vouens non obligatur ad materiam reseruata, & sic per ordinariam Episcopi facultatem potest super istiusmodi vota cadere dispensatio.

Illud in hac disputatione est valde inter Theologos controuersum, an possit Episcopus dispensare super his quinque votis, quando conditionaliter emittuntur?

Videtur vera pars negatiua. Votū Religionis sub hac forma: *si pater obierit assumā statum Religionis*, est verē conditionatum, & in eo non valet Episcopus dispensare: ergo. Minor probatur votū illud aequiualeat huic: *post mortem patris Religionem ingrediari*: at nemo ambiget votum hoc esse magis ab Episcopo dispensabile, quam si dixisset post annum, vel post mensem Religionem ingrediari: quod est omnino absolutum & perfectum votum Religionis. Secundo: in huiusmodi votis supposita saltem conditione, statim oritur obligatio ad Religionem, nata & confirmata ex vi voti, sed in obligatione Religionis nequit Episcopus dispensare: ergo. Probaturs consequentia: quia dispensatio non cadit supra actum conditionatum, qui iam nō est, sed supra obligationem ab eo derelictam: ergo si conditione supposita inducit obligationem equē perfectam, ac votum absolute emissum, eodem modo erit indispensabile. Maior declaratur. Alij actus siue contractus sub conditione facti impleta conditione sunt ita perfecti, ac si à principio fuissent

An votum conditionatum in materia reseruata maneat reseruatum?

2
D. Tho.

Syluest.

Panor.

3

D

sunt omnino absoluti : eosdem pariunt effectus morales etiam odiosos, & poenales: quæ est ergo inuidia hoc ipsum voto sub conditione emissio denegandi? Antecedens probatur: tum ex leg. *potior*, ad finem. ff. qui in pignore potiores, quæ sic habet: *Cum semel conditio extiterit, perinde habetur, ac si illo tempore, quo stipulatio interposita est sine conditione facta esset*. Tum etiam inductiue in sponsalibus sub conditione, quæ impleta conditione inducunt impedimentum publicæ honestatis, non minus, quam si fuissent absoluta, cap. *unico*. §. *ille*, de sponsalibus in 6. Similiter collatio beneficii pretio promisso ante impletam conditionem nullam censuram inducit: at pretio dato statim incurritur poena à iure lata: idem ergo in proposito dicendum est.

4

Valenc.
Aragon.
Nauar.
Gutier.

In decisione huius disputationis variant Doctores, tam Theologi, quam Iurisperiti Gregor. Valen. 2.2. disp. 6. q. 6. puncto 7. Aragonius hic dub. de votis poenalis. Nauar. cap. 12. num. 43. Ioan. Gutier. lib. 2. quæst. Canon. cap. 22. num. ultimo, docent votum conditionatum in materia reseruata, ut condistinctum à poenali, etiam ante conditionem impletam, Pontifici reseruari: de poenali verò existimauit Aragon. etiam impleta conditione posse ordinaria facultate dispensari, secutus communem ut ipse inquit, Sotus verò lib. 7. q. 4. quamuis admittat in votis poenalibus ante adimpletâ conditionem citra dubium posse Episcopum dispensare, conditione verò appositâ neutiquam. Nauarr. vbi supra, nu. 43. post relatam sententiâ Soti, dupliciter ait posse emitti huiusmodi vota. Primò sub hac forma: *Si tale peccatum commiserò, voueo me in gressurum Religionem*. Secundò ad hunc modum: *Voueo me non commissurum tale peccatum sub poena ingrediendi Religionem*. Votum primo modo emissum, nec ante, neque postea potest ab Episcopo dispensari inquit Nauarr. Secundi generis votum continet duo: alterum principale de non admittendo peccatum illud: alterum accessorium de ingressu Religionis: & quia certum est in priori voto principali Episcopum dispensare, poterit etiam in posteriori: quia accessorium sequitur principale, antea tamen, quam peccatum admittatur.

S

Pro decisione notandum est, vota hæc, quæ in specie conditionata videntur, esse in triplici differentia. Primò ut specie tantum, & figuram habeant conditionatorum, cum tamen re vera sint absoluta omnino,

A Exemplum sit in eo, qui ex affectu vehementi ad Religionem vouet sub hac forma: *Promitto ingredi Religionem, si pater obierit, vel si frater natus maior habuerit filios*. Hæc, & similia, verè sunt vota absoluta, nam obitus patris, vel filij fratris non sunt motiua, aut conditiones inducentes illius animum ad vouendū Religionem, sed tantum circumstantia quædam ad implendum Religionis votum, habent tamen speciem conditionatorum: quia partes orationis, per quas emittitur votum, coniunguntur illa dictione *si*, sed re vera, ut dixi, non habet vim conditionis, sed cuiusdam extrinsecæ circumstantiæ ad impletionem voti. Secundo modo possunt fieri hæc vota, ita ut re vera conditionata sint, & purè conditionata sine admixtione alicuius poenæ: ut si quis pro salute obtinenda aliquid voueat Deo, vel magnis tentationibus pressus dicat: *Si Dominus adiuerit me promitto adire Hierosolymam, vel ingredi Religionem*: eiusmodi votum verè conditionatum est, quoniam is, qui vouet, non habet absolute animum peregrinandi, sed posito semel, quod ei Deus contulerit postulata: itaque loco beneficii recepti promittit Deo obsequium. Tale fuit votum, quod emisit Anna. 1. Reg. 1. *Si dederis seruam tuam sexum virilem, dabo eum Domino*. Tertio modo possunt hæc vota conditionata emitti, admixta aliqua poena, & hæc dicuntur conditionata poenalia: ut si quis exorsum habens aliquod crimen, promittat Deo, si tale crimen commiserò assumam habitum Religionis: in poenam, scilicet delicti commissi. Hæc autè vota in eo ab his, quæ sunt secundi generis differunt, quoniam in illis materia voti est gratiarum actio, in poenalibus verò, est punizio sui ipsius propter admissam culpam. Secundò, quod gratiarum actio, quæ est materia votorum secundi generis grata est ipsi vouenti facta suppositione: at materia votorum tertij generis suppositione etiam facta assumitur ut molesta, & poenalis vouenti ad vindicandam culpam. His præmissis

1. Reg. 1.

D

Dico primò. Vota conditionata secundum apparentiam, & speciem tantum non possunt vlla ratione ab Episcopis dispensari. Probatur. Nam huiusmodi vota sunt omnino absoluta, & temporalia magis quam conditionalia, ly enim *si*, in præfatis votis æquiualeat his aduerbijs, *quando, cum, post, &c.* unde sicut qui post biennium promittit ingredi Religionem, absolute vouet, & votum

9

tum Pōtifici reservatur : sic qui vōuet post mortem patris habitum Religionis fulciperē, absolute vōuet, & eodē modo eius dispensatio soli Pontifici reservabitur.

7

Medina.
Lud. Lop.
Sotus.
Conar.

Perez.
Sanctius.
Suarez.
Aragon.

Dico secundo. Vota pœnalia, nec ante, nec post impletam conditionem sunt Pontifici reservata. Sētentia hæc cōmunis est, quam sequitur Medina in Summa, lib. 1. cap. 14. §. 6. Ludovic. Lopez prima parte, cap. 44. Sotus, li. 7. quaest. 4. art. 3. probabilem eam existimat, quamvis in contrariam magis inclinet, Couarruias, cap. *quamvis pactum*, prima parte. §. 3. num. 12. Perez, leg. 37. titulo 19. lib. 8. ordinat. & ex iunioribus, Sanctius de matrimo. lib. 8. disp. 10. num. 8. Suarez cap. 23. lib. 6. num. 6. Aragonius, hic dubio de votis pœnalibus, docens eam esse communem. Ratione probatur. Qui sibi Religionis ingressum cōminatur in pœnam, si tale crimen admiserit, eius intentio non fertur directē, & per se ad Religionem: quia nō ex affectu illius, sed ex odio; & in cautionem criminis, ut à ludo, vel inœchia, v. g. se se cohibeat: ergo tale votum nō est Pontifici reservatū: quia exceptio debet intelligi de eo quod est simpliciter, & directē votum Religionis, vel peregrinationis Hierosolymitanæ, &c. Secundo. Pontifex ea solum sibi vōta reservavit in præfatis materijs, quando sunt vota absoluta faciendi illa quinque opera, sed quando vōuentur in pœnam, non vōuentur ut absolute facienda: ergo non sunt ut sic Pōtifici reservata. Minor manifesta est ex eo quod sic vōuens exoram habet, v. g. Religionem: ergo non vōuet illam, ut absolute assumendam. Maior etiam manifesta est: quia cum versemur in materia odiosa, ea tantum Pontifex sibi intelligitur reservare, quæ absolute, & cum omni proprietate talia esse in præfatis materijs iudicetur.

8

Obijci potest contra has rationes, quod si aliquid probarent, convincerent, etiam votum pœnale sub conditione de præsentia aut de præterito, ut si quis in pœnam admisi criminis vōueat Religionem, posse per Episcopum dispensari: at hoc non admittitur: ergo nec aliud admittendum est. Maior probatur: nam sic vōuens non ex affectu Religionis, sed ex odio criminis, & in punitionem delicti Religionem promittit: ergo eandem imperfectionem habet, ac si conditio esset de futuro. Negatur maior: ad probationem concedo antecedens, & distinguo consequens: eandem imperfectionem habet ex parte motui, concedo;

A ex parte consensus, nego consequentiam. Unde fateor argumentum concludere solum imperfectionem motui, non sufficere ut votum Religionis reservatum non sit: aliàs si quis ut vitet periculum vitæ, vel ut honores consequatur Religionem promittat, & non ex affectu Religionis, huiusmodi votum non esset reservatum: aliunde ergo maior est imperfectio, scilicet ex parte consensus. Nam quando conditio est de præsentia, aut præterito, consensus verè absolutus est, omnino independens ab aliquo futuro euentu, & directē tendens in rem promissam: at in pœnalibus pendentibus ex conditione de futuro, non fertur directē consensus in rem promissam, imò cōnatur, quantum sibi possibile est, illam evitare, & ad id tenetur sapius, quando conditio appposita de futuro mala est, ut si tale crimen admiserō. Igitur ratione huius diversitatis votum, appposita conditione de præsentia, est verè absolutum: & ideo Pontifici reservatum, votum verò pendens ex conditione de futuro, reservatum non est: quia nec absolutum, nec directum est.

Dico tertio. Vota verè, & purè cōditionalia post impletam conditionem possunt ab Episcopis dispensari. Hanc sententiam tenuit olim doctissimus P. Orellana, quem sequuntur plures ex iunioribus Thomistis: eandem tenet Antonius Gomez super Bullam Cruciatæ. Prosequitur latè Sanctius, li. 8. de matrimonio disputatione 10. numer. 12. & sequentibus. Probatur. Summus Pontifex tantum reservavit sibi illa quinque vota, quando sunt vota absolute, & simpliciter: sed vota conditionata non sunt vota simpliciter, sed secundum quid, & ex suppositione, ut est per se manifestum: ergo ut sic non sunt à Pontifice reservata. Maior probatur, nam ius illud, siue usus, quo Pontifici reservantur hæc quinque vota, est odiosum, restringens ordinariam Episcopi facultatem sibi iure diuino concessam: ergo tale ius siue consuetudo restringi debet ad ea, quæ sunt vota simpliciter absolute, & directæ, & non ampliari ad ea, quæ secundum quid indirectæ, & conditionata sunt. Secundo. Huiusmodi vota sere ex communi tam Theologorum, quam Iurisperitorum sententia ante impletam cōditionem possunt ab Episcopis dispensari: ergo post ipsam positam: Nam appposita conditione nō amittit votum naturam voti conditionalis secundum quid, & indirecti: sicut ex eo, quod Petrus currat, propositio hæc: Si Petrus

9

Orellan.

Ant. Gom.
Sanctius.

11

trui

trus currit mouetur: naturam propositionis conditionalis non amittit, sed ante conditionem positam propter naturam voti conditionalis, poterat dispensari in tali voto ab Episcopo: ergo post impletam conditionem. Tertiò. Vota pœnalia dispensabilia sunt etiam adimpleta conditione, per ordinariam Episcopi facultatem, & non sunt Pontifici reservata, ut diximus: ergo nec purè conditionalia conditione impleta. Probatur consequentia: quia vnica & fundamentalis ratio, ob quam Suarez admittit antecedens, ea est; quod in voto pœnali vouens non intendit directè, & per se id, quod vouet in pœnam, putà Religionem, sed intendit vitare culpam, ne subeat pœnam sibi exosam: at hæc eadem ratio militat in pluribus ex conditionis purè: ergo. Probo minorem, ex sententiâ eiusdem auctoris cap. 22. num. 4. in eo, qui in mortis periculo constitutus vouet Religionem, si euadat incolumis, vel si aliqua ægritudine pressus peregrinationem promittat. Huiusmodi enim promissiones non procedunt directè, & per se ex affectu Religionis, & cultus Dei, sed ex affectu vitandi malum, quo premitur, vel timet; & id directè, & per se intendit.

Et si dicas disparem esse rationem voto pœnali, & de purè conditionalis: quod in illo vouens conatur vitare conditionem, ne pœnam subire cogatur, scilicet Religionē assumere: in posteriori verò obtinere nititur conditionem, v. g. salutem, incolumitatē vitæ, &c. Fateor diuersitatem; sed insufficientem ad reservandum vnū, & non aliud: nam ex quo intentio vouentis non dirigitur ad rem promissam, sed ad conditionem siue vitandam, siue assequendam; neutrum est directum votum Religionis, &c. Cōfirmatur: nam intendere vitare culpam, cuius commissio apponitur ut conditio, sufficiens causa est ad non reservationem voti in sententiâ præfati auctoris: ergo si quis voueat ingredi Religionem, si tale crimē commiserit, non assumens Religionem ut pœnam vindicatiuam criminis, sed ut medicinalē, tale votum non erit Pontifici reservatum, quod negat, cap. 24. num. 13. Probatur sequela: Nam sic vouens, per se & directè intendit, imò tenetur vitare appositam conditionem: ergo non est directum votum Religionis: at est purè conditionale: ergo Episcopus potest de facto vota purè conditionalia dispensare.

Obijciat quispiam. In voto conditiona-

A to est plenus consensus, & omninò absolutus pro tempore, quo in esse conditio ponitur: ergo non est cur non comprehendatur sub communi regula reservatorum. Nam imperfectio motui nihil præstat, ut videmus in eo, qui intuitu honoris, & dignitatis obtinendæ in Religione, promittit eam ingredi, cuius promissio omninò est absoluta, & Pontifici reservata. Probatur antecedens. Cōditio de futuro non minuit perfectionem consensus, sicut nec minuit conditio appositâ de præfenti, aut de præterito: ut si quis dicat: *Si filius viuit, Compostellaneam peregrinationem voueo*: profectò huiusmodi votum conditione existente absolutum est, & omninò reservatum.

B Ad obiectionem nego antecedens: ad probationem disparitas est, quod conditio appositâ de præfenti non suspendit consensum, sed est verè absolutus, si conditio existat, ut habetur in leg. *cum ad præsens*. ff. si certum petatur: at conditio de futuro perfectionem consensus suspēdit, atque is imperfectus est pendens ex futuro conditionis euentu. Et ob id cap. vnico de sponsalibus. in 6. appositâ conditio de futuro non inducit publicæ honestatis impedimentum, illud tamen inducit appositâ de præfenti: quod verò posita conditione de futuro in esse, sine mutatione aliqua cōsensu in absolutum transeat, mens non capit: qui enim fieri potest, quod consensus essentialiter imperfectus, & ex natura sua pendens, transeat in consensum perfectum omninò manens immutatus? Si ergo consensus pendens ex futuro imperfectus est ex natura sua ante conditionem appositam, & insufficiens ad reservandum votū, & cōditione appositâ non mutatur, ut admittunt auctores contrariæ sententiæ, cur postea reservabitur votum talem cōsensum includens essentialiter?

C Ad argumenta in principio responderetur. Ad primum iam diximus nō esse votū verè conditionatum, sed omninò absolutum, quamuis suspendens executionem in tempus futurum. Idem est, si quis grauatus infirmitate promittat ingredi Religionem si salutem recuperet: si tamen voueat ex affectu Religionis, & solum addit illam determinationem, non ut veram conditionem ad suspendendum consensum, quod est proprium conditionatorum, sed ad commodam voti executionem. Ad secundum concedo maiorem, & distinguo minorem: non potest Episcopus dispensare

ſare in obligatione caſtitatis vel Religio-
nis, orta ex voto abſoluto caſtitatis, conce-
do minorem: orta ex voto, & promiſſio-
ne imperfecta, ſecundū quid & indire-
cta, nego minorem. Ad probationem ne-
go antecedens: nam diſpenſatio non ſer-
tur immediatē in obligationem voti, ſed
in ipſam promiſſionem: nam impoſſibile
eſt, quod lege aut voto in ſua firmitate ma-
nente non oriatur obligatio neceſſariū,
vnde diſpenſator legis, vel voti per ſe pri-
mo reſpicit legem, aut votum, faciendo,
quod lex huic non ſit lex, vel votum huic;
hic & nunc non ſit votum, ſubtrahendo
ab eo debitam materiam voti: & ſecunda-
riū fertur in obligationem voti, quæ ſta-
tim ceſſat diſpenſatione facta. Et ideo illa
obligatio, quæ oritur appoſita conditione,
ſiue ſit tam magna, quā quæ oritur ex ab-
ſoluta promiſſione, ſiue nō, noluit eam ſi-
bi Pontifex reſeruare quoad diſpenſatio-
nem, & commutationem: quia ortum ha-
bet ex conſenſu quodam imperfecto, &
conditionali: illud verò quod adducitur, in
diſpenſationibus non attendi ad radicem
obligationis, & originem, ſed ad ipſam obli-
gationem falſum eſſe ex dictis conuincit-
tur. Nam non reſeruatur per ſe obligatio,
ſed votum, ſicut irritatio per ſe non reſpi-
cit obligationem, ſed originem, & promiſ-
ſionem ipſam.

A Pontifex reſeruans ſibi promiſſiones Deo
factas in præſatis materijs, non conatur à
vouendo fideles auertere, imò nec debet,
ſed potius ad vouendū allicere & inuita-
re: & ideo ne exoſas faciat fidelibus pro-
miſſiones Deo factas quādoque eas
reſeruauerit, in omni rigore interpretan-
dus eſt, de ea promiſſione, quæ perfectam,
& conſummatam rationem habet promiſ-
ſionis in materia reſeruata. Loquor de per-
fectione intrinſeca promiſſionis. Ex dictis
in tota hac diſputatione infero corollariū:
quoties dubitatur de valore voti in mate-
ria reſeruata, ſiue ſit dubium facti, ſiue iu-
ris, per Episcopum poteſt huiusmodi votū
diſpenſari: quia votum de cuius valore du-
bitatur non eſt ſimpliciter votum, reſerua-
tio verò intelligitur de votis ſimpliciter
certis, & indubitatis. An verò detur caſus,
in quo poſſit Episcopus diſpenſare in votis
de materia reſeruata, quando certò cōſtat
illa eſſe reſeruata? alia quæſtio eſt. Cui du-
bitationi ex cōmuni ſententia reſponde-
tur, quando non eſt facilis aditus ad Pon-
tificem poteſt Episcopus diſpenſare ſuper
illis quinque votis, cauſa exiſtente. Sēten-
tiam hanc tenet Sylueſter verb. *votum*, 4.
§. 4. clarius verb. *diſpenſatio*, §. 9. Nauarrus
cap. 12. num. 42. & 75. cum ſequentibus,
Suarez, lib. 6. cap. 26, numero 9. Sanctius,
lib. 8. de matrimonio, diſputatio 9. numer.
22. & ſequentibus: & videtur etiā Caiet.
1. 2. quæſt. 97. articulo 4. aſſerentis: in leui-
bus, in periculosis, in frequentibus cauſis
poſſe Episcopum diſpenſare, etiā ſi aliās
huiusmodi cauſæ ſint Pontifici reſeruatæ.
Probat. Iurē diuino conceſſa erat facul-
tas diſpenſandi ſuper omnibus votis diſ-
penſabilibus, & hæc poteſtas Sūmi Ponti-
ficis autoritate limitatur, ne in actū exeat
reſpectu aliquorum: ſed credendum non
eſt Summum Pontificem interdiciſe hæc
poteſtatē, quando aliās non patet facilis
aditus ad ipſum, vel ad alium habentem de
legatam poteſtatē ſuper hæc vota diſpē-
ſandi: ergo in eſt modò Episcopis talis po-
teſtas. Probat. minor: quoniam talis pro-
hibitio eſſet in graue præiudiciū Eccle-
ſiæ, & in Chriſti offenſam: multi ſiqui-
dem haberent legitimam cauſam ad diſpē-
ſationem petendam, nec tamen poſſent
propter difficilem aditum ad Pontificem.
Sed dubitabit quiſpiam, quis cenſebitur diſ-
ciliſ aditus, & quæ cauſa legitima? Qua
in re præcipue ſtandum eſt arbitrio
prudētis viri, qui conſiderabit locorum
diſtan-

*An detur
caſus in quo
poſſit Epiſ-
copus diſpē-
ſare in vo-
tis reſerua-
tis?*

*Sylueſt.
Nauarr.*

*Suarez.
Sanctius.
Caietan.*

mod. T. C.

13

Ad vltimum de alijs contractibus condi-
tionatis inducentibus eoſdem effectus mo-
rales etiā odioſos appoſita conditione,
quos inducerent, ſi abſque conditione ce-
lebrarentur. Reſpondetur, eas leges ſeu pœ-
nas reſpicere ſolam facti veritatem, vera
ſcilicet ſponſalia; veram beneficiorum ven-
ditionem, &c. At reſeruatio poteſtatis reſpi-
cit, non quāmcunque, ſed perfectam ra-
tionem voti. Et ratio diſcriminis præter ſu-
perius aſſignatas reddi poteſt, quod Eccle-
ſia prohibens venditionem rei ſpiritualis
ſtatutis pœnis conatur euellere, ac pœni-
tus eradicare ex cordibus hominū vitium
ſimoniam; vnde debuit ſtatutis pœnis, non
ſolū comprehendere ſimoniam vnde-
quaue perfectam, ſed omnem, quæ veram
haberet rationem ſimoniam: vnde Caietan.
vt videbimus infra ſatis verofiſimiliter exi-
ſtimauit, ſimoniam per traditionem rei ſpi-
ritualis dumtaxat conſummatam ſubiectā
eſſe pœnis contra ſimoniacos latis: aliās
Eccleſia in ſuis legibus fruſtraretur, latum
campum relinquens ſuis fidelibus ad quos
uis ſimoniacos contractus exercendos. At

distanciam, temporis opportunitatem, personæ qualitatem, aliasque omnes circumstantias, inter quas præcipue ponderanda erit indigentia, & pecuniæ inopia, si enim quis nummos non habeat pro dispensatione obtinenda, etiam si alias facile posset adire Romam, cum eo poterit Episcopus dispensare: similiter si imminet graue periculum transgressionis voti, & recursus ad Pontificem est quasi moraliter impossibilis. Aduertat tamen Episcopus, quod si vouētis necessitati possit subuenire per solam suspensionem executionis voti, non debet totaliter in voto dispensare: quia præfata potestas solum fundatur in quadam æquitate, & pia interpretatione: ergo extendi non debet ultra id, quod exigit moralis necessitas: quando igitur per solam dilationem executionis voti, satisficit necessitati vouentis, non debet totaliter votum auferri. Circa secundam conclusionem D. Thom. est

DISPUTATIO IIII.

An ad valorem dispensationis requiratur causa legitima?

I

D. Thom.

IDE TVR vera pars negatiua, si dispensatio absque legitima causa esset inualida, maxime quia Pontifex Summus non est dominus, sed dispensator. Qua ratione vtitur Diuus Thomas ad secundum: sed hæc ratio est inefficax: tum, quia quamuis non sit dominus beneficiorum, si indigno conferat digniori relicto, valida collatio censetur: tum, quia in legibus condendis non est dominus, sed dispensator, quas tamen, & dispensare, & abrogare ad libitum potest. Dices hanc potestatem esse concessam Prælati in ædificationem Corporis Christi, quod est Ecclesia, non in eius destructionem, vergeret autem præfata potestas in destructionem Ecclesiæ, non in ædificationem, si possent Prælati absque legitima causa in votis valide dispensare. Contrà secundò arguitur: quia si solutio hæc aliquid conuinceret, probaret utique non posse parentes filiorum vota ad libitum irritare, cuius contrarium supra monstratum est. Hæc enim potestas data est illis non in destructionem, sed in ædificationem. Confirmatur. In omni fidelium voto intelligitur hæc cōditio: *Si Papa consenserit*: quia superior est in vniuersali Eccle-

sia Christi: ergo pro libito potest proprium denegare consensum, & consequenter auferre totaliter obligationem cuiuscunque voti, nulla subsistente causa. Tertiò. Lex particularis ab inferiori cōdita nō præiudicat auctoritati superioris: sed votum est quædam lex particularis à vouente condita: ergo non præiudicat auctoritati superioris: & ideo eam omnino poterit abolere.

Propter hæc, & similia argumenta existimant nonnulli relati à Diuo Thoma in articulo, quamcunque dispensationem voti à Pontifice factam pro libito esse validam, & absque legitima causa suum effectum sortiri. Sed in contrarium obstat auctoritas Diui Thomæ, & omnium Scholasticorum.

Dico primò. Dispensatio obtenta absque legitima causa, nulla est, & qui ea vtitur reus fracti voti censendus est. Assertio ad quemcunque Prælatus extenditur, ad Summum etiam Pontificem: & communis est Theologis & Iurisperitis, eam defendit Archidiaconus in cap. *autorita-* Archid.
tem, 10. quæst. 6. Glossa in capite, *non est*, de Glossa.
voto, Imola in capite *cum olim*, de clericis Imola.
coniugatis, Felinus in capite. *Que in Ec-* Felinus.
clesiarum, de constitutionibus, numero 25.
Nauarrus capit. 12. num. 57. & 76. Theo- Navar.
logi cum Diuo Thoma in hoc articulo, & in quarto distinct. 38. Summissæ verbo, *dispensatio*, & verbo, *votum*, Sotus lib. sep- Sotus.
timo quæstion. quarta articulo tertio: eamque possumus ex communi fidelium sensu comprobare; qui nunquam petunt huiusmodi dispensationes absque legitima causa: quod si absque causa obtineant, nec se esse securos existimant, & eos semper remorsus cōsciētiae exagitat. Ratione probatur: Summus Pontifex, & quicunque inferiores Prælati non sunt domini, sed fideles dispensatores, non in destructionem, sed in ædificationem, vt docet Paulus 2. Corinthio. 3. at manifesta esset Ecclesiæ destructio, si absque legitima causa Prælati pro libito dispensarent: ergo non habent hanc dispensandi auctoritatem. Confirmatur. Si oeconomus domini debita remitteret sine causa, omnino remissio esset inualida: at Ecclesiæ Prælati oeconomi sunt, non domini: non possunt ergo ea, quæ Deo debentur, remittere sine causa. Secundò. Inferior non potest absque causa in ea lege dispensare, quæ à superiori habet firmitatem: sed votum est lex quædam particu-

2

Archid.

Glossa.

Imola.

Felinus.

Nauar.

Sotus.

Sotus.

Sotus.

Sotus.

Sotus.

Sotus.

Sotus.

Sotus.

Sotus.

Sotus.

Sotus.

Sotus.

Sotus.

Sotus.

Sotus.

Sotus.

Sotus.

Sotus.

Sotus.

Sotus.

Sotus.

Sotus.

Sotus.

Sotus.

Sotus.

Sotus.

Sotus.

icularis à Deo, cui fit, immediate accipiens firmitatem : ergo Ecclesiæ Prælati, qui omnes Deo inferiores sunt, nequibunt in voto absque subsistente causa dispensare.

Dico secundò. Ad valorem dispensationis requiritur causa obstand , idest impediens executionē voti. Assertio est D. Tho. in solutione ad secundum, ubi asserit, quod si Prælatus cum aliquo dispensaret supervoto de ingressu Religionis nulla apparenti causa obstante: huiusmodi dispensatio non excusaret à culpa transgressorem voti. Secundò. Idem D. Thom. artic. 10. tunc docet esse legitimam voti dispensationem: quando res promissa est mala, vel inutilis, vel maioris boni impeditiva : sed in omnibus his casibus reperitur causa obstand : ergo dispensatio valida voti semper debet fieri propter obstantem causam. Probatur minor: Nam quando res promissa efficitur inutilis, iam est causa obstand propter defectum materiæ; si verò res promissa noceat : iam est causa obstand propter malitiam rei : id est propter nocumentum : si verò abstinere ab vxore impediat maius Reipublicæ bonum : iam est causa impediens executionem voti, ut habetur ex capit. *non est. capit. ex multa*, quod etiam extendit Nauarrus numero. 77. citato, ad bonum, & utilitatem alicuius domus, vel familiæ: esse enim aliquando opus pietatis Religioni præferendum, (maximè si pietas in Dei cultum referatur) nullus est, qui ambigat. Ecce qua ratione D. Thomas, per causam obstantem paucis complexus est omnes causas legitimæ dispensationis, quas fuerat prosecutus artic. 10. Tunc autem intelligimus has causas obstand voti executioni, cum vel utilitas Ecclesiæ, vel Christi honor exposcit, ne votum executioni manderetur, quæ sunt duæ aliæ causæ commemoratæ à D. Thom. artic. 11. Sed quia doctrina hæc in praxim quotidie deducitur, & sermones in particulari vtiliores sunt, quàm in communi, de singulis pauca dicamus.

Dico tertio. Quoties ille, qui vouet est in periculo transgrediendi votum, si periculum ortum habeat ex statu vouentis, siue ex fragilitate animi, aut corporis ipsius vouentis, sufficiens causa censetur ad dispensationem legitimè obtinendam : verbi gratia, vouit quis castitatē : sed nihilominus

A matrimonium contraxit: in magno est periculo constitutus transgrediendi votum, & ideo huiusmodi periculum sufficiens causa est ad dispensandum in debiti petitione. Similiter vouit quis religionem, postea infirmitatibus grauat, vix poterit ob corporis imbecillitatem sustinere onera Religionis, sufficiens causa est ad dispensandum. Item qui vouit castitatem, & propter imperfectionem spirituales, & alias varias tentationes, quibus vexatur, violat castitatem, ita quod melius illi esset nubere, quàm vri, legitimè dispensabitur, ut vxorem ducat. Exemplum hoc habetur in capit. *adueniens*, qui clerici vel vouentes, qui textus est apprimè notandus : nam ex illo clare colligitur potiori iure dispensationem fieri ex eadem causa super alijs minoribus votis peregrinationis, ieiunij, &c. Doctrina hæc sumitur ex D. Thom. artic. 10. asserente, tunc super voto legitimè dispensari: quādo res promissa incipit esse mala vel inutilis, idest quando res licet in se bona sit, præbet tamen occasionem mali ex fragilitate, siue spirituali siue corporali subiecti. Vide Sylvestrum: *votum* 4. Richard. distinction. 38. artic. 9. quæstion. 1. Probatur. Rationi consonum est, quod in his, & similibus casibus Prælatus gerens vicem Dei, auctoritatem habeat dispensandi, & tollendi vinculum, & obligationem voti: tum, quia hoc cedit in honorem Dei, ne frequenter illi irreuerentia fiat: tum in commodum ipsius vouentis; tum tertio, quia cum de ratione voti sit, esse de meliori bono, impediens maius bonum vouentis deuiat à fine voti, & consequenter est sufficiens ratio dispensandi. Idem dicendum reor, quando noua oritur difficultas adimplendi votum ex aliqua mutatione materiæ, quæ si tanta sit, ut clare constet vouentis consensum non ferri à principio supra materiam illam, illa difficultate vestitam, nulla requiritur dispensatio : sed statim cessat vinculum, & obligatio voti ex defectu deliberationis circa materiam talibus indutam circumstantijs.

B
C
D

Si autem rationabiliter dubitetur de consensu & voluntate vouentis circa præfatam difficultatem, habet locum dispensatio: ut in communi docet D. Tho. in solutione ad secundum, loquens de causa obstante executioni voti his verbis: *Si autem esset causa apparens per quam saltem in dubiis*

Aaa vertere-

Sylvest.
Richard.

5

3

D. Thom.

4

Syluest.
Nauar.
Sotus.

verteretur, posset stare iudicio Prælati dispensantis, vel commutantis, non verò iudicio proprio, quia ipse non gerit vicem Dei. Vide Syluestr. quæstion. 6. Nauarr. capit. 12. num. 77. sed limitat Sotus libr. 7. quæstion. 4. articul. 3. & merito limitanda est doctrina in hac assertionem expressa ad periculum spirituale vouentis, & difficultatem operis, quando hæc proueniunt ex parte materiæ, status, vel etiam ex fragilitate subiecti: non tamen si ortum habeant ex malitia illius, etiam si aliàs timeatur malus successus in voto: nulli enim debet propria malitia patrocinari; neque ex ea quis commodum reportare: & rursus, quia votum fit, ut consummetur homo in bono, & ut à se malitiam excutiat: ergo malitia non est sufficiens causa ad tollendam voti obligationem.

6

Caiet.

Dico quartò. Facilitas animi, & insufficientis deliberatio proueniens vel ex passione iracundiæ, vel ex metu, &c. sufficiens causa est ad dispensationem obtinendam. Conclusio sumitur ex Caietan. articul. 1. dubio tertio: ubi loquens de voto: *Quædam*, inquit, *ex facilitate animi, aut passionibus statim fiunt: ut multis pro qualibet re statim vouentibus, contingit: & quidam tot multiplicant faciliter vota, ut nesciant ad quæ vouendo se obligarunt: & talia vota, licet sint verè vota, &c. non sunt tamen usquequaque obligatoria, pro quanto facilis debet eorum esse dispensatio, redemptio, aut commutatio.* Ex quo formatur argumentum. Ad perfectam obligationem voti requiritur perfecta animi deliberatio: ergo imperfecta deliberatio imperfectam inducit obligationem voti: & consequenter præbet causam dispensandi. Videndus est Syluestr. verbo. *votum*. 2. quæstion. 13. Nauarr. capit. 12. numer. 27. Sotus libr. 7. de iust. quæstion. 1. articul. 2. Sed obijcies caput. 2. de voto, ubi Alexander III. votum ultra marinum in ætate puerili factum ex facilitate potius (ut inquit ipse Pontifex,) quàm ex arbitrio, non dispensat, sed commutat in elemosynas: ergo facilitas in vouendo, aut imperfecta deliberatio non est sufficiens causa ad dispensandum. Negatur consequentia: Nam quando subest sufficiens causa ad dispensandum, & commutandum votum, non cogitur Prælati dispensatione uti, sed potest pro libito vel dispensare, vel commutare votum: quin potius regulariter Pontifex in suis dispensationibus,

A aliquam intermiscet commutationem: ut videre est in capit. 1. & secundo, de voto, & in capit. *magnæ*, eodem titulo, cum alijs. Idque ita faciendum esse, & usus comprobatur, & sapientium consilium docet, nisi causa dispensationis sit adeò vrgens, ut subditus ius habeat, ut ei dispensationis beneficium impendatur, tunc enim non licet superiori inferiorem cogere, ut aliquam obligationem acceptet pro commutatione voti: & sæpè posse dari huiusmodi causam vrgentem ad solam dispensationem obtinendam nulla superaddita obligatione suadet potestas dispensandi, à commutandi potestate omninò distincta, aliàs si nunquam in proprium actum dispensandi simpliciter à commutatione distinctum exiret, frustra D. Thom. & alij Theologi hanc concederent facultatem superioribus. Iuxta quam doctrinam interpretandus est Sotus, libr. 7. quæstion. 4. articul. 3. §. *Hinc ergo fidelis dispensator, &c.* ubi habet quoties voti impedimentum satis auferitur per solam commutationem, ea uti debere superiorem. *Quia omnimoda, inquit, dispensatio citra necessitatem, culpa non caret. Citra necessitatem*, idest, citra vrgentem causam sufficientem ad tollendam totaliter obligationem voti, quia si causa solum sit sufficiens ad commutandum, uti dispensatione non licet; nec dispensantis reatus tunc petentem excusabit, quin eodem reatu complicetur. Quando verò causa sit ad dispensandum sufficiens, quando verò solum ad commutandum, non est temerè definiendum, sed prudentis arbitrio standum est, qui consideratis omnibus circumstantijs, qualitate vouentis, causa obstante, &c. iudicabit an expediat uti dispensatione, nec ne?

Sotus.

C Diximus hætenus de causis, quæ ex parte vouentis requiruntur ad dispensationem validè obtinendam, restat vel summis labijs attingere, quæ ex parte dispensantis necessaria sunt ad eiusdem dispensationis valorem: fusiore huius disputationem relinquentes Iurisperitis, & alijs, qui in materia de legibus, & in materia de matrimonio, hæc minutatim prosequuntur. Dico igitur, ad valorem dispensationis requiri ex parte dispensantis veram notitiam voti, causæ obstantis, & impediens executionem voti, & liberam dispensandi voluntatem sufficientibus signis manifestatam exterius. Assertum hoc ex his, quæ supra diximus manifestissimum est:

Nam

7

Nam dispensatio est actus humanus procedens ex libera determinatione volentis tollere obligationem voti ex legitima causa: igitur necessum est dispensantem habere veram notitiam voti, & causæ impediens. Prob. consequ. quia ignorantia, aut error eorum, quæ ad valorem alicuius operationis voluntariæ requiruntur, causant actum inuoluntarium, ac proinde dispensatio procedens ex errore aut ignorantia eorum, quæ ad substantiam dispensationis requiruntur, nulla esset, nullumque fortiretur effectum. Posterior asserti pars ex se est euidens: Nam qua ratione poterit vouenti voluntas dispensantis innotescere, nisi signis quibusdam sensibilibus, cum intimæ cordis cogitationes soli Deo pateant. Vnum autem cum Syluest. verb. *votum*. 4. q. 8. adnotare oportet, ex Arch. cum Petro de Palud. in 4. dist. 38. q. 4. num. 37. nullam esse perscriptam verborum formam ad actum dispensationis: & ideo quibuscunque verbis, aut etiam nutibus, vii potest dispensator ad manifestandum animum dispensandi.

Ex hoc inferitur, quod si petens dispensationem occultet veritatem, quoad substantialia voti, vel quoad causam requisitam ad obtinendam dispensationem inualida est dispensatio: verbi gratia, si quis habens votum suscipiendi ordinem sacrum, dispensationem petat supra votum non nubendi, inualida erit sic obtenta dispensatio: quia votum ordinem sacrum suscipiendi est substantialiter diuersum à voto non nubendi, & ideo voluntas dispensantis, licet feratur ad votum sibi propositum, non intelligitur dispensare in eo, quod sibi non proponitur: quia in ordine ad illud cum sit illi incognitum inuoluntarius est: similiter error vel ignorantia causæ necessario requisitæ ad valorem dispensationis inducit nullitatem eius, quia dispensator non operatur, nec potest, nisi ex cognitione causæ procedat: ergo si vera ac legitima causa occultetur, inualida erit dispensatio. Dixi, *necessario requisita*, quia si subsint plures causæ, quarum qualibet est sufficiens ad valorem dispensationis, qualibet sufficienti proposita, cæteris sub silentio prætermisiss, valida erit dispensatio, quia quæ subticentur, non impediunt manifestatæ, quin potius iuuarent ad facilius impetrandam dispensationem. Imò si occultetur aliquid veri, vel admisceatur falsum circa ea, quæ sunt extra substantiam voti, vel causæ legitimæ, ad dispensationem obtinendam: quamuis alias cognita

A retardarent animum dispensantis: si tamen non simpliciter impedirent, valida est sic obtenta dispensatio, quia in eo casu dispensator est voluntarius simpliciter: & quod eius animus facilius, vel difficiliter inclinetur ad dispensandum, per accidens est ad valorem dispensationis: ita tenet Philipp. Decius in capit. *postulasti*, de rescriptis numer. 4. & in capit. *super litteris*. numer. 9. D. Couarruu. libr. 1. variarum resol. capit. 20. numer. 1. & 6. versiculo. *falsitas verò*. Paul. Paris. consil. 4. numer. 35. libr. 4. loquentes de gratiis, & concessionibus vniuersaliter: idem prorsus

B dicturi de dispensatione voti in particulari. Nec multum dissentit Nauarrus, cap. *si quando*, de rescriptis exceptione tertia, dicens, non officere gratiæ Principis falsitatem, aut surreptionem eius conditionis, quæ non moueret Principem notabiliter ad gratiam conferendam; secus si manifestata, aut verè subsistens moueret notabiliter. Contrarium huius docet Ioannes Gutierrez libr. 2. Canon. quæstion. capit. 15. numer. 41. sequutus communem Doctorum in capit. *postulati*, citato, ex quo Panormitan. Cardinal. & Felinus deducunt, quod occultare aliquid in narratione, quod difficiliorem redderet Principem ad concedendum, nullam efficit eius concessionem. Sed quidquid in contrarium conetur Ioann. Gutierrez, numer. 48. probabilissimè respondet Decius, nempe ibi esse occultatam causam finalem principalem, qua manifestata verosimiliter credimus Pontificem literas negaturum: id autem expresse colligo ex illis verbis: *Quod cum per formam prædictam* (scilicet, cum secundum Apostolum,) *necessitatibus pauperum clericorum, qui nullum sunt Ecclesiasticum beneficium affecturi Sedes Apostolica duxerit succurrendum*. Ecce finis principalis concessionis illarum literarum, subuenire clericis indigentibus, nullumque habentibus beneficium: & statim subdit: *Perpetuus vicarius* (nisi de vicaria fecerit mentionem) *commodum reportare non debet de huiusmodi literis, ut pote veritate tacita impetratis*. Veritate tacita, qua, scilicet, Pontifex principaliter motus literas præfatas concesserat secundum communem formam.

Obijcies, dispensantem ita aliquando esse dispositum, quod si ei integra narratio fiat, de his etiam, quæ sunt extra substantialia ad valorem cõcessionis ne-

Phil. Dec.

Conar.

Pau. Paris.

Nauar.

Ioan. Gut.

Panorm. Cardin.

Felinus.

Cur. Iun.
Mandos.
Gutier.

garet eam concessionem, quā concedit inuitus: ergo tunc subreptitia censebitur dispensatio, & consequenter ad valorem eius non sufficit substantialia solū proponere dispensanti. Resp. ex Cur. Iun. consil. 83. n. 10. ex Mandos. in reg. 32. de impetratio. beneficiorum q. 11. nu. 2. & 4. ex Ioan. Gutier. 2. lib. c. 15. nu. 29. asserentibus, quod quando huiusmodi dispositio provenit ex prauo affectu ad eum, qui dispensationem petit, vel ex alia causa exorbitanti odiosa, & parum ad dispensationem valde obtinendam conducenti, nullam subreptionem inducit: secus si superior esset ita dispositus, quod non dispensaret, nisi mentione facta omnium, quæ vel ratione iuris tertij, vel ob ius commune illum à dispensando retardarent: tunc enim vitabitur dispensatio ex defectu voluntatis dispensantis: qui rationabiliter, & prudenter vult non dispensare, si ei aliquid occultatur, vel fingitur, quod si expressum fuisset, non concessisset. Sed unde poterit nobis innotescere animus dispensantis cum tali intentione & voluntate? Primò, si ille indicet, quæ causa, vel qualitas falso expressa, vel veritas occultata, hanc in illo inducant intentionem. Secundò, si qualitates clarè, & expresse in iure determinatæ non ex primantur. Tertio, si qualitates, quæ ex stylo Curia, vel Chancellaria, vel etià ex consuetudine dispensantis exprimi consueverunt, occultentur. Viden. est Men. casu. 201. n. 27. Decius in c. super litteris, de rescriptis. num. 9.

Menoch.
Decius.

I I

Ad argumentum à initio disputationis adducta respondetur. Ad primum cōcedo maiorem, & nego minorem: ad duas probationes, respondetur quædam concedi Pontifici nō cū ista limitatione: *Quod si secus fiant, facta non teneant*: verbi gratia, præcipitur Pontifici, quod cōferat beneficiū digniori: quod si secus fiat factū teneat, alioquin Christiana Respublica turbaretur, & nihil esset tutum, aut securū in Ecclesia Dei. Alia verò sunt, quæ præcipiuntur Pontifici, posita tamē limitatione: *Quod si secus fiat, factū non teneat*: verbi gratia, præcipitur Pontifici, & Sacerdoti, ut neminē absoluat sine dispositione legitima; si secus fiat, factū nō tenet. Itē præcipitur, ne indulgentiæ sine rationabili causa cōcedantur, in horū numero collocanda est auctoritas dispensandi ex legitima causa: itaq; sicut Sacerdotes habent auctoritatē remittendi peccata alligatā Sacramētis: ita Prælati auctoritatē dispensandi in votis habēt limitatam ad dispensandum ex legitima causa, quod

A vniuersali Ecclesia docente didicimus. Ad secundū latè artic. 8. & 9. agentes de irratione, nunc breuiter respondetur negando paritatem rationis: Nam pater habet dominatiam potestatem: & ideo potest pro libito subditorum vota omnino tollere: at Pontifex non est dominus, sed dispensator: at manifesta destructio Ecclesiæ esset, si prohibito eius bona Pontifex dispensaret. Et hinc patet ad confirmationem: negatur enim omnia fidelium vota esse conditionata, innumera enim sunt promissiones, in quibus Pontifici non subdūt ad libitum, ut patet in contractibus inter hominem & hominem, & multo minus inter hominem, & Deum. Ad tertium respondetur. Lex positiua, quæ tantum oritur ex auctoritate Prælati instituentis legem, si ille inferior sit, potest ad libitum tolli à superiore: sicut lex Proconsulis potest ad libitum tolli à Rege: votum verò non firmatur ex sola vouentis voluntate, sed ex voluntate Dei, cui fit promissio, acceptantis promissionem, & ideo obligatio hæc ab inferiori Prælato ad libitum tolli non potest.

Circa eandem secundam conclusionem est

C

DISPUTATIO V.

Quādo ad commutationem requiratur Prælati auctoritas? & quæ causa sit sufficiens ad commutandum?

Yluester, votum. 4. quæstion. 7. Syluest. §. 2. docet in commutatione votorum, requiri semper superioris auctoritatem: nec posse quempiam votum suum propria auctoritate etiam in melius commutare. Probatur ex cap. 1. de voto. ff. si certum petatur l. 2. §. 1. Instit. quibus modis contrah. obligatio. vbi non liberatur à debito soluens rem meliorem, nisi soluat id, quod in specie debebat. Confirmatur: nam D. Thom. comparat fere in omnibus votum legi positiuæ, sed nulli licet propria auctoritate opus præceptum in lege in euidenter melius commutare: verbi gratia, ieiunium præceptum, in aliud opus gratius Deo: ergo nec votum est in melius propria auctoritate commutandum. Hanc sententiam sequitur Palud. in 4. dist. 38. disput. 3. Rich. a. 8. q. 1. & Canonistæ non pauci. Pan. & Fel. in c. peruenit. 2. de iure iurando: excipiunt tamen votum solemne Religionis,

Palud.
Rich.
Panor.
Felin.

gionis, in quod omnia posse commutari se-
re fatentur omnes.

2

At posse votum non solum in euidenter
melius, sed in æquale propria autoritate
commutari docet Henriquez li. 2. de pœ-
nit. c. 20. §. 5. circa finem. vbi plures com-
memorat pro eadem parte: nescio tamen
an consuluerit: quia vix reperies (vno ex-
cepto Medina, in instru. conf.) quempiam
ei firmiter consentientem. Huius doctrinæ
nullam aliam probationem adducit, nisi vo-
tum propria tantum vouentis voluntate fuis-
se emissum: ergo sola eius voluntate potest
in æquale commutari. Sed probatur secun-
dò. Facta commutatione in æquale autorita-
te Prælati, licitum est vouenti propria au-
toritate non vti commutatione, sed primum
votum adimplere potest: ergo à principio
potuit transferre obligationem voti à mate-
ria illius ad aliam æquæ perfectam. Proba-
tur conf. quia cōmutatio eandem vim, ean-
dēq; obligationem inducit circa materiā, in
quam fit commutatio, ac si à principio votum
in illa materia fuisset emissum: ergo si com-
mutatione facta potest ad eandem materiā,
quia equalis est perfectionis, propria autori-
tate redire, ob eandē causam poterit à prin-
cipio obligationē transferre ab vna in aliam
materiam æqualem. Tertiò. Qui in æquale
commutat, ad æqualitatē, & rigurose soluit,
et si rectam rationem attendamus, iuxta be-
neplacitū creditoris: ergo huiusmodi com-
mutatio non requirit superioris autoritatē,
aut aliquam specialem causam. Antecedens
probatur: tum quia si promittis calicem, &
pro eo æquale pretium soluas rigurose satis-
facis promissioni: tum quia si opus in quod
fit cōmutatio est æquæ bonum secundum se,
erit etiam æquæ Deo gratum, & consequen-
ter acceptabit Deus huiusmodi solutionē,
aut enim agrestis est Deo, vt à nobis irratio-
nabilia quærat, sed quæ sunt equitate plena.

3

Pro decisione dico primò. Commutatio
in euidenter melius potest fieri sola vouen-
tis priuata autoritate. Dixi, si euidenter con-
stet cōmutationē fieri in melius: Nam vt
benè adnotat Caiet. si de excessu perfectio-
nis dubitetur, requiritur Prælati autoritas ad
cōmutationis valorem, quia Deus ius habet,
vt ei opus promissum in propria specie
soluatur: ergo nisi certò de excessu constite-
rit, in propria specie soluendū est: nō tamen
requiritur euidentia, aut certitudo. Mathe-
matica, vt falso existimauit Greg. de Valē.
2. 2. q. 6. de voto, disput. 6. punct. 7. §. notan-
dum est: sed moralis sufficiet certitudo,

Gre. Val.

A nam in moralibus illud est euidenter me-
lius, quod morali certitudine constat esse
melius. Hanc conclusionem sic explicatā
tuetur Cou. c. *quamuis pactum*. 1. p. §. 3. nu.
4. Nauar. c. 12. n. 75. Cord. in summ. q. 149.
Armil. verb. *voti*, nu. 14. & cōmuniter dis-
cipuli D. Tho. specialiter M. Sotus lib. 7. q.
4. ar. 3. & Caiet. in ar. pulcrè declarat, ac pro-
bat ex c. *peruenit*. secundo, extra de iur. iur.
vbi dicitur: *Non enim propositū aut promissum
infringit, qui in melius illud commutat.*

Couar.
Nauar.
Cord.
Armil.
Sotus.

B Ecce clarissimis verbis expressam conclu-
sionem, ex quibus per similitudinem dedu-
cit Glossa non deierare eum, qui ex iusta
causa deferit iuramentum, 22. q. 4. cap. *mu-
lier*, & q. 2. c. *beatus*, ad idem facit c. *Scriptu-
ræ*, de voto, cap. *licet*, de regularibus. qua-
tenus statuitur, licitum esse transitum ad
arctiorem Religionem propria voluntate,
non alia ratione, nisi quia præcedens vo-
tum in melius commutatur. Probatur ratio-
ne efficaci. Prudens rerum æstimator sem-
per censendus est acceptare, & re vera ac-
ceptat commutationem rei sibi promissæ,
quando certò constat id, quod persoluitur
tum melius, tum perinde creditori acceptius
& gratius fore. Cū ergo Deus optime nos-
cat rerum æstimationem, & pretia, & quo-
res meliores sunt, gratiores & acceptiores

C habeat, semper censendus est acceptare cō-
mutationem voti in rem sibi pretiosorem
factam, ac proinde nulla ad id requiritur au-
toritas superioris. Confirmatur. In tantum
obligat votum in quantum est de re accep-
ta, & grata Deo: ergo si vouens acceptiorē,
& pretiosorem reddat, cumulator fit so-
lutio, etenim si Deo cereum aut quem voui-
sti & argenteū calicē persoluas, haud dubiū
quin voto satisfeceris cumulatē, etiā si id fe-
ceris sola propria ductus voluntate, absq; alia
causa interueniente: quia sufficiens causa ac
legitima cēsetur excessus ipse solutionis: ni-
si moraliter dubitetur, an mutatio in me-
lius fiat: quia tū vt dixi est autoritas Prælati
necessaria: & causa aliqua, licet leuis, suffi-
ciat; nā in euidenter melius cōmutatio fit
propria autoritate absq; alia speciali cau-
sa: quia in meliori & gratiori includitur
bonū & gratū: ergo quando certò nō cōstat
quid melius, & Deo gratius sit, ab ipso, vel
agerēte vices eius requirēdū est: qui si om-
nibus pēlatis certus sit de æqualitate, & du-
bius de excessu: poterit cōmutationē facere
sine alia causa: quia cert⁹ de æqualitate expo-
nit se occasione lucrādi & nullo amittēdi pe-
riculo. Ex hac assertionē infero cū D. Th. so-

A a a 3 lutio.

Syluest.

lutione ad primum omnia in vniuersum vota, siue personalia, siue realia posse propria vouentis auctoritate in solemne votum Religionis commutari: imò in quodcunque bonum euidenter melius. Negat id Syluester, *votum*, 4. quæstion. 7. §. 4. sed habetur expresse in cap. *Scriptura*, de voto & voti redemp. absque aliqua exceptione: etenim solemne Religionis votum est euidenter pretiosius quocunque alio voto: quodlibet ergo valet in illud commutari absque alia consultatione. Et si obijcias pro Syluestro: si Ioannes promiserit Petro centum, non absoluitur ab hoc debito propter solemne votum Religionis: ergo nec si vouerit Deo calicem in vtilitatem Ecclesiæ alicuius. Negatur consequentia: quia per promissionem Petro factam acquisiuit ius ad centum sibi promissa: ceterum per votum reale nullum ius acquiritur Ecclesiæ, sed Deo: ergo si mutatio gravior sit Deo, potest fieri sola vouentis voluntate.

S

Sed dubitabit quispiam: an hæc doctrina sit etiam ad vota seruata extendenda? Id est. An vnum votum ex seruatis sit propria auctoritate in aliud euidenter melius commutabile? Sotus lib. 7. q. 4. artic. 3. §. at verò docet votum simplex castitatis aut peregrinationis Hierosolymitanæ non posse in melius priuata auctoritate commutari. Nam inquit: *Postquam hæc soli Papæ reseruantur, nullus ea commutare potest*. Quæ ratio æqualiter procedit de omnibus seruatis. Idem tuetur Suarez lib. 6. ca. 21. n. 17. quia in extrauag. & si dominici, absolute quoad commutationem soli Pontifici reseruatur, & ideo in Bullis & priuilegijs excipiuntur semper huiusmodi vota. Secundo, quia licet in communi considerata videatur præfata vota illo modo rectè ordinari, possunt tamen in particulari plures rationes occurrere, ob quas quod secundum se melius est, minus expediat: excipit tamen solemne votum Religionis, iuxta cap. *Scriptura*, de voto, quatenus in eo dicitur, quodcunque temporale votum in perpetuam Religionis obseruantiam commutari. His tamen factis probabiliter respondet Aragonius hinc dicto. 3. quòd quando Papa sibi reseruat alicuius voti commutationem intelligendus est, quando dubium est, an in melius commutetur, non verò quando certò constat rē in quam fit commutatio esse meliorem. Nilominus prima sententia tutior est, & sequenda: quia aliàs quilibet habens vota Pontifici reseruata, facile posset sine auctoritate

Sotus.

Suarez.

Aragon.

A Pontificis se ab illo onere liberare: si prius votum illud in aliquid euidenter melius commutaret, quod non esset circa materiam Pontifici reseruata, & postea ab inferiori Prælato dispensationem, aut commutationem peteret: at hoc quis dubitet vergere in magnam Pontificiæ auctoritatis perniciem?

Dices, Eò ipso quod votum reseruatum in melius commutatur, illud in quod fit ipsa commutatio manet etiam Pontifici reseruatum: & sic non sequitur inconueniens illatum. Antecedens probatur, ex cap. *Ecclesia*, secundo. vt lite pendente: vbi secundum Canonist. specialiter Panorm. numer. 3. subrogatum debet sapere naturam eius, pro quo subrogatur: ac proinde si prius votum erat reseruatum, materia, in quem fit talis commutatio, manet Pontifici reseruata. Solutio tamen falso nititur fundamento.

B

Nam vt colligitur ex Syluestro *votum*, 4. quæst. 7. vers. 8. Episcopus potest dispensare in onere, quod Papa imposuit commutando votum transmarinum: ergo quando votum reseruatum commutatur in materiam non reseruata, illa materia manet non reseruata: quia votum reseruatur ratione materiæ: ergo mutata materia tollitur reseruatio: & præterea, quia per primam commutationem extinguatur votum reseruatum, & aliud loco illius substituitur nõ reseruatum: igitur à quacunque inferiori potestate poterit commutari. Videndus est Sanctius, referens alios libr. 8. disp. 9. n. 20.

6

Syluest.

C

Ad rationem in oppositum respondetur ex Iason. §. fuerat, institution. de actionibus. Subrogatum sapere naturam eius, pro quo substituitur, quantum ad ea, quæ intrinsecè pertinent ad subrogationem: non verò quoad extrinseca, & quæ ex libera pendent voluntate. In proposito ergo, materia in quam votum reseruatum commutatur, debet sapere naturam voti, & ideo debet ad Dei cultum pertinere: & Religionis obligationem inducere: non verò reseruationem; quæ est extrinseca subrogationi.

D

Dico secundo. Commutatio, quæ fit solum in æquè bonum euidenter exigit ad sui valorem, & superioris auctoritatem, & legitimam causam: sumitur ex Caiet. sic interpretante D. Tho. in art. dub. 2. Tabien. verb. *dispensatio*, n. 10. Arm. verb. *votum*, num. 14. Angel. verb. *votum*, 4. num. 2. & à fortiori omnes, qui superioris auctoritatem

Sanctius.

Iason.

7

tatem requirunt ad commutationem in melius eandem partem tuerentur. Probatur ex cap. 1. de voto, quatenus in eo dicitur, necessarium esse Prælati autoritatem, quoties incertum est, an res, in quam commutatio fit, sit acceptior Deo: & ratione efficaci suadetur, quia una materia semel Deo promissa, cæteris paribus gratior, & acceptior est Deo quacunque alia æquali non promissa: ergo non fit satis promissioni, si priori materia derelicta sine autoritate superioris propria voluntate transferas obligationem voti ad aliam materiam æqualem. Probatur consequentia, quia vis fidelitatis exposcit, promissionem in propria specie esse solvendam, nisi in melius commutetur: ergo eo ipso, quod in æquale commutetur, non servatur fidelitas promissionis. Secunda pars assertionis, videlicet præter superioris autoritatem ad commutationem in æquale requiri legitimam causam ex priori parte manifeste colligitur: quia eo ipso, quod requiritur ad commutationem in æquale autoritas superioris, ut diuinum consensum interpretetur, necesse est superiorem duci aliqua rationabili causa: etenim commutatio in æquale sine legitima causa non habet specialem aliquam rationem honesti: & ideo non debet Prælati absque causa interpretari Deum acceptare solutionem commemoratam. Hinc infero primò, Prælatum commutantem votum in æquale sine legitima causa, & vouentem illa utentem commutatione peccare mortaliter in materia graui: quia si in neutro istorum est potestas commutandi in æquali, si fiat, non tollitur prior obligatio voti: ergo nisi adimpleatur prius votum non manet tutus in conscientia, sed reus fracti voti censendus est: Prælati quidem: quia abutitur potestate, & de se facit actum nullum, vouens: quia est infidelis in reddendo promissum. Quia tamē opposita sententia non est omnino improbabilis: semel facta commutatione in æquale, (maximè si adimpleuerit id, in quod prior obligatio translata est) non est cogendus, qui ad hunc modum commutatione utitur: ut priorem adimpleat promissionem; præcipuè, quia ad commutationem in æquale arbitrio superioris faciendam, sufficiens causa censetur, quod voluntas eius, qui vouit, promptior sit ad exequendam materiam commutationis, quam deuotam, etenim hilarem datorem diligit Deus, non ex tristitia, aut necessitate: ergo maior Christi honor est, maior vouentis utilitas in commutatione ista, quam in executione

A prioris. Item ad hanc commutationem sufficit, si timeatur malus successus, & transgressio voti etiam ex malitia vouentis.

Infero secundò, idem à fortiori esse dicendum de commutatione in minus, videlicet ut valida sit, requirere superioris autoritatem, & causam legitimam commutandi: & quidem maiorem, quam si in æquale fieret commutatio: minorem verò quam si totaliter dispensaretur votum. Probatur, quia hæc permutatio in materiam leuiorem est quædam voti relaxatio, seu dispensatio, sed ad dispensandum omnino in voto requiritur autoritas superioris, & causa obstants: ergo ad relaxandum etiam, vel permutandum in minus autoritas requiritur superioris, & causa licet non adeò vrgens: sufficit ergo votum emissum fuisse ex deliberatione imperfecta: & aliquis difficultas in adimplendo votum, siue oriatur ex parte status, siue ex parte subiecti. Itaque si Prælati dubitet de impotentia poterit dispensare omnino, si autem dubitet de difficultate, quæ se tenet ex parte subiecti, quamvis certo sciat subiectum non esse impotens ad adimplendum votum, poterit illud relaxare, seu in aliquid minus commutare. Probatur, quia ista remissio est medium quoddam inter dispensationem puram, & commutationem propriè dictam, quæ equalitatem requirit, sed ad dispensationem puram sufficit dubitare de impotentia, ad commutationem voluntas vouentis: ergo ad istam remissionem, quæ medium quoddam est, inter illa, sufficit difficultas subiecti in implendo votum etiam dubitata.

Dico tertio. In commutatione voti peregrinationis habenda est ratio non solum laboris in peregrinando, verum etiam ad expensas, & sumptus, quæ in itinere eundo, & redeundo faciendæ essent. Hanc conclusionem negat Enriquez lib. 7. de indulgentiis cap. 30.

D littera M. & N. Manuel Rodr. in expositione Cruciatæ §. 9. numer. 107. existimantes non debere computari expensas in redeundo: quia redire inquit non est peregrinari. Sed nostram sententiam tuetur Caiet. in summa verb. *votum*. cap. de voti dispensat. & Lud. Lopez 1. p. c. 49. docet non esse oppositam sententiam satis tutam, & merito, quia in c. *magne de voto & voti redép.* expressè dicitur: *Tibi pro te & famulis tuis licentiam concedimus votum peregrinationis taliter commutare, ut expensas, quas fueras in eundo, morando, & redeundo facturus alicui religiosa committas, &c.* & statim, *laborem etiam laboribus*

8

Man. Rod.
Enriq.

Caiet.

Lud. Lopez

ribus recompenses. Ecce vtramque partem assertionis nostrae iure expressam: sed ne occasionem deceptionis sumas ex prioribus verbis citatis aduerte, in numerandis expensis in itinere faciendis habendam esse rationem ad expensas, quae omnino essent consumenda: vt si Comes peregrinationem vouit Compostellanam, habenda est ratio non ad expensas, quae consumerentur, si magna pompa omnibus suis famulis comitatus incederet: sed ad eas tantum expensas habenda est ratio, quas faceret duobus vel tribus famulis comitatus, nisi cum magna pompa se peregrinaturum vouisset. Item deducendae sunt expensae, quas domi esset factururus: ita quod si domi expendit quotidie dimidium aurei, & peregrinando expenderet integrum: in commutatione tantum est habenda ratio ad dimidium aurei. Haec, quae diximus, ex eo probantur: quia res aestimandae sunt moraliter, & secundum quod re ipsa contingunt, & in votis maxime pensandae sunt iuxta intentionem vouentis: ergo qui peregrinationem vouit, tenetur sumptus computare iuxta suum statum, secundum moralem usum, & praecipue secundum eam intentionem, qua se voluit adstringere promissione.

9

Aduertat etiam prudens commutator regulariter loquendo, quoad fieri possit, in commutationibus seruandam esse proportionem: ita quod in onus reale, votum reale commutetur: personale vero in personale onus, & mixtum proportionaliter. Quod non obscure indicat Nauarr. capit. 12. num.

Nauar.

77. §. octauo, vbi expensas in explendo votum peregrinationis, vel aliorum, in alia pia opera omnes docet conuertendas, laborem vero itineris in ieiunia, & orationes mutandum. Idem insinuat Caiet. ver. *votorum dispensatio*: quia in similibus facilius seruatur aequalitas. Dixi: *regulariter*: nam id non est simpliciter necessarium: etenim si vouentis paupertas obstat executioni voti, non est in onus reale commutandum: quod libenter admitteret Nauarr. cum Angelo, verb.

Caiet.

votum. 4. §. 12. asserente, votum ieiunandi à paupere emissum, minoris redimi posse, quam diuitis: ergo si vouens tanta praemitteretur aegritate, vt vix posset subire onus reale, ne commutatio fiat inutilis, & eius executio eodem modo difficilis, votum reale in aliquod onus personale cum debita proportionem commutandum est: in his autem, in quibus facultas suppetit, personalia vota in eleemosynas conuerti possunt,

Angelus.

A aliquo personali onere imposito: & sic de alijs omnibus secundum rectam prudentiam iudicato, secundum quam qualitates operum & personarum, & circumstantiae omnes expendendae sunt: quibus recte consideratis aut difficile erit commutationem in cultum, & gloriam Dei, in bonum commune, & in utilitatem ipsius vouentis exercere.

Commutione vero semel facta ab habente potestatem, & ex legitima causa, siue in maius vel aequale, siue in minus facta sit, prioris voti obligatio nunquam iterum reuiuiscit: Nam sicuti per dispensationem validam omnino extinguitur obligatio voti: ita per commutationem, per quam veluti fit quaedam dispensatio sub onere aliud faciendi, prior extinguitur obligatio: at obligatione semel extincta nunquam redit, iuxta Glossam cap. *Quaris*, de consecratione, d. 4. & l. *qui res*. §. *arcam*. ff. de solutio. & ratio manifestat: nam obligatio voti solū propria voluntate contrahitur: ergo semel extincta non potest iterum ligare, nisi propria vouentis voluntate iterum reassumatur. Et si obijcias posse contingere, quod vouens reddatur impotens siue ex natura rei, siue ex malitia ad opus commutatum: ergo

C redibit prior obligatio voti, aliās magnum commodum ex propria malitia reportaret, & quia prior obligatio voti solū quasi sub conditione tollitur: *si fiat opus, in quod commutatur*: ergo non adimpleta conditione reddit prior obligatio. Antecedens manifestatur in eo, qui votum Hierosolymitanum in copiosissimas eleemosynas commutasset, ad quas erogandas factus esset impotens per amissionem bonorum siue culpabilem, siue inculpabilem. Nego tamen consequentiam: Nam de ratione commutationis per se loquendo non est, quod sit conditionata, sed omnino absolute vna obligatio pro alia simpliciter constituitur: & ideo semel commutatione facta absolute extinguitur prior obligatio: & neque ex impotentia, neque in poenam delicti reuiuiscit obligatio: sed solū tenebitur poenitere de peccato commisso, ratione cuius incurfa est impotentia adimplendi votū.

D Ad argumenta Sylu. resp. & ad primum desumptū ex c. 1. de voto, & ex alijs iuribus dico nihil ob stare veritati nostrarum assertionū. Nam in illis solū habetur, (praecipue in l. *mutuū*. ff. si certū petatur) vnū pro alio solui nō debere inuito creditore: etenim inter homines, nō quia aliud melius, ideo gratius, & acceptius est illis, vel quianō tantū, vel

IO

I I
Syluest.

vel alia quauis de causa. Quod in ordine ad Deum verificari non potest: Nā quod euidenter melius, gratius est illi. Specialiter ad cap. 1. quod nonnihil habet difficultatis, respondetur, textū loqui, quando res est dubia, an scilicet in melius commutetur votum: quia ut dixi requiritur moralis saltem certitudo, quod res, in quam fit voti permutatio, sit gravior Deo. Id autem non obscure colligitur ex illis verbis: *Ab eius, qui præsudet, pendet arbitrio, ut consideret diligentius qualitatem personæ, & causam commutationis; scilicet an ex infirmitate, seu affluentia diuitiarum; an alia causa probabili, peregrinatio, an recompensatio melior fuerit, & Deo magis accepta: & secundum hoc debet exinde dispensare.* Quibus plura sunt decisa notatu digna, ferè totam doctrinam à nobis traditam in hac disputatione confirmantia. Et imprimis expendo debere diligentius considerari omnes circumstantias: quibus pensatis si Prælatus iudicet esse gratius Deo commutare votū aliqua probabili causa; tunc posse dispensare. Ecce includens probabilitatem, excludit euidentiā: ac proinde fauet potius primæ assertioni, quàm officiāt. Ad cōfirmationē nego cōsequentiam: quia lex imponitur subdito sine illius voluntate: at votum emittitur voluntariè à vouente, & idè si constet de consensu creditoris eadē potest voluntate vouentis in melius commutari: quia per quas causas nascitur obligatio per easdem dissoluitur. Et hinc patet solutio ad primum argumētum secundæ sententiæ. Negatur enim consequentia: Nam quando in æquale votum commutatur, nō constat de consensu Dei, & idè propria auctoritate fieri non debet.

12

Secundum argumentum petit, an commutatione facta liberum sit vouenti relicta commutatione ad priorem obligationem redire: & quidem duo certa sunt, & alterū dubitabile: primò certum est commutatione facta in euidenter melius, nō licere propria auctoritate opus commutatum nō adimplere, & ad priorem obligationem redire: quia commutatio in melius habet vim inducendi nouā obligationem supra opus, in quod prius cōmutatur; & est quasi noua promissio illius operis: ergo nō licet vouenti omīssa posteriori obligatione ad priorē redire propria auctoritate: quia hoc esset melius in minus propria auctoritate commutare: secundò etiam certum est facta superioris auctoritate commutatione in minus: liberum esse vouenti hanc omittere

A obligationem, & priorem assumere: quia hoc est minus bonum in maius commutare; quod vnicuique propria auctoritate licet. Illud verò dubitabile est: An commutatione facta in æquale, liceat prius votū adimplere sine consensu superioris, omīssa commutatione. Et quidē supposita doctrina à nobis tradita in hac disputatione; videlicet ad commutationem in æquale necessariam esse superioris auctoritatē; satis verosimile apparet, non posse quasi indifferenter adimplere quam maluerit obligationē: quia sicuti commutatio in melius est veluti quædam promissio nouam votū superinducens obligationem circa materiam illam: sic vouens acceptans commutationem in æquale nouam supra se inducit obligationem voti circa illam materiam: & transferatur obligatio à priori ad posteriorem materiam: ergo sicuti propria auctoritate non licet commutare votum in æquale: ita facta commutatione non licebit, propria auctoritate omittere commutationem, & ad priora trāsire. Quo admissō negatur antecedens secundi argumenti: quia tamen oppositum est probabile; aliter ad argumentum respondendum est. Et idè concedo antecedens, & nego consequentiam: ad probationem nego commutationem ita transferre obligationem ab vna in aliam materiam; ac si à principio votum circa illam fuisset emissum: quia commutatio cum fiat ad petitionem vouentis, & ex causa, debet interpretari in fauorem eius; & idè intelligendum est fieri non absolutè, sed veluti conditionaliter, ut vouenti detur optio adimplendi, quam maluerit obligationem.

Obijcies. Sequitur, quod si vouens reddatur impotēs ad adimplendū opus, in quod fuit votum commutatum, teneatur adimplere priorem obligationem: quia ex quo indifferenter potest vtramque obligationem implere, ex impotentia ad materiam commutatam non tolletur simpliciter obligatio voti, quod improbauimus supra assertionē tertiā. Negatur tamē sequela; quia ut dixi commutatio fit in fauorem vouentis; & idè ex hoc quod cōmutatio relinquat vouenti libertatem adimplendi prius votum, non sequitur ex impotentia ad materiam commutationis, induci obligationem adimplendi priorē: Nam prius pertinet ad fauorem; posterius verò ad incommodū, & damnū vouentis: & idè illud admittimus in eius fauorem; & hoc negamus.

13

Ad tertiū argumentū nego antecedens:

A a a 5 ad pri-

14

ad primam probationē nego similiter antecedens: Nam si promisi calicem, non satisfacio obligationi, si reddam equale sine consensu creditoris; etenim præter eius valorem potest habere aliquam specialem commoditatem, ratione cuius creditori gravior, & acceptior sit solutio in propria materia promissa, quam in alia æquivalente: ita ergo in proposito commutatio in æquale nō potest fieri sine consensu Dei, aut eius qui vicem Dei gerit. Sed vrget secūda probatio antecedentis: ea tamē refellitur ex probatione nostræ secundæ assertionis: quia eo ipso, quod res aliqua est Deo promissa, cæteris paribus, gratus est illi si in propria specie compleatur, quam per commutationem in æquale.

DISPUTATIO VLTIMA.

De vsu facultatis delegatæ ad dispensandum, & commutandum.

I **P**RO coronide totius quæstionis nonnulla breuiter expedienda sunt circa facultatem delegatam ad commutandum, vel dispensandum: maximo etenim iudicio opus est ad exercitium huius facultatis. Et in primis tenor priuilegij & indulti considerandus est: & neq; latum vnguem extendi debet. Ita quod si superior concedit facultatē commutandi, non est dispensandum in voto; si facultas est ad cōmutandū vel dispensandū in subsidiū terræ Sanctæ, vel Cruciatæ, non est commutandū in alia opera studiosa. Similiter si votū sit perpetuū, in obligationē perpetuā cōmutādum est, regulariter & cōmuniter, vt supra quæst. præcedēti dixi, consideratis circumstantijs personæ, loci &c. Secundō aduertendum cum Ludou. Lopez. 2. p. titu. de clauibus cap. 9. & Henr. lib. 7. de indul. cap. 30. quod facultates, quæ regulariter per iubileæ, Bullæ Cruciatæ &c. fideli populo cōcedūtur, quāuis dicātur odiū iuris, tamē seruata verborum proprietate sunt amplē interpretāda, quoad fauores saltē spirituales dispensationis, cōmutationis &c. Quia per hæc indulta principaliter intētū est bonū Ecclesiæ, plenior absolutio, ac remissio faciendā; quæ omnia procul dubio fauorabilia sunt: ergo nisi aliās vergat in præiudiciū tertij, amplē interpretanda sunt, quantū verborum proprietatis patitur. Probatur consequētia, quia fauor concessiois, ex fine principali, ad

A quem ordinatur, iudicandus est. Hæc certa & indubitata sunt apud omnes: illud verō dubitabile est. An concessa facultate ad cōmutandū per iubileæ, vel alia indulta possit votū commutari in minus? an commutatio sit faciendā in æquale? Emanuel Rodriguez in expositione Bullæ, §. 9. num. 107. secutus Cordub. q. 149. conatur probare posse fieri commutationem in minus, ex vi priuilegij concessi ad commutandū absolute: sed falso nituntur fundamēto, quod iam à nobis superius explosum est: videlicet posse propria autoritate votū in æquale commutari: & idēd priuilegia aliquid amplius debent concedere, ne in cassum concedantur. Opposita igitur sententia tutior est, & sequenda; quam tuentur Syluest. *vo-*
B *tum*. Nauar. c. 12. Num. 63. quatenus docet commutationem debere fieri in æquale bonum, & ex legitima causa: & num. 72. habentem tantū potestatem ad commutandū virtute Bullarum, peccare si dispēset in voto; & actū esse nullū. At commutatio in minus aliqualis dispensatio est; imō addit Caiet. verb. *votum* cap. vlt. §. *Et quia commutatio*. vt commutatio tutior sit debere in aliquid melius commutari, quantumcunq; parum melius: & probatur ratione Caiet. *C* in hoc art. quia commutatio secundū proprietatem vocis, æqualitatem dicit rei ad rem, ex Aristo. 5. ethicorū: ergo priuilegiū concedens facultatem commutandi, nisi illud extendas vltra verbi proprietatem de sola commutatione in æquale intelligendū est. Et præterea: quia si nomen *commutatio* extenditur ad commutationem in minus: ergo comprehendit quamcunq; commutationem in notabiliter minus: non est enim assignabilis ratio aliqua limitandi ad hoc vel illud: ergo ex vi priuilegij concedentis facultatem commutandi, poterit commutatio fieri in notabiliter minus: quod neque autores contrariæ sententiæ admittunt: neque sine graui nota admitti debet. De causa verō sufficienti ad valorem cōmutationis factæ in æquale vide disp. præced. assertionem secundā, ne eadem sæpius inutiliter repetamus.

D Dubitari potest secundō, an virtute Bullæ Cruciatæ, vel cuiuscunq; alterius priuilegij possit fieri commutatio, aut dispensatio super omnia vota ante, & post concessionem priuilegij emissā. Dubitatio hæc mouetur propter M. Sotū, qui lib. 7. q. 4. art. 3. docet non posse fieri dispensationem ex vi priuilegij nisi super vota ante concessio-

Emanuel
Rodrig.
Cordub.

Syluest.

Caieta.

Aristo.

2
Sotus.
An priuilegium se extendat ad vota post ipsam emissā?

Lud. Lop.

cessionem emissam: tum quia absurdū videtur quemlibet Sacerdotē tam amplam habere facultatem dispensandi: tum quia concessio privilegij sit veluti ad petitionē dispensationis: huiusmodi verò petitio semper est post votum factum: Nihilominus verius est, & in praxi securum per huiusmodi concessionem posse dispensari, aut commutari omnia vota quocumq; tēpore fuerint emissā etiam post concessionem factam. Quod latē adnotavit Nauarr. in tracta. de indulgentijs sup. §. in *Leuit.* de poeniten. distin. 1. not. 34. num. 4. & cap. 12. in Man. nu. 80. in fine: nā ex vi Bullae Cruciatæ, verbi gratia, potest quis absolui à peccatis post eam concessam perpetratis, nisi specialiter excipiantur: ergo eadem vi poterūt vota post concessionem emissā commutari, aut dispensari: quia omnes rationes concludentes in præfatis iubilæis aut indulgentijs comprehendī peccata futura post concessionem, idem conuincunt de voti dispensatione. Secundo. Sedes Apostolica concedit præfatam facultatem sine limitatione aliqua: & non est cur debeat intelligi cum limitatione ad hæc, vel illa: Nā qua ratione limitas ad emissā, posses limitare ad emitenda tantum: ergo amplē, & cum omni extensione seruata concessionis proprietate interpretanda est: eo quod fauores ampliā di sunt. Tertiō. Pontifex aliquando concedit facultatem cum hac limitatione: ergo si non limitat, censendus est absolute concedere. Quarto. Quia aliās Bullae cōfraternitatum multis retrō annis concessæ nullius essent vtilitatis aut commodi ipsis cōfratribus quoad commutationes votorum; cum omnia sint post concessionem emissā. Id verò, quod pro inconuenienti infert M. Sotus, nullum est: etenim, quod homo possit de facili dispensationem obtinere de futuris votis, quando necessitas exposcit, nullum est inconueniens: sed fauor factis excitans homines ad vouendum.

3 Est etiam adnotandum ex superius dictis disputatione tertia, quod facultas concessa per iubileum, vel per Bullam Cruciatæ ad commutandum, exceptis votis castitatis perpetuæ, religionis, aut peregrinationis Hierosolymitanæ, extenditur ad hæc vota, quando non sunt absoluta, sed conditionalia: etenim cum exceptio illa in Bullis Cruciatæ, aut Iubileo sit odiosa, restringens amplam concessionem in eodem privilegio factam; intelligenda est de solis votis simpliciter absolutis, & directis:

A sed notanda est differentia, quæ regulariter est inter concessionem Iubilæi, & Bullæ Cruciatæ, quod in Iubileo regulariter conceditur facultas ad commutanda vota in quacumq; virtutis opera, at facultas concessa in Bulla solum est in fauorem expeditionis, non in alia virtutis opera; id tamen intelligendum putat Suarez, libr. 6. cap. 19. num. 18. non quod necessarium sit simpliciter commutationem fieri totaliter in hoc subsidium; sed sufficere si secundum partem fiat in illud; & secundum aliam partem in alia virtutis opera: Imò in pauperibus docet habere verum intelligentiam Viualdi. 3. par. candelab. cap. 14. num. 39. afferentis sufficere intentioni concedentis Bullam, si commutatio fiat in subsidium spirituale expeditionis eiusdem: tum, quia Bulla solum dicit *in subsidium*: tum, quia illa conditio intelligenda est morali modo; ac secundum quod suauiter fieri potest: Caterum de intentione Bullæ dubitari non potest esse intelligendam de subsidio temporali. Et cum ex alia parte constet nullum esse ita indigentem, etiam ex ostiatim mendicantibus, qui aliquid temporale non possideat; non existimo tutam commutationem factam in subsidium solum spirituale.

C Sed rogabit quispiam tertiō, an vota poenalia possint commutari per delegatam potestatem non solum quoad vinculum directum voti, sed quoad poenam incursum: verbi gratia, vult quis non accedere ad talem foeminam; & quoties accederet se daturum eleemosynam. Fregit sæpius votum, & nullam eleemosynam dedit, poterit ne per commutationem ab utraque obligatione liberari? Negat Nauar. Conf. 23. & 32. de voto. Quia (inquit) aliud est votum, & aliud poena ex voto. Et ideo concessa facultate ad commutandum votum, non potest ex vi illius facultatis poena relaxari: deinde quia votum est obligatio in futurum, & poena est iam contracta: ergo diuersa est vtriusq; ratio quoad commutationem. Sed verius dicendum videtur, confessorem posse ex vi facultatis delegatæ secundum communem formam non solum obligationem voti futuram, sed etiam poenam incursum commutare: quia tota illa obligatio est obligatio ex voto: ergo facultas ad tollendam obligationem voti ad omnem illam extenditur: quod enim illa obligatio solvendi sit contracta, nihil obstat: etenim si quis

Suarez.

Viuald.

4
An vota poenalia possint commutari quoad poenam?

Nauarr.

quis fecerit votum dandi quotidie in elemosynam certam summam pecuniæ, si sæpius fregerit votum, potest commutationem vtriusque obligationis obtinere ab habente facultatem ordinariam, seu etiam delegatam secundum communem formam. Quia hic nulla reperitur obligatio iustitiæ, ratione cuius teneatur vouens ex iustitia poenam incursum alicui soluere: sed tota obligatio est ex debito Religionis orta ex promissione Deo facta. Sed admonitum esse oportet commutationem petentem, ut clarè & distinctè proponat vtramque obligationem: nam si solum petat commutationem voti, nulla facta mentione poenæ incursum, non liberabitur ab ea. Et hoc solum conuincunt rationes adductæ pro sententia Nauarri: etenim si obligationes sunt distinctæ, commutans solum absoluit ab obligatione sibi manifesta: nam ut superius dixi circa incognitâ obligationem non operatur.

S

An si quis ante impletas conditiones Iubilei obtineat commutationem, illa sit valida?

Henr.

Suarez.

Sunt nonnulla indulta, quæ ad sui valorem exigunt ieiunia, confessionem, communionem &c. De quibus specialiter dubitatur, an si quis ante impletas conditiones commutationem, aut dispensationem obtineat, ea sit valida: etiâ si post commutationem factam aliquid prætermittat necessarium omnino ad valorem indulgentiæ per indultum concessæ consequendam? Huic dubitationi respondet Henr. libr. 7. de indulgent. cap. 9. in principio Glossæ; commutationem, aut dispensationem factam, ratam manere in præfato casu. Quam sententiam probabiliter iudicat Suarez lib. 6. capi. 16. nume. 10. in cuius gratiam duo aduertit. Alterum est, posse dispensantem in actu dispensandi referre intentionem, & verba sua ad tempus post impletas conditiones: quod speciale est in voti commutatione, aut dispensatione, quatenus ablatio voti ad effectum Iubilei parum conducit: sed hoc (inquit) esset valde scrupulosum, & nimis rigor; & ideo vel differre debet commutationem ad diem, postquam completæ fuerint diligentia: vel simpliciter commutationem concedere in quantum potest. Alterum aduertit ex parte vouentis: quod licet dispensatio, aut commutatio sit valida semper tamen intelligitur data sub onere faciendi quod in se est ad Iubilei gratiam consequendam, unde si voluntariè omittat grauius peccabit. Ego verò non video huius sententiæ aliquod firmum fundamentum; & valde scrupu-

A losum est tam amplam licentiam vouentibus dare: & ideo dicendum existimo talem commutationem, aut dispensationem voti non esse omnino firmam, sed manere votum quasi suspensum, usque dum compleantur omnes diligentia præscriptæ pro obtinendo Iubileo. Probat. Gratia, & fauor Iubilei conceditur sub istis conditionibus, & non aliter; sed vna ex præcipuis, quæ per huiusmodi Iubilea conceduntur, est commutatio, aut dispensatio voti: ergo nisi conditiones compleantur, non est valida commutatio. Maior ex ipsa forma concedendi colligitur, quæ regulariter & communiter requirit ad consequendam gratiam Iubilei diligentias commemoratas: distinguere autem inter gratiam commutationis, aut dispensationis, & alias gratias Iubilei, merè voluntarium est; & qua ratione existimas ad commutationem non requiri re ipsa extare præfatas conditiones, id ipsum posses admittere in ordine ad omnes alias gratias Iubilei. Secundo. Vel huiusmodi conditiones sunt simpliciter necessariae ad valorem commutationis, vel non: si primum: ergo si non apponantur, quæcunque commutatio facta erit inualida: si secundum eligatur: ergo siue poenitens aut vouens bona fide procedat, animo scilicet adimplendi conditiones; siue animo non adimplendi potest validè commutationem obtinere: quod negant autores oppositæ sententiæ. Consequentia probatur: nam ex quo semel admittis non esse conditiones simpliciter necessariae ad validè commutationem obtinendam, parum, aut nihil referre videtur ad valorem commutationis, eam petere animo adimplendi, vel non adimplendi præfatas conditiones. Tertiò. Qua ratione autores contrariæ sententiæ docent intentionem Pontificis esse, talem facultatem concedere sub onere faciendi vouentem, quod in se est, ad Iubilei gratiam consequendam; ita quod si voluntariè non adimpleat, peccat contra iustum pactum inclusum in ipsa commutatione; eadem ratione, imò & à fortiori asserimus, pactum & conditionem inclusam in commutatione esse; non quod peccet, si voluntariè omittat conditiones necessariae ad gratiam Iubilei obtinendam; sed quod non consequatur illam: & præsumptio hæc, ac intentionis Pontificis interpretatio multò est magis fauorabilis vouenti, quam opposita. Quis enim dubitet esse incomparabili-

rabiliter fauorabilius omittenti præfatas condiciones non liberari ab obligatione voti, quàm in peccatum incidere? Quarto: quia si potestas hæc concessa per indulgentiam potest absolute votum commutare independentem à futuris conditionibus, saltem quoad valorem commutationis: ergo si à principio non commutauerit, poterit etiam sciens non impleuisse condiciones Iubilei, votum commutare: quo quid absurdius? Probatur consequentia, quia delegatus per huiusmodi concessiones eandem semper habet potestatem. Hanc sententiam tenet Viuald. in. 3. part. Candelab. c. 14. nume. 63.

Viuald.

7

Sed obijcies. Si quis habet casus reseruat, & ab illis absoluitur, nondum impletis conditionibus Iubilei, manet simpliciter absolutus, etiam si postea non adimpleat condiciones: ergo idem de commutatione dicendum est. Antecedens probat late Nauarr. de oratio. Miscell. 93. Sed responderetur primò ex doctrina ipsorum negando consequentiã, quia absolutio à peccatis debet esse absoluta, & non debet manere in suspenso, nec dari sub conditione: & similiter præcedere alias condiciones, vt poenitens capax fiat indulgentiæ: votorum verò commutatio non est ita ad effectum indulgentiæ necessaria: & ideo nil mirum si suspèdatur. Secundo responderetur. Distinguo antecedens: manet absolutus à reseruatione quoad culpam, & sine obligatione eadẽ iterum confitendi, concedo antecedens: quoad obligationem præsentandi se Præfato huiusmodi peccata reseruanti, nego antecedens: Hæc enim duo esse omnino distincta, & longè inter se differre ex materia de casibus reseruatis constat: & tunc nego consequentiam: quia quoad reseruatiõem, & commutationem eadem est ratio: Imò Henr. lib. 7. de indulgent. cap. 11. ex omnimoda æquiparatione ad casus reseruat, inferit: quod sicuti quando quis intra tempus concessum ad gratiam Iubilei obtinendam, obliuiscitur alicuius casus reseruati, vel censure, si absoluitur virtute Iubilei ab alijs peccatis aut censuris, quarum memoriam habet, manet ab omnibus absolutus: ita si tempore habili omittat ex obliuione voti commutationem petere, transacto Iubileo, poterit virtute illius commutationem obtinere; si prudenter iudicauerit obtinuisse gratiam Iubilei: Sed procul dubio æquiparatio non tenet, quantum ad hoc; quia absolutio à

Nauarr.

Henr.

A censuris, & à peccatis saltem indirectè fertur etiam ad oblita: at votum nec directè dispensari, aut commutari potest, nisi cognita causa, & voti qualitate: ergo nisi intra tempus Iubilei fiat commutatio, illo transacto non habebit locum commutatio: quia iam expirauit iurisdicção. Hoc tamen vnum adnotandum, posse confessorem differre commutationem petitam intra tempus Iubilei ad aliud tempus post indultum: quia iam inchoauit causam; & quodammodo cœpit commutare: etenim hoc valde necessarium est ad conuenientem usum talis potestatis; vt confessor possit qualitatem causæ, vel commutationis modum maturius considerare.

B

Circa Iubilea, quæ in vna e duabus hebdomadibus obtinentur, adnotandum est, falsam esse sententiam Henr. lib. 2. indulgent. cap. 11. in principio existimantis, quod si quis prima hebdomada, factis omnibus diligentibus ad gratiam Iubilei consequendam, obtineat voti alicuius commutationem; si postea iterum voueat; potest sequenti hebdomada illius voti nouiter facti commutationem obtinere; si iterum faciat diligentias ad consequendam gratiam Iubilei necessarias. Falsa, inquam, est hæc positio: quia in forma Iubilei expresse habetur, gratiam consequendam esse vna e duabus hebdomadibus disiunctiue: verbi gratia: *Qui prima hebdomada post publicationem, vel in sequenti post illam*. Et vt optimè adnotauit Suarez. cap. 16. num. 16. lib. 6. ex ipso contextu Bullæ planè colligitur, esse intentionem Pontificis vnã tantum plenariam indulgentiam, ac remissionem concedere, facultatemq; absoluendi à reseruatione, & commutandi, aut dispensandi in votis pro vna vice duntaxat. Hactenus de voto.

C

Sequentes ordinem D. Thom. iuxta morem nostrum immediate sequebatur elucidanda quæstio. 89. de iuramento: sed ne plus æquo Codex crescat, & propter alia; huius rei discussionem remittimus ad quæstionem. 98. vbi agitur de periurio: ibi Deo dante se offeret opportunus locus de iuramento, & eius contrario periurio differendi; cum contrariorum proportionalior apparebit disputatio: & opposita iuxta se posita magis elucescent. Nunc verò ad quæstionem nonagesimam, de adiuratione properamus.

D

(2)

Q V AE.

8

Henr.

Suarez.

Q V A E S T I O. 90.

DE ASSVMPTIONE DIVINI NOMINIS

PER MODVM ADIVRATIONIS.

ARTICVLVS I.

Vtrum liceat adiurare hominem?

Summa Articuli.

I

IVVS Tho. vt dubitatio ni respondeat, pramittit duo. Primò definitionem adiurationis (quæ sic habet: Adiurare est aliū per alicuius diuini obtestationē ad aliquid agē dum ordinare) explicat facta cōparatione inter iuramentum promissorium, & adiurationem: nā sicut homo per promissionē se ipsum ordinat ad aliquid agendū, & eā promissionē confirmat iuramento, obligando se ob reuerentiam Diuini nominis: sic etiā alios potest ordinare ad aliquid agendum, siue obseruando, siue imperando; quæ ordinatio si confirmetur per aliquod Diuinum adiuratio dicitur, & est.

Secundò pramittit diuisionem adiurationis in eam, quæ fit erga subditos imperando, & eam, quæ fit erga superiores, aut pares, deprecando. Hoc palam fit ex differentia inter iuramentū & adiurationē; nam cū homo sit suarum actionum dominus, nō verò omnium aliorum, potest sibi necessitatem imponere per inuocationem Diuini nominis, & non alijs; nisi sibi subditis. His pramissis

2

Prima conclusio est. Si aliquis per inuocationem Diuini nominis, vel cuiuscunq; rei sacræ alicui non sibi subdito adiurando necessitatem imponere intendat, sicut imponit sibi ipsi iurando; talis adiuratio illicita est. Probatur, quia usurpat potestatem, quam non habet, cum non sit dominus actuum non sibi subditorum. Secunda conclusio. Superiores possunt propter aliquā, necessitatem inferiores suos tali genere adiurationis constringere. Patet ex oppositis primæ conclusionis; quia non usurpant potestatem, quam non habent. Tertia conclusio. Si aliquis intēdat solū modo per reuerentiā Diuini nominis, vel alicuius rei sacræ,

A aliquid ab alio obtinere absq; necessitatis impositione; talis adiuratio licita est respectu quorumcunq;. Et nota verbum illud, *Respectu quorumcunq;*; vbi vides ad omnes, etiam ad Deum ipsum se extendere adiurationem: vt patet in argumento, sed contra, ex testimonio Apostoli ad Rom. 12. & multis alijs, in quibus Deum obsecramus per aliquod Diuinum.

Paraphrasis Articuli.

B

S Atis ordinatē Diuus Thom. post tractatum de iuramento adiunxit doctrinā de adiuratione ei valde simili, re, & nomine. Et nos à notione nominis incipites aduertimus, multiplicē esse eius nominis acceptionem. Primò accipitur adiuratio pro iuramento, non qualicunque, sed cum vehemens modus ex parte iurantis adhibetur: illa enim præpositio ad (vt notauit Seruius) in compositione actionē quādam importat: sic sæpē apud autores profanos. Terentius in Hecyra; *Sanctē adiurat non posse apud vos Paphlū se absente perdurare.* Secundo modo, adiurare est alios inducere ad iurandum; siue inductio fit erga subditos iubendo, siue erga nō subditos rogādo, quod nequaquā fieri debet nisi in negotio graui, nepe vbi certitudo firmitasq; dictorū, promissorum, aut pactorū magni momēti est. Huius acceptionis est frequēs vsus in sacris Literis. Genes. 24. adiurauit Abraham seruum suū seniore, vt non acciperet vxorē filio suo Isaac de filiabus Chanaanorū, sed de Mesopotaneis. Quæ adiuratio exactio iuramenti fuit, quidquid dicat

C

Sotus lib. 8. de iusticia q. 3. art. 1. quod clarē colligitur ex sacro Textu, vbi habetur, seruum illū iurasse id, quod suus herus ab eo exegerat. Sic interpretantur eius loci interpretes, & Nazianzenus oratione. 8. in Cārica, Aug. in loquutionibus, & fermone. 75. Hiero. in quæstionibus Hebraicis, Grego. & Rupertus: & valde hoc cōfirmat modus ille adiurationis, ponēdo manū subter femur

3

*Adiuratio
nis acceptio
multiplex.*

Seruius.

Terentius.

Genes. 24.

Sotus.

Nazianzenus.

Augusti.

Hieronym.

Gregorius.

Rupertus.

femur adiurantis adhiberi solitus in iuramentis præstandis. Cuius cæremoniæ originem, & causas prætereo; quia non sunt præsentis instituti. Et Esdras cap. 1. adiuravit Iudæos; idest exegit iuramentum à Iudæis, ut uxores alienigenas, & filios ex eis genitos abijcerent. Et similis fuit adiuratio Nehemiæ cap. ultimo: & Ioiadas Iudæorum Pontifex. 4. Regum. 1. adiuravit milites, idest iureiurando obligavit ut Ioam tunc septennem exēptum ex impia cæde Athaliæ in Regem acceptarent, ac custodirent. Eiusdem rationis videtur esse adiuratio Sacerdotum in veteri lege Num. 5. adiurantium mulieres suspectas de adulterio sub certa quadā forma verborum execratoria, si tale facinus mulieres perpetrassēt. Quod autem iuramentum à muliere suspecta exigeretur colligitur ex sacro Textu subiungente: *Et respondebit mulier, amen, amen;* quæ responsio vim habebat, quasi iureiurando confirmātis Sacerdotis adiurationem. Tertio modo adiurare est aliquem inducere per obtestationem ac reuerentiam Diuini nominis, vel cuiuspiam rei sacræ ad faciendum, dicendūve aliquid: aut è contra à faciendo, dicendōve deducere, etiam nulla intercedente exactione iuramenti. Et in hac acceptione tractat Diuus Thom. in hac quæstione de adiuratione. Isto modo adiuravit Rex Israel Michæa. 2. Paralipo. 18. dicens: *Iterum atq; iterū te adiuro, ut mihi non loquaris, nisi quod verum est in nomine Domini:* & Cayphas Matth. 27. adiuravit Iesum; *Adiuro te, inquit, per Deum vivum ut dicas, si tu es Christus filius Dei.* Rachel quoq; adiuravit Tobiam generum suum, ut per duas hebdomadas maneret apud se Tob. 8. & 9. & Actorū. 19. legitur Iudeos quosdā exorcistas adiurasse Dæmones per Iesum. Hoc adiurationis genus dupliciter fieri solet: vno modo in eos qui nobis subditi nō sunt, aut verò nobis superiores existūt, veluti parētes, Magistratus, Principes; & huiusmodi homines adiuramus deprecādo, ut id faciāt quod petimus, & cupimus. Quod adiurationis genus etiā erga Deū ipsum quandoq; versatur: fuitq; vtitatum apud Hebræos veteris testamenti cultores; ubi legimus Sanctos hoc adiurationis genere erga Deum fuisse vfos, ut patet ex multis locis antiquæ legis, in quibus Deo supplicabatur allegando eius misericordiā, bonitatē, imò & merita. Abrahā & Iacob Exod. 32. Num. 14. Daniel. 3. & 9. & in Psalm. Dauidicis sepe; & quamvis in his

A & similibus locis nominatim & expressè, & (quod aiunt Theologi) in actū signato, non ponatur verbum adiurandi, exerceatur tamen adiuratio, ut indicavit D. Thom. in hoc articulo, & ad tertium: & Christiani hunc adiurandi modum suis precibus adiungunt, cum enixè Deum obsecrant, & obtestantur per infinitā eius bonitatem, & misericordiam, per vnigeniti Filij eius passionem, & mortem, per ipsius promissā, ac merita. His enim adiuramus Deum quando in orationum fine subiungimus, *Per Dominum nostrum Iesum Christum.* Et non solum per Christum, verum & per merita Sanctorum, qui ei placuerunt, conamur Deū ad nostras petitiones inclinare: quod ad adiurationem pertinet; & non solum homines, verum & Dæmones hoc adiurandi modo Deum adiurasse ait Marcus capit. 5. *Quid mihi & tibi Iesu filij Dei altissimi?* aiebat quidam à Dæmonibus obsessus: *Adiuro te per Deum,* idest, *obsecro te,* ut ait Lucas capit. 8. *ne me torqueas,* dicebat enim illi, *Exispiritus immunde ab homine isto.*

Aduertendum tamen cum Diuo Thoma, in solutione ad tertium, aliter nos uti hoc adiurationis genere erga homines, aliter erga Deum: Nam adiurando hominem eius volūtātē per reuerentiā rei sacræ immutare intendimus: quod quidē non intendimus circa Deum, cuius voluntas est immutabilis; sed quod à Deo per aternā eius voluntatem aliquid obtineamus, nō est ex meritis nostris, sed ex eius bonitate. Altero modo fit adiuratio non deprecādo, sed iubendo & imperando aliquid: quo adiurationis genere in eos tantum vtimur, qui nobis subiecti sunt, ut domini in seruos, Principes in sibi subditos, parentes in filios, dū sunt in eorū potestate; nec hoc adiurationis modo temerè vtendum est: sed in negotijs grauib; & vrgente necessitate, & cum debita & decenti reuerentia rei sacræ, quam obtestamur. Sic adiuravit Saul Rex exercitum suum. 1. Reg. 14. nequid eodie comederent, priusquam vlcerentur hostes suos. Ad hunc adiurandi modū etiā spectat adiuratio, qua Cayphas Christum Dominū adiuravit Matth. 26. quæ tamē illicita fuit; tum quia falso existimauit se eo quod esset Summus Pontifex Iudæorum, ius habere & potestatem Christum adiurandi, ut diceret si esset Christus: tū quia illam adiurationem ad impiam necem Iesu ordinabat. Hæc de explanatione Litteræ.

DISPUTATIO VNICA. A

De veritate primæ conclusionis.

6

AM aliquando, per adiurationem ab adiurato exigitur iuramentum dicendi, aut faciendi aliquid, quod adiurans optat dici, aut fieri; sed qui ab alio iuramentum exigit, necessitatem agendi aliquid imponere intendit; quæ ad iuramenti præstationem necessario consequitur: ergo &c. Maior aperte habetur in sacris Literis, ex quarum usu adiurandi modi colliguntur: nam locis citatis, dum ageremus de secunda acceptione adiurationis, adiurare sæpe usurpatur pro iuramentum exigere. Secundò. Petitio alicuius rei per reuerentiam rei sacræ est adiuratio: ergo petitio eiusdem rei confirmandæ per sanctitatem iuramenti adiuratio erit. Tertiò. Ob id aliquis quempiã adiurat, ut illi aliquam necessitatẽ aut obligationem imponat dicendi, aut faciendi ea, quæ adiurans petit, & optat: Quorsum enim apponit suæ petitioni adiurationẽ, si adiuratus in nullo magis obligatur, quàm ante quam adiuraretur: ergo falsa est D. Thomæ conclusio.

Respondet Diuus Thomas, in solutione ad tertium, quod adiurare non est aliquem ad iurandum inducere; sed alium ad aliquid agendum prouocare, per quandam similitudinem iuramenti à se adiurate inducti: si militudo autem non stat in obligatione, sed in prouocatione ad aliquid agendum.

7

Ista Diui Thomæ responsio non placet aliquibus semi Thomistis: nam quidam aiunt eam non ex toto veram esse, propter argumenta posita, maximè propter secundum. Alij dicunt, omnem petitionem iuramenti promissorij esse adiurationem, non verò è contra; quia multæ sunt adiurationes, quæ non sunt petitiones iuramenti promissorij; & dicunt, D. Thomam, quando ait, adiurationem non esse petitionem iuramenti, esse intelligendum essentialiter, id est non esse ita petitionem iuramenti, ut omnis adiuratio debeat esse iuramenti petitio. Ego verò existimo hos mitem D. Tho. non penetrasse; is namq; absolute negat petitionem iuramenti esse adiurationem. Et enim adiuratio de qua ipse agit est religionis actus, & inter eos à doctore Angelico cõputatus in hoc tractatu, vbi de huius virtutis actibus differit. At petitio iuramenti per se, & essentialiter non est Religionis

actus: ergo neque religiosa adiuratio. Minor probatur, & explicatur conferendo hæc tria, iuramentum, petitionẽ iuramenti, & adiurationẽ. Iuramentum namq; ut adnotauit D. Tho. q. 89. art. 5. ad primum, ordinatur primo, & per se ad confirmationem rei iurata: secundariò verò, sed per se ad reuerentiam diuini nominis, quod iurans reueretur dũ suam promissionẽ reuerẽdo diuinũ nomen cõfirmat. Ex quo colligitur iuramentũ esse religionis actũ: at verò petitio iuramenti nequaquam per se loquendo actus religionis est respectu petentis illud. Quod vel eo patet, quia ab infidelibus illud licitè exigimus per falsos Deos; at verò adiuratio per obtestationem diuini nominis, vel alicuius rei sacræ actus religionis est, respectu iurantis; quia reuerẽtia quædã est ad diuina implorata, dum adiurans quasi suis meritis diffusus inuocat diuinorũ patrocinium, quibus animum adiurati conatur emolire, & ad suam flectere voluntatem. Ex quo inferatur nunquam licere aliquid ab infidelibus exigere per inuocationem Deorũ falsorum; esset enim hoc Deos falsos reuereri, & honorare.

Ad argumẽta in oppositũ facta respõdetur, ad primũ concedendo in sacris Literis aliquando accipi adiurationẽ pro petitione iuramenti: sed D. Thom. agens dũtaxat de adiuratione, quæ est religionis actus, bene negat petitionẽ iuramenti nõ esse adiurationẽ in pressa significatione, de qua ipse disputabat. Ad secundũ similiter respondetur negãdo consequentiã propter eandẽ rationẽ. Ad tertium respondetur, adiurantes alios non ut obtestatione diuinorũ ad imponẽdã necessitatem adiuratis: sed ut magis inclinentur, & prouocentur ad annuendũ votis & petitionibus adiurantium. Morale enim est, & ingenio humano valde consonũ, ut per res charissimas rogati inclinemur ad largiẽda postulata. Huius rei extat illustre exẽplum Cant. 2. vbi spõsus adiurat sodales foeminas, quæ cũ sponsa erant, ne experge faciant eã. Adiuratio autem fit per capreas hinnulosq; cerborum, eo quod istiusmodi animalcula solèt esse gratissima, & quasi in delitijs pastoribus, & mulieribus iuuentulis, quæ ruri habitant. Sed hæc adiuratio nõ pertinet ad religionẽ, sed ad pastorũ morẽ: cui non dissimilis est adiuratio per res sacras, quæ hominibus charissimæ & reuerẽtia plenæ sunt. Igitur ad nostra reuertentes affirmamus adiurationẽ religiosam nullam obligationẽ, necessitatẽve, qualem sibi ipsi imponit

D. Thom.

8

Cant. 2.

imponit iurans, imponere adiurato. Et caute addidit D. Tho. *Qualem sibi imponit iurans*: quia si petitio adiurationis licita est, cui alias ex debito vel ex honestate annue re debet adiuratus, nonnulla irreuerentia venialis est, & animi irreligiosi indicium non concedere postulata.

ARTICVLVS II.

Vtrum liceat demones adiurare?

I

Conclusio prima. Per modum deprecationis non licet adiurare demones. Probat: quia ille modus adiurationis videtur pertinere ad quandam benevolentiam, & hac non licet nobis uti in ordine ad demones.

Conclusio secunda. Per modum compulsionis licet adiurare demones ad aliquid, & ad aliquid non licet. Prima pars probatur, & explicatur: quia licet eos per virtutem diuini nominis tanquam inimicos repellere, ne nobis noceant vel corporaliter, vel spiritualiter. *Lucæ 10.* Secunda pars probatur: quia non est licitum eos adiurare ad aliquid ab eis addiscendum, vel per eos obtinendum, cum hoc pertineat ad aliquam societatem cum eis habendam. Sit tamen exceptio huius secundæ partis, quando ex speciali instinctu vel

Lucæ 10.

A reuelatione diuina aliqui Sancti ad aliquos effectus demonum operatione vtuntur, sicut de beato Iacobo legitur, quod per demonem fecit Hermogenem ad se adduci.

2

B Circa primam conclusionem secundi articuli grauis se insinuabat difficultas: an scilicet aliquid a demone liceat petere vt scientiam, sanitatem, & similia? sed hoc commodius disputabitur circa questionem nonagesimam quintam, & nonagesimam sextam, maxime circa articulum quartum questionis nonagesimæ quintæ. Nunc autem dumtaxat aduerto, D. Thom. priorem conclusionem secundi articuli, non tantum probari ex repudiata demonum societate, verum etiam quia ineptè rogarentur aliquid efficere propter nominis Dei reuerentiam, quæ piam ad Deum affectionem includit, quæ demones omnino carent, quinimo sic adeo odio ac inuidia erga Deum flagrant, vt Theologi doctores existiment non posse demones moraliter loquendo, aliquod opus exercere nisi voluntate deprauata ad obscurandum (quantum possunt) diuinam gloriam: vt colligitur ex D. Tho. 1. p. q. 64. art. 2. ad 5. & 1. 2. q. 89. art. 4. & in 2. dist. 7. Quapropter si ipsis supplicaretur aliquid agendum per Dei reuerentiam, vel Dei nomen, vel iriderent, vel blasphemarent: non est igitur licitum eos adiurare, aliquid deprecando per reuerentiam diuini nominis, aut alicuius rei sacræ.

D. Tho.

DE POTESTATE AD COERCENDOS DÆMONES.

DISPUTATIO I.

An in Ecclesia Christi sit aliqua potestas, aut fuerit coercendi vel imperandi demonibus?

I Circa secundam partem secundæ conclusionis secundi articuli nolo modo occupari, actus fuisse in questionibus citatis, sed dumtaxat discutiam priorem eiusdem secundæ conclusionis partem, multas, & grauissimas questiones excitando, imò integrum tractatum efficiendo, quæ diuidam in duo membra. Primum versabitur in explicando multa scitu digna de potestate Ecclesiæ Christi ad demones coercendos. Secundum tradet praxim adiurandi licite demones, quibusdam præmissis disputationibus.

Circa primum membrum sequar ordinem Aristotelicum, disputans de potestate coercendi demones, an sit? quid sit? qualis? & propter quid sit?

D

Vi respondetur conclusionem affirmatiuam, videlicet. In lege noua fuisse apud homines potestatem coercendi demones, & eis imperando, ac præcipiendo, adiurandi, certum est secundum fidem. Probat: primo ex *Luc. 10.* ubi dicentibus Apostolis suo magistro: *Domine etiam demonia subiiciuntur nobis*: nimirum propter potestatem a Christo collatam *Matthæi 10.* subdidit Christus quasi renouans, & confirmans potestatem concessam: *Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, & scorpiones, & super omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit.* Per

I

Lucæ 10.

Matth. 10.

B b b

ser-

Athanas. serpentes, & scorpiones daemones intelligit: ita cōmuniter sacri expolitores, & Athanasius homil. in Psalm. 28. & in eundem sensum adducit illud ex Psalm. 90. *Super aspidem, & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem, & draconē.* Per virtutē autē inimici exercitum dæmoniorum, & eorū satellites intelligunt, vel ut ait Euthymius multiplices dæmonis tentationes, Caietanus, & alij feras venenosas, quatenus ijs medijs dæmonia nobis nocent. Quidquid autē sit de his expositionibus in hoc omnes cōueniunt, ut in eo loco data sit Apostolis potestas ad cohibēdos dæmones, ne nobis noceant: & idē colligitur ex ca. vlt. Marc. *In nomine meo dæmonia ejiciēt, &c.* Hoc idē se cūdō abūdantius probatur ex multis miraculis, quæ patrauerūt Apostoli circa eiectiōnem dæmonū. Actor. 9. legimus à S. Paulo eiectū esse spiritū Pythonem ex puella, & Actor. 15. actu fudarij Apostoli expulsa sunt dæmonia: & Luc. 10. omnes discipuli gaudio perfusi dicebāt: *Domine etiā in nomine tuo nobis subiiciuntur dæmonia.*

2

*Potestas
præfata per
manet, &
permanebit
vsque in fi-
nem sæculi.
August.*

*D. Augu.**Marc. vlt.**Tertulia.**Cyprian.*

Sed dubitabit quispiā: nam in locis citatis videtur solis Apostolis hanc potestatem fuisse concessam, nō verò alijs, qui post eorum tempora vsque ad nostra successerūt. Quam obiectionem ut dissoluam sit

Secūda assertio. A temporibus Apostolorū vsq; ad nostra, & futura huiusmodi potestas in Ecclesia permanet, & permanebit. Assertio est D. Aug. lib. 22. de ciuitate Dei, cap. 8. & serm. 7. de Sanctis. Secundo probatur ex locis citatis pro præcedēti assertione, in quibus collata est hæc potestas Apostolis: ergo non cū illis interitura: nam ut videre licet in materia de clauibus, potestas collata Apostolis ad gubernationē, & cōsistentiā Ecclesiæ spectās, alijs etiā post eorū tempora futuris concessa, & deriuanda fuisse credendū est: aliās neq; clauēs in Ecclesia modō esse, neq; potestatem remittēdi peccata impiē assereres, quia soli Petro aut Apostolis expressē collatæ sunt. Videndus est D. Aug. Psalm. 108. & lib. 1. de doctrina Christiana c. 18. & tractat. 50. in Ioann. 3. nam Marc. vlt. dicitur: *Signa eos qui crediderint, hæc sequentur, in nomine meo dæmonia ejicient:* ergo non solū Apostolis, sed etiam alijs quotquot crediderint præfata potestas collata est. Quarto probatur ex Patribus: Tertul. ad Scapulā c. 2. *Nō tantū respuimus (inquit) verū etiā reuincimus, & quotidie trahimus, & de hominibus expellimus dæmones, sicut plurimis notum est.* Et Cyprian. ad

A Demetriadē sic ait: *O si audire velles, quā dō à nobis adiuratur, & torquetur spiritualibus flagris, & verborū tormētis, de corporibus ei ciuntur, quando ciulantes & gemētes voce humana, & potestate diuina flagella, & verbera sentientes, & venturū iudicē cōstentur: veni & cognosce vera esse quæ dicimus.* Lactant. li. 4. c. 27. ita habet: *Sicut Christus cum inter homines ageret vniuersos dæmones sibi subiugabat, ita nūc sectatores eius in nomine magistri sui, & signo passionis eius, eos ab hominibus excludunt.* Videndus etiā cap. 16. Minutius in Octauio, & Beda, ca. 8. Lucā, D. August. lib. 10. de ciuitate Dei, cap. 22. & alij innumerī: & Prudentius de hac re cecinit in Apotheosi contra Iudæos:

Lactant.

*Minutius.
Beda,
August.
Prudent.*

B

Torquetur Apollo

*Nomine percussus Christi, nec fulmina verbi
Ferre potest.*

*Intonat antistes Domini: Fuge callide serpens
Exue te membris, & spiras solue latentes.*

*Has inter voces medius Cyllenius ardens
Eiulat, & notos suspirat Iupiter ignes.*

Vltimō probatur, eo quod sæpe videmus in Ecclesia dæmones adiuratos à corporibus recedere, quod negare stultum esset, & experientiæ repugnans.

Tertia assertio. Hæc potestas cogēdi dæmones per adiurationē non est vniuersalis ad omnia quæcunque imperata faciendū, sed tantum ne nobis noceant spiritualiter, aut corporaliter. Explicatur assertio: dæmones possunt præstare multa bona, v. g. sanitatem, diuitias, obsequia: hæc & similia non est licitum à dæmonibus exigere, etiā imperādo propter reuerentiā diuini nominis: possunt itidē multa mala inferre, putā vexare corpora, vastare segetes, & huiusmodi, hæc mala ne inferat possūt fideles adiurādo cogere potestate à Christo tradita. Probatur vtraq; pars: nā hæc potestas nō inest hominibus à natura, sed munere gratiæ à Christo collata, ut inferius latius probabitur: ergo nō est extendēda ad ea, quæ verba Christi promittentis non se extendūt: certum est autem ex testimonijs citatis Christum promississe suis Apostolis huiusmodi potestatem limitatē in ordine ad propulsanda mala, quæ dæmon ingerere solet: ergo ad id tantum extendenda est.

D

Superest tamen dubitātiūcula præcedēti affixa, an sit in Ecclesia potestas cogēdi dæmones ad corpora hominū ingreditendū, ut eos vexent corporaliter. Et pro affirmatiua parte statim se offert id quod D. Paulus narratur fecisse 1. ad Cor. 5. tradens Corinthios

*An sit in
Ecclesia po-
testas im-
mittēdi dæ-
mones in ho-
minum cor-
pora?*

4
D. Tho.
Matt. 10.

Ad Tim. 1.
Luc. 9.
Luc. 10.

Suuius.

6

rinthiū incestuosum Sathanæ in interitum carnis, ut spiritus saluus fieret: quē locū explicans. D. Tho. ait posse intelligi, quod sicut Dominus Matt. 10. dedit Apostolis potestatem spirituum immundorum, ut eijcerēt eos & per eandē potestatem poterant imperare spiritibus immūdis, ut vexarent corporaliter, quos hac poena iudicabant dignos. Ita mādauit Apostolus Corinthiis in eius autoritate tradere prādictā fornicariū Sathanæ corporaliter vexandū. Expendendū est in prāfato testimonio verbū illud (*ego iudicavi*) quod potestatem & eā iudiciaria significat quā in Ecclesia esse debere verosimile est. Confirmatur: nam potestas eijciendi spiritus immūdos extitit in Apostolis, & ad posteros fideles derivata est, ut supradiximus: sed potestas tradendi criminosos a Sathana vexandos, eadē est cū illa prior: ergo etiā extitit, & modo est in Ecclesia, sicut illa potestas prior. Eidē Sathanæ tradidit Paulus Hymenæum, & Alexandrum ob eorū blasphemias 1. ad Timoth. 1. Secundō. Luc. 9. dicitur Christum dedisse Apostolis virtutem, & potestatem super omnia dæmonia: & c. 10. Dedi (inquit Christus) vobis potestatem super omnem virtutē inimici. Ecce absolutum plenumque ius concessit Apostolis in dæmonia, quod & posteris videtur reddidisse, sicut & expellendi ea ab hominum corporibus. Vnde enim colligis potestatem his in locis concessam eijciendi dæmonia ad posteros extendi, nō verō potestatem immitteendi ea hominibus? Cōfirmatur: quia interdū quādo dæmonia mediante adiuratione coguntur a corporibus aliquorū recedere, petunt ab adiuratoribus, ut eis alios homines arripere liceat, quemadmodū petijt dæmon quidā, quē ex Artemia Diocleciani Imperatoris filia eiecit S. Cyriacus, ut habetur apud Suriū tom. 4. Igitur dæmones ipsi agnoscūt penes adiutores hāc inesse potestatem, immitteendi scilicet dæmonia in hominum corpora.

In oppositū est, huius potestatis nō extare modo in Ecclesia vsum, quā certē semel aut iterum exequutioni mādaretur si esset. Decisio huius rei valde dubia est, existimo tamē esse dicendū Apostolos prādictā habuisse potestatem, sed ad posteros ne utiquā esse derivatā. Prima pars huius asserti cōceditur argumētis pro parte affirmatiua. Secūda verō damus argumētō in oppositū: & quia licet Apostolorū tēpore, quādo nō tot suppetebant media ad puniendū crimina enormia Apostolis fuerit cōcessa prāfata potestas, nūc tamē postquā Ecclesia au-

A ita est tēporalib⁹ viribus, habetq; multiplicis vias puniendi ac coercendi rebelles, nō est cur dicamus talē esse necessariā potestatem. Ad primū pro parte affirmatiua quaten⁹ contra hanc secundā assertionis partē militat, respondetur, illud testimonium D. Pauli cōmuniter explicari de excommunicatione, cui traditus est ille incestuosus Corinthiis: ita Tertulian. lib. de pudicitia cap. 13 & 20. Hilarius Psal. 118. Hierony. in Ezechielē c. 17. Ambrosius, li. de Pœnitentia ca. 14. Aug. li. de fide, & operibus c. 26. D. Th. in hoc testimonio, & 1. ad Timor. 1. vbi ait: *Tēpore primitiua Ecclesiæ, quando excommunicabantur fideles, simul & vexabātur corporaliter a dæmone.* Sed admissā expositione in argumento allata, quā etiā approbat D. Tho. & alij. Respondetur, solis Apostolis talē fuisse concessā potestatem, nō verō eorū successoribus: tū, quia tēpore Apostolorū ut fides, quam prādicabāt, honoraretur, ac susciperetur, decuit, ut signis & portētis cōfirmaretur, & grauissimis supplicijs Apostoli primi fidei prādicatores in enormiter peccantes animaduernerēt, ut patet ex occisione Ananiæ, & Saphiræ Diui Petri verbo, Act. 5. & de eodē Petro narrat Aug. contra Admantū ca. 17. occidisse solo verbo. Grauiissimā autē fuisse pœnā tradere quēpiam Sathanæ vexandū corporaliter, quis dubitet? quā inflixit D. Paulus Corinthio incestuoso, ac Alexandro, & Hymenæo. At verō iam fide propagata, & ferē a toto orbe recepta, vlti huiusmodi potestatis Ecclesia non indiget: quia atrox esset suppliciū sine necessitate, tū quia Ecclesia, Apostolorum tempore erat potestate temporali destituta ad puniēda enormia crimina: & ideo decuit in Apostolis, ut timerentur, esse prādictam potestatem: secus in Ecclesia nostris temporibus, quando etiam temporali gladio ferire, ac coercere criminosos potens est.

D Ad secundū respondetur, neminē interpretum sacræ Scripturæ (quem ego viderim) explicasse prāfata loca de plenaria potestate super dæmonia, sed tantum ad cogendum ea, ne nobis noceant spiritualiter, aut corporaliter, quod & verba cōcessionis sonant, si benē expendantur. Ad cōfirmationem respondetur, dæmones eam licentiam petere, quando affligūtur, & iubentur exire, & non alijs nocere; non quia potestas sit apud adiutores dæmones immitteendi intra hominū corpora, ut eos vexent corporaliter, sed quia iubētur neminē aliū introire, quā iūssionem agrē ferunt.

7
Tertulian.
Hilarius.
D. Hieron.
Ambros.
August.
D. Tho.

Actuum. 5.
August.

8

DISPUTATIO II.

Quæ nam sit hæc potestas, quamq̃ diuturna?

Alde obscurum est quid sit: nam Aristoteles secundo ethicorum, ca. 5. dicit: *Tria sunt in anima: potentia, passio, & habitus.* Sed potestas hæc coercendi dæmones, aut abigendi ne noceant hominibus, non est potentia: quia sic conueniret omnibus, quibus potentia animæ sunt cōmunes: neq; etiam est passio: quia nulla ex his, quæ numerantur à D. Thom. in materia de passionibus: neq; etiā est habitus: quia habitibus utimur cū volumus, vt testatur Cōmentator tertio de anima: at non utuntur etiam exorcistæ hac potestate coercendi dæmones, quoties libuerit, nam vt infravidebimus, sæpe intentant abigere dæmones, & eorum cassus, & irritus redditur conatus: ergo non est habitus. Dicit quis: est quedā potentia instrumentalis, cōcessa à Deo Apostolis, & alijs discipulis ad abigēdos dæmones per Dei nominis aut Christi inuocationē, vt patet Lucæ 10. & Matth. 10. & alibi sæpe. Hæc autē potestas pertinet ad secūdā speciē qualitatis in coordinatione supernaturali, sicut potestas absoluēdi à peccatis cōcessa Sacerdotibus.

Contrā secundò: nam sequitur; quibus hæc potestas concessa est, semper adesse facultatem vtendi ea, apposita debita materia. Consequens falsum est: quia sæpe tentant exorcistæ habentes hanc potestatem eiicire dæmonia, & nō valent: & Apostoli frustra tentarūt eiicere dæmonē à quodam puero, Matth. 17. & Lucæ 9. & tamen acceperant hanc facultatem. Quod si dicas: pertinet ad gratiam miraculorū, quæ nihil horum est, sed quid actuale, vt dicit D. Thom. agens de gratijs gratis datis.

Cōtrā arguitur tertio. Quando homines initiantur ordine exorcistarum confertur illis potestas hæc, nam dicitur illis ab ordinante: *Habeto potestatem imponendi manus super energumenum, siue baptizatum, siue catholicum.* Ita habetur in Concilio Carthaginensi quarto, cap. 7. & in antiquis Ecclesiæ ritualibus: sed in collatione huius ordinis, sicut neque in aliorū, nō confertur ordinandis gratia aliqua gratis data: ergo, &c. Confirmatur: quia in exorcistæ ordine, si verū Sacramentū est (vt qui dā putant) non cōfertur aliud, nisi character: at character non est gratia gratis data, sed potius qualitas quædam pertinens ad secundam speciē qualitatis: ergo, &c.

Quartò. Matth. 10. ac Luc. 10. & alibi sæ-

pe dedit Christus Apostolis potestatem super spiritus immundos, id est cacodæmones, sed nō est dicendū dedisse aliquā gratiā gratis datā: quia id quod ibi dedit pertinet ad donū copiosæ gratiæ, qualis decebat ministros legis gratiæ: sed gratiæ gratis datæ in omni statu, & in omni lege collatæ sunt à Deo ad utilitatē suæ Ecclesiæ: ergo potestas hæc abigendi dæmones (quā diximus esse in Ecclesia Christi ex eiusdē Seruatoris munere) non est aliqua gratia gratis data.

Quintò. Id, quod cōmune est omnibus fidelibus, potius pertinet ad virtutes, quā ad gratias gratis datas: sed præfata potestas promittitur omnibus fidelibus, Marc. ult. Signa autē eos, qui crediderint, hæc sequentur, in nomine meo dæmonia eiicient, &c. ergo. Cōfirmatur: quia ex hoc loco potius colligitur, hanc potestatem arcendi dæmones fidem esse; fides autē virtus Theologica est, non gratia gratis data.

Pro resolutione præmittendū est, duplicē posse intelligi potestatem abigēdi dæmones relicta à Christo Ecclesiæ suæ. Vna est per solā designationē ad id munus exercendū, nulla collata perfectione reali, per quā homines fiāt potētes ad dæmones profligandos, sed dūtaxat dicūtur habere potestatem: quia designati & electi sunt ad id officiū: ad eū modū, quo quando Rex elegit aliquē in prætorē, nullā ei perfectionē reālē cōfert, sed tantū designat illū ad munus prætoris exercendū. Altera potestas est, qua homines (aliās imbecilliores) fiūt potētes ad fugādā dæmonia virtute cōmunicata à Deo, & hanc necesse est esse in hominibus ad efficiendum opus tam impar suis viribus, estq; vera & realis perfectio. Hoc supposito

Dico primò. Absq; dubio prior potestas fuit in Ecclesia primitiua, & perseverat in nostra. Prior pars probatur, Matth. & Lucæ 10. vbi Dominus discipulis ait: *Ecce dedibo vobis potestatem spirituum immundorū, &c.* & tūc nil aliud fecit, nisi designare eos ad pellēdos dæmones. Secunda pars probatur in ordine exorcistarum initiatis, qui ex vi suæ ordinationis talem potestatem accipiunt.

Dico secundò. Potestas in secūda acceptione non est habitus, neque potentia habitualiter in voluntate aut intellectu existēs, neque aliqua virtus moralis, aut intellectus. Probatur argumento primo & secundo factis in principio dubitationis.

Dico tertio. Præfata potestas reducitur ad gratiā miraculorū, aut verò ad gratiam fanitatum, quæ inter gratias gratis datas cōnumeratur. Probatur: nam circa testimonia citata

Aristot.

D. Thom.

Auerroes.

Lucæ. 10.

Matth. 10.

Matt. 17.

Lucæ. 9.

D. Tho.

Concil. Carthag. 4.

Marc. ult.

2

3

4

citata sacræ Scripturæ interpretes dicunt, ea mirabilia, quæ ibi recensentur, ad gratiæ miraculorum aut sanitatû pertinere. Et verba ipsa expresse indicant: ait Matth. *Dedit eis (nimirum discipulis) potestatem spirituum immundorû, ut eijcerent eos, & curarent omnem languorem, & omnem infirmitatē.* Et post pauca explicans Dominus ad quæ se extenderet præfata potestas, ait: *infirmos curate, leprosos mundate, dæmones eijcite, &c.* Quæ quis non videat ad gratiam sanitatum, aut miraculorum pertinere? Idem videre ac expendere licet Marci ultimo.

D. Tho. Secundò probatur ex doctrina D. Tho. in multis locis, ubi agens de miraculorum gratia, ait, eam à Deo cõferri ad confirmationem doctrinæ suæ, iuxta illud Marci ultimo: *Et sermonē cõfirmante sequentibus signis: sed per nil aliud fidei doctrina plus corroborata est, quàm per dæmonû eiectionē, ut videre licet in Euangelica historia: ergo potestas abigendi dæmonia ad gratiæ miraculorû pertinet, aut verò ad gratiæ sanitatû.*

Marc. ult. Quæ ratione per eiectionem spirituum ne quam obsessi ab ingenti infirmitate liberantur: & fortasse gratia sanitatû sub gratia miraculorum continetur, ut adnotauit Ferrar. lib. 3. contra gentes, cap. 154. Quod si cupis præsius scire, quid sit, & in quo cõsistat hæc gratia, seu potestas eiectionis dæmonum: scito esse virtutem quandam instrumentalem à Deo cõmunicatam hominibus, per quam fiunt potentes ad opus exuperas vires naturæ, qualis est eiectionis dæmonû: ut rectè adnotauit D. Tho. loquens de gratia miraculorû q. 6. de potentia ar. 4. de qua virtute, ait, quantû ad suam permanētiam esse iudicandû sicut de formis imperfectis (quæ vocantur intentiones) quæ non permanēt nisi ad præsentiam agentis principalis, sicut lumen in aere, & motus in instrumento: & 2. 2. q. 78. art. 1. ad primum, ait, nō posse esse qualitatem habitualiter manētem in anima. Quid ergo est? motio quædam diuina qua actio adiurantis eleuatur, ut sit instrumentum Dei potens in actu primo ad fugandos dæmones, & hanc virtutē instrumentalem (quæ est pars integralis gratiæ miraculorum) appellabimus deinceps gratiam eiectionis, & potestatem ad eijciendos dæmones, eo quod est principium instrumentale ad præfatum effectum efficiendum.

Ferrar. D. Tho. Sed ne quis decipiatur in eo quod dixi, hanc virtutem instrumentalem esse motionē Dei, oportet aduertere, dupliciter se habere Deū in cõmunicanda hac virtute seu mo-

A tione. Vno modo mouēdo mentē hominis ut imperet dæmonibus fugā, quo mediāte imperio fugatur. Secūdo modo potest cōtingere ut Deus nō moueat mētē hominis ad imperandū dæmonibus motione aliqua supernaturali, sed ipse homo cōcursu naturali, & generali se moueat ad imperādū eā fugā, quæ de factō sequitur Deo operāte, & homine cooperāte. In priori modo tres interueniunt actiones, ex auxilio Dei speciali, & supernaturali. Prima est excitatio ad imperandū dæmonibus. Secūda imperiū ipsum. Tertia eiectionis dæmonū. In secūdo modo tres etiā intercedūt motiones. Prima merè naturalis. Secūda & tertia supernaturalis. Priori modo solet Deus mouere Sāctos, qui nō solū eijciunt dæmonia, aut miracula faciunt per imperiū: verū etiā peculiariter excitatur, & mouetur à Deo ad miracula paranda, quā motionē in se agnoscētes miracula operatur cū fiducia: & interdū viri nō sancti hac motionē gaudēt, maximè quando operantur miracula ad cõfirmāda dogmata fidei: aliās temerarij essent in pollicēdis miraculis, ignorātes, an Deus ea miracula velit facere: & de isto modo operādi miracula posuit D. Tho. exēplū q. 178. citata, & declarauit adducto modo, quo solet Deus impartiri donū prophetiæ. Secūdo verò modo cōmuniter solent exorcistæ dæmonia pellere: & in vtroque modo gratia gratis data cōsistit in imperio, quod eleuatur à Deo ut efficaciam habeat ad dæmones fugādos. Eleuatio autē ista nihil est aliud quā Dei motio cōmunicata illi imperio. Vis ergo illa, seu efficacia instrumentalis cōmunicata imperio adiurātis dæmones, est ipsamet gratia gratis data. Motio autē illa, qua adiurator excitatur à Deo supernaturali auxilio, ut ad imperādū dæmonibus accingatur, neque est necessaria in omni eiectione dæmonū, nec cōcurrit instrumentaliter ad eā; ac proinde nō est gratia gratis data, sed ea motio, qua mouetur mens adiurantis, ut sic (id est quatenus adiurat) ut fiat instrumentū diuinæ virtutis ad pellendū dæmonem. Et hæc benè nota, si vis intelligere in quo cōsistat potestas eiectionis dæmonum.

Ad primū argumentum in initio dubitationis positum respōdetur, Aristotelē non esse intelligendū de omnibus, quæ sunt in anima, sed de his dumtaxat, quæ per modū qualitatis inhærentis sunt principia humanorum actuum, & iuxta mentem Diui Tho. 2. 2. loco citato, impossibile est principium operandi miracula esse aliquam

qualitatem habitualiter manentē in anima: at verò potestas arcēdi dæmones, ne nobis noceant, nihil aliud est, nisi motio quædā, qua eleuatur imperiū exorcistarū, & mens eorū, vt sint potētes ad abigēdos dæmones; vt paulò ante fufius explicauī. Quod si cōtendas, hanc potestātē esse pafsionē (nomine pafsionis accepto pro qualibet receptio ne motionis) non moror: modò asseras tantum inesse per modum transeuntis, non vt quid habituale.

Ad secundum patet ex supradictis.

Ad tertiū. Siue dicas exorcistarū ordinē esse Sacramentū, & imprimere charactērē siue non (quod non est præsēntis cōsiderationis) existimo non cōferri eo ordine ini tiatis gratiā, seu potestātē expellēdi dæmonia de facto. Vidimus enim multis initiatis eo ordine adiurationē dæmonū infelicitē succedere, & multis alijs nullo ordine initiatis foeliciter: & tamen si illa potestas exorcistis daretur, apposita debita materia semper se explicaret in actū: sicut & in potestatibus collatis in alijs ordinibus, & Sacramētis cōtingit. Quādo ergo illis dicitur in ordinatione sua: *Accipite potestātē, &c.* solū datur illis potestas solēniter adiurandi energumēnos per recitationē exorcismo rū ab Ecclesia institutorum, quod alijs, qui non sunt exorcistæ prohibitum est, vt inferius videbimus. Ex his patet quid dicendum sit ad confirmationem.

7
Dubium.

In quarto argumēto tågitur dubitatiuncula: an scilicet in omni legis statu, siue naturæ, siue scriptæ, siue gratiæ, extiterit potestas hæc adiurandi, & abigēdi dæmones? Cui affirmatiuē respōdeo: & probatur: nam Ecclesia in omni legis statu gubernabatur ab Spiritu Sācto, sed ad bonā gubernationē spectabat, vt fidelibus daretur facultas abigendi, & expellēdi dæmones, ne homines molestantur: ergo re vera in omni legis statu huiusmodi potestas collata est. Minor probatur: tū quia vexationi dæmonū graffanti maxime in statu legis scriptæ, nulla alia ratione mederi poterat, nisi hac obtēta à Deo facultate: tum etiā, quia potestas hæc abigendi dæmones, ad gratiā miraculorum reducitur, vt vidimus, quæ in omni statu Ecclesiæ apprimē necessaria fuit, vt colligere licet 1. ad Corinth. 12.

1. Cor. 12.

Secundò probatur, discurrendo per singulos legis status: nā in lege gratiæ adfuisse præfatā potestātē, iam probauimus certum secundū fidem in præcedenti disputatione. In lege verò naturæ propter rationem

A factā opinamur extitisse: in lege scripta etiā certo censemus nō defuisse, ex testimonio D. Lucæ c. 11. Vbi Iudæi inducuntur obijcientēs Christo Domino, quod dæmonem à quodā expulisset in Beelzebub Principe dæmoniorum. Et hanc calumniam à se repellere procurans Dominus, id egit exēplo filiorū Iudæorū, qui apud ipsos munere exorcistarum fungebantur, & dæmonia eiiciebāt, & ait: *Si ego in Beelzebub eiicio dæmonia, filij vestri in quo eiiciunt?* supponens esse apud Iudæos qui potestatem habebāt, & exercebant eiiciendi dæmonia ab obfessis. Quod si quispiā dicat, per hos filios Iudæorum Apostolos vel discipulos Domini intelligi. Ita D. Hieronymus, Math. 12. Hilarius Can. 12. Chrysostomus homil. 41. in Matthæum. Respōdetur. Alij inter quos ipsemet Hieronymus loco citato, per filios Iudæorum intelligunt exorcistas eius gentis, qui ante Christi aduentum præcessere, & tunc repulsio calumniæ contra Phariseos fortius procedit: tū, quia quādo hæc calumnia Christo obiecta fuit, nondū Apostoli cum hac potestate ad prædicandū missi fuerant: tum, quia similem obiectionem verosimile est Phariseos obiecturos Christi Apostolis eiicientibus dæmonia, quam suo Magistro obiecerūt, vt insinuat Matthæi 10. *Si patrem familias (inquit) Beelzebub vocauerūt, quāto magis domesticos eius?* Sed hac expositione in sua probabilitate relicta, adhuc probatur fuisse in Synagoga potestatem coercendi dæmones. Ita Iosephus lib. 8. antiquitatum cap. 2. vel 12. *Præstitit (inquit Iosephus) Deus Salomoni, vt contra dæmones artem ad vtilitatem hominū & eorum curas edisceret, & incantationes instituit, quibus adstricti dæmones, ne denuò redeant effugantur, & hæc cura hactenus apud nos multum præualere dignoscitur.* Item Epiphanius contra Ebionæos cap. 3. inquit: non tantū Iudæos, medijs his artibus à Salomone acceptis, dæmones expulisse, verū etiam adhibito nomine Dei tetragramatō, cui enim illud scire aut fari licuisset ea potestate ad dæmonia profliganda potiebatur.

His præmissis respōdetur ad argumētū eā gratiā eiiciendi dæmones Apostolis cōcessam eiusdē speciei esse cū ea, quā in omni legis statu extitisse diximus. Cæterū longè superasse vtramque legis, scilicet naturæ, & scriptæ; primò in efficacia maiori, vt patuit ex tanta multitudine obfessorum à dæmonibus liberatorum per Christum, & eius Apostolos, vt narrat Evangelica historia.

Lucæ. 11.

8

D. Hieron.
Hilarius.
Chrysostomus.

Matth. 10.

Iosephus.

Epiphanius.

9

istoria. Quā maiorem efficaciam commē-
dant D. Pauli cingula, Petri umbræ, quæ
dæmonia excluderant. Secundò. Potestas
præfata in lege gratiæ ceteras superat diu-
turnitate, nā aliæ etiā legis scriptæ potesta-
tes, lege cessante cessarūt. Hæc verò quæ est
in lege gratiæ, vsq; ad seculi finē sicut Ec-
clesia Christi permanebit. Tertiò. Hæc pote-
stas maximè Apostolorū tēpore in eos, ac
omnes discipulos, imò ferè in omnes fide-
les effusa est: quia cum ordinaretur ad cō-
firmationē fidei, & illo in tēpore primiti-
uæ Ecclesiæ fides, quasi arbutū tenellū cresce-
bat, oportuit omnes eiusdē fidei concio-
natores (erant autem ferè omnes fideles)
gratia miraculorum donari, maximè in ex-
pulsione dæmonum, per quam fides auge-
batur, & nimis confirmabatur. Itaq; Chris-
tus & concessit suis Apostolis, ac fidelibus
eam potestatem, quam Deus concesserat
in omni legis statu, & multis prerogatiuis
perfectiorem, ut iam diximus. Ex his patet
ad quartum.

In quinto argumento, & eius confirma-
tione desideratur explicatio testimonij ci-
tati Marci ultimo, cuius exactam explica-
tionem trademus inferius, disputantes de
fidei necessitate ad dæmonum eiectionē:
& propterea ab ea supersedentes, modò
respondemus ad argumentum. Potestas
miracula faciendi in principio nascētis Ec-
clesiæ ferè omnibus fidelibus dabatur: quia
ferè omnes intendebant propagationi do-
ctrinæ Christi, quæ magnopere per signo-
rum patratiōem crescebat, & confirmaba-
tur: at nūc propagata fide per totum orbē,
& confirmata, non est necessarium hanc
potestatem omnibus fidelibus conferri, sat
est aliquibus, & rarò dari.

DISPUTATIO III.

An potestas expellendi daemones, ne homini-
bus molestias inferant, possit esse
naturalis?

I T videtur esse naturalem, idest
à natura vteute prædicta pote-
state exortā: quia legimus mul-
tos, & impijssimos Magos hanc
obtinuisse facultatē, & de facto dæmonia
eiecisse ab hominū corporibus: inter quos
non infimum locū occupavit Apollonius
Tyaneus, qui inter alia mirāda opera, quæ
faciebat, dæmones expellebat ab hominū
corporibus: & hac arte tot sibi cōsciuit disci-

Apollonius
Tyaneus.

A pulos, ut Eusebius octo libros aduersus Phi-
lostratū Apollonij preconē coactus fuerit
scribere. Hac etiā potestate vti fuisse quos-
dā Magos legimus apud Africanū, qui post
ductos aliquos circulos, & characteres in
fronte dæmoniaci, interrogatūq; dæmonē
ab hominibus eiciebat. Et Iustinus in ora-
tione ad Gētiles, alios simili arte vtētes re-
tulit. De similibus videtur loquutus fuisse
Vlpianus lib. 1. ff. de vari. & extraord. cog-
nit. cū negat his, qui incantarūt, qui impre-
cati sunt, & qui exorcizarūt de eorū mer-
cede ius esse dicendū: loquitur Vlpianus
de Magis, qui nō erant Christiani (etenim
Christiani gratis absq; aliqua cōditione sti-
pendij huiusmodi officiū cōsueuerūt exer-
cere) sed Gentiles impostores, & circula-
tores, qui vrbes circuibant, & superstitioni-
bus utebantur, & eo exercitio instar medi-
corū curantiū corpora, quæstū faciebant,
& pecunias colligebant, ut ait Baronius, li.
1. Annaliū circa annū Domini 56. Demū
hac eadem potestate vti sunt illi, quorū me-
minit D. Gregor. lib. 1. Dialogorū ca. 10.
qui sceminam nobilem Magicis suis incan-
tationibus à dæmone liberarunt; sed inter-
rim integræ legioni dæmonū ostiū ad eā-
dem ingrediendū aperuerunt: *Miro enim
Dei omnipotentis iudicio* (inquit Gregorius)
*dum arte peruersa vnus ab ea repellitur, in eā
legio subito intrauit, & cepitq; ex hoc illa tot
motibus agitari, tot vocibus, clamoribus pers-
trepere, quot spiritibus tenebatur;* sed hæc po-
testas, qua Magi vtuntur, nequit esse super-
naturalis: quia Magicis incantationibus donū
supernaturale non acceritur: ergo à natura
potest hæc potestas proficisci, & haberi.

C Quidā medici, inter quos Fulginas, For-
liuius, Garbus, & alij potestate faciēdi mi-
racula, & cōsequenter abigendi dæmones,
attribuūt cuidā corporis tēperamento: fin-
gunt enim temperaturā quādā æqualitatis
ex humorum & qualitātū actiuarū ad pon-
dus æqua mixtione resultare, qua qui sit
præditus (asserunt isti) posse miracula quæ-
uis facere, nedū dæmones abigere, & adij-
ciunt blasphemiam, huius tēperamenti vi
Christū Dominū tot miraculis coruscasse.

D Pro decisione sit prima assertio. Potes-
tas arcendi, aut quoquo modo propulsandi
dæmonia, ne hominib; noceāt, nō est, neq;
potest esse naturalis hominibus, sed absolu-
tē dicenda est supernaturalis. Prima pars
huius assertionis probatur: nā homo morta-
lis est, & corporeus: ergo nullū imperium
potestatem habet cogēdi dæmones, qui

Bbb 4 incor-

Eusebius.

Africanus.

Iustinus

Martyr.

Vlpianus.

Baronius.

D. Gregor.

2

Fulginas.

Forliuius.

Garbus.

3

incorporei sunt, & immortales, vt appareant, fugiant, aut aliquid faciant, aut facere definant: nulla namque corporea res vim, & potestatem habet superiorem, aut æqualem, supra res spirituales: vt docet D. Tho. in 4. dist. 7. art. ultimo, & in cap. 41. Iob. lectione 3. Neq; euaditur argumentum, si dicatur hominem esse spiritualem, & immortalem secundum animam: nam etiam ipsæ animæ hominū separatae sunt in pares naturæ & viribus dæmonibus, vt docent Theologi, ac Philosophi: ergo non habent potestatem dæmones coercendi, aut ipsis imperandi naturaliter. Hæc eadem assertio aperte declaratur à sanctissimo Iob. capit. 41. Vbi postquam eleganti carmine, ac metaphora cuiusdam fæui ac fortissimi animalis naturam dæmonis expressisset, in fine capituli concludit non esse potestatem quæ ei in terra comparetur: etenim omnes terribiles robore ac potentia superat.

Secunda pars assertionis probatur: quia hæc potestas eiectiua dæmonum connumeratur gratiæ miraculorum, vt in præcedenti disputatione docuimus, & affirmat D. Tho. de potentia q. 6. art. 9. argum. 15. Item est Dei donum, vt dicitur 1. ad Corinth. 12. ergo supernaturalis est. Cõfirmatur: quia excedit facultatem, & vires naturæ hominū, quæ non se extendunt ad imperandum dæmonibus, qui superioris naturæ sunt: ergo supernaturaliter ipsis confertur, non propter sua naturalia. Ex his manet cõfutati Fulginas, & alij medici deliri supra relati.

Secunda assertio. Nullam agnosco in Magis potestatem naturalem, aut supernaturalem eiiciendi dæmones, aut aliquo modo exterminandi, ne hominibus noceant. Et quidē si sit sermo de potestate naturali, res comperta est. Etenim nullius hominis potentia, aut vires naturales equare, ne dū superare possunt infimi dæmonis facultatem aut vires, vt nuper dicebamus: ergo propria naturali virtute nulli Magi poterūt dæmones compellere, vt ab hominibus exeant, aut ne eis molesti sint. Non autē eis inesse aliquam supernaturalem potestatem ad hæc circa dæmones efficiendum, probatur: quia illa potestas vel esset habitus, aut potentia collata à Deo, aut motio diuina ad id faciendum. Duo priora non illis cõmunicat Deus (& fortasse cõmunicare nō potest etiā suis seruis & Sanctis, vt supra ex D. Tho. doctrina tradidimus) ergo neq; Magis cõmunicauit. Quod verò Magi moueri possint à Deo ad miracula patranda, & dæmones eiicien-

A dos non dabito, sicut & aliquādo infideles mouit ad id perficiendum propter fidem confirmandam. Quod verò Deus moueat Magos vt suis incantationibus (quæ sunt dæmonū inuocationes expresse aut tacite) in credibile est, neq; esse potest. Dices. Hæc potestas cõfertur Magis à dæmonibus: est ita sit potestas diabolica erit, nō supernaturalis à Deo, quinimò crediderim dæmones non posse eam potestatem cõferre, neq; Magis, neque suis Magicis incantationibus, vt ultra suas vires naturales aliquid operentur. Vrget quispiam. De facto Magi profligant dæmonia ab hominibus: ergo habent potestatem aliquam id efficiendi.

B Tertia assertio sit pro solutione. Quādo Magi exterminant dæmones ab hominibus, aut eos quomodo impediunt, ne ipsis noceant, Magi nullā efficientiam habent circa tale exterminium, sed dæmones ipsi sunt, qui immediate id operantur. Hæc assertio sequitur ex præcedentibus, nā si Magis nulla inest potestas naturalis, aut supernaturalis abigendi dæmonia, ne hominibus noceant, & de facto eiiciunt, vt probatum est in argumento posito in quæstionis fronte: ergo ipsi dæmones sunt, qui per se ipsos sine vlllo medio talem eiectiōem, aut exterminium operantur. Pro cuius declaratione aduertendum est. Dupliciter imaginari possumus dæmones alios dæmones eiicere ab hominibus vel à locis alijs abigere. Vno modo per violentiam, quia scilicet dæmon abigens alium pertinet ad altiorē ordinem, & perfectioris naturæ est, ac proinde maius robur & vires habet, quibus mediātibus potest cogere alium dæmonē inferioris ordinis, vt cedat loco, & recedat ab obsessio, vel nolit: imò & torquere poterit ad eum modum, quo homines robustiorū virium possunt alios loco pellere, & in eos præuallere. Sic affirmant Origenes homil. 23. in Numeros, & D. Athanasius, li. de corporali aduentu Christi. Secundo modo potest vnus dæmon alterum eiicere à loco, aut ab hominibus per collusionem, siue dæmon eiiciendus sit ordinis inferioris, siue non: videlicet, quia sibi inuicē obsequuntur propter aliquos malos fines, & quodāmodo pasciscuntur, vt vnus exeat ad alterius volūtatē.

6 Secundo aduertendum, totidem modis Magos posse mediātibus incantationibus dæmones ab hominibus molestandis abigere, quot ipsi dæmones. Vno modo, quia Magus scædus pepigit cū dæmone superioris ordinis, & magnarū viriū, cui se Magus deuo-

Origen.
Athanas.

deuouit; ac proinde ab eo inuocatus poterit per violentiam dæmonem expellere magis imbecillum. Isto modo calumniabantur Scribæ, & Pharisei Christum Dominum eijcere dæmonia; dicentes Marc. 3. Matth. 12. & Lucæ 11. *In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia.* Videntes enim Christum Dominum cum magna potestate, ac imperio iubere dæmones exire ab obsessis, reducebant efficaciam expulsionis, non ad quemcunque dæmonem, sed ad principem dæmoniorum: ut significarent eum Magū fainolum, & habentem sibi deuotum non debilem dæmonem, sed principem dæmoniorum, qui posset præualere aduersus cæteros, & eis potestatiue imperare ut exirent. Secundo modo. Licet Magus pepigerit cum dæmone non vsq; à Deo forti: tamen Magus implorato auxilio sui dæmonis, eijcere poterat non per violentiam, sed quia dæmones, tam ille, cui se Magus deuouerat, quam expellendus, per collusionem sibi inuicem obsequuntur. Poterimus etiam superaddere tertium modum, non quia dæmoni dæmonem pellat: sed quia ad Magi incantationes dæmon obfidens sponte ex it, ut morem gerat Mago, aut Incantatori.

Denique notandum est, dumtaxat secundum apparentiam has dæmonum expulsionis Magis attribui. Etenim neque illis, neque suis incantationibus aliqua vis, seu efficacia inesse potest; sed soli dæmones per se ipsos abigere alios possunt. Incantationes verò, inuocationes sunt dæmonum tacitæ, aut expressæ, ad quarum præsentiam dæmones ex pacto cum Magis inito, hæc & multo mirabiliora, quæ excedunt vires hominum perficere possunt. Ex his patet quid sit dicendum ad argumentum initio dubitationis positum.

Sed contra doctrinam præfatam, quatenus concessimus, aliquando Magos, aut dæmones alios dæmones à corporibus exegisse, offert se difficile argumentum ex dictis Christi Domini Matth. 12. & Luc. 11. Vbi aduersus calumnias Iudæorum, qui eum in Beelzebub principe dæmoniorum eijcere dæmonia dicebant, argumentatur: & sic refellit eos: *Omne Regnum diuisum contra se desolabitur, & omnis ciuitas vel domus diuisa contra se, non stabit: & si Sathanas Sathanam eijcit, aduersus se diuisus est, quomodo ergo stabit Regnum eius.* Quibus verbis syllogismus perfectus & conuincens statuitur, in hunc procedens modum. Regnum di-

uisum discordia, & mutua contentione non stabit diu: sed Sathanas diuisus est aduersus se ipsum: id est, Regnum Sathanæ, & dæmoniorum in se diuisum est. Igitur Regnum eius stare, & perdurare non potest. Maior propositio, ut experientia, & euentibus nota relinquitur; ita ut in Prouerbiū abierit: *Concordia res parua crescunt: discordia maxima dilabuntur.* Minorem vero propositionem probat ex ipsorum Phariseorum dictis: quia inquit: vos dicitis me in Beelzebub eijcere dæmonia; consequitur Regnum eius in se esse diuisum, & sic non potest diu permanere. Huic syllogismo supplenda est alia argumentatio, quam Dialectici appellant ex opposito consequentis ad oppositum antecedentis, sic: at cum notum sit Regnum Sathanæ diu permanisse, & permanere: necessariò sequitur non esse diuisum: & consequenter me non eijcere dæmonia in Beelzebub. Sathanam appellat omne dæmonium, quod nobis aduersatur (id enim nomen Hebræum significat, ut asserit Hieronymus in epistola ad Marcellam de ægritudine Blehlæ, & in caput 16. Matthæi; & ante ipsum Origen. tract. 1. in Matth.) Regnum verò Sathanæ nihil aliud est, quam potestas, quam acceperunt dæmonia nocendi hominibus. Ob quod vocatus est dæmon princeps huius mundi, Ioann. 14.

Hæc dicta sunt pro ostendenda efficacia illius argumentationis, quam exigit Christus Dominus ad probandum Iudæis se non eijcere dæmonia in virtute principis dæmoniorum. Cuius argumentationis vis eneruatur, si asseramus vnum dæmonem alium pellere: imò & sæpè pepulisse ad magicas incantationes Magorū: eo quod vis eius fundatur in eo, quod vnus dæmon non pellit alium.

Abulensis super caput 12. Matth. q. 56. longa quæst. disputat: an vnus dæmon alium possit ab obsessis hominibus propulsare, & tandem q. 61. concludit, posse quidem: sed non efficere, ne dissipetur Regnum eius. Hæc solutio aduersatur his, quæ docuimus: quæ relicta, alij dicunt posse quidem vnum dæmonem fortiozem alium imbecilliozem vi profligare: sed nō facit. Cæterum per collusionem vnus alterum yidetur eijcere, non inuitum, sed volentem: itaque quando vnus ad alterius imperium cedit: non tam expellitur, quam sponte egreditur. Cur enim inuitum expellet? an forte, quia vult liberare miserum obsessum?

Bbb 5 nequa-

Hierony:
Origen.

Ioann. 14.

9

Abulen:

Matth. 12.
Lucæ. 11.

nequaquam. Odiunt enim diaboli homines omnes, & singulos supra modum. An quia deum superior odit inferiorem, & ideo eum persequitur, & vult deturbare à domicilio, in quo habitat? odiunt se ad inuicem demones: sed plus homines. An quia ipse solus vult torquere obsessum: minime, nam in hoc omnes demones conspirarunt, ut amabiliter mortales multis malis afficiant: & sine ullo impedimento multi eundem hominem torquent, ut inferius dicemus, &

Luce. 11.

non obscure insinuauit Dominus Luc. 11. dicens: *Cum immundus spiritus exierit ab homine ambulat per loca arida, & inaquosa, quaerens requiem, & non inueniens ait: reuertar ad domum meam, vnde exiui: & inueniens eam scopis mundatam, & ornatam, vadit, & assumit secum septem spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi.* Dices, estò voluntarium eiiciat, quomodo stabit Regnum diaboli?

10

Respondetur. Quia non oritur illa egressio demonis ex discordia: quin potius ex magna concordia, & consensu, quo conuenere demones, ut vnanimes subijciant, & perdant homines. Non displicet solutio. Tertiò respondetur. Sicut non perit Regnum ex discordia, & similitudine duorum, aut trium ciuium, nisi ferè omnes, aut præcipue Regni proceres discordijs agitentur, sic neque demoniorum Regnum dissiparetur, ex hoc quod quandoque vnus, aut alter demonem imbecilliorum etiam inuitum eijceret. Dissiparetur autem valde, si demones discordijs marcescerent, & frequenter, & pluries alios inuitos à corporibus mortalium pellerent. Priorem electionem non negat Dominus posse fieri, & de facto fieri virtute, & efficacia demonum: posteriorem non negat posse fieri: negat autem fieri, quia sic Sathanæ Regnum euerteretur: dum demones fortiores irruerent in imbecilliores: & eos ab hominibus propularent. Cum ergo Christus Dominus non semel, aut iterum demones ab obsessis eiecerit: non vnum,

Matth. 4.
& 8.
Marc. 1.
Luce. 6.
Chrysost.

(Vnde Chrysostomus super illud Matth. 8. *Eiciebat spiritus verbo, & omnes male habentes curabit, ait: Intende quantam multitudinem curat transcurrunt Euangelistæ: nò vnumquodque curatum enarrantes: sed vno verbo pelagus ineffabile miraculorum inducentes.*) tantam demoniorum pullionem, citrag em fieri à demonibus alterutrum pugnantibus, non est verosimile: quia eo-

11

rum Regnum citò finiretur, & dissiparetur: ergo neque verosimile erat à Christo fieri in virtute Beelzebub, neque aliorum demoniorum. Hæc expositio mihi magis aridet, sicut & placuit D. Athanasio in lib. de corporali aduentu Christi. Iuxta quã efficaciter procedit argumentatio Christi Domini contra calumnias Iudæorum, dicentium in Beelzebub principe demoniorum eijcere demonia. Nam responsio quorundam valde displicet asserentium, eam argumentationem Christi Domini non esse necessarium vrgere, & ob id alias argumentationes subiungit; quasi insinuans priorem illam non esse efficacem. Displicent valde isti: quia certè si illa ratio non esset efficax: Christus sapientia Patris non eam adduceret: ne se obijceret detrahendum à Scribis, & Phariseis, qui vel in minimis obseruabant eum; ut morderent.

Athanas.

DISPUTATIO IIII.

De causa finali: id est de finibus, propter quos Christus reliquit Ecclesiæ suæ potestatem fugandi demones.

Ines huius potestatis conferendæ multi sunt. Primus & principalior: ut confirmaretur doctrina Christi: cum enim in ea continerentur quamplurima, quæ captum rationis humanæ superant; ac proinde rationibus, & argumentis de promptis ex naturæ lumine solo non poterant persuaderi: necessarium fuit adhibere media omnino supernaturalia, quæ natura ipsa præstare non poterat: prodigia nempe, & signa, ut essent quasi testes veritatis mysteriorum pertinentium ad fidem Christi; quibus confirmaretur doctrina tam ardua, qualis erat ea, quæ à Christo, & Apostolis eius prædicabatur: verbi gratia, Christi diuinitas, Verbi incarnatio, resurrectio mortuorum, remissio peccatorum, danda per Christum & alia eiusmodi: maxime, quia præfata doctrina prædicanda erat, non per sapientes, aut potentes sæculi, sed per pauperes piscatores, & idiotas: qui populis prædicabāt non amare diuitias, non voluptates, sed aduersa carni, ac molesta; nempe paupertatem, diuitiarum neglectum, carnis macerationem, &c. Igitur ut confirmaretur veritas doctrinæ Christi; potestas fugandi demones fidelibus concessa est. Ista namque frequentius vsus est Christus, & Apostoli eius,

eius, ut patet ex sacris literis: & hæc ratio non est obscurè insinuata Marci ultimo, ubi mittens discipulos suos ad prædicandum Evangelium, denuò confirmans potestatem iam datam, prodigia faciendi, ac daemones eiiciendi, subindicans finem præfatæ potestatis, ait Marcus: *Illi autem profecti prædicauerunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis*: & Paulus ad Hebræ. 2. de doctrina Christi ait: *Quæ cum initium accepisset narrandi per Dominum ab eis, qui audierunt* (id est Apostolis) *in nos confirmata est, contestante Deo signis, & portentis*, inter quæ annumeratur daemonum fugatio. Ecce finis huius potestatis pellendi daemones fidei confirmatio est. Huic fini assimilatur, quando Christus hanc potestatem contulit alicuius ordinis, aut instituti regularibus professoribus ad approbandum modum regularem sibi placere: tunc enim præfata potestate, & multa alia miracula patrandi imbuunt Dominus professores eorum ordinum. Et sic in annalibus Dominicanorum legitur in principio foundationis sui instituti ferè omnes illius ordinis sodales potestate miracula faciendi claruisse, maximè circa daemonum eiectionem.

Alter finis eiusdem potestatis fuit ad significandam excellentem sanctitatem, morumque integritatem, qua ornantur aliquando qui hac potestate utuntur. Neque enim paruum sanctitatis testimonium est, quod ex daemoniorum eiectione sumitur: præcipue si in eiicientibus nihil reprehensibile appareat: imò quamplurima opera egregiæ virtutis elucescant. De hac re sunt quæ plurima exempla. Vnum aut alterum proferemus. Beatus Hieronymus in vita sancti Hilarionis, sic ait: *Latebat in Cypro insula Hilarion: cæterum vix ad plenum viginti transire dies cum per omnem insulam quicumque immundos habebant spiritus, clamare cæperunt, venisse Hilarionem servum Dei; & ad eum debere se properare*. Inter triginta igitur nec multo amplius dies, ducenti ferè tam viri, quàm mulieres ad eum congregati sunt, qui omnes ab eodem curati: nimirum ut sanctitatem Hilarionis Dominus commendaret, & innotescere faceret. Aliquid simile contigit in Triphone (cuius res gestas scripsit Metaphrastes septima Februarij) qui Sanctus Dei ordinatione à longinquis partibus vocatus est: ut daemonem à Gordiani Imperatoris filia propulsaret: nimirum ut sanctitas pauperuli Tripho-

nis in aula Imperatoria magno in pretio haberetur.

Tertius finis, propter gloriam Dei, & Christi manifestandam: quæ non medio-criter manifestatur, dum vident homines malignos spiritus Christi nomine audito tremere, fugere, & exire vllulantes. Quinimò, aliquando Deus, propter suorum amicorum gloriam, & honorem, potestatem eiiciendi daemones eis concessit. Honore prosequitur Deus etiam in hac vita Sanctos viros, quantus verò honor in Sanctos redundet, dum nunc ad ipsorum viuientium imperium daemones profligantur; nunc postquam ex hac vita decesserunt suorum ossium tactu fugiunt, vel solo nomine eorum audito exhorrescunt, ac trepidat, quis ignorat?

Quartus finis eiusdem potestatis est, liberatio obsessorum. Voluit enim Deus (qui non solum medicus est animarum, verum etiam & corporum) relinquere in Ecclesia sua remedium ad homines liberandos ab ingenti calamitate, & miseria obsidentium, & molestantium daemonum, cui malo mederi non poterat, nisi hac potestate concessa.

Sunt & alij plures fines: nimirum splendor, ac ornatus Ecclesiæ; hominis exaltatio, dum hac potestate potentissimum hostem profligat. Insuper confusio malignorum spirituum: confundentur utique videntes se præstantioris naturæ ac virium subijci, profligari, & inuitos suis domicilijs pel- li. Alios verò fines excogitare non est difficile: sed nos præfatis contenti sumus.

Annotatio ad sequentia.

Explicata qualitate, & fine præfatæ potestatis: superest inquirendum de causa materiali, id est de hominibus, in quibus est prædicta potestas. Ac deinde de conditionibus, & requisitis in subiecto eiusdem potestatis; ut in actum exeat, & vsui mandetur. Sic igitur

DISPUTATIO V.

An sit aliquod certum hominum genus, penes quos sit, aut extiterit potestas fugandi daemones, ne hominibus noceant, an verò vaga sit, nulli hominum generi, conditioni, aut sexui alligata?

T videtur, omnes Christi fideles eam possidere ex loco sæpè citato, ac citando Marci ultimo, ubi

Marc. vlti.

Paul. Hebræ. 2.

2

Hieron.

Metaphra.

3

4

1

Marc. vii. vbi Christus Dominus ait: *Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur, in nomine meo demonia eijcent, &c.* Ecce omnibus fidelibus promittitur dicta potestas. Dicit quis: omnibus illius primæ Ecclesiæ data est; at modò quibusdam tantum concessa est. Contrà: nam ea, quæ Christus Dominus promisit sui tēporis fidelibus, ad alios extendenda sunt: nempe, quæ Apostolis ad Episcopos, & presbyteros, quæ laicis, ad laicos: maxime quando promissio ordinabatur ad bonum Ecclesiæ regimen, vt dicitur in materia de clauibus. Sed illo in tempore Christus promisit fidelibus, etiam laicis, potestatem eijciendi dæmonia: ergo etiam ad laicos fideles nostri seculi promissio extendenda est.

Luc. 10. Secundò. Apostolis, & Discipulis dixit Dominus, *Lucæ. 10. Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, & scorpiones:* id est, super dæmones: ergo isthæc potestas modò permanet in Episcopis, Sacerdotibus, & eorum ministris, qui successerunt Apostolis, & Discipulis Christi.

2 Tertiò. Ecclesia à tempore Apostolorum, vsque modo, habet initiatos ordine exorcistarum, qui inter Ecclesiasticos computantur; quibus ex officio incumbit abigere dæmones: vt colligitur ex verbis suæ ordinationis superius citatis, in disputatione secunda: qui & dicuntur successisse Christi Discipulis: ergo modo ad exorcistas tantum hæc potestas redacta est. Antecedens patet, à tempore D. Ignatii Apostolorum Discipuli. Videndus est Cornelius Summus Pontifex ad Fauium, & Antiochenum Concilium, ac Romanum sub Syluestro, Laodicenum, & Carthaginense quartum. *D. Hieron.* Diuus Hieronymus in episto. ad Titum, cap. 3. Confirmatur, quia in Concilio Laodiceno statutum est: ne qui non sunt ab Episcopis ordinati, tam in Ecclesijs, quàm in domibus exorcizare præsumant: ergo potestas hæc modò apud solos exorcistas residet, aliàs non prohiberet Ecclesia cæteros, ne exorcizarent: quia esset iniusta, & pernitiōsa prohibitio in re tam necessaria pro fidelium vtilitate.

Quartò arguitur in oppositum; nā Christus Apostolis, & Discipulis contulit eam potestatem ad confirmationem suæ doctrinæ: at modò nostris temporibus, maxime vbi Christi fides viget; non est necessaria hæc confirmatio, quia altas radices misit: ergo iam non manet, neque necessaria est potestas hæc in Ecclesia.

A Pro decisione recensere decreui multa, quæ reperiuntur, aut reperiri possunt, quādo virtute diuina fugantur dæmonia: ne in hac quæstione, & similibus in æquiūoco laboremus. Primum est potestas adiurandi dæmones, iubendo fugā capessere ob reuerentiam alicuius rei sacræ. Secundum potestas abigendi eos collata à Deo per designationem alicuius, vel aliquorum, quos elegit Deus ad id munus obeundum. Cui designationi annexa est Dei assistentia extrinseca, qua paratus est gratiam eiectionis dæmoniorum, ijs, quos elegit, communicare; sicut & quando oportuerit. Ad istum modum elegit quosdam in Prophetas, non conferendo eis aliquod donum habituale, sed suam assistentiam paratam habens: vt quando opportunum esset, reuelationem dicendorum impartiretur. Hieremiam designauit in Prophetam ab utero, iuxta illud primi capit. *Prophetam in gentibus dedi te*, id est, elegi, & designaui: & alibi: *Posui os meum Dominus, vt gladium acutum; sub tegumento manus suæ protexit me, posuit me sicut sagittam, &c.* Quæ verba clarè denotant Dei assistentiam paratam, vt acciperet prophetiæ donum, & vsui manderet, quādo res postularet. Tertium, quod inuenitur in fugandis dæmonibus, est ipsa gratia eiectionis dæmoniorum, quæ est pars gratiæ miraculorum, & principium proximum effectuum eijciendi, & fugandi ea. Quartum est vsus istius gratiæ per actua lem eiectionem mediantibus aliquibus signis sensibilibus.

Secundò præmittendum est, adiurationem dæmoniorum dupliciter posse fieri. Vno modo solemnī ritu, ac cæremonijs ab Ecclesia institutis. Secundo modo per nudam, ac simplicem alicuius rei sacræ obtestationem. His positis

4 Dico primò. Potestas adiurandi dæmones, præcipiendo eos exire, nuda, ac simplici adiuratione, nulli hominum generi, nulli statui, aut sexui alligata est; sed per omnes vagatur. At verò potestas adiurandi dæmones solemniter, solis exorcistis, id est ordine exorcistarum initiatis, concessa est. Prima pars huius asserti est Diui Thomæ in quarto, distinctione 24. quæstione secunda, articulo secundo, ad vltimum. Et secundò probatur ex vsu fidelium, qui oblata occasione indifferenter adiurant dæmones, vt inferius videbimus. Tertiò. Quia ad pugnandum contra dæmones exitiales hostes adiuratione arman-

armantur fideles, tanquam remedio sibi relicto à Deo: ergo quiuis eorum in sui defensionem poterit licite uti adiuratione.

Secunda pars eiusdem asserti probatur primò. Nam in usu omnium Sacramentorum, & Sacramentalium, quorum actus quantum ad substantiam possunt elici à non ordinatis, si solemni ritu, & pompa fiat, à solis ordine initiatis potest licite fieri: verbi gratia, baptizare solemniiter solis Sacerdotibus conuenit: at baptizare non solemniiter ad omnes fideles spectat: legere epistolam solemniiter solis subdiaconis licet: at quomodocunque legere, omnibus nobis. Similiter adiurare solemniiter daemones ad solos initiatos ordine exorcistarum spectat: at vero adiurare non solemniiter ad omnes. Secundo probatur ex Concilio Laodiceño citato in confirmatione tertij argumenti.

Dico secundo. Initio nascentis Ecclesie, & circa Apostolorum tempora, fere omnes fideles designabantur, & eligebantur ad abigendos daemones per adiurationem. Probatur Lucæ, & Matth. 10. & potissime Marci ultimo. Secundo. Nam fere omnes fideles intendebant propagationi, & prædicationi Christianæ fidei, quæ signis, & portentis confirmanda erat, inter quæ non est minimum profligare vires daemonum: ergo ad Dei prouidentiam pertinuit, quæ inlinuatur Marci ultimo, fere omnes fideles eligi ad daemones fugandos. Insuper & decuit tales assignatos, & electos habere Dei assistentiam paratam ad fugandum de facto præfatos hostes, sicut & quando oporteret, prout iudicauerit diuina prouidentia, eo quod Deus in more habet conferre eis, quos elegit ad aliquod munus obeundum, omnia necessaria ad id peragendum.

Tertio dico. Nostis hisce temporibus paucos elegit Deus, ac designauit ad daemones propulsandos per adiurationem (excipimus ordine exorcistarum initiatos, de quibus statim.) Probatur assertum: etenim aliquos, qui non sunt exorcistæ ex officio, elegisse ad id efficiendum ex euentibus palam fit: cum sæpè experti fuerimus aliquos nullo ordine insignitos, multum polere terribilesque fuisse ad propulsandos daemones: quod sine diuina electione fieri non posse certum est. Similiter paucos esse, aut fuisse, qui hac gratia gauderent certo certius est. Et notandum de istis à Deo designatis debere affirmari habere potestatem abigendi daemones; non quia à tempore suæ

A designationis habuerint aliquid reale actuale, siue habituale: sed per solâ denominationem extrinsecam dicuntur habere hanc potestatem, nempe per designationem, & electionem, & extrinsecam assistentiam: ad eum modum, quo prætores designati à Rege dicuntur habere potestatem iudicandi subditos per solam designationem Regiam, & paratam Regis assistentiam. Vnde quando Christus dixit Apostolis: *Ecce dedi vobis potestatem eijcendi daemones*; nihil habituale, aut actuale eis contulit: sed solum elegit eos, & promisit suam assistentiam ad id munus obeundum. Collaturus tamen, quando actu eijcerent daemones donum actuale miracula faciendi, quod appellamus gratiam eiectionis daemoniorum.

Dico quarto. Omnes initiati ordine exorcistarum, habent potestatem fugandi daemones per designationem, & electionem: id est, omnes sunt designati, ut munus hoc abigendi daemones exerceant. Probatur: quia ordo exorcistarum ad hoc institutus est.

Dico quinto. Omnes initiati ordine præfato, ex vi suæ ordinationis habent assistentiam diuinam præparatam, ac disponentem, ac præparantem eos, ut gratiam fugandi daemones, quæ est donum actuale, recipiant quando, & sicut oportuerit, iuxta diuinæ prouidentie regulas. Hoc assertum probatur. Nam si ordo exorcistarum à Christo Domino institutus est ad illum finem: ergo his, quos elegit, mediante eius ordinis initiatione, præsto adest largiturus ea, quæ necessaria sunt ad id officium exorcistæ exequendum. Assistentiam autem Dei esse necessariam, quis ambigit? Confirmatur. Character (quæ dicunt aliqui imprimi exorcistis) videtur esse principium non solum adiurandi daemones, verum & abigendi, quando id expedierit: ergo habet paratum auxilium, saltem extrinsecum, ut in actum exeat quando id oportuerit. At vero si teneas cum alijs, inter quos est Magister Dominicus Soto in 4. d. 24. q. 1. art. 4. ordinem exorcistarum, neque esse Sacramentum, neque characterem imprimere: sed dumtaxat ex Ecclesiæ institutione; tunc nostrum assertum etiam approbandum est: valde enim piū est credere Ecclesiam sponsam Christi ab eo impetrasse, ut initiati eo ordine, quem ipsa instituit ad abigendos daemones, designarentur, & eligerentur à Deo, ornarenturq; ea assistentia, quæ necessaria erat ad exequendum officiū sibi destinatum.

Dico

8

Dico sexto. Si sermo sit de potestate eiectionis demonum, quam diximus esse actuale donum Dei, & gratiam gratis datā, principiumque effectuum fugandi dæmonia; certum est initio nascentis Ecclesiæ, & circa tempora Apostolorum viguisse ferè apud omnes fideles. Probatur rationibus adductis pro secundo asserto.

Dico septimo. Nostri temporibus non defunt, quibus gratia hæc eieiendi dæmones concessa sit: sed tamen non tam liberaliter, nec in tot effusa, sicut tempore primitiue Ecclesiæ. Tunc, ferè omnes; nunc rari præfata potestate potiuntur. De primis habemus sacras literas id testificantes. De secundis, experientia didicimus. Quod si rationem illius liberalitatis, & huius maioris coarctationis scire cupis: aduerte, præfatam gratiam, seu potestatem ad confirmandam doctrinam Christi, præcipuè ordinari; maxime vt intelligerent homines, dæmoniorum Regnum Christi aduentu dissipari, iuxta illud: *Nunc princeps huius mundi eicietur foras*: quod nihilo expressius, aut melius potuit doceri, quam dæmonum fuga, aut propulsatione per nomen Iesu inuocationem (res certe viribus hominum impar) at iam radicata, & stabilita fide Christi; & per omnem terrarū orbem propagata: non indiget his stabilimentis. Vnde non mirum ea crebra signa, ac prodigia, & potestatem propulsandi dæmones, quæ inter potissima portenta numerabatur, ex parte cessasse, & non tam frequenter, & in tanta copia fidelibus communicari, sicut in principio Ecclesiæ nouellæ. Præclare D. Gregorius Ho-

D. Gregor.
Beda.

millia 29. & Beda exponentes testimonium sæpè citatum, ex Marci ultimo: *Numquid* (inquit Gregorius) *fratres mei, quia ista signa non facitis, minime creditis? sed hæc necessaria in exordio Ecclesiæ fuerunt: vt enim fides cresceret, miraculis fuerat nutrienda: quia & nos cum arbuscula plantamus, tamdiu eis aquam infundimus, quo vsque ea in terrā cōualuisse videamus: at si semel radicem fixerint: irrigatio cessabit.* Et D. Augu. lib. de vera, & falsa Religi. c. 25. ait. *Cum enim Ecclesia Catholica per totum orbem diffusa, atque fundata sit: nec miracula illa in nostra tempora durare permissa sunt: ne animus semper visibilia quæreret, & eorum consuetudine frigeret genus humanum, quorum nouitate flagrauit.* Et lib. de vtilitate credēdi cont. Manichæos capit. 16. *Facta sunt igitur illa miracula opportunissimè: vt ijs multitudine credentium congregata, atque propagata in*

D. Augus.

A ipsos mores vtiles conuerteretur autoritas.

Dico octauo. Si sermo sit de potestate eiectionis demonum (quam diximus esse actuale donum Dei, principiumque effectuum fugandi dæmonia) nō alligata fuit, etiā initio nascentis Ecclesiæ, neque modò certo hominum generi, non ætati, vel sexui: sed ad omne genus hominum, etiam laicorum spectauit, & spectat pro volūate Spiritus sancti hanc gratiam largientis gratis, nunc illis, nunc his. Et quidem veritas nostri asserti initio Ecclesiæ Christi, & circa tempora proxima Apostolorum, res comperta est: præcipuè ex testimonio sæpè citato Marci ult. Idem affirmat Tertu. lib. de corona Militis, dicens, à Militibus eiectiones esse spiritus immundos: & lib. de idolatr. c. 11. ait, parentes solitos esse exorcizare proprios filios. Iustinus item, & Lactantius citati in disput. 1. idem docent. Imò infideles hanc potestatem aliquando habuisse docuimus inferius. Et Metaphrastes septima Februarij affirmat sanctū Triphonem, qui pastor fuit anserum, terribilem fuisse dæmonibus, in tantum, vt ille, qui Gordiani Imperatoris filiam obsidebat, ausus est dicere, non se ab illa exiturum nisi Triphonis exorcismis cogeretur. Initio itaque primitiue Ecclesiæ, viri sacri, & laici, indifferenter hac potiebantur potestate, & gratia. Idemque asserimus nostris hisce temporibus, scilicet nō in solis initiatis ordine exorcistarū reperiri. Probatur ex probatissimis historijs, & testimonijs virorū proborū, asserentium se vidisse viros laicos dæmones eiecisse ab obsessorum corporibus. Multa possent afferri exēpla, de quibus infra. Sed ne quis proteruè contendat, eos fuisse initiatos ordine exorcistarū: meminisse oportet, fuisse aliquot præclaras fœminas, in quibus ordo Ecclesiasticus locum non habet, hac donatas potestate eieiendi dæmonia ab arreptitijs. De sancta Brigitta refert Surius,

B

to 4. eam quandam iudicem secularem, deinde suum cursorem, tertio quandam fœminam, ab infestatione demoniaca liberasse. Et D. Catherina Senensis (vt refert Raymundus in eius vita) signo Crucis spiritum nequam eiecit. Et sancta Genouefa refert Surius tomo 1. in Ianuario, plurimos dæmoniacos curasse: & idem tomo quarto, de sancta Anatholia narrat, dæmoniacum nomine Anianum Diodori viri Consularis filium, qui se eius precibus incendi clamabat afflasse, & ab spiritu obsidente liberasse. En modò gratia eiectionis dæmonum

D

num

9

Tertul.

Iustin.

Lactan.

Metaph.

10

Surius.

Raymund.

num alijs qui non sunt exorcistarum ordine initiati communicata est. Item, potestas arcendi dæmones est pars non minima potestatis miracula faciendi: sed huius collatio ad Spiritum sanctum spectat, qui eam dat pro suo arbitratu, modo huic, modo illi, ut dicitur 1. ad Corinth. 12. ergo Ecclesia non debet, neque potest eam potestatem alligare solis exorcistis. Præcipue vires huius rationis ostenduntur, si dicamus, ordinem exorcistarum esse institutum ab Ecclesia.

1. Cori. 12.

Dubium, An omnes exorcistæ habeant donum actuale ad eiiciendos dæmones?

11

1. Cori. 12.

Quod in hac re magnam difficultatem habet, illud est, an omnes initiati ordine exorcistarum potiatur de facto dono actuali eiiciendi dæmonia; quotiescunque se offert occasio, & eiectio dæmonum iudicatur expedire?

Et videtur vera pars negatiua. Primò. Nam gratia hæc pertinet ad miraculorum gratiam, ut docuimus disputatione secunda præcedenti: sed gratia miraculorum, & alia gratia gratis datæ, non possidentur infallibiliter a certo genere hominum: alias falsum esset quod ait D. Paulus 1. ad Corinth. 12. dicens, Spiritum sanctum diuidere eas gratias singulis prout vult: ergo hæc gratia eiiciendi dæmonia non conuenit omnibus exorcistis, sed quibusdam sic, quibusdam non. Dices, fortasse minorem esse falsam; fuerunt enim quædam familiæ ab aui, & proauis spiritu prophetico afflatæ: fuerunt etiam, & modo sunt, quædam familiæ habentes gratiam sanitatum: cur non etiam poterunt habere gratiam miraculorum, & eiiciendi dæmonia? Estò ita sit; secundò arguitur. Ecclesia per Sacramenta, aut Sacramentalia, non potest eam gratiam conferre omnibus illorum Sacramentorum, aut Sacramentalium ministris, alias hæc distributio non pertineret ad Spiritum sanctum diudentem, prout vult: ergo. Tertiò, & vrgentius idem probatur. Multi reperiuntur exorcistæ, qui tentarunt eiicere dæmonia, nec potuerunt: ergo non in omnibus exorcistis hæc reperiatur potestas. Probatur cōsequentia. In omni alio ordine Ecclesiastico, ubi aliqua potestas confertur, si non desit debita materia, non frustratur suo actu ea potestas; ut patet inductiue: ergo in ordine exorcistarum, si esset potestas eiiciendi dæmonia, quocunque exorcista proferente exorcismos supra verum energumenum pellere-tur dæmon: videmus autem non arceri: ergo non est in eo talis potestas.

A Dicit quispiam, non arceri dæmonium; quia non expediebat arceri. Contra, quia rebus eodem modo se habentibus, accedit alius exorcista, qui eisdem machinis, quibus prior vsus, & nō maiori sanctitate, fide, aut alijs bonis ornatus, imò interdum minoribus, facile pellit dæmonem: ergo non est cur hæc eiectio tribuatur, nisi, quia vnus gaudet potestate eiiciendi dæmones, & alter non. Quartò. Eiectio dæmonum non debet tribui etiam in exorcistis ipsorum ordinis: ergo fundamento debili fulcitur asserere, omnes, qui eo ordine initiati sunt, gratia eiiciendi dæmones pollere. Antecedens probatur primò: quia eiectio hæc pertinet ad gratiam gratis datam, quæ est principium effectuum illius: ergo non ad ordinem, seu Sacramentum; alias eiusdem effectus essent duo principia. Secundò. Actus qui proficiscitur ab aliquo ordine ex minoribus, qualis est exorcistarum, merè naturalis est, & potest fieri à quocunque non initiato, ut docet D. Th. in 4. d. 24. q. 2. art. 2. ad vltim. sed eiectio dæmonum non est naturalis, sed supernaturalis superans naturam hominum vires: ergo non est ab ordine exorcistarum. Tertiò. Quia repugnat gratiæ gratis datæ alligari certo hominum generi; ut patet ex Diuo Paulo 1. ad Corinth. 12. ergo. Quartò. Quia repugnat gratiæ gratis datæ habere aliquod principium habituale; alias esset in potestate habentis illud principium, possidere illam gratiam gratis datam.

B

C

D

Pro alia parte non desunt argumenta. Omnes initiati ordine exorcistarum habent potentiam abigendi dæmonia, & diuinam assistentiam paratam ad id muneris exercendum: ergo oblata occasione, si id expediat, & ipsi non apposuerint obicem, possidebunt donum actuale, id est, gratiam effectiuam dæmonum. Antecedens notum est, si vera sunt, quæ asseruimus in 4. & 5. dictis huius disputationis. Consequentia verò probatur, quia frustra est potentia, quæ ad actum non reducitur. Secundò. Non est credibile, Deum aliquem, vel aliquos eligisse in Prophetas, quibus nō conferatur actuale prophetiæ donum, quando & sicut expedierit prophetare: ergo idem dicendum est de omnibus initiatis ordine exorcistarum, quos esse electos ad abigenda dæmonia iam docuimus: nam dicere eos electos esse tantum ad adiurandum dæmonia ex officio; ut quidam possent dicere; parum tribuit ordini exorcistæ, cum hæc omnia quiuisset plebe possit exercere.

D. Thom.

13

His

14

His argumentis pro vtraque parte factis mihi res dubia est: sub correctione tamen sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & sapientiorum iudicio, probabile iudico. Multos initiatos exorcistarum ordine, nunquam habituros gratiam eiectionis dæmonum; id est, donum actuale eiiciendi dæmones, etiam si quæcunque offeratur occasio eiiciendi: & etiam si illi non apposuerint aliquod impedimentum præfatæ gratiæ recipiendæ. Probabiliorem tamen reputo oppositam partem. Prima pars conceditur argumentis factis pro parte negatiua, secunda verò argumentis pro parte affirmatiua.

Conclusio.

15

Ad primum pro parte negatiua respondetur. Ad primum, & secundum esse contra rationem gratiæ gratis datæ, quod ab vno, vel pluribus infallibiliter, & in omni euentu possideatur, & quod ita alligetur certo hominum generi; vt nulli alteri conferri possit, aut conferatur. Nos verò non concedimus exorcistis esse conferendum donum actuale ad eiicienda dæmonia infallibiliter in omni euentu: sed dumtaxat quando, & sicut oportuerit iuxta Spiritus sancti placitum. Similiter non dicimus eis alligari donum hoc; vt nulli alteri possit communicari. Hinc pater ad primum, negando consequentiam: ad secundum distinguitur antecedens, autoritatiue concedo, per impetrationem nego. Nec hoc tollit, quin alijs pluribus Spiritus sanctus pro sua voluntate hoc donum impertiatur. Ad tertium respondetur. Quando exorcistæ tentant eiicere, & non eiiciunt Dæmonia, inanitas istius conatus, vel reducitur ad aliquem defectum exorcistæ, vel obsessi, vel ad vtrumque, vel quia id non expedit. Et tunc negatur consequentia. Ad probationem respondetur. Sicut in Sacramento Extremæ unctionis reperiuntur plures actus. Primus est collatio gratiæ Sacramentalis; & iste infallibiliter datur fuscipienti Sacramentum. Alter est sanitas corporalis: & hæc non datur semper; sed quando, & sicut expedierit. Ita in ordine exorcistarum reperiuntur plures actus. Primus est adiurare dæmones, & iste semper licitus est exorcistis, si adsit dæmon adiurandus. Alter est recipere motionem Dei, & ea mediante eiicere dæmones: & iste non conceditur semper, quantumcunque sit materia præparata: sed dumtaxat quando, & sicut oportuerit, iuxta Spiritus sancti placitum. Et ad replicam respondetur: nos ignoramus causas, quare expedit vt hic expellat exorcista, & alteri non conce-

A datur expulsio, sed semper adsunt. Ad quantum distinguitur antecedens: Nam eiectionis dæmonum non tribuitur ordini exorcistarum, neque eius characteri (si forte illum imprimat) tanquam principio effectiuo eiectionis dæmonum, aut gratiæ eiectionis recipiendæ. Et hoc stabilitur omnibus probationibus pro antecedenti. At verò tribuitur ordini: quia in ipsa ordinis institutione Christus quasi promisit, aut Ecclesia impetravit, vt omnes eo ordine initiati haberent, quando expediret, omnia necessaria ad eiiciendos dæmones: necessaria est autem gratia eiectionis, quæ est principium instrumentale eius expulsionis. Quod si dubites, quam efficaciam habet character, vel ordo exorcistarum in abiectione dæmonum? Respondetur. Est principium efficiens adiurationis, quæ licet posset effici sine vlllo ordine; tamen vt ex officio efficiatur, necesse fuit habere supernaturale principium vt patet in actibus aliorum minorum ordinum; & egregie declarat D. Thom. in 4. loco citato. Qui verò tenuerit oppositam sententiam soluat argumenta nostræ sententiæ: nam nobis non vacat.

16

D. Thom.

C Dico vltimò. Non obstantibus his, quæ dicta sunt in præcedentibus, existimo fuisse, & etiam modò esse quosdam homines, quibus donata est hæc potestas eiiciendi dæmones, quasi per modum habitus. Hoc est esse quosdam, qui præ cæteris efficacius, & ferè semper, quando adiurant dæmones, eos eiiciunt à corporibus obsessorum; ac à locis infestis fugant. Ad eum modum, quo fuerunt, & sunt quidam homines, qui præ cæteris, & ferè semper, habent donum sagitatum perficiendarum, aut prophetiæ gratiam. Hoc assertum ex historijs habemus, & experientia comperimus, videntes esse aliquos, quibus foeliciter succedunt adiurationes: alijs infœliciter se habentibus. Sed vnde proueniat hoc obscurum est: non à sanctitate, quia interdum sunt homines iniqui, qui hac gratia pollent: non à natura; quia hæc potestas supernaturalis est. Existimo autem procedere ex deputatione Spiritus sancti diuidentis dona, prout vult: etenim sine vlllo merito hominis deputat hunc, vel illum, vt per eum dæmonia fugantur. Et istos sæpè afflat copiosius; vt faciant opus, ad quod destinantur, etiam si nihil habituale ponat in horum anima: ad eum modum, quo quis dicitur habere donum prophetiæ dormiens, & sine vlla actuali prophe-

17

prophetica illustratione, ex deputatione diuina, iuxta illud: *Et Prophetam in gentibus dedi te*, Hieremias. 1. Isto modo credo Christum dedisse Apostolis copiosam potestatem super spiritus immundos. Matth. & Luca. 8. quando eam non exercebant, per deputationem scilicet, ad id munus exercendum efficacius, quam ceteri. Secundò potest intelligi aliquos pollere potestate eiiciendi dæmones, plus quàm ceteri, & quodammodo in ea augeri, sine acquisitione alicuius habitualis doni: Nam sicut in rebus corporeis, transeunte passione, remanet quædam habilitas ad hoc, quod subiectum iterum patiat, sicut lignum semel inflàmatur, facilius iterum inflàmatur; ita etiam in mente eiicientis semel dæmonia, quamuis non maneat aliquid habituale, cessante motione diuina, (quam appellamus potentiam & gratiam eiiciendi dæmonia) tamen remanet quædã habilitas ad hoc, vt facilius iterato moueatur à Deo, & quâto pluries mouetur, tâto fit habilior, vt moueatur. Propter quod August. in lib. de orâdo Deû Epist. 121. dicit esse necessarias crebras orationes, ne concepta deuotio totaliter extinguatur. Tertiò potest intelligi id ipsum prouenire ex multiplicatis actibus eiusdem potestatis; ex qua multiplicatione fides & fiducia adiurantis robustiores fiunt, experientes foelicem euentum. Certum est autem, vt infra videbimus, robur fidei, ac fiduciam, multũ valere ad præparandum mentem receptione illius motionis diuinæ, quam diximus esse ipsam potestatem eiiciendi dæmonia. Et ideo illi homines, vbi isthæc fides reperitur, plus alijs potentes sunt ad eiiciendos dæmones. Hæc vera sunt, sed melius proceditur in prima ratione, attribuendo quæ diximus, diuinæ deputationi.

Ex dictis facile soluuntur argumenta posita in principio huius disputationis. Ad primum, & secundum, colliges quid sit dicendum ex tertio, quarto, & octauo dicto. Ad tertium respondetur ex quarto, & quinto, & octauo dicto. Ad confirmationem respondetur, prohibitionem illam Concilij Laodiceni non esse intelligendam de potestate adiurandi dæmones sine solemnitate; & multo minus de potestate eiiciendi dæmonia per actuale donum; quæ cum pertineat ad gratias gratis datas, fortasse non potest cadere sub Ecclesiæ prohibitione: sed præfata prohibitio intelligenda est de potestate solemniter adiurandi dæmones,

A quæ laicis interdicta est: & meritò; eo quod ritus illi, & sermones, qui in exorcismis solemnibus adiunguntur, creuerant plus nimio, & multæ superstitiones admiscebantur ab ignaris, seu prauis adiuratoribus. Quare Ecclesia ritus designauit, exorcismos instituit, & ne superstitiones, & abusus obreperent, adiurationes cum ritibus comitatas exorcistis delegauit, ac cæteris prohibuit. Quia imò centio, ab initio primitiue Ecclesiæ has solemnes adiurationes solis initiatis ordine exorcistarum esse permittas; sicut à primordijs nascentis Ecclesiæ solemnes administrationes. Sacramentorũ & Sacramentalium, quæ possunt ministrari à laicis, solis viris sacris concessæ sunt: vt patet in Sacramenti Baptismi administratione, & in actibus deputatis ordinibus minoribus.

Ad quartum argumentum respondetur, potestatem adiurandi, & fugandi dæmonia, sicut & quæcunq; miracula faciendi; concessam esse præcipue propter confirmandam Christi doctrinam; sed non propter solum hunc finem; multos enim alios commemorauimus superius in disputatione quarta. Quare estò præcipuus ille finis cessasset (non autem cessauit ex toto) tamen alij fines adhuc perseverant, & propter eos eandem potestatem perseverare in Ecclesia necesse est.

DISPUTATIO VI.

Utrum ad recipiendum hanc potestatem eiiciendæ dæmonum, id est donum Dei actuale, requiratur in adiuratore aliqua dispositio naturalis.

T supposito, ex disputatione tertia præcedenti, hanc potestatem esse à causa supernaturali, Deo optimo maximo; restat modò inquirendũ, an ad hanc collationem prærequiratur aliqua dispositio naturalis: nã bene posset fieri vt Deus vellet cõferre aliquod donũ supernaturale hominibus dependenter ab aliqua dispositione naturali; ad eum modum, quo infundit animas racionales (quarum solus ipse est autor) præexigendo dispositiones naturales in materia, quæ sunt ab homine generante.

Et videtur vera pars affirmatiua; potestas abigendi dæmones est passio quædam & motus voluntatis ad dæmonia profliganda; sed hic motus, aut passio, cum sit operatio vitalis potentie puræ spiritualis,

Ccc

exigit

exigit ea omnia, quæ ad operationem intellectus & voluntatis requiruntur, puta phantasia non lesam, imaginatiuam non turbatam: ergo prærequirit in sui collatione aliquam dispositionem naturalem.

Secundo. Impedimentum naturale est fortius, quàm id, quod accidentaliter superuenit: sed aliqua accidentaliter superuenientia impediunt huius potestatis usum; verbi gratia, ebrietas actualis adiuratoris, timiditas vehemens demonum: ergo multo fortius indispositio naturalis complexionis impediet hominem, ne recipiat à Deo donum hoc abigendi demones.

Ad Rom.

13.

Tertio. Quæ sunt, à Deo ordinata sunt, ad Rom. 13. ergo potestas prefata, quæ à Deo est, non debet dari indispositis, quia tunc inordinatè daretur. Confirmatur, Deus in donis suis non procedit irrationabiliter: ergo concedit donum hoc potius his, quàm illis, propter aliquam dispositionem maiorem, quàm præuidet in his, potius quàm illis. Dices, sicut supra diximus, propter deputationem horum, & non illorum, ad huius potestatis usum. Contra redit eadè dubitatio. Nam quare hos potius deputat, quàm illos, non nisi propter aliquid quod reperitur in his, non in illis.

2

Sit tamè nostra assertio. Ad potestatem hanc abigendi demones habendam, non prærequiritur in homine aliqua naturalis dispositio. Probat. Illud, quod dependet ex solo dantis arbitrio, non prærequirit aliquam dispositionem in suscipiente: sed gratia, seu potestas abigendi demones dependet ex solo arbitrio Spiritus sancti volentis dare, ut dicitur primè ad Corin. 12. & Ioan. 5. Spiritus ubi vult spirat: ergo &c.

1. Cori. 12.
Ioannis. 5.

Secundo. Deus in corporalibus effectibus, quos per seipsum producit, neque eget materia, neque dispositione: sed unico actu formæ & materiæ & dispositionem producit: imò sine vlla dispositione materiæ potest formam in materiam introducere: ergo in effectibus spiritualibus, quos per se producit, qualis est potestas abigendi demones, non præexigit dispositionem naturalem aliquam: sed ipse, qui potestatem dat, disponit subiectum, ut recipiat illam. Confirmatur. Si crearet hominem simul cum hac potestate, non præexigeretur aliqua dispositio naturalis: ergo nec modo præexigitur.

Ad primū in contrariū adductum respondetur. Quando nos asserimus ad donum hoc seu potestatem abigendi demones non prærequiri dispositionem aliquam naturalem: non asserimus non prærequiri subiectum

capax illius doni; eo quod cum donum illud sit actus quidam humanus, nequit à Deo suppleri. Tum, quia susceptum non potest esse absque susceptiuo; nec actus vitalis sine principio intrinseco, à quo fiat, & in quo recipiatur. Hæc enim omnia pertinent ad causalitatem in genere causæ formalis, quam Deus supplere non potest: sed dicimus hoc gratuitum donum infundi à Deo sine aliqua necessario prærequisita dispositione naturali aliunde proveniente. Vnde si contingat ad eum actum eliciendum, & ad eam passionem recipiendum, non esse aptatam potentiam; Deus, qui largitur eam motionem, impartitur etiam dispositionem, & reformat lesionem phantasiæ, seu imaginatiuæ in melius: sicut quando curat oculos, aufert lipitudinem, ut clarè videre possit.

B

C

Ad secundum concedimus esse aliquam naturalem indispositionem; quæ si non remoueretur impediret receptionem prefatæ potestatis, seu doni: verbi gratia, si quis esset totaliter ab usu rationis alienatus per ebrietatem, aut verò valde impeditus propter vehementem iram, aut timorem, vel quid simile: sed talem indispositionem naturalem remouet virtus diuina, quando eam potestatem, seu donum largitur hominibus. Ad tertium respondetur, ordinationem in largitione donorum gratuitorum non esse aliam, nisi Dei voluntatem, ut habetur primè ad Corin. 12. & ob id aliquando conferuntur illis, qui videntur esse ad hoc maxime indispositi, vel ex naturali complexione, vel ex prauis moribus: ut sic largitio hæc diuinæ virtuti attribuat, & non gloriatur omnis caro coram illo. 1. ad Corin. 1. Sic etiam respondetur ad confirmationem, dicendo rationem, quare hos potius deputat, quàm illos ad profligandos demones, non esse aliam, nisi quia Deus sic vult fieri. Quod si congruentia desideras: scito esse aliquos, per quos attenda naturali complexione melius adiutoris officium exercetur, puta quia sunt audaces, impavidi, & huiusmodi; secundum quod diuina iudicat Sapiencia: & interdum hos eligit alijs relictis. Ita philosophatur D. Thom. de ve-

D

ritate; quæstion. 12. de prophetia articulo. 3. ad. 4. & 6. & nos etiam de dono hoc eliciendi demones, sic famur.

(?)

DISPUTATIO VII.

An sanctitas, & morum integritas sit requi-
sita in adiurante, seu expellente daemones,
vt possit exercitio mandari prefata diui-
na potestas?

I T videtur vera pars affirmatiua,
primò, quia potestas seu donum
abigendi daemones est motus,
seu actus quidam ab Spiritu san-

cto, vt supra docuimus: ergo nō potest esse
ab homine peccatore; quia illa posset malè
vti, ac ex consequenti non esset donū Spi-
ritus sancti. Secundò Potestas eiiciendi dæ-
monia sæpe data est ad testificandū sanctita-
ti eiicientis seu adiurantis daemones, vt infe-
rius exemplis manifestabimus: ergo ne-
cessario requirit in adiurante sanctitatē, &
morum integritatem: aliās Deus testis falsi-
tatis esset. Tertiò. Deus in largiendis donis
modum naturalē operandi sequitur, vt res

suauius geratur, vt autor est D. Dionysius.
4. ca. de diuinis nominibus, vbi diuinam bo-
nitatem radio solari cōparat, propter simili-
tudinem effectus: sed in operatione natura-
li magis dispositis aliquæ perfectiones ma-
gis dantur, sicut à sole corpora magis perlu-
cida magis illustrantur. Tunc sic: Ad recipiē-
dū potestatem abigendi daemones magis
dispositus est quiuis bonus quantacunque
minima iustitia polleat, quā quiuis ma-
lus; videmus autē quamplures viros iustos
hac potestate carere: ergo neutiquam eam
habere possunt peccatores: quia sunt mi-
nus dispositi. Quartò. Estō nō sit necessaria
sanctitas aut morū integritas in adiurato-
re, vt sequatur dæmonū exterminatio: erit
tamen necessaria, vt congruenter fiat adiu-
ratio. Probatur, quia adiurator in expulsio-
ne dæmonis exhibet se instrumentū diui-
næ potestatis erga cacos daemones: ergo te-
netur se conformare mundiciei & sanctita-
ti principalis agentis, qui Deus est. Probatur
cōsequentiā, quia hoc argumēto vtitur

D. Thom.
D. Tho. 3. p. q. 64. art. 6. ad probandū sacra-
mētōrū ministros teneri esse in statu gra-
tiæ, quādo ea administrant. Confirmatur.
Exorcizare munus est annexū ordinī Ec-
clesiastico exorcistarum: ergo initiati hoc
ordine si exerceāt officium hoc in peccato,
irreuerēter agūt: sicut & quilibet alij ordina-
ti, qui suū officiū sine gratia exercēt, verbi
gratia, diaconus canendo Euangelium &c.

Abulensis.
Abulensis super septimum caput Mat-
thæ. q. 33. refert quosdam asserere, eos qui-
bus deest gratia, & charitas, nō frui hac po-

A testate eiiciendi daemones. Quod videtur
asseruisse Chrysostomus Homil. 19. in Chrysost.
Matthæum. Nihilominus opposita senten-
tia verissima est, & omnium consensu Docto-
rum recepta: videlicet non esse necessariā
sanctitatem, aut morū integritatem in eo,
qui potestate eiiciendi daemones vtitur. Et

probatur primò. Matt. 7. ait Dominus, sicut
ros quosdam qui in die iudicii dicent: Do-
mine non ne in nomine tuo prophetauimus? &
in nomine tuo daemones eiicimus? & virtutes
multas fecimus? & tunc confitebor illis, quia
nunquam noui vos: scilicet notitia approba-
tionis. Et quia posset aliquis dicere, hos
quando fugabāt daemones, iustos esse; post
modū verò in peccata corruisse: expendit

B Theophylactus, & Caietanus, illud verbū,
nunquam noui vos, idest, neq; quando eiicie-
batis daemones approbaui vestros mores.
Super quem locum ait Cyprianus de vnita-
te Ecclesiæ circa medium. Prophetare, & da-
monia excludere, & virtutes magnas in terris
facere: sublimis vtiq; & admirabilis res est:
nō tamen regnū cælōrū consequitur quisquis
in his omnibus inuenitur, nisi recti & iusti iu-
neris obseruatione gradiatur. Cōfirmatur: nā
Iudas Iscariotis potestatem accepit eiiciendi
daemones, quando & sicut cæteri Apostoli,

C & gaudens cū illis reuersus est dicens: Do-
mine etiam daemones subiiciuntur nobis, Lu-
cæ. 10. & tamē fur erat, & loculos habebat.
Secundò. Marci & Lucæ. 9. ait Ioannes ad
Christum Dominū: Domine vidimus quen-
dam in nomine tuo eiicientem daemones; &
prohibuimus eum, quia non sequitur nobiscū.
Qui autem non sequebatur Christū, non
erat iustitia præditus, aut bonitate morum
imbutus. Ecce quomodo donū hoc abigen-
di daemones nō necessario requirit in ei-
ciente sanctitatem, aut morum integritatē.

Tertiò. Prophetia, donū linguarū, gra-
tia miraculorum, potest esse sine charitate,
quæ est vinculum totius sanctitatis, vt affir-
mat Apostolus 1. ad Corinth. 13. Si linguis
hominum loquar, & Angelorum, charitatem
autem non habeam &c. Ecce hæc dona repe-
riri posse sine charitate præsupponit Apo-
stolus. Ergo & gratia eiiciendi daemones,
(quæ nō minima pars est gratiæ miracula,
siue res mirabiles faciendi) reperiri potest
sine sanctitate, & morū integritate. Quartò
probatur ratione; donum hoc eiiciendi
daemones, sicut & aliæ gratiæ gratis da-
tæ, dantur in vtilitatem Ecclesiæ. 1. ad
Corinth. 12. non autem ordinatur dire-
ctè ad hoc, quod affectus abigentiis dæmo-

nia

D quæ est vinculum totius sanctitatis, vt affir-
mat Apostolus 1. ad Corinth. 13. Si linguis
hominum loquar, & Angelorum, charitatem
autem non habeam &c. Ecce hæc dona repe-
riri posse sine charitate præsupponit Apo-
stolus. Ergo & gratia eiiciendi daemones,
(quæ nō minima pars est gratiæ miracula,
siue res mirabiles faciendi) reperiri potest
sine sanctitate, & morū integritate. Quartò
probatur ratione; donum hoc eiiciendi
daemones, sicut & aliæ gratiæ gratis da-
tæ, dantur in vtilitatem Ecclesiæ. 1. ad
Corinth. 12. non autem ordinatur dire-
ctè ad hoc, quod affectus abigentiis dæmo-

nia

nia

nia coniungatur Deo, ad quod ordinatur A
charitas, neq; ad hoc ut mens exorcizantis
disponatur ad charitatem & gratiam haben-
dā, quod fit per virtutes morales: ergo vsus
huius doni reperiri potest sine sanctitate &
integritate morum exorcizātis. Quinto. Si
sanctitas aut morū integritas necessaria est
in exorcistis, ut dæmonia eiiciant, & sine
illa dæmonia nō poterunt fugari: sequitur
omnes exorcizantes quotiescunq; dæmo-
nia expellunt ab obsessis, certo scire se ef-
se in gratia: consequens nullus catholico-
rum admittit: ergo &c.

3

His tamen non obstantibus dico. Sancti-
tas, ac morum integritas valde conducunt
(si adsint in his qui dæmonia adiurant) ne
nobis noceant, aut nocumēta illata quomo-
docunq; per fugā amoveāt. Huic assertio-
ni fidem faciunt quærelæ dæmonū asseren-
tiū se præsentia Sanctorum torqueri: fuga
item dæmonū, qui antequā Sancti adesset,
dum scirent Sanctos aduentare, ab obsessis
egredientes fugerunt: quæ omnia exemplis
multis allatis inferius ostendemus. Secundò
ex historijs & annalibus scimus, viros &
fœminas sanctitate insignes ad dæmones
profligandos præ ceteris valuisse: speciatim
sanctus Triphon fere circa tēpora Aposto-
lorū, de quo Surius ex Metaphraste pri-
ma Februarij. Bernardus, Laurētius, Iusti-
nianus, Colūbanus, Gregorius Lingonien-
sis, Remigijs Remēsis, Benedictus; & in ge-
nere fœminarum S. Genotepha, Catheri-
na Senensis, Euphrasia, Brigita, Hildegun-
dis, & multi alij, & aliæ, in fugandis dæ-
monibus insignes fuere.

4

Lucæ. 9.

Integritatē autē morū maximè cōducere
ad exterminandos dæmones, vel ex eo pa-
tere potest, quia Dominus de genere pessi-
mo dæmoniorū ait Lucæ. 9. *Hoc genus dæ-
moniorū non eiicitur, nisi oratione, & ieiunio.*
Oratione fugatos dæmones sæpe legimus,
& ipse diabolus in Aniano filio Diodori
viri Consularis clamavit; se incendi preci-
bus S. Anatholiz: ita Surius tomo. 4. De
ieiunio etiā multa legimus. Sit nobis satis
afferre exemplum ex Gregorio Turonēsi
narrate Niceciū Lugdunēsem Archidiaconū
vocatū ex Gallijs Romam, ut Leonis
Romani Imperatoris filiam ab obsidente
dæmone liberaret, opus hoc arduū aggre-
di noluit, nisi post continuatū cū vigilijs &
orationibus triduanū ieiunium. Itaq; quarta
die per invocationē diuini nominis, & cru-
cis vexillum dæmonem à puella fugauit.

5

Plurimū etiam valet animi submissio, &

humilitas, cū enim spiritus nequam super-
bissimi sint, ferre non possunt præsentiam
eorum, qui de se humiliter sentiūt. Insigne
huius rei habemus exēplum in vita Iorda-
nis Dominican scripta per Leandrū Alber-
tum Bononiensem. Nā cū eidem Iordano
dæmon per obsessum alapam impegisset,
& ille alterā maxillā subito præbuisset: cō-
fusus superbus spiritus mox reliquit obses-
sum: quin imò & ipsi dæmones fatentur, se
non posse humilium ferre præsentia, ut vi-
dere licet in dæmone fugato à Sācto Pau-
lo, quem simplicem appellant. Rem narrat

B

Palladius in Sanctorum Patrum historia
Sect. 25. *Adduxerant (ait Palladius) quidā
adolefcentem obsessum ad Sāctum Antonū,
ut eum liberaret, hic ut cognouit potentiorē
esse spiritum, quam à se eiici posset: cum eodē
ad Paulū simplicem, virū magnarū virtutū,
properat, & postquam afflicto Sācto cōmen-
dauit, ad propriā cellam reuertitur. Paulus ve-
rò accingitur ad dæmonē expellendū, cui ait:
Imperat tibi Antonius ut egrediaris: at spī-
tus immundus nil curat de his. Tū Paulus me-
lorā qua indutus erat, assumens, & illa dor-
sum obfessi verberans: rursus priorem sermo-
nē repetit, inquit, dixit Abbas Antonius
egredere ab homine. Sed neque his diabolus
monetur, sed magis insolefcit. Tandē Paulus,
aut exhibis, aut ab eo ut id dicam Christo, isque
faciet ut tibi sit vā: & ad orationē conuersus
Christū pro adolescentis incolumitate preca-
batur, mox spiritus magnis vocibus: Recedo,
recedo, discedo ab homine, non amplius ad eum
accedo. Pauli simplicitas, & humilitas me
expellit. Hec Palladius.*

C

Huic etiā exterminationi dæmonū ad-
modū prodesse fidē, spē, ac fiduciā, non no-
stris meritis, sed Dei potentia, & bonitati
innixam, sacræ Literæ testatur, & nos iam
iam paramus dicere. Demū erga Deū feruē-
tē amorem, (qui ferē omnes virtutū actus
supponit) valde cōducere, verba illa D. An-
tonij ad suos monachos satis superq; indi-
cant. *Mihi fratres (ait Antonius) credite: per-
timescit Sathanas piorum vigilias, orationes,
ieiunia, voluntariā paupertatē, misericordiā,
& humilitatem, maximè autē ardentē amorē
in Christū.* Ita Athanasius in eius vita: & pe-
nē eisdem verbis idem dixit Sāctus Rema-
clus Episcopus Traiectēsis: qui anno Do-
mini. 850. claruit. Ita Notgerus in eius vita.

D

Ad argumenta in contrariū adducta res-
pondetur. Ad primum: multa dona dantur
iniquis ab Spiritu sancto, non solum secun-
dum habitum, verum & secundum actum,
in quo

Lean. Al-
bert.

Palladius.

6

Surius.

Surius.

Grego. Tu-
ron.

Athanas.

Notgerus.

in quo eius bonitas valde relucet, quia non solum bonis, sed etiam malis nouit bene vti: neq; ex hoc usu illi aliquid mali accrescit: quia instrumento malo vtitur ad bonum. Ad confirmationem respondetur. Aliquem male vti potestate eiiciendi daemones, potest dupliciter intelligi: vno modo quod ipse potestatis actus, idest ipsa actio, sit in se mala: altero modo, quod quis ipsum actum ad malum finem ordinet. Priori modo non potest quis male vti potestate hac; idest per eam efficere actum malum: quia necessario bonus est, & ab Spiritu sancto. Secundo modo nil vetat male vti ea motione, ordinando ad indebitum finem, & tunc actus illius potestatis bonus est, & ab Spiritu sancto: ordinatio vero ad malum finem, mala est, & a peruersa hominis voluntate procedens, non ab Spiritu sancto.

8 In secundo argumento essent nobis perquirendi fines, propter quos Ecclesiae suae Deus contulit hanc potestatem abigendi daemones: nisi iam eos enumerassemus supra disputatione quarta, ad quem locum remittimus lectorem. Modò verò dicimus dupliciter Deum operari eiectionem daemonum per ministerium hominum. Vno modo ad fidei confirmationem, quae maxime per daemnum eiectionem facta à Christo, & Apostolis confirmata est, videtibus cunctis, tot obsessos, quibus Iudae regnum abundabat, à daemone liberatos: ita ut nullus superesset obsessus, aut infirmus, qui non sanaretur à Christo, si ad locum accessisset. Idemque egere Apostoli, ut videre licet in Euangelica historia, & actibus Apostolicis. Secundo modo ad demonstrandam sanctitatem alicuius: quam Deus vult proponere in exemplum virtutis. Priori modo nihil vetat daemones profligari à peccatoribus, per quos vera fides enuntiari potest. Vnde Hieronymus super illud Matth. 7. *Nonne in nomine tuo prophetamus &c.* ait: *Prophetare, vel virtutes facere, aut daemones eicere, interdum non est eius meriti, qui operatur. Sed inuocatio nominis Christi hoc agit, ut homines Deum honorent, ad cuius inuocationem fiunt tanta miracula.* Secundo modo eiectione daemonum nequit fieri nisi eiicientes sanctitate polleant, aut illi, quorum sanctitatis adstruendae causa, miracula fiunt: & hoc probat secundum argumentum factum, & nihil amplius.

Ad tertium respondetur, maiorem aptitudinem, & dispositionem ad eiiciendos daemones non sumi ex sanctitate, aut morum integritate: sed ex Dei voluntate, & proui-

A dentia: qui interdum iudicat magis aptos, peccatores ad eiicienda daemones, quam iustos, & dando donum, dat etiam maiorem aptitudinem. Item potest contingere homines peccatores esse magis dispositos ad daemones abigendos, quam aliqui iusti, puta quia hi timidae sunt complexionis: aut non habent tam robustam fiduciam, vel quid simile: illi verò natura sunt audaces, impauidi, fiduciosi, quod valde iuvat ad recipiendam gratiam daemonum eiiciendorum. Ad hunc ferme modum philosophatur Diuus Thom. q. 12. de veritate art. 5. ad sextum.

D. Thom.

B Ad quartum respondetur, illa D. Tho. rationem esse intelligendam cum limitatione, quam ipse addidit in solutione ad primum eiusdem questionis & articuli, quando actiones sunt sacratae, & sanctificatae Deo, & ordinatae, per se & immediate ad sanctificandos eos, penes quos exercentur. Tales sunt actiones, quas efficiunt ministri Sacramentorum. At verò expulsio daemonum per adiurationem, ac donum expellendi eos, non est actio sacrata, neq; immediate ordinata ad sanctificationem hominum: sed ad fugandos daemones, & liberandos miseros obsessos ab eorum tyrannide. Quod verò ordinetur quandoque ad tollenda impedimenta, quibus homines detinentur, ne se exercent in officio virtutum, non pertinet per se ad potestatem adiurandi, & eiiciendi daemones: aut si per se, multum à remotis. Sentio igitur secluso scdalo, aut contemptu, nullum esse peccatum adiurare, aut abigere daemones, eum qui est in peccato mortali, si non sit initiatus ordine exorcistae, sicut neq; est peccatum exercere donum linguarum aut sanitatis in statu peccati mortalis.

C De exorcistis ab Ecclesia initiatis, quod tangitur in confirmatione, maior est dubitandi ratio: nam D. Thom. in quarto, dist. 24. q. 1. art. 3. quaestiuicula. 5. generale statuit regulam, videlicet peccare mortaliter eum, qui aliquod sacrum officium, quod sibi ex ordinatione competit, in peccato mortali exequitur, quia indignè tractat res sacras, ac proinde sacrilegium committit: quod ex genere peccatum mortale est. Sed initiatis ordine exorcistarum competit ex sua ordinatione adiurare daemones: ergo si hoc officium in peccato mortali exercent peccant mortaliter. Sotus in 4. d. 24. q. 1. ar. 4. circa septimam conclusionem putat, nullum committere peccatum initiatum minoribus ordinibus ministerium suum exercendo in peccato mortali, eo quod cesset, eos ordines non esse sacramenta, neq; characterem imprimere. Et

IO
D. Thom.

Sotus:

addit, D. Thomam in quarto oppositū tenentem, sequutum fuisse vulgus. Ac proinde si de hac re egisset in summa, mutasset sententiam. Sed quidquid sit de hac mutatione, ego exhibito, initiatos ordine exorcistarum, si adiurent demones simpliciter, & sine solemnitate, id est sine exorcismis & caeremoniis, quas pro adiurandis demonibus instituit Ecclesia multum committere peccatum, ex eo quod sunt in peccato mortali: secluso tamen scandalo ac contemptu, eo quod in his actionibus non se exhibent, ut publicos Dei ministros, ad eum modum, quo dicitur baptizantes sine solemnitate, & ritibus ab Ecclesia institutis, non peccare: & similiter hostiarium, ac lectorem exercentem privatim sua officia, ex hoc quod sint in peccato mortali, non peccant. At verò initiati ordine exorcistarum adiurantes solemniter demones, si sint in peccato mortali: non peccant mortaliter: quia licet actus adiurandi, ut ab exorcista procedunt, sint aliquo modo sacri: tamen sunt valde remoti à proprio, ac perfecto actu sacrificandi, vel ministrandi sacramenta, ad quem finem quodammodo ordinantur: ut dicitur in quarto, loco iam citato, & ob id illa materia lenis est. Item, quia probabilis est opinio ordines minores non esse sacramenta: ac proinde non est iniicienda obligatio peccati mortalis, sine magno fundamento. Ceterum à peccato veniali non excusarem per se praefatos exorcistas adiurantes in peccato mortali. Quia nonnulla irreuerentia videtur esse in peccato exercere hoc officium, quando hoc ministerium sit publico & solemnī ritu; tanquam à publico Ecclesiae ministro. Hoc enim modo propriè est actus ordinis, ad quem est consecratus exorcista. Dixi, peccare venialiter per se loquendo: quia ex inadvertentia, aut ignorantia, aut quia sequi malunt Soti sententiam, facile excusarem. Nihilominus ut euentus foeliciter succedat in profligatione demonum: consulerem huiusmodi sacram confessionem peccatorum praemittere, quae parit conscientiae mundiciem, ac sanctitatem: quam valde conducere ad fungandos demones, iam diximus, & amplius in sequentibus dicemus.

(?)

A DISPUTATIO VIII.

An fides sit necessariò requisita in adiurante demones, ut eorū exterminatio sequatur?

T videtur vera pars affirmativa. Primo: nam Marci ultimo, dicit dominus: *Signa autem eos, qui crediderint, haec sequentur, in nomine meo demonia eijciet &c.* Ex quo loco videtur colligi omnes, quotquot fidem habuerint, demonia eijcere posse. Et à contrario sensu, qui ea caruerint, non poterāt demonia eijcere: nā sicut affirmatio est causa affirmationis: ita negatio est causa negationis. Secundo. Matth. 17. Discipulis quare tibus quare nō potuerint eijcere quēdā demonē pessimū, respondit Dominus: *Propter incredulitatem vestrā*: ergo fides necessaria est ad demones propulsandos. Nam si unū oppositū est causa oppositi, & reliquū oppositum est causa reliqui. Sed incredulitas est causa impediēs eiectionē demonū: ergo fides erit necessariò requisita, imò causa eijciendi demones. Tercio: nam eodem loco Matth. 17. ut Dominus commēdaret necessitatē fidei, nō solum ad eiectionē demonū, de qua Christus Dominus loquebatur, verum etiam ad quaecūq; miracula patrandā: subiungit statim: *Amen quippe dico vobis, si habueritis fidē sicut granum sinapis, dicetis monti huic, transi hinc illuc, & transibit: & nihil impossibile erit vobis.* Et Luca. 17. ad discipulos ait: *Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro, eradicare, & transplantare in mari: & obediet vobis.* Quibus verbis nō mediocri exaggeratione intimatur necessitas fidei in eijciēte demonia, quia pars quēdā est haec eiectio gratiae miraculorum patrandorum.

Pro decisione praemittere oportet diuisionē fidei in virtutē Theologicā, & fidem, quae est gratia gratis data. Quae diuisio sumitur à Doctoribus ex Apostoli Epistolis multis in locis. Fides Theologica virtus, est fundamentū totius aedificij supernaturalis, & principiū omnium, quae fiūt ad gratiā Dei consequēdā, de qua Apostolus ad Hebr. 11. *Sine fide impossibile est placere Deo*: ac proinde communis esse debet cuiq; Christianorū; ut ea quādo voluerit, & ubi libuerit utatur: fides verò quae est donū, siue gratia gratis data, non est communis omnibus fidelibus: sed pro voluntate Spiritus sancti datur ijs, & non illis: ut aperte constat ex eodem Apostolo. 1. ad Corinth. 12.

vbi

I
Marc. vlti.

Matth. 17.

Matth. 17.

Luca. 17.

2

Hebr. 2.

Corint. 12.

vbi post enumeratā fidem inter gratias gratis datas, subiūgit: *Hæc omnia operatur vnus & idem Spiritus, diuidēs singulis prout vult.*

D. Thom.

Secūdo præmittendū est ex doctrina D. Tho. maximè tertio cōtra gentes, ca. 154. in fine, fidē virtutē Theologicā esse habitū: quo proinde credens v. itur, cum vult, quia eius vsus necessarius est ad salutem consequendam: at verò fides, quæ est gratia gratis data, non est habitualis perfectio: sicut neque catera gratiæ gratis datæ: sed est impressio, quæ à Deo fit, & cessat cessante actū, & eam oportet iterari, cum actus iterari fuerit opportunū. Ad eum modum, quo Prophetæ in qualibet reuelatione nouo lumine illustrantur, & in qualibet miraculorū operatione oportet adesse nouā efficaciam diuinæ virtutis, vt latius dicit D. Tho. 2. 2. quæst. 164. & de veritate. q. 12. & eadem 2. 2. q. 178. & de potentia. q. 6. Ad has duas differētiās reducere possumus omnes alias, quæ inter fidem Theologicā, & fidē gratiam gratis datam reperiuntur.

3

Scire autem quid sint, & in quo earū consistat essentia, difficile est: maximè si sermo sit de fide, quæ est gratia gratis data: nā de fide Theologica virtute, multa dicta sunt à sacra Scripturæ interpretibus & Doctoribus Scholasticis, asserētibz esse habitum ad credendū Deo, vt est prima veritas reuelans ea, quæ ad Ecclesiæ statum concernūt. De fide verò quæ est gratia gratis data D. Thom. 1. 2. q. 111. art. 4. ait, versari circa principia fidei. Et in solutione ad secundū, dicit importare quandā supereminentem certitudinē fidei: ex qua homo fit idoneus ad instruendū alios de his, quæ ad fidē pertinet. Idem dicit lectione secunda, super caput. 12. 1. ad Corint. & 2. 2. q. 4. artic. 5. ad quartum dicit, fidē quæ est gratia gratis data, sumi pro quadam fidei excellentia: sicut pro constantia fidei, vt ait Glossa interlinealis loco citato ex Paulo. Ex quibus locis colligitur, fidē quæ est gratia gratis data esse modū quandā fidei importantē quandam eximiam certitudinem aut fidei constantiam. Quid autem sit modus hic, & quare ponatur, & circa quid versetur: difficile explicatu est, tentabimus autē explicare Dei adiutorio implorato.

Interlinealis.

4

Et argumentor sic primò contra dicta D. Thom. Ad instruendos alios de his, quæ pertinent ad fidem, sufficit certitudo quam præbet docēti habitus fidei, quæ est virtus Theologica: ergo ficticia est quæcūq; alia certitudo. Cōfirmatur: vel illa eximia certi-

A tudo, quæ dicitur esse necessaria ad docēda dogmata fidei, est à fide virtute operāte intensissimè, & hoc nō: quia sicut est in potestate fidelis vti habitu fidei: ita habere actū magis, ac magis intensum, quod non conuenit fidei, quæ est gratia gratis data, qua non vtitur quis quotiescūq; vult, vt dictum est supra in secūda differentia inter has fides: vel illa excellens certitudo non est ab habitu fidei, sed aliunde, & tunc non stat id quod asserit D. Tho. fidē quæ est gratia gratis data pertinere ad virtutem fidei. Secundo: fides, quæ est gratia gratis data, cōmendatur maximè ad patranda miracula, vt patet ex testimonijs allatis in argumentis factis initio huius dubitationis. Sed ad hæc non est necessaria certitudo eximia virtutis fidei. Quod patet, primò quia multi infideles operantur miracula. Secundo, quia non apparet, quare ad patranda miracula magis conducat certitudo fidei, quam pia affectio charitatis ad Deum, aut ieiunium, vel huiusmodi. Tertiò, quia constantia illa fidei, quam dicit Glossa interlinealis esse gratiam gratis datam, potius pertinet ad fortitudinem, seu eius partem, patientiam, quam ad fidem: ergo non est modus fidei. Idem argumentum fit de fiducia, quam quidam adiunctam fidei, dicunt esse fidem gratiam gratis datam: fiducia autem spes roborata est, vt ait Diuus Thom. secunda secunda, quæstion. 129. arti. 6. in corpore, & ad secundum, & tertium.

Nihilominus sententia D. Thom. vera est, cuius veritatem manifestabo respondēdo prius ad argumenta facta contra sanctū Doctorē. Ad primū respondetur, quemadmodum ad docendū conclusiones, quæ ex fidei articulis deducuntur circa Deū, sufficit sapiētia humanitus acquisita, putā Theologia, & ad docendum conclusiones circa alia, præter Deum, scientia & rhetorica acquisita, addocendū delectabiliter. Sed tamē vt hæc fiant in docendo fidē cū modo eminenti & efficaci, Spiritus sanctus largitur quibusdā gratias gratis datas: quæ ad hoc de seruiūt, putā sapiētiā, scientiā, gratiā sermonū, iuxta illud: *Dabo vobis os, & sapiētiā, cui non poterūt resistere aduersarij vestri*, Luca. 21. ca. 21. Sic quamuis ad docēdos articulos & fidei dogmata: sat sit docentem fidelem habere certissimū eorum assensum; tamen ad docendum eos modo quodam eminentiori, & efficaciori, ita vt docens fiducialiter loquatur, iuxta illud: *Loquebantur cum fiducia verbum Dei*, Actorum. 4. & vt audientes

5

Lucæ. 21.

Actorn. 4.

commoueantur ad receptionem doctrinæ: est conuenientissima quædam altior certitudo; quam Spiritus sanctus præbet, mediâ te fide, quæ est donum & gratia gratis data.

Ad confirmationem respondetur, eam eximiam certitudinem, quam diximus esse gratiam gratis datam, non esse grandem intensiorem fidei virtutis: neque esse elicitiuè ab habitu fidei: sed esse motionem quandam, & impressiorem ab Spiritu sancto mouente intellectum, & voluntatem fidelis, vt multo certius assentiatur credendis, quàm ille, qui operatur ex habitu: sicut enim quandoque Deus operatur miraculo se quodam excellentiori modo ea, quæ natura potest operari: ita etiam Spiritus sanctus (qui est causa principalis illius certitudinis, quæ spectat ad fidem, gratiam gratis datam; homo verò instrumentum diuinæ virtutis) excellentius operatur eam certitudinem, quàm mediante homine, qui operatur assensum certissimum elicito ab habitu fidei. Itaq; excellentior est ea certitudo, quæ prouenit à gratia gratis data, quæ est fides, quàm ea, quæ prouenit ab habitu fidei. Et si roges. Cum illa certitudo assensus eximia non sit ab habitu fidei: quare dicitur modus fidei virtutis? quia reperitur & identificatur cum assensu elicitum à virtute fidei, vel supponit actum fidei virtutis, vt dicemus statim. In secundo argumento inquiritur finis, ad quem ordinauit Deus gratiam quæ est fides. Respondetur non ad docendum absolutè articulos fidei: quia sine ea possent doceri, vt iam dixi: neq; ad patranda miracula, quia sine ea effici possent: sed vt homo reddatur magis idoneus ad instruendos alios, de his quæ pertinet ad dogmata fidei, & ad miracula patranda. Sed quomodo redditur magis idoneus ad hæc? Multipliciter, dando scilicet constantiam, ne proponens res fidei deterreatur impedimenti, quæ possunt prædicationi fidei occurrere, fiduciam itidē, id est firmam spem, quod feliciter succedet prædicationi; & hæc omnia parit illa eximia certitudo fidei. Itē in patranda miraculis ea eximia certitudo fidei dat securitatem, quod eueniet certissime effectus miraculosus sine vlla dubitatione, & hæc firmitas, & ablatio hæsitatiōis valde conducit ad miracula facienda, iuxta illud Matth. 21. *Si habueritis fidem, & Iacobi. 2. non hæsitaueritis &c.* Et Iacobi. 2. *Postulet autem in fide nihil hæsitans.*

Matth. 21.
Iacobi. 2.

7

Ad tertium respondetur, illam constantiam, prima facie, videtur pertinere ad for-

titudinem, & fiduciam ad spem: cæterum cum ortum habeat ex certitudine eximia, (quam diximus spectare ad fidem, quæ est gratia gratis data) sicut illa certitudo non est elicitiuè à virtute fidei: sic neque constantia à virtute fortitudinis, neque fiducia à virtute spei, sed sunt quædam impressiōnes Spiritus sancti complentes gratiam gratis datam, quæ est fides, vt insinuat à D. Thom. 2. 2. q. 4. art. 5. ad quartum.

Pro cuius ampliori explicatione libet describere discursum, quē meditatus sum reperiri in vsu fidei, quæ est gratia gratis data, maximè quando versatur circa patranda miracula: propter quod vocari solet fides miraculorū. Cupit quis confirmare fidem miraculis: necesse est in eo præcedere actualiter, vel virtualiter, assensum fidei virtutis, quo credat Deum posse perficere, siue se ipso, siue medio homine illo fidei, quod pertinet ad Dei omnipotentiam: sed adhuc quantuncunque iste assensus sit intensus, ac certus, non incœpit vsus fidei, quæ est gratia gratis data: quia talem assensum potest quilibet habere, quando & quoties libuerit, at verò quando Spiritus sanctus vult liberaliter communicare donum fidei, quæ gratia est, imprimit actualiter quandam motionem intellectui, & voluntati cupientis confirmare fidem miraculis: quæ est certitudo quædam non solum de Dei omnipotentia, verum etiam quod Deus illa miracula operabitur eius fidelis ministerio: insuper & fiduciam, id est spem firmam, sine vlla admixtione hæsitatiōis, quod ita eueniet: hoc totum pertinet ad fidem, quæ gratia est, vbi homo habet se vt instrumentū Spiritus sancti: Dein de tertio loco succedit impressio eiusdem spiritus, quæ est gratia miraculorum. Priorem assensum nō est difficile inueniri in quolibet fidei; sicut in quolibet inuenitur fides virtus Theologica, secundum quod pertinet ad fidem, quæ est gratia; rarissime, & in raris, quia rarum Dei donum est, quod nemo nouit, nisi qui accipit. Quæ verba vsurpat Caietan. in expositione Evangelici Textus. Et hoc donum dedit Deus viris sanctitate insignibus: qui ausi sunt toto spectante Populo, pro confirmanda aliqua veritate fidei, pollicere res mirabiles: quam promissionem prudenter iudicemus temerariam; nisi crederemus, eos diuinitus moueri, vt certò & infallibiliter crederent, ac fiderent sine vlla hæsitatiōe, per eos de facto efficienda fore miracula

Caietan.

3. Reg. 18. bilia promissa. Talem fidem cenſeo habuisse Heliam, quando tertij Regum. 18. promiſit toto ſpectante populo Iſraelitico ignem de celo deſcenſurum, ac voraturum Helie victimam. Similem etiam habuit fidem ſanctus Dominicus, quando coetu fidelium, ac Hæreticorum adſtante, promiſit librum, in quo dogma catholicum ſcriptum erat illæſum ab incendio euſurum, libro Hæretici dogmatis in cinerem reſoluto.

8 His præmiſſis dicoprimò. Ad abigenda dæmonia per adiurationem non eſt neceſſaria in exorcistis fides, quæ virtus Theologica eſt. Et quidem non eſſe neceſſariam fidem, non inſiciabitur iſ, qui agnouerit, in eiectione dæmonum exorcizantes ſe habere vt mera Dei instrumenta: Deum verò vt cauſam principalem: at homo infidelis aſſumi poteſt à Deo vt instrumentum, ad quæcunque mirabilia patranda: ergo & ad abigendos dæmones. Confirmatur: nam per infidelem Balaam prophetauit Deus Numer. 22. cur non etiam per infideles poterit abigere dæmones? Sed de facto homines infideles hac uſos fuiſſe poteſtate, infra dicemus. Aſſertio probatur primò ab aliquibus, ex illo Matth. 7. vbi Chriſtus Dominus ait: *Multi in illa die: id eſt in die extremi iudicij, dicent, Domine non ne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, &c.* ſed hos eſſe infideles non certò conſtat, eſſe autem improbos viros bene conſtat ex illo verbo: *Non noui vos*, phraſi uſitata in ſacra Scriptura, in qua ſæpe agnitio pro approbatione accipitur: vt illud Ioan. 10. *Ego cognoſco oues meas*, & 2. ad Timot. 2. *cognouit Dominus qui ſunt eius*: & Matth. 25. *Nescio vos*: quod bene obſeruarunt Theophilaſtus, & alij veteres, & antiquior Origenes in c. 8. ad Romanos.

9 Secundò probatur ex Marc. 9. vbi Ioannes ait ad Chriſtum: *Vidimus quemdam in nomine tuo eijcientem dæmonia, qui non ſequitur nos*: Lucas capit. 9. *Qui non ſequitur nobiſcum*: id eſt non proſitetur tuam fidem. Ita Viſtor Antiochenus Marci. 9. dicens: *Reſpondere licet, multos in Chriſtum alioqui non credentes, apud Iudæos exiſſe: qui huius modi gratias, & prærogatiuas acceperant.* Idem D. Auguſtinus, libr. 4. de conſenſu Euangelistarum cap. 5. Beda & Theophilaſtus Marc. 9. non tamen iſti Patres negare poſſunt, hunc aliqualem habuiſſe fidem, ſaltem acquiſitam: qua credebat in Chriſti

A nomine potuiſſe dæmonia eiſci, alias non eo uſus fuiſſet, non autem credebat Chriſtum eſſe verum Meſſiam, ac filium Dei: ſicut credebant Apoſtoli. Bene ſcio alios Patres affirmariſſe, hunc habuiſſe veram fidem Chriſti, quamuis eum non ſequeretur. Ita Euthymius, Marc. 9. dicens: *Quidam eorum, qui crediderunt gloriæ amore capti, imitabantur Apoſtolos, & per inuocationem nominis Chriſti expellebant dæmones, non ſequébantur tamen propter continentiam, & aſperum viuendi modum ipſorum.* Hæc ille probabiliter: fuiſſe enim multos ex Iudæis, qui in Chriſtum crederent, licet eum cum Apoſtolis non ſequerentur, ait Ioannes capit. 8. igitur potuit fieri, vnum ex his fuiſſe hunc; qui in nomine eius dæmonia eiſciebat. Ambroſius etiam hanc confirmat ſententiam: quare ex teſtimonio citato tantum probabiliter noſtra aſſertio ſtabilitur.

B Tertiò probatur ex Actibus Apoſtolicis cap. 19. vbi narratio fit in hæc verba: *Tentaucrunt quidam de circumcunſibus exorcistis inuocare ſuper eos, qui habebant ſpiritus malos, nomen Domini Ieſu: dicentes, adiuro vos per Ieſum, quem Paulus prædicat. Erant autem quidam Scenæ Iudæi Principis Sacerdotum ſeptem filij, qui hoc faciebant.* Reſpondens autem ſpiritus nequam dixit eis: *Ieſum noui, & Paulum ſcio, vos autem qui eſtis? Et inſiliens homo, in quo erat dæmonium peſſimum, in eos & dominatus amborum, inualuit contra eos; ita vt nudi & vulnerati effugerent de domo illa.* Hoc autem notum factum eſt omnibus Iudæis, atque Gentilibus, qui habitabant Ephēſi, & cecidit timor ſuper omnes illos, & magnificabatur nomen Domini Ieſu. Hæc Lucas, vbi clare apparet homines, qui non credebant in Chriſtum, imò qui aduerſabantur doctrinæ Chriſti (ſicut ſas eſt credere de filiis Pontificis Iudæorum) in virtute Chriſti, & ſub eius nominis inuocatione eiſcere dæmonia. Ex quo timor reuerentialis inuaſit Iudæos, & Gentiles, & factum hoc grandem gloriam adiecit Chriſto, & eius doctrinæ.

C Quartò probatur ex Patribus. Auguſtinus nanque lib. 2. contra literas Peliliani. 80. verſans teſtimonium citatum ex Marc. & Lucæ. 9. adſtruit noſtrum aſſertum: & Patres quamplurimi explicantes illud Lucæ. 2. *Filij veſtri in quo eiſciunt?* aiunt eſſe intelligendum de exorcistis Iudæorum, tempore Chriſti Domini: & Epiphanius, aduerſus Ilebionitas Heræſ. 30. refert de Iosepho homine Iudæo, quod necdum cre-

Eutym.

Ioann. 8.

Ambroſi.

IO

Actu. 19.

Auguſt.

Luc. 2.

Epiphan.

credens, in nomine Iesu à dæmonio hominem obsessum liberauerit.

I I

Secundo dicò. Potestas hæc propulsandi dæmones per adiurationem, non viget, neque viguit in communitate infidelium: siue illi sint Iudæi, siue Sarraceni, aut Hæretici. Probatur, quia si potestas hæc vigeret in communitate infidelium, maximè in eorum pestiferis capitibus: Deus cederetur, & esset falsorum dogmatum testis, ac confirmator: quod Deo attribuere blasphemum est: igitur neutiquam concedenda est hæc potestas communitati infidelium. Antecedens probatur: quia potissimi fines, ob quos Deus Ecclesiæ suæ potestatem ad abigendos dæmones, & quæcunque alia mirabilia patrada concessit: ij nimirum sunt, vt veritas fidei confirmaretur, aut sanctitas, vel innocentia abigentium innotesceret: sed si communitas infidelium, aut eorum peruersa capita, hac potestateungerentur: omnes censerent eorum blasphema dogmata confirmari vsu & exercitio illius potestatis: ergo non est credendum Deum illam potestatem ijs infidelium communitatibus concessisse, ne simplices decipiantur, putantes eiectione dæmoniorum (quæ inter res mirabiles computatur) eorum peruersa dogmata confirmari, aut eorum dannabilem vitam approbari.

I 2

Secundo. Nunquam legimus hanc potestatem in exercitio viguisse apud infidelium cœtus: de quibus præsumitur in confirmationem falsæ doctrinæ suæ eam potestatem (si haberent) ordinaturos: ergo signum est eos non habere potestatem: nam si haberent eam, aliquando exercitio mandarent. Et quidem de Hæreticis potissimè nostra procedit probatio: qui etsi tentarunt sæpè dæmonia eijcere, non valuerunt perficere, cum passim apud Catholicos id videamus fieri. Historiam de hac re narrat eleganter Thomas Bosius libr. 23. de signis Ecclesiæ c. 1. sumptam ex Surio & Frederico Staphilo. Sed age: verba Staphili perlege in absoluta responsione contra Iacobum Schmidelinum: *Possim ego (inquit Staphilus) redigere mihi in memoriam anno. 1545. dæmoniacam quamdam puellam à Misnia ditione adductam Vvitembergam ad Lutherum: ea spe quod Lutherus, velut tertius Helias, puellam istam à malo dæmonio liberaturus esset. Quamuis autem Lutherus ad hoc admirandum, & magni momenti opus, initio non parum difficilem se ostenderet; at tandem tandem, iussit puellam adduci*

Thom. Bos.

A in Pærochiana Ecclesia Vvitembergensis Sacrarium: illicque coram alijs plerisque Doctoribus, & eruditjs viris, (inter quos ego quoque magister iuuenis aderam) dæmonem cepit adiurare, & exorcizare; sed id tamen more suo, non eo, qui apud Catholicos receptus & vsitatus est. Cum autem ille diu, multumque adiurasset dæmonem, cedere illi noluit: sed eas in angustias (sit venia verbo) Lutheri caligas redegit, vt is, quamprimum è sacratio se proripere vellet. At quid accidit? Malignus ille dæmon vsque ad eò fores sacrarij obstruxerat, vt neque forinsecus, neque intrinsecus aperiri possent. Quæ res Lutherum in maiores angustias adduxit, ita vt iam ad fenestram properaret, sperans per eam se posse effugere, & exilire: verum obstabant illi cancelli ferrei: sicque compulsus est, vna nobiscum tantisper inclusus, hære, donec per cancellos ferreos ab ædituo nobis oblata securis, mihi que cœu iuueni viro tradita, vt ea fores affringerem: quodequidem tum conatus sum, & ad effectum perduxì. Interea verò visu admirandum erat, vt Lutherus angoribus correptus, sursum deorsumque cursitaret, atque instar ouis parturientis huc illucque se inuenteret. Hactenus Staphilus.

C Eandem Historiam narrat Guillelmus Lindanus, Dialogor. 3. capit. primo dubitantij: & Bredembacius, collationum lib. 7. capit. 40. qui & capit. 42. rem similem narrat de quadam fœmina, quam Hæretici tentarunt à dæmone liberare, nec valuerunt.

Obijciat quispiam. Hoc dictum cum primo non cohæret: in primo asserimus non esse necessariam fidem ad dæmonum propulsionem: in hoc verò secundo negamus id cœtibus infidelium. Respondetur, nos consultò dixisse in hoc secundo dicto potestatem abigendi dæmones non vigere in communitatibus infidelium, quia communiter ad confirmationem suæ falsæ doctrinæ id tentant perficere, cui impossibile est Deum suppetias ire, aut testificari: imò etiam si ad hunc finem non intentent dæmones abigere, quando capita Hæreticorum id conantur, plebs rudis censeret, vel ad confirmationem suæ sectæ, vel ad approbandam sanctitatem suorum ministrorum Deum id operari. At verò in primo dicto asserimus, non esse inconueniens, quin potius aliquando (sed rarò) accidisse, vt vnus, aut alter infidelis, hac potestate, & eius vsu profliget dæmones, quando, scilicet, ex circumstantijs rerum

Lindanus.

Bredemb.

I 3

rerum gestarum, hæc demonum profligatio non cedit in confirmationem falsæ doctrinæ, aut approbationem innocentia impiorum ministrorum; sed in Dei, & Christi Domini gloriam: quod videre licebit in exemplis allatis circa primum dictum. Nam ille, de quo Marci, & Lucæ. 9. liberatus est à damone per infidelem, sed inuocato Christi nomine: ubi cum tam adstantes, quàm exorcizans, essent Iudæi: non potuit eiectione demonum per inuocationem nominis Christi ordinari ad impugnandam fidem Christi, quam impij Iudæi impugnabant; sed ad Christi laudem, magnificentiam, potestatem, ac gloriam. Idem dico de filiis Scevæ summi principis sacerdotum. At verò quando Hæretici exorcizant, inuocant Christum, cuius doctrinæ ipsi se iactant professores. Vnde si rude vulgus videret eorum exorcizationem ad effectum demonum pellendorum perducere, putaret eo signo impia dogmata Hæreticorum confirmari: quare Deus illis non confert talem potestatem.

Dico tertio. Fides, quæ inter gratias gratis datas annumeratur, non est necessaria ad abigendos dæmones: sicut neque ad alia mirabilia efficienda, quæ superant naturales hominum vires.

Probatur primo. Quia hæc gratia gratis data, vel est idem cum assensu fidei virtutis Theologicæ, vel supponit illum, ut superius prænotavi ex D. Thom. doctrina. Sed in primo asserto probauimus, non esse necessariam fidem, virtutem Theologicam, adesse exorcizantibus, & abigentibus dæmones: ergo neque fides, quæ Dei donum est, est necessaria ad id perficiendum. Secundo. Sæpè exorcistæ fideles accinguntur, ut per exorcismos Ecclesiæ, abigant dæmones, nullam certitudinem habentes se eieciuros: imò valde dubitantes de successu scilicet, & tamen quandoque revera eieciunt eos ab obsessis: ergo ad expulsionem demonum non est necessaria fides, quæ dicitur donum Dei, & inter gratias gratis datas computatur. Probatur consequentia ex præiacto fundamento, ubi asseruimus fidem, quæ donum est, & gratia gratis data perfici certitudine futuri euentus circa rem aliquam mirabilem perficiendam.

Dico quarto. Nil ita proximè conducit ad expellendos dæmones, sicut fides exorcizantium, aut exorcizatorum. Consultò addidi, proximè: quia licet charitas habeat

A hos effectus eminenti quodam modo præ ceteris virtutibus: tamen charitas censenda est ut causa vniuersalis, eo quod forma est, & parens cæterarum virtutum: quibus adscribendi sunt peculiare effectus, ut proximis principiis: saltem per appropriationem, & isto pacto dicimus fidem potissimè conducere, quia proximius disponit propter statim dicenda. Hoc assertum colligitur ex sacris literis citatis in argumentis factis initio dubitationis. Imò fermè omnis operatio miraculosa, & prodigiosa attribuitur fidei in sacra Scriptura. Et quidem de fide, quæ virtus Theologica est,

B sic ostendo, & explico assertum nostrum. Nam omnes operationes miraculosæ, ac mirabiles, inter quas reponitur fugatio dæmoniorum, potissimè ordinantur ad confirmationem dogmatum fidei: ut supra docuimus, & habetur Marci ultimo: ergo congruum est, ut habenti fidem, maxime concedatur mirabilia operari: præcipuè demonum eiectionem. Secundo, quia fides qua credimus Dei adiutorio dæmones ab hominibus posse fugari, & ab eisdem multa alia mirabilia fieri, habet pro ratione, & medio huius assensus diuinam potentiam, quæ valet operari supra captum naturæ: ergo valde disponitur per huiusmodi fidem, qui dæmones vult abigere, ne hominibus molesti sint.

C Quod autem valde conducatur ad dæmones fugandos fides, quæ est gratia gratis data, apertius est, quia ipsa est, quæ dat firmitatem, securitatem, & fiduciam certam omni operanti mirabiles res, ut patet ex prænotatis in initio dubitationis: ergo & abigenti dæmones, quod inter res mirabiles, & quæ excedunt hominum naturales vires computatur. Quin imò si adsit fides, quæ est gratia gratis data ad eieciendos dæmones, nisi apponatur ab homine impedimentum, aut obex, infallibile erit adesse demonum eiectionem per gratiam miraculorum.

D Supereft respondere argumentis factis in oppositum ad probandum, fidem esse necessariò requisitam: sed ante quam eis satisfaciamus, aduertendum est, multatēstimonium, quæ de fide loquuntur, interpretari antiquos Patres, de fide, quæ est gratia gratis data, & pleraque alia de fide virtute Theologica: at hisce nostris calamitosi temporibus (quando omnium Hæresum sentina expositione fidei cuiusdam fictitiæ, quam Hæretici huius ætatis, satis superq;

perque esse ad salutem consequendam asseruere, emanauit, occasione capta ex aliquibus sacre Scripturæ locis, qui de fide loquuntur) nullo modo admittunt illum locum, ubi fit mentio fidei, esse interpretandum de fide virtute Theologica, (quam Patres Orthodoxi rectè constituunt esse iustificationis exordium,) sed de quadam monstruosa, & fictitia fide, quam ipsi confingunt, quod non est præsentis instituti disputare. Cæterum moderni Catholici quamplures, in aliud extremum declinantes, vix admittunt vnum aut alterum testimonium de fide, gratia gratis data interpretandum; sed de virtute Theologica. Nos verò cum Patribus antiquis quadam de fide virtute Theologica, quadam de gratia gratis data, prout sacri textus intelligentia postulat, explicare non verebimur, respondentes ad argumenta proposita in principio dubitationis.

17

Marc. ult.
1. Exposit.

In primo argumento assertur testimonium in hoc articulo sæpè citatum ex Marci ultimo, quod vt semel exponamus fusius quàm alibi, notandum est, quosdam illud interpretari de fide, quæ est gratia gratis data, non de fide, quæ est virtus Theologica. Quia illi effectus mirabiles ibi recensiti, non sunt fidei virtutis, quæ communis est omnibus Christianis: sed fidei, quæ donum est, & gratia gratis data: quam quidam, & rari habent, alij & plures carent. Ita videtur interpretari Alphonsus à Castro, de Hæresibus, verbo exorcismus: nec est omnino improbabilis expositio: maximè si asseratur fidem, quæ donum est identificari cum actu fidei virtutis.

Castro.

18

Existimo tamen, illum locum esse intelligendum de fide, quæ virtus Theologica est, & necessaria omnibus fidelibus, non de gratia gratis data. Probatur, quia de ea fide loquitur Dominus, de qua immediate ante dixerat: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit saluus erit, qui vero non crediderit condemnabitur*. Certum est autem illic fieri sermonem de fide Theologica virtute: qua qui carent condemnabuntur: ergo non de fide, quæ est gratia gratis data. Quo supposito

19

Quidam dicunt, præfatum testimonium esse intelligendum de potestate faciendi mirabiles res illas, non de actu faciendi: illam habuerunt omnes Christiani primitiue Ecclesiæ; hunc non omnes,

etiam sanctissimi viri. Qualis fuit Ioannes Baptista, de quo dicitur Ioannes. 20. nulum miraculum fecisse. Hæc interpretatio non placet: quia illa potestas vel est per designationem ad facienda miracula, vel per idoneitatem: non primum, quia etiam in primitiua Ecclesia non omnes fideles designati erant ad eos mirabiles effectus perficiendos: neque etiam fideles huius temporis. Secundò, quia prior illa sententia: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, &c.* respicit omnes fideles etiam huius temporis: ergo & illa, quæ statim subiungitur: *Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur, &c.*

Ioan. 20.

B

Secunda expositio, vt illa promissio tantum fuerit facta fidelibus primitiue Ecclesiæ: quia sicut omnes, aut ferè omnes incumbabant prædicationi fidei: ita omnibus aut ferè omnibus assisitebat Spiritus sanctus, vt pereos mirabilia patraret ad confirmationem eorum, quæ prædabant. Sed expositio hæc exploditur, pari ratione sicut prima.

2. Exposit.

C

Tertia expositio est domini Caietani super hunc locum dicentis, quantum est ex parte virtutis fidei nisi impedimentum ab habente fidem præstetur, sequentur ea mirabilia. Hæc interpretatio propius rem attingit, in eo tamen, quod inlinuat seculis impedimento, aut defectu fidei virtutis, semper ea signa subsequutura falsa mihi videtur: quia sæpè contigit, & modò contingit viros fide, & sanctitate insignes nullum apponentes impedimentum hos mirabiles effectus non perficere.

3. Expositio

20

Caietanus.

D

Quarta expositio mihi magis aridet, scilicet, eam promissionem Christi Domini non esse ita amplè intelligendam, vt verba in cortice sonant: sed quibusdam appositis limitationibus. Pro cuius expositione, lector studiose, aduerte regulam ad intelligendam sacram Scripturam apprimè necessariam: ea est. Propositiones quasdam affirmatiuas, & vniuersales in sacris literis sæpè esse intelligendas non in ea amplitudine, quam verba referunt, sed quibusdam subintellectis: verbi gratia, dicitur Matthæi septimo, & Luca. 11. *Petite & accipietis, &c. quia omnis, qui petit, accipit*: etiam dicitur Iacobi quarto: *Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis*. Igitur debet illa vniuersalis intelligi si petitio legitimis sit vallata conditionibus: de quibus egimus tractantes de efficacia

4. Expositio

Regula ad intelligendâ Scripturâ.

Matth. 7.
Luca. 11.

Iacob. 4.

ficacia orationis. Est etiam alterum exemplum immediate ante testimonium, quod versamus ex Marci ultimo: ubi dicitur: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit saluus erit*: numquid ea vniuersalis, ut verba in cortice sonant intelligenda est? absit. Sic enim intelligit Calvinus: cum tamen multi credentes & baptizati detrudentur in infernum. Sed intelligi debet, si adsint alia necessaria ad salutem: quæ ex sacris literis colliguntur, puta charitas, poenitentia, & interdum Exomologesis peccatorum: id est confessio. Non dissimiliter ea propositio: *Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur*, non debet intelligi, omnes quotquot crediderint ea signa effecturos: sed subintelligendo quando, & quomodo oportuerit, & eos, quos oportuerit: non enim omnes fideles foeminas ea respicit sententia, quibus enim non est datum in Ecclesia loqui, nec etiam hæc signa facere, quia Ecclesiæ non esset vtile, & ipsis esset perniciosum. Item cum hæc signa facere Deus dederit ad Ecclesiæ communem vtilitatem, & fidei confirmationem, non eodem modo verificabitur tempore primitiæ Ecclesiæ, & modo. Nam tempore nascentis Ecclesiæ, ut supra deduximus ex Gregorio, & Augustino, necessaria erant crebra prodigia & signa: ut fides nouella confirmaretur, & stabiliretur. Confirmabatur autem prodigijs & signis: frequentius autem eiectione demonum ab obsessis, & linguarum dono, ut constat Matthæi, & Lucæ 9. & alibi sæpè; & in Actibus Apostolorum. Quare ferè omnes fideles ut concionatores, ita & miraculorum patratores erant. At verò nostris temporibus: quia Ecclesia iam per orbem propagata, & tot radices altas misit: hæc miracula à Diuo Marco recensita, non ita crebrò fiunt, sed rarò, quando id expedit vtilitati Ecclesiæ Christianæ. Quare illa promissio non ad singulos fideles extenditur, sed dumtaxat ad eos, quos & quando diuina prouidentia viderit expedire vtilitati communi Ecclesiæ, vel in confirmanda fide, vel in manifestanda alicuius communitatis, aut virorum piorum sanctitate, aut alio quopiam simili.

His suppositis, pro interpretatione illius testimonij ex Marci ultimo, ad argumentum respondetur: ex eo non colligi omnes fideles pollere potestate actualiter pellendi demones: & estò ita esset, negatur consequentia, quæ fit à contrario sensu, scilicet eos, qui fide caruerint, non posse dæ-

A monia eijcere: quia argumentatio à contrario sensu non valida est: similiter illa: sicut affirmatio est causa affirmationis, ita negatio causa negationis, nisi affirmatio sit causa totalis affirmationis: non autem sic fit in præsentiarum: quia sola fides non sufficit ad eijciendos dæmones, aut alia miracula patranda: cum requiratur gratia miraculorum, quam non omnes fideles habent. Distinctas enim esse gratias, fidem, & gratiam miraculorum, patet ex Diuo Paulo, loco citato, & ex D. Thom. secunda secundæ, quæstione. 178. articul. 1. ad quintum: quinimò addiderim (quod valde notandum est) neque fides, virtus Theologica, neque fides, quæ est gratia gratis data, sunt principia proxima patrandi miracula, sed dispositiones ad recipiendum donum miraculorum: quod est principium actuum instrumentale talis patrationis: ita Diuus Thom. de potentia, quæstion. 6. articul. 9. ad primum. Dispositiones, inquam, sunt, sed diuerso modo: nam fides, virtus Theologica, disponit subiectum ad gratiam miraculorum recipiendam, non quia infallibiliter sequatur ea receptio, potest enim sine vlla culpa non sequi: cum multi viri pij & fideles non faciant miracula, sed quia reddit idoneum ad modum superius explicatum in quarto asserto: at verò fides, quæ est gratia gratis data, ita disponit subiectum, ac reddit idoneum ad gratiam miraculorum recipiendam: ut si per ipsum subiectum non steterit, infallibiliter sequetur & receptio gratiæ miraculorum, & eorum patratio. Quæ omnia patebunt consideranti, quæ diximus initio huius dubij explicantes, in quo consistat, & compleatur ratio fidei, quæ est gratia gratis data.

Testimonium adductum in argumento secundo initio dubitationis facto valde vrget aduersus primam, & tertiam assertiones nostras. Insuper difficile explicatu est de qua incredulitate ibi sermo sit, an de ea, quæ opponitur fidei virtuti? an fidei, quæ gratia gratis data est? Et videtur fieri sermonem de incredulitate, quæ opponitur fidei virtuti: quia illo in loco Christus Dominus reprehendit Apostolos de incredulitate, quam habere, aut ea carere in eorum fuit potestate: aliàs non reprehendisset illos, ac culparet: ergo sermo erat de incredulitate opposita virtuti fidei: etenim de incredulitate, id est de carentia fidei, quæ donum est, non obiurgarentur, cum sicut habere fidem, quæ donum est, non est in nostra

D. Thom.

D. Thom.

Hilarius.

nostra potestate, sic neque ea carere nobis vitio dabitur. Confirmatur ex D. Hilario Can. 17. super Matthæum: *Crediderant (inquit) Apostoli, sed nondum erant perfectæ fidei. Nam Domino in monte demorante, & ipsis cum hominibus residentibus, quidam torpor eorum fidem relaxauerat. Ecce torpor discipulorum in culpa fuit eius incredulitatis: quod nequit adaptari, nisi ei, quæ opponitur virtuti fidei.*

23

In oppositum est: Nam Dominus loquitur de incredulitate, quæ opponitur fidei: quam commendat in verbis immediate sequentibus, dicens: *Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic transi hinc, & transibit: & nihil impossibile erit vobis.* Certum est autem, fidem montes valentem transferre, esse fidem, quæ appellatur miraculorum, & est gratia gratis data. Secundò. Incredulitas, quæ opponitur virtuti fidei, fidem euacuat: at quis dicat Apostolos oblato puero obsesso, quem non potuerunt sanare, fidem perdidisse? Ergo non fit de ea in testimonio illo sermo: sed de ea, quæ opponitur fidei gratiæ gratis datæ.

Quidam dicunt in testimonio citato fieri sermonem de incredulitate, quæ opponitur fidei virtuti; & concedunt, Apostolos, quando non potuerunt sanare illum puerum, fidem perdidisse: nimirum quia putauerunt Christum Dominum non omnia miracula posse perficere: aut verò dubitauerunt de Christi potestate, dubius autem in fide infidelis est. Quibus auctoribus videtur fauere Cyrillus citatus, & expressius Chrysostomus Homil. 58. super Matthæum, inquiens: *Quare non latet, quia discipuli hac in re titubauerunt: quamuis non omnes: Columnæ namque Apostolorum non adierant, idest Petrus, Iacobus, & Ioannes, qui adfuerant Christo in monte Tabor. Fauet etiam & id quod dixit Dominus: O generatio praua, & incredula quandiu ero vobiscum, &c.* Existimo autem, hæc verba non referri ad Apostolos, sed ad cæteros adstantes Iudæos, qui Christo aduersabantur, & ad patrem pueri, qui de eius potestate dubitabat, dicens Marci. 9. *Si quid potes adiuvare nos.* Insuper censeo non ita facile Apostolos esse inurendos nota infidelitatis: maxime, quia si ita esset, Christus Dominus eos acerrimè reprehenderet, quod non fecisse aperte constat ex sacro textu.

Cyrillus.
Chrysost.

Marci. 9.

24

Alij autem, Apostolos non perdidisse

A fidem: sed non habuisse eam, quæ necessaria erat ad dæmonem illum expellendum. Ita Caietanus super caput. 17. Matthæi. Quæ autem esset ea fides necessaria ad dæmonem expellendum, non explicat, neque probat eam esse necessariam ad id efficiendum, de quo nostra procedit dubitatio.

Caietanus.

B Alij communiter dicunt, Apostolos non fuisse passos dispendium fidei, sed diminutionem, & sic explicant Patres citatos, maxime Hilarium. Sed neque hoc placet, quia isthæc diminutio fidei, aut extitit ex parte obiecti, ita quod Apostoli discrediderunt vnum articulum fidei, quem antea crediderant: & hoc non, quia amisissent totam fidem, vt D. Thomas demonstrat supra quæstion. 5. articul. 3. aut verò diminutio facta est quantum ad intensiorem, ita quod fides eorum remissior fuit, quando eis obtulerunt puerum obsessum: & neque hoc consistere potest, quia, vt superius ostendimus, intensio fidei non est principium miracula faciendi: cum videamus homines sanctissimos & feruentis fidei, qui non faciunt miracula, vt Ioannes Baptista, de quo Ioannis. 20. dicitur nullum fecisse miraculum: ergo neque propter remissionem fidei, Apostoli impotentes euasere ad eiiciens-
C dum dæmonium à puero illo obsessio.

D. Thom.

Ioan. 20.

In præfato testimonio explicando sacræ Scripturæ interpretes sine distinctione loquuntur: dum nunc de incredulitate, quæ opponitur fidei, nunc de ea quæ opponitur fidei gratiæ gratis datæ, permixtè interpretationem instituunt: ita vt vix percipias de qua fide sua placita depromant: fortasse confusionis causa est, quia fides, quæ est gratia, non distinguitur realiter à fide virtute: sed tantum addit modum quemdam, vt superius docuimus.

25

D Mihi verò sub correctione doctiorum videtur dicendum, illum locum interpretandum de incredulitate, quæ opponitur fidei, quæ est gratia gratis data. Moueor argumentis factis in secundo loco pro hac parte. Itaque assero Domino existente in monte Tabor cum tribus discipulis, ceteri Apostoli oblato puero dæmoniacum non potuerunt sanare, non quia fidem Theologicam virtutem perdididerint, sed propter defectum fidei, quæ est gratia gratis data, quæ licet possit haberi sine vllis meritis, aut non haberi sine
vllis

vllis demeritis, cum ab Spiritu sancto pro sua voluntate quibusdam negetur, & quibusdam communicetur: tamen homines interdum posse apponere obicem, & impedimentum præstare fidei dono, & alijs gratijs recipiendis non dubito: maximè si mens humana aliquibus perturbatis affectionibus vrgeatur: quod Apostolis accidisse in euentu commemorato, mihi fit verosimile, & in receptione prophetica impressionis palam fit. Quod dicimus: nam spiritus propheticus aliquando Prophetis defecit propter perturbatū animum: cuius pacatio & quies necessaria est ad recipiendas propheticas impressiones. Estò exemplum in Heliseo, 4. Regum. 3. qui & prophetare cupiens de quodam euentu belli, non valuit, eo quod zelus Dei contra Regem Israel ipsius mentem turbauerat, atque indispositam reddiderat ad propheticam reuelationem recipiendam: & ideo iussit adduci fidicinem, qui pulsando cytharam, caneret: Ad quid? ad disponendum se ipsum in mentis eleuationem: quia ira iustissimè concepta cōtra Regem idolatram, sic eius mentem turbauerat, vt non esset ita aptus, sicut conueniens erat ad prophetandum. Non dissimiliter, Apostoli eo tempore, quo oblatus est illis dæmoniacus puer, turbati erant: & consequenter non apti ad recipiendas impressiones diuinas: idest gratiam fidei, & miraculorum: & ideo præstiterunt impedimentum, & apposuerunt obicem, ne fides solita ad facienda miracula eis communicaretur: & hancurbationem, vt reor, vocat supra Hilarius torporem eorum fidem relaxantem.

26 Et si roges: vnde prouenerit Apostolis huiusmodi perturbatio? Responderet Lyranus, ex affectu inuidiæ, quam contemperant ex ascensu Iesu in montem Tabor cum tribus discipulis, cæteris relictis ad montis radicem: Nam licet ipsi ignorarent Dominum perrexisse in montis verticem suam ostensurum gloriam: tamen benè viderunt aliquod secretum tribus Apostolis dumtaxat pandere voluisse: & ideo inuidiæ fascibus agitati, valde turbati erant: ac proinde indispositi vt fidei donū, necessarium ad eijcienda dæmonia reciperent. Magna namque mentis collectio, ac pacatio requiritur ad recipiendas diuinas impressiones: quales esse diximus gratias gratis datas. Et per oppositum perturbatio mentis, non modicum apponit eisdem recipiendis obicem & impedimentum. Secun-

A dō respondetur, ortam fuisse eam perturbationem in Apostolorum mentibus ex ira aduersus Iudæos concepta. Nam vt colligitur ex Marci. 9. Scribæ sequebantur Dominum potius calumniandi, quàm pietatis causa, & eum non inuenientes, quia montem Tabor ascenderat cum tribus discipulis: coeperunt disceptare cum reliquis Apostolis, ad montis radicem relictis, fortassè probro dantes, quod puerum dæmoniacum non potuissent sanare. Rationabile autem est, inquit Caietanus Marci. 9. quod Scribæ imputarent discipulis mali aliquid: putà quod vanè sequerentur Iesum, aut eius detrahentes potestati, & sanctitati: Scribis autem arguentibus, & Apostolis respondentibus, haud dubium quin Apostoli zelo sui Magistri accensi, irascerentur aduersus Iudæos, & perturbarentur: & ideo non potuerunt dæmonium eicere, apponentes obicem & impedimentum ad donum fidei & gratiam miraculorum recipiendam: quod apponitur maximè per iræ perturbationem, etiam si ex zelo iustitiæ proueniat, vt patet in Heliseo, de quo nuper dicebamus. Obiurgati sunt autem de hac incredulitate, idest carentia fidei, quia vix reperitur iustus, qui si his affectibus inardescat nō excedat metas & limites virtutis: quamuis ortum habuerint ex zelo virtutis. Quod si maior omnino inculpabilis Apostolos iudicare in hac sua perturbatione, dicito, Christum Dominum in Apostolis, fidem, quæ gratia est, voluisse deficere ad ostensionem & gloriam suæ potestatis. Fortassè enim existimabant Iudæi Christum simul & Apostolos parē eijciendi dæmonia accepisse potestatem, sicut exorcistæ Iudæorum: vt igitur ostenderet eam potestatem ab eo in Apostolos deriuari, & certis limitibus communicari, eumque esse caput ac largitorem illius potestatis: voluit in eis deficere principia illius potestatis (videlicet fidem, ac miraculorum gratiam) vt non possent liberare puerum dæmoniacum: quem coram se oblatum sanauit, imperiose iubens dæmonem exire, non in nomine alterius, vt faciebant discipuli in nomine Iesu, sed absolute iubendo: vt sic magna Iudæorum turba, quæ ad eum conuenerant, agnoscerent non ab alio, sed à se hanc mirabilem habere potestatem. Ex dictis colligimus, in testimonio quod versamur, sermonem fieri de incredulitate, quæ opponitur fidei, quæ est gratia gratis data: licet nō ob id negemus hanc fidem identificari eū fide

Marci. 9.

Caietanus.

fide virtute Theologica, aut eam supponere.

27

Dicit quispiam, adhuc insolutum manere argumentum secundum: quo contendebamus probare, sine fide non posse demonia eiici: fateor, adhuc solutione eget: Nam quæ diximus ad explicationem testimonij obscuri ex Matthæo allati dumtaxat conducunt.

Solutio igitur argumenti est, sine fide virtute Theologica adiurantes, aliquando, sed raro demonia eiicisse, sine fide etiam quæ gratia est, sæpe: quod experiētia vidimus ferè in omnibus exorcistis nostri temporis: at Apostoli, & eorum coætanei Christiani, raro, aut nunquam sine vtraque fide id efficere, non enim potestas eiiciendi demonia, & alia, quæ exuperant naturæ vires, eis quantulacunque concessa est, sed copiosissima: in qua annexebantur duæ gratiæ gratis datæ: fides scilicet, & miraculorum gratia: fides quidem, vt certissimè & sine vlla hæsitatiōe crederent omne miraculorum genus se posse perficere, & firmisimè se facturos esse sperarent: quod necessarium fuit, ne temerè se ingerentes rerum mirabilium patratiōi, si euentus deesset, ludibrio exponerentur ipsi, & eorum doctrina, & statim sequebatur miraculorum gratia. Itaque fidei donum non semper comitatur miraculorum gratiam: vt patet in eiectiōe demonum facta ab exorcistis nostris: comitatur autem copiosam gratiam, qualis erat in Apostolis, & postea, sed raro in hominibus insignis sanctitatis: & in his deficiente fide, deficiebat miraculorum gratia: quia annexæ erant, in copiosa illa eorum potestate: at in alijs, in quibus non est ita copiosa potestas non est necesse adesse fidem, quæ donum est.

28

Ad tertium quidam moderni nequaquā patiuntur illud testimonium de fide, quæ est gratia gratis data intelligi debere: ne videantur conuenire cum Calvinistis fingentibus, nescio quam monstruosam fidem, per quam (aiunt) iustificamur. Nos verò, eorum fidem fictam detestantes, non formidamus præfatum testimonium, de fide, quæ gratia est, & valde conducit ad miracula faciēda intelligere cum Chrysostomo, Euthymio, & Theophilacto, ac Abulensi, super caput. 17. Matth. quæstion. 165. & certè locus vix explicabilis est de fide virtute. Multos enim nouimus aut legimus ingenti, & ardenti fide ornatos, nullum tamen miraculum patrassè: ergo sermo Christi

Chrysost.
Euth.
Theoph.
Abul.

A Domini, eo in loco, non est intelligendus de fide virtute. Sed quidquid de hoc sit, respondetur ad argumentum, vtrunque fidem valde conducere ad demones eiiciendos, & alia mirabilia, quæ excedunt humanas vires, patranda, vt nos latè deduximus superius, & ob id valde ad isthæc opera perficiēda à Christo Domino commendari: at verò non inde infertur sine ea demones abigi non posse. Sat enim est gratia miraculorum pollere: ad hanc enim potestas eiiciendi demonia reducitur, vt superius docui.

B

DISPUTATIO IX.

An oratio, & ieiunium necessario præquirantur in adiurante demones, vt eos expellat?

T pars affirmatiua videtur colligi ex Matthæi. 17. & Marci. 9. vbi Apostolis sciscitantibus quare non potuerint demoniacum puerum liberare, respondit Christus: Hoc genus demoniorum in nullo potest exire, nisi

C in oratione, & ieiunio. Quod testimonium de omni genere demoniorum explicant Athanasius libr. de virginitate, Chrysostomus, & Euthymius, & D. Thom. super caput. 17. Matth.

In oppositum est. Nam fidei attribuitur isthæc potestas: at fides bene potest haberi sine oratione, & ieiunio: ergo, &c. Confirmatur: nam multa demonia expulerunt Apostoli sine præuio ieiunio Marci. 6. & Lucæ. 10. Tertio. Esto Dominus loquatur, non de omni demoniorum genere, sed quodam ferocissimo & sauiori, quale erat, quod vexabat puerum relatum in testimonio Matthæi. 17. & Marci. 9. vt testantur Hieronymus super Matthæum, & Leo sermone secundo de ieiunio septimi mensis, adhuc tamen videtur falsum, sine ieiunio & oratione adiurantis non posse pelli: quia gratia miraculorum, maximè comitata fidei dono, potens est ad omnia demonia profliganda. Et confirmatur, Lucæ. 10. ait Christus Apostolis sine vlla limitatione: Ecce dedi vobis potestatem non super hos, aut illos demones, sed super omnem virtutem inimici: & capit. 9. dedit eis potestatem super omnia demonia.

Pro responsione dico primò. Ad omne genus

I

Matth. 17.
Marci. 9.

Athana.
Chrysost.
Euthym.
D. Thom.

Marci. 6.
Lucæ. 10.

Hierony.
D. Leo.

Luc. 10.

2

genus demoniorum fugandum valde conducit oratio, & ieiunium adiurantium conantium per exorcismos daemones expellere. Probatur: Nam ieiunium mentem preparat ad orationem: oratio impetrat fidem, & miraculorum gratiam: quæ potiora dona sunt ad debellandas aereas potestates. *Qui orans ieiunat* (ait Diuus Chrysostomus) *binas possidet alas, quibus ventos ipsos volando præteruehitur: non enim oscitat, neque extenditur, nec torpet orando, sed igne ardentior, & terra superior est: quare terribilis hostis demonibus redditur. Nihil enim est in homine probe orante potentius.* Perlege eundem Chrysostomum de hac re probe concionantem homilia 59. super caput 17. Matthæi. Deinde probatur ratione sumpta ex D. Thom. quæstione 6. de potentia, articulo 9. in corpore: quæ tamen animus adiantis magis abstrahitur à sensibilibus, & ad superiora eleuatur, tanto fit magis idoneus ad recipiendam gratiam miraculorum, ad quam potestas abigendi daemones reducitur: sed per orationem, & ieiunium fit istiusmodi abstractio, & eleuatio, plus quam per alias virtutes morales: quia per ieiunium à carnalibus, & corporalibus affectionibus abstrahitur, & per orationem, cum sit ascensus mentis in Deum, in superna eleuatur: aliæ verò virtutes non habent hoc: ergo ieiunium, & oratio præ cæteris virtutibus moralibus conducunt in exorcizantibus ad fugandos daemones. Maior à nobis supra declarata est in omni gratiarum gratis datarum receptione.

Secundò dico. Absolutè loquendo sine oratione, & ieiunio possunt exorcizantes daemones eicere. Probatur omnibus argumentis factis pro parte negatiua huius dubitationis.

Dico tertio. Est quoddam demoniorum genus, quod regulariter non potest eicci, nisi præcedentibus ieiunio, & oratione. Dico, regulariter, quia potestas diuina in operibus miraculosis peragendis, neque ieiunio, neque orationi, aut alijs virtutum actibus alligata est. Quare omne demoniorum genus, aliquando sine oratione, & ieiunio profligari non dubito: quando id Dei prouidentia ordinauerit propter fines, quos ipse scit. Hoc assertum expresse habetur Matthæi 17. & Marci 9. Quod testimonium videtur necessario intelligendum de aliquo speciali genere demoniorum: & certè pronomen, *Hoc*, id manifestat. Cum

enim discipuli interrogassent Dominum; cur qui alios eiecissent daemones, hunc fugare non potuissent: Dominus post alia inquit: *Hoc genus demoniorum non eicitur, nisi in oratione, & ieiunio*: ac si diceret: quauis potestate à me accepta, multa daemonia expuleritis: tamen in hoc demoniorum genere non sat est consueta, & ordinaria facultas; quia scilicet, non ita facile pellitur, vt cætera. Hæc meo inuocato nomine fugiunt: illud nisi oratione, & ieiunio præcedentibus non exibat. Ita explicat Abulensis Matthæi 17. quæstione 172. & approbatur communiter à modernis expositionibus: nam alia de omni demoniorum genere vix adaptari potest historia Evangelicæ, & circumstantijs eius. Ex his responderi potest ad argumenta facta initio huius dubij.

Sed tamen adhuc animus non quiescit, nisi discutiamus multa, quæ in prædicto testimonio inuoluuntur. Primum, esse aliquod demoniorum genus, quod difficilius, quam cætera ab hominibus molestandis abiguntur. Hoc certo certius est. Tum experientia exorcistarum affirmantium quosdam daemones facile profligare, in alijs verò expellendis per multos dies valde laborare: imò quandoque re infecta recedere. Tum ex testimonio citato id ipsum manifestè apparet in daemone, quem Apostoli non potuerunt eicere: cū quàm plurimos alios expulissent.

Secundum scitu dignū, qui sint illi, qui difficilias eicciuntur; ad quos fugandos adiuratores ieiunio, & oratione muniri necesse est? Quidam aiunt eos difficilius pellic, qui superiorum ordinum sunt; eo quod maiores vires possident: sicut in humanis difficilias à ciuitate pellitur ferocior inimicus, quàm imbecillis: iuxta illud: *Dum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia, quæ possidet: cum autem fortior illo superuenerit, vniuersa eius arma auferet, & spolia distribuet, &c.* Lucæ 11. Sed hæc coniectura leuis est. Etenim siue daemones sint inferioris ordinis, siue superioris, quilibet, etiam infini ordinis, vires habet ad superandum, & subiugandum fortissimos quosque homines: ergo parum retulerit ad difficilem egressum esse superioris, aut inferioris ordinis. Item, daemones non affligunt obfessos pro quantitate viriū daemoniacarum: quia nō permittuntur quātum possunt affligere: aliàs omnes homines occidissent; sed modus, & terminus

D d d affli-

Abulen.

4

Luc. 11.

Matth. 17.
Marc. 9.

afflictionis ex mensura à Deo permessa fumitur : At fieri potest (& credo fieri) ut plus permittatur aliquando sauire in hominem, dæmoni inferioris ordinis, quàm superioris : ergo non quia aliquis dæmon ad ordinem superiorem pertinet, difficilius pellitur. Sed sæpè accidere verosimile est, plus laborare exorcistas in pellendis quibuldam dæmonijs inferioris ordinis, quàm superioris.

5

Alij asserunt, eos dæmones difficilius expelli, qui nullam, neque tantillam requiem miseris obsessis impertiuntur. Hi refutantur exemplo illius dæmonis, quem difficile expellendum ait Euangelica historia : & eadem affirmat Marci, & Lucæ nono, aliquando relinquere puerum obsessum, ac postea redire. Et eadem historia refutantur illi, qui dicunt eos dæmones difficilius expelli, qui ingressi sunt ob culpam obsessorum. Nam ille puer dæmoniicus cum ab ineunte ætate vexatus fuerit, ut dixit pater eius, verosimile est non ob culpam suam in tam teneris annis dæmonis vexationem sustinuisse.

Marc. 9.
Luc. 9.

Alij dicunt, eos dæmones difficilius pel-
li, qui diutius energumenos vexant : sed hi nullo firmo fulciuntur fundamento. Quid enim ad difficilem egressum, diutius inhabitasse hominem ? Certè mihi persuadeo, dæmonem hunc, qui vexauit præfatum puerum non minus difficile expellendum à primo die sui ingressus, quàm post multos annos, cum statim illum puerum male affecerit priuatione auditus, & loquellæ.

6

His, quæ allata sunt, rei huius incertitudo, ac dubietas facile dignoscitur : nequeo autem negare ex Christi Domini reuelatione certò constare, esse aliquod dæmoniorum genus, quod difficilius pellitur, quàm cætera. Quod est illud ? lunaticum, surdum, ac mutum. Pater pueri nunc lunaticum vocat : nunc surdus, & mutus vocatur, Matthæi 17. sic fatetur : *Filius meus lunaticus est* : & Marci 9. *Tuli filium meum habentem spiritum mutum* : quod verò idem etiam surdus fuerit, Christi sermo gnuntiat : *Surde* (inquit ille) & *mute spiritus præcipio tibi, exi ab homine*. Oportet autem obiter notare dæmones dici mutos, ac surdos, non quia non intelligant, quæ dicuntur, aut quia loqui non possint : sed quia efficiant obsessos surdos, ac mutos eos, quos inhabitant. Et lunatici

Matth. 17.
Marc. 9.

A dicuntur, quòd certis Lunæ temporibus, & decrementis grauius torqueant. Igitur ex Euangelica historia habemus, ea dæmonia, quæ miseris obsessos, surdos, ac mutos efficiunt, difficilius propulsari à corporibus obsessorum : an vero hi soli sint, qui difficile expellantur, & an ad eorum expulsionem sit necessarium præcedere orationem, & ieiunium, fateor ine ignorare : nec se offerunt principia, unde possim aliquid certum colligere.

Quibus autem de causis dæmones lunatici, muti, ac surdi, & si qui sunt alij, difficile expellantur non est facile diffinire. Lyranus in nonum caput Marci ait, id provenire ex viribus præstantioribus horum spirituum lunaticorum, mutorum, ac surdorum. Sed eisdem rationibus impugnatur, quibus illi, qui asserunt dæmones superioris ordinis difficilius profligari. Item virtus diuina, à qua dæmonia expelluntur, etiam si minima sit, potens est omnes vires, ac robur fortiorum dæmonum ; imò totum infernum profligare : ergo difficultas maior exeundi non oritur ex magnis viribus dæmonum, quæ relatæ ad diuinam virtutem nihil sunt, & nihili æstimantur. Dicit quis : sunt dæmones muti, & surdi, ac proinde, neque ad interrogata respondere, neque exorcismos audire. Bene quidem, si ad obsessos sermo dirigeretur : at ad dæmones inhabitantes destitatur : qui percipiunt exorcismos, & possunt vincula lingue mutæ soluere, quam ligauerunt.

Ut rationem, quare dæmones lunatici, surdi, ac muti difficilius ab obsessis pellantur inuestigemus, aliquot præmittenda sunt. Primum est, quædam dæmonia maiorem accipere potestatem supra energumenos, quàm alia ; & hoc non provenire ex maioribus viribus dæmonum inuadentium, tum, quia minimus dæmonum posset omnes homines subiugare : neque ex voluntate absoluta dæmonum : namque sua est erga homines inuidia, & odiū si pro voluntate sua, ac virium quantitate permitterentur debacchari, omne hominum genus funditus interemissent, ut adnotauit Chrysostomus super caput Matthæi 17. Sed id provenit ex Dei permissu, ac ordinatione providente, ut nunc maiorem, nunc minorem potestatem supra obsessos obtineant : quod manifestè apparet ex sanctissimi Iobi historia : Nam primo capite exprimitur, quomodo sine Dei licentia nequi-

7
Lyranus.

8

Chrysost.

Iob. 1.

Iob. 2.

9

nequiuit Iob molestare, & dumtaxat accepisse potestatem supra bona eius. Et in capite secundo habetur ampliorem esse facultatem concessam dicente Deo: *Ecce in manu tua est, veruntamen animam illius serua, & egressus Sathan à facie Domini percussit Iob vlcere pessimo.* Ecce quomodo ex Dei voluntate daemones maiore accipiunt potestatem.

Secundo præmittendum, pro quantitate potestatis, quam daemones in homines accipiunt, maior, atque minor vis in exorcizantibus ad ipsos ex hominibus pellendos necessaria est. Itaque vbi parua potestas daemonibus collata est, parua potestate ac vi eiiciuntur: at vbi magnam potestatem accepere, magna etiã vis in exorcizantibus necessaria est. Ac proinde ea daemones difficilius exeunt ab obsessis, quæ supra ipsos maiorem acceperunt potestatem. Hoc dictum non aliunde probatur, nisi exemplo hominum se loco pellentium: & quia actiua passiuus proportionari necesse est.

Sed contra hoc notabile est argumentum. Virtus diuina à qua profligantur daemones, mediante hominum ministerio, quantumuis minima, potens est, omne genus demoniorum, etiam si supra energumenos magnam acceperint potestatem, profligare: ergo ad pellendos daemones, qui supra obfessos acceperunt magnam potestatem, sufficit qualiscunque in exorcistis vis, ac virtus, eiectione demoniorum, ac per consequens non difficilius quædam pelluntur, sed omnia æquè facile. Antecedens probatur. Quia sicut minimæ vires demonis infimi possunt vires omnium hominum superare propter excellentiam naturæ Angelicæ supra humanam; sic etiam qualibet vis, ac virtus diuina superat omnem cuiusvis demonis, propter excellentiam naturæ diuinæ supra Angelicam. Certè si inesset exorcistis virtus expulsiua demonum per modum habitus, aut potentiae, argumentum haberet non mediocres vires: at verò cum virtus expulsiua demoniorum sit quid actuale: id est, motio diuina, qua mens eiicientis daemones eleuatur, vt sit instrumentum Dei pellentis: maior, & minor reperitur, secundum quod maior, & minor resistentia in demone habitante inuenitur: & ad pellendum demonem magis resistentem virtus diuina fortius mouet, & efficacius se attempe-

rat actibus adiutorum: quos Deus vt instrumenta diuinæ virtutis assumit ad pellendos daemones. Nec hoc est peculiare in virtute eiectione demonum: sed reperitur in omnibus donis actualibus: nam maius prophetiæ donum accipit vnus propheta, quam alter: quia Deus magis mouet mentem vnus, quam alterius: & idem dico de gratia miraculorum, & sanitatum, & similibus.

His præmissis planum erit assignare causam, quare daemones lunatici, surdi, ac muti difficilius expellantur ab obsessis: videlicet, quia cum maiorem potestatem accipiant supra miseros obfessos, maior subinde vis requiritur in eos eiicientibus. Maiorem autem potestatem, quam cætera daemones accipere, non leuiter suadet ex magna clade illata à daemonibus his puero illo, de quo Matthæi decimo septimo, Marci, & Lucæ nono: nam allidebat eum daemon, discerpebat, coniciebat in aquam, & ignem; interempturus certè, nisi à Deo cohiberetur, vt adnotauit Diuus Chrysostomus. Insuper fecerat surdum, ac mutum, quod extremæ subactionis, & miseriæ indicium est. Quanta autem in eiiciente requirebatur potestas, vel ipsa Iudæorum existimatio persuadet: quia Christi in his lunaticis, surdis, ac mutis daemonibus eiicientis potestatem, plus mirati sunt, ac acclamarunt, quam in quibuscunque alijs propulsandis: imò quam in mortuorum ad vitam reuocatione. Postquam Dominus mutum demonium eieciisset, & mutus locutus fuisset: inquit Matthæi capite nono: *Admirata sunt turbae dicentes: Nunquam sic apparuit in Israel:* & capite duodecimo, cum iterum eieciisset demonium mutum: *Nunquid* (inquiunt) *iste est filius David?* Et Lucas capite nono asserit obstupuisse omnes in magnitudine Dei; postquam curauit lunaticum, cuius mentio fit Matthæi decimo septimo: & tamen hic stupor ipsos non apprehendit: quando mortuos suscitabat, neque in similes acclamationes proruperunt.

Vltimò. Desiderat animus scire quibus de causis ad daemones lunaticos, surdos, ac mutos pellenda necessarium sit exorcizantem oratione, & ieiunio muniri: quod propius accedit ad nostrum intentum inquirens, de requisitis in exorcistas ad daemones propulsandos, ne hominibus molesti

Ddd 2 sint.

10

Matth. 1.
Marc. 9.
Lucæ. 9.

Chrysost.

Matthæi. 9.
& 12.

Lucæ. 9.

11

sint. Et quidem fortasse posset quis dicere, verba Christi Domini de ieiunio, & oratione praemittendis ad propulsationem daemoniorum lunaticorum, surdorum, ac mutorum esse intelligenda, non de necessitate, sed quia valde conducunt ad omnia demonia eijcienda, sicut in primo asserto dicebamus. Sed qui sic interpretatur, refellitur à Marco dicente: *Hoc genus daemoniorum in nullo potest eijci, nisi in oratione, & ieiunio.* Vbi absolutam potestatem negat, nisi praecedentibus oratione, & ieiunio. Sanctius cum Caetano Matthaei 17. dicimus, nouit solus Iesus, quare hoc genus daemoniorum exigit orationem, & ieiunium, vt egrediatur: & quidem secundum regulas generales, & attenta efficacia gratiae miraculorum, sola vis eiec-tiua daemonum sufficit ad omnia demonia propulsanda: & fides, quae est gratia gratis data, sufficiet sine ieiunio, & oratione: at verò sicut est in potestate Iesu conferre gratiam eijciendi demonia, quibus voluerit, & denegare, quibus placuerit non dare: sic placuit illi non conferre eam gratiam, neque fidem miraculorum ad eijciendos daemones lunaticos, surdos, ac mutos, nisi praecedentibus oratione, & ieiunio. Dices. Cuius debet esse oratio, & ieiunium? adiurantium, an adiutorum? Hoc non est certum apud sacrae Scripturae interpretes. Quidam aiunt ex parte adiutorum: quidam ex parte adiurantium: mihi plus quam probabile est, hanc postulari ex parte adiurantium: tum, quia in puero isto ferè infatuato à daemone, hanc non desiderabantur: tum maxime, quia Apostolos eum daemone non eiecisse, tribuitur partim incredulitati ipsorum, partim defectui orationis, & ieiunij. Et ideo docentur, quando simile genus daemoniorum conarentur eijcere, debere eos oratione, ac ieiunio praecedentibus muniri.

12

Habemus igitur ex praecedentibus, gratiam miraculorum esse principium effectiuium, ac instrumentale, quo mediante Deus demonia fugat, ne molesti sint hominibus: fidem verò, virtutem Theologicam, ad eam recipiendam gratiam conducere, ac disponere: fidem autem, quae gratia est, esse dispositionem proximam, & vltimam, ad quam infallibiliter sequitur eiectio daemonum. At verò ieiunium, & oratio disponunt quidem ad eam gratiam; sed non ita proximè, vt fides: & ad quoddam genus daemoniorum fugandum

A ex Christi Domini voluntate, necessaria sunt. Et haec dicta sint de requisitis in exorcistis ad fugandum daemones.

Annotatio ad sequentia.

Causa formalis in respectu eius per ordinem ad obiectum sumitur: cum ergo potestas abigendi daemones versetur in propulsandis malis, quae demon intulit, aut conatur inferre, operapretium erit inuestigare, quae sint ista mala. Et ideo sit

B DISPVTATIO X.

An ad omnia mala, quae daemones possunt inferre, propulsanda per adiurationem, sit in Ecclesia Christi potestas?

I T pro parte negatiua arguitur primo. Quia daemones variè, ac multipliciter homines ad peccandum tentant, & inducunt.

Sed ad has tentationes vitandas non est medium ordinatum adiurare daemones, ne tentent: ergo non est in Ecclesia potestas, vt daemones adiurentur ad omne malum imminens ab eis propulsandum. Minor patet, quia neminem fidelium legitimus vsum fuisse adiurationibus ad vitandas daemonum tentationes; sed forti repulsa, & resistantia ac crebris ad Deum suis precibus. Secundò. Continget quòdque hominem infirmitatem pati à daemone immisam: & tunc non licet adiurare daemone, vt eam à nobis auferat: etenim procurare ab eo sanitatem, aut quodlibet obsequium recipere, pertinet ad initam cum eo societatem: quod non admittit Diuus Thomas in secunda conclusione: ergo, &c. Idem argumentum fit de recuperatione famae, aut pecuniarum à daemone sublatarum.

In oppositum est illud Lucae decimo; *Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes, & scorpones, & super omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit.* En promissio Christi Domini ad omnia mala propulsanda extenditur. Et ita interpretatur Diuus Thomas in secunda conclusione.

Pro decisione dico primò. Quotiescunque certis, aut probabilibus signis deprehenditur daemones aliquod malum infligere

D. Thom.

Luc. 10.

2

gere hominibus, licitum est eos adiurare, præcipiendo in virtute nominis Christi, aut alicuius rei sacræ, ne homines vexent, cessentque à tali malorum inflictione. Probatur: Nam ad hunc finem, liberandi scilicet miseros homines à demonum iniuria, collata est à Christo Domino potestas Ecclesiæ suæ, ut vidimus in testimonijs ex Euangelio sæpè citatis.

3 Dico secundò. Non est potestas in Ecclesia ad adiurandum demones, ne nos tentent. Probatur. Quia potestas hæc adiurandi demonia, non est data ad destruendum ordinem communis prouidentiae diuinæ, sed potius ad eum stabiliendum. Sed si homines per adiurationem possent demones compellere, ne nos tentarent, subuerteretur ordo diuinæ prouidentiae: ergo non est in Ecclesia talis potestas. Probatur minor. Quia diuina prouidentia inter alia ordinauit, ut per tentationes, maximè demonum, exerceremur ad pugnam, incitaremur ad victoriam, ut patet Tob. 12. Iacobi 1. & ex Patribus, & rationibus, quas attuli quæstione 83. explicans sextam petitionem orationis Dominicæ: ergo si esset collata potestas hominibus, ut per adiurationem omnino fugarent demonia, ne nos vnquam tentarent, ordo diuinæ prouidentiae, & facultas victoriæ adipiscenda tolleretur. Confirmatur. Quia potestas hæc ad demones fugandos maximè viguit in Apostolis; & tamen non poterant eos compellere, ne tentarent. Sæpè enim à Daemonibus tentati sunt, Luca 22. *Ecce Sathanas expetiuit vos, ut cribraueret sicut triticum.* Et Diuus Paulus aiebat se vexari ab Angelo Sathanæ: ergo neque modo in Ecclesia est talis potestas. Secundò. Non licet, neque est potestas compellendi demones ad id, quod à Deo non est petendum: sed non est petendum à Deo, ut nullis nos sinat tentationibus subiaceret, ut latè probaui supra quæstione 83. explicans illud orationis Dominicæ: *Et ne nos inducas in tentationem*: ergo nec licet demones ad idem adiurare. Idem dico de quocunque alio malo, quo sublato turbaretur ordo diuinæ prouidentiae: verbi gratia, non licet adiurare vnum, aut omnes demones, ut eant in abyssum, neque pro semper, neque ad tempus. Et iuxta hoc assertum intellige secundum proximè præcedens, & dissolues etiam primum argumentum factum initio dubitationis huius.

A Aduerte tamen, me non negare non deberi, aut non posse adiurari demones immittentes aliquot tentationes. Debent quidem, & possunt adiurari, si deprehenditur eas à demonibus immitti: sed quod assero est non posse, neque deberi adiurari, ut nunquam tentent: quia ex hoc peruerteretur ordo diuinæ prouidentiae: ex illo nequaquam: sed subuenitur calamitati huius, vel illius hominis.

B Ad secundum respondetur. Infirmi-
tates, & alia huiusmodi immissa à demonibus esse in duplici differentia: quædam, quæ pendent à præsentia, vel actuali influxu demonis vexantis: itaque eo fugato auferetur infirmitas, & redibit sanitas: quædam verò immissæ sunt à demonibus, sed non sanabuntur ijs fugatis, sed necesse erit eas curare medicamentis adhibitis, aut aliquibus demoniacis virtute effectis. Ad prioris generis infirmitates tollendas licet demones adiurare: quia adiuratio directè ordinatur ad demonem propullandum, quod autem sanitas exhibeatur infirmo naturali consequio dimanat. Ad secundi generis infirmitates tollendas non licet demones adiurare: quia id non valent efficere demones, nisi præstita aliqua opera, aut obsequio: quod non licet à demone petere: ut in argumento probatur. Sed de hoc fortasse fusior redibit sermo inferius.

C Habemus igitur, licere demones adiurare præcipiendo in Christi nomine, aut alicuius rei sacræ, ne hominibus mala inferant: modò ex tali repulsione malorum, non perturbetur ordo diuinæ prouidentiae.

D Sed quæ sint ista mala, quæ caeodæmon hominibus possit inferre: non erit ingratum lectori speciatim scire: ut agnoscat, ad quæ se extendat potestas præfata collata Ecclesiæ aduersus malignos spiritus. Quare

DISPUTATIO XI.

Versabitur in recensendis malis, ac arumnis, quas possunt, & solent demones hominibus inferre?

1 A L A hæc, ac nocumenta innumera sunt; reducam tamen ad certa genera, seu capita.

Iob. 1.

Primò. Possunt in bonis fortuna lædere, greges, & armenta perdendo, iugulatione, veneno, igne: sicut legitur Iob 1. messes comburendo, domos diruendo, & similia. Modus isthac faciendi perfacilis est, etiam hominibus, nedum potentissimis spiritibus. Possunt & alienæ famæ nocere multis modis: per os arripitorum, & assumpta figura innoxiorum comparere, in loco criminis. Sed obseruatum est hoc demoni nunquam Deum permisisse, nisi ad tempus breue; mox innocentiam iustorum propalaturus: quod legimus apud Diuum Hieronymum de Beato Syluano, & apud alios de alijs Sanctis à Dæmone diffamatis sumpta eorum figura: sed à Deo citò detectæ sunt thecnae inimici, & innocentibus sua fama est restituta.

Hieronym.

2

Possunt secundò corpus affligere varijs modis; verberando scilicet, vulnerando, plagas inferendo, morbos generando, affricato, vel sparso veneno, multisque alijs modis, multo potentius, quàm homines. Hæc enim omnia efficit per motum localem, vel applicando actiua passiuus: cum hostis iste omnium rerum efficacitates nouerit, & ea omnia possit corporibus admouere. Quintò & homines enecare valent: vt patet ex occisione facta à Deo erga primogenita Aegypti; quam fecisse ministerio demonum apparet Psalmo 77. quando enumerando plagas, & mortes Aegyptiorum dicitur esse facta per Angelos malos. *Misit in eos (inquit) iram indignationis suæ, &c. immisiones per Angelos malos*, id est, calamitates ab Angelis malis immisas: Deus enim istis pro carnificibus vitur, 3. Regum 22. Et confirmatur: nam Exodi 12. vbi noster interpres vocat illam occisionem, *Plagam disperdentem*, Hebraicè habetur, *Masbith. perdentem*, id est, Angelos perdentes, per synecdochem numeri: cui annuunt Hebræi: *Quæ in tenebris* (inquiunt) *immituntur mala*, rectè demandantur malignis spiritibus, quoniam ipsi sunt spiritus tenebrarum. Sed apertius de morte, quæ fit à demonibus, habetur Tobia cap. sexto: vbi narratur, demones suffocasse septem maritos Saræ, nurus postea Tobia.

Psalm. 77.

3. Reg. 22.

Exod. 12.

Tobia. 6.

3

D. Thom.

Tertiò. Possunt sensus exteriores, & interiores hominis immutare, vt ludificantur, ac decipiantur. Sic habet Diuus Thomas 1. parte, quæstione 111. artic. 3.

A & 4. de veritate, quæstione 1. articulo 3. & quæstione 12. articulo 8. de potentia, quæstione 6. art. 3. ad tertium, de malo, quæstione 16. articulo 1. ad 16. Ratio est: quia omnis natura corporea obedit naturæ spiritali per localem motum: ita Diuus Thomas 1. parte, quæstione 110. articulo 3. Sed demones substantiæ spirituales sunt; sensus verò exteriores, corporei, & materiales, id est facultates affixæ organis corporeis: ergo à dæmonibus immutari possunt per localem motum. De qua re copiosius infra in disputatione præambula ad quæstiones 95. & 96.

D. Thom.

B An verò possint nocere animabus, mouendo earum potentias, videlicet intellectum, & voluntatem, etiam renuentes, & eas decipere? agendum erit latius inferius in disputatione citata.

Hæc dicta sint de multiplicitate malorum, quæ demones hominibus possunt inferre: quibus nullis humanis remedijs potest occurrere, nullis pharmacis mederi, nullis hominum artibus auxilium præstari. Etenim non est potestas in terra, quæ comparetur ei (scilicet dæmoni:)

Iob 40.

Audiens quis, demones tam ingenti polere potestate, haud dubium cōtremiscet, & valde timebit tam potentes hostes, & percupidos perniciæ hominum. Quare meritò est vndecima dubitatio, An liberum sit dæmonibus, ea mala, quæ per vires naturæ suæ hominibus infligere possunt; de facto infligere? Si hoc enim verum est, vè mortalibus? An verò isthac eorum potestas ligata, & prohibita à Deo sit, & quomodo?

4

11. Dispu.

Et videtur vera prior pars dubitationis. Primò. Quia ordo diuinæ prouidentia expostulat vt res, maximè quæ libertate polent, finantur suis viribus vt, ac suis motibus gaudere: ergo diuinam prouidentiam decet sinere demones, vt suas vires exercent in nocendo hominibus, quos lædere summopere desiderat. Confirmatur. Quia Deus elementa finit agere secundum suam naturam, feras etiam, vt lupos, & leones, vt nocēant quantum placuerit: imò & homines; ergo & vsum suæ libertatis in malis inferendis liberum, & non ligatum reliquit dæmonibus. Ac proinde non nisi miraculosè prohibebuntur mala inferre: sicut aliquando accidit in feris, & hominibus. Secundò. Illud axioma commune Theologorum, dæmonum esse ligatam potestatem,

statem, ne mala hominibus inferant, quæ possent attentis suæ naturæ viribus. Vel facit hunc sensum, Dæmones non valere suas vires executioni mandare, nisi Deo concurrente, saltem ad materiale operis: & hoc non, quia id verificatur etiam in alijs rebus, quæ habent potestatem aliquid faciendi: quarum potestatem non dicimus ob id esse ligatam, sicut in dæmonibus. Vel sensus est, Deum prohibuisse, ut sine sui licentia, aut permissione nil moliantur mali aduersus homines: & hoc quidem peculiare est in dæmonibus. Sed sine sacræ Scripturæ testimonio, aut ratione vrgenti dicitur: & ut dicebamus in primo argumento, contra ordinem diuinæ prouidentię. Tertiò. Estò potentia dæmonum esset ligata isto posteriori modo: vnde possunt scire dæmones Deum aliquando hanc licentiam concessisse: esset enim necessarium, ut per se, vel per Angelos bonos id Deus dæmonibus reuelaret, quod videtur inconueniens.

In oppositum est. Nam quæ est inuidia, & odium dæmonum erga humanum genus: si sinerentur suis viribus uti, homines omnes necarent, & eorum bona disperderent. Marcion, & Manichæus, qui dæmonem esse Deum, & principem huius mundi dixerunt: negarent potentiam eius esse à Deo ligatam: imò neque Lutherus, qui super epistolam ad Galatas capite tertio, dicit, dæmonem in toto mundo regnare; & mox regnum istud quale sit, explicat his verbis: *Sumus autem nos omnes corporibus, & rebus subiecti diabolo, & hospites in mundo, cuius ipse princeps, & Deus est.* Vbi satis aperte in errorem Manichæi declinauit. Sed sit illi, & illis, talis Deus: nos autem veri Dei sumus famuli: diaboli autem hostes perpetui. Sed de refutatione Lutheri suo loco. Modò pro explanatione dubitationis propositæ præmittere oportet quædam indubitata. Primum est, potestatem diaboli, attentata sua natura; longè superare vires omnium hominum: ac proinde eadem attentata, possent homines omnes perdere, & eorum bona destruere, ut colligitur ex Iob 41. vbi ait, non esse potestatem, quæ comparetur ei in terra. Secundum est, dæmones quantum in se est, valde cupere totum genus humanum delere, ac cladibus afficere, propter odium, & inuidiam, quibus incessanter homines pro-

A sequuntur. Egregiè Diuus Petrus prima Canonica, cap. 5. *Aduersarius vester diabolus tanquam Leo rugiens circuit, quærens quem deuoret.* Et Paulus ad Ephesios 6. *Non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem: sed aduersus principes, & potestates tenebrarum harum.* Colluctatio hæc nihil aliud est, quàm odium, & inuidia hostilis: à qua prouenit, ut nos vsque ad internecionem destruere conentur: & facerent si à Deo permitterentur, ut statim dicemus: ex parte verò nostra nos eis colluctamus, eorum suasionibus dissentientes, opem diuinam aduersus fauos, & fortissimos hostes implorantes; qua muniti eos sæpè superamus. His positis

Dico primò. Naturalis potestas dæmonum à Deo ligata est, ut sine eius permisso, aut licentia nil mali inferant hominibus, aut eorum bonis. Hæc assertio est communis assensus Sanctorum, ac Theologorum: ita Diuus Augustinus libro 3. de Trinitate, capite 7. & 8. tomo 3. & libro 20. de ciuitate Dei, cap. 3. & 8. & libro 2. contra aduersarium legis, capite ultimo: *Sathanas (inquit) cum habeat semper cupiditatem nocendi, nocere cuique non potest, nisi ab Omnipotente acceperit potestatem.* Quid aliud? non solum in libro Iob, sed etiam magis in Euangelio declaratum est: vbi spiritus immundi, nec in porcos iverit, nisi hoc illis benignus ipse Saluator petentibus, quos certè in abyssum posset relegare, contederet. Rem necessariam docere nos volens: ut scilicet nouerimus, multo minus eos posse sua potestate nocere hominibus: qui nec pecoribus qualibuscunque potuerunt. Hæc eleganter Diuus Augustinus: & Diuus Gregorius libro secundo Moralium capite 11. vbi id colligit, & omnes Theologi ex capite 1. Iobi, ex capite 8. Lucæ, & libro 4. capite 12. Idem dicit Chrysostomus libro 3. de patientia Iob. En dæmones attentata sua facultate naturali, poterant Iobum affligere: & tamen non valebant sine Dei permisso, ac licentia: qui tunc dicitur ligare dæmones, quando non permittit eos facultate sua naturali abuti; tunc verò dicitur soluere: quando permittit, aut licentiam tribuit. Assertio idem tenetur à Magistro sententiarum in secundo, distinctione 7. & à Diuo Thoma 3. par. quæstio. 29. art. 1. ad tertium de potentia, quæstione 6. artic. 5. de malo. quæstio. 16. articulo 11. ad 11. Videte si placet

D d d 4 Abu-

1. Petr. c. 5.

Ephes. 6.

6

August.

Gregor.

Chrysost.

8

Mag. Sent.
D. Thom.

Iob. 41.

Abulen.
Maldon.

Abulensem super cap. 15. Matth. quaest. 66. & Maldonatum super cap. 22. Luc. circa illud: *Ecce Sathan expetiuit, ut cribraret, &c.* Deinde probatur ratione, quia alias si daemones permitterentur debacchari iuxta vires, odium, ac inuidiam suam erga genus hominum: iam dudum illud obruissent: ergo ad prouidentiam Dei pertinuit eorum saeuam, & ingentem potentiam ligare, ut nihil possent in homines sine Dei licentia, ac permissu. Egregie Cassianus collat. 7. c. 22. *Nemo (inquit) posset, non dicam inueniunt quos videmus in hac eremo constantissime commorari: sed neque perfectorum quidem: tantis taliumque hostium agminibus circumseptus in eremo singularis habitare: si in ipsis demonibus esset pro voluntate sua nocendi, vel accendendi facultas, atque libertas, &c.*

Cassianus.

7

D. Augus.

In quo autem consistat ligatio haec, & quid sit licentia, aut permissio Dei necessaria, ut ligati daemones laxentur: res difficilis visa est Diuo Augustino ubi supra, cap. 9. ubi ait: *Ex ineffabili Dei potentatu fit: ut quod possent mali Angeli, si permitterentur, ideo non possunt; quia non permittuntur. Nec enim occurrit alia ratio, cur non potuerint facere minutissimas muscas; qui ranas, serpentesque fecerunt: nisi quia maior adderat dominatio prohibendi per Spiritum sanctum. Quod etiam ipsi Magi confessi sunt dicentes, Digitus Dei est hic. Quid autem possunt per naturam, nec possint per prohibitionem, & quid per ipsius naturae suae conditionem facere non sinantur: homini explorare difficile est; imò verò impossibile, nisi per illud donum Dei, quod Apostolus commemorat dicens, Alij dijudicatio spirituum. Nouimus enim hominem posse ambulare; & nequaquam hoc posse, si non permittatur: volare autem non posse, etiam si permittatur. Sic & illi Angeli quaedam possunt facere, si permittantur ab Angelis potentioribus ex imperio Dei; quaedam verò non possunt, etiam si ab eis permittantur; quia ille non permittit, à quo est illis talis naturae modus: qui etiam per Angelos suos illa plerumque non permittit, quae concessit, ut possint. Haec Augustinus.*

8

Nos autem de modo ligaturae ipsius, & solutionis eius tentabimus aliquid dicere: & ideo dico secundò. Ligatio daemonum ne noceant, nisi ex permissione Dei, non solum consistit in prohibitione illis à Deo facta per iussionem moralem, aut praeceptum: sed in prohibitione physica. Prima pars probatur. Quia per pro-

A hibitionem praeceptiuam non aufertur potestas illis nocendi; alias non cecidissent per transgressionem diuini praecepti: sed de facto illis adempta est potestas nocendi, nisi praecedente Dei permissione, ut docui in prima assertione: ergo praefata religio daemonum non consistit in sola prohibitione morali per praecepta, aut per quid simile. Secunda pars probatur. Nam ea prohibitio est necessaria, quae inducat coactionem, & auferat usum potestatis: hanc autem debere esse physicam clarum est, cum non sufficiat moralis: ergo, &c.

B Sed pro declaratione huius prohibitionis physicae aduertendum, Deum operari posse per se ipsum immediate, aut mediate per ministerium Angelorum: per se ipsum, vel quia quando non vult, ut noceant daemones, subtrahit eis concursum suum necessarium, ut nocumenta inferant; vel quia efficienter impellit, & prohibet modis sibi notis, ne laedant, quem laedi Deus non vult. Et iste modus prohibendi facilis est, & planus absque ulla difficultate.

C Secundus modus prohibitionis considerari potest esse à Deo, mediante ministerio Angelorum; & est magis conformis sententiae Diui Augustini libro 3. de Trinitate, capite quarto, tomo tertio, dicentis: *Corpora quodam ordine reguntur, inferiora per superiora, & omnia per spiritualem creaturam, & spiritus malus per spiritum bonum.* Diuini Augustini sequuntur Doctores, praecipue Diuus Thomas prima parte, quaestione 108. articulo 6. & ex professo, quaestione 109. articulo 4. & Diuus Gregorius homilia 34. in Euangelia, inquit: *Potestates sunt Angeli, quorum diuini virtutes aduersae subiectae sunt. Et ita daemones dicuntur ligati, ne hominibus noceant; quantum possunt, & desiderant, quia ab Angelis, maxime custodibus arcentur; ne votis satisfaciant, nisi Deo permittente.* Sed quomodo prohibent Angeli daemonia? Quidam dicunt per impressionem actualem reprimendo, ad imitatio hominum prohibentium hostes per impulsione actualem, ne in aliquos irruant: & isto modo dicuntur Angeli ligare daemones. Sed hoc non potest stare: tum, quia esset constituere perpetuam, & actualem pugnam inter bonos & malos Angelos; sicut mali perpetuò ligati sunt nisi Deo permittente.

9

August.

D. Thom.

Gregor.

Hoc

Hoc autem videtur inconueniens; & falsum: tum quia sæpe sine vlla actuali impulsione inuigilant Angeli circa nostram custodiam: tum, quia quando Angeli sancti custodes assistent Deo in cœlis, non dicerentur ligatos habere malos Angelos, sed suæ permissos voluntati: etenim tunc nullam impressionem, aut repulsam actualem infligunt dæmonibus, nec possunt, cum sint extra sphaeram suæ actiuitatis: tum tertio, quia nunquā prohiberent, nisi iam iam erumpentibus malis Angelis: cum tamen certum sit, eos arcere; præueniendo ne irumpant: igitur existimo, cecidisse dæmones ligatos esse à bonis Angelis ne noceant hominibus, nisi Deo permittente: quia prohibentur ab Angelis ne noceant nisi ex eiusdem Dei permissu. Prohibent autem interdum abigendo, ne approprient hominibus nocendis, sine vllò actuali impulsu Angelis malis inflicto, sed sola mediante sua cura ac vigilantiā: interdum ipsis conantibus resistendo per actualem motum repressiuū dæmonibus infixum. Explicatur hoc à simili. Milites fortes ac prouidi nō solū prohibent hostes, ne capiant ciuitatem vi repellendo irruentes: verū & vigilānt, se sequē ostentant desuper murum, vt videntes inimici vigilantes custodes, terreantur, nec audeant cominus accedere, & hoc etiam arcere, & prohibere est. Non dissimiliter Angeli boni dicuntur arcere dæmones, ne hominibus noceant: interdum vi repellendo irruentes dæmones, instar militū dei scientium de murorum cacumine inimicos conantes ascendere: interdum vigilantes, & circumdantes clientes suos; ac parati vi repellere hostes, si appropinquent: & hoc etiam arcere est, quia videntes dæmones paratam custodiam non audent mortales impetere: scientes à sanctis Angelis vi illata esse fugandos, si mala conentur inferre. Consistit igitur prohibitio & ligatio dæmonum, vel saltem nascitur ex assistentia Angelorum, ac firma custodia erga homines ad modum explicatum, quod innuit Sathanas Iob i. dicēs: *Non ne tu vallasti eū: protectionē Angelorū insinuās, vt quidam dicunt, qua Angeli prohibent dæmones, ne noceant hominibus. Sicut illud Matth. 21. Et sepe circumdedit ei;* id est Angelorum custodiā: Ita Interlinealis.

Sed his nostris dictis occurrit ex aduerso historia Tobiae, cap. 8. Vbi narratur Raphaelē Angelum apprehēdisse dæmonem Asmodæum, ac religasse in deserto su-

perioris Aegypti. Quæ religatio nequiuu fieri modis praefatis non per actualem impressionem; & detentionem: quia licet in apprehendendo dæmonem; potuit inueniri, sed tamen in detentione per multos dies Raphaelē absente, & conuersante cum Tobia, reperiri non potuit, nec etiam per custodiam Tobiae: quia hæc impertinens fuit ad religionem in deserto Aegypti, cum fuerit detentio, ne à deserto egrederetur.

Respondetur. Dæmon Asmodæus ligatus fuit ab Angelo Raphaelē, non solum quia non sinebatur noxam Tobiae; & coniungi inferre: isto enim modo toto decursu temporis, quo apud eos, & cum eis morabatur Angelus bonus, Asmodæus, & alij dæmones ab Angelis ligati erant modis à me explanatis, sed etiam dicebatur religatus in superiori Aegypti deserto: quia ei loco affixus, vt illinc se se mouere, alioque quopiā euagari nō posset: at alligatio hæc peculiaris est, pertinens ad peculiarem Dei prouidentiam: nos verò loquuti sumus de alligatione dæmonum pertinente ad communē Dei prouidentiam, qua non sinuntur dæmones ledere homines, nisi Deo permittente. Quod si cupis scire, quomodo illa alligatio potuit fieri per Angelum Raphaelē: nil certò de eo, quod factum est definire possumus: probabiliter tamē dicimus, id potuisse fieri per imperium Raphaelis præcipientis dæmoni illic non discedere: nisi licentia præmissa; & quamuis dæmon solo imperio Angeli, imò & Dei, salua suæ naturæ libertate non compelleretur, tamē sicut imperio hominum affigitur virtus diuina, vt dæmones recedant, exeant, &c. de quo latius infra, ita virtute diuina credimus Raphaelē imperasse Asmodæo, vt non recederet à deserto superioris Aegypti, qua virtute diuina ligabatur ac detinebatur, ne discederet ante licentiam habitam à Deo, vel Angelo. De huiusmodi ligatione per imperium videtur loquutus Augustinus li.

de diuinatione dæmonum, cap. 7. *Fugantur* (inquit) *dæmones, vel etiam iussis superioribus colligati abstrahuntur, & alienantur à locis suis, vt de rebus, quibus dominabantur, in quibusq; colebantur, fiat voluntas Dei. Ni si fortasse quis dixerit virtute diuina aptatum esse corpus ab Angelo, quo inclusus & alligatus Asmodæus non potuit illud à se excutere. Isto modo dicitur esse ligatus igne infernali: sed hæc alligatio, vt dixi, peculiaris est, sicut & illa, de qua sit mentio*

Iob. i.

Matth. 21.

Interlinea.

10

Tob. 8.

Augusti.

Matth. 12. Matth. 12. Marc. 3. & Apocalyp. 20. Me-
Marc. 3. mento tamē, ac præ oculis habeto semper
Apoca. 20. hanc ligationem dæmoniorum per meta-
 phoram ad ligationem corporalem intel-
 ligendam esse. Similiter & modi quibus di-
 ximus ligari, metaphoricè vincula, ruden-
2. Petri. 2. tes, & catenæ nuncupatur. Sic enim 2. Pe-
 tri 2. legimus: *Deus Angelis peccantibus nō*
Iudas in *pepercit, sed rudētibz inferni detractos in tar-*
Canon. *tarum tradit cruciandos.* Et Iudas in sua Ca-
Apoca. 20. nonica: *Angelos, qui non seruauerunt suum*
Andreas. *principatum vinculis æternis sub caligine re-*
seruauit. Apocalyp. 20. *Angelus, vt serpen-*
tem antiquum in abyſſo ligaret: habebat cate-
nam magnam in manu ſua. Vbi Andreas: *Ca-*
tenam (inquit) *ad noſtram intelligentiam vo-*
cabit operationem, quæ Sathanæ malitiam
coercet.

Habemus igitur, dæmonum potentiam
 eſſe ligatam à Deo, ne hominibus noceāt,
 niſi ipſo permittente; & quomodo illud li-
 gamen apponatur. Non minor difficultas
 ſuboritur, in quo conſiſtat Dei permiſſio,
 aut licentia collata dæmonibus, vt noceant
 quando Deus id diſponit, aut ſinit fieri? &
 vnde, aut quomodo dæmones, qui ſe liga-
 tos eſſe ſciunt, agnoſcant ſolui, aut permit-
 ti nocere?

12

Aliquis fortasſe poterit dicere, dæmo-
 nes à Deo licentiam petere, & Deo conce-
 dente mala infligi, quod ſi abnuat petiti-
 oni, deſiſtit à nocendi conamine. Ita videtur
Iob. 1. & 2. colligi ex hiſtoria Iobi, primo & ſecundo
 capite. Vbi dæmon petijt à Deo licentiam
 vexandi Iobum, petijt, inquam, petitione
 intelligibili, qualis eſſe ſolet Angeli ad
Matth. 8. Deum: de quo 1. p. q. 107. art. 3. & obtinuit:
 & Matth. 8. viſibili voce petijt dæmonio-
 rum legio à Chriſto licentiam intrandi in
 porcos, quam Dominus conceſſit: & Luc.
Luce. 22. 22. ait Chriſtus ad Petrum: *Simon ecce Sa-*
thanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triti-
cum: id eſt poſtulauit vos: ita legūt quidam.
 Fateor tamen, aliquando ita accidiſſe, mā-
 ximè quando noxa inferenda à dæmone
 eſt vehementer concupita, vt in hiſtorijs
 allatis: ſed cū innumera mala, & innu-
 meris diaboli inferant, non videtur proba-
 bile ſecundū ordinem communis prouid-
 entiæ tot licentias à Deo petere, totque
 conceſſiones datas fuiſſe, ac multo plures
 negatas.

13

Alij reſpuētes tot licētias à dæmonibus
 petitas, dicunt ob id Deū permittere, aut li-
 centiā dare nocēdi: quia innuit illis, cui no-
 cere debeant: nō quidē voce exprimendo,

A ſed interius intelligibiliter indicando. Et
 conātur probare ex teſtimonio Iobi cita-
 to. *Ecce* (inquit Deus dæmoni) *vnuerſa,*
quæ habet, in manua tua ſunt: id eſt do tibi
 poteſtatem affligendi eum. Modus dicen-
 di non omninō improbabilis. Contra quē
 tamen argumentor: quia vel illud innuere
 Dei pertinet ad reuelationem, factam dæ-
 monibus, vel ad præceptum: vtrumque ali-
 quando accidiſſe non inficior: nam plagas
 AEgypto inflictas dæmones intuliſſe Deo
 reuelante, & iubente ait Dauid Pſalm. 77.

Pſal. 77.

B Exod. 12. vbi nos legimus: *Plagam diſper-*
dentem: habent Hebræi, *Angelum perdentē,*
 id eſt Angelos perdētes per ſynecdochem
 numeri: in licentia verò data Sathanæ vt
 Iobum affligeret, neutiquam eſſe ponēdū
 præceptum, affirmat D. Thom. ibidem, ſed
 poteſtatem traditam. Cæterum quidquid
 ſit de licentia data diabolo ad nocendum
 ſanctiſſimo Iob: exiſtimo tamen ſecūdum
 ordinem communis prouidentie, vt dæ-
 mones licentiam obtineant à Deo, aut per-
 mittantur hominibus nocere: non eſſe ne-
 ceſſarium præceptum, aut reuelationem
 Dei, per quam innuat ſibi non diſplicere,
 vt his aut illis noceatur. Et de præcepto pa-
 tet: quia præcepta Dei communiter dan-
 tur ab eo bonis ſpiritibus, vt pote qui ha-
 bent rectam voluntatem ac conformem di-
 uinæ, ac proinde ei in omnibus obediunt;
 mali verò nequaquam communiter regū-
 tur præceptis, ſed coactione. Secundò, quia
 ſi imperio Dei nocerent: ergo non ex per-
 miſſione. Cōmuniter autem dicitur à Sā-
 ctis citatis eos affligere homines ex per-
 miſſione diuina: quia ſinuntur ex exercere
 & vires, & prauam voluntatem erga homi-
 nes. Quod verò licentiam tribuat reuelan-
 do cui velit Deus nocere: non videtur ve-
 roſimile: tum quia eſſet quodāmodo præ-
 cipere noxam: tum quia dæmones tot reue-
 lationibus à Deo illuminari non videtur
 congruum.

Exod. 12.

D. Tho.

D

Quare ſub correptione doctiorum reor,
 totidem modis Deum largiri, aut permitte-
 re dæmonibus nocere hominibus: quot di-
 ximus eos impediri, ne noceant. Nam ſi-
 cut eos ligari conſiſtit in prohibitione, ſic
 ſolui conſiſtit in ablatione prohibitionis.
 Et ſicut meditati ſumus eos prohiberi poſ-
 ſe, vel à Deo immediatè, vel mediante mi-
 niſterio Angelorum: ſic & ablatio prohi-
 bitionis (quæ eſt permiſſio) ſit duobus mo-
 dis, vel à Deo immediatè, vel mediante mi-
 niſte-

14

nisterio Angelorum. A Deo immediate: quia illos nō prohibet actuali impulsu, vel quia illis non denegat concursus requisitum ad operandum, & hoc facile est damonibus cognoscere: sicut cuius facile est agnoscere habeat ne manus solutas ad operandum. At verò ministerio Angelorum conceditur licentia hæc, aut permissio nocendi, vel quando damones ab Angelis nō patiuntur actualem repulsam, aut impressionem prohibitivam, vel quando Angeli boni Deo reuelante deferunt clientes suos vexandos à damonibus. Sed unde sciunt damones, quod deferuntur homines ab Angelis custodibus, vt possint affligi? Dicit quispiam, quia Angeli custodes id reuelant malis, putà dicētes, ecce istum; in eum potestis sæuire. Hoc non stat: tūm quia tot reuelationibus damones imbui non est cōgruum: tūm quia id videtur alienum à pietate Angelorum custodum, quasi digito ostendere, & sapissimè tradere suos clientes vexandos. Quod si dicas, quia Angeli custodes non sunt assistentes hominibus aliquibus, & hoc benè vident damones. Contrà, quia benè sciunt damones quandoq; Angelos custodes absentes esse in cœlo, vel aliquo loco valde distanti, & licet tunc deferant homines loco, non tamen quantum ad effectum custodiæ: quia etiam cum sunt in cœlo, cognoscunt quid circa hominem agatur: & Deo reuelante, si clientes impugnantur à Damonibus, statim aduolant ad eos tuendos, nec indigent mora temporis, vt adsint, sed statim adesse possunt, vt adnotauit D. Thom. 1. p. q. 113. ar. 3. Item tertio: quia Angeli custodes nunquam totaliter deferunt homines, vt affirmat D. Thom. loco proximè citato. Item quarto: quia ex desertione præfata quamuis fortasse possit cognosci diuina permissio nocendi inferendi: non tamen sit necessarium eam præfigere. Sapius enim permittuntur mala inferre certis limitibus, vt patet in potestate tradita damoni ad affligendum Iobum. Probatur illatio: quia si Angeli custodes assistent, damones nocere non possunt: si deferunt, poterunt pro sua impia voluntate, quæ nullo minori malo, quàm internectione satiabitur.

Aduertendum, damones quamuis sciant se à Deo ligatos ac prohibitos ne hominibus noceant, nisi Deo permittente: tamen non ob id animo linquunt, aut desistunt à captanda occasione nocendi: quærentes

vt trum ab Angelis custodibus deferantur, hoc enim accipiunt pro signo permissio- nis, aut licentiæ datæ. Hoc egregie docuit D. Petrus dicens: *Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quē deuoret*: & Iob. 1. & 2. *Circuini terram, perambulauit eam*; nimirum quærens cui nocere posset: & Matth. 22. *Ambulat per loca arida & inaquosa quærens requiem*: id est cui noceat, quia afflictio hominum requies est damonum.

Dum autem sic æstu inuidiæ ac liuoris agitati percurrunt, callidè obseruantes quem lædant; quos vident ab Angelis custodibus diligenter custoditos, nec aggredi audent, ne eorum reddatur conatus irritus & inanis, & quia fortè à longè ab Angelis custodibus arcantur. Si autem dubitant de diligenti custodia, aut coniecturaliter censent eos remissius custodiri, tentant audacter mala inferre. Quod si repelluntur, certò sciunt non esse sibi nocendi concessam facultatem, sin minus certò agnoscunt sibi cōcessam, eaq; abutuntur. Itaque ex eo quod non repelluntur ab Angelis custodibus, aut alijs bonis Angelis, agnoscunt sibi esse permissam nocendi potestatem.

Ad obiectiones oppositas. Ad primam concedimus illatum, ad secundam respondetur, quando vident Angelos non assistentes, tentant malum infligere, quod si non patiantur repulsam, inde colligunt sibi cōcessam lædendi potestatem. Ad tertiam respondeo, D. Thom. esse intelligendum toto tempore, quo aliquis à Deo non deserit: nam quandoque totaliter Deus deserit, vt septē viros Sare, quos damō occidit, & tunc etiam Angelus deserit. Ad quartā: Angeli boni benè sciunt Deo reuelante in quanta mensura permittatur damones nocere, & si damon amplius procedere vult, repellitur à bonis Angelis.

Demum aduertendum, Angelos malos esse in tanto numero, adeoq; sollicitos cōtra homines, vt statim atque aliquis ab Angelis bonis deseritur: ipsum inuadant; atq; malo permissio afficiant: nam si aliquid modicum temporis intercederet, in quo homo ab Angelo defereretur, & non à damone inuaderetur diuinæ providentiæ ordo turbaretur, quæ ad hoc vult: Angelum deferere hominē, vt à damonē inuadatur: sunt autem in aere isto tot damones cōmorantes, vt atomorum superent multitudinem: nec illis hæc tam sollicita occupatio fastidiosa est, quia nimis desiderant hominibus

D. Petrus.

Iob. 1. & 2

Matt. 12.

16

D. Tho.

15

nibus nocere: neq; laboriosa, quia infatigabilis naturæ sunt.

17

Superest ad argumenta in initio facta respondere. Ad primum respondetur. Absolute loquendo, & in communi ad providentiam diuinam spectat sinere res operari iuxta naturas suas: at attentis quibusdam circumstantijs, & aliquo supposito, ad eandem providentiam spectat, vt prohibeantur, v. g. attenta gravitate aquarum, & superiori earum loco, inundarent certe terram: sed quia homo erat futurus eius habitator, ad providentiam Dei pertinuit, vt aquæ maris prohiberetur à Deo dicente: *In litore confringes fluctus tuos*. Sic absolute concessum est etiam dæmonibus, vt liberè exercerent vires suas: sed supposito eorum casu, & odio vehementi, quo aduersus homines flagrant, ne interiret totum humanum genus, ad Dei providentiam pertinuit dæmoniorum potestatem cohibere, ne noceant hominibus pro suo arbitratu, sed tantum Deo permittente ferè semper, vel propter sui gloriam, vel propter hominum utilitatem. Quo fit vt dæmonū nocumētis non solum mali, verum & boni quandoq; subijciantur, propter Dei gloriam quidem: quia in hac Dei providentia multa Dei attributa à longè lucent, suauitas in gubernando, eo quod cum hominibus ac dæmonibus liberum arbitrium dederit: violentum videretur semper impedire quod possunt naturaliter dæmones, & summo opere desiderat: ideo finit aliquando eos id perficere. Clementia autem in genus humanum manifestatur: quia si dæmones permitterentur in homines grassari, actum esset de humano genere, vt nuper dicebamus. Iustitia etiam Dei elucet: quia sæpe propter vindictam scelerum dæmones carnifices, & tortores promptissimos ad eam exequendam elegit Deus, hominum verò utilitas ex hac dæmonum tortura non parua, neq; vna sola enascitur, patientia exercetur, virtus probatur, humilitas acquiritur, ad omne virtutis genus exercendum occasio datur. Ad secundum, & tertium facilis est solutio ex dictis.

Dico tertio. Nō solum Angeli boni dæmones coercere ac ligare possunt: verum & dæmones superioris ordinis, qui fortiores sunt alios inferioris, qui nō sunt ita fortes. Hoc assertum clarum est similitudine sumpta inter homines fortiores, & imbecilliores. Hac arte vtitur sceleratissimi Magi, qui certa quadam societate, ac conuentione inita cū dæmonibus, implorato auxilio

A fortiorum dæmonum, alios imbecilliores annulis includere, certisq; operibus & locis alligare solent. Palladius c. 20. plurimos ac ferocissimos dæmones in lamna & Mābra sepulchro per magiam alligatos refert: sed de hoc nos latius, interim videndus est Victorius de magia.

Palladius.

Victorius.

B Dico quarto. Non solum ab Angelis bonis, & malis possunt dæmones ligari, ac prohiberi ne noceant: verum etiam ab hominibus mediante potestate illis à Deo collata, cuius naturam ex professio in hac Diuina Thom. quæst. rimamur. Hoc assertum patet ex testimonijs sæpe citatis, vbi à Deo & Christo Domino potestas hæc collata est. Sed age in eius explicationem ulterius progrediamur.

DE CAUSA EFFICIENTE huius potestatis, seu creationis dæmonum.

ADNOTATIO.

C Curide causa efficiēte ad fugandos dæmones, ne hominib; molestias ingerat, diuidere causam effectricē necesse est, in causam principalē, & instrumentale. Principalis quidē causa Deus est, cuius imperio subdita est omnis creatura etiā dæmones: *Columnæ cæli*, inquit Iob 26. *cōtremiscent & pauēt ad vultū eius. Spiritus ei; ornauit cælos, & obstetricatē manu eius eductus est coluber tortuosus*; id est diabolus. Et quāuis opera Dei ad extra sint tribus personis cōuenientia, tamē quia filius Dei factus caro, erat profligaturus potētiam diaboli, qui tyrannide occupauerat orbē, huic exitiali hosti fugando, & ab hominibus eijciendo egregiā, & frequentē nauauit operā in terris degēs: & ideo ipsi vt causæ principali dæmonū pulsione attribuiamus: qui dese, Mat. 28. ait: *Data est potestas mihi in cælo, & in terra*: & de eodē Apocal. 20. Ioannes ait: *Habet clauem abyssi & catenā magnā in manu sua, & apprehendere potest draconē serpentē antiquum, eumq; ligare, & mittere in abyssum, & claudere, atque signare*. Quæ verba satis exprimūt Christū Dominū suā virtute diuina causam esse efficiētem principalem omnium dæmonum pellendorū. Post Christū verò nō inuenio alias causas efficientes principales nisi Angelos, siue bonos, siue malos: nequā verò

I

Iob. 26.

Matth. 28.

Apoca. 20.

verò spiritus, si superioris ordinis sint, ac ex consequenti robustiorum virium, pellere possunt daemones inferioris ordinis: quia infirmiores sunt, & sæpe (vt iam vidimus) expellunt: at verò Angeli boni, siue sint impares naturalibus viribus, siue pares, siue sint superioris ordinis, siue inferioris, supra malos spiritus potestatem habent, possuntque ab hominibus molestandis abigere, imò & torquere. De spiritibus bonis, qui ordinis superioris sunt, certa res est: quia viribus naturalibus potentiores sunt. Talem censeo fuisse Raphaelem Angelum, qui daemonem Asmodæum à Tobia, & Sara coniugibus abegit, ac in deserto Aegypti ligauit, ne eis noceret sicut ceteris ipsi sponis Saræ, Tobia 8. Quod verò Angelus bonus ordinis inferioris potestatem habeat arcendi, & subiugandi spiritum malum, etiam si superioris ordinis sit: asserit Augustinus, lib. 3. de Trinitate cap. 4. *Spiritus vitæ desertor, atque peccator* (ait Aug.) *regitur per spiritum vitæ rationalem, primum, & iustum.* Et D. Gregorius homilia. 34. in Euangelia docet, virtutes aduersas (ideest daemones) subiectas esse Angelis, qui potestates dicuntur. His adiungitur D. Tho. 1. p. q. 109. art. 4. Ratio huius est: quia propter peccata daemoniorum ea subiecit Deus omnibus bonis spiritibus, vel quia vires eorum elanguerunt, vel (quod certius est) quia virtute diuina communicata potestatem supra cacodaemones acceperunt. Verum tamen quando eam potestatem exercent supra daemones ordinis superioris: non concurrunt inferiores spiritus boni vt causæ principales, sed vt instrumentariae, mediante virtute à Deo communicata. Et idē dicendum est de hominibus, qui cum imbecilliores viribus sunt, quam minimus daemonum; in eis abigendis nequaquam concurrere possunt vt causæ efficientes principales, sed tantum vt instrumentales Dei, & Christi, virtute scilicet diuina hominibus communicata. Bene hoc agnouit Beatus Bernardus: dum enim arroganter spiritus nequam, qui arripuerat quendam, ipsi insultaret, quod *nec Syrus* (Sanctum Syrum intellige, ad cuius reliquias obsessum miserat) *nec Bernardulus* (sic per contemptum sanctum virum nominabat) ipsum à suo domicilio esset pulsus: *non te* (respondit Bernardus) *Syrus eijciat, non Bernardus, sed Dominus noster Iesus Christus.* Et Diuus Petrus, & Ioannes Actorum 3. cum sanassent quendam claudum ab utero matris, ne

A ipsi, vt causis principalibus sanitas ea tribueretur, sed tantum vt instrumentalibus, quibus Christus suam virtutem communicauit dixerunt: *Viri Israël ita quid miramini in hoc? aut nos quid intuemini? quasi nostra virtute, aut potestate fecerimus hunc ambulare, &c.* Idem possemus & nos dicere, quando eieimus daemones, adscribentes eiectionem vt causæ principali Christo Domino, & nobis vt instrumentarijs: qui virtute accepta à Christo id opus nostris viribus impar perficimus. Communicauitque hanc potestatem hominibus, vt ipsi, licet natura imbecilliores, possent tanquam causæ instrumentales daemones fugare, imò & profligare, ne hominibus molesti sint, & non sine operationibus humanis (quas esse necessarias vt instrumenta humana operentur) schola Sancti Thomæ affirmat.

B Quare meritò disputabitur, quibus actibus, quibusve medijs Christus Dominus suam virtutem communicauerit, vt his adhibitis homines abigant daemones, ne hominibus molesta sint. Secundò, istorum mediolorum virtutem, ac efficaciam tuebimur aduersus calumniantes Hæreticos. Tertio, docebimus modum concurrendi horum mediolorum ad daemonum pulsionem. Quarto, an semper media isthæc efficacia sint ad hostes communes hos propulsandos. Ac demum, an aliquibus sensibilibus vis naturalis insit ad cogendos daemones, ne hominibus molesti sint? Igitur sit

DISPUTATIO XII.

De numero mediolorum, quibus licet & proficue vti possint fideles ad fugandos daemones.

D **I**N primis de exorcismis, quibus exercetur potestas abigendi daemones collata à Christo, de quatories egimus.

Exorcismus Græcè, *adiuratio* Latine dicitur. Quid autē sit adiurare daemones, superius docuimus: est namque daemonibus imperare per obtestationem alicuius rei factæ, ne hominibus mala inferant.

Dubitatur tamen: an de essentia adiurationis sit imperium confirmare per aliquid diuinum? & quod sit illud?

Et videtur vera pars affirmatiua. Primo quia Marci ultimo, vbi potestas abigendi daemones renouata est, & traditus modus

ea vtendi, dicit Christus Dominus: *In nomine meo daemones eijcient.* Ecce adiuratio necessario debet fieri per inuocationem alicuius diuini, imò necessario per inuocationem nominis Iesu. Confirmatur: quia isto modo adiurandi vsi sunt Apostoli, & Pa-

Lucæ. 10.

tres eorum coactanei. Legitur namq; Luc. 10. Apostolos missos à Christo ad prædicandum cum gaudio reuertentes dixisse: *Domine in nomine tuo etiam daemones subijciuntur nobis.* Ad quorum imitationem quidam Iudæi daemones pellebant in nomine Iesu, vt videre licet Lucæ. 9. & D. Paulus Acto.

Acto. 16.

16. eijciens spiritum immundū à puella ait: *Præcipio tibi in nomine Iesu discedere ab ea.*

Act. 19.

Et Actuum 19. quidam Iudæi leguntur adiurasse daemones per nomen Iesu, quē Paulus prædicabat, nimirum, quia videbāt Paulum eodem nomine vtī in daemonibus pel-

Iustinus.

lendis: & Iustinus coactaneus Apostolorū: *Nominis Iesu (inquit) potentiam daemones tremunt, & reformidant, & hodie quoque illi per nomen Iesu adiurati nobis parent.* Secundo.

D. Tho.

Adiuratio daemonū est actus Religionis, & sub hac ratione de adiuratione disserit D. Thom. in art. 2. huius quaestionis: at nisi fiat per obtestationem alicuius rei sacrae non est actus Religionis & cultus: quia solum imperium non est actus Religionis: ergo necessario debet fieri per aliquā rem sacram.

In oppositum est: nam in locis citatis in prima disputatione, absoluta potestas confertur hominibus calcandi daemones, ac eijciendi: ergo non est cur limitetur, & necessario debeat fieri per obtestationem alicuius rei sacrae. Secundo. Multi viri sanctitate insignes solo imperio daemones fugarunt.

Metaphr.

Id effecit Parthenius, vt ait Metaphrastes septima Februarij. Idem de Remigio refert Hincmarus in vita Remigij, & de sancta Anatholia ait Surius tom. 4. primò afflasse daemoniacum, & ad daemonē conuersa ait: *Exi ab homine, & statim discessit.*

Hincmarus Surius.

S

Ad dubitationē dico primò. Modus adiurandi daemones, vsitatus tempore primitiue Ecclesiæ per inuocationem nominis Christi perficiebatur. Cuius nominis? nam Christus multis nominibus vocatur in sacris Literis; Prophetarū cuiusuis inuocatio fat erat: sed Apostoli nomine Iesu utebantur, quod vocatum est ei ab Angelo priusquam in vtero conciperetur. Hoc dictum probatur primò argumento pro affirmatiua parte, & eius confirmatione.

Dico secundò. Adiuratio quæ Religionis

A actus est, & efficax ad daemones pellēdos, debet necessario fieri per obtestationē alicuius rei sacrae; non est tamen necessarium quod fiat per nominis Iesu inuocationem. Prima pars probatur argumento secundo pro parte affirmatiua. Secunda verò probatur argumento secundo facto in oppositū pro parte negatiua. Et præterea: quia in lege veteri adiuratio sæpe fiebat per nomen Dei tetragrammaton, vt retulimus ex Epiphanio, & etiam in lege gratiæ adiurationes factas esse per Crucem, & per alia sacra legimus.

B Dico tertio. Adiuratio daemonū efficax ad abigendos daemones, bene potest fieri per solum imperium, nulla præcedere oratione, aut obtestatione rei sacrae. Probatur argumento primo, & secundo in oppositū pro parte negatiua.

Ad primū pro parte affirmatiua, quatenus militat contra tertium assertum, respōdetur, in sacris Literis, quando aliquid dicitur, aut iubetur fieri in nomine Christi, nō in vna & eadem significatione phrasis loquendi intelligenda est. Ioann. 14. dicitur: *Quodcūque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam.* In nomine meo, id est meis meritis confisi: & ibidem: *Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo: id est mea autoritate:* & Ioan. 10. *Opera quæ ego facio in nomine Patris mei: Id est in virtute Patris mei:* at Marci vltimo. quamuis fortasse possent accommodari præfatæ acceptiones, tamen in nomine Christi esse daemones eijcienda sensus est, id est in virtute, & efficacia accepta à Christo. Quod cōtingit siue expresse adiuratores inuocent Christi nomen, siue rem quamlibet sacram, siue nudè impereant daemonibus exitum: totum id, quidquid sit, virtute accepta à Christo fit. Quod non obscure indicatur in testimonio allato in annotatione ex Actorum 3. Ad confirmationem respondetur, eum modum adiurandi per nomen Iesu præstantiorem putamus, licet expressa inuocatione eius nominis non sit necessaria ad saluandum substantiam adiurationis.

C Quodcūque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam. In nomine meo, id est meis meritis confisi: & ibidem: Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo: id est mea autoritate: & Ioan. 10. Opera quæ ego facio in nomine Patris mei: Id est in virtute Patris mei: at Marci vltimo. quamuis fortasse possent accommodari præfatæ acceptiones, tamen in nomine Christi esse daemones eijcienda sensus est, id est in virtute, & efficacia accepta à Christo. Quod cōtingit siue expresse adiuratores inuocent Christi nomen, siue rem quamlibet sacram, siue nudè impereant daemonibus exitum: totum id, quidquid sit, virtute accepta à Christo fit. Quod non obscure indicatur in testimonio allato in annotatione ex Actorum 3. Ad confirmationem respondetur, eum modum adiurandi per nomen Iesu præstantiorem putamus, licet expressa inuocatione eius nominis non sit necessaria ad saluandum substantiam adiurationis.

D Ad secundum respondetur, concedendo actus imperandi daemones, nisi fiat explicitè, aut implicite per obtestationem alicuius rei sacrae non esse Religionis actum, neque esse propriè adiurationem; esse tamē opus miraculosum pertinens ad gratiam gratis datam eiectionem daemonum, promissam à Christo Domino in multis locis citatis in prima disputatione.

Exorcismorum duo sunt genera: quidā breuis, nimirum constans uada; ac simplici adiuratione, v.g. *Præcipio tibi dæmōn per Iesu nomen, vt ex eas ab homine hoc.* Vel alia simili formula imperādi dæmōnibus. Quidam verō amplior, plures res & verba cōplectens, nempe orationes, Euangeliorū recitationes, sacrarum vestiū, reliquiarū, Crucis, ac imaginum vsum: & præcipue verba imperatiua, quibus dæmones specialius coguntur, vt videre licebit in ritualibus, quibus Romana Ecclesia vtiur.

7

Prioris generis exorcismo vsi sunt Apostoli, & Patres primitiue Ecclesiæ, maxime per inuocationē nominis Iesu, vt diximus. Et eandem vsurparunt fœlici euentu alij insignis sanctitatis viri, ac fœminæ. De Theodoro Archimādita refert Gregori⁹ in eius vita apud Surium to. 2. multos dæmoniacos inuocatione nominis Iesu liberasse. Idem de Arsatio dicit Sozomenus 4. li. historia ca. 15. & de D. Antonio Athanasius in eius vita: & sanctus Dominicus dū concionaretur quædā dæmoniaca clamoribus Ecclesiā replens auditores conturubabat: at sanctus Pater in nomine Iesu Christi factō Crucis signo spiritui præcepit exire ab obsessa, & statim discessit: ita cap. 9. lib. 2. vitæ ipsius.

Surius.

Sozomen.
Athanasius.

At verō post tempora primitiue Ecclesiæ, amplior exorcismorū forma cœpit introduci. Vbere illa & copiosa gratia eijsedi dæmonia in exorcistis languente; ac proinde egressu dæmoniorū nō ita facile existēte: Ecclesia (quæ omni tempore ab Spiritu sancto gubernatur) ordinauit quosdā exorcismos ampliores, & extēsiore, qui essent veluti epilogus omniū mediōrū, quibus dæmones fugari solēt: orationis scilicet, ac ieiunij, Crucis, reliquiarū, ac rerū sacrarū vsus, vt multis adhibitis machinis exitialis hostis cedere loco cogeretur: & istorū exorcismorū ampliorū vsum, solis exorcistis delegauit, propter rationes à me adductas disputatione 5. quorum exorcismorū formulæ videndæ sunt in rituali Romano.

8

De successu fœlici vtrorūq; exorcismorū multa narrarūt maiores nōstri, à quibus superfedeo ne morosus fiā. Sed quid acciderit S. Hilarioni referre non grauabor ipsis D. Hieron. verbis in vita Hylarionis. *Marsitas* (inquit Hierony.) *fortissimus iuuenis de territorio Hierosolymæ tantū valebat viribus, vt quindecim frumētū modios diu longeq; portaret, & hanc haberet palmā fortitudinis suæ si asinos vinceret: hic afflictus pessimo dæ*

Hierony.

A mone nō catenas, non cōpedes, nō claustra ostiorū integra patiebatur. Multorū nasum, & aures morsib⁹ amputauerat, horū pedes, illorū gulā fregerat: tantūq; sui terrore omnibus incusserat, vt oneratus catenis, funibus, in diuersa nitētū, quasi ferocissimus taurus ad monasteriū Hilarionis Eremitæ pertraheretur, quē postquā fratres videre perterriti (erat enim miræ magnitudinis) indicauerunt Patri. Ille sicut sedebat insit eū ad se pertrahi, & dimitti, solutoq; *Inclina* (ait) *caput, & veni.* Tremere ille, & cernicē flectere, neque aspicere cōtra ausus, omniq; ferocitate depōsita, pedes cæperit sedentis labere adiuratus: itaque dæmō, & tortus, qui iuuenē possederat, septima die egressus est. Hæc Hierony. in vita Hilarionis.

B

Sed numquid solis exorcismis fugantur dæmones? Soli exorcismi directē ad nostram disputationem pertinent, qui disputamus de potestate abigendi dæmones per adiurationē. Sed sunt etiā multa alia media, quibus orthodoxi prospero euētū vtūtur, videlicet oratio, reliquiæ, Crux, ac res cōsecratæ. De his singulis dicamus.

Oratio.

A Dfugādos dæmones orationē plurimū valere palā est ex impetratiua facultate, qua pollet, si legitimis circūstantijs vestiatur. De quo late diximus supra in q. 83. ar. 15. tū etiā exēplis (quæ plurima sunt) eorū qui orationū auxilio à dæmoniorū infestatione liberati sunt. Ioānes diaconus in vita S. Gregorij Magni li. 4. c. 93. refert suassione S. Gregorij Litanij spectrū formidabile dæmonis quasi cornuti à quodā loco, quē reddiderat inhabitabilem, pulsum fuisse. Et ibidē refertur, oratione fugatū dæmōnē, qui in forma cati, cuidā Religioso molestus erat: & idē Gregorius li. 1. dialogorū cap. 10. de Fortunato Tudertinæ Ecclesiæ Episcopo narrat, oratione dæmonia à corporibus obsessorū expellere solitū, & de S. Hilarionē D. Hierony. in eius vita ait, ducentos propemodū, partim viros partim mulieres à dæmonis vexatione liberasse. Multa alia exēpla possēt afferri, hæc tamē sufficiāt, si aduertamus, ferē quotiescunque vel Cruce, vel exorcismis, dæmones pulsi sunt, oratio effusa est. Et idē in beneficio liberationis à dæmonū tyrannide, sua laus non est illi adimenda.

9

Ioann. Diaconus.

Gregor.

Hierony.

Reliquia.

S Ecundum medium est reliquiarū vsus: tempus codicesq; decissent si enumerare

10

rare vellem, quanti obsessi, quanta loca infesta, quot homines, à dæmonum crebra assistentia fatigati, libertate donati fuerint reliquiarum vfu. Vñ, aut alterum exemplum proferam. Actor. 19. attactu femicinctiorum, & sudarij D. Pauli referuntur dæmonia pulsa: & umbra D. Petri vim dæmonibus esse allatam, non obscure insinuat ca. 5. & per D. Petri catenas, quibus victus fuerat, plurima dæmonia eiecta testatur Vincentius lib. 24. cap. 88. Gregorius Nillessus in vita Gregorij Thaumaturgi apud Surium tom. 4. quod anhelitu oris sui velum afflauit, & obfesso illud imponens dæmonem expulserit. De munimine aduersus dæmones per reliquias euentum celebrem referre non grauabor ex verbis D. Theodoretij historia Sanctorum Patrum cap. 21. quæ recitat Baronius tom. 5. historia Ecclesiastica circa annum Domini 424. Execrandus Marcio (inquit Theodoretus) multas spinas impietatis seminavit in regione vrbis Cyri, eas cum conarer euellere radicitus: noctu venit quidam dæmon exitialis clamās, & lingua viens Syria ca: cur iniquens bellū geris cū Marcione? cur hanc pugna aduersus eum suscipis? Quanam is, te nunquā affecit molestia, desine belligerare, desine à malenolentia, aut discas experientia, quantum bonum sit quies. Scias quod te iam pridē confodissem, nisi chorum Martyrum te custodientem vidissem cum Iacobo. Hæc ego audiui, & dixi cuidam ex familiaribus, qui prope me dormiebat, audis inquam, quæ dicuntur? Ille verò: Omnia inquit audiui. & cum vellem surgere, & respicere, & scire quis loqueretur, tua causa quieui: quia te putare quiescere. Ambo itaque surgentes respeximus, neque vllum, qui moueretur vidimus, nec qui loqueretur audiui. Illa verba alij quoque qui nobiscū habitabant audierunt. Intellexi igitur quod martyrum quidē chorū dicebat tectybhū olei martyrum, qui cum à multis martyribus collectam haberet benedictionē pendebat in meo lecto. Sub meo autem capite erat magni Iacobi vetus amictus, qui quoniam claustrum adamantino fuit mihi quoque validior.

Sed illustrius exemplum refert Beda li. 3. historia Anglorū ca. 11. quod quia etiā pluribus locis huic disputationi potest seruire etiam ipsius verbis ascribimus: Monasteriū nobile fuit in prouincia Lindisi nomine Baernadum. Huc quodam tempore hospes venit, qui solebat nocturnis sæpius horis repente ab immundo spiritu grauissimè vexari. Cum igitur benignè susceptum post cœnam in lecto mēbra posuisset, subito à diabolo arreptus incla-

A mare, dentibus frendere, spumare, & diuersis motibus cœpit mēbra torquere. Cumq; à nullo vel teneri, vel ligari potuisset, cucurrit minister, & pulsans ad ostium nuntiavit Abatissæ. At illa aperiens ianuam exiit cum vna Sanctimonialium seminarum, rogauit secum venire ad patientem. Vbi cum venientes viderent multos affuisse, qui vexatum tenere, & motus eius insanos comprimere conati nequaquam valebant, dicebat presbyter exorcismum, & quacunque poterat pro sedando miseri furore agebat: sed nec ipse quamuis multum laborans, proficere aliquid valebat. Cumque nil salutis furenti superesse videretur, repente venit in mentē Abbatissæ pulvis ille prefatus (intellige cineres sancti Osvaldi martyris) statimq; insit ire ministræ, & capsellam in qua erat adducere. Et cum illa afferēs intrasset atrium domus, in cuius interioribus dæmoniosus torquebatur, cœticuitq; ille subito, intentiq; ora tenebant reliqui, quem res exitum haberet sollicitè expectantes. Et post aliquantum horæ spatij resedit, qui vexabatur, & grauiter suspirans: Modo, inquit, sanum sapio, recepi enim sensū animi mei. At illi sedulo sciscitabatur, quomodo hoc cōtigisset. Quibus ille: Mox vt virgo hæc cum capsella, quā portabat, appropinquauit atrio domus huius, discesserunt omnes, qui me premebant spiritus maligni, & me relicto nusquam compa-

Cruce.

Tertiū mediū est Crucis vsus; Crucis, inquit, id est effigiei Crucis: nā particula ligni sanctissimi, cui Christus Dominus affixus est ad reliquiarum vsum spectat: effigiei verò Crucis (siue Crucem formes in aere, siue in materia solida, siue in plano depingas) vsum ad dæmonia arcenda efficacem fuisse, apud Catholicos constans res est, & antiquissima, vt videre licebit in disputatione sequenti: modo exēplis allatis huius efficacitatis, cōtēti simus. Si prius aduertamus, Crucis, quæ in aere formatur, duplicem esse vsum: quendam, quando homines sibi imprimunt eam, vt cum frontē, pectus, vel os Cruce munimus: alterum, quando alijs Crucē affigimus, vt in administratione Sacramentorū contingit, & quādo à Sacerdotibus, aut Episcopis benedictio datur: vtroque modo magno præsidio fuisse aduersus dæmones, tã apud fideles, quã apud ethnicos ex historijs palam fiet.

Nissenus.

Theodor.

B

C

D

11
Beda.

12

8

fiet. Epiphanius Hæresi. 30. scribit Iosephum quemdam, nondum Christianum, Cruce Christi dæmonia eiecisse, & deinde Christianum effectum, eadem Cruce Iudæorum incantationes destruxisse. Lucianus Atheista, & omnis Religionis irrisor tradit, Eucratem dignum fide virum, cum annulum accepisset ex ferro ex quadam Cruce facto, aduersus spiritus nequam redditum fuisse securum. Itaque (inquit Cesar Baronius, Anno Christi sexagesimo,) quemadmodum Iudæi exorcista; licet in Iesum Christum non crederent, tamen quod scirent à Paulo, & alijs Christianis, in nomine Iesu pelli dæmones: & ipsi eodem nomine ad dimouendum eos utebantur. Ita Magi, quod à Christianis feliciter factitari videbant, nimirum Crucis virtute eos dæmonibus imperare: & ipsi ad coercendos, cum opus esset, impetus dæmonum signo Crucis uti voluerunt. Diuus Gregorius Nissenus in vita sancti Gregorij Neocesariensis ait, eum sapè contra dæmones his armis instructum pugnassee. Et idem de Beato Antonio refert Hieronymus, in vita Diui Pauli, & Metaphrastes in vita sanctæ Margaritæ, eam, dæmonem in figura Draconis occurrentem profligasse. Et Gregorius Linconiensis Cruce eiecit dæmones à multis obsessis, ut refert Gregorius Turonensis in eius vita: & nostro seculo sanctam Brigittam signo Crucis fugasse dæmonem, narrat Surius in eius vita, tomo. 4. Idem de sancta Catherina Senensi refert Raymundus in eius vita. Vi de Surium tom. 4. Hæc satis sunt de multis quæ afferri possent.

Res consecrata.

13

Quartum medium ad fugandos dæmones est usus rerum consecrarum, aut benedictarum. Quod ut clarius percipias est aduertendū, omnes & singulas res benedicere, Ecclesia in more habet: imitans sui magistri facta, qui usus fuit cibum ac potum benedicere, dum in humanis ageret: & postquam gloriosus à morte resurrexit usus est benedictione in deserto, usus est etiam in Emaus: & omnes Orthodoxi ad eius imitationem omnia, quibus vescimur, ac potamur benedicere solemus. Finis autem huius generalis benedictionis est, ut res benedictæ à dæmonum vñibus subtrahantur, & ab eorum infestationibus sint liberæ: at verò

A quædam res consecrantur, aut benedicuntur ob peculiares fines: verbi gratia, vestes sacræ ad cultum diuinum solemnè pompa exercendum, Oleum, Christma, & similia, ad Sacramenta solemniter ministranda: quædam verò sunt, quæ extra Sacramentorum administrationem vsibus humanis deferuntur; interdum quidem ad morbos curandos; interdum ad dæmones fugandos, vel ab obsessorum corporibus, vel ne loca infestent terroribus, apparitionibus, &c. aut verò tempestatibus immisfis fulguris, grandinis, &c. & tertio ut abigantur, ne persequantur crebra sua assistentia homines quosdam: huiusmodi sunt aqua benedicta, sal exorcizatum, imagines cereæ, quas agnus Dei appellamus. Quæ omnia benedici aut consecrari ad dæmones abigendos clarum erit legenti formulas inferius expresse referendas; quibus vitur Ecclesia Catholica in eorum benedictione, aut consecratione: & huiuscemodi res benedictæ, aut consecratæ sunt, quæ præcipue ad pellendos dæmones valent, quia ad id institutæ sunt, an sycophantiæ accusanda est Ecclesia in tali institutione? Absit. Aliæ verò res sacratæ indirectè, & minus præcipue propter exosam à dæmonibus sacrationem, aut benedictionem dæmonia fugant, de quibus fusius disputatione immediatè sequenti. Exemplis manifestemus (sicut in ceteris medijs fecimus) has res consecratas, aut benedictas dæmones fugare. Oleo benedicto Theodorus Archimandrita (ut scribit in eius vita Presbyter Georgius) expulit dæmonem, qui vehemèntè cruciatum & tremorè membris obsessi nauitæ afferebat. Aqua benedicta sanctus Germanus sedauit tumescentes, & inualescentes maris fluctus, quos dæmon viri sancti in Angliâ aduentum impedire volens excitauerat: ita Beda in Historia Anglorum lib. 1. c. 17. Beatus Marcellus, Episcopus Apamæ ut refert Theod. lib. 1. c. 22. cū diabolus conaretur impedire, ne Iobis Apamæni famosum delubrum combureretur, sanctus Episcopus aspersione aquæ benedictæ dæmonem fugauit. De alijs rebus cōsecratis, acclamatio populi Christiani eas ad fugandos dæmones magni momenti esse testatur.

Et hæc de numero mediorum quibus dæmones abiguntur: nāsi quæ sunt alia ad iam relata reducuntur: v. g. manuū impositio super energumenos, qua Beatus Germanus Parisiensis Episcopus plurimos dæmoniacos libera

Ecc uir

Geor. Pres.

Beda:

Theodor.

Surius.

uit; vt ait Fortunatus Pictauiorum Episcopus in eius vita, capit. 30. ad vsum reliquiarum reducitur. Idem dicendum de digitorum immisione in os obsessorum, quæ curauit quendam dæmoniacam sanctus Clarus Abbas Vienenfis: ita Surius in eius vita tom. 1. Idem etiam dico de crucifixi imagine. Missæ autem sacrificium ad rerum sacratarum vsum reduco.

DISPUTATIO XIII.

Contra Hæreticos in defensionem exorcismorum, & omnium mediorum, quibus Ecclesia vtitur ad dæmones pellendos.

I HÆRETICI sectarij imitantes Vvaldeses, ac Vviclephistas, vt in omnibus Orthodoxos sugillant, nilque quod Ecclesia Romana approbat intemeratum custodiant: exorcismos extensiores, quibus Ecclesia modò vtitur, & omnia præfata media, quæ diximus ad pellendos dæmones conducere, partim irident, partim impugnant: quæ propter operæpretium iudicant, eorum impugnationes afferre, & si quæ aliæ se offerunt: vt illis eneruatis, vsum præfatorum mediorum à calumniâ vindicetur Hæreticorum.

Primò contra vsum prædictorum mediorum obijciunt, non colligi ex sacra Scriptura ea deferuire ad dæmones profligandos, quinimo quædam ipsorum esse merum inuentum hominum, vt sacrarum rerum vsum: quarum sacrationem superstitionem appellant, cedentem in Omnipotentis iniuriam. Confirmatur: quia isti verbosi, ac prolixi exorcismi, quibus Ecclesia Romana vtitur, longe diuersi sunt ab his, quos in vsum habuit primitiua Ecclesia Apostolorum. Hi simplices adiurationes per nominis Iesu inuocationem: illi, prolixa cæremonia, multis superstitionibus referti, vsum sacrarum vestium, aquæ benedictæ asperfusio, ieiunia multiplicata, litanie infructuosæ ad Sanctos, qui in cœlis sunt, & similia plena supersticioso cultu, parum aut nihil conducente ad dæmonum expulsionem.

Secundò, Hæretici fatentur dæmones ad præsentiam istorum mediorum fugam capere. Fugiant conspectis Sanctorum reli-

A quijs: ita Hæretici Magdeburgenses cænturia quarta, capit. 13. Fugiant ad conspectum Crucis: ita fatetur Brentius Hæreticus, teste Alano, lib. 4. Dialogorum, capit. 3. idem dicerent, vt existimo, de vsum rerum sacratarum. Hoc etiam fatemur Catholicici; sed superaddunt impij Hæretici dæmones nequaquam inuitos pelli, sed fugam simulare, vt sic homines credant, in his rebus esse aliquid numinis, vel ad supersticiosum cultum (qualis est istorum vsum) inducantur.

B Tertiò, Sine aliqua vi præfatis medijs impressa nequeunt dæmones abigi: hanc autem in eis constituere ridiculum est; nam vel spiritualis vis est, aut corporalis; hæc nil valet aduersus spiritus, neque in eos quidquam operari potest; illa verò residere in corpore nequit; ergo.

Non est animus extrahendi disputationes à proprijs sedibus; & ideo à multis, quæ in præfatis argumentis tanguntur superfedemus. Orationes ad Sanctos, qui in cœlis sunt, licite fundi, contra Hæreticos modò non disputamus, de quibus latè supra quæstion. 83. articul. 4. vsum reliquiarum, & Crucis esse valde Deo gratum (rumpantur scilicet,) asserimus cum Catholicis interpretibus Diui Thomæ, 3. parte, quæstion. 25. cæremonias exorcismorum minutatim defendere, cum rationes Hæreticorum friuolæ sint, non vacat: si quis hæc cupiat, legat Petrum Thireum ex Societate Iesu de locis infestis 3. parte per multa capita.

D Modò nos aduersus Hæreticos asserimus præfata media esse efficacia ad dæmones fugandos, & eorum vsum non supersticiosum, vt Hæretici calumniantur, sed sanctum, religiosum, ac pium. Probatur. Id quod Catholica Ecclesia obseruat ab Apostolorum, vel suorum coactorum tempore licitum & sanctum censeferi debet, & est: sed præfatorum mediorum vsum ad profligandos dæmones fuit in pretio habitus à tota Patrum antiquitate, & perseverat vsque ad nostra tempora: ergo licitus, & religiosus est omni carens superstitione. Maior Regula celebris est Beati Augustini libro quarto contra Donatistas capite. 24. vbi id censet Apostolicam habere traditionem, & institutionem; quod in vniuersa Ecclesia, & omnibus retro temporibus seruatum est. Quamuis ipsum etiam tale sit, vt ab Ecclesia

Alanus.

2

D. Thom.

Petr. Thir.

August.

Tertul.

Cyprianus.

Hieron.
August.

3
Hieron.

Chrysost.

fia potuerit institui. Et Irenæus libr. 3. capite. 3. ac Tertulianus, libro de præscriptionibus Hereticorum docent ex Apostolica descendere traditione, quod pro tali habetur in his Ecclesijs, ubi est integra, & continuata successio ab Apostolis. Minor huius syllogismi probatur, discurrendo per singula. De usu & virtute exorcismi: idest adiurationis, res constans est legenti Euangelia, & Actus Apostolorum: ubi constat imperio per inuocationem nominis Iesu (hoc est exorcismus) dæmonia fugata ab Apostolis, imò & à Iudæis, de quo nos latè in disputatione immediate præcedenti. Et Tertulianus libro de præscriptionibus, capit. 40. in mulierculas quasdam, quæ officium exorcistarum usurpare præsumebant, his verbis inuehitur: *Ipsæ mulieres Hæreticæ, quàm procaces, quæ audeant docere, exorcistas agere, &c.* Diuus Cyprianus, ad Demetrianum Proconsulem; adiurantur (inquit,) *dæmones à nobis, & torquentur spiritualibus flagris, & verborum tormentis de obsessorum corporibus eijciuntur.* Et idem de idolorum vanitate. *Adiurati (inquit) per Deum verum à nobis, statim cedunt, & fatentur, & de obsessis corporibus exire coguntur: videas illos nostra voce & operatione maiestatis occulta, flagris cædi, & igne torreri, incremento pænæ propugnantis extendi, eiulari, gemere, deprecari, vnde veniunt, & quando discedunt, confiteri.* Hæc Cyprianus ferè coætaneus Apostolorum. Et similiter Hieronymus, Augustinus, & alij vsque ad nostra tempora. Dicent fortasse, exorcismum breuem vsitatum tempore Apostolorum licitum esse, & hæc operari: non verò eum ampliozem, qui modò in usu est. Contra: nam qui modò in usu est essentialiter consistit in imperio erga dæmones, per obtestationem alicuius rei sacræ: sicut & is brevis, qui erat in usu Apostolorum tempore: cætera quæ adduntur, putà vsus reliquiarum, Crucis, rerum sacrarum, &c. pia sunt, vt statim ostendemus.

De usu verò reliquiarum ad profligandos dæmones antiquus Hieronymus libr. contra Vigilantium inquit: *Tu (dæmonem alloquitur, qui per os Vigilanti reliquias Sanctorum vilissimum puluerem appellauerat) sæpè vilissimo hoc tortus es puluere.* Chrysostomus Homil. 66. ad populum Antiochenum: *Reliquia Sanctorum (inquit) dæ-*

A *mones sistunt, & torquent, & victos ab illis solunt senissimis vinculis: & libro contra Gentiles de vita sancti Babilæ: Ea (inquit) est Sanctorum potestas, vt illorum superstium, dæmones ne vmbas quidem, aut vestes, vita autem defunctorum, & loculos quoque reformident: & sermone in adorationem catenarum sancti Petri: Hæc catenas (inquit) potentiarum, quæ ab ipso defecerunt, Princeps exhorruit, & nunc etiam exhorret, & multo cum timore illas subterfugiens comprimitur. Hæc aerea spirituum multitudo metuens, ac tremens, iaculisque inde emissis percussa, longius perfugatur, &c.* Ac denique exempla multa nobis annales omnium ætatum, ac temporum subministrant. Videnda sunt, quæ diximus dubitatione præcedenti.

B De usu Crucis aduersus dæmones Lactantius libr. 4. capit. 27. *Sicut ipse Christus cum inter homines ageret, vniuersos dæmones verbos fugabat, hominumque mentes emoluebat, & malis incurfibus feriatas in sensus pristinos reponebat. Ita nunc sectatores eius eosdem spiritus inquinatos de hominibus & nomine magistri sui, & signo passionis excludunt.* Hæc Lactantius. Diuus Basilus, libro de Spiritu sancto, Crucem vocat saluberrimum remedium ad pellendos dæmones. Sanctus Ephren de poenitentia capit. 3. insuperabilem Christianorum armaturam. Origenes homil. 5. in sextum caput Exodi: *Timor & tremor (inquit) cadunt super dæmones, cum signum in vobis viderint Crucis fideliter fixum.* Et Homil. 8. ad diuersos, sic habet: *immortale labarum (Crucem) portemus in frontibus nostris, cum dæmones hoc viderint contremiscent, qui aurata capitolia non timent.* August. ad Cathecumenos docet, idcirco eos Cruce signari, vt dæmonibus sint terrore. Sanctus Antonius, teste Athanasio in eius vita, contra omnes terrores solo Crucis signo iubeat securos esse monachos.

D Cyrillus Hierosolymitanus, Catechesi. 9. non pudeat (inquit) vos Christum crucifixum confiteri, sed in fronte confidenter signum Crucis digitis imprimatur, & in alijs omnibus Crux fiat, in panibus comedendis, in poculis bibendis, & in ingressu, & in egressu, ante somnum recumbendo, & surgendo. Continuatam verò feriem religiosi vsus Crucis ad fuganda dæmonia monstrant exempla à nobis allata de hac re in præcedenti disputatione: & innumera alia,

4
Lactan.

Basilus.

Ephren.
Origenes.

August.

Athan.

Cyr. Hier.

quæ possent adduci, non solum de fuga dæmonum per Crucis virtutem, verum & de multis alijs mirabilibus eiusdem virtute patris.

Ex dictis planè confutantur Hæretici dicentes vsum Crucis ad profliganda dæmonia esse supersticiosum. Bone Deus, si vniuersa Patrum antiquitas Crucis virtutem venerata est, & ad profligandos dæmones in pretio habuit: qua fronte isti nebulones, quòve fundamento supersticiosum dicunt, quod à sanctissimis viris vñtatum totis retrò temporibus fuit?

S

De rebus verò sacratis, seu benedictis, quæ per se non ordinantur ex sua sacratione, aut benedictione ad dæmonia fuganda, modò nil dico: licet & ipsi eas, & earum vsum reprehendant: quia multi viri docti Catholici nostræ ætatis eas tuerentur contra istorum insaniam: solum dicam de vñ earum rerum sacrarum, quæ ex vi suæ institutionis, aut sacrationis ad dæmones pellendos institutæ sunt. Fateamur, ab Ecclesia hæc res esse sacratas, & ad præfatum vsum institutas, & orasse, ac orare, vt prædictum sortiantur effectum. Nunquid non potest expulsio dæmonum oratione impetrari, sicut alijs mirabiliores effectus? Nunquid creaturas benedicere nouum, aut supersticiosum? Oleum ab Apostolis benedicebatur ad vngendos infirmos. Diuus Basilus libro de Spiritu sancto docet esse Apostolicam traditionem, quod aquam benedicimus. Sed antiquitatem probat maxime oratio, quæ inter constitutiones à Clemente scriptas reperitur: vbi sic dicitur: *Domine Sabaoth, Deus virtutum, creator aquarum, & dator olei, misericors, & benigne, qui dedisti aquam ad potum, & mundiciem, oleum ad exhilarandum faciem in exultatione lætitiæ: ipse quoque nunc sanctifica aquam, & hoc oleum, in nomine eorum, qui attulerunt, & da virtutem sanitatis effectricem, ægritudinum expultricem, dæmonum fugatricem, omnibus insidijs aduersariam. Per Christum, qui est spes nostra, &c.* Demum aquæ benedictæ meminerunt Epiphanius Hæresi. 30. Theodoretus libro. 5. capit. 21. Augustinus homilia. 27. ex 50. & sermone. 19. de Sanctis, & libr. 6. in Iulianum, capit. 8.

Basilus.

Epiph.
Theodor.
August.

Neque desunt pro hoc vñ innumera exempla, quæ partim retulimus disputatione præcedenti. Et hæc satis dicta sint

A ad impugnandum Hæreticos, qui censent vñ mediocrum, quæ connumeramus esse supersticiosum.

Sed accingamur necesse est ad eosdem Hæreticos impugnandos, asserentes dæmones his applicitis medijs nequaquam inuitos fugari: sed volentes discedunt, inuitos se exterminari simulant; vt sic homines ad vñ supersticiosum earum rerum inducant, non sine magna Dei iniuria. O nequitiam! O calumniam! quæ à nobis retundenda est. Primò sancti Patres, quos citauimus, & alij post eos aiunt his rebus, verbi gratia, reliquijs Sanctorum, Crucis signo dæmones torqueri, compelli, inuitos fugere: & isti nouatores asseuerant dæmones fugam simulare, ac volentes, inuitos discedere, vt homines ad vñ supersticiosum inducant. Quibus maior fides adhibenda est? Itis qui nouissimis temporibus peruersa dogmata inuexerunt: an vniuersæ sanctorum Patrum antiquitati, & sequentium Orthodoxorum vniuersitati, qui dæmones his rebus inuitos fugari, & torqueri asseuerant? Vnde agnouerunt Hæretici dæmones fugam simulare? an quia illis Deus reuelauit, & per tot secula sanctis viris sibi dilectis occultauit? an quia ipsi dæmones suaserunt? Ita reor, vt sibi familiaribus. Sed mendax est, & pater mendacij, & hac via inter alias vult, vt ab Ecclesia Catholica discedant. Sed propius ad rem accedentes, audiamus Chrysostomum contra Gentiles de vita sancti Babilæ docentem, oraculum Apollinis fuisse ob viciniam sepulchri sancti Babilæ, & vt loquelam reciperet iussisse Iulianum apostatam arcam Martyris remoueri. Dicunt centuriatores diabolum de industria simulasse se impediri à Martyre; vt in vñ ac venerationem reliquiarum supersticiosam induceret. Sed isti cæci attendant, quàm futilis sit eorum responsio: nam vix arca Martyris amota est, quando ignis de cœlo descendens idolum, vnde diabolus oracula reddebat totum consumpserit. Vide Bellarminum tomo primo controuersia vltima, libro secundo, capite secundo.

B

C

D

Chrysost.

Bellarm.

Nazian.

Narrat item Nazianzenus, in oratione contra Iulianum apostatam semel euocasse dæmones, vt ei assisterent: at ipse vel metu percussus, vel pro consuetudine Christianorum, ipse apostata à Christianismo, se Cruce signat, & statim eo signo

6

7

signo dæmones, quos euocauerat, fugat. Dicent utique nouatores isti, dæmones nequaquam fuisse fugatos virtute Crucis, sed fugam simulasse: ad quid rogo? ad inuitandum perditum apostatam, ut honoraret Crucem, quem à Crucis honore iam auocauerant? non ne satius esset ipsis, inuitare ad blasphemiam Crucis, ad quam ipse animatus erat? Voluerunt ne persuadere, ut Christianus fieret, quem ad abnegandam fidem Christi spe maximi lucri induxerant? Quid ineptius potuit excogitari, aut dici? Profecto si unquam dæmones simulauerunt fugam ad conspectum Crucis, cum se signo Crucis signauit apostata, fugam simulare non debuerunt; sicut neque ad effigiatam Crucem à Iosepho Iudæo: (de quo supra retulimus Crucis signo pelleri dæmones ab obsessis,) siquidem hac re motus, Christianus effectus est. Quis autem dicat fugam simulasse dæmones, ut Iosephus abnegato Iudaismo Christianus fieret? Ferè eadem argumenta fieri possunt de eiectione dæmonum per nomen Iesu, ipsis formidabile; per aquam benedictam, & alias huiusmodi sacratas res.

Demum, si veterum Historias euoluamus, inueniemus magna, & multa prodigia patrata esse reliquiarum, & Crucis usu, & aliorum, quæ isti nouatores nolunt admittere ad fugam dæmonum efficiendam.

Mittamus cætera, ne nimis prolixi simus, & sermonem instituamus de Crucis signo, cuius virtute plura facta esse prodigia legimus, sanatos morbos, restitutam sanitatem, dracones ingentes peremptos: ita Theodoretus in vita Iuliani, & Marciani Martyrum. Cæcis lumen restitutum: ita Victor Vticensis, de persequutione Vandalica. Haustum sine detrimento salutis iuuenenum, ut scribit Diuus Gregorius. Fractos, & repulso maris fluctus; scribit enim Hieronymus, in vita Hilarionis, post mortem Iuliani Imperatoris mare sic intumuisse, & terminos egressum solitos, ut quasi nouum diluuium minaretur: stupefacti accolæ sanctum Hilarionem accersunt, atque in litore constitutum rogant, ut precibus suis mare, iramque Dei auertat, & Hilarion tribus in arena Crucibus factis, manus contra fluctus eleuat, & ecce subito in modum muri eriguntur; & quasi vim sibi fieri sen-

tientes, paulatim recedunt. Alia innumera possent adduci non solum de virtute Crucis, verum etiam de reliquis rebus sacratiss, & alijs medijs quæ approbauimus ad inducendam dæmonibus fugam. Quibus ita constitutis, & suppositis, sic formo argumentum. Præfata media habuerunt vim ad multa portenta, & prodigia citra dæmonum fugam, & aliqua, quæ non potuerunt à dæmonibus fieri, ut mortuorum suscitatio, oculorum restitutio, & similia: quæ ergo ratio patitur, ut eam virtutem denegemus ad fugandos malignos spiritus? Nulla certè, sed sola malignitas Hæreticorum, qui omnia pertinentia ad ritus Ecclesiæ Romanæ conantur euertere, sibi ineptè persuadet.

Ad argumenta facta pro Hæreticis respondetur. Ad primum: non omnia, quæ Ecclesia licite & sanctæ obseruat, habentur in sacra Scriptura, non omnia à Christo instituta: sed quædam ex traditione Apostolica habentur, & ex Ecclesiæ institutione. Hoc non admittunt Hæretici: sed Orthodoxi admittunt, ut colligere licet ex Concilio Tridentino sessione.

7. Cano. 13. de Sacramentis in genere, & Session. 21. capit. secundo. Et ad hoc confirmandum adducit Synodus illud Pauli primæ ad Corinthios quarto: *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei*: & illud primæ ad Corinthios. 11. *Cætera autem cum venero disponam*. Sed de hoc alias: videndi sunt Orthodoxi scriptores nostri sæculi, qui egregiè adlaborarunt contra Hæreticos.

Ad confirmationem respondetur, nostros exorcismos eiusdem rationis esse cum illis, quibus Apostoli sunt vsi: fateor, sunt ampliores, & pluribus constant: quorum singula valde profunt ad eiectionem dæmonum: orationes, ieiunia, Crucis signa, aquæ benedictæ aspersio. Nunquid damnandi sunt, quia tot remedia congerunt, quorum singula magnam ad profligandos dæmones virtutem habent? nequaquam. Tot autem congersit Ecclesia, quia non viget tam copiosa gratia ad eiciendos dæmones in ministris nostri temporis, sicut in ministris primitiue Ecclesiæ: & ideo dæmones multis impetendi sunt machinis, ut relinquunt miseros, quos vexant: ea autem, quæ adiunguntur, pertinere ad superstitionum cultum negamus, sed potius ad piū & religiosum, de quo parum diximus: & alibi proprijs locis aduersus

9

Trident.

1. Corin. 4.
& 11.

Theodoret.
Viti. Vti.

Greg.
Hieron.

8

Hæreticos discutiunt nostri Theologi.

Secundum argumentum satis superque à nobis solutum est: ita ut neque verbum sit necesse superaddere. In tertio argumento postulatur modus concurrendi præfatorum mediorum ad dæmonum pulsionem: de quo disputatione immediate sequenti.

DISPUTATIO XIII.

De modo causalitatis dictorum mediorum.

I
August.

Obscura visa est decisio huius rei Diuo August. libr. 2. de ciuitate Dei capit. 9. ubi loquens generaliter de omnium miraculorum, & rerum, quæ superant naturæ vires operatione ait: *Sive enim Deus ipse per se ipsum miro modo, sive per suos ministros etiam faciat, sive etiam per martyrum spiritus, sive per homines adhuc in corpore constitutos, sive omnia ista per Angelos, quibus inuisibiliter imperat, operetur: ut quæ per martyres fieri dicuntur, eis orantibus tantum, & impetrantibus, non etiam operantibus fiant, sive alijs modis, qui nullo modo comprehendere à mortalibus possunt: tamen attestantur hæc miracula fidei, in qua carnis resurrectio in æternum prædicatur.* Nos autem diuino numine implorato tentabimus hunc nodum dissolvere, præmittendo non esse quæstionem, an præfata media possint eicere dæmonia ex opere operantis, id est ex merito ipsius utentium: sed ex opere operato, quod aiunt Theologi: id est ex vi usus istorum mediorum.

2

Secundò nota, triplicem imaginari modum possibilem, quo dæmonia ab hominibus pellantur & in fugam vertantur medijs ac signis sensibilibus. Primus modus est quasi connaturalis ipsi medio sensibili suppositis nostræ fidei mysterijs: videlicet quia ipso viso, aut apprehenso dæmon tristatur, & perhorrescit, & ut hanc tristitiam & horrorem euadat fugam capessit: verbi gratia, audito Christi nomine, qui de hoste generis humani mirabiliter triumphauit: visa Cruce, in qua suspensus dæmones deueit: & in hoc modo fugandi dæmones, non aliam efficaciam habet medium sensibile, nisi quam habet obiectum cōtristans, quod naturaliter mens versare reformidat.

Secundus modus fugandi dæmones in impetratione fundatur, & hoc dupliciter.

A Primò, quādo ad preces alicuius ad Deum, vel Sanctos suas, dæmones abiguntur. Secundò, quoniam Ecclesia quibusdam rebus impetrauit efficaciam dæmones pellendi, ut quando benedictionem aquæ instituit, aut imagines cereas, quas *agnus Dei* dicimus, pro exterminatione dæmonum. Tertius modus, quando ex Dei speciali potestate à Christo promissa, confertur quibusdam sensibilibus, ut exorcismis, causas esse instrumentales Dei ad dæmonum eiectionem, hoc dupliciter, vel ut causæ instrumentales physicae, aut verò ut causæ instrumentales morales.

B Tertiò notandum est, non esse necessarium, ut in singulis quinque medijs enumeratis, omnes & singuli tres modi operandi dæmonum pulsionem inueniantur: sed sat erit si in aliquibus omnes, in alijs verò vnus solus operandi modus reperitur. Sed age de singulis in speciali pericrutemur, quomodo præfatum effectum operentur.

De Oratione.

C **M**ODVS fugandi dæmones per orationem longè diuersus est ab eo, quem in alijs medijs sensibilibus constituimus: hic ad Deum tendit, & Sanctos, quibus pro dæmonum eiectione supplicatur; illi ad dæmones profligandos diriguntur: in hoc oratio non est instrumentalis causa, nisi fortè medium morale; in illis media sensibilia causæ instrumentariae sunt. Modus itaque abigendi dæmones per orationem fundatur in communi lege orationum, maxime in promissione Christi multis in locis: quas reliquit Deus ut remedium vniuersale hominum, non solum ad bona quæcunque obtinenda, verum & ad omnia propulsanda mala. Quæ mala omnia: etiam dæmones: quinimò in oratione Dominica posteriorem petitionem: *Sed libera nos à malo*: de liberatione à dæmone intelligunt omnes Græci, Nissenus, Cyrillus, Chrysostomus, Euthymius, Theophylactus, & ex Latinis Chrysologus, Ambrosius, & Cassianus.

Denique hanc orationis vim, ac efficaciam ad propulsandos dæmones Christus Dominus Matth. 17. expressit, dum affirmat quoddam dæmoniorum genus seuisimum sola oratione posse pelli: ergo pro alijs non ita ferocibus expellendis, multum valere

Matth. 17.

valere necessarium est orationem; nimirū A
impetrando à Deo eorum pulsionem.

De Reliquijs Sanctorum.

4 **R**eliquias Sanctorum pellere dæmones, ac infugam conuertere superius docuimus. Modus autem istius fugæ operandæ, primus est: quia reliquijs vis exhorrescunt, ac tristantur dæmones multo plus quàm nos, si dæmonia videremus in forma horribili. Hoc palamfit ex fequentibus.

Res clara est, dæmones odio ac inuidia aduersus Sanctos dum in humanis agerent flagrare. Quare? quia occupaturi sunt cœlestes sedes, quas ipsi perdidierunt; quia redemptionis Christi participes sunt, & ipsi ab ea extorres; quia ipsis molesti sunt, & ab eis superantur sapissimè; quia ab ipsis confunduntur, dum homo terrenus, & imbecillus potentissimum spiritum profligat. Hinc emanat, vt eorum præsentiam ferre nequeant, & ea se torqueri sapè clamant. Cum sancta Genouepha virgo Turonum esset ingressa Sancti Martini reliquias visitura: turba dæmoniatorum clamare coepit, se gemino incendio torqueri: præsentia, scilicet, Sanctæ illius virginis, & reliquijs sancti Martini, quæ in ea Ecclesia, quam Sancta ingrediebatur, asseruabantur. Sic se torqueri clamabat, & facultatem egrediendi precabatur, ille qui ad Theodorum Archimandritam adductus fuit, & ne loco se moueret ab eodem mandatum accepit.

Legimus insuper, quosdam dæmones in obsessis existentes præsentiam Sanctorum aduentantium expectare noluisse: sed fugerunt prius quàm à sanctis hominibus eijcerentur. Dæmon ille, qui filiam Gordiani Imperatoris vexabat, ante quam sanctus Triphon accederet, sede sua relicta aufugit. Ita Metaphrastes in Triphone: & legio spirituum torquentium adolescentem, cuius in vita sancti Arnolphi, capit. 24. mentionem facit Lisiardus Suouefionensis Ecclesiæ Episcopus, mox in fugam conuersi fuerunt, vbi sanctum virum viderunt aduentare. Multa huiusmodi lege apud Theodoretum libr. 7. capit. 37. Ecclesiastica Historia. Formidant igitur, ac tremunt dæmones adesse in Sanctorum præsentia.

Ex his inferimus exhorrescere ac tre-

mere coram Sanctorum reliquijs, & non valentes earum præsentiam ferre, fugiunt. Naturale est omnibus, quorum odio ac inuidia flagrant, eorum neque aspectum ferre, neque præsentiam: eorum detestari imagines, mores, filios, & amicos ipsorum: quidquid est, graue est, molestum est, tortura est: cum ergo dæmones odio ac inuidia sanctos homines prosequantur, palam est nequaquam posse non detestari eorum cadauera, reliquias, vestes, imagines, &c. & eorum præsentiam fugere. Præterea: difficile est hominibus, maximè improbis, vt eos mortuos ament, & non detestentur, à quibus viuis graues iniurias perpessi sunt: sed dæmones multa passi sunt à sanctis viris, victi, superati, neglectui habiti: igitur cum nequissimi sint, iniuriarum non immemores: certè odio plusquam Vatiniano Sanctos mortuos prosequuntur, & eorum cadauera, ac reliquias cum molestia sustinebunt; maximè quia Deo eas protegente dæmones non audent, nec possunt disperdere.

Huic accedit, quod Deus sicut dilexit Sanctos, dum viuerent, ita mortuos non despexit, sed eorum cadauera magni æstimat: sunt enim chara pignora Sanctorum, quos Deus honorat, & per ea, & alias eorum reliquias magnalia operatur: quod agnoscentes dæmones eas execrantur, & fugiunt. Eleganter hoc docuit Chrysostomus homil. 7. de septem Machabæis his verbis: *Vt audaces latronum duces, siue impij sepulchrorum effosores, si fortè dum prædas agunt, aut spolia capienda conquirunt, in arma, vel ornamenta Imperatoris incurrerint, quamlibet cupidi prædæ: tamen ita agnitis Regis insignibus terrentur, vt fugiant; neque cominus accedere, vel attingere audeant, vnde sibi compendium non procedere, sed periculum prouident imminere, si quid inde audeant usurpare.* Ita profectò & dæmones, qui verè latronum, & principes, & magistri sunt, vbi coronatorum Martyrum viderint corpora posita: longè illicò à conspectu illorum pauidi fugiunt, & absiliunt. Hæc Chrysostomus. Hic est præcipuus modus fugandi dæmones, quem in reliquijs Sanctorum reperio.

Alter modus, quo per reliquias Sanctorum dæmonia fugantur, est cōcursus instrumentarius, quibus reliquiæ pollent, eo quod à Deo assumuntur, vt instrumenta sint ad fuganda dæmonia. Iste autem mo-

Ecc 4 dus

Metaph.
Lisiard.

Theodoret.

Chrysost.

De rebus consecratis, seu benedictis.

9

RES sacratas, seu benedictas plurimum valere ad fugandos dæmones superius docuimus. Superest differere modum, quo tam mirabilem effectū perficiant. Prius tamē diuidere oportet res sacratas seu benedictas, in quasdā, quarū vsus vt habetur ex earū institutione, est dæmonum fugatio, aut contra eos protectio, vt aqua benedicta, & cerei, qui in die purificationis benedicuntur: aliæ verò sunt quæ ex vi suæ sacrationis, aut benedictionis ad finem præfatum non ordinantur: sed ad alias, putā ad Dei cultum, sacramentorum administrationem, morbos curandos, & similia: in his, quæ posterioris generis sunt, nullam rationē ac modum fugandi dæmones esse existimo, nisi fortē, quia dæmones propter sacrationē, & eorum effectus exosas habent. Nescio tamen, an odium erga eas tam ingens sit, vt compulsi sint à loco recedere, aut non accedere vbi adsunt. At verò in vsu rerum prioris generis, vt in vsu aquæ benedictæ reor esse vim instrumentalem, idest esse Dei instrumenta ad dæmones pellendos, aut profligandos, plusquam in reliquijs Sanctorū, aut Crucis effigie, eo quod reliquiæ & Crux suum per se habent vsum distinctum à profligatione dæmoniorum. Reliquiæ pignora Sanctorum sunt, quæ quia organa fuere ad operā egregia, valde honorat Deus. Crux imago Christi pro nobis in Cruce pendens. Et si ab aqua benedicta tollas effectum præfatum: aqua sola est, quia ex vi suæ consecrationis ad illud instituta est. Si autē quis roget: in quo concursus iste instrumentalis fundetur? Respondeo, in impetratione Ecclesiæ, quādo eas res benedixit aut sacrauit: vt enim constat ex verbis ac cæremonijs, quibus Ecclesia vtitur in earū benedictione, enixē supplicat, ac à Deo obtinere nititur vt vsu earū dæmonia fugentur, vt videre licet in formulis suæ benedictionis. Deum autem exaudiuisse Ecclesiam sponsam suā, quis ambigit: maximē quia ex Spiritus sancti inspiratione, modus ac forma benedicendi, & sacrandi eas res ortum habuit à tempore Apostolorum.

10

Ne autem, amice lector, rituales libros, vbi formulæ præfate exaratae sunt, perquiras, & fortē nō inuenias; en eas tibi ante oculos pono. In aquæ benedictione, aut sa-

A cratione sic orat Ecclesia: Deus qui ad salutē humani generis maxima quæque sacramenta in aquarum substantia condidisti: adesto propitius inuocationibus nostris, & elemēto huic multis modis purificationibus præparato, virtutem tuæ benedictionis infunde, vt creatura tua mysterijs tuis seruiens ad abigendos dæmones, morbosq; pellendos diuinæ gratiæ jumat effectum &c. Ad benedictionē salis hac formula vtitur: Omnipotens æterne Deus immēsam clementiā tuam humiliter imploramus, vt hanc creaturam salis, quam in vsu generis humani tribuisti: benedicere & sanctificare digneris, vt sit omnibus sumētibus sanitas animæ, & corporis, & quidquid ex eo tactum vel aspersum fuerit, careat omni immunditia, omniq; impugnatione spiritualis nequitiae. Per Dominum nostrum &c.

B

C

Dum cereas imagines, quas agnus Dei dicimus, consecrat inter alia sic orat: Quæsumus Domine hos agnus, quos de cere virginea in tuum honorem formauimus, sacra & peremni vnda, balsamoque sacri chrisomatis perfusos benedicere, sanctificare, & consecrare digneris: quatenus à te benedicti virtutē accipiant contra omnia diabolica tentamenta, & omnes portantes tuti esse possint inter aduersa, & prospera: vt tua consolatione accepta, nullum periculum timeant, nullamque formident vmbra, nulla seuitia diabolica, aut versutia humana eis noceat: sed virtute tuā fortitudinis roborati, tua consolatione glorientur; qui verē paracletus diceris. &c.

D

In benedictione autem cerei petitur, vt per ceræ sanctificationem Dominus conterat diabolum, & disperdat de cunctis habitationibus colentium Deum: de basilicis, de domibus, de angulis, de refectorijs, de lectulis, de vniuersis locis, in quibuscunque Deo famulantes habitant, & requiescunt, dormiunt, vigiliant, ambulant, & consistūt. Nec audeat ille malignus spiritus inquietare amplius; vel pauorem immittere super eos, quos sancti chrisomatis sui vnctione fecit esse munitos. Ita libri ritualis.

Hinc factum est vt istarum rerū sacrarū vsus tam frequens sit, & apud Catholicos in locis, ac temporibus, quibus dæmones molesti esse solent; apud agonizantes; quando tempestates ingruunt, & alijs huiusmodi.

De exorcismorū efficacitate.

EXorcismus in propria & pressa significatione imperium supra dæmones importat. Quod verò huic imperio

11

rio adiungantur alia media, quæ conducunt, aut efficaciam habent pellendi dæmones, per accidens est.

Loquendo igitur de exorcismis in hac stricta significatione dico, certum esse secundum fidem, exorcismos habere vim ac efficaciam fugandi dæmones, ne hominibus noceant. Probat. Fides est, in Ecclesia fuisse, & esse potestatem imperandi dæmonibus eiectionem, ac fugam: ut patet ex multis locis sacre Scripturæ, quæ attulimus in prima disputatione. *Lucæ & Matthæ. 20. Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes &c.* Et Marci ultimo. *Signa autem eos qui crediderint hæc sequentur, in nomine meo dæmonia eiicient &c.* Et ex usu & traditione Ecclesiæ habetur, derivatam esse hanc potestatem ad posteros, ut patet ex Coelestino Papa Epist. 1. ad Episcopos Galiliæ, & ex Concilio Carthaginensi. 4. cap. 7. & ex Patribus relatis in prima disputatione: siue hæc potestas ordinaria sit, qualis reperitur in exorcistis; siue extraordinaria, pertinet præcise ad gratiam miracula faciendi. At hæc potestas exercitio mandatur per imperium; sicut & quæcunque alia humana potestas erga subditos: ergo exorcismi efficaciam habent ad fuganda dæmonia, seu illa eiicienda, si proferantur ab habente potestatem exorcizandi. Probat, quia exorcismus in imperando dæmonibus consistit essentialiter: quod imperium ridiculum esset nisi efficax esset.

Hæc ratio probat, nostrum assertum esse de fide, loquendo de efficacia abstracta à physica & morali: idest ab eo, quod est exorcismos attingere. expulsionem dæmonum coagendo Deo: siue ad eorum presentiam Deum pellere. Quamobrem miror Franciscum Suarez virum doctum, & piû in 3. tom. suorum operum supra quæstionem sexagesimam quintam. 3. partis D. Thom. disputat. 15. efficaciam exorcismorum non reducere ad potestatem collatam Ecclesiæ, nisi tantum probabiliter, & quasi dubitantem de hoc fundamento: cum tamen ab ea promanare certò certius est; ut patet ex ratione à me allata. Fateor conducere meritum adiurantis, & summopere inuocatio nominis Christi, ac impetratio Ecclesiæ. Sed hæc accidentalia sunt exorcismo; qui essentialiter in imperio erga dæmones consistit: cuius efficacia à Christo promissa est locis citatis, & usu ac Ecclesiæ traditione asserta. Confirmatur ex Iustino Martyre. q. 4. ad gentes, dicente, esse vim

quandam, quæ sub sensum non cadit, quæ timorem incutit dæmonibus cum ab Ecclesia imperantur: & D. August. lib. 83. quæstionum. q. 79. Exorcismos, quos vocat signa publicæ iustitiæ, expresse asserit habere efficaciam propter honorem excellentissimi imperatoris; idest propter potestatem à Christo collatam: quam vocat ibidem imperialem legem, alludens ad illud: *Ecce dedi vobis potestatem calcandi &c.* Præterea Diuus Gregorius lib. Dialogorum cap. 3. ait, sanctos homines, etiam in carne viuentes, non solum orando, & impetrando, sed etiam potestatiue, ac per hoc cooperando, miracula faciunt. Inter quæ iam computauimus eiectionem dæmonum: at hæc cooperatio non potest consistere, nisi ponamus aliquam efficaciam in exorcismis, quibus imperantur exire: ergo &c.

Dices. Non negamus exorcismis efficaciam: sed præcipue eam reducimus ad impetrationem adiurantis, vel Ecclesiæ orantis, ut Deus eam virtutem conferat exorcismis. Cōtrā. Demus aliquem exorcizare dæmonem nulla præuia oratione, sed solo simplici imperio: sicut aliquando Apostoli creduntur fecisse, & multos etiam sanctos viros diximus supra fecisse: tunc eiectio facta per talem exorcismum non potest tribui impetrationi: quia nulla oratio præcessit, neque necesse fuit præcedere orationem Ecclesiæ. Rursus. Verba imperatiua quæ ratione signa sunt, non sunt obiectum, quod horret dæmon, nisi fortè quæ ratione efficaciam habent pellendi eum: ergo necessario fatendum est potissimam efficaciam exorcismis provenire ex potestate à Christo concessa: cætera verò se habent accidentaliter ad efficaciam; sicut accidentaliter coniuncta sunt: verbi gratia, adiunguntur exorcismo reliquiæ Sanctorum, aut effigies Crucis: non dubium quin per modum obiecti, quod horret dæmones, possint eos fugare: præcipue nominis Iesu inuocatio: quod sicut hominibus pijs amabile, ita dæmonibus tremendum ac formidabile. *Sola presentia Saluatoris* (ait Hiero. Matth. 8.) *t tormenta erant dæmonis, & tamen tunc non agnoscebatur à dæmonibus esse verum Deum.* D. Thom. 3. part. q. 44. artic. 4. quanto magis horrescent, ac torquebuntur audito nomine eius, quem sciunt esse verum Deum, Patri equalem; qui eos iudicaturus est, ac in infernum æternis flammis torturus: Horrore certè implebuntur, & audito sanctissimo nomine Iesu, pauidi fugient: & ob id sagis, & his,

D. August.

D. Gregor.

13

12

Lucæ & Matth. 20. Marci ultimo.

Celestinus. Con. Carth.

Iusti. Mart.

Hieronym.

D. Thom.

& his, qui se diabolo deuouerūt (vt ab ipsis narratum est) præcipit diabolus, vt quando ad nocturnos conuentus accedunt, prorsus à nomine Iesu abstineant. Insuper ab eisdem narratum esse dicitur, si quando alicui adstantium nomen Iesu ab oratione, etiam præter intentionē excidisset, subito & diabolos, & præsentē turbā disparuisse.

DISPUTATIO XV.

An efficacia, quam diximus adesse exorcismis, & alijs medijs, quibus Ecclesia vtitur ad pellendos demones: sit efficacia physica instrumentalis, an verò dumtaxat moralis?

I

T videtur nō esse physicā, quia illa vis seu efficacia, quæ supernaturalis esse supponitur, vel est corporalis, vel spiritualis: corporalis esse nequit: quia ad pellēdos spiritus, nullius esset momenti: cum corpus non agat in spiritum. Neque etiam spiritualis esse potest: tum, quia in corpore residere non potest; præfata autem media corporalia sunt: tum, quia Doctor Angelicus, secunda secundæ, quæst. 178. artic. 1. ad 1. reputat impossibile principium operandi miracula (inter quæ eiectio demoniorum computatur) esse aliquam qualitatem habitualiter permanentem in anima: & potiori iure idem negaret de qualitate spirituali permanente in præfatis medijs.

D. Thom.

Secundò, quia in efficacia horum mediorum sæpe nullus intercedit effectus, qui per physicam efficientiam fiat: ergo non concurrunt vt instrumenta physica. Antecedens probatur; eo quod vel hic effectus fit in homine: quis autem sit non apparet: vel in demone: & hic potest esse motus localis, putà quia cogitur demon loco cedere, aut exire: nil enim aliud positiuū fingi potest, quod in demone fiat, hic autem effectus non semper fit. Aliquando enim solum impeditur demon ne noceat, vel ne tentet etiam si loco recedere non cogatur, & tunc intelligi non potest quis effectus physicus fiat in demone, aut quomodo impediatur per actionē physicam; sed solum per virtutem diuinam cogentem illum, vel subtrahentem concursum. Confirmatur, quando demones coguntur mutare locum aut recedere: morali modo præcipiuntur, & obedire coguntur: demones enim probè percipiunt verba, & signa humana, &

A vim eis à Christo promissam, & præstitam: ergo effectus ille non fit physice, sed moraliter.

Tertiò. Tota efficacia horum mediorum ad fugandos demones, maximè quæ est in rebus consecratis, fundatur in institutione & impetratione Ecclesiæ; quæ instituit exorcismos, ac res quasdam sacrauit, ac petijt à Deo eis virtutem conferri ad demones fugandos, vt patet ex formulis, quibus Ecclesia vtitur in rerum quarundam sacratione, aut benedictione: ergo non potest esse virtus hæc instrumentalis physica. Probat consequentia: quia si Ecclesia posset instituere, vt quibusdam rebus conferretur virtus instrumentalis alicuius effectus supernaturalis, & spiritualis, qualis est propulsio demonum: non est cur non posset instituere, vt eisdem rebus conferretur virtus instrumentalis efficiendi gratiam, quod esset eas in sacramenta erigere. Hoc autem concedere plus quàm falsum est: ergo. &c.

B

Quartò. Tota efficacia earum rerum nititur impetrationi Ecclesiæ, aut ministrorum eius; impetratio autem, maximè quando postulatur ea, quæ non sunt necessaria ad salutem, aut preces pro alijs funduntur: non est infallibilis, sed quandoque postulata conceduntur, quandoque negantur, vt vidimus supra quæstion. 83. arti. 15. ergo licet Ecclesia quando quasdam res sacrauit ad impugnandos demones, petierit à Deo illis conferri virtutem pellendi demones: non ob id continuo impetrauit, sed potius quandoque denegata fuit præfata virtus.

C

Franciscus Suarez, vbi supra non vult admittere in exorcismis neque in alijs sacramentalibus efficaciam physicam, sed moralem: mouetur argumentis positiss.

2

Suarez

D

Pro decisione præmitto, non esse mihi in animo fufe disputare subtiles quæstiones: per quid constituantur instrumenta physica ad effectus supernaturales agēdos? Quid sit virtus physica instrumentalis ad eos perficiendos? Sitne qualitas? an diuina motio? & multa alia: quæ copiose disputant Doctores Scholastici agentes de Christi miraculis, & Sanctorum, ac de causalitate Sacramentorum nouæ legis: sed dumtaxat attingam ea, quæ præfati instituto deseruiunt: sequens doctrinam communiter receptam à Diui Thomæ discipulis.

Secundo præmitto, vim seu efficaciam physicam in hoc differre à morali tantum: quod

quod physica re vera attingit effectum, qui ab eius causalitate pendet in suo esse; moralis non item: verbi gratia, efficit aliquis miraculum mediante oratione, in oratione non ponimus vim physicam, quia oratio non attingit opus miraculosum, neque ab eius causalitate pendet: sed impetrat oratio à Deo, ut illud miraculum efficiat: sicut preces meae possunt mouere Paulum ut Petrum occidat: non tamen eam occisionem realiter producant, aut attingunt, at verò ensis, quo Petrus occiditur instrumentum physicum est occisionis, quia vera eam causat attingendo. His suppositis

3

Dico primò. Exorcismi per efficaciam physicam instrumentalem pellunt daemones, ne hominibus noceant. Probatur. Quando quis per exorcismos daemones fugat, ex potestate & imperio operatur: ergo physice concurrat ad eam perficiendam fugam. Antecedens notum est ex praecedentibus. Et probatur consequentia: quia agere miracula ex potestate, est agere cooperando, ut egregie docet Diuus Thom. quaestio. 6. de potentia arti. 4. & probat ex Diuo Gregorio in libr. 2. dialogorum. Quod si homo per exorcismos cooperatur Deo expellente principaliter daemones: absque dubio physice operatur, sicut & ipse Deus physice ut causa principalis expellit. Vnde etiam desumitur secundum argumentum. Nam causae instrumentales proportionantur principalibus, maxime si eis cooperentur: sed Deus in fugandis daemonibus causa principalis physica est: ergo exorcismi, per quos adiutores Deo coagunt, erunt causae instrumentales physicae, id est effectum attingentes. Tertiò. Verba quibus Christus contulit Ecclesiae suae potestatem fugandi daemones, vix explicari possunt proprie & in rigore, nisi posita efficacia physica. *Ecce (inquit Dominus) dedi vobis potestatem super spiritus immundos:* id est communico vobis eam potestatem, quam ego habeo: ut vos eiiciatis sicut & ego. Et illud: *Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes*, id est instar eorum, qui calcant corporaliter res sibi subiectas: & Patres citati supra disputatione prima, daemones torquemus flagris, caedimus, pellimus, reuincimus, & similia, quae omnia proprie, & in rigore, nisi ponamus homines coagere simul cum Deo, ac Christo eiectionem daemonum, vix interpretari possunt. At secundum Diui Augusti. celebrem regulam: verba sacra semper inter-

A pretanda sunt in propria & rigurosa significatione, nisi inde aliquid absurdum sequatur. Et huic regulae innixi Doctores Scholastici sapientiores causalitatem physicam Sacramentorum adstruunt, & nos eos imitantes causalitatem physicam in exorcismis constituimus. Confirmatur. Si asseramus in exorcizantibus hanc causalitatem physicam, valde extollimus hominum dignitatem: dum ponimus eos coagere Deo ad profligandos terribiles, ac potentissimos hostes: nec inde sequitur aliquid absurdum, cum omnes fateantur hanc causalitatem esse possibilem: ergo haec causalitas asserenda est. Quarto. Quando Sancti, aut quilibet alij miracula faciunt potestatiue nulla praevia oratione, eos concurrere necesse est ut instrumenta physica: ergo idem dicendum est, quando potestatiue pellunt daemones. Antecedens probatur supposita sententia eorum, quos impugnamus asserentium cum Diuo Gregorio loco citato eos re vera instrumentaliter concurrere, & est expressa sententia D. Thom. q. 6. de potentia, arti. 4. Quintò. Christus Dominus edebat eiectionem daemonum, & quamplura alia miracula, ut causa instrumentalis physica. Ita asseritur à praefato Francisco Suarez. 3. part. quaest. 13. artic. 2. ergo & homines per exorcismos pellentes daemones, causae instrumentales physicae erunt. Probatur consequentia: quia discrimen inter Christum, & nos sumptum ex maiore dignitate Christi, est operari miracula quasi ex habitu, nos verò minime: parum refert ad institutum praefens, quin imò potestas collata hominibus ad pellendos daemones ad exemplar potestatis Christi data est.

B

Sexto. Si in exorcismis non ponitur efficacia physica, sed tantum moralis, non attingens effectum: ergo exorcismi non habent maiorem efficaciam ad fugandos daemones, quam incantationes Magorum, quibus diximus supra fugari aliquando daemones. Probatur consequentia, sicut mediantibus exorcismis, & ad eorum praesentiam Deus fugat daemones: ita daemones pellunt alios daemones medijs incantationibus Magorum, ut ergo tribuamus maiorem efficaciam exorcismis, ponendum est eos habere efficaciam physicam attingentem effectus.

Dico secundò, Crucem Christi, reliquias Sanctorum, & nominis Iesu inuocationem fugare daemones ut instrumenta Dei

4

D. Thom.
D. Greg.

D. Augus.

Dei physica; probabile iudico: sed non ita certus sicut de causalitate physica exorcismorum. Prima pars probatur, quia prædicta fugat dæmones citra meritum ipsi videntium; & in dignitatem Christi & sanctorum cedit, quod Deo coagant in præfata dæmonum expulsionem, quod est esse instrumenta physica: ergo non est cur illis de negetur. Secundò. Probabile est tria preminata multa alia mirabilia operari, ut Dei instrumenta physica: ergo idem dicendum est de expulsionem dæmoniorum: non est enim maior ratio de vno, quàm de alio. Antecedens manifestatum est supra, cum multa miranda facta fuisse retulimus per Christi Crucem, reliquias Sanctorum, ac Christi nominis inuocationem, ut mortuorum suscitatio, morborum curatio &c. Vix autem potest intelligi quomodo id egerint, nisi coagendo Deo ad ea mirabilia patranda. Secunda pars asserti probatur, quia non inuenio argumenta; quæ ita firmiter procedant ad stabiliendam hanc physicam causalitatem in tribus præfatis, sicut inuenio in exorcismis. Confirmatur. Non extat de hac re Dei aut Christi promissio, neque determinatio Ecclesiæ, neque vlla ratio ad id cogens.

6 Dico tertio. Probabile censeo res sacratas, aut benedictas, & ab Ecclesia institutas ad pellendos dæmones, id operari ut instrumenta Dei physica. Probatur, quia in precationibus, quibus sacrantur, à Deo petit Ecclesia, ut conferat hisce rebus virtutem pellendi dæmones: virtus autem hæc efficientiam physicam denotat: Deum autem exaudire Ecclesiam sponsam suam in his, quæ ex Christi placito Ecclesia instituit, iam iam paramus dicere in solutione ad quartum. Secundò.

D. Thom. 3. par. q. 83. art. 3. ad. 3. ait in templo consecrato ratione suæ consecrationis adesse quandam vim seu virtutem ad excitandum motum deuotionis in orantibus in templo consecrato. Et Caietanus ibidem virtutem instrumentalem physicam interpretatur, & sequitur Dominicus Soto in. 4. dist. 13. q. 2. ar. 2. ergo in rebus consecratis ad effectum pellendi dæmones, probabile est ponere virtutem physicam instrumentalem ad id efficiendum, quæ nil aliud est, quàm diuina motio, quando Deus pellit dæmones, interueniente earum rerum sacrarum usu.

Denique omnia argumenta, quæ attulimus, in præcedenti disputatione pro stabilienda causalitate rerum sacratarum ad fugandos dæmones, causalitatem physicam videntur stabilire, & ideo huc reuocanda sunt.

A Primum argumentum militat in multis alijs: verbi gratia, in Sacramentorum causalitate, in miraculorum patratione, & huiusmodi: quare modò breuiter respondetur, eam virtutem, seu efficaciam non esse qualitatem, ut sentit Paludanus, neque esse potentiam actiuam obedientialem, ut ait præfatus Suarez: sed est motio quædam diuina; qua constituitur instrumentum in actu primo ad eiciendos dæmones, & est corporalis entitatiuæ: spiritualis virtualiter, quia ad effectum spiritualem datur: sed de hoc alijs locis citatis.

B Ad secundum respondetur. Quando per exorcismos detinetur dæmon, ne molestus sit, sicut Deus cogit illum, ne molestus sit causalitate physica: sic & adiurantes medijs exorcismis, quia causa principalis, & instrumentalis debent proportionari. Itaque quando causa principalis physice operatur, & instrumentalis similiter. Secundò respondetur. Quando nos ponimus in exorcismis causalitatem physicam ad pellendos dæmones, debet intelligi quando modus pellendi est attingibilis per veram actionem physicam, ut quando coguntur cedere loco, & obsessum deferere, vel quid simile, At verò quando modus prohibendi ne noceat non est attingibilis per veram actionem physicam: puta quia consistit in sola priuatione, aut negatione, ut in casu argumenti: tunc sola efficacia morali contenti sumus: & fortassis idem de causa principali, qui Deus est, dicendum: nam annihilationem fortasse non attingit physice: quia inattingibilis est per actionem physicam. Ad confirmationem respondetur. Operari liberè & per imperium ponit causalitatem moralem: sed non tollit physicam, ut videre licet in Deo, qui liberè, & per imperium multa operatur, physice, & moraliter. Sic dicimus de exorcizantibus, qui imperando dæmonibus causant fugam eorum moraliter, & physice. Etenim efficacia physica in attingendo effectum simul cum causa principali consistit, siue id fiat per imperium, siue quocunque alio modo.

Ad tertium respondetur sicut supra, non esse mihi usque adeò certum, cetera media, quæ enarraui pellere dæmonia, habere efficaciam physicam: sicut est mihi certum de exorcismis. At cum non improbabiler idem de alijs asseruerim: respondetur ad argumentum, negando consequentiam: & ad probationem dicimus, instituere

Paludanus.

Suarez.

tuere signa sensibilia causatiua gratiae per-
tinuit ad fundatorem Ecclesiae Christum,
non ad dispensatores. De quo. 3. part. quaest.
94. At instituere signa sensibilia, quae
mediate oratione Ecclesiae possent abige
re daemones, pertinere potuit ad dispensa-
tores, gubernatores, & iudices Ecclesiae,
quos decuit ex eiusdem Christi placito in-
stituere media, ut oues suae liberarentur à
lupis ferocissimis, demonibus.

Ad quartum respondetur, impetratio-
nem orationum, quae fundantur commu-
niter esse iudicandam secundum eas com-
munes conditiones, quas diximus, agen-
tes de orationis efficacia, esse necessarias
ad infallibilem impetrationem. At impe-
tratio orationum fusarum ab Ecclesia pro
instituendis ritibus, & Sacramentalibus
quibusdam consecrandis, in ordine ad
diuersos fines necessarios pro bona gu-
bernatione Ecclesiae: non alligatur prae-
fatis conditionibus, quas diximus esse re-
quisitas ad impetrationem infallibilem ora-
tionum. Ratio est, quia praefati ritus, & Sa-
cramentalia licet in particulari non fue-
rint immediate instituta à Christo Domi-
no (ut egregie docet Suarez ubi supra)
tamen Christus Dominus reliquit pote-
statem Ecclesiae suae ea instituendi, ac con-
secrandi, & adinueniendi modos, quibus
consecrarentur: ac proinde virtualiter pro-
misit se Ecclesiam orantem ut ad fines suae
institutionis essent proficuae exauditu-
rum; ne esset inanis eorum Sacramenta-
lium institutio, ac sacratio ad eos fines con-
sequendos. Ad quid enim potestas ea sa-
crandi ad hos vel illos fines: si nullam aliam
efficaciam haberent ad eos consequendos,
nisi eam, quam donaret oratio aequè effi-
cax, aut infirma, sicut aliae orationes: cum
sine illis possent fundi, aut quandoque
impetrare, quandoque non. Igitur ex
Christi voluntate interpretatiua impetra-
tio infallibilis est. Hanc autem potesta-
tem Christum reliquisse colligimus: tum
ab antiquitate, quia ab Apostolorum tem-
pore constat huiusmodi Sacramentalia esse
instituta: tum, quia decuit ad bonam gu-
bernationem Ecclesiae, hanc fuisse Eccle-
siae Christi relictam potestatem. Quare ve-
rosimile putamus in consecratione earum
rerum, quae ad abigendos daemones ordinā-
tur, orantem Ecclesiam pro efficacia earum
Deum infallibiliter exaudire, ut quan-
do oportuerit efficaces sint ad praedictum
effectum. Et cum efficacia physica sit pos-

libilis impetrari, & vergat in dignitatem
Ecclesiae eam impetrare: verosimile exi-
stimo eam impetrasse.

DISPUTATIO XVI.

An praedicta media, quae diximus habere effi-
cacia ad pellendos daemones, eam habeant
in omni euentu, & infallibiliter?

B

T videtur vera pars affirmatiua.
Primò. Sacramenta, quae sunt
Dei instrumenta ad causandam
gratiam, eam causant infallibili-
ter in subiecto disposito: quamuis minister
eorum sit iniquus: ergo & praefata media
semper expellunt daemones, quamuis mi-
nistri mali ijs vtantur. Confirmatur. Efficacia
Sacramentorum infallibilis nascitur ex
promissione Christi Domini: verbi gratia
Ioann. 20. promisit Christus: *Quorum re-
miseritis peccata remittuntur eis*: Sed etiam
promisit Deus fidelibus potestatem eicie-
di daemones, Matthae. & Luc. 10. *Ecce de-
di vobis potestatem spirituum immundorum.*
Et ecce dedi vobis potestatem calcandi supra
serpentes &c. Et Marci ultimo. *Signa au-
tem eos, qui crediderint, haec sequentur, in no-
mine meo daemones eicient*: ergo in omni
euentu, si adsit debita materia, id est homo
à daemone liberandus, si exorcista vtatur
exorcismis, optatum consequetur effectum.
Dicet quis, haec tantum causare speratos effe-
ctus, quando Deus disposuerit, aut voluerit
vti his medijs vt instrumentis ad pellendos
daemones. Contrà arguitur secundo, quan-
do Deus disposuerit, aut voluerit, poterit
vti vt instrumentis, quibusuis alijs rebus ad
fugandos daemones, puta herbis, gemmis,
& similibus: ergo non est maior ratio, quare
praefata media dicantur habere efficaciam,
quàm quaecunque aliae res. Tertiò. Sacra-
menta infallibiliter causant suum effectum
si materia sit disposita: sed ordo exorcista-
rum secundum sententiam D. Thom. in 4.
dist. 26. quaest. 2. art. 2. & 3. est Sacramen-
tum, sicut & ceteri minores ordines: ergo
infallibiliter causabunt suum effectum, si
exorcismos proferat exorcista: qui sunt ve-
luti forma, & adsint energumeni, qui sunt
quasi materia. Confirmatur. In omni-
bus actibus Sacramentalibus est virtus spi-
ritualis instrumentalis, vt patet indu-
ctiue in omnibus Sacramētis: ergo in exor-
cismis initiatorum ordine exorcistae erit
ea virtus. Quod si est, infallibiliter inducet
spera-

Suarez.

Ioan. 20.

Matth. &
Luc. 10.Marci vlti-
mo.

D. Thom.

speratum effectum, nempe dæmonum expulsiōnem.

Quartò. Exorcismi ante Baptismū habent infallibilem effectum, videlicet abijcere dæmones, ne impediāt suscepiōnem Baptismi: ergo etiam extra Baptismum infallibilem habebunt efficaciam fugandi dæmones, cum videatur eodem modo iudicandum esse in Baptismo, & extra Baptismum. Antecedēs patet, quia semper Ecclesia ante Baptismum præmittit exorcismos, & nunquā suo effectu frustrantur.

In oppositum pro parte negatiua est primum argumentum. Apostoli (Matth. 17.) videntes solitis exorcismis, quibus multa dæmonia profligant: nequiuērunt puerum quendam dæmoniacum liberare: ergo exorcismi etiam Apostolorum non semper efficaces fuērē. Secundum argumen-

tum. Origenes Hom. 244. in Iosue asserit, & exemplo confirmat non semper exorcismos valere dæmones fugare, & ob id cōparat eos Amorrhæis; quod quemadmodū hī inter filios Israel permansissent: ita sæpe in obsessis permaneant maligni spiritus. Adhibeantur (inquit) multe orationes, multa ieiunia, multe exorcismorum inuocationes, ad hæc omnia surdus in obfesso corpore dæmon permanet: tolerabilius ferens exorcismorum penas, & adhibita sibi ex Dei nominis inuocatione tormenta: quā discedere ab homine, quem impudenter & nequiter obsidet. Eandem partem affirmat Aug. lib. 83. q. 79. Tertio. Tota efficacia exorcismorum a virtute instrumentaria pellendi dæmones dimanat. At hæc virtus non semper communicatur exorcismis: quia gratia gratis data est, quam Spiritus sanctus interdū cōcedit, interdū denegat, quibusdam largitur, quibusdā nō: ergo exorcismi nō habēt in omni euentu infallibilem effectū. Quartò experientia idem videmus fieri. Contingit enim non semel, exorcistas in exorcizandis dæmoniacis quibusdam, summo pere laborare, & nil proficere; imò & sanctis viris id accidisse historiæ narrāt. Hincmarus in vita sancti Remigij ait, sanctum Benedictum adhibitis exorcismis non valuisse dæmonem eiicere à Tolosana puella, eamque ad sanctum Remigium destinauit, à quo sanata est.

Caictanus Marci ultimo, agens de fide ad miracula patranda ait eam semper esse efficacem ad ea perficienda: quod si quandoque non efficiat, in defectum fidelis non recte videntis fide, defectum efficaci-

tatis signorum reducit. Verba Caictani sunt. *Intelliguntur promissa signa consequentia fidem, quantum est ex parte virtutis fidei, sequentia quando, & ubi opus fuerit: cum cuius veritatis promissione stat: quod ex parte habentis fidem defectus accidat, seu impedimentum præstetur.* Ita quod fides ipsa non deest signis, sed homo deest fidei ad efficaciam signorum. Eodem modo vt credo loqueretur Caictanus de exorcismorum efficacia. Castro aduersus Hereses verbo exorcismus, Caictano assentitur, versans eum locum Marci. Quod autem (inquit) hoc non semper fiat vt inuocato nomine Iesu dæmon egrediatur: minima fides ipsius inuocantis est in causa. Nam si perfectè credidisset, hæc & maiora fecisset. Ecce asserit exorcismos de se habere infallibilem efficaciam: quod si de facto ea carent, defectus egregiæ fidei in causa est. Magister Franciscus a Victoria in relectione de magia, quæst. 6. & Dominicus Soto lib. 8. de iustitia, & iure. quæstion. 3. artic. 2. & in. 4. distin. 6. quæst. 2. artic. 3. negant virtutem exorcismorum esse infallibilem; sed tantum dicunt habere effectum quando expedit Religioni, & propagationi fidei.

Hæc sententia posterior negatiua mihi vera videtur propter argumenta facta in eius fauorem, & quidem isthæc media etiam exorcismos, speratos interdum non assequi effectus, nullus inficiatur, experientia doctrice. Quod in dubium vertitur est: An hæc inefficacia referenda sit in culpam, seu defectum ministrorum, aut ipsorum dæmoniacorum? an verò sine vlla culpa propter solam Dei voluntatem id accidat?

De qua re dico primò. Citra vllam culpam vel exorcizantis, vel videntis præfatis medijs, aut verò miserorum obfessorum, potest fieri, vt præfata media non inducāt optatos effectus. Hæc est expressa assertio D. Augusti. vbi supra dicentis. Cum autem non cedunt his signis huiusmodi potestates dæmones Deus ipse prohibet occultis modis: cum id iustum atque vtile iudicat, vel ad confundendos malos, cum eos oportet confundi: vel ad monendos bonos, vt proficiant in fide: atque ista non iaciuntur, sed vtiliter possint, vel ad discernenda dona membrorum Ecclesiæ.

Sed pro explicatione horum verborum Diui Augusti. & veritate explananda aduertendum, causam à priori, quare hæc signa non sunt efficacia de facto, esse volunta-

Castro.

Victoria.

Sotus.

4

Augusti.

2
Matth. 17.

Origenes.

Augustin.

Hincmarus

3
Caictanus.

lūtatē Dei nollētis illis signis suā virtutē, & efficaciam cōmunicare propter occultas rationes, vt ait Augustinus citatus, & id rationi conforme est. Nam cū efficacia horum signorū à gratia gratis data promanet, quæ citra culpam & citra meritum à Deo confertur, & negatur: quid mirū, si signa hæc interdum efficacia sint, interdum efficacitatis expertia? Et ex eadem radice manat, vt dæmones, qui ab vno multis adhibitis medijs sacris pelli nō possunt: ab alio leuiter exorcizati recedant: quia Deus impartitur donum hoc singulis prout vult. Nihilominus ex parte hominum quasdā possumus perferuari congruentias diuinæ voluntatis, quare hæc signa inefficacia aliquando sint. Prima sumitur ex parte exorcizantiū. Quandoque enim propter eorum peccata non vult Deus hoc admirabile opus per eorum exorcismos perficere. De quodam dæmone domum infestante refert Cardanus libr. 19. de subtilitate exorcismos irridere, eo quod exorcistæ furti & sacrilegij eriminibus essent infames. Quandoque quia non præcessit oratio & ieiunium: vt de Apostolis dicitur Matth. 17. Quandoque propter impedimentum, etiam sine culpa positum, vt dicitur ibidem. Quandoque sine vlla culpa exorcizantium, sed in sui profectum; vt scilicet non superbiat de mirabili hac dæmoniorum profligatione, vel propter quid simile. Fortasse ob id sanctus Antonius non valuit quandam dæmoniacam sanare, vt refert Palladius in vita sancti Pauli simplicis; & beatus Benedictus non potuit alium liberare: & hic remisit illum ad sanctum Remigium, à quo sanatus est; ille verò ad sanctum Paulum simplicem, à quo liberatus est.

Cardanus.

Matth. 17.

Palladius.

S

Secunda congruentia sumitur ex parte hominum à dæmonum infestatione liberandorum: puta quia eorum peccata merentur, vt non statim ab infestatibus dæmonibus liberentur; quātumuis exorcizantes sanctitate polleat, exorcismos pronuntient, & signa alia sacra adhibeant. Exemplū mirabile refert Metaphrastes septima Februarij de sancto Parthenio, coram quo adductus iuuenis quidam noluit eum Sanctus liberare dicens: *Sinite torqueatur, parricida est.* Aliud simile narrat exemplum de sancto Eligio Nouiomensi Episcopo Audoenus cap. 20. lib. 2. vitæ Eligij: cum enim rogaretur, vt subueniret quinquaginta viris à dæmone vexatis: respondit: *Sinite, experian-*

Metaphra-

tes.

Audoenus.

tur cui seruire peccato suo elegerunt. Agnouerunt hi Sancti his dæmoniis non profuturos exorcismos propter eorum peccata, & ideo quamuis alios sæpe liberalissent: his noluerunt, etiam rogati, opitulari. Aliquando nullis præcedētibz peccatis neque ex parte exorcizantiū, neque ex parte exorcizantium, Deus non vult exorcismis & alijs signis efficaciam pelli dæmones tribuere. His quidem occasionem præbens patientiæ, & meritorum augendorum in medio tam terribilis calamitatis: illis verò ablationis arrogantia, & extollentiæ oculorum.

B

Ad primum pro parte affirmatiua negatur consequentia, quia Sacramenta, cum sint media instituta à Christo ad iustificationem animarum, & gratiam obtinendam, decuit, vt in materia disposita infallibilem haberent effectum: ne in re tam necessaria ad consequendam gloriam, ad quam homines destinantur, adeo foelix euentus deesset sine culpa Sacramenta recipientis: at dæmonum fugatio, & repulsa, ne nobis noceant, non est necessarium medium ad gratiam, & iustificationem: ac proinde neque signa, & media eorum pellendorum, necesse fuit semper habere optatos effectus, maxime quia vt nuper dicebamus aliquando miseria hæc magna cedit in bonum vexatorum. Ad confirmationem respondetur, effectum Sacramentorum absolute esse promissum non ponentibus obicem, quia effectus est gratia, & charitas, sine qua nemo saluabitur: at effectus exorcismorum, aut aliorum signorum iam relatorum: non est ita absolute promissus, quin impediri possit, vel propter priuatam, vel propter publicam causam. Nam cum hic effectus non pertineat ad donum gratiæ gratum facientis, sed ad liberationem quandam à malo pœnæ: non solum ex proprio demerito, seu obice impediri potest, sed etiam propter vtilitatem animæ, vel in aliorum exemplum, aut propter aliud Ecclesiæ commodum. Et hoc non tollit quin promissio his vallata conditionibus magni pēdenda sit: vt potē quæ de effectu mirabili est: ad quem nec semel vires hominum per se sumptæ pertingere possent.

C

D

Ad secundum negatur cōsequētia, quia ad operandum rem mirabilem eiectionem dæmoniorum elegit Deus hæc media: non quia semper efficacitatem haberent ad eum effectum: sed quia quando id vellent efficere,

6

7

efficere, his mediantibus effecturus esset, vel propter dignitatem hominum manifestandam in profligatione demonum, ut in exorcismis: vel propter significationem mysteriorum insignium, ut in Cruce Christi, & invocatione eius nominis: vel propter sacrationem Ecclesiæ, ut in rebus consecratis: vel propter aliquod diuinum, quod his rebus significari, aut contineri scit Deus: occultum est autem hominibus, sicut occultum est, quare mediante pallio Heliaz, baculo Helisai, ac virga Moysis voluit tot parare mirabilia, & non alijs mediantibus rebus.

Ad tertium, admissio exorcistarum ordinem esse Sacramentum, respondetur, per eum non ministrari aliquod Sacramentum, sicut per Sacerdotij ordinem: ac proinde nec exorcismos habere vim formæ, neque demoniacos rationem materiæ: ministratur autem quoddam Sacramentale, cuius effectum non esse infallibilem diximus: actus itaque ordinis exorcistici, puta exorcizare, infallibilis est, sed expulsio demoniorum nequaquam. Ad confirmationem respondetur ex doctrina D. Thom. in 4. dist. 24. q. 2. art. 2. ad ultimum, actus procedentes ab ordine exorcistico, quatenus actus illius sunt: nulla polle re supernaturali virtute, sicut neque actus aliorum ordinum minorum. Sed hi possunt fieri ab alijs, qui non sunt exorcistæ, qui in sua ordinatione solum accipiunt potestatem, ut exorcizet ex officio, alij vero possunt qui de id licite, facere: sed non ex officio. Quod vero actus exorcistarum virtutem habeant pellendi demones, id non habet ex vi suæ ordinationis, sed propter gratiam gratis datam quæ nil aliud est, quam vis diuina illis actibus comunicata. Itaque quando exorcista fugat exorcismis demonia, pulsio demoniorum non est ab exorcismis, ut sunt actus ordinis exorcistici, sed ut eleuatur per gratiam gratis datam eiectionem demoniorum, quæ cum interdum detur, interdum negetur pro voluntate Spiritus sancti, exorcismi ipsi non semper sortiuntur speratos effectus.

Ad quartum respondetur cum Magistro Soto in 4. dist. 6. quaestione 2. art. 3. exorcismos Baptismales, & si qui alij præmittuntur in collatione aliorum Sacramentorum, semper consequi suos effectus, nisi apponatur obex à suscipientibus Sacramentum: effectus autem, ad quos ordinantur, & præmittuntur, est abigere demones, ne impediatur Sacramenti susceptionem, aut eius fructum. Cum ergo iste effectus sit adeo ne-

cessarius sicut & ipsa Sacramenta, sicut Sacramentorum efficaciam esse infallibilem necessarium est: ita & exorcismorum, qui ad præfatum effectum ordinantur. Secus est in ordine ad alios effectus exorcismorum: qualis est expulsio ab obsessis, qui pertinet ad liberationem à malo poenæ, sine qua homines iustificari possunt: & ideo si ille, qui baptizatur energumenus est, per exorcismos liberatur ab impedimento, quod posset demon præstare circa susceptionem Baptismi, & eius fructum consequendum, non tamen semper necesse est liberari ab inhabitante demone.

DISPUTATIO XVII.

An aliquibus rebus sensibilibus, & naturalibus insit aliqua virtus naturalis, potens ad fugandos demones, ne hominibus molesti sint?

Id videtur vera pars affirmatiua: sunt enim quidam lapides pretiosi, qui dicuntur sua naturalivirtute fugare demonia. Iaspis scilicet Calcedonius, Chrysolitus, Adamantus, Corallium, ita Franciscus Rucus medicus insulanus in suo opusculo de gemis, Iosephus etiam li. 8. de antiquitatibus c. 20. ait in exercitu Titi Imperatoris fuisse quendam, qui pretioso lapide incluso in annulo fugabat demones à corporibus obsessorum.

Secundo Plinius lib. 28. naturalis histor. c. 16. refert quosdam asserentes urinam equi mixtam aqua ferrata, quæ solet extrahi ab officina fabrorum ferrariorum, sanare demoniacos: & lib. 30. c. 2. ait Apionem Gramaticum asserere herbam quandam vocatam Cynocephaleam, & in Aegypto Osiritem, habere vim quandam ferme diuinam aduersus demones: sed qui illam euellit statim moritur. Et quidam aiunt, quasdam herbas demonibus esse intolerabiles: ex his sunt Artimesia Rubea, Barba Iouis, Solsequium, Leuisticus, Salvia, Polegium, folia sambuci, &c. Et Ioseph. li. 8. ubi supra, ait se vidisse exorcistam Iudæum quandam herbarum radicem demones abigentem. Verba Iosephi sunt. c. 20. Vidi quendam Eleazarum de gente nostra, præsentem Vespasiano, & eius filijs, & Tribunis, aliisque simul exercitu, curantem eos, qui à demonibus vexabantur. Modus autem medicinae fuit huiusmodi. Intulit naribus eius, qui à demonio vexabatur, annulum habentem sub signaculo radicem à Salomone monstratam: deinde per nares odorantis demonium abstraxit, & repente cecidit homo. Postea id adiura-

Franciscus Rucus.

Plinius.

Iosephus.

uit ne amplius rediret; Salomonis interim mē-
tionē faciens, & incantationes ab illo inuentas
recitans: volēs autē satisfacere ac probare prae-
sentibus Elcazarus hanc se habere vim, ponebat
ante eos aut calicē, aut peluim aqua plenū, &
demoni imperabat vt ab homine egressus, ea
euerteret, & vidētibus praeberet indicium, quod
hominē reliquisset. Hāc Iosephus: & Druth-
marus ex eodē videtur idem sumpsisse. Et
quod magis mirandū est D. Hierony. & re-
fertur 26. q. 7. in fine, ait: *Demoniū sustinē-
tibus licet habere herbas, & petras sine incan-
tatione*: nimirum indicās herbas & petras
contra daemones naturalem habere vim.

2

Abullensis

Tertio. Quidā aiunt suffimentis quibus
dam fugari daemones: hos refert tacito no-
mine Abulensis super cap. 16. 1. Regū, q.
43. hi nituntur duobus fundamentis. Pri-
mum & potissimū est, dāmonē pulsatum
esse à Tobia iuniore fumo iecoris cuiusdā
piscis: de quo statim. Secundum, quod cō-
trarijs suffumigationibus idem dāmones
alliciantur, & vt certis locis assistant inuitē-
tur. Et ne isti autores omnino celētur, sci-
to Hermetē dixisse suffumigatione ex lig-
no Aloes, vel Ceti spermate, daemones cō-
gregari: at suffumigatione ex sulphure fu-
gari, vt Porphyrus & Proclus, qui similia
multa dicūt. Quinimō multi ex Catholicis
exorcistis suffutibus cornu caprini, & cu-
iusuis stercoreis, praeipue humani, & ruta &
hypericone (quē ob id fugam dāmonū ap-
pellant) daemones conantur fugare. Hie-
rony. Mengus in lib. qui dāmonū flagellū
dicitur, exorcismo 3. praeipit, vt ignis ac
sulphur accipiat, & super dēmoniacū suf-
fitus tandiu adhibeatur: quousq; respōdeat
interrogatis: & exorcismo 4. vt benedicta
ruta energumēni naribus admoueat: &
exorcismo 6. vt accipiat sulphur galba-
nus, assa foetida, aristolochia, hypericon,
& ruta, omniaq; propria benedictione be-
nedicantur, & in ignem projiciantur.

Philostat.

Quarto. Sonitu, ac clamoribus, & conui-
tijs daemones à locis fugari docet Philostratus
in vita Apollonij Thianxi, lib. 2. cap. 2.
fragore itē ac strepitu armorū docet Hor-
tensius super lib. 6. Aeneidos Virgilij his
verbis: *Multi asserunt daemones ferri aciem
reformidare, & re ipsa compertum est. Et no-
ui quibus hoc ipsum nocturnis horis accidit,
sed cum magna aduersa valetudinis cōsuetu-
dine*. Ita Hortensius. Sed & campanarum
sonitu daemones terreri nostri dicunt: qui
contra tempestates à dāmonibus vt credi-
tur immittas, sonitu campanarū se muniūt,

Hortensius

A ac eas conantur fugare. Et Paulus Grilla-
ndus in tractatu de sortilegijs prodidit dā-
mones mulieres quasdam ducentes, audito
campanae sono ante diluculum eas dereli-
quisse, fugamque arripuisse. Missa facimus
quae ex Ouidio, Aphrodisco, & alijs profa-
nis autoribus afferri possent de cris tinni-
tu, quo manes domo alijsque ex locis abi-
gi posse profani quidam crediderunt.

Grilland.

Ouidius.
Aphrodis.

Quinto. Vt daemones vexent homines
necessaria est in corpore vexandorū que-
dam corporalis ac naturalis dispositio, per
quam fiant hominū corpora apta ad reci-
piendā actionem afflictuam dāmoniorū:
ergo res sensibiles, quae auferunt eā dispo-
sitionem ab obsessis, expellent daemones,
qui nequeunt in eis corporibus consistere
nisi adsit talis dispositio. Antecedens pro-
batur: quia ob id lunaticos & melancholi-
cos, ac epilepticos, & furiosos arripiunt dā-
mones, vt colligitur ex historia Euāgelica.
Luc. 8. depingitur quidam dāmoniacus se-
uus talibus signis, vt dicant medici eum la-
borasse quadam manie specie: quā Damascē-
nus iram permanentē vocat; Medici lycan-
thropiā seu lupinā insaniam: & Marc. 9.
de alio fit mentio dāmoniaci, qui elide-
batur in terra, & volutabatur spumans, quē
sunt euidentia signa epilepsiae, idest morbi
comitialis. Omitto modō alios arreptitios,
lunaticos, melancholicos, à dāmonē pos-
sessos: nimirum mediantibus his morboris
dispositionibus commemoratis, & alijs si-
milibus.

3

Luc. 8.

Damascē.

Marc. 9.

C Sexto. Verba, quibus vtūt necromā-
tici, potentia sunt ad cogendos daemones,
non solum ad alios pellendos, verum ad
quacunque imperata faciendum. Sic Ma-
ga Thesalica apud Lucanum in 6. iactat se
posse quoscunq; velit in actus inuitos prae-
bere Deos, idest daemones: ergo nō est in-
conueniens idem asserere de alijs rebus na-
turalibus & sensibilibus. Hāc positio effi-
catoribus rationibus suadenda est, sump-
tis ex sacris Literis, quibus refragari nul-
lus Catholicus praesumat.

Lucanus.

D Septimum argumentum ex verbis Ra-
phaelis Angeli dicentis Tobiae 6. *Cordis
eius* (piscis callyonimi, vt quidam dicunt)
particulam, si super carbones ponas, fumus
eius extricat omne genus dāmoniorum: quod
& postea cap. 8. factum legimus.

4

Tobie.

Octauū. Legitur 1. Reg. 16. Dauide pul-
sante cytharam suam dāmonium à Saule
fugasse. Et Simeon Abbas, qui dictus est
Salus, vt refert Leontius Episcopus Neo-
poleos

1. Reg. 16.

Leontius.

poleos insulæ Cypri in eius vita ex vico quodam, qui molestabatur à diabolo, cātu tibiæ pepulit eum: & Guido in sua musica ait, vi musici concentus pelli dæmonia. Et Boëtius, quem refert Glossa ordinaria, ait, quendam Philosophum tactu cytharæ dæmonium ab obsessio pepulisse.

Propter hæc & similia argumenta quidā tenent hanc partē, Paulus Burgenfis in additione contra Nicolaū de Lyra super decimum sextū cap. 1. Regum mouetur argumento 5. 7. & 8. Raymundus Lullius 2. lib. 5. essentia ait, Deum in vindictam criminū dæmoniorum, ea quamuis natura superiora rebus sensibilibus subiecisse. Et Ioannes Rubescif. li. de consideratione quintæ essentia, & Grillandus q. 3. num. 23.

Disputatio hæc plus habebit in recessu, quàm in frōte, ne sit necessarium disputationes multiplicare. Et ideo præmittendū est, quadrupliciter posse intelligi dæmones virtute rerū sensibilibus ab hominibus molestādis fugari, aut verò ad alias quasuis mirabiles operationes efficiēdas cogi. Vno modo, quia in rebus ipsis inest virtus coactiua dæmoniorū, siue illa virtus sit ex primis vel secundis qualitibus, sicut igni inest calor ad calefaciendum, vel cōburēdū, aut verò ad expellendū frigus à subiecto, cui applicatur, siue illa virtus sit qualitas specifica dimanās à forma rei, & influxib⁹ cœlestibus, qualē inesse videmus magneti trahendi ad se ferrum, & cuidam gemmæ, quæ vocatur Theamedes contrariā virtutē omne à se ferrum respuendi, ac profligandi, teste Francisco Ruco medico insulano. Secundo modo possunt intelligi quodāmodo cogi dæmones per allectionem vel repulsionē aliquarū rerū sensibilibus, eo quod sint quædam res illis grata, & ideo ad præsentia earū adueniunt, congregantur, operanturq; res mirabiles, iuxta voluntatē his rebus vtentiū. Alię verò res adeò illis ingrata & exosa sunt, vt ad earum præsentiam fugiant, & sua domicilia deserant: ad eum modū, quo animalia viso pabulo sibi grato ad id accurrunt, è contrario si ingratum aut nocium, fugiunt. Tertio modo possunt intelligi cogi ad faciendū aliquid per res sensibiles, eo quod hæc res valde cōducunt ad faciendos effectus, ad quos inuocantur: quia eos faciunt applicando actiua passiuus: aut verò ad recedendum: quia huiusmodi res cōducunt ad dissipandum dispositiones (si quæ sunt) necessariæ aut aptæ ad permanēdum in molestia hominum, de quo statim.

A Quarto modo possunt cogi per verba quædam aut pacta, quibus pepigit dæmon superior cum Mago, aut eo, qui se ei deuouit, hæc & illa facturus: & isto modo dæmones superiores ad verba Magorum expellunt ab hominibus dæmones inferiores, & inferiores superiores per collusionem, sicut supra diximus. His suppositis

Prima assertio sit cōtra istos nuper relatos, & quosdā medicos à me citatos in disputat. 3. Nulla res corporalis, siue sit substantia, siue accidens, siue actio vel passio, per suam naturalem virtutē habet potestatem directē & per se cogendi dæmones, vt appareant, accedant, fugiant, aliquid faciat, vel facere desināt. Probatur. Dæmones secundū fidē sunt substantiæ spirituales omnis corporis expertes: ergo nullo modo possunt pati, aut cogi naturaliter à rebus corporalibus: eo quod corporalia nullā efficiā, aut robur possunt habere erga res spirituales, quæ omnibus modis corporales superat, vt perspicuū est, & animaduertit D. Th. super c. 41. Iob. Dixi naturaliter: quia supernaturaliter benē possunt cogi, nepe à Deo, Sanctis, Angelis, & hominibus virtute Dei, nā ad ordinē potestātū pertinere dicitur, dæmones arcere, vt declarat Gregor.

C Th. super c. 41. Iob. Dixi naturaliter: quia supernaturaliter benē possunt cogi, nepe à Deo, Sanctis, Angelis, & hominibus virtute Dei, nā ad ordinē potestātū pertinere dicitur, dæmones arcere, vt declarat Gregor. hom. 34. Sācti autē homines, & interdū nō sancti, sicut dono virtutū participāt in quātum miracula faciūt, ita dono potestatum, in quantum eiiciunt dæmones. Hæc argumentatio supposita fide antecedit, demōstratiue procedit: cuiusvis non enervatur, si obijcias, animas rationales esse substantias spirituales, quæ dum in corporibus sunt pati possunt à rebus sensibilibus, possunt etiā vi à corporibus separari, nā animæ vniūtur corporibus vt formæ: & ideo certas in corporibus expostulant dispositiones, quibus læsis animæ tristatur, & quibus ablati cogitur anima recedere: quia vniō eius ab eis dispositionibus pēdet: secus est de dæmonib⁹ qui corporibus adsunt tātū vt motores localiter: & ideo siue in corporibus obessorū adsint, vel absint dispositiones quælibet, ip si nō cogūtur recedere sicut neq; accedere.

Secunda assertio. Dæmones non alliciūtur rebus sensibilibus propter se ipsas, sed propter aliquid aliud, nō tamē ob id cogūtur à rebus sensibilibus, vel per eas, vt aliquid dicāt aut faciāt. Assertio hæc tres partes habet. Prima probatur: quia cū dæmones nō habeant sensus, neq; sensuū organa: quia spiritalis naturæ sunt, nullam capere possūt voluptatē à rebus sensibilibus prop

Guido.

Boëtius.

Burgenfis.

Lullius.

Rubescif.
Grilland.

mod. T. C

6

D. Tho.

Gregor.

7

Augu.

ter se ipsas; nō delectātur suffitibus, quia nō habent olfactū; non coloribus pulchris, quia earent visu; non musices concentibus, quia non est illis auditus; non coitu, quia nō habēt organa ad id deputata. Secūda pars asseritur à D. Tho. q. 6. de potentia art. vlt. vbi ait, tripliciter dæmones allīci rebus sensibilibus propter aliquid aliud vel in eis inclu- sum, vel ab eis deriuatum. Vno modo, quia res quædā corporales sunt aptæ ad perficiēdos quosdā effectus mirabiles, quos dæmones faciūt applicādo actiua passiuis, siue eos faciant ad inuocationē Magorū, siue sine vl- la inuocatione: v. g. si vtantur hippomane ad cōciliandū amorē, vel cantharidibus ad excitādū ardorē Venereū, vel quid simile. Secundo modo allīciūtur his rebus corpo- ralibus, in quantū homines per eas in pec- catū adducūtur, v. g. cōiuijs lautis, choreis promiscuis virorum, ac mulierū, & simili- bus. Tertio modo, & vniuersaliori ac præci- puo allīciuntur corporalibus, in quātū hec corporalia sunt signa aliquorū spiritualiū: quibus dæmones delectātur. Vnde Augus- ti. 21. de ciuitate c. 6. ait, dæmones allīci his rebus, nō sicut animalia cibis, sed quasi spi- ritus signis: & ista allectio spiritūū immū- dorū frequētissima est apud Magos, ac ne- cromāticos, qui per signa quædā dæmones inuocant, & adsunt vocati, vt morē gerant Magis, & his signis valde dæmones dele- ctantur: quia eis honor quasi diuinus exhi- betur, cuius ipsi sumopere appetētes sunt. Quibus autē signis delectētur, ipsi miseros Magos docuerunt: diuersos pro diuersitate delectationis demoniorū: *Neque enim* (ait Augus- ti.) *potuit nisi primū ipsis docentibus disci quid quisque illorū appetat, quid exhor- reat, quo inuocetur nomine, quo cogatur. Vnde Magicæ artes, earumq; artifices extiterūt.* Infinita fermē sunt ea signa, vt ipsi dæmo- nes innumeri, & diuersis contrarijsq; sæpe numero ingenijs, ita vt fermē nil corpora- le sit, quo non abutantur ad magicas artes: sicut Michael Psellus homo vanus, & plus quā suspectus de magia dæmoniaca scripsit in lib. de dæmonibus. Tertia pars assertio- nis; nulla re sensibili sic allīci dæmones, vt ob id cogātur dicere, aut facere aliquid, est contra impiū Porphyriū, & alios, qui, vt re- fert Augus- ti. 10. de ciuitate Dei c. 11. mira- batur, quod non solum dij (dæmones) alli- ciantur viclīmis, sed etiam cōpellantur, at- que cogantur facere, quod homines volūt. Sed probatur assertio nostra. Nā dæmones quāuis semper ad malū propensi sint, tamē

A libera voluntate potiuntur, liberēq; operā- tur: at qui liberē operatur, nulla re ita dele- ctatur, vt ex ea cogatur aliquid dicere, aut facere. Simulat veripelles se cogi, vt deci- piant miseros Magos, & sæpe quando illis placet, nec illis parent, nec sinunt viuere: vt sic ad infernum securū pertrahant: de quo fortasse alijs.

B Tertia assertio. Nulla res sensibilis prop- ter se ipsam est dæmonibus ingrata, aut no- civa, ac proinde non illam respuit propter se ipsam, multas verò respuit, & odio habet propter aliud: non tamen ob id dicitur co- gi ab aliqua re sensibili, vt recedat, aut fu- giat. Prima pars patet ex dictis in prima & secunda assertione. Secunda pars clara est in rebus diuinis, Cruce, reliquijs, & huius- modi. Sed his dimissis: quia de reb⁹ natura- libus loquimur intra spherā suā naturalita- tis; probatur, quia ea, quæ inducunt ad bo- num, vt imagines, virtutum moralium ope- ra, colloquia sancta, & ieiunia, & huiusmo- di: eis valde displicent ac exosa sunt. Rur- sus res sensibiles, quæ quodāmodo alleuiāt molestias dæmonū infestantiū, vel aliquo modo contrariæ sunt dispositionibus, quas ipsi amant in hominibus, putā melancholi- cā affectiōnē, ea omnia dæmones oderunt, & respuunt. Tertia pars probatur: quia hor- ror, quē ex hisce rebus capiunt, non est tan- tus, vt cogantur ob id recedere: plus displi- cet cessare ab hominū molestijs, & ideo his- ce rebus nō cogūtur recedere. Egregiē Ori- genes citatus ex hom. 244. in Iosue: *Adhi- beatur multa orationes, multa ieiunia, multi exorcismi, ad hæc omnia in obfesso corpore dæ- mon permanet: tolerabilius ferens exorcistarū pœnas, & adhibita sibi ex Dei nominis inuoca- tione tormenta, quā descendere ab homine, quē nequiter obsidet: quod si his diuinis machinis inimicus resistit, ne ab homine pellatur, mere naturalia, quantumuis odiosa, deridebit.*

D Quarta assertio. Dæmonū accessus aut re- cessus nō pēdet ex dispositione corporali: aliquarū rerū, ac proinde nulla dispositione corporali posita cogūtur accedere, aut abla- ta recedere. Hoc est dicere, dæmones neq; directē, neq; indirectē posse fugari mediā- tibus aliquibus rebus naturalibus & sensibi- libus. Hæc assertio statuta est contra Pau- lum Burgensem vbi supra, & Martinū del Rio, lib. 2. disquisitionum Magicarum q. 30. sect. 3. Ille ait ingressum & vexationem dæmonū erga corpora obfessorū pendere ex dispositione quadā naturali, qua sublata per medicamēta, aut res sensibiles, indire- ctē

D. Thom.

August.

Psellus.

August.

Origenes.

9

etē cogitur dāmoni recedere. Hic autē has dispositiones esse causas indirectas expulsiōis: & sine quibus non (vt aiunt Philosophi) quod est incidere in opinionē Burgēsis, & expressius to. 3. lib. 6. cap. 2. sectio. 2. ait quibusdam rebus naturalem esse virtutem fugandi dēmones. Et ante ipsum idē asseruerat Nicolaus Serarius super 6. caput Tobiz. Aduersus hos, & alios asserimus, dāmones non pendere à corporali aliqua dispositione vexandorū neq; in ingressu, neq; in mansionē in corporibus eorum, ac proinde, neq; indirectē posse pelli ab eis per ablationem earum corporalium dispositionum. Probat. Ad hoc vt dāmō inhabitet corpus hominis, & vt id vexet, tantū necesse est ei vniri vt motorem motu locali: sed ad hanc vnionem non est necessariū præcedere in corpore humano aliqua corporalem dispositionē, sed tantū requiritur motorem habere robur ac vim mouendi illud, vt patet in omni vnione motoris ad mobile: ergo inhabitatio dāmonis in obsessis, & vexatio eorum, non pendet ab aliqua, vel aliquibus dispositionib; corporalibus: sed potest fieri per solū localem motū: ac proinde neq; indirectē potest cogi dāmō, vt recedat ablata dispositione quacūq; per medicamenta, aut res sensibiles: quia ab ea dispositione non pendet eius inhabitatio, aut vexatio. Maior huius syllogismi probatur: quia materia corporalis obedit spiritui li ad nutum quoad localem motum, vt auctor est D. Tho. 1. p. q. 100. art. 3. Explicatur vis huius rationis. Quādo dāmō inhabitat hominē, duplici genere motus potest ibi adesse, & operari. Primō, motu alterationis, v. g. causādo morbos afflictiuos, vt epilepsiam, lycantropiam, aut succum melancholicum, vel quid simile, quo crucietur dāmoniacus: quod si hoc solo genere motus inhabitaret aut vexaret, citra dubiū pellere-
 tur, & à cruciatibus cogeretur cessare mediantibus medicaminibus, & rebus corporalibus: quibus applicitis tolleretur dispositio qualificatiua, à qua penderet dāmōnū præsentia. Tolleretur insuper dispositio afflictiua, quam dāmōn per motū alterationis ingressit, & cōsequēter à corpore obsessi fugaretur, cessaretq; à corporis cruciatibus: nisi quis dicat (quod & contingere posset) facile esse dāmōnibus virtutē corū medicaminū hebetare, & enervare: quo posito magis confirmaretur nostra assertio, & cōfutarentur præfati auctores. Secundū genus motus quo potissimē vtitur dāmōn in ha-

A bitatione obsessorū & cruciatibus, est localis motus, qui non pendet ab aliqua dispositione corporali, sed potest inhabitare, & cruciare hominē sine vlla afflictiua dispositione, per coarctationē nimiam, aut dilatationē plus nimio cordis, viscerū, hepatis, aut per euocationem immoderatā humorum melancholicorū ad cerebrū, vel quid simile: quæ omnia sine alteratione fieri possunt per solum localem motum. Hi autē locales motus dāmōnū, qui à dispositione non pendent, nequeunt impediri, aut auferri per vilius rei sensibilis, & naturalis virtutem: & ideo neq; indirectē cogi dāmōnes, vt recedant, aut ne crucient obsessos. Fateor, res quasdam corporales multū cōducere ad alleuiādū dāmoniacos, ne tā acriter vexentur: vel diuertēdo attentionē à cruciatibus dāmōnū, vel auferendo dispositionē melancholicā, aut alias morbosam: qua mediante dāmōn vexabat obsessum, qua ablata licet nō cogatur dāmō recedere, aut nō cruciare vel voluntarius recedet propter ingratam mansionem, vel alleuiabitur aliquo modo à diris cruciatibus: de quo latius in solutione ad octauum.

Quinta assertio. Nulla verba Magorū cogere possunt dāmones, vt accedāt, sed ipsi simulāt se accedere aut recedere coacti per Magorū verba. Hæc iam probata est ex dictis, nā ea verba nullā efficacitatem habent, nec vnde illis aduenerit efficacia ignoratur, sed pactū cū dāmōnibus hos accessus, & recessus introducit, quod seruant, quando eis placet, & quando non placet frangunt, & irritum reddunt.

Supere est ad argumenta initio facta respondere. Ad primū, sine vilo fundamento asseritur lapides preciosos, aut nō preciosos dāmōnes in fugā cōuertere; quod si aliquādo eos lapides fugiant, impossura Magorum est, & fictio dāmōnū fingentiū se fugere, vt Magos in caritate suā detineāt.

Ad secundū respondetur, illud de aqua ferrata nil cōducere ad cogēdos dāmōnes, fortasse remediū medicinale est ad curādos morbos quosdā, quos amant dāmones, aut inferūt dāmoniacis, de quo statim. Illas vero herbas cōmemoratas expellere dāmōnes, fallacia Magorū est, ipsis dāmōnibus hac viā eos seducētibus, fortasse atrā bilē extirpant, quam dāmones induxerunt, vt vexaret miseros obsessos, & illa extirpata voluntariē recedit dāmō, vt animas hominū in superstitionem inducāt. Illud verò quod dixit Apion Grammaticus de Cynophalea

herba: ad inuocationem, & pactum cum dæmone spectat: nec parū suffragatur nostræ suspicioni id, quod ibidem refertur dixisse Apionem, virtute scilicet illius herbe interrogatum dæmonē de patria, & parētibz Homeri respondisse, quæ non auderet dicere. Interrogatio ridicula mediante herba, & digna Grāmatico. Illud verò quod obijcitur de radice inclusa in annullo Eleazari, credo ad superstitionē pertinere: nec est cur liberemus à superstitione magica Iudæum Eleazarum.

13

Ad tertium respondetur non esse curandū de Hermete famoso necromantico, nec de impio Porphyrio. Ad illud verò quod obijcitur ex vsu nostrorū exorcistarū, respōdet quidam: dæmones, quia superbissimi sunt, nequaquam posse sustinere, vt vilipendātur, dum in suis obfessis vel flagellātur, vel fumo graue olentiū (quod genus quoddā vilipendij est) afficiuntur, & sic recedunt. Existimo autē, eos hæc & similia parui facere: quare melius respōdetur, illā herbarū gestatio, illi suffitus ex cornu caprino, & similia, fortasse profunt: quia rutæ & hypericonis folia flatus absumūt, vt ait Hippocrates li. de flatibus, & ad sedādos humores, qui à flatibus proueniūt valde cōducūt; sicut & stercus, & cornu caprinū in ignē cōiecta fumo suo idē efficiunt. Vnde & profunt humoribus melācholicis curādis: quibus extirpatis, aut debilitatis, vexatorum à dæmonibus cruciatus alleuiatur, ac mitescunt; & fortasse aliquando recedit dæmō. Hoc benē notāt Cōrad. Vvimpina li. 2. de superstitionibus c. 10. 11. & 12. & Franciscus Vallesius Medicus Cōplutensis in lib. sacræ Philosophiæ c. 15. & 28. Inquiūt isti frequētius dæmones inuadere eos, qui abūdant atrabili, quia humor iste valde idoneus est, vt homines in furorē ac insaniā vertantur, quod dæmones summo opere cupiunt: quare melācholia imbutis maxime insidiatur, & morbos, vt plurimū, inferunt melācholicos. Vnde cōsequitur quod cū corporālē materiā non possint transmutare, nisi applicādo actiua passiuis, egrē ferūt, si corporeis ac medicinalibus illis rebus adhibitis, dispositiones eorū malitiæ ac dolis apte expellantur, ac prorsus cōtrarię inducātur. Igitur hæc res, quæ in corpus patientis inducunt dispositionē contrariā ei, quā exoptat dæmon ad commodius inferendos cruciatus, humores corporeos purgant directē, & corpoream agitudine pellūt naturaliter; indirecte verò sunt obstaculū dæmonibus,

Hippocr.

11

Vvimpin.

Vallesius.

11

A ne tam grata possideāt domicilia, ac ne patiens tā diros sustineat cruciatus; & aliquando consequitur, vt dæmones discedant, nō verò coacti ab illis rebus, & talibus dispositionibus: quia neq; directē, neq; indirectē eorū cōmoratio aut discessus ab illis pendet, vt diximus contra Burgensem, & propter alleuiationē præfatā licet obfessis à dæmone petras & herbas naturaliter efficaces aduersus melācholiā, absq; vlla tamen incantatione habere, & gestare, vt dicit D. Hieronymus in argumento relatus: estq; cōmunis sentētia, ita Albertus Magnus, Luc. 9. Sprenger. p. 2. c. 5. remediōrū, Nider. li. 5. fornicarij ca. vlti. Valerius Polydorus in practica exorcistarum.

Ad quartum ex dictis facilis est solutio. Nulla namq; res corporalis naturali vi aliquid potest in rem spirituale, & ob id credo dæmones irridere eas blasphemias voces, ac minaces: quod si phantasma fugit Apolloniū blasphemantem, voluit detinere famosum Magum in sua cæcitate. Idem dico de armorum apparatu.

Ad id verò, quod obijcit de nostrarū cāpanarum sonitu, sunt qui nullum effectum supernaturalem illis adscribunt, sed dumtaxat naturalem. Ita Petrus Mexia lib. varię lectionis effectus naturalis, is est tempore alicuius ingruentis tempestatis, aeris vehementis, nubium valde densarum, tonitruorum ac fulgurum, aerem rarefacere, nubes dissoluere, fulguribus obstari mediante earū crebro sonitu, quod naturale est. Siquidem nobis tradidere experti, aliquando cōtigisse, ad ingētes elamores magni exercitus aerē sic rarefieri, vt aues desuper volantes non valentes in tanta aeris subtilitate alis consistere, in terram ceciderint. Nō abnuo dictis: ceterum ad sonitū vnus cāpanulæ, aut duarum, ingentes tempestates vastarum nubiū naturaliter dissipari, sicut de facto sæpe videmus fieri, vix credibile est. Existimo autē effectū istum supernaturalem esse propter cāpanarum cōleerationem, in qua Deo supplicatur, vt cāpanarū sonitu dæmones fugentur, ac tempestates dissoluantur, vt videre licet in Cōcilio Concil. Coloniensi c. 14. Vbi facta mentionē baptizatiōnis, seu consecrationis cāpanarū, dicitur, Catholicos credere cāpanarū sonitū & aerem caliginosum discuti, tēpestatesq; arceri, & nequissimas potestates aereas pelli, atq; exturbari: & pro his effectibus supplicatur in earum cōsecratione, vt videre licet in Pontificali Romano, vbi cāpanarum

Hierony.
Albertus
Magnus.
Sprenger.
Niderus.
Polydorus.

14

Mexia.

T. d.

Concil. Coloniense.

narū benedicendarū formula descripta est.

15

Ad argumentū. 7. respondetur, negando antecedens, & ad probationem dico, me non negare daemones insidiari melancholicis, epilepticis, furiosis, maniacis, & huiusmodi. Insuper nō nego daemones saepe cruciare miseros obsessos mediātibus morbo-
sis illis apparatibus, vel naturaliter existēti-
bus in arreptitijs, vel à daemonibus immis-
sis: nego tamen ab eis dispositionibus pen-
dere mansiones daemonū in daemoniacis,
vel quia nō sunt in loco per operationē vel
dispositionē corporalē; vel si sunt per ope-
rationem (vt aiunt discipuli D. Tho.) non
necessario per operationem, quē sit altera,
tio, sed sit est motus localis. Vnde ablata
dispositione alteratiua, possunt firmiter ha-
rere per motū localem. Quod dico de mā-
sione in arreptitijs, dico de illatione crucia-
tuum. Sed dubitas: si per solū motū localem
possunt inhabitare arreptitijs, & eos im-
manissimē torquere, vt quid gaudent mor-
bosis apparatibus, & eos immittunt, multa
cura inquirendo res, ex quarū applicatione
illi morbi generentur? Obscurū est eorum
prauas mentes ac fines perferutari. Fortas-
se, quia cupiunt occultari, occultantur autē
dum malam affectionem daemoniacorum,
molestiæ morborum homines attribuunt,
nil cogitantes de daemonū in habitatione,
qua agnita adhuc desiderāt domicilia mor-
bis affecta, vt ipsis recedentibus ad tēpus,
vel in perpetuū relinquunt morbos, quasi
substitutos tortores hominum, quos odio,
plusquā vatiniāno prosequuntur: aut verò
quia tam diros cruciatus non possunt infer-
re per solū motū localem coarctationis, aut
dilatationis, superstitibus subiectis, sicut
per morbosas qualitates, maxime quæ ad
maniacæ species pertinent. An verò illi da-
moniaci, de quibus in probatione antece-
dētis, fuerint vexati morbis à daemonibus
immissis: an verò tantū cruciati motu loca-
li, incertum est; quibusdā negantibus, qui-
busdā affirmantibus.

16

Ad sextum argumentū negatur antece-
dens. Verba enim quæcūq; à Mago pro-
lata, aer verberatus fuit, & naturaliter supra
spiritus nullam efficacitatē habent: fingūt
daemones se à Magis cogi, quibus obtem-
perant, vt plures capiant, & captos in erro-
re detineant. Tota vis Magorū erga damo-
nes ex fœdere cū eis inito pendet, ac proin-
de si Magus pactum habeat cum daemone
superiori, non potest vim facere (quæcū-
que verba proferat) huic daemoni sibi de-

A uoto, potest tamen per ipsum daemonē su-
periorē, sibi ex pacto adiuuantē, inferiorē
cogere ad aliquid faciendū, vel omittendū,
vt narrat August. 10. de ciuitate Dei, cap. 9.
Sed hoc non est daemonē aliquē cogi ver-
bis Magorum, sed ab alio daemone fortio-
ri. Quare Maga illa Thesalicauanē se iacta-
bat de imperio supra daemones, quin imò
minabatur Lunæ, & Dijs inferis, tāquam fa-
mulis, apud Lucanum lib. 6.

August.

Lucanus.

Miratur Erichtho

Has fatis licuisse moras, irataq; morti
Verberat in motum viuo serpente cadauer,
Perq; cauas terræ, quas egit carmine rimas,
Manibus illatrat, regniq; silentia rumpit.
B Tisiphone, vocisq; mea securi Megea,
Non agitis scæuis Erebi per inane flagellis,
Infelicem animam: iam vos ego nomine vero
Eluciam, stygiasq; canes in luce superna
Desituiam: per busta sequar: per funera custos
Expellam tumulis, abigā vos omnibus vrnis,
Teq; Deis, ad quos alio procedere vultu
Ficta soles, Hecate pallenti talida forma
Ostendam, faciemq; Erebi mutare vetabo.
Eloquar immenso terræ sub pondere, quæ te
Cōtineant Ennæa dapes, quo fœdere mæstum
Regem nollis ames: quæ te contagia passam
Noluerit renocare: Ceres tibi pessime mundi
Arbiter immittam, ruptis Titana cauernis,
Et subito feriere die.

C

Et Iamblicus in mysterijs scribit, narra-
re Porphyrium, Sacerdotes, idest Magos,
consueuisse violētis quibusdā minis ad-
uersus superos (daemones intelligit) vt: ve-
luti: Nisi vos ita feceritis, vel contra si feceri-
tis aliquid: cælos cōfringam vel occulta Isidis;
idest Proserpinæ patefaciam, vel arcanum in
abyssō conditum diuulgabo, aut sistam barim,
idest nauim quandam apud Aegyptios sa-
cram: Aut mēbra Osiridis Typhoni dispergā.
Videte quousq; processerit in sana iactan-
tia Magorum, & daemonū ingens fallacia,
vt se simulent his verbis cogi, his minis ter-
reri, quas homunciones vix audire ferrēt,
& tamen superbissimi spiritus libenter auf-
cultant, & fingūt se pavidos obedire, vt mi-
feros homines in errore detineant. Sed his
relictis ad grauiora & veriora nos septimū
& octauum argumentum inuitant.

Iamblicus.

17

D

Septimum argumentū quibusdā nullū
negotium facessit: quia existimarunt librū
Tobiæ nō esse de canone sacrarum Scriptu-
rarum: sed iam post Tridentinam Syno-
dum, quæ definiuit, & annumerauit eum li-
brū cæteris irrefragabilis autoritatis codi-
cibus sacris, respōsio hæc nō est admittēda.

18

Tobia. 8. Alij aiunt fumum cordis piscis, non fugasse daemone, sed Raphael Angelum, ut dicitur cap. 8. *Tunc Raphael Angelus apprehendit daemoneum, & reliquit illud in deserto superioris Aegypti.* Sed ideo dixisse fumum extricare, id est fugare daemonea, (cum tamen ipse erat fugaturus) ut sic hoc dicto, & subsequenti facto, occultaretur esse Angelum. Sed isti vix excusant Angelum ab edocta superstitione & a mendacio: quia non saluatur veritas asserti Angelici, videlicet fumus cordis, aut iecoris extricat omne genus daemoneorum. Nec satisfacit Abulensis super caput 16. 1. Regum, dicens sen sum esse, daemones esse fugandos, quando fumus excitatus esset, fugandos quidem, non a fumo, sed ab Angelo. Nimis violenta expositio videtur: quia expresse ait Angelus, fumum ipsum fugare daemonea omnia, id est habere virtutem ad id efficiendum. Si autem tempus notaretur, de vno tantum daemone loqueretur Angelus: item fel non tantum fuit signum temporis, quo visus Tobiae restitueretur: ergo neque cor, & hepar temporis, quo erat recessurus daemone.

18

Alij dicunt, fumo illius piscis fugari daemonea non ut instrumento, sed sicut signo; ad eum modum quo Crux fugat daemones ut signum Christi: piscem autem illum figuram esse Christi multi Sanctorum affirmant. **August.** serm. 4. de sanctis Petro, & Paulo. *Est enim Christus piscis ille, qui ad Tobiam ascendit de flumine viuis: cuius iecore per passionem affato fugatus est diabolus, & per amaritudinem fellis afflatus est caecus, & illuminatus est mundus.* Et **Optatus lib. 3.** aduersus Parmen. idem fere ait, & **D. Prosper** de praedict. p. 2. cap. 39. ubi post multa ait: *Satiat ex se ipso in litore Christus discipulos, & toti offerens se mundo: nam verbum Graecum Latine piscem sacris litteris maiores nostri hoc interpretati sunt, ex Sibyllinis versibus colligentes, quod est Iesus Christus filius Dei saluator, piscis in sua passione decoctus, cuius ex interioribus remedijs, quotidie illuminamur, & pascimur.* Non displicet expositio, quae est etiam **Lyrani** Tobiae 6. dicentis fumum iecoris illius piscis non fugasse daemoneum, nisi figuratiter.

Lyranus.

Existimo autem illum fumum re vera fugasse daemoneum (alias quomodo stabit dictum Angeli) non per aliquam vim naturalem, quae in esset fumo illi: sed quia Angelus Raphael, qui ut causa principalis fugauit, eo fumo visus est ut instrumento illius fugae faciendae, eleuans illum, ut posset in

A effectum; in quem non poterat, nisi eleuaretur. Nec mirum: nam faber lignarius eleuat ferram, ut ea faciat cathedram, quam ferra non posset efficere, nisi eleuaretur: & multo magis habet locum haec eleuatio, quando substantiae separatae assumunt ut instrumenta ad mirabiles effectus producendos, res naturales: ut egregie **D. Tho. 3.** contra gentes cap. 103. & alibi saepe. Quare autem fumo illius piscis usus est Raphael, ut instrumento? Quia figura erat Christi Domini in passione quali exenterati, ac decocti, ut praefati Sancti docuerunt. Haec sententia non est aliena a mente multorum doctissimorum, inter quos **Guilielmus Parisiensis lib. de vniuerso**, **Dionysius Carthusianus** hoc testimonio Tobiae, **Hieronymus Mengus** in flagello daemoneum documentum 3.

D. Thom.

B An vero iecur illud habuerit aliquam virtutem naturalem inducendi quasdam dispositiones ingratas daemoneibus: dicendum erit, sicut de concentu Dauidicae cytharae, de quo statim.

In octauo argumento celebris se offert, & a viris doctis agitata dubitatio, de efficacia concentus Dauidicae cytharae in propulsando daemone a Saule, quem a daemone arreptum fuisse docent viri graues. **Iosephus lib. 6. antiquit. cap. 10.** **Athanas. hom. de semete**, **Chrysost. Eucherius, Tertullianus, lib. de fuga in persequut. ca. 3.** **Theodoretus, q. 38. 39. 54.** **Gregorius, Abulensis, Lyranus** in libros Regum, & **Franciscus Vallesius. ca. 30. de sacra Philosophia.** Alij occupatum morbo melancholico, non a daemone obsessum aiunt, inter quos **Caietanus**. Sed esto a daemone fuerit arreptus, an melodia mulices fuerit a daemone liberatus, dubitatur: nam esse liberatum ait sacer textus. *Recedebat (inquit) spiritus malus ab eo.*

Caietan.

D Extremas in hac dubitatione reperio sententias e regione oppositas, & vnam mediam. Prima extrema est. Solam harmoniam, Dauid pulsanter cytharam, vim habere naturalem ad pellen daemonea, & de facto pepulit a Saule spiritum malignum. Haec sententia duplici pergit via: nam quida aiunt eam vim inesse mulices concentibus, quibus quidam daemones delectantur, alij vero fugantur. Iste dicendi modus idolatrarum est, multa iactantes vana de propensione daemoneum in harmoniam. Vnde natae sunt Magorum nuge, Saturno lugubre cantum, caeteris planetis hilarem, ac latum offe-

19

20

offerendum. Hæc positio facile refutatur ex dictis in secunda assertionem. Alij alia per-
gunt via minus improbabiliter: dæmonem in-
directè fugatum esse à Saule per Davidis
concentum musicum: eo quod ingressus,
mansio, ac vexatio actiua dæmonis, pende-
bat à dispositione passiva existente in Re-
ge arreptio: & hac sublata per harmoniam
Davidicam, subinde coquebatur dæmon, vt
fugā caperet. Hac via procedit Paulus Bur-
genfis, & alij citati: sed horum sententia iā
refutata est his, quæ diximus circa assertio-
nem quartam, & solutionem ad quintum
argumentum.

Altera sententia extrema asserit, Dauide
pulsante cytharam, duos effectus subsequi:
vñus, quod leuius ferret dæmonis obsiden-
tis vexationem: alter quod fugabatur dæ-
mon. Et nullus horum fiebat, neque pote-
rat virtute naturali harmoniæ musicæ: sed
ambo effectus tribuendi sunt sanctitati Da-
uidis, qui cytharam pulsando, canebat lau-
des Dei, & Psalmos compositos pro salute
Saulis. Hæc sententia multum conformis
est dictis Sanctorum. Athanas. homilia de
semente, sic ait: *Cum torqueretur Saul ab im-*
mundo spiritu, non defuit, qui indicaret ei Da-
uidis solertiam. Accersitus, quoties inuade-
bat Regem spiritus immundus, David cytha-
ram pulsabat, hymnos Domino cantans: suffo-
cantem dæmonem propulsabat. O magnā Psal-
morum virtutem, spiritus immundus suffocās
alium, ipse inuisibiliter suffocatur, & respira-
bat Saul! Chrysostom. Pulcher Psalmi con-
centus est, acutissimum telum aduersus dæ-
mones: nec enim cerni ita tela fugiunt, vt Psal-
mos David dæmones. Sumpsit David cytha-
ram, & pulsauit, & à Saule recessit malus spi-
ritus, & recedens dæmon cecidit, vt ceruus sa-
gitta percussus, & in iecore sauciatus. Pulchra
est David cythara; est enim animæ consolatio:
pulchra est lyra pastoris; mentis enim nostræ
nervos confirmat ad virtutem, &c.

Tertia sententia media asserit duo. Pri-
mum est virtute naturali melodiæ potuisse
fieri, vt, aliquis leuius cruciatum ferat, aut
dolor totaliter absorbeat. Et ita de facto
accidisse Sauli: nam Dauide pulsante cy-
tharam, ac canente, Rege musicæ suauissi-
mæ concentibus recreato, ac delinito: le-
uius ferebat dæmoniacos cruciatus, aut for-
tè dolor totaliter auferebatur. Secundum
est virtute melodiæ naturali nequaquam
potebat dæmon cogi, vt à Saule discederet:
discessit autem virtute supernaturali. Hanc
sententiā censeo veriorē; eam tenet Ly-

ranus, & Abulens. super locum 1. Reg. Est-
que fere communis Theologis nostri tem-
poris. Secundum dictum iam probatum est
assertione secunda, & quarta. Primum verò
probatur, posse fieri dupliciter. Vno modo
quia vt creditur Saul vexabatur à dæmone
mediante affectione, & dispositione humo-
rum atra bili infectorum: hos autem sedari,
aut valde alleuari per melodiam, ac musi-
cos concentus, medici periti asserunt. Se-
cundo modo: quia concentus suaves, in dō
& perceptio cuiuscunque valde delectabi-
lis, distrahendo attentionem, facit res mœ-
stas vel non percipi, aut parum: & sine per-
ceptione rei nociuæ non sentitur dolor, aut
cruciatu: & cū perceptione parua, parum
sentitur. Ac proinde non mirum si Rex cō-
centu, & harmonia Davidis musicæ delini-
tus, & occupatus, non sentiret cruciatos dæ-
moniacos, vel leuius. Secus dicendum est de
dæmonis discessu; quem non fieri virtute
naturali harmoniæ musicæ, aut cuiusvis rei
corporalis, iam probauimus. Nullam tamē
video dissonantiam veritati, si quis dicat Re-
ge concentu musicæ delinito non exigue
sedabantur humores, quibus agitabatur, &
propterea vexationi dæmones minus ap-
ti reddebantur. Et ideo spiritus ille ne-
quam tum temporis recedebat, non quod
musica cogeretur, aut offenderetur, sed
quod egre ferret hanc sui domicilij sibi qua
si turbare possessionem per huiusmodi tē-
periem meliorem. Sed certius censeo vir-
tute supernaturali coactum recessisse: vel
propter Davidis canentis Psalmos sancti-
tatem: vt videntur dicere Sancti citati: vel
pulsu cytharæ, virtute, ac merito Crucis
Christi, cuius figura fuit illa cythara: ac pro-
inde eius sonum exhorrescens dæmon re-
cessit: sicut supra diximus de effigie Chri-
sti Crucis. Sic opinatur Felis in 2. dist. 8. &
multo ante illum Prosper Aquinaticus 2.
p. promissionum, & prædication. c. 25. Rab-
banus, Eucherus his verbis super istum lo-
cum ex 1. Regum: *David in cythara sua ma-*
lignum spiritum compefcuit: non quod tanta
vis esset in cythara; sed in figura Crucis Chri-
sti, quæ de ligno, & cordarum extensione ge-
rebatur: quæ iam tunc dæmones effugabat.
Vel tertio, quia Deus illa cythara utebatur,
vt instrumento ad dæmonem illum fugan-
dum: eo quod erat figura Christi in Cruce
extensi.

Ex his patet, quid sit dicendum ad octa-
uum argumentum. Illud verò, quod addu-
citur de cantu tibiæ Simeonis Abbatis,

Fff 5 nescio

Lyran.
Abulen.

Felis.
Prospe.
Rabban.
Eucher.

nescio quàm sit authenticum : fortasse ob sanctitatem viri; vel quia id ad similitudinem Davidis cytharizantis factum est, demon pulsatus est. Ad id verò quod Boëtius adducit de Philosopho expellente dæmonem per harmoniam cythara: fortè dæmon ingratum habuit hospitium eius obsessi; cuius humores sedati sunt per concentum musicum: & ideo spontè recessit.

ADNOTATIO.

1 **A**bsolutis his, quæ spectant ad potestatem mirificam quam Christus Ecclesiæ suæ dereliquit ad dæmones abigēdos: superest, ut in secundo membro tradamus praxim seruandam ab exorcistis in usu huius potestatis. Nec tamen obliuiscemur methodi scholasticæ admittentes aliquot questiones: ut sciant exorcistæ rationem reddere eorum, quæ ab ipsis geruntur.

Ea malorum colluuiæ, quàm superius disputat. 10. & 11. diximus hominibus posse inferri, continentur, ac ferè epiloganter in quatuor generibus malorum: circa quæ præcipuè propulsanda exorcistarum labor, ac cura infumitur. Primum & omnium teterrimū est obsessio, quæ fit à dæmonibus inhabitantibus humana corpora; & multis, ac varijs malis afficientibus miseros arreptitios. Secundum, persecutio illata, non à dæmone obsidente, sed forinsecus existente, & homines affligente. Tertium, infestatio domorum, ac aliorum locorum terroribus, apparitionibus terribilibus, & similibus: quæ efficiunt aliquam habitationem, siue loca inhabitabilia, ac tremenda. Quartum. Clades, aut damna illata à dæmonibus in fortunæ bonis, non per se ipsos immediate, sed per res aliquas sensibiles: puta per animalia fera, per turbines, grandines, ventos vehementes, depopulantes segetes, aut arbuta, diruentes domos, &c. Erga hæc malorum genera propulsanda per adiurationem præcipuè insudant exorcistæ. Quare de his speciatim dicendum est, & primò de obsessis sit

DISPUTATIO XVIII.

Qui sint homines isti, qui à dæmonibus obsessi dicuntur; siue dæmoniaci, aut energumēni; id est intus vexati?

2 **E**T videtur, non reperiri tales homines, in quorum corpora dæmon intrauerit. Primò ex Glos-

Asa circa illud Habacuc secundo: *Dominus in templo sancto suo*, dicente dæmones simulacris exterius præsidere possunt: non autem interius adesse: ergo multo minus poterunt intrare corpora humana. Secundò. Anima rationalis est tota in toto corpore, & in qualibet corporis parte: ergo in nulla potest inhabitare dæmonium: tum, quia duo spiritus creati nequeunt esse in eodem loco, sicut neque duo corpora: tum etiam, quia esset confusio operationum à diuersis illis emanantium, quæ nullatenus est admittenda. Tertiò. Non ob aliud dæmones dicuntur esse intra corpora hominum, nisi quia ibidem operantur: v.g. cruciando, torquendo, &c. sed ex hoc non inferitur esse intra hominum corpora: ergo re vera non sunt. Maior videtur nota ex doctrina Thomistarum 1. p. q. 52. dicentium, Angelos in eo loco esse ubi operantur: & ubi non operantur, non esse. Minor autem probatur: aliàs propter eandem rationem Angeli Custodes essent intra eos, quos custodiunt, & dæmones intra eos, in quorum visceribus morbos generant: ac denique inhabitarent omnes, circa quos quoquo modo operantur: imò etiam intra eos, quos tentant: quia circa omnes istos operatur, & ibi sunt ubi operatur. Quartò. Dæmones non sunt intra animam, neque esse possunt: quamuis intra animam operentur: suadendo scilicet, & indirectè mouendo eius potentias: ergo neque possunt esse, neque sunt intra corpora: quamuis intra ea operentur. Confirmatur. Dæmones non possunt illabi animabus hominum: hoc enim proprium Dei est: ergo neque eorum corporibus. Vltimò. Animæ defunctorum separatæ nequeunt corpora viuèntium intrare, aut vexare: nusquā enim legimus sic accidisse: ergo neque dæmones possunt corpora viuèntium intrare, aut vexare. Probat. consequ. ex rationis paritate: etenim tā animæ, quā dæmones, spiritus sunt, & pari modo operandi, & essendi in loco gaudet.

DIn oppositum faciunt sacre Scripturæ testimonia asseuerantia dæmones malè torquere homines, eorum corpora subintrare, & iam ingressos à Christo Domino, & eius Apostolis eiectionis fuisse: & ipsis clamantibus, vim sibi inferri: eo quod à proprijs habitaculis pellerentur, Matth. 17. Hoc genus (inquit) dæmoniorum non eiecitur, nisi oratione, & ieiunio. Matth. 17. Luc. 8. Marc. 5. 8. ac Mar. 5. narratur illa insignis eiectione legionis dæmoniorum, quæ vnū hominem possederat, & Matth. 12. Marc. 1. Luc. 4. & aliàs

& aliàs in Euangelio sæpè narrantur mirabilia à Iesu facta circa eiectionem demonum ab hominum corporibus. Potestas itidem collata Apostolis ad eos eiiciendos, & eiectio subsequuta Marci ultimo, Luc. 10. Actorum 16. id ipsum ostendit: accedente experientia, qua mediante, sæpè videmus homines à demonibus vexari, atq; eosdem virtute Christi ab exorcistis liberari, ac eiici. Quæ omnia attestantur malignos spiritus sæpè homines vexare, ac eorum ingredi corpora: quod negare non potest quis, nisi suis proprijs sensibus non adhibeat fidem; & historiam præteritorum temporum id narrantem neget; ac sacra testimonia citata in dubium reuocet.

4 Pro decisione dico primò. Hæresis aperta est negare homines sæpè vexatos esse à demonibus, ac in suis corporibus quàm plurimos subijse à malignis istis spiritibus cruciatus. Hoc assertum est contra quosdam, qui energumenos putauerunt non à demonibus vexari, sed ab influenti virtute astrorum. Hos autores insinuat Diuus Hieronymus super caput quartum Matth. In eodem ferè errore versabatur Leuinus Lemnius lib. 2. de occultis naturæ cap. 2. existimans hos energumenos, quos nos dicimus à demonibus vexari, nequaquàm hæc à demonibus pati; sed quibusdam, nescio quibus, naturalibus morbis laborare. Nostra tamen assertio probatur argumento facto in oppositum, & testimonijs in eo relatis. Deinde ratione: nam isti energumeni loquuntur linguis peregrinis, quas nec audierunt, nec didicerunt: futura annuntiant: absentia, ac si viderent, asseuerant: sed hæc admiranda opera, impossibile est ab astris, siue à morbis provenire: ergo delirium est ea tribuere astris, aut morbis. Maior experientia innotescit. Minor autem probatur: quia operationes commemoratæ nequeunt fieri nisi ab operante per intellectum media cognitione: & denique ab agente libero. Astra autè, aut morbosæ qualitates, intellectus, & voluntatis sunt expertia: ergo illæ operationes non possunt, neque debent tribui astris, aut hominibus illis morbosis affectis qualitatibus. Vterius probatur esse adscribendas demonibus, ut præcipuis operationibus: nam vt modo probabam hæ operationes sunt ab agente libero operante per intellectum, & voluntatem; non ab ipsis energumenis, aut arreptitijs: quia excedunt vires eorum, & facultates: siue enim consideres eos, vt affectos quibusvis mor-

A bis, siue integra sanitate; non est intelligere eos posse consideratè loqui varijs linguis, quas non didicerunt; aut annuntiare futura, aut absentia: quæ aliàs non nouerunt. Non sunt etiam adscribendæ Deo, vt causæ particulari, neque bonis Angelis; videmus enim sæpè blasphemare Deum, aut ei maledicere: quæ non esse à Deo effectore, aut Angelis, nullus dubitare potest. Superest ergo à sufficienti diuisione agentium per intellectum: vt fiant à malignis spiritibus, quos demones appellamus.

Dico secundo. Vel hæresis est, vel temeritas ingens, aut errori proximum asserere has molestias, vel vexationes à demonibus per se ipsos immediatè illatas demoniacis, nunquam fieri à demonibus intra corpora demoniacorum existentibus. Hoc assertum est contra quosdam, qui tacito nomine referuntur ab Abulenſi super Matth. Sed nostra positio probatur ex testimonijs allatis in argumento facto in oppositum: ex quibus apertè colligitur sæpè intra ipsos demoniacos demonia existere, ipsosque subintrasse. Respondent præfati autores, propterea dici subintrasse, aut intrare: quia supra ipsos quandam accipiunt vexandi potestatem: & propterea dici eiici: quia ab eis isthæc aufertur potestas. Et adiuvantur illi autores, quia Theologi communiter affirmant Angelorum motum localem, & existentiam in loco, esse alterius rationis, quàm isthæc in rebus corporalibus, adeò diuersa, vt vix isti motus comparabiles sint, aut proportionales; ac proinde æquiuocè dici de vtriusque: ergo non est dissonum rationi ingressum demoniorum in corpora, aut egressum ab eis significari per acceptionem, aut ablationem vexandi corpora. Certè vix excusari queunt isti ab hæresi; cum apertè dicat sacra Scriptura demones corpora intrasse, & exiisse, ac eiectos esse: quæ non possunt, nec debent explicari, nisi si asserendo re vera intus extitisse, & inde fuisse pulsos. Si enim demones non intrarent corpora: quorsum illæ voces Christi Domini, Marci 5. *Exi spiritus immunde ab homine isto?* Quorsum petitio demonum dicentium: *Mitte nos in porcos, vt in eos introeamus?* Et illud: *Exeuntes spiritus immundi intrauerunt in porcos.* Accedit interpretatio Sanctorum circa hæc loca vnanimi consensu asserentium, verè extitisse demonia intra hominum corpora. Deinde nostra assertio probatur ratione in hunc modum. Demones obsidentes homines sæpè per os

Marc. 5.

eorum

Marc. vlti.
Luc. 10.
Actor. 16.

Hieron.
Lemnius.

eorum loquuntur mira, vt superius probabam. At loquutio hæc (quidquid sit de alijs operationibus) non potest à dæmone fieri, nisi existat intra corpus dæmoniæ: ergo necesse est fieri malignos spiritus sæpè corpora hominum intrare, & intrinsecus exillere. Minor probatur. Potissimum instrumentum, seu organum ad voces formandas, pulmo est, existens in medio thorace pectoris: ergo vt illum dæmon moueat immediate, & per se ipsum; in illo debet existere, ac proinde dæmon loquens per eum gumenum intra corpus debet consistere, vt formet voces per os eius. Vim huius rationis inferius ostendam.

6

Dico tertio. Vt aliquis dicatur arreptitius, seu dæmoniæ non sat est dæmonem esse in eo tanquam in loco, sed vterius necesse est eum immediate vexare per se ipsum, cum quodam modo subactionis manendo in ipso quasi in proprio habitaculo. Hæc assertio communis esse debet tam in opinione Thomistarum asserentium, Angelos esse in loco per suam operationem, & non esse vbi non operantur: quam in schola Scotistarum asserentium esse in loco per suam substantiam, & sæpè esse in locis vbi nil operantur. Assertum nostrum dum explicatur, probatur. Et prima pars inde patet; quia dæmones quando sagas, aut maleficos per aera portant, quando ipsis commiscuntur, sunt in eis, vt in loco: & tamen sagæ siue lamie non dicuntur arreptitiæ, aut dæmoniæ. Similiter iuxta mentem Scoti sæpè dæmones latitant in hominibus, nil operantes: qui non ob id dæmoniæ dicuntur. Igitur necesse est dæmonem esse in homine, vt dicatur dæmoniæ; sed hoc non sat est; requiritur ergo secunda conditio, dæmonem scilicet vexare hominem immediate per se ipsum; nam si vexet mediate: vexatio hæc non facit arreptitium: v.g. quando dæmon apparet homini in corpore assumpto aereo, aut per spectrum loquitur, vel morbos generat mediantibus cibis venenosis, non ob id, sic vexatus dicitur arreptitius, aut dæmoniæ: alias omnes maleficiati, imò & multi Sancti dicerentur arreptitij: quia à dæmonibus tales molestias perpessi sunt. Sed neque hæc duæ conditiones sufficiunt, vt aliquis dæmoniæ dicatur: nam dæmon multa mala intulit sancto Iob, non solum in bonis externis, verum & in proprio corpore: multis plagas pertulit sanctus Antonius; multas & alij Sancti: quos fuisse dæmoniacos non est dicendum: quia

A vterius requiritur in sic vexatos, accepisse potestatem vexandi, & manendi quasi in proprio domicilio: & sic manentes iniferis hominibus quamplurima, & ingentia mala inferunt: quandoque eos enecant, vel vt sibi mortem consciscant, aut inferre sibi intentent, impellunt. Huc spectat quod D. Marcus narrat, cap. 9. de quodam a dæmone in ignem, & aquam sæpè præcipitato, terræ alliso, foede spumante, dentibus stridente, & arescente: quandoque sensibus priuante, vt videre licet in dæmoniaco Luc. 11. quæ dæmon effecerat mutum, & surdum: quandoque formam ipsam humanam destruit, vt fecerunt mulieri Luc. 13. quæ decem & octo annis ita inclinata incelsit; vt sursum respicere prorsus non valeret: quandoque verò imaginationem hominum corrumpunt: & sic miseros quasi in rabiem ferinam vertunt. Huiusmodi erant illi dæmoniæ, quos referunt Euangelistæ moratos fuisse in sepulchris, & in furorem veros, modo se ipsos dilaniasse, modo in prætereuntes intulisse. Hæc sunt, & multa alia mala, quæ dæmones corporibus obsessorum inferunt, aut procurant. Sed plura & maiora sunt, quæ patiuntur obsessi à dæmonibus intus existentibus. Diros nempe corporis morbos, ac corporis cruciatus vehementissimos: fortassis per viscerum, aut aliorum internorum membrorum contractionem plus nimio, aut distractionem plus solito; maxime in cor hæc exercent. Vnde dolores, ac anxietates ingentes miseri dæmoniæ promanare experientia teste cognouimus. Hanc autem contractionem membrorum, aut dilatationem maximos adferre cruciatus, vel foemina sola parturientes probant.

Ad argumenta pro parte negatiua respondetur. Ad primum, illa verba Glossæ intelligenda esse contra idolatras quosdam, fortasse discipulos Hermetis Trimegisti, existimantes ex dæmone, & simulachro fieri vnum; sicut corpus ex materia, & forma. Et hoc pacto non dicuntur dæmones intus esse in simulachris. Non autem Glossa negaret posse dæmonem ingredi simulachra, intus operando, sicut & in humana corpora. Ad secundum respondetur. Si anima rationalis, & dæmones essent in corpore vno tanquam in loco: argumentum haberet plusculum difficultatis, de qua statim. Sed non ita res se habet: nam anima non est in corpore, sicut in loco; sed sicut forma in materia. Dæmon autem est in corpore sicut

Marc. 9.

Luc. 11.

Luc. 13.

7

cut in loco: & ideò operationes vtriusque diuerſæ rationis ſunt. Quapropter ſine cõſultione operationum vterque poteſt eſſe in eadem corporis parte: anima vt forma; dæmon vt locatum in loco. Anima poterit vegetare partes, ac nutrire, dæmon eas ſimul mouere localiter: at verò ſi dæmoni moueat manu ſurſum; anima non poteſt mouere deorſum: quia ytraque motio localis eſt, & exercebitur à fortiori motore. Ad tertium reſpondetur. Dæmones eſſe in corpore, & eſſe intra corpus, non ſe habere cõuertibiliter: nam plus requiritur ad eſſe intra corpus, quàm ad eſſe in corpore. Ad hoc enim ſat eſt operari circa corpus: ſicut eſt iniicere arreptitios in ignem, aquam, & huiusmodi. At verò vt dæmones dicantur eſſe intra corpora: neceſſe eſt quod ſint, id eſt, operentur intra terminos quantitatis corporum, hoc eſt, intra ſuperficies intrinſecè circundantes corpora: quare ad argumentum negatur maior. Ex hac ſolutione colliges arreptitios à duplici dæmonum genere moleſtias pati: ab intus exiſtentibus, & ab alijs extra aſiſtentibus.

8

Ad quartum, & eius confirmationē reſpõdetur, dæmonē verè poſſe eſſe intra corpus: non verò intra animam: quia eſſe intra aliquid eſt eſſe intra terminos eius: corpus autem habet duplices terminos, ſcilicet terminos eſſentiæ, & terminos quantitatis. Termini eſſentiæ corporis, ſunt ea, quæ claudunt eſſentiam corporis: quapropter quidquid non eſt materia, aut forma, aut virtus dans eſſe corpori, dicitur eſſe extra terminos eſſentiales corporis. Vnde dæmon non eſt, neque dicitur eſſe intra eſſentiam corporis: quia neque eſt materia, neque forma corporis, neque virtus dans ei eſſe. Terminus quantitatis corporis eſt ipſa ſuperficies intrinſecè claudens corpus: & intra terminos illius verè, ac realiter poteſt eſſe dæmon: quia ibi reperiuntur multæ concanitates: quinimò etiam ſi nulla eſſet, poſſet ibi inhabitare dæmon: quia nullam habet quantitatem, quæ poſſet illi eſſe impedimētum. Anima autem, & quæcunque ſubſtantia ſpiritualis non habet, niſi terminos eſſentiæ: quia expers eſt omnis quantitatis. Vnde colligitur dæmonem nō poſſe eſſe intra illam: quia nec eſt pars eius, nec virtus dans illi eſſe. Solus autem Deus dicitur eſſe intra animam: quia effector eſt intrinſecè operationis eſſentiæ. Etenim ipſe dedit eſſe, quod receptum eſt in eſſentia rei, ac ipſe illud conſeruat, & non potuit hoc eſſe dari, aut

A conſeruari, niſi à ſolo Deo: ergo nulla creatura poterit eſſe intra terminos eſſentiæ ciuiſis rei ſpiritualis, ſed ſolus Deus. Poſſunt autem ſubſtantiæ ſpirituales habere aliquas operationes circa alios ſpiritus: purgando, illuminando, & huiusmodi. An vero ob eā operationem dicatur vnū ſpiritū eſſe in alio, circa quem operatur, modò nō diſputo: ſatis nobis ſit probaſſe dæmones nō poſſe eſſe intra animam, neq; intra alias ſubſtantias ſpirituales, quāuis circa illas operentur: quare negatur dæmones intra animā operari, & conſequenter non eſſe intra animā. Ad confirm. reſpond. illabi intra aliquid eſt, eſſe intra terminos eius. Cū ergo dationes nō poſſint eſſe intra terminos animæ, poſſint autē eſſe intra terminos corporis: poſſūt corporibus illabi nō animab?.

In vltimo argumento tangitur quædā dubitacuncula digna ſcitu: an aliquando animæ defunctorum intrent corpora viuentium, vt eos vexent? Et aduertendum, nos nequaquā in præſentiarū diſputare, an animæ defunctorū intrent aliorum corpora, vt ea informet: pro certo enim habemus partem negatiuam: ſed duntaxat dubitatur, an ſicut dæmones intrant corpora hominum, quibus vniuntur, nō vt formæ, ſed vt motores: ita animæ ſeparatæ efficiat? Et videtur vera pars affirmatiua. Primò, quia ad id habent poteſtatem mediante virtute motiua, qua ſe mouēt de loco in locum, & qua corpora mouent: ergo aliquando id efficiunt: fruſtra enim eſt potentia, quæ non reducitur ad actum. Secundò. Quia ſæpè videmus arreptitios dicere ſe eſſe animas horū, vel illorum hominum, & facere operationes, quas defuncti ſolebant agere, & non alij: v. g. canere, aut pſallere eadem dextertate, & vocum modulatione, qua defuncti, quorum animas ſe eſſe dicunt, vti ſolebant. Tertio. Iſdem arreptitijs reuelant multa ſecreta, quæ ſoli homines, quorum animas ſe eſſe profitentur, poterant noſſe: v. g. opera, quæ in abſcondito egere. Signum ergo eſt veras eſſe animas illorū defunctorum, quorū animas ſe eſſe dicunt. Quarto. Multa vilia, & ſancta monent eſſe faciendā, ſuffragia petunt, vt ab his, vel illis pœnis liberentur: reſtitutionē ablatorum ſuadent. Hæc autem non ſunt à dæmonibus, qui ſuggeſtores malorū ſunt, & noſtram perniciem moluntur, & diſſuadere virtutum officia procurant: ergo animabus defunctorum, quæ intra corpora arreptitiorum commorantur adſcribenda ſunt huiuscemodi monita.

9

An animæ defunctorū intrent corpora viuentium, vt eos vexent?

Pro

IO

Pro decisione dico primò. De facto isti spiritus, qui commorantur in arreptitijs, & se esse animas defunctorum affirmant, dæmones sunt, non animæ defunctorum hominum. Probatur. Quia dicunt, & faciunt isti spiritus ea, quæ animæ separatæ nō valent dicere, aut efficere. Dicunt quidem multa occulta, quæ nullus hominum nouit: differunt de rebus altissimis, quæ ignorauit persona defuncti, cuius se mentiuntur esse animam: ergo neque ipsæ animæ norunt, maxime, quia istæ animæ dicuntur esse de his, quæ Inferno deputatæ sunt, aut Purgatorio: quæ nil aliud sciunt, nisi quæ in vita mortali didicerant. Faciunt etiam quæ anima separatæ non valet efficere: nam arreptitij isti sunt fortiores alijs, catenas rumpunt, cōpedes frangunt. At hæc non posset anima humana facere: eo quod, ut dicitur infra, anima minoris vigoris est à corpore separatæ, quàm vnita eidem: ergo hæc miranda opera non sunt attribuenda animabus, sed dæmonibus, & verè ita est. Secundò. Isti spiritus mouent localiter corpora, quæ intrant, etiam inuitis animabus, quæ viuificant illa: etenim formant verba, quæ volūt, etiā nollentibus arreptitijs, & mouent quo volunt: ergo dæmones sunt, nō animæ. Probat, conseq. quia animæ æqualis potestatis sunt, sicut æquales secundum speciem: sed æquale non agit in æquale: maxime, quia anima in corpore manens est in suo esse naturali: illa verò, quæ vnitur corpori, ut motor, est extra suum naturale esse: ergo quāuis ambæ essent æquales secundum speciem, potentior esset illa, quæ corpori vnita est: ac proinde à separatæ non posset cogi: imò quamuis anima ingrediens esset secundum se fortior, imbecillior tamen vnita, præualebit propter vigorem acceptum à modo essendi naturali. Tertiò. Estò posset præuallere anima intrans corpus alterius: neutiquam credendum est, eam hominem viuentem vexare: maxime si esset pater, aut mater arreptitiorum: quos se esse frequentius mentiuntur. Patet, quia naturalem commiserationem erga parentes, & cognatos non perdunt etiam animæ damnatæ, ut patet Lucæ. 16. de diuite epulone, qui cupiebat suos fratres liberari à tormētorū locis: ergo nō est credendū eas, corpora suorum propinquorum intrare, ut vexent. Itē, quia egre ferūt ab illis corporibus expelli: sunt ergo dæmones, non animæ defunctorum: ut potē, quæ potius cuperent citò exire à corporibus sibi charissimorum, ut cessarent torqueri; ac

Luc. 16.

A vexari earum assistentia intra corpora.

Circa primū in oppositū non est modò disputandū, an animæ separatæ se moueāt, & an moueāt alia corpora localiter: de quo inferius. Sed illo admissō, respon. non inde probari intrare corpora viuentia inuita anima, quæ corpus viuens informat, ut declarauit in secūda probatione nostri asserti. Itē nō probatur intrare, ut vexet, sicut declaratur in tertia probatione eiusdem asserti. Ad secundum facilis est solutio. Etenim dæmones nouerunt benè, imitari operationes hominū quascunq; & sic conantur persuadere se esse animas defunctorū, qui eas operationes exercebant. Ad tertiū similiter respondetur, dæmonia sua peruicacitate, ac discursibus hominum actibus interesse eis ignorātib; ac nihil tale cogitantibus: vnde nō mirum secreta defunctorum pandere possint. Ad quartum respond. dæmones non suadere ea, quæ ad virtutē spectant, ut nos studiosi efficiamur: oderunt enim vitæ puritatem, & studiū virtutis: sed quandoque, ut nos decipiant, multa vtilia proponūt: ut credamus nō esse spiritus dæmoniacos, qui talia fantur: postea verò auditoribus persuasus, multa falsa docent, multa mala suadent. Et hac arte legimus dæmonia varios errores disseminasse, & quamplures in flagitiosa opera adegisse. Percontabitur quispiā, quorsum se esse animas mortuorum mentiuntur? nā præfata possent efficere, etiā si dæmonia esse crederentur? Respōd. quia homines naturaliter colloquia dæmonū reformidant, & de falsitate suspectos arbitratur: quia mendaces sunt, & mendacij patres. Secus circa animas hominū se habent; quibus magis fidunt, & libentius cōuersantur: maxime si viuis sint sanguine iunctæ, quas ab ærumnis cupiunt releuari; & monita ad hūc finem ordinata grato animo exequutioni tradunt: quare dæmones hoc agnoscētes, intrantes viuorum corpora, se esse animas defunctorum mentiuntur.

DISPUTATIO XIX.

Versabitur in explicando, quas operationes dæmones exerceant obsidentes corpora arreptitiorum: & quæ tribuenda sunt dæmonibus, quæ verò arreptitijs ipsis.

E hac re aliquid tetigimus superius in multis locis agentes de malis, quæ hominibus per dæmones infliguntur. Modò verò alia via libet procedere; distinguētes actiones dæmonū in obsessis, in actiones transeūtes, & actio-

II

3

1

actiones immanentes: actiones transeuntes sunt vulneratio, viriū debilitatio, corruptio organorū sēfibiū, & huiusmodi; & hę operationes citra dubiū dæmonibus adscribuntur: arreptitijs verò passivę dūtaxat se habēt. At sunt etiam alię operationes transeuntes, quas, cui adscribas, dæmonibus, an arreptitijs, fortasse dubitabis: v. g. velox cursus, catenarū fortium disruptio, onerum, quibus humanę vires non sufficiunt, portatio, &c. quas cū obsessi proprijs mēbris, ac instrumentis naturalibus efficiūt, videntur hominibus esse attribuendę: sed quia hęc operationes humanas vires superant, dæmonibus eē seo adscribendas: mēbra verò viuorū passivę ad eas cōcurrere. Alię verò actiones sunt immanentes, vt intelligere, & velle, loqui, videre, & similes. Quod si sermo sit de intellectu, & volitione: certū est dēmones & arreptitijs, suas quosq; habere operationes: neutri enim ad invicē possunt esse sibi impedimento in operationibus his exercēdis: dæmones habent suas intellectiones, & volitiones, in quibus non cōmunicant obsessi; & e cōtra obsessi intelligunt, & volūt, in quibus non cōmunicant dæmones. Alię verò operationes sensuū, vt videre, imaginari, &c. arreptitijs sunt attribuendę: quia istę necessariō sunt ab organo vitali corporeo, quo carent dæmonia: de qua re latē tractant Doctores in 2. senten. d. 8.

2 Difficilius decisu est, loquutiones, vlulatus, rugitus, & huiusmodi, à quo sint: à dæmone inhabitate, an ab homine arrepto? Et videtur nequaquam huiuscemodi actiones posse esse à dæmone; quia voces necessariō debēt fieri ab animali, & à principio vitali, & medijs instrumentis vitalibus, putā larynge, ac pulmone, & huiusmodi, vt planē colligitur ex Arist. 2. de anim. c. 8. dicēte: *Vocē esse sonum ab ore animalis prolatū cum imaginatione aliquid significandi.* Sed nil istorū habēt dæmonia, vt potē quę spirit⁹ sunt, omnis corporis, & instrumentorū corporeorū expertia: ergo nullas possunt edere voces.

In oppositū videtur sacer textus Euāgelicus affirmans, dæmonia loqui, ac voces proferre. Mat. 8. dæmones rogauerūt Christū, vt eos mitteret in gregē porcorum. Idē habetur Mar. 5. & Luc. 8. & 4. dicitur exire dæmonia ab obsessis clamātia: ergo multas voces dæmones per ora obsessorum formant, ac emittunt.

3 Pro declaratione huius animaduerte, dæmonibus materiā corporalē obedire ad localem motū: loquutiones itidem esse motus

A quosdā locales: quare si hoc tantū attendas, facile erit dæmonibus loqui, ac voces emitte: at verò, quia loquutiones perficiuntur quibusdā instrumentis animatis, putā ore, dentibus, lingua, larynge, ac pulmone, quibus dæmones carent, nō ita facile est illis verba efformare, nisi aliud de corporibus huiusmodi instrumenta mendicent. Quare vt doctē animaduertit Abul. sup. c. 8. Mat. q. 14. tripliciter dæmones vtūtur corporibus ad loquendū. Primo modo assumēdo corpora: quę omninō carēt organis loquutionis, v. g. si assumāt corpora aerea, aut ignea, in quibus efformāt vultus, nares, os, linguā, vt per hęc corpora voces sonēt: & tunc quidē cū illa organa sic efformata nō sint apta ad loquendū, nō formātur voces proprię loquēdo, sed quidā sonitus similes humanis vocibus, nō planē articulati; & declinātes in stridorē, vt adnotarunt qui eas effictas voces se asserūt audiuisse. Secundo modo dæmones loquūtur, vtendo instrumentis animatis brutorū, quę habent plurima loquutionis, & vocū formandarū organa: sed non ita apta ad dearticulandas voces sicut necesse est ad loquutiones, & verba formanda. His vsus est dāmō, quando vt persuaderet Euę alloquutus est eā per serpentē: & similiter fecit bonus Angelus, quando per asinā loquutus est Pseudoprophetę Balaā, Num. 22. Quas loquutiones existimo attēta sola vi dæmonis aut Angeli: nō esse ita perfectē formatas, ac si ab homine proferrentur: quia instrumenta loquutionis in animalibus irrationalibus nō sunt apta ad loquutiones, & voces perfectē formādas, licet in eis sit maior, aut minor aptitudo. Bruta etenim cū habeāt os magnū & linguā longā, aer ē pulmone attractus, hac illac ex ore diffuit nō percussus: & sic nō potest perfectē formari vox. At verò aues quędā sunt vt picę, & psittaci, quę habēt organa aptiora ad loquendū, putā os nō magnū, linguā planā similē humanę: & ideo aptius imitantur sermones humanos. Tercio modo dæmones possunt loqui per corpora, quę per se possunt loqui, & habēt animata instrumenta ad loquendū apta. Huiusmodi corpora sunt homines, qui habēt os, linguā, ac reliqua instrumenta loquutionis aptissima: quę aptitudo cōsistit nō solū in figura & situ organorū, ex cuius defectu homines edēt illi nō formant perfectē voces, sicut ne quę habentes linguā grossiorē, aut subillorē, quā par est: verū etiā potissimē consistit in quadā tēperie, ac teneritudine nativā cōplexioni hominū: quo fit vt dēmones, quā-

Abulen.

Matth. 8.

Marc. 5.

Luc. 8. &

4.

uis perfectas voces, ac benè articulas emit-
tant per ora obsessorū: tamen obseruatum
est, per corpora humana iam pridē emor-
tua nō posse loqui: quia anima absente, tota
illa organorū temperies dissipata est, & per
corpora humana recēter exanimata loquū-
tur quidē: sed lingua, ac pulmone sanguine
humectatis, & quibudā lotionibus; nimi-
rū vt aliquāliter ad debitam temperiē prae-
fata organa reducantur: qua carere verosi-
mile est rusticum illum dæmoniacum, per
quem Latine loquebatur dæmon, sed rudi-
pronuntiatione. Vnde & subdidit; *Nō pos-
som domare linguam hoīos rustici*. Ita sanctus
Vincentius in quodam sermone.

4

His præmissis dico ad dubitationē. Mul-
ta, quæ loquuntur dæmoniaci ab ipsis dæmo-
niacis sunt, dæmonibus nil operatibus: quā
plurima verò, quæ dæmones, per obsessorū
ora loquuntur. Prima pars satis cōstat, sæpē
enim obsessi à dæmonibus sinūtur suas ope-
rationes exercere, vt experientia demonst-
rat. Secunda pars itidē manifesta est, quā-
do loquuntur, & verba faciunt; ad quæ vires
humanæ nequeūt pertingere. Quare rectē
Abulen. sup. c. 8. Mat. 5. q. 14. quinque po-
tissimū signa enumerat ad dignoscendum,
vtrū loquutiones, & verba à dæmoniacis
prolata, sint dæmonis. Primum, si loquantur
dæmoniaci, quæ aliās nescierunt, aut nō di-
dicerunt: v. g. si loquantur lingua Hebraica
dæmoniaci rustici. Secundū est, si voce cō-
suetā loquantur; sed de rebus altissimis, quæ
captū dæmoniacorū certū est excedere. Ter-
tiū est, si postquā cessant vexari, & sibi re-
stituuntur, nesciant respondere de his, de
quibus loquuti sunt. Quartum, si de rebus se-
cretis, quæ mortalibus abscondita sunt, lo-
quantur. Quintū, si in ipso potestate non
est, vt taceant, vel loquātur etiā flagellis ve-
xati. Similiter dæmoniacorum sunt rugitus,
vllulatus, mugitus, atq; incōditi, & ingentes
clamores; quos dæmoniaci emittere solent.
Aliæ verò voces sunt dæmoniorum, vbi
nil mirabile est, quod vires dæmoniacorum
exuperet. Quas scire, vtrū à dæmone sint,
an ab obsessis, difficile, aut impossibile est
hominibus adstantibus. Ex his responde-
tur ad argumentum, quo conabamur pro-
bare dæmones nequaquā loqui posse per ar-
reptitios. In quo tågitur dubitatio nō con-
temnenda: An illa efformatio vocū, vera lo-
quutio, & voces formatæ veræ voces dicē-
dæ sint? de qua re operosius dicendum reor
inferius: disputans, an dæmones per corpo-
ra possint exercere vitales operationes,

Abulen.

A Modo verò sat est nobis in præsentia dice-
re, dæmones posse loqui per arreptitios, si-
ue voces, aut locutiones sint opera vitalia, si-
ue non. Ferè pendens ex præcedenti est

DISPUTATIO XX.

An omnes operationes obsessorum, quæ aliās
ex obiecto peccata essent, imputentur obses-
sis ad culpam: v. g. blasphemias, conuicia, de-
tractiones, calumnias, secretorum reuelatio,
occisiones, mutilationes, & similia.

Idetur vera pars affirmatiua; quia
istos actus obsessi peragunt, &
interdū scientes, & vidētes se ma-
lū facere: ergo ipsis imputantur ad culpam.

B In oppositū est. Nam vt diximus in dis-
putatione præcedēti, operationes huiusce-
modi sæpē dæmonibus sunt adscribēde, nō
dæmoniacis: ergo dæmonibus non dæmo-
niacis ad culpā imputabuntur. Pro decisio-
ne præmittendum est, operationes, quæ ab
obsessis videntur peragi, quæ dā solis dæmo-
nibus tribuūtur: quædam solis dæmoniacis,
vt docuimus præcedenti dubitatione: quæ-
dam vtriusque: vt quando turbatur à dæmo-
ne phātasia, aut imaginatiua dæmoniacorū,
& apprehendunt aliquod malū, vt verè bo-
nū, ac opere illud prosequuntur: vt si opera
dæmonis proponatur mulier aliena, vt pro-
pria, & vir ei cōmiscetur: aut si proponat
viro vxorē vt serpētē, & ita cædat, aut occi-
dat. In hac operatione est aliquid, q̄ tribua-
tur dæmonio; videlicet perueritas iudicij
ex lāsione imaginatiuæ, aut phātasie; & est
aliquid quod tribuatur dæmoniaci, puta cō-
cubit⁹ cū aliena, aut occisiō proprię vxoris.

C His ita positis dico primò. Dæmoniaci nō
peccāt in operationibus primi generis: quā-
tūvis malæ ex obiecto sint. Prob. Illæ ope-
rationes obsessis inuolūtariæ sunt: ergo in
eis nō peccant. Peccatū enim vsq; adeo vo-
luntariū est, vt si voluntariū nō sit, neq; pec-
catū erit. Secundò. Nemo peccat, nisi per
operationes sibi proprias: sed præfata ope-
rationes nō sunt obsessorū, sed dæmonū, vt
supponimus: ergo nō imputantur obsessis
ad culpā. Quo fit vt sæpē dæmoniaci blas-
phemias ore proferant, occulta aliorū cri-
mina reuelēt, manibus mutilationes, & vul-
nera lethalia inferāt: sed quia hæ operatio-
nes dæmoniorum sunt, obsessis non impu-
tantur ad culpam: eo quod miseri illi non
agunt, sed aguntur, membris, ac organis
non vtuntur, sed eis passiue se habentibus,
dæmones his vtuntur. Certè si homo à vëto
valido impulsus illidatur alteri homini, &
cum

1

2

eum occidat; occisio non imputabitur homini cedenti: & sicut si grassator ense occidat prætereuntes, homicidium ensi non imputatur: sic neque arreptitijs imputabuntur operationes, quas per ipsos exercent dæmones: non tamen ipsi eas exercent.

Dico secundo. Obsessi nō peccāt in exercitio actionū tertij generis. Probat. Illæ operationes quamvis sint elicite immediate ab obsessis, & sint malæ ex obiecto: tamen in ratione culpæ non tribuuntur obsessis: ergo non imputantur illis ad culpam. Maior clara est: quia ab ipsis agentibus & se mouētibz fiunt. Minor verò probatur: quia delusa aut perturbata phātasia apprehendūt rē, aliter quā est à parte rei, & sub ratione boni: cuius apprehensionis erroneæ cum non sint causa, non est cur operationes illæ ad culpam imputentur obsessis: & huius generis operationes sunt cōmuniter, mala illa, quæ obsessi perpetrant perturbata imaginatiua, aut phātasia, vel à ludificante dæmone, vel agrauitate cruciatuum: & ideo non recordātur postea, cessante dæmone, malorum quæ egerunt: nō tamē propterea negamus; aliquando, maximè in operationibus primi generis, se clarè videre eas operationes de se prauas exercere: & similiter se, velint, nolint, compelli eas peragere. Cōtingit sæpe, obsessos compelli ad fornicationem, motis à dæmone organis generationis, ac ipsis obsessis cōpulsis ad actū fornicationis: vt narratur de quadam moniali, quæ per multos annos à dæmone incubo nollēs patiebatur: & D. August. libr. 15. de Ciuitate Dei ca. 24. ait dæmones incubos sæpe improba libidine mulieres vexasse.

Dico tertio. Operationes secundi generis si peccata sint ex obiecto, obsessis ad culpā imputantur, non minus quā alijs non obsessis. Hoc est contra quosdā, qui opera omnia obfessorum adscribunt dæmonibus, ac proinde excusant à culpa obsessos: sed hic error manifestus est: aliās, obsessi impeccabiles esēt, quin imò addiderim suggestionibus, suasionibus, & allectamentis, regulariter dæmones plus posse obsessos ad peccatū inclinare, quā nō obsessos; quia super illos maiore habent potestātē, nepe obstdo ne in virtutū officijs occupentur, multos motus illicitos in potētis sensituiis excitando: quibus nō ita facile est resistere voluntatē; resistet tamen si vult: & quamvis difficilior victoria sit, triumphus tamen, & merces copiosior.

Contra primū & secundū dictū se offert

A argumentū. Sepe homines obsidētur à dæmone propter peccata ab eis cōmissa, vt inferius videbimus: ergo omnes operationes obfessorū, quæ ex obiecto peccata sunt, ipsis imputabuntur ad culpā, siue eas efficiāt ministerio dæmonum, siue nō, siue mentis cōpotes, siue turbata phātasia, siue nō. Probat. consequētia pari ratione: quia ebrijs imputatur peccata, quæ in ebrietate cōmittūt; quia in causa, putā in ebrietate voluntaria fuere: ergo & peccata, quæ sequuntur ad arreptionē dæmoniacorum, imputabuntur eis; quia in peccato, propter quod à dæmonibus arrepti sunt, ea peccata voluntaria fuerunt, & ad illud tanquam ad originem voluntariam reducenda sunt.

B Respōdetur primò, adnotātes cū D. Tho. interpretibus 1. 2. q. 76. ar. 4. & 2. 2. q. 150. ebriosis non imputari omnia peccata, quæ in ebrietate cōmittuntur; sed ea dumtaxat, quæ præuiderunt subsequutura; aut regulariter ad ebrietatem hic & nūc huic ebrioso accidere solēt; isthæc enim in peccato ebrietatis includuntur, & in eo voluntaria sunt: at nulla inuenio peccata, nullū peccatorū genus, ad quod per se, aut regulariter sequatur obfessio dæmonum. Videmus enim sæpe homines iustos à dæmone obsideri, ac peccatores videmus alios scelestissimos immunes ab hac calamitate. Inde etiā colligere licet non iudicandū esse eodē modo de peccatis, quæ regulariter ad ebrietatē sequuntur, sicut de peccatis, quæ ad obfessionē cōsequuntur: illa enim volita sunt in ebrietate; quia ad illā regulariter, & quasi per se in materia morali sequuntur: hæc verò non sunt volita in peccato illo priori, propter quod obfessus punitur dū à dæmone arripitur. Secundò respōdetur; esto ad omne peccatū mortale semper aut regulariter sequeretur præfata obfessorū vexatio: tamen nō inde colligere licet, peccata, quæ in vexatione cōmittuntur imputari ad culpā obfessis, quia alia est ratio ebrietatis, quā sequuntur homicidia, fornicationes, & similia: alia est ratio vexationis dæmoniacorum ad quā sequuntur eadē mala: ebrietas peccatū est: vexatio dæmonum poena peccati: at peccata quæ sequuntur ad aliud peccatū, imputantur peccati, illo primo peccato: secus cōtingit in peccatis, quæ sequuntur ad poenam alicuius antecedētis peccati: v. g. furatur quis & propter furtū in carcerem truditur, & carcere detētus omittit multa quæ tenebatur facere lege diuina aut humana: nō fit reus eius omissionis ad poenam peccati subsequatæ.

Item incidit quis in amentia, cui dedit causam peccando: peccata, quæ in amentia committit, nõ imputatur ei ad culpam. Ita in præsentiarum dicendum est de peccatis quæ sequuntur ad vexationem dæmoniacorum propter peccatum antecedens, nimirum non imputabitur, quia sequuntur ad poenam peccati, nõ ipsum peccatum. Ita Abulensis q. 119. in. 8. caput Matth. Dicit quispiam quid refert peccata sequi ad peccatum, vel ad poenam peccati? Certè multum: nam cum peccatum voluntarium sit, quidquid in illo continetur, vel ad illud sequitur, voluntarium potest esse, & imputari peccanti: at verò poena peccati, hoc ipso quod poena est, inuoluntaria est: & ea quæ ad ipsam consequuntur inuoluntaria erunt: ac ex consequenti nõ imputari possunt ad culpam. Quod si quis cuperet obsideri à dæmone: iam vexatio illa non esset ei poena: & mala, quæ præuidit futura, aut regulariter sequuntur, non video quomodo nõ imputentur ei: de quo copiosius infra.

DISPUTATIO XXI.

An dæmoniaci vexentur à dæmonibus propter peccata, quæ isti miseri commiserunt.

I

Augustin.

IDE TVR vera pars affirmatiua ex D. August. lib. 4. de Ciuitate Dei c. 34. *Dæmones* (inquit) nisi quos fallendo deceperunt, possidere non possunt, & lib. 10. ca. 22. *Potestas inimica vincit, aut subiugat neminem: nisi si ciuitate peccati*. Idem habet fufius Serm. 197. de tempore, & Cassianus collatione. 7. ca. 24. & Metaphrastes in Triphone prima Februarij narrat, dæmonem, qui Gordiani Imperatoris filiam torquebat, interrogatum à Triphone viro sancto, cur puellam intrasset, respondisse, dæmones in illos habere potestatem, qui opera eisdem grata exercent. *Qualia sunt* (inquit) *cultus simulacrorum, blasphemias, adulteria, veneficia, &c.*

Cassianus.
Metaphras.

Hieronym.

In oppositum est id, quod ait D. Hieronymus in Epistol. ad Paulam de dormitione Blefillæ, de bimulis, & trimulis, ac pueris vbera suggentibus à dæmone arreptis: & idem de multis pueris adstruit D. August. lib. 21. de Ciuitate Dei cap. 18.

Augustin.

2

Non reuocamus in dubium, an omnes quotquot lethaliter peccant à dæmonibus arripiantur. Negatiua pars verissima est, alias cum tot inundauerint peccata (proh dolor!) feret totum hominum genus à dæmonibus arriperetur. Quod querimus est, an quotiescunq; aliquis à dæmone obsidetur,

A ea vexatio propter obsessi culpam acciderit, an non?

Pro decisione dico primò. Plerumq; & vt plurimum obsessi vexationem à dæmonibus patiuntur in poenam, ac vindictam peccatorum, quæ obsessi commiserunt. Hoc assertum ex sacris Literis, ac historijs non sacris comprobari potest. 1. ad Corinth. 5. Paulus Corinthiū quendam Sathanæ tradidit propter incestum commissum, & 1. ad Timo. 4. Hymenæum, & Alexandrum ob blasphemias: & Textus Euangelicus affirmat Christum Dominum de Maria Magdalena septem dæmonia eiecisse: & quamuis non expresserit causam, insinuat tamen dum peccatricem appellat. Sic explicant Magist. Sentent. in. 4. dist. 24. cap. 2. Iansenius & Ambrosius lib. de Salomone cap. 5. D. Hieronymus in Danielē, & Epiphanius in vita eius affirmat Nebuchodonosorē fuisse obsessum à dæmonibus: cuius rei nõ pauca dedidit signa: ob scelera tamen sua, id ei contigisse ex Danielis historia ea commemorante palam fit. Idem videre licet in Saule, quē fuisse dæmoniacum graues Patres asseuerat. Historias non sacras possem plures afferre: sufficiat D. Hieronymi testimonium, in vita Hilarionis narrantis de virgine Deo dicata à dæmone arrepta propter impudicam confabulationem, & aspectum cum iuvene impudico.

1. Corin. 5.
1. ad Ti. 4.Magister
Sēntentiā.
Iansenius
in Marc. c.
16.
Ambrosius
Hieronym.
Epiphani.

Hieronym.

C

Quod si quispiam sciscitetur, an sit aliquod peccatorum genus, ad quod sequatur hæc grauis vindicta, & deploranda miseria: nullum inuenio, sunt tamen quædam genera peccatorum, quæ frequentius quàm alia, experientia compertum est puniri hoc pestilenti flagello. In priori loco recenseo infidelitatis peccatum: Ita docet ex Cypriano Stapletonus Dominica. 3. Quadragesimæ: fauet in sermone de lapsis, & Tertulianus Apologe. cap. 37. ait fuisse Romæ magnam arreptitionum multitudinem: quo tempore paganismus floruit: quinimò nostra ætate apud Indos, quādo gentilitate detinebantur: & apud mota Asturicēsia, ac loca omnia, vbi cognitio diuinorum deest, quā plures esse obsessos à viris Religiosis audiui. Multi obsessi sunt, quia ad sacrā Eucharistiā sine penitentia ac confessione peccatorum accessere: ita Cyprianus vbi supra. Plures propter blasphemias in Deū, ac Sanctos à dæmonibus occupati sunt, huiusmodi fuere Alexāder & Hymenæus, 1. ad Tim. 4. & Cesar Baronius To. 7. circa annum Christi 630. sic ait ex Cedreno. *Eo tempore* (inquit) *Græci quidā in domo cuius-*

Stapleton.

Tertulian.

Cyprianus.

1. ad Tim. 4.
Baronius.

eiusdem prandētes: eo prolapsi sunt ut in Vir-
ginē Deiparam conuitia & execrationes iace-
rent: horū reliqui illi cō a malis, spiritibus ar-
repti pēnas dederunt. Digna certē blasphemis
pōena, ut torqueantur ab spiritibus, qui in
perpetuū blasphemias iactabūt, sicut de
damnatis affirmat D. Tho. 2. 2. q. 13. art. 4.

D. Thom.

Vvaldens.

1. Corint. 5.

4

Metaphra.

Sigibertus.

Surius.

Alexander

ab Alexan.

Prouer. 30.

5

Nider.

Aliud narrat Vvaldensis de quodā blasphemio in sacram Eucharistiā lib. de Sacramēta libus cōtra Vviclephistas. Alij multi vexati sunt propter luxuriā extraordinariā malitiā primā ad Corinth. 5. & fortē ob eandē, circumfutionē a septem dāmonibus Magdalena passā est. Mitto modō superbiam, propter quā obsessum fuisse Nabuchodonosorē quidā putant, & propter liuorem in Dauidem, & persequutionem, Saulem arreptum existimant.

Hoc adnotauerim, filios sēpe a dāmonibus arreptos propter impietate in parētes. Metaphrastes in vita S. Partenij refert, ad Parteniū cū parentes quidā filiū suū arreptitium adduxissent, & pro eiusdem fanitate deprecarentur; finite (dicebat Partenius) torqueatur, parricida est: parentibus vobis sēpe molestus fuit: & quam eidē optastis iustam sustinet castigationem. Et de Carolo iuniore Ludouici Germanorū Regis filio refert Sigibertus circa annū Domini. 873, quod a dāmonio grauiter in prāsēntia Patris, & optimatum eius, sit vexatus, & in vexatione confessus, hoc sibi accidisse, quia contra patrē suū conpirationē facere moliebatur. Sunt de hac re innumeri casus funesti. Videndi sunt Surius. 25. Maij, tom. 3. in vita D. Zenobij Florentini, & Alexander ab Alexan. lib. 4. geniali. dierum c. 19. Benē hoc innuit Sapiens Prouerbiorū. 30. Oculū qui subsannat patrē, & qui despicit patrē matris suae, effodiant eū corui de torrētibus, & comedant cum filij aquilae. Ad literā sensus est suspendantur in patibulis: per anagogē verō post obitum, imō & in hac vita fiant par-
tes & praeda dāmonum.

Longū esset recēfere varia peccatorum genera, propter quā narratur a fide dignis obfessi multi, putā per contēptum religionis, per iniurias illatas Ecclesijs, per Sacramenti cōfirmationis contēptū, & similia. Vnū tamen dicere nō grauabor; sapissime homines a dāmonibus arreptos fuisse: quia se dāmonibus deuouerunt, & ut ab eis arriperentur, postularūt, & merito arrepti sunt; qui timore Dei contēpto suū carnificē ac tortorem accersierunt. Videndus est Ioannes Nider in libr. 5. formicarij, vbi insigni-

bus memoratis casibus rem comprobatur.

Demū vnū mirabile dictū animaduertēdū est, dāmonia aliquando occasione captasse homines arripiendi ob leues culpas veniales. Cassianus de Abbate Moyse viro iusto, collatione. 7. cap. 27. refert arreptum fuisse a dāmonē propter impatientiā, & quoddā verbum durius prolātū, quod esse peccatū duntaxat veniale certū est. Cū esset (inquit Cassianus) Moyses singularis & incomparabilis vir ob reprehensionem vnus sermonis, quē contra Abbātem Machariū disputans, paulō durius protulit, quadam scilicet opinione praeuentus, tam diu cōfestim est traditus spiritui, ut humanas egestionē ori suo ab eo suppletus ingereret, quod flagellū purgationis gloria se Dominus intulisse, ne scilicet in eo vel momentanei delicti macula resideret, velocitate curationis eius, atq; aucto remedio demonstrauit. Nam continuō Abbate Machario in oratione submisso, dicto citius nequā spiritus ab eo fugatus abscessit. Hāc Cassianus. Et D. Gregorius lib. 1. dialogorū c. 4. refert quandā monialē ob leuē gulā a dāmonē arreptam fuisse. Verba Gregorij sunt: Quadā die vna Dei famula hortum ingressa, quae lactucā aspiciens, cōcupiuit, eamq; signo Crucis benedicere oblita, auide momordit. Sed correpta a diabolo protinus cecidit, cumq; vexaretur, eidem patri Equitio sub celeritate nunciatū est, moxq; ut hortū idem pater ingressus est: capit ex eius ore, quasi satisfaciēs ipse, qui hanc arripuerat, diabolus clamare dicens. Ego quid feci? ego quid feci? Sedebam ibi super lactucam, venit illa, & momordit me. Cui cum graui indignatione vir Dei praecepit, ut discederet, & locū in omnipotentis Dei famula nō haberet. Qui protinus abscessit, nec eam vltra contingere praeualuit. Hāc Gregorius.

Admirabitur fortasse aliquis quomodo propter leues culpas veniales, tam ingentē poenam infligat Deus? Sed cessabit admiratio, si perpendatur vnum vel leuiculus veniale peccatum, dignē puniri igne purgatorio: cuius afflictio longē superat omnes etiā obfessorum calamitates, ac cruciatus.

Dico secundo. Non est impossibile, imō aliquādo accidit homines sine propria culpa, sed propter aliorum crimina a dāmonibus obfideri, maxime si obfessi coniuncti aliquomodo sint peccatis: quorū peccata Deus vindicare vult in sibi coniunctis: putā, punit peccata parētum in filiis, domino rū in seruis, superiorū in subditis, maritorū in vxoribus. Cui nō dissonat illud Exod. 20. Deus noster Deus Zelotes est, vindicans

Cassianus.

Gregorius.

6

Exod. 20.

peccata parentum in tertiam, & quartam generationem. Exempla pro nostro dicto confirmando multa sunt: aliquot adducemus de quibusdam pueris arreptis à dæmonibus, mala suorum parentum imprecatione. *Cæsarius* lib. 5. cap. 26. scribit, patrem iratum filiae quinquenniae, cum lac comederet imprecatum esse, ut simul cum lacte Diabolus voraret. Vix verbum impleuerat; à diabolo occupatur puella: & cap. 11. & 12. eiusdem libri alia duo refert, vnum de vxore, cui maritus, alterum de filio, cui pater dæmonium imprecatus fuerat. Et nostris temporibus huius rei multa narrantur exempla.

Dico tertio. Sæpe dæmones arripuisse homines sine ullis suis culpis, aut aliorum narrant sancti Patres. Id exprimit *D. August.* lib. 21. de Ciuitate Dei cap. 28. *Gratum* (inquit) *filios Adam à die exitus de ventre matris eorum vsq; in diem sepulturae, matrem omnium vsque ad eam impleri est necesse, ut ipsi paruuli per lauacrum regenerationis ab originali peccato, quo solum tenebatur vinculo, iam soluti: multa patientes: nonnulli, incursiones spirituum malignorum patiantur.*

Sanctus Hieronymus in Epistola ad Paulam de dormitione Bleisilae. *Qua causa est* (inquit) *ut sæpe bimuli, trimuli ve, & vbera materna lactantes à dæmonio corripiantur? & subdit: Inuisibilia hæc inscrutabili altissimi iudicio sunt relinquenda.* Multos pueros, qui nondum rationis vsum attigerant, ac proinde nec peccare poterant, arreptos fuisse à dæmone, narrant auctores fide digni. Vide Palladium in vita Macharij & Metaphrastem in vita Partenij septima Februarij. Nostris etiã temporibus audiuius pueros lactantes obsessos fuisse: & id certum reddit Marcus Euangelista ca. 9. narras puerum quendam grauissimam dæmonis vexationem ab infantia sustinuisse, quemadmodum pater pueri Christo Domino interrogati confessus est. Dices pueros hos propter peccata aliorum, puta parentum, eam vexationem pertulisse. Huic obstat *D. Hieronymus* citatus, cuius verbis docetur, non tantum aliquando accidere, ut absque vlla culpa sua homines à dæmonibus vexentur: verum etiã absque omni culpa: dum in reddenda ratione huius vexationis recurrit ad Dei iudicia inscrutabilia. Idem agit Chrysostomus in libris de Dei prouidentia dicens, aliquando dæmones vexare sanctiores homines, quos, dum in peccatis volutarentur, nulla aduersitas molestabat. Secundo id ipsum persuadet, quia vexatio hæc dæmonum, malum poenae est: at sæpe mala poenae Deus infert

A sine culpa patiens, aut alterius: ergo idem dicendum est de hac dæmonum ingenti molestia. Libet commemorare pro hac re Christi Domini doctrinam Ioan. 9. dicentis de cæco à nativitate: *Neque hic peccauit, neque parentes eius,* aperte subindicans mala quaecumque poenae sine villo peccato à Deo infligi. Confirmatur, quia sine vlla culpa sanctus Iob quamplurima mala à dæmone pertulit: & certe si permitteretur eundem sine vlla culpa inhabitaret. Cur non? Sed & viros sanctos carnificinam hanc dæmonum pertulisse sæpe narratur.

B Dubitabit quispiam, quæ rationes, causæ sint: ut Deus velit absque vlla culpa homines alioqui probos tam graui tortura premi, ac amicos suos in manus truculentis hostis dæmonis tradere vexandos? Respondeo cum Hieronymo inscrutabili Dei iudicio hæc relinquenda esse. Nihilominus aliquas diuinæ prouidentiae rationes in hac parte adducere possumus. Prima ad instructionem hominum circa fidem, quod dæmonia sint corporis expertia: quod Saducaei negabant; immortalitatemque animarum non esse impossibile: siquidem reperiuntur quidam spiritus immortales, & infatigabiles in suis operibus, quales sunt dæmones. Item ob oculos proponuntur cruciatus atque tormenta gehennæ: ut peccata fugiant homines, propter quæ confortium dæmonum in alia vita incurrunt, nisi poenituerint. Ac denique monentur homines odiū ac rabie dæmonum saeuientium erga humanum genus: ut inde discant, quantum debeant fugere eorum consortium, ac timere culpas, propter quas merebantur simul cum eis in infernum perpetuo detrudi.

C Secunda ratio diuinæ prouidentiae in hac molestia inflictione: ut homines iustos exerceat ac probeat: & ita alijs sint exemplo patientiae, humilitatis, ac aliarum virtutum. Ex dictis colligit *Cassianus* collatione. 28. non debere eos abominari, vel despici, quos istis spiritibus nequitiae tradi videmus, quia hæc duo credere nos immobiliter oportet. Primo, quod sine Dei permisso nullus ab his omnino tentetur. Secundo, quod omnia quæ à Deo nobis inferuntur, siue tristitia ad praesens, siue leta videantur, velut à pijsimo patre, clementissimoque medico pro nostris vtilitatibus irrogentur; & ideo eos veluti paedagogis traditos humiliari: ut discedentes ex hoc mundo, purgatiores ad vitam aliam transferantur, vel poena leuiori plectantur, qui secundum Apostolum traditi sunt in praesenti Sathanæ in interitum carnis, ut spiritu salui fiant. Ita *Cassianus*. Hæc

Ioann. 9.

Qua causam
sari iusti
aliquando à
dæmone vexantur.

Cassianus.

9 *An liceat petere in pœnam vexari à demone?*

Sulpicius.

Hæc quæ dicta sunt aperiunt viam cuiusdam dubitatiunculae; an liceat petere à Deo ut nobis hanc tetrâ demoniorum vexationem immittat? Et videtur vera pars affirmativa. Nam omne malum pœnæ licet petere à Deo, ut exerceamur in patientia, & ut illo afflicti in hac vita, purgatiores euoleamus ad aliam: sed hæc vexatio demonum pœna est, ut nuper docuimus: ergo eam licet à Deo petere. Confirmatur ex Sulpicio in vita D. Martini asserente, eremitam quandam à Deo postulasse, & impetrasse ut per menses aliquot eius corpus ab inhabitante demonio affligeretur propter periculum peccati quod timebat superbiam.

In oppositum est. Nam ad hanc pœnam regulariter consequuntur multa peccata, ut blasphemia, conuitia &c. quæ diximus tribui demonibus, & partim obsessis: ergo qui vult & petit hanc pœnam, vult etiam omnia quæ ad eam consequuntur regulariter, maxime si prævideat futura. Et confirmatur, nam licet pœna, in quantum pœna sit inuoluntaria; tamen si postuletur, & desideretur, desinit habere rationem pœnæ, quia voluntaria est: sicut accidit in hoc casu: & consequenter omnia quæ ad eam consequuntur voluntaria erunt. Mihi hæc scribenti occurrit historia Davidi, cui cum daretur optio eligendi unum ex tribus ingentibus malis, quæ meruerat propter numerationem populi. 2. Reg. 24. aut septenariam famem in terra, aut trium mensium persecutionem validam ab inimicis David, aut trium dierum pestilentiam grassantem in populum Israeliticum, ait, *Melius est, ut incidam in manus Domini (multæ enim misericordie eius sunt) quam in manus hominum.* Itaque omnino recusauit persecutionem inimicorum, alia verò mala quæ Deus comminatus fuerat amplexus est. Sic ego grandis peccator dicam ad Deum meum, Domine puni me per temetipsum infirmitatibus & quibusque malis, ac denique hic vix, hic sece, ut in æternum parcas: sed obnixè obsecro ne me tradas in potestatem inimicorum meorum seuissimorum, nempe demonum: quia si David pertinere sebat plus quam cetera mala incidere in manus inimicorum suorum, hominum scilicet: ego homunculus plus timere debeo incidere in manus demonum: melius namque mihi erit incidere in manus tuas: quia tu Deus meus, & Dominus meus es: cuius misericordiarum non est numerus.

Quæstioni igitur respondeo, non licere, sedula reuelatione, à Deo petere demonis

A inhabitantis vexationem. Probatur argumento facto in oppositum. Et ad ea quæ in initio dubitatiunculae proposui, respondetur, non licere à Deo petere illud pœnæ malum, quod secum affert regulariter actiones, quæ ex obiecto peccata sunt: ut probatur argumento facto in oppositum, tale malum pœnæ est obsessio demonum. Ad confirmationem respondetur illos viros iustos, qui postularunt sibi eam calamitatem, habuisse reuelationem, se nullas actiones, quæ ex obiecto peccata essent, passuros, alias non esset licita eorum postulatio. Secundò respondetur: fortassis eum eremitam, & si qui fuerint alij, talis cladis postulatorem, habuisse zelum Dei, sed non secundum scientiam.

Huic disputationi annexa est dubitatio, quæ sunt motiua, ac causæ, ob quas demones ingrediatur humana corpora? Demonia magnopere cupere ingredi corpora hominum nullus dubitabit audiens Evangelica eloquia narrata, voces ac clamores demoniorum ad Christum Dominum effusos, simul & precantium ne se expelleret ab obsessis, *Quid nobis & tibi Iesu? ante tempus venisti torquere nos.* Matth. 8. Lucæ 8. & Marci. 1. Quæ autem motiua aut fines in hoc ingressu habeant, indagandum est:

C potissime autem mouentur ex odio, quo erga homines flagrant. Cur? quia Deum impense oderunt, ac proinde odio habent homines, quos Deus diligere certo sciunt. Secundò, quia inuidia erga homines tabescunt: tum quia vident Dei filium neglecta natura angelica, naturam humanam in unitate suppositi assumpsisse, ac nobilitasse, & super cælos ac super omnes Angelos euexisse: tum quia vident homines Dei munificentia, præsentia Dei frui, ac in sedibus, à quibus deieci ipsi sunt, collocari: quibus omnibus ipsi perpetuo carebunt. Ex hoc teterrimo odio erga hominum genus frementes circumeunt, quærentes quem deuorent, quem in peccatum pertrahant, atque in infernum detrudant, quem etiam vexent, maxime illa formidabili vexatione, quæ ab eis infertur corporibus, quæ permittuntur intrare ut affligant. Tertium motiuum demones valde inclinans ad homines ingrediendos & torquendos ut in homines quasi quodam imperium exerceant: natura sua excellentia sunt appetitissimi & hominibus dominari: cuius dominatus crudelissimi effigie in nullo alio sensibilius videre licet, quam in arreptitijs vexandis, volutandis, ac torquendis, ob idque

Ggg 3 ingref-

Matth. 8.
Lucæ. 8.
Marci. 1.

ingressum in eorum corpora tantopere cupiunt. Quartum motiuum, ut adorentur, & pro Dijs habeantur ab ipsis obsecris deprecantibus ut illos libertate & sanctitate donent. Hoc motiuum radicata fide apud Christianos, nullius momenti est, inualuit vero antiquitus apud Paganos. Qui ut refert

Abulensis.

12

Matth. 8.

Ex dictis colligitur daemones non appetere ingressum in corpora Brutorum, quia erga ea nec odio neque inuidia flagrant: & experientia agnoscitur per pauca bruta a demonibus inhabitari. Quod si quandoque id contingat ut in serpente, qui decepit Euam, & in grege porcorum Matth. 8. talis ingressus a malis spiritibus non ordinatur ad vexanda bruta; sed ad nocendum hominibus, quatenus ad homines pertinent, vel ad decipiendos eosdem. Fortasse id intendebat daemon ingressus psittacum, qui erat in delitijs cuidam summo Praefuli ob egregiam imitationem humanarum vocum: cui psittacum semel Pontifex diceret: Quid cogitas? respondit psittacus, cogitavi dies antiquos, & annos aeternos in mente habui. Quibus auditis expauit Praeful, animaduertens eam responsionem non posse esse nisi a damone inhabitante: & statim iussit psittacum suffocari.

DISPUTATIO XXII.

Andaemones aliquam laetitiam, vel gaudium, aut aliquod poenarum leuamen percipiant ex ingressu in hominum corpora.

Tvidetur vera pars affirmatiua. Primum ex his, quae nuper dicebamus, eos scilicet maxime cupere huiusmodi ingressum propter odium, liuorem, ac inuidiam erga hominum genus. Sed ad consequutionem rerum desideratarum, maxime in nocumentum inimicorum, necessario sequitur laetitia, ac delectatio: ergo valde laetantur ob ingressum in hominum corpora. Confirmatur ex Patribus, qui saepe asserunt daemones gaudere de malis nostris, specialiter August. in soliloquijs, sic ait: *Quoties a bono deniamus, diabolum laetificamus.* Et idem ait libro de Genesi contra Manichaeos ca. 17. & D. Tho. 1. p. q. 64. art. 3. ad. 1. dicit. *Non esse inconueniens daemones dolere de vno, scilicet de*

Augustin.

D. Thom.

A amissione vitae aeternae; & gaudere de alio, scilicet de infelice potestate contra homines. Secundum. Daemones corpora hominum inhabitantes, non vruntur igne infernali, poena scilicet peccatis eorum debita: ergo ex ingressu in hominum corpora laetitia ac leuamen suarum poenarum experiuntur. Antecedens patet, primum, quia quomodo ab igne tam distante & corporeo credibile est daemonia vri? Secundum, quia ille demoniorum voces, de quibus saepe in Euangelio, hoc indicant; venisti ante tempus, inquit, torquere nos: nimirum, quia tunc non erant in inferno, ubi torquebantur post iudicii die, sed in humanis corporibus: & Matth. 8.

Matth. 8.

quando Christus Dominus eiciebat eos a quodam, deprecabatur ne eos mitteret in abyssum; indicantes se non torqueri in corpore; torquendos autem in inferno.

2

Aristotel.

In oppositum est. Summus dolor non admittit secum gaudium aliquod etiam de alio obiecto distincto: ita Aristo. 7. Ethicorum, quod etiam experientia comprobatur: sed daemones occupantur vehemensissimo ac summo dolore: ergo non possunt vel tantillum letari. Confirmatur, si aliquo gaudio aut laetitia perfunderetur, eorum magnus dolor mitigaretur aliquantulum. Consequens non debet admitti, tum quia non essent constituti in extrema miseria: tum quia in poena eorum esset aliqua variatio contra communem sensum Doctorum. Confirmatur secundum. Beati, quia sunt in statu summae felicitatis, de nulla re tristantur, aut dolent: ergo daemones quia sunt in statu summae infelicitatis ac miseriae de nulla re gaudere poterunt.

3

Pro decisione dico primum. Daemones ingressu in hominum aut brutorum corpora, nequaquam liberantur a poenis debitis propter eorum peccata, nullumque ab eis leuamen suscipiunt. Hoc assertum est contra quosdam, falso existimantes, ob id daemones tantopere optare ingredi obsidendorum corpora: ut a poenis sibi debitis in inferno respirent: a quibus corporibus si eiciantur, statim in infernum detrudendi sunt. Autores isti mouentur argumento secundo in initio dubitationis. Sed probatur nostrum assertum. Daemones quocumque pergant, deferunt secum suum infernum: ergo ab hac infernali poena non liberantur neque in totum, neque in partem per ingressum in hominum corpora. Antecedens huius probationis acceptatur communiter a Doctoribus Scholasticis in. 4. dist. 44. & docetur a D. Thom. 1. part. q. 64. artic. 4. ad. 3. Quod ut

D. Thom. melius

Matth. 25.

Iuda Epis.

Ephesios. 6.
c. 2.

4

D. Thom.

melius percipias aduerte, locum præparatum ad puniendos daemones esse infernū, qui secundum veriore sententiam est in centro terræ: vbi daemones & homines damnati puniuntur igne infernali post diē iudicij vniuersalis, vt habetur Matthæ. 25. At verò non omnes mali Angeli post lapsum, in carcerem infernale detrufi sunt: nam quidam eorum in aere relictī sunt. Ratio autem, quare non statim post eorum lapsum in infernum detrufi sunt, sed dimisi in aere, est, quia Deus noluit, vt ipsis peccantibus, eorum creatio totaliter frustraretur: & ideo dedit eos hominibus in exercitiū, quo bonis præpararent coronam, malis autem æternam mortē: & quia vsq; ad iudicij diem est tempus belli, & merendi: ideo vsq; tūc in aere permanebūt; post diē verò iudicij in infernum detrudentur torquendi ab igne infernali. Ita colligitur ex Iuda in sua Canonica dicēte: *Angelos verò, qui non seruauerunt suum principatū, sed dereliquerunt suum domicilium, in iudicium Dei magni vinculis æternis reseruat sub caligine*; idest sub aere caliginoso: & ob id Apost. ad Ephes. 6. vocat eos potestates tenebrarū harū, idest aeris caliginosi: ad Ephes. 2. Principes potestatis aeris huius.

Itaque daemonibus duplex locus assignatur: vnus ratione suæ culpæ: & hic est infernus: alius ratione exercitationis humanæ: & hic est aer caliginosus, vbi homines, quos exercēt, habitant. Maximeq; appetūt ingressum in eos, vt dictū est, & vbicunq; daemones sint, siue in inferno, siue extra infernum, siue in terra, siue in aere, siue in hominibus, semper circūferunt suā poenam secū. Explicare autē quomodo hoc fiat, difficile est: si sermo sit de poena sensus. Cuius rei explanatio pendet ex alia grauissima quæstione: Quomodo ignis corporeus cruciet daemones, qui spiritus sunt? De qua re tot sunt sententiæ quot capita. Mihi autē sententia D. Tho. plus arridet, asserētis in 4. d. 44. q. 3. art. 2. ignē corporeum inferni torquere daemones, ac animas damnatorū: eo quod assumitur vt instrumentum diuinæ virtutis ad detinendū daemones, ne possint operari, vbi volunt, quomodo volunt, eo quod illi igni alligantur: ex qua alligatione adeo anguntur & affliguntur, vt vix dici possit quantum doloris concipiant. Hæc sententia difficilis intellectu est; sed difficilis est scitu, quomodo quocunq; perrexerint, secum suum infernum portent: nū in aere, aut in corporibus hominum existen-

A tes globum aliquē ignis corporalis, in quo inclusi alligantur, secū portant? Respondet D. Thom. 1. par. quæst. 64. art. 4. ad. 3. daemones dū sunt in aere, aut vero in hominū corporibus, licet nō actu alligētur igni gehennali: tamen hoc ipso quod sciunt illam alligationem sibi deberi, eorum poena non diminuitur. Ponit exemplum D. Thom. in captiuo extra carcerē existente, qui dū videt se diro carcere includendū, non minus affligitur quā si in carcere detrufus esset. Ita in 4. dist. 44. q. 3. art. 3. q. vltima ad. 8. Cōtra hanc solutionē replicatur primò, Poena sensus in demonibus est actu pati ab igne inferni eos cruciāte actualiter; siue cruciatio fiat per vstionē actualē, siue per actualē alligationē, & detentionem ab eodē igne: sed daemones quādo sunt in corporibus hominum, aut in aere caliginoso, non alligantur actu igni gehennali, vt ait D. Thom. ergo actu nō patiūtur ab igne, nisi fortē per apprehensionē. Secūdo. Apprehensio afflictui nō infert tantā molestiā, sicut actualis applicatio eiusdē afflictui, vt colligere licet ex exemplo captiui adducto à D. Tho. Certū est enim non tanta tristitia affici captiuum extra carcerem existentem, apprehendentē esse diro carceri mancipandum: atq; si actualiter eidē carceri alligaretur, aut in eundem detruderetur; ergo neq; daemones quādo extra infernum sunt, tāto dolore afficiūtur, quantumuis apprehendant illam poenā esse sibi paratā; sicut afficiētur quādo actualiter eam subire cogātur. Tertiò. Apprehensio futuri mali dolorem non causat, sed timorem: ergo ex apprehensione torture infernalis daemonibus deputatæ non infligitur dolor, sed incutitur timor. Poena autem sensus debita daemonibus, dolor est, non timor.

D Certē istæ replicæ videntur probare, daemones extra infernū positos siue sint in aere caliginoso, siue in hominū corporibus, non pati tantam poenam, quantam in inferno paterentur: quod non videtur mihi improbabile propter replicas factas: quia tamen oppositum reputo probabilius, & magis conforme sensui Doctōrum, maxime D. Thom. asserentiū, in nullo eorum poenā diminui, respondetur ad replicas factas. Ad primā cōcedo, daemones quando in obsessis sunt, aut in aere caliginoso, nō patiuntur ab igne inferni per actualē vstionē, aut actualē alligationem, nihilominus patiuntur ab actuali apprehensione alligationis futuræ sibi paratæ in inferno.

Quæ apprehensio tā vehemens est, & tantum dolorem incutit, ac si de facto actualiter ab igne detineretur, ac alligarentur. Ad secundam replicam respondetur, in hominibus verum esse regulariter illud antecedens: quia dolor in hominibus passio est appetitus sensitui: qui cum corporeus sit, per actualem molestiam magis patitur, quā per afflictionem apprehensam: secus contingit in dæmonibus, in quibus non reperitur dolor, qui est passio, cum careant appetitu sensitivo: sed per actus simplices voluntatis: cuiusmodi est renisus quidam voluntatis ad aliquid quod cogitur subire. Ita D. Thom. 1. p. q. 64. art. 3. & ideo tantum dolorem concipiunt ex apprehensione alligationis ad ignem infernalem certo futuræ, ac si actualiter illi alligarentur. Et simile illud de captiuo extra carcerem posito non est ad paritatem cogendum, sed tantum explanationis gratia usurpandum. Ad tertiam replicam respondetur. Quando apprehensio futuri mali vehemens est, & malum certo futurum, solet apprehendi ac si esset præsens, & tunc non solum timorem, verū & dolorem ac mœsticiam inducere. Ita contingit dæmonibus certo scientibus sibi paratū esse ignem gehennalem: ratione cuius talis ac tātus dolor illis incutitur, ac si actualiter ab eo paterentur. Maneat ergo certum dæmones in corporibus hominum commorantes eandem pati poenam sensus ac si in inferno torquerentur, ideo recte dici quocūque perrexerint, secum portare suum infernum.

6

Dico secundò. Dæmones ex ingressu in hominum corpora peculiarem læticiam ac gaudium percipiunt. Probatur argumentis factis in initio disputationis. Estque expressa sententia D. Tho. 1. p. q. 64. ar. 3. ad. 1.

D. Thom.

Dico tertio. Gaudium illud leue est ac momentaneum. Probatur: nam cum mens dæmonū ingenti tristitia occupetur propter amissionē æternæ Beatitudinis, (quod pertinet ad poenam damni, & infernalem poenam sensus) quidquid lætitiæ superuenit, leue est. Insuper aduertentes dæmones, eam leuem & modicam læticiam à malo prouenire, nempe à suo liuore ac inuidia, & in malū cessurum, videlicet in maiorem suam infelicitatem: quia lætari in malis miseria est: non modica tristitia afficiuntur; sic adeo, vt de illis verum habeat illud Sapientis: *Extrema gaudij luctus occupat.*

7

His prælibatis ad argumenta respondetur: ad primum initio disputationis positū,

A & confirmationem, probare, nostrum assertum secundum modificandum iuxta tertium.

Ad secundum respondetur ex dictis pro explanatione primi asserti. Et negatur voces illas dæmoniorum (de quibus in Evangelio) probare aliquid contra illud: sed esse intelligendas iuxta tenorem secundi asserti nostri. Timebant namque dæmones ne iussu Christi Domini in abyssum irent, non quia in corpore illius dæmoniaci non torquerentur poena ignis, ad modum iam explicatum; aut quia in aliquo talis poena minueretur: sed quia eis alligaretur facultas vexandi homines, ac tentandi; quod dæmones percipiunt. Item dicunt Christum venisse ante tempus torquere: non quia ante Christi aduentum non torquerentur, sed quia citius quā ipsi opinabantur venisset ad eos subiugandos, ad eum modum quo solet dici infortunium aliquod ante tempus aduenire, quia scilicet venit ante inopinatum tempus.

Pro solutione tamen argumentorum, quæ facta sunt in initio dubitationis in oppositum tituli disputationis, præmittendū est ex doctrina D. Tho. 1. 2. in materia de passionibus, & alibi sæpe, incompatibilitatem lætitiæ cum dolore seu tristitia à duplici radice prouenire: vel à contrarietate, quæ in his reperitur: & vt verè se inuicem non compatiuntur, debent considerari in eadē potentia; nam in diuersis non sunt incompa-
C
tibilis: verbi gratia, tristitia in appetitu sensitivo, & lætitia in intellectu: & respectu eiusdem obiecti, nā nil vetat lætari de vno obiecto, & tristiari de altero. Vel secundò potest expendi incompatibilitas ex redundantia quadam actus vnius potentiæ in aliam: quatenus scilicet, quando tristitia fortior est non finit eam potētiā, in qua est, lætari: vel e contra, lætitia non finit hominem tristiari, aut si finat adeo aggrauat, & debilitat potentiam, vt si prorumpat in contrariam passionem, non tato conatu & intensiōe, quanta afficeretur, si contraria passione non præoccuparetur.

D. Thom.

Ad primum in oppositum nego maiorem. Et Arist. intelligendus est quando dolor & lætitia sunt in supremo gradu. Vel secundò respōdetur, dictum Arist. esse intelligendum de dolore, ac lætitia hominū, non de dolore, ac lætitia spirituum. Ratio discriminis est, quia cum appetitus intellectiuius hominum, ac omnes animæ potentiæ vtantur in suis actibus ministerio potētiarum corporalium: sic aggrauantur, & deprimuntur.

8

primuntur à corpore, aut potentijs corporeis, vt si homo afficiatur summo dolore: nequeat in contrariam passionem latitiæ assurgere, iuxta illud: *Deprimi terrena inhabitatio sensum*, idest potentiam intellectiuam *multa cogitantem*: secus contingit in spiritibus, qui dolent & latentur per simplices actus voluntatis: dolere nascitur ex hoc quod eorum voluntas renititur circa aliquod obiectum: latari, ex eo quod eadem voluntas amat aliquod obiectum. Quare si istæ volitiones sunt de diuersis obiectis, non est cur se impendant, neque in odio aut amore, neque in tristitia & latitia, inde consequentibus.

Tertiò respōdetur. Estò vehemens tristitia in spiritibus impediat aut retardet actum ex quo oritur latitia etiam in spiritibus: tamen dolor seu tristitia, qua afficiuntur daemones de sua damnatione, non est dolor summus, neque secundum intensiōem absolutam, quia non adæquat totam capacitatem potentiae; neque secundum extensiōem, quia non est dolor de omnibus rebus. Appellatur autem summus dolor secundum intensiōem proportionatam culpæ, & ita sine diminutione doloris & tristitiæ essentialis possunt latari & gaudere accidentaliter de aliqua re. Fateor modicam posse esse latitiā, quia vehementissima est tristitia. Ad confirmationem respōdetur, daemones esse vsque adeo præoccupatos ingenti tristitia propter bona, quæ amiserunt, & propter cruciatum ignis, & alia contristantia: vt eorum modica latitia propter vexationem hominum, aut alia mala: aut parum, aut nil mitiget de eorum poena essentiali: maximè quia vt docet D. Thom. in quodlib. 3. quæstion. 10. articul. 2. in corpore, quamuis latentur de malis hominum, ac poenis: sed ipsamet latitia cedit in eorum magnam moerorem. Dolent de impletione voluntatis Dei, quæ in eadem vexatione reperitur, & dolent de suo ipsorum gaudio, per venientem, idest remorsum conscientiae: iuxta ea quæ dicebamus in tertio asserto. Ex quo liquet, eos non eripi ab statu summæ miseriæ propter hæc parua gaudia, quæ in illis ponimus: nec etiam sequitur eorum poenam essentialē variari, sed potius accidentaliter augeri. Secundò respōdetur, per eam latitiā daemonum, quantum lacunæ sit, non mitigari eorum dolorem. Patet: non à contrarietate; quia non extat, quia hæc affectiones sunt de diuersis obiectis: non propter retractionem à dolore ex

A retractione ab attentione: quia circa diuersa non retardatur attentio in spiritibus, neque propter redundantiam, sicut in homine: quia latitia & dolor in spiritibus cum fiat per actus simplices voluntatis, quando sunt de diuersis obiectis, sicut non contrariantur sic vnum per alterum non mitigatur, aut diminuitur: sicut attentio intellectus in Angelis nō remittitur circa diuersa obiecta, quando per diuersas species intelligibiles fit.

Ad secundam confirmationem negatur consequentia. Ratio diuersitatis est: tū quia gaudium Beatorum implet totam capacitatem subiecti: & ideo non admittit secum neque tantillum tristitiæ: tristitia verò damnatorum est quidem ingens, sed non implet totam capacitatem subiecti: & ideo secum compatitur gaudiola quædam, sed in rabiem ac tristitiam conuertendam: tum, quia in Beatis non potest esse aliqua passio, nisi consequens iudicium rationis. Ita D. Thom. in 4. distinct. 50. quæstio. 2. artic. 4. quæstiunc. 3. ad 3. & ideo quoties se illis offert aliqua materia tristitiæ secundum se: quia illi omnia hæc referunt ad trutinam rationis, quæ dicat esse illis gaudendum de omni eo quod Deus vult: non tristantur, sed potius latentur, iuxta illud: *Latabitur iustus cum viderit vindictam*. Secus contingit in daemonibus & damnatis: qui feruntur vel latitia vel tristitia, prout obiecta sibi oblata exigunt, & ideo daemones existentes in statu summæ miseriæ, nil vetat latari modicè de quibusdam: & Beati nequaquam tritari possunt, neque per instans.

C Ex dictis resolues quæstiunculam, quinam sint infeliciores; daemones, qui habitantes in hoc aere caliginoso homines vexant, an qui in inferno torquentur ab igne infernali? Respondetur, qui in aere, aut corporibus hominum resident: quia non euadunt ignis cruciatum: & præterea illa modica latitia, quam capiunt ex hominum tortura, illis cedit in tormentum ac dolorem. Item quia letitia capta ex malo miseria est.

D Hinc etiam solues, an daemones eos quos obsident, semper vexent, & in eis semper maneant? Respondetur, possent quidem si vellent: sed de facto sape cessant à cruciatibus, vt experientia docet in multis, quos placidè ac quietè sine vlllo dolore per multos interpositos dies quiescere videmus: quod in Saule factum esse sacræ literæ doceat 1. Regum. 16. quia cessatio fit Deo misericorditer ordinante, qui irascitur, & propius

D. Thom.

D. Thom.

9

10

pitius est, & etiam ipsis malignis spiritibus volentibus, ne scilicet continuata vexatione obsessos interimant, & domicilia sua relinquere cogantur, quod ægrè ferunt: & quamvis à cruciatibus sæpè cessent, rarò tamen energumenos deferunt, nisi coacti virtute diuina: deferunt verò aliquando, vel quia alijs in locis interesse volunt, ad quæ non se extendit sphaera suæ actiuitatis, si in energumenis permaneant: aut alijs de causis nobis ignotis. His quæ dicimus non parum fauet Historia Saulis, de quo dicitur non tantum leuius habuisse Dauide canente, verum à dæmonio fuisse illo modico temporis spatio liberatum. Ait enim sacer textus: *Et recedebat ab eo spiritus malus.* Et Bredembach. collat. lib. 7. c. 39. narrat quosdam dæmoniacos in oppido Brabantiae à dæmonibus fuisse liberatos eo die, quo Martinus Lutherus obiit: & cum postera die iterum rediissent ad obsessorum corpora, interrogati ab exorcistis, vbi pridie latuissent: responderunt, se mandato Principis sui ad noui Prophetæ, & fidelis cooperarij funera euocatos fuisse: eidemque interfuisse. Confirmavit hanc rem Lutheri famulus, qui eidem morienti adfuit, & cum per fenestram auræ capiendæ gratia aspiceret: non sine magno terrore vidit pluries, & plures teter rimos spiritus non longè à loco saltantes, ac choreas agentes. Confirmarunt & corui, qui Lutheri corpus cum ex Illebio Vvitembergam deferretur, magno clamore commitati sunt.

DISPUTATIO XXIII.

Qua via, quæve hominis parte, dæmones corpora dæmoniacorum ingrediuntur?

1

ET quidem si vulgariū iudiciū sequamur, per os obsessorum ingrediuntur. Quorum placitū adiuuare possumus: tum ex fidelium consuetudine, nempe oscitantes, os signo Crucis munire solent, quo signaculo sacro, ac dæmonibus terrifico munitum os, illac introcundi dæmonibus facultas auferatur. Tum quia sæpè legimus dæmones vna cum cibo ac potu in quo latuerant haustus esse: cuius rei Historia insignis extat apud D. Greg. li. 1. Dialog. c. 4. verba illius superius retulimus.

Hæc nostra dubitatiuncula ijs, qui opinantur dæmones corpora quædā tenuiora aere possidere, fortasse difficultatem inge-

Areret, dū exquirere necesse esset, vias, per quas dæmones corpora dæmoniacorum ingrediuntur, eo quod duo corpora se penetrare nequeant, sed possent dicere per os, per nares, vel per quoscūq; alios meatus, per tenuissimos poros posse, & de facto ingrediuntur. Si enim per hæc vias sudor emittitur, aer subintrat, multo facilius dæmones introire, & egredi poterūt, vt pote qui habent corpora tenuiora quàm aer. Sed hac falsa sententia reiecta, nos qui certò certius opinamur, Angelos bonos ac malos carere omninò corporibus, ac proinde corpora obsessorum, illis, eo quod spiritus sunt, nequaquā sua quantitate vllum præstare impedimentū: respondemus, per omnes corporis partes posse ingredi sine vlla difficultate, per os, aures, nares, per poros, imò per solidissimas partes, quas penetrare, sine apertione, aut ruptura, spiritibus facile est. Ob id verò nō negamus sæpè per os obsessorum intrare, ac exire: neque improbamus, sed potius laudamus consuetudinem Crucis signandi os, asserimus tamen per quascūq; corporis partes posse dæmonia intrare corpora obsessorum: quod intelligendū est si motu successiuo intrent, seculi si motu discreto: tunc enim vnū ferè paradoxū fatendū est, dæmones scilicet intrare corpora obsessorum, & per nullā corporis partē intrare: quod patebit cōsideranti quæ D. Th. dicit de motu Angelorum discreto. 1. p. q. 52. a. 2. & probatur, quia per motū discretū Angeli transeunt ab extremo in extremū, nō pertransito medio: ergo si dæmones ingrediantur corpora obsessorum motu discreto: necessariū erit vt per nullā corporis partē ingrediantur, aliàs motus ille successione haberet: dū prius dæmones moueri deberent ad partē per quā ingrediuntur, quā ad intranea viscera, ad quæ terminatur ingressus.

Sed difficilior est postquam dæmones ingrediuntur quæpiam, in qua hominis parte resident? Si sermo sit de potestate res clara est, possunt totum hominē, ac omnes collectim, ac diuisim eius partes occupare pro arbitratu suo, caput, brachia, ventrē, tibias, & cæteras partes seorsum, & omnes simul: & in hoc ab anima discriminatur: nam cū anima omnium partium sit forma, omnesq; viuificet, nō potest quasdā viuificare, alijs sine vita relictis: dæmones verò cū in corporibus, vt motores resideant, nō vt formæ corporum: pro sua voluntate possunt omnes vel certas quasdā occupare. Huius rei habetur illustre exēplū in Georgio, in vita sancti cuius-

D. Thom.

2
In qua hominis parte resident dæmones?

Greg.

Theodori, narrante, in brachio Euthichij A cuiusdā ita resedisse dāmonem, vt in nulla alia corporis parte fuerit, quod agnoscens sanctus Theodorus, Cruce humerū signauit, & ingressum ad reliquū corpus prohibuit, illoq. pulso à brachio Euthichij, homo ille liberatus est. Et sanctus Gregorius Turonensis de gloria confessorū cap. 9. scribit, quendā dāmonem in sola vngula cuiusdā energumēni sedem habuisse, quinimō in minutissimis partibus, & frustulis: imō & in puncto ipsos posse residere non ambiges, si legas D. Th. & eius discipulos 1. p. q. 52. art. 1. Sed tamen quas partes inhabitent de facto difficile est: præsertim apud eos, qui existimant dāmones posse latitare, & esse vbi nullo modo operantur. Ita Scotistæ, & multi moderni: Thomistæ verò qui cēsent Angelos non esse in loco vbi aliquo modo nō operantur: ex operationibus inuestigare aliquomodo poterunt in quibus corporis partibus cōmorentur: nā si inflationem, aut tuber in aliqua hominis parte excitent, aut linguā ligent, aut quoquo modo alicui membro molestiam ingerāt: nō leue signū est ibidem dāmones esse: sed neq. hæc signa manifestē pandunt præsentia dāmonū in his partibus afflictis, quia molestia hæc possunt esse à causis naturalibus morbum inducentibus, aut ab ipsis dāmonibus, qui inflētis illis plagis recesserunt. Itē quia ex sententia eorundē Thomistarum poterunt esse vbi actualiter non operantur: sunt tamen in procinctu ad operandū, quod homines nōsse nequeunt: atq. adeo neq. quas hominis partes inhabitent, ac occupent: itē quia ab vna hominis parte ad alias migrare quis prohiberet? & ideō in exorcismo secūdo, qui habetur in rituali Romano, apponitur formula præcipiendi dāmonibus in virtute Sanctissimæ Trinitatis, ne se occultent in quatuor humoribus, in carne, ossibus, neruis, medullis, venis, scirrhis, tibijs, renib⁹, vētre, stomacho, intestinis, gutture, collo, &c. Aliqui putāt vt plurimum eos in corde aut prope cor suum domicilium eligere: & cōiectura non leuis est, quia cum principiū omnīū actionū corporis humani cor sit: vt facilius exagitare ac vexare totum corpus possint (id enim motu locali efficiunt) non inaniter creduntur suas sedes eligere in corde, vel prope cor. Quapropter sanctus ille Theodorus, cuius nuper meminimus, curaturus quendam, de quo dubitabatur, an à dēmonē possideretur: cor ipsius cœpit pulsare primū, & dāmonē imperare vt se proderet.

D. Thom.

DISPUTATIO XXIII.

An in vno & eodem hominis corpore possint intrare, ac esse multa demonia?

I T existimo partem affirmatiuā esse de fide. Probatur Matth. 8. vbi dicitur legionem dāmoniorum, vnum vexasse hominem: & etiam Luc. 8. Christum eiecisse à Magdarena septem dāmonia: & Luc. 11. Cum immundus spiritus exit ab homine, &c. tūc vadens assumit secū alios septem spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi. Ecce apertē supponit Christus Dominus, multos dāmones vnum corpus possidere posse: quidquid dixerint quidam, suppresso nomine citati ab Abul. in 8. Matth. c. q. 136. qui tamen alieni à veritate, & sacris literis procedunt: non impediuntur in vno esse homine, quia non posset esse penetratio tantarum dimensionū, nam quantitate carent, & ideō vbi vnus ibi innumeri esse possunt. Nō obstat odiū crudele dāmonū inter se, propter quod alicui videri poterat eos nequaquā pati in eodē domicilio habitare: nā etsi inter se dissideant, tamē in nocēdo hominibus, societate inierunt, & vnanimes conspiciunt. Hoc egregiē D. Th. 1. p. q. 109. ar. 2. ad secūdū. Quod nō obscure insinuat Seruator noster in testimonio citato Luc. 11. dū de vno dāmonē ait: Assumit secū septē spiritus nequiores se: quasi gaudens: imō & quærens socios ad torquendum hominem.

Abulens.

D. Thom.

C Sciscitabitur quispiam, an plures plus vexent, quā vnus? verosimile apparet ex illo dāmoniacō à legione dāmoniorū occupato, cui plures dāmones plura tormenta inferbant, habebat enim habitationē in monumētis, non poterat eum quisquā catenis cōstringere, diu & noctu in montibus vagabatur, lapidibus se concidebat, &c. hæc autem multiplicata tormenta à multiplicitate dāmonū inhabitantiū, id est à 6666. prouenire satis verosimile iudico.

D Quomodo autē ista multitudo dāmonū in vno eodēq. homine inhabitet, quomodo ve molestias inferat: nō est facile diffinire. Dico tamē: tripliciter imaginari possumus eos in vno domicilio inhabitare, totq. molestias ingerere: vno modo, vt singuli in proprijs distinctisq. partibus resideant, in quibus quoties quisq. operetur cruciando, torquendo, vel quid simile operando. Et ad

uersum

2

3

uerfum hunc dicendi modū non militat testimonium D. Thom. 1. p. q. 52. a. 3. affirmā-
tis duos Angelos non posse esse in eodem loco: etenim iuxta istum modum non sunt plures demones in eodem loco, sed in diuer-
sis. Secundo modo possunt esse in eodē ho-
mine: omnes in eodem, & omnes in omni-
bus partibus hominis, sed quilibet diuersa
operatur nocumēta: verbi gratia, quidam
cor constringunt, alij percutiunt, alij multis
alijs modis idem cor affligunt, & sic de alijs
hominis partibus, & toto corpore. Et iuxta
istum modum etiam videtur euacuari testi-
monij præfati difficultas, quia sicut opera-
tiones cuiusq; etiam in eadem parte sunt
diuersæ rationis: sic & loca, quæ occupant,
licet materialiter sint eadem: formaliter ta-
men distinguuntur: nec ex isto modo exis-
tendi sequitur inconueniens, quod assert
D. Th. loco citato, videlicet quod duæ cau-
sæ completæ sint immediatē vnius & eius-
dem effectus, neque quod sint duo Angeli
in eodem loco formali: quia cum opera-
tiones diuersæ sint: loca etiam formalia, diuer-
sa sunt, vnus tamen materialiter: neque hoc ne-
garet D. Thom. neque eius discipuli. Ter-
tio imaginari possumus, multos demones
in eodem homine inhabitare, sic vt omnes
& singuli occupent totum hominem & sin-
gulas eius partes, & omnes ac singuli infe-
rant omnia & singula mala, quæ obsessus pa-
titur: & iste modus est intellectu difficilis
in sententia D. Tho. putantis Angelos esse
in loco per operationē. Nec euadunt dif-
ficultatem qui censent Angelos esse in lo-
co per suam substantiam: nam licet bene
explicent quomodo plures demones pos-
sint esse in eodem loco, quia non replent lo-
cum: tamen quomodo in eodem loco vnā
& eandem operationem plures efficiant
non explicant: nec effugiunt inconueniens
asserendi vnā, & eandem operationem
esse à multis causis completis: quod alienū
videtur à documentis Philosophorum, & à
mente D. Thom. in loco citato, propter
hoc inconueniens effugiendum negantis
duos Angelos non posse esse in eodem lo-
co. Molestus essem, si adducerem omnes
expositiones discipulorum D. Thom. vt
defendant sui magistri sententiam, cui in-
nititur tota vis argumenti propositi. Breui-
ter dico, D. Thom. non esse intelligendum
de existentia in locis inadæquatis & par-
tialibus, quia iuxta primum modum existen-
di demonum in obsessio ita contingit: ne-
que de existentia in eodem loco materialiter

Alii: quia iuxta secundum modum nullum
est inconueniens ita accidere: intelligen-
dus ergo est de existentia completē, &
perfectē in eodem loco. Tunc autem erunt
in eodem loco plures, si operabuntur in eo-
dem loco formali, vt causæ totales eiusdem
effectus numero: & quando plures dæmo-
nes existunt in eodem homine, ac concu-
runt omnes ad vnum numero cruciatum,
non concurrunt vt causæ totales, sed par-
tiales.

Et si obijcias: quia quilibet potest illum
effectum producere, & multo intensiorē, &
quilibet apponit totum suum conatum: er-
go causæ totales sunt, non partiales. Confir-
matur, quia confusio esset operationum, vt
plures concurrerent ad id efficiendum,
quod vnus potest sine defatigatione, aut
molestia: imò cum maxima voluptate, vt
in humanis patet. Respondetur sumpta simi-
litudine ex eisdē humanis, quæ experiri so-
lemus: contingit enim quandoque, plures
homines ad eandem trabem vehendam cō-
currere: quia vnus solus id non valet effice-
re: non sic contingit, quando plures dæmo-
nes eundem numero cruciatum vni homi-
ni inferunt: quia quilibet eorum potens est
tam sauos excitare cruciatu: vt si permit-
teretur, necem citissimē inducerent. Item
quandoque plures homines concurrunt ad
idem onus portandum, non quia vnus non
posset portare, sed vt quilibet cum minore
labore, ac molestia portent: & neque ita
accidit in dæmonibus, qui in inferendis
quantumuis magnis cruciatibus, non defa-
tigantur, aut molestiam patiuntur: quin
potius magnam capiunt voluptatem, ac
gaudio his occupati perfunduntur. Præ-
tereā contingere potest, vt plures homines
concurrant ad eandem trabem vehendam,
quam quilibet posset sine molestia porta-
re, & singuli totum suum conatum appo-
nunt: sed Deo impediēte, non ob id tra-
bes velocius, aut citius trahitur: sed eadem
velocitate, ac prorsus, motu eodem modo
se habēte, ac si ab vno solo portaretur: & in
hoc casu quilibet causa partialis est vnius
& eiusdem motus: licet atteatis viribus por-
tantium, & conatu, posset ab vno solo
motus ille peragi. Ita existimo accidere
posse quando plures demones vnum &
eundem numero cruciatum inferunt vni
energumeno; quilibet demonū posset illū
cruciatū causare, omnes operatur secūdū to-
tū suū conatū: sed cū Deus præfixerit me-
tas, ad quas vsq; torquere possunt: ne miser
homo

D. Thom.

mod. T. C.

4

homo animā exhalet: omnes eundem numero effectum causant, ut partiales causa. Nec mirū videri debet Deū hos imposuisse limites: quia ut supra diximus, sine eius permissu & licentia nō possunt vexare homines: ergo etiam eius ordinatione limites imponuntur; ne in homines ferociātur quā tum possunt. Vel dicito ipsosmet demones, qui norunt ad quos vsq; limites sint nocere permisi: suū attemperant conatū, ut ab omnibus efficiatur, quod ab vno solo effici posset. Et hinc patet ad argumentum, negando illam multitudinē dæmonum fuisse in vno homine, & singulis eius partibus tanquam in loco vno formali vltimatē, & adæquatē completo ad modum iam explicatum.

DISPUTATIO XXV.

Quorum ordinum sint daemones, qui homines obsident?

IN hac disputatione supponimus ut certū apud omnes Doctores, inter malos spiritus seruari ordinē ac praelationem, non solum secundū naturam, quia quidam perfectioris naturæ, alij imperfectioris dicantur, verū etiam secundū electionem: quia si qui imperfectioris naturæ sunt, alijs superioribus subiiciuntur in ordine ad procuranda hominum mala, siue tentando, siue obsidendo: de qua egregiē D. Th. 1. p. q. 109. ar. 1. & 2. & Abulensis fusam instituit disputationem super c. 12. Matth. q. 60. Quod modō in dubiū vertitur est, an soli dæmones gradus in fimi, obsideant mortales, alijs, qui superioris ordinis sunt, in infernum detrusis?

Et videtur vera pars affirmatiua. Nā boni Angeli supremi ordinis, ut Cherubim, ac Seraphim, non se immiscerent mundanis negotijs, sed contemplationi soli, & amorī Dei vacant. Alij verō negotia humana dirigunt, ac procurant. Tertij verō, & infimi ordinis ea executioni mādant. Sed mali spiritus licet à gratia exciderint, seruant tamen eundem ordinem, quem ante casum tenebant, quia in eis naturalia manserunt integra: ergo non quicunq; & cuiuscunq; ordinis mala nostra meditantur, putā ingressum in corpora, aut animarum tentationem: sed hoc solis malis spiritibus inferioris ordinis referuatur, cæteris nil de hoc cogitantibus, sed flammis perpetuis in inferno traditi sunt. Confir. nam dato cuiuscunq; ordinis malis spiritibus concessum esse, ut homines

D. Thom.
Abulen.

A vexent ac tentent (quæ eos occupat inuidia ac odium erga homines) omnes essent in hoc aere caliginoso ad suam rabiē erga humanum genus explendam relicto inferno. Consequens non admittitur à Doctoribus asserentibus magnum numerum dæmonū esse in inferno reclusum: ergo.

Sit tamen nostra assertio. Ex omni ordine ac principatu dæmones humana corpora ingrediuntur, ac alias quamplures molestias hominibus inducunt. Proba. ex Apostolo ad Ephes. 6. *Non est nobis (inquit) colluctatio aduersus carnē, & sanguinem, sed aduersus Principes & potestates, aduersus Mundi rectores tenebrarum harum: contra spiritua lia nequitia in cœlestibus.* Ecce principatus & potestates, qui sunt ex ordine superiori dæmonū, asseritur esse nobis infestos, cur non ingrediantur hominum corpora? Accedit id quod narrat Palladius sectione. 15. Historiæ patrum, D. Antonium, cum ad eū adductus esset energumenus, intellexisse spiritum principale esse, qui miserum obsideret: quocirca neq; per se, sed per sanctum Paulum simplicem, cuius potestas, quā sua maior esset, posse eijci. De ipso vero Lucifero & dæmoniorum Principe (qui etiam decepisse putatur) non improbabiler dicitur, post Christi mortem in inferno detrusum: ne stragem solitā hominibus Christi iam sanguine redemptis inferat, soluetur autem, & ad mortales impugnandos reddibit Antichristi tempore. Ita cōmuniter expositores colligunt ex initio capitis vigesimi Apocalypsis. Cui expositioni videtur innuere D. Aug. 20. de ciuitate Dei c. 7. & nō abnuī D. Greg. lib. 32. moralium c. 12.

Ephes. 6.

Pallad.

D. Aug.
Greg.

C Quod verō dæmones ex infimo ordine molestent, ac ingrediantur mortaliū corpora, nulla ratio dubitandi potest esse: cum in finis eorū gradus exposcat, ut in his curis se intromittant. Ex omni igitur gradu ac ordine dæmoniorū cupiunt ingressum in hominū corpora, & perficiunt, quando Deus hoc illis permittit. Ad argumentū in oppositū factū respon. naturalia mansisse integra in dæmonibus, & idē qui superioris ordinis est, maioribus pollet viribus: at verō quod superiores non se intromittant in negotijs mundanis, ad ordinē gratiæ spectat: à qua, quia propria malitia exciderunt dæmones, non attendunt quid pro naturæ dignitate cōueniat agere: sed potius ut suæ inuidiæ ac odio erga homines faciant satis: ad minima etiā officia se libenter demittunt. Ad confirmationē respondentes fatemur, si dæmones

2

3

dæmones permitterentur suæ libidini nocendi hominibus satisfacere: fortassis vacuo relicto inferno cateruatim egrederentur ad molestandum homines, partim tentando, partim vexando: sed sicut non finitur à Deo omnia mala inferre, quæ desiderant: sic neque omnes egredi à carcere infernali, ut molesti sint hominibus: sed ijs tantum concessum est, quibus à Deo permittitur propter absconditas rationes suæ providentiæ. Mitto modò, quod dæmones, quorum suavis homines peccauerunt: deferunt post mortem animas damnatorum in infernum, ubi manent iugiter eas torquentes: ut adnotavit D. Thom. 1. part. quæst. 64. artic. 4.

D. Thom.

DISPUTATIO XXVI.

Quibus signis agnosci possit demonum inhabitatio in obsessorum corporibus?

I VIVS resolutio non modicā utilitatem affert, maximè exorcistis: quapropter accuratè tradenda est.

Signa, quæ possunt prodere inhabitantes dæmones multiplicia sunt, omnia tamē sumpta ex operationibus: Dæmones enim cum sint substantiæ spirituales, nequit eorū habitatio cognosci nisi ex operationibus, cum iuxta Theologorum sapientiorum sententiam, ubi operantur, ibi sunt, & ubi non operantur, non sunt: igitur signa inhabitantis dæmonis quædam aliqualem coniecturam generant, quædam vehementiorem, quædam certò produnt habitationem peruersi hospitis. Generant leuem suspicionem ferini & agrestes mores, sed huiusmodi non conuincunt dæmonem inhabitantem. Plures vidimus, & audiuius inferarum naturam, ac mores declinantes, qui nō fuere obsessi à dæmonibus. Idem dico de his qui diuturno somno grauantur, aut morbis incurabilibus: & de his qui se dæmonibus consecrarunt, ut sagæ, & malefici, qui non semper arreptitij sunt: neq; etiam qui sibi manus iniiciunt, & mortem intentant: neque illi qui inuocant dæmones ut se arripiant, neque illi qui à furia agitantur. Omnes hi & similes, aliquando obsessi, aliquando nequaquam: sicut neque illi, qui in nullo loco sunt tuti, & quandoq; se molestares spiritus etiā in corpore saeuientes experiuntur: hoc signum potius est demonum alsif-

A tentium, aut cupientium ingressum, quàm inhabitantium.

Signa, quæ generant vehementem suspicionē ac coniecturā inhabitationis dæmoniorū, multa sunt. Primū barbaræ & inconsuetae voces, clamores, & ululatus prorsus belluini. Audiuius sæpe has inconsoetas voces & belluinos clamores à dæmoniacis excitari, cur eos emittentes esse obsessos non vehementer suspicabimur: Secundum signum esse potest horribilis, & truculentus vultus, quia quales ipsi dæmones, tales formas suis inhabitaculis imprimunt: truces sunt, ac crudelissimi; truces ac crudeles vultus volunt referre miseri obsessi.

B Tertiū: stupor membrorum & omnium vitaliū ferè operationū priuatio: talis erat ille obsessus Mat. 9. & Luc. 11. qui erat furcus, mutus, & cæcus. Quartū: ingens inquietudo, qualis eorum est qui vno in loco nequeunt consistere, & solitudines quarunt, ac desertis locis oblectantur: multos audiuius sic à dæmonibus vexari: huiusmodi erant illi dæmoniaci Mat. 8. qui saui erant, ac in monumentis & desertis viuentes, in pratereuntes grassabantur.

C Quintū: in humano corpore vires, quæ excedere videntur facultatē hominū: tales sunt eorū qui facile vestes lacerant, catenas frangunt, onera ingētia portant. Hoc signū plus quā suspicionē generare videtur: & eo potuit deprehendi mulier vetula dæmoniacæ, de qua in vita D. Bern. c. 4. lib. 2. dicitur adducta ad sanctum virū, scamnum in quo ipse sedebat, transiit, & dixit se quosque pernices equos cursu æquare posse, eorūq; dorso sine adiutore transilire. Similiter alter dæmoniacus deprehensus est, qui à Nicetio Triurenſi Episcopo iussus est è tēplo extrahi: tamē colūna ita valide apprehendit, ut à loco dimouere nequiuert à decem viris.

D Sextū signum sunt persecutiones, cruciatus, atque tormenta extraordinaria, quæ quidam patiuntur, ut si, verbi gratia, in ignē deiciantur, quandoque in aquam, nunc ex alto se præcipitent, nunc se cultris lacerent, nunc laqueo, aut alijs vijs vitam sibi adimere intentent. Huius generis obsessum habemus Marci. 9. & hæc & his similia vehementer generant suspicionē dæmoniacæ habitationis, nulli dubiū, quia inconsoeta sunt hominibus, dæmonibus autē facilia: verum tamen non sunt signa certa, & indubitata, quia ab alijs causis, quàm à dæmonibus prouenire possunt.

Primum quidem non esse indubitatum signum,

2

Matth. 9.
Luc. 11.

Matth. 8.

Marc. 9.

3

signum, ex eo patet, quia præfati clamores ingentes, aut belluini, possunt esse vel à naturali hominum vi, aut à phrenesi, vel ab arte, aut à dæmone assistente & urgente hominem. Truculentia etiam vultus non semper inhabitantem dæmonem indicat. Potest quis ab infirmitate, aut naturaliter habere vultum horribilem. Insigne factum narrat Vvikius de incantationibus libr. 1. cap. 12. *Quidam (inquit) Buscoducensis nondum deposita cacodæmonis persona, quam in fabula paulò ante adumbraverat, uxorem suam cognovit: & illa gravida facta, talem postea partum edidit, qualem ipsa maritum personatum conspexerat.*

Tertium etiam signum non esse indubitatum certum est, cum interdum à morbis caducis, aut similibus tales stupores, ac animi deliquia, somnolentiam, & huiusmodi provenire soleant. Idem dico de quarto signo, inquietudine scilicet, & appetitione solitudinis, crudelitatis, quæ familiaria sunt melancholicis, lunaticis, & huiusmodi. Medici asserunt has affectiones habere qui laborant morbo, quem appellant Lycanthropiam, id est lupinam insaniam. Ac denique neque signum quintum infallibiliter dæmonis ingressum prodit: audiimus quosdam homines viribus pollere supra credulitatem audientium. Maximinus Imperator pugno equum percussus dentibus nudabat. Et nostris etiam temporibus multi ingentium virium reperti sunt, quos tamen non proinde obsessos esse dicimus.

Sextum etiam signum non euidenter prodit dæmonem inhabitantem: nam similes cruciatus patiuntur qui afficiuntur Epilepsia, morbo Medicis noto. Hæc itaque signa, si non esse à causa naturali agnoscantur, non parum suspicionis ministrabunt à dæmone inhabitante esse. Sed de alijs signis certioribus dicamus.

Signa quinque adduximus superius, quæ Abulensi, super octauum caput Matthæi, quæstion. 14. visa sunt certissimè prodere inhabitantes dæmones in obsessis: quorum certitudinem accuratius lubet examinare. Primum signum est, linguarum scientia peregrinarum: quam si experiamur in homine aliquo, certum est à dæmone inhabitante possideri. Quod videtur aperte probari: nam ea expressio conceptuum idiomate peregrino necessariò proficiscitur à natura intellectualem seu rationalem, & non ab homine voces proferente: ergo ab aliquo spiritu, puta à Angelo bono, vel malo; non

A est enim aliquod suppositum, conceptus enuntians (præcipue lingua peregrina) nisi homo, aut Angelus. Minor verò, videlicet eam conceptuum enuntiationem lingua peregrina, non posse esse ab homine obsesso loquente: inde palam fit, quia omnia idiomata, & voces earum pro placito hominum sunt ad significandum, & exprimendos conceptus instituta: ergo impossibile est homines ijs vocibus uti ad suos conceptus exprimendos, si ignorent placitum instituentium voces diuersas, pro diuersitate idiomatum: at supponimus linguam peregrinam voces, & eorum institutiones ignorare homines, qui illud idioma non didicerunt: ergo impossibile est homines suos proferre conceptus peregrina lingua: atque adeò fit consequens, ab spiritu aliquo inhabitante hominem necessariò debere esse, siue ille spiritus bonus sit, siue malus: vterque enim omne genus linguarum probè sciunt propter subtilitatem ingenij, & propter rerum copiosam agnitionem. Ex dictis confutatur delirium Leuini Lemnij, qui lib. 2. capi. 2. de occultis naturæ

B docet, melancholicos, & phreneticos, ex frequentissima humorum ebullitione, & vehementi spirituum agitatione, posse varijs linguis loqui, quamvis antea nullam earum nouerint. Impossibile, & incredibile dogma: nam quomodo erit in ore, quod non fuit in mente? & quomodo in mente, quod non prius in sensu? at supponimus linguam esse peregrinam, quam non audiuit, non legit, non didicit homo. Item donum linguarum magno Dei munere Apostolis collatum est: ergo loqui alieno idiomate, quod quis non didicit, non potest esse à naturali morbo, aut alia naturali complexione.

C Obijcies. Adhuc ex præfata argumentari de ratione non colligitur, eam expressionem conceptuum lingua peregrina esse à dæmone inhabitante, quia esse potest à Deo, vel ab Angelo bono: & esto sit à malo spiritu, non colligitur ex loquutione illa esse ab eo intus existente: satis est si assistat, & moueat linguam vexati per aerem concitatum, aut vero ab aliqua anima separata, quæ per os obsessi loquatur, & formet voces. Respondetur: ab anima separata nequit esse: tum, quia anima separata ignorat linguam, quam corpori vnita non didicit: tum, quia animæ separatæ non possunt ingredi aliorum hominum viuientium corpora, ut superius ostendi: neque illa lo-

D quutio

Lemnius.

quutio potest formari à spiritu malo, nisi intus existat, eo quod loquutio necessario debet fieri motis organis interioribus, maxime pulmone, qui est præcipuum instrumentum formandarum vocum, eo quod ipse concitat aerem, & subtilizat: tum ut refrigeret cor: tum ut reddat aptum hominem ad formandas voces, quarum materia non est aer tam grossus sicut externus. Igitur ut dæmon loquatur per obsessum, necesse est mouere pulmonem: ac proinde esse intra corpus hominis, imò in ventre: & ob id obsessi per dæmonem loquentes dicuntur Pythonem, (idest spiritum malum) habere in ventre, 4. Regum. 21. ergo erit ab aliquo spiritu siue bono, siue malo. Et ideo libenter fateor, ex linguæ peregrinæ loquutione, non euidenter deprehendi inhabitantem malum spiritum, aut bonum; agnoscetur autem adiunctis alijs signis, de quibus diximus & dicemus: verbi gratia si adiungas loquutioni in lingua peregrina, loquentem obsessum pati vehementes cruciatus, si blasphemias, aut inhonestas loquatur, si ad tactus rerum sacrarum fugiat: certè à dæmonibus talis loquutio est, non à bono Angelo, aut Deo ipso. Item Apostoli, quando varijs linguis loquebantur, non inuiti, sed spontaneè id agebant: at à dæmonibus obsessi, velint nolint loquuntur peregrina lingua. Item Apostoli quando varijs linguis proponebant Dei verbum, tam auditores, quàm ipsi verba intelligebant. Obsessi verò nullo modo, quia nec idioma peregrinum norunt, neque quid significetur intelligunt. Est itaque signum quasi infallibile ad dignoscendum inhabitantem dæmonem, loqui peregrinis linguis, si adiungas cætera, quæ modo commemorauimus.

S Hoc signo iam pridem, & modo deprehenduntur dæmones obsidentes. Hieronymus in vita Hilarionis narrat candidatum quendam Còstantij Imperatoris deprehensum esse à dæmone possideri; eo quod cum linguam Latinam & Francam tantum nosset, tamen Beato Hilarioni Syro, quo ipsum rogabat sermone respondebat: & ita perfectò (teste Hieronymo) ut non stridor, non aspiratio, non idioma aliquod Palestini deesset eloquio. Similiter dæmonium inhabitans mulierem Mediolanensem deprehensum est, quia mulier nunc Italica, nunc Ibera lingua loquebatur. Ita in vita sancti Bernardi, libr. 2. capit. 4. Et Sigibertus. vnum mirabile narrat Sigibertus accidisse

A circa annum Domini. 1122. Nortberto namque Præmonstrensi exorcizante puellam dæmoniacam, dæmon irridens Câtica Canticorum à principio vsque ad finem per os puellæ edidit, & ad verbum in Romana, deinde in Teutonica lingua interpretatus est.

B Quod dixi de loquutione in peregrina lingua, dicendum est de scientia legendi, scribendi, aut arte cantandi artificiosè, etenim quando hæc non præcessere in obsessis, & postea ac si per multos annos in eis versati essent, in ijs faciles se præbent: signa sunt inhabitantis dæmonis, non minus, quàm loqui lingua peregrina, & propter rationem iam factam. Secundum signum ad cognoscendum dæmonem inhabitantem posuit Abulensis: si voce consueta loquantur: sed de rebus altissimis, quas non didicerunt: tunc enim ita differtè loqui non potest esse, nisi à spiritu inhabitante, propter rationem allatam in priori signo. Hoc signum non probaretur Leuino Lemnio, & alijs Medicis, existimantibus hæc omnia posse homines, in quibus melancholia abundat: quinimò eiusdem humoris viribus tribuunt diuinare, citra contactum mouere aliena corpora, excitare pluuias, & similia mirabilia. Alij Platonici alia via pergunt, putantes animam omnia nouisse, sed immeritam corpori, non omnia actu callere: at quando aliquo casu quasi à materia diuagatur, aut à sensuum perturbationibus subtrahitur (cum à principio omnia nouerit) posse scire & fieri quæ à nullo sensu accepit. Sed de his delirijs Plat. nō libet modò disputare quæ contra cōmunem sensum sapientū procedūt. Quare de hoc secundo signo iudicandum censeo sicut de priori allato ex Abulensi: & idem dico de quarto signo: quod est si de rebus secretis, quæ hominibus absconditæ sunt, loquantur. Pro quo sciendum est, occulta mortalibus, esse in duplici differentia: quædam licet occulta sint his aut illis qui ea reuelant: sed tamen ex suo genere non sunt adeò ignota, ut ab illis sciri non possint. Alia verò sunt, quæ impossibile est humano ingenio aut viribus sciri. Priora continentur tribus temporum differentijs: nam aut præterita sunt, ut res gestæ: aut præsentia; quæ tamen ob locorum distantiam homines non possunt scire: aut futura, quæ totum esse quod habent in suis causis habent. Posteriora sunt, quæ pendent ex hominum voluntate

tate, & libero arbitrio. In his omnibus A
dæmones multa agnoscunt, quæ vel homines non cognoscunt, aut non possunt. Agnoscunt quæ modò in remotissimis Regionibus fiunt, quamvis illic non sint præsentēs: norunt res olim gestas, & quæ post multa tempora euenient. Agnoscunt etiam quamplurima, quæ à libero arbitrio pendent; licet non tanta certitudine sicut priora, sed tamen vehementi coniectura, quæ ferè ad certitudinem accedit. Nam cum illa sit nostræ voluntatis conditio, ut affectus sequatur corporis; moueatur etiam obiectis, & ad naturæ pondus se accommodet sæpe: dæmones, qui bene sciunt affectus nostros, & sciunt quæ mentis obiecta bona sint, & singulorum propensiones longa experientia obseruauerunt: non mirum si multa norint futura vehementissima coniectura, etiam si pendeant à libero arbitrio.

7 Occulta igitur hæc si per homines reuelentur, hoc est, si referantur res gestæ; si propalantur futura; si quæ in remotissimis Regionibus fiunt, enuntientur; si hominum cogitationes, aut studia patefiant: necessarium est dicere id non posse fieri sine opera alicuius spiritus. Non tamen cogimur dicere hanc occultorum reuelationem esse à malis spiritibus, qui sunt intra obsessorum corpora, aut qui assistent extrinsecus: nam possunt propalari à bonis spiritibus: imo neque cogimur dicere eam reuelationem fieri ab Angelis bonis, vel malis: nam potest fieri à Deo illustrante mentes hominum ea reuelantium: sicut ait Diuus Petrus: *Spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines.*

Quando ergo hanc occultorum reuelationem colligemus esse à dæmonibus? Quando reuelantur, quæ in Dei contumeliam, aut proximi iniuriam cedunt. Et neque ex hoc cognoscetur dæmones inhabitare istos reuelatores occultorum: nam à familiaribus, quos habent quidam, possunt hæc edoceri, & alijs hominibus reuelari. Ex quo infertur non omnes diuinatores esse obsessos à dæmone: quia possunt diuinare edocti à dæmone; quamvis ab eo non obsideantur.

8 Quapropter ex occultorum reuelatione, nisi alia adiungas, non cognosces dæmonem inhabitantem adesse istis reuelatoribus secretorum. At verò si adiugas duo, bene id colliges. Primum, si homines, qui hæc occulta reuelant, nullum pactum cum

dæmonibus habeant. Secundum, si in eisdem reperiantur alia signa, quæ circa primum signum diximus prodere inhabitantes dæmones: v.g. interni cruciatus, ac vehementes, vagi motus, proximis, & sibi allata detrimenta, & similia. Tertium signum est, si postquam cessant arreptitij vexari, & sibi restituantur: nesciant respondere de his, de quibus loquuti sunt. Et quidem si hoc signum, ut iacet intelligatur, non certo prodit dæmonem inhabitantem. Etenim quamplurimos phrenesi, aut alijs capitis infirmitatibus laborantes cognouimus: qui actuali infirmitate detenti, à loquacitate vix cohiberi possunt: pristina verò valetudini restituti, nil eorum, quæ loquuti sunt, postea meminērunt: ac prout præfatum signum sine certitudine procedit. Credo autem, Abulensem illud intellexisse quando homo actualiter vexatus, profert mira, reuelat occulta: postea verò cessante actuali vexatione, non recordatur eorum, quæ dixerat; tunc enim (ait) esse signum dæmonis obsidentis hominem. Fortasse fundamentum huius est: quia ea loquutio occultorum, quam esse à superiori spiritu diximus: non est à Deo, neque à bono Angelo, cum vterque quando aliquid homini reuelat, quid reuelet, edocet: nec reuelat, ut homo obliuiscatur reuelatorum. Hic error fuit Priscillæ, & Montani, qui dicebant Prophetas tanquam arreptitios non intellexisse quæ loquebantur: quod diuinæ reuelationi non congruit, neque sanctorum Angelorum: secundum quam mens principaliter illuminatur, & memoria confortatur, ut non obliuiscatur reuelatorum: neque est à dæmone docente exterius, sicut solet docere Magos, non ut obliuioni tradat reuelata, sed potius, ut memoria retineant: ergo quando homines cruciantur, occulta loquantur, aut quæ captum hominum superant: postea vero sibi restituti non recordantur eorum, quæ dixerunt: signum est eos à dæmone motos, quibus utitur dæmon, ut instrumentis suæ loquutionis, non intelligentibus quæ loquantur. Fateor, nullam inuoluere repugnantiam, quod Deus, aut Angelus bonus utatur eis, ut instrumentis loquutionis, non intelligentibus, quæ proferuntur: & tunc non est mirum dictorum non recordari. Rursus possunt hæc fieri à dæmonibus, non inhabitantibus, sed assistentibus: quare non est omnino infallibile signum obsidentis dæmonis, id quod Abulensis

retulit. Probabile tamen, & certum adiun-
ctis alijs, quæ supra notauimus adiungēda.
Idem dico de quinto signo, id est, si flagel-
lis plagati, ac prohibiti ne loquātur, à loqua-
citate nō prohiberi valent: nam et si non le-
ue argumentum sumitur à dæmone cogi, vt
loquantur: cæterum id fieri potest ab ingē-
tibus aliquibus infirmitatibus, vt experien-
tia docuit: & idem effectus potest esse à
Deo, vel bono Angelo.

9

Postremum, & meo iudicio indubitātū
signum dæmonis obsidentis sumitur ex vsu
rerum sacrarum, qui duplex est. Nam quā-
doque iubentur dæmoniaci quædam pro-
ferre, aut facere, quandoque ab altanti-
bus exorcistis quædam circa ipsos fiunt.
Prioris generis sunt inuocatio diuini nomi-
nis, aut alicuius Sancti; prolatio sacratissimi
nominis Iesu; Psalmi, aut alicuius deuotæ o-
rationis recitatio. Si enim hæc facere recu-
sent, non sine causa de dæmonio inhabitāte,
aut assistente, plus quam suspecti sunt.
Posterioris generis sunt si concutiantur, ter-
reantur, impatientes fiant, blasphemēt ad-
hibitis reliquijs Sanctorum, aut cereis ima-
ginibus, quas Agnus Dei vocamus, aut Cru-
ce fronti impressa, aut aqua lustrali asperso
corpore, aut sanctissima Eucharistia adhi-
bita; similiter si in aurē insuffurratum fue-
rit: *Deum, qui te genuit, dereliquisti, & obli-
tus es Domini creatoris tui.* Denique si exor-
cismos intentatos vel non ferant, vel impa-
tienter ferant. His & similibus dæmones
inhabitantes prodi facile suadebimus ad-
uertenti, harum rerum sacratarum vsum
dæmonibus exosum, ac molestum esse. Et
præterea non posse fieri, vt Christianus ho-
mo exhorrescat vbi hæc adhibētur: aut dif-
ficilem se præbeat, quando suadetur, aut iu-
betur, vt proferat verba sacra, Cruce fron-
tē muniat, aut supra se huiusmodi fieri per-
mittat, maxime si inconditos clamores, &
vllulatus edat, in insanos, ac furiosos motus
prorumpat: isthæc enim, & impatientia re-
lata, ad dæmones inhabitantes referenda
sunt, non ad miseros obsessos, quorum hæc
non sunt opera, sed dæmonum eis vt in-
strumentis passiuè se habentibus abutentiū.
Passim videmus dæmones obsidentes his
prodi signis. Nihilominus vnum, aut alte-
rū de hac re producam exēpla: vt recentia
antiquis cōfirmemus. Primū sumitur ex Su-
rio tom. 4. in vita D. Bernardi, li. 2. c. 3. Ad-
ducebat pater filiū puerum ad sanctum vi-
rum, significans grauiter ipsum torqueri
quotiescunque vel Ecclesiam ingrederetur,

Surius.

A vel aqua consecrata aspergeretur, vel Cru-
ce signaretur, vel Euangelium audire cōpel-
leretur, vel diuinis cogeretur adesse Sacra-
mentis. Astabat tunc forte viro sancto Sge-
rardus, hic volens experiri eius, quod à pa-
tre dicebatur, veritatem, occultè obsessum
filiū in dorso signo Crucis signat. Quid ve-
rò? Mox puer infremuit, & latens dæmon
proditus est.

Alterū exemplum refert Rupertus Turo-
nen. in vita S. Herberti Coloniensis Episco-
pi. Accidit dæmoniacum quendam per va-
ria Sanctorum loca recuperanda pristina
incolumitatis causa circumduci: sed frustra:
tandem ad sanctū Herbertum venit: hic
eum iubet adesse supplicationi, quæ in pal-
marum Domini solemnī ritu apud Catho-
licos peragitur: in hac cum Antiphona de
Christi triumpho contra diabolū cantat-
ur, dæmoniacus clamare, atque vociferari
cœpit. Iubet Antiphonam repeti Antistes;
sed repetitam non ferens spiritus obsessum
hominem reliquit.

10

Ruper.

DE PRAXI EXOR- cistarum, circa obsessos à dæmone.

C

P Ost ventilatas præcedentes quæstio-
nes decreui methodum, ac normam
summarie præscribere, qua vti de-
beant exorcistæ, vt munere exorcizandi
legitimè, ac ritè fungantur. Ea est.

In primis quando vehemens coniectura
vrget aliquem, vel aliquos à dæmonibus ob-
sideri: vocandi sunt Sacerdotes, si propè cō-
morentur: aliàs si Sacerdotum non adest
copia, exorcistarum ordine initiati accer-
siendi. Tūc sic vocatus debet simul cum sa-
pientum consilio discernere, an vexati ha-
beant inhabitantem dæmonem: ne irridea-
tur cum dispendio sui honoris, ac dignitatis
Sacerdotalis; exorcizando aliquos, qui po-
tius cerebri, aut cordis infirmitate laborant,
quàm dæmonum vexatione. Caueant tamē
fideles, quibus cura obsessorum incumbit;
ne vocent ad adiurandum obsessum, laicum
aliquem (si copia adest exorcistarum) quan-
tumuis se iactet de pellendi dæmonia dex-
teritate. Communiter enim huiusmodi
laici, ex pacto dæmoniaci, dæmonia ex-
pellunt: nisi integritas morum, & vitæ san-
ctitas eos cōmendat. Talibus enim siue vi-
ris, siue foeminis aliquādo Deus donat gra-
tiam, eijsiendi dæmones copiosam: sicut su-
pra

1

8

praetulimus de Triphone pastore anserū, de sanctis Brigitta, Genouepha, Catherina, Anatholia. Quicumque autem vocetur non parum conducet meminisse eorum, quæ dixi disputatione præcedenti, examinādo signa, quibus deprehendatur vexatos, à demone possideri, an non. Generant namq; aliqualem suspicionem ferini, & agrestes mores; maxime si non infans à natiuitate, aut à barbara educatione. Similiter, qui in nullo loco censent se esse tutos. Sed hæc coniectura, nisi alia adsint signa, ferè nullius momenti sunt: nisi vt exorcistarum mens excite-
 tur ad perquirenda alia certiora, qualia sunt barbaræ, & inconsuetæ voces, clamores, & vllulat⁹ prorsus belluini, rugitus sicut Leonum, mugitus sicut Bouum, latratus sicut Canum, & huiusmodi. Vnde ex latratu deprehensi sunt multi obsessi in Alexandria: quorum meminit Sigibertus circa annum Domini 517. sui Chron. Præterea stupor membrorum, & ferè omnium vitalium operationum priuatio, & quædam quasi perpetua somnolentia. Insuper truculentia vultus, & horribilitas, qui interdum à demonibus deformatur. Cuius rei spectaculum satis deforme referebat demoniaca quædam, quæ vix naturæ humanæ suppositum apparebat: (adeo deformata erat eius facies ab exitiali hoste) quæ à Bernardo liberata est, vt legitur in eius vita, lib. 2. cap. 4. Non dissimile signum erit os spumans, & stridor dentium inusitatus.

2 Præterea non mediocriter signum sunt vires, quæ excedere videntur facultatem hominum: maxime in personis aliis imbecilibus, quæ actualiter vexatæ, facillè catenas frangunt, vestes facillè lacérant, onera ingentia portāt. Hæc omnia plus quam suspicionem, aut leuem coniecturā generant demonum inhabitantium: sed non vsque adeo infallibilia sunt, quin à causis naturalibus, aut morbosis affectionibus prouenire possint: sicut cruciatus extraordinarij, quos quidam patiūtur: v. g. si conijciant se in ignē, aut aquā, aut ex alto se præcipitent, aut alijs vijs vitam sibi adimere tentent, aut vulnerare præsumant: de quo latius dispu. citata. Quare nec cōtradico Medicos peritos consulere ac Religionem Christianā deuotos. Peritos quidē, vt iudicare valeant, an prædicta signa potius sint aliquorum morborū, quàm demoniacæ habitationis. Deuotos verò Religionem Christianā: vt non irrideant demoniacos insultus; sicut quidam eorum faciunt, putātes deliramenta esse, quæ de dæ-

A moniacis dicūtur: omnia adscribentes morbolis apparatus. Modo dumtaxat aduerto; demones aliquando latitare in obsessis sine vllis cruciatibus. Sic credunt quidam sapientes, Anabaptistas quosdam hæreticos à demone esse obsessos sine vllis cruciatibus. Esse autem obsessos inde coniectantur, quia quidam eorum postquam reiecta Catholica fide Anabaptistæ fiunt, mox post haustum poculū, aut sumptam buccellam, scitè sacras literas legunt, ac diserunt in concione de rebus diuinis, &c. Quidam sacra Biblia memoriter tenent. Kurfus ijdem, omnium quæ sciuerant obliuiscuntur, postquam ad fidem Catholicam redierint. Quæ signa demoniacorum esse inferius docebimus. Multo minus erit signum certum absentiae demonis raro cruciatus pati. Metaphrastes in vita Partenij septima Februarij narrat, quendam obsessum à demonio per multos annos, de demonio nil suspicatum fuisse, neque ipsum, neque alios: donec præteriens Sanctus Parthenius se prodidit demoni inhabitans. Et in vita sancti Germani Fortunatus Episcopus, capite 27. narrat de quadam puella multis annis obsessa; nullam tamen molestiam iustinuerat à spiritu: hoc solum communis hostis efficiebat, ne templum ingressura progredi posset.

C Sed ecce certiora signa demonstro: quando scilicet demoniacus lingua peregrina loquitur non vnum, aut alterum verbum: nam hoc garrulis euenire solet, sed continuatam orationem: maxime si verba inhonesta, iniuriosa, aut blasphemæ, siue impertinentia loquatur. Secundum, si occulta reuelet in proximorum iniuriam, Dei contemptum, aut futiliter sine necessitate. Tertium, si de rebus altissimis differant idiotæ, aut legant, scribant, cantent artificiosè, cum non didicerint. Hæc & similia ab inhabitante demone fieri certum est. Multoquæ certius si ad tactum reliquiarum, impressionem Crucis, aut rerum sacrarum vsus clament, strideant, horreant, fugiant demoniaci. Et ideo à principio debet exorcista quantum potest cōgere dæmonem ad ista signa ostendenda; ligando latenter aliquod sacrum super ipsum, putā reliquias Sanctorum, vel schedulam continentem verba Dei: ad cuius præsentiam, si obsessus huius rei inscius, nouitatem ostenderit, erit signum diabolicæ præsentiae. Sed aduerte, prop-

Sigiber.

Metaphr.

Fortun.

3

ter detractores huius artis: daemones obsidentes corpora humana, rarissime loquuntur Latina, aut peregrina alia lingua; ne scilicet credantur ibi adesse: & etiam, quia vtuntur naturalibus instrumentis illorum, qui ab eis vexantur: & ideo daemon obsidens idiotam, non facile respondet Latine: nec obsidens Hispanum facile respondet Gallice: quia lingua ad vnum idioma habitata, est illi obedientior, & ad motus illi placentes disposita.

4

Igitur precedente diligenti consultatione praedicta: si exploratum fuerit, aut vero probabile, hominem a daemone obsideri: accingatur exorcista ad daemone, vel demones eijciendos: opus sane arduum omnium opinione, & consensu. Hinc Apostoli admirabundi: *Domine* (inquiunt) *etiam demonia subijciuntur nobis*: & ad Apostolos Dominus: *Ecce dedi vobis* (non donum vulgare, aut futile, sed) *potestatem calcandi super serpentes, & scorpiones, & super omnem potestatem inimici*. Et propter eiectionem demonum solo verbo: plerique Iudeorum opinari sunt eum esse Messiam. Et Luc. 9. in hanc vocem proruperunt: *Nunquid hic est filius David?*

Luca. 9.

Exorciste igitur ad demones abigendos multis ornari, multis armari debent ad potentissimos hostes profligandos. Et in primis, conscientiam mundando peccatorum confessione: hanc enim vt suis conatibus contrariam demones valde oderunt. Ieiunia assumenda hortatu Christi Domini ad Apostolos dicentis: *Hoc genus demoniorum non eijcitur, nisi oratione, & ieiunio*. Vbi etiam habes orationes feruidas esse fundendas pro incolumitate obsessorum, pro obtinenda victoria contra principes tenebrarum, pro impetranda gratia eiectionis demonum, pro fidei dono (quod est gratia gratis data) consequendo. Ita legimus aliquos Sanctos victoriam contra demones obsidentes obtinuisse. Nicetius Lugdunensis Archidiaconus vocatus ex Gallijs Romam, vt Leonis Romani Imperatoris filiam ab obsidente daemone liberaret; noluit hoc opus aggredi, nisi post continuatum cum vigilijs, & orationibus triduanum ieiunium. Et quarta die per inuocationem diuini nominis, & Crucis vexillum spiritum immundum feliciter a corpore puellae depulit. Ita Gregor. Turon. de gloria Confess. c. 63. Exorcistae itidem magnam fidem debent habere, non solum quod Deus potens est demonia profligare, verum mediante eorum ministe

Turonen.

A rio: insuper spem, ac fiduciam, id opus arduum efficiendi, non quidem innixam suis meritis, ac viribus: sed Dei potentia, ac bonitate. Cui spei, ac fiduciae annexa erit profunda humilitas: cui acquirendae mulum proderit, si exorcistae secum reputent (quod verissimum est) in abigendis demonibus se habere vt mera instrumenta Dei; & per consequens nil posse sine eius auxilio. Quinimo non vt instrumenta infallibiliter operantia expulsionem praefatam demoniorum: sed tantum quando Deus voluerit ijs vt: vtitur autem quandoque, & quandoque non. Hinc sequitur exorcistas non debere in eiectione demonum querere laudari ab hominibus, sed dumtaxat Dei gloriam, & incolumitatem miserorum: ne perdant meritum, & incurrant peccatum; propter quod opus infeliciter succedat; & ipsi poena graui plectantur. Sicut de quodam exorcista narrat D. Gregor. lib. 1. Dialog. c. 10. qui ob sibi arrogatam virtutem in eijciendi demonia, a demonio ipse possessus est. Insuper, quia demones humiles ferre non valent: vt constat ex exemplo superius allato de sancto Paulo simplici, cuius humilitate confusus daemon defecit clamans se simplicitate, & humilitate Pauli coactum fugere.

Gregor.

C His instructi armis, & praecipue flagranti Dei amore, impauidi opus hoc arduum aggrediantur: quia timidos demonia non formidat. Pro felici tamen inceptione, progressu, ac successu, aliquot aduertentias exorcistis ob oculos ponere decreui, vt rite ac legitime suo fungatur munere, & ad optatum perueniant effectum.

Prima aduertentia pro exorcistis.

M Onedus est obsessus, si rationis est copos, vt ex omologesi peccatorum purget suam conscientiam. Bono animo, ac fiducia sit, euadendi truce inimicum, orationi incumbat, ieiunio vacet, (nisi debilitatus sit) & pietatem exerceat: ac denique ipsum debet instruere, vt se subiciat Deo, qui faciat quod ei magis gratum fuerit siue sanando, siue affligendo. Quod si quis quarat: an diuinissima Eucharistia sit ei porrigenda? Quidam negant, dicentes, vexatos a demonibus non posse liberari, si communicentur existente super eos daemone. Vulgaris assertio, ac impia, & sine villo fundamento. Melius D. Th. in 4. d. 9. ar. 5. quaestio 2. ait communionem esse denegandam

5

D. Thom.

gandam demoniacis, nisi certum sit pro aliquo crimine à diabolo torqueri. Cui Petrus de Palude sic addit, in hoc casu pro excommunicatis sunt habendi, qui traditi sunt Sathanæ. Hinc infero, quod si qui possidentur à demone propter sua crimina, dummodo habeant lucida intervalla, & usum rationis, & postea conterantur de peccatis suis, ac debite confiteantur: nullatenus sunt repellendi à sacra communione Eucharistiæ: quinimò ut salutare remedium crebrò adiungendum, ut admonuit Cassianus collatione 7. cap. 30. his verbis: *Communione sacrosanctam, nequitia spiritibus traditam senioribus nostris nunquam meminimus interdixit. Quinimò etiam si possibile esset, quotidie impartiri eam debere, censebant: quæ ad purgationem, tutelamque corporis, & animæ pervenire credenda est. Et quæ ab homine percepta, eum, qui in membris eius insidet, spiritum, seu in ipsis latitare conatur quodam exurens fugat incendio. Hoc namque modo curatum Abbatem Andronicum nuper aspeximus. Insultabit offenso: cum eum à cœlesti medicina viderit jeregatam. Tanto enim durius, & frequentius attentabit affligere: quantum eum ab spirituali remedio senserit longius abdicatum.* Hæc Cassianus. Et Divus Bernardus hac medicina plures curavit arreptitios. A muliere Mediolanensi profligavit dæmonem, adiungens hanc orationem: *Adest inique spiritus* (inquit) *summa potestas, in eius virtute tibi præcipio, ut ab hac eius ancilla egrediaris.* Ita Boneualensis in vita Divi Bernardi lib. 2. capite 3. vel 4. Et Prosper Aquitanicus lib. 6. de Sacerdotibus eodem remedio liberatam fornicariam docet. Et Brenderbachus lib. 9. collatio. capite 22. de quadam puella idem ostendit.

Secunda aduertentia.

6 **S**acerdos, aut exorcista in eius absentia indutus sacris vestibus suo ordini convenientibus, aut superpellicio, & stolla accedat adiuraturus dæmonem, utaturque exorcismis, qui sunt in usu Ecclesiæ Romanæ, aut alijs Ecclesijs à pastoribus sapientibus gubernatis: deuitans alias exorcizandi formulas, in quibus multi abusus, multæ interdum superstitiones irrepsere. Caueatque exorcista, ne immisceat verba ignota: nam hæc solent Magi adiungere sanctis verbis, & docere tantum suos discipulos, & secretò insusurrare in aures dæmo-

A niacorum. Hæc omnia cauenda sunt: quia vehementem generant suspicionem pacti dæmoniaci: & iam pridem ea damnauit sanctus Chrysostomus. Non autem scandalizetur quispiam, si audiat proferre exorcista quædam verba, quæ auditori sunt ignota: quia interdum sunt nomina sancta Dei, aut Christi: quorum multa recenset Divus Hieronymus in epist. ad Marcellam, tom. 3. quare immerito scandalizatur Paul. Ghirlandus tractatu de sortilegijs rejiciens, ut superstitiosa ista nomina: *Agius, Otheos, Ysquiros, Athanathos.* Et ait, quod sæpius illa abstulit è manibus maleficorum, & dicit ea significare, Deus Acharon, Deus immortalis: & clarum est (inquit ipse) quod hoc nomen Acharon est nomen Sathanæ, siue Beelzebub. Fallitur Ghirlandus, aliàs doctus, & pius, nec eius expositio vera est, nec usus horum verborum superstitiosus. Quod clarum est cõsideranti Ecclesiâ Catholicam his verbis uti in die Parasceues ad implorandam Dei misericordiam. Consultius putarem ab omni vocabulo peregrinæ linguæ, ut Hebraicæ, vel Græcæ abstinendum, nisi sit in usu frequenti fidelium, ut *Kirie eleyson*, & similibus: tum propter scandalum multorum ignorantium significationem eorum verborum: tum, quia vix exorcista poterit ea verba cum perfecto stridore sonare, & facile erit in barbara verba declinare. Certè quodcumque Dei nomen, quæcumque preces, quiuis adiurandi modus in lingua Latina, aut vulgari, non minoris efficaciz est aduersus dæmones, quàm verba Hebraica, Chaldaica, aut Græca: quare ab ijs abstinendum propter rationes allatas.

Tertia aduertentia.

Non solum exorcismi adhiberi solent, & debent: verum & alia media, quæ superius diximus valde cõducere ad dæmones fugandos: puta Sactorum reliquiæ, Crux, aqua benedicta, cereæ imagines (quas Agnus Dei vocamus) aliquot amulleta, id est schedulæ, continentia nomina, & verba sancta, absq; vlla admixtione superstitionis. Circa quæ, maxime circa applicationem reliquiarum, sit cautus exorcista: quia interdum dæmones simulat se timere ea, quæ non sunt veræ reliquiæ, ut immineant fidem verarum reliquiarum, & aliorum mediolorum ab Ecclesia vsitatorum. Quare debet adstantibus propalare has astutias: similiter docere non esse necessarium, ut

Palude.

Cassianus.

D. Bernar.

Bonual.

D. Prospe.

Brender.

Chrysost.

Hierony.
Ghirland.

semper illis medijs fugentur daemones: sed quando Deo bene vltum fuerit: iuxta ea, quæ docui in primo membro huius tractatus agens de efficacia horum mediorum.

Quarta aduertentia.

8

Dæmoniæ quidam ante ingressum dæmoniorum laborant quibusdam morbis melancholicis, aut quibusdam mania speciebus: v.g. morbo caduco, lupina infania, & huiusmodi. Dæmones autem, qui huiusmodi insidiantur, vt paratioribus ad desperationem, & infaniam, tales occupant, & mediantibus illis morbis torquent, ac vexant. Alij sunt, quos morborum succis, aut qualitatibus, suo ingressu afficiunt, ac eisdem miseros arreptitios affligunt. Tertij sunt, quos per solum motum localem constrictionis, aut dilatationis membrorum plus nimio affligunt. Omnes hi ingenti mœstitia perfunduntur: maxime duo priores: & ideo vtile censeo sine scrupulo superstitionis (vt quidam nimis timidi censent) vt quibusdam naturalibus remedijs ex præscripto Medicorum cōtrarijs melancholicis morbis, aut affectionibus: non quia hæc habeant vim pellendi dæmonia, vt docui disputatione vltima primi membri: sed quia dum aduersantur melancholicis morbis, aut mœstitiæ conceptæ ex afflictione dæmonum, alleuiant magna ex parte à cruciatibus miseros obsessos, faciuntque leuius ferre, & aliquando vt dæmones inhabitantes sponte recedant propter ingratam habitationem: sunt enim sibi grati melancholici, mœsti, ac desperati homines. Quapropter consulerem ego non solum hos vt pharmacis destinatis contra eos morbos, quos patiuntur, verum & gestare lapides pretiosos, herbas, radices, & huiusmodi: quæ iudicio Medicorum melancholiam sanant, aut mitigare faciunt, aut lætitiā conciliant, vt superius docui ex Diuo Hieronymo. Insuper adesse musicæ festiuæ, & hilari; exemplo Saulis, qui audita cythara Dauidica leuius ferebat dæmonis molestias: modo musica sit honesta, læta, aut de rebus diuinis, aut indifferentibus. Nam cantilenæ, aut saltationes obscenæ, inhonestæ, aut leuitate plenæ, potius retinent dæmonia, quàm eiiciant.

9

Et propter eandem causam quidam non inutile iudicant balneis vti: quia (vt aiunt periti Medici) melancholici morbi (qua-

A les plerunque sunt, quos dæmon arreptitijs conciliat) nullo auxilio magis quàm balneis curari solent. Nec superstitiosum censuerim id, quod ab Hippocrate, libro de morbo sacro notatum est, à cibis quibusdam abstinendum, velut ex marinis, à Mulio, & Melaurò, Mugiliq̃ue, ac Anguilla. Ex carnibus verò, à caprina, ceruina, suilla, ac canina. Ex volucribus à gallo, turtura, ac otide. Ex oleribus à menta, alio, & cepa. Nec in caprina pelle decumbendum, neque eandem gestare oportere. Omnes hi cibi ob crassitiem, aut melancholicum substantiæ modum, aut acrimoniam, noxi sunt melancholicis. **B** Nigro indui pallio, aut pelle caprina similiter. Abstinencia ergo à prædictis medetur affectionibus melancholicis, quibus dæmoniaci abundant: & ob id aliquo modo alleuiant obsessorum molestias: quare vtile erit ab eis cauere.

Denum aduertendum est valde pium, ac vtile esse, omnia, quæ mandenda, aut bibenda sunt à dæmoniacis, benedicere, non solum vulgari benedictione, quam ante cibum, & potum quique morigerati fideles solent præmittere: sed etiam benedictionibus specialibus in Sacerdotali compositis pro quacunque re peculiariter benedicenda. Præcipue autem benedicenda, & exorcizanda est aqua bibenda: quam efficacem ad dæmones fugandos celebravit antiquitas, vt superius docui; & experientia compertum est. Diuus Bernardus aquam benedictam bibendam dedit puero obsesso; per triennium bibit, & liberatus est. Idem de alio dæmoniaci narrat Surius in historia inuentionis sancti Celsi, capite *Surius.* vndecimo, tomo septimo: & de sancto Laurentio Dublinensi, poculo aquæ benedictæ alium sanasse refert tomo sexto in eius vita.

D

Quinta aduertentia.

Quidam exorciste solent dæmoniacis applicare quædam graueolentia: vt eorū suffutibus dæmones inhabitantes torqueantur: v.g. suffutū cornu, aut stercoris caprini, rutæ, & similitum. Nec laudo, nec reprobō, fortè cōsuetudo toleranda est: vel quia hi suffutis (licet à dæmonibus, qui olfactus expertes sunt non percipiuntur, vt afflictui) tamen quibusdam mania speciebus mederi solent: ac proinde dæmoniacos quodam modo à melancholia alleuiari, iuxta dicta

10

dicta in præcedenti aduertentia. Vel vt alij existimant, quia dæmones, vt potè superbissimi, hæc in sui contemptum exercita, egrè ferunt. Leuis coniectura, leue remediū, quia alia medicamina contra atram bilem suauiora, & efficaciora, & licet superbissimus hostis sit: scit ista irridere. Quare si volueris hoc remedio vt: cautus esto, & temperate vtere: ne dum putas dæmonē torquere: miseris obsessis nouas torturas adaugeas.

Sexta aduertentia

11 **V**ersabitur circa verba, quibus exorcista debet dæmonem impetere: caueatque ne cum eo alios sermones misceat, nisi quos iudicauerit necessarios ad dæmonis eiectionē. Quæcūq; alia cōfabulatio cū exitiali Dei hoste illicita est, & periculosa, & ad minus veniale peccatum.

Poterit ex parte Christi interrogare potestatiue, vt dicat, Vtrum sint multi, vel pauci obsidentes, nomen eius, & sociorū. Exemplo Christi Domini Matth. 5. interrogātis dæmonem: *Quod est tibi nomen?* Ad eius imitationem Theodorus Archimandrita (teste Georgio presbytero in eius vita) præcepit dæmoni, qui viginti & octo annis puellam quandam miris, & occultis modis torferat, vt se proderet. Licet interrogare causam ingressus: vt hac (si tolli potest) remota, minor sit spirituum in homines potestas, faciliusque pelli possint. An ibi dæmō, vel dæmones sint ligati aliquo pacto, vel maleficio, & quomodo illud possit destrui. Quis eorum sit princeps in illo corpore. Si talis persona sit verè vexata, & à quo tempore. Per quam personam sint expellendi. Qui sunt sibi magis inimici in cælo. Licet etiam signum discessus sui postulare: vt de obtenta victoria constet, & similia. Deniq; omnia, quæ viderit expedire ad eorum expulsionem. Non tamen erit licitum à dæmone interrogare aliquam veritatem, neque de rebus naturalibus: v.g. virtutem talis herbe, aut lapidis pretiosi, solutionem dubietatis Phycæ, Medicinæ, aut Astrologiæ: neque de rebus diuinis, aut supernaturalibus: neque licet interrogare de furtis, adulterijs, & alijs occultis: talium interrogatio periculosa & illicita est, pertinens ad societate dæmoniacā.

Septima aduertentia.

12 **V**ltra præcepta, quæ in exorcismis à Romana Ecclesia in sacerdotali

A exarata sunt ad imperandum dæmonibus, vt à corporibus hominum egrediantur. Pauca superaddenda erunt, ne exorcista ultra modum suæ potestatis extēdatur. Quapropter, quia quandoque dæmoniacus non sustinet, aut non vult audire exorcismos, vel quando multis exorcismis vexatus dæmon non vult recedere: præsumitur alios dæmones forinsecus aduenire in adiutorium obsidentis, vel obsidentium: licitum erit in virtute à Christo tradita, adiuvantes non minus quàm adiuuatos adiurare: præcipiendo ne vllum auxilium, vel fauorem obsidentibus impertiantur. Licitum etiam erit, iubere & indicare silentium: maxime quando garrunt in altantium, vel aliorum iniuriam. Imò etiam si loquantur veritates certissimas, non sunt audiendi. Exemplo Saluatoris, Marci primo, & Lucæ quarto. Vbi dicitur dæmonē per os obsessi clamasse, *Scio quod sis Sanctus Dei.* Cui Dominus: *Obmutesce, & exi ab homine.* Ex quibus verbis documentum salubre nobis datur nunquam audiendi dæmonem etiam vera dicentem: quia si paratos, & audios videat auditores: veris falsa intermiscet. Quapropter illi exorcistæ, qui cum dæmonibus coram multis adstantibus prætexunt varias, & prolixas confabulationes, sine vrgenti necessitate: non abs re pacti dæmoniaci suspecti sunt. Et quandoque post multos cum dæmone sermones, ad suum tribunal tali die, & hora iubent venire. Et in signum futuræ assistentiæ aliquod sensibile signum edere. Quid inde? adstantes, percupidi audire, & videre aliquid noui: hora, & die statutis accurrunt audituri. Quod valde cupit dæmon: habere, scilicet auditores, quibus si non prima vice, alijs saltem persuadet aliquod mendacium velo veritatis occultatum.

D Quinimò aliquando dæmon dicit, se esse animam alicuius defuncti implorantem auxilium Missarum, orationum, & huiusmodi: vt decipiat vulgus rude, & simplices Christianos: non est audiendus, neque illi adhibenda fides: quia vt superius docui in disputatione prima secundi membri, animæ hominum non possunt intrare hominum viuorum corpora, vt vexent: dæmon est, qui loquitur, & suadet opera pia: vt sub virtutis prætextu simplices decipiat varijs, & miris modis, quos ignoramus. Mirabile exemplūde hac re narrat

Hhh 4 Ioan-

Marc. 6.
Lucæ. 4.

13

Vvekeius. Ioannes Iacobus Vvekeius in hunc modum: Monachus quidam Abbatia Knechte-stein integer, & simplex agitabatur multis modis circa annum Domini 1550. à quodam spiritu: nam interdum vehebatur sub tectum; interdum supra campanile, plerumq; transferebatur per murum: quandoque proieciatur in piscinam. Tandem causam tam diutina vexationis explicuit spiritus nequam dicens: se esse Abbatem Matthiam ante multos annos mortuum, & sepultum, & ob id torqueri, quod suspensam D. Virginis effigiem exquisitè depingi curauerit; nec fuisse satisfactum pictoris laboribus, & impensis, qui inde iacturam senserit, ac sibi ipsi vim fecerit. Tota hæc narratio vera fuit. Subiungebat spiritus ille hoc delictum non posse expiari, nec se vlla ratione liberari, nisi si Monachus ille, qui torquebatur, peregrinationem susciperet ad quadam templum denota, quæ ipse designabat, atque ibi tres Missæ de Trinitate scilicet, de B. Virgine, & de tempore recitarentur. Consulti sunt Theologi Colonienses, & annuerunt. Insuper & Monachi magnis clamoribus postulabant ab Abbate, qui tunc præerat Monasterio, non bis, aut semel, sed pluries. Ipse verò Abbas vir acriori ingenio, ac maiori doctrina imbutus quàm ceteri, noluit acquiescere petitionibus: sed potius ubi demonem perseverare, nec Monachum illius illusionibus satis fidenter resistere animadverterit: ipsum item hortatus est, ne pronas offerret aures Sathanae, quod si offerret minitatus est se illum flagris in publico capitulo seuerissimè castrum. Quapropter spiritus nequam videns suos irritos conatus ob Abbatis constantiam, & animum Monachi magis erectum fiducia in Deum aduersus fraudulentam demonis studia, recessit. Itidem apud Casarium legitur demonem quendam familiarem (ut vocant) à quodam milite clientulo suo pro mercede pepigisse quinque solidos, & misisse ex illis pauperi euidam Ecclesiæ campanam emi; qua diebus Dominicis fideles ad Missam cõuocarentur: haud dubie latebat fraudis aliquid, & spes lucris maioris: quod nescimus; scimus autem spiritum nequam, nil nisi peruerso fine peragere: quapropter nullum etiam bonum opus eorum, quæ suadet facienda, operi mandata sunt: nec Religiosus exorcista patietur demonem per obsessi verba aliquot, nisi ad legitima interrogata respondendo effatire.

Similiter non licebit exorcistis præcipere Luciferi, & potestatibus infernalibus, ut demones obsessentes contumaces, & exorcistis inobedientes educant cum tota sua so-

A cietate à corpore obsessorum, eosq; exerceant in Inferno. Hoc dictum est contra fratrem Hieronymum Mengum Vitellianensem in opusculo vocato flagellum demonum documento 4. Sed probatur nostrum assertum; quia non licet uti opera demoniorum etiam ad vitanda mala, ut inferius, quaestio. 95. docebimus: ergo neque opera Luciferi ad expellendum obsidentem demonem. Confirmatur. Quia modus iste eijciendi demonia per aliorum demoniorum inuocationem, aut iussione, proprius est Magorum, & Incantatorum: ergo pius exorcista nequitiam debet illam exercere.

B Præterea aduertendum. In quibusdam exorcismis video formulam præcipiendi demonibus hæc, & illa, sub poena excommunicationis maioris latæ sententiæ, & sub poena immersionis in stagnum ignis per annos mille. Modus iste displicet: nam prior poena excommunicationis demonibus non quadrat: cum enim ipsi non sint participes communionis Ecclesiæ, neque in poenâ possunt ea priuari: hoc enim est excommunicatio: tum etiam, quia excommunicare ad clauis pertinet, quæ erga demones non se extendunt, sicut neq; ad animas à corporibus separatas. Secunda verò poena de immersione in stagnum ignis, & sulphuris per annos mille: verba sunt deprompta ex cap. 20. Apocalypsis, ubi sic dicitur: Et vidi Angelum descendente de cælo habentem clauem abyssi, & catenam magnam in manu sua. Et apprehendit draconem serpentem antiquum, qui vocatur Diabolus, & Sathanas, & ligauit eum per annos mille: & circa finem capitis: Infernus, & mors missi sunt in stagnum ignis. Quæ verba intelligenda sunt de Christo mittente in abyssum principem demoniorum, ut ex Gregorio, & Augustino interpretatur Franciscus à

C Ribera super eum locum. Sed inde non colligitur, exorcistas eam habere potestatem erga demones obsessentes. Fortasse poterunt relegare in desertum sicut Tobia 8. narratur de demone Asinodæo ligato ab Angelo Raphaelè in deserto Aegypti: similiter & eijcere extra Regionem. Sed includere in abyssum pertinet ad Christum propter potestatem excellentiæ, quæ data est ei in cælo & in terra. Hi autem exorcistæ, qui ex simplicitate, aut quia ita à maioribus didicerunt, hac forma excommunicandi vtuntur, excusandi sunt, ac interpretandi. Cum enim inter Ecclesiasticas poenas omnium maxima sit excommunicatio, & Eccle-

Mengus.

15

Apoca. 20.

Ribera.

Tob. 8.

& Ecclesia in daemones tanquam in conti-
maces hostes ius à Deo habeat: quando eos
excommunicant exorcistae, summam illis
pœnam comminantur, & illis summe ex o-
tam, nempe relegationem in abyssum, vel
extra regionem, vel quid simile: de quo su-
pra. Videatur liber secundus vitæ D. Bernar-
di ca. 6. sed tamen melius est à nomine ex-
communicationis abstinere propter sapien-
tes, qui non vocant talem relegationem, ex-
communicationem, neque ita vocari debet.

Octava aduertentia.

16

Modus adiurandi & imperandi dæ-
monibus, vel eos interrogando,
debet esse vehemens, durus, & nul-
latenus amicus. Tum, quia superbissimus
hostis vix potest ferre ab hominibus tam
imperiose tractari: tum quia in hoc seque-
mur exemplum Christi Domini, Apostolo-
rum, & aliorum Sactorum. De Christo
dicitur Matth. 7. *Et increpauit illum* (dæ-
monem) *Iesus*. Et Marc. 9. comminatus est
spiritui immundo dicens: *Surde & mute spi-
ritus ego præcipio tibi vt ex eas ab eo*. Et de
Apostolis, præsertim de D. Paulo, Actuum
16. legitur, quod adiurās spiritum nequam
dixerit: *Præcipio tibi in nomine Iesu exire
ab eo*. Et de sancto Laurentio Iustiniano
Venetorum Patriarcha refert Bernardus
Iustinianus in eius vita, quod dæmonem
spumantem ore, & dentibus frementē du-
rius increpauerit, & quasi probum obie-
cerit, quod infirmam mulierem fuerit in-
gressus. Et ratio ad idem suffragatur: quia
ad exitiales humani generis hostes, quomo-
do debet esse mitis, ac amicabile sermo?

Matt. 7.

Marc. 9.

Act. 16.

Bernardus
Iustinianus.

17

Fortasse ex his inferunt quidam dæmo-
nes ab exorcistis esse impetendos conui-
tijs, ac maledictis, tanquā Christi, & homi-
num hostes, non abnuo: quia hæc in sui de-
decus & opprobrium exercita, & grē fert
dæmon, & fortasse his irritatus aliud sibi gra-
tius quæret domicilium. Vnum non con-
cesserim cōtra quosdam asserentes dæmo-
nibus esse imponenda nomina irrisoria, vt
si vnus vocetur stabularius, alter pistor
Beelzebub, alius cōgens Acherontis, & si-
milis epitheta, vt confusi discedant. Credo
tamen his ludicris epithetis, potius detine-
ri dæmones, quam expelli: quia his auditis
adstantes in risum conuertuntur, & specta-
culum lacrymis dignum, & ad compun-
ctionem, & orationem prouocatiuum, fit

A occasio iocorum, ac cachinorum, quod val-
de amant dæmones, & non solet sceleriter
cedere exorcistis his facetijs, vt narrat Ioan-
nes Nider in fornicario ca. 11. Nec vnquā
legimus his epithetis facetosis Sanctos in
expulsione dæmonum esse vios. Verbis
durioribus, sed grauib, eos increparunt.
Sanctus Bernardus appellabat Bestiam
eruentam, alij draconem, serpentem, fu-
rem. Prudentius Poeta Christianus sic:
*Intonat Antistes Domini: fuge callide serpens
Exue te membris, & spiras solue latentes,
Mancipium Christi, sur corruptissime, vexas.*
Facit etiam pro hoc, quod refert Athana-
sius de D. Antonio increpante dæmones.
Alij insulurrant auribus dæmoniacorum
illud ex cantico Moysis: *Deum, qui te ge-
nuit dereliquisti, & oblitus es Domini crea-
toris tui*.

Nider.

Prudent.

Athanas.

Nona aduertentia.

18

In hoc opere arduo pellendi dæmones
non debet exorcista suis confidere vi-
ribus, aut sapientia: quia eiectio dæmo-
num, opus est mirabile, soli Deo vt causæ
principali adscribendum: exorcizanti ve-
rò vt mero instrumento, quo vitur Deus
quando & quomodo vult, non enim est vo-
lentis, neq; currentis, sed Dei quando vult
miserentis. Aliquando autem non vult mi-
nisterio huius exorcistæ id perficere, sed
alterius, qui ob id non debet de se præsu-
mere, iuxta illud: *Numquid gloriabitur se-
curs contra se currentem se?* Huiusmodi autem
inanem præsumptionem, & media extra-
ordinaria ex ea emanantia, solet Deus pu-
niri: vt videre licet in fornicario Ioannis
Nider cap. 11. Ex dictis tamen non inferas
me asserere, omnibus æqualem suppetere
gratiam eiiciendi dæmonia: licet enim om-
nibus exorcistis æqualis in sua ordinatio-
ne collata sit potestas abigendi dæmones
per adiurationem: quia tamen vsus huius
potestatis consistit in Dei motione volun-
taria ac libera largientis licet vult & quan-
do vult, aliquibus frequentius eam confert
quam alijs, vel quia melius se disponunt ad
eam recipiendam, vel propter secreta iudi-
cia suæ providentiæ, de quo superius dispu-
tatione 4. primi membri. Quare non re-
prehenderim eos, qui agnoscetes se hoc
diuino munere magis donari, quam alios,
frequentius officium exorcizandi exerceat:
nec eos qui auidius obfessos adiurados eis

Nider.

Ciruelo.

committunt. Hoc dixerim contra Petrum A
Ciruelo Canonicum Salmantinū in opus-
culo contra superstitiones p. 3. cap. 8. ubi
oppositum huius conatur persuadere.

Decima aduertentia.

19

EXorcista debet habere patientiam,
& perseverantiam non mediocrem
in coniuratione, ne scilicet desperet
de victoria obtinenda, quamvis videat dæ-
mones reluctari & nolle egredi, caueatque
ne dæmon agnoscat in eo aliquot signa dis-
fidentiae foelicis euentus: quia superbissi-
mus hostis insolescet, & nitetur obnixè
non egredi ab obsesso. Sæpe adiurandus
est dæmon per singulos ferè dies, & quali-
bet vice molestè nimis per quatuor, aut
quinque horas: exemplo Sanctorum, qui-
bus contigit insudare per multos dies, ac
menses in vnius obsessi liberatione. Pro cu-
ius aduertentiae ampliori intelligentia no-
tandum, præcepta adiurantiū aduersus dæ-
mones nullam habere coactiuam vim, nisi
quam Deus his præceptis largitur: & quā-
uis Deus possit exorcizanti communicare
vim, ut statim ad eius præceptum dæmon
eijceretur, non semper talem vim commu-
nicat: sed interdum finit dæmonē in sua li-
bertate, an velit obedire, nec ne: sicut & ho-
mines quibus Deus aliqua præcipit. Sed ta-
men sicut hominibus adhibet stimulos, ut
velint obedire per prædicatores, aduersita-
tes, & huiusmodi: ita etiam spiritibus ne
quam stimulos addit, quibus vrgeatur obe-
dire exorcistæ nomine Dei præcipienti
egressum: stimuli sunt, aqua benedicta, ef-
figies Crucis, reliquæ adhibita: stimuli etiā
sunt, exorcismi, quibus affliguntur, interdū
gradatim ac paulatim, sicut igne infernali
posset fieri, & sicut posset homo torqueri
ut cederet loco. Sed aliqui dæmonum sunt
duriore, & ad sustinendas afflictiones
fortiores: qui adhuc perseverant illis inflis-
tis torturis. Si tamen finaliter nō cedunt:
vim coactiuam Deus exorcismis largitur,
quādo iudicat expedire, quam posset dare
in principio si vellet, nec posset dæmon re-
sistere ei: quare instantè & importunè de-
bet perseverare exorcista, exorcismos ite-
rum atque iterum, imò sæpe iterando, &
orando Deum, ut vim suam eiectionem illi
impertiat, ad hostes exitiales profligan-
dos. Quod si post magnam perseverantiā
adiurationes non fortiantur optatum effe-

ctum, patientiam habeat, & det laudē Deo:
qui sicut dedit Sacerdotibus ac fidelibus po-
testatem dæmones adiurandi, interdū no-
stros exorcismos non vult habere foelicem
euentum, nec in egressu obsidentis dæmo-
nis, nec in manifestatione sui nominis, aut
alijs, quæ illis præcipiuntur: hocque facit
propter multas causas, quas ad longum enu-
meraui supra: & modo summam dico,
propter paruitatem fidei circumstantium,
aut ipsum obsessum offerentium, vel pro-
pter peccata vexatorum, aut propter ne-
gligentiam, aut aliquod vitium in fide ipso-
rum exorcizantium, aut propter purgatio-
nem, aut meritum patientium vexationē;
quos esse viros iustos interdum cōtingit à
Deo afflictos illo ingēti malo poenē: à quo
Deus nos liberet: demum propter Dei iu-
dicia hominibus ignota.

Quapropter qui prædictis licitis reme-
dijs liberari non valent, ad patientiam, & to-
lerantiam commonendi sunt in remissio-
nem suorum peccatorum, & ne ad illicita
remedia contra Dei voluntatem recurrāt:
ne eis deteriora contingant, non solum in
anima, verum & in corpore: sicut sæpe cō-
tingere consuevit his, qui videntes licita re-
media non profuisse, ad illicita recurrunt.

Vndecima aduertentia

Versabitur in explanandis astutijs,
quibus conantur dæmones obside-
tes exorcistas decipere: de quibus
agitur in Sacerdotali cap. 8.

Quærit dæmon sæpe quantum potest
latere, & à loquutione vel tremore cōtine-
re: interdum ne deprehendatur in homine
adesse, interdum ut videatur fortis & im-
pavidus stare ante exorcistam, ut sic despe-
ret de victoria contra illum. Si verò cogi-
tur virtute diuinorum verborum tremere;
caueat exorcista ne loquatur dæmon inte-
rius ad mētem obsessi: quod si interius lo-
qui cogitur: caueat ne ipse per os loquatur
obsessi: & ideò exorcista arreptitium mo-
neat sibi dicere quidquid interius dixerit
versipellis; ipsum verò frequenter adiuret
ut ad interrogata respondeat.

Vbi verò dæmon fuerit coactus exte-
rius loqui: quærit quantum potest auerte-
re mentem obsessi à verbis, quæ leguntur,
& similiter mentem suam. Quærit quo-
que attentionem exorcistæ perturbare per
verba scurrilia, per gemitus, per clamores,
vel

20

21

vel excitando adstantes ad risum, & similia. Et ideo exorcista cognita malitia, conetur ad oppositum, & semper imperet hosti virtute Dei, ut desistat ab hoc, vel illo, &c. Nonnunquam etiam, cum mulier quæ adiuratur fuerit iuuenula, fingit se ægre ferre Sacerdotem tangere vultum eius; cū tamen cupiat, ut vehementius tægat, & inde foemina accrescant libidinosæ cogitationes: & ob idem fingit se egrè ferre exorcistam, dum loquitur, nimis appropinquare ori: intendit autem astutus hostis, ut vultum vultui magis appropinquet: & ideo exorcista oculis, & manibus, & omnibus motibus exhibeat se pudicum, & cautum, non solum propter se ipsum, sed etiā propter offerisam, & adstantes. Solent etiam subtrahere se ab ore obsessi, in quo loquebatur, & abscondere in corde, vel alijs partibus: Sacerdos autem conetur spiritum retinere: ad quod valde conducunt ista verba: *Ecce Crucem Domini, fugite partes aduersæ: cum signo Crucis super frontem, vel caput obsessi, & ille Psalmus: Usque quo Domine obliuisceris me in finem: & similiter debet præcipere potestatiuè, ut hæc & illa faciat, ac respondeat. Præterea debet iubere exorcista exitum omnium dæmoniorum, & ne introducant expulsos, sed tota acies damnata exeat nunquam reditura. Postquam verò exiuerint (ut Christus Dominus in Euangelio dixit) quærunt denuò intrare, & varijs modis tentant liberatum, etiam de minimis, maxime circa honestatē: quia interdum etiam pro venialibus reingrediuntur. Et ideo persona liberata vigilet, incumbatq; orationibus per multos menses, & frequentissimè communicet, saltem omni die festo: & si est persona coniugata focium ad continentiam quantum potest per aliquod tempus inducat: quod si nequit persuadere, saltem ipsa non sit libidinis causa: aliàs fortasse denuò fatigabitur. Solent etiam dæmones post egressionem (quantum valent) persuadere personam liberatam non fuisse obsessam: ob id videlicet ut sit Deo ingrata, & iterum à dæmone possideatur. Solent etiam egressi quantum possunt persuadere ne credantur egressi propter rationem factam, nec illis difficilis est suasio per aliquot effectus, quos relinquunt, aut imprimunt corpori. Sed contra hos Sacerdos lecturus exorcismos præcipiat eis in virtute Dei ne ostendant se obsessores esse, si non sunt: & liberatum moneat pro virili ad credendum se libera-*

A tum, & Deo gratias reddendas. In coniuratione autem, ubi senserit serpentem sub manu consecrata contremiscere: mandet obsessò, ut quæcunque spiritus sibi dixerit manifestet, & ubi spiritus coeperit loqui in obsessò, incipiat illum iterū adiurare de supradictis, interrogando ut videbitur necessarium.

Postquam autem exorcista habuerit à dæmonio omnem confessionem ex petitam, semper adiuret illum ut exeat, & post singulas adiurationes debet interrogare, an velit exire. Quando verò dæmon dicat, se velle exire: debet Sacerdos præcipere, ut nullum ex socijs in obsessò relinquat, neque amplius ad illum reuertatur, & super hoc exigat promissum: nec tamē cum hoc vel aliud præceperit Sacerdos, statim cedat, si dæmon obedire recusauerit, sed verbis, præceptis, & adiurationibus iteratis, & stimulis, & importunitate, ab eo exigat obedientiam. Super omnia verò semper conetur, ut diabolus non habeat requiem, semper eum vrgendo, vel lectione, vel præceptis, vel alijs modis, de quibus diximus: valde attendens, ne labatur ad colloquiū curiosum: quia diabolus ex hoc magnas vires assumit, spiritus autem Sacerdotis vel perditur, vel remittitur.

C Duodecima aduertentia.

A Bsq̃ue vrgenti necessitate non debet exorcista adiurare quempiam in domibus priuatis: maxime si ibi adsint foemina, quæ meticulose, & facile credunt quæ à dæmonio dicuntur. Locus magis congruus est Ecclesia, ubi Sanctorum reliquiæ, Cruces, imagines, res sacratæ: quæ omnia exosa sunt dæmonibus, & quæ horrescunt, maxime sacram Eucharistiam: orationes itidem fidelium in Ecclesia benignius exaudiuntur: ac denique locus ipse propter multas causas dæmonibus inuisus est: & ob id beatus Bernardus pulsus dæmonem difficilē ac ferocem, ad Ecclesiam dæmoniacum adduci iussit, ut ipsum dæmonem commodius aggrediretur. Videndus est Chrysostomus homil. 4. contra Armenos de hac re, ut in more habet, concionans. Idem dico de tempore exorcizandi, omne scilicet esse opportunum, sed expedientius eligere sacratius: ut id in quo præclara Christi mysteria celebrantur: & summo mane post Missam, tempus magis opportunum est.

22

23

Chrysost.

Decimatertia aduertentia.

24

C Aueat adiurator, ne tempore adiurationis solus cum dæmoniaco præsumat permanere. Tum, quia dæmones obsidentes solent sic efferare obsessos: ut nisi adsint, qui vexatos teneant, ac manibus apprehensos detineant, maxima cum difficultate adiurari poterunt: tum: quia inter ministrum & obsessum posset oriri aliquod scandalum à dæmone ferocietate: tum tertio, quia quando adsunt personæ deuotæ orantes pro dæmoniacò, facilius dæmones cedunt: quod si vexata persona foemina sit, & non vique adeò annosa, multo minus exorcista solus cum illa permanere debet, neque in domibus priuatis, neque in Ecclesia, ne sibi periculum animæ, aut famæ concilient.

An autem obsessi sint publicè exorcizandi, vel priuati, id est ianuis apertis, aut clausis, diuersæ sunt sententiæ. Quidam, ut Mægus citatus asseruit publicè ianuis apertis. Primò exemplo Christi Domini, qui presente turba dæmoniacos sanabat, Matthæi 17. Marci. 9. & Lucæ. 11. Idem etiam legimus de multis Sanctis de Diuo Bernardo, de D. Dominico, & alijs. Secundò, quia ordo exorcistarum inter Ecclesiasticos computatur: Ecclesia autem in occulto nil operatur. Tertio, propter bona spiritualia, quæ ex publica adiuratione proueniunt, ac sub inde non debent impediri: ibi enim nequitia dæmonis inspicitur, & ipse odio habetur, si fides roboratur, Dei misericordia & potestas manifestatur, & sæpe homines improbi conuertuntur, & currunt ad expianda peccata per confessionem, & multa alia bona inde possunt prouenire. Alij censent ianuis clausis, & remota turba dæmoniacos esse exorcizandos: inter quos Petrus Ciruelo Canonicus Salmantinus de superstitionibus p. 3. cap. 8. Mouetur potissimè: quia dæmones valde cupiunt numerosum auditorium habere, ut ipsi multa vana, plura mendacia, subtiles deceptiones, miscendo falsa quædam multis veris, effutiant, ac quædam superstitiosa sub prætextu deuotionis, aut pietatis persuadeant: insuper occulta crimina in proximorum iniuriam reuelant. Præterea conantur cogitationes prauas excitare, fingunt quosdam ex adstantibus metuere tanquam sanctitate pollescentes, ut vanæ gloriæ crimen incurrant: alijs cogitationes turpes excitant. Igitur

Mægus.

Matth. 17.

Marci. 9.

Lucæ. 11.

Ciruelo.

A vitanda sunt omnia hæc ab adiuratore non exorcizando dæmoniacos publicè.

In hac re dicam quod sentio verum esse. Non sunt admittendæ, ut intersint adiurationibus, mulieres: tum quia pronæ cum sint ad credulitatem superstitiosam, facile erit ut dictis dæmonum per os obsessorum loquentium fidem adhibeant, & decipiantur: tum ne pauore terribilis spectaculi consternatæ, animæ deliquium patiantur; aut (quod aliquando euenit) morbo caduco, aut dæmonis ingressu corripiantur. Non sunt itidem admittendi inepti quidam blaterones, ac otiosi, qui omnis pietatis, & deuotionis expertes ad huiusmodi spectacula auidè conueniunt, ac si ad choreas, aut comœdiam inuitarentur, ut vacent chachinis, vocibus minacibus aduersus dæmones, & huiusmodi. Non sunt etiam admittendi quidam, qui se sapientiores iactantes, curiositatibus vacant, ut censuram suam proferant, & quid calumniatur inueniant. Sunt igitur accerstiendi viri pii, religiosi, compassiui, orantes pro liberatione obsessorum: ceteri verò eminus adstent, si volunt orationibus instare, & non alias. Ad illud verò, quod obijcitur ex Christi & Sanctorum factis, respondetur, Sancti per copiosam gratiam poterant dæmonibus infallibiliter silentium indicare, ne sequerentur mala commemorata: præcipuè Christus Dominus, qui omnibus istis incommodis obuiare poterat alligando dæmonum potestatem, ne in auditorium virus aliquod euomeret: secus de alijs exorcistis.

25

Decimaquarta aduertentia.

H AEC, quæ dicta sunt, intelligenda veniunt secundum regulas communes, à quibus exorcistæ nec latum vnguem communiter discedere debent: at verò non ob id censere debemus manum Domini abbreviatam esse, quin aliquibus viris, aut sanctis foeminis alijs modis ac vijs, concessum fuerit dæmonia expellere: quas imitari, communes exorcistas non consulerem: verbi gratia, pede conculcare obsessos. Sic fecit aliquando Diuus Bernardus, ita habetur in eius vita, capite quarto, lib. secundo. Similiter & alapis dæmoniacos cedere. Sic fecerunt Diuus Benedictus, & Sanctus Hubertus, qui alapis inflicis, dæmoniacos quosdam liberarunt. De hoc Surius tertio Nouembris in eius vita. De illo

26

D. Bernar.

D. Bened.

De Surius.

Gregor. illo D. Gregorius 2. dialog. cap. 30. & de alijs Sanctis idem legitur. Hoc non docerem imitandum à communibus exorcistis.

Flagella à Sanctis sæpe applicita lego, præcipue à Theodoro Archimandrita, qui obsessam post flagella, per comam apprehendit, & Cruce facta dæmonem fugauit. Et de eodem narrat Georgius presbyter in eius vita apud Metaphrastem, quod cum puer adhuc esset, sed sanctitate plus quam senex, quidam filium suum dæmoniacum ei obtulit liberandum: *Modum* (inquit Theodorus) *fugandi dæmones ignoro. Pater pueri, flagellum illi porrigit, hoc inquit, filium percutite, & dæmon discedet. Paret Theodorus, sed percutientem primo, & secundo ridet spiritus nequam: percutientem tertio fugit.* Existimo flagella esse applicanda à communibus exorcistis raro, & omni semota crudelitate: ne miser dæmoniacus aliàs crudeliter à malo spiritu afflictus, afflictione addita dolore ac mœstitia efferuescat, & abortueatur. Quod si leuia flagella adhibeantur, puto aliquando prodesse, tum ut dæmones cōfundantur, dum vident superbissimi, ut serui inferioris notæ tractari in sui contemptum: tum quia corpora flagellata non reputāt sibi gratas mansiones, ob idque interdum deserunt.

Manuum autem impositio omnibus exorcistis conueniens est, iuxta illud Marci ultimo: *Super ægros manus imponent, & benè habebunt.* Digitorum immisio in obsessorum ora video esse in vſu, & exemplo maiorum firmari. Sanctus Columbanus, teste Iona in vita eius, post injectos in os cuiusdam obsessi digitos, eiusdem aliquando attrætauit linguam, & liberatus est. Idem refert Gregorius Turonensis de Patroclo Abbate lib. de vita Patrum cap. 9. & Surius tomo 1. de sancto Claro: fortasse ad imitationem Christi egerunt, qui sanaturus dæmoniacum, misit digitos in auriculā eius, post expuens tetigit linguam. In cæteris manuale seu Sacerdotale Romanum nuper emendatum, & excussum videndum ac sequendum est.

Decimaquinta aduertentia.

Quando plures dæmones vnum hominem obsident, & exorcista præualet suis exorcismis, ut plurimum omnes egrediuntur simul. Hoc colli-

A gimus experientia teste, ac historiarum relatione: quia nunquam, aut raro legimus, vnum, aut alterum dæmonem eiectum ab aliquo homine fuisse, & interim in eodem homine alios aliquos hæsisse: fortassis ratio est, quia machinæ quibus dæmones torquentur, sic adeo illis sunt inuitæ, ut si vnum aliquem in fugam conuertant, verosimile sit in fugam conuerti omnes: nihilominus ut ita semper fiat, non video vrgentem rationem, neque sumptam ex parte libertatis dæmonum: quia libere ingrediuntur, & egrediuntur, neque etiam ex parte virium dæmoniacorum. Fatemur esse inæquales & superiores polle inferiores pellere, sed cur si egreditur intimus, egredietur principalis? Neque ex parte potestatis exorcistice ratio vrget, nam videmus ad quosdam pellendos quendam exorcistam sufficere, ad alios non iidem. Idem dico de medijs, quibus vititur, nam quædam ad quosdam dæmones sufficiunt, & non ad alios, ut patet Matthæi. 17. vbi inuocato nomine Iesu, quoddam pepulere Apostoli, alium nequiper propulsare: ergo bene stat vnum pelli dæmonem in eodem homine, alio non pulso. Quapropter exorcista agere debet ut nomina, & numerum dæmoniorum obsidentium acriter interrogando inquirat, nec finem adiurationi imponat, quousque victoriam de singulis obtineat, si plures sint, ne in vacuum laborauerit.

Decimasexta aduertentia.

Dæmones quādo vrgentur ut exeant solent ab adiutoribus aliquid postulare. Quare cautus sit exorcista quando debeat annuere eorum votis ac desiderio, & quando non. Quando aliquod malū culpæ postulant, siue contra Deū, siue contra proximū, eorū petitioni nequaquā est acquiescendum: etiam si minitentur se non exituros, nisi postulata concedantur: imò quamuis pax, requies, & securitas ab infensis hostibus sit paratissima, etenim non sunt faciendā mala ut veniant bona. Secundo, si postulent, ut concedatur illis aliquem ingredi vexandum, aut quoquo pacto male afficiendum, siue in se, siue in bonis suis quiddā existimant id esse licitū, quando adiutores imperiū, & ius habeant supra res torquendas: probare conātur exemplo D. Pauli trahentis Sathanā incestuosum, ac Alexandrum, & Hymenæum. Existimo autem

tem

Matt. 17.

29

28

tem esse distinguendum: nam si petunt dæmones opus positivum exorcistæ ad hæc mala inferenda, nequitiam esse licitum reor: tum quia opus illicitum est: tum quia non agnosco esse talem potestatem in exorcistis, aut alijs hæc faciendi, nisi ex Dei revelatione, & speciali cōmissa potestate: si verò dumtaxat petunt licentiam hæc mala iuferendi, videndum est, an in potestate exorcistæ sit ea mala vitare: & tunc si eam largiantur licentiam, peccatum est ut minimum contra charitatem. Dixi, si sit in potestate exorcistæ ea mala vitare: quia superius in disputatione 10. primi membri docui, non habere potestatem supra dæmones ad omnia eorum mala vitanda. Tertiò, si postulent, ne amplius affligantur, iubendo eos in abyssū ire, aut ne voluptate, quavtuntur, pridentur: v. g. ne iubeantur exire aliquam regionem sibi amabilem propter facilem victoriam contra incolas, propter eorum malitiam; aut ne relegentur in desertum, ubi non est occasio nocendi hominibus: quæ postulasse, & impetrasse dæmones à Christo Domino legimus Matthæi 8. Marci 5. & Lucæ 8. Existimo communes exorcistas non habere potestatem mittendi in abyssum dæmones, aut eos relegendi extra regionem, aut mittendi in desertum, & similia, alias saltem charitatis lege tenerentur exterminare ab hac mundiali machina exitiales hostes: at Christus Dominus per excellentiæ potestatem, hæc & maiora poterat; & aliquando Sancti ex Dei speciali tradita potestate. Quare vanum esset exorcistas communes huic petitioni annuere, quia nō est in eorū potestate dæmones ab his præfatis cohibere: quod si haberent talē potestatem, illicitū esset concedere, sed potius lege charitatis erga homines tenerentur obistere. Nihilominus possent annuere petitionibus eorum in aliquibus leuibz spe maioris boni: v. g. ne iuberentur exire intra horam, ne flagellis torqueantur: quia promittunt se egressuros, & huiusmodi.

Decima septima advertentia.

30

Purimum refert scire, quando dæmones relinquunt obsessos exorcizatos: & ideo exorcistæ petunt à dæmonibus signa sui egressus, determinando quæ illa debeant esse: caveant tamen ne illa sint crudelia, ac nociua infirmis obsessis: verbi gratia, membrorum collisio, aut obsecna, ut inhonestæ voces: quin potius de-

A bent dæmonibus imperare, ne similia signa exhibeant: poterunt autem ab eis exigere, ut lumen candelæ accensæ extinguant, aut vas vitreum, seu fenestellam dirumpant, & huiusmodi alia, quæ sine vilo nocumento extra corpus obsessorum perficiuntur. Ipsi verò nequam spiritus solent sine postulatione, aut iussione exorcistarum signa sui egressus exhibere. Aliquādo dicunt se exituros, & ita faciunt: ut quando sancto Ciriaco adiurante filiam Diocleciani Imperatoris dæmon exorcismis afflicta, ait: *Discedam, sed efficiam; ut cum difficultate in Persidem venias*: quod opere complevit. Ita Surius tomo quarto, in vita Ciriaci. Aliquādo clamores insoliti, & belluarum voces signa sunt egressus, maxime quiete obsessi superueniente. Aliquando discessu quorundam animalium turpium egressum suum pandunt; ut discessu fornicarum, aranearum, muscarum. Et in vita sancti Pauli Simplicis refert Palladius sectione 25. ingentem draconem septuaginta cubitorum ab adolescente exiisse, & cum ipso dæmonem: in cuius forma mutatum esse dæmonem oblidentem non dubito. Quandoque vomitu ingentium rerum putidarum manifestant suum discessum. Sic accidit Diuo Bernardo, & Diuo Dominico exorcizantibus. Aliquando ex foetore graui, quem exhalant obsessi, conuincitur dæmonem exiisse. De hoc signo sunt quamplurima exempla. Aliquando egrediuntur, sed magnis illatis nocumentis vel in corpore obsessorum, ut sunt in terram allisio; membrorum disceptio, vel in bonis obsessorum, ut parietum, & domus dirutio, & huiusmodi. Aduertendum tamen neque hæc signa esse infallibilia: quia non raro ea edunt dæmones ipsis adhuc permanentibus in obsessio, neque semper signa dant sui discessus. Aliquando egrediuntur nullis datis signis.

D Et si quæras, quæ erunt signa infallibilia discessus, & omnimodæ liberationis obsessorum? Vix inuenio. Potissimum est, si examinatis obsessis nullum signum eorum, quæ diximus indicare inhabitantes dæmones, appareat. Secundum, si obsessi nullam se pati molestiam earum, quæ antea patiebantur, affirmant; experimentumque per multos perdurat dies, ac menses: quamvis enim dæmones possint latitare nullis editis signis suæ habitationis, nullisque molestijs

Surius.

Palladius.

31

tijis illatis, sed id rarissimè continget. Frequens est tam peruersum hospitem suæ nequitia signa profundere, iuxta illud Proverbiorum 6. *Nunquid potest quis celare ignem in sinu suo, ita ut vestimenta eius non ardeant?*

Prover. 6.

Notatio ad sequentia.

32

Explicatis his, quæ ad obfessos pertinent, & praxi tradita ad eorum curationem, superest agere de secundo malorū genere, quod dæmones inferunt, non intus hominem existentes, sed ab extrinseco affligentes. Hæc autem afflictio multis modis contingit: vno modo per se ipsos sine vllō ministerio hominum mala extrinseca inferendo, homines molestando, apparitionibus, monitionibus, aut crebra assistentia, & interdum vulneribus. Secundo modo mala intrinseca inferendo, ut morbos, cruciatus, necesse, insaniam. De his malis, & an per adiurationem eis succurrendum sit, sigillatim dicendum est. Et prius de primo modo, quod dæmones extra homines existentes eos affligunt agendum est, nempe de infestatione, quæ exhibetur à dæmonibus per apparitiones, & crebram assistentiam.

33

In qua re dicimus primò. Res indubitabilis est dæmones, quosdam homines crebro affligere apparitionibus, & persequutione suæ crebræ assistentiæ. Hos dæmones idèo vocamus assistentes, ad differentiam eorum, qui intra hominum corpora includuntur, quos obsidentes Latine, cathabólicos Græcè appellamus. Hoc assertum exemplis innumeris comprobatur. In vita Diui Bernardi legitur de quadam fœmina, quæ dæmon abutebatur per septem annos, & postea per exorcismos D. Bernardi ab ea persequutione cessauit. Suetonius in Nerone ait, spiritus infestantes eum esse sequutum quocunque pergebat. Ioannes Tritemius in historia Monasterij Hirfangiensis circa annum Domini 1132. narrat de quodam dæmone, quod hominum conuersatione valde delectaretur, apparens nunc sub figura hominis rustici, nunc inuisibiliter illudens, magnates de rebus magnis admonerebat, alijs sua obsequia non negabat, neminem, nisi prius laus, laudabat, laus non parcebat. Itaque cum in præfulis Hildesheimensis culina puerulus quidam eundem contumelijs affecisset: principio præ-

Suetonius.

Tritemius.

Afectum culinæ admonuit, ut insolentiam pueri coeceret: at ubi nil profecit inuentum in culina dormientem puerum, primum suffocat, mox in frustra diuidit, tandè igni appositum coquit: nequè hac vindicta contentus multis alijs modis & culinæ præfectum, & plerosq; alios ex aulicis vexat. De alio dæmone refert Sigibertus Martinus: primò à nemine visus cœpit in homines iactare lapides, & pulsare fores: mox sub humana specie responsa reddidit, furta prodidit, quoscunque nota infamiae aspersit, discordias & similitates excitauit, paulatimq; horrea, & omnes casae exussit, vni autem ciuiū fuit molestior, perpetuò eius lateri quocunque pergeret hærens, atq; eius domum comburens. Alia multa consultò omitto: satis nobis sit confessio eorum, qui hanc molestiam experiuntur, & narrant: quin imò aliquando dæmones intentantes ingredi hominum corpora, eos molestant exterius verberibus, apparitionibus, & huiusmodi, ut dicitur in Sacerdotali Romano cap. 1. de exorcismis. Vbi habetur interdum dæmones, prius quam homines ingrediantur, eos molestare sub forma externa, quæ terrorem incutiat: verbi gratia, defuncti, qui mortem violentam subiit, aut brutorum animantium horribilium, ut draconis, aut cati nigri, vel hirci, & simillium: interdum vento, & tumultu insolitis perterrent, aut strepitu orto ex vectibus, quæ colliduntur, & per terram trahuntur, interdum infixis colaphis, & per casus, aut propulsationes, & aliquando somnijs terribilibus.

Sigibertus.

Sacerdote Romano.

C

Dico secundo. Quamuis frequentius homines molestias has externas à dæmonibus patiantur propter peccata: aliquando tamen id accidit sine vllō peccato afflictorum. Prima pars asserti colligitur ex probatis historijs, & in primis est horrendum exemplum citatum ex vita D. Bernardi, apud Surium tom. 4. de muliere molestatà à dæmone, eo quod fœdà per septem annos cum ipso habuit consuetudinem: dæmonium itidem infestans Neronem sub specie matris suæ Agrippinæ, quam interfecit. Ita Suetonius his verbis: *Potuit Nero conscientiam ferre sæpe confessus se materna specie exagitari, atque verberibus furari, ac ardentibus tedis.* Fere idem de Otione Imperatore refert idem Suetonius propter Galbæ occisionem. Et de Paulania Spartanorum Rege propter interfectam virginem Cleonicem: ita Plutarchus. Hos omnes & multos alios, dæmones persequun-

Surius.

Suetonius.

Plutarch.

tur

34

Psal. 77.

Bencerus.

35

Surius.

Fulbertus.

tur, aliquando Deo iubente, ut sint ultores criminum quorūdam atrocium (Deus enim est, qui in vindictam scelorum mittit inuisiones per Angelos malos) Psalmo 77. aliquando ipsis dæmonibus lauentibus, & conantibus hos sceleratos in desperationem conijcere, & ut sibi crudeles manus iniiciant. Sicut legitur accidisse Aristodemo viro nobili apud Messenios. Ita Gasparus Bencerus lib. de diuinatione: & nostris temporibus possent adduci recentiora exempla, sed allata sufficiant.

Circa secundam partem asserti, Sanctos scilicet viros, ac foeminas sæpe hanc pati persecutionem dæmoniacam, antiquitatis, & nostrorum temporum annales multa nobis exempla suppeditant. Paulum simplicem, Diuum Antonium, Diuum Hilarium, Benedictum, & alios Sanctos, eremi primos cultores, multa passos esse à dæmonibus narratur. Vvilielmus Pictauiorum Comes, Macharius Alexadrius, Guthlacus, atque Sabbas viri sanctissimi priorum Eremitarum emulatores multa passi sunt. Euphrasiam virginem sanctam de tertio solario aliquando præcipitarunt, aliquando in puteum demerferunt, aliquando gravissime sauciunt. Sanctam Catherinam filiam sanctæ Brigittæ nunc electulo deiecerunt, nunc etiam grauerit exciderunt: & sanctæ Marix valde molesti fuerunt, partim terribilibus formis, partim horrendis libilis, & execrandis factoribus per aera sparsis. Videndus Surius in vita omnium horum.

Causam huius ingentis persecutionis aduersus Sanctos pulchre tradit Fulbertus in vita sancti Richardi Abbatis Chimericensis apud Surium tomo quinto: *Sublimiora studia (inquit) diabolus subtilioribus infestare non desinit insidijs: carnalibus namque, & huius mundi amatoribus, quos in præsentis vitæ voluptuosa latitudine ambulantes, comperit, quasi parcendo blanditur: quia nimirum de his securus ad spirituales se conuertit: & his acrius instat, more latronum ad prædas festinantium: qui dum fugientem innocuam turbam insequuntur, quoscunque cursu superant, hos transfiliantes, à tergo relinquunt: in eos, verò quos præ oculis conspiciunt eminus fugientes, in eos inquam studio consequendi vires totas effundunt, & impetu maiore prosequuntur: verum tamen si reliquis captis ex omni turba vnus euaserit, ex hoc vno inter eos sapius, magis fit querulosa recitatio, quam ex vni-*

A *uersis captiuis exultatio. Hæc Fulbertus.*

Secundo loco tractandum est de remedijs aduersus molestias has dæmonum persequentium, & assistentium, quæ ferè coincidunt cum remedijs allatis pro dæmonibus propulsandis ab obsessorum corporibus.

Nec audiendi sunt superstitiosi, qui superstitiosa remedia conantur persuadere.

Tale est aduersus spectra multum valere gladij nudati vibrationem: ex poetico apparatu Homeri, & Virgilij Aeneid. 6. sumpsit Labertus Hortenius, cuius verba superius retulimus. Opinio erronea & antiqua hæc fuit apud Iudæos, quam sibi vendicauit Psellus, lib. de dæmonib. in fine, à quo illam hausit Rodiginus lib. secundo, capite octauo. Dæmoniacū corpus affirmat Psellus per totum esse naturaliter sensuale secundum partes singulas, absque medio videt, audit, tangit, patiturque tangendo, ac diuisum dolet, sicut corpora solida. Sed hoc interest, quod corpora quidem solida diuisa cum sunt, aut vix, aut nunquam restituntur: corpus verò dæmonum uti secatur, mox in se item recreatur, atque coalescit: sicut aquæ acrisque partes quando aliquid incidit solidum: sed & dicto velocius dæmonicus spiritus in se reuertitur, dolet tamen interea dum diuiditur, quambrem aciem ferri metuit: idque animaduertentes, qui fugare dæmones moluntur, tela & enses in rectum ibi constituunt, quod nolunt dæmones aduentare.

Iam se prodit impietas auctoris, & ob id indigni, cui fides adhibeatur: putat dæmones esse corporeos corpore tenui, ac aereo (quod Catholica fides refragatur) & ob id dolere cum scinduntur, facili tamen negotio partes scissas conglutinari, ac coalescere. Adducuntur aliquot experimenta fugatorum dæmonum ista gladiorum pugna. Et in primis Erasius in vita Paracelli ait, solitum fuisse Paracellum noctu consurgere, & Machæram suam Helueticam vtraque manu in hostem inuisibilem huc illucque torquere: ut dæmones insequentes fugaret. Dæmones aliquandiu à persecutione cessasse, fingentes se aciem ferri formidare, facile credam, ad decipiendos scilicet hos superstitiosos, & impios, & ut in sua cæcitate captiuos tenerent. Sed quid laboris, molestiæ, aut doloris per ferrum puris spiritibus corporis expertibus? Nil. Item non ne facile esset dæmoni

Hortensius

Psellus.
Rodiginus,

Erasius:

moni etiam si corpore aereo esset præditus impedire illos ictus ensis, aut machæ-
ræ, eis elusis per diuersionem, aut corpo-
ris alterius interiectionem? Cur igitur hæc
timeat robustus hostis ab imbecilli ho-
mine?

Veritas huius rei est, dæmonem inter-
dum assumpto aereo corpore, cum sicca-
rijs, & huiusmodi hominibus, digladiari:
& quos posset vno ictu necare, hinc
inde iactis ictibus exercere: acies ferri sein-
dit corpus aereum assumptum nullo acce-
pto vulnere, nullo concepto dolore: sed
citius dicto idem corpus in pristinam for-
mam compaginatur, ac demum satius
ludo discedit; aliquando suo antagonista
ferè exhaustis viribus exanimato: aliquan-
do iam iam morituro: vt videre licet in hi-
storia narrata à Gaguino historiographo
Francorum, & à Cæsario, libr. 12. capit. 15.
& 20. Alia multa nostris temporibus acci-
disse commemoratur: & de studioso iuue-
ne Salmantica degente, & monialem in-
tra monasterium inuisente, cui obuium
spectrum, quantumuis armato, & gladium
vibranti, mortem intulit, narrat Martinus
del Rio, lib. 6. disquisitionum magicarum,
cap. 2. sect. 1.

Pari ratione reiiciuntur quidam alij su-
perstitiosi, qui igne accenso, aut iniecto,
putant dæmones persequentes fugari. Id-
que conantur ostendere ex historia sancti
Paulini narrantis, ab hæretica Imperatrice
missos fuisse dæmones, vt Diuo Ambro-
sio exitum inducerent: sed hi re infe-
sta reuertuntur, eo quod, vt ipsi dixe-
runt, ignis insuperabilis sanctum virum,
totamque eius domum communiret. Et
Sozomenus libr. 8. tripartita, capi. 28. dum
Apelles vir sanctus, ac faber ferrarius no-
ctu in officina ferraria ferrum accude-
ret: in pulcherrimæ mulieris forma, vt
eum ad libidinem prouocaret, dæmon
apparuit: sed Apelles ex fornace fer-
rum candens extraxit, & in eius faciem im-
pegit, & sic eiulans, ac fremens dæmon
discessit.

Ad hæc accedit. Si flammas ignis inferna-
lis extimescit: quare nostri ignis prunas
cum sint eiusdem rationis non verebitur?
Respondetur: quia sicut arma, enses,
mucrones, quia corporei, nil valent
contra spirituales nequitias: sic neque
flamma ignis, aut prunæ accensæ, & pro-
pter eandem rationem. Ambrosij verò

A ignem dæmones formidantes Dei adiu-
torium significat, sicut apud Zachariam, *Zachar. 2.*
capit. 2. *Ego, ait Dominus, ero ei murus*
ignis in circuitu. Apellis verò ferri can-
dentis iniectio, diuinam virtutem, &
adiutorium accersuit, vt dæmon fugare-
tur. Ignis verò noster licet eiusdem ra-
tionis cum igne infernali sit: sed non as-
sumitur vt instrumentum diuinæ virtu-
tis ad dæmones torquendos, sicut Tarta-
reus: quem etiam floci facerent, si virtus
diuina non ei adesset.

Non dissimilibus rationibus impug-
nantur remedia superstitiosa, & inutilia
de claudendis foribus, de conuijs aduer-
sus dæmones iactandis: de quo nos late
in priori membro: de luce verò statim.

Quare his relictis, ad vera & pia reme-
dia confugiendum est. Et in primis has
molestias patientes debent confessio-
nem sacramentalem præmittere, dolore
de peccatis vehementi, ac proposito emen-
dæ feruenti comitatam: siue sciant has
infestationes perpeti propter sua pecca-
ta, siue id ignorent: nemo enim scit,
vtrum amore, vel odio dignus sit. Sic
enim ablata causa infestationis, Deum
propitiatum, dæmonem arcere verosi-
mile est.

Insuper sacratissimæ Eucharistiæ sus-
ceptio frequentata valde conducens est
ad dæmones hos persequentes fugandos.
Agnoui ego virum religiosum, ac pium,
qui infestabatur crebra assistentia dæ-
monis, & plus molestabat blanditijs,
quàm terroribus, plus obsequijs, quàm
cruciatibus, ferè semper eius lateri ad-
hærens; nunc in ciuitate in forma ama-
nuensis pueri; nunc in via in figura an-
te ambulonis: in cella assisteat, & alijs
in locis in specie pulchræ puellæ blandien-
tis, aliquando lectulum sternendo, ali-
quando cameram euerrendo: demum ab
eius præsentia non recedebat, nisi quan-
do vir religiosus sacra facturum accede-
bat; tunc enim Versipellis recedebat, fer-
re non valens præsentiam sui iudicis, ac
Domini Iesu Christi.

Quod si his accedat virtutum stu-
dium, proficiet valde: dæmones enim
virtutum studium abominantur, & ex-
horrescunt. *Credite mihi fratres* (dicebat
Antonius, teste Athanasio in eius vita) *per-*
timescit Sathanas piorum vigilias, oratio-
nes, ieiunia, voluntariam paupertatem, mi-

Gaguinus.
Caesarius.

Martinus
del Rio.

Sozomenus

Zachar. 2.

38

28

Athanas.

Surius.

sericordiam, humilitatem, maximè autem ardentem amorè in Christum Dominum. Horum remediorum vtilitatem satis comparauit sancta Catherina Beatæ Brigittæ filia, vt refert Surius, tom. 2. in eius vita, quæ Neapoli existens à quadam muliere, quæ nocte à dæmone molestabatur interrogata, quomodo ab hoste illo se liberaret: primum suasisit puram peccatorum confessionem: dicebat enim ob peccata in confessione celata plerunque id genus illusionis accidere: deinde peregrinationem ad sanctæ Crucis templum, quæ nudis pedibus, & sine interiori indutio lineo cū humilitate octo continuis diebus perageretur. Tertiò orationem Dominicam, & salutationem Angelicam coram Crucifixi imagine in eodem templo septies repetitam. Complet mulier monita, & persecutio cessauit.

39

Summopere etiam iuuat Sanctorum omnium maximè Deiparæ Virginis inuocatio, nec non & Angeli custodis: cuius officium est suorum clientulorum tutelæ adesse, quod non exiliter comprobatur exemplo, cuius ego testis sum. Commorabar Segouia (ciuitas Hispanica est) & ad nostram cellam vir deuotus ac pius aduentabat, remedium petens contra dæmonem, qui ei ferè semper ad auriculam loquebatur, suadens suspendium, & mortem: cuius confessiones ego audiens consolatoria verba fundebam: at iussu maiorum ab ea Ciuitate discedens, post multum temporis iterum ad eum locum reuersus, obuium habui illum vexatum: ac interrogatus de sua salute latus, ac hilaris de sua libertate rationem reddidit, inquit: *Multis afflictatus damnis peregrinationem ad inuisendam quandam imaginem deuotam Beatissimæ Mariæ suscepi: in cuius templo per aliquot dies orationibus incubui, orans Dei genitricem, vt me ab hoste teterrimo liberaret. His peractis domum meam ac ciuitatē reddiens circa noctis initium pontem rapidissimi fluminis transgressus accessi: vbi inimicus more solito me inuasit dicens: Quousque miserā vitam ducēs? mitte te deorsum, & sinem impone laboribus. Quod cum ego pararem facere: ecce subito meo lateri adhaesit quidam homo fustem manu tenens: qui ad me ait, quo te is perditum miser homo? Quare de misericordia Dei diffidis? Me quæ apprehensum per vestium laciniam extra pontem eduxit, ac in viam reduxit, ab illoque temporis momento nullam amplius ab inimico dæmone molestiam tuli. Hæc ille. Ego*

verò, deuote lector, certo credo, eum vexatum Dei Genitricis intercessione, ad cuius templum perrexerat, fuisse liberatum: & Angeli proprii custodis in figura hominis fustem tenentis tutela esse seruatum: vt discant fideles quantum aduersus dæmones persequentes valeat inuocatio Sanctorum, maximè sanctissimæ Deiparæ, & Angeli custodis.

Quid si nihil horum proficiat? Remedia omnia, quæ contra dæmones obsidentes docuimus, tentanda sunt: nempe orationes deuotæ, maximè quæ nomine Ecclesiæ, & præcipuè in Missæ sacrificio funduntur; vsus reliquiarum, & Crucis, ac rerum consecratarum, præcipuè cerearum illarum imaginum, quas Agnus Dei nominamus. Has etenim plurimum conducere contra dæmonum infestationes ex forma suæ consecrationis monstrauimus superius in primo membro: & Andreas Frusius Poëta Christianus versibus sequentibus suadet:

*Ille (Pōtifex) preces recitat mira pietate
refertas*

Quas veteris ritus formula cerea tenet.

*Postulat in primis, sacrati aspectus vt
agni,*

Agnū ad cælestem concita corda leuet;

*Vt quæ saluifera memores, vitæ quæ, ne-
cis quæ,*

Criminis, & vitij noxia vitia terant,

*Hostis vt insidias Stygij, ac certamina vin-
cant,*

Decipulas mundi, carnis & illecebras,

*Æterna vt fugiant discrimina cuncta sa-
lutis,*

Et supera nunquam destituantur ope.

Ac denique exorcismis vtendum: sunt enim flagella dæmonum petenda ex Sacerdotali Romano: quod si peculiare non inueneris contra dæmones hos exterius persequentes: poteris paucis mutatis accommodare eos, qui contra obsidentes notati sunt. His autem remedijs applicitis, & perseueranter vsitatis, si dæmon non destiterit, molestiam patiens patientia ornetur, fortassè sic expedit ad salutem animæ suæ, postuletque à Deo feruenter: dabit namque Deus his quoque finem: & interim ad leuamen suæ miseriæ non parum proderit (sicut ex cōfessione eorum, qui molestati spiritus sunt passi didicimus) intēplis cōmoriari, in quibus sæpè sunt à vexatione dæmonis tuti: oderunt namque spiritus ne-
quam

40

41

quam templa, vt potè sacrata ab Episcopis vt asyla contra dæmonum insultus, & ea, quæ in templis continentur: putà imagines, reliquias, sanctissimum Christi corpus sub speciebus sacramentalibus. Alterum, non adesse solitarios, sed in multorum comitatu, solet tutamen aduersus malignos hostes conferre: hi enim solitarijs sæpè molesti sunt: experiètia hoc docuit, & Euæ primæ omnium matris, ac Christi Saluatoris exemplum idem suadet, hunc in deserto, illam in Paradiso aggressi sunt: vtrumq; cū soli agerent. Tertium remedium est, tenebras quoad fieri poterit fugere, & in luce versari. Etenim dæmones, quia sunt principes tenebrarum, amant tenebras. Cuius rei rationes fusius vide apud Cantipratenum lib. 2. c. 57. num. 7. vnde Eusebius Cæsariensis, refert noctem in tempestatem, quæ gallicinium proximè antecedit conuenientiore esse malo dæmoni. Quare? quia terrere desiderant tumultibus excitatis: at hi melius percipiuntur in noctis silentio, & spectris nigricantibus: & hæ noctis tenebræ faciunt apparere nigriora. Inuadunt solitarios, sed nullo in tempore magis solitarij, quàm in nocte: debent ergo molestati hi tenebras fugere, ac luce frui. Sunt tamen aliqui adeo feri ac audaces spiritus, vt nec vereantur multitudinem, nec templa reformident, & in luce meridiana sunt molesti: ac proinde Deo suppliciter orandum, vt nos eripiat à *gitta volante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incursu, & dæmonio meridiano.*

ARTICVLVS III.

Verùm liceat irrationalem creaturam adiurare?

Summa Articuli.

CONCLUSIO prima. Si adiuratio referatur ad ipsam creaturam irrationalem secundum se, vānum est irrationalem creaturam adiurare. Probatur: nam operatio creaturæ irrationalis est ab alio principaliter, à quo agitur: ergo adiurare ipsam creaturam irrationalem secundum se, ne aliquid aduersus nos operetur, aut pro nobis, stultum est: cū non sit in eius potestate operari, aut non operari. Secundo probatur ex argumento primo: nam adiuratio fit per loquutionem: sed frustra dirigitur sermo ad eum, qui nō intelligit, qualis est irrationalis creatura: ergo vānum est, & stultum eam secundum se adiurare.

Atum est: cū non sit in eius potestate operari, aut non operari. Secundo probatur ex argumento primo: nam adiuratio fit per loquutionem: sed frustra dirigitur sermo ad eum, qui nō intelligit, qualis est irrationalis creatura: ergo vānum est, & stultum eam secundum se adiurare.

B Secunda conclusio procedit supposito creaturam irrationalem moueri à Deo, cuius dispositione omnia mouentur: & etiā potest moueri à diabolo, qui permissione diuinā vtitur aliquibus creaturis irrationalibus ad nocendum hominibus. Hoc ita supposito secūda conclusio sic habet. Creatura irrationalis relata ad Deum, à quo mouetur, licet adiurari potest per modum deprecationis directæ ad Deum. Hæc patet ex dictis in primo articulo, & quia modus iste adiurandi creaturas irrationales vsitatus est apud eos, qui diuinā inuocatione miracula faciunt.

C Tertia conclusio. Si consideretur creatura irrationalis, vt ea vtitur diabolus in nocumentum hominum, licitum est eam adiurare per modum compulsionis, imperando scilicet, ne nobis noceant. Hæc patet ex dictis in secundo articulo: & talis modus est quo vtitur Ecclesia in exorcismis, per quos potestas dæmonum excluditur ab irrationalibus creaturis. Vterque autem modus adiurandi potius debet dici adiuratio eorum, qui mouent creaturas irrationales, quàm adiuratio creaturarum irrationalium.

Quarta conclusio. Adiurare creaturas irrationales vt mouentur à diabolo, precando, non est licitum. Hæc patet ex dictis in 2. articulo, quia perinde esset ac si dæmones adiurarem, eorum auxilia implo-rando.

DISPUTATIO VNICA.

An liceat adiurare creaturam irrationalem?

CONTRA primam Diui Thomæ conclusionem arguitur primo. Adiurationes seu exorcismi sunt instrumenta diuinæ virtutis ad quosdam effectus peragendos, & ad hunc finem instituuntur, vt superius docui circa secundum articulum, membro primo: sed vt diuinā virtus operetur per instrumenta, parum refert, subiectum

Cantiprat.

Psal. 90.

circa quod operatur, intelligere vel nō intelligere, esse rationis expers aut particeps, ut patet in miraculis, quæ Sancti operantur circa inanimata, & in Sacramentorum formis, quas siue intelligat, siue non intelligat homo, suum operantur effectum: ergo ut adiurationes sortiantur suum effectum, parum retulerit subiectum, ad quod diriguntur esse rationale aut irrationale, quia operatur virtute diuina. Confirmatur ex Iosue cap. 10. ubi narratur Iosue imperasse Soli, & Lunæ, ne mouerentur e loco suo contra Gabaon: Sol (dixit Iosue) ne mouearis contra Gabaon, & Luna contra vallē Haylon: cuius imperio obedierunt illa duo clarissima astranimata & irrationalia: ergo ad creaturas secundum se dirigi potest adiuratio, quæ in imperio consistit.

3

Secundo. Specialiter in animalibus brutis videtur non consistere D. Thom. conclusio, etenim capacia videntur passui imperij: sed adiuratio erga huiusmodi potissime in imperio consistit: ergo &c. Probat maior: sæpe namque videmus animalia etiam ferocissima imperium hominum formidare, atque ab operando desistere: cur non à nocendo cessare? Confirmatur, quia multi graues autores inferius citadi, quoddam genus solertia, sagacitatis, ac quoddam modo prudentiæ brutis adaptant: ergo & quod expauescant adiurata.

Tertio. Incantatores bruta incantasse didicimus: ergo capacia adiurationis sunt: nō enim minor capacitas, ut incantentur requiritur, quam ut adiurentur. Antecedens plus quam certum est ex Psalm. 57. *Sicut aspidis surda, & obturantis aures suas, que non exaudit vocem incantantium, & venofici incantantis sapienter.* Circa quem locum ferè omnes Patres, excepto Hilario, in sensu literali, de serpentibus, qui Magicis carminibus vel à Marfis, vel ab alijs incantatoribus à suis cauernis extrahi solent, ac veneno deposito conuenire ad certum locum, interpretantur: ita D. August. Arnobius, Theodoretus, Beda, & Euthymius, qui ait eum aspidem non esse qualemcunque, sed vocari palanmem: qui ne audiat incantatoris carmina, quibus cogitur, alteram aurem teræ affigit, alteram cauda obturat. Id ipsum confirmat celebre exemplum quod refert Sprengerus part. 2. quæst. 2. cap. 6. *In ciuitate Saltem burgenfi, quidam (ait) incantator erat, hic quadam die, ut spectaculum latum spectantibus præberet, pollicitus est omnes serpentes se adducturum ab spatio vnius millia-*

Iosue.

Psal. 57.

August.
Arnobius.
Theod.
Beda.
Euthym.
Spreng.

Aris, & in foveam inclusos necaturum: congregatis ergo vndique serpentibus, cum ipse in limine foveæ staret, nouissimè quidam ingens, annosus, & horribilis serpens adueniens, foveam intrare recusabat, & sæpe motibus quasi innuebat Mago, ut se liberè abscedere permitteret: sed Mago perseverante, ac sua carmina intonante, serpens stans ex aduerso foveæ contra incantatorem ingenti saltu insiluit, & ipsum spiris suis cingens, in foveam secum demersit, ac interemit. Dignum profecto suis sceleribus supplicium. Quapropter videtur bruta parere adiurationibus sanctis, siquidem ferocissimi serpentes sceleratis incantationibus obediunt. Quarto. Coniuratores nubium, ac locustarum, quando dissipant, corrodunt arbores, sata, & alia virentia, excommunicant eas, vocant in iudicium, & similia: cur ergo non poterunt adiurari?

Adiurationes & exorcismos bonum esse iactare aduersus creaturas irracionales (quod negat D. Tho. in prima conclusione) non est qui asserere valeat, nisi teneret impiam & ineptam sectam Empedoclis, qui dixit omnia animantia, ac plantas, mentem & providentiam habere: ac Porphyrius, lib. 3. de sacrificio, & Plutarchus, libro quod

C bruta vtantur ratione, & libr. *vita animantia plus rationis habeant, aquatilia, an terrestria*: & ex recentioribus Antonius Cerdanus lib. 1. Posterior. Aristot. cap. 3. Laurentius Valla ca. 9. suæ Dialecticæ. Hæc tamen sententia & principijs fidei, & veræ Philosophiæ repugnans est: in qua impugnanda nos immorari non decreuimus: quia aliò properamus: cursim verò concedemus aliquale vestigium rationis & prudentiæ: ita Albertus Magnus in 3. de anima, & D. Thom. 1. 2. quæstion. 13. artic. 2. & Arnobius, lib. 2. contragentes, & alij: multa colligit de Elephantis Lipsius, centuria 1. Epist. 50. & de cæteris Aelianus, ut de Leonibus lib. 5. & 17. de natura animalium, de Tauris lib. 7. de Cynocephalis lib. 6. de Simijs lib. 5. de Cervis lib. 11. De ista rationis quadam tenui imitatione interpretandi sunt graues autores, quando aiunt bruta esse discursu, prudentia, aut ratione prædita.

Igitur cum adiuratio opus rationis practica sit, irracionales verò creaturæ nullius rationis participes sunt: ad eas secundum se vanè dirigeretur adiuratio.

Ad argumenta in oppositum respondetur. Ad primum dupliciter posse intelligi, hominem operari ut Dei instrumentum circa

4

Porph.
Pluth.Ant. Cita.
Laur. Val.Alb. Mag.
D. Thom.
Arnob.
Lipsius.
Aelianus.

5

8 circa res inanimas, & irracionales. Vno modo absolute & simpliciter: & tunc citra dubium operatio quæcunque hominis potest assumi à Deo ut instrumentum ad operandum circa præfatas irracionales res: verbi gratia, poterit visionem, saltationem, loquutionem hominum assumere ad impediendum ignem, ne comburat, feras, ne noceant, & similia. Secundo modo intelligi potest Deum per hominem operari instrumentaliter circa irrationalia, non tantum physice, sed moraliter per modum imperij, quod homo exercet circa irrationalia: & sic operatio hominis non solum habere debet rationem efficientis, verum & signi: quapropter ne ineptum sit signum, necessario debet dirigere ad subiectum capax imperij passivi, alias frustra & inepte ad id dirigetur imperium actuum: & ideo cum adiurationes seu exorcismi consistant in practico imperio, simul cum Dei inuocatione: nequaquam apte dirigere possunt ad eas creaturas, quæ non sunt capaces imperij passivi: quales sunt creaturæ irracionales, quia inepta essent signa. Totus discursus hic manifestatur in formis Sacramentorum. Posset quidem Deus homines iustificare absolute assumendo quasque operationes ut instrumenta gratiæ conferendæ: ceterum moraliter, & utendo signis iustificationis, nequaquam: sed necessarium fuit assumere verba, quæ id ipsum significarent quod efficiunt. Igitur ad argumentum negatur consequentia propter rationem datam.

Ad confirmationem quidam dicunt, illa verba imperiosa ad Solem, & Lunam, deprecativè esse intelligenda versus Deum: ita videtur insinuare Augustinus, libr. 21, de civitate Dei capit. 8. & libr. 2. de mirabilibus sacræ Scripturæ capit. 4. sed certè deprecatio Iosue ad Deum, immediate præcesserat; quando sacer textus ait: *Tunc loquutus est Iosue Domino*: id est supplicavit pro victoria: & postea subiunxit: *Dixitque Iosue coram eis*, id est ad spectante populo, ut auctoritatem suam ac potestatem ostendendo, se Israelitis venerandum, & hostibus terribilem stabiliret: conuersus ad duo illa præclara luminaria ait: *Sol ne movearis contra Iabaon, & Luna contra Haylon*. Egrege Caietanus, super hunc locum: *Iunge, prudens lector, duo hæc scripta: videlicet quod tunc loquutus est Iosue Domino, & quod dixerit sermonem ad Solem & Lunam: ut perpendas, quod primum eleuavit mentem in Deum supplicando pro integra victoria; & quod Deus*

A *inspiravit illi, ut indiceret Soli & Lunæ moram*. Quare respondendum existimo, illud præceptum Iosue (sicut & alia, quæ quandoque à Sanctis diriguntur ad irracionales creaturas) metaphoricum esse, nempe quantum ad effectum: qui perinde ad adiurationem Iosue sequutus est, ac si Sol & Luna illud imperium intellexissent, & obediendo perfecissent. Proprie verò talis modus adiurandi est deprecatio diuinæ virtutis, non qualiscunque, sed fiducia plena, quod Deus præstabit effectum, ac si Deus altris illis suum intimaret imperium ad nutum hominis verba illa proferentis. Vnde & subditur: *Obediente Deo voci Iosue*, ac si diceret sacer textus, licet verba Iosue imperium sonassent ad astra illa directum, tamè in rei veritate, ac implicite preces erant ad Deum directæ: quibus ita promptè annuit, ac si obedire videretur. In summa itaque dicimus verba illa fuisse vera instrumenta physica detentionis astrorum illorum. Ita Caietanus, 3. part. q. 13. artic. 2. ubi mutauit sententiam, quam tenuerat 2. 2. q. 178. art. 1. ceterum imperium illud non fuit proprium, sed metaphoricum ad modum iam explicatum.

C Ad secundum respondetur, in brutis esse aliquam vmbra imperij passivi, id est obedientiæ vmbra: proprie autem loquendo nequaquam: aliquando ad imperium hominum recedunt, fugiunt, aut accedunt: non quia sonum verborum formidant, non quia significationem vocum percipiunt: sed quia ex gestu truci, aut verborum stridore horrido naturali instinctu iudicant esse fugiendum, ex vultu amabili, ac oculis latis interdum esse accedendum: hoc autè non sufficit, ut adiurationis vi aliquid faciant, aut desistant facere: in cuius signum si imperium aut comminatio plagarum suavi voce audiant, putant sibi blandiri: si verò verba amabilia vultu minaci, fugiunt. Igitur non sunt capacia adiurationis proprie loquendo. Hinc patet ad confirmationem.

D Ad tertium respondetur, verba incantatoria nullam vim inferre feris, aut serpentibus, non per sonum, qui aer leuiculus est, non per significationem, quam non percipiunt: sed ad præsentiam incantationum à dæmone coguntur interdum accedere, interdum recedere, deponere venena, vel quid simile: quapropter licet incantatores existimèt se bruta cogere suis verbis, decipiuntur à dæmonibus. Ipsi enim sunt qui bestias cogunt, finguntque carmina incantatoria

August.

Caiet.

ria ea pollere vi, cautela verò, qua aspis narratur uti, ne incantetur, non ob id fieri putandum est; quia serpens ille sentiat se cogi à virtute carminum Magicorum, quia nullam habent: sed naturali instinctu agnouit, quando ea carmina proferuntur coarctari, aut cogi, ut hoc vel illud faciat: quod ut sibi disconueniens refugit, ac putans sibi à carminibus prouenire, obturat aures ne audiat: ignorans à malo spiritu potius eam coactionem sibi imminere.

Ad quartum respondetur, illos actus in argumento commemoratos esse in usu apud quosdam exorcistas impostores. Sic autem res agitur. Exorcista deceptor se iudicem constituit contra locustas, brucos, aut alia insectilia; comparent eorum eo duo procuratores: vnus causam populi agens, fungitur vice accusatoris: alter à Vicario Episcopi, vel Regio officiali loci, constitutus, substituitur loco rei pro locustis, seu alijs insectis: litem contestantur, & seruatur processus ordinarij, omnes tricae, & morae, ac dilatorij termini: tandem causa concluditur, & ille Iudex nebulo fert sententiam, qua iubet insecta illa intra certum dierum spatium terminis illius territorij excedere sub poena excommunicationis latae sententiae, &c. Quis non videat, hanc esse ineptam superstitionem, ac fraudes nebulonum: nam siue ad insecta, siue ad demones hæc referantur, & ineptæ, & superstitio sunt: si ad insecta, ac vermes, certo certius est apud Diuum Thomam, in præfata conclusione, & apud omnes Doctores: eo quod lis instituatur cum creatura irrationali: quæ quid agatur nec scit, nec sentit, nec potest intelligere: & cum illa insecta naturaliter nascantur, iniusta est excommunication nec mortaliter, nec venialiter peccantium; blasphemum verò est, hanc sacram Ecclesiæ censuram sic derisui, ac ludibrio habere: non secus ac si quis sub poena excommunicationis præciperet canibus ne latrent, & lupis ne vllularent, aut vulpem absolueret à rapinis gallinarum. Denique constat hæc omnia acta iudiciaria, nec naturalem, nec supernaturalem vim habere aduersus huiusmodi insecta. Si verò dicas, aduersus demones hæc acta & censuram dirigi: inde non labefactatur prima Diui Thomæ conclusio, asserentis ad irracionales creaturas secundum se non debere dirigi adiurationes. Sed neque hæc responsio stare potest, quia sicut superius in aduertentia septima pro-

A bai, dæmon non est capax excommunicationis, sicut neque Ecclesiæ communionis, neque etiam per sententiam lite contestata contra ipsum est procedendum, sed adiurationibus. De quo alias satis superque.

Circa secundam Diui Thomæ conclusionem non est immorandum: Pleni sunt codices Historiarum sacrarum & non sacrarum fidelibus narrationibus, quomodo ad adiurationes obsecratorias, siue ad imperia metaphorica Sanctorum Deus compulerit creaturas irracionales interdum agere: ut quarti Regum primo, iussit Helias ignem de cælo descendere, & concremare milites Regis Israel: interdum non agere: ut Iosue, 10. compulit Solem, & Lunam cessare à motibus suis. Et in vitis Sanctorum, & Historijs Ecclesiasticis, exemplapalsim reperiuntur satis huic doctrinæ accommodata. Sat nobis modò sit quod Diuus Thomas adducit in argumento, sed contra, de sanctis Simone, & Iuda: quos legitur adiurasse Dracones, & eis præcepisse, ut in desertum locum discederent.

Circa tertiam D. Thomæ conclusionem præsupponere oportet, dæmonia, imò & Magos, ope dæmoniorum posse uti creaturis irrationalibus ad hominibus nocendum: possunt tempestates excitare, fulgura, tonitrua, grandines, imbres, & similia metheorologica ciere: & in agros, quos volunt, immittere. De quo latius infra disputatione præambula.

Possunt itidem locustas, brucos, vermes, & alia insectilia vel de nouo generare, vel iam generata excitare, ut agros, vineas, segetes, oliueta, ac quæque virentia corrodant, destruuntque ut loco citato videbimus: & id ipsum facere, & de facto effecerunt per Magos, ac maleficos. Et licet non possint producere animalia perfecta, ut boues, leones, & huiusmodi, possunt tamen, ea iam genita contra homines irritare, vel in rabiem vertendo, vel venena exacuendo, vel multis alijs modis in perniciem hominum, pecorum, vel armentorum excitando. Isto pacto esse aduersus Iudæos efferatos ignitos serpentes, ac de propinquis deserti partibus congregatos per demones Deo iubente, probabile existimo Numerorum. 21. Similiter illos duos vrsos, qui exeuntes de sylua iugulauerunt quadraginta duos pueros propter irrisionem erga Heliseum: *Ascende calue, ascende calue.* 4. Regum. 2. puto fuisse veros vrsos obseclos

obsessos, vel exasperatos à dæmonibus vt in pueros irruerent. Idem leo ille, qui Prophetam Dei præceptis non parentem occidit, 3. Regum. 13. existimo esse verum leonem à dæmone agitatam. Præterealegimus sæpè lupos ingressos domos: homines rapuisse, & comedisse, ita vt nulla arte ac potentia capi valerent. Certè lupi illi obsidebantur, aut rabiose excitabantur à dæmonibus, sicut & illi, qui in numerosa multitudine (vt refertur in Historia Episcopi Vienenfis) ciuitatem intrantes: homines publicè vorauerunt, & ob id sanctus Antistes Litanias minores ante Ascensionem instituit. Idem iudicium ferendum est de eo, quod narrat Vincentius, in speculo Histor. libr. 6. capit. 40. *In Gallia (inquit) ante Christi incarnationem, & ante bellū Punicum lupus vigilibus vagina gladium abstulit. Quod si profana nō displicent eum aprum Calidonium, quem Ouidius. 8. Metamorphosi. refert tot hominum strages dedisse, agros depopulasse, &c. cenfeo fuisse à dæmone obsessum, vt falsam religionem Dianæ, neglectam ab Eneo vindicaret, (fortassis res non ex integro fabula est.) Fateor potuisse dæmones figuram prædictarum ferarum assumendo, eas noxas inferre, sed quid opus esset fingere feras, cum facilius esset eas veras in vindictam excitare ac agitare, maxime dicente Salomone Sapientiae 5. *Et armabit creaturam ad vltionem inimicorum: & Leuit. 16. Si non feceritis mandata mea: mittam in vos bestias agri, quæ consumant vos, & pecora vestra: & Deut. 32. Dentes bestiarum immittam in eos cum furore, &c.* Ex dictis facile erit colligere dæmones sæpè hominibus nocuisse, ac nocere medijs creaturis irrationalibus: quibus etiam fidem asruit experientia agrorum, arborum, segetum, messium, virentium, vastatorum grandine, fulgure, tempestatibus, nimbis, locustis, brucis, & similibus: quæ à malo dæmone immissa, quandoque Magis mulieribus, quarum ministerio dæmones id efficere passæ sunt, & alijs vijs, innotuit.*

Nunquid defunt remedia, quibus his malis occurratur? Nequaquam: exorcismi & adiurationes sunt magis appropriata tela, vt ait D. Thom. in tertia conclusione: & ea petenda sunt ex Sacerdotali Romano nuper expurgato: cuius formulis, si non visin superstitiones incidere, vtendum est, vel alijs, quæ ex consuetudine aliquarum Ecclesiarum rectè institutarum approbata sunt: cætera vt superstitiones reijcito: nisi

A sapientium calculo approbentur. Insuper meæ aduertentiæ circa praxim dæmoniorum fugandorum recolendæ.

Circa harum adiurationum praxim duas se offerunt dubitatiunculae. Prima quid est adiurandum seu exorcizandum? Dæmones solum, an etiam creaturæ irrationales, quibus ad nocendum vtuntur? & an malefici, ad quorum inuocationem dæmones mediatis creaturis irrationalibus mala infligunt? Respondetur Dæmones præcipue adiurantur, ad hosque præcipue exorcismi diriguntur: creaturas verò irrationales non debere adiurari secundum se, iam ex Do-

B ctore Angelico docuimus. Quod si quandoque in exorcismorum formulis videantur adiurari: verba explicanda sunt vel per modum supplicationis, qua Deus, qui eas potest compescere, exoratur: vel per modum imperij ad dæmones directi, quatenus illæ creaturæ eorum gubernationi, & motioni subiiciuntur. Exorcizantur creaturæ irrationales in verborum cortice, sed re ad dæmonem spicula diriguntur, & illis arcantur seque propulsari sentiunt. Notæ sunt hæc sacra Scripturæ phrasæ: iubentur cælum & terra audire, iubentur elementa & creaturæ

C inanimæ Deū benedicere, & laudare creatorem, imperium metaphoricum est: in re verò obsecratio vel aliquid ad mentis compotè dirigitur. Malefici verò possunt per obtestationē alicuius rei sacrae adiurari, eo genere adiurationis, quo homo hominē ad iurat: de quo D. Th. in 1. ar. nō verò eo quo adiuratur dæmones per vim coactiuā exorcismorū, Deus enim nō cōtulit Ecclesiæ potestatem cōpellēdi hominū volūtate, sicut de dit cōgēdi dæmones. Ex quo inferitur dæmonū potestatem nocēdi esse maiorem quā hominum, ex parte obiecti: quia ad maiora & mirabilia se extēdit: cæterū ex parte modi, maiori pollent homines potestate nocēdi: tū quia dæmonū potestas ligata est ne nocere valeant nisi Deo permittēte: hominū verò potestas nō est ligata, sed relictī sunt suæ libertati, vt si velint noceāt: tū quia hominibus supra dæmones collata est potestas coactiua mediatis exorcismis: nō verò supra homines alios. Secūda dubitatiuncula est: an semper vtendum sit exorcismis contra noxas illatas à creaturis irrationalibus?

D Ratio dubitandi est: quia sæpè huiuscemodi noxæ naturaliter proueniunt sine vlla dæmonū operatione: imò vt ait Petr. Ciru. in libello cōtra superstitiones part. 3. c. 9. & 10. dæmones nequaquam generare posse

pluuias, fulgura, tonitrua, & huiusmodi: & insuper addit, hæc generata ab efficacia causarum naturalium, raro commoueri à dæmonibus ad nocendum hominibus: ergo vanum est aduersus huiusmodi, exorcismos proferre, nisi clarè constiterit à dæmonibus assumi ad perdendos homines.

Inferius disputatione præambula ad quaestionem. 95. & 96. disputabimus contra Petrum Ciruelo, & alios, ac ostendemus, dæmones posse progignere locustas, vermes, & alia insecta, quæ fruges & arbusta perdunt: & ibidem etiam palam fiet ex probatis Historijs, sæpè dæmones his, & alijs creaturis irrationabilibus mediantibus, non mediocre iacturam bonorum fortunæ hominibus indidisse, modò verò fatemur si quando constiterit has noxas merè naturaliter sine dæmonum operatione prouenire, non esse ad exorcismos recurrendum, quia vanus esset conatus: sed ad alia remedia vè naturalia, vel spiritualia. De quibus statim. Agnoscere autem quando à dæmonibus, quando vè à causis naturalibus exoriantur, difficile erit certò iudicare: coniecturæ verò queunt, & debent sumi ex circumstantijs iudicio prudentum ac sapientum: verbi gratia, repentinæ & ingentes pluuiæ, ac inundatio aquarum tempore hyemis, à causis naturalibus censenda sunt prouenire: at quando in ætate cælo sereno, nullis ventis vehemèter perflantibus, subitanè descendunt tempestate irruente super hunc agrum, & non super vicinũ: coniectura est à dæmone causari, aut agitari. Item fulgura descendere, tonitrua fragore sonare tempore veris, aut æstatis, naturale censendum est: at hæc eadem, tempore hyemis fieri: à dæmonibus promanere non leuĩs coniectura est. Deniquè quando nimbi, venti vehementes, procellæ, tempestates, noxas fere incredibiles, ac effectus horribiles præter communem cursum parturiunt (vè sæpè audiuius) à dæmonibus hæc excitata, nõ leuiter credimus. Similiter quando Bruta visã fuerint in homines ferocire ultra naturales vires modo quodam quasi rationali, in hos, non in illos, astutia non belluina, sed quodam modo artificiosa: signum est à dæmonibus possessa in homines grafari, & sic de alijs circumstantijs coniectandum est.

Quando igitur prudenter ac sapienter timetur has noxas à dæmonibus causari medijs irrationalibus creaturis, ad exorcismos recurrendum: tum quia non inaniter ab Ec-

clesia ad hæc mala propulsanda exorcismi quidam inuenti ac ordinati sunt: tum, quia si fortè iudicium practicum præfatum à veritate speculatiua aberret: nullum inde creatur periculum: eo quod verba exorcismorum non sunt sacramentorum forma, quas in cassum proferre piaculum esset: tum, quia in exorcismorum formulis, multa adiunguntur preces, multa pia signa, quæ ad Deum exorandum, eiusque iram placandam (si fortè in vindictam eas moras immittit) magnopere conducunt.

Sed nunquid exorcismi soli aduersus præfata mala deseruiunt? Nequaquam, sunt enim & alia remedia: quando mala imminèntia à causis dumtaxat naturalibus ortum habent, remedia naturalia adhibenda sunt, si fortè inueniantur: verbi gratia, ad extirpandos vermes, brucos, locustas, & alia insectilia, quæ rodunt ac deuastant fruges, remedia quædam naturalia sunt, & petenda ab his, qui vacant rei rusticæ. Aliqua commemorat præfatus Ciruelo, locis citatis. In omni verò euentu superstitiosa remedia aspernanda. De quo latius infra. q. 96. Remedia verò licita, sancta, & digna viris Catholicis, siue ea mala ortum habeant à causis naturalibus, siue à dæmonibus, multa sunt, orationes piæ, processiones, Litanie decantatæ, ac Psalmi, prout deuotio parochorum suggererit, ieiunia, expiatio conscientie populorum: sæpè enim propter peccata populi hæc noxæ à Deo iubente aut permittente in homines irruunt: aspersio aquæ benedictæ per aera, vineta, fruges, &c. & in medio eorum Crucis erectio, sacrarum rerum maxime ad id muneris destinatarum applicatio: vt ramorum benedictorum Dominica in ramis, cereorum benedictorum in die Purificationis, imaginum cerearum, quas agnus Dei vocant, & similia. Hæc omnia dæmonibus aduersari, & apud Deum pro eius imploranda misericordia valere: superius satis, superque docuimus.

Ad procellas verò, turbines, vehementes ventos, fulgura, ac reliquas tempestates, accommodatissimum & proprium remedium est campanarum ab Ecclesia benedictarum pulsatio. De hac re aliqua diximus superius art. 2. membr. 1. disputatione vltima. Modò verò aduertimus, non solum Mahumetanos, verũ & Hæreticos quosdã capanis bellum indixisse. Ex Hæreticis præcipuè Brentius, Calvinus, & Vvierus: qui in earũ vsum inuehũtur acerbissimè, maxime

eo quod (vt ipsi aiunt) campanas baptizamus: & hunc campana baptismum (sic ipsi vocant) irrident, ab blasphemant: & pro se adducunt capitulare Caroli Magni, vbi prohibetur, ne qui clocas, hoc est cāpanas baptizēt. Nos verò vsum cāpanarū admittimus vt antiquum, pium, vtilem, ac efficacē; non solum propter virtutem naturalem dissipandi tempestates, verum etiam propter supernaturalem virtutem id faciendi, ac dæmones fugandi. Explicemus singula. Nola in

Strabus.

Nume. 10. Campana inuentas campanas asserit Strabus lib. de rebus Ecclesiasticis: inde Cāpana, à Cāpania & à Nola Nola. Putatur ante mille annos D. Paulinus Episcopus instituisse: vt tubis veteris testamenti Num. 10. succederent, & populum ad festorum cultum, ac Missarum solemnia conuocarent. Dicent Heretici superstitiose baptizantur, ac si essent anima rationali prædita. Respōdetur: nequaquam. Nomen baptismi vsurpauit vulgus, sed rei veritas est campanas benedici, neq; in formulis de benedictione campanarum in Pontificali Romano verbum vllū pertinens ad baptismū reperitur. Carolus autem Magnus statuit non aduersus benedictionem campanarum, sed contra aliquam superstitionem baptismationem per mersionem in aquam, quæ tunc fortasse irreperat: quod vel ex eo liquet, quia Alcuinus Caroli coetaneus & eius præceptor sic ait: *Nec nouum videri debet campanas benedicere & ungere, & eis nomen imponere: nimirum vt illud vas diuinarum laudum instrumentum, commendetur tutelæ illius Sancti, cuius nomen in honorem eiusdem, campana imponitur.* Hæc omnia neq; tantillam sapiunt superstitionem.

Alcuinus.

16

Petrus Mexia.

Petrus Ciruelus.

De effectu pulsationis non solum cum Hæreticis, verum etiā cum Catholicis nobis est concertatio. Nam Petrus Mexia in Sylua variæ Læctionis lib. 8. ca. 9. & Petrus Ciruelus in locis nuper citatis, nullam aliā virtutem in campanarum pulsatione agnoscunt, nisi naturalem ad tēpestates, quæ in aeris regione gignuntur propulsandas, eo quod cum nubes, grandines, nimbi, fulgura, & huiusmodi ex aere nimis denso, ac frigore congelato in media aeris regione gignantur: pulsatis campanis magnis, ex vehementi aeris circumstantis agitatione, & motu, aer existens in regione sua, concitatur, mouetur, calefit, ac rarefit, & consequenter causa produciens eas metheorologicas impressiones, aut conseruans, dissipatur ac euanciscit: & sic tempestates, vel non pro-

A creantur, vel procreata dissipantur. Hunc modum philosophandi non improbamus: sed exilem hanc virtutem solam campanis non concedimus. Certè si hac sola pollerent virtute; potius vtendum esset contra procellarum impetum bombardis, quæ efficaciores essent ad prædicta efficiendum. Secundò, quia serè inutilis esset vnus campana pulsatio: oporteret plures & ingentis vastitatis simul pulsari. Tertiò: aduersus nubes distantes parum prodesse: quia aer ab eis agitur, antequam ad nubes contingeret, vel euanesceret, vel remitteretur: quapropter asseueramus cum Catholicis, campanas Ecclesiæ ex vi suæ benedictionis seu consecrationis, sicut de alijs rebus consecratis superius diximus, habere supernaturalem virtutem, vt suo sonitu & aere in caliginosum discutiant, tempestatesq; arceant, & nequissimas potestates aereas expellant, atq; exturbēt. Ita Catholicos credere asserit Concilium Coloniense ca. 14. & pro his effectibus supplicatur in campanarum consecratione, vt videre licet in Pontificali Romano. Eosdē effectus dum pulsantur campana diuinam virtutē efficere, docet experientia quotidiana populi fidelis, qui videt se in dæmonibus pellēdis, & ab eis excitatas, aut ingruentes tempestates sedandis magnopere adiuuari. Egregiè hoc comprobatur Petrus Abbas Cluniacen. lib. 1. de miraculis c. 13. referens de quodam dæmone, qui cum apparuisset monacho in figura venerabilis Abbatis, ac persuaderet e Monasterio fugam: simul ac audiuit sonitum nola in refectorio, fugam arripuit, & euanscens se per latrinas demisit. Et maleficæ comprehensæ sæpè factæ sunt, si quando à dæmonibus ad sua nefanda conuenticula deferuntur, seu ab eisdem adductæ domum reuertuntur, campana sonitus audiat: statim dæmones maleficarū portitores eas in solum deijciunt, ac pauidi fugam capeunt. Multa de hac re narrant Martinus de Arles tractatu de superstitionibus, Grilladus de fortilegijs. q. 7. Et vt audias quid rideas, & vulgi imperitiā animaduertas; scito ex Remigio lib. 1. de monola. cap. 26. Lamias vulgò persuasisse, hunc sonitum campanarum inefficacem esse, postquam tempestas penetravit in territorium, vbi campana sunt. Item aiunt non prodesse sonitum cāpana, cui, dum benedicebatur, concubina Sacerdotis nomen imposuit. Sed his ridiculis omisis, vt finem imponamus commentarijs huius quæstionis,

Petrus Abbas.

Martinus Arles.
Grillandus Remigius.

Sprengerus.
Syluester.

4. Reg. 4.

Dubitatur ultimo: an licitum sit ingruere tempestate ac procellis imminentibus; Sanctorum reliquias, ac sacram Eucharistia extra Ecclesiam & sub dio circumgestare? Et dubitatio procedit supposita reuerenti circumductione, & sacra Eucharistia in pyxide decenter asseruata. Sprengerus. p. 2. q. 2. ca. 7. & Syluester de strigimagsli. 2. cap. 11. sequentes consuetudinem Gallie & Germanie dicunt licere, esseq; opus pium omnis superstitionis expers. Ego vero cum multis alijs existimo, eam circumgestionem maximè Eucharistie sacre, non esse de se superstitiosum opus: sed tamen illicitum, propter periculum deperditionis, ac ruinæ Eucharistie imminens: ne forte vehemēti vento, aut alio procelloso impetu irruente, capsula fracta, aut coeno inuoluta à baiulis relinquantur: sicut olim arca Domini in manu Philistinorum. 4. Regum. 4. Tum etiam propter periculum fidei, ac deuotio-

nis Christiani vulgi. Si enim circumductio hæc non foelicer succedat: imbecilles nutabunt, ac de Dei & Christi potentia aliqualiter diffident, ac fortassis ad vana & superstitiosa remedia conuertentur. Fortassis propter similia pericula non fuit licitum Israelitis gestare secum in exercitu prælium arcam foederis, & licet habuerint zelum Dei, sed non secundum scientiam. Multo consultius erit venerabilissimum Sacramentum è sacrario eductum, super altare reliquijs ornatum collocare, & populo ad Ecclesiam concurrente pias preces effundere: nullibi enim melius Christus exorabitur, quam in Ecclesia: nullibi gratior thronus quam in templo: extra quod satis erit processiones instituere, Litanias canere, aqua lustrali campos aspergere, ab alta turri benedicere, ac tempestates exorcizare. Et hæc dicta sint de tota hac questione nonagesima.

Q V A E S T I O . 91.

DE ASSUMPTIONE DIVINI

NOMINIS PER LAUDEM.

ARTICVLVS I.

Verum Deus sic ore laudandus?

Summa Articuli.

I

CONCLUSIO Prima.

Necessaria est laus oris, non quidem propter Deum, sed propter ipsum laudatorem, cuius affectus excitatur in Deum ex laude ipsius. Probat per primam partem, quia non est necessarium, ut Deo inspectori cordis nostros conceptus manifestemus: secunda probatur, quia ex laudibus Dei vocalibus affectus laudantis excitatur, ut in Deum ascendat: iuxta illud Psalm.

Psalm. 49.

49. *Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quo ostendam illi salutare Dei.* Et consequenter ex laude vocali Dei retrahitur ab his, qui sunt contra Deum, iuxta illud Esaia.

Esaia. 48.

48. *Laude mea infrenabo te, ne intreas.*

Secunda conclusio. Laus oris etiam pro-

dest ad hoc quod aliorum affectus prouocentur in Deum. Probat per Psalm. 33. *Semper laus eius (inquit) in ore meo: & postea subditur: Audiāt mansueti, & latentur: magnificate Dominum mecum.* Hæc de litera D. Th.

Psalm. 33.

DISPUTATIO I.

An Deus sit ore laudandus?

RO parte negatiua, maxime contra secundam conclusionem arguitur ad probandum non esse Deum ore laudandum. Primo, nam

D

laus ad cultum Dei pertinet: at Deus non est ore colendus, sed mente, ut dixit Esaia ca. 29. *Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me: quo testimonio usus est Christus Dominus contra Phariseos Matth. 15. & Ioan. 4. Spiritus est Deus, & qui adorant eum, in spiritu & veritate debent adorare: & idem diceret de laudibus diuinis. Secundo Arist. in 1. Ethico rum ca, penul-*

Matth. 15.

Ioan. 4.

Aristo.

penultimo . tomo . 5 . dicit optimorum non est laus ; sed maius aliquid , & melius : sed Deus super omnia est optimus : ergo non debetur ei laus ; maximè vocalis , quæ ad hoc induci debet , vt laudati ad meliora prouocentur : cuius prouocationis Deus propter suam magnam perfectionem non est capax . Confirmatur ex Ecclesiastici . 43 . vbi de Deo dicitur : *Maior est omni laude* : ac pròinde vanè conantur , qui eum laudare intendunt .

Eccles. 43.

3

Nemo Hæreticorum (quod ego viderim) improbavit laudum vocalium vsum abstrahendo à voce alta , & clamorosa , & cantu , & à voce humili , & demissa , præter Hæreticos Turrilupinos , quos refert Gabriel Prateolus libr. 19 . de vitis & erroribus Hæreticorum : orationem omnem vocalem abiicisse : & idem existimo dicerent , vel dixerunt de laudibus vocalibus Dei . Hos secuti sunt Hæretici Trinitarij Transilvani , referente eodem Prateolo . Quibus refragantur innumera sacra Scripturæ testimonia , & praxis fidelium , & ethnicorum , hunc modum laudandi Deum approbantium , vt circa articulum immediatè sequentem latius ostendetur : & in hoc Diuus Thom. egregie probat : videndus est etiam in articulo . 12 . quæstionis . 83 . quia quæ ibi dicit , & nos commentati sumus præsentis disputationi poterunt facili negotio adaptari . Modò verò sat sit ad argumenta posita respondere ; quæ ideo proposui , vt testimonia quædam sacra Scripturæ , & Philosophi explanarem .

Prateolus.

D. Thom.

4

Primum ex Esaia , & Matthæo , adducunt Hæretici ad execrandum mandata & ceremonias ab Ecclesiæ primoribus : non verò ad impugnationem laudum vocalium . Quo non obstante Diuus Thomas ad secundum obiectioni satisfacit ; qua ratione videtur improbare vocalium laudum vsum dicens , Laudes vocales , si non adiungantur laudibus cordis , non esse utiles laudanti : quia ille non propriè laudat Deum , sed profert sine mente sonos : posset tamen illa vocalis sonatio esse utilis ad prouocandum alios ad Dei laudem , quorum non est agnoscere , an laudes illæ vocales ex affectu procedant , necne ? Secundò respondetur , verba Prophetæ non esse adducta ad improbandum Phariseis , quod orationes vocales sine mente & attentione funderent : fortasse multi eorum nimis attentè eas promebant : sed reprehendit

A eos : eo quòd laudibus vocalibus contenti posthabita misericordia , & iustitia , cæterisque virtutibus sibi de sanctitate blandiebantur : cū tamen propter sua mala opera Deo essent inuili : maximè propter transgressionem mandatorum Dei , vt obseruarent traditiones impias seniorum . Igitur illæ laudes vocales Pharisearum improbantur non quia vocales erant ; sed quia propter malitiam & peccata laudantium , illæ , quæ de se bonæ erant , ex iniquitate subiecti quodammodo inquinabantur . Iuxta illud Psalm.

Psalm. 49.

B 49 . *Peccatori autem dixit Deus , quare tu enarras iustitias meas ?* & Ecclesiast. 11 . *Non est speciosa laus in ore peccatoris* . Hoc est etiā si in ore eius inueniatur , non est tamen ibi speciosa : nec decet eam ibi esse , quia dedecoratur vel admixtione vanitatis , & falsitatis , vel saltem vitæ improbitate : qua non minus foedatur , quàm circulus aureus in naribus suis conspurcatur , aut Margarita cœno inuoluta inquinatur ? Denique non est speciosa laus in ore peccatoris : quia per eam non fit Deo gratus , neque etiam utilis ei est omnino : quia per illā non assequitur finem bonorum operū , id est beatitudinē .

Eccles. 11.

C Vnde de Iudæis loco citato ait Propheta : *Sine causa colunt me* , id est sine vtilitate ad finem consequendum .

Ad testimoniū Ioannis respondetur , quòd quamuis Deus spiritus sit , est tamen corporū creator : & ideo principaliter in spiritu ei seruire , atq; laudare debemus ; secundariò autē etiam corpore & eius mēbris : & ideo etiā vocaliter laudandus est , vt sibi non solum spiritus , sed etiam lingua carnis obsequatur , vt & nos ipsos , & alios ad laudē Dei excitemus . Sic agebat Paulus , quando inquit 1 . ad Cori. 14 . *Psallā spiritu , psallā & mēte* ; psallā nimirum voce ; quia psallere vocale est ; sed Psalmus , vt vere sit laus Dei , ab spiritu debet proficisci ; & sic procedens verè aliquid spirituale est . Ex quo apparet , quātū errent Hæretici Lutherani , qui ex hoc testimonio volunt explodere omnes ceremonias Ecclesiæ corporales , non aduertentes has esse spirituales , & sic debere appellari , si à spiritu dimanent , vt articulo sequenti amplius manifestabitur .

1 . ad Corin. 14.

D

Ad secundum argumentum ex testimonio Philosophi respondetur , laudes plurimum valere ad prouocandum laudatos , siue ad malum , cū laudantur de sceleribus perpetratis , siue ad bonum , cū de rebus egregiè gestis magnificantur . Merito Sapientis Prouerb. 27 . *Quomodo probatur in con*

Prouer. 27.

flatorio

flatorio argentum, sic probatur homo ore laudantium. Et ideo vnus ex præcipuis effectibus veræ laudis est laudatum ex laudibus virtutum non mediocriter incrementum suscipere. Habet enim virtus suum calcem laudem; & in hoc sensu dixit Philosophus optimorum non esse laudem: idest non prouocantur ad virtutem augendam ex laudibus; quia in termino & perfectione virtutis constituti sunt; quod præcipue in Deo Optimo Maximo inuenitur, qui laudibus non excitatur, neque ad bonum prouocatur; vt pote qui est fons, vnde omnis virtus procedit, & in se ipso est perfectus. At verò adhuc laudabilis est propter nostram vtilitatem, vt in articulo explicuit Diuus Thom. Hæc explicatio licet vera contineat, non est ad mentem Philosophi, vt patebit textum legenti: tum quia sicut laus non conuenit Deo propter suam vtilitatem, sic neque honos. At Philosophus, vbi supra, conatur docere optimis, idest Dijs, deberi honorem, non verò laudem. Quare melius respondetur cum Diuo Thom. hic ad primum de Deo nos loqui posse bifariam. Vno modo quantum ad eius essentiam: & sic cum sit incomprehensibilis, & ineffabilis, maior est omni laude: & secundum hanc comparisonem debetur ei reuerentia, & patriæ honos. Vnde & in Psalmo. 64. secundum translationem Diui Hieronymi in Commentario eiusdem Psalmi, adiuncta translatione sua in Psalmum eundem dicitur, *Tibi silet laus Deus*; quantum ad primum: *Et tibi reddetur votum*, quantum ad secundum. Alio modo possumus de Deo loqui, quantum ad effectus ipsius Dei, qui in nostram vtilitatem ordinantur: & sic debetur laus Deo: vnde dicitur Esaia. 63. *Miserationum Domini recordabor, laudem Domini annuntiabo super omnibus, quæ reddidit nobis Dominus &c.* & Diuus Dionysius libr. 1. de diuinis nomin. capitu. 1. omnem sanctum Theologorum Hymnum, idest diuinam laudem, inuenies ad Beatos Thearchiæ, idest diuinitatis processus, siue opera, manifestatione & laudatione Dei; nominationes nimirum, in ordine ad magnalia sua diuidentem.

Hæc responsio Diui Thom. subobscura est: non enim clarè apparet, an innixus Philosophi testimonio denegat Deo laudes, si considerentur tantum quoad attributa sibi essentialia, & quæ non considerantur in ordine ad creaturas, & be-

A neficia eis largita: an verò neget ei, posse exhiberi laudes Deo dignas, & ad æqualitatem suæ maiestatis; aliquales tamen non neget. Nam hoc postremum apparet ab eo intendi, cum intentum probet ex eo, quod est incomprehensibilis, & ineffabilis, & maior omni laude. Ex quibus tantum infertur, non posse Deum pro dignitate laudari, & ad æqualitatem: non verò nullo modo esse laudabilem. Cui consonat dictum Philosophi citati, scilicet laudes humanas ad Deum relatas esse derisibiles: idest non attingentes & complentes laudes illi debitas: & testimonium Psalmi. 64. idem indicat, quod Hebraicè sic habet: *Tibi congrua, tibi conueniens, tibi expectata, & silens laus*: Voce namque Hebraea *Damia* adeò emphatica pro silere, significatur laudes esse tantas, vt eas nemo possit dignè enarrare, idest Hymnis in Sion tuas laudes non satis explicat; & Chaldaicè, *Coram te reputatur sicut silentium laus*. Et si hanc viam sequamur, Philosophum dicentem optimorum non esse laudem interpretabimur, non esse laudem condignam ad æqualitatem pro dignitate: non verò absolute laudes optimis quibusque, maxime Deo, denegat. Et hanc esse puto Diui Thom. mentem in hac solutione ad primum.

Tertio explicatur Philosophus ab eodem Doctore Angelico in commentarijs supra Philosophi locum ex Ethicis; idest Deo secundum suam essentiam nullo modo conuenit laus propriè loquendo de laude; sed debetur ei aliquid altius; nempe Patriæ honos. Pro cuius declaratione præmittendum est ex eodem Doctore Sancto, laudem differre ab honore in duobus. Vno modo, quia laus consistit in solis signis verborum; honos autem in quibuscunque exterioribus signis: & secundum hanc considerationem laus in honore includitur. Alio modo: quia per exhibitionem honoris testimonium reddimus de excellentia bonitatis alicuius absolute, sed per laudem testificamur de bonitate alicuius in ordine ad finem extrinsecum: putà laudamus benè operantem in virtutum actibus, vel propter præclaras res gestas, vel propter potetia bene operadi, vel propter aliquid simile: quo fit vt non laudemus hominē, aut Angelū de sibi à natura conuenientibus: putà quia risibilis, quia intellectiuius, sed honore prosequimur: at tales laudamus, quia fortiter operantur, aut studiose.

Hinc

Psalm. 64.

Esaia. 63.

Dionys.

8

Hinc infert Aristoteles, optimorum, quia lia sunt Foelicitas & Deus ipse, non esse laudem, considerata eorum excellentia absolute: quia non sunt ordinabilia ad alia; sed alia ordinantur ad ipsa. Conuenit autem eis aliquid excellentius laude, puta Latriæ honor. Nec obstat, quod Deum prædicamus, ac confitemur æternum, sapientem, immensum, & secundum alia attributa diuina, quæ ad creaturas nõ pertinent: quoniam hæc prædicatio, aut confessio honor est proprie loquendo, non laus. At verò si Deus consideretur in ordine ad nos, vt causa nostri, & nostrorum bonorum, ac largitor beneficiorum, pro nostro captu laudibus, & encomijs illustribus dignus est, & à viris spiritualibus magnificè laudatur: vt patet in multis Dauidicis Psalmis, vbi laudes decantatæ exordium & finem sumunt à beneficijs diuinis receptis. Præclare & eleganter ab Esaia cap. 63. ostenditur hoc.

Esaia. 63.

Miserationum Domini (inquit) *recordabor, laudem Domini super omnibus, quæ reddidit nobis Dominus, & super multitudine bonorum domui Israel, quæ largitus est eis secundum indulgentiam suam, & secundum multitudinẽ misericordiarum suarum.* En rationẽ & motiuum laudandi Deum: nimirum propter beneficia suscepta, quæ in speciali prosequitur Propheta vsque ad caput. 65. & quamuis aliqua in sequentibus dura admisceat, neq; peccata populi, aut abiectiõnem fileat; tamen Canticum laudationum vocat propter cõmemorata in speciali beneficia: estque versus citatus tanquam Cantici titulus, & exordium, egregiè explicans rationem & motiuum laudum diuinarum.

Ex his colligitur, Dei excellentiam secundum se & absolute sumptam sine ordine ad nos non esse de genere laudabilium, sed honorabilium: secus in ordine ad nos & propter beneficia collata, vel quæ potest nobis conferre. Sicq; est intelligendus Aristoteles, & approbat D. Thom. infra quaestione 103. art. 1. in solutione ad tertium. Ad confirmationem respondetur, Deum dici maiorem omni laude, vel quia non reperiuntur laudes, quæ adæquent eius excellentiam, vel quia secundum essentiam suam non est laudabilis, vt dictum est.

D. Thom.

A

DISPUTATIO II.

An Deo vocales laudes sermone vulgari, ac vernaculo cuiusq; gentis sint recitandæ.

MOVETVR disputatio propter Hæreticos nostri temporis ab stirpe Lutherana pullulantes; qui magno enisu conantur vnquamque nationem suo materno ac vulgari sermone in laudibus Deo referendis debere vt: quin imò asserunt, sacra Biblia Christianis esse tradenda, vnicuique in idiomate proprio ac vulgari: ita Brentius in confessione Vvitemberg. capit. de Horis Canonicis. Calvinus lib. 3. in lit. ca. 20. §. 33. Keminitius in exami. 4. selsio. Concilij Triden. & multi alij Hæretici, qui spreis Latinis Biblijs, & officijs ab Ecclesia Catholica compositis, vtuntur alijs in suo quicquid vernaculo sermone: vt visum est in Gallia, Anglia, & alijs regionibus peste hæretica infectis.

B

Et pro sua secta proferunt aliquot argumenta. Primum desumitur ex Diuo Paulo 1. ad Corinth. cap. 14. *Etenim (inquit Apostolus) si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellũ? Ita & vos per linguã, nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id, quod dicitur? eritis enim in æra loquentes.* & infra: *Si orem lingua, spiritus meus orat, mens autẽ mea sine fructu est: quid ergo est? Orabo spiritu, orabo & mente, psallam spiritu, psallam & mente. Ceterum si benedixeris spiritu, quis supplet locum idiotæ, quomodo dicet, Amẽ, super tuã benedictionẽ? quoniã quid dicas, nescit: nam tu quidem benè gratias agis: sed alter non ædificatur. Gratias ago Deo meo, quod omnium vestrũ lingua loquor. Quid clarius potuit dici in fauorẽ Hæreticorũ? Cõfirmatur: ex oratione vel laudibus non intellectis nulla utilitas sequitur, vt satis perspicue ostendit Apostolus in verbis citatis. & expressius ibi: *Si orẽ lingua spiritus meus orat, mens autẽ sine fructu est. & ibi: Si nesciero virtutẽ vocis, ero qui loquor barbarus, & qui loquitur mihi barbarus.* Et idẽ habetur Esaia. 29. Matt. 15. *Populus hic labijs me honorat: ergo omnes preces & laudes tã publicæ, quam priuatæ lingua vulgari fieri debent, ne sine fructu fundantur.**

1. ad Corin: 14.

C

Secundò. Finis diuinorum officiorum, publicarumque laudum Dei, est Populi instructio, consolatio, & ædificatio: iuxta illud ad Roma. 15. *Vt per patientiam, &*

Esaia. 29.

2

Roma. 15. conso-

1. ad Corin.
14.

consolationem Scripturarum spem habeamus. & 1. ad Corinth. 14. *Volo quinque verbum in sensu meo loqui, ut alios instruam, quam decem millia verborum in lingua.* & ibidem. *Cum conuenitis vnusquisq; vestrum Psalmum habet, doctrinam habet, Apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet, omnia ad aedificationem fiant.* At ex lingua, quæ nescitur à populo, verbi gratia, Latina, nulla instructio, aedificatio, aut consolatio rudi populo prouenit, vel tenuissima; certè maior proueniret ex verbis suæ propriæ linguæ.

Tertio. Christus Dominus prædicauit, orauit, ac Deo Hymnum decantauit lingua vernacula. Apostoli in die Pentecostes loquebatur varijs linguis magnalia Dei; & postea dispersi per orbem terrarum prædicauerunt vbique linguis eorum populorum, quibus prædicabant: & idem verosimile est fecisse in laudibus Dei decantandis.

3

Quartò. Capitu. *Quoniam*, capitu. *In plerisque*. Titulo de Officio iudicis ordinarij Innocentius III. præcipit, ut cum in aliqua vrbe permixti sunt homines diuersarum linguarum Episcopus provideat viros idoneos, qui diuersis linguis diuina officia celebrent, & Sacramenta administrent diuersæ linguæ hominibus. Confirmatur, quia Morauis concessum fuit à Sede Apostolica ante annum Domini centesimum, ut lingua Sclauonica diuina officia celebrarent: imò & nunc Rutheni, Armenij, Aegyptij, Aethiopes, & alij populi lingua materna, ac vulgari ea celebrant, & Deo laudes in Ecclesia decantant.

4

Hæc dubitatio plus habebit in recessu, quam in fronte. Mota enim tantum est de laudibus diuinis, & etiam extendetur decisio ad orationes, ad confessiones fidei, ad vsum Bibliorum: de his enim rationes pari passu procedunt. Et pro declaratione præmittendum est, laudes diuinas, preces, ac alia diuina officia, quædam esse publica, quædam priuata; publica sunt, quæ à ministris publicis, & nomine Ecclesiæ celebrantur, siue id fiat in Ecclesia, vel extra: huiusmodi sunt Litanie solite in processionibus decantari, Horæ Canonice, quas viri Ecclesiastici singulis diebus persoluunt, Missarum solemnes preces, ac laudes: quæ omnia nomine Officij diuini comprehendimus, & Græcè vocamus, *Liturgias*, quod vocabulū afferente Duranto lib. 2. de ritibus Ecclesiæ cap. 1. & 4. Latine officium

A & munus publicum significat: licet per Anthonomasiam & excellentiam ad ritus, preces, & laudes in Missæ sacrificio adhiberi solitas accomodatum sit: vnde & officia composita de hac re vocant Sancti *Liturgias*: ita Basilii, & Chrysostomus.

Pro decisione dico primò. Preces & laudes diuinæ publicæ (quas Officium diuinum vocant) quales sunt, quæ in Horis Canonicis persoluendis, aut Missarum solemnibus celebrandis assumuntur, non debent modò lingua vulgari exhiberi. Probatur primò ex Concilio Tridentino sessio. 22. cap. 8. vbi sic dicit: *Et si Missa magnam contineat populi fidelis eruditionem, non tamen expedire visum est Patribus, ut vulgari passim lingua celebraretur.* Et in Canone. 9. dicit anathema in eos, qui hunc ritum damnant; & idem & propter eandem rationem diceret de alijs Officijs Diuinis, & precibus, ac laudibus publicis, si interrogaretur.

B Et præterea probatur ex vfu ferè omnium Ecclesiarum, quæ nequaquam in lingua vulgari diuina Officia & laudes publicas peragunt; sed in vna ex tribus linguis, in quibus sacræ Scripturæ scriptæ sunt, ut egregie ostendit Bellarminus in. 1. tomo suorum operum lib. 2. cap. 15. Præterea, istæ laudes maiori ex parte sumuntur ex diuinis eloquijs veteris, & noui testamenti, & ab Ecclesiæ proceribus concinnantur: ut videre licet in Officijs diuinis, quibus hucusque vsa est Ecclesia: sed diuina eloquia, & sacræ Scripturæ authenticæ non sunt in lingua vulgari: ergo neq; preces, aut laudes diuinæ publicæ sunt depromendæ in lingua vulgari. In minori propositione, ut puto, cespitant Hæretici affirmantes, sacras Scripturas esse & debere esse in lingua vulgari: vnde & ipsi eas singuli vernaculo sermone habent, & venerantur ut scripturas verè sacras: quare altius hæc controuersia dirimenda est.

C Dico secundò. Ecclesia Dei nunquam habuit Scripturas verè sacras, ac authenticas, nisi in tribus linguis, Hebraica scilicet, Græca, ac Latina. Probatur ex his, quæ ab antiquis & historia non ignaris accepimus per singulos sacros Codices discurrentes. Etenim certum est lingua Hebraica vetus testamentum fuisse scriptum, partim digito Dei, partim manu Moyfis: de Pentateuco nullus dubitauit: imò & oracula Prophetarum magna ex parte literis & sermone Hebraico fuisse exarata omnes affirmant. Dixi magna ex parte: nam quæ-

Durantius.
71. annu.

quædam capita Danielis, scilicet à capitu. 2. vsque ad. 8. Chaldaica lingua edita fuisse textus ipse demonstrat : & idem vetus testamentum in Græcam linguam iussu, & ope Ptolomei Philadelphi Regis Aegypti fuisse conuersum à septuaginta duobus interpretibus historia notissima est : vel quinq; libri Moÿsis tantum ab his conuersi sunt, vt cum Hebræis sentiunt aliqui Christiani Doctores : vel vt alij volūt omnes. 24. libri, qui in Canone Hebræorum continentur, & in eadem à quibusdam alijs. Cætera penè omnia volumina, quæ veteris testamenti nuncupatione comprehenduntur, quorum etiam nonnulla Hebraico etiam sermone & caractere inueniuntur; quæ licet in pari autoritate ac prima illa 24. apud Hebræos non habeantur: nihilominus sanctorum Ecclesiæ Patrum decretis, atque consensu in sacrorum librorum ordinem relata sunt. Nec nobis obijcienda est paraphrasis Chaldaica: quia ea cum maxima ex parte post Christi aduentum conflata esse dicatur, & præcipuè neque ab ipsis Iudæis vt sacra Scriptura habeatur, nec à nobis vt talis recipienda est. In Romanam denique linguam diu postea conuersi fuerunt hi libri veteris testamenti; & alij, qui Oecumenicorum Conciliorum autoritate in sacrorum librorum Catalogum sunt relati : quo quidem idiomate à tempore Apostolorum ad nostra vsque secula vsa est Ecclesia in templis in plerisque Europæ Prouincijs.

De nouo testamento maior est questio, qua lingua primum vel ipsum totum, vel aliqua eius volumina scripta fuerunt. De Euangelio quidem Beati Ioannis, & Beati Lucæ, de Actis Apostolorum, de Epistolis tredecim Pauli, de Canonicis Epistolis, & Apocalypsi nemo mediocriter eruditus dubitat, quin ea Græco sermone tempore nascentis Ecclesiæ scripta sint: de Matthæi vero & Marci Euangelio, de Epistola item Pauli ad Hebræos, quo nam sermone primum scripta fuerit disceptatur inter doctos, & adhuc sub iudice lis est.

Matthæus quidem scripsit Hebræis miracula Christi.

A Marcus autem Italia, Lucas Achaidi. Omnibus autem Ioannes prece magnus calipeta.

Diuisus autem Hieronymus in Catalogo Hierony. scriptorum Ecclesiasticorum de Matthæo verba faciens ait : *Matthæus, qui & Leui, ex publicano Apostolus, in Iudæa propter eos, qui ex circumcisione crediderant Euangelium Christi Hebraicis literis, verbisque composuit: quod quis postea in Græcum transfulerit non satis certum est: porro ipsum Hebraicum habetur vsque hodie in Cesariensi Bibliotheca, quam Pamphilus Martyr studiofissimè confecit: mihi quoque à Nazaraïs, qui in Beroæa vrbe Syriæ hoc volumine vtuntur describendi facultas fuit.* De Epistola verò ad Hebræos postquam de eius autore quædam dubia mouet, de Paulo ita subiungit: *Scripserat vt Hebræus Hebræis; idest suo eloquio disertissimè, vt ea quæ eloquentes scripta fuerant in Hebræo, eloquentius verterentur in Græcum: & hanc esse causam quod à cæteris Pauli Epistolis discrepare videatur.*

Haec tenus Hieronymus. Idem dicunt Irenæus libr. 3. capit. 1. & Eusebius ex sententia Papiæ libr. 3. Historiæ Ecclesiæ. capit. 24. & 39. & libr. 5. capit. 10. & libr. 6. capit. 18. licet Clemens Alexand. in annotation. in Epistolam Petri in fine, tomo. 6. Biblio. sanct. dixerit à Barnaba, vel Luca Hebraicè fuisse scriptam. Alij lingua Syriaca tam Euangelium Matthæi, quam Pauli Epistolam fuisse composita affirmant: ita quidam Vimanstadius Ferdinandi Imperatoris Cancellarius, qui dicit inuenisse scripta Syriacè apud Christianos Asiaticos; qui partim sub ditione Turcarum, partim sub Imperio Sophi degunt: & præterea ad hoc mouetur, quia Matthæus Euangelium, ac Paulus Epistolam ad contribules suos scripserunt, qui tunc lingua Syriâ Hierosolymitana utebantur, vt patet ex multis verbis insertis testamēto nouo Græco & Latino: de quibus postea. Mihi verò magis sententia Hieronymi arridet propter viri linguarum peritiam, ac in his indagandis ingentem sollicitudinem, ac remensa itinera, ac labores. Illa autem inuentio huius codicis Syriaci, vel fictitia est, inuenta ab aliquo Iudæo, aut Lutherano, quasi volēs castigare ad illius normam editionem Latinam, vulgatam: vt legitur fecisse Munsterum Lutheranum, fingendo se inuenisse verum Matthæi Euangelium Hebræum; vt hac fraude, & sua translatione impia, &

Luthera-

Origenes.

Nazianz.

Lutheranica dogmata traderet, quod si vera fuit inuentionis illius historia non continuo credendum est manu Apostoli Matthæi codicem scriptum, sed à quodam fortasse linguarum perito in Syriacum sermonem fuisse scriptum: quare merito reprehenditur à multis Doctoribus Catholicis, Arias Mōtanus, aliàs Catholicus ac valde pius, qui approbavit illud, ac inter sacras Scripturas noui testamenti in Biblia Regia cudi iussit, ac permisit. Mitto modò Caietanum, qui super caput. 27. Matthæi leui ratione ductus dicit Matthæum scripsisse Græcè.

8

Hieronym.

De Euangelio verò Diui Marci maior suboritur quæstio: qua nam lingua ab ipso Apostolo scriptum fuerit? Diuus Hieronymus Græcè scripsisse sensit ad Damasum Epistola 123. dicens: *De nouo nunc loquor testamento, quod Græcum esse non est dubium, excepto Apostolo Matthæo, qui primus in Iudæa Euangelium Christi Hebraicis literis edidit.* Et Augustinus de consensu Euangelistarum libr. 1. capitu. 2. sic fatur; *Horum sanè quatuor solè Matthæus Hebræo perhibetur scripsisse eloquio; ceteri Græco.* At scripsisse D. Marcū Latine multi testantur, quos refert Cæsar Baronius in. 1. tomo suorum annalium, anno Christi quadragesimo quinto, eamque sententiam multis stabilire conatur. Alij verò, quos idem refert, has dissidentes sententias conciliare nituntur, dicentes, Diuū Marcum Euangelium suum, quod Latine conscripserat Romæ, postea cum Aquileiæ moraretur missus à Diuuo Petro ad eam edocendam Ecclesiam in Græcum translulisse; ipsumque originale Aquileiæ diutius asseruatum, Venetias deum fuisse aduectum. Hæc de originalibus Scripturis sacris manuscriptorum sacrorum exaratis.

9

At successu temporis inualecente, & altas radices mittente Ecclesia Latina, eiusque fede, vt creditur, Romæ, vel apud Romanum Pontificem perpetuò mansura; sacra vtriusque testamenti volumina à Diuo Hieronymo (vt à plerisque creditur) in sermonem Latinū versa sunt: siue translator id effecerit afflatu diuino, siue non, modò non disputo. Hoc tamen certum apud fideles esse debet, illi versioni, quæ vulgata dicitur, & qua vtitur, & quam Ecclesia approbat, non minus esse fidendum, ac credendum, quam

A si Deo iubente, ac reuelante accepissemus. Vnde & Augustin. contra Episto. Manichæorum capitu. quinto: *Euangelio non crederem, nisi me autoritas Ecclesiæ commoueret.*

August.

B Habemus igitur ex dictis, in tribus tantum præfatis linguis scripta esse sacra volumina, quæ habentur in pretio, & vsu, tamquam Dei eloquium, ab Ecclesia vniuersali & orthodoxa: tum, quia tunc temporis ferè omnibus nationibus erant communes: tum maxime, quia propter earum antiquitatem, amplitudinem, ac grauitatem, & vt tales in pretio habitæ ab omnibus ingenijs, diligenter addiscebantur, & excolebantur. Cuius rei testimonium illustre præbet titulus Crucis dominicæ pronuntians Iesum Nazarenum Regem Iudæorum iussu Pilati exaratus triplici lingua, Latina scilicet, Hebraica, & Græca, & non sine Dei consilio ac prouidentia: quia erat crediturus illis monimentum sui eloquij, Sacramentum suæ voluntatis, & Regni Dei expectationem, vt adnotauit Diuus Hilarius, præfatione in

Hilarius.

C Dico tertio. Quamuis tres prædictæ linguæ vulgares esse desierint, non tamen ob id sacræ Scripturæ autoritas, fidelitas, aut veracitas infallibilis ad cuiusque nationis linguam vulgarem transferri debuit, aut trallata est: sed in tribus dumtaxat linguis perseuerauit, etiam postquam desierunt esse vulgares. Prima asserti pars notissima est: nulla enim natio modo est, cui aliqua trium præfatarū linguarum vulgaris sit. Præterea explicatur per singulas discurrendo: nam à temporibus Esdræ delijt in populo Israelitico lingua Hebraica esse vulgaris: siquidem in illis 70. annis, quibus Hebræi commorati sunt apud Chaldæos in Babylone obliti linguæ patriæ Hebrææ; deinceps ex commercio cum Babylonijs, lingua Chaldaica seu Syriaca vsi sunt vt materna. Ita adnotauit Sixtus Senensis in suæ Bibliothecæ libr. 3. Methodo secunda, cui videtur fauere caput 8. 2. Esdræ vbi dicitur factam fuisse letitiam magnam in populo, Esdra legente libros legis, & interpretante: nimirum quia non plene omnes intelligebant linguam sanctam, in qua codices scripti erant. Esdras verò, & alij Doctores interpretabantur; & ob id promiscuū vulgus lætitia magna afficiebatur. Itē Marci. 3. dicitur, Christum Dominum suscitasse

Sixtus Senens.

puellam

puellam dicendo: *Thalita cumi*, idest: *Puella surge*, quæ verba non esse Hebraica, sed Syriaca illarum linguarum peritissimi affirmant: Nam puella Hebraice non dicitur *Thalita*, sed *Ialadah*, aut *Naara*, & Marci 9. *Abba*, Syrum est, Hebraice diceretur, *Ab*. En Christus Dominus, cuius verba referuntur à Marco lingua Syriaca utebatur: quia tunc vulgaris erat, & in ea concionabatur: similiter & eius Apostoli, & beatissima Virgo. Et alibi multa huius rei inueniuntur exempla: Matth. 16. Syriacè, *Bariona* Hebraice diceretur, *Benionath*, & Matthei 27. *Golgotha*, quidam dicunt esse Syrum, & Hebraice debere dici, *Golgoleth*, & ibidem *Haceldema*, Syrum est, Hebraice, *Schededam*. Linguam verò Græcam modo nulli genti esse vulgarem illius terræ incolæ asseuerant: nam ferè omnes Turcica lingua loquuntur, iuxta modum ibidem imperantiū: quin inò multis ante retrò temporibus cepit lingua Græca inolescere iubētibus Imperatoribus Romanis, ac vetantibus Magistratus, ne ea vteretur: vt videre licet apud Suetonium in Claudio, & Philostratum in Apollonio. Lingua verò Latina primæua licet inter ingenuos ac literatos in tota Europa magni aestimetur, & addiscatur vt scriptum, & theca pretiosa bonarum artium, & scientiarum, nulli tamen genti vulgaris etiam degentibus in medio Latio.

11 Secunda asserti pars: videlicet sacras Literas in linguis vulgaribus (præter illas tres) non habere communem infallibilitatem sacrorum eloquiorum: ac proinde non debere vsurpari in precibus, & laudibus diuinis publicis: probatur: quia neque linguis vulgaribus ab scriptoribus sacris nobis traditæ sunt, vt vidimus, neque translationibus in eis est fidendum, eo quod translationes illæ non approbantur ab Ecclesia, sicut Latina editio vulgata approbata est: sed ex proprio cerebro priuatorum passim fit: ergo non debent haberi vt Scripturæ sacre. Secundo. Tempore Apostolorum quando prædicaturi fidem Christi missi sunt ad gentes exteras & nationes, vbi diuersas fundarunt Ecclesias, affirmante Irenæo vicino temporibus Apostolorum lib. 1. cap. 3. Ecclesias Christi fundatas esse in Oriēte Libia, Aegypto, Hispanijs, Germania, Italia, Gallia, & tamen non scripserunt Euāgelia, aut epistolas linguis earum gentium, quibus prædicabant, sed tantum Hebraice, aut Græcè, & vt quidam volunt Marcus Latine: de quo vide Damasum in vita Petri, Adrianū

A Finum lib. 6. flagelli contra Iudæos ca. 80. & lib. 8. cap. 62. & Petrum Antonium Beu Petrus Antonius. ter annotatione 9. sacra Scripturæ. Quod autem non scripserint Apostoli vllis alijs linguis, etiam eas scirent mediante linguarum dono eis collato, patet: tum quia nullum talis scripturæ extat vestigiū: tum quia Paulus ad Romanos Græcè scripsit, quibus Græca non erat vulgaris: tertio: quia Petrus, & Iacobus Iudæis sparsis per orbem scripserunt Græcè, quibus Græca, inò neque Hebraica erat vulgaris, vt colligitur Act. 2. Tertiò probatur nō decere eas in linguā vulgarem trāsferre propter rationē Hæreticorū: nimirū vt populus legens, aut audiens intelligat, quæ dicuntur: tum quia vulgus etiam si materna lingua audiat, aut legat Prophetas, & Psalmos, & alia volumina, quæ in Ecclesia leguntur: sunt tamen obscura, & difficilia loca, quæ solent remorari facere homines sapientes, & multo studio inuestigare: quo modo ergo intelligent plebei de medio vulgo? Quinimò huiusmodi translatio & vsus, populo rudi perniciosus esset: sumeret enim facillimè occasionē errandi in doctrina fidei, & documētis morum, quod vltra experimentum non sine Religionis detrimento acceptum velipsemet Lutherus fatetur, vocans sacram Scripturam Hæreticorum librum.

C Quarto: quia cum linguæ vulgares sint ferè innumerae, etiam versiones sacrorum Bibliorum sine numero deberent esse: quod fieri nequirit sine ingenti confusione, ac periculo in fide, & moribus, dū quæuis natio mordicus suam versionem esse fide dignam contenderet, reiectis alijs versionibus: quinimò cum linguæ vulgares tot mutationes in singulis ætatibus patiantur, vt videre licet in singularum nationum linguis, si lingua vulgari sacra Biblia vertenda essent, plures quàm Prometheus facies assumerent: quod non sine magno periculo erroris fieri, quis non videt?

D Denique, quia sacris Literis in linguis vulgaribus translatis, fidei mysteria non pro dignitate à solis viris doctis definiuntur, cum quilibet è vulgo etiam foemina censores fiunt fidei, & dogmatum eius. Audiui à fide digno in Anglia, vbi translatione vulgari vtuntur, se vidisse Anglos Sutores, Cerdones, ac alios opifices inter se contententes de fidei mysterijs: dū quidam dicerent sic habetur in meis Biblijs, alij non sic, sed aliter in meis: & non solum

viri, verum & mulierculæ gestantes sub
ascella sacra Biblia in linguas vulgares, ex
quorum lectione non parvam insolentiam
& arrogantiam interpretandi sacras Scrip-
turas sibi arrogant, in quos calamitosius
quàm tempore Diui Hieronymi poterant
verba eiusdem in epistola ad Paulinum
vsurpari: *Quod medicorū est (inquit) promit-
tunt medici, tractant fabrilis fabri: sola Scri-
pturarum ars est, quam sibi passim omnes
vendicant, scribimus indocti, doctique poë-
mata passim: hanc garrula anus, hanc deli-
rus senex, hanc sophista verbosus, hæc vniuersi
presumunt, lacerant, docent, ante quam dis-
cant.* Videndus est Ioannes Cochleus in
libro de vita & actis Lutheri anno Domi-
ni. 1522.

13

Obijciat fortasse Hæreticus. Eadē in-
conuenientia sequebantur in codicibus
exaratis vna ex tribus linguis, quādo vul-
gares erant, & tamen tolerabantur. Res-
pondetur, id falsum esse: quia sacrorum co-
dicum lectio, & interpretatio solis sapien-
tibus committebatur. In veteri testamen-
to Hebraico soli Moyse, & alij ab eo desi-
gnatis legis doctoribus: in statu gratiæ si-
militer: imo ad hoc munus exercendū do-
num Spiritus sancti, quod est interpreta-
tio sermonum, conferebatur: ceteri verò
prohibebantur. Hinc illud Apostoli: *Mu-
lieri in Ecclesia loqui non permitto, &c.* Et
quæ erat modestia fidelium, qui non huic
officio destinabantur, non se ingerebant:
modo verò apud Hæreticos Lutheranos,
Caluinistas, & alia huius pestiferæ radicis
germina, licentia & facultas cōceditur cui-
uis ē in media plebe sacrorum ignaro ad po-
pulum ē suggesto verba facere, sacram Scri-
pturam interpretari: Nimirum, sicut puto,
vt hac licentia seductos ad suos pertrahant
errores, & in eis detineant: amant enim
homines primatum, & iudicaturas, & nulli
esse subiectos.

14

Tertia asserti pars, videlicet in tribus
præfatis linguis mansisse sacras Scriptu-
ras, etiam postquam desierunt esse linguæ
vulgares, probatur, & explanatur discun-
dendo per singulas: Nam vt nuper dice-
bamus, Esdras, quando iam lingua vetus
Hebraica non erat, vulgaris eam interpre-
tabatur, vt veram Dei Scripturam: & Chri-
stus Dominus ea utebatur in concionibus:
nam Lucæ quarto dicitur, Iesu ingressio in
Synagogam traditum fuisse codicem; ni-
mirum Hebraicum, Esaia Prophetæ, quem
interpretabatur vt sacram Scripturam, &

Lucæ. 4.

A tamen lingua vulgari Syriaca ipsam con-
cionari, & interpretari certum est, aliàs
non intelligeretur a populo: & vsque ad
hanc diem Iudæi in Synagogis Scriptu-
ras Hebraicè legunt: cum tamen nulli na-
tioni modo lingua Hebraica vulgaris sit,
& tempore Philadelphi Regis Aegypti,
septuaginta Interpretes e vero originali
Hebraico authentico transtulerunt in Græ-
cum, & tamen iam lingua Hebraica non
erat vulgaris: imò Græcè erat Ignarus Phi-
ladelphus Aegyptius: sed propter dignita-
tem linguæ Græcæ cupiuit, ac studuit ve-
tus Testamentum ex Hebraico in Græ-
cum sermonem transferri. Et etiam post-
quam Græca lingua desijt esse vulgaris,
B credo multos Græciæ degentes codices,
septuaginta veneratos esse vt verum elo-
quium Dei, & modo idem videmus fieri de
codicibus Latinis: quibus Ecclesia vtitur
vt verè sacris, quando lingua Latina nulli
nationi vulgaris est: ita habetur ex vsu
Italiæ, Germaniæ, Hispaniæ, Galliæ, &
vbique veri Christiani sunt, qui omnes
in lectionibus, disputationibus, & alijs Ec-
clesiasticis actibus tantum editione La-
tina vtuntur: quæ lingua iam desijt esse vul-
garis.

Sed tamen circa hanc assertionis ter-
tiam partem cautè vitandi sunt duo extre-
mi errores. Primus est, ne asseramus sacra
volumina Græca, & Hebraica iam desijisse
esse sacram Scripturam: ineptus dicendi
modus: quia quod semel fuit verè eloquiū
Dei, semper retinet diuini eloquiū dignita-
tem, & quod semel fuit Scriptura sacra sem-
per erit sacra: nam cælū & terra transibunt,
verba autem Dei non præteribunt. Secun-
dus error est eorū, qui codicibus Hebræis,
& Græcis, qui modo extant, ita fidēt & cre-
dunt vt veris & indubitatis eloquijs Dei,
cū tamen quidam Catholici opinentur,
tales codices incorruptos non extare, sed
Hebræorum, aut Hæreticorum perfidia in
multis esse deprauatos, vt multis probat do-
ctissimus Canus lib. 2. de locis cap. 13. ex
multis translationibus sacrorum voluminū,
quas ex Euthymio recenset Cantapetrensis
lib. 1. Hipotyposeon, ca. 4. sola editio vul-
gata auctoritatem & dignitatem sacre Scrip-
turæ habet diffiniente sacra Synodo Tride-
tina, sessione 4. vbi designato sacrorum li-
brorum numero subiungit: *Si quis autem
libros ipsos integros cum omnibus suis parti-
bus, prout in Ecclesia Catholica legi consue-
uerunt, & in veteri vulgata Latina edi-
tione*

15

ione habentur pro sacris, & canonicis non suscepit, & traditiones prædictas sciens contempserit, anathema sit: & post pauca adijcitur: Insuper eadem sancta Synodus statuit, & declarat, vt hæc ipsa vetus, & vulgata editio, quæ longo tot sæculorum vsu in Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, & expositionibus pro authentica habeatur, & vt nemo illam reijcere quoniam prætextu audeat, vel præsumat.

16

Longius, auid lector, progressi sumus, vt adstrueremus contra Hæreticos nostri temporis preces, & laudes diuinas publicas, idest Officia diuina, non esse recitanda, aut decantanda in lingua cuiusque nationis vulgari: quia magna ex parte à sacris codicibus desumuntur, qui non debent haberi, nec vsui tradi in lingua vulgari, sed dumtaxat in vna ex tribus præfatis linguis, Hebraica scilicet, à reliquijs Hebræorum ad Christianismum conuerforum, si qui modo extant, & Latinam linguam non norunt: in Græca à Christianis Græcis in regione Græcanica consistentibus: imò & Græcis collegis Romæ commorantibus, indulgente Summo Pontifice, concessum est Græco idiomate certis quibusdam diebus sacra celebrare: in Latina modo à maiori parte Christianismi, qui sub Romano Pontifice, & eius legibus viuit. Sed quid de precibus, & laudibus priuatis?

Dico vltimò. Preces, & laudes priuatas Deo offerre licitum est cuique in ea lingua, ex cuius vsu viderit quisquam suam magis excitari deuotionem, & animi ad diuinam erectionem. Probatur: quia huiusmodi preces, & laudes non est necesse ex sacris eloquijs sumere: ergo in qua quisque lingua maluerit, & aptior fuerit ad laudantis, & precantis affectum ad Deum excitandum, qui laudum diuinarum vocalium finis est, Deo exhibendæ sunt: & insuper addo fidei confessionem, orationem Dominicam, Decalogi, & Ecclesiæ præcepta, lingua vulgari aptius tradi, quam in linguis ignotis rudi populo.

17

Superest respondere ad argumenta in principio disputationis facta. Ad primum desumptum ex testimonio Apostoli prima ad Corinthios 14. Respondetur in magna illius capitis parte non agi de lectione sanctarum Scripturarum, neque de Officijs diuinis, aut alijs laudibus publicis,

A quæ nomine Ecclesiæ fiunt: putà de Horis Canonicis, Missæ cantibus, & huiusmodi. Sed de exhortatione spirituali siue collatione: quemadmodum enim monachi inter se conueniebant, & conferebant de rebus spiritualibus, vt videre licet in collationibus Cassiani: ita in primitiua Ecclesia conueniebant Christiani diebus Dominicis, vt indicat Diuus Iustinus in fine Apologiæ secundæ: & primum legebantur Scripturæ sacræ: deinde fiebat concio ab Antistite; postea celebrabatur mysteria; postremo inter se colloquia de rebus diuinis mifcebant. Igitur ne confusionem pareret multitudo simul loquentium, Apostolus instituerat vt duo, aut tres tantum in singulis collationibus loquerentur, & cæteri audirent; & si fortè dum vnus diceret, alteri inspiratum fuisset aliquid melius, vt primus taceret, & secundus loqueretur. Et quia apud Corinthios Christianos aliqui erant curiosi & cupidi ostentandi donum linguarum, quod sibi ab Spiritu sancto concessum erat, in eo primitiua Ecclesiæ statu peregrina lingua loquebatur in præfatis collationibus: ideo Apostolus eos corrigi docens, in talibus exhortationibus esse vtendum lingua vulgari, quæ ab omnibus intelligeretur, nõ quia donum linguarum abijciendum esset, aut paruifaciendum: sed quia in simili casu non esset eo vtendum. Et hoc est, quod dicit Apostolus in loco citato: *Maiores est, qui prophetat, quam qui loquitur linguis, &c.* Prophetare autem in hoc loco est interpretari sacras Literas, aut alia tractare pro ædificatione fidelium, quod fit in concionibus, & colloquijs priuatis de rebus diuinis: *Loqui autem linguis*, accipitur pro hoc, quod est vt linguis ignotis, & peregrinis: & tunc sensus est: Multo melius esse hos sermones mifcere in lingua vulgari, quæ ab omnibus audientibus intelligatur, quam linguis peregrinis vti, quæ ab audientibus non intelliguntur. Secus est in lectione Scripturarum, vel recitatione diuinorum Officiorum, vt statim dicemus.

Hanc esse veram expositionem maioris partis huius capitis, percipies: tum: quia hunc locum ita interpretati sunt veteres, Cyprianus in epistola ad Pompeium, & in epistola ad Quirinum de Hæreticis rebaptizandis: cuius expositionem laudat Beatus Augustinus lib. secundo de Baptismo contra Donatistas cap. octauo, Basiliius in quæstionibus breuiter explicatis

18

Cyprian.

August.
Basiliius.

Ambros.

D. Thom.

tis quaestione 278. Ambrosius, Sedulius, Aymo, Theodoretus, OEcumenius, & D. Thomas super hunc locum: tum etiam ex verbis eiusdem Apostoli: nam illud: *Propheta duo, aut tres dicant, & ceteri diiudicent*: & illud: *Si alijs reuelatum fuerit, prior taceat*: & illud: *Mulieres in Ecclesia taceant*: & similia multa, non nisi ad exhortationem referri possunt: nam lectio Scripturarum, & diuina Officia non debent à Prophetis (de quibus hic Paulus) diiudicari, sed cum veneratione acceptari, nec tunc inspirantur, cum leguntur: sed iam olim inspirata recitantur, neque legimus aliquando mulieres in Ecclesia diuina mysteria celebrasse: igitur de exhortatione intelliguntur, saltem illa priora verba in argumento sumpta.

19

Ceterum adhuc manet difficultas de illis verbis: *Si orem lingua*, vt supra vsque ad illa, *quoniam quid dicat nescit*: in his enim non de exhortationibus, sed de precibus, & Psalmis agi videtur. Aliqui respondent, etiam in verbis illis agi de exhortatione: nam orare accipitur dupliciter, videlicet pro deprecari Deum: & sic non accipitur in hoc loco: altero modo pro persuadere, & sic accipi in hoc loco asserit Glossa super capitulum hoc, & fortè accipit ex Basilio, Theodoro, & Sedulio, qui ita interpretantur. Sed hac solutione omissa: tum quia orare propriè non est persuadere, sed deprecari, & maximè in hoc loco colligitur ex textu Græco, in quo Apostoli verba non significant concionari, seu persuadere, sed precari, canere, & gratias agere: & ita interpretantur Chrysostomus, Theophilactus, Ambrosius, & Aymo. Alij aiunt, Apostolum loqui de oratione publica, sed neutiquam requiri, vt totus populus intelligat, sed solum vt intelligat aliquis, qui vice populi respondeat. Hoc enim significari illis verbis: *Qui supplet locum idiotæ, quomodo respondebit, Amen?* aiunt Aymo, Primasius, Magister sententiarum, D. Thom. & multi alij. Cui expositioni obijciunt quidam Neoterici: nam illa verba Apostoli in originali Græco non significant nomine idiotæ eum, qui gerit vices idiotæ; idest ignorantis linguam, in qua publicus minister orat, sed illum, qui adimplet locum idiotæ. Hoc est,

Aymo.
Primasius.
Magister.
D. Thom.

81

qui sedet in locis idiotarum, qui est ex idiotis idiotæ: vt exponunt Chrysostomus, & Theophilactus in hoc loco, & aiunt non solum profanos autores vt illo nomine Græco, *topos*, pro vice, sed pro aduerbio

A *anti*, vt patet in illo primo Machabæorum, cap. 9. *surrexit loco Indæ*: & idem habetur cap. 11. 13. & 14. Huic obiectioni respondet Sixtus li. 6. Bibliothecæ annotatione 263. *Apostolum, cum dicit, qui adimplet locum idiotæ, intelligere eum, qui est idiotæ, tamen idiotam vocare non eum, qui est vera idiotæ, sed qui officio est idiotæ, idest qui respondit pro idiotis: sicut interdum vocamus hominem populum eum, qui etsi sit nobilis, tamen sequitur factionem populi*. Hæc Sixtus: qui obiter reprehendit interpretem Chrysostomi in homilia circa hunc locum Pauli vertentem isto pacto: *Idiotam autem promiscuam plebē vocat, cum vertere debuisset: Idiotam autē vocat laicum*, idest hominem pro laicis in Ecclesia constitutum. Certè hæc explicatio tantorum Sanctorū, ac Doctorum non est contemnenda, etiā si nomine publicæ orationis intelligantur diuina Officia, quod non video expressum in D. Tho. nihilominus videtur Apostolum in hoc ca. non agere de publica lectione sanctarū Scripturarū, nec de diuinis Officijs, qualia sunt Horæ Canonice, & sacræ Liturgiæ, sed de orationibus, & laudibus priuatis. Cui expositioni facile adaptantur omnia verba huius cap. præter illa: *Ceterū si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotæ, quo modo respondebit, amen super tuam benedictionem? quoniam quid dicat, nescit*. Quæ verba citra dubium de precibus & laudibus, quæ à publico ministro, & in publico conuentu pronuntiabatur, respondere vel toto populo, quando pauci fideles conuenerant, vel aliquo, vice & nomine populi, intelligenda sunt, aliàs magna violentia fit textui sacro.

C

D

Respondetur igitur. In publicis conuentibus Christianorum tempore primitiæ Ecclesiæ non solum recitabantur Officia diuina, & fiebat Liturgiæ sacræ, vt supra retulimus ex Iustino: verum etiā cantica quædam spiritualia, quæ interdum ab ipsis cæmentibus componebantur, vt affirmant Eusebius lib. 2. histor. cap. 17. & Dionysius ca. 3. de diuinis nominibus, & cap. 4. adducit multa cætica Theorotei, Tertullian. in Apogetico cap. 39. cui fit allusio ab Apostolo ad Ephesios 5. & ad Colossenses 3. vbi hortatur fideles, vt in Psalmis, & Hymnis, & canticis spiritualibus comoneant se ipsos. Et de huiusmodi cætici, laudibus, ac precibus, quas possumus appellare publicas, quia publico conuentu fiebant, intelligendus est Diuus Paulus, esse faciendas in lingua, quæ intelligatur ab omnibus: quia ista fiebant

20

Eusebius.
Dionysius.

Tertullia.

bant ad populi consolationem, sicut & laudes, & preces priuatae, vt idiotae, qui non sciunt similia componere, saltem possint ea confirmare, dicendo Amen: quod verò non intelligatur Apostolus de diuinis Officijs, ex eo probatur: quia Scripturae sacrae, & diuina Officia ex eis magna ex parte composita, tunc temporis apud Corinthios Graecos, in lingua Graeca absque dubio celebrabantur. At Apostolus hic loquitur de oratione & gratiarum actione, quae per donum linguarum fiebat, lingua aliqua maxime extranea, quam nemo intelligebat, vt Arabica, vel Persica, vt Chrysostomus, & alij omnes exponunt: non ergo loquitur de diuinis Officijs, quae cum Graece celebrarentur, à multis intelligebantur, sed loquitur de oratione, & laudibus Dei, quas interdum lingua peregrina aliqui in collationibus illis canebant, potius curiositate nimia, & auiditate ostentandi peritiā linguarum, quam desiderio consolandi, & instruendi fratres, qui ad conuentum accesserant.

21 Sed rursus instat Calvinista & sequaces: sicut Apostolus monebat ista cantica fieri in lingua vulgari, vt populus posset respondere, Amen: ita etiam debuit velle, vt diuina Officia celebrarentur lingua vulgari, vt populus posset respondere Amē. Respondetur negando consequentiam: quia diuina Officia apud Corinthios fiebant in lingua Graeca, quam multi de populo intelligebant, etsi non omnes: & hoc satis erat; non enim volebat Apostolus, vt omnes possent respondere Amen. Præterea quia tunc Christiani erant pauci: & ideò omnes simul psallebant in Ecclesia, & respondebāt in diuinis Officijs: vt colligitur ex Iustino citato. Ad quod etiam spectat illud Hieronymi in præfatione in epistolam ad Galat. li. 2. *Ad similitudinem cælestis tonitruī Amen reboat*: & illud Aufonij in ephemeride.

Hierony.

Aufonius.

Consona quem celebrant modulati carmina David,

Et responsuris ferit aera vocibus, Amen.

22 At postea populo crescente diuisa sunt magis officia, & solis clericis commissum est, vt communes preces, & laudes in Ecclesia recitent. Demum finis præcipuus illorum canticorum erat instructio, & consolatio populi: fiebant enim in collationibus vice exhortationum, & cōcium: & ideò conuenientissimum erat, vt à pluribus intelligeretur, & nisi lingua nota facta fuissent, vel mox sequeretur interpretatio, pe-

A risset præcipuus fructus ipsorum. At diuinorum officiorum præcipuus finis non est instructio, vel consolatio populi, sed cultus Dei, & quod populum scire oportet ex diuinis Officijs à præfatis Ecclesiarum explicatur. Quod si integram expositionem eorum, quæ dicit D. Paulus ad hoc propositum desideras: lege commentariū D. Tho. super D. Paulum.

Ad confirmationem respondetur, negando antecedens: cuius falsitas, si sit sermo de Officijs diuinis, precibus, & laudibus publicis manifesta est: etenim cum huiusmodi laudes, & officia ordinentur immediate in Dei cultum, nō est necessarium populum ea intelligere vt illi profit, satis est Deum intelligere: quemadmodum qui orat Regē per interpretem, etiam si non intelligat orationem, poterit ei prodesse. Præterea cum Ecclesia modò orat Latine, pro rudi vulgo, & alijs peccatoribus, qui saepe non solum non intelligunt, sed nec audiunt, nec volūt pro se orari, & tamen Ecclesia nō orat sine vtilitate: quanto igitur magis non frustra orat pro fidelibus præsentibus, & cupientibus orare pro necessitatibus suis? Hinc Leuit. 16. Deus præcipiebat, vt dū Sacerdos sanctuarium ingressus pro se, & pro populo oraret, populus foris maneret, ac ex consequenti non intelligebat, nec audiebat ea, quæ dicebantur à Sacerdote: imò nec videbant ipsum: quod factum fuisse legimus Luca 1. & tamen certò certius est eam orationem populo prodesse. Hinc etiam Origenes hom. 20. in Iosue: *Si vides (inquit) aliquando legi Scripturam in auribus tuis, quam non intelligis, interim hanc primam te suscepisse vtilitatem, quod solo auditu, velut præcantatione quadam noxiarum virtutum, quæ te obsident virus depellitur*: & Chrysostom. homil. 3. de Lazaro *Quid (inquit) si non intelligamus quæ continentur in sacris Literis, maxime quidem etiam si non intelligas illic recondita, tamen ex ipsa lectione multa nascitur sanctimonia*. Si verò sit sermo de oratione priuata, imò ex ea, quam ipse met orans pro se ipso ad Deum fundit, tunc orantes multam percipiunt vtilitatem, præcipue impetrationis, & meriti apud Deum, ex cuius reuerentia, & affectu mouentur ad orandum, etiam lingua eis ignota. Quod explicat Augustinus egregia similitudine, lib. tertio de doctrina Christiana, cap. nono, nam Iudæi non frustra colebant Deum figuris, & caeremonijs varijs, quarum significationes multi eorum nequaquam

23

Leuit. 16.

Luca. 1.

Origenes.

August.

intelligebant: saltem non magis, quàm verba Latina rude vulgus Hispanicum: & idem Augustinus lib. sexto de Baptismo capite 25. *Multi irruunt (ait) in preces non solum ab imperitis loquacibus, sed etiam ab Hæreticis compositas, & per ignorantie simplicitatem non eas valentes discernere, utuntur eis, arbitantes quod bonæ sint: nec tamen quod in eis peruersum est, vacuat illa, quæ in eis bona sunt, sed ab eis potius euacuatur. Qui bus verbis docet Diuus Augustinus etiam preces, in quibus aliquid hæreticale admixtum est, non carere fructu, quando simpliciter dicuntur ab eo, qui nescit, quid dicat, putans se bene dicere. Nam ut idem Augustinus ibidem ait: Plerumque precis vitium superat precantis affectus, Deus enim non tam respicit quid dicamus, quàm quid dicere cupiamus. Si ergo preces non intellegant & male non sunt infructuosæ, quando dicuntur bona fide, quanto magis preces bonæ, etiã si non intelligantur, prodèrunt. Ad idem facit Origenes ubi supra: Et si nos (inquit) non intelligimus, quæ de ore proferimus, illæ tamen virtutes, quæ nobis adiungunt, intelligunt, & velut carmine quodam inuitatæ adesse nobis, & ferre auxilium delectantur, &c. Quæ rem duabus similitudinibus illustrat: Si enim creditum est (ait) à gentibus, quod quedam carmina, quas præcantationes appellant, quibus istud artis est, insusurrantes nominibus quibusdam compellatis, quæ nec illi quidem, qui inuocant, norunt, ex solo vocis sono, vel sopiantur serpentes, vel etiam de cauernis protrahantur: quanto magis totius præcantationis, & carminis, validiorem, & potentiorẽ ducendam credimus quamcunque Scripturæ sanctæ, vel sermonum, vel nominum appellationem, &c. Solent medici præbere interdum cibum aliquem, interdum etiã potum dare: nec tamen in edendo ipso cibo, vel in potando, sentimus quia vtile est, &c. Hoc ergo modo (inquit) credendum est etiam de Scripturæ sanctæ: quia utilis est, & animæ prodest, etiam si sensus noster ad præsens intelligentiam non capit. Hæc ille.*

24

Accedit ad hæc. Si necessarium esset intelligere quidquid orantes, vel laudantes Deum proferimus, profectò pauci possent Psalmos Dauidicos canere, Prophetas recitare, aut ex Euangelio aliquid proferre, cū in his multa obscurissima inueniantur. Et tamen non frustra isthæc canimus, aut recitamus. Et testimonia allata ad probandam antecedens ferè iam sunt explicata de laudibus priuatis, aut precibus. Il-

A lud autem ex Paulo: *Si orem lingua, spiritus meus orat, mens autem sine fructu est: etiam de priuata oratione intelligitur: & sensus est: Si orem ex dono linguarum, lingua, quam non intelligam, spiritus meus orat, idest affectus meus orat, videlicet, quia desidero ad Deum fundere preces, & petere salubria: tamen mens sine fructu est, non quidem sine fructu meriti, aut impetrationis: sed mens mea, idest intellectus meus non eruditur: quia non intelligo quid dicam: & eodem modo sunt intelligenda illa verba eiusdem Apostoli: Qui loquitur linguis, non hominibus loquitur, sed Deo, nemo enim audit. Testimonium verò ex Esaia in argumento allatum, iam à nobis explicatum est in disputatione præcedenti.*

B Ad secundum argumentum respondetur, negando maiorem, si sermo sit de fine præcipuo laudum, & precum publicarum: ille enim est cultus Deo ab Ecclesia debitus: quapropter ministri Ecclesiæ talem cultum exhibent in vna ex tribus linguis præfatis propter rationes iam relatas; at verò è contrario res se habet in contionibus, exhortationibus, precibus, & laudibus priuatis, quas lingua vernacula fieri necessarium est, vel saltem conuenientius: neque testimonia allata ad probationem maioris propositionis hanc resolutionem obruunt: nos enim fateamur sacras Scripturas magnam adferre consolationem Christianis, sed non eodem modo doctis & indoctis. Doctis quidem dum leguntur, indoctis verò dum à concionatoribus explicantur: & sanctus Paulus meritò magis vult quinque verba in sensu suo ad instructionem loqui, quàm decem millia verborum in lingua: quia melior est exhortatio, quæ ab omnibus intelligitur, licet breuissima sit, quàm quæ non intelligitur, etiam si sit longissima. Denique per illa quinque vocabula: Psalmum, doctrinam, Apocalypsim, linguam, & interpretationem, non intelliguntur Scripturæ diuinæ, sed quinque dona gratis data. Nam paulò ante in hoc eodem cap. Apostolus de eisdem donis, ita loquitur: *Si veniam ad vos linguis loquens, quid vobis prodero, nisi vobis loquar, aut in reuelatione, aut in scientia, aut in Prophetia, aut in doctrina. Itaque per linguam intelligit donum linguarum, per doctrinam donum docendi, per Apocalypsim donum reuelationis, per interpretationem*

25

nem donum exponendi Scripturas, & de vna lingua transferendi in aliam: quod donum etiam Prophetiam saepe vocat Diuus Paulus: per Psalmum intelligit donum gratis datum psallendi, vt Diuus Chrysostomus exponit: id est donum componendi spiritalia cantica, & ea modeste in Ecclesia canendi. Sensus igitur est: Cum in vestris conuentibus, & collationibus possitis exercere hæc omnia dona linguarum, &c. vide- te vt nihil fiat ad ostentationem, sed omnia ad vtilitatem, & adificationem. De- mum ad argumentum secundum respondetur. Esto Populus priuetur aliqua vtilitate, si Officia diuina non intelligat: tamen hoc incommodum magnis recuperatur aliunde vtilitatibus, puta vitatione multorum in conuenientium (de quibus diximus) si Of- ficia diuina in lingua vulgari recitarentur. Item: quia maiestas diuinorum Officiorum, & eorum abscondita mysteria non decet omnibus esse perita, vt docuit Dionysius, cap. primo, & ultimo Ecclesiast. Hierarch. Origenes, homiliæ quinta in Numeros, Ba- silius de Spiritu sancto cap. 27. Chrysosto- mus homi. 24. in Matth. Gregorius lib. 4. Dialogorum, cap. 56.

Ad tertium respondetur negando con- sequentiam: dilabitur enim argumentatio à prædicatione, quam lingua vernacula de- bere fieri diximus, ad sacras Scripturas, & diuina Officia, quæ non esse tradenda in lingua vulgari contra Hæreticos docui- mus. Disparitas autem inter hæc perspicua erit legenti quæ diximus: & consequentia itidem instatur in Apostolis, quorum plu- res scripserunt Græcè, & verbum Dei dis- seminarunt in lingua vulgari eorum, ad quos prædicabant.

Quod si quis obieciat, Christum Domi- num sacrificium cruentum in Cruce immo- laturum lingua vulgari exclamasse, & pro- nuntiasse verba Psalmi 21. *Deus Deus meus, vt quid dereliquisti me?* Respondetur non esse hoc ita certum: Nam quamuis Epiphanius Hæresi 69. existimet Christum in Cruce partim Hebraicè, partim Syriacè protulisse illa verba: & Caietan. super 27. capit. Matthæi videatur approbare, & quidam modernus Guido Fabricius in præ- fatione ad nouam Testamentum Syriacum in Biblijs Regijs mordicus id doceat, tamen longe probabilius est, cuncta illa verba pro- nuntiata esse à Christo Domino Hebraicè, sicut in Psalmo prædicto habebantur: nulla enim vrgebat causa, cur Dominus

A verba Davidis Hebraicè inciperet, vt dein de prosequeretur in Syriacum idioma. Qua- re Diuus Hieronymus in lib. de nomi- nibus Hebraicis tractans hunc locum, non dicit esse verba Syriaca: quod tamen sem- per monere solet in his, quæ Syriaca sunt: ponit verba Hebraica, & Latinis Chara- cteribus, ita scribit: *Ely Ely Lamma azabtha ni*: item Syriacè sic dixisset: *Hil bil lemana sebastani*. Et si dicas quod in Græco, & La- tino textu habemus, *Sebastani*, non *azabtha ni*. Respondetur, id factum esse vt facilius pronuntiaretur, quemadmodum dicere so- lemus, *Etaiam*, *Ezechiam*, *Hieremiam*, *Asterum*, & alia huiusmodi: pro *Iesaias*, *Imeian*, & alijs Hebraicis vocibus duris- simis. Item, etiam si concedamus Epipha- nio, quod affirmat de verbis Christi in Cruce pendentis, nihil contra nos: et- enim verba illa non preces publicæ, sed pri- uatæ erant, quasi per modum querelæ in afflictione & angustia mortis, directæ ad Patrem.

Ad quartum respondetur, Innocentium tantum loqui in eo Decreto de lingua Græ- cæ, & Latine: etenim tempore Innocen- tij capta est Bizantium à Latinis: & Im- peratore, ac Patriarcha Bizantino Latinis existentibus, multi erant Latini in Græ- cia Græcis admixtis: & ideo perierunt à Summo Pontifice in Concilio Generali Lateranensi, ad quod Græci, & Latini con- uenerant, vt permitteret duos Episcopos ordinari in talibus locis. Pontifex autem cum Synodo respondit non conuenire, vt essent duo Episcopi in vna Ecclesia: sed tamen debere Episcopum providere, vt sint ministri idonei, qui Græcè Græcis, & qui Latine Latinis sacra celebrarent: estq; hoc Decretum capituli 93. Concilij. Igitur non loquitur Decretum de linguis vulga- ribus, vt contendunt Hæretici, vt patet ex Historia modo relata: & quia eo in tem- pore Latina lingua & Græca non erant vul- gares. Ad confirmationem respondetur nos non curare de vsu Ruthenorum, Armenorum, & similibus, sicut neque de vsu Anabapti- starum, & Calvinistarum, ac Lutheranorum, qui Germanicè, aut Gallicè, aut Angli- cè, alijsque linguis vulgaribus scripturas & laudes publicas publicè recitant: sunt enim etiam illi, vel Hæretici, vel Schismatici, & scimus maiores eorum Catholicos aliter fecisse, vt supra retulimus.

Ad illud verò de Morauis respondetur, iustam adfuisse causam meo tempore illius

Hierony.

72

Dionysius.

Origenes.

Basilius.

Chrysost.

Gregor.

26

Epiphani.

Caietan.

Guido.

dispensationis: quia nimirum, vt refert A
Alneas Syluius li. de orig. Bohemoru ca.
13. totum regnum simul conuertebatur ad
fidē, & non poterant inueniri ministri, qui
Latinē celebrarent, potius visum est Summo
Pontifici permittere, vt id fieret Sclauoni-
cē, quā nullo modo: tamen postea vbi
creuit eruditio, & ministri idonei inuenie-
bantur, qui possent id munus præstare La-
tinē, melius fuit omittere vsum linguę Scla-
uonicę, & communem totius Ecclesię cō-
suetudinem sequi, vt hoc tempore Moraui
Catholici faciunt.

DISPUTATIO III.

*An cuique priuata persona libera sit facultas
componendi, & ordinandi preces, & lau-
des diuinas publicas, in ea lingua, in qua
docuimus licitum esse eas proferre, aut de-
cantare?*

I T videtur vera pars affirmatiua.
Primò, quia carmina & Hymni,
qui in publicis laudibus, putā in
diuino Officio recitantur à pri-
uatis personis edita fuere: v.g. Paulus Dia-
conus dicitur composuisse illum Hymnū,
qui canitur in natiuitate D. Ioannis Bap-
tistæ: *Vt queant laxis, &c.* Sedulius illos
composuit, qui recitantur in Natali, & Epi-
phania: Theodulphus Aurelianensis illum
Hymnum pulcherrimum composuit, qui
canitur in festo Palmarum: *Gloria, laus, &
honor, Tibi sit Christe Redemptor, &c.* cum à
Ludouico Imperatore missus esset in car-
cerem: & idem cum Imperator in die Pal-
marum iuxta carcerem transfret, illos alta
voce cœpit versus canere, & propterea in-
de liberatus est: Harmanus Contractus illas
Antiphonas per celebres; *Salue Regina, &
alma Redemptoris mater*; in laudem Virgi-
nis composuit: & alij innumeri priuati car-
mina, & Hymnos, & alias diuini Officij
partes composuerunt. De quorum autorum
multo numero lege si placet librum Ha-
maulatiij Fortunati Treuerensis Episcopi
de Ecclesiasticis officiis: & Angelonius Lu-
xonienensis sub eodem titulo, Rupertus Tu-
tensis, & alij videnti sunt.

Hamaula.

Angelon.
Rupertus.

2

Pro decisione dico primò. Et si multæ
personæ priuata carmina, & laudes diuinas
in Officio diuino recitandas composuerint,
ad solos Ecclesię Præsules spectat eas ad-
mittere, & tradere suis Ecclesijs recitandas
in publicis Officijs diuinis: putā in Litur-

gijs, Horis Canonicis, Processionibus, &
huiusmodi. Prior pars patet ex argumento
allato, & his, quæ quotidie videmus à de-
uotis personis in Dei laudem edi, ac fabri-
cari. Posterior verò: quia publica carmina,
& diuinæ laudes nomine Ecclesię Deo of-
feruntur: ergo earum ordinatio, aut saltem
acceptatio ad Ecclesię Præsules spectat:
debet enim, vt eo autore approbentur, in
cuius nomine offeruntur. Secundò probat-
ur: nam fere omnes laudes publicæ sanctis
Præsulibus tribuuntur: vnde & Iacobum
peculiarem Liturgiam, quæ apud nos ex-
tat composuisse, autor est S. Proclus de tra-
ditione diuinæ Missæ: & similiter extant
D. Basilij, & Chrysostomi Liturgiæ mul-
tis carminibus & laudibus diuinis ornata:
& apud nostros Missa Mozarabe illustris
miraculis à Diuo Isidoro, vt fertur, compo-
sita, & de reliquo Officio diuino multa
sunt exempla Præsulum, qui ea composue-
runt, & suis Ecclesijs recitanda tradidē:
vt colligitur ex officio Ecclesię Medio-
lanensī adhuc retento, cuius D. Ambro-
sius autor fuisse pro comperto habetur.

Proclus.

Dico secundo. Et si Ecclesię præcipue
Latina conata est diuersitatem in diuinis
Officijs vitare: modò tamen hunc conatum
plenius & perfectius assequuta est: dum ad
solum summum Ecclesię Præsulem spe-
ctat condere diuina Officia, & reliquas pre-
ces, ac laudes publicas. Prima pars colligi-
tur ex multis Concilijs. Vneticum pri-
mum sub Leone primo, canone 15. *Rectum
duximus* (inquit) *vt intra Prouinciā nos-
tram sacrarum vna sit consuetudo, & ordo
psallendi, &c.* Et Concilium Gerunden-
se in Hispania refert Gratianus de consecratio-
ne distinctione secunda cap. *institutio*. Idē
& Epanense sub Gelasio primo, & Tolet.

4. Canone 2. Bracharense primum Canone
19. allegat Gratianus distinctione 12. cap.
de his. Secunda pars asserti, si loquamur de
compositione laudum, & precum, quæ in
Canone Missæ habentur indubitata est
se censo: nam à D. Petro exordium sum-
psit, vt docet Isidorus primo offic. in suc-
cessu temporis ab alijs Pontificibus summis
auctus est: vt docere videtur Conciliū Tri-
dentinum sessione 22. cap. 4. & ante non-
gentos annos totum Canonem sicut mo-
dò est extitisse satis colligitur: quia Alcu-
nus in lib. de offic. Ecclesiast. eum inte-
grum exposuit. Legimus quidem Grego-
rium Magnum addidisse in Canone verba
illa: *Diesque nostros in tua pace disponas*: vt
refert

3

Alcuinus.

Beda. refert Beda lib. 2. historia Angliæ cap. 2. & similiter legitur Leonem primum, vt dicitur in eius vita addidisse in Canone illa verba: *Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam*. Post Gregorium verò nihil ei esse additum legimus. Quod si qui alij Doctores in hoc componendo laborarunt; certe nisi ex approbatione summi Præfultis nescimus aliquid esse permissum, aut additum. Quare qui aliquid presumeret addere, peccaret (vt puto) lethalter. Loquendo verò de alijs Officijs diuinis, iam modo iure optimo Summi Pontifices ad se hoc munus componendi, vel saltem tradendi toti Ecclesiæ Officia diuina, laudes, ac preces publicas auocarunt: vt patet ex præfatione Missalis, ac Breuiarij Romani: vbi iubetur stricto præcepto sub ea forma, quæ in Breuiario Romano habetur, Officium recitari; & sub eo ritu, norma, ac modo, qui in Missali habetur Romano celebrari: quod intelligitur exceptis priuilegiatis, vt quibusdam Ordinibus concessum est, peculiaribus sibi ritibus, & modo vti: verum tamen etiam in illis præcipua, & in partibus magis essentialibus vnitas cum ritibus Romane Ecclesiæ seruata est: verbi gratia, in dispositione rituum Missæ, in Canone integrè recitando, in Horarum Canoniarum numero, & dispositione: vt sic Ecclesia vna cum sit eisdem fimbrijs aureis decorata in miniaturis venustetur circumamicta varietate.

4 Ex dictis infero. Si quis sine autoritate Pontificia vellet aliquam partem in forma præscripta modo in Missali, aut Breuiario addere, vel delere, citrà dubium peccaret mortaliter: quia vsurparet officium alienū, quod est componere, & tradere formā Officij diuini, aut sacre Liturgiæ; & grauius peccaret, si id conaretur in Canone Missæ efficere: tum, quia id maxime ad summos Præfules spectat, Canon enim ob id dicitur, quia regula est præscripta, & seruanda in sacrificio Missæ: tum, quia maiori ex parte creditur esse compositum ab Apostolis, vt docuit Isidorus vbi supra, & D. Clemens lib. 8. in st. & Basilius in Liturgia, & lib. de Spiritu sancto cap. 27. At verò si aliquis aliquid in diuinorum Officiorum forma præscriptum omitteret, si materia omissa pars præcipua est, vt Euangelium, Epistola, vel quid simile, seclusa ignorantia, aut inaduertentia inculpabili, peccati mortalis reus esset: secus si particula leuis omitteretur, aut inaduertentia esset culpabilis,

A tantum venialiter. Idem ferme dicendum est, quando quis non presumptuose, sed putans decere aliquid superaddere vocaliter ritibus ab Ecclesia ordinatis; vt patet ex præfationibus Pij Quinti ad Breuiariū, & Missale Romanū, & ex Concilio Tridentino, sessione 22. de obseruandis in celebratione Missæ. Vnde etiam puto nō debere addi quasdam preces, aut laudes, quæ quis secrete recitat inter persoluendas preces, aut laudes publicas: etiam si id intendat facere, vt priuata persona: quia licet nō peccet directè contra iussionei præfatæ Pontificiæ, & Conciliariæ: male tamen faciet, & imprudenter, sacrum ministerium, eiusque filium, ac seriem priuatis precibus, ac laudibus interrumpendo.

B Ad argumentum factum in initio questionis fateimur, vltra preces, & laudes diuinas publicas, quas Ecclesiæ Præfules composuere, & suis Ecclesijs recitandas, & canendas in Officijs diuinis tradiderunt, quā plures alias à personis priuatis compositas fuisse: sed postea ab Ecclesiæ Præfultibus approbatæ, & receptæ sunt: eo quod doctrina, & deuotione referat erant: & singuli in suis Ecclesijs Prouincialibus Officijs diuinis inferuerunt, postmodum verò gratiores factæ pro vsu totius Ecclesiæ admixtæ sunt, vt videre licebit euoluenti annales Ecclesiasticos. Quod nō obscure pronūtiavit Concil. Turonense secundum, sub Pelagio primo, in hæc verba: *Licet Hymnos Ambrosianos habeamus in Canone, tamē quoniam reliquorum sunt aliqui, qui digni sunt forma, cantare volumus libenter, & amplecti eos præterea, quorum autorum nomina nō fuerint in limine prænotata, &c.*

ARTICVLVS II.

Verum in diuinis laudibus sint cantus assumendi?

Summa Articuli.

Conclusio. Salubriter fuit institutum, vt in diuinas laudes cantus assumerentur. Probatur. Quia cum per diuersas melodias sonorum animi ad diuersa disponantur, vt ait Aristot. 8. Politicorum, per diuinas laudes animi hominum prouocantur ad deuotionem, vt ait August. 9. confessio-

Aristote.

August.

num

Isidor.
Clemens.

I

K k k 5

num de se ipso: ergo, &c. Confirmatur ex eodem 10. confessionum cap. 33. dicente, adducor cantandi consuetudinem approbare in Ecclesia.

DISPUTATIO I.

An in diuinis laudibus sint cantus assumendi?

1

Vic doctrinæ de usu cantus in laudibus diuinis, quæ verè Catholica est insensibilis fuisse quamplures hæretici antiqui, &

August.

moderni. Hilarius quidam cantum omnino ab Ecclesia excludebat, vt refert D. Augustin. lib. 2. retractationum cap. 11. Hunc errorem postea sequuti sunt Henricus, & Petrus Brui hæretici, à quibus originem duxerunt Henriciani, & Petro-Brusiani, quos refellit Petrus Cluniacensis in epistola ad omnes Episcopos, cap. vltimo. Ioannes autem Vvicleph. natione Anglus, non tantum cantum, sed etiam vocem altam in precibus, & laudibus diuinis reprehendebat, & ob id Ecclesiasticos in templis canentes cum Sacerdotibus Baal comparandos esse dicebat. Vide si placet Thomam Vvaldensen tomo 3. tit. 2. vbi per multa capita hunc errorem confutat. Eundem errorem sequuti sunt Trinitarij Transilvani lib. 2. cap. 1. & Magdeburgenses in Centurijs, centu. 9. c. 6. & alibi passim.

Cluniac.

Vvaldens.

2

Nos verò vt veritas innotescat doctrinā in articulo relatam argumentis hæreticorū, & alijs impetemus.

Primum argumentum sumitur ex testimonijs sacra Scripturæ. 3. Reg. 8. Helias ad Sacerdotes Baal clamoribus suos Deos interpellantes irrisorie, ait: *Clamate voce maiori, Deus enim est, & forsitan loquitur, aut in diuersorio est, aut in itinere, aut certè dormit, vt excitetur.* Ex quibus colligit Vvicleph: qui clamoribus implent Ecclesiam quando laudant Deum, aut precantur simili irrisione digni sunt. Item. 1. Reg. 1. Anna orabat in corde suo, ita vt vox penitus non audiretur: quod fideles deberent efficere. Hanc enim fœminam figuram Ecclesiæ fuisse scribit Cyprianus sermone 6. his verbis: *Deus non vocis, sed cordis auditor est, nec admonendus est clamoribus, qui cogitationes videt: quod Anna in 1. Reg. lib. Ecclesiæ typum portans custodit, & seruat; quæ Dominum non clamorosa petitione, sed tacite, & modeste intra ipsas pectoris latebras precaba-*

3. Reg. 18.

1. Reg. 1.

Cyprian.

tur. Item Matt. 6. Christus ait: *Oraturus intra cubiculum, & clauso ostio ora patrem in abscondito;* quem locum exponens D. Chrysostomus hom. 19. in Matthæum, sic ait: *Non gestibus corporis, neque clamoribus vocis, sed intentione optima voluntatis orationum vota reddamus.* Item ad Ephesios 5. ait Paulus: *Psallentes, & cantantes in cordibus vestris Domino.* Et idem ad Colossen. 3. inquit: *Docentes, & commonentes vos met ipsos in Psalmis, Hymnis, & canticis spiritualibus.* Ecce nulla fit mentio de canticis corporalibus.

Secundo. Sancti Patres cantus in laudibus diuinis recitandis nequaquam admittunt. De Diuo Athanasio refert sanctus Augustinus lib. 10. confessionum c. 33. in hæc verba: *Tutius mihi videtur, quod Alexandrino Episcopo Athanasio sæpè dictum commemorari, qui tam modico flexu vocis faciebat sonare lectorem Psalmi, vt pronuntianti vicinior esset, quam canenti.* Diuus etiam Hieronymus quinto capite epistolæ ad Ephesios explicans illa verba: *Psallentes, & cantantes in cordibus vestris Domino,* sic ait: *Audiant hoc adolescentuli, quibus psallendi in Ecclesia officium est, Deo non voce, sed corde canendum: nec in tragædorum modum guttatur, & fances dulci medicamine collimentas, vt in Ecclesia theatrales moduli audiantur, & cantica: sed in timore, in opere, in scientia Scripturarum.* Et idem Hieronymus in præfatione libri secundi in Habacuc, dicit titulum orationis Habacuc non debuisse verti, *Oratio Habacuc cū cantico*, sed, *Oratio Habacuc pro ignorantibus*: & rationem reddit: quoniam non decet orantem canere: ex quo videtur posse colligi saltem orationes, & preces in Officijs diuinis non esse canendas: vnde & hæretici citati, vt refert Frater Dominicus Soto lib. 10. de iustitia, & iure, respondent Catholicos dirigentes suas preces ad Deum cantando: *Sicut (inquiunt) irrisione dignus esset, qui à Rege aliquid postulaturus cantando peteret.*

B

C

D

E

F

G

H

I

K

L

M

N

O

P

Q

R

S

T

U

V

W

X

Y

Z

tum

3

August.

D. Hieron.

Soto.

4

tum student abstrahitur à consideratione eorum, quæ cantant. Tum præterea: quia ea, quæ cantantur minus ab alijs intelligi possunt, quàm si absq; cantu proferrentur: ac demum, quia cantantium imperitia, & vocibus interdum raucis, & incompotis potius populum ad risum, quàm ad deuotionem excitat.

Quartò. In lege veteri laudabatur Deus in musicis, instrumentis, & humanis cantibus: iuxta illud Psalmi 32. *Confitemini Domino in cythara, in psalterio decem cordarum psallite illi, &c.* Ergo saltem in Ecclesia Christi non sunt celebranda diuina Officia cum organis, cytharis, psalterijs, & alijs musicis instrumentis: quia cæremonias Iudaicas nõ decet Christianos obseruare.

His non obstantibus, sit prima assertio certa secundum fidem. Nõ est illicitum laudes diuinas, aut preces voce elatiori coram Deo fundere. Probatur ex Psalm. 119. vbi Propheta ait: *Ad Dominum cum tribulaberer clamavi, & exaudivit me.* Dicent fortasse hæretici, Prophetam loqui de clamore cordis, & non de clamore oris: ideo vt illis occludatur istud refugium, proferamus apertiora testimonia. Nam apud Ioannem cap. 11. Christus Dominus Lazarum suscitaturus dixit ad Patrem: *Gratias ago tibi, quoniam audisti me, &c.* Hæc cum dixisset voce magna clamauit, *Lazare veni foras.* Ecce Iesum voce magna clamantem, qui tamẽ voce summissa poterat audiri. Et vt fortius nostra sententia confirmetur Matthæi 27. dicitur, Iesum circa horam nonam voce magna clamasse, & dixisse: *Ely, Ely, lam-ma azabihani, hoc est, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?* Et Apostolus ad Hebræos 5. de Christo loquens, ait: *Qui in diebus carnis sue preces, supplicationes, quæ ad illum qui posset eum saluum facere a morte, cum clamore valido, & lacrymis offerens, exauditus est, pro sua reuerentia.* Hæc testimonia satis sint ad confundendum Viclephum, & alios hæreticos; qui non admittunt orationes, & laudes debere fieri alta voce. Qui etiam refutantur Luc. 19. vbi habetur Christo intrante Hierosolymam turbas discipulorum gaudentes laudasse magna voce Deum, super omnes quas viderant virtutes dicentes: *Benedictus qui venit Rex in nomine Domini.* & quidam Phariseorum dixerunt ad illum: *Magister increpa Discipulos tuos: quibus ipse ait: Dico vobis: approbans nempe voces Discipulorum: Quia si hi tacuerint, lapides clamabunt.* Et Act. 16.

A Paulus, & Silas media nocte adorantes laudabant Dominum, & audiebant eos (Nimirum: quia alta voce laudabant) qui in custodia erant.

Secunda assertio sit. De fide est, vsum cantus esse sanctum, & licitum in laudibus, diuinis precibus, & officijs Ecclesiasticis: insuper talis vsum habetur ex traditione Apostolica. Prima pars probatur exemplo Angelorum, qui nato Christo magnis vocibus cecinerunt canticum illud: *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Quod canticum ab Angelis inceptum est, sed à sanctis Patribus auctum, siue à Telesphoro Papa VII. à Petro, vt quidam aiunt, siue vt alij à sancto Hilario, aut verò à Simmachio Papa; sed à quo malueris cõpositũ sit, solitum fuit decantari in solemnij Missarum multis retrò seculis, & appellatum fuit Canticum Angelorum: vt habetur ex Concilio Toletano 4. Canon. 12. Item probatur exemplo Christi Domini, & Discipulorum eius: etenim post cœnam vt Matth. refert cap. 26. *Hymno dicto exierunt in montem Oliueti:* quod verò non tantum pronuntiatus fuerit, sed decantatus colligitur ex ipsa Græca voce, Hymnus enim, Latine canticum sonat Deo tributum: & ex Augustino, qui explicans titulum Psalmi 72. dicit: *Ij Hymni laudes sunt Dei cum cantico: si sit laus, & non est Dei, non est Hymnus; oportet ergo vt sit Hymnus quod habeat tria hæc, & laudem Dei, & canticum.* Hæc Augustinus, cui ferè eisdem verbis subscribit Isidorus lib. 6. Etymol. cap. 34. & consonat lectio apud Basilium, qui ait: *Hymno decantato exierunt in montem Oliueti.* Et D. Augustin. ad hunc locum respiciens in epist. 119. cap. 18. ait, de canendis Hymnis nos habere Saluatoris, & Discipulorum exemplum: & idem repetit Concil. Tolet. 4. & refertur de consecratione distinctione 1. cap. de Hymnis. Et quamuis ad nostram conclusionem parũ retulerit, quis, aut qualis fuerit Hymnus iste post cœnam à Christo Domino decantatus: quia nihil certò conspertum habemus, aduertendum Augustinum epist. 253. retulisse inter apocripha sententiam quorundam Priscilianistarum, qui vt suis erroribus fauerent, adducebant quendam Hymnum ab eis compositum, quò vsum fuisse Christum Dominum post cœnam asseriebant. Fortassis probabilius est, eum fuisse Hymnum quendam, quẽ Iudæi post esum Paschæ dicere consueuerant nempe Psalmum 113. qui incipit: *In*

6

August.

Isidor.

exitu

exitu Israël de Aegypto. Ita dicitur haberi A in antiquo rituali Iudaeorum: ubi ipsorum caeremonia habentur descriptae: sed ut dixi nihil certum est de hac re: at certocertius Hymnum illum decantasse Christum Dominum cum suis Discipulis. Item testimonia Apostoli ad Ephesios 5. & ad Colossenses 3. iam relata, ubi comonentur fideles Christiani, ut in Psalmis, & Hymnis, & canticis spiritualibus se exerceant.

Ad Ephe. 4.
Ad Colo. 3.

Mitto modo exempla Sanctorum Patrum veteris testamenti innumera: praefertim Davidis, qui non solum Psalmos plurimos composuit, & cantores instituit: sed etiam ipse proprio ore cecinit: eleganter Ambros. super Psalm. 118. serm. 7. circa illa verba: *Cantabiles mihi erant iustificationes tuae; honoris nobis (inquit) canticum nobis, Psalmi nobis iustificationes Domini sunt: & cetera videnda usque ad finem sermonis.* Illud verò testimonium Esai. 6. nō est praetermittendum: ubi referuntur Seraphim stantia super thronum clamantia, & alternis vicibus canentia.

Ambros.

Esai. 6.

7

Secunda pars, videlicet hunc usum canendi laudes diuinas pertinere ad traditiones Christi, & Apostolorum, & ab eis ad nostra usque tempora peruenisse, habetur ex multis testimonijs, & annalibus antiquis. Socrates lib. 6. historiae capite 8. de sancto Ignatio inquit: *Ignatius Antiochia, quae est in Syria, tertius à Petro Apostolo Episcopus, qui cum Apostolis ipsis multum versatus est, vidit visionem Angelorum sanctam Trinitatem Hymnis alterna vice decantatis collaudantium: & formam canendi in ea visione expressam Ecclesiae Antiochenae tradidit: unde illa traditio ab omnibus Ecclesijs recepta est.* Haec Socrates. Et idem habetur in Tripartita lib. 10. cap. 9. Item D. Dionysius in lib. de Ecclesiastica Hierar. cap. 6. meminit cantus Ecclesiastici, quo utebatur Ecclesia tunc temporis in sepeliendis mortuis, & de Efenis discipulis sancti Marci Philo Iudaeus, & refert Nicephorus lib. 2. suae historiae, cap. 16. sic ait: *Vbi omnes consurrexere duo chori sunt in medio caenaculi; alter virorum, alter foeminarum: utrique suus conceitor praeficitur honore praestans, & canendi peritia: deinde cantant Hymnos ad laudem Dei compositos, varijs metrorum, carminumque generibus: nunc vno ore, nunc alternis non sine decoris, & religiosi gestibus, & accentibus, modo stantes, modo retrorsum gradum moventes, utcumque res postulat. Deinde postquam uterque seorsum ex-*

Socrates.

Dionys.

Niceph.

pleuit se his delirijs, velut amore diuino obrij vnum chorum facient promiscuum, ad imitationem illius olim instituti, quando mare Deo iubente alteris salutem, alteris perniciem attulit, praecinente viris Moysse, Maria verò prophetide foeminis. Haec Philo in lib. de vita contemplatiua: circa quā, maximè circa illa: *Decoris, & religiosi gestibus, & accentibus*, explanans Casar Baronius ait, eum modum cantandi diuinas laudes, intelligendum esse de canticis dramaticis, quae non tantum in voce, sed & in actione consistunt: de quibus in Ecclesiasticis Officijs fit mentio, quando dicitur: *Ante thorum huius virginis frequentate nobis dulcia cantica dramatica*: nimirum, ut quondam virgine recumbente in thoro eiusmodi acroamata agerentur. Sed iste modus antiquus canendi laudes diuinas iam exolebit: cetera verò de alternatione canentium, & chororum diuersitate non sunt praetermissa, sed indies magis aucta. At quod ad foeminas expectat propter multitudinem fidelium, ne fieret confusio, & propter malitiam temporum legibus Ecclesiasticis est vetitum: ut colligere licet ex Synodo Anthiochena, ne foeminae in Ecclesia vna cum viris canerent.

Baronius.

B

C

Nec desunt testimonia Ethnicorum istū antiquissimum usum Christianorum referentium. Lucianus in Philopatria de Christianis Romae commorantibus id refert: & Plinius Iunior lib. 10. epist. 97. de Christianis orientalibus. Item Iustinus Martyr in oratione ad Antoninum Pium Hymnos Deo à Christianis decantari solitos tales: cum ait: *Gratos nos illi exhibentes, rationalesque pompas, & Hymnos celebramus, atque decantamus, &c.* Et Clemens Alexandr. in orat. ad gentes: *Hic (inquit) est mons Deo dilectus, mons sobrius, castis vmbrosus materijs: in eo autem non bacchantur fulmine istae Semeles sorores Menades, quae in incesta visceratione carniū intiantur: sed Dei filiae pulchrae agnae, quae veneranda verbo orgia concelebrant, quorum modulatum congregantes chorus sunt iusti: canticum est Hymnus Regis omnium: psallunt puellae: gloria afficiuntur Angeli, Prophetae loquuntur, editur sonus musicus: & paulò post: Si velis tu quoque initiare, & chorū ducens cum Angelis circa eum, qui est ingentis, & ab interitu alienus, & qui solus est verè Deus, vna nobiscum canite Deo verbum.* Et Tertulianus ad Vstorem lib. 2. c. 6. *Quid maritus suus illi, vel marito quid illa cātanit, audiat aliquid Dei caena, &c.* D.

Lucian.
Plinius.
Iustinus.

Clemens.

Tertulianus.

Basilius

Basilius.

Basilius ad Neocesarienses scribens epistola 69. aduersus hæreticos improbantes consuetudinem canendi in Ecclesia, sic ait: *Ad id verò, quod propter Psalmodias accusamur, quare potissimum simpliciores perterrere faciunt, qui vos traducunt: hoc habeo quod dicā; quod videlicet, qui iam obtinuerunt vsus omnibus Ecclesijs Dei cordes sunt, & consonæ. Nam nosse siquidem populus consurgens ante lucano tempore domum precationis petit inibi, quod labore, & tribulatione, ac lacrymis indeficientibus, facta ad Deum confessione, tandem ad orationem surgentes ad Psalmodiā instituuntur: & nunc quidem in duas partes diuisi alternis succincentes psallunt, atque ex eo simul eloquiorum Dei exercitationem, ac meditationem corroborant, & cordibus suis attentiores reiectis vanis cogitationibus mentis soliditatem suppediant. Deinde vni ex his hoc muneri dato, vt quod canendū est, prior ordiatur, reliqui succinunt: atq; ita in Psalmodiæ varietate precibusque subinde interiecti non esse superant, illucescēte iam die parit omnes velut vno ore, ac corde vno; confessionis Psalmum Domino offerunt, ac suis quisque verbis resipiscētiā profitentur. Horum gratia sonos fugitis; fugietis simul & Aegyptios, fugietis Libiam vtramque, Thebaeos, Palestinos, Arabes, Phœnices, Syros, & qui ad Eufratrem habitant: & vt semel dicam omnes, apud quos vigiliae, ac preces communes, & Psalmodiæ in pretio sunt. Hucusque Basilius. Et sanctus Hilarius super Psalmum 65. Audiat (inquit) orantis populi consistens quis extra Ecclesiam vocem expectet celebres Hymnorum sonitus. Sanctus Ambrosius in oratione de tradendis basilicis, quæ habetur in quinto libro epistolarum, aduersus Arrianorum calumnias, cantum Ecclesiasticum Hymnosque suos defendit. Sanctus Hieronymus in epistola ad Oceanum de obitu Fabiolæ, & in altera ad Eustochium de obitu Paulæ, meminit cantus Ecclesiastici in funere: in vita Beati Pauli primi Eremitæ vnum valde notabile scribit, videlicet Beatum Antonium in eremo solitarium exequias Pauli celebrasse, Psalmos, atque Hymnos de Christiana traditione decataisse. D. Chrysost. cantus Ecclesiastici meminit homilia 56. in Matthæum, & 59. ad populum, ipse quoque cantum Ecclesiasticum auxilium, & ornabit, vt scribit Socrates lib. 6. cap. 8. Sanctus Augustinus lib. 9. confessionum, c. 7. scribit ab Ambrosio primum institutum fuisse, vt iuxta morem Orientalium partium Psalmi, atque Hymni in Medio-*

A lanensi Ecclesia canerentur: atque hunc vsum inde ad alias Occidentis Ecclesias dinasse. Eundem vsum idem Aug. probat, tū hic, tum etiam lib. 10. cap. 33. Sed quod ait ab Ambrosio id primum institutum, nō ita accipiendum est, quali cantus Ecclesiasticus in Occidente ante tempora Ambrosij non fuerit in vsu: contrarium enim testantur testimonia paulo ante citata ex Tertuliano, & Hilario: sed fortasse loquitur August. de cantu totius populi, ante liquidem Psalmū cantabat vnus tantum, audientibus cæteris. Vnde Hieron. in epist. ad Rusticum: *Dicas Psalmum in ordine tuo.* Fortasse etiam soli clerici, vt nunc fieri videmus canebant; Ambrosius autem ad mitigandū tristitiā populi in persecutione Imperatricis Iustinæ Arrianæ instituit, vt totus populus caneret: quod etiam fecit Chrysostomus in simili occasione apud Constantinopolim, vt Socrates refert lib. 5. hist. c. 8. Fortasse etiam non loquitur August. de toto Occidente; sed tantum de locis, in quibus ipse extiterat. Sed quidquid sit de explanatione testimonij Augustiniani, ex multis alijs habemus ritum canendi laudes diuinas in Ecclesia esse antiquissimum: & ipsemet Aug. fatetur epist. 119. c. 18. dum inter illa, quæ ex sacra Scriptura defendi possunt annumerat Hymnorum, atque Psalmorum cantum: *Cuius* (inquit) *ipsius Domini, & Apostolorum habemus documenta, exempla, & præcepta: & paulo post: Quando autem non est tempus, vt in Ecclesia fratres congregantur sancta cantandi nisi cum legitur, aut disputatur, aut Antiphonæ clara voce deprecantur, aut communis oratio voce Diaconi indicitur.* Hæc ille.

Socrates.

August.

Hilarius.

Ambros.

9

Hieron.

Chrysost.

Socrates.

August.

Possent innumera testimonia Sanctorum antiquorum ad idem induci, satis nobis sint relata, & alia sparsim referenda. Similiter nostram assertionem confirmant multa Concilia ex præcipuis Christianismi partibus, Concilium Laodicenum, Canone 15. ex Oriente Italicum, Romanum sub Gregorio I. Africanum, Carthaginense quartum, Canone 10. Hispanicum, Toletanum quartum, cap. 12. Gallicum, Agatenſe Can. 21. Germanicum, Aquitagnense capite 131. & 133.

Tertiò probatur consuetudo, rationibus idem ostendentibus, quarum prima desumitur ex ordine ad Dei cultum. Etenim apud omnes nationes hoc naturæ lumine insitum est, vt inter præcipuas partes cultus debiti Regibus, Principibus, & alijs Heroibus primatū teneret cultus per laudem ver-

10

11

12

fibus, poëmatibus, & alijs huiusmodi decantatis: ergo id genus cultus per Psalmos, cantica, Hymnos, Deum colere vocibus canonicis non infimas partes tenet in Dei cultu per laudes, & preces exhibendo. Consequētia nota est argumento, quod appellatur à fortiori: & maior cuique notissima legenti antiqua poëmata, quibus decantatis præclara gesta, & egregios mores clarissimorum virorum, ac foeminarum antiqui solebant canticis celebrare. Vnde Plutarchus in libello de musica: *In solis* (inquit) *adhuc templis musica alebatur, atque vigeat, in quibus honores Deorum, & clarorum laudes virorum cantu musico celebrabantur, &c.*

II

Secunda ratio ad idem. Nam hoc genere cultus Deo Opt. Max. perfectum unde quaere reddimus obsequium, dū animo ardentissimis votis, & corpore clarissima, & modulata voce laudes eius celebrare contendimus.

Tertia ratio desumpta in ordine ad eundem cultum. Nam hac ratione testificamur Ethnicis, & alijs veræ fidei inimicis nō erubescere nos fidem nostram. Siquidem fidei dogmata, quæ ab Ethnicis, vel hæreticis irridentur nos cantu, ac poëmatibus celebrare non veremur. Vnde & ipse Deus se hoc laudationū genere honorari fatetur Ps. 46. *Sacrificiū laudis honorificabit me*: quāto magis si audacter decantentur: & in Psal. 149. de cœlestis patriæ ciuib. dicitur: *Exaltationes Dei in gutture eorum*: sic legit Genebrardus ex Hebraico, & Græco. Nimirum quia laudes Dei, exaltationes, & honorificationes Dei sunt: & Christus Dominus Marc. 8. *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo*. Cuius cultus multa exēpla habentur in Ecclesiasticis historijs. Vidēdus est D. Ambrosii. in orat. de tradendis Basilicis, & Rufin. lib. 1. histor. c. 35. & 36. cū scribit translationē reliquiarum sanctæ Babilæ Martyris, & Theodoretus lib. 3. historiæ, c. 17. vbi narrat res gestas Publiæ, & virginum, quas illa docebat.

Psalm. 46.
Psalm. 149.

Marc. 8.

Ambros.
Rufin.
Theodo.

12

Quarta ratio desumitur ex utilitate nostra, quæ maxima ex cātu Ecclesiastico percipitur: videlicet quia tam canentiū laudes, quā audientium affectus acriter inflammantur, & ad bonum promouentur; quod sancti Patres, qui hoc experti sunt, sapientissime testantur. Philo de victimis offerendis ait: *Cantus, verbaque sanitatem, & salutem afferunt. Cantus quidem excitando passionem animi, ut quidquid in nobis dissonat, in*

Philo.

A concentum quendam redigendo, reprimendog, immodicos affectus certis modulis componat. Et D. Basil. hom. in Psal. 1. ait in hæc verba: *Quando Spiritus sanctus nos vidit aegre persuaderi ad complexum virtutis, ac promde ad ineundam vitæ rectitudinem per hoc lentescere, quod toti ad consecrandam voluptatē propenderemus, quid fecit? nimirum scripturæ suæ dogmatibus mixtim inspersit concinnā ipsam numerorum modulationem, ut auribus permultis, ac delinitis melito vocum concentu, illam velut aliud agentes sineremus in animos nostros irrepere eloquiorum utilitatē: & multa alia, quæ videnda sunt apud ipsum: &*

Basil.

B Iustinus Martyr, q. 107. sic ait: *Excitat hæc cantatio, nimirum circa diuina, cum voluptate quadam animum adflagrans eius, quod carmine celebratur, desiderium; affectiones, & concupiscentias carnis sedat, cogitationes malas inimicorum, quos cernere nō est, suggestione oborientes amollitur; mentem ad fructificationem bonorum diuinorum rigat; pietatis decertatores generosos, & fortes per constantiam in rebus aduersis efficit: omnium rerum, quæ in vita tristes, & luctuosæ accidunt pijs affert medicinam; mentes ad fructificationem diuinorum bonorum regit. Gladium spiritus hoc Paulus appellat in armamentario; vbi contra inuisibiles aduersarios milites veræ pietatis suis insinuat armis. Verbum namq. Dei est, & quod animi cogitatione, quod carminis præludio, quod carmine ipso celebratur: ac demum ex fugat, atque depellit: & in rebus omnibus, quæ pijs eneniunt, animus veræ pietatis virtutibus per carmina Ecclesiastica perscitur. Sed præ cæteris de se ipso loquens D. Aug. lib. 9. confessio. c. 6. Quantum (inquit) fleui in Hymnis, & canticis tuis suauesonantis Ecclesiæ tuæ vocibus commotus acriter. Voces illæ influebant auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum: & ex ea æstuebat inde affectus pietatis, & currebant lacrymæ: & benè mihi erat in eis: & lib. 10. cap. 33. Cū reminiscor (inquit) lacrymas meas, quas fudi ad cantus Ecclesiæ tuæ in primordijs recuperatæ fidei meæ, magnam instituti huius utilitatem agnosco. Fernè idem dicit loco citato ex episto. 109. videndus etiam Lactantius lib. 6. cap. 21. adde etiam narrantibus Sozomen. lib. 3. cap. 16. & Theodo. lib. 4. c. 29. Historia: plerosque Syriæ populos ex harmonia Ecclesiastici cantus pietati mixta ad fidem Christi fuisse perductos.*

Iustinus.

August.

Lactan.
Sozome.
Theodor.

Id ipsum confirmatur ex ijs, quæ legimus dicta ab Ethnicis etiam antiquissimis de musici concentus vi, ac efficacitate ad exci-

excitandos animi affectus, siue in bonum, siue in malum: & præcipue videndus est Aristoteles, citatus a D. Tho. in hoc art. ex 8. Polyticorū, similiter & Boëcius in proemio musicæ: nec est omittendus Plutarchus in lib. de musica differens de antiquitate, vtilitate, grauitate, & efficacia sinceræ, atque germanæ musicæ: non solum ad oblectandos animos, sed etiam ad componendos mores, corrigendosque prauos animi, & corporis affectus, imo & aliquando ad morbos sanandos: vbi præfatus Plutarchus multis exemplis ex historijs antiquis prolatis, atque etiam ex testimonijs grauisimorum Auctorum: nempe Pythagoræ, Platonis, Aristotelis, & aliorum similium, musicam sinceram valde laudat: inter alia autem sic ait: *Est igitur musica ab omni parte angusta, quando quidem inuentum est Deorum, & ea veteres sunt vsi pro dignitate, atque maiestate ipsius, vt ceteris omnibus institutis.* Et Sabo lib. 10. Geographiæ ait musicam suauitate sua homines ad Deitatem, id est, ad amorem, & contemplationem Dei, & rerum diuinarum naturaliter excitare. Hæc, & alia multa profana, atque externa testimonia consulto omitto: hoc vnū non prætermittam veteres tanti fecisse musicum concentum, vimque eius adeo diuinam existimasse, vt fabulose finxerint Amphionem cantu, ac lyrae suæ pulsatione saxa mouisse, vt sponte affabrè composita murum ciuitatis Thebanae extruxissent: vt narrat Horatius in Arte Poëtica sic:

*Dictus & Amphion Thebanae conditor vrbis
Saxa mouere sono testudinis, & prece blanda
Ducere, quo vellet.*

Et de Apolline etiam dixerunt mœnia Troiana extruxisse canendo, & pulsando lyram, quam dum tractaret saxa se sua sponte concinnè accommodasse; iuxta illud Ouidij in epistola Paridis.

Ilion aspicias, firmataq; turribus altis

Mœnia Apollineæ structa canore lyrae.

Et de Orpheo fabulantur, sumpta cythara ad inferos descendisse, atque cum mirificā quandam lamentationem cecinisset, lacrymas inferis excitasse; & placatis seuerissimis mortuorum Regibus cantus suauitate, non solum obtinuisse, vt ipse post ipsam vxorem apud inferos detentam ab inferno egrederetur: sed etiam, vt ipsam secum adduceret. De quo latius Ouidius lib. 10. & Virgilius lib. 4. Georgicorum. Hi omnes fabularum istarum, & similium fictores, sub velamento fabuloso (quod fuit in vsu

A apud antiquos) voluerunt significare magnam vim, & efficacitatem musicæ: etenim præfati musici periti huius artis suo concentu, leges, & præcepta proponebant hominibus feris, & agrestibus saxis durioribus: & per cantus suauitatem, ita mansuecerunt, vt ad extruendas ciuitates, & legibus obtemperandum delinierint: imo hanc eandem vim musicæ potentem ad deliniedum demones fabula Orphei significatur. Mirabile huius ingentis efficacitatis musicæ exemplum affert Saxo lib. 12. Daniae, de quodam peritissimo musico, qui cantu, & lyra gloriabatur, se quem vellet affectum in corde audientium excitare valere.

B Venitur ad experimentum coram Erico Rege, & aulicis adstantibus: & prius cantu, & lyrae pulsatione permouit audientes ad mœrorem, & lacrymas; deinde ad laticiam, & gaudium: ac demum mutato carmine, & sono musico omnes ad furorem prouocauit; sic adeo, vt Rex arrepto ense occiderit quatuor viros; plures occisurus, nisi à familiaribus quasi vinciretur. Si ergo solus sonus, & cantus musicus tanta efficacia pollet ad immutandos hominum affectus: quanto maiorem habebunt cantus Ecclesiastici, qui constant non solum musices suauitate, & vi innata, verum & verbis diuinis igneis corda inflammantibus: iuxta illud Prophetæ: *Nunquid verba mea non quasi ignis, & quasi malens continens petras?* Et hæc dicta sint de singulari efficacia cantus Ecclesiastici ad commouendos animos, & componendos mores audientium. Superest modò respondere ad argumenta in initio quæstionis proposita.

C Ad primum testimonium ex tertio Regum 18. quo ineptè vtitur Vvicleph. respondetur, ibi non reprehendi elatam vocem Sacerdotum Baal: imo neque in Textu dicitur eos clamore interpellasse suum Baal, sed irridentur ab Helia, quia inuocabant Deum falsum omni Deitate carentem, vt potè qui Idolum erat omnis sensus expers: & sic per irrisiōem ait Prophetæ: *Clamate voce maiori: sciebat enim non exauditurum, neque voces percepturum: iuxta illud Psalmistæ: Os habent, & non loquentur, aures habent, & non audient, &c.* Cætera verò, quæ subiunguntur ab Helia, etiam ad irrisiōem pertinent illius inanis Dei, tam longè existentis à Deitate, vt negotijs præpediretur humanis, ne posset audire, putà locutionem, & similia: &

Aristot.
Boecius.
Plutarc.

Sabo.

Horatius.

14

Ouidius.
Virgil.

15

lia: & locis angustissimis coarctaretur; videlicet diuertorio, itinere, &c. non ergo Vvicleph vocet Catholicos Baaliticos; nili velit & vocare Baaliticos Chananæam; & cæcos clamantes ad Christum Matth. 15. & 20. Stephanum, qui Actorum 7. voce magna clamauit: *Ne statuas illis hoc peccatum*; imò & Christum Dominum in Cruce clamantem ad Patrem.

Matth. 15.
Actor. 7.

16

Ad secundum testimonium ex 1. Reg. 1. adiuncta annotatione Cypriani respondetur, Anam priuatè orasse in templo: & ideo submissa voce, ne alios ibidem orantes suo clamore turbaret: & etiam Diuus Cyprianus hoc exemplo docet populum, siue Ecclesiam, quo modo se debeant gerere in priuatis orationibus: nec tamen per hoc omninò damnamus clamorem priuatè orantium, quando non adsunt circumstantes: imò etiam si adsint, quando ex nimio furore, aut affectu orantium prorumpitur in clamorem, qui cohiberi vix potest. Talis erat, qui dicebat: *Ad Dominum cum tribularer clamavi*. Secus res se habet in oratione publica, vel diuinis laudibus, quæ in communi celebrantur. Nam in ipsdem libris Regum legimus, Dauidem instituissè cantores, qui magnis vocibus Deum laudarent: & alibi sæpe Deum alta voce Moysen, Dauidem, Salomonem idem fecisse patet ex sacris Literis.

17

Ad tertium testimonium ex cap. 6. Matthæi respondetur, id non esse intelligendum de orationibus publicis, quas in publico fieri, & alta voce exemplo Dauidis, & Ecclesiæ docuimus: imò neque de omnibus priuatis, constat enim Christum, & Apostolos in publico laudes diuinas, & preces fuisse; vt supra dicebamus, & Paulus primæ ad Timotheum 2. *Volo viros orare in omni loco*. Non est autem Apostolus Christo contrarius; sed id duntaxat Christus Dominus iussit, vt intentio nostrarum orationum sit in abscondito, & soli Deo reseruaretur. Cuius oppositum faciebant Pharisei orantes in locis publicis ob inanem gloriolam aucupandam. Itaque orationem in publico fieri, id est, propter homines, prohibuit; quod satis colligitur ex sacris textus verbis præcedentibus, & sequentibus. Sed vt hanc responsionem veram esse intelligas, speciatim locus iste dilucidandus est; cuius sunt duæ expositiones. Prima. Præceptum scilicet Domini de ingrediendo cubiculo, & ostio claudendo, non tam ad cubiculum materiale,

1. Ad Tim.
mot. 2.

A quam ad cubiculum cordis referendum esse. Ita August. lib. 2. de serm. Domini in monte, c. 6. & probat. ex D. Paul. cita. 1. ad Timot. 2. Itaque tantum iubetur intentio in abscondito esse, nò oratio ipsa. Et si arguat Vvicleph. hanc esse expositionem allegoricam, ex qua sicut non sumitur argumentum efficax: ita neque responsio. Respondetur ex doctrina D. August. lib. 11. super Genes. cap. 31. ex metaphora, aut allegoria vnius, aut alterius verbi allegoriam in tota periodo constituere non debemus: vt Genes. 3. legimus Adæ, & Eue oculos apertos fuisse, postquam de ligno vite comederunt: in verbo aperiendi oculos allegorica acceptio est pro oculis cordis, cum constet vtrūque, fructum vetitum pulchrum visu vidisse; sed non propterea tota, quæ deinceps sequitur perodus figuratè accipienda est, sed proprie, & historice. Sic in loco citato Matth. nomine cubiuli claudendi, non intelligitur cubiculum materiale, sed spirituale cordis: quæ sequuntur verò, & significatio istius figuratæ locutionis historice intelligenda: videlicet in priuatis orationibus magnam esse cautelam adhibendam, vt nò propter homines fiant, sed propter Deum.

August.

B

C

D

Secunda explicatio est Chrysost. homi. 8. in 1. epist. ad Timot. & Theoph. sup. hunc locum Matth. de vero cubiculo esse ea verba intelligenda; non quidem quia necessarium sit ad orandum ingredi cubiculum, & ianuam occludere: alias non deberemus pergere ad orandum in Ecclesia cum reliquo coetu fidelium: sed quia per tropum, & figuratam locutionem exaggeratiua significatur vanitatem esse fugandam ab intentione nostrarum precum, & laudum: vice versa quàm Pharisei faciebant orantes in plateis, vt viderentur ab hominibus. Et tunc sensus verborum sic ordinabitur. Quando oras ad Deum solum, debes tuam intentionem secretè dirigere: ac si ingredereris secretum cubiculum, & post te clauderes eius ianuas. Quo fit, vt qui orat in loco publico, si ad Deum solum attendit, certè cubiculum ingreditur, & claudit ianua: è contrà verò si quis ingreditur cubiculum, quamuis mille claudat portas, si cupit videri ab hominibus orans; in plateis, & portis reueratis orat: quia cupit gloriam apud homines. Igitur quocunque modo interpretemur Matth. locum, non fauet hæreticis explodentibus orationes in publico factas, & alta voce, quando non sunt priuatæ, sed publicæ:

18
Chrysost.

nam

nam priuatas satius est fieri submissè. De quibus verba Chrysostomi citata in argumento intelligenda sunt. Vnde idem autor in opere imperfecto loco citato tres causas reddit, cur non sit magna voce in oratione vtendum: quæ omnes causæ ostendunt præfatum locum de oratione priuata esse intelligendum. Prima, qui clamorosè orat non credit Deum esse vbique, & absconsa audire. Secunda, mysteria secretarum petitionum, quas fortè non oportebat alium scire præter te, & Deum in auribus hominum audienda committis. Tertia: clamorosè orans iuxta te alterum non permittis orare. Hæc ille.

19

At qui publicè in Ecclesia Dei laudes, precèssue canunt, non ideò hoc faciunt, quia credant Deum non esse vbique, vel abscondita non audire: sed quia volunt hoc genere cultus Deum honorare, & cæteros ad Dei laudes, & amorem excitare. Item qui publicè Deo canunt, non secretas petitiones Deo exhibent, sed manifestas, & quæ ab omnibus audiri possunt. Denique quamuis qui canunt Dei laudes, & Officia diuina alios priuatè orantes aliquo modo impediunt; hoc impedimentum multis supra allatis vtilitatibus compensatur. Et præterea, quia publicè illæ laudes suum habent tempus, & locum deputatum, in quo orantes debet cessare ab orationibus priuatis, vt cantu diuinarum laudum, ac precum ad affectus deuotos inflament. Itaque rationes illæ Chrysostomi non habent locum nisi in priuatis orationibus, quæ fiunt à toto populo.

Ad testimonium Apostoli respondetur non ibi excludi cætum in diuinis laudibus, sed potius includi: quo modo enim potest psalli, aut cani, nisi voce, & ea aliquantulum elata? sed admonentur fideles, ne suos cantus solis labijs celebrent sine attentione cordis. Itaque cantare cordibus est nò ore tantum, vt interpretatur ferè omnes Chrysost. Theodoret. & alij super hunc locum, & ad Colossen. 3.

20

Ad secundum argumentum, quod constat testimonijs Patrum, respondetur. Ad illud ex Athanasij more, respondet Augustinus, in loco commemorato in argumento, modum illum cantandi Officia diuina Athanasij, forsassè esse tutiorem (modestè loquitur) sed se non posse non laudare cantus Ecclesiasticos alta voce propter vtilitates, quas in se ipso expertum fuisse commemorat. Secundo respondetur. For-

A tasse hoc humili modo cantandi Psalmos, & Hymnos vsum fuisse Athanasium, vt auerfaretur Donatistas Hæreticos, qui proprio ingenio Hymnos excogitatos, ad nouosque compositos musicos modulos, canere cõsueuerunt: quos Athanasius oratione secunda contra Arrianos vehementer redarguit. Et de Melitianis tradit Theodoretus lib. quarto Hæreticorum fabul. solitis cum plausu manuum, & quadã saltatione Hymnos concinere, & multa simul tintinabula funi appensa mouere, & similia: qua de causa inquit magnus ille Athanasius perpetuò cum illis bellum gessit.

Theodor.

B

Ad testimonium primū Hieronymi respondetur, eum in illo loco non reprehendere vsum canendi in Ecclesia: quin potius supponit licitum, cum moneat eos, qui habent Officium canendi in Ecclesia, sed reprehendit abusum, qui suo tempore apud multos irrepserat: de quibus abusibus dicemus in solutione ad tertium: verum si vt decet ad pietatem, musici modi compositi sint nihil vtilius, aut gratiosius audiri potest, vt patet ex supra relatis in fauorè cantus Ecclesiastici.

21

C

Ad secundum testimonium ex eodem Hieronymo respõdetur, esse intelligendū de orationibus, quæ priuatè, & ab vno solo fundi solent; secus de publicis, vt dictum est: neque esset irrisione dignus, qui laudes Regum canendo, præcipuè versibus ac poematibus meditatiss, precaretur Regem pro gratia, aut fauore obtinendo, vt sæpe videre est apud Poetas magni nominis: & multò minus indecens est Dei laudes decantando, sicut fit in diuinis Officijs, nostras Deo preces porrigere: sicut Dauidem sæpe videmus fecisse in suis Psalmis edendis ac decantandis: præcipuè quia collectæ seu orationes diuinorum Officiorum modica vocis inflexione canuntur, dumtaxat quatenus sufficit ad pietatem audientium excitandam, & à populo adstante intelligantur. Quinimò non solum in diuinis Officijs solitum fuit diuinas decantare laudes, verum etiam in ipsis Christianorum antiquorum conuiuijs Agape nuncupatis. Vnde Christianus Pædagogus apud Clementem lib. secundo, capite quarto, sic ait: Quemadmodum autem ante quam sumamus alimentum laudare nos conuenit factorem vniuersorum, ita etiam in potu ei nos decet psallere, cum eius creaturarum efficiamur participes: est enim psalmus nunc roga & modesta laudatio. Canticum spirituale Psalmum

Clemens.

Tertul.

mum dixit Apostolus, & Tertullianus in A
Apologia cap. 39. *Post aquam manua-
lem, & lumina ut quisq; de Scripturis sanctis, vel
de proprio ingenio potest, prouocatur in me-
dium Deo canere. Hinc probatur quomo-
do biberit. Et Cyprianus ad Donatum: Nec
sit vel hora conuiuii gratia celestis immu-
nis, sonet Psalmos conuiuium sobrium, & ut
tibi tenax memoria est voce canora aggredere
hoc munus, ex more magis charissimos pas-
ces, si sit nobis spiritualis auditro, proleget au-
res religiosa mulcedo.*

22

Ad tertium argumentum respondetur
nullum extare ita magnificum, aut inely-
tum opus, quod non saepe malitia operan-
tium foedetur, & aliquibus incouenientibus
circundetur: sed hæc vitanda, opus per-
agendum. Quapropter non mirum, si in
tam præclarum Religionis actum, qualis est
Deo nostro canere laudes debitas, multi
abusus irrepserint; quorum aliquod enarra-
bimus, ut ab his abstineant, qui laudibus
Deo decantandis vacant. Primus est: si cæ-
laudes & diuina poemata modulis molli-
bus, & effœminatis, quales in theatris soliti
sunt canantur. Hunc abusum videtur teti-
gisse Hieronymus, ubi supra: & est valde
pernitiosus vtiensibus: tum quia sacra elo-
quia, ex quibus diuinæ laudes concinnan-
tur profanis modulis vestiunt: tum quia
fructum diuinorum verborum percipien-
dum, si honestis modulis canerentur, non
solum euacuant, verum etiam impudicos
affectus huiusmodi modulatio excitat, ac
ingerit. Vnde Clemens in lib. secundo Pe-
dagog. cap. quarto, sic ait: *Sunt enim ad-
mittenda modesta & pudica armonia a for-
ti, & neruosa nostra cogitatione, verè mol-
les, & eneruatas armonias amando quā
longissime, quæ improbo flexuum vocis arti-
ficio vtentes ad delicatam & ignauam vitæ
agendæ rationem deducunt: graues autem,
& quæ ad temperantiam pertinent modula-
tiones ebrietati, & proteruia valedicunt.
Chromaticæ igitur armonia impudenti in
vino proteruia, floribusque redimita mere-
tricæ musicæ sunt relinquendæ. Nec solum
Christiani, verum & Gentiles ipsi medio-
criter instituti damnabant illos canendi
modos, qui mollihus fractisque vocum in-
flexibus, animos itidem molles fractosque,
atque eneruatos penitus redderent. Nec
alia de causa Pherecrates Comicus musicā
introduxit figura muliebri totum corpus
verberibus foedè mulctatā, ipsamq; iusti-
tiam quærentem de causa huius foeditatis,*

Clemens.

illamque respondentem carmina in accu-
sationem eorum, qui candorem suū pristi-
num, & cum suauitate maiestatem coniun-
ctam Chromaticis modulis foedè corrupe-
rint. De quo plura Plutarchus in libello ci-
tato. Et quantum iste canendi modus noceat
animis, bene docet Cicero lib. 2. de legibus,
qui & in canendo non vocum tantum mo-
dum, sed & situm corporis modeste attem-
peratum monet esse seruandum, & fortiori
ratione: & nos suademus in diuinis laudi-
bus, & sacris peragendis debere seruari.

Plutarch.

Cicero.

B

Huic proximus est alter abusus, & fortas-
se peior præcedenti: quando carminibus
sacris admiscuntur chromata, siue cantile-
næ molles, ac lasciua: quæ non solum tonis,
ac inflexionibus mollihus vocis, verum
& sententijs eiusdem generis constant, qua-
les aliquando in Ecclesia canere, aut misce-
re sacris cantionibus homines irreligiosi
non verentur, non sine magno audientium
detrimento, & iniuria tum sacrorum can-
tuum, tum templorum, in quibus canuntur.
Primum quidem satis docuit Concilium
Antiochenum contra Paulum Samosatenum
Hæreticum, qui in Ecclesiā huiusce-
modi cantilenas turpes inuexit. Quod ante
prohibuerat Clemens primus lib. quinto

23

C

constit. Apostolic. cap. 10. *Christianus (in-
quit) fidelis nec carmen ethnicum, neque me-
rettricam cantilenam canere debet: quoniam
continget eum in cantione demoniacorum
idolorum mentionem facere; & in locum Spi-
ritus sancti inuadet eum spiritus malus, &c.
& D. August. lib. de decem cordis cap. 4.
Quid prodest (ait) deletari cantibus ad tem-
pus dulcibus, in posterum amaris: talibus enim
turpitudinibus cantionum animi humani ille
eti eneruantur, & decidunt à virtute, defluen-
tes in turpitudinem, & propter ipsas turpitu-
dines postea sentiunt dolores: & cum magna
amaritudine digerunt, quod cum magna dul-
cedine temporali biberunt: melius est ergo, ut
nos amara ad tempus cantemus, quæ postea
dulcescant in nobis, &c. Et D. Chrysost. su-
per Paul. 118. sic fatur: Quæ ad vsum vitæ
huius cantica, & cantilenæ temores, ac soni
desinentia fallunt auditum, simul & animum,
in fraudem pelliciunt, ab utilitate abducunt, &
in concupiscentiā pertrahunt ad geniale vitæ,
eorumq; quæ canuntur appetentiam afficiunt,
& inclinant, & quamlibet alioqui virilem
eneruant obscæna, turpia & illecebrarum plena,
Ecclesiæ verò cantica, quæ nimirum Sanctus
suggerit spiritus, & moderata verborum tempe-
rie, & decenti sententiarum descriptione me-
tem*

Clemens.

Chrysost.

tem renouant, ad affectiones suas ordine digerendas, animam illustrant, & exornant, ut simul atque intellexerit, & assensa sit, eoq; inuiat melodia ab Spiritu sancto excitatum organum, tum prolata quoq; sententia, & mores transferat, & affectus promoueat. Secundum autem de iniuria, quæ sit templis, si in eis chromata, aut præfata cantilenæ canantur dicemus in materia de sacrilegio: ubi docebimus sit ne hic abusus veniale peccatum, an mortale.

24 Alius abusus est eorum, qui audiunt, & canunt laudes diuinas vtentes temperatis modulis, vt in Ecclesia cantari consueverunt, sed nudam inde captantes voluptatē auditus: quod non sine crimine sit, dum Ecclesiam hos cōcentus, & modulos instituentem suo priuant fine, & intentione excitandi animos fidelium ad affectus pietatis, in quo abusu solent nonnunquam etiam viri pij delinquere: vt de se fatetur D. Aug. lib. 10. Confessionum, cap. 33. ubi postquam dixerat se mirū in modum affici solere Ecclesiastico cantu, subiungit, dolere tamen, quod eo raptus interdumquæ canerentur minus attenderet: ac de his secum disserēs, hæc tandem ait: *Ita fluctuo inter periculum voluptatis, & experimentū salubritatis, magisq; adducor non quidem irretractabilem sententiam præferens, canendi consuetudinem approbare in Ecclesia, vt per oblectamenta aurium infirmior animus in affectum pietatis resurgat. Et ibidē: Cum mihi accidit, vt me amplius cantus, quàm res quæ cantatur mouet, pœnaliter me peccare confiteor, & tunc mallē non audire cantantem.* Hæc August. Et modo iste abusus erga fideles valde increuit. Videas enim quāplures affatim cōcurrere ad Ecclesias non pro audiendis diuinis eloquijs, quæ ibi recitantur, sed vt aures musicis concentibus voluptate afficiant. Ego quidem non affirmo oblectari musices suauitate esse peccatum, sicut neque fragrantia odorum. Hæc enim opera indifferentia sunt ad bonum & malum, sed sic vti armonia Ecclesiasticorū officiorum, vt finis Ecclesiæ in eius vsu frustretur, nequaquam licitum est: quinimò imperfectionem non modicam audientium redolet: potius enim pertinet ad oblectamenta carnis, quàm ad vilitatem spiritus. Existimo autem dum taxat esse veniale crimē, nisi alius finis lethalis admisceatur. At vero si quis hisce concentibus & modulis vtatur ad bonos fines, putā ad leuamen tædij circa diuina Officia, si nudē recitarentur, vel ad affectus plenos

A pietate excitandos, vel alia huiusmodi iusta & pia vtitur voluptate. Egregiè Lactāt. *Lactant. lib. 6. cap. 21. Si voluptas est (inquit) audire cantus, & carmina, Dei laudes canere, & audire, iocundum sit. Hæc est voluptas vera, quæ comes & socia virtutis est: hæc est non caduca, & brevis, vt illa, quā appetunt, qui corpori vt pecudes seruiunt, sed perpetua, & si ne vlla intermissione delectant.*

Alius abusus accidere sæpe solet, cum plusquàm par est studetur musico concentui in diuinis laudibus, aut Officijs: vel quia curiosius, vel quia mora magna temporis, quæ in his decantandis consumitur, alijs

B operibus vel intentioni Ecclesiæ nocet. De priori ait August. in Regula: *Nolite cantare, nisi quod legitis esse cantandum, quod autem non ita scriptum est vt cantetur, non cantetur.* Circa vtrumque ait Dominus Caietan. *Cum omnia, quæ sunt propter finem, maxime indifferentia, non sint propter se appetenda, nec facienda, nisi in quantum sunt vtilia ad finem: consequens est, vt in Ecclesiasticis Officijs in Ecclesijs persoluendis debeat tantum cantari, quantum expedit deuotioni cantantium excitanda, si aliena deuotionis ratio cessat: vt contingit, quando populus frequens conuenit ad Ecclesiastica officia audienda.* Idem proportionaliter dicendum est de diuinorum Officiorū cantu coram frequenti populi fidelis cōcurso. Sed in vtroq; casu prudentia opus est. Sūt enim aliqui ignaui, & parū deuoti, qui egre ferunt tantulam temporis morā in his consumi. Hos reprehendit D. Aug. serm. 251. de tempore, inquit: *Adhuc quoque quod valde dolendum est conqueri vobiscum volo: quia sunt aliqui, & maxime potentes huius mundi, qui cum veniunt ad Ecclesiam non sunt deuoti ad laudes Dei celebrandas, sed cogunt presbyterum, vt abbreviet Missam, & ad eorum libitū cātet, nec ei licet morem Ecclesiasticū sequi propter illorum gulam & auaritiam.* Alij verò sunt nimis prolixi occasione tædij sua prolixitate præbentes adstantibus: & ideo Præ-

C latus, cuius interest isthæc prudentia moderari, cum non habeat singulorū affectus in statera, prudenter debet pensatis conditionibus personarū, locorū, & huiusmodi quantum pro cōseruanda deuotione canentiū, & audientiū viderit expedire, canticis Ecclesiasticis moderamen adhibere. Et aduertit Caietan. *Sic aliena deuotionis debent canentes rationē habere, vt propria nō destruat.* Etenim nō debet nostra tribulatio, aliena esse subuētio, secūdū Apof. doct. trinā. Cor. 8. 1. Corint. 8.

D sunt nimis prolixi occasione tædij sua prolixitate præbentes adstantibus: & ideo Præ-

25

His inconuenientibus si careat cantus & armonia Ecclesiastica, tantum abest ut impediat deuotionem mentis, ut in argumento obijciebatur, quod eam maxime promouet, & auget. Nam si aliquis cantet non propter voluptatem, aut delectationem, sed propter deuotionem, magnam valde inde percipiet spiritualem utilitatem: quia attentius considerat, & quasi ruminat ea, quae dicuntur, cum diutius moretur super eodem. Egregie Diuus Ambrosius in Psal. 118. sermone. 7. super illis verbis. *Cantabile mihi erant iustificaciones tuae. Quae bene tenemus* (inquit) *cantare consueuimus; & quae melius cantantur, melius nostris adherent sensibus: non enim persuntorie transeamus, quae legimus, ut tunc tantum cum legimus ea, in memoriam eorum redire videamur: sed etiam cum abest codex manibus, tanquam animantia, quae munda probantur, & habentur in lege, etiam cum non pascuntur, ruminare consueuerunt, ex semetipsis alimenta sibi recondita proferentes: ita & nos de nostrae memoriae thesauro de interioribus nostris ruminandum nobis pabulum spirituale promamus: quo modo hymni nobis, canticum nobis, psalmi nobis iustificaciones Domini sunt. Et praeterea, quia sic canens, pios affectus multiplicat pro diuersitate cantus. Quam diuersos etiam parere, & exercitare affectus in audientibus nos experiimur, & veteres etiam Ethnici agnouerunt, & in suis Historijs tradiderunt. De Pythagora refert Boethus in Prooemio musicae, quendam iuuenem in furiam versum, ex auditione cuiusdam cantus ad sanam mentem reuocasse, iubendo cantori, ut cessaret a cantu carminis bellici, & cantum Phrygium caneret: & Sabellicus lib. 10. cap. 8. scribit Timotheum quendam musicum, cum ad Alexandri mensam caneret Orthium modulum, Regem repente velut insanum itetisse in pedes, coegissetque ad arma profligare: rursus remittente cantum, continuo & Regis remisit affectus.*

Ambros.

Boeth.

Sabellicus.

26

Aristot.
D. Thom.

Multa de hac re nobis veteres tradiderunt, multa etiam Arist. 8. Polyticorum, & D. Thom. super Psalmum 32. ait ex musicorum antiquorum sententia, musicam immutare affectum hominis tripliciter: scilicet per cantum Doristicum: id est per primum & secundum tonum, ad firmitatem, & constantiam: per Phrygium: id est per tertium tonum & quartum, ad dulcedinem: & ad alta per Ipolidium: id est per quintum & sex-

tum tonum. Alij vero additi sunt postea ad alios affectus efformandos. Rationem autem reddere huius diuersitatis, & quare cantus iste sympathiam habeat cum hoc affectu, alius vero cum alio; & quare potius vin habeat hae vocis modulatio erga gaudium, illa vero erga moerorem, alienum est à praesenti instituto, & valde occultum: quod bene aduertit August. lib. 10. Confessionum cap. 33. citato, inquit: *Omnes affectus spiritus nostri pro sua diuersitate habent proprios modos in voce, atque cantu, quorum occulta familiaritate excitantur. Occulta* (inquit) *familiaritate; quia huius sympathiae ratio ignoratur, vel non plenè scitur. Quod si aliqualem rationem adhuc enixè quaeris, vide D. Tho. 8. Polyticorum lectione 2. circa medium referentem ex quorundam Philosophorum sententia.*

Ad quartum respondet D. Tho. in hoc art. his verbis. *Ad quartum dicendum, quod sicut Philosophus dicit in 8. Polyticorum, neque fistulas ad disciplinam est adducendum, neque aliquid quod aliud artificiale organum. puta cytharam, & si quod aliud alterum est: sed quaecumque faciunt ad auditores bonos: Huiusmodi enim musica instrumenta magis animum mouent ad delectationem, quam per ea formetur interius bona dispositio. In veteri autem testamento usus erat talium instrumentorum: tum, quia populus erat magis durus & carnalis, unde erat per huiusmodi instrumenta prouocandus, sicut & per promissiones terrenas: tum etiam, quia huiusmodi instrumenta corporalia aliquid figurabant. Hae D. Tho. Pro cuius ampliori explicatione praemittendum, usum instrumentorum musicorum esse operationem ex suo genere indifferentem ad malum & bonum finem: quod licet experiamur saepissimè; ex antiquorum monumentis licet colligere. Et de malo usu patet: nam apud ethnicos maxime huiusmodi instrumenta adhiberi consueuerunt in turpibus, ac sordidis vitijs: nimirum in theatris, conuiujs, ac sacrificijs Deorum falsorum. Hebraeos vero in diuinis laudibus decantandis tubijs, tibijs, lyris, cytharis, psalterijs, ac denique omnis generis instrumentis musicis, sanctè usos fuisse, cuique legenti veteris testamenti codices peruium erit: quod vel inde colligere licet, quod qui in captiuitate abducuntur rerum necessariarum, ne dum ioculū obliui, & toti in lugēda sua calamitate occupati ad locū suę captiuitatis pergūt. At Hebraeos ductos captiuos in regionē Babylonica, ut deditissimos armonie musico-rum instrumentorum sua musica instrumenta secum*

27

Psal. 136.

secū adduxisse testatur Psal. 136. *Super flumina Babylonis* (inquiunt in captiuitate positi) *illic sedimus, & fleuimus, dum recordamur tui Sion: In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra*: id est instrumenta musica omnis generis, quorum laude Iudæi erant celebres per totum Orientem. His præmissis

28

August.

Iustinus.

Dico primò. In Ecclesia Christi non fuit frequens vsus musicorum instrumentorū corporalium, vt lyra, cythara, & similibus diuinis laudibus decantandis. Ita D. Augustin. super Psalm. 32. in principio, dicens cytharam ab Ecclesiæ modulatione esse proscriptam. Et Iustinus Martyr quæstione 107. vel quicumque ille autor fuerit: *In Ecclesijs* (inquit) *non vsus carminum per eius generis instrumenta, & alia insipientibus congruentia receptus est, sed simplex cantio in eis manet*. Cuius asserti prima ratio fuit propter frequētem vsum ethnicorū in suis sacrificijs: dum nullum sine musicorum instrumentorū strepitu peragebant; & propter receptissimum Iudæorum, ne cum illis ethnizare, & cum his iudaizare videretur primæua Christi Ecclesia. Secunda ratio desumitur à D. Thom. ex Philosopho 8. polyticorum, formāda in hunc modū. Huiusmodi musica instrumenta magis animum mouent ad delectationē, quā per ea formetur interius bonus aliquis affectus conducing ad deuotionem, vel bonos formandos mores: at harmonia Ecclesiastica in lege gratiæ ad pios affectus excitandos, & rectos mores inducendos ordinari debet, nō ad voluptatē capeffendam: nam huius legis (quæ spiritus dicitur) cultores ad spiritualia neglectis voluptatibus terrenis inhiare debent, multò aliter, quā populus Hebræorum, vt pote carnalis, & durus: & ideo vt ait D. Thom. erat per huiusmodi instrumenta prouocandus ad interessendum facris; sicut per promissiones terrenas ad obediendum diuinis mandatis: ergo vsus istorum instrumentorum musicorum per se loquendo non est vsque adeo conueniens in lege gratiæ. Maior huius syllogismi explicatur ex discrimine inter concentum vocis humanæ, & harmoniam instrumentorum musicorum: nam licet vtraque conueniat in eo, quod excitant animi affectus pro diuersitate modulationis; tamē longē differunt in hac excitatione: cantus namque modulatio, cum sit modus intrinsecus ipsi; si diuinis eloquijs adiungatur, aut gestorum proborum recitationi, exci-

Aristot.

A tat ad pios affectus ortos ex rebus, quæ cantantur conuenienti harmonia, & modulis: verbi gratia, si canuntur gesta Sanctorum, excitat ad eorum imitationem: si Dei laudes, ad eius cultum, & amorem: si cœlestis beatitudinis fœlicitas ad eius ardens desiderium: & similia. Qui affectus mirificè exornant animum audientium, & ad bonos mores valde conducunt: at verò musicorum instrumentorum sonus licet diuersos affectus animi pariat; dicitur namque tubas & tibias ad animositatem, & constantiam prouocare; cytharam & lyram ad dulcedinem, & amorem, & sic de alijs instrumentis musicis: tamen per se loquendo hi affectus indifferentes sunt ad bonū & malum: etenim constantia in bono laudabilis est, in malo vituperabilis: dulcedo & amor virtutis bona sunt, in vitijs verò nequaquā: & ideo sonus musicus istorum instrumentorum per se loquendo non excitat affectus, quæ bonum faciant habentem, neque conducentes ad bonos mores, sed tantum ad voluptatem capeffendam ex artificioso illo sonitu.

Obijciat quis fortasse contra nostrum assertum Clementem Alexand. in libr. 2. pædagog. capitu. 4. qui quamuis ea, quæ habentur in Psalmis, scilicet Deum laudandum esse musicis instrumentis, ad spirituale sensum reducat, prohibeatque ea, quibus Gentilitas in suis ritibus vti consueuerit, Christianis esse communia: tamen si eadem rectè pieque exerceantur, vt Christianam modestiam decet, non vetat, cum ait: *Et si ad lyram, vel cytharam canere, & psallere noueris, nulla in te cadet reprehensio, Hebræum iustum Regem imitaberis, qui Deo est gratus, & acceptus. Exultate iusti in Domino: rectos decet collaudatio, dicit Propheta: & cōfitemini Domino in cythara; in Psalterio decacordo psallite illi*. Respōdetur, nos in asserto nostro dūtaxat negare vsum instrumentorum musicorum non esse antiquum, & vsitatum in Ecclesia Christi in diuinis Officijs: imò neque per se loquendo satis conuenire propter rationes factas; non verò asserere quin extra diuina Officia, licitum sit, laudes diuinas & cantica spiritualia ad lyram, vel cytharam personare, modulatione, ac pulsatione honesta & graui: & hoc est quod monet Christianus pædagogus adolescentes illa ætate auidos pulsandi cytharas, aut lyras; ne videlicet armonijs amatorijs incumbant, sed potius imitantes Re-

29

Clemens.

gem Dauidem, Psalmos Deo modulantes canant.

30

Secundò dico. Per accidens, & indirectè præfata instrumenta musica possunt excitare ad pios affectus conducentes ad deuotionem & mores componendos: verbi gratia, ad leuandum tædium imperfectorum ex grauitate, aut diuturnitate diuinorum Officiorum conceptum, & vt modulatione ea instrumentorum allecti ad diuina affatim accurrant, vel vt voces cantantium suauius faciat resonare, vel propter quid simile: ex quo fit vt vsus eorum non sit omninò ab Ecclesia relegatus, sed parcè acceptandus, nec extendendus: quia his, quæ per se inutilia sunt ad aliquem finem, & per accidens vtilia, vtendum est rarò, & parcè. Vnde cum moderatione in magnis celebritatibus vsus est tibiæ, Hispanè, *Ministriles*, & rarius cytharæ, & Lyræ in quibusdam processionibus. Secus dicendum est de organorum vsu, qui propter grauitatem, & modestiam instrumenti, & propter commoditates, quas in eorum pulsatione cantores Ecclesiarum percipiunt ià ab Ecclesia acceptatus est, & solis sacris applicitus; quamuis vt refert Caieta. hic coram Summo Pontifice nūquam pulsantur. Circa quæ Caiet. notat duo. Primū tēpore D. Thom. non fuisse organorum vsum. Secundum, cauendum esse, ne in his pulsandis subrepant abusus, quos in cantu diximus reperiri posse. Hoc secundū latius discutimus in materia de sacrilegio. Primum autē non expresse habetur in D. Thoma: fortasse suo tēpore erat rarus eorū vsus, qui ob id nullus dicitur esse, aut quia à paucis agnitus: nihilominus organorū vsum nō esse recentem probat Iulianus multo antiquior quàm D. Gregorius super cap. 32. Iob, & plures alij, quos citat Durantus de ritibus Ecclesiæ lib. 1. cap. 13.

Caietan.

Durant.

Igitur ad argumentum, quod est Petri Martyris Hæretici improbātis organorū, & cantus Ecclesiastici vsum respondetur, Christianos non teneri abijcere omnes cæremonias Iudeorum: Nam decimationem, primitiarum largitionem, & alias multas retinent, sed eas dumtaxat tenentur explodere, quæ figuræ erāt alicuius mysterij erga Christum venturum, vt esum agni Paschalis, circumcisionem, neomenias, & sabbatha; vsus autem cantus, & musicorum instrumentorum non erant huiusmodi, sed media quædam ad excitandam deuotionem plebis. Quod si aliqua figuralia erant

A non quidem Christi venturi, vel alicuius ad id pertinentis; vnde non continuò, atque Christiani his vtuntur iudaizare dicēdi sunt.

DISPUTATIO II.

An Religionibus, quibus ex vi sui instituti conuenit intendere animarum saluti per prædicationes, audientiam confessionum, dogmatum diuinorū edoctiōem, sit conueniens habere chorum, vbi Religiosi conueniant statutis temporibus cantaturi diuinas laudes, ac diuina Officia?

B

T videtur vera pars negatiua. Nam in Concilio Romano sub Gregorio I. sanctus Pontifex sic ait: *In sancta Romana Ecclesia*, cui diuina dispensatio præesse me voluit, dudum consuetudo est valde reprehensibilis exorta, vt quidam ad sacri Altaris ministerium cantores eligantur, & in diaconatus ordine cōstituti modulationi vocis inserviāt, quos ad prædicationis officium, & eleemosynarum studium vacare congruebat: vnde sit plerumque, vt ad sacrum ministerium, dum

C

blanda vox queritur, queri congrua vita negligatur; & cantor minister Domini moribus stimulet cum populum vocibus delectat. *Qua in re præsentis decreto constituo, vt in sede hac sacri Altaris cantare non debeant; solumque Evangelicæ lectionis officium inter Missarum solemnias exoluant: psalmos verò, ac reliquas lectiones censeo, per subdiaconos, vel si necessitas fuerit per minores ordines exhiberi. Si quis autem contra hoc decretum meum venire attentauerit anathema sit: & omnes Patres Cōcilij responderunt, anathema sit.* Ita habetur in libr. 4. Registri Episto. cap. 88. & refertur à Gratiano distinctione. 92. ca.

D

In sancta Romana. En inhihentur diaconi cantare in choro cum alijs; quia eis incumbit ex officio prædicationi, & eleemosynarum largitioni insistere: ergo ijs ordinibus, ad quos ex instituto suo spectat commodis animarum per prædicationem, peccatorum audientiam, & similia vacare, non conuenit habere chorum, vbi diuina Officia decantentur. Confirmatur ex D. Tho. in hoc art. solutione ad tertiū, qui explicās præfatum testimonium D. Gregorij ait: *Ad tertiū dicendū, quod nobilior modus est pronocādi homines ad deuotionē per doctrinā, & prædicationem, quā per cantū: & ideo diaconi & prelati, quibus competit per prædicationem & doctrinā animos hominū pronocare in Deum,*

D. Thom.

in Deum, non debent cantibus insistere, ne per hoc à maioribus retrahantur: ergo cum ratio hæc militet in Religionibus, quæ sunt ad prædicandū, confessions audiendum &c. institutæ, non decet eas habere chorū: sed eo prætermisso suo præcipuo instituto inharere, ne per occupationem in choro ab eo retrahantur.

2

In oppositum est vsus omnium Religionum tam monachalium, quam addictarum conditionibus, & doctrinæ, quæ per multa annorum curricula (paucis exceptis annis, idest 70. circiter) cum choro, ubi psallerentur diuina officia, institutæ sunt.

Grego. Val.

Hæc disputatio à me excitata est propter Gregorium de Valencia, virum doctū & pium, qui in fine tom. 3. Commentariorum Theologicorum in quasdam prorumpit propositiones examine dignas sub his verbis: Denique ex eodem fundamento patet primò, Religionis perfectionē minimè metiendam esse ex cantu, aut longâ psalmodia: nam fieri potest, vt eiusmodi institutum chori, minimè conferat ad alicuius Religionis finem. Secundò. Sicut re vera non satis conuenit ijs Religionibus, quæ sunt ad concionandum institutæ, vnde & Caietan. in articu. 6. asserit in eiusmodi ordinibus illos solum debere recipi, qui ad huiusmodi munera sunt idonei: & præterea nullos exceptis sufficientibus ministris, atque etiam D. Thom. supra quæstione 91. arti. 2. ad tertium asserit, cantum non competere Episcopis, & alijs quos ministerijs spiritualibus vacare oportet. Tertio: quare cum eadem sit ratio Religiosorum eiusmodi ministerijs deputatorum, fatendum est in eius generis ordinibus, conueniēter statui posse, vt Officium diuinum publicè in choro non dicatur: maximè cum deceat nullos esse in talibus ordinibus ineptos ad ministeria spiritualia. Quarto. Si quando autem in aliquo ordine simili chorus introductus est, causa videtur fuisse, vt inepti ad alia ministeria spiritualia in his occuparentur. Quintò: non igitur tales recipiantur, & non erit in huiusmodi Religionibus necessarius chorus. Hæc ille iuxta impressionem Venetam anno. 1598.

3

D. Thom.

Pro decisione huius difficultatis prælibanda erunt quædam pertinentia ad statum Religiosorum decerpta ex Doctoris Angelici veridica doctrina, in materia de statibus. Primū est, quod licet statui Religionis commune sit emissio trium votorum essentialium, scilicet paupertatis, conti-

nentia, & obedientia: tamen quia religiosus status est quoddam exercitium; quo aliquis exercetur ad perfectionem charitatis: & quia sunt diuersa charitatis opera, quibus homo vacare potest, & diuersi modi exercitiorum; ideo Religionem distinguunt dupliciter: vno modo secundum diuersitatem eorum, ad quæ ordinantur, sic vt vna Religio ordinetur ad peregrinos hospitio suscipiendos, & alia ad visitandos, & redimendos captiuos. Alio modo potest esse diuersitas Religionum secundum diuersitatem exercitiorum; putà, quod in vna Religione castigatur corpus per abstinentias ciborum; in alia per exercitium operum manualium, vel per nuditatem, vel aliquid huiusmodi. Sed quia finis est potissimum in vnoquoque; maior est Religionum diuersitas, quæ attenditur secundum diuersos fines, ad quos Religionem ordinantur, quam quæ attenditur secundum diuersa exercitia. Hæc Diuus Thom. infra quæstione 188. arti. 1. & ibidem notat Caietan. quod perfectio charitatis, quæ est Religionis finis; quamuis principaliter consistat in actu interiori charitatis: quia tamen per exteriores actus charitatis diffunditur, finis Religionis diuersificatur, non solum penes distinctionem dilectionis Dei, vel proximi: sed etiam penes diuersitatem actuum exteriorum, quibus diligitur proximus; vt sunt diuersa opera misericordiæ.

C

Secundò notandum ex eadem quæstione artic. 6. eam Religionem, quæ ordinatur ad concionandum, confessions audiendum, & ad docendum esse præstantiorem cæteris: quia habet finem meliorem: putà ex plenitudine contemplationis prædicare, & docere. Vnde & Gregor. Hom. 5. in Ezechielem de perfectis viris post contemplationem redeuntibus dicit Psalm. 144. Memoriam abundantia suauitatis tuæ eructabunt. Et hoc præfertur simplici contemplationi: sicut enim maius est illuminare, quam lucere solum: ita maius est cōtemplata alijs tradere, quam solum contemplari: & huiusmodi Religionem propinquissimæ sunt perfectioni Episcoporum. Ex hoc aperte colligitur, Religionem institutas ad opera vitæ actiue spiritualia, putà concionari, docere, & huiusmodi non respicere hunc finem nudè consideratum secluso omni genere contemplationis: quin potius eam includere, vt quid prærequisitum, aut necessarium in-

D

suum

Gregor.

Psal. 144

4

suo fine. Igitur Religiones hæc vel habent pro fine contemplationem finit, & opera spiritualia præfata vitæ actiue, & ob id sunt perfectiores ijs Religionibus, quæ ad solam contemplationem ordinantur tanquam utrumq; finem cõplectentes, vitæ scilicet actiue, & contemplatiue; aut in suo fine habent imbibitam contemplationem diuinorum, sine qua nequibunt sui professores ritè concionari, & docere diuina eloquia. His præmissis

Sit prima assertio. Essentia cuiusvis Religionis siue pertineat ad opera vitæ actiue, siue contemplatiue reperiri potest sine choro, idest sine eo quod earum professores diuina Officia celebrent cantu Ecclesiastico, qui solet in choris cœnobitarum frequentari. Hæc assertio manifesta est: quia earum Religionum finis haberi potest sine choro multis alijs vijs, verbi gratia, contemplatio consideratione solitaria, prædicatio meditatione priuata cuiusq; prædicatum, &c. Quo fit, vt sapientissimus Sotus lib. 10. de iustitia, quæstione 5. artic. 3. quando dicit, *Vix mereri nomen Religionis, Ordinem illum qui careat choro*, absolute loquendo per ampliationem, & exaggerationem intelligendus sit: nam id dictum esse puto ad commendandum chorum, vt obseruantia pertinentem ad decorem Religionis: de quo statim.

Secunda assertio. Religionis perfectio nõ est metienda ex cantu, aut longa psalmodia. Hæc assertio probatur à præfato Patre Valencia assumpta propositione, quam falsam esse statim ostendemus: à nobis vero probaturaliter: nam perfectio Religionum ex fine præcipue desumi debet, vt habetur ex secundo notabili desumpto ex doctrina D. Thom. sed cantus, aut psalmodia longa non est finis Religionum, quæ ordinatur ad concionandum, aut docendum, quas esse perfectiores alijs docuit idem Doctor Angelicus: ergo &c.

Tertia assertio. Institutio & exercitium chori est medium ac instrumentum appropinquatum congruum, & conueniens ijs Religionibus, quæ institutæ sunt ad concionandum, docendum sacra dogmata, ad audiendas confessiones fidelis populi, & earum Religionum professoribus. Assertio hæc ex professo cõtradicit ferme omnibus, quæ dicit Gregorius de Valencia, præcipue secundæ propositioni eius. Sed nostra assertio probatur primò. Omnes ferè Religionis institutæ ad concionandũ &c. præter

vnam aut alteram nouissimè institutam, elegerunt sibi vt medium conuenientissimũ assistentiam in choro ad celebranda diuina officia: ergo si hoc medium non est congruum, aut conueniens, vt asserit præfatus autor, necessarium est fateri eas, & tot antiquas Religiones enormiter errasse, eligentes vt celebre medium, illud, quod reuera ijs Religionibus non satis conuenit: hoc autem asserere temerarium citra dubium iudicabitur. Confirmatur: nam earum Religionum alumni, vt omnibus notum est valde profecerunt in fine suarum Religionum assequendo; puta in concionibus, confessionibus, & doctrina: ergo signum apertum est, non fuisse chori institutionem nociuam, aut disconuenientem ad præfatum finem adipiscendum.

Secundo probatur eadem assertio. Egregius cõtemplationis modus, seu species est cantus diuinarum laudum, & diuinorum officiorum in choro, egregias pariens utilitates, ac mirificos excitans in animo canentium, & audientium affectus, vt superius cõtra quosdam Hæreticos probauimus: ergo medium satis conueniens est ijs Religionibus, quæ habent pro fine contemplata alijs tradere, seu (quod idem est) docere, & concionari, pro vt hæc ex contemplatione dimanant: & sumimus in præsentiarum contemplationem pro quacunque consideratione diuinorum, sicut sumit D. Thom. in citato art. 6. & hæc est ratio à priori probans nostram assertionem.

Tertiò ad idem. Professores Religionũ institutarum ad concionandum & docendum multis indigent, inter quæ necessaria est oratio, secundum illud, quod quidam egregius Doctor & concionator de seipso dixit. Sap. 7. *Inuocauit, & venit in me spiritus sapientiæ*. Necesaria itidem est lectio eorũ quæ in sacra Scriptura sunt tradita: necessarius itidem est auditus, si cognitionem ex voce loquentis accipiant: necessaria est etiam meditatio eorum, quæ audiuerunt, aut legerunt; ne audita, aut lecta superficialiter considerata è memoria statim elabantur. Sed ad hæc omnia mirifice prodest interesse cantibus diuinorum Officiorum, qui peraguntur in choro: ergo chori institutio valde proficua est pro Religionibus cõstitutis ad conciones, & doctrinam, & earum Religionũ alumni. Minor probatur. Nam in choro multæ diriguntur orationes ad Deum pro obtinendo dono sapientiæ, gratia concionandi, & huiusmodi: lectio & audi-

& auditio diuinorum eloquiorum satis ap-
torum ad erudiendum populum in diuinis
dogmatibus, ibi adest: ad meditationem itē
inultum confert, dum res cantatæ vel repe-
titæ memoriā firmit, vt eleganter doc-
cet Ambrosius citatus ex Psalm. 118. occa-
sionem præbent diutius immorandi; & ex
eloquijs diuinis multæ egregiæ considera-
tiones pro deuotione meditantis, & populi
augenda, & nutrienda depromuntur.

8 Quartò probatur nostra assertio. Cogni-
tio veritatis, qua indigent concionatores,
& Doctores, non pertinet tantum ad intel-
lectum, verum etiam ad partem affectiuam:
tum quia contemplatio, ex cuius plenitudi-
ne dicitur prædicationem, & doctrinam di-
manare, & quæ etiam spectat ad finem Re-
ligionum institutarum ad concionandum,
& docendum, non in sola parte intellecti-
ua, verum in parte affectiua residet: tum
quia experientia cognouimus, & Sæcti pro-
clamant quantum desit concionatori, qui ie-
iunus à bonis affectibus sola cognitione cõ-
tentus est: sed cãtus diuinorum Officiorũ
in choro egregiè confert ad pios affectus
excitandos in concionatoribus, & Docto-
ribus, non solum pro se viles, verum & pro
auditoribus: vnde & comparantur à D. Ber-
nardo conchæ, ex cuius plenitudine, in a-
lios deriuatur affectio pietatis: ergo. Proba-
tur minor ex dictis in præcedentibus dis-
putationibus, vbi latè docui non solum ex-
citari pios affectus ex recitatione diuinorũ,
verum etiam ex harmonia cantus Ecclesia-
stici. Bone Deus, quot & quàm egregij affe-
ctus valde accomodati pro munere concio-
nandi excitantur in corde prædicatoris in
Choro diuinis laudibus assistentis! Libet
considerare chorũ Ecclesiasticum canen-
tium, vt pratum quoddam floribus enatis
refertum, per quem apes mellificaturæ dis-
currunt, hinc thymi, illinc violarum, rosa-
rum, & aliorum florum succum colligentes,
quem intra aluearia condentes in mel sua-
uissimum pro se, & suis cultoribus conuer-
tunt: Non dissimiliter concionatores, & Do-
ctores choro Ecclesiastico adstantes, occa-
sione mille affectus pios pro se, & suis
auditoribus eruendi fruuntur. Quis namque
audiens chorũ resonantem: *Quàm dilecta
tabernacula tua Domine virtutum, &c.* Psa.
83. desiderio cœlestis patriæ gaudia adipif-
cendi non inardescit, & dulcedine eximia
non profunditur? Quis audiens cœcentum
Ecclesiæ canentis sacrum hymnum: *San-
ctorum meritis inclita gaudia, &c.* ad marty-

Psal. 83.

A rium non inflāmur? Quis cœcentum auf-
cultans chorũ psallentem: *Zelus domus
tue comedit me*; siue de Christo, siue de
Dauid intelligat, ad perferendos innum-
eros labores in munere prædicationis nõ
animetur? Vix explicari queat quot, & qua-
les pios affectus vtilissimos pro se, & pro
auditoribus suis concionatores adstantes
choro psallentium eruant, ac veluti de cam-
po fertili, & mensa dapibus dulcissimis re-
ferta sumant, & decerpant: quibus saginati
quasi diuino amore ebrii, vt de Essenis cho-
ris ait Philo, & veluti Leonēs ignem spirā-
tes stabili, in munus sibi iniunctum prædi-
cationis, & doctrinæ prorumpant. Huius
rei expertos testes possemus adducere plu-
res sanctos Doctores, & concionatores: de
quo infra.

Quintò. Sancti Doctores & concionato-
res ex tumultu secularium, quos docent, &
instruunt, non mediocrem iacturam quie-
tis patiuntur, non parum distrahuntur: imò
aliquando sine graui culpa aduersus eos ex
zelo virtutis indignantur. Ad hæc, & simi-
lia amouenda egregium remedium est ad
chorũ psallentium diuina Officia recurrere:
vbi dulcedine Ecclesiasticæ harmoniæ
deliniti, perturbatio animi cõsopitur, quies
solita restituitur: ergo. Minoris veritas
egregiè ostenditur. 4. Reg. 3. in Heliseo, qui
indignatione conceptus, & merito aduersus
Regē Israel, & rogatus prophetare succes-
sum belli cõtra Moab, vt iram sedaret, quæ
impedimento poterat esse quieti requisitæ
ad prophetandum, iussit adduci psalterem,
quo psallente irruit super eum spiritus pro-
pheticus: non quia musicus concentus effi-
caciā habeat ad causandum donum pro-
phetiæ (de quo infra) sed quia musica har-
monia mentem præparat ad quietem,
& perturbationes animi sedandas. Musici
intrumenti sola pulsatio iram Helisei tur-
bati abstulit, quietem solitam restituit: quā
to melius perturbationes & inquietudines
concionatorum conceptas ex conuersatio-
ne cum secularibus cõsopiet, sedabit, &
quietum animum reddet concentus diuino-
rũ Officiorum adiunctus diuinis eloquijs,
quæ à terrenis ad superna mentem mirifi-
cè eleuant: & Regius Propheta, Psal. 118.
quasi inquietus & turbatus videns plebem
in peccata ruere ait: *Desectio tenuit me pro
peccatoribus derelinquentibus legem tuā: De-
sectio, idest destitutio, & deliquium animi
præ zelo: sed quod remedium suæ animæ
perturbationi adhibuerit, audi: Cantabiles,*

4. Reg. 3.

Psal. 118.

Ll 5 inquit,

inquit, *Mihi erant iustificaciones tuæ: nimirum quia cantatæ perturbationem auferunt, animi defectionem restituunt: unde & Cabalici hos cantus appellant amputationes; eo quod amputent, & abscindant omnes molestias, tumultus, & perturbationes conceptas.*

10

Quarta assertio. Religionibus, quæ habent pro fine contemplationem, quales sunt Monachales; & Religionibus institutis ad concionandum, & docendum, nullum aliud medium aut exercitium conuenientius, aut æquè conueniens esse existimo, sicut institutio chori: id est celebratio diuinorum Officiorum cantibus Ecclesiasticis in choro. Probat, quia huiusmodi mediū, seu exercitium proximius accedit finibus præfatarum Religionum, & magis proportionatur illis: ergo est omnium excellentissimū pro earum finibus consequendis. Consequentia nota est: Nam quanto medium est magis proportionatum ad consequendum finem, tanto melius est, & congruentius ad eundem finem. Antecedens probatur, quia chori frequentatio, vel est species, vel modus contemplationis: quæ est finis, vel imbibitur in fine prædictarum Religionum, ut probaui circa præcedentem assertionem. Cætera autem exercitia non sic se habent: à longe enim, & indirectè respiciunt finem earum Religionum. Secundo probatur discurrendo per media potiora Religiosi status: verbigratia, abstinencia à carnibus, exercitium proprium aliquarū Religionū, egrègium est ad macerandam carnem, ne insolentia passionum insurgat aduersus spiritum: hunc autem effectum excellentius præstat sequela chori: tum propter monita salubria decantata in choro inducentia ad affligendam carnem, ne rebellet cōtra spiritum: tum quia laboriosum est valde assistere celebrati, & concentui diuinorum officiorū, maxime officio matutino, quod est à Religiosis media nocte decantandum. Audiui à multis viris Religiosis consuetudine superasse laborem ieiuniorum in Religione obseruatorum, & in ediam quasi in habitum versam fuisse. At idem asseuerant nunquam laborem surgendi ad Matutinas per multa de cénaria annorum potuisse temperare, sed similem sibi adesse difficultatem, atque in initio sui nouiciatus. Non immerito ait Propheta Esai. 48. *Laude mea infrenabo te, ne intereas: & Iustinus citatus in disputatione præcedenti. Cantio Ecclesiastica affectiones, & concupiscentias carnis sedat, cogitationes*

Esai. 48.

malas inimicorum, quos cernere non est, suggestionem oborientes amollitur. Et multa Patres de hoc dixere, qui videndi sunt supra. Idem argumentum fermè procedit de nuditate, quæ est exercitium religiosi status, præcipuè ad humilitatem inducens, quod intimius edocetur eloquijs diuinis in choro decantatis, & desumptis partim ex Dauidicis Psalmis, partim ex Prophetis, & præcipuè ex verbis Christi Domini in Euangelio exaratis.

11

Obijciat quispiam contra hanc assertionem, primo. Studium præcipuè literarum sacrarum computatur inter exercitia Religionum ad concionandum, & docendum institutarum: tum ad eliminandos errores à cordibus auditorum: tum ad conuincendos hæreticos, contra quos præcipuè concionatores, & Doctores oblatrāt, iuxta illud Pauli ad Titum prinio, de Episcopo, cuius munus est Populum docere, *amplectentem eum, qui secundum doctrinam fidelis est sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere.* Sed hoc exercitiū præstantius est, quàm assistentia chori, ut pote magis necessarium propter rationes relatas: ergo. Secundo. Meditatio sine cantu, & purè mentalis præstantius medium est, quàm meditatio vocalis, & cum cantu, sicut oratio mentalis præstantior est, quàm vocalis: ergo.

Ad Titum. 1

Ad primam obiectionem respondetur. Nos non computare inter exercitia religionum institutarum ad conciones, & doctrinam literarum sacrarum studium, sed inter partes integrantes, vel necessariò requisitas ad contemplationem, quæ est finis earum Religionum: est autem finis earum, secundum quod contemplatio accipitur pro cognitione diuinorum affectiua: quare sicut finis præstat medijs, sic fateamur studium sacrarum literarum præstare cuicumque exercitio earum Religionū: nostra autem assertio nō de fine Religionum procedit, sed de exercitijs, quæ non sunt finis. Secundo respondetur, in choro reperiri studium sacrarum literarum satis accomodatè pro concionatoribus, & lectoribus iam instructis, & in studio literarum veteranis, quales decet esse lectores, & concionatores: præcipuè quoad partem affectiuam: ibi reperitur lectio sacra sine labore euoluèdorum librorum, ibi discipulatus, & edoctio à Deo, ibi meditatio diuinorum, quæ passim in choro offeruntur meditanda. Quibus si adiungas harmoniam Ecclesiastici cantus

12

tus reperies, hæc omnia cum magno cumulo, & melius, quam in solo studio reperiri.

13

Ad secundam obiectionem, admissio pro nunc antecedenti, de quo nullo modo disputare volo, respondetur, negando consequentiam: quia concionatoribus meditatio diuinorum, quæ in choro reperitur magis accommodata est, quam purè mentalis, attenta fragilitate humana, & attentis ijs, quæ frequenter accidunt concionatoribus in munere prædicandi. Etenim ex tumultibus, & negotijs secularium, quibus communicant concionatores distrahuntur animo, ac perturbantur; quorum distractio, & perturbatio difficile sedatur per meditationem purè mentalem, quæ difficile potest haberi in modico temporis spatio: quod vix possident occupati in prædicationis munere, & propter defectum abstractionis à curis secularibus, quæ necessaria est ad meditationem purè mentalem: iuxta illud Osee. 2. *Ducam eam ad solitudinem, & ibi loquar ad cor eius*: & propter lectionis defectum, quæ necessariò debet præcedere meditationem purè mentalem, ut ritè fiat: At meditationem, quæ fit in choro, præcedit lectio sacrorum eloquiorum à præcinentibus: menti præsentata varia itidem meditationis materia, ex varia sacrorum verborum recitatione, his adiunctis cantus Ecclesiasticus mille format affectus pios, quibus concionatores firmantur, inflammantur ad prædicationis munus obeundum. Quare cæteris paribus, & supposita fragilitate humana, exercitium accommodatius est pro concionatoribus meditatio in choro, quam priuata, & solitaria. Hanc mihi videor aspicere differentiam inter meditatores priuatè, & solitariè, & inter meditatores in choro, quæ reperitur inter parantes, & condientes fercula, quæ apponant in mensa, ubi comedunt, & inter sedentes ad mensam refertam dapibus ab alijs conditis. Nam illi magna indigent cura, tempore, & labore, ut saginentur; hi ferè citissimè, & ferè sine cura, & labore alimentis sibi apposis fruantur.

Quinta assertio. Si cætera sint paria, ea Religio, quæ in sui institutione habet chorum, præstantior est, quam quæ eo caret. Hæc assertio manifesta est ex dictis: Nā exercitium chori conuenientissimum est

A Religionibus omnibus, quæ quomodo-cumq; cognitionem diuinorum requirunt, ut probatum est: ergo quæ in hoc nobilissimo exercitio alias superat, si in alijs adæquatur præstantior necessariò erit, ut pote excedens alias.

Superest examinare alias propositiones eiusdem autoris, præcipuè quartam & quintam. Quarta est. *Si quando in aliquo ordine instituto ad concionandum, & docendum chorus introductus est, causa videtur fuisse, ut inepti ad alia ministeria spiritualia, in his occuparentur*. Certè iste bonus

B pater iniurius est choro, & eius sectatoribus. Choro quidem, quia infimè sentit de eius nobilitate, & cellitudine, iudicans de eo sicut de exercitio texendi fiseccas, aut sportulas, quo occupabantur rudes monachi in eremo ad vitandum otium: cum tamen sit exercitium propinquissimum, & affine fini prædictarum Religionum, & quidam modus egregius contemplationis. Sectatoribus verò chori, & institutoribus iniuriam irrogat, qui non pro ineptis tantum, sed pro sapientissimis eum instituerunt in suis Religionibus: imò & viri earum Religionum sapientissimi ex choro

C vberes fructus spirituales deprompserunt. Quod certè probant rationes à nobis allatæ pro tertiâ & quarta assertionibus. An ineptus sanctus Ignatius supra citatus apud Socratem: qui visione admonitus Angelorum modum canendi in choro tradidit Antiochenæ Ecclesiæ? Haud dubium quin ipse in eo sapissimè versaretur. An ineptus sanctus Basilii Episcopus citatus, qui Epistola 69. non obstante regimine Episcopali, chori se professorem, & sectatorem commemorat? An ineptus D. Ambrosius amator, institutor, & frequentator chori in Ecclesia Mediolanensi, ut testatur Augustinus. lib. 9. confessionum capit. 7? An ineptus Augustinus, qui cum suis Canonicis choro mirificè recreabatur? An ineptus sanctus Dominicus Pater ordinis Prædicatorum, qui post conciones frequentes, & eximias ad chorum, ut ad Paradisum recurrerebat: sic adeò, ut extremo morbo inuadente noluerit non adesse cum suis fratribus Matutinum officium media nocte celebrantibus. Quod & fecere proceres illius Religionis, Diuus Thomas Doctor Angelicus, D. Vincentius concionator

Augustinus

D eximius,

14

eximius, Diuus Hyacinthus, & alij eiusdem Religionis alumni dignissimi: & Dominicus Sotus, eiusdem Ordinis (quē honoris causa nomino, quia sua ætate sacram Theologiam exaltauit) quamuis esset multis negotijs occupatus, vt pote Cathedræ primariæ in celeberrima Academia Salmantina præfectus, & sacris confessionibus Caroli Quinti Imperatoris destinatus: tamen multis, & statutis anni temporibus consueuerat surgere media nocte cum fratribus, & velut bonus dux, & antesignanus alta voce inchoabat officium paruum Beatæ Virginis: ac denique iuxta morem Religionis perficiebat: quo absoluto gaudio spiritali perfusus ad intermissa studia redibat. Dies mihi de ficeret, codex immensum cresceret, si vellem enarrare viros sapientissimos, & ideo ad spiritalia non ineptos, qui sectatores & amatores chori extiterunt. Non igitur in Religionibus introductus est chorus pro ineptis ad spiritalia munia.

15

Ex dictis etiam facile confutatur vltima propositio eiusdem autoris, videlicet: *Non recipiantur inepti ad spiritalia, & in his Religionibus non erit necessarius chorus*: Etenim si sermo sit de necessitate absoluta vera est propositio: sed in hac acceptione non est intelligenda: tum, quia non est ad propositum, vt perspicue videbit legens antecedentia verba: tum, quia vera erit siue apti siue inepti recipiantur, vt patet ex prima assertionem. Est igitur intelligenda de necessitate conuenientia: id est chorus non est medium congruum, neque conueniens: quod satis superque impugnauius, & vt existimo expugnauius. Præterea: admittamus hoc falsum scilicet chorum in præfatis ordinibus introductum fuisse; vt inepti ad ministeria spiritalia in his occuparentur: inde sequitur falsam esse propositionem secundam eiusdem autoris: videlicet non conuenire chorum ijs Religionibus: imò ex hoc solo colligere licet conuenire: Nam quantauis diligentia adhibeatur, vt non recipiantur inepti ad ea ministeria, adhuc necessarium est plures huiusmodi in quauis Religione inueniri: quandoque quia multi tempore receptionis putantur esse habiles, & postea ineptitudo eorum manifestatur, quandoque qui habiles erant, præ senectute, aut egri-

A tudine inhabiles fiunt prædictis ministris, non valentes ea exercere, cum tamen interesse possint choro, vel canendo, vel audiendo aliorum cantus. Item nulla Religio est, quæ non abundet Religiosis iuuenibus, quorum ætas minimè apta est ad concionandum, ad docendum, vel confessiones audiendas: ergo pro huiusmodi, si non absolutè necessarius, saltem apprimè cōueniens erit chorus ad edomandum iuueniles impetus meditatione, quam ostendimus in choro reperi, & assistentia laboriosa chori.

B Dices. Studio poterunt occupari: non inficior, sed solum studium literarum sine exercitio pertinente ad partem affectiuam, & deuotionem excitandam non satisfacit instituto Religioso, quod ex contemplatione & actione permiscetur, quod egregiè inuenitur in choro. Item: non tamen ob id chorus debet existimari medium incongruum, & non conueniens. Præterea. Post exactum tempus studiorum, & discipulatus pauci sunt, quibus iniungitur cura concionandi, aut docendi. Cæteri rogo in quo occupabuntur? Non in audientia confessionum: quia non semper adest tam frequens numerus volentium confiteri. Non studio assiduo scientiarum comparandarum, cui perpauca vacant, præter eos, qui designati sunt ad docendum. Non in componendis Homilijs ad Populum, quas fere nullus meditat, nili concionaturus. Non in perpetua & iugi contemplatione solitaria diuinorum: hoc enim paucorum est. Egregiè Gerson libr. de oratione, & eius valore in fine, alias tertia parte Alphabeto 78. litera G. *Sunt (inquit) rarissimi valde inter homines tam religiosos, quàm seculares, præcipuè in adolescentia, & iuuentute, idonei ad contemplationis adeptionem: propterea sancti Patres videntes imperfectionem nostram (non dicit videntes ruditer ingenij, vt præfatus Valencia) & attendentes, quàm difficile sit otio bono vii, voluerunt occupationem bonam dare hominibus suis: feceruntque hoc in orationibus, & canticis multis.* Hæc Gerson. Certè ego timeo, plures huiusmodi otiosos permultas horas stertere, aut licentijs diuagandi extortis à Prælati, partim improbè, partim sub prætextu pietatis, penetrare domos vi-

16

Gerson.

in iuuenularum, aspectui & conuersationi interesse: quod certe sine periculo, etiam senum, nedum iuuenum, vix reperitur: vt Sancti clamant. Timeo etiam, hos negotijs secularibus præter Apostoli consilium implicari, à quibus quid nisi seculares mores expectantur? Ac tandem his negotijs ferè integris diebus occupati, etiam occupatam mentem, ac memoriã, domum reportabunt: quod quantum impedi-
menti præstet orationi mentali, ac vocali, & contemplationi nullus nisi cæcutire velit ignorabit. Hi citra dubium benè occuparentur in choro, vbi adest lectio sacra sine euolutione codicum, meditatio sine ingenti discursu præcedente, parturitio multorum affectuum piorum, ac denique excellens occupatio pro iuuenibus, pro senibus, pro doctis, pro omni genere Religiosorum.

17

Turrecrem.

Superest respondere ad argumenta initio disputationis facta. Ad testimoniũ Diui Gregorij: quidam respondent (vt refert glossa in capite citato) Decretum illud dumtaxat debere intelligi de Diaconis Cardinalibus sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quos propter sui grauitatem, non decet cantibus insistere, aut deputari. Alij dicunt (inter quos glossa, & Turrecremata ibi articul. 3.) vniuersaliorẽ esse prohibitionem, sed eam esse contra quosdam, qui sacris induti, vt Euangelium legerent, ad chorum recurrebant, vt cantarent, & vocis modulatione se, & populum oblectarent. Cui expositioni fauent illa verba: *Inter Missarum solemnias*. Sed illud motiuum, seu causa prohibitionis, quæ ibi datur: quia hos Diaconos ad prædicationis, & eleemosynarum officium vacare congruebat, non benè præfatæ expositioni adaptatur: quia non solum ad Diaconos deberet extendi, sed etiam ad Subdiaconos, quibus indecorum est sacris indutos ad librum recurrere, vt canant. Quare melior est expositio D. Thom. in confirmatione huius argumenti relata: vt scilicet Diaconis, & Prælati non liceat cantibus insistere, ne à maioribus, ad quæ deputati sunt, retrahantur. In quo testimonio aduertendum, non prohiberi Diaconos, aut Prælatos à chori cantu, sed ne relictis suis

A officijs, quæ sunt prædicare, & docere, aliena officia cantorum assumant: sicut quidam ad ostentandam vocis suauitatem fecerunt; quorum consuetudo reprehensibilis dicitur, & merito reprehenditur. Item non prohibetur eisdem frequentatio chori: nisi quatenus per eam à suis officijs retraherentur: quod nos etiam damnamus in Religionibus, & Religiosis ad concionandum destinatis: de quo in solutione ad confirmationem. Ad quam respondetur, distinguendo consequens illatum: Nam si Religiosi earum Religionum per chori institutionem, aut sequelam retraherentur, aut impedirentur ab officio concionandi, docendi, &c. concedenda esset consequentia. At neutiquam impediuntur, sed potius iuuantur, & in hoc hallucinatus est præfatus Valencianus, nesciens praxim, & morem seruatum in eis Religionibus, vt simul satisfiat choro, & concionandi, aut docendi officio: sicut in ijs Religionibus contemplatiua & actiua vita simul exercetur. Praxis autem hæc est: Religiosi, qui habiliores, & aptiores sunt ad conciones, & doctrinam, & ijs continuo vacant, dispensantur in integrum à chori sequela, exceptis quibusdam festis solemnissimis: mediocriter habiles, & qui prædictis officijs per intervalia seruiunt, dispensantur à parte præfatæ sequelæ: cæteri verò choro assistent: & qui dispensantur exercitijs vitæ actiue lassati, ad chorum audissimè sæpè accurrunt: vbi vel audientes, vel simul cum alijs concinentes, armonia cantus Ecclesiastici recreati, tædium conceptum, & laborem operum vitæ actiue leuant, ad Deum mentem erigunt: ita vt sæpè videatur sibi agminibus interfuisse Angelorum. Pijssimos conceptus parturiunt, quibus veluti ebrij, & faginati, & Deo fauente illustrati, ad intermissas operas, siue concionis, siue doctrinæ, siue studij, siue audientie confessionsum animosiores redeunt. En quo modo potius choro iuuatur prædicatio, doctrina, & studium, quam impediatur: maxime quia in his Religionibus cauetur, sic chori sequelam exercendam, vt neutiquam præfata munia impediuntur:

18

fic

fic cauetur in constitutionibus fratrum Prædicatorum : & idem existimo ordinatum fuisse in cæteris Religionibus cõsimilibus . Præterea idem colligitur ex ijs, quæ gesserunt viri sancti regimini animarum dicati : Regius Propheta curam Regni Israëliti egrege gerebat, & administrabat, non tamen impediabatur ab officio gubernationis, sed potius iuuabatur cantionibus, & poematibus diuinis insistendo. De se aiebat loquēs cum Deo : *In te cantatio mea semper, repleatur os meū laude, vt cātem gloriam tuam tota die mag*

*nitudinem tuam : & alibi : Media nocte surgebam ad confitendum tibi : nimirum ad Psalms ad cytharam canēdos, iuxta morem suum, vnde Psalmista dictus est. Multi alij Prælati, & Episcopi citati ex chori assistentia non impediabantur à regimine sibi commisso, sed potius iuuabantur, Basilii, Ambrosii, Augustini, Diuus Dominicus, de quo ait sanctus Antoninus impleſſe illud : *In die mandauit Dominus misericordiam suam, & nocte canticum eius.**

Hæc dicta sint de hac quaestione. Et finitur primus tomus mei operis : quod utinam succedat feliciter ad laudem, & gloriam Dei, & Domini nostri Iesu Christi, ac sacrae Dei-pare, & D. Thom. Secundus autem tomus iam iam praelo mandatur, quem lectoribus gratiorem futurum confido.

E R R A T A.

PA G. 16. col. 2. lin. 23. pro re. leg. priori. pag. 23. col. 2. lin. 5. est. leg. es. pag. 28. col. 2. lin. 51. parte. leg. patre. pa. 40. co. 2. li. 30. egit. le. eget. pa. 48. co. 2. li. 45. ex prætisus. le. expressius. pag. 74. co. 1. li. 48. menti. leg. meriti. p. 96. col. 1. li. 17. Ethesifon. leg. Ctesiphon. p. 222. co. 2. lin. 11. oppotū. leg. oppositū. pag. 129. col. 2. lin. antep. Deo. leg. à Deo. pag. 146. col. 1. lin. 12. iuuet. leg. iubet. pag. 157. col. 1. lin. 46. in casum. leg. in cassum. pag. 160. col. 1. lin. 5. tristissima. leg. tristissimam. p. 161. co. 2. li. 38. tolleretur. leg. toleretur. p. 162. co. 1. lin. 13. denarijs. leg. donarijs. lin. 15. creditur. leg. creduntur. pag. 163. col. 2. lin. 42. vni. leg. vini. lin. 49. voluptate. leg. voluptati. pag. 168. col. 2. li. 27. matuelle. leg. malle. p. 174. co. 1. li. 35. lauat. leg. leuat. co. 2. li. 23. eo. leg. ea. p. 175. co. 1. lin. 26. petionē. leg. petitionē. p. 182. co. 2. li. 20. retinendā superbia. leg. retundendā superbiam. p. 184. co. 1. lin. 15. quæ. leg. qua. co. 2. li. 7. inania. leg. inani. p. 186. co. 1. li. 20. ferebant. leg. asserebant. pag. 193. lin. 38. rationes. leg. rationis. pag. 195. col. 1. lin. 19. cōmotam. leg. cōmodam. p. 246. co. 2. li. 42. disceptione. leg. disceptatione. p. 256. co. 1. li. 57. dare. leg. non dare. p. 286. co. 1. li. 41. perseveratiā. leg. perseverantia. p. 289. co. 2. li. 8. sancti. leg. sanctitati. p. 292. co. 2. li. 42. deficiōne. leg. decisiōne. p. 319. co. 1. li. 20. videtur. leg. videntur. p. 322. co. 2. li. 48. non recitare. leg. recitare. pag. 324. col. 1. lin. 5. die. leg. dies. pag. 327. col. 1. lin. 44. cōfusio. leg. confusio. co. 2. li. antep. dubitū. le. dubium. p. 331. co. 2. li. pen. traditione. leg. retardatione. pag. 345. co. 1. li. 18. teneāt. le. teneantur. co. 2. li. 16. quindecimū. leg. quindecim. p. 357. co. 1. li. 38. minus. leg. minus. p. 366. co. 2. li. 51. oratio. leg. adoratio. p. 369. co. 1. li. 18. orationis. le. adorationis. p. 454. co. 1. lin. 19. vtilitatem. leg. vilitatem. p. 445. co. 2. li. 4. Crima. leg. Prima. p. 474. co. 2. lin. 6. firæ. leg. lux. p. 487. co. 2. li. 18. obias & cōtrarius est. leg. obuias & cōtrarius es. p. 510. co. 2. li. 32. habito. le. habeto. p. 520. co. 2. li. 12. fratricidorū. leg. fratricellorū. p. 536. co. 1. li. 15. 18. cōmuni. cicuræ. leg. cōmunis. cicules. p. 570. col. 2. li. 18. concernens. leg. concernente. p. 576. co. 1. lin. 2. defensioneēq;. leg. defensioneēq;. lin. 47. cædit. leg. lædit. p. 582. co. 1. li. 37. aliquod. le. aliquot. p. 595. co. 2. li. 42. vouente. leg. viuente. p. 609. num. 5. li. 33. moralis. leg. mortalis. p. 643. co. 1. lin. 23. coniecturæ. le. coniecturas. p. 650. co. 2. li. 16. delicti. le. dilecti. p. 677. co. 2. li. 47. stinguuntur. le. extinguitur. p. 682. co. 1. li. 35. nouisse. leg. vouisse. p. 687. co. 1. li. 19. per totū. le. per votū. p. 692. col. 2. lin. 9. subditū. leg. subditus. p. 729. co. 1. lin. 23. cōmutio. leg. cōmutatio. p. 748. col. 2. lin. 18. quomodo. leg. aliquo modo. p. 750. co. 1. li. 50. curabit. le. curabat. p. 751. co. 1. li. 11. narrandi. leg. enarrari. p. 890. col. 2. lin. vlt. esse. leg. non esse.

Con estas erratas esta impresso conforme a su original este libro. En testimonio de lo qual lo firmè.

En Salamanca, oy 4. dias de Março, 1611. años.

El Corrector, &c.

*Manuel Correa
de Montenegro.*

INDEX LOCORVM SACRAE SCRIPTURAE, QVÆ IN HOC VOLVGINE EXPLICANTVR.

GENESIS.

- 8 Btulit homo holocausta super altare. Actio sacrificandi oblatio est. pag. 410. n. 4.
- 18 Loquar ad Dominum meū cum sim pulvis & cinis. Ad orādū necessaria est humilitas. p. 276. n. 14.
- 22 Offeres filiū tuum in holocaustum. Ad sacrificium requiritur actio transiens in eternam materiam ab offerente. p. 410. n. 4.
- 22 Nunc cognoui quod timeas Dominum. id est cognoscere te feci. p. 215. n. 98.
- 29 Non est in loco nostro consuetudinis, vt minores ante tradamus ad nuptias. Hæc consuetudo laudatur. p. 469. col. 1.
- 41 Ad tui oris imperium cunctus populus obediet. id est, super os tuum osculabitur omnis populus. p. 380. n. 22.

Exodus.

- 2 Vocate eum vt comedit panem. id est, victū qualemunque necessarium ad vitæ sustentationem. p. 207. n. 81.
- 15 Iste Deus meus, & glorificabo eum. non per solam fidem, sed etiam per verum cultum eum venerando. p. 185. n. 23.
- 17 Cumque leuaret Moyses manus vincebat Israel. id est, cum expandisset manus in modum Crucis, propter Christi significationem. p. 575. n. 8. Vincebat Israel. quia oratio iusti assidua multum valet. pag. 257. num. 5.
- 19 Eritis mihi in peculium de cunctis populis. id est, vt dicitur Deuter. 14. eritis mihi in populum peculiarem.
- 20 Deus noster, Deus zelotes est. id est, vindicat hominum peccata in tertiam, vel quartam generationem. p. 823. n. 6.

- 22 Qui immolat Dñs occidetur, præter Domino soli. Soli Deo est sacrificium offerendum. p. 402. n. 4.
- 25 Ab homine qui offert vltro nee, accipietis eas. De ratione oblationum est, quod voluntarie offerantur. p. 435. n. 2.
- 32 Recordare Domine Abraham, Isaac, & Israel seruorum tuorum. In oratione allegare debemus merita Sanctorum. p. 233. col. 1.

Numerorum.

- 18 Omnia quæ offertis ex decimis, & in donaria Domini separatis optima, & selecta erunt. id est, non deteriora: vel sermo est de Leuitis qui Summo Sacerdoti tenebantur decimas decimarum conferre ex optimis qui buscunque. p. 503. n. 3.
- 22 Ita delebit populus hic omnes, qui in nostris finibus commorantur: quomodo solet bos herbas vsque ad radices carpere. id est, sicut vitulus ore abruptit herbam, ita populus hic ore & labijs pugnât. p. 88. n. 5.
- 30 Mulier, &c. quæ est in domo patris sui, & in ætate adhuc puelari. id est, adhuc impubes. p. 703. num. 3.

Leuitici.

- 16 Si non feceritis mandata mea: mittam in vos bestias agri, quæ consumant vos, & pecora vestra. Vt potest creaturis irrationalibus ad hominibus nocendum. p. 859. n. 9.
- 23 Omne opus seruile non facietis. Græcè pro seruile habetur latentom.
- 25 Terra non vendetur in perpetuum, quia mea est, & vos aduenæ, & coloni mei estis. id est, non oportet vos submurmurare, quia prohibeo venditionem perpetuam terre, quia non est vestra, sed mea. p. 471. n. 2.

INDEX LOCORVM

- 27 *Bovis, & ovis, & capra, quæ sub pastoris virga transeunt.* id est, quæ mansueti sunt, & ab hominibus nutriuntur. p. 470. n. 4.
27 *Decimæ dabuntur ex his, quæ sub virga transeunt.* id est, omnia pecora decimanda erant sub virga pastoris. p. 503. n. 3.

Deuteronomij.

- 12 *Illuc omnia, quæ præcipio, conferetis holocausta, & hostias ac decimas, & primitias manuum vestrarum.* id est, eorum quæ manibus vestris, ac labore acquisitis date decimas, ac primitias. p. 533. n. 9.
13 *Tentat vos Dominus Deus vester, ut palam fiat, utrum diligatis eum.* id est, ut à vobis sciatur, utrum, &c.
14 *Ut sitis ei in populum peculiarem.* p. 208.
18 *Filijs Israel dedi omnes decimas in possessionem pro ministerio, quo serviunt mihi in tabernaculo fœderis.* Stipendia collata Beneficiarijs non sunt premium virtutis, nec tituli clericalis, sed laboris. p. 342. n. 20.
27 *Respondet omnis populus, Amen.* id est, ita fiat nobis placet. p. 224. col. 1.
33 *Qui dixerit patri suo, aut matri suæ, nescio vos.* id est, non approbo vos ut patres. p. 114. n. 6.

Iosue.

- 10 *Sol ne movearis contra Gabaon.* p. 857. col. 1.

Iudicum.

- 11 *Lepte votum vouit Domino dicens, &c.* p. 633. n. 1. late explicatur.

Regum libri.

- 1 *Reg. 1. Loquebatur in corde suo tantum, labia movebantur, & vox penitus non audiebatur.* p. 239. n. 1. & p. 884. n. 16. intellige quod orabat oratione priuata.
1 *Cæpit tentare.* id est, experimentum fumere. p. 215. n. 98.
16 *Vsque quo tu luges Saul, cum ego proiecerim eum, ne regnet super Israel.* Terminus ponendus est tristitiæ. p. 195. n. 51.
2 *Reg. 9. Tu comedes panem in mensa mea semper.* id est, certis horis quibus homines comedere solent. p. 254. n. 11.
24 *Melius est, ut incidam in manus Domini (multæ enim misericordiæ eius sunt) quam in manus hominum.* p. 825.
3 *Reg. 8. Clamate voce maiori, Deus enim est. Sacerdotes Baal irridentur ab Elia, quia*

inuocabant Deum omnis sensus experte. p. 883. n. 15.

- 10 *Venit Regina Saba tentare Salomonem in ænigmatibus.* id est, experientiam capere quantæ sapientiæ esset in ænigmatibus dissoluendis. p. 215. n. 98.
4 *Reg. 2. Ascende calue, ascende calue.* p. 858.
18 *Clamate voce maiori, Deus enim vester est.* p. 233. n. 5.

Paralipomenon.

- 1 *Paral. 1. Quæ de manu tua accepimus reddimus tibi.* p. 438. n. 12.
2 *Paral. 6. Audi Domine hymnum, & orationem, &c.* p. 389. n. 2.
20 *Credite in Domino Deo vero, & securi eritis.* p. 271. n. 2.

Esdras.

- 4 *Esd. 2. Ego Esdras vidi in monte Sion, &c.* p. 189. n. 32.

Tobias.

- 6 *Cordis eius particulâ si super carbones ponas, fumus eius extricat omne genus demoniorum.* p. 811. n. 18. late explicatur.
12 *Quia acceptus eras coram Deo necesse fuit ut tentatio probaret te.* p. 218. col. 1.

Iudith.

- Vlt. *Porro Iudith vniuersa vasa bellica Holofernis, &c.* p. 449.

Esther.

- 13 *In ditione tua cuncta sunt posita, nec est qui possit resistere voluntati tuæ.* scilicet efficaci. p. 186. n. 27.

Iob.

- 1 *Non ne curvallaſti eum.* scilicet Angelorum custodia. p. 781. col. 1.
1 *Circuivi terram, perambulavi eam.* nimirum quærens cui posset nocere. p. 783. n. 15.
2 *Ecce in manu tua est, verumtamen animam illius serua: & egressus Sathan à facie Domini percussit Iob ulcere pessimo.* p. 775. n. 8.
5 *Voca si est qui tibi respondeat, & ad aliquem Sanctorum conuertere.* p. 126. n. 1.
5 *Voca si est qui tibi respondeat.* nempe ex viuis iustis, vel existentibus in lymbo. Et ad aliquem Sanctorum conuertere. nempe Angelorum. p. 235. n. 1.
7 *Non reuertetur oculus meus ut videat bona.* Visione scilicet per experientiam. p. 114. n. 6.
18 *Quis*

SACRAE SCRIPTURAE.

- 18 *Quis est pater pluviae, &c.* Deus dicitur pater etiam creaturarum irrationalium. pag. 177. n. 3.
- 23 *A mandatis labiorum eius non recessi.* id est, à mandatis voluntatis eius labijs expressa. p. 241. n. 6.
- 26 *Contremiscunt & paudent ad nutum eius, &c.* & obstetricante manu eius eductus est coluber toruosus. id est, Diabolus. p. 784. nu. 1.
- 29 *Cumque sederem quasi Rex.* Ly quasi non dicit similitudinem, sed veritatem. p. 424. col. 1.
- 39 *Quis preparat corno escam suam, quando pul-
la eius clamant ad Deum, &c.* id est, etiam coruos, qui innata crudelitate oderunt pullos, pascit Deus. p. 225. n. 3.

Psalmi.

- 1 *Et in lege eius meditabitur die, ac nocte.* id est, certis horis. p. 254. n. 11.
- 20 *Et voluntate labiorum eius non fraudasti eum.* id est, voluntate quam labijs, hoc est verbis, expressit. p. 241. n. 6.
- 21 *Deus meus clamabo per diem, & non exaudies.* p. 300. n. 2.
- 26 *Tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea.* p. 239. n. 1.
- 49 *Inuoca me, &c. & honorificabis me.* Deus pro honore ducit, quod ab eo petamus. p. 95. n. 10.
- 50 *Domine labia mea aperies, &c.* Laudatur oratio vocalis. p. 240. n. 4.
- 50 *Holocaustis non delectaberis.* scilicet, quæ non procedunt à contrito corde. p. 393. nu. 3.
- 50 *Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam.* id est, propter Messiam & Christum. p. 270. n. 7.
- 55 *Vespere, & mane, & meridie narrabo, & annuntiabo.* id est, certis horis persoluiam Diuinum Officium. p. 298. n. 1.
- 61 *Qui ascendit super cælum cæli ad Orientem.* id est, versus Orientem. p. 390. n. 2.
- 63 *Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus.* id est, accedet ad cor profundum, prosternendo se coram Deo. p. 13. nu. 7.
- 65 *Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus.* p. 262. n. 2.
- 67 *Dixit Dominus ex Basan conuertam.* id est, ex siccitate, sterilitate, aut contusione. p. 152. n. 2.
- 67 *Qui ascendit super Occasum.* Dominus nomen illius. id est, qui mortem vincit. p. 391. n. 3.
- 68 *Fiat mensura eorum coram ipsis in laqueum, & in retributionem, & in scandalum.* id est, quod illis dabatur ut eibus delictuosus in ve-

- nenum conuersum est. pag. 79. numer. 9.
- 76 *Meditatus sum nocte cum corde meo.* pag. 300. n. 2.
- 77 *Misit in eos iram indignationis suæ, &c.* immisiones per Angelos malos. id est, calamitates ab Angelis malis immittas. p. 778. n. 2.
- 77 *Spiritus vadens* (nimirum proprijs viribus in ruinam) & non rediens. scilicet eisdem viribus solis. p. 152. n. 2.
- 83 *Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum.* p. 69. n. 11.
- 85 *Latetur cor meum, ut timeat nomen tuum.* Mentis dulcedo est virtutis adiutrix. pag. 78. n. 7.
- 90 *Quoniam in me sperauit liberabo eum, &c.* Spei promittitur impetratio. p. 271. n. 2.
- 94 *Hodie si vocem eius audieritis, &c.* id est, hoc tempore huius seculi si vocem, &c. p. 209. n. 85.
- 103 *Catuli leonum rugientes, ut rapiant, & querant à Deo escam sibi.* Metaphorica est locutio. p. 225. col. 1.
- 109 *Tecum principium in die virtutis tuæ.* id est, ut alij legunt: *Populus tuus Princeps in die virtutis tuæ.* p. 188. n. 32.
- 113 *Cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum.* id est, cælum empyreum secundum Damasc. p. 183. n. 19.
- 117 *Vox exultationis & salutis in tabernaculis iustorum.* id est, iustus semper incedit laetitia plenus. p. 77. n. 3.
- 113 *Propter David seruum tuum non auertas faciem Christi tui.* id est, propter Christum, cuius ego typus sum. p. 270. n. 7.
- 118 *Memor fui nocte nominis tui Domine.* pag. 302. n. 8.
- 124 *Te decet hymnus Deus in Sion.* id est, ut alij legunt, *tibi silentium laus.* p. 381. n. 25.
- 125 *Facti sumus sicut consolati.* Ly sicut veritatem dicit. p. 424. n. 15.
- 128 *Os meum aperui, & attraxi spiritum.* Ac si diceret, sicut respiratio est necessaria ad viuendum, ita oratio ad salutem animæ. p. 91. n. 2.
- 129 *Leuavi oculos meos in montes.* hoc est, in Sanctos: unde venit auxilium mihi. pag. 104. col. 1.
- 131 *Super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea.* id est, gratia qua homo sanctificatur. p. 184. n. 20.
- 134 *Omnia quaecunque voluit Dominus fecit.* Quæ voluit scilicet voluntate efficaci. p. 106. n. 27.
- 136 *In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra.* id est, musica instrumenta omnis generis. p. 889. col. 1.

INDEX LOCORVM

- 140 *Elenatio manuum mearum sacrificium* vespertinum. p. 374. n. 7.
 144 *Regnum tuum regnum omnium seculorum.* id est, regnum connaturale. p. 186. n. 26.
 144 *Voluntatem timentium se faciet.* Timentium scilicet timore filiali. p. 274. n. 8.
 147 *Mittit crystalli suam sicut buccellas.* id est mittit peccantes ex malitia sicut frustra panis. p. 153. num. 2.

Prouerb.

- 6 *Nūquid potest quis celare ignem in sinu suo, ita vt vestimenta eius non ardeant?* pa. 851. num. 31.
 17 *Animus gaudens aetatem floridam facit, spiritus tristis exsiccat ossa.* Quia intellectus mouet voluntatem, & voluntas appetitum, appetitus verò carnem. p. 106. n. 1.
 27 *Quomodo probatur in confatorio argentum, sic probatur homo ore laudantium.* id est, laudatus suscipit incrementum ex laudibus. q. 864. col. 1.
 28 *Qui declinat aurem suam ne audiat legem, oratio eius fiet execrabilis.* Oratio peccatoris non est meritoria. pag. 262. numero. 2.
 30 *Oculum, qui subsannat patrem, & qui despiciat partum matris suæ, effodiant eum cornu de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ.* id est, filij non habentes pietatem erga parentes suspendantur in patibulis, vbi sint esca coruorum, &c. pagina. 823. numero. 4.
 31 *Date ficeram merentibus, &c.* Deus cōsolatur iustos molesta patientes. pag. 78. numero. 7.
 61 *Quid dilecte mi, quid dilecte vteri mei, quid dilecte votorum meorum.* id est, desideriorū. p. 83. col. 1.

Cantica.

- 1 *Trabe me post te, curremus in odorem vnguentorum tuorum.* Vnguenta hæc sunt suauissima gaudia, & vbera consolationis. p. 78. n. 7.
 3 *Inuenerunt me vigiles.* id est, Ecclesiastici, qui custodiunt ciuitates. hoc est qui in orationibus pernoctantes orant pro populo. p. 305. n. 1.
 4 *Vulnerasti cor meum in vno oculorum tuorum.* Erat enim sponsa capite velato. p. 375. num. 10.
 5 *Fac me audire vocem tuam.* Laudatur oratio vocalis. p. 240. n. 4.

Sapientia.

- 3 *Deus tentauit eos, & inuenit eos dignos se.* id est, inueniri, & cognosci fecit illos a se ipsis, & ab alijs dignos se. p. 215. n. 98.
 3 *Quasi holocausti hostiam accepit illos.* p. 407. num. 3.
 8 *Non habet amaritudinem conuersatio illius.* scilicet iusti. p. 76. n. 3.
 9 *Deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem.* Pluribus intentus minor est ad singula sensus. p. 70. n. 2.
 9 *Anima iusti sedes est sapientiæ.* Hoc est Dei in illo per gratiam habitantis. p. 183. num. 18.
 14 *Quoniam creatura.* id est, bona temporalia indifferentia ad bonum, & malum: factæ sunt in odium. p. 133. n. 6.

Ecclesiasticus.

- 2 *Fili accedens ad seruitutem, præpara animam tuam ad tentationem.* Propter occurrentes tentationes non sunt omittenda bona opera. p. 218. n. 106.
 11 *Non est speciosa laus in ore peccatoris.* hoc est, etiam si in ore eius inueniatur, non est ibi speciosa. p. 863. n. 4.
 15 *Ne temere quid loquaris, nec cor tuum sit verox ad proferendum sermonem coram Deo.* Ad orandum debet quis attendere ad verba præscripta. p. 250. n. 6.
 16 *Non exorauerunt pro peccatis suis antiqui gigantes, qui destructi sunt confidentes suæ virtuti.* Gigantes, hoc est, Nembroth & eius subditi, qui omnia referebant in proprias vires. p. 86. n. 1.
 18 *Non impediari orare semper.* Latè explicatur. p. 254. a. n. 9.
 23 *Animo irruenti, & infrunito ne tradas me.* hoc est, permittas tradi. pa. 217. num. 103.
 28 *Homo homini reseruat iram, &c.* pag. 212. num. 94.
 29 *Eleemosyna extinguit peccatum.* Nisi aliunde apponatur obex. p. 211. n. 93.
 30 *Miserere animæ tuæ placens Deo.* id est, tu qui vis Deo placere miserere in primis animæ tuæ quam alienæ. p. 630. n. 10.
 34 *Qui non est tentatus quid scit?* p. 218.
 34 *Immolantes ex iniquo, oblatio est maculata.* id est, valde reprehensibilis. pag. 453. num. 1.
 35 *Oratio humiliantis se, nubes penetrabit.*

SACRAE SCRIPTURAE.

Vt oratio fiat piè necessaria est humilitas.
p. 276. n. 13.

36 Immitte timorem tuum super gentes, ut cognoscant quia non est Deus nisi tu. Initium sapientiae timor Domini. pagina. 185. numero. 22.

43 Maior est omni laude. id est, non potest Deus pro dignitate laudari. p. 864. n. 6. vel Deo aliquid altius laude debetur, nempe patriæ honos. ibi. n. 7.

Isaias.

1 Sanguinem hircorum & taurorum nolui. scilicet propter sacrificos existimantes quantumvis sceleribus co inquinatos per sacrificia Deo fore gratos. p. 393. n. 3.

1 Cum multiplicaueritis orationes non exaudiam, quia manus vestrae plene sanguine sunt. p. 261. n. 2.

1 Manus vestrae plene sunt sanguine. Quia tantum sacrificium offerebant. pa. 37. numero. 6.

38 Obsecro Domine, &c. Per orationem impetravit prorogationem vitae. p. 257. n. 5.

42 Gloriam meam, hoc est, quæ mihi exhibetur in cultu Religionis, alteri non dabo. p. 41. n. 3.

56 Domus mea, domus orationis. Cõgruentius fiunt orationes in Ecclesijs. p. 385. n. 3.

62 Super te Hierusalem ministros constitui custodes tota die ac nocte, in perpetuum non tacebunt. Loquitur Deus secundum Hieron. ad Ecclesiam, super quam constituit custodes, hoc est Sacerdotes Christianos. pag. 305. n. 1.

65 Eritque, antequam clament exaudiam eos. p. 47. n. 7.

66 Ad quem respiciam nisi ad pauperculum, &c. Deus exaudit humilium orationes. p. 276. num. 14.

66 Cælum, id est, empyreum, mihi sedes est. p. 183. n. 19.

Jeremias.

1 Prophetam in gentibus dedi te. id est, elegi & designavi. p. 752. n. 3.

15 Si siterint Moyses, & Samuel coram me, non est anima mea apud populum istum. p. 226. num. 1.

42 Cadat oratio nostra in conspectu tuo, & ora pro nobis ad Dominum. Viuos possumus orare ut orent pro nobis. p. 126. n. 1.

48 Maledictus homo qui facit opus Dei negliger. p. 276. n. 15.

Baruch.

13 Pro nobis ipsis orate ad Dominum. pa. 126. num. 1.

Ezechiel.

8 Et ecce applicant ramum ad nares suas. Genus hoc idolatriæ explicatur. pag. 381. num. 25.

Daniel.

6 Ne auferas misericordiam tuam à nobis propter Abraham, &c. p. 233. n. 40.

9 Nec enim in iustificationibus nostris sternimus preces, sed in miserationibus tuis multis. Efficacia impetrandi sumitur ex Dei liberalitate. p. 264. n. 9. & p. 235. col. 1.

Oseas.

2 Cæli exaudient terram, & terra exaudiet triticum. Metaphoricè per fictionem personæ intelligendum est. p. 225. n. 3.

6 Misericordiam volui, & non sacrificium. id est, potius quam sacrificium. p. 36. n. 2. & p. 393. n. 2.

Vlt. Omnem aufer iniquitatem, & accipe bonum, & reddemus vitulos laborum nostrorum. Si oratio fiat ad redditionem debiti debet esse vocalis. p. 240. n. 2.

Ioel.

2 Suspiciunt in cælum tanquam area sitiens imbrem. Animalia bruta metaphoricè dicuntur orare. p. 225. n. 3.

4 Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionem. p. 236. n. 5.

Zacharias.

2 Ego, ait Dominus, ero ei murus ignis in circuitu. id est, ero ei adiutorium. pag. 853. num. 37.

12 Effundam super domum Iuda, & super domum David spiritum precum. Oratio ortum habet ex fide supernaturali. pag. 271. num. 1.

Machabæorum libri.

2. Mach. 12. Duodecim millia dragmas. &c. p. 157. n. 2.

35 Hic est, qui assidue orat pro populo Dei. Loquitur de Hieremia in Lybbo exstante.

NOVVM TESTA-

MENTVM.

Matthæus.

- 5 Orate pro persequentibus, & calumniantibus vos. p. 154. n. 2.
- 5 Si oculus tuus, & c. scandalizat te erue eum. Hyperbole ad exaggerandum quanta cura scandala sint vitanda. p. 255. n. 12.
- 6 Sic vos orabit, Pater noster, & c. Præceptum est, & non solum consilium. p. 91. n. 2.
- 6 Si dimiseritis peccata hominibus, & Pater vester cælestis dimittet vobis. Intelligitur seruatis alijs necessarijs. p. 270. n. 8.
- 6 Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum dimittet & vobis Pater cælestis delicta vestra. p. 210. n. 90.
- 6 Orantes nolite multum loqui. Latè explicatur. p. 252. n. 4.
- 6 Te faciente eleemosynam nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua. Orationis secretum commendatur. p. 255. n. 12.
- 6 Pater noster qui es in cælis, & c. Oratio Dominica ad longum explanatur. à folio. 177.
- 6 Oraturus intra cubiculum, & clauso ostio ora Patrem in abscondito. id est, intra cubiculum cordis, vt intentio maneat in abscondito: vel ita secretè dirige orationem, ac si ingredereris secretum cubiculum. p. 884. n. 17. & 18.
- 7 Petite & accipietis, querite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis. Necessitas orationis ostenditur accumulatione verborum. pag. 91. n. 2.
- 7 Domine non ne in nomine tuo prophetabimus, & c. Et tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos. Notitia scilicet approbationis. p. 759. n. 2.
- 7 Petite & accipietis, & c. quia omnis qui petit accipit. scilicet si debite petat. p. 768. n. 20.
- 7 Tu autem cum oraueris intra cubiculum tuum. Vt supra ex cap. 6. oraturus intra cubiculum. p. 388. n. 13.
- 8 Eijcebat spiritus verbo, & c. p. 750. n. 10.
- 8 Quid nobis & tibi Iesu? ante tempus venisti torquere nos. p. 825. n. 11.
- 9 Cõfide fili, remittuntur tibi peccata tua. Paraliticus habuit fiduciam in Christo. pag. 260. n. 4.

- 9 Creditis quia hoc possum facere vobis? Deus vult omnipotentiam suam sine dubitatione credi. p. 273. n. 6.
- 9 Misericordiam volo, & non sacrificium. id est, plusquàm sacrificium. pagina. 367. numero. 9.
- 9 Confide fili remittuntur tibi peccata tua. Fiducia impetradi requiritur, vt oratio pie fiat. p. 271. n. 2.
- 13 Colligent de regno eius omnia scandala. id est de regno gratiæ. p. 186. n. 26.
- 15 O mulier magna est fides tua. id est, fiducia orta ex fide. p. 273. n. 5.
- 15 Populus hic labijs me honorat, cor autem eorū longe est à me. In quacunque oratione requiritur attentio. p. 245. n. 13.
- 17 Hoc genus Demoniorum in nullo potest exire, nisi in oratione, & ieiunio. Loquitur de quodam determinato genere Demoniorum, secundum Abulen. p. 773. n. 3.
- 17 Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem, & c. p. 762. n. 1.
- 18 Vbi sunt duo, vel tres congregati in nomine meo. id est, inuocantes nomen meum: ibi sum in medio eorum. id est, præsto adsum eos exauditus. p. 386. n. 6.
- 19 Qui potest capere capiat. Loquitur de consilijs. p. 662. n. 4.
- 20 Accessit mater filiorum Zebedæi adorans & petens aliquid ab eo. Adoratio & oratio sunt actus distincti. p. 367. n. 7.
- 21 Omnia quacunque petieritis in oratione credentes, accipietis. Ad orandum exigitur fides. p. 271. n. 1.
- 21 Et sepe circumdedit ei. id est, Angelorum custodia. p. 781. n. 9.
- 22 Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. id est, secundum Hierony. reddite Cæsari nummum, & tributum, Deo autem decimas, primitias, & oblationes. p. 522. n. 2.
- 24 Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret, & c. filij hominis. Deus creditur venturus ab Oriente ad iudicandum. pag. 390. numero. 2.
- 25 Nescio vos. id est, non approbo vos. p. 765 num. 8.
- 25 Venite benidicti Patris mei, & c. pag. 461. num. 4.
- 26 Pater mi si non potest, & c. Ad Christum potest filium Dei naturalem spectat dicere Pater mi, ad nos verò qui filij sumus adoptiui, Pater noster. p. 183. n. 17.
- 26 Quomodo implebuntur Scripturæ, quia sic oportet fieri, id est, sic necesse est vt fiat. p. 91. num. 2.

Marcus.

Marcus.

- 9 Domine vidimus quendam in nomine tuo eijcientem demonia, & prohibuimus eum, quia non sequitur nobiscum. Etiam peccatores, qui Christum non sequuntur, possunt habere virtutem eijciendi demonia. p. 761. n. 8.
- 9 Surde & mute spiritus ego precipio tibi, ut ex eas ab eo. Dæmones adiurandi sunt cum imperio, & duritia. p. 845. n. 16.
- 12 Diligere proximum tanquam se ipsum maius est omnibus holocaustis, & sacrificijs. p. 461. n. 4. & p. 38. n. 7.
- Vlt. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Intelligitur si alia necessaria seruentur. p. 270. n. 8.
- Vlt. Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur, in nomine meo demonia eijcient. Fufius explicatur. p. 768. n. 17.

Lucas.

- 2 Anna non discedebat à templo, ieiunijs & obsecrationibus vacans die ac nocte. Obsecrationes congruentius fiunt in Ecclesia. p. 385. num. 4.
- 6 Dimitte, & dimittemini. Quia scilicet Deus non patitur se vinci in miserendo ab hominibus. p. 212. n. 95.
- 9 Domine vis dicamus, ut ignis descendat de caelo, & consumat illos? & conuersus increpauit illos dicens: nescitis cuius spiritus estis filij. Quasi diceret non vult Deus infideles ad audiendam fidem compelli. p. 556. num. 3.
- 9 Nemo mittens manum suam ad aratrum, &c. Latè. p. 603. n. 10.
- 9 Domine vidimus quendam, &c. Supra Marc. 9.
- 10 Dedi vobis potestatem super omnem virtutem inimici. Apostoli habebant potestatem à Christo contra demonia. p. 743. n. 4.
- 10 In eadem domo manete edentes & bibentes, quæ apud ipsos sunt. Iure naturali in Evangelio corroborato debetur clericis congrua sustentatio. p. 477. n. 3.
- 11 Quis ex vobis Patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi, &c. Parabola hæc explicatur. p. 278. col. 1.
- 11 Omne regnum diuisum contra se desolabitur. p. 749. n. 8.
- 11 Petite & accipietis, quia omnis qui petit accipit. Si petat scilicet cum debitis circumstantijs. p. 768. n. 20.

- 11 Et si nõ dabit illi eo quod amicus sit eius, propter improbitatem tamen eius surget, & dabit illi, &c. Deus exaudit etiam peccatores, orantes cū debitis circumstantijs. p. 275. n. 10.
- 11 Cum immundus spiritus exit ab homine, &c. tunc vadens assumit secum alios septem spiritus, &c. In eodem hominis corpore possunt esse multa demonia. p. 831. n. 1.
- 12 Quis putas est fidelis dispensator. hoc est, qui stat promissis, & prudens. id est, qui nõ fallitur iuxta regulas prudentiæ. p. 570. n. 9.
- 12 Primum querite regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Spiritualia prius petenda sunt, quam temporalia. p. 209. n. 87.
- 14 Beati qui manducabunt panem in regno Dei. id est, qui in regno coelesti Deo fruuntur. p. 186. n. 26.
- 17 Si habueritis fidem sicut granum sinapis, &c. Intimatur necessitas fidei in eijciente demonia. p. 762. n. 1.
- 18 Oportet semper orare, & non deficere. Latè. p. 254. n. 9. & p. 91. n. 2.
- 21 Dabo vobis os, & sapientiam, cui non poterunt resistere aduersarij vestri. p. 763. n. 5.
- 22 Ecce Sathanas expetiuit vos, ut cribraret sicut triticum. Sæpe Apostoli fuerunt à dæmone tentati. p. 777. n. 3.
- 22 Orate ne intretis in tentationem. id est, ut nõ veniat vobis tentatio. p. 217. n. 103.
- 24 Accedite ad eum & illuminamini. Intellectus illustratur in oratione. p. 89. n. 7.

Ioannes.

- 1 Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Quicunq; gratiam possidet, filius Dei est. p. 179. n. 10.
- 4 Spiritus est Deus, & qui adorant eum in spiritu, & veritate debent adorare. id est, primario debemus spiritu adorare Deum; secundario autem etiam corpore & vocaliter. p. 863. n. 4.
- 4 Venit hora, & nunc est, quando nec in monte hoc, &c. Latè explicatur. p. 386. n. 7.
- 5 Spiritus ubi vult spirat. p. 758. col. 1.
- 6 Ego sum panis viuus, qui de caelo descendit. p. 207. n. 8.
- 8 Si quis sermonem meum serauerit, mortem non videbit in æternum. p. 114. n. 6.
- 9 Deus peccatores non exaudit. Oratio peccatorum nullam habet efficaciam apud Deum. p. 262. n. 2.
- 10 Ego cognosco oues meas. id est, approbo oues meas. p. 765. n. 8.
- 10 Opera quæ ego facio in nomine Patris mei. id est, in virtute Patris mei. p. 786. n. 6.

INDEX LOCORVM

- 14 *Quodcumq; petieritis Patrem in nomine meo.* id est, meis meritis confissi. pagina. 786. num. 6.
- 14 *Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo.* id est, mea autoritate. ibid.
- 15 *Si manseritis in me.* nempe per fidem, & verba mea in vobis manserint. per mandatorum scilicet executionem à charitate procedentem. pag. 274. n. 8.
- 16 *Ego clarificavi te super terram, & nunc clarifica me tu Pater.* id est, manifestavi quis sis, manifesta me etiam quis sim. pag. 185. num. 12.
- 16 *De meo accipiet.* scilicet per naturam: & loquitur Christus de Spiritu sancto. pag. 224. num. 1.
- 16 *Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis.* diffuse explicatur. pag. 269. à n. 4.

Ad Romanos.

- 1 *Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur.* ut mens hominis Deo coniungatur, sensibilem eget manuductione. p. 40. n. 1.
- 1 *Tradidit illos Deus in reprobum sensum.* id est, permittit tradi. p. 217. n. 103.
- 4 *Non est Regnum Dei esca, & potus, &c.* Sermo est de regno gratiæ, quo Deus regnat in hominibus. p. 186. n. 26.
- 5 *Gloriamur in tribulationibus.* hoc est, ex earum victoria gloriam consequimur. pag. 218. col. 1.
- 8 *Et ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum,* expectantes redemptionem corporis nostri. p. 182. n. 15. & p. 187. n. 29.
- 8 *Post iudicii diem ipsa creatura, nempe omnis sensibilis, liberabitur à servitute corruptionis.* id est, mutabilicatis. pag. 190. n. 35.
- 8 *Spiritus sanctus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* id est, postulare nos facit. pagina 224. num. 1. & pagina 263. & 271. num. 1.
- 8 *Qui autem scrutatur corda,* nempe Deus, scit, id est, approbat, quid desideret spiritus, id est, quid desiderare, & petere nos faciat. *Quia secundum Deum postulat pro Sanctis.* id est, Ratio quare approbat petitiones Sanctorum est, quia ipse instigat, & postulare facit Sanctos. p. 228. n. 2.
- 10 *Quomodo invocabunt in quem non crediderunt.* Necessaria est fides, ut oratio pie fiat. p. 671. n. 1.
- 12 *Odientes malum, & adherentes bono.* Malum, id est, res omnes malas. p. 222. n. 115.

Ad Corinthios.

1. 4. *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* Aliqua quæ Ecclesia sanctè, & licite observat, ex traditione Apostolica habentur. pag. 793. num. 9.
- 5 *Quæ verè vidua est instet obsecrationibus, & orationibus nocte, ac die.* Vigiliæ sacræ commendantur. p. 300. n. 2.
- 7 *Melius est nubere, quàm vri.* id est, quàm ex propria fragilitate tentationi consentire. p. 630. n. 7.
- 9 *Ita Dominus ordinavit,* scilicet Matthæi, & Luc. 10. *ut qui Evangelium annuntiant, de Evangelio viverent.* p. 477. n. 3.
- 10 *Omnia in gloriam Dei facite.* Omnis actio fidelis debet à charitate procedere. p. 251. num. 1.
- 10 *Nonne qui edunt hostias participes sunt altaris?* Homo per sacrificium acceptatur ad sacrorum consortium. p. 413. n. 10.
- 12 *Alteri fides in eodem spiritu.* Loquitur de fide quadam insigni, quæ est gratia gratis data. p. 272. n. 4.
- 13 *Charitas nunquam excidit.* id est, eadem est in via, & in patria. p. 158. n. 5.
- 14 *Etenim si incertam vocem det tuba, &c.* latè p. 871. à n. 17. & p. 874. n. 24.
- 15 *Erit Deus omnia in omnibus,* scilicet electis. id est, erit participatio omnium perfectio-num, quæ in Deo sunt.
2. ad Cor. 1. *Sicut abundant passionibus Christi in nobis, ita & per Christum abundat consolatio nostra.* pag. 78. n. 6.
- 1 *Dei enim filius Christus Iesus, qui in vobis prædicatus est per me, & Sylvanum, &c.* explicatur 223. n. 118.
- 3 *Nos gloriam Domini speculantes.* id est, cernentes in creaturis tanquam in speculo. pag. 70. num. 2.
- 5 *An nescitis quoniam Sancti de hoc mundo iudicabunt.* id est, honoratè comitabuntur Christum, qui erit verus iudex. pag. 190. num. 35.
- 13 *An experimentum queritis eius, qui in me loquitur Christus.* Præcepta Apostolorum Dei spiritu loquentium, Christi præcepta esse intelliguntur. p. 482. n. 17.

Ad Galatas.

- 4 *Sub elementis mundi serviebant corpore, & anima.* id est, sub ritibus, & caeremoniis legis. p. 182. n. 15.

4 *Misit Deus Spiritum filij sui, in quo clamamus, Abba Pater. Orationes habentur ex auxilio Dei. p.263.n.3.*

Ad Ephesios.

3 *In quo habemus fiduciam, & accessum in confidentia per fidem eius. Fides parit fiduciam, & fiducia est foetus spei. pagina. 271. numero 3.*

5 *Psallentes, & cantantes in cordibus vestris Domino. id est, cantus celebrantes cum attentione cordis. p.885.n.19.*

6 *Non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem. Colluctatio, hoc est, odium, & inuidia hostilis. pag.779.num.5.*

Ad Colossenses.

3 *Commonentes vosmetipsos in Psalmis, &c. Fideles ad inuicem ad deuotionem excitatur. p.386.n.5.*

Ad Thessalonicenses.

4 *Nolumus vos ignorare de dormientibus, vt non contristemini, sicut & ceteri qui spem non habent. Luctus non prohibetur, dummodo sint cum moderamine. p.204.n.75.*
vlt. *Sine intermissione orate. latè pagina. 254. à num.9.*

Ad Timotheum.

2 *Primum omnium orationes fieri pro omnibus, vt quietam & tranquillam vitam habeamus. pag.257. num.5. Pax acquiritur per orationem.*

5 *Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. id est, quia votum castitatis violarunt. p.661.n.4.*

6 *Qui volunt diuites fieri, incidunt in temptationem. Periculosa sunt bona temporalia in abundantia. p.132. n.5.*

6 *Habentes alimenta, & quibus tegamur. id est, bona temporalia necessaria ad conseruationem naturæ. his contenti simus. pag.134.n.11.*

2. ad Tim. 2. *Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus. Ministri Euangelici non debent se implicare negotijs lucrativis. pag.533.n.10.*

Ad Titum.

1 *Oportet Episcopum esse hospitalem. Ecclesiastici arctius tenentur subuenire pauperibus. pag.525.n.10.*

2 *Volo vos orare in omni loco, leuantes puras manus ad Deum. Primum pertinet ad orationem: secundum ad externam adorationem. p.383.n.3.*

Ad Hebræos.

2 *Quæ cum initium accepisset enarrandi per Dominum ab eis, qui audierunt. hoc est Apostolis, in nos confirmata est, contestante Deo signis, & portentis. Signa Apostolorum facta sunt ad confirmandam fidem. pag.751. num.1.*

4 *Accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ eius. Spes & fiducia impetrandi requiritur vt oratio piè fiat. p.271.n.2.*

5 *Vt offerat dona, & sacrificia. Actio sacrificandi intrinsecè oblatio est. pag.416.n.4.*

5 *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, & sacrificia. Sacerdos, & sacrificium sunt correlatiua, ita vt Sacerdos sit propter sacrificium, & sacrificium non nisi à Sacerdote offerri possit. p.430.n.13.*

11 *Sine fide impossibile est placere Deo. Fides est fundamentum totius ædificij supernaturalis. p.762.n.2.*

13 *Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis: id est, fructum labiorum consentium nominis eius. p.241.n.6.*

13 *Beneficentiæ, & communionis nolite obliuisci, talibus enim hostijs promeretur Deus. Communio, & beneficentia dicuntur sacrificia per analogiam quandam. pag.408. n.6.*

Acta Apostolorum.

3 *Fides, quæ per eum est, dedit integram sanitatem istam. Impetratio orationum peccatoris ascribenda est fidei, vel Ecclesiæ, cuius tales peccatores sunt ministri. pag.265. num.11.*

3 *Petrus, & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. Orationes fructuosius fiunt in Ecclesijs. pag.385. n.3.*

6 *Non est æquum nos relinquere verbum Dei, &c. p.309.n.7.*

14 *Oportet per multas tribulationes introire in regnum cælorum. id est, per multas tentationes. p.221.n.112.*

16 *Præcipio tibi in nomine Iesu discedere ab ea. p.786.n.4.*

17 *Nec in manufactis templis habitat, sed cælum, & terram implet. Deus est in omni loco. p.385.n.2.*

INDEX LOCORVM SACRAE SCRIPTURAE.

Epist. Iocobi.

- 1 Religio munda & immaculata vifitare pu-
pillos. Non quod ij actus Religionis fint,
fed quia Religio illos imperat. p. 41. nu. 4.
& p. 367. n. 9.
- 1 Omnis cum tentatur à propria concupifcentia
tentatur. Non quia daemones non tentent,
fed quia per concupifcentiam frequentif-
fime nos tentant. p. 215. n. 99.
- 4 Petitis & non accipitis, eo quod male peta-
tis. Bona fi male petantur non obtinen-
tur. p. 270. n. 8.

Epist. Petri.

1. Epist. 1. Regenerauit nos in fpeciem viuam in
hereditatem incorruptibilem, &c. pag. 183.
num. 19.
- 2 Ut ex bonis operibus vos confiderantes glori-
ficent Deum in die vifitationis. Per bona
opera noftra Deus glorificatur ab alijs. p.
184. n. 21.
- 3 Dominum autem Chriflum fanctificate in
cordibus veftris. Quomodo Deus fanctifi-
cetur in nobis, late. p. 184. à n. 20.
- 5 Aduerfarius vefter Diabolus tanquam leo
rugiens circuit, quarens quem deuoret. Dc

mones valde cupiunt totum genus huma-
num delere. p. 779. n. 5.

Epist. Ioannis.

1. 2. Noniffima hora eft. Hora id eft tempus. p.
297. n. 1.

Epist. Iuda.

Angelos verò, qui non feruauerunt fuum prin-
cipatum, fed dereliquerunt fuum domiciliũ in
iudicium Dei magni vinculis æternis refer-
uabit fub caligine. id eft, fub aère caligino-
fo. p. 827. n. 3.

Apocalypfis.

- 3 Vinam frigidus aut calidus effes, fed quia te-
pidus es, incipiam te euomere ex ore meo. Te-
pidus, id eft, habens omiffionem debitæ di-
ligentiæ. p. 277. n. 16.
- 20 Angelus vt antiquum ferpentem in abyffo li-
garet: habebat catenā magnam in manu fua.
Catenā, id eft, operatio quæ Sathanæ mali-
tiam coercet. p. 782. n. 11.
- 20 Et vidi Angelum descendantem de cælo ha-
bentem clauem, &c. Verba hæc fecundum
Auguft. de Chrifto intelliguntur. p. 844.
num. 15.

INDEX CAPITVLORVM

IVRIS CANONICI, QVÆ IN HOC VOLVGINE EXPLICANTVR.

EX DECRETO.

- C**AP. *Ad audientiam*. d. 92. pagina 321.
C. Antiquos. q. 10. 39.
C. Clericos. i. q. 2. 520.
C. Clericus. d. 91. 356. 316. 321.
C. De his. q. 10. 439.
C. Deceuius. 10. q. 1. 446.
C. Decimas. 16. q. 7. 465. 540.
C. Doctus. 16. q. 1. 467.
C. Decima tributæ. 16. q. 1. 473. 524.
C. Dolentes. 92. d. 306.
C. De his. 12. d. 326.
C. Episcopis Ecclesiarum. 12. q. 1. 438.
C. Ecclesia. 16. q. 1. 535. 559.
C. Eleutherius. d. 91. 299. 306.
C. Eos qui. d. 81. 311.
C. Episcopus. 7. q. 1. 350.
C. Episcop. de consecrat. d. 3. 350.
C. Ex his. i. q. 1. 524.
C. fin. d. 92. 306. 311. 356. 349.
C. Gloria. 12. q. 2. 524.
C. Gonsaldus. 17. q. 2. 626.
C. Humanæ aures. 22. q. 5. 594.
C. In sacris. 16. q. 1. 536.
C. In sancta Romana. d. 92. 897.
C. Licet. 16. q. 3. 535.
C. Multi. i. q. 1. 411.
C. Maiores nostri. 16. q. 7. 473.
C. Moderamini. 16. q. 1. 485.
C. Nonnulli. 16. q. 1. 564.
C. Omnis Christianus. de consecr. d. 1. 439.
C. Oportet. de consecr. d. 2. ibid.
C. Præcipies. 12. q. 1. 438.
C. Præter hæc. d. 32. 439.
C. Præcipimus. i. q. 1. 524.
C. Presbyter. d. 28. 623.
C. Presbyter. d. 91. 299. 306.
C. Placuit. 12. d. 326.
C. Peruenit. 7. q. 1. 350.
C. Quicunque. 16. q. 7. 502.
C. Quoniam. 16. q. 1. 525.
C. Questi. 16. q. 1. 534. 562.
C. Quicunque. 16. q. 1. 559.
C. Quia tua. 12. q. 1. 574.
C. Statuimus. 16. q. 1. 439. 534.
C. Sanctorum Patrum. 10. q. 1. 445.
C. Scimus. 12. q. 1. 450.
C. Si quis laicus. 16. q. 1. 518. 537. 558. & 565.
C. Solent. de consecr. d. 1. 304.

- C. Sic viue*. 16. q. 1. 309.
C. Si clericus. d. 91. 331.

EX DECRETALIBVS.

- C**AP. *Ad audientiam*. de cler. non resid. pag. 321.
C. Ad audientiam. de decimis. 567.
C. A nobis. eod. 566. 553.
C. Ad Apostolicæ. eod. 534.
C. Accedentes. de præscript. 552.
C. Auditis. eod. 551.
C. Ad Aposto. eod. ibid.
C. Ad aures. eod. ibid.
C. Ad causam. eod. 549.
C. Ad Apostolicam. de simonia. 441.
C. Cum ex eo. de sentent. excomm. 311.
C. Cum secundum Apostolum. de præbend. 313.
C. Conquerente. de cleric. non resident. 319.
C. Cum dilecti. de dolo & contum. 322.
C. Clericum. de cleric. non resid. 355.
C. Cum omnes. de constitut. 353. & 355.
C. Cum Capella. de priuilegijs. 567.
C. Cum non sint ab homine. de decimis. 554.
C. Cum sint homines. eod. 536. 551.
C. Cum in tua. eod. 501.
C. Cum homines. eod. 503. 507.
C. Cum contingat. eod. 534. 538.
C. Causam quæ. eod. 540.
C. Cum & plantare. de priuilegijs. 547.
C. Cum Apostolica. de his quæ fiunt à Prælat. latè explicatur. 548.
C. Cum homines. de priuileg. 538.
C. Conquerente. de restitut. 445.
C. Cum Ana. de electione. 443.
C. Cum Ecclesia Sutrina. de causa possessio. & propr. ibid.
C. Cum in Ecclesiæ. de simonia. 441.
C. Consulti. de regular. 601.
C. Diuersis fallacijs. de cleric. coniugat. 311.
C. Decet. de cleric. non residen. 353.
C. Dudum. de elect. 355.
C. De terris. de decimis. 553.
C. Dilecti. eod. 493.
C. De quarta. de præscript. 551.
C. Dudum. de priuileg. 538.
C. Diuortium. de pœnit. 590.
C. Ex tua. de cler. non resid. 355.
C. Ex literis. de pignorib. 579.
C. Ex parte tua. el. 2. de decimis. 576.

C. Ex

Index Canonum, & Legum.

C. Ex parte. cod. 566.
C. Ex parte. cod. 495.
C. Ex transmissa. cod. 497.
C. Ex parte. 2. de conuers. coniug. 641.
C. fin. de rescript. 342. 311.
C. Is cui. de præbend. 314.
C. Illud. de cleric. excomm. 325.
C. 1. de celebrat. Missar. 299. & 315. & 325.
C. 1. de magistr. 318.
C. 1. de vita & honest. cleric. 348.
C. 1. de celebr. Missar. 350.
C. In plerisque. de offic. iud. ordin. 897.
C. In aliquibus. de decimis. 518.
C. Iuuenis. de sponsalibus. 643.
C. Licet. de voto. 308.
C. Licet. de præbendis. 352. & 355.
C. Licet. de decimis. 597.
C. Licet. eodem. 495.
C. Licet. de voto. 645.
C. Multiplici. de decimis. 495.
C. Nuper. cod. 559. 566.
C. Nouum genus. cod. 558.
C. Non est. eodem. 497. 502.
C. Olim. de verb. signific. 353.
C. Parochianos. de decimis. 483.
C. Pastoralis. cod. 485.
C. Primum. de sepultur. 447.
C. Quod a te. de cleric. coniug. 311.
C. Quoniam. de offic. iud. ordin. 897.
C. Quamuis. de decimis. 544.
C. Quanto. de vfuris. 553.
C. Quia nonnulli. de cler. non resid. 456.
C. Quia circa. de bigamia. 623.
C. Quod super his. de voto. 649.
C. Significasti. de præbendis. 312.
C. Si motu proprio. cod. 314.
C. Suggestum. de decimis. 560.
C. Super quibusdam. de verbor. signific. 549.
C. 2. de feudis. 547.
C. Significauit. de Parochijs. 534.
C. Statuimus. de transact. 493.
C. Super eo. cod. ibid.
C. Suam. de simonia. 441.
C. Super eo. de regularib. 601.
C. Statuimus. cod. 161.
C. Transmissa. de decimis. 553.
C. Tua nobis. cod. 518. 485.
C. Vestra. de locato, & conducto. 540.

EX LIBRO VI.

C AP. *Cum non deceat.* de elect. 353.
C. Dudum. de sepultur. 446.
C. Non solum. de regularib. 601.
C. 1. de cleric. non resid. 348. 352. 356.
C. Qui sentit. de reg. iuris. 313.
C. vnico. de cler. non resid. 358.
C. vlt. de concess. præben. 319.

EX CLEMENTINIS.

C Lem. *Dudum.* de sepult. 446.
Clem. Vt hi qui. de ætat. vel qualit. 353.
Clem. 1. de celebr. Missar. 351. 331.
Clem. Cum ex eo. de sentent. excomm. 311.
EXTRAUAGANTES.
E Xtrau. *Non est.* de decimis. 503.
Ext. Ex quibusdam. cod. 542.
Extr. Prohibemus. cod. 539.
Extr. Si de terra. de priuileg. 542.
Extr. Cum dilectus. de cond. 542.
Extr. Verum. cod. 539.
Extrau. Certificari. de sepultur. 446.

EX IVRE CIVILI.

Leges Codicis.

L Transactio. de transactio. 493.
L. 7. de re militari. 354.
L. Conuenticlam. de Episc. & cler. 346.
L. 2. de condict. incert. ibid.
L. 20. de Episcop. & cler. Cod. Theodos. 478.

Leges Pandectarum.

L Dolia. de fund. instr. 356.
L. Conuenire. de pactis. 354.
L. Spuriij. de decurion. 355.
L. Mulier. de donat. inter vir. & vxor. ibid.
L. Cum prætor. de indict. 346.
L. Continuus. de verb. 347.
L. In agris. de acquir. rer. domi. 339.
L. Non omnis. si cert. petat. ibid.
L. Si vsusfructus. de vsufructu legato. 338.
L. Si non fortis. §. libertis. de condict. ind. ibid.
L. Prætor ait. ne quid in loc. publ. 567.
L. Si Consul. de adoption. 559.
L. Quoties. de admin. tutor. 559.
L. Tutor. ad Velleian. 558.
L. vlt. de aqua pluui. arcen. 550.
L. Hoc iure. de aqua quotid. 549.
L. Si eius. de rei vindicat. 547.
L. Fundus. famil. hercisc. 504.
L. Fructus. solut. matrim. ibid.
L. Non possunt. de iure fisc. 500.
L. Si fratres. pro socio. ibid.
L. In pecudum. de vfuris. 499.
L. 3. de re iudic. 494.
L. 1. de transact. 493.
L. Si frumentum. de rer. diuif. 485.
L. Si seruus seruum. ad leg. Aquil. ibid.
L. Quintus Mucius. de auro & arg. leg. 485.
L. Cum sue ancilla. cod. ibid.
L. Scribit. cod. ibid.
L. Loci corpus. si seruit. vendic. 484.
L. 1. cod. ibid.
L. Eius est nolle. de regul. iur. 494.

INDEX RERVM ET SENTENTIARVM QVÆ IN HOC VOLVGINE CONTINENTVR.

A.

Abraham.

ABRAHAM dedit decimas Melchise-
dech. pag. 469. num. 5.

Absens.

Absenti acquiritur ius in causa pia, pag. 719. num. 1.

Actio.

Actio gratiarum propter beneficium à Deo accep-
tum pertinet ad religionem. pag. 21. nu. 13.

Actio gratiarum fit submitiendo nos Deo tanquā
supremo benefactori. pag. 22. nu. 35.

Actus.

Actus virtutum Theologicarum coincidunt cum
actibus Religionis materialiter. pag. 31. n. 1.

Actus virtutum Theologicarum non pertinent ad
Religionem. ibid.

Actus elicitus ab aliqua virtute, quid requirat secū-
dum Caiet. pag. 49. n. 2.

Actus habens honestatem alicuius virtutis, non eli-
citur ab alia distincta. ibidem.

Actus siue mediante alio actu, siue immediate po-
test elici à virtute. pag. 52. nu. 10.

Actus elicitus est ille, qui per qualitatem intrinse-
cam ab habitu potentiae largitam producitur,
ibidem.

Actus est illius potentiae à qua elicitur. pa. 84. nu. 7.

Actus interiores, non potest præcipere Ecclesia, ni-
si vt sunt condiciones, vt exteriores congrue
fiant. pag. 335. nu. 2.

Actus aliquis ad virtutem pertinet, eo quod in sui
ratione includit aliquid, quod pertinet ad ordinē
virtutis. pag. 100. nu. 5.

Quando actus & habitus habent idem obiectum

vel eandem materiam, si sunt in diuersis poten-
tijs, tunc actus tantum moraliter elicitur ab habi-
tu. pag. 102. nu. 8.

Actus tripliciter potest ordinari in finem alicuius
virtutis. pag. 102. nu. 10.

Quando multi actus vnum integrant, ex princi-
palitate entis aut finis, nō licet inferre essentiam
actus integrati in actu illo principali consistere,
pag. 84. nu. 7.

Adam.

Adam sacerdotes & sacrificia instituit. pag. 427.
num. 6.

Administratio.

Administrās aliquod beneficium pro legitimo be-
neficio, etiam si illa commendatio, non sit ere-
cta in titulum beneficii, tenetur diuinum officiū
recitare. pag. 320. nu. 8. non ratione beneficii, sed
pacti. num. 9.

Adiuratio.

Adiurandi dæmones fuisse in lege noua potesta-
tem apud homines est de fide. pa. 741. nu. 1.

Adiurandi potestas collata per Christum perma-
net in Ecclesia à tēporibus Apostolorum vsque
ad nostra, & permanebit vsque ad finem seculi,
pag. 742. num. 2.

Adiurandi potestate non licet vti vniuersaliter ad
omnia, sed ad quædam determinata, pag. 742.
num. 3.

Adiurandi dæmones potestate non licet vti ad hoc
vt nobis præstent sanitatem, diuitias, obsequia,
&c. ibidem.

Adiurandi dæmones potestas tantum datur ne no-
bis noceant corporaliter, aut spiritualiter, ibid.

Adiurandi dæmones potestas, vt ingrediantur cor-
pora hominum, & eos vexent corporaliter fuit
concessa Apostolis, pag. 743. n. 6.

Adiurandi dæmones potestas, vt ingrediantur cor-
pora

- pōra hominū, non est deriuata ab Apostolis ad posteror, *ibid.*
- Ab adiurandis licentia dæmones petunt ad ingrediendum aliud corpus, non quia ipsi habeant hanc potestatem, sed quia iubent dæmonem exire, & non alijs nocere, pag. 743. nu. 8.
- Adiurandi dæmones potestas duplex, vna, quæ consistit solum in designatione personæ ad id munus, alia in virtute, & perfectione reali collata adiuranti, pag. 744. nu. 2.
- Adiurandi potestas consistens in designatione personæ solum semper est, & fuit in Ecclesia, *ibi. n. 3.*
- Adiurandi potestas secundum quod dicit realem, & intrinsecam perfectionem non est habitus, neque virtus, aut potentia habitualiter existens in adiurante, *ibid.*
- Adiurandi prædicta potestas reducit ad gratiam miraculorum, aut sanitatum, *ibi. nu. 4.*
- Adiurandi præfata potestas est virtus quædam instrumentalis communicata à Deo hominibus transeunt, qua fiunt potentes expellere dæmones, pag. 745. nu. 4.
- Ad adiurandum dæmones aliquando sancti excitantur instinctu Dei speciali, & supernaturali, pag. 745. nu. 5. aliquando verò ipse homo se excitat ad hoc cū concursu naturali, & generali, *ibi.*
- Ad adiurandum prædicta excitatio non concurrat instrumentaliter nec est gratia gratis data, *ibi. n. 2.*
- Adiurandi potestas, aut gratia ad abigendos dæmones non tribuitur exorcistis cum ordinantur, sed tantum designatur ad id munus, pa. 746. n. 6.
- Adiurandi potestas existit in omni legis statu, siue naturæ, siue scriptæ, siue gratiæ, pa. 746. nu. 7.
- Adiurandi dæmones potestas eiusdem speciei fuit in omni statu, & in Apostolis, pa. 746. n. 9.
- Adiurandi dæmones potestas efficacior fuit, & est in lege gratiæ quam in lege naturæ, & scriptæ, *ibid.*
- Adiurandi dæmones potestas diuturnior est in lege gratiæ, quam in lege naturæ, & scriptæ, p. 747. num. 9.
- Adiurandi dæmones potestas pluribus est collata in lege gratiæ quā in lege naturæ & scriptæ, *ibi.*
- Adiurandi dæmones potestas pluribus, & sæpius dabatur in primitiua Ecclesia, quam in nostris temporibus, *ibid. nu. 10.*
- Adiurandi dæmones potestatem quidam antiqui tribuebant cuidam corporis temperamento, & huiusmodi vi naturali Christum Dominum patrasse miracula aiebant, pa. 747. n. 2.
- Adiurandi dæmones potestas nequit esse naturalis sed simpliciter supernaturalis, *ibid. n. 3.*
- Adiurandi dæmones potestas excedit facultatem, & vires naturæ hominum, pag. 748. nu. 3.
- Adiurandi dæmones potestas nulla fuit in magis neque naturalis, neque supernaturalis, *ibi. nu. 4.*
- Adiurandi potestas datur, vt confirmetur doctrina Christi, pag. 750. n. 1.
- Adiurandi & faciendi miracula potestas datur, vt confirmetur religionis institutio, pag. 751. num. 1.
- Adiurandi dæmones potestatem tribuit Deus sanctis ad significandum eorum sanctitatem. pag. 751. num. 2.
- Adiurandi dæmones potestas tribuitur propter gloriam ac honorem Dei, Christi, & sanctorum eius, pag. 751. nu. 3.
- Adiurandi dæmones potestas tribuitur à Deo propter liberationem obfessorum, *ibidem, n. 4.*
- In adiuratione quatuor reperiri possunt, pa. 752. n. 3.
- Adiuratio dupliciter fieri potest, *ibid.*
- Adiuratio solennis solis exorcistis est licita, secus autem adiuratio simplex, & non solennis, p. 752. n. 4.
- Ad adiurandum plures erant assignati in primitiua Ecclesia quam ijs nostris temporibus, p. 753. n. 5.
- Adiurandi dæmones potestas quandoque tribuitur mulieribus, pag. 754. nu. 10.
- Adiurandi dæmones potestas actualis an tribuatur omnibus exorcistis, pag. 756. nu. 14.
- Adiurandi dæmones potestas quibusdam datur quasi per modum habitus, pag. 756. nu. 17.
- Adiurandi dæmones potestas, non prærequirit aliquam dispositionem naturalem, pag. 758. num. 2.
- Adiurandi potestas est omnino grauita, pag. 758. num. 3.
- Adiurandi dæmones potestas non requirit sanctitatem, aut morum integritatem, vt exerceatur, pagina 759. nu. 2.
- Adiurandi dæmones potestati exercendæ maxime conducit sanctitas, & morū probitas, p. 760. n. 3.
- Adiurandi dæmones potestas non requirit fidem quæ est virtus Theologica, pag. 765. nu. 8.
- Adiurandi potestas non viget neque viguit in communitatibus infidelium, pa. 766. nu. 1. & 11.
- Adiurandi potestas non requirit fidem quæ est gratia gratis data, pag. 767. nu. 14.
- Ad adiurandum dæmones maxime conducit fides, pag. 767. nu. 1. & 15.
- Ad adiurandum dæmones maxime conducit oratio, & ieiunium, pag. 773. nu. 2.
- Ad adiurandum non requiruntur necessario prædictæ virtutes, pag. 773. nu. 3.
- Adiuratio dæmonum quo tempore sit licita, pag. 777. nu. 1. & 2.
- Adiurandi dæmones potestas ne nos tentent nulla est in Ecclesia, pag. 777. nu. 3.
- Adiurari dæmones à nobis nequeunt, vt omnes eant in abyssum, *ibid.*
- Adiurare dæmones quid sit, pag. 765. nu. 4.
- Adiurandis dæmonibus an sit necessaria inuocatio alicuius rei sacre, pag. 786. nu. 5.
- Ad adiurandum dæmones quibus medijs possimus licite vti, pag. 787. nu. 9.
- Adiuratio creaturæ irrationalis.
- Adiurare creaturas irracionales secundum se est improprium, pag. 856. nu. 4.
- Adiuratio opus est rationis practicæ, pag. 856. numero. 4.
- Adiurare creaturas propriè non est imperare si cōsiderentur in ordine ad Deum, sed deprecari, pag. 857. nu. 9.
- Adiurationibus obsecratorijs sanctorum Deus sæpe compulit creaturas irracionales, pag. 858. numero. 8.
- Adiurationibus & exorcismis vsitatis vtendum est contra creaturas exagitatas aduersus homines à dæmone, pag. 859. nu. 11.
- Huiusmodi adiurationes ad dæmones diriguntur, *ibidem.*
- Adiuratione vtendū non est contra creaturas quando à dæmone ciuntur, pag. 860. nu. 12.

Adoratio.

Adoratio non dicitur ab, Ador, sed ab Ad. & oro. pag. 362. nu. 1.
 Adoratio est, qua alterum honoramus ei nos submittendo. ibid. n. 2.
 Adoratio honor est, non omnis honor adoratio. ibidem.
 Adoratio communis est Deo & creaturis. pagina 364. nu. 6.
 Et vniocè de vtraque dicitur. ibid. 7. & 8.
 Adoratio est duplex interior, & exterior, & hæc ad priorem ordinatur ibid. nu. 1.
 Adoratio non est actus fidei, spei aut charitatis. pag. 365. nu. 2.
 Adoratio interior non consistit in actu quo quis vult Deum adorare. pag. 365. num. 4. est nihilominus talis actus voluntatis adoratio causaliter, pag. 366. nu. 4.
 Adoratio est actus elicitus à religione. pag. 366. n. 5. & omnis actus religionis interior circa materiã determinatam est adoratio. ibid. 6.
 Adoratio propriè sumpta consistit in actu interno quo, summittimus Deo nostras vires internas, ibidem. 7.
 Adoratio non est propriè oratio, pag. 367. num. 7. neque interior deuotio. ibid. 8.
 Adoratione interna tria distingui possunt ratio dictans adorandum esse voluntas se conformans huic dictamini: & determinatio voluntatis ad adorandum. pag. 368. num. 10.
 Adoratio completur ex duobus actibus, ibid.
 Adorationis obiectum, pag. 369. num. 14.
 Adorationis externæ variæ definitiones. ibidem. 2.
 Est vere & propriè adoratio. pag. 390. nu. 1.
 Adoratio interior est propriè, imo magis principaliter adoratio, quam exterior, ibidem, & pag. 371. num. 5.
 Adoratio interna & externa differunt non solum in materia, sed etiam ex parte obiecti, quod interna offert mentem Deo, externa corpus. pag. 371. num. 4.
 Adoratio cuius potentia actus sit, ibid. 5.
 Adoratio externa sensibilior est, & forsitan nomen primo illi fuit impositum, ibid. diuiditur materialiter per tot signa externa quod sunt ad Deum adorandum accommodata, ibid. 6. variã adoratio nis actus, ibid.
 Adoratio exterior nulla est Deo ita propria quin creature possit communicari, pag. 372. nu. 1.
 Adorationis externæ variæ formæ. ibid. nu. 1.
 Adoratio exterior non solum est signum adorationis internæ, speculatiuum, sed etiam practicum, pag. 374. nu. 1.
 Adoratio & oratio duplex, alia publica, alia priuata: publica, alia solemnis, alia non solemnis, pag. 383. num. 2.
 Adoratio priuata, siue interius, siue exterius, non requirit determinatum locum, ibidem. num. 3. quæ ex Ecclesiæ statuto sunt requirunt determinatum locum. ibid. num. 4. quæ verò non sunt circa sacrificium, quamuis sint publicæ vbique peragi possunt, ibid. num. 5. dum tamen locus non sit obsecrans: quia cum istæ orationes fundã

tur nomine Ecclesiæ in loco decenti fundi debent, ibidem. ibique fructuosius & laudabilius fiunt, pag. 385. num. 3. & num. 5 assignantur causæ maioris vtilitatis.

Adorandi modus quo utebantur Iudæi, & Samaritani prohibetur à Christo, pag. 387. num. 8. & sequen. & qui sint isti modi, ibid.

Adorare aliquando pro sacrificare accipitur, ibid. Orare in spiritu & veritate quid sit, ibid. nu. 10. & 388. nu. 11. & seq.

Adorationem esse tantum actum spiritualem falso existimarunt hæretici, ibid.

Adoratio externa si à deuotione & cultu interno, emanet est in spiritu, ibid. nu. 12. antiqui patres quomodo adorabant in spiritu, ibid.

Adorare incubiculo aut orare quid sit? late. pa. 388. num. 13.

Adoramus ad Orientem, vt Christum quasi intuemur, pag. 391. num. 2. variæ huius causæ, ibid. num. 3.

Adoratio priuata nullum specialem corporis gestum requirit, pag. 392. nu. 4. publica verò vstitutum, ibidem.

Altare.

Altare, id est, alta ara, pag. 428. num. 8.

Amen.

Amen, aliqui esse nomen significans fidelitatem alij esse aduerbium. arbitrantur, pag. 223. numero 117.

Amen accipitur tripliciter, ibid.

Amen aducitur ad diuersos vsus. pa. 224. nu. 118.

Amor.

Amor proximi, alter naturalis, alter supernaturalis & naturalis multiplex, pa. 25. n. 9. & 26. n. 10. supernaturalis etiam multiplex, ibi.

Amor quia vnitiuus est, respicit bonum absolute, nulla facta cõparatione excessus amati ad amantem, in bonitate. pa. 29. n. 17.

Amor Dei erga homines, pag. 38. nu. 8.

Angelus.

Angeli boni arcent demones ne nobis noceant, pa. 780. n. 9.

Angeli mali sunt subiecti bonis, sicut corporalia spiritualibus. pa. 780. n. 9.

Abigere demones cui tribuatur tanquã causæ principali, & cui tanquam instrumentali. p. 784. n. 1.

Angeli superiores possunt esse causæ principales fungandi Angelos inferiores. pa. 784. n. 1.

Angeli boni etiã inferioris ordinis habent potestatem supra angelos malos licet superiores. p. 785. n. 1.

Angeli inferiores solum possunt instrumentaliter concurrere ad eiectionem superiorum, sicut etiã homines. pag. 785. nu. 1. & 2.

Anima.

Anima separata non potest ingredi corpora hominum. pag. 835. nu. 4.

Animæ defunctorum non possunt ingredi corpora, vt demones. pag. 8. n. 10.

Animæ condemnatæ non amittunt naturalem cõmiserationem erga parentes, ibi.

Animæ in purgatorio non sunt inuocandæ, vt intercedant pro nobis, pa. 125. nu. 1.

Apostoli.

Apostoli adorant in spiritu & veritate, p. 387. n. 8
Apostoli hora diei tertia orantes receperunt Spiritum sanctum, pag. 298. n. 1.
Apostoli designant quosdam ex discipulis, qui ministerijs laicalibus deputarentur, pa. 309. n. 7.
Apostolica traditione censetur orandi modus prescriptus ab Ecclesia certis horis, pag. 298. nu. 2.

Appetibile.

Appetibilia, quædam per se, quædam per aliud: per se, ut beatitudo, per aliud, media ad beatitudinem, pag. 221. n. 113.

Aqua.

Aqua benedicta habet vim pellendi dæmonia, pa. 789. n. 113.
Aquæ benedictæ utilitas & antiquitas, p. 792. n. 5.

Assistentia.

Assistentia ad horas canonicas, est orationis genus, maxime quando quis assistit canendo, p. 360. n. 4.
In assistente requiritur religiosa attentio, pa. 360. n. 3.
Assistentes choro confabulantes, vel ex proposito mentem ad alia distrahentes, si hoc notabili parte fiat horarum peccant mortaliter, p. 361. nu. 5.
Vide: Hora canonica.

Attentio.

Attentio triplex, ad vocem, ad significata, ad orationis finem, siue ad Deum, pag. 242. n. 2.
Attentio duplex, formalis & virtualis, pa. 243. n. 8.
Quælibet attentio, siue ad verba, siue ad significata siue ad Deum sufficit ad implendum præceptum recitandi horas canonicas, pag. 335. n. 1.
Attentio virtualis sufficit in recitandis horis canonicis, pag. 335. n. 4. & pa. 361. nu. 5.
Attentio interrumpitur quando aliquis ex intentione formali, aut virtuali diuertit cogitatum à debita intentione, pag. 335. n. 5.
Attentio ad verba sacerdotis non est necessaria ad audiendam missam, pag. 336. n. 7.
Attentio sufficiens ad orandum, sufficiens etiam est ad audiendum sacrum, ibi.
Attentio necessaria ad audiendam missam, & quæ exigitur ad recitandas preces compatiuntur, ibi.
Attentione deficiente in horarum recitatione non impletur præceptum, pag. 339. n. 5.
Attentio est necessaria etiam in orationibus spontaneis, pag. 339. nu. 6.
Attentionem internam debent habere canonici, & alij choro assistentes obligati ad interessendum choro, quamuis extra chororum horas recitauerint, pag. 360. n. 3.
Si attentio ad Deum ita vehemens sit, ut vsum vocis impediat, non adimpletur præceptum orandi vocaliter, 248. n. 1.
Si attentio ita sit vehemens, quod homo ad verba non attendit, ad contemplationem raptus, dummodo verba proferre non desinat, præceptum adimplet, pag. 249. n. 4.
Attentio sola ad Deum, voluntarie excludendo res aliquas sufficit ad veram & honestam orationem, pag. 249. nu. 5.

Auxilium.

Auxiliorum diuisio in naturale, & supernaturale, & vtriusque membri subdivisiopag. 138. n. 5.

B

Baptismus.

Baptizare solemniter solis sacerdotibus licet, pag. 753. num. 1.

Beatitudo.

Beatitudo ita vnitiu iustum Deo, quod facit illum vel se quidquid Deus vult, pag. 206. nu. 68.
Ad beatitudinem potest aliquis referri dupliciter, pag. 133. n. 2.

Beatus.

Beati nullam possunt tristitiam capere de aliquo malo, 829. n. 9.
Beati in cælo commorantes habent cognitionem petitionum nostrarum in particulari, p. 113. nu. 22.
Quamuis beati nostras orationes non agnoscerent inde non inferitur, quod non orent pro nobis, pag. 113. n. 3.
Beati non vident orationes in Verbo, quando eas vident nouis illuminationibus, seu distincta visione ab ea, qua vident diuinam essentiam, p. 121. n. 161.

Beneficium.

Beneficia plura illicite obtinens tenetur quandiu illicite ea obtinuerit toties recitare diuinum officium quotquot habet beneficia, pag. 313. num. 4.
Beneficium habens, cuius fructus non percipit primo, vel secundo anno, ex præscripta & iusta consuetudine tenetur, illo tempore diuinum officium recitare, pag. 314. n. 3.
Beneficium tenue habens (siue sit simplex, siue non) non sufficiens sustentare beneficiarium, non tenetur recitare diuinum officium, pag. 314. n. 5.
In sufficientia redditum beneficii iudicio sapientium pensari debet, & non respectu qualitatis, siue alterius necessitatis illud possidentis, p. 315. n. 7.
Beneficium factum tenue propter culpam, aut voluntatem beneficiarii obligat illum ad diuinum officium recitandum, pag. 315. n. 7.

Beneficiarius.

Beneficiarius, eo quod beneficiarius tenetur diuinum officium recitare, p. 305. n. 2. & 310. n. 10. & 311.
Beneficiarius, si beneficio renunciet, non tenetur officium recitare, pag. 310. n. 10.
Beneficiarij tenentur recitare horas canonicas non solum præcepto Ecclesiæ, sed etiam ex iustitia commutatiua, pag. 313. n. 3.
Beneficiarius qui plures præbendas obtinet, plurave beneficia, non tenetur pluries vna die horas canonicas recitare, ibid.
Beneficiarius per se loquendo tot debet subire onera, quot habet emolumenta, excusabitur tamen aliquando ex pontific. dispensatione, pag. 313. nu. 4.
Beneficiarius habens titulum beneficii nullos habentis fructus, non tenetur horas canonicas recitare, pag. 313. nu. 1.
Beneficiarius sine sua voluntate, aut culpa non recipiens sui beneficii fructus, & carens spe recuperandi eos, non tenetur ad diuinum officium persoluendum, pag. 314. nu. 2.
Beneficiarius habens probabilē spem recuperandi fructus sui beneficii tenetur ad diuinum officium recitandum, ibid.
Beneficiarius sua voluntate, & culpa non recipiens sui beneficii fructus, tenetur diuinum officium recitare, pa. 314. n. 4.

Benefi-

Index rerum.

Beneficiarius excommunicatus, vel suspensus à beneficio, etiam si non faciat fructus suos, tenetur diuinum officium recitare. ibi.

Beneficiarius beneficij tenuis, qui ob hoc excusatur pieces horarias recitare, non excusatur à cæteris oneribus leuioribus adiunctis. pag. 317. n. 15.

Beneficiarij simplices nullā curam habentes, si non recitent horas canonicas, tenentur restituere stipendia illis collata ex iure naturali, & diuino. p. 342. n. 20.

Probabile est beneficiarios curatos non teneri ad prædictā restitutionē, etiam si non recitent, oppositum tamen est probabilius. pag. 342. n. 21.

Beneficiarij omnes tenentur stando in iure positui restituere fructus suorum beneficiorum, si non recitauerint diuinum officium. pa. 343. n. 22.

Beneficiarius qui elapso tēpore recitandi horas, eas recitat, non sufficienter reparat iustitiā laesam, vnde tenetur restituere stipendium. pag. 343. nu. 24.

Beneficiarius paruā diuini officij quantitatem omittens etiam scienter, nō tenetur restituere, p. 344. n. 28.

Beneficiarius qui horas canonicas omittit, tenetur pro rata restituere fructus beneficij, saltē si omittit post sex menses ab obtento beneficio, ibid.

Beneficiarius qui ante sex menses elapsos à cōsequutione beneficij diuinū officium nō dixerit, nō obligatur ad restitutionem fructuum. pag. 345. nu. 31.

Beneficiarius qui trāactis quindecim diebus post lapsum semestris, saltē bis nō recitauerit diuinum officium, priuari debet beneficio. pag. 345. n. 31.

Probabile est beneficiarium diuinū officium omittentem etiam ante semestris elapsum, restituere teneri. pag. 345. nu. 32.

Beneficiarij nō persoluētes diuinū officium, manēt ante iudicis sententiā obnoxij restitutioni. p. 347. n. 38.

Beneficiarij non incurrūt penam priuationis beneficij ante iudicis sententiā, ibid.

Beneficiarius, parrochus, vel ad alia munera obligatus, si diuinum officium omittat, non tenetur restituere fructus pro rata, sed est habenda ratio ministerij, pag. 346. n. 40.

Beneficiarij ore tenus sine attentione recitantes, obnoxij sunt restitutioni, pag. 348. n. 42.

Beneficiarij, titulus est ius ad exerceunda munera beneficialia, & ad percipiendum propter illa aliquod stipendium. pa. 316. n. 11.

Beneficiorum officium est sacramenta ministrare. pag. 317. n. 11.

Bonum.

Bona spiritualia absolute & sine conditione sunt à Deo petenda. pag. 129. nu. 2.

Bona temporalia necessaria ad conseruationem naturę rationalis possunt peti à Deo sine vlla etiam tacita conditione. pag. 131. n. 4.

Bona temporalia non necessaria ad consistentiam naturę non possunt peti licite, sine moderata limitatione. pag. 132. n. 5.

Bona teporalia nō necessaria simpliciter ad integritatē naturę, sed in quadam mediocritate consistētia, non possunt peti absolute, ibid. n. 6.

Differentia inter bonorum spiritualium & temporalium petitionem. pag. 135. n. 12.

Bruta.

Bruta habēt aliquā ymbrā imperij passiui. p. 457. n. 6.

Bruta habent aliquā solentiam. pa. 856. nu. 5.

C.

Cain.

Cain fuit primogenitus, & consequenter sacerdos pag. 423. nu. 15.

Canis.

Canis symbolum inuidię est. pag. 454. n. 4.

Canonicus.

Canonicus institutus pro prima vacante, ita vt sedē in choro, vocē in capitulo habeat, tenetur ad horas recitandas, maxime si distributiones accipiat. pag. 321. num. 11.

Canonici & præstimonii habētes si diuinū officium nō recitant restituere tenentur stipendia illis collata ex iure naturali & diuino. pa. 342. n. 20.

Canonici Ecclesiarū Cathedraliū, & Collegiatarū deputati sunt ad publice recitandum in choro. pag. 349. nu. 3.

Canonici qui non assunt choro ad horas recitandas, etiam si eas domi recitauerint, non possunt recipere distributiones quotidianas. pa. 352. n. 3.

Aliquę sunt in iure excusationes, ratione quarū excusantur canonici ab assistentia horarū. p. 352. n. 4.

Canonicus infirmus qui cōsueuit nō interesse diuinis officijs, si peniteat, & proponat cū salutem obrinuerit assistere, poterit recipere distributiones quotidianas. ibi.

Canonici non possunt facere statuta, vt distributiones quotidianę dentur absentibus. p. 354. nu. 3.

Canonici ex causa absentes poterunt fructus obtinere, non vero distributiones, nisi habeant iuris excusationem. p. 356. nu. 6.

Canonici ratione reddituū principaliū tenentur horis canonicis in choro assistere, & si nō intersint tenentur fructus restituere. pa. 355. n. 11.

Cantus, vide laudes Dei.

Cambyses.

Cambyses Rex Persarum misit ad Regem Ægyptiorum alabastrum vnguenti. p. 457. nu. 12.

Campana.

Campanarum vsus ab hæreticis reprobatur impię pag. 860. nu. 15.

Campanarū vsus pficu⁹ est ad sedandas tēpestates. ibi. Campanę in Ecclesia successerunt tubis populi Israelitici. pa. 851. n. 15.

Campanę habēt nō solū virtutē naturālē aduersus tēpestates, sed ex sua sacratione habēt virtutē supernaturālē ad expellēdos demones, p. 810. n. 14. & 861. Ridiculum est, campanam, cui dum benediceretur concubina sacerdotis nomen imposuit, non habere virtutem, pa. 761. in fine.

Caput.

Capitis detectionis initium. pa. 375. n. 10.

Capitis detectio orandi est ritus, ibi. n. 10.

Capite cooperto orare, in fœminis est signum honestatis, ibid.

Caput cooperire vno liberato oculo in Hispania ab Arabibus mulieribus acceptum est. ibid.

Huius consuetudinis causa. ibid. n. 11.

Capitis velamen significat potestatem alterius erga eum qui caput velatū habet. pa. 376. nu. 13.

Antiquitas detectionis capitis in ordine ad viros. ibidem. n. 14.

Caput detegere occurrentes se inuicem salutando.

Index rerum.

ab hoc ritu trahit originem. pag. 377. num. 15.
Aperiens caput reipſa præſtat ſe alteri offerre. ibi.
Ius naturæ dicat caput eſſe aperiendum coram
principibus. pa. 439. n. 16.

Catechumenus.

Catechumeni non tenentur decimas ſoluere, niſi
ſint filij fidelium. pag. 553. n. 3.

Cauſa.

Cauſæ excuſantes ab obligatione perſoluendi offi-
cium diuinum enumerantur. pa. 321. nu. 1.
Cauſæ legitimæ interrumpendi diuinum officium,
pag. 341. n. 19.

Charitas.

Charitas reſpicit diuinā bonitatē, nō vt ſpeciale attri-
butum, ſed vt includit omnia quæ ſunt in Deo.
pag. 20. num. 9.
Charitas reſpicit Deū & proximū ſub vna ratione
formali, non vero religio. pa. 24. & 25. latē
Charitas ſufficit ad amādos proximos propter per-
fectiones ſupernaturales creaturas. pa. 27. n. 11.
Differētia inter charitatē & religionē quoad aman-
dū proximos. p. 29. n. 16. & 18. & p. 30. n. 20.
Charitas amat Deum præcipue. pag. 31. n. 7.
Charitas amat honorem & cultum Dei, ſed ſecun-
dario, ibid.

Chriſtus.

Chriſtus eſt cauſa principalis eiſciendi dæmones.
pag. 784. nu. 7.
Chriſtus Dominus non prohibuit adorare Deum
in templo Hieroſolymitano, aut in Garifim, ſed
modum adorationis. pa. 387. nu. 8.
Chriſtus moriēs aſpiciebat ad Occidētē. p. 391. n. 2.
Chriſtus Dominus in cruce pendens Hebraicē pro-
nunciavit illa verba Pſalmi, Deus Deus meus, vt
quid dereliquiſti me. pa. 875. n. 26.

Chriſtiani.

Chriſtiani non tenentur abicere omnes ceremo-
nias Iudæorum. pag. 390. n. 30.
Chriſtiani dicuntur regale ſacerdotiū. p. 423. nu. 13.
Chorus vide Religio.

Cleopatra.

Cleopatra poſt victum à Cæſare Antonium vali-
dis ictibus pectus tudit, non petens veniam,
ſed deſperans. pag. 382. nu. 27.

Clerici.

Clerici tenentur decimas ſoluere ex prædijs pro-
prijs, vbicūque ſita ſint. p. 558. n. 2. & 3.
Clerici non tenentur decimas ſoluere ex prædijs
Eccleſiæ. pag. 559. nu. 6.
Clericus non tenetur ſoluere decimas perſonales
de rebus quas actione ſpirituali, vt clericus acqui-
ſiuit, ſecus de his, quæ, vt artifex, vel aliter corpo-
raliter laborans. pag. 56. nu. 11.
Clerici quomodo bona Eccleſiaſtica teneantur di-
ſtribuire. pa. 452. nu. 11.
Clericis debetur iure naturali congrua ſuſtentatio,
pag. 477. n. 3.
Clerici deputati & Eccleſiæ miniſtri tenentur ex
præcepto dicere publice diuinum officium in
choro. pa. 349. nu. 1.
Clerici ſeculares ex vi ordinis non tenentur publi-
cē in choro recitare. ibi. n. 3.

Clericus ratione ordinis ſacri tenetur diuinum offi-
cium perſoluere etiam ſi nullam ſuſtentationem
ab Eccleſia habeat. p. 317. n. 13. & p. 306. n. 1.
Clerici minoribus tantum initiati non tenentur ex
hoc diuinum officium recitare. p. 306. n. 3.
Clerici dicuntur qui à cæteris occupationibus ſemo-
ti in ſortem domini eliguntur. p. 306. n. 2.

Coadiutores.

Coadiutores beneficiorum cum ſpe ſuccedendi in
beneficio, nō tenentur recitare diuinum officiū,
niſi aliter diſponatur à Pontifice in literis coad-
iutoriarum. pag. 320. n. 70.
Coadiutorie ius non poteſt vendi ſine ſimonie vi-
tio. pa. 325. n. 11.

Cælum.

Cælum aliquando ſanctum ſignificat. p. 183. nu. 19.
Cælum aliquando accipitur pro ſpiritu. p. 183. n. 18;
p. 191. n. 37.
Variæ acceptiones cæli. p. 191. n. 58. & p. 183. nu. 19.

Cogitatio.

Cogitatio quid. pagina 70. numero 1.

Commütatio.

Commütatio quæ fit ſolum in æque bonum eui-
denter exigit ad ſui valorem ſuperioris authorita-
tem, & legitimam cauſam. p. 730. n. 7.
In cōmütatione voti peregrinationis habēda eſt ra-
tio & laboris itineris, & ad expēſas quæ in itinere
eundo, & redeundo faciendæ eſſent. p. 731. nu. 8.
Ex ſumptibus itineris deducēda ſunt expēſæ quas
domi vouens eſſet facturus. p. 732. n. 1. à principi
In cōmütationibus ſeruāda eſt proportio inter obli-
gationem ablatam, & onus iniunctum. ibid. n. 9.
Semel commütatione facta, prioris voti obligatio
nunquam reuiuiſcit. ibi. n. 10.
Cōmütatione facta in melius, vel in æquale, non li-
cet propria authoritate opus commütatum non
adimplere. pa. 733. n. 12.
In commütatione voti conſiderandus eſt tenor
priuilegij & indulti. pa. 734. nu. 1.
Commütatio virtute priuilegij facta, debet fieri in
æquale. ibid.
Per conceſſionem priuilegij poſſunt commütari
vota emiſſa etiam poſt priuilegij conceſſionem,
pag. 735. n. 1. à princ.
In iubileo regulariter conceditur facultas ad com-
mütanda vota in quęcumque virtutis opera, at in
bulla ſolum in fauorem expeditionis, ibi. n. 3.
Commütatio non poteſt fieri in ſubſidium ſpiritu-
ale expeditionis bullę, ibidem.
Vota pænalia poſſunt commütari quoad vinculum
& quoad pēnam incurſam. ibi. nu. 4.
Commütatio obtenta ante impletas conditiones iu-
bilei, non eſt valida. p. 736. n. 5.
Si quis abſoluatur à caſibus reſeruatis ante impletas
cōditiones iubilei manet liber à culpa, non tamē
ab obligatione præſentandi ſe prælato caſus re-
ſeruanti. pa. 737. nu. 7.
In iubileo, quod in vna e duabus hebdomadis ob-
tinetur, ſi factis diligentijs in prima obrineat quis
commütationem voti, ſi poſtea iterum voueat,
non poterit in ſecunda commütationem obrine-
re. ibid. nu. 8.
Commütatio in euidenter melius poteſt fieri ſola
vouen-

Index rerum.

vouentis privata auctoritate, secus si non constat commutationem fieri in melius, p. 729. n. 3.
Vouens non poterit propria auctoritate commutare in melius vota Pontifici referuata. pa. 730. num. 5.

Compositio.

Compositio est gratis & liberaliter facta conventio. pag. 493. nu. 1.
Compositio facta auctoritate Episcopi ligat hæreses, nō vero facta auctoritate privata. p. 493. n. 4.
Compositio ne laici soluant decimas fieri non potest auctoritate Episcopi, sed Pontifici iusta exigente causa. pa. 494. n. 2.
Compositio facta ab Episcopo quibus casibus sit valida. ibid. 3.

Completorium.

Completorij hora quando celebranda. pa. 304. n. 5.
Completorium modo ante solis occasum celebratur memoriam Christi qui hac hora fuit sepultus. pag. 305. nu. 5.

Concilium.

Concilium Lateranense decreuit, quod beneficiarius qui per sex menses ab institutione diuinum officium non recitauerit, non teneatur restituere fructus. p. 346. nu. 35.

Confessorius.

Confessor tenetur interrogare poenitentem de precepto orandi.

Connotatiuum.

Nomen connotatiuum, non supponit pro formali licet principalius illud significet. p. 66. nu. 3.

Consilium.

Consilium de medijs in ordine ad finem pertinet ad cubiliam. pa. 82. n. 3.

Consuetudo.

Cōsuetudo, vel statutum de dādis fructibus canoniciatum absentibus iniqua sunt, nec seruanda, pag. 355. n. 4.
Cōsuetudo de lucrādis fructibus canoniciatum sola residua paucarum dierū iniusta est, pa. 356. n. 4.
Cōsuetudo præbendi licentiā canonicis, vt pro causis iustis possint abesse ab Ecclesijs suis sine restitutionis onere per definitum tempus iusta est, pag. 346. nu. 5.
Consuetudo eorum, quæ sunt ex deuotione, non inducit obligationem. p. 442. n. 1. & pa. 443. n. 11.
Consuetudo triplex, contra legem, præter legem, secundum legem. pa. 443. n. 10.
Consuetudo inducit præscriptionem secundum aliquos ad miniculo iuris. pa. 444. n. 11.
Consuetudo introducta inducens obligationem legis, qualiter obseruanda, p. 444. n. 12.
Consuetudo quanto tempore præscribat. ibi. n. 13.
Consuetudo, vt vni, vel alteri parrochiæ soluatur decima, vt præscribat requirit 40. annos. pag. 537. num. 2. & 3.
Consuetudo præualens in decimatione, non extenditur ad noualia. pa. 538. nu. 4.
Cōsuetudo aliquibus vallata conditionibus potest liberare à decimarum solutione. p. 489. n. 1. & 3.
Consuetudo aliqua, aut præscriptio præualere non potest contra legem de soluendis decimis. p. 491. n. 12. oppositum est probabilius p. 492. n. 13.
Consuetudo est maximè obseruanda in decimarum

solutione, pagina 538. numero 6.

Consuetudo quantūvis immemoralis sola nō sufficit ad præscribendas decimas. p. 549. n. 3.

Consuetudo immemoralis sufficit ad probandum priuilegium de recipiendis decimis respectu laicorum. pa. 550. nu. 5.

Consuetudine non potest acquiri facultas eligendi confessorem, ea tamen admissa probatur facultatem esse legitimam. p. 550. n. 5.

Contemplatio.

Contemplatio quid. p. 70. nu. 2.

Contemplatio actus fidei, aut Theologiæ pa. 71. n. 3.

Corpus.

Corporeæ res non habent vim supra spiritualia, pag. 748. num. 3.

Coruus.

Corui quibus modis alantur. pa. 225. n. 2. & 3.

Crux.

Crux est medium maximè conducens ad dæmonum adiurationem. p. 788. n. 12. & p. 793. nu. 8.

Cultus.

Cultus Deo exhibitus per actus aliarum virtutum à religione non est elicitus, sed imperatus ab ea. p. 48. num. 2.

Cultus exhibitus sanctis per orationem non pertinet ad latram, sed ad Duliam. p. 112. n. 13.

Cultus exhibitus sanctis in oratione pertinet ad obseruantiam, & non ad religionem, ibid.

Cynocephalus.

Cynocephalus adeo à lunæ lumine pendet, vt ipsa lumine carente, ipse cæcuriat, ipsa lucente, lumē recipiat. p. 374. nu. 6.

Cynocephalus ad lunæ ortum conuersus super solos anteriores pedes stas lunæ gratias agit. ibid.

Cynocephalus apud Egyptios adorationis hieroglyphicum erat. ibid.

D.

Dæmon.

Dæmon affectat sacrificijs coli. p. 416. n. 7.

Dæmon assumpto corpore cum sicarijs digladiatur pag. 853. n. 36.

Dæmones fugari igne accenso superstitiosum est, pag. 853. n. 36.

Quando dæmones fugati sunt accenso igne, igni inerat diuina virtus. ibid.

Dæmones quibus remedijs impediuntur ab infectione. p. 853. n. 38.

Ad fugandos dæmones ne hominem insequantur multum iuuat sacra Eucharistiæ susceptio. ibid.

Dæmones multis medijs ab Ecclesia institutis arcetur ab infectione hominum. p. 790. n. 2. & seq.

Dæmones ex ingressu in corpora hominum non liberantur à poenis inferni. 826. n. 3.

Dæmones aliqui in aere relictī sunt in hominum exercitium. pag. 827. n. 3.

Dæmones ubique sunt, secum ferunt suam poenam pag. 827. nu. 4.

Dæmones tribus modis potest imaginari ab hominibus pelli, per exorcismos. p. 794. n. 1.

Dæmones orationibus ab obsessis pelluntur, & quomodo. p. 794. n. 3.

Dæmones sanctorum reliquijs pelluntur, earum præ-

Index rerum.

- sentiam ferre non valentes, & quare, pagina 795. num. 4.
- Dæmones cruce Christi visa fugiunt, & quare, 796. num. 7.
- Dæmones rebus sacris pelluntur, & quomodo, 797. num. 9.
- Ad Dæmones pellendos habent prædicta media instrumentalem virtutem, ibid. & pa. 801.
- Dæmones sæpe sine eorum culpa vexant obfessos, pa. 823. n. 6. & p. 824. nu. 7. & 8.
- Dæmones quibus caulis cupiunt homines inhabitare. p. 825. n. 11.
- A dæmone vexari, vt est malum poenæ, non licet petere à Deo. ibidem.
- Dæmones non cupiunt inhabitare bruta. pag. 826. num. 12.
- Dæmones alligantur igne inferni, ne operentur vbi volunt, p. 827. nu. 4.
- Dæmones quomodo extra infernum torqueantur, pag. 828. n. 5.
- Dæmones ex ingressu in homines leuamè aliquod leue & momentaneum recipiunt. p. 828. n. 6. & 829. n. 7.
- Dæmonum pena essentialis non leuatur ex ingressu in corpora hominum, ibid.
- Dæmones obfidentes sunt miserabiliores, quàm qui sunt in inferno. pa. 829. n. 9.
- Dæmon superior potest abigere inferiorem per violentiam ab obfessis. p. 748. n. 5.
- Dæmones, siue inferiores, siue superiores obsequuntur sibi inuicem in egressione ab obfessis, quando hoc fit propter malum finem. ibid.
- Dæmones odiunt seipsos, sed magis homines. pa. 750. nu. 1. & 9.
- Dæmones adiurandi potestatem fuisse in lege noua est de fide. p. 741. n. 1.
- Dæmones adiurandi potestas quid sit. pagina. 745. num. 4.
- Dæmon ex abigendi potestas nulla est in magis. pa. 748. num. 4.
- Dæmones aliqui difficilius abiguntur quam alij, 773. num. 3.
- Dæmones ex Dei permisso accipiunt maiorem, vel minorem potestatem vexandi homines. pagina. 774. nu. 8.
- Dæmonum adiuratio quo tempore sit licita. p. 777. n. 2.
- Dæmones adiurandi potestas ne nos tentent nulla est in Ecclesia. 777. n. 3.
- Dæmones nequeunt adiurari à nobis, vt omnes eant in abyssum, ibid.
- Dæmones quibus malis possint homines lædere, pag. 778. n. 1.
- Dæmones si agerent contra homines secundum vltimum suæ naturalis potentiae, destruerent totum genus humanum. p. 779. n. 1. & 5.
- Dæmonum naturalis potestas alligatur à Deo ne nobis noceant supra id quod eis permittitur. pag. 779. nu. 6.
- Dæmonibus prohiberi à Deo ne nobis noceant quid sit. pa. 780. n. 1. & 8.
- Dæmones sunt subiecti Angelis bonis, sicut corporalia subijciuntur spiritualibus. p. 780. n. 9.
- Dæmones abigendi causa principalis, quæ sit, & quæ causa instrumentalis. p. 784. n. 1.
- Dæmones quibus medijs possint licite adiurari pagina 787. numero 9.
- Dæmones multa nobis vtilia aliquando proponunt sed vt decipiant. pa. 818. n. 11.
- Dæmoniacorum actiones aliæ transeuntes, aliæ immanentes. pa. 819. n. 1.
- Dæmones inhabitantes cognoscuntur ex reuelatione occultorum adiunctis alijs signis. pa. 837. n. 7.
- Dæmon inhabitans certo cognoscitur si ad præsentiam rerum sacratarum fugiat, si nolit verba sacra proferre, &c. 838. n. 9.
- Dæmones aliquando latitant sine cruciatibus obfessorum. p. 839. n. 3.
- Cognoscuntur tamen adesse quibusdā signis, ibi.
- Dæmoniaci laborant quibusdam morbis, &c. qui absque superstitione curari possunt adhibitis remedijs naturalibus. p. 842. n. 8.
- Dæmon aliquando simulat se esse animam alicuius defuncti & petit missas orationes, &c. ibid. num. 11.
- Dæmon sæpe querit latere, vt videatur fortis, & vt exorcista desperet de victoria. pa. 846. num. 20.
- Et multa alia conatur facere. vt exorcistam perturbet. pa. 847. n. 21. & 22.
- Dæmonem exisse quibus signis dignoscatur. pag. 850. num. 31.
- Dæmones quidam assistentes appellantur eo quod apparitionibus homines forinsecus molestant. pag. 851. num. 32.
- Dæmones antequàm homines ingrediantur, eos molestant terroribus. pagina 851. numero. 33.
- Idque non semper contingit propter peccata vexandorum, ibid.
- Dæmon abutebatur muliere quadam per septem annos. pa. 851. n. 33.
- Dæmones assistentes profligari gladij nudati vibratione omnino superstitiosum est. p. 852. n. 35.
- Dæmones habere quadam tenuissima corpora falso nonnulli existimant, ibid.
- Dæmones sæpe simulat fugam capeffere, ad præsentiam gladiorum, vt in superstitione derideant, p. 852. num. 35.
- Dæmones assistentes quibus medijs fugantur, pag. 853. & 854. n. 38. & 39. & 40.
- Dæmon excitauit viros, vt interficeret pueros irridentes Heliseum, pagina. 858. numero 9.
- Et multa alia mala medijs brutis intulit, quibus remedijs occurratur his malis. pa. 859. n. 9. & 10.
- Dæmon audaci nola refectorij fugit. pa. 861.
- Dæmones quadrupliciter potest intelligi fugari à dæmoniacis molestandis virtute rerum naturalium. p. 807. n. 7.
- Dæmones possunt illabi corporibus, non animabus. p. 817. n. 8.
- Dæmones ingrediuntur homines per quam maluerint partem. p. 830. n. 1.
- Dæmones in qua hominis parte resideant. pa. 831. in principio.
- Dæmones plures quibus modis vexent eundem. p. 831. num. 2.
- Dæmones seruant ordinem, ac prælationem. pa. 833. n. 1.
- Dæmones ex omni ordine & principatu homines vexant. pa. 833. n. 2.
- Dæmones non permittuntur pro suo arbitratu nocere hominibus alias omnes dæmones essent extra internum. n. 834. in princ.
- Dæmo-

Index rerum.

Dæmones inhabitantes quibus signis dignoscantur
 pa. 834. n. 1. & 2. Linguarum peregrinarum scientia,
 pa. 835. n. 4. alijs in adiunctis, p. 836. n. 5.
Dæmon loquens per obsessum necessario mouet
 pulmonem.
Dæmonis inhabitantis signum est si obsessus lingua,
 vulgari, sed de rebus altissimis loquatur: quas nō
 didicerunt, pa. 836. nu. 6.
Dæmones, quæ agnoscere possunt, quæ hominū
 cognitionem subterfugiant, pa. 836. & pag. 837.
 nu. 7. & 8.
Dæmones nulla virtute naturali, cogi possunt, vt
 appareant, fugiant, &c. pa. 807. nu. 6. alliciuntur
 tamen rebus sensibilibus, pa. 807. n. 7. & quibus
 pa. 808. n. 7. & n. 8.
Dæmonum accessus vel recessus non pendet neces-
 sario, ex dispositione corporali, pag. 808. num. 9.
Quamuis aliquando talis dispositio alleuiet obsec-
 sum, pa. 809. n. 10.
Dæmones nullis maiorum verbis coguntur ali-
 quid facere sed simulant se cogi, p. 809. n. 11.
Dæmones irridunt voces minaces, pag. 810. nu. 14.
Dæmones insidiantur melancholicis epilepticis, &
 alijs, nu. 811. nu. 15.
Dæmones obediunt magis expaeto, pa. 811. nu. 16.
Dæmon vexat Saulē psallente dauidē, recede-
 bat, pa. 813. nu. 21.
Non virtute aliqua naturali cogente sed supernatu-
 rali, ibid. n. 22.
Dæmonem non obsidere hominem, eumque non
 vexare quis affirmet hæreticus est, pag. 815. nu.
 4. & 5.
Dæmones obsidentes vere sunt inter homines,
 ibidem.
Dæmoni ille est, quæ in dæmonē vexat imme-
 diate per se ipsum, & est in eo tāquā in proprio
 domicilio, pa. 816. nu. 6.
Dæmones quæ mala inferunt Dæmoniscis, ibid.
Dæmon, & anima diuersimodē sunt in homi-
 ne, pa. 817. nu. 7.
Dæmon est intra corpus, sed non intra animā, ibi.
 *Dæmoni*aci.
Dæmoniaci nullatenus sunt contemnendi. pagina.
 824. n. 8.
 Danid.
Dauid pulsante citharam Saul leuius ferebat dæ-
 moniacos cruciatus, pag. 813. nu. 22.
 Debitum.
Debitum legale dicitur, quod maxime attendunt
 leges reipublice, pa. 6. n. 2.
 Decimæ.
Decimæ non debentur iure naturæ, &c.
 Deliberatio.
Deliberatio est actus intellectus comprehendens
 discursum, collationem, & iudicium. p. 584. n. 5.
Deliberatio virtualis est duplex. pagina 591. num. 1.
 Deputatio.
Deputatio ad chorū respectu clericorū, & co-
 nobitarū est diuersa. pa. 309. n. 7.

Deputatio imperfecta ad officia beneficialia qualis
 est titulus beneficiarij, non obligat ad horas cano-
 nicas recitandas, pa. 316. n. 11.
Deputatio plena & perfecta ad huiusmodi officia
 qualis sit per stipendium obligat beneficiatos ad
 diuinum officium recitandum ibidem.
 Deus.
Deus dupliciter est per se author boni postulati
 per orationem, p. 105. n. 4.
Deus in ordine ad nos nouo modo est in aliqui-
 bus locis, p. 389. n. 14.
Deus dicitur dedisse præcepta non bona, Iudæis,
 quia erant onerosa, aut minus perfecta, pag. 394.
 num. 4.
Deus est intime intra animam, pa. 817. n. 8.
Deus quare specialiter in cælo esse dicatur, pag. 183.
 num. 19.
Dei nomen quomodo sanctificetur fide, & religio-
 ne, pa. 185. n. 22.
Deus quomodo à gentibus sanctificetur, ibid.
Deus nobis concessit, & Christus promeruit, vt fi-
 deles essent reges per gratiam in hac vita, & per
 gloriam in futuro, pa. 188. nu. 32.

Deuotio.

Deuotio importat actū voluntatis pro materiali, &
 promptitudinem ad illum pro formali, licet sup-
 ponat pro actu, pa. 66. n. 6.
Deuotionis multiplex acceptio, pa. 67. nu. 7.
Deuotionis definitio, ibid. 9.
Deuotio præter actum qui est propositum offeren-
 di se Deo importat ex parte obiecti voluti prom-
 ptitudinem quandam facientem eam esse specia-
 lem actum religionis, pa. 68. n. 10.
Deuotionis promptitudo explicatur, ibid.
Deuotionis promptitudo non est qualicumque, sed
 eximia, & cum auiditate ad cultum exhibendum
 Deo, ibi.
Deuotio extollitur supra ceteros Religionis actus
 propter promptitudinem in ea inclusam. ibi-
 dem.
Deuotionis promptitudo non pendet ex bona cor-
 poris dispositione, pag. 68. n. 11.
Dulcedo repta in actibus religionis (quæ effectus
 deuotionis est) sæpe appellatur à vulgo, imo & à
 sanctis patribus deuotio: improprie tamen, ibi-
 dem.
Dulcedo & suauitas quæ in actibus religionis senti-
 tur, multum pendet a bona corporis dispositio-
 ne, pa. 69. n. 11.
Hæc suauitas non est in nostra potestate, etiam si
 ad illam conemur, ibidem.
Deuotionem excitat aliquando, & aliquando fo-
 uet dulcedo, quæ ad illam consequitur, ibi-
 dem.
Explicatur sensus D. Thom. reducens deuotio-
 nem ad sanctos, ad virtutem religionis, & ora-
 tionem ad sanctos non ad religionem, sed ad vir-
 tutem dulciæ. ibi. nu. 12.
Differen inter deuotionem quæ est actus religio-
 nis, & sanctitatem vt sic, quæ est tradere men-
 tem Deo. ibidem.

Index rerum.

Deuotio bene potest reperiri sine gratia, & charitate, pag. 69. nu. 12.
 Explicatur quo in sensu sancti dicant deuotionem non reperiri in peccatore, ibid.
 Deuoto aquæ comparatur, ibid.
 Deuotio ut includit propitietatem affectuosam ad Dei cultum, non cadit sub præcepto, sed tantum sub consilio, pa. 94. n. 9.
 Deuotio ut includit promptitudinem communem omni actui religionis, quando cadat sub præcepto, ibid.

Diaconus.

Diaconi tenentur diuinum officium recitare, pag. 306. nu. 1.

Discursus.

Discursus prudentialis hominis orantis explicatur, pa. 82. nu. 3.
 Ordo discursus prudentialis, pa. 83. nu. 4.

Dispensatio.

Dispensatio interpretatiua, & virtualis summi Pontificis excusat eos, qui plura obtinent beneficia, ab obligatione pluries diuinum officium recitandi, pa. 213. nu. 3.
 Dispensatio legitima est causa excusationis ab horarum recitatione, pa. 324. nu. 14.
 Vide votum.

Dispositio.

Dispositio, & distributio bonorum ecclesiasticorum spectat ad Papam, pa. 346. nu. 33.

Dubium.

Indubijs tutior pars est eligenda, quomodo intelligatur, pa. 643. nu. 5.

E.

Ebrius.

Ebrijs imputantur peccata præuisa ante ebrietatem, pa. 821. nu. 6.

Ecclesia.

Ecclesiæ consecratio ab Apostolis promanauit, pa. 389. nu. 2.
 Ecclesiæ qua ratione fuerint antiquitus extructæ, & modo sint extruendæ, pa. 391. nu. 4.
 Ecclesia pensum recitandi diuinum officium imposuit beneficiatis propter redditus beneficiorum recipiendos, & non propter solum titulum, pa. 317. nu. 12.
 Ecclesiæ ministros statuere pertinet tantum ad prælatos ecclesiasticos, pa. 369. n. 7.
 Ecclesiæ Cathedrales, seculares, & collegiatæ obligantur ad diuinum officium publice persoluedum in choro singulis diebus, pa. 349. nu. 1.

Ecclesiæ aliæ non tenentur officium in choro publice recitare nisi in dominicis diebus, & festis, si oppositum non habeat consuetudo, ibid.
 In ecclesijs regularibus debet officium in choro publice recitari iuxta consuetudinem talium ecclesiarum, pa. 349. n. 2.
 Per ingressum in ecclesiam peccata venialia delentur, pa. 390. n. 3.
 Ecclesia, & pauperibus in eadem necessitate existens, ecclesiæ succurrendum est, pag. 458. numer. 18.
 Ecclesiæ extrema necessitas quæ dicatur, pag. 459. nu. 18. & sequentibus.
 Ecclesiæ bona aliquando sunt pauperibus eroganda, pa. 464. nu. 33.
 Ecclesia Christi retinet aliquas ceremonias, pag. 440. nu. 4.
 Ecclesiæ decimarum finem suspendere potest, & eas in alios vsus retorquere, pa. 541. n. 9.
 Ecclesiarum prælati seu parrochi possunt concedere laicis ius percipiendi decimas, etiam post prohibitiones, sed ad breue tempus, pagin. 545. numer. 9.
 Ecclesia habet dominium decimarum, pagin. 485. num. 4.
 Contrarium est probabile, ibid.
 Ecclesia potest exigere decimas ab emente fructus non decimatos, pa. 486. nu. 7.
 Ecclesia potest decimas petere ab eo, qui cõbussit segetes, vel perdidit fructus, ibid.
 Ecclesia habet ius iustitiæ, ne impediatur à iure charitatis, aut misericordiæ, pa. 515. nu. 6.
 Ecclesiæ datur actio ad exigendum decimas ab emptore, vel à venditore quando tempore decimationis fructus alienantur, pa. 518. n. 10.
 Ecclesiæ non potest obligare infideles, ut aiant ministros sibi euangelium prædicantibus, pag. 555. num. 2.

Ecclesiastici, & Ecclesiastica bona.

Ecclesiastici possunt acquirere ius percipiendi decimas consuetudine, pa. 552. per totam.
 Ecclesiastici non erogantes eleemosynas, raptores appellantur, pa. 530. n. 26.
 Ecclesiasticos teneri ex iustitia eleemosynam dare, verosimilius est modo de facto, pag. 527. numero. 17.
 Ecclesiastici strictissimo præcepto misericordiæ tenentur eleemosynas pauperibus erogare, ex redditibus ecclesiasticis, qui sibi supersunt, pa. 525. a num. 9.
 Ecclesiastici facta diuisione bonorum ecclesiasticorum, non tenentur ex iustitia ex parte, quæ sibi contingit eleemosynam facere, bene tamen ante huius modi diuisionem, pag. 526. num. 13. & sequentes.
 Ecclesiastica bona quibus modis distribuebantur, tempore Apostolorum, pag. 450. num. 2. & 4. & sequent.
 Ecclesiastica bona in principio nascentis ecclesiæ in pios vsus conueruebantur, p. 451. n. 6.
 Ecclesiastica bona in multiplici sunt differentia, pa. 451. num. 7.

Eccle.

Index rerum.

Ecclesiastica bona, non possunt locari per multum tempus, pa. 546. n. 12.

Elephantus.

Elephantus est symbolum regum, & eorum qui humiliari nolunt, quia genua non flectit, p. 373. n. 2.

Elevation.

Elevationem manuum accepit ecclesia ex apostolica traditione, pa. 374. n. 5.

Elevationis manuum antiquitas, & significatio, ibidem, & seq.

Elevatio manuum dupliciter, vel elevando versus cælum iunctis manibus, vel expadendo in modum crucis, pa. 375. nu. 8.

Elevare oculos in cælum est signum petentis auxilium à Deo, pa. 375. nu. 9.

Eleemofina.

Eleemofina maxime commendatur, p. 460. & seq.

Episcopus.

Episcopus non distribuens, ut fidelis dispensator, ad restitutionem tenetur, pa. 451. nu. 6.

Episcopi quorum bonorum habeant dominium, pa. 452. nu. 9.

Episcopi quando peccent contra iustitiam in bonorum distributione, ibid.

Episcopus tempore primitivæ Ecclesiæ tenebatur alere ex iustitia pauperes ex bonis ecclesiæ, pag. 523. & seq.

Episcopus debet compellere fideles facere oblationes, pa. 441. nu. 3.

Episcopi possunt in suis diæcesibus quidquid Pontifex in tota ecclesia nisi prohibeantur, pag. 543. num. 3.

Episcopi non possunt concedere decimas laicis in feudum perpetuum, pa. 543. & 544. nu. 5.

Episcopus non potest transferre feudum vacans per mortem feudatarii, in alium, p. 547. n. 4. & 5.

Episcopi nullas debent decimas personales, sed ex his quæ titulo laicali possident, p. 564. n. 8.

Episcopus non potest imponere Clericis aliqua tributa, pa. 564. nu. 10.

Episcopus ratione sui officij tenetur choro interesse, sed sapius excusatur propter cõmunes occupationes, pa. 350. n. 5.

Episcopi non possunt post constitutionem Pij V. dispensare circa formam recitandi diuinum officium, pa. 325. n. 15.

Episcopatus.

Episcopatus licet detur propter speciale regimen, simul etiam datur propter officium recitandum sicut, & omnia beneficia ecclesiastica, pag. 312. num. 3.

Ephus.

Ephus dimidia pars est cori, pag. 465. nu. 2.

Erodus.

Erodus avis immunda quæ multis comitata proximorem inuadit, pa. 653. nu. 1.

Eucharistia vide sacramentum.

Excommunicatus.

Excommunicatus etiam maiori excommunicatione, irregularis, degradatus, & depositus tenetur recitare horas Canonicas, pa. 325. n. 18.

Excommunicatus etiam non denunciatus, non po-

test, cum alijs interesse choro, ibi.

Excommunicati non sunt orandi, ut pro nobis orēt, pa. 126. nu. 2.

Excellentia.

Excellentia, propter quam aliquis honoratur potest multipliciter cõsiderari, vel absolute, vel in ordine ad alios, pa. 21. nu. 14.

Exceptio.

Exceptiones ratione quarum iure excusantur canonici ab adfistencia chori sine onere restitutionis, pa. 352. nu. 4.

Exorcista.

Exorcistis cum ordinantur non datur aliqua virtus ad abigendos dæmones, sed tantum ad id muneris designantur, pa. 746. n. 6.

Exorcistis, & non alijs est licita adiuratio solemnis, pa. 752. nu. 4.

Exorcistæ an habeant potestatem actualem abigendi dæmones quoties offertur occasio, pa. 756. n. 14.

Exorcista adiurans dæmones an debeat esse in gratia, pa. 761. nu. 10.

Exorcismorum duo genera, pa. 787. n. 6.

Exorcismi quibus modo ecclesia vtiuntur sunt eiusdem rationis, cum his, quibus apostoli utebantur, pa. 793. nu. 9.

Exorcismus dicit imperium supra dæmones, pag. 797. nu. 11.

Exorcismus habet efficaciam ad pellendos dæmones, pa. 797. nu. 12.

Efficacia hæc est physica, pa. 800. nu. 3.

Exorcismi non semper efficiunt effectum desideratum, pa. 803. nu. 4.

Vnde proveniat exorcismos non habere infallibilitatem, pa. 804. nu. 4. & 5.

Exorcismus est sacramenti, &c.

Exorcismus, & sacramenti effectus, sed non ordinatur administrandum sacramentum, sed sacramentale, pa. 805. n. 7.

Exorcista habet vim pellendi dæmones non ex vi ordinis, sed ex vi gratiæ gratis datæ, ibid.

Exorcismi adhibiti in baptismo consequuntur suos effectus, non verò semper liberant obsessum à dæmone, pa. 805. n. 8.

Exorcista deceptor ad iudicium vocat bruta ne mala inferant, pa. 858. n. 5.

Exorcista adpellendos dæmones multis armari debent conscientia munda, ieiunijs, &c. pag. 840. num. 4.

Exorcista quidam ob sibi arrogatam gloriam à dæmone arreptus est, pa. 840. n. 4.

Exorcista moneat obsessum, ut peccata confiteatur bono sit animo, pietatem exerceat, &c. ibid. n. 5.

Exorcista induatur sacris vestibus suo ordini convenientibus, pa. 841. n. 6. non misceat inter exorcismos vsitatos verba ignora, ibid.

Exorcismi adhiberi debent, cum alijs medijs ut cruce aqua benedicta, &c. ibid. n. 7.

Exorcista caueat confabulationes, cum dæmoniacis, pag. 843. num. 11. quæ debeat interrogare, ibid.

Non licet veritatem aliquam de rebus, aut proprietatibus naturalibus interrogare, pagin. 845. numer. 11.

Exorcista

Index rerum.

Exorcista, quæ præcepta debeat obseruare in exorcizandis dæmonibus, ibid. n. 12.
Exorcistæ debent aliquando silentium indicere dæmonibus quando garrunt, ibid.
Exorcista longas habens cum Dæmone confabulationes, de pacto, cum eo suspectus est, pa. 843. num. 12.
Exorcista non debet Lucifero imperare, vt dæmones exorcistis, inobedientes educant, ab obsessis & in inferno excrucient, pa. 844. n. 14.
Exorcista non debet præcipere, sub poena excommunicationis, aut immersionis per annos mille, &c. ibid. nu. 15.
Exorcizandi modus debet esse vehemens, durus, & nullatenus amicus, pa. 845. nu. 16.
Exorcistæ possunt impetere dæmones conuictis, pa. 845. sed non debent imponere nomina irritua, ibid. nu. 17.
Exorcista non fidat suis meritis, sed soli Deo hoc opus adscribant, pa. 845. n. 8.
Exorcista debet habere patientiam, & ne desperet de victoria, p. 846. nu. 19. quædo ininicus inolefcit, ibid.
Exorcista non semper accipit a Deo vim expellendi dæmones, sed quando ipse vult, ibid.
Exorcista dæmoni dicenti se velle exire præcipiat, vt nullus ibi remaneat, pa. 847. nu. 22.
Exorcista eligit quoad fieri possit locum sacrum, & tæpus consecratum Dei cultui, p. 848. n. 23.
Exorcista non debet solus cum dæmoniaci remanere, pa. 848. nu. 24.
Exorcista non adiuret publice dæmones propter multa inconuenientia, pag. 848. nu. 25.
Exorcistæ raro debent flagellare obsessos ad eos liberandos, pa. 849. nu. 26.
Exorcistu vellit manus imponere, ibid. nu. 27.
Exorcista præuolens, vt plurimum expellit omnes Dæmones, pa. 849. n. 28.
Exorcista cautus sit quando debet dæmoni aliquid petenti annuere, pa. 849. nu. 29. & sequentibus.
Exorcistæ petunt signa sui exitus a Dæmonibus, sed non debent esse nociua, pa. 850. nu. 30.

F.

Febris.

Febris quæ per totum diem non vexat ægrotum, non excusat eum ab obligatione recitandi diuinum officium, pa. 322. nu. 2.
Febribus ægrotans etiam si possit assistere ludis comœdijs, &c. potest ab obligatione recitandi excusari, ibid.

Fides.

Fides duplex, pa. 762. nu. 2.
Fides quæ est virtus theologica, non requiritur ad abigendos dæmones, pa. 765. n. 8.
Fides quæ est gratia gratis data, non est necessaria, ad dæmonum eiectionem, pa. 767. n. 14.
Fides maxime conducit ad eiectionem dæmonum, pa. 767. nu. 15.
Fides immediate attingit obiectum quod, & obiectum cui, id est quod credit, & cui credit, pa. 35. num. 9.
Fides non est strepitu armorum, sed mansuetudine prædicanda, pa. 556. nu. 5.

Fides sola sine susceptione Baptismi, non subiicit fideles legibus ecclesiæ, pa. 553. nu. 3.
Fides diuina, & humana conueniunt vniuocè in ratione actus humani, pa. 364. nu. 8.

Fideles.

Fidelium prædia, re, nō sunt obligata ad debita præteritarum decimarum, pa. 519.
Fideles omnes tenentur decimas soluere, pag. 558. nu. 2. & 3.
Fideles dicunt paternoster in oratione dominica, vt admoneantur vnitatis, & pacis & etiam propter alia, pa. 182. n. 16.
Fideles obligantur præcepto diuino ad orandum, pa. 91. nu. 2.

Fiducia.

Fiducia pertinet ad voluntatem, tanquam aliquid spei, pa. 273. nu. 7.
Fiducia sine hçstitatione, non requirit certitudinem intellectus de re impetranda, pa. 273. n. 7.

Filii.

Filiorum Dei triplex status, pa. 182. nu. 15.
Filij Dei in statu gratiæ in ordine ad statum gloriæ dicuntur esse quodammodo serui, ibid.
Filij Dei per adoptionem dicuntur iusti, tam in lege naturæ, quam in lege veteri, pa. 179. nu. 8.
Patres veteris legis quamuis vere essent filij Dei, non tamen erant in statu filiorum, sed seruorum, ibidem.
Filij respectu parentum in multiplici statu considerari possunt, pa. 702. nu. 2.

Finis.

Finis vltimus non potest assumi, vt medium bene tamen finis non vltimus, pa. 47. nu. 9. & 10.

Fœmina.

Fœminæ naturaliter feruntur ad nutriendos capillos, quia appetunt pulchritudinem, pa. 375. n. 11.
Fœminæ apud omnes fere nationes comam tegere iubentur, ibid.
Fœminæ Corinthiæ nudo capite incedebant, quia erant impudicæ, pa. 376. nu. 11.
Fœminæ non velantes caput grauiter reprehenduntur, ibid. nu. 12.
Fœminas velare caput velo velut araneæ tela con-texto, signum labidinis est, ibid.
Fœminæ quare iubentur cooperto orare capite, viri vero nudato, ibid. nu. 13.

Fructus.

Fructus tenues, vel nullos capiens, non tenetur horas canonicas quas ratione illius beneficii recitabat, recitare, pa. 325. nu. 16.
Fructus beneficiorum, & cæterorum bonorum ecclesiæ dispositio spectat ad Papam, pa. 346. n. 35.
Fructuum beneficiorum restitutio debet fieri in fabricam beneficii, vel elemosynas pauperum, pa. 348. nu. 41.

Fumus.

Fumus piscis Tobiae secundum quosdam fugauit dæmonem tanquam signum Christi, pa. 812. n. 18.
Fumus illius piscis vere expellebat dæmones, vt instrumentum angeli, ibid.

Fur.

Fur

Index rerum.

Fur auferens fructus decimales nō tenetur reddere ecclesiæ decimam partem, sed Domino fructuū pa. 510. nu. 1.

G.

Garisim.

Garisim mons Samariæ in quo structum fuit templum permagnificum, pa. 385. n. 1.

Garisim tempio deltructo, non fuit amplius ibi adoratio, pa. 386. nu. 7.

Gentiles.

Gentiles adorabant versus orientem, & templa si militer construebant, pa. 391. n. 3.

Gentiles existimabant ex audiendis esse in multiloquio, pa. 253. nu. 5.

Genusflexio.

Genusflexio apud omnes nationes signum humilitatis fuit, pa. 372. nu. 2.

Genusflexionis antiquitas, fundamentum, & usus, ibidem.

Genusflexio quibusdam diebus fuit prohibita in ecclesia, ibid. nu. 1.

Non genusflectere dominicis diebus, & à die paschæ usque ad pentecosten signum est resurrectionis, ibid.

Reliquis autem diebus genusflectere symbolū est lapsus per peccatum.

Gloria.

Gloria Dei diuersimode coniungitur actibus religionis, & alijs virtutibus, pa. 16. nu. 11.

Gloria Dei est reuelanda, hominis autem occultanda, pa. 376. nu. 13.

Goliath.

Goliath suspendit gladium in domo Domini, pag. 439. nu. 16.

Gratia.

Gratia ex se facit habentem dignum cultu, & veneratione, pa. 28. n. 15.

Existens in gratia, & saltem virtualiter referens se, & omnia sua in Deum, si petit temporalia, censetur ea petere, ut media ad beatitudinem, pa. 133. num. 9.

H.

Habitus.

Habitus voluntatis mouent alias potentias, ut proprius operentur, p. 50. nu. 7.

Habitus voluntatis imprimunt in potentijs quas mouent, aliquid reale, pa. 51. nu. 7.

Hebræi.

Hebræi sunt tenacissimi, pa. 469. nu. 2.

Hebræi quibus titulis Deo seruire tenerentur, pag. 471. nu. 2.

Hebræi libenti animo decimas soluebant, ibidem, num. 4.

Holocaustum.

Holocaustum quid sit, pa. 215. nu. 2.

Hæretici.

Hæretici sectarij calumniantur media, quibus ecclesia vitur ad fugandos dæmones, pa. 790. n. 1.

Homo.

Homo maiorem habet nocendi potestatem ex par-

te modi, quàm dæmones, pa. 859. nu. 11.

Homo orat apertis capite, ut significetur eius libertas, & dominium supra feminam, pag. 376. num. 13.

Homo dupliciter operatur, ut instrumentum Dei, circa irrationalia, vel physice, vel moraliter per imperium, pa. 857. nu. 5.

Honor.

Honor, & laus in quo distinguantur, quid sint, & qua ratione à gloria, & reuerentia differant, pag. 11. num. 3.

Honor est testificatio excellentiæ, quæ est in honorato, pa. 21. nu. 14.

Honor, & cultus possunt reperiri sine submissione, non vero honor exhibitus Deo, pa. 22. nu. 14.

Honor respicit honoratum, sub ratione quadā comparatiua, quatenus excedit honorantem, pagin. 29. nu. 17.

Honor, & amor in multis differunt, ibi.

Honor aut gloria Deo exhibita, non faciunt eum honoratiorem, pa. 41. nu. 2.

Honor est in honorante, ibid. nu. 3.

Honor Dei erga homines augetur ex cultu ipsorum, ibidem.

Hora Canonica.

Horæ canonicæ priuate recitari possunt in omni loco decenti, pa. 384. nu. 6.

Hora canonica, non dicitur ab orando, & à quo dicitur, pa. 297. n. 1. & 2.

Horæ canonicæ sunt dicatæ diuinis officijs peragendis, ibid.

Horarum canonicarum numerus, pag. 299. num. 34.

Horæ canonicæ quando sunt celebrandæ, pa. 304. per totam.

Horæ canonicæ egregium est orationis genus, pag. 297. nu. 1.

Hora canonica vnde dicatur, ibid. & 2.

Hora multipliciter accipitur, ibid.

Horæ omnes institutæ sunt à principio nascentis ecclesiæ, pa. 303. nu. 1.

Horarum canonicarum institutio licet sit valde conformis iuri diuino, absolute est de iure positio. pa. 325. nu. 15.

Horarum vnam canonicam prætermittens lethaliter peccat, pa. 327. nu. 2.

Horæ canonicæ dicendæ sunt horis statutis ab ecclesia, seruata tamen consuetudine locorum, & oppositum facere quando in communi recitantur est mortale, pa. 331. nu. 2.

Horæ ordinem inuertere sine causa, non licet, pag. 331. num. 2.

Horas canonicas recitans, dum sacrum audit vtrique præcepto satisfacit, pa. 336. num. 7.

Horas recitare audiendo sacrum non est peccatum veniale, ibid. nu. 8. & 9.

Horas canonicas recitans in mortali, præceptum adimpler, pa. 337. n. 10.

Horæ canonicæ debent recitari vocaliter, ibidem, num. 11.

Horæ canonicæ quibus actibus, qua ve attentione debeant recitari, pa. 357. nu. 1.

Hostia.

Hostia, & victima quid sit, pag. 414. nu. 1.

Hyper

Index rerum.

Hyperdulia.

Hyperdulia respicit superexcellentem creatā san-
ctitatem, pa. 363. nu. 6.

Hypericonis folia.

Hypericonis folia absumunt flatu, & sedant hu-
mores, pa. 810. nu. 13.

I.

Ieiunium.

Ieiunium quadragesimale habetur ex traditione
apostolica, pa. 480. nu. 11.

Ieiunium maxime conducit ad eijciendos dēmo-
nes, pa. 773. nu. 2.

Ignorantia.

Ignorantia est multiplex, pa. 641. nu. 6.

Immunitas.

Immunitas à decimis soluēdis, non est spiritualis,
pa. 496. nu. 4.

Immunitas ad percipiendas decimas est spiritualis
ibid. nu. 5.

Impedimentum.

Impedimenta quæ ab obligatione recitandi excu-
sant, enumerantur, pa. 323. n. 1. & seq.

Impedimenta quæ aliquando canonicos, ab obliga-
tione canendi in choro, etiam cum sunt præsen-
tes excusant, pa. 358. nu. 5.

Impeditus.

Impeditus seu impotens se solo horas canonicas re-
citare non tenetur alium querere, secus est, si se
offerat commoditas, pa. 322. n. 4.

Imperium.

Imperium est actus intellectus practici, p. 585. nu. 7.

Imperium per motionem est actus voluntatis, pa.
84. n. 7. & 50. 6.

Imperium in rigore, non pertinet ad inferiorem
respectu superioris, bene tamen si accipitur pro
hoc quod est mouere, quod dicitur imploratio
auxilij superioris, pa. 46. nu. 9.

Imperium vniuersalis virtutis supra actus alterius aliquā-
do est immediatum, aliquando vero mediatis, p.
50. nu. 5.

Imperium voluntatis nihil reale imprimat in potē-
tijs quas mouet, ibid. nu. 6.

Impetratio.

Impetratio orationum ecclesiæ in quo fundetur, pa.
802.

Imprecatio.

Imprecatio mali culpæ nunquā est licita, p. 155. n. 2.

Imprecatio mali poenæ est licita, ibi.

Imprecationes sanctorum in sacra scriptura qua-
tuor modis intelligendæ, ibid.

Incantatores.

Incantatores nullam vim inferunt feris, aut serpē-

tibus, sed ad præsentiam dæmonum serpentes
accedunt vel recedunt, pa. 857. nu. 6.

Indi.

Indi Occidentales Solem, & Lunam adorabant a-
peruis manibus, certum edendo sonitum labijs,
pa. 381. nu. 24.

Ingratitudo.

Ingratitudo hominis erga Deum, pa. 33. nu. 8.

Infideles.

Infideles volentes conuerti ad fidem hac lege ne
decimas soluant, admitti debent, pag. 495. nu. 3.

Infideles degentes in terris fidelium non tenentur
soluere decimas personales, pa. 553. nu. 1.

Infideles tenentur soluere decimas ex prædijs quas
possident in ditione fidelium, pa. 554. n. 3.

Infideles non tenentur soluere decimas ex alijs præ-
dijs, quæ non sunt sub ditione fidelium, p. 554. n. 5.

Infideles tenentur soluere decimas prædiorum, quæ
non sunt sub ditione fidelium, fuerunt tamen, p.
555. nu. 7.

Infirmitas.

Infirmitas immissa à Dæmonibus duplex, & pro
qua liceat adiurare eos, pa. 777. nu. 4.

Inflammatiō.

Inflammatiō quid? nu. 79. nu. 9.

Inflammatiō à quo prouenit, ibid.

Institutio.

Institutio horarum canonicarū licet sit valde cōfor-
mis iuri diuino, absolute est de iure positio, pa.
325. num. 15.

Institutio signorum sensibilium ad causandam gra-
tiam pertinet ad fundatores, & iudices ecclesiæ,
pa. 802. à princ.

Institutio exorcismorum pertinet ad ecclesiā, ibid.

Inuocatio.

Inuocatio Christi siue alterius rei sacræ an sit neces-
saria ad adiurationem dæmonum, pa. 786. nu. 5.

Intentio.

Intentionem non habens recitandi horas canoni-
cas quantumuis cætera adsint non implet præ-
ceptum, pa. 339. nu. 8.

Interrumpens.

Interrumpens diuinum officium ex causa legitima
non peccat, & non tenetur repetere iterū quod
recitauerat, pa. 341. nu. 15.

Interrumpendi diuinum officium causa legitima
pensanda est à iudicio viri prudentis, ibid.

Interrumpens diuinum officium per breue tem-
pus etiam sine causa, non tenetur iterum repetere,
quod recitauit, ibid. n. 16.

Iob.

Iob caput erat familiæ, & Rex, pa. 4. 4. nu. 15.

Arre-

Index rerum.

Irregularis.

Irregularis tenetur recitare, pa. 325. nu. 18.

Iudæi.

Iudæi cooperto capite sacrificant, pag. 377. num. 15.

Iudæi applicando ramum ad nares idolatrabant, pa. 381. nu. 25.

Iudæi adorabant versus occidentem, & quare? pag. 391. nu. 2. & 3.

Iuramentum.

Iuramentum quod non potest seruari quoad totum, debet seruari quoad partem, pa. 323. nu. 6.

Ius.

Etiā si iure diuino, & naturali non teneantur ecclesiæ ministri horas canonicas recitare, est tamen illis valde conforme, pa. 305. nu. 2.

Ius naturale, & diuinum nulla humana potestate potest diminui, pa. 487. nu. 3.

Ius diuinum aliquando nascitur supposito aliquo iure humano, pa. 571. nu. 11.

Iustitia.

Iustitia commutativa tenentur beneficiarij horas recitare, pa. 312. n. 2.

Iustitiæ debitum cum maiori rigore exoluitur, quā debitum Religionis, pa. 9. nu. 9.

Iustitia legalis respicit actus aliarum virtutum, sed speciali quadam ratione, pa. 39. nu. 10.

Iustitia legalis dupliciter potest actus aliarum virtutum respicere, elicitiue vel imperatiue, ibid.

Iustitia legalis est virtus specialis ab alijs distincta, ibidem.

Iustitia proprie sumpta habet tres conditiones, pa. 7. nu. 6.

Partes potentiales iustitiæ respiciunt perfectam rationem debiti, pa. 8. n. 7.

Partes potentiales iustitiæ quare deficiant à ratione iustitiæ, ibid. nu. 8.

L.

Lacedæmonij.

Lacedæmonij proponebant præmiā ijs qui seniores lapidius oscularentur, pa. 378. nu. 19.

Lætitia.

Lætitia, & tristitia vnde sint impossibiles, pag. 828. nu. 7.

Lætitia, & tristitia non sunt impossibiles in Angelo sicut in homine, pa. 829. nu. 8.

Lætitia, & tristitia duplex, pa. 75. nu. 1.

Lætitia pure spiritualis naturali sequela dimanat à deuotione, pa. 76. nu. 2.

Tantò maior resultat lætitia, quantò maior est deuotio, ibid.

Lætitia spiritualis qualis, & de quo obiecto, ibid.

Lætitia spiritualis non semper percipitur à nobis, & quare? pa. 77. nu. 2.

Lætitia spiritualis non redundat in appetitum sensitiuum ex quacumque deuotione, sed ex vehementia, pa. 77. n. 4.

Lætitia redundantia in appetitum aliquando ex duplici capite impeditur, ibid.

Lætitiam ingentem confert Deus aliquando viro deuoto, vltra eam, quæ correspondet qualitati deuotionis, & qualis hæc sit, ibid.

Lætitia hæc quandoque iustis datur, quandoque non; imo, & auferitur sine demeritis, ibidem, num. 5.

Lætitia hæc ad quid confertur iustis, pag. 78. nu. 6.

Lætitia quare auferitur iustis, pa. 78. nu. 8.

Difficulus cognoscitur vnde, & ad quid confertur lætitia spiritualis, pa. 80. n. 9. & 10.

Laicus.

Laici possidere possunt fructus decimales, si eos emant, nu. 540. n. 6.

Laici non possunt habere ius formale ad decimas, pa. 540. nu. 6.

Laici usurpantes ius decimarum iniusti sunt, & sacrilegi, ibid.

Laici multis titulis accipiunt materiale ius ad decimas, ibid. nu. 7.

Laici concessione Pontificis percipiunt decimas, non præscriptione aut consuetudine, pa. 541. n. 9.

Laici licite fæuda ecclesiastica retinentes, possunt in alios ea transferre, saltem de licentia episcopi, pa. 546. n. 2. & 3.

Laici sine licentia episcopi possunt in ecclesiam cui iure communi fæuda debentur, transferre ea pa. 547. nu. 1.

Laicus iniuste retinens decimas in fæudum potest eas concedere cuiusque ecclesiæ ex licentia episcopi, pa. 548. nu. 3.

Laicus si decimas obtinuit post Concilium Lateranense, non potest etiam de licentia episcopi eas ecclesiæ concedere, pa. 549. nu. 5.

Laici non tenentur ad preces sibi assignatas magis quam ad alias obseruantias regulares, pagin. 310. num. 9.

Laici seu conuersi Religionum, non tenentur horas canonicas recitare, ibid.

Lais.

Lais suspendit speculum in fano Veneris, pag. 439. num. 16.

Latria.

Latriæ etymologia, pa. 363. n. 4.

Latria accipitur pro cultu Deo exhibito, ibidem, num. 5.

Laus Dei.

Laudare Deū precibus certis horis dici, & noctis laudabile

Index rerum.

laudabile est, & frequens in lege veteri, & noua
pa. 298. nu. 1.
Turrilupini improbabant laudum vocalium usum
pa. 863. nu. 3.

Deus est ore laudandus, ibid.

Laudes, & preces publicæ non debent modo lingua vulgari exhiberi, pa. 866. n. 5.

Cuiusque licitum est, laudes priuatas Deo offerre in ea lingua qua voluerit, pa. 871. nu. 16.

Non est necesse intelligere quidquid laudantes Deum proferimus, pa. 874. nu. 24.

Multæ priuatae personæ laudes diuinas in diuino officio recitandas composuerunt, pa. 876. num. 1. & 2.

Laudes diuinas admittere, & tradere suis ecclesijs recitandas, ad solos Ecclesiæ præfules spectat, ibidem.

Modo ad solū summū Pont. spectat diuina condere officia, & reliquas laudes publicas, ibid. nu. 3.

Non est illicitum voce elationi laudes diuinas coram Deo fundere, pa. 879. nu. 5.

De fide est, usum cantus esse licitum in laudibus, & officijs Ecclesiasticis, ibid. nu. 6.

Vfus canendi habetur ex traditione apostolica, ibid. & pa. 880. n. 7.

In laudibus publicis cantus debet esse modestus, & pudicus, pa. 886. nu. 22. & seq.

In ecclesia Christi non fuit frequens vsus musicorum instrumentorum corporalium, vt lyrae, citharae, &c. diuinis laudibus decantandis, pa. 889. num. 28.

Per accidens, & indirecte præfata instrumenta posunt excitare ad pios affectus conducentes ad deuotionem, & mores componendos, pag. 890. num. 30.

Lectiones.

Lectiones defunctorum, & officium paruum B. Virginis non tenentur recitare qui vtuntur Breuiario Romano edito à Pio V. nisi adsit in contrarium consuetudo, pa. 327. nu. 3.

Leuita.

Leuitæ præter decimas habebant alia bona, paginæ 521. nu. 6.

Leuitis quare assignatæ fuerint decimæ, pag. 531. num. 5.

Leuitis decimæ personales non dabantur, pag. 533. num. 6.

Lex natura.

Lex naturæ dictat ea ad quæ ipsa natura inclinatur, pa. 395. nu. 6.

Tria genera rerum, quæ sunt de lege naturæ, & eorum explicatio, ibid.

Circa principia prima legis naturæ, non contingit errare, pa. 395. nu. 10.

Sapientes non errant circa conclusiones elicitas, ex naturæ principijs, ibid.

Non omnia præcepta legis naturæ sunt in Decalogo, ibid. n. 11.

Lex naturalis dictat sacrificandum esse Deo, pag. 400. nu. 18.

Lex gratia.

Lex gratiæ suauior est veteri, pa. 538. n. 11.

Lex humana.

Lex respiciens rationem vniuersalem ligat Principem quoad directionem, non verò ea quæ respicit rationem particularem, pa. 563. nu. 4.

Lex scripta.

In lege scripta fuisse potestatem abigendi dæmones, est de fide, pa. 741. nu. 1.

Libamenta.

Libamenta quid essent, pa. 414. nu. 1.

Libertas.

Libertatis radix formaliter tanquam in subiecto, est in voluntate, in intellectu autem tanquam in causa, pag. 85. num. 9.

Lingua.

Ecclesia Dei nunquam habuit scripturas vere sacras nisi in lingua Hebraica, Græca, aut Latina, pag. 866. nu. 6.

Qua lingua singuli testamenti veteris, & noui, exarati fuerint, ibid. & 7. ac seq.

Quamuis tres prædictæ linguæ desierint esse vulgares, non tamen ob id sacræ scripturæ autoritas ad cuiusque nationis linguam vulgarem translata est, aut transferri debuit, pa. 868. nu. 10.

Litanie.

Litanie, quæ in sacro prædicatorum ordine aliquando in choro dicuntur, non obligant particulares, pag. 327. nu. 3.

Locus.

Locus non est necessarius ad adorationem simpliciter, sed secundum decentiam, pa. 382. nu. 1.

Locutio.

Locutio angelorum est actus intellectus, pag. 589. num. 13.

Locutio hominis ad Deum, & Dei ad homines quomodo distinguantur, pa. 74. n. 5.

Lucernarium.

Lucernarium appellatur officium diuinum à D. Hieron. quia tunc accendi lucernæ solebant, p. 304. nu. 3.

Lupus.

Lupi à Dæmonibus vexati inuaserunt ciuitatem Vienn-

Index rerum.

Vienenſem, & ideo Epifcopus inſtituit litanias
minores ante Aſcenſionem, p. 859. n. 9.

Lutherani.

Lutherani aſſerunt omnes eſſe vere ſacerdotes, pa.
423. numero 12.

M.

Magdalena.

Magdalene liberalitas in effuſione vnguenti pre-
tioſi, pa. 457. n. 12. & p. 460. n. 12.

Magi.

Magi in cantatores a ſerpentibus occiduntur. pag.
856. num. 3.

Magi non habent vim cogendi dæmones. pagina,
809. num. 11.

Magi ope dæmonum vtuntur brutis ad nocen-
dum hominibus, pa. 858. n. 8.

Magi poſſunt bruta excitare & generare ad nocen-
dum hominibus, ibi.

Magi aliquando ſædus pangunt cum dæmone, vt
cum ab ipsis inuocatus fuerit expellat dæmones
ab obſeſis, pag. 748. n. 6.

Magis poteſt pāgere ſædus cum dæmone, vt ingre-
diatur in aliquem hominem, & poſtea per eius
inuocationem exeat ab illo, p. 741. n. 6.

Magis ſecundum apparentiam præciſe & non ſe-
cundum rei veritatem tribuitur expulſio dæmo-
num, ibid. n. 7.

Magi nulla vim habent naturalem, aut ſupernatura-
lem ad abigendos dæmones, pagina 748. nu. 4.
& pag. 749. n. 7.

Magus poteſt ſædus pangere cum dæmone, vt ad
præſentiam ſuarum inuocationum faciat mirabi-
lia excedentia vires naturæ humanæ, ibid.

Magiæ incantationes nihil aliud ſunt niſi dæmo-
num inuocationes, pa. 749. n. 7.

Magnanimitas.

Magnanimitas habet pro materia actus aliarū virtu-
tum, quia operatur magna in omni virtute, pag.
39. n. 10. pag. 368. n. 11.

Maioratus.

Maioratus inſtituti ab Eccleſiaſticis vix diu perma-
nere viſi ſunt, pa. 330. n. 20.

Malum.

Mala poenæ licite à Deo petuntur, pagina 128. n. 3.
Multa mala poenæ licet deſiderare quæ tamen non
licet nobis inferre, ibid.

Manē.

Manē eſt illa pars diei qua ſol oritur, pag. 304. nu. 2.

Manē eſt primā celebranda, ibidem.

Manichæi.

Manichæi aſſerebant duos Deos, vnum lucis, &
aliū tenebrarum, pa. 186. n. 25.

Matrimonium.

Matrimonio cōſummato non poteſt eſſe diſpenſa-
tio, p. 711. n. 12.

Matutina preces.

Matutinæ preces non ſunt per ſe præparatio ad
miſſam, pag. 334. num. 11.

Mediator.

Quomodo Chriſtus dicatur mediator inter nos, &
Deum, pag. 110. n. 9.

Sancti ſunt mediatores inter nos & Deum, pagina
111. num. 9.

Media nox.

Media nocte ſunt matutinæ decantandæ cum lau-
dibus, pag. 303. num. 12.

Medium.

Media ad adiurandos dæmones quæ, & qualia ſint
pag. 787. num. 9.

Medici.

Medici periti & deuoti conſulendi ſunt ad dignoſ-
cendos dæmones inhabitantes obſeſſos, pagina
839. num. 2.

Meditatio.

Meditatio formaliter eſt actus intellectus, p. 70. n. 12.

Meditationis definitio, pa. 70. nu. 2.

Meditatio eſt actus fidei, vel Theologiæ, p. 71. n. 3.

Meditatio & contemplatio habet adiunctum actū
Voluntatis, pag. 71. n. 4.

Meditationis materia ex duplici capite deſumitur
pag. 73. nu. 2.

Meditatio cauſa intrinſeca & proxima deuotionis.
pag. 74. nu. 3.

Meditatio & contemplatio quomodo ſibi inuicem
ſint cauſæ, p. 75. n. 5.

Mens.

Mentaliter perſoluens horas canonicas non adim-
plet Eccleſiæ præceptum, pag. 337. n. 11.

Meritum.

Meritum aliquando pro impetratione accipitur,
pag. 26. nu. 6.

Meritum congrui & condigni quid ſit, & plura de
his, pag. 259. & ſeq.

Index rerum.

Meritum Christi ex omnibus eius actionibus intelligatur, pa. 413. n. 11.

Metus.

Metus cadens in virum constantem quid sit, pag. 639. 15.

Minister.

Ministros deputare quibus ex officio incumbat Deum publice laudare, ac pro populo interpellare, apprime necessarium est in Ecclesia, pag. 305. num. 1.

Miracula.

Miracula faciendi potestas datur propter confirmationem doctrinae Christi, & institutionis religionum Deo placenium, p. 751. n. 1.

Miracula patrandi potestatem elargitur Deus sanctis, ad significandum eorum sanctitatem, pag. 751. nu. 2.

Miracula faciendi facultas confertur propter gloriam & honorem Dei, Christi, ac sanctorum eius, pa. 751. n. 3.

Missæ.

Missæ sacrum peragens non recitatis matutinis, non est peccatum, p. 332. n. 5. & 7.

Missam celebrare ante recitationem matutini, precii non est mortale, etiam si oppositum facere sit iuris præceptum, aut antiqua consuetudo, ibi. n. 6.

Missam celebrare solemnem non recitatis matutinis, imo & prima, est mortale, p. 334. n. 12.

Missam audiens & simul horas canonicas recitans utrique præcepto satisfacit, p. 336. n. 7. & 8.

Non dicere missam die designata à donante stipendium, est veniale, si sine causa fiat, p. 343. n. 25.

Misericordia.

Misericordia accipitur pro beneficentia hominis erga hominem, pa. 37. n. 5.

Misericordia magis delectatur Deo quam sacrificiis ibidem.

Misericordiae actus, ut imperantur à religione excellent religionem, pa. 38. n. 7.

Misericordia accipitur pro operibus charitatis, ibidem.

Misericordia est maxima omnium virtutum, quæ ad proximum pertinent, non vero earum quæ coniungunt hominem Deo, p. 38. n. 8.

Misericordia exceditur à religione, sicut medium à fine, pa. 39. n. 9.

Moyse.

Moyse eleuabat manus insignum crucis, & ideo vincebat, pag. 375. num. 8.

Mola.

Mola quid esset in sacrificiis veteris legis, pag. 414. num. 1.

Monachi.

Monachi nondum in sacris constituti tenentur diuinum officium persolvere, & quæ sit ratio, pa. 308. per totum & seq. in fin.

Monachi Cœnobitæ à principio suæ institutionis in more habuerunt horis statuti diei ac noctis diuinis laudibus vacare, p. 309. n. 6.

Monachorum cœnobarum partitio in clericos & conuersos ortum habuit cum ipsa cœnobarum institutione, ibi. n. 7.

Monachi cœnobitæ à principio non tenebantur extra chorum diuinum officium recitare, pag. 309. n. 7.

Monachus etiam fugitiuus, vel è religione eiectus, vel à sum. Pontif. dispensatus, ut in seculo viuat tenetur sicut antea officium recitare, 310 n. 10.

De monachis & monialibus idem quantum ad prædicta ferendum est iudicium, p. 311. n. 11.

Mors.

Mors Christi ordinata est tanquam in finem cui in redemptionem generis humani, p. 47. nu. 10.

Multiloquium.

Multiloquium in oratione vitandum, pag. 253. per totam.

Musica.

Musica tripliciter immutat affectum hominis, pa. 888. num. 26.

N.

Nabuchodonosor.

Nabuchodonosor non tam Danieli sacrificauit, quam Deo in Daniele, pag. 402. n. 5.

Necessitas.

Necessitas præcepti, & mediij quid, pa. 95. n. 5.

Negligentia.

Negligentia culpabili omittens horam aliquam canonicam, vel patrem notabilem lethali peccat pag. 327. n. 2.

Nero.

Nero vexabatur sæpe à dæmone in figura matris suæ, pag. 851. n. 34.

Nouitij.

Nouitij religionum non tenentur horas canonicas recitare, pag. 310. n. 8.

Nox.

Nocte surgere ad laudandum Deum antiquissimum est, pa. 300. n. 1.

Nocte inuadunt dæmones magis ac magis homines, ibid.

Noctis custodiæ quid significent, pag. 302. n. 7.

Nocturnum officium diuidebant antiqui per quatuor noctis vigilias, pa. 301. n. 7.

Numi-

Index rerum.

Numida.

Numidum rusticitas qui nec filios osculantur, pagina 378. n. 20.

Numerus.

Numerus horarum canonicarum, pag. 299. nu. 1. & sequent.

O.

Oblatio.

Oblationes Deo factæ immediate quædam sunt sacrificia, aliæ vero dicuntur dona. p. 410.

Oblatio Dei immolata non est proprie donatio, pag. 425. n. 5.

Varia huius nominis acceptiones. p. 435. n. 1.

Tituli quibus potest quis teneri oblationes facere. pag. 436. late.

Oblationes sunt de iure naturæ. p. 438. n. 12. & sequ.

Oblationes dicuntur voluntariæ, non quia sint in præcepto, sed quia non coactæ, &c. p. 438.

Oblationum præcepta in lege veteri, p. 439. n. 1. & 440. nu. 3.

Oblationes factæ ex cōsuetudine quādo inducant obligationem. 442. n. 5 & seq.

Oblationes continuatæ diu inducere videntur obligationem. p. 442. n. 7.

Oblationes conuictæ non sunt immutandæ, pag. 441. n. 8. & seq.

Oblationes denegantes compelli debent ab Episcopis, ut ea soluant, pa. 445. n. 15.

Parochi etiam possunt aliquando eos compellere, ibidem.

Oblationes sunt sacerdotibus offerendæ, p. 445. n. 1. & pa. 447.

Oblationes nō debent esse sub dominio laicorum nec illis uti debent, p. 446. n. 3.

Oblationes possunt religiosi accipere tribus titulis pa. 447. n. 5.

Ex oblationibus, quæ fiunt in aliena parochia datur proprio parochio certa portio. pa. 447. n. 6.

Oblationes anathemata vocatæ non conuertebantur in vñus sacerdotum. p. 449. n. 1.

Earum vsus apud fideles, ibid.

Oblationes factæ ex iniquæ possessis grāde scelus, pag. 453. n. 1.

Quibus assimilantur talia offerentes late, ibid. n. 2. & seq.

Oblationes non sunt faciendæ ab his qui sunt oppressæ a alieno. pa. 453. n. 3.

Oblationes fieri non poterant ex prostibuli mercibus, & pretio canis, ibi n. 4. & p. 454. n. 4. & 5.

Late huius rationes assignantur.

Oblationes, quibus circumstantiis vitientur. pa. 454. num. 6.

Oblationes pretiosæ pro ornatu Ecclesiarum, & cōstructione templorum, sunt laudabiles & religiosæ, pa. 456. n. 11.

Hæ tamen vitari possunt varijs vijs. pag. 458. n. 16.

Oblationes Deo offerre ob eius cultum cæteris paribus laudabilius est quā elemosynam facere, ibid. n. 17. & latius, pa. 463. n. 29.

Obligatio.

Obligatio semper consequitur ad aliquid aliud, ad modum propriæ passionis, aut effectus intrin-

sece consecuti, p. 586. n. 5.

Voluntas non potest immediate ferri ad inducendam obligationem. p. 587. n. 6.

Volitio se obligandi potest considerari, ut antecedens, subsequens, & concomitans promissionem pag. 588. nu. 11.

Obligatio alendi uxorem oritur ex natura coniugij & non ex dote. p. 317. n. 13.

Obligatio publice recitandi in Ecclesijs cathedralibus, collegiatis, & regularibus præcipue spectat ad prelatos earum, secundario ad eos quibus ex officio incumbit, p. 349. n. 3.

Obligati ad horas canonicas recitandas qui sint pa. 305 & seq.

Obligatus ad recitandum iuxta normam breuiarij Romani, si utatur alio crebrius, & sine causa, peccat mortaliter, p. 327. n. 1.

Oblivio.

Oblivione, vel ignorantia prætermittens aliquam horam canonicam peccat venialiter, secus tamen si affectata sit, pa. 317. n. 2.

Obsessus.

Obsessi non peccant in operationibus, quæ procedunt ex perturbatione phantasie, cuius non sunt causæ. p. 821. n. 3.

Obsessi, ut in plurimum torquentur propter admissa crimina. p. 822. n. 2.

Peccata, propter quæ obsessi torquentur à dæmone. ibid.

Officium.

Officium diuinum est quidam modus Deum precandi, & laudandi ex Ecclesiæ instituto, p. 298. n. 3.

Oratio.

Oratio maxime conducit ad eiciendos dæmones, p. 773. n. 2 & 787. n. 9.

Orant sancti pro gloria corporis sui. pag. 2. nam 3.

Non vero pro gloria essentiali, aut augmento gratiæ, ibid.

Orare posse beatos pro gloria accidentali non est improbabile, p. 227. nu. 4.

Licet certius sit oppositum.

Quid orandum sit pro nobis ignorant aliquando beati, p. 228. n. 1.

Et quando ignorant an orationes suæ sint consecuturæ effectum: non fundunt eas, ibid.

Orant sancti petentes, quod sciunt adimplendum ex Dei voluntate, ibi.

Orationes viatorum cognoscunt beati, sed non semper earum euentum. p. 229. n. 4.

Orare non possunt beati pro reprobis, ut gloriam consequantur, p. 229. n. 5.

Oravit Christus in horto representans personam pari viatoris, pa. 230. n. 7.

Orationibus sanctorum adimplet Deus ordinem suæ diuinæ providentiæ, pa. 230.

Orant pro nobis sancti dupliciter, vel expresse, vel interpretatiue, & utrumque explicatur. p. 231. n. 1.

Orationes sanctorum significantur per citharas, & phylas, & per thuribulum, p. 231. n. 1. & 2.

Orationes nostras Beati offerre Deo amplius est, quam orare pro nobis, p. 232. n. 3.

Orant sancti pro nobis quando desiderant Deum nobis aliquid conferre, ibid.

Index rerum.

Orant suis meritis, pagina 232, numero 4.
 Orationes sanctorum non sunt impetratoriae primæ gratiæ respectu viatorum de condigno, pag. 232. num. 3.
 Imo neque alia quæcunque dona promerentur ex condigno, p. 231. n. 4.
 Neque etiam de congruo, ibidem.
 Orationibus sanctorum iuuantur fideles, vt à Deo exaudiantur, ibid. n. 5.
 Oratio impetratoria ab oratione meritoria differt, pag. 234. nu. 6.
 Orabant pro viuīs animæ iustorum existentes in limbo, p. 235. nu. 2.
 Orant pro se animæ existentes in purgatorio, pag. 236. num. 3.
 Sed non pro nobis, ibid. pagina 6.
 Orationes damnatorum non sunt propriè dicendæ orationes. p. 238. n. 10. & 239.
 Oratio alia communis, alia priuata, communis debet esse vocalis, priuata non debet esse necessaria vocalis, p. 239. n. 2.
 Orationes mentales priuatis vocalibus præferendæ sunt, p. 240. n. 2.
 Oratio vocalis per se loquendo non est in præcepto naturali, aut diuino p. 240. nu. 4.
 Neque etiam pur. mentales, p. 241. num. 5.

De attentione necessaria ad orationem.

Oratio Dominica latissime explicatur, p. 180. & seq.

Quibus conueniat orare.

Orare solum competit creaturis intellectualibus, pag. 224. nu. 1.
 Irrationalibus vero per metaphoram, p. 225. n. 2.
 Orare conuenit sanctis, p. 226. n. 1. & 2.
 Quod probatur ex art. fidei de communione sanctorum, p. 226. n. 2.

Pro quibus orent sancti.

Oratio requirit intentionem orandi, ibi. n. 2.
 Orationis effectus est triplex, mereri, impetrare, reficere animam spiritualiter, p. 242. n. 3.
 Ad hos omnes attentio requiritur, p. 243. num. 5. & pag. 244. n. 9.
 Orationis attentio & intentio est duplex, alia formalis alia virtualis, p. 243. n. 8.
 Orans multipliciter deficit ab attentione, vel ex fragilitate, vel à proposito, vel ex ignorantia. p. 244. num. 10. & quæ istarum culpam inducat, ibi.
 Oratio potest esse peccaminosa multipliciter, pag. 245. num. 11.
 Maxime etiam ex defectu attentionis requiritur, pag. 246. per totam.
 Quid conducatur ad attentionem conseruandam, numer. 15.
 Oratio tribus attentionis speciebus potest comitari: & altera illarum necessaria est in orationis principio, p. 247. num. 1. & 2.
 Et quælibet cum præcise aliarum sufficit, pag. 248. num. 1. & 2.
 Orationis vocalis præceptum non adimpler, qui meditatione ita suspenditur, vt impediatur à recitando vocaliter, p. 249. num. 1.

Si tamen à prolatione non desistat adimpler præceptum, ibi. nu. 4.
 In oratione tripliciter potest reperiri meditatio circa diuina, p. 250. n. 7.
 Orationes perseverantes damnare est error in fide p. 252. nu. 3.
 Similiter & asserere orationes debere per totam vitam perseverare, p. 252. nu. 3.
 Orationibus vnum tantum est à Deo postulandæ nimirum vita æterna, p. 252. n. 4.
 Orandum semper est, idest semper bene operandum, pag. 254. n. 9.
 Orantes non debent in oratione deficere, pag. 255.
 Oratio est meritoria, vt à charitate procedit, p. 255.
 Oratio peccatoris, vt peccator est, non exauditur ex misericordia, sed aliquando in vindictam. pag. 256. num. 1.
 Orationis efficacia quadruplex, pag. 256. nu. 1.
 Merendi, satisfaciendi, impetrandi, & mentem reficiendi spiritualiter, ibi. & pag. 257. n. 5.
 Orationis obiectum, vt impetratoria est, est omne bonum concessibile à Dei liberalitate, p. 257. n. 5.
 Vt meritoria, omne præmium, & illud solū, quod debetur cuius operi bono, pag. 258. n. 6.
 Oratio, vt impetratoria ad plura se extendit quam vt meritoria, pag. 257. n. 7.
 Plures assignantur differentiæ inter orationem, vt impetratoria, & vt meritoria, ibi. n. 8.
 Oratio peccatoris fusa siue pro se, siue pro alijs non est meritoria alicuius doni supernaturalis etiam de congruo, p. 259. n. 1.
 Bene tamen oratio iustorum fusa pro se, siue pro alijs, pag. 259. n. 2.
 Oratio iusti est impetratoria primæ gratiæ respectu alterius non immediate, sed mediate, p. 259. nu. 3.
 Oratio iusti potest de congruo alijs donum perseverantiæ promereri, p. 261. n. 3.
 Imo eam sibi iustum posse promereri non est improbabile, ibid.
 Oratio, vt impetratoria, soli Dei innititur liberalitati, pag. 261. nu. 1.
 Oratio habita ex viribus naturæ potest à Deo misericorditer aliquid impetrare, p. 263.
 Orationes peccatorum multoties exaudiuntur à Deo. p. 263. n. 4.
 Oratio peccatoris petentis aliquid culpabile, non est impetratoria in bonum petentis, sed in iram, pag. 263. n. 6.
 Oratio multis modis fit sacrilega, pag. 263. n. 6.
 Orationes iustorum quandoque exaudiuntur, quandoque non. p. 263. 7.
 Oratio vt impetratoria est habet efficiam impetrandi non ex se, sed ex sola Dei misericordia. pagina 264. num. 8. & 9.
 Oratio aliquando est meritoria, & impetratoria eiusdem obiecti, p. 265. n. 9. & 10.
 Orationes peccatorum fusæ, vt à ministris Ecclesiæ sunt impetratoriæ bonorum, quæ petuntur, imo & miraculorum, p. 265. n. 10.
 Aliæ vero sunt priuata, quæ quando ordinantur in confirmationem alicuius falsi non exaudiuntur à Deo, ibi. n. 12.
 Oratio peccatoris priuata quando exauditur à Deo & ad quid profit pag. 266.
 Oratio iustorum semper exauditur, & non semper.

Index rerum.

semper exauditur, non exauditur semper, quia non conceduntur illis postulata, exauditur vero quia semper illis aliquid donatur. pa. 266. nu. 14.

Oratio aliqua est infallibiliter impetratoria eorum, quæ postulantur ex promissione Dei. p. 268. n. 2.

Oratio impetratoria infallibiliter quatuor requirit conditiones, quod fiat pie de necessarijs ad salutem profectus, & perseveranter. p. 268. n. 2.

Sufficiencia harum conditionum ex D. Thom. ibi. num. 3.

Oratio facta in nomine Christi, quæ dicatur, pag. 269. nu. 6.

Orationes patrum veteris testamenti fiebant in nomine Iesu, non vero orationes plebis, pag. 269. num. 6.

Oratio infallibiliter impetratoria ex promissione Dei debet esse vestita debitis circumstantijs, pag. 270. n. 8.

Oratio pie fundenda est, cum omnibus circumstantijs debitis ex parte orantis quæ plures sunt, prima fides, pag. 271. n. 1.

Secunda conditio est spes, & fiducia. ibi. n. 2.

Oratio pie facta non requirit fidem qua orans certo credat impetraturum, quod postulat, pag. 271. num. 3.

Requiritur tamē fides Theologica, qua orantes credant Deum esse omnipotentem, &c. pag. 272. num. 5.

Fiducia vero requisita ad pie orandum est credere Deum pro sua benignitate facturum quæ petimus, ibid.

Orationes quædam sanctorum fuscæ ad patranda miracula fiebant cum fiducia certa impetrandi postulata. p. 273. n. 7.

Orationes simplicium regulariter aliquando cum maiori fiducia, quam literatorum funduntur, pag. 273. num. 7.

Orationes iustorum merentur beatitudinem, &c. easque infallibiliter impetrabunt nisi impedimentum præstent, pa. 274. nu. 9.

Oratio infallibiliter impetratoria ex vi meriti debet pie, id est, à charitate procedere, pagina 275. nu. 10.

Orationes peccatorum sunt infallibiliter impetratoriæ cum quatuor illis conditionibus, quævis impetratoriæ sint orationes iustorum, pag. 275. nu. 11.

Oratio in orante humilitatem requirit, pag. 276. num. 14.

Oratio non requirit, ut conditionem necessariam feruorem, aut intensionem. pa. 276. n. 16.

Oratio ut pie fiat requirit, deuotionem, pag. 276. num. 16.

Orationes, quibus Ecclesia consecrat res ad fugandos daemones. pa. 797. n. 10.

Oratio per se mente consummatur, & per accidens fit vocalis, oratio vocalis & mentalis sunt petitio eiusdem obiecti, & solum materia differunt. pag. 370. num. 4.

Orationes breues iaculatoriæ vbique, & crebro sunt fundendæ. pa. 383. n. 3.

Orationis locus vide, adoratio.

Oratio in Ecclesia habet maiorem efficaciam ex opere operato quam extra illam, pag. 389. numero. 1. & sequent.

Hæc efficacia prouenit ex vi quadam morali, quam Ecclesiæ accipiunt in sua consecratione, ibidem.

Non est infallibilis hæc efficacia, pag. 389. nu. 2.

Orationes fuscæ diebus solemnibus ratione temporis non habent hanc virtutem. pag. 390. n. 3.

Orandi, aut adorandi situs nullus est necessario obseruandus. pag. 390. nu. 1.

Versus Orientem adorandum est, ibidem, num. 2.

Assignantur tres huius rationes, orantes ad Orientem protestamur nos esse exules, & ad paradisum pergere, pag. 390. ibid.

Oratio quomodo fit pie, pag. 277. num. 17.

Oratio, ut infallibiliter exaudiat ex vi meriti eiusdem orationis necessario exigitur, ut fiat pro ipso orante, pa. 280. n. 26.

Promissio Christi de exaudiendis infallibiliter orationibus, non se extendit ad orationes quæ funduntur pro alijs quantūcunque fiat pie. ibi. numero. 27.

Oratio quando infallibiliter impetrat postulata, pag. 283. nu. 17.

Si Deus reuelaret se non daturum aliquod donum pertinens ad voluntatem Dei antecedentem, non licet orare illum pro tali dono, pa. 148. n. 5.

Stante reuelatione de aliquo fiendo ad quod libere concurrat liberum hominis arbitrium adhuc non licet orare, ut fiat oppositum, ibi. nu. 6.

Stante reuelatione de reprobatione propria, aut alterius non licet orare pro illa euitanda, pag. 149. num. 7.

Quomodo oratio pro reprobis est licita. ibi. nu. 8.

Non licet oratio pro omnibus hominibus collectiue, ut saluentur, bene tamen diuise, ibid.

Orare licet pro inueteratis in peccando, & sine remorsu peccantibus, p. 152. n. 2.

Oratio fieri debet pro moribundis licet exhibeant signa reprobationis, p. 153. n. 3.

Non est inconueniens orare pro martyre ante eius canonizationem, ibi. n. 4.

In qua oratione licet excludere inimicum, & in qua non, pa. 154. n. 3.

Oratio pro inimico quo tempore cadit sub præcepto, ibi. n. 4.

Orandum est pro vita defunctis, p. 157. nu. 2.

Oratio non debet fieri vllō modo pro damnatis ad gehennam, p. 160. n. 6.

Oratio non debet fieri pro pueris in limbo qui cum peccato originali discesserunt, p. 169. n. 27.

Orationes nostras adiuuare animas purgatorii certum secundum fidem, p. 170. nu. 3.

Orationes non solum communes. sed etiam particulares prosunt omnibus in purgatorio existentibus, ibi. nu. 4.

Oratio beatorum maximè iuuat existentes in purgatorio, ibid.

Non est orandum pro beatis nisi forte quoad collationem gloriæ accidentalis, p. 172. n. 2.

Non est improbabile nos posse à Deo postulare pro beatis consummationem suæ gloriæ per eorum resurrectionem & accelerationem eiusdem resurrectionis, pag. 173. n. 3.

Oratio Dominica declarantur, pagi. 173. nu. 1. & sequentibus.

In oratione dominica vox, pater essentialiter accipitur

Index rerum.

- pitur, scilicet, pro Deo, vt communis est tribus personis. pa. 177. n. 1.
 Orationis diffinitio, pag. 80. num. 2.
 Orationis variae descriptiones, ibid.
 Essentia orationis in quo consistat, pagina 83. numero 5.
 Oratio & petitio actus intellectus practici, ibidem.
 Non omnis actus regulatus à religione est oratio, pag. 84. n. 6.
 Circa orationis necessitatem tres errores refutantur, pag. 86. n. 1. & 2.
 Oratio actio est conueniens & utilis, pagina 87. num. 3.
 Oratio sola non sufficit ad salutem animae consequendam, ibid.
 Oratio non est necessaria ad immutandam Dei prouidentiam, & decretum, ibi.
 Oratio necessaria est, vt impleatur prouidentia Dei qua disposuit quosdam effectus futuros mediante oratione, & non aliter, ibidem, numero 4.
 Deus fere quæ ad salutem electorum conducunt disposuit fieri medijs orationibus, ibid.
 Vniuersalitas orationis in causando effectus liberos studiosos declaratur, ibidem.
 Qui assidue orationibus vacant multis donis spiritualibus abundant, non autem qui in oratione rari sunt, ibi.
 Censura Caietani de Christianis qui in effectibus à natura, vel arte speratis procurant medias adhibere causas, ea autem quæ ad salutem animæ pertinent sine orationibus obtinere putant, ibidem.
 Orationes ab intrinseco in quantum sunt portæ, vniuersi, & causæ, sunt necessariae, & non solum ab extrinseco in ordine ad quosdam peculiare effectus, ibid.
 Prima conuenientia orationis ex parte nostri seu necessitas est in intellectu, & secunda in voluntate, pag. 88. nu. 6.
 Oratio nequit fieri sine comitatu actuum multarum virtutum, & quales illæ sunt, pag. 89. nu. 7.
 Orantes, siue audiantur, siue non, magnum reportant fructum, ibid.
 Oratio non solum cadit sub præcepto diuino, sed & pertinet ad præceptum naturale, pag. 91. num. 3.
 Oratio quâdo cadit in præcepto per se & per aliud, pag. 92. n. 5. 6. & 7.
 Pluries obligamur orare pro nobis quam pro alijs, pag. 93. nu. 6.
 Præcepto tenemur orare pro Ecclesia in graui necessitate constituta, ibid.
 Determinatum tempus, in quo obligat præceptum orandi declaratur, ibi. n. 7.
 Qui recitant horas canonicas quotidie sufficienter adimplent præceptum orandi, imo & fideles qui diebus festis interfunt missæ si ministris pro populo orantibus suam intentionem conformant, ibid. num. 8.
 Nunquam orans probabiliter iudicatur non esse in charitate, & quod incidet in multa peccata, pag. 94. num. 8.
 Oratio ex natura rei seclusa lege diuinâ non est medium necessarium ad salutem primati nec vltimam consequendam, pag. 96. n. 2.
 Supposita dispositione diuinæ prouidentiae volentis quosdam effectus, & auxilia producere necessaria ad salutem, oratio est medium necessarium ad consequendam salutem quæ ex illis auxilijs sic decretis pendet, ibi.
 Oratio absolute, & simpliciter non est medium necessarium ad salutem, licet fere semper sit necessarium, ibidem.
 Oratio, vt petitio nullius virtutis actus est. p. 99. n. 4.
 Oratio, vt est petitio decentium à Deo, non est actus qui vagatur per omnes virtutes, ibid.
 Oratio non est actus elicitus à tribus virtutibus Theologalibus, ibid.
 Oratio est actus pertinet ad virtutem religionis, ibidem.
 In oratione quatuor considerantur, & qualia sunt, ibidem.
 Vnde colligitur orationem esse actum religionis, ibidem.
 Oratio quare habet rationem virtutis, pa. 100. n. 5.
 Oratio moraliter non physicè elicitur à religione, pag. 101. nu. 7.
 Explicatio D. Tho. dicentis orationem ordinari per religionem in Dei reuerentiam.
 Oratio actus religionis infusæ, & acquisitæ, sed præcipue infusæ, pa. 103. n. 11.
 Orationes infidelium non procedunt à religione infusa, pa. 106. n. 5.
 Oratio indifferenter, & ad essentiam diuinam, & ad personas prout deuotio suggerit est effundenda, ibid. nu. 6.
 Quare veteres non ita frequenter dirigebant suas orationes ad Spiritum sanctum sicut ad Patrem & Filium, ibid.
 Orationibus iustorum duplici ex capite prouenit efficacia, pa. 127. n. 5.
 Orandum est pro omnibus tam iustis, quam peccatoribus, pa. 141. n. 2.
 Non est orandum pro excommunicatis orationibus publicis bene autem oratione priuata, p. 145. n. 13.
 Licet orare in memento missæ pro excommunicatis, nec improbabile est posse missam offerri stipendio accepto, pro excommunicato, si tamen, non sit talis nominatim, & publicè. pa. 146. n. 13.
 Quando scitur Deum voluntate efficaci velle aliquid, quod non pendet à libero arbitrio hominis, non licet orare Deum pro opposito. p. 148. num. 4.

Ordinare.

Ordinare est actus rationis. pa. 187. n. 8. & 9.

Osculum.

- Osculum signum est honoris, & amicitiae. pa. 377. num. 16.
 Osculi antiquitas, & significatio, ibid. nu. 17.
 Osculum in duplici genere, primum amoris, secundum submissionis, & reuerentiæ signum, pag. 377. num. 17.

Diffe-

Index rerum.

Differentia utriusque à natura trahit originem, ibi. num. 18.

Causæ osculi, ibi. num. 19.

Osculum pacis post communionem antiquissimum. p. 378. n. 20.

Oscula non fiebant promiscue, ut viri foeminas, & foemina viros oscularentur, pagina 378. numero 21.

Simplicitas & sanctitas in osculando cæpit in susceptionem venire. p. 379. nu. 21.

Osculatio imaginis Christi, aut sanctorum, & sumptio panis benedicti, unde originem trahant, ibidem.

Osculum reuerentiæ & adorationis signum cum ipsa natura inceptit, ibi. n. 22.

Osculum significat omnem affectum erga benefactores. p. 380. n. 23.

Osculari manus alicuius est ipsum reuereri, ibidem.

Osculari proprias manus est etiam signum adorationis, pag. 381. nu. 24. & 25.

P.

Palamnes.

Palamnes ne auferat vocem incantantis alteram aurem terræ affigit, alteram cauda obturat, pagina. 856. num. 3.

Panis.

Panis variæ in sacris literis acceptiones, pag. 206. num. 80.

Panis aliquando accipitur pro Spiritu sancto, aliquando pro Eucharistia. p. 207. n. 81.

Parens.

Parentibus quando subueniendum, pagina 459. num. 19.

Paulus.

Paulus non exiebat sibi debita in sustentationem ne grauaret fideles, pag. 492. nu. 14. & seq.

Pauper.

Pauper est Filius Dei dilectus, pagina 453. numero. 1.

Qui pauperi displicet iniuriâ irrogat maximè Deo displicet, ibi.

Pauperes ante diuisionem bonorum Ecclesiasticorum diuisionem, habebant ius iustitiæ, ut illis bonis alerentur. p. 523. n. 2.

Pauperes non habent dominium bonorum Ecclesiasticorum, nec singulis datur actio, ut ea bona petant. pag. 529.

Pauperibus quando subueniendum sit etiam omnis, quæ pertinet ad diuinum cultum. pag. 459. num. 19.

Pauperibus subuenire quomodo ad charitatem,

& religionem possit pertinere, pagina 467. num. 4.

Pauper in extrema necessitate potest consumere decimas, nec ad restitutionem tenetur. pa. 557. nu. 3.

Peccatum.

Peccata dicuntur debita, quia nos efficiunt debitores. pag. 110.

Peccata, quæ per se consequuntur ad alia, imputantur committenti primum: secus est de malis in poenam peccati consecutis, pagina 821. numero 6.

Peccatum ad mortem quid, & quomodo intelligitur non esse pro eo orandum, pagina 142. num. 6. & seq.

Peccatum in Spiritum sanctum quomodo dicatur irremissibile, ibi. n. 5.

Nullum est peccatum irremissibile in hac vita, ibidem.

Etiam ij qui in peccato sunt mortali interpellandi sunt, ut pro nobis orent, pagina 177. numero 5.

Peccatum veniale est inconstantia desistere à proposito operandi aliquod bonum supererogationis sine vlla causa, pag. 602. n. 7.

Pectus.

Pectus tundere indicium est animi supplicis, & veniam petentis. pa. 381. n. 27.

Origo & vsus pectoris tunctionis, ibi.

Pectus tundere fuit ceremonia Iudæorum à quibus fideles eam acceperunt, pa. 382. n. 28.

Pensiones & pensionarij.

Pensiones aliquando sunt temporales, quando dissociantur à beneficijs Ecclesiasticis, pagina 541. num. 9.

Pensionarij, vel qui ex indulto Pontif. percipiunt portionem fructuum Ecclesiasticorum ex beneficijs Ecclesiasticis, non tenentur recitare diuinum officium, pagina 318. numero 1.

Pensionarij tantum tenentur ex mandato Pij V. sub mortali paruum officium Beatæ Virginis recitare, ibi. num. 3.

Dummodo, ut clerici pensionem admittunt.

Pensionarij qui titulo beneficij, vel alio quouis, siue mera voluntate recitant diuinum officium, satisfaciunt prædictæ obligationi, ibidem, numero 4.

Petitio.

Petitio, ut petitio habet duplex obiectum, pagina. 101. num. 6.

Petitio habens deordinationem ex parte obiecti est mala, pagina 135. num. 14.

Index rerum.

Per ſeuerantia.

- Perſeuerantia in oratione donec res petita obtineatur non eſt neceſſaria, vt promiſſio Chriſti de exaudiendis orationibus impleatur, & qualis ſit illa quæ requiritur ad hanc impletionem. pag. 218. num. 16.
- Perſeuerantia in orando antequam peruenerit ad eam perfectionem, vt digna cenſeatur exaudiri, poteſt vel multis modis interrumpi, & qui ſunt illi modi. pag. 283. n. 18.
- Quod perſeuerantia tenax & vehemens requiratur ad obtinendum infallibiliter petita ex promiſſione Chriſti, probabile exiſtimatur, pagina 286. num. 23.
- Perſeuerantia tam in orando, quam in Dei amicitia poteſt à Deo impetrari, & de facto ſæpiſſime impetratur à petentibus illam, pagina. 190. numero. 33.
- Perſeuerantia in orando uſque in finem vitæ non eſt impetrabilis infallibiliter, ibid.
- Magnum donum perſeuerantia in amicitia Dei, vel in non peccando nō eſt impetrabile infallibiliter per orationes quantumcunque feruidas ac perſeuerantes, ibid.
- Non implicat quod donum perſeuerantiæ ſit impetrabile infallibiliter, licet de facto nō impetretur ibidem.
- Perſeuerare eſt tentationibus non succumbere. pa. 220. num. 10.

Philoſophus.

- Philoſophi antiqui ante ponebant religionem alijs virtutibus. pag. 37. n. 3.

Pontifex.

- Pontifex condonat aliquando decimas ne exactio illarum ſit in ſcandalum fidelibus. pag. 492. numero. 12.
- Pontifex decimas ſoluere non tenetur. pagina. 562 num. 3.
- Pontifex tenetur ſoluere decimas de prædijs patrimonialibus. pa. 563. n. 5.
- Pontifex poteſt quosdam eximere à ſolutione decimarum ex legitima cauſa. pag. 566. num. 3. & 574. num. 1.
- Pontifex poteſt diſpenſare in obligatione perſoluendi diuinum officium. p. 313. n. 3.
- Hæc diſpenſatio ſolum competit Pontifici. pa. 325. num. 15.

Populus.

- Populus tenetur alere miniſtros, quando decimæ ſubripiuntur. p. 572. n. 16.
- Si decimæ dentur alicui, priuilegiatus primo, Pontifex ſecundo, & tandem populus miniſtrum tenentur alere. p. 573. n. 17.

Potentia.

- Potentia exequens non valet quo ad modum efficere ſuum actum niſi adiuta habitu, vel in ipſa potentia, vel in alia ſuperiori exiſtente. pagina, 51. num. 8.
- Potentia imperans nihil reale imprimiſ impotentis imperatis. p. 51. n. 9.
- Potentia exequens ita ſunt aliquando impeditæ, quod tale impedimentum non poteſt vinci à virtute & potentia ſuperiori, pagina 52. numero 11.
- Vna potentia bene poteſt imperare actus alterius, non vero elicere. pa. 102. n. 8.
- Ratio quare vna potentia non poteſt elicere actus alterius, bene tamen vnus habitus, vel vna virtus ibidem, num. 9.

Poteſtas.

- Poteſtatem abigendi dæmones fuiſſe in lege noua eſt de fide. p. 741. n. 1.
- Poteſtas adiurandi dæmones permanet in Eccleſia à temporibus Apoſtolorum, & permanebit uſque ad finem ſæculi. pa. 742. n. 2.
- Poteſtas adiurandi dæmones tantum datur ne nobis noceant corporaliter, aut ſpiritualiter. pag. 742. nu. 3.
- Poteſtas mittendi dæmones in corpora hominū tantum fuit conceſſa Apoſtolis, & non fuit deriuata ad poſteros. p. 743. nu. 1. & 6.
- Poteſtas abigendi dæmones duplex. pagina 744. num. 1.
- Poteſtas abigendi dæmones reducit ad gratiam miraculorum, aut ſanitarum. pagina 744. numero. 4.
- Poteſtas abigendi dæmones quid ſit. pag. 745. numero 1. & 4.
- Poteſtas abigendi dæmones exiſtit in omni lege, pag. 746. n. 1. & 7.
- Poteſtas abigendi dæmones eiſdem ſpeciei ſunt in omni lege, & ſtatu, pagina 746. numero 9.
- Poteſtas abigendi dæmones efficacior, & diuturnior fuit in lege gratiæ quam in alijs legibus, ibidem.
- Poteſtas abigendi dæmones pluribus, & ſæpius dabatur tempore primitiue Eccleſiæ, quam in noſtris temporibus. p. 747. n. 10.
- Poteſtas adiurandi dæmones non conſiſtit in corporis temperamento, vt quidam dixerunt. pag. 747. nu. 2.
- Poteſtas abigendi dæmones nequit eſſe naturalis, ſed ſupernaturalis excedens totas vires nature. pag. 747. n. 3.
- Poteſtas abigendi dæmones datur, vt confirmetur doctrina Chriſti, pagina 750. numero 2. 1.
- Poteſtas abigendi dæmones nulla eſt in magis. pag. 748. num. 4.
- Poteſtas abigendi dæmones, & patrandi miracula tribuitur ſanctis à Deo ad oſtendendum eorum præ.

Index rerum.

præcellentem sanctitatem, pa. 756. nu. 2.
 Potestas faciendi miracula abigendiq; dæmones conceditur propter gloriam, ac honorem Dei Christi, & sanctorum eius, pa. 751. n. 2. & 3.
 Potestas abigendi dæmones quandoque conceditur mulieribus, pa. 754. nu. 10.
 Potestas adiurandi dæmones quibusdam conceditur à Deo quasi per modum habitus, pag. 756. num. 17.
 Potestas adiurandi dæmones non requirit sanctitatem, vt exerceatur, pa. 759. n. 2.
 Potestas abigendi dæmones non requirit fidem, quæ est virtus theologica, pa. 765. nu. 8.
 Neque fidem quæ est gratia gratis data, pag. 767. num. 14.
 Ad potestatem abigendi dæmones maxime conducit fides, oratio, & ieiunium, pagin. 773. numer. 2.
 Potestas eiiciendi dæmones non requirit necessario prædictas virtutes, pa. 773. n. 3.
 Potestas adiurandi dæmones ne nos tentent nulla est in ecclesia, pa. 777. n. 3.
 Potestas naturalis demonum est alligata à Deo ne nobis noceant supra, id quod eis permittitur, pa. 779. nu. 6.

Præceptum.

Præceptum assisendi non implent canonici, nisi internam attentionem habeant, quando choro cum alijs interfunt, quantumuis extra chorum officium recitauerint, pa. 360. n. 3.
 Præcepta moralia licet reducantur ad Decalogum, tamen non omnia ibi reperiuntur expresse, pag. 94. nu. 9.
 Quæ præcepta reperiuntur in Decalogo, & quæ nõ ibidem.
 Præcepta orandi pro nobis, aut pro alijs non pertinent ad religionem, sed ad charitatem, pag. 154. num. 4.

Prælatus.

Prælati quorum subditi non tenentur iuxta ritum Breuiarij Pij V. diuinum officium recitare, amplio- rem habent potestatem dispensandi cum illis, pa. 328. n. 6.
 Prælati religionum magis tenentur choro assistere, quam cæteri religiosi, pa. 351. nu. 3.

Præscriptio.

Præscriptio, & consuetudo quomodo differant, pa. 495. n. 1.
 Præscriptio in decimarum immunitate, quas exigit conditiones, pa. 495. n. 4.
 Præscriptio in decimis ad quos fructus se extendat, pa. 538. nu. 5.
 Præscriptio, & priuilegium erga decimas nõ acqui- parantur, pag. 549. nu. 4.

Præsentia.

Præsentia corporalis sola non sufficit ad impletio-

nem præcepti de recitatione publica Horarum seu de assisendo diuinis, pa. 357. nu. 1.

Præstimonium.

Præstimonia habentes si non recitent horas cano- nicas tenentur restituere stipendia recepta pro illis, ex iure naturali, & diuino, pagin. 342. nu- mer. 20.

Primitiæ.

Primitiæ à primitate dicuntur siue ratione tempo- ris, siue dignitatis, pa. 465. nu. 1.
 Primitiarum vltus, origo, atque præceptum, ibid.
 Primitiæ antiquitus offerri solebant, & modo in le- ge gratiæ, pa. 466. n. 5.
 Primitiæ in qua quantitate sint soluendæ, pa. 466. num. 6.

Priuilegia.

Priuilegia & concessiones alicui factæ de non sol- uendis aut accipiendis decimis stricte sunt inter- prætandæ, etiam locis pijs facta, pagin. 567. nu- mer. 9.
 Priuilegia hæc siue legitima causa valida sunt sed il- licita, si dentur ecclesiasticis personis, pa. 568. nu. 9. & 570. n. 6.
 Priuilegia præfata siue causa laicis concessa sunt in- iusta, & tam dans quam accipiens ad restitutio- nem tenentur, pa. 569. n. 5.
 Priuilegia hæc exigunt causam respicientem bo- num vniuersale, ad sui valorem, pagin. 570. nu- mer. 8.
 Priuilegia concessa principibus, & religiosis de nõ soluendis decimis, pa. 574. n. 1. & seq.
 Priuilegia religiosorum societatis Iesu de non sol- uendis decimis, pa. 575. nu. 8.
 Priuilegium laicis concessum non extenditur ad noualia, pa. 576. n. 1.
 Priuilegium ecclesiasticis concessum siue sit de re- ci- piendis siue de pendendis decimis, non exten- ditur ad noualia, ibid. & 577.
 Priuilegia concessa religiosi liberant simpliciter à decimis prædialibus, pag. 577. nu. 1. & sequent. & 578.
 Priuilegia hæc extenduntur ad prædia etiam pos- tea possidenda, non vero extenduntur ad colo- nos, pa. 579. nu. 1. & 580. n. 1.

Prometheus.

Prometheum propter sui ingenij excellentiam ho- mines finxisse existimabant antiqui, pagin. 417. num. 10.
 Prometheus dicitur à Ioue impetrasse vt partem hostiæ in ignem conijcerent, partem sibi refer- uarent, ibid.

Promissio.

Promissio quæ fit homini debet esse per verba aut signa exteriora, pa. 583. nu. 2.

Index rerum.

Promissio facta Deo potest esse per solam cogitationem, ibid.
Verbum, promitto, includit voluntatem promittendi faciendi quæ promissum, pa. 597. n. 5.
Per promissionem non transfertur dominium, pa. 698. nu. 17.
Promissio Christi de exaudiendis orationibus infallibiliter vestitis debitis circumstantijs, ad peccatores extenditur, pa. 274.
Promissio affirmatiua Christi, si remiseritis peccata remittentur vobis, qualiter intelligenda, p. 211. num. 93.
Promissio negatiua absolute est intelligenda, ibid. & 270. nu. 8.

Promptitudo.

Licet promptitudo non supponat pro actu voluntatis, vel deuotione, includitur tamē in illa, pag. 66. nu. 5.
Falsum est promptitudinem esse modum superadditum actui religionis qui est velle, & tamen non prodire à potentia, sed à solo habitu, ibid.
Promptitudo modus quidam est, pertinet ad formale religionis, procedens à potentia, & habitu per modum vnius principij, ibid.
Promptitudo non est modus extrinsece adiunctus actui voluntatis, sed formaliter est imbibitus in actu religionis, ibid. n. 6.

Proidentia.

Proidentia Dei non solum disponit ab æterno qui effectus fiant, sed etiam ex quibus causis, & quo ordine proueniant, pa. 87. n. 4.
Proidentia Dei erga homines, pa. 225. n. 2. & 3.

Prostratio.

Prostrationis initium, & utilitas, pag. 374. num. 4.

Proximus.

Proximi propter diuersas virtutes sibi inherentes diuersis virtutibus honorantur, pa. 27. n. 12.

Prudentia.

Prudentia dicitur tutor, & auriga omnium virtutum moralium, pa. 44. n. 3.
Prudentia ponit modum in actibus aliarum virtutum ostensiuæ, & directiuæ, non vero per modum exequentis, & inclinantis, pa. 45. nu. 6.
Prudentia non imperat actus aliarum virtutum, ibidem.
Prudentia quomodo versatur circa omnia agibilia, pa. 101. nu. 7.

Quarta funeralis.

Quarta funeralis debetur iure communi de omni-

bus, quæ in aliena ecclesia offeruntur, pag. 447. num. 6.

Quarta funeris non soluitur ex consuetudine, aut priuilegio, ibid. nu. 7.

Quartam funeralem non tenentur soluere mendicantes, ibid. nu. 8.

Pertinentia ad quartam funeralem, ibid.

Quando Religiosi tenentur eam soluere, non sunt à parochis, sed à proprijs iudicibus compellendi, pa. 448. nu. 10.

R.

Ratio.

Ratio duplex, pa. 82. nu. 2.

Rationis speculatiuæ actus quor, & quales, ibidem

Ratio practica dupliciter causatiua, pa. 83. nu. 5.

Recitans.

Recitans horas canonicas cum socio tenetur illum audire, pa. 322. n. 3.

Recitans die dominica de festo trium lectionum peccat mortaliter, pa. 328. n. 6.

Recitans sine attentione in oratione spontanea venialiter peccat, pa. 339. nu. 6.

Recitans sine proposito adimplendi præceptum cum illo actu, si postea tempore opportuno voluntatem mutet, non tenetur vterius illa die recitare, probabile tamen est oppositum, p. 340. n. 10.

Regnum.

Regnum Dei varijs modis accipitur in sacris litteris, ad tres tamen principaliter reducuntur, pag. 186. nu. 26.

Regnum Dei aduenire, est manifestari, pag. 187. num. 27.

Regnum Dei aduenire est eius mandatis homines obtemperari, ibid. n. 28.

Regnum Dei poscentes est petere Beatitudinem, pag. 187.

Regnum iustorum in hoc statu consistit in hoc, vt suis imperent appetitibus, pa. 189. n. 33.

Regnum iustorum consummatur per gloriam, pa. 190. n. 34. & 35.

Regnum Dei importat perfectionem in Deo, & in Beatis diuersimode, pa. 190. nu. 35.

Regula.

Regula ad dignoscendum à qua virtute eficiantur actus, pa. 101. nu. 7.

Religio.

Diuersas religionum potest sumi, vel ex diuersitate finium, vel ex diuersitate exercitiorum, pag. 895. nu. 3.

Religio qua ordinatur ad concionandum, confessiones

Index rerum.

fiones audiendum, & ad docendum est præstantior cæteris. *ibid.* n. 4.
 Essentia cuiuscunque religionis reperiri potest sine horo, & cantu ecclesiastico, qui solet in choris cœnobarum frequentari, *pa.* 892. *nu.* 5.
 Religionis perfectio non est metiendæ ex cantu aut longa psalmodia. *ibid.* n. 6.
 Institutio, & exercitium chori est instrumentum apprimè congruum, & conueniens ijs religionibus, quæ institutæ sunt ad concionandum, & docendum, *ibid.*
 Nullum medium aut instrumentum est conuenientius tam religionibus quarum finis est contemplatio, quam illis quæ pro fine habent concionari docere, quam institutio chori, *pagina.* 894. *num.* 10.
 Si cætera sint paria, ea religio, quæ in sui institutione habet chorum præstantior est, quam quæ eo caret, *pa.* 895. *n.* 14.
 Chorus non est institutus ineptis, *ibid.*
 Religio virtus per se infusa cuius actus est supernaturalis, *pa.* 103. *n.* 11.

Religio:

Nominis etymologia: *pa.* 9.
 Religio fere ab omnibus nationibus, acceptatur, *pa.* 10. *nu.* 1.
 Obiectum religionis est cultus Dei, *pa.* 11. *n.* 3. & *p.* 14. *nu.* 9.
 Religio elicit suos actus concurrentibus alijs virtutibus videlicet fide, humilitate, &c. *pa.* 12. *nu.* 4.

Religionis actus.

Non consistit in bona existimatione de Deo, *ibid.* *num.* 5.
 Actus religionis supponit actum intellectus, sed consistit essentialiter in actu voluntatis, *ibidem.* *num.* 5.
 Actus religionis non consistit in generanda existimatione excellentiæ diuinæ, neque in exhibendo Deo gloriam, *ibid.* n. 6. & *pa.* 15. *nu.* 10.
 Religionis cultus in eo consistit, ut homo se Deo subijciat protestando se illi inferiorem esse, inde assurgens ad exhibendum illi honorem tanquã supremo domino, *pa.* 13. *n.* 7.
 Actus religionis est quasi motus à contrario in contrarium, ex duabus mutationibus constans, *ibidem.*
 Subiectio hominis ad Deum secundum diuersas rationes pertinet ad humilitatem, & religionem, *pa.* 148.
 Actus religionis quidam sunt elicti, quidam imperati, *pa.* 14. *nu.* 10. & *p.* 41. *n.* 4.
 Religio potest omnia opera bona in Dei cultum dirigere, *pa.* 15. *nu.* 10. & 11.
 Religionem ordinari in timoris donum qualiter intelligendum, *pa.* 16. *n.* 12.
 Religio quibus titulis respiciat Deum, *pag.* 18. *num.* 2.
 Religio est vna virtus specie a tota, *pag.* 19. *num.* 5.
 Religio infusa, & acquisita differunt specie, *ibidem*

num. 6.
 Religio respicit tres diuinas personas, sub ratione vnus principij, *ibid.*
 Religio respicit omnia attributa Dei, sub vnica ratione formali, *ibid.* *pag.* 7. & 20. *num.* 10. & *num.* 12.
 Religio eodem actu seruit Deo, & colit ipsum, *pa.* 21. *nu.* 14.
 Religio non diuersificatur propter diuersam rationem debiti, *pa.* 22. *nu.* 15.
 Religio respicit sanctos cum relatione ad Deum, *pa.* 23. *nu.* 2. & 25. *n.* 8. & *p.* 27. *n.* 12.
 Religio distinguitur re, & nomine à dulia, *pag.* 24. *num.* 4.
 Religio eodem actu potest colere Deum, & hominem quamuis talis cultus non sit in usu, *pa.* 28. *n.* 14. & 15.
 Religio respicit diuinam excellentiam supra omnem creaturam, & est omnino in communicabilis, *p.* 30. *n.* 18. & *n.* 19.
 Religio non est virtus theologica, *pa.* 31. *n.* 1.
 Participat tamen aliquid virtutis theologicæ, propter coniunctionem ad illas, *pa.* 33. *nu.* 4.
 Religio licet habeat Deum pro fine, non tamē habet illum pro obiecto, & ideo non est virtus Theologica, *ibid.*
 Religio non elicit actus virtutum Theologicarum sed ordinat in Dei cultum, *ibid.* *n.* 5.
 Religionis obiectum cui, est Deus, non vero obiectum quod, *ibid.* *n.* 6. adæquatum vero est cultus Dei, *ibid.*
 Religio attingit Deum mediate, immediate vero cultum Dei, *pa.* 34. *nu.* 7. ut quid debitum Deo, *ibid.* *nu.* 8.
 Religionis materia sunt res exteriores oblatae: vel actus intellectus, & voluntatis nos, & omnia nostra, *pa.* 35. *nu.* 9.
 Religionis actus specificatiui considerari debent secundum se, non ut alijs virtutum actibus committantur, *pa.* 35. *nu.* 10.
 Religio excedit alias virtutes morales, quia propinquior est fini, *pa.* 36. *nu.* 1. & *seq.* *pa.* 38. *nu.* 8.
 Excedit etiam iustitiam legalem, *pa.* 39. *nu.* 10.
 Religio habet actus internos, & externos ad internos ordinatos, *pa.* 40. *nu.* 1.
 Religio colit Deum, non quod illi aliquid utilitatis accrescat ex nostro cultu, sed nobis multa bona, *pa.* 40. *num.* 2.

Diuisiones actuum religionis.

Actus religionis quidam imperati, qui ordinantur in finem religionis, quidam elicti totam suam perfectionem ex obiecto, & fine relig. habentes, *pa.* 41. *nu.* 4.
 Elicti quidam ad æquati, quidam in ad æquati, rursus elicti quidam externi, quidam interni, internus actus voluntatis eligentis cultum Dei, externus in quo tamquã in materia exercetur cultus Dei, *p.* 42. *nu.* 5.
 Vel aliter, internus, per quem Deo offertur cultus internus, externus vero actus est ille, per quem offertur Deo cultus externus, *ibid.* *n.* 6.
 Præstantia horum actuum inter se, *ibid.*

Actus

Index rerum.

Actus religionis diuiduntur iuxta diuisionē eorū,
quæ offeruntur Deo, pa. 42. n. 7.

Actus qui possunt elici, aut imperari à religione,
pa. 43. nu. 8.

Religio aliquando imperat actibus virtutum Theo-
logicarum, pa. 44. n. 5. & 45. nu. 7.

Religionis actus diuersimode tendunt in diuinum
cultum per amorem, per desiderium, per propo-
situm, per volitionem, &c. p. 47. n. 1.

Omnes isti actus, & fuga mali oppositi religioni,
pertinent ad religionem, ibid. num. 1. & sequen-
tibus.

Religio existens in voluntate dat potētiae loco mo-
tiuæ modū, & facilitatem vt genuflectat in or-
dine ad cultum Dei, pag. 51. num. 7. & pa. 52. nu-
mer. 11.

Religio quomodo eliciat actus virtutum Theolo-
gicarum, & sub qua ratione, pa. 369. nu. 13.

Religiosus.

Religiosus est subditus praelato, quantum ad gene-
ralem dispositionem vitæ, non vero quoad om-
nes actus in particulari, pa. 684. nu. 4.

Religiosi tenentur horas publice in choro recitare
ratione suæ regulæ, & non ex alio iure, pag. 350.
nu. 6. & 7.

Reliquiæ.

Reliquiæ sunt medium maxime conducens ad ad-
iurandos dæmones, pa. 787. nu. 10.

Remissio.

Remissio iniuriarum duplex, alia in præcepto, alia
ex consilio, pa. 211. nu. 91.

Remissio iniuriarum est necessaria vt quis obti-
neat peccatorum remissionem, ibid.

Remissio iniuriarum nō infert infallibiliter remis-
sionem proprii delicti, ibid. n. 92.

Remissio iniuriarum affert specialem rationē mo-
uentem Deum ad remissionem proprii delicti,
sicut non remissio repugnantiam, pa. 212. nu. 94.
& 213. n. 98.

Remittere iniuriam nolentes, an possint recitare
orationem Dominicam, pa. 214. n. 97.

Remittens peccata cum Deum orat vt sibi remit-
tat, sicut & ipse remittit, non se exhibet vt exē-
plar, pa. 215. nu. 97.

Restitutio.

Restitutio fructuum beneficii debet fieri à benefi-
ciario in fabricam beneficii, vel in elemosynas
pauperum etiam ad beneficium non pertinen-
tium, pa. 348. nu. 41.

Restitutio horum fructuum potest aliquando fie-
ri in aliquos pios vsus, & quando, pag. 348. nu-
mer. 41.

Restitutio fructuum principalium ad quā canonici
tenentur propter solam non residentiam cho-
ri, est facienda ecclesiæ, cuius choro interesse te-

nebantur, pagina, num. 356. num. 6.

Rex.

Rex dicitur à Regendo, pa. 188.

In regis munere duo status considerantur, ibid.

Ruta.

Ruta absument flatus, & sedat humores, pagin. 310.
num. 13.

S.

Sacerdos.

Sacerdotes Cybelles sibi virilia amputabant, p. 417.
num. 12.

Sacerdotes Egyptiorum de horreo regio sustenta-
bantur, pa. 420. nu. 6.

Sacerdotes dicuntur sacra dantes, seu docentes, ibi-
dem.

Dignitas sacerdotum, ibid.

Sacerdos, & Rex erat maior natu in vna quaque
familia, pa. 427. n. 6.

Sacerdotes in lege etiam naturæ fuerunt alijs hono-
ratiore, p. 472. n. 6.

Sacerdos apud omnes nationes necessaria sibi acci-
piebat, pag. 477. nu. 4.

Sacramentum.

Sacramenta ministrare est officium beneficiatorū,
pa. 317. nu. 11.

Sacramenta ex eo, quod in vasis pretiosis conficiā-
tur, non magis placent Deo, pa. 464. nu. 33.

Sacramentum Eucharistiæ obfessis non negandū
hoc præcise, quod obfessi sint, pa. 841. nu. 5.

Sacramentum Eucharistiæ extra ecclesiam ducere
contra ingruentes tempestates non est licitum,
pa. 862. nu. 16.

Sacrificia.

Sacrificia, & si diuersa in actu exteriori habent ean-
dem rationem formalem, pa. 21. n. 11.

Spes respicit Deum possidendum non visionem,
pa. 34. nu. 7.

Sacrificium sine misericordia displicet Deo, pagi-
37. nu. 6.

Sacrificia esse per se notum, pa. 393. n. 2.

Ea esse illicita hæretici existimant, ibid.

Aliquando inuehitur Deus aduersus sacrificios, nō
aduersus sacrificia, pa. 393. n. 3.

At sacrificium proprie sumptum est de lege natu-
ræ, p. 396. nu. 9.

Determinatio verò materiæ sacrificiorum est, ex
instituto, ibid.

Sacrificandi præceptum quo tempore obliget, pa.
398. nu. 13.

Omnes iustæ leges naturæ obtulerunt sacrificia, ibi-
num. 14.

Sacrifi-

Index rerum.

Sacrificandi præceptum fundatur in naturali indigentia hominis à qua à Deo liberandus est, ibid. num. 15.
 Sacrificia externa excitant, & augent cognitionem diuinæ maiestatis, pa. 399. n. 15.
 Per sacrificium clare, & aperte protestamur diuinā excellentiam, pa. 400. n. 18.
 Sacrificium interius, & exterius soli Deo offerendū pa. 400. nu. 1. & pa. 401. n. 4.
 Sacrificium interius est id quo animæ se offert Deo sicut principio suæ creationis, pa. 401. nu. 1.
 Sacrificia multis alijs à Deo esse offerenda existimantur gentiles, ibid. nu. 2.
 Sacrificium est signū honoris, & reuerentiæ Deo dumtaxat debitæ, pa. 403. n. 6.
 Sacrificiū significat naturaliter in cōmuni in particulari vero ex institutione, p. 403. nu. 2.
 Sacrificij significatio duplex, & quæ sit eius essentia, pa. 404. n. 4.
 Sacrificium Christi exemplar omnium, ibidem. num. 4.
 Omnia habent valorem ab illo, ibid. n. 5.
 Sacrificium, & sacramentum distinguuntur in ratione signi, pa. 405. n. 5.
 Sacrificium externum proprie est sacrificium, internum vero metaphoricè, pag. 405. num. 2. & sequent.
 Internum excedit externum in esse rei non in esse signi, pa. 406. nu. 3.
 Sacrificium est actus elicitus à religione, ibidem. num. 2.
 Et non vagatur per omnes virtutes, ibid. nu. 3. & sequen.
 Quamuis actus illarum sacrificia dicantur, pa. 408. num. 6.
 Sacrificium, & sacerdotium se habent relatiue, ibid. nu. 1.
 Sacrificium est oblatio proprie accepta Deo immediate facta, pa. 410. nu. 4. & sequentibus.
 Sacrificium aliqua actione circa rem oblatam consummatur, pa. 410. nu. 6.
 Sacrificium quasi sacrum factum, pagin. 411. numer. 6.
 Qua actione perficiantur, pa. 411. n. 7. & 8.

Sacrificium.

Sacrificium in quo res igne absumentur perfectius erat, pa. 412. nu. 9.
 Sacrificium includit tres actiones, sacrationem, oblationem, & consumptionem, pa. 412. nu. 10. & pa. 413. nu. 11.
 Sacrificij definitiones, ibid. nu. 12. & sequen. expli- cantur.
 Sacrificij proprie sumpti diuisiones prima desumitur e parte materiæ, quæ in lege naturæ non erat determinata in lege veteri ad tria rerū genera re- ducebatur, secunda.
 Diuisio ex parte formæ id est actionis immutatio- nis rei oblatæ, ibid. tertia diuisio ex parte finis, p. 415. nu. 3.
 Sacrificium Eucharisticum est holocaustum hostia pacifica, & Eucharisticum, pa. 415. n. 4.
 Sacrificia ex parte instituentium, quatuor distin-

guuntur, pag. 415. num. 5.
 Differentiæ inter sacrificium veteris legis, & nouæ pa. 416. nu. 5.
 Sacrificium aliud verum aliud apparens, & quid apparens sit explicatur, pa. 416. n. 6.
 Sacrificia varia gentilium, & quibus cæemonijs perficerentur, pa. 417.
 Sacrificiorum minister est sacerdos, pag. 419. nu- mer. 4.
 Sacrificia publica non licebat cuique e media plebe offerre in nullo legis statu, ibid. nu. 8.
 Sacrificium publicum, & priuatum, pa. 421. & pu- blicum per solos sacerdotes potest exerceri, ibi. num. 8. & p. 431. nu. 16.
 In lege naturæ cuique licitum erat pro se, & sua fa- milia sacrificium offerre, ibid. nu. 10.
 Non vero in lege veteri aut in lege gratiæ, pa. 422. num. 12.
 Sacrificiorum institutio pertinet per se loquendo ad humanam potestatem, eam tamen cohibuit Deus tam in lege gratiæ quam in lege veteri, p. 425. n. 3. & 4. & seq.
 Residendi hæc potestas in fungēte publica potestate, si sacrificia sint publica, pa. 427. n. 5.
 Quæ sacrificia ad solos sacerdotes pertineant, ibid, & p. 430. & sequent.
 Sacrificiorum ministros instituere ad solam atque publicam potestatem, pa. 427. n. 6.
 Sacerdos, & Rex erat maior natu in vnaquaque fa- milia, pa. 427. n. 6.
 Sacrificiorum ritus, & cæemonias quis institue- ret antiquitus, pa. 428. nu. 7.
 Sacrificiorum gentilium loca in quibus offereban- tur, pa. 428. nu. 8.
 Sacrificia priuata instituere, & offerre in lege natu- re cuique licebat, pa. 429. n. 9. & 11.
 Sacrificiorum præcepta fuerunt data post adoratio- nem vituli, pa. 429. nu. 11.
 Sacrificium Iudæorum vni tantum loco erat alli- garum, p. 431. nu. 18. plura de hoc habentur.
 Sacrificium vnicum tantum est in ecclesia Christi pa. 433. nu. 21.
 Rationes quibus vetera Christus prohibuit, ibid. nu. 22.
 Cæemoniæ huic sacrificio adhibendæ, pag. 434. num. 24.

Salomon.

Salomon impetrauit à Deo, vt specialiter exaudi- ret preces in templo fusas, pa. 190. nu. 2.

Sanctificatio.

Sanctificatio duplex, & qua sanctificatione Dei no- men sanctificari petamus, pa. 184.

Sanctus.

Sanctos non licet inuocare tanquam autores bono- rum, quæ perimus in oratione, pa. 107. n. 3.
 Sanctos cum Christo regnantes esse nobis tutissi- mo

Index rerum.

mo præsidio est de fide, pa. 107. nu. 4.
Sanctos digne inuocamus, vt ad Deum, pro nobis
interpellent, p. 108. nu. 4.
Sanctos in Lybbo existentes non solebant inuoca-
re patres veteris legis, pa. 124. nu. 1.

Sanctitas.

Sanctitatem B. Virg. Mariæ, vel apostolorum actu
absoluto, & efficaci desiderare temerarium est,
pa. 129. nu. 4.
Sanctitatis gradus nequit reperiri sine gratia, pag.
69. nu. 13.

Seth.

Seth fecit duas columnas, in quibus scripsit cere-
monias, & sacrificia, pa. 428. nu. 7.

Signa.

Signa quibus dæmones inhabitantes cognoscun-
tur, pa. 834.

Sportula.

Sportula, & sportulatores apud Romanos quid ef-
ferent, pa. 478. nu. 6.

Spoliatus.

Spoliati habitu, & eiekti à Religione per sententiã
iuridicã, non tenentur redire ad Religionẽ, à qua
sunt eiekti, nec tales religionis prælati possunt
eos ad id compellere, nec eorum defectus corri-
gere, pa. 326. nu. 19.

Statutum.

Statutum de dandis fructibus canonicatum absen-
tibus iniquum est, nec seruandum, pag. 355. nu.
mer. 4.
Statutum de luerandis fructibus canonicatum so-
la residentia paucorum dierum in choro est ini-
quum, & non seruandum, pa. 356. in princ.
Statutum dandi licentiam canonicis, vt pro causis
iustis possint abesse ab ecclesijs suis per defini-
tum tempus sine restitutionis onere, iustum est,
ibid. num. 2.

stipendium.

Stipendium collatum beneficiarijs obligat eos ad
recitandas horas canonicas, pa. 316. nu. 11.

Subdiaconus.

Subdiaconus tenetur diuinum officium recitare,
pa. 306. nu. 1.

Summisse.

Summisse recitans in choro partem ad se pertinentẽ

pensum horarum persoluit, pa. 330. nu. 4.
Summisse recitans partem suam aliquando peccat
venialiter, & ob quas causas, pa. 331. nu. 7.

Sum. Pont.

Sum. Pontif. ex plenitudine potestatis, & supposi-
ta vrgentissima causa potest absolvere ab obliga-
tione, qua quis alteri tenetur, pa. 717. nu. 6.

T.

Tabernaculum.

Tabernaculum significabat mortem Christi per o-
casum significatam, pa. 395. nu. 3.

Temperantia.

Temperantia versatur circa passiones, vt circa ma-
teriam, & finis proximus est quies animi, pa. 32.
num. 4.

Temperantia præbet voluntati facilitatem operan-
di soluendo impedimenta circa temperantiæ
materiam, pa. 52. n. 11.

Templum.

Templa quatuor ex causis construuntur, & aliquan-
do memoriæ, aliquando ecclesiæ aut oratoria vo-
cantur, pa. 385. nu. 2.

Templa laudabiliter eliguntur ad orandum, ibidẽ,
num. 3.

Templa ratione consecrationis propter sacra mys-
teria, & maxime propter præsentiam Christi, &
angelorum multum iuuant ad exercitandã de-
uotionem, pa. 386. nu. 5.

Cætus fidelium in templis multum iuuat ad deuo-
tionem excitandã, ibid. n. 6.

Templorum permagnifici ornatus liciti sunt, pag.
457. nu. 13.

Tempus, & temporalia.

Tempus assignatum pro diuino officio persoluen-
do duplex, æquitatis, & necessitatis, pagin. 338.
num. 3.

Temporalia non petuntur à Deo necessario me-
diante concursu generali naturali, sed concursu
pertinente ad prouidentiam specialem, pag. 138.
num. 6.

Temporalia quæ præstari non possunt sine miracu-
lo, postulata conceduntur à Deo per auxilium
supernaturale, ibid. n. 7.

Temporalia petita vt media ad beatitudinem ca-
dunt sue merito Christi, pa. 130. nu. 10.

Tentatio.

Tentare est de aliquo experimentum querere, pa.
215. nu. 98.

Tentatio in bonam, & malã partem accipitur, ibi.
A tenta-

Index rerum.

A tentatione liberari, quid significet in oratione dominica, pa. 216. & seq.

Tentare Deum, pro permittere aliquando sumitur pa. 217. nu. 103.

An liceat petere à Deo non tentari omnino, pagi. 217 nu. 104.

Propter varias tentationes occurrentes, non debemus à bono opere desistere, pa. 218.

Aliquando indifferentia, & parui momenti opera omittenda sunt propter tentationes, & à fortiori mala opera, ibid.

Non licet aliquid operari eo animo vt tentatio in surgat, ibid. nu. 108.

Aliquando licet petere à Deo, vt aliquas à nobis tentationes auferat, pa. 219. nu. 108.

Petere licet, ne nobis vlla tentatio veniat oppositū tamen est probabile, ibid. n. 109.

Tentare non potest inimicus nisi Deo permittente, pa. 220. nu. 110.

Non tentari omnino moraliter est impossibile, pa. 220. nu. 111. & 221. nu. 112.

Non omnis tentatio est occasio peccandi, pag. 221. num. 112.

Tentationes nullo modo sunt appetendæ, pa. 221. num. 113.

Aliquando imperfecti appetunt tentationes cum victoria, pag. 222. nu. 114.

Tertiarij.

Tertiarij D. Franc. & B. Dominici, & alij huiusmodi non tenentur horas canonicas recitare, pa. 310. num. 9.

Tertia.

Tertia quando est celebranda, pa. 304. nu. 3.

Theamedes.

Theamedes habet virtutem expuendi à se ferrum, pag. 805. dum. 5.

Timor.

Timor pertinet ad religionem, ad charitatem, & ad spem, diuersis rationibus, pa. 35. nu. 10.

Titulus.

Titulus beneficiarij præcise absque aliquo stipendio, imo, & cum insufficienti, non obligat ad recitandas horas canonicas, pa. 314. nu. 5. pag. 313. nu. 1. & 317. nu. 12.

Titulus beneficiarij præcise non deputat beneficiarium officij beneficalibus, nisi inchoatiue, pa. 316. nu. 11.

Traditio.

Traditio apostolica, quæ includit, pa. 480. nu. 11.

Traditiones apostolicæ in duplici differentia, quædam abrogari possunt, aliæ minime, pag. 488. numer. 7.

Transactio.

Transactio est de re dubia, & lite incerta conventio aliquo dato, vel retento, pa. 493. nu. 2.

V.

Virgo.

Virgo sacerdotissa in Apollinis templo responsa dabat, pa. 385. nu. 2.

Virtus.

Virtutis actus dupliciter cadit sub præcepto, pa. 92. num. 4.

Virtutis actus quando per se cadit sub præcepto, & quando per accidens, ibid.

Virtus ad alterum respiciens si deficiat in reddendo debitum ad iustitiam reducitur, pa. 1.

Virtus habet plures partes integrales, subiectivas potentiales, &c. pa. 4. nu. 1.

Virtutes iustitiæ annexæ dicuntur potentiales: quia non habent totam potentiam principalis virtutis, ibid. nu. 2.

In omni actu virtutis est aliqua ratio debiti, pag. 5. num. 2.

Actus aliarum virtutum possunt esse materia obedientiæ, pa. 6. nu. 2.

Nulla est virtus, quæ non respiciat debitum, sine quo morum honestas conseruari non potest, ibidem nu. 4.

Virtus quare respiciat debitum legale, pag. 7. numer. 5.

Virtutes se mutuo adiuuant in elicientia suorum actuum, pa. 12. n. 4.

Virtus est vltimum potentiæ qualiter intelligendū pa. 15. nu. 10.

Virtus ad alterum habet veluti duplex obiectum quod, & cui, pa. 17. n. 1.

Virtus habere potest triplicem habitudinem ad Deum, pa. 32. nu. 4.

Virtutes quædam habent Deum pro obiecto, quædam neque pro obiecto, neque pro fine, quædam quæ non habent Deum pro obiecto, bene tamē pro fine, ibid.

Virtus Theologica mouet per imperium religionem ad suos actus eliciendos, pa. 33. nu. 5.

Virtus quæ versatur circa finem mouet virtutes operantes circa media, ibidem. & pagin. 44. numer. 4.

Virtutes morales ordinantur extrinsece ad Deum per charitatem, vel religionem, pa. 34. n. 6.

Virtus Theologica attingit Deum immediate, ibi. num. 7.

Quia actio affectiua habet pro obiecto Deum ipsum, ibid.

Virtus tanto excellentior est, quanto ad altius bonum ordinatur, pa. 37. nu. 3.

Virtus vna excedit aliam dupliciter, vel per se ex parte obiecti, vel per accidens ex circumstantijs, pa. 38. nu. 8.

Virtu.

Index rerum.

Virtutis præstantia non consistit in hoc quod imperet actus aliarum virtutum, pagina. 39. numero. 10.

Virtus specialis habet aliquando pro materia actus aliarum virtutum, ibid.

Virtutis actus multipliciter potest ab eo procedere elicitive, quando habet rationem laudabilis, ab illa virtute, sicut à diligente, qua ratione omnes actus pendent à prudentia: tertio possunt procedere à virtute tanquam ab adiuvante, ut patientia adiuvatur à fide, &c. 4. tanquam ab imperante, pa. 44. nu. 3.

Virtus superior regulariter imperat inferiori, ibid. num. 4.

Virtus Theologica maxime charitas imperat omnibus alijs virtutibus, ibidem. & quid sit tale imperium, pa. 45. nu. 7.

Virtus superior imperans inferiori ordinat actum inferioris ad suum finem, ibid.

Virtutis imperium non est sicut hominis ad alterum hominem, pa. 46. nu. 8.

Virtutis actus dupliciter potest in finem alterius virtutis, primo quod finis inferioris sit finis superioris, & hoc est impossibile secundo, quod actus superior ordinetur secundum suam bonitatem inferioris, pa. 46. nu. 8.

Virtutis duplex est finis proximus, & remotus, ibidem.

Primus convenit virtuti, & actui eius ratione suæ speciei, secundus est tutari, & adjuvare finem virtutis inferioris, pa. 46. nu. 8.

Virtus superior ratione finis secundarij ordinatur ad finem inferiorem, ibid.

Virtus ad alterum quamvis ex actu interiori habeat, quod sit virtus, tamen quod sit perfecta habeat ex exteriori, pagina 48. num. 2. & pagina. 365. num. 3.

Virtutis actus exterior ille dicitur circa quem versatur electio, ut circa materiam, pagina. 365. num. 3.

Virtus dupliciter habet pro materia actus aliarum virtutum Imperative, vel elicitive, pag. 368. num. 11.

Virtutum actus, qui non respiciunt Deum in obliquo, vel recto non possunt elici à religione, ibid., bene tamen actus virtutum, quæ circa Deum versantur, ibid.

Virtutis charitatis, & si lei actus aliquando præcedunt ad orationem, ut motiva, pag. 368. numero. 13.

Et qua ratione à religione eliciantur, ibid.

Voces nonnullæ siue Græcæ siue Hebræicæ sine interpretatione relinquuntur à Latino interprete, & quare, pa. 223. nu. 117.

Virtus instrumentalis physica attingit realiter est tantum non vero moralis, pa. 800. nu. 2.

In exorcismis reperitur virtus physica ad pellendos demones entitative corporea, virtualiter spiritualis, pa. 801. nu. 7.

Vivens.

Vivos interpellare possumus, ut pro nobis intercedant ad Dominum, pa. 126. nu. 1.

Vnio.

Vniones quæ fiunt cum Deo per charitatem sanctitatem, & devotionem quomodo distinguantur, pa. 69. nu. 13.

Vnio quæ fit cum Deo per orationem explicatur, pa. 81. nu. 4.

Voluntas.

Voluntas habet tres actus respectu finis nempe velle frui, & intendere, pa. 66. nu. 7.

Voluntas fertur ad finem, vel immediate, vel mediantibus medijs, ibid.

Dux voluntates reperiuntur in Christo, & quales sint, pa. 129. nu. 3.

Voluntas nostra iuste divinæ subditur, pag. 191. numer. 16.

Voluntas, & habitus existentes in voluntate imperant alijs potentijs inferioribus, pagina. 50. numer. 5.

Voluntas non elicit actus alterius potentie, bene tamen habitus existens in voluntate potest elicere actus alterius potentie, ibid. nu. 7.

Voluntas non valet faciliter elicere actum religionis sine habitu religionis, pa. 51. nu. 8.

Virtutum actus ad quos natura inclinatur sine aliqua humana institutione sunt de lege naturæ, p. 397. num. 9.

Voluntas Dei alia est beneplaciti, alia signi, & vera quæ explicatur, pa. 191. nu. 42.

Similiter alia voluntas antecedens, alia consequens ibidem.

Voluntas humana, alia sensualitatis, alia rationalis, ibid. nu. 43.

Item rationalis alia absoluta alia conditionalis, ibidem.

Voluntas non debet semper operari ex habitu charitatis, pa. 194. nu. 45.

Voluntas creata debet increatæ conformari ex parte finis, ibid.

Voluntas nostra debet velle id quod Deus vult nos velle, pa. 194. nu. 46.

Voluntas nostra ut natura est, aut appetitus non tenetur conformari voluntati divinæ absolute, & consequ. pa. 194. nu. 49.

Voluntas hominis non semper conformari debet divinæ in volito materiali, pag. 195. nu. 52.

Et plura alia quando licet, & quando non licet discordare habes ibi, per plures numeros à voluntate signi, quæ est operatio nunquam licet efficaciter discordare, pa. 196. nu. 54.

A voluntate Dei efficaci tenemur discordare, aliquando in volito materiali, pag. 197. nu. 55. & sequent.

Voluntas efficax Dei facit actum, vel obiectum volitum infallibile, non necessarium, & consequenter oppositum, non est impossibile, pagina. 198. num. 59.

Voluntati Dei non tenetur, quis habitualiter conformari, pa. 199. nu. 60.

Voluntatis obiectum duplex, formale, & materiale, pa. 199. nu. 62.

Voluntas

Index rerum.

Voluntas diuina est regula voluntatis humanae, pagina 202.

Voluntas humana non potest in omnibus diuinae conformari, pagina 203. nu. 71. & numero 72. & sequentibus per plures numeros.

Voluntati diuinae conformantur beati & quomodo, pag. 205. nu. 77.

Voluntas in bono confirmata potest se in omnibus diuinae conformari, volendo quicquid Deus & sub ea ratione, qua Deus, pagina 206. numero 78.

Voti acceptiones.

Votum accipitur pro desiderio, pagina 583.

Ad votum necessario requiruntur tria: scilicet deliberatio, propositum voluntatis, & promissio, in qua voti ratio perficitur, ibidem numero 1.

Licet votum factum Deo solo actu interno possit fieri, adiungi tamen solent alia duo à vouentibus, oris scilicet pronuntiatio, & aliorum testimonium, ibid. nu. 2.

Essentia voti.

Voti essentia in promissione consistit, pag. 585. num. 1.

Votum est actus intellectus posterior voluntate promittendi, pag. 586. nu. 5.

Voti ratio non potest consistere in voluntate se obligandi Deo, pag. 587. nu. 7.

Votum est actus intellectus practici, ibid.

Votum prærequirit multos actus voluntatis, ibidem.

Ad votum sufficit ea deliberatio quæ sit est ad actum humanum ealibetate pollentem, quæ sufficeret ad mortaliter peccandum, pagina 590. num. 3.

Deliberatio quæ sufficit ad veniale, non inducit obligationem voti, ibi. nu. 5.

Ad valorem voti sufficit virtualis deliberatio, siue præcedat actualis in qua fundetur, siue non, pag. 591. & p. 593. n. 4. & 5.

Votum in ebrietate emissum non est validum, pag. 592. nu. 6.

Votum hoc conditionale, volo me obligare si in ebrietate vouero, est validum, ibidem, num. 7.

Triplex potest contingere, ut quis habens consuetudinem vouendi, voueat, pag. 594. nu. 10.

Sine proposito promittendi non potest consistere essentia voti, pagina 596. nu. 2.

Si quis voueat exterius sine animo promittendi, non manet obligatus in foro conscientiae, ibidem, nu. 3.

Si in exteriori foro constat votum esse factum, Ecclesia potest cogere vouentem ad illud seruandum, ibidem.

Vouens sine proposito implendi promissa verum votum facit, ibi. nu. 4.

Non est possibile vere vouere, & non obligari ad voti obseruantiam, pag. 597. n. 7.

Ad verum votum sufficit virtualis intentio se obligandi, ibid.

Habens ignorantiam prauæ dispositionis, quod obligatio est de ratione voti, si voueat cum animo non se obligandi, non emittit verum votum pag. 598. nu. 11.

Si vouens habeat ignorantiam negatiuam quia, non scit votum habere vim obligandi, verum emittit votum, ibid.

Etiā si ignorantia negatiua adiungatur intentio non se obligandi, pag. 12.

Impossibile est, quod quis sciat obligatio nem esse de ratione voti, & quod vere voueat sine proposito se obligandi, pagina. 599. numero. 13.

Oppositum est probabilius, ibid. nu. 14.

Solum propositum aliquid faciendi, non inducit obligationem voti, pag. 600. nu. 3.

Materia voti.

Peccatum est vouere Deo actum moraliter maius, pag. 606. nu. 1.

Ignorantia circa emissionem voti de actu veniali, excusat à mortali, ibi. nu. 4.

Si non adsit talis ignorantia vouere opus, quod est peccatum veniale, erit peccatum mortale, pag. 607. nu. 4.

Peccatum est vouere Deo rem impossibilem, vel indifferentem, ibi. nu. 7.

Triplex se potest habere malus finis respectu vouentis, vel ut sit finis boni promissi, vel applicationis ad vouendum, vel ipsius voti, pag. 608. num. 2.

Votum emissum propter malum finem boni promissi, vel ipsius voti non est validum, pag. 608. nu. 3. & 4.

Quando malus finis est tantum finis applicationis, votum tenet, ibid. nu. 3.

Honeste sit votum, sub conditione turpis actus, ad vitandum illum, pag. 610. nu. 1.

Votum factum pro effectu bono, qui sequitur ex actu malo iam præterito validum est, ibidem num. 2.

Votum emissum, pro diuino auxilio consequendo ad actum turpem, non est validum, ibidem num. 3.

Votum factum ad consequendum patrocinium Dei pro eo, quod bonum est in actione iniusta, validum est, licet illicitum, pagina. 612. numer. 7.

Idem dicendum est de voto emissio in gratiam actionem, pro re turpi obtenta, ibidem, numer. 8.

Vouere aliquid in prælio iniusto pro incolumitate vite, si vouens sub illo titulo, non intendat actionem in iustam licite fit, pagina. 613. numero. 9.

Votum factum, sub conditione turpi habente rationem puræ conditionis, validum est pag. 614. num. 12.

Votum de re indifferenti, ut sic non est validum

Index rerum.

nisi apponatur finis moraliter bonus ad cuius
 assequutionem opus promissum habeat propor-
 tionem, pa. 614. nu. 2. & 3.
 Vouere rem indifferentem, vt sic est peccatum
 veniale, pa. 615. nu. 5.
 Agitare tauros, ludere cum debitis circumstantiis
 secundum quod est actus virtutis eutrapeliæ,
 & id genus alia quæ ad Dei cultum, non sunt
 prudenter referibilia, non sunt materia voti,
 pagina. 615. numero. 7. & fusius, pagina. 631. &
 num. 4.
 Quando materia voti est aliquod totum morali-
 ter indiuisibile, quamuis aliqua eius pars phy-
 sice sit possibilis, votum factum de illo toto
 non obligat, pa. 616. nu. 3.
 Si materia totalis voti non sit moraliter indiui-
 sibilis, votum obligat ad partes posibles, pa.
 617. nu. 4.
 Quando impossibilitas materiæ voti provenit
 ex aliquo accessorio, votum obligat ad actum
 ipsum secundum se, ibid. nu. 5.
 Votum nunquam mortaliter peccandi validum
 est, pa. 618. nu. 2.
 Votum nunquam peccandi venialiter non est va-
 lidum, ibid. nu. 3.
 Etiam in certa materia, pa. 620. nu. 6.
 Votum de non peccando non obligat ad partem
 possibilem, pa. 620. nu. 7. & 8.
 Vota laudabiliter fiunt de actibus virtutum qui
 sunt in præcepto, pa. 622. nu. 2.
 Votum de actu præcepto est vniuerse votum, cum
 voto de opere supererogationis, pag. 623. nu-
 mer. 3.
 Votum necessario debet esse de meliori bono,
 quomodo intelligatur, pa. 624. nu. 9.
 Vota de rebus negatiue oppositis materiæ con-
 siliatorum non sunt valida, pagina. 626. nume-
 ro. 4.
 Huiusmodi si vota consilii opposita possunt esse
 licita, cum aliqua moderatione, & circumstan-
 tia, ibid.
 Attamen si post votum, hoc de non vouendo, v.
 g. voueat, est validum votum ibid. nu. 5.
 Votum de bono supererogationis impossibile
 si quando existit cum alio opere meliori, vali-
 dum est, ibid. nu. 6.
 Votum de seruiendo perpetuo in hospitali, & id
 genus alia sunt valida, ibi. nu. 7.
 Votum de contrahendo matrimonium non est
 validum, etiam si adsit intentio ante illud con-
 summatum ad religionem conuolandi, pag.
 627. nu. 2. & 628. nu. 3.
 Votum de matrimonio contrahendo propter se-
 dandos libidinosos motus non est validum, p.
 629. nu. 6.
 In susceptione baptismi nullus emitit proprium
 votum, pa. 632. nu. 2.
 Votum lephite fuit temerarium, pagina. 633. nu-
 mer. 4.

Voti obligatio.

Stando in iure diuino, & naturali, votum factum
 ex metu proueniente à causis naturalibus, va-

lidum est, pa. 635. nu. 4.
 Votum emissum ex metu proueniente ab actio-
 ne iniuriosa validum est, pagina. 636. nume-
 ro. 7.
 Votum factum ex metu incusso ad illud extor-
 quendum est nullum iure naturæ, pagin. 637.
 num. 10.
 Vota emissa ex metu cadente in virum constan-
 tem iure ecclesiastico sunt irrita, pag. 639. nu-
 mer. 15.
 Votum emissum ex ignorantia quidditatis, vel
 proprietatum substantialium voti, vel circa cir-
 cunstancias graues rei votivæ non est obligato-
 rium: secus si ignorantia sit circa circumstan-
 tias leuioris momenti, pag. 640. nu. 2. 3. & 4.
 & pa. 649. nu. 8.
 Quando conditio ignorata fuerit, quasi causa for-
 malis mouens in tali materia ad eam promit-
 tendam votum non est obligatorium, p. 641.
 num. 5.
 Siquis habens ignorantiam negatiuam an in re-
 ligione Carthusiensis sit essus carnis, votum fa-
 erat illam ingrediendi, votum obligat, ibidem
 infin.
 Quando homo probabiliter iudicat se non emi-
 sisse votum, tali voto non obligatur, secus si
 dubium tantum sit formidinis, pag. 642. num.
 2. & 3.
 Qui facta morali diligentia manet dubius de vo-
 to emisso, an illud emisit, non tenetur ad il-
 lius obseruationem, pa. 643. nu. 4.
 Quando voto emisso dubitatur de intentione vo-
 uentis, recurrendum est ad sensum verborum,
 pag. 644. nu. 1.
 Si oriatur dubium de valore voti, ex defectu vsus
 rationis vouentis, vel quia puer, vel cibus, vel
 in feruore erat iracundiæ votum non est obli-
 gatorium, pa. 644. nu. 2. 3. & 4.
 Si vouens dubitet, an materia voti fuit licita, non
 obligat votum, ibid. n. 5.
 Et idem est quando mutatur materia, ibid. nu-
 mer. 6.
 Votum dumtaxat obligat vouentem propria re-
 ligionis obligatione, pa. 645. nu. 1.
 Vota emissa à maiori parte Populi obligant reli-
 quos, non vouentes, & successores in vi præcep-
 ti, ibid. nu. 2.
 Vota possunt fieri per procuratorem, ibidem, in
 fine.
 Votum aliud reale, aliud personale, aliud mixtum,
 pa. 646. nu. 1.
 Nemo tenetur implere votum personale, per al-
 ium, si per se non possit, & si sibi adsit facul-
 tas, non poterit per alium adimplere, ibidem
 num. 2.
 Si vouens impotens etiam sua culpa fiat ad im-
 plendum votum personale, non tenetur per al-
 ium implere, ibi. nu. 3.
 Qui nequit per se votum reale implere tenetur
 per alium, ibid. nu. 4.
 Siquis faciat votum mixtum, & reale sit accesso-
 rium ad personale, si fiat impotens ad persona-
 le non tenetur ad reale secus, si non sit accesso-
 rium, pa. 677. nu. 5.
 Vota personalia non transeunt ad hæredes neces-
 sarios

Index rerum.

farios etiam volente testatore secus si non sint necessarii, ibi. nu. 1. & 2.
Obligatio voti realis transit ad hæredes ex vi hereditatis receptæ, pagina 648. numero 4.
Vota mixta transeunt ad hæredes quo ad partem realem non accessoriam voto personali, ibidem, num. 6.
Votum negatiuum obligat pro semper, affirmatiuum autem obligat semper non pro semper, pag. 651. nu. 1.
Votum absolutum, cui tempus non præfigitur obligat pro statim, id est, pro prima opportunitate congrua, ibi. nu. 4.
Elapso tempore obligationis voti, si actio promissa intenditur tanquam onus illius temporis, cessat obligatio, secus si tempus secundario fuit intentum, & præfixum impletioni voti, pag. 653. nu. 3.
Quod habet verum etiam in votis realibus, ibidem, num. 6.
Quando non impletur votum tempore præfixo, non tenetur vouens ad aliquam recompensationem faciendam, pagina 654. numero 8.
Quanto opus vouetur, ut proprium onus certi diei, non tenetur vouens illum diem præuenire, etiam si præuideat impedimentum pro illo die, p. 655. nu. 3.
Si dies assignatur ad suspendendam obligationem, non est obligatio illum præueniendi secus si solum præfigatur ad differendum solutionem ibid. nu. 4.
Si quis vouet ieiunare duos dies in mense, si præuideat quod in fine mensis extabit impedimentum ieiunandi, tenetur in prioribus diebus votum implere, pag. 656. nu. 5.
Votum conditionatum est quod suspendit obligationem, quousque conditio ponatur in esse, pag. 656. nu. 1.
In voto conditionali mere penali, licitum est voluntarie non ponere conditionem, pagin. 657. num. 4.
Qui facit votum sub conditione si vitauerit aliquod peccatum per annum peccando facit contra votum, pag. 657. n. 5.
Si votum fiat sub conditione dependente à voluntate alterius contra votum erit impedire per vim, vel fraudem consensum, vel dissensum eius, ibi, num. 6.
Quando conditio pendet ex libera voluntate vouentis, illam non apponere erit contra votum, si ponatur, ut terminus obligationis, pagina 658. num. 7.
Quomodo cumque impletio conditionis voti conditionati non sit possibilis, nulla superest obligatio in vouente ad actum promissum, ibid. num. 8.
Cessante causa finali voti cessat obligatio, secus si cesset causa finalis vouentis, pagina 659. num. 2.
Quando materia voti sic mutatur, ut re sic mutata, votum à principio emissum non consistet, cessat obligatio voti, pagina 660. numero 4.

De utilitate voti.

Vota laudabiliter facta fuerunt in lege veteri, & modo in lege noua, pa. 661. nu. 4.
Vfus vouendi est maxime utilis vouentibus, pag. 662. nu. 5.
Christus nullum verum emisit votum, nec vouere erat illi congruum, sicut nec Angelis, & Beatis, pa. 664. nu. 8. & 9.

Cuius virtutis sit actus votum.

Votum est actus elicitus à virtute Religionis, pa. 665. nu. 3.
Si actus qui est materia voti sit constitutus per aliquam legem in genere virtutis, in eius transgressione congematur peccatum, secus si per votum constituatur in genere virtutis, pa. 666. nu. 3.
Votum potest fieri Deiparæ, & sanctis quatenus Deus in eis honoratur, secus quatenus creaturæ sunt, pag. 668.
Votum inducit obligationem fidelitatis ad Deum & cultus ad religionem pertinentis, pag. 669. num. 4.
Rumpere voti obligationem intrinsece malum & peccatum est ex suo genere mortale contra primum, vel secundum Decalogi præceptum, pa. 670. nu. 1.
Transgressio voti poterit esse venialis ex surreptione, vel ex leuitate materiæ, pag. 671. numero. 4.
Si vouens velit promittere rem grauem etiam si velit se obligare sub veniali manebit obligatus sub mortali, secus si nolit promittere, nisi sub veniali, pa. 674. nu. 4. & 5.
Volens se obligare ad mortale ex voto de re leui emissio, dumtaxat manet obligatus ad veniale, pa. 675. nu. 8.
Si votum de re leui sit talis naturæ, ut licet pro aliquibus diebus non impleatur, semper duret obligatio implendi id, quod fuit ommissum si perueniatur ad materiam grauem, erit peccatum mortale illud violare, secus quando extranfgressione extinguitur obligatio implendi ommissum, pa. 677. nu. 7. & 8.
Magis laudabile, & meritorium est facere aliquid ex voto, quam sine illo, pagina, 679. numer. 1.
Pænitere de voto intendens illud non implere est intrinsece malum, & peccatum, pagin. 681. num. 1.
Qui pænitet de voto facto, ita ut habeat propositum illud implendi, non peccat, ibidem, numer. 2.
Implere votum cum tristitia de voto emissio, & eius obligatione, per se loquendo nullum est peccatum, ibid. nu. 3.
Opus factum ex voto cum tristitia, adhuc est magis meritorium, quam si fieret sine voto, pag. 681. nu. 4.
Votum solemnizatur per Spiritualem aliquam benedi

Index rerum.

benedictionem, vel consecrationem, ibid. numer. 1.
Omne votum Religiosi habet pro materia eius operationes, pa. 684. nu. 4.

Vota subditorum.

Votum reale religiosi de bonis, quæ nō sunt sub eius libera administratione est omnino inualidum, pa. 684. nu. 6.
Vota religiosi de seruanda regula sunt valida, sub intellecta conditione negatiua, nisi prælatus contradixerit, pag. 685. nu. 7.
Et idem est de voto quo promittit bona supererogationis, ibid.
Votum Religiosi de rebus ad salutem necessarijs seu de vitando aliquod peccatum veniale, non est firmum, nisi intellecta hac conditione, nisi prælatus contradixerit, pa. 686. n. 10.
Licitum est religioso vouere aliquid prohibitum dummodo non sit de prohibitis in regula, votum tamen non est absolute firmum, sed includit conditionem, si prælatus consenserit, pa. 687. nu. 12.
Votum religiosi includens conditionem negatiuam, continuo obligat illum in conscientia, ante quam indicet superiori, ibid. nu. 14.
Votum religiosi includens conditionem affirmatiuam, obligat ad requirendum superioris consensum, antequam vouens sit in mora soluendi, pa. 688. col. 1. in princ.
Si votum à principio fuit de re non prohibita, & postea prohibetur à prælato durante prohibitionis excusabitur vouens ab impletione, ibid.
Ex vi voti præcise, non tenetur religiosus indicare votum prælato, sed fit est petere facultatem ad opus implendum, ibid. nu. 16.
Ratione spectata naturali, quicumque habeat rationis vsum potest vouere, pag. 609. column. 1. à princ.
Irritatio est annullatio voti ex beneplacito superioris, ex cuius voluntate pendet, pa. 691. nu. 6.
Commotatio est annullatio obligationis voti cum ligamine aliquid aliud faciendi loco illius, ibidem nu. 8.
Dispensatio est annullatio obligationis voti, rationabili causa id exigente, ibid.
Aliud est votū irritare, aliud ab obligatione cessare propter defectum materiae, ibid. column. 1. à princ.
Moraliter loquendo vix continget, quod prælatus irritet religiosi vota sine causa, pagin. 692. num. 9.
Si superior irritauerit vota subditi cum praua intentione defraudandi illum suo merito mortaliter peccat, ibid. nu. 11.
Si irritatio vergat in subditi præiudicium, non potest prælatus illius votum irritare, ibid.
Potestas ad irritanda religiosorum vota principa liter residet in Pontifice, pa. 693. num. 1.
Prælati omnes qui dominationem habent potestatem possunt subditorum vota irritare, ibidem num. 2.
Superiores, & Vicarij non habent ordinariam po

testatem irritandi vota subditorum, ibid.
Prælatus potest irritare vota pure interna religiosorum, pa. 694. nu. 3.
Hæc facultas competit prælati iure diuino, non tamen se extendit ad nouitiorum vota irritanda, ibid. nu. 4. & 5.
Abbatissæ, & priorissæ habent facultatem irritandi vota sibi subditarum, pagina. 695. numero. 6.
Votum semel confirmatum ab vno superiori, nō solum ab alio succedente cum æquali potestate, & à superiori prælato, verum etiam ab eodem superiori irritari potest, pa. 695. nu. 8. & pa. 696. nu. 9 & 10.
Prælatus reuocans sine causa facultatem semel cessam ad vouendum, mortaliter peccat, pag. 696. nu. 11.
Nullum votum reale seruū, nec personale inheri præiudicium vergens, est validum, pag. 697. n. 14. & 15.
Votum subditi implendum tempore quo sui iuris sit, si non pendeat in executione ab aliquo, quod tempore emissionis voti sit sub Dominio superioris, validum est, secus vero si pendeat, p. 697. nu. 16.
Vir non potest irritum facere votum vxoris de non petendo debitum, pagina. 669. numero. 4.
Votum de non petendo debitum absolute est validum, nisi in præiudicium vergat matrimonij, pa. 700. col. 1. in prin.
Si vxor de consensu viri continentiam vouerit, non poterit vir votum irritare, pagin. 700. numer. 6.
Vir potest quæcumque vxoris vota irritare, etiā de necessarijs ad salutem, ibid. n. 7.
Vir præter vxoris assensum poterit vouere peregrinationem terræ sanctæ, & votum implere, pa. 702. nu. 11.
Votum solemne religionis ante sextum decimū ætatis annum emissum non est validū, p. 702. num. 2.
Puerorum vota possunt esse infirma, vel ex rationis defectu, vel quia non habent dominium iurprætem votiuam, pa. 703. nu. 2.
Parentes non possunt irritare vota filiorum personalia emissā post annos pubertatis, ibid. numer. 1.
Vota realia filiorum Patris iuri subiectorum patet potest irritare, ibidem.
Filius potest emitte votum de bonis castrensis, vel quasi castrensis, si sit pubes, ibidem num. 4.
Omnia vota tam realia, quam personalia filis impuberis potest pater irritare, pag. 704. numero. 5.
Pater post annos pubertatis potest irritare vota filij emissā ante pubertatem, ibidem numero. 6.
Nisi post pubertatem filius votum approbet, pa. 705. nu. 8.
Votum solemne castitatis emissum in sacri ordinis susceptione ab impubere habente rationis vsum, irritari à Patre non potest, ibidem numer. 9.

Index rerum.

Viuentis Patre, mater non habet facultatem irritandi filiorum vota, secus illo mortuo, si tamen habeat illorum tutelam, pagina 702. num. 1. à principio.

Tutor potest pupilli vota irritare, ibidem.

Declaratio voti est explicatio quædam, quod id quod erat materia voti, iam desijt esse materia ex superuenienti causa, pagina 707. numero 4.

De fide est, in Ecclesia esse potestatem ad dispensandum in votis simplicibus Christianorum, pa. 708. nu. 5.

Potestas dispensandi, non solum se extendit ad interpretandum, vel declarandum ius, sed etiam ad iuris relaxationem, ibi. nu. 6.

Differentia inter dispensationem voti & declarationem, ibidem.

Qui vouit absolute tenetur iure diuino & naturali adimplere vota, pa. 710. n. 9.

Pontifex absolute potest relaxare ius quo quis tenetur ad obseruandum votum, ibidem, numero 10.

Quando Pontifex dispensat in voto ieiunandi verbi gratia, non tollit vinculum naturale obligans ad voti obseruantiam in vniuersali, sed dispensat in iure diuino particulari, quo quis tenetur votum obseruare, ibi.

Materia voti dupliciter potest esse inutilis, vel mala, pa. 711. nu. 13.

Ius dispensandi peculiariter fuit à Christo concessum Petro & successoribus eius, pa. 712. n. 1. à principio.

De voto solemn.

In voto solemn continentia à clericis emisso potest Ecclesia dispensare, pagina 712. numero 2.

In voto solemn à monacho emisso non potest Ecclesia dispensare, ibid.

Ad dispensandum, vel commutandum votum requiritur prælati autoritas, pagina 712. numero 1.

Sum. Pontif. potest dispensare super omnia vota dispensabilia, pa. 713. n. 3.

Episcopi & prælati illis superiores habent iure diuino potestatem dispensandi & commutandi omnia vota subditorum, ibi.

Archiepiscopi nullam habent potestatem in subditum sui suffraganei, ibi.

Ex Ecclesiæ vsu solus Sum. Pontif. potest dispensare super votum religionis, castitatis perpetuæ, peregrinationis Hierosolymitanæ, Romanæ, & Compostellanæ, ibidem. & pagina 718. num. 1.

Multi prælati habentes quasi Episcopalem iurisdictionem, & similiter prælati regulares exempti possunt cum suis subditis dispensare in casibus non reſeruatis, ibi. nu. 4.

Abbat, Generales, & Priores eadem vigent potestate respectu suorum subditorum, pag. 714. num. 4.

Quæ tamen non extenditur ad seculares quâtuvis sint illis subditi, ibid. n. 5.

Confessarij ordinis prædicatorum & minorum habent priuilegium ad dispensandum in omnibus votis, in quibus possunt Episcopi, ibidem.

Parrochi curati non habent ordinariam iurisdictionem ad dispensandum in votis illorum qui suæ curæ sunt commissi, ibi. n. 6.

Qui potest dispensare, potest commutare, ibid. num. 7.

Votum religiosi transcendi ad arctiorem religionem irritari non potest, pagina 716. numero 1. à principio.

Quædam vota vnâ tantum continent promissionem, qualia sunt illa, quibus Deo tantum aliquid promittimus, alia vero duas, alteram, quæ fit Deo alterâ quæ fit Ecclesiæ, vel sanctis, pag. 716. nu. 2.

Votum soli Deo factum, etiam si materia eius cedat in commodum tertij, potest commutari, vel dispensari per ordinariam potestatem, ibi. num. 3.

Si promissio fiat Deo, & etiam alicui sancto, votum est dispensabile ordinaria potestate, pag. 717. nu. 4.

Quando aliquid promittitur alicui Ecclesiæ, non intelligitur promissum Episcopo, vel prælato illius Ecclesiæ, ibid.

Si promissio facta tertiæ personæ sit acceptata, non poterit tale votum sine illius consensu dispensari, vel commutari, ibi. nu. 5.

Sum. Pont. vt dispensator bonorum Ecclesiæ poterit ex rationabili causa dispensare in voto quo fuit aliquid Ecclesiæ promissum, etiam si sit acceptatum, ibid. n. 6.

Solum super quinque votis, religionis, scilicet, continentia perpetuæ, peregrinationis Hierosolymitanæ, Romanæ, & Compostellanæ est reſeruata Pontif. facultas dispensandi, pag. 713. num. 1.

Vota conditionata secundum apparentiam non possunt ab Episcopis dispensari, pagina 720. num. 9.

Vota pœnalia ante & post impletam conditionem, & vota vere & pure conditionalia post impletam conditionem possunt ab Episcopis dispensari pa. 721. nu. 7. & 9.

Votum pœnale sub conditione de præſenti aut de futuro, non potest Episcopo dispensari, ibid. num. 8.

Quoties dubitatur de valore voti in materia reſeruata, siue dubium sit facti, siue iuris Episcopus poterit dispensare, pagina 723. numero 14.

Quando non est facilis aditus ad Pontificem potest Episcopus causa existente dispensare in votis reſeruatis, ibid.

Dispensatio obſenta absque legitima causa etiam à Sum. Pontif. est nulla, pagina 724. numero 2.

Ad valorem dispensationis requiritur causa obſtans, id est, impediens executionem voti, pag. 725. num. 3.

Quæ sit causa obſtans ad dispensandum in voto, ibid. num. 4. 5. & 6.

Dispensans debet habere veram notitiam voti,

Index rerum.

& causæ obstantis, suamque dispensandi voluntatem signis externis manifestare, pagina 726. num. 7.

Ad actum dispensationis nulla est verborum forma præscripta, pagina 727. numero 1. à principio,

Si petens dispensationem occulte veritatem quoad substantiam voti, vel causam requisitam ad obtinendam dispensationem, inuálida est dispensatio, ibi. nu. 8.

Si petens dispensationem occulte aliquid veri, quod retardaret animum dispensantis, si tamen non simpliciter impediret, válida est dispensatio, ibi. nu. 9.

Si dispensans habet voluntatem non dispensandi, nisi mentione facta omnium etiam non pertinentium ad substantiam voti, non facta tali mentione, non est válida dispensatio, nisi huiusmodi affectio proueniat ex prauo affectu ad petentem dispensationem, pagina 728. nu. 1. à princip.

Voti commutatio.

In commutatione voti peregrinationis habenda

est ratio & laboris itineris, & ad expensas quæ in itinere eundo, & redeundo faciendæ essent pa 731. num. 8.

Ex sumptibus itineris deducendæ sunt expensæ quas domi vouens esset factururus, pag. 732. n. 1. à principio.

In commutationibus seruanda est proportio inter obligationem ablaram, & onus iniunctû, ibid. nu. 9.

Semel commutatione facta, prioris voti obligatio nunquam reuiuiscit, ibidem, numero 10.

In commutatione voti considerandus est tenor privilegij, & indulti, pagina 734. numero 1.

Commutatio in euidenter melius potest fieri sola vouentis priuata autoritate, secus si non constant commutationem fieri in melius, pag. 729. nu. 3.

Vouens non poterit propria autoritate commutare in melius vota Pontifici reseruata. pag. 730. num. 5.

Vide alia verbo commutatio.

F I N I S.

SALMANTICÆ EXCVDEBAT
FRANCISCVS DE CEA TESA
XVII. KALENDAS MAIAS
ANNI. M. DC. XI.

in. out. f. 1. a.

7

Don Juan Cervantes

Recibido

Yo el
Dicho
Jefe de
Buenos

Yo el
Dicho
Jefe de
Buenos
Ayres
de la
ciudad
de Buenos
Ayres
a los
diez y
seis
dias
del mes
de Mayo
de mil
ochocientos
y noventa
y tres
años
en la
ciudad
de Buenos
Ayres
a los
diez y
seis
dias
del mes
de Mayo
de mil
ochocientos
y noventa
y tres
años

Tore

m 2.2

2.958